DE OPMERKER.

ORGAAN

VAN HET GENOOTSCHAP

„ARCHITECTURA ET AMICITIA",

WEEKBLAD VOOR BEELDENDE KUNST EN TECHNISCHE WETENSCHAP.

BIBLIOTHEEK
DER
TECHNISCHE HOGESCHOOL
DELFT

24e JAARGANG

1889.

D02 2059

ARNHEM.

DRUK VAN G. W. VAN DER WIEL & C°.

REGISTER

A. Bladz.

Architectura et Amicitia.
Vergadering van 9 Januari 9
» » 23 » 25
Jubileum van den Voorzitter 33, 43
Vergadering van 6 Februari 51
Prijsvragen 52, 183, 185, 191, 223, 225, 279, 347
Vergadering van 20 Februari 59
» » 6 Maart 75
» » 20 » 91
Voordracht van den heer J. H. Leliman 92
Vergadering van 3 April 111
» » 17 » 127
Causerie, voorgedragen door den heer J. H. Leliman . 167
Rapport ter beoordeeling der prijsvragen, in 1888 uitgeschreven 185
Vergadering van 11 September 303
» » 25 » 323
» » 9 October 335
» » 23 » 355
» » 6 November 377
» » 20 » 393
» » 4 December 409
Algemeene Vergadering 425

Architectura te 's-Hage. (Vergaderingen) 5, 21, 40, 55, 69, 86, 115, 131, 155, 217, 299, 315, 331, 352, 371, 390, 414, 421
Arti et Industriae te 's-Hage. (Vergaderingen) 28, 71, 115, 188, 331, 371, 429
Annexatieplan. (Een nieuw) 69
Arti et Amicitiae. (Vijftigjarig bestaan van de Maatschappij) 75
Amsterdam. (De Markthal-passage te) 99
Abattoir te Amsterdam. (Een bezoek aan het) 114
Arbeid, speciaal betrekkelijk aanneming van werk. (Wettelijke bepalingen op het stuk van den) 138
Algemeene administratieve voorschriften voor het uitvoeren en onderhouden van werken ten behoeve van besturen en particulieren. 143
Amerika. (Uit) 226
Aarde op een millioenste harer grootte. (De) 227
Amsterdam. (Nieuw hoofdaltaar in de St.-Nicolauskerk aan de Prins-Hendrikkade te) 256
Amsterdam. (Het Centraal-station te) 336
Architectonisch karakter in verband met het type der vrouwelijke bevolking 356
Amsterdam. (In de Kalverstraat te) 367
Architectuurschilders in Duitsche verzamelingen. (Werken van Hollandsche) 380
Amerikaansche dijkwerken. 381
Amsterdam. (De privaat-kliniek met woonhuis van Dr. Mendes de Leon te) 395
Amsterdamsche bouwerij 401, 419, 428
Arti et Amicitiae (Een Jubileum,) 412

B.

Berlijn. (Het Rijksdaggebouw te) 2
Bouwkunst en Vriendschap. (Vergaderingen) . . 14, 72, 107
Bevordering der Bouwkunst 43, 77
Bouwkunst. (Duitsche) 45
Bouwkunst der oude Indiers (De), door J. C. D. di Gazar. 59, 67
Berlijn. (Tentoonstelling te) 139
Bouwkunst in Italie vóór het tijdperk der Renaissance en de Dom van Sienna (De), door H. G. Jansen. 199, 209
Bouwmeesterschap. (Een 25-jarig) 239
Bouwkunst. (Redegevende) 243
Bouwwerken in de Nieuwe Wereld 244
Beurs te Kopenhagen. (De) 255
Bouwkunstinzending te Parijs. (De Nederlandsche) . . 255
Bouwterrein. (Verkoop van) 259
Begraafplaats Westerveld onder Velzen. (De nieuwe) . 281
Bouwen en sloopen in de gemeente Arnhem. (Verordening op het) 290
Bouwmateriaal. (Het gips als) 295
Brandscherm in den stadsschouwburg te Arnhem . . . 316
Bestrating. (Caoutchouc-) 323
Brug over het kanaal, (Een) 351
Bouwerij. (Amsterdamsche). 401, 419, 428

Boekaankondiging.
Eerlijkheid in de kunst. Gothiek of Renaissance? . . . 64
Geïllustreerd bouwkundig woordenboek 248
Onze bouwmaterialen 258
De brochure Plasschaert 271, 395

C. Bladz

Causerie, den 20 Maart 1889 in het Genootschap A. et A. voorgedragen door den heer J. H. Leliman 167
Costuum (Het Japansch), door A. Reijding . . . 231, 240
Critiek. (Kunst en) 263
Compromis. (Het Delftsche) 319
Caoutchouc-bestrating 323
Centraal-station te Amsterdam. (Het) 336

D.

Duitsche Bouwkunst 45
Dom te Keulen (De), door Th. G. Strengers . . . 279, 287
Delftsche compromis. (Het) 319
Duitsche verzamelingen. (Werken van Hollandsche architectuurschilders in) 380
Dijkwerken. (Amerikaansche). 381

E.

Excursie naar Wichen 216
Excursie naar Gorichem. 265

F.

Frederiksborg. 295
Feestgebouw te Leiden 344, 350, 364

G.

Gemeente-verordeningen. 136
Gastoestellen te Leeuwarden. (Tentoonstelling van) . . 163
Gugel. (Het Jubileum van Prof. E.) 215, 319
Gasfabrikanten. (Vereeniging van) 216
Gorichem. (De excursie naar) 265
Gocht (Ijzeren liggers naar het systeem van) 273
Gips als bouwmateriaal. (Het) 295
Groningen. (Smaak en kunstzin te) 329
Georg Galland en zijn werk over de Hollandsche Renaissance 330
Glijdspoorweg te Parijs. (De) 398

H.

Hoe een jong opzichter metselsteen ging keuren aan den oven. 62
Hulpgebouw voor de driejaarlijksche tentoonstelling van schilderijen te Amsterdam 162, 175
Hoorn. (Schetstocht naar) 194
Hygeian rock. 225
Houten vloeren op kunststeen 282
Houtarchitectuur. (Nedersaksische) 291
Hollandsche Renaissance. (Georg Galland en zijn werk over de) 330

I.

Iets uit de oude doos. 12
Ierasche professoren over Nederland. (Twee) 25
Indiërs (De bouwkunst der), door J. C. D. di Gazar . 59, 67
Italië vóór het tijdperk der Renaissance en de Dom van Sienna (De Bouwkunst in), door H. G. Jansen. 199, 209
Instituut van Ingenieurs. (Koninklijk) 387
Iets over Romeinsche Renaissance, door C. W. Nijhoff. 410, 417, 433

J.

Jubileum van den Voorzitter van Architectura et Amicitia. (Het) 33, 43
Jubileum van prof. E. Gugel. (Het) 215, 319
Japansch costuum (Het), door A. Reijding . . . 231, 240
Jubileum (Arti et Amicitiae. Een). 412

K.

Kerkelijke kunst 1
Kunstsmeedwerk. (Eene tentoonstelling van) 17, 51
Kleur. (Het verven en de) 19
Kunstenaarsleven. (Een). 233
Kasteel te Wichen. (Het) 249
Kopenhagen. (De Beurs te) 255
Kunst en critiek 263
Keyzer. (Teekenschool Hendrick de) 273
Keulen (De Dom te), door Th. G. Strengers . . . 279, 287
Knipwerk. (17de-eeuwsch) 349, 369

Bladz.

Kanaal. (Een brug over het) 331
Kalverstraat te Amsterdam. (In de) 367
Koninklijk Instituut van Ingenieurs 87
Kerk (Votiv-) te Weenen 435

L.

Leertijd van een werkman. (Uit den) 84
Loodwit. (Verbeterd Hollandsch) 202
Liggers naar het systeem van Gocht. (IJzeren) 273
Leiden (Feestgebouw te) 344, 350, 364
Londen van water voorzien wordt. (Hoe) 382
Leipzig. (De tentoonstelling van schilderwerken van oude meesters te) 404

M.

Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst.
Prijsvragen. 3, 12, 26, 44, 77
Vergaderingen der Afdeeling 's-Hage. 14, 55, 87, 155, 371, 388, 429
» » » Haarlem en Omstreken. 21, 55, 104
» » » Arnhem 29, 70, 97, 140, 292, 343, 389, 429
» » » Leiden en Omstreken. 47, 78, 114, 160, 331, 372, 413
» » » Leeuwarden. 56, 70, 107, 364, 389, 398, 430
» » » Groningen. 69, 114, 155, 252, 352
» » » Rotterdam. 86
» » » Amsterdam 343, 388
» » » Utrecht 352, 388, 429
Algemeene Vergaderingen 175, 314, 320
De Voorjaarstentoonstelling 183
Vragen, gesteld door het Bestuur der Maatschappij . . 390

Markthal-passage te Amsterdam. (De) 99
Meubeltentoonstellingen. (Twee) 100, 112
Maatschappij voor den Werkenden Stand. (Vergadering). 428

N.

Necrologie
L. van Haeften 36
J. A. Alberdingk Thijm 91
G. Rietberg 248
C. Vernooijs 257
L. H. Eberson 411

Niftrik. (J. G. van) 2
Nederland. (Twee Iersche professoren over) 25
Nieuweramstel. (Een raadhuis voor) 52, 69, 101
Nederlandsche vereeniging voor Teekenonderwijs . 137, 171
Nieuwe Wereld (Bouwwerken in de) 244
Nederlandsche bouwkunstinzending te Parijs. (De) . . . 255
Nicolaaskerk aan de Prins-Hendrikkade te Amsterdam. (Nieuw hoofdaltaar in de St.-) 256
Nederlandsche bond voor volksbaden 258
Nedersaksische houtarchitectuur 291
Nieuw stadskwartier. (Een) 351

O.

Octrooiwet. (Vereeniging van voorstanders eener Nederlandsche) 13
Opmerkingen over vakonderwijs, door E. F. Ehnle . . 36
Officieele lichamen 348
Onderligger voor waterpas-instrumenten 351

P.

Prijsvragen en Wedstrijden.
Schoorsteenmantel met betimmerden boezem voor eene eetzaal, uitgeschreven door de Afdeeling Leiden en Omstreken der Maatsch. tot bev. der Bouwkunst. . 3
Burgerweeshuis te Kampen. . . 3, 77, 89, 128, 131, 135, 159
Diploma voor de Vereeniging Architectura te 's-Hage . 4
Waterleidingtoren, uitgeschreven door de Vereeniging Architectura te 's Hage. 4, 28, 136, 363
Diverse prijsvragen, uitgeschreven door de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst. 12, 26, 44, 77
Monument voor wijlen Alfred Krupp 21
Gedenkteeken voor Keizer Wilhelm I 44
Prijsvragen uitgeschreven door Architectura et Amicitia in 1859, als:
a. Concertgebouw 52, 347
b. Deftig woonhuis 53, 279
c. Brug in een park 53, 223
d. Zitbank in een park 53, 183
e. Titelvignet voor den kalender. 53, 127

Bladz.

Kerk te Rotterdam, uitgeschreven door de Vereeniging »de Kerkelijke Kas" 54, 128, 132
Begraafplaats voor de gemeente Amsterdam 69, 77
Schild voor een kalender, uitgeschreven door de Vereeniging tot bev. der Bouwk. te Groningen. 103, 307, 363
Nationale meubelwedstrijd van het Nederl. Handelsmuseum 108
Kamer met plafond, uitgeschreven door de Vereeniging tot bevordering der Bouwkunst te Groningen . . . 159
Restauratiegebouw op een tentoonstellingsterrein, uitgeschreven door de Afdeeling Leiden en Omstreken der Maatsch. tot bev. der Bouwkunst. 171
Diverse prijsvragen, uitgeschreven door A. et A. in 1888. 183, 185, 191
Uitschrijven en beoordeelen van prijsvragen. 191, 207, 225, 363
Kreishaus te Bonn. 202
Reclamebord, uitgeschreven door de Levensverzekeringmaatschappij »Utrecht" 202
Stal voor een olifant in den Dierentuin te 's-Hage. 224, 296
Societeitsgebouw te Utrecht. 251, 258, 263, 272, 282, 296, 307, 359, 380, 385, 398, 403, 409, 425, 426
Prijsvragen, uitgeschreven door de Maatschappij Arti et Amicitiae. 358, 397
Raadhuis te Zutfen 369, 406
Dorpsschool met onderwijzerswoning, uitgeschreven door de Afdeeling Leeuwarden der M. tot bev. d. B. . . 386
Betimmering van een eetzaal, uitgeschreven door de Vereeniging voor Vak en Kunst te Dordrecht . . 397, 435
Gesticht ter verpleging van behoeftige krankzinnigen, uitgeschreven door het Provinciaal Bestuur van Drenthe. 428

Plateelbakkerij »Rozenburg". (De Haagsche) 9
Parijs. (Tentoonstelling te) 35, 75, 83, 85, 92
Parijsche wereldtentoonstelling. (De woning op de) . . 93
Parijsche tentoonstelling. (Van de) 235
Palen. (De theorie bij het slaan en het trekken van) . 266
Plasschaert. (De brochure) 271, 395
Parijs. (Uit) 297, 303, 311, 320, 341
Prix de Rome. 306, 320, 328, 331
Parijsche tentoonstelling. (De bekroningen der) 324, 327, 340, 348, 357
Parijs (De sluitingsdag der wereldtentoonstelling te), door J. H. Leliman 379
Privaat-kliniek met woonhuis van Dr. Mendes de Leon te Amsterdam 393
Parijs. (De glijdspoorweg te) 398
Pleisters voor de niet-bekroonden op de wereldtentoonstelling te Parijs 406

Q.

Quellinusschool. (Tentoonstelling in de) 243

R.

Rijksdaggebouw te Berlijn. (Het) 2
Rozenburg. (De Haagsche plateelbakkerij) 9
Residentie. (Uitbreiding der) 44
Raadhuis voor Nieuweramstel. (Een) 52, 69, 101
Reisindrukken, door A. R. Freem 94, 120
Rock. (Hygeian) 225
Redegevende bouwkunst. 243
Rome. (Prix de) 306, 320, 328, 331
Rioolafvoer en vuilnisbelt te Southampton. (De inrichting tot zuivering van) 347
Reddingstoowen 357
Reisschetsen 377
Romeinsche Renaissance (Iets over), door C. W. Nijhoff. 410, 417, 433
Reclame. 419

S.

Schetstocht naar Hoorn 194
Spoorwegstation te Schiedam. (Het nieuwe) 195
Schouwburgbranden 39, 219
Sloopen. (Het uitzetten van) 265
Stadsschouwburg te Arnhem. (Brandscherm in den) . . 316
Smaak en kunstzin te Groningen 329
Stadskwartier. (Een nieuw) 351

T.

Tentoonstelling van kunstsmeedwerk. (Een) 17
Tentoonstelling te Parijs 35, 75, 83, 85, 92
Tectorium 54
Technische tweelingen (De), door J. G. Lugten 75
Tentoonstellingen. (Twee meubel-) 100, 112
Tentoonstelling der Vereeniging Sint-Lucas 119
Teekenonderwijs. (Nederlandsche vereeniging voor). 137, 171

Bladz.

Tentoonstelling te Berlijn 139
Tentoonstelling van schilderijen te Amsterdam. (Hulpgebouw voor de driejaarlijksche) 162, 175
Tentoonstelling van gastoestellen te Leeuwarden . . . 163
Tentoonstelling van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst. (De Voorjaars-) 183
Tentoonstelling van Nijverheid. (Zeeuwsche) 212
Tentoonstelling van teekeningen 223
Tentoonstelling. (Van de Parijsche) 235
Tentoonstelling in de Quellinusschool 243
Theorie bij het slaan en het trekken van palen. (De) . 266
Teekenschool Hendrick de Keyser 273
Tentoonstelling. (De bekroningen der Parijsche) 324, 327, 340, 348, 357
Type der vrouwelijke bevolking. (Architectonisch karakter in verband met het) 356
Tentoonstelling te Parijs (De sluitingsdag der wereld-), door J. H. Leliman 379
Trades Unions 381
Toren van 480 M. (Een) 398
Tentoonstelling van schilderwerken van oude meesters te Leipzig. (De) 404
Tentoonstelling te Parijs (Pleisters voor de niet-bekroonden op de wereld-) 406

U.

Uitbreiding der Residentie 44
Uitschrijven en beoordeelen van prijsvragen . 191, 207, 225
Uit Amerika 226
Uitzetten van sloopen. (Het) 265
Uit Parijs 297, 303, 311, 320, 341
Unions. (Trades) 381

V.

Vergaderingen van Architectura et Amicitia.
Vergadering van 9 Januari 9
» » 23 » 25
» » 6 Februari. 51
» » 20 » 59
» » 6 Maart. 75
» » 20 » 91
» » 3 April 111
» » 17 » 127
» » 11 September 303
» » 25 » 323
» » 9 October 335
» » 23 » 355
» » 6 November 377
» » 20 » 393
» » 4 December 409
Algemeene vergadering 425

Vergaderingen der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst.
Afdeeling 's-Hage 14, 55, 87, 155, 371, 388, 429
» Haarlem en Omstreken 21, 55, 104
» Arnhem . . . 29, 70, 97, 140, 292, 343, 389, 429
» Leiden en Omstreken. 47, 78, 114, 160, 331, 372, 413
» Leeuwarden . . . 56, 70, 107, 364, 389, 398, 430
» Groningen 69, 114, 155, 252, 352
» Rotterdam 86
» Amsterdam. 343, 388
» Utrecht 352, 388, 429
Algemeene vergaderingen 175, 314, 320

Vergaderingen van Bouwkunst en Vriendschap.
Vergadering van 8 Januari 14
» » 26 Februari. 72
» » 26 Maart. 107

Vergaderingen van de Vereeniging Architectura te 's-Hage.
Vergadering van 2 Januari 5
» » 16 » 21
» » 30 » 40
» » 13 Februari. 55
» » 27 » 69
» » 13 Maart. 86
» » 3 April 115
» » 17 » 131

Bladz.

Vergadering van 1 Mei 155
» » 4 September 209
» » 18 » 315
» » 2 October 331
» » 16 » 352
» » 30 » 371
» » 13 November 390
» » 27 » 414
» » 11 December 421

Vergaderingen van de Vereeniging tot bevordering der Bouwkunst te Groningen.
Vergadering van 8 Januari 28
» » 2 Februari. 47
» » 2 November 382
» » 7 December 421

Vergadering van de Vereeniging Arti et Industriae te 's-Hage.
Vergadering van 19 Januari 28
» » 23 Februari 71
» » 30 Maart 115
» » 21 Mei 188
» » 28 September 331
» » 26 October. 371
» » 14 December. 429

Vereeniging van voorstanders eener Nederlandsche Octrooiwet 13
Verven en de kleur. (Het) 19
Vereeniging tot bevordering der Bouwkunst te Groningen. (Vergaderingen) 28, 47, 382, 421
Vakonderwijs (Opmerkingen over), door E. F. Ehnle. . 36
Voorschriften voor het uitvoeren en onderhouden van werken ten behoeve van besturen en particulieren. (Algemeene administratieve) 143
Verbeterd Hollandsch loodwit 202
Vereeniging van gasfabrikanten 218
Volksbaden. (Nederlandsche bond voor) 258
Verkoop van bouwterrein 259
Vloeren op kunststeen. (Houten) 282
Verordening op het bouwen en sloopen in de gemeente Arnhem 290
Vuilnisbelt te Southampton. (De inrichting tot zuivering van rioolafvoer en) 347
Votivkerk te Weenen. 435
Versieringskunst 435

Varia.
Eenvoudig middel om te onderzoeken of water loodhoudend is 22
Eerebliiken aan technici. 22
Statistiek der schouwburgbranden in 1888. 39
Toestel om ondiep vaarwater aan te duiden 47
Premieleening voor archeologische doeleinden 88
Romeinsche inscriptie 88
Steenen werktuigen uit den voortijd 88
Iets over het Suez-kanaal 259
Electrisch centraalstationte Koningsbergen 259
Paalworm 259
Looistof 259
Droogdok in het meer van Constans 275
Duitsche vakscholen 275
Technicum Mittweida 275
Technicum Hildburghausen 275

W.

Waterleidingen 46
Werkman. (Uit den leertijd van een) 84
Woning op de Parijsche wereldtentoonstelling. (De) . . 93
Wettelijke bepalingen op het stuk van den arbeid, speciaal betrekkelijk aanneming van werk 138
Wichen. (Excursie naar) 216
Wichen. (Het kasteel te) 249
Westerveld ender Velzen. (De nieuwe begraafplaats) . . 281
Waterpas-instrumenten. (Onderligger voor) 351
Werkenden Stand. (Maatschappij voor den) 428

Z.

Zeeuwsche tentoonstelling van Nijverheid 212
Zuiderzee-vereeniging 274

PLATEN.

		Bladz.
1.	Schetsen uit Vicenza, door W. Kromhout Cz.	12
2.	Diverse smeedwerken, door W. C. Bauer	51
3.	Raadhuis te Frankfort	84
4.	Reisschetsen, door A. R. Freem	94
5.	Markthal-passage te Amsterdam, door Jan Springer	99
6.	Ontwerp van een villa voor zomerverblijf	143
7.	Detail van de kerk in de Vondelstraat te Amsterdam	191
8.	Zijgevel van de Beurs te Kopenhagen	255
9.	Details van de Beurs te Kopenhagen	255
10.	Voorgevel van de Beurs te Kopenhagen	255
11.	Details van het slot Frederiksborg	295
12.	Verbrandingsoven en klaarbassins voor de reiniging der stad Southampton.	347
13.	Plan van gedeeltelijke bebouwing van het terrein achter het Rijksmuseum	355
14.	Reisschetsen, door J. E. van der Pek	377
15.	Groot auditorium voor de Universiteit te Amsterdam	393

NB. De bladzijden geven de plaats aan, waar de omschrijving te vinden is.

VIER-EN-TWINTIGSTE JAARGANG N°. 1. ZATERDAG 5 JANUARI 1889.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst- en Technische Wetenschap

A.M.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*, en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste-Secretaris, Americus Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *ten gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling 20 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1e. Vergadering der Schetsclub op Maandag den 7den Januari, des avonds te halfnegen, in het Genootschapslokaal.

Heeren leden worden dringend verzocht de vergadering getrouw te bezoeken. Als lid der Schetsclub zijn toegetreden de heeren Jan de Quack en Paul J. de Jongh.

2e. 910e Vergadering, te houden op Woensdag 9 Januari, des avonds te 8 uren, in het Genootschapslokaal. De agenda voor deze vergadering luidt:

a. Mededeelingen van het Bestuur;
b. Installatie van nieuwe leden;
c. Behandeling van het voorstel van het Bestuur in zake het uitschrijven der prijsvragen;
d. Bijdrage van den heer R. A. Hey;
e. Kunstbeschouwing, te geven door den heer J. L. Springer.

Namens het Bestuur:
De 1ste-Secretaris,
G. A. Zeeman.

Heeren leden, die wenschen opgenomen te worden in den leescirkel, worden verzocht daarvan kennis te geven aan den Bibliothecaris, Swammerdamstraat n°. 71.

Tevens wordt medegedeeld, dat de portefeuilles, ingevolge art. 85 der wet, in de eerstvolgende dagen zullen worden opgehaald en de circulatie gedurende acht dagen zal zijn gestaakt.

De Bibliothecaris-archivaris,
L. J. Rijnink.

(A. et A.) KERKELIJKE KUNST.

Een smaakvol op oud-Hollandsch papier gedrukte uitnoodigingskaart van „Bestuurderen der Panoramamaatschappij" tot het bezichtigen der kapitale schilderij van A. der Kinderen, deed ons Donderdag naar de expositiezaal van het Panorama in de Plantage opgaan.

Een werk in dit genre en van deze, werkelijk kapitale, afmetingen is een te zeldzaam verschijnsel in ons vaderland, dan dat het niet met belangstelling zou worden ontvangen.

De heer Der Kinderen heeft hier, op een doek van zeker 10 M. lengte, eene historische voorstelling gegeven van de Processie van het H. Sacrament van Mirakel te Amsterdam (16de eeuw). Het stuk is bestemd voor de R.-K. kerk op het Begijnenhof en het mag als een nieuw voorbeeld genoemd worden van de offervaardigheid der Katholieken, waar het geldt hunne kerkgebouwen met werken der beeldende kunsten op te luisteren.

De kunstenaar heeft getracht zijn werk, ofschoon het op doek is geschilderd, het karakter van frescoschilderwerk te verleenen; met het oog hierop zijn alle tinten zeer mat gehouden. Naar het ons voorkomt had evenwel een weinig krachtiger coloriet het fraaie geheel zeer ten goede gekomen; het heeft nu den schijn of de kade, waarlangs de stoet passeert, in een dikken nevel is gehuld en we zijn bevreesd, dat het tafereel op de plaats zijner bestemming, waar zeer waarschijnlijk de verlichting niet zoo goed zal zijn dan in de genoemde kunstzaal, niet geheel tot zijn recht zal komen.

Een beschrijving van den optocht, naar een oude kroniek, is ten gerieve der bezoekers overgedrukt. Ze luidt als volgt:

„AMSTELREDAMS EER ENDE OPCOMEN."

Eerst comen daer aen treden alle de Gilden van de Stadt, elck met zijn Levereie ende teecken, 't welck op eenen hooghen Standaert voor aen ghedraeghen werdt.

Daer zijn jonge Meyskens ende jonge Knaepen welcke seer costelijck ende chierlijck toegemaekt zijn. De een is Sint Margriet, d'ander Sint Catharina, d'ander St. Joris, die te paerde rijdt voor welcke een grooten Draeck voort ghetoghen wert, die hij met sijne Lancie steect alwaer Sinté Margriet bij ghevoecht is.

Daer gaen Engheltgens, toegemaeckt met ghestijvde witte cleederen met gulde vleughelen op hare schouderen, sommige spelen op Hackeberden, anderen clincken met Cymbalen.

Voorts comen de Schutterijen in 't Harnasch ende gheweer, ende haere Coninghen, die de Papegaai op een staf in de hand ende ander costelijckheit om den hals hebben.

Daer volge de Scholiers met haare witte choor-

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

cleederen ende singen lieflyk met luyder stemme, dan dit gesangh, dan 't ander.

Daer na comen de Priesters met hare Levitische Cappen, seer fraei ende costelyck versiert draeghende verscheidene Reliquien ende silveren Beelden.

Daer nae comen de grauwe Monnicken. Voor aen wort op eenen hooghen Standaert, een cruycifix ghedraeghen. Ende zy songen met luyder stemme: O Sacrum convivium in quo Christus Sumitur.

Daernae soo volght het Heyligh Sacrament 't welch de Pastoor draeght, ende gaet onder een Huyve, 't welche met Gouwe Laecken overtoghen is ende 't welck de vier Burgemeesteren op houte staeven draghen verghezelschapt met Pypen Schalmeyen ende ander Musicale Instrumenten, waer op de Stads Speelluyden seer lieflyck ende fraei spelen.

Daernae volght de reste van de magistraet ende daernae 't volck alle met bloote hoofden. Aan beide zyden van den Priester met het H. Sacrament gingen Schoutendienaers met lange stocken in de hand ende Rappieren op haer zyde.

De Priester, wanneer hij op het midden van de nieuwe Brughe quam, keerde hem naer de Schepen, die in 't Ye laghen ende gaf die met het H. Sacrament de Benedictie, opdat ze behoude reyse mochten doen.

Kleurige costumes komen in den stoet niet voor; het zijn meest witte en grauwe pijen, benevens eenige gildebroeders in bruine kielen. Ook de vier burgemeesters, die de „Huyve" boven het H. Sacrament omhoog houden, zijn in lange grauwe mantels gehuld. Verschillende koppen zijn zeer karakteristiek van uitdrukking. In de beziens waardige potboodstudiën aan den wand herkent men vele portretten van Amsterdamsche geestelijken en leeken. Op enkele plaatsen zijn echter de figuren te schetsmatig behandeld en zijn over 't algemeen de dragers van lange mantels beter gelukt dan de figuren in korte dracht.

Op den achtergrond ontwaart men de masten van tallooze vaartuigen en eenige gebouwen. De afmetingen van het stuk lieten niet toe het tegen een der korte wanden van de zaal te plaatsen, als wanneer men een grooter afstand en beter overzicht had kunnen verkrijgen.

Een bezoek aan de tentoonstelling kunnen wij ten slotte aan ieder, dien de vaderlandsche kunst ter harte gaat, aanraden. Waar het schilderen van historische tafereelen of grootere composities, naar het schijnt, met den dag zeldzamer wordt en onze eerste schilders zich bij voorkeur met onbeduidende onderwerpen bezighouden, verdient het streven van een kunstenaar als de heer Der Kinderen waardeering en hopen wij dat hem nog vele malen de gelegenheid zal geschonken worden zijn talent in de door hem gekozen richting te ontwikkelen.

(A. et A.) J. G. VAN NIFTRIK.

Den 1en Januari herdacht de heer J. G. van Niftrik den dag, waarop hij vóór 25 jaren als stads ingenieur in dienst der gemeente Amsterdam trad.

Vele bewijzen van belangstelling, zoowel van zijn superieuren als van zijn inferieuren, hem bij deze gelegenheid aangeboden, mogen den verdienstelijken ambtenaar tot bewijs gestrekt hebben, dat zijn arbeid door allen steeds op hoogen prijs is gesteld. Bijzondere vermelding verdient het huldeblijk, hem door zijn ondergeschikte ambtenaren aangeboden, hetgeen vergezeld ging van een album met calligraphische opdracht en in hout gesneden band, beiden door de heeren Boerma en Schmull ontworpen.

(A. et A.) HET RIJKSDAG-GEBOUW TE BERLIJN.

Omtrent de verdere werkzaamheden aan dit gebouw is dezer dagen, op voorstel van den bouwmeester Paul Wallot, door de commissie voor dien bouw een gewichtig besluit genomen dat door den Keizer is goedgekeurd.

Het betrof de ligging van den grooten koepel, die zich achter 't midden van den voorgevel verheffen zal. Volgens het vroegere ontwerp moest hij boven de zoogenaamde „Wandelhalle" (*Salle des pas perdus*), die voor de groote vergaderzaal ligt, worden aangebracht; hij zou niet constructief van onderen af opgebouwd worden, maar alleen als dekkende bekroning dienen. Keizer Wilhelm I had hiertegen bedenkingen ingebracht; hij wenschte bij een zoo monumentaal gebouw de koepel niet als versierend detail, maar als organisch deel van het geheel behandeld te zien, zooals hij trouwens in het eerste ontwerp van Wallot bedoeld was.

Daar de afmetingen van de „Wandelhalle" voor de groote spanning van den koepel niet toereikend zijn, zoo moest deze verlegd worden boven de groote vergaderzaal. Andere technische oorzaken maakten eene beperking van het gewicht van den koepel noodzakelijk. De architect stelde daarom voor het koepeldak van glas samen te stellen, met rijke versiering in brons van liggers en bogen; de zaal daaronder wordt vlak met glas gedekt en zal dus haar hoofdverlichting van boven ontvangen. Keizer Wilhelm II nam verleden Donderdag de modellen, teekeningen, enz. nauwkeurig in oogenschouw en betuigde zijn instemming met de nieuwe voorstellen. Het gebouw moet, zooals bekend is, in het najaar van 1892 opgeleverd worden.

INGEZONDEN.

Den Haag, 28 Dec. 1888.

Aan
de Redactie van het Weekblad „De Opmerker"
te Amsterdam.

Mijne heeren,

Vergun mij u het volgende ter plaatsing aan te bieden, naar aanleiding van een antwoord, door den heer Voorzitter van het Genootschap „Architectura et Amicitia" in de laatst gehouden algemeene vergadering gegeven.

Op de vraag van den heer Jansen naar inlichtingen van de commissie, door het Genootschap afgevaardigd naar de vergadering der Vereeniging „Arti et Industriae" was het antwoord, dat noch bij het Bestuur, noch bij de commissie eene uitnoodiging voor die vergadering ontvangen was.

In het belang der zaak gevoel ik mij verplicht mede te deelen dat wel degelijk eene uitnoodiging aan den heer Secretaris verzonden is en het Bestuur van „Arti et Industriae" het betreurde op de bewuste vergadering geen afgevaardigden van „Architectura et Amicitia" te hebben ontmoet.

Ofschoon hieraan niets meer te veranderen valt, neem ik deze gelegenheid te baat het Bestuur van „Architectura et Amicitia" in vriendelijke overweging te geven, de stappen, die thans door „Arti et Industriae" verder zullen gedaan worden, te willen volgen en onderzoeken, en wanneer het zich in beginsel daarmede kan vereenigen zich bij die beweging aan te sluiten, opdat een goed doel niet door misverstand uit het oog verloren worde. U dankzeggende voor de plaatsruimte teeken ik hoogachtend

uw dv. dn.,
VAN NIEUKERKEN,
Voorzitter van A. et I.

(A. et A.) Wij kunnen den geachten inzender nogmaals verzekeren de convocatie niet ontvangen te hebben en betreuren met hem het misverstand, dat hier ongetwijfeld in het spel is.

Het mag onnoodig heeten hieraan toe te voegen dat de zaak, waarvoor A. et I. zich interesseert, door ons steeds met groote belangstelling gevolgd wordt.

Het Bestuur.

PRIJSVRAGEN.

ONTWERP VAN EEN SCHOORSTEENMANTEL MET BETIMMERDEN BOEZEM VOOR EENE EETZAAL.

Op deze prijsvraag, door de afdeeling „Leiden en Omstreken" van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst uitgeschreven en waarvan eenige mededeelingen op bladz. 152 en 160 van den voorgaanden jaargang zijn opgenomen, zijn drie antwoorden ingekomen onder de volgende motto's, als: E. C, Rust-roest en In haast.

Volgens de uitspraak der Jury zijn de zeer verdienstelijke antwoorden in de volgende rangorde gesteld:

N°. 1, *In haast.*
„ 2, *E. C.*
„ 3, *Rust-roest.*

Aan de heeren W. Fontein, P. M. J. van Oerle en L. Couvée, allen te Leiden woonachtig, die zich achtereenvolgens als vervaardigers der genoemde ontwerpen hebben bekendgemaakt, zullen de uitgeloofde premiën in verhouding worden toegekend, terwijl aan de beide eerstgenoemde heeren het getuigschrift zal worden uitgereikt.

In de vergadering der Afdeeling, die deze maand gehouden wordt, zal het uitvoerig en belangrijk rapport der Jury worden uitgebracht.

NIEUW BURGERWEESHUIS TE KAMPEN.

Regenten van het Burgerweeshuis te Kampen hebben een prijsvraag uitgeschreven voor het maken van een schetsontwerp met begrooting van kosten voor een nieuw te bouwen Burgerweeshuis op het Muntplein in de gemeente Kampen, en zulks onder de volgende omschrijving en voorwaarden:

Art. 1. Het terrein, op bijgaande situatie door eene arceering aangegeven, wordt begrensd aan de noordelijke zijde, door de speelplaats van de gemeenteschool en is daarvan door een muur gescheiden, en verder door de Muntsteeg, den Burgwal, het Kantongerecht en de Muntstraat. De rooilijnen zijn op het terrein met gemerkte stippellijnen aangegeven.

Art. 2. Het gebouw, bestemd om 75 tot 100 weezen te huisvesten, moet zijn uit- en inwendig streng eenvoudig en solide en ingericht overeenkomstig de bestemming als verblijfplaats voor kinderen uit de burgerklasse.

Het moet bevatten:

Op den begane-grond:

a. Een *regentenkamer* groot ± 50 M², ingedeeld in 2 afdeelingen door dubbele deuren met elkander verbonden en voorzien van de noodige wandvlakte tot het opstellen van diverse losse en getimmerde kasten; deze kamer te verbinden met een *spreekkamertje* en met een *brandvrije kluis.*

b. Een gemeenschappelijke *eetzaal* voor jongens en meisjes voor circa 75 personen.

c. Een *verblijfzaal* voor jongens (30 à 35 personen).

d. Een *verblijfzaal* voor meisjes (30 à 35 personen).

e. Een *kinderkamer* voor kinderen beneden de 8 jaar (voor ± 10 kinderen).

f. Een *schoolvertrek* voor huis- en godsdienstonderwijs (voor ± 25 personen).

g. Een *keuken* en *bijkeuken* ingericht om voor ± 100 personen te kunnen koken en niet aan de straat gelegen.

h. Een *provisiekamer.*

i. Een *strijk* en *mangelkamer.*

k. Een *woonvertrek* voor vader en moeder met een *kantoortje* voor den vader.

l. Een *kamer voor den kleermaker*, zoodanig gelegen dat deze tevens toezicht op den hoofdingang heeft.

Op de verdieping:

m. Een *slaapkamer* voor kinderen beneden de 8 jaar (± 10 kinderen).

n. Een *slaapvertrek* voor jongens van 8– 16 jaar (± 20 jongens).

o. Een *slaapvertrek* voor jongens van 16 jaar en daarboven (± 25 personen).

p. Een *slaapvertrek* voor meisjes van 8—16 jaar (± 20 meisjes).

q. Een *slaapvertrek* voor meisjes van 16 jaar en daarboven (± 25 personen).

r. Een *ziekenkamer* voor jongens.

s. Een *ziekenkamer* voor meisjes.

t. Een *slaapkamer* voor vader en moeder.

u. Een *slaapkamer* voor de naai-juffrouw.

v. Een *badkamer* voor jongens en een *badkamer* voor meisjes, hetzij op den begane-grond, hetzij op de verdieping gelegen.

De vertrekken, onder *k* en *t* vermeld, moeten zooveel mogelijk in het midden van het gebouw gelegen zijn.

Voorts op beide verdiepingen, voor jongens en meisjes behoorlijk gescheiden, *privaten*, onder gebruikmaking van het tonnenstelsel; verder de noodige *gangen*, *trappen*, *garderobe* en *verdere gemakken.*

Een gedeelte van 60 à 70 M² van het gebouw moet worden *onderkelderd*, goed waterdicht en ingericht voor de berging van winter-provisie.

Het gebouw moet voldoende *bezolden zolderruimte* bevatten, zoodanig ontworpen, dat daarvan een gedeelte later kan worden ingericht tot slaapvertrekken.

De niet bebouwde ruimte van het terrein moet worden ingericht tot *speelplaats*, *bleekveld* en *open plaats*, waarop mede is aan te brengen een afzonderlijke *bergplaats voor brandstoffen*, voldoende om 60,000 stuks turf en 40 hectoliter steenkolen te kunnen bergen.

Art. 3. Het gebouw zal moeten worden gefundeerd op eene paalfundeering, met palen van ± 8 M. lengte; de buitenmuren worden als spouwmuren opgetrokken. De hoogte van den begane-grondvloer moet zijn gelegen op 2.85 M. + AP., terwijl de laagste waterstand bedraagt 0.25 M. ÷ AP.

Voorts moet worden gerekend op de noodige gas- en waterleiding en mede op kanalen voor den aanvoer van versche lucht onder de kachels en voor den afvoer van bedorven lucht onder de vertrekken.

De hoofdgevel van het gebouw moet worden gericht naar de zijde van den Burgwal, doch wordt het den ontwerper vrijgelaten dezen gevel evenwijdig aan de rooilijn achterwaarts te plaatsen, als wanneer het terrein aan die zijde volgens de rooilijn door een ijzeren hek op gemetselde doortrokken scheiding moet worden afgesloten. Ook verdere door het gebouw niet aangevulde terreingrenzen moeten door hek- of muurwerk worden afgesloten.

Art. 4. De volgende stukken worden verlangd:

a. De *plattegronden* van de fundeering, de begane-grondverdieping, de 1e verdieping en den zolder met opgave van de bekapping; de begane-grondverdieping is tevens zoodanig in het gegeven terrein in te teekenen, dat deze mede als situatie dienst doet, doch mag ook eene afzonderlijke situatie-teekening worden geleverd.

b. De *gevel* naar den Burgwal.

c. Minstens 2 *doorsneden*, zoodanig gekozen, dat daaruit zooveel mogelijk de constructie van het gebouw is te onderkennen.

Deze allen op een schaal van 1 à 200.

d. Een *travée* van den voorgevel op een schaal van 1 à 20.

De wijze van behandeling der teekeningen wordt aan de keuze van den ontwerper overgelaten, doch wordt opmerkzaam gemaakt op de wenschelijkheid om de teekeningen langs photolithographischen weg te kunnen reproduceeren. Voorts wordt verlangd een *nota van toelichting* en een uitgewerkte *begrooting van kosten*, volgens de eenheidsprijzen van het bijgevoegde tarief. Het ontwerp mag de som van *f* 60,000 in begrooting niet te boven gaan.

Art. 5. Er worden uitgeloofd: een prijs van *f* 500 en eene premie van *f* 300 voor de beide beste ingekomen ontwerpen. Bij niet-toekenning van de volle bekroning behouden de prijsuitschrijvers zich voor om, op voorstel van de Jury, de uitgeloofde gelden op andere wijze als premiën onder de beste ontwerpen te verdeelen. Door de aanvaarding van de als prijs of premie toegekende gelden worden de betreffende plannen eigendom van heeren Regenten prijsuitschrijvers.

Het ligt in de bedoeling van de prijsuitschrijvers om met den vervaardiger van het volbekroonde ontwerp over de uitvoering daarvan te onderhandelen op den voet van het tarief, aangenomen in de algemeene vergadering van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst, gehouden te Amsterdam op 31 Mei 1888, waarbij het betreffende gebouw wordt gerangschikt te behooren in de IIe klasse.

In alle gevallen verbinden zich de prijsuitschrijvers het bekroonde ontwerp door geen ander dan door den ontwerper te doen uitvoeren, wanneer deze bereid is op de voorgenoemde voorwaarden de opdracht te aanvaarden. Zij kunnen zich echter niet verbinden om nooit een ander plan dan het bekroonde ontwerp te doen uitvoeren.

Art. 6. De in art. 4 bedoelde stukken worden vóór of op den 1sten Maart 1889 vrachtvrij ingewacht aan het adres van het Burgerweeshuis op den Vloeddijk te Kampen. Zij moeten van een correspondentie-adres vergezeld zijn om zoo noodig met den inzender te kunnen correspondeeren. Ieder ontwerp moet gemerkt zijn met een spreuk of motto en vergezeld van een verzegelden naambrief, waarop van buiten dat motto is herhaald, en van binnen naam en woonplaats van den inzender vermeld zijn. Het schrift op de teekeningen en bijgevoegde stukken moet van een andere hand, dan die van den ontwerper zijn.

De motto's der ingekomen ontwerpen zullen bij advertentie worden medegedeeld in het *Bouwkundig Weekblad* en in *De Opmerker*.

Art. 7. De Jury voor de beoordeeling, aangewezen door den Raad der gemeente Kampen, bestaat uit de heeren K. de Vidal de St.-Germain, ingenieur-directeur van Gemeentewerken te Kampen; C. Muysken, ingenieur-architect te Amsterdam, en F. J. Nieuwenhuis, architect te Utrecht.

Dit programma is in overleg met deze Jury opgemaakt.

Ontwerpen, die naar het oordeel der Jury een hoogere bouwsom vorderen dan *f* 60,000 of die op een of andere wijze afwijken van de gemaakte bepalingen, komen niet voor bekroning in aanmerking.

De uitslag van de beoordeeling zal mede bij advertentie in het *Bouwkundig Weekblad* en in *De Opmerker* worden medegedeeld.

Art. 8. De prijsuitschrijvers behouden zich het recht voor alle ingezonden ontwerpen gedurende veertien dagen of minder, openlijk tentoon te stellen, en zullen de betreffende niet-bekroonde plannen eerst na afloop dezer tentoonstelling, doch uiterlijk twee maanden na de inzending, vrachtvrij worden teruggezonden aan de opgegeven correspondentie-adressen; gedurende dien tijd zullen de stukken door de prijsuitschrijvers tegen brandschade voor een bedrag, gelijkstaande met de uitgeloofde premie, worden verzekerd.

Art. 9. Deze voorwaarden met situatie-teekening zijn op vrachtvrije aanvrage, en tegen vooruitbetaling van een gulden, te bekomen bij den heer K. de Vidal de St. Germain, Directeur van Gemeentewerken te Kampen.

Aldus voorgesteld door de leden van de Jury, Dec. 1888.

K. DE VIDAL DE ST. GERMAIN.
C. MUYSKEN.
F. J. NIEUWENHUIS.

TARIEF VAN EENHEIDSPRIJZEN,

bedoeld in Art. 4, zijnde gerekend de bouwstoffen verwerkt, doch zonder winst voor den aannemer.

1 M³	grond ontgraven en weder aanvullen.	*f*	0.25
1 M³	zand aan te voeren en tot ophooging te verwerken	„	0.50
1 M¹	heipaal met inheien	„	1.00
1 M³	bezaagd dennenhout voor fundeering.	„	30.00
1 M³	„ „ voor balk- en kaphout.	„	35.00
1 M³	„ vurenhout voor binnenwerk	„	45.00
1 M³	„ grenenhout „ „	„	60.00
1 M³	meskant bezaagd eikenhout.	„	100.00
1 M³	best rood in kalkmortel	„	10.00
1 M³	miskleurig hardgrauw in basterdtras	„	12.50
1 M³	vlakke klinkers in sterke tras	„	17.00
1 M³	kleurig hardgrauw in slappe basterdtras voor gevelwerk	„	20.00
1 M³	hardsteen (stoepen en zerken)	„	100.00
1 M³	pleisterwerk voor plafonds (vlak werk).	„	0.80
1 M³	onder de rij berapen en vlak schuren in kalkmortel	„	0.35
1 M²	buitenverfwerk, gronden, stoppen, tweemaal overgronden en oververven.	„	0.60
1 M³	binnenverfwerk in (glans)	„	0.80
1 M²	Fransch halfwit glas	„	2.50
1 KG.	lood	„	0.25
1 KG.	zink.	„	0.35
1 M³	klinker-straatwerk met inbegrip der klinkers	„	1.35
Een stukadoor of steenhouwer, per uur.		„	0.20
„ ambachtsman,	„ „	„	0.14
„ opperman,	„ „	„	0.11

DIPLOMA VOOR DE VEREENIGING ARCHITECTURA TE 'S-GRAVENHAGE.

Op de prijsvraag voor een diploma, waarvan het programma werd vastgesteld in de vergadering van 19 September j.l. (bladz. 307 van den vorigen jaargang) en waarvoor uitsluitend leden der Vereeniging werden uitgenoodigd, zijn vier antwoorden ingekomen onder de volgende motto's:

„A X"
„Diploma"
„V V V" en
„Sans Rancune".

WATERLEIDINGTOREN, VOOR EENE GEMEENTE VAN CIRCA 16000 ZIELEN.

Het Bestuur der Vereeniging Architectura te 's-Hage noodigt de leden van *alle* bouwkundige Vereenigingen in Nederland uit tot medewerking naar bovenstaande prijsvraag, waarvoor zij het volgende programma heeft vastgesteld:

PROGRAMMA.

Art. 1. Het terrein wordt verondersteld eenigszins heuvelachtig te zijn. De begane grond rondom den toren is gelegen op 1.50 M. boven waterpeil; de bovenkant van de houten fundeering moet liggen op 1.50 beneden waterpeil.

Art. 2. Het grondplan van den toren kan zijn cirkelvormig of veelhoekig. De bovenkant van het metselwerk (dus de onderkant van het ijzeren reservoir) moet zijn gelegen op ongeveer 26.50 M. boven waterpeil.

Art. 3. Het cirkelvormig reservoir moet een inhoud hebben van ongeveer 225 M³; het wordt vrijgelaten den bodem vlak of bolvormig te construeeren.

De ommanteling van het reservoir moet zijn samengesteld uit een ijzeren geraamte, bekleed met hout, waarbij het wenschelijk is tot de wanden en de afdekking dubbele beschieting te bezigen.

Art. 4. Op 2 M. onder het laagste gedeelte van den bodem van het reservoir moet een waterdichte vloer aangebracht worden; behalve deze vloer, kunnen meerdere balklagen worden gemaakt tot gemakkelijk plaatsen der trappen en tot verbinding der standpijp.

Art. 5. Er moet gelegenheid zijn om het gedeelte van den toren boven het reservoir te bereiken.

Tot het verkrijgen van eenheid in oplossing, wat betreft de hierbij beoogde *technische eischen*, is een schema van standpijp met aanhooren bij het programma gevoegd, hetwelk moet gevolgd worden.

Art. 6. De stijl wordt geheel vrijgelaten.

Art. 7. Van dit ontwerp worden verlangd: de vereischte plattegronden, een opstand-teekening en een doorsnede, alles op de schaal van 1 à 100. De behandeling dezer teekeningen (uitgezonderd in potlood) wordt den ontwerper vrij gelaten. Desverkiezende kan een perspectief-teekening toegevoegd worden, welke echter niet van invloed bij de beoordeeling is.

Art. 8. Voor het ontwerp, dat in de eerste plaats bekroond wordt, is bestemd een prijs van vijf-en-twintig gulden (*f* 25.—) benevens het diploma der Vereeniging. Als tweede prijs wordt uitgeloofd het diploma zonder geldelijke belooning.

Art. 9. De tijd van inlevering is bepaald vóór of op den 23sten April 1889, ten huize van den 1ste-Secretaris der Vereeniging, den heer E. F. Ehnle, Van-Kinsbergenstraat n°. 28 te 's-Gravenhage, bij wien het in art. 5 genoemde schema is aan te vragen, alsook het programma.

Art. 10. De inlevering behoort te geschieden met stipte inachtneming van art. 44 van het reglement, luidende: „Alle ingezonden ontwerpen moeten zijn voorzien van een motto of teeken en vergezeld van een verzegelden naambrief, vermeldende den naam en de woonplaats der vervaardigers. Buiten op den naambrief moet hetzelfde motto of teeken zijn aangegeven, benevens een correspondentie-adres."

De inzendingen moeten worden ingeleverd en afgehaald bij den 1ste-Secretaris.

De Jury zal zoo spoedig doenlijk worden bekendgemaakt.

Het Bestuur.

N.B. Aan de leden van „Architectura" worden tevens in herinnering gebracht de artikelen 48 en 49 van het Reglement.

BERICHT.

Aan heeren geabonneerden wordt in herinnering gebracht, dat de prijs van de *De Opmerker f* 2.25 per drie maanden bedraagt en daarover in het midden van elk kwartaal beschikt wordt.

De abonnementsprijs voor het geheele jaar wordt tot zes gulden teruggebracht, als dit bedrag vóór den eersten Februari 1889 *vrachtvrij en zonder eenige korting* wordt gezonden aan de Administratie van *De Opmerker* te Arnhem.

Afzonderlijke nommers zijn, voorzoover de voorraad strekt, steeds te bekomen bij de genoemde Administratie en bij den heer Joh. G. Stemler Czn., boekhandelaar in de Haarlemmerstraat te Amsterdam. De prijs bedraagt 15 cent per nommer en 25 cent per plaat.

Van de jaargangen 1884—1888 zijn nog enkele volledige exemplaren voorhanden; de prijs daarvan is per jaargang: in losse bladen *f* 3.—, ingebonden *f* 3.80.

VEREENIGING »ARCHITECTURA" TE 'S-GRAVENHAGE.

Gewone vergadering van Woensdag 2 Januari 1889.

Met een heilwensch voor het ingetreden jaar, zoowel voor den bloei der Vereeniging, als voor het welrijn en de belangen der leden, opende de Vice-voorzitter de vergadering.

Na goedkeuring van de notulen der vorige bijeenkomst werd, na eenige mededeelingen, de heer Joh. Kuijk als gewoon lid aangenomen.

Daarna werd besproken het programma voor de prijsvraag voor een waterleiding-toren, dat in zijn geheel in dit blad is opgenomen. De mededinging is opengesteld voor de leden van *alle* bouwkundige Vereenigingen in Nederland. De Jury werd gekozen en zoo spoedig doenlijk zullen de namen der Jury-leden worden bekendgemaakt.

Door het reeds gevorderde uur werd besloten punt 3, voordracht van den heer Ehnle, getiteld: *Opmerkingen over Vakonderwijs*, en punt 4, bespreking van een in de bus gevonden vraag, tot de volgende vergadering te verdagen, daar men het algemeen wenschelijk vond de reeds meermalen aangekondigde behandeling van eenige gebouwen, in den laatsten tijd te 's-Gravenhage gesticht, niet langer op te houden, ten einde de daartoe gedane vraag tot eene oplossing te brengen.

Alsnu verkreeg de heer Bruckmann het woord om, daar de heer Van Malsen verhinderd was te komen, voor beiden het gewichtig onderwerp te behandelen.

Spreker begon met te verklaren wat door critiek moet worden verstaan. De edele kunst-critiek is eene uiting van medegevoel voor het werk van een kunstbroeder, waardoor deze wordt opmerkzaam gemaakt op het goede en het meer of minder geslaagde, ofwel afkeurenswaardige in zijn werk; een medegevoel, dat niet wordt opgewekt uit wrok of haat (want dan deugt de critiek niet) maar uit een streven om tot hooger volmaking te leiden. Als de critiek om deze redenen en met eene eerlijke bedoeling wordt toegepast, dan verdient zij de hoogste waardeering. Als de zuiverste toetssteen werd door de heeren Bruckmann en Van Malsen beschouwd: de natuur, de grondslag, waarop de geheele kunst berust. De heer B. besprak daarna onderscheidene gebouwen, zoowel in de stad als in de nabijheid daarvan, waarbij, zonder aanzien des persoons, de gebreken werden opgenoemd en eveneer het goede in 't licht werd gesteld. Spreker verklaarde echter dat het *niet* doenlijk was om *elk* gebouw van den laatsten tijd te bespreken omdat daarvoor te veel tijd gevorderd werd; maar deze bespreking was ook niet noodig voor het doel dat werd beoogd, want telkens zou veel gelijkluidends te vertellen zijn, n.l. dat bijna overal te weinig eigen opvatting en te veel kopie wordt aangetroffen. Daarom meenden de heeren Bruckmann en Van Malsen thans genoeg te hebben gezegd.

Nu ontspon zich, evenals de vorige malen, eene hoogst geanimeerde discussie, waarvan de slotsom was dat men meende, om den vraagsteller zooveel mogelijk te bevredigen, eene motie te moeten stellen. Algemeen was men daarbij van gevoelen dat het *niet* aanging eene reeks gebouwen te noemen en daarom werd de volgende motie met algemeene stemmen aangenomen:

De vooruitgang in de bouwkunst te 's-Gravenhage is merkbaar in verscheidene gebouwen van den laatsten tijd, hoofdzakelijk wat betreft de technische zijde. Uit een zuiver kunstoogpunt beschouwd valt eveneens vooruitgang te constateeren, doch in mindere mate. Het is jammer dat men, waar de gegevens van vroeger, niet meer de natuur bestudeert. Het zou te persoonlijk worden om alle gebouwen op te noemen, hetgeen niet gewenscht is te achten; van daar, dat het opnoemen achterwege wordt gelaten.

De kunstbeschouwing voor dezen avond kon niet doorgaan, daar men, door een misverstand, in een kleinere zaal moest vergaderen, waarin niet voldoende ruimte tot étaleeren was. Zij werd dus tot de volgende bijeenkomst uitgesteld.

Met dankzegging aan de heeren Bruckmann en Van Malsen voor de moeite, welke zij zich hadden gegeven en ook aan alle andere leden, die aan de discussiën hadden medegewerkt, werd de vergadering te ruim elf uren gesloten.

Erratum. In het voorgaande verslag, regel 22 van onder af, staat: *later*, lees: *vroeger*.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-HAGE. De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid brengt ter kennis van belanghebbenden, dat in de eerste helft van de maand Februari 1889 voor de vervulling der betrekking van adspirant-ingenieur van den Waterstaat een vergelijkend onderzoek zal plaatshebben. Tot dit onderzoek worden toegelaten Nederlanders, die een voldoend examen als civiel ingenieur hebben afgelegd aan de Polytechnische school te Delft, mits zij op 1 Maart 1889 niet ouder zijn dan 28 jaar.

Dit onderzoek betreft: de theoretische en toegepaste mechanica en de kennis van werktuigen; de kennis van bouwstoffen, gebruikelijk zoowel voor bouwkundige als waterbouwkundige werken; de waterbouwkunde; de burgerlijke bouwkunde, voor zooveel betreft de constructie van eenvoudige gebouwen; het landmeten en waterpassen; het administratief recht betreffende den waterstaat; het situatie-, ornement- en handteekenen, benevens het teekenen van voorwerpen tot de waterbouwkunde behoorende, waarvoor overlegging van behoorlijk gewaarmerkte teekeningen gevorderd wordt.

Zij, die zich aan het vergelijkend onderzoek wenschen te onderwerpen, moeten vóór 1 Februari aanstaande daarvan aan het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid doen blijken bij op zegel geschreven adres, bevattende:

Opgave van naam, voornaam en woonplaats. Daarbij moeten worden overgelegd:

1°. het bewijs dat de candidaat is Nederlander en op 1 Maart 1889 niet ouder is dan 28 jaar;

2°. eene schriftelijke verklaring van een geneeskundige, wiens handteekening door den Burgemeestsr zijner woonplaats moet zijn gewaarmerkt, dat de candidaat een gezond lichaamsgestel en geene voor ingenieursdienst hinderlijke gebreken heeft.

3°. een getuigschrift van goed zedelijk gedrag, afgegeven door of vanwege het Gemeentebestuur zijner woonplaats; en

4°. het diploma van civiel ingenieur.

— Op de internationale conferentie voor de a.s. zomer-dienstregeling op de spoorwegen, die 16 en 17 deser te Weenen gehouden wordt, zal de Nederl. Rijnspoorweg-maatschappij worden vertegenwoordigd door den heer A. G. A. Everts, assistent-chef van het mouvement dier Maatschappij.

AMSTERDAM. De buste in bas-relief van den gevierden toonneelkunstenaar Morin, hem bij gelegenheid van zijn jubileum door een tiental vrienden en vereerders aangeboden, is in den foijer van den stads-schouwburg tegenover de buste van Mevr. Kleine—Gartman geplaatst. Deze buste, door den heer Van den Bossche gebeeldhouwd, is omsloten door eene zwart ebbenhouten lijst en op een fraaien zeil van betrelfde hout geplaatst, die door een bronskleurige draperie omgeven wordt.

— De ingenieur J. Hulshoff, die namens eene combinatie, onder leiding van de Maatschappij tot bevordering der handelsbetrekkingen tusschen Nederland en Zuid-Afrika, directeur W. Dull, op verschillende plaatsen in de Zuid-Afrikaansche republiek goudhoudende gronden heeft onderzocht, is uit de Transvaal teruggekeerd.

Dit onderzoek heeft geleid tot het ontwerpen van een plan tot oprichting eener Nederlandsche mijn-maatschappij met een kapitaal van *f* 600,000, tot exploitatie van 60 claims in de Witwaterlandsche goudvelden.

Binnenkort zal de inschrijving op bovengenoemd kapitaal hierterstede worden opengesteld.

— Naar wij vernemen is het bedrag, dat de Nederlandsche afdeeling »Schoone Kunsten" voor de Parijsche tentoonstelling behoeft, zoo goed als volteekend. De gelden zijn bijna geheel door de schilders zelf bijeengebracht, die daardoor getoond hebben wat *esprit de corps* vermag. Als men nagaat dat zeer vele schilders niet gefortuneerd zijn en van hun penseel moeten leven, blijkt hieruit wel, hoezeer zij doordrongen zijn van het groote belang om den roemrijken naam van onze Nederl. schilderschool, evenals dit jaar te Munchen, ook in 1889 te Parijs op te houden.

Is derhalve eene goede vertegenwoordiging van onze kunst te Parijs verzekerd, omtrent de afdeelingen nijverheid, kolonien en land- en tuinbouw hopen wij spoedig dergelijke mededeelingen te ontvangen. Van de twee laatstgenoemde afdeelingen hooren wij met genoegen dat de voorbereidingen goed vorderen.

Intusschen verdient het voorbeeld, door de schilders gegeven, navolging. Wanneer de met middelen gezegende industrieelen en koloniale specialiteiten de handen ineenslaan en een waarborgkapitaal volteekenen om in het bijzonder onzen kolonialen handel, nijverheid en kunst een goed figuur te laten maken, dan zou dit onbetwistbaar strekken in het belang van het land. De kampong, op de Esplanade des Invalides in te richten, zal zeker groote aantrekkingskracht hebben, maar alleen door een behoorlijke verzameling van Indische producten van landbouw, kunst en nijverheid zal de waarde van Nederland als koloniale mogendheid bekend worden. Waar het handel, kunst en nijverheid betreft, kunnen alle politieke overwegingen gerust ter zijde worden gesteld en moeten alleen als maatstaf gelden het belang van Nederland, om in de rij der volkeren, die te Parijs zullen concurreeren, niet te worden weggecijferd.

De Secretaris der koloniale afdeeling, Mr. H. Zillisen, Koningskade 10, belast zich met de ontvangst van inschrijvingen voor het waarborgfonds. (*N. R. C.*)

UTRECHT. De Gemeenteraad hield Woensdag zijn eerste vergadering in dit jaar. Ingekomen was een rapport der gezondheidscommissie, waarin zij het Liernur-stelsel aanbevoelt voor den afvoer van fecaliën en ander vuil en voorstelt den heer Liernur uit te noodigen een onderzoek te doen naar de wijze, waarop zijn stelsel ten uitvoer gelegd en naar het gebruik, dat van de fecaliën gemaakt zal kunnen worden; voorts hem te verzoeken, de desbetreffende plannen in te dienen, met overlegging tevens van een gedetailleerde begrooting van uitgaven en ontvangsten.

ZWOLLE. De Gemeenteraad besloot den heer J. Schotel, ingenieur te Rotterdam, uit te noodigen, als adviseur voor den aanleg eener waterleiding ten behoeve van deze gemeente op te treden, en mitsdien, in overleg met den gemeente-architect, den heer J. L. van Essen, in te dienen een rapport, behelzende een vergelijkend overzicht van de verschillende plaatsen, die voor het leveren van het benoodigd water in aanmerking kunnen komen, met een schetsontwerp en globale begrooting van kosten van zoodanige waterleiding als volgens dat rapport de voorkeur zal verdienen

EDAM. In de laatste zitting van den Raad werd gewezen op het belangrijke feit der opening van de tramlijn Edam—Amsterdam, en met algemeene stemmen een voorstel aangenomen om den concessionaris, den heer Sanders, hulde te brengen voor de energie, waarmede hij aan zijn plan heeft vastgehouden.

— In de Groningsche dagbladen komt onderstaande advertentie van de leden der Architectenkamer voor:

KENNISGEVING.

De ondergeteekenden, allen leden der »Architectenkamer" te Groningen, waarvan de statuten zijn goedgekeurd bij koninklijk besluit van 21 October 1888, hebben de eer ter algemeene kennis te brengen, dat ingevolge deze statuten van af den 1sten Januari 1889 het honorarium, dat zij in rekening zullen brengen, zal berekend worden naar het volgende tarief.

Voor het uitvoeren van werken beneden *f* 3000 van 5 tot 6 pct. naar den aard van het werk.

Voor het uitvoeren van werken van *f* 3000 tot *f* 10 000 van 5 tot 5½ pct. als voren naar den aard van het werk.

Voor het uitvoeren van werken van *f* 10,000 tot *f* 35,000 5 pct.

Voor het uitvoeren van werken van *f* 35,000 tot *f* 50,000 4½ pct.

Voor werken boven *f* 50,000 4 pct.

Voor bijwerken of zoogenaamden overbouw overeenkomstig bovengenoemd tarief.

Voor afwateringswerken, graafwerken en straatwerken, wanneer deze niet met eenigen woningbouw onmiddellijk in betrekking staan, 3 pct.

Voor het maken van schetsplannen zonder bestek, doch met globale begrooting 2 pct.

Voor het maken van teekeningen met bestek en volledige begrooting 3 pct.

Dagelijksch toezicht gedurende het gansche werk moet door den principaal vergoed worden.

Reis- en verblijfkosten bij het uitvoeren van werken buiten de gemeente worden vergoed.

J. P. HAZEU.	W. VAN DER HEIDE.
K. HOEKZEMA.	P. M. A. HUURMAN.
N. W. LIT.	G. NIJHUIS.
	S. VAN VEEN.

— Wij vestigen de aandacht op eene vreemdsoortige wijze van aanbesteding, die het gouvernement der Zuid Afrikaansche Republiek zal houden, wegens het maken van den metalen bovenbouw voor de brug over de Vaalrivier bij Standerton en voor tien bruggen op andere plaatsen in de genoemde Republiek. De bestekken en teekeningen liggen ter inzage ten kantore van de heeren W. Dull te Amsterdam en G. P. Ittmann & Zoon te Rotterdam.

De inschrijvingssom, de naam en woonplaats van den fabrikant en verdere toelichtingen, die de inschrijver daarbij noodig acht, moeten worden geseind per kabeltelegram aan den heer J. S. Marais, auditeur-generaal te Pretoria, vóór den 20 Januari e. k.

PERSONALIA.

— Bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen is met ingang van 1 Januari a. s. benoemd tot chef der afdeeling Hoofdboekhouding, de heer J. C. M. A. de Koning, die deze betrekking sedert het begin van het jaar 1888 voorloopig heeft waargenomen.

— Met ingang van 1 Januari a. s. is tot buitengewoon opzichter van 's rijks waterstaat, standplaats Nijmegen, benoemd de heer J. J. Stieltjes, civiel-ingenieur.

— Op verzoek van den heer E. Gerst, civiel-ingenieur, is ingetrokken de resolutie van den Minister van Koloniën, waarbij hij ter beschikking van den Gouverneur Generaal van Nederlandsch-Indie werd gesteld om te worden benoemd tot opzichter der 3de klasse bij den Waterstaat en de Burgerlijke openbare werken daartelande.

— Bij beschikking van den minister van waterstaat, handel en nijverheid is aan den eervol ontslagen sectie-ingenieur bij den aanleg van staatsspoorwegen A. Simons, te 's-Gravenhage, de titel toegekend van eerstaanwezend ingenieur.

— De heer A. F. Gerlings, chef der afdeeling *Beweging* bij de Maatschappij tot exploitatie van staatsspoorwegen te Utrecht, is benoemd tot lid van het comité van bestuur te Semarang van de Nederlandsch-Indische Spoorwegmaatschappij.

Bij den waterstaat in Nederlandsch Indië zijn benoemd:

tot ingenieur 2de klasse: de ingenieur 3de klasse W. B. van Goor en den ambtenaar op non-activiteit H. J. Verdam;

tot opzichter 1ste klasse: de opz. 2e kl. C. F. Pichel, C. G. J. Gersen en K. A. Berkhemer; tot opz. 2e kl. de opz. 3e kl. C. van der Voort, P. Muller, P. van der Bijl en J. A. Lapré; tot opz. 3de kl., de ambt. E. de Graaf, H. Klasing, G. de Beek en de tijd. opz. J. C. van Rheeden.

— Met 1 Januari a. s. aanvaardt de secretaris-penningmeester der Ned. Ver. voor localaalspoorwegen en tramwegen, de heer H. A. Perk te Amsterdam, weder de redactie van het weekblad *De Locomotief*, het orgaan dier Vereeniging. Zij werd geruimen tijd tijdelijk waargenomen door den heer H. Linse, civiel-ingenieur te 's-Gravenhage.

— De heer L. Th. Bakker, Onderafdeelingschef der Controle bij de Exploitatiemaatschappij, is met ingang van 1 dezer benoemd tot Inspecteur der Cosptahiliteit, ter standplaats Utrecht, Centraalbureau, terwijl hij is aangewezen den afdeelingschef bij afwerigheid te vervangen.

VACANTE BETREKKINGEN.

— Landbouwkundig opzichter te Kampen. Jaarwedde *f* 1200. Adres bij den burgemeester, vóór 12 Januari.

ADVERTENTIEN.

HEEREN REGENTEN VAN HET BURGERWEESHUIS te *KAMPEN* schrijven een **Prijsvraag** uit, voor het maken van

Ontwerpen en Begrooting,

voor het **bouwen van een nieuw Gesticht.** Voorwaarden met Situatieteekening zijn op franco aanvrage, en tegen vooruitbetaling van **een gulden**, te bekomen bij den Heer K. DE VIDAL DE ST. GERMAIN, Directeur van Gemeentewerken te *Kampen*.

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880. | Gouden Medaille Amsterdam 1883. | **Bekroond:** Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.

FABRIEK VAN

Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek, Kunstmarmer en Cementuitvoeringen.

Succursales. **Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.**

Opgerecht 1850.

Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*

FERD. ENGERS, Amsterdam, Heerengracht, bij de Oude Spiegelstraat n°. 335.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

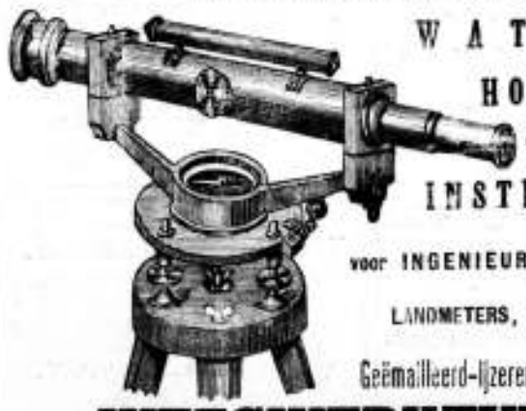

WATERPAS-

HOEKMEET-

en andere

INSTRUMENTEN,

voor INGENIEURS, ARCHITECTEN,

LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN**

WEEGWERKTUIGEN.

LICHTDRUKTEEKENINGEN

(witte lijnen op blauwe grond)

worden bij ieder getal binnen den kortst mogelijken tijd geleverd door

TH. J. DOBBE & ZOON,

Magazijn van Teekenbehoeften voor Bouwkundigen,

UTRECHT.

Gemeente BERGEN-OP-ZOOM.

Drinkwaterleiding.

Het GEMEENTEBESTUUR van *Bergen-op-Zoom*, noodigt gegadigden uit tot het inzenden vóór den **1 Maart 1889** van **gedetailleerde opgaven en voorwaarden** waarop zij geneigen zouden zijn eene concessie tot het **leggen** en **exploiteeren** van eene **Drinkwaterleiding** in die gemeente te aanvaarden.

Bergen-op-Zoom, den 27 December 1888.

Het Gemeentebestuur voornoemd,
A. J. L. DE ROOCK.
De Secretaris,
L. M. MAGNÉE.

Provincie Noordbrabant.

AANBESTEDING

van twee aan elkander te bouwen

HEERENHUIZEN

te TILBURG.

De Heeren FRANÇOIS en LEON BRUYELLE zijn voornemens, in bijzijn van den daartoe gelasten Architect H. J. VAN TULDER,

op DINSDAG 15 JANUARI 1889,

des voormiddags ten 11 ure, onder nadere goedkeuring, in 't Koffiehuis van den heer TH. GUSTENHOVEN, hoek Spoorlaan en Willem-II-straat te *TILBURG*,

publiek aan te besteden:

Het bouwen van Twee Heerenhuizen met annexe Verandahs, op het terrein gelegen aan de Spoorlaan aldaar, met de levering van alle materialen, met uitzondering van die, welke in 't bestek speciaal voor besteders rekening vermeld zijn.

De besteding geschiedt bij enkele inschrijving volgens art. 18 van het bestek, zullende de aanwijzing in loco worden gedaan op 12 Januari e. k.; de bijeenkomst is ten half twaalf in bovengemeld koffiehuis.

Nadere informatiën zijn te bekomen bij voornoemden architect, Spoorlaan N 879 te *Tilburg*, alwaar, behalve de ontwerp-teekeningen, nog menigvuldige teekeningen op grootere schaal, dagelijks van des voormiddags 10 tot 12 en des namiddags van 2 tot 4 uur, uitgezonderd des Zondags, te bezichtigen zijn.

De Bestekken zijn, zoolang de voorraad strekt, op franco aanvrage, onder toezending van *f* 1.50, verkrijgbaar vanaf 3 Januari e. k. bij den Drukker en Uitgever ANTOINE ARTS te *Tilburg*.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM*, zullen **Vrijdag 18 Januari 1889**, 's voormiddags 11½ uur, in het openbaar, ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

Bestek N°. 17.

Het leveren van GRÈSKEIEN, QUENASTKEIEN en IRON-BRICKS, in 3 perceelen.

Bestek N°. 25.

De levering van CEMENTRIOLEN.

Inlichtingen worden alle werkdagen, tot den dag der aanbesteding, tusschen 9 en 12 en 2 en 4 uur, gegeven aan het Bureau Gemeentewerken ten Gemeentehuize; bestek met gezegeld inschrijvingsbiljet en teekeningen der riolen tegen betaling van *f* 1.00 per stel en dat van de levering van keien en bricks tegen betaling van *f* 0.50 ter Secretarie verkrijgbaar.

Handel in Tegels voor Vloeren en Wanden.

HOUTEN PARQUETVLOEREN.

Deze vloeren zijn door ons geleverd o. a. in de **Barakken** van het **Stedelijk Ziekenhuis**, Coolsingel alhier, de **Louisastichting**, te *'s Hage*, enz. enz. **Teekeningen gratis verkrijgbaar.**

HENRI HUINCK & ALEX. IMHOFE, Rotterdam.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van **G. J. THIEME**, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

DE LINT & C°.

Oostzeedijk 248, Rotterdam
VLOER- en WANDTEGELS,
TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS.
Groote voorraden

Te koop aangeboden.

2 Stoomheimachines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag

50	Kipwagons inhoud	2 M³.	Beide zijden kippend
24	„	2 M³.	
36	„	1½ M³.	

Alles 90 c.M. spoorwijdte.

Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Kiedrecht* en W. DE JONG, *Breda*.

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard, Bickerstraat
AMSTERDAM.

JAN HAMER
AMSTERDAM.
KANTOOR: Marnixstraat 402 h/h Leidscheplein.

WITTE'S LIFTEN

voor **Stoom-, Hand- en Waterkracht**, voor Personen, Goederen, Spijzen enz.

WITTE'S Liften onderscheiden zich door eene deugdzame constructie, zachten en gelijkmatigen gang, grootste zekerheid tegen ongelukken, gemakkelijke behandeling, geringe waterverbruik en zeer billijken prijs.

Alle Liften worden onder garantie verkocht.

Een groot aantal Liften voor personen, goederen, spijzen enz., zoowel voor hand- als hydraulische kracht zijn **hier te lande** geplaatst. (1)

Werktuigen voor verschillende industrieën.

Amerikaansche Hydraulische Liften
der
American Elevator Company,
voor **Hotels, Ziekenhuizen, Kantoor- en Fabrieksgebouwen;**
munten uit door:
Volkomen zekerheid,
Eenvoudigheid van beweging,
Weinig waterverbruik en onderhoudskosten,
Geruischloozen gang,
Onafgebroken goede werking.
Vereischen geen boring in den grond,
in werking te zien,
4 in het Nieuwe Ziekenhuis, aan den Coolsingel te *Rotterdam*,
in het Diaconessenhuis, *Arnhem*,
in het Hotel du Passage, *Amsterdam*.
Generaal Agenten:
FRED. STIELTJES & C°.,
Keizersgracht 745,
Amsterdam.

THEOD. FERD. BIERHORST, te Haarlem, levert:

Duurzame en goedkoope Wandbekleeding in alle kleuren
van **Polychroom-Cement**
voor binnen en buiten, bestandbaar tegen alle invloeden van het weer.
Zie *De Opmerker* van 2 October 1886 en van 8 Januari 1887.

Vuurvaste Wanden, Plafonds en Vlakke Gewelven,
voor elken afstand en het grootste draagvermogen.
Systeem **RABITZ** en Systeem **MONIER.**

PARQUET HYDROFUGE
Systeem **DAMMAN** en **CASSARD.**
Eikenhouten Parket van af fl. 4.— per M².

Marmer-Mozaïk, Terrazzo en **Granito.**

Men vrage onder toezending van Schetsen opgaven van prijzen.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,
in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen, Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.

Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.**, Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS C.Czn.**, Beekstraat F 62 te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

De Arnhemsche
VERLICHTINGSFABRIEK.
GERARD ULRICI, Ingenieur Arnhem,
levert:
Siemens-I-Lampen
voor binnen- en buitenverlichting.
VENTILATIE-I-LAMPEN,
systeem ULRICI.
GASMOTOREN,
zonder gedruisch of rook.
GASKACHELS WYBAUW,
1e Prijs Internat. Concours. Brussel 1887.
COMBINATIEGASKACHELS,
systeem ULRICI.
OLIEGASINRICHTINGEN.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

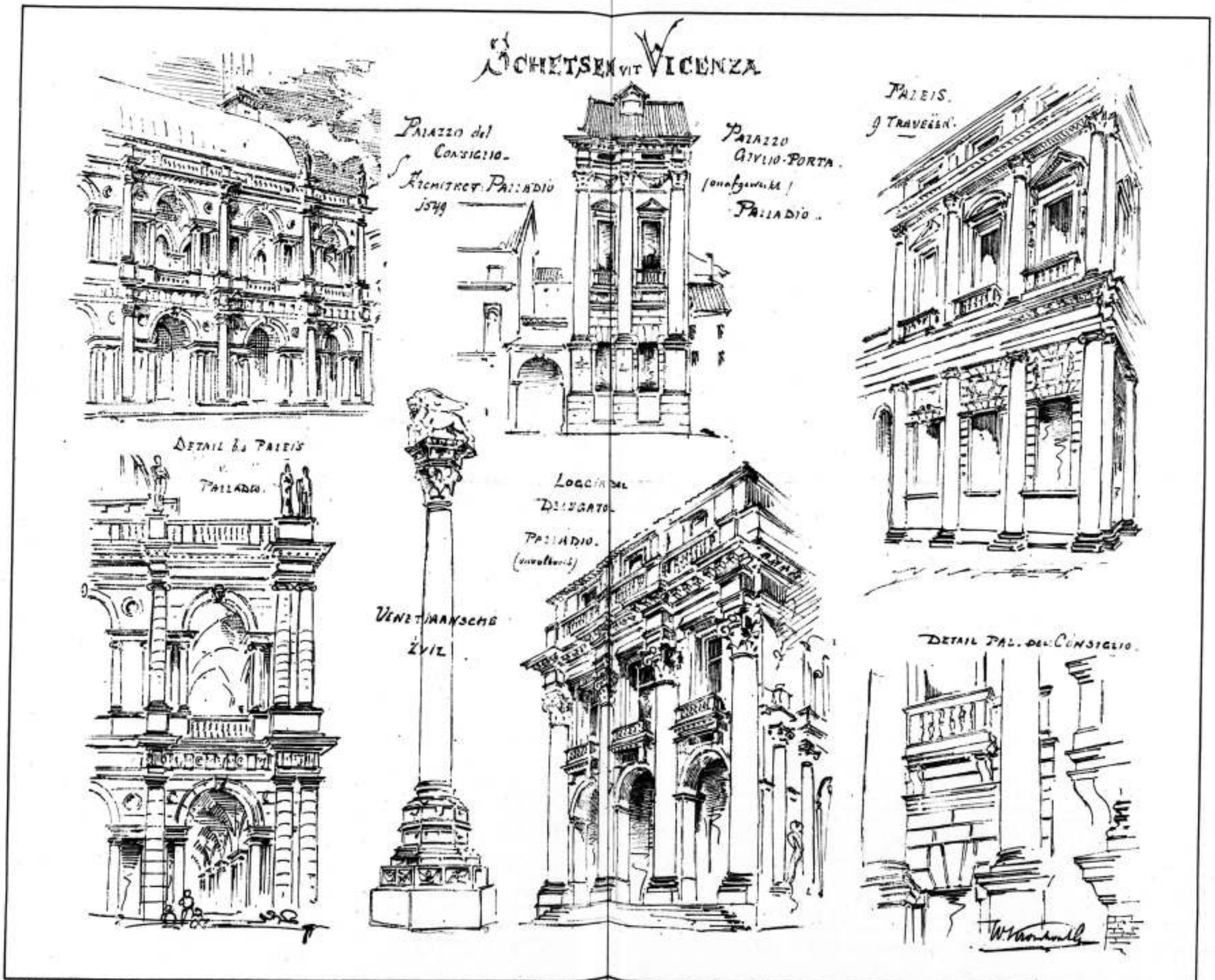

Photolith. van G. J. Thieme, Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT Jzn.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën:
Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. Reijding, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste-Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *tien gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden ter Vrijdagsraad aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling 20 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent Jos. G. Stemler Czn., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Als buitenlid is toegetreden de heer M. A. Poel te 's-Gravenhage.

De situatieteekening voor de prijsvraag van een Burgerweeshuis te Kampen ligt ter visie in het Genootschapslokaal.

Namens het Bestuur:
De 1ste-Secretaris,
G. A. Zeeman.

De navolgende tijdschriften zijn gekozen voor den leescirkel en de leestafel:

Deutsche Bauzeitung.
The Architect.
Architectonische Rundschau.
Der Formenschatz.
De Ambachtsman.
De Ingenieur.
De Nieuwe Gids.
Maandblad voor teekenonderwijs.
La Semaine des Constructeurs.
Matériaux et Documents (Raguenet).
Weekblad „De Amsterdammer".

In een der teruggekomen portefeuilles van den leescirkel is eene aflevering van *De Bouwmeester* gevonden, die bij den ondergeteekende is terug te verkrijgen.

De Bibliothecaris-archivaris,
L. J. Rijnink.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Vergadering van Woensdag 9 Januari 1889.

De Voorzitter opent deze vergadering en roept den leden het welkom toe in het pas ingetreden jaar.

Na de voorlezing der notulen, welke onveranderd worden goedgekeurd, worden de nieuwe leden, de heeren J. de Quack en P. J. de Jongh, geïnstalleerd.

Aan de orde komt thans het voorstel van het Bestuur om bij wijze van proef dit jaar de prijsvragen tegelijk uit te schrijven.

Na eenige discussie over het wenschelijke van het al of niet gelijktijdig inleveren der antwoorden, wordt een voorstel van den heer Jos. Herman met groote meerderheid aangenomen, om de inlevering vast te stellen op verschillende tijdstippen, door het Bestuur te bepalen.

Hierna wordt overgegaan tot het kiezen der onderwerpen, waartoe het Bestuur in overleg met de Vak- en Vragen-commissie een keuze had gedaan, bestaande uit de volgende onderwerpen:

1e algem. prijsvraag: Een Concertgebouw.
2e „ „ : Een deftig woonhuis.
3e „ „ : Brug in een park.
1e gew. „ : Kalendervignet.
2e „ „ : Zitbank in een park.

De Vergadering vereenigt zich met deze keuze, zoodat binnen eenigen tijd de programma's in *De Opmerker* zullen worden opgenomen.

De Bibliothecaris brengt thans ter tafel de lijst der tijdschriften voor leescirkel en leestafel.

Na eenige discussie wordt besloten pogingen in het werk te stellen om enkele tijdschriften met het Orgaan te ruilen en voor één tijdschrift het abonnement op te zeggen, waarna de lijst verder wordt goedgekeurd.

Daar de spreker voor dezen avond verhinderd is, wordt overgegaan tot de kunstbeschouwing van het plaatwerk, bevattende de afbeeldingen van de „Exposition retrospective d'objects d'art en or et argent de la Société Arti et Amicitiae d'Amsterdam", uit de bibliotheek van het Genootschap en „Die ornamentale Baukunst des Mittelalters van Ludw. Klingenberg", afgestaan door den heer J. L. Springer.

Als leden worden daarna voorgesteld de heeren J. G. van Gendt en B. C. Hamer Jr, door de heeren J. C. D. di Gazar en G. A. Zeeman.

Niets meer aan de orde zijnde, sluit de Voorzitter de vergadering.

(A. et A.) DE HAAGSCHE PLATEELBAKKERIJ „ROZENBURG".

In het tijdschrift *Eigen Haard* vinden wij een artikel over de Haagsche Plateelbakkerij „Rozenburg" van den heer L. Simons Mzn., waarin deze jonge tak van kunstnijverheid met veel waardeering besproken wordt. Het komt ons voor dat de heer S. een goed werk deed met te trachten, het energiek streven der plateel-

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

bakkerij en hare reeds verkregen resultaten meer algemeen bekend te maken.

Deze publiciteit is noodig in dubbelen zin. Wanneer we toch in de Kalverstraat te Amsterdam (om ons maar tot de hoofdstad te bepalen) geen enkele der aaneengesloten rij winkels kunnen ontdekken, waar men het der moeite waard acht iets van dit echt nationale product uit te stallen, en men beziet de massa uitheemsche prullaria, die de koopzieke gemeente, faute de mieux, van daar meedraagt, dan dunkt het ons de plicht van de pers te zijn het publiek voor te lichten betreffende hetgeen in eigen land, van werkelijk artistieke waar, te koop is.

We laten het bedoelde artikel hier volgen:

't Was in 1877, dat op de Amsterdamsche kunstnijverheidstentoonstelling de aandacht der bezoekers getrokken werd door de uitstalling van Delftsch aardewerk, 't welk niet oud, maar nieuw was en scheen te moeten bewijzen, dat de oude, beroemde industrie nog niet geheel was uitgestorven, ja dat eenige mannen van geestkracht aan het pogen waren om haar levensgeesten aan te wakkeren en te versterken.

Vér hadden zij het nog niet ernee gebracht. De kleur en de glans van het nieuwe — aldus getuigde de Rijkscommissie tot het instellen van een onderzoek naar den toestand der Nederlandsche kunstnijverheid — stonden nog ver ten achter bij die van de voortbrengselen uit het tijdperk van verval der oude industrie. En niet alleen naar verbetering van deze moest worden gestreefd. Ook op het zoeken van een nieuwe, eigenaardige, niet licht na te bootsen versieringsmethode kwam het aan. Zoolang dit alles nog niet gevonden was, bleef het wantrouwen van het publiek in de nieuwe industrie begrijpelijk. De commissie hoopte op eene volgende tentoonstelling de bewijzen te vinden, dat de overwinning het pogen bekroond had.

Tien jaren zijn er sindsdien verloopen en eene nieuwe tentoonstelling is tot stand gekomen. Doch niet zoolang hebben de heeren 't Hooft en Labouchère behoeven te wachten, vóór zij hun arbeid gewaardeerd en beloond zagen. De voortbrengselen, dit jaar in den Haagschen Koekamp door hen ter bezichtiging gesteld, zijn niet eerst de openbaring van hun zegepraal. Al mist hun nieuw-Delftsch nog steeds de eigenaardig smeltende kleur en den heerlijken glans van het oude, ze zijn erin geslaagd de hoedanigheden van hun fabrikaat op haar beurt als iets ongemeens te doen aannemen en de koopers te bewegen zich het nieuw-Delftsch als een in menig opzicht artistiek product aan te schaffen.

Doch zoo de thans gehouden tentoonstelling al weinig nieuws leerde omtrent het nieuw Delftsch, zij bracht voor menig bezoeker niettemin eene verrassende kennismaking met een ander soort van aardewerk. En de — niet benoemde — Rijkscommissie van anno 1888 zou in haar rapport op haar beurt hebben kunnen gewagen van voortbrengselen, die getuigenis afleggen van een opmerkelijk zoeken, pogen, en .... slagen eener thans nog jonge plateelbakkerij.

Eigenlijk vormt de overgang van het nieuw-Delftsch op de faïence-Rozenburg een ganschen gedachtensprong. In alle opzichten zijn zij elkander ongelijk. Ook het streven der Haagsche en der Delftsche heeren loopt vrijwat uiteen. De eersten zochten door kleur en glans oude voortbrengselen te evenaren; de tweeden denken aan geen nabootsing, maar trachten vóór alles nieuw, oorspronkelijk, persoonlijk te zijn. Niet van den aanvang af heeft het wit van hun pogen hun echter duidelijk voorgestaan. Toen de stichter der tegenwoordige fabriek, de heer Wolff von Gudenberg, een Duitsch scheikundige, te 's-Gravenhage de eerste pogingen in het werk stelde om eene bakkerij op te richten, beoogde hij nog alleen zijne kennis te besteden aan het vormen van eene sterke en nieuwe soort van aardewerk, uit een bijzonder samengesteld deeg en met behulp van een glazuur, waarin en waaronder hij alle kleuren kon te voorschijn brengen. Doch eerst toen hij — na het te niet gaan der eerste fabriek — in aanraking was gekomen met een man van kunstenaaraanleg, kon de nieuwe fabriek zich gaan toeleggen op het vervaardigen van voorwerpen, welke tot de kunstnijverheid zouden behooren.

Inderdaad zijn de voortbrengselen van deze nieuwe plateelbakkerij de kinderen uit het huwelijk van een groote technische kunde met een fijn ontwikkelden kunstenaarsaanleg.

Het is de wetenschap geweest, die allereerst uit verschillende grondstoffen een deeg wist te vormen van dusdanige samenstelling en tint, dat het den kunstenaar, die het moest bewerken, alles meègaf. Aan dezen dan de taak de vormen te vinden, waartoe het gekneed moet worden; vormen, welke door de samenvoeging en afwisseling van lijnen, en evenredigheid van afmetingen het oog bekoren. Heeft de werkman het deeg dien vorm gegeven, dan moet andermaal de kunstenaar aan den arbeid, om het te versieren met lijnen en kleuren. Maar de wetenschap van den technicus was noodig, om hem in staat te stellen alle kleuren van zijn palet te gebruiken. En het is de groote overwinning van den heer Von Gudenberg geweest, dat hij de middelen heeft weten te vinden, welke den kunstenaar het aanwenden van niet één nuance ontzeggen — al heeft deze er dan ook bij het maken van zijne ontwerpen rekening mee te houden, dat de verven eerst in het bakken haar ware kleur krijgen.

Maar zoo de kunstenaar aldus in staat gesteld is volkomen uitdrukking te geven aan de impressies, welke zijn ziel gevangen houden: 't geen er in zijn binnenste leeft en trilt, der lijnen wier golving hem schokt en der kleuren wier glanzing hem prikkelt, een leven buiten hem te schenken — het heeft, vooral in den aanvang, vaak lang geduurd eer die lijnen zich voor zijn verbeelding hadden geordend tot een bepaalden, vasten vorm, en de kleuren zich hadden neergezet op haar plaats en in haar kracht; vóór het onzeker gevoelen en zoeken en willen was geworden tot een kennelijk zien en weten en kunnen. Was eenmaal het wordingsproces zoover gevorderd, dat de kunstenaar voorwerp en versiering slechts van zich had af te zetten, dan bleef dit op zichzelf een arbeid van geringe moeite. Maar ook dan, wanneer de vorm eenmaal geboren was, rustte de kunstenaar nog niet. Het geschapene verzinlijkte niet altijd het beeld zijner fantasie; of wel, dat beeld, tot werkelijkheid geworden, voldeed zijn gevoel niet. Dan stelde hij het voorwerp ter zijde; nam het beeld andermaal in zich op, vervormde het in zijn geest en baarde het opnieuw als een rijper, krachtiger, forscher schepping. Zoo is het gegaan met enkele der vormen, welke mejuffrouw Van Houten uitteekende. Voortbrengselen uit den eersten wordingstijd, toen de kunstenaar nog bemoeilijkt werd door de onvolkomenheid van zijn kunnen, zijn sommige later vervormd tot nieuwe voorwerpen, welker lijnen den gezuiverden smaak door minder weekheid en teederheid meer voldeden. Dat juist die eerste, min volmaakte producten voor velen onzer schilders echter eene bijzondere aantrekkelijkheid hebben behouden, is intusschen geheel begrijpelijk voor wie zelf de bekoring heeft leeren ondergaan van voortbrengselen, in wier onvolkomenheid de trilling nabeeft van het plotseling, onmiddellijk baren door den zoekenden, zichzelf nauw bewusten kunstenaar.

En als met de vormen is het met de versiering. Het motief hiervoor wordt onmiddellijk ontleend aan de beschouwing der natuur. Nu eens is het de impressie van een bloeiend tulpenbed onder felle zon; dan die van de kleurensymfonie eener uitgespreide pauwestaart; straks, meer onbepaald, die van „maanlicht", van „regen", van „het voorjaar", welke de verbeelding en het gemoed van den kunstenaar geboeid houdt, en zoozeer hem vervult, dat ze hem geen rust laat alvorens hij ze van zich heeft afgezet. Maar, niet gelijk hij ze ontving, kan hij die indrukken weergeven; hij moet ze eerst in den geest vervormen, tot er overeenstemming is ontstaan met het doel, waartoe hij ze gebruiken moet; de versiering van een stel vazen, een bord, eenige pullen enz. En hij ordent en schikt, verdeelt en voegt samen: een volle geopende bloem hier, een knop daar, een doorsnede ervan ginds; op het deksel een stralenbundel van goudgeel, van mat zilver; op de vaas zelve een achtergrond van dofgrijs: symboliseering van zon, maan en regentoon; en het aldus geboren versieringsmotief is als de styliseering van de oorspronkelijke impressie, welke hij onderging.

Wanneer nu aldus de kunstenaar gearbeid heeft, en zijn helpers zich hebben beziggehouden met het uitvoeren van zijn ontwerp, en het dan beschilderd voorwerp dunkt den kunstenaar eene niet al te mislukte verzinnelijking van zijn visioenen, dan wordt het overgegeven in handen der werklui, die het in het glazuurbad moeten dompelen. Bij de samenstelling van dit glazuur is nu wederom, gelijk ik reeds opmerkte, de wetenschap van den heer Von Gudenberg aan het werk geweest. Een voorwerp, 'twelk er mee overdekt is, mist alle kleur: het toont een ondoorschijnend melkachtig wit oppervlak. Doch laat het in den door gas verhitten oven gebakken zijn — als ge het hieruit ziet nemen, zijn de kleuren te voorschijn gekomen, glanzend en onveranderlijk, tot één geworden met de grondstof en beschut door het glazuur. Het voorwerp is eindelijk gereed en kan verkocht worden.

Begrijpelijkerwijze niet altijd voor weinig geld.

Want het is de schepping van een kunstenaar en vooral de versiering heeft soms maanden arbeids van een kunstenaarshand gevorderd. Doch die twee omstandigheden geven het juist zijn waarde.

Wat de voortbrengselen dezer faïence-fabriek onderscheidt, is niet enkel de technische volmaaktheid van het aanbrengen van kleur en glans, 't is vooral het artistiek persoonlijke, 'twelk uit deze vormen en die kleuren-combinatie spreekt. Zij trillen nog na van het leven, 'twelk zij in het gemoed huns scheppers leidden, van de schokken, waarmee zij ontvangen en ter wereld gebracht zijn. En in de vleiende ronding, stuitende hoeking, statige verheffing, breede uitspreiding dier stijgende, dalende, draaiend wendende, liggende of uitpuilende lijnen, in dit wild en woest bachanaal van opspringende en terugwijkende tinten, die daar neergeworpen zijn op de mooiglanzende vlakken: een gloeiend rood, een opflitsend groen, een schaterend geel, een stroef in zichzelf gekeerd bruin, en, tusschen deze rustend een ernstig grijs, een vriendelijk lichtgroen, een innig verleidelijk, kussend roomgeel; — in dit alles zie en hoor ik het beven en sidderen, joelen en zuchten, schreien en juichen van een modernen mensch, die zich voort voelt gejaagd door de steeds snellere wenteling van het leven en nu eindelijk, nog hijgend, begint te komen tot de vurig begeerde verademing, vrede en rust.

Geen wonder, dat de kunstenaars ten onzent zich tot de voortbrengselen dezer Haagsche faïence-fabriek gevoelden aangetrokken.

En toen geldelijke moeilijkheden zich voordeden, welke haar voortbestaan bedreigden, wekten vier hunner, wier getuigenis van de hoogste waarde mag worden geacht, de heeren Bisschop, Bosboom, Israels en H. W. Mesdag, hun Haagsche medeburgers op tot het verleenen van den noodigen steun aan deze veelbelovende Haagsche industrie.

„Had" — aldus luidt het in hunne verklaring van December '86 — „de nieuwe kunst der heeren Von Gudenberg en Colenbrander, hun tegels en tegelschilderijen, vazen, pullen en schotels, opmerkelijk om hun uitmuntende bewerking of hun groote oorspronkelijkheid en fraaie kleur, ons reeds terstond aangetrokken, onze ingenomenheid steeg tot hooge waardeering en bewondering, toen wij den vooruitgang bespeurden, welke in de voortbrenging van uitnemender en rijker voorwerpen werd gemaakt.

„Wij zijn nu in staat te oordeelen over het werk, 'twelk de fabriek kan leveren, welke kracht zij kan ontwikkelen en welke volmaaktheid zij kan bereiken. Wij mogen de aandacht vestigen op de vaardigheid, door den heer Von Gudenberg aan den dag gelegd in het bereiden van de kleuren, het verglazen en bakken der tegels — op de groote tegelschilderijen, naar Hollandsche schilders gevolgd — de uit de hand geteekende tafereelen van den heer Henkes en andere kunstenaars — de landschappen door den heer De Zwart en de vrucht- en bloemstukken van den heer Horssen.

„Maar niet minder bewondering hebben wij voor de vazen, potten, pullen en schotels van den heer Colenbrander, die, door hun oorspronkelijkheid, fijnheid of pracht van coloriet, schoone of grillige vormen, een nieuwe bladzijde in de geschiedenis der pottebakkerskunst uitmaken.

„En zeer zouden wij ons moeten vergissen, wanneer de tijd niet zou aanbreken, waarin de Haagsche plateelbakkerij „Rozenburg" in die geschiedenis eene plaats zal innemen, niet geringer dan die, welke aan de oude kunst wordt toegekend; eene plaats, die zij trouwens reeds begint in te nemen."

Eene dergelijke aanbeveling, waarin nog bovendien van het te verwachten financieel succes, ook door den verkoop van witte en beschilderde tegels, wordt gewaagd, kon niet nalaten haar invloed te doen gelden.

Trots tegenwerking en aarzeling werd het benoodigde kapitaal dan ook eindelijk te zamen gebracht en het voortbestaan der fabriek financieel verzekerd. Onmiddellijk werd toen werk gemaakt van het uitbreiden der lokaliteit. De nieuwe bakkerij met haar door gas ('t welk in een ander gedeelte der fabriek zelf gestookt wordt) verhitten oven, de ruime vormzaal, zijn reeds in gebruik en nog in deze maand worden de werkzalen in den juist voltooiden nieuwen vleugel der eigenlijke fabriek betrokken. Welhaast wordt dan ook het oude, verweerde gebouw naar den grond geworpen en in zijn plaats een nieuw opgericht. Zoolang dit nog niet gereed is, moeten de heeren zich wat blijven behelpen. Maar dat is slechts een vraag van tijd. En eerlang zullen nieuwe werkkrachten — alle Hollandsche, want de teekenaars, de schilders en de vormers zijn allen landgenooten en alleen de ondernemende oprichter is een Duitscher, — zich kunnen wijden aan deze kunstindustrie, en komt de fabriek „Rozenburg" mede het buitenland overtuigen, dat de Nederlanders, zooal geen industrieel, dan toch een artistiek volk zijn. Het Delftsch en het Haagsch aardewerk, hoe ook verschillend, spreken in dat opzicht dezelfde taal; en wanneer ten onzent nog wat minder geld in effecten en wat meer in de kunstindustrie gestoken werd, zou die taal spoedig rijker aan woorden en onze natie rijker aan roem en — zelfs aan geld zijn.

Amsterdam, September 1888.

BIJ DE PLAAT.

Te Vicenza komt eerst Palladio tot zijn recht; hier verdwijnt de droge orde-man om plaats te maken voor den breeden, goed karaktervattenden kunstenaar, die deze stad met tal van schoone gebouwen begiftigd heeft.

Op verrassende wijze zien we hoe Palladio, met betrekkelijk weinig vormen, veel verscheidenheid heeft kunnen tot stand brengen. Zijn breede en eigene opvatting der klassieken spreekt uit elk zijner gebouwen.

Een der schoonste door hem gebouwde paleizen zou ontegenzeggelijk het brokstuk geworden zijn, dat we het eerste opmerken, van het station komende — indien het namelijk voltooid ware geworden. Vermoedelijk was de bedoeling drie traveeën te maken ter linker- en ter rechterzijde met een avant-corps van geringen voorsprong in 't midden voor den hoofdingang. De bestaande twee traveeën (zie schets boven) zijn flink gedetailleerd, rein van vorm en van veel plastisch effect.

Ook het Palazzo del Diligato is een karaktervol brokstuk dat, indien het voltooid ware, veel schoons te zien zou geven.

De kroon op alles zet het Palazzo del Consiglio met zijn ruime, opene, schaduwrijke arcaden rijen rondom het eigenlijke gebouw „del Consiglio", dat van vroegeren datum is en nog Gothische vormen vertoont.

Niettegenstaande al zijn ontwerpen niet meer den strengen geest der eerste Italiaansche Renaissance ademen en reeds trekken vertoonen van den z. g. barokstijl, verdienen zij alle aandacht en zijn om het monumentale der composities een studie overwaard.

Vicenza biedt den architect veel te zien aan en hoewel klein, behoeft zij in gehalte harer paleizen voor de paleizenrijke steden Bologna, Genua, Ferrara enz. niet onder te doen.

Amsterdam, Jan. '89. W. Kromhout Cz.

(A. et A.) IETS UIT DE OUDE DOOS.

Hoe menigmaal werd in de laatste jaren niet een zucht geslaakt, als men in de omstreken van Bussum, Baarn en Hilversum tallooze villa's als paddestoelen uit den grond zag verrijzen. Hoe dikwerf schudde men het hoofd niet, als men opmerkte hoe die gebouwen en gebouwtjes binnen den kortst mogelijken tijd en van het slechtste materiaal werden opgetrokken. Alles licht en dicht.

Menigeen dacht dan bij zichzelf: Neen, dan konden onze voorvaderen het vroeger „beter" en verwijst men u stilzwijgend naar die ouderwetsche, eenvoudige, doch solide landhuizen onzer vaderen.

Doch toen schijnt het ook al geen rozengeur geweest te zijn, afgaande op de klacht van een 18de-eeuwer, [1]) die ik dezer dagen in een oude kwartijn onder de oogen kreeg. Ik laat die hier volgen:

„Zonder eene algemeene berispinge te ondergaen, kan niemand zig in 't geheel het geweld der mode, al quam die buitensporig te woeden, onttrekken; maar het is ook dwaeslijk gewillig onder haere volstrekte slavernij te bukken; nogtans ziet men dit bijzondere perzoonen overkomen; wanneer ze bij het aanleggen van lusthoven en gebouwen, de manieren van koningen en vorsten, die blootelijk ostentatie in het oog houden, in het kleine tragten na te bootsen, schoon ze daer door weinig gemaks genieten, maar veele kosten omtrent derzelver onderhoud bejaegen.

„*Wie zal de Landhuizen van onze voorouders* niet stellen boven *onze hedendaegse?* als hij in aenmerkinge neemt, dat zij de minste kosten, zoo in het aenleggen als onderhoud der zelve om eene aengenaeme rust te genieten, beoogden; daerom timmerden ze doorgaens op verwelfsels, en maakten weinige verdiepingen, daarin ze niet meer, nog grooter kazijnen stelden, als tot lucht- en ligt-scheppingen vereischt wierden, zijnde de onder-raemen en bovenruiten van klein-glas en van buiten met dikke vensters tot weeringe van schadelyke dampen, voorzien. Hunne muuren ware veeltyds dubbelde, en van goede steenen met steenkalk gemetzelt, opdat de regen niet zoude doordringen: wyders waren deze gebouwen met hooge opgaande boomen be(om)plant, enz.

„Daerentegen bestaen veele hedendaagse landhuizen uit meer verdiepingen, met dunder en geen gespouwe muuren opgehaelt, waarin groote ligten met groote glazige schuifraemen gestelt zijn, dewelke niet alleen van buiten geen houte vensters hebben, maar slegts van binnen met zeer dunne blinden, die het ligt naeuwlijks afkeeren, voorzien zijn, hebbende daarbij open gezigten over lofwerken, terrassen, vyvers en andere onbeplante vlaktens; zoodat ze, buiten ligt opgetimmert te zijn, van kostelyk onderhoud en ongezond zijn: vermids de doordringende zomerhette en winterkoude, dog vooral de doorslaende vogtige muuren in het voor- of najaer aen 's mensen gezondheid en de daer in zijnde meubelen ten uiterste nadeelig en schadelijk zijn; daer by komt dat de meeste hedendaegse gebouwen met derzelver cieraeden veeltyds zoo ontydig en haestig geplaetst worden, dat ze dikwils aen 't vergaen zijn, eer de regte tyd van haer gebruik aenkomt.

„Gants anders was het oogmerk onzer Voorouders by het aenleggen van buitenplaetsen, zy beoogden daer door eene zoete tydkortinge en stille rust in hunne ouderdom te zullen genieten, tegelyk uitzynde om de voorvallende kosten van het jaarlykse onderhoud, door andere kleine voordeelen te vergoeden, daerom planten zy vooraf hooge opgaende uitkroonende boomen, en na die kragtig begonnen te groeien, wierden de gebouwen aengelegt.

„Tegenwoordig tragt men niets anders dan om alles heerlijk, pragtig en konstig, om het oog van vreemdelingen te voldoen, voort te brengen, zonder aen kosten en onderhoud, laet staen gemak of inkomen, gedagtig te zijn; zoodat deze Buitenplaetzen (buiten onkosten van heerlijke onthalingen) te regt *Last-* en geen Lustplaetzen mogen genaemt worden."

Wat zou die goede man thans opzien, als hij het tegenwoordige werk zag; ik geloof hij zou geen minuut rust in zulk een huis hebben en, al was het niet door de vochtige muren, dan toch door angst zich de koorts op het lijf halen.

Doch de tijden zijn veranderd. Vroeger bouwde men voor zichzelf een buitenverblijf; thans worden de meesten gebouwd voor hen, die niet weten *hoe* gebouwd is en dit alleen bemerken, wanneer zij eigenaar geworden zijnde, spoedig genoodzaakt worden de noodige herstellingen aan te brengen.

Hilversum, 4 Jan. '89. Leonard A. Springer.

[1]) *La Court.* Aenmerkingen over het aenleggen van pragtige en gemeene Landhuizen, Lusthoven, plantagien en aenklevende cieraeden. Amsterdam, 2e uitg. 1763 (de 1e uitgaaf verscheen in 1737).

PRIJSVRAGEN.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

Op de prijsvraag, uitgeschreven voor een wandkalender voor 1889, zijn 8 antwoorden ingekomen. De jury heeft het ontwerp met het motto „*De Jaargetijden*" bekroond, waarvan vervaardiger bleek te zijn de heer A. F. Gips te Bergen-op-Zoom.

Voor het jaar 1889 zijn drie prijsvragen uitgeschreven, als:

1°. Een gebouw ten behoeve eener arrondissementsrechtbank en kantongerecht in eene stad van pl. m. 25,000 zielen; 2°. Eene dubbele villa; 3°. Een gesmeedijzeren trap in een winkel voor dames-kleeding. De programma's zullen weldra verschijnen.

VEREENIGING VAN VOORSTANDERS EENER NEDERLANDSCHE OCTROOIWET.

Het ontwerp voor eene octrooiwet, besproken in de laatst gehouden vergadering der in het hoofd dezes genoemde Vereeniging, is in 5 paragrafen verdeeld en bevat in hoofdzaak de volgende bepalingen:

1. Begrip en omvang van het recht der uitvinders.

Het octrooi geeft aan den bezitter het recht om de uitvinding, daarin omschreven, met uitsluiting van alle anderen, gedurende den tijd dat het octrooi geldt, in Nederland, zijne bezittingen en koloniën te doen verdedigen, toe te passen en in den handel te brengen. De bezitter van een octrooi is echter verplicht aan derden het gebruik der uitvinding toe te staan tegen billijke vergoeding, die zoo noodig bepaald wordt door arbiters, met beroep op den rechter;

hij moet binnen drie jaren na den dag der aanvrage van het octrooi de uitvinding op voldoende wijze in Nederland, zijne bezittingen of koloniën toepassen of dit door derden doen geschieden;

de geoctrooieerde voorwerpen moeten uitsluitend in Nederland, zijne bezittingen of koloniën worden vervaardigd, uiterlijk binnen drie jaren na het verleenen van het octrooi;

het recht tot het aanvragen en verkrijgen van een octrooi en het gebruik ervan, gaat op de wettige erfgenamen van den uitvinder over;

octrooien worden verleend voor nieuwe uitvindingen in alle takken van nijverheid. Uitgezonderd zijn: *a.* uitvindingen, wier toepassing schadelijk is voor de openbare orde en de goede zeden, *b.* uitvindingen van eetwaren, dranken, geneesmiddelen en langs scheikundigen weg voortgebrachte stoffen. Voor de wijze van bereiding kan octrooi verleend worden;

eene uitvinding wordt beschouwd nieuw te zijn, zoo lang door derden het tegendeel niet wordt bewezen. Zij is niet nieuw, indien zij reeds in den handel is gebracht vóór de octrooi-aanvrage, of wanneer zij op het oogenblik der aanvrage reeds langer dan zes maanden door of vanwege den uitvinder of anderen door den druk of op daarmede gelijkgestelde wijze, door eene voordracht of eene uitstalling in het openbaar bekend geworden is. In geval van tentoonstellingen kan hierop echter eene uitzondering gemaakt worden;

een octrooi wordt verleend aan den eersten aanvrager. Het kan ook door meer dan één persoon te zamen worden aangevraagd, mits zij verklaren te zamen de uitvinders te zijn;

verbeteringen van eene bestaande uitvinding, door een ander dan den oorspronkelijken uitvinder gedaan, worden beschouwd als nieuwe uitvindingen; den oorspronkelijken uitvinder kunnen echter aanvullings-octrooien verleend worden voor verbeteringen als zoodanig van zijne uitvinding. Zij houden op bij het vervallen van het oorspronkelijk octrooi;

in het algemeen belang kan door den Minister van Waterstaat eene uitvinding of het daarvoor verleende octrooi worden genaast, tegen schadevergoeding aan den uitvinder;

elk geoctrooieerd voorwerp moet, zoo lang het octrooi geldig is, op duidelijke wijze met de letters N. O. (Nederlandsch Octrooi) en met het nummer van het octrooi worden voorzien.

2. Duur en kosten van het octrooi. Het wordt verleend voor 15 jaren. In buitengewone gevallen kan het nog voor 5, 10 of 15 jaren verlengd worden. De jaarlijksche bijdrage bedraagt — behalve de *f* 20, te voldoen bij de uitreiking van den octrooibrief, en de *f* 10, bij de aanvrage te betalen — in het tweede jaar *f* 10 en in elk volgend jaar *f* 10 meer; bij onvermogen van den uitvinder kan hem uitstel van betaling, of, ingeval het octrooi hem niet winstgevend mocht blijken te zijn, kwijtschelding voor den tijd van twee jaren, behoudens mogelijkheid tot verlenging, worden verleend.

3. Formaliteiten tot het verkrijgen, verlengen en overdragen van octrooien.

De aanvraag geschiedt in duplo, op ongezegeld papier, aan den Minister van Waterstaat. De inkomende aanvragen worden aan het ministerie, in volgorde van den dag en het uur waarop zij inkomen, in een openbaar register ingeschreven. Van de ingeschreven aanvraag wordt aan den aanvrager een bewijs gegeven, vermeldende den datum en het uur van ontvangst. Binnen één maand na de aanvraag wordt besloten of tot de openbaarmaking zal worden overgegaan. Tot zoo lang zijn de betrokken ambtenaren tot geheimhouding verplicht. In geval van weigering van het voorloopig octrooi, heeft de aanvrager beroep op den rechter. Ditzelfde geldt ook bij weigering van het definitief octrooi, dat verleend wordt, wanneer binnen zes maanden, van den dag der openbaarmaking af, geen gegronde bezwaren door derden tegen het verleenen van het octrooi zijn ingebracht;

bij overgang van het octrooi aan derden, hetzij onder levenden of bij sterfgeval, moet daarvan aangifte worden gedaan aan den Minister van Waterstaat;

zoodra het octrooi is verleend, wordt geacht aan alle formaliteiten, die daartoe noodig zijn, te zijn voldaan.

4. Weigering en te niet gaan van het octrooi.

Een octrooi wordt o. a. niet verleend, wanneer de voorgeschreven of nader voor te schrijven formaliteiten en termijnen niet zijn in acht genomen; wanneer het niet betreft een product van nijverheid of de wijze van bereiding daarvan; wanneer, volgens door derden geleverd bewijs, de uitvinding op het oogenblik der aanvrage niet nieuw is, of wanneer blijkt dat de aanvrager niet de rechthebbende is:

het vervalt van rechtswege, o. a. na verloop van een der gestelde termijnen, wanneer de verschuldigde bedragen niet ten behoorlijken tijde zijn betaald of indien de geoctrooieerde voorwerpen langer dan drie jaren na het verleenen van het octrooi uit het buitenland worden ingevoerd door den bezitter van het octrooi. Ook kan het bij rechterlijk vonnis vervallen worden verklaard.

5. Handhaving van de rechten van den uitvinder en van derden.

Een ieder heeft het recht de geldigheid van een verleend octrooi in rechten te betwisten;

de arrondissements-rechtbanken zijn belast met de rechtspraak in geschillen over octrooi-zaken, tenzij de wet een anderen rechter aanwijst;

hij, die opzettelijk eene valsche opgave doet ter opneming in het register of in daarbij behoorende stukken, wordt gestraft met geldboeten tot *f* 300; terwijl ieder, die, alleen of met anderen, door opzettelijke valsche opgaven of verklaringen zich een octrooi of eenig recht tot exploitatie van een octrooi heeft verworven, of daartoe opzettelijk medeplichtig is geweest, wegens valschheid in geschrifte wordt gestraft, onverschillig of hij van het verworven recht gebruik heeft gemaakt en er al dan niet voordeel uit heeft getrokken;

hij, die met bedriegelijke bedoeling op de door hem in den handel gebrachte waren gebruik maakt van de letters N. O., of wel het op andere duidelijke wijze tracht te doen voorkomen dat iets in Nederland geoctrooieerd is, terwijl dit niet het geval of wel een ander de rechthebbende is, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste 3 maanden en geldboeten tot *f* 600 te zamen of afzonderlijk; terwijl, indien tij-

dens het plegen van het misdrijf nog geen 5 jaren zijn verloopen, sedert de schuldige ter zake van hetzelfde misdrijf is veroordeeld, de maxima der straffen verdubbeld worden;

deze wet is verbindend voor Nederland, zijne bezittingen en koloniën.

VEREENIGING BOUWKUNST EN VRIENDSCHAP.

Vergadering van 8 Januari 1888.

Met een welkomsgroet in het nieuwe jaar werd de vergadering geopend.

Door de firma Henri Huinck en Alex Imhofe was van haar recht van lidmaatschap gebruik gemaakt door de leden uit te noodigen tot een prijsvraag, zijnde het ontwerp voor een geschilderd advertentiebord op een muurvlakte.

Van de Vereeniging voor Fabrieks- en Handwerksnijverheid waren introducties ingekomen voor de lezing van den heer A. J. C. Nordlohne, op Donderdag 11 Januari, en werden de leden tot trouwe opkomst aangespoord.

Nadat er twee nieuwe leden voorgesteld en nog enkele huishoudelijke zaken afgehandeld waren, werd het woord gegeven aan den heer H. G. Jansen, architect te Amsterdam, die een voordracht hield over de bouwkunst in Italie vóór het tijdperk der Renaissance, en in het bijzonder over den bouw van den Dom van Sienna, welke voordracht om den belangrijken inhoud in haar geheel in dit blad zal worden opgenomen.

Nadat spreker geeindigd had en hem bij monde van den Vice-voorzitter de dank der Vereeniging was gebracht, ging men over tot het bezichtigen van eene collectie photographieën betreffende de in aanbouw zijnde tentoonstelling te Parijs, die de aandacht der leden in hooge mate trok.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST,

AFDEELING 'S-GRAVENHAGE,

Vergadering van Vrijdag den 11den Januari 1889.

Met een hartelijke toespraak opende de heer G. Mondt de vergadering. Na lezing en goedkeuring der notulen werd medegedeeld, dat in de laatste Bestuursvergadering tot Ondervoorzitter was benoemd de heer G. H. Bauer.

Van de heeren Pietersen en Bauer uit Amsterdam was een schrijven ontvangen, waarin zij als lid der Maatschappij en der Afdeeling wenschen af te treden. Vervolgens kwamen de antwoorden op de door de Maatschappij gestelde vragen ter tafel. De eerste vraag, door de heeren W. A. Smith en M. C. M. Vianen beantwoord, werd na een langdurig debat, met eenige wijziging, door stemming aangenomen. Voor de tweede vraag was uitstel voor antwoord gevraagd. Het antwoord op de derde vraag werd door de heeren De Baan en Lorrie, na eenige bespreking, terugverlangd, met het doel om naar de eigenschappen van grenen- en eikenhout een chemisch onderzoek in te stellen en daarna de vraag afdoende te beantwoorden.

De vierde vraag was onbeantwoord gebleven. De vijfde vraag was door de heeren Bresler en Liefland in den volgenden geest beantwoord: Voor hooge gebouwen is de bliksemafleider gebiedend noodzakelijk, en hoewel voor de gewone woonhuizen dere voorzorg minder noodig is, wordt hij toch als zeer nuttig en nimmer als schadelijk voor de omgeving beschouwd. Bovenstaande antwoorden zullen aan het Hoofdbestuur als het gevoelen der Afdeeling medegedeeld worden. Door het late uur werden de overige vragen tot een volgende vergadering ter bespreking bewaard, waarna de Voorzitter de vergadering sloot.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

AMSTERDAM. In de laatstgehouden zitting van den Gemeenteraad is het voorstel van Burgemeester en Wethouders aangenomen om aan de Maatschappij voor den Werkenden Stand over 1889 een subsidie voor hare Industrieschool toe te staan, onder voorwaarde, dat van Rijkswege een gelijk bedrag worde verleend en dat de gemeente de bevoegdheid heeft jaarlijks tot vijf onvermogende leerlingen van uitmuntenden aanleg kosteloos op de school te plaatsen.

In dezelfde zitting werd, overeenkomstig het voorstel van Burgemeester en Wethouders, besloten om met den heer L. Ketjen eene overeenkomst aan te gaan betreffende het, bij wijze van proef, bereiden van zwavelzure ammoniak uit een deel der fecale stoffen, verzameld in het centraal-pompstation.

— Dinsdag 8 dezer is in het gebouw der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst eene tentoonstelling geopend van hiertelande vervaardigd kunst-smeedwerk en kunst-gietwerk. Tezelfder gelegenheid zijn de antwoorden tentoongesteld op de prijsvragen, op dit gebied door de Maatschappij ten vorigen jare uitgeschreven. Ook de antwoorden voor een kalender voor 1889 zijn daar te bezichtigen.

UTRECHT. Naar wij vernemen zal weldra een begin worden gemaakt met de verbreeding van de Stammetsbrug, ten behoeve van den aanleg van den nieuwen Utrechtschen tramweg, waarvoor den heer I. R. H. de Jong concessie is verleend.

Met de werken voor den aanleg van den tramweg zelf zal waarschijnlijk in den loop van de maand Maart worden aangevangen, als verplichte staking wegens vriezend weder niet meer te duchten is. Nog deze maand hoopt men de Utrechtsche Trammaatschappij tot stand te brengen, die de concessie overnemen en de lijn exploiteeren zal.

LEIDEN. De Gemeenteraad heeft het verzoek van de Annoncen Uhr-Gesellschaft te Hamburg tot het plaatsen van eenige daarbij bedoelde zuilen toegestaan.

HOORN. Nu aanstaanden Dinsdag ook het gedeelte Westwoud in exploitatie komt, is de lijn voor de paardentram Enkhuizen—Hoorn eindelijk voltooid. De directie zal aanstaanden Maandag, met verschillende autoriteiten en genoodigden uit die streek, een proefrit houden van Enkhuizen naar hier, alwaar het gezelschap 's nam. te 5 uren een diner wacht in het hôtel »de Posthoorn", op het Breed.

PERSONALIA.

— Door den Gouverneur-Generaal van Ned.-Indie zijn de volgende beschikkingen genomen:

Benoemd: tot chef van de irrigatie-afdeeling Serajoe de ingenieur 2de klasse, J. C. Heijning; tot architect 2de klasse bij den Waterstaat en Openbare werken, H. G. Stal;

Geplaatst: in de resid. Rembang, de opzichter 3e klasse J. Vreedenburgh; in de resid. Batavia, de opz. 3e klasse A. H. van Bebber; bij de directie, de opz. 3e klasse G. van de Beek; in de resid. Soerabaia, de ingenieur 2e klasse, H. J. Verdam;

Overgeplaatst: naar Soerabaia, bij de werken van Straat Madoera, de ing. 2e klasse B. Kersjes; naar den gewestelijken dienst in resid. Madioen de opz. 1e kl. C. Doesberg; naar de resid. Cheribon, de opz. 3e kl. Ch. J. Odenthal; naar de res. Bantam, de opzichter 2e klasse B. W. van de Kamer; naar de resid. Preanger-Regentschappen, de opz. 2e kl. J. J. Sterkenburg; naar de resid. Banjoemas, als eerstaanwezend waterstaatsambten., de waarn. architect 1e kl. H. J. van der Linden.

Toegevoegd: aan den chef der IVe waterstaatsafd. bij de opneemingen der Brantas- en Porrongrivieren, de ambt. J. F. P. J. Straatman; aan den chef van de irrigatie-afdeeling Serajoe, de opz. 1e klasse, Mas Aboukasaan Atmodirone en de opzichters 3e kl. C. van der Voort, M. J. Bausch en W. C. van der Spek; aan den chef der irrigatie-brigade: de opz. 3e klasse H. Klasing, de opz. 3e kl. J. C. van Rheeden, de ing. 2e kl. D. Crok; aan den chef der IVde waterstaatsafd. de opz. 3e kl. E. de Graaf.

— Met ingang van 1 Januari j. l. is de heer Jh. H. T. Hora Siccama benoemd tot Raad-adviseur van den koning voor de zaken van waterstaat, nijverheid en spoorwegen.

— In zake de verbetering van den westelijken doorgang nabij het Centraal-persoonstation te Amsterdam, is 2 Januari jl. een commissie geïnstalleerd, samengesteld uit de heeren J. Leyds, eerstaanwezend ingenieur bij den aanleg van Staatsspoorwegen te Amsterdam; J. A. Schuurman, directeur der publieke werken te Amsterdam; Dr. E. F. Van Dissel, ingenieur van Rijnland te Leiden, J. M. F. Wellan, hoofdingenieur van den Waterstaat te Utrecht en A. K. P. F. R. van Hasselt, administrateur der Holl. IJz. Spoorwegmaatschappij te Amsterdam.

— Benoemd: tot tijdelijk opzichter bij den prov. waterstaat van Drente, F. Raadsma, in gelijke betrekking bij den prov. waterstaat in Friesland.

— Tot buitengewoon opzichter-teekenaar voor den bouw van Musis Sacrum te Arnhem, is door Burgemeester en Wethouders aldaar benoemd de heer C. de Ligt, te Leeuwarden, op eene maandelijksche belooning van *f* 80.

— Volgens de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* zal de directeur van openbare werken in Ned.-Indië, de heer H. L. Jansen van Raaij, pensioen aanvragen en in April a. s. voorgoed naar Nederland terugkeeren.

— De ingenieur C. A. Besier, te Apeldoorn, uitgenoodigd tot het maken van een plan eener stoomtram tusschen Ootmarsum en Almelo, heeft voor die opdracht bedankt.

VACANTE BETREKKINGEN.

— De betrekking van leeraar in het hand- en rechtlijnig teekenen aan de Rijks H. B. S. te Zwolle, jaarwedde *f* 500, is vacant. Zij, die er voor in aanmerking wenschen te komen, gelieven zich vóór 26 Januari aan te melden bij den inspecteur van middelbaar onderwijs Dr. W. B. J. Van Eyck, te 's-Hage

ADVERTENTIEN.

Rolluiken

van **Staal** of **Hout** met Staalband doortrekken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.

E. en P. ROTTSIEPER, *Remscheid* (Rijnpruisen)

Bouwterrein te VENLOO.

Aan den Roermondschen weg zijn eenige **goed gelegen BOUWTERREINEN** te koop, zeer geschikt voor den bouw van heerenhuizen.

Te bevragen bij den Mr. Timmerman H. VAN GASSELT, te *Venlo*.

Generaal Agentuur.

Voor het Koninkrijk der Nederlanden wordt door een **Duitsche Hagel-verzekeringsmaatschappij** een **bekwaam GENERAAL-AGENT** gezocht, die op het platteland goed bekend en in staat is cautie te stellen.

Offerten worden onder **II 6841** ingewacht bij RUDOLF MOSSE, *Berlijn S. W.*

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM*, zullen **Vrijdag 18 Januari 1889**, 's voormiddags 11½ uur, in het openbaar, ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

Bestek N°. 17.

Het leveren van GRÈSKEIEN, QUENASTKEIEN en IRONBRICKS, in 3 perceelen.

Bestek N°. 25.

De levering van CEMENTRIOLEN.

Inlichtingen worden alle werkdagen, tot den dag der aanbesteding, tusschen 9 en 12 en 2 en 4 uur, gegeven aan het Bureau Gemeentewerken ten Gemeentehuize; bestek met gezegeld inschrijvingsbiljet en teekeningen der riolen tegen betaling van *f* 1.00 per stel en dat van de levering van keien en bricks tegen betaling van *f* 0.50 ter Secretarie verkrijgbaar.

Bouwterreinen te Koop

zeer gunstig gelegen te **'s Hage**, aan *Kanaal* en *Spoorweg*, afstand per Stoomtram tot 't Strand te *Scheveningen* tien minuten, **onnoodig te heien.** Koopprijs **ACHT tot TWAALF Gulden per VIERK. METER.**

Adres den Ingenieur VAN DE WALL, *Van Speijkstraat* **148**, *'s Gravenhage*.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

Op **Dinsdag den 22sten Januari 1889**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek N°. 490.

Het gedeeltelijk opruimen van de voormalige dienstwoning en het maken van eene dienstwoning voor den Haltechef op het aansluitingspunt De Vork nabij Elst, ten dienste van den spoorweg Geldermalsen—Nijmegen.

Begrooting *f* 3500.—.

De besteding geschiedt volgens § 62 van het bestek.

Het bestek ligt van den 5den Januari 1889 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur F. SASSEN te *Nijmegen* en is op *franco* aanvraag (per brief) aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden den 17den Januari 1889, ten 10.30 uren.

Utrecht, den 3den Januari 1889.

Gebr. VAN DER VLIET,

IJZERHANDELAARS te *AMSTERDAM*.

Staaf-, Plaat-, Band-, Hoek- en **T-IJzer** enz.

Steeds voorhanden:

BALK-IJZER in verschillende profielen en lengten.

IJzen en **gegoten Staal** uit de fabriek van Gebr. BÖHLER & Co. te Weenen, alsmede **GLOBE Hoefnagels** met afgewerkte punten en onder guarantie tegen splijten.

B. HOLSBOER. - Arnhem.

Leverancier van Z. M. den Koning.

Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.

Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)

Hoogste onderscheiding 1879.

EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.

BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,

in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen, Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.

Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.**, Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS C.Czn.**, Beekstraat F 62 te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

JAN VAN DER POT, Scheepmakershaven N°. 3, Rotterdam.

De eenigste Kyaniseerinrichting, waar ook des winters wordt doorgewerkt.

Het **kyaniseeren** is het eenigste afdoende middel tegen **verrotting** en **zwam.** De bewerking geschiedt geheel **reuk-** en **kleurloos.** Desverlangd bijlevering van hout.

Prima Engelsche Portland-cement merk „Wallsend"

van uitmuntende kwaliteit en tegen concurreerende prijzen.

Belgische kluit- en hydraulische kalk.

Billijke prijzen en vrachten.

Prospectussen en prijscouranten worden op aanvraag franco toegezonden.

Gelieve op voornaam en adres te letten.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

Aanbesteding.

(Voor rekening van den Staat).

Op **Vrijdag den 25sten Januari 1889**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek N°. 491.

Het vervangen van de twee kruanbruggen met toebehooren over de rivier de Mark te Breda, door eene draaibrug voor dubbel spoor met daarmede in verband staande werken ten behoeve van de spoorwegen Breda—Roosendaal en Breda—Rotterdam.

Begrooting *f* 40150.

De besteding geschiedt volgens § 83 van het bestek.

Het bestek ligt van den 11den Januari 1889 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur H. E. BEUNKE te *Breda* en is op *franco* aanvraag (per brief) aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 1.00.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden den 21sten Januari 1889, ten 10.30 ure voorm.

Utrecht, den 11den Jan. 1889.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(VOOR REKENING VAN DEN STAAT).

Op **Dinsdag den 29sten Januari 1889**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek N°. 489.

Het leveren en stellen van een draaischijf op het station Feijenoord.

Begrooting *f* 3200.—.

De besteding geschiedt volgens § 42 van het bestek.

Het bestek ligt van den 8sten Januari 1889 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur W. HOEUFFT te *Rotterdam* en is op *franco* aanvraag (per brief) aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden den 18den Januari 1889, ten 10.30 uren voorm.

Utrecht, den 3den Januari 1889.

Gemeente BERGEN-OP-ZOOM.

Drinkwaterleiding.

Het GEMEENTEBESTUUR van *Bergen-op-Zoom*, noodigt gegadigden uit tot het inzenden vóór den **1 Maart 1889** van **gedetailleerde opgaven en voorwaarden** waarop zij gezegen zouden zijn eene concessie tot het **leggen** en **exploiteeren** van eene **Drinkwaterleiding** in die gemeente te aanvaarden.

Bergen-op-Zoom, den 27 December 1888.

Het Gemeentebestuur voornoemd,
A. J. L. DE ROOCK.
De Secretaris,
L. M. MAGNÉE.

JAN HAMER
AMSTERDAM.
KANTOOR: Marnixstraat 402 b h Leidscheplein.
Boyle's Luchtpomp-ventilators.
Boyle's Kappen,
voor slechttrekkende Schoorsteenen.
BOYLE'S SCHOORSTEENKAPPEN,
tegen valwinden enz. enz.
Vereischen geen toezicht, hebben geen bewegbare deelen, voorkomen terugslag in den koker, werken met de meeste gelijkmatigheid in ieder jaargetijde, hebben eene **veel grootere capaciteit dan ieder andere ventilator.**
Deze toestellen zijn op verschillende **RIJKS-, GEMEENTE-** en **PARTICULIERE** gebouwen **hier te lande** geplaatst (2)
Werktuigen voor verschillende Industrieën.

Te koop aangeboden.
2 Stoomhefmachines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag
50 Kipwagons inhoud 2 M³. } Beide
24 „ „ 2 M³. } zijden
36 „ „ 1½ M³. } kippend
Alles 90 c.M. spoorwijdte.
Aanwijzingen aan L. KALIS Kz., *Sliedrecht* en W. DE JONG, *Breda.*

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
AGENTEN
der Société Anonyme des Carrières de Porphyre de Quenast"
EN
der „Société des Carrières de Lessines."
LEVERANCIERS van FAUCONVALKEIEN.
ZUIDBLAAK N°. 8.

De Amerikaansche
„New Paragon" Schoolbanken
en ANDREW'S **BANKEN** en **STOELEN** met opslaande Zittingen voor **Scholen, Kerkgebouwen** en **Schouwburgen,** uitsluitend verkrijgbaar bij
FRED. STIELTJES & C°.
Keizersgracht 745,
AMSTERDAM.
Duizenden in gebruik in Nederland, waarvan attesten ter inzage.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie,** bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Plans** en **Grasures,** ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
G. J. THIEME.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
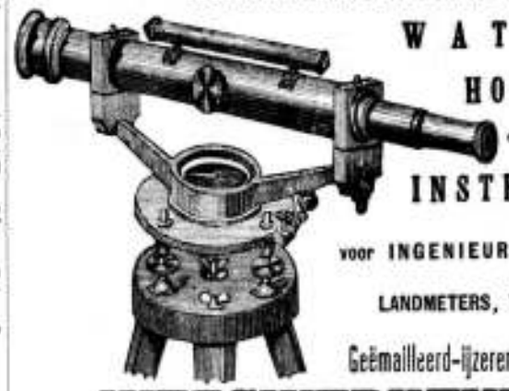
WATERPAS-
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN,
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN,
LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN**
WEEGWERKTUIGEN.

Zelfdragend en **vlak gegolfd ijzer,** **gewoon** en **gebombeerd** worden in **vele verschillende profielen** en **afmetingen** vervaardigd.

Actien Gesellschaft für Verzinkerei UND **Eisenconstruction** VORMALS **JACOB HILGERS, Rheinbrohl.**
Galvaniseerinrichting EN **Fabriek van gegalvaniseerde Bouwconstructiën.**
Geïllustreerde Prospecti **Referentiën en Begrootingen** steeds verkrijgbaar.
Vertegenwoordiger voor Nederland en Koloniën
FERD. ENGERS,
AMSTERDAM,
Hoorengracht 335.

HILGERS' DAKPANNEN EN **DAKRAMEN** VAN uitmuntende **constructie,** geschikt voor alle soorten van **DAKBEDEKKING,** ook voor **DAKEN** met zeer geringe helling.

LICHTDRUKTEEKENINGEN
(witte lijnen op blauwe grond)
worden bij ieder getal binnen den kortst mogelijken tijd geleverd door
TH. J. DOBBE & ZOON,
Magazijn van Teekenbehoeften voor Bouwkundigen,
UTRECHT.

DE LINT & C°.
Oostzeedijk 248, Rotterdam.
VLOER- en WANDTEGELS,
TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS.
Groote voorraden

W. WEIMER,
56 Warmoesstraat, Amsterdam.
ATELIER tot het vervaardigen van in lood gezet glas voor kerkramen en appartementwerk.
Eenig etaldissement in *Amsterdam.* Concurreerende prijzen met het Buitenland. Eene nieuwe sorteering monsters en teekeningen steeds voorhanden.
Magazijn van Spiegel- en Vensterglas,
en daarmede in verband staande artikelen.

A. H. VAN BERGEN,
FABRIKANT TE
Heiligerlee, prov. Gron.
SPECIALITEIT IN
Nieuwe Constructie
BRANDSPUITEN,
TORENUURWERKEN
EN
LUIDKLOKKEN,
op binnen- en buitenlandsche Tentoonstellingen bekroond.
ANTWERPEN 1885. EEREDIPLOMA.
Gouden en Zilveren Medailles.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap
A.W.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem.*
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, door Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam.*

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *10 gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco bezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN tot 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling tot 15 cent per stuk en 25 cent per pleit, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent Jos. G. STEMLER Czn., Boekhandelaar te *Amsterdam.*

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

911e Vergadering, te houden op Woensdag 23 Januari des avonds te 8 uren, in het genootschapslokaal.
De agenda voor deze vergadering luidt:
1e. Mededeelingen van het Bestuur.
2e. Ballotage van gewone leden.
3e. Bijdrage van den heer R. A. Hey.
4e. Kunstbeschouwing, te geven door den heer Jos. Herman.

Namens het Bestuur:
De 1ste-Secretaris,
G. A. Zeeman.

(A. et A.) EEN TENTOONSTELLING VAN KUNSTSMEEDWERK.

In het gebouw van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst is eene verzameling gesmeed-ijzeren kunstvoorwerpen geëxposeerd, waaruit men zich ongeveer een beeld kan vormen van de hoogte, waarop deze tak van kunstnijverheid tegenwoordig hiertelande staat.

Sinds den betrekkelijk korten tijd dat men de waarde van dit dankbare materiaal voor artistieke doeleinden weer is gaan inzien, heeft het kunstvak zich nog niet zoodanig kunnen ontwikkelen, dat de beoefenaars ervan met de meesters van vroegere eeuwen kunnen wedijveren.

Te verwonderen is dit niet. De artistieke bewerking van het ijzer behoort zeker tot de moeilijkste opgaven van den uitvoerenden kunstenaar; veel oefening, aanleg en vooral ook goede leiding heeft degene noodig, die het hierin tot zekere hoogte brengen wil. Tot voor weinige tientallen van jaren nu, was deze kunst in Nederland geheel verwaarloosd; de goedkoope gegoten en geslagen versierselen waren voor den toenmaligen smaak ruim voldoende, zoodat de beoefening van de smidskunst geen kans ep belooning meer bood en bijgevolg zoo goed als geheel ophield. Bovendien vonden de beste krachten van het gilde, bij den bouw en bij de bediening van machines, eene beter bezoldigde bezigheid. Toen er nu in onzen tijd weer vraag kwam naar uit de hand gesmeede voorwerpen, deed men spoedig de treurige ervaring op, dat de kunst zoo goed als verloren was geraakt.

Gelukkig echter is, met de teruggekeerde waardeering voor kunstig smeedwerk, ook bij vele smeden de lust tot artistieker beoefening van hun vak weergekeerd; en al zal men bij het gros des smidsgezellen nog weinig hiervan bespeuren, en zal ook de tijd wel niet spoedig terugkeeren, dat ieder werkman zijn vak als kunstvak beoefende, zoo verdienen toch de volhardende pogingen van enkelen die — nevens het vele ruwe en machinale werk dat tegenwoordig hun voornaamste bestellingen vormt — veel tijd en moeite veil hebben om nog wat beters voort te brengen, de belangstelling en steun van alle geïnteresseerden bij de bouwvakken.

Van den tijd en de moeite, aan eene zorgvuldige afwerking besteed, dragen meest alle geëxposeerde voorwerpen op genoemde tentoonstelling de duidelijke sporen. Men zou kunnen beweren dat er te veel aan afgewerkt en gepolijst is. Blaadjes en knoppen, zeer zuiver uit plaatijzer geknipt en scherp met de vijl gecontoureerd of wel gestampt naar een bestaand model, zijn nog geen kunstvoorwerpen. Het eerste en voornaamste stuk gereedschap voor den smid moet de hamer zijn en hij behoeft zich niet te schamen de sporen van dit werktuig op zijn arbeid te laten zien, integendeel, het zal er te artistieker om zijn.

Bezie de meesterwerken van smidskunst, in onze musea aanwezig; het is of in die tijden de vijl niet bekend was, en toch, welke karakteristieke vormen wisten deze kunstenaars, alleen gewapend met hamer en tang, aan het ijzer te geven. Modelleeren met den hamer, gelijk de beeldhouwer in klei boetseert, dit alleen is het, wat het vak tot kunstvak stempelt; daarbij komt intuïtie, smaak, gevoel te pas, terwijl de producten van vijl en schaar, hoe kunstig ook ineengezet, slechts knutselwerk blijven.

Zooals onze lezers bekend is, werden door de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst, ten vorige jare, twee prijsvragen, op metaalbewerking betrekking hebbende, uitgeschreven. De antwoorden op deze prijsvragen, benevens eenige vrije inzendingen, vormen de tentoonstelling. Op de eerste prijsvraag (een [illegible] smeed ijzeren standaard voor een sierplant)

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

antwoorden ingekomen. Dat van den heer J. T. van Vuuren te Amsterdam munt bijzonder uit om zijn eleganten vorm (het ontwerp is van den heer Jos. Cuypers) en zeer smaakvolle uitvoering. Het stuk bewijst in alle détails, dat zijn vervaardiger het karakter van het plantenornement uitstekend begrijpt en meesterlijk weet weer te geven; hetzelfde geldt van eene vrije inzending van denzelfde: een klimopvulling naar het ontwerp van den heer A. C. Bleijs.

Het eveneens door den heer Van Vuuren uitgevoerde uithangteeken, voor den bekenden bronswinkel in de Kalverstraat, waarvan wij vroeger reeds in dit blad eene afbeelding en beschrijving opnamen, is hier alleen in teekening aanwezig.

Zeer beziens waardig is verder het smeedwerk van den door den heer Van Vuuren ingezonden haard: de greep, een bloemkelk, ofschoon op die plaats minder gelukkig aangebracht, is een van de best uitgevoerde plantenmotieven ter tentoonstelling. Minder uit een oogpunt van smidskunst dan om den sierlijken vorm (ontwerp van den heer Jos. Cuypers), noemen wij nog de Godslamp van denzelfden inzender, voor de kerk te Amstelveen bestemd.

De standaard van den heer H. F. Winthouwer, eveneens te Amsterdam, pleit evenzeer voor den goeden smaak van den uitvoerder. De vorm van de kernstang is wat gezocht en is bovendien, als bankwerk, niet aan het gevraagde „smeedwerk" beantwoordende; de overige details zijn keurig afgewerkt en goed gemodelleerd; jammer, dat de totaalindruk geschaad wordt door de wijze, waarop de hoekstangen midden door kelken en bladvormen zijn heengestoken; dit moge een kunststukje zijn, stijlvol is het niet.

De heer C. P. Gilde, te Middelburg, heeft een standaard ingezonden die, bij de overige vergeleken, er wat kleintjes uitziet en in hoofdlijnen wat grillig is; de uitvoering is overigens onberispelijk.

De deurklopper van denzelfde vertoont deze eigenschap (te kleine schaal) in nog sterker mate; ofschoon even sierlijk van teekening als fijn van bewerking, kan ons deze overdreven geacheveerdheid niet bevredigen; het is meer ciseleer- dan smidswerk.

Het ijzeren vuurscherm van denzelfden inzender, naar een ontwerp van den heer J. J. van Nieukerken te 's-Hage uitgevoerd, is wel wat zwaar voor het gebruik; men heeft er, met beide handen het optillende, een vracht aan; de uitvoering doet echter den inzender alle eer aan; de rand is bijzonder goed geslaagd maar de bladvormen boven het heraldieke schild zijn minder gelukkig en doen te veel aan blikwerk denken.

De plantenstandaard van de firma Vincent te Schiedam trekt eveneens de aandacht om zijn sierlijken vorm en accurate uitvoering. Het vuurscherm, door dezelfde firma ingezonden, is wat meer handelbaar en dus meer aan het doel beantwoordend dan dat van den heer Gilde en daarbij ook onberispelijk uitgevoerd.

Verder is door de firma F. W. Braat te Delft een gedeelte van een gesmeed-ijzeren trapleuning ingezonden, dat veel karakter vertoont en uiterst zorgvuldig is afgewerkt. De groote dubbele kelk, ofschoon wat groot bij het overige, doet ons zien over welke uitstekende krachten deze fabriek beschikt. Het uithangteeken, van dezelfde inrichting afkomstig, is eenvoudiger van conceptie, doch met denzelfden smaak afgewerkt. Eenige trapbalusters en dergelijke vertoonen bekende modellen.

H. Meijers te Roermond exposeert een hanglamp, waartegen wij alleen wat den vorm betreft, eenig bezwaar hebben; de kap toch is weinig elegant van vorm en wat te laag geplaatst; de dier- en plantenmotieven bewijzen de technische vaardigheid van den uitvoerder. Zeer stijlvol daarentegen zijn de deurkrukken en sluitplaat van denzelfden inzender; de vervaardiger heeft hier, zeer terecht, het ijzer blank gehouden, hetgeen voor dergelijke precieuse voorwerpen een minder gezocht effect geeft.

De Gebr. Van der Werff te Leeuwarden zonden een groot paneel, met vulling van gebogen staafijzer, waarvan het ontwerp geen bijzondere verdienste bezit; de uitvoering is echter onberispelijk. De driearmige ijzeren hanglamp van dezelfden is niet gelukkig van vorm.

Als nagekomen inzending behoort nog te worden vermeld het werk van den heer P. J. Kreuter, in dienst bij de firma G. A. Horn alhier. Het is jammer dat deze kunstsmid niet in de gelegenheid is geweest een of ander groot werkstuk of een antwoord op de prijsvraag voor deze expositie te vervaardigen; de proeven van smeedkunst, die hij tentoonstelt, behooren zeker tot het meest artistieke wat er in de zaal te zien is. Hetzij men de met bedriegelijke juistheid nagebootste rozentakken bewondert, of men het kunstig ineengeknoopte schellcoord beschouwt, ieder stuk geeft den indruk dat dezen kunstenaar de bewerking van het materiaal geen bezwaren meer biedt en hij alleen misschien in het ontwerpen van stijlvolle composities eenige voorlichting behoeft, om in staat te zijn met alle concurrenten naar den voorrang te dingen.

De tweede prijsvraag gold eene driearmige kandelaar in gegoten metaal. Slechts één metaalgieter, de heer R. van Wijk te 's-Hage, heeft hierop een antwoord ingezonden, hetgeen echter niet door bijzondere kwaliteiten uitmunt. Eenige andere inzendingen op dit gebied, van denzelfde, geven meest verouderde en weinig talentvolle vormen te zien; de wandkandelaars met gedreven reflectors zijn meer artistiek van opvatting en het werk van dezen inzender laat over het geheel aan soliede uitvoering niets te wenschen over.

Van den heer G. B. Brom te Utrecht zijn eenige keurig uitgevoerde koperen kerksieraden te zien.

Dat er op dit gebied in ons land wel iets goeds kan gemaakt worden, bewijst het prachtige stuk, dat op het oogenblik in de winkelkast van de firma H. F. Jansen en Zonen in de Kalverstraat is tentoongesteld. Het is een communiebank, bestemd voor de R.-K. kerk te Spierdijk, ontworpen door den heer A. C. Bleijs. De paneelen ervan zijn voorzien met *à jour* bewerkte geelkoperen vullingen, de plantenmotieven zijn zeer artistiek gemodelleerd en het geheel maakt een rijken indruk. Het koperwerk is afkomstig uit de fabriek van de firma Becht & Dyserinck, te Amsterdam.

Over de tentoonstelling van de Maatschappij ten slotte nog eene opmerking:

Het komt ons voor dat bij dergelijke exposities de naam van den werkelijken uitvoerder eer behoort genoemd te worden dan die van den fabrikant, in wiens dienst hij zich bevindt; agenten in bouwmaterialen of andere tusschenpersonen behooren natuurlijk geheel geïgnoreerd te worden.

Nu weten wij van enkele inzenders, bijv. de heeren Van Vuuren en Winthouwer, dat zij niet slechts de inzenders, maar ook de vervaardigers van de door hen tentoongestelde voorwerpen zijn. Van grootere firma's, als Braat en Vincent, kan dit echter moeilijk verondersteld worden. Het zou dus o. i. zeer tot aanmoediging van den werkman strekken, wanneer tentoonstellings-commissies in het vervolg de bepaling voorop stelden, dat bij iedere inzending *in de eerste plaats* moest vermeld zijn de naam van den vervaardiger, en dat deze ook in de eerste plaats voor eventueele bekroning in aanmerking kwam. De verheffing van het kunsthandwerk, waarvoor tentoonstellingen als deze zeker van groote waarde zijn, zou er ongetwijfeld door bevorderd worden.

H. G. J.

HET VERVEN EN DE KLEUR.

Hè! schilder! wat gaat ge nu uithalen? — de voordeur van een huis, dat bewoond wordt door iemand, die van zijn geld leeft, beschilderen met al de kleuren van je winkel? en zoo bont door elkaâr! 't is te gek, maat! 't staat bespottelijk.

Goeden morgen! zei de schilder, — de jonge baas van 't dorp, die voor korten tijd nog wel een drietal maanden in Brussel als knecht gewerkt had, om de laatste les te nemen in 't mooi verven, onmisbaar voor zijne bekwaamheid als baas, waarin hij zijn vader opvolgde.

Wij waren beste vrienden, want wij waardeerden elkanders werk; ik zijn practijk en hij mijn theorie, en wij waren daardoor zoo eigen, dat, toen zijn vader, die in die buurt veel voor mij verfde, mij eens vroeg: „Hoe wilt ge 't geverfd en behandeld hebben?" ik met hem alleen de verschillende kleuren en evenredige verdeeling op de verfvlakte besprak en de rest der behandeling geheel aan hem overliet, wijl — zooals ik zeide — hij daarvan meer verstand *moest* hebben dan ik *kon* hebben; hij had van jongs af nooit anders gedaan dan met de kwast strijken, terwijl ik zoo'n ding nimmer hanteerde.

Het was bij belangrijke vervingen dan ook alleen de kleur en de haar toekomende ruimte, die ik met hem besprak en waarover ik mij wel eens een persoonlijke meening durfde vormen.

Ik weet niet of 't aan mij ligt, aan mijn persoonlijk begrip van kleursoort, mijn objectieven of mijn subjectieven smaak in dingen van kunstschoon, of misschien ook wel aan beiden te gelijk, *of* aan de kleursoort zelf, die zich juist zóó en niet anders aan mijn begrip, mijn schoonheidsbewustzijn *kan* voordoen, — maar steeds hebben mijne deductieve gedachten omtrent dit onderwerp het positief gevolg gehad dat naar mijne meening:

1°. veel van 't kleurschoon ligt in 't natuurlijke, 't eenvoudige.

2°. geen wetenschap op zichzelf staat, doch allen door een gemeenschappelijken band zijn vereenigd.

3°. tusschen theoretische en practische kennis de meest intieme verhouding bestaat.

De wetenschap leidt tot eerbied voor 't natuurlijke, tot waarheid in kunst, en wie hare leiding versmaadt, betoont zich afkeerig van 't schoon der kunst.

Kleur, eene benaming afgeleid van 't Grieksche *chroma*, is de indruk, die ons bewustzijn treft van het wezen der voorwerpen; de indruk, die de aethertrillingen maken op onze gezichtsorganen, evenals soortgelijke trillingen door middel van ons oor, als geluid of klank ons bewustzijn treffen.

De overeenkomst in 't ontstaan van kleur en geluid is opmerkelijk.

Het verschil in spoed der trillingen en in lengte der golvingen des aethers, bepaalt het verschil der kleur, daardoor verwekt. Het is de ontleding van de stralen van 't zonlicht, die de kleuren doet ontstaan. Het zonlicht, het daglicht zelf is kleurloos; het wordt denkbeeldig voorgesteld door wit, en het gemis van licht, het donker, door zwart. Dat kleurlooze licht is de bron, de stam van alle kleurtinten.

De kleur, waaronder zeker voorwerp zich aan ons oog voordoet, is afhankelijk van het eigenschappelijk vermogen, de stoffelijke gesteldheid van dat voorwerp om het licht op te vangen, door te laten of te weerkaatsen; door de snelheid der trillingen en de lengte van de golvingen des aethers, die de kleur teweegbrengen, wordt de soort, de tint der kleur bepaald. Dit vermogen, die gevoeligheid voor het licht, is in groote mate voorhanden in de stoffelijke ingrediënten, die men voor 't verven gebruikt: de verfstoffen.

Dat er bij de kleur, onder welke een voorwerp zich aan ons voordoet, veel afhangt van de physieke gesteldheid, van de structuur der oogen, wordt duidelijk bewezen door de moeilijkheid voor sommigen, om de kleuren onderling te onderscheiden. Dit gebrek in het samenstel der oogen verhindert het hebben van een stellige meening omtrent de kleurtint, zooals die werkelijk is. In meer of mindere mate ontstaat daardoor zekere kleurblindheid, die, in hooge mate aanwezig, geheel onbewust het rood niet van zwart of grijs kan onderscheiden en ook andere kleuren onderling verwisselt.

Bij een triangulatie viel toevallig mijne aandacht op het verschil in tint van eenige voorwerpen, op ± 300 M. afstand door een napoleon-kijker gezien, met hun werkelijke kleur. De zon scheen en het was in 't najaar. De witte isolatoren van een telegraaflijn hadden een rooden bol, een witten buik en blauwen voet. Een, op zwart af, donkerblauw geverfde kokerpaal had op den kop en op den bovenkant van een uitstekend gedeelte lichtblauwe grenzen. Van een geteerde meerpaal was de kop over 30 cM. hoogte lichtgeel geverfd; van deze 30 cM. toonde zich de onderste 10 cM. blauw, het midden wit en de bovenste 10 cM. rood; alle kleuren gingen, zonder belijnde grenzen, in elkander over. Van een spierwitten vogel geleek de kop rood, de borst wit en 't lijf blauw. Een lichtgeel geverfde gevellijst had een blauwe onderlijn en 't gele vlak teekende zich lichtbruin. De ijzeren zwartgeverfde paalkoppen eener brugremming, in de schuinte gezien, waren vereenigd door een blauwen band. De waterrand langs een rietwal toonde een lichtgroene streep, die op 't watervlak nog wel 1 M. breed geleek.

Dezelfde misleiding kan ook plaatshebben bij 't opmerken van welken kant 't geluid komt, en den hoogen of lagen toon, waaronder dit ons oor bereikt. Zuiver water is kleurloos en toch, als massa lijkt het lichtgroen. Zuivere dampkringlucht is kleurloos, en toch doet die zich in een zware laag aan ons voor onder lichtblauwe tint. Zoo lijkt ons 't zonlicht wit, al is 't ook kleurloos. Dit schijnbaar wit zijn van 't stamlicht is, positief genomen, echter ook nog misleiding. Het schijnt ons zoo toe, als de totaal-indruk, het samenstel van verscheidene kleuren, dat is, de chromatische resultaten van ongelijksoortige lichtstralen, wier afwijken in soort bestaat in verschil van spoed en lengte der aethergolven. Bij een enkelvoudig licht heeft men dit niet, wijl het ontstaat door gelijksoortige en gelijkmatige beweging der aethers. Is het zonlicht een combinatie van, ieder op zichzelf, enkelvoudige kleuren, dan is er ook mogelijkheid dit geheel in zijn verschillende onderdeelen te ontleden en die ontbinding wijst ons de drie hoofdkleuren: *rood*, *geel* en *blauw*. Voegt men deze hoofd-, stam- of primaire kleuren in gelijke verhouding bijeen, dan is de som kleurloos — namelijk zij neutraliseeren elkander onderling; het afzonderlijk wezen van elk der drie soorten verdwijnt en lost zich op in een als kleur waardeloos product.

Bij de paarsgewijze samenvoeging ontstaat een nieuwe, een tweede soort tinten, en wel: *rood* en *geel* geven *oranje*, *geel* en *blauw* maken *groen*, terwijl *rood* en *blauw violet* geven. Deze drie nieuwe of secundaire kleuren hebben, onderling vereenigd, dezelfde negatieve eigenschap als de hoofdkleuren, waarvan zij afstammen; ook zij verliezen hare oorspronkelijke tint, haar eigenaardig kleurwezen en leveren te zamen, in gelijke verhouding vermengd, iets grauws.

Worden echter ook zij als tweelingen saamgevoegd,

dan ontstaan uit die processen weer nieuwe tinten, de tertiaire kleuren: *oranje* en *groen* geven *citroengeel*, *groen* en *violet* maken *olijfkleur*, terwijl *oranje* en *violet* een *bruinrood* tint te voorschijn brengen. Wijl het onderling verschil in 't wezen der kleuren ligt in 't verschil van haar eigenschappelijk ontstaan en dit gezocht moet worden in den spoed en de lengte der overeenkomstige aetherische golving, zoo zullen ze voor ons oog ook aanschouwelijk te scheiden zijn, door het chromatisch geheel te laten vallen op een doorzichtig voorwerp, dat geschikt is ze geheel of gedeeltelijk door te laten, op te vangen of te weerkaatsen. De glazen hangertjes, die sommige kunstlichtkronen versieren, geven door hunnen driehoekigen prisma-vorm goede gelegenheid om de uitkomst dier scheiding feitelijk waar te nemen. Men bemerkt daarbij, dat *rood* nagenoeg onveranderd van richting, dus bijna recht door 't glas gaat, terwijl *violet* het meest van richting verandert bij 't weerkaatsen op 't glas.

De roode straal heeft een golflengte van 645 millioenste deelen van een millimeter en maakt 481 billioen golven per seconde tijds, terwijl de violetstraal 764 billioenmaal trilt in één seconde en daarbij golven maakt van 406 millioenste deelen van een millimeter.

Het aantal trillingen en de lengte van de daardoor teweeggebrachte aetherische golvingen van de andere gekleurde lichtstralen liggen tusschen deze beide als uitersten, en wel zoodanig geregeld dat hare geschiktheid tot breking wordt verhoogd, evenredig met het versnellen der trillingen en 't inkorten der golflengte.

Wanneer bij geluid, de trillingen elkaar onregelmatig opvolgen, treft deze aetherische beweging ons oor, als geraas, gerommel, een toon, waaruit wij niet wijs kunnen worden. Is deze opvolging zuiver periodiek en regelmatig, dan bereikt zij ons bewustzijn als ééntonige indruk, als enkelvoudige toon, als klank, die gemakkelijk en duidelijk door de Corti-slakhuisvezels van onze hoormachine wordt opgenomen en te classificeeren is bij hoog of bij laag, naargelang van het aantal trillingen per seconde. Voor ons bewustzijn is de betrekkelijke hoogte van den klank afhankelijk van de soort gehoorvezel, die daardoor in beweging wordt gebracht; de langste soort hebben daartoe 35 en de kortste 38000 trillingen per seconde noodig; tusschen deze twee uitersten bewegen zich de overige duizenden gehoorvezels.

Komen er nu van die ongelijksoortige gehoordeelen gelijktijdig in beweging, die bij tusschenpoozen, bijv. om de 50 of 100 trillingen samenvallen, dan maakt de samengestelde klank een aangenamen indruk; er is accoord, overeenstemming in de deelen van 't klankstel. Vallen de golvingen niet samen, dan wordt de compositietoon een wanklank, die het oor onaangenaam treft.

Werpt men een steen op een doodstil watervlak, dan zal men de verontruste vloeistof in cirkelvormige golven zich zien uitbreiden; doet men dit spoedig daarna nog eens, dan zullen de daardoor verwekte nieuwe golvingen óf met de eerste saamvallen, medegaan, óf dit niet doen. In het eerste geval bestaat er homogeniteit, accoord in de golfbeweging, harmonie; de beweging is gelijkmatig, gelijkvormig; in het tweede geval ontstaat heterogeniteit, dissonance, oppositie, wanklank, want de beweging is ongelijkmatig, ongelijkvormig.

De kleur steunt, als analytisch lichtproduct der natuur, op hetzelfde, wettelijk beginsel en men dient dus, voor 't verkrijgen van kleurkennis, met het leeren dier wetten te beginnen. Of zou men meenen, dat alles afhangt van persoonlijken smaak? Smaak is niet iets toevalligs, iets dat aangeboren is. De een moge op dit punt ook al individueel meer bevoorrecht en ingenieuser zijn dan de ander, dit kan zeer goed liggen aan de structuur der oogen, als gereedschap voor 't zien, voor 't grijpen der kleur, voor 't fabriceeren van smaak. Goede smaak, solide smaak in zaken van kunst is veelmeer het loon van veel moeite, aanhoudende inspanning en studie. Smaak moet worden gevormd door 't zien, 't opmerken, 't vergelijken, 't vatten, 't begrijpen van alles, 't schiften van hetgeen schoon en wat leelijk is, van 't verhevene uit 't alledaagsche.

Neem les in *smaak* op de hoogeschool, bij de intelligente natuur, die in onzichtbaren aether u de kleuren laat zien, begrijpen, gevoelen; leer van haar de waarheid, de onvervalschte waarheid bewonderen, vereeren, navolgen in 't schoon dat zij maakt, door eenvoudige toepassing van zuivere beginsels, wettelijk geregeld en wel wiskunstig zoo zuiver en materieel zoo fijn, dat bij een millioenste trilling per seconde de harmonie is verstoord, de fout zich laat hooren, laat zien, laat gevoelen, en laat zoo'n wanklank in uwe kennis, in uwen smaak u aansporen tot verdere oefening, tot vermeerdering der intensie van uw wetenschappelijke vlijt en tot verheffing van uwen objectieven kunstsmaak, van uw kunstenaarsgevoel.

Zeker! de producten der natuur schijnen soms vreemd, onvriendelijk, verward, zelfs onaangenaam; — doch onze beschouwing, ons zien, ons gevoelen, kan ten opzichte van 't ware wezen, van 't werkelijke zijn, identiteit missen. Dit is niet de schuld van haar die ze maakte, maar van mij en van u; wij zijn nog te weinig intellect, niet intelligent genoeg om de compositie van haar wetten te vatten, te begrijpen; onze slakhuisvezels zijn nog te weinig elastisch, te stroef, te ongevoelig, om de trillingen van zooveel billioen per seconde door haar aether gegolfd, op te vangen en te weerkaatsen in ons bewustzijn, in ons schoonbeidsgevoel, in onzen smaak; wij zijn nog niet genoeg ontwikkeld om het schoon, 't verhevene van haar kunstwerk te zien en nog minder om het te begrijpen, dat toch het doel is van ons streven naar kunstkennis.

Ook mijn vriend, de jonge schildersbaas, was nog te weinig geoefend in de wetenschap der kleurkennis.

Toen hij te Brussel ging meeverven aan een tableau met allerlei kleuren, had hij wel haar aantal juist geteld, doch op de onderlinge verdeeling der vlakte en de regeling van plaats voor elk der onderdeelen van 't geheel had hij niet gelet. Hij vergat dit niet uit willekeur, uit moedwil, volstrekt niet; 't was alleen de schuld van gebrek aan voldoende oefening in 't opsporen der wetten van de natuur der kleuren, en juist die tekortkoming in natuurstudie, die voornamelijk het kunstschoon en het kleurenschoon bepaalt, was indirect ook de oorzaak dat hij de genoemde voordeur (die in het oog viel en waaraan iedereen gemakkelijk zou kunnen zien, dat hij te Brussel gewerkt had) met dezelfde soort en 't zelfde aantal kleuren bekwastte als op het Belgisch tableau waren verschilderd. De Brusselsche combinatie was *wel schoon*, wijl alle kleuren onderling evenredig van maat en eigenschappelijk waren geplaatst, zoodat de eene kleur de andere in den aangenamen indruk van den beschouwer niet verdrong; er was harmonie in 't geheel van 't verfwerk, terwijl op de voordeur de grofste oppositie in de kleurschakeering bestond; de eene kleur vloekte op de ander en de naaste buren bestreden elkander. Er was in 't geheel iets willekeurigs, iets vijandigs, dat strijd wilde voeren met ons idee van kleur, met ons kunstgevoel, met ons verlangen naar 't schoon. Van de stamkleuren was er te veel geel en te weinig rood en blauw; van de secundaire te weinig violet en groen naast veel oranje; van de derde of tertiaire soort verdrong het citroengeel het bruinrood en nog erger de naburige olijfkleur.

Die verwarring maakte het oog moe, bracht onrust in 't geheel der kleurenmassa; en dit nog wel aan de woning van iemand, die uitrustte van zijn levensarbeid, en uit wiens rustige positie gemakkelijk was op te maken dat dáár het *schoon* slechts een subjectieve en ideale beoordeeling ontmoet, doch ook juist dáár 't schoon der kunst 't allereerst moet worden toegepast, wijl de feitelijke waardeering der kunstkennis geen financieele bezwaren treft.

Later heeft de jonge schilder dit ook zoo begrepen; hij heeft zijn werk overgedaan en de nieuwe beschildering bevat wel minder kleuren, maar is beter verdeeld: 't geheel was *meer schoon*.

Alkmaar. Nieuwjaarsdag. J. G. Lugten.

PRIJSVRAGEN.

Monument voor wijlen Alfred Krupp.

Ter herinnering aan wijlen den heer Alfred Krupp zal te Essen een gedenkteeken worden opgericht. Aan het programma der daarvoor uitgeschreven prijsvraag ontleenen wij het volgende:

Het monument mag niet meer kosten dan 75.000 mark. Er worden verlangd: eene teekening van het geheel, op de schaal van 1 à 10, een model der hoofdfiguur op $^1/_4$ der ware grootte en een begrooting van kosten. De ontwerpen moeten vóór 15 Juni 1889 vrachtvrij worden ingeleverd bij den Voorzitter van het Comité voor de oprichting van het monument, den heer ingenieur E. Dicke te Essen; zij moeten voorzien zijn van het opschrift *Project für das Krupp-Denkmal* en van een motto; voorts moet het ontwerp vergezeld gaan van een verzegeld couvert, waarin de naam en het adres van den ontwerper en waarop, aan de buitenzijde, het motto is herhaald.

Voor de drie beste ontwerpen worden prijzen van 2000, 1500 en 1000 mark uitgeloofd, terwijl het Comité alsnog een niet bekroond ontwerp voor eene som van 500 mark kan aankoopen. De bekroonde ontwerpen worden het eigendom van den heer F. A. Krupp.

Situatie en afbeeldingen van de omgeving van het monument en alle gewenschte inlichtingen worden door het Comité, waarvan bovengenoemde heer E. Dicke Voorzitter is, verschaft.

De Jury bestaat uit de heeren: professor G. Kaupert, beeldhouwer te Frankfort a/M.; Adolf Schill, architect en professor aan de Kunstacademie te Dusseldorf, en Otto Lang, beeldhouwer te München.

VEREENIGING „ARCHITECTURA" TE 'S-GRAVENHAGE.

Gewone vergadering van Woensdag 16 *Januari* 1889.

Na het openen der vergadering door den Vice-voorzitter, werden de notulen van de vorige bijeenkomst gelezen en onveranderd goedgekeurd. Voorts werd medegedeeld dat reeds onderscheidene aanvragen om een programma met schema van de prijsvraag: ontwerp van een waterleidingtoren waren gedaan; voorts werd er nog vastgesteld, dat voor de gelijktijdig in te leveren schetsen (alléén door de leden van „Architectura") waarop de artt. 48 en 49 van het Reglement betrekking hebben, voor de in de eerste plaats bekroond wordende schets of groep schetsen een prijs van tien gulden (*f* 10) zal worden uitgereikt.

Naar aanleiding van een voorstel van den heer A. W. van Malsen, werd na eenige discussie met algemeene stemmen aangenomen dat door de Vereeniging aan den Gemeenteraad van 's-Gravenhage een adres zal worden ingediend in zake het door de gemeente te graven „Ooievaar-Laak"-kanaal, in welk adres zal worden gewezen op de wenschelijkheid om de daarbij te verwachten indeeling van straten en bouwterreinen *niet* aan het toeval over te laten, maar te doen geschieden volgens een wel overdacht plan.

Thans werd voorgelezen het rapport over de inzendingen op de prijsvraag diploma. Ingekomen waren vier antwoorden onder de motto's: *A. X.; Diploma; VVV.* en *Sans Rancune*, welke waren tentoongesteld. De Jury, bestaande uit de heeren J. Ph. Koelman, E. W. F. Kerling en H. P. Mutters Jr., was van oordeel dat aan de inzending onder motto *VVV* de prijs kan worden toegekend, *onder voorbehoud* echter dat de ontwerper eenige wijzigingen, volgens aangifte der Jury, zal maken; de Jury stelde dus aan het Bestuur voor dienovereenkomstig te handelen. Na eenige bespreking werd besloten met den inzender te correspondeeren en den uitslag daarvan af te wachten.

Vervolgens werd het woord gegeven aan den heer E. F. Ehnle, die een voordracht hield, getiteld: *Opmerkingen over vak-onderwijs.* Spreker behandelde een en ander van de verschillende gevoelens, die in den laatsten tijd waren uitgesproken, en bracht dit in verband met de stappen, die reeds meermalen waren gedaan om betere regeling van het vak-onderwijs te verkrijgen — echter vooralsnog niet met den gewenschten uitslag. Aan het eind kwam spreker ertoe, te wenschen dat, *in afwachting* van de reeds lang verbeide wet op het vak-onderwijs, het leerling-contract bij de wet geregeld zou worden, omdat dit reeds veel verbetering zou kunnen aanbrengen.

Op deze voordracht volgde een geanimeerd debat, dat lang aanhield, en waarbij men het niet genoegzaam kon eens worden om met vrucht eene motie te stellen, zoodat werd besloten deze vooralsnog achterwege te laten en ter gelegener tijd het alleszins belangrijke onderwerp andermaal te bespreken.

Over eene in de bus gevonden vraag, luidende: *Door welk middel kan men winkelruiten voor condensatiewater behoeden of daarvan bevrijden?* werd eenige discussie gevoerd en besloten haar in handen der Vragencommissie te stellen.

Voorts werd overgegaan tot de kunstbeschouwing, welke was aangeboden door den heer H. W. A. Croiset van Uchelen; deze bestond in: *Reconstruction de l'Hôtel de Ville de Paris;* ensembles, détails et motifs de décoration, par T. Ballu. Na afloop hiervan werd, onder dankzegging aan den heer Ehnle voor zijne bijdrage, gepaard met het verzoek om aan den heer Croiset van Uchelen den dank voor zijne kunstbeschouwing over te brengen, de Vergadering te ruim elf uren gesloten.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

Afdeeling »Haarlem en Omstreken."

Vergadering van 20 *December* 1888.

Na opening der vergadering werden de notulen gelezen en onveranderd goedgekeurd.

De Voorzitter deelde mede, dat de heer S. Roog als lid der Afdeeling is toegetreden en gaf daarna het woord aan den heer J. A. G. van der Steur tot het houden zijner bijdrage.

Spreker gaf een beschrijving van de merkwaardigste gebouwen der stad Brugge. Na de geschiedenis dezer voor de kunst zoo belangrijke stad te hebben nagegaan, werd het eerst stilgestaan bij het stationsgebouw als type van Belgische officieele bouwkunst; daarna bij de kathedraal, het St.-Jean-hospitaal, de O.-L.-Vrouwekerk met het beeld der aan Michel Angelo toegeschreven Madonna, de belfroot (Vlaamsche benaming voor *beffroi*) met de daarachter gelegen hal, het stadhuis, het archief, de Chapelle du St.-Sang, waarna met eenige opmerkingen over den woningbouw deze bijdrage, die door vele platen werd toegelicht, werd besloten. Een luide toejuiching was het bewijs dat het medegedeelde zeer werd op prijs gesteld.

De Eere-voorzitter der Afdeeling, de heer J. H. Stoel As.

bracht den spreker in welgekozen bewoordingen dank voor zijne belangrijke bijdrage.

Door den heer Wolbers werd daarna een groot aantal fraaie afbeeldingen ter beschouwing gegeven van de merkwaardige kasteelen Blois, Fontainebleau en vele andere uit het zuiden van Frankrijk, die met zeer veel belangstelling en aandacht door de leden werden bezichtigd.

De Voorzitter dankte den heer Wolbers namens de Vergadering voor zijn belangrijke kunstbeschouwing en sloot daarna deze laatste vergadering in dit jaar met den wensch, dat de flinke opkomst, waardoor de laatste vergaderingen zich hebben gekenmerkt niet moge verminderen en de leden zullen voortgaan den bloei der Afdeeling en de belangrijkheid der vergaderingen, zooveel dit in hun vermogen is, te bevorderen.

VARIA.

Eenvoudig middel om te onderzoeken of water loodhoudend is. Een drinkglas wordt voor ongeveer ½ gedeelte met het te onderzoeken water gevuld en daarin een theelepel azijn gedaan. In dit mengsel plaatst men kruiselings twee breinaalden, die goed blankgeschuurd en met een linnen doek (geen wol) goed afgewreven zijn. Blijft het glas, in eene gewone temperatuur, gedurende 6 á 7 uren staan, dan vormt zich, als het water loodhoudend is, een grauwe en doffe neerslag met eenige zwarte of zwartbruine vlekken. Legt men daarna de naalden gedurende 1 dag op eene stofvrije en droge plaats, dan verandert de grauwe neerslag in een geelachtige of roodgele tint.

Eereblijken aan technici. De keizer van Oostenrijk heeft den architect F. Vrijheer von Schmidt te Weenen benoemd tot lid van het Oostenrijksche Heerenhuis. Deze onderscheiding, de hoogste, die ooit aan een kunstenaar of vakman is ten deel gevallen, heeft de Oostenrijksche vereeniging van ingenieurs en architecten aanleiding gegeven haar geëerd medelid een bijzonderen gelukwensch aan te bieden.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

AMSTERDAM. De Arrondissements-rechtbank, 1e kamer, heeft Dinsdag jongsleden een interlocutoir vonnis gewezen in zake de gasquestie van *De Imperial* contra de gemeente Amsterdam.

De gronden van niet-ontvankelijkheid, door de gemeente opgeworpen, werden afgewezen, en de vordering zelve ontvankelijk verklaard. Betreffende de vraag, of zij ook toegewezen moet worden, de hoofdzaak derhalve, overweegt het vonnis, dat hier twee vragen te beslissen zijn:

a. Is de gemeente krachtens de concessie verplicht, de lichtsterkte van het gas met eenen bepaalden brander te meten?

b. Zoo ja, welke is dan die brander?

Ad. *a.* Deze vraag dient bevestigend beantwoord. Art. 15 § 1 der concessie legt dien plicht aan de gemeente op. De laatste alinea van dit artikel is hier niet ter zake dienende.

Ad *b.* Volgens de *Imperial* is die brander de zoogen. Elsterbrander. Ofschoon de gemeente dit bestrijdt, zijn er toch ten processe feiten gereleveerd, die gewichtige vermoedens opleveren voor de juistheid van het oordeel der *Imperial*. Een van die feiten — door de *Imperial* gesteld — is dit: dat tijdens het tot stand komen der concessie een brander, als die van den fabrikant Elster, alleen en uitsluitend beantwoordde aan de vereischten, die de brander krachtens art. 15 der concessie moet hebben. Dit feit was echter door de gemeente tegengesproken. Op dien grond werd door de rechtbank bevolen, dat over dat feit een deskundig onderzoek zal plaatshebben. Voor het geval dat de partijen zich niet kunnen verstaan over de benoeming van deskundigen, zijn door de Rechtbank als zoodanig aangewezen de heeren Dr. Van Doesburg, directeur der gasfabriek te Rotterdam, François, directeur der gasfabriek te Dordrecht, en Dr. Neurdenberg, directeur der gasfabriek te Breda.

De vraag of de rechter bevoegd is te oordeelen over de restitutie der betaalde boete, wordt eerst bij het eindvonnis beslist.

— Ter mededinging naar den jaarlijkschen prijs uit het fonds Willink Collen, zijn vijf-en-twintig schilderijen ingezonden. Het opgegeven onderwerp was ditmaal een landschap. Eerstdaags mag de uitspraak der jury worden tegemoet gezien. Tot leden dier jury zijn aangewezen HH. bestuurderen der Maatschappij *Arti et Amicitiae* te Amsterdam.

— Heden waren wij in de gelegenheid aan de *Industrieschool voor de Vrouwelijke Jeugd*, alhier, een op die school vervaardigd geschenk van de Steenkolen-maatschappij »Oost-Borneo" aan den Sultan van Koetei (Borneo) te bezichtigen. Het bestaat in een geelzijden banier, lang 4.20 M., breed 2.40 M., waarop van beide zijden een koningstijger in loopende houding geborduurd is.

De tijger, die, naar de opdracht luidde, moest uitmunten door meer dan gewone lengte van den staart en bijzondere roodheid van tong, in verband met de afmetingen en kleur dier lichaamsdeelen, in 't blazoen van den Sultan, is zeldzaam mooi van uitvoering en bewerkt van Perzische wol, in den langen of platten steek. De zwarte vlekken op het lichaam zijn van filocelle-zijde. Het dier is in teekening genomen naar den tijger in de Diergaarde alhier en ontworpen onder leiding van den Heer C. Ed. Taurel, leeraar in 't handteekenen aan de Industrieschool.

De vervaardiging van dit prachtig borduurwerk, waarvan vooral de kop uitmuntend geslaagd is, is verricht door 6 leerlingen der school en heeft drie maanden tijd gevorderd.

(N. v. d. D.)

ROTTERDAM. De hier gevestigde afdeeling van de *Nederlandsche Maatschappij voor Tuinbouw en Plantkunde* heeft het bewijs gegeven, dat zij een open oog heeft voor bevordering van het onderwijs. Door haar werd dezen winter voor jongelieden, die zich in den tuinbouw een bestaan wenschen te verschaffen, een cursus geopend in het ontwerpen en teekenen van plannen voor den aanleg van tuinen. De heer J. F. Wilke, hortulanus aan de Rotterdamsche Diergaarde, nam het onderwijs geheel belangeloos op zich; de cursus wordt met 14 leerlingen geregeld gehouden in de teekenlokalen van de heeren Voorhoeve & Weeldenburg, die zich met eene geringe vergoeding voor licht en verwarming hebben tevreden gesteld.

LEEUWARDEN. Burg. en Weth. hebben den Gemeenteraad voorgesteld, voor den tijd van 12 jaren gratis aan de *Amsweer Ühr Action-Gesellschaft* te Hamburg op den zuid-oostelijken hoek van het Waagsplein tegenover de Peperstraat af te staan de oppervlakte grond, benoodigd voor de plaatsing van eene meteorologische zuil.

HOORN. De officieele proefrit langs de trambaan van hier naar Enkhuizen heeft Maandag jl. plaatsgehad.

AMERSFOORT. De heeren H. L. Geveke c. s., te Amsterdam, hebben aan den Gemeenteraad concessie gevraagd voor den aanleg en de exploitatie gedurende vijftig achtereenvolgende jaren van eene drinkwaterleiding, waarbij de gemeente zich zou moeten verbinden jaarlijks ƒ 500 drinkwater te gebruiken. Het verzoek is ter fine van advies in handen van B. en W. gesteld.

— Wij vestigen de aandacht van belangstellenden op het reglement voor het gebruik van de verzameling afbeeldingen en boeken, in het Museum van Kunstnijverheid te Haarlem. Dit reglement luidt als volgt:

1. De verzameling is voor belanghebbenden tot het raadplegen van afbeeldingen en boeken, elken dag der week (uitgenomen Zondag) des morgens van 10—12 uren kosteloos opengesteld.

In het lokaal der verzameling mag niet gerookt worden.

2. Aan alle uit Nederland komende aanvragen voor boeken plaatwerken wordt ten spoedigste voldaan. Men gelieve hiertoe naam en woonplaats op te geven.

3. Boeken mogen worden uitgeleend voor uiterlijk twee weken, tegen schriftelijk bewijs van ontvangst.

Indien zij echter door niemand anders zijn aangevraagd, kunnen zij op nieuw aan denzelfden gebruiker worden afgestaan.

4. Wanneer de boeken binnen den bepaalden tijd niet terug bezorgd zijn, zal, na herhaalde aanmaning, het uitgeleende werk, zelfs al is daarvan slechts een gedeelte uitgeleend, voor rekening van den nalatige nieuw worden aangekocht.

5. Genootschappen op kunstindustrieel gebied kunnen op aanvrage plaatwerken voor kunstbeschouwingen voor één of meer dagen in bruikleen ontvangen.

6. De uitgeleende boeken en afbeeldingen moeten in den staat, waarin zij afgegeven zijn, worden terug bezorgd.

7. Indien eenig werk bij de afgifte in beschadigden staat mocht zijn, zal dit op het bewijs van ontvang vermeld worden.

8. Wie een werk tijdens het gebruik zal hebben beschadigd, is verplicht een nieuw exemplaar te geven of eene geevenredigde geldsom die door den conservator zal worden vastgesteld.

9. De gebruikers verplichten zich door hunne naamteekening in het boek, of bij toezending, onder het bewijs van ontvangst, tot nakoming der in dit reglement gemaakte bepalingen.

10. De transportkosten heen en terug, als ook het terugzenden van het ontvangbewijs, komen voor rekening van den aanvrager.

11. In afwachting dat de catalogus wordt herdrukt, kunnen de weinige nog voorhanden zijnde exemplaren ter inzage worden aangevraagd.

12. Alle brieven en aanvragen betreffende de boekerij kunnen gericht worden aan den heer E. von Saher, conservator van het Museum.

UTRECHT. Naar wij vernemen, bestaat het plan, een paardentramweg te maken van Utrecht over de Meern naar Harmelen, met een zijtak naar Montfoort.

LEEUWARDEN. De Commissie van de plaatselijke Vereeniging »Nijverheid", voor de voorbereiding, regeling en uitvoering der tentoonstelling van gastoestellen voor *verlichting, verwarming* en *drijfkracht* heeft besloten, die tentoonstelling te houden in de lokalen van de Vereeniging »de Harmonie" alhier, van den 9e tot en met den 24e Mei e.k.

Een voldoend waarborgfonds is bijeengebracht, dank zij vooral den milden steun van het Gemeentebestuur, door welksgoede zorgen tevens het benoodigde gas gratis zal worden verstrekt, en al de geleidingen, daartoe noodig, kosteloos zullen worden aangelegd.

Den inzenders kan het deelnemen aan deze tentoonstelling ook daarom gerust worden aanbevolen, omdat deze de eerste zal zijn die in de noordelijke provincien wordt gehouden en, door de Commissie, voor plaatsruimte enz. niets wordt in rekening gebracht. Het is te voorzien, dat die inzenders door het ook hier op ruime schaal bekend worden van hunne verbeterde werktuigen enz. ruimschoots vergoeding zullen vinden voor de weinige kosten die, voor het deelnemen aan deze tentoonstelling, van hen worden gevraagd.

Uit de, een paar dagen geleden, rondgezonden circulaire blijkt, dat, vóór den 15 Februari e. k., aan het lid der commissie, den heer J. C. W. de Ronde, Directeur van de gemeente-gasfabriek alhier, aanvrage voor plaatsruimte moet worden gedaan, terwijl ons verder is verzekerd dat bereids van vele fabrikanten, de bepaalde toezegging voor het inzenden van verschillende artikelen is ontvangen.

De Commissie voor deze tentoonstelling bestaat uit de heeren: Mr. A. Bloembergen Ez., lid van Gedeputeerde Staten, Eere-voorzitter; J. F. H. Bekhuis, lid van den Gemeenteraad en van de Provinciale Staten, Voorzitter; A. Gorter, ingenieur, Vice-voorzitter; W. J. Oosterhoff Jz., lid van den Gemeenteraad, Penningmeester; H. Adriani, industrieel; J. D. Bruns, architect; R. Reijnders, industrieel; J. C. W. de Ronde, directeur der gemeentelijke gasfabriek; Mr. I. Wolff, adv.-proc., 1e-Secretaris; Mr. C. Beekhuis, adv.-proc., 2e-Secretaris.

PERSONALIA.

De adspirant-ingenieur van den waterstaat Jhr. F. L. Ortt, te 's-Gravenhage, is met ingang van 10 Januari jl. tijdelijk geplaatst te Leeuwarden en toegevoegd aan den ingenieur N. A. M. van den Thoorn aldaar.

— Bij de Maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen is benoemd tot inspecteur H. J. Gerlings, thans adjunct-inspecteur te Utrecht.

— Bij het sluiten van de internationale en jubileum-tentoonstelling van schoone kunsten te Munchen, heeft de prins-regent van Beieren benoemd in de Orde van verdienste van den Heiligen Michael van Beieren: tot kommandeur met de ster den heer J. H. L. de Haas; tot officiers de heeren C. Bisschop en Josef Israëls, en tot ridders de heeren Ph. Sadee en H. G. Tersteeg.

— Onder de leiding van den sectie-ingenieur J. Kluit te Amsterdam, is bij den aanleg van een gedeelte van het Merwedekanaal van nabij Nichtevecht tot nabij den Haar-Rijn belast met het hoofdtoezicht de adjunct-ingenieur P. A. Melchior, en zijn daarbij geplaatst als buitengewoon opzichter: A. J. D. Wever te Arkel, M. van Wijngaarden te Utrecht, H. A. J. F. Hissink te Amsterdam, B. G. de Klerk te Arnhem, G. J. Raadman te 's-Hertogenbosch en J. v. d. Velde, thans tijdelijk opzichter.

— De civiel-ingenieur K. Burger, te Leeuwarden, is als buitengewoon opzichter geplaatst aan de werken voor de Waalverbetering te Nijmegen.

ADVERTENTIEN.

Bouwterreinen te Koop

zoer gunstig gelegen te **'s Hage**, aan *Kanaal* en *Spoorweg*, afstand per Stoomtram tot 't Strand te *Scheveningen* tien minuten, **onnoodig te heien.** Koopprijs **ACHT tot TWAALF Gulden per VIERK. METER.**

Adres den Ingenieur VAN DE WALL, *Van Speijkstraat* **146**, *'s Gravenhage.*

Te koop aangeboden.

2 Stoomhelmachines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag
50 Kipwagons inhoud 2 M³. } Beide
24 „ „ 2 M³. } zijden
36 „ „ 1½ M³. } kippend

Alles 90 c.M. spoorwijdte.

Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Sliedrecht* en W. DE JONG, *Breda.*

Loon Stoomhoutzagerij en Schaverij.

De **Loon Stoomhoutzagerij en Schaverij**, gemaakt: **„DE ONRUST"**, gelegen aan de *Kruiselse Vaart* nabij *Amsterdam*, tot nu toe getreven door den Heer H. LUBRINK, zal van af primo Febr. a. s. door den Ondergeteekende, voor zijne rekening en onder dezelfde firma, worden geëxploiteerd.

Aanbevelend,

M. A. LIGTHART.

Januari 1889.

ZWEEDSCH GRANIET

uit de **groeven, Stoomslijperij** en **Polijst inrichting** van de Firma

KESSEL & RÖHL,
te **Berlijn.**

Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 468,
Amsterdam.

Generaal Agentuur.

Voor het Koninkrijk der Nederlanden wordt door een **Duitsche Hagel-verzekeringmaatschappij** een **bekwaam GENERAAL-AGENT** gezocht, die op het platteland goed bekend en in staat is cautie te stellen.

Offerten worden onder **II 6641** ingewacht bij RUDOLF MOSSE, *Berlijn S. W.*

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *AMSTERDAM*, zullen op **Maandag 28 Januari 1889**, des middags te 12 uur, op het Raadhuis, in het openbaar **aanbesteden:**

a. **Het leveren van Steenkolen, ten behoeve van Stoomwerktuigen der Gemeente gedurende het jaar 1889.**

b. **Het bestraten van het Oostelijk gedeelte van den Cruquiusweg en eenige andere werken.**

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Stadsdrukkerij, tegen betaling van ƒ 0.15 voor de sub *a* en van ƒ 0.15 voor de sub *b* genoemde.

Inlichtingen worden gegeven voor de sub *a* genoemde, ten kantore van den Stads-Ingenieur op het Raadhuis, kamer n°. 93, des voormiddags van 10—12 uur, en voor de sub *b* genoemde, op het Technisch bureau bij het Abattoir, Cruquiusweg N°. 11, des voormiddags te 11 uur, gedurende de week, welke der besteding voorafgaat.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
VAN TIENHOVEN.
De Secretaris,
LE JOLLE.

Amsterdam, 12 Januari 1889.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

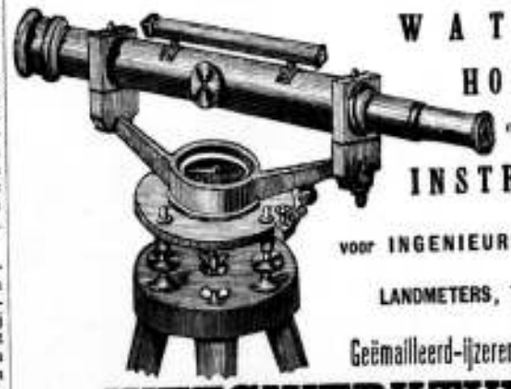

WATERPAS-
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN.
voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN,**
LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN**
WEEGWERKTUIGEN.

Handel in Tegels voor Vloeren en Wanden.

HOUTEN PARQUETVLOEREN.

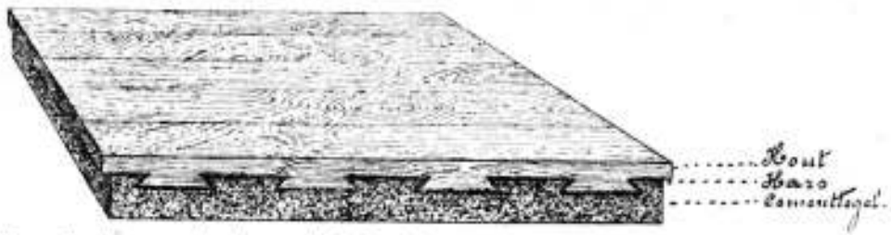

Deze vloeren zijn door ons geleverd o. a. in de **Barakken** van het **Stedelijk Ziekenhuis**, Coolsingel alhier, de **Louisastichting**, te *'s-Hage*, enz. enz. **Tookeningen gratis verkrijgbaar.**

HENRI HUINCK & ALEX. IMHOFE, Rotterdam.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,

in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen. Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.

Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.**, Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS C.Czn.**, Beekstraat F 62 te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880. — **Gouden Medaille** Amsterdam 1883. — **Bekroond:** Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.

FABRIEK VAN

Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek, Kunstmarmer en **Cementuitvoeringen.**

Succursales. **Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.**

Opgericht 1830.

Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*

FERD. ENGERS, Amsterdam,

Heerengracht, bij de Oude Spiegelstraat n°. 335.

LICHTDRUKTEEKENINGEN

(witte lijnen op blauwe grond)

worden bij ieder getal binnen den kortst mogelijken tijd geleverd door

TH. J. DOBBE & ZOON,

Magazijn van Teekenbehoeften voor Bouwkundigen,

UTRECHT.

De Arnhemsche

VERLICHTINGSFABRIEK.

GERARD ULRICI, Ingenieur Arnhem, levert:

Siemens-I-Lampen

voor binnen- en buitenverlichting.

VENTILATIE-I-LAMPEN, systeem ULRICI.

GASMOTOREN, zonder gedruisch of reuk.

GASKACHELS WYBAUW, 1e Prijs Internat. Concours. Brussel 1887.

COMBINATIEGASKACHELS, systeem ULRICI.

OLIEGASINRICHTINGEN.

Amerikaansche Hydraulische Liften

der

American Elevator Company,

voor **Hotels, Ziekenhuizen, Kantoor- en Fabrieksgebouwen:**

munten uit door:

Volkomen zekerheid,

Eenvoudigheid van beweging,

Weinig watervoetruik en onderhoudskosten,

Geruischlooze gang,

Onafgebroken goede werking.

Vereischen geen toreng in den grond,

in werking te zien,

4 in het Nieuwe Ziekenhuis, aan den Coolsingel te *Rotterdam*,

in het Diaconessenhuis, *Arnhem*,

in het Hotel du Passage, *Amsterdam*.

Generaal Agenten:

FRED. STIELTJES & C°.,

Keizersgracht 745, *Amsterdam.*

JAN HAMER

AMSTERDAM.

KANTOOR: Marnixstraat 402 b/h Leidscheplein.

Installeerde hier te lande met veel succes

geheele Waterleidingen

in gebouwen, volgens het systeem **CARRÉ.**

MILDÉ'S

Telephonen, Electrische Schellen enz.

Voor de telephonische gemeenschap in Werkplaatsen, Fabrieken, Kantoren, Villa's enz.

Deze toestellen zijn bij zeer lagen prijs, gevolig, duurzaam en elégant.

Werktuigen voor verschillende Industrieën.

(3) **CORRESPONDENTIE GEVRAAGD.**

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN

STOOMKETELS en WERKTUIGEN,

op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met

EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).

Hollandsche Tuin en Zeepaard,

Bickerstraat

AMSTERDAM.

Wandbekleedsel van

POLYCHROOM-CEMENT

in alle steen- of andere kleuren.

De bepleistering is gelijk van toon.

Geen **UITWASEMING** van silicaat.

Geen **haar-** of **windschoortjes.**

Voor binnenwerk **goedkooper** en **sterker** dan gewone bepleistering en beschildering daar niet noodig.

THEOD. FERD. BIERHORST, Haarlem.

Mozaïekfabrikant.

Terrazzo, Granito, Glasmozaïek enz.

DE LINT & C°.

Oostzeedijk 248, Rotterdam.

VLOER- en WANDTEGELS.

TROTTOIR-, CEMENT- EN BIJERSTEENTEGELS.

Groote voorraden

Rolluiken

van **Staal** of **Hout** met Staaltand doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.

E. en P. ROTTSIEPER, *Remscheid* (Rijnpruisen).

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

VIER-EN-TWINTIGSTE JAARGANG N°. 4. ZATERDAG 26 JANUARI 1889.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTURA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst- en Technische Wetenschap

A.M.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste-Secretaris, America Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *10 gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.

ADVERTENTIEN 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagvoord aangenomen.

AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent Jhr. G. STENGER Czn., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1e. Als gewone leden zijn aangenomen de heeren J. G. van Gendt en B. C. Hamer.

2e. Als buitenleden zijn toegetreden de heeren P. J. Rademaker te Schiedam en P. Oranje te Barberton (Z.-A. Republiek).

3e. Door de Jury ter beoordeeling der antwoorden op de prijsvraag voor een Diploma-quitantie is de prijs toegekend aan het ontwerp, ingezonden onder het motto *Aldegrever* en een loffelijke vermelding aan de ontwerpen onder de motto's *Fantaisie décorative* en *cirkel in driehoek* (teeken).

De vervaardigers van bovengenoemde ontwerpen worden verzocht toestemming te geven tot het openen hunner naambrieven.

Namens het Bestuur:
De 1ste-Secretaris,
G. A. Zeeman.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Vergadering van Woensdag 23 Januari 1889.

De Voorzitter opent de vergadering, waarna de notulen worden gelezen en onveranderd goedgekeurd.

De heeren J. G. van Gendt en B. C. Hamer, beide voorgesteld door de heeren J. C. D. di Gazar en G. A. Zeeman, worden als gewoon lid aangenomen.

Naar aanleiding van een schrijven van een lid, dat beweert bedankt te hebben, zonder dat daarvan ooit iets is gebleken, ontstaan eenige discussiën, waarna de Vergadering zich ten volle vereenigt met de houding, door het Bestuur aangenomen.

Onder de ingekomen stukken komt een schrijven voor van de Jury tot beoordeeling der antwoorden op de prijsvraag voor een Diploma-quitantie, waarbij zij den prijs toekent aan het ontwerp *Aldegrever* en de ontwerpen *Fantaisie décorative* en *cirkel in driehoek* (teeken) een loffelijke vermelding waardig acht.

De heer R. A. Heij krijgt daarna het woord. Spreker wenscht iets mede te deelen over zuivelfabrieken en begint zijn rede met duidelijk uiteen te zetten, hoe, door groote concurrentie op het gebied van zuivelbereiding, de behoefte aan fabrieken was ontstaan. Na, door teekeningen verduidelijkt, de inrichting en de benoodigde werktuigen daarvan te hebben verklaard, sluit spreker zijn boeiende rede met een kort woord over de thans in aanbouw zijnde leerboeve te Oudshoorn.

Spreker staat deze voordracht welwillend ter opname in het Orgaan af.

De kunstbeschouwing bestaat uit *Studienblätter für Decorations-Malerei* en *l'Oeuvre de Boucher*, beide afgestaan door den heer J. Herman.

Niets meer aan de orde zijnde, werd de vergadering gesloten.

(A. et A.) TWEE IERSCHE PROFESSOREN OVER NEDERLAND.

Onze lezers zullen waarschijnlijk voor eenige weken in het *Nieuws van den Dag* een artikel opgemerkt hebben, waarin een onlangs verschenen werk van twee Ierlsche professoren, getiteld: *Sketches from a tour trough Holland and Germany*, besproken werd.

Beide geleerden lieten zich over het algemeen zeer gunstig uit over Nederlandsche toestanden en geraakten bij de bespreking van bouwwerken als het Museum en het Centraal-station te Amsterdam zelfs zoodanig in vervoering, dat zij Dr. Cuypers ook te Berlijn aan het werk wilden zetten om deze leelijkste der nieuwere steden van Europa spoedig in eene der schoonste te herscheppen.

Ook namen de geleerde heeren, naar aanleiding van het hangende Dombouwvraagstuk, de vrijheid, den Berlijners te doen weten, dat „indien zij niet een buitenlandsch genie, als de heer Cuypers, te hulp riepen, het niet waarschijnlijk was dat zij in de Duitsche hoofdstad eene hoofdkerk zouden kunnen stichten, welke zich eenigszins in architectonische waarde boven de omliggende gebouwen verhief."

Een en ander kan bijzonder stichtelijk geweest zijn voor het „Nieuws"-lezend publiek, het herinnert echter te veel aan de machtspreuken van den bekenden Duitschen professor, die eenige jaren achtereen, door den heer Alberdingk Thijm beurtelings naar het Rijksmuseum, het Haagsche Justitiepaleis en andere gebouwen van „de richting" werd getrooud, en die steeds gereed was om te verklaren „dat dit nu het schoonste gebouw

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gemerkt met de initialen A. et A.

was dat hij immer gezien had"! zoodat de vakmannen ten onzent de prikkelbaarheid voor dergelijk geschrijf reeds eenigermate hadden verloren.

In Duitschland schijnt men zich meer warm te maken voor deze zaak. Althans de *Deutsche Bauzeitung* van 23 Januari brengt het boek ter sprake, zij het ook niet in zeer waardeerende termen.

Het Dombouwvraagstuk, zegt het blad, is na de beweging, die het plan Raschdorff in vakkringen heeft teweeggebracht, een stadium van rust ingetreden.

De eenstemmige wensch naar een concours schijnt voorloopig het laatste woord in deze te zijn.

Intusschen verneemt men van tijd tot tijd nog enkele stemmen uit het buitenland, die oplossingen aanbevelen, van andere gezichtspunten uitgaande.

Over de meest verrassende dezer uitingen, welke wij alreeds uit internationale hoffelijkheid den voorrang niet betwisten zullen, willen wij onze vakgenooten kortelijk berichten.

Verrassend niet alleen, doch overbluffend om de gemakkelijkheid, waarmede lastige quaesties als situatie, programma, stijl enz. van het te stichten gebouw worden opzij geschoven, en een doodeenvoudige, zeker tot het doel voerende weg wordt aangewezen. Waarom toch zal men zich langer over al deze geschilpunten moeilijk maken, wanneer men weet, dat er een man leeft, de eenige die voor deze taak opgewassen is en aan wiens genie men met blind vertrouwen de oplossing dezer détailquaesties kan overlaten?

Onze lezers zullen wellicht meenen, zoo lezen wij verder, dat deze aanloop moet dienen om opnieuw de aandacht te vestigen op den meester, wien Kroonprins Friedrich Wilhelm en diens gemalin indertijd de jongste bewerking van het vraagstuk hadden opgedragen en die zich tegenwoordig nog met onderzoekingen bezighoudt. Geheel misgeraden. Wij bezitten in Duitschgeen enkel architect, die tegen deze taak opgewassen is. In het buitenland, en wel te Amsterdam, troont de Messias, op wien onze hoop moet gevestigd zijn: Dr. P. J. H. Cuypers!

Hierop citeert het blad de boven aangehaalde plaatsen, met nog andere kostelijke bijdragen, o. a. de slotphrase der Iersche heeren, luidende: wij willen slechts hopen dat deze merkwaardige man ook *buiten* Holland meer gewaardeerd moge worden en dat hij vooral den Duitschers eens moge leeren, welke edele bouwwerken, ook in onzen tijd nog, te scheppen zijn. Het blad zegt naar aanleiding daarvan:

Het spreekt van zelf dat wij den beiden heeren, en eveneens den Nederlandschen dagbladschrijver, geen verwijt willen maken over hunne opinie. Over smaakverschil valt, gelijk bekend is, niet te twisten en de vrijheid van een zelfstandig oordeel moet ieder gevrijwaard blijven, ook al klinkt dit oordeel ons niet aangenaam in de ooren. Wanneer de beide professoren het idee geopperd hadden dat het heil van Duitschland de benoeming van Prof. Alberdingk Thijm tot Rijkskanselier eischte in de plaats van Prins Bismarck: wij zouden het ons even kalm moeten laten welgevallen. Het is ook verre van ons te vermoeden, dat Dr. Cuypers eenig deel heeft aan dergelijk geschrijf, of dat de aanduidingen betreffende het Dombouwvraagstuk eenigermate met zijn persoonlijk gevoelen zouden overeenstemmen.

Tot op zekere hoogte kan ons de opmerkzaamheid, die men in Amsterdam en Dublin aan het vraagstuk van den Dombouw wijdt, niet anders dan genoegen doen: wij kunnen eruit zien, dat de zaak van genoegzaam belang wordt geacht om ook buiten onze grenzen, in het overige Europa, de aandacht bezig te houden. Het kan ons Duitschers slechts een prikkel zijn tot nieuwe inspanning om — met terzijdestelling van alle persoonlijke overwegingen — behulpzaam te zijn aan het vinden van de beste oplossing.

Echter zal noch deze laatste overweging noch de hoffelijkheid, waarmede men het oordeel van vreemden pleegt te ontvangen, de Duitsche architecten-wereld verhinderen om zich een oordeel te vormen over de zakelijke waarde van bovenbedoelde betoogen. Hoe dit luiden moet, kan niet twijfelachtig zijn:

(Het slot geven wij onvertaald.)

Hr. J. P. H. Cuypers, der sich durch eigene Thatkraft und die Unterstützung seiner Partei in Holland zu einer so bedeutsamen Stellung aufgeschwungen hat, wird auch in Deutschland als ein tüchtiger Fachmann geschätzt, obgleich man hier über die Phantasielosigkeit seiner in mühseliger Verstandes-Thätigkeit aus rein äusserlich aufgefassten Formen zusammen gesetzten Bauten keiner Täuschung sich hingiebt. Aber die jener für ihn ins Werk gesetzten „blutigen" Reklame zugrunde liegende Vorstellung, dass es nur seiner „Loslassung" bedürfe, um Berlin in aller Schleunigkeit aus der hässlichsten zur schönsten neueren Stadt Europas umzuzaubern — jener mit wuchtigem Zaunpfahl ertheilte Wink, dass nur durch das Eingreifen seiner Meisterhand die Frage unseres Dombaues einer würdigen und glücklichen Lösung entgegen geführt werden könne: sie werden in Deutschland einstimmigen Wiederhall hervor rufen — den Wiederhall unauslöschlichen Gelächters! —

PRIJSVRAGEN.

De Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst noodigt alle bouwkundigen, geboren of wonende in het Koninkrijk der Nederlanden of zijne bezittingen, ter mededinging uit naar de volgende prijsvragen:

1°. HET ONTWERP VOOR EEN RECHTSGEBOUW TEN BEHOEVE VAN EEN ARRONDISSEMENTS-RECHTBANK EN KANTONGERECHT IN EENE STAD VAN ± 25,000 ZIELEN.

Het bouwterrein, groot 75 bij 85 M., is met de langste zijde gelegen aan den openbaren weg, volgens eene rechte rooilijn; het gebouw kan daarop geheel vrijstaand ontworpen worden.

I. Voor de rechtbank:

a. een zittingszaal van 150 à 180 M² oppervlakte;

b. eer daaraangrenzende raadkamer, tevens bibliotheek, ± 55 M² groot;

c. een nabij *a* gelegen getuigenkamer ± 35 M² groot, tevens als wachtkamer te gebruiken;

d. een griffie groot ± 40 M²;

e. een aan *d* grenzend vertrek voor den griffier;

f. een vertrek voor den president;

g. een vertrek voor den rechter-commissaris, gelegen bij de getuigenkamer, of anders een afzonderlijk klein getuigenvertrek in de nabijheid hiervan;

h. een kamer voor den officier van justitie;

i. een kamer voor den subst.-off. van justitie, grenzende aan *h*;

k. een advokatenkamer;

l. een veldwachtersvertrek, liefst bij den ingang;

m. een of twee cellen tot tijdelijke verwijdering van beschuldigden uit de zittingen;

n. een archief voor den burgerlijken stand, waarin ruimte tot berging van ± 750 str. M. registers, hoog 0.36 M., diep 0.35 M.;

o. een archief voor berging van rechterlijke stukken, ruimte bevattende voor ± 400 str. M. registers, hoog 0.36 M., diep 0.35 M.;

p. een bergplaats voor overtuigingsstukken, groot ± 35 M².

II. Voor het kantongerecht.

q. een zittingszaal groot 50 à 60 M²;

r. een vertrek voor den kantonrechter, grenzende aan *q*;

s. een getuigenkamer, tevens wachtkamer, groot ± 35 M² in de nabijheid van *q*;

t. een griffie groot ± 35 M²;

u. een vertrek voor den ambtenaar van het Openbaar Ministerie;

v. een archief voor het kantongerecht, ruimte bevattende tot berging van ± 150 str. M. registers, hoog 0.36 M., diep 0.35 M.;

w. een bergplaats voor overtuigingsstukken, groot ± 35 M².

III. Voorts moet het gebouw bevatten:

x. een archief tot berging van ± 200 str. M. notariëele stukken, hoog 0.36 M., diep 0.35 M.

jj. een woning voor den concierge, bestaande uit ruime keuken en 2 à 3 vertrekken.

z. een kelder tot plaatsing van de toestellen voor de centrale verwarming, opslag van brandstoffen, enz.

z¹. voorts de noodige privaten en urinoirs voor publiek en beambten, bergplaatsen en verdere gemakken.

De archiefvertrekken en bergplaatsen voor overtuigingsstukken moeten op den begane-grond gelegen zijn en steenen vloeren en zolderingen hebben.

Wanneer men het gebouw ontwerpt met den voorgevel aan den openbaren weg, mogen de zittingszalen, voor de meerdere rust, niet langs dien weg zijn gelegen.

Behalve een begane grond, mag het gebouw slechts één verdieping hebben.

De plaats voor de rechters in de zittingszalen moet een vloer hebben, die 1 à 2 treden hooger is gelegen dan het verdere gedeelte van die zalen.

Het aan het andere uiteinde der zalen liggend gedeelte, bestemd tot ruimte voor het publiek, moet met een vaste balustrade van het overige gedeelte van de zalen afgescheiden worden.

Het gebouw moet zoowel uit- als inwendig een eenvoudig, doch ernstig en waardig voorkomen hebben.

Een groote vestibule, ingericht als een zoogenoemde salle des pas perdus, wordt b. v. niet gewenscht.

Verlangd worden:

de beide plattegronden, vóór- en een der zijgevels, langs- en dwarsdoorsnede, beide genomen o. a. over de groote zittingszaal *a*, allen op een schaal van 1 à 100;

voorts een travée van den voorgevel en een van de zittingszaal, op een schaal van 1 à 20, en een toelichtende memorie.

De fundeeringen behoeven niet aangegeven te worden.

De wijze van behandeling der teekeningen wordt aan de keuze van den ontwerper overgelaten.

De vervaardiger van het bekroonde ontwerp, wiens teekeningen niet voor photolithographische reproductie vatbaar zijn, neemt bij de aanvaarding der prijzen de verplichting op zich, de door het Bestuur aan te wijzen teekeningen van zijn ontwerp voor dergelijke reproductie geschikt te maken.

Voor het ter bekroning waardig gekeurde ontwerp worden uitgeloofd de *verguld-zilveren medaille* en het *getuigschrift* der Maatschappij, benevens *f* 200 in geld.

2°. HET ONTWERP VOOR EEN DUBBELE VILLA.

Het bouwterrein is gelegen in een villapark bij eene stad.

De voorgevel is minstens 20 M. van den daarvoor gelegen parkweg verwijderd; het gebouw is overigens door tuin omgeven.

De eene woning moet bevatten: een vestibule, een woonkamer, een eetkamer of salon, een kantoortje of studeervertrek, twee slaapkamers, een logeerkamer.

De andere woning moet bevatten: een vestibule, een woonkamer tevens eetkamer, een salon, een spreekkamertje, drie slaapkamers, waarvan een op den zolder mag gelegen zijn, een logeerkamer.

Deze vertrekken moeten over twee verdiepingen verdeeld worden.

De vloer van de verdieping, onmiddellijk boven het sousterrain gelegen, moet 1.50 M. hooger liggen, dan de tuin om het huis.

Aan een der vertrekken van elke woning mag een kleine serre grenzen.

De zolder van elke woning, waarop genoegzame bergruimte moet aanwezig zijn, moet twee dienstbodenkamertjes bevatten; de logeerkamer kan ook op die zolders gelegen zijn.

In een goed verlicht sousterrain moeten zich ten behoeve van elke woning bevinden:

een ruime keuken, provisie- en wijnkelder, een bergplaats voor brandstoffen en een voor bloemen gedurende den winter.

De sousterrains moeten een eigen ingang van uit den tuin hebben.

Alle verdiepingen moeten van al die gemakken worden voorzien, die bij een woning onmisbaar zijn, of het comfort kunnen bevorderen.

Verlangd worden: de noodige plattegronden, twee der voornaamste gevels, een of meer doorsneden ter opheldering, al deze teekeningen op de schaal van 1 à 100; een travee van den voornaamsten gevel op de schaal van 1 à 20; eene korte memorie van toelichting, benevens een globale raming van kosten van het gebouw, waarbij de fundeering niet in aanmerking behoeft te worden genomen.

De kosten van deze dubbele villa mogen de som van *f* 40,000 niet overschrijden, waaruit volgt, dat het gebouw een eenvoudig en vriendelijk karakter moet hebben.

De wijze van behandeling der teekeningen wordt aan de keuze van den ontwerper overgelaten.

De vervaardiger van het bekroonde ontwerp, wiens teekeningen niet voor photolithographische reproductie vatbaar zijn, neemt bij de aanvaarding der prijzen de verplichting op zich, de door het Bestuur aan te wijzen teekeningen van zijn ontwerp voor dergelijke reproductie geschikt te maken.

Voor het ter bekroning waardig gekeurde ontwerp worden uitgeloofd de *zilveren medaille* en het *getuigschrift* der Maatschappij, benevens *f* 100 in geld.

ALGEMEENE BEPALINGEN.

Art. 1. Alle stukken ter beantwoording van deze prijsvragen worden vóór of op primo December 1889 vrachtvrij ingewacht op het Bureau der Maatschappij, te Amsterdam, vergezeld van een adres, om zoo noodig met den inzender te kunnen correspondeeren, zonder den naambrief te openen.

Art. 2. De in te zenden stukken moeten zijn gemerkt met een spreuk of motto. Er moet een gesloten naambrief worden bijgevoegd, waarop van buiten dat motto is herhaald, en van binnen vermeldende den naam, de betrekking en woonplaats van den inzender. Alle stukken moeten aan de achterzijde gemerkt zijn met een geheim teeken, op te geven bij de terugvordering.

Art. 3. De teekeningen mogen niet op houten ramen gespannen worden.

Het schrift van de memorie van toelichting, alsmede het letterschrift op de teekeningen, moeten door eene andere hand dan die des vervaardigers geschreven zijn.

Bij het niet behoorlijk voldoen aan deze laatste bepaling, of bijaldien de vervaardiger zich vóór de uitspraak der Jury van beoordeeling bekendmaakt, blijft zijn ontwerp buiten aanmerking voor eenige onderscheiding.

Art. 4. De ingezonden ontwerpen worden in handen gesteld van eene commissie van beoordeeling, bestaande uit de leden:

W. C. Metzelaar, lid van het Bestuur der M^{y}.
H. W. Veth, " " " " " "
Jacob F. Klinkhamer, te Amsterdam,
C. Muysken, " "
C. H Peters, te 's-Gravenhage.

De Jury heeft het recht, wanneer geen antwoord ter bekroning kan worden voorgedragen, aan het Bestuur voor te stellen een premie in geld toe te kennen aan zulke antwoorden, die zij meent dat daarop aanspraak hebben. De premiën mogen het bedrag, voor de prijzen gesteld, niet te boven gaan

Art. 5 De bekroonde ontwerpen blijven, ingevolge art. 32 der wet, het eigendom van de Maatschappij.

Art 6. De uitslag der beoordeeling van de antwoorden op deze prijsvragen, wordt bekendgemaakt na de uitspraak der Jury; het uitreiken der bekroningen heeft plaats op de algemeene vergadering in Mei 1890, waarop de ingekomen plannen worden tentoongesteld

De niet bekroonde ontwerpen kunnen in Januari 1891 worden afgehaald aan het bureau der Maatschappij te Amsterdam, op vertoon van het in art. 2 vermelde geheime teeken De stukken der inzenders, buiten Amsterdam woonachtig, worden na genoemd tijdsbestek en tegen overlegging van het geheime teeken, aan een op te geven adres terug gezonden.

In bijzondere gevallen kunnen, op uitdrukkelijk verlangen der inzenders, teekeningen binnen dit tijdsbestek door het Bestuur worden teruggegeven.

Watertoren voor eene gemeente van 16,000 zielen.

De Jury van beoordeeling voor deze prijsvraag, uitgeschreven door de Vereeniging Architectura te 's-Hage (*), bestaat uit de heeren Jan Springer, H. G. Jansen en C. B. Posthumus Meijjes, allen te Amsterdam.

VEREENIGING „ARTI ET INDUSTRIAE" TE 'S-GRAVENHAGE.

Vergadering van Zaterdag 19 Januari 1889.

De Voorzitter opende de eerste vergadering van het jaar 1889 met eene hartelijke toespraak, waarin hij den wensch uitte, dat belangstelling en medewerking van de leden dit jaar verbetering mochten brengen in den toestand van de Vereeniging en van de kunstnijverheid in 't algemeen.

Na lezing en goedkeuring der notulen, bleek uit het jaarverslag van 1888, door den Secretaris gelezen, dat in tegenstelling met het vorige jaar, dat met een te kort van ± *f* 200 begonnen was, de rekening thans op een batig saldo van ± *f* 5 kon wijzen. Door den Voorzitter werd daarop medegedeeld, dat het Bestuur met het voorstel, in het tweede punt der agenda genoemd, de bedoeling had de leden uit te noodigen tot het inzenden van afbeeldingen van werken, door hen vervaardigd, en deze met de afbeeldingen der bekroonde prijsvragen als illustratie aan het jaarverslag toe te voegen. Na eenige discussie werd dit voorstel bij stemming aangenomen.

De heeren G. H. Bauer Jr. en H. B. van Wijk, periodiek aftredende, werden als lid van het Bestuur herkozen; beiden namen de benoeming aan.

In plaats van den heer A. J. Servaas van Rooijen, die bedankt heeft voor zijne benoeming tot Bestuurslid, werd gekozen de heer P. A. Haaksman, die echter evenmin de benoeming, om overwegende redenen, aannam. De zeer groote medewerking in alle zaken van genoemden heer ondervonden, deed dit besluit betreuren doch tevens eerbiedigen, omdat gegronde reden daarvan oorzaak kunnen zijn. Door den Voorzitter werd medegedeeld dat eenige missives waren ingekomen, waaronder de bekende prijsvraag, uitgeschreven door de Vereeniging „Bouwkunst en Vriendschap" te Rotterdam, en dat door den heer Lion als geschenk is aangeboden twee cliché's met het wapen der Vereeniging.

De rekening en verantwoording van den Penningmeester werd door de heeren H. L. Boersma, S. Lankhorst en F. Stoltefus nagezien en accoord bevonden.

De kunstbeschouwing, door den heer Van Nieukerken gegeven, bestond uit de *Building News*, jaargang 1888, en photographieën van oude gebouwen uit binnen- en buitenland. Door den heer Boersma werd den aanwezigen zeer aanbevolen een bezoek te brengen aan de tentoonstelling van schilderijen en Japansche kunstnijverheidsproducten, in de zaal van het schilderkundig genootschap Pulchri Studio.

Hij stelde tevens de vraag of de Vereeniging „Arti et Industriae", voor een dergelijke expositie niet meer het aangewezen lichaam was dan een schilderkundig genootschap. Door den Voorzitter werd dit gevoelen gedeeld, onder opmerking dat gebrek aan fondsen en het gemis van een eigen zaal voortdurend bezwaren zullen geven. Vervolgens werd voorgesteld een lijst ter teekening te leggen, waarop elk lid de gelegenheid werd gegeven, zich bereid te verklaren mededeelingen te doen uit het vak, waarin hij zich beweegt, om daardoor de samenkomsten van algemeen practisch nut te doen zijn. Hierop werd de vergadering gesloten.

VEREENIGING TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST. TE GRONINGEN.

Vergadering van 8 Januari 1888.

Na afdoening der gewone huishoudelijke werkzaamheden en mededeeling van eenige ingekomen stukken, brengt de Voorzitter in behandeling de in de vorige vergadering in handen van de commissie voor bouwkundige rechtskennis gestelde vraag: »Een architect wordt belast met het opmaken en uitvoeren van een bestek enz. en het zorgen voor dagelijksch opzicht voor den tijd van pl. m. zes maanden; wanneer nu ten slotte het werk eens *f* 13,000 moet kosten, zou dan 5 pct. of *f* 650 als loon voor bovenbedoelde diensten te veel zijn? In geval nu de lastgever eens zoo eerloos mocht zijn, te beweren dat, toen het werk reeds half voltooid was, hij met den architect een mondeling accoord van *f* 100 of *f* 300 zoude zijn aangegaan en zulks voor den rechter bewoer, zou dan de architect daarin moeten berusten? Zal een eed, in zulk geval, wel toegepast kunnen worden?"

Op de vraag van den Voorzitter of een der leden van bedoelde commissie gereed is daarover te rapporteeren, deelde de heer Jager mede, dat de commissie die vraag wel had verwacht, maar dat zij niet bij haar was ingekomen en er dus geen samenspreking had plaats gehad. Hij geloofde evenwel dat die vraag wel zonder advies der commissie beantwoord kan worden; hij beschouwt haar als een axioma. Meent de lastgever, dat hij aan de verplichtingen van de overeenkomst heeft voldaan, dan legt men zich in den regel bij de eedsaflegging neer, omdat er weinig aan te doen is en het recht niet is verkracht.

Nadat besloten was de vraag dadelijk te behandelen, ontspon zich daarover eenige discussie, waarbij de heer Hoekzema aanleiding vond tot de mededeeling, dat hij eens voor een geval heeft gestaan als waarover de vraag loopt, maar dat hij den principaal toen heeft gesteld voor een aantal feiten en vraagpunten, die op de bouwonderneming betrekking hadden en die hij niet kon weerleggen, waarvan het gevolg was, dat hij niet alleen het meerdere honorarium maar de onkosten bovendien moest betalen. In de meeste gevallen zal de bouwondernemer zich wel wachten den bewusten eed af te leggen. Verschillende opmerkingen en toelichtingen werden door sommige sprekers nog gemaakt, waarna de discussiën eindigden met het algemeen gevoelen, dat de vraag in bevestigenden zin beantwoord kan worden.

Hierop stelde de Voorzitter aan de orde de in de vorige vergadering ingekomen ongeteekende vraag:

»Weet ook iemand een middel om tot een beteren toestand te geraken in zake de soliditeit van aannemers van openbare werken? Wanneer zulk een middel mocht bestaan, kan het dan door de Vereeniging openlijk worden aanbevolen en kunnen de leden verplicht worden dat middel in toepassing te brengen?"

De Voorzitter herinnert, dat de behandeling van deze vraag in de vorige vergadering aangehouden is om den onbekenden inzender in de gelegenheid te stellen haar toe te lichten, omdat de daarin bedoelde soliditeit opgevat kan worden in financieelen en materieelen zin. Op de vraag of de inzender nu aanwezig en bereid is daaraan gevolg te geven, ontving de Voorzitter echter geen antwoord.

De vraag werd nu in behandeling genomen en lokte eene breedvoerige discussie uit, die vooral liep over de financieele soliditeit van den aannemer en de verplichtingen der borgen. De heer Kruizinga meende, dat men een grooten stap verder zou komen, die zoowel in het belang van den uitbesteder als aannemer zou zijn, wanneer in de bestekken de bepaling werd opgenomen, dat de borgen verantwoordelijk zijn voor de betaling van de verschillende leverantien, die voor de voltooiing van een in uitvoering zijnd werk noodig zijn, wanneer de aannemer daarin nalatig mocht wezen.

Dit denkbeeld vond instemming. De Voorzitter merkte echter op, dat wanneer dit als een afdoend middel kan worden beschouwd, de Vereeniging als lichaam daarvoor niet op den voorgrond kan worden gesteld. De Vereeniging kan wel eene speciale commissie daarvoor aanwijzen, die maatregelen kan nemen dit middel in toepassing te brengen, door bij missive de medewerking in te roepen van alle aannemers en leveranciers in deze gemeente, en zoo noodig van die in de geheele provincie, om de werkgevers te bewegen de bestekken in den aangegeven zin in te richten.

De heer Hoekzema zou in die commissie ook gaarne kunstlievende leden zien opgenomen.

De Voorzitter heeft daar niets tegen, maar meent dat dit aan de commissie kan worden overgelaten.

Nadat dienovereenkomstig besloten was, vroeg de Voorzitter de heeren J. N. Kruizinga, H. Tjaden, J. H. de Vries en P. H. Dopheide, of zij die taak wilden aanvaarden, welke heeren daarop een bevestigend antwoord gaven.

In de vorige vergadering is aangehouden het vraagpunt: Heeft het xylolyth, door den heer Tjaden, handelaar in bouwmaterialen alhier, aanbevolen bij den heer Van Hoorn, Oosterstraat, voldaan aan de eischen, die men mag stellen naar de aanbeveling van genoemden heer Tjaden? — ten einde den heer Tjaden, die toen afwezig was, in de gelegenheid te stellen zich te verantwoorden tegenover de conclusie van het rapport der commissie, die daarin op grond van de haar verstrekte inlichtingen, de meening uitspreekt, dat het xylolyth bij den heer Van Hoorn *niet* aan de gestelde eischen voldaan heeft. De Voorzitter geeft den heer Tjaden daartoe thans het woord.

De heer Tjaden zegt, dat hij den heer Van Hoorn heeft vertaald de circulaire, waarbij het xylolyth wordt aanbevolen als overal goed voldoende; maar hij heeft niet gezegd dat het in het huis van den heer Van Hoorn ook goed zou voldoen; dat moest later blijken; doch spr. twijfelde daaraan niet. Hij heeft dien vloer geleverd, die gelegd werd in portland-cement en die dus eenige rust moest hebben om te drogen, evengoed als dit met mozaïek- of marmeren vloeren ook het geval is. Dat heeft men evenwel niet gedaan, men is er dadelijk overheen geloopen, zoodat, toen ½ gedeelte gelegd was, de specie losliet, wat wel niet anders kon. Spr. heeft evenwel den vloer teruggenomen, ofschoon hij niet twijfelt, dat hij zou hebben voldaan, evengoed als die bij den heer Prins is gelegd, die aan alle weer en wind is blootgesteld.

De heer Hoekzema leverde nu eene bijdrage over het inlandsch tectorium en cocosdoek. Terwijl hij eenige monsters inlandsch tectorium ter bezichtiging ronddeelde en daaraan ook een monster Engelsch fabrikaat toevoegde, las hij de missive der firma Figee en De Kruijff te Amsterdam, waarin de voortreffelijke eigenschappen van het tectorium breedvoerig worden geschetst. Inzonderheid zou het tectorium — naar sprekers meening — ook uitstekend gebruikt kunnen worden voor ramen, die twee meter van een buurman moeten verwijderd blijven.

De heer Schwitters had uit de missive gehoord, dat het tectorium door zijne gladheid geen stof zou aantrekken; de kleverigheid van het stuk, dat hij in de hand had, gaf hem evenwel de overtuiging, dat zich daarop juist een dikke laag stof moest samenpakken. Verder wees hij op het brandgevaar.

De heer Huurman had de proef genomen met tectorium voor de nieuwe villa aan het Heereplein, maar het was hem niet bevallen; zoo wel uit een oogpunt van brandgevaar als dat het dadelijk geschonden is wanneer er een brandende lucifer op valt.

De heer Hoekzema antwoordde dat de kleverigheid vooral bij het Engelsch fabrikaat werd aangetroffen; bij het inlandsch fabrikaat is dat beter. De mededeeling in de vakbladen en de aanbeveling van den heer Verheul te Rotterdam in de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* van den 10den November jl. waren aanleiding, dat hij monsters had laten overkomen om de leden ermede in kennis te stellen, ten einde er dat gebruik van te maken wat ieder zou vermeenen te behooren. Al kan het alleen maar gebruikt worden voor ramen, die twee meter van eens anders eigendom moeten verwijderd blijven, dan is dit fabrikaat op zichzelf reeds eene uitredding, waardoor men gevrijwaard wordt met de wet in aanraking te komen.

De heer Hoekzema toonde vervolgens een nieuw soort cocosdoek, waarvan hij eveneens in een der vakbladen van October had gelezen; hij had daarom een monster laten overkomen. Dit doek moet zeer geschikt zijn om het riet, dat bij het maken van plafonds gebruikt wordt, te vervangen; het kost 60 cent de M^{2}.

Onder dankbetuiging aan den heer Hoekzema, werd de vergadering gesloten.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

Afdeeling Arnhem.

Vergadering van 25 Januari 1889.

Na mededeeling van ingekomen stukken, werd het rapport van de Commissie tot beantwoording van eenige vragen omtrent metselspecie voorgelezen. Deze Commissie bestond uit de heeren Portheine, Smijtink, Hollenbach en Freem: de laatste als rapporteur. De gestelde vragen waren als volgt:

a. Wat leert de ondervinding omtrent het gebruik van bergzand in metselspecien? en zijn de uitkomsten bij gelijke hoeveelheden van berg- of rivierzand gelijk?

b. Welke zijn de resultaten van de mortel, beschreven als volgt in het *Vademecum der Bouwvakken* van 2 Februari 1888: »De Romeinen hadden bij hunne werken een mortel, die om hare sterke verbindingskracht en deugd ons cement bijna evenaarde Professor Titus zou volgens een der Duitsche vakbladen hetzelfde resultaat bij mortel verkregen hebben. Gewone mortel, bestaande uit een deel goed gebluschte kalk, drie deelen fijn en scherp zand en ½ deel gezuiverde fijne ongebluschte kalk, moet onder den tijd der werking spoedig verbraikt worden. Reeds 4 dagen later is de mortel zoo verhard, dat een puntig ijzer er niet meer in gedreven kan worden en na twee maanden is de massa als steen. In lucht en water is die mortel goed te passen."

Het rapport der genoemde Commissie luidt als volgt:

»Op het terrein van den heer Hollenbach werden een paar maanden geleden in tegenwoordigheid der genoemde Commissie met een mengsel van 1 deel gebluschte kalk, 3 deelen fijn rivierzand en ½ deel ongebluschte kalk, verschillende vormblokjes gemaakt om te dienen voor de te nemen trekproeven. Met dezelfde specie werden goede hardgrauwe steenen aan elkaar bevestigd, waarvan eenige in den droge, andere in het water werden gelegd. Van het overschot werd een bal gekneed. De specie werd verwerkt, toen men de warmte-ontwikkeling begon te bespeuren, hetgeen ongeveer 8 à 10 minuten na het mengen der specie plaatshad.

»Voor vraag *a* werden de volgende mengsels gemaakt:

1°. 2 deelen gebluschte kalk en 1 deel rivierzand;
2°. 2 » » » » 1 » bergzand,

en van beide ook proefsteenen gemetseld.

»Alle stukken werden gedurende 3 weken aan de werking der lucht blootgesteld. De resultaten met de vormblokjes waren niet gelukkig, daar allen reeds met het stellen scheurden en weinig samenhang vertoonden. De globale beproeving der gemetselde blokken gaf voor beide vragen geen voldoende resultaten om daaruit met overtuiging eene gevolgtrekking te maken. Het blijkt ook in het *Bouwkundig Weekblad* van 24 November 1888 uit proeven, door de districts-ingenieur Torp in Noorwegen en den architect Duc te Christiania genomen, dat de resultaten zeer verschillend zijn. De einduitkomsten eener proefneming, door den stads-architect te Stockholm genomen, zijn nog niet bekend. De commissie is, met het oog hierop, eenparig van oordeel dat een deugdelijk onderzoek omtrent het weerstands-vermogen van metselspecien alleen met groote geldelijke opofferingen kan worden verkregen. Immers dan is men in staat, zooals nu reeds in Stockholm is geschied, waar 87 proefmuren zijn gemetseld, de zaak flink aan te pakken en heeft eene commissie den moed hare resultaten openbaar te maken. Op de wijze, waarop het mandaat aan deze commissie is uitgereikt, zijn echter proefnemingen hoogst gewaagd voor de betrokken personen en besluiten zij dan ook geen oordeel hierover uit te spreken, doch het Bestuur aan te raden, de onderhanden zijnde proefnemingen in Stockholm af te wachten.

»Ook geven zij met de meeste bescheidenheid het Bestuur in overweging om bij voorkomende vragen op dit gebied geene commissien meer te benoemen, tenzij de Afdeeling, gesteund door de toetreding van velen, in staat mocht worden gesteld, dergelijke proeven op groote schaal te doen plaatshebben en niet meer terug te deinzen voor de daaraan verbonden geldelijke offers."

Na het uitgebracht verslag van den Bibliothecaris en de mededeeling dat de Afdeeling in het bezit was gekomen van de nieuwe boekenkast, werd besloten den heer Persijn dank te zeggen voor de welwillende wijze, waarop hij steeds een kast in bruikleen aan de Afdeeling heeft afgestaan.

Vervolgens werd met algemeene stemmen de heer Korevaar tot lid van de Afdeeling aangenomen.

Het woord werd nu gegeven aan den heer Berghuis, die eene causerie hield, luidende: »Iets over hedendaagsche toestanden vooral met het oog op den handwerksman en de Nijverheid."

Spreker begon met te verklaren dat hij zijne beschouwingen

(*) Zie *De Opmerker* blz. 4.

overdreven had, maar deze overdrijving had gezocht om de waarheid beter tot haar recht te laten komen.

Wij beleven zegt spreker, een gelukkige eeuw; velen spreken van den goeden ouden tijd maar dat is dwaas. De menschen meenden toen het geluk in huis te zoeken, en jongelieden spraken in geen gezelschappen mede. De vader was de vraagbaak van het gezin; maar die tijden zijn nu voorbij.

Een 12-jarig jongmensch is nu minstens president, secretaris of zoo iets van een of andere club, leest notulen, leert reeds schipperen en weet zijne positie op te houden, in een woord is reeds een volmaakt net mensch. Thans begint men in de kinderschoenen reeds met examens, praat over alles mede, critiseert de ernstigste zaken en zoo gaat het verder in de geheele maatschappij. Ik herinner mij nog den tijd van de timmerbazen; hier en daar was slechts een architect. Later kreeg men een overgangstijdperk en noemden velen zich, bijwijze van vooruitgang, bouwkundigen. Ik, die ook tot het vak behoorde, wist niet hoe mij te noemen en nam mijn toevlucht tot de beschouwing van naam en persoon. Maar wat al verrassingen. Hier een, die zich zoo noemde, was knecht geweest en wilde hoogerop zonder theorie; daar een, die alleen theoriekennis bezat, beiden met wat kennis van teekenen. Doch lang behoefde ik niet over die woorden te zoeken; reeds was de meer weidsche titel van architect ontstaan, die ieder zich naar hartelust toeeigende. Leve de vrijheid op dat punt! Doch neen, ik kom op verkeerde wegen en het is werkelijk pijnlijk om aan dezen toestand te denken. En waar is uitkomst? Door de examenmanie te vergrooten zou men er ten laatste toe komen dat de commissiën zichzelf moesten examineeren. Er is een andere weg en wel om bij het groote publiek den zin voor kunst en den smaak te ontwikkelen, — wat niet zoo spoedig gaat als de naamsverandering maar doeltreffender is. Daartoe moet het onderwijs verbeteren daar dit de spil is waar alles om draait. Zal het een land goed gaan, dan moet er algemeene welvaart heerschen; anders is op tijdelijken bloei niet te rekenen.

Jarenlang hebben de suikerplantages schepen met goud naar Holland gezonden, en speciaal naar onze stad. Een groote weelde heerschte onder alle standen, en overal was volop werk. Vele vakken sukkelen nu aan achteruitgang door het destijds te veel geleverde. En wat werd er geleverd? De kunstindustrie was in totaal verval, maar toch was er handenvol werk. Doch de oplossing van het sociale vraagstuk is alleen in de toekomst mogelijk. Het is een dure plicht van de Maatschappij om verbeteringen aan te brengen, daar dit een lands-belang is.

Zal de industrie bloeien dan moet zij kunnen concurreeren tegen die in andere landen. Al wordt uit- en invoer nog zoo goed geregeld, als onze producten bij die van andere landen achterstaan, dan delven wij toch het onderspit. In de eerste plaats is het middel hiervoor verbetering van het teekenonderwijs. Het is niet genoeg om maar eenige uren op de leerprogramma's te plaatsen voor teekenen, maar men moet weten wat men wil. Beginselen zonder organisatie is een wegwijzer zonder weg. Men moet meer letten op de qualiteit dan op de quantiteit van het onderwijs. Met weemoed denk ik aan de groote portefeuilles met teekeningen, door velen gemaakt zonder nuttig effect. Ieder heeft bij zijne ontwikkeling teekenonderwijs noodig, maar goed gebaseerd. Men behandele niet vlochtig de gronden van de perspectief en werke daarna dadelijk naar pleister: dit geeft niet het rechte resultaat.

Hand- en rechtlijnig teekenen moeten niet op zichzelf staan maar elkaar aanvullen. Men moet te rade gaan met hetgeen de leerlingen wenschen en beoordeelen wat in hun stand noodig is. Veelal teekenen zij dingen, waarvoor zij niet rijp zijn, waardoor hun de lust gaat ontbreken. Indien men de ambachtslieden natuur- en scheikunde leert, geve men hun geen dorre formules, maar leere hen practische toepassingen, waardoor de lust opgewekt wordt. Langzamerhand moet het onderwijs in vakonderwijs veranderen, waarbij het lijnteekenen van groot belang is.

De cirkelgang in de wereld gaat voort en alles heeft zijn opkomst, bloeitijd en verval. Waar men nu mede dweept, wordt eenmaal bespot, en soms na jaren weer vereerd. Ik sprak het vorige jaar over de hedendaagsche lijnteekenaars, over den overgang van het nuchtere teekenen tot het meer artistieke werk van onze hedendaagsche kunstenaars. Maar zijn de zelfs door vakmannen dikwijls niet te begrijpen bouwkundige schetsen, die sommige architecten ons toonen, weer geen teekenen van verval van dezelfde teekenkunst, en misschien weer een schrede nader tot teruggeer naar de eenvoudige lijnen van weleer. En is de tegenwoordige impressionistische wijze van werken onzer schilders wellicht niet een begin van achteruitgang? Kleur is hoofdzaak bij den schilder, maar toch moet hetgeen voorgesteld wordt juist zijn.

Een groot meester heeft gezegd: »Als een kunstenaar in kennis en wetenschap vooruitgaat, daalt hij als kunstenaar", maar daarmede vereenig ik mij niet.

Bij de opmerking van fouten in eene schilderij, krijgt men soms ten antwoord dat dit anders niet artistiek is, maar dergelijke diepvoelende beoordeelaars weten meestal geen reden daarvoor aan te geven.

Door de tegenwoordige onderwijs-manier krijgt men een wereld met halve en driekwart geleerden, die niet rijp zijn voor den strijd des levens. Velen willen zich verheffen boven hun stand, die er niet rijp voor zijn. Er wordt Fransch geleerd omdat het zoo hoort, terwijl de eigen taal slechts half bekend, is, en zoo ontstaat bij velen de waanwijsheid.

Vele ouders laten hunne kinderen maar wat leeren zonder een vast plan; deze komen in de wereld en staan veelal als een kat in een vreemd pakhuis, zonder te weten wat zij willen worden. Van sommige zaken weten zij te veel, en voor eene betrekking, die hun stand past, zijn ze veelal te oud om daarvoor te leeren.

Wij Hollanders zijn laks. Het grootste ideaal van velen is rentenieren of een vast baantje te hebben. Dan vullen de staande hoordjes bij velen het ontbrekende aan. Velen praten dan met hunne halve geleerdheid over allerlei zaken, waarvan ze half verstand hebben en komen tot het opdisschen van nonsens. Zij klagen dan dat ze niet vooruitkomen in de wereld en wijten dit aan de slechte tijden; maar het gaat hen als iemand die stofwolken verwekt en jammert dat hij niet kan zien. Zij missen moed om te strijden, en strijd geeft kracht. Een groot aantal ontbreekt het vertrouwen in de toekomst; zij trouwen niet meer uit vrees voor zorgen en deze leer verkondigt men aan het biljart of in het koffiehuis.

Achter zulke theorieën verschuilen zich de egoïst en de luiaard. De eene hand moet de andere wasschen en waar vele handen zijn is veel te wasschen. Menig ambachtsman heeft betere dagen dan de vele baantjesjagers, als heer gekleed. Uit die lauwheid ontstaat de meer en meer veldwinnende arbeidskracht, door de vrouw verstrekt. Wat zal hiervan het gevolg zijn. De geschiedenis gaf zoo iets nog nimmer te zien, en wat zij door volharding verkrijgen, kan men dagelijks zien. Op examens spannen zij de kroon, en als men volgens de theorie van Darwin door de teeltkeuze de veredeling van een menschenras nagaat, dan ligt het wellicht in de toekomst dat de vrouw door verandering van haar lichaamsbouw eenmaal het sterke geslacht zal uitmaken en voor de mannen den kost verdienen.

Daarom is het de plicht van de mannen het egoïsme te beteugelen en te trachten door strijd sterker te worden. Zorgen maken den mensch niet rampzalig. Deze tijdgeest werkt doodend op de nijverheid en den ambachtsstand. Na het vervallen der gilden ontbrak den laatste elke band van samenwerking en vorming. Thans zijn vele vereenigingen bezig om een leerlingstelsel te vormen tot opleiding en daardoor zal men hun stand en aanzien verbeteren, zonder de rechten der patroons te verkorten.

Tot heden is het verplicht teekenonderwijs nog op geen lagere scholen voorgeschreven. Voor de ambachtslieden is reeds de avondteekenschool opgericht, waar zij op hun 11de jaar kunnen komen. Een groot bezwaar is het nog, dat enkele bazen hunne leerlingen niet toestaan de lessen te bezoeken; ik keur de opleiding op de winkels goed, mits den leerlingen tijd voor onderricht worde gegeven. Het ligt toch zeer zeker op den weg van onze Vereeniging om door een beroep op de patroons meerderen de gelegenheid te openen om deze lessen te bezoeken.

Nadat de Voorzitter spreker den dank der vergadering had gebracht voor zijne causerie, werd het woord gegeven aan den heer B. Holsboer, die de volgende door de Maatschappij gestelde vraag behandelde:

»In onzen tijd vindt de toepassing van bliksemafleiders op particuliere of andere gebouwen, die zich niet of slechts onbeduidend boven hunne omgeving verheffen, steeds in ruimer mate plaats. Verdient dit navolging of moet het niet zonder gevaar voor de aangrenzende bebouwing worden beschouwd."

Wat is onweer? zoover wij weten eene verstoring van 't evenwicht tusschen positieve en negatieve electriciteit, ontstaan door wrijving van wolken, bewigen wind, enz. Wanneer electriciteit in 't zwerk of de aarde wordt verstoord, beweegt 't onweer zich naar de aarde of omgekeerd verheft 't zich hemelwaarts; men merkt dan ook op dat metalen voorwerpen bij bewolkten hemel lichtgevende bezems vertoonen, hier St.-Elmusvuur, in Italie St.-Pietersvuur genaamd. Vroegtijdig werden dan ook reeds proeven genomen om den bliksem te doen ontladen op hooge stangen, of zooals Franklin deed op vliegers met nat hennepouw; de laatste kwam dan ook tot het resultaat dat een bliksemafleider geen opvanger is, maar dienst moet doen om 't onweer te voorkomen. De bliksemafleiders werden voorheen veel gemaakt van strooken lood, zink, ijzer of roodkoper. Gebrekkige verbinding en snelle oxydatie waren echter de nadeelen. Men gebruikt nu meestal rood koperdraad (liefst massief en niet gevlochten) omdat koper ½ meer geleidend vermogen bezit dan ijzer, gemakkelijk aan huizen is aan te brengen en in groote lengten zonder lasschen te verkrijgen is. Het is verder voor alle gebouwen wenschelijk den afleider op een hoog punt te plaatsen.

Omtrent de bescherming van naburige gebouwen bestaan nog verschillende theorieën. Gewoonlijk neemt men een beschermings-kegel aan, waarvan de middellijn van 't grondvlak gelijk is aan tweemaal de hoogte. Gebouwen, met afleiders voorzien, worden niet gewaarborgd, maar wel beschermd voor 't inslaan. Van de 100 met afleiders voorziene gebouwen worden

er gewoonlijk 82 à 83 gespaard. De straal verdeelt of vertakt zich wel, maar de hoofdstroom gaat toch altijd door den afleider. Men meent, dat tegenwoordig de bliksem meer inslaat dan vroeger, maar misschien vindt dit zijn reden in de meerdere publiciteit, die aan de ongevallen wordt gegeven, de meerdere telegraafdraden enz.

Resumeerende kwam spreker tot de conclusie, dat men hieromtrent nog steeds in 't duister tast, en was hij genegen de vraag onbeantwoord te laten. Hij meende echter dat de bliksemafleiders, geplaatst zooals de vraag aangaf, niet gevaarlijk zijn voor de belendende gebouwen, maar het wel degelijk aan te raden was, ze ook van afleiders te voorzien.

Na ook dezen spreker bedankt te hebben sloot de Voorzitter wegens het vergevorderde uur de vergadering.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

Amsterdam. In de laatstgehouden zitting van den Gemeenteraad werd de vraag of aan gemeente-ambtenaren, belast met het toezicht op publieke werken, vergunning kan verleend worden tot het verrichten van werkzaamheden voor particulieren, in bevestigenden zin beantwoord. De voordracht van het Dagelijksch Bestuur werd daarop aangenomen met deze toevoeging: dat van elke vergunning mededeeling moet worden gedaan aan den Raad.

— Aflevering 1 van *De Natuur* (uitgave van J. G. Broese te Utrecht) bevat:

Edelweiss (met fig.). — Detective-camera's (met fig.). — Plant en dier. — De smaak (met fig.). — Iets over de gele koorts en haar bacterie. — De Hudsonsbaai-compagnie. — Het centrale telephoon-station te Stockholm (met fig.). — De wenteling der zon om hare as. — Sterrenkundige opgaven. — Korte mededeeling. — Correspondentie.

(Zie voor verdere mededeelingen het bijvoegsel.)

PERSONALIA.

— Bij beschikking van den Minister van waterstaat, handel en nijverheid zijn met ingang van 1 Februari a. s. bevorderd:

tot opzichter van den waterstaat 1e klasse, P. W. Weehuizen, thans 2de kl.; tot idem 2de kl., P. J. M. van der Ven, thans 3de kl.; tot idem 3de kl., L. M. Brouwer, thans 4de klasse.

— De adjunct-ingenieur bij den waterstaat C. J. Vaillant is tijdelijk naar Hengeloo overgeplaatst en belast met het toezicht op de vervaardiging van den bovenbouw van twee draaibruggen ten behoeve van het Merwede-kanaal (sectie Gorichem) in de machinefabriek van de Gebrs. Stork & C°. aldaar.

— Tot adjunct-ingenieur bij den Ned. Zuid-Afrikaansche Spoorwegmaatschappij is benoemd Jhr. H. Loudon, civiel-ingenieur.

BERICHT.

Aan heeren geabonneerden wordt in herinnering gebracht dat de prijs van het weeklad *f* 2.25 per 3 maanden bedraagt en daarover in het midden van elk kwartaal wordt beschikt.

De abonnementsprijs wordt tot *zes gulden* per jaar teruggebracht, als dit bedrag vóór den eersten Februari 1889 vrachtvrij en zonder eenige korting hoegenaamd wordt toegezonden aan de Administratie van *De Opmerker*, te Arnhem.

ADVERTENTIEN.

ZWEEDSCH GRANIET

uit de **grooven, Stoomslijperij** en **Polijst inrichting** van de Firma

KESSEL & RÖHL,

te **Berlijn.**

Eenig Agent J. H. P. JANSE,

Prinsengracht 468,

Amsterdam.

Utrechtsche Waterleiding-Maatschappij.

AANBESTEDING

van het afbreken van een bestaanden filterbak en het maken van een gemetselden filterbak op het terrein der Maatschappij nabij het station Soest.

Inschrijvingen worden ingewacht vóór of op **9 Februari 1889.**

Inlichtingen te verkrijgen dagelijks tot 8 Februari van 10—12 uur aan het kantoor der Maatschappij te *Utrecht*, Vleburg C 22/3 en op het terrein te *Soest* op **Zaterdag 2 Februari 1889** des namiddags ten half twee ure of op andere dagen na aanvrage.

Bestekken verkrijgbaar à 25 cents per stuk aan het kantoor der Maatschappij.

De Directie der Utrechtsche Waterleiding-Maatschappij.

Openbare Aanbesteding.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS der gemeente *UTRECHT* zijn voornemens op **Zaterdag den 2den Februari 1889**, des namiddags ten **één uro**, in het openbaar ten Raadhuize **aan te besteden:**

1°. **Het bouwen van een Schoolgebouw met onderwijzerswoning op een gedeelte van het terrein gelegen tusschen den Leidschen Rijn en de Vleutensche Wetering.**

2°. **Het vernieuwen en verbreeden van de Stammetabrug aan den Drift.**

De bestekken met toekening liggen ter inzage aan het bureau der Gemeentewerken Achter Klarenburg en zijn aldaar, zoomede ten Raadhuize (Afdeeling Financiën) en bij de Boekhandelaren VAN TERVEEN & ZOON verkrijgbaar gesteld, voor eerstgenoemd werk tegen betaling van *f* 1.50 en voor laatstgenoemd werk voor *f* 1.— per exemplaar.

Aanwijzing in loco zal geschieden op Maandag den 28sten Januari c. k. des voormiddags ten 10½ ure, te beginnen op het terrein aan den Leidschen Rijn.

Utrecht, 19 Januari 1889.

De Secretaris der Gemeente Utrecht,
DE WATTEVILLE.

OPENBARE
Aanbesteding.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN *ROTTERDAM* zijn voornemens op **Vrijdag den 8 Februari 1889**, des namiddags ten 1 ure, ten Raadhuize aldaar **aan te besteden:**

Het verrichten van Baggerwerken in de Rijnhaven en in de rivier de Maas, met bijbehoorende werken.

Bestek, voorwaarden en teekeningen liggen op de gewone dagen en uren ter kennisneming op de *Plaatselijke Secretarie* en het *Stads-Timmerhuis* te *Rotterdam*, en zijn verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE en ZOON, boekdrukkers *Hoogstraat* n°. 73, tegen betaling van *f* 1.50.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen aan gemeld Timmerhuis, terwijl de aanwijzing in loco zal plaats hebben op Dinsdag den 29 Januari 1889, des voormiddags ten 11 ure op den Katendrechtschen Veerdam.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(VOOR REKENING VAN DEN STAAT).

Op **Dinsdag den 5den Februari 1889**, des namiddags ten 2 uro, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek N°. 492.

Het maken van een haltegebouw met los- en laadplaats met daarmede in verband staande werken op de stopplaats MADEDRIMMELEN.

Begroting *f* 5500.

De besteding geschiedt volgens § 67 van het bestek.

Het bestek ligt van den 22sten Januari 1889 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur W. HOEUFFT te *Rotterdam* en is op *franco* aanvraag (per brief) aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden den 30sten Januari 1889, ten 11 ure v.m.

Utrecht, den 19den Januari 1889.

Aanbesteding.

VERNIEUWING KRUISBRUG.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *HAARLEM* zullen op **Donderdag 14 Februari e. k.** 's namiddags te twee uur ten Raadhuize der gemeente in het openbaar

AANBESTEDEN:

Het sloopen van den Bovenbouw van de Kruisbrug over de Nieuwegracht tot ongeveer aan de waterlijn of 80 cM. + AP, het maken van een nieuwen Bovenbouw op de bestaan blijvende metselwerken met gemetselde landhoofden, pijlers, vleugelmuren enz.

De voorwaarden liggen ter lezing ter gemeentesecretarie op alle werkdagen van des voormiddags 10 tot 's namiddags 4 ure en zijn aldaar in druk verkrijgbaar van af 24 dezer tegen betaling van *f* 0.50.

Plaatselijke aanwijzing op Vrijdag 8 Februari e. k. 's voormiddags 10 ure door den architect over de werken en gebouwen der gemeente bij wien tevens tusschen dien dag en den bestedingsdag 's morgens tusschen 10 en 12 ure, inlichtingen zijn te verkrijgen aan het bureau van gemeentewerken Koningstraat N°. 2.

Haarlem, 17 Januari 1889.

E. A. JORDENS,
De Secretaris,
A. A. LAND.

DE LINT & C°.

Oostzeedijk 248, Rotterdam.

VLOER- en WANDTEGELS,

TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS.

Groote voorraden

LICHTDRUKTEEKENINGEN

(witte lijnen op blauwe grond)

worden bij ieder getal binnen den kortst mogelijken tijd geleverd door

TH. J. DOBBE & ZOON,

Magazijn van Teekenbehoeften voor Bouwkundigen,

UTRECHT.

Bouwterreinen te Koop
zeer gunstig gelegen te **'s Hage**, aan *Kanaal* en *Spoorweg*, afstand per Stoomtram tot 't Strand te *Scheveningen* tien minuten, **onnoodig te heien.** Koopprijs **ACHT tot TWAALF Gulden per VIERK. METER.**
Adres den Ingenieur VAN DE WALL, *Van Speijkstraat* **146**, *'s Gravenhage.*

Bouwterrein te VENLOO.
Aan den Roermondschen weg zijn eenige **good gelegen BOUWTERREINEN** te koop, zeer geschikt voor den bouw van heerenhuizen.
Te bevragen bij den Mr. Timmerman H. VAN GASSELT, *te Venloo.*

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans**, **Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
G. J. THIEME.

JAN HAMER
AMSTERDAM.
KANTOOR: Marnixstraat 402 b/h Leidscheplein.
WITTE'S LIFTEN
voor **Stoom-, Hand-** en **Waterkracht**, voor Personen, Goederen, Spijzen enz.
WITTE'S Liften onderscheiden zich door eene deugdzame constructie, zachten en gelijkmatigen gang, grootste zekerheid tegen ongelukken, gemakkelijke behandeling, gering waterverbruik en zeer billijken prijs.
Alle Liften worden onder garantie verkocht.
Een groot aantal Liften voor personen, goederen, spijzen enz., zoowel voor hand- als hydraulische kracht zijn **hier te lande** geplaatst. (1)

Werktuigen voor verschillende industrieën.
Te koop aangeboden.
2 Stoomheimachines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag
50 Kipwagons inhoud 2 M³. } Beide
24 „ „ 2 M³. } zijden
36 „ „ 1½ M³. } kippend
Alles 90 c.M. spoorwijdte.
Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Sliedrecht* en W. DE JONG, *Breda.*

JAN VAN DER POT, Scheepmakershaven N°. 3, Rotterdam.
De eenigste Kyaniseerinrichting, waar ook des winters wordt doorgewerkt.
Het **kyaniseeren** is het eenigste afdoende middel tegen **verrotting** en **zwam.** De bewerking geschiedt geheel **reuk-** en **kleurloos.** Desverlangd bijlevering van hout.
Prima Engelsche Portland-cement merk „Wallsend"
van uitmuntende kwaliteit en tegen concurreerende prijzen.
Belgische kluit- en hydraulische kalk.
Billijke prijzen en vrachten.
Prospectussen en prijscouranten worden op aanvraag franco toegezonden.
Gelieve op voornaam en adres te letten.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,
in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen, Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel-** en **Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug-** en **Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.
Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.**, Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS C.Ozn.**, Beekstraat F 62 te *Arnhem.*
De Directeur, **W. PATON WALSH.**

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN,
voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.**
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN**
WEEGWERKTUIGEN.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten
met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

De Amerikaansche
„New Paragon" Schoolbanken
en ANDREW'S **BANKEN** en **STOELEN** met opslaande Zittingen voor **Scholen, Kerkgebouwen** en **Schouwburgen**, uitsluitend verkrijgbaar bij
FRED. STIELTJES & C°.
Keizersgracht 745,
AMSTERDAM.
Duizenden in gebruik in Nederland, waarvan attesten ter inzage.

Rolluiken
van **Staal** of **Hout** met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.
E. en P. ROTTSIEPER, *Ronsdorf* (Rijnpruisen).

Gebr. VAN DER VLIET,
IJZERHANDELAARS te *AMSTERDAM*,
Staaf-, Plaat-, Band-, Hoek- en **T-IJzer** enz.
Steeds voorhanden:
BALK-IJZER in verschillende profielen en lengten.
Vijlen en **gegoten Staal** uit de fabriek van Gebr. BÖHLER & Co. te Weenen, alsmede **GLOBE Hoefnagels** met afgewerkte punten en onder guarantie tegen splijten.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
AGENTEN
der Société Anonyme des Carrières de Porphyre de Quenast"
EN
der „*Société des Carrières de Lessines.*"
LEVERANCIERS van FAUCONVALKEIEN.
ZUIDBLAAK N°. 8.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTURA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem.*
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste-Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam.*

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *tien gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit besluit. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam.*

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1e. Vergadering van de Schetsclub op Maandag 4 Februari, des avonds te halfnegen uren, in het Genootschapslokaal.

De Secretaris der Schetsclub,
J. C. D. di Gazar.

2e. 912e Vergadering, te houden op Woensdag 6 Februari, des avonds te 8 uren, in het Genootschapslokaal.

De agenda voor deze vergadering luidt:
a. Mededeelingen van het Bestuur.
b. Installatie van gewone leden.
c. Bijdrage van den heer G. van Arkel.
d. Kunstbeschouwing, te geven door den heer H. J. Walle.

3e. Als buitenlid is toegetreden de heer F. Soff, te Delft.

4e. Als vervaardigers der ontwerpen van een Diploma-quitantie, ingezonden onder de motto's *Aldegrever* en *Cirkel in driehoek* (teeken) hebben zich bekendgemaakt de heeren M. de Jongh te Schiedam en L. Smit te Arnhem.

Namens het Bestuur:
De 1ste-Secretaris,
G. A. Zeeman.

(A. et A.) HET JUBILEUM VAN DEN VOORZITTER VAN „ARCHITECTURA ET AMICITIA".

In het heldere, kalme weêr van den vorigen Zondagavond rolde een fraai bespannen rijtuig langs de Nieuwe Achtergracht te Amsterdam. Plotseling hield het stil voor een ouderwetsch burgerwoonhuis, de woning der familie Springer. De palfrenier steeg af, schelde aan — en weldra werden twee personen binnengelaten, die den heer Jan Springer uitnoodigden om zich met hen naar het American-hotel te begeven, waar de Voorzitter van *Architectura et Amicitia* door de leden van het Genootschap werd verwacht, ten einde hem bij gelegenheid van zijn 12½-jarig voorzitterschap te huldigen. Bereidwillig werd aan het verzoek der commissieleden voldaan, en weldra reed men in snelle vaart langs Amstel's straten het Leidscheplein over, om eindelijk in de Marnixstraat bij den helder verlichten toegang tot het genootschapslokaal uit te stappen.

Voorafgegaan en gevolgd door commissieleden, trad de Voorzitter nu de groote feestzaal van het American-hotel binnen, onder fanfares der muziek en daverende toejuichingen der aanwezigen. Een fraai vergulde armstoel stond gereed voor den jubilaris; naast zijn zetel waren andere geplaatst voor zijn familieleden, den Eere-voorzitter en de feestcommissie. Overigens leverde de zaal met haar schitterende, feestelijke kleuren, het tal van lichten, honderdmaal weerkaatst in ettelijke spiegels, en het groot aantal leden van Architectura en vrienden van den jubilaris, een allergezelligsten aanblik op. Met geestdrift werd het Bondslied dan ook spoedig aangeheven, en voor zoover de leden muziek en woorden van dit zangstuk machtig waren, in koor ten gehoore gebracht.

Eensklaps stond de Voorzitter van het feest op, om de aanwezigen in korte woorden een hartelijk welkom toe te roepen en den heer A. C. Bleys, Vice-voorzitter van het Genootschap, het woord te geven. De feestredenaar sprak daarop het volgende:

Geachte jubilaris, familiebetrekkingen en vrienden van den jubilaris.

„U, geachte jubilaris, en velen onzer heugt voorzeker nog de avond van den 7den November jl., toen op de 907de vergadering van het Genootschap „Architectura et Amicitia" de dag werd herdacht, waarop gij voor 12½ jaar tot Voorzitter werd gekozen.

„Doordien de juiste datum van uw koperen feest slechts enkele dagen te voren bekend was, kon op genoemde vergadering een algemeen huldebetoon, voldoende voorbereid, niet aan u gebracht worden.

„Wij lieten echter niet na u op den dag van het feest zelve zooveel hulde te brengen, als de tijd ons toeliet; ons geacht eerelid, de heer Leliman, de Deken van Neêrland's architecten, bracht u lof en onze dankbare hulde, door u ten zeerste verdiend als Voorzitter van het Genootschap.

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

„Er ontbrak echter iets aan die hulde; wat de geest kon bieden was wel daar, maar een stoffelijk huldeblijk ontbrak ons, u aan te bieden. Ook waren door onbekendheid met den feestdag, vele uwer vrienden niet aanwezig, die anders zeker gaarne tegenwoordig geweest waren.

„Al aanstonds, staande die kleine, maar hartelijke feestviering, verhieven zich vele stemmen, die den wensch te kennen gaven, om den algemeen hooggeachten jubilaris, bij gelegenheid van dit feest een blijk van hulde en sympathie aan te bieden, als blijvend bewijs van hoogachting en waardeering voor het vele goede, door u in een tijdsverloop van 12½ jaar voor het Genootschap „Architectura et Amicitia" gedaan.

„Hiervoor vormde zich eene Commissie, bestaande uit de heeren: Th. G. Strengers, Prosper Delin, H. G. Jansen, A. Reyding en G. A. Zeeman, waarbij zich later voegden de heeren Ed. Cuypers en E. van den Bossche, die met een groot aantal uwer vrienden samenwerkten, om uw feest, dat ik ook het feest durf noemen van het Genootschap, een voor u waardig en blijvend karakter te geven.

„Voorzeker waardig en blijvend moet die dag gestempeld worden; wat toch hebt gij, hooggeachte jubilaris, in dien korten tijd veel gedaan en tot stand gebracht voor het Genootschap.

„Toen gij, nu 12½ jaar geleden, het voorzitterschap aanvaarddet, begon de Bouwkunst in ons land even op te komen uit de dagen van verval en wansmaak; een zeer moeilijke taak dus om, met uwe jonge garde, in die nieuwe opvatting voort te werken en toch hoe luisterrijk hebt gij dit volbracht tot heden.

„Tweemaal werd onder uw voorzitterschap de Schetsclub opgericht, welke nog steeds bloeit; ook werd de voor de practijk zeer nuttige Vak- en vragencommissie in het leven geroepen.

De verandering van de Vereeniging in die van Genootschap „Architectura et Amicitia" en de met wijsheid gestelde wetsherziening waren voorwaar groote en gewichtige feiten, waaruit dan ook weldra volgde, dat het Genootschap een eigen vergader- of sociëteitslokaal verkreeg, hetwelk artistiek en den bouwkunstenaren waardig versierd, weldra feestelijk werd ingewijd.

„Tot heden was altijd geofferd aan de eene helft van onzen genootschapsnaam, aan moeder Architectura (de Bouwkunst); ook de andere helft, de dochter van ons Genootschap, Amicitia (de Vriendschap), moest haar aandeel hebben en het nooit te vergeten, in de geschiedenis van het Genootschap met gulden letters aangeteekende groote feest van het jaar 1883 werd gevierd met luister, met kunst en met hartelijke vriendschap. Na de jaren van verval der Bouwkunst, nu reeds een weinig achter den rug, was het volgens uw inzien nuttig en goed ook het publiek, het volk in kennis te stellen met ons doen en laten, en met onzen vooruitgang op het moeilijk en verheven pad der kunst.

„In de militiezaal werd de meer dan goed geslaagde tentoonstelling geopend van de Bouwkunst en al hare aanverwante vakken en materialen.

„Nog niet tevreden met dit succes, en niet alleen onze natie willende verkondigen en toonen, wat wij als bouwkunstenaren reeds vermochten, werd ook op de tentoonstelling te Berlijn de standaard van Neerlands bouw- en zusterkunsten, door toedoen van het Genootschap, voorafgegaan door zijn Voorzitter, hoog gehouden.

„Steeds voorwaarts was de leus van onze voorvaderen, maar ook die van onzen Voorzitter; ook voor eigen oefening, kracht en onderlinge waardeering moest gezorgd worden; de eerste uitgaaf van bekroonde ontwerpen van het Genootschap ontstond en werd op monumentale wijze bekroond door de uitgaaf van *De Bouwmeester*, een werk, hetwelk den naam van ons Genootschap hoog houdt en waarop met trots mag gewezen worden.

„*De Opmerker*, vroeger een particulier weekblad, hoe loflijk ook geredigeerd, werd orgaan van Architectura et Amicitia en volhardt met taai geduld en nooit volprezen ijver en een schat van arbeid, om de kwade en afwijkende broeders in de kunst tot het goede te brengen en het goede te waardeeren en te loven.

„Dat het Genootschap bloeie en groeie was uw en ons aller wensch en dit geschiedde; het eerste sociëteitslokaal werd allengskens te klein en naar een grooter lokaal werd uitgezien en dit werd onlangs feestelijk ingewijd. De leescirkel, die mede bijdraagt tot verspreiding van kunst en kennis onder de leden, beleefde reeds zijn 1500e circuleerende portefeuille.

„Ja, geachte jubilaris, zulk een opsomming, ze moge misschien droog zijn, maar het doet ons toch allen goed, een kleinen terugblik in die 12½ jaar van uw Voorzitterschap te mogen slaan. Gij moogt met een vergenoegden en tevreden blik terugzien op den tijd, waarin het jaar 1879 het vijf-en-twintigjarig en in 1884 het dertigjarig bestaan van het Genootschap werd gevierd; dat we, steeds voorwaarts strevende, ook eenmaal het gouden feest met u mogen vieren, is ons aller wensch.

„Het waren echter niet altijd rozen, die om u bloeiden in die 12½ jaar; wat al moeite, tijd en zelfopoffering heb gij u moeten getroosten, om de zaak zoover te brengen en staande te houden; trouwens 't was u toevertrouwd, zoon eener geachte familie, waaruit sedert jaren reeds bouwkunstenaren en kunstenaren zijn gesproten, waarvan de om u geschaarde familie met eere en roem de getuigenis aflegt.

„Immers de stad Amsterdam zal nog jaren en eeuwen getuigen in zijn monumenten van den stadsarchitect Springer en zijn waardige zonen. Dat gij nog vele jaren met elkander moogt leven en arbeiden voor de kunst.

„Geachte jubilaris! Met moeder bouwkunst (Architectura) zult gij het wel hebben kunnen stellen, dat was niet de moeilijkste taak voor u, daarvoor zijt gij meester in het vak, maar wellicht baarde u de dochter, Amicitia (de Vriendschap), meer zorgen en onaangenaamheden. Die ten allen tijde in goede stemming te houden, vooral onder de beoefenaren der bouwkunst, is voorwaar een zware taak. Wat al stormen heeft dat scheepje niet doorleefd in die 12½-jarige vaart; zeilen hebt ge moeten reven, ja groote masten gekapt en over boord geworpen, om het schip van ons Genootschap te behouden; maar trots dat alles, dank den goeden stuurman, onzen jubilaris, en het goedgezinde scheepsvolk, de leden van Architectura et Amicitia, is het nog steeds na iederen storm, in veilige haven binnengeloodst, dat getuigt, zooals gij ziet, het feest van dezen avond; niet alleen door de groote opkomst der leden, uwe vrienden en vereerders, niet alleen door de woorden welke zij mij aan u verzochten te zeggen, maar ook door een stoffelijk blijk, hetwelk ik u namens allen aanbied."

Na deze woorden werd een fraai bronzen beeld, een „Apollo" van Steiner, onthuld, geleverd door de firma Veerhoff, te Amsterdam. Met de oogen omhoog gericht, steunende op het linkerbeen en de rechterhand naar boven wijzende, staat Apollo op een soort van triomfwagen, geheel naakt, en in de linkerhand een lier houdende. Een gedeelte der compositie — een zon en enkele attributen — grijpt van voren over het roodmarmeren voetstuk van het beeld. Het geheel is geplaatst op een dof-zwarthouten pedestal

van eenvoudige, strenge vormen, die het keurige, gekuischte modelé van 't slanke beeld in geenen deele schaden, zoo mogelijk nog releveeren.

„Aangezien de bouwkunst der klassieken — aldus ging spreker voort — het fundament is van en het richtsnoer, waarnaar de bouwkunst zich in haar geheel richt, hebben wij gemeend ook uit die klassieken u een beeld te mogen aanbieden, namelijk „Apollo", volgens de fabelleer de God der Muzen, der kunsten in 't algemeen, bijzonder der poëzie, zonder welke het leven en de kunst niets zijn. Ook bouwkunst verstond hij, want hij hielp de muren van Troje opbouwen. Moge die Apollo, als 't hoofd (de God) der Muzen en der kunsten, bij u steeds aangename herinneringen opwekken, als 't hoofd, als Voorzitter van ons Genootschap; dat gij steeds met zuster Amicitia aan de hand, even als Apollo met zijne zuster Diana, de slang Python en de Cyclopen moogt dooden, d. i. diegenen afweren, welke de bouwkunst en het Genootschap een kwaad hart toedragen.

„Daarbij voegen wij een album, een product van den arbeid uwer vrienden, waarin gij den vooruitgang, den bloei en de geschiedenis van het Genootschap Architectura et Amicitia in beeld en woord en de namen uwer vrienden en vereerders zult terugvinden.

„Dat beide geschenken door u mogen worden aanvaard en steeds aangename herinneringen bij u opwekken, is ons aller wensch.

„En nu, geachte en hooggewaardeerde jubilaris, uit ik ten slotte een wensch, waarmede allen, hier tegenwoordig, zeer zeker van harte en luide zullen instemmen.

„Ik hoop dat God, de Bouwmeester van het heelal, onzen Voorzitter, den bouwmeester Jan Springer, een ruimen en gelukkigen werkkring schenke en gezondheid en krachten geve, om nog vele jaren met moed, lust en ijver de belangen van het Genootschap Architectura et Amicitia te behartigen. Lang leve onze jubilaris!"

In kernachtige bewoordingen werd deze rede door den Voorzitter beantwoord. Hij verklaarde ten zeerste getroffen te zijn door de fraaie geschenken, die hij had ontvangen, doch wenschte een deel der hulde over te dragen aan bestuurderen en leden, die door hunne krachtige medewerking het den Voorzitter hadden mogelijk gemaakt datgene tot stand te brengen, waarop zooeven gewezen was. Waar het de belangen van het Genootschap gold, wilde hij gaarne voortgaan, zooals tot nog toe, maar te dien einde deed hij een beroep op den steun van de leden. Wat evenwel ooit zou mogen gebeuren, meende hij dezen avond tot de schoonste van zijn leven te moeten rekenen, dit feest zou voor hem *onvergetelijk* zijn.

Een korte pauze stelde den Voorzitter in de gelegenheid het bronzen beeld nader in oogenschouw te nemen en tegelijk het groot aantal aquarellen en penteekeningen van het album te bezichtigen. Het album is gevat in een band van roomkleurig leder met gouden ornementen en draagt de inscriptie:

A. et A.

Aan

JAN SPRINGER.

1876—1888.

Het is ingericht bijwijze van portefeuille, en bevat bijdragen van de heeren Bauer, A. C. Bleijs, Bleijs Jr., A. C. Boerma, Ed. Jos. Bok, E. Cuypers, P. Delin, H. Evers, J. Goossens, Hendrickx, J. Herman, J. Ingenohl, H. G. Jansen, M. de Jongh, W. Kromhout, J. de Quack en A. Reijding.

Weldra werden echter de zitplaatsen weder ingenomen, en de rij der sprekers werd heropend door den Eere-voorzitter, den heer J. H. Leliman. In hartelijke bewoordingen drukte hij zijn sympathie uit voor den heer Jan Springer, niet alleen als Voorzitter van het Genootschap, maar ook als mensch. Hij meende, dat waar „Architectura" wilde blijven bloeien, men „Amicitia" niet mocht vergeten, maar haar veeleer moest koesteren en kweeken. De diepzinnige beteekenis van het woordje *et* werd nog te weinig algemeen gevat, en spreker gaf zich dus de moeite die nader toe te lichten. Daar spreker de eerste schreden van den Voorzitter noch in 't leven, noch op kunstgebied had geleid, maar die toch had gadegeslagen, meende hij tot degenen te behooren, die den Voorzitter het langst kenden; hij wenschte het Genootschap geluk met zijn jubilaris en dezen laatste geluk met den dag van 27 Januari, waarop hij tegelijk zijn jubileum en zijn geboortefeest vierde. Daverende toejuichingen vielen dezen spreker ten deel.

Herhaalde malen kwamen andere sprekers bovendien nog op de woorden van den Eere-voorzitter terug in redevoeringen, die de beteekenis van 't woordje *et* ten nauwkeurigste toelichtten.

Namens de oud-leden van het Bestuur werd het woord gevoerd door den heer Strengers, die den Voorzitter meer in 't bijzonder huldigde als de kern van alle Commissie's in 't Genootschap en vooral wees op het krachtig initiatief van den Voorzitter in allerlei ondernemingen, die ten doel hadden den bloei van 't Genootschap te bevorderen. Namens Bestuurderen van het Genootschap voerde de heer Zeeman 't woord, namens de buitenleden de heer Lagers uit Utrecht.

Maar tal van sprekers, vrienden van den Voorzitter, leden of niet-leden van het Genootschap, lieten niet na op ernstige of humoristische wijze de verdiensten van den heer Jan Springer in allerlei vormen te huldigen, zoodat reeds tegen 12 uur 's nachts de bijeenkomst een uiterst gezellig, weinig officiëel karakter had verkregen. Toch waren nog tot ongeveer halftwee, circa veertig belangstellenden aanwezig. Gedurende een eenvoudig, maar hoogst gezellig souper legden enkele aanwezigen proeven af hunner declamatorische, dramatische, muzikale, ja zelfs choregrafische talenten. Dit deed natuurlijkerwijze de feestvreugde ten top stijgen, en 't kan geen verwondering baren dat men tot zeer laat in den nacht in de vroolijkste stemming bijeen bleef.

Een woord van hulde aan den heer Volmer, kunstlievend lid en Directeur van het American-hotel, voor de uitstekende orde, waarmede de bediening heeft plaats gehad, mag hier niet achterwege blijven.

Zeer zeker zal de avond van 27 Januari bij velen langen tijd in aangename herinnering blijven. Geen wanklank werd vernomen, behalve van degenen, wier stemorganen de diensten weigerden; geen incident verstoorde dit geanimeerde feest. Moge de goede harmonie, die daar geheerscht heeft, ook voor 't vervolg beschermend hare breede vleugelen over het Genootschap uitspreiden!

TENTOONSTELLING TE PARIJS—1889.

De Commissie voor de Nederlandsche Afdeeling Bouwkunst op de Internationale Tentoonstelling te Parijs maakt bekend, dat de inzendingen voor die Afdeeling uiterlijk op 1e Maart a. s. aanwezig moeten zijn in het gebouw der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst, Marnixtraat 402 te Amsterdam.

De Secretaris,

C. T. J. Louis Rieber.

(A. et A.)

L. VAN HAEFTEN.

Terwijl ieder nog vol was van het schitterend feest van Zondag l.l., trof ons de treurige tijding van het overlijden van een onzer oudere leden, dien wij bij deze reünie slechts noode misten, dubbel smartelijk.

De heer L. van Haeften was bij zijn leven aan het bureau van publieke werken geëmployeerd en bij al zijn collega's, om zijn prettigen omgang, zeer bemind.

Ook in ons Genootschap, waar hij vele jaren lid was, behoorde hij tot de meest populaire figuren en zal zijn aandenken lang in herinnering blijven. Hij was in de laatste jaren lijdende, zoodat vele jongeren hem niet gekend hebben; hij bereikte den leeftijd van 35 jaren. Hij ruste in vrede!

ERRATUM.

In het artikel „Een Tentoonstelling van Kunstsmeedwerk", in het nommer van 12 Januari opgenomen, is eene drukfout ingesloopen. De daarin op bladz. 18 vermelde nagekomen inzending is het werk van den kunstsmid P. J. Keuter, in dienst bij de firma G. A. Horn te Amsterdam. Abusievelijk werd de naam van P. J. Kreuter vermeld.

OPMERKINGEN OVER VAK ONDERWIJS

(A. et A.) door E. F. Ehnle.

Voordracht gehouden in de vergadering der Vereeniging „Architectura" te 's-Gravenhage.

Zooals bekend is werd door de Vereeniging *Arti et Industriae* te 's-Gravenhage op 24 November j.l. eene openbare vergadering gehouden, in aansluiting met die van 21 April (*) en wel thans ter bespreking van het door genoemde Vereeniging opgemaakte ontwerp voor een *leidraad, voor wie aan meester en werkman de gelegenheid willen openstellen proeven van bekwaamheid af te leggen.*

Bedoeld ontwerp werd, behoudens enkele wijzigingen, met algemeene stemmen aangenomen.

Dat het doel, waarmede die beide vergaderingen werden belegd, alleszins belangstelling verdient, behoeft wel geen betoog, en toch is het moeilijk daarvoor eene lans te breken.

Alvorens toch het vóór of tegen gemotiveerd te kunnen uitspreken, zou, wat betreft de zaak zelve, althans de proef eenige malen *genomen* moeten zijn; want wat is het geval? — Overal wordt geconstateerd, dat de toestand van de nijverheid en van hare beoefenaars lang niet is wat hij wezen moest; en, of de een het nu heeft over *„proeven afleggen"*, en de ander over onderwijs „hierin" of „daarin", allen zijn het ten slotte daarover eens (al wordt het niet altijd uitgesproken) dat het hoofddoel niet anders is dan: verbetering te brengen in den bestaanden toestand der nijverheid, vooral ook in dien der kunstnijverheid, en daarbij de belangen van hare beoefenaars, vooral van de handwerkslieden, te bevorderen.

Met deze taak voor oogen verdient, dunkt mij, elke welgemeende poging waardeering en belangstelling en al is het denkbeeld van „proeven afleggen" voor dezen tijd weder nieuw, zoo dient het juist daarom grondig onderzocht te worden.

Daar ik op beide vergaderingen van A. et I. tegenwoordig ben geweest, zoo is mijne bedoeling de aldaar geuite meningen en kenbaar gemaakte gedachten eenigszins nader te beschouwen. Daartoe is het noodig een blik terug te werpen.

(*) Het is te betreuren dat aan deze vergaderingen (vooral aan de laatste) te weinig publiciteit is gegeven.

Wat is de aanleiding tot al deze besprekingen geweest? Wij weten het: de lezing van den heer J. J. van Nieukerken, Voorzitter van *Arti et Industriae*, vóór ruim een jaar gehouden, waarin spreker eene beschouwing van het vroegere gildewezen ten beste gaf en betrekking aantoonde tusschen de toestanden van dien tijd en den tegenwoordigen, hoofdzakelijk met het oog op onze werklieden, hetgeen hem ertoe bracht om veel van het *goede* in het gildewezen (want lang niet alles daarvan valt te roemen) terug te wenschen.

Het spreekt van zelf, dat deze voordracht de vrucht was van eene degelijke studie betreffende de geschiedenis van het gildewezen; en de daaruit voortgevloeide resultaten hebben den heer Van Nieukerken genoopt ook anderen op te wekken aan een goed doel mede te werken. Die geheele arbeid verdient, zonder op de toekomst te willen vooruit loopen, reeds daarom zooveel waardeering, omdat aan velen, wien de belangen der nijverheid en die van hare beoefenaars na aan het hart liggen, een nieuw gezichtspunt werd geopend om verder door te gaan.

Toen nu het geopperde idee van „proeven afleggen" verspreid en in vele kringen besproken werd, — wat al vóór- en tegenstanders deden zich op!

Velen grondden hunne afkeuring daarop, dat zij het plan onuitvoerbaar achtten, terwijl anderen zich in 't geheel geen heil ervan konden voorstellen.

Op de vergadering van 21 April werden die gedachten dan ook luide verkondigd, doch niettemin werd toen, en zeer terecht, op den voorgrond gesteld dat men *eerst* had uit te maken of het wenschelijk was, om daarna, gedachtig aan het: *willen is kunnen* nader onderzoek naar de mogelijkheid te doen.

Het gevolg was, dat de meerderheid der vertegenwoordigde corporatiën aan de desbetreffende stemming deelnam en voorts de *wenschelijkheid* uitsprak, eene gelegenheid tot het afleggen van proeven van bekwaamheid, in den zin als door A. et I. bedoeld, te openen. Voorts werd aan die Vereeniging opgedragen een voorloopig programma op te maken, ten einde de zaak nader voor te bereiden. Met dezen arbeid is A. et I. in zooverre gereed gekomen, dat zij aan de ten tweeden male samengekomen afgevaardigden op 24 November j. l. het voornoemde ontwerp kon aanbieden, waarop, zooals reeds vermeld, de aanneming volgde.

Hier zij opgemerkt dat velen, die in April opkwamen, thans niet tegenwoordig waren; bij het Bestuur van A. et I. waren eenige brieven ingekomen, waaronder die van tegenstanders, die geen nut zagen in het verder debat en zich daarom verontschuldigden; ook van half-overtuigden, die wel sympathie gevoelden, doch liever niet verder medewerkten, enz.

Van waar dan die sterk uiteenloopende inzichten, grootendeels als gevolgtrekkingen van het overigens zeer logisch argument, dat het *proeven afleggen* alleen kan plaats hebben na voldoende opleiding?

Sommigen gaan verder en zeggen dat alleen aan het eind van de eene of andere opleidings-instelling een bewijs van bekwaamheid, als hier bedoeld, bestaanbaar is en waarde kan hebben, maar dan is het ook meer een diploma, bij het verlaten van eene dergelijke inrichting uitgereikt, dat het zegel drukt op goed volbrachten leertijd. Wat men daarbuiten zou willen hebben, heeft geen waarde, wordt beweerd.

Wat er van deze en andere argumenten zij, overal straalt door, dat men direct zijn aandacht schenkt aan de opleiding. En geen wonder ook! Opleiding is immers de sleutel tot alle bekwaamheid! Opleiding en zelf-oefening, hand-aan-hand, het is zoo natuurlijk mogelijk, leiden tot bekwaamheid!

Maar hoe wordt verder geredeneerd? — Er bestaat geene voldoende gelegenheid tot opleiding, dus van zelf geeft proeven afleggen weinig of niets en is het niet noodig daarover veel te praten. Voorzeker, niets is meer consequent dan deze gedachtengang en — geen beter middel om er af te komen! Maar is de grondslag dezer redeneering juist?

Ik zou dit niet gaarne bevestigen; men zou echter beter doen met uit te spreken, dat voldoende vakopleiding *nog niet algemeen genoeg verspreid* is. — „Precies! dáár zit 't hem juist; hoe zal men meer en betere gelegenheid tot opleiding krijgen? — want de ambachtsscholen deugen daar niet voor" — en dan krijgt men eene reeks van klachten over die scholen, als: dat ze toch niet geven, want er komen geene bekwame werklieden van daan; dat ze eene ongeoorloofde concurrentie aandoen en dat bovendien een handwerk ook niet op eene school te leeren is, behalve voor enkele vakken ten deele; maar dat men zoodoende geraakt tot bevoorrechting van enkelen boven velen, hetgeen afkeuring verdient, enz. enz. en *last not least*, dat ze veel te duur zijn; al te zamen redenen, die reeds meermalen hebben gediend, nergens anders voor dan om niet verder te komen. Ook op deze vergaderingen bleven zij niet uit. Eenigen spraken ze openlijk uit, anderen wilden geen kwaad zeggen van de ambachtsscholen, doch ja, ziet u, geen kwaad — .... maar met die ontkenning doet men misschien meer kwaad dan men denkt of wil. Nu zal men verwachten, dat hier een uitgebreid pleidooi voor de ambachtsscholen zal volgen, hetgeen voor velen reeds eene ergernis is; ja, ik moet bekennen, al lag dit minder in mijn plan, zoo dient toch, waar het te pas komt, een en ander dienaangaande te worden behandeld.

Allereerst zij even opgemerkt dat eenige der bezwaren ter vergadering, met kennis van zaken, werden weerlegd. Eenige — dus er bleven dan toch gebreken over? — Natuurlijk! wát is er volmaakt? Het is altijd noodig zooveel mogelijk eene zaak van alle kanten te bezien en daarom is critiek aan te bevelen, mits die *niet* ten doel heeft af te breken, doch altijd om beter te worden. Laten wij toch vóór alles eerlijk zijn, dat is allereerst gebiedend noodzakelijk.

Hoogst verkeerd is het bijv. om van eene ambachtsschool te eischen, dat zij volslagen werklieden afleveren zal; dat is eenvoudig onmogelijk en ook nooit bedoeld, evenmin noodig. Hoe zou dat ook kunnen in drie jaar tijds, (dat velen nog te lang vinden), te meer daar het handwerk gepaard gaat met het eveneens hoognoodige theoretisch onderwijs? — Men spreke toch in vredesnaam niet zoo van te hoog opvoeren van onderwijs, want als er quaestie is van eene vergelijking tusschen te veel en te weinig, dan bestaat er geen twijfel of het laatstgenoemde brengt veel meer gevaren mede dan het eerste. Wij komen er alzoo toe dat de gulden middenweg alweder het meest gewenscht is. Maar die is maar niet zoo direct gebaand. Bovendien is het zeer aanbevelenswaardig iets verder te gaan dan strikt noodig is, want wie heeft in zijn leven niet ondervonden, dat eerst ná het overwinnen van grootere moeilijkheden de voorgaande geheel wegvielen en het vroeger geleerde daardoor als 't ware zijn eigendom werd? Daarom is het een geluk dat ten minste voor degenen, die een ambachtsschool bezoeken, nog wat meer van het zeer dikwijls ontoereikend genoten lager onderwijs terecht komt; dat schaadt niet aan zijn ambacht, neen, dat doet er juist veel goed aan; al beseft de leerling dat niet altijd, later zal hij het nuttig effect ondervinden.

't Is volkomen waar dat de ambachtsschool tot nog toe in hoofdzaak alleen de *bouw*-ambachten ten goede komt en dan nog niet eens alle, maar dat mag geen reden tot afkeuring zijn, want het toevoegen van meerdere vakken, van lieverlede, is slechts een quaestie van tijd tot inzicht, en natuurlijk ook van geld. Evenwel zijn er vakken, die bepaald niet op een school zijn te leeren, maar die er ook *geene behoefte* aan hebben. En ook zijn er vakken, waarvan men zegt dat ze op geen school onderwezen kunnen worden, omdat alleen de dienende werkelijkheid daartoe de gelegenheid biedt. En 't is aardig, als men met voorbeelden aankomt, dan betreffen ze meestal het bouwwezen, dit komt, omdat die vakken het meest in 't oog loopen; iedereen praat er over.

Men kan zich n.l. geen metselaar denken, die iets „aan den winkel" klaarmaakt; evenmin een stukadoor, afgescheiden het gietwerk. Zonder te veel in détails te treden — want dit laat het bestek, dat ik mij hierbij heb voorgesteld, niet toe — zou ik toch willen opmerken, dat ik het volstrekt niet te erg zou vinden als van dergelijke vakken en ook van het steenhouwen het technische gedeelte naar behooren onderricht werd. Er zijn genoeg werkstukken te bedenken, die daarvoor met vrucht zouden kunnen dienen. Van het opnoemen daarvan zal ik mij echter, om verschillende redenen, onthouden. De leertijd zou desnoods niet zoo lang behoeven te zijn als bijv. voor het timmeren, en al moeten de werkstukken, althans van de beide eerstgenoemde vakken, altijd weer vernietigd worden, het meerendeel van het materiaal blijft goed om opnieuw te worden gebruikt. Men heeft, naar ik vernam, met een dezer vakken wel eens het schoolonderricht beproefd, doch het ook weder laten varen. Als niet het metselen en stukadooren zulk een groot deel der arbeiders bezighield, waaronder men de goede dikwijls met moeite moet zoeken, zou ik hier niet zoo op doorgaan. Maar ik zou het wenschelijk vinden om op die wijze gevrijwaard te zijn voor de knoeierige voordoenerij en de ongelukkige navolging, die men van plotseling in de practijk komende jonge lieden te wachten heeft (om van erger nog te zwijgen), waardoor eindelijk de een per gratie wat leert, en de ander dikwijls van zulk een vak tot veel minder vervalt — zulke voorbeelden zijn niet zeldzaam. Velen zouden op deze gronden onmiddellijk het leerling-wezen als redmiddel aanwijzen, in de meening dat een jongmensch alsdan voor de bedoelde onheilen meer gewaarborgd is. 't Is zeker beter dan *niets* tot verband, maar het is veel mooier wanneer ook voor die twee vakken toch de school *begon* en later het leerling-contract *vervolgde*, want welke leer-patroon zou zich de kosten van voorbereidende werkstukken getroosten, al was het zelfs in een tijd dat de leerling geen gelegenheid zou vinden om mede te doen? En die dagen komen er genoeg voor hem! — Neen, dan kan hij ronddolen en zich vervelen. Ik bedoel hier natuurlijk de eerstbeginnenden; voor meer gevorderden kan dat alles minder kwaad.

Men zal misschien vinden dat ik te ver ga; enfin, ik geef mijne meening gaarne voor beter, doch niet, dan na andere aannemelijke regelingen te hebben gehoord.

Velen niet-denkenden komen wel eens voor den dag met de bewering, dat men zich eigenlijk zoo bespottelijk druk maakt, want hoe zijn dan zoovele werklieden (waaronder toch ook knappe) er wel gekomen? — Zie dat is juist het ondoordachte niet willen medegaan met den tijd, dat nog lang niet genoeg is uitgeroeid. Als men tegenwoordig de goeden zoozeer opmerkt (en dat gebeurt!) dan is dit een bewijs dat er nog zoo akelig veel onbeholpen werklieden worden gevonden en het gros daarvan is zoo geworden door gebrek aan gelegenheid om in hun jeugd goed te leeren. En al be-

weert men dan wel eens dat wij aan die enkele goeden genoeg hebben om te doen wat er te doen is, dan is zoo iets niet anders dan eene uiting van de allertreurigste zelfzucht, welke onmogelijk steek kan houden.

Het is evenmin voldoende te constateeren, dat de nijverheid knappe werklieden noodig heeft, maar men moet bedenken dat *iedereen* en, dus ook de *werklieden*, de nijverheid behoeven, doodeenvoudig voor hun bestaan. En zoodra men dát nu eens wat meer op den voorgrond plaatst, dan zijn we eene schrede nader; dan zal de bevordering van elk vak-*wezen* evenzeer daarbij winnen, en meer dan door het vóórtrekken van enkelen der bekwaamste vak-*beoefenaars* boven minder begaafden. Dit wil volstrekt niet zeggen, dat men den prikkel tot onderscheiding moet wegnemen; integendeel, men trachte juist te bewerken dat iedereen in staat zij dien prikkel ten minste te gevoelen.

Maar dat *kan* niet wanneer eene zekere dosis algemeene kennis en eene voldoende hoeveelheid meer speciale vakkennis ontbreken. Er moet een goedgevormde grond zijn, dan eerst komt de lust om zich met een ander te meten. En opdat die twee tekortkomingen niet zoo algemeen verspreid *blijven*, is het noodig de massa te bereiken, iets waaraan nog zoo weinig gedacht, nog minder naar gestreefd wordt.

Te meer loffelijk is dus het streven, uitgaande van particulier initiatief, veelal gesteund door subsidiën, hetgeen men ontwaart in industrie- en ambachtsscholen, avond-teekenscholen en andere daarmede verwante instellingen. Maar al zou het gehalte van het daar verstrekte onderwijs ook volmaakt wezen, dan is het aantal dier scholen, ook wat aangaat de soorten, toch onvoldoende om allen te bevatten, die daar wel thuis behoorden. Hieromtrent geldt weer volkomen: „dankbaar, maar niet voldaan". Door wien is dan niet voldaan?

Het particulier initiatief heeft toch zijne grenzen? — Zeer zeker! — Worden die scholen, voor zooverre zij subsidie ontvangen, niet voldoende gesubsidiëerd, door Gemeente of Rijk? — Dat wil *ik* volstrekt niet uitmaken, maar wat *is* voldoende subsidie? — Ik ben het volkomen eens dat die niet voortdurend voor uitrekking vatbaar is. Neen, zoolang het geheele vak-onderwijs nog niet bij de wet geregeld is, zal het sukkelen blijven, ondanks den geest van herleving, die gelukkig overal te voorschijn treedt. Maar dáár moet het ook heen, dat men niet langer doof blijft voor den werkelijk bestaanden drang om die regeling zoo spoedig mogelijk voor te bereiden. Zonder daarop te veel vooruit te willen loopen, wenschte ik toch mijne gedachten omtrent een paar hoofdpunten van die regeling te uiten.

Het zal voorzeker noodig zijn betere aansluiting te verkrijgen van het gewoon lager onderwijs met dat voor hen, die een der bouwambachten wenschen te leeren, terwijl voor vele andere vakken, evenals ter voorbereiding voor de hoogere burgerscholen met vijf- en drie-jarigen cursus, het meer uitgebreid lager onderwijs gewenscht zal blijven. Het ligt voor de hand dat het vak-onderwijs tot het middelbaar onderwijs gerekend moet worden.

Men verkrijgt alzoo twee categoriecn, voor welke beiden het teekenonderwijs even noodzakelijk is; bij de tweede categorie zou men ook reeds een aanvang met lijnteekenen kunnen maken, waartoe de vormleer eene goede basis is (*). Dat ik mij deze twee groepen voorstel, is om tegemoet te komen aan hen, van wie reeds zoo spoedig eenige geldelijke verdiensten worden gevraagd ten behoeve hunner ouders, waardoor hun minder tijd tot schoolgaan wordt gelaten dan aan anderen, voor wie zulks geen bezwaar oplevert. De mogelijkheid blijft dan bestaan, dat de ambachts *dag*scholen, door meer het practisch onderricht overwegend te maken, misschien een korteren cursus konden krijgen, daar de leerlingen, eenmaal bij een patroon werkzaam zijnde, toch nog gelegenheid hebben om in den winter op avond-vakscholen voort te gaan met het verder noodige. Maar dan moet ook voor dezulken bepaald verbod bestaan om 's avonds te werken voor hun patroon, want anders is daar niets van te verwachten dan voor de enkelen die het verkeerde daarvan zelf inzien. Op zulke scholen kunnen evenzeer zij terecht, die zooeven bij de andere groep zijn bedoeld; maar juist omdat deze avondscholen, door hun uitgebreid programma, zich niet eigenen tot de beoefening van een handwerk in zijne practische uiting, zoo blijft voor vele vakken de dagschool tot practische oefening aanbevelenswaardig.

Dat al dat onderwijs te zamen heel veel geld kost, is onbetwistbaar, maar dat *mag* geen reden zijn om het daarom te laten verflauwen; het goede doel, dat ermee beoogd wordt, is het ten volle waard. Maar dan moet ook de wettelijke regeling hoofdzakelijk medebrengen dat het vak-onderwijs van rijkswege, en voorzoover daarvoor geëigend, door de gemeenten worde verstrekt, want op andere wijze is voldoend-algemeene verspreiding niet mogelijk. De moeilijkheid om het platteland te bereiken, erken ook ik gaarne, doch dit is voor het lager onderwijs niet minder waar en men zou er toch, dunkt mij, niet aan willen denken, om *dát* op te geven! — Welnu, voor beide *kan* het, *mag* het niet onmogelijk worden geacht; het is slechts een quaestie van tijd. Want het spreekt van zelf dat slechts een deel van het thans opkomend geslacht de vruchten van algemeen vak-onderwijs, door de wet geregeld, zal ondervinden, en eerst een der nageslachten ten volle daarvan zal genieten. Dat kan wel niet anders, het is reeds te lang verzuimd; door bekwamen spoed kan echter nog veel worden teruggewonnen en veel zegen worden verspreid. Ook make men zich vooral niet bezorgd voor overlading, in de meening dat bij het bevorderen en verspreiden van onderwijs (dikwijls ten onrechte „hoog opvoeren" genoemd) het mindere werk ongedaan zou blijven; er zijn altijd achterblijvers geweest, en die zullen er ook wel immer gevonden worden; dat is wel heel treurig voor henzelven, doch niettemin waar. Evenzeer is het waar dat velen de voorkeur geven aan de allereenvoudigste bezigheden.

Vraagt men mij nu of ik de bijzondere inrichtingen voor vak-onderwijs zou willen doen plaats maken voor staats- en gemeentescholen? Welzeker niet, dat zij verre. Dat is in de eerste plaats onnoodig en ten tweede hebben wij juist aan die scholen te danken dat zij der beweging den stoot hebben gegeven. Bovendien zien wij tegenwoordig evenzeer door den Staat, als langs particulieren weg, in andere takken van onderwijs het doel bereiken; er is dus geen reden om er naar te verlangen dat deze samenwerking zou wegvallen. De qualiteit kan gelijk zijn, als de quantiteit maar wordt omgekeerd. Overigens kan het gaan als bij de zooeven bedoelde lagere en middelbare scholen, waarbij niemand de bijzondere scholen zou willen ontberen.

Wat nu aangaat het leerling-wezen of leerling-contractstelsel, daarover heeft men, ook in den laatsten tijd, veel gezegd en het zeer aanbevolen om verschillende zeer begrijpelijke redenen. Het is zeker wenschelijk, ja noodig, dat er voor degenen, die, nog niets kennende van een vak, voor het eerst naar een patroon gaan — hetzij dat er geen vakschool voor hen is, of dat zij om deze of gene reden niet daarheen kunnen — dat er denzulken een zekere waarborg worde verschaft dat hun patroon tevens hun leermeester worde, niet alleen in naam, maar ook met de daad. Over de bijzonderheden van zulk eene verbintenis wensch ik thans niet uit te weiden; het schets-ontwerp van eene daartoe strekkende wet is zeker bij velen bekend en moge nog meer bekend worden evenals andere op dit onderwerp betrekking hebbende geschriften (1).

Dat er echter gevonden worden, die dat stelsel voor *alle* gevallen aanbevelen, met terzijdestelling van andere middelen is op z'n minst genomen kortzichtig. Ook heb ik wel eens eene keuze hooren maken tusschen leerling-contract en ambachtsschool, doch ik vind dat zeer moeilijk te beslissen; men kan daaromtrent niet in-eens-af eene keuze doen, want wij hebben *beide* hoog noodig, dat hangt af van het geval. Er zijn vakken die volstrekt niet onder den school-vorm kunnen worden gebracht, maar dien ook niet noodig hebben; zoo ook heeft men bedrijven, waarbij de opleiding eigenlijk berust op het verkrijgen van routine; in al die gevallen is het leerlingcontract volkomen op zijne plaats. Zeker niet minder is het van toepassing op fabrieken, waar voortdurend groote hoeveelheden van dezelfde soorten van artikelen worden vervaardigd; aldaar geschiedt de opname van jonge menschen tot vorming van eigen personeel. Hiervan bestaan wel voorbeelden, doch het zijn daardoor ook allerminst doorgangshuizen, zoodat er voor nieuwe leerlingen wel eens geen plaats is, tenzij andere weggaan of voldoende opschuiving plaatsheeft. Evenwel, komen zij er, dan zijn er, wat aangaat naleving van het contract, wel maatregelen te nemen.

Dat men het stelsel echter ook voor de bouw-ambachten aanbeveelt, begrijp ik slechts ten deele, om redenen, die ik daar straks reeds heb uitgelegd. Maar ik wil er nog iets bijvoegen. Het tegenwoordige stelsel van aannemen maakt sommige bazen tot bazen van alles, zoodat zij in geen enkel vak genoegzaam uitmunten, dat zij den naam van vakman daarin verdienen. Dat maakt het natuurlijk bezwaarlijk voor leerlingen, vooral voor eerstbeginnenden, en al wordt, bij te weinig beschikbaren tijd van den patroon, aan den een of anderen knecht de zorg voor een leerling opgedragen, dan zal dit nooit zoo doeltreffend zijn als aan eene school kan geschieden (2).

Ik betwijfel ook of men op die wijze allen geplaatst zou kunnen krijgen, ook al zoekt men bij de bazen, die één speciaal vak uitoefenen, want al voorziet eene nuttige regeling van het leerling-contract in het stellen en naleven van verplichtingen, dan is daarmede nog niet gewaarborgd de veelvuldige, laat staan eene algemeene toepassing, om de eenvoudige reden dat de meeste werkbazen er te veel last en te weinig voordeel in zullen zien leerlingen aan te nemen, waarbij ook nog komt dat de werkelijk goede gelegenheden niet liggen opgeschept en dat men ook zal ontmoeten de meening dat één of twee leerlingen nog te doen is, maar dat men voorts van zijn werkplaats geen school wil maken, enz.

Velen zijn echter van gevoelen dat in afwachting van de zoo vurig gewenschte organisatie van het geheele vak-onderwijs, van regeeringswege, welke om de groote geldelijke bezwaren, wel langer dan men hoopt zal uitblijven, eene wet op het leerlingstelsel ten hoogste noodig is. En met dat gevoelen kan ik medegaan: het is zeker goed om eerst te vragen iets, wat spoediger af te doen is, als daardoor de groote organieke wet maar niet langer behoeft uit te blijven.

Evenwel zal zeker een door de wet bekrachtigd leerling-contract van lieverlede instemming vinden; het sluiten daarvan zal meer algemeen worden; bovendien is *alles* welkom, wat in waarheid *bevorderen* kan ten goede.

Laat intusschen het particulier initiatief doorgaan met zijne krachtige voorbeelden te vermeerderen, dan zal daardoor in menige leemte worden voorzien en die voorbeelden zijn en blijven flinke bondgenooten voor later.

Keeren wij thans nog even terug tot het in den aanvang besproken onderwerp, het voor dezen tijd weder nieuwe denkbeeld van „proeven afleggen", waarvan de wenschelijkheid is uitgesproken en de mogelijkheid of liever de toepassing nog moet worden onderzocht, met behulp van den daartoe opgemaakten leiddraad.

Wie bij de verschillende discussiën tegenwoordig is geweest, weet ook wat al afdwalingen daarbij plaatshadden, hetgeen het hoofdpunt der bespreking aanvankelijk schaadde; doch mijns inziens is het begrijpelijk dat het eerst zoo toeging omdat, hoe goed en gewichtig het streven ook zij, het afleggen van proeven toch altijd *mere* zal moeten zijn het doel om te kunnen doen blijkgeven van vooruitgang in bekwaamheid, dan wel het onttrekken aan de massa van enkelen, waardoor anderen nog meer terugzinken.

Kan het dan kwaad om er nu reeds mede te beginnen? Neen, al zal het succes mogelijk zeer gering zijn in den aanvang, het openstellen der gelegenheid zal de zelfoefening bevorderen en van het onderwijs beter doen profiteeren.

Nieuwsgierig zien wij dus tegemoet wat eene eerste proefneming moge uitwerken, zonder echter daaruit geheel te willen beslissen.

Moge in afwachting daarvan nog velen hunne gedachten over al deze aangelegenheden ten beste geven, dan zal daarbij de algemeene belangstelling winnen en de uitkomst er te beter om zijn.

's-Gravenhage, December 1888.

VARIA.

Statistiek der schouwburgbranden in 1888. Blijkens de aanteekeningen van de bekende brandweer-specialiteit Gilardone hebben in de eerste elf maanden van 1888 15 zware schouwburgbranden plaatsgehad, als:

1 Januari, het Alhambra-theater te Antwerpen;
2 „ de koninklijke schouwburg te Bolton in Engeland. Deze brand was zeer opmerkelijk, daar in den schouwburg alle in den laatsten tijd aanbevolen zekerheids-maatregelen toegepast waren, wel een bewijs dat de beste voorzorgen falen, als de brandweer niet goed ingericht is.
29 Januari, Théatre des Variétés te Madrid;
12 Februari, de Schouwburg te Blyth (Pensylvanië);
12 „ het Grangenberg-theater te New-York,
28 „ Square-theater te New-York;
29 Maart, Nationaal-theater te Jassy;
29 „ Schouwburg te Steubenville, (Noord-Amerika);
31 Maart, Schouwburg te Oporto. Een der zwaarste tot heden plaatsgehad hebbende branden, waarbij 240 menschen om het leven kwamen.

(*) Het teeken-onderwijs op de lagere scholen worde toch niet beschouwd als luxe; het komt er alleen op aan *hoever* men moet gaan en het lijnteekenen vinde spoedig evenzeer aldaar behartiging.

(1) Men leze hier, het *Verslag over de Opleiding van Leerlingen in Handwerk, Ambacht en Fabriek*, door eene Commissie, benoemd door vier Ned. Vereenigingen; in 1884 gedrukt bij Gebr. Belinfante, voorheen A. D. Schinkel, te 's-Gravenhage; ook het „Rapport" van de Commissie uit de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst; en de beide stukken van Dr. J. Th. Mouton, getiteld: *De opleiding van den handwerksman in Nederland* en *School en Werkplaats*, voorkomende in de *Vragen des Tijds* resp. in jaargang 1881, blz. 81, en 1882, blz. 149 en de resp. volgende bladzijden.

(2) *Het spreekt van zelf, dat hier niet worden bedoeld de wèl-bekwame aannemers, want zij vormen de gunstige uitzonderingen die te meer den regel bevestigen.*

Over vorming van bouw-opzichters en over „hooger-op"-willenden spreek ik thans niet.

22 April, Theater Royal te Grantham;
4 Juli, Théatre des Bouffes bordelais, Bordeaux;
10 September, Schouwburg te Kiew;
13 „ Olympia-theater te Londen;
8 October, Theater Royal te Dundee;
22 „ Théatre Casti te Charleroi.

Van deze branden hadden er dus 4 plaats in Noord-Amerika, 4 in Engeland, 2 in België en 2 op het Iberische schiereiland.

Negen van deze branden ontstonden gedurende de voorstelling.

VEREENIGING »ARCHITECTURA" TE 'S-GRAVENHAGE.

Vergadering van Woensdag den 30 Januari 1889.

Na goedkeuring van de notulen der vorige bijeenkomst en het afdoen van eenige huishoudelijke zaken, werd het woord gegeven aan den heer K. Stoffels, die, volgens vroeger gedane belofte, eene voortzetting gaf van zijne lezing van 31 October '88, betreffende het werk van J. B. Kam, getiteld: *De versiering van onze woning.* Was reeds de vorige maal in de behandeling van dit voortreffelijk werk veel belangstelling betoond, thans was dit niet minder het geval. Het bevat dan ook zoovele goede wenken, op zulk een aangename wijze ten beste gegeven, dat men zich als van zelf aangetrokken gevoelt.

Ditmaal werd eerst behandeld dat gedeelte, waarin gewezen wordt op de waarde, die de geschiedenis voor ons heeft, en op welke wijze wij daaruit nut kunnen trekken, om daarna over te gaan tot de beschouwing van onze eigene, hedendaagsche woning met al hare eigenaardigheden, met recht voortvloeiende uit den tijd waarin wij leven, zoo geheel verschillende met die van vroegere dagen. Achtereenvolgens werden de onderscheidene eischen van wanden, vloer en plafond onzer vertrekken, bij versiering daarvan, nagegaan en er steeds op gewezen dat *niet* altijd versiering juist zooveel behoeft te kosten; de hoofdzaak is: goede smaak, en daarmede kan men vaak, ook met geringe middelen, goede effecten verkrijgen.

Reeds vóór de opening der vergadering en in de pauze werd genoten van de kunstbeschouwing, bestaande in het werk van E. Baldus: *Palais du Louvre et des Tuileries*, bereidwillig afgestaan uit de bibliotheek van de Maatschappij tot bevordering der Nijverheid en berustende in het Museum te Haarlem.

Ook was ter vergadering tentoongesteld een Chineesch doek, met Oost Indische inkt beteekend, een eigenaardig voorbeeld van de kunst in dit genre. Dit doek was afgestaan door den heer A. J. Sanders.

Onder dankbegging aan den heer Stoffels voor zijne lezing en aan de kunstgevers voor hunne bijdragen werd de vergadering gesloten.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

'S GRAVENHAGE. Na eene langdurige ongesteldheid is de heer J. W. Witsen Elias, hoofdingenieur bij den aanleg van Staatsspoorwegen, Zaterdag 26 Januari overleden.

— Burg. en Weth. hebben den Raad voorgesteld, aan het bestuur der Hollandsche Teekenmaatschappij, voor het houden der 14e tentoonstelling van teekeningen door gewone en eerelieden dier Maatschappij, van 1 Augustus tot en met 15 September e. k., kosteloos de beschikking toe te staan over de eerste zaal in het gebouw der Academie van beeldende kunsten aan de Prinsessegracht.

— Aanstaanden Dinsdag, den jaardag van Mauve's overlijden, zal ter algemeene begraafplaats des middags te 12 uren, de gedenksteen op diens graf worden onthuld.

AMSTERDAM. Door den heer A. R. M. Kapteijn, ingenieur bij de Maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, is concessie aangevraagd voor den aanleg van een spoorweg Amsterdam—Rotterdam.

— De Commissie voor de koninklijke subsidien aan jeugdige schilders maakt bekend, dat voor één jaar, namens Z. M. den Koning, subsidiën zijn toegekend aan de heeren: Jan de Jong te Kralingen, F. Deutmann te Zwolle, A. J. H. van Welie te Antwerpen, A. Briet te Parijs en L. Schaeken te Brussel.

ROTTERDAM. De Gemeenteraad heeft deze week verscheidene zittingen gehouden tot behandeling van het belangrijke vraagstuk van afvoer der fecaliën. Met groote meerderheid zijn de volgende zeven punten aangenomen, als:

Punt *a.* »Uit te maken, dat, voor zoover ten aanzien van »eenig nieuw te bebouwen gedeelte der gemeente niet anders »mocht worden besloten, het bestaande stelsel van afvoer van »fecaliën en menagewater zal worden bestendigd."

Punt *b.* »Te besluiten tot uitvoering van de uitbreiding en »verbetering van het westelijk stoomgemaal met de riolen in »den Westersingel en den Eendrachtsweg c. a., en de afvoer»buis naar de Maas, volgens de door den directeur der ge»meentewerken gemaakte plannen, en daarvoor toe te staan »eene som van *f* 322.000."

Punt *c.* »Eene som van *f* 10.000 toe te staan voor het in »verbinding brengen der wateren van den Muizenpolder, het »Park en Den Heuvel, met het westelijk stoomgemaal."

Punt *d.* »Te besluiten tot spoedige uitbreiding en verbete»ring van het oostelijk stoomgemaal en van zijne uitwatering, »behoudens goedkeuring van het plan en de begrooting.

Punt *e.* »Te besluiten tot vergrooting van het stoomgemaal »van Oost-Blommersdijk en hetgeen daarmee samenhangt, tot »verbetering van den afvoer van rioolstoffen en polderwater »uit den polder, behoudens goedkeuring van het plan en de »begrooting."

Punt *f.* »Te besluiten tot het maken van een verzamelriool »tusschen het oostelijk stoomgemaal en de Boezemstraat, het »dempen der wetering over die lengte, het verleggen der straat »en den verkoop van bouwgrond langs den Boezemsingel, — »behoudens latere goedkeuring van het plan en de begrooting, »alsook van het tijdstip en de voorwaarde van verkoop."

Punt *g.* »In beginsel te besluiten, dat de kosten voor al de »genoemde werken zullen worden bestreden uit buitengewone »middelen."

UTRECHT. De heer L. H. N. Dufour, adj. telegraaf-inspecteur bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, is door de gemeente uitgenoodigd haar voor te lichten in zake de electrische verlichting der stad.

ARNHEM. Door het hierterstede gevestigde Departement der Maatschappij van Nijverheid is aan eene commissie, bestaande uit de hh. L. C. baron Van der Feltz, Mr. H. A. Elias, D. Geijsbeek Molenaar, B. P. de Waal en D. Baron van Asbeck, opgedragen de oprichting voor te bereiden van een museum van kunstnijverheid. Tot verschillende personen en vereenigingen is door deze commissie de uitnoodiging gericht, met haar te willen samenwerken tot bereiking van het voorgestelde doel.

TIEL. De Gemeenteraad heeft de overeenkomst met den heer C. P. Metelerkamp, concessionaris voor den aanleg van eene waterleiding vastgesteld. Wanneer de voorwaarden, daarin gesteld, door den heer Metelerkamp worden aangenomen, zal de stad zich weldra in het bezit van eene door zeer velen gewenschte inrichting mogen verheugen.

KAMPEN. Onlangs was het 25 jaar geleden, dat de heer W. Koch alhier als gemeente-architect is werkzaam geweest. Ter gedachtenis aan die 25jarige ambtsvervulling werden hem, met van vriendschap en waardeering getuigende toespraken, kostbare en fraaie geschenken aangeboden vanwege ambtenaren aan de gemeentewerken en een aantal ingezetenen, die bij hunne geschenken een net album voegden met hunne namen.

— Het oude slot Teilingen bij Sassenheim, dat uit het begin der XIIIe eeuw dagteekent, is èn uit een architectonisch oogpunt èn wegens de daaraan verbonden geschiedkundige herinneringen merkwaardig. Het is vermoedelijk een der oudste nog bestaande gebouwen, welke in gebakken steen zijn opgetrokken; de circelvormige plattegrond is die, welke in de XIe en XIIe eeuwen voor de versterkte kasteelen algemeen werd aangenomen, zooals blijkt uit de drie in ons land alleen nog behouden gebleven kasteelen van Leiden, Batenburg en Kessel (in Limburg). Het slot van Teilingen werd gesticht door de heeren van dien naam. Toen Willem van Teilingen aan den aanslag tegen Floris V, Graaf van Holland, deelgenomen had, werd het kasteel in 1296 verbeurd verklaard, en sinds dien tijd behoorde het gedurende 500 jaren aan de domeinen der grafelijkheid van Holland. Het werd tot in het begin der XVIIe eeuw bewoond door den houtvester van Holland. Als zoodanig betrok Jacoba van Beijeren dit kasteel, alwaar in 1436 haar rampspoedig leven een einde nam.

In 1803 werd het slot door het domeinbestuur verkocht, met bepaling dat het als monument zou moeten behouden blijven, zoodat het den kooper niet vrijstond het verder af te breken. Later werd 't het eigendom van Jhr. van Teylingen. Bekend met den wensch der Regeering om eenige noodige herstellingen aan te brengen, om het aloude slot voor ondergang te behoeden, heeft de tegenwoordige eigenaar, Jhr. M. W. van Teylingen van Kamerik te Utrecht, het kasteel Teilingen aan den Staat ten geschenke aangeboden.

— De gasfabrieken te Tolen en te Steenbergen, behoorende aan de firma Wolterbeek, Van Baggen & Co., te Amsterdam, zijn bij de eerste publieke veiling door den heer A. van der Burght, te Tolen, ingezet voor *f* 5000 en *f* 5800.

CORRESPONDENTIE.

De leden van A. et A. worden beleefdelijk verzocht hunne contributie niet aan de Administratie van *De Opmerker* te zenden; daarover zal door het Bestuur per quitantie worden beschikt.

Den heer J. G. L. te A. Het artikel is ontvangen; binnen een paar dagen zal u daaromtrent bericht worden gezonden.

Den heer N. te A. In de aanstaande week zal u proef geworden van het artikel getiteld „Duitsche Bouwkunst."

PERSONALIA.

— Bij koninklijk besluit is, met ingang van den 1sten dezer:

a. den hoofdingenieur der marine J. C. Jansen, thans belast met den algemeenen dienst, opgedragen de betrekking van chef der afdeeling Materieel bij het Departement van Marine;

b. de ingenieur der 1ste klasse P. I. Turk geplaatst bij 's Rijks werf te Willemsoord, belast met diensten van algemeenen aard.

— Mede, met ingang van den 1sten dezer, zijn bevorderd bij 's Rijks werf te Willemsoord: tot eersten teekenaar de teekenaar der 1ste klasse J. Damman, tot teekenaar 1ste klasse die der 2de klasse C. H. Janssen en is benoemd tot teekenaar der 3de klasse J. C. de Kok.

— De minister van waterstaat heeft benoemd tot buitengewoon opzichter *a.* bij de werken van de Maas, den civiel-ingenieur H. van der Minne te 's-Hertogenbosch; *b.* bij het bouwen van — en het maken van een toeleidingskanaal voor de nieuw te stichten schutsluis te IJmuiden J. W. Weenink te Diemerbrug en *c.* bij het maken eener dubbele veerknechtswoning te Keizersveer W. Grijns te 's-Hertogenbosch.

— De adspirant-ingenieur der Marine J. 't Hooft, dienende bij 's rijkswerf te Amsterdam, wordt 1 Mei a. s. overgeplaatst naar die te Willemsoord.

— De heer J. W. Verloop, sedert 1 Februari 1888 belast met den dienst der afd. beweging. Bij de Ned. Centraalspoorwegmaatschappij, wordt met 1 Februari a. s. definitief daarmede belast, onder den titel van ingenieur-werktuigkundige, chef van den loopenden dienst.

— Door den Gouverneur-generaal van Ned.-Indie zijn de volgende beschikkingen genomen:

Ontslagen: eervol uit 's lands dienst, de opzichter 2e kl. bij den waterstaat J. J. P. C. Burchartz; eervol uit 's lands dienst, de chef der algemeene werkplaatsen van de Staatsspoorwegen op Java J. Ferwerda; op verzoek, eervol uit zijne betrekking, de tijdelijke werkmeester bij de Staatsspoorwegen op Java C. G. Seijbel; eervol uit zijne betrekking, wegens ziekte, de opz. 2de kl. bij de Staatsspoorwegen op Java H. A. Meijboom.

Benoemd: tot bouwkundig ambtenaar 2de kl. bij den dienst der Staats-spoorwegen ter Sumatra's Westkust, de ambtenaar op non act. A. Hesselink; tot chef van de algemeene werkplaatsen der exploitatie der Oosterlijnen van de Staats-spoorwegen op Java, de inspecteur 2de kl. M. van Winsen; voor het toezicht op de spoorwegdiensten en het stoomwezen: tot inspecteur 2e kl. de inspecteur 3e kl. J. J. K. Raat; tot inspecteur 3e kl. de werktuigkundig ingenieur N. de Vicq.

— De adjunct-ingenieur bij den waterstaat P. A. Melchior is van Helmond overgeplaatst naar Amsterdam, in verband met het aan hem opgedragen hoofdtoezicht op de werken voor het Merwedekanaal, gedeelte St. Anthoniedijk—Haarrijn.

— Tot landbouwkundig opzichter te Kampen is benoemd K. Leeffers Kzn., aldaar.

— Voor de betrekking van polder-opzichter te Dirksland hadden zich ruim 600 sollicitanten aangemeld. Benoemd is de heer P. de Groot te Alblasserdam.

ADVERTENTIEN.

Bouwkundige.

A. C. BLEYS, Bouwmeester te *Amsterdam*, verzoekt beleefd den Bouwkundige, welken bij het **eerste deel WATERBOUWKUNDE STORM BUYSING ter leen** verstrekte, dit terug te bezorgen.

Utrechtsche Waterleiding-Maatschappij.

AANBESTEDING

van het afbreken van een bestaanden filterbak en het maken van een gemetselden filterbak op het terrein der Maatschappij nabij het station Soest.

Inschrijvingen worden ingewacht vóór of op **9 Februari 1889.**

Inlichtingen te verkrijgen dagelijks tot 8 Februari van 10—12 uur aan het kantoor der Maatschappij te *Utrecht*, Vleutrug C 22/3 en op het terrein te *Soest* op **Zaterdag 2 Februari 1889** des namiddags ten half twee ure of op andere dagen na aanvrage.

Bestekken verkrijgbaar à 25 cents per stuk aan het kantoor der Maatschappij.

De Directie der Utrechtsche Waterleiding-Maatschappij.

Te Koop:

eene aanzienlijke partij, ruim 4000 bossen fijne **WILGEN TIEMEN**, 84 Centimeters in omtrek. Adres: LOPSE HOCKE, *Velsen.*

Bouwterrein te VENLOO.

Aan den Boermondschen weg zijn eenige **goed gelegen BOUWTERREINEN** te koop, zeer geschikt voor den bouw van heerenhuizen.

Te bevragen bij den Mr. Timmerman H. VAN GASSELT, te *Venloo.*

Amerikaansche Hydraulische Liften

der

American Elevator Company,

voor **Hotels, Ziekenhuizen, Kantoor- en Fabriekgebouwen:**

munten uit door:

Volkomen zekerheid,

Eenvoudigheid van beweging,

Weinig waterverbruik en onderhoudskosten.

Geruischloozе gang,

Onuitgeteekende goede werking.

Verzieken geen boring in den grond.

in werking te zien,

4 in het Nieuwe Ziekenhuis, aan den Coolsingel te *Rotterdam*,

in het Diaconessenhuis, *Arnhem*,

in het Hotel du Passage, *Amsterdam.*

Generaal Agenten:

FRED. STIELTJES & Co.,

Keizersgracht 745,

Amsterdam.

Oproeping van Jongelingen.

De aandacht wordt gevestigd op de voorwaarden tot **opleiding van Jongelingen** voor **het Kader der Genietroepen in Nederlandsch-Indië**, omschreven in de *Nederlandsche Staatscourant* van 26 Januari 1889, waarvan afdrukken *kosteloos* zijn te bekomen bij het Departement van Koloniën.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

Aanbesteding.

(VERNIEUWINGSFONDS Staatsspoorwegen).

Op **Dinsdag den 19den Februari 1889**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek N°. 129.

Levering en inkepen van eikenhouten dwarsliggers ten behoeve van het vernieuwingsfonds der Staatsspoorwegen.

Bestek N°. 132.

Levering van eiken wisselhout en eiken brugliggers ten behoeve van het vernieuwingsfonds der Staatsspoorwegen.

De bestelling geschiedt volgens art. 13 resp. art. 12 van de bestekken.

De bestekken liggen van den 2sten Januari 1889 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan de bureaux van de Heeren Sectie-Ingenieurs W. J. KLEEK DE EEUS te *Meppel* en H. E. BEUNKE te *Breda* en zijn op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50 per stuk.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken).

Utrecht, den 26sten Januari 1889.

Te koop aangeboden.

2 Stoomhelmachines
2 Houtstoekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag
50 Kipwagons inhoud 2 M³. } Beide
24 „ „ 2 M³. } zijden
36 „ „ 1½ M³. } kippend

Alles 90 c.M. spoorwijdte.

Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Stieltjesstraat* en W. DE JONG, *Leeuwarden.*

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN

STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,

op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met

ZEER-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).

Hollandsche Tuin en Zeepaard,

Bickerstraat

AMSTERDAM.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,

in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen, Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.

Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.**, Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS C.Czn.**, Beekstraat F 62 te *Arnhem.*

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

Handel in Tegels voor Vloeren en Wanden.

HOUTEN PARQUETVLOEREN.

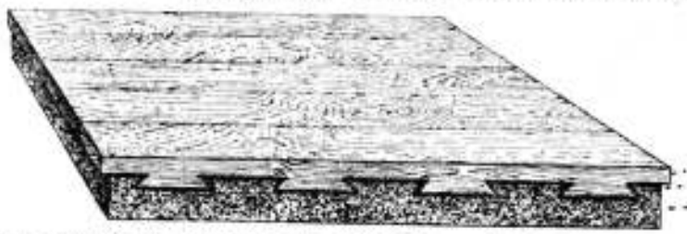

Deze vloeren zijn door ons geleverd o. a. in de **Barakken** van het **Stedelijk Ziekenhuis**, Coolsingel alhier, de **Louisa-stichting**, te *'s-Hage*, enz. enz. **Tookeningen gratis verkrijgbaar.**

HENRI HUINCK & ALEX. IMHOFE, Rotterdam.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-

HOEKMEET-

en andere

INSTRUMENTEN,

voor INGENIEURS, ARCHITECTEN,

LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN**

WEEGWERKTUIGEN.

ZWEEDSCH GRANIET

uit de **grooven**, **Stoomslijperij** en **Polijst inrichting** van de Firma

KESSEL & RÖHL,

te **Berlijn.**

Eenig Agent J. H. P. JANSE,

Prinsengracht 468,

Amsterdam.

DE LINT & C°.

Oostzeedijk 248, Rotterdam

VLOER- en WANDTEGELS,

TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS.

Groote voorraden

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichtiag van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

JAN HAMER

AMSTERDAM.

KANTOOR: Marnixstraat 402 b.h Leidscheplein.

Boyle's Luchtpomp-ventilators.

Boyle's Kappen,

voor slechttrekkende Schoorsteenen.

BOYLE'S SCHOORSTEENKAPPEN,

tegen valwinden enz. enz.

Vereischen geen toezicht, hebben geen beweegbare deelen, voorkomen terugslag in den koker, werken met de meeste gelijkmatigheid in ieder jaargetijde, hebben eene **veel grootere capaciteit dan ieder andere ventilator.**

Deze toestellen zijn op verschillende **RIJKS-, GEMEENTE-** en **PARTICULIERE** gebouwen **hier te lande** geplaatst. (2)

Werktuigen voor verschillende industrieën.

POLYCHROOM- of LAVA-CEMENT

in alle steenkleuren voor binnen- en buitenbepleistering.

Vrij van scheuren en uitwasseming, tegen den invloed van het weer bestand.

Voor binnenwerk reeds na 4 weken te beschilderen.

(Zie *De Opmerker* van 7 Febr. 1886 en 30 Juli 1887)

bij **THEOD. FERD. BIERHORST, te Haarlem.**

Vuurvaste Wanden, Plafonds en Gewelven,

3 à 5 dm. dik, vrij van scheuren, voor **Stoomketels**, **Fabrieken**, **Smederijen**, **Stookplaatsen** enz. enz.

naar systeem MONIER en RABITZ,

Zekerheid tegen brandgevaar. voobt en huiswerm; vrijdragend.

Spoedige opdrooging.

Geluidstuitende ISOLEERWANDEN tegen vochtige muren enz.

Parquet Hydrofuge, Eiken- en Beukenhouten Parquet

van af fl. 4 per M².

Marmer-Mozaïek, Granito, Terrazzo, Kunstmarmer enz.

Rolluiken

van **Staal** of **Hout** met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.

E. en P. ROTTSIEPER, *Remscheid* (Rijnpruisen).

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880. **Gouden Medaille Amsterdam 1883.** **Bekroond: Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.**

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.

FABRIEK VAN

Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek, Kunstmarmer en Cementuitvoeringen.

Succursales. **Amsterdam, Weenen, London, Boston.**

Opgericht 1830.

Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*

FERD. ENGERS, Amsterdam,

Heerengracht, bij de Oude Spiegelstraat n°. 335.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Dº., te Arnhem.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.M.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT Mz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *10 gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIËN 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagvroeg aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling à 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

(A. et A.)

JUBILEUM VAN DEN VOORZITTER.

De Commissie voor het huldeblijk, den Voorzitter aangeboden, verzoekt den deelnemers, die nog niet in de gelegenheid waren hunne handteekening in het album te plaatsen, op Zaterdag 16 Februari a. s. des avonds tusschen 8 en 10 uren op het sociëteitslokaal te komen, alwaar het album zal ter teekening liggen.

Zij, die op genoemden datum verhinderd mochten zijn, worden verzocht den ondergeteekende schriftelijk te berichten op welken dag van de volgende week, hetzij tusschen 10 en 12½, uur of tusschen 5 en 5½ uur n.m., zij in de gelegenheid zijn, terzelfder plaats, hunne handteekening in het album te plaatsen.

Namens de Commissie,
H. G. JANSEN.
Overtoom 25.

BEVORDERING DER BOUWKUNST.

De negentiende eeuw, en vooral de laatste helft daarvan, heeft tal van vereenigingen zien verrijzen, die zich ten doel stellen samenkomsten te beleggen om op het gebied van schoone kunsten of technische wetenschappen voordrachten te houden ofwel uitvoeringen en kunstbeschouwingen te geven. Ook de beoefenaars der bouwkunst lieten zich niet onbetuigd en in verschillende steden werden vereenigingen opgericht om de bouwkunst te bevorderen. Het nut moet tot zekere hoogte, maar niet onvoorwaardelijk, worden toegestemd, want het valt niet te ontkennen, dat er soms vreemde onderwerpen behandeld worden, die met de bevordering der bouwkunst niets te maken hebben.

Zoo werden in de op 2 dezer gehouden maandelijksche vergadering van de Vereeniging tot Bevordering der Bouwkunst te Groningen eenige vragen aan de orde gesteld, die terecht de aandacht der vakgenooten trekken, niet zoo zeer om de belangrijkheid van het onderwerp als wel om het vreemdsoortige van onderwerp en inkleeding. Te dier zake lezen wij in de *Nieuwe Groninger Courant* van Maandag 4 Februari het volgende:

„Na de pauze werd het woord gegeven aan den heer K. Hoekzema, ter inleiding van de vraag: Is speculatiebouw al dan niet wenschelijk? Spreker splitste die vraag in twee hoofdpunten: speculatie in algemeenen en in meer bijzonderen zin en stelde naar aanleiding daarvan een zevental vragen, waarover hij de meening der Vergadering wenschte te vernemen, om daaraan een antwoord op de hoofdvraag te ontleenen. Die zeven vragen zijn de volgende:

1) Is het niet in meerdere of mindere mate onmogelijk om met voldoende zekerheid te bepalen of een gebouw, nog niet eens voltooid en in de wintermaanden gebouwd, solied is?

2) Hoe kan men nagaan, of er bij zoo'n gebouw, nog niet eens voltooid, wanneer het in gebruik wordt genomen en belast, al of niet verzakkingen zullen ontstaan?

3) Hoe, of er ook een gedeelte van het metselwerk is stukgevroren?

4) Hoe, of het metselwerk soms ook verkeerd (achterover) is gemetseld?

5) Wie weet het geheim om goedkooper dan anderen en toch solieder te bouwen?

6) Is er iemand, die tegen solieden speculatiebouw, naar gewone wijze van bouwen, bezwaar heeft?

7) Is er ook iets, waarom men zich tegen speculatiebouw verklaart, wanneer het naar de gewone wijze van bouwen gaat en voor eene vereeniging bij wijze van geldbelegging?

„Nadat na eenige discussie een voorstel van den heer Wibbelink, om bovengenoemde vragen den leden gedrukt te zenden en haar in de volgende vergadering te behandelen, verworpen was, werd een aanvang gemaakt met de bespreking en na eene zeer langdurige en geanimeerde discussie, waarbij verschillende andere zaken werden gehaald, werd op de eerste vraag geantwoord, dat het onmogelijk is, met zekerheid te bepalen, of een gebouw, nog niet eens voltooid en in de wintermaanden gebouwd, soliede is."

Wij nemen het bovenstaande uit de *Nieuwe Groninger Courant* woordelijk over, om reden in diezelfde courant over dit onderwerp een polemiek wordt genoemd tusschen de heeren Wegerif en Hoekzema, die beiden zich van aanmerkingen op dit verslag onthouden. Wij mogen derhalve aannemen, dat het verhandelde naar waarheid is teruggegeven.

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

Dezelfde courant neemt in het nommer van 6 dezer het onderstaande ingezonden stuk op:

Den heer redacteur der *Nieuwe Grom. Courant.*

Geachte heer!

Hoewel een vijand zijnde van het behandelen eener personeele quaestie in uw geacht blad, moet ik u echter om eenige ruimte verzoeken naar aanleiding van het in uw blad van Maandag opgenomen verslag der vergadering van de Vereeniging tot Bevordering van Bouwkunst. U zult mij dus verplichten met plaatsing van onderstaande regelen.

EEN VASTENAVONDGRAP.

In het verslag van bovengenoemde vergadering komen 7 vragen voor, ingeleid door K. Hoekzema (architect), welke zoo kluchtig, zoo naïef zijn, zoo pertinent op ondergeteekende wijzen, dat ik dan ook de vrijheid neem hierop te antwoorden en wel, dat deze vragen klaarblijkelijk slechts gesteld zijn om te trachten de door mij gebouwde, werkelijk solide, niet stukgevroren huizen in discrediet te brengen, en om, zoo zulks mogelijk ware, mij mijn crediet te ontnemen.

Waren deze vragen niet, ik herhaal het, zoo verregaande grappig en naïef (zij hebben mij een lachbui bezorgd, waaraan eerst geen einde wilde komen), dan zoude ik bijna durven beweren, dat zij verregaande laag, vui..., doch neen, dit geloof ik nooit van K. Hoekzema. Het was bepaald niet uw bedoeling een aantal vragen in te leiden met het doel alleen een eerlijken concurrent op zoo'n wijze te benadeelen; neen, beste, royale kerel, daartoe ben jij niet in staat!

JOH. C. WEGERIF.

Den volgenden dag werd hierop als volgt geantwoord:

DEN HEER JOH. C. WEGERIF.

Ter uwer geruststelling diene dat de vraag, Ll. Zaterdag door mij ingeleid: „Is speculatiebouw al of niet wenschelijk" in overleg met het bestuur reeds door mij was aangenomen om in te leiden, voor dat u voor eigen rekening als bouwondernemer waart opgetreden.

Het blijkt dus dat u er iets in zoekt wat er niet in is; een soliede bouwondernemer zal dat er ook niet in vinden.

Zooals uit het verslag, Ll. Maandag in de courant vermeld, blijkt, is de bespreking der vraag nog niet ten einde; wil echter hiermede rekening houden, dat, wanneer er eene conclusie op de door mij ingeleide vraag wordt aangenomen, zij niet van mij persoonlijk is, maar van de meerderheid der tegenwoordig zijnde leden der bouwkundige vereeniging.

U, mijnheer de redacteur, mijn oprechten dank voor de plaatsing dezer regelen betuigende, heb ik de eer te zijn.

uw. dv. dr.:
K. Hoekzema.

Wat dunkt den lezer van zulk een dierbare bijeenkomst? Zouden de belangen der bouwkunst werkelijk bevorderd worden door het stellen van dwaze vragen als de bovenstaande?

PRIJSVRAGEN.

GESMEED-IJZEREN STANDAARD EN GEGOTEN-KOPEREN KANDELAAR.

In verband met de tentoonstelling van metaalwerken voor decoratieve doeleinden, schreef de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst het voorgaande jaar twee prijsvragen uit, waarvan de programma's werden opgenomen in ons nommer van 11 Augustus jl. bladz. 259. De Jury, bestaande uit de heeren Dr. P. J. H. Cuijpers, J. R. de Kruijff, Th. Sanders, J. Kluis, Th. G. Schill, W. C. Metzelaar, H. Cramer, H. W. Veth en F. J. Nieuwenhuis heeft de volgende bekroningen toegekend:

Voor den gesmeed-ijzeren standaard voor een zierplant:

zilveren medaille aan J. T. van Vuuren, kunst- en grofsmid, te Amsterdam;

bronzen medaille aan G. J. Vincent & Co., fabrikanten van kunstsmeedwerk te Schiedam;

getuigschrift aan C. P. Gilde, fabrikant van kunstsmeedwerk te Middelburg en H. F. Winthouwer, idem te Amsterdam.

Voor den gegoten-koperen drie-armigen kandelaar:

bronzen medaille aan B. van Wijk, metaalgieter te 's-Gravenhage.

ONTWERP VAN EEN GEDENKTEEKEN VOOR KEIZER WILHELM I.

Eindelijk is het programma van de prijsvraag voor een gedenkteeken voor Keizer Wilhelm I, dat door de Duitsche kunstenaars met ongeduld verwacht werd, verschenen. Den 30sten Januari j.l. is het door den Staats-secretaris Von Boetticher, namens den Rijkskanselier, uitgevaardigd.

Door de *Deutsche Bauzeitung* wordt aan de samenstelling van dit programma groote lof toegezwaaid. Wij ontleenen daaraan het volgende:

De prijsvraag betreft zoowel de plaats al den vorm van het gedenkteeken; de medewerkers zullen dus niet alleen hunne krachten moeten wijden aan het ontwerp zelf, maar ook de plaats daarvan moeten aanwijzen, waar het opgericht zal worden. De Jury zal met beide rekening houden en de mogelijkheid is dus niet uitgesloten dat de prijsvraag niet dadelijk tot eene bevredigende oplossing leidt.

De antwoorden op de prijsvraag kunnen uit teekeningen of modellen, ofwel uit beide tegelijk bestaan. Voor architectonische ontwerpen zijn teekeningen en voor ontwerpen van beeldhouwers modellen voorgeschreven. De ontwerpen moeten uiterlijk den 4en September a. s. ingezonden worden en alle Duitsche onderdanen, in binnen- of buitenland verblijf houdende, kunnen eraan medewerken.

De Jury bestaat uit 7 leden van den Bondsraad en 7 deskundigen. Er worden 2 prijzen, elk van 10,000 mark en 4 van 3000 mark uitgeloofd. Er wordt dus voorloopig van het toegestane credict van 100,000 mark slechts eene som van 32,000 mark gebruikt. Stelt men daarbij de onkosten op 8000 mark, dan blijft voor eene eventueele tweede prijsvraag altijd nog eene som van 60,000 mark beschikbaar.

(A. et A.) UITBREIDING DER RESIDENTIE.

De Vereeniging Architectura te 's-Gravenhage heeft zich in zake het Ooievaar-Laakkanaal tot den Gemeenteraad gewend met een adres, waarbij het verzoek wordt gedaan eene prijsvraag te willen uitschrijven voor het aanleggen der nieuwe wijk aan de te verbeteren vaart. Dit adres is van den volgenden inhoud:

Aan den Gemeenteraad van 's-Gravenhage.
Edelachtbare Heeren!

Het Bestuur der vereeniging „Architectura" alhier, goedgekeurd bij Koninklijk Besluit d.d. 11 November 1887 no. 25, geeft bij deze met verschuldigden eerbied te kennen dat de Vereeniging, volgens besluit van de gewone vergadering d.d. 16 Januari 1889, het navolgende onder de aandacht van Uedelachtb. wenscht te brengen, naar aanleiding van het raadsbesluit d.d. 15 Januari 1889, waarbij is vastgesteld het graven van een kanaal strekkende tot vaartverbetering.

Overwegende dat het bedoelde kanaal is geprojecteerd door terreinen binnen deze gemeente, welke thans nog niet zijn bebouwd, maar waarop spoedig het oog van bouwspeculanten zal worden gevestigd om, met de, aan dezen tijd eigene, voortvarendheid die gronden weder zoodanig vol te bouwen, dat de eischen van een nieuw te vormen wijk wellicht worden over 't hoofd gezien;

dat in andere groote steden het belang van zulke gewichtige uitbreidingen dermate werd ingezien, dat men het advies van specialiteiten daartoe inwon, of beter nog, overging tot het uitschrijven eener prijsvraag, als in Berlijn, Weenen, Keulen, Utrecht en andere;

dat het hier ook wenschelijk, ja noodzakelijk is te achten, dat de nieuw te vormen wijk worde aangelegd volgens een vooraf daartoe vast te stellen plan;

geeft de Vereeniging *Architectura* uwen Raad met alle bescheidenheid in overweging, naar het voorbeeld van bovengemelde steden, om *die* tijdige maatregelen te nemen, welke tot eene alleszins bevredigende oplossing van deze belangrijke aangelegenheid kunnen leiden, waarbij zij meent in de eerste plaats te kunnen aanbevelen het uitschrijven van een prijsvraag tot verkrijgen van eene goede verdeeling van het terrein in straten, pleinen, enz.

't Welk doende,

's-Gravenhage, 28 Januari 1889.

Het Bestuur der Vereeniging
Architectura te 's-Gravenhage.
Namens het Bestuur voornoemd,
(get.) H. W. A. CROISET VAN UCHELEN, *Pres.*
(get.) E. F. EHNLE, 1e *Secr.*

DUITSCHE BOUWKUNST.

(*Ingezonden.*)

De negentiende eeuw biedt het eigenaardig verschijnsel aan, dat de Nederlandsche dichters bij voorkeur Fransche en Engelsche voorbeelden hebben pogen te volgen, dat de schaarsche beeldhouwers en onderscheidene der talrijke schilders hunne idealen eveneens over de zuidergrens zochten, doch dat onze toonkunstenaars en bouwmeesters steeds den blik op het groote Duitsche vaderland gevestigd hielden. Waren voorheen Victor Hugo, De Lamartine, Walter Scott of Byron de helden van hen, die de lier tokkelden, thans zijn het Zola, Richepin, Keats of Shelley; onze beeldhouwers achten thans zoomin als vroeger hunne kunstopvoeding voltooid, als zij niet in een Parijsch atelier gewerkt hebben; voor onze schilders hebben Corot, Millet, Diaz en hunne genooten de Fransche romantieken als voorbeelden vervangen; Wagner wenkt verleidelijk tegen onze toonzetters, die voorheen de Duitsche klassieken als hunne eenige goden aanbaden; onze bouwmeesters zien niet meer eerbiedig tegen Schinkel en Gärtner op, doch staren zich blind op de platen, waarmede de reizigers der Duitsche boekverkoopers niet moede worden het land tusschen den Dollart en de Schelde te overstroomen.

Wij Nederlanders hebben als waterbouwkundigen een goeden naam, doch de man moet nog komen, die tegen deze overstrooming een dijk opwerpt en het overtollig nat weet uit te pompen. Wel heeft een enkel bouwmeester om zijn kunstkasteel een dijkje geworpen, om zijn terrein van de Germaansche wateren vrij te houden, doch de golven beuken er steeds tegenaan en hier en daar ontstaan reeds bedenkelijke kwellen.

Gaan wij na, wat wel de oorzaak mag zijn van deze germanisatie onzer bouwkunst. Vragen wij ons dan in de eerste plaats af, wat wel het leidende beginsel in de bouwkunst onzer naburen geweest is. Een leidend beginsel is in die architectuur echter, helaas, niet te ontdekken; zelfs kan men er met den besten wil niets nationaals, niets echt Germaansch in zien. Schinkel zocht zijne motieven bij de Grieken en trachtte een zuidelijke plant op den noordelijken bodem te doen tieren. Wie te Berlijn geweest is, heeft zich kunnen overtuigen, hoeveel kwaad Boreas aan het fijne gewas berokkende, en alle gelegenheid gehad om vergelijkingen te maken tusschen de stad van Pericles en het „Spree-Athen" met zijn „Weiszbier" en „Spieszbürgerlichkeit".

Gärtner koos München tot het veld van zijn werkzaamheid; Romaansch wilde hij zijn tot elken prijs; rondboogfriezen en teerlingkapiteelen, hij bracht ze aan waar hij kon. Vindt iemand de Ludwigskirche, de Bibliotheek, de Universiteit, de Feldherrnhalle soms mooi? Thans niet, doch vroeger wel, en even als b.v. de Beurs te Amsterdam een uitvloeisel was van bewondering voor Schinkel, zoo is de eigenaardige Nederlandsche waterstaatsstijl, die aan zoo menig stationsgebouw triomfen vierde, een uitvloeisel van bewondering voor Gärtner.

Op Grieksch en Romaansch, soms tot de wonderlijkste combinaties versmolten, heeft de Duitsche bouwkunst jarenlang geteerd; de Nederlandsche architecten smulden aan de kruimkens, die van haar tafel vielen. Ten laatste begon men echter naar afwisseling te verlangen, en die werd geboden. Men kwam bij onze oostelijke naburen tot de ontdekking, dat het schoone Italië vol was van de heerlijkste bouwgewrochten. Een heir van teekenaars trok erheen; ieder bouwwerk werd opgemeten, in teekening gebracht, gereproduceerd, en weldra zag men naast de Grieksche tempels van Schinkel, naast de pseudo-Romaansche scheppingen van Gärtner, de gebouwen van Italië verrijzen. De zware bossages van het Palazzo Pitti, de kroonlijst van het Palazzo Strozzi, de vensteromlijstingen van het Palazzo Pandolfini, alles in portlandcement-specie uitgevoerd, maakten onder den noordelijken hemel een vreemd effect; van de met sgrafitto versierde gevels werd het ornement al spoedig door regen en vorst weggevaagd.

Opmerkelijk is het, dat de Italiaansche kost slechts weinig in den smaak onzer bouwkundigen gevallen is. Slechts een enkel volgeling der Delftsche school heeft er den mond aan gezet; de meeste architecten hielden zich aan het gerecht van vroeger, een enkele proefde zelfs van het Neo-Grec, dat in den laatsten tijd van het tweede Keizerrijk te Parijs in de mode was.

Daar kwam de oorlog van 1870; de Erbfeind werd geslagen, het Duitsche Rijk gesticht en nu moest er ook een Duitsche kunst zijn. Hadden de teekenaars zich vroeger naar Italië begeven, nu bespeurden zij plotseling dat er in der tijd een stijl had bestaan, de Duitsche Renaissance geheeten, en zij begonnen ieder gebouw, waaraan ook maar een spoor van dien stijl te vinden was, met evenveel ijver op te meten als vroeger de Italiaansche monumenten. Het duurde niet lang, of gebouwen met hooge daken, erkers, torens, windvanen, topgevels, dakvensters enz. kwamen naast de Grieksche, Romaansche en Italiaansche te staan, ja sommige nieuwe stadsgedeelten werden bijna geheel met dergelijke bouwwerken bedacht. Zelfs gebouwen van vroeger werden, door ze te vullen met „oud-Duitsch" ameublement, zoo goed het ging naar den nieuwen smaak ingericht.

Waren onze bouwmeesters tegenover den Duitsch-Italiaanschen stijl zeer terughoudend geweest, de Duitsche Renaissance werd met open armen ontvangen.

Onbekend als de meesten hunner waren met de zeer eigenaardige en uit een artistiek oogpunt veel hooger staande voortbrengselen der Renaissance op Nederlandschen bodem, zagen zij de voortbrengselen van de Duitsche ateliers in allen ernst voor „oud-Hollandsch" aan, en meenden zij zich zeer verdienstelijk te maken, door, waar zij maar konden, erkers aan te brengen, hoewel geen enkel Nederlandsch gebouw der zestiende of zeventiende eeuw ooit een dergelijk bouwdeel bezeten heeft. De „oud-Duitsche stijl" werd bij onze naburen een ware manie; spotbladen gaven zelfs te zien, hoe de vogels niet meer vliegen durfden, uit vrees van aan het bosch van windvanen, dat zich boven iedere stad bevond, gespietst te worden. Op het laatst begon echter de stijl te vervelen; een nieuwe ontdekking werd gedaan; men bespeurde dat er in de achttiende eeuw door Fransche kunstenaars tal van vorstelijke verblijven in Barok- en Rococo-stijl waren opgetrokken. Deze gebouwen op te meten was voor de teekenaars haast niet te doen; de rijke ornementen spotten met de kunstvaardigste teekenstift. Doch geen nood; de lichtdruk was inmiddels uitgevonden, en weldra was er schier geen monument meer dat niet „aufgenommen" was. En zoo trok de „Spät-Renaissance" Duitschland binnen; men kan aan de Kaiser-Wilhelmstrasse te Berlijn reeds gebouwen in dien trant zien staan, en het is te voorzien dat die stijl weldra het geheele Duitsche vaderland zal beheerschen. Hoe lang?

Onze bouwmeesters zijn tot den nieuwen stijl nog niet genaderd; de tentoonstellingen van antwoorden op prijsvragen, die als het ware de barometers der bouwkunst zijn, wijzen nog steeds op „Duitsche Renaissance" en het is te voorzien, dat zij daarop nog wel eenigen tijd staan zullen blijven.

In het bovenstaande meenen wij aangetoond te hebben, dat van een leidend beginsel bij de bouwkunst onzer oostelijke naburen volstrekt geen sprake is geweest.

Waarom volgen dan de Hollanders bij voorkeur de Duitschers na? Omdat de Germanen specialiteiten zijn in het uitgeven van talrijke en goedkoope boekwerken. Hier zit het geheim; menigeen vult zijn kast liever met eene geheele collectie middelmatige boeken, over onze oostelijke grenzen gekomen, dan dat hij zich slechts een paar der duurdere Fransche of Engelsche boekwerken zou aanschaffen. En de boekenkast is toch de bron, waaruit de inspiratie geput wordt. De vele Duitsche werken, in ieders bezit, geven de verklaring van de voorkeur, die men tijdelijk door onze bouwmeesters aan een en hetzelfde bouwwerk ziet geven; zoo was en is nog de top van het *Wohnhaus* Faber in de Friedrichstrasse te Berlijn een motief, dat bij elke prijsvraag van belang te pas of te onpas aangebracht werd.

Gelukkig loopen niet al onze architecten aan den leiband der Duitschers; daar is er een, die hoe ongunstig er ook over hem geoordeeld werd, met ijzeren consequentie de theorieën van een Franschman, van Viollet-le-Duc, heeft pogen te verwezenlijken. Zijn werk is niet zonder gebreken, doch is in ieder geval de vrucht van ernstig nadenken, en toont, dat de bouwmeester niet op afgetreden paden wenscht te wandelen, doch, uit het oude puttende, het nieuwe zoekt. Iets dergelijks is in Duitschland nog niet beproefd; wel heeft men telkens aan een of anderen bouwstijl nieuw leven pogen in te blazen, maar naar het scheppen van wat nieuws heeft men niet gestreefd. Het is daarom gemakkelijk voor de Duitschers om, zooals wij in het door *De Opmerker* gereproduceerde artikel van de *Deutsche Bauzeitung* lazen, bij het aanschouwen dezer pogingen in een „unauslöschliches Gelächter" uit te barsten. Wij behooren geenszins tot de onvoorwaardelijke bewonderaars van den heer Cuypers, maar achten hem toch wel in staat, om, vooral waar het een kerk betreft, als de „Dombau" te Berlijn, een ontwerp te leveren, dat de vergelijking met wat thans in Duitschland op het gebied van den kerkbouw voortgebracht wordt, glansrijk kan doorstaan. Onmogelijk zouden wij het zelfs niet achten, dat een dergelijk ontwerp dat der meeste Duitsche mededingers nog overtrof.

Het komt ons voor, dat de zeer eenzijdige opvatting, die het uitsluitend raadplegen van Duitsche boekwerken bij onze bouwmeesters teweegbrengt, op den duur voor de kunst van ons vaderland zeer verderflijk wordt. Mogen wij den architecten eens in herinnering brengen, dat onze eigen Renaissance, vooral die der zestiende eeuw, een schat van de fraaiste motieven oplevert? Dank zij den ..... Duitschen ondernemingsgeest (welk een schande voor Nederland!) is een goedkoope uitgave van het schoonste wat zij aanbiedt, te verkrijgen (*).

NB. Indachtig aan de gulden woorden *hoor en wederhoor* heeft de Redactie gemeend het bovenstaande artikel te moeten opnemen. *De Redactie.*

(*) Die Renaissance in Belgien und Holland von F. Ewerbeck, Aachen.

WATERLEIDINGEN.

In verschillende steden van ons vaderland zijn waterleidingen aangelegd en op vele plaatsen wordt het maken daarvan voorbereid. Veelal doet zich daarbij de vraag op of een aanleg van gemeentewege de voorkeur verdient boven het verleenen eener concessie en als gelet wordt op de omstandigheid, dat de gemeente voor verschillende doeleinden over meer water moet beschikken dan elk ander afnemer, kan de keuze niet moeilijk vallen, vooral als ook de financiëele zijde goede uitkomsten waarborgt. Dat dit het geval is, leert ons de circulaire, dezer dagen verspreid voor het aangaan eener leening van *f* 500,000 voor de Utrechtsche waterleiding, waaruit wij onderstaande mededeeling putten.

In de vergadering van 30 November 1888 werd door den Raad van beheer besloten tot het aangaan eener 4 pcts. leening groot *f* 500,000, door uitloting vóór 1933 (datum waarop de concessie, door de gemeente Utrecht gegeven, vervalt). De Maatschappij is gerechtigd na 1898 de aflossing te vergrooten ofwel tot geheele amortisatie over te gaan. De opbrengst van het thans uitgegeven bedrag dezer leening moet strekken tot afbetaling der kosten van den aanleg der leidingen naar Hilversum en Baarn, en die der uitbreidingen te Utrecht, en eindelijk tot betaling van den aanleg eener waterleiding te Tiel. De concessie dezer waterleiding is bij besluit van den Gemeenteraad van Tiel dd. 24 Januari jl. verleend, en, behoudens goedkeuring van het gemeentebestuur, door den concessionaris aan de Maatschappij overgedragen.

De kosten der waterwerken te Soest en de aanleg te Utrecht en De Bilt werden geheel gedekt door het maatschappelijk kapitaal.

Sedert de oprichting der Maatschappij in 1881 zijn de volgende resultaten verkregen:

	Saldo exploitatie.	Netto winst.
1884. . .	*f* 13,616	*f* 11,337
1885. . .	„ 39,164	„ 36,046
1886. . .	„ 48,081	„ 42,031
1887. . .	„ 73,921	„ 62,306

waaronder in de jaren 1885 en 1886 Baarn en in 1887 Baarn en Hilversum begrepen zijn, zoodat reeds nu de inkomsten de jaarlijksche annuiteit dezer leening ad *f* 24,545 bijna driemaal overtreffen.

De leidingen van Utrecht, Baarn en Hilversum en omstreken, Utrecht (De Bilt enz.) werden uit eenzelfde *prise d'eau* te Soest gevoed.

De gemeente Utrecht heeft het recht tot naasting op 31 December 1932. Artikel 4 der concessie zegt daaromtrent:

Na verloop van den duur der concessie is de gemeente bevoegd om alle terreinen, gebouwen, inrichtingen, machinerieën, pompen, filters, buizen, dienstbuizen en in het algemeen al wat tot de waterleiding behoort, tot zich te nemen tegen eene vergoeding — wanneer daaromtrent niet mocht worden overeengekomen — bij taxatie te bepalen door drie deskundigen, van wie één door Burgemeester en Wethouders, één door den concessionaris en één door den kantonrechter te Utrecht zal worden benoemd. Bij deze taxatie wordt als grondslag aangenomen de waarde, welke de waterleiding wordt geacht te hebben als industrieele onderneming.

VARIA.

Voor een toestel, waardoor op schepen het ondiepe vaarwater automatisch wordt aangeduid, is door twee Mexicanen patent genomen. Het bestaat uit een metalen cilinder, waarin eene half met kwik gevulde glazen buis besloten is. In het binnenste van de beide uiteinden der glazen buis komen geleiddraden uit, welke door een kabel in verbinding staan met eene batterij en eene electrische schel op het schip. Zoo lang nu de metalen cilinder onder het schip verticaal hangt, vult het kwik slechts de onderste helft van de glazen buis, en is dit dus alleen met den ondersten geleiddraad in verbinding. Zoodra echter de metalen buis op eene ondiepte stoot, neemt zij een schuinen stand aan, waardoor het kwik ook den bovensten geleiddraad raakt. De stroom wordt dan gesloten en brengt de electrische schel in werking.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

Afdeeling Leiden en Omstreken.

Vergadering van 31 Januari 1889.

De eerste vergadering in het nieuwe jaar, door den Voorzitter, den heer W. Kok, met een gelukwensch geopend, werd voorafgegaan door de bezichtiging van de ingekomen antwoorden op de prijsvraag der Afdeeling en door eene tentoonstelling van het plaatwerk *Etudes de l'architecture moderne en Allemagne*, dat welwillend door den heer P. de Wilde beschikbaar gesteld was. Nadat de notulen der Decembervergadering waren gelezen en goedgekeurd, deelde de Voorzitter mede dat de heer G. van Driel het secretariaat had aanvaard en de heer D. E. C. Knuttel de benoeming tot Vice-voorzitter had aangenomen. Beide heeren werden door den Voorzitter, met eenige hartelijke woorden aan de bestuurstafel welkom geheeten.

De heer Knuttel dankte de vergadering voor het in hem gestelde vertrouwen, en hoopte, ook namens den heer Van Driel, dat zij hunne voorgangers zouden kunnen evenaren en dat dezelfde tevredenheid over de toewijding dier afgetredenen, ook hun, bij uittreding uit het Bestuur, mocht ten deel vallen.

Alsnu werd het rapport der Jury van de op de prijsvraag ingekomen antwoorden voorgelezen. De goede eigenschappen en de gebreken werden uitvoerig behandeld en ten slotte geresumeerd, dat de drie ingekomen antwoorden zooveel verdienste bezaten, dat aan de heeren W. Fontein, G. van Oerle en L. Couvée elk een getuigschrift kan uitgereikt worden, terwijl de geldelijke belooning aan beide eerstgenoemde heeren bepaald werd op *f* 15 en aan laatstgenoemde op *f* 5.

Dit belangrijke jury-rapport van de heeren W. C. Mulder en C. R. van Ruyven kon de algemeene goedkeuring wegdragen, waarna de uitreiking der bekroningen met een toepasselijk woord van den Voorzitter plaatsvond.

Vervolgens deed de heer P. G. Lancel mededeelingen over eenige bouwmaterialen, welke den leden tevens getoond werden. Achtereenvolgens werden besproken: *Carbolineum*, *Inlandsch Tectorium* en *Protector Petri*. Van beide eerstgenoemde artikelen werd het voor en tegen besproken en aangetoond dat bij ondervinding gebleken was, dat over carbolineum nimmer kan geverfd worden. Een proef dienaangaande, voor een jaar genomen, heeft bewezen dat de verf, na eenigen tijd, loslaat. Het inlandsch tectorium is van beter kwaliteit dan het Engelsch fabrikaat.

Omtrent het *protector petri* koos de heer Lancel, alleen op gezag van den heer Keune te Arnhem, vermelden dat het dienstig is om buitenmuren tegen inwatering te beveiligen. Door een paar monsters steen werd het bewijs geleverd dat het water, gesprenkeld op een steen bestreken met »protector petri", eraf loopt, terwijl dit op een niet bestreken steen erin trekt. Aangezien dit behoedmiddel alleen van Mei tot November geleverd wordt, kan vooralsnog geen afdoend oordeel worden uitgesproken.

Nadat vervolgens de heer de Vries eenige monsters van tegels van inlandsch fabrikaat, voor bekleeding van muren liet zien en de voordeelen daarvan opgaf en omtrent verschillende waterkranen met zelfwerkende sluiting een en ander medegedeeld was, werd aan de orde gesteld de in de bus gevonden vraag, omtrent de kostenberekening voor het aanleggen van bliksemafleiders. Nadat het onbestemde dier vraag aangetoond was, verzocht de Voorzitter den steller, zoo die aanwezig mocht zijn, de vraag nader toe te lichten. Was de vrager tevreden met cijfers, dan zou daaraan wel voldaan kunnen worden.

Daar niemand zich tot verdere toelichting der vraag aanmeldde, ging, op verzoek der vergadering, de heer Knuttel over tot het geven van eenige cijfers wat betreft de kosten van handkoper, kabel, spitsen, aardplaten enz., waarbij menige nuttige wenk niet achterwege bleef.

In de brievenbus werd de vraag gevonden: »Wat is de oorzaak, dat van dubbele kastdeuren de linksche deur van onderen en de rechtsche deur van boven naar buiten trekt? Hoe is dat te verhelpen?"

De heeren Groen en De Koning namen op zich, in de volgende vergadering dienaangaande rapport uit te brengen.

Nadat die leden met het programma van de prijsvraag der afdeeling Amsterdam in kennis waren gesteld en enkele huishoudelijke zaken afgedaan waren, deelde de heer Groen mede in eene volgende vergadering een voordracht te zullen houden, waarop de Voorzitter, onder dankzegging voor de trouwe opkomst, de bijeenkomst sloot.

VEREENIGING TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST TE GRONINGEN.

Vergadering van Zaterdag 2 Februari 1889.

Na goedkeuring der notulen werd door den Voorzitter medegedeeld, dat de heer Jager dezen avond verhinderd was de beloofde proeven over menie-vervalsching te nemen, maar de toezegging had gedaan in Maart eene voordracht over dit onderwerp in ruimeren zin te houden. Het progamma eener door Architectura te 's-Gravenhage uitgeschreven prijsvraag voor een waterleidingtoren voor een gemeente van circa 16000 zielen werd ter tafel gebracht en de uitnoodiging tot deelneming aan die prijsvraag voor kennisgeving aangenomen.

Nadat de heer Joh. Holsbergen met algemeene stemmen als lid aangenomen was, stelde het Bestuur voor eene nieuwe prijsvraag uit te schrijven, en wel een schild van een kalender voor de gewone en kunstlievende leden der Vereeniging. Dit voorstel verwierf de goedkeuring der Vergadering, die, na bespreking van de wijze van uitvoering, tot het uitschrijven dier prijsvraag besloot.

De commissie voor het onderzoek van het xyloliet van den heer Tjaden werd diligent verklaard, op grond van eenige mededeelingen van den heer Hendriks.

Alsnu werd aan de orde gesteld de beantwoording der in de vorige vergadering gedane vraag, waarbij den leden in overweging werd gegeven de leden der commissie voor stijl en ornementleer te vervangen door anderen, omdat zij indertijd niet bekwaam genoeg geacht werden, om zitting te nemen in de Jury ter beoordeeling van de prijsvraag eener kamerbetimmering.

Het Bestuur rapporteerde, dat het de leden der commissie voor stijl en ornementleer te verheven achtte, dan dat zij zich gekrenkt zouden gevoelen, omdat zij niet gekozen zijn tot leden der Jury. Bovendien was het Bestuur van meening, dat het de vraag is, of de commissieleden zich werkelijk gekrenkt achten, daar men niet mag veronderstellen, dat de vraag van een der commissieleden afkomstig is.

De heeren W. Bos en K. Hoekzema verklaarden bij het benoemen der Jury geenszins de bedoeling te hebben gehad de commissie te kwetsen. De heer Nijhuis wees erop, dat de heer Huurman, lid van meergenoemde commissie, in de vorige vergadering partij getrokken heeft voor de vraag, en gaf in overweging, de commissie persoonlijk te vragen, of zij zich gekrenkt gevoelt. Zijn denkbeeld vond geen steun; de Vergadering besloot op voorstel van den heer W. Bos de vraag voor kennisgeving aan te nemen.

Na de pauze, waarin eene kunstbeschouwing van het plaatwerk *Cölner Neubauten* gegeven werd, leidde de heer K. Hoekzema de vraag in: Is speculatiebouw al dan niet wenschelijk? Spreker splitste die vraag in twee hoofdpunten en stelde een

zevental vragen, waarvan de eerste langdurig en geanimeerd besproken werd.

De verdere behandeling van dit onderwerp werd tot eene volgende vergadering uitgesteld.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-GRAVENHAGE. Het bestuur der Vereeniging *Architectura* heeft een adres aan den Gemeenteraad ingediend met verzoek om eene prijsvraag te willen uitschrijven voor het aanleggen der nieuwe wijk aan de te verbeteren vaart.

— Omtrent de onthulling van het gedenkteeken op het graf van den schilder Mauve, die Dinsdag jl. plaatsvond, ontleenen wij het onderstaande bericht aan de *Nieuwe Rotterdamsche Courant:*

Heden, den verjaardag der begrafenis van Anton Mauve, werd op diens graf het gedenkteeken onthuld, dat door zijne vrienden en vereerders werd gesticht. Op de algemeene begraafplaats te 's Gravenhage is de groote kunstenaar ter ruste gelegd, gelijk men weet. Maar om die rustplaats zooveel mogelijk te doen overeenstemmen met zijnen aard, werd hij overgebracht naar het westelijk gedeelte, op een duin, waar eenige denneboomen staan. Daar liet zijne weduwe uit Laren overbrengen een volwassen berk, een dier boomen, welke hij zoo lief had en door zijn penseel zoo menigmalen heeft verheerlijkt. Onder dien berk staat het monument, eenvoudig en dichterlijk als de kunstenaar was.

Een breede kring van kunstschilders, vrienden en bewonderaars, onder wie de besturen van de vereenigingen *Pulchri Studio, Arti et Amicitiae* en de Hollandsche Teekenmaatschappij werden opgemerkt, schaarden zich om den lijkstoet, waar de echtgenoote van den overledene, hare kinderen en familieleden reeds vertoefden. Een kort treffend woord werd toen door den Secretaris van *Pulchri*, den heer Termeulen, gesproken. Na eerst dank betuigd te hebben aan allen, die meegewerkt hadden om den gedenksteen op te richten — velen had de Commissie buiten hare schuld zelfs niet kunnen uitnoodigen — en vooral aan de verschillende vereenigingen, in het bijzonder aan de Hollandsche Teekenmaatschappij, verklaarde hij dat een gevoel van liefde en waardeering voor den ontslapen kunstbroeder geleid had tot dit huldeblijk, eenvoudig van vorm, geheel in den geest van Mauve. Diens kunst toch was van een geheel bijzonderen aard. Zooals een vriend na zijn overlijden die juist beschreef, wist hij ons de woelige stadsdrukte te doen ontvlieden en te voeren in de vrije natuur, die Mauve met zijn gansche kunstenaarsziel lief had. Hij schilderde hoogst gewone tafereelen, maar wist er eene waarheid in te leggen, die ieder, die zijn werken zag, deed uitroepen: »dat heb ik zoo gezien." Vooral in deren tijd, die zich kenmerkt door een zucht naar schittering, opsmuk en overlading hadden daarom juist de voortbrengselen van Mauve's penseel zooveel bijzondere waarde, door hun waarheidszin en onopgesmukten eenvoud. De natuur, waarnaar elk menschenhart verlangt, die alle scheppelen zoeken, bracht hij in beeld met dichterlijk talent. Het *Poëzie is overal*, van De Genestet, was zijn devies. In dit poëtisch hoekje nu was zijn laatste rustplaats gekozen, en daar hadden vriendschap en waardeering een gedenksteen opgericht.

De steen, die daarop werd onthuld, is een eenvoudig rechtopstaand, onbehakt stuk graniet, aan de voorzijde slechts geslepen, waarop onder een vergulde ster de naam »Anton Mauve" en de jaarcijfers »1838—1888" zijn gebeiteld met het onderschrift: »Zijne vrienden en vereerders."

Met eenige hartelijke en diepgevoelde woorden droeg de heer Termeulen dit huldeblijk over aan Mauve's weduwe, die jarenlang de trouwe gade van den overledene was geweest, die in zijn wezen en in zijne kunst was opgegaan, die met zijne opvattingen en gevoelens zoo geheel vertrouwd was geweest. Hoe zwaar de slag ook was geweest, die haar en hare familie had getroffen, troost mocht zij vinden in het bewustzijn dat Mauve's naam niet zou vergaan, dat zijne werken te allen tijde zouden spreken tot de harten van hen, die eenvoud en natuur beminnen.

Een broeder van den overledene, de heer K. Mauve uit Arnhem, dankte namens de echtgenoote en familie geroerd voor dit bewijs van waardeering en liefde van de kunstbroeders, dat hen goed had gedaan, terwijl verscheidene bloemen op het graf werden gestrooid en kransen door de nabestaanden neergelegd.

Een van Mauve's warmste vrienden uit Den Haag, de kunsthandelaar Terstoeg (firma Boussod, Valadon et Cie.), bracht hem heden nog eene eigenaardige hulde. Voor zijn middenraam had hij onder een immortellenkrans tentoongesteld een zeer fraai schilderij van den overledene, het landschap dat deze zag uit de woning, waar hij jarenlang in Den Haag was gehuisvest, in avondtoon, als de zon op het punt is om onder te gaan en de maan reeds boven de kimmen staat; eene schilderij, waaraan de kunstenaar zelf zeer gehecht was geweest. Voor de glazen waren verder tentoongesteld Zilcken's etsen naar Mauve en de reproducties van diens werken in *Nos Contemporains*, terwijl de expositiezaal pronkte met nog een magistraal doek van den overledene, een niet afgewerkte heideweg met koeien op zomeravond, grootsch van opvatting, door en door waar en hoogst poëtisch, als ook met eenige van zijne fraaiste aquarellen.

— De te Brussel verschijnende *Cote Libre* bevat het volgende bericht uit Montevideo:

De heer Waldorp, directeur der havenwerken van Ensenada heeft een plan ingediend voor eene haven te Montevideo, hetwelk zeer groote kans heeft van aangenomen te worden. Volgens dat plan zouden de kosten van aanleg dier haven voor het grootste gedeelte worden gedekt door de opbrengst der op de rivier te winnen gronden. Bij het plan behoort tevens het bouwen van een douane-kantoor, pakhuizen, enz.

(A et A.) AMSTERDAM. Bij Scheltema en Holkema (K. Groesbeek) is eene brochure verschenen, getiteld: »Eerlijkheid in de Kunst. Gothiek of Renaissance?" door iemand die ze van nabij kent.

Wij komen in een volgend nommer op deze brochure terug.

— De heer E. F. W. Thon Sr. heeft een memorie verspreid tot toelichting van het denkbeeld om het *Paleis voor Volksvlijt* in te richten tot markthal. De heer Thon, Nederlander van geboorte, is twaalf jaren in het buitenland bij overdekte markten werkzaam geweest en bekleedt nu te Dusseldorf bij de Markthalle de betrekking van directeur. Hij meent, dat geen beter gebouw ware te bedenken dan het Paleis voor Volksvlijt, dat geheel van glas en ijzer opgetrokken alle waarborgen van zuiverheid biedt; in zijn koepel kan een uitnemende inrichting voor ventilatie aangebracht worden en in de kelders zijn flinke bergplaatsen.

Naast het abattoir moet Amsterdam, meent de heer Thon, een markt hebben waar vleesch, visch, groenten, te koop worden gehouden, en hij verwacht van de oprichting daarvan vermeerdering van toevoer en vermindering in prijzen, omdat de huisvrouw, die nu zelf naar een goed ingerichte marktplaats kan gaan evenals dit in het buitenland gebeurt, niet meer afhankelijk is van de rondventers of de dure winkels.

Naar wij mede vernemen, hoopt de heer Thon op een subsidie van gemeentewege en heeft hij in dien geest een adres bij Burgemeester en Wethouders ingediend.

GRONINGEN. Vanwege het genootschap *Pictura* zal van 8 Mei—17 Juni eene groote tentoonstelling van schilderijen van levende Nederlandsche meesters, in Nederland of buiten het rijk woonachtig, gehouden worden.

UTRECHT. De Utrechtsche Trammaatschappij heeft de concessie van den heer J. R. H. de Jong overgenomen, en daarop de goedkeuring van het dagelijksch bestuur verkregen.

ZUTFEN. Burgemeester en Wethouders hebben den Raad een plan aangeboden tot verbouwing van het gemeentehuis. De kosten zijn begroot op ongeveer *f* 50,000.

DORDRECHT. Het oudste en schoonste gebouwtje hierterstede staat op het punt te verdwijnen. Men is nl. bezig het huis *De Handboogschutter*, dagteekenend uit 1447, af te breken. Met zijn sierlijk nisje met geboeldhouwden naam en jaarsteen, en met zijne fraaie boogvensters gelijkt het thans, nu het van zijn trapgevel ontdaan is, op eene schoone ruine, die door zuivere verhoudingen en eene kleur, welke alleen 4 eeuwen in staat zijn aan een bouwwerk te geven, bewondering afdwingt. Wel jammer, dat het spoedig verdwenen zal zijn!

ZAANDAM. De Raad besloot de quaestie over de exploitatie der gasfabriek, nl 1 October 1890, te behandelen op 14 Maart e. k., en zulks naar aanleiding van een nader ingekomen schrijven van de tegenwoordige exploitante en eigenaresse der gasfabriek, de firma W. H. de Heus & Zn. te Rotterdam. Ook van den heer W. de Liefde, directeur der stedelijke gasfabriek te Hoorn, eigenaar der gasfabrieken te Sliedrecht en Kuilenburg was een aanbod tot gaslevering ingekomen. Het voorstel van Burg. en Weth., concludeerende tot exploitatie voor gemeenterekening na overname der bestaande fabriek c. a., is in onderzoek bij eene speciale raadscommissie.

WAGENINGEN. Het voorbeeld tot vermindering der gasprijzen vindt navolging. Ingaande 1 Mei a. s. wordt de prijs van het lichtgas alhier verlaagd tot 9 cent per M³.

VACANTE BETREKKINGEN.

— Sollicitanten voor de betrekking van inspecteur aan de stedelijke gasfabriek te Leiden, ingaande 1 April e. k., op een minimum jaarwedde van *f* 1200.—, met vrije woning, vuur en licht, worden uitgenoodigd zich in persoon met hunne stukken te vervoegen bij den Directeur D. van der Horst, ten kantore dier fabriek, 's Zaterdags of 's Woendags vóór 12 uur. Vereischten zijn: Diploma M. O. en kennis van de gas-techniek.

CORRESPONDENTIE.

Den Heere J. te A. In den loop der volgende week worden de gevraagde proeven toegezonden.

PERSONALIA.

— Bij Zijner Majesteits besluit zijn, met ingang van den 16den dezer maand, bevorderd: tot hoofdingenieur der marine, de ingenieur 1ste klasse C. L. Loder; tot ingenieur 1ste klasse, de ingenieur 2de klasse F. S. C. M. Wijs; tot ingenieur 1ste klasse de ingenieur 2de klasse H. Cop, hoogleeraar aan de polytechnische school te Delft, met bepaling dat hij bij het korps ingenieurs der marine pro memorie zal gevoerd blijven.

— Bij beschikking van den minister van waterstaat, handel en nijverheid is met ingang van 1 Maart aanstaande benoemd tot opzichter van den waterstaat der 4de klasse H. Dijkstra te Nieuwolda.

ADVERTENTIEN.

Oproeping van Jongelingen.

De aandacht wordt gevestigd op de voorwaarden tot **oplciding van Jongelingen** voor **het Kader der Genietroepen in Nederlandsch-Indië**, omschreven in de *Nederlandsche Staatscourant* van 26 Januari 1889, waarvan afdrukken *kosteloos* zijn te bekomen bij het Departement van Koloniën.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *'S-HERTOGENBOSCH*, zullen op **Donderdag 21 Februari 1889**, des voormiddags ten 10 uur, ten Raadhuize alaar, bij enkele inschrijving,

aanbesteden:

Het maken van Gebouwen en Inrichtingen ten behoove der Stedelijke Gasfabriek.

Het bestek en de teekeningen liggen ter inzage op het Raadhuis te *'s-Hertogenbosch* en zijn verkrijgbaar bij den Gemeente-Architect J. M. NABUIS aldaar, tegen betaling van *f* 2,50.

Aanwijzing in loco (terrein der fabriek buiten den Vughteruitgang) zal plaats hebben op Zaterdag 16 Februari e. k., voormiddag 10 uur.

De inschrijvingsbiljetten moeten vóór 3 uur des namiddags van den dag, dien der aanbesteding voorafgaande, in de ten Raadhuize daartoe gestelde bus gestoken zijn.

's-Hertogenbosch, 7 Febr. 1889.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
De Burgemeester,
V. D. DOES DE WILLEBOIS.
De Secretaris,
J. N. G. SASSEN.

Gebr. VAN DER VLIET,

IJZERHANDELAARS te *AMSTERDAM*.

Staal-, Plaat-, Band-, Hoek- en **T-IJzer** enz

Steeds voorhanden:

BALK-IJZER in verschillende profielen en lengten.

Vijlen en **gegoten Staal** uit de fabriek van Gebr. BÖHLER & Co. te Weenen, alsmede **GLOBE Beitnagels** met afgewerkte punten en onder guarantie tegen splijten.

ZWEEDSCH GRANIET

uit de **groeven, Stoomslijperij** en **Polijst inrichting** van de Firma

KESSEL & RÖHL,
te **Berlijn.**

Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 468,
Amsterdam.

Ministerie van Justitie.

OPENBARE AANBESTEDING.

Den **23sten Februari 1889**, des namiddags ten 2 ure, zal in een der lokalen van het Departement van Justitie te *'s-Gravenhage* in het openbaar worden **aanbesteed:**

Het bouwen van eene cellulaire Kerk bij de Strafgevangenis te BREDA.

(Raming *f* 18000.—.)

Bestek en teekeningen zijn van af 11 December a. s. op franco aanvrage tegen overmaking van *f* 1.10 verkrijgbaar bij de GEBROEDERS VAN CLEEF, Boekhandelaars, Spui N°. 28a te *'s-Gravenhage*, en liggen met 14 detailteekeningen in bovengenoemde Strafgevangenis ter visie.

Aanwijzing op het terrein zal geschieden den 16den Februari 1889, des middags ten 12 ure.

Inlichtingen zijn te bekomen bij den Ingenieur-Architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen, Departement van Justitie te *'s-Gravenhage*.

's Gravenhage, den 6 Februari 1889.

De Minister van Justitie,
Voor den Minister,
De Secretaris-Generaal:
P. J. VAN BEIJMA.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 18 Februari 1889**, des middags ten 12 uur, op het Raadhuis, in het openbaar **aanbesteden:**

Het leveren van diverse METALEN VOORWERPEN.

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Stadsdrukkerij, tegen betaling van *f* 0.15.

Inlichtingen worden gegeven ten kantore van den Stads-Ingenieur, op het Raadhuis, kamer No. 95, des voormiddags van 10 tot 12 uur.

Burgemeester en Wethouders voornoemd:
VAN TIENHOVEN,
De Secretaris,
LE JOLLE.

Amsterdam, 1 Februari 1889.

DE LINT & C°.

Oostzeedijk 248, Rotterdam

VLOER- en WANDTEGELS.

TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS.

Groote voorraden

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

Aanbesteding.

(VERNIEUWINGSFONDS Staatsspoorwegen).

Op **Donderdag den 21sten Februari 1889**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek N°. 126.

Leveren van stalen tandplaten met klemswiggen ten behoove van het vernieuwingsfonds der Staatsspoorwegen, in twee perceelen.

Bestek N°. 128.

Levering van stalen dwarsliggers met bevestigingsdeelen ten behoeve van het vernieuwingsfonds der Staatsspoorwegen.

Bestek N°. 130.

Leveren van omwendbare puntstukken en kruisstukken van gegoten staal, van bevestigde contrarails en van steunkloesen ten behoeve van de Staatsspoorwegen.

Bestek N°. 131.

Leveren van stalen schroefbouten en ijzeren haakbouten ten behoeve van het vernieuwingsfonds der Staatsspoorwegen, in vier perceelen.

Bestek N°. 133.

Leveren van stalen tongbewegingen met toebehooren ten behoeve van de Staatsspoorwegen.

De besteding geschiedt volgens art. 13 resp. 22, 18, 17 en 17 van de bestekken.

De bestekken liggen van den 4den Februari 1889 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan de bureaux van de Heeren Sectie-Ingenieurs W. J. KLERK DE REUS te *Meppel* en H. E. BEUNKE te *Breda* en zijn op *franco* aanvrage aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* **0.50** per stuk.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken).

Utrecht, den 30sten Januari 1889.

Rolluiken

van **Staal** of **Hout** met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.

E. en P. ROTTSIEPER, *Remscheid* (Rijnprinsen).

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

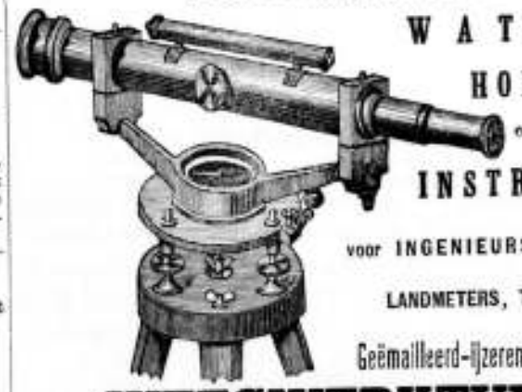

WATERPAS-
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN,
voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN,**
LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN**
WEEGWERKTUIGEN.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

JAN HAMER
AMSTERDAM.
KANTOOR: Marnixstraat 402 b/h Leidscheplein.
Installeerde hier te lande met veel succes
geheele Waterleidingen
in gebouwen, volgens het systeem CARRÉ.
MILDÉ'S
Telephonen, Electrische Schellen enz.
Voor de telephonische gemeenschap in Werkplaatsen, Fabrieken, Kantoren, Villa's enz.
Deze toestellen zijn bij zeer lagen prijs, gevoelig, duurzaam en élégant.
Werktuigen voor verschillende industrieën.
(3) CORRESPONDENTIE GEVRAAGD.

Te koop aangeboden.
2 Stoombeimachines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag
50 Kipwagons inhoud 2 M³. | Beide
24 „ „ 2 M³. | zijden
36 „ „ 1½ M³. | kippend
Alles 90 c.M. spoorwijdte.
Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Stedrecht* en W. DE JONG, *Breda*.

De Amerikaansche
„New Paragon" Schoolbanken
en ANDREWS' **BANKEN** en **STOELEN** met opslaande Zittingen voor **Scholen, Kerkgebouwen** en **Schouwburgen**, uitsluitend verkrijgbaar bij
FRED. STIELTJES & C°.
Keizersgracht 745,
AMSTERDAM.
Duizenden in gebruik in Nederland, waarvan attesten ter inzage.

W. WEIMER,
56 Warmoesstraat, Amsterdam.
ATELIER tot het vervaardigen van in lood gezet glas voor kerkramen en appartementwerk.
Eenig etablissement in *Amsterdam*. Concurreerende prijzen met het Buitenland. Eene nieuwe sorteering monsters en teekeningen steeds voorhanden.
Magazijn van Spiegel- en Vensterglas,
en daarmede in verband staande artikelen.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,
in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen, Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.
Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.**, Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS C.Czn.**, Beekstraat F 62 te *Arnhem*.
De Directeur, **W. PATON WALSH.**

JAN VAN DER POT, Scheepmakershaven N°. 3, Rotterdam.
De eenigste Kyaniseerinrichting, waar ook des winters wordt doorgewerkt.
Het **kyaniseeren** is het eenigste afdoende middel tegen **verrotting** en **zwam.** De bewerking geschiedt geheel **reuk-** en **kleurloos.** Deswerlangd bijlevering van hout.
Prima Engelsche Portland-cement merk „Wallsend"
van uitmuntende kwaliteit en tegen concurreerende prijzen.
Belgische kluit- en hydraulische kalk.
Billijke prijzen en vrachten.
Prospectussen en prijscouranten worden op aanvrag franco toegezonden.
Gelieve op voornaam en adres te letten.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
AGENTEN
der Société Anonyme des Carrières de Porphyre de Quenast"
EN
der „Société des Carrières de Lessines."
LEVERANCIERS van FAUCONVALKEIEN.
ZUIDBLAAK N°. 8.

Zelfdragend en vlak gegolfd ijzer, gewoon en gebombeerd worden in vele verschillende profielen en afmetingen vervaardigd.	Actien Gesellschaft für Verzinkerei UND Eisenconstruction VORMALS ***JACOB HILGERS,*** **Rheinbrohl.** **Galvaniseerinrichting** EN **Fabriek van gegalvaniseerde Bouwconstructiën.** Geïllustreerde Prospecti **Referentiën en Begrootingen** steeds verkrijgbaar. Vertegenwoordiger voor Nederland en Koloniën **FERD. ENGERS,** *AMSTERDAM*, **Heerengracht 335.**	**HILGERS'** DAKPANNEN EN DAKRAMEN VAN uitmuntende **constructie,** geschikt voor alle soorten van **DAKBEDEKKING,** ook voor DAKEN met zeer geringe helling.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

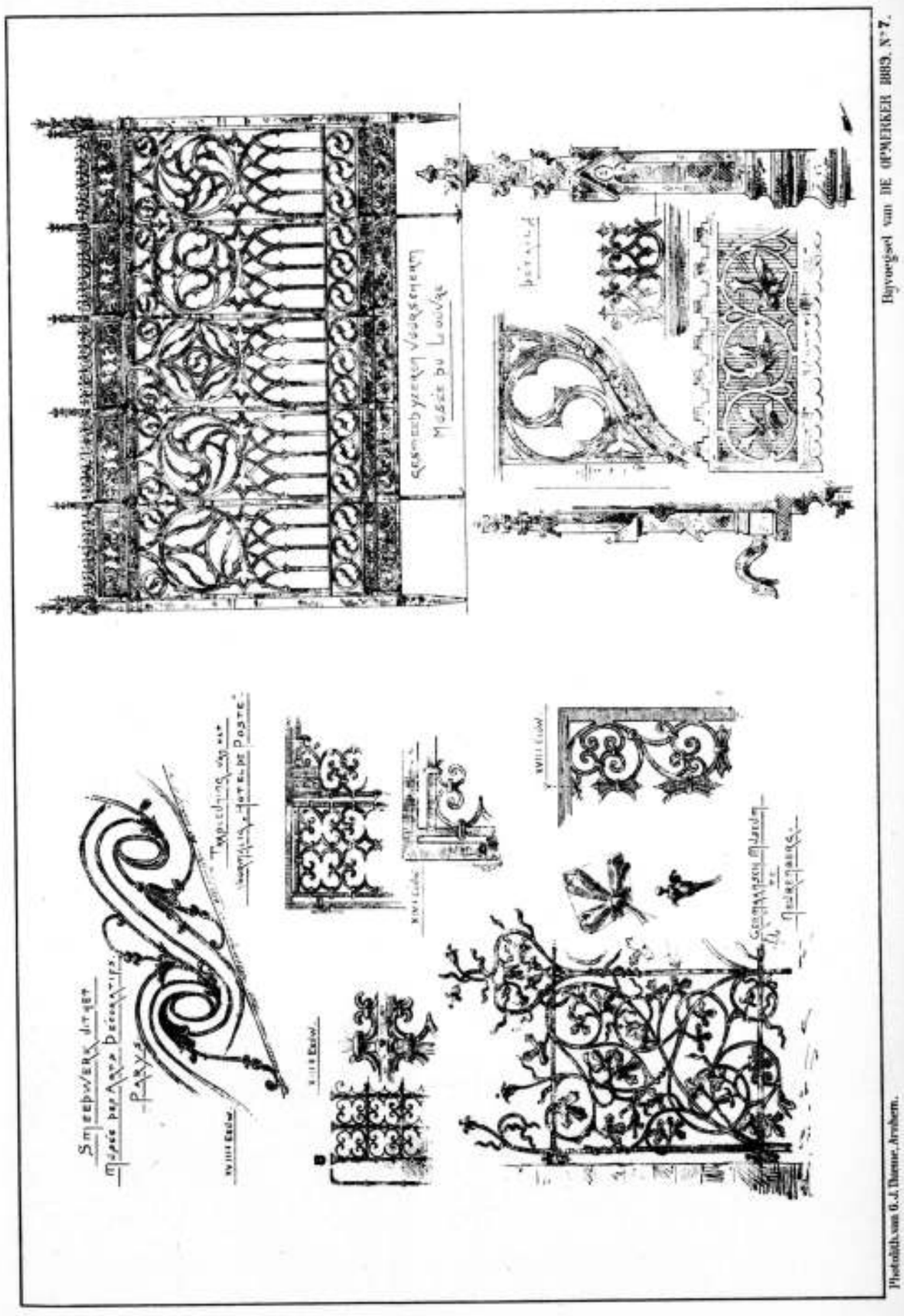

Bijvoegsel van DE OPMERKER 1889, N°. 7.

Photolith. van G. J. Thieme, Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap
A.M.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste-Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *zes gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

a. 913de vergadering, te houden op Woensdag 20 Februari 1889, des avonds te 8 uren, in het Genootschapslokaal.

De agenda voor deze vergadering luidt:

1°. Mededeelingen van het Bestuur.
2°. Ballotage van gewone leden.
3°. Bijdrage van den heer J. E. van der Pek.
4°. Kunstbeschouwing, te geven door den heer Prosper Delin.

b. De programma's der prijsvragen, door het Genootschap voor 1889 uitgeschreven, zijn in dit nommer opgenomen.

Namens het Bestuur:
De 1ste-Secretaris,
G. A. Zeeman.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Vergadering van 6 Februari 1889.

Na opening der vergadering door den Voorzitter werden de notulen gelezen en goedgekeurd.

De Voorzitter installeerde vervolgens de nieuwe leden, de heeren Van Gendt en Hamer.

Door verhindering van den aangekondigden spreker, gaf de heer H. J. Walle zijne toegezegde kunstbeschouwing, bestaande uit de plaatwerken: *Deutsche Renaissance* van Ortwein, *Moderne Kunst in Meister Holzschnitten*, 3e afl., 1889 en *Architectonische Studienblätter* van H. Eude.

Als gewone leden werden voorgesteld de heeren E. H. Klamer, J. Koffieberg, J. F. W. Stom, door de heeren G. van Arkel en Jan L. Springer; de heer E. J. van Dijk, door de heeren J. A. van Voorthuyzen en Jan L. Springer; en de heer J. E. van Niftrik, door de heeren Th. G. Strengers en A. C. Boerma.

Na dankzegging aan den heer Walle voor zijne kunstbeschouwing en eenige huishoudelijke besprekingen werd de vergadering gesloten.

KUNSTSMEEDWERK.

(Bij de plaat.)

De bloeiperioden der verschillende stijlrichtingen hebben steeds schoone kunstvoorwerpen voortgebracht, die, hoe ver ook van elkander verwijderd en hoe groot hun verschil in vorm en opvatting ook zijn moge, toch altijd éénzelfden trek gemeen schijnen te hebben. Hoe is het anders te verklaren dat men bij voorwerpen van de meest uiteenloopende stijlen en voor geheel verschillende doeleinden vervaardigd, dezelfde indrukken ontvangt?

Geven niet die sierlijk krullende lijnen, dat in gracieuse vormen omgebogen ijzer met bloemen en bladeren versierd, die rijke compositie, waarin zich zoo geheel en al de weelderige tijden der 18e eeuw afspiegelen, een even grooten indruk als het fraaie vuurscherm met al zijn rijkdom van lijnen en uiterst fijne verdeeling en vormen, waartoe de Gothiek zich zoo bij uitstek leent?

Werkelijk, daar waar iets schoons gemaakt is, worden wij gedwongen te bewonderen, daar is alleen quaestie van gevoel, en wordt het verstand met zijn dikwijls koude redeneeringen het zwijgen opgelegd.

De verdere schetsen van smeedwerk, een drietal vensterafsluitingen, aanwezig in het „Musée des arts décoratifs" te Parijs, zijn, vooral wat de beide eerste betreft, door hare eenvoudige teekening en degelijke uitvoering, zeker merkwaardig. Het afsluithek in het Germaansch museum te Neurenberg is, met zijn naturalistische compositie, een pronkstuk van smeedwerk, dat vooral in de details meesterlijk is behandeld. Dit is een stuk werk uit de smederij, iets wat men, bij het aanschouwen der details van het vuurscherm uit het „Musée du Louvre", bezwaarlijk kan zeggen; dit laatste is atelier-werk, dat niettemin, om zijn verbazende fijne uitvoering, even groote bewondering verdient.

W. C. BAUER.

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

BOUWKUNDIGE BIBLIOTHEEK

De Opmerker

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Drieknoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *tien gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

a. 913de vergadering, te houden op Woensdag 20 Februari 1889, des avonds te 8 uren, in het Genootschapslokaal.

De agenda voor deze vergadering luidt:

1°. Mededeelingen van het Bestuur.
2°. Ballotage van gewone leden.
3°. Bijdrage van den heer J. E. van der Pek.
4°. Kunstbeschouwing, te geven door den heer Prosper Delin.

b. De programma's der prijsvragen, door het Genootschap voor 1889 uitgeschreven, zijn in dit nommer opgenomen.

Namens het Bestuur:
De 1ste-Secretaris,
G. A. Zeeman.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Vergadering van 6 Februari 1889.

Na opening der vergadering door den Voorzitter werden de notulen gelezen en goedgekeurd.

De Voorzitter installeerde vervolgens de nieuwe leden, de heeren Van Gendt en Hamer.

Door verhindering van den aangekondigden spreker, gaf de heer H. J. Walle zijne toegezegde kunstbeschouwing, bestaande uit de plaatwerken: *Deutsche Renaissance* van Ortwein, *Moderne Kunst in Meister Holzschnitten*, 3e afl., 1889 en *Architectonische Studienblätter* van H. Eude.

Als gewone leden werden voorgesteld de heeren E. H. Klamer, J. Koffieberg, J. F. W. Stom, door de heeren G. van Arkel en Jan L. Springer; de heer E. J. van Dijk, door de heeren J. A. van Voorthuyzen en Jan L. Springer; en de heer J. E. van Niftrik, door de heeren Th. G. Strengers en A. C. Boerma.

Na dankzegging aan den heer Walle voor zijne kunstbeschouwing en eenige huishoudelijke besprekingen werd de vergadering gesloten.

KUNSTSMEEDWERK.

(Bij de plaat.)

De bloeiperioden der verschillende stijlrichtingen hebben steeds schoone kunstvoorwerpen voortgebracht, die, hoe ver ook van elkander verwijderd en hoe groot hun verschil in vorm en opvatting ook zijn moge, toch altijd éénzelfden trek gemeen schijnen te hebben. Hoe is het anders te verklaren dat men bij voorwerpen van de meest uiteenloopende stijlen en voor geheel verschillende doeleinden vervaardigd, dezelfde indrukken ontvangt?

Geven niet die sierlijk krullende lijnen, dat in gracieuse vormen omgebogen ijzer met bloemen en bladeren versierd, die rijke compositie, waarin zich zoo geheel en al de weelderige tijden der 18e eeuw afspiegelen, een even grooten indruk als het fraaie vuurscherm met al zijn rijkdom van lijnen en uiterst fijne verdeeling en vormen, waartoe de Gothiek zich zoo bij uitstek leent?

Werkelijk, daar waar iets schoons gemaakt is, worden wij gedwongen te bewonderen, daar is alleen quaestie van gevoel, en wordt het verstand met zijn dikwijls koude redeneeringen het zwijgen opgelegd.

De verdere schetsen van smeedwerk, een drietal vensterafsluitingen, aanwezig in het „Musée des arts décoratifs" te Parijs, zijn, vooral wat de beide eerste betreft, door hare eenvoudige teekening en degelijke uitvoering, zeker merkwaardig. Het afsluithek in het Germaansch museum te Neurenberg is, met zijn naturalistische compositie, een pronkstuk van smeedwerk, dat vooral in de details meesterlijk is behandeld. Dit is een stuk werk uit de smederij, iets wat men, bij het aanschouwen der details van het vuurscherm uit het „Musée du Louvre", bezwaarlijk kan zeggen; dit laatste is atelier-werk, dat niettemin, om zijn verbazende fijne uitvoering, even groote bewondering verdient.

W. C. BAUER.

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

(A. et A.) EEN RAADHUIS VOOR NIEUWERAMSTEL.

Er zal te Nieuweramstel een nieuw raadhuis gebouwd worden.

Wij vernamen onlangs uit de bladen, dat de Raad dier gemeente, na langdurige overweging en nadat uit meerdere adressen van ingezetenen de publieke belangstelling voor de situatie-quaestie was gebleken, het besluit nam om het nieuwe gebouw ongeveer op dezelfde plaats te doen verrijzen, waar thans het veel te kleine gebouw, dat de gemeente-administratie herbergt, gelegen is.

Het heeft ons zeer verwonderd tot heden niets naders betreffende deze zaak te hooren. De heftige strijd, die zoowel in den Gemeenteraad als daarbuiten over de terreinkeuze gevoerd is, wettigde het vermoeden, dat de gemeentenaren zich bijzonder voor den raadhuisbouw interesseerden. Nadat evenwel de partij, die den Amsteldijk als de aangewezen bouwplaats beschouwde, de overwinning behaalde, heeft het den schijn, alsof men zich over het verdere verloop der zaak, dat is dus den eigenlijken bouw, niet meer warm denkt te maken.

Wat mag hiervan de reden zijn?

Is het stichten van een openbaar gebouw van dien omvang, voor Nieuweramstel eene zoo gewone zaak, dat men zulks, alsof dit van zelf spreekt, maar aan den gemeente-bouwkundige overlaat?

Indien wij juist zijn ingelicht, zou werkelijk reeds een plan bij bedoelden ambtenaar in bewerking zijn en zou den Amstelbewoners dus een pendant te wachten staan van den reusachtigen watertoren, die door zijn nuchter silhouet de geheele fraaie omgeving ontsiert.

Wij hopen voor Nieuweramstel dat dit nieuws niet bewaardheid moge worden. Het is geen persoonlijke antipathie, die ons deze waarschuwing in de pen geeft. Wij willen gaarne aannemen dat de bouwkundige, die op het oogenblik de gemeentelijke bouwwerken beheert, voldoende berekend is voor zijn taak, wat de gewone dagelijksche werkzaamheden betreft. Ook zullen wij niets afdingen op de waardeering, die hem ten deel viel wegens den aanleg van de omvangrijke werken der waterleiding, al blijven wij het betreuren dat de uiterlijke verschijning van den watertoren van een zoo totaal gemis aan kunstzin blijkgeeft.

Het stichten van een raadhuis, ook voor kleinere gemeenten, behoort echter iets meer te zijn dan een zuivere utiliteitsbouw. Dit is steeds aldus opgevat, getuige de vele sierlijke bouwwerken van dien aard, die ons vaderland heeft aan te wijzen en waarop de respectieve gemeenten, zeer terecht, nog heden roem dragen.

Hoeveel eer past daarom aan eene welvarende en aanzienlijke gemeente als Nieuweramstel, wier burgerij in den jongsten tijd hare homogeniteit met hand en tand verdedigde, om de voorgenomen stichting de uitdrukking te doen zijn van een opgewekt gemeenteleven, van een gepasten burgertrots.

Wij vertrouwen dat Nieuweramstel's gemeentebestuur het groote gewicht van de zaak niet zal onderschatten; dat de Raad zal beseffen, hoe dit gebouw bestemd is om in volgende eeuwen de burgerschap getuigenis te geven van den bloei der gemeente en van den kunstzin van het tegenwoordige geslacht.

De eenige weg, die, naar ons gevoelen, leiden kan tot eenen goeden uitslag, is een goed georganiseerde wedstrijd onder de Nederlandsche bouwkunstenaars. In de grootste steden, hiertelande zoowel als in den vreemde, worden voor belangrijke bouwwerken prijsvragen uitgeschreven, en ook in kleinere plaatsen komt dit stelsel gelukkig meer en meer in zwang. Hebben niet alle prijsvragen tot even schitterende resultaten geleid, dit moest veelal geweten worden aan een gebrekkig of weinig vertrouwen inboezemend programma. Voor gevallen als het hier bedoelde zijn echter de bestaande bouwkunstige corporatiën aangewezen en zeer zeker ook bereid om voor het organiseeren van den wedstrijd alle gewenschte hulp en voorlichting te verstrekken en wij twijfelen in dat geval geen oogenblik aan het welslagen ervan

Mogen deze regelen de aandacht van belanghebbenden niet ontgaan, opdat het nieuwe raadhuis van Nieuweramstel zoowel een sieraad voor die gemeente, als een triomf voor de architectuur, zal worden.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

PRIJSVRAGEN.

Door het Genootschap Architectura et Amicitia worden voor het jaar 1889 de volgende prijsvragen uitgeschreven.

A. *Algemeene prijsvraag.* Een concertgebouw; prijs *f* 100, premie *f* 25, tijd van inlevering 16 September.

B. *Algemeene prijsvraag.* Een deftig woonhuis; prijs *f* 75, premie *f* 25, tijd van inlevering 15 Augustus.

C. *Algemeene prijsvraag.* Een brug in een park; prijs *f* 50, premie *f* 25, tijd van inlevering 1 Juli.

D. *Gewone prijsvraag.* Een zitbank in een park; prijs *f* 25, tijd van inlevering 25 Mei.

E. *Gewone prijsvraag.* Een titelvignet voor den kalender; prijs *f* 25, tijd van inlevering 15 April.

ALGEMEENE BEPALINGEN.

De deelneming aan de *algemeene* prijsvragen staat voor alle leden van het Genootschap open.

De deelneming aan de *gewone* prijsvragen is uitsluitend voor *gewone leden* bestemd (art. 64 der Wet).

Alle ingezonden ontwerpen moeten zijn vergezeld van een verzegelden naambrief met vermelding van het motto en voorzien van een geheim teeken (alsmede van een correspondentie-adres (art. 71 der Wet).

De ontwerpen moeten vóór of op den datum van inlevering, voor de verschillende prijsvragen hierboven genoemd, vrachtvrij bezorgd zijn aan het adres van den 1e-Secretaris G. A. Zeeman, American Hotel te Amsterdam.

Wanneer aan deze bepalingen niet is voldaan, worden de ontwerpen onvoorwaardelijk terzijde gelegd. De beoordeeling der prijsvragen geschiedt in verband met art. 69 der Wet na inlevering van de antwoorden op alle prijsvragen.

De behandeling der teekeningen voor alle prijsvragen, uitgenomen die van „Een titelvignet voor den kalender", welke in zwarte-inktlijnen moeten geteekend zijn, wordt den ontwerpers vrijgelaten met dien verstande, dat de bekroonde of gepremiëerde ontwerpen voor photolithographische reproductie geschikt gemaakt moeten worden; eerst daarna zullen de geldelijke beloooningen kunnen worden uitgekeerd.

De vorm der teekeningen zooveel mogelijk te vervaardigen in de verhouding van 3 : 4.

PROGRAMMA VOOR EEN CONCERTGEBOUW.

Het gebouw wordt verondersteld geplaatst te worden op een vrij terrein groot ± 50 bij 90 M.

Het moet bevatten:

1°. Een ruime entrée met overdekte doorrit.
2°. Groote tochtvrije vestibule benevens meerdere uitgangen.
3°. Kamer voor de cassa en het bureau.
4°. Bestuurskamer.
5°. Voldoend getal garderoben voor het publiek.
6°. Garderobe voor muzikanten.

7°. Garderobe en toiletkamer voor solisten.
8°. Artistenfoyer.
9°. Een of twee koorzalen.
10°. Portiersloge.
11°. Groote zaal, waarin voldoende ruimte voor 1000 toehoorders met
12°. Orkestruimte, plaats aanbiedende voor 250 executanten benevens concertvleugel en orgel.
13°. Stemkamer voor muzikanten.
14°. Ruime en gemakkelijke trappen.
15°. Retiraden met toilet voor dames en heeren.
16°. Foyer en restauratiezaal.
17°. Bibliotheek en bewaarplaats voor muziekinstrumenten.
18°. Woning voor den kastelein, desverkiezende in eene insteekverdieping.

Voor het ontwerp worden verlangd:

Plattegronden, Een of meer zijgevels, Een langsdoorsnede, Een dwarsdoorsnede } schaal van 1 : 200.
De voorgevel „ „ 1 : 100.

PROGRAMMA VOOR „EEN DEFTIG WOONHUIS".

Bij dit ontwerp gaat men van de veronderstelling uit, dat het zal worden opgetrokken op een der voornaamste grachten van Amsterdam. De gevelbreedte moet op 16 M. en de diepte van het terrein op 50 M. gerekend worden.

Op de verschillende verdiepingen zullen de volgende vertrekken, enz. aanwezig moeten zijn.

Parterre:
Een ingang.
Vestibule met trap.
Spreekkamer met aangrenzende wachtkamer.
Dienstboden zitkamer
Biljartkamer.
Keuken met bijkeuken.
Kinderspeelkamer.
Provisie- en wijnkelder.
Provisiekamer.
Kamer voor den huisknecht met slaapplaats.
Bergplaats voor brandstoffen.
Privaten.

Rez de chaussée:
Vestibule met trap.
Groote zaal.
Ontvang- en rookkamer voor mijnheer, met aangrenzende bibliotheekkamer.
Ontvangkamer voor mevrouw, met boudoir.
Huiskamer.
Eetzaal met dessertkamer en lift.
Privaten en toiletkamer.
Garderobes.

1e *Etage*:
Vestibule met trap.
Slaapzaal voor mijnheer en mevrouw.
Badkamer.
Kinderkamer.
Kinderslaapkamer.
Slaapkamer gouvernante.
Logeerkamers.
Privaten en toiletkamer.
Garderobes.

Zolderverdieping.
Twee dienstbodenkamers.
Linnenkamer.
Mangelkamer.
Strijkkamer.
Zolder.

De gevel moet ontworpen worden in een baksteenbouw der vroeg-Renaissance, afgewisseld door blokken, banden en versieringen in bergsteen. Men verlangt de teekeningen der plattegronden, een langs- en een dwarsdoorsnede op 1/100 en den voorgevel op 1/50 der ware grootte.

PROGRAMMA VOOR „EEN BRUG IN EEN RIJ- EN WANDELPARK."

Bij dit ontwerp moet worden rekening gehouden met de volgende bepalingen, in verband met onderstaande schetsteekening.

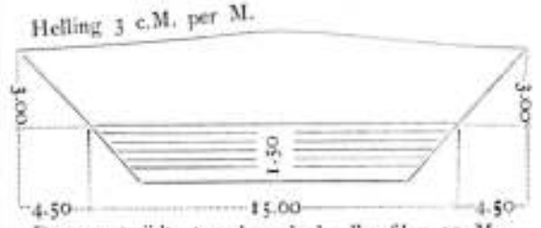

Doorvaartwijdte tusschen de landhoofden 10 M.
Breedte rijweg 6 M.
Breedte trottoirs 2 M.
As van den weg bij de landhoofden 3.20 M. boven de waterlijn.

De ontwerper is zoowel in de keuze der materialen als in de wijze van constructie vrijgelaten.

Voor eene behoorlijke avondverlichting moet worden zorggedragen.

Verlangd worden de volgende teekeningen:
plattegrond schaal 1 à 100.
dwarsdoorsnede „ 1 à 100.
vooraanzicht der brug „ 1 à 50.

PROGRAMMA VOOR „EEN ZITBANK IN EEN PARK"

Het ligt in de bedoeling dit ontwerp een monumentaal karakter te geven; de bank moet gewijd zijn aan de nagedachtenis van een beroemd letterkundige.

Men veronderstelt dat het monument zal geplaatst worden op een terrein, van waaruit, behalve aan de achterzijde, een vrij uitzicht op de omgeving bestaat, terwijl een breede weg voor en langs het monument gelegen is.

Het geheel moet begrensd zijn tusschen de afmetingen 6 en 12 M.; vorm, enz. zijn den ontwerper vrijgelaten.

Verlangd worden: plattegrondteekening op $^1/_{50}$ en opstand op $^1/_{20}$ der ware grootte.

PROGRAMMA VOOR „EEN TITELVIGNET VOOR DEN KALENDER."

De afmetingen van het vignet zijn 11 cM. hoogte bij 7 cM. breedte; als titel moet in letterschrift zijn vermeld:

Architectura et Amicitia
Kalender.

terwijl het jaartal 1890 duidelijk moet zichtbaar zijn.

De teekening in zwarte-inktlijnen op de ware grootte moet voor photolithographische reproductie geschikt zijn.

Aldus opgemaakt door de Commissie ter behandeling van bepaalde vakken en ter oplossing van vragen.

Amsterdam, 14 Februari 1889.

De Secretaris,
A. C. BOERMA.
Namens het Bestuur:
De 1ste-Secretaris,
G. A. ZEEMAN.

(A. et A.)

PRIJSVRAAG
VOOR EEN KERK TE ROTTERDAM.

Onderstaand „program" werd deze week verkrijgbaar gesteld. Zeker zullen er vele bouwkundigen gevonden worden, die gaarne eene gelegenheid als deze zouden aangrijpen, om op het gebied der kerkelijke kunst lauweren te oogsten; te meer is het daarom te betreuren, dat de bepalingen van dit model-program van dien aard zijn, dat wij onze vakgenooten niet ernstig genoeg kunnen waarschuwen tegen deelneming aan deze prijsvraag.

Het stuk luidt als volgt:

PROGRAM-PRIJSVRAAG.

Het Bestuur der Vereeniging De Kerkelijke Kas te Rotterdam, voornemens zijnde over te gaan tot het bouwen van een kerk ten behoeve der Ned. Geref. Kerk van Rotterdam, op een terrein gelegen aan de Ammanstraat te Rotterdam, wenscht daarvoor eene prijsvraag uit te schrijven.

Door eene daartoe te benoemen Jury zullen de plannen, die uiterlijk 15 Maart 1889 vrachtvrij moeten worden ingezonden bij den Voorzitter van 't Bestuur, den weled. heer W. A. Vrolijk Sr., Mauritsweg 67 te Rotterdam, worden beoordeeld.

Voor het best gekeurde plan zal, ingeval het voldoet aan bijgaande bepalingen, worden uitgeloofd de som van *f* 500 en voor het daarop volgende de som van *f* 250, waarvoor die plannen met de daartoe behoorende bescheiden het eigendom worden van gemeld Bestuur, dat in geen geval gehouden zal zijn die uit te voeren of de ontwerpers met de uitvoering van dezelve op welke wijze ook te belasten, wordende het ervoor gehouden, dat van alle rechten ten behoeve van gemeld Bestuur afstand is gedaan.

Ieder plan moet zijn voorzien van een merkteeken, welk merkteeken ook vermeld moet zijn op een bij het plan te voegen verzegeld couvert, bevattende naam en woonplaats van den inzender.

Alle niet goedgekeurde plannen zullen voor 15 April 1889 franco aan de inzenders worden teruggezonden.

BEPALINGEN.

a. Het gebouw moet worden binnenwerks breed 23 M. en diep 36 M.

b. Het gebouw moet zijn vrijstaand met ingangen aan de voor-, achter- en zijgevels.

c. Aan den achtergevel moet worden gerekend op een vertrek voor den predikant, een kamer voor doopelingen en een dito ten behoeve der dienstdoende kerkeraadsleden.

d. Het gebouw moet kunnen bevatten 1600 à 1800 zitplaatsen; voor zitplaatsen moet worden gerekend op banken.

e. De ruimte voor het orgel moet worden gereserveerd aan de achterzijde van het gebouw.

f. De plannen moeten worden uitgevoerd overeenkomstig de bepalingen van de verordening op het bouwen te Rotterdam.

g. Bij het plan moet worden overgelegd, behalve de noodige details, een voorloopig bestek met begrooting der kosten zoowel van het gebouw zelve als van het ameublement, als: predikstoel, voorlezerskatheder, banken enz. en wel èn voor het gebouw èn voor het ameublement voor ieder afzonderlijk. Onder het ameublement is niet begrepen, het eventueel aan te brengen orgel, het ameublement der verschillende kamers en gordijnen, indien die mochten noodig blijken.

h. Bij het plan en de begrooting moet worden gerekend op de benoodigde gasaanleg, zoowel voor het gebouw als voor de verschillende lokaliteiten (zonder ornementen).

i. De kosten mogen de 45 à 50 mille niet te boven gaan.

Namens het Bestuur der Vereeniging „de Kerkelijke Kas" te Rotterdam.
W. A. VROLIJK SR., *Voorzitter.*
T. TROMP, *Secretaris.*

Rotterdam, Februari 1889.

Zooals men ziet *zal het Bestuur in geen geval gehouden zijn de bekroonde projecten uit te voeren of de ontwerpers met de uitvoering van dezelve, op welke wijze ook, te belasten.* Namen van Juryleden worden niet vermeld; eene Jury zal later worden benoemd (zeker door het Bestuur).

De bedoeling is duidelijk.

Men verwacht een ruimen oogst van plannen. Één of meer doleerende timmerlieden, niet in staat om zelf een behoorlijk plan te ontwerpen, zullen zich wel met de beoordeeling willen belasten, om dan uit den voorraad te nemen wat van hunne gading is. De uitvoering kan daarna weinig zorg meer baren; den beoordeelaars is die taak wel toevertrouwd en de prijswinnaars kunnen toezien hoe hunne plannen worden mishandeld of geheel terzijde gelegd.

Veel liefde voor de kunst zal wel niemand van die zijde ooit verwacht hebben. Hetgeen in de laatste halve eeuw door de ultra-Protestantsche kerkgenootschappen is gebouwd, kan schier zonder uitzondering tot de bouwkunstige misgeboorten gerekend worden.

Doch dit gaat te ver. Het prijsvragenstelsel op dusdanige wijze te misbruiken, den arbeid en het talent van alle deskundigen in te roepen, zonder den minsten waarborg te geven voor eene eerlijke beoordeeling, ja met de kennelijke bedoeling om de meest gewone eischen van billijkheid terzijde te stellen; zulk eene handelwijze mag niet zonder een krachtig protest worden geduld.

Wij vertrouwen daarom dat de Nederlandsche architecten genoeg *esprit de corps* zullen toonen te bezitten om door eene algemeene onthouding dergelijke speculaties voor het vervolg onmogelijk te maken.

TECTORIUM.

(Ingezonden).

Aan de Redactie van »De Opmerker".

Mijnheer de Redacteur,

In het nummer van jl. Zaterdag van uw Orgaan, vond ik in het verslag van een vergadering der Afdeeling Leiden van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, van 31 Januari, de daar uitgesproken opinie, dat het inlandsche tectorium van beter kwaliteit zou zijn dan het Engelsche.

Hoewel ik tot nog toe, als invoerder van de origineel door mij tectorium genoemde dakbedekking, het beter achtte geen nadeelen van het sedert kort in Gorkum nagemaakte Engelsche fabrikaat te openbaren, zoo kan ik nu toch niet nalaten op te komen tegen deze botweg uitgesproken meening. Wanneer dezelve niet in een vakkundig, officieel Orgaan als het uwe uitgedrukt was, zou ik nog zwijgen, daar ieder nieuw Hollandsch fabrikaat, al is het ook namaak, eerder toegejuicht en geapprecieerd als vrucht van ondernemingsgeest moet worden, dan wel veroordeeld. Het moet dan echter ook een verbetering zijn en dit is het Hollandsche zoogenaamde inlandsche tectorium *niet. Het inlandsche tectorium kan niet scherp gebogen worden zonder te splijten*, hetwelk een fout aantoont, groot genoeg om het voor goed als dakbedekking te verwerpen. Het origineele ruwe Engelsche tectorium kan eenmaal of meermalen scherp gebogen worden *zonder* te *splijten*.

Het inlandsche tectorium heeft een voor het oog aangenamer aanzien daar het glad is. Het Engelsche Tectorium, hoewel ook glad in den handel gebracht, heeft aangetoond dat het ruwe soort te verkiezen is. Van dit ruwe soort o. a. is de groote kap van de drukkerij van den heer Thieme te Nijmegen over een oppervlakte van *duizend* vierk. meter voorzien en kan ieder zich van de soliditeit daarvan overtuigen.

Voorloopig, mijnheer de Redacteur noem ik alleen dit groote gebrek van het inlandsche tectorium, *niet* uit handels-concurrentiezucht doch om bovengenoemde redenen en omdat de meening, uitgesproken in de bedoelde Leidsche vergadering, mij volkomen ongemotiveerd en onjuist voorkomt.

Met mijn dank voor plaatsing hiervan,
Hoogachtend,
Het TECHNISCH BUREAU DE VOOGT.

Amsterdam, 12 Febr. 1889.

Naar aanleiding van het bovenstaande schrijft de heer Lancel ons het volgende:

In antwoord op het schrijven van het Technisch Bureau De Voogt, wensch ik voorloopig te volstaan met deze opmerkingen:

1°. Het *inlandsch tectorium* is aangenamer voor het oog dan het Engelsche.

2°. De maten, waarin het *inlandsch tectorium* gemaakt wordt, veroorloven een meer economische toepassing, terwijl de prijs ook minder is.

3°. Het *inlandsch tectorium*, hoewel niet zoo slap als het Engelsche, is *uitstekend te buigen, zelfs gekeel dubbel te vouwen zonder te splijten.*

4°. In het Engelsch tectorium, door mij en anderen bij veranda's toegepast, ontstonden na korten tijd roestgaatjes, welke ongetwijfeld gevaar voor mindere waterdichtheid opleveren.

5°. Wat de gladheid aangaat, zal het mij aangenaam zijn te vernemen, welke nadeelen daaraan verbonden zijn.

Overigens is het materiaal, vooral het inlandsch, nog jong en zal eene langere ondervinding uitspraak moeten doen. Naar mijne overtuiging echter verdient het *inlandsch product* de voorkeur.

Hoogachtend,
Leiden, 14 Febr. 1889. P. G. LANCEL.

VEREENIGING »ARCHITECTURA" TE 'S-GRAVENHAGE.

Gewone vergadering van Woensdag 13 Februari 1889.

Na het vaststellen der notulen van de voorgaande bijeenkomst, werden de heeren J. W. Haring en F. Nieuwerkerk als gewoon lid aangenomen.

Door het Bestuur is als donateur der Vereeniging aangenomen de heer Joh. Mutters Jr., architect te 's-Gravenhage.

De Voorzitter vestigde de aandacht op eenige monsters van inlandsch tectorium, welke door den heer M. Nooijen waren tentoongesteld, benevens eene door hem geschilderde decoratie op dat materiaal, hetwelk daartoe op een raamwerk is gespannen. Door de aanwezige circulaires kon men van eenige eigenschappen van deze doorschijnende stof kennis nemen.

Thans werd het woord gegeven aan den heer Z. Hoek, die eene voordracht hield, getiteld: *De Natuur in de Kunst.*

Spreker verklaarde deze rede te willen houden, naar aanleiding van de voordracht, eenigen tijd geleden door de heeren Brückmann en Van Malsen ten beste gegeven — en daarbij de meening dier heeren hier en daar te weerleggen. Vooreerst ging de heer Hoek na wat oorspronkelijkheid in de kunst is. Volgens spreker's zienswijze bestaat oorspronkelijkheid niet in het *kiezen* van motieven, doch in de *behandeling* daarvan, door het in acht nemen van gepaste afwisseling in elke samenstelling. Dat oorspronkelijkheid niet ieder is gegeven, behoeft geen betoog; het willen alleen is niet voldoende. Evenwel kiest elk kunstenaar zijn model in de natuur, doch staat er zelf boven, want zoodra hij de natuur eenvoudig kopieert, loopt hij dadelijk gevaar haar slaaf te worden; de natuur moet vertaald, vertolkt worden, en dit bereikt men door de natuur-*vormen* te karakteriseeren en te stileeren, waartoe studie noodig is. Wanneer men spreekt van idealiseeren, dan heeft men te doen met iets hoogers, met het werk van een genie. Nooit moet men in de kunst eene zuivere nabootsing geven, welke als 't ware eene tweede uitgave zou kunnen genoemd worden; deze is niet noodig, omdat de eerste uitgave, de natuur zelve, goed en volmaakt is. Een en ander werd door den heer Hoek met voorbeelden verduidelijkt, waarbij hij o. a. opmerkte dat verschillende kunstenaars van eenzelfde model eene andere, eigen opvatting hebben. Hierna ging spreker over tot de behandeling, meer bepaald op het gebied der architectuur, en wees erop hoe de volken uit de vroegste tijden het strengst hebben gestileerd; voorts hoe de Gothiek hare eigen motieven op nieuw uit de natuur koos en die zoodanig verwerkte en toepaste, dat, hoe dicht ook somtijds de natuur naderende, nimmer de heerschappij daarover werd uit het oog verloren. Toen dit laatste echter geschiedde, kreeg men het verval en den overgang tot de Renaissance, waarin evenzeer de natuur als bron voor de rijke motieven diende, doch steeds om die gestileerd toe te passen en waarin de ornementeele samenstellingen allezins getuigenis afleggen dat tegen ontaarding in naturalisme is gewaakt.

Nadat de heer Hoek zijne rede hiermede geëindigd had, gaf de Voorzitter gelegenheid tot discussie, waarvan door eenigen werd gebruik gemaakt. Eigenaardig is het daarbij te kunnen opmerken dat men, zonder het aanstonds te willen toegeven, het eigenlijk met elkander eens is. Van weerleggen, in den zin als door den heer Hoek in den aanvang bedoeld, kan ten minste niet rechtstreeks sprake zijn. Het debat werd in de pauze, welke thans volgde, meer een club" voortgezet.

Als kunstbeschouwing was door den heer A. Mondt Jr. afgestaan: *Monographies de Bâtiments Modernes*, par Raguenet, en door den heer E. F. Ehnle: *Architektur der Gegenwart*, van Otto Licht (Lief. 4), hetgeen alles met veel belangstelling werd bezichtigd.

Onder dankzegging aan den heer Hoek voor zijne belangwekkende rede en aan de kunstgevers voor hunne bijdragen werd deze drukbezochte vergadering gesloten.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

AFDEELING »HAARLEM EN OMSTREKEN."

Vergadering van 24 Januari 1889.

Nadat de vergadering door den Voorzitter geopend is, werden de notulen gelezen en onveranderd goedgekeurd.

De ontwerpen, ingekomen op de in 1887 door de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst uitgeschreven prijsvragen voor een protestantsche kerk, een lantaarnpaal en een bibliotheekbetimmering, waren in de vergaderzaal opgehangen en werden door de meeste leden aandachtig beschouwd.

De kunstbeschouwing, die nu volgde, aangeboden door den heer P. Kleyweg Dyserinck, bestond uit een fraaie en groote collectie photographieën van de merkwaardigste gebouwen uit verschillende steden van Europa.

Nadat achtereenvolgens die uit Berlijn, Dresden, Praag en Weenen in oogenschouw waren genomen, werd op voorstel van een der leden besloten, wegens het vergevorderd uur, het groot aantal overblijvenden als kunstbeschouwing voor de eerstvolgende vergadering te bestemmen.

Onder dankzegging aan den heer Kleyweg Dyserinck voor zijn belangrijke kunstbeschouwing, werd de vergadering gesloten.

AFDEELING 'S-GRAVENHAGE.

Vergadering van Vrijdag 8 Februari 1889.

Na lezing en goedkeuring der notulen van de vorige vergadering, deelde de Voorzitter mede, dat van het Hoofdbestuur der Maatschappij een missive was ingekomen, als antwoord op de vraag van de Afdeeling om geldelijken steun voor het opmeten en in teekening brengen van oude gebouwen.

Uit dat antwoord bleek, dat geen vaste toelage kan worden verstrekt, maar wel voor ingekomen teekeningen na beoordeeling belooningen worden gegeven, en dat het dikwerf niet plaatsen van ingezonden teekeningen is toe te schrijven aan het overvloedig aantal teekeningen, nog in het archief van de Maatschappij aanwezig. Door eenige leden werd echter opgemerkt dat juist in de laatste jaren zoo weinig was verschenen, en het nut van het bestaan eener Commissie van redactie *in eene Afdeeling* dan ook zeer twijfelachtig was. Wanneer toch die Commissie, die door de Vergadering benoemd wordt, kans loopt dat de door haar ingezonden stukken en teekeningen niet geplaatst worden, dan is het niet zeer aanmoedigend lid dier Commissie te zijn en rijst de vraag of het niet beter ware, eene Commissie, die toch maar weinig reden van bestaan heeft, te ontbinden. Men oordeelde het dan ook het beste dat de Commissie het maar »kalmpjes aan" zou aanleggen.

Op de vraag van den Bibliothecaris aan de Maatschappij, waarom niet, evenals vroeger, jaarlijks de werken van de Maatschappij werden ontvangen, was een schrijven ingekomen, dat de Afdeeling tegen betaling van *f* 5 's jaars alle werken zou kunnen ontvangen. Met algemeene stemmen werd tot deze uitgave besloten en tevens dat men zou trachten ook in het bezit te geraken van de ontbrekende uitgaven van de Maatschappij. Vervolgens werd medegedeeld dat de reeds vroeger uitgeschreven prijsvraag Een ingang van een Katholieke begraafplaats, met wijziging in de voorwaarden, opnieuw was uitgeschreven.

Daarna werden behandeld de bekende vragen, door de Maatschappij gesteld, voorzoover deze niet op eene vorige vergadering besproken zijn. 1°. Vraag II, »het veelvuldig gebruik dat tegenwoordig gemaakt wordt van riolen van portland-cement en de toepassing van hetzelfde materiaal ook voor beerputten, doet de vraag rijzen: welke resultaten heeft men verkregen door de toepassing van riolen en beerputten, vervaardigd uit cement en grint?" Door de leden, met de beantwoording belast, werd ter completeering van het op de vorige vergadering ingediend antwoord medegedeeld, dat een riool, dat reeds lang dienst gedaan had, door hen onderzocht was en in zeer goeden staat bleek te zijn; het vocht, door het riool afgevoerd, was niet dieper dan 1 à 2 cM. in de wanden getrokken, terwijl het overige geheel droog was. Als de beste verhouding noemden zij 1 deel cement bij 3 deelen grintzand en, bij groote afmetingen voor overkluizing, 1 deel cement bij 2 deelen grintzand; deze rioolbuizen waren beproefd 12 dagen nadat zij gemaakt waren. Voor de totale verharding van cementspecie wordt gerekend 160 à 170 dagen. Voor putten kan in plaats van grintzand, zand en geklopte puin worden gebruikt. Wat den prijs betreft kunnen riolen van portland-cementspecie gerekend worden 1½

goedkooper te zijn dan gemetselde, ook omdat het leggen veel spoediger kan geschieden, en men geen houten fundeering noodig heeft, wat bij gemetselde riolen zeer veel het geval is. Als voordeel werd nog aangemerkt het gemis van de vele voegen. Na eenige discussie werd besloten het rapport als het gevoelen der Afdeeling aan de Maatschappij te zenden.

De heer Lorrie deelde mede, dat de resultaten van het in de vorige vergadering toegezegde scheikundig onderzoek naar de hoedanigheid van grenenhout, nog niet waren ontvangen, en hij derhalve nog niets naders betreffende de vraag kon melden.

Als antwoord op vraag IV: »Welke ondervinding heeft men in de practijk opgedaan omtrent het gebruik van carbolineum", diende de verklaring dat de toepassing van carbolineum nog te zeldzaam was, om een proefondervindelijk rapport uit te brengen.

Op vraag VI: »In de groote zoowel als de kleine steden, komt het niet zelden voor, dat gebouwen, die fraaie voorgevels vertoonen, achter- en zijgevels te zien geven, die de geheele buurt ontsieren", bleek men geen bepaald antwoord te kunnen geven. Als zeer doeltreffend merkte de daartoe benoemde Commissie op, dat door het onderling samenwerken van de verschillende bouwkundigen, ter zelfder plaatse werkzaam, en medewerking van de principalen, wel nut te wachten was; vervolgens, dat bij door gemeentebesturen verkocht wordenden grond eenige bepalingen, op doelmatige wijze vastgesteld, zeer goed zouden kunnen werken.

Van de heeren Wesstra en Stichter was een antwoord ingekomen op vraag VII: »Het is niet zeker of, ook wanneer de A. V. door de Regeering meer of minder worden gewijzigd, deze wijzigingen wel zoo ingrijpend zullen zijn, dat zij toch nog zonder nadeel voor de particuliere werken van toepassing kunnen worden verklaard. Daarom doet zich de vraag voor, of het niet meer de voorkeur zou verdienen om vanwege de Maatschappij een stel A. V. op te maken." Door hen werd verbetering van de A. V. als een zeer nuttig werk aangeprezen, doch door de zeer verschillende omstandigheden, waarin Staat en particulieren bij een aanbesteding verkeeren, achtte de vergadering het onmogelijk, om de A. V. zoo in te richten, dat zij voor beiden zonder bezwaar te gebruiken zouden zijn. De Vergadering was van oordeel dat het van groot nut kon zijn als de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst algemeene voorschriften voor particulieren samenstelde, waarnaar in de bestekken, evenals dit thans met de A. V. geschiedt, verwezen zou kunnen worden.

Als antwoord op vraag VIII: »Ligt het op den weg van onze Maatschappij om de uitgave te bevorderen van een beknopt, doch volledig overzicht van de geschiedenis der bouwkunst in Nederland?" waren de heeren Kerling en Brouwer Jr. van meening, dat de geschiedenis der bouwkunst in Nederland, vooral bij de Nederlanders zelf, te weinig bekend is en het daarom zeker op den weg der Maatschappij ligt, de uitgave van een beknopt overzicht te bevorderen, omdat particulieren èn door de groote kosten, daaraan verbonden, èn door het veelomvattende van den arbeid, weinig kans zouden hebben hun moeite beloond te zien.

Vraag IX: »Is het wenschelijk dat zij, die aan de Polytechnische school te Delft de lessen hebben bijgewoond en met goed gevolg het eindexamen dier school afgelegd hebben, in de gelegenheid worden gesteld, door middel van een tweede examen proeven af te leggen van hunne practische bekwaamheid, waarna hun een graad of titel verleend wordt?" aan de heeren H. L. Boersma en J. J. van Nieukerken ter beantwoording gegeven, was volgens het oordeel der Vergadering zeer diplomatisch beantwoord. Genoemde heeren meenden, dat de vraag door eene Commissie, bestaande uit gediplomeerden en niet gediplomeerden, rijksbouwmeesters en particuliere architecten, moest worden beantwoord.

Ten slotte werden door den heer Kriens zeer verrassende bijzonderheden medegedeeld omtrent het heilige getal 7 in den bouw van den Dom te Keulen.

Afdeeling Leeuwarden.

Vergadering van 15 Februari 1889.

Na opening der vergadering werden de notulen van de vorige bijeenkomst gelezen en onveranderd goedgekeurd. De Voorzitter doet eenige mededeelingen van huishoudelijken aard en geeft daarna het woord aan den heer Th. Oostenbrug, die bereidwillig op zich had genomen op deze vergadering het bouwmateriaal *basalt* te behandelen.

Het basalt is een bouwmateriaal, dat zoowel bij burgerlijke als waterbouwkundige werken veel wordt toegepast en ontstaat, volgens den geoloog Hutton, door eene vulkanische werkzaamheid; dit bewijzen nog heden ten dage de uitstroomingen van *lava* uit de schoorsteenen der aarde, of vulkanen; want *lava* is niets anders dan poreus *basalt*. De natuurkrachten werken volgens onverbiddelijke wetten beurtelings opbouwend en weder vernielend; hier aan 't licht brengend wat vroeger in de diepte verborgen lag; daar bedelvend wat pas aan de oppervlakte was ontstaan.

Nadat verschillende bewijsgronden werden geleverd dat het basalt werkelijk van vulkanischen oorsprong is en na de samenstellende bestanddeelen, de vorming van het basalt, de basaltische landstreek en de basaltgroeven uitvoerig te hebben besproken, werden de zoogenaamde zonnebranders behandeld, die men vooral vindt in de groeven van Erpel en van Linz. Dit zijn basaltsteenen met onregelmatige prismatische knobbels bedekt, ook wel pokken genoemd, die door blootstelling aan zon en lucht van elkander gescheiden worden. Wanneer een knobbel eenmaal van den steen gescheiden is, is het of de steen nachtjesaan verteert en valt hij in 't laatst uiteen. In het bijzonder moet bij 't gebruik van basalt daarop gelet worden; men onderscheidt ze van het gezonde basalt door de witte aderen, die er doorloopen en de witte sterretjes die zich aan het oppervlak bevinden. Voornamelijk als ze tot zetsteen in dijkglooiingen zijn gebezigd, kan men ze na een regenbui duidelijk van de gezonde soorten onderscheiden, door hun sneller opdrogen. Voordat de zonnebranders brokkelig worden, moeten ze geruimen tijd aan zon en weder zijn blootgesteld. Men heeft ze voor eenige jaren aan een nieuwen kaaimuur te Keulen geleverd; doch na 1 à 2 jaar waren er veel gescheurd, zoodat ze uitgehaald en door anderen vervangen moesten worden.

Ofschoon de meeste basaltgroeven goede steen leveren, zijn echter eenige jaren geleden in Noord-Holland de steenen van Dattenberg afgekeurd; de oorzaak schijnt hierin te zijn gelegen, dat deze steenen, meer ijzerdeelen bevattende, bij aanraking met zoutwater scheurden en verbrokkelden. Voor de beste groeven houdt men die van Minderberg en Hummelsberg. Voor *goede* basalt eischt men de volgende voorwaarden: Het moet zijn uitwendig glad en zuiver, zonder aanhangsels van aarde of grond en van een effen grijze kleur; op de breuk glad, fijn van korrel en van eene schoone helderblauwe kleur. Als men er op slaat moet het een helderen klank weergeven. Goede basalt behoudt deze kenmerken jaren lang. Ook wordt voor goede steenen de eisch wel eens gesteld, dat ze, na 10 minuten onder kokend water gedompeld te zijn, in het daarop volgende etmaal niet mogen scheuren of afbrokkelen. De slechte steenen kunnen in geen geval deze proef doorstaan. Slechte basalt heeft een aardachtig aanzien en is inwendig van eene donker zwartachtige kleur. Tot de slechte basalsoorten behooren de reeds genoemde zonnebranders; witte, gele en roodbruine strepen of aderen zijn mede een kenmerk van minder goede hoedanigheid. Zoodanige steen brokkelt op de aderen af en valt in stukken. Schilfrigheid is mede een gebrek, zoo ook 't grofkorrelig zijn op de breuk. Wat het specifiek gewicht van de basaltsoorten betreft, werd door wijlen den Inspecteur-generaal van den Waterstaat, Goudriaan, bevonden dat deze afwisselde tusschen 2.8 en 3.1. Door handelaars wordt opgegeven een specifiek gewicht van 2.8 en verklaard dat zoodanig basalt noch door de inwerking der lucht, noch door die van water lijden kan. Men is echter algemeen van gevoelen, dat groote zwaarte een hoofddeugd is van iedere basaltsoort. De exploitatie van het basalt is voordeeliger dan die van eenig andere natuurlijke steen en komt in den handel voor in: zuilenbasalt, tafelbasalt, schrotbasalt, kogelbasalt en basaltkeien van verschillende afmetingen.

Het bezetten van onze zeedijken met steen is betrekkelijk van zeer jongen datum; de bezetting met zuilenbasalt dagteekent van voor ongeveer dertig jaren. In het begin dezer eeuw werd eene dergelijke verdediging gelegd op den Helderschen zeedijk. Eerst in 1827 brak het tijdperk aan, waarin de dijksglooiingen, die *vóór* dien tijd belegd waren met strooi en rijshout, versterkt met vlechttuinen en perkoenpaalrijen, vervangen werden door glooiingen met steen bezet. Vroeger gebruikte men veelal Vilvoordsche- en Doornikesche steen, doch in de laatste 25 jaren is het gebruik van die soorten sterk afgenomen en dat van basalt in ruime mate toegenomen. De oorzaak daarvan ligt hoofdzakelijk daarin, dat, terwijl de kern van de Vilvoordsche steen zeer hard, de korst daarentegen veel zachter is zoodat die korst mettertijd door golfslag wordt verwijderd en openingen tusschen de steenen doet ontstaan, welke afschuivingen tengevolge kunnen hebben. De Doornikesche steen heeft dit tegen zich, dat ze altijd *onder* gewoon hoogwater moet verwerkt worden, daar ze niet de werking van zon en lucht kan doorstaan, om reden ze uit haar aard schilferachtig is. De Lessinesche steen, bestaande uit zeer harde porfierstukken, wordt vooral in 't Zuiden van ons land veel gebruikt.

De kracht van eene steenglooiing ligt namelijk: 1°. in het gewicht der steenkorst; 2°. in de klemming der steen onderling en 3°. in het gewicht van ieder der steenen in het bijzonder; omdat 1°. bij gelijke dikte, eene zwaardere steenkorst een kleiner stootvlak aan de golven aanbiedt dan eene lichtere; 2°. omdat de wrijving of klemming tusschen de steenen moet overwonnen worden, alvorens zij uit de steenkorst te lichten zijn, en 3°. omdat zware steenen, zelfs bij geheele vrije ligging, moeilijker door golfslag worden verplaatst dan lichte.

Men heeft in het algemeen aangenomen dat 1 M³ steenkorst gemiddeld weegt:

in eene glooiing van	Vilv.	steen	1880	KG.
» »	»	» Doorn.	»	2110	»
» »	»	» Less.	»	2100	»
» »	»	» basalt	»	2300	»

Bij eene Vilvoordsche steenglooiing staat dus een 22% grooter oppervlak aan de werking van de golven bloot, dan bij eene basaltglooiing van dezelfde dikte.

Alsnu zette spreker de wijze van bewerking en de toepassing nauwkeurig uiteen. Nadat eenige vragen betreffende het gebruik van basalt, in plaats van gebakken steen, waren beantwoord, bracht de Voorzitter den spreker dank voor hetgeen hij dezen avond ten beste had gegeven.

Binnenlandsche Berichten.

's-Gravenhage. De Minister van Marine brengt ter kennis van belanghebbenden, dat er één plaats als adspirant-ingenieur bij de Nederlandsche Marine op eene jaarwedde van *f* 1000 wordt opengesteld

Zij die op den 1sten September e. k. hun 26ste jaar nog niet zijn ingetreden en in het bezit zijn van de diploma's van scheepsbouwkundig en van werktuigkundig ingenieur, ingevolge de wet van den 2den Mei 1863 (*Staatsblad* n° 50), worden opgeroepen om vóór of op den 21sten Februari e. k. een verzoekschrift op zegel in te dienen, om tot het te houden vergelijkend examen te worden toegelaten. Voor den omvang van dit examen en de stukken, door sollicitanten over te leggen, wordt naar de *Staatscourant* verweezen.

— De gasfabrieken te Tolen en te Steenbergen, behoorende aan de firma Wolterbeek van Baggen & Co., te Amsterdam, zijn Woensdag in publieke veiling te Tolen gekocht door den heer van Baggen, te Apeldoorn: die te Tolen voor *f* 5100, en die te Steenbergen voor *f* 8050.

Vacante Betrekkingen.

— Bij de Nederlandsche marine is een plaats als adspirant ingenieur op eene wedde van *f* 1000 opengesteld (zie de in dit nommer geplaatste berichten).

— Voor den artillerie constructie-winkel te Soerabaia wordt verlangd een ingenieur-werktuigkundige. Zij, die voor die betrekking in aanmerking wenschen te komen, moeten zich vóór 15 Maart 1889 bij een gezegeld adres aanmelden bij het Ministerie van Kolonien. Nadere bijzonderheden bevat n°. 34 der *Staatscourant*.

Personalia.

— De ingenieur 1e kl. der marine P. J Turk, met 1 Februari belast met diensten van algemeenen aard, is te Rotterdam geplaatst.

— Tot tijdelijk ambtenaar bij den algemeenen dienst van den waterstaat te 's-Gravenhage is met ingang van 11 Februari benoemd de heer J. W. Scheffelaar, geweezen opzichter 3e kl. bij den aanleg van staatsspoorwegen.

— Naar men vernoemt, is de heer L. L. Polis, civiel-ingenieur, benoemd tot ingenieur bij de *Grand Central Belge* ter standplaats Maastricht.

— Tot opzichter van den polder Dirksland is benoemd de heer P. de Groot te Alblasserdam.

ADVERTENTIEN.

Bouwkundige.

A. C. BLEYS, Bouwmeester te *Amsterdam*, verzoekt beleefd den Bouwkundige, welken hij het **eerste deel WATERBOUWKUNDE STORM BUYSING ter leen** verstrekte, dit terug te bezorgen.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *'S-HERTOGENBOSCH*, zullen op **Donderdag 21 Februari 1889**, des voormiddags ten 10 ure, ten Raadhuize alhaar, bij enkele inschrijving,

aanbesteden:

Het maken van Gebouwen en Inrichtingen ten behoeve der Stedelijke Gasfabriek.

Het bestek en de teekeningen liggen ter inzage op het Raadhuis te *'s-Hertogenbosch* en zijn verkrijgbaar bij den Gemeente-Architect J. M. NABBE alsdaar, tegen betaling van *f* 2.50.

Aanwijzing in loco (terrein der fabriek buiten den Vughteruitgang) zal plaats hebben op Zaterdag 16 Februari e. k., voormiddag 10 ure.

De inschrijvingsbiljetten moeten vóór 3 ure des namiddags van den dag, dien der aanbesteding voorafgaande, in de ten Raadhuize daartoe gestelde bus gestoken zijn.

's-Hertogenbosch, 7 Febr. 1889.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
De Burgemeester,
V. D. HOES DE WILLEBOIS.
De Secretaris,
J. N. G. SASSEN.

DE LINT & C°.

Oostzeedijk 248, Rotterdam
VLOER- en WANDTEGELS.
TROTTOIR-, CEMENT- EN KLINKERSTEENTEGELS.
Groote voorraden

ZWEEDSCH GRANIET

uit de **grooven, Stoomslijperij** en **Polijst inrichting** van de Firma

KESSEL & RÖHL,
te **Berlijn.**
Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 468,
Amsterdam.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM*, zullen **Dinsdag 26 Februari 1889**, 's voormiddags 11½ uur, in het openbaar, ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

Bestek N°. 19.

De levering en het inzetten van Glasruiten en de levering van Lampeglazen en Glazen Inktkokers gedurende het jaar 1889, in drie perceelen.

Bestek N°. 24.

Het verrichten van buiten- en binnen-verfwerken aan verschillende Gemeentewerken en Gebouwen, in drie perceelen.

Inlichtingen worden alle werkdagen, tot den dag der aanbesteding, tusschen 9 en 12 en tusschen 2 en 4 uur gegeven aan het Bureau Gemeentewerken ten Gemeentehuize, alwaar de aanwijzing zal plaats hebben, voor bestek 19 Woensdag 20 Februari en voor bestek 24 Woensdag en Donderdag 20 en 21 Februari a. s., telkens 's voormiddags 11 ure; bestekken met gezegelde inschrijvingsbiljetten tegen betaling van *f* 0.50 per stel ter Secretarie verkrijgbaar.

Ministerie van Financiën.

AANBESTEDING.

Op **Dinsdag, 12 Maart 1889**, des middags ten 12 uur, zal onder nadere goedkeuring van den Minister van Financiën, aan het gebouw van het Ministerie van Financiën, worden **aanbesteed:**

Het onderhouden en herstellen van het Rijksgebouw te Leeuwarden, waarin de kantoren van de Hypotheken en het Kadaster zijn gevestigd, van 1 April 1889 tot en met 31 Maart 1892.

Het bestek ligt ter lezing in het Ministerie van Financiën, aan het bureel van den Rijksbouwmeester in het 1ste district te *'s-Gravenhage*, aan dat van het Provincial Bestuur van *Friesland* en aan het kantoor van de Hypotheken en het Kadaster te *Leeuwarden*.

Inlichtingen worden gegeven door voornoemden Rijksbouwmeester te *'s-Gravenhage* en door den Hoofdopzichter bij de Landsgebouwen D. FOKKENS te *Zwolle*.

Aanwijzing zal worden gedaan op Dinsdag, 5 Maart 1889, des namiddags ten 1 uur.

's-Gravenhage, 11 April 1889.

Voor den Minister,
De Secretaris-Generaal,
BARTSTRA.

Rolluiken

van **Staal** of **Hout** met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.

E. en P. ROTTSIEPER, *Rennebeid* (Rijnprovincie).

Handel in Tegels voor Vloeren en Wanden.

HOUTEN PARQUETVLOEREN.

Deze vloeren zijn door ons geleverd o. a. in de **Barakken** van het **Stedelijk Ziekenhuis**, Coolsingel alhier, de **Louisastichting**, te *'sHage*, enz. enz. **Toekoningen gratis verkrijgbaar.**

HENRI HUINCK & ALEX. IMHOFE, Rotterdam.

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880. Gouden Medaille Amsterdam 1883. Bekroond: Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.

FABRIEK VAN

Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek, Kunstmarmer en Cementuitvoeringen.

Succursales. Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.

Opgericht 1830.

Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*

FERD. ENGERS, Amsterdam,

Heerengracht, bij de Oude Spiegelstraat n°. 335.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

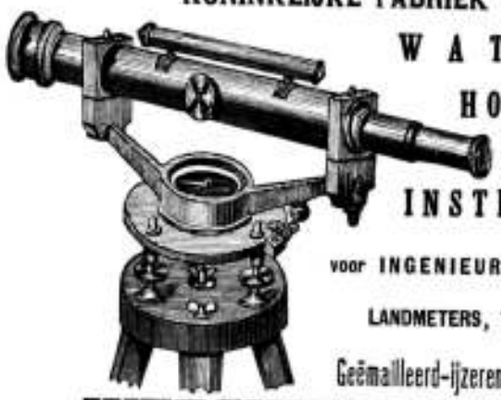

WATERPAS-

HOEKMEET-

en andere

INSTRUMENTEN,

voor INGENIEURS, ARCHITECTEN,

LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.

Geëmailleerd-ijzeren PEILSCHALEN

WEEGWERKTUIGEN.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,

in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen, Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.

Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.**, Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS C.Czn.**, Beekstraat F 62 te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH**

THEOD. FERD. BIERHORST, te Haarlem, levert:

Zolderinrichtingen, Elevatoren,

Bandtransporten of Paternosterwerken,

Complete inrichting voor

GRAANMAGAZIJNEN,

met geheel nieuw systeem van **Bekerwerken,**

(Systeem UNRUH & LIEBIG).

Veiligheidslifts

voor

Personen, Goederen en Bouwstoffen,

met

positieve zekerheid tegen valongelukken,

zoowel voor **hand-** als **mechanische kracht**

en ook met

liggenden hydraulischen cilinder.

Voor **SILO'S** worden als **lichtste, vuurvaste** en **goedkoope** constructie aanbevolen:

Buitenmuren, Vloeren en **Gewelven** naar systeem MONIER.

Binnenwanden, Lucht- en **Stofkanalen** naar systeem RARITZ.

NB. *Men vrage onder toezicht van schetsen opgave van prijzen.*

JAN HAMER

AMSTERDAM.

KANTOOR: Marnixstraat 402 h/h Leidscheplein.

WITTE'S LIFTEN

voor **Stoom-, Hand-** en **Waterkracht,** voor Personen, Goederen, Spijzen enz.

WITTE'S Liften onderscheiden zich door eene doeltreffende constructie, zachten en gelijkmatigen gang, grootste zekerheid tegen ongelukken, gemakkelijke behandeling, gering waterverbruik en zeer billijken prijs.

Alle Liften worden onder garantie verkocht.

Een groot aantal Liften voor personen, goederen, spijzen enz., zoowel voor hand- als hydraulische kracht zijn **hier te lande** geplaatst. (1)

Werktuigen voor verschillende industrieën.

Te koop aangeboden.

2 Stoomheimachines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag
50 Kipwagons inhoud 2 M³. | Beide zijden kippend
24 „ „ 2 M³. | Beide zijden kippend
36 „ „ 1½ M³. | Beide zijden kippend
Alles 90 c.M. spoorwijdte.

Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Stedrecht* en W. DE JONG, *Breda*.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie,** bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures,** ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

Amerikaansche Hydraulische Liften

der

American Elevator Company,

voor **Hotels, Ziekenhuizen, Kantoor- en Fabrieksgebouwen;**

munten uit door:

Volkomen zekerheid,
Eenvoudigheid van beweging,
Weinig waterverbruik en onderhoudskosten,
Geruischloozen gang,
Onafgebroken goede werking.
Verrichten geen boring in den grond,

in werking te zien,

in het Nieuwe Ziekenhuis, aan den Coolsingel te *Rotterdam*,
in het Diaconessenhuis, *Arnhem*,
in het Hotel du Passage, *Amsterdam*.

Generaal Agenten:

FRED. STIELTJES & C°.,

Keizersgracht 745,
Amsterdam.

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN

STOOMKETELS en WERKTUIGEN,

op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met

ZEER-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).

Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste-Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *ten gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 3.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.

ADVERTENTIËN 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een herhaalnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.

AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling 10 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Als gewone leden zijn aangenomen de heeren E. H. Kluwer, J. Koffieberg, E. J. van Dijk, J. F. W. Stom en J. E. van Niftrik.

Namens het Bestuur:
De 1ste-Secretaris,
G. A. ZEEMAN.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Vergadering van 20 Februari 1889.

Na de opening der vergadering en het lezen en goedkeuren der notulen, werden de heeren E. H. Kluwer, J. F. W. Stom, J. Koffieberg, E. J. van Dijk en J. E. van Niftrik als gewone leden aangenomen.

Hierop werd een kunstbeschouwing gegeven door den heer Prosper Delin, die met een collectie fraaie etsen van Vlaamsche meesters als Schaefers, Glibert, Dillens, Baes, Gallait de Biseau, Geets, A. en J. de Vriendt en anderen, gevoegd bij eenige oorspronkelijke teekeningen van Italiaansche meesters, ten zeerste de aandacht der leden wist te boeien.

Thans verkreeg de heer Van der Pek, de spreker voor dezen avond, het woord. Spreker riep de welwillendheid zijner hoorders in, wenschte een en ander mede te deelen over de vroeg-Renaissance in Holland en België, en gaf een overzicht van den strijd, die er bij den aanvang der Renaissance tusschen deze en de Gothiek in Europa gestreden is, om daarna te wijzen op de machtige gebeurtenissen op velerlei gebied, die tegelijkertijd plaats grepen en haren invloed deden gelden. Spreker bepaalde zich ten slotte tot dat tijdperk van strijd in ons land en de opkomst der vroeg-Renaissance, in verband met de nog uit dien tijd bestaande monumenten, voornamelijk stadhuizen, en verduidelijkte zijn rede waar noodig door afbeeldingen, photographieën, snijwerk en afgietsels.

De spreker ontving bij monde van den Voorzitter den dank der Vergadering en stond zijn bijdrage ter opname in het Orgaan af.

Na eenige huishoudelijke besprekingen, en nadat door de heeren H. J. Walle en L. J. Rijnink het buitenlid E. Sluis Jr. als gewoon lid was voorgesteld, werd de vergadering gesloten.

(A. et A.) DE BOUWKUNST DER OUDE INDIËRS

door

J. C. D. DI GAZAR.

„Indië is het land der sprookjes en wonderen", zoo vangt Dr. Lefmann zijne *Geschichte des alten Indiens* aan. Reeds vestigde de heer Roorda van Eysinga in N°. 6 en 7, jaargang 1885 van dit blad, de aandacht op de fraaie scheppingen der Brahminen en Hindoes, in zijn *Uitstapje in Britsch-Indië*, naar aanleiding van een artikel in *Le Temps*, waarin Dr. Gustave le Bon een lans breekt voor de Indische bouwkunst, en hare kunstuitingen zelfs tot boven de klassieke architectuur der ouden Grieken verheft.

De Indische bouwkunst imponeert voornamelijk door haren rijkdom van beeldhouwwerken en overlading van ornement; aan de fantasie werd vrij spel gelaten, waardoor haar een eigen karakter niet te ontzeggen is. Toch heeft zij nimmer die ontwikkeling en beschaving in hoogeren zin bereikt, die de klassieke bouwkunst kenmerkt. Het is dan ook de bewondering voor deze fantastische kunst wel wat ver getrokken, om haar gelijk te stellen met, ja zelfs te verheffen boven den strengen eenvoud en de harmonie der Griekse kunst.

Alvorens de Indische kunst te behandelen en hare bouwwerken te bespreken, wensch ik een blik te slaan op den godsdienst en het volkskarakter der Indiërs, beiden bij dit volk zoo nauw verwant met hunne kunstuitingen.

Indië is een land, rijk aan vruchtbare vlakten, bergen en stroomen. Begrensd door de beide heilige stroomen, de Brahmapoetra en de Indus, en doorsneden door de Ganges, heeft moeder Natuur kwistig hare gaven over deze streek uitgestrooid.

Als eerste en oudste bewoners van Indië en een groot gedeelte van Azië noemt men de Ariërs, een volk dat ook wel als de eerste bewoners onzer aarde wordt beschouwd. De legenden en overleveringen van dezen ouden volksstam hebben veel overeenkomst met de bijbelsche verhalen. Hunne oude heilige liederen spreken reeds van een zondvloed en van een landstreek vol van prachtige planten en bloemen. Waarschijnlijk wordt hier gedoeld op het liefelijke Kaçmira of Kash-

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

mir, dat geheel door bergen omringd, reeds vroeg door de Ariërs bewoond werd. Veel valt echter van die overoude tijden niet te zeggen, wijl zij zich in een mythisch duister verliezen. Eigenaardig is het, dat in vele hunner woorden nog de oorsprong van onze Westersche talen terug is te vinden. Bij de oude Ariërs sprak het kind vader en moeder met *pitar* en *mâtar* aan, terwijl in *svaster* en *bhratar* het zuster en broeder in verscheidene talen is terug te vinden. Dit is eenigszins begrijpelijk als men nagaat, dat de Ariërs zich, in overoude tijden, over een groot gedeelte van Europa verspreid hebben en in de oude geschiedenis de Indo-Germanen genoemd worden.

Van eigenlijke bouwwerken bij dezen Arischen stam was weinig sprake, wijl zij als herdersvolk steeds reizende en trekkende waren en, hoewel in hunne balladen van burchten gesproken wordt, moet men dit meer opvatten als zand- en grondwallen of grotten. Toch stond de kunstvaardigheid in het maken van voorwerpen voor huiselijk gebruik en wapens — een kunst waarin de Indiërs nog hedentendage in het bijzonder uitmunten — reeds toen op een hoogen trap.

De oudste godsdienst der Indiërs kwam overeen met die der Iraniërs of Perzen. Zij aanbaden de natuurverschijnselen. Deva (afgeleid van Dif, helderheid en glans) de zon, was de god der goedheid. De opperste god der duisternis en schrik was Indra, de donderaar, die in voortdurende strijd was met Vritra, die de wateren des hemels in de wolken opgesloten hield, bijgestaan door de Maroeta, de winden, en Roedra, de orkaan.

Deze oude godsdienst geraakte allengs in vergetelheid, nadat de priesters zich beijverden om aan het oude stelsel eene hoogere beteekenis te geven, en boven het veelgodendom een enkele godheid te stellen; die godheid noemden zij Brahma. Het volk dat de wijsgeerige bespiegelingen der priesters niet begreep, kon zich noode losmaken van zijn goden. Roedra ontving den naam van Çiva (wasdom, groei), de brenger van onweder; terwijl Vishnoe, de god van het blauwe uitspansel, van de bloeiende natuur en den vruchtbaarmakenden regen, hem ter zijde stond. Later werden deze twee goden, hoewel ondergeschikt aan Brahma, met hem tot eene drieëenheid (Trimurti) verbonden, welke als beeld met 3 hoofden wordt voorgesteld.

Het Boeddhisme is eene hervorming van het Brahmaïsme en bevat vele zeer schoone principes, hoofdzakelijk, zooals het letterlijk luidt: „het beteugelen, bedwingen en overwinnen van zichzelven en het aankweeken van gewaarwordingen van welwillendheid en barmhartigheid". Deze hervorming geschiedde door Sakya-moeni (later Boeddha), en eerst later, ongeveer 550 v. Chr. werd het Boeddhisme, de algemeen in noordelijk Indië en een groot gedeelte van Turkestan en China — waar Boeddha als Fo vereerd wordt — verspreide godsdienst, die, door het groote aantal harer aanhangers, de uitgebreidste godsdienst der wereld is.

Het is een treurig verschijnsel, dat de ongelukkige kasten-indeeling der Brahminen alle ontwikkeling van den volksgeest in den weg stond, en dat het volk, vooral de laagste kaste, zijnde die der Paria's, niettegenstaande de heerlijk weelderige overvloed der natuur gunstig op de volksstemming moest werken, steeds in eene sombere neergedrukte stemming verkeerde.

Het baart dan ook geen verwondering, dat de Paria's, de onreinen of verworpenen en laagste kaste, de dood als eene welkome verlossing beschouwden. Diep heeft voorzeker Göthe dezen toestand gevoeld, waar hij in zijn ballade „Des Paria Gebet" zegt:

»Edel sind wir nicht zu nennen
»Denn das Schlechte das gehört uns
»Und was andere tödtlich kennen,
»Das alleine, das vermehrt uns."

Op de kaste der Paria's volgt die der Soedra's of dienaren, dan de Vaiçya's of werklieden, vervolgens de kaste der Ketrie of krijgslieden, en eindelijk de hoogste kaste, die der Brahminen of priesters.

Vóór de Boeddhistische hervorming (550 v. Chr.) werden er in Indië nog weinig bouwwerken uitgevoerd, maar nadat Koning Asoka in 250 voor Chr. tot het nieuwe geloof bekeerd werd, verrezen er vele monumenten.

De vroegste tot ons gekomen overblijfselen dateeren uit dit tijdperk, en die enkele sporen geven reeds een zeer hoog denkbeeld van de handigheid en kunstvaardigheid der Vaiçya's. Oude verhalen spreken o. a. van een ongemeen prachtigen Indratempel, door Asoka gebouwd. Voegen wij hierbij wat de oude gedichten Mahabharata en de Ramayana ons melden van uitgebreide steden met prachtige paleizen en tempels, straten en bruggen, dan lijdt het geen twijfel, dat de nog aanwezige overblijfselen het bloeitijdperk vertegenwoordigen eener oude kunst, welke door een nieuwen godsdienstvorm, nieuwe richting en gestalte verkreeg. Terwijl de prachtige residentiën der Brahminen-vorsten door de invallende Mohamedaansche veroveraars van den aardbodem verdwenen zijn, vindt men op enkele plaatsen overblijfselen bewaard, deels van Boeddhistischen oorsprong — van grooten eenvoud en strengheid getuigende — deels van Brahmaïstischen oorsprong, de laatste zich kenmerkende door de rijke fantasie der decoratiewerken. Uit het Boeddhistische tijdperk dateeren voornamelijk de Dagops of Topes, als bewaarplaatsen der reliquien en de Vihara's, uitgebreide bouwwerken en woningen der priesters, waarnevens de Chaitja's of tempels.

De gewoonte der Boeddhistische priesters, om voor gebed en andere vrome handelingen zich in de eenzaamheid terug te trekken, was de oorzaak van het ontstaan der later meer en meer uitgebreide grottentempels.

Gaan wij nu hunne verschillende bouwwerken na, dan vinden wij in de eerste plaats de zoogenaamde overwinningszuilen. Omtrent het doel dezer zuilen schijnt nog al verschil van meening te bestaan. Dr. Wilhelm Lübke noemt ze: „zuilen, opgericht ter eere van den triomf van het Boeddhisme"; terwijl Dr. Oscar Mothes hen Láts of wetzuilen noemt, op bevel van den eersten Boeddhistischen heerscher, Schandragupta of Sandracotta, opgericht; door dezen vorst werd in 243 v. Chr., in eene synode te Palibratha het Boeddhisme tot staatsgodsdienst verheven. Hoe dit zij, men vindt ze in groot aantal om de Topes en op de binnenplaatsen der Pagoden. Het zijn veelal gladde zuilen van een soort roode zandsteen en ter lengte van ongeveer 12 M.; het kapiteel, uit een omgekeerden kelk bestaande, draagt een zittenden leeuw, als zinnebeeld van Boeddha. Vele dezer zuilen vond men te Delhi, Allahabad, Bakhra, Mathia, Rahdia en Bhitari.

Het aantal der Tupa's, Topes of Dagops — bewaarplaatsen der reliquien — over Indië verspreid, is niet gering, als men nagaat dat Koning Asoka het lijk van Boeddha of Sakya-moeni in 84000 stukjes deelde, welke naar alle plaatsen van het Rijk gezonden werden, om daar in Topes bewaard te worden. Deze Topes, welke in allerlei vormen en afmetingen gevonden worden, met half-bolvormige en pyramidale koepels, rusten op eenen steenen tamboer, terwijl zij dikwerf van binnen overladen zijn met beeldhouwwerk, gelijk die te Amravati.

Overblijfselen van Topes worden gevonden te Gajah, in Centraal-Indië, bij de stad Bhilsa, waaronder de Tope van Sanchi eene der vermaardsten is; de grootste heeft eene middellijn van 33.30 M. en de kleinste bij Bhogpoer eene van 1.88 M.; verder vindt men belangrijke Topes te Amravati, Calanee, Sarna en Karli, terwijl onder die te Ceylon de Turparamaya Tope, welke de rechterwang van Boeddha herbergt, geen geringe plaats inneemt. Volgens Davey [1]) werd de reliqui onder zeven over elkander geplaatste klokken geborgen. Het sluiten der Topes ging volgens eene beschrijving van Uphani in de Mahavansi — een der gewijde Boeddhistische boeken van Ceylon — met vele ceremoniën gepaard, terwijl de sluitingssteen zoo nauwkeurig was bewerkt, dat er geen haar tusschen kon. Bij de Birmanen en in Ava zijn de Dagops, uit eene dichte massa steenen opgetrokken, gewoonlijk op een zeer hoog terras, zoodat sommigen eene hoogte van 94—157 M. zouden bereiken; op den top verheft zich een soort van uitgespannen zonnescherm, bestaande uit een vlechtwerk van ijzeren stangen, waaraan klokken hangen.

De tempels of pagoden — een naam hun door de Europeanen gegeven (de Indische naam is Bhaguwati d. i. heilig huis, en de Hindoenaam Vimâna) — welke meer in latere eeuwen d. i. in de Middeleeuwen gebouwd werden, geven met de grottentempels die heerlijke voorbeelden van fantastische en tevens grillige compositie; zij overweldigen den Europeaan door hunne massa's van beeldhouwwerk, die op jaren arbeids wijzen.

De tempels bestonden, evenals dit in het Oude Egypte het geval was, uit groepen gebouwen met verscheidene binnenplaatsen, en door ringmuren — die dikwerf door torens onderbroken werden — omgeven. Behalve de hoofd- en neventempels, bevonden zich daarbij nog kapellen, tschultri's (zalen tot herberging der pelgrims) en bassins tot reiniging; terwijl op de binnenplaatsen nog velen topes en wetzuilen werden gevonden. Meestal is het hoofdgebouw voorzien van eenen meer of minder hoogen koepel in pyramidevorm, welke koepel dan in kleinere afmeting op de hoofdpoort werd herhaald. Deze torens geven met hunne waaiervormige bekroningen aan het geheel een schilderachtig, hoewel grillig aspect. Evenals bij de Egyptenaren werd de indruk der vromen bij tempelbezoek steeds verhoogd, door hen allengs van de eene voorhal (Mantapa), in de daaropvolgende (Anterala) en eindelijk in het duistere en geheimzinnige allerheiligst, het verblijf der godheid, (garbha-griha, letterlijk vertaald, huik van het huis) te brengen. Deze garbha-griha, die slechts door de deuren verlicht werd, had den vorm van een kubus.

De Tschultri's (zuilen-zalen) hadden in enkele tempels over de 1000 kolommen, welke soms gedragen werden door olifanten en leeuwen, bij wijze van pedestals. Behalve tot herberging der bedevaartgangers, werden de tschultri's gebruikt voor processies en als trouwzalen (tschaöri's), waar jaarlijks de huwelijken der goden gevierd werden.

Waar bij de Indische bouwkunst het Mohamedanisme zijnen invloed heeft doen gelden, is dikwijls een aangenaam geheel verkregen, zoodat enkele hunner gebouwen in hoofdvorm aan basilieken doen denken. Dit is o. a. het geval met het paleis te Madura, in 1621 door Trimul Naïk gebouwd.

Door Ram-Raz, een geleerde Hindoe, is een werk geschreven, dat veel licht verspreidt over de wijze van bouwen en de regels, daarbij door de Indiërs gevolgd. Wij zien daaruit, dat hunne profileeringen en verhoudingen aan vaste voorschriften onderworpen waren, welke gezamenlijke regels de Silpa-sastra genoemd worden. Deze verdeelingen in kleine onderdeelen doet eenigszins denken aan de bij Grieksche en Romeinsche bouwwerken toegepaste modullen-verdeeling. Zoo wordt o. a. de hoogte der zuil, inclusief basement en kapiteel, in 4 deelen verdeeld, waarvan $^1/_4$ tot $^3/_4$ de hoogte van het pedestal bepaalt; het pedestal werd in 24 deelen verdeeld, waarvan meestal het plint (upana) en het lijstje daarop (campa) 6 deelen verkregen, de eigenlijke kubus (cantha) 12 deelen en de deklijst (pattica) weder 6 deelen.

Het boek deelt talrijke belangrijke zaken mede over de ceremoniën, die bij den bouw van tempels moesten worden toegepast; het geeft opgaven omtrent het architecten-honorarium en talrijke voorschriften voor bouwmaterialen. Het matenstelsel was als volgt ingedeeld: de hastha of Indische el (0.456 M.) werd verdeeld in 24 angula's, een angula in $3^1/_2$ à 4 java's, een java in 64 balaga's, een balaga in 8 ratavenu's, en een ratavenu in 8 paramanu's. De paramanu, de kleinste maat, beteekent „zonnestofje"; 4 hastha's vormen 1 stab, en 4 stabs 1 ryju (landmetersketting).

Van de profaan-architectuur deelt ons de wijze Ram-Raz het volgende mede: Dorpen en steden worden naar hunne grootte in 40 soorten verdeeld, van 500, 1000, 1500 tot 20,000 vierkante danda's (1 danda = 1.90 M.) oppervlakte. Een stad of dorp werd in 20 deelen verdeeld; daarvan behoort een aan de Brahminen (de priesters), 6 aan de andere kasten, terwijl de overige voor akkerbouw bestemd waren.

Het afpalen der straten ging met vele ceremoniën gepaard, terwijl feesten en godenvereeringen daarbij plaatshadden.

Ook op het gebied van vestingbouwkunde zijn de Indiërs niet achtergebleven; omringd door zware muren met torens, bastions en ijzeren valpoorten, waren deze versterkte plaatsen nog daarenboven voorzien van arsenalen en voorraadschuren. Hunne woonhuizen hadden somwijlen tot 9 verdiepingen, de deur (zij lag steeds aan den kant van den gevel) was bont beschilderd. De landwegen waren met boomen beplant en van wegwijzers voorzien. Bruggen, sluizen en waterleidingen waren den ouden Indiërs ook niet onbekend.

In een oud drama komt eene beschrijving voor van de paleisinrichting der Hindoe's; het zegt o.a.:

„Fraaie jasmijnplanten bedekken den ingang, van „welke de vloer met bloemenguirlandes beschilderd „was. Vanen wapperden voor de kostbaar versierde „poort welker velden met stuc en goud versierd waren; „kristallen bloemvazen stonden op rijke voetstukken.

„Op de eerste binnenplaats bevindt zich eene rij „gebouwen met fraaie versieringen; de traptreden zijn „verguld en van mozaïekwerk voorzien; de vensters van „kristal met ingelegde paarlen. De tweede binnenplaats „herbergt in stallen de trekossen" Zoo worden achtereenvolgens 6 binnenplaatsen — waar zich verschillende localiteiten als gezelschapszalen, speelzalen, muziekzalen en de keukengebouwen bevinden — genoemd.

Keeren wij nu tot de overblijfselen der bouwwerken terug.

Als voorbeeld van den normalen vorm van den tempelaanleg wordt algemeen genoemd de tempel van Tiruvalur; merkwaardig is hier de orneering der uitgebreide tschultri's; de steenen bedekking rust op granieten zuilen en pijlers, welke alle, hoewel bizar, fraai geprofileerd zijn. Op deze zuilen zijn rijk gebeeldhouwde overspringende stukken en consoles aangebracht, waardoor het vrijzwevende gedeelte van het plafond slechts $^1/_3$ der zaalbreedte heeft. Deze wijze van afdekken wordt ook zeer geroemd in de in 950

[1]) Davey „Account of the interior of Ceylon."

n. Chr. door Vira Tschola aangevangen, en door zijn bloedverwant Ari-Bari-Deva in 1004 voltooide bouwwerken van Chillambroem, die door hare kunstvaardige beeldhouwwerken een eereplaats onder de Pagoden innemen.

De 4 hoofdpoorten, geplaatst op een sokkel van aanzienlijke hoogte, worden ieder gedragen door 4 reusachtige pilasters, uit één stuk graniet van 45 voet hoogte gehakt, waarvan de geheele oppervlakte versierd is met nissen, beeldjes en ander fijn ornement.

Niet minder belangrijk is de Pagode op het eiland Ramisseram, welker ingang door een pyramide van ongeveer 100 voet hoogte wordt bekroond. De hoofdtempel heeft eene enorme afmeting en zijne overdekking wordt door meer dan 1000 prachtig versierde zuilen gedragen.

De Pagode van Madura, aan de kust van Coromandel, is vooral bekend door haar kolossalen pyramidaalvormigen toren; zij is 150 voet hoog en heeft 12 verdiepingen, die allen in de architectuur spreken door borstweringen, waarop nissen met afgodsbeelden geplaatst zijn, terwijl zij bekroond wordt door eene waaierzon van grilligen vorm.

Van jongeren datum is eene fraaie tschultri te Madura, welke in 1623 aangevangen werd. De zaal wordt door 124 kolommen, in 4 rijen, die geheel uit één stuk bewerkt zijn, gedragen; zij is zoo overladen met ornement, dat er voor het oog letterlijk geen rustpunt te vinden is.

De in 1174 door Amnaya-Bhim-Deo gebouwde Pagode van Dschaggernaut is van groote afmeting; hare ornementatie is ruwer en grover dan die van de voornoemde tempels. Vóór deze Pagode bevindt zich eene tschultri van aangename verhouding, in welker midden een reusachtige, liggende stier geplaatst is. Dit bouwwerk is van lateren datum dan de Pagode en dateert uit 1521.

De toren der groote Pagode van Tandjore of Tandschur, opgericht door Vikrama Tschola (830 n. Chr.), bereikt met 14 verdiepingen eene hoogte van 180 à 200 voet; zij overtreft in pracht verre de torens van Chillambroem en Madura.

Eenigzins afwijkend, doch even fantastisch van groepeering zijn de Brahminentempels te Orissa, in Oppер-Indië; bij deze tempels treedt eene navolging van houtconstructiën op den voorgrond. De hoofdvorm is geheel afwijkend van die der andere Hindoetempels en is niet beter te vergelijken dan bij kolossale vruchten der Turksche tarwe, terwijl hetzelfde motief, verkleind, honderdvoudig om en tegen den toren is aangebracht, evenals dit bij de na te noemen Jaïnatempels het geval is.

De zoogenaamde zwarte Pagode te Kanaruc heeft, evenals de talrijke tempeloverblijfselen te Bobaneswar — waarvan de oudste uit 667 n. Chr. dagteekent — veel overeenkomst met die te Orissa.

De bouwwerken der Jaïna's mogen, als dragende een geheel eigen karakter, niet vergeten worden. Deze Jaïna's vormden eene sekte, afgescheiden van de Brahminen en Boeddhisten; zij vereerden 24 goden, waaronder Parswanath en Mahavira de voornaamste waren.

Hunne belangrijkste gedenkteekenen vindt men in het gebied van Myzore en Goezerat. De monumenten uit Myzore zijn, daar zij in verafgelegen streken liggen, nog slechts weinig bezocht; van de laatste echter, die te Goezerat en van de Jaïnatempels in het bijzonder, zijne vele belangrijke studiën van Fergusson, die met groote voorliefde de phantastische scheppingen der Indische kunst heeft bestudeerd, verschenen. De tempels van Janaghur, Ahmedabad en Somnath zijn van hoogen ouderdom; van jongeren datum daarentegen zijn de tempels van den berg Abu, waaronder twee geheel van wit marmer zijn opgetrokken.

Ook de groote Jaïna-pagode te Udaïpoer heeft, evenals de voornoemde tempels van Orissa, zonderling grillige vormen, welke in den waren zin van het woord onbeschrijfelijk zijn.

Meerdere overblijfselen dezer secte vindt men te Chandravati en te Sadree.

Onder de aangrenzende landen mag Pegu, een provincie van het Birmarijk, niet onvermeld blijven. Zuiver Brahminisch of Boeddhistisch zijn hare bouwwerken niet, wijl ook hier de Mohamedaansche invloed merkbaar is. Onder de hier gestichte bouwwerken is de Pagode van Kommodoe van zeer belangrijke afmetingen; hare basis heeft een omvang van 944 voet, zij verheft zich 160 voet hoog, terwijl zij een spits van 22 voet daarboven heeft.

Van nog grootere afmeting is de groote Shoëmadoepagode te Pegu; in plaats van de gebruikelijke nissen met beelden, wordt zij omringd door over de 100 dwergpagoden, welker onrustige omtrekken aan draaiwerk doen denken; hare details hellen echter sterk naar het Chineesch over, evenals de Shaëdagong-pagode te Rangoen.

(Wordt vervolgd.)

(A. et A.) HOE EEN JONG OPZICHTER METSELSTEEN GING KEUREN AAN DEN OVEN.

't Was lente, toen ik op zekeren morgen in mijn dagboek kalenders zat aan te teekenen van de geslagen heimasten. De heerlijke zonnestralen, die op mijn teekenbord vielen, deden mij denken aan het jonge groen, dat, naar mij de courant meldde, zoo flink uitkwam.

Op het land opgevoed te zijn, en dan een vollen winter midden in de stad, tusschen oude huizen, stinkende riolen en een rookende vuilspuwende heimachine doorgebracht te hebben, doet een buitenman het heimwee naar de natuur krijgen.

Het was of de aannemer mijn gedachten geraden had; wij zullen zien op welk een gemoedelijke en vriendschappelijke wijze hij mij dit verlangen wilde doen verwezenlijken.

„Jongens, mijnheer, wat blijft de partij monsters metselsteen lang uit, de palen zijn geslagen en de vloer is bijna gereed; als wij steen hadden, konden wij over een dag of drie metselen!"

„Wat kan ik er aan doen", was mijn norsch antwoord. „Gij aannemers probeert ook alles; ge wist evengoed als ik, dat de gezonden monsters volstrekt niet aan de eischen van het bestek voldeden; nu lijdt ge misschien meer schade dan dat ge direkt goede steen gekozen hadt.

„Neem mij niet kwalijk", was het wederantwoord, „maar mijn overtuiging is, dat voor bijna iederen architect wel een bijzonder soort steen gebakken mag worden; de een let hoofdzakelijk op kleur, een tweede wil goed doorbakken steen, terwijl een derde ongelooflijk nauwkeurig op de afmetingen let en kleur en hardheid bijna niet telt. Bovendien weet u ook wel, dat het zeer lastig is het boerengrauw van den Waalvorm te keuren, daar men er meer hardheid dan van bestrood van verlangt, terwijl het in prijs lager staat en voor hardgrauw dienst moet doen. Voor het werk onder water is mijns inziens dan ook het best miskleurige klinkers; het keuren is dan gemakkelijk, terwijl toch uit den aard der zaak de harde steen, daar zij het meest moet dragen, beneden haar plaats moet vinden. Mij dunkt het beste, dat de architect of opzichter zelf naar den oven gaat, dan kan hij uit de partijen kiezen die hem het best aanstaan. Wil ik den steenfabrikant schrijven dat wij persoonlijk steen komen zien?"

Het voorstel lachte mij wel toe; ik had nooit een steenoven gezien en stelde mij veel van zulk een uitstapje voor; het schoone voorjaar bracht er het zijne toe bij. Doch, ik was slechts dagelijksch opzichter en kon dus niet zonder den architect handelen. De spoed, dien het werk eischte, en het verlangen naar een uitstapje leidden mij spoedig naar den chef. Ik bepleitte met warmte het voorstel van den aannemer, en deed met nadruk uitkomen, met welk goed materiaal het werk zou tot stand komen. De chef scheen echter dit gevoelen niet bijzonder te deelen; daar ik echter zijn vertrouwen nog al bezat en tevens om mij in de gelegenheid te stellen om een steenoven te zien, gaf hij toe, maar liet mij evenwel niet zonder raadgevingen vertrekken.

In opgewekte stemming ging ik naar het werk terug; de aannemer telegrafeerde den steenfabrikant, en reeds den volgenden morgen voerde ons het stoomros door de groenende weilanden. De natuur stemde ons prettig, de aannemer had voor fijne sigaren gezorgd en vertelde veel van de groote werken welke hij alzoo had uitgevoerd. Het werk, dat wij nu onderhanden hadden, was eigenlijk meer om zijn volk aan den gang te houden.

Te A. gearriveerd zijnde, vonden wij het rijtuig van den steenfabrikant, die ons op het perron opwachtte.

Na wederzijdsche voorstelling, werd voorgesteld eerst iets te nuttigen, daar de oven nog al ver van de stad verwijderd lag en daar niets te krijgen was. Het voorstel vond algemeene instemming en spoedig zaten wij aan een flinke lunch. Daar ik niet de minste verplichting wilde maken, trok ik na den afloop van de lunch mijn beurs; een blik van den steenfabrikant op den kellner was evenwel voor dezen genoeg om van mij volstandig elke betaling te weigeren.

De reis werd daarna vervolgd; de stad door en de uiterwaarden in, tot wij den steenoven bereikten. U een beschrijving van een steenoven te geven, zal wel overbodig zijn en ook de verklaring, dat ik er mij meer van had voorgesteld. Enkele punten van ons gesprek wensch ik evenwel aan te halen, o. a. dat de meeste kleisoorten zonder toevoeging van zand ongeschikt voor het bakken van steen zijn, daar het deeg reeds bij het drogen te sterk zou krimpen en bij het bakken bersten, waarbij nog komt, dat die steenen uitwendig te glad worden om een innige verbinding met den mortel aan te gaan. Door bijvoeging van zand wordt de klei tot den verlangden graad van schraalte gebracht; voor deze menging is zuiver kwartszand het best en draagt men zorg, dat het gelijkmatig door de massa wordt omgezet. Met het leem is het geheel anders gelegen, daar de klei in den regel te vet en het leem te mager is. Om schrale leem tot het vormen van baksteenen te kunnen gebruiken moet vette klei worden toegevoegd. Klei en leem worden in het water niet gelijktijdig kneedbaar en moeten, om deze reden, elk afzonderlijk dooreengewerkt en eerst daarna in een dunnen vloeibaren toestand vermengd worden. Het is beter vette klei met bijvoeging van zand dan magere leem met klei te gebruiken. Steenkolenasch is, wanneer dit met weinig kosten kan geschieden, zeer geschikt tot het minder vet maken van klei en bevordert tevens de regelmatigheid van het bakken.

Aldus vertellende, waren wij een tas steenen genaderd, welke aan mijn goedkeuring werd onderworpen. Bij het zien van de steen werd mijn genoegen al dadelijk getemperd en zonder antwoord te geven dwaalden mijn blikken naar de andere tassen. Zonder dat men mij meer vroeg, werd verder gegaan, evenwel zonder gunstig gevolg. Het werd mij verschrikkelijk te moede, volstrekt niets goeds te kunnen vinden; de aangeboden steen stond zelfs nog verre achter bij de reeds afgekeurde monsters. Had men mij de goede kwaliteit van de aangeboden steen maar bepleit; ik had dan mijn kennis van dit bouwmateriaal kunnen uiten en zou mij zeker verruimd gevoeld hebben. Maar juist de stoïcijnsche kalmte, waarmede mijn afkeuring werd opgenomen, en de bijzondere welwillendheid waarmede men mij alles van A tot Z liet zien, gaf mij de gedachte of ik wel goed op de hoogte was. Ik gevoelde spijt van de lekkere sigaren van den aannemer, en niet minder van de aangeboden lunch van den steenfabrikant, en verweet mijzelven, vooral in het laatste geval, niet flinker te zijn opgetreden. Het slot van mijn overdenkingen was, den architect mede te deelen dat ik voor hun rekening geluncht had en aan den oven de steen mijner keuze niet had gevonden. Ik deelde mijn geleiders het laatste mede, om reden ik met zulke steen niet durfde verschijnen.

Ook dit werd weder kalm opgevat; de fabrikant herinnerde zich evenwel plotseling, dat er aan een volgende oven nog steen, zooals ik ze verlangde, aanwezig was; paard en rijtuig wachten ons nog en het was hoogstens ¾ uur rijdens. De lezer zal begrijpen hoe gaarne ik van dit aanbod gebruik maakte, te meer daar de gedachte mij kwelde, dat ik mijn gehouden pleitrede bij den architect zoo slecht verwezenlijkt zou hebben.

Het was mij tevens helder geworden dat aan iederen oven niet dezelfde kwaliteit steen gebakken wordt en men mij slechts op de proef had gesteld. Bij deze gedachte kwam mijn vrijmoedigheid weer wat terug en ik begon zelfs met eenig leedvermaak aan een derden steenoven te denken.

De uitslag was gelijk ik gedacht had; de soort van steen welke ik verlangde was niet aanwezig; volgens den aannemer verlangde ik miskleurig hardgrauw en geen boeregrauw. Tot mijn verwondering was wel de steen aanwezig, waarvan een monster reeds op het werk was afgekeurd en welke zich nu in een nog minder goed daglicht stelde.

De goede toon van het gesprek ging langzamerhand verloren; er werd mij o. a. gezegd, dat, zoo de chef persoonlijk was gekomen, de zaak al afgedaan zou zijn, dat ik de rechte kennis van metselsteen nog niet bezat, verder dat men mij er niet zou laten inloopen enz.

De uitslag van deze opmerkingen was, dat nog een derde oven bezichtigd zou worden; deze oven behoorde wel niet aan onzen fabrikant, maar, daar hij met deze fabriek in zaken stond, kon hij daar steeds terecht.

Wéér liet ik mij geleiden; evenwel had ik den moed te zeggen, dat, zoo ik niet dadelijk bij de rechte soort gebracht werd, ik oogenblikkelijk zou terug keeren.

Deze aanmaning scheen te helpen; spoedig stonden wij voor de verlangde soort. Er viel mij een pak van het hart; in opgewekte stemming werden er eenige monsters steen uitgenomen, welke van mijn handteekening voorzien werden. Na ingepakt te zijn, werden zij in het rijtuig gebracht om door ons te worden medegenomen om later als vergelijkend monster dienst te doen.

Intusschen scheen tusschen den aannemer en den steenfabrikant eenig verschil van gevoelen te zijn ontstaan, waarom ik mij beleefdheidshalve verwijderde. De woorden van „niet afgesproken" en „zooveel meer" ontgingen mij echter niet; de aannemer scheen echter spoedig een goede oplossing gevonden te hebben.

Mijn goede stemming werd nog verbeterd door de gulhartige wijze waarop de steenfabrikant mij verzocht deze fabriek ook eens te bezichtigen; hier werd niet

alleen hand- maar ook machinale steen vervaardigd.

Nu eenmaal de zaken als afgedaan beschouwd konden worden, nam ik dit aanbod volgaarne aan.

Het allereerst kwamen wij aan de vormmachine; hoe verschillend deze machines overigens kunnen zijn ingericht, bestaan zij steeds uit een bak, waarin de meer of minder doorwerkte klei geworpen wordt om een betere vermenging der bestanddeelen en een meer samengepakte, homogene massa te vormen. Verder uit een trechtervormige opening, die in doorsnede den steenvorm vertoont en waardoorheen de kleimassa wordt geperst, onder meer of minder toevoer van water. De aldus voortgebrachte kleiprisma's, welke in doorsnede den steenvorm vertoonen, worden dan door zwaarden of messen in plakken gesneden, waardoor de steenvorm in ongebakken toestand is verkregen. Deze plakken worden op spoorwagens gelegd, naar de droogplaats vervoerd en daar opgeslagen. Het persen van de kleimassa door de openingen kan geschieden door middel van schoepen of vlegels, die zich in de kleikast bevinden of wel door hefboomen en cilinders. In het laatste geval schijnt het dat er meer gelegenheid ontstaat tot het vormen van holten in de massa dan door de bewerking met schoepen, waarbij de massa meer regelmatig toevloeit; met een en ander staat echter het watergehalte of de meer of mindere gebondenheid van de specie in het nauwste verband; om deze zaken naar behooren te regelen is dus een der eerste vereischten tot het verkrijgen van goede steenen, zooals men gemakkelijk kan nagaan. De meeste gevels, uit machinaal gevormde steenen opgetrokken, verraden dan ook reeds na weinige jaren of de kleimassa, vóór zij gebakken was, het juiste vochtgehalte bezat. Dat ook dit vochtgehalte op het opdrogen der kleiblokken, en bijgevolg op den vorm der steenen invloed uitoefent en zich ook bij het bakken der steenen zal doen gelden, is aan geen twijfel onderhevig.

De aldus gevormde kleiblokken laat men langzaam opdrogen, hetzij door luchtstroomingen, zonnewarmte of door de uitstralende warmte van den oven zelven, rondom welke de droogloods, gelijk dit bij sommige ringovens plaats heeft, is opgeslagen; daardoor verkrijgen zij meer vastheid, waarna zij door branding tot de gewenschte hardheid gebracht worden.

Het zou ons zeker te ver voeren als ik u het volgend gesprek over de verbeteringen, die achtereenvolgens aan de gewone steenovens werden aangebracht, tot op den tijd dat het z. g. ringsysteem in gebruik kwam, wilde mededeelen. Evenmin zal ik uitweiden over den strijd, die over de uitvinding van den verbeterden ringoven is gevoerd, maar alleen vermelden dat er tegenwoordig vele honderden steenovens in gebruik zijn, die onder den naam van Hoffman'sche steenovens bekend staan; zij worden ook wel steenovens met voortdurenden brand genoemd en overtreffen in menig opzicht den gewonen steenoven.

Daar het niet in mijn bedoeling lag u een verhandeling over de steenbakkerskunst te geven, welke voor mij toen wel nieuw maar voor u misschien zeer oud is, zullen wij een uurtje overslaan en den sprong maken naar een van de beste restaurants van een der nabijgelegen steden. Gij vindt daar den steenfabrikant, den aannemer en den opzichter aan een welvoorzienen disch en een goed glas wijn. Daar de zaken nu waren afgedaan en er dus nu geen vooraf beraamd plan meer kon bestaan, liet ik mij het diner en den wijn goed smaken, waarvan het gevolg was, dat wij den terugtocht in vroolijke stemming aanvaardden en onderweg het middagslaapje werd genoten.

Met een ietwat duizelig hoofd, doch vol vertrouwen over den goeden uitslag, liet ik den volgenden morgen de medegenomen steen aan den architect zien. Hij was tevreden over mijn keuze, doch scheen er de rechte waarde nog maar niet aan te hechten.

Intusschen verliepen eenige dagen: ik merkte op dat het mij minder gemakkelijk afging om werk af te keuren of te doen verbeteren. De toon, waarop ik dit vroeger zou gedaan hebben, verschilde veel van den tegenwoordigen; wat ik vroeger durfde gebieden, ging nu half gebiedend en half vragend.

Ik vroeg mijzelven dikwijls af wat hiervan de oorzaak toch kon zijn; ik was toch niet oneerlijk geweest?

Eenigen tijd daarna ontving ik de mededeeling dat de verlangde steen was gearriveerd en werd mij gevraagd of er met lossen maar begonnen zou worden. Ik had hier niets tegen, doch ging onwillekeurig mede naar het schip.

De luiken werden geopend en..... ja, het waren de steenen van den tweeden oven.

Ik behoef u niet te vertellen hoe het mij te moede was, en hoe mijn chef glimlachend tegen mij zeide: „Heb je nu geen voldoening van het reisje!"

Later heb ik wel eens gedacht, dat mijn chef wijzer had moeten zijn en geen jonge menschen voor zulke zaken had moeten laten gaan, doch de les heeft mij overigens geen kwaad gedaan en ik ben hem er nog dankbaar voor.

L. J. R.

BERICHT.

De plaat »kunstsmeedwerk", met het voorgaande nummer verzonden, is van A. et A. Bij den tekst werd verzuimd deze initialen te plaatsen.

BOEKAANKONDIGING.

Eerlijkheid in de kunst. Gothiek of Renaissance? door iemand, die ze van nabij kent. Amsterdam, Scheltema & Hoekema's Boekhandel (K. Groesbeek).

(A. et A.) De schrijver van bovenstaande brochure behandelt de beeldende kunsten, zooals ze tegenwoordig in ons vaderland beoefend worden.

In den aanhef spreekt de schrijver als zijn gevoelen uit dat men vóór 30 jaren verder was dan nu. De oorzaak van dit verschijnsel zoekt hij in de overmacht van eene despotieke, kleingeestige, zelfzuchtige bouwkundige richting."

»Het individualisme bestond en wedijverde naast elkander in eene objectieve kunstrichting, thans heeft men eene kunst die *maatregelt:* van den eenen kant, alles aan bouwkundige wetten onderwerpt, schilder- en beeldhouwkunst hare schatting laat betalen en ze of aan officieel, hibridische bouwkunst, noch zuivere Gothiek, noch Renaissance, omdat ze met de eigen principes den spot drijft, opoffert; van den anderen kant van eene eigendunkelijke, geen andere richting naast zich duldende, quasi realistische schilderkunst afhankelijk maakt, die als impressionisme alleen recht van bestaan meent te hebben, onjuist zich »de Poezie in de toekomst" noemt, en aldus alle individualisme, alle zedelijke ontwikkeling van andere kunstuitingen der oneindige natuuropvatting dooden en vernietigen wil."

De schrijver toont zich vooral gebeten op de inconsequente wijze, waarop het bekende woord van Violet le Duc, »Toute forme qui n'est pas indiquée par la structure doit être repoussée", door de mannen van de officieele richting wordt geëxploiteerd en noemt hiervoor tallooze bewijzen.

Verder is het boekje ruim voorzien met citaten uit werken van Prof. Alberdingk Thijm om tot bewijs te dienen dat de practijk van de voorstanders der officieele richting zeer dikwijls met de schoone theorien van dezen hoogleeraar in strijd is.

Ook de schilderkunst en voornamelijk de impressionistische richting wordt uitvoerig besproken; moeilijk is het echter een duidelijke conclusie machtig te worden uit al het behandelde, vooral wijl de stijl zich moeilijk laat lezen en de vele citaten de lectuur niet vergemakkelijken.

CORRESPONDENTIE.

* Aan den heer *J. G. L. te A.* Van uw stuk zullen wij u in den loop der volgende week proef zenden.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-GRAVENHAGE. Burgemeester en Wethouders hebben den Gemeenteraad een plan aangeboden tot uitbreiding der gemeente-gasfabriek.

Bij het ontwerp is gerekend op eene vergrooting van het tegenwoordige fabrieksterrein met 10000 M², waarvan ruim 2000 M² reeds aan de gemeente kosteloos zijn overgedragen als bestemd voor den aanleg van straten en welker vroegere eigenaar geen bezwaar maakt, ze een andere bestemming te zien verkrijgen, terwijl de overige ongeveer 8000 M², noordelijk van de vaart bij de fabriek, voor *f* 7 per centiare kunnen worden aangekocht.

De kosten van dezen aankoop van grond, gevoegd bij die van de noodige werkzaamheden, worden begroot op ongeveer *f* 550,000.

AMSTERDAM. Omstreeks 1 Maart zal in de zalen der Maatschappij *Arti et Amicitiae* alhier eene tentoonstelling van schilderijen en teekeningen van den Haagschen kunstschilder Theoph. de Bock worden geopend. Door bijdragen uit particuliere verzamelingen verrijkt, belooft deze expositie belangrijk te zullen worden.

— De tentoonstelling in het Panoramagebouw van de schilderij van den heer Derkinderen, voorstellende: den plechtigen omgang ter eere van het Mirakel van Amsterdam (16e eeuw), wordt morgen gesloten.

— Het *Bouwkundig Weekblad* van 16 Februari jl. bevat een uitvoerig artikel over de nieuwe raadhuizen te Noordwijk en te Woerden.

Het sierlijk raadhuis te Noordwijk werd gebouwd in 1887 door den heer Nic. Molenaar, architect te 's Gravenhage. Hoe het spiegelbeeld daarvan, nl. het raadhuis te Woerden, tot stand is gekomen, wordt in het vakblad uitvoerig nagegaan. Deze beschrijving werpt een zeer eigenaardig licht over het gevoel van recht, billijkheid en fatsoen, blijkende uit de handelingen van den Woerdenschen Gemeenteraad.

DORDRECHT. Tot aanvulling en verbetering van een bericht over een oud en schoon gebouwtje tedezerstede, voorkomende in het nommer van 9 Februari jl. blz. 41, strekke het volgende:

Voor een paar jaren werd een pakhuis in publieke veiling gebracht en besloot de kooper het door een nieuw gebouw te vervangen. De voorgevel van het oude pakhuis was zeer bouwvallig en verminkt, maar trok als overblijfsel der XVIe-eeuwsche bouwkunst de aandacht, te meer daar het geheel tengevolge van jarenlange verwaarloozing een hoogst schilderachtig effect aanbood. Een paar kunstschilders stelden pogingen in het werk om het geveltje te behouden, hetzij door restauratie ofwel door verplaatsing, maar de financieele bezwaren waren van dien aard, dat het plan opgegeven en aan de voorgenomen slooping vóór eenige weken gevolg gegeven werd. Op dit ongenblik is dan ook geen spoor van het geveltje te vinden.

Dit pakhuis werd gebouwd in 1558 en niet, zooals sommigen meenen en vroeger werd medegedeeld, in 1448. De omstandigheid dat de cijfers *vijf* van het gebeitelde jaartal wel iets op *vier* gelijken, schijnt de aanleiding tot die vergissing te zijn, hoewel die door een deskundige niet gemaakt zou zijn. De voorstelling op den gevelsteen, waaraan het gebouw zijn naam ontleende, heeft oppervlakkig gezien wel iets van een handboogschutter met boog; in werkelijkheid is het een man, die aan een soort windas draait.

ZIERIKSEE. In de maandag jl. gehouden algemeene vergadering van het waterschap Schouwen werd den heer P. Labrijn Dz., met ingang van 1 Maart e. k., op zijn verzoek, op de meest eervolle wijze ontslag verleend als waterbouwkundige van dat waterschap, onder dankbetuiging voor de vele en gewichtige diensten gedurende 38 jaar bewezen, en werd hem, ook ten blijke van waardeering, eene jaarlijksche gratificatie gedurende zijn leven van *f* 1000 toegelegd.

De Voorzitter, mr. A. J. F. Fokker, bracht, als tolk der vergadering, den heer Labrijn dank toe voor de buitengewone diensten, gedurende dien tijd aan het waterschap bewezen, en voor de eervolle vervulling zijner omvangrijke taak, blijkende uit den toestand, waarin het waterschap sedert zijne optreding gekomen is, zoowel wat de zeewering en de oeververdediging als den inwendigen waterstaat aangaat.

Spreker eindigde met den wensch dat hij, nu hij wegens gevorderden leeftijd meende zijn ontslag te moeten aanvragen, eene aangename herinnering aan zijne werkzaamheden voor het waterschap zou behouden.

De vergadering bewees hare instemming door levendige toejuiching.

Zeer getroffen gaf de ambtenaar zijnen dank te kennen voor de eer en onderscheiding, welke hem bij zijn aftreden ten deel vielen; hij wees erop dat die eer ook evenzeer, zoo niet meer, aan de besturen toekwam, die hem in de vervulling zijner taak met zooveel oordeel ondersteunden; verklaarde dat hij gaarne de aangeboden gratificatie aanvaarden zou, omdat hij daarin het bewijs van hooge waardeering zijner pogingen zag om nuttig werkzaam te zijn, en eindigde met den hartelijken wensch, dat ook de toekomst van het bestuur en van het waterschap in alle opzichten gelukkig zou zijn.

Tot opvolger is met algemeene stemmen benoemd de civiel-ingenieur A. H. W. van der Vegt, reeds in het vorige jaar tot adsistend-waterbouwkundige aangesteld; den nieuwbenoemde is de titel van ingenieur van het waterschap Schouwen verleend.

— Een aantal vrienden en vereerders van Jan van Beers hebben zich tot eene commissie vereenigd, die de taak op zich heeft genomen, een gedenkteeken te doen verrijzen op het graf van den veelbeminden overledene. Deze commissie heeft thans een omzendbrief verzonden, waarin aan de veelzijdige verdiensten van den ontslapene hulde wordt gebracht. Van Beers was een rijkbegaafd en gevoelvol dichter, en als zoodanig in Zuid- en Noord-Nederland buitengemeen gevierd; hij bezat daarenboven een zeldzaam talent van voordragen. Dan, hij heeft niet geleefd, teruggetrokken in zijne studeerkamer, maar ook daarbuiten ruimschoots zijne krachten besteed aan de opbeuring van den Vlaamschen volksgeest; was bijna veertig jaren leeraar, eerst te Lier, later aan het Antwerpsche atheneum, en was buiten de school de erkende leider der Vlaamsche beweging. Vooral aan de verbetering van het Vlaamsche tooneel was hij in tal van betrekkingen onafgebroken werkzaam. Bovendien huldigt hem de commissie als overtuigd liberaal, die als lid van den Gemeenteraad van Antwerpen in velerlei richting aan de moedertaal recht wist te doen wedervaren.

Het stoffelijk overschot van den dichter is bijgezet op de begraafplaats van het Kiel te Antwerpen. Daar, tegenover het praalgraf van zijn boezemvriend Conscience, zal Van Beers' gedenkteeken verrijzen. In beginsel is besloten, dat voor het ontwerpen van het gedenkteeken een prijskamp zal worden uitgeschreven, waarbij aan de kunstenaars volle vrijheid van schepping wordt gelaten.

De omzendbrief draagt een honderdtal namen uit Noord- en Zuid-Nederland. Het bestuur der commissie bestaat uit de heeren Jan van Rijswijck, Pol de Mont, Mulder, Markelbach, Billiet, Max Rooses en Van den Branden. Men wordt verzocht zijne bijdragen onverwijld te doen toekomen aan den heer Herman Mulder, secretaris, St.-Andriesplein 23, Antwerpen.

Aflevering 2 van *De Natuur* (uitgave J. G. Broese te Utrecht) bevat:

Brandvrije menschen (met fig.). — De spoorwegen van Voor-Indie en Ceilon. — Tooneel, zang en dans in Japan (met fig.). — Bronnen (met fig.). — Iets over het leggen van knoopen en lasschen (met fig.). — Plant en dier. — De vervaardiging van aluminiumbrons volgens de methode van Héroult (met fig.). — Korte mededeeling — Sterrenkundige opgaven. — Correspondentie.

PERSONALIA.

Aan den architect 1ste klasse bij den waterstaat in Nederlandsch-Indie A. Eisses is wegens ziekte een tweejarig verlof naar Europa verleend.

ADVERTENTIEN.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 4 Maart 1889**, des middags te 12 uur, op het Raadhuis, in het openbaar **aanbesteden:**

Het bouwen van een gedeelte WALBESCHOEIING, een HOUTEN LOODSJE tot berging van afgekeurd Vleesch enz., en een DESINFECTIEGEBOUW enz., bij het Beltterrein aan de Kostverloren Wetering.

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Stadsdrukkerij, tegen betaling van *f* 1.50 (met twee teekeningen).

Inlichtingen worden gegeven ten kantore van den Stads-Ingenieur, op het Raadhuis, kamer No. 93, des voormiddags van 10 tot 12 uur, gedurende de week, welke der besteding voorafgaat.

Burgemeester en Wethouders voornoemd:
VAN TIENHOVEN,
De Secretaris,
LE JOLLE.

Amsterdam, 16 Februari 1889.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM*, zullen **Dinsdag 26 Februari 1889**, 's voormiddags 11½ uur, in het openbaar, ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

Bestek N°. 19.
De levering en het inzetten van Glasruiten en de levering van Lampeglazen en Glazen Inktkokers gedurende het jaar 1889, in drie perceelen.
Bestek N°. 24.
Het verrichten van buiten- en binnen-verfwerken aan verschillende Gemeentewerken en Gebouwen, in drie perceelen.

Inlichtingen worden alle werkdagen, tot den dag der aanbesteding, tusschen 9 en 12 en tusschen 2 en 4 uur gegeven aan het Bureau Gemeentewerken ten Gemeentehuize, alwaar de aanwijzing zal plaats hebben, voor bestek 19 Woensdag 20 Februari en voor bestek 24 Woensdag en Donderdag 20 en 21 Februari a. s., telkens 's voormiddags 11 uur; bestekken met gezegelde inschrijvingsbiljetten tegen betaling van *f* 0.50 per stel ter Secretarie verkrijgbaar.

DE LINT & C°.
Oostzeedijk 248, Rotterdam.
VLOER- en WANDTEGELS,
TROTTOIR-, CEMENT- EN LIJSTEENTEGELS.
Groote voorraden

Bouwkundige.

A. C. BLEYS, Bouwmeester te *Amsterdam*, verzoekt beleefd den Bouwkundige, welken bij het **eerste deel WATERBOUWKUNDE STORM BUYSING ter leen** verstrekte, dit terug te bezorgen.

ZWEEDSCH GRANIET

uit de **grooven**, **Stoomslijperij** en **Polijst inrichting** van de Firma

KESSEL & RÖHL,
te **Berlijn.**
Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 468,
Amsterdam.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Grasuren**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvraag gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

JAN HAMER
AMSTERDAM.
KANTOOR: Marnixstraat 402 b/h Leidscheplein.
Boyle's Luchtpomp-ventilators.
Boyle's Kappen,
voor slechttrekkende Schoorsteenen.
BOYLE'S SCHOORSTEENKAPPEN,
tegen valwinden enz. enz.

Vereischen geen toezicht, hebben geen beweegbare deelen, voorkomen terugslag in den koker, werken met de meeste gelijkmatigheid in ieder jaargetijde, hebben eene **veel grootere capaciteit dan ieder andere ventilator.**

Deze toestellen zijn op verschillende **RIJKS-, GEMEENTE-** en **PARTICULIERE** gebouwen **hier te lande** geplaatst. (2)

Werktuigen voor verschillende Industrieën.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,
in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen, Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.

Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.**, Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS C.Ozn.**, Boekstraat F 62 te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

JAN VAN DER POT, Scheepmakershaven N°. 3, Rotterdam.
De eenigste Kyaniseerinrichting, waar ook des winters wordt doorgewerkt.

Het **kyaniseeren** is het eenigste afdoende middel tegen **vorrotting** en **zwam.** De bewerking geschiedt geheel **rouk-** en **kleurloos.** Desverlangd bijlevering van hout.

Prima Engelsche Portland-cement merk „Wallsend"
van uitmuntende kwaliteit en tegen concurreerende prijzen.

Belgische kluit- en hydraulische kalk.
Billijke prijzen en vrachten.
Prospectussen en prijscouranten worden op aanvrag franco toegezonden.
Gelieve op voornaam en adres te letten.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS- HOEKMEET- en andere INSTRUMENTEN,
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN**
WEEGWERKTUIGEN.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

Rolluiken
van **Staal** of **Hout** met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.
E. en P. ROTTSIEPER, *Remscheid* (Rijnpruisen).

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
AGENTEN
der Société Anonyme des Carrières de Porphyre de Quenast"
EN
der „Société des Carrières de Lessines."
LEVERANCIERS van FAUCONVALKEIEN.
ZUIDBLAAK N°. 8.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Inters. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard, Bickerstraat
AMSTERDAM.

Gebr. VAN DER VLIET,
IJZERHANDELAARS te *AMSTERDAM*,
Staaf-, Plaat-, Band-, Hoek- en T-IJzer enz
Steeds voorhanden:
BALK-IJZER in verschillende profielen en lengten.
Vijlen en **gegoten Staal** uit de fabriek van Gebr. BÖHLER & Co. te Weenen, alsmede **GLOBE Hoefnagels** met afgewerkte punten en onder garantie tegen splijten.

Te koop aangeboden.

2 Stoomheimachines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag
50 Kipwagons inhoud 2 M³. | Beide
24 „ „ 2 M³. | zijden
36 „ „ 1½ M³. | kippend
Alles 90 c.M. spoorwijdte.
Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Sliedrecht* en W. DE JONG, *Breda*.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Cie., te Arnhem.

VIER-EN-TWINTIGSTE JAARGANG N^r. 9. ZATERDAG 2 MAART 1889.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.H.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT Jr.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste-Secretaris, Americus Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *ses gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN tot 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling tot 15 cent per stuk en 25 cent per post, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1e. Vergadering der Schetsclub op Maandag 4 Maart, des avonds te halfnegen, in het Genootschapslokaal.

Bespreking van de aanhangige voorstellen.

Heeren leden worden dringend verzocht deze vergadering bij te wonen.

Tevens wordt in herinnering gebracht art. 15 van het huishoudelijk reglement der Schetsclub, luidende als volgt:

„De leden zijn verplicht op elke bijeenkomst vóór 8½ uren tegenwoordig te zijn, telkens op verbeurte van een boete van: met kennisgeving 10 cents en zonder kennisgeving 25 cents."

Ieder lid van de Club heeft het recht leden van het Genootschap te introduceeren. De introductie van denzelfden persoon mag niet meer dan éénmaal per jaar plaatshebben.

Als lid der Club is toegetreden de heer J. G. van Gendt.

De Secretaris der Schetsclub,
J. C. D. DI GAZAR.

2e. 914e Vergadering, te houden op Woensdag 6 Maart, des avonds **te 8 uren**, in het Genootschapslokaal.

De agenda voor deze vergadering luidt:

a. Mededeelingen van het Bestuur;
b. Installatie van nieuwe leden;
c. Ballotage van gewone leden;
d. Bijdrage van den heer E. Damen;
e. Kunstbeschouwing, te geven door den heer J. C. D. di Gazar.

3e. Als buitenlid is toegetreden de heer D. Audier te Voorburg.

Namens het Bestuur:
De 1ste-Secretaris,
G. A. Zeeman.

(A. et A.) DE BOUWKUNST DER OUDE INDIËRS

door

J. C. D. DI GAZAR.

(*Vervolg en slot van pag.* 62.)

Ook ons land bezit in zijne koloniën fraaie voorbeelden van Indische kunst, nl. de Boeroe-Boedoertempel op Java, en de in de nabijheid daarvan liggende tempels van Prambanan of Brambanam.

Op een der schoonste en vruchtbaarste plaatsen in de residentie Kedoe verheffen zich de overblijfselen van den Boeroe-Boedoertempel. De grondvorm van dezen uiterst belangrijken tempel is een zuiver quadraat, met een voorsprong aan iedere zijde; een trap van 12 treden voert naar het terras; negen dergelijke terrassen met uitspringende hoeken en met een doorloopende trap verbonden, dragen als bekroning eene fraaie dagop, die veel overeenkomst vertoont met met de Pra-tsja-dis (een soort dagops) van Achter-Indië. Elke verdieping is ook hier aangegeven door borstweringen, waarop nissen met Boeddhabeelden; van de 3 bovenste verdiepingen is de bovenste met 16, de daarondergelegene met 24 en de daarop volgende met 32 slanke dagops of koepels versierd. De trappen naar de verschillende terrassen zijn lastig te beklimmen, wijl de aantrede zeer smal en de optrede te hoog is; daarbij blijft op ieder terras slechts eene tredebreedte over, zoodat de trap eigenlijk aan één stuk doorloopt, waardoor men een terras niet kan omloopen dan met gevaar van naar beneden te vallen. Het geheele bouwwerk bereikt eene hoogte van 116 voet en dateert uit de 14e eeuw.

Omtrent den stichter van de Boeroe-Boedoer is niets met zekerheid te zeggen; wel heeft men de Javanen in den omtrek van den tempel uitgehoord, doch zij zijn op dat punt zeer terughoudend. Een hunner wist echter de volgende legenden, die van vader op zoon zijn overgegaan, te verhalen [1]):

„Zekere vorst — zoo vangt hij aan — Dewa Kesoema, zoon van een hooggeplaatsten priester en machtig over Java, had een zijner hofbeambten diep beleedigd. Deze, onverzoenlijk van gemoed en gloeiende van wraakzucht,

[1]) Overgenomen uit het werk Boro-Boedoer op het eiland Java, door Dr. C. Leemans.

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

peinsde slechts op één zaak: hoe zich over die beleediging te wreken, hoe daarvoor zijn vorst op het felst te treffen. Dewa Kesoema had een eenig kind, een tweejarig meisje, hetwelk de vreugde zijns levens was. Dat kind besloot de gekrenkte dienaar weg te voeren, en hij slaagde in zijn boos opzet. Eensklaps was het meisje spoorloos verdwenen, zonder zelfs het geringste spoor achter te laten. Troosteloos reisde de vorst nu overal rond, jaren lang; maar vruchteloos was al zijn zoeken en pogen om het verloren kind weer te vinden. Twaalf jaren zijn sedert dien noodlottigen dag verloopen en nog altijd treurt de ongelukkige vader om zijne dochter.

„Op zekeren dag ontmoet hij een meisje van onvergelijkelijke schoonheid; het is zijne dochter, tot een eenig schoone maagd opgegroeid. Hij herkent haar echter niet, begeert en neemt haar tot vrouw, en uit dit misdadig huwelijk wordt een kind geboren. Nu is de wraak van den beleedigden hoveling in vervulling getreden. Hij spoedt zich naar Dewa Kesoema, maakt zich aan hem bekend en ontdekt hem het vreeselijke geheim. Dewa Kesoema is wanhopend, hij gevoelt zich hoogst schuldig jegens de goden en zijne priesters verzekeren hem dat voor zulk een misdaad, al werd zij in onwetendheid gepleegd, geene vergeving denkbaar is. Tot verzoening moet hij met moeder en kind, tusschen 4 muren opgesloten, zijn verdere levensdagen in boetedoening en gebeden eindigen. Toch blijft nog een redmiddel over. Kan hij binnen 10 dagen tijds een Boeroe-Boedoer bouwen, dan is hem kwijtschelding van straf toegezegd. Onmetelijk is de taak, maar ook de middelen die hem ten dienste staan zijn talrijk en machtig. De hoop op redding herleeft, en onverwijld gaat hij met alle kunstenaars en werklieden uit zijn rijk aan den arbeid. De 10 dagen zijn verloopen en ook Boeroe-Boedoer met zijne beelden is gereed. Maar, vreeselijke ontdekking! men telt de beelden na, één ontbreekt er aan het getal, dat tot de voltooiing volstrekt onontbeerlijk was geweest. Nu kan de ongelukkige zijn noodlot niet meer ontkomen, vergeefs is al zijn smeeken; de goden zijn onverbiddelijk, de straf kan niet worden ontgaan. Met vrouw en kind in steen veranderd, heeft het nageslacht hen in de 3 beelden van de nabij gelegen Tjandi Mendoet teruggevonden".

Een tweede legende omtrent de Boeroe-Boedoer laten wij hier kortelijk volgen:

„De vorst van Boeroe-Boedoer vroeg de dochter van dien van Mendoet voor zijnen zoon ten huwelijk. Deze stemde daarin toe, doch onder voorwaarde, dat de vorstenzoon als huwelijksgift een Boeroe-Boedoer zou bouwen. De voorwaarde werd aangenomen; het gebouw is gereed en de jongeling meent eindelijk het doel zijner vurigste wenschen bereikt te hebben. Maar de prinses, met haren vader gekomen om het kunstwerk in oogenschouw te nemen, zegt tot haar aanbidder met koud gelaat: „Voorzeker de beelden zijn schoon, maar zij zijn dood; evenmin als zij kunnen beminnen kan ook ik u beminnen"; daarop verwijderde zij zich met haren vader en laat den ongelukkigen minnaar met zijne Boeroe-Boedoer alleen".

Men heeft aan de Hindoesche kunst, maar vooral aan die der Javaansche bouwwerken, ten laste gelegd, dat zij de duurzaamheid aan het grootsche uiterlijk opoffert en dat de bouwmeester geheel ondergeschikt aan den beeldhouwer was. Dit is zeer zeker waar; ten minste bij de Boeroe-Boedoer is alles zoo overdekt met basreliefs (men bezichtige het voornoemde plaatwerk van Dr. Leemans, dat zich in de bibliotheek van het Rijksmuseum te Amsterdam bevindt) dat het architectonische gedeelte uiterst ondergeschikt is.

Dr. Wilhelm Lübke zegt van dit kunstwerk: „sodass vielleicht die Welt kein zweites Bauwerk von so überschwanglich reicher plastischer Ausstattung auf zu weisen hat".

Ook van de tempels van Prambanan, welke aan de Jaïna's toegeschreven worden, zijn vele schoone overblijfselen bewaard gebleven (*), o. a. een prachtige vervallen tempel, gesticht door Keizer Tagal Wangi (Mangkoerat, Sêda Tagal Aroem, die in 1677 overleed). Hij bestaat uit twee reeksen, die met 2 kleine gebouwtjes een langwerpig vierkant vormen.

Eindelijk vinden wij nog een tak der Indische architectuur in het om zijne schoonheid en vruchtbaarheid geprezen Kaschmir. Men is hier echter geheel van den oorspronkelijken stijl afgeweken; hier en daar is een Baktrisch-Helleensche invloed op te merken, zoodat men nevens echt Indische motieven, Dorische zuilen en pilasters toegepast ziet. Het oudste bouwwerk te Kaschmir is de tempel van Martoend, uit het midden der 5de eeuw onzer jaartelling. Onder de overigen worden genoemd de tempels van Payach en de in de 10de eeuw gebouwde tempel van Pandrethan.

Ten slotte rest ons nog de zoo belangrijke grottentempels te bespreken.

Op talrijke plaatsen treft men in Indië tempels aan, welke in den granietkern der bergen uitgehakt zijn; zij zijn voornamelijk van Boeddhistischen oorprong.

De vrome boetelingen en Boeddhistische dweepers, die zich in de stilte der rotskloven terugtrokken, hielden zich onledig, deze steeds dieper en kunstiger uit te hakken, zoodat velen dezer tempels hoofdzalen en verscheidene nevenkapellen hebben. De middenzaal bevatte dan veelal het beeld van Boeddha, somwijlen op een soort altaar geplaatst, zooals in de grottentempels te Ajoenta.

Als de vroegste dezer bouwwerken worden die bij Gajah genoemd, die, naar de opschriften vermelden, door Koning Dasaratha, de 2de opvolger van Asoka, gebouwd, en den Boeddhistischen priesters als woning aangewezen werden.

De Chaïtja-grotten waren eenvoudiger van inrichting en deden alleen als tempels dienst.

De meest gebruikelijke grondvorm dezer tempels was gewoonlijk een lange rechthoek, door twee rijen zuilen van gedrukte proportie, in 3 schepen gedeeld; dikwijls was dan de eindwand als koor rond uitgehold, waar het Boeddhabeeld, in de nis van een soort dagop, bekroond met uivormigen koepel, geplaatst was.

Een voorbeeld van dusdanigen tempelbouw is de grottentempel te Karli.

De belangrijkste worden echter op de eilanden Elephanta en Salsette gevonden. Te Elephanta bevat de zoogenaamde watergrot belangrijke goden- en godinnenstatuen.

De bekendste en interessantste liggen evenwel niet ver van Bombay, bij het dorpje Ellora. Daar zijn in de enorme rotsmassa's van het granietgebergte ettelijke tempels, dikwijls in twee verdiepingen boven elkander, uitgehakt; bij enkelen is de zoldering doorgehouwen, zoodat zij eene getemperde bovenverlichting verkregen. Tot ondersteuning der verschillende ruimten heeft men een groot aantal kolommen gespaard, die eigenaardig geprofileerd en met fijne ornementen bedekt zijn. De verschillende tempels zijn door trappen en bruggen verbonden en vormen alzoo een uitgestrekt doolhof van gangen, galerijen, hoofd- en neventempels, pelgrimszalen en waterbassins, zoodat het geheel, als een versteend raadsel, iederen bezoeker overweldigt.

(*) De tempels van Prambanan, brochure van Dr. C. Leemans.

Het voornaamste gedeelte dezer wonderwerken draagt den naam van Kailasa (rust der zaligen).

Het Rameç-varam (Ramisseram), de hoofdzuilengang naar het heiligdom, is enorm rijk versierd; tot zelfs het plafond is met ornement bedekt.

Ter zijde voeren twee trappen naar de bovenverdiepingen; achter deze hoofdgang, die eene lengte van 210 M. heeft, bevindt zich eene open plaats, omringd door galerijen en kapellen; aan beide zijden dezer plaats staan twee reusachtige olifanten; in het midden staat de hoofdtempel met verscheidene bijzalen. De hoofdtempel wordt door 16 kolommen in 4 rijen, in 5 schepen gedeeld, die met pilasters de steenen zolderbalken dragen. Achter de zaal bevindt zich het heilige der heiligen, met het beeld van de godheid, bewaakt door twee draakfiguren. Als men nagaat dat dit alles door menschenhanden uit de harde granietwanden gehouwen is, volgt daaruit, dat ettelijke jaren noodig zijn geweest om deze werken tot een eind te brengen.

Door dit beknopt overzicht heb ik getracht de weinig besproken kunst der Oude Indiërs iets meer bekend te maken, wijl zij wel verdient naast de gewrochten der Egyptenaren en Perzen geplaatst te worden.

(A. et A.) PRIJSVRAGEN.

Burgemeester en Wethouders van Amsterdam hebben eene prijsvraag uitgeschreven (onder beperkte mededinging) voor het leveren van een ontwerp voor den aanleg van een begraafplaats voor de gemeente Amsterdam, in de Watergraafsmeer, en daartoe uitgenoodigd de tuinarchitecten H. Copijn, Utrecht; L. A. Springer, Hilversum; L. J. Ritter, Haarlem en Firma Zocher, Haarlem.

EEN NIEUW ANNEXATIEPLAN.

Tot mijn niet geringe verbazing las ik in *De Opmerker* van 16 Febr. een artikel van de Redactie van A. et A. te Amsterdam, waarbij deze Red. een poging waagt tot annexatie van een ontwerp voor een nieuw te bouwen Raadhuis te Nieuweramstel.

De watertoren met zijn nuchter silhouet, die doorn in het oog van alle annexatie-lustigen, moet het helaas ontgelden.

Dit teeken van Nieuweramstelschen triumf over kleinzielige plagerij is te naakt opgevat, om in den gekuischten smaak van de Red. een betamelijk kunstgevoel op te wekken.

Gelukkig dat de critiek zich in algemeenheden verliest. Dan wordt Nieuweramstel's burgertrots bijzonder geprikkeld en het opgewekt gemeenteleven, volgens lecture van *Het Handelsblad* zich alleen openbarende, als er sprake is van inkrimping der gemeentegrenzen, hoog verheven.

Alles te zamen een nevelachtig en toch doorzichtig betoog ter aanbeveling van het prijsvragen-stelsel, met zeer armelijke persoonlijke motieven.

Tegenover het Gemeentebestuur neemt de Red. een bijzonder waardige houding aan. Ze vertrouwt, onder aanbieding van haar inzake prijsvragen onmisbare hulp en voorlichting, dat het Gemeentebestuur het groote gewicht der zaak niet zal onderschatten.

Of het Gemeentebestuur deze zeer gewaardeerde hulp noodig zal hebben, om een Raadhuis te zien verrijzen in annexatie-stijl, als afspiegeling van het zich alleen in deze richting openbarend Nieuweramstelsch gemeenteleven, zoo leert toch *Het Handelsblad* aan *De Opmerker*, zal de naaste toekomst moeten beslissen.

Verder worden alle belanghebbenden opgeroepen aan Nieuweramstel een Raadhuis te bezorgen, dat een sieraad mag zijn voor de Gemeente en een triumf voor de architectuur.

Een niet te verwerpen ideaal, waaraan gerust de wensch kan worden toegevoegd, dat Nieuweramstel meer prijs stelle op haar nieuw Raadhuis, dan een zekere groote stad, waar men verlegen is met een kunstgewrocht, als stadhuis harer onwaardig.

R. E. Kuipers.

(A. et A.) Blijkens het opschrift en den geheelen inhoud van dit stukje, tracht de inzender de zaak op neventerrein te leiden door ons optreden in verband te brengen met de bekende geschillen tusschen Nieuweramstel en de hoofdstad.

Deze tactiek is al zoo dwaas mogelijk.

Het kan toch aan ieder bekend zijn, dat *De Opmerker* is een *Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap*, zoodat de bespreking van politieke of plaatselijke geschillen geheel buiten ons programma ligt en ook nimmer door ons beproefd is.

Uitdrukkingen dus als *annexatie van een ontwerp* en *annexatie-stijl*, benevens de geestige toespeling aan het slot, mogen erop berekend zijn het locaal patriotisme der Nieuweramstelaren te streelen, onzen lezers kunnen zij hoogstens een glimlach afdwingen, vooral wanneer men weet dat de heer K., als gemeentebouwkundige van Nieuweramstel, hier een lans komt breken voor zijn eigen ontwerp.

Om diezelfde reden zullen wij de *algemeenheden* over den watertoren niet verder uitwerken en des heeren K.'s verdachtmaking van ons ijveren voor het prijsvragenstelsel onbeantwoord laten.

De Redactie van A. et A.

NB. Behalve het *Handelsblad* gaf ook *De Amstelbode*, een te Nieuweramstel verschijnend orgaan, een uittreksel van ons artikel.

VEREENIGING „ARCHITECTURA" TE 'S-GRAVENHAGE.

Gewone vergadering van Woensdag 27 Februari 1889.

Bij het openen der vergadering werd de heer J. W. Haring, als gewoon lid der Vereeniging door den Vice-voorzitter geïnstalleerd.

De notulen van de vorige bijeenkomst, na eenige discussie goedgekeurd zijnde, gaf het Bestuur eenige mededeelingen van huishoudelijken aard.

Hierna werd overgegaan tot het bespreken van eenige vragen, gedeeltelijk op technisch gebied en andere meer tot het esthetisch gebied en de daaraan verwante opleiding behoorende. Velen gaven over dit alles hunne meening te kennen, hetgeen eene aangename discussie tengevolge had, waardoor de aanwezigen geruimen tijd bijeen waren.

In de pauze had men gelegenheid tot het bezichtigen van *Architectonische Rondschau*, afl. 5, 6, 7 en 8 van den 4den jaargang, welk plaatwerk ter beschikking was gesteld door den heer P. K. van Gemert, wien daarvoor door den Voorzitter dank werd gebracht.

Daar omtrent de bovenbedoelde vraagpunten door de vergadering nog geene bepaalde meening werd uitgesproken, hoopt men dat zulks een volgende maal zal kunnen plaatsbebben.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

AFDEELING GRONINGEN.

Vergadering van 22 Februari 1889.

Nadat de Voorzitter de vergadering geopend, en de notulen der vorige vergadering waren gelezen en goedgekeurd, traden de oude bestuursleden af en namen de nieuwe leden die plaatsen in. Het Bestuur is nu samengesteld uit de heeren Huurman Voorzitter, Lit Jr. 1ste-Secretaris, Boswinkel 2de Secretaris, Raammaker Penningmeester en Riepma Bibliothecaris

De aftredende leden worden door den Voorzitter bedankt voor het vele goede aan de Afdeeling gedaan en voor den ijver, betoond bij het waarnemen hunner functiën. Daarna trad de heer J. Molenaar als spreker op. 't Was een interessant onderwerp, nl. »het algemeen begrip kunst, kunst en poëzie". Dat deze lezing in den smaak viel, bewees de toejuiching der aanwezigen. Door den Voorzitter werd een woord van dank uitgebracht en de andere leden aangespoord tot het houden van meer dergelijke lezingen. Vervolgens kwam aan de orde de beantwoording der vragen, door de Maatschappij gesteld. Er werden verschillende commissiën benoemd en een vaste commissie voor de kunstbeschouwingen. In de pauze maakte men kennis met een nieuw soort mozaiektegels, even hard als de gewone naar veel goedkooper, verder eenig smeedwerk en een monster kurktapijt, bladkurk in plaats van de gewone geperste en gemalen kurk. Hierna werd de vergadering gesloten.

Afdeeling Leeuwarden.

Vergadering van 26 Februari 1889.

Tegenwoordig 11 leden. Na lezing en goedkeuring der notulen van de vorige bijeenkomst opende de Voorzitter de vergadering en werden de heeren Schouten en Feenstra met algemeene stemmen als lid der Afdeeling aangenomen.

Daarna werden eenige der door het Bestuur der Maatschappij gestelde vragen behandeld en wel in de eerste plaats vraag II, luidende als volgt:

»Het veelvuldig gebruik, dat tegenwoordig gemaakt wordt van riolen van portland-cement, en de toepassing van hetzelfde materiaal ook voor beerputten, doet de vraag rijzen welke resultaten men heeft verkregen door de toepassing van riolen en beerputten, vervaardigd uit cement en grint?

»a. Zijn deze riolen op den duur bestand tegen den invloed van fecaliën en andere rioolstoffen?

»b. Welke verhoudingen, van cement en grint zijn uit de ondervinding gebleken de meest standhoudende te zijn?

»c. Hoedanig is de verhouding van den prijs tusschen riolen van cementbeton en gemetselde riolen?"

De voor deze vraag benoemde Commissie, bestaande uit de heeren Beerents en Faber, bracht het volgende rapport uit:

De resultaten, verkregen bij een gedaan onderzoek naar riolen en beerputten, uit cementbeton vervaardigd, waren zeer bevredigend. Omtrent de vraag, sub *a* genoemd, heeft zij gemeend een nauwkeurig onderzoek te moeten instellen naar den toestand van riolen, vervaardigd uit cementbeton, en daarvoor een paar riolen laten ontgraven en inwendig schoon doen maken.

Deze riolen waren omstreeks 1874 aangelegd en het bleek, dat zich wel eene dunne slijmerige huid aan den wand had neergezet, maar deze zeer gemakkelijk te verwijderen was; zoover de rioolstoffen waren opgehoopt, hadden de wanden eene zwarte kleur, doch aan de zeer harde en gladde oppervlakte was geen spoor van beschadiging te bespeuren en de onderzochte oppervlakte bood volkomen weerstand aan een scherp ijzeren voorwerp.

Een dergelijk resultaat had zij bij het onderzoek der reservoirs tot het verzamelen van fecaliën; bovendien vernam zij van officieele zijde, dat voor eenige jaren een van die putten was opgegraven; deze was geheel gevuld en alle twijfel omtrent dichtheid werd weggenomen, daar niet alleen de buitenwanden onbeschadigd waren, maar deze binnen betrekkelijk korten tijd in de oorspronkelijke kleur opdroogden.

Uit een en ander resumeert zij, dat zoowel riolen als beerputten, uit portland cementbeton vervaardigd, volkomen bestand zijn tegen den invloed van fecaliën en andere rioolstoffen.

Ten aanzien van de sub *b* gestelde vraag, welke verhoudingen van cement en grint uit ondervinding zijn gebleken de meest standhoudende te zijn, diene vooraf eenige toelichting.

Wat het gebruik van bedoeld materiaal aangaat, wordt, zoo niet geheel dan toch meerendeels, plaatselijk daarin voorzien; de daartoe gebruikte materialen bepalen zich in hoofdzaak tot grint, rivierzand en portlandcement; dit laatste is meest Duitsch fabrikaat en de melange wordt in den regel aan de soliditeit van den fabrikant overgelaten.

Bij werken van grooten omvang worden de reservoirs op de plaats zelve gemaakt en als voorwaarde tot solied werk de melange voorgeschreven.

De verhouding der samenstellende deelen voor riolen en beerputten acht zij standhoudend bij eene bereiding met: $1^{5}/_{8}$ deel gewasschen grint, $1^{3}/_{8}$ deel zuiver rivierzand en 1 deel portlandcement; de buiten- en binnenwanden moeten dan worden afgepleisterd met een laag van 3 tot 4 m.M. enkel cement; de deugdelijkheid van den mortel zal belangrijk stijgen wanneer deze zoo dicht mogelijk is. Groote dichtheid is alleen door persen of drukken te verkrijgen.

Wat aangaat de bij sub *c* gestelde vraag omtrent verhouding in prijs tusschen riolen van cementbeton en gemetselde riolen, deze zal grootendeels afhangen van de gesteldheid van den bodem, waarin de riolen gelegd worden, hetzij met of zonder houten fundeering; in de meeste gevallen zal deze bij gemetselde riolen wel onontbeerlijk zijn, waarom de Commissie hare opgaaf dan ook tot de riolen met houten fundeering bepaalt. Zij stelt den prijs voor riolen uit cementbeton op ongeveer 60% van dien van gemetselde riolen op houten fundeering.

Ten slotte voegt zij er nog aan toe, dat riolen uit cementbeton vervaardigd, onder bijna elke weersgesteldheid gelegd kunnen worden, gedurende den aanleg veel tijd besparen en daardoor de passage in drukke wijken minder vertraging ondervindt.

Vraag VII: »Het is niet zeker of, ook wanneer de A. V. door de Regeering meer of minder worden gewijzigd, deze wijzigingen wel zoo ingrijpend zullen zijn, dat zij toch nog zonder nadeel voor de particuliere werken van toepassing kunnen worden verklaard.

»Daarom doet zich de vraag voor, of het niet meer de voorkeur zoude verdienen, om vanwege de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst een stel A. V. op te maken.

»Zoo ja, moeten deze voorwaarden dan omvatten alleen technische of ook administratieve bepalingen, en alleen bepalingen voor den hoogbouw, of ook worden uitgebreid met die voor waterbouw, en wellicht machinebouw?"

Ter beantwoording dezer vraag was eene Commissie benoemd, bestaande uit de heeren Noordendorp, Kramer en Keijzer.

Alvorens tot eene bepaalde beantwoording over te gaan, wees de Commissie erop, wat in de vergadering dezer Afdeeling van 11 November te dier zake uitvoerig werd gerapporteerd en het schrijven destijds, naar aanleiding van dat rapport, gericht aan het Bestuur der Maatschappij.

In voormeld rapport wordt n. l. de wensch te kennen gegeven »dat bij het Bestuur der Maatschappij pogingen worden aangewend om het daarheen te leiden, dat door genoemd lichaam, als daarvoor bij uitstek aangewezen door de verschillende krachten, die daarin zijn vertegenwoordigd, waaronder ook vele aannemers zijn, het initiatief worde genomen om speciaal voor burgerlijk bouwkundige werken Algemeene Voorschriften daar te stellen, die zouden kunnen worden geformuleerd door eene Commissie, uit de leden der Maatschappij benoemd, en waarin belanghebbenden van beide partijen zijn vertegenwoordigd" De beantwoording der eerste alinea der vraag ligt dus reeds in het desbetreffend schrijven opgesloten.

Wat het tweede gedeelte der vraag betreft of deze voorschriften alleen technische of ook administratieve bepalingen moeten bevatten, achtte de Commissie bepaald noodig die daarin op te nemen.

Verder is hare meening aangaande het derde deel der vraag: of alleen bepalingen voor den hoogbouw noodig zijn, en of de A. V. ook worden uitgebreid met die voor waterbouw en machinebouw, dat kan worden volstaan met de A. V. alleen te doen strekken voor den hoogbouw, vooral omdat het streven der Maatschappij zich alleen bepaalt tot de burgerlijke bouwkunst.

Voorschriften omtrent machinebouw liggen volgens de meening der Commissie in 't geheel niet op den weg der Maatschappij, omdat het toezicht daarop reeds van Rijkswege is geregeld en bovendien bij de wet van Juni 1875 (*Staatsblad* n°. 95) de oprichting van fabrieken aan wettelijke bepalingen is onderworpen

Bovengenoemde rapporten werden alsnu aan de beoordeeling der vergadering onderworpen, waarop eene zeer geanimeerde discussie volgde en waaruit men tot het besluit kwam dat het rapport over vraag VII algemeen, en dat van vraag II met eenige redactiewijziging omtrent het bij sub *b* genoemde, door de Vergadering werden goedgekeurd.

Daarna werd het woord gegeven aan den heer E. v. Driesum, die eenige mededeelingen ten beste gaf omtrent Amerikaansch grenen- en groenharthout.

Van beide soorten waren monsters ter vergadering aanwezig en nadat spreker achtereenvolgens de verschillende soorten van het Amerikaansch grenenhout had behandeld, deed hij uitkomen dat door de vele in dit hout voorkomende nuances, het uitmuntend voor binnenbetimmering geschikt geacht kan worden.

Op uitvoerige wijze verklaarde spreker alle eigenschappen van het groenharthout, dat meest voorkomt in de Engelsche en Nederlandsche West-Indische kolonieën Guijana en hiertelande dienst doet voor zeeweringen, daar na verscheidene proefnemingen gebleken is, dat deze houtsoort 't meeste weerstand biedt tegen den paalworm.

Nadat de heer Schouten, die inmiddels ter vergadering was gekomen, door den Voorzitter was welkom geheeten en hem de belangen der Afdeeling waren aanbevolen, werd de vergadering, met dankzegging aan de commissieleden voor de uitgebrachte rapporten, en aan den heer Van Driesum voor zijne mededeelingen, gesloten.

Afdeeling Arnhem.

Vergadering van 27 Februari 1889.

Na de gebruikelijke lezing der notulen werd door den Voorzitter het woord gegeven aan het lid P. H. Scheltema, die de vraag n°. 8, door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst gesteld, zou inleiden. Deze vraag luidde:

»Ligt het op den weg van onze Maatschappij om de uitgave te bevorderen van een beknopt doch volledig overzicht van de geschiedenis der bouwkunst in Nederland? Zoo ja, door welke middelen kan zij tot dit doel medewerken?"

Het antwoord op het eerste gedeelte, zeide spreker, ligt voor de hand en kan bevestigend luiden. Een antwoord op het 2e deel der vraag is echter des te moeilijker. Het ligt zeer zeker op den weg van de Maatschappij, maar de middelen, daartoe dienstig, zoo men aan een nauwkeurig onderzoek moeten onderwerpen. Eerstens zijn daartoe noodig documenten en bronnen, tweedens personen, met een critisch onderzoek belast, om uit die bronnen het waardige op te sporen.

Van het eerste is voorraad genoeg, maar niet gemakkelijk is het de personen te vinden. Zeer zeker zijn die er, vooral in een land dat zooveel historieschrijvers kan aanwijzen.

Hoe komt het, dat die geschikte personen zich schuilhouden? en wat kan de Maatschappij doen om ze op te sporen? Het moeten zijn beoefenaars der bouwkunst en begaafd met de kennis van hare algemeene geschiedenis. Verder moeten zij kunnen beschikken over tijd en gelegenheid om in archieven te zoeken en te snuffelen, en *last not least* te beschikken hebben over het noodige kapitaal. Verder is noodig een uitgever, bereid om de risico van eene uitgave op zich te nemen.

De Maatschappij moet echter alleen de personen opsporen, maar het ligt niet op haren weg de middelen te verschaffen.

Het zal ongeveer 2 eeuwen geleden zijn, dat men het eerst de geschiedenis der bouwkunst ging bestudeeren. Het eerst lag die der ouden aan de beurt, en later kwam men tot de studie van de middeleeuwen en eigen vaderland.

Voor de studie der geschiedenis is veel lust, maar toch zal de uitgave met groote kosten gepaard gaan en het debiet is betrekkelijk gering.

Vele inrichtingen en regeeringen hebben, door het instellen van studiereizen met een bepaald doel, bijgedragen tot het belang der geschiedenis van de bouwkunst. Opmetingen in tijdschriften, verslagen over oude bouwwerken, dit alles heeft gediend om bouwstoffen daarvoor te verzamelen.

In ons land is echter nog niet veel op dat gebied gedaan. De eenige onderwijs-inrichting te Delft heeft geen afzonderlijken cursus voor Nederlandsche kunstgeschiedenis. Nog niet lang geleden was het misverstand over den ouderdom van monumenten groot en van groot belang is het deze te bepalen.

De Maatschappij heeft door hare geslaagde opmetingen van oude bouwwerken veel bijgedragen tot het verzamelen van een goede bron. Door verschillende oudheidkundige genootschappen is veel bijeengebracht en deze gegevens vormen een geschikten leiddraad.

In Duitschland is men, 30 jaar geleden, met de chronologie der monumenten begonnen, wat voor de geschiedenis een eerste vereischte is. Verder is noodig een systematische indeeling en, zooals boven vermeld, eene critische zifting; men kan de geschiedenis verdeelen naar tijdvakken of naar meesters en scholen.

De in ons land opgeheven Commissie van Rijksadviseurs was met de inventarisatie der monumenten begonnen, maar heeft deze niet ten einde gebracht. Zij stelde zich meestal schriftelijk in contact met de Gemeentebesturen en hebben daardoor menig stuk gered; maar beter ware een persoonlijk onderzoek, daar menig Gemeentebestuur niet kan beoordeelen of een monument waarde heeft of niet.

Moeilijk is de vraag of de Regeering dit werk weder moet opvatten. Door de epidemische restauratiewoede is, zonder overdrijving gesproken, de helft der monumenten bedorven en schatten gelds zijn daaraan besteed. Het is geen vereischte om alle monumenten te behouden; opmetingen of photographieën, aan bekwame handen toevertrouwd, hebben meer waarde. De Maatschappij heeft voor enkele jaren een prijsvraag uitgeschreven zonder groote resultaten. Enkele brochures zijn verschenen en wat ons ten dienste staat is meestal van vreemdelingen, een bewijs te meer dat er genoeg en van waarde aanwezig is.

Resumeerende, ligt het zeker op den weg der Maatschappij om die uitgave, op de wijze hier besproken, voor te bereiden en de stoffen te verzamelen.

Na eenige discussie over deze zaak, werd spreker door den Voorzitter dankgezegd.

Het lid A. R. Freem gaf ter bezichtiging een in aanbouw zijnde villa en eenige teekeningen voor de Parijsche tentoonstelling en toonde tevens aan de leden een kamerdeurslot, dat zonder beschadiging van de deuren uitgenomen kan worden en alzoo met het verven van een gebouw het voordeel heeft van niet door de ververs volgesmeerd te worden.

Vereeniging Arti et Industriae te 's-Gravenhage.

Vergadering van 23 Februari 1889.

Na lezing en goedkeuring der notulen, deelde de Voorzitter de vergadering de handeling mede van den Woerdenschen Gemeenteraad, in zake het bouwen van een Raadhuis, naar het model van het nieuwe Raadhuis te Noordwijk.

Daarna hield de heer N. van Vliet eene lezing over mandenwerk, waaraan wij het volgende ontleenen:

Het mandenmaken is een oud vak, misschien wel het oudste en behoort tot de zoogenaamde kleine ambachten.

Het oudste tot heden bekende mat- of mandenwerk dateert reeds uit het fossiele tijdperk, en is gevonden in de paalwoningen aan de Zwitsersche meeren. De vloeren dezer woningen waren met mat- of vlechtwerk geheel bekleed, waarin de symmetrische lijnen nog duidelijk zichtbaar waren; het werd door de geleerde onderzoekers alleen »geordend" vlechtwerk genoemd.

Het bijbelsch verhaal geeft de geschiedenis van het levensbehoud van Mozes, in een mandenkortje; een mandje, door spreker vertoond, draagt heden nog den algemeen bekenden naam van »Mozesmandje".

Spreker wees daarna op verschillende soorten van rijshout, afkomstig van den heesterwilg. Eens in het jaar, meestal in de maand November, worden de teenen gesneden, met uitsparing voor enkele longe loten, die als twee- of driejarig hout, voor hoephout gebezigd worden.

De aldus gesneden teen is direct geschikt tot verwerken; krachtiger werk wordt echter gemaakt als de teen eerst gedroogd en daarna tot meerdere buigzaamheid geweekt wordt. In het laatste geval begint in de maand Mei de schiltijd, een voor de mandenmakerij zeer gewichtige gebeurtenis. De grondsoort is van zeer grooten invloed op de teenen; de zwaarste grond levert de beste teensoorten. Als de grootste tiendafnemer werd Engeland genoemd; deze groote afname is oorzaak, dat tegenwoordig niet alleen langs den rivierkant, maar ook op den akker tiendhout wordt geteeld.

In Saksen, Beieren, Brandenburg en Baden zijn groote uitgestrektheden, voor 20 jaar nog onbebouwde grond, in weiden voor teenencultuur veranderd, en leveren niet alleen groote winst, maar ook zijn op die vroeger stille, dorre vlakten, thans dorpen met aanhooren verrezen, waaronder een vakschool niet vergeten is; deze dorpen worden bijna uitsluitend bewoond door *Korbmachers*.

Een tweede grondstof is de rotting, een Indisch gewas, zeer ten onrechte bekend onder den naam van Spaansch riet, welke benaming waarschijnlijk haren oorsprong vindt in den tijd, dat alles wat uit Indië kwam, ons over Spanje bereikte. Werd de rotting tot voor 20 jaar alleen als ballast voor schepen in Holland aangevoerd, thans bedraagt zij als beursartikel duizenden pikols 's jaars.

De vlug uit den grond schietende rotting buigt bij een hoogte van 6 à 8 M. neer en bereikt dikwijls een lengte van 2 à 300 M., bij een normale dikte van 0,006 à 0,030 M. Wat verbazend groot aantal verschillende voorwerpen van rotting gemaakt worden, bewijst ons de Indiër, die alles van rotting op hoogst eenvoudige, doch hoogst kunstige wijze construeert. Door den steeds stijgenden prijs der rotting is men erop bedacht, het splijten, dat voor velerlei gebruik noodig is, op de voordeeligste wijze te doen plaats hebben, door de rotting niet te kloven maar met een bijzonder werktuigje de glanzende buitenhuid, met sparing van het hart, er in reepjes af te nemen. Daardoor is weder een bijzondere handel ontstaan in z.g. pitrotting, welke in verschillende kleuren gelakt te verkrijgen is, en in het z.g. vlechtband (de glanzende buitenhuid). Alleen voor het rottingsorteeren, splijten en wasschen, werken hier te lande thans 3 fabrieken.

Van veel later tijd als de rotting, dagteekent de invoer van bamboe. Vroeger slechts als curiositeit een enkele maal ingevoerd, is sinds 8 jaar de bamboe een bepaald invoer-artikel geworden, waarvan Hamburg de voornaamste stapelplaats is. Hoewel in kleur ongeveer gelijk, verheft de bamboe zich in tegenstelling met de rotting pijlrecht naar boven, en bereikt dikwijls eene hoogte van 40 M., bij een dikte aan den voet van ± 35 c.M., terwijl aan elk lid eetbare spruitjes groeien. Veel meer dan de rotting wordt de bamboe onder de Keerkringen als bouwmateriaal gebruikt voor het maken van bruggen, huizen van zelfs groote afmeting, voor het vervaardigen van mandjes, kleedingstukken, hoeden, sandalen, muziekinstrumenten enz. enz. Zij laat zich tot in de dunste deeltjes splijten. In horizontale richting gelegd, bezit bamboe een enorm draagvermogen en is door de gesloten geledingen weinig vatbaar voor verrotting.

Naast de rotting en bamboe bezit Indië nog de raffiaplant. Deze bezit onder haar groot blad een biesachtige, lange, vezelachtige stof; aanvankelijk als bindband gebruikt, gaat de raffia, hier sinds een paar jaren ingevoerd, thans een groote bestemming tegemoet; de lenigheid en sterkte maakt haar voor verwerken uitermate geschikt.

Evenals de raffia bevat ook de palmboom een zeer dun, taai en sterk wikkelband. De duinhelm van de westkust van Spanje is evenzeer een min kostbaar en schoon gewas; het Italiaansche stroo en de buis, welke aan onze slootkanten groeit en voor het maken van vloer- en stoelmatten gebruikt worden, maken allen te samen het materiaal van den mandenmaker uit.

Spreker wees erop dat door de vergankelijkheid van mandwerk er zeer weinig antieke werkstukken meer waren, doch liet als curiositeit een werkmandje van ongeveer 100 jaar oud zien, dat uitstekend gemaakt en fraai van bewerking was. Na de verschillende grondstoffen te hebben besproken, kreeg het vak zelf een beurt. Spreker ontwikkelde den gang van dat vak door eenige eeuwen heen; hoe de proefaflegging zoowel

voor meester als voor knecht bestond, hoe de raden waren saamgesteld en hoe ten slotte bij de opheffing der gilden ook dit vak van zijne eigenaardige toestanden beroofd werd.

Het oude gilde had zijn eigen wapen, bestaande in de drie toen ter tijd voornaamste gereedschappen, gekruist op een groen schild, en onderschreven door het rijmpje:

»Geen grooter konst is er gevonden,
Dan hout met hout te saem verbonden;
Die 't mandenmaken goed verstaet,
Het kuipen ver te boven gaet."

Door de Fransche oorlogen was er aanvraag naar grof en vlug werk, voor oorlogsmaterieel, als ziekenwagens, transportmanden enz.; na den vrede en het herleven van den handel was er meer vraag naar visch en fraitmanden en dergelijken, waardoor dan ook het fijn en goede mandwerk op zijde werd geschoven, de mandenmakers als uit den grond verrezen en de kunst en het vak teloor ging, zoodat later het fijne mandwerk uit Frankrijk moest komen en een artikel voor den galanteriewinkel werd. Langzamerhand begonnen bovendien ook de mandenmakers hun winkels met Fransch en Duitsch werk te vullen, en werden zelfs met deze artikelen prijzen behaald op tentoonstellingen, omdat naar geen herkomst gevraagd werd. Winkeliers zonder eenige vakkennis voerden den titel van Koninklijke rotting- en meubelfabriek. Zoo sukkelde het mandenmakersvak voort tot in 1877, toen door wedstrijden eenige herleving in de zaken kwam, en men om beter werk te leveren voor het eerst de hulp der teekenen inriep.

Na een bespreking van het tegenwoordig in den handel zijnde fijne mandwerk, deelde spreker mede, dat reeds verscheidene wandbekleedingen van mandwerk waren uitgevoerd en gaf hij een dergelijk ontwerp ter bezichtiging van den heer Le Comte, waar, tusschen het mandwerk, vullingen van Delftsche tegels voorkwamen. Na een korte uitweiding over het vlechtwerk van blinden en het nut van het mandenmakersvak, voorkomende op het leerprogramma voor huisvlijt, eindigde de heer Van Vliet zijn voordracht met de aanbieding van een lezenaar aan de Vereeniging Arti et Industriae, gedurende de voordracht door een der werklieden van de firma Van Vliet gemaakt.

Alle besproken materialen in de verschillende toestanden en verscheidene daarvoor gemaakte voorwerpen werden onder de lezing getoond.

Daarna werd op voorstel van den heer Emants besloten, een adres te richten aan den Gemeenteraad, houdende adhesie aan dat van »Pulchri Studio" in zake de voorgenomen overbrenging van schilderijen van het Gemeentemuseum naar het Raadhuis.

Na een woord van waardeering en hartelijken dank aan den heer Van Vliet, gesteund door een daverende toejuiching, werd de vergadering gesloten.

Behalve de gewone leden waren er vele introducé's aanwezig.

BOUWKUNST EN VRIENDSCHAP TE ROTTERDAM.

Vergadering van 26 Februari 1889.

Na opening der vergadering deelde de Voorzitter mede dat de nieuwbenoemde bestuursleden, de heeren J. Struijk en W. Molenbroek, in plaats der aftredende bestuursleden L. Kanters en A. Dirkzwager, de benoeming hebben aanvaard. Aan de aftredenden werd een woord van dank gebracht voor de diensten, door hen aan de Vereeniging bewezen.

Nadat de notulen der vorige vergadering onveranderd waren goedgekeurd, wees de Voorzitter den leden op een karakteristiek stukje in het laatst verschenen nummer van *De Opmerker*, getiteld: »Hoe een jong opzichter metselsteen ging keuren aan den oven".

Hierna verzocht spreker den leden onderwerpen te willen opgeven aan het bestuur voor de eventueel te houden prijsvragen in het jaar 1889, waarbij hij echter in overweging gaf, den aard der onderwerpen niet te uitgebreid te maken, ten einde de deelneming eraan zoo algemeen mogelijk te doen zijn.

Vervolgens werd het woord gegeven aan den heer J. de Haan, architect te Amsterdam, die hedenavond tot titel zijner voordracht had gekozen: »Mislukt".

Spreker begon uit te leggen dat zijne voordracht eigenlijk niets anders was dan de gedachtengang in een droom, dien hij gehad had, en voerde ons in de geheele ontwikkelingsperiode van een jong bouwkundige. Hij besprak de voordeelen en nadeelen van een zuiver practische zoowel als van eene zuiver theoretische opleiding, en van het vakonderwijs in het algemeen.

Daarna gaf hij ons eene mededeeling zijner opinie omtrent de beteekenis der woorden stijl, waarheid, karakter, overeenstemming tusschen gedachte en werkelijkheid, solliditeit en andere in de bouwkunst, en bracht deze begrippen over op het dagelijksch leven.

Hij besloot met het te betreuren, dat hij zoo weinig lichtzijden van het beroep van bouwkundige in het algemeen had kunnen opsommen, daar zijn gekozen titel »Mislukt" dit nu eenmaal niet mocht(e); na de hoop geuit te hebben, dat zijne voordracht *niet* mislukt mocht zijn, verliet hij onder daverend applaus het spreekgestoelte.

De Voorzitter dankte spreker in warme bewoordingen voor zijne boeiende voordracht en gaf den wensch te kennen, dat het vakonderwijs zich hoe langer hoe meer zou mogen ontwikkelen, daar dit volgens zijne opinie het beste middel was aan de vele mislukkingen het hoofd te bieden.

Hierna werd de firma Henri Huinck en Alex. Imhofe de dank der aanwezigen gebracht voor de fraaie collectie bouwmaterialen, door hen hedenavond geëxposeerd.

Nadat door verschillende leden voorstellen werden gedaan betreffende de te houden excursie, sloot de Voorzitter de vergadering.

BUITENLANDSCHE BERICHTEN.

Ter gelegenheid van de tentoonstelling tot voorkoming van ongelukken, die den aanstaanden zomer te Berlijn zal gehouden worden, heeft de Duitsche Brouwersbond een prijs van 1000 mark uitgeloofd voor hem, die aantoont op welke solide, zeer bruikbare en eenvoudige wijze arbeidersbaden kunnen ingericht worden.

De ontwerpen moeten duidelijk beschreven en door plannen, teekeningen of modellen toegelicht worden. Ook kunnen beschrijvingen van reeds bestaande inrichtingen naar den prijs dingen; daarbij moet het bedrag der kosten van aanleg en onderhoud en wijze van werking worden medegedeeld.

In de Jury nemen o. a. de geneesheeren Koch, Lassar, Pistor en Spiess zitting.

Deelnemers aan den wedstrijd moeten zich aanmelden bij den Voorzitter van het College der *Brauerei- und Malzerei-Berufsgenossenschaft*, den heer Knoblauch, Berlijn, Böhmisches Brauhaus.

(A. et A.) Volgens beweren van eenige kunstkenners zou het huis van Raphaël Sanzio bij de uitbreiding van de Piazza Rusticucci van de aarde verdwenen zijn. Het bestaat evenwel nog. Het Municipium van Rome heeft besloten tot wijziging van het Borgokwartier om daardoor een imposanten toegang tot het St.-Pietersplein te verkrijgen. Om echter te verhinderen, dat bouwwerken, belangrijk uit een kunstoogpunt, daarbij mochten verdwijnen, heeft men in de archieven van het Vaticaan een onderzoek ingesteld naar documenten en teekeningen, welke daarover inlichtingen konden verschaffen, en bevond men bij deze gelegenheid, dat het door Bramante in 1515 onder Leo X voor Raphaël de Santi gebouwde huis, nog niet als offer der sloopers gevallen is; maar dat het (volgens het nieuwe plan) toch zou moeten verdwijnen. Bij gelegenheid van deze wijzigingsplannen, welke zich geheel aan die van Carlo Fontana ten tijde van Sixtus V aansluiten, is een ander oud ontwerp opnieuw in overweging genomen. Men vreest dat de façade der Pieterskerk, welke na het afbreken van het bovengenoemde huizen-labyrinth reeds van de Ponte Sant Angelo af te zien zal zijn, daardoor haar grootschen indruk zou kunnen verliezen. Om dit effect der wijziging tegemoet te komen, wil men op het oorspronkelijke plan van Bernini, voor het aanleggen van colonnaden, terugkomen, zoodat deze het geheele Pietersplein zouden insluiten, en er slechts twee zijingangen in de verlenging der beiden Borgo's naar de obelisken zouden zijn.

(A. et A.) Op het behoud van de beroemde Kathedraal van Sevilla schijnt weinig kans te bestaan. Door het bezwijken van 2 gewelfdragende pijlers stortte voor eenige maanden een deel van het koor in en hoewel men hoopte, zij het ook met groote kosten, een verder instorten van het gebouw te voorkomen, zoo was men voor eenige dagen echter genoodzaakt het werk te staken, omdat een derde pijler en groote deelen van het metselwerk eveneens dreigden naar beneden te komen. De architect Casanova, die het werk leidde, verklaart nu, dat de totale ondergang van het schoone bouwwerk slechts te voorkomen is, door het geheele gebouw te stutten en de pijlers te vernieuwen. Hij houdt zich op 't oogenblik bezig met het maken van een schetsproject voor dezen reusachtigen arbeid.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

'S-GRAVENHAGE. De discussie in de laatst gehouden zitting van den Gemeenteraad over het voorstel tot uitbreiding der Gemeentegasfabriek, werd beheerscht door de volgende twee vragen: 1°. zal de bestaande fabriek uitgebreid of eene nieuwe gebouwd worden? en 2°. zoo de bestaande wordt uitgebreid, op welke wijze?

Het voorstel van Burgemeester en Wethouders luidde de bestaande fabriek geleidelijk uit te breiden, waarvoor een crediet van *f* 550,000 werd aangevraagd; het werd door verschillende leden verdedigd en had tot doel aan de steeds vermeerderende behoefte naar gas, door geleidelijke uitbreiding der bestaande fabriek, tegemoet te komen en eerst dan aan den bouw eener tweede fabriek te denken, als het grootst mogelijke productievermogen bereikt was.

Andere leden gaven de voorkeur aan eene nieuwe fabriek nabij de Rijn- en Hollandsche spoorwegen, waar terrein in overvloed tot billijken prijs te verkrijgen is en de kosten voor het kolenvervoer tot een minimum zouden beperkt worden. Met groote meerderheid werd eene motie van orde aangenomen waarin »de Raad, van meening dat het plan tot oprichting eener nieuwe gasfabriek in de nabijheid van de Hollandsche en Rijnspoorwegen, overweging verdient, Burgemeester en Wethouders uitnoodigt, daaromtrent den Raad plannen en begrootingen te doen toekomen, wordende inmiddels de beslissing over het aanhangige voorstel verdaagd".

AMSTERDAM. De hierterstede gevestigde afdeeling van den *Schildersbond* heeft besloten een adres te zenden aan den Amsterdamschen Gemeenteraad, houdende verzoek om bij aanbestedingen van gemeentewerken het schilderswerk afzonderlijk aan te besteden. De schilderspatroons meenen dat dit voor de Gemeente niet alleen billijker zal zijn, doch ook, dat zij daardoor op een meer onafhankelijk standpunt zouden staan tegenover den timmerman-aannemer. In gelijken geest zal een circulaire aan heeren architecten worden gericht, terwijl het Hoofdbestuur van den Bond zich ook met een adres van gelijke strekking tot de verschillende Ministers zal wenden.

(A. et A.) AMSTERDAM. Dat er bij den huizenbouw dikwijls zeer roekeloos wordt te werk gegaan is bekend; een toestand echter, zooals deze week aan de in aanbouw zijnde huizen in de Nieuwe-Kerkstraat, op de plaats van de vroegere Fransche manége, te zien was, behoorde in ons land niet te kunnen voorkomen.

Men stelle zich voor een bouwterrein voor vijf huizen, aan één zijde tegen belendende huizen gelegen, aan de andere zijde open. De bouwmeester, die zich naar het schijnt gehaast heeft om nog zooveel mogelijk van de vorst te profiteeren, volgt hier ook de loffelijke gewoonte om eerst in allerijl de binnenmuren op te halen en daar later een gevel tegen te plakken. Behalve de voorgevel ontbreekt hier echter ook de zijgevel, zoodat de balklagen van het buitenste perceel, vier hoog, gedragen worden door een samenstel van stutten en schoren, door dunne latten in balans gehouden. De vier opgehaalde binnenmuren bieden wegens hunne minimumdikte (een steen) niet de minste weerstand tegen zijdelingschen druk: zij zijn meer dan 12 M. hoog en van oude steen gemetseld. Het is een ijzingwekkend gezicht, en onverantwoordelijk mag het heeten dat dergelijke toestanden, die in strijd zijn met de verordeningen, geduld en een groot aantal werklieden voortdurend aan levensgevaar blootgesteld wordt.

ROTTERDAM. In de vergadering der Afdeeling Rotterdam van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, den 28 Februari jl. gehouden, zijn de bekende, door het Hoofdbestuur gestelde vragen behandeld. Voorts hadden nog eenige huishoudelijke werkzaamheden plaats.

LEIDEN. De Commissie van Beheer van het Stedelijk Museum was in de gelegenheid een belangrijk tapijtwerk aan te koopen, dat vermoedelijk uit de tweede helft der zestiende eeuw afkomstig en te Leiden vervaardigd is.

Daar de koopprijs *f* 400 bedroeg en het budget der Commissie niet toereikend was voor deze som, heeft zij zich tot het Dag. Bestuur gewend, ten einde dit te bewegen om deze proeve van Leidsche kunstindustrie uit vroegere eeuwen voor het Museum aan te schaffen. Door Burgemeester en Wethouders werd den Gemeenteraad voorgesteld de benoodigde som hiervoor toe te staan, maar de aankoop bleek onnoodig te zijn, daar het tapijtwerk door den heer P. J. de Fremery aan de gemeente als geschenk werd aangeboden.

LEEUWARDEN. Het Gemeentebestuur heeft dezer dagen aan de Leeuwarder Waterleidingsmaatschappij op grond van art. 15 der concessie-voorwaarden, de helft van het door haar gestorte waarborgfonds teruggegeven. Zonder eenig voorbehoud werd door Burgemeester en Wethouders de verklaring afgegeven, dat de Maatschappij in alle opzichten aan de bij genoemd art. gestelde eischen heeft voldaan. Het water toch is onderscheidene malen scheikundig onderzocht en gebleken, niet alleen uitstekend goed drinkwater te zijn, maar zelfs aan veel hoogere eischen dan de gestelde te voldoen. Ook als waschwater is het gebleken uitmuntend te voldoen.

LEEUWARDEN. Het Gerechtshof heeft in hooger beroep uitspraak gedaan in de bekende zaak van het Nanninga-verlaat, waarbij de aannemer G. B. te Staveren, door de Rechtbank te Heerenveen, was veroordeeld tot 1 maand gevangenisstraf.

Het Hof heeft het vonnis van de Rechtbank vernietigd, het aan beklaagde ten laste gelegde niet wettig en overtuigend bewezen verklaard en hem vrijgesproken. De kosten in beide instanties te dragen door den Staat. De eisch van den adv.-gen. was veroordeeling tot 6 maanden gevangenisstraf en in de kosten van het hooger beroep.

BERGEN-OP-ZOOM. Woensdag werd voor het kantongerecht in de volgende zaak uitspraak gedaan.

Bij eene openbare aanbesteding te Roozendaal gehouden, waren de *negen* inschrijvers overeengekomen, om ieder hun inschrijvingssom met *f* 600 te verhoogen, welk bedrag door hem, aan wien het werk gegund werd, onder de inschrijvers gelijkelijk zou worden gedeeld.

Aangezien nu het werk aan B. werd gegund en deze H. het $\frac{1}{9}$ van *f* 600 niet wilde uitkeeren, werd B. door H. voor het kantongerecht gedaagd.

De gedaagde ontkende de overeenkomst niet, doch beweerde dat het een kansovereenkomst was, waarom hij niet verplicht was die na te komen.

De eischer daarentegen beweerde dat het slechts een gewone overeenkomst was en volstrekt geen onrechtmatige daad, en beriep zich verder op een arrest van den Hoogen Raad, een vonnis van het kantongerecht te Utrecht, enz.

De kantonrechter, in deze conclusie nemende, wees de vordering toe en veroordeelde den gedaagde in de kosten van het proces

— Ingevolge de oproeping van gegadigden door het Gemeentebestuur, tot het inzenden van gedetailleerde opgaven en voorwaarden waarop zij genegen zouden zijn eene concessie tot het leggen en exploiteeren van eene drinkwaterleiding in deze gemeente te aanvaarden, hebben zich vijf firma's aangemeld.

Zooals men weet was het avant-projet voor gemeente rekening ontworpen door de heeren Van Wijck en Hoogendijk.

CORRESPONDENTIE.

Den heere Hoekzema te Groningen. Uw brief, Vrijdag ontvangen, is aan den schrijver van het bedoelde artikel gezonden en zal in een volgend nommer worden opgenomen.

Den heer L. te R. Accoord.

ADVERTENTIEN.

In de Gemeente *Nijmegen* wordt, om met 1 April in dienst te treden, GEVRAAGD

EEN TIJDELIJK OPZICHTER,

ten volle vertrouwd met de handwerken tot het bouwvak behoorend, en bekend met de eischen van straatwerk.

Jaarwedde *f* 950.

Alleen zij komen in aanmerking, die voldoende bewijzen van gevorderde kennis kunnen overleggen.

Aanbiedingen op zegel geschreven vóór 15 Maart e. k. franco aan den Burgemeester te *Nijmegen*.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

Rolluiken

van **Staal** of **Hout** met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.

E. en P. ROTTSIEPER, *Remscheid* (Rijnpruisen).

Hollandsche IJzeren SPOORWEG-MAATSCHAPPIJ.

Aanbesteding.

Op **Maandag den 18^en Maart 1889** des namiddags ten twee ure zal in Kamer N°. 46 van het Centraal Administratiegebouw der Maatschappij aan het Droogdak te *Amsterdam* worden **aanbesteed**:

Volgens bestek N°. 437.

Uitvoeren van onderhoudswerken op den spoorweg Helder—Amsterdam, Zaandam—Enkhuizen en Hoorn—Medemblik in 5 perceelen. Raming *f* 32200.—.

Volgens bestek N°. 438.

Uitvoeren van onderhoudswerken op den spoorweg Amsterdam—Winterswijk, Hilversum—Utrecht en Amersfoort—Kesteren in 6 perceelen. Raming *f* 33776.12½.

Volgens bestek N°. 439.

Uitvoeren van onderhoudswerken op de Inspectie Amsterdam in 2 perceelen. Raming *f* 23526.—.

Volgens bestek N°. 440.

Uitvoeren van onderhoudswerken op den spoorweg Amsterdam—Rotterdam en Haarlem—Uitgeest—IJmuiden in 5 perceelen. Raming 44137.—.

De bestekken zijn tegen betaling van *f* 2.— per exemplaar te verkrijgen aan bovengenoemd Administratiegebouw bij den portier of op franco aanvraag met toezending van postwissel aan het bureau van den Ingenieur van den Weg, Kamer N°. 154 van bovengenoemd Administratiegebouw.

Aanwijzing geschiedt en inlichtingen kunnen worden verkregen als in de bestekken vermeld.

Op deze bestekken zijn toepasselijk de algemeene voorwaarden der Hollandsche IJzeren Spoorweg-Maatschappij d. d. 31 Januari 1885 (gewijzigde herdruk van 25 Februari 1886) die bovendien tegen betaling van *f* 0.50 per exemplaar aan bovengenoemd bureau verkrijgbaar zijn.

De Administrateur.

AMERIKAANSCHE HYDRAULISCHE LIFTEN

voor **Hotels, Kantoorgebouwen, Ziekenhuizen** en **Fabrieken.**

FRED. STIELTJES & C°., Keizersgracht 745 Amsterdam.

Ministerie van Financiën.

LANDSGEBOUWEN.

AANBESTEDING.

Op **Dinsdag, 19 Maart 1889**, des middags te 12 uur, zal onder nadere goedkeuring van den Minister van Financiën, aan het gebouw van het Ministerie van Financiën, worden **aanbesteed:**

Het onderhouden en herstellen van het gebouw te 's Hertogenbosch, waarin gevestigd zijn de kantoren van de hypotheken en van het kadaster, van den dag waarop de aanbesteding wordt goedgekeurd tot en met 31 Maart 1892.

Het bestek ligt ter lezing aan het Departement van Financiën, aan het bureel van den Rijksbouwmeester in het 3de district, Fluwelen Burgwal n°. 16 te *'s Gravenhage*, aan het kantoor van de Hypotheken en van het Kadaster te *'s Hertogenbosch* en in het gebouw van het Provincial Bestuur van *Noord-Brabant*.

Inlichtingen worden gegeven door voornoemden Rijksbouwmeester te *'s Gravenhage* en door den Hoofdingenieur bij de Landsgebouwen J. J. G. RINKES te *Breda*.

Aanwijsing zal worden gedaan op Dinsdag, 12 Maart 1889, des namiddags te 1 uur.

's Gravenhage, 19 Februari 1889.

Voor den Minister,
De Secretaris-Generaal,
BARTSTRA.

JAN HAMER
AMSTERDAM.

KANTOOR: Marnixstraat 402 b/h Leidscheplein.
Installeerde hier te lande met veel succes

geheele Waterleidingen

in gebouwen, volgens het systeem **CARRÉ.**

MILDÉ'S

Telephonen, Electrische Schellen enz.

Voor de telephonische gemeenschap in Werkplaatsen, Fabrieken, Kantoren, Villa's enz.
Deze toestellen zijn bij zeer lagen prijs, gevoelig, duurzaam en élégant.

Werktuigen voor verschillende industrieën.

(8) **CORRESPONDENTIE GEVRAAGD.**

DE LINT & C°.

Oostzeedijk 248, Rotterdam

VLOER- en WANDTEGELS,

TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS.

Groote voorraden

ZWEEDSCH GRANIET

uit de **groeven, Stoomslijperij** en **Polijst inrichting** van de Firma

KESSEL & RÖHL,
te **Berlijn.**

Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 468,
Amsterdam.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,
in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen. Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.

Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.**, Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS C.Czn.**, Beekstraat F 62 te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

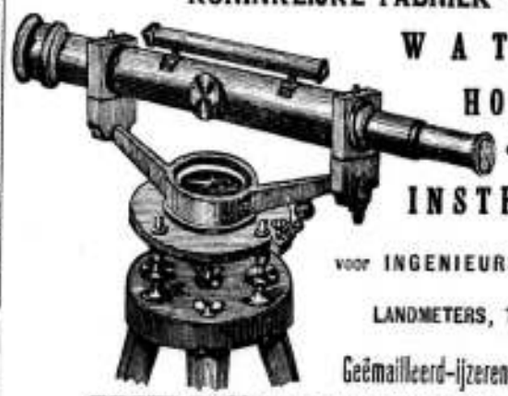

WATERPAS-
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN,
voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN,**
LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN**

WEEGWERKTUIGEN.

Te koop aangeboden.

2 Stoomhefmachines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag
50 Kipwagons inhoud 2 M³.
24 „ „ 2 M³. } Beide zijden kippend
36 „ „ 1½ M³.
Alles 90 c.M. spoorwijdte.
Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Stiedrecht* en W. DE JONG, *Breda*.

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN

STOOMKETELS en WERKTUIGEN,

op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met

EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).

Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Blokerstraat
AMSTERDAM.

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880. — **Gouden Medaille** Amsterdam 1883. — **Bekroond:** Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.

FABRIEK VAN

Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek, Kunstmarmer en Cementuitvoeringen.

Succursales. **Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.**

Opgericht 1830.

Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*

FERD. ENGERS, Amsterdam,
Heerengracht, bij de Oude Spiegelstraat n°. 335.

CARBOLINEUM EXCELSIOR is het BESTE Houtbederfwerend middel.

FRED. STIELTJES & C°. Amsterdam.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Cº., te Arnhem.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.M.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ºn Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *zes gulden* per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.

ADVERTENTIEN ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een herhalingsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.

AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1e. Als gewoon lid is aangenomen de heer G. Sluijs Jr.

2e. Heeren medewerkers worden verzocht om alles wat de Redactie van het plaatwerk *De Bouwmeester* betreft, in het vervolg te adresseeren aan den heer W. Kromhout Czn., Heerenmarkt 15 Amsterdam.

TENTOONSTELLING TE PARIJS.

De teekeningen, ingezonden voor de Afdeeling Nederlandsche Bouwkunst op de aanstaande Tentoonstelling te Parijs, worden in het gebouw der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst, Marnixstraat 402 te Amsterdam, publiek tentoongesteld, van af Dinsdag 12 Maart tot en met Dinsdag 19 Maart a. s.

De tentoonstelling is dagelijks geopend van des morgens 10 tot des middags 4 uren.

Leden der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst en van het Genootschap Architectura et Amicitia hebben vrijen toegang.

De toegangsprijs voor het publiek is 25 cents.

Namens het Bestuur:
De 1ste-Secretaris,
G. A. ZEEMAN.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Vergadering van Woensdag 6 Maart 1889.

Na het openen der vergadering en het lezen en goedkeuren der notulen, installeerde de Voorzitter de nieuwe leden met eenige hartelijke woorden.

De heer G. Sluijs Jr. werd als gewoon lid aangenomen, waarna de heer E. Damen het woord verkreeg als spreker voor dezen avond. De heer Damen, die als onderwerp gekozen had „de havens aan de Noordzee", wist menige bijzonderheid hierover en over de visschersvloten in Nederland, België en Engeland mede te deelen en verduidelijkte zijn rede met menige schets van binnen- en buitenlandsche havens. De spreker ontving bij monde van den Voorzitter den dank der Vergadering en stond zijne bijdrage met schetsen, ter opname in het Orgaan, af.

De kunstbeschouwing, afgestaan door den heer J. C. D. di Gazar, bestond uit Otzen's *Bankunst des Mittelalters*.

Nadat de heer Hassink de leden in kennis had gesteld met eenige monsters tectorium van inlandsch fabrikaat, en de Voorzitter de mededeeling had gedaan dat waarschijnlijk op 31 Maart e. k. den leden gelegenheid zal worden gegeven tot het bezichtigen van het abattoir alhier, waartoe eene nadere oproeping in *De Opmerker* zal geplaatst worden, werd deze drukbezochte vergadering gesloten.

(A. et A.) VIJFTIGJARIG BESTAAN VAN DE MAATSCHAPPIJ „ARTI ET AMICITIAE".

De Maatschappij Arti et Amicitiae te Amsterdam is voornemens haar vijftigjarig bestaan dit jaar feestelijk te vieren.

De heeren G. H. Breitner, Jan L. Springer en L. W. R. Wenckebach zijn door het Bestuur uitgenoodigd eene commissie te vormen tot het decoreeren van het gebouw.

Er zullen voorts vanwege Arti bij die gelegenheid een tweetal prijsvragen worden uitgeschreven: 1°. voor eene de feesten betreffende oorkonde en 2°. voor een nieuw diploma van lidmaatschap. De heeren Prof. Aug. Allebé, A. le Comte, Dr. P. J. H. Cuypers, Jan L. Springer en G. Tholen zijn uitgenoodigd als Jury op te treden voor de beoordeeling der in te zenden antwoorden.

Binnenkort zal het programma voor deze prijsvragen worden openbaar gemaakt.

DE TECHNISCHE TWEELINGEN,

door

J. G. LUGTEN.

Techniek is de wijze van behandeling, die men volgt bij de uitvoering van arbeid, voornamelijk bij die van nijverheid en kunst. Als die behandeling bespiegelend, beschouwend, denkend, overleggend is, noemt men haar „de theorie der techniek", terwijl de stoffelijke uitvoering der theoretische gedachten „de practijk der techniek" genoemd wordt.

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

De theorie is de geleerdheid, dus het weten, *het kennen* van 't onderwerp; de practijk is de handigheid, de tact, dus het uitvoeren, *het kunnen*.

Evenals ons menschelijk *ik* uit twee deelen bestaat, onderling verschillend in aard van beweging, doch harmonisch op en met elkander werkende, evenzoo zijn theorie en practijk tweelingen, die voor beider nuttig en gezond leven onafscheidelijk werkzaam moeten zijn.

Wie deze zakelijke tweelingen opzettelijk scheidt, begaat daarmede een technischen moord.

Op technisch gebied wijst de school ons den weg der theorie; de plaatselijke toepassing van het geleerde, dien der empirie of practijk.

Theorie, als algemeene, bespiegelende kennis der techniek, richt zich naar vaste stelsels, die steeds, waar de aard van het te behandelen onderwerp dit vordert, in onderling verband worden beschouwd, bewerkt en beoordeeld. Als stellige wetenschap of grondfactoren omvat zij hoofdzakelijk natuurkunde, scheikunde, wiskunde en werktuigkunde.

De ontwikkeling der individueele vermogens van den mensch door opvolgende oefening van verschillende menschengeslachten, gepaard aan de uitbreiding onzer sociale behoeften van nut en sier, hebben in gelijke mate ook de krachten van deze wetenschappen meer ontwikkeld en het terrein van hare bemoeiing verder uitgebreid.

De technische theorie heeft nu reeds eene hoogte bereikt, die ons doet duizelen en is onmisbaar voor een gebied, waarvan de horizon aan onze blikken ontrokken is.

Men noemt dit *vooruitgang der wetenschap*, en met het volste recht verdient de theorie dien roemrijken titel; welke profeet zal ons wijzen tot hoever die ontwikkeling zich nog in onzen leeftijd zal uitbreiden en waar de grenzen kunnen worden gedacht, dat zij staan zal voor het wachtwoord *tot hiertoe en niet verder!*

De snelle wijze van beweging en de kracht van den ijver, die zoo eigen zijn aan haar wezen, voeren de theorie, de denkende macht bij onzen arbeid, de toekomst in en alle andere levensbeweging verre vooruit; 't schijnt dat eeuwen van tijd zich daarbij saamtrekken tot evenzooveel tientallen van jaren.

Let men op den theoretischen arbeid der techniek, die in 't verleden werd verricht en zich stoffelijk vertoont in den vorm van spoorweg- en waterwerken, van gebouwen en stoomwerktuigen en dergelijken, dan weten we waarlijk niet, wat meer te bewonderen: de grootheid van het menschelijk verstand of den moed om alles te durven ondernemen.

Roem en dankbetuiging, practici, voor de positieve hulp van zulk een betrouwbaren en onversaagden gids. Gij werkt veilig en met spoed, onder zulk een hoede!

De practijk, empirie of ervaring raakt zoo innig de theorie, dat de grens van aanraking moeilijk is aan te wijzen. Zij vloeien zoo geleidelijk inéén, zij gaan zoo intiem in elkander op, dat eerst op zekeren afstand van de gemeenschappelijke grens, de punten van onderscheid in beider aard van bemoeiing kunnen worden waargenomen.

Die beide punten van duidelijk onderscheid liggen aan de theoretische zijde in de school en aan de empirische zijde in de werkplaats en op 't terrein. Er bestaat geen bepaalde grond voor de meening, dat theorie en practijk elkander niet zusterlijk zouden mogen ontmoeten, en waar de zaak zulks eischt, kunnen ondersteunen.

De practijk, als stoffelijke voorstelling der theorie, brengt de gedachten onder 't bereik van ons oog, van figuurlijke aanschouwing. Het nut dier materieele voorwerpen, hunne afmetingen, hunne behandeling en de daardoor uitkomende schoonheid der vormen, worden hoofdzakelijk geregeld naar de natuurlijke afmetingen en de scheikundige soort der stof, en de mogelijkheid van hare toepassing beoordeeld naar het doel van ons werk.

Ook de practische techniek heeft in de laatste 25 jaren, bij ons te lande zoowel als overal elders, verbazende vorderingen gemaakt. Die vooruitgang ware niet mogelijk geweest zonder de voorlichting en den steun der theorie, terwijl op hare beurt de practische ontwikkeling tot de uitvoering der theoretische plannen en berekeningen heeft moeten meewerken. Zonder die werkkracht en zonder dien frisschen moed van het *kunnen*, was dit niet met zooveel goed succes gelukt.

Men moet ze zien, de kolossale werken, diep onder den grond en hoog in de lucht, alleen in ons land; welk een arbeidskracht, welk een ijver, hoeveel handigheid en volharding onze ambachtslui en polderjongens, onder de geroutineerde leiding van hunne practische bazen, hebben moeten offeren om die groote massa's grond, steen, hout, ijzer of metaal te brengen waar ze behoorden, om al die kunstwerken, uitmuntende door omvang, grootschheid van gedachte en schoonheid van vorm saam te stellen. Zij hebben daartoe, kruipende in den grond of hangende in de lucht, gesjouwd, gewroet, gemetseld, getimmerd, gesmeed en geschilderd; in 't kort gewerkt met hoofd, hart en hand, voorbeeldeloos, moeilijk, doch immer volhardend, tot nut der maatschappij en tot roem onzer natie!

Zij verdienen, theoretici, uwe hooge waardeering, uwe overwegende toegenegenheid ten volle, en uwe belangstelling in hunne maatschappelijke positie zijn zij voorzeker in ruime mate waardig.

Uit het verhandelde is gemakkelijk de logische waarheid te trekken, dat, bij het theoretiseeren van technische zaken, ook rekening behoort te worden gehouden met de meening van den practicus en dat vooral op 't terrein zelf, bij de omzetting der theorie in stoffelijke volumen, beiden naast elkander staan, wederzijds als raadgevers, als steunpunten voor de uitvoering van 't werk.

Of zou men meenen, dat de theoreticus zelf zoo practisch kan zijn, dat hij alle empirische kennis bij de leiding van 't werk kan missen? Of dat een practicus deugdelijk en veilig kan werken zonder eenige theoretische routine, en beiden van geen andere zijde dan de hunne, beoordeeling of raadgeving noodig hebben?

Als 't waar kon zijn, was 't mooi! In 't algemeen gaat die meening echter niet op; de geschiedenis heeft ons dit geleerd door bewijzen, die niet zijn te loochenen en als leerschool der feitelijke waarheid, van 't verschil dat er bestaat in 't *weten* en 't *kunnen*.

Het Fransche spreekwoord zegt: *Pour savoir quelque chose, il faut l'avoir appris:* Zonder moeite, geen kennis! En zoo is het — zonder inspanning verkrijgt men 't niet.

Goethe zegt: *Wie viele Jahren muss man nicht thun um nur einigermassen zu wissen, was und wie es zu thun sei.* — Hoeveel jaren moet men zich niet oefenen, om goed te weten hoe 't wezen moet.

Het is niet als regel te stellen, dat een theoreticus, wiens brein zich na vele jaren van ongewone inspanning, gevuld heeft met eene massa van veelzijdige bespiegelende wetenschap, daarbij nog tijd zou hebben gehad en den tact bovendien, om de practische kennis op te doen, die een ander in even zooveel jaren, met niet minder inspanning, ijver en toewijding, zich heeft eigen gemaakt. En omgekeerd, zal ook een practicus

geen geschikte gelegenheid en voldoenden tijd hebben gehad om zijn denkvermogen te wijden aan een gesloten beoefening der theoretische wetenschap, en daarin die bekwaamheid te bereiken, welke door stelselmatige studie een ander in de technische school heeft opgedaan. Laten wij te dien opzichte door ijdelheid ons toch geen zand in de oogen doen strooien.

De mensch moge nog zoo vernuftig, zoo knap en zoo vlug zijn, hij blijft in ieder geval gebonden aan de mate van zijn verstand, en zijn wil evenzoo binnen zekere grenzen beperkt.

Uitzonderingen zijn op alle regels en dus ook wel op deze stelling. Bijzondere genieën, buitendien bedeeld met even buitengewone wilskracht en ijver, mogen het ver kunnen brengen en uitmunten boven 't gewone in de tweezijdige ontwikkeling der wetenschap, het blijft een witte raaf en men kan daarop geen stelregel bouwen. Het is de gesteldheid van het individu, die in verschil van wetenschappelijke kennis en tact voor de uitvoering een voorname rol speelt en samengaande met lust tot den arbeid den merkbaren doorslag geeft. Wie zal 't zeggen of hierbij geen atavisme, geen overgeërfde vatbaarheid het zijne aanbrengt. Mogelijk zou het spiritisme op dit punt wel oplossing kunnen geven; of ligt dit deel van het nieuwe veld der wetenschap nog braak?

De theoreticus beziet doorgaans alles op geheel andere wijze dan de prakticus; de eerste overziet meer 't geheel; zijn technische blik is, door beoefening van vele klassen van wetenschap tegelijk, gewoon geraakt aan ruimer horizon dan de laatste, die zijn opmerkzaamheid als uit gewoonte meer bepaalt tot de zaak, waarmede hij onmiddellijk te maken heeft; hij let daarbij niet verder op andere zaken of omstandigheden, dan voor zoover die met den onderhanden arbeid in betrekking staan en hun invloed laten gelden. Ballast van geleerdheid voert de practicus dus liefst niet mee, en in zijn geheugen verzamelt hij niets meer, dan 't verleden hem daartoe als later mogelijk bruikbare waar aan de hand gaf. Hij houdt daarbij steeds rekening met de toestanden, die zich werkelijk vertoonen en met den aard der stof of de middelen die onder zijn bereik zijn en door hem goed begrepen worden. Bij gemis aan stelselmatige opleiding in de wetenschap neemt hij de zaken zooals hij die vindt en al zeer weinig ontgaat daarbij zijne aandacht. Zijn wijze van zien en beoordeelen, door oefening in 't opmerken van het werkelijke, zijn steeds actief en hebben voor 't bereiken van zeker arbeidsdoel hooge waarde; zij zijn hoofdzakelijk gericht op 't feitelijke, op de waarheid zooals die zich vooraf aan hem heeft doen kennen, zonder vormtooi, zonder fantastische kleur, zonder bespiegelende punten.

De ongevallen, die bij kleine of groote uitvoeringen van onzen technischen arbeid worden gesteld op rekening van den passieven *tegenspoed*, zouden in vele gevallen geschikter plaats hebben gevonden op de bladzijde *vergeten post* van den theoreticus en omgekeerd zouden ook kleine en groote voorwerpen van onzen arbeid schooner aanzien bezitten, symmetrischer afmetingen hebben, en doelmatiger samengesteld geworden zijn, wanneer de practicus niet zoo ijdel ware geweest zich te verbeelden dat de voorlichting en de berekeningen van den theoreticus voor hem overbodig waren om het juiste doel te bereiken.

Alkmaar, Maart 1889.

PRIJSVRAGEN.

BEGRAAFPLAATS VOOR DE GEMEENTE AMSTERDAM.

De firma Zocher te Haarlem, met drie andere tuinarchitecten door B. en W. uitgenoodigd tot mededinging naar de prijsvraag voor het leveren van een ontwerp voor den aanleg van een begraafplaats voor de gemeente Amsterdam, in de Watergraafsmeer, heeft voor die opdracht bedankt.

BURGERWEESHUIS TE KAMPEN.

Op deze prijsvraag zijn niet minder dan 117 antwoorden ingekomen. Blijkens ontvangen bericht zal de opgave der motto's in het volgende nommer geschieden.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

De Jury, bestaande uit de heeren: H. Cramer, Dr. P. J. H. Cuypers, Henri Evers, J. A. Lindo en J. Verheul Dz., belast met de beoordeeling der ingekomen antwoorden op de prijsvragen door de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst in 1888 uitgeschreven, heeft voor de prijsvraag: Een schildersatelier met behuizing op het land, met algemeene stemmen den uitgeloofden prijs (verguld-zilveren medaille, benevens *f* 200) toegekend aan het ontwerp van den heer H. P. Berlage Nzn., te Amsterdam.

Voor de tweede prijsvraag een monumentale steenen spoorwegviaduct, voor dubbel spoor, heeft de Jury het aan de beslissing van het Bestuur overgelaten het ontwerp *Viribus Unitas* den uitgeloofden prijs (zilveren medaille, benevens *f* 100) toe te kennen, om reden de afmetingen niet aan het programma voldoen.

Aan geen der antwoorden op de derde vraag, een belvédère, werd een bekroning toegekend.

INGEZONDEN.

Mijnheer de Redacteur,

Onder den titel *Bevordering der Bouwkunst* komt in n°. 6, jaargang 24 van *De Opmerker*, een ingezonden stuk voor, waarvan ik het doel niet begrijp.

Niemand zal zeker ontkennen dat er in de laatste jaren *vele* vereenigingen zijn opgericht, ook bouwkundige vereenigingen, „om voordrachten te houden over *schoone kunsten* en *technische wetenschappen* of *kunstbeschouwingen* te geven."

Wanneer nu de schrijver van het ingezonden stuk geen vragen wil behandeld zien, die zich dagelijks op bouwkundig gebied voordoen, dan komt het mij voor dat de practische zijde geheel op zij wordt geschoven, wat tegenwoordig nog al gebeurt en toch een groot gebrek is, zoodat het *nuttig* jong beoefenaar der bouwkunst gaat als die jongen, die naar eenen zeepbal greep, in de stellige overtuiging een *prachtigen* bal te grijpen en zich *toch* bedrogen zag.

Juist het behandelen van menige vraag, die zich voordoet onder het beoefenen der bouwkunst, kan nuttig zijn voor de leden eener vereeniging; vandaar dan ook dat men in alle bouwkundige vereenigingen vraagbussen heeft, waar ieder lid vragen in kan doen om besproken te zien wat hij noodig oordeelt.

Dat ik in deze beschouwing niet *alleen* sta, blijkt o. a. uit hetzelfde nommer van *De Opmerker*, waar de Vereeniging Architectura te 's-Gravenhage het *zeer juist* als haar plicht rekende een adres te richten aan den Raad der gemeente 's-Gravenhage „over het aanleggen van een nieuwe wijk"; ook dergelijke zaken, naar het mij voorkomt, dienen aan de aandacht van bouwkundige vereenigingen *niet* te ontgaan.

Mag ik daarom aan den schrijver van het ingezonden stuk vragen wat hij verstaat onder een „dierbare bijeenkomst" en waarom het behandelen eener vraag over „speculatiebouw" tegen de belangen der bouwkunst strijdt.

Waar ik echter een antwoord van den schrijver verzoek, daar zal hij tevens geen bezwaar hebben om dat

antwoord met zijnen naam te onderteekenen, want waarom zich te verbergen achter *anoniemiteit?*

Zooals uit mijn antwoord aan den heer J. C. Wegerif blijkt, wordt de vraag ter gelegener tijd verder behandeld en zal het zeker noodig zijn te weten, als er verder over geschreven wordt, tegen wien men schrijft.

U, mijnheer de Redacteur, mijnen dank zeggende voor de opname dezer regelen heb ik de eer te zijn

uw dzv. dn.

K. HOEKZEMA.

☛ Onder dankzegging voor de toezending van bovenstaand schrijven heeft de schrijver van het aangevallen stuk de eer als zijne meening te kennen te geven, dat het weinig ter zake doet of hij zijn naam al dan niet bekend maakt. Vooralsnog acht hij het beter dien te verzwijgen.

De verdere behandeling der gewraakte vragen zal het beste bewijs leveren dat daardoor de belangen der bouwkunst in geenen deele bevorderd worden.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

AFDEELING LEIDEN EN OMSTREKEN.

Vergadering van 28 Februari 1889.

Getrouw aan de gewoonte had op de 175ste vergadering allereerst de kunstbeschouwing plaats van het door den heer D. E. C. Knuttel beschikbaar gestelde plaatwerk: *Suite de 25 Façades, exécutés dans le goût de l'Architecture belge du 16me Siècle*, par J. M. Rijssens de Lauw.

Na de opening der vergadering en lezing der notulen, werd door den Voorzitter het nieuw toegetreden lid, de heer F. D. T. Riethergen, welkom geheeten, de heer Knuttel dankgezegd voor zijn kunstbeschouwing en de firma Van der Heijden en Brouwer te Leiden voor de inzending van eenige nieuwe monsters van hang- en sluitwerk voor deuren en ramen, luchtdrukveeren enz.

De heer L. van Es, als nieuw lid voorgesteld, werd daarna met algemeene stemmen aangenomen.

Vervolgens gaf de Voorzitter het woord aan den heer P. J. Groen, die een voordracht hield, getiteld: »Iets over eigenlijke en oneigenlijke bliksemafleiders".

Na een zeer uitgebreid inleidend woord, waaruit bleek dat spreker de zaak als een causerie behandelde, gaf hij eene beschrijving van den bliksem en »eigenlijke bliksemafleider", besprak in korte woorden de vele uiteenloopende meeningen over het plaatsen van bliksemafleiders op gebouwen, en wilde betoogen, ook uit het gebeurde te Brussel, dat ze toch niet helpen. Overgaande tot de behandeling van de oneigenlijke bliksemafleiders, richtte de heer Groen het woord tot heeren aannemers en werkbazen, ter vergadering tegenwoordig, die, al zouden ze het nu of nooit willen bekennen, het toch wel zouden kunnen mededeelen dat ze zelfs reeds bij de fundeering gebruik maken van de zeker werkende bliksemafleiders, wanneer de Dondergod, hier niet Jupiter maar wel de architect, op het werk verschijnt. Spreker wenschte niet verder in bijzonderheden te treden over de verschillende soorten van oneigenlijke bliksemafleiders, maar achtte het toch van belang erop te wijzen dat, bij het aanleggen van die afleiders, de grootste voorzichtigheid in acht genomen moet worden; eene kleine onhandigheid bij de toepassing zou de schromelijkste gevolgen na zich kunnen slepen.

Een luid applaus viel deze, met veel humor gekruide, voordracht ten deel.

Hierna kwamen in behandeling de rapporten der verschillende commissiën in zake de door het Hoofdbestuur der Maatschappij gestelde vragen:

1°. Een hoog trasraam is nadeelig voor de op het metselwerk aangebrachte pleisterbekleeding. Tegen het optrekken van vocht wordt daarom dikwerf van andere middelen gebruik gemaakt, als: geperforeerde droogsteenen, glas, lood, asphalt enz. Welke van deze middelen is het beste, of geeft de practijk nog anderen aan de hand, die de voorkeur verdienen?

De Commissie, bestaande uit de heeren W. Fontein, J. L. Planjer en W. Splinter, beacht een belangrijk rapport hieromtrent uit.

Na belangrijke discussiën werd geresumeerd dat:

1e. een goed trasraam, hoe hoog ook en met dezelfde specie volgegoten, waarmede het gemetseld is, geen schade aan de pleisterbekleeding kan veroorzaken, wanneer die bekleeding wordt aangebracht als het trasraam droog is.

2e. het gebruik van geperforeerde droogsteenen minder is aan te bevelen, daar wel het optrekken van vocht belet doch tevens, door de vele openingen, gelegenheid gegeven wordt tot herberging van allerlei ongedierte onder vloeren enz., en tegelijk den maar al te dikwijls waar te nemen tocht langs de vloeren veroorzaken, al is lucht onder de vloeren zeer gewenscht.

3e. lood, koper of andere metalen ook geen afdoende middelen zijn, daar zij allen, en sommige zelfs binnen enkele jaren, geheel door de inwerking der specie oxydeeren, terwijl asphalt het minst geschikt wordt geacht, daar het min of meer vocht bevat en door temperatuursverandering aan uitzetting en krimping onderhevig is.

Den meesten waarborg voor droge muren geeft een trasraam van klinkers in sterke tras, hoog 80 cM., waarbij op de hoogte van den binnenvloer een laag glas wordt aangebracht, die aan den binnenkant 1 cM. buiten het metselwerk steekt.

Over de vraag omtrent cementriolen enz. werd verslag uitgebracht door de heeren D. E. C Knuttel en Ad Verhoog.

Naar hunne overtuiging is de tijd, gedurende welken de riolen van cementbeton van algemeene toepassing zijn, nog te kort om uitspraak te doen over hunne deugdelijkheid en over de voorkeur, welke zij al of niet boven gemetselde riolen verdienen. Het cementbeton zal, evenmin als de metselspecie der baksteenriolen, tegen de inwerking van fecaliën bestand blijken; wel kan men aannemen dat in de eerste jaren de cementriolen dichter zullen zijn, vooral die welke aan de binnenzijde met enkel cement zijn afgepleisterd.

Is dus over duurzaamheid en dichtheid vooralsnog geen uitspraak te doen, zoo rijst de vraag of ook om andere redenen aan een van beiden de voorkeur te schenken is. Heeft men een naar de eischen der wetenschap ingericht spoelstelsel, dan kunnen de cementriolen verkozen worden, omdat daaraan die doorsnede te geven is welke de berekeningen als wenschelijk aangeven, terwijl de gladde binnenwand minder wrijving doet ontstaan dan baksteen. Zijn daarentegen de riolen door te weinig afstrooming bewaarplaatsen der fecaliën, wat helaas in vele steden het geval is, dan is het hoofdzaak dat men de riolen gemakkelijk ruimen en herstellen kan en geen bezwaar ondervindt bij het maken van nieuwe aansluitingen. Uit dat oogpunt beschouwd, verdienen ongetwijfeld de gemetselde riolen de voorkeur.

Na eenige mededeeling omtrent fabrikage en belasting van cementriolen, werd nog vermeld dat, volgens de Rotterdamsche Cementfabriek, een riool van 40×60 cM. *f* 3.75 per M¹ kost, behalve vracht en leggen, terwijl de prijs van een baksteenriool van dezelfde afmeting ongeveer *f* 6 bedraagt.

Vervolgens kwam in behandeling de vraag: welke ondervinding heeft men totnutoe opgedaan omtrent het gebruik van Amerikaansch grenenhout bij gebouwen?

Op het rapport van de heeren G. v. Driel, Iz. van der Kamp, J. P. de Koning en S. v. Leeuwen, volgden belangrijke discussiën, daar de meening van de commissieleden onderling uiteen liep. Als conclusie werd aangenomen dat het Amerikaansch grenenhout voor halklagen geen aanbeveling verdient; daar de draad of vezel kort is, zal dit hout bij overlading niet buigen maar breken. Bij brugliggers van Amerikaansch hout en bij een hijschbalk van hetzelfde hout was het gebleken dat dit bij eenige belasting brak, terwijl het dennenhout alleen boog. Als vloerliggers, waar meerdere steunpunten gegeven kunnen worden, wordt het aanbevolen, mits zorgende dat geen spint aanwezig is en voor ventilatie wordt zorggedragen.

Eenparig was men van oordeel, dat het met goed succes gebezigd kan worden voor blanke binnenbetimmeringen, als lambriseeringen, plafonds enz., terwijl het om zijne hardheid voor vloeren, zolder, traptreden enz. zeer geschikt is.

Voor buitenwerk was het volgens het oordeel van vele leden niet aan te bevelen, daar het vele hars, dat dit hout bevat, steeds door de hitte der zon blijft uitwerken. Om dit echter te voorkomen, gebruikt men z. g. afgetapt Amerikaansch grenenhout; de opmerking werd echter gemaakt, dat dit hout dan veel van zijn kracht heeft verloren, en dus niet boven ander grenenhout is aan te bevelen.

Op de vraag: »In onzen tijd vindt de toepassing van bliksemafleiders op gebouwen, die zich niets of slechts weinig boven hunne omgeving verheffen, steeds in ruimer mate plaats. Verdient dit navolging of moet het niet zonder gevaar voor de aangrenzende bebouwing worden beschouwd?" werd rapport uitgebracht door de heeren L. Couvee, P. G. Lancel en J. Koens.

De vraag, zooals die door het Hoofdbestuur is gesteld, heeft een zóó ver strekkend karakter en beweegt zich op een van de bouwkunst zóó verwijderd terrein, dat het de commissie voorkwam, dat de beantwoording ervan meer op het gebied van *een natuurverzeker*, dan wel op den weg van een *bouwkundige* ligt. Toch heeft de commissie haar mandaat niet geheel op zij willen leggen, maar gemeend eenige opmerkingen te kunnen mededeelen.

Nadat de aanleg van een goeden bliksemafleider met enkele woorden was besproken, werd, wat de opvangstang met de leidingen boven en onder den grond betreft, verwezen naar verschillende brochures, opstellen, enz.

Verwonderlijk evenwel is het verschil in opvatting, dat verschillende geleerden zich hieromtrent gevormd hebben, zoodat

zeer zeker over den aanleg van een goeden bliksemafleider het laatste woord nog niet gesproken is.

Ook over de grens, waarop zich de invloed van een afleider zou doen gevoelen, loopen de meeningen nog zeer uiteen. De een toch stelt als beschermingsgrens een rechten kegel, waarvan de tophoek 90° bedraagt en die met de punt van den afleider samenvalt, en waarvan de hoogte gelijk is aan de geheele hoogte van den afleider; de ander stelt vast, dat een opzetstuk een kring beveiligt, waarvan de straal gelijk is aan de dubbele hoogte van het opzetstuk.

Als zeker is evenwel aan te nemen dat elke goede bliksemafleider zijne omgeving in meerdere of mindere mate beveiligt, en dat er voor nabijgelegen perceelen, mits deze niet boven de omgeving uitsteken, nooit gevaar voor inslaan door een naburigen afleider kan bestaan.

Voor een aangrenzend perceel kan een naburige afleider *wel* gevaar opleveren, als hij zich in de nabijheid bevindt van de gas of waterleidingbuizen van het aangrenzend perceel; de vonk kan op die buizen overspringen. Hoofdzaak is het dus de geleider goed aan te leggen.

Ten slotte meende de Commissie te moeten wijzen op het groot aantal aantrekkingspunten op gebouwen, als: windvanen, nokversieringen, eindigingsvormen enz. enz., die, zoolang zij in goed metallisch contact zijn met de bliksemafleiders, geen gevaar opleveren, doch die, wanneer dat verband verbroken is, zeker het gevaar voor inslaan vergrooten.

Daar evenwel erkende specialiteiten op het gebied der bliksemafleiders het niet eens zijn, meent de Commissie zich in deze geen oordeel te mogen aanmatigen en een volledige beantwoording aan heeren natuurkundigen te moeten overlaten.

Hierna komt aan de orde een rapport van de heeren D. E. C. Knuttel, H. J. Jesse en W. C. Mulder, betreffende de vraag: »Ligt het op den weg van onze Maatschappij om de uitgave te bevorderen van een beknopt, doch volledig overzicht van de geschiedenis der bouwkunst in Nederland. Zoo ja, door welke middelen kan zij tot dit doel medewerken?"

Genoemde heeren meenen te moeten opmerken, dat het eerste deel der vraag voor de Maatschappij eigenlijk geen vraag mag zijn. Want wie zal zich niet verheugen, in het bezit te kunnen komen van een door een Nederlander samengestelde, in de Nederlandsche taal geschreven geschiedenis der Nederlandsche bouwkunst.

Nadat de Commissie deel uitkomen, wat er op dat gebied door den buitenlander gedaan is en erop wees, dat de Duitscher Galland op 't oogenblik aan een uitvoerig werk bezig is, waartoe hij in verschillende plaatsen en archieven van ons land de stof heeft verzameld, werd herinnerd aan de artikelen van den heer De Kruijff over Hollandsche Renaissance.

Ook de bewerking van Lübke's kunstgeschiedenis door den heer A. W. Weissman zal wel een ruime plaats afstaan aan de geschiedenis der Nederlandsche kunst, doch een hoofdstuk in een vertaald werk, dat niet eens uitsluitend de bouwkunst behandelt, zal zeker geene vergoeding geven.

De wijze, waarop eene uitgave door de Maatschappij zou moeten geschieden, zou als volgt kunnen zijn:

1°. Aan een bepaald persoon of combinatie van personen op te dragen, de bedoelde geschiedenis samen te stellen, hen flink te salarieeren en het werk voor rekening der Maatschappij uit te geven, dit laatste met dien verstande, dat het *niet* gratis aan de leden wordt aangeboden, maar deze slechts eenige prijsreductie worde gegeven.

2°. Aan den schrijver van het eerste werk, dat aan eenige te stellen eischen voldoet en dat binnen zekeren termijn, b.v. 3 jaren, verschijnt, eene belooning toe te kennen, welke belooning niet te laag mag worden gesteld.

De Commissie meent dat beide wegen tot het doel zullen voeren; er zijn thans zoovele kundige architecten, die tot hun leedwezen over te veel vrijen tijd kunnen beschikken, dat er wel zullen gevonden worden, die een zoo aanlokkelijke taak willen aanvaarden, indien zij eenige zekerheid hebben niet geheel zonder belooning te arbeiden.

Na dankzegging door den Voorzitter aan de verschillende commissiën voor haren belangrijken arbeid, werden tot leden der Commissie voor het zenden van stukken, teekeningen enz. aan het Hoofdbestuur voor tijdschrift en weekblad benoemd de heeren Ad. J. van Achterberg en H. J. Jesse. Deze Commissie bestaat nu uit de heeren J. B. van Loenen, K. de Boer, W. A. van Lith en de beide nieuwgekozenen.

Nadat een en ander over den werkkring dier Commissie in het midden was gebracht en erop gewezen werd hoe ontmoedigend het is, wanneer men iets heeft ingezonden en dit maar in de portefeuille bij het Bestuur der Maatschappij blijft, werd op voorstel van den heer Knuttel eene motie aangenomen, om te vragen of het Hoofdbestuur wel prijsstelt op die bijdragen.

Na afdoening van enkele huishoudelijke zaken, werd de drukbezochte en belangrijke vergadering met een woord van dank door den Voorzitter gesloten.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

'S-GRAVENHAGE. In verband met uitbreiding der werkzaamheden voor de triangulatie, zullen reeds in dit jaar twee civielingenieurs door de commissie voor grasdmeting kunnen worden in dienst gesteld. Bij aanvaarding van de secundaire triangulatie voor het kadaster zullen later meer benoemingen moeten volgen.

(A. et A.). AMSTERDAM. De Jury van toelating voor de inzendingen der Nederlandsche architecten voor de Parijsche tentoonstelling, bestaande uit de architecten Dr. Cuypers, Berlage, Bleys, Peters, Rieber, Sanders en Springer, zal Maandag 11 Maart a.s. bijeenkomen. De geheele inzending zal van af 12 tot 19 Maart te bezichtigen zijn in het gebouw van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst alhier.

AMSTERDAM. De tentoonstelling van meubelen enz., welke door de Vereeniging van meubelmakerspatroons in *Felix Meritis* zal worden gehouden, en die zeer belangrijk belooft te worden, zal den 15den Maart a. s. worden geopend.

— In de zitting van den Gemeenteraad van 6 dezer werd de voordracht van Burgemeester en Wethouders om voor den bouw van een nieuw laboratorium voor de scheikunde aan te wijzen een gedeelte der verlaten Veemarkt en daarvoor de som van *f* 200,000 te bestemmen, aangenomen.

Omtrent de voordracht van het Dagelijksch Bestuur om eene som van *f* 3000 te bestemmen tot aankoop van een of meer schilderijen op de eerstvolgende tentoonstelling van Arti et Amicitiae, had eene wijdloopige discussie plaats. Eenige raadsleden deden het voorstel om behalve de reeds bij de begrooting toegestane som van *f* 1500, nog eene som van *f* 4200 beschikbaar te stellen, teneinde daaruit de kosten der tentoonstelling van 1889 te bestrijden. Naar het schijnt bestaat het voornemen eene loods van tijdelijken aard te bouwen, die alleen voor deze tentoonstelling zal dienen. De kosten daarvan zullen in alles tezamen *f* 14,000 bedragen. Aan bijdragen van de ingezetenen en entree's rekent men op ongeveer *f* 8000, zoodat eene subsidie van de gemeente van *f* 5700 voldoende wordt geacht. Ten slotte werd het voorstel van den Voorzitter om den daartoe strekkenden post der begrooting te brengen op *f* 7200, met op een na algemeene stemmen aangenomen.

In dezelfde zitting vroeg de heer Van de Wall Bake wat er kan gedaan worden om artikel 24 der politieverordening te handhaven. Dit luidt als volgt:

»Het is verboden, bij het uitvoeren van een bouwwerk op of aan den openbaren weg een stoomwerktuig te gebruiken, waarvan de vuurhaard anders gestookt wordt dan met cokes of een andere voor dat werktuig door Burgemeester en Wethouders goedgekeurde brandstof.

»Deze bepaling is niet van toepassing op werktuigen, welke, naar genoegen van Burgemeester en Wethouders voorzien zijn van rookverbrandende inrichtingen."

Spreker meende, dat deze bepaling feitelijk buiten werking is. Zelfs bij werken voor de gemeente uitgevoerd, zooals op het Sophiaplein, wordt het artikel overtreden.

De Voorzitter deed de toezegging dat men zal trachten de verordening zooveel mogelijk toe te passen.

— Volgens de *N. R. Ct.* staat het vertrek van den ingenieur Havelaar, naar Perzië, in verband met de verbetering van de Karoen, nog geenszins vast. De Perzische regeering heeft nog zelfs geen aanvraag om een Nederlandschen ingenieur gedaan, doch enkel bij onzen consul-generaal te Bouchir geïnformeerd, welke voorwaarden zij zou moeten aanbieden om er tijdelijk een bij haar in dienst te doen treden. Die voorwaarden zijn haar medegedeeld, en inmiddels is hier omgezien naar een ingenieur, die, desverlangd, naar Perzië zou willen gaan. De heer Havelaar, vroeger ingenieur in Indië, heeft zich bereid verklaard, doch verder is de zaak nog niet gevorderd.

ROTTERDAM. Binnenkort zal de firma Van Wijk en Hoogendijk alhier aanvangen met de uitvoering van eene waterleiding voor de stad Namen in België. De bouw, die volgens de plannen van den heer J. C. van Wijk zal geschieden, zal onder leiding staan van den civielingenieur E. Gerst, te 's-Gravenhage.

GRONINGEN. Volgens de *Nieuwe Provinciale Groninger Courant* is de heer W. A. Scholten voornemens een blijvend aandenken te schenken aan de stad Groningen, als de dag is aangebroken, dat hij 50 jaar in haar midden vertoeft. Dat aandenken zou bestaan in een overdekte markt, waarop in de eerste vier jaren geen staangeld zou mogen worden geheven. Hier zou dan de markt kunnen gehouden worden van boter en eieren, wild en gevogelte, fruit en groenten. De kosten van het een en ander worden op vijftig tot zeventigduizend gulden geraamd. Reeds moet de zoon van den aanstaanden jubilaris met een deskundig lid van den Gemeenteraad op reis zijn geweest om soortgelijke inrichtingen in verschillende steden te bezichtigen.

MIDDELBURG. De Gemeenteraad heeft besloten tot verkoop van het geheele handelsterrein langs het kanaal van Walcheren aan de firma Kakebeeke te Goes voor ƒ 5000, tot stichting eener stoommeelfabriek.

BERGEN-OP-ZOOM. Nader wordt ons medegedeeld, dat bij den Gemeenteraad in het geheel zijn ingekomen vier aanbiedingen voor eene concessie tot het leggen en exploiteeren eener drinkwaterleiding in deze gemeente, namelijk van de heeren: Wilson te 's Gravenhage, Van den Broek en V. Barneveld Kooy Jr. te Amsterdam, Visser te Utrecht, en Langereld te Hardinksveld.

ENKHUIZEN. Door de vennootschap »Enkhuizer Gasfabriek" is den Gemeenteraad het aanbod gedaan, dat de gemeente de fabriek met toebehoren zal overnemen. Reeds sedert geruimen tijd zijn hierover tusschen de vennootschap en het dagelijksch bestuur onderhandelingen gevoerd.

PERSONALIA.

— Tot buitengewoon opzichter aan de werken van de Maas, standplaats Grevenbicht (L.), is door den Minister van Waterstaat benoemd de heer Cs. Enthoven, te Rokanje.

— Naar *De Ingenieur* verneemt, vertrekt de civiel-ingenieur W. H. J. Dates te Hilversum, in het begin van April a. s. naar Buenos-Aires. Tot de uitvoering van nieuwe belangrijke werken aan den mond der La-Plata-rivier schijnt te zijn besloten.

— GEERTRUIDENBERG. Ter vervanging van den overleden opzichter Hermans, is door de »Exploitatie-maatschappij" benoemd als zoodanig de heer Leith.

— De heer J. Haima van der Wal is benoemd tot inspecteur-werktuigkundige bij de Stoomtramweg-maatschappij 's-Bosch-Helmond.

— Benoemd tot gemeente-opzichter te Hasselt, J. C. van Benthem, aldaar.

— De adspirant-ingenieur van 's rijks waterstaat jhr. Ortt te Harlingen is vervangen door den opzichter der 4e kl. H. Dijkstra. Deze zal op zijne beurt met 1 Mei a. s. worden vervangen door den opzichter 3e kl. A. Pateer, thans te Breskens.

VACANTE BETREKKINGEN.

— Tijdelijk opzichter bij de gemeente-werken te Nijmegen, vertrouwd met de handwerken tot het bouwvak behoorend en bekend met de eischen van straatwerk, op eene jaarwedde van ƒ 950. Aanbiedingen op zegel vóór 15 Maart e. k. aan den Burgemeester. (*Zie advertentie in dit blad.*)

ADVERTENTIEN.

AANBESTEDING VERF- en GLASWERK.

De aannemer J. H. VOS Sr. zal op **Vrijdag 15 Maart e. k.** des namiddags ten 2 ure **aanbesteden:**

Het VERF- en GLASWERK voor den bouw van Musis Sacrum te Arnhem.

Bestek en teekening ter inzage te bekomen ten zijnen kantore op het werk, alwaar dagelijks inlichtingen te verkrijgen zijn.

ZWEEDSCH GRANIET

uit de **grooven, Stoomslijperij** en **Polijst inrichting** van de Firma

KESSEL & RÖHL,
te **Berlijn.**
Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 468,
Amsterdam.

In de Gemeente *Nijmegen* wordt, om met 1 April in dienst te treden, GEVRAAGD

EEN TIJDELIJK OPZICHTER,

ten volle vertrouwd met de handwerken tot het bouwvak behoorend, en bekend met de eischen van straatwerk.

Jaarwedde ƒ 950.

Alleen zij komen in aanmerking, die voldoende bewijzen van gevorderde kennis kunnen overleggen.

Aanbiedingen op zegel geschreven vóór 15 Maart e. k. franco aan den Burgemeester te *Nijmegen.*

Hollandsche IJzeren
Spoorweg-Maatschappij.

HERBESTEDING.

Op **Maandag den 25ste Maart 1889** in Kamer 46 van het Central Administratiegebouw aan het Droogbak te *AMSTERDAM* van Bestek N°. 407:

Het maken van den onderbouw voor eene hydraulische kolentip met het leggen van sporen, het uitvoeren van baggerwerk en andere bijkomende werken op het goederenstation Amsterdam—Rietlanden, in twee perceelen.

Raming perceel 1 ƒ 48000, perceel 2 ƒ 12000.

Bestekken met teekening zijn tegen betaling van ƒ 2 verkrijgbaar aan bovengenoemd gebouw, bij den portier of op *franco* aanvraag met toezending van postwissel aan het Bureau van den Ingenieur van den Weg, Kamer 154.

De gegadigden die reeds in het bezit zijn van het bestek, moeten aan het bureau van gezegenden Ingenieur van den Weg een inschrijvingsbiljet vóór de aanwijzing doen afhalen, waarbij dan tevens zal worden afgegeven een opgaaf van de wijzigingen in het bestek gemaakt.

Aanwijzing op het terrein zal worden gedaan op Maandag den 18 Maart 1889 des voormiddags ten 11 ure.

De Administrateur.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM*, zullen **Dinsdag 26 Maart 1889**, 's voormiddags 11½ uur, in het openbaar, ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

Bestek N°. 20.

Het leveren van grint, gus- en plaatzand op de losplaatsen der Gemeente aan den Rijn en den IJsel, en langs verschillende wegen, in 2 perceelen.

Inlichtingen worden alle werkdagen, tot den dag der aanbesteding, van 9—12 en van 2—4 uur, gegeven aan het Bureau Gemeentewerken ten Gemeentehuize, alwaar de aanwijzing zal worden gehouden op Vrijdag 15 Maart a.s., 's voormiddags 11½ uur; bestek met gezegeld inschrijvingsbiljet tegen betaling van ƒ 0.50 ter Secretarie verkrijgbaar.

Gebr. VAN DER VLIET,

IJZERHANDELAARS te *AMSTERDAM.*

Staaf-, Plaat-, Band-, Hoek- en T-IJzer enz.

Steeds voorhanden:

BALK-IJZER in verschillende profielen en lengten.

Vijlen en **gegoten Staal** uit de fabriek van Gebr. BÖHLER & Co. te Weenen, alsmede **GLOBE Hoefnagels** met afgewerkte punten en onder garantie tegen splijten.

Herbesteding.

VERNIEUWING KRUISBRUG.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *HAARLEM* zullen op **Donderdag 21 Maart 1889** 's namiddags 2½ uur ten Raadhuize der gemeente in het openbaar *op gewijzigde voorwaarden*

HERBESTEDEN:

Het sloopen van den bovenbouw van de Kruisbrug over de Nieuwegracht tot ongeveer aan de waterlijn of 80 c.M + AP, het maken van een nieuwen bovenbouw op de bestaan blijvende metselwerken, met gemetselde landhoofden, pijlers, vleugelmuren enz.

De voorwaarden liggen ter lezing ter gemeentesecretarie op alle werkdagen van des voormiddags 10 tot des namiddags 4 ure en zijn aldaar in druk verkrijgbaar van af 11 dezer tegen betaling van ƒ 0.50.

Plaatselijke aanwijzing op Vrijdag 15 Maart a. s. 's voormiddags 10 ure door den architect over de werken en gebouwen der gemeente, bij wien tevens tusschen dien dag en den bestedingsdag 's morgens tusschen 10 en 12 ure, inlichtingen zijn te verkrijgen aan het Bureau van gemeentewerken (Koningstraat N°. 2.)

Haarlem, 7 Maart 1889.
Burgemeester en Wethouders voornoemd:
E. A. JORDENS.
De Secretaris,
A. A. LAND.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM*, zullen **Vrijdag 22 Maart 1889**, 's voormiddags 11½ uur, in het openbaar, ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

Bestek N°. 10.

De levering van arbeiders en vervoermiddelen en het verrichten van verschillende werkzaamheden ten behoeve van het onderhoud en den aanleg der wegen.

Bestek N°. 18.

De levering van 600 M³. Basaltslag ten behoeve van het onderhoud der wegen.

Inlichtingen worden alle werkdagen, tot den dag der aanbesteding, van 9—12 en van 2—4 uur gegeven aan het Bureau Gemeentewerken ten Gemeentehuize, alwaar voor bestek 10 de aanwijzing op Vrijdag 15 Maart a.s. 's voormiddags 11 ure, zal worden gehouden; bestekken met gezegelde inschrijvingsbiljetten tegen betaling van ƒ 0.50 per stel ter Secretarie verkrijgbaar.

Aanbesteding.

Op **Maandag 18 Maart 1889**, des middags te 3 uur zal door het Bestuur van het BURGERZIEKENHUIS te *AMSTERDAM*, in het *Paviljoen Vondelpark;* worden **aanbesteed:**

Het maken van VERSCHILLENDE GEBOUWEN voor het BURGERZIEKENHUIS, op een terrein aan de LINNAEUSSTRAAT te AMSTERDAM, met de leverantie van alle Materialen en Arbeidsloonen.

Het Bestek met 9 teekeningen is ad ƒ 3.50 per stel te verkrijgen ter Stoomdrukkerij van BOELOFFZEN & HÜBNER, N. Z. Voorburgwal N°. 187. Inlichtingen geeft de Ingenieur-Architect A. L. VAN GENDT, te *Amsterdam*

Rolluiken

van **Staal** of **Hout** met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.

E. en P. ROTTSIEPER, *Remscheid* (Rijnpruisen).

Hollandsche IJzeren
SPOORWEG-MAATSCHAPPIJ.

Aanbesteding.

Op **Maandag den 18de Maart 1889** des namiddags ten twee ure zal in Kamer N°. 46 van het Centraal Administratiegebouw der Maatschappij aan het Droogbak te *Amsterdam* worden **aanbesteed:**

Volgens bestek N°. 437.

Uitvoeren van onderhoudswerken op den spoorweg Helder—Amsterdam, Zaandam—Enkhuizen en Hoorn—Medemblik in 5 perceelen. Raming ƒ 32200.—.

Volgens bestek N°. 438.

Uitvoeren van onderhoudswerken op den spoorweg Amsterdam—Winterswijk, Hilversum—Utrecht en Amersfoort—Kesteren in 6 perceelen. Raming ƒ 33776.13.

Volgens bestek N°. 439.

Uitvoeren van onderhoudswerken op de Inspectie Amsterdam in 2 perceelen. Raming ƒ 23536.—.

Volgens bestek N°. 440.

Uitvoeren van onderhoudswerken op den spoorweg Amsterdam—Rotterdam en Haarlem—Uitgeest—IJmuiden in 5 perceelen. Raming 44137.—.

De bestekken zijn tegen betaling van ƒ 2.— per exemplaar te verkrijgen aan bovengenoemd Administratiegebouw bij den portier of op franco aanvraag met toezending van postwissel aan het bureau van den Ingenieur van den Weg, Kamer N°. 154 van bovengenoemd Administratiegebouw.

Aanwijzing geschiedt en inlichtingen kunnen worden verkregen als in de bestekken vermeld.

Op deze bestekken zijn toepasselijk de algemeene voorwaarden der Hollandsche IJzeren Spoorweg-Maatschappij d. d. 31 Januari 1885 (gewijzigde herdruk van 23 Februari 1886) die bovendien tegen betaling van ƒ 0.50 per exemplaar aan bovengenoemd bureau verkrijgbaar zijn.

De Administrateur.

KLOOS & VAN LIMBURGH

ROTTERDAM.

AGENTEN
der Société Anonyme des Carrières de Porphyre de Quenast"
EN
der „Société des Carrières de Lessines."
LEVERANCIERS van FAUCONVALKEIEN.
ZUIDBLAAK N°. 8.

De Amerikaansche
„New Paragon" Schoolbanken
en ANDREW'S **BANKEN** en **STOELEN** met opslaande Zittingen voor **Scholen, Kerkgebouwen** en **Schouwburgen**, uitsluitend verkrijgbaar bij
FRED. STIELTJES & C°.
Keizersgracht 745,
AMSTERDAM.
Duizenden in gebruik in Nederland, waarvan attesten ter inzage.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

Ministerie van Financiën.
LANDSGEBOUWEN.

AANBESTEDING.

Op **Dinsdag 26 Maart 1889**, des middags te 12 uur, zal onder nadere goedkeuring van den Minister van Financiën, aan het gebouw van het Ministerie van Financiën, worden **aanbesteed:**

Het onderhouden en herstellen van het gebouw te Zierikzee, waarin gevestigd zijn de kantoren van de hyphotheken en van het kadaster, van den dag waarop de aanbesteding wordt goedgekeurd tot en met 31 Maart 1892.

Het bestek ligt ter lezing aan het Departement van Financiën, aan het bureel van den Rijksbouwmeester in het 2de district, Fluweelen Burgwal n°. 16 te *'s-Gravenhage*, aan het kantoor van de hypotheken en van het kadaster te *Zierikzee* en in het gebouw van het Provinciaal Bestuur van *Zeeland.*

Inlichtingen worden gegeven door voornoemden Rijksbouwmeester te *'s-Gravenhage*, en door den Hoofdopzichter bij de Landsgebouwen J. J. G. RINKES te *Breda.*

Aanwijzing zal worden gedaan op Dinsdag 19 Maart 1889, des namiddags te 1 uur.

's Gravenhage, 26 Februari 1889.
Voor den Minister,
De Secretaris-Generaal,
BARTSTRA.

PROVINCIALE WATERSTAAT
VAN
FRIESLAND.

AANBESTEDING.

Op **Vrijdag, den 22en Maart 1889**, des namiddags ten een ure, zal in het gebouw van het Provinciaal Bestuur te *LEEUWARDEN*, overeenkomstig §§ 434 en 435 der A. V. bij enkele inschrijving worden **aanbesteed:**

Het verbeteren van het grootschoepsvaarwater van Stroobos naar Stavoren en Lemmer, 8e gedeelte (Lemmer—Heeg over Sloten, met zijtak naar Tooxsijl).

Raming ƒ 55600.

Het bestek ligt ter lezing in voornoemd gebouw. Gezegelde formulieren voor inschrijvingsbiljetten zijn tegen betaling van 25 en bestekken tegen betaling van ƒ 1.— op het bureau van den Prov. Hoofdingenieur verkrijgbaar.

De nodige aanwijzing wordt gedaan op Woensdag 20 Maart a. s. des voormiddags 9 ure uit te gaan van *Sneek.*

Voorts zijn nadere inlichtingen te bekomen bij den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat te *Leeuwarden.*

Leeuwarden, 6 Maart 1889.
De Commissaris des Konings in de Provincie Friesland,
VAN HARINXMA THOE SLOOTEN.

DE LINT & C°.

Oosterdijk 248, Rotterdam
VLOER- en WANDTEGELS,
TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS.
Groote voorraden

AANBESTEDING.

Het R. K. KERKBESTUUR der Parochie O. L. V. Hemelvaart te *ZWOLLE*, is voornemens op **Dinsdag den 19 Maart a. s.**, des middags om 12 uur, in het logement *de Halve Maan*, bij den heer TH. KORTENHORST, aan de Ossenmarkt te *ZWOLLE*,

AAN TE BESTEDEN:

Het aanbouwen van drie Kapellen, een Verwarmingslocaal en Catechismuskamer aan de Noordzijde der Parochiekerk O. L. V. Hemelvaart, op de Ossenmarkt te Zwolle.

Bestek en teekening liggen van af Zaterdag 9 Maart a. s., ter inzage in voornoemd logement.

Aanwijzing Maandag 11 Maart a. s., des namiddags om 2 uur.

Gedrukte bestekken met teekeningen ad ƒ 1.50 per stel en nadere inlichtingen zijn van af Zaterdag 9 Maart a. s., te bekomen ten kantore van den architect S. J. H. TROOSTER B.Han. alhier.

Zwolle, 5 Maart 1889.
Het Kerkbestuur voornoemd:
O. A. SPITZEN, *Praes.*
TH. E. F. HEERKENS, *Secr.*

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *AMSTERDAM*, zullen op **Maandag 18 Maart 1889**, des middags te 12 uur, op het Raadhuis, in het openbaar **aanbesteden:**

a. **Het uitvoeren van baggerwerken in het Open Havenfront, benevens het diephouden van de Dokken, Buitenhavens en het afgesloten IJ, gedurende het jaar 1889.**

b. **Het leveren van vijlen, spijkers, ijzerkramerijen, ijzerdraad, bereide en onbereide verfwaren, touwwerk, borstelwerken, schoonmaakgereedschappen, kalfatwerk, emmers en putsen, bezems, manden, pootskatoen, kurkenzakken, strookdweilen en matten, kalk, cement, witzand en blauwe steenen, ten dienste der Gemeentewerken, onder beheer van den Wethouder belast met de Publieke Werken der Gemeente Amsterdam, gedurende de jaren 1889, 1890 en 1891.**

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Stadsdrukkerij, tegen betaling van ƒ 0.15 voor de sub *a* en ƒ 0.60 voor de sub *b* genoemde.

Inlichtingen worden gegeven voor de sub *a* genoemde, ten kantore van den Stads-Ingenieur op het Raadhuis, kamer n°. 93, en voor de sub *b* genoemde, ten kantore van den Magazijn- en Penningmeester (Stadstimmertuin), bij wien ook de monsters van deze leverantie te bezichtigen zijn, des voormiddags van 10—12 uur, gedurende de week, welke der besteding voorafgaat.

Burgemeester en Wethouders van Amsterdam,
VAN TIENHOVEN.
De Secretaris:
LE JOLLE.

Amsterdam, 2 Maart 1889.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,

in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen, Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.

Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.**, Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS C.Czn.**, Beekstraat F 62 te *Arnhem.*

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-

HOEKMEET-

en andere

INSTRUMENTEN,

voor INGENIEURS, ARCHITECTEN,

LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN**

WEEGWERKTUIGEN.

JAN VAN DER POT, Scheepmakershaven N°. 3, Rotterdam.

De eenigste Kyaniseerinrichting, waar ook des winters wordt doorgewerkt.

Het **kyaniseeren** is het eenigste afdoende middel tegen **verrotting** en **zwam.** De bewerking geschiedt geheel **reuk-** en **kleurloos.** Desverlangd bijlevering van hout.

Prima Engelsche Portland-cement merk „Wallsend"

van uitmuntende kwaliteit en tegen concurreerende prijzen.

Belgische kluit- en hydraulische kalk.

Billijke prijzen en vrachten.
Prospectussen en prijscouranten worden op aanvraag franco toegezonden.
Gelieve op voornaam en adres te letten.

Zelfdragend en vlak gegolfd ijzer, gewoon en gebombeerd worden in vele verschillende profielen en afmetingen vervaardigd.

Actien Gesellschaft für Verzinkerei UND Eisenconstruction VORMALS **JACOB HILGERS,** Rheinbrohl.

Galvaniseerinrichting EN **Fabriek van gegalvaniseerde Bouwconstructiën.**

Geïllustreerde Prospecti Referentiën en Begrootingen steeds verkrijgbaar.

Vertegenwoordiger voor Nederland en Koloniën **FERD. ENGERS,** *AMSTERDAM,* Heerengracht 335.

HILGERS' DAKPANNEN EN **DAKRAMEN** VAN uitmuntende constructie, geschikt voor alle soorten van **DAKBEDEKKING,** ook voor DAKEN met zeer geringe helling.

B. HOLSBOER. - Arnhem.

Leverancier van Z. M. den Koning.

Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.

Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)

Hoogste onderscheiding 1879.

EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.

BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

JAN HAMER

AMSTERDAM.

KANTOOR: Marnixstraat 402 b h Leidscheplein.

WITTE'S LIFTEN

voor **Stoom-, Hand- en Waterkracht,** voor Personen, Goederen, Spijzen enz.

WITTE'S Liften onderscheiden zich door eene deugdzame constructie, zachten en gelijkmatigen gang, grootste zekerheid tegen ongelukken, gemakkelijke behandeling, gering waterverbruik en zeer billijken prijs.

Alle Liften worden onder garantie verkocht.

Een groot aantal Liften voor personen, goederen, spijzen enz., zoowel voor hand- als hydraulische kracht zijn **hier te lande** geplaatst. (1)

Werktuigen voor verschillende industrieën.

Te koop aangeboden.

2 Stoomheimachines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag
50 Kipwagons inhoud 2 M³. | Beide
24 „ „ 2 M³. | zijden
36 „ „ 1½ M³. | kippend

Alles 90 c.M. spoorwijdte.

Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Sliedrecht* en W. DE JONG, *Sneek.*

W. WEIMER,

56 Warmoesstraat, Amsterdam.

ATELIER tot het vervaardigen van in lood gezet glas voor kerkramen en appartementwerk.

Eenig etablissement in *Amsterdam.* Concurreerende prijzen met het Buitenland. Eene nieuwe sorteering monsters en teekeningen steeds voorhanden.

Magazijn van Spiegel- en Vensterglas,

en daarmede in verband staande artikelen.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting

van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie,** bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures,** ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

A. H. VAN BERGEN,

FABRIKANT TE

Heiligerlee, prov. Gron.

SPECIALITEIT IN

Nieuwe Constructie

BRANDSPUITEN,

TORENUURWERKEN EN

LUIDKLOKKEN,

op binnen- en buitenlandsche Tentoonstellingen bekroond.

ANTWERPEN 1885. EEREDIPLOMA.

Gouden en Zilveren Medailles.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

1. 2. 3. 4. 5.

Photolith. van G. J. Thieme, Arnhem.

Bijvoegsel van DE OPMERKER 1889, N° 11.

De Opmerker

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.M.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT Jr.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste-Secretaris, Americaa Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel 20 *cullen* per week bij vooruitbetaling en franco toezending van dit beding. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling 20 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1e. 915e Vergadering, te houden op Woensdag 20 Maart, des avonds te **8 uren,** in het Genootschapslokaal.

De agenda voor deze vergadering luidt:

a. Mededeelingen van het Bestuur;

b. Installatie van gewone leden;

c. Bijdrage en kunstbeschouwing, te geven door den Eere-voorzitter, den heer J. H. Leliman. Onderwerp: „de woning en een mozaïek van nog iets", opgehelderd door schetsen.

2e. In den loop der volgende week zal door den Penningmeester worden overgegaan tot het innen der contributiën, verschuldigd door de buiten- en kunstlievende leden over het geheele jaar en door de gewone leden over het 1e halfjaar van 1889.

3e. Heeren medewerkers worden verzocht om alles wat de Redactie van het plaatwerk *De Bouwmeester* betreft, in het vervolg te adresseeren aan den heer W. Kromhout Czn., Heerenmarkt 15, Amsterdam.

Namens het Bestuur:
De 1ste-Secretaris,
G. A. ZEEMAN.

(A, et A.) TENTOONSTELLING TE PARIJS.

De teekeningen, ingezonden voor de Afdeeling *Nederl. Bouwkunst* op de Parijsche Tentoonstelling, worden in het Gebouw der Maatschappij tot en met 19 Maart a. s. tentoongesteld.

De tentoonstelling omvat de volgende inzendingen:

G. VAN ARKEL, *Amsterdam.*
Ontwerpen voor woonhuizen en villa's.
Idem „ winkelhuizen.
Opmetingen naar oude gebouwen.

H. P. BERLAGE NZN., *Amsterdam.*
Ontwerp voor een mausoleum.
Idem „ den W. gevel van den Dom te Milaan.

A. C. BLEIJS, *Amsterdam.*
St.-Nicolaaskerk te Amsterdam.
St.-Elisabethgesticht te Amsterdam.

J. W. BOERBOOMS, *Arnhem.*
Kerk te Velp.
Schoolgebouw te Arnhem.

HENRI EVERS, *Rotterdam.*
Grafmonument te 's-Gravenhage.
Ontwerpen voor villa's.
Ontwerp voor een woonhuis.
Idem „ den W. gevel van den Dom te Milaan.

A. R. FREEM, *Arnhem.*
Ontwerp voor een kasteel.
Idem „ „ villa.
Idem „ „ winkelhuis.

J. F. L. FROWEIN, *'s-Gravenhage.*
Ontwerp voor een koopmansbeurs te Amsterdam.
Idem „ „ stationsgebouw.

I. GOSSCHALK, *Amsterdam.*
Gasfabriek aan den Haarlemmerweg te Amsterdam.
Panoramagebouw, watertoren en ingenieurswoning der gasfabriek, schoolgebouw, ziekenhuis, woonhuizen te Amsterdam, stadhuis te Heusden, enz.

JOHN F. GROLL, *Londen.*
Falstaff restauratie te Londen.
Ontwerp restauratie van het Cups-hôtel te Colchester.

L. C. HEZENMANS, *'s-Hertogenbosch.*
Plan voor de restauratie van het zuidelijk schip der St.-Janskerk te 's-Hertogenbosch.

P. M. A. HUURMAN, *Groningen.*
Driedubbele villa te Groningen.
Ontwerpen voor een villa en een woonhuis.
Ontwerp voor een kamerbetimmering.

JACOB F. KLINKHAMER, *Amsterdam.*
Ontwerp voor een koopmansbeurs te Amsterdam.
Idem „ „ villa.

J. H. LELIMAN, *Amsterdam.*
Ontwerpen voor woonhuizen.
Idem „ villa's.

E. J. MARGRIJ, *Rotterdam.*
St.-Monicakerk te Utrecht.
St.-Ignatiuskerk te Nijmegen.
R.-K. kerken te Leidschendam, Loosduinen, Kralingen, Raamburg, Nieuwveen en Maasland.
St.-Josephkerk te 's-Gravenhage.
O. L. V. kerk te Haarlem.
St.-Havokerk te Berkenrode.

STAAL & HAALMEYER en LANDRÉ, *Amsterdam.*
Landgoed Hydepark te Doorn.

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

H. J. VAN TULDER, *Tilburg.*
St.-Joseph kerk te Tilburg.
Ontwerp voor een kruiskerk te Raamsdonk.
Idem „ „ koepelkerk te Geldrop.
J. VERHEUL Dz., *Rotterdam.*
Schouwburg te Rotterdam.
Ontwerpen voor woonhuizen en een kantoorgebouw te Rotterdam.
J. WOLBERS, *Heemstede.*
Ontwerp voor een kasteel.
Woonhuis te Amsterdam.
Idem „ Haarlem.

(A. et A.) BIJ DE PLAAT.

Wij bieden onzen lezers ditmaal reproducties aan van schetsen des heeren J. A. Jones, te Birmingham. Zij stellen voor een perspectievisch aanzicht van de binnenplaats van het zoo schilderachtige raadhuis te Frankfort, een teekening van den op dit binnenplein uitgebouwden traptoren, en voorts enkele interessante details van daar aanwezige sluitsteenen, blinde traceeringen, colonnetten en consoles.

UIT DEN LEERTIJD VAN EEN WERKMAN.
(A. et A.) (*Ingezonden.*)

Neemt men tegenwoordig een of ander vakblad ter hand, dan vindt men daarin allicht een onderwerp over ambachtsonderwijs, regeling van het leerlingwezen en van een betere verhouding tusschen werkman en patroon, het afleggen van proeven van bekwaamheid, wedstrijden enz.

Dat de meeste schrijvers zelve geen vakonderwijs, in welken vorm ook, hebben genoten, lijdt geen twijfel. Den flinken werkman zal, bij het lezen van enkele artikelen, ook wel eens een glimlach om de lippen spelen.

Ten opzichte van het afleggen van proeven van bekwaamheid, blijft het waar, dat allereerst gedacht moet worden aan de opleiding. Het is immers ongetwijfeld waar dat opleiding en zelfoefening tot alle bekwaamheid leiden.

Over de verhouding tusschen werkman, of liever tusschen leerling, en patroon wensch ik een paar voorbeelden aan te halen; ik hoop hierdoor een steentje bij te dragen tot het gewichtige onderwerp vakonderwijs en eenige meerdere waardeering te doen toekomen aan de nuttige ambachtsscholen.

Een achtenswaardig werkman vertelde mij zijne geschiedenis, die wel zeer eenvoudig is, maar waaruit blijkt, hoe moeilijk het soms is, zelfs met een vasten wil, om een flink werkman te worden.

Zijn eigen woorden geef ik hier zooveel mogelijk terug:

Het stadje B. bezit een hoogere burgerschool en een school voor meer uitgebreid lager onderwijs. Van deze laatste school heb ik tot mijn veertiende jaar gebruik gemaakt, waarna ik door mijn ouders, op mijn reeds lang gekoesterd verlangen, bij een timmermansbaas als leerling geplaatst werd.

De winteravonden werden gebruikt tot bijwoning van de burgeravondschool; deze uren zijn de heilzaamste lesuren mijns levens geweest.

Ik durf zeggen dat ik in hooge mate ijverig en leergierig was, doch dat het mij veel inspanning kostte om iets te leeren; daarbij bezat ik een zeer ontvankelijk gemoed, dat, bij eenig verwijt, zich diep ongelukkig gevoelde.

Mijn vader, een notarisklerk, had niet het minste begrip over opleiding van den werkman, en daar er geen ambachtsschool op die plaats bestond, was de eenige weg bij een baas in de leer te gaan. Daar ik geen geld behoefde te verdienen, hoopte ik spoedig vooruit te komen, om het eenmaal eens tot opzichter te mogen brengen.

De baas, een door ijver vooruitgekomen werkman, was een door en door egoïstisch en driftig mensch. Daar ik in den burgerstand was opgevoed, zoo vertoonde zich bij mij onwillekeurig eenig verschil met mijne kameraden. Mij te doen gevoelen, dat ik beneden hen stond, was de eerste les welke ik ontving. Ik voeg hierbij, dat ik volstrekt geen inbeelding had, ja zelfs met achting tegen de ouderen opzag.

Bij de ouders van een mijner vroegere schoolkameraden moest een vloer worden hersteld; alhoewel nog niets kunnende timmeren, werd ik door den patroon naar dit werk medegenomen. Mij werd opgedragen naar de keukenmeid te gaan, haar een stoffer en blik te verzoeken om daarna den te herstellen vloer heel netjes aan te vegen. Ik had den moed niet hiertegen op te komen, doch voelde het bloed mij naar de wangen stijgen, toen de heer des huizes mij aldus aan den arbeid vond.

Dit heette tot mijn bestwil, ofschoon ik van meening was, dat men mij daardoor langzaam vernederde. De weinige eigenwaarde, die ik bezat, moest, naar mijn inzien, vermeerderd en niet verminderd worden; er moet moed aangekweekt worden voor de toekomst.

Hoe ik mijn eerste les in het timmeren ontving, zal u ongelooflijk voorkomen. Zooals bekend is, is het maken van houten nagels, voor het opsluiten van ramen en deuren, een der eerste werkzaamheden van den timmermansleerling. Ook ik mocht hiervan profiteeren, doch op een vrij zonderlinge manier.

Het stond bij den baas vast dat, wilde men timmerman worden, men zoo spoedig mogelijk een ferme wond, door beitel of zaag veroorzaakt, moest bekomen. Om hiertoe spoedig te geraken plaatste hij mij met de voeten op een blokje hout, dat door een kleine beweging moest kantelen. Aldus geplaatst moest ik nagels leeren steken.

Zooals ik reeds gezegd heb, bezat ik ten opzichte van mijn meerdere het volste vertrouwen en dacht zelfs niet aan misleiding. Stel u dus voor een jongmensch, vol goeden wil, aldus geplaatst, met het bijna onvermijdelijk gevolg zich ernstig te verwonden, ja zelfs een lichaamsdeel te verliezen. Gij zult ongetwijfeld om zulk een toestand lachen, niet waar; maar maakt gij u tevens niet boos op zulk een patroon? Ik ben dan ook mijn oud-leermeester volstrekt niet dankbaar voor zijn menschkundige lessen.

Zooals ik reeds mededeelde, was de baas driftig, en wel dusdanig dat ik het niet durfde wagen hem voor den tweeden keer iets te vragen, als mij dit reeds eenmaal was medegedeeld; de woorden „ezel, domkop, uilskuiken" enz. bleven dan niet uit, terwijl het slot was dat mij het werkstuk voor de voeten werd geworpen. Door dusdanige behandeling gevoelde ik mij zoo ongelukkig, dat ik geloofde nooit timmerman, nog veel minder opzichter te kunnen worden.

Gij zult misschien zeggen, waarom u niet tot de oudere knechts gewend? Mijn eerlijk antwoord is: uit geldgebrek. Bij de minste hulp werd al heel spoedig een borrel gevischt, terwijl voor meer belangrijke toelichting, o. a. het afschrijven van een raam of iets dergelijks, een flesch jenever als belooning moest gelden.

Was het nu nog maar timmeren wat ik deed; mijn geregelde werkzaamheden bestonden echter meer in: lijmkoken, de houtspaanders uit de krullen zoeken, brandhout zagen voor de vrouw en . . . . sjouwen.

Aldus heb ik een drietal van mijn beste leerjaren verbeuzeld, terwijl mijne ouders in de overtuiging verkeerden, dat ik een uitstekend leermeester had, doch ik een minder vlug leerling was.

Inmiddels werden de winteravonden beter besteed. De burgeravondschool was mij een zegen, ik leerde flink en slaagde bij ieder overgangs-examen. Dit bracht mij tot bewustzijn dat ik evengoed kon leeren als de anderen, zoodat ik met mijn ouders raadpleegde om van patroon te veranderen.

Mijn zegsman vertelde mij nog veel bittere ervaringen uit zijn verdere jaren, doch ik heb gemeend het voorloopig hierbij te laten. Mijn doel zal bereikt zijn, wanneer ik iets heb bijgedragen tot meerdere waardeering van onze nuttige ambachtsscholen.

De leerling, die, na een drietal jaren, met eenigen eigenwaan deze school verlaat, is meer vooruit dan onze werkman op dien leeftijd. Hij zal spoedig bemerken dat hij nog zeer veel moet leeren; dit is genoeg om hem zijn eigenwaan te doen verliezen. Hij zal evenwel niet moedeloos worden, daar hij zijn kameraden in andere opzichten soms ver vooruit is.

Gij zult mij misschien tegenwerpen, dat onze ambachtsman het bijzonder slecht heeft getroffen; er zijn ook goede leermeesters, die tevens patroon zijn. Gaarne geef ik dit toe; toch heb ik de overtuiging, dat het in de meeste gevallen gaat zooals is omschreven.

Eigenlijk kan men niet van een patroon verlangen als leermeester op te treden; of zou een leerling kunnen vorderen, bij gebrek aan werk bijv., dat hem dan onderricht of opleiding gegeven zal worden? Onmogelijk, want hij heeft zich eenvoudig te schikken naar het soort van werk, dat zich voordoet, en de opleiding bestaat daarin dat de patroon hem werk geeft en daarop toeziet.

R.

DE INZENDING DER NEDERLANDSCHE BOUWMEESTERS OP DE PARIJSCHE TENTOONSTELLING.
(*Ingezonden.*)

De reusachtige aanstalten, die de „ville lumière" maakt om het beschaafde Europa op waardige wijze te ontvangen, schijnen de Hollandsche architecten niet sterk te imponeeren, evenmin als de Eiffeltoren met zijn geweldige reclame sterk genoeg schijnt te hebben geageerd om hen uit die natuurlijke traagheid te schudden, die elken Hollander in meerdere of mindere mate eigen is. Zelfs zijn wij niet ongeneigd te beweren dat het wezen eener Internationale Tentoonstelling den meesten hunner onbekend is, daar er al zeer weinig onderscheid is tusschen deze voor-tentoonstelling en de gewone jaarlijksche salon in het maatschappelijk gebouw.

Men vraagt zich af, of dit de vruchten zijn van den vooropgezetten wil, zich met andere natiën te meten of — bescheidener — van het streven onze moderne nationale bouwkunst in het ware licht te stellen?

Bitter is het de waarheid te moeten erkennen, die buitenlanders ons telkenmale voor de voeten werpen, dat er zulke groote belangen en schokken noodig zijn om ons uit die natuurlijke droomerij te wekken en dat volledig gemis aan geestdrift plaats te doen maken voor een opwekkende daad.

Het is juist die „élan" — die zooveel voortbrengt, waar vele redeneering tot reserve leidt — waarvan nu geen spoor te vinden is, want wezenlijk, indien hier op meer samenwerking geroemd had kunnen worden, twijfelen we niet of op de a. s. tentoonstelling zouden we flink alle concurrentie onder de oogen kunnen zien, en thans. . . . . .

De jaarlijksche salon en deze tentoonstelling vertoonen dezelfde tronie, de een in daagsch, de ander in zondagspak gestoken.

Ja, onze vaderlandsche kunst ziet er niet altijd evengoed uit; moet ze evenwel op visite, dan komen aparte pomadetjes en expresse coiffures erbij te pas om haar wat op te schikken.

Hier en daar zagen we zelfs inzendingen, die er geheel en al door-de-weeksch uitzien, bijna „en chemise".

We bedoelen niet de geestig geteekende en geaquarelleerde schetsen en teekeningen als van Berlage en Evers; zoo „en chemise" te zijn, is heerlijk. Zij doen ons hier en daar het schoone naakt zien, dat geen kleedij behoeft om schoon te zijn, doch die gewone krabbels en schetsen, die reeds maal op maal om bewondering gevraagd hebben en die nu blijkbaar zieltogend Parijs bereiken willen om daar te sterven.

We kunnen het begrijpen dat schetsen, die reeds 'n avontuurlijk leven achter zich hebben, zoo'n einde als 't alleenzalige droomen; toch hadden we liever gezien, dat Amsterdam die eer behouden had.

Behalve deze fameuse „theeschetsen", die op 'n afstand gezien ons aan samengeplakte postzegels doen denken, werd onze attentie ten zeerste getrokken door een groote lijst met teekeningen, waarvan de meeste plannen, gevelteekeningen en doorsneden voorstellen van eene groote villa „Hijdepark" bij Amersfoort. Het aantrekkelijkste dezer collectie zijn ongetwijfeld de randversieringen der teekeningen, benevens hier en daar 'n boompje.

Waar de belangrijkheid der gegevens met de grootte der bouwsom zoo hand aan hand gaan, als hier het geval is, is het onbegrijpelijk dat daar geen beter product uit geboren had kunnen worden.

Deze verwondering wordt echter dadelijk getemperd, wanneer we vernemen dat verschillende architecten — of — dichter bij de waarheid, dat twee aannemers, in vereeniging met een architect, het vaderschap van dit ontwerp deelen.

De bekwaamheden dezer aannemers als vakmannen en uitvoerders mogen boven allen twijfel verheven staan (het zijn de heeren Staal en Haalmeijer), om architect te zijn van zoo'n belangrijk bouwwerk, volstaat het niet reeds een menigte gewone villa's en heerenhuizen uitgevoerd te hebben. Den heer Landré zou het euvel te duiden zijn, dat er niet een beter ontwerp voortgekomen is, indien hij alleen stond; doch thans, aan wien de schuld?

De villa, hier ingezonden, vertoont nog 't type van 1860—70, met vormen zonder karakter en motieven zonder lijn. Het eenig goede, dat zij bezit, is de plaats waarop zij gebouwd is, bij Amersfoort, buiten den dagelijkschen verkeersweg en bijgevolg niet nadeelig werkend voor de opkomende bouwkundige jeugd, die in zoo'n groote villa van zes ton al spoedig het non plus ultra van architectuur zou gaan zien. Wat de Parijzenaars er van zeggen zullen?

Que c'est beau, que c'est joli
Seulement, nous n'en voulons point ici.

Gaan we de inzendingen van Margry en Van Arkel stilzwijgend voorbij, bewonderen we 'n oogenblik de vaardigheid van Groll's penteekening en Verheul's nauwgezet behandelde binnenbetimmeringen, om eenigen tijd te verwijlen bij Berlage's inzending: een Mausoleum.

Berlage heeft gevoeld dat een tentoonstelling ter herinnering aan de groote omwenteling geen gewone tentoonstelling zijn kan en aanleiding geeft tot het maken van een ideaal-ontwerp ter vereeuwiging dezer groote gebeurtenis.

Zijn groote verdienste is het 'n grootsche gedachte zóó in vormen te hebben gegoten. Juist deze opvatting der bouwkunst, in ons land zoo weinig vooropgesteld, — hier, waar een „cours de caractère" den jeugdigen beoefenaars der bouwkunst zoo ten goede zou komen — zien we tot zijn uiterste consequentiën doorgezet.

Dit mausoleum met crematorium, het „Vrede op aarde tot aan het einde der dagen" in steen en mortel uitgedrukt, is ontegenzeggelijk een goed geslaagde arbeid, niettegenstaande de moeilijke vraagstukken, die erbij op te lossen vielen. Dat het 'n encyclopedie van bouwkunstige vormen geworden is, — wat doet dat ter zake, indien dit bijdraagt tot verwezenlijking van het idee?

Dat het 'n luchtkasteel is, zooals er zelden nog een gemaakt is, wie zal daar iets van zeggen? Is het niet toe te juichen dat het spelend vernuft zich zoo omhoogwringt, dat werkelijkheid en fictie zich vereenigen tot iets ideaals?

De penneschetsen van enkele binnen- en buitenpartijen, erbij gevoegd ter verduidelijking en illustratie, zijn eveneens goed geslaagd en geven duidelijk te zien dat alles wel degelijk doordacht is.

We twijfelen niet of ook de twee gevelontwerpen voor den Dom van Milaan van Berlage en Evers zullen te Parijs niet onopgemerkt blijven, zoowel als ontwerp als wat de schitterende uitvoering der teekening betreft.

Het is onze bedoeling niet een gedetailleerd overzicht te geven der tentoonstelling. Ware dit ons plan, dan zouden we eveneens de inzendingen van Bleys, Verheul en Gosschalk bespreken moeten, inzendingen waaraan veel zorg en tijd besteed zijn en die in vele opzichten vergoeden wat door anderen verkorven is.

Te hopen is het dat het zich bewaarheden mag, dat er nog sprake is deze tentoonstelling met eenige inzendingen te verrijken; dit kan niet anders dan de collectie ten goede komen en bijdragen tot het geven van het juiste beeld van het opgewekte architectuursleven van Holland's bouwkunstenaars!

Een Amsterdammer.

VEREENIGING „ARCHITECTURA" TE 'S-GRAVENHAGE.

Gewone vergadering van Woensdag 13 Maart 1889.

Nadat de vergadering door den Vice-voorzitter geopend was, werden de notulen der voorgaande bijeenkomst goedgekeurd en daarna eenige mededeelingen van huishoudelijken aard gedaan. Als gewoon lid werd aangenomen de heer F. A. Bodde.

Thans werd overgegaan tot behandeling van eenige vraagpunten, waarvan sommigen reeds ter vorige vergadering ter sprake waren gekomen, o. a. over lattenweefsel voor plafond- en wandbepleistering. Door den heer Joh. Kuijk was een monster ter bezichtiging gesteld. Na eenige discussie was men het eens dat het lattenweefsel zeer goed toepassing verdient, doch niet *boven* het gebruik van riet is te stellen, uitgenomderd als men bepaald iets goedkooper wil werken, dat echter alleen bij belangrijke hoeveelheden van invloed wordt. Veeleer is het echter te verwachten dat plaatselijke gesteldheid op het gebruik van invloed is; dat, waar riet gemakkelijk te verkrijgen is, men dit den voorrang zal geven en waar dit niet voorhanden is, wellicht het lattenweefsel toepassing zal vinden. Voor staande wanden is het zeker altijd aanbevelenswaardig.

Thans volgde de bespreking van: *Wat is kunst, wat zijn de grenzen der bouwkunst? of: Kan in alle bouwwerken, onverschillig tot welke doeleinden bestemd, van kunst sprake zijn? — zoo niet, in welke?*

Aan deze voorzeker niet gering te schatten vraag, viel, zooals te verwachten was, eene langdurige en geanimeerde discussie ten deel, welke moeilijk in haar geheel is weer te geven bij de beknoptheid, waaraan men, bij een verslag als dit, gehouden is. Het zij dus genoeg te vermelden dat men van *kunst* deze definitie gaf: Kunst is de samenwerking van *genie, smaak* en *wetenschap*; bij de kunst-uitingen levert het genie de eerste gedachte, de smaak zorgt voor de harmonische rangschikking en de wetenschap oefent daarbij contrôle uit over de te bezigen stof.

Men heeft kunstvaardigheid wel van kunst, in de verheven beteekenis van het woord, te onderscheiden; zij dient alleen om de gewrochten onzer verbeelding, zoo nauwkeurig mogelijk, aanschouwelijk te maken.

Wat het tweede gedeelte van de vraag betreft, daaromtrent was men het ten laatste eens, dat bij eene goede en degelijke opvatting, er *geene* grenzen bestaan.

Voorts werd de vraag van: *Is handteekenen voor de opleiding van een architect noodzakelijk of afkeurenswaard?* behandeld.

Deze vraag, zooals zij daar is, verraadt reeds eene zekere ironie, want *wie* (zoo vroeg men terug) zou aan de noodzakelijkheid twijfelen? en *wie* zou durven afkeuren?

Het mag dan ook gerust worden aangenomen dat de vraagsteller zelf alleen zoodoende heeft willen aantoonen dat nog zooveel aan die opleiding ontbreekt; door die vraag is dan ook gewezen op iets dat voorzeker algemeene aandacht verdient.

Alsnu werd besproken: *Zou het niet gewenscht zijn, bij het weder uitschrijven van prijsvragen, de ontwerpers geheel vrij te laten in hunne wijze van behandeling der teekeningen?*

Omtrent dit punt liepen de gevoelens nog al uiteen, vooral omdat eenigen onderscheid wenschten te maken tusschen die prijsvragen, welke meer bepaald voor studie dienen, en die, welke het stichten van een of ander monument of bouwwerk ten doel hebben, waarbij meer *gelijke* eischen wenschelijk zouden zijn.

Ten slotte was men het eens dat in 't algemeen omtrent de wijze van teekenen bij prijsvragen wel voorschriften kunnen worden gegeven voor het *technische* gedeelte, doch voor alles, wat het *artistieke* gedeelte voor een ontwerp aangaat, algeheele vrijheid in behandeling moet worden gelaten.

Voor dezen avond was door den heer Joh. Mutters als kunstbeschouwing afgestaan het plaatwerk *Kölner Neubauten* en door den heer J. W. Haring een gedeelte van *Materiaux et Documents* van Raguenet.

Ook was ter vergadering aanwezig de 1e aflevering van *L'exposition de Paris en 1889*, welke reeds veel van die groote tentoonstelling te zien geeft.

Alles werd met veel belangstelling bezichtigd en aan de kunstgevers dank gebracht voor hunne medewerking.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

Afdeeling Rotterdam.

De door het Hoofdbestuur der Maatschappij gestelde vragen zijn door de Afdeeling Rotterdam als volgt beantwoord:

1e *Vraag.* Een hoog trasraam is nadeelig voor de op het metselwerk aangebrachte pleisterbekleeding. Tegen het optrekken van vocht wordt daarom dikwijls van andere middelen gebruik gemaakt, als: geperforeerde droogsteenen, glas, lood, asphalt enz. Welke van deze middelen is het beste, of geeft de practijk nog andere aan de hand, die de voorkeur verdienen.

Antwoord. Onder de beste middelen tegen het optrekken van vocht heeft de ondervinding geleerd, dat bladkoper de voorkeur verdient, mits het koper 8 à 10 cM. breeder is dan de dikte van den muur en deze meerdere breedte aan beide zijden van den muur benedenwaarts wordt omgeslagen. Het gebruik van glas is ook aan te bevelen, doch daarbij is het noodig, dat dit, om het verschuiven te voorkomen, vol en zat in de portlandcement-specie worde gelegd, omdat glas en portlandcement zich zeer goed vereenigen.

2e *Vraag.* Het veelvuldig gebruik, dat tegenwoordig gemaakt wordt van riolen van portlandcement, en de toepassing van hetzelfde materiaal ook voor beerputten, doet de vraag rijzen: welke resultaten men heeft verkregen door de toepassing van riolen en beerputten, vervaardigd uit cement en grint. En verder: *a* zijn deze riolen op den duur bestand tegen den invloed van fecaliën en andere rioolstoffen? *b* welke verhoudingen van cement en grint zijn uit de ondervinding gebleken de meest standboudende te zijn? *c* hoedanig is de verhouding van den prijs tusschen riolen van cementbeton en gemetselde riolen?

Antwoord. De resultaten, die men verkreeg van riolen, gemaakt van portlandcement, grint en zand, blijken algemeen zeer bevredigend te zijn. Te Rotterdam zijn zij reeds meer dan twintig jaren in toepassing. De uitbreiding en de voortdurende toepassing daarvan in verschillende steden hiertelande is wel een bewijs voor deze zienswijze. Berichten uit vertrouwbare bron en eigen ervaring toonen aan, dat zij ook zeer goed voldoen voor regenbakken en beerputten. Fecaliën en andere rioolstoffen schijnen de cementbereiding niet aan te tasten, zoodat zij ook daarom zijn aan te bevelen. De verhouding der bereidingswijze is als volgt: 1 deel portlandcement, 4 deelen zuiver rivierzand, 2 deelen fijne gewasschen grint. Het cement moet echter minstens voldoen aan den norm, in Duitschland vastgesteld, n.l. de fijnheid van het cement moet zoodanig zijn, dat er op een zeef van 900 mazen per □ cM., minder dan 10 percent grof achterblijft. De trekkracht der steentjes, vervaardigd van 1 deel portlandcement met 3 deelen normaalzand, moet, na *een* etmaal in de lucht en 27 etmalen onder water verhard te zijn, minstens 16 KG. per □ cM. aantoonen.

Bij enkele merken wordt dit cijfer hooger, weshalve de fabrikanten gewoonlijk meer zand en grint gebruiken, hetwelk alsdan gerechtvaardigd wordt. De verhouding in prijs tusschen cement- en gemetselde riolen is in het voordeel van het cement. Bij gewone afmetingen is de verhouding als 3 tot 4, ongerekend het groote voordeel bij den aanleg. Men kan toch in enkele dagen een aanzienlijke lengte van cementriolen leggen, hetgeen vooral in straten met druk verkeer zeer gewenscht is.

3e *Vraag.* Welke ondervinding heeft men tot nu toe opgedaan omtrent het gebruik van Amerikaansch grenenhout bij gebouwen?

Antwoord. Amerikaansch grenenhout is voor binnenbetimmering zeer aan te bevelen, mits blank blijvende. Voor traptreden in burgerwoningen is 't zeer geschikt. Men behoeft de treden slechts goed met olie te bestrijken. Het kostbare en onpractische schilderen van trappen wordt daardoor vermeden. Voor buitenwerk, hetwelk aan weer en wind is blootgesteld, is het *niet* aan te bevelen. Eene proef met verschillende houtsoorten voor den onderbouw van een houtzaagmolen heeft aangetoond dat Riga grenen verre de voorkeur verdient boven Amerikaansch grenen.

4e *Vraag.* Welke ondervinding heeft men in de practijk opgedaan omtrent het gebruik van carbolineum? Niemand der leden eenige ondervinding omtrent deze vloeistof opgedaan hebbende, moet deze vraag onbeantwoord blijven.

5e *Vraag.* In onzen tijd vindt de toepassing van bliksemafleiders op particuliere of andere gebouwen, die zich slechts weinig of niet boven hunne omgeving verheffen, steeds in ruimere mate plaats. Verdient dit navolging, of moet het niet zonder gevaar voor de aangrenzende bebouwing worden beschouwd?

Antwoord. Het zij ons vergund het 2e gedeelte der vraag het eerst te behandelen. Een in goeden staat van onderhoud zijnde afleider kan nooit gevaarlijk zijn voor de aangrenzende gebouwen, om de eenvoudige reden dat als de lucht-electriciteit eene sterkte heeft van + en die van de aarde −, een goed geconstrueerde afleider eene geleidende gemeenschap met de aarde moet en zal samenstellen en deze gemakkelijk doen afvloeien of neutraliseeren, want + en − = 0, zoodat het evenwicht hersteld is.

Daar nu de electriciteit van den dampkring eene veel grootere spanning heeft dan de galvanische of dynamische, en daardoor een veel grooteren weerstand kan overwinnen, zoo kunnen hout, b. v. een boom, een met lood bekleede nok of makelaar, de hoek van een dakgoot, ja zelfs vochtige steenen als *halve geleiders* beschouwd worden, en vandaar, dat bij eene regelmatige bebouwing van nieuwe stadsgedeelten, waar dus zooveel van die halve geleiders voorkomen, de treffkans zeer gering is; en zoo komen wij als van zelf tot de beantwoording van het eerste gedeelte der vraag. Bij herhaling is 't ons gebleken, dat men zich in deze aan overdrijving schuldig maakt en zeer onpractisch met de daarstelling wordt omgesprongen. Vooral het aantal spitsen, 3 à 4 op een betrekkelijk klein gebouw, is curieus, en men heeft daarbij dikwerf zeer gebrekkige grondgeleidingen. Andere afleiders waren in 6 of meer jaren niet onderzocht. *Beter geen afleider dan een waarvan het geleidend vermogen verbroken is*, gezwegen nog van de vele fouten, bij de daarstelling begaan. Elke afleider moet in de 2e helft van April en September van ieder jaar onderzocht worden.

6e *Vraag.* In de groote zoowel als in de kleine steden komt het niet zelden voor, dat gebouwen met fraaie voorgevels, achter- of zijgevels te zien geven, die de geheele buurt ontsieren. Vooral is dit het geval wanneer hooge gebouwen naast lagere worden opgetrokken. Wat is hiertegen te doen, hetzij van gemeentewege of door bouwkundigen en vakgenooten zelf?

Antwoord. Men gelooft algemeen, dat het niet doenlijk is daaromtrent voorschriften te geven en wel het minst door particuliere architecten. Een Gemeentebestuur kan bij den verkoop van gronden dienaangaande wel bepalingen maken, maar hierdoor zullen de prijzen gedrukt worden.

7e *Vraag.* Het is niet zeker of, ook wanneer de A. V. door de Regeering meer of minder worden gewijzigd, deze wijzigingen zoo ingrijpend zullen zijn, dat zij toch nog zonder nadeel voor de particuliere werken van toepassing kunnen worden verklaard. Daarom doet zich de vraag voor, of het niet meer de voorkeur zoude verdienen om vanwege de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst een stel A. V. op te maken. Zoo ja, moeten deze voorwaarden dan omvatten alleen technische of ook administrative bepalingen, en alleen bepalingen voor den hoogbouw of ook worden uitgebreid met die voor waterbouw en wellicht machinebouw?

Antwoord: Men is algemeen van gevoelen, dat in deze eene afwachtende houding moet worden aangenomen omtrent hetgeen de Regeering in deze zal doen, doch zeer gewenscht zou 't zijn dat de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst haren invloed vooraf bij de Regeering uitoefende met betrekking tot eventueele wijzigingen betreffende den hoogbouw. Men is van gevoelen, dat men alsdan ook de belangen van aannemers moet in 't oog houden en niet eenzijdig de belangen der directie moeten behartigd worden. Men wees op het voorbeeld bij Rijkswerken in Nederlandsch-Indië n.l. op de daar in gebruik zijnde arbitrage bij geschillen gedurende de uitvoering. Het voorschrift dienaangaande zegt, dat voor en aleer het werk gegund wordt, van beide zijden, directie en aannemer, de arbiters aangewezen worden. De directie is daar verplicht vóór de aanbesteding te zorgen dat voldoende teekeningen aanwezig zijn, zoodat de bedoeling van den besteder volkomen bekend is, terwijl het bestek duidelijk moet aantoonen, ook wat kleinere zaken betreft, den aard der te leveren of te maken werken.

8e *Vraag.* Ligt het op den weg van onze Maatschappij om de uitgave te bevorderen van een beknopt doch volledig *overzicht van de geschiedenis der bouwkunst in Nederland?* Zoo ja, door welke middelen kan zij tot dit doel medewerken?

Antwoord: Deze vraag wordt bevestigend beantwoord. De wijze waarop wordt aan de Maatschappij overgelaten.

9e *Vraag.* Is het wenschelijk dat zij, die aan de Polytechnische school te Delft de lessen hebben bijgewoond en met goed gevolg het eindexamen dier school afgelegd hebben, in de gelegenheid worden gesteld, door middel van een 2e examen proeven af te leggen van hunne practische bekwaamheid, waarna hun een graad of titel verleend wordt? Zoo ja, zou de Staat dan niet verplicht zijn:

a te waken dat de titel of graad slechts door de daartoe bevoegden worde gevoerd;

b bij eventueele benoemingen voor Rijksbetrekkingen de voorkeur aan de aldus gegradueerden te schenken? Hoedanig zou het practische examen ingericht moeten zijn?

Antwoord. Het nut, vooral voor hen die, met goed gevolg, een examen in de practijk aflegden, achtte men onbetwisthaar. In hoeverre evenwel de Staat de bevoegdheid heeft om te waken, dat die titel of graad slechts door de daartoe bevoegden wordt gevoerd, wenscht de Afdeeling niet uit te spreken doch wat sub *b* betreft, om bij benoemingen voor Rijksbetrekkingen de voorkeur aan de aldus gegradueerden te schenken, meent zij dat eene dergelijke voorkeur zeer gewenscht zoude zijn, ofschoon de ondervinding aantoont dat zij reeds plaatsvindt. Men wenscht echter dien regel niet toegepast te zien voor lagere betrekkingen, waarvoor geen examen aan de Polytechnische school wordt vereischt.

Afdeeling 's-Gravenhage.

Vergadering van Vrijdag 8 Maart 1889.

Na lezing en goedkeuring der notulen werd medegedeeld, dat de heeren Metselaar, Morre en Brouwer zich bereid hebben verklaard aan de uitnoodiging, betreffende het versterken der Commissie Boersma en Van Nieukerken te voldoen.

Naar aanleiding van een missive van de Commissie voor het op te richten Museum van Kunstnijverheid alhier, werd tot een jaarlijksche bijdrage van *f* 25 besloten.

Daarna hield de heer G. J. Morre zijn lezing over schuivende, draaiende en tuimelramen van woonhuizen.

Spreker begon met de mededeeling, dat hij een oogenblik het plan had opgevat, over het venster in 't algemeen te spreken, maar teruggedeinsd was voor de verbazende uitgebreidheid, waartoe dat onderwerp zich leent, uit het oogpunt van kunst en practijk beschouwd en toegepast in de verschillende bouwstijlen en landstreken. Hij had zich daarom uitsluitend bepaald tot het raam, en wel dat van het woonhuis.

Uit verscheidene Duitsche werken toonde hij de daarin voorkomende constructies, en besprak de voor- en nadeelen om daarna enkele wenken te geven voor de toepassing, zooals de wenschelijkheid om bij schuiframen niet alleen het onderraam, maar ook het bovenraam onafhankelijk van elkaar schuifbaar te maken, de kokergaten in de kozijnen zoo aan te brengen dat men er gemakkelijk bij kan komen en de beleglatten draaibaar te maken. Bij tuimelramen achtte hij het voor zeer groot nut, met het oog op ventilatie, tegen het kozijn aan den binnenkant driehoekige schermen te maken, zoodat de koude lucht enkel van boven binnenstroomt. Na eenige discussie werd daarop de vergadering gesloten.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

Amsterdam. Ook de heer L. J. Ritter architect te Haarlem, door het gemeentebestuur van Amsterdam uitgenoodigd mede te dingen naar de uitgeschreven prijsvraag voor den aanleg eener nieuwe begraafplaats in den Watergraafsmeerpolder, heeft onder opgaaf van redenen, schriftelijk te kennen gegeven, dat hij voor de uitnoodiging tot mededinging moest bedanken.

— Behalve de volledige bekroning van het ontwerp van den heer H. P. Berlage Nz., ingezonden op de 1e prijsvraag, in 1888 uitgeschreven door de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst: *een schildersatelier met behuizing op het land*, heeft de Jury nog eervolle vermeldingen toegekend aan de ontwerpen *Luc*, van Paul J. de Jongh, te Amsterdam, en *Eenvoud en natuur*, van J. W. H. Berden, te 's Hage.

Voorts heeft het Bestuur der Maatschappij besloten, dat aan het ontwerp van *een monumentale steenen spoorwegviaduct*, ingezonden onder het motto *Viribus Unitas* de zilveren medaille benevens *f* 75 zal worden toegekend.

Nijmegen. Voor de betrekking van tijdelijk opzichter bij de gemeentewerken alhier heeft zich, naar wij vernemen, een zeventigtal sollicitanten aangemeld. De benoeming zal door den Raad geschieden.

Kampen. Op de prijsvraag voor het Burgerweeshuis zijn ingekomen 116 antwoorden. Voor de motto's wordt verwezen naar achterstaande annonce.

— Door den heer E. Jupsien, ingenieur te Amsterdam is bij Burgemeester en Weth. van Rotterdam een ontwerp ingediend om den vloer in het Beursgebouw door eenen cement-beton vloer te vervangen, welke door middel van een daarin uitgespreid buizennet en een aantal calorifères verwarmd kan worden. De in deze ondergrondsche kanalen circuleerende lucht wordt door ventilators van Lutzner & Gumtouw (door de waterleiding gedreven) aangetrokken, om vervolgens ter verwarming van het lokaal weder uitgeperst te worden.

Behalve dat de koude van den vloer op deze wijze geheel weggenomen wordt, verkrijgt men eene zeer zuivere bevloering, die uiterst solide en zindelijk is. Bovendien kan in den zomer door dezelfde ventilatietoestellen (bij heete dagen) de bedompte warme lucht uit het lokaal verwijderd worden, om ze door koele te vervangen.

MIDDELBURG. De opening der tentoonstelling van Zeeuwsche nijverheid en kunst, toegepast op nijverheid alsmede van den wedstrijd voor handwerkslieden, beide te houden in het *Schuttershof*, is definitief vastgesteld op 30 Mei a.s. (Hemelvaartsdag).

VARIA.

— Voor archeologische doeleinden is er eene premieleening te Weenen bij de Bank *die Union* gesloten door het Gricksch gezelschap van oudheidkunde. Het groote plan is, met het opgenomen geld de opgravingen te Delphi voort te zetten. Een tijd lang had het gerucht geloopen, dat de Amerikaansche school voor archeologie te Athene het kolossale werk voor hare rekening zou nemen. Daarvan schijnt dus niets te komen. Door wie de taak wordt uitgevoerd, is trouwens van minder belang; als zij maar wordt uitgevoerd.

— In de Duitsche tijdschriften leest men van eene Romeinsche inscriptie, die op het eiland Tessel is gevonden. Onder een brokstuk van eene vrouwelijke gestalte staan nl. de volgende woorden gegrift: *Deae Hludanae conductores piscatus mancipe Q. Valerio Secundo v. s. l. m.* Het is dus een steen ter eere van Hludana opgericht door pachters van de vischerijen. Uit vroegere vondsten in noordelijk Duitschland was Hludana reeds bekend als „beschermvrouw der haardsteden". Zangemeister beweert, dat de steen uit den tijd tusschen Vespasianus en Trajanus moet dateeren; daar het water voor vischerij toen verpacht werd, moet op dat oogenblik ook de rechter Rijnoever tot aan de plek, waar de steen gevonden is, nog tot het Romeinsche rijk hebben behoord. Hij beweert verder, dat het de eerste Romeinsche inscriptie is, welke in Nederland ten noorden van den Rijn gevonden is.

— In den zuidelijken Palts ligt Bergzabern, dat reeds bij de Romeinen bekend was onder den naam van Tabernae montanae. Men heeft er steenen werktuigen uit den voortijd, geslepen steenen, bijlen, messen, beitels en houwelen gevonden. Dit is merkwaardig, daar men tot dusver meende, dat enkel in den Voorpaltz, niet in het Hartzgebergte, zulke voorwerpen uit den voorhistorischen tijd aan te wijzen waren. Een niet onaardig licht valt er op den beschavingstoestand der streek, als men van Dr. C. Mehlis hoort, dat het hoogst moeilijk is in het bezit dier steenen voorwerpen te komen, daar de boeren ze als amuletten beschouwen en er tooverkracht tot afwering van allerhande gevaren aan toeschrijven. Zoo heet het, dat zij tegen het inslaan van den bliksem beschermen en een middel zijn om bij de koeien het zwellen der uiers te voorkomen. Men ziet dus, dat er ook buiten Drente bijgeloof wordt aangetroffen.

PERSONALIA.

— Bij den waterstaat en de burgerlijke openbare werken in Ned.-Indië zijn:

Benoemd: tot ingenieur 2e kl., de ingenieur 3e kl. L. G. de Val; tot ingenieur 3e kl., de ambtenaar C. W. Weijs; tot architect 1e kl., de architect 2e kl. H. G. Stal; tot architect 3e kl. J. Wilhelmus.

Belast: Met de waarneming der betrekking van opzichter 2de kl. bij den waterstaat de gewezen opzichter 1ste kl. W. Klaus.

Voorts is *bepaald:* dat de bij de marinewerken te Soerabaia werkzaam zijnde architect 2e kl. H. G. Burkunk bij den waterstaatsdienst in de res. Soerabaia werkzaam gesteld zal worden. *Gesteld:* ter beschikking van den resident van Soerabaia, ten behoeve van de marinewerken in dat gewest, de architect 2e kl. J. Wilhelmus. *Overgeplaatst:* van de res. Batavia naar de res. Madioen, ten einde als eerstaanwezend waterstaatsambten. op te treden, de architect 1e kl. H. G. Stal; van de res. Soerabaia naar de res. Madioen, de opzichter 2e klasse W. F. E. de Jongh.

— Tot leeraar in het handteekenen aan de Industrieschool der Maatschappij voor den Werkenden Stand alhier is benoemd de heer T. van der Laars, uit Leeuwarden, thans te Amsterdam.

— Benoemd: tot directeur der gasfabrieken te Tolen en Steenbergen H. W. van Haeften, gepensionneerd majoor der genie O. I. leger, te Ginneken.

— De heer Hk. J. Heuvelink, civiel-ingenieur te Delft, is door den Keizer van Duitschland benoemd tot ridder 4de klasse der Orde van den Rooden Adelaar.

CORRESPONDENTIE.

Aan G. te A. Uit den inhoud van dit nommer zal u blijken, dat de opneming van uw artikel niet meer noodig is.

ADVERTENTIEN.

BOUWKUNDIGE.

Een **BOUWKUNDIGE, practisch** en **theoretisch** ontwikkeld, zoekt plaatsing, liefst op een groot werk. Brieven *franco* onder letters **S. L.**, aan het bureau van *De Opmerker* te Arnhem.

A. H. VAN BERGEN,
FABRIKANT TE
Heiligerlee, prov. Gron.
SPECIALITEIT IN
Nieuwe Constructie
BRANDSPUITEN,
TORENUURWERKEN
EN
LUIDKLOKKEN,
op binnen- en buitenlandsche Tentoonstellingen bekroond.
ANTWERPEN 1885. EEREDIPLOMA.
Gouden en Zilveren Medailles.

Bouwterrein te VENLOO.

Aan den Roermondschen weg zijn eenige **goed gelegen BOUWTERREINEN** te koop, *zeer* geschikt voor den bouw van heerenhuizen.

Te bevragen bij den Mr. Timmerman H. VAN GASSELT, te *Venloo*.

Bouwkundig Opzichter

gevraagd voor 2 à 3 maanden, voor eene Villa. Salaris 60 Fl. Brieven franco onder letter **M** aan het bureau van *DE OPMERKER* te *Arnhem*.

OPENBARE KENNISGEVING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *AMSTERDAM* brengen ter kennis van gegadigden, dat de aanbesteding van het uitvoeren van baggerwerken in het Open Havenfront, benevens het diepbouden van de Dokken, Buitenhavens en het afgesloten IJ, gedurende het jaar 1889, aangekondigd op Maandag 18 Maart 1889, zal worden **VERDAAGD** tot Maandag 25 Maart 1889, des middags te 12 uur, vermits aan de werkzaamheden, die volgens dat bestek moeten geschieden, uitbreiding moet gegeven worden.

Het bestek met aanvullingsblad is tegen betaling van *f* 0.15 te bekomen ter Stadsdrukkerij.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
VAN TIENHOVEN.
De Secretaris,
LE JOLLE.
Amsterdam, 12 Maart 1889.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM*, zullen **Vrijdag 22 Maart 1889**, 's voormiddags 11½ uur, in het openbaar, ten Gemeentehuize **aanbesteden**;

Bestek N°. 10.

De levering van arbeiders en vervoermiddelen en het verrichten van verschillende werkzaamheden ten behoeve van het onderhoud en den aanleg der wegen.

Bestek N°. 18.

De levering van 600 M³. Basaltslag ten behoeve van het onderhoud der wegen.

Inlichtingen worden alle werkdagen, tot den dag der aanbesteding, van 9—12 en van 2—4 uur gegeven aan het Bureau Gemeentewerken ten Gemeentehuize, alwaar voor bestek 10 de aanwijzing op Vrijdag 15 Maart a.s. 's voormiddags 11 uur, zal worden gehouden; bestekken met gezegelde inschrijvingsbiljetten tegen betaling van *f* 0.50 per stel ter Secretarie verkrijgbaar.

Hollandsche IJzeren
SPOORWEG-MAATSCHAPPIJ.

Aanbesteding.

voor rekening van den Staat der Nederlanden.

Op **Maandag den 8ste April 1889** in Kamer N°. 46 van het Centraal Administratiegebouw aan het Droogbak te *Amsterdam* van bestek N°. 428:

Het ophoogen van een gedeelte spoorweg, het wijzigen van de spoorinrichtingen en het maken van een verhoogd perron met abri, ijzeren overkapping en twee waterkranen met bijbehoorende werken op het stationsemplacement Amersfoort (Staat).

Bestekken met teekening zijn tegen betaling van *f* 2.— verkrijgbaar aan bovengenoemd gebouw bij den portier of op franco aanvrage met toezending van postwissel aan het bureau van den Ingenieur van den Weg, Kamer N°. 154.

Aanwijzing zal worden gedaan als in het bestek is vermeld.

De Administrateur.

PRIJSVRAAG TE KAMPEN.

De ingekomen antwoorden op de **Prijsvraag voor het Burgerweeshuis te Kampen** hebben de navolgende motto's.

1. Degustibus est Disputandum.
2. A + R.
3. Eendracht.
4. Liefdadigheid.
5. H. J. L.
6. Schilda.
7. W. G. M.
8. Gloria Victis.
9. Kruis of Munt.
10. IJsel.
11. Degustibus non est Disputandum.
12. Het Weesje.
13. Geen toren.
14. Weldadigheid.
15. Nederland.
16. Kamp voor Kampen.
17. In arti Voluptas.
18. Delta.
19. Orphelins.
20. Klaar.
21. Anna.
22. IJsel.
23. Non omnia possumus omnes.
24. N. B. W.
25. Fortuna juvante.
26. Per me liest.
27. Excelsior.
28. 1889 in cirkel (*figuur*).
29. V. V. V.
30. In fidem.
31. Philantropie.
32. Anna.
33. Pax Huic Domini.
34. Burgerplicht.
35. Duifje.
36. Ernst.
37. Willem.
38. Patienta vincit omnia.
39. Anna.
40. Eenvoud.
41. Twee driehoeken in cirkel (*figuur*).
42. Mignon.
43. Licht, lucht, leven.
44. Baksteen.
45. Rudolph.
46. Liefdadigheid.
47. Wijsbegeerte.
48. Liefde.
49. Nationaal.
50. Twee driehoeken in cirkel (*figuur*).
51. B. W. (door een vierkant omsloten).
52. Opus.
53. Wees.
54. Goed besteed.
55. Polygoon.
56. Rust roest.
57. Niet gedacht.
58. Nepaldom.
59. Esperance.
60. Education.
61. Weten en werken.
62. Salve.
63. Labora.
64. Grotha.
65. Ouderboos.
66. Art. 2 des programs.
67. Energie.
68. Charité.
69. Ieder zijn smaak en ik de mijne.
70. Labor ipse voluptas.
71. De liefde sticht.
72. Eenvoud.
73. Glück auf.
74. J. B.
75. Simplicitas.
76. Kampen (in cirkel).
77. Nihil Desperandum.
78. Hoppie.
79. Eenvond.
80. Bid en werk.
81. Weldadigheid.
82. S.
83. Education.
84. Arti labres jucundi.
85. Hector.
86. Quod bonum sit.
87. IL.
88. B. W. H.
89. God is een vader der Weezen.
90. Volharding.
91. Charité.
92. Februari.
93. Carmen.
94. Kampen.
95. IJsel, waarbij driehoek in cirkel (*figuur*).
96. Concours.
97. Rust Roest.
98. Dume Spiro Spera.
99. X + Y.
100. Voorwaarts.
101. Overzicht.
102. Catherina.
103. Irena.
104. N. B. W. (in cirkel) 2 ontwerpen.
105. Weesjes komt.
106. Liefdadigheid.
107. Oli.
108. Labor omnia Vincit.
109. IJsel.
110. Arbeid Adelt.
111. Cato.
112. In magnis voluisse sat est.
113. Alea Jacta est.
114. Suze.
115. Stichting.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM* zullen **Vrijdag 29 Maart 1889**, 's voormiddags 11½ uur, in het openbaar, ten Gemeentehuize **aanbesteden**;

Bestek N°. 6.

Het gewoon onderhoud der bestratingen, het herstraten van en het maken van nieuwe keiklinker- en ironbrickbestratingen, het leggen en stellen van gootbanden, riolen en syphons.

Aanwijzing op Donderdag 21 Maart a.s., 's voormiddags 11 uro, Bureau Gemeentewerken ten Gemeentehuize; bestek met gezegeld inschrijvingsbiljet tegen betaling van *f* 0.50 ter Secretarie verkrijgbaar.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 25 Maart 1889**, des middags te 12 uur, op het Raadhuis, in het openbaar **aanbesteden**:

a. **Het leveren van bezaagde en onbezaagde eiken, grenen, vuren en dennen Houtwaren, Teer, Pik en Smeedijzer, ten dienste der Gemeentewerken, onder beheer van den Wethouder belast met de Publieke Werken der Gemeente Amsterdam, gedurende het jaar 1889.**

b. **Het leggen van een buisleiding voor de Centrale Transportleiding, en het verlengen van twee hoofdbuizen, volgens het Liernurstelsel.**

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Stadsdrukkerij tegen betaling van *f* 0.30 voor de sub *a* en *f* 0.25 voor de sub *b* genoemde.

Inlichtingen worden gegeven voor de sub *a* genoemde ten Kantore van den Magazijn- en Penningmeester (Stadstimmertuin), en voor de sub *b* genoemde ten Kantore van den Stads-Ingenieur, op het Raadhuis kamer N°. 93, des voormiddags van 10—12 uur, gedurende de week, welke der besteding voorafgaat.

Burgemeester en Wethouders van Amsterdam,
VAN TIENHOVEN.
De Secretaris,
LE JOLLE.
Amsterdam, 9 Maart 1889.

Aanbesteding.

Op **Maandag 18 Maart 1889**, des middags te 3 uur zal door het Bestuur van het BURGERZIEKENHUIS te *AMSTERDAM*, in het *Paviljoen Vondelpark*, worden **aanbesteed**:

Het maken van VERSCHILLENDE GEBOUWEN voor het BURGERZIEKENHUIS, op een terrein aan de LINNAEUSSTRAAT te AMSTERDAM, met de leverantie van alle Materialen en Arbeidsloonen.

Het Bestek met 9 teekeningen is ad *f* 3.50 per stel te verkrijgen ter Stoomdrukkerij van BOELOFFZEN & HÜBNER, N. Z. Voorburgwal N°. 187. Inlichtingen geeft de Ingenieur-Architect A. L. VAN GENDT, te *Amsterdam*.

Hollandsche IJzeren
Spoorweg-Maatschappij.

HERBESTEDING.

Op **Maandag den 25ste Maart 1889** in Kamer 46 van het Centraal Administratiegebouw aan het Droogbak te *AMSTERDAM* van Bestek N°. 407:

Het maken van den onderbouw voor eene hydraulische kolentip met het leggen van sporen, het uitvoeren van baggerwerk en andere bijkomende werken op het goederenstation Amsterdam—Rietlanden, in twee perceelen.

Raming perceel 1 / 48000, perceel 2 / 12000.

Bestekken met teekening zijn tegen betaling van *f* 2 verkrijgbaar aan bovengenoemd gebouw, bij den portier of op *franco* aanvraag met toezending van postwissel aan het Bureau van den Ingenieur van den Weg, Kamer 154.

De gegadigden die reeds in het bezit zijn van het bestek, moeten aan het bureau van genoemden Ingenieur van den Weg een inschrijvingsbiljet vóór de aanwijzing doen afhalen, waarbij dan tevens zal worden afgegeven een opgaaf van de wijzigingen in het bestek gemaakt.

Aanwijzing op het terrein zal worden gedaan op Maandag den 18 Maart 1889 des voormiddags om 11 uur.

De Administrateur.

PROVINCIALE WATERSTAAT
VAN
FRIESLAND.

AANBESTEDING.

Op **Vrijdag, den 22en Maart 1889**, des namiddags ten een uur, zal in het gebouw van het Provinciaal Bestuur te *LEEUWARDEN*, overeenkomstig §§ 454 en 455 der A. V. bij enkele inschrijving worden **aanbesteed**:

Het verbeteren van het grootscheepsvaarwater van Stroobos naar Stavoren en Lemmer, de gedeelte (Lemmer—Heeg over Sloten, met zijtak naar Tacozijl).

Raming *f* 55600.

Het bestek ligt ter lezing in voornoemd gebouw. Gezegelde formulieren voor inschrijvingsbiljetten zijn tegen betaling van 25 en bestekken tegen betaling van *f* 1.— op het bureau van den Prov. Hoofdingenieur verkrijgbaar.

De nodige aanwijzing wordt gedaan op Woensdag 20 Maart a. s. des voormiddags 9 uro uit te gaan van *Stavoren*.

Voorts zijn nadere inlichtingen te bekomen bij den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat te *Leeuwarden*.

Leeuwarden, 6 Maart 1889.

De Commissaris des Konings in de Provincie Friesland,
VAN HARINXMA THOE SLOOTEN.

AMERIKAANSCHE HYDRAULISCHE LIFTEN

voor **Hotels, Kantoorgebouwen, Ziekenhuizen** en **Fabrieken.**

FRED. STIELTJES & C°., Keizersgracht 745 Amsterdam.

Rolluiken

van **Staal** of **Hout** met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.

E. en P. ROTTSIEPER, *Remscheid* (Rijnpruisen).

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN

STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,

op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met

EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding)

Hollandsche Tuin en Zeepaard,

Bickerstraat

AMSTERDAM.

JAN HAMER

AMSTERDAM.

KANTOOR: Marnixstraat 402 b/h Leidscheplein.

Boyle's Luchtpomp-ventilators.

Boyle's Kappen,

voor slechttrekkende Schoorsteenen.

BOYLE'S SCHOORSTEENKAPPEN,

tegen valwinden enz. enz.

Vereischen geen toezicht, hebben geen beweegbare deelen, voorkomen terugslag in den koker, werken met de meeste gelijkmatigheid in ieder jaargetijde, hebben eene **veel grootere capaciteit dan ieder andere ventilator.**

Deze toestellen zijn op verschillende **RIJKS-, GEMEENTE-** en **PARTICULIERE** gebouwen **hier te lande** geplaatst. (2)

Werktuigen voor verschillende industrieën.

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880.

Gouden Medaille Amsterdam 1883.

Bekroond: Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.

JOHAN ODORICO, Frankfort a/M.

FABRIEK VAN

Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek,

Kunstmarmer en **Cementuitvoeringen.**

Succursales. **Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.**

Opgericht 1830.

Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*

FERD. ENGERS, **Amsterdam,**

Heerengracht, bij de Oude Spiegelstraat n°. 335.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-

HOEKMEET-

en andere

INSTRUMENTEN,

voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN,**

LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN**

WEEGWERKTUIGEN.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,

in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen. Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.

Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.,** Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS C.Ozn.,** Beekstraat F 62 te *Arnhem.*

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM*, zullen **Dinsdag 26 Maart 1889**, 's voormiddags 11½ uur, in het openbaar, ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

Bestek N°. 20.

Het leveren van grint, gus- en plaatzand op de losplaatsen der Gemeente aan den Rijn en den IJssel, en langs verschillende wegen, in 2 perceelen.

Inlichtingen worden alle werkdagen, tot den dag der aanbesteding, van 9—12 en van 2—4 uur, gegeven aan het Bureau Gemeentewerken ten Gemeentehuize, alwaar de aanwijzing zal worden gehouden op Vrijdag 15 Maart a.s., 's voormiddags 11½ uur; bestek met gezegeld inschrijvingsbiljet tegen betaling van **ƒ 0.50** ter Secretarie verkrijgbaar.

DE LINT & C°.

Oostzeedijk 248, Rotterdam

VLOER- en WANDTEGELS,

TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS.

Groote voorraden

ZWEEDSCH GRANIET

uit de **groeven, Stoomslijperij** en **Polijst inrichting** van de Firma

KESSEL & RÖHL,

te **Berlijn.**

Eenig Agent J. H. P. JANSE,

Prinsengracht 468,

Amsterdam.

Te koop aangeboden.

2 Stoomhefmachines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag
50 Kipwagons inhoud 2 M³. | Beide
24 „ „ 2 M³. | zijden
36 „ „ 1½ M³. | kippend

Alles 90 c.M. spoorwijdte.

Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Sliedrecht* en W. DE JONG, *Breda.*

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting

van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie,** bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures,** ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvraag gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

WATERBOUWKUNDE.

TE KOOP aangeboden: „**WATERBOUWKUNDE**", uitgave GEBR. VAN CLEEF, tot op heden compleet en ongeschonden tegen 65% der uitgavekosten. Brieven franco Bureau *Nieuwe Winschoter Courant* te *Winschoten*, onder Letter B.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

Postkantoor (Berlijn)
Hoofdingang

Synagoge Berlijn

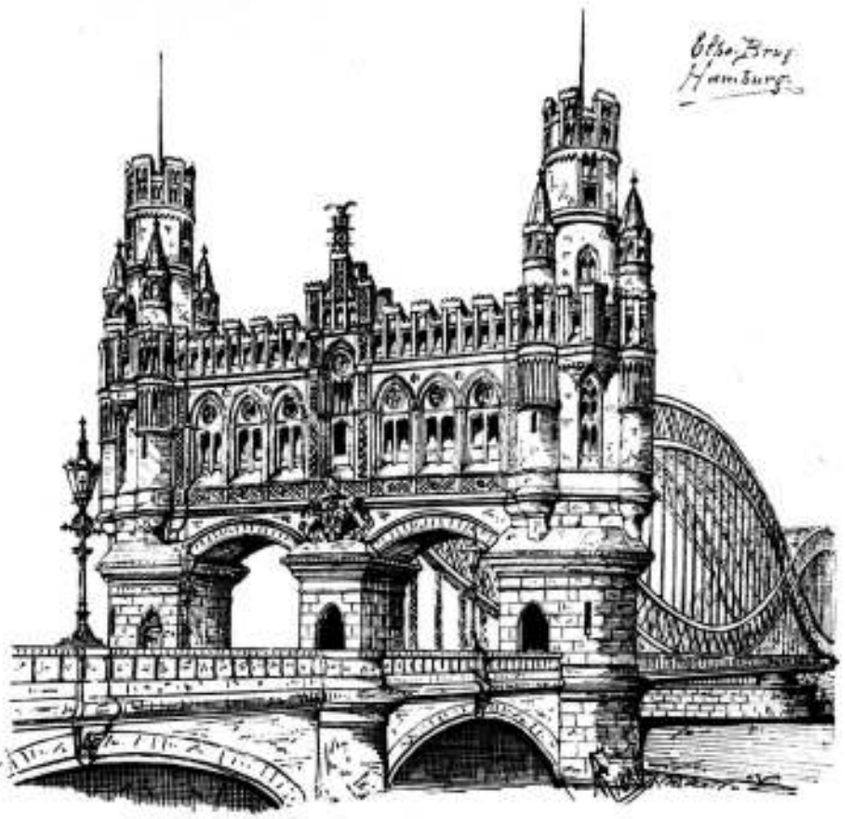

Elbe-Brug
Hamburg

Hansachron
Hamburg

Nieuwe Lessing Theater (Berlijn)

Bier-Palais (Eine Spaten)

Photolith. van G. J. Thieme, Arnhem.

VIER-EN-TWINTIGSTE JAARGANG N°. 12. ZATERDAG 23 MAART 1889.

De Opmerker

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst- en Technische Wetenschap

A.M.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT Jlz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel 10 *gulden* per week bij voorafbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij voorafbetaling.
ADVERTENTIEN ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond ingenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling ad 15 cent per stuk en 25 cent per post, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent Jos. G. STEMLER Czn., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1e. Aan de leden wordt bericht, dat op Zondag 31 Maart a. s. de gelegenheid wordt aangeboden tot het bezichtigen van het Abattoir. Plaats van samenkomst, des namiddags te 1 uur, in het cafe op de Veemarkt.

2e. Van af Zondag 24 Maart, zullen gedurende eenige dagen in het genootschapslokaal geëxposeerd zijn schetsen van villa's en woonhuizen, afgestaan door den heer J. H. Leliman.

3e. Heeren medewerkers worden verzocht om alles, wat de Redactie van het plaatwerk *De Bouwmeester* betreft, in het vervolg te adresseeren aan den heer W. Kromhout Czn., Heerenmarkt 15, te Amsterdam.

Namens het Bestuur:
De 1ste-Secretaris,
G. A. ZEEMAN.

(A. et A.) J. A. ALBERDINGK THIJM.

Een merkwaardig man is Nederland ontvallen.

Op negen-en-zestigjarigen leeftijd overleed Zondag 17 Maart de hoogleeraar J. A. Alberdingk Thijm. Wij zullen hier geen uitvoerige levensbeschrijving van den overledene laten volgen; onze lezers hebben ongetwijfeld reeds uit de dagbladen de voornaamste data en bijzonderheden zijns levens vernomen. Wij wenschen alleen hulde te brengen aan de nagedachtenis van een man, wiens geheele leven gewijd was aan propaganda voor de kunst in alle hare uitingen.

Bij het herdenken van Thijm's verdiensten vraagt in de eerste plaats de letterkundige, de keurige stylist onze hulde; zoowel in proza als in versmaat verrijkte hij de Nederlandsche taal met tallooze werken van blijvende waarde.

Doch ook als veelzijdig ontwikkeld kunstcriticus en kunsthistoricus waren zijn gezag en zijn invloed verreikend. Ieder voorval, dat in de laatste dertig jaren de kunstwereld in beweging bracht, werd door den onvermoeiden hoogleeraar in bladen of tijdschriften besproken en aldus de belangstelling van het publiek in kunstzaken niet weinig opgewekt of bevorderd.

Dat zijn inzichten soms heftige bestrijding uitlokten, dat velen het betreurden wanneer zijn vaardige pen in zaken, de beeldende kunsten betreffende, hoofdzakelijk de middeleeuwsche richting verdedigde, niemand zal ooit aan de oprechtheid van zijn overtuiging, aan de eerlijkheid van zijn bedoelingen hebben getwijfeld.

Het Genootschap Architectura et Amicitia verliest in Prof. Alberdingk Thijm een hooggeacht eerelid, Amsterdam een harer meest verknochte zonen, Nederland een groot man.

Zijne asch ruste in vrede!

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Vergadering van Woensdag 20 *Maart* 1889.

Nadat de vergadering geopend en de notulen goedgekeurd zijn, brengt de Voorzitter in welsprekende woorden hulde aan de nagedachtenis van het eerelid, Prof. Dr. J. A. Alberdingk Thijm. Hij installeert daarna het nieuwe lid, den heer G. Sluis, wien hij de behartiging der belangen van het Genootschap ten zeerste aanbeveelt, en geeft, na korte bespreking van eenige huishoudelijke onderwerpen, het woord aan den Eere-voorzitter, den heer J. H. Leliman. Naar aanleiding van de in de zaal geëxposeerde, met heldere kleuren geteekende schetsen van villa's en woonhuizen geeft spreker eenige opheldering en verklaringen om, na een kort woord over „de woning op de Parijsche tentoonstelling in 1889", over te gaan tot een „Mozaïek van nog iets", waarin spreker op duidelijke wijze enkele bouwkundige quaestiën behandelt, o. a. de minder gunstige positie van den architect hiertelande en het leerlingstelsel, dat spreker in vergelijking met de ambachtsscholen, beslist afkeurt.

De Voorzitter dankt den heer Leliman voor zijn aangename causerie, die door dezen welwillend ter opname in het Orgaan wordt afgestaan.

De heer J. de Quack, hierop het woord vragende, wenscht een voorstel te doen met betrekking tot de leden, die dit jaar de tentoonstelling in Parijs zullen bezoeken. Spreker geeft het Bestuur in overweging die leden te bewegen *en corps* daarheen te gaan; al geschiedt dit niet direct officieel, zou het toch steun geven aan de bezoekers, die daardoor zeker meer in de gelegenheid zouden worden gesteld met bevoegde

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

leidsmannen in aanraking te komen, en door dien steun zouden zij met meer succes en nut de tentoonstelling bezoeken, dan anders het geval zou zijn.

De Voorzitter verklaart namens het Bestuur het voorstel gaarne te willen overnemen, en zal het, nader uitgewerkt, op de volgende vergadering in behandeling brengen.

De heer A. Kip brengt daarna een fraaie collectie afbeeldingen ter tafel van Engelsch gebrand glas.

Nadat door de heeren J. Goossens en J. A. van Voorthuijzen, de heer L. W. R. Wenckebach, en door de heeren P. J. de Jongh en J. de Quack, de heer Jac. Duncker als lid zijn voorgesteld, sluit de Voorzitter de vergadering.

(A. et A.) PARIJSCHE TENTOONSTELLING.

Aan heeren inzenders voor de Sectie Bouwkunst der Nederlandsche Afdeeling Schoone Kunsten wordt bekend gemaakt, dat ieder exposant op alle tentoonstellingsterreinen vrijen toegang heeft. Zij, die van dit recht gebruik wenschen te maken, moeten daarvoor twee geheel dezelfde photographische portretten, gewoon klein formaat, inleveren, waarop aan de achterzijde hun naam en woonplaats, hunne qualiteit als exposant en hunne handteekening staan.

Wil een exposant zich doen vertegenwoordigen, en het recht op vrije entrée aan zijn representant overdragen, dan is het noodig, dat hij bij de twee portretten van zijnen vertegenwoordiger eene schriftelijke aanvrage voegt, waarin de naam van zijnen plaatsvervanger duidelijk wordt vermeld. In dit geval moet achter op de portretten de naam van den vertegenwoordigden exposant tevens vermeld worden. Daar iedere exposeerende firma slechts recht heeft op één vrije toegangskaart, kan de exposant, die zijnen vertegenwoordiger vrijen toegang wil verschaffen, voor zich zelven geene kostelooze entree verkrijgen.

Het is zeer gewenscht dat de toezending dezer portretten aan het Bureau der Nederlandsche Commissie voor de Parijsche Tentoonstelling, Heerengracht 435 te Amsterdam, of aan het Bureau der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst, Marnixstraat 402 te Amsterdam, zoo spoedig mogelijk geschiede.

De Secretaris der Sectie Bouwkunst,
C. T. J. Louis Rieber.

(A. et A.) VOORDRACHT VAN DEN HEER J. H. LELIMAN IN DE VERGADERING VAN 20 MAART 1889.

Mijne heeren Vakgenooten!

Bij den aanvang mijner eerste avondbijdrage heb ik aangestipt, dat 48 cartons, gevuld met 800 schetsen van woningen, zoo in de stad als op 't land, hier zijn gebracht, om u die als finis-beschouwing aan te bieden. 't Zijn, zooals de zich sluikhoudende *Amsterdammer*-mopperaar in het laatste nommer van de *Opmerker* (16 Maart) het als een *bolleboos-criticaster* even gracieuselijk als lasterlijk noemt, geen *fameuse theeschetsen*, want pretentie hebben ze niet en met thee zijn ze niet gemaakt, maar zoo gij zien kunt met potlood en inkt, in den geest gelijk aan die, naar Parijs te zenden als nederige bewijzen mijner belangstelling.

Voor de eerste maal is het mij aangenaam deze Vergadering mijne liefhebberij-studie geheel compleet te kunnen voorleggen. Deze mijne collectie staat afzonderlijk en heeft niets uit te staan met de twee caders voor Parijs. Slechts enkele incomplete nommers bracht ik verleden jaar ter tafel, en ik mocht mij in een goedgezind oordeel verheugen. Trouwens onhebbelijke taal is hier nooit gesproken en dat strekt allen leden des Genootschaps tot eer!

Wel verre van het grieksche *Eureka*, of *ik heb het gevonden*, op dezen mijnen theetafelarbeid te willen toepassen, betrachtte ik veel liever *Paulus'* gulden woord, waar deze Apostel zeide: „niet dat ik het alreeds gevonden heb, maar ik jaag er naar". Iemand, die dus 't woord *avontuurlijk* op dezen arbeid toepast, slaat de plank van zijn mestwagen leelijk mis en noodig ik uit — ja sommeer hem — eerst wat beters op zijn naam te leveren, om hem daarna een tegenvisite te brengen en onzen ziekelijken mopperaar hoofd en maag te zuiveren van het slijk zijner troebele en kwaadaardige fantasieën!

Er zijn op 36 cartons voorgesteld 680, zoo plannen als opstanden voor villa's — klein en groot — en op de 12 anderen schetste ik 120 gevels voor burgerwoonhuizen, ieder als zelfstandige type.

't Spreekt van zelf dat er in schetsen altijd wat *auszuarbeiten*, te retoucheeren, te verbeteren valt. De leer der proportiën, die der optiek, der profileering is zoo ontzaglijk moeilijk! Niettemin zocht ik naar verscheidenheid. Nergens komt tweemaal dezelfde vorm voor. Boeken, platen en aquarellen heb ik verre van mij afgelegd. Plagiaatplegers zijn bij mij erge kunstzondaars en precies gelijk dieven.

Nu zijn kunstdieven onhebbelijke wezens, vooral als die bolleboozen nog daarenboven op den koop toe critiseeren, liegen, bedriegen en moorden, al is het onder het huichelmasker van *Satiricus*. Op hen past dan ook dit rijm, dat ik allen vuilaardigen criticí ten beste geef, hun flink en verachtend in de oogen kijkend:

»Waren alle tongen gespleten
Die laagheid zeggen, eer zij 't weten,
Dan zou menige lasteraar
Aan iedereen zijn openbaar."

En wat ik mij bij mijne studiën als catechismus stelde, ik moet 't u zeggen. 1°. een goedkoop onderhoud en 2°. groote eenvoud in vormen. Ieder ontwerp had zijn program, zijn beurs, zijn patroon. Aan onrustbarenden toren-, erker-, overhang- of loofhuttenbouw hechtte ik, als doelloos en kostbaar, geen waarde of attentie. Hier en daar een passend en gefundeerd vooruitstek, voor alles eene beknopte indeeling; geen tochtige vestibules of vertrekken, uitkomende op lange, dunne kippenloopgangen, precies als in de hotels; overal regelmatige voor-, zij- en achtergevels, lucht, licht, ruime trappen en vele vaste kasten; nergens daken zoo hoog als de muren, waarop ze rusten, en ofschoon vaak ten onrechte pittoresk genoemd, als onbruikbare dure dingen terzijde gelegd. Ik trachtte naar iets dat de Engelschman *cosy* noemt en dat wij vertalen met 't woord *gezellig*.

In hoeverre ik slaagde, staat ter uwer gewaardeerde beoordeeling. Zijn er slechts eenige lijntjes en motieven naar uwen zin en kunstsmaak, *tant mieux* voor mijn liefhebberij-arbeid en zorg om nota te nemen van de 4 windstreken, een kardinaal punt in de bouwkunst. Moge de verscheiden- en hoeveelheid u evenzeer behagen als het gehalte der 800 croquis. Bedenk dat het schetsen zijn, gebaseerd op mijne studiën van vóór 45 jaren, schetsen natuurlijk daarnaar omgewerkt en toepasselijk gemaakt volgens de vele gegevens en eischen voor woonhuizen in onzen tijd, die ik in het *Vademecum* van ons medelid J. de Haan, 2e jaargang no. 13 van 22 Juni 1887, omschreef en nog handhaaf.

En zoo noem of oordeel, mijne heeren, dan deze vrij omvangrijke en duidelijke krabbels in maat als de kinderen mijner verbeelding, bij hun naam. Elke opmerking zal mij verplichten; ik heb allen lief, die mij feilen aantoonen en bewijzen. Geloof mij, ik neem ze dankbaar aan, 't liefst bij de thee of hier in uw geëerd midden.

Heb ik dwaas of onpassend gehandeld, met uw oor en oog hier op te zware proef te stellen; heb ik uw kunstgevoel te weinig recht gedaan of gestreeld, weinu hierna beter. Wilt mij en mijn arbeid in verloren uren niet euvel zijn, doch denken we allen veel liever aan Jezaja's profetiën over 't goed en 't kwaad, want dat is kostelijk in onze dagen, zoo rijk en zoo vlug en zoo kortzichtig vaak in de meest belangrijke aangelegenheden.

Wilt ge ten slotte een onsterfelijk woord van Goethe? Het is dit:

»Ein jeder hat, er sey auch wer er mag,
Ein letztes Glück, und einen letzten Tag!"

Moge beiden, het laatste geluk en den dag des afscheids, voor ons allen, maar allereerst voor de leden van ons Genootschap, lang, zeer lang verwijderd blijven, dan zij de wensch en heilbede verhoord van hem, die, naar hij meent, lustig en vrijmoedig zijn spreekbeurt in dit jaar heeft vervuld.

(A. et A.) DE WONING OP DE PARIJSCHE WERELDTENTOONSTELLING VAN 1889. (*)

Telkens als ik het woord *wonen* of *woning* schrijf of spreek, vult het brein zich met een zee lusten en gedachten, en grijp ik vaak naar 't potlood, om dat heerlijke woord in lijnen te vormen tot de tale der bouwkunst, zooals ik geleerd heb die te spreken. Gij weet dat ieder vogeltje zingt zooals het gebekt is. Zoo ook deed ik op mijne 48 cartons, u hier meegebracht. Straks en tot slot hierover een paar woorden. Vooraf zij u meëgedeeld, dat het bouwen, het daarstellen, het scheppen van woningen, voor mij als het ware de wording en het wezen der menschheid en tegelijk der bouwkunst in haar meest verheven zin insluit, want het werken, en zelfs het strijden in 't worstelperk der bouwkunst, heeft zijn goede zijde.

Is de mensch in zijn *bestaan* en *werken* denkbaar zonder woning, hem tot schuilplaats dienende?

Neen, immers de woning is het *alfa et omega* van de beschaafde wereld. En daarom behoort aan de geschiedenis en de inrichting van deze de meeste aandacht te worden gewijd. En waar zal de bouwmeester ontzaglijk veel te dien opzichte kunnen leeren? *In* en *door* de geschiedenis zelve, vooral als die ons aanschouwelijk wordt voorgesteld. Om kort te gaan, volgt hieronder eene zeer vrije overzetting en combinatie van verschillende artikelen uit ernstige vak-, week- en dagbladen over de woning ter Parijsche wereldtentoonstelling, die den 6n Mei e. k. staat geopend te worden. Ik ben mijn echtgenoote dankbaar, dat zij u hare bijdrage voor uw weekblad heeft willen afstaan, en biedt ze u hieronder namens haar aan, onder den titel:

De woning te Parijs in 1889.

Eene der grootste aantrekkelijkheden der Fransche wereldtentoonstelling van 1878 — zoo schreef onlangs de Figaro — de grootste en meest luisterrijke van alle voorgaande misschien, was de bewonderenswaardige *Avenue des Nations*.

Op dien zoogenaamden boulevard stonden de monumenten en gebouwen van bijna alle volken der aarde even gemoedelijk als sierlijk naast en tegenover elkander. Ieder volk — en Nederland was voortreffelijk vertegenwoordigd — had zich met fabuleuse kosten beijverd zijn bouwstijl tentoon te stellen en met anderen te monsteren. Het was een heerlijke kunstwedstrijd zonder prijsvragen of teekeningen. Er heerschte eene groote harmonie tusschen de scheppingsbrokstukken. Ieder vormde een geheel en was een nationale uiting der bouwkunst. De beschouwer was verstomd zooveel verscheidenheid, die hij onvereenigbaar waande, in zulk eene goede overeenstemming te zien en te kunnen bestudeeren. Kortom, het was een leerzaam en verheven schouwspel.

Het hoekje van het *Champ de Mars* geleek een cosmopolitische stad met hare dubbele huizen- en gebouwenrijen, waarin het leven der Europeesche volkeren trilde en weerkaatste.

Een enkele wandeling langs dit versierde *te huis* vertelde meer dan duizend boeken en duizend platen en plannen. En toch was deze reuzen-exhibition niet volkomen. Ze liet eene leegte in de ziel, want de eigenlijke woning, het gezellig *home*, ontbrak in hare verschillende soorten, hetzij van leem, hout of steen opgebouwd. Er waren deskundigen, die deze leemte opmerkten en zoodra mogelijk verlangden aan te vullen. Onder de architectuur-kolossen, door Frankrijk voortgebracht, deed zich een man op van hoog doorzicht, de beroemde Opera-bouwmeester Charles Garnier, een renaissancist van het best en meest nobel gehalte. Hij droeg zijn plan — sedert 1878 aan 't rijpen — voor aan den Minister van Koophandel, zijne Excellentie Edouard Lockroy!

IJveriger en vuriger voorstander dan menig minister voor schoone kunsten, nam hij de denkbeelden van Garnier over en rustte niet voor hij 's lands goedkeuring en voorloopig *drie ton gouds*, als crediet voor de uitvoering, in handen had gekregen.

Eere aan deze beide Fransche staatsburgers, want door hunne medewerking zal de wereld wat goeds en wat leerrijks te zien krijgen. En toch moest de vader van het kind — dat was Garnier — naar andere peetooms omkijken, want hij verlangde de uitvoering verzekerd te zien ter wereld-expositie van 1889. Zoo gezegd, zoo gedaan.

Inmiddels was de ingenieur Alphand het hoofd der expositie geworden en minister Lockroy afgetreden, want de Fransche excellentiën schijnen *per nas* aangesteld te worden, en geen minuut zeker te zijn in de vervulling van hun niet te benijden ambt.

De heeren Alphand en Dautresme waren spoedig voor de zaak gewonnen. Het toegestane crediet bleef gehandhaafd en Garnier had nog slechts terrein en wat helpers noodig. Dat beide gevonden werden, sprak van zelf.

De terreinen liggen op de Quai d'Orsay, langs de Seine, tusschen de Avenuen de la Bourdonnaye en de Suffren. En wat zal de groote kunstenaar Garnier ons leveren? Primo: de voorhistorische en secundo: de historische tijdvakken der woning van de menschenrassen der aarde.

Het eerste deel zal bevatten:

a. de woningen in de vrije of open lucht, dus onder boomen, in rotsen, enz.;

b. de onderaardsche holten of holen der grotbewoners, dat is reeds het tijdvak der steentoepassing;

c. de paalwoningen, dat is dus ook de pottenbakkerskunst en het begin der bronsbewerking;

d. de hutten, de menhirs, dat is het rendier-tijdperk en ook dat van brons en ijzer.

In de tweede afdeeling of de historische woning zal Garnier in tastbare bouwvormen doen vervaardigen:

a. de eerste tijdperken der beschaving, en dus de typen van woningen der Egyptenaren, Assyriërs, Phenicièrs, Hebreërs, Pelasgen en Etrurische volken.

b. de beschaving, voortgesproten uit de invallen der Arias;

c. De typen der Hindoewoningen, die der Perzen, Germanen, Galliërs, Grieken en Romeinen.

d. De Romeinsche beschaving in het Westen of de typen der woningen bij de Hunnen, de Scandinaviërs, benevens de modellen van den Gallo-Romein-

(*) Voordracht van den heer J. H. Leliman in de vergadering van A. et A., den 20 Maart jl. gehouden.

schen, den Romaanschen, den Middeneeuwschen en den Renaissancen woningbouw.

e. De Romeinsche beschaving in het Oosten, of de modellen der Byzantijnsche woningen van de Slavische, de Russische, de Arabische, de Turksche en de Soudaneesche volken.

f. De tegenwoordige beschaving als tegenstelling met de vroegere oorspronkelijke of Uhr-toestanden, dat zijn dus de woningen der Chineezen, Japanneezen, Eskimo's, Laplanders, der volksstammen uit Midden- en Zuid-Afrika, der Roodhuiden, der Azteken en der Inkas.

Ziedaar in hoofdzaak wat Garnier te leveren heeft, natuurlijk op beperkt terrein en met betrekkelijk geringe geldsom. Hij zal ons ongetwijfeld al die woningtypen voortreffelijk te zien geven en zich moeten beperken tot den beganen grond en de opstanden. Vooral schijnt het den werkelijk grooten bouwmeester zwaar te zijn gevallen, eene keuze te doen uit de oudste der woning-modellen, omdat daarvan zoo weinig met zekerheid bekend is en er geene teekeningen, manuscripten of afbeeldingen van bestaan, die echt zijn.

Hier en daar heeft de verbeelding des meesters dus moeten aanvullen, waar de geschiedenis te kort schoot. Hij schiep echter geene kasteelen in de lucht, doch deed de woningen bouwen, voor zoover de overlevering bekend is. Op die wijze was hij der natuur zoo trouw mogelijk. Hij zal de onderaardsche woningen even zoo juist als goed herbouwen, en handelen precies als de geschiedschrijvers, die ons de helden en goden van den fabeltijd of de heiligen doen herleven en voor ons in passende omgeving opvoeren!

De Fransche *Illustration* lichtte in hare platen reeds een en ander toe. Alles zal zoo compleet en eigenaardig mogelijk zijn; de bouwkunst wordt met de natuur als een geheel.

Iedere type zal een bijconstructie en details of omgeving verkrijgen, om het een en ander nog duidelijker te maken. Het geheel zal in een schilderachtige lijst worden gezet; elk type heeft zijn eigen omgeving en ook het decoratief zal zeer doeltreffend worden. Pleinen, tuinen, putten, vijvers, planten, banken en alles, wat tot karakter en versiering kan bijdragen, wordt niet gespaard. Zelfs siermasten, palen met bloemen, zuilen, heuvels, opschriften worden in ruime mate op riante manier gebruikt, ten einde het geheel luister en eigenaardigheid bij te zetten en elk type beter af te scheiden of te doen uitkomen. Zelfs het oorspronkelijk teekenschrift zal in originali naast den Franschen tekst der opschriften prijken; men behoeft dus geen *kambodja'sche* taal te verstaan om te weten, dat een bezoek wordt gebracht bij de Roodhuiden.

Voor dit reuzenwerk is Garnier's talent een borg dat het slagen en behagen zal. Behalve de kleur van het firmament, waaraan hij wel niets zal kunnen veranderen, belooft zijn arbeid keur van kunst.

Den heer Amman, leeraar der geschiedenis aan het Lyceum Louis le Grand, belastte hij met de historische studiën. Tallooze teekeningen werden opgedragen aan de kunstenaren Francis Nachon en Cassien Bernard. Als decorateurs treden op de groote kunstenaren Rubé, Chaperon en Sambon, terwijl de architect Durand met de bouw-constructie is belast. Bestekken en uitbestedingen zijn het werk van den ervaren practicus Charles Reijnaud.

Zoo zal de Wereldtentoonstelling van 1889 eene zeer belangrijke en schoone bladzijde leveren voor de volledige geschiedenis der *woning*, in welke zoo velen belang stellen en zeker wel in de eerste plaats alle leden des Genootschaps *Architectura et Amicitia*, in deze goede stad Amsterdam gesticht en aldaar sedert 1855 gevestigd.

REISINDRUKKEN (*),

door A. R. Freem.

(Bij de plaat.)

Op Zaterdag 1 September 1888 van Arnhem uit vertrokken, werd de reis te Elten voor de noodige formaliteiten onderbroken. De medegevoerde sigaren werden daar gewogen en bekaas . . . te zwaar bevonden, zoodat wij verplicht waren den fiscus van het *grosse Vaterland* te offeren.

Hoewel er gerekend was dat de reis direct zonder oponthoud tot Hamburg zou worden voortgezet, bleek bij aankomst te Wezel, dat hier ongeveer 2 uur moest gewacht worden; ik besloot daarom een *coup d'œil* in dit oude vestingstadje te werpen. De zware poorten zijn met schoone tropeeën in Barokstijl versierd, maar de indruk, dien men ontvangt, is over het algemeen gering. Op de Markt wordt het oog geboeid door de St.-Catharinakerk, die onder zeer goede leiding gerestaureerd werd.

Vlak bij deze kerk staat een oud geveltje, in laat-Gothiek met beginvormen van de Renaissance; het is slecht onderhouden en thans tot politie-bureau ingericht.

Spoedig was de tijd verstreken en het uur van vertrek daar. Van Wezel uit stoomt men door vlak land, zeer aardig gestoffeerd met woningen, waarvan het meerendeel in vakbouw opgetrokken en op de meest grillige wijze gekleurd is. Weldra viel de schemering in, die het verdere uitzicht op het landschap benam, dat langzamerhand ook iets eentonigs begon te krijgen. Weldra toonde een zee van licht de nadering van Hamburg. Hoe nieuwsgierig men ook is een onbekende stad te zien — als men gereisd heeft van 10.40 's morgens tot 10.20 's avonds, raakt de geestdrift wel wat bekoeld, en begint het prozaische deel van het lichaam ook zijne rechten te doen gelden.

Reeds vroeg in den morgen klonken de tonen der militaire muziek, ter eere van den gedenkdag van Sédan. Alle regimenten, die daaraan hadden deelgenomen, trokken nu als burgervereenigingen met hunne vaandels en muziek naar de kerken en met enthousiasme werd dien dag feestgevierd. Een treffende vereering heeft de Duitscher voor de gevallen broeders.

Het Siegesdenkmal, waarheen ik mij dien dag begaf, was begraven onder groen, en velen van de zwakke sekse herdachten daar met bloemen en kransen vader, echtgenoot, geliefde of zoon.

Het Siegesdenkmal bestaat uit een voetstuk van gepolijst graniet op een geprofileerden achthoek. Het bovenbasement heeft inspringende rechte zijden, waarop de namen van de gesneuvelden gegrift zijn, en het geheel dient als basis voor een bronzen groep, gemodelleerd door den beeldhouwer Schilling te Dresden, voorstellende de engel der overwinning, zich buigende over een met zijn paard gevallen ruiter en lauweren reikende aan een gewonden soldaat.

Dien dag besteedde ik verder om de schoone vergezichten van Hamburg te genieten, waartoe een bezoek aan de Seewarte en de Sternwarte aanbevelenswaardig is. Aan den Buiten-Alster is een badhuis met restaurant en café en breede terrassen, dat zich verder in den Alster uitstrekt. Dit gebouw is in vakbouw zeer sierlijk uitgevoerd met een middenbouw van twee verdiepingen met rondgaande balkons. Hier wemelt het op den Alster van zeil- en roeibooten, want elk goed Hamburger vermaakt zich met deze sport.

Over het algemeen biedt Hamburg den vreemdeling niet veel op bouwkundig gebied. Oude monumenten bezit de stad weinig, daar èn door de behoefte aan

(*) Voordracht, gehouden in de vergadering der Afdeeling *Arnhem* van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst, van 21 November 1888.

ruimte en uitbreiding èn door de verschillende branden veel verwoest is; interessante plekjes treft men echter in menigte aan, en er zijn punten, waar men zich in eene Hollandsche stad met grachten waant. In de laatste jaren is echter veel onder des sloopers hamer gevallen en nog geheele wijken zullen afgebroken worden voor de *Zoll-anschluss*.

Van de kerken zijn de volgende zeer bezienswaardig.

De St.-Petrikerk (1139—1195). De toren is in 1342 gebouwd. In 1842 werd deze kerk door brand vernield en in 1844 nieuw gebouwd door Chateauneuf. De thans bestaande toren werd in 1876 geheel naar het model van de oude kerk opgetrokken. Van buiten is de kerk zeer eenvoudig en geheel gemetseld van verglaasde baksteen. Het is een driebeukige hallenkerk met ten zuiden een aangebouwde zijbeuk. Aan de deur van het kerkportaal (toren) is een van de oudste oudheden van Hamburg te zien, nl. een deurtrekker van brons (1342), bestaande uit een ring met leeuwinnekop.

Het klankbord boven den preekstoel met zeer schoon Gothisch snijwerk, is door den brand gespaard.

Sedert 1870 is aan de noordzijde van de altaarruimte een marmeren kunstwerk geplaatst, voorstellende „Christus in het graf gelegd", van den beeldhouwer Schubert uit Dessau.

In een der twee kapellen staat een sierlijke doopvont van Von Bandel, den schepper van het Hermanndenkmal.

Eene der schoonste kerken van Hamburg is de Nicolaikerk (einde 12e eeuw), die ook in 1842 het lot der andere deelde. In 1845 naar de plannen van Scott begonnen, is zij eerst in 1874 voltooid. Geheel van zandsteen en gele baksteen opgetrokken, met een zandsteenen toren, maakt dit Godshuis een overweldigenden indruk. De toren is slechts 8.5 M. lager dan die van den Keulschen Dom. Preekstoel, doopvont en altaar zijn van marmer. De deur van de sacristie is een meesterstuk van marketterie-arbeid.

Geheel verschillend van deze is de in Barokstijl opgetrokken Michaëls-kerk (1760), door Sonning gebouwd. De houten dakstoel van deze kruiskerk is als houtconstructie zeer interessant. Pijlers zijn in deze kerk niet aanwezig. De geheele inwendige ruimte is overspannen door een gewelfd plafond. Reeds van verre maakt de koperen bedekking van toren en kerk een eigenaardigen indruk. Dicht bij deze heeft men de eveneens in Barok gebouwde kleine Michaëls-kerk.

Onder de nieuwere gebouwen van Hamburg zijn der vermelding zeer waard het Justitie-paleis, dat op een groot plein met flinken plantsoenaanleg is geplaatst en waarachter een gevangenis voor preventieve gevangenen ligt.

In 1883 naar de ontwerpen van Zimmerman in Duitsche Renaissance met sprekende Italiaansche motieven gebouwd, maakt de façade een zeer aangenamen indruk, daar de onderlinge verhoudingen niet zoo zwaar en gedrukt zijn als men dit bij de meeste gebouwen in Duitsche Renaissance aantreft. De middentravee van den voorgevel is bijna geheel van zandsteen opgetrokken. De vleugels zijn van baksteen met lijsten en vensterbekroningen van zandsteen.

Bij het binnentreden verrast ons de duisternis in de hoofdvestibule; of dit met opzet is gedaan, om het indrukwekkende te verhoogen of dat de van de bordessen der hoofdtrappen komende lichtstralen niet aan de verwachting hebben beantwoord, is niet op te lossen. Deze vestibule is voorzien van granieten zuilen en bogen en gewelven met pendentifs. Aan beide zijden der vestibule liggen steenen hoofdtrappen die naar de verdiepingen voeren. Op de 1e en 2e etage is een dito vestibule, doch met gaanderij, en op de 2e etage en daarboven flink bovenlicht, zoodat de 1e en 2e verdieping goed verlicht zijn. Ook hier weder granieten zuilen met gewelven met steekkappen, in Italiaansche Renaissance; alles is zeer smaakvol geschilderd. Op de 3e verdieping zijn terrazzovloeren in goede kleuren en beter bewerkt dan bij ons te lande. De hoofdtrappen zijn onderwelfd en hebben steenen treden, eikenhouten leuningen en roodmarmeren balusters. In de zijvleugels zijn eikenhouten trappen met gesmeede barrière. Het geheele plan schijnt goed bestudeerd en maakt een aangenamen indruk.

Van hieruit gaande langs de Ringstrasse, ziet men reeds van verre het Haupt-post-amt, dat zich ongeveer 200 meter ver uitstrekt en geheel is opgetrokken in Duitsche Renaissance. De onderbouw en het parterre zijn van zandsteen en de twee bovenverdiepingen in roode baksteen met lijsten van zandsteen; het geheel is zeer krachtig geprofileerd, waardoor een flinke totaal-indruk wordt verkregen.

De middenvleugels met hunne Italiaansche zuilenrijen met bogen, waartusschen de dichte velden met vensters, geven veel afwisseling.

Een der hoofddeuren ingaande, bleek het echter spoedig dat bij nadere kennismaking iets van de illusie vervloog, daar de hoofdtrap met bordessen tegen den voorgevel was gelegen; het bleek dat de gevelvensters, daarvoor vallende, slechts schijnbaar als zoodanig dienst doen en aan de binnenzijde met decoratief gedekt zijn. Ik erken echter gaarne dat, in weerwil van deze fout, waarvoor de bouwmeester misschien niet aansprakelijk is, het geheele interieur flink en waardig is; het ware te wenschen, dat onze openbare gebouwen op dezelfde wijze werden behandeld.

Het hoofdfront op den hoek van de Damenthor maakt met zijne koepeltorens en loggia's een aangenamen indruk.

Van de Jungfernstieg de Alster-arcade doorgaande, komt men aan de Rathhausmarkt, ongeveer het centrum van het verkeer van personen en trams. Hier is men bezig met den bouw van het nieuwe Raadhuis, waarvan alleen nog maar de fundeeringen gereed zijn. Daarachter, aan de Adolf-Platz, staat de Beurs. In 1560 werd dit deel van de Adolf-Platz met een muur omgeven en werd dit Beurs genoemd. In 1837 werd het oude deel der Beurs gebouwd en slechts weinige jaren later (1842) had de groote brand ook dit gebouw bijna vernield.

Naar de ontwerpen van Wimmel en Forsmann in Italiaansche Renaissance gebouwd, heeft de groote zaal eene afmeting van 36.5 × 20 M.; zij gaat door 2 verdiepingen heen en heeft een attiekverhooging, waar door haltronde vensters het licht valt. Op het parterre is de zaal omgeven door arcaden en gangen met kantoren daarombeen. Op de eerste verdieping bevindt zich eene galerij van 3 M. breed en tusschen de pilasterorden der 1e en 2e verdieping zijn kantpijlers met impostlijsten en archivolten. Op de 1e verdieping rondom de gaanderij zijn groote lokalen.

In het oorspronkelijke ontwerp waren 2 zijgebouwen met arcaden opgenomen, die van het hoofdgebouw door groote open ruimten waren gescheiden. Slechts de zuid-oostelijke is gebouwd en de overdekte open plaats dient als korenbeurs.

Sedert 1844 is aan de noordwestelijke zijde een prachtige vleugel bijgebouwd, geheel in denzelfden stijl met een even lange doch slechts 16 M. breede zaal. Dit ontwerp is van de architecten Hanssen & Meerwein.

De zoldering der zalen bestaat uit vlakke eikenhouten plafonds in caissons, ± 20 M. boven den vloer. Rondom de nieuwe zaal is een vestibule met koepelgewelven met pendentifs en de scheiding tusschen de

beide zalen bestaat uit een driedubbele gewelfde arcadenrij. De pijlers der zalen met impost en archivolten geven door hunne krachtige afmeting een solieden indruk. Beide zalen zijn geheel in stuc-marmer en de arcadenzuilen van graniet. Jammer, dat het oude deel bij den bouw van het nieuwe niet beter is gerestaureerd, daar dit den totaalindruk der gevels schade doet.

Van hier uit bezocht ik de in 1865 gebouwde **Kunsthalle** (naar de plannen van Schiermacher en V. d. Hude). De gevels in roode baksteen met versieringen in roode zandsteen, vallen door de hooge ligging reeds van verre in 't oog. Van af het terras heeft men een prachtig panorama op den Buiten-Alster en zijne schoone oevers. Van uit de vestibule komt men, recht doorgaande, in een helder verlicht trappenhuis, met een rechte witmarmeren vrijstaande trap met koperen balusters.

De bovenvestibule geeft toegang tot de verschillende schilderijenzalen. Deze vestibule is zeer rijk behandeld. De wanden zijn verdeeld door $^3/_4$ zuilen met basement, rustende op een pedestal, als lambriseering rondgaande ter hoogte van ± 1.75 M. De impostpilasters met kapiteel daarnaast zijn onderling door archivolten verbonden. Op de $^3/_4$ zuilen rusten gewelfde steekkappen met rondgaande lijst, waarin het lantaarnraam besloten is. In de blinde velden tusschen de pilasters zijn in sierlijke omlijstingen schilderwerken aangebracht met toepasselijke inscripties. De hoofdtoon is lichtbruin met goud; de kapiteelen en zuilcannelures zijn verguld, terwijl de lambriseering donkerbruin en met zwart afgezet is. De deklijst met loopend ornement is geschilderd in olijfkleur op zwarten grond. De vloer is van granito in passenden toon. De schilderijenzalen zijn goed verlicht en sober gedecoreerd, wat aan de verzameling ten goede komt.

In de middenzaal bevindt zich de welbekende schilderij van Makart: „De intocht van Karel V te Antwerpen", en dankbaar was ik de schoone figuren en de groepeering te kunnen bewonderen, zooals die alleen door het penseel van een Makart kunnen weergegeven worden. Daar mijn tijd echter beperkt was, kon ik slechts een vluchtigen blik werpen in de andere zalen op het parterre. In de achterzaal waren schoone afgietsels, waaronder uitmunten de Apollo van Belvedere, een Delphische drievoetbasis, een afgietsel van Luca della Robbia, waarvan het origineel zich bevindt in de Uffiçin te Florence. Voorts zag ik er de Aphrodite van Melos, de Nike van Paionos, te Olympia opgegraven. Verder verschillende standbeelden van den oostelijken gevel van het Parthenon te Athene; David, van Donatello, waarvan het bronzen origineel te Florence in het nationaal museum staat.

Hij, die Hamburg bezoekt, heeft zeer zeker hooren spreken van de *Zoll-anschluss*, waardoor deze stad sedert 1 Nov. 1888 als vrije stad heeft opgehouden te bestaan. Er is daarvan slechts een klein terrein met een gedeelte van de haven uitgesloten en als vrij terrein gehandhaafd. Op dit terrein nu heeft men sedert 1882 onafgebroken gewerkt en gewoekerd met bestaande toestanden; eene wandeling langs deze kaden is zeer imposant. De aan deze kaden staande entrepôts en kantoren zijn geheel uit ijzeren geraamten, met metselwerk bekleed, opgetrokken.

Een nog beter indruk van het handelsverkeer verkrijgt men door in een jol een tocht te maken door de haven. Alle natiën zijn hier vertegenwoordigd en van Oost en West, Noord en Zuid worden de verschillende producten door groote zeekanalen aangevoerd.

Onder de nieuwste gebouwen van Hamburg behoort het door de architecten Hanssen en Meerwein gebouwde Hamburgerhof. De gevels, geheel opgetrokken van roode zandsteen in Duitsche Renaissance, maken, van den Binnen-Alster gezien, een zeer rijk effect. De geheele architectuur, voornamelijk het parterre, is zwaar en toont dit nog meer door de deels nuchtere behandeling van de aangrenzende perceelen. Wanneer deze aan de Jungfernstieg gelegen panden ook eenmaal eene verandering zullen ondergaan, zal de architectuur van dit hotel des te beter uitkomen. De onderbouw (parterre en entresol) is geheel behandeld in bossage-werk en bevat, behalve den sierlijken hoofdingang van het hotel, diverse magazijnen. De drie volgende verdiepingen zijn met pilasters versierd, welke opvolgende kroonlijsten dragen. Ter weerszijden van de middentravee zijn op steenen consolen erkertorens uitgebouwd (halve achthoeken), die boven de kroonlijst een attiek-verhooging hebben en koepelvormig met open torentjes gedekt zijn. Hiertusschen verheft zich op het middengedeelte een zeer hooge topgevel met 2 hoog $^3/_4$ zuilen en een verhoogd gedeelte, door zeer schoone steenen consolen begrensd. Op den linkerhoek, aan eene straat gelegen, is boven een monumentalen magazijn-ingang een ronde toren op een zeer zware console uitgebouwd, die helaas veel te zwaar van verhoudingen is, maar met eene schoone spits is gedekt. Deze hoektoren, met een dito in de straat, sluit weder eene middentravee in, wier topgevel echter minder hoog is. Het hotel ingaande, komt men in een schoone vestibule, waaraan een prachtige marmeren trap grenst, met lift, bureau's en verblijf voor den portier. Hier achter komt men in een met glas overdekten hof, met terrassen voorzien, waaraan liaks grenzen leeskamer, damessalon enz. en rechts een met eikenhout betimmerde eetzaal met majolica-schoorsteen en haard en in de wandvlakken schilderijen van Ruths, Schliecker, Lutheroth enz. Het plafond met moerbalken en kinderbintjes is echter veel te zwaar voor de afmetingen der zaal. De verdieping-hoogte is te gering en *last not least* is er geen licht en geen lucht als alleen uit den overdekten hof. Voegt men daarbij een overweldigende hitte, dan behoeft het geen betoog dat de bezoeker zich niet behaaglijk gevoelt. Al zijn ook de moerbalken, van 0.80 M. breedte, voor het betimmeren eener constructie noodig geweest, dit neemt niet weg, dat zij een onaangenamen indruk van logheid geven. Over de geheele breedte van den open hof en de aangrenzende zalen rechts en links, strekt zich de zoogenaamde Keizerzaal uit, welke 2 verdiepingen hoog en met marmeren zuilen, stuc-marmer en schoone geschilderde glazen voorzien is. Deze zaal, waarin de verhoudingen der architectuurdeelen onderling veel gelukkiger zijn, biedt ruimte voor een diner van 250 personen. Op de verdiepingen zijn ongeveer 200 slaapkamers.

Zeer bezienswaardig zijn de Elbebrug, naast de spoorbrug, gelegen en de Hansa-brunnen, op de Hansa-Platz, beide op bijgaande plaat voorgesteld.

Voor den vreemdeling geeft een bezoek aan St.-Pauli, de voorstad van Hamburg, met hare tingel-tangels, waaronder de *Neue-Welt* en de *Reichshalle* uitmunten, een eigenaardig kijkje in het Hamburger leven.

Ofschoon nog enkele andere inrichtingen een bezoek waard zijn, drong de beperkte tijd om Hamburg vaarwel te zeggen en weldra bracht mij het stoomros naar het eigenlijke doel mijner reis: Berlijn.

(*Wordt vervolgd.*)

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

AFDEELING ARNHEM.

Vergadering van Woensdag 20 Maart 1889.

Na goedkeuring der notulen van de vorige vergadering, werd ter tafel gebracht het rapport van de beantwoording van eenige door de Maatschappij gestelde vragen, welk rapport werd goedgekeurd en aan het bestuur der Maatschappij zal opgezonden worden.

De Secretaris werd dankgezegd voor zijn jaarverslag 1888/89.

De heer A. Mos Jr. gaf daarna eene kunstbeschouwing, bestaande uit eene prachtige collectie photographieen, die door hem op zijne reizen zijn verzameld; hij wist op boeiende wijze eene omschrijving van vele gebouwen en landschappen te geven. Zelden werd nog door de leden eene dusdanige collectie besichtigd, zoowel wat schoonheid en verscheidenheid, als wat afmeting der stukken betreft. Onder meer werden berichtigd afbeeldingen van vele opgegraven marmeren beelden; afbeeldingen van schilderijen van Titiaan; diverse plafondschilderingen uit het paleis Farnese en muurschilderingen uit het Vaticaan; voorts een photographie van het laatste oordeel, van Michel Angelo; afbeeldingen naar schilderijen van Velasquez; de school der philosophen, van Michel Angelo; gezichten uit Oporto, Oran, Algiers, Gibraltar, enz.

Met daverende toejuiching stemde dan ook de vergadering in, toen de Voorzitter den heer Mos dankzeide voor de welwillende wijze waarop hij de leden in de gelegenheid had gesteld, om deze schoone collectie te bezichtigen.

Hierna werd op voorstel van een der leden met algemeene stemmen de volgende motie aangenomen:

»De Afdeeling Arnhem drukt hare verwondering uit over het feit dat, bij de uitgeschreven prijsvraag vanwege het bestuur der Vereeniging *de Kerkelijke Kas* te Rotterdam, de benoeming tot Jurylid door drie architecten van naam is aangenomen, waaronder zelfs een lid van het hoofdbestuur der Maatschappij en een lid van het bestuur van een der Afdeelingen, in aanmerking genomen de waarschuwing, die vanwege de Redactie van het *Bouwkundig Weekblad* in haar nummer van 16 Febr. j.l. is geplaatst."

Hierna werd de vergadering op de gebruikelijke wijze gesloten.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-GRAVENHAGE. Ter vervulling van twee plaatsen van adjunct-ijker der maten en gewichten, zal op 20 Mei e. k. in het gebouw van de Polytechnische school te Delft een vergelijkend examen worden afgenomen.

Aan die betrekking is verbonden eene jaarwedde van *f* 1000.

Wie aan het examen wenscht deel te nemen, moet zich vóór 10 Mei e. k. bij gezegeld adres wenden tot den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, met opgaaf van familienaam, voornaam en woonplaats en overlegging van een geboorte-akte en eene verklaring van een geneesheer, waaruit blijkt, dat hij is van een gezond lichaamsgestel en zonder voor de uitoefening der betrekking hinderlijke gebreken. De adspirant moet op 10 Mei e. k. den leeftijd van achttien jaren hebben bereikt.

De omvang van het examen is medegedeeld in de *Staatscourant*, n°. 63.

— De pogingen, in het werk gesteld tot oprichting eener maatschappij, die zich ten doel stelt het verzekeren tegen waterschade door waterleidingen, zijn met goeden uitslag bekroond; op de ontwerp-akte is bij Zr. Ms. besluit van den 12den Februari jl. de Koninklijke bewilliging verleend en de akte zal dezer dagen te Amsterdam gepasseerd worden.

Het maatschappelijk kapitaal is verdeeld in serien, waarvan de 1e serie, groot *f* 50,000, wordt uitgegeven.

Deze serie is verdeeld in 100 aandeelen, ieder groot *f* 500. Al deze aandeelen zijn geplaatst.

Als commissarissen treden op de heeren: Mr. A. H. van Nierop, S. J. H. Gompertz, Mr. G. Baggerman en Mr. Gerard W. Schimmel.

Tot directeuren zijn benoemd de heeren: A. R. de Wendt en Mr. H. Cosman, allen te Amsterdam, terwijl als technisch adviseur der maatschappij zal optreden de heer Jurriaan Kok, architect te 's-Gravenhage, en als administrateur de heer W. A. Gasman, te Amsterdam.

PERSONALIA.

— Tot buitengewoon opzichter zijn door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid benoemd:

1°. bij het bouwen van twee schutsluizen enz. nabij den St.-Antoniedijk bij Amsterdam, R. Rijpkema, te Almeloo, en

2°. bij het bouwen van een syphon enz. nabij Zeeburg, F. van Burk, te Amsterdam.

Voorts is tot buitengewoon opzichter bij de werken van de Maas, ter standplaats Grevenbicht (Limburg), benoemd de heer Cs. Enthoven, te Rokkanje.

— Tot inspecteur aan de stedelijke gasfabriek te Leiden is de heer C. O. Heuvelink, van Arnhem, benoemd.

— De landmeter bij het kadaster A. C. W. van Woerden, belast met de kadastrale boekhouding te Maastricht, is verplaatst met 1 Mei naar Alkmaar.

— De Gemeenteraad te Groningen heeft den heer R. B. van Holdinga, op zijn verzoek eervol ontslag verleend uit de betrekking van opzichter van de Stadspolder- en kwelderlanden bij de Lauwerzee, met ingang van 1 April e. k.

— De heer J. H. Muller, ingenieur te Doesburg, is benoemd tot ridder der Leopolds-orde.

ADVERTENTIEN.

De Notaris BROUWERS te *Venlo*, zal op **Maandag den 8 April 1889**, des avonds 7 uren, ten Koffiehuize van den Heer H. VAN GASSELT, aan de Roermondsche Poort te *Venlo*, in het openbaar VERKOOPEN:

Stad Venlo:

6 Kavels BOUWTERREIN, te zamen groot 18.35 Are, gelegen op een der beste standen, tegenover het Stadspark.

Hollandsche IJzeren SPOORWEG-MAATSCHAPPIJ.

Aanbesteding.

voor rekening van den Staat der Nederlanden.

Op **Maandag den 8ste April 1889** in Kamer N°. 46 van het Centraal Administratiegebouw aan het Droogbak te *Amsterdam* van bestek N°. 428:

Het ophoogen van een gedeelte spoorweg, het wijzigen van de spoorinrichtingen en het maken van een verhoogd perron met abri, ijzeren overkapping en twee waterkranen met bijbehoorende werken op het stationsemplacement Amersfoort (Staat).

Bestekken met teekening zijn tegen betaling van *f* 2.— verkrijgbaar aan bovengenoemd gebouw bij den portier of op franco aanvrage met toezending van postwissel aan het bureau van den Ingenieur van den Weg, Kamer N°. 154.

Aanwijzing zal worden gedaan als in het bestek is vermeld.

De Administrateur.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM* zullen **Vrijdag 29 Maart 1889**, 's voormiddags 11½ uur, in het openbaar, ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

Bestek N°. 6

Het gewoon onderhoud der bestratingen, het herstraten van en het maken van nieuwe keiklinker- en ironbrickbestratingen, het leggen en stellen van gootbanden, riolen en syphons.

Aanwijzing op Donderdag 21 Maart a.s., 's voormiddags 11 ure, Bureau Gemeentewerken ten Gemeentehuize; bestek met gezegeld inschrijvingsbiljet tegen betaling van *f* 0.50 ter Secretarie verkrijgbaar.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM*, zullen **Vrijdag 5 April 1889**, 's voormiddags 11½ uur, in het openbaar, ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

Bestek N°. 21.

Het maken en stellen van een IJZEREN VERANDA langs de Kofflekamer van Musis Sacrum.

Inlichtingen worden alle werkdagen, tot den dag der aanbesteding, tusschen 9 en 12 en tusschen 2 en 4 uur gegeven aan het Bureau Gemeentewerken ten Gemeentehuize, alwaar de teekeningen ter inzage liggen; bestek met gezegeld inschrijvingsbiljet tegen betaling van *f* 0.50 ter Secretarie verkrijgbaar.

OPENBARE

Aanbesteding.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN *ROTTERDAM* zijn voornemens op **Dinsdag den 2 April 1889**, des namiddags te 1 uur, ten Raadhuize aldaar **aan te besteden:**

De Verbouwing tot Modelzaal van een der Binnenplantsen van het Gebouw der Academie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen, aan de Coolvest.

Bestek, voorwaarden en teekeningen liggen op de gewone dagen en uren ter kennisneming op de *Plaatselijke Secretarie* en het *Stads-Timmerhuis* te *Rotterdam*, en zijn verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE en ZOON, boekdrukkers *Hoofdstr* n°. 73, tegen betaling van *f* 1.—.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen aan gemeld Timmerhuis. De aanwijzing in loco zal plaats hebben op Dinsdag den 26 Maart 1889, des voormiddags te 11 uren.

Inlevering van

Inschrijvingsbiljetten.

De architekt L. GOSSCHALK zal op den **27 Maart 1889**, van 10 tot 12 uur 's voormiddags in het logement het »HOF VAN HOLLAND" aan de Kerkbrink te *Hilversum* zitting houden tot het in ontvangst nemen van **Inschrijvingsbiljetten** voor

den BOUW van een KOETSHUIS met STALLING benevens voor het VERBOUWEN van een VILLA aan den 's Gravenlandschen weg te Hilversum.

Het bestek en voorwaarden daarvoor, met eene lichtdrukteekening zijn van af Donderdag 21 Maart verkrijgbaar bij den boekhandelaar JOH. G. STEMLER Czn, Haarlemmerstraat 2, *Amsterdam*, tegen betaling van *f* 2.

Inlichtingen zijn te verkrijgen bij bovengenoemden architekt, ten zijnen bureele Administratiegebouw der Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij kamer N°. 171, den 22ste, 23ste en 25ste Maart van 11 uur tot 1 uur 's namiddags.

JAN HAMER
AMSTERDAM.
KANTOOR: Marnixstraat 402 b.h Leidscheplein.
Installeerde hier te lande met veel succes
geheele Waterleidingen
in gebouwen, volgens het systeem CARRÉ.
MILDÉ'S
Telephonen, Electrische Schellen enz.
Voor de telephonische gemeenschap in Werkplaatsen, Fabrieken, Kantoren, Villa's enz.
Deze toestellen zijn bij zeer lagen prijs, gevoelig, duurzaam en elegant.
Werktuigen voor verschillende industrieën.
(3) CORRESPONDENTIE GEVRAAGD.

Rolluiken
van Staal of Hout met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.
E. en P. ROTTSIEPER, *Remscheid* (Rijnpruisen).

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

Te koop aangeboden.
2 Stoomhefmachines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag
50 Kipwagons inhoud 2 M³. } Beide zijden kippend
24 " " 2 M³. }
36 " " 1½ M³. }
Alles 90 c.M. spoorwijdte.
Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Stiedrecht* en W. DE JONG, *Breda*.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
AGENTEN
der Société Anonyme des Carrières de Porphyre de Quenast"
EN
der „Société des Carrières de Lessines."
LEVERANCIERS van FAUCONVALKEIEN.
ZUIDBLAAK N°. 8.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN,
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN,
LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren PEILSCHALEN
WEEGWERKTUIGEN.

JAN VAN DER POT, Scheepmakershaven N°. 3. Rotterdam.
De eenigste Kyaniseerinrichting, waar ook des winters wordt doorgewerkt.
Het **kyaniseeren** is het eenigste afdoende middel tegen **verrotting** en **zwam.** De bewerking geschiedt geheel **reuk-** en **kleurloos.** Desverlangd bijlevering van hout.
Prima Engelsche Portland-cement merk „Wallsend"
van uitmuntende kwaliteit en tegen concurreerende prijzen.
Belgische kluit- en hydraulische kalk.
Billijke prijzen en vrachten.
Prospectussen en prijscouranten worden op aanvraag franco toegezonden.
Gelieve op voornaam en adres te letten.

DE LINT & C°.
Oostzeedijk 248, Rotterdam
VLOER- en WANDTEGELS,
TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS.
Groote voorraden

ZWEEDSCH GRANIET
uit de **groeven, Stoomslijperij** en **Polijst inrichting** van de Firma
KESSEL & RÖHL,
te Berlijn.
Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 468,
Amsterdam.

De Amerikaansche
„New Paragon" Schoolbanken
en ANDREW'S BANKEN en STOELEN
met opgaande Zittingen voor **Scholen, Kerkgebouwen** en **Schouwburgen**, uitsluitend verkrijgbaar bij
FRED. STIELTJES & C°.
Keizersgracht 745,
AMSTERDAM.
Duizenden in gebruik in Nederland, waarvan attesten ter inzage.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie,** bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Graveures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, allen tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
G. J. THIEME.

Gebr. VAN DER VLIET,
IJZERHANDELAARS te *AMSTERDAM.*
Staaf-, Plaat-, Band-, Hoek- en **T-IJzer** enz.
Steeds voorhanden:
BALK-IJZER in verschillende profielen en lengten.
Vijlen en **gegoten Staal** uit de fabriek van Gebr. BÖHLER & Co. te Weenen, alsmede **GLOBE Hoefnagels** met afgewerkte punten en onder garantie tegen splijten.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,
in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen, Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.
Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.,** Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS C.Czn.,** Boekstraat F 62 te *Arnhem.*
De Directeur, **W. PATON WALSH.**

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten
met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS. ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

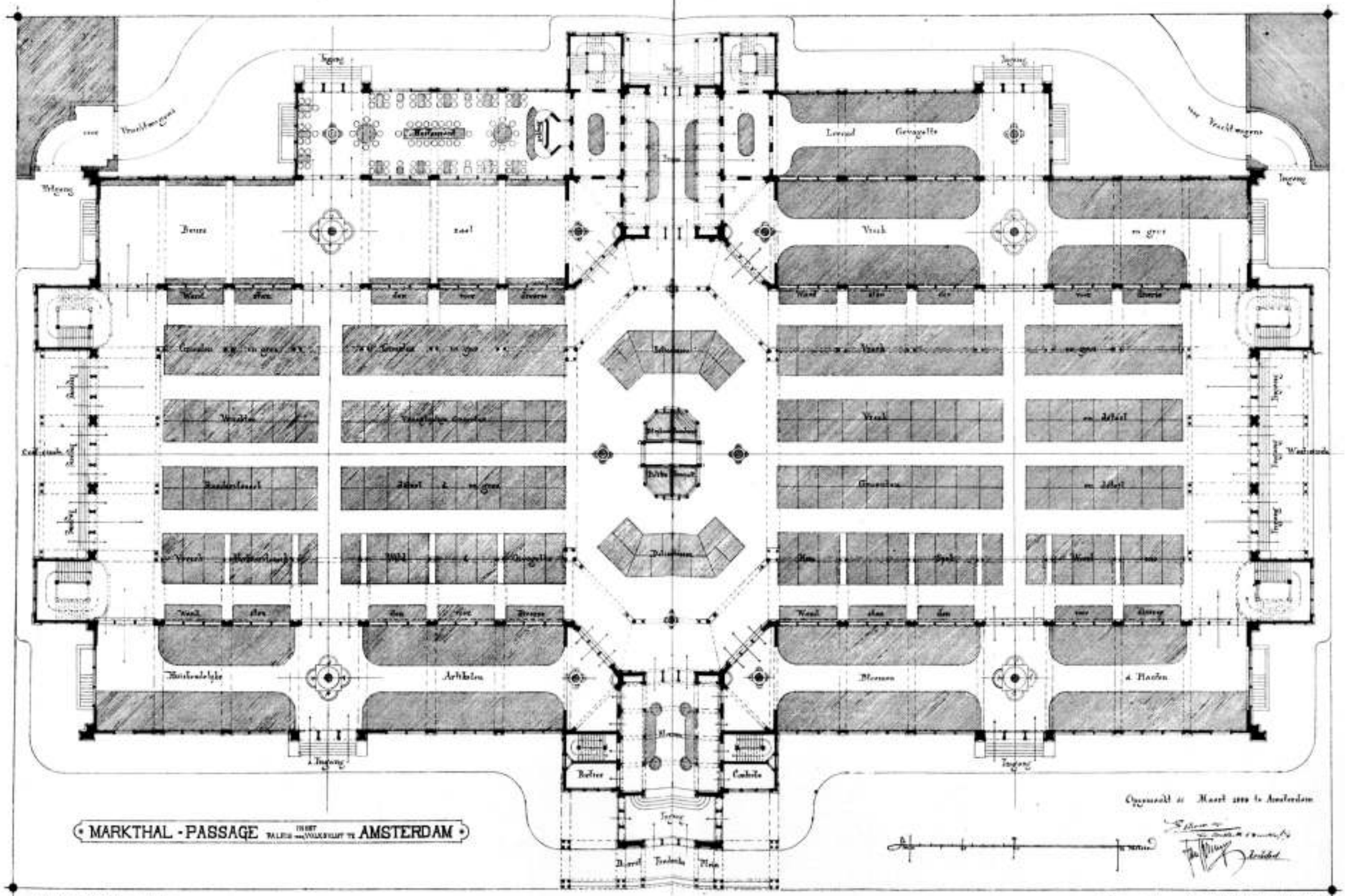
Ingang
Vrouwen-Gang
Beurs
zaal
Vrouwen
Ingang
Ingang
Ingang

VIER-EN-TWINTIGSTE JAARGANG N°. 13. ZATERDAG 30 MAART 1889.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.S.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT Jlz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën:
Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste Secretaris, Americaa Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *ten gulden* per week bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIËN 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling 10 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1e. Vergadering der Schetsclub op Maandag 1 April, des avonds te 8½ uren, in het genootschapslokaal.

De Secretaris der Schetsclub,
J. C. D. di Gazar.

2e. 916e Vergadering, te houden op Woensdag 3 April, des avonds te **8 uren**, in het genootschapslokaal.

De agenda voor deze vergadering luidt:
a. Mededeelingen van het Bestuur;
b. Ballotage voor gewone leden;
c. Behandeling van het voorstel van den heer J. de Quack, in zake de Parijsche tentoonstelling;
d. Bijdrage van den heer Th. G. Strengers;
e. Kunstbeschouwing, te geven door den heer G. Muller;
f. Expositie van gobelins en carton-pierre door den heer A. H. Trautweinn.

3e. Aan de leden wordt bericht, dat op Zondag 31 Maart a. s. de gelegenheid wordt aangeboden tot het bezichtigen van het Abattoir. Plaats van samenkomst, des namiddags te 1 uur, in het café op de Veemarkt.

4e. Heeren medewerkers worden verzocht om alles, wat de Redactie van het plaatwerk *De Bouwmeester* betreft, in het vervolg te adresseeren aan den heer W. Kromhout Czn., Heerenmarkt 15, te Amsterdam.

Namens het Bestuur:
De Secretaris,
G. A. Zeeman.

5e. Ingevolge art. 27 van het huishoudelijk reglement voor het Bestuur van het Genootschap, wordt bij deze mededeeling gedaan van de in de maanden Januari, Februari en Maart ontvangen boek- en plaatwerken en geschenken.

Behalve de dagbladen werden ontvangen: het *Bouwkundig Weekblad*, het *Vademecum der Bouwvakken*, *De Ingenieur*, *De Ambachtsman*, *De Schilder*, *De Portefeuille*, *Maandblad voor Teekenonderwijs*, *La Semaine des Constructeurs*, *Deutsche Bauzeitung*, *Wiener Bauindustriezeitung*, *The Architect*, *De Nieuwe Gids*, *De Bouwmeester*, *Tijdschrift der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst*, *Matériaux et Documents*, *l'Emulation*, *Der Formenschatz*, *Architectonische Rundschau*, *Autographien der Aachener Architecten-Verein*, *Journal of Proceedings*, Hongaarsch tijdschrift, *Royal Institute of British Architects*, *Annales de l'Ecole Politechnique de Delft*.

Verder ontving het Genootschap ten geschenke:
Van den heer A. C. Bleijs, photographie van den koepel der St.-Nicolaaskerk te Amsterdam. Voorts het jaarverslag der Vereeniging Architectura te 's-Gravenhage over 1888, het algemeen verslag van de Afdeeling Amsterdam van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst over 1888, en het verslag van de Ambachtsscholen van de Maatschappij voor den Werkenden Stand.
Verder werd nog door den heer J. A. van der Sluys Veer voor de leestafel bestemd en tijdelijk afgestaan *Die fliegende Blätter*.

De Bibliothecaris-Archivaris,
L. J. RIJNINK.

(A. et A.) MARKTHAL-PASSAGE TE AMSTERDAM.

(*Bij de plaat.*)

Onder de verschillende plannen om het Paleis voor Volksvlijt te Amsterdam een voor de aandeelhouders meer rendabele bestemming te geven behoort ook het ontwerp, op de bij dit nommer gevraagde plaat voorgesteld, tot het inrichten van het gebouw als markthal tot verkoop van verschillende levensbehoeften zoowel *en gros* als *en détail*, geheel in den geest der inrichtingen, reeds sedert tal van jaren in iedere stad van eenige beteekenis gesticht.

Volgens dit ontwerp zal het inwendige van het gebouw geheel in den oorspronkelijken toestand worden teruggebracht, zoodat het tooneel, het orkest en alle andere betimmeringen, die het gebouw inwendig steeds ontsierden, worden verwijderd.

De groote zaal wordt bestemd tot hal, waarin de standplaatsen worden opgericht tot verkoop van de verschillende artikelen; zij zijn groepsgewijze gescheiden door passages, ter breedte van 2.50 M.

Voor de communicatie met de bijzalen, die ingericht

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

POLYTECHNISCHE SCHOOL

zullen worden tot verkoophallen, twee dezer zalen evenwel tot restaurant en beurszaal, zullen de verschillende wanden door arcades worden vervangen, waardoor tevens een onbelemmerde luchtverversching zal worden verkregen, terwijl de in de buitenwanden van het gebouw aanwezige glasramen en nissen, voor zooverre dit noodig blijkt, door glasjalouzieën worden vervangen.

De vloeren in de hallen zullen allen worden geplaveid en in verband daarmede de noodige inrichtingen worden gemaakt voor een behoorlijken afvoer van water, afval en vuilnis.

Bij den ingang aan de zijde van het Frederiksplein zullen zich de vertrekken bevinden voor de portiers en contrôle. In het midden van de groote hal is een kiosk ontworpen, waarin een verblijf voor de brandweer, een voor de politie, een telephoonkamer en een bureau voor de aanneming van transport-orders van gekochte artikelen.

Ruime en gemakkelijke trappen zullen worden aangebracht tot toegang naar de bovenzalen, ingericht tot het houden van bijeenkomsten en verkoopingen, en naar de gaanderijen, waarop lokalen zullen worden getimmerd voor de directie, terwijl de overige lokalen als kantoren zullen worden verhuurd. Deze lokalen zullen uitwendig geheel afgescheiden van de architectuur van het gebouw worden behandeld.

Het sousterrain, dat zich uitstrekt over de geheele oppervlakte van het gebouw, zal in verschillende ruimten worden afgedeeld tot verhuring der kelders voor opslag van de aan te voeren koopwaren.

De markthal is aan alle zijden toegankelijk en zal tevens een verkorte gemeenschap vormen tusschen de beide Sarphatistraten (oost- en westeinde), waardoor ook een druk bezoek aan de markthal-passage zal worden verzekerd. De aanvoer der levensmiddelen door vrachtwagens geschiedt door den tuin, terwijl van af het water gelegenheid kan worden geboden door het maken van doorgangen of tunnels onder enkele winkels der galerijen, die den tuin achter het gebouw omgeven.

De tuin zelve zal gelegenheid aanbieden tot tentoonstelling van landbouwwerktuigen en tot plaatsing van verschillende annexe gebouwtjes.

De aanvrage tot exploitatie van deze geprojecteerde inrichting, in overleg met wien dit plan werd opgemaakt, geschiedt door den heer E. Thon, Nederlander van geboorte, thans directeur der markthal te Dusseldorf, vroeger te Brussel en te Berlijn. Zijne ondervinding op dat gebied waarborgt eene goede en ordelijke exploitatie dezer inrichting, die in eene stad als Amsterdam alleszins in een lang gevoelde behoefte zal voorzien.

JAN SPRINGER,
Architect.

TWEE MEUBELTENTOONSTELLINGEN.

(A. et A.) I.

Evenals in vorige jaren, heeft ook nu weer de Nederlandsche meubelindustrie haar beste producten naar de hoofdstad ter expositie gezonden en is ons dus een blik gegund op den vooruitgang, die in dit kunstnijverheidsvak, dank zij het ernstig streven der patroons en de belangstelling van het publiek, gaandeweg valt waar te nemen.

Het feit dat de Patroonsvereeniging en de vennootschap „het Handelsmuseum" ook nu weer ieder haar eigen weg gingen, heeft blijkbaar geen nadeeligen invloed op het succes der exposities gehad; integendeel, dergelijke tweedracht prikkelt den naijver en kan dikwijls, vooral in ons landje, een onmisbaren factor blijken tot het welslagen van eene onderneming, waarmede de kunst iets uitstaande heeft. Wie weet, of niet de inzendingen van Nederlandsche architecten naar de a. s. Parijsche tentoonstelling meer dan verdubbeld hadden kunnen zijn, wanneer de beide corporatiën, die nu hebben samengewerkt, ieder afzonderlijk getracht hadden eene collectieve inzending bijeen te brengen.

De Amsterdamsche firma's hebben dit jaar een onderkomen gevonden in Felix Meritis, aan de Keizersgracht; het tentoongestelde komt in dit statige gebouw goed tot zijn recht; op enkele plaatsen kon echter de verlichting beter zijn.

Het kwam ons voor dat het verschil in artistieke waarde der verschillende inzendingen dit jaar minder groot was dan bij de expositie, ten vorige jare door dezelfde Vereeniging bijeengebracht. Bijzondere schitterende ameublementen troffen wij ditmaal niet aan; daarentegen ook weinig of niets dat niet de aandacht der bezoekers waardig is.

De gekozen stijlvormen vertoonen niet veel variatie; het meerendeel der inzendingen beweegt zich in een genre, dat het midden houdt tusschen de Hollandsche en de Duitsche Renaissance, enkele vertoonen Louis XVI-vormen, terwijl nog andere proeven leveren van de toepassing der moderne Engelsche motieven.

Bij een kort overzicht van het tentoongestelde zullen wij ons voornamelijk bezighouden met de artistieke waarde; de soliditeit en de geacheveerde bewerking van het Nederlandsche fabrikaat laten gewoonlijk, en zoo ook ditmaal, weinig te wenschen over, terwijl eene beoordeeling van de verkoopwaarde minder op onzen weg ligt.

Van de firma J. B. Bleesing en Zoon is aanwezig een salon-ameublement in eenigszins vrij opgevatten Louis XVI-stijl. Die vrije opvatting spreekt het meeste uit het salonmeubel, ofschoon dit zeer sierlijk van teekening is. Tafel en stoelen zijn meer streng opgevat; de bekroning op de stoelleuningen is echter niet gelukkig; vooral de groote tafel is goed geslaagd.

Het eetkamer-ameublement van dezelfde firma is in notenhout uitgevoerd; stoelen en tafel zijn smaakvol van teekening, het buffet is wat zwaar.

De fraaiste inzending van deze firma is zeker n°. 9: een notenhouten slaapkamer-ameublement, in Engelsch-gothischen stijl; alle stukken van dit ameublement zijn uiterst sierlijk van compositie en met elkander in harmonie; de fraaie paneelverdeeling van het ledikant verdient afzonderlijk vermeld te worden.

In hetzelfde genre heeft de firma H. F. Jansen en Zonen een salon-ameublement geëxposeerd; hoe dankbaar deze stijl ook voor meubelen zijn moge, komt het ons voor, dat er nimmer dat cachet van voornaamheid mee kan bereikt worden, dat voor een deftig salon o. i. wenschelijk is. Dit neemt niet weg dat het hier bedoelde ameublement zeer chique en elegant ontworpen is; vooral het salonmeubel is een juweeltje van fijnen smaak.

Dezelfde firma zond een slaapkamer- en een eetkamer-ameublement in. Het eerste, in notenhout uitgevoerd, vertoont eveneens Engelsch-gothische vormen en maakt een goeden indruk; het eetkamer-ameublement, in oud eikenhout, ziet er massief uit, uitgenomen het buffet, dat bij het overige wat schraal uitkomt; profileeringen en details zijn uiterst sierlijk en met zorg behandeld, alleen de tafelpooten kwamen ons minder geslaagd voor. Het plaatsen van gekleurd glas in lood in deuren van buffetten of kasten, waar dus nooit doorvallend licht kan waargenomen worden, heeft geen zin; dit slecht begrepen versieringsmotief schijnt echter tegenwoordig zeer gezocht te zijn, althans vele voorwerpen op deze tentoonstelling zijn ermede voorzien.

De Gebroeders Van Houtum die het vorige jaar, zoo wij ons goed herinneren, de eenige waren die de Engelsch-gothische vormen hadden gekozen, hebben nu in ditzelfde genre een huiskamer-ameublement ingezonden, dat weder uitmunt door fijnen smaak en sierlijke detailleering.

Hun slaapkamer-ameublement in Renaissance-vormen is eveneens goed gedetailleerd, alleen de vleugels aan de toilettafel konden iets fijner behandeld zijn; de nachtkastjes waren nog niet aanwezig.

Het slaapkamer-ameublement van J. B. Hillen (n°. 7) is weinig pretentieus, doch vertoont goede vormen en verhoudingen; het maakt, in oud eikenhout uitgevoerd, een solieden, degelijken indruk.

Hetzelfde aspect van degelijkheid geeft het eetkamer-ameublement van denzelfden inzender (n°. 25); op enkele minder geslaagde details behoort niettemin gewezen te worden: de bekroning van het kastje en de vleugelstukken konden sierlijker van vorm zijn, onder de colonnetten van het bovenkastje aan het buffet misten wij afhangende druipers; het gesneden ornement op de leuningen der fauteuils zal in het gebruik minder practisch blijken; overigens zijn de details vrij goed van teekening.

Een ander eetkamer-ameublement van J. B. Hillen is eenvoudiger van vormen, doch goed gedetailleerd, behoudens de wat zware kussens op de paneelen en de bekroning van het buffet.

Van S. M. Schmidt zagen wij een eetkamer-ameublement, in gepolitoerd notenhout uitgevoerd en in Duitsche-Renaissance-vormen ontworpen. Hoewel over het geheel zeer sierlijk van compositie, zijn enkele architectonische details, als de kroonlijst op het buffet en de colonnetten daaronder, niet onberispelijk; ook de bekroning van de stoelruggen is minder gelukkig.

Van denzelfden inzender is een salon-ameublement aanwezig, dat eveneens Duitsche vormen te zien geeft (de inzender noemt het: stijl Wilhelm II). Het salonmeubel maakt een goeden indruk; het is, behoudens de minder fraaie pieken op de lijst, sierlijk gedetailleerd; de tafel is wat vierkant. Voor dit genre had een andere kleur dan zwart beter voldaan.

Het buffet van het notenhouten eetkamer-ameublement, door Pfersich ingezonden, is sierlijk van verhoudingen, de kolommetjes zijn echter niet fraai geprofileerd en de pooten der stoelen zijn wat dun uitgevallen; het snijwerk aan het buffet is fraai van compositie en uitstekend uitgevoerd.

Het slaapkamer-ameublement van denzelfde maakt als geheel een uitstekenden indruk. De Engelsch-gothische vormen zijn goed doorgevoerd, alleen kwam ons de tafel wat mager voor.

J. W. C. Lasance exposeert een eetkamer-ameublement, in notenhout uitgevoerd, waarvan vooral de stoelen door goeden vorm uitmunten. Aan het buffet, ofschoon goed van hoofdlijnen, en met een fraai gesneden ornementvulling op het middenpaneel voorzien, is de detailleering van colonnetten, boogjes enz. zwak.

Van het zwart ciré salon-ameublement van denzelfde is het salonmeubel wat stijf van hoofdvorm; de koepelvormige bekroning, ontleend aan Duitsche voorbeelden, komt ons voor dergelijk meubelstuk te zwaar voor; stoelen en tafel zijn veel beter van vorm.

Een eigenaardig effect maakt het geoliede mahoniehout aan het slaapkamer-ameublement van denzelfden inzender; een andere kleur voor de bekleedingsstof zou hier beter voldaan hebben; de vormen zijn eenvoudig en goed begrepen, alleen het nachttafeltje is wat mager.

Het notenhouten slaapkamer-ameublement van H. Haag trok ons vooral aan om de goed begrepen detailleering der architectonische motieven; enkele kleinigheden die nog voor verbetering vatbaar zijn, willen wij hier aanstippen: de stoelen zijn wat teer en dit ware te verhelpen door in den rug iets tot vulling aan te brengen, verder konden de kolommetjes aan de nachttafel sierlijker van vorm zijn, eveneens de consoles naast het ronde fronton van het ledikant fijner behandeld zijn en zou waarschijnlijk een hoekig fronton hier beter effect gemaakt hebben dan een rond. Dit zijn echter, zooals gezegd, kleinigheden, die den totaalindruk van het stijlvolle geheel weinig schaden.

Een eetkamer-ameublement van denzelfde vertoont dezelfde goede eigenschappen; tafels en stoelen zijn fraai van teekening, het buffet eveneens, alleen zijn de colonnetten onder het bovenkastje wat rechtvaardig van vorm.

Een ander eetkamer-ameublement van denzelfden inzender is eenvoudiger van vorm, doch onberispelijk gedetailleerd.

Van Gebr. Voogel is een notenhouten eetkamer-ameublement aanwezig; het buffet vertoont goede vormen, de stoelen zijn sierlijk; ook hier zijn echter de leuningen der fauteuils met snijwerk versierd.

Het eikenhouten eetkamer-ameublement van M. Schep trekt de aandacht om den chiquen vorm der stoelen; het buffet, ofschoon minder gelukkig wat de detailleering betreft, heeft goede hoofdvormen.

L. Hofsteenge exposeert eveneens een eetkamer-ameublement, waarbij de toon van oud-eikenhout en de eenvoudige, krachtige profileering samenwerken tot een totaal-indruk van degelijkheid en soliditeit.

Het buffet van het eetkamer-ameublement, ingezonden door Verwey & Dellewijn, is goed van hoofdvorm; enkele details zijn niet gelukkig, de stoelen zijn goed van vorm.

J. P. Holst en Zoon hebben een tweetal geschilderde ameublementen ingezonden. Hoewel in dit genre wel iets goeds te maken is — we herinneren ons nog het elegante slaapkamer-ameublement, door dezelfde firma ten vorige jare geëxposeerd — behoort toch voor overdrijving gewaakt te worden; met name het aanbrengen van beeldhouwwerk aan geschilderde meubelen is geheel misplaatst. Het hier bedoelde ameublement staat dan ook veel lager dan de bovengenoemde inzending op de vorige tentoonstelling.

In een volgend nommer zullen wij een overzicht geven van hetgeen in het Paleis voor Volksvlijt te zien is.

H. G. J.

(A. et A.) DE RAADHUISBOUW VAN NIEUWERAMSTEL.

Onze beschouwingen over den voorgenomen Raadhuisbouw te Nieuweramstel (*De Opmerker* van 16 Febr. l.l.) gaven in de op 15 Maart gehouden zitting van den Raad dier Gemeente aanleiding tot een vrij uitvoerig debat. Wij mogen onzen lezers een verslag van deze bijeenkomst niet onthouden; het geeft een typisch voorbeeld van de wijze, waarop veelal de stichting van belangrijke bouwwerken wordt voorbereid.

Wij laten het verslag, zooals het voorkomt in het *Weekblad voor Nieuweramstel* van 23 Maart, hier volgen:

Hierop geeft de Voorzitter lecture van een opstel, dat geplaatst is in het bouwkundig weekblad *De Opmerker*, van Zaterdag 16 Februari jl., waarin met kracht wordt aangedrongen, op het uitschrijven van eene prijsvraag voor den bouw van het nieuwe raadhuis.

Nu op dezen bouw, meent de Voorzitter, op deze wijze de aandacht is gevestigd, heeft hij het wenschelijk geacht den Raad de vraag voor te leggen of niet van den wenk, in het opstel neergelegd, zal worden gebruik gemaakt.

Hij twijfelt niet aan de kennis van den gemeente-opzichter om een goed plan te maken, maar vreest dat dit plan aan sierlijkheid niet zal uitblinken.

Hij opent hierover de discussien.

De heer Koenen, de argumenten tot het uitschrijven van eene prijsvraag bespreekende, komt tot de conclussie dat de gemeente Amsterdam door het uitschrijven van eene prijsvraag voor beursbouw in plaats van resultaten te verkrijgen wel geld heeft uitgegeven.

De heer Moll: Hoewel *De Opmerker* ervan spreekt geen antipathie te hebben voor den gemeente-opzichter, gelijkt dit er toch wel op wanneer men het opstel goed leest. De argumenten zijn zeer pover en de leidende gedachte speelt den steller parten, daar toch de hoofdbepaling er duidelijk uit blijkt, als niet ons gemeentebelang te zijn, terwijl de nevenbedoelingen wel tusschen de regels te lezen zijn. De watertoren immers moet meer beschouwd worden als opgetrokken in fabrieksstijl. Hij ziet volstrekt niet in, dat het opstel moet leiden tot het uitschrijven van eene prijsvraag.

De heer Bakhuijzen merkt op dat den gemeenteopzichter bij zijne instructie is opgelegd elk ontwerp te maken, dat hem wordt opgedragen. Er wordt in het opstel gesproken, dat het een triomf voor de architectuur zoude wezen, indien aan den Amsteldijk, door haar toedoen, een Raadhuis verrees. Daarnaast staat echter het belang der Gemeente en nu is het voor hem gemakkelijk tusschen beide te kiezen. Immers in de eerste plaats dient het gemeentebelang op den voorgrond te staan, en hoeveel respect hij nu ook hebbe voor de architectuur, ziet hij niet in dat daarvan door de Gemeente gebruik behoeft te worden gemaakt.

De heer Smithuysen zegt dat hier gesproken wordt van den watertoren en deze ten laste gelegd wordt van den opzichter, maar, vraagt hij: Is die watertoren wel door hem ontworpen en zoo ja, welnu dan komt hem de bouw niet zoo onsierlijk voor om den opzichter daarvan een verwijt te maken? Wat het uitschrijven van eene prijsvraag betreft, hier is hij bepaald voor, mits binnen de perken van een bepaalde som en de gemeente-opzichter zou immers kunnen mededingen. De Beursbouwplannen, meent spreker, zijn gestrikeld op de ongeschiktheid van het voor dien bouw aangewend terrein; niet op de mededinging zelve, die eene reeks van de schoonste plannen te beoordeelen gaf.

De heer Moll meent dat die plannen zijn afgesprongen omdat het aannemelijkste plan boven de begrooting was. Men moet beginnen met den gemeente-opzichter een plan te laten maken.

De heer Smithuysen gelooft dat dit al zeer stootend voor den gemeente-opzichter zoude zijn, indien men later tot het uitschrijven van eene prijsvraag besloot.

Den heer Van Blaaderen verwondert het dat men de zaak hier bespreekt. Hij brengt in herinnering dat het uitschrijven van eene prijsvraag voor den bouw van twee scholen alhier indertijd niet het gewenschte resultaat heeft opgeleverd. Hij wil niet beweren, dat, bij den bouw der scholen, plannen van den opzichter zijn gevolgd. Wat beoogt men in dit geval met eene prijsvraag: sierlijkheid of deugdelijkheid? Zeker het laatste, als het meest in 't belang der gemeente.

Vroeger is men den opzichter wel eens hard gevallen, dat zijne begrootingen nog al cijfers toonden. Hij rekende daarbij echter op deugdelijk werk en reeds nu blijkt van de goede uitkomsten. Hij ziet volstrekt niet in waarom eene prijsvraag uit te schrijven. De gemeenteopzichter heeft reeds plannen in bewerking.

De heer Koenen is van oordeel, dat alle waar naar zijn geld is. Op den beursbouw is 30 mille uitgelooft. Indien men nu ƒ 300 of ƒ 500 voor het beste gekeurde ontwerp voor een raadhuis uitlooft, dan krijgt men niet veel. Men moet rekening houden, meent spreker, met de kosten. Het moet niet te doen wezen om iets monumentaals te verkrijgen, maar iets deugdelijks; dit past ons. Hij meent dat de gemeente-opzichter hiervoor wel berekend is. In principe is hij tegen groote uitgaven voor eene prijsvraag.

De Voorzitter gelooft dat aan het uitschrijven van eene prijsvraag niet zoo groote kosten verbonden zijn; o. a. is er door het Genootschap Architectura et Amicitia eene prijsvraag voor een concertgebouw uitgeschreven met een prijs van ƒ 100 en eene premie van ƒ 25.

De heer Van Wijhe meent dat de wedstrijd hiervoor niet algemeen, maar enkel voor de leden van het Genootschap is.

Den heer Smithuysen zou het spijten, indien N. Amstel met eene bevolking van 24000 zielen, eene gemeente die zich snel uitbreidt, op het schoonste gedeelte van den Amstel een raadhuis zoude zien verrijzen dat alleen door practische inrichting zoude schitteren. »Kunnen we," zegt spreker, »voor hetzelfde geld of iets meer het schoone aan het deugdelijke verbinden, dan moeten we hiernaar streven. Iets moet er ook ten bate der kunst, voor het schoonheidsgevoel gedaan worden, opdat er getuigd kan worden van den kunstzin, die ook onzen tijd, onze gemeente, onzen Raad bezielt. Van het toezicht op den bouw hangt veel af en door het uitschrijven van eene prijsvraag brengt men de deugdelijkheid volstrekt niet ten offer. Amsterdam heeft voor alles en alles, de ontwerpen van den beursbouw betreffende, groote sommen besteed. Voor ƒ 500 kan zeer goed eene prijsvraag uitgeschreven worden en kan de gemeente groote mededinging verwachten." En op ƒ 500, meent spreker, behoeft in dit geval niet gezien te worden.

De heer Van Blaaderen is het eens met den vorigen spreker dat het sierlijke aan het deugdelijke kan verbonden worden. Hij begrijpt echter volstrekt niet waarom men dit van een ontwerp van den gemeente-opzichter niet zou kunnen verwachten. Wij hebben nog geen reden om hieraan te twijfelen. Schrijft men eene prijsvraag uit, dan moet de ontwerper het gebouw maken en is hij er na de oplevering van af. Maakt daarentegen de opzichter het ontwerp en gevolgelijk het gebouw, dan is men er zeker van, dat het in de eerste plaats goed zal zijn, omdat hij in zijne hoedanigheid voortdurend met dat gebouw zal te maken hebben.

Wij hebben geen bewijs, zegt spreker, dat de opzichter geen sierlijk gebouw kan maken, wel de ondervinding wat de uitschrijving van eene prijsvraag in hare gevolgen kan hebben.

De Voorzitter wil den gemeente-opzichter niet buiten de mededinging sluiten. Hij zou hem zelfs bevoegd willen verklaard zien, om, nadat een ontwerp den palm had weggedragen, daarin, wat de inrichting betreft, wijzigingen te brengen.

De heer Smithuysen: »Het is waar, uit niets is ons gebleken dat de opzichter geen sierlijk gebouw kan maken;" hij zal de laatste zijn dit te zeggen. »Vestigen wij echter ons oog op Europa, dan zien wij dat in de meeste groote steden prijsvragen voor bouwwerken worden uitgeschreven." Daarin nu, zegt spreker, ligt niet opgesloten dat de beambten daar niet bekwaam zijn, en evenmin in Amsterdam.

Wat de soliditeit betreft, deze is voor de verantwoordelijkheid van het opzicht.

De heer Moll merkt op dat toen indertijd de waterleidingsplannen door den opzichter werden voorgelegd, de Raad besloot die plannen door een bevoegd oog en hand te laten examineeren. Ook hij was daarvoor. Eene waterleiding te ontwerpen is dan ook nog wat anders dan de bouw van een raadhuis. Intusschen heeft de uitslag ons geleerd dat wij ook zonder de examinatie het werk der waterleiding hadden opgeleverd kunnen zien. Laat de gemeente opzichter eerst een plan maken.

De heer Van Son is het volkomen met den heer Smithuysen eens dat het deugdelijke met het schoone is te vereenigen, maar dat is voor hem nog geen argument om het ontwerp niet aan den gemeente-opziener op te dragen. Hij is het eens met den heer Van Blaaderen dat men, door 't uitschrijven eener prijsvraag, den gemeente-opzichter als 't ware een klap in het aangezicht zou geven. Mocht nu evenwel blijken dat de gemeente-opzichter geen schoonheidszin bezit, dan hebben wij zeker nog mannen in den Raad om in het ontwerp wijziging te brengen.

De heer Van Blaaderen is van gevoelen dat Nieuweramstel nog niet beschouwd mag worden als eene gemeente, die, wat schoonheidszin betreft, behoort te wedijveren met steden en gemeenten, hooger dan zij in rang. Zooals hij hier zit, heeft hij niet te behartigen de belangen van de architectuur, maar die der gemeente en dan gelooft hij dat wij niet mogen wedijveren op de wijze als hier wordt bedoeld.

De heer Smithuysen heeft door ook het buitenland aan te halen dit enkel gedaan om aan te toonen dat zij ook daar, evenmin als hier, behoeven te twijfelen aan de bekwaamheid van ambtenaren, wanneer mededinging wordt geopend. Door het uitschrijven van eene prijsvraag geeft men de gelegenheid aan tal van kunstenaars om te toonen wat zij kunnen en aan gemeenten en belanghebbenden, om uit hunne werken nut te trekken. Ware kunst is dan geboren. Hij gelooft dat de heer Van Blaaderen zich het uitschrijven van eene prijsvraag niet goed voorstelt. Er wordt eenvoudig een ontwerp gevraagd, de vereischte ruimten, lokalen, inrichtingen, worden daarbij opgegeven en de som genoemd binnen welke men zich heeft te bewegen. De quaestie van zuinigheid kan hierbij niet worden opgeworpen.

De Voorzitter zegt dat Nieuweramstel wel geen stad is, maar toch de derde gemeente in Noord-Holland. Nu schrijven kleine gemeenten wel prijsvragen uit en waarom zouden wij dat niet doen.

De heer Kempkens vraagt of ze dan in die kleine gemeenten wel een bekwaam opzichter hadden.

De Voorzitter zegt dat de quaestie van bekwaam of niet bekwaam bij 't uitschrijven eener prijsvraag niet behoeft te bestaan. Men gaat daarbij uit van het idee uit vele ontwerpen een en wel het beste te kiezen en die ruime keuze kan één man niet leveren.

De heer Van Wijhe: »De vraag is: wenscht men een geschikt of een fraai raadhuis? en wie zal de jury zijn."

De Voorzitter zegt de jury kan Kuipers uitmaken.

In dat geval, zegt de heer Smithuysen, is hij van mededinging uitgesloten en dit zou spreker niet willen.

De heer Van Wijhe zegt dat juist, wijl de opzichter nog geen bewijs heeft geleverd van iets schoons te kunnen maken, het voor hem een reden zou zijn het dien ambtenaar niet op te dragen.

De heer Bakhuizen is van oordeel dat de zaak zeer goed aan den gemeente-opzichter kan worden opgedragen. Er is gezegd dat hij toch de uitvoerder zal zijn, maar het is voor hem zeer moeilijk indien hij eens anders ontwerp moet uitvoeren; dan zit hij er lang zoo goed niet in als in 't geval dat hij een eigen ontwerp onder handen heeft. Voorts, meent spreker, dat Nieuweramstel zich niet behoeft gelijk te stellen met andere groote gemeenten en steden. Hoeveel zielen onze gemeente ook telle, toch is zij eene plattelandsche.

Den heer Hart zou het uitschrijven van eene prijsvraag wel toelachen, maar hij vreest voor de kosten. Laat de gemeente-opzichter eerst eens een plan leveren en blijkt het dan dat dit niet is te volgen, dan kunnen we nog altijd doen wat wij willen. Wij zijn dan tegenover onze gemeentenaren gedekt.

De heer Van Wijhe is van meening dat dit moeilijk is voor den gemeente-opzichter. In elk geval moet er eene begrooting zijn, waarnaar het ontwerp gemaakt dient te worden.

De Voorzitter wil de begrooting den opzichter laten maken. Hij weet de indeeling en daarnaar kan de prijsvraag worden uitgeschreven.

De heer Van Wijhe gelooft dat het een bezwaar is den ontwerper den bouw niet te gunnen.

De heer Smithuysen beaamt dit, maar ziet hierin geen bezwaar, omdat de contrôle op den bouw toch steeds bij den gemeente-opzichter behoort.

De heer Van Blaaderen merkt op dat door deze bespreking men van zelf komt tot de erkenning hoe moeilijk het is een ontwerp van een ander te volgen. Zoo komt b. v. de inwendige verdeeling in de eerste plaats op den voorgrond. De opzichter heeft nu reeds een paar plannen van die verdeeling gemaakt en dat hierbij rekening moet worden gehouden met de practijk, zal wel niemand willen ontkennen.

De heer De Jong doet het middel aan de hand een bestaand raadhuis tot model te nemen. Kunnen of mogen we dat niet, dan natuurlijk eene prijsvraag uit te schrijven.

De heer Schröder zegt dat over de zaak reeds veel is gesproken. Hij voor zich heeft eene gevestigde meening, als hij slechts denkt aan het resultaat van het uitschrijven eener prijsvraag voor den bouw van 2 scholen. Daar was de ontwerper ook uitvoerder.

De heer Van Wijhe vraagt: »Wie was daarbij de jury?"

De heer Schröder antwoordt: »De leden der commissie van fabricage."

De heer Van Wijhe wil op de bekwaamheid van die heeren niets afdingen. Hij is thans ook lid dier commissie, maar zou niet graag deel van de jury uitmaken.

De heer Smithuysen wil, nu toch die zaak ter sprake komt, en men op de uitkomsten van eene prijsvraag wijst, even opmerken, dat de treurige resultaten, alstoen verkregen, veroorzaakt zijn door het feit dat de bouw geschied is zonder behoorlijk toezicht van gemeentewege. Dit echter zou niet moeten plaats hebben bij den bouw van een raadhuis, ook al was de opzichter de ontwerper niet.

De heer Koenen verklaart zich pertinent tegen het uitschrijven eener prijsvraag, omdat de ontwerper tevens uitvoerder behoort te zijn.

De heer Moll wil niets op deze afdingen, maar de gemeente-opzichter zal wel het best weten wat de practijk in het raadhuis wil hebben. Hij is beslist tegen 't uitschrijven eener prijsvraag.

De heer De Jong deelt de meening des heeren Smithuysen, mits Kuipers het toezicht uitoefene.

De heer Van Blaaderen voert nog aan, indien de gemeente de zaak aan een vreemdeling opdraagt, hij dan ook de verantwoordelijke persoon is.

De heer Smithuysen gelooft niet dat b. v. de gemeente Amsterdam op den beursbouw geen toezicht zou hebben uitgeoefend. Een niet gering deel van de verantwoordelijkheid draagt zeker de toezichthouder en deze is in ieder geval de gemeente en hare daarvoor aangewezen ambtenaren.

Alsnu stelt de heer Smithuysen voor, ondersteund door de heeren Hart en De Jong, over te gaan tot het uitschrijven eener prijsvraag.

In stemming gebracht, wordt dit voorstel verworpen met 9 tegen 4 stemmen. Vóór stemden de voorstellers en de heer Helsloot.

Hiermede is dus beslist, dat het ontwerp voor het nieuwe raadhuis den gemeenteopzichter is opgedragen.

Wat zegt men wel van zulk eene kostelijke argumentatie? „Hoeveel respect de heer Bakhuijzen ook voor de architectuur heeft" — en reken er op dat dit geen bagatel is — ZEd. „ziet niet in dat daarvan door de gemeente gebruik behoeft te worden gemaakt." Voor het geval dat de gemeente eens *wel* van de *architectuur* wenscht gebruik te maken, zal waarschijnlijk de heer B. wel eenige adressen weten waar dit artikel te huur of te koop is.

Een ander wil een bestaand raadhuis tot model nemen. Wonder, dat dit advies geen bijval vond, we hadden dan eene herhaling van de stichtelijke Woerdensche raadhuishistorie kunnen beleven.

Het is vermakelijk, doch tegelijk treurig om te hooren, hoe door personen, die wegens hun ambt geacht worden van alles op de hoogte te zijn, over dingen wordt geredekaveld, waarvan ze geen flauw begrip hebben. Het koopen van een paard, dat iedere last moet trekken waar het voorgespannen wordt, of het aanstellen van een gemeente-bouwkundige, wien bij zijn instructie is opgelegd, elk ontwerp te maken, dat hem wordt opgedragen, *es ist alles einerlei*. Wat hebben we met kunst of met prijsvragen te maken? Willen we het gebouw eens erg mooi maken, waarom kan de opzichter niet evengoed voor wat torentjes en agrementjes zorgen als de een of andere vreemde snoeshaan, die mogelijk den prijs zou winnen? Waarvoor betalen we den man anders?

Gelukkig gaven enkele leden blijk van eene minder bekrompen opvatting.

De heer Smithuijsen had voor zijn flink optreden in het belang van de kunst en meer dankbaar auditorium verdiend. Hem en zijn medestanders, die niet schroomden hunne opinie tegen de kruideniersbegrippen van eene aanzienlijke meerderheid te handhaven, onze hulde.

Het staat nu te vreezen dat men, na het voorgevallene, eens zal trachten te toonen wat de kunst te Nieuweramstel wel vermag; in dat geval staat ons waarschijnlijk nog wat ergers te wachten dan een gebouw in „fabrieksstijl".

Wij voor ons meenen onzen plicht te hebben gedaan met de zaak ter sprake te brengen, terwijl er nog tijd van beraad was; het voorgevallene kan wellicht in andere kringen eenig nut stichten.

PRIJSVRAGEN.

ONTWERP VAN EEN SCHILD VOOR EEN KALENDER, UITGESCHREVEN DOOR DE VEREENIGING TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST TE GRONINGEN.

De Vereeniging tot bevordering der Bouwkunst te Groningen schrijft uit de navolgende prijsvraag:

a. Er wordt verlangd een ontwerp van een schild voor een kalender.

b. De ruimte op het schild, waarop jaarlijks de kalender bevestigd moet kunnen worden, is groot 0.10 bij 0.20 meter; bovendien moet op het schild de naam der Vereeniging duidelijk vermeld zijn en verder een voldoende ruimte gevonden worden voor het plaatsen van een duidelijk jaartal.

c. De vorm en de teekening van het schild moeten sierlijk en bevallig, en geschikt zijn om aan den wand te worden opgehangen of op een standaard te worden geplaatst. Een en ander moet van dien aard zijn, dat de voor te stellen zinnebeelden op de bouwkunst en op de plaatselijke Vereeniging te Groningen toepasselijk zijn.

d. De teekening moet geheel in kleuren zijn uitgevoerd.

e. Er wordt uitgeloofd het diploma der Vereeniging met een prijs van 40 gulden, voor het ontwerp, dat waardig wordt gekeurd om gereproduceerd te worden, en het diploma der Vereeniging als premie voor het daaraanvolgende ontwerp.

f. Het met den prijs bekroonde ontwerp wordt het eigendom der vereeniging.

g. De ontwerpen zullen beoordeeld worden door vijf leden der Vereeniging.

h. Alle ontwerpen zullen worden tentoongesteld voor de leden en belangstellenden der Vereeniging en voor de leden van het Genootschap Architectura et Amicitia, te Amsterdam, en van de vereeniging Bouwkunst en Vriendschap, te Rotterdam.

i. De ontwerpen worden ingewacht vóór den 1en September 1889, door den Secretaris der Vereeniging, den heer J. P. HAZEU, Martini-kerkhof te Groningen.

k. Aan deze prijsvraag kunnen alle kunstbeoefenaars in Nederland deelnemen.

l. Elk ontwerp moet gemerkt zijn met eene spreuk of teeken en begeleid worden door een naambriefje, waarop dat teeken van buiten is herhaald, benevens een correspondentie-adres.

m. De niet bekroonde stukken worden na de tentoonstellingen teruggezonden of kunnen worden afgehaald bij den Secretaris.

Namens het Bestuur,
L. M. MOOLENAAR,
Voorzitter.
J. P. HAZEU,
1e-Secretaris.

INGEZONDEN.

Amsterdam, 27 Maart 1889.

Mijnheer de Redacteur,

In het nummer van *De Opmerker* van 23 Maart jl. komt een gedeelte voor eener voordracht, door den Eere-voorzitter op de vergadering van 20 Maart van het Genootschap A. et A. gehouden.

In dit opstel trekt de heer J. H. L. te velde tegen den criticus, die, als Amsterdammer, ook zijne, in het gebouw der Maatschappij tot Bevordering van Bouwkunst tentoongestelde, schetsen beoordeelde. Nu is het doel van mijn schrijven niet deren Amsterdammer te verdedigen; hij is mij onbekend en zal dit zelf wel doen wanneer de lust hiervoor aanwezig is; en ook niet den overigens hooggeachten Eere-voorzitter van A. et A. aan te vallen, wat mij niet zou passen, maar ik wenschte naar aanleiding van dit opstel te wijzen op een klip, waarop de heer J. H. L. is gestooten, en op een recht, dat ongeschonden behoort te blijven zoowel door den hoogste als door den laagste, namelijk het recht der vrije critiek in eene vereeniging. De heer J. H. L. treedt, in zijne voordracht en in zijn opstel, dit recht der vrije critiek met voeten en duldt niet in een ander de zoo dikwijls aangehaalde vrijmoedigheid, die hij steeds bij zichzelven vooropstelt. Wat is namelijk het geval? Iemand oefent in een vakblad critiek uit over eenige in het openbaar tentoongestelde teekeningen en doet dit naar zijne overtuiging, zonder aanzien des persoons. De critiek is niet onvoorwaardelijk gunstig — alle critiek behoeft toch niet gunstig te zijn — en een der inzenders maakt zich hierover boos. Tot zoover is in dit geval niets bijzonders gelegen, immers het doet zich bij elke tentoonstelling en beoordeeling van kunstwerken voor; maar onze inzender laat het niet bij zijne boosheid; hij heeft niet de kracht zich in te toomen of de verdediging zijner inzending aan derden over te laten — er is toch nog wel recht in de bouwkunst. Hij staat op en spuwt de gal van zijn overkropt gemoed uit over het hoofd van den onvoorzichtigen criticus, die durfde oordeelen zonder aanzien des persoons. Vermetele, roept de vertoornde in zijne niet meer te beheerschen woede, vermetele, ge durfdet het wagen te critiseeren, af te keuren waar ik verwachtte dat ge juichen zoudt, dat durfdet ge, welnu dan, vrees mijn toorn, mijn banvloek over u. Ik wensch dat gij en uwe confraters verbluft, verpletterd door den vloed mijner woorden, wel zult nalaten weer den mond te openen tot critiek, tot afkeuren, tot neen zeggen als ik verwacht dat ge ja zult knikken. Ik verklaar u onmondig, ge zijt..... maar waartoe meer; *De Opmerker* van 23 Maart is helaas daar en wat geschreven en gedrukt is kan men niet meer uitwisschen, hoogstens herroepen.

Zie, mijnheer de Redacteur, dat zweemt naar dictatorschap en, waar we vrijmoedig onzen arbeid toonen om een vrijmoedig oordeel te vernemen, daar is voor dergelijke overheersching geen plaats. Hier wordt inbreuk gemaakt op het recht der vrije critiek, om openbaar tentoongestelde zaken in het openbaar te beoordeelen zonder aanzien des persoons, en ik vermeen met alle bescheidenheid dat in eene vereeniging van vrije bouwkundigen, zooals A. et A. is, aan niemand het recht toekomt dezer vrije critiek den voet op den nek te zetten — ook zelfs aan den overigens zeer geachten Eere-voorzitter niet.

Uw. dw. dienaar,
C. WILH. NIJHOFF,
Lid van A. et A.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

AFDEELING HAARLEM EN OMSTREKEN.

Vergadering van 14 *Maart* 1889.

Na opening der vergadering door den Voorzitter, den heer Jacques Leijh, en een woord van welkom aan het toegetreden lid, den heer A. J. H. Reijnders, worden de notulen gelezen en onveranderd goedgekeurd.

De Penningmeester doet verslag der uitgaven en ontvangsten, die door de heeren J. E. van den Arend en J. H. Welsenaar worden nagezien en accoord bevonden.

De Voorzitter brengt daarop een woord van dank aan den heer H. J. Geijl Jcz., voor zijn accuraat gehouden beheer en aan die leden, die door geldelijken steun de Afdeeling voor een tekort behoed hebben.

Bij de hieropvolgende verkiezing voor een Bestuurder in plaats van den heer Jacques Leijh, die volgens het reglement moet aftreden en niet herkiesbaar is, werden de meeste stemmen uitgebracht op den heer J. Wolbers. Bij de daarna gehouden verkiezing voor een Voorzitter uit de bestuursleden, werd de heer A. van der Steur Jr., Vice-voorzitter, met bijna algemeene stemmen gekozen.

De Commissie ter beantwoording der bekende, door het Hoofdbestuur gestelde, vragen werd daarna verzocht rapport uit te brengen. Om niet in herhalingen te vervallen, zullen wij alleen de antwoorden vermelden. De vragen zelve kunnen van algemeene bekendheid worden geacht; ten overvloede verwijzen wij echter naar vroegere nommers van dit blad (*).

De heer Geijl beantwoordt vraag I als volgt:

Een hoog trasraam is nadeelig voor de op het metselwerk aangebrachte pleisterbekleeding. Deze als axioma gestelde waarheid is het uitgangspunt van de vraag: Welke middelen tegen het optrekken van vocht in zoodanig geval de meeste aanbeveling verdienen?

Toch zou vooraf de vraag overweging verdienen of, wanneer het woord trasraam niet al te letterlijk wordt opgenomen en het gedeelte metselwerk, dat men gewoonlijk met dien naam bestempelt, gemaakt wordt van harde doch niet gladde steenen in portland cementspecie en de pleisterbekleeding van dezelfde specie met de noodige zorg wordt aangebracht, die nadeelige invloed wel zoo merkbaar zal zijn? Dit zal zeker niet het geval zijn, wanneer spouwmuren de buitenmuren gelegenheid geven hun vocht naar de binnenzijde af te voeren. Mijns inziens mag daarom deze vraag ontkennend worden beantwoord.

Wanneer echter uit zuinigheid, of om welke andere reden dan ook, de aanleg van een voldoend trasraam wordt achterwege gelaten, dan verdienen geperforeerde droogsteenen daartoe slechts in sommige gevallen aanbeveling, n.l. dan, wanneer de hoogte der binnenvloeren toelaten dit materiaal op voldoende hoogte boven den buitengrondslag aan te brengen en onder voorwaarde, dat onder de vloeren behoorlijke ruimte kan worden gelaten tot doortocht. Bij aanwending van steenen vloeren, dragende op eene gesloten zandbedding, zijn zij niet aan te bevelen, zooals mij gebleken is uit sommige uitgevoerde bouwwerken, die juist door de geperforeerde steenen belangrijk van vocht te lijden hebben gehad.

Aanwending van eene laag glas, mits ook op voldoende hoogte boven het maaiveld gelegen en ondermetseld met eenige lagen waterdicht werk, geeft veelal een voldoenden waarborg tegen het optrekken van vocht.

Aanwending van een strook lood tusschen het metselwerk, ter hoogte van den grond, verdient minder aanbeveling, zoowel om de hoogere kosten als omdat lood door trasspecie wordt aangetast. Omtrent het gebruik van asphalt zijn mij geene resultaten bekend.

Een nadeel van elke dunne laag eener voor vocht ondoordringbare stof is zeker, dat de door het opspatten van het nedervallende water veroorzaakte vochtigheid daardoor niet kan worden gekeerd.

Een goed trasraam verdient alzoo m. i. de meeste aanbeveling.

De heer J. G. Michielse beantwoordt vraag II als volgt:

Het gebruik van portland-cement, dat zich in de laatste 50 jaren alleen bepaalde tot het samenstellen van metselwerken, waarbij soliditeit op den voorgrond stond en tot het maken van pleisterwerken enz., heeft zich in den laatsten tijd (een tijdvak van ruim 25 jaren) ook uitgestrekt tot het vervaardigen van verschillende bouwartikelen, ornementen, hoek-, sluit-, dek- en profielsteenen, metselsteenen, betonblokken voor zeeweringen en voornamelijk ook cementriolen en dito putten, waarin het portland-cement de hoofdrol vervult.

Het is gebleken, dat vooral riolen en putten met goed gevolg en veel zijn toegepast. Voordeelen van deze riolen zijn:

1e. Voldoende sterkte; 2e. spoedige wijze van legging; 3e. ondoordringbaarheid voor rioolvocht; 4e. goedkoopte in vergelijking van gemetselde riolen.

1e. *Voldoende sterkte.*

Het is gebleken, dat cementriolen, meer dan 20 jaren geleden gelegd, bij opgraving geheel gaaf en door rioolvocht onaangetast waren, en zulks in straten, waarover van tijd tot tijd zware vrachten waren vervoerd; de hardheid van het materiaal bleek daarbij nog te zijn toegenomen. Bedoeld riool ligt in de Stoofsteeg te Haarlem, is herkomstig van de fabriek van Lindo te Delft en in 1865 gelegd.

2e. *Spoedige wijze van legging.*

Cementriolen van middelmatige afmetingen als 30 bij 50, 35 bij 55, 50 bij 70 tot 60 bij 80 cM. inwendige ruimte, waarbij men alleen onderstukken en kappen heeft, kunnen ter gemiddelde lengte van 20 M., per dag van 10 uur, door twee bekwame werklieden worden gelegd; iets dat van gemetselde riolen van

(*) Zie b. v. *De Opmerker* van 16 Maart jl.

die afmetingen, waarvan de vloer bestaat uit twee lagen, de wanden uit 1 steen en het gewelf uit ½ steen, niet kan gezegd worden; bovendien zijn ook geen formeelen noodig.

3e. *Ondoordringbaarheid voor rioolvocht.*

Wanneer de riolen van goed gehalte zijn en zoodanig worden vervaardigd, dat zij bij de stuitnaden en bij de aansluitingen der kappen van sponningen worden voorzien om een behoorlijke zoom leem of taaie klei aan te brengen, dan zijn zij voor rioolvocht ondoordringbaar; want het is mij bij de opgraving van dergelijke riolen meermalen gebleken, dat de omringende grond totaal droog bleek te zijn gebleven.

Het komt er echter op aan de riolen op vasten bodem te leggen of, waar die niet wordt aangetroffen, roosterwerken of gebeide fundeeringen te maken; hierdoor wordt het leggen zeer bespoedigd, daar het leggen en aanstrijken met klei zorgvuldig moet geschieden.

4e. *Goedkoopte in vergelijking van gemetselde riolen.*

Een goed cementriool van 40 bij 60 cM. is, met inbegrip van koop en leggen, te maken voor ƒ 4.50 à ƒ 5

Een dito gemetseld met bodem van 2 lagen, wanden dik 1 steen en kruin van ½ steen (hardgrauwe Waalsteen of miskleurige klinkers) in basterdspecie, kost zeker ƒ 6 à ƒ 6.50 per M².

Wat betreft de verdere onderdeelen der vraag:

a. Is mij nimmer gebleken, dat cementriolen of dito beerputten door rioolvocht of fecaliën waren aangetast.

b. Zijn de verhoudingen der samenstellende deelen voor goede riolen: 1 deel portland-cement, 6 deelen grint en lekzand.

c. Kan in het algemeen gezegd worden dat cementriolen ongeveer ½ goedkooper dan gemetselde riolen te maken zijn.

Nog valt op te merken:

1e. Dat door het afnemen van kappen, waar men dat wil, cementriolen ten allen tijde en overal gemakkelijk te openen zijn om schoon te maken.

2e. Dat de eivorm, waarin de cementriolen veeltijds gemaakt worden, een zeer gunstige vorm is om opstoppingen te voorkomen en om ze met kegelvormige trekemmers schoon te maken.

3e. Dat er vooral op gelet moet worden niet te snel verhardende Portland cement te gebruiken en vooral rivier-, geen duinzand; dat de specien langen tijd droog dooreengeroerd, met zoo weinig mogelijk water aangemengd en zoo vast mogelijk in de vormen gestampt moeten worden.

4e. Bij het leggen is het wenschelijk de kappen in verband op de onderstukken te leggen.

De heer H. J. Geijl Jr., die de beantwoording van vraag III op zich had genomen, achtte deze vraag zoo ruim gesteld, dat een aanvulling hem zeer wenschelijk toescheen; hij wenschte daaraan toe te voegen een welke soorten van Amerikaansch grenen verdienen in verschillende toepassingen de meeste aanbeveling?" Amerika toch is zoo groot, het klimaat en de bodem van verscheidene deelen van het land zijn zoo verschillend, dat natuurlijk ook de eigenschappen van het uit de vele havens aangevoerde hout groot verschil aantoonen. Men zou b. v. evengoed kunnen spreken van Europeesch eikenhout, terwijl toch het inlandsch gezaagde, het Rijnsche, het Weezelsche, het Beiersche en het Slavonische hout zulke verschillende eigenschappen bezitten, dat de vraag, zoo gesteld, ook voor die houtsoort zeer moeilijk te beantwoorden zou zijn.

Om dus tot een goede beantwoording der vraag te komen, zou men moeten beginnen de verschillende soorten door namen scherp van elkander te onderscheiden en voorts van die soorten de goede en minder goede eigenschappen voor de verschillende doeleinden moeten opsporen en vergelijken.

Dit nu is, voor zoover mij bekend, tot heden niet geschied of althans niet in voldoende mate.

De mij bekende soorten zijn:

Het Pitchpine, aangevoerd in vierkant beslagen en in vierkant bezaagde balken van de meest uiteenloopende lengten en zwaarten. Het Yellowpine, hetwelk in de laatste jaren zeer spaarzaam wordt aangevoerd. Het Whitepine en het Waneypine, dat meestal in beslagen balken van zware afmetingen, maar, om den hoogen prijs, slechts in kleine hoeveelheden wordt aangevoerd en waarvan het verbruik dan ook zeer beperkt is. Laat ons deze 4 soorten in hunne verschillende hoedanigheden nagaan. Het Pitchpine Amerikaansch-grenen wordt het meest algemeen gebruikt, omdat het in prijs het meest het gewone of Noorsche grenenhout nabij komt en daarom ook het meest wordt aangevoerd.

Onder hetgeen als Pitchpine in den handel wordt gebracht, zijn zooveel verschillende soorten, dat in het algemeen moeilijk kan gezegd worden, dat het voor dit of dat doel geschikt of ongeschikt is. Over het algemeen zijn de behakte balken van veel beter en milder kwaliteit dan de bezaagde, 't geen bewijst dat zij uit verschillende streken van Amerika afkomstig zijn.

De bezaagde balken zijn harder, hebben over 't algemeen meer losse jaarkringen en grooter vetaders dan de behakte balken, zoodat zij het meest voor ruw werk zijn aan te bevelen.

De behakte balken zijn over het geheel fijner van jaarkring zachter en rechtdradiger, zoodat zij voor buitenwerk bij den huisbouw meer aanbeveling verdienen. Beide soorten echter onderscheiden zich van het Noorsche grenen door meer vastheid en grootere duurzaamheid in de lucht, omdat zij minder spoedig tot rotting overgaan. Het schijnt evenwel, dat na verloop van tijd de draagkracht minder wordt, hetgeen wellicht zijn oorzaak vindt in het verdrogen of kristalliseeren der vetsappen en de mindere taaiheid van den houtvezel. Voor aan de lucht blootgestelde draagbalken schijnt het Amerikaansch grenen alzoo niet aan te bevelen, terwijl voor vele andere doeleinden met zorg moet worden onderzocht of zich losse jaarkringen in den balk vinden, die in dat geval voor de meeste doeleinden ongeschikt is. Het spint, dat aan vele balken ruimschoots voorkomt, is veelal van zeer slecht gehalte, zoodat dit in de meeste gevallen geheel verwijderd moet worden. Ook op de in het hout voorkomende kwasten dient met zorg te worden gelet, aangezien deze, hoewel niet zoo veelvuldig voorkomende als in het Noorsche hout, daarin minder goed zijn vastgegroeid en dikwijls kolossale afmetingen aannemen, zoodat zij de kracht van den balk zeer verminderen.

Wil men het Pitchpine benuttigen voor ramen en buitendeuren, 't geen voor blank werk tegenwoordig veelal gevraagd wordt, dan dient met zorg op de kwaliteit of de eigenschappen van het voorhanden hout te worden achtgegeven, want dan is lang niet alle hout timmerhout. Behalve dat uit den aard der zaak hout met kwasten en vetstriemen moet worden uitgeschoten, zoo moet vooral naar fijn, zacht en rechtdradig plaathout worden uitgezien, aangezien het hout van vele balken te zeer onderhevig is aan kromtrekken om het voor dat doel te kunnen gebruiken. In het algemeen zijn de vierkant bezaagde in den handel gebrachte balken daartoe het minst geschikt. Voor gewone binnenbetimmering is het Pitchpine over het algemeen ongeschikt, gedeeltelijk om het hovenaangevoerde en ook omdat voor beschildering met fijne kleuren het hars of vetgehalte bezwaar oplevert.

Het zoogenaamd Yellowpine, dat voor een tien of vijftiental jaren in tamelijk ruime hoeveelheid werd aangevoerd, doch in den laatsten tijd meer van de markt verdrongen schijnt, is een veel zachtere soort en schijnt te behooren tot de zoogenaamde op stam getapte houtsoorten, 't geen blijkt uit de rondom de kwasten zich bevindende vetplekken, terwijl overigens in het hout weinig of geen vet aanwezig is. Het eigent zich voor binnenbetimmering en voor paneelhout veel beter dan het Pitchpine, mits men de zich daarin bevindende kwasten met omliggende vetplekken kan laten wegvallen.

Het Whitepine en het Waneypine zijn de fijnste der mij bekende Amerikaansch-grenen houtsoorten, Ik noem ze gelijktijdig, omdat ze klaarblijkelijk tot dezelfde familie behooren, schoon zij, bij elkander gezien, nog genoeg verschil opleveren om tot twee verschillende soorten gerekend te kunnen worden.

Beide soorten komen voor in vierkante balken van 60 tot 80 cM. doorsnede, zijn zeer fijn van nerf, hebben een zachte lichtgele, het Waneypine eene eenigzins rose tint, terwijl er balken van 30 tot 40 voet lengte in worden gevonden, nagenoeg geheel zonder kwasten. Een ander gebrek komt er echter in voor, dat wellicht zijn oorzaak vindt in het kappen en van de bergen naar benoden rollen der stammen, n.l. dat zich dikwijls onnoemelijk vele, zeer fijne, recht door de gezaagde planken loopende scheuren erin bevinden, die, in de ruwe plaat nauwelijks te bemerken, zich aan het oog voordoen, nadat de plaat is afgeschaafd en korten tijd aan de lucht is blootgesteld geweest. Dit en de betrekkelijk hooge inkoopsprijs maakt het in de bewerking tot een kostbare houtsoort, die evenwel voor fijne binnenbetimmering uitstekende eigenschappen bezit en om zijn zachtheid en mildheid ook voor snijwerk zeer is aan te bevelen. Zelfs wanneer het niet geheel droog verwerkt wordt, behoeft van trekken geen en van krimpen zeer weinig sprake te zijn.

Ten slotte zij nog opgemerkt, dat de ondervinding mij heeft geleerd, dat het Pitchpine, voor palen in vochtigen grond geplaatst, geen onvoorwaardelijke aanbeveling verdient, daar, na verloop van enkele jaren, het gedeelte, dat tusschen lucht en water is geplaatst, zacht wordt, zoodat de buitenvezels zich met de hand laten verwijderen.

De heer Geijl, die ook vraag IV beantwoordde, zeide daarvan het volgende:

De onder den naam van Carbolineum Avenarius sedert eenige jaren in den handel gebrachte vloeistof tot het bestrijken van verschillende houtsoorten, heeft in ons land nog te weinig algemeen verbruik gevonden om van eigen ondervinding op ruime schaal te spreken. In Duitschland echter wordt deze vloeistof reeds gedurende ongeveer dertien jaren gebruikt en, volgens de attesten der verbruikers, met succes.

Mijn eigen ondervinding kan slechts spreken van een 3tal jaren, maar bevestigt toch in vele opzichten dit gunstig oordeel, zij het dan ook dat een paar nader te noemen ondervindingen van minder aangenamen aard waren.

Naar het schijnt zijn carbol, paraffine, kooltoer en enkele bijgevoegde zouten de bestanddeelen van het carbolineum en deze samenstelling wijst erop, dat deze vloeistof uitnemende diensten kan bewijzen om rotting van aan lucht en water blootgestelde houtwerken tegen te gaan, terwijl ook, zooals de ondervinding mij heeft geleerd, de schimmelplant der cham-

pignons onder vloeren enz., door bestrijken met carbolineum, volkomen onschadelijk wordt gemaakt.

Bij het gebruik verdient het aanbeveling de vloeistof goed warm te maken, aangezien ze dan veel dieper in het hout dringt; hierin is juist een der groote voordeelen gelegen, die zij boven Stockholmer teer heeft, daar deze weinig dieper dan de oppervlakte doordringt.

De ondervinding leert dat Carbolineum Avenarius met succes te gebruiken is tot het bestrijken van schuttingen, beschoeiingen, tuinhuizen, bollenschuren, hooibergen en verdere getimmerten.

Alleen zij men voorzichtig daarmee niet te bestrijken broeibakken, druivenkasten, trekkasten voor bloemen enz., aan de binnenzijde, aangezien mij proefondervindelijk gebleken is, dat de jonge planten niet bestand zijn tegen den eigenaardigen, scherpen reuk der zich bij verdamping van carbolineum ontwikkelende gassen, en de groenten, in met carbolineum bestreken bakken geteeld, een voor een fijnen smaak minder aangename carbolgeur aannemen.

In vele gevallen kan carbolineum ook het verfwerk vervangen, bijv. bij bouten topgevels, tuinhuizen enz., aangezien het zich zeer goed laat verwerken op geschaafde oppervlakten en aan het hout een aangename licht roodbruine kleur geeft; men zij evenwel voorzichtig om hout, dat aan de eene zijde met fijne kleuren geschilderd moet worden, zooals bijv. bij zomertentjes, aan de andere of buitenzijde met carbolineum te bestrijken, aangezien mij gebleken is, dat langs en door de kwasten de vloeistof door het hout tot de binnenzijde doortrekt en de geverfde oppervlakte met bruine vlekken ontsiert.

Wat de bewerking betreft, deze is gemakkelijker dan met Stockholmer teer; alleen moet de werkman oppassen in den zomer geen oppervlakten ermede te besmeren, waarop de zon staat, daar de snelle en scherpe gas-ontwikkeling nadeelig op de oogen werkt.

Ook zij men indachtig om bij felle koude de zich in het vat bevindende massa behoorlijk te roeren, alvorens er uit te scheppen, daar dan de zich daarin bevindende zouten gezonken zijn; bij verwarming worden deze echter weder opgelost.

Wat de kosten aangaat, deze zijn iets hooger dan bij gebruik van teer. Met een K.G. carbolineum kunnen 5 à 6 M². bestreken worden, hetgeen aan vloeistof alzoo bij groote hoeveelheden 5 à 6 cents per M². bedraagt, terwijl de arbeid nog iets lager dan bij teeren te stellen is. Hiertegenover staat echter, dat de bewerking minder dikwijls dan met teer behoeft te geschieden omdat de vloeistof zooveel dieper in het hout dringt. Hoewel in den laatsten tijd onderscheidene soorten carbolineum (namaak van het echte Carbolineum Avenarius) zijn in den handel gebracht en ook in de laatste maanden een dergelijk artikel door de Maatschappij van Chemische Industrie te Amsterdam wordt aangeboden, zoo vermeen ik toch, dat, om zeker te zijn van een goed fabrikaat, men het beste doet zich te houden aan het originecle Carbolineum Avenarius, dat bij nagenoeg gelijken prijs tot nog toe de meeste waarborgen, door jarenlange ondervinding verkregen, aanbiedt.

De heer J. E. van den Arend gaf op vraag V het volgende antwoord:

Omtrent het al of niet wenschelijke en de wijze waarop bliksemafleiders behooren te worden aangebracht, zou kunnen worden verwezen naar de vele verschillende beschrijvingen, maar ook daarin ondervindt men dat veel verschil van gevoelen bestaat en menigmaal door zoogenaamde deskundigen groote, of liever gezegd zeer gevaarlijke, fouten zijn begaan.

Een dezer fouten is mij gebleken, toen ik in dienst der gemeente Haarlem was, aan den Groote-kerkstoren (hoog ± 76 meter); de afleider n.l. was samengesteld uit rondijzeren staven van ± 2½ meter lengte, die met moerschroeven aan elkander waren gekoppeld; tusschen deze koppelingen was echter langzamerhand roest ontstaan, zoodat geen geregelde doorstrooming meer kon plaats hebben; men had hierdoor dus meer gevaar dan bescherming verkregen.

Later is er in dezen toestand verandering gekomen en daarvoor aangebracht een in den vorm van touw gevlochten doorloopende draad, dik ± 1 cM. Hierbij heeft men bij beproevingen nimmer de geringste belemmering waargenomen.

Herhaalde malen is de massive platina-punt getroffen en voor een deel afgesmolten zonder meer.

Het is mij bekend, dat men ook dit zoogenaamde kopertouw afkeurt, omdat men de voorkeur geeft aan massive koperen staven van p. m. ½ bij 2½ cM. ofwel naar verkiezing in andere vormen, en dan de koperen spits in het vuur vergulde.

Wat betreft hoogte of afstand van afleiders, met betrekking tot andere gebouwen, acht ik het noodig voor iederen toestand deskundigen te raadplegen. Van de vele beschrijvingen over bliksemafleiders, die van tijd tot tijd in het licht zijn verschenen, is mij ook bekend het zeer uitvoerig Duitsche werkje van Dr. Otto Buchner, uitgegeven te Weimar in 1867, bij Bernhard Friedrich Voigt en in het Nederlandsch vertaald door den civiel-ingenieur C. J. v. Doorn, met toelichting en bijvoegsels van W. M. Logeman te Haarlem, bij de Erven F. Bohn, 1867.

Met betrekking tot mijn antwoord op deze vraag zij het mij vergund te verwijzen naar bovengenoemd Duitsch werkje, pag. 55, waaruit blijkt, dat ook deze geleerde geen absolute zekerheid weet te geven. Hoogst belangrijk is hetgeen in het boekwerk geteeld: *De krachten der natuur* op pag. 127—131 te lezen is over rampen door bliksem veroorzaakt en met succes aangebrachte afleiders.

Ik meen echter goed te doen nog op te merken, dat door den heer N. van Wetteren, alhier, de zoo gunstig bekende en onovertroffen magnetenfabrikant, verschillende inlichtingen omtrent het maken van bliksemafleiders zijn gegeven en dat deze gaarne bereid is daarover een en ander mede te deelen, indien het Bestuur der Maatschappij hem dit mocht verzoeken.

Als bewijs dat genoemden fabrikant dusdanige werken vertrouwd kunnen worden, kan dienen, dat hij sedert 12 jaren, behalve nog verschillende andere werken, door de Militaire Genie belast is geweest met het maken en aanleggen van bedoelde afleiders op kruitmagazijnen, kazernen en gepantserde forten.

Laat men dikwerf sommige werkzaamheden tot den minst mogelijken prijs verrichten zonder daarbij op soliditeit te letten, bij bliksemafleiders is een te lichtvaardige opdracht volstrekt af te raden, daar er te groote schaden en menschenlevens op het spel staan.

De heer J. van den Ban, vraag VI beantwoordende, meent dat tegen het bouwen van minder fraaie achter- of zijgevels weinig of niets te doen zal zijn. Deze meening, zegt hij, is gevestigd op het feit, dat tot heden, trots alle verordeningen, noch van gemeentewege, noch door bouwkundigen of vakgenooten iets is gedaan om te voorkomen, dat hier en daar zelfs voorgevels kunnen worden opgetrokken, die de geheele buurt ontsieren.

Kon men hiervoor een goede oplossing geven, dan zou die z. i. ook wel op de achter- en zijgevels toe te passen zijn.

De heer J. E. van den Arend beantwoordde vraag VII met het volgende:

Neemt men in aanmerking, dat, nog maar weinige jaren geleden, in hoofdzaak slechts bestond een klein boekje (15 pag.) genaamd: »Algemeene Voorwaarden behoorende bij de bestekken voor de verschillende Rijks waterstaatswerken, goedgekeurd 14 Februari 1859" en dat dit in 1860 is vervangen door een veel uitvoeriger boekwerk van 148 pag., genaamd: »Algemeene regelen en bepalingen voor de uitvoering en het onderhoud der Rijkswaterstaatswerken" en ook dit weder herhaalde malen is uitgebreid of gewijzigd, dan mag men daaruit wel besluiten, dat zich steeds nieuwe denkbeelden en behoeften hebben voorgedaan, die deze wijzigingen noodig maakten.

Naar mijne meening is het ook niet wel mogelijk een beknopt overzicht te geven op welke wijze in de behoefte aan algemeene (afdoende) voorschriften kan worden voorzien, omdat de werken in zoo vele vormen en telkens onder andere omstandigheden voorkomen, zoodat men zich daarvan toch maar gedeeltelijk zou kunnen bedienen of telkens nauwkeurig op wijziging en uitbreiding bedacht zou moeten zijn.

Het meest doelmatig komt mij voor, dat gemeentebesturen zooveel mogelijk gelijke hoofdbepalingen of voorschriften hadden voor hunne nieuwe of onderhoudswerken en dat door particulieren daarnaar kon worden verwezen, met bijvoeging van datgene, wat in verschillende onderdeelen bleek noodig te zijn.

De ondervinding heeft toch genoeg geleerd, dat te omslachtig schrijven of te veel eischen in de bestekken de meeste quaestiën hebben doen ontstaan, dikwijls veel meer dan doordat iets vergeten was, waarover in der minne kon worden onderhandeld.

Behalve deze, is ook een berwaar, dat al te strenge voorschriften onnoodige angsten verwekken, die in den regel ten nadeele van de besteders uitloopen, doch ook soms voor den aannemer in vexatie ontaarden, welke beide gebreken zijn te vermijden, indien men in verschillende toestanden meer of min strenge bepalingen in de bestekken voorschrijft, maar die ook billijk toepast.

Wil men de A. V. — door de aannemers »krijgsartikelen" genoemd — van Rijkswege in toepassing brengen, het zij zoo; daar regeert men met den sterken arm, maar in het gewone leven zijn zij dikwijls niet aan te bevelen.

Ter voldoening aan de gestelde vraag diene alzoo, dat voor gemeenten of particulieren elk deskundige zich moet bedienen van hetgeen hijzelf voor ieder bijzonder werk (zoo beknopt en duidelijk mogelijk) noodig acht, hetgeen beter resultaat zal opleveren dan voor het gemak zich maar altijd te beroepen op de A. V.

In 1854 heb ik, als architect voor de gemeente Haarlem, eenige algemeene voorwaarden opgemaakt, die mij bij de uitvoering van vele en belangrijke werken meer dan ½ eeuw van dienst zijn geweest, zonder dat zij ooit aanleiding tot rechtsquaestiën hebben gegeven, omdat de toepassing daarvan steeds koet en practisch plaats had.

Ten slotte, en in verband met het bovenaangevoerde, komt het mij volstrekt overbodig voor, dat vanwege de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst een stel algemeene voorwaarden worde opgemaakt, aangezien men onmogelijk in al het noodige kan voorzien; gemis aan kennis van zaken en werken, die in geheel Nederland onder zooveel (ik zou bijna zeggen onnoemelijk veel) verschillende omstandigheden kunnen voorkomen, is de oorzaak, waarom ik gemeentelijke of plaatselijke voorschriften doeltreffender acht dan de bedoelde voorwaarden van het Rijk of van de Maatschappij, terwijl bovendien niet uitgesloten behoeft te worden daarvan bij onderdeelen naar verkiezing gebruik te maken.

Het antwoord, door den heer J. Wolbers op vraag VIII gegeven, was ongeveer van den volgenden inhoud.

Een uitgave van een beknopt doch volledig overzicht van de geschiedenis der bouwkunst in Nederland is der Nederlandsche bouwkunst waardig en wij achten het daarom wenschelijk, dat de Maatschappij, zooveel in haar vermogen is, tot de verwezenlijking daarvan medewerkt.

Om degelijk, beknopt en zakelijk te wezen, vereischt de voorgestelde uitgave, waaraan het opnemen en in teekening brengen der kunstwerken met hunne details onafscheidelijk moet verbonden zijn, eene lange studie.

Door een uitgave alleen in onze taal zal men door de weinige afnemers echter zeer weinig vergoeding van kosten verkrijgen, en wij gelooven, dat dit ook de reden is, waarom men voor eigen rekening nog geen uitgave beproefd heeft.

Het Hoofdbestuur zou evenwel door een wedstrijd onder hare leden voor de beste opmetingen en beschrijvingen van kunstwerken, door de aantwoorden te exposeeren en aan de deelnemers bekroningen toe te kennen een poging kunnen doen om meerdere gegevens te verzamelen. Kon de Maatschappij dan de van Rijkswege gedane opmetingen en beschrijvingen voegen bij de reeds in haar bezit zijnde, en deze aanvullen met de bovenbedoelde, dan zou men een grooten stap verder zijn. Mocht er dan niemand gevonden worden, geschikt en bekwaam om met medewerking der Maatschappij de uitgave voor eigen rekening te nemen, dan zou het o. i. de Maatschappij niet moeilijk vallen iemand aan te stellen met wiens medewerking zij de uitgave voor hare rekening nam.

Op vraag IX gaf de heer J. van den Ban ten antwoord, dat hij haar te veel omvattend acht voor eene grondige beantwoording; wenschelijker kwam het hem voor, dat de vraag gesteld werd in handen van een commissie van ter zake deskundige en ervaren mannen uit ons land, die, haar van verschillende standpunten beschouwende, een grondig en gemotiveerd rapport zou kunnen uitbrengen.

Na gehouden discussie over de uitgebrachte rapporten, werden zij, in den geest van het bovenvermelde, door de Vergadering aangenomen.

Het jaarverslag van den Secretaris werd daarna voorgelezen en goedgekeurd.

De heer A. van der Steur Jr. bracht een woord van dank aan den heer Jacques Leijh, voor het vele goede, dat hij tijdens zijn voorzitterschap heeft weten tot stand te brengen, dankte de leden voor het in hem gestelde vertrouwen, dat hij, rekenende op hun steun, zal trachten zich waardig te maken.

De heer Leijh dankte daarop de leden en in het bijzonder het Bestuur voor de medewerking, die hij steeds van hen heeft ondervonden en sprak den wensch uit, dat de heer Van der Steur onder zijn voorzitterschap ook eens zal mogen ondervinden, welk genot een goedgeslaagde wedstrijd geeft en hoe een ijverige medewerking der leden den bloei der Afdeeling bevorderen kan. Niets meer aan de orde zijnde, werd de vergadering gesloten.

Afdeeling Leeuwarden.

Vergadering van 29 Maart 1889.

Na lezing en goedkeuring der notulen van de vorige bijeenkomst, opende de Voorzitter de vergadering, en werd verslag uitgebracht omtrent de handelingen van het vorige jaar, waaruit de gunstige toestand der Afdeeling blijkt.

Alsnu werd het woord gegeven aan den heer Schouten, die de bespreking van de Westinghouse-rem op zich had genomen; na beschrijving van de samenstelling, verduidelijkt door teekeningen, werden op zeer uitvoerige wijze elk der deelen in 't bijzonder verklaard, waartoe enkele daarvan in natura werden vertoond, voor zooverre deze noodig waren om eene heldere voorstelling van het geheele toestel te verkrijgen. Spreker wees daarbij op de grootere veiligheid, die treinen, met den Westinghouse-rem voorzien, aan het reizend publiek geven. Inlichtingen werden op welwillende wijze gegeven, waarna de Voorzitter den heer Schouten dankzeide voor 'tgeen hij dezen avond ten beste had gegeven.

Hierop werd door den Voorzitter, als vervolg op zijne vroegere mededeeling over waterleidingen, de inrichting van verschillende brandkranen besproken; spreker deed daarbij uitkomen dat waterleidingen groote voordeelen geven voor saniteit en ook voor het blusschen van brand, omreden het brandbluschwezen door het aanbrengen van brandkranen zeer vereenvoudigd wordt. Bij het aanbrengen dier kranen moet op verschillende zaken gelet worden en bij de verschillende stelsels, waarnaar zij gemaakt worden, blijft hoofdvoorwaarde, dat zij eenvoudig zijn en ontlediging mogelijk is om bevriezing te voorkomen.

In de eerste plaats werd het systeem besproken, dat in Rotterdam is toegepast en waarbij het ontledigen niet mogelijk is wegens den hoogen stand van het boezemwater; verder dat van 's-Gravenhage, Amsterdam en Leeuwarden. Allen werden door duidelijke teekeningen toegelicht terwijl van het laatstgenoemde (systeem Halbertsma) een compleet exemplaar aanwezig was, waarvan de werking verklaard en op de eenvoudige bediening gewezen werd.

Deze voordracht werd met aandacht gevolgd, terwijl naar aanleiding van eenige vragen spreker meerdere inlichting, in verband met brandblussching hierterstede, ten beste gaf.

De heer Dr. Meursinge zeide den Voorzitter namens de Vergadering dank voor zijne belangrijke mededeeling.

De vergadering werd daarna met een tot weerziens van een volgend winterseizoen door den Voorzitter gesloten.

BOUWKUNST EN VRIENDSCHAP TE ROTTERDAM.

Vergadering van 26 Maart 1889.

Na opening der vergadering door den Voorzitter, werden de notulen der vorige vergadering onveranderd goedgekeurd. Uit de ingekomen onderwerpen voor de uit te schrijven prijsvragen werden gekozen: 1° een zeehospicium en 2° een wandkastje. In overleg met de inzenders der onderwerpen zullen door het Bestuur de programma's worden opgemaakt.

Na eenige huishoudelijke besprekingen gaf de Voorzitter het woord aan den heer A. E. Braat, handelaar in bouwmaterialen te Rotterdam, die hedenavond eene bespreking zou houden over verschillende toestellen ter beproeving van portland-cement en tras.

Spreker verklaarde het trektoestel van Michaëlis, alsmede een druktoestel, benevens het kammerapparat van Böhme ter vervaardiging der proefstukjes cement. Ook gaf hij eene verklaring van een geheel nieuw toestel waardoor de stukjes cement indirect gebroken worden door middel van een hooge kwikkolom. Een en ander liet spreker den leden practisch aanschouwen.

Uit deze proefnemingen bleek dat tot de beste soorten cement behoort die van „Josson".

Vervolgens toonde spreker de beproeving aan van tras, 1° door de naaldproef, 2° door de gloeiproef, waarin bij beide gevallen zeer gunstige resultaten verkregen werden voor de Andernachsche tras.

Na verschillende opmerkingen en vragen der leden sloot de heer Braat zijne voordracht met het laten circuleeren van verschillende soorten cement en tras.

Door den Voorzitter werd den heer Braat een woord van welverdienden dank gebracht voor de interessante voordracht.

Verder was nog geëxposeerd een nieuw systeem van plafonneeren, bestaande uit stijf Oostenrijksch riet, op afstanden van ± 15 cM. met gegalvaniseerd ijzerdraad machinaal aan elkaar verbonden. Dit riet is in

groote bladen van ± 20 M. en in verschillende breedten verkrijgbaar. Het geheel is Duitsch fabrikaat en werd met veel belangstelling bezichtigd.

Niets verder aan de orde zijnde sloot de Voorzitter de vergadering.

NATIONALE MEUBELWEDSTRIJD VAN HET NEDERLANDSCH HANDELSMUSEUM.

Door de Jury zijn de navolgende bekroningen toegekend, als:

Afdeeling I. Salon-ameublementen van *f* 600. Erediploma met gouden medaille aan n°. 17, van de firma Vos & Legrand te Amsterdam; diploma met zilveren medaille aan n°. 8, van de firma H. Gerritsen & Zonen te Zwolle.

Afdeeling II. Salon-ameublementen van *f* 800. Diploma met zilveren medaille aan n°. 19, van de firma J. van Hulzen te Zwolle.

Afdeeling III. Huiskamer-ameublementen van *f* 400. Gouden en zilveren medaille niet toegekend. Diploma's met bronzen medaille aan: n°. 20, van de firma C. H. Eckhart, te Rotterdam; n°. 22, van de firma E. G. Engelen D.Gzn., te Kampen; n°. 24, van de firma J. G. van Hulzen, te Kampen; n°. 28, van de firma J. A. van Weeren, te Amsterdam.

Afdeeling IV. Eetkamer-ameublementen van *f* 600. Diploma met zilveren medaille aan n°. 31, van de firma E. E. Prins & Co., te Amsterdam.

Afdeeling V. Tweepersoons slaapkamer ameublementen van *f* 450. Eere-diploma met gouden medaille aan n°. 41, van de firma E. E. Prins & Co., te Amsterdam. Diploma met zilveren medaille aan n°. 33, van de firma P. van Bergen, te Gennep.

Afdeeling VI. Tweep. slaapk.-ameubl. van *f* 700. Geen bekroning toegekend.

Afdeeling VII. Eenvoudige slaapk.-ameubl. van *f* 200. Diploma met zilveren medaille aan n°. 44, van de firma P. van Bergen te Gennep. Diploma met bronzen medaille. Niet toegekend.

Afdeeling VIII. Heeren-schrijftafels van *f* 150. Diploma's met zilveren medaille aan n°s. 74 en 76, van de firma J. G. van Hulzen, Kampen.

Afdeeling IX. Dames-schrijftafels van *f* 100. Diploma met zilveren medaille aan n°. 86, van de firma D. J. Bomhof te Zwolle; buitengewoon diploma met bronzen medaille aan n°. 87, van de firma W. C. van Eest te 's-Gravenhage.

Afdeeling X. Gemakkelijke stoelen. Diploma met zilveren medaille aan n°. 101, van de firma E. G. Engelen D.Gzn. te Kampen; diploma met bronzen medaille aan n°. 102, van de firma A. M. Kandoe te Haarlem.

Afdeeling XI. Diploma met zilveren medaille voor het smaakvolst ingericht appartement, aan de firma E. E. Prins & Co. te Amsterdam.

De Jury bestond uit de heeren J. R. de Kruijff en A. Salm GHzn, beiden te Amsterdam, en A. W. van Malsen te 's Hage.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

(A. et A.). AMSTERDAM. Bij gelegenheid der jubileumfeesten van de Maatschappij »Arti et Amicitiae" zal een geïllustreerde feestwijzer verschijnen. De heeren G. de Clerq, Mr. Eug. Gompertz, P. Josselin de Jong, A. Reijding, P. L. Tak, L. W. R. Wenckebach en E. S. Witkamp Jr., zijn uitgenoodigd om zitting te nemen in een commissie, welke zich met redactie en uitgave van dezen feestgids zal belasten.

— De stedelijke commissie voor de in dit jaar te Amsterdam te houden driejaarlijkse tentoonstelling van kunstwerken van levende meesters heeft zich geconstitueerd. Zij bestaat uit de heeren Mr. G. van Tienhoven, Voorzitter; J. Coninck Westenberg, Ondervoorzitter; N. van der Waay, 1e-Secretaris; E. J. Everwijn Lange Jr., 2e-Secretaris; J. A. Langerhuizen en C. Schoffer, Penningmeesters. Verder hebben in de Commissie zitting de heeren Mr. H. P. G. Quak, Prof. A. Pierson, Mr. J. N. van Hall, Mr. J. A. Sillem, Mr. J. Luden, P. van Eeghen, Van Eeghen Jr., Jac. Ankersmit, F. D. O. Obreen, H. J. de Marez Oyens, Mr. F. J. M. A. Reekers, Jhr. Dr. J. Six, R. Kijzer, B. Wijnveld, Bart van Hove, Aug. Allebé, F. Stracké, R. Staag, J. H. Maschhaupt, J. C. Greive Jr., Cunaeus, Bastert en Poggenbeek.

De tentoonstelling zal geopend worden den eersten Maandag in September en vijf weken duren. Uitgeloofd worden 8 stedelijke medailles ter waarde van *f* 100 elk.

Omtrent de plaats alwaar het te stichten houten tentoonstellingsgebouw te staan zal komen, is nog geen besluit genomen. In elk geval zal de keuze wel vallen op een terrein niet te ver uit het midden der oude stad gelegen.

SCHIEDAM. In de Vrijdag j. l. gehouden zitting van den Gemeenteraad kwam ter tafel het rapport der commissie tot het instellen van een onderzoek naar de practische uitvoerbaarheid der stichting van eene inrichting voor theoretische en practische opleiding van branders.

In dit uitvoerig en zaakrijk rapport geeft de commissie als haar eenstemmig gevoelen te kennen, dat de oprichting eener branderijschool door de gemeente, in de tegenwoordige omstandigheden, hoogst wenschelijk is. Want, al moge de practijk aan de branders veel geleerd hebben, zonder twijfel is ook eene theoretische, wetenschappelijke opleiding van het grootste gewicht. Thans bezitten — naar het eenparig oordeel van de leden der commissie — de meeste branders geen grondige kennis van hun vak. De vakschool zou behooren te bestaan uit: A een theoretisch gedeelte en B eene inrichting voor practisch onderwijs, onder leiding van een gediplomeerd technoloog en toegankelijk voor hen, die A met vrucht hebben gevolgd. De kosten voor de geheele inrichting worden geraamd op *f* 4000, waaronder het salaris van den technoloog op circa *f* 2500. Hiertegenover worden de inkomsten aan schoolgeld (hetwelk zeer matig zal moeten zijn om binnen het bereik van allen te vallen) en aan onderzoekingen en adviezen, op minstens *f* 1000 geraamd.

De eischen, die de commissie aan den technoloog stelt, zijn zeer hoog. Dit moet zijn een man van wetenschappelijke vorming, tevens practisch ervaren in branderszaken. Hij moet al zijn tijd en al zijne krachten aan zijne betrekking geven. Hij moet de vraagbaak worden der Schiedamsche industrieelen. De commissie eindigt haar rapport met voor te stellen: dat de gemeente oprichte eene vakschool voor de branderijen en verwante bedrijven, op den voet als in haar rapport is aangegeven, en die school, zoo mogelijk, te openen den eersten Maandag in September e. k.

De Raad besloot het rapport voor de leden ter inzage te leggen, ter behandeling in eene volgende vergadering.

BREDA. Men oppert alhier het plan om voor Prins Maurits een standbeeld op te richten. Het volgend jaar zal het 300 jaar geleden zijn dat Breda door den Prins op de Spanjaarden werd veroverd.

WAGENINGEN. Het monument op het graf van den heer Jongkindt Coninck opgericht, bestaat uit een basement van hardsteen, aan de voor- en zijvlakken bedekt met marmeren platen, waarop een afgeknotte zuil, omgeven door een lauwerkrans. Op de voorzijde is ingebeiteld de opdracht in vergulde letters: „Aan hunnen geachten directeur van zijne oud-leerlingen en vrienden in Nederlandsch-Indië, Maart 1889".

BARNEVELD. De exploitatie der gasfabriek, toebehoorende aan Baronesse Van Zuijlen van Nijevelt van den Schaffelaar, gaat met 1 Mei a. s. over in handen van den heer Heeremans, gasfabrikant te Enkhuizen.

VEENDAM. Den heer H. A. Andriessen te Hilversum, heeft bij den Raad dezer Gemeente concessie aangevraagd voor de oprichting en exploitatie eener gasfabriek.

— De Jury der tentoonstelling van Nijverheid handel en wijnbouw te Algiers heeft de volgende bekroningen aan Nederlandsche inzenders toegekend:

C. L. van Houten en Zoon te Weesp, groot eerediploma, wegens inzending van cacao.

Greeter en Co. te Amsterdam, gouden medaille, voor beschuit en aanverwante artikelen.

Hulstkamp en Zonen en Molijn te Rotterdam, gouden medaille voor likeuren.

H. Hellebrekers en Zonen te Rotterdam, eerediploma voor likeuren en gedistilleerd.

Firma W. Stevens en Co. te Kralingen, eerediploma voor tapijten.

De Jury werd gepresideerd door den heer Kling maire van Algiers, commissaris van de Fransche regeering.

— Aflevering 3 van *De Natuur* (uitgave van J. G. Broese te Utrecht) bevat:

Ter beoordeeling aan onze huisvrouwen. (met fig.). — De diamantmijnen van Zuid-Afrika (met fig.). — Plant en dier (met fig.). — Een weervoorspeller? (met fig.). — Wijziging van sommige organen bij dieren, die in onderaardsche holen leven. — De spoorwegen van Voor-Indië en Ceilon (met fig.). — Het verzamelen, vangen en opzetten van insecten (met fig.). — Het Lucigeenlicht. — Galathea en Amphitrite, twee optische vertooningen (met fig.). — Bronnen. — Sterrenkundige opgaven. — Correspondentie. — Vragenbus. — Verbetering.

PERSONALIA.

Bij den waterstaat en 's lands burgerlijke openbare werken is benoemd tot ingenieur 2de klasse P. Th. L. G. Plaat, thans ingenieur 3de klasse.

— Met ingang van 1 Mei a. s. zijn verplaatst: de ingenieur 2de klasse J. S. van Veen van 's rijks werf te Hellevoetsluis naar die te Amsterdam, en de adspirant ingenieur J. 't Hooft van 's rijks werf te Amsterdam naar die te Willemsoord.

— De directeur der gemeentereiniging te Delft, de heer J. H. Weber heeft tegen 1 Mei zijn eervol ontslag en pensioen aangevraagd. Door Burg. en Weth. wordt als zijn opvolger aanbevolen de heer D. Nienhuis.

CORRESPONDENTIE.

Het vervolg van het artikel »Reisindrukken" komt de volgende week.

ADVERTENTIEN.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM*, zullen **Vrijdag 5 April 1889**, 's voormiddags 11½ uur, in het openbaar, ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

Bestek N°. 21.

Het maken en stellen van een IJZEREN VERANDA langs de Koffiekamer van Musis Sacrum.

Inlichtingen worden alle werkdagen, tot den dag der aanbesteding, tusschen 9 en 12 en tusschen 2 en 4 uur gegeven aan het Bureau Gemeentewerken ten Gemeentehuize, alwaar de teekeningen ter inzage liggen; bestek met gezegeld inschrijvingsbiljet tegen betaling van *f* 0.50 ter Secretarie verkrijgbaar.

OPENBARE
AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *SCHIEDAM*, zijn voornemens op **Donderdag, den 18 April a. s.**, des middags ten **12 ure**, ten Raadhuize aldaar, in het openbaar **aan te besteden:**

De levering van Bouwmaterialen in 8 perceelen, als:
Vlakke Straatklinkers;
Scherp Rivierzand;
Trottoirbanden;
Keijen;
Houtwaren (in drie perceelen) en Steenslag.

Het **bestek** ligt **dagelijks**, met uitzondering van den Zondag, voor de belanghebbenden ter inzage op de Stads-timmerwerf en is, tegen betaling van **25 Cents**, op de Gemeente-Secretarie verkrijgbaar.

Schiedam, den 29 Maart 1888.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
P. J. VAN DIJK VAN MATENESSE.
De Secretaris,
A. W. MULDER.

PROVINCIALE WATERSTAAT VAN FRIESLAND.

AANBESTEDING.

Op **Vrijdag, den 12en April 1889**, des namiddags ten een ure, zal in het gebouw van het Provinciaal Bestuur te *LEEUWARDEN*, overeenkomstig §§ 434 en 435 der A. V., bij enkele inschrijving worden **aanbesteed:**

Het uitdiepen van eenige kanalen en vaarwaters, in onderhoud en beheer bij de provincie Friesland in negen perceelen.

Raming respectievelijk *f* 17022, *f* 15755, *f* 4775, *f* 3510, *f* 1848, *f* 1038, *f* 2854, *f* 180 en *f* 319.

Het bestek ligt ter lezing in voornoemd gebouw. Gezegelde formulieren voor inschrijvingsbiljetten zijn tegen betaling van 25 cts bestekken tegen betaling van 50 cent op het bureau van den Prov. Hoofdingenieur verkrijgbaar.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen bij den Ingenieur van den Provincialen Waterstaat te *Leeuwarden*.

De Commissaris des Konings in de Provincie Friesland,
VAN HARINXMA THOE SLOOTEN
Leeuwarden, Maart 1889.

AANBESTEDING.

Op **Woensdag 3 April 1889**, des middags te 3 uur, zal in het Koffiehuis *De Roode Leeuw* op den Vijgendam, door de Firma A. W. GROOTE & ZOON, te *AMSTERDAM*, worden **aanbesteed:**

Het herstellen en vernieuwen van het door Brand beschadigde Perceel, Kalverstraat No. 43, met de leverantie van alle Materialen en Arbeidsloonen.

Het bestek is ad *f* 0.50 per exemplaar te verkrijgen ter Steendrukkerij van ROELOFFZEN & HÜBNER, N. Z. Voorburgwal te *Amsterdam*.

Inlichtingen geeft de Ingenieur-Architect A. L. VAN GENDT.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,

in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen. Trotteirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders. Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.

Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.**, Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS C.Czn.**, Boekstraat F 62 te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 8 April 1889**, des middags te 12 uur, op het Raadhuis, in het openbaar **aanbesteden:**

a. **Het gewoon onderhoud van- en het verrichten van herstellingen gedurende 1889 aan:**
Sluis- en Waterwerken; Scheepvaartinrichtingen, enz.

b. **Het bouwen van Steenen en Houten Wallen enz., en het gewoon onderhoud van- en het verrichten van herstellingen aan:**
de Steenen en Houten Wallen langs de grachten, enz.; de Riolen onder en de Goten langs den openbaren weg, enz.; de openbare Waterplaatsen, de Verschwaterbakken; de Gebouwen, Loodsen, Schoeiingen, enz., van de Asch- en Vuilnisbelt aan de Kostverloren Wetering; de werken in het Sarphatipark, enz.

c. **Het leveren van Andernachsche Keien en Trachietkeien, in twee perceelen.**

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Stadsdrukkerij tegen betaling van *f* 1 voor de sub *a*, *f* 0.80 voor de sub *b* en *f* 0.15 voor de sub *c* genoemde.

Inlichtingen worden gegeven ten Kantore van den Stads-Ingenieur, op het Raadhuis kamer N°. 93, des voormiddags van 10—12 uur, gedurende de week, welke der besteding voorafgaat.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
VAN TIENHOVEN.
De Secretaris,
LE JOLLE.

Amsterdam, 23 Maart 1889.

Provincie Zuid-Holland.

Aanbesteding.

Op **Maandag den 8ste April 1889**, des voormiddags te 11½ ure, zal, onder nadere goedkeuring, door den Voorzitter, of een der Leden van het College van Gedeputeerde Staten der Provincie *Zuid-Holland*, en in bijzijn van den Hoofd-Ingenieur van den Provincialen Waterstaat in *Zuid-Holland*, aan het lokaal van het Provinciaal Bestuur te *'s-Gravenhage*, worden **aanbesteed:**

Het maken van STEENGLOOIINGEN op de beloopen der toegangswegen van de Brug over de Oude Maas te Barendrecht.

Raming *f* 24500.—.

De aanbesteding zal geschieden bij enkele inschrijving, overeenkomstig § 435 der Algemene Voorschriften.

Het bestek ligt ter lezing aan het lokaal van het Provinciaal Bestuur van *Zuid-Holland* te *'s-Gravenhage*, en is voorts, op *franco* aanvrage, tegen betaling der kosten, te bekomen bij de boekhandelaars firma GEBROEDERS VAN CLEEF, Spui n°. 28a, te *'s-Gravenhage* en door hunne tusschenkomst in de voornaamste gemeenten des Rijks.

Nadere inlichtingen, ook omtrent de kosten der besteding, enz. zijn te bekomen bij den Hoofd-Ingenieur van den Provincialen Waterstaat in *Zuid-Holland*, J. VAN DER VEGT, te *'s-Gravenhage*, terwijl aanwijzing in loco zal plaats hebben op Dinsdag 2 en Donderdag 4 April te voren, tusschen 8 uur voormiddag en 4 uur namiddag.

De Gedeputeerde Staten der Provincie Zuid-Holland,
FOCK, *Voorzitter*.
F. TAVENRAAT, *Griffier*.

AMERIKAANSCHE HYDRAULISCHE LIFTEN

voor **Hotels, Kantoorgebouwen, Ziekenhuizen** en **Fabrieken.**

FRED. STIELTJES & C°., Keizersgracht 745 Amsterdam.

Behangselpapieren en Zaaldecoratiën.

C. B. SCHNEIDER Leidschestraat 79 **AMSTERDAM.**

ONTVANGEN de nieuwste dessins waaronder dit jaar uitmunten een fraaie Collectie:

GEZONDHEIDSBEHANGSELS „Papiers Peints Sanitaires".

STOFFEN-GOBELIN-BEHANGSELS,

die zoowel geplakt als gespannen kunnen worden en uitmunten door schoone kleuren en teekeningen.

Bijzonder geschikt voor Salons en Trappenhuizen.

„VITRAUPHANIE". Papieren-Glas in lood-imitatie aan één stuk.

De Notaris BROUWERS te *Venlo*, zal op **Maandag den 8 April 1889**, des avonds 7 uren, ten Koffiehuize van den Heer H. VAN GASSELT, aan de Roermondsche Poort te *Venlo*, in het openbaar VERKOOPEN:

Stad Venlo:

6 Kavels BOUWTERREIN, te zamen groot 18.35 Are, gelegen op een der beste standen, tegenover het Stadspark.

JAN HAMER
AMSTERDAM.
KANTOOR: Marnixstraat 402 b/h Leidscheplein.
WITTE'S LIFTEN
voor **Stoom-, Hand- en Waterkracht,**
voor Personen, Goederen, Spijzen enz.

WITTE'S Liften onderscheiden zich door eene deugdzame constructie, zachten en gelijkmatigen gang, grootste zekerheid tegen ongelukken, gemakkelijke behandeling, gering waterverbruik en zeer billijken prijs.

Alle Liften worden onder garantie verkocht.

Een groot aantal Liften voor personen, goederen, spijzen enz., zoowel voor hand- als hydraulische kracht zijn **hier te lande** geplaatst. (I)

Werktuigen voor verschillende industrieën.

DE LINT & C°.
Oostzeedijk 248, Rotterdam
VLOER- en WANDTEGELS,
TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS.
Groote voorraden

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding)
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

Te koop aangeboden.

2 Stoomhelmachines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag

50 Kipwagons inhoud	**2 M³.**		Beide zijden kippend
24	„	**2 M³.**	
38	„	**1½ M³.**	

Alles 90 c.M. spoorwijdte.

Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Sliedrecht* en W. DE JONG, *Breda*.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN,
voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN,**
LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN**
WEEGWERKTUIGEN.

The Aluminium Co. (Limited)

„CASTNER'S PATENT"

115 Cannon Street, LONDON E. C.

Hereby beg to notify that they have appointed Mr. E. J. W. GEELEN of *Kralingen* (near *Rotterdam*) their sole **agent** for **the Netherlands.**

All communications should be adressed to him.

By order of the Board of Directors.

LONDON, March 1889.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

ZWEEDSCH GRANIET
uit de **grooven, Stoomslijperij** en **Polijst inrichting** van de Firma
KESSEL & RÖHL,
te **Berlijn.**
Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 468,
Amsterdam.

Rolluiken
van **Staal** of **Hout** met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.
E. en P. ROTTSIEPER, *Remscheid* (Rijnpruisen).

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTURA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.W.J

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste-Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *tien gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling ad 15 cent per stuk en 25 cent per post, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1e. Als gewone leden zijn aangenomen de heeren Jac. Dunker en L. W. R. Wenckebach.

2e. Van af Zondag 7 April zullen in het Genootschapslokaal gedurende eenige dagen worden geëxposeerd de schetsen en aquarellen van den heer G. Muller en eenige gobelins, vervaardigd door den heer A. A. Trautweinn.

3e. Heeren leden, welke van plan zijn dit jaar de Parijsche Tentoonstelling te bezoeken, worden verzocht, hiervan, voor 15 Mei a. s., kennis te geven aan den 1e-Secretaris.

Het doel hiervan is, de leden op te wekken tot het zooveel mogelijk bezoeken der tentoonstelling *en corps*, daar het Bestuur zich voorstelt, indien de noodige overeenstemming wordt verkregen, maatregelen te treffen in het belang der gezamenlijke bezoekers (zie verslag der vergadering van 3 April).

4e. Door het Bestuur der Schetsclub wordt voorgesteld om, bij genoegzame medewerking, de gelegenheid open te stellen tot oefening in het schetsen naar model en het aquarelleeren. Daar hieraan onvermijdelijke onkosten zijn verbonden en de bijeenkomsten dan minstens eenmaal per week zullen plaats hebben, noodigt het Bestuur heeren leden van het Genootschap dringend uit tot dit nuttige doel mede te willen werken en tot lid der Schetsclub toe te treden.

5e. Heeren medewerkers worden verzocht om alles wat de Redactie van het plaatwerk *De Bouwmeester* betreft, in het vervolg te adresseeren aan den heer W. Kromhout Czn., Heerenmarkt 15 Amsterdam.

Namens het Bestuur:
De 2e-Secretaris,
A. C. Boerma.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Vergadering van 3 April 1889.

De Voorzitter opende de vergadering, waarna de notulen werden gelezen goedgekeurd.

Na verschillende mededeelingen verkreeg de heer Th. G. Strengers het woord tot het houden zijner aangekondigde bijdrage. Spreker had zich tot taak gesteld eene beschrijving te geven van den Dom te Keulen. Hij behandelde de geschiedenis van dit kunstgewrocht van af de stichting tot aan zijne voltooiing, terwijl de toezegging werd gedaan nader op dit onderwerp te zullen terugkomen, ten einde de bijzonderheden van dit monument meer en detail te doen aanschouwen; deze interessante voordracht werd op verzoek van den Voorzitter welwillend ter opname in het Orgaan afgestaan.

De kunstbeschouwing van den heer G. Muller, op verzoek van het Bestuur welwillend verkregen, werd met belangstelling bezichtigd. Deze bestond uit eene fraaie collectie aquarellen, pastel- en crayonteekeningen, door den kunstgever vervaardigd; op algemeen verzoek zullen deze teekeningen gedurende eenige dagen in het Genootschapslokaal worden tentoongesteld.

Ook de kunstbeschouwing van door den heer A. H. Trautweinn vervaardigde gobelins, alsmede van monsters carton pierre, genoot de algemeene belangstelling; deze zullen mede eenige dagen worden geëxposeerd.

Beide heeren ontvingen bij monde van den Voorzitter den dank der Vergadering.

Alsnu kwam ter sprake het voorstel van den heer J. de Quack, in zake de Parijsche tentoonstelling.

Op voorstel van het Bestuur werd na verschillende besprekingen dienaangaande besloten, eene oproeping in *De Opmerker* te plaatsen, waarbij de leden tot deelneming aan een bezoek der tentoonstelling *en corps* worden uitgenoodigd, opdat het Bestuur, in deze gesteund door het gezamenlijk optreden der leden, in staat wordt gesteld, tot het nemen van zoodanige maatregelen, die de reis en het verblijf der leden kunnen veraangenamen en tot nut strekken.

Op een vraag van den heer Heinen of er reeds nu gelegenheid is zich tot deelneming aan te melden, hetgeen toestemmend werd beantwoord, verklaren vier heeren zich daartoe bereid.

Door den heer J. C. di Gazar werd de Vergadering in kennis gesteld met eenige uitbreidingsplannen der Schetsclub, waarbij gerekend wordt op de medewerking van alle leden; op voorstel van den Voorzitter zal deze aangelegenheid op eene volgende vergadering nader worden uitgewerkt.

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

AMERIKAANSCHE HYDRAULISCHE LIFTEN

voor **Hotels, Kantoorgebouwen, Ziekenhuizen** en **Fabrieken.**

FRED. STIELTJES & C°., Keizersgracht 745 Amsterdam.

Behangselpapieren en Zaaldecoratiën.

C. B. SCHNEIDER Leidschestraat 79 **AMSTERDAM.**

ONTVANGEN de nieuwste dessins waaronder dit jaar uitmunten een fraaie Collectie:

GEZONDHEIDSBEHANGSELS „Papiers Peints Sanitaires".

STOFFEN-GOBELIN-BEHANGSELS,

die zoowel geplakt als gespannen kunnen worden en uitmunten door schoone kleuren en teekeningen.

Bijzonder geschikt voor Salons en Trappenhuizen.

„VITRAUPHANIE". Papieren-Glas in lood-imitatie aan één stuk.

De Notaris BROUWERS te *Venlo*, zal op **Maandag den 8 April 1889**, des avonds 7 uren, ten Koffiehuize van den Heer H. VAN GASSELT, aan de Roermondsche Poort te *Venlo*, in het openbaar VERKOOPEN:

Stad Venlo:

6 Kavels BOUWTERREIN, te zamen groot 18.35 Are, gelegen op een der beste standen, tegenover het Stadspark.

JAN HAMER
AMSTERDAM.
KANTOOR: Marnixstraat 402 b h Leidscheplein.
WITTE'S LIFTEN
voor **Stoom-, Hand- en Waterkracht,**
voor Personen, Goederen, Spijzen enz.

WITTE'S Liften onderscheiden zich door eene doeltreffende constructie, zachten en gelijkmatigen gang, grootste zekerheid tegen ongelukken, gemakkelijke behandeling, gering waterverbruik en zeer billijken prijs.

Alle Liften worden onder garantie verkocht.

Een groot aantal Liften voor personen, goederen, spijzen enz., zoowel voor hand- als hydraulische kracht zijn **hier te lande** geplaatst. (1)

Werktuigen voor verschillende industrieën.

DE LINT & C°.
Oostzeedijk 248, Rotterdam
VLOER- en WANDTEGELS,
TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS.
Groote voorraden

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding)
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

Te koop aangeboden.

2 Stoomheimachines			
2 Houtsteekbanken			
1 Cirkel en lintzaagmachine			
1 Railzaag			
50 Kipwagons inhoud	2 M³.	Beide zijden kippend	
24 „	„ 2 M³.		
36 „	„ 1½ M³.		

Alles 90 c.M. spoorwijdte.

Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Stadsrecht* en W. DE JONG, *Breda*.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN,
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN,
LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN**
WEEGWERKTUIGEN.

The Aluminium Co. (Limited)

„CASTNER'S PATENT"

115 Cannon Street, LONDON E. C.

Hereby beg to notify that they have appointed Mr. E. J. W. GEELEN of *Kralingen* (near *Rotterdam*) their sole **agent** for **the Netherlands.**

All communications should be adressed to him.

By order of the Board of Directors.

LONDON, March 1889.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Grassures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

ZWEEDSCH GRANIET
uit de **grooven, Stoomslijperij** en **Polijst inrichting** van de Firma
KESSEL & RÖHL,
te **Berlijn.**
Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 468,
Amsterdam.

Rolluiken
van **Staal** of **Hout** met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.
E. en P. ROTTSIEPER, *Remscheid* (Rijnpruisen).

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

VIER-EN-TWINTIGSTE JAARGANG N°. 14. ZATERDAG 6 APRIL 1889.

De Opmerker

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT Jlz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Drickoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste-Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *ten gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.

ADVERTENTIEN ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.

AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1e. Als gewone leden zijn aangenomen de heeren Jac. Dunker en L. W. R. Wenckebach.

2e. Van af Zondag 7 April zullen in het Genootschapslokaal gedurende eenige dagen worden geëxposeerd de schetsen en aquarellen van den heer G. Muller en eenige gobelins, vervaardigd door den heer A. A. Trautweinn.

3e. Heeren leden, welke van plan zijn dit jaar de Parijsche Tentoonstelling te bezoeken, worden verzocht, hiervan, voor 15 Mei a. s., kennis te geven aan den 1e-Secretaris.

Het doel hiervan is, de leden op te wekken tot het zooveel mogelijk bezoeken der tentoonstelling *en corps*, daar het Bestuur zich voorstelt, indien de noodige overeenstemming wordt verkregen, maatregelen te treffen in het belang der gezamenlijke bezoekers (zie verslag der vergadering van 3 April).

4e. Door het Bestuur der Schetsclub wordt voorgesteld om, bij genoegzame medewerking, de gelegenheid open te stellen tot oefening in het schetsen naar model en het aquarelleeren. Daar hieraan onvermijdelijke onkosten zijn verbonden en de bijeenkomsten dan minstens eenmaal per week zullen plaats hebben, noodigt het Bestuur heeren leden van het Genootschap dringend uit tot dit nuttige doel mede te willen werken en tot lid der Schetsclub toe te treden.

5e. Heeren medewerkers worden verzocht om alles wat de Redactie van het plaatwerk *De Bouwmeester* betreft, in het vervolg te adresseeren aan den heer W. Kromhout Czn., Heerenmarkt 15 Amsterdam.

Namens het Bestuur:
De 2e-Secretaris,
A. C. Boerma.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Vergadering van 3 April 1889.

De Voorzitter opende de vergadering, waarna de notulen werden gelezen goedgekeurd.

Na verschillende mededeelingen verkreeg de heer Th. G. Strengers het woord tot het houden zijner aangekondigde bijdrage. Spreker had zich tot taak gesteld eene beschrijving te geven van den Dom te Keulen. Hij behandelde de geschiedenis van dit kunstgewrocht van af de stichting tot aan zijne voltooiing, terwijl de toezegging werd gedaan nader op dit onderwerp te zullen terugkomen, ten einde de bijzonderheden van dit monument meer en detail te doen aanschouwen; deze interessante voordracht werd op verzoek van den Voorzitter welwillend ter opname in het Orgaan afgestaan.

De kunstbeschouwing van den heer G. Muller, op verzoek van het Bestuur welwillend verkregen, werd met belangstelling bezichtigd. Deze bestond uit eene fraaie collectie aquarellen, pastel- en crayonteekeningen, door den kunstgever vervaardigd; op algemeen verzoek zullen deze teekeningen gedurende eenige dagen in het Genootschapslokaal worden tentoongesteld.

Ook de kunstbeschouwing van door den heer A. H. Trautweinn vervaardigde gobelins, alsmede van monsters carton pierre, genoot de algemeene belangstelling; deze zullen mede eenige dagen worden geëxposeerd.

Beide heeren ontvingen bij monde van den Voorzitter den dank der Vergadering.

Alsnu kwam ter sprake het voorstel van den heer J. de Quack, in zake de Parijsche tentoonstelling.

Op voorstel van het Bestuur werd na verschillende besprekingen dienaangaande besloten, eene oproeping in *De Opmerker* te plaatsen, waarbij de leden tot deelneming aan een bezoek der tentoonstelling *en corps* worden uitgenoodigd, opdat het Bestuur, in deze gesteund door het gezamenlijk optreden der leden, in staat wordt gesteld, tot het nemen van zoodanige maatregelen, die de reis en het verblijf der leden kunnen veraangenamen en tot nut strekken.

Op een vraag van den heer Heinen of er reeds nu gelegenheid is zich tot deelneming aan te melden, hetgeen toestemmend werd beantwoord, verklaren vier heeren zich daartoe bereid.

Door den heer J. C. di Gazar werd de Vergadering in kennis gesteld met eenige uitbreidingsplannen der Schetsclub, waarbij gerekend wordt op de medewerking van alle leden; op voorstel van den Voorzitter zal deze aangelegenheid op eene volgende vergadering nader worden uitgewerkt.

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. of A.

Op de vraag van den Voorzitter of nog iemand iets heeft in 't midden te brengen, nam de heer J. H. Leliman het woord om te protesteeren tegen een ingezonden stuk, voorkomende in *De Opmerker* n°. 13 van 30 Maart ll. en onderteekend door C. Wilh. Nijhoff, lid van A. et A.

Spreker, hoewel protesteerende, erkende met een lofjaal man te doen te hebben, omdat deze zijne stukken niet onder geheimhouding publiceert, niettemin moet hij zich ten ernstigste verzetten tegen de wijze, waarop een feit wordt aangeteekend, waarbij het den schijn heeft iemands vrijheid te willen verkrachten, hetgeen niet bij hem is opgekomen; integendeel, critiek moet vrij zijn, ook hij wenscht niets liever dan critiek.

Hoewel de heer Leliman niet in nadere bijzonderheden wenschte te treden, verzocht hij alleen de volgende woorden in de notulen op te nemen:

„De heer Leliman verscheen ter vergadering om tegen het artikel van den heer Nijhoff te protesteeren, voorkomende in *De Opmerker* dd. 30 Maart ll."

De heer Nijhoff stelde het antwoord van den geachten Eere-voorzitter op zijn ingezonden stukje zeer op prijs. Niettemin bleef hij de woorden betreuren, door den heer J. H. L. in zijn opstel tegen den bewusten criticus gebruikt. Toen hij die woorden in de voordracht, door den heer J. H. L. gehouden, hoorde bezigen, hoopte hij reeds dat ze niet in druk zouden verschijnen; tot zijn leedwezen geschiedde dit echter wel. De geachte Eere-voorzitter betuigt zelfs nu, een week later, geen der gebezigde termen terug te nemen. Spreker heeft zich dus vergist, toen hij dacht dat ze den heer J. H. L. in een oogenblik van boosheid waren ontvallen en dit spijt hem dubbel. Wat den vorm betreft, waarin de Eere-voorzitter heeft gemeend den criticus in zijn opstel te moeten aanspreken, wenscht hij hem het opschrift in herinnering te brengen, dat vele tempels in Duitschland versiert; het luidt: „Dem Wahren, Guten, Schönen.

Nu is *De Opmerker* het orgaan van een vereeniging, die de kunst bevorderlijk tracht te zijn, door deze vier woorden steeds zooveel mogelijk voor oogen te houden. En nu meent hij, dat de door den heer J. H. L. in zijn voordracht en in zijn opstel gebezigde woorden noch waar, goed en schoon zijn, en daarom spijt het hem, zooals hij reeds zeide, dat die woorden gesproken en nog meer dat zij gedrukt zijn.

Mocht echter de heer Leliman blijven meenen dat de onvoorzichtige criticus op zijn plaats moest worden gezet en dat de door hem gebezigde woorden de geijkte waren om dit doel te bereiken, welnu, dan wenscht hij, als de zooveel jongere, te zwijgen met den zucht „De gustibus *est* disputandum."

De heer Leliman meende op hetgeen zooeven gezegd is te moeten constateeren dat de rangregeling van de stukken in *De Opmerker* niet juist of liever vreemd is. De Voorzitter deed hierna opmerken dat het voor de Redactie moeilijk is te beoordeelen welke stukken moeten worden geweigerd. Het vrije woord van de pers moet niet geschonden worden, dat is in 't belang der bouwkunst in 't algemeen; wel wil hij mededeelen dat, wanneer de heer Leliman niet op het bedoelde ingezonden stuk geantwoord had, de discussie daarover door de Redactie zou zijn gesloten geworden.

De heer Leliman vindt hierin aanleiding om nogmaals te verklaren dat hij niets liever wenscht dan critiek.

De heer Jansen stelt er prijs op om als lid der Redactie te verklaren dat hij volkomen instemt met den inhoud van het ingezonden stuk des heeren Nijhoff. In *De Opmerker* moet, naar sprekers gevoelen, de vrijheid van critiek gehandhaafd blijven; indien in deze vrijheid eenige beperking mocht worden gebracht, zou spreker voor verdere medewerking bedanken. De dubbele redactie brengt zeker hare moeilijkheden mede, doch hierin is niets te veranderen.

Ook kan spreker de antipathie des heeren Leliman tegen ongeteekende stukken niet deelen. Hoe gewenscht het strijden met open vizier moge zijn, er kunnen gevallen voorkomen dat er voor een inzender overwegende redenen bestaan om zijn naam te verzwijgen. De Redactie oordeelt in dergelijk geval alleen omtrent de eerlijke bedoelingen van den schrijver en in het hier bedoelde geval was bij de Redactie geen twijfel omtrent de loyauteit van den inzender. Spreker hoopt dat *De Opmerker* nog lang het orgaan moge blijven, waarin vrije gedachtenwisseling voor ieder openstaat.

Niets verder aan de orde zijnde, sluit de Voorzitter de vergadering.

TWEE MEUBELTENTOONSTELLINGEN.
(A. et A.) II.

Wezen wij in ons vorig artikel op het betrekkelijk geringe verschil in artistieke waarde der inzendingen, ter expositie in Felix, hetgeen in het Paleis voor Volksvlijt is tentoongesteld biedt des te meer variatie, zoo in kostbaarheid als in kunstwaarde. De catalogus bevat niet minder dan 116 nummers. Wij zullen ons dan ook, met het oog op ons bestek, ertoe bepalen, alleen datgene te noemen, wat ons stof tot bijzondere opmerkingen gaf.

Zooals men weet, waren ook dit jaar weder, door de vennootschap „Het Handelsmuseum" medailles en diploma's uitgeloofd voor de beste inzendingen; de uitspraak der Jury werd reeds in ons vorig nommer opgenomen. Onder de nietbekroonde inzendingen is echter nog veel, dat, hetzij niet aan de eischen der programma's beantwoordende, of om andere redenen, buiten beoordeeling bleef en niettemin de aandacht der bezoekers ten zeerste waardig is.

Rechts van den ingang is het eerste wat in het oog valt de inzending van J. van Hulzen te Zwolle (n°. 19), een notenhouten salon-ameublement in Italiaansche-Renaissance-stijl. Het geheel maakt een rijken indruk, vooral wegens het vele fijne snijwerk, waarmede het versierd is. Dit snijwerk is goed van teekening, doch niet bijzonder artistiek van uitvoering. De vormen van de verschillende stukken zijn goed ontworpen en de kast is uitstekend van proportie; enkele details konden meer bestudeerd zijn; de stoelpooten zijn wat mager. Aan deze inzending is in de IIe afdeeling eene zilveren medaille toegekend.

Vos & le Grand te Amsterdam hebben met hun zwart gepolitoerd salon-ameublement in afdeeling I de gouden medaille behaald. De totaal-indruk van dit ameublement is zeker hoogst elegant; vooral het salonmeubel is sierlijk van vormen en details, eveneens de stoelen; de eenige bemerking, die wij ons omtrent deze inzending veroorlooven, is de uitvoering van het snijwerk; deze kon artistieker zijn. De vormen herinneren het meest aan het genre Louis XVI, eenigszins vrij opgevat.

In denzelfden stijl ontworpen, die hier in alle opzichten streng is doorgevoerd, is het notenhouten salon-ameublement van E. W. Frederiks te Zutfen. Wij rekenen deze inzending tot het fraaiste wat de verzameling te zien geeft, en het bevreemdt ons daarom, dat er geen bekroning aan is ten deel gevallen. Het ameublement heeft een cachet van voornaamheid, dat slechts in het genre Louis XVI te bereiken is.

Een ander stijlvol geheel biedt het, eveneens onbekroonde, eikenhouten salon-ameublement van C. E. Everaars te Utrecht. Deze inzender heeft oud-Hollandsche motieven gekozen en wel op eene wijze, die geheel verschilt van het vele, dat voor oud-Hollandsch aan den man wordt gebracht en meestal uit Duitsche modelboeken afkomstig is. Bijzonder fraai zijn de tafels en stoelen. De kast zal menigeen „wat stijf" voorkomen; zij is echter uitstekend geprofileerd; alleen vinden wij het jammer dat niet voor de pooten dezelfde hoofdvorm als voor die van de tafel gekozen is; de rustbank (canapé achten we voor dit stuk niet de juiste benaming) is wat schraal.

Minder eenheid biedt het oud-noten salon-ameublement van H. Gerritsen en Zonen te Zwolle (n°. 8, Z. M.) De stoelen en de groote tafel zijn nog het beste; het salonmeubel mist eenheid van stijl en het geheel is niet gedistingeerd.

Erg *bourgeois* is de indruk, dien de inzending van J. Nijholt te Almelo (n°. 11) opwekt. Het is een mengsel van Duitsche en Louis-XVI motieven.

N°. 12, van denzelfden inzender, is veel beter; vooral de stoelen zijn sierlijk van vorm; de salonkast is wat laag; het snijwerk kon beter zijn uitgevoerd.

De tweede inzending van J. van Hulzen te Zwolle (n°. 9), eveneens een notenhouten salon-ameublement, is niet slecht van hoofdvormen; enkele details zijn echter barok.

Aan n°. 13, van E. E. Prins & Co., te Amsterdam is de zilveren medaille toegekend voor het smaakvolst ingericht appartement. Het appartement als geheel kan ons echter niet zoo bijzonder bekoren.

De opzichtige bekleedingsstof der stoelen en de peluche schoorsteenmantel voldoen veel minder dan de chique drapeering van de vensteropening.

Van de meubelen zelf kwamen ons de tafelpooten niet geslaagd voor. Aan het salonmeubel is de bekroning niet gelukkig geplaatst. De pilasters en colonnetten zijn weinig in harmonie met het overige; de stoelen zijn sierlijk van vorm.

E. H. Eckhart te Rotterdam is ditmaal minder gelukkig dan op vorige exposities vertegenwoordigd. Niettemin is de salonkast van zijn notenhouten salonameublement sierlijk gedetailleerd; tafels en stoelen zijn ordinair van vormen; de bekleedingsstof is wat hard van kleuren.

Veel beter is van denzelfden inzender het oud-eikenhouten kamer-ameublement (n°. 20). De oud-Hollandsche vormen zijn hier goed begrepen; profileering en details zijn sierlijk; jammer, dat niet hier en daar wat zwart is aangebracht (B. M.).

Eenvoudig, degelijk en goed van profileering is de inzending van E. E. Prins & C°. te Amsterdam (n°. 26).

Bij n°. 24, van J. G. van Hulzen te Kampen, behoort alleen gewezen te worden op de minder fraaie tafelpooten en op den onpractischen vorm der fauteuils (B. M.).

Het eikenhouten huiskamer-ameublement van E. G. Engelen, eveneens uit Kampen afkomstig, is wat geel van kleur; de dressoir is niet fraai van vorm, het buffet beter, vooral het bovenkastje, stoelen en tafel zijn zwak (B. M.).

Eenvoudig en goed van details is eene soortgelijke inzending van W. C. van Eest te 's-Hage (B. M.).

Te veel versiering daarentegen vertoont de inzending van D. J. Bomhof te Zwolle (n°. 29); de detailleering getuigt niet van een ontwikkelden smaak, de stoelen zijn vrij goed van vorm.

Van n°. 30, afd. IV, eetkamer-ameublement van Haak & Hesselink te Amsterdam, is evenmin veel goeds te zeggen. Ofschoon enkele details niet onverdienstelijk zijn, blijken de vormen niet goed begrepen; op de eene plaats zijn ze te teer, op de andere plaats te zwaar van teekening. De stoelen zijn nog het best, ofschoon opgelijmde pooten voor een ameublement van *f* 600 wel wat armoedig mogen heeten.

De firma E. E. Prins & C°. te Amsterdam is in deze afdeeling met de zilveren medaille bekroond. Het ameublement vertoont Duitsche vormen en is in eikenhout uitgevoerd; detailleering en uitvoering zijn met zorg behandeld; het geheel maakt een uitstekenden indruk.

Ook het eetkamer-ameublement van Vos & le Grand is zeer opmerkelijk. De oud-Hollandsche vormen zijn goed begrepen, vooral de stoelen zijn sierlijk van vorm. De teekening van het vlakornement op de paneelen der buffetdeuren is echter wat bot.

In afdeeling V vraagt de inzending van G. A. van Campen te Amsterdam de aandacht. Dit slaapkamer-ameublement is in notenhout uitgevoerd en mag, zoowel wat hoofdvormen, als wat details en profileering betreft, zeer geslaagd heeten; vooral de stoelen, de ledikanten en de waschtafels zien er smaakvol uit.

Eenvoudig, doch goed van vormen zijn de inzendingen van W. H. Broesterhuizen te Leiden (n°. 34) en van E. W. Frederiks te Zutfen (n°. 38).

Goede vormen geeft ook de inzending van E. E. Prins & Co. te Amsterdam te zien (n°. 41, bekroond met de gouden medaille). Alleen de bekroning van het nachttafeltje kwam ons wat nietig voor.

Vrij goed is ook het ameublement van P. van Bergen te Gennep (n°. 33, zilveren medaille). De bekleedingsstof zouden we rijker wenschen.

In de VIde afdeeling, tweepersoons slaapkamer-ameublement van *f* 700, is geene bekroning toegekend. Er zijn ook slechts twee inzendingen.

Die van Vos & le Grand vertoont eenvoudige doch goede vormen; alleen de vleugels van de toilettafel zijn minder fraai van teekening.

Het ameublement van J. van Hulzen te Zwolle is eveneens goed van vormen. De marmeren plaat, die als achterwand van de waschtafel dienst doet en in omtrek is bewerkt op eene wijze, die aan houtcoupure doet denken, kan niet als een voorbeeld ter navolging genoemd worden.

In afdeeling VII, slaapkamer-ameublementen van *f* 200, is de zilveren medaille toegekend aan de inzending van P. van Bergen te Gennep (n°. 44). Dit ameublement is oud-eikenhout geschilderd en, ofschoon eenvoudig, zeer goed van vormen, beter nog dan het voorgenoemde duurdere ameublement van denzelfden inzender (n°. 33).

Van C. Verweij & F. Holst zijn, in deze afdeeling, niet minder dan 7 ameublementen geëxposeerd (n°. 46—52), waarvan de meeste, wat vorm betreft, sterk op elkander gelijken. Het beste is zeker n°. 46; de vormen hiervan zijn zeer goed, de kleur is nabootsing van oud-eikenhout; n°. 48 is merkwaardig om de bedriegelijke nabootsing van Amerikaansch notenhout. Ongeveer dezelfde vormen eindelijk als laatstgenoemd n°. heeft n°. 51. Het is wit porselein geschilderd, met eenig blauw afgezet en zeer vroolijk van toon.

Afdeeling VIII. Heeren schrijfbureau's van *f* 150. N°. 74 en n°. 76, beiden van J. G. van Hulzen te Kampen, zijn met een zilveren medaille bekroond. Het snijwerk aan n°. 76 is niet fraai.

Goede vormen geven nog te zien n°. 80, van A. M. Randoe te Haarlem, en n°. 64, van P. van Bergen te Gennep; dit laatste heeft een vreemdsoortige beweging van den cilinder, waarvan ons het nut niet duidelijk is.

Het bekroonde damesbureau (afdeeling IX), van D. J. Bomhof te Zwolle (n°. 86), is, evenals de andere inzendingen van dien exposant, wat overladen. Beter beviel ons de inzending van H. Gerritsen en Zonen te Zwolle (n°. 92). Goede vormen geven te zien de n°s. 87 en 88, van W. C. van Eest te 's-Hage, n°. 89 en 90, van E. G. van Engelen te Kampen, n°. 93 en 95, van

J. van Hulzen te Zwolle, en n°. 97, van A. M. Randoe te Haarlem.

In afdeeling X eindelijk is de zilveren medaille toegekend aan E. G. Engelen te Kampen, voor een gemakkelijken stoel van zeer eenvoudige doch goede vormen.

Wij gelooven hiermede het voornaamste van hetgeen er in het „Paleis" te zien is, te hebben bezichtigd. Over het algemeen dunkt ons, dat het gehalte van het tentoongestelde dit jaar beter is dan het vorige jaar. Vooral de ruime deelname van patroons uit provinciesteden en het merkbaar streven van deze laatsten tot verbetering van hun vormenkennis mag als een verblijdend feit worden aangemerkt; de vennootschap „Het Handelsmuseum" zij daarom hulde gebracht, als hebbende door het organiseeren van dergelijke exposities hiertoe den stoot gegeven.

Wij raden ten slotte allen, wien de vaderlandsche kunstnijverheid ter harte gaat, een bezoek aan deze tentoonstelling zeer aan en wenschen den exposanten, behalve de aan sommige ten deel gevallen onderscheidingen, ook een flink financiëel succes toe.

H. G. J.

(A. et A.)

EEN BEZOEK AAN HET ABATTOIR TE AMSTERDAM.

Ruim 30 leden des Genootschaps hadden Zondag l.l. het minder gunstige weer getrotseerd om aan de invitatie des heeren Damen, tot het bezichtigen van het abattoir in de Stadsrietlanden, gevolg te geven.

Menigeen, die aan een ander uiteinde der stad woont, krijgt eerst bij zoo'n uitstapje een recht idee hoe uitgestrekt het bebouwde oppervlak van de hoofdstad tegenwoordig is, en, al is het niet alles goud wat er blinkt, beschouwt toch een gezelschap van uitsluitend bouwkundigen met belangstelling de nieuwe gewrochten der bouwkunst in eene wijk, die men anders zelden bezoekt.

Het café op het abattoir-terrein was het punt van samenkomst. Dit gebouw is tegenover den hoofdingang gelegen, op een ruim plein, en maakt uitwendig met zijn opengewerkte kappen en hooge stoep naar het parterre, een gunstigen indruk.

Binnentredende was menig bezoeker blijkbaar verrast op deze plaats een zoo flinke inrichting aan te treffen; de wanden zijn door de kunstvaardige hand van ons medelid, den heer A. C. Boerma, met tal van toepasselijke voorstellingen gedecoreerd; jammer slechts, dat de versche muren vooral wegens de ruime hoeveelheid tras, waarmede ze zijn opgemetseld, een ongunstigen invloed op het schilderwerk hadden doen gelden.

Van uit het café werd, onder leiding van den heer Damen de tocht door de uitgestrekte gebouwenreeks begonnen. De marktplaatsen, stallen, slachtinrichtingen enz. werden achtereenvolgens met de grootste belangstelling bezichtigd en er was maar één roep over de zeer solide en practische inrichting van alle onderdeelen en over de zorgvolle uitvoering van het werk. Vooral ook trof den bezoeker de reinheid en orde, die overal te bespeuren viel; nergens zou men vermoed hebben, dat op deze plaats wekelijks duizende beesten geslacht werden met al den aankleve van dien.

Zeer voldaan keerde het gezelschap dan ook, na alles bezichtigd te hebben, stadwaarts terug, doch niet dan nadat den heer Damen dank was gebracht voor zijne welwillendheid en men hem had gelukgewenscht met zijn uitstekend geslaagden arbeid, waaraan hij jaren lang met de meeste zorg is werkzaam geweest. Met den wensch, dat dergelijke excursies tot het bezichtigen van belangrijke bouwwerken meer mochten plaatsvinden, werd algemeen ingestemd.

(A. et A.)

INGEZONDEN.

Amsterdam, 4 April 1889.

Mijnheer de Redacteur,

In *De Opmerker* van 30 Maart jl. komt een kort verslag voor van de laatstgehouden vergadering van de Vereeniging Bouwkunst en Vriendschap te Rotterdam. De verslaggever deelt daarin mede, dat de heer A. E. Braat, handelaar in bouwmaterialen te Rotterdam, eene bespreking heeft gehouden over de wijze van keuren van portland-cement en tras; verder werden door spreker enkele proefnemingen gedaan, waaruit bleek, dat tot de beste soorten portland-cement het merk Josson en tot de beste trassoorten die van Andernach behooren.

De hoedanigheid van beide cementen buiten beschouwing latende, vind ik het noodig eraan toe te voegen, dat het de heer B. zelf is, die in Nederland voor beide bouwmaterialen als hoofdagent fungeert, en dat genoemde heer dus niet als onpartijdig proefnemer en beoordeelaar beschouwd mag worden. Hoe de heer B. over den heer Reesse dacht, vroeger portlandcementfabrikant te Delfzijl, die op dezelfde wijze eigen fabrikaat aanbeval, zal deze heer zich nog wel herinneren. Het komt mijns inziens dan ook niet te pas dat een agent de gelegenheid wordt gegeven om in een bouwkundige vereeniging reclame te maken voor eigen waar. Ten eerste is het niet een ieder gegeven om in het openbaar te spreken en ten tweede zal B. en V. toch wel aan iederen fabrikant of agent de gelegenheid openstellen tot dezelfde proefnemingen, daar, naar ik geloof, dan het een al beter zijn zal dan het andere.

Gaarne zou ik dus het Bestuur van het Genootschap A. et A. in overweging willen geven dergelijke verslagen zooveel mogelijk te weren.

Het goede voorbeeld, door het Genootschap, in dergelijke gevallen, reeds meermalen gegeven, geeft het daartoe allereerst het recht.

Een Onpartijdige.

Ofschoon wij de meening van den geachten inzender, wat de zaak zelve betreft, deelen, moeten wij hem doen opmerken, dat het opnemen van een verslag nog niet in zich sluit dat de Redactie met al hetgeen in dergelijke verslagen dikwijls beweerd wordt, instemt.

Wij publiceeren deze verslagen zooals ze ons worden toegezonden, zonder commentaar, alleen met het doel om onze lezers eenigszins op de hoogte te houden van hetgeen in verschillende bijeenkomsten van bouwkundigen verhandeld wordt.

De Redactie van A. et A.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

Afdeeling Groningen.

Vergadering van Vrijdag 22 Maart 1889.

De Voorzitter opent de vergadering, waarna de notulen der vorige worden gelezen en goedgekeurd. De heeren Molenaar, Bach en De Vries, leeraren aan de school »Minerva", worden bedankt voor hetgeen ze hebben bijgedragen tot de kunstbeschouwing op Zondag 24 Februari jl.

Hierna worden de rapporten betreffende de vragen, door de Maatschappij gesteld, gelezen en besproken. Na eenige discussie wordt besloten deze goed te keuren.

Tijdens de vergadering maakte men kennis met het plaatwerk *Entwürfe Moderner Möbel* von Anton Huber, door den heer Riepma ter bezichtiging aangeboden. De heer Molenaar beloofde moeite te doen tegen een volgende vergadering het groote plaatwerk van Ragueuet ter bezichtiging te stellen. Daarna wordt de vergadering gesloten.

Afdeeling Leiden en Omstreken.

Vergadering van 28 Maart 1889.

De 158ste vergadering werd voorafgegaan door eene kunstbeschouwing van het plaatwerk »*Matériaux et Documents d'Architecture et de Sculpture* par A. Ragueuet", door den heer J. P. de Koning welwillend beschikbaar gesteld, waarvoor hem bij de opening der vergadering een woord van dank werd gebracht.

Na het lezen van de notulen der vorige vergadering, die onveranderd werden goedgekeurd, werd het woord gegeven aan den heer J. Roem, die het een en ander wenschte mede te deelen over granito- en parketvloeren.

Door tusschenkomst van den heer Theod. Ferd. Bierhorst, te Haarlem, bracht de heer Roem een monster granitovloer van vuurvaste constructie ter tafel, vervaardigd naar het systeem Mounier. Dit granito bestaat uit cement, hardsteen en wit, zwart en rood marmer. Na verklaring der wijze van bewerking dezer vloeren wees spreker erop, dat het vlechtwerk van stafijzertjes, in de vloeren gewerkt, het draagvermogen daarvan enorm vergroot. Bij eene dikte van 4 cM. gelegd op een balklaag, waarvan de binten 1 meter hart op hart liggen, heeft het een draagvermogen van 1000 KG. Dit granito met vlechtwerk wordt ook gebezigd voor afscheidingen, lambriseeringen enz. Bij een tamelijke hoeveelheid kost het ongeveer *f* 6 per M².

Vervolgens liet de heer Roem een monster parketvloer zien, samengesteld uit eiken- en beukenhout. Het beukenhout, dat nog al zacht is, wordt gekookt om de sappen uit te drijven en vervolgens geïmpregneerd; daardoor wordt het beukenhout hard en kan het in vereeniging met het eikenhout gebezigd worden. Het verschil in tint geeft een zeer aangenamen indruk en voldoet als parketvloer zeer goed.

Nadat nog het tapijt-parket was bezichtigd en besproken, werd de heer Roem dankgezegd voor zijne belangrijke mededeelingen.

Omreden bij de beschouwing van de monsters parketvloeren, ook aan de duurzaamheid groote aandacht was geschonken, wenschte de heer P. J. Groen in het midden te brengen, dat bij hem sierlijkheid, maar niet duurzaamheid op den voorgrond staat. In iedere vergadering worden er middelen medegedeeld, die hout enz. tegen bederf behoeden en worden de meest uiteenloopende zaken behandeld en onder de aandacht gebracht, alles baseerende op *duurzaamheid*. Moet alles zoo degelijk en solide zijn, dat verslijten of bederven niet denkbaar is, waar moet het dan, vroeg de heer Groen, met de industrie heen. Wordt daardoor de werkman niet indirect benadeeld en de werkeloosheid bevorderd? In deze beschouwing vond de heer Groen ondersteuning bij den heer Ad. Verhoog, maar bestrijding bij den Voorzitter, den heer W. Kok, die met 't oog op 't algemeen belang, die zienswijze niet was toegedaan.

Alsnu wordt aan de orde gesteld het punt der agenda, vermeld als: »Het zien", een praatje door den heer Adᵉ. J. van Achterberg.

Spreker ving aan met eene algemeene beschouwing over het zien en het oog, en wenschte een juist denkbeeld te geven van de verschillende deelen van het oog en van de diensten, welke die deelen verrichten. Hij wees onder meer op de verschillende uitdrukkingen, welke onderscheidene standen der oogen teweegbrengen en helderde dit door duidelijke teekeningen op.

Met behulp van eene teekening, waarop de doorsnede van het oog, eenige malen vergroot, was aangegeven, werd door spreker de werking van het netvlies verklaard, de verziendheid en bijziendheid behandeld en daarna de werking van het licht en de kleuren besproken. Vervolgens besprak de heer Achterberg de gezichtsbegoochelingen, alles opgehelderd door zeer juiste en duidelijke teekeningen, om ten slotte stil te staan bij het zien van decoratief schilderwerk, schilderijen, diorama's enz.

Na dankzegging aan spreker voor zijne belangrijke voordracht, stelde de Voorzitter, namens het Bestuur, een viertal onderwerpen voor een prijsvraag voor: 1°. torenspits, 2°. hoofdingang van een rechtsgebouw, 3°. restauratietent, 4°. twee gevels voor een hoekhuis. Op voorstel van den heer Lancel werd met algemeene stemmen besloten eene prijsvraag uit te schrijven voor het ontwerp van een restauratietent. Op eene volgende vergadering zal het programma der prijsvraag aan de goedkeuring onderworpen worden.

Door het Bestuur werd medegedeeld dat de heer K. de Boer Hz. bedankt heeft als lid der Commissie, bedoeld bij art. 53 der wet van de Maatschappij. Nadat besloten was voorloopig niet tot een nieuwe benoeming over te gaan, werd den Secretaris verzocht den heer De Boer eene dankbetuiging te zenden voor de bemoeiingen, in die Commissie verricht.

Nadat het programma der prijsvraag, uitgeschreven door de Afdeeling 's-Hage, den leden was ter hand gesteld, werden tot nieuwe leden toegelaten de heeren C. Filippo en C. Tillekes.

In de brievenbus werd de vraag gevonden:

»Wat is beter: bij het verbinden van een privaatkolk met het riool, deze mouding op ± 10 cM. afstand boven den bodem der kolk te beginnen of het riool met den bodem van de kolk gelijk te leggen? Wat leert de ondervinding hieromtrent?"

De heeren J. L. Planjer en Iz. van der Kamp zullen die vraag, daartoe uitgenoodigd, op de volgende vergadering beantwoorden.

Ten slotte vroeg de heer Van Achterberg of het op den weg der Afdeeling ligt, om bij het Hoofdbestuur der Maatschappij aan te dringen dat het zich in contact stelt met het Bestuur van het Werkliedenverbond, om het program voor het Vakonderwijs te steunen.

Het Bestuur wenscht gaarne deze zaak te overwegen en verzocht den heer Van Achterberg de eerstkomende bestuursvergadering bij te wonen, teneinde de zaak nader te formuleeren.

Wegens het vergevorderde uur moest het jaarverslag van den Secretaris en de behandeling der vraag »trekken van behangdeuren" tot de vergadering in April worden uitgesteld en sloot de Voorzitter de bijeenkomst.

VEREENIGING ARTI ET INDUSTRIAE TE 's-GRAVENHAGE.

Vergadering van Zaterdag 30 Maart 1889.

Door afwezigheid van Voorzitter en Secretaris werd de vergadering geopend door den Vice-voorzitter en werden de notulen gelezen door den Penningmeester.

Van den heer Van Vliet was een uitnoodiging ontvangen tot het bijwonen van een openbare les van de Vereeniging tot instandhouding van de Blinden-werkinrichting te 's-Gravenhage, te houden op Maandag 1 April 1889.

Daarna hield de heer H. L. Boersma een voordracht over huisvlijt. Door velen wordt huisvlijt slechts beschouwd als een geschikte bezigheid voor kinderen tot het verkrijgen van eenige handigheid.

Zeker kan huisvlijt in het onderwijs een gewichtige rol vervullen en op verschillend gebied goede resultaten afwerpen; spreker was van oordeel dat huisvlijt, op de school onderwezen, zich niet verder moest uitstrekken dan tot knoopen, vlechten, kerfsnijwerk en dergelijken, zonder dat er ambachtonderwijs van moest worden gemaakt. Afgescheiden van het onderwijs kende spreker echter aan huisvlijt een zeer verheven strekking toe.

In Noorwegen, Zweden, Finland enz., landen, waar de nachten en avonden lang zijn, is huisvlijt zeer populair; het wordt daar niet alleen als verpoozing voor kinderen, maar ook door volwassenen, uitgeoefend en productief gemaakt.

Door den beperkten werktijd van vele werklieden, en vooral van hen, die op fabrieken meestal een zeer eentonigen arbeid verrichten, en intellectueel niet genoeg ontwikkeld zijn om hun vrijen tijd voor lectuur te besteden, ontstaan zoowel voor de personen als voor de maatschappij zeer ongewenschte toestanden. De heer Boersma was van oordeel, dat het beoefenen van huisvlijt in deze toestanden veel verbetering zou kunnen brengen.

Als de werkman na zijn dagtaak thuiskomt en daar een bezigheid vindt, naar vrije keus, waar hij met lust aan werken en zoodoende buiten zijn gewoon loon nog iets verdienen kan, dan zal het te huis voor hem meer aantrekkelijkheid verkrijgen, zullen kroegen en minder gewenschte bijeenkomsten zeer zeker minder bezocht worden, en daardoor het zedelijk leven van den man en zijn gezin worden verhoogd.

De vraag of voor huisvlijt teekenen niet als uitgangspunt moet worden beschouwd, opende een levendig debat. Aan de zijde van den heer Boersma meende men, dat men niet te ver moest gaan met onderwijs in teekenen, om zoodoende een meer oorspronkelijk karakter te behouden.

De omstandigheid dat men bij kinderen een jeugdig frisch opmerkingsvermogen waarneemt, dat men bij oudere lieden mist; de als 't ware jeugdige wijze van zien van inlandsche volksstammen, die men vindt in hunne origineele producten, en dit te zamen vergeleken met de vele werkelijk leerrijke voorwerpen van een meer ontwikkelde maatschappij, waar teekenen hoog staat aangeschreven, gaf aanleiding tot die bewering.

Van de andere zijde werd juist uit deze voorthrengselen een vervoordeeling voor deze stelling gevonden. Alle inlandsche producten, bijvoorbeeld op 't gebied van houtsnijden, dragen een zeer sprekend karakter; dit werd toegeschreven aan de overlevering van vader op zoon, ontstaan door gebrek aan kennis van teekenen en daardoor gebrek aan kennis om iets te ontwerpen.

Na nog eenige bespreking over en weer, waarbij eerstgenoemde opvatting merkbaar den meesten bijval vond, stelde spreker als résumé van zijne bespreking de vraag: zal huisvlijt verder op de agenda van Arti et Industriae voorkomen? Zoo ja, dan verklaart de Vereeniging tevens als haar gevoelen dat huisvlijt tot kunstindustrie behoort. Door het late uur werd het stemmen over deze vraag tot een volgende vergadering uitgesteld.

Door den heer Boersma waren tusschentijds een zeer interessante collectie voortbrengselen van huisvlijt, uit het Museum te Haarlem, en eenige boekwerken op dat gebied, uit de Koninklijke bibliotheek alhier, ter bezichtiging gegeven.

Na een woord van dank aan den heer Boersma, werd de vergadering gesloten.

VEREENIGING »ARCHITECTURA" TE 'S-GRAVENHAGE.

Vergadering van Woensdag den 3den April 1889.

Deze vergadering, bijgewoond door vele leden en tal van genoodigden, werd door den Vice-voorzitter geopend, waarna de notulen der voorgaande bijeenkomst werden goedgekeurd. Ingekomen was een schrijven van de Commissie voor het onlangs opgerichte Museum van Kunstnijverheid te 's-Gravenhage, waarbij steun en medewerking wordt gevraagd voor deze hoogst belangrijke zaak. Aan dit verzoek, met instemming ontvangen, zal gaarne en zooveel mogelijk worden voldaan.

Van de Vereeniging tot bevordering der Bouwkunst te Groningen was een aantal exemplaren ontvangen van het programma der prijsvraag voor een *Kalender-schild*, welke stukken ter beschikking van belangstellenden werden gesteld. Vervolgens werd de heer J. Brouwer als gewoon lid aangenomen, terwijl de heer F. A. Bodde als zoodanig werd geïnstalleerd. Ook de Vereeniging *Arti et Industriae* hierterstede trad als lid van *Architectura* toe, hetgeen den Voorzitter aanleiding gaf eenige sympathieke woorden te richten tot den heer N. van Vliet, lid van A. et I., en hem te verzoeken het gesprokene aan zijne Vereeniging te willen overbrengen, hetwelk welwillend werd toegestaan.

Na eene kleine pauze werd den heer N. van Vliet, lid der Haagsche firma W. F. van Vliet, het woord gegeven tot het houden van eene zeer aangename en leerrijke verhandeling over het mandenmakers-bedrijf, omvattende de verschillende bewerkingen van *teen*, *rotan*, *bamboe* en andere vezelstoffen.

Na een zaakrijk historisch overzicht van het vak beschreef de heer Van Vliet het verkrijgen der grondstoffen en stelde eenige der toebereidingen, als schillen, splijten en schaven aanschouwelijk voor; ook het buigen van rotan en bamboe werd getoond en eenige kleine voorwerpen werden vervaardigd, terwijl tal van monsters onder de aanwezigen circuleerden en verscheidene grootere voorwerpen als stoelen en ander vlechtwerk bezichtigd werden.

Spreker wees erop, hoe van bamboe sterke en tevens lichtverplaatsbare ladders vervaardigd worden en, wanneer de invoer beter zal geregeld zijn, ook zeer goed bamboe-steigerpalen met succes zijn toe te passen. Nog werd een teekening ter bezichtiging gesteld, waarnaar eene afscheiding op de Parijsche tentoonstelling, tusschen de Hollandsche en aangrenzende afdeeling zal worden vervaardigd.

Deze belangwekkende voordracht werd met veel belangstelling gevolgd en den heer Van Vliet werd door den Voorzitter hartelijk dank gebracht voor de zorgen daaraan besteed.

Reeds voor het openen der vergadering en na het houden der voordracht had eene kunstbeschouwing plaats, bestaande in: *Etsen van Nederlandsche schilders*, aangeboden door den heer E. F. Ehnle; de laatst-verschenen aflevering van *De Bouwmeester* en de 2e aflevering van *l'Exposition de Paris en* 1889.

Door de heeren Croiset van Uchelen en Ehnle waren eenige monsters ter vergadering gebracht van machinaal georneerde (gestoken) lijsten van grenenhout, afkomstig uit de fabriek van de firma Köster te Heide, in Holstein.

Onder dankzegging aan leden en genoodigden voor hunne tegenwoordigheid, werd de vergadering gesloten.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

ROTTERDAM. Volgens een prospectus, dat tot dusver slechts in zeer engen kring is verspreid, bestaat hierterstede het voornemen, eene Maatschappij tot electrische verlichting en centrale verwarming op te richten, onder directie van den heer Jules Herckenrath, terwijl de heeren C. Sauerbier, J. von Lindern, J. C. van Wijk en Mr. S. H. Muntz als commissarissen zullen optreden.

Deze Maatschappij zal in de eerste plaats de concessie exploiteeren van de panden, welke thans in den »Muizenpokler" aan den Westzeedijk in aanbouw zijn, om vervolgens haren werkkring ook over andere gedeelten van deze gemeente uit te breiden.

LEIDEN. De heer C. J. Leembruggen, fabrikant alhier, heeft zijne vaderstad verrast met de schenking van een kapitaal doek van Jan Steen, van wiens hand het Gemeentemuseum tot dusver geen enkel stuk bezat.

De heeren P. H. van der Kellen en Bredius vonden het met Dr. Bode te Berlijn, den kenner bij uitnemendheid van Oud-Nederlandsche kunst, die het stuk te Parijs zag, eene heerlijke aanwinst voor genoemd museum.

Het stuk stelt voor de achterhaling van Rachel door Laban, haar vader, wiens afgodsbeeldjes zij, met Jacob wegtrekkende medegenomen had.

Het feit dat het niet in het gewone genre van Jan Steen geschilderd is, maakt het dubbel merkwaardig en zeldzaam, daar het de veelzijdigheid van zijn talent toont.

In de nieuwe kunstzaal, die achter het Stedelijk Museum verrijzen zal, zal het gewis eene eereplaats innemen en een blijvend getuigenis zijn van des heeren Leembruggen's liefde voor zijn vaderstad.

VLISSINGEN. In de laatste zitting van den Gemeenteraad werd mededeeling gedaan, dat de Minister van waterstaat, handel en nijverheid — met intrekking der beschikking van 28 December 1887 nº. 21 — aan den heer W. H. Martin, ingenieur te Vlissingen, vergunning heeft verleend tot het aanleggen en exploiteeren van een aanleg- en wandelsteiger aan het strand, tegenover het *Grand Hotel*.

— Blijkens achterstaande advertentie heeft de Jury van beoordeeling der ontwerpen voor een burgerweeshuis te Kampen de ontwerpen *Schilda* en *Geen toren* respectievelijk den 1en en 2en prijs waardig gekeurd.

— Men schrijft aan *De Ingenieur* uit Elandsfontein (bij Johannesburg in de Transvaal):

Het personeel voor de uitvoering van den stoomtram Johannesburg—Boksburg bestaat nu uit de heeren M. E. de Wildt, sectie-ingenieur te Elandsfontein, E. Thiange, tijd. adjunct-ingenieur, afdeelingschef van het 1e gedeelte, standplaats Joh'y bij Johannesburg, A. G. A. van Eelde, adj. ingenieur, afdeelingschef van het 2e gedeelte, ter standplaats Elandsfontein (Germiston).

Te Johannesburg doet verder dienst de tijd. opzichter K. Hartog, te Elandsfontein de opzichter L. J. Looisen.

9 Maart heeft de aanbesteding plaats voor eene beambtenwoning met bureau's te Johannesburg; deze zal 1 Mei gereed zijn, en dan zal het bureau van Elandsfontein hoofdzakelijk daarheen worden overgeplaatst.

De opnemingsbrigade voor den stoomtramweg Johannesburg—Krügersdorp onder den adjunt-ingenieur A. van Lennep, gaat intusschen vooruit en met Mei a. s., als de Volksraad over die lijn een beslissing moet nemen, zullen de plannen waarschijnlijk gereed kunnen zijn.

PERSONALIA.

— Door het Gemeentebestuur te Arnhem zijn tot buitengewoon opzichter aangesteld de heeren H. van Lingen te Oosterbeek en W. Camman te Alphen, de eerste voor den bouw van Musis Sacrum en de tweede voor het maken van plannen tot verbouwing van het gemeentehuis en den bouw eener meisjesschool.

— De civiel-ingenieur K. Burger, te Nijmegen, is benoemd tot ingenieur der »Holländische Landwirthschaftliche Gesellschaft" te Versecz in Zuid-Hongarije.

— De adjunct-ingenieur bij de Ned. Zuid-Afrikaansche Spoorwegmaatschappij J. F. L. van Hasselt, is, naar wij vernemen, onlangs naar Pretoria vertrokken.

Tevens vernemen wij dat, met ingang van 1 Maart, bij dezelfde Maatschappij tot tijdelijk opzichter, standplaats Johannesburg, benoemd is de heer K. Hartog.

— De Gemeenteraad te Delft heeft den heer Nienhuis, thans eerste opzichter der gemeentereiniging, tot directeur van dien tak van dienst benoemd.

— Aan den opzichter 3de klasse bij de Staatsspoorwegen P. van der Heijden is een tweejarig verlof naar Europa, wegens ziekte, verleend.

— Tot adspirant-ingenieur bij den waterstaat in Ned.-Indië zijn benoemd de civiel-ingenieurs K. F. H. Roos, J. T. P. J. Straatman en J. C. van Aalst.

Voorts is gesteld ter beschikking van den directeur der burgerlijke openbare werken, om daarbij werkzaam te worden gesteld, G. F. M. H. de Pelser Berensberg.

VACANTE BETREKKINGEN.

— Leeraar in het hand- en rechtlijnig teekenen aan de Rijks hoogere burgerschool te Zwolle, jaarwedde *f* 1500. Sollicitanten moeten zich vóór 11 April e. k. aanmelden bij Dr. W. B. J. Van Eyk, te 's-Hage.

CORRESPONDENTIE.

Tot ons leedwezen moet, wegens overvloed van stof, het vervolg der »Reisindrukken" andermaal uitgesteld worden.

ADVERTENTIEN.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM*, zullen **Dinsdag 16 April 1889**, 's voormiddags 11½ uur, in het openbaar, ten Gemeentehuize **aanbesteden**:

Bestek Nº. 26B.

Het verrichten van een aanmerkelijke verbouwing aan den Schouwburg.

Inlichtingen worden alle werkdagen, tot den dag der aanbesteding, tusschen 9 en 12 en tusschen 2 en 4 uur, gegeven aan den Schouwburg (zich aan te melden bij den Concierge), alwaar de aanwijzing op Dinsdag 9 April a. s., 's voormiddags 11 ure, zal worden gehouden; bestek met gezegeld inschrijvingsbiljet en 7 teekeningen tegen betaling van *f* **1.50** per stel ter Secretarie verkrijgbaar.

Bouwterrein te VENLOO.

Aan den Roermondschen weg zijn eenige **good gelegen BOUWTERREINEN** te koop, zeer geschikt voor den bouw van heerenhuizen.

Te bevragen bij den Mr. Timmerman H. VAN GASSELT, te *Venlo*.

De Jury voor de beoordeeling van een **Prijsvraag voor een nieuw Burgerweeshuis te Kampen** maakt bekend: dat zij heeft voorgesteld aan het ontwerp **Schilda** een **prijs** en aan het ontwerp **Geen Toren** een **premie** toe te kennen. De verschillende ontwerpen zullen tentoongesteld worden van 10—17 April in de groote Teekenzaal op de H. B. School te *KAMPEN*.

STOOMBOOT.

De INGENIEUR van DELFLAND te *DELFT* **vraagt prijsopgave vóór 15 April a. s.** voor het ***in gebruik stellen van een Sleepboot, tot het slepen van bakken naar de hoofden aan het Noorderstrand.***

Indiensttreding op 29 April 1889.

Inlichtingen worden verstrekt aan het Gemeenlandshuis te *Delft*.

Aanbesteding.

Het R. K. PAR. KERKBESTUUR V. H. ALLERH. HART V. JESUS, v. Oldenbarneveldtstraat te *Rotterdam*, is voornemens aan te besteden op **Dinsdag 16 April a. s.**, des middags ten 12 ure, in het *Zuid-Hollandsch Koffiehuis* aldaar:

de Vergrooting van KERK en SACRISTIE met annexe lokalen.

Bestek en teekeningen liggen ter inzage in voornoemd Koffiehuis, terwijl het bestek à *f* 1.— en een stel afdrukken der teekeningen (schaal 1 : 100) à *f* 2.50 te verkrijgen zijn bij de Boekh. E. DE BONT & Zn. te *Rotterdam*. Aanwijzing in loco op Dinsdag 9 April des middags ten 12 ure. Inlichtingen geeft de Architect E. J. MARGRY, te *Rotterdam*.

Aanbesteding.

Op **Woensdag 10 April** des voormiddags ten 11 uur, in het *Centraal-Gebouw* te *Arnhem* zal door den Architect D. GELSSBEEK MOLENAAR, publiek worden **aanbesteed**:

Het bouwen eener MACHINEFABRIEK aan de zuidzijde van den Rijn voor rekening van den Heer R. H. HAENTJENS.

Het bestek is ad 50 Cent verkrijgbaar bij de Boekhandelaren GEBR. COHEN, Rijnstraat, *Arnhem*.

Teekeningen liggen ter inzage in voornoemd locaal.

Aanwijzing loco terrein Maandag 8 April, voormiddag 10 uur.

AANBESTEDING.

Op **Donderdag 18 April 1889** te 1 uur n.m. zal in het Logement en Koffiehuis »DEN BURCHT" te *HELDER*, door de *Nederlandsche Dierkundige Vereeniging* worden **aanbesteed**:

Het bouwen van een ZOOLOGISCH STATION met BOVENWONING voor den Directeur.

Het Bestek met 6 teekeningen is ad *f* 2.— per stel, benevens verdere inlichtingen, bij den ondergeteekende te verkrijgen.

Aanwijzing in loco op Donderdag 11 April 1889, te 1 uur n.m.

Leiden, 4 April 1889.

De Architect,
W. KOK.

POLYCHROOM- of LAVA-CEMENT
in alle steenkleuren voor binnen- en buitenbepleistering.
Vrij van scheuren en uitwaseming, tegen den invloed van het weer bestand.
Voor binnenwerk reeds na 4 weken te beschilderen.
(Zie *De Opmerker* van 7 Febr. 1885 en 30 Juli 1887)
bij **THEOD. FERD. BIERHORST, te Haarlem.**

Vuurvaste Wanden, Plafonds en Gewelven,
naar systeem MONIER en RABITZ.
3 à 5 dm. dik, vrij van scheuren, vocht en huiszwam; vrijdragend.
Zekerheid tegen brandgevaar. Spoedige oplevering.
Geluidafsluitende ISOLEERWANDEN tegen vochtige muren enz.
Parquet Hydrofuge, Eiken- en Beukenhouten Parquet
van af fl. 4 per M².
Marmer-Mozaïek, Granito, Terrazzo, Kunstmarmer enz.

Te koop aangeboden.

2 Stoomheimachines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag
50 Kipwagons inhoud 2 M³.
24 " " 2 M³.
36 " " 1½ M³.
Beide zijden kippend
Alles 90 c.M. spoorwijdte.

Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Sliedrecht* en W. DE JONG, *Breda*.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 15 April 1889**, des middags te 12 uur, op het Raadhuis, in het openbaar **aanbesteden**:

a. **Het vernieuwen van de Brug No. 67 over de Prinsengracht bij de Leidschegracht en bijbehoorende werken.**

b. **De levering van bijna 18 ton Balkijzer voor de brug No. 67 over de Prinsengracht bij de Leidschegracht.**

c. **Het verrichten van eenige herstellingen en vernieuwingen aan — benevens het onderhouden gedurende het jaar 1889, van:**
de Huizen, Torens, Poorten enz.; de Gebouwen ten behoeve van het Onderwijs, van de Politie, der Brandweer, benevens die op de algemeene Begraafplaatsen.

d. **Het verrichten van baggerwerken in grachten, slooten en balkhavens binnen de gemeente Amsterdam, gedurende het jaar 1889.**

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Stadsdrukkerij, tegen betaling van *f* 0.90 voor de sub *a* (met één teekening), *f* 0.50 voor de sub *b* (met één teekening aangehecht), *f* 1 voor de sub *c* en *f* 0.25 voor de sub *d* genoemde.

Inlichtingen worden gegeven voor de sub *a* en *b* genoemde ten kantore van den Stads-Architect op het Raadhuis, kamers Nos. 96, 101 en 102, voor de sub *c* genoemde ten kantore van den Stads-Architect aan den Stadstimmertuin, en voor de sub *d* genoemde op het Bureau der Stadsreiniging, op den Oudezijds Voorburgwal No. 209, des voormiddags van 10—12 voor de sub *c* en *d* en des voormiddags van 11—1 uur voor de sub *a* en *b* genoemde, gedurende de week, welke der besteding voorafgaat.

Burgemeester en Wethouders voornoemd:
VAN TIENHOVEN,
De Secretaris,
LE JOLLE.

Amsterdam, 30 Maart 1889.

ZWEEDSCH GRANIET

uit de **groeven, Stoomslijperij** en **Polijstinrichting** van de Firma

KESSEL & RÖHL,
te **Berlijn.**

Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 468,
Amsterdam.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN *SCHIEDAM*, zijn voornemens op **Donderdag, den 18 April a. s.**, des middags ten **12 ure**, ten Raadhuize aldaar, in het openbaar **aan te besteden**:

De levering van Bouwmaterialen in 8 perceelen, als:
Vlakke Straatklinkers;
Scherp Rivierzand;
Trottoirbanden;
Keijen;
Houtwaren (in drie perceelen) en Steenslag.

Het **bestek** ligt **dagelijks**, met uitzondering van den Zondag, voor de belanghebbenden ter inzage op de Stads-timmerwerf en is, tegen betaling van **25 Cents**, op de Gemeente-Secretarie verkrijgbaar.

Schiedam, den 29 Maart 1888.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
P. J. VAN DIJK VAN MATENESSE.
De Secretaris,
A. W. MULDER.

De Amerikaansche
„New Paragon" Schoolbanken
en ANDREW'S **BANKEN** en **STOELEN** met opslaande Zittingen voor **Scholen**, **Kerkgebouwen** en **Schouwburgen**, uitsluitend verkrijgbaar bij

FRED. STIELTJES & Cº.
Keizersgracht 745,
AMSTERDAM.

Duizenden in gebruik in Nederland, waarvan attesten ter inzage.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
AGENTEN
der Société Anonyme des Carrières de Porphyre de Quenast"
EN
der „*Société* des Carrières de Lessines."
LEVERANCIERS van FAUCONVALKEIEN.
ZUIDBLAAK Nº. 8.

Gebr. VAN DER VLIET,
IJZERHANDELAARS te *AMSTERDAM*.
Staaf-, Plaat-, Band-, Hoek- en T-IJzer enz.
Steeds voorhanden:
BALK-IJZER in verschillende profielen en lengten.
Vijlen en **gegoten Staal** uit de fabriek van Gebr. BÖHLER & Co. te Weenen, alsmede **GLOBE Hoefnagels** met afgewerkte punten en onder garantie tegen splijten.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,
in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen, Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.

Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.**, Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS C.Ozn.**, Bakkerstraat F 62 te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

JAN HAMER
AMSTERDAM.
KANTOOR: Marnixstraat 402 b/h Leidscheplein.
Boyle's Luchtpomp-ventilators.
Boyle's Kappen,
voor slechttrekkende Schoorsteenen.
BOYLE'S SCHOORSTEENKAPPEN,
tegen valwinden enz. enz.
Vereischen geen toezicht, hebben geen beweegbare deelen, voorkomen terugslag in den koker, werken met de meeste gelijkmatigheid in ieder jaargetijde, hebben eene **veel grootere capaciteit dan ieder andere ventilator.**
Deze toestellen zijn op verschillende **RIJKS-, GEMEENTE-** en **PARTICULIERE** gebouwen **hier te lande** geplaatst. (2)
Werktuigen voor verschillende industrieën.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

Rolluiken
van **Staal** of **Hout** met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.
E. en P. ROTTSIEPER, *Bennebroek* (Rijnspruiten).

JAN VAN DER POT, Scheepmakershaven N°. 3, Rotterdam.
De eenigste Kyaniseerinrichting, waar ook des winters wordt doorgewerkt.
Het **kyaniseeren** is het eenigste afdoende middel tegen **verrotting** en **zwam.** De bewerking geschiedt geheel **reuk-** en **kleurloos.** Desverlangd bijlevering van hout.
Prima Engelsche Portland-cement merk „Wallsend"
van uitmuntende kwaliteit en tegen concurreerende prijzen.
Belgische kluit- en hydraulische kalk.
Billijke prijzen en vrachten.
Prospectussen en prijscouranten worden op aanvraag franco toegezonden.
Gelieve op voornaam en adres te letten.

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880. — **Gouden Medaille** Amsterdam 1883. — **Bekroond:** Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.
JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.
FABRIEK VAN
Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek, Kunstmarmer en **Cementuitvoeringen.**
Succursales. **Amsterdam, Weenen, London, Boston.**
Opgericht 1830.
Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, Amsterdam,
Heerengracht, bij de Oude Spiegelstraat n°. 335.

CARBOLINEUM EXCELSIOR is het BESTE Houtbederfwerend middel.
FRED. STIELTJES & C°. Amsterdam.

Behangselpapieren en Zaaldecoratiën.
C. B. SCHNEIDER Leidschestraat 79 **AMSTERDAM.**
ONTVANGEN de nieuwste dessins waaronder dit jaar uitmunten een fraaie Collectie:
GEZONDHEIDSBEHANGSELS „Papiers Peints Sanitaires".
STOFFEN-GOBELIN-BEHANGSELS,
die zoowel geplakt als gespannen kunnen worden en uitmunten door schoone kleuren en teekeningen.
Bijzonder geschikt voor Salons en Trappenhuizen.
„VITRAUPHANIE". Papieren-Glas in lood-imitatie aan één stuk.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
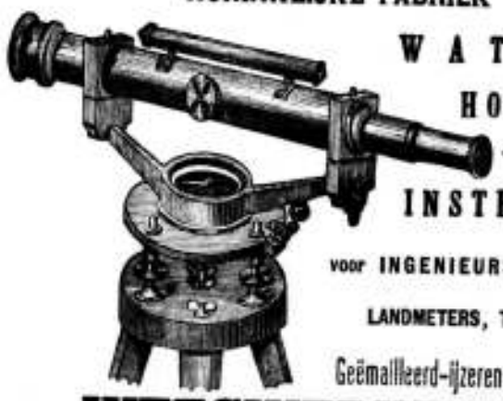
WATERPAS-
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN,
voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN,**
LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN**
WEEGWERKTUIGEN.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende **vestigt** de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie,** bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Grasures,** ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
G. J. THIEME.

DE LINT & C°.
Oostzeedijk 248, Rotterdam.
VLOER- en WANDTEGELS,
TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS.
Groote voorraden

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst- en Techniſche Weetenſchap
A.W.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste-Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *ses gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent JOH. G. STEHLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1°. 917e Vergadering, te houden op Woensdag 17 April, des avonds te **8 uren,** in het Genootschapslokaal.

De agenda voor deze vergadering luidt:

a. Mededeelingen van het Bestuur;
b. Installatie van nieuwe leden;
c. Behandeling van het voorstel van het Bestuur der Schetsclub;
d. Keuze van de plaats van bestemming voor de excursie;
e. Bijdrage van den heer Prosper Delin;
f. Kunstbeschouwing, te geven door den heer W. Kromhout Czn.

Op deze vergadering zal tevens voor de leden de gelegenheid bestaan tot het bezichtigen van het album, aangeboden aan den heer J. G. van Niftrik, bij zijn 25-jarig jubileum als ingenieur der gemeente Amsterdam.

2°. De inlevering der antwoorden op de gewone prijsvraag voor een Titelvignet voor den kalender moet geschieden vóór of op den 15den April, aan het adres van den 1ste-Secretaris, American Hotel.

De medewerking aan deze prijsvraag is uitsluitend voor gewone leden opengesteld.

3°. In het Genootschapslokaal zijn nog gedurende een week tentoongesteld de houtskoolstudies en aquarellen van den heer Gerard Muller. Introductie vrij.

4°. Heeren medewerkers aan de prijsvraag voor een burgerweeshuis te Kampen, worden uitgenoodigd hunne ontwerpen tijdelijk te willen afstaan en toe te zenden aan het Bestuur, ter expositie in het Genootschapslokaal.

5°. Heeren medewerkers worden verzocht om alles wat de Redactie van het plaatwerk *De Bouwmeester* betreft, in het vervolg te adresseeren aan den heer W. Kromhout Czn., Heerenmarkt 15, Amsterdam.

Namens het Bestuur:
De 1ste-Secretaris,
G. A. ZEEMAN.

(A. et A.) TENTOONSTELLING DER VEREENIGING „SINT-LUCAS".

In het gebouw der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst is een tentoonstelling geopend van schilderijen en teekeningen, vervaardigd door leden der St.-Lucas-vereeniging.

Vergis ik mij niet, dan hebben we hier voornamelijk te doen met werk van leerlingen der Akademie te Amsterdam, voor 't meerendeel studies en oefeningen.

Als zoodanig beschouwd, zijn er een aantal inzendingen, die de moeite van een bezoek waard zijn, zoo om de richting, die de jongste categorie schilders inslaat, als om het kenmerkende van de manier, die den verschillenden inzenders eigen is. Ook hier is het specialiteiten-systeem in de schilderkunst merkbaar. Bijna elk der exposanten toont zich in een bepaald genre meer in 't bijzonder thuis. Of dit af te keuren is? Wie zal 't beslissen! Wat hiervan zij, ons komt het voor dat jonge schilders wel zouden doen met hun waarnemingskring zoo ruim mogelijk te kiezen en zich niet uitsluitend te bepalen tot een zeer klein partje van de natuur, dat honderd- en nog eens honderdmaal, in allerlei licht uitgebeeld, een ontzettende verveling dreigt te wekken bij den beschouwer, en, wat erger is, den kunstenaar tot manie kan worden.

Behalve dit is er weinig conventioneels in deze expositie. De dierstudies van Aug. Legras bevatten een groote belofte voor de toekomst. Zijn „Laatste visioen" (een stervende aap) is een studie van veel belang; bovendien is er onmiskenbaar emotie in dit stuk. Bescheidener en minder sprekend, maar toch juist weergegeven, zijn drie hondjes op een groenen stoel, van denzelfden maker. Flink geteekend mogen de dierstudies van Poort en de koppen van Krabbé genoemd worden; de laatste zond ook aquarellen en studies in olieverf naar militairen, waarvan enkele niet onverdienstelijk zijn. Eenige kleur-impressies van Roland Holst zijn alleen als zoodanig genietbaar; men moet daarbij niet trachten te ontcijferen wat er eigenlijk voorgesteld is. F. Hart Nibbrig zond een paar portretstudies in, die ons bijzonder vreemd gezien voorkwamen, zoo wat kleur als teekening aangaat. Jan van Oort

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

en Gebhard stelden carricaturen tentoon; Van der Pek eenige architectonische schetsen.

Op de tentoonstelling was nog aanwezig een prachtig statuet van groen brons, een naakte sylphide voorstellend, elegant van beweging en gevoelig van modelé, ingezonden door A. Hesselink.

REISINDRUKKEN,

door A. R. Freem.

(*Vervolg van pag. 94*).

De streek tusschen Hamburg en Berlijn verschilt in zooverre van ons vaderland, dat men in het vlakke land minder slooten ziet; anders waant men zich op den Rijnspoorweg, tusschen Utrecht en Rotterdam. Ik had dat denkbeeld ook gehad, ware het niet dat een paar opgewekte Berlijners, met wie ik in gesprek kwam, het zich tot plicht rekenden mij alvast te „begeisteren" door over Berlijn op te snijden.

Weldra passeerden wij Spandau, waar de Fransche milliarden bewaard en bewaakt worden en, aan het station van de Ring-bahn (Friedrichstrasse) afgestapt, vond ik een mij aanbevolen hotel in de Charlottenstrasse (Cernickow's-hotel), hetwelk ik ieder kan aanbevelen, eerstens om den zeer billijken prijs, maar vooral om de aangename ligging vlak bij Unter den Linden en Friedrichstrasse, ongeveer het middelpunt van het verkeer.

Den volgenden morgen was de hemel helder en wolkeloos en betrad ik de beroemde Unter den Linden, waarlangs voor eenige maanden twee Keizers grafwaarts waren gedragen. Rechts gaande, bereikt men aan het einde den Brandenburger Thor met zijne zware Dorische zuilen-portieken, een navolging van de Atheensche propyleeën, met het koperen vierspan der Ouden boven de attiek. Wie had na 1807 gedacht dat dit beeld weder uit Parijs naar Berlijn zou verhuizen? Deze poort vormt 5 doorgangen, door muren gescheiden; de kolommen hebben ± 1.70 M. diameter en zijn 14 M. hoog. Rechts en links is de poort geflankeerd door wachthuizen en telegraafkantoor. Daarvóór ligt de Pariserplatz met plantsoenaanleg, waarachter zich verschillende paleizen verheffen. Stapt men een der zijpoorten van den Brandenburger Thor door, daar de middelste van de vijf openingen slechts door de keizerlijke familie mag betreden worden, dan ziet men, op de Königplatz staande, ter oostzijde den in 1884 begonnen bouw van het nieuwe Rijksdaggebouw, van Paul Wallot. Slechts de zoogenaamde roh-bau is gedeeltelijk gereed en door de steigerwerken, allen van meskant bezaagd hout geconstrueerd en met bouten en moeren in elkaar gezet, ziet men dit monument verrijzen. De onderbouw was gedeeltelijk met witte steen bekleed.

Midden op de Königsplatz verheft zich het 61 M. hooge Siegesdenkmal, in 1873 ingewijd. Op een vierkanten onderbouw, 7 M. hoog, met groote bronzen reliefs, staat een open zuilenhalle met eene mozaïekschildering (een allegorische voorstelling van de overwinning in 1870) om den sokkel van de kolom, die geheel van rood graniet is. De opgaande zuil, ± 5 M. diameter en 39 M. hoog, met zware cannelures drie hoog, versierd met vergulde geweren, geeft aan het geheel iets plomps.

Inwendig heeft men een steenen trap, die tot op het kapiteel voert. Hierboven staat een vergulde Borusia, naar het model van Drake. Van uit het platform op het kapiteel heeft men een heerlijk uitzicht op Berlijn en omstreken, en moge ook de steenen wenteltrap menig bezoeker een zucht ontlokken en in twijfel brengen om, halverwege gekomen, weder te dalen, eenmaal daarboven, vergeet men wat voorbij is en geniet van het heerlijke panorama.

Van den Brandenburger-Thor langs Unter den Linden gaande, bereikt men de bekende Keizer-gallerij, dicht bij de Friedrichstrasse. Alvorens echter deze te betreden, bezichtigde ik eerst den bekenden gevel van de Russische ambassade, drie verdiepingen hoog met een modern-Griekschen gevel van zeer goede verhoudingen. De ingang der passage van de Friedrichstrasse is het beste; het is de bekende middeningang met hoektorens, die te Amsterdam als motief voor de Paleis-ombouwing gevolgd is. De eigenaardig doorgevoerde terra-cotta versieringen in Renaissance aan buiten- en binnengevels, met hare geelachtige steenkleur, maken geen aangenaam effect.

De Friedrichstrasse passeerende, treft men naast het bekende café Bauer (slechts des morgens tusschen 6 en 7 uur gesloten), de Kaiserhalle aan, een café, gebouwd door den architect Heim, met een overdekten hof, geheel in majolika en daarachter een restauratiezaal van zeer goede verhoudingen, in Duitsche Renaissance.

Ontegenzeglijk zal elk vreemdeling met eenige verwondering de vele paleizen en openbare gebouwen aanzien, die nu volgen, en zich verwonderen over de betrekkelijk onaanzienlijke woning voor een Keizer. Die indruk maakte op mij het paleis van den ouden Keizer met het historische hoekraam. Toch maakt de Koningsplaats, of liever het groote plein, begrensd door de Academie, het Paleis van den Keizer, de Universiteit, de Opera, het Wachthuis, het paleis van den Kroonprins en het Tuighuis (niet het minste onder deze inrichtingen), met de groote ruiterstandbeelden, een grootschen indruk.

Vooral het Tuighuis, in 1706 in zijn eerste vormen voltooid, doch van 1877—'80, door Hitzig geheel verbouwd en met de Ruhmes-halle vergroot, is zeer merkwaardig en behoort ongetwijfeld tot een der fraaiste gebouwen van Berlijn. De groote vensteropeningen zijn met zware sluitsteenen voorzien, allen behakt met antieke helmen en op de open plaats met koppen van stervende krijgers. In de benedenzalen bevinden zich gewelven, door pijlers gedragen; deze zalen zijn in zachten toon geverfd en met schoone mozaïekvloeren voorzien. Een open hof, met eene bekapping van ijzer en glas, vertoont zeer goede Barok-motieven. Deze open hof is 38 M. lang en breed en geeft, door middel van een zeer breede steenen trap met bordessen, toegang tot de bovenzalen, waarvan de achterste, drie in getal, door rijkgesmeede hekwerken zijn afgesloten en de zoogenaamde Ruhmes-halle vormen.

Hier is dezelfde architectuur als beneden, doch de pijlers zijn van donkerrood stucmarmer met vergulde kapiteelen en gewelven met ornement, dat in elk gewelf een bovenlicht omsluit.

Om een denkbeeld te geven van de zwaarte, dient dat deze pijlers eene afmeting hebben van 1.38 M. vierkant. De middelste dezer drie zalen, de zoogenaamde Herrscher-halle, is met een lichtkoepel gedekt, 20 M. hoog en 21 M. vierkant. In de beide aangrenzende zalen was een deel der schilderstukken gereed en door het hekwerk zag men den slag bij Turin, de overgang van den Keurvorst over het Kurische-haff (1679), den slag bij Fehrbellin, de overgave van Sedan, de bestorming van St.-Privat en de ontmoeting van Koning Wilhelm met den Kroonprins bij Königgrätz. De figuren zijn op deze stukken ongeveer levensgroot.

In verschillende zalen zijn wapens en uniformen van de vroegste tijden af benevens alle op Frankrijk veroverde vaandels en kanonnen verzameld.

Voor het Tuighuis staande, heeft men een schoon uitzicht op de Slotbrug met hare acht marmeren groepen (een ontwerp van Schinkel) en het daarachter gelegen koninklijk slot, dat met zijn 200 M. langen en 30 M. hoogen voorgevel een grootschen indruk maakt. Vóór het slot bevindt zich een zeer goede tuinaanleg met een ruiterstandbeeld van Frederik Wilhelm III. Het slot met zijn door ouderdom half verweerde profielen in klassieke vormen, geeft, wat het interieur betreft, geen hooge gedachte van den kunstzin van de Duitsche Keizers van onze eeuw, daar de gevels dringend onderhoud vragen en slechts het zeer noodige wordt verricht. Aan een der vleugels was men bezig veranderingen te maken, en had ik gelegenheid een en ander te zien; maar meer en meer won de overtuiging bij mij veld, dat deze Vorst meer smaak heeft voor pickelhauben en voorbijtrekkende regimenten dan voor de kunst; meer dan sober was de wijze waarop deze verbouwing plaatsgreep. Ontegenzeglijk bevat dit slot vele schoone zalen, waaronder de oude troonzaal in Barok-decoratief uitmunt. De kristallen kroon is een historisch stuk, daar Luther, in 1521 onder deze kroon staande, op den grooten Rijksdag te Worms de welbekende woorden sprak: „Hier sta ik", enz.

De verdere zalen, in meerdere of mindere mate interessant, bevatten de vele geschenken van de Keizers, waaronder zeer merkwaardige voorwerpen.

Links van het slot, gaande naar de nieuwe Kaiser-Wilhelmstrasse, ligt de oude hof-apotheek, een zeer interessant gebouwtje, opgericht in 1598, met een zeer goed geprofileerden erker en topgevel, in Renaissance. Dit gebouwtje is in 1886 gerestaureerd.

De beide gebouwen, die op de hoeken van genoemde straat zijn opgericht naar de plannen van Cremer & Wolffenstein, geven den indruk van nieuw leven. Een geheel nieuwe barok en rococo begint zich daarmede te ontwikkelen en indrukwekkend zijn deze gevels ongetwijfeld. Men ziet deze richting bij de meeste der nieuwe gebouwen doorgevoerd, maar opmerkelijk is het, dat de Duitsche Renaissance, die vóór korten tijd herleefde, hierdoor weder verdwijnt. Men mag betwijfelen of de nieuwe richting lang stand zal houden, daar de meeste dezer gebouwen op den duur vermoeiend op den beschouwer werken; het ornement heeft de grilligste vormen, erkers ontwikkelen zich uit schelpen en grillige vensteromlijstingen en bekroningen vindt men in menigte.

Niettegenstaande deze gebreken, is de totaalindruk zeer goed. Men treft geheele straten aan, alle meer of min in dit genre behandeld, andere weder in wat strenger vormen. Sommigen vertoonen sterk sprekende Hollandsche-Renaissance motieven.

Een zijstraat inslaande, komt men in de Spandauerstrasse, waar het bekende raadhuis staat, in den in Boven-Italië zoo bekenden baksteenbouw; het is in 1861 onder leiding van Waesemann gebouwd. Uitwendig heeft het geheel iets sombers en eentonigs, nog verzwaard door de rondgaande balkons met reliefvullingen (voorstellingen uit het Berlijnsche leven) en de donkere kleur der baksteen. De 84 M. hooge, lijvige toren is niet gelukkig van vorm. Het inwendige is met de rijke stoffeering en schoone zalen wel een bezoek waard. Vooral de groote receptiezaal, door 3 verdiepingen gaande, met hare marmeren zuilen met vergulde kapiteelen en loggia's op de 3e verdieping, maakt een goed effect. Het plafond in vlak eikenhout, met schilderwerk, en de groote deuren met witmarmeren omlijstingen en friesversieringen met guirlandes en engelfiguurtjes, geven aan het geheel een rijken indruk. In deze zaal staat de groote schilderij van Werner „Het congres in 1878". Merkwaardig zijn ook de raadzaal, geheel in eikenhout; de bibliotheek en kleine leeszaal, met schilderwerk uit de sprookjeswereld. In de nabijheid hiervan is het General Postamt, een grootsch gebouw met breede binnenplaatsen en hoofdgevels aan twee straten.

Onder de merkwaardige gebouwen van Berlijn telt zeker ook de Beurs, door Hitzig gebouwd (1864). Dit gebouw gaf den eersten stoot aan een nieuwe richting in Berlijn en was ook voor den ontwerper, als leerling van Schinkel, een groot keerpunt op zijn loopbaan.

De Berlijnsche beurs was een der baanbrekers voor een beter kunstleven. Het gebouw is opgetrokken in Italiaansche Renaissance en heeft drie verdiepingen. De uitwendige gevels zijn zuiver van stijl doch eentonig. De zalen zijn echter zeer schoon, en, wat een hoofdpunt is, goed verlicht. Deze ruimte, de grootst bekende beurszaal in Europa, is 101 M. lang en 26 M. breed bij eene hoogte van ± 20 M.; zij is door 2 dubbele arcaden in drie gelijke deelen verdeeld. De muren zijn bezet met stuc-marmer en op de verdieping met gaanderijen treft men granieten zuilen aan. De zooeven genoemde scheidingen gaan slechts 2 verdiepingen hoog en hebben tusschen de dubbele zuil-arcaden koepelgewelven met pendentifs, waarop kroonlijst en daarboven groep met uurwerk. De bekapping bestaat uit segmentvormige ijzeren spanten met roosterwerk, bekleed met caisson-betimmering, in roodbruin met goud geverfd. De spanten met zinken ornement en de daaronder geplaatste draken zijn verguld.

Op de Königsplatz trof mijn oog een nieuw gebouw van den bekenden Baurath Heim, dat bestemd is voor de Dresdener Bank; het is geheel van zandsteen in de rijke vormen der Italiaansche vroeg-Renaissance. De onderbouw in rustiek bewerkt en de middentravee met zware pilasters, door 2 verdiepingen heengaande, is versierd met een kroonlijst met rijk gedecoreerd fries; daarboven staat eene steenen balustrade met gebeeldhouwde groep. Hoewel soberder versierd dan de hierboven besproken barokgevels, is deze richting ongetwijfeld verre te verkiezen, daar zij door haar waardig karakter nimmer tot modestijl zal verlaagd worden.

Vlak over het koninklijk slot, reeds van verre zichtbaar door de bekende Schinkelsche richting, ziet men het oude museum, wat zeker als een der voornaamste werken van den beroemden meester genoemd mag worden; het is in 1830, weinige jaren na den bouw van het zoo beroemde Schauspielhaus, gebouwd.

Dit museum is ongeveer 86 M. lang en 53 M. breed, en heeft in het midden een koepelzaal van 21 M. diameter; twee hoofdverdiepingen vormen het geheel, behalve de in den sokkel van het gebouw aanwezige lokalen. Het schoonst is de ingebouwde portiek van 18 Ionische zuilen, die de geheele frontbreedte innemen. Een hoofdtrap van 28 M. breed en ongeveer 20 treden, voert naar de colonnade en een dubbele hoofdtrap naar de gaanderij der groote koepelzaal, welke gaanderij een bronzen balustrade heeft. De wanden zijn behangen met de beroemde gobelins van Rafaël. De achtermuren van de hoofdportiek zijn versierd met schoone fresco's, voorstellende de ontwikkeling der wereldkrachten van af den chaos tot het licht, en de vorming van de menschelijke zeden en cultuur. Twee prachtige bronzen groepen versieren de landhoofden van de hoofdtrap. Een dezer is de beroemde Amazone, van Kis. Een zeer rijk ontworpen bronzen deur voert van uit de hoofdportiek naar de benedenverdieping.

Van de overige gevels is niets te zeggen, daar zij den indruk weergeven van de zeer beperkte middelen, waarover de bouwmeester te beschikken had. In de voorzaal ziet men de corypheën der kunst, in marmer vereeuwigd, van Tieck. Vlak achter dit museum, een groote verzameling schilderijen bevattende en hiermede door een overdekte gang, op zuilen rustende,

verbonden, staat het zoogenaamde nieuwe museum, gebouwd door een waardig leerling van den grooten meester. In 1840 belastte Frederik Willem IV Stüler met den bouw van dit monument. Geheel opgetrokken in Grieksche Renaissance, is de uitwendige architectuur zeer eenvoudig. De gevels zijn bijna allen gepleisterd, maar in tegenstelling met het oude museum, is de kracht hier in het inwendige gelegd. Het beroemde en zeer zeker bekende trappenhuis, is het brandpunt van de architectuur van dezen bouw. Deze trap, door alle verdiepingen heengaande, beslaat eene ruimte van 38 M. lengte, 16 M. breedte en 20 M hoogte. Rondom de zijmuren zijn 6 schilderijen van Kaulbach, voorstellende den val van Babel, den bloei van Griekenland, de verwoesting van Jerusalem, den Hunnenslag, de Kruisvaarders te Jerusalem en het tijdperk der hervorming, allen van zeer groote kunstwaarde.

De marmeren trappen met vergulde balustraden, allen met caoutchouc gedekt, waardoor men geen voetstap hoort, geven gelegenheid om op verschillende punten dit monumentale trappenhuis te bewonderen. Een rijk gedecoreerd houten dak bekroond het geheel. Hieronder is een friesversiering aangebracht, die op humoristische wijze de ontwikkelingsgeschiedenis der menschheid voorstelt.

Dit museum bevat in hoofdzaak gipsafgietsels uit alle tijdperken der architectuur, en alle zalen passen bij het tentoongestelde, zoodat men b.v. aantreft een Grieksche en Egyptische binnenplaats. Steenen pijlers met stuc, granieten zuilen en ijzeren kolommen dienen om de verschillende verdiepingen tot steunpunten.

Van vele bekende meesterwerken ziet men hier afgietsels, doch het zou te ver voeren om hiervan opgaaf te doen en een dorre opsomming alleen heeft geen waarde. Ieder treft hier zijn stijl-richting aan. Rechts van dit museum staat de nationale galerij, eveneens een ontwerp van Stüler, volgens schetsen van Frederik Wilhelm IV.

Des Keizers ideaal was het, hier een Korinthische tempel te doen bouwen met zuilengangen enz. Door zijn onverwachten dood kon dit echter niet geschieden en zijn broeder liet toen dit museum inrichten voor 19de-eeuwsche kunstwerken.

Het monument verrijst op een 10 M. hoogen onderbouw. Aan de voorzijde staat een portiek van 8 zuilen en aan den achtergevel een absis van 25 M. diameter. Hier vindt men gelukkig geen surrogaten, maar alles is echt en soliede: gevels van roode zandsteen en zuilen van graniet als monolythen, metalen caissonzolderingen met witmarmeren zuilen bewijzen de betere richting in die dagen.

De eigenaardige, door den Koning bepaalde vorm komt mij echter voor een museum zeer ongelukkig voor.

Om bij de Schinkelsche kunst te blijven, zij nog vermeld het op de Gendarmen-Platz, tusschen de Fransche en de nieuwe kerk staande, Schauspielhaus, in 1820 gebouwd. Hoe weinig men moge dwepen met de Helleensche kunst op deze plaats, toch is het onloochenbaar, dat dit bouwwerk, hoewel iets sobers hebbende, aangrijpt door de zuiverheid van lijnen, de correctheid van stijl en den eenvoud, die het geheel beheerscht. De binnen-ordonnantie der zalen is, even als het uiterlijk, streng in stijl doch eenvoudig en stichtend. Van het tooneel en het inwendige der zaal was door groote steigers niets te zien, en vele nijvere handen waren onder bekwame leiding bezig het geheele gebouw brandvrij te maken.

De beide bovengenoemde kerken zijn, naar het model van de St. Maria del Popolo te Rome, met koepels voorzien en in het begin der 18de eeuw gebouwd. De nieuwe kerk is interressant door haar vijfhoekig grondvlak, in 1882 door Von der Hude aangebouwd.

Wat theater-bouw aangaat, biedt Berlijn op dit oogenblik gelegenheid om een geheel nieuw en een verbouwd theater te bezichtigen. Beide kunsttempels werden in den aanvang van September voor het Berlijnsche publiek geopend en de beste krachten der kunstwereld waren door Ludwig Barnay voor het verbouwde Walhalla-theater en door Oscar Blumenthal voor het nieuwe Lessing-theater geëngageerd. Alleen dit laatste had ik gelegenheid te zien, en het verwonderde mij, den dag na de opening de *Berliner Tageszeitung* lezende, een getrouw verslag te krijgen van de opening met zelfs de door Blumenthal voor dien avond gedichte verzen, die op schoone wijze door een der eerste artisten voor het publiek werden vertolkt, doch ik las geen woord van hulde aan de architecten Von der Hude en Hennicke. Was ook de plaats zeer geschikt voor een vrijstaand gebouw, beide hebben bewezen van hunne plannen grondige studie te hebben gemaakt.

Het gebouw ligt aan de Spree, dicht bij het Duitsche theater en het circus Krembser. In de breede vestibule staat een schoone buste van Lessing. Links en rechts voeren deuren naar parket en 1sten rang, terwijl de toegangen naar den 2^{den} rang afgezonderd zijn en men van hieruit direct de straat kan bereiken, zonder de vestibule door te gaan. Breede corridors loopen om de toeschouwersruimte en geven toegang tot een prachtvollen foyer. De theaterzaal is in rijke rococo-vormen uitgevoerd, in wit met goud, welk effect door het electrische licht verhoogd wordt. De kroon vormt een reuzenbouquet van lichten.

Tooneel en zaal zijn gescheiden door een ijzeren scherm, naar beide zijden schuivend. Boven de tooneelopening leest men de welbekende regelen van Schiller: „Kunst und Natur, sei eines nur". Opmerkelijk is het, dat geen souffleurshokje zichtbaar is. Zouden de acteurs zoo steunen op het goed geheugen? Met *Nathan der Weise* werd den 11^{den} September dit theater geopend, dat wegens zijne zekerheid tegen brandgevaar onder de beste kan gerekend worden.

Onder de verdere merkwaardige Berlijnsche gebouwen behoort ook de door Knoblauch gebouwde synagoge (1866), in Romaansch-Byzantijnschen stijl met sterk sprekende oostersche motieven. Een hooge koepel van ± 14 M. middellijn boven de vestibule, geeft aan het buitenaanzicht iets monumentaals, wat door de beide koepeltorentjes verhoogd wordt. De gevels zijn afwisselend uit gebakken steen, roode zandsteen en graniet opgetrokken Het interieur is rijk gedecoreerd. De dwarsliggende tongewelven, door ijzer-constructiën en dito kolommen gedragen, geven aan het geheel iets eigenaardigs.

Als een der latere monumenten, waaraan meerdere beroemde architecten hebben gearbeid, neemt de technische Hochschule een eerste plaats in.

Lucae, Hitzig en Raschdorff hebben hieraan hunne beste krachten gewijd. Gelegen in de prachtige Berlinerstrasse, die naar Charlottenburg voert, maakt dit gebouw met zijn 228 M. langen hoofdgevel een waardigen indruk. Verscheidene hoofdpartijen, groepsgewijze gekoppeld door tusschenvleugels, allen van natuurlijke steen in Renaissance opgetrokken, met afwisselende schoone detailleering en krachtig sprekend ornement, stempelen dit gebouw tot een waardigen kunsttempel. Het was mij niet mogelijk meer dan een vluchtigen blik erop te werpen, daar mijn weg naar Charlottenburg voerde, waar ik het mausoleum wilde bezichtigen, dat tot rustplaats dient voor de Hohenzollern.

Van de Berlinerstrasse ziet men reeds van verre het Koninklijk slot, in 1699 door Schlüter gebouwd; het

is in het begin der achttiende eeuw met een monumentalen koepel bekroond.

Vol van historische herinneringen, is dit paleis, met zijne schitterende zalen in barok- en rococo-stijl, overwaard gezien te worden en een bewijs voor den kunstzin der vroegere vorsten. De parkaanleg bewijst dat voor groote oppervlakten de stijl van Le Nôtre aangewezen is om in toepassing te worden gebracht. Op weinige schreden van het slot, aan het einde van een statige dennenlaan, ligt het mausoleum, in 1810 in streng Dorischen stijl gebouwd. Inwendig is alles in marmer bewerkt; het bevat de marmeren beelden van Koning Willem III en Koningin Louise, gebeiteld door Rauch.

Zeer ernstig was de aanblik van het interieur, daar de praalkist van den ouden Keizer nog niet in de kelders was neergelaten en daar nog stond, bedolven onder groen en bloemen, frisch en verwelkt, een trouw beeld van het leven. Ook op de vele bezoekers scheen dezelfde indruk te rusten, daar men slechts fluisterende opmerkingen hoorde.

Reeds onmiddellijk na den oorlog van 1870 heerschte te Berlijn een streven om van de oude typen van Schinkel en zijne school bevrijd te geraken, en daaraan hebben de meeste nieuwe gebouwen eene, geheel andere stijlinrichting en opvatting te danken.

Een der groote mannen, die dit bevorderden, was de hierbovengenoemde Lucae, de ontwerper van de groote opera te Frankfort a/M. Het paleis Börsig, opgetrokken in bergsteen en graniet, is een zijner gelukkigste scheppingen. De Germania, in de Friedrichstrasse, van Kayser en Grossheim, en hunne Noord-Duitsche Crediet-bank, het eerste in Duitsche en het laatste in Italiaansche Renaissance, zijn zeer goede voorbeelden. Het Kaiserhof en Centraalhotel, van Von der Hude en Hennicke, in Fransche Renaissance, de Friedrichstrasse met hare kruisstraten, Behren-, Französische- en Leipzigerstrasse, zijn de brandpunten van de nieuwere architectuur. Ondoenlijk zou het zijn om bij een betrekkelijk kort oponthoud een getrouw verslag te geven van de verschillende fraaie façaden, die men op deze punten aantreft. Onder meer noem ik als een der beste het woon- en winkelhuis van Faber (resultaat eener prijsvraag) en meerdere van Bruno Schmitz en Heim. Het welbekende werk *Architectur Deutschland's* van Licht, geeft van het meerendeel goede afbeeldingen.

Als tegenhanger van de vroeger meer sobere vormen, ziet men aan deze gebouwen een rijkdom van motieven, op de meest verscheiden manier gecombineerd en opgelost; hier minder gelukkig en daar weder opmerkelijk schoon gearrangeerd. Eigenaardige venstergroepeeringen, balkons, erkers, topgevels en ranke torentjes geven aan deze breed aangelegde straten een rijk aanzien. Al deze werken zijn na '70 gebouwd en gingen de nu meer en meer veldwinnende barokperiode vooraf. In die jaren zijn ook de talrijke bierpaleizen ontstaan, die men in de bovengenoemde straten aantreft. Uit gebrek aan ruimte hebben zelfs de architecten Kayser en Grossheim onder de viaducten van de stadsbaan, bij het station van de Friedrichstrasse, een inrichting gemaakt voor de Franciskaner-Brau, geheel in de zware Duitsche houtarchitectuur, waar men in half duister een glas schuimend bier drinkt en elk oogenblik, als het rommelen van den donder, de treinen boven zich hoort.

Eindelijk was ook de tijd daar, dat ik Berlijn moest verlaten om nog twee dagen in Dresden te vertoeven, wat oorspronkelijk niet in mijn reisplan lag; de zucht echter om Semper's meesterstuk en Dresden met hare schoone omgeving te zien, was mij te sterk en ik ben dankbaar daaraan gevolg gegeven te hebben. Dresden, gelegen aan de Elbe, wordt door dezen machtigen stroom in 2 deelen verdeeld, de oude en nieuwe stad. Van uit de balkons der groote steenen brug heeft men een prachtig uitzicht op de snelstroomende rivier, de stad en de omgeving.

Het oude Dresden is typisch interessant door de vele oude gebouwen, die, dicht aaneengedrongen, het voorbeeld zijn van vroeger leven; doch ook hier begint de nieuwe richting zooveel schoons te leveren, dat men niet weet wat het eerst te bezichtigen.

De brug overgaande, ziet men al spoedig de groote opera (in 1870 in plaats van de afgebrande gebouwd) op een ruim plein met passenden aanleg, in schoone Italiaansche Renaissance. Niettegenstaande Semper om politieke redenen Dresden had verlaten, begreep men terecht dat niemand anders dan hij den bouw kon leiden.

Een waardig opvolger van Semper, Nicolai, heeft Dresden verrijkt met tal van schoone gebouwen, waarvoor de Italiaansche school de meeste motieven heeft geleverd.

Zeer bezienswaardig is de Zwinger, waarvan de barokvormen opmerkelijk zijn. Het middengedeelte is van later dagteekening, in Italiaansche Renaissance, en bevat de welbekende Dresdener Gallerie, waar de wereldberoemde Sixtijnsche madonna van Raphaël, in een afzonderlijk lokaal opgesteld, het point d'attraction voor kenners is.

Het Siegesdenkmal, van Prof. Henzen, van gepolijst graniet, met figuren van zandsteen, is schoon van vorm.

Onder de kerken bekleeden de Katholieke kerk, de Vrouwenkerk en de Russische kerk een eerste plaats.

Natuurlijk werd het in 1534 gebouwde koninklijk paleis niet vergeten. De schoone arcaden gangen op de binnenplaatsen geven toegang tot het Königl. Sächs. grünes Gewölbe, waarin de schatten der Saksische koningen verzameld zijn; een schooner verzameling had ik zelden gezien. Hier krijgt men een denkbeeld van den rijkdom der vroegere Saksische vorsten, en beter leerschool voor zilver- en goudsmidskunst is zeker niet te vinden. Allerlei soort van drijfwerk in zilver en goud, op groote en kleine voorwerpen, versieringen met edelgesteenten, eene schoone collectie wapens met rijke versieringen in diamant enz. doen den destijds heerschenden kunstzin en de weelde zien. Mij werd medegedeeld, dat nog in deze tijden met officiëele feesten vele van deze sieraden gebruikt worden. In een der aangrenzende gebouwen treft men een schoone verzameling wapenrustingen aan, waarvan velen uit de dagen van August de Sterke.

Ook het buiten Dresden gelegen Rietschel-museum, in 1675 als slot gebouwd, is een bezoek waard. Het bevat op de bovenzalen afgietsels van monumenten en in de onderzalen een Museum van oudheden uit de 12^{e}, 13^{e} en 14de eeuw. Ik trof hier geen enkel bezoeker aan, en de kille temperatuur deed mij zeer spoedig weder naar de heerlijke omgeving verlangen. Een tocht per rijtuig door de nieuwere wijken is vol afwisseling en de villa's, die men ziet, getuigen van den kunstzin maar ook van de welgesteldheid der bewoners. Ik kon Dresden niet verlaten zonder in een der porseleinwinkels eenige voorwerpen van het overbekende Saksische porselein te koopen. Mijn voorgenomen plan tot het bezoeken van Schandow en de Saksische Schweiz moest ik helaas opgeven, daar de natuur zich gehuld had in een ondoordringbaren nevel, die hare schoonheden en prachtige najaarstinten aan het oog onttrok.

Gedurende een tweedaagsch verblijf in Dresden ontvangt men niet veel meer dan een algemeenen indruk. Ik verliet de stad half voldaan en stoomde over Berlijn naar Hanover, waar ik plan had eenige dagen te vertoeven. Doch het was anders beschikt. In Ha-

nover vond ik mededeelingen, die mij noodzaakten zoo spoedig mogelijk mijn atelier weder op te zoeken en slechts enkele uren waren mij gegeven. Ik bezocht nog haastig een gedeelte van het oude Hanover met zijn vele oude gebouwen in hout-architectuur, het Raadhuis (1435), het alte Bürgerhaus (1450) en het bekende Leibnitzhaus (1652). Zeer interessant is ook de gevel van het „huis der Vaderen".

Hoe ook de indrukken zijn, die men van uit den vreemde medebrengt en al moge in vele opzichten de richting, die de Duitsche architectuur volgt, ons Hollandsche architecten meer of minder stof tot op- of aanmerkingen geven, dit staat vast, dat het te wenschen is dat ook wij eenmaal den tijd beleven mogen, dat bij het publiek de kunstliefde meer ontwikkeld worde. Door de zucht tot modevolging ontstaat hier en daar wel wat goeds, maar het ontbreekt ten onzent aan het waarachtige diepe gevoel voor schoone lijnen en harmonische omgevingen. Op ons architecten rust de plicht dit gevoel op te wekken en aan te moedigen, niet door hoogdravende gesprekken over architectonische vraagstukken en technische termen, gemaakt tot gemeenwoorden van ieder, als om het publiek den indruk van onze kennis te willen geven, noch door onwaardig gekibbel over vorm en stijl, menigmaal als reclame-middel gebruikt. Neen, wij moeten ons bewegen met een zekere kieschheid en waar onze raad of ons oordeel gevraagd wordt, dit geven eenvoudig en waar, zonder zelfverheffing en vooral in hetgeen wij trachten en werken toonen wat in ons is. Ook op kunstgebied gelden de welbekende regelen van Schiller:

Ein jeglichem versucht sein Glück
Doch schmal nur ist die Bahn zum rennen,
Der Wagen rollt, die Achsen brennen
Der Held dringt kühn voran,
Der Schwachling bleibt zurück,
Der Stolze fällt mit lacherlichem Falle,
Der Kluge überholt sie alle.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

(A. et A.) AMSTERDAM. Naar wij vernemen bestaat bij de Vereeniging »Amstels Bouwkring" alhier het voornemen om in het laatst van deze maand eene vergadering te houden ter bespreking van de middelen die kunnen leiden tot het verkrijgen van eene herziening der wettelijke bepalingen in het Burgerlijk Wetboek, betreffende de uitvoering van werken en de levering van arbeid. Als inleider zal optreden Mr. Katz.

Ongetwijfeld verdient deze zaak de belangstelling van alle geinteresseerden bij de bouwvakken. Wij vertrouwen daarom, dat genoemde Vereeniging de wenschelijkheid zal inzien om alle belangstellenden gelegenheid te geven deze bijeenkomst bij te wonen en aan het debat deel te nemen, door bijv. de verschillende bouwkundige corporatiën tot medewerking uit te noodigen.

— Een tentoonstelling van schilderijen van H. W. Mesdag en Mevr. S. Mesdag — Van Houten, de echtgenoote van den zeeschilder, wordt hierterstede voorbereid en zal gehouden worden in de kunstzaal van het Panorama, Plantage.

SCHIEDAM. Het voorstel tot stichting van eene inrichting voor theoretische en practische opleiding van branders werd door den Gemeenteraad in zijne zitting van 8 dezer behandeld. De zaak werd aangehouden en de commissie *ad hoc* uitgenoodigd eene volledige begroeting van kosten aan haar reeds ingediend rapport toe te voegen, opdat de Raad zal kunnen beoordeelen, of het oprichten van de bedoelde inrichting àl of niet de krachten der gemeente te boven gaat.

ZUTFEN. Zaterdag 27 April zal de waterleiding op feestelijke wijze geopend en den 30sten d. a. v. in gebruik genomen worden. Als blijvend aandenken aan den dag der opening zal een fontein op het Stationsplein worden geplaatst.

VALKENBURG. In het begin dezer week is de eerste steen gelegd van het monument ter herdenking aan de 50-jarige hereeniging met Nederland. Vele genoodigden woonden deze plechtigheid bij.

VACANTE BETREKKINGEN.

Voor de betrekking van tijdelijk opzichter bij de gemeentewerken te Nijmegen is, uit de 128 sollicitanten, door Burgemeester en Wethouders op verzoek van den Gemeenteraad een voordracht opgemaakt, bestaande uit de heeren:

1. J. H. Veenstra te Nijmegen,
2. J. Vis te Amsterdam,
3. J. G. van Haaren te Helder.

PERSONALIA.

— Bij het Civiel Departement in Ned.-Indie zijn:

Overgeplaatst: van de residentie Batavia naar de afdeeling Billiton, de opzichter 2e kl. J. Krom.

Geplaatst: te Batavia, de waarnemend opzichter 2e kl. W. Klaus.

Ontheven: van het beheer der 9e waterstaatsafdeeling en in verband daarmede bij de directie geplaatst, de ingenieur 2e kl. M. M. E. A. Hollingerus Pijpers.

Van het beheer der 7de waterstaatsafdeeling en in verband daarmede *geplaatst* te Makasser, ten einde als eerstaanwezend ingenieur op te treden, de ingenieur 1e kl. W. van der Worff.

Van de vervulling der betrekking van chef der irrigatiebrigade en in verband daarmede bij de directie *geplaatst*, de ingenieur 1e kl. W. F. Heskes.

Toegevoegd: met intrekking binnen toevoeging aan den chef der irrigatie-brigade: aan den chef der 2de waterstaatsafdeeling: voor de opnemingen in het belang van de bevloeiing en den waterafvoer in het district Sragi (res. Pekalongan), de ingenieur 1e kl. Th. W. C. Herkenrath en de opzichter 2e kl. J. J. van de Rest en Th. Heijman; voor de opnemingen in het belang van een verbeterden waterafvoer in Zuid-Bagelen, de ingenieur 2e kl. J. de Booij en de adspirant-ingenieur F. J. van Oppen; voor de opnemingen ter verbetering van de bevloeiing door de Sindopradja-leiding (afdeeling Indramajoe, res. Cheribon), de ingenieur 2e kl. J. K. E. Triebart en de opzichters 3e kl. J. B. Westhoff en J. C. van Rheeden; voor de opnemingen in het belang van den waterafvoer in het district Tandjoeng (afdeeling Brebes, res. Tegal), de ingenieur 2e kl. H. H. van Kol en de opzichter 3e kl. H. Klasing; voor de opnemingen ter verbetering van de bevloeiing uit de Singomerto in de afdeeling Bandjernegara (res. Banjoemas), de adspirant-ingenieur A. H. Saltet en de opzichters 2e kl. F. H. Veenstra en H. C. van Rheeden. Aan den chef der 3e waterstaatsafdeeling: voor de opnemingen in de res. Kedoe, de ingenieur 2e kl. D. Crok en de opzichter 3e kl. P. H. Briët; voor de opnemingen in de res. Japara, de ingenieur 2e kl. A. W. Hein en de adspirant-ingenieur B. V. E. Houthuijzen. Aan den chef der 4e waterstaatsafdeeling: voor het doen van opnemingen in de afdeeling Magetan der res. Madioen, de adspirant ingenieur A. Vroesom de Haan en de opzichter 3e kl. A. L. Wiessner. Aan den chef der 5e waterstaatsafdeeling: voor de opneming ter verbetering van de bevloeiing uit de Pekalen (res. Probolinggo), de ingenieur 3e kl. A. G. Lamminga, de opzichter 2e kl. J. P. Serrarens en P. J. van der Ham en de opzichter 3e kl. C. H. Bergamin; voor de opnemingen ter verbetering van de bevloeiing uit de Pategocan (res. Pasoeroean), de ingenieur 3e kl. C. W. Weijs en de opzichters 3e kl. G. Rapp, D. D. Thedens en L. V. R. Beekveld; voor de opnemingen in het gebied der Sampean-rivier (res. Besoeki), de adspirant-ingenieur M. IJpelaar. Aan den chef der 5e waterstaatsafdeeling en in verband daarmede overgeplaatst van de res. Sumatra's Oostkust naar Sitoebondo (res. Besoeki), de opzichter 3e kl. C. Badart.

Ontslagen: Op verzoek, eervol uit zijne betrekking, wegens ziekte, de architect 1e kl. bij den waterstaat J. P. van Roosmalen;

Verleend: Zes maanden verlof naar Europa, buiten bezwaar van den lande, aan den opzichter 2e kl. bij den waterstaat J. Krom.

— Bij Koninklijk besluit van 10 April 1889 n°. 43 zijn, met ingang van 1 Mei 1889, benoemd:

tot ingenieur van den waterstaat der 3de klasse H. M. Henket, thans adspirant-ingenieur;

tot adspirant-ingenieur van den waterstaat G. Rooseboom en J. P. Wijtenhorst.

ADVERTENTIEN.

Publieke Aanbesteding.

Op MAANDAG den **zesden** MEI, des middags ten twaalf uur, zal, namens commissariszen der 's-Gravenhaagsche Woning-Maatschappij, de Architect **W. B. van Liefland**, in het Hotel Café Central, in het openbaar **aanbesteden:**

Het bouwen van **96 dubbele Arbeiderswoningen, een woning voor den Opzichter** en **tien Pakhuizen,**

in twee perceelen en gecombineerd volgens de daarvan ontworpen teekeningen en bestek, waarvan, vanaf Donderdag den **18**den April, exemplaren te verkrijgen zijn ten kantore van den Architect, Stationsweg No. 89, tegen betaling van f 5.—.

In een der lokalen van het Hotel Café Central zullen dagelijks, van des morgens 10—4 uur, de teekeningen, bestek en details ter inzage liggen.

Dagelijks van des morgens 9—10 en 's namiddags van 6—7 uur, zijn inlichtingen te bekomen ten kantore van den Architect.

Aanwijzing zal op het terrein, hetgeen gelegen is achter de Doedijn- en Jan Steenstraten, gegeven worden, op Vrijdag den **26**sten April des morgens ten elf ure.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *CULEMBORG*, zullen alhaar ten Raadhuize op nader te bepalen datum

aanbesteden:

Het met klinkers bestraten van den Stationsweg, ter vervanging van de bestaande Grindbaan, ter lengte van 730 Meter.

Inlichtingen zijn te bekomen bij den Gemeente-Architect G. PRINS, terwijl gedrukte bestekken verkrijgbaar zijn ter Gemeente-Secretarie tegen betaling van *f* 0.50 per exemplaar.

Culemborg, den 11de April 1889.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM* zullen **Vrijdag 26 April 1889**, 's voormiddags 11½ uur, in het openbaar, ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

Bestek No. 22.

Het verrichten van eenige Herstellingen en Vernieuwingen aan verschillende Gemeentegebouwen en Scholen, in twee perceelen.

Aanwijzing op Woensdag 17 April a. s., 's voormiddags 11 uur, Bureau Gemeentewerken ten Gemeentehuize, alwaar de teekeningen ter inzage liggen; bestek met gezegeld inschrijvingsbiljet tegen betaling van *f* 0.50 ter Secretarie verkrijgbaar.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *AMSTERDAM* zullen op **Dinsdag 23 April 1889**, des middags te 12 uur, op het Raadhuis, in het openbaar **aanbesteden:**

Het bouwen van eene Openbare Lagere School der 1ste klasse, op een terrein aan de Dijksgracht.

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Stadsdrukkerij, tegen betaling van *f* 1.50 (met twee teekeningen.)

Inlichtingen worden gegeven ten Kantore van den Stads-Architect, op het Raadhuis, kamer N°. 103, des voormiddags van 10—12 uur, gedurende de week, welke der besteding voorafgaat.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
VAN TIENHOVEN.
De Secretaris,
I.E JOLLE.

Amsterdam, 8 April 1889.

OPENBARE Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *ROTTERDAM* zijn voornemens op **Vrijdag den 3 Mei 1889**, des namiddags te 1 uur, ten Raadhuize aldaar **aan te besteden:**

Het MAKEN van eene OVERKAPPING en een KETELBEMETSELING met bijbehoorende werken op het terrein der Gemeente Gasfabriek aan den Oost-Zeedijk.

Bestek, voorwaarden en teekeningen liggen op de gewone dagen en uren ter kennisneming op de *Plaatselijke Secretarie* en het *Stads-Timmerhuis* te *Rotterdam*, en zijn tevens voor *f* 1.— verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE en ZOON, boekdrukkers *Houttuin* n°. 73.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen aan gemeld Timmerhuis, terwijl aanwijzing in loco zal plaats hebben op Vrijdag den 26 April 1889, des voormiddags te 11 uren.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM*, zullen **Dinsdag 16 April 1889**, 's voormiddags 11½ uur, in het openbaar, ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

Bestek N°. 26B.

Het verrichten van een aanmerkelijke verbouwing aan den Schouwburg.

Inlichtingen zijn te bekomen alle werkdagen, tot den dag der aanbesteding, tusschen 9 en 12 en tusschen 2 en 4 uur, gegeven aan den Schouwburg (zich aan te melden bij den Concierge), alwaar de aanwijzing op Dinsdag 9 April a. s., 's voormiddags 11 uur, zal worden gehouden; bestek met gezegeld inschrijvingsbiljet en 7 teekeningen tegen betaling van **f 1.50** per stel ter Secretarie verkrijgbaar.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *HEEMSTEDE*, zullen op **Woensdag 24 April 1889**, des voormiddags te elf uur in het openbaar ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

Het Bouwen van een POST- en TELEPHOONKANTOOR met DIRECTEURSWONING.

Aanwijzing op het terrein zal gehouden worden op Zaterdag 20 April des morgens te 10 ure door den Architect J. WOLBERS, bij wien verdere inlichtingen te bekomen zijn.

Bestek en teekening zijn van af Dinsdag 16 April te bekomen tegen betaling van *f* 1 ter Secretarie.

Openbare Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der gemeente *UTRECHT* zijn voornemens op **Zaterdag den 20 April 1889**, des namiddags ten **één ure**, in het openbaar ten Raadhuize **aan te besteden:**

Het maken van een balansbrug op gemetselde landhoofden over den Leidschen Rijn nabij Utrecht.

Het bestek met teekening ligt ter inzage aan het bureau der Gemeentewerken Achter Klarenburg en is alhaar, zoomede ten Raadhuize (Afdeeling Financiën) en bij de Boekhandelaren VAN TERVEEN & ZOON verkrijgbaar gesteld tegen betaling van *f* 1.— per exemplaar.

Aanwijzing in loco zal plaats hebben op Maandag den 15 April e. k. des voormiddags ten 10½ ure.

Utrecht, 6 April 1889.
De Secretaris der Gemeente Utrecht,
DE WATTEVILLE.

AANBESTEDING.

Op **Donderdag 18 April 1889** te 1 uur n.m. zal in het Logement en Koffiehuis »DEN BERGH" te *HELDER*, door de *Nederlandsche Dierkundige Vereeniging* worden **aanbesteed:**

Het bouwen van een ZOOLOGISCH STATION met BOVENWONING voor den Directeur.

Het Bestek met 6 teekeningen is ad *f* 2.— per stel, benevens verdere inlichtingen, bij den ondergeteekende te verkrijgen.

Aanwijzing in loco op Donderdag 11 April 1889, te 1 uur n.m.

Leiden, 4 April 1889.

De Architect,
W. KOK.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

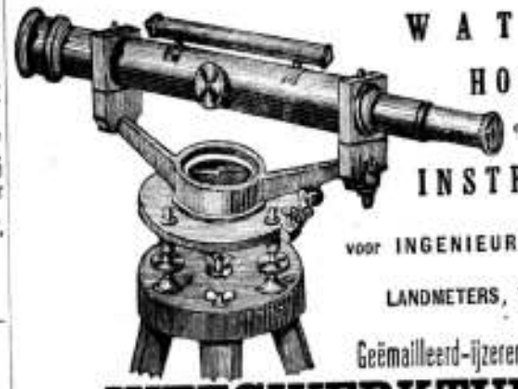

WATERPAS-
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN,
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN,
LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN**

WEEGWERKTUIGEN.

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS en WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard, Bickerstraat AMSTERDAM.

Rolluiken

van **Staal** of **Hout** met Staalband doortrekken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.
E. en P. HOTTSIEPER, *Renscheid* (Rijnpruisen).

DE LINT & C°.

Oostzeedijk 248, Rotterdam.
VLOER- en WANDTEGELS,
TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS.
Groote voorraden

BOEKVERKOOPING 23—27 April 1889.

Kunst, Bouwkunde, Kunstnijverheid, enz.

De Catalogus is gratis verkrijgbaar.

Amsterdam, N. Z. Voorburgwal 90.
S. L. van Looy.

Bibliotheken en kleinere verzamelingen worden steeds ter verkoop aangenomen.

CARBOLINEUM EXCELSIOR is het BESTE Houtbederfwerend middel.
FRED. STIELTJES & C°. Amsterdam.

Behangselpapieren en Zaaldecoratiën.
C. B. SCHNEIDER Leidschestraat 79 AMSTERDAM.
ONTVANGEN de nieuwste dessins waaronder dit jaar uitmunten een fraaie Collectie:
GEZONDHEIDSBEHANGSELS „Papiers Peints Sanitaires".
STOFFEN-GOBELIN-BEHANGSELS,
die zoowel geplakt als gespannen kunnen worden en uitmunten door schoone kleuren en teekeningen.
Bijzonder geschikt voor Salons en Trappenhuizen.
„VITRAUPHANIE". Papieren-Glas in lood-imitatie aan één stuk.

AMERIKAANSCHE HYDRAULISCHE LIFTEN
voor **Hotels, Kantoorgebouwen, Ziekenhuizen en Fabrieken.**
FRED. STIELTJES & C°., Keizersgracht 745 Amsterdam.

ZWEEDSCH GRANIET
uit de groeven, Stoomslijperij en Polijst inrichting van de Firma
KESSEL & RÖHL,
te Berlijn.
Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 468,
Amsterdam.

Te koop aangeboden.
2 Stoomheimachines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag
50 Kipwagons inhoud 2 M³.
24 „ „ 2 M³.
36 „ „ 1½ M³.
Beide zijden kippend
Alles 90 c.M. spoorwijdte.
Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Sliedrecht* en W. DE JONG, *Breda.*

W. WEIMER,
56 Warmoesstraat, Amsterdam.
ATELIER tot het vervaardigen van in lood gezet glas voor kerkramen en appartementwerk.
Eenig etablissement in *Amsterdam*. Concurreerende prijzen met het Buitenland. Eene nieuwe sorteering monsters en teekeningen steeds voorhanden.
Magazijn van Spiegel- en Vensterglas, en daarmede in verband staande artikelen.

A. H. VAN BERGEN,
FABRIKANT TE
Heiligerlee, prov. Gron.
SPECIALITEIT IN
Nieuwe Constructie
BRANDSPUITEN,
TORENUURWERKEN
EN
LUIDKLOKKEN,
op binnen- en buitenlandsche Tentoonstellingen bekroond.
ANTWERPEN 1885. EEREDIPLOMA.
Gouden en Zilveren Medailles.

Zeildragend en vlak gegolfd ijzer, gewoon en gebombeerd worden in vele verschillende profielen en afmetingen vervaardigd.

Actien Gesellschaft für Verzinkerei UND Eisenconstruction VORMALS *JACOB HILGERS*, Rheinbrohl.
Galvaniseerinrichting EN Fabriek van gegalvaniseerde Bouwconstructiën.
Geïllustreerde Prospecti Referentiën en Begrootingen steeds verkrijgbaar.
Vertegenwoordiger voor Nederland en Koloniën
FERD. ENGERS,
AMSTERDAM,
Heerengracht 335.

HILGERS' DAKPANNEN EN DAKRAMEN VAN uitmuntende constructie, geschikt voor alle soorten van DAKBEDEKKING, ook voor DAKEN met zeer geringe helling.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,
in groote verscheidenheden, voor: Rijwegen, Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfundeeringen enz.
Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld., Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer H. G. KNOOPS C.Czn., Beekstraat F 62 te *Arnhem*.
De Directeur, W. PATON WALSH.

JAN HAMER
AMSTERDAM.
KANTOOR: Marnixstraat 402 b.h Leidscheplein
Installeerde hier te lande met veel succes
geheele Waterleidingen
in gebouwen, volgens het systeem CARRÉ.
MILDÉ'S
Telephonen, Electrische Schellen enz.
Voor de telephonische gemeenschap in Werkplaatsen, Fabrieken, Kantoren, Villa's enz.
Deze toestellen zijn bij zeer lagen prijs, gevoelig, duurzaam en élégant.
Werktuigen voor verschillende industriëën,
(3) CORRESPONDENTIE GEVRAAGD.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Plates en Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
G. J. THIEME.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap
A.M.W.J.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste-Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *tien gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het Buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN tot 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling tot 15 cent per stuk en 25 cent per plant, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent Jos. G. STEMLER Czn., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1e. Heeren medewerkers aan de prijsvraag voor een burgerweeshuis te Kampen, worden uitgenoodigd hunne ontwerpen tijdelijk af te staan en aan het Bestuur toe te zenden, ter expositie in het Genootschapslokaal.
Een tiental leden verklaarden zich reeds hiertoe bereid.

2e. Heeren leden, welke van plan zijn dit jaar de Parijsche Tentoonstelling te bezoeken, worden verzocht hiervan, voor 15 Mei a. s., kennis te geven aan den 1e-Secretaris.
Het doel hiervan is, de leden op te wekken tot het zooveel mogelijk bezoeken der tentoonstelling *en corps*, daar het Bestuur zich voorstelt, indien de noodige overeenstemming wordt verkregen, maatregelen te treffen in het belang der gezamenlijke bezoekers (zie verslag der vergadering van 3 April).

3e. Door het Bestuur der Schetsclub wordt voorgesteld om, bij genoegzame medewerking, de gelegenheid open te stellen tot oefening in het schetsen naar model en het aquarelleeren. Daar hieraan onvermijdelijke onkosten zijn verbonden en de bijeenkomsten dan minstens eenmaal per week zullen plaats hebben, noodigt het Bestuur heeren leden van het Genootschap dringend uit tot dit auttige doel mede te willen werken en tot lid der Schetsclub toe te treden.
Waarschijnlijk zal de eerste bijeenkomst in de volgende maand plaats vinden. Twaalf leden zijn tot de Schetsclub toegetreden.

4e. De excursie is bepaald op 21 Juli naar Gorichem en Loevestein.
Heeren leden, die aan deze excursie wenschen deel te nemen, worden verzocht den 1e-Secretaris hiermede in kennis te stellen. Achttien leden verklaarden zich tot deelneming bereid.

5e. Van af 21 April zal gedurende eenige dagen te bezichtigen zijn het project voor de nieuwe Gouvernementsgebouwen in Pretoria.

6e. Op de prijsvraag voor een titelvignet voor den kalender zijn ingekomen 5 antwoorden, onder de motto's: *Rust roest; N. R. S.; Honoris causa; Feestjaar A. et A.* en *Hoe lieflijk rolt*, enz.

7e. Heeren medewerkers worden verzocht om alles, wat de Redactie van het plaatwerk *De Bouwmeester* betreft, in het vervolg te adresseeren aan den heer W. Kromhout Czn., Heerenmarkt 15, Amsterdam.

Namens het Bestuur:
De 1ste-Secretaris,
G. A. ZEEMAN.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Vergadering van 17 April 1889.

De Voorzitter opende de vergadering, waarna de notulen werden gelezen en goedgekeurd.
Na de mededeeling van eenige ingezonden stukken, kwam aan de orde het voorstel van het Bestuur der Schetsclub, tot uitbreiding van haren werkkring. Dit voorstel werd na eenige discussie met groote meerderheid aangenomen, terwijl 12 leden dadelijk tot de Schetsclub toetraden.
De excursie werd bepaald op 21 Juli naar Gorichem en Loevestein, welke plaatsen door de leden gekozen werden om deze excursie zooveel mogelijk te houden in verbinding met andere vereenigingen, voor welke deze plaatsen gemakkelijk te bereiken zijn. Achttien leden teekenden onmiddellijk op de lijst tot deelneming.
Daar spreker en kunstgever voor dezen avond beiden verhinderd waren ter vergadering te komen, werden door den heer C. H. Wesser ter bezichtiging gesteld de plannen voor de Gouvernementsgebouwen te Pretoria, door den heer A. C. Boerma het album, den heer J. G. van Niftrik aangeboden bij gelegenheid van zijn 25-jarig jubileum als stads-ingenieur, en door den heer G. A. Zeeman een collectie kopergravures, schetsen en aquarellen.
De volgende vraag werd in de vraagbus gevonden: „Waaraan hebben de verschillende gebreken in het eikenhout hun ontstaan te danken?" Deze vraag werd in handen gesteld van de Vak- en vragencommissie, die hierover op de volgende vergadering rapport zal uitbrengen.

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

Als gewoon lid werd de heer W. F. de Haas voorgesteld door de heeren L. J. Rijnink en G. H. Heinen.

Na een woord tot opwekking aan de leden om hunne ontwerpen van het burgerweeshuis te Kampen in het Genootschapslokaal te exposeeren, waaraan aanstonds door 10 leden gevolg werd gegeven, en om de sociëteit op de Zaterdagavonden getrouw te bezoeken tot instandhouding van den onderlingen band, sloot de Voorzitter de vergadering.

(A et A.) EEN SCHITTERENDE AFLOOP.

In het begin der afgeloopen week waren in een der zalen van het Verkooplokaal te Rotterdam (toevallig kwam het ons ter oore) tentoongesteld de 9 ontwerpen voor een doleerende kerk, ingezonden op de beruchte prijsvraag van de Vereeniging „de Kerkelijke Kas". 't Spreekt van zelf dat onze verwachting, ook in verband met hetgeen over deze prijsvraag in de beide vakbladen was geschreven, niet bijzonder hoog was gespannen. Wij hadden verwacht over het algemeen werk te zullen van de dii minores, die, de medewerking van de door hen zoogenoemde „athleten in de bouwkunst" niet behoevende te duchten, wel eens meenden een balletje te kunnen opgooien, met de van zelfkennis getuigende gedachte, dat men nooit kan weten hoe een koe een haas vangt. Die verwachting werd echter nog teleurgesteld. Wat er, behoudens het bekroonde antwoord, te zien was, zou een uitstekende aanwinst zijn geweest voor de gruwelkamer, die, bij de beursprijsvraag zaliger, een zoo merkwaardig deel van de tentoonstelling der antwoorden vormde.

Het programma noch het Juryrapport waren in de zaal aanwezig (wie zou ook naar *zoo* iets vragen); ook de naam van den bekroonde, hoewel bij de aanwezige „ingelichten" bekend, was niet officieel vermeld. Op dit laatste punt heerschte bij de verschillende bezoekers der tentoonstelling, waaronder wij, het zij als eene bijzonderheid vermeld, verscheiden leden van — het zwakke of schoone is het rechte woord niet — maar dan toch van het andere geslacht opmerkten, nog al verschil van wetenschap; enkelen wisten zelfs mede te deelen, dat de bekroonde dezelfde was, die de doleerende kerk te Amsterdam aan de Keizersgracht had gebouwd. *O sancta simplicitas!*

Eene beschrijving van het bekroonde ontwerp te geven, zou zonder de noodige toelichtende teekeningen toch half werk zijn, en ligt ook niet in onze bedoeling. Het zij genoeg te constateeren, dat het bekroonde ontwerp, als zijnde werkelijk verreweg het beste van al het ingezondene, luisterrijk de waarheid bevestigde van het: „tel brille au second qui s'éclipse au premier."

Plan en doorsneden van het ontwerp waren niet geheel onverdienstelijk; van de gevels voldeed het minst de voorgevel en daarbij gevoegde variant, die beide, nevens enkele goede eigenschappen, ook zeerveel vertoonden, dat naar mooimakerij à tout prix geleek en dus de volle leelijkheid van het gezochte en ongemotiveerde in het licht stelde.

Dat geen der overige ontwerpen voor de uitgeloofde premie in aanmerking kon komen, zal, naar hetgeen daaromtrent boven opgemerkt is, geen verwondering baren. Het was niet de moeite waard er langer bij te vertoeven dan noodig was om tot de overtuiging te komen, dat ze er waren.

Het slot der rekening is, dat de prijsuitschrijvers door de eigenwijze behandeling der zaak een betrekkelijk groote som gelds (*f* 500) voor een zéér middelmatig ontwerp zullen moeten betalen, terwijl door hen, wanneer de prijsvraag was uitgeschreven onder voorlichting van deskundigen, *in overeenstemming met de tegenwoordig daarvoor gestelde eischen*, voor hetzelfde geld zeker over een voldoend aantal goede ontwerpen had kunnen beschikt worden; de prijsvraag voor het Burgerweeshuis te Kampen is daar, om zulks ook voor den meest halsstarrige overtuigend te bewijzen. Dit moest ons van 't hart al zouden wij ons belachlijk maken, wanneer wij ook maar de minste illusie hadden, de doleerende heeren een haarbreed van hun eenmaal opgevatte zienswijze (nu helaas door een 3-tal deskundigen geautoriseerd) te doen afwijken.

V. G.

(A. et A.) DE PRIJSVRAAG TE KAMPEN.

De prijsvraag voor een nieuw burgerweeshuis te Kampen heeft, zooals wel te verwachten was, een aanzienlijk getal beoefenaars der bouwkunst opgewekt om hunne krachten aan de oplossing van het moeilijke vraagstuk te beproeven.

Moeilijk was de opgave voorzeker, zooals reeds blijkt bij oppervlakkige beschouwing van de 116 ingekomen antwoorden en het groote verschil in opvatting van de verschillende ontwerpers.

De uiterst korte tijd van levering der ontwerpen zal wel oorzaak zijn dat er betrekkelijk zeer weinig ontwerpen gevonden worden, die voldoende bestudeerd schijnen te zijn. Een in alle opzichten geslaagde oplossing is dan ook niet geleverd.

De algemeene indruk, dien de tentoonstelling den bezoeker geeft, is niet schitterend. Goede, zelfs fraaie gevelontwerpen kan men er vinden, ofschoon niet zoovele als wij wel verwacht hadden; echter is het met de distributie-studie van de overgroote meerderheid der inzenders treurig gesteld en zijn het, vreemd genoeg, in de meeste gevallen juist de minst geslaagde indeelingen, waarbij een sierlijke façade is ontworpen en omgekeerd.

Naar ons gevoelen zouden Regenten van het burgerweeshuis op het oogenblik verder zijn, indien zij bij dit concours uitsluitend planverdeeling en situatie gevraagd hadden; het blijkt toch opnieuw, dat de groote meerderheid der inzenders meer tijd besteedt aan het opwerken en encadreeren van gevelteekeningen en perspectieven — ook bij de stelligste verzekering in het programma dat hiervan geen notitie zal worden genomen — dan aan eene grondige studie van de practisch gunstigste oplossing.

Het met medeweten en goedkeuring van de Jury opgemaakte programma liet weinig te wenschen over; dit heeft ongetwijfeld een gunstigen invloed gehad op het getal en het gehalte der deelnemers. Toch was ditzelfde programma juist oorzaak dat misverstand ontstond, waar in de eerste plaats duidelijkheid had mogen voorzitten. We hebben het oog op die zinsnede, waarin zoo flauwtjes de vergunning doorschemert het gebouw achteruit te schuiven tot schepping eener speelplaats vóór het gebouw.

Want, bij slot van rekening schijnt dit dan toch in de bedoeling gelegen te hebben der opstellers van het programma, die ook als Jury optraden; we zien dit aan het bekroonde ontwerp, welks inzender de eenige was, die hiervan gebruik maakte, terwijl al de anderen bijna zonder uitzondering de speelplaats ontwierpen óf geheel achter het gebouw, óf in 't midden, bij wijze van groote binnenplaats, óf terzijde aan de Muntstraat, óf zoodanig verbrokkeld dat Muntstraat en Muntsteeg beiden iets kregen.

We kunnen het ons begrijpen dat de meeste kampdeelnemers er niet hebben aan gewild om het gebouw geheel binnen de rooilijn te zetten of, indien er eenigen waren die er over mijmerden, deze het slechts schoorvoetend deden, bij wijze van sterk achterwaarts gebrachte terugsprongen, waardoor aan weerszijden van de middenpartij ruime, doch verbrokkelde speelplaatsen overbleven.

De plaatsing der speelplaats op het noorden, zooals de meeste inzenders deden, is af te keuren; velen zullen het motiveeren door te zeggen dat deze slechte invloed slechts denkbeeldig is, daar de gemeenteschool juist daarachter gelegen is, waardoor 'n volkomen opsluiting verkregen is.

Het niet geaccentueerd uitdrukken dezer vrijheid tot achteruitplaatsing der gevels moet als hoofdoorzaak beschouwd worden dat de prijsvraag zoo weinig..... laat ons rechtuit zeggen, zoo mislukt is.

De meeste mededingers toch zijn bewoners der groote steden — er was ook plattelands-werk — waar de begrippen omtrent ruimtebenuttiging zóó één zijn geworden met plan en samenstelling, dat natuurlijkerwijs van afwijken der rooilijn niet dan angstvallig sprake kan zijn.

Ware in het program hiermede rekening gehouden, deze tentoonstelling zou niet het treurige aanzien hebben van het werk van 116 bouwkundigen, die zich gemarteld hebben met het zoeken naar eene oplossing, zeer lastig met deze vooropstelling en zeer gemakkelijk, wanneer zij omtrent deze bedoeling juister waren voorgelicht geworden.

Bij de beschouwing der gevelontwerpen zagen we gelukkig niet zooveel Duitsche motieven en Grisebachtopjes als waarmede, tot vóór korten tijd, iedere dusdanige expositie overstroomd was.

Met genoegen merkten we op, dat vele talentvolle teekenaars hunne motieven gezocht hadden in de 17deeeuwsche Hollandsche Renaissance met terzijdestelling van Duitsche of Vlaamsche invloeden, een genre dat voor een bouwwerk van dit karakter als aangewezen is. Voeg daarbij dat er weinig teekenwerk is ingezonden dat overdreven artistiek behandeld is, het meeste daarentegen correct en duidelijk is uitgevoerd, dan volgt hieruit dat de vormenkennis door de meeste deelnemers hooger gesteld wordt en beter ontwikkeld is dan de studie der distributie.

Het ligt echter voor de hand dat in dit geval een goede plan-oplossing boven een goeden gevel gaat; dit is blijkbaar ook de reden geweest van de bekroning van het ontwerp *Schilda* (No 6), de eenigste inzending, waarbij de knoop flinkweg doorgehakt werd en de speelplaatsen geheel vóór het gebouw hare plaats vonden.

Moge het plan echter om zijn eenvoudige en overzienbare distributie niet zonder verdienste zijn en in allen gevalle het eenigste wezen, dat het meest aan het gewenschte doel beantwoordt, zoo zuchten de gevels onder het noodlot, waarvan we boven spraken en vertoonen composities zonder eenige aantrekkelijkheid, groote muren met gaten, ter hoogte van 11 M., met een geweldige kap van 9 M. hoogte; zij zijn buitendien van de Hanoversche school, dus verwant aan de „officieële" kunst, hetgeen reeds voldoende is ons te doen huiveren bij de gedachte dat we weldra deze vormen zullen te zien krijgen naast de fraaie, geestige en ongedwongen vormen van Kampen's poorten, torens enz. der 17de eeuw.

We vroegen ons af waarom weesjes, die toch reeds 'n donkere toekomst hebben, in zoo'n donkeruitziend gebouw te stoppen, waarvan geen enkele vorm 'n vroolijken lach weet op te wekken en waar de kinderen als onder een groote presse-papier bij elkander gebouden worden? Waarom geen gebouw, waar zij gulschaterend kunnen ronddartelen, zonder dat hun geest instinctmatig benepen wordt door zwaar stemmende Hanoveriaansche uitvindingen?

Ontwerpers van dit antwoord zijn de heeren Klingenberg uit Oldenburg en De Herder uit Zwolle, thans eveneens te Oldenburg.

N°. 26. *Fortuna Juvante.*

Hier is de gevel uitstekend, ja een der beste der collectie, daarbij goed karakter-uitdrukkend en niet te rijk. Ontwerper toont een goed kenner te zijn der 17eeeuwsche motieven, welke hij geestig weet te combineeren en te groepeeren; de machtige topgevel brengt de stichtingen van dien aard uit de 17e eeuw in herinnering.

De plattegronden missen deze eigenschap, daar de groepeering zeer te wenschen overlaat en buitendien de verbindingsgangen te ondergeschikt en brokkelig zijn aangebracht.

In *Willem* meenden we een bekende hand te herkennen. De gevel is eenvoudig ontworpen en vertoont een cachet, dat aan het karakter van het gebouw uitstekend beantwoordt; vooral het detail is artistiek behandeld. De indeeling is echter volkomen ongeschikt; de hoofdcorridor, die in de lengte door het gebouw loopt, verandert niet minder dan zesmaal van richting en is bovendien slecht verlicht.

Februari. Een regelmatig plan; in plaats van een binnenplaats in het midden, is hier de eetzaal op die plaats gelegd, welke dus bovenlicht ontvangt; de omliggende corridors zullen in de benedenverdieping onvoldoende verlicht zijn. De gevel van dit plan, in Vlaamsche vormen ontworpen, kwam ons bijzonder geslaagd voor, zoo wat karakter als wat verhoudingen en details betreft; ook het detail is zeer verdienstelijk en zeer correct geteekend.

B. W. Het eigenlijke plan is beter dan de variant, waarbij provisiekamer, bergplaats brandstoffen, bijkeuken, mangelkamer en keuken bijeen gegroepeerd zijn zonder eigen verbindingsgang, terwijl dit bij het andere beter is ingericht.

Evenwel zijn de gangen niet overvloedig verlicht en is de speelplaats te gerekt. De gevels zijn eenvoudig en goed, zonder directe verdienste.

Patientia Vincit Omnia. Het plan is gezocht, hetgeen blijkt in de plaatsing van den hoofdcorridor, die de verschillende deelen van het gebouw ongunstig verbindt. De speelplaats is te veel in overgeschoten hoekjes en te gerekt. De andere overgebleven ruimte is meer binnenplaats dan speelruimte. De gevels met hunne vlaamsche motieven voldoen zeer goed.

N°. 33. *Anna.* Dit plan is symmetrisch gehouden, waardoor noodzakelijk versnippering van overblijvende ruimte het gevolg moest zijn. De achthoekige vestibule in de snijding der twee gangen brengt op de verdieping verwarring te weeg in de kinderslaapzaal. Het midden avant-corps is niet in allen deele door het plan gemotiveerd, althans op de 2e verdieping kon het volkomen gemist worden. De gevel is eenvoudig, maar goed van verhoudingen. Het detail der middentravee is flink geteekend, doch heeft het nadeel van de anorganische oplossing te doen zien van het steenen koepeltje, dat de plaats van topgevel inneemt.

Geen toren, ontworpen door de heeren Van Eck en Scheltema te Nijmegen. In het plan is 'n goed gelukte afscheiding gemaakt tusschen hoofd- en dienstvertrekken. De hoofdlokalen zijn goed verbonden, de speelplaats aan de Muntstraat is wel ruim, doch door de vele hoeken en gaten te veel uit het oog.

De gevels zijn geslaagd te noemen zonder evenwel directe verdiensten te bezitten. Het detail der middenpartij hadden we forscher gewenscht; vooral zou dit den vormen van den ingang ten goede gekomen zijn.

Het geheel vertoont een goede, gezonde baksteenarchitectuur.

1889. Over 't algemeen geen ruime verlichting. De speelplaats is goed gelegen, niettegenstaande zij aan de achterzijde is aangebracht.

De gevel is zeer goed; ook het detail der ingangs-

travee is verdienstelijk, hoewel ietwat peuterig behandeld.

B. W. H. (dooreengevlochten). Ook hier is de gevel goed en het plan gebrekkig; voornamelijk het sterk vooruitgeschoven middengedeelte, met het daardoor veroorzaakte verlies van een groote daarachter gelegen vestibule of corridor-aanwas, is slecht gevonden. Eveneens is de verbinding met de Muntstraat mislukt.

De gevel daarentegen is zeer goed geslaagd en de uitstekend gedetailleerde middenpartij geeft duidelijk te zien, dat de ontwerper zich de vormen der 17e eeuw heeft eigengemaakt.

Glück auf. Is op den eersten oogopslag aangenaam van plan, doch de hoofdvertrekken zijn niet goed aaneengesloten; de gang kon breeder zijn en de verbinding tusschen gebouw en speelplaats laat te wenschen over.

De gevel is goed, hoewel niet juist een weeshuisgevel. De travee had duidelijker behandeld kunnen worden.

Stichting. Verdienstelijk plan en wel een der weinigen, die met den gevel aan de straat een goede oplossing hebben weten te vinden. De gangen hadden beter verlicht kunnen worden. De groote vestibule met hoofdtrap is zeer goed geplaatst, vooral als uitmonding voor tal van vertrekken, die daaromheen gegroepeerd zijn. De gevel is goed gecomposeerd, met zijne Nijmeegsche en Leeuwardensche 15e-eeuwsche motieven.

Rudolf. Vertoont een oorspronkelijk plan, waarvan de grondgedachte bij bekwame uitvoering zeer in het voordeel van het ontwerp zou gewerkt hebben. De gebogen corridor, die alle vertrekken verbindt, zou veel bij een flinker behandeling winnen. De gevel is niet onverdienstelijk, het detail is zwak geteekend.

N. B. W. De plans zijn zwak; lange smalle gangen om in te verdwalen en daarbij meest onvoldoende verlicht. De gevel is beter en vertoont oud-Hollandsche vormen; het detail is correct, doch wat nuchter geteekend.

Kampen (in cirkel). Ook dit ontwerp heeft een versnipperde planverdeeling. De gevel is vrij goed, het detail is flink behandeld.

Liefdadigheid. Een breed opgevat plan: de hoofdtrap in het centrum wordt ter weerszijden door binnenplaatsen begrensd, hetgeen ook den corridors eene uitstekende verlichting verzekert. Het eenige gebrek is maar dat geen rekening met de grootte van het terrein is gehouden, zoodat er geen voldoende ruimte voor de speelplaatsen overblijft en ook de bouwkosten te hoog zullen worden. De gevel is eenvoudig, vrij goed van vormen, doch wat droog geteekend.

N. B. W. (in cirkel). Het plan is vrij goed gegroepeerd rond eene naar de achterzijde geopende binnenplaats; deze en de aan een andere zijde gelegen open plaats zijn beiden ongeschikt voor speelplaats. De gevel is niet slecht van compositie, doch wel wat erg zwart gemaakt. Van de twee varianten is *b* de beste

Excelsior. Ook dit plan heeft op zichzelf wel verdienste; de lokalen zijn rond een binnenplaats gegroepeerd, waarin de hoofdtrap is uitgebouwd; het gevolg van deze oplossing is ook hier, dat het bebouwde oppervlak te groot wordt en er een versnipperd gedeelte rest voor speelplaats. De gevel is eenvoudig en goed van karakter, doch niet bijzonder fraai geteekend.

Anna (n°. 22). Een onregelmatige indeeling, te veel uitgebouwd; de gevel is eenvoudig en niet erg aantrekkelijk; het detail is flink geteekend.

Oli. De plattegronden van dit ontwerp zijn eenvoudig en gemakkelijk te overzien, doch voor het gegeven terrein minder passend, aangezien de overschietende ruimte versnipperd is; enkele lokalen zijn wat klein en minder goed gesitueerd. De gevel is eenvoudig en goed van vormen, de detailteekening noch al nuchter. De variante biedt geen noemenswaardige variaties.

Alea Facta est. De plattegrond is rond een binnenplaats symmetrisch gegroepeerd en niet gelukkig opgelost; de gevel is niet onverdienstelijk.

Hector. Een onregelmatige doch goed aaneengesloten plattegrond; dit neemt niet weg dat verschillende lokalen minder goed, ten opzichte van elkander, gesitueerd zijn, vooral in de bovenverdieping. De gevel is goed van karakter en zeer fraai met de pen opgewerkt; het detail is verdienstelijk in kleur behandeld.

Concours. Vertoont een niet genoeg bestudeerde indeeling; bijv. de toegangen naar de eetzaal zijn erg bekrompen; de gevel biedt weinig opmerkelijks.

Simplicitas. Een vierkant plan rond een binnenplaats, waaruit dezelfde gebreken voortvloeien, die bij andere soortgelijke plans reeds zijn genoemd. De gevel is eenvoudig ontworpen en wat droog opgewerkt; het detail is met veel uitvoerigheid, niet onverdienstelijk geteekend.

Quod bonum sit verdient de aandacht om de flink behandelde detailteekening.

Mignon. De eetzaal is onvoldoende verlicht; de corridors beslaan te veel ruimte in het plan, dat een vierkanten hoofdvorm vertoont. De gevel is eenvoudig, het detail is flink geteekend.

Wijsbegeerte geeft eveneens een vierkant plan te zien, om een binnenplaats gegroepeerd. De gevel is vrij nuchter van vormen, doch met veel chique opgewerkt.

A + B. Een veel te uitgewerkt plan met eindelooze gangen; de gevel is niet onverdienstelijk; het detail is flink behandeld.

Kamp voor Kampen. Een eigenaardige distributie, in de lengte ontwikkeld en doorsneden door een langen corridor van gebroken grondvorm, waarvan de verlichting echter te wenschen zal overlaten. Voor speelplaats rest slechts een smalle strook. De gevel is eenvoudig doch goed geteekend, eveneens de (niet voltooide) detailteekening.

Gretha. Dit plan heeft te groot bebouwd oppervlak en is blijkbaar niet genoeg bestudeerd; de verlichting van vele ruimten is onvoldoende, de speelplaats is miniem. De gevel is zeer eenvoudig; het geheel is goed geteekend.

Labor ipse voluptas. Het plan is eveneens in de lengterichting ontwikkeld, doch vrij goed ineengezet. De hoofdcorridor is niet voldoende verlicht, de eetzaal wat afgelegen, de toegang erheen benauwd. De speelplaats is lang en smal. De gevel is goed van karakter en flink geteekend, het detail eveneens; er is echter wel wat veel in gearceerd.

Irma. Gebrekkige indeeling; bijna het geheele terrein is volgebouwd, zoodat slechts enkele hoekjes overschieten. De gevel, in eenigszins Vlaamsche vormen ontworpen, geeft weinig opmerkelijks te zien; de travee is goed bewerkt.

R. Wanneer men van dit ontwerp de met zorg bewerkte en op zichzelf sierlijke randversiering om de teekening beschouwt, zou men eer aan overvloed dan aan te weinig tijd gelooven. Uit het plan blijkt echter dadelijk, dat de inzender beter had gedaan meer studie van de indeeling te maken. De gevel is fraai geteekend doch heeft weinig karakter.

Ziedaar eenige opmerkingen, die ons bij het bezichtigen der verzameling voor den geest kwamen. 't Spreekt van zelf, dat hier slechts een klein gedeelte van den rijken oogst is genoemd; bij het overige deel is zeker nog veel, dat van studie en vaardigheid blijk geeft; we zouden echter in eindelooze herhalingen van dezelfde tekortkomingen vervallen, indien we alle ontwerpen op deze wijze de revue lieten passeeren. Mogelijk gelukt het, de ontwerpen nog eens te Amsterdam te exposeeren, hetgeen zeer wenschelijk zou zijn vooral voor de vele medewerkers, wien de reis naar Kampen te bezwarend was. Wellicht zal dan ook het Juryrapport aan de medewerkers zijn toegezonden, hetgeen tot heden nog niet geschiedde, terwijl het wel, vreemd genoeg, in het *Bouwkundig Weekblad* werd gepubliceerd. Indien zulks op advies van de Jury heeft plaatsgevonden, zijn wij zoo vrij hiertegen te protesteeren. Niet alle deelnemers aan prijsvragen hebben het geluk het *Bouwkundig Weekblad* onder de oogen te krijgen; we zouden zelfs durven beweren dat onder de jongeren, die toch gewoonlijk zich het meest voor prijsvragen interesseeren, minstens evenveel gevonden worden die alleen *De Opmerker* lezen. Wanneer nu *De Opmerker* in het programma naast het *Bouwkundig Weekblad* genoemd wordt als een van de organen, waarin de uitslag zal worden gepubliceerd, dan achten wij het met de persmanieren in strijd, wanneer de Jury slechts aan een dier organen het rapport ter publicatie afstaat, ook al is het Bestuur van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst in de Jury vertegenwoordigd, of liever juist daarom.

Ten slotte richten we het dringend verzoek tot *alle* inzenders om aan de roepstem van Architectura et Amicitia gehoor te geven en hunne ontwerpen tijdelijk ter expositie te Amsterdam af te staan. Zulk een tentoonstelling is het eenige voordeel dat niet bekroonde inzenders van hun studie genieten kunnen, en op allen rust o. i. de moreele plicht hiertoe mede te werken. Zeker zijn niet de helft van de inzenders in de gelegenheid geweest naar het afgelegen Kampen te reizen en daar, nota bene tegen entrée van ƒ 0.25, hun eigen werk te gaan zien.

J. en K.

(A.et A.) INGEZONDEN.

Mijnheer de Redacteur,

»Een Onpartijdige" komt naar aanleiding van het verslag der Vereeniging Bouwkunst en Vriendschap alhier tot gevolgtrekkingen, die zooveer van de waarheid afwijken, dat het noodig is sommigen daarvan te rectificeeren.

De heer A. E. Braat hield een korte, zeer bevattelijke bespreking over verschillende toestellen ter beproeving van cement en tras en achtte het, om de groote waarde dier toestellen te doen uitkomen, noodig vooraf aan te toonen op welke wijze vroeger, en zelfs nu nog, werd gekeurd.

Door hierbij verschillende soorten dier bouwstoffen te gebruiken en te wijzen op de *schijnbaar* betere en slechtere soorten, de *schijnbaar* gelijke en schijnbaar verschillende uitkomsten, de verkeerde gevolgtrekkingen enz. enz., gelooven wij dat hij, in plaats van een laakbare, integendeel een zeer prijzenswaardige en voor navolging aanbevelenswaardige daad verrichtte.

De conclusie, dat het Josson-cement tot de beste soorten behoort, is der Vereeniging niet opgedrongen, en steunt niet alleen op eigen waarneming der proeven van den hier algemeen geachten, door zijn goede trouw bekenden heer Braat, maar ook op de geregelde proefnemingen van den toch ook wel »onpartijdigen" heer Van der Kloes, leeraar aan de Polytechnische school te Delft. Dat de Andernachsche tras veelal proefhoudend is, zal de »Onpartijdige" wel even gaarne willen toegeven als de op de vergadering tegenwoordige concurrenten des heeren Braat.

Als den »Onpartijdige" nu nog wordt verzekerd, dat elke vergelijking van de artikelen des sprekers met die van anderen zorgvuldig is *vermeden* en hij deswege geene terechtwijzing behoefde, zal ZEd. wel willen toegeven dat het verwijt »onbevoegd beoordeelaar of reclamemaker te zijn" hiervoor allerminst den heer Braat kan worden toegediend. Daar wij het zeer op prijs stellen, dat onze leden eventueel op *goede gronden* hunne materialen zullen goed- of afkeuren, achten wij onze handelwijze niet alleen niet ongepast, maar integendeel zeer aan te bevelen ook voor andere besturen van bouwkundige vereenigingen.

Rotterdam, 11 April 1889.

Namens het Bestuur van Bouwkunst en Vriendschap:
J. C. VAN WIJK, *Voorzitter*
J. P. STOK WZN., *1e-Secretaris.*

(A. et A.) Het doet mij veel genoegen dat mijn stukje van 6 April niet onopgemerkt is gebleven; mij is daardoor de gelegenheid geboden nog eens duidelijker mijn meening te zeggen.

Wat de waarde van het materiaal zelve betreft, geloof ik evengoed op de hoogte te zijn als de heer Van der Kloes te Delft en de heeren Schalkwijk en Pennink te Rotterdam; de hoodanigheid van beide cementen heb ik evenwel buiten beschouwing gelaten; deze aanhaling was dus zeer overbodig.

Verder blijf ik het dwaas noemen, wanneer de bouwkundige zich in eene openbare vergadering door een agent laat voorlichten hoe hij bouwmaterialen moet keuren. Met een zekeren eerbiedigen schroom zullen voortaan uwe medeleden tras en portland-cement keuren van den geachten, ter goeder trouw handelenden heer B.

Zou eene bijdrage van een der bovengenoemde deskundigen niet meer aanbeveling verdiend hebben?

Een terechtwijzing komt den heer Braat dan ook werkelijk niet toe; hij heeft volkomen gelijk aldus te handelen; mijn bezwaar blijft slechts, dat hiertoe een bouwkundige vereeniging geen gelegenheid moet geven. *De Onpartijdige.*

Amsterdam, 16 April 1889.

VEREENIGING „ARCHITECTURA" TE 'S-GRAVENHAGE.

Gewone vergadering van Woensdag 17 April 1889.

Bij de opening dezer vergadering werd de heer J. Brouwer als gewoon lid geïnstalleerd, waarna de notulen van de voorgaande bijeenkomst werden gelezen en goedgekeurd. Na het behandelen van eenige ingekomen stukken van huishoudelijken aard, werd het woord gegeven aan den heer J. M. L. Lotz, die eene rede hield over: *de overgang van den bouwstijl der Grieken in dien der Romeinen.* Spreker gaf eene beschrijving der samenstelling van muren in de vroegste tijden uit groote, onregelmatige steenbrokken, waarbij de overgebleven openingen weder met kleinere steenen werden aangevuld; voorts hoe daarbij eene deuropening werd gespaard, alsook hoe dit later geschiedde en eindelijk de boogconstructie ontstond, die in de Romeinsche kunst bij den gewelfbouw tot grootere ontwikkeling kwam. Vervolgens behandelde de heer Lotz de verschillende zuilenorden der Grieksche kunst en verduidelijkte de samenstelling der hoofdgestellen door groote teekeningen, platen en schetsen, waarbij het verschil in profileering en opvatting van de Romeinen met die der Grieken werd aangetoond. Hierdoor blijkt hoe de Romeinen, bij het overnemen van de hoofdvormen der Grieksche kunst, de onderdeelen wijzigden.

Na het uitspreken der rede gaf de Voorzitter den leden gelegenheid opheldering te vragen, waarvan door eenigen gebruik werd gemaakt om het gewichtig onderwerp der „orden-studie" te bespreken, waarvan het nut, vooral bij eene verstandige opvatting, door ieder erkend moet worden.

De Voorzitter bracht den heer Lotz dank voor zijne bijdrage, waarna eene wit-marmeren, levensgroote kinderbuste, door den heer W. Worst naar eene photographie vervaardigd, met belangstelling werd bezichtigd. De heer Croiset van Uchelen had voor dezen avond het plaatwerk *Concerthaus in Leipzig* afgestaan. Heeren leden werd in herinnering gebracht: 1° dat op de volgende vergadering de dit jaar te houden excursie zal worden vastgesteld en 2° dat vóór of op Dinsdag den 23ste April e.k. de inlevering der antwoorden op de prijsvraag: „waterleiding-toren", ten huize van den 1e-Secretaris moet plaats hebben.

Hierna werd de vergadering gesloten.

PRIJSVRAGEN.

BURGERWEESHUIS TE KAMPEN.

Bij opening van de naambriefjes der ontwerpen, waaraan belooningen zijn toegekend, bleek dat het ontwerp *Schilda* vervaardigd is door de heeren Ludwig Klinkenberg te Oldenburg en A. de Herder te Zwolle. De ontwerpers van het plan *Geen Toren*, waaraan de premie is toegewezen, zijn de heeren Van Eck en Scheltema te Nijmegen.

KERKELIJKE KAS TE ROTTERDAM.

Uit de negen antwoorden op de prijsvraag voor eene kerk, uitgeschreven door den Kerkeraad der Vereeniging „de Kerkelijke kas" is dat, door den heer R. E. Kuipers, architect te Nieuweramstel onder het motto *Calvijn* ingezonden, de bekroning waardig gekeurd.

De oogst op deze prijsvraag was bijzonder schraal, maar aan wien de schuld?

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

'S-GRAVENHAGE. In de laatstgehouden zitting van den Gemeenteraad bracht een der leden de geschiedenis der havenquaestie in herinnering om daarna den Voorzitter te vragen 1o. welk gevolg heeft het raadsbesluit van 24 December 1888 gehad en 2o. bestaat er gegrond uitzicht dat binnen korten tijd zekerheid kan worden verkregen omtrent de plannen der heeren Clifford en Steens.

De Burgemeester antwoordde dat de heeren concessionarissen een nieuw situatieplan hadden ingezonden, dat groot verschil aantoonde met dat van de bekende koninklijke commissie, en dat Burgemeester en Wethouders nog geen beslissing genomen hadden. Van deze beslissing waren ook de verdere plannen afhankelijk, en op de tweede vraag meent hij een pertinent antwoord schuldig te moeten blijven.

Verzoekende dat de beslissing van Burgemeester en Wethouders spoedig werd genomen, sprak de heer Hora Siccama als zijne meening uit, dat het plan der koninklijke commissie ten eenenmale onbruikbaar was en blijken gaf van de volslagen onkunde der samenstellers op het stuk van havenbouw.

De heer Hoogenraad, lid van de bedoelde koninklijke commissie, nam voor zijne technische medeleden, waarvan er twee — de heeren Van der Toorn en Hubrecht — inmiddels zijn overleden, den handschoen op. Hij bracht in het midden dat zeer bevoegde mannen het plan der commissie hadden goedgekeurd.

De heer Siccama maakte zich nu nog warmer, en bood aan in een technisch college te bewijzen dat het plan niet deugde, gelijk in den laatsten tijd al het werk ten dezen aanzien door den Rijkswaterstaat volbracht.

Dit gebrek aan bezadigdheid wekte geen geringe sensatie, en onder dezen indruk scheidde de vergadering.

— Naar *Het Vaderland* verneemt, moeten bij de Regeering in bewerking zijn een wetsontwerp tot afschaffing der Noordzeekanaalgelden en een wetsontwerp, waarbij onder naasting van den Rijnspoorweg het gansche Nederlandsche spoorwegnet ter exploitatie wordt overgedragen aan de Hollandsche Spoorwegmaatschappij en de Exploitatiemaatschappij, tegen jaarlijksche uitkeering van een winstaandeel aan den Staat.

AMSTERDAM. De Gemeenteraad besloot:

a. de Petroleumhaven van gemeentewege te doen exploiteeren;

b. Burgemeester en Wethouders op te dragen, in overleg met de commissie van bijstand in het beheer der Handelsinrichtingen, nadere voorstellen te doen aangaande de alsnog te maken werken en inrichtingen, enz.;

c. Burgemeester en Wethouders te machtigen, in overleg met bovengenoemde commissie, een directeur te benoemen.

De bedoeling is om uit de commissie van bijstand eene speciale commissie van 2 leden met den Burgemeester tot Voorzitter te kiezen, uitsluitend voor het beheer der Petroleumhaven.

— Naar wij vernemen heeft de commissie van deskundigen, door de Rechtbank benoemd om te rapporteeren over de tusschen de gemeente en de l. C. G. A., hangende quaestie, betreffende den normaal-brander voor het meten der lichtsterkte, zijnde de heeren Dr. Doesburgh, François en Noordenburg, directeuren der gemeente-gasfabrieken te Rotterdam, Dordrecht en Breda, de gemeente Amsterdam is het ongelijk gesteld. De heeren hebben verklaard, dat de brander, die aan de vereischten der concessie voldoet, bekend staat onder den naam van Elster normaal Argand-brander. De financieele gevolgen, die daaruit voortvloeien, kunnen van zeer bedenkelijken aard zijn.

— De spoorweglijn Haarlem—Zandvoort zal met den 1 Juni e. k. door de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij worden geëxploiteerd.

ROTTERDAM. De Nederlandsche Vereeniging voor localaalspoorwegen en tramwegen zal op Vrijdag 26 dezer alhier hare 19e algemeene vergadering houden. Op de agenda staat o. a. vermeld:

Voorziening in de vacaturen in het bestuur, ontstaande door de periodieke aftreding van de Nederlandsche Tramwegmaatschappij (de heer S. Hamelink) en de Arnhemsche Tramwegmaatschappij (de heer C. Pels Rijcken).

Is gemeenschappelijke aankoop voor tramwegondernemingen van eenige behoeften (materialen, smeerbehoeften enz.) wenschelijk? In te leiden door Jhr. Van Reigersberg Versluys.

Het een en ander over tramwegpaarden en het daarvoor te bezigen beslag, mede te deelen door den heer Brouwer, paardenarts bij het 3e regiment huzaren.

Na afloop der vergadering zal aan de leden gelegenheid worden gegeven tot het bezichtigen der handelsinrichtingen van de gemeente en het houden van een gemeenschappelijken maaltijd.

— De Raad behandelde Donderdag jl. de voorstellen tot uitbreiding van het droogdok. Burgemeester en Wethouders hadden voorgesteld een dok te bouwen van 65 M., dat aangesloten kon worden aan het bestaande van 48 M. Zij raamden de kosten daarvan op *f* 435,000.

Door vier raadsleden werd echter een amendement ingediend, om het voorstel van den Directeur der gemeentewerken te volgen en een dok te bouwen van 110 M., waarvan de kosten zouden bedragen *f* 700,000.

Dit amendement werd met 23 tegen 10 stemmen aangenomen.

LEEUWARDEN. De Nederlandsche Maatschappij ter bevordering van Nijverheid wil trachten de oude nationale houtsnijkunst te doen herleven, vooral ook door den geregelden afzet van gesneden voorwerpen, als stoven, kistjes, mesheften, tabaksdoozen en versierde klompen te bevorderen. Het Departement Leeuwarden, overtuigd dat er personen in Friesland zijn, die zich met deze kunst bezighouden, noodigt hij advertentie in de *Leeuwarder Courant* allen uit zich aan te melden en hunne werkstukken met prijsopgave in te zenden aan een der bestuursleden.

'S-HERTOGENBOSCH. De Gemeenteraad heeft een belangrijk besluit genomen door zijne goedkeuring te hechten aan eene overeenkomst met het Rijk ten aanzien van het overnemen van gronden, in verband met den bouw van een nieuw station en eene nieuwe brug over de Dieze, waardoor de gemeente de beschikking verkrijgt over dertig hektare oppervlakte, die later als bouwterrein kunnen verkocht worden.

— Den heer J. M. Nabbe, gemeente-architect, is op verzoek eervol ontslag verleend als leeraar aan de Koninklijke School voor nuttige en beeldende kunsten en zulks onder dankbetuiging voor de bewezen diensten.

GRONINGEN. Bij den Gemeenteraad is een adres ingekomen van den heer W. A. Scholten, inhoudende het verzoek, de door hem aan de gemeente ten geschenke aangeboden overdekte markt te mogen bouwen op het gedempte Zuiderdiep, ten oosten van en in de nabijheid van de Heerestraat, in plaats van op het terrein ten noordoosten van den Ebbingeboog.

NIJMEGEN. De Gemeenteraad heeft voor de aldaar te houden tentoonstelling van gastoestellen eene subsidie van *f* 1500 toegestaan.

MEPPEL. In de Woensdagavond gehouden vergadering van den Gemeenteraad werd door de commissie van bijstand in het beheer der gasfabriek een plan aangeboden tot vernieuwing van het zuiverhuis en de binnenleidingen der fabriek, met begrooting van kosten ad *f* 15,500.

— Aflevering 4 van *De Natuur* (uitgave van J. G. Broese te Utrecht) bevat:

Beschaafde zeehonden (met fig.). — De diamantmijnen van Zuid-Afrika (met fig.). — Bronnen (met fig.). — De theecultuur aan de zuidhelling van den Himalaya. — De inductie-electriseermachine van Wimshurst (met fig.). — Het verzamelen, vangen en opzetten van insecten (met fig.). — Transvaalsche goudvelden (met fig.). — Sterrenkundige opgaven. — Correspondentie. — Antwoorden. — Vragenbus. — Verbetering.

VACANTE BETREKKINGEN.

— Gemeente-architect te Harlingen; jaarwedde *f* 1500 en *f* 150 voor burenkosten. Adres Burgemeester en Wethouders vóór 11 Mei n. s.

PERSONALIA.

De heer L. J. K. van Waveren, scheepsbouwkundig en werktuigkundig ingenieur is bij koninklijk besluit benoemd tot adspirant-ingenieur der marine.

— De ingenieur 3e kl. bij 's Rijks Waterstaat in Limburg De Doffegnies wordt tijdelijk werkzaam gesteld aan het Departement van waterstaat, handel en nijverheid, Afdeeling waterstaat (normaliseering van de groote rivieren).

— Bij den waterstaat in Nederlandsch-Indië zijn benoemd tot opzichter 2e kl., de opzichters 3e kl. C. F. Joosten, N. Christiaans en G. Rapp; tot opzichter 3e kl. L. M. J. Koremans.

— Tot opzichter van den stadspolder en kwelderlanden bij de Lauwerzee werd door den Gemeenteraad van Groningen benoemd de heer D. M. Kruisinga, burgemeester van Oldehove.

— Door den Raad der gemeente Nijmegen werd in zijne vergadering van 13 April tot tijdelijk opzichter bij de gemeentewerken, op eene jaarwedde van *f* 950, met elf stemmen benoemd de heer J. G. van Haaren te Helder. Op den heer J. H. Veenstra te Nijmegen werden zeven stemmen uitgebracht.

— Met den aanleg van eene drinkwater-leiding te Mainz is de ingenieur D. Droste, als zoodanig werkzaam geweest te Kampen, belast geworden.

AMSTEL'S „BOUWKRING."

LEDEN-VERGADERING, op **Donderdag 25 April 1889**, des avonds te 8 uur precies, in *Frascati*, ingang O. Z. Voorburgwal.

Te behandelen onderwerp: **Herziening der wettelijke bepalingen** op het stuk van den **arbeid**, speciaal betrekkelijk aanneming van werk; in te leiden door

Mr. S. KATZ.

Gelegenheid tot debat.

Introductiën zijn gezonden aan de »Vereeniging ter Bevordering van Fabrieks- en Handwerks-Nijverheid", Afdeeling Amsterdam; »Architectura et Amicitia"; »Mij. tot Bev. van Bouwkunst", Aannemers-Sociëteiten te dezer stede.

Namens het Bestuur:
C. J. MAKS Jz., *Secr.*

Publieke Aanbesteding.

Op MAANDAG den **zesden MEI**, des middags ten twaalf uren, zal, namens commissarissen der 's-Gravenhaagsche Woningmaatschappij, de Architect **W. B. VAN LIEFLAND**, in het Hotel Café Central, in het openbaar **aanbesteden:**

Het bouwen van **98 dubbele Arbeiderswoningen, een woning voor den Opzichter** en **tien Pakhuizen**, in twee perceelen en gecombineerd volgens de daarvan ontworpen teekeningen en opgemaakt bestek, waarvan exemplaren te verkrijgen zijn ten kantore van den Architect, Stationsweg N°. 89, tegen betaling van *f* 5.—.

In een der lokalen van het Hotel Café Central zullen dagelijks, van des morgens 10—4 uur, de teekeningen met bestek en detailteekeningen ter inzage liggen.

Dagelijks zijn van des morgens 9—10 en 's namiddags van 6—7 uur, inlichtingen te bekomen ten kantore van den Architect.

Aanwijzing zal op het terrein, hetgeen gelegen is achter de Doesdijs- en Jan Steenstraat gegeven worden, op Vrijdag den **26sten** April des morgens ten elf ure.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM* zullen **Vrijdag 26 April 1889**, 's voormiddags 11½ uur, in het openbaar, ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

Bestek No. 22.

Het verrichten van eenige Herstellingen en Vernieuwingen aan verschillende Gemeentegebouwen en Scholen, in twee perceelen.

Aanwijzing op Woensdag 17 April a. s., 's voormiddags 11 ure, Bureau Gemeentewerken ten Gemeentehuize, alwaar de teekeningen ter inzage liggen; bestek met gezegeld inschrijvingsbiljet tegen betaling van *f* 0.50 ter Secretarie verkrijgbaar.

ZWEEDSCH GRANIET

uit de **groeven, Stoomslijperij** en **Polijstinrichting** van de Firma

KESSEL & RÖHL,
te **Berlijn.**

Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 468,
Amsterdam.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,
in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen, Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel-** en **Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug-** en **Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.

Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.**, Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS C.Czn.**, Beekstraat F 62 te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

De Notaris BEOUWERS te *Venlo*, zal op **Maandag den 6 Mei 1889**, des avonds 7 uren, ten Kofflehuize van den Heer H. VAN GASSELT, aan de Roermondsche Poort te *Venlo*, in het openbaar VERKOOPEN:

Stad Venlo:

5 Kavels BOUWTERREIN, te zamen groot 12.45 Are, gelegen aan de Roermondsche straat op den hoek der Havenstraat.

Te koop aangeboden.

2 Stoomheimachines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag
50 Kipwagons inhoud 2 M³. } Beide
24 „ „ 2 M³. } zijden
36 „ „ 1½ M³. } kippend
Alles 90 c.M. spoorwijdte.
Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Stedrecht* en W. DE JONG, *Breda*.

Rolluiken
van **Staal** of **Hout** met Stanlband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.
E. en P. ROTTSIEPER, *Remscheid* (Rijnpruisen).

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

Bekroond:	Gouden Medaille	Bekroond:
Dusseldorp 1880.	Amsterdam 1883.	Frankfort a/M. 1881.
Weenen 1880.		Amsterdam 1882.

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.
FABRIEK VAN
Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek, Kunstmarmer en **Cementuitvoeringen.**
Succursales. **Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.**
Opgericht 1830.
Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, Amsterdam,
Heerengracht, bij de Oude Spiegelstraat n°. 335.

JAN VAN DER POT, Scheepmakershaven N°. 3, Rotterdam.
De eenigste Kyaniseerinrichting, waar ook des winters wordt doorgewerkt.

Het **kyaniseeren** is het eenigste afdoende middel tegen **verrotting** en **zwam.** De bewerking geschiedt geheel **reuk-** en **kleurloos.** Desverlangd bijlevering van hout.

Prima Engelsche Portland-cement merk „Wallsend"
van uitmuntende kwaliteit en tegen concurreerende prijzen.

Belgische kluit- en hydraulische kalk.

Billijke prijzen en vrachten.
Prospectussen en prijscouranten worden op aanvrag franco toegezonden.
Gelieve op voornaam en adres te letten.

CENTRALE VERWARMING
VAN
Kerken, Scholen, Ziekenhuizen, Schouwburgen, Hotels,
Woonhuizen, Villa's enz. enz.
DROOGINRICHTINGEN.
TECHNISCH BUREAU.
GEVEKE & C°., Amsterdam.
Verschillende getuigschriften van uitgevoerde Werken ter inzage.
PLANNEN en BEGROOTINGEN gratis.

DE LINT & C°.
Oostzeedijk 248, Rotterdam.
VLOER- en WANDTEGELS,
TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS.
Groote voorraden

JAN HAMER & C°.
AMSTERDAM.
KANTOOR: Marelostraat 402 b h Leidscheplein.
WITTE'S LIFTEN
voor Stoom-, Hand- en Waterkracht, voor Personen, Goederen, Spijzen enz.
WITTE'S Liften onderscheiden zich door eene dengelijke constructie, zachten en gelijkmatigen gang, grootste zekerheid tegen ongelukken, gemakkelijke behandeling, gering waterverbruik en zeer billijken prijs.
Alle Liften worden onder garantie verkocht.
Een groot aantal Liften voor personen, goederen, spijzen enz., zoowel voor hand- als hydraulische kracht zijn **hier te lande** geplaatst. (1)
Werktuigen voor verschillende industrieën.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
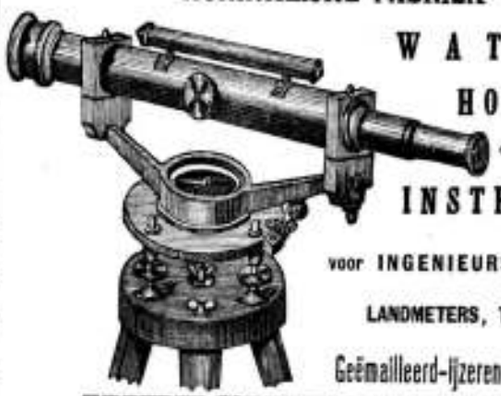
WATERPAS-
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN,
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN,
LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN**
WEEGWERKTUIGEN.

Behangselpapieren en Zaaldecoratiën.
C. B. SCHNEIDER Leidschestraat 79 **AMSTERDAM.**
ONTVANGEN de nieuwste dessins waaronder dit jaar uitmunten een fraaie Collectie:
GEZONDHEIDSBEHANGSELS „Papiers Peints Sanitaires".
STOFFEN-GOBELIN-BEHANGSELS,
die zoowel geplakt als gespannen kunnen worden en uitmunten door schoone kleuren en teekeningen.
Bijzonder geschikt voor Salons en Trappenhuizen.
„VITRAUPHANIE". Papieren-Glas in lood-imitatie aan één stuk.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
AGENTEN
der Société Anonyme des Carrières de Porphyre de Quenast"
EN
der „Société des Carrières de Lessines."
LEVERANCIERS van FAUCONVALKEIEN.
ZUIDBLAAK N°. 8.

De Amerikaansche
„New Paragon" Schoolbanken
en ANDREW'S BANKEN en STOELEN met opslaande Zittingen voor Scholen, Kerkgebouwen en Schouwburgen, uitsluitend verkrijgbaar bij
FRED. STIELTJES & C°.
Keizersgracht 745,
AMSTERDAM.
Duizenden in gebruik in Nederland, waarvan attesten ter inzage.

Gebr. VAN DER VLIET,
IJZERHANDELAARS te *AMSTERDAM.*
Staal-, Plaat-, Band-, Hoek- en T-IJzer enz.
Steeds voorhanden:
BALK-IJZER in verschillende profielen en lengten.
Vijlen en gegoten Staal uit de fabriek van Gebr. BÖHLER & Co. te Weenen, alsmede GLOBE Hoefnagels met afgewerkte punten en onder garantie tegen splijten.

CARBOLINEUM EXCELSIOR is het BESTE Houtbederfwerend middel.
FRED. STIELTJES & C°. Amsterdam.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst- en Technische Wetenschap
A.W.W.!

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT Jcz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Uitleeningsstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste-Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT ƒ 2.25 per 3 maanden of wel *tien gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland ƒ 3.50 en Nederlandsch-Indië ƒ 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN à 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling à 15 cent per stuk en 25 cent per post, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent Jos. G. STEMLER Czn., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1e. Aan heeren leden der Schetsclub wordt medegedeeld, dat de 1e schetstocht zal plaats hebben op Zondag 5 Mei a. s. naar Leiden. Vertrek van het Centraalstation des voormiddags te 8.48 uur.
NB. De Club zorgt niet voor teekenbehoeften.

2e. Door het Bestuur der Schetsclub wordt voorgesteld om, bij genoegzame medewerking, de gelegenheid open te stellen tot oefening in het schetsen naar model en het aquarelleeren. Daar hieraan onvermijdelijke onkosten zijn verbonden en de bijeenkomsten dan minstens eenmaal per week zullen plaats hebben, noodigt het Bestuur heeren leden van het Genootschap dringend uit tot dit nuttige doel mede te willen werken en tot lid der Schetsclub toe te treden.
Waarschijnlijk zal de eerste bijeenkomst in de volgende maand plaats vinden. Twaalf leden zijn tot de Schetsclub toegetreden.

De Secretaris der Schetsclub,
J. C. D. di Gazar.

3e. Heeren medewerkers aan de prijsvraag voor een burgerweeshuis te Kampen, worden uitgenoodigd hunne ontwerpen tijdelijk af te staan en aan het Bestuur toe te zenden, ter expositie in het Genootschapslokaal.

4e. Heeren leden, welke van plan zijn dit jaar de Parijsche Tentoonstelling te bezoeken, worden verzocht hiervan, vóór 15 Mei a. s., kennis te geven aan den 1e-Secretaris.
Het doel hiervan is, de leden op te wekken tot het zooveel mogelijk bezoeken der tentoonstelling *en corps*, daar het Bestuur zich voorstelt, indien de noodige overeenstemming wordt verkregen, maatregelen te treffen in het belang der gezamenlijke bezoekers (zie verslag der vergadering van 3 April).

5e. De excursie is bepaald op 21 Juli naar Goriehem en Loevestein.
Heeren leden, die aan deze excursie wenschen deel te nemen, worden verzocht den 1e-Secretaris hiermede in kennis te stellen.

6e. Als gewoon lid is volgens art. 5 voorloopig aangenomen de heer W. F. de Haas.

Namens het Bestuur:
De 1ste-Secretaris,
G. A. ZEEMAN.

PRIJSVRAGEN.
BURGERWEESHUIS TE KAMPEN.
(*Ingezonden.*)

Na het lezen van het rapport betreffende de ontwerpen van bovengenoemd weeshuis, waren mijne eerste gedachten: verontwaardigd over de handelingen der Juryleden, zullen de jonge bouwkundigen om strijd plaats in het *Bouwkundig Weekblad* trachten te verkrijgen, ten einde hunne beschuldigingen naar het hoofd dier heeren te slingeren.
Nieuwsgierig en vol verwachting sloeg ik het nummer van 20 April op om te zien, in welke bewoordingen een legio van jonge architecten hunne rechtmatige ontevredenheid hadden te kennen gegeven. En wat vond ik nu? Ik vond slechts één ingezonden stuk, waaruit ten duidelijkste blijkt, dat de schrijver heeft getracht te voorkomen dat de redacteuren van het *Bouwkundig Weekblad* het plaatsen zouden weigeren, ter vermijding van de onaangename gewaarwording, eenigen hunner van hun voetstuk te zien tuimelen.
Uit de stilzwijgendheid van bijna alle bouwkundigen kan ik derhalve opmaken, dat mijne veronderstelling omtrent de algemeene opinie over het berispelijke in de handelingen der Juryleden waarschijnlijk onjuist was. Gaarne zou ik echter van die onjuistheid overtuigd zijn. Daarom volgen hier eenige aanmerkingen, en beleefd verzoek ik aan de jonge bouwkundigen hun opinie daaromtrent in een der weekbladen of op andere wijze mede te deelen. Door wrijving van gedachten leert men het best de waarheid kennen.
Art. 2 van het programma noem ik in hooge mate gebrekkig gesteld. Ja, het bevreemdt mij ten zeerste, dat deze Juryleden, die toch op de hoogte moeten zijn van de eischen voor een goed gesticht, in dit artikel

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

hebben kunnen schrijven, dat het gebouw bestemd moet zijn om 75 tot 100 weezen te kunnen huisvesten.

Elk ontwerper heeft te besluiten of hij het gesticht voor honderd of voor vijf-en-zeventig weezen zal geschikt maken. Zoo beide volgens den eisch worden gemaakt, dan zullen de kosten tot elkander staan als vier tot drie. Bij eene vastgestelde bouwsom zal hij hebben zorg te dragen dat de prijs per kubieke meter vermindert naarmate zijn ontwerp uitgebreider wordt. Hij doet allicht eene keus, waardoor zijn ontwerp direct, zonder genade, zal worden terzijde gelegd.

Onder letter *a* wordt door de geachte Juryleden zooveel gewicht aan losse en „getimmerde kasten" gehecht, dat men onwillekeurig vermeent, dat deze zinsnede door eene huisvrouw is geschreven, die deze ondergeschikte zaak voor zeer belangrijk aanziet en hoofdzaken daardoor vergeet.

De zinsnede onder letter *b* maakt elken ontwerper wanhopig. Daarin wordt gevraagd eene eetzaal voor *circa* 75 personen. Met het oog op de in art 2 genoemde honderd en de keuken, waarin voor honderd personen moet kunnen worden gekookt, ziet ontwerper zich ook hierin weder blootgesteld aan het gevaar, dat zijne gedachten niet met die van drie andere menschen — de ontwerpers van het programma — zullen overeenkomen. Er worden verblijfzalen voor jongens en voor meisjes gevraagd, elk voor 30 à 35 personen. Wel zeker, in een mand met haring, hoe gevuld ook, is met eenige kracht wellicht een vijftal toe te voegen.

Voor alle slaapzalen wordt het aantal personen ± aangegeven. Dit wekt in nog hoogere mate onze bevreemding, wanneer wij als aanmerking op het ontwerp n°. 105 lezen dat een slaapzaal één bed te weinig bevat.

De Juryleden hebben vergeten in het programma te vermelden of de 2 à 2½ percent bestedingskosten onder de begrooting moest worden gerekend en hoeveel winst voor den aannemer was te stellen. Een architect, onder wiens leiding roemenswaardige bouwwerken zijn uitgevoerd, weet dat de percenten, die daarvoor door verschillende aannemers worden gesteld, nog al kunnen uiteenloopen.

Dat de Juryleden een zeer grove fout hebben gemaakt door te vergeten in het programma aan te geven, dat zij de speelplaats aan den Burgwal wenschten, is reeds op voldoende wijze in het *Bouwkundig Weekblad* van 20 April in 't licht gesteld.

De Jury zegt in haar rapport: „dat velen het terrein ter plaatse niet kenden, bleek wel daaruit, dat betrekkelijk zoo weinig was getracht om de rooilijn, en bijzonder die aan of evenwijdig aan de Muntstraat, vol te bouwen, hoewel toch voor een gunstig uitwendig aanzien van dat gedeelte der gemeente, zulks voor de hand zou liggen en ook zuinigheidshalve zulk eene oplossing vele voordeelen bood". *Sterker* kunnen de Juryleden hun eigen programma niet veroordeelen.

Zij veronderstellen dat vele ontwerpers zoodanig — volgens hun inzicht 't meest gewenscht — zouden hebben ontworpen, wanneer zij het terrein hadden gezien. De Juryleden hebben — vreemd genoeg — hiervan absoluut niets in het programma aangegeven. Dit brengt ons tot nadenken.

Wanneer de ontwerpers het terrein in oogenschouw moesten nemen om in staat te zijn een goed ontwerp te leveren, dan hadden de prijsuitschrijvers belangrijke kosten kunnen besparen door de Juryleden niet met het opmaken van het programma te belasten, doch slechts de architecten op te roepen en hun ter plaatse eenige inlichtingen te geven. De prijsuitschrijvers hadden dan een groot aantal plannen overeenkomstig hunne denkbeelden kunnen hebben, terwijl zij nu, met behulp van de Juryleden, nog niet één voldoend antwoord hebben verkregen.

Met het oog op het feit, dat de Juryleden bijna alle vertrekken van het bekroonde ontwerp te klein achten, zullen de architecten bij eene volgende prijsvraag, waarin diezelfde heeren weder als beoordeelaars zullen optreden, verstandig doen met hun vergrootglas een ontwerp op de kleinst mogelijke schaal te teekenen, uitsluitend om de rangschikking der vertrekken aan te geven en er bij te schrijven, dat de Juryleden het naar *hunne* zienswijze kunnen uitrekken.

De aannemers-opmerkingen: „het gebouw wordt duurder door het aanbrengen van een binnenplaats, ingevolge de spouwmuren", kunnen wij met stilzwijgen voorbijgaan.

Wanneer ik te eeniger tijd word geroepen om de noodige inlichtingen te geven omtrent het opmaken van het programma voor eene prijsvraag en men die prijsvraag, om welke redenen dan ook, wil doen mislukken, dan zal ik aanraden het programma voor het weeshuis te Kampen te raadplegen en mij van verdere onderhandelingen onthouden.

Het is m. i. wenschelijk, dat in de eerstvolgende vergadering van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst in discussie wordt gebracht de wenschelijkheid om aan een goed programma voor eene prijsvraag de volgende zinsnede toe te voegen: *autographische teekeningen van de bekroonde ontwerpen zullen binnen veertien dagen na de bekroning aan alle mededingers worden toegezonden.* Overigens ware het de moeite waard om eens te spreken over het onbillijke van het niet „volledig bekronen".

Hoe het mogelijk is dat de Jury in afkeurenden zin kan spreken over het volledig afwerken der plannen, komt mij onbegrijpelijk voor.

De Jury bekent immers zelve, dat haar oordeel daardoor niet te verblinden is; waarom juicht zij dan den arbeidslust der ontwerpers niet toe, in plaats van die af te keuren? Zijn dit echter woorden overeenkomstig die van den vechtenden straatjongen, die zegt niet bang te zijn, ofschoon hij het inderdaad niet weinig is? Waarom hebben de Juryleden dan niet in hun programma vermeld dat de teekeningen slechts in lijnen, zonder arceeringen, moesten worden geteekend?

Een inzender.

WATERLEIDING-TOREN,
UITGESCHREVEN DOOR DE VEREENIGING ARCHITECTURA TE 'S-GRAVENHAGE.

Op deze prijsvraag, waarvan het programma werd opgenomen op bladz. 5 van dezen jaargang, zijn twee antwoorden ingekomen, onder de motto's Aqua en Neptunus.

GEMEENTE-VERORDENINGEN.

Vele verordeningen, in de laatste jaren door verschillende gemeentebesturen vastgesteld en daaronder die op het bouwen, onderscheiden zich door de zucht om over de gronden der ingezetenen te beschikken en de gemeente kosteloos in het bezit te stellen van terreinen, die naar het inzien van het Dagelijksch Bestuur voor den aanleg of de verbreeding van straten noodig zijn. Die voorschriften zijn in strijd met de Gemeentewet, waarin alleen sprake is van bepalingen in het belang der openbare orde, zedelijkheid en gezondheid.

Wij hebben daarom met onverdeeld genoegen kennis genomen van het zeer belangrijk besluit, in het *Staatsblad* N°. 36 geplaatst en luidende als volgt:

In naam van Zijne Majesteit Willem III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

De Raad van State, krachtens art. 45, 2°, van de Grondwet, waarnemende het Koninklijk gezag;

Op de voordracht van den Minister van Binnenlandsche Zaken, van 28 November 1888, n°. 5041, afdeeling Binnenlandsch Bestuur, tot vernietiging van het besluit van den Raad der gemeente Nieuweramstel van 13 October jl., waarbij is vastgesteld eene verordening tot het verkrijgen van verkeerswegen in die gemeente;

Overwegende:

dat in die verordening verboden wordt getimmerten, van welken aard ook, te bouwen of eenig bedrijf uit te oefenen op geprojecteerde wegen, waaronder worden verstaan strooken gronds, welke aan bijzondere personen behooren en tot bijzonder gebruik zijn bestemd, die bij eene plaatselijke verordening als bij voorbaat tot publieke wegen zijn aangewezen;

dat de gemeenteraad volgens art. 135 der Gemeentewet de bevoegdheid heeft verordeningen te maken, betreffende de huishouding der gemeente of in het belang der openbare orde, zedelijkheid en gezondheid;

dat echter gezegde verordening, die het bouwen en het uitoefenen van eenig bedrijf verbiedt op gronden als boven omschreven, die nog geen wegen zijn, maar slechts waarschijnlijk eens wegen zullen worden, niet betreft de huishouding der gemeente, noch het belang der openbare orde, zedelijkheid of gezondheid, weshalve de Gemeenteraad door bovengemelde beperking van het eigendomsrecht of van de uitoefening van bedrijf de grenzen zijner wettelijke bevoegdheid heeft overschreden;

dat dus voornoemd besluit van den Gemeenteraad van Nieuweramstel in strijd is met art. 135 der Gemeentewet;

Gelet op art. 135 der Gemeentewet;

Gehoord den Raad van State (advies van 5 Februari 1889, n°. 5);

Gezien het nader rapport van den Minister van Binnenlandsche Zaken, van 5 April 1889, n°. 559, afdeeling Binnenlandsch Bestuur;

Heeft goedgevonden en verstaan bovenvermeld besluit van den Raad der gemeente Nieuweramstel van 13 October 1888, wegens strijd met de wet, te vernietigen.

De Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het *Staatsblad* geplaatst en aan den Raad van State in afschrift medegedeeld zal worden.

's Gravenhage, den 8sten April 1889.

NEDERLANDSCHE VEREENIGING VOOR TEEKENONDERWIJS.

In het lokaal der Rijksnormaalschool, gevestigd in het *Rijksmuseum* te Amsterdam, werd Dinsdag 23 dezer de negende algemeene vergadering gehouden der *Nederlandsche Vereeniging voor Teekenonderwijs.*

Na een welkomstgroet door den Voorzitter, den heer W. B. G. Molkenboer, aan de leden, bracht de Secretaris, de heer D. Lako, verslag uit over den toestand der Vereeniging in het afgeloopen jaar, waaraan wij het volgende ontleenen:

Het ledental onderging weinig verandering, dat der donateurs verminderde door bedanken van elf op negen. Het aantal leden bedraagt thans 192; 14 leden bedankten voor het lidmaatschap, terwijl 16 nieuwe toetraden.

De inkomsten der Vereeniging bedroegen *f* 1016, de uitgaven *f* 780, zoodat er een batig saldo is van *f* 236. De begrooting sluit in ontvangst en uitgaaf tot een bedrag van *f* 907.

De ontvangsten van het *Maandblad*, waarop 183 leden zijn ingeteekend, waren *f* 906 en de uitgaven *f* 917.13. De Redactie kon niet roemen op groote medewerking, waardoor het blad, naar hare meening, niet genoeg aan de bestemming voldoet.

Het verslag en de rekening en verantwoording van den Penningmeester werden onveranderd goedgekeurd, waarop de heer W. B. G. Molkenboer, Voorzitter, en de heeren B. J. Bouwmeester en B. Wierink, bestuursleden, die aan de beurt van aftreding waren, met groote meerderheid werden herkozen.

Hierna was aan de orde het uitbrengen van het verslag betreffende de uitgeschreven prijsvraag (het maken van een ontwerp voor een boekband ten dienste van het maandblad der Vereeniging). Er waren drie ontwerpen ingekomen. De Jury meende aan geen dezer de bekroning te mogen toekennen, doch daar de vraag zoo gesteld was, dat de prijs moest worden uitgereikt, werd hij gegeven aan het beste ontwerp, dat het motto *Teekenonderwijs* droeg en door den heer P. J. den Hertog te 's-Gravenhage gemaakt was.

Voor het Maandblad werd ook dit jaar weder de som van *f* 550 beschikbaar gesteld.

Door den heer S. Lako werd voorgesteld tot den Minister van Binnenlandsche Zaken een adres te richten, waarin door de Vereeniging instemming wordt betuigd met het denkbeeld, door de laatste examencommissie in haar verslag aan den Minister ontwikkeld, om nl. op de akte van het handteekenen M. O. eene aanteekening toe te laten, welke de bevoegdheid verleent om onderwijs in rechtlijnig teekenen te geven aan H. B. S.; 2° in aansluiting met het request der *Maatschappij van Bouwkunst* erop aan te dringen, dat, bij eventueele wijziging der Wet op het M. O., het daarheen gericht worde, dat ook de ambachtsindustrie- en teekenscholen in deze wet worden opgenomen, met verplichting van het bezit der akte M 2 voor hen, die als leeraar onderwijs geven in de zuivere constructievakken. Met algemeene stemmen werd dit voorstel aangenomen.

Vervolgens kwam aan de orde een voorstel om, met het oog op de herziening van de Wet op het lager onderwijs, bij de Regeering opnieuw een adres in te dienen, houdende het verzoek, dat het teekenonderwijs worde opgenomen onder de verplichte leervakken op de lagere school.

Door enkele leden werd gevraagd of het Bestuur meende, dat er kans bestond bij deze slechts partiëele herziening van de wet succes te zullen hebben op de voorgestelde poging. Men vreesde nl., dat men ten antwoord zal krijgen: dit artikel is niet aan de orde, en dan is het raadzamer, als men te voren weet geen kans van slagen te hebben, niet nutteloos kracht te verspillen en liever later, als de gelegenheid gunstiger is, op de zaak terug te komen.

De Voorzitter deelde deze vrees niet en meende, na ingewonnen informatiën, wel te mogen aanraden het verzoek tot de Regeering te richten. Bovendien zal het bij haar den indruk versterken, dat het der Vereeniging werkelijk ernst is met dit haar voorstel, waarop zij ook reeds drie jaar geleden de aandacht der Regeering gevestigd heeft.

Na een korte gedachtenwisseling werd daarna het voorstel — om een adres in dien geest op te stellen — met algemeene stemmen aangenomen.

De heer S. Baukema, Directeur van het Genootschap „Kunstoefening" te Arnhem, leidde de bespreking in over de vraag: „Hoe kan men bij geringe hulpmiddelen degelijk vakonderwijs geven?"

De inleider wees op de moeilijkheid van het kleuren bij avondlicht en het gemis van flink in grondstof uitgevoerde voorbeelden bij het vakonderwijs.

hebben kunnen schrijven, dat het gebouw bestemd moet zijn om 75 tot 100 weezen te kunnen huisvesten.

Elk ontwerper heeft te besluiten of hij het gesticht voor honderd of voor vijf-en-zeventig weezen zal geschikt maken. Zoo beide volgens den eisch worden gemaakt, dan zullen de kosten tot elkander staan als vier tot drie. Bij eene vastgestelde bouwsom zal hij hebben zorg te dragen dat de prijs per kubieke meter vermindert naarmate zijn ontwerp uitgebreider wordt. Hij doet allicht eene keus, waardoor zijn ontwerp direct, zonder genade, zal worden terzijde gelegd.

Onder letter *a* wordt door de geachte Juryleden zooveel gewicht aan losse en „getimmerde kasten" gehecht, dat men onwillekeurig vermeent, dat deze zinsnede door eene huisvrouw is geschreven, die deze ondergeschikte zaak voor zeer belangrijk aanziet en hoofdzaken daardoor vergeet.

De zinsnede onder letter *b* maakt elken ontwerper wanhopig. Daarin wordt gevraagd eene eetzaal voor *circa* 75 personen. Met het oog op de in art 2 genoemde honderd en de keuken, waarin voor honderd personen moet kunnen worden gekookt, ziet ontwerper zich ook hierin weder blootgesteld aan het gevaar, dat zijne gedachten niet met die van drie andere menschen — de ontwerpers van het programma — zullen overeenkomen Er worden verblijfzalen voor jongens en voor meisjes gevraagd, elk voor 30 à 35 personen. Wel zeker, in een mand met haring, hoe gevuld ook, is met eenige kracht wellicht een vijftal toe te voegen.

Voor alle slaapzalen wordt het aantal personen ± aangegeven. Dit wekt in nog hoogere mate onze bevreemding, wanneer wij als aanmerking op het ontwerp n°. 105 lezen dat een slaapzaal één bed te weinig bevat.

De Juryleden hebben vergeten in het programma te vermelden of de 2 à 2½ percent bestedingskosten onder de begrooting moest worden gerekend en hoeveel winst voor den aannemer was te stellen. Een architect, onder wiens leiding noemenswaardige bouwwerken zijn uitgevoerd, weet dat de percenten, die daarvoor door verschillende aannemers worden gesteld, nog al kunnen uiteenloopen.

Dat de Juryleden een zeer grove fout hebben gemaakt door te vergeten in het programma aan te geven, dat zij de speelplaats aan den Burgwal wenschten, is reeds op voldoende wijze in het *Bouwkundig Weekblad* van 20 April in 't licht gesteld.

De Jury zegt in haar rapport: „dat velen het terrein ter plaatse niet kenden, bleek wel daaruit, dat betrekkelijk zoo weinig was getracht om de rooilijn, en bijzonder die aan of evenwijdig aan de Muntstraat, vol te bouwen, hoewel toch voor een gunstig uitwendig aanzien van dat gedeelte der gemeente, zulks voor de hand zou liggen en ook zuinigheidshalve zulk eene oplossing vele voordeelen bood". *Sterker* kunnen de Juryleden hun eigen programma niet veroordeelen.

Zij veronderstellen dat vele ontwerpers zoodanig — volgens hun inzicht 't meest gewenscht — zouden hebben ontworpen, wanneer zij het terrein hadden gezien. De Juryleden hebben — vreemd genoeg — hiervan absoluut niets in het programma aangegeven. Dit brengt ons tot nadenken.

Wanneer de ontwerpers het terrein in oogenschouw moesten nemen om in staat te zijn een goed ontwerp te leveren, dan hadden de prijsuitschrijvers belangrijke kosten kunnen besparen door de Juryleden niet met het opmaken van het programma te belasten, doch slechts de architecten op te roepen en hun ter plaatse eenige inlichtingen te geven. De prijsuitschrijvers hadden dan een groot aantal plannen overeenkomstig hunne denkbeelden kunnen hebben, terwijl zij nu, met behulp van de Juryleden, nog niet één voldoend antwoord hebben verkregen.

Met het oog op het feit, dat de Juryleden bijna alle vertrekken van het bekroonde ontwerp te klein achten, zullen de architecten bij eene volgende prijsvraag, waarin diezelfde heeren weder als beoordeelaars zullen optreden, verstandig doen met hun vergrootglas een ontwerp op de kleinst mogelijke schaal te teekenen, uitsluitend om de rangschikking der vertrekken aan te geven en er bij te schrijven, dat de Juryleden het naar *hunne* zienswijze kunnen uitrekken.

De aannemers-opmerkingen: „het gebouw wordt duurder door het aanbrengen van een binnenplaats, ingevolge de spouwmuren", kunnen wij met stilzwijgen voorbijgaan.

Wanneer ik te eeniger tijd word geroepen om de noodige inlichtingen te geven omtrent het opmaken van het programma voor eene prijsvraag en men die prijsvraag, om welke redenen dan ook, wil doen mislukken, dan zal ik aanraden het programma voor het weeshuis te Kampen te raadplegen en mij van verdere onderhandelingen onthouden.

Het is m. i. wenschelijk, dat in de eerstvolgende vergadering van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst in discussie wordt gebracht de wenschelijkheid om aan een goed programma voor eene prijsvraag de volgende zinsnede toe te voegen: *autografische teekeningen van de bekroonde ontwerpen zullen binnen veertien dagen na de bekroning aan alle mededingers worden toegezonden.* Overigens ware het de moeite waard om eens te spreken over het onbillijke van het niet „volledig bekronen".

Hoe het mogelijk is dat de Jury in afkeurenden zin kan spreken over het volledig afwerken der plannen, komt mij onbegrijpelijk voor.

De Jury bekent immers zelve, dat haar oordeel daardoor niet te verblinden is; waarom juicht zij dan den arbeiderslust der ontwerpers niet toe, in plaats van die af te keuren? Zijn dit echter woorden overeenkomstig die van den vechtenden straatjongen, die zegt niet bang te zijn, ofschoon hij het inderdaad niet weinig is? Waarom hebben de Juryleden dan niet in hun programma vermeld dat de teekeningen slechts in lijnen, zonder arceeringen, moesten worden geteekend?

Een inzender.

WATERLEIDING-TOREN,

UITGESCHREVEN DOOR DE VEREENIGING ARCHITECTURA TE 's-GRAVENHAGE.

Op deze prijsvraag, waarvan het programma werd opgenomen op bladz. 5 van dezen jaargang, zijn twee antwoorden ingekomen, onder de motto's Aqua en Neptunus.

GEMEENTE-VERORDENINGEN.

Vele verordeningen, in de laatste jaren door verschillende gemeentebesturen vastgesteld en daaronder die op het bouwen, onderscheiden zich door de zucht om over de gronden der ingezetenen te beschikken en de gemeente kosteloos in het bezit te stellen van terreinen, die naar het inzien van het Dagelijksch Bestuur voor den aanleg of de verbreeding van straten noodig zijn. Die voorschriften zijn in strijd met de Gemeentewet, waarin alleen sprake is van bepalingen in het belang der openbare orde, zedelijkheid en gezondheid.

Wij hebben daarom met onverdeeld genoegen kennis genomen van het zeer belangrijk besluit, in het *Staatsblad* N°. 36 geplaatst en luidende als volgt:

In naam van Zijne Majesteit Willem III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

De Raad van State, krachtens art. 45, 2°, van de Grondwet, waarnemende het Koninklijk gezag;

Op de voordracht van den Minister van Binnenlandsche Zaken, van 28 November 1888, n°. 5041, afdeeling Binnenlandsch Bestuur, tot vernietiging van het besluit van den Raad der gemeente Nieuweramstel van 13 October jl., waarbij is vastgesteld eene verordening tot het verkrijgen van verkeerswegen in die gemeente;

Overwegende:

dat in die verordening verboden wordt getimmerten, van welken aard ook, te bouwen of eenig bedrijf uit te oefenen op geprojecteerde wegen, waaronder worden verstaan strooken gronds, welke aan bijzondere personen behooren en tot bijzonder gebruik zijn bestemd, die bij eene plaatselijke verordening als bij voorbaat tot publieke wegen zijn aangewezen;

dat de gemeenteraad volgens art. 135 der Gemeentewet de bevoegdheid heeft verordeningen te maken, betreffende de huishouding der gemeente of in het belang der openbare orde, zedelijkheid en gezondheid;

dat echter gezegde verordening, die het bouwen en het uitoefenen van eenig bedrijf verbiedt op gronden als boven omschreven, die nog geen wegen zijn, maar slechts waarschijnlijk eens wegen zullen worden, niet betreft de huishouding der gemeente, noch het belang der openbare orde, zedelijkheid of gezondheid, weshalve de Gemeenteraad door bovengemelde beperking van het eigendomsrecht of van de uitoefening van bedrijf de grenzen zijner wettelijke bevoegdheid heeft overschreden;

dat dus voornoemd besluit van den Gemeenteraad van Nieuweramstel in strijd is met art. 135 der Gemeentewet;

Gelet op art. 135 der Gemeentewet;

Gehoord den Raad van State (advies van 5 Februari 1889, n°. 5);

Gezien het nader rapport van den Minister van Binnenlandsche Zaken, van 5 April 1889, n°. 559, afdeeling Binnenlandsch Bestuur;

Heeft goedgevonden en verstaan bovenvermeld besluit van den Raad der gemeente Nieuweramstel van 13 October 1888, wegens strijd met de wet, te vernietigen.

De Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het *Staatsblad* geplaatst en aan den Raad van State in afschrift medegedeeld zal worden.

's Gravenhage, den 8sten April 1889.

NEDERLANDSCHE VEREENIGING VOOR TEEKENONDERWIJS.

In het lokaal der Rijksnormaalschool, gevestigd in het *Rijksmuseum* te Amsterdam, werd Dinsdag 23 dezer de negende algemeene vergadering gehouden der *Nederlandsche Vereeniging voor Teekenonderwijs.*

Na een welkomstgroet door den Voorzitter, den heer W. B. G. Molkenboer, aan de leden, bracht de Secretaris, de heer D. Lako, verslag uit over den toestand der Vereeniging in het afgeloopen jaar, waaraan wij het volgende ontleenen:

Het ledental onderging weinig verandering, dat der donateurs verminderde door bedanken van elf op negen. Het aantal leden bedraagt thans 192; 14 leden bedankten voor het lidmaatschap, terwijl 16 nieuwe toetraden.

De inkomsten der Vereeniging bedroegen *f* 1016, de uitgaven *f* 780, zoodat er een batig saldo is van *f* 236. De begrooting sluit in ontvangst en uitgaaf tot een bedrag van *f* 907.

De ontvangsten van het *Maandblad*, waarop 183 leden zijn ingeteekend, waren *f* 906 en de uitgaven *f* 917.13. De Redactie kon niet roemen op groote medewerking, waardoor het blad, naar hare meening, niet genoeg aan de bestemming voldoet.

Het verslag en de rekening en verantwoording van den Penningmeester werden onveranderd goedgekeurd, waarop de heer W. B. G. Molkenboer, Voorzitter, en de heeren B. J. Bouwmeester en B. Wierink, bestuursleden, die aan de beurt van aftreding waren, met groote meerderheid werden herkozen.

Hierna was aan de orde het uitbrengen van het verslag betreffende de uitgeschreven prijsvraag (het maken van een ontwerp voor een boekband ten dienste van het maandblad der Vereeniging). Er waren drie ontwerpen ingekomen. De Jury meende aan geen dezer de bekroning te mogen toekennen, doch daar de vraag zoo gesteld was, dat de prijs moest worden uitgereikt, werd hij gegeven aan het beste ontwerp, dat het motto *Teekenonderwijs* droeg en door den heer P. J. den Hertog te 's-Gravenhage gemaakt was.

Voor het Maandblad werd ook dit jaar weder de som van *f* 550 beschikbaar gesteld.

Door den heer S. Lako werd voorgesteld tot den Minister van Binnenlandsche Zaken een adres te richten, waarin door de Vereeniging instemming wordt betuigd met het denkbeeld, door de laatste examencommissie in haar verslag aan den Minister ontwikkeld, om nl. op de akte van het handteekenen M. O. eene aanteekening toe te laten, welke de bevoegdheid verleent om onderwijs in rechtlijnig teekenen te geven aan H. B. S.; 2° in aansluiting met het request der *Maatschappij van Bouwkunst* erop aan te dringen, dat, bij eventueele wijziging der Wet op het M. O., het daarheen gericht worde, dat ook de ambachtsindustrie- en teekenscholen in deze wet worden opgenomen, met verplichting van het bezit der akte M 2 voor hen, die als leeraar onderwijs geven in de zuivere constructievakken. Met algemeene stemmen werd dit voorstel aangenomen.

Vervolgens kwam aan de orde een voorstel om, met het oog op de herziening van de Wet op het lager onderwijs, bij de Regeering opnieuw een adres in te dienen, houdende het verzoek, dat het teekenonderwijs worde opgenomen onder de verplichte leervakken op de lagere school.

Door enkele leden werd gevraagd of het Bestuur meende, dat er kans bestond bij deze slechts partiëele herziening van de wet succes te zullen hebben op de voorgestelde poging. Men vreesde nl., dat men ten antwoord zal krijgen: dit artikel is niet aan de orde, en dan is het raadzamer, als men te voren weet geen kans van slagen te hebben, niet nutteloos kracht te verspillen en liever later, als de gelegenheid gunstiger is, op de zaak terug te komen.

De Voorzitter deelde deze vrees niet en meende, na ingewonnen informatiën, wel te mogen aanraden het verzoek tot de Regeering te richten. Bovendien zal het bij haar den indruk versterken, dat het der Vereeniging werkelijk ernst is met dit haar voorstel, waarop zij ook reeds drie jaar geleden de aandacht der Regeering gevestigd heeft.

Na een korte gedachtenwisseling werd daarna het voorstel — om een adres in dien geest op te stellen — met algemeene stemmen aangenomen.

De heer S. Baukema, Directeur van het Genootschap „Kunstoefening" te Arnhem, leidde de bespreking in over de vraag: „Hoe kan men bij geringe hulpmiddelen degelijk vakonderwijs geven?"

De inleider wees op de moeilijkheid van het kleuren bij avondlicht en het gemis van flink in grondstof uitgevoerde voorbeelden bij het vakonderwijs.

Aan het debat werd deelgenomen door de heeren Boersma, Molkenboer en Wierink. Allen wezen op de mogelijkheid van het kleuren bij avondlicht, gelijk de ondervinding heeft geleerd aan de Ambachtschool te 's-Gravenhage, aan de School van Kunstambachten te Amsterdam en andere inrichtingen.

De heer Willink merkte op, dat het zeer goed gaat, van kleine motieven uit verschillende werken groote voorbeelden te vervaardigen, terwijl de heer Boersma de aandacht vestigde op de hulp, welke de ambachtsscholen kunnen verleenen in het bezorgen van gewenschte modellen.

Een tweede punt, mede door den heer Baukema na de pauze ingeleid, luidde: „Wanneer moet met schetsachtig teekenen begonnen worden?" De inleider meende, dat met deze wijze van teekenen niet te vroegtijdig moest worden aangevangen: men diende, zoolang de leerling nog niet voldoende op de hoogte is van het gewone teekenen, zoolang hij dus nog stumperig teekent, het schetsachtig teekenen achterwege te laten, daar dit, zoo spoedig aangevangen, slechts tot oppervlakkigheid aanleiding kan geven.

De heer Molkenboer zeide, het met den inleider niet eens te zijn. Spreker toonde met voorbeelden aan, dat het maken van schetsen met zeer veel succes reeds kan geschieden zelfs bij weinig samengestelde modellen, als men de leerlingen eerst naar een voorbeeld de teekening laat vervaardigen om ze daarna uit het geheugen te doen weergeven. De heeren Boersma en Meerwaldt deelden in deze de zienswijze van den heer Molkenboer en lichtten deze nog nader toe.

Hierna werd het woord gegeven aan den heer H. van Gestel, ter behandeling van de vraag: „Wat mag men van den aanstaanden hoofdonderwijzer vergen?"

De inleider kwam, na een beschouwing over hetgeen het programma voor de hoofdakte, met betrekking tot het teekenen, van den aanstaanden hoofdonderwijzer eischt (welke eischen hij niet nauwkeurig omschreven achtte), tot de volgende conclusie: daar bijna alle vakken van het lager onderwijs verduidelijking van het geleerde door teekeningen behoeven, mag van den candidaat voor de hoofdakte gevergd worden, dat hij eenvoudige zaken, die voor de toelichting van het onderricht onontbeerlijk zijn, zonder perspectievische fouten uit het hoofd op het bord weet te schetsen.

De heer Wierink meende, dat men hierbij de eischen te hoog ging stellen, wat ook de meening was van den Voorzitter, terwijl de heer Versluys herinnerde, dat hetgeen de inleider wilde, vroeger op het programma voorkwam, doch dat deze eisch, en volgens spreker te recht, later opzettelijk was achterwege gelaten. Ten eerste had men geen juisten maatstaf ter beoordeeling van des candidaten kennis van het teekenen, en ten tweede vergat men erdoor, dat de grondslag van het teekenen in de lagere school toch altijd moet blijven de eenvoudige vlakke figuur. Spreker zou het betreuren als men thans weer op het eenmaal afgekeurde terugkwam.

Door verschillende sprekers werd over dit punt nog het woord gevoerd, uit welke gedachtenwisseling bleek, dat bij de verschillende examen-commissies niet die eenheid en overeenstemming bestaat, welke wenschelijk werd geacht. Men was het voorts vrijwel hierover eens, dat het teekenen zelf hoofdzaak moet blijven, en dat men, wat de perspectief betreft, zich moet vergenoegen met te onderzoeken of de candidaat bij het teekenen van groepen blijk geeft de regels der perspectief te begrijpen.

De heer Van Gestel besprak vervolgens de onbillijkheid van de bepaling, dat het bezit van de hoofdakte den houder het recht geeft te solliciteeren naar speciale teekenbetrekkingen bij het L. O. Deze worden daardoor niet alleen onthouden aan hen, die daarop het meeste recht hebben, n. l. de bezitters van teekenakten, doch bovendien levert de gewone hoofdakte geen waarborg op voor het bezit van voldoende kennis. De hoofdakte toch wordt meermalen uitgereikt, ook als de candidaat voor teekenen een onvoldoend cijfer heeft behaald.

Door enkele leden werd ontkend, dat het aantal bezitters der hoofdakte, die speciale teekenbetrekkingen verkregen hebben, zoo groot is als blijkbaar door den inleider gemeend wordt, terwijl niet kon afgekeurd worden, dat het teekenen, als niet zijnde een hoofdvak, bij het examineeren niet zooveel gewicht in de schaal legt, dat men de candidaten bij minder voldoende kennis daarvan afwijst, als de andere vakken goed zijn. Hetzelfde zou b. v. van geschiedenis en al de andere niet-hoofdvakken gezegd kunnen worden.

Nadat als plaats voor de volgende algemeene vergadering Amsterdam was gekozen, werd de bijeenkomst door den Voorzitter gesloten.

In de pauze was door de leden gebruik gemaakt van de gelegenheid tot het bezichtigen van een verzameling teekeningen van den oud-leerling G. W. Dijsselhoff, thans te Parijs vertoevende. Het zijn voornamelijk teekeningen, aquarellen, penteekeningen, enz., gemaakt in het museum te Berlijn, naar Grieksche vazen en middeleeuwsche metaalwerken. Al deze werken getuigen van groote bedrevenheid en flinke studie.

Na sluiting der bijeenkomst werd gezamenlijk een bezoek gebracht aan het nieuwe Centraalstation.

WETTELIJKE BEPALINGEN OP HET STUK VAN DEN ARBEID, SPECIAAL BETREKKELIJK AANNEMING VAN WERK.

Donderdag jl. werd door Amstel's Bouwkring eene vergadering gehouden ter behandeling van het onderwerp: Herziening van de wettelijke bepalingen op het stuk van den arbeid, speciaal betrekkelijk aanneming van werk, waarvan als inleider optrad Mr. S. Katz.

Introductiën tot bijwoning van de vergadering waren gezonden aan de Vereeniging tot bevordering van Fabrieks- en Handwerks nijverheid, afdeeling Amsterdam, het Genootschap Architectura et Amicitia, de Maatschappij tot Bevordering van Bouwkunst en de aannemers-sociëteiten tedezerstede.

Na vooropgesteld te hebben, dat hij niet zou spreken over de algemeene voorwaarden, van Rijkswege voor bouwondernemingen in het leven geroepen, noch stil zou staan bij de sociale zijde van het vraagstuk, bepaalde de heer Katz al dadelijk de aandacht zijner hoorders tot de vraag: of, bij de hangende herziening van het Burgerlijk Wetboek, de artikelen 1583—1585, 1637—1639, en eindelijk en vooral 1640 en 1643, en in verband hiermede de artikelen 1932 en 1934, niet dringend herziening behoefden.

De beteekenis van het vraagstuk wordt allerwege erkend, niet het minst in juridische kringen Het is echter van aanbelang deze gewichtige quaestie ook ernstig ter sprake te brengen in vergaderingen als deze, welke hoofdzakelijk bestaat uit technici, uit personen, wier belangen zoo nauw ermede in betrekking staan.

De spreker ging vervolgens na hoe ten onzent dit onderwerp geregeld is, waarbij hij vooral deed uitkomen, dat volgens onze wetgeving niet op den voorgrond staat het arbeidsproduct zelf, maar de vaststelling der verhouding, welke bestaat tusschen de personen, die hierbij een rol spelen.

De vrees, welke spreekt uit art. 1637 B. W., nl. dat onder het masker van vrijheid een nieuwe vorm van slavernij in het leven zou geroepen worden, de onbillijke bepaling van art. 1638, waarin uitsluitend waarde wordt gehecht aan de beweringen van den meester ten opzichte van dienstbaren, met wie hij contracten van huur en verhuur heeft aangegaan, werden aan een nauwgezet onderzoek onderworpen, waarvan de slotsom was, dat dergelijke onbillijkheden uit de wet verwijderd moesten worden.

Grootere onbillijkheid der bij ons geldende regeling van deze aangelegenheid ligt echter in de zesde afdeeling van den zevenden titel van het derde Boek (die over aanneming van werk) met name in de artikelen 1640 en 1643. Tegen de twee bepalingen in deze artikelen vooral, nl. de aansprakelijkheid van den aannemer gedurende een tijdvak van 10 jaren en het plaatsen van den aannemer buiten het gewone recht, *is* en *moet* de stormram der beweging gericht zijn.

Oogenschijnlijk is het eerste artikel niet enkel *tegen*, maar ook *voor* den aannemer; doch dit is werkelijk slechts schijn, daar men hier toch uitgaat van de veronderstelling, dat een aannemer of bouwmeester *per se* een slecht wezen is. Dit artikel heeft dan ook aanleiding gegeven tot hoogst onbillijke toepassing. Bovendien: zijn in de practijk aannemer en bouwmeester meestal streng gescheiden, hier worden zij broederlijk in één adem genoemd! Doch naast het genoemde staat art. 1646. Wat een scherpte van redactie in dit artikel, welke aanleiding geeft tot misbruik van macht aan de zijde van den grondeigenaar!

Spr. deed ook uitkomen, dat deze bepaling niet van kracht is in de verhouding tusschen aannemer en onderaannemer, wat mede een groote onbillijkheid is. Hij vestigde hierna de aandacht op het feit, dat, volgens de wet, een *schriftelijke* opgaaf van de overeengekomen prijsbepaling *niet* vereischt wordt, en bovenal hierop, dat de bepaling niet geldt waar, door wijziging van het oorspronkelijke, eigenlijk een geheel nieuw bestek verschijnt (bijwerk).

Waarom valt de aannemer — en alleen hij — buiten het gewone recht? Omdat de wetgever het bestaan van tweeërlei soort individuën aannam: goedige, bescherming behoevende eigenaars van den grond en slechte, doorslepen aannemers, welke sluwe soort er altijd op uit is de eersten bij den neus te nemen.

Spreker trachtte dit verschijnsel te verklaren uit het feit, dat werkelijk in de bedorven Fransche maatschappij vóór de revolutie de „entrepreneurs" een alles behalve eerlijk volkje was, en uit de pressie, die de bourgeoisie later, na de omwenteling, op de Regeering ten nadeele van de grondbezitters uitoefende. Daaruit werd de reactie geboren, waarvan bepalingen, als thans aan de critiek worden onderworpen, het gevolg zijn geweest.

Dat ze nog bestaan, zeide spreker tot de vergaderde belangstellenden, is ten deele het gevolg van uw eigen gebrek aan energie, maar niet minder de schuld van een Regeering, die den grootsten tijd van haar bestuur zich onledig heeft moeten houden met politieke en religieuse vraagstukken, waardoor aan de eischen van het practische leven niet is voldaan kunnen worden.

Evenwel, deze Regeering — het is gebleken bij de arbeidswet — wil werkelijk wat doen. Het is te hopen, dat de voor de zaak benoemde commissie op haar pogingen succes zal hebben.

Wat de aannemer te vorderen heeft, is niet anders dan gelijkheid voor de wet en het tot stand komen van die hervormingen, welke de practijk als noodzakelijk heeft aangewezen.

Het vrije bewijsrecht mag niet langer aan banden gelegd worden, zooals geschiedt in de artikelen 1932 en 1934 Burgerlijk Wetboek. Spreker stond hierna stil bij de bepalingen van het Pruisische wetsontwerp ten deze en meende, dat deze voor ons land slechts op de voornaamste punten behoefden gekopiëerd te worden, om beter en billijker regeling te verkrijgen. In het Duitsche ontwerp is het vraagstuk beter, ruimer en gemakkelijker geregeld, is de verjaring teruggebracht tot 5 jaren en de bewijslast van de gebreken in de uitvoering van bestekken teruggebracht tot hem, die ze beweert. De uit dit ontwerp sprekende Germaansche rechtsbeschouwing is in overeenstemming met het Nederlandsche volkskarakter.

Spreker — wiens rede levendig werd toegejuicht — eindigde met in overweging te geven om niet over te gaan tot het benoemen van een commissie, noch eenige motie ten opzichte van het behandelde vraagpunt aan te nemen, doch alleen het Bestuur in zijne bemoeiingen diligent te verklaren, opdat het de zaak van alle kanten kan bezien en zich daarbij de hulp van anderen zal kunnen verzekeren, zoowel rechtsgeleerden als mannen van de practijk.

Van de gelegenheid tot debat maakte alleen de heer Goseling gebruik, die meende, dat alleen herziening van 1645 en 1646 niet baten zou, zoolang de quaestie beheerscht blijft, niet door het burgerlijk recht, maar door het zoogenaamde aanvullingsrecht, n. l. de Algemeene Voorschriften. Spreker begreep niet waarom de aannemer, toch een mensch evenals elk ander, moet onderworpen zijn aan voor hem speciaal gemaakte rechtsbepalingen.

Mr. Katz, repliceerende, zeide dat die voorschriften hedenavond niet aan de orde waren — al ontkent niemand, dat zij gewijzigd moeten worden. En verder meende spreker, dat men zich vergenoegen moet met te trachten naar het betere, zoolang men het beste niet bereiken kan.

De vergadering werd hierna gesloten.

(*N. v. d. D.*)

TENTOONSTELLING TE BERLIJN.

Aanstaande Dinsdag wordt de tentoonstelling geopend van toestellen en inrichtingen ter voorkoming van ongevallen. Zij heeft ten doel, den bezoeker bekend te maken met alle maatregelen, die bestemd zijn ter bescherming van de gezondheid en het leven van den werkman in zijn gewoon bedrijf, inzonderheid ook voor zoover daarbij machines in werking zijn. Niet alleen de toestellen, maar ook de machines met hare bijzondere inrichtingen voor veiligheid zullen in volle bedrijf worden vertoond; benevens allerlei zaken, die in het belang van gezondheid en welzijn der werklieden bij verschillende takken van bedrijf bestaan. Wegens de reusachtige inspanning, in de laatste tien jaren door Duitschland op het gebied van wetgeving ten behoeve van den werkman aan den dag gelegd, heeft het denkbeeld tot het houden dezer tentoonstelling een hoogst vruchtbaren bodem gevonden. Groot is de deelneming van inzenders, en niet minder groot de belangstelling in alle kringen, waar men een warm hart voor het welzijn van den werkman heeft.

De tentoonstelling wordt gesplitst in drie afdeelingen: 1°. voorwerpen, toestellen en inrichtingen, die min of meer van gemeenschappelijk belang voor alle takken van bedrijf zijn; 2°. bijzonder eigenaardige zaken, die alleen bij zekere bepaalde industriëen of bedrijven te huis behooren; 3°. de literatuur op het gebied van bescherming voor den werkman.

Het denkbeeld dezer tentoonstelling is uitgegaan van Prof. Max Delbruck en den Directeur Max Schlesinger. Aanvankelijk hadden zij alleen gedacht aan zoodanige expositie met betrekking tot het brouwersbedrijf, waarbij

zij van nabij betrokken waren. Doch weldra bemerkten zij, welk eene buitengewone belangstelling de zaak meer in het algemeen verwekte: de voornaamste handelaars en fabrikanten sloten er zich bij aan; de Berlijnsche Gemeenteraad gaf toezegging op subsidie en op faciliteiten voor de inzenders; de Regeering steunde de uitbreiding van het plan, en de Keizer verklaarde zich terstond bereid om het beschermheerschap te aanvaarden. Tot welk een omvang het plan werd uitgebreid, kan onder anderen hieruit blijken, dat er op het tentoonstellingsterrein zelfs een groot „normaal theater" is opgericht, met ongeveer 600 zitplaatsen voor toeschouwers en voorzien van alle middelen van veiligheid, die bij den bouw van een schouwburg mogelijk zijn.

De plechtige opening op 30 dezer zal door den Keizer worden gedaan. De Commissie voor de tentoonstelling rekent dat er ongeveer 2 millioen bezoekers zullen moeten komen eer de kosten kunnen zijn gedekt. Wat de tentoonstelling meer opbrengt, moet voor het een of ander ten algemeenen nutte der werklieden worden besteed.

Daar de pers zich in de aanprijzing der zaak en haar menschlievend doel reeds zeer verdienstelijk heeft gemaakt, had de hoofdcommissie de vertegenwoordigers der grootste binnen- en buitenlandsche bladen een dezer dagen tot eene gezellige bijeenkomst uitgenoodigd, om voor die ondersteuning dank te betuigen en hare verdere welwillende medewerking in te roepen. De Voorzitter der Commissie, de heer Roesicke, bracht den eersten toast uit op de pers, zonder welke de onderneming niet tot stand had kunnen komen. Namens de hierbij vertegenwoordigde Duitsche bladen werd daarop geantwoord door onzen collega Dr. Alex Meijer, lid van den Rijksdag. Aan den heer Lowe, correspondent van de *Times*, werd door ons, aanwezige correspondenten, opgedragen namens de buitenlandsche pers op den toast van den Voorzitter te repliceeren. Hij deed dit op hoogst geschikte wijze, met een woord van hoogen lof te wijden aan het vredelievende streven van Duitschland, zoowel in de politiek als in het maatschappelijk leven, waarvoor hij de ondersteuning der werkelijk achtenswaardige en ernstige organen van het buitenland als natuurlijk en verzekerd kenschetste.

Bij een rondgaan door de lokalen, alwaar thans ook nog 's nachts bij electrisch licht druk wordt gewerkt, zag men het gewone gejoel van eene nog niet in vol toilet getooide tentoonstelling. Het is alsof alle veiligheidstoestellen bij machines met eene bijzondere roode tint zijn geverfd, opdat men ze zooveel te beter zou kunnen onderscheiden en zij de bezoekers dadelijk zooveel te meer in het oog vallen. Alles te zamen vormt zeker een inderdaad grootsch geheel en zal ook voor niet-ingewijden hoogst leerzaam en belangwekkend kunnen zijn. (*N. R. C.*)

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.
AFDEELING ARNHEM.
Vergadering van 24 April 1889.

Na goedkeuring der notulen van de voorgaande vergadering, werd tot afgevaardigde naar de algemeene vergadering benoemd de heer J. W. Boerbooms en tot plaatsvervanger de heer J. H. Hollenbach.

Tot het houden van eenen studietocht werden Xanten en Gorichem aangewezen voor een bezoek, en aan het bestuur opgedragen om, na het inwinnen van nadere berichten, eene keuze te doen en te gelegener tijd de leden tot deelneming uit te noodigen.

Het lid M. W. Smijtink stelde daarna ter beschtiging *Architectur der Gegenwart*, waarvoor hem door den Voorzitter werd dankgezegd.

De heer A. Mos Jr., die de vorige bijeenkomst zoo welwillend had opgeluisterd door het geven van eene kunstbeschouwing van eene schoone collectie photographieën, gaf nu het vervolg zijner prachtvolle portefeuille.

Onder deze munten uit het plafond van de Sixtijnsche kapel, in kleurendruk, vele photographieën naar de werken van Rafaël, in de vertrekken van het Vaticaan. Zeer interessant waren ook eenige oudheden als: fragmenten van muurschilderingen uit Pompeji en van vazen uit Rome, Arabische tegels, beeldhouwwerk in Egyptisch marmer en een gedenksteen ter herinnering aan de voltooiing van den triomfboog van Titus, waarop eene voorstelling van eene der beeldhouwwerken (binnenzijde) inwendig, onder de geboorte van het gewelf.

De Voorzitter bracht den heer Mos den welgemeenden dank van de vergadering voor het kunstgenot, den leden verschaft.

Op de gebruikelijke wijze werd hierna deze laatste winterbijeenkomst gesloten en den leden door den Voorzitter een »tot weerziens" toegeroepen.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-HAGE. De toegekende eerebijken op de nationale tentoonstelling van oude en nieuwe kunstnijverheid, verleden jaar alhier gehouden, zullen uitgereikt worden op Maandag 29 April a. s., des namiddags te half drie, in den foyer van het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen.

— De Gemeenteraad besloot tot aankoop van eene strook gronds, om het smalle deel der Laan van Meerdervoort over vrij belangrijke lengte met 7 meter te kunnen verbreeden; hiermede is eene uitgave van ongeveer *f* 12,000 gemoeid, overeenkomende met *f* 20 per centiare.

— *De Ingenieur* vernemt, dat 19 April jl. voor den tijd van minstens drie maanden naar Egypte vertrokken de civiel-ingenieurs C. Groll, onlangs uit Transvaal teruggekeerd, en J. J. Israëls, laatstelijk werkzaam bij de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij, ten einde onder leiding van den civiel-ingenieur R. A. I. Snethlage een uitgebreid onderzoek voor te bereiden voor den spoorwegaanleg in dat land. Dit voorloopig onderzoek geschiedt voor rekening van een consortium van bankiers te Berlijn.

AMSTERDAM. De Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst zal hare algemeene vergadering houden op Woensdag 22 Mei, des avonds te zeven uren, en den daarop volgenden dag, des voormiddags te elf uren. Op de avondvergadering moeten o. a. vier leden van het Bestuur gekozen worden wegens het bedanken van den heer W. C. Metselaar te 's-Gravenhage en de periodieke aftreding der heeren Dr. P. J. H. Cuijpers, Th. Sanders en A. W. Veth, die niet herkiesbaar zijn.

De vragen, door het Bestuur der Maatschappij gesteld, en de preadviezen van de Afdeelingen worden Donderdag 23 Mei aan de orde gesteld, waarna gelegenheid zal worden gegeven tot het bezoeken van verschillende gebouwen en werken. Een gemeenschappelijke maaltijd is het slotstuk van het programma.

— De commissie voor de drie-jaarlijksche tentoonstelling heeft het plan opgevat om het gebouw voor de expositie te doen verrijzen aan den N.-Z. Voorburgwal, ter hoogte van de Sint-Luciensteeg. Naar het oordeel der commissie is het hier het meest geschikte punt voor deze tentoonstelling, die zoo min mogelijk verwijderd mag wezen van het centrum der stad. Het gebouw zal eene breedte hebben van 18 M. bij eene diepte van 65 M., met het front naar de Paleisstraat gekeerd zijn en na ruim drie maanden weder afgebroken worden.

UTRECHT. Met 25 tegen 5 stemmen besloot de Raad, dat het gebouw van het buitengoed »het Hoogeland" zal worden bestemd tot gemeente-museum, dat thans eenige localiteiten op de derde verdieping van het Stadhuis bezit.

— Het *Utrechtsch Dagblad* meldt:

Naar men ons mededeelt, zijn de onderhandelingen tot overname van den Ned. Rijn- en den Ned. Centraalspoorweg door den staat reeds verre gevorderd, en zou het doel der overname zijn, beide lijnen in exploitatie te geven aan de Maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, die daardoor niet alleen eene nieuwe verbindingslijn verkrijgt tusschen hare noorder- en zuiderlijnen, maar — wat voor hare ontwikkeling hoofdzaak mag worden geacht — in rechtstreeksche aansluiting komt met de hoofdstad des lands en de belangrijke werken, die daar in de laatste jaren ten bate van handel en nijverheid en van onze zeevaart zijn tot stand gekomen.

Een der hoofdambtenaren van de Exploitatiemaatschappij schijnt reeds aangewezen, om eventueel als directeur met het beheer der beide nieuwe lijnen te worden belast, terwijl van de hoofdambtenaren van den Rijn- en den Centraalspoorweg enkele in dienst zouden blijven, andere daarentegen op wachtgeld zouden worden gesteld.

Het zal intusschen wel geen betoog behoeven, dat deze onderhandelingen en voornemens slechts voorloopig zijn, daar zij de goedkeuring behoeven, zoowel van de beide takken onzer wetgevende macht, als van de aandeelhouders der drie bij de onderhandelingen betrokken spoorwegmaatschappijen, alvorens te kunnen in werking treden.

DELFT. Overeenkomstig het rapport der Raadscommissie werd door den Raad aan den eervol ontslagen directeur der gemeente-reiniging J. H. Weber een pensioen verleend van *f* 980 met eene gratificatie van *f* 20.

— Naar de *'s-Hertogenbossche Courant* vernomen, zal in den loop der maand Mei eene belangrijke vergadering gehouden worden van het waterschap Noordoostelijk Noord-Brabant, waarin door het bestuur in behandeling zal worden gebracht een geheel stelsel van werken, in het waterschap uit te voeren. De plannen voor eene inlaatsluis van Maaswater zijn gereed en wanneer de algemeene vergadering aan het tweeledig stelsel van inlaatsluizen de voorkeur geeft, zullen die gemaakt worden, één te Littooien aan den polder het Hoogbemaal en één in het bovenland van Ravenstein; in verband met deze inlaatsluizen zal het bestuur bepaalde voorstellen doen tot het leggen van een peeldam, om verdere overstroomingen in de bovenpolders te voorkomen.

Een plan van een uitwateringskanaal voor het inundatie-gebied rondom 's-Hertogenbosch naar den Nieuwen Maasmond, is dezer dagen ook bij het bestuur van het waterschap ingekomen en onmiddellijk in handen gesteld van den ingenieur-adviseur van het waterschap, ten einde dat plan in dezelfde algemeene vergadering te kunnen doen behandelen, zoodat bij de verschillende werken alle onderdeelen van het waterschap belang hebben. Het kanaalplan, door den minister ingezonden, is ontworpen door den inspecteur van den waterstaat en de hoofdingenieurs van 's Rijks waterstaat, Nieuwen Maasmond en van den provincialen waterstaat; het neemt de richting door gronden onder Vucht, Kromvoort, Heivoort, Drunen enz. en zoo verder naar den Nieuwen Maasmond.

— Wij ontleenen aan een artikel in de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* het volgende omtrent den ongeveer 450 n. Chr. gestichten Burg, die de oorsprong was van de stad Leiden. Dat dit monument niet onveranderd is gebleven, zal niemand verwonderen; dat hier en daar kalk en steen noodig waren om de gaten, die er door weer en wind in kwamen, te stoppen, evenmin; al verbaast men zich ook, dat de lusthof, die den heuvel omgeveer eene eeuw geleden sierde, thans meer op eene woestenij gelijkt. Het gevolg van al die reparatiën is echter geweest, dat het gedeelte ter linkerzijde van de hoofdpoort zoo wrak geworden is, dat het ongeveer 75 cM. begon over te hellen en voor den bezoeker gevaarlijk werd.

De ingenieur D. E. C. Knuttel, gemeente-architect te Leiden, heeft thans een begin gemaakt met een werk, waarnaar oudheidkundigen al jaren hebben verlangd, namelijk de ontgraving van de fundamenten. Twee pijlers zijn thans blootgelegd; beide vertoonen groote scheuren, zoodat het vermoeden dat de muren gevaarlijk werden, volkomen is bewaarheid.

Uit een historisch-architectonisch oogpunt beschouwd, is de onderbouw zeer belangrijk. Het blijkt, dat de bovenbouw uit een muur bestond (ter dikte van 2½ steen), die uit geelbruine steen (zoogenaamde reuzenmoppen) was opgetrokken. De onder den grond liggende basis is pl. m. 75 cM. hoog en steekt ter breedte van een halven steen uit. De trans of omgang rust op bogen, waarvan de steunsels in het metselverband van den buitenmuur zijn opgenomen, zoodat de steenlagen doorlooopen; hieruit meent men te mogen besluiten, dat zoowel de trans als de buitenmuur in het ontwerp van den stichter waren opgenomen.

In het herstelde metselwerk treft men veelerlei bouwstoffen aan, als tufsteen, baksteen en beton, wellicht afkomstig van gebouwen, die eertijds op die plek stonden.

De burg, uit gele steen opgetrokken, werd grootendeels vernield en later met roode reuzenmoppen bijgewerkt ter hoogte van ongeveer 1 M.; dan volgt eene doorloopende herstelling van kleine roode baksteenen. Het verschil in materiaal wijst op drie hoofdperioden van den herbouw, die vermoedelijk bevolen werd na de belegering, die de sterkte had te doorstaan. De bouwerden mag men wellicht in verband brengen met de tijden der Noormannen Ada van Holland en Graaf Willem IV.

Bij de thans ophanden zijnde herstelling zal zooveel mogelijk de passende steensoort worden gebruikt; met de vervaardiging der reuzenmoppen is eene Duitsche firma belast, daar de Nederlandsche nijverheid de levering niet op zich durfde nemen.

Het voornemen bestaat, om het geheele gebouw te restaureeren. Wanneer dit plan verwezenlijkt wordt, dan zullen zoowel de archeologie als de bouwkunde erdoor gebaat zijn.

PERSONALIA.

— De heer W. K. Behrens, ingenieur van 's Rijks Waterstaat te Hoek van Holland, werkzaam bij den Rotterdamschen waterweg, is door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, met ingang van 1 Mei a.s., belast met den dienst in de provincie Limburg, standplaats Maastricht, terwijl op dienzelfden datum diens werkzaamheden worden overgenomen door den ingenieur van den Waterstaat H. M. Henket.

— Tot ingenieur bij de Rijks-commissie voor graadmeting en waterpassing is benoemd de heer J. F. Quant van Leiden.

— Tot opzichter der gemeentewerken te Sappemeer is benoemd de heer N. Doornbos aldaar.

ADVERTENTIEN.

Een Bouwkundig Teekenaar,

theoretisch en **practisch** ervaren, verzoekt plaatsing bij een Architect of Aannemer. Hoog salaris geen vereischte. Adres onder letter **S** bij den Boekhandelaar G. ODE, te *Schiedam*.

BOUWKUNDIG
TEEKENAAR.

Bij een Architect te dezer stede kan tijdelijk een **bekwaam TEEKENAAR geplaatst worden**. Salaris naar bekwaamheid. Brieven *franco* motto »TEEKENAAR" aan het Adv.-Bureau H. VAN DUIJL, te *Amsterdam*, O. Z. Voorburgwal 161.

Aanbesteding.

Op **Donderdag den 9 Mei a. s.** des voormiddags ten 11 uren, zal door den Architect JAC. VAN VESSEM namens den heer A. VAN VLIET Pz., in het Koffiehuis van den heer J. BRAAT te *OVERSCHIE* worden

AANBESTEED:

Het bouwen van een BOUWHOEVE, bestaande uit Woonhuis, Koetshuis met Paardenstal, 2 Veestallen met Vooderloods en bijbehoorende werken op een perceel weiland, gelegen aan de Aelbrechtskade onder de Gemeente Overschie tusschen Telephoonpaal N°. 29 en 30.

De bestekken met teekeningen zijn van af Donderdag 25 April à *f* 2.50 verkrijgbaar bij genoemden Architect, *Arolingen*, Oostmaasstraat 9.

Aanwijzing in loco op Dinsdag den 7 Mei a. s. des voormiddags ten 11 uren.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 6 Mei 1889** des middags te 12 uur, op het Raadhuis, in het openbaar **aanbesteden:**

Het verlengen aan de Oostzijde van den Zuid-Oostelijken grooten Scheepssteiger in het IJ aan den Westerdoksdijk.

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Stadsdrukkerij tegen betaling van *f* 0.25.

Inlichtingen worden gegeven ten Kantore van den Stads-Ingenieur, op het Raadhuis kamer N°. 93, des voormiddags van 10—12 uur, gedurende de week welke der besteding vooraf gaat.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
DRIESSEN, *Wnd.*
De Secretaris,
LE JOLLE.

Amsterdam, 24 April 1889.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *'S-HERTOGENBOSCH*, zullen op **Maandag 13 Mei 1889**, voormiddag 10 uur, ten Raadhuize aldaar, bij enkele inschrijving

aanbesteden:

Het maken van WONINGEN, WERKPLAATSEN enz. ten behoeve der Stedelijke Gasfabriek, zulks in twee perceelen en in massa.

Het bestek en de teekeningen liggen ter inzage op het Raadhuis te *'s-Hertogenbosch* en zijn verkrijgbaar bij den Gemeente-Architect J. M. NABBE aldaar, tegen betaling van *f* 2.50.

Aanwijzing in loco (terrein der fabriek buiten den Vuchteruitgang) zal plaats hebben op Woensdag 8 Mei e. k., voorm. 10 uur.

De inschrijvingsbiljetten moeten op den dag der aanbesteding uiterlijk des voormiddags ten 10 uur in de ten Raadhuize daartoe gestelde bus gestoken zijn.

's-Hertogenbosch, 27 April 1889.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
De Burgemeester,
v. d. DOES DE WILLEBOIS.
De Secretaris,
J. N. G. SASSEN.

Publieke Aanbesteding.

Op MAANDAG den **zosden** MEI, des middags ten twaalf uur, zal, namens commissarissen der 's-Gravenhaagsche Woning-Maatschappij, de Architect **W. B. VAN LIEFLAND**, in het Hotel Café Central, in het openbaar **aanbesteden:**

Het bouwen van **98 dubbele Arbeiderswoningen, een woning voor den Opzichter** en **tien Pakhuizen,** in twee perceelen en gecombineerd volgens de daarvan vervaardigde teekeningen en opgemaakt bestek, waarvan exemplaren te verkrijgen zijn ten kantore van den Architect, Stationsweg N°. 89, tegen betaling van *f* 5.—.

In een der lokalen van het Hotel Café Central zullen dagelijks, van des morgens 10—4 uur, de teekeningen met bestek en detailteekeningen ter inzage liggen.

Dagelijks zijn van des morgens 9—10 en 's namiddags van 6—7 uur, inlichtingen te bekomen ten kantore van den Architect.

Aanwijzing zal op het terrein, hetgeen gelegen is achter de Doedijo- en Jan Steenstraat gegeven worden, op Vrijdag den **26**sten April des morgens ten elf ure.

Rolluiken

van **Staal** of **Hout** met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.

E. en P. ROTTSIEPER, *Bovenkerk* (Rijnpeulsen)

AMERIKAANSCHE HYDRAULISCHE LIFTEN

voor **Hotels, Kantoorgebouwen, Ziekenhuizen** en **Fabrieken.**

FRED. STIELTJES & C°., Keizersgracht 745 Amsterdam.

De Notaris BROUWERS te *Venlo*, zal op **Maandag den 6 Mei 1889**, des avonds 7 uren, ten Koffichuize van den Heer H. VAN GASSELT, aan de Roermondsche Poort te *Venlo*, in het openbaar VERKOOPEN:

Stad Venlo:

5 Kavels BOUWTERREIN, te zamen groot 12.45 Are, gelegen aan de Roermondsche straat op den hoek der Havenstraat.

Te koop aangeboden.

2 Stoomhoutmachines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag
50 Kipwagons inhoud 2 M³. } Beide
24 „ „ 2 M³. } zijden
30 „ „ 1½ M³. } kippend
Alles 90 c.M. spoorwijdte.

Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Stadtrecht* en W. DE JONG, *Sneek*.

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN

STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,

op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met

EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).

Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

JAN HAMER & C°.
AMSTERDAM.
KANTOOR: Marnixstraat 402 b/h Leidscheplein.

Boyle's Luchtpomp-ventilators.
Boyle's Kappen,
voor slechttrekkende Schoorsteenen.
BOYLE'S SCHOORSTEENKAPPEN,
tegen valwinden enz. enz.

Verschaffen geen toezicht, hebben geen bewegbare deelen, voorkomen terugslag in den koker, werken met de meeste gelijkmatigheid in ieder jaargetijde, hebben eene **veel grootere capaciteit dan ieder andere ventilator.**

Deze toestellen zijn op verschillende **RIJKS-, GEMEENTE-** en **PARTICULIERE** gebouwen **hier te lande** geplaatst. (2)

Werktuigen voor verschillende Industrieën.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,

in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen. Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.

Voor inlichtingen geliere men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.**, Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS C.Ozn.**, Boekstraat F 62 te *Arnhem*.

De Directeur. **W. PATON WALSH.**

DE LINT & C°.

Oosterdijk 248, Rotterdam

VLOER- en WANDTEGELS,

TROTTOIR-, CEMENT- EN LIJZERSTEENTEGELS.

Groote voorraden

ZWEEDSCH GRANIET

uit de **groeven, Stoomslijperij** en **Polijstinrichting** van de Firma

KESSEL & RÖHL,
te **Berlijn.**

Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 468,
Amsterdam.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie,** bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures,** ook van **Teekeningen** voor Bockwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

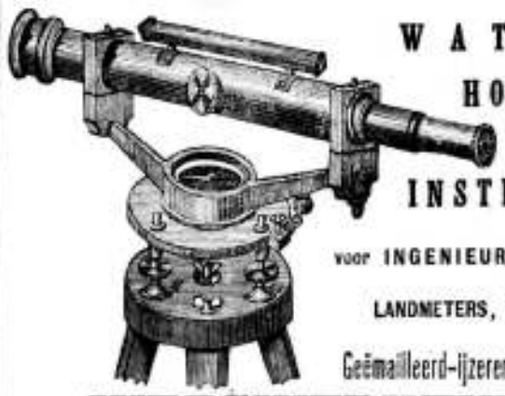

WATERPAS-
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN,
voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN,**
LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN**

WEEGWERKTUIGEN.

CARBOLINEUM EXCELSIOR **is het** BESTE **Houtbederfwerend middel.**

FRED. STIELTJES & C°. Amsterdam.

Behangselpapieren en Zaaldecoratiën.

C. B. SCHNEIDER Leidschestraat 79 AMSTERDAM.

ONTVANGEN de nieuwste dessins waaronder dit jaar uitmunten een fraaie Collectie:

GEZONDHEIDSBEHANGSELS „Papiers Peints Sanitaires".

STOFFEN-GOBELIN-BEHANGSELS,

die zoowel geplakt als gespannen kunnen worden en uitmunten door schoone kleuren en teekeningen.

Bijzonder geschikt voor Salons en Trappenhuizen.

„VITRAUPHANIE". Papieren-Glas in lood-imitatie aan één stuk.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

ONTWERP VAN EENE VILLA VOOR ZOMERVERBLIJF.

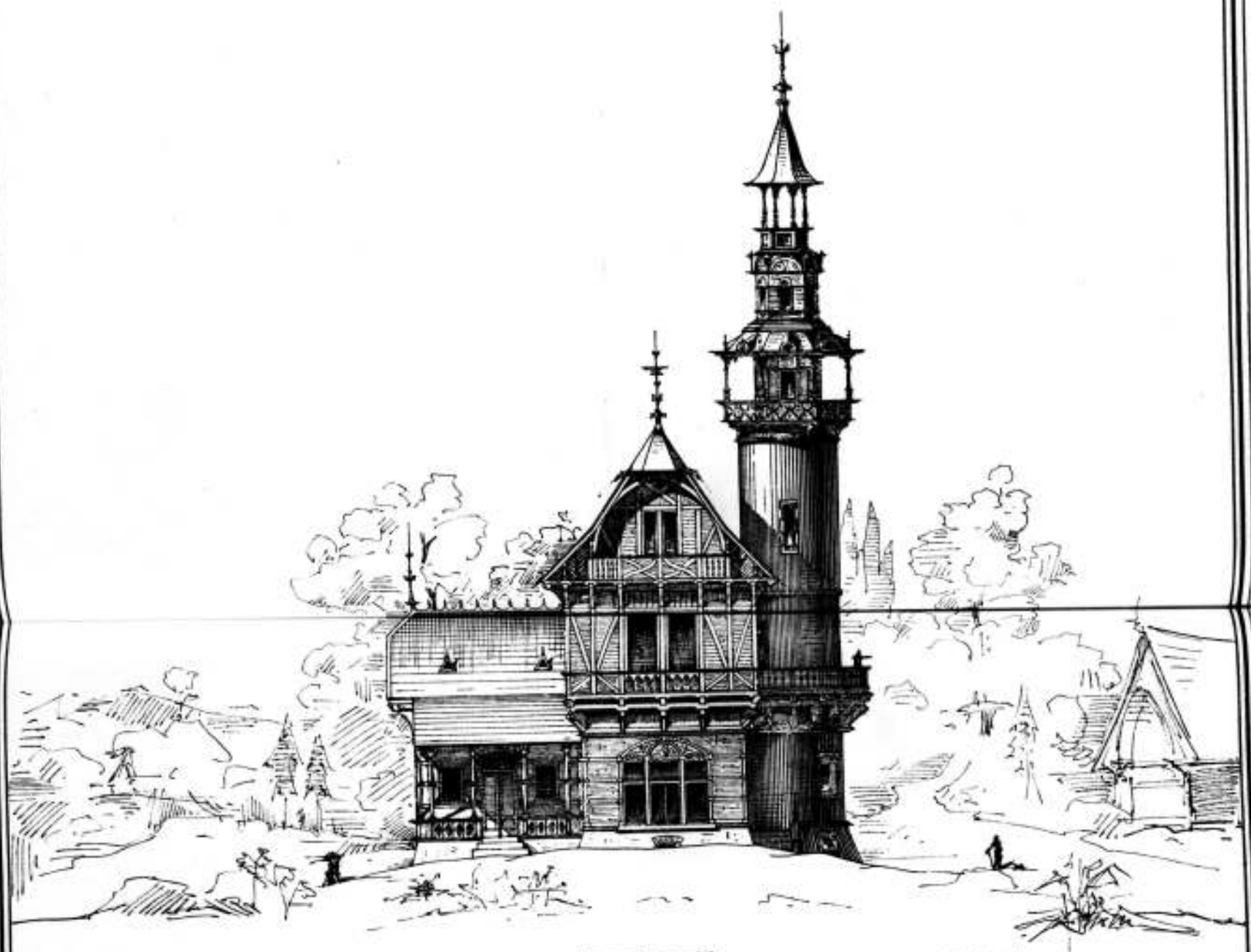

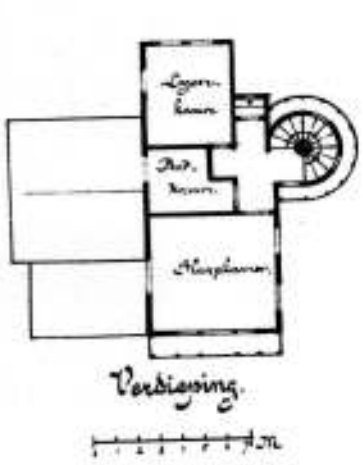

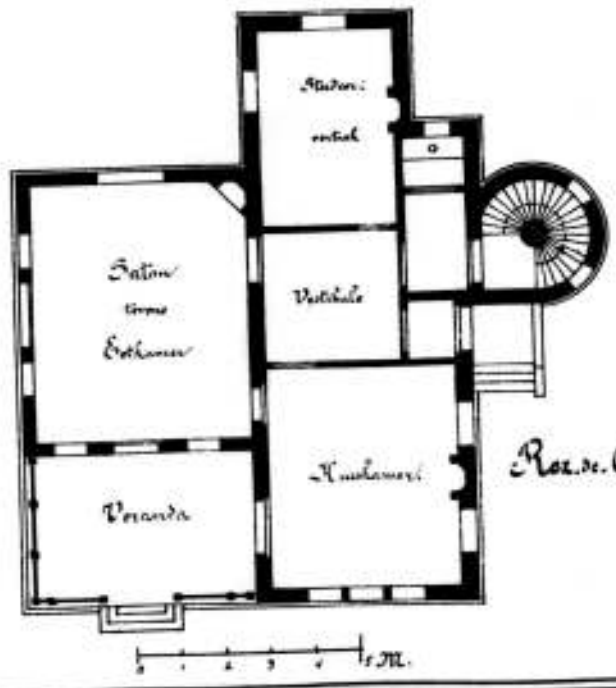

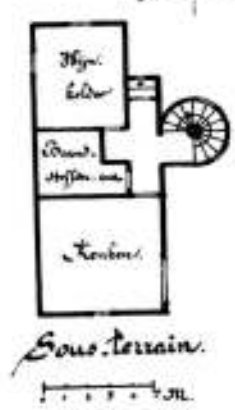

Bijvoegsel van DE OPMERKER 1889, N° 18.

Photolith. van G. J. Thieme, Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap
A.V.E.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste-Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *zes gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIËN 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1e. Aan heeren leden der Schetsclub wordt medegedeeld, dat de 1e schetstocht zal plaats hebben op Zondag 5 Mei a. s. naar Leiden. Vertrek van het Centraalstation des voormiddags te 8.48 uur.
NB. De Club zorgt niet voor teekenbehoeften.

2e. Heeren medewerkers aan de prijsvraag voor een burgerweeshuis te Kampen, worden uitgenoodigd hunne ontwerpen tijdelijk af te staan en aan het Bestuur toe te zenden, ter expositie in het Genootschapslokaal.

3e. Heeren leden, welke van plan zijn dit jaar de Parijsche Tentoonstelling te bezoeken, worden verzocht hiervan, vóór 15 Mei a. s., kennis te geven aan den 1e-Secretaris.
Het doel hiervan is, de leden op te wekken tot het zooveel mogelijk bezoeken der tentoonstelling *en corps*, daar het Bestuur zich voorstelt, indien de noodige overeenstemming wordt verkregen, maatregelen te treffen in het belang der gezamenlijke bezoekers (zie verslag der vergadering van 3 April).

4e. De excursie is bepaald op 21 Juli naar Gorichem en Loevestein.
Heeren leden, die aan deze excursie wenschen deel te nemen, worden verzocht den 1e-Secretaris hiermede in kennis te stellen.

Namens het Bestuur:
De 1ste-Secretaris,
G. A. ZEEMAN.

(A. et A.) BIJ DE PLAAT.

De villa, op deze plaat afgebeeld, zal worden gebouwd in de omtrek van de Haarlemmer-houttuinen te Amsterdam.
De aan de gevels te bezigen materialen zijn: baksteen, bergsteen en hout.

A. VAN WEEZEL ERRENS.

ALGEMEENE ADMINISTRATIEVE VOORSCHRIFTEN VOOR HET UITVOEREN EN ONDERHOUDEN VAN WERKEN TEN BEHOEVE VAN BESTUREN EN PARTICULIEREN.

Ontwerp der Commissie, door de Vereeniging van Burgerlijke Ingenieurs benoemd tot herziening der algemeene voorschriften voor de uitvoering en het onderhoud van werken, thans geldende voor Rijkswerken, overgenomen uit het weekblad De Ingenieur van 27 April 1889.

HOOFDSTUK I.

Besteding.

§ 1. *Aanwijzing.*

In de bekendmaking der besteding wordt vermeld of er al of niet aanwijzing zal worden gedaan, in het eerste geval met vermelding van plaats en tijd.
De inlichtingen bij de aanwijzing gegeven, zijn bindend voor beide partijen, ook voor inschrijvers, die niet bij de aanwijzing zijn tegenwoordig geweest, voor zooveel die inlichtingen opgenomen zijn in het proces-verbaal van aanwijzing.
Het staat den gegadigden vrij het proces-verbaal te teekenen.
Indien op de aanwijzing monsters worden vertoond, wordt hiervan in het proces-verbaal melding gemaakt. De gegadigden zijn gerechtigd de vertoonde monsters van hun zegel te voorzien.

§ 2. *Wijze van besteding.*

I. De besteding geschiedt bij enkele inschrijving.
II*a*. De inschrijvingsbiljetten moeten vrachtvrij en in gesloten omslag ter bestemder plaatse bezorgd worden.
b. Elk biljet, behoorlijk gezegeld, wordt door den inschrijver en, zoo een persoonlijke borgtocht gesteld wordt, ook door zijnen borg eigenhandig ondertcekend en volgens onderstaand model ingericht:

Inschrijvingsbiljet.

De ondergeteekende(n) (*naam of namen en voornamen voluit geschreven*), wonende te
en domicilie kiezende te

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

verbindt/verbinden zich overeenkomstig de bepalingen van het bestek N°. ....., vastgesteld door ..... den ..... 18..... en de in het proces-verbaal van aanwijzing vermelde inlichtingen, tot de aanneming van:
(in te vullen het hoofd van het bestek en de aanduiding van het perceel.)
voor een som van ..... gulden ..... cents
(zegge *f* .....)
Tot borg stelt zich (*naam en voornamen voluit*) wonende te .....
Gedaan te ..... den ..... 18.....
De borg De aannemer(s)

c. Wanneer de aannemer verlangt een zakelijken borgtocht te stellen, of de besteder zoodanigen borgtocht eischt, luidt het laatste gedeelte van het inschrijvingsbiljet als volgt:

Verder verklaart/verklaren de aannemer(s) zich bereid, om bij de toewijzing in handen van den besteder te deponeeren een zakelijken borgtocht tot het bedrag vermeld in §..... van het bestek.
Gedaan te ..... den ..... 18.....
De aannemer(s)

d. Op den gesloten omslag wordt gesteld:
Inschrijvingsbiljet voor *(in te vullen het hoofd en het nummer van het bestek en de aanduiding van het perceel)* aan te besteden te ..... den ..... 18.....

III*a.* Op het uur en de plaats voor de besteding bepaald, worden de biljetten door of namens den besteder geopend en overluid gelezen. Gegadigden kunnen daarbij tegenwoordig zijn.

b. De inschrijvingsbiljetten blijven van kracht tot de gunning van het werk, doch uiterlijk gedurende dertig dagen na den dag der besteding, met dien verstande, dat aan hem, wien het werk wordt gegund, binnen dezen termijn door den besteder bericht van de gunning moet zijn verzonden.

§ 3. *Gunning.*

I*a.* De gunning van het werk of van de levering geschiedt aan dengene van de laagste drie inschrijvers, wiens inschrijving het meest aannemelijk voorkomt, zonder verplichting om reden van de gedane keuze te geven.

b. Wanneer bij den besteder bezwaren bestaan om het werk aan een der laagste drie inschrijvers op te dragen, wordt een herbesteding gehouden, waarbij deze drie inschrijvers niet meer als gegadigden worden toegelaten.

De uitsluiting heeft geen plaats wanneer herbesteding gehouden wordt om redenen, buiten de personen of omstandigheden der laagste drie inschrijvers gelegen.

c. Wanneer een wanverhouding bestaat tusschen een der laagste drie inschrijvingen en de raming, wordt daarvan den betrokken inschrijver binnen acht dagen mededeeling gedaan, met uitnoodiging zijn inschrijving toe te lichten.

Wanneer een der laagste drie inschrijvers te kennen geeft zich in zijn berekening vergist te hebben of wanneer dit uit de in de vorige alinea genoemde toelichting blijkt, kan de besteder de bedoelde inschrijving als niet ingekomen beschouwen.

II*a.* Na gunning van het werk wordt het volgende toegevoegd aan twee exemplaren van het bestek:

A. Wanneer een persoonlijke borgtocht wordt gesteld:
Na gehouden aanwijzing op ..... 18.....
en na de aanbesteding, gehouden te ..... den ..... 18..... verklaren

1°. *(naam of namen en voornamen van aannemer of aannemers)*, domicilie kiezende te ..... dat hij/zij bovenstaand werk heeft/hebben aangenomen voor eene som van .....

2°. *(naam en voornamen van den borg)*, domicilie kiezende te ....., dat hij zich overeenkomstig de bepalingen van dit bestek als borg heeft gesteld voor een bedrag van hoogstens .....

3°. *(naam en voornamen van den besteder)*, dat hij het werk aan bovengenoemden aannemer(s) voor de daar vermelde som heeft gegund en den onder 2 genoemden borg als zoodanig aanneemt.

Ten bewijze waarvan aannemer(s), borg en besteder deze overeenkomst met hunne handteekening hebben bekrachtigd.
Gedaan te ..... den ..... 18.....
De aannemer(s) De borg De besteder

B. Wanneer een zakelijke borgtocht wordt gesteld
Na gehouden aanwijzing op ..... 18.....
en na de aanbesteding, gehouden te ..... den ..... 18..... verklaren

1°. *(naam of namen en voornamen van aannemer of aannemers)*, domicilie kiezende te ..... dat hij/zij bovenstaand werk heeft/hebben aangenomen voor eene som van .....

2°. *(naam en voornaam van den besteder)*, dat hij het werk aan bovengenoemden aannemer(s) voor de daarvermelde som heeft gegund, alsmede dat hij van genoemden aannemer(s) heeft ontvangen ....., ten einde te dienen als zakelijken borgtocht voor de verplichtingen, welke de aannemer(s) volgens dit contract op zich heeft/hebben genomen, overeenkomstig de bepalingen van dit bestek.

Ten bewijze waarvan aannemer(s) en besteder deze overeenkomst met hunne handteekening hebben bekrachtigd.
Gedaan te ..... den ..... 18.....
De aannemer(s) De besteder

b. Voorts worden deze beide exemplaren van het bestek op elke bladzijde en de bijbehoorende teekeningen door den besteder en den aannemer gewaarmerkt en wordt den aannemer een afschrift van het proces-verbaal van aanwijzing uitgereikt.

De aldus aangevulde en door den besteder onderteekende en gewaarmerkte bestekken worden binnen acht dagen na de gunning verzonden aan hem, wien het werk is gegund.

Deze zendt een dezer exemplaren van het bestek binnen acht dagen na de ontvangst geteekend en gewaarmerkt aan den besteder terug.

Bij nalatigheid hieromtrent vervalt de gunning en is hij gehouden, zonder dat hiertoe inverzuimstelling noodig is, aan den besteder uit te keeren een schadeloosstelling ten bedrage van 10 % zijner inschrijving.

De betaling van deze schadeloosstelling ontslaat hem van alle verdere verplichting tegenover den besteder.

§ 4. *Bestedingskosten.*

Alle kosten der besteding komen ten laste des besteders.

Echter heeft de aannemer niet het recht ten koste des besteders registratie van het bestek te vorderen.

§ 5. *Borgtocht.*

I*a.* Door den aannemer wordt een borgtocht gesteld ten bedrage van tien procent der aannemingssom, tenzij in het bestek een ander bedrag is aangegeven.

b. Deze borgtocht kan zijn zakelijk of persoonlijk.

II*a.* De zakelijke borgtocht moet bestaan uit geldswaarde of geldswaardig papier.

b. Dit laatste moet zijn ten genoegen van den besteder.

Indien papieren, welke ter beurze van Amsterdam officiëel zijn genoteerd, worden aangenomen, wordt hunne waarde berekend tegen tien procent minder dan de laatste beursnoteering.

Van in geldswaarde gedane borgstelling wordt geen rente vergoed.

De vervallende coupons der als borgtocht gedeponeerde geldswaardige papieren worden op den vervaldag aan den aannemer uitgereikt.

c. Bij zoodanigen teruggang in koers van de als borgtocht gedeponeerde geldswaardige papieren, dat deze niet meer de in het bestek voor den borgtocht voorgeschreven waarde vertegenwoordigen, is de aannemer gehouden den borgtocht aan te vullen binnen drie dagen na daartoe door den besteder te zijn aangemaand.

Bij niet voldoening hieraan is de besteder gerechtigd de als borgtocht verstrekte geldswaardige papieren ter beurze te doen verkoopen en om de opbrengst daarvan verder als borgtocht te doen dienen.

d. De zakelijke borgtocht wordt aan den aannemer teruggegeven, zoodra de waarde van het geleverde werk, verminderd met het aan den aannemer uitbetaalde, het bedrag van den borgtocht heeft bereikt, en de betalingstermijnen zoodanig zijn geregeld, dat tot afloop van het werk, de waarde van het geleverde het uitbetaalde deel der aannemingssom voortdurend met minstens het bedrag van den borgtocht overtreft.

III*a.* De verplichtingen van den borg worden niet gewijzigd of opgeheven wanneer de aannemer mocht komen te overlijden, voordat de verbintenis van den borg volgens de voorgaande zinsnede is afgeloopen.

De borg doet afstand van alle voorrechten van schuldsplitsing en uitwinning.

b. De borg moet zijn ten genoegen van den besteder en ingezetene des Rijks. Leden eener zelfde vennootschap mogen niet als elkanders borgen optreden.

Wanneer de borg, voorgesteld door een der drie laagste inschrijvers, niet ten genoegen van den besteder is, kan deze den betrokken inschrijver uitnoodigen om binnen een te stellen termijn een anderen borg aan te wijzen.

IV. Tenzij het bestek uitdrukkelijk bepaalt dat een zakelijke borgtocht wordt vereischt, wordt de keuze tusschen het stellen van een zakelijken of van een persoonlijken borgtocht aan elk der inschrijvers overgelaten.

§ 6. *Overdracht van het werk.*

I. De aannemer draagt onder geen voorwendsel de uitvoering van het werk aan een ander over zonder schriftelijke machtiging des besteders.

II*a.* De aannemer geeft, voorzoover het bestek zulks vordert, vóór het begin der werkzaamheden aan den besteder de namen op van de personen, die als onderaannemers, fabrikanten of leveranciers zullen optreden.

De besteder is bevoegd personen, die hem toeschijnen, niet voldoende waarborgen van goed werk te geven, als onderaannemer, fabrikant of leverancier te weigeren.

Ondanks de goedkeuring dezer personen door den besteder, blijft de aannemer ten volle verantwoordelijk voor de goede uitvoering van het bestek.

b. Mocht in het bestek bepaald zijn, dat bovengenoemde opgave in het inschrijvingsbiljet moet zijn opgenomen, zoo kan door den besteder aan de laagste drie inschrijvers in overweging worden gegeven, sommige onderaannemers door anderen te vervangen, doch mist hij na de gunning het recht deze vervanging te eischen, tenzij bij gebrekkige levering.

c. Bij de besteding mogen de in de biljetten vermelde namen der onderaannemers, fabrikanten of leveranciers niet worden opgelezen.

HOOFDSTUK II.

Beheer.

ART. 1. ALGEMEENE BEPALINGEN.

§ 7. *Directie.*

I*a.* De leiding van de uitvoering der werken van de zijde des besteders geschiedt door één of meer personen, die de directie vormen en door den besteder worden aangewezen.

b. Van de samenstelling der directie wordt den aannemer door den besteder schriftelijk kennis gegeven. De besteder heeft het recht tijdens den duur van het werk wijzigingen in de directie te brengen, zonder daarvoor den aannemer redenen op te geven. Van deze wijziging ontvangt de aannemer schriftelijk mededeeling.

II*a.* De directie treedt bij de uitvoering der werken op als gevolmachtigde van den besteder. De aannemer is verplicht alle bevelen, door de directie gegeven en voortvloeiende uit de bepalingen van het bestek, stipt na te komen als werden zij door den besteder zelve gegeven, behoudens de hierna onder II*b* te noemen beperkingen.

b. De directie is niet bevoegd om zonder uitdrukkelijke en schriftelijke machtiging van den besteder eenigen last te geven, welke:

hetzij wijziging brengt in de hoofdafmetingen van het werk, zooals dit in het bestek is beschreven;

hetzij aanleiding geeft tot meer of minder werk;

hetzij de in het bestek gestelde tijdsbepalingen verandert;

hetzij ingrijpende wijzigingen doet ontstaan in de verhouding tusschen den besteder en den aannemer (§§ 42 en 45).

Deze machtiging is zelfs noodig wanneer de last als een uitvloeisel van het bestek kan beschouwd worden.

Zij wordt door de directie den aannemer tegen ontvangbewijs uitgereikt.

c. In spoedeischende gevallen, waarin ter voorkoming van schade voor den besteder de onmiddellijke uitvoering noodig is van niet uit het bestek voortvloeiende werken, heeft de directie het recht de uitvoering van zoodanige werken te gelasten zonder voorafgaande goedkeuring van den besteder.

Hiervan wordt nog denzelfden dag aan den besteder kennis gegeven, gezamenlijk door de directie en den aannemer.

Deze werkzaamheden worden alleen gestaakt op uitdrukkelijken last van den besteder; hetgeen reeds door den aannemer op last van de directie is verricht, wordt hem echter door den besteder vergoed.

De verrekening geschiedt op den voet van meer en minder werk.

d. De besteder heeft het recht aan de directie een andere bevoegdheid te geven, als in dit artikel onder II*a*, *b* en *c* is omschreven; in dit geval deelt hij echter den aannemer schriftelijk mede, welke bevoegdheid hij aan de directie toekent.

III*a.* Wanneer de directie uit meer dan één persoon bestaat, kunnen deze verschillende rangen bekleeden. Van den besteder of het hoofd der directie ontvangt de aannemer schriftelijke mededeeling omtrent de bevoegdheid van elk der tot de directie behoorende personen, en van hunne rangopvolging.

b. De aannemer heeft het recht om tegen eene beslissing van eenig lid der directie in beroep te komen bij den onmiddellijk in rang boven dezen staande.

c Elk lid der directie heeft het recht om op eene beslissing van hem ondergeschikten terug te komen,

ook al is hij daartoe niet door den aannemer aangezocht.

IV. Wanneer de aannemer zich niet vereenigen kan met een last, door het hoofd der directie gegeven, kan hij de beslissing van den besteder inroepen. Tegen deze beslissing kan hij, al naar mate den aard van het geschil, de uitspraak inroepen van deskundigen of scheidsmannen.

Hangende deze beslissing, is de aannemer verplicht den last op te volgen.

§ 8. *Gemachtigde van den aannemer.*

Gedurende de uitvoering moet de aannemer op het werk aanwezig zijn, tenzij hij, onder goedkeuring van den besteder, een gemachtigde heeft gesteld, geschikt om hem zoodanig te vervangen, dat de voortgang van het werk niet door zijne afwezigheid worde vertraagd.

§ 9. *Correspondentie.*

I*a*. Men kan volstaan met hetgeen voor den besteder bestemd is, uitsluitend te richten aan den eenigen of, indien er meerdere zijn, aan den eersten ondertekenaar onder de woorden „de besteder" aan den voet der overeenkomst, beschreven in § 3 A of B.

b. Bestaat er echter overeenkomstig § 7 een directie, dan is, hetgeen voor den besteder bestemd is, uitsluitend te richten aan het hoofd der directie of den door dezen schriftelijk aangewezen persoon.

Hiervan zijn uitgezonderd de mededeelingen bedoeld in de §§ 46 en 47.

c. De besteder kan ten allen tijde, bij schriftelijke mededeeling aan aannemer en directie, andere dan de hierboven onder *a* en *b* gegeven regelen vaststellen.

II*a*. Men kan volstaan met hetgeen voor den aannemer bestemd is (waaronder schriftelijke en mondelinge orders begrepen zijn), te richten aan den eenigen of, indien er meerdere zijn, aan den eersten ondertekenaar onder de woorden „de aannemer" aan den voet der overeenkomst, beschreven in § 3 A of B.

b. Bestaat er echter overeenkomstig § 8 een gemachtigde, dan is, hetgeen voor den aannemer bestemd is, uitsluitend te richten aan dien gemachtigde.

Hiervan zijn uitgezonderd de betalingstukken, de gelden en geld-waarden, alsmede de mededeelingen bedoeld in §§ 46 en 47.

c. Onder schriftelijke goedkeuring van den besteder kunnen ten allen tijde andere dan de hierboven onder *a* en *b* gegeven regelen worden vastgesteld.

III. Bij de mededeelingen, welke aan een termijn gebonden zijn, gelden de volgende bepalingen:

a. Een schriftuur, aangeboden aan het domicilie van den persoon, aan wien zij is gericht, wordt bij afwezigheid gerekend te zijner kennisse te komen vier-en-twintig uur na het tijdstip, waarop de aanbieding plaats had. Deze bepaling geldt zelfs, al is de aanneming geweigerd, mits dit op de schriftuur door twee geloofwaardige personen wordt bevestigd.

b. Een schriftuur, verzonden bij aangeteekenden, aan domicilie gerichten brief, wordt gerekend ter kennisse te komen van den persoon aan wien de brief is gericht, vier-en-twintig uren na het laatste uur van den stempel, die op het ontvangbewijs van den aangeteekenden brief is gesteld, zelfs al is die brief bij de bestelling geweigerd.

Deze termijn wordt met 24 uren verlengd, wanneer het ontvangbewijs is afgegeven op een dag, voorafgaande aan een der in § 17 II genoemde dagen.

c. Een aan domicilie gericht draadbericht wordt gerekend ter kennisse te komen van den persoon, aan wien het gericht is, twaalf uur na het tijdstip, waarop het aan het kantoor van afzending is aangenomen, zelfs al is het draadbericht bij de bestelling geweigerd.

d. Komt de schriftuur vroeger dan hierboven onder *a*, *b* en *c* is aangenomen, ter kennisse van den persoon, aan wien zij gericht is, dan wordt het werkelijk tijdstip aangehouden.

e. En schriftuur wordt gerekend tot stand te komen op het oogenblik, waarop zij overeenkomstig het hierboven onder *a*, *b*, *c* en *d* bepaalde, gerekend wordt ter kennisse te komen van den persoon, aan wien zij is gericht.

f. Met domicilie staat gelijk elk dag- en nachtverblijf op of nabij het werk gedurende den tijd, dat het betrokken is door den persoon, aan wien de schriftuur gericht is, alsmede elk ander verblijf, daartoe door dien persoon schriftelijk aangewezen.

§ 10. *Afkortingen.*

In het bestek en de overige stukken worden aangeduid:

Deze Algemeene Administratieve Voorschriften	door	A.A.V.
Burgerlijk Wetboek	„	B.W.
Amsterdamsch peil	„	A.P.
Laagwater	„	L.W.
Hoogwater	„	H.W.
Volzee	„	V.Z.
Middelbare rivier	„	M.R.
Peil	„	P.
Scheepton (1000 KG.)	„	S.T.

ART. 2. EIGENDOM EN ASSURANTIE.

§ 11. *Eigendom der bouwstoffen.*

Alle op of bij het werk aangevoerde bouwstoffen worden, zoodra zij zijn goedgekeurd, eigendom des besteders.

§ 12. *Afbraak.*

a. Afbraak blijft het eigendom des aannemers, tenzij het bestek het tegendeel bepaalt.

b. De afbraak zal desgevorderd, vóór met het nieuwe werk wordt aangevangen, minstens 200 M. van het werk worden verwijderd.

c. Blijft de afbraak aan den besteder, zoo bepaalt het bestek hoe ermede te handelen.

§ 13. *Gevonden voorwerpen.*

In afwijking van het bepaalde in art. 642 B. W. blijven alle op het werk gevonden voorwerpen eigendom van den besteder.

De aannemer zorgt voor het opbergen en bewaren dezer voorwerpen, desgevorderd tot den afloop van het werk.

De personen in dienst van den aannemer, die de bedoelde voorwerpen verbergen, vervreemden of verkoopen, worden dadelijk van het werk verwijderd.

§ 14. *Assurantie.*

I*a*. De aannemer is verplicht het werk te verzekeren en voortdurend verzekerd te houden tegen alle schaden, waartegen geassureerd kan worden, onder bepaling dat eventueel de assurantie-penningen zullen worden uitgekeerd aan den besteder.

b. De assurantie moet doorloopend worden gehouden op een bedrag in overeenstemming met den stand van het werk. Bij het verschijnen van elken betalingstermijn legt de aannemer hiervan het bewijs over aan den besteder.

II. De door den besteder geïnde assurantiepenningen worden aan den aannemer uitgekeerd naar gelang van den voortgang van het herstel der schade.

ART. 3. VERREKENING.

§ 15. *Vergissingen in het bestek.*

I*a*. De besteder heeft ten allen tijde het recht vergissingen in bestek of teekening te herstellen.

De aannemer kan hiervoor geen bijbetaling vorderen, tenzij hij bewijst, dat hij deze vergissing niet tijdig kon bemerken en door het herstel schade lijdt.

b. Geschillen hieromtrent, alsmede over het bedrag der schade, worden door deskundigen uitgemaakt.

II. In geval van verschil tusschen bestek, bijbehoorende teekeningen en op de aanwijzing vertoonde teekeningen, geldt in de eerste plaats het bestek, vervolgens de daarbij behoorende teekeningen en in de laatste plaats de op de aanwijzing vertoonde teekeningen.

§ 16. *Meer en minder werk.*

I. De besteder is steeds bevoegd om de in het bestek bepaalde hoeveelheden te vermeerderen of te verminderen, alsmede om den aannemer de uitvoering van niet in het bestek voorziene, doch daarmede in verband staande werken en leveringen te gelasten, mits bij de eindafrekening noch de waarde van het meerder werk, noch die van het minder werk, grooter zij dan $^1/_4$ van de aannemingssom.

II*a*. Deze waarden worden berekend volgens de eenheidsprijzen van het bestek, behalve wanneer de som, waarop het werk volgens het bestek door of vanwege den besteder genamd werd, aan de inschrijvers vóór de besteding bekend was.

In dit geval worden de eenheidsprijzen vooraf met een even groot aantal geheele percenten vermeerderd of verminderd als het aantal geheele percenten bedraagt, welke de som, waarvoor het werk is gegund, grooter of kleiner is dan de raming.

b. De niet in het bestek voorkomende eenheidsprijzen worden door den besteder en den aannemer gezamenlijk vastgesteld.

c. Onder de eenheidsprijzen zijn alle uitgaven van den aannemer, alsmede diens winst en de risico begrepen.

Tenzij het bestek uitdrukkelijk het tegendeel vermeldt, hebben zij steeds betrekking op de verwerkte en in het werk gemeten hoeveelheden.

III*a*. Wordt door den aannemer meer verwerkt van eenige bouwstof dan $^5/_4$ der in het bestek bepaalde hoeveelheid, dan kan hij een billijken bijslag vorderen bij den eenheidsprijs van dat meerdere.

b. Eveneens kan hij een billijken bijslag vorderen, al is de meer verwerkte hoeveelheid van eenige bouwstof kleiner dan $^5/_4$ van de in het bestek bepaalde, mits slechts de waarde van hetgeen daarvan meer verwerkt is, berekend als onder II is vastgesteld, grooter is dan $^1/_{10}$ van de aannemingssom. De bijslag heeft alleen betrekking op de hoeveelheid, met welke deze grens van $^1/_{10}$ wordt overschreden.

IV*a*. De besteder is bevoegd om, met inachtneming van hetgeen onder I is bepaald, alle overige wijzigingen in het bestek, in de samenstelling der werken en in de voorwaarden van uitvoering aan te brengen, welke hij in het belang van het werk vóór of tijdens de uitvoering noodig oordeelt, behoudens billijke schadeloosstelling aan den aannemer.

b. Wanneer door de vermeerdering van het werk of van de leveringen volgens het oordeel van den besteder de onder I gestelde grens zal worden overschreden, dan is hij bevoegd een nieuwe aanbesteding uit te schrijven voor de uitvoering van eenige of van alle der meer dan in het bestek bepaalde werken en leveringen. De aannemer moet gedoogen, dat onder billijke schadeloosstelling, door hem aan wien dit werk wordt opgedragen, tegelijkertijd en terzelfder plaatse, met gebruikmaking van des aannemers werktuigen en hulpmiddelen wordt gearbeid.

c. De aannemer heeft recht op een billijke schadeloosstelling indien, tengevolge van het onder I of IV*a* bepaalde, door hem eenige reeds aangevoerde geheel of gedeeltelijk vervaardigde of blijkens den vrachtbrief afgezonden bouwstoffen niet kunnen worden gebruikt.

V*a*. Grootere dan in het bestek bepaalde hoeveelheden en andere dan de daarin vermelde bouwstoffen kunnen door den aannemer slechts in rekening gebracht worden, indien zij op schriftelijke last van den besteder zijn gebezigd. Evenmin heeft de aannemer aanspraak op de in IV*a* bedoelde schadeloosstelling indien daarbij zonder schriftelijken last van den besteder is te werk gegaan.

b. De aannemer ontvangt geen vergoeding voor leveringen of werkzaamheden, welke noodzakelijk tot het werk behooren, al zijn deze niet in het bestek vermeld.

VI*a*. Overtreft bij de eindafrekening, nadat de bijslagen en de schadeloosstelling in aanmerking genomen zijn, het bedrag van het aan den aannemer minder verschuldigde dat van het aan den aannemer meer verschuldigde, zoo wordt het verschil met tien ten honderd verminderd en enkel de rest van de aannemingssom gekort.

b. In het tegenovergestelde geval wordt de aannemingssom met het ongewijzigd verschil vermeerderd.

VII*a*. Door ven besteder wordt maandelijks een staat samengesteld van alle volgens zijn oordeel tot verrekening of bijslag aanleiding gevende hoeveelheden, alsmede van alle omstandigheden, waarop bij schadeloosstelling te letten valt. Deze staat wordt den aannemer vóór den zesden van de volgende maand ter goedkeuring aangeboden.

Hij kan deze goedkeuring weigeren en volstaan met den staat voor gezien te teekenen.

b. Wordt de staat den aannemer niet binnen den bepaalden tijd aangeboden of weigert hij dien goed te keuren, dan is hij bevoegd een tegenstaat op te maken, bevattende een opgave van alle hoeveelheden, welke volgens zijn oordeel aanleiding tot verrekening of bijslag geven, alsmede van de omstandigheden, waarop bij schadeloosstelling te letten valt. De besteder kan de goedkeuring van dezen tegenstaat weigeren, doch moet dien voor gezien teekenen, indien die hem wordt aangeboden vóór den 20sten van de maand, volgende op die, waarop de tegenstaat betrekking heeft.

c. Wordt in staat of tegenstaat iets vermeld, hetgeen reeds in een vorigen staat of tegenstaat had vermeld kunnen worden, dan wordt zulks als niet geschreven beschouwd, tenzij het met onderling goedvinden geschiedt.

VIII*a*. Door deskundigen worden vastgesteld, indien daaromtrent besteder en aannemer niet kunnen overeenkomen:

1°. de niet in het bestek vermelde eenheidsprijzen.

2°. de bijslagen.

3°. de schadeloosstellingen.

4°. de hoeveelheden, waarover verrekening moet plaats hebben.

5°. het eindbedrag, dat van de aannemingssom gekort moet worden of daarbij gevoegd moet worden.

b. De maandstaten en tegenmaandstaten hebben kracht van bewijs, wanneer zij voldoen aan de vereischten in § 17 onder XI *b*, *c* en *d* voor de weekstaten en tegenweekstaten gesteld, met dien verstande evenwel dat de stukken, welke niet door de wederpartij als goedgekeurd zijn onderteekend, uitsluitend beslissen over de hoeveelheden en de omstandigheden waarop bij schadeloosstelling te letten valt.

ART. 4. TERMIJNSBEPALINGEN.

§ 17. *Termijnsverlenging.*

I. Een in het bestek genoemde termijn, binnen welken door den aannemer aan een bepaald omschreven verplichting moet voldaan zijn, wordt van zelf verlengd met een getal dagen, gelijk aan dat, waarop door onvoorziene oorzaken, die onafhankelijk van den wil des

aannemers zijn, geen uitvoering wordt gegeven aan hetgeen tot die verplichting behoort.

Het is hierbij onverschillig of die dagen vóór of na den in het bestek vastgestelden termijn voorkomen.

II. Tot de dagen, welke in geen geval recht op termijnsverlenging geven, behooren de binnen den bestekstermijn vallende Zondagen, Hemelvaartsdagen, Tweede Paasch- en Pinksterdagen, Eerste en Tweede Kersdagen, Nieuwjaarsdagen en verjaardagen van het hoofd van het Koninklijk stamhuis.

III. Evenmin geven recht op termijnsverlenging de overige binnen den bestekstermijn vallende dagen, waarop de toestand van het weder tot staking der werkzaamheden noodzaakt, voor zooveel hun aantal in eenige maand niet overtreft het cijfer, dat hiervoor achter elke maand gesteld is: Januari 8, Februari 7, Maart 3, April 3, Mei 3, Juni 2, Juli 2, Augustus 2, September 2, October 3, November 5, December 8.

IV*a*. Termijnsverlenging wegens onwerkzaam weder geschiedt enkel met een aantal dagen, gelijk aan het verschil tusschen het totaal getal dagen, waarop in eenige maand de toestand van het weder tot staking noodzaakt (daaronder niet begrepen de onder II bedoelde dagen) en het hierboven onder III voor dezelfde maand opgegeven cijfer.

b. Bij deze berekening is het onverschillig of het tijdstip, waarop een termijn aanvangt, al dan niet samenvalt met het begin eener maand, alsmede of het tijdstip, waarop de termijn eindigt, al dan niet overeenkomt met het einde eener maand.

V*a*. Met verwijzing naar hetgeen onder III is bepaald, wordt voor zooveel de uitvoering van metselwerk betreft, gerekend als door den aannemer te zijn voorzien een algeheele staking der werkzaamheden gedurende de maanden December, Januari en Februari, zoodat eene voortdurende staking of tijdelijke stakingen van dat werk in die maanden voor zooveel zij binnen den bestekstermijn vallen, geen recht op termijnsverlenging geven.

b. Voor elk der binnen den bestekstermijn vallende maanden November of Maart, waarin aan den aannemer niet wordt toegestaan te metselen of te voegen, wordt een termijnsverlenging van vijftien dagen toegekend.

VI. Alle na den bestekstermijn voorkomende:

a. onder II genoemde dagen, *b*. dagen, waarop de toestand van het weder tot staking der werkzaamheden noodzaakt, *c*. dagen, waarop het uitvoeren van metselwerk niet door den besteder wordt toegestaan, geven recht op een verlenging van den termijn met een gelijk aantal dagen.

VII*a*. Geen staking van werkzaamheden door den toestand van het weder wordt geacht plaats te vinden, indien de verletten op den betroffen dag te zamen feitelijk minder dan vijf uren bedragen.

b. Elke dag, waarop het verlet meer bedraagt dan hierboven is vastgesteld, geeft recht op eene verlenging van den termijn met één dag.

VIII. Het uitvoeren van meer of ander werk dan in het bestek bepaald is, geeft, indien zulks op schriftelijken last van den besteder geschiedt, recht op een billijke termijnsverlenging.

IX*a*. Staking van werkzaamheden tengevolge van het ontbreken op het werkterrein van de noodige bouwstoffen, of door het niet voldoen door leveranciers van den aannemer aan hunne verplichtingen geeft, gevallen van overmacht uitgezonderd, nimmer recht op eenige termijnsverlenging.

b. Een korting, toegepast op eenigen termijn, geeft recht op verschuiving der afhankelijke termijnen.

Afhankelijke termijnen zijn enkel die, welke betrekking hebben op verplichtingen, waaraan de aannemer niet kan voldoen, zonder vooraf voldaan te hebben aan de verplichting, waarop de voorste termijn betrekking heeft.

De verschuiving is gelijk aan het getal dagen waarover de korting is toegepast. Zij wijzigt den onderlingen afstand der afhankelijke termijnen niet.

X*a*. Na het einde van elke week wordt door den besteder een staat opgemaakt van de in die week voorkomende dagen, welke volgens zijn oordeel recht op termijnsverlenging geven, met opgave van redenen. Deze lijst wordt den aannemer vóór den volgenden Dinsdag ter goedkeuring aangeboden. Hij kan deze goedkeuring weigeren en volstaan met den staat voor gezien te teekenen.

b. Wordt hem de staat niet binnen den bepaalden tijd aangeboden of weigert hij dien goed te keuren, dan is hij bevoegd een tegenstaat op te maken van de dagen, welke volgens zijn oordeel recht op termijnsverlenging geven, met opgave van redenen. De besteder kan de goedkeuring van dezen tegenstaat weigeren, doch moet dien voor gezien teekenen indien deze hem wordt ter hand gesteld vóór den Zaterdag, volgende op dien, waarop de tegenstaat betrekking heeft.

XI*a*. Indien besteder en aannemer niet kunnen overeenkomen omtrent het getal dagen, waarmede de termijn te verlengen is, dan wordt dit door deskundigen vastgesteld.

b. Wordt aan dezen overgelegd een door den aannemer goedgekeurde staat af door den besteder goedgekeurde tegenstaat, dan kan, voor zooveel de betrokken week betreft, geen andere termijnsverlenging worden toegekend, dan in het goedgekeurde stuk is aangegeven.

c. Dezelfde kracht wordt toegekend aan:

1°. een door den besteder overgelegden en door den aannemer voor gezien geteekenden weekstaat, wanneer de aannemer daartegenover geen door den besteder voor gezien geteekenden tegenstaat kan stellen.

2°. een door den aannemer overgelegden en door den besteder voor gezien geteekenden tegenstaat, wanneer de besteder daartegenover geen door den aannemer voor gezien geteekenden weekstaat kan stellen.

d. Deze kracht wordt aan eenig onder *c* genoemd stuk niet ontnomen door het ontbreken van de handteekening van de wederpartij, mits op dit stuk een door twee geloofwaardige personen onderteekende verklaring staat, waaruit blijkt, dat het stuk binnen den onder X gestelden termijn aan de wederpartij ter teekening was aangeboden.

§ 18. *Premie bij vervroegde oplevering.*

Een premie, den aannemer bij het bestek toegezegd voor het vroeger dan op den bepaalden termijn voldoen aan eenige verplichting, is niet verschuldigd wanneer de termijn, door welke oorzaak ook, is overschreden.

§ 19. *Korting bij termijnsoverschrijding.*

Voor elken dag, waarop de aannemer later dan den overeenkomstig § 17 verlengden termijn voldoet aan de verplichting, welke in het bestek aan dien termijn is verbonden, wordt een korting op de aannemingssom toegepast.

Het bedrag dezer korting wordt in het bestek bepaald.

ART. 5. BETALING.

§ 20. *Opnemingen.*

I*a*. Alle opnemingen van het werk geschieden zoo spoedig mogelijk na aanvraag van den aannemer.

b. Het tijdstip der opneming wordt den aannemer minstens drie dagen van te voren medegedeeld; hij heeft het recht de opneming bij te wonen.

c. Binnen drie dagen na de opneming wordt door den besteder aan den aannemer den uitslag schriftelijk medegedeeld.

II*a*. Mocht de besteder, hetzij de aanvraag onbeantwoord laten, hetzij de opneming weigeren, hetzij na opneming het werk nog niet voltooid verklaren, dan kan de aannemer opneming door deskundigen vorderen, mits zijn eisch daartoe aan den besteder kenbaar makende binnen tien dagen:

in het eerste geval na de aanvrage,
" " tweede " " ontvangst der weigering,
" " derde " " de opneming.

b. Deskundigen stellen tevens vast het bedrag der schade door het handelen of het niet handelen van den besteder den aannemer toegebracht.

§ 21. *Betaling.*

I. De betaling der termijnen geschiedt binnen veertien dagen, nadat bij opneming is gebleken, dat de aannemer aan zijn verplichtingen heeft voldaan, tenzij in het bestek anders is bepaald.

II. Geen termijn zal worden afgegeven, voordat gebleken is, dat aan de bepalingen omtrent assurantie is voldaan.

III. Wanneer het vervallen der termijnen niet afhangt van het voldoen aan een bepaalde verplichting door den aannemer, maar van het voltooid zijn van een evenredig deel van het werk, zoo kan de besteder bij de beoordeeling of er termen zijn tot het afgeven van een termijn, behalve het gemaakte werk, ook de waarde der op het werk aanwezige, goedgekeurde maar nog niet verwerkte bouwstoffen in rekening brengen.

Ook kan de besteder de waarde, welke aanwezige hulpmiddelen voor het werk bezitten, in aanmerking nemen.

§ 22. *Afrekening van kortingen en vergoedingen.*

I. Alle kortingen worden afgetrokken van het bedrag van den eerstvolgenden betalingstermijn, zonder dat het noodig is den aannemer in gebreke te stellen.

II. De besteder is gehouden alle schadeloosstellingen en vergoedingen, welke hij aan den aannemer verschuldigd is, te voldoen binnen vier weken, nadat over het bedrag daarvan tusschen besteder en aannemer is overeengekomen of, in geval van geschil, binnen vier weken na de dagteekening van de uitspraak der deskundigen of scheidsmannen.

§ 23. *Vorderingen van werklieden.*

I*a*. Mocht de besteder door personen, die ten behoeve van het door hem uitbesteede werk in dienst van den aannemer zijn geweest, krachtens art. 1650 B. W., worden aangesproken tot betaling van gelden, hun door den aannemer verschuldigd, dan is de aannemer verplicht, om binnen acht dagen, nadat hem daarvan bij aangeteekenden brief is kennis gegeven, den besteder te berichten of die schuld ter zake van het daarbij bedoeld werk, wordt erkend. Deze erkenning geeft den besteder de bevoegdheid om de gevorderde som uit de nog verschuldigde aannemingspenningen te voldoen.

b. Bij gebreke van antwoord binnen acht dagen wordt de aannemer geacht de vorderingen te betwisten.

II. Leidt die vordering tot processen, dan zijn de uit de processen voor den besteder voortvloeiende kosten ten laste van den aannemer. Het vermoedelijk bedrag wordt door den besteder vastgesteld en met het bedrag der vordering van de nog verschuldigde gelden ingehouden. Is het ingehouden bedrag niet voldoende tot bestrijding der kosten en, bij toewijzing der vordering, tot het betalen daarvan, dan heeft de besteder verhaal op den aannemer of op den door hem gestelden borgtocht. In het tegenovergestelde geval wordt den aannemer het overschot uitgekeerd.

HOOFDSTUK III.
Uitvoering.

ART. 1. ALGEMEENE BEPALINGEN.

§ 24. *Tijdstip van aanvang.*

I. Onmiddellijk na de gunning is het geheele werk voor rekening en risico van den aannemer.

II. Tenzij het bestek voorschrijft, dat de dag van aanvang der werkzaamheden op andere wijze bepaald wordt, is de aannemer gehouden, uiterlijk den veertienden dag na dien, waarop het werk is gegund, een aanvang te maken met de uitvoering; bedoelde veertiende dag geldt als dag van aanvang bij de berekening der termijnen.

§ 25. *Uitvoering.*

I. Het werk wordt uitgevoerd volgens de bepalingen van het bestek, waarbij de aannemer gehouden is de bevelen en aanwijzingen des besteders op te volgen.

II. Alle bouwstoffen worden naar den eisch van goed werk bewerkt en bewaard.

III. Alle tot de uitvoering benoodigde gereedschappen, mallen, monsters enz. worden door den aannemer geleverd ten genoegen van den besteder.

§ 26. *Middelen tot gemeenschap, waterkeering en waterlossing.*

De uitvoering moet zoodanig worden geregeld, dat geen middelen tot gemeenschap, waterkeering, waterinlating of waterlossing aangetast of in gevaar gebracht worden, tenzij met schriftelijke toestemming van den besteder.

§ 27. *Verband tusschen verschillende werken.*

I*a*. De aannemer moet na schriftelijke kennisgeving door den besteder gedoogen, dat onder billijke schadeloosstelling tegelijkertijd en terzelfder plaatse, met gebruikmaking van des aannemers werktuigen en hulpmiddelen door andere aannemers wordt gearbeid.

b. Wanneer verschillende werken in elkander grijpen of elkander raken, treden de betrokken aannemers zooveel noodig over de uitvoering met elkander in overleg en doen daarvan, voordat met de betreffende werkzaamheden wordt aangevangen, mededeeling aan den besteder.

c. Kunnen de aannemers zich niet of niet tijdig verstaan of heeft de besteder tegen de overeengekomen regeling bezwaar, zoo beslist deze hoe de uitvoering door elk der aannemers moet geschieden.

II. Wanneer de aannemers het niet eens kunnen worden over het bedrag der schadeloosstelling onder I*a* bedoeld of wanneer een aannemer meent dat hem door de beslissing der besteders onder I*c* bedoeld, nadeel is berokkend, zoo wordt de beslissing van deskundigen ingeroepen.

§ 28. *Naleven van wetten, besluiten en verordeningen.*

De kosten, voortvloeiende uit het naleven of het niet naleven van wetten, besluiten of verordeningen van de bevoegde openbare macht, zijn voor rekening van den aannemer.

ART. 2. MIDDELEN TOT UITVOERING.

§ 29. *Uitbakening.*

I. De aannemer is verplicht de gevorderde personen en hulpmiddelen ten dienste van den besteder te stellen tot het doen van peilingen, opmetingen, uitbakeningen enz.

Hiervan zijn uitgezonderd de fijnere meetinstrumenten.

II. De uitbakeningen worden, zoolang als de besteder het noodig oordeelt, door den aannemer onderhouden.

§ 30. *Samenstelling der hulpwerken.*

a. De aannemer is verantwoordelijk voor de deugdelijkheid der hulpwerken, tenzij de samenstelling door den besteder is voorgeschreven.

b. Wanneer de besteder de hulpwerken onvoldoende verklaart, is de aannemer tot versterking verplicht, zonder dat hierdoor de aansprakelijkheid van den aannemer verminderd wordt.

c. Meent de aannemer dat de samenstelling voldoende is, zoo kan hij het oordeel van deskundigen inroepen. Verklaren deze de aangebrachte versterking voor onnoodig, zoo ontvangt de aannemer daarvoor vergoeding op den voet van meer werk,

§ 31. *Verwijdering van het werk van hulpmiddelen en werktuigen.*

a. De besteder heeft de bevoegdheid ten allen tijde het van het werk verwijderen van hulpmiddelen en werktuigen te verbieden:

1°. wanneer deze hulpmiddelen of werktuigen nog noodig zijn voor de uitvoering van het werk.

2°. wanneer de waarde dezer hulpmiddelen of werktuigen geheel of gedeeltelijk volgens § 21 III in aanmerking is genomen bij den laatst afgegeven betalingstermijn.

b. Voor elken dag, waarop de aannemer, in strijd met dit verbod, eenig hulpmiddel of werktuig van het werk verwijderd houdt, wordt hem *f* 100 gekort.

§ 32. *Hulpmiddelen van den besteder.*

Indien den aannemer het gebruik van gebouwen, werktuigen of hulpmiddelen van den besteder is vergund, draagt hij zorg voor de noodige herstelling, inrichting en voor het onderhoud tijdens den duur van het werk, een en ander voor zijne rekening.

Na afloop van het werk geeft de aannemer de gebezigde gebouwen, werktuigen en hulpmiddelen aan den besteder terug, desgevorderd in den staat waarin hij die ontvangen heeft, en bergt de losse voorwerpen ter aan te wijzen plaatse nabij het werk.

ART. 3. KEURING EN BEWAKING DER BOUWSTOFFEN.

§ 33. *Keuring van bouwstoffen.*

1*a.* De bouwstoffen worden vooraf door den besteder gekeurd.

De keuring geschiedt bij het werk in tegenwoordigheid van den aannemer. In door den besteder te bepalen gevallen kan de keuring elders plaats hebben.

b. De besteder heeft het recht de bouwstoffen door een bevoegd persoon te doen onderzoeken ten koste des aannemers tot een in het bestek genoemd bedrag. Wordt dit bedrag niet ten volle besteed, zoo wordt het overblijvende als minder werk in rekening gebracht.

Onder dit bedrag zijn niet begrepen de kosten, vallende op onderzoekingen naar aanleiding waarvan de bouwstoffen worden afgekeurd. Deze zijn in elk geval voor rekening van den aannemer.

c. Waardevermindering van voor de keuring gebezigde bouwstoffen wordt den aannemer niet vergoed.

II. Wanneer goedgekeurde bouwstoffen vóór de eindoplevering onder de behandeling miswerkt of van onvoldoende hoedanigheid of gebrekkig worden bevonden, worden zij alsnog afgekeurd en moeten, hetzij zij reeds verwerkt zijn of niet, door andere vervangen worden.

III. Zoowel de goed- als afgekeurde bouwstoffen worden zooveel mogelijk door den besteder gemerkt.

Het merken mag de bruikbaarheid der bouwstoffen niet verminderen.

IV*a.* De afgekeurde bouwstoffen worden op aanzegging van den besteder van het werk verwijderd of volgens zijn aanwijzing geborgen.

b. Worden afgekeurde bouwstoffen geheel of gedeeltelijk verwerkt bevonden, zoo vervalt de aannemer in een korting van vijftig gulden.

Bovendien moet, indien de besteder zulks verlangt, zoodanig werk onmiddellijk worden afgebroken en zonder vergoeding naar de voorschriften hersteld.

V. Ingeval ongekeurde bouwstoffen verwerkt worden, kan den aannemer een korting van vijftig gulden worden opgelegd. Zoo de besteder het noodig acht, is de aannemer verplicht zonder vergoeding het ongekeurde af te breken en uit te nemen.

VI*a.* Indien de besteder vermeent dat in het werk gebreken voorkomen, is hij bevoegd, hetzij tijdens de uitvoering, hetzij vóór de eindoplevering het afbreken en herstellen te gelasten.

b. Indien de veronderstelde gebreken blijken te bestaan, komen alle kosten ten laste des aannemers; in het tegengestelde geval komen alle kosten ten laste des besteders.

§ 34. *Bewaking der bouwstoffen.*

a. De aannemer is belast met de bewaking van alle goedgekeurde bouwstoffen en van alle materialen, van welken aard ook, die uit de vernieuwing of herstelling van werken voortkomen en volgens de bepalingen van het bestek of deze Algemeene Administratieve Voorschriften, niet aan hem verblijven.

b. Hij is verplicht nieuwe gelijksoortige te leveren voor verloren of beschadigde bouwstoffen, onverschillig of deze nieuw zijn aangevoerd of voortgekomen uit de afbraak.

ART. 4. TERREINEN.

§ 35. *Werkterrein.*

I. Het plaatsen van keeten en werkplaatsen en het leggen der bouwstoffen geschiedt volgens aanwijzing van den besteder.

II*a.* Alle werken worden, zoo de besteder dit vordert, voor zooveel noodig afgesloten met schuttingen van voldoende hoogte en voldoende verlicht.

b. Behalve het tot het werk behoorend personeel, wordt niemand binnen deze afschutting toegelaten dan met toestemming van den besteder.

III. Zoo de besteder een terrein heeft beschikbaar gesteld voor het plaatsen van keeten voor arbeiders in dienst van den aannemer, is deze verplicht te zorgen voor de goede orde op en de dagelijksche reiniging van dat terrein en voor de plaatsing en ruiming van een voldoend aantal privaten.

IV. Na afloop van het werk blijven de loodsen, keeten, directievertblijven, afsluitingen, steigers enz. het eigendom van den aannemer en worden op last van den besteder ten spoedigste opgeruimd.

Het terrein wordt weder in orde opgeleverd.

§ 36. *Belendende eigendommen.*

a. Betreding van aan het werk belendende eigendommen door den aannemer of personen, die voor hem werkzaam zijn, is verboden, tenzij met schriftelijke vergunning van den eigenaar.

b. Voor elke overtreding dezer bepaling wordt den aannemer *f* 1 gekort.

ART. 5. WERKLIEDEN.

§ 37. *Werklieden.*

De besteder is bevoegd de onmiddellijke verwijdering van het werk te eischen van ongeschikte of onbekwame personen, die voor den aannemer werkzaam zijn.

§ 38. *Verboden werktijd.*

Op Zondagen en op de in § 17 genoemde feestdagen, alsmede vóór zonsopgang en na zonsondergang mag niet gewerkt worden, tenzij met schriftelijke vergunning of op schriftelijken last van den besteder, op korting van vijftig gulden, telkens wanneer tegen deze bepaling gehandeld wordt, onverminderd de bevoegdheid des besteders om het afbreken van het gemaakte werk te gelasten.

Wanneer de besteder het werken op Zon- en feestdagen in buitengewone omstandigheden gelast, vraagt de aannemer daartoe vergunning aan de bevoegde macht. Bij weigering door deze, geeft de aannemer hiervan onmiddellijk kennis aan den besteder.

HOOFDSTUK IV.

Buitengewone omstandigheden.

ART. 1. VAN ZAKEN.

§ 39. *Rampen.*

I*a.* De inschrijvers, bedoeld in § 2, hebben de bevoegdheid hunne inschrijvingen in te trekken, wanneer tusschen den dag der besteding en dien der gunning door een ramp de omvang van het werk met minstens $^1/_4$ wordt vermeerderd.

b. Bedraagt de vermeerdering minder dan $^1/_4$ en wordt het werk gegund, dan wordt op den voet van meer en minder werk afgerekend.

II*a.* Bij het voorkomen van een ramp na de gunning geeft de aannemer daarvan onmiddellijk schriftelijk kennis aan den besteder en neemt intusschen de noodige maatregelen tegen verdere uitbreiding der schade.

b. Bij aanwezigheid der directie geschiedt dit onder hare goedkeuring.

III. Alle schaden, veroorzaakt door nalatigheid, onvoorzichtigheid, gebrek aan middelen of verkeerde maatregelen van den aannemer of wel door rampen, waartegen hij zich had kunnen assureeren, worden door hem voor zijne rekening hersteld.

IV*a.* Behoudens de onder *b*, *c* en *d* te vermelden uitzonderingen, zijn de kosten van het herstel van schade, veroorzaakt door overmacht, voor rekening van den besteder.

b. De kosten der werken, noodig tot herstel van alle afschuivingen, verzakkingen of verzinkingen bij de uitvoering van aard- en rijswerken ontstaan, zijn voor rekening van den aannemer tot een gezamenlijk bedrag van hoogstens $^1/_4$ der in het bestek genoemde hoeveelheden der aard- en rijswerken. De meerdere kosten van herstel der door bovengenoemde oorzaken van aard- en rijswerken ontstane schade zijn voor rekening van den besteder.

De niet in het bestek genoemde hoeveelheden worden berekend volgens de in het bestek gegeven of daaruit af te leiden profielen, in verband met de bij het bestek behoorende of bij de aanwijzing vertoonde teekeningen.

c. De kosten van herstel van schade, veroorzaakt door overmacht, zijn voor rekening van den aannemer, indien deze verzuimt binnen tien dagen na de ramp den besteder te doen toekomen een beschrijving van de ramp en voor zooveel mogelijk van den omvang der schade, met verklaring dat hij die schade oordeelt als door overmacht te zijn ontstaan.

d. Zoo door nalatigheid of verkeerde maatregelen van den aannemer de door overmacht ontstane schade zich heeft uitgebreid, komen de meerdere kosten der herstelling te zijnen laste.

V*a.* De middelen, door den aannemer aangewend en door de omstandigheden vereischt tot beteugeling van door overmacht ontstane schade, worden hem vergoed als meerder werk.

b. De aannemer is verplicht de door overmacht ontstane schade als meerder werk te herstellen, wanneer dit door den besteder wordt gelast.

c. In afwijking van het bepaalde in art. 1647 B. W., is de besteder, indien hij de aanneming na een groote ramp opzegt, enkel gehouden tot afrekening op den voet van meer en minder werk.

Als groote ramp wordt enkel aangemerkt, die, waardoor een schade ontstaat, welker herstelling meer dan $^1/_4$ van de aannemingssom zal vorderen.

VI. Bij verschil van meening omtrent de oorzaak of omvang van de ramp of over de noodzakelijkheid der onder V*a* bedoelde middelen, zal de uitspraak hieromtrent aan deskundigen worden opgedragen.

§ 40. *Gebruik door den besteder van hulpmiddelen en werktuigen.*

a. Wanneer het werk ingevolge de bepalingen der §§ 16, 42 of 43 niet door den oorspronkelijken aannemer wordt uitgevoerd, heeft de besteder het recht gebruik te maken van de aan dien aannemer toebehoorende op het werk aanwezige hulpmiddelen en werktuigen.

b Vergoeding voor het gebruik der hulpmiddelen en werktuigen is door den besteder alleen verschuldigd, wanneer de gewijzigde verhouding geen gevolg is van nalatigheid van den aannemer (§ 42).

c. Wanneer tijdens het gebruik door den besteder aan de hulpmiddelen of werktuigen schade wordt toegebracht, wordt deze den aannemer vergoed.

Bij oneenigheid over het bedrag der schade, wordt deze door deskundigen bepaald.

ART. 2. VAN DEN AANNEMER.

§ 41. *Handelingen van den aannemer in strijd met het bestek.*

I*a.* Voor elk doen of laten van den aannemer in strijd met de bepalingen van het bestek of met de orders van den besteder, kan deze een korting toepassen ten bedrage van hoogstens *f* 50.

Indien deze handeling van den aannemer het maken van eenig werk betreft, is de aannemer bovendien verplicht dit desgevorderd zonder vergoeding door ander te vervangen.

Voor elken dag, waarop de aannemer nalatig blijft of een verboden handeling voortzet, verbeurt hij een korting van *f* 50.

b. Kortingen, volgens dit artikel opgelegd, kunnen alleen worden toegepast, wanneer daarvan den aannemer binnen vier-en-twintig uur mededeeling is gedaan.

II. De aannemer heeft het recht door deskundigen te doen beslissen of kortingen krachtens dit artikel terecht zijn opgelegd, mits hij hunne beslissing binnen tien dagen na ontvangst der mededeeling van de opgelegde korting heeft ingeroepen.

§ 42. *Niet nakomen van zijne verplichtingen door den aannemer.*

I*a.* Indien de aannemer niet handelt naar de voorschriften van het bestek en de orders van den besteder, zoo kan de besteder hem een tijdsverloop stellen, waarbinnen hij alsnog de hem gegeven bevelen heeft uit te voeren. Dit tijdsverloop zal, behoudens dringende gevallen, minstens 10 dagen bedragen.

b. Heeft de aannemer na het verstrijken van dien termijn den gegeven last niet uitgevoerd, zoo zal de besteder de uitvoering daarvan aan anderen opdragen ten koste van den aannemer.

Bovendien heeft de besteder de bevoegdheid het werk ten koste des aannemers opnieuw te besteden of wel het in eigen beheer uit te voeren.

II*a.* De meerdere kosten, ontstaan door het uitvoeren in eigen beheer of de herbesteding op kosten des aannemers, worden ingehouden van de aan den aannemer verschuldigde gelden en zoo deze ontoereikend zijn, verhaald op den aannemer of den gestelden borgtocht.

b. Mocht de uitvoering in eigen beheer of de herbesteding leiden tot eene vermindering van uitgaven, zoo zal de aannemer geen recht op eenig aandeel in dat verschil kunnen doen gelden,

§ 43. *Onvermogen of overlijden van den aannemer.*

I*a.* Wanneer de aannemer het werk verlaat of laat liggen, zoomede wanneer hij in staat van faillissement of van kennelijk onvermogen wordt verklaard, onder curateele wordt gesteld of komt te overlijden, kan het werk met goedvinden van den besteder worden voort-

gezet door den bewindvoerder, den curator of de erfgenamen van den aannemer.

b. Deze laatsten geven binnen acht dagen, nadat zich een der bovenvermelde gevallen heeft voorgedaan, van hunne geneigdheid om het werk voort te zetten of te voltooien kennis aan den besteder, die wederom binnen veertien dagen bericht, of hij het aanbod om het werk voort te zetten aanneemt of niet.

Wanneer de besteder den genoemden termijn laat verloopen, zonder deze kennisgeving te doen, wordt hij geacht het aanbod tot voortzetting van het werk niet aan te nemen.

II*a.* Wanneer het aanbod wordt aangenomen, treden de bewindvoerder, de curator of de erfgenamen in alle rechten en verplichtingen van den aannemer.

b. Alle nog niet verstreken termijnen van oplevering worden in dit geval verlengd met het aantal dagen, verloopen tusschen den dag, waarop een der in den aanvang dezer paragraaf genoemde gebeurtenissen voorviel, en dien waarop de bewindvoerder, de curator of de erfgenamen bericht ontvingen van de aanname door den besteder van het aanbod tot voortzetting van het werk.

III*a.* De besteder is bevoegd, hangende de beslissing omtrent de voortzetting van het werk, alle maatregelen te nemen, die strekken tot het voorkomen van schade aan het reeds uitgevoerde werk of om te verhinderen, dat de kosten van hetgeen nog moet worden uitgevoerd, door staking worden verhoogd.

b. Wanneer het werk door den bewindvoerder, door den curator of door de erfgenamen wordt voortgezet, worden de door den besteder, krachtens III*a* gemaakte kosten bij de betaling van den eerstvolgenden termijn ingehouden.

c. Geschillen over de noodzakelijkheid en het bedrag dezer kosten worden door deskundigen uitgemaakt.

IV*a.* Wanneer het aanbod om het werk voort te zetten niet wordt aangenomen of wel wanneer zoodanig aanbod niet of niet tijdig is gedaan, wordt door den besteder eenerzijds en den bewindvoerder, den curator of de erfgenamen anderzijds met den meesten spoed overgegaan tot de bepaling der waarde van de gedane leveringen en van de uitgevoerde werken.

b. Voor het geval, dat de verplichting van den borg nog niet is geëindigd op het oogenblik, dat zich een der bovengenoemde omstandigheden voordoet, wordt ook deze opgeroepen om bij de bepaling dezer waarde mede te werken.

c. Wanneer partijen hieromtrent niet tot overeenstemming kunnen komen, wordt deze waarde door deskundigen bepaald.

V*a.* Wanneer de bewindvoerder, de curator of de erfgenamen niet genegen zijn om het werk voort te zetten en de besteder dit wil laten voltooien bij openbare besteding, dan wordt hiertoe overgegaan binnen drie maanden nadat zich een der omstandigheden, onder I*a* genoemd, heeft voorgedaan.

b. Wanneer het werk op deze wijze meer kost dan de eerste aannemingssom, wordt dit meerdere, doch hoogstens tot het bedrag van den in het bestek bepaalden borgtocht, ingehouden van hetgeen de besteder schuldig is aan den bewindvoerder, den curator of de erfgenamen van den aannemer, nl. de waarde van het geleverde werk, verminderd met het reeds uitbetaalde en met de volgens het bestek verbeurde kortingen. Wanneer dit verschuldigde hiertoe ontoereikend is en de borgtocht nog niet is afgeloopen, wordt het tekortkomende daarop verhaald.

c. In alle andere gevallen wordt het door den besteder verschuldigde ten volle uitbetaald, de zakelijke borgtocht ten spoedigste teruggegeven en is de borg van alle verplichtingen ontslagen.

ART. 3. VAN DEN BESTEDER.

§ 44. *Niet nakomen van zijn verplichtingen door den besteder.*

a. Wanneer de aannemer meent dat door eenig doen of laten van den besteder vertraging ontstaan is of schade wordt geleden, kan hij den besteder daarvoor aansprakelijk stellen, mits zulks geschiede vóór het vervallen van den eerstvolgenden termijn.

b. Kunnen besteder en aannemer niet tot overeenstemming komen omtrent de aansprakelijkheid voor de vertraging of schade, zoo wordt, al naarmate de aard van het geschil, de beslissing van deskundigen of scheidsmannen ingeroepen.

Deze stellen het bedrag der schade vast.

§ 45. *Staking van het werk op last van den besteder.*

I. De besteder is ten allen tijde bevoegd het werk te doen staken.

II*a.* Gelast hij de geheele staking, zoo is het contract onmiddellijk en van zelf ontbonden.

b. Gelast hij de staking voor een tijd langer dan een jaar, hetzij al of niet met de uitvoering een begin is gemaakt, zoo heeft de aannemer het recht ontbinding van het contract te eischen.

c. Indien de werken reeds een begin van uitvoering gekregen hebben, kan bij staking de aannemer onmiddellijk voorloopige opname van de reeds uitgevoerde werken eischen.

III. Bij staking, ingevolge deze § heeft de aannemer recht op schadeloosstelling overeenkomstig art. 1647 B.W.

Het bedrag dezer schadeloosstelling wordt door deskundigen vastgesteld.

HOOFDSTUK V.

GESCHILLEN.

§ 46. *Deskundigen.*

I*a.* In alle gevallen, waarin de wet zulks veroorlooft, worden aan de uitspraak van twee deskundigen onderworpen alle geschillen tusschen den besteder, zijne erfgenamen of rechtverkrijgenden en een of meer der nagenoemde partijen:

1°. een lid of meerdere leden der directie,
2°. den aannemer,
3°. den borg,
4°. de erfgenamen of rechtverkrijgenden der onder 1, 2 of 3 bedoelde personen.

Elke partij benoemt een deskundige.

b. Tot deskundige kan niet benoemd worden:

1°. hij, die persoonlijk of uithoofde zijner betrekking belang heeft bij het werk:

2°. hij, die in dienst is van een der partijen;

3°. hij, die aan een der partijen in bloedverwantschap bestaat tot in den vierden graad toe.

c. Een benoeming, waarbij bovenstaande bepalingen niet in acht zijn genomen, wordt als niet gedaan geschouwd.

d. Wanneer het geschil meer dan twee partijen betreft, wordt de eene deskundige door den besteder, de andere door de meest gereede der overige partijen benoemd.

II*a.* De inroeping der deskundigen vindt op de volgende wijze plaats:

De meest gereede partij deelt aan de wederpartij schriftelijk mede:

1°. het onderwerp, waaromtrent zij de beslissing der deskundigen inroept;

2°. den naam en de woonplaats van den door haar benoemden deskundige.

b. Heeft de wederpartij binnen veertien dagen, nadat deze mededeeling is gedaan, niet op hare beurt mededeeling gedaan van den naam en de woonplaats van den anderen deskundige, dan heeft de wederpartij het recht op benoeming van den deskundige verbeurd en

geschiedt de benoeming op uitnoodiging van bovenbedoelde, meest gereede partij door den burgemeester, in wiens gemeente of door eenig lid der rechterlijke macht, binnen wiens gebied het werk geheel of gedeeltelijk is gelegen.

c. De bovenbedoelde meest gereede partij deelt den naam en de woonplaats van den aldus benoemden onmiddellijk aan de wederpartij mede.

III*a.* De deskundigen beslissen gezamenlijk, na op de wijze, welke zij geraden achten, een onderzoek te hebben ingesteld. Bij verschil van meening roepen zij gezamenlijk het gevoelen van een derden deskundige in en wordt bij meerderheid van stemmen beslist.

b. De beslissing geschiedt schriftelijk en behoeft niet met redenen omkleed te zijn.

Aan elk der partijen wordt onmiddellijk een door minstens twee deskundigen onderteekend, op zegel geschreven exemplaar van de beslissing uitgereikt.

c. De beslissing is van onwaarde wanneer zij niet is genomen binnen dertig dagen nadat de wederpartij mededeeling heeft gedaan van den naam en de woonplaats van den door haar benoemden deskundige of binnen twintig dagen nadat haar mededeeling is gedaan van den naam en de woonplaats van den volgens II*b* benoemden deskundige. De termijn, waarbinnen de beslissing moet geschieden, kan echter met onderling goedvinden der partijen verlengd worden. De beslissing is in dit geval eerst van onwaarde, wanneer zij niet binnen den verlengden termijn geschiedt.

d. De beslissing der deskundigen geldt partijen tot wet. Dit is zelfs het geval al was één deskundige of waren beiden overeenkomstig het bepaalde onder I*b* niet benoembaar, wanneer binnen veertien dagen, nadat de benoeming ter kennisse is gebracht van de wederpartij, deze daartegen niet heeft geprotesteerd.

IV*a.* Indien binnen den hierboven gestelden of verlengden termijn geen of geen wettige beslissing is genomen, noodigt de alsdan meest gereede partij eenig lid der rechterlijke macht, binnen wiens gebied het werk geheel of gedeeltelijk is gelegen, uit, om twee deskundigen te benoemen.

Deze benoeming wordt door hem, die de benoeming doet, aan beide partijen medegedeeld.

b. De aldus benoemde deskundigen handelen gelijk hierboven onder III*a* en *b* is beschreven.

Hunne beslissing is in geen geval van onwaarde, zelfs al was één deskundige of waren beiden overeenkomstig het bepaalde onder I*b* niet benoembaar; zij geldt partijen tot wet.

V. De beslissing der deskundigen wijst aan welk bedrag aan kosten met inbegrip van verschotten, honoraria, reis- en verblijfkosten, enz. elke partij heeft te dragen.

VI*a.* De last der deskundigen eindigt:

1°. door de beslissing;

2°. ingeval zij benoemd zijn op de onder I of II beschreven wijze, door het enkel verloop van den in III*c* bedoelden termijn.

b. Sterft een deskundige, die op de onder I of II beschreven wijze is benoemd, dan heeft wie hem benoemde, het recht een ander in diens plaats te benoemen, mits binnen acht dagen na het overlijden, van den naam en de woonplaats van den nieuwbenoemde aan de andere partij mededeeling is gedaan.

Is echter deze mededeeling niet binnen den zooeven genoemden termijn gedaan, dan geschiedt de vervanging van den gestorven deskundige op de wijze als in II*b* is bepaald.

c. De in III*c* bedoelde termijn begint alsdan eerst te loopen van af het tijdstip, waarop van den naam en de woonplaats van den nieuwbenoemde mededeeling is gedaan aan de andere partij.

d. Met onderling goedvinden der partijen kan de deskundige, die door een hunner benoemd is, herroepen en vervangen worden.

e. Hij, die de benoeming overeenkomstig IV*a* heeft gedaan, is ten alle tijde gerechtigd één of beide der door hem benoemde deskundigen 1° te herroepen en te vervangen; 2° bij sterven te vervangen.

§ 47. *Scheidsmannen.*

1*a.* Alle geschillen tusschen den besteder, zijne erfgenamen of rechtverkrijgenden en een of meer der nagenoemde partijen:

1°. een lid of meerdere leden der directie,
2°. den aannemer,
3°. den borg,
4°. de erfgenamen of rechtverkrijgenden der onder 1, 2 of 3 bedoelde personen,

worden aan de uitspraak van drie scheidsmannen onderworpen in alle gevallen, waarin de wet zulks veroorlooft en de uitspraak van deskundigen geheel of gedeeltelijk niet rechtsgeldig zoude zijn of niet vóór de benoeming der scheidsmannen is ingeroepen.

b. De scheidsman moet zijn: Rijks- of Provinciaal ingenieur, officier van de genie, ingenieur van een waterschap, ingenieur van een spoorwegmaatschappij, directeur van gemeentewerken, gemeentearchitect, of in het bezit van eenig technisch staatsdiploma of doctor in de rechten of in de rechtswetenschap.

c. De scheidsman mag noch uithoofde zijner betrekking, noch persoonlijk belang hebben bij het werk, noch in dienst zijn van een der partijen, noch aan een der partijen in bloedverwantschap bestaan tot in den vierden graad.

II. Het geding zal worden gevoerd zonder procureurs; de partijen zullen binnen zeven dagen, na zij daartoe schriftelijk zijn uitgenoodigd, hare middelen ontwikkelen en daarvan afschrift aan de wederpartij mededeelen; vervolgens zullen de scheidsmannen aan partijen een dag, uur en plaats voor de mondelinge voordracht bepalen en nadat deze zal zijn gehouden, de stukken overnemen en daarop uitspraak doen.

III*a.* De scheidsmannen doen als goede mannen naar billijkheid uitspraak binnen zestig dagen, nadat zij hun last hebben aangenomen. Op hunne beslissing is geen beroep toegelaten.

b. De scheidsmannen wijzen in hunne uitspraak aan, welk bedrag aan kosten, met inbegrip van verschotten, honoraria, reis- en verblijfkosten, door ieder der partijen is te dragen, doch tot geen hooger bedrag dan *f* 1200 voor beide partijen te zamen, alsmede welk deel van de kosten van registratie van het bestek met teekeningen en andere bijbehoorende stukken ten laste van elke partij komt.

IV*a.* De meest gereede partij deelt aan de wederpartij schriftelijk mede welk geschil zij aan de uitspraak der scheidslieden wil onderwerpen en vermeldt tevens den naam en de woonplaats van een door haar als scheidsman gewenscht persoon (geen doctor in de rechten of in de rechtswetenschap), die zich bereid verklaard heeft overeenkomstig de bepalingen dezer paragraaf den last te aanvaarden.

b. Binnen zeven dagen nadat deze mededeeling is gedaan, doet de wederpartij op hare beurt mededeeling van den naam en de woonplaats van den door haar als scheidsman gewenschten persoon (geen doctor in de rechten of de rechtswetenschap), die zich bereid verklaard heeft overeenkomstig de bepalingen dezer paragraaf den last te aanvaarden.

c. Binnen zeven dagen na deze mededeeling der wederpartij, wordt gezamenlijk door de wederzijds volgens *a* en *b* aangewezen personen aan elk der partijen medegedeeld de naam en de woonplaats van den door

hen als derden scheidsman gewenschten persoon, die zich bereid verklaard heeft overeenkomstig de bepalingen dezer paragraaf den last te aanvaarden.

d. Het, volgens *a*, *b* en *c* aangewezen, drietal wordt door partijen gezamenlijk tot scheidsmannen gekozen.

V. Indien het geschil meer dan twee partijen betreft, geschiedt een der onder IV*a* en *b* bedoelde aanwijzingen door den besteder, de andere door de meest gereede der overige partijen.

VI. Een persoon, die ingevolge art. 622 van het Wetb. v. Burg. Rechtsv., of het bij I*b* en *c* bepaalde niet tot scheidsman benoembaar is, wordt beschouwd als niet te zijn aangewezen.

VII*a*. Nadat aan partijen de onder IV*a*, *b* en *c* bedoelde mededeelingen zijn gedaan, maakt de volgens IV*c* aangewezen persoon op uitnoodiging der meest gereede partij een acte van compromis op, bevattende:

1°. het onderwerp of de onderwerpen van geschil;

2°. de voornamen, namen en woonplaats van partijen;

3°. naam en woonplaats der drie in IV*d* bedoelde scheidsmannen;

4°. den woordelijken inhoud van hetgeen in II en III is vervat, alsmede het in VIII*a* bepaalde.

b. Hij zendt vervolgens deze acte aan partijen ter onderteekening.

Binnen vier dagen, nadat deze acte aan een partij is aangeboden, moet hem die onderteekend worden teruggezonden.

c. Nadat door zijn zorg op deze acte een door de scheidsmannen onderteekende verklaring is gesteld, waarbij zij den last aannemen, wordt de acte door hem ter registreering aangeboden bij een registratiekantoor, binnen welks gebied het werk geheel of gedeeltelijk gelegen is.

VIII*a*. Indien binnen dertig dagen na de in IV*a* bedoelde mededeeling geen acte van compromis, door alle partijen onderteekend, ter registreering ter aangewezen plaatse is aangeboden, zoo is de acte van compromis krachteloos geworden en is de meest gereede partij bevoegd om zonder in-gebreke-stelling, op grond van art. 624 Wetb. v. Burg. Rechtsvord., den rechter te verzoeken scheidsmannen ten getale van drie te benoemen ten einde, overeenkomstig het onder II en III bepaalde, omtrent het geschil uitspraak te doen.

b. De acte van compromis wordt echter niet krachteloos, ook al wordt zij later dan het hierboven bepaalde tijdstip ter registratie aangeboden, indien die aanbieding slechts geschiedt vóór dat de meest gereede partij van hare bevoegdheid gebruikt maakt.

IX. Wordt door eene partij niet binnen eenigen in deze paragraaf gestelden termijn aan de daarbij beschreven verplichting voldaan, dan draagt zij alle kosten, welke door partijen en door de als scheidsmannen aangewezen personen zijn gemaakt, met inbegrip van verschotten, honoraria's, reis- en verblijfkosten en registratie en keert bovendien aan de andere partij of, zoo er meerdere zijn, aan elk der andere partijen een som van vijfhonderd gulden uit.

De Commissie, bestaande uit de heeren A. Deking Dura, D. E. C. Knuttel, J. van Hasselt, J. Kluit en R. P. J. Tutein Nolthenius, zegt in haar toelichtend schrijven, gericht aan het Bestuur der Vereeniging van Burgerl. Ingenieurs, o. a. nog het volgende:

Voor de juiste beoordeeling van dit ontwerp zij opgemerkt, dat de hoofdgrief tegen de bovengenoemde A. V. is, dat hierin een zoodanige macht aan den besteder wordt toegekend, dat willekeurige uitoefening van deze macht lichtelijk tot onbillijkheden en nadeel kan leiden. Uwe Commissie heeft dan ook gemeend, zooveel mogelijk het beginsel van rechtsgelijkheid voor besteder en aannemer te moeten huldigen, zonder daarbij uit het oog te verliezen, dat, waar een aannemer vrijwillig zich verbindt om een werk uit te voeren, hij in sommige opzichten ondergeschikt moet blijven aan den aanbesteder en dat in de eerste plaats deze de noodige waarborgen moet hebben, dat het werk onder alle omstandigheden en zoo spoedig mogelijk worde uitgevoerd.

Het beginsel van zooveel mogelijke rechtsgelijkheid bij de uitvoering van werken heeft echter ook zijne keerzijde. Alsdan toch is het noodig verschillende bepalingen te maken, waarbij wordt aangewezen op welke wijze de daadzaken, die aanleiding kunnen geven tot verschil, worden geconstateerd, waardoor wijdloopigheid niet altijd te vermijden is, hetgeen bij het beginsel, dat tot grondslag strekte van bestaande A. V., waarbij de eene partij in hoofdzaak zich moet onderwerpen aan het oordeel van de andere, niet noodig was.

Uwe Commissie heeft zich de verhouding tusschen aanbesteder en aannemer gedacht als die van twee gelijk berechtigde contracteerende partijen, behoudens de vroeger genoemde restrictie; vandaar dat ook steeds de besteder en aannemer als handelende personen zijn genoemd, en dat in afzonderlijke paragrafen (zie §§ 7 en 8) is aangegeven, op welke wijze de besteder en aannemer zich bij de uitvoering kunnen doen vertegenwoordigen. Het beginsel van zooveel mogelijke rechtsgelijkheid, waarbij de aannemer zich niet in alles aan het oordeel van den besteder zal hebben te onderwerpen, heeft verschillende bepalingen noodig gemaakt, welke zoodanig moesten gekozen worden, dat hierdoor de gang der werkzaamheden niet wordt vertraagd, en dat eene spoedige beslissing van het geschil wordt gewaarborgd. Vandaar dat in het ontwerp is aangenomen het beginsel, dat de aannemer verplicht blijft de bevelen van den besteder op te volgen, doch met recht op schadeloosstelling, waar de uitvoering van een last tot schade aanleiding mocht geven en verder, dat de beslissing van geschillen, waar zulks bij de bestaande wettelijke bepalingen mogelijk is, door deskundigen, anders door scheidslieden zal geschieden.

Alvorens de uitvoering van het contract te behandelen, regelt het ontwerp in Hoofdstuk I de wijze, waarop het contract tot stand komt, nl. de besteding. Ten einde tegemoet te komen aan een bestaande grief, dat de besteder geheel vrij is in de keuze van den aannemer, is dit recht in § 3 eenigszins beperkt, op de wijze zooals zulks in Duitschland gebruikelijk is. Hierdoor is te verwachten dat de besteder meer zal afwijken van de tegenwoordige gewoonte, om het werk steeds aan den laagsten inschrijver te gunnen. Ook is in het ontwerp de verantwoordelijkheid van borgen begrensd en de mogelijkheid geopend om in plaats van een persoonlijken, een zakelijken borgtocht te stellen, waarbij is aangenomen dat de borgtocht slechts noodig is bij den aanvang van het werk, opdat later in het werk zelf, bij goede regeling van de betalingstermijnen, een borgtocht kan worden gevonden (zie § 5). Dat niet de zakelijke borgtocht uitsluitend is voorgeschreven, vindt zijn grond in de overweging, dat zulks een vertrouwen van den aannemer in den besteder op den voorgrond stelt, dat dikwijls niet geacht kan worden te bestaan.

Na de bepalingen omtrent de uitvoering van het contract, zijn in Hoofdstuk IV gevallen behandeld, die bij de totstandkoming van het contract niet konden worden voorzien, namelijk die, waarbij door rampen voorzieningen noodig worden, die, waarin een der beide partijen nalatig is in het nakomen van hare verplichtingen en die waarbij een gewijzigde verhouding ontstaat

tusschen partijen, hetzij door overlijden of onvermogen van den aannemer, hetzij door geheel of gedeeltelijke staking van het werk. Juist deze paragrafen hebben uit den aard der zaak aanleiding tot langdurige gedachtenwisseling gegeven. Een toelichting ervan zoude bezwaarlijk in een kort bestek kunnen worden gegeven, de strekking blijkt echter uit de bepalingen zelve, zoodat hier enkel opgemerkt wordt, dat in § 39 ook bepalingen gemaakt zijn omtrent rampen, die vóór de gunning wijziging in het werk brengen. Ook wenscht uwe Commissie de aandacht te vestigen op het onder IV*b* van dezelfde paragraaf genoemde. Hierbij is uitgegaan van de onderstelling, dat de aannemer van een werk voldoende bekend moet zijn met den aard van den bodem, om bij grond- en rijswerken te beoordeelen of verzakkingen of afschuivingen zijn te verwachten, maar dat tevens zijne verantwoordelijkheid in dezen eenigszins moet beperkt worden.

Hoofdstuk V eindelijk is gewijd aan bepalingen omtrent deskundigen en scheidslieden. Waar, zooals vroeger is gezegd, de beslissing van geschillen aan deze zal worden opgedragen, schijnt het dienstig omtrent de wijze van hunne benoeming en omtrent hunne wijze van werken bepalingen te maken, die kunnen leiden tot een billijke en snelle beslissing.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

AFDEELING GRONINGEN.

Vergadering van Vrijdag 26 April 1889.

De Voorzitter opent de vergadering en de notulen der voorgaande samenkomst worden gelezen en goedgekeurd. De heer Raammaker doet het voorstel om ten behoeve van het archief een aantal bestekken van verschillende bouwkundige werken te verzamelen, om die te kunnen vergelijken en daaruit dat te trekken, wat men noodig heeft bij het maken van een bestek. Genoemde heer heeft voor dat doel reeds een bestek van een onderhoudswerk medegenomen. De Voorzitter brengt eenige plaatwerken ter tafel, die met genoegen worden bezichtigd. De heer Ekamp heeft hetzelfde gedaan en verrast de vergadering met eene collectie photographieën van verschillende pleisterwerken.

De Voorzitter stelt de bespreking van eene gezelschapsreis aan de orde, waartoe twee voorstellen werden gedaan; het eene stelt zich ten doel het nieuwe gouvernementsgebouw te Assen te bezichtigen en het andere een tocht naar het klooster Ter Apel. De verdere bespreking wordt tot een volgende, buitengewone vergadering verdaagd, waarna men eenige teekeningen, door den Voorzitter vervaardigd, en eenige door hem medegebrachte zeer schoon gemodelleerde tegels uit een fabriek te Dresden bezichtigt en vervolgens de vergadering gesloten wordt.

AFDEELING 'S-GRAVENHAGE.

Vergadering van 26 April 1889.

Na lezing der notulen, deelde de Voorzitter mede dat de Afdeeling door de bemoeiingen van de heeren Bauer Sr. en Jr. voor *f* 30 in het bezit was gekomen van de complete uitgave van weekbladen enz. van de Maatschappij. Vervolgens dat de algemeene vergadering in plaats van in Den Haag waarschijnlijk te Groningen zou plaats hebben, doch voor het geval die vergadering toch te 's-Hage zou gehouden worden, werden de leden uitgenoodigd zooveel mogelijk teekeningen in te zenden om door eene expositie de ontvangst der leden op te luisteren.

Van de heeren Lorrie en De Baan was het vroeger toegezegde rapport over eiken- en Amerikaansch grenenhout ontvangen. Uit dat rapport bleek, dat de hoeveelheid van de in water oplosbare bestanddeelen van grenen- en eikenhout zich verhouden als 1 tot 7, zoodat voor het gebruik van hout onder water en in den grond grenenhout misschien de voorkeur zou verdienen boven eikenhout.

Met bijvoeging van het resultaat van het scheikundig onderzoek, zal het rapport over vraag III als het gevoelen van de Afdeeling worden ingezonden.

Het antwoord op vraag IX gaf door zijn uitgebreidheid aanleiding tot een langdurige bespreking, waarvan het einde was, dat de Vergadering besloot aan de Commissie voor te stellen, haar rapport in te zenden aan het Hoofdbestuur, met bijvoeging dat de weinig beschikbare tijd en de uitgebreidheid van het antwoord, dat veel meer bevat dan de vraag van het Hoofdbestuur eigenlijk wil beantwoord zien, oorzaak waren, dat de Afdeeling niet in staat was het geheel uit te werken, en het daarom niet als het gevoelen van de Afdeeling kon ingezonden worden.

Door het vergevorderde uur moest de vergadering de voordracht van den heer H. L. Boersma ontberen, en werd overgegaan tot de kunstbeschouwing van het bekroond ontwerp van de mariektent voor den zoölogischen tuin te 's Gravenhage. Door den ontwerper werd ter opheldering van de vele teekeningen medegedeeld, dat, nadat 2 ontwerpen uit de oorspronkelijke prijsvraag gekozen waren, nogmaals tusschen de inzenders dier ontwerpen een concours moest worden gehouden, waaruit zijn ontwerp met den prijs te voorschijn kwam.

De opgegeven som voor den bouw was echter te hoog, doch het silhouet van het ontwerp te sober; een nieuw plan moest dus gemaakt worden, dat mooier was doch minder geld kostte. Het gevog was dat dit nieuwe ontwerp weer moest worden verminderd van *f* 4500 tot *f* 4000. Daarop had eene besteding plaats, waarbij door den heer van Malsen het minst werd ingeschreven voor eene som van *f* 4200. Feitelijk moest dus *f* 200 van dit bedrag af. Het bleek toen echter dat ook *f* 200 nog te hoog was voor de krachten der Vereeniging en dat men over niet meer dan *f* 3400 kon beschikken, de verlichting niet inbegrepen.

De omtakeling van het ontwerp, waarmede reeds zoo erbarmelijk gesold was, ging nu op groote schaal en er zal een muziektempel verrijzen, die na door soberheid en hartroerende eenvoud misschien de schaduw zal zijn van hetgeen de ontwerper zich oorspronkelijk had voorgesteld. Deze laatste opmerkingen, niet door den heer Frowein medegedeeld, zijn, mijnheer de Redacteur, van uwen verslaggever, die hiermede tevens wijst op het schitterende effect, dat door prijsvragen in Nederland zoo dikwijls bereikt wordt.

Waarlijk een bemoediging voor jonge architecten, die door medewerking aan prijsvragen trachten zich een loopbaan te openen.

VEREENIGING ARCHITECTURA TE 'S-GRAVENHAGE.

Gewone vergadering van den 15den Mei 1889.

Na het lezen der notulen van de voorgaande bijeenkomst, werden deze goedgekeurd, waarna de heer M. F. Leijh als gewoon lid werd aangenomen. Van het Genootschap *Architectura et Amicitia*, te Amsterdam, was een schrijven ontvangen, waarin aan de Vereeniging werd voorgesteld ook dit jaar eene gezamenlijke excursie te houden en wel naar Gorichem en Loevestein; het voorstel van het Bestuur om daaraan gevolg te geven werd met algemeene stemmen begroet, zoodat aldus werd besloten. Deze excursie zal plaats hebben op den 21ⁿᵉⁿ Juli e.k.

Thans werd het woord gegeven aan den heer W. F. J. Kapitz, die welwillend gehoor had gegeven aan de uitnoodiging van het Bestuur om eene voordracht te houden over drinkwaterleidingen.

De heer Kapitz, door zijne functie als hoofdopzichter bij de verschillende werken der waterleiding te 's-Gravenhage als van zelf volkomen bekend met de desbetreffende bijzonderheden, hield eene hoogst belangwekkende rede.

Spreker gaf eerst een historisch overzicht, waarbij door hem erop gewezen werd hoe reeds bij de oudste volken het denkbeeld niet alleen bestond, maar ook grootsche toepassing vond, voornamelijk bij de Romeinen; men denke slechts aan de »Aqua Claudia" van Tiberius en Claudius.

De vereischten voor goed drinkwater zijn, in hoofdtrekken genoemd: helderheid, kleurloos- en reukeloosheid en zuiverheid van smaak; bovendien mag het water, na 24 uren met de lucht in aanraking te zijn, niet van aanzien veranderen; het dient vermeld te worden dat het duinwater te 's-Gravenhage onder de beste en meest zachte soorten kan gerekend worden te behooren.

In bergachtige landen verzamelt men het water in groote reservoirs, waaruit het door open kanalen of buizen naar de bestemde plaatsen wordt geleid. Ook gebruikt men wel rivierwater, dat daartoe wordt opgepompt en gefiltreerd, hetgeen nog al groote filters vereischt. Hier te lande graaft men open kanalen, doch het water kan dan niet dadelijk worden gebruikt omdat het in de lucht te veel onzuiverheden opneemt.

Om nu dit weder te voorkomen, neemt men zijn toevlucht tot draineeren met poreuse aardenbuizen; hoewel dit zeker vele voordeelen aanbiedt, zoo is het toch eene kostbare methode door het vele graafwerk, daaraan verbonden, en het gevaar voor verstopping door het indringen van zand is zeker niet gering te achten. Aan dit bezwaar is echter op hoogst verdienstelijke wijze tegemoet gekomen door den ingenieur Th.

Stang, directeur der 's-Gravenhaagsche waterleiding, die op het denkbeeld kwam de gewone verglaasde potbuizen te berigen. Zij worden met de verbindingen los in elkander gelegd en door een rand van schelpen en Maas-zand omgeven, welke als filter dienst doet.

Om bij het leggen van deze buizengeleidingen het graafwerk zooveel mogelijk te beperken, wordt gebruik gemaakt van het inspuiten van schotten (damplanken), hetwelk eene groote besparing oplevert, welk denkbeeld men eveneens aan den heer Stang heeft te danken. Vooral met het oog op steeds doorgaande uitbreiding is zulks van groot belang, aangezien de prise d'eau het meest op de kosten influenceert.

Thans werd overgegaan tot behandeling der filters, zooals die aan de Haagsche waterleiding in gebruik zijn, waarbij het duinwater achtereenvolgens doorzijpelt door eene laag puin, grint, schelpen en zand.

Het gezamenlijk filteroppervlak bedraagt circa 7300 M².

Door groote teekeningen werd van het bovengenoemde een duidelijk overzicht gegeven, waarna spreker overging tot het behandelen van het eigenlijk pompstation met het hoog-reservoir en de daarin werkende machines, alles verduidelijkt door teekeningen en schetsen. Hierna volgde de beschrijving der buizengeleiding door de stad en de eigenaardige toestanden en moeilijkheden, welke ook daarbij steeds te overwinnen zijn. De heer Kapitz had ook gezorgd eenige toestellen ter vergadering bij de hand te hebben, als: een perspomp tot beproeving der huisgeleiding, een watermeter, enz., waarvan spr. de werking en samenstelling tot groot genoegen der aanwezigen uiteenzette.

Vele vragen over een en ander, door de aanwezigen gedaan, werden door spreker ten duidelijkste beantwoord.

Het behoeft nauwelijks gezegd te worden hoezeer deze voordracht, over zulk een hoogst belangrijk onderwerp, alle aanwezigen boeide; aan den heer Kapitz werd dan ook hartelijke dank gebracht voor de uitnemende zorgen daaraan besteed.

Vervolgens werd overgegaan tot de kunstbeschouwing, waartoe door den heer A. W. van Malsen was afgestaan het werk van E. Ewald, getiteld: *Farbige Decorationen*. Tevens waren ter vergadering geëxposeerd de beide antwoorden op de prijsvraag voor een »Waterleidingtoren", ingezonden onder de motto's *Aqua* en *Neptunus*.

Onder dankzegging aan allen voor de medewerking, gedurende het afgeloopen seizoen betoond, en met een woord van opwekking voor de zomer-bijeenkomsten, sloot de Voorzitter ten 11 ure de vergadering.

BUITENLANDSCHE BERICHTEN.

— Eene vermaarde verzameling schilderijen en andere kunstvoorwerpen zullen te Parijs weldra gerechtelijk onder den hamer komen. De heer Secrétan, eigenaar dier verzameling, had haar namelijk als secretaris van de dusgenaamde *Société des Métaux* ten onderpand verstrekt aan eenige credietinstellingen; en de heer Levasseur, gerechtelijk liquidateur van de *Société des Métaux*, heeft den verkoop ervan bevolen.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-GRAVENHAGE. Een restiental buitengewone opzichters bij de landsgebouwen hebben zich tot de Tweede Kamer der Staten-Generaal gewend met het onderstaand verzoekschrift:

Aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Geven met den meesten eerbied te kennen de ondergeteekenden, thans allen buitengewoon opzichter bij de landsgebouwen, werkzaam bij de bureelen der landsgebouwen in het 1e en 2e district, wier belooningen uit de Staatsinkomsten worden gekweten en die achtereenvolgens aangesteld en sedert onafgebroken in dienst geweest zijn;

dat zij met ingenomenheid hebben vernomen, dat binnenkort een ontwerp van wet tot regeling van de pensioenen van burgerlijke ambtenaren door Uwe Vergadering zal worden behandeld;

dat echter, zooals die wet *nu* wordt voorgesteld, alleen die ambtenaren welke als burgerlijke ambtenaren zijn of zullen worden aangemerkt, na volbrachten diensttijd aanspraak op pensioen kunnen maken;

dat ondergeteekenden vermeenen van deze gelegenheid te moeten gebruik maken, om te trachten hunne toekomst, welke in geen enkel opzicht verzorgd mag heeten, te zien verzekeren en zij het dienstengevolge oorbaar achten hunne belangen in de welwillende overweging Uwer Vergadering aan te bevelen, waarbij zij zich veroorloven uwe aandacht op het navolgende te vestigen;

dat de dienst der landsgebouwen is een tak van dienst, welke in 1876 op den tegenwoordigen voet in het leven is geroepen en niet van *tijdelijken*, doch, gevenals die van 's Rijks waterstaat, van *blijvenden* aard kan geacht worden en waarvoor steeds het *noodige personeel aanwezig moet zijn*.

Redenen waarom ondergeteekenden zich tot Uwe Vergadering wenden, met het verzoek het daarheen te willen leiden dat in het wetsontwerp, regelende de pensioenen van burgerlijke ambtenaren en van hunne weduwen en weezen, ook de buitengewone opzichters bij de landsgebouwen worden opgenomen.

's-Gravenhage, April 1889.

— De geruchten, omtrent de overname van den Rijn- en Centraalspoorweg, door het Rijk, in omloop gebracht, zijn, naar de *N. R. Ct.* uit goede bron verneemt, grootendeels onjuist.

Niet het Rijk wil die spoorwegen overnemen, maar de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, die daartoe vroeger reeds herhaaldelijk stappen heeft gedaan, in een tijdperk toen de Rijnspoorweg in eenen staat van achteruitgang verkeerde. Nu schijnt echter de regeering hare tusschenkomst te hebben verleend, om de overeenkomst tusschen de beide maatschappijen te doen slagen, en zal daarvan natuurlijk het onmiddellijk gevolg zijn, dat ook de Centraalspoorweg onder het beheer van de Exploitatie-maatschappij komt, zangezien, zooals bekend is, de Ned. Rijnspoorweg voor meer dan de helft eigenares is van de aandeelen dezer maatschappij.

AMSTERDAM. De Vereeniging tot het vormen eener openbare verzameling van hedendaagsche kunst, alhier, heeft behalve de door haar aangekochte schilderij, *Garnaalevischers*, door B. J. Blommers, eene schoone aanwinst verkregen in drie door wijlen den heer J. C. Zimmerman gelegateerde schilderijen: *Zeegezicht*, door W. A. van Deventer, en twee landschappen, door J. W. Bilders. Deze vier schilderijen zijn in het Rijksmuseum geplaatst.

— Moet men waarde hechten aan de loopende geruchten, dan zal het Centraal-personenstation den 1 Augustus e.k. voor de exploitatie opengesteld worden.

— De Baarnsche bouwterrein-maatschappij verkocht in het voorgaande jaar 1.94.62 hektare voor *f* 32,683, waarvan *f* 32,000 in obligatien werd betaald, zoodat de geldleening nog *f* 193,600 bedraagt.

— De bouwondernemng *Willemspark* te Amsterdam verkocht in 1888 voor *f* 40,950 aan bouwterrein, waardoor *f* 8.20 per aandeel kan worden uitgekeerd. In 1889 is reeds meer verkocht dan in 1888, terwijl de prijs stijgende is.

LEIDEN. De 112e algemeene vergadering en het 32e congres der Maatschappij ter bevordering van Nijverheid zullen op Dinsdag 9 Juli e. k. en volgende dagen in de Stadsgehoorzaal gehouden worden. Onder de punten ter beschrijving komt voor een ongunstig preadvies van directeuren, op een voorstel van het Departement 's-Hage, om bij de Regeering stappen te doen, opdat het teekenonderwijs verplicht leervak worde aan de gymnasia.

Ter gelegenheid van de vergadering en het congres wordt een tentoonstelling gehouden van de nijverheid der gemeente Leiden.

UTRECHT. Dezer dagen is in eene vergadering van leden der societeit *Sic Semper* besloten tot het uitschrijven van eene prijsvraag voor het bouwen van eene nieuwe societeit. Het ontwerpen der prijsvraag is opgedragen aan eene commissie van zeven heeren, bestaande uit vier daartoe te kiezen leden der societeit en drie bouwkundigen, die in geene betrekking tot de societeit staan. Het ligt in de bedoeling om het ontwerp der prijsvraag, dat door de commissie wordt opgesteld, aan de goedkeuring van de leden te onderwerpen.

ZUTFEN. De waterleiding is Zaterdag 27 April voor het publiek opengesteld. Nadat de Burgemeester aan het pompstation, in tegenwoordigheid der genoodigden, het water uit de reservoirs gelegenheid gegeven had door de buisgeleidingen naar de stad te stroomen, nam de heer Van de Gevel, directeur der Waterleidingmaatschappij, het woord, gaf eene korte verklaring van de werken der waterleiding, en wenschte den Burgemeester geluk, dat onder diens bestuur dit werk van zoo groot publiek belang tot stand gekomen is, waarop de Burgemeester de Maatschappij en de bouwmeesters met de voltooiing van het werk feliciteerde. De heer Van Wijk, bouwmeester der werken, noodigde daarop het bestuur der stad, autoriteiten en genoodigden uit om eene oorkonde over de voltooiing der waterleiding te teekenen, welk stuk in het archief der stad bewaard zal worden. Na onthulling van een gedenksteen in den gevel van de machinekamer van het pompstation, reden de aanwezigen naar de fontein aan het Stationsplein, waar de muziek der schutterij feesttonen deed hooren en het woord gevoerd werd door den heer Virulij, president-commissaris van de waterleidingmaatschappij, en den heer Burgemeester, wien het eerste glas water door het dochtertje van den oudsten wethouder werd aangeboden. Het verdere deel van den dag werd feestelijk gevierd.

— Alle vijftien gemeenten van Voorne en Putten hebben zich bereid verklaard tot storting van de som, door den heer A. J. Krieger, van Gouda, gevraagd voor het maken van ontwerpen voor spoor en brug waardoor genoemde eilanden aan het groote spoorwegnet zouden kunnen aansluiten.

— Bij het Civiel Departement in Ned.-Indië zijn:

Ontslagen: op verzoek, eervol uit 's lands dienst, de directeur der burg. openb. werken, de heer H. L. Janssen van Raaij, onder dankbetuiging voor de vele en langdurige diensten, door hem aan den lande bewezen; eervol uit 's lands dienst, wegens volbrachten diensttijd, de opziener 2e kl. bij het boschwezen op Java en Madoera J. W. Kolmus.

Benoemd: tot direct. der burgerl. openb. werken, de gewezen hoofdingenieur 1e kl. bij den waterstaat M. J. van Bosse, thans met verlof in Nederland. Bij den waterstaat: tot opz. 1e kl., de opz. 2e kl. J. J. van Poelvoorde; tot opz. 2e kl., de opz. 3e kl. H. Klasing; tot opz. 3e kl. H. J. Regeer.

Belast: Met de waarn. der betrekking van opz. 2e kl., de ambt. op non act. F. J. F. Martij.

Verplaatst: Van het bureau van den bewaarder bij het kadaster te Semarang, naar de opmetingssectie Probolinggo, de adj.-landmeter 3e kl. M. C. Muller; van de opmetingssectie Probolinggo naar het bureau van den bewaarder te Semarang, de adj.-landmeter 2e kl. F. L. G. Vincent.

— De heeren R. van Harencarspel en J. H. van Eijsbergen zijn, na afgelegd examen, benoemd tot adjunct-inspecteurs bij de Maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, respectievelijk ter standplaats Breda en Groningen.

— Bij Koninklijk besluit van 26 April jl. is voor den tijd van drie jaren gedetacheerd bij het wapen der genie van het leger hiertelande, de eerste-luitenant der genie A. C. Burgdorffer, van het leger in Nederlandsch-Indië, thans met verlof hiertelande.

CORRESPONDENTIE.

J. lid van A. et A. Stukken, waarvan de naam des schrijvers ons onbekend is, worden nooit door ons opgenomen. Bovendien achten wij de quaestie reeds voldoende toegelicht.

ADVERTENTIEN.

AANBESTEDING.

Het R. K. PAROCHIAAL KERKBESTUUR van O. L. V. HEMELVAART te *KAMPEN* zal op **Zaterdag 18 Mei e. k. aanbesteden:**

Het bouwen van een Kapel met Toren, benevens het maken van eene afsluiting op de R. K. Begraafplaats van Kampen.

Bestek met teekening is van af Woensdag 8 Mei a. s. verkrijgbaar bij den Heer G. P. REKVELD te *Kampen*, Burgwal, en ter inzage bij de Wed. BREIJINCK.

Inlichtingen op *franco* aanvrage te bekomen bij den Architect A. C. BOERMA te *Amsterdam*.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

Verkoop van gebruikte rijtuigen, bagagewagens, paardenwagens en gesloten goederenwagens met daaronder staande assen met wielen.

In de Werkplaats *TILBURG* zijn aanwezig **2 gemengde rijtuigen 1e, 2e en 3e klasse, 5 bagagewagens, 4 overdekte paardenwagens, 7 paardenboxes en 5 gesloten goederenwagens met daaronder staande assen met wielen** die bij inschrijving zullen worden **verkocht.**

De inschrijvingsbilletten moeten den 22 Mei 1889, vóór 12 ure, bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, Afdeeling „Tractie en Materieel" te *Utrecht* ingekomen zijn.

Nadere bizonderheden omtrent deze voorwerpen en den verkoop derzelve worden op *franco* aanvrage door den Heer Ingenieur Chef der Werkplaats te *Tilburg* verstrekt.

PRIJSVRAAG WEESHUIS KAMPEN.

HH. INZENDERS van de ontwerpen onder de motto's **A + B** en **God is een Vader der Weezen**, worden verzocht hunne correspondentie-adressen op te geven aan den Directeur van Gemeentewerken te *Kampen*.

BESTRATINGEN.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *HAARLEM* zullen op **Donderdag 23 Mei e. k.** 's namiddags ten 2 uur in het openbaar ten Raadhuize **aanbesteden:**

Het vernieuwen van eenige keien klinkerbestratingen, benevens de levering van straatklinkers voor het gewoon onderhoud der bestratingen.

De voorwaarden liggen ter lezing ter gemeentesecretarie op alle werkdagen, van des voormiddags 10 tot des namiddags 4 ure, terwijl gedrukte exemplaren daarvan zijn te verkrijgen tegen betaling van *f* 0.50, vanaf Donderdag 9 Mei a. s. De kolbestrating bedraagt eene oppervlakte van ruim 800 M², en de klinkerbestrating een van ruim 2600 M².

Plaatselijke aanwijzing zal geschieden des Vrijdags vóór de besteding, des voormiddags ten 10 ure, te beginnen op den Jansweg, door den opzichter over de werken en gebouwen der gemeente, bij wien tevens tusschen den dag der aanwijzing en dien der besteding, 's morgens tusschen 9 en 10 ure, de noodige inlichtingen zijn te verkrijgen (Bureau Koningstraat N°. 2.)

Haarlem, 2 Mei 1889.

Burgemeester en Wethouders voornoemd:
E. A. JORDENS.
De Secretaris,
A. A. LAND.

Aanbesteding.

De Architecten G. J. VAN GENDT en C. M. G. NIERAAD te *ARNHEM*, zullen op **Woensdag 8 Mei 1889**, des voormiddags te 11 uren, in het CENTRAALGEBOUW te *ARNHEM* in het openbaar **aanbesteden:**

Het bouwen van Kantoorlokalen aan de Bergstraat te Arnhem, voor rekening van de firma Prowoin & C°.

De teekeningen liggen van af 2 Mei ter inzage in het bestedingslokaal, terwijl de bestekken verkrijgbaar zijn ten kantore der Architecten Bakkerstraat N°. 70, alwaar tevens verdere inlichtingen worden gegeven.

Aanwijzing in loco op Dinsdag 7 Mei, des namiddags te 2 uren.

DE LINT & C°.

Oosterdijk 248, Rotterdam.

VLOER- en WANDTEGELS,

TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS.

Groote voorraden

OPENBARE Aanbesteding.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN *ROTTERDAM* zijn voornemens op **Vrijdag den 10 Mei 1889**, des namiddags te 1 uur, ten Raadhuize aldaar **aan te besteden:**

Het maken van eene ZWEM-INRICHTING in de Middenkous.

Bestek, voorwaarden en teekeningen liggen op de gewone dagen en uren ter kennisneming op de *Plaatselijke Secretarie* en het *Stads-Timmerhuis* te *Rotterdam*, en zijn verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE en ZOON, boekdrukkers *Hautlaie* n°. 73, tegen betaling van *f* 0.50.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen aan gemeld Timmerhuis. De aanwijzing in loco zal plaats hebben op Vrijdag den 3 Mei 1889, des voormiddags te 11 uren.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *'S-HERTOGENBOSCH*, zullen op **Maandag 13 Mei 1889**, voormiddag 10 ure, ten Raadhuize aldaar, bij enkele inschrijving

aanbesteden:

Het maken van WONINGEN, WERKPLAATSEN ons. ten behoeve der Stedelijke Gasfabriek, zulks in twee perceelen en in massa.

Het bestek en de teekeningen liggen ter inzage op het Raadhuis te *'s-Hertogenbosch* en zijn verkrijgbaar bij den Gemeente-Architect J. M. NABBE aldaar, tegen betaling van *f* 2.50.

Aanwijzing in loco (terrein der fabriek buiten den Vughtschen uitgang) zal plaats hebben op Woensdag 8 Mei e.k., voorm. 10 ure.

De inschrijvingsbiljetten moeten op den dag der aanbesteding uiterlijk des voormiddags ten 10 ure in de ten Raadhuize daartoe gestelde bus gestoken zijn.

's-Hertogenbosch, 27 April 1889.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
De Burgemeester,
v. D. DOES DE WILLEBOIS.
De Secretaris,
J. N. G. SASSEN.

Te koop aangeboden.

2 Stoomhelmachines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag
50 Kipwagons inhoud 2 M³. | Beide zijden kippend
24 „ „ 2 M³. |
36 „ „ 1½ M³. |
Alles 90 c.M. spoorwijdte.

Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Stadsrecht* en W. DE JONG, *Breda*.

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880. | **Gouden Medaille** Amsterdam 1883. | **Bekroond:** Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.

FABRIEK VAN

Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek, Kunstmarmer en Cementuitvoeringen.

Succursales. **Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.**

Opgericht 1830.

Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*

FERD. ENGERS, Amsterdam,
Heerengracht, bij de Oude Spiegelstraat n°. 335.

JAN HAMER & C°.
AMSTERDAM.
KANTOOR: Marnixstraat 402 b.h Leidscheplein.
Installeerde hier te lande met veel succes
geheele Waterleidingen
in gebouwen, volgens het systeem CARRÉ.
MILDÉ'S
Telephonen, Electrische Schellen enz.
Voor de telephonische gemeenschap in Werkplaatsen, Fabrieken, Kantoren, Villa's enz.
Deze toestellen zijn bij zeer lagen prijs, gevoelig, duurzaam en elegant.
Werktuigen voor verschillende industrieën.
(3) CORRESPONDENTIE GEVRAAGD.

Rolluiken
van Staal of Hout met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.
E. en P. ROTTSIEPER, Remscheid (Rijnpruisen)

NAAMLOOZE VENNOOTSCHAP
De Stoompannenfabriek van Echt (Limburg).
SPECIALITEIT
„ECHTSCHE KRUISPANNEN"

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS en WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te Amsterdam 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

JAN VAN DER POT, Scheepmakershaven N°. 3. Rotterdam.
De eenigste Kyaniseerinrichting, waar ook des winters wordt doorgewerkt.
Het kyaniseeren is het eenigste afdoende middel tegen verrotting en zwam. De bewerking geschiedt geheel reuk- en kleurloos. Desverlangd bijlevering van hout.
Prima Engelsche Portland-cement merk „Wallsend"
van uitmuntende kwaliteit en tegen concurreerende prijzen.
Belgische kluit- en hydraulische kalk.
Billijke prijzen en vrachten.
Prospectussen en prijscourranten worden op aanvraag franco toegezonden.
Gelieve op voornaam en adres te letten.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten
met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
AGENTEN
der Société Anonyme des Carrières de Porphyre de Quenast"
EN
der „Société des Carrières de Lessines."
LEVERANCIERS van FAUCONVALKEIEN.
ZUIDBLAAK N°. 8.

De Amerikaansche
„New Paragon" Schoolbanken
en ANDREW'S BANKEN en STOELEN
met opslaande Zittingen voor Scholen, Kerkgebouwen en Schouwburgen, uitsluitend verkrijgbaar bij
FRED. STIELTJES & C°.
Keizersgracht 745,
AMSTERDAM.
Duizenden in gebruik in Nederland, waarvan attesten ter inzage.

CARBOLINEUM EXCELSIOR is het BESTE Houtbederfwerend middel.
FRED. STIELTJES & C°. Amsterdam.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
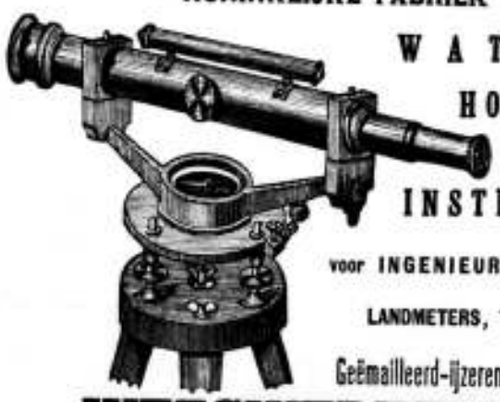
WATERPAS-
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN,
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN,
LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren PEILSCHALEN
WEEGWERKTUIGEN.

Gebr. VAN DER VLIET,
IJZERHANDELAARS te AMSTERDAM,
Staaf-, Plaat-, Band-, Hoek- en T-IJzer enz
Steeds voorhanden:
BALK-IJZER in verschillende profielen en lengten.
Vijlen en gegoten Staal uit de fabriek van Gebr. BÖHLER & Co. te Weenen, alsmede
GLOBE Hoefnagels met afgewerkte punten en onder garantie tegen splijten.

ZWEEDSCH GRANIET
uit de grooven, Stoomslijperij en Polijst inrichting van de Firma
KESSEL & RÖHL,
te Berlijn.
Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 468,
Amsterdam.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor Photolithographie, bijzonder geschikt voor de reproductie van Plans, Teekeningen enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor Photozincographie voor de reproductie van Platen en Gravures, ook van Teekeningen voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne Stéréotype-inrichting voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op fraco aanvraag gratis toegezonden.
G. J. THIEME.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,
in groote verscheidenheden, voor: Rijwegen, Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfundeeringen enz.
Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld., Beltweg 3, Amsterdam en voor Arnhem bij den Heer H. G. KNOOPS C.Czn., Beekstraat F 62 te Arnhem.
De Directeur, W. PATON WALSH.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst- en Technische Wetenschap
A.M.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT Rz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën:
Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste-Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT ƒ 2.25 per 3 maanden of wel *tien gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland ƒ 7.50 en Nederlandsch-Indië ƒ 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN 2d 20 cent voor elken regel platteruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling 2d 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1e. Door heeren Regenten van het Burgerweeshuis te Kampen is toezegging gedaan, dat de bekroonde antwoorden op de prijsvraag voor een nieuw Burgerweeshuis, aan het Genootschap ter expositie zullen worden afgestaan.

Heeren medewerkers aan deze prijsvraag, die aan de expositie wenschen deel te nemen, worden beleefd verzocht hunne ontwerpen, zoo spoedig mogelijk, aan het adres van den 1ste-Secretaris te willen zenden.

2e. Heeren leden, welke van plan zijn dit jaar de Parijsche Tentoonstelling te bezoeken, worden verzocht hiervan, vóór 15 Mei a. s., kennis te geven aan den 1ste-Secretaris.

Het doel hiervan is, de leden op te wekken tot het zooveel mogelijk bezoeken der tentoonstelling *en corps*, daar het Bestuur zich voorstelt, indien de noodige overeenstemming wordt verkregen, maatregelen te treffen in het belang der gezamenlijke bezoekers (zie verslag der vergadering van 3 April).

Namens het Bestuur:
De 1ste-Secretaris,
G. A. ZEEMAN.

PRIJSVRAGEN.

ONTWERP VAN EENE KAMER MET PLAFOND IN DEN STIJL LODEWIJK XV.

Het programma voor deze prijsvraag, uitgeschreven door de Vereeniging tot Bevordering der Bouwkunst te Groningen, is op blz. 378 van den voorgaanden jaargang te vinden, terwijl voor de samenstelling der Jury naar blz. 419 van dien jaargang verwezen wordt. Aan het ontwerp van den heer O. Leeuw te Nijmegen is de uitgeloofde prijs toegekend.

PRIJSVRAAG TE KAMPEN.
(*Ingezonden.*)

De schrijver van het ingezonden stuk over bovengenoemde prijsvraag (*zie De Opmerker* van 27 April j.l.), heeft weder voor de zooveelste maal aangetoond, dat het opmaken van een prijsvraag-programma niet tot de gemakkelijkste werken behoort. Telkens weer ontmoet men leemten in de programma's of doen zich na afloop moeilijkheden voor. Zou daardoor niet het bewijs geleverd zijn dat de theorie, die reeds zoovele pennen in beweging bracht en tot vele bijeenkomsten leidde, gemakkelijker blijkt te zijn dan de practijk? Immers ik meende, dat tal van bepalingen in een soort handleiding tot het opmaken van prijsvraag-programma's waren vereenigd!

Hoewel ik mij steeds vereenig met het oordeel der Jury, en niet spoedig de pen zal opnemen om die keuze te be- of veroordeelen, daar dit allicht gebrandmerkt wordt als jalousie de métier (vooral als men medewerker is geweest), moet ik in dit bijzondere geval erkennen dat het voorschrijven der terugrooiing in het programma zeer gewenscht ware geweest, vooral daar dit als pièce de résistance bij de beoordeeling werd beschouwd. Het is toch voor de meeste architecten, die in de steden gewend zijn aan half Russische bouwverordeningen, die allerwege met hare straffen dreigen over rooilijnen enz., mocilijk om zich dergelijke terugrooiingen denkbaar te maken, en de uitkomst heeft bewezen dat de meesten daaraan niet hebben gedacht. De bedoelde schrijver van het ingezonden stuk heeft zich echter laten vervoeren door zijne verontwaardiging, waar hij spreekt: „eenigen hunner (de Jury-leden) van hun voetstuk te zien tuimelen"; dat riekt bijna naar socialisme. Ik begin waarlijk te gelooven, dat er een democratisch luchtje in de geheele atmospheer hangt. Zoo erg is de zaak niet en men wachte zich steeds voor overdrijving. Ook het wachten op de uitingen van anderer ontevredenheid is mij wel wat te afwachtend en doet denken aan de kastanjes en het vuur.

Dat het volmaakte ook in prijsvragen niet bereikt zal worden, is natuurlijk; ook de Juryleden staan niet altijd geheel vrij, en zijn niet altijd schuld dat sommige bepalingen minder aangenaam zijn voor de medewerkers.

Men vergete echter ook hier niet dat een lastgever staat tegenover zijn lastverkrijgende. Anders kan ik mij niet verklaren dat een der Jury-leden zich heeft laten welgevallen om de in art. 5, laatste lid, geplaatste regelen: *zij kunnen zich echter niet verbinden om nooit*

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

een ander plan dan het bekroonde ontwerp te doen uitvoeren, op te nemen.

Mij dunkt hier is de weg opengelaten voor alle mogelijke vrijheden van de zijde der heeren prijsvraag-uitschrijvers, of liever het publiek; dat dit een eigenaardige opvatting heeft, is weder bewezen door de onverkwikkelijke geschiedenis van Woerden's raadhuis.

Bij de eigenaardige opvatting van recht op dit punt, hebben ook de andere inzenders geen enkelen waarborg dat niet van hunne plannen of motieven wordt gebruik gemaakt, daar men toch veronderstellen mag dat bij het meerendeel der prijsvragen 30 à 40 % verdienstelijke plannen zijn; waar die bovenaangehaalde bepaling opgenomen is, rijst allicht het vermoeden dat de werkelijke uitvoerder reeds achter de schermen staat, doch niet in staat is een zelfstandig plan te maken. De bekroonde kan, dunkt mij, steeds het werk uitvoeren, welke veranderingen ook in zijn plannen komen. Kan dit niet, dan het flinkweg in het programma bepaald, en den medewerkers bekend gemaakt dat het alleen om teekeningen te doen is.

Voorts komt in geen programma een bepaling voor omtrent de behartiging der belangen van de medewerkers. Wie zorgt voor de richtige terugzending? Te Kampen bijv. was de tentoonstelling 17 April gesloten en moest volgens art. 6 de terugzending uiterlijk binnen 2 maanden na de inzending der plannen geschieden; op 1 Mei waren de ontwerpen nog niet verzonden. Ik mag aannemen, dat onbekendheid van het publiek met de rechten, ook tegenover de inzenders in acht te nemen, aanleiding geven tot zulke onregelmatigheden, maar juist het tegenovergestelde moest waar zijn. Ook de inzenders hebben recht op de noodige égards van de zijde der heeren prijsuitschrijvers, want het is geen gewone wijze van opdracht, en de kansen zijn ongelijk. De prijsuitschrijver waarborgt zich, meestal voor een gering sommetje, keus en keur van de beste krachten op architectonisch terrein; en de inzenders? Veel studie en tijd, kosten van verzending, liefst, zooals hier, *een gulden* voor het programma, waarvoor? en een kans, zooals bij deze prijsvraag, van 1 tegen 117 om bekroond te worden. En daartegenover geen enkel voordeel. De onbekendheid gaat zoover dat bijv. een der inzenders, die het na de uitspraak der Jury wenschelijk achtte zijn naam bekend te maken, zijn naamkaartje zond aan heeren Regenten met een begeleidend schrijven, waarin motto enz. was opgegeven, en ten antwoord ontving dat heeren Regenten geen vrijheid vonden het naambriefje te openen, derhalve aan het verzoek niet konden voldoen, en evenmin bereid waren om het bedoelde plan bij het sluiten der tentoonstelling, zonder tusschenkomst van het correspondentieadres, direct aan den inzender te sturen. Genoemde inzender was nu verplicht op zijne kosten iemand naar Kampen te sturen om het kaartje aan de teekeningen te bevestigen. Deze en dergelijke zich steeds voordoende grieven moesten door de Jury-leden voorkomen worden, daar men zoodoende lust en ambitie bij velen dooft. Ik mag toch niet hopen dat men denkt: „och, de markt is overvol" en „zoo angstig behoeft men niet te zijn", ongeveer in den geest, zooals in de laatste maanden sommige besturen van kleinere gemeenten hebben gehandeld bij de vacatures van onderwijzend personeel.

Verder moet ook met prijsvragen niet te ver worden gegaan. Het wordt zoo gretig aangegrepen, omdat de geldelijke opoffering zoo gering is. Wordt voor meerdere prijzen gezorgd en waren voor Kampen een eerste prijs van *f* 500, 2 tweede prijzen van *f* 300 en 2 derde prijzen van *f* 200 uitgeloofd, dan was voor meerderen de kans mogelijk; het totale bedrag van *f* 1500, behalve de kosten van de Jury, is geen te hooge belooning voor eene keuze uit 117 projecten.

Mijn wensch is, dat men langzamerhand de prijsvraagprogramma's zal volmaken en dat ook eens, naar het voorbeeld van het buitenland, het aantal prijzen meer in verhouding moge komen tot den arbeid en de kansrekening. Of men echter niet langzamerhand tot de conclusie zal komen dat een prijsvraag de ware weg niet is tot het bekomen van een ideaal plan, laat ik gaarne aan meer bevoegden over. De vele werken als uitvloeisels van prijsvragen geven, geloof ik, nog al eens voorbeelden, die voor het prijsvraag-systeem niet pleiten.

Een medewerker te Kampen,
behoorende tot de eerste zeventien.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

Afdeeling Leiden.

Vergadering van 2 Mei 1889.

Met 't oog op eene bijdrage van den heer Mr. Ch. M. Dozij, archivaris te Leiden, was de laatste vergadering in dit seizoen door de leden zeer druk bezocht, terwijl het Bestuur en vele leden van het Departement Leiden der Maatschappij tot bevordering van Nijverheid en van de Vereeniging „Bouwkunst en Vriendschap" de vergadering met hunne tegenwoordigheid vereerden.

Te kwart over zevenen opende de Voorzitter met een woord van welkom aan het nieuw toegetreden lid, den heer Van Es, de huishoudelijke vergadering en stelde voor, met 't oog op het vele dat dien avond te verhandelen was, de notulen niet te lezen, en het jaarverslag, dat door den Secretaris uitgebracht moest worden en reeds aan het Hoofdbestuur was opgezonden, om dezelfde reden achterwege te laten. Zij, die er belang in stelden, konden het uitvoerig verslag ter inzage verkrijgen.

Vervolgens deed de Secretaris voorlezing van het programma der prijsvraag met de daarbij gemaakte bepalingen, waaruit bleek dat de keuze gevestigd was op *een ontwerp voor een restauratiegebouw op een tentoonstellingsterrein*. De beantwoording mag alleen door leden van de Leidsche Afdeeling geschieden, terwijl de Jury bestaat uit het Bestuur der Afdeeling, bijgestaan door de heeren P. G. Lancel en J. B. v. Loenen.

Nadat door enkele leden het een en ander betreffende de aangegeven punten in het midden was gebracht en de wenschelijkheid van een grooter geldelijke belooning was besproken, gaf de heer Verhoog nog in overweging of het mogelijk zou zijn, naast de belooning, ook medailles uit te reiken. De heer Knuttel kon zich met dat denkbeeld zeer goed vereenigen, tenzij het Hoofdbestuur in deze de behulpzame hand kon bieden. Het Bestuur besloot de zaak nader te overwegen en de noodige stappen bij het Hoofdbestuur te doen.

De motie, in de vorige vergadering door den heer A. J. van Achterberg in zake het ambachtsonderwijs ter sprake gebracht, kwam thans in behandeling, luidende: „De Afdeeling Leiden en Omstreken van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst, het streven van de Maatschappij op hoogen prijs stellende om eene wettelijke regeling te verkrijgen in zake het ambachtsonderwijs, spreekt den wensch uit dat, met het oog op het behandelen der onderwijswet door de Tweede Kamer der Staten-Generaal, het Hoofdbestuur zich tot de leden dier Kamer wende, met het dringend verzoek hare aandacht aan eene wettelijke regeling van het ambachtsonderwijs te wijden."

Na een inleidend woord van den Voorzitter, lichtte de heer Van Achterberg zijne motie toe en raadde af dat men zich tot den Minister zou wenden, daar dit reeds tweemaal zonder gooden uitslag was geschied.

Hij achtte het beter dat de Maatschappij zich in contact zou stellen met het Nederlandsch Werkliedenverbond. Ook eene toezending van de verschillende bescheiden aan de leden van de Tweede Kamer, raadde hij in deze aan; z. i. was de tijd tot handelen, wilde men ten minste iets in het belang van den toekomstigen werkman doen, thans gekomen. Deze motie, door de leden met algemeene stemmen aangenomen, zal door het Afdeelingsbestuur aan het Hoofdbestuur worden opgezonden, met verzoek zoo mogelijk in deze handelend op te treden.

Alsnu werden voor afgevaardigden naar de algemeene Vergaderingen der Maatschappij in Mei e. k. benoemd de heeren Kok en Van Driel en als plaatsvervangers de heeren Knuttel en De Koning; voor de September-vergadering de heeren Lancel en Achterberg en als plaatsvervangers de heeren Van Ruijven en Mulder.

Ten slotte werd besloten dit jaar een zomeruitstapje te doen naar Alkmaar en omstreken. In een buitengewone vergadering zullen daaromtrent meerdere bijzonderheden medegedeeld worden.

Na afloop dezer huishoudelijke bezigheden werd aan de leden en de inmiddels opgekomen geïntroduceerden van de Maatschappij van Nijverheid en van de Vereeniging Bouwkunst en Vriendschap gelegenheid gegeven om de prachtige collectie teekeningen en platen, die alle wanden der groote zaal sierden, in oogenschouw te nemen. Die teekeningen en platen toch hadden alle betrekking op Leiden. Veel merkwaardigs was er te aanschouwen en het was ten duidelijkste te zien hoeveel schoone en aantrekkelijke gebouwen en gezichten Leiden ook in vroegeren tijd bezat.

Nadat de Voorzitter den spreker voor dezen avond, den gemeente-archivaris Mr. Ch. M. Dozy, en den geïntroduceerden welkom had geheeten, betrad de spreker den katheder, om eene lezing te houden over *een en ander uit Leiden's bouwgeschiedenis*. Na een inleidend woord, noemde spreker zijn bijdrage een praatje bij een plaatje; platen en gravures zijn voor een groot deel zijn eigendom, en verder uit de gemeentecollectie en uit de universiteits-bibliotheek getrokken.

De heer Dozy toonde bij den aanvang zijner lezing den naam van Lugdunum op een oude Romeinsche reiskaart van Peutinger, uit de 4de eeuw. 't Is evenwel moeilijk daaruit de juiste ligging te bepalen, want zij blijft onzeker; later werd echter van dezen fraai klinkenden naam als klassieke titel van de Academiestad Leiden steeds gebruik gemaakt, als Lugdunum Batavorum. Verschillende andere plaatsen heeft men er voor aangezien; één echter is wel vermeldenswaard, namelijk de bouwvallen van een Romeinsche sterkte tusschen Katwijk en Noordwijk, welke in vroegere eeuwen bij lage eb herhaaldelijk ver in zee zichtbaar waren, maar welke sterkte oorspronkelijk aan de uitmonding van den Rijn gelegen was. Een Romeinsch geschiedschrijver heeft er den naam van Brittenburg aangegeven. Of dit nu het aangegeven Lugdunum was, kan ons onverschillig zijn. Het bestond er, en in 1520 was het driedubbele muurwerk nog 8 voet hoog; na dien is het nog dikwijls zichtbaar geweest, maar het bleek telkens sterk afgenomen te zijn en door de sterke afneming der kusten zal er wellicht nu niet veel meer van zijn overgebleven.

Het eerste aan de orde van bespreking lag „den Burgt"; spr. somde dienaangaande vele bekende en onbekende merkwaardigheden op, om ten slotte te wijzen op de teekeningen van de ontgravingen, die thans bij de herstelling van den Burgt gedaan worden.

Als een der oudste gebouwen komt de St.-Pieterskerk in aanmerking; volgens een oude inscriptie, in 1121 gewijd en herhaaldelijk vergroot, kreeg zij haar grootsten omvang in de 15de eeuw. Zij was toen van een 384 voet hoogen toren voorzien, die in 1512 instortte.

Vervolgens gaf de heer Dozy eene beschrijving van het grafelijk slot Lokhorst en het daarnaast liggend 's Gravenstein, van het Pieter-Symons-Begijnshof, de Krijthoeven (waar men in het krijt trad en de kampgevechten werden gehouden) en het groot Begijnhof, vroeger bewoond door een veertigtal ongetrouwde vrouwen, later gebruikt als Academie.

Verder gaande, behandelde spreker het huis der Duitsche Orde, den Salomonstempel, het huis van Pieter van Leiden en het Catharina-gasthuis, dat naast de Pieterskerk een der oudste bouwwerken is; het besloeg een zeer groot terrein aan de Breestraat, thans ingenomen door de gehoorzaal, de Fransche kerk en een schoolgebouw.

Bij de uitbreiding der stad werd in 1314 nabij den Burgt een houten kapel gesticht, later vervangen door een steenen kerk en ter eere van St.-Pancras gewijd. In 1381 was het groote koor voltooid; de ontworpen hooge toren is nooit tot stand gekomen. Niettemin mogen wij haar onder de schoonste voortbrengselen van Gothische bouwkunst in ons land beschouwen.

De laatste uitbreiding had plaats in de 14e eeuw, waarvoor echter de toestemming van den ambachtsheer van Raaphorst noodig was, om de stadsvest te kunnen uitstrekken, dat in 1389 tot stand kwam.

Als een bijzonderheid werd nog vermeld dat de heerlijkheid Raaphorst, aan den Haagschen straatweg onder Wassenaar gelegen, tegenwoordig het eigendom van de erven van Prins Frederik, bij het uitsterven van dat adellijk geslacht in het begin der 17e eeuw werd verloot. Spreker toonde een biljet, vermeldende de verloting van genoemd kasteel; men ziet hierbij dat er niets nieuws onder de zon is.

Hierna gaf de heer Dozy een overzicht over het ontstaan der gasthuizen, daarna van de kloosters, alle voor het meerendeel in de 15e eeuw gesticht, om vervolgens na te gaan hoe de bewoners van Leiden in de middeneeuwen behuisd waren. Ieder woonhuis, dat niet aan de straat stond, moest voor een gang zorgen, en deze werd gemaakt zooals dat 't best uitkwam; vandaar dat labyrinth van gangen, nu wat breeder, dan zoo smal mogelijk, hier met een bocht, daar met een hoek. De gang gaf toegang tot het erf achter het huis, waarop vaak een zomerkeukentje gebouwd was.

Het bouwmateriaal der huizen bestond tot in 't laatst der 14e eeuw uit hout, met stroo gedekt. Het waren wel stevige gebouwen, doch de gevaren, waaraan zij blootstonden, vooral met 't oog op brand, waren oorzaak dat later leien en tegels als dakbedekking gebezigd werden.

Toch waren de rieten daken in de 16de eeuw nog niet verdwenen, anders had het opvijzelen van daarmede gedekte huizen toen niet behoeven verboden te worden.

Het maakt voorzeker een goeden indruk reeds vroeg bepalingen te vinden omtrent de breedte van nieuwe straten. Van bestrating was natuurlijk weinig sprake; wel waren in 1413 de drie voornaamste straten bestraat, doch op andere plaatsen moest men door het zand gaan. De walkanten der grachten waren alle beschoeid, maar voor het meerendeel van graskanten voorzien, welke tot bleekveld gebezigd werden. Toch zag de walkant er netter uit dan in andere steden, o. a. Amsterdam; daar immers was de gewone plaats der stillen op den kant van den wal. In Leiden was daarentegen voorgeschreven, dat de stillen vrij zouden staan in 't land, zonder afvoer naar grachten of wateren; een boete beliep hij, die daartegen zondigde. De oorzaak

dezer verordeningen moet men echter minder zoeken in de reinheid der inwoners, dan wel ter wille van de vollerijen, ten wier behoeve men de grachten niet verontreinigd wilde hebben.

In de 15de eeuw wijzigde zich het karakter van Leiden meer en meer. Men hoort minder spreken van hooibergen en schuren, al zijn ze er nog.

De zorg van het stedelijk bestuur bepaalde zich niet enkel tot de daken, maar strekte zich ook uit tot de huizen zelven. Tot midden in de 15e eeuw werd aan de houtconstructie vastgehouden. In 1450 vinden wij voorschriften betreffende de muren; waar huizen gemaakt zijn met houten gevels, moeten deze bij afbraak vervangen worden door muren van kalk en steen. Ook geheel nieuwe woningen moesten van steen worden opgehaald. Hier, minder dan elders, schijnt het bouwtrant geweest te zijn met overstek te bouwen en aldus de bovenverdieping te doen overhangen. Luifels trof men aan alle winkelhuizen. In enkele straten, waar druk verkeer was, werden zij echter door den Gerechte verboden of bepaalde maten daarvoor aangegeven. Behalve de luifels viel het uithangbord in het oog. Niet ieder huis had er een, maar wel had ieder huis een naam, die tevens strekte om de bewoners aan te duiden. Wanneer wij de huizen binnentraden, blijkt het dat zij tevens als winkelhuis en pakhuis dienst doen. Men komt niet in een smalle of wel tot voorhuis uitgedijde gang, maar valt in den letterlijken zin des woords met de deur in huis. Het voorhuis is het voorvertrek, waarin de burgerman met zijn gezin een groot deel van hun leven doorbrengen. Daarachter ligt de binnenkamer, waar gegeten wordt en waar vader en moeder de nachtrust genieten. De bovenverdieping is veelal tot berging van goederen ingericht. De keuken lag achter de binnenkamer, in den regel aan een plaatsje en soms was er een achterkamer. Zoo althans was de toestand in de 16e eeuw.

De voortdurende aanwas der bevolking maakte in het tijdperk der 16e en 17e eeuw drie achtereenvolgende vergrootingen der stad noodzakelijk. De eerste vergrooting vond plaats in de 16e eeuw, toen tal van Vlaamsche vluchtelingen, meest allen lakenwerkers, hier een toevluchtsoord zochten. In de 17e eeuw volgden er nog meer uit de Waalsche gewesten, maar toch schijnen nog velen, wegens gebrek aan woningen, eene wijkplaats naar andere steden hebben moeten nemen.

Vervolgens behandelde spreker de gebouwen uit de 17e eeuw, in de eerste plaats de poorten. Vroeger waren de poorten niet veel meer dan openingen in den stadswal geweest. De oudste van deze poorten, de Rijnsburgsche of Blauwpoort genaamd, werd in 1603 voor *f* 9700 aanbesteed. In 1758 werd zij weder, in verband met de uitbreiding, afgebroken.

De tweede poort in 1615 gebouwd, was de Manpoort; daarna de Heerenpoort, aanvankelijk van hout en later vervangen door steen, en alleen voor voetgangers geschikt. De Zijlpoort, aanvankelijk van hout, werd in 1667 van steen gesticht. Vervolgens waren er de Hoogewoerdspoort, Koepoort, Withpoort en Morschpoort, welke laatste, evenals de Zijlpoort, de eenige is, die nog bestaat; beide zijn door den beroemden Willem van der Helm ontworpen en uitgevoerd.

In 1639 werd besloten de Mankerk te bouwen; dit werd opgedragen aan den stads-fabriek of architect Arents van 's-Gravenzande. Burgemeesteren schijnen toen veel belang gesteld te hebben in den bouw, daar zij niet alleen drie bouwmeesters raadpleegden, maar ook den grooten Jacob van Campen om advies vroegen; toen deze het plan als een uitermate schoon stuk werk had verklaard, werd tot den bouw overgegaan.

Bij de uitbreiding der stad in 1609, aan de overzijde van de Heerengracht, werd grond aangewezen voor den bouw eener nieuwe kerk en in 1663 de eerste steen gelegd. Het gebouw, en vooral de 264 voet hooge toren, door Van der Helm ontworpen, beloofde een sieraad te worden, maar werd helaas nooit voltooid. Leiden naderde reeds het einde van zijn grootsten bloei, en toen de onderbouw gereed was, bleef het daarbij. Vervolgens werden nog de verschillende andere kerken besproken om over te gaan tot een beschrijving van het alom bekende raadhuis; daarna werden de verschillende hallen behandeld, de hoogeschool en de academische inrichtingen, welke in het vroegere Begijnhof gevestigd waren, en ten slotte de hortus, achter de Academie aangelegd.

Hierna volgde een en ander over de Waag. Reeds sints de 15de eeuw bestond te Leiden een waaggebouw, waarvan spreker echter geen afbeelding kon vertoonen. Uit den plattegrond blijkt evenwel dat het geen monumentaal gebouw is. In 1657 droegen Burgemeesteren aan den bouwmeester Pieter Post het maken van een ontwerp op en aan Rombout Verhulst het houwen van toepasselijke voorstellingen in marmer voor den gevel en het achtergelegen boterhuis. Waarom men dit werk buiten Leiden aanbesteedde, terwijl Van der Helm, en waarschijnlijk ook 's-Gravesande nog leefden, is duister. Mogelijk was men niet tevreden over de restauratie van 's-Gravenstein, door Van der Helm in 1655 ten uitvoer gelegd.

Spreker vervolgde daarop met de beschrijving der Doelens.

Van het Gemeenlandshuis van Rijnland was een ontwerp tentoongesteld van de hand van Lieven de Key, dat helaas niet uitgevoerd is. Hoogheemraden droegen in 1597 zekeren metselaar te Haarlem, aldus wordt de beroemde architect aangeduid, op, om drie patronen te vervaardigen van een nieuwen gevel. Zij achten wel het nu tentoongestelde plan het fraaiste, maar ook het duurste; zij stelden zich daarom met een ander, eenvoudiger, tevreden, zooals zich het tegenwoordige aan de Breestraat voordoet.

Een fraaie collectie teekeningen, voorstellende de verschillende hofjes, werden daarna door spreker behandeld; hij eindigde met een kijkje te nemen in de welvarende bloeiende handelsstad der 17de eeuw.

Een daverende toejuiching bekroonde de hoogst belangrijke lezing; de Voorzitter dankte den spreker en uitte den wensch, dat deze niet voor het laatst voor de Afdeeling gesproken had.

Na wederzijdsche dankbetuiging van de verschillende genoodigde vereenigingen, sloot de Voorzitter, onder afscheidsgroet, deze laatste bijeenkomst in het seizoen.

HULPGEBOUW VOOR DE DRIE-JAARLIJKSCHE TENTOONSTELLING VAN SCHILDERIJEN TE AMSTERDAM.

In het nommer van 27 April jongstleden werd medegedeeld, dat de Commissie voor de drie-jaarlijksche tentoonstelling van schilderijen het plan had opgevat om het hulpgebouw voor de expositie op den Nieuwezijds-Voorburgwal, in de nabijheid van de St. Luciënsteeg, te plaatsen. De Commissie liet zich daarbij leiden door de overweging, dat de tentoonstelling zooveel mogelijk in het midden der stad moet gehouden worden en dat het ongerief, door het oprichten van een hulpgebouw aan de bewoners der omliggende panden veroorzaakt, niet groot kan zijn, omreden de loods na een gebruik van drie maanden weder afgebroken wordt.

De Gemeenteraad, die zich aanvankelijk met dit denkbeeld vereenigde, is op deze zaak terug gekomen naar aanleiding eener interpellatie van Mr. J. A. Sillem, en besloot in de laatstgehouden zitting de loods *niet* op den Nieuwezijds-Voorburgwal, maar op het gedempte Damrak te plaatsen. De Raad nam dit besluit met 20 tegen 12 stemmen, wel een bewijs, dat de bezwaren, door den interpellant ter sprake gebracht, gedeeld werden. Volgens dien spreker verdiende de inrichting van het hulpgebouw, aan het bureau van publieke werken ontworpen, den naam van onpractisch, om reden de te verkrijgen wandvlakte zoodanig verbrokkeld werd, dat voor schilderijen van groote afmetingen geen plaats zal zijn. Ook de meerderheid van de Commissie van Bijstand, die een onderzoek instelde, was van meening dat het terrein slecht gekozen was, zoowel voor de boomen als voor den rijweg. De bezwaren tegen de inrichting en de plaatsing werden opgesomd om daarna het gedempte Damrak voor het opslaan van het hulpgebouw aan te bevelen.

De Voorzitter bracht een adres ter tafel van de ledenartisten in de tentoonstellingscommissie, die op gelijke gronden als de heer Sillem den Voorburgwal tot plaatsing ongeschikt achtten en eveneens het Damrak aanbevalen. Wel is waar zal het versch aangelegde plantsoen op het Damrak beschadigd worden en zal het noodig zijn eenige pas geplante boomen te rooien, maar tegenover deze kleine opoffering staat het voordeel, dat de tentoonstelling op eene geschikte plaats gehouden wordt. De plaatsing van het hulpgebouw op den Nieuwezijds-Voorburgwal verdient afkeuring, eerstens om de afsluiting van het vrije verkeer en tweedens, wijl het geboomte de vrije toetreding van licht in het gebouw verhindert; met die nadeelen behoeft op het gedempte Damrak geene rekening gehouden te worden en in het welbegrepen belang der tentoonstelling moet een ieder juichen, dat de Raad op het eenmaal genomen besluit is teruggekomen. Beter ten halve gekeerd dan ten heele gedwaald.

Het blijft een groot bezwaar een ieder te bevredigen; naar wij vernemen bestaat bij de bewoners van het Damrak het voornemen, ernstig protest aan te teekenen tegen het raadsbesluit tot het verwijderen van het pas aangelegde plantsoen en het plaatsen van een houten loods voor de te houden tentoonstelling.

TENTOONSTELLING VAN GASTOESTELLEN VOOR VERLICHTING, VERWARMING EN DRIJFKRACHT, UITGAANDE VAN DE VEREENIGING *NIJVERHEID* TE LEEUWARDEN.

Donderdag namiddag te twee uren had in den bovenfoyer van het Harmoniegebouw te Leeuwarden de opening plaats van de tentoonstelling van gastoestellen voor verlichting, verwarming en drijfkracht, geregeld vanwege de Vereeniging *Nijverheid*. Deze plechtigheid geschiedde in tegenwoordigheid van den Burgemeester, de leden van den Gemeenteraad, nog enkele autoriteiten, de inzenders en tal van leden van de Vereeniging.

De heer J. F. H. Bekhuis, Voorzitter der Regelings-commissie, hield een warme toespraak. Hij schetste in korte trekken de geschiedenis van het lichtgas en zijne ontwikkeling, hoe de wetenschap had medegewerkt, eensdeels om de petroleum en het electrisch licht als geduchte concurrenten te doen optreden, anderdeels om op eigen gebied zoovele verbeteringen aan te brengen, om het gas, eerst alleen voor verlichting, daarna ook tot verwarming en vervolgens als drijfkracht dienstbaar te maken en met goed succes aan genoemde concurrenten het hoofd te kunnen bieden, waarvan deze tentoonstelling als sprekende getuige optreedt. Dat de gasindustrie een hooge vlucht heeft genomen bewijzen de tentoonstellingen, in de voorlaatste jaren te Middelburg, Utrecht, Dordrecht en 's-Gravenhage gehouden en het zal insgelijks uitkomen op de tentoonstelling, die zoo aanstonds geopend zal worden. Alvorens de aanwezigen tot het bezoeken daarvan uit te noodigen, moet een woord van dank gebracht worden aan den Burgemeester en aan allen, die deel nemen aan het Bestuur dezer gemeente, voor de vrijgevige wijze, waarop de onderneming gesteund en de hulp, die daarbij verleend werd. De medeburgers, die door de deelneming in het waarborgfonds de tentoonstelling tot stand hielpen brengen, evenals de directie der gasfabriek en van de waterleiding, hebben aanspraak op erkentelijkheid en ook aan de Regelingscommissie en den Eere-voorzitter der Commissie, den heer Mr. A. Bloembergen Ez., Voorzitter van *Nijverheid*, moet een woord van hulde gebracht worden. Spreker noodigde de aanwezigen tot het eerste bezoek aan de tentoonstelling uit en verzocht den Eere-voorzitter daartoe het sein te geven.

De heer Bloembergen, den voorzittershamer aannemende, sprak, alvorens de tentoonstelling te openen, een kort woord. Aan de dankbetuiging aan de regelingscommissie voor de medewerking, zoo ruimschoots van haar ondervonden, paarde hij den wensch, dat de billijke verwachtingen, door deze tentoonstelling opgewekt, niet mochten worden teleurgesteld. Tal van weken had de commissie gearbeid, geen moeite, geen inspanning waren haar te groot geweest, om het werk te doen slagen. Mocht het in stilte volbrachte werk nu slechts door schitterende gevolgen worden bekroond, en verlichting en verwarming, zoowel in figuurlijken als in werkelijken zin, daardoor worden gebracht op onzen arbeid, tot bevordering van de welvaart in de goede stad onzer inwoning. En thans noodigde hij de aanwezigen uit, een blik in de tentoonstellingszaal te gaan werpen.

Alvorens den foyer te verlaten, verkreeg de heer A. Breunissen Troost, directeur van de gemeentegasfabriek te Sneek en Voorzitter van de Vereeniging van gasfabrikanten in Nederland, het woord. Hij wees erop, hoe de gasindustrie, juist door de concurrentie van andere verlichtingsmiddelen, zoo hooge vlucht had genomen. Wordt het door de Vereeniging beoogde doel bereikt, dan zal het gas zoo goed en zoo goedkoop mogelijk onder het bereik van *iederen* worden gebracht. Na vervolgens het streven der Vereeniging te hebben uiteengezet, meende hij, wat deze tentoonstelling betreft, reeds nu de regelingscommissie te mogen gelukwenschen met den verkregen uitslag.

Ingevolge de uitnoodiging van den Eere-voorzitter begaven de aanwezigen zich thans naar de groote zaal der Harmonie, waar de tentoonstelling wordt gehouden. Ofschoon het uit den aard der zaak slechts eene vluchtige kennisneming was, meenen wij te mogen verklaren, dat de tentoonstelling niet minder is geslaagd dan zoo menige gelijke tentoonstelling, in de laatste jaren in ons land gehouden.

De geïllustreerde catalogus beslaat bijna 8 vel druks en is een volstrekt noodige leiddraad; de voorwerpen zijn goed omschreven en meerendeels van eene afbeelding voorzien. Van de volgende firma's zijn inzendingen ontvangen: Peek & Co., te Amsterdam; B. Adriani, te Leeuwarden; G. Wilson, te 's-Hage; H. C. van Rossem & Zn., te Dieren; Friedr. Lux, te Ludwigshafen a/Rhein; H. de Liefde, te Hoorn; Gerard Ulrici, te Arnhem; Van den Berg & Co., te Amsterdam; Koninklijke fabriek van stoom- en andere werktuigen, te Amsterdam; Technisch Bureau De Voogt, te Amsterdam; A. M. de Blauw en Co., te 's-Hage, Gebr. Boudewijnse, te Middelburg; L. Englebert, te 's-Hage; John Wright & Co., te Birmingham; Ridsdale's Railway Lamp & Lighting Company, te Londen; Rotterdamsche stoom-metaalwarenfabriek, firma Vis en Vermeer,

te Rotterdam; Warsteiner Gruben- und Hüttenwerke, te Warstein; Maatschappij ter vervaardiging van gasmeters, te Dordrecht; William Sugg & Co., te Londen en Amsterdam; Th. A. de Koster, te Amsterdam; H. G. Th. Dopheide, te Utrecht; D. W. van Rennes, te Utrecht; Gebr. Körting, te Hannover en Amsterdam; A. Knoops, te Arnhem; Van Selten & Co., te Berlijn.

De zaal is hier en daar fraai gedecoreerd en in eene loods, tegenover den ingang van het Harmoniegebouw geplaatst, zijn onderscheidene gasmotoren in werking.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

'S-GRAVENHAGE. Door de heeren T. Sanders, Jhr. Jb. Hartsen en Js. Reijnvaan is bij den Minister van Waterstaat, concessie aangevraagd voor een locaalspoorweg van Amsterdam en Nieuweramstel over Sloten en Haarlemmermeer naar Haarlem.

Aan het plan, dat reeds sedert jaren bestond, is eerst nu openbaarheid gegeven, omdat de ontwerpers zich vooraf wilden verzekeren van geschikte eindpunten. Deze zijn nu verkregen te Amsterdam door den gecoccessioneerden tramweg Leidscheбrug-Concertgebouw, en te Haarlem op den hoek van de Baan en den Kleinen Houtweg, waar de ontwerpers een deel van het vroegere buitengoed Veldzicht hebben aangekocht om daar ter plaatse een station te bouwen.

De afstand van Leidschebrug tot aan de Baan is 18 kilometer, en zal in iets meer dan een half uur kunnen worden afgelegd.

Terwijl de stations van den Hollandschen spoorweg, zoowel te Amsterdam als te Haarlem, aan de noordelijke grenzen der gemeenten liggen, zijn de nieuwe stations diametraal daartegenover gelegen, juist aan de zuidrijde.

Sedert den aanleg van den Hollandschen spoorweg, nu vijftig jaar geleden, verdubbelde de bevolking en hebben beide gemeenten zich vooral naar het zuiden uitgebreid; in verhouding tot het zeer drukke verkeer is de afstand van vele stadsdeelen tot de stations daardoor veel te groot geworden.

De nieuwe spoorweg zal dus in dringende behoeften voorzien en door de gunstige ligging der eindpunten aan den Hout te Haarlem en te Amsterdam nabij Vondelpark en Concertgebouw, zal ook een geheel nieuw, zeer levendig verkeer tusschen deze uitspanningsoorden ontstaan, dat krachtig zal bijdragen tot ontwikkeling en verdere bebouwing der omgelegen stadswijken.

De spoorweg sluit zich geheel aan bij het voor Amsterdam ontworpen nieuwe net van tramwegen.

AMSTERDAM. Een ingezetene, die onbekend wenscht te blijven, heeft, als hulde aan den goeden geest der inwoners van Amsterdam tijdens de April-feesten in 1887, eene som van *f* 10,000 ter beschikking van den Burgemeester gesteld, als eerste bijdrage voor de oprichting van badhuizen voor den werkenden stand.

— In *De Amsterdammer, Dagblad voor Nederland*, wordt de beursquaestie weder eens ter sprake gebracht; wij lezen daarin van een nieuw plan tot oplossing, grootendeels berustende op eene combinatie van vroeger geuite denkbeelden.

Daarbij is namelijk uitgegaan van de volgende beginselen:

1o. om de Beurs te plaatsen aan den Dam tegenover het Paleis, in de verlengde as van de Plantage-Middenlaan. Wordt hier de Beurs gebouwd, dan kan het nageslacht, als het dit verkiest, de Middenlaan tot den Dam doortrekken;

2o. om het post- en telegraafkantoor te plaatsen op het terrein, thans ingenomen door het Stadhuis; dan is het vlak bij de Beurs;

3o. om het Stadhuis over te brengen naar het Paleis aan den Dam, overeenkomstig het denkbeeld van Van Gendt, neergelegd in diens eenige jaren geleden verschenen brochure;

4o. om een Koninklijk Paleis te bouwen achter het tegenwoordige Paleis in het blok, ten noorden van de Hartenstraat gelegen tusschen Heerengracht en Keizersgracht, en na demping der Warmoesgracht een breede straat aan te leggen in het verlengde hiervan, zoodat deze beide gebouwen de eindpunten van die straat of boulevard vormen. Dit laatste beginsel is ontleend aan de laatstelijk verschenen brochure van Van Gendt, waarin deze eene beurs aanbevoelt bewesten den Dam om tevens den westelijken verkeersweg te krijgen.

De ontwerper stelt zich niet voor, de uitvoering van dit plan, dat niet alleen een westelijken, maar ook een oostelijken verkeersweg zou doen ontstaan, te zullen beleven. Kwam het ooit tot stand, dan zou men van het oosten naar het westen den volgenden breeden doorgaanden verkeersweg verkrijgen: Plantage-Middenlaan, Dam, Paleisstraat, »Raadhuisstraat", *Westermarkt*, Rozengracht.

— De Westerkerk zal een verjongingskuur ondergaan. Zoowel uit- als inwendig zal zij worden schoongemaakt, voorts van nieuwe ramen voorzien, geschilderd en, waar hier en daar het hardsteen onder de verfkwast heeft geleden, worden afgebikt.

Onder de leiding van den architect C. B. Posthumus Meijjes wordt dit werk uitgevoerd.

ARNHEM. De Gemeenteraad hechtte zijne goedkeuring aan een voorstel van den directeur der gemeentewerken om den opzichter van de plantsoenen, Sickman, door het verleenen van eene geldelijke bijdrage in staat te stellen, met de Vereeniging van tuinbouwkundigen *Excelsior*, bij gelegenheid der Parijsche tentoonstelling, de parken der stad Parijs, de voornaamste kweekerijen enz. te bezoeken.

HAARLEM. Tot secretaris van Teijlers-stichting is benoemd de heer Mr. A. A. van der Mersch, alhier.

— De commissie der Vereeniging tot uitbreiding der kunst en oudheden op het stedelijk museum alhier heeft aan de gemeente, ten behoeve van dat museum, ten geschenke aangeboden eene schilderij, door Jacob Ruijsdael, voorstellende: »eene hut in het duin."

— In den ouderdom van ruim tachtig jaren is de heer Abraham van der Linden, gedurende eene reeks van jaren architect van het krankzinnigengesticht »Meerenberg", te Haarlem overleden.

NOORDWIJK. De Gemeenteraad verleende den heer M. Symons te Rotterdam uitsluitend concessie voor een tijdvak van 25 jaar tot het aanleggen en exploiteeren eener watergasfabriek, waardoor Noordwijk-binnen en Noordwijk a.Zee kunnen verlicht worden.

— Naar wij vernemen zal er binnen eenige dagen eene brochure verschijnen, geschreven door B. F. Plasschaert, leeraar aan de H. B. S. en de B. A. S. te Delft.

In dit belangrijke geschrift zal de toestand van het teekenonderwijs bij ons te lande uitvoerig worden besproken; ook aan de richting der te Amsterdam gevestigde Rijksnormaalschool en aan de examen-programma's voor de middelbare teekenakten zal een groot gedeelte van dit opstel zijn gewijd.

In eene uitgebreide memorie moet de heer P. in het begin van dit jaar aan den Minister van Binnenlandsche Zaken zijn ingenomenheid hebben betuigd met een en ander; hij heeft aan dat stuk eenige uitbreiding gegeven en maakt het nu in het belang van ons teekenonderwijs openbaar.

(*Maandbl. v. Teekenonderwijs*).

— De heeren Boeke en Huidekoper te Groningen zonden ons een catalogus van werktuigen bij de zuivelbereiding benoodigd. Het boekje verstrekt daaromtrent zeer belangrijke mededeelingen, geeft eene levensbeschrijving van Gustaaf de Laval, den uitvinder der melkontroomers en bevat nuttige wenken omtrent den aanleg en bouw van zuivelfabrieken. Voor hen, die zich op de hoogte deezer zaak willen stellen, is de catalogus van groot nut, temeer wijl daarin tal van afbeeldingen voorkomen.

PERSONALIA.

— Bij beschikking van den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, is de ingenieur van den Waterstaat Nelemans te Maassluis, werkzaam bij den Rotterdamschen Waterweg, gedurende de ongesteldheid van den ingenieur Wortman, belast met den dienst in het arrondissement Neuzen, standplaats Neuzen, ingaande den 15 Mei a. s.

— Namens den Minister is den heer G. J. Stoenbeek, adsistentleeraar aan de Teekenschool voor kunstambachten te Amsterdam, opgedragen om, ter vervanging van den heer J. E. Rijnbout, van 1 Mei tot het einde van den cursus, onderwijs te geven in het hand- en rechtlijnig teekenen aan de R. H. B. S. te Sappemeer.

— De civiel-ingenieur G. H. Broekman te 's-Hertogenbosch is, met ingang van 1 Mei jl., belast met het toezicht op de uitvoering van den locaalspoorweg Warasdin-Golubovec (Hongarije), welke plaats heeft onder leiding van den heer J. H. Nivel, directeur der Geldersch-Overijselsche locaalspoorwegmaatschappij te Winterswijk.

— De heer F. H. van Kooten is tijdelijk ter beschikking gesteld van den directeur der burgerlijke openbare werken in Nederlandsch-Indië om bij den waterstaat en 's lands burgerlijke openbare werken als opzichter 3e kl. dienst te doen,

VACANTE BETREKKINGEN.

— Te Sappemeer is eervol ontslag verleend aan den leeraar in het teekenen aan de R. H. B. S., J. E. Rijnbout. Sollicitanten naar deze betrekking, jaarwedde *f* 1200, moeten zich vóór of op 15 Juni a. s. aanmelden bij den inspecteur van het Middelbaar Onderwijs, Dr. A. T. van Aken, te 's-Hage.

ADVERTENTIEN.

Locaalspoorweg-Maatschappij

Enschede-Odenzaal.

Aanbesteding

van de Grond- en Kunstwerken, het Spoorleggen enz.

volgens bestek N°. 11 op **Vrijdag den 7den Juni 1889** des namiddags ten half een ure in het Hôtel DE GRAAFF te *Enschede*.

Het Bestek met Teekeningen zijn van af den 16n a. s. op franco aanvrage voor *f* 4.— verkrijgbaar aan het bureau der Maatschappij te *Enschede* (Parkweg), alwaar tevens alle gewenschte inlichtingen worden verstrekt.

HET BESTUUR.

Enschede, den 9n Mei 1889.

HAARLEMMERMEERPOLDER.

DIJKGRAAF EN HEEMRADEN VAN DEN *HAARLEMMERMEERPOLDER* zullen op **Maandag den 20 Mei 1889**, des namiddags ten 2 ure, ter Secretarie des Polders op den Jaarweg te *Haarlem*, in het openbaar bij enkele inschrijving **aanbesteden:**

1°. **Het vervangen door twee gemetselde bruggen met ijseren trogplaten van de houten bruggen over den Spaarnwoudertocht in den Sloterweg en over den Bennebroekertocht in den IJweg.**

Aanwijzing in loco op Vrijdag den 17 Mei e. k., des namiddags ten een ure, aan den Bennebroekerweg bij den IJweg.

2°. **Het onderhoud der Grindwegen des Polders tot 1 Mei 1890.**

3°. **Het kroozen der Vaarten en Tochten des Polders in 1889.**

Bestekken en voorwaarden dezer werken zijn op franco aanvragen ter Secretarie des Polders gratis verkrijgbaar en liggen op de gebruikelijke plaatsen ter lezing.

Inlichtingen zijn te verkrijgen bij den Ingenieur te *Haarlem* en bij de betrokken opzichters in den Polder.

Haarlem 9 Mei 1889.

Dijkgraaf en Heemraden voorsd.:
H. VAN WICKEVOORT CROMMELIN
Loco-Dijkgraaf.
G. C. EVERWIJN LANGE, *Secretaris.*

Ministerie van Financiën.

Aanbesteding bij inschrijving van 450 kub. meters Onderhoudsgrint voor wegen te leveren, uitgelost op den wal aan de haven van de Noordschans en aan de Roodevaart binnen het Sas te Klundert.

De inschrijvingsbiljetten moeten uiterlijk den 3 Juni 1889 namiddags te vijf ure ten Kantore van den tijd. Rentmeester der Domeinen te *Klundert* ingeleverd zijn en worden alsdaar den volgenden dag namiddags te vier ure geopend.

Het bestek en de voorwaarden van aanbesteding liggen ter lezing ten Kantore van den Rentmeester; inlichting en aanwijzing zijn te bekomen bij den Opziener der Domeinen te *Klundert*.

De tijd. Rentmeester,
F. H. H. BORRET.

NAAMLOOZE VENNOOTSCHAP
De Stoompannenfabriek van Echt (Limburg).
SPECIALITEIT
„ECHTSCHE KRUISPANNEN"

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

Aanbesteding.

(VOOR REKENING VAN DEN STAAT).

Op **Dinsdag den 21 Mei 1889**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek N°. 493.

Uitbreiding der waterleiding op het station Breda.

Begroting *f* 9400.

De besteding geschiedt volgens § 52 van het bestek.

Het bestek ligt van den 7den Mei 1889 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur H. E. BEUNKE te *Breda* en is op *franco* aanvraag (per brief) aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

Aanwijzing op het terrein zal geschieden den 14 Mei 1889, ten 10.30 voormiddags.

Utrecht, den 6den Mei 1889.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 20 Mei 1889**, des middags te 12 uur, op het Raadhuis, in het openbaar **aanbesteden:**

A. **Het bouwen van een Kazerne voor de Brandweer, aan de „De Ruijterkade."**

B. **Het maken van Besproeiingstoestellen en Urinoirs, met bijlevering van de benoodigde Materialen.**

De voorwaarden dezer Aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Stadsdrukkerij tegen betaling van *f* 2.75 voor de sub *A.* (met vier teekeningen) en van *f* 0.20 voor de sub *B.* genoemde.

Inlichtingen worden gegeven voor de sub *A.* genoemde, ten Kantore van den Stads-Architect op het Raadhuis, kamer N°. 101, en voor de sub *B.* genoemde, ten Kantore van den Stads-Ingenieur, op het Raadhuis kamer N°. 93, des voormiddags van 10—12 uur, gedurende de week, welke der besteding voorafgaat.

Burgemeester en Wethouders voornoemd:
VAN TIENHOVEN.
De Secretaris,
LE JOLLE.

Amsterdam, 8 Mei 1889.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

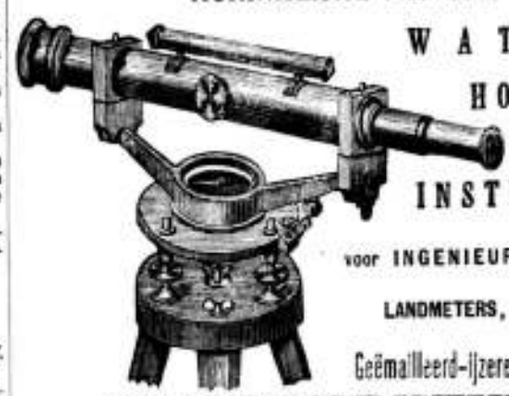

WATERPAS-HOEKMEET- en andere **INSTRUMENTEN,**

voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN**

WEEGWERKTUIGEN.

Zelfdragend en **vlak gegolfd ijzer, gewoon en gebombeerd worden in vele verschillende profielen** en **afmetingen vervaardigd.**

Actien Gesellschaft für Verzinkerei UND **Eisenconstruction** VORMALS ***JACOB HILGERS,*** **Rheinbrohl.**

Galvaniseerinrichting EN **Fabriek van gegalvaniseerde Bouwconstructiën.**

Geïllustreerde Prospecti Referentiën en Begrootingen steeds verkrijgbaar.

Vertegenwoordiger voor Nederland en Koloniën **FERD. ENGERS,** *AMSTERDAM*, **Heerengracht 335.**

HILGERS' DAKPANNEN EN **DAKRAMEN** VAN uitmuntende **constructie,** geschikt voor alle soorten van **DAKBEDEKKING,** ook voor **DAKEN** met zeer geringe helling.

CARBOLINEUM EXCELSIOR is het BESTE Houtbederfwerend middel.
FRED. STIELTJES & C°. Amsterdam.

Rolluiken
van **Staal** of **Hout** met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.
E. en P. HOTTSIEPER, *Bennebroek* (Rijnpruisen)

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

DE LINT & C°.
Oostzeedijk 248, Rotterdam
VLOER- en WANDTEGELS,
TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS.
Groote voorraden

W. WEIMER,
56 Warmoesstraat, Amsterdam.
ATELIER tot het vervaardigen van in lood gezet glas voor kerkramen en appartementwerk.
Eenig etablissement in *Amsterdam*, Concurrerende prijzen met het Buitenland. Eene nieuwe sorteering monsters en teekeningen steeds voorhanden.
Magazijn van Spiegel- en Vensterglas,
en daarmede in verband staande artikelen.

Te koop aangeboden.
2 Stoomhoutmachines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag
50 Kipwagons inhoud 2 M³. } Beide zijden kippend
24 „ „ 2 M³. }
36 „ „ 1½ M³. }
Alles 90 c.M. spoorwijdte.
Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Stedrecht* en W. DE JONG, *Breda*.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
G. J. THIEME.

Ingenieur
H. P. N. HALBERTSMA
is verhuisd
VAN **Leeuwarden** NAAR
DEN HAAG
Stationsweg 76.

JAN HAMER & C°.
AMSTERDAM.
KANTOOR: Marnixstraat 402 b h Leidscheplein.
WITTE'S LIFTEN
voor **Stoom-, Hand- en Waterkracht,** voor Personen, Goederen, Spijzen enz.
WITTE'S Liften onderscheiden zich door eene doeltreffende constructie, zachten en gelijkmatigen gang, grootste zekerheid tegen ongelukken, gemakkelijke behandeling, gering waterverbruik en zeer billijken prijs.
Alle Liften worden onder garantie verkocht.
Een groot aantal Liften voor personen, goederen, spijzen enz., zoowel voor hand- als hydraulische kracht zijn **hier te lande** geplaatst. (1)
Werktuigen voor verschillende industrieën.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,
in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen, Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.
Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.**, Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS C.Czn.**, Beekstraat F 62 te *Arnhem*.
De Directeur. W. PATON WALSH.

AMERIKAANSCHE HYDRAULISCHE LIFTEN
voor **Hotels, Kantoorgebouwen, Ziekenhuizen en Fabrieken.**
FRED. STIELTJES & C°., Keizersgracht 745 Amsterdam.

Bij **P. GOUDA QUINT, te Arnhem, is heden verschenen:**
Het detailleeren van Bouwkundige Samenstellingen.
(Afschrijven en uitslaan.)
HANDLEIDING VOOR EIGEN STUDIE EN PRACTISCH ONDERWIJS IN DE BOUWKUNDE,
door
B. F. PLASSCHAERT,
Leeraar aan de Burgeravondschool en de Hoogere Burgerschool, te Delft.
Schrijver van: **Beknopt practisch Leerboek der Burgerlijke en Water-Bouwkunde.**
EERSTE SERIE, EERSTE AFLEVERING,
bevattende Plaat No. 1—5: Kappen No. 1—5, met beschrijving.
Prijs 20 Cts. per plaat met beschrijving.
Het doel van den Schrijver is om de verschillende bouwkundige samenstellingen in een reeks van platen duidelijk af te beelden en door een korte beschrijving bevattelijk te verklaren. Hij zal daarbij met eenvoudige samenstellingen beginnen en achtereenvolgens tot de meer ingewikkelde en meer sierlijke opklimmen.
Niet de **uitwendige vorm** van een bouwdeel, maar de wijze van **samenstelling** en **constructie**, in verband met het daarvoor te gebruiken materiaal, zooals dat bouwdeel in de practijk kan worden toegepast, zal daarbij op den voorgrond staan.
De onderwerpen zullen zoo geregeld mogelijk aan verschillende rubrieken worden ontleend, zoodat bij beurten onderdeelen, tot het timmerwak, het metselaarswak, het smidswak, het steenhouwerswak, enz. behoorende, behandeld zullen worden.
De Inteekenaren verbinden zich voor één serie van 25 platen met beschrijving, dus voor *f* 5.—.
De **eerste** aflevering, uit 5 platen met de bijbehoorende beschrijving bestaande, die bij uitzondering alle uit één rubriek, waarvoor die der **Kappen** gekozen is, genomen zijn, ten einde de gevolgde wijze van bewerking in haar geheel beter te doen zien en daardoor het **karakter** van het werk aan te geven, is bij alle boekhandelaren ter inzage voorhanden of **gratis** te ontbieden.

A. H. VAN BERGEN,
FABRIKANT TE
Heiligerlee, prov. Gron.
SPECIALITEIT IN
Nieuwe Constructie
BRANDSPUITEN,
TORENUURWERKEN
EN
LUIDKLOKKEN,
op binnen- en buitenlandsche Tentoonstellingen bekroond.
ANTWERPEN 1885. EEREDIPLOMA.
Gouden en Zilveren Medailles.

ZWEEDSCH GRANIET
uit de **groeven, Stoomslijperij** en **Polijst inrichting** van de Firma
KESSEL & RÖHL,
te **Berlijn.**
Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 468,
Amsterdam.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste Secretaris, Americus Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *zes gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN zal 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling zal 15 cent per stuk en 25 cent per post, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

(A. et A.) CAUSERIE

DEN 20 MAART 1889 IN HET GENOOTSCHAP „ARCHITECTURA ET AMICITIA" VOORGEDRAGEN DOOR DEN HEER J. H. LELIMAN.

Geachte heeren collega's!

Het is bij mij sedert lang eene uitgemaakte waarheid, dat de bouwkunst, vooral gedurende het laatste vijf-en-twintigtal jaren, belangrijk is vooruitgegaan, en tevens dat, ondanks een hooger streven en meerdere bekwaamheid van den bouwmeester, vooral in de techniek en de chique, gevoegd bij een meer sprekende en klinkende liefhebberij der bouwheeren of lastgevers, hun zedelijke toestand en invloed bij den gang der huidige zaken niet is toegenomen zooals dat te wenschen is.

Wat kan de reden wel zijn, dat de bouwmeester, in oude tijden, veel meer zedelijk overwicht in de schaal der beschaving en openbare waardeering legde dan wel in deze dagen, blijkende o. a. uit de veel te arme en schaarsche manier, waarop zijn diensten, zijn kunst, zijn werken op den voorgrond treden en hem de eene of andere zoete, aanmoedigende en streelende belooning of beoordeeling ten deel valt als hulde voor zijn ijver en streven? Ik bedoel hier zoowel de bewijzen van wederzijdsche waardeering tusschen *jong* en *minder jong*, of knap en minder knap, als de blijken van genegenheid, die het publiek alleen kan en moet verstrekken aan allen, die zich op het onmetelijk kunst- en wetenschappelijk terrein onderscheiden. Het zou voor Nederland zelfs wel eens belangrijk zijn eene statistieke verhouding of lijst de wereld in te zenden, met betrekking tot de openbare onderscheidingen der kunstenaren — en in 't bijzonder der bouwmeesters onder hen — en deze door een of andere excellentie of referendaris in vergelijk te doen brengen met de andere standen en betrekkingen uit andere landen, waarbij het publiek bouw- en kunstbelang in zeer sterke mate is betrokken. Weet ge, hoeveel die verhouding bedragen zou? Naar mijne taxatie het kapitaal bedrag van hoogstens één half ten honderd, ofschoon een onzer Fransche collega's steen en been klaagde, toen hij de nietige verhouding van zijn land tot op zes percent kon uitcijferen en brengen. Aldus staat ons goed Nederland in deze zeer laag en tot Frankrijk als 1 : 12.

De hooge courtoisie vordert de meest glansrijke ministeriëele of vorstelijke beloningen voor dienstjaren of wel bij vertrek naar elders, en dat is opperbest!

Vijf-en-twintigjarige dienst in de kunst bij het Rijk en de groote gemeenten of wel het daarstellen van een of ander rijksgebouw, alsook de waarneming gedurende eenige jaren — tegen een flink honorarium — van de eene of andere rijks-bouw- of ingenieursbetrekking — onverschillig hoe — brengt als van zelve eene hooge onderscheiding en een pensioentje mee, en dat is zeer billijk; maar ik vraag hier zeer ernstig: waarom wordt de particuliere kunst, het handwerk, de nijverheid, de inventeur, de man, die vaak zijn tijd, kennis, geld, goed, have en gezondheid vrijwillig offert, zoo vaak — ja te dikwerf vergeten? Ik vraag waarom die onbegrijpelijke afscheidende lauwheid tusschen de rijks- of officiëele- en de burger- of particuliere kunstbeoefening helaas ook bij ons bestaat? en ik antwoord dat de beoefenaars, en zij die scheppen *in het heden*, sterk worden achtergesteld, zelfs stelselmatig benadeeld en onrechtvaardig behandeld, ja vaak geniëerd tegenover de werkmeesters in de kunsten en ambachten van elders en van vroeger!

Gaarne zou ik mijn beweren met een tal eigenaardige feiten duidelijker maken, maar de bescheidenheid en ook de namen hebben eenige eischen, die ik voorloopig wel eerbiedigen wil. Ik achtte het der moeite eens waard, hier in algemeenen zin dit teedere punt ter tafel te brengen. Immers zulke verschijnselen mogen wij in onzen bouwmeesterskring wel eens releveeren en te pas brengen. Wij streven naar het beste, het hoogste, ieder op zijn manier, en, waar de tijdgeest, de intrigue of de leeftijd ons parten spelen, daar rust op ons — als bondsleden — de plicht op verbetering en herstel met allen ernst en open vizier aan te dringen!

Immers de bouwmeester — hij zij wie hij wil — mag zich beroepen en passend verheffen op zijn ouden oorsprong, want hij is *de eerste* en meest verantwoordelijke der kunstwerklieden in de wereld geweest en is dat nog. Aan hem droeg en draagt de menschheid op, haar te beveiligen voor allerlei aanvallen en invloeden,

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukkes, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

Zonder de bouwkunst is geen maatschappelijk leven denkbaar.

Daarom was de bouwkunst in de antieke dagen een waar heiligdom, want aan haar komt o. a. de eer der stichting van de eerste en latere woningen, en ook der tempels voor de godheid en den godsdienst toe.

Was niet koning Salomo de bouwmeester, die zich met gepasten hoogmoed den stichter, den schepper van zijn heerlijken tempel noemde? En wat zei een zekere keizer Theodoricus eens aan zijn bouwmeester? „Het is — zoo sprak hij — geen beroep van weinig aanbelang dat wij u toevertrouwen, want gij hebt ons verlangen te bevredigen, en als wij een stad willen bouwen of een monument stichten, zijt gij verplicht ons die te maken en wel zoodanig dat wij" — en zeker bedoelde de keizer daarmede ook zijn bouwmeester, maar 't werd er niet bijgevoegd — „van de bewondering en de loftuiting der nakomelingschap verzekerd zijn". Precies zooals menig burgerbouw-patroon thans keuvelt. „Gij — zoo sprak Z. M. — moet den timmerbaas, metselaar, beeldhouwer, smid, bronsgieter, schilder enz leiden en besturen en ze leeren of laten doen, wat ze niet kennen. Elke moeilijkheid, elk kunstgeheim zult gij hen oplossen en verduidelijken. Van u ga het oordeel en het licht uit en tot hen in. Daarentegen zult gij de vrucht van uwen arbeid met lauweren inoogsten! Er zullen u lofzangen worden gezongen! Gij gaat onmiddellijk voor uwen Keizer bij optochten, met de *verge d'or* (gouden palmtak) in de opgeheven hand. Men zal u huldigen en heiligen, want gij zijt dicht bij ons aangesloten!"

Zoo was de tale der oudheid *over* en *tegen* bouwmeesters. En hoe is ze nu in dit opzicht? Beslis zelf, mijne heeren, uit uwe practische ondervinding, en bedenk dat uw spreker er zoetjesaan een *ruime dosis* van verkregen heeft in zijne bijna vijftigjarige studie en medewerking. Meen niet, dat ik ooit en in 't minst over den gang der moderne zaken ontevreden ben. Integendeel mijn hart is zeer dankbaar voor al het genotene, maar ik zeg het niettemin altijd den grooten Duitschen schrijver Herkomer na: maak den bouwmeester gelukkig en plaats *eerst de bouwkunst*, dan de beeldhouw- en ten derde de schilderkunst in de rij der beeldende kunsten, want behoort niet de eerste of de hoogste rang aan de kunst, die volop getuigen mag, dat zij is: *de grondslag van een land*, dat is: *the making of a country*, een kunst, aan wier borsten alle anderen de moedermelk zoogden! En wanneer is het gezag des bouwmeesters gaan tanen of afnemen? Antwoord: sedert de dagen der Romeinen, toen er zooveel te doen was, dat zij hulp van anderen noodig hadden en terecht inriepen. Die helpers waren constructeurs en ingenieurs van hooge bekwaamheid en zeldzame scheppingskracht. In hen ging de bouwmeester vaak geheel op, en bleef hem de rol — de diep rampzalige rol — van gehuurd decorateur of knecht opgedragen! Er is overeenkomst tusschen *toen* en *heden!* In onzen tijd vermenigvuldigen zich de kunstenaren op zeer onrustbarende wijze. Zelfs zei een Belgisch redenaar onlangs: *le corps des ingenieurs est absorbant*, en hierbij zij onze wensch, dat de architect, wil hij zich in gezag verhoogen, zal letten: 1°. op zijne wetenschappelijke vorming; 2°. op zijn neigingen, zich wel eens oplossend in bijzaken en ook in stijl- of gewetenloosheid en 3°. op het onderwijs, dat zoo hier als daar — helaas ook in ons land — op zeer onpassende manier wordt gegeven en dat nog wel zonder zelfs de minste contrôle op leeraren en professors en op hetgeen ze zooal te vertellen weten en doceeren, meestal uit vreemde voorbeelden en dito boeken.

Wij verzoeken hun te lezen Prof. Allard Pierson's boek, getiteld: *Schoonheidszin, levenswijsheid en kunstgeschiedenis*. Wanneer de bouwmeesters vele hunner kunstneigingen en het onderwijs, vooral het hoogere — dat heet: *haute architecture*, zooals ik het eens even kortaf als pedant en fautief hoorde signaleeren — niet spoedig hervormen en op betere schroeven weten te zetten, dan zullen ze — één voor één — door de een of andere ingenieur doodbedaard worden overvleugeld en zelfs hun eigen kunstwoning zonder vorm van proces worden uitgezet! Geloof mij, 't wordt en is hoog tijd, dat de bouwmeester zich op een vroeger bereikt zedelijk standpunt zal hebben te plaatsen, en zich verheffen, trots alle kuiperijen en tegenwerking, trots alle haken en oogen, waaraan onze tijd zoo bijzonder rijk is. Een beroemd Belgisch tijdschrift, het beste dat ik ken, *l'Emulation*, zei onlangs dat de droevige toestand, waarin de bouwmeester zich *grace à lui même*, geholpen had, enkel te wijten was aan het onvolledig *belachlijk* onderwijs, dat hem gegeven was en wordt. En waarlijk dat onderwijs heeft wat op zijn rekening geschoven en zien schuiven — dank zij de vaak meer dan gewone en welkome belangstelling in het werk der ouderen en de beschaving der jongeren!

Heeft onze tijd het niet gezien dat men de kostelijke ambachtsscholen, waarvan spreker nummer een in Nederland, die in 1860 gevestigd werd in de hoofdstad des Rijks, de eere had te mogen stichten op last van de *Maatschappij voor den werkenden Stand*, met een paar banale zinnen, groote woorden en woordspelingen, wil trachten af te breken, ofschoon ze, nauw de kinderschoentjes ontwassen — want een 25jarig bestaan is een droppel in de zee der beschaving — steeds zorgen verwildering te keeren en kunst met ambachtbeoefening bij knapen van zeer nederige ouders en dito gehalte trouw te bevorderen? Heeft onze tijd het niet gezien, dat men ons wil drijven naar en vastketenen aan de dagen, toen een paar gildeleden de heele werkmansboel inpakten en er vaak politieke en godsdienstige broei- en vuilnisnesten van maakten, waar *zóóveel* gebreken heerschten dat ze moesten uiteenspatten, dank zij den vrijheids- en blijheidszin onzer edele vaderen — die, God zij dank, bij ons nakomelingen voortleeft en zegt: *Je maintiendrai*.

Heeft onze tijd het niet te boekstaven, dat er schrikbarend veel onderwijs wordt verstrekt en er van zekere zijde even schrikbarend wordt afgebroken — dat heet parlementair verbeterd — zoodra er op allerlei baantjes te azen is bij de nieuw te stichten of gestichte inrichtingen van lager, middelbaar of hooger kunstonderwijs? Tot het kleinste kind toe, zal nu teekenaar zijn!

Maar waartoe meer te jeremiëeren en niet liever de nieuwe toestanden voorwaardelijk toegejubeld, onder respect voor het verleden, vrijheid in 't heden en moed voor de toekomst. Waarom niet den hoed afgenomen voor hem, die, zooals Vondel zong:

steen oorbaar van het land een deftigh ambt bekleedt

of met den Groninger dichter Fokko Bos meêgezongen:

Innig danken, diep vereeren
Wij U, Priesters van de kunst,
Wil ons treffen, ons regeeren,
Uw bescherming is een gunst.

En wat in korte trekken te zeggen over het oordeelen in de kunst?

Tadeln ist leicht, Erschaffen so schwer, zegt Schiller en hij heeft volkomen gelijk, en toch is het kalm, waardig, humaan, leerzaam en met bewijs gestaafd critiek spreken in onzen zoo bewogen en veranderlijken tijd hoogst noodig en nuttig, want: *Ernst ist das Leben, und heiter die Kunst.* — En opdat het *heitere* niet tot losbandigheid oversla en de ernst geen dweeperij worde, is het altijd goed, de eischen te bespreken die kunst en ambacht aan het leven stellen, of, anders gezegd: zal het altijd welkom, leerzaam woord ernst blijven en ons leven en streven de kunst weldoen. Verder moeten wij zelfs niet omzien en ons vroolijk maken over de grappigen. En dat weldoen en vroolijk zijn bestaat niet in het afkeuren en afbreken, het hekelen en lasteren, maar wel in het verbeteren van sommige bestaande toestanden, scholen en kunstinstellingen; het bestaat niet in het stelselmatig geringschatten van hetgeen de menschen beoogen en voortbrengen, maar het bestaat in het verleenen van aanmoediging en van geldelijken en zedelijken steun aan hen, die deze beide hemelsche gaven behoeven en die de meer gegoeden zoo gaarne knap en braaf zien.

Is er geld, de rest volgt doorgaans! Getuige de drie ton gouds, door wijlen Dr. Van Cooth, te Breda, voor eenige jaren gelegateerd voor de stichting van *één* ambachtsschool aldaar. Getuige den croesus J. V. Williamson te Philadelphia, die aldaar voor een dito inrichting het bagatel van *twaalf* millioen dollars (= *f* 30,000,000) deponeerde. En nu zijn er eenige mannen in ons land, die de ambachtsscholen willen oplossen in een verfoeilijk *exploitatie- en koststelsel* of het zoogenaamd *leerlingsysteem*, nog wel te regelen bij de wet. Hoe is het mogelijk zulk een stelsel aan te raden tegenover al de heerlijke vrijheden, waarvoor onze voorvaderen goed en bloed lieten en tachtig jaren hebben gevochten. Of zou ik het vergeten zijn dat 26 Juni 1581, dus nu bijna 308 jaren geleden (precies op mijn 60sten jaardag, dien het Genootschap zoo pompeus en lief met mij en de mijnen vierde), de plechtige afzwering van Filips II plaats had in de vergadering der Algemeene Staten te 's-Gravenhage? Neen geëerde vrienden, dat mag, kan en zal uw spreker als dankbaar Nederlander nooit doen! Hij zal de palen zijner voorvaderen nooit verzetten noch zijn tijdgenooten der bespotting prijsgeven. Hij zal hun streven, hunne bouwkunst hulde doen en ijveren voor een goed, degelijk en vrij onderwijs, ook aan den ambachtszoon, maar een wet voor 't leerlingstelsel, dat nooit. Geen kaste-, geen gilden-, geen particuliere exploitatie of bazen-, werk-, voed-, loon- en zakduitenleerstelsel; geen geheime genootschappelijke *leden* of godsdienstdrijvende en vaak politieke staatjes in onzen *grooten staat* van vrije kunst, van vrije wetenschap, van vrije nijverheid, van vrije ambachten! Geen drijven naar *on*vrijheid en een leerlingbloedstelsel!

Wij hebben slechts, om ons daartegen te pantseren, de zes deugden der Chineezen te beoefenen, en dat zijn: verstand, vriendelijkheid, wijsheid, waarheidsliefde, matigheid en eendracht, en deze te voegen bij hun zestal plichten, als daar zijn: kindertrouw, vriendschap, goedheid, familieleven, standvastigheid en barmhartigheid.

Vergeef mij deze hartelijke herinnering voor de heeren critici en ook voor de hervormers van het ambachtsonderwijs. Er zijn lieden, die ons volk wel eens de Chineezen van Europa durven noemen. Welnu, wat zegt gij van het twaalftal geboden, dat dit kunstrijke volk tegenover de onze stelt en deze, voor zoover mij bekend, trouw beoefenen? Zoudt gij er u voor schamen als zoodanig zelfs een Chinees te zijn en toegerust met deze twaalf deugden en plichten als werkelijke, brave burgers van het „hemelsche rijk" de bouwkunst of eenig ambacht te beoefenen?

Zeg met uwen spreker twaalfmaal *neen*, *in geen enkel opzicht!* maar wees toch blij, dat gij een Nederlandschen kop, een vaderlandsch hart, en een nationaal kunstgevoel in u omdraagt, en dat drietal der heerlijkste details met passende bescheidenheid, overal als bondsleden doet gelden, waar het pas geeft en plicht is.

Veroorloof uwen spreker eene *grosartige* geschiedenisvermelding in deze materie of stoffe des onderhouds op dezen avond.

Gij allen kent Koning Herodes. Een man van hoog gezag in zijn tijd en Israëliet; over dezen grooten koning is een treurspel geschreven. In een onderhoud tusschen hem en Mariamne zegt deze laatste beminnelijke schoone vrouw in vertwijfeling:

'k Zie dan een rechter hier in eigen zaak".

Waarop Herodes antwoordt:

»Geen uitvlucht baat u meer. 'k Wil langer niet
Een speelbal zijn, van lief en kuiperijen."

en verder: let wel op deze woorden belangrijk voor tempelbouw:

»'k Werf duizend uwer priesters dan tot metselaars
'k Laat onderrichten hen in steenhouwkunst,
Voem hen ook tot bekwame timmerlieden;
Zij zullen, zij alleen, het Heilige bouwen.
Mijn gansch gebouw
Zal een geheel dan zijn van marmer, goud,
Van ceed'ren van den Libanon. Nog zal
De verre nazaat eens gewagen van
De pracht van mijnen tempel. Salomo
Zal achterstaan bij mij! En thans ben ik voldaan?"

En na een wraakwoord op Juda zegt dezelfde Herodes:

»'k Zal Rome's beeld aan mijnen tempel spijkren
't Zal staag hun ergernis, hun straffe zijn."

Lees dat heerlijke treurspel en gedicht en gij zult een kijkje nemen in de oud-Joodsche zeden, gebruiken en tempelbouw! Het is vertaald of opgesteld door D. M. M. Twello, in September 1885, en zeer leerzaam voor onzen tijd en kunststrijd tegenover de macht van vroeger.

Heeft nu Herodes zijn tempel werkelijk met priesters, dat waren in zijn tijd *Rabbi*, gebouwd, prachtiger dan Salomo, 't is mij wel en ook zeer aangenaam. Ik weet het niet, mijne heeren, of hij, de groote koning en grootste vijand van onzen lieven Heer, wel precies zóóveel succes met zijn kunstarbeid heeft gehad, als de geëerde prijsuitschrijvers voor Rijksgebouwen en stedelijke monumenten. Denk hier, onder meer, aan het Rijksmuseum en de Amsterdamsche Beurs. Ronduit gezegd, geloof ik dat koning Herodes het oprechter heeft gemeend met zijn tempelbouw, dan het Rijk der Nederlanden met zijn museumstichting en jammervollen tunnelbouw, en zelfs dan Amsterdam met haren beurs- of koophandels-tempel ter eere van god Mercurius, die steeds in staat van wijzen en tot heden als studie des geëerden Voorzitters van dit Genootschap bij onzen achtbaren Gemeenteraad steeds in beraad is en blijft.

Aangaande het Rijksmuseum, dat bijna driemaal meer kostte als het kosten mocht, heb ik eene brochure voor mij, getiteld: *Eerlijkheid in de Kunst, Gothiek of Renaissance?* door den kunstschilder A. B. J. Sterck, bondig en flink geschreven, na dertig jaren studie ineengezet, en waarlijk voor enkelen even verpletterend als noodig! Ik verwacht dat de vele krasse woorden, in deze krachtige brochure van 64 bladzijden, in onzen leescirkel, door alle leden met belangstelling zullen worden gelezen, want waar een schrijver *le courage de son opinion* zoo manmoedig vooropzet, daar verdient hij gelezen en gepreezen te worden, en dit te meer omdat hij zijn club-geestverwanten een zeer gevoelige, leerzame, kalme en afdoende les geeft. Moest uw spreker antwoorden op de vraag des titels: *Gothiek of Renaissance?* hij zou ietwat verlegen staan, en zeggen *beide*, ad libitum, of nog liever *geen van beiden*, want de Gothiek

verloor ook als Rijksbouwstijl in *Nederland* al haar invloed en kracht reeds in 1863, toen de nationale monumentquaestie op het tapijt werd gebracht door zoovelen, waaronder zelfs een abt — novice.

Renaissance is een fraai Fransch oud woord — maar in onzen tijd een oude stijl uit de doos te halen, die wat op te flikken en te vervalschen, dat mag zonder openbaar protest niet geschieden. Beide stijlen waren wellicht voortreffelijk in de lijst van hun tijd voor ons land, maar voor 1889 past, op enkele weinige uitzonderingen na, evenmin de Ur-Gothiek van de 10de tot de 13de eeuw als die der 15de tot de 16de!

En nog sterker zal ik het ontraden met de veeren van een zoogenaamden pseudo-stijl te pronken, die in de roemrijke eeuw van Frederik-Hendrik het best tot ons overgewaaid en toegepast, door ieder man van verstand, gevoel en bouwkennis, ten sterkste zal en moet worden berispt, en allerminst ontkaapt mag worden aan de gouden 17de kunsteeuw ten dienste van onzen tijd, die een paar eeuwen verder is.

Dat oogluikend toegelaten kapen weet wat in de bouwwereld, die wat *oorspronkelijks*, of laat mij zeggen *nationaals* wil, en allerminst gebouwen, die in silhouet en detail de ware afschijnselen zijn van anderen en zelfs van ongelijksoortige scheppingen, door voorgangers of tijdgenooten gewrocht! Moet onze tijd als bedelaar of armzalige kopiist worden gescholden?

Maar wat dan? vraagt uwe geëerde vergadering mij.

Ik zal het haar in korte trekken mededeelen.

Weet mijne heeren, dat ik de kunst van bouwen zoo hoog schat, enkel en alleen omdat ze rein eenvoudig moet zijn, om schoon en doeltreffend te wezen en dat te blijven. Wat is in de bouwkunst het eerste, het hoogste, het moeilijkst?

Immers het plan, de grondvorm, de inwendige indeeling, want deze sluit de constructie en het uitwendig aanzien in zich. Is een plan mislukt, zwak, onpractisch, er is geen twijfel of de stijl, dat zijn de uitwendige *vormsels* en onderdeelen, zal het nog veel erger zijn!

Is een plan goed, treft het doel, is het dienstdeel voortreffelijk ingericht; wordt er voor licht, lucht, silhouet en goede sier goed gezorgd; dan ziet de beschouwer buiten als van zelf de deelen en de bestemming van binnen; beredeneert de bouwmeester in elk lokaal onderdeel, constructie, doel en sier, welnu hij zal geen *stijl* vooraf behoeven uit te kiezen, doch deze als van zelve zien ontstaan! Heeft hij materialenkennis en smaak in zijn toepassing, bezit hij gevoel bij zijne versieringen en vormen, hij zal leveren een stuk opperbesten kunstarbeid. En verder kan en zal de bouwkunst het niet brengen! Zij zal, op bovengemelden grondslag rustend, met de duizende variatiën voortbrengen een stijl, een vorm, een detail, dat in Nederland gedacht en aldaar toegepast, zijn goed recht kan doen gelden op den naam van nationaal!

Of wilt gij — beoefenaren — een ander modest woord, neem dan: *eigenaardig*. Dat woord is passend, want ieder gebouw heeft zijn eigen eischen, en moet in zijn eigenaardig kunstkleed prijken en zóó zich voordoen, dat elke critiek zichzelf ontwapend ziet door de kunsttale, die deze of gene bouwkunstschepping, vorm en dit of dat motief, spreekt of stilletjes tot het gemoed doet ingaan. En al is nu het waarzeggen of voorspellen veel anders en moeilijker dan het waarheid spreken, voor mij is het een uitgemaakte zaak, dat iedere bouwstijl volgt en volgen moet uit het *grondplan* en de heilige onwrikbare wetten der constructie.

Ik weet het dat de mensch op kunstterrein liever en veel makkelijker *ver*oordeelen wil, als *be*oordeelen kan, maar ook dat zal ophouden, zoodra alle mogelijke Nederlanders in stijlkennis zijn onderwezen, en zij allen minstens den vijfjarigen cursus in kunst en de schoonheidsleer in of achter de knokkels hebben. Wie dan tevredenheid zoekt, zal ze overal vinden. Zie, dat zal een luilekkerlandsche toestand zijn! Hoe heerlijk dat velen onzer bejaarde bouwkunstbeoefenaren, die zoo omme en bij de halve eeuw meeloopen, zulk een toestand reeds *nu* doet watertanden. Hoe jammer dat er zoo bitter weinig ooggetuigen van zullen zijn! Ach! mogen toch sommigen onzer, zulke *Oliedagen* zien aanbreken! en in die dagen nog kunnen verbeteren, wat zij en de voorgangers hebben misdreven of niet goed gedaan! Zie, dan zal ook de jongere bouwmeester leven als in het Paradijs!

Kennis, liefde en waarheid zal de driebladerige krans zijn, die dan algemeen licht en geur verspreidt!

Het zal dan geen Babel of lastertong meer zijn, maar enkel: zegen die zegenen; eerlijk is heerlijk; of het zal, zooals bij Salomo, heeten: *En zelfs mijne nieren zijn vrolijk als uwe lippen spreken hetgeen recht is.*

Het zal dan een toestand van eensgezind streven kunnen worden. Niemand zal zich verontrusten over de toepassing van eenige type of stijluiting. Het zal dan waarheid zijn en blijven, dat het aanzien des persoons in het gericht niet goed is. Waardige rechters voor waardige eerbare kunstzaken. De critiek zal geen vijandigheid, dat is gemeen- of laagheid ademen. Als zij vriendschap koestert of door nog vele nauwere relatiën wordt beheerscht, dan zal zij in den regel toch nog wel eens erg dom zijn, en hetzij door leden eener familie, hetzij door teedere gevoelens in practijk gebracht, zij zal vaak een zoodje *maculatur* of misdruk voor den prullen- of voddenbak leveren. Wat dat niettemin een kostelijke Socrates-tijd zal zijn!

De heerlijkste bouwkunst zal ontstaan door en in de *wijsbegeerte*. Alle beoefenaren zullen over de kunst keuvelen als Plato, wat zeg ik, Jan Rap en zijn maat zullen zijn prullenarbeid verbeteren. Iedereen zal de leer der wijsheid, der schoonheid, der theorie, der practijk op zijn duim kennen, en voor alles zal niemand, zooals de brave prediker dat noemt: in den wind arbeiden. Vrees, mijne heeren, geen enkele tegenspoed bij onze studiën, bij ons ploegen en zaaien meer! Nu kennen nog vele der jongere bouwmeesters maar al te goed dat zoogenaamd arbeiden *pour le roi de Prusse*.

Wat al jacht op prijsvragen, hetzij mogelijke of onmogelijke; wat al kunstarbeid, die nooit wordt uitgevoerd en daarom in den regel de beste, de meest frissche en reinste is! Wat al studiën en stapels papier voor de portefeuille. Wat al windarbeid ter liefde en zucht voor het bestaan, waar nooit de haan voor zal kraaien. Wat al vlijt en kunst! En toch zal op dien arbeid eenmaal zegen dalen, mits de vervaardiger een man van rede, van geduld, van moed zij, en het leven hem niet al te zware lasten oplegge. Ja, ik voorspel u, eenmaal zal het lot hem gunstig zijn, al laat het bij tijd en wijl wel wat te wenschen.

Kom nog eens, mijne heeren, onze blikken gericht naar zulke voortreffelijke toekomstige dagen, wars van haken en oogen, wars van allerlei nesten en broodnijd, van jaloezie en kunstmiskenning, en ons daarin of daarmee verkneuterd, tot de ure dat wij — voorgoed — van elkander gaan! Wilt ge ten slotte een kostelijk rijm, hoor dan wijlen Tollens, de achtbare koopman uit de tweede koopstad des Rijks, waar hij zoo aardig dichtte:

't Oude spreekwoord heeft het wel,
't Leven is een dobbelspel,
Waar wij allen dwaas in deelen:
De een dringt zich de ander voor,
Deze passen, geene spelen!
't Noodlot schudt de kaarten door.

Moge dat noodlot alle menschen, alle bouwmeesters,

alle zielen, alle kunsten beschermen en voor alles u mijne heeren, als mijne zeer gewaardeerde hoorders, voordeelig zijn en zegenen in uw kunstleven, zegenen in uw huis en kerk, in uw kunst en werk! *Zoo zij het!*

Amsterdam, Ik heb gezegd!
Atelier 18 Maart 1889. J. H. Leliman.

PRIJSVRAGEN.

Door de Afdeeling Leiden en omstreken van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst is de volgende prijsvraag uitgeschreven.

„Een ontwerp van een restauratiegebouw op een tentoonstellingsterrein."

Het gebouw moet in houteonstructie worden uitgevoerd en mag een oppervlakte van niet meer dan 100 M² innemen, behalve de buiten het gebouw te maken veranda's of terrassen.

Er wordt verlangd:

De opstanden, plattegrond en doorsneden-teekeningen op 1/50 der grootte en eenige details op 1/10 der grootte.

De stijl is vrijgelaten.

De teekeningen in zwarte lijnen uit te voeren, geschikt voor photolitographische reproductie.

Als prijs wordt uitgeloofd aan het ter bekroning waardig gekeurde ontwerp: het getuigschrift der Afdeeling en *f* 25, en aan het daarop volgende het getuigschrift en *f* 10.

Algemeene bepalingen.

Art. 1. De medewerking aan deze prijsvraag is alleen voor de leden der Afdeeling opengesteld.

Art. 2. Alle ontwerpen moeten vóór of op 31 December 1889 worden ingezonden bij den Secretaris.

Art. 3. Alle stukken moeten met een motto geteekend zijn en vergezeld gaan van een brief, bevattende den naam van den ontwerper.

Art. 4. Het eerst bekroonde ontwerp blijft het eigendom der Afdeeling.

Art. 5. De ingezonden ontwerpen worden in handen gesteld van de Jury, welke bestaat uit het Bestuur der Afdeeling, bijgestaan door de heeren P. G. Lancel en J. B. van Loenen.

Namens de Afdeeling voornoemd:
W. Kok, *Voorzitter*.
G. van Driel, *Secretaris*.

Leiden, 2 Mei 1889.

NEDERLANDSCHE VEREENIGING VOOR TEEKENONDERWIJS.

Onder dagteekening van 14 Mei jl. is het onderstaande adres gezonden aan den Minister van Binnenlandsche Zaken:

Geven met verschuldigden eerbied te kennen de ondergeteekenden, donateurs en leden der *Nederlandsche Vereeniging voor Teekenonderwijs* (erkend bij Kon. besl. van 15 October 1880, N°. 17),

dat zij, overeenkomstig het besluit, genomen met algemeene stemmen in de op 23 April jl. gehouden Algemeene Vergadering der Vereeniging voornoemd, zich tot Uwe Excellentie wenden met het dringend verzoek:

het Teekenonderwijs te willen opnemen onder de VERPLICHTE leervakken der Lagere School.

19 Juni 1886 hebben de 157 leden der hier bedoelde Vereeniging een adres — waarvan afschrift hierbijgaat — gericht tot den ambtsvoorganger Uwer Excellentie, waarin een verzoek van nagenoeg gelijke strekking is gedaan.

Alle gronden, in dat adres aangevoerd, om in het licht te stellen, dat het niet alleen wenschelijk, maar hoogst noodig is, om aan het Lager Onderwijs de beoefening der teekenkunst te verbinden, hebben nog alle dezelfde waarde en kracht van voor bijna 3 jaren.

Toen werd alleen maar van den Minister gevraagd, dat Z. Exc. zou bevorderen, dat het teekenen allerwege in de openbare lagere scholen zou worden gegeven, in afwachting eener herziening der Wet op het Lager Onderwijs, waarbij het *teekenen* onder de *verplichte leervakken* zou worden opgenomen.

Die bescheidenheid in het formuleeren van den wensch was toen noodig, omdat er in dien tijd nog geen uitzicht was op herziening of wijziging van die Wet.

Thans echter bestaat dat uitzicht wel, en daarom nemen ondergeteekenden de vrijheid Uwer Excellentie's aandacht op deze zoo gewichtige aangelegenheid te vestigen.

In 1877 werd door den Minister van Binnenlandsche Zaken eene Commissie benoemd om na te gaan, wat er ten behoeve van de verbetering der nationale Kunstnijverheid kon geschieden. Na een ernstig onderzoek in dezen gaf die Commissie aan den Minister te kennen dat uitbreiding en verbetering van het teekenonderwijs in de eerste plaats noodig waren en, met het oog op de in bewerking rijnde herziening der Wet op het Lager Onderwijs, drong zij er bij Z. Exc. ernstig op aan, dat het *teekenen* onder de *verplichte leervakken* zou worden opgenomen.

De Minister gaf toen mondeling aan die Commissie te kennen, dat het groote gebrek aan bevoegde onderwijzers de uitvoering der gewenschte bepaling zou in den weg staan, dat hij op grond daarvan bezwaar moest maken om tot het opnemen dier bepaling mede te werken.

Die zwarigheid is thans vervallen.

Behalve dat de talrijke met de hoofdakte gediplomeerden de bevoegdheid bezitten het teekenen in de lagere school te onderwijzen, bijveren zeer vele onderwijzers zich om de afzonderlijke akte voor teekenen (L. O.) te behalen.

In 1888 waren er onder de 135 geëxamineerden niet minder dan 61 onderwijzers en onderwijzeressen, waarvan 15 in het bezit der hoofdakte.

Sedert de invoering der wet van 1878 zijn er 251 dames en heeren met de akte handteekenen (L. O.) gediplomeerd en ieder jaar nemen het aantal candidaten en de percentage der geslaagden toe.

Op gebrek aan bevoegde onderwijzers zal de invoering van een verplicht teekenonderwijs in de lagere scholen dus niet meer behoeven te stuiten.

Evenmin is een bezwaar gelegen in de kosten aan dien maatregel verbonden. Immers het ligt in de bedoeling van adressanten, dat dit onderwijs zal gegeven worden in de gewone schoollokalen, in de gewone schoolbanken door den gewonen, tot het geven van teekenonderricht bevoegden, onderwijzer; iets dat zeer goed kan geschieden. Men bedenke toch, dat het hier alleen geldt de elementaire opleiding in het teekenen: het oefenen van oog, geest en hand, opdat de leerlingen — wanneer zij hunne studie in vak- of andere scholen voortzetten — niet onvoorbereid zijn, maar zooveel vaardigheid bezitten als noodig is, om het voortgezette teekenonderwijs met vrucht te kunnen genieten.

Dat zulks voor de maatschappelijke ontwikkeling van het volk in 't algemeen, en voor de verbetering van de nijverheid — meer in 't bijzonder van de kunstnijverheid — van groot gewicht is, werd meermalen door bevoegde beoordeelaars betoogd; en dat zij in deze meening niet alleen staan, blijkt overtuigend uit het feit, dat onderscheidene gemeenten reeds op al hare scholen het elementair teekenonderwijs hebben ingevoerd.

Het is noodig dat dit *algemeen* geschiede; doch daartoe diene het *teekenonderwijs* als *verplicht* leervak bij het lager onderwijs te zijn voorgeschreven.

Ten slotte wenschen ondergeteekenden nog de aandacht Uwer Excellentie te vestigen op het feit, dat thans — ingevolge art. 15 der Wet op het Lager Onderwijs — iedereen, zonder eenig diploma hoegenaamd te bezitten, gerechtigd is teekenonderwijs te geven.

Nu er geen gebrek meer te vreezen is aan personen, die zich op het geven van teekenonderwijs toeleggen en daarvoor gediplomeerd zijn, zou het niet alleen billijk zijn, dat voor hen, die aan scholen voor lager onderwijs, onderricht in de teekenkunst zullen geven, de noodige bewijzen van bekwaamheid werden gevorderd; maar ook is het in 't belang van dit onderwijs zelf, dat het niet worde overgelaten aan personen, die hoegenaamd geen waarborg aanbieden kunnen, dat zij de noodige kennis bezitten. Er is geen reden denkbaar, waarom op het gebied van het teekenen minder waarborgen gevorderd worden dan voor andere vakken, welke op de lagere school worden onderwezen.

(*Volgen de handteekeningen.*)

Het adres, door genoemde Vereeniging in 1886 aan den Minister van Binnenlandsche Zaken gezonden, luidde als volgt:

Geven met verschuldigden eerbied te kennen de ondergeteekenden, leden der Nederlandsche Vereeniging voor Teekenonderwijs, erkend bij Kon. Besluit van 15 October 1880, N°. 17,

dat zij zich, overeenkomstig het besluit, genomen met algemeene stemmen in de op 27 April jl. gehouden Algemeene Vergadering der Vereeniging voornoemd, tot Uwe Excellentie wenden met het beleefd, doch dringend verzoek:

maatregelen te willen nemen om te verkrijgen, dat:

het onderwijs in teekenen allerwege in de openbare lagere scholen worde gegeven; — in afwachting eener herziening der Wet op het Lager Onderwijs, waarbij het TEEKENEN *onder de* VERPLICHTE *leervakken worde opgenomen.*

Het komt ons overbodig voor de aandacht van Uwe Excellentie nader te vestigen op het groote nut van het onderwijs in tee-

kenen met betrekking tot de algemeene vorming en ontwikkeling der jeugd; op de behoefte, die daardoor voor een ieder bestaat, om in de beginselen van het teekenen de noodige opleiding te ontvangen, alsmede op het bijzondere belang van dit onderwijs voor allen, die later tot de nijverheid in betrekking zullen staan en door eene grondige opleiding in staat gesteld kunnen worden om tot den bloei onzer nijverheid mede te werken.

De voor die opleiding thans bestaande gelegenheid is, naar onze bescheiden meening, *onvoldoende*,

1e omdat zij slechts in een betrekkelijk klein aantal gemeenten, en dan nog niet aan alle scholen eener zelfde gemeente gevonden wordt,

2e omdat de leeftijd, waarop dit onderwijs gemiddeld aanvangt, te ver gevorderd is,

3e omdat, ten gevolge van een en ander, vele leerlingen niet in staat zijn op lateren leeftijd het onderwijs in de toegepaste teekenkunst met vrucht te volgen — en er alsdan veel tijd moet besteed worden om hun alsnog het onderwijs in de beginselen van het teekenen te geven.

Aan deze bezwaren meenen wij, dat tegemoet kan gekomen worden, indien de elementen der teekenkunst allerwege op jeugdiger leeftijd worden onderwezen.

Het elementair teekenonderwijs — gegeven volgens de beginselen, die daarbij al meer en meer als de doeltreffendste worden erkend — ligt geheel binnen het bereik der lagere school.

Het kan — ook in verband met de eischen van het thans vigeerende programma voor de hoofdonderwijzersexamens — gegeven worden door het aan de scholen verbonden onderwijzend personeel; en het zal dit te meer, maarmate de tegenwoordige regeling dier examens langer in werking is.

Ter verkrijging dezer uitbreiding van het teekenonderwijs, ware het verder hoogst wenschelijk, dat — in afwachting eener bij de wet geregelde verplichte invoering van het onderwijs in teekenen — nu reeds één of meer ambtenaren belast werden met een onderzoek naar den tegenwoordigen toestand van het teekenonderwijs en dat de behartiging van dat onderwijs hun speciaal werde opgedragen.

De door ons gewenschte maatregel zal in eene dringende behoefte voorzien; in eene behoefte, reeds van verschillende zijden geuit en aan Uwe Excellentie kenbaar gemaakt.

Ons aansluitende bij de in deze richting reeds gedane pogingen, nemen wij daarom de vrijheid, ons met het bovengemelde verzoek tot Uwe Excellentie te wenden, in de overtuiging, dat de strekking van ons verzoek geheel in overeenstemming is met de vele verbeteringen, welke gedurende de laatste jaren met betrekking tot het teekenonderwijs door Uwe Excellentie zijn ingevoerd.

VRAGENBUS.

De Redactie houdt zich voor toezending van antwoorden op de vragen aanbevolen en stelt zich voor de lezers daarmee in kennis te stellen.

Bestaat er eene theorie over de inrichting van kegelbanen? Zoer zeker is er toch verband tusschen de afmetingen der onderlinge doelen en kunnen breedte en lengte van de baan, evenals de middellijn der ballen, niet willekeurig bepaald worden.

Is hout of hardsteen voor bekleeding eener kegelbaan aan te bevelen?

In de *Deutsche Bauzeitung* van 15 dezer, n°. 39, komt een artikel voor over verplaatsbare kegelbanen, waarvoor de ingenieur Emil Kiebitz, te Gaggenau in Baden, patent genomen heeft. Ofschoon dit stuk geen bepaald antwoord geeft op de bovengestelde vragen is de lezing daarvan aan te bevelen, omreden de gepatenteerde kegelbaan vele voordeelen aanbiedt en weinig ruimte inneemt. De beschrijving wordt door schetsen verduidelijkt.

(Redactie.)

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-GRAVENHAGE. Onder de bekroonden op de tentoonstelling van oude en nieuwe kunstnijverheid, verleden jaar alhier gehouden, behoort ook de heer A. H. van Bergen te Heiligerlee, aan wien de hoogste bekroning is toegekend voor drie harmonieerende metalen speelklokken.

— De commissie belast met afnemen van de examens *B* volgens art. 60 en *C* volgens artt. 61—65 der wet van 2 Mei 1863 op het Middelbaar Onderwijs, zal dit jaar zitting houden te Delft.

Tot lid en Voorzitter dier commissie is benoemd de heer G. van Diesen, inspecteur van den Waterstaat te 's Gravenhage; tot leden: Dr. H. Behrens, P. van der Burg, H. Cop, E. Gugel, N. H. Henket, Dr. S. Hoogewerff, Dr. G. J. Legebeke, Mr. B. H. Pekelharing, H. A. Raveneck, Dr. C. A. Scheltema, Dr. Ch. M. Schols, J. A. Snijders C.Jzn., J. M. Telders en Dr. P. Zeeman, hoogleeraren aan de Polytechnische school; A. Le Comte, A. Huet, Dr. L. C. Levoir en G. J. Morre, leeraren aan de Polytechnische school; A. M. K. W. baron van Ittersum, hoofdingenieur van den Waterstaat te 's Hertogenbosch; J. D. Evers, oud-eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen te 's-Gravenhage; A. J. H. Beeloo, hoofdingenieur van marine te 's-Gravenhage; F. Ph. J. Mahieu, ingenieur van het stoomwezen der spoorwegdiensten, te 's-Gravenhage; W. C. Metzelaar, ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen te 's-Gravenhage, en Dr. N. P. Kapteyn, leeraar aan de eerste H. B. school met 3-jarigen cursus, te Amsterdam.

— Het marmeren borstbeeld van Dr. Schaepman, ontworpen door den heer J. Stracké te 's-Hertogenbosch en uitgevoerd door den heer F. Stracké te Haarlem, is door eenige vereerders van den staatsman der Regeering aangeboden tot plaatsing in 's Rijksmuseum.

— Volgens *Het Vaderland* heeft de firma Hanfstängl, aangemoedigd door het succes der »Meisterwerke des Reichsmuseum zu Amsterdam", den heer Dr. A. Bredius uitgenoodigd, een dergelijk werk te schrijven over het Museum in het Mauritshuis te 's-Hage. Dr. B. heeft de opdracht aanvaard en over eenige maanden kan men de eerste aflevering van het nieuwe werk tegemoet zien.

AMSTERDAM. De stedelijke tentoonstelling van kunstwerken van levende meesters zal den 2den September geopend en den 7den October gesloten worden. Door het Gemeentebestuur worden zes gouden medailles, ieder ter waarde van *f* 100, beschikbaar gesteld, ter bekroning van zulke kunstwerken, welke van uitnemend talent getuigen. Deze bekroning zal geschieden door eene Jury van zeven leden, waarvan drie door het stedelijk bestuur en vier door de inzenders worden benoemd. Inzenders, die mededingen, kunnen niet tevens leden der Jury zijn. De commissie voor de tentoonstelling zal bij de Regeering aanzoek doen om van Rijkswege stukken van Nederlandsche kunstenaars te laten aankoopen, welke voor Rijks-verzamelingen waardig worden geoordeeld. De »Vereeniging tot bevordering van beeldende kunsten" zal voor de jaarlijksche verloting van kunstwerken op deze tentoonstelling aankoopen doen.

Het besluit om de loods voor deze tentoonstelling op het Damrak te plaatsen, vindt afkeuring van de zijde van den heer Justus van Maurik Sr., en die met de verdere bewoners van het Damrak, tegen deze plaatsing per adres bij den Gemeenteraad geprotesteerd heeft. 't Zal moeilijk zijn eene betere plaats te vinden.

ROTTERDAM. Aan het schilder- en decoratiewerk van den Grooten Schouwburg in de Aert-van-Nestraat alhier, dat door den decorateur, den heer Very-Lion, van Gent, op last van den hoofdaannemer, den heer Charles Marque van Brussel vervaardigd werd, moet opnieuw gearbeid worden, daar het brons oxydeert. De heer Marque, die voor de deugdelijkheid van het brons gedurende twee jaar moest instaan, moet de kosten dragen en heeft den Gebr. Smits, schilders-decorateurs alhier, met de uitvoering belast. De berichten omtrent het afkeuren van het schilder- en decoratiewerk hebben geen zin.

HAARLEM. In den Haarlemschen Boek- en Muziekhandel in de Groote Houtstraat n°. 45 is een depôt geopend van voorwerpen van oud-nationale Nederlandsche houtsnijkunst, in vrijen tijd door handwerkslieden vervaardigd. Dit is een gunstig gevolg van de pogingen, sedert het vorige jaar door de Nederlandsche Maatschappij ter bevordering van Nijverheid aangewend, om de oud-nationale Nederlandsche houtsnijkunst als huisvlijt te doen herleven, dat op verschillende plaatsen het geval is. Om echter een meer geregelden en blijvenden aftrek aan dit eigenaardig artikel van volksvlijt te verzekeren zijn gelegenheden tot verkoop een onmisbaar vereischte en daartoe zal te Amsterdam zulk eene gelegenheid spoedig geopend worden. Op dit oogenblik kan eene verzameling van nationaal houtsnijwerk bezichtigd worden op de tentoonstelling der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, die den 16den dezer geopend is.

DORDRECHT. In de dezer dagen gehouden vergadering van de afdeeling *Dordrecht* der Vereeniging tot bevordering van Fabrieks- en Handwerksnijverheid werd door den heer W. F. van Vliet uit 's-Hage een interessante voordracht gehouden over teenen, rotting en bamboe arbeid. Deze voordracht, door eene collectie voorwerpen en photographieën verduidelijkt, werd door de aanwezige leden, tal van genoodigde mandenmakers en onderwijzers met leerlingen der huisvlijtschool met belangstelling gevolgd.

De Voorzitter deelde mede dat het Bestuur, ingevolge opdracht der vergadering, het denkbeeld besproken heeft om in 1890 een wedstrijd voor werklieden en eene tentoonstelling te houden en tot de conclusie gekomen is, dat er uit een financieel oogpunt geen bezwaar bestaat. Het Bestuur is daarbij van de veronderstelling uitgegaan dat het, evenals bij vorige wedstrijden, op den steun van Gemeentebestuur en andere lichamen zal mogen rekenen, en gaf in overweging een commissie voor regeling van den wedstrijd te benoemen, waarvoor 15 leden werden voorgesteld.

Deze voordracht werd met algemeene stemmen goedgekeurd, met recht aan de commissie om zich zoo noodig nog meerdere leden te assumeeren.

ZWOLLE. In een der lokalen van het *Odéon* alhier zal den 26 en 27 Juni e. k. de zeventiende algemeene vergadering gehouden worden van de Vereeniging van gasfabrikanten in Nederland, onder het voorzitterschap van den heer A. Breunissen Troost, van Sneek. Behalve een voorloopig rapport van de commissie tot bepaling van de lichtsterkte van intensiefIampen, en een rapport van de commissie tot onderzoek naar de beste wijze van belooning voor den directeur eener gasfabriek, bevat de rooster der werkzaamheden voor deze vergadering 3 technische mededeelingen en 45 vraagpunten, alle van technischen aard. Daar eene grondige bespreking van al deze vraagpunten niet mogelijk zal zijn, zal de vergadering bepalen welke vraagpunten zij bij voorkeur wil behandelen. In den oproepingsbrief heeft het bestuur echter gepreadviseerd 3 belangrijke vraagpunten betreffende de photometrie het eerst te behandelen. Een ander vraagpunt heeft betrekking op den nieuwen gasmeter van den heer B. P. Moors, ijker, chef van dienst te 's-Gravenhage.

DORDRECHT. De geldleening, uitgeschreven door de Vereeniging *Kunstmin* ten behoeve van een nieuw te stichten vereenigingsgebouw, is volteekend, n.l. *f* 14.500 in rentelooze en *f* 185.500 in 4 percents-obligatiën, zoodat weldra met den bouw kan begonnen worden en Dordrecht een waardig concertgebouw zal verkrijgen.

Uit het verhandelde op eene vroegere gehouden vergadering bleek, dat het Bestuur in onderhandeling getreden is met den heer J. Verheul, architect te Rotterdam; spoedig zal blijken of die onderhandelingen tot een definitieve overeenkomst zullen leiden, of wel dat aan het uitschrijven van een prijsvraag de voorkeur wordt gegeven. Daar een ieder verlangend is zoo spoedig mogelijk in het bezit van een nieuw gebouw te komen, zal het Bestuur geen tijd verloren doen gaan.

PERSONALIA.

— Bij den Waterstaat in Ned. Oost-Indië hebben de volgende mutatiën plaats gehad:

Toegevoegd aan den chef der 2de waterstaatsafd. de benoemde adspirant-ingenieurs K. F. H. Roos en A. C. van Aalst en de ambtenaar C. Bakker; aan dien der 3de afdeeling, ten einde bij de waterwerken in de afd. Demak (Semarang) te worden werkzaam gesteld, de benoemde opzichter 1e kl. J. J. van Poelvoorde; aan dien der 4de afd. de adspirant-ingenieur A. Vroesom de Haan en de benoemde opzichter 3de klasse P. L. Leusden en aan dien der 5de afd. de civiel-ingenieur G. F. M. H. de Pelser Beerensberg, de opzichters 3de kl. A. L. Wiessner en C. Badart en de ambtenaar B. H. W. Willebrands.

Overgeplaatst: naar Modjokerto, res. Soerabaia: van Kertosono, res. Kediri, de opz. 2de kl. F. C. van Sorgen, van de dessa Bajoeng, res. Soerabaia, de opz. 3e kl. E. Ch. Versteegh; van het gouv. Atjeh en onderh. naar het gouv. Sumatra's Westkust, de opz. 3e kl. H. J. Lach de Bère; van de res. Riouw naar de res. Preanger-Regentschappen, de opz. 1e kl. W. H. van Poeteren; van de res. Sumatra's Oostkust naar de res. Riouw, ten einde als eerstaanw. waterstaatsambt. op te treden, de opz. 1e kl. C. de Vink; van de res. Cheribon naar de afd.-res. Billiton, ten einde als eerstaanwezend waterstaatsambt. op te treden, de opz. 2e kl. J. C. A. Torré; van de res. Zuider- en Oosterafd. van Borneo naar de res. Pekalongan, de opz. 1e kl. C. L. de Stoop; van de res. Semarang naar de res. Zuider- en Oosterafd. van Borneo, ten einde als eerstaanw. waterstaatsambt. op te treden, de opz. 1e kl. E. Roelofsen.

Geplaatst: in het gouv. Celebes en onderh., de opz. 3e kl. L. M. J. Koremans; in het gouv. Atjeh en onderh., de opz. 3e kl. H. J. Regeer; in de res. Sumatra's Oostkust, de opz. 3e kl. F. A. Kloppers en A. van Loon; in de res. Cheribon, de opz. 3e kl. B. Tilma; in de res. Banjoemas, J. N. Doornberg; in de res. Batavia de ambtenaren W. J. Ch. de Mooij en F. H. van Kooten; in de res. Semarang de ambt. F. J. F. Martij.

— Bij de Amsterdam-Merwede-kanaalwerken te Zeeburg is, ter vervanging van den ingenieur 3de kl. Henket, geplaatst de adspirant-ingenieur van den waterstaat Wijtenhorst, thans te Maastricht. Tengevolge daarvan is de adjunct-ingenieur Pringle te Maastricht werkzaam gesteld bij de afdeeling rivierkaart.

Voorts is de adspirant-ingenieur Marinkelle toegevoegd aan den ingenieur 2de kl. van den waterstaat C. de Bruijn, te Amsterdam, voor de werken bij het Pampus, en is hij bij den algemeenen dienst van den waterstaat vervangen door den adspirant-ingenieur G. Rooseboom.

— Door den Minister van Koloniën is de heer H. van Gelderen, adjunct-ingenieur bij de werken ter verbetering van den Rott. Waterweg aan den Hoek van Holland, aangewezen ter beschikking gesteld te worden van den Gouverneur-generaal van Ned.-Indië, om tot adspirant-ingenieur van den Indischen waterstaat te worden benoemd.

ADVERTENTIEN.

Locaalspoorweg-Maatschappij

Enschede-Oldenzaal.

Aanbesteding

van de Grond- en Kunstwerken, het Spoorleggen enz.

volgens bestek N°. 11 op **Vrijdag den 7den Juni 1889** des namiddags ten half een ure in het Hôtel DE GRAAFF te *Enschede*.

Het Bestek met Teekeningen zijn van af den 3in a. s. op franco aanvrage voor *f* 1.— verkrijgbaar aan het bureau der Maatschappij te *Enschede* (Parkweg), alwaar tevens alle gewenschte inlichtingen worden verstrekt.

HET BESTUUR.

Enschede, den 9n Mei 1889.

DE HAARLEM-ZANDVOORT

Spoorweg-Maatschappij

wenscht **aanbiedingen** te ontvangen tot **overname** van de **WERKTUIGEN, GEREEDSCHAPPEN** en **verdere Inventaris**, aanwezig in hare Werk- en Stelplaatsen op Bolwerk te *Haarlem*.

Reflectanten worden verzocht zich te vervoegen bij den Directeur op het Exploitatiebureau te *Haarlem*.

DE DIRECTIE.

DE LINT & C°.

Oostzeedijk 248, Rotterdam.

VLOER- en WANDTEGELS,

TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS.

Groote voorraden

Gebr. VAN DER VLIET,

IJZERHANDELAARS te *AMSTERDAM*,

Staaf-, Plaat-, Band-, Hoek- en **T-IJzer** enz

Steeds voorhanden:

BALK-IJZER in verschillende profielen en lengten.

Vijlen en **gegoten Staal** uit de fabriek van Gebr. BÖHLER & Co. te Weenen, alsmede **GLOBE Hoefnagels** met afgewerkte punten en onder garantie tegen splijten.

Te koop aangeboden.

2 Stoomheimachines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag
50 Kipwagons inhoud 3 M³. | Beide
24 " " 2 M³. | zijden
36 " " 1½ M³. | kippend

Alles 90 c.M. spoorwijdte.

Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Sliedrecht* en W. DE JONG, *Beek*.

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN

STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,

op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met

EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).

Hollandsche Tuin en Zeepaard,

Bickerstraat

AMSTERDAM.

KLOOS & VAN LIMBURGH

ROTTERDAM.

AGENTEN

der Société Anonyme des Carrières de Porphyre de Quenast"

EN

der „Société des Carrières de Lessines."

LEVERANCIERS van FAUCONVALKEIEN.

ZUIDBLAAK N°. 8.

De Amerikaansche

„New Paragon" Schoolbanken

en ANDREW'S **BANKEN** en **STOELEN** met opslaande Zittingen voor **Scholen, Kerkgebouwen** en **Schouwburgen**, uitsluitend verkrijgbaar bij

FRED. STIELTJES & C°.

Keizersgracht 745,

AMSTERDAM.

Duizenden in gebruik in Nederland, waarvan attesten ter inzage.

JAN VAN DER POT, Scheepmakershaven N°. 3, Rotterdam.

De eenigste Kyaniseerinrichting, waar ook des winters wordt doorgewerkt.

Het **kyaniseeren** is het eenigste afdoende middel tegen **verrotting** en **zwam**. De bewerking geschiedt geheel **reuk-** en **kleurloos**. Desverlangd bijlevering van hout.

Prima Engelsche Portland-cement merk „Wallsend"

van uitmuntende kwaliteit en tegen concurreerende prijzen.

Belgische kluit- en hydraulische kalk.

Billijke prijzen en vrachten.

Prospectussen en prijscouranten worden op aanvraag franco toegezonden.

Gelieve op voornaam en adres te letten.

JAN HAMER & Co.
AMSTERDAM.
KANTOOR: Marnixstraat 402 b/h Leidscheplein.
Boyle's Luchtpomp-ventilators,
Boyle's Kappen,
voor slechttrekkende Schoorsteenen.
BOYLE'S SCHOORSTEENKAPPEN,
tegen valwinden enz. enz.
Verreweg geen toestel, hebben geen beweeghare deelen, voorkomen teruglag in den kaker, werken met de meeste gelijkmatigheid in ieder jaargetijde, hebben eene **veel grootere capaciteit dan ieder andere ventilator.**
Deze toestellen zijn op verschillende **RIJKS-, GEMEENTE-** en **PARTICULIERE** gebouwen **hier te lande** geplaatst.
WITTE'S LIFTEN voor Personen, Goederen, Spijzen enz.
CARRÉ'S Luchtdrukwaterreservoirs. (2)

Rolluiken
van **Staal** of **Hout** met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.
E. en P. ROTTSIEPER, *Kreuzcheid* (Rijnpruisen)

TE KOOP:
Garnier, le nouvel opéra de Paris, 100 pl. 2 deelen text, nieuw 300 M, voor . 90 fl.
Wiener Monumentaalbauten, Hof Operahuis en Paleis van Justicie, nieuw 250 M. voor . . . . . 95 »
Ornamentale Malerei (it ren) van de nieuwe opera te Wenen . . . 10 »
Letarrouilly, édifices de Rome, modern, nieuw 220 M. . . . . 60 »
Biocardsburg, Thür & Fensterverschlüsse uit alle landen en stijlen, smede- en timmerwerk . . . . . 14 »
Wist, nieuwe bouwconstructies . . 10 »
Engel, landwirthschaftl. Baukunst . 7 »
Breymann, bouwconstructie, 12 afl. 8 »
Handbuch der Architektur, Kunstgesch. constr., bouwmateriaal, verwarming, ontwerpen enz. 11 deelen nieuw 90 fl. . . . . 70 »
Wanderly, bouwconstructie 3 deelen. 12 »
Heine, perspectief voor bouwkundigen, met 27 platen . . . . . 5 »
Kunsthistorische bilderbogen met text. . . . . 12 »
Gerlach, Gewerbemonogramme nieuw 57 M. . . . . 18 »
Springer, 100 cartouchen . . . . 7 »
Koncurrenz-entwürfe, bekroonde, nieuw 55 M. . . . . 20 »
Armes et armures et meubles du moyen âge . . . . . 7 »
Klassen, Grundriss Vorbilder voor alle soorten van gebouwen enz. 50 afl. 70 »
Aanvragen onder Lett. G aan den Boekhandel C. PIEKART, te *Amsterdam*, Leidschestr. 81.

ZWEEDSCH GRANIET
uit de groeven, Stoomslijperij en Polijst inrichting van de Firma
KESSEL & RÖHL,
te Berlijn.
Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 468,
Amsterdam.

ELECTRICITEIT.
LEON HEN & Co.,
10 Rue Stephenson
SCHAERBEEK-BRUSSEL.
Fabriek van kabels en draden voor electriciteit in alle soorten.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,
in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen, Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.
Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.,** Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS C.Czn.,** Boekstraat F 62 te *Arnhem.*
De Directeur, **W. PATON WALSH.**

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten
met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS. ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN,
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN,
LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN**
WEEGWERKTUIGEN.

CARBOLINEUM EXCELSIOR is het BESTE Houtbederfwerend middel.
FRED. STIELTJES & Co. Amsterdam.

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880.
Gouden Medaille Amsterdam 1883.
Bekroond: Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.
JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.
FABRIEK VAN
Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek,
Kunstmarmer en **Cementuitvoeringen.**
Succursales. **Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.**
Opgericht 1830.
Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, Amsterdam,
Heerengracht, bij de Oude Spiegelstraat n°. 335.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie,** bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures,** ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
G. J. THIEME.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
Architectura et Amicitia
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.S.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *zes gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit blad. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIËN 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling 10 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1e. Van af Maandag 27 Mei, zullen eenige ontwerpen voor een Burgerweeshuis te Kampen in het Genootschapslokaal ter bezichtiging zijn opgehangen.

2e. De antwoorden op de gewone prijsvraag: Een zitbank in een park, moeten vóór of op den 27en Mei worden ingeleverd.

Namens het Bestuur:
De 1ste-Secretaris,
G. A. ZEEMAN.

3e. Aan heeren leden der Schetsclub wordt medegedeeld dat de 2e schetstocht zal plaats hebben op Zondag 2 Juni a. s. naar Hoorn; vertrek van het Centraalstation des morgens te 10.26.

NB. De club zorgt *niet* voor teekengereedschap.

De Secretaris der Schetsclub,
J. C. D. di Gazar.

(A. et A.) DE SCHILDERIJENLOODS.

De Damrakkers toonen al even weinig gastvrijheid voor de kunst als de Pijpenmarkters. Het genot van het uitzicht op de schilderijenloods zouden zij gaarne aan de bewoners van eenige andere buurt in de hoofdstad toebedeeld zien; of deze dan misschien de eer even weinig op prijs zouden stellen, doet voorloopig minder ter zake, als wij Damrakkers den provisoren kunsttempel maar kwijt zijn en we in het rustig bezit van onze duur verworven perkjes gelaten worden.

Waar de levende meesters met hun werk ten slotte nog zullen belanden? Geen raadslid zou het durven zeggen.

Men schijnt intusschen ten stadhuize alreeds op eene nieuwe voordracht bedacht te zijn: aan de De-Ruijterkade naast het café „de Hoop" werd deze week een terrein afgebakend, waar men zeker de overburen niet zal hinderen, wel echter de bezoekers de kans beloopen gehinderd te worden, wanneer, bij de beschouwing van een pastoraal tafereel, plotseling een concert van stoomfluiten huune illusies komt verstoren.

Enfin, we kunnen ons begrijpen dat de autoriteiten minder bevreesd zijn voor een protest van kunstenaars en kunstminnaars dan voor het lawaai, dat door „rustige burgers" in couranten en petities kan geprovoceerd worden, waar het geldt hunne perkjes en stoepjes te verdedigen.

Nu men toch in gedachten tot aan den IJkant is genaderd, ligt de oplossing voor de hand om de schilderijenloods drijvende te maken; men kan dan met de onwelkome gast onverhoeds, als op eene tweede Chathamtocht, tot in het hart der stad dringen en wanneer de flotille dan alle hoofdgrachten rond en overal weer van daan gepetitioneerd was, zouden de fatale drie maanden wel verstreken zijn en had Amsterdam haren driejaarlijkschen tol aan de kunst weer voldaan.

Wanneer zal de hoofdstad eens in het bezit komen van een monumentaal gebouw voor kunsttentoonstellingen? Indien het tegenwoordige gehaspel nog niet de overtuiging heeft gevestigd dat aan localiteit voor dit doel dringend behoefte bestaat, vreezen wij, dat men telkens weer eene herhaling van het voorgevallene kan verwachten.

Kon Felix Meritis maar hiervoor ingericht worden! met zijn indrukwekkenden gevel, gelegen op een deftige stillen stand in het centrum der stad, was daarmede aan dit gebouw, dat nu wie weet voor welk profaan doel zal moeten dienen, eene passende bestemming gegeven.

Er moet echter iets gedaan worden; de wijze, waarop telkens weer met kunstvoortbrengselen getobt wordt om ze ten slotte in een houten loods, aan brandgevaar blootgesteld, onder dak te krijgen, is Amsterdam onwaardig.

H. G. J.

59de ALGEMEENE VERGADERING VAN DE MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

Woensdag, den 22den der Meimaand, werd te ruim zeven uren de 59de algemeene vergadering van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst door den Voorzitter, den heer Dr. P. J. H. Cuypers, geopend. De niet druk bezochte samenkomst vond in het maatschappelijk gebouw plaats en blijkens de stemmingen waren ruim veertig leden aanwezig.

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

De Voorzitter heette de leden welkom, herinnerde aan de te Leiden in September gehouden vergadering en bracht het Bestuur der tedierstede gevestigde Afdeeling, alsmede het Gemeentebestuur, hulde voor de regeling en ontvangst. Spreker wees op het nut van die samenkomsten, waardoor beoefenaars der bouwkunst gelegenheid vinden elkander te ontmoeten, kennis te maken en van gedachten te wisselen over verschillende onderwerpen, die voor bespreking in een of ander vakblad minder geschikt zijn.

Bij een terugblik op de bouwkunst in Nederland, moest ieder onbevooroordeelde erkennen, dat er een streven van vooruitgang is te bespeuren en dat ook de belangstelling allerwege toeneemt. Wel neemt het getal beoefenaren zoozeer toe, dat er hier en daar overvloed is op te merken en zelfs teleurstelling wordt waargenomen, doch dit kan niet anders dan de bouwkunst zelve ten goede komen. Eenheid van doel en streven is gewenscht en versterkt de krachten der leden; het is daarom te betreuren dat talenten, die zeer ontwikkeld zijn, op enkele punten falen en toch zal het zelden gebeuren dat smaak, aanleg en kennis in één persoon vereenigd zijn. Het is de roeping van de Maatschappij de beoefenaars der bouwkunst tot elkander te brengen en werkzaam te zijn aan de bevordering van den algemeenen bloei dier kunst. Spreker hoopte dat ook deze samenkomst daartoe bevorderlijk mocht zijn en gaf het woord aan den Secretaris, den heer C. T. J. Louis Rieber, tot het uitbrengen van het jaarverslag, waaraan wij het volgende ontleenen:

Op dit oogenblik telt de Maatschappij 851 leden, waaronder 101 afdeelingsleden. Het ledental is niet vooruitgegaan, en het Bestuur roept met ernst de hulp in der getrouwen, om gewone leden te werven, want deze vormen de kern en zijn de kracht der Maatschappij.

In de voorgaande algemeene vergadering werden de heeren J. R. de Kruijff en Th. G. Schill tot leden van het Bestuur benoemd en werd de heer Dr. L. J. H. Cuypers tot Voorzitter gekozen.

Door den dood verloor de Maatschappij een zestal sinds jaren belangstellende leden, wier verlies zeer wordt betreurd; het zijn de heeren: W. Berghuis en Mr. H. J. van Lennep, te Amsterdam; J. van Lith Jr. en J. W. Witsen Elias te 's-Gravenhage, I. J. Hemmers in Nederlandsch-Indië en J. N. Scheltema te Singapore.

Aan de correspondenten wordt een woord van dank gebracht voor hunne belangstelling en hulpvaardigheid; mutatiën kwamen onder hen niet voor. In Ned.-Indië werd tot hoofd-correspondent benoemd de heer Jan Peeters te Batavia, die reeds terstond na het overlijden van zijn voorganger handelend was opgetreden, hetgeen door het Bestuur zeer is gewaardeerd geworden. Intusschen is door den dood van den heer Bueninck, die zijne administratie niet heeft kunnen bijhouden, een niet meer te herstellen geldelijk verlies geleden. De correspondenten vooral worden in het verslag zeer dringend uitgenoodigd met al hun vermogen mede te werken tot uitbreiding van het aantal leden.

De uitgaven der verschillende werken geschiedt zonder stoornis, maar bezuiniging wordt in acht genomen. Na afloop der Meivergadering in het voorgaande jaar werd een bezoek aan het Centraalstation gebracht en vereenigden dertig leden zich aan een gemeenschappelijken disch; de vergadering, in September te Leiden gehouden, liet aangename herinneringen na, dank zij de goede regeling van de ontvangst en de vrij drukke opkomst van leden, zoodat een zestigtal aan den maaltijd deelnamen.

Omtrent de afdeelingen wordt medegedeeld, dat de toestand over het algemeen gunstig schijnt te zijn, daar bij het meerendeel het aantal leden is toegenomen, en ook de stand der geldmiddelen goed is te noemen. Nergens had het aan werkzaamheden ontbroken, waartoe wellicht de negen gestelde vragen hebben bijgedragen; de oogst van bij het Bestuur ingekomen antwoorden is belangrijk, niet alleen wegens het aantal, maar ook, wat het meerendeel betreft, wegens degelijkheid van inhoud. Enkele antwoorden zullen dan ook in het weekblad worden opgenomen.

Het wordt, en zeker te recht, betreurd dat van eene der oudste afdeelingen, die te Rotterdam, de minst gunstige berichten in haar jaarverslag zijn te lezen. Pogingen, door het Bestuur en den correspondent te Maastricht aangewend, om aldaar eene nieuwe afdeeling te stichten, zijn niet geslaagd.

Omtrent de beoordeeling der antwoorden, ingekomen op de prijsvraag voor een *schilders-atelier*, een monumentale steenen *spoorweg-viaduct* en een *belvédère*, en het toekennen van belooningen daaraan, werd uitvoerig rapport uitgebracht.

De algemeene bepalingen, in de vorige Mei-vergadering vastgesteld voor het honorarium van architecten, voldoen algemeen, zooals van vele zijden werd vernomen.

Ook het initiatief van het Bestuur om door eene commissie van leden der Maatschappij en het Genootschap *Architectura et Amicitia* de belangen te doen behartigen van de inzenders in de sectie Bouwkunst der Afdeeling Schoone Kunsten, heeft, niettegenstaande de groote moeilijkheden, die deze commissie heeft ondervonden, tot een goed einde geleid. Een aantal fraaie teekeningen, op goede plaatsruimte, maken op de wereldtentoonstelling te Parijs een goed figuur.

Het verslag herinnert, wat het gebouw betreft, aan goede gelegenheid om aldaar aanbestedingen te houden, waartoe de teekeningen met bestekken geruimen tijd te voren ter inzage kunnen worden gelegd. De bibliotheek werd wederom verrijkt door vele geschenken en zij werd druk bezocht.

In verband met het besluit, door de Vergadering op de September-vergadering te Leiden genomen, heeft het Bestuur zich tot de Regeering gewend met verzoek eene wet aanhangig te maken, houdende bepalingen omtrent de opleiding van leerlingen in ambacht, handwerk en fabriek.

Uit het verslag, door den heer Penningmeester T. Sanders uitgebracht, blijkt dat het actief in een rond getal ƒ 87,500 bedraagt en dat het passief ad ƒ 71,500 is uitgetrokken, zoodat ongeveer 16 mille als batig saldo overblijft. De overgelegde balans is opgemaakt in den vorm, die tot heden gevolgd werd, maar de Penningmeester geeft in overweging met die gewoonte te breken en voor het vervolg jaarlijks ƒ 1500 op het gebouw en ƒ 100 op de bibliotheek af te schrijven. Overeenkomstig het advies van de financiëele commissie werd de rekening en verantwoording goedgekeurd.

De Voorzitter deelde mede, dat er vier bestuurders moeten benoemd worden wegens het periodiek aftreden der heeren Dr. P. J. H. Cuypers, Th. Sanders en H. W. Veth, die niet herkiesbaar zijn, en het bedanken van den heer W. C. Metzelaar; voorts dat als candidaten werden gekozen de heeren C. Muysken, Jacob F. Klinkhamer, H. W. van Malsen en D. E. C. Knuttel, van wie men de verzekering had, dat zij eene benoeming zouden willen aannemen. Deze heeren verkregen naar volgorde 77, 74, 72 en 71 stemmen en in stemmenaantal volgden daarop als candidaten de heeren H. P. Berlage met 8, J. J. Weve met 6, J. Verheul Dzn. met 4, A. L. van Gendt met 3 en I. Gosschalk met 2 stemmen.

Terwijl de drie leden, die door den Voorzitter waren uitgenoodigd als stembureau te fungeeren, zich met het ophalen der biljetten en het maken van aanteekeningen onledig hielden, voldeed eene andere commissie aan het verzoek van den Voorzitter om zes aandeelen der geldleening te trekken; de houders der nommers 2, 111, 118, 128, 291 en 306 waren de gelukkigen.

Bij eerste stemming werden uit de door de leden gestelde candidaten vier bestuursleden gekozen, waarvan volgens de wet twee te Amsterdam woonachtig moeten zijn, n.l. de heeren C. Muysken met 38 en Jacob F. Klinkhamer met 39 stemmen en verder de heeren H. W. van Malsen te 's-Gravenhage met 35 en D E. C. Knuttel te Leiden met 30 van de 43 uitgebrachte stemmen. De gekozenen, allen aanwezig, verklaarden de benoeming te aanvaarden.

De Voorzitter uitte de hoop dat de opvolgers met evenveel genoegen als spreker aan de bestuurstafel zouden plaats nemen en legde daarop, met de beste wenschen voor den bloei der Maatschappij, den hamer neder.

De Vice-voorzitter, de heer J. R. de Kruijff, bracht namens het Bestuur een woord van dank aan den heer Cuypers voor de vele bemoeiingen, die hij zich getroost heeft voor de Maatschappij en erkende, dat 't het Bestuur ten goede is gekomen dat Dr. Cuypers getoond heeft de persoon te zijn om de denkbeelden der nieuwe wet ten uitvoer te brengen, waardoor de Maatschappij invloed naar buiten verkreeg. Het Bestuur herinnerde zich met waardeering den vriendschappelijken omgang en deed een ernstig beroep op de voortdurende medewerking van den afgetreden Voorzitter, die door helder inzicht en voortvarendheid zoo veel heeft bijgebracht tot verhooging van den invloed der Maatschappij.

De heer Cuypers dankte voor deze welwillende woorden en gaf de verzekering dat hij steeds zou blijven ijveren voor den bloei van de bouwkunst en het heil van het vaderland. Toen daarop door den Voorzitter het voorstel werd gedaan den heer C. Muysken, zoo even in het Bestuur gekozen, met acclamatie tot zijnen opvolger te benoemen, werd door den laatste geantwoord, dat hij eene vrije keuze beter achtte en de meening uitgesproken dat eene verwisseling, niet alleen van Bestuursleden maar ook van Voorzitter, wenschelijk is. De heer Muysken stelde de Vergadering voor, den heer De Kruijff tot Voorzitter te benoemen en verzocht hem terug te komen op zijn halstarrig weigeren om deze benoeming aan te nemen; de heer De Kruijff achtte het beter dat de benoeming bij stemming zou geschieden en bracht in het midden, dat hij steeds bezwaar zou maken het Voorzitterschap te bekleeden, omreden hij geen architect van professie is en eene betrekking bekleedt bij den Staat, waardoor hij niet geheel onafhankelijk is. De wensch van den heer De Kruijff om den heer Muysken tot Voorzitter te benoemen werd vervuld, daar 39 van de 43 stemmen hem ten deel vielen.

Op de vraag van den Voorzitter of de heer Muysken nu gerust was, werd door hem geantwoord dat hij gaarne verontschuldigingen wilde aanbieden voor het oponthoud, door de stemming veroorzaakt, en dat hij de benoeming aannam. Hij doet dit met voldoening, al heeft een blik in de begrooting hem de overtuiging gegeven, dat de toestand niet rooskleurig is en dat behoedzaamheid in acht genomen moet worden. Spreker wil als stuurman optreden, maar de overtuiging dat ook wisseling van Voorzitter wenschelijk is, noopt hem reeds nu te verklaren dat hij de betrekking voor een jaar waarneemt en het niemand verwonderen moet dat hij haar een volgend jaar nederlegt. De heer Muysken richtte daarna het woord tot de heeren Cuypers, Sanders en Veth, die allen met hem aan de groene tafel hebben aangezeten; hij brengt dit drietal dank voor al, wat zij ten nutte der Maatschappij gedaan hebben. Hij vereenigt zich met het door den heer De Kruyff gesprokene tot den heer Cuypers, wijst erop dat de heer Veth als ijverig lid steeds de vergaderingen met zijne tegenwoordigheid vereerde en roept hem een tot weerziens toe evenals den heer Sanders, die achtereenvolgens als onbezoldigd Secretaris, Bestuurder en Penningmeester aan de werkzaamheden deelnam en zich verdienstelijk maakte tegenover de Maatschappij.

De Voorzitter bedankte de verschillende commissiën, die hedenavond hadden gefungeerd en gaf het woord aan den Secretaris om mededeeling te doen van den uitslag der gehouden wedstrijden. Aan den heer H. P. Berlage Nzn. werd de verguld-zilveren medaille met een prijs in geld uitgereikt voor het bekroonde ontwerp van een *schildersatelier* en de Voorzitter greep deze gelegenheid aan den heer Berlage, die reeds zoovele overwinningen op dit gebied behaald heeft, een woord van hulde te brengen. De zilveren medaille als prijs voor een monumentale *spoorwegviaduct* werd door den heer J. N. Landré behaald.

Bij de behandeling van de begrooting, die alsnu aan de orde was, legde de Penningmeester de verklaring af, dat op achteruitgang gewezen moest worden.

In het ontwerp waren de ontvangsten lager geraamd:

voor contributiën	ƒ 1000
„ opbrengst tentoonstelling	„ 1900
„ verhuring van lokalen	„ 300
Te zamen	ƒ 3200

In verband daarmede was het noodig de uitgaven te besnoeien en wel ten bedrage van:

voor diverse uitgaven	ƒ 2050
„ prijsvragen	„ 380
„ bibliotheek	„ 300
„ reiskosten	„ 300
„ tractementen	„ 300
„ toezicht tentoonstelling	„ 145
Te zamen	ƒ 3475

De heer Sanders lichtte een en ander toe, bracht den leden dank voor het vertrouwen, hem als Secretaris, later als lid van het Bestuur en eindelijk als Penningmeester geschonken, en meende dat de financieele toestand geen reden tot bezorgdheid behoefi te geven, als het Bestuur op samenwerking en hulp kon rekenen.

De heer J. H. Leliman is van meening, dat alles goed loopt en doet het voorstel de begrooting zonder discussie aan te nemen; hij betuigde echter zijn leedwezen dat er niet voldaan was aan het vroeger gedane verzoek om aan de begrooting eene kolom toe te voegen, waarin de werkelijke inkomsten en uitgaven vermeld staan. Spreker constateert dat de Maatschappij niet bloeit en noemt den achteruitgang kolossaal, waardoor het raadzaam wordt de meevallende posten voor aflossing van schuld te gebruiken. Het is hem minder verklaarbaar dat de uitgaven voor weekblad, tijdschrift enz. van ƒ 4300 tot ƒ 2500 kunnen worden teruggebracht; zal dit gevonden worden in vermindering van het aantal platen of heeft men den uitgever tot heden te veel geld betaald? De bedragen van 100 en 50 gulden, voor bibliotheek en onderwijs uitgetrokken, zijn onbeduidend en er moet aan gedacht worden, dat ook de viering van het vijftigjarig feest uitgaven vordert. Spreker zou eene Commissie voor de exploitatie van het gebouw willen benoemen, en het ontwerp der begrooting zonder discussie aannemen.

De heer Sanders deelt mede, dat de feitelijke uitgaven voor tijdschrift enz. in het loopende jaar minder bedragen dan waarvoor ze op de begrooting zijn uit-

getrokken en dat er reeds maatregelen genomen zijn om de uitgaven te verminderen. Door de betaling van annuïteiten aan de hypotheekbank en de aflossing van schuld, gaat de toestand langzamerhand vooruit en komt de Maatschappij, na verloop van tijd, in het bezit van een onbezwaard gebouw. Dat de uitgaven minder geld kosten, ligt in hoofdzaak in de honoraria, die vervallen zijn en de uitgaven van het gouden feest zullen voorzeker uit particuliere bijdragen gekweten worden, als er geen geld in kas mocht zijn en een beroep op de offervaardigheid der leden gedaan wordt.

De heer Van Achterberg maakte de bemerking dat de reiskosten van bestuurs- en commissieleden, in strijd met de bepalingen der wet, nagenoeg geheel geschrapt zijn, waardoor eene soort belasting op het Bestuur gelegd wordt.

De Voorzitter antwoordde dat de oud-bestuurders daarmede genoegen genomen hebben en dat de nieuwe geheel vrij zijn.

De heer Mulock Houwer had de begrooting met angstvalligheid ingezien en met genoegen de vertroostende woorden van den Penningmeester gehoord. In plaatsen, waar geen afdeeling gevestigd is, hebben de leden der Maatschappij alleen belang in de uitgaven, zoo van weekblad als tijdschrift, maar juist om deze reden wenscht spreker dat zij beter worden en men niet reeds bij oppervlakkige waarneming den indruk verkrijgt, dat er geen geld aan kan worden ten koste gelegd. Volgens meening van spreker is meerdere aflossing van schuld onnoodig en moeten de gelden voor het gebouw niet verkregen worden door bezuiniging op weekblad en tijdschrift.

De Voorzitter stelde den heer Mulock Houwer omtrent de uitgave van het weekblad gerust, al worden daaraan niet meer platen toegevoegd; volgens hem moest de Redactie kieskeuriger zijn en zelfs minder prenten geven.

Al verklaarde de heer Sanders dat de wijze van uitgave niet besnoeid zal worden, zag de heer Mulock Houwer in de vermindering van dien begrootingspost eene teleurstelling, waarop de heer Muysken in het midden bracht, dat de post thans het juiste cijfer van kosten vertegenwoordigt en in de wijze van uitgave van het weekblad geene verandering gebracht zal worden. Spreker deed een beroep op de leden om den Secretaris interessante mededeelingen toe te zenden en daardoor tot verbetering mede te werken; vermeerdering, zoo van het ledental als dat der afdeelingen, was in de eerste plaats wenschelijk en de heer Mulock Houwer werd uitgenoodigd daartoe in zijne woonplaats de noodige stappen te doen.

De heer Klinkhamer was van meening dat de fabrikanten meer zouden exposeeren, als het nut daarvan hun op het gemoed werd gedrukt en daardoor zou het gebouw eene belangrijke bate kunnen afwerpen.

De heer Leliman had een anderen wensch en wilde terugtreden tot den toestand van vóór tien jaren en vroeger, toen de leden hunne bijdragen voor niet afstonden, terwijl thans bedragen van *f* 200 en meer betaald worden. De Voorzitter antwoordde daarop, dat die hooge sommen onder zijn bestuur niet betaald zijn en dat ook hij aan eene belanglooze medewerking de voorkeur geeft.

De Voorzitter zeide, dat naar zijne meening 's-Gravenhage aan de beurt lag voor het houden van de September-vergadering, waarop de heer Tirion namens die Afdeeling de verzekering gaf, dat zij bereid was de heeren te ontvangen.

De heer Leliman bedankte het Bestuur voor de behartiging der belangen van de Maatschappij en de pers voor haren steun, waarop de Voorzitter de leden bedankte voor de betoonde welwillendheid, lijdzaamheid en toegevendheid, zich bij allen aanbeval en de vergadering tot den volgenden ochtend elf uren verdaagde.

Vergadering van 23 Mei.

Bij het openen der vergadering waren een vijftigtal leden aanwezig en werd punt 13 van de agenda het eerst aan de orde gesteld.

De heer Van Achterberg herinnerde aan de motie, in September j.l. door de Afdeeling Leiden aangenomen, waarin de wensch werd uitgedrukt dat het Hoofdbestuur bij de Regeering nogmaals aandringe op de wettelijke regeling van het ambachtsonderwijs; hij wilde, met het oog op de aan de orde komende wet op het L. O. zich opnieuw tot de Regeering wenden en ook de leden van de Staten-Generaal met het adres in kennis stellen. Ook achtte de Afdeeling het wenschelijk dat de Maatschappij zich in deze in verbinding stelle met het *Nederlandsch Werkliedenverbond*.

De Voorzitter antwoordde dat het Bestuur het onnoodig acht opnieuw een adres in te dienen. De leden van de Tweede Kamer zijn geheel en al op de hoogte van de zaak. Hij laat het echter aan het oordeel der vergadering over, of er nogmaals stappen zullen worden gedaan.

De heer Leliman herinnerde eraan dat er reeds tal van adressen aan het Ministerie zijn verzonden; daarom is het zaak rust te nemen, want alles wat verveelt, heeft geen kans van slagen en de Minister van Binnenlandsche Zaken zou met recht kunnen zeggen: Zanikers, gaat toch naar huis!

Ja, verklaarde de heer Van Achtenberg, wij hebben reeds zes-en-twintig jaren gewacht, en daarom zou het wenschelijk zijn, dat er uit den boezem van de Tweede Kamer een stem opging, om het goede doel te bevorderen.

De heer Noordendorp verdedigde de zienswijze van het Bestuur, waarna de Voorzitter als zijn meening mededeelde, dat men gedurende die zes-en-twintig jaren wel resultaten heeft gezien. Hij wees o.a. op het teekenonderwijs, dat op een groot aantal lagere scholen is ingevoerd. Het teekenen is toch de grondslag van elk ambachtsonderwijs, en het beste is, verder eene afwachtende houding aan te nemen en te vertrouwen op de goede gezindheid der Regeering. Hiermede vereenigde zich de Vergadering.

Thans kwamen de vragen in behandeling, door het Bestuur gesteld en in den afgeloopen winter door de verschillende Afdeelingen besproken. Bij elke vraag werd de inhoud met het preadvies van het Bestuur voorgelezen en daarna gelegenheid tot discussie gegeven.

VRAAG I. Een hoog trasraam is nadeelig voor de op het metselwerk aangebrachte pleisterbekleeding. Tegen het optrekken van vocht wordt daarom dikwerf van andere middelen gebruik gemaakt, als: geperforeerde droogsteenen, glas, lood, asphalt enz.

Welke van deze middelen is het beste; of geeft de practijk nog andere aan de hand, die de voorkeur verdienen?

Naar aanleiding van de ingekomen antwoorden op vraag 1 wordt gaarne erkend, dat deze duidelijker had kunnen worden gesteld. Zij plaatst op den voorgrond de nadeelen, die ontstaan door een goed ingericht trasraam, dat op voldoende hoogte onder den omgevenden bodem aangelegd, en op gelijke wijze daarboven opgetrokken, in de meeste gevallen, in vestibules, gangen of portalen, de boven de plinten aangebrachte pleisterbekleeding ter hoogte der bovenlagen van het trasraam in sterke mate aantast, en dikwijls met eene schimmelachtigen uitslag bedekt. Dit is eene ervaring, die zeker door vele practische mannen zal zijn opgedaan en die door de meerderheid der afdeelingen dan ook blijkbaar wordt erkend.

Het schijnt daarom gewenscht het trasraam (altijd bij werkelijk gebruik van tras), niet boven, maar slechts tot aan de plinthoogte op te trekken, om de gevolgen van den nadeeligen doorslag op die wijze voor het oog te verwijderen.

De nabijheid van den vochtigen grond evenwel maakt het dan noodig het beveiligende metselwerk, zonder gebruik van tras, kunstmatig te verhoogen, waartoe onzes inziens enkele lagen harde steen, in Portlandcement bewerkt, zijn aan te bevelen, die dan, om alle voorzorgen te gebruiken, door eene laag glas of metaal verder van de opgaande muren worden afgesloten. Voor laatstgenoemde laag, uit de verschillende hiertoe aangeprezen of nog niet bekende middelen, de beste keuze te doen, is het eigenlijke doel der vraag geweest.

De hierop ingekomen antwoorden gaven weinig bepaald nieuws aan, en schijnen over het geheel de schaal ten voordeele der glaslaag te doen overslaan.

Op asphalt, waarover niet wordt gesproken, moet intusschen de bijzondere aandacht worden gevestigd; daar dit materiaal echter niet overal even gemakkelijk is te verkrijgen, wordt in dergelijke gevallen het glas aanbevolen, of wel een laag lood in leem.

H. W. VETH.
Rapporteur.

De Voorzitter deelde nog mede, dat asphalt thans zeer gemakkelijk te verkrijgen is; het is een soort vilt dat zeer goed voldoet. De heeren Van Malsen, Veth en de Voorzitter wisselden van gedachte omtrent deze vraag, waarop de heer Leliman het voorstel deed, niet verder in pour-parlers te treden en de preadviezen van het Bestuur in stemming te brengen. Dit voorstel werd niet aangenomen.

VRAAG II. Het veelvuldig gebruik, dat tegenwoordig gemaakt wordt van riolen van Portlandcement, en de toepassing van hetzelfde materiaal ook voor beerputten, doet de vraag rijzen: welke resultaten heeft men verkregen door de toepassing van riolen en beerputten, vervaardigd uit cement en grint? en verder:

a. Zijn deze riolen op den duur bestand tegen den invloed van fecaliën en andere rioolstoffen?

b. Welke verhoudingen van cement en grint zijn uit de ondervinding gebleken de meest standhoudende te zijn?

c. Hoedanig is de verhouding van den prijs tusschen riolen van cementbeton en gemetselde riolen?

Het Bestuur heeft de eer mede te deelen dat de afdeelingen Amsterdam, Haarlem, Leeuwarden, 's-Hage, Rotterdam, Arnhem, Utrecht en Leiden zich met de beantwoording dezer vragen hebben onledig gehouden, en dat uit de verschillende ingekomen antwoorden ten duidelijkste blijkt, dat de gestelde vragen ernstig zijn overwogen en geene moeiten gespaard zijn om practische uitkomsten te verzamelen, noodig tot het volledig beantwoorden der vragen.

De ingekomen antwoorden stemmen in hoofdzaak met elkander overeen, en het is op grond daarvan dat de ondergeteekende voorstelt het navolgende preadvies uit te brengen op afdeeling *a.* van de vraag: De ondervinding heeft bewezen dat de riolen, vervaardigd uit cement en grint, op den duur bestand zijn tegen den invloed van fecaliën en andere rioolstoffen.

Op afdeeling *b.* van de vraag het volgende:

Zijn de opgaven der verhoudingen niet ten volle eensluidend, het blijkt toch uit de verschillende mededeelingen dat de verhouding van 1 deel cement en 5 deelen grint kan worden aanbevolen, terwijl door enkelen nog de bijvoeging van puin wordt aangeraden.

Op afdeeling *c* van de vraag loopen de antwoorden eenigszins uiteen, en is deze afwijking zeker gelegen in de verschillende gesteldheid der gronden, die het aanleggen van de riolen meer of minder kostbaar maken en oorzaak is der verschillende uitkomsten in de berekeningen. Die berekeningen zijn allen evenwel ten voordeele der cementriolen, zoodat het niet moeilijk is op deze vraag een antwoord te geven ten gunste van de cementriolen.

Het is op grond van de bovengenoemde verkregen uitkomsten dat de ondergeteekende niet aarzelt te verklaren, dat het gebruik van riolen van Portlandcement en de toepassing van hetzelfde materiaal voor beerputten zeer is aan te bevelen.

Waar op minder goede uitkomsten wordt gewezen, vinden deze zeker hare oorzaak in het gebruik van minder goed materiaal.

H. CRAMER.
Rapporteur.

De heer Knuttel had bezwaar tegen het preadvies en betwijfelde of fecaliën onschadelijk zijn; de voorzichtigheid vorderde te dien opzichte een minder positief oordeel te vellen.

De heer Cramer wees op de ondervinding van meer dan twintig jaren en het feit, dat alle uitgebrachte rapporten gunstig zijn; de heer Leliman bracht in het midden dat de wijze van leggen een groote rol speelt en dat het gevoelen van gemeente-bouwmeesters moest worden gevraagd, waarop een ander lid bemerkte, dat juist gemeente-architecten een werkzaam aandeel aan de rapporten gehad hebben.

VRAAG III. Welke ondervinding heeft men tot nu toe opgedaan omtrent het gebruik van Amerikaansch grenenhout bij gebouwen?

Het Bestuur der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, kennis genomen hebbende van de door de Afdeelingen Amsterdam, Rotterdam, Haarlem, Leiden en Arnhem ingezonden antwoorden op deze vraag, heeft de eer de algemeene Vergadering voor te stellen, dat de ervaring te dien opzichte geleerd heeft:

1e. dat het A. G. (Amerikaansch grenenhout) een in vele opzichten deugdzame houtsoort is;

2e. dat de veel grootere afmetingen, waarin goed doorwassen A. G. in den handel te verkrijgen is, en de daarbij weinig voorkomende gebreken, het in verschillende gevallen preferent aan Europeesch grenenhout doen zijn;

3e. dat het A. G. een vrij vaste houtsoort is, vaster dan gewoon grenen- en dennenhout, dat de vezel echter kort is, waardoor het tegen uitrekking in de richting van den vezel minder weerstand biedt dan dezen, en voor balklagen, brugliggers, enz. minder goed te keuren is, daarentegen voortreffelijk te gebruiken is voor standvinken, stijlen en dergelijke bouwdeelen, die drukking ondergaan in de richting van den vezel.

4e. dat het gebruik van A. G. voor vloeren en traptreden die beiden onbedekt blijven, zooals in schoollokalen, vereenigingsgebouwen enz., is aan te bevelen, daar het zeer gelijkmatig afslijt en de weinige kwasten niet zooals die in vurenhout onoffenheden bij slijting veroorzaken, maar met het overige hout meer gelijkmatig afnemen. Ook tegen het voortdurend nat worden en schrobben zijn zij beter bestand dan vurenhouten en Europ.-grenenhouten vloeren;

5e. dat het A. G. voor betrekkelijk weinig kostbare binnenbetimmeringen, in blank hout uit te voeren, een zeer gewaardeerde houtsoort is;

6e. dat het A. G. mede zeer geschikt is voor betimmeringen aan de buitenlucht blootgesteld, uitgevoerd in blank hout, geolied en gevernist, doch dat men met toepassing van dit hout voor buitenbetimmeringen die geverfd worden, zeer voorzichtig moet zijn.

Voorts vermeent het Bestuur, dat de ervaring omtrent de meer of mindere deugdzaamheid in het gebruik van A. G. voor rasterwerken, schoeiingen en dergelijke werken, gedeeltelijk in en boven den grond, hiertelande nog te gering is, om ten opzichte van het gebruik daarvoor, een beslist oordeel uit te spreken.

Evenzeer heeft het zijn aandacht getrokken, dat het Amerikaansch grenenhout speciaal als hout voor fundeering onbesproken is gebleven. Kan men zich in gewone gevallen ook al geen betere en goedkoopere houtsoort daarvoor denken, dan 't Rijnsch dennenhout, het kan evenwel wenschelijk zijn, de aandacht op het A. G. te vestigen, daar waar eikenhouten kespen te duur zijn en voor groote inknijping van dennen kespen vroos bestaat, evenals daar waar door 't gebruik van A. G. het aantal lasschen in klosterhouten, kespen, schuifribben en dergelijken, die het hout tot minstens $\frac{1}{3}$ zijner sterkte verzwakken, kan vermeerderd of verminderd worden.

W. C. MEIJELAAR.
Rapporteur.

De heer Klinkhamer wees erop, dat in het preadvies geene melding gemaakt wordt van de opmerking door de Amsterdamsche afdeeling gemaakt, dat het gebruiken van Amerikaansch grenenhout voor buitenbetimmering moet worden ontraden, als het hout aan felle zonnewarmte is blootgesteld. De heer Leliman was van meening dat de ondervinding uitspraak zou doen en vestigde de aandacht op het bericht der oprichting van een stoomtimmerfabriek door den heer Storck.

VRAAG IV. Welke ondervinding heeft men in de practijk opgedaan omtrent het gebruik van carbolineum?

Twee antwoorden zijn hierop ingekomen, een van de afdeeling Amsterdam en een van de Afdeeling Haarlem.

Beide antwoorden stemmen in hoofdzaak hierin overeen, dat carbolineum sedert 10 tot 20 jaar met veel succes in Duitschland schijnt gebruikt te zijn, en dat de ondervinding die men hiertelande heeft verkregen, deze gunstige resultaten voorloopig geheel bevestigt, hoewel de tijd te kort is om een eindoordeel uit te spreken; zij raden voortgezette proefnemingen zeer aan.

De door den ondergeteekende zelve opgedane ondervinding sluit zich hierbij geheel aan.

De prijs is goedkoop, iets duurder dan Stockholmer teer.

Het verwarmen van het carbolineum vóór het gebruik is aanbevelenswaardig.

Terecht wijst de heer Geijl uit Haarlem erop, dat hoe geschikt het carbolineum ook moge zijn voor het bestrijken van houtwerken aan lucht en water blootgesteld, men het gebruik moet vermijden bij broeikassen en zulke houtdeelen, die met fijne planten in aanraking komen, daar deze de uitdamping der bijtende gassen niet kunnen weerstaan.

Ook werklieden moeten voorzichtig zijn bij het gebruik. Bij groote zonnewarmte werken de uitdampingen nadeelig op de oogen en aanraking der vloeistof met de huid heeft lichte ontsteking ten gevolge.

Het antwoord uit Haarlem is vooral zeer volledig en geeft zeer behartigenswaardige wenken.

T. SANDERS.
Rapporteur.

Deze vraag gaf geene aanleiding tot discussie.

Vraag V. In onzen tijd vindt de toepassing van bliksemafleiders op particuliere of andere gebouwen, die zich niet of slechts onbeduidend boven hunne omgeving verheffen, steeds in ruime mate plaats. Verdient dit navolging, of moet het niet zonder gevaar voor de aangrenzende bebouwing worden beschouwd?

In het preadvies van het bestuurslid H. W. Veth wordt gezegd, dat de rapporten, van de Afdeelingen ontvangen, niet veel licht over de zaak verspreiden. Leiden meende dat de beantwoording meer aan de natuurkundigen moest worden overgelaten en niet aan bouwkundigen. De vraag werd iets later beantwoord door Arnhem, welke echter meer een verdediging van den afleider bevatte, dan een antwoord. Rotterdam beantwoordt positief ontkennend.

De heer Knuttel wees erop dat de ingekomen antwoorden der Afdeelingen òf elkander weerspreken òf te algemeen zijn. Hij acht architecten dan ook niet aangewezen om over deze natuurkundige quaestie een beslissend antwoord uit te spreken. De bouwkundigen kunnen alleen feiten verzamelen, waaraan dan de mannen der wetenschap hunne theorieën hebben te toetsen. De heer Veth gaf als zijn meening te kennen, dat de vraag juist zeer practisch is in dezen tijd, nu de Gemeentebesturen aanbiedingen ontvangen voor het plaatsen van bliksemafleiders op verschillende gebouwen.

De Voorzitter deelde nog mee, dat hij binnenkort over de zaak belangrijke mededeelingen in het *Bouwkundig Weekblad* zal publiceeren, naar aanleiding van wetenschappelijke onderzoekingen door deskundigen van het hoogste ressort, professoren aan onze hoogescholen enz.

Na eene korte pauze werd de vergadering geopend en aan de orde gesteld:

Vraag 6. In de groote zoowel als in de kleine steden komt het niet zelden voor, dat gebouwen die fraaie voorgevels vertoonen, achtergevels of zijgevels te zien geven, die de geheele buurt ontsieren. Vooral is dit het geval wanneer hooge gebouwen naast lagere worden opgetrokken.

Wat is hiertegen te doen, hetzij van gemeentewege, of door bouwkundigen en vakgenooten zelf?

Het preadvies, door het Bestuur uitgebracht, geeft den heer Leliman aanleiding tot verschillende bemerkingen, die door den heer Cuypers weersproken worden; de laatste is van gevoelen dat daar, waar het slechte voorbeeld door de gemeente gegeven wordt, men het particulieren niet euvel kan duiden, als zij niet geheel doordrongen zijn van de noodzakelijkheid dat een gebouw één harmonisch geheel moet vormen. Het denkbeeld „er is slechts sprake van een zijgevel" werkt verkeerd.

De heer Fol vroeg of het aanbeveling zou verdienen de Gemeentebesturen met de denkbeelden van den heer Cuypers in kennis te stellen, waarop de heer Leliman antwoordde dat de redactie der vraag niet in het oog gehouden werd, voorts dat de heer Cuypers het Gymnasium te Amsterdam bedoelt en dat de ordonnantie van den achtergevel, in verband met de aan dien kant gelegen lokalen, zeer goed verdedigd kan worden.

De heer Cuypers antwoordt, dat dit tegen de regels der esthetica zondigt. Het geheele gebouw moet beantwoorden aan het denkbeeld, dat de stichter zich voorstelt.

De heer Veth wees erop, dat het Bestuur der Maatschappij zich beschikbaar stelt voor het geven van advies en dat reeds een paar Gemeentebesturen bij het maken van bouwplannen daarvan geprofiteerd hebben. Hij acht het echter noodzakelijk dat de zaak nog eens onder de aandacht der Gemeentebesturen worde gebracht. Na eenige discussie besluit de vergadering het Hoofdbestuur uit te noodigen in dien geest te handelen.

Vraag 7. Het is niet zeker of, ook wanneer de A. V. door de Regeering meer of minder worden gewijzigd, deze wijzigingen wel zoo ingrijpend zullen zijn, dat zij toch nog zonder nadeel voor de particuliere werken van toepassing kunnen worden verklaard.

Daarom doet zich de vraag voor of het niet meer de voorkeur zou verdienen om vanwege de Maatschapij tot Bevordering der Bouwkunst, een stel A. V. op te maken.

Zoo ja, moeten deze voorwaarden dan alleen omvatten technische of ook administratieve bepalingen en alleen bepalingen voor den hoogbouw, of ook worden uitgebreid met die voor waterbouw en wellicht machinebouw?

In het preadvies wordt medegedeeld dat vier Afdeelingen een antwoord hebben ingezonden; twee daarvan (Leeuwarden en Utrecht) achten het opmaken van een stel A. V. door de Maatschappij hoogst wenschelijk, Haarlem vindt het overbodig en Rotterdam wil eene afwachtende houding aannemen. Het Bestuur deelt het gevoelen van Haarlem niet, dat een aantal plaatselijke voorschriften te verkiezen zouden zijn boven een stel A. V. en wenscht integendeel zooveel mogelijk eenheid in ons land; het erkent dat het samenstellen der voorwaarden voor particuliere werken, zoowel de technische als de administratieve, door het initiatief der Maatschappij de meest voldoende oplossing is, maar gelooft tot dezen omvangrijken en kostbaren arbeid eerst dan te kunnen overgaan als de wensch door een grooter aantal Afdeelingen of een besluit der Algemeene Vergadering wordt uitgesproken.

De heer Noordendorp wees op de moeite, die de Afdeeling Leeuwarden zich gegeven heeft en betreurde het, dat de andere afdeelingen daarvan zoo weinig werk gemaakt hebben. Namens de Afdeeling Leeuwarden deed hij het voorstel uit den boezem der Maatschappij eenige te Amsterdam woonachtige leden te benoemen om de algemeene voorschriften te ontwerpen; wordt aan deze commissie een rechtsgeleerde toegevoegd, dan zijn de kosten van weinig beteekenis, terwijl de benoeming van leden buiten Amsterdam vele uitgaven zou veroorzaken.

De heer Knuttel protesteert tegen het gezegde dat den Afdeelingen gebrek aan belangstelling verweten wordt; juist het omgekeerde is het geval en met belangstelling worden de pogingen gevolgd, die tot bereiking van dit doel door de Vereeniging van Burgerlijke Ingenieurs worden in het werk gesteld. Neemt elke vereeniging de taak op zich om een stel A. V. te ontwerpen, dan zal men nimmer een geheel verkrijgen.

De heer Van Malsen voegde er aan toe dat de afdeeling te 's-Hage evenals die te Leiden gedacht heeft, voorts dat voor particuliere werken andere algemeene voorschriften gevorderd worden dan voor werken van den Staat en dat de bestaande afkeuring verdienen, wijl de beslissing bij mogelijke geschillen in de hand van een der contractanten gelegd wordt.

De gevoelens over het ontwerpen van nieuwe voor-

waarden loopen sterk uiteen en de vergadering drukte ten slotte den wensch uit, dat het Bestuur de zaak zou bestudeeren om, met gebruikmaking van den arbeid van andere lichamen, een reeks algemeene voorschriften bijeen te brengen.

Het Bestuur beloofde dit te doen en wegens het vergevorderde uur werden de overige punten van de agenda uitgesteld tot de September-vergadering.

Nadat de Voorzitter een woord van hulde en dank had gebracht aan den Secretaris, den heer G. T. J. Louis Rieber, voor diens onverpoosde en vruchtbare werkzaamheid ten behoeve van de Maatschappij, sloot hij de vergadering.

Vele leden begaf zich daarna naar het Damrak, om met een stoomboot, door den heer Sanders beschikbaar gesteld, naar Zeeburg te varen ten einde de werkzaamheden aan het Merwedekanaal te bezichtigen.

Met een maaltijd in het *American Hôtel* werd de algemeene vergadering besloten.

— Aflevering 5 van *De Natuur* (uitgave van J. G. Broese te Utrecht) bevat:
Het photographeeren bij kunstlicht (met fig.). — Wat een stukje krijt te zien en te denken geeft (met fig.). — Over het militair gebruik van postduiven (met fig.). — Transvaalsche goudvelden. — Korte mededeelingen. — De vervaardiging van immortellen kransen (met fig.). — Overzicht van het aantal telegraafkantoren. — De diamant-mijnen van Brazilië (met fig.). — Sterrenkundige opgaven. — Correspondentie. — Vragenbus.

PERSONALIA.

— Bij Koninklijk besluit van 23 Mei 1889 n°. 18 is, met ingang van 1 Juni 1889, tot directeur van het Koninklijk Kabinet van Schilderijen te 's-Gravenhage benoemd Dr. Abr. Bredius, gewezen onder-directeur van het Nederlandsch Museum van Geschiedenis en Kunst.

— De adspirant-ingenieur der marine Jhr. H. Rappard wordt van 's rijkswerf te Amsterdam naar die te Hellevoetsluis overgeplaatst.

— De oud-kolonel van het Indisch leger G. E. V. L. van Zuylen, lid van de Ned. commissie voor de Parijsche tentoonstelling, is door den president der Fransche republiek benoemd tot Officier d'instruction publique.

CORRESPONDENTIE.

Plaatsgebrek is oorzaak, dat eenige artikelen tot een volgend nommer moeten blijven liggen.

ADVERTENTIEN.

Aanbesteding.

Op **Dinsdag 4 Juni 1889**, des middags te 3 ure, zal in het Café *De Roode Leeuw*, op den Vijgendam, te *Amsterdam*, worden **aanbesteed**:

Het Bouwen van eene INRICHTING voor CHROMO-LITHOGRAFIE, met Machinekamer, Ketelhuis, Kantoren en verder beschreven Werken, op een Terrein, gelegen achter het Perceel aan de Rustenburgerstraat N°. 1a, te Nieuwer-Amstel, met de leverantie van alle Materialen en Arbeidsloonen.

Voor rekening van de Firma L. VAN LEER & C°., te *Haarlem*.

Het Bestek met Teekeningen is ad *f* 3 per stel, te verkrijgen ter Stoomdrukkerij van ROELOFFZEN & HABNER, N. Z. Voorburgwal, te *Amsterdam*.

Inlichtingen geeft de Ingenieur-Architect A. L. VAN GENDT.

Ministerie van Financiën.

Aanbesteding bij inschrijving van 450 kub. meters Onderhoudsgrint voor wegen te leveren, uitgelost op den wal aan de haven van de Noordschans en aan de Roodevaart binnen het Sas te Klundert.

De inschrijvingsbiljetten moeten uiterlijk den 3 Juni 1889 namiddags te vijf ure ten Kantore van den tijd. Rentmeester der Domeinen te *Klundert* ingeleverd zijn en worden aldaar den volgenden dag namiddags te vier ure geopend.

Het bestek en de voorwaarden van aanbesteding liggen ter lezing ten Kantore van den Rentmeester; inlichting en aanwijzing zijn te bekomen bij den Opziener der Domeinen te *Klundert*.

De tijd. Rentmeester,
F. H. H. BORRET.

DE LINT & C°.
Oostzeedijk 248, Rotterdam
VLOER- en WANDTEGELS,
TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS.
Groote voorraden

Locaalspoorweg-Maatschappij
Enschede-Oldenzaal.
Aanbesteding
van de Grond- en Kunstwerken, het Spoorleggen enz.

volgens bestek N°. 11 op **Vrijdag den 7den Juni 1889** des namiddags ten half een ure in het Hôtel DE GRAAFF te *Enschede*.

Het Bestek met Teekeningen zijn van af den 16n a. s. op franco aanvrage voor *f* 4.— verkrijgbaar aan het bureau der Maatschappij te *Enschede* (Parkweg), alwaar tevens alle gewenschte inlichtingen worden verstrekt.

HET BESTUUR.
Enschede, den 9n Mei 1889.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM*, zullen **Dinsdag 4 Juni 1889**, 's voormiddags 11½ uur, in het openbaar, ten Gemeentehuize **aanbesteden**:

Bestek N°. 23.
Het verrichten van verschillende METSEL- en VOEGWERKEN.

Inlichtingen worden alle werkdagen, tot den dag der aanbesteding, van 9—12 en van 2—4 uur, gegeven aan het Bureau Gemeentewerken ten Gemeentehuize, alwaar de aanwijzing op Dinsdag 28 Mei a. s., 's voormiddags 11 uur, zal worden gegeven; bestek met gezegeld inschrijvingsbiljet tegen betaling van *f* 0.50 ter Secretarie verkrijgbaar.

Eene Beenderenmeelfabriek
zoekt te koopen **BEENDEREN** voor directe en latere levering, in ladingen van 200 centner. Franco aanbiedingen onder **H 532**, aan **RUDOLF MOSSE**, in *Keulen*.

ZWEEDSCH GRANIET
uit de **grooven**, **Stoomslijperij** en **Polijst inrichting** van de Firma
KESSEL & RÖHL,
te **Berlijn**.
Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 468,
Amsterdam.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
WATERPAS-
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN,
voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN,**
LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN**
WEEGWERKTUIGEN.

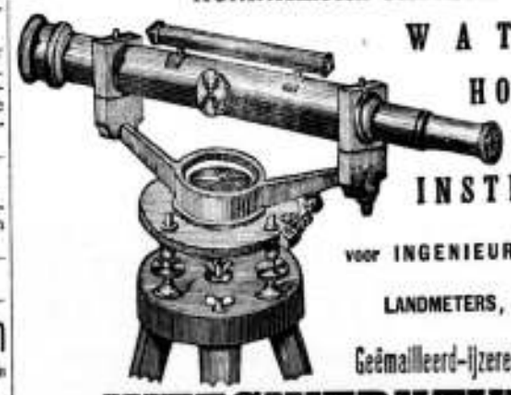

Prima grosse Tarwezemelen
worden in groote partijen ter levering van af Juni tot Maart TE KOOP gevraagd.
Franco aanbiedingen onder **G. 531** aan **RUDOLF MOSSE**, *Keulen a/d. Rijn*.

CARBOLINEUM EXCELSIOR is het **BESTE** Houtbederfwerend middel.
FRED. STIELTJES & C°. Amsterdam.

Aan H.H. Architecten wordt medegedeeld dat door mij in den loop van deze maand voor het eerst in ons land de fabrikage zal plaats hebben van Vuurvaste Wanden, Plafonds en vrijdragende Gewelven, naar het Systeem

RABITZ,

en wel onder leiding van den uitvinder zelf. Gaarne verklaar ik mij bereid de eene of andere uitvoering van deze uitmuntende constructie als proef tot fabrieksprijs te maken, niet twijfelende of men zal zich van de degelijkheid dezer constructie overtuigd houden en haar voor Plafonds, Isoleer- en vochtige Wanden enz. steeds toepassen.

THEOD. FERD. BIERHORST, Haarlem.

Eenig Concessionaris van den uitvinder C. RABITZ te Berlijn.
Fabrikant van Italiaansche Mozaïek, houten Parket en brandvrije Antiacolitvloeren.

NB. Men zie de korte beschrijving en proces-verbaal van eene te Keulen gedane vuurproef in *De Opmerker* N°. 34 van 20 Augustus 1887.

JAN HAMER & C°.
AMSTERDAM.
KANTOOR: Marnixkade 402 b/h Leidscheplein.

Witte's Liften

voor Stoom-, Hand- en Waterkracht,
voor Personen, Goederen, Spijzen enz.

Grootste zekerheid tegen ongelukken, gemakkelijke behandeling, geringst waterverbruik, zachten gang.

Uitgebreide referentielijsten van, in verschillende Rijks-, Gemeente- en Particuliere Gebouwen, hier te lande, geplaatste Lifts worden op aanvrage franco toegezonden.

Werktuigen voor Stoomwasscherijen en Stoomdesinfectie-inrichtingen. (3)

Te koop aangeboden.

2 Stoomheimachines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzang
50 Kipwagons inhoud 2 M³, } Beide
24 „ „ 2 M³, } zijden
36 „ „ 1½ M³, } kippend
Alles 90 c.M. spoorwijdte.
Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Stiedrecht* en W. DE JONG, *Reeuwijk*.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
ZERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

Rolluiken

van **Staal** of **Hout** met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.
E. en P. ROTTSIEPER, *Roosendaal* (Bijgarages)

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

Bij **P. GOUDA QUINT, te Arnhem, is heden verschenen:**

Het detailleeren van Bouwkundige Samenstellingen.

(Afschrijven en uitslaan.)

HANDLEIDING VOOR EIGEN STUDIE EN PRACTISCH ONDERWIJS IN DE BOUWKUNDE,
door
B. F. PLASSCHAERT,
Leeraar aan de Burgeravondschool en de Hoogere Burgerschool, te Delft.
Schrijver van: **Beknopt practisch Leerboek der Burgerlijke en Water-Bouwkunde.**
EERSTE SERIE, EERSTE AFLEVERING,
bevattende Plaat No. 1—5: Kappen No. I—5, met beschrijving.
Prijs 20 Cts. per plaat met beschrijving.

Het doel van den Schrijver is om de verschillende bouwkundige samenstellingen in een reeks van platen duidelijk af te beelden en door een korte beschrijving bevattelijk te verklaren. Hij zal daarbij met eenvoudige samenstellingen beginnen en achtereenvolgens tot de meer ingewikkelde en meer sierlijke opklimmen.

Niet de **uitwendige vorm** van een bouwdeel, maar de wijze van **samenstelling** en **constructie**, in verband met het daarvoor te gebruiken materiaal, zooals dat bouwdeel in de practijk kan worden toegepast, zal daarbij op den voorgrond staan.

De onderwerpen zullen zoo geregeld mogelijk aan verschillende rubrieken worden ontleend, zoodat bij beurten onderdeelen, tot het timmervak, het metselaarsvak, het smidsvak, het steenhouwersvak, enz. behoorende, behandeld zullen worden.

De Intekenaren verbinden zich voor één serie van 25 platen met beschrijving, dus voor *f* 5.—.

De **eerste** aflevering, uit 5 platen met de bijbehoorende beschrijving bestaande, die bij uitzondering alle uit één rubriek, waarvoor die der **Kappen** gekozen is, genomen zijn, ten einde de gevolgde wijze van bewerking in haar geheel beter te doen zien en daardoor het **karakter** van het werk aan te geven, is bij alle boekhandelaren ter inzage voorhanden of **gratis** te ontbieden.

AMERIKAANSCHE HYDRAULISCHE LIFTEN

voor **Hotels, Kantoorgebouwen, Ziekenhuizen** en **Fabrieken.**
FRED. STIELTJES & C°., Keizersgracht 745 Amsterdam.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,
in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen, Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.

Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.**, Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS C.Czn.**, Beekstraat F 62 te *Arnhem*.

De Directeur, W. PATON WALSH.

ELECTRICITEIT.
LEON HEN & C°.,
10 Rue Stephenson
SCHAERBEEK-BRUSSEL.
Fabriek van kabels en draden voor electriciteit in alle soorten.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

De Opmerker

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT Mz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *zes gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.

ADVERTENTIEN 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.

AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1e. Aan heeren leden der Schetsclub wordt medegedeeld, dat de 2de schetstocht zal plaats hebben op Zondag 2 Juni naar Hoorn; vertrek van het Centraalstation des morgens om 10.26.

NB. De club zorgt *niet* voor teekenbehoeften.

De Secretaris der Schetsclub,
J. C. D. di Gazar.

2e. Op de prijsvraag voor Een zitbank in een park, zijn ingekomen 5 antwoorden, onder de motto's: a. *Rem Monumentis Conservare*; b. *Rust*; c. *Festina Lente*; d. *Pluik*; e. *Pan*.

3e. Ingevolge het rapport der Jury ter beoordeeling der antwoorden op de prijsvragen, in 1888 uitgeschreven, — dat in dit nommer is opgenomen — zijn de volgende onderscheidingen toegekend:

Eerste algemeene prijsvraag: Een ontwerp voor een vast circus.

1e prijs, *Etalon*, ontwerper den heer Jos. Herman, te Amsterdam.

2e prijs, *Clown*.

Tweede algemeene prijsvraag: Een ontwerp voor een Brandweerkazerne voor 40 man.

Loffelijke vermeldingen aan de ontwerpen *Brand* en *In laaie*.

Derde algemeene prijsvraag: Een ontwerp voor eene betimmering van een biljartkamer.

1e prijs, *Anna*, ontwerper de heer W. H. L. Westerbach te Amsterdam.

2e prijs, *Rendu*.

Tweede gewone prijsvraag: Een ontwerp voor een decoratie van gekleurd glas.

1e prijs, *Lumo*, ontwerper de heer W. Kromhout Czn., te Amsterdam.

Den ontwerpers der projecten, ingezonden onder de motto's *Clown*, *Brand*, *In laaie* en *Rendu*, wordt verzocht toestemming te geven tot het openen hunner naambrieven.

4e. In het Genootschapslokaal zijn tentoongesteld eenige projecten voor een Burgerweeshuis te Kampen, ingekomen onder de motto's:

Irma; *Niet gedacht*; *Weesjes komt*; *Onderloos*; *Excelsior*; *Klaar* (2 ontwerpen); *Kruis of Munt*; teeken: 2 *driehoeken in cirkel*; 1889; *Patientia vincit omnia*; *Mignon*; teeken: *Kampen* in cirkel; *Orphelins*; *Quod bonum sit*; *Labor ipse voluptas*; *H. B. W.* (door elkander); *A + B*; *Rust roest*; *Anna*; *Rust roest II*; *Charité*; *Anna II*; *Kamp voor Kampen*; *Boppie*; *Fortuna juvente*; *Hector*; *N. B. W.*; *Labora* en *Gloria Victis*.

Namens het Bestuur:
De 1ste-Secretaris,
G. A. ZEEMAN.

(A. et A.) DE VOORJAARS-TENTOONSTELLING VAN DE MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

De gewone jaarlijksche tentoonstelling in het maatschappelijk gebouw aan de Marnixstraat is ditmaal bijzonder bezienswaardig, niet het minst om de daaraan toegevoegde collectie producten van Nederlandsche houtsnijkunst.

Niet weinigen zullen verrast zijn over den zuiveren smaak en het geacheveerd karakter der versieringen, die, door eenvoudige boeren en visschers, op voorwerpen van dagelijksch gebruik zijn aangebracht.

Deze klompen, stoven, meshechten en dergelijke worden vervaardigd in afgelegen uithoeken van ons vaderland, door personen die nimmer eenig kunstonderwijs ontvingen en evenmin de kunstverzamelingen der groote steden bestudeerd hebben.

Het zijn helaas nog slechts sporadische resten van eene volkskunst, die tot in de vorige eeuw schier overal ten plattelande ijverig beoefend werd.

De goedkoope fabrieksartikelen kwamen het kunstige handenwerk verdringen, de smaak voor het nieuwe begunstigde deze invasie en, nu zich langzamerhand weer gezonder begrippen omtrent kunst en smaak beginnen baan te breken, zal het zaak zijn om hetgeen nog bij enkelen van de traditie behouden bleef, met de grootste zorg te steunen en, zoo het kan, te ontwikkelen. Kunstonderwijs, zooals dit tegenwoordig verstrekt wordt, zou hier echter geheel misplaatst zijn; men behoort de opleiding van het jonge geslacht in deze over te laten aan de ouderen, die de overleve-

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

ring zullen getrouw blijven en hunne leerlingen zullen vormen volgens de methode, die eeuwen lang proefhoudend is gebleken.

Onder de tentoongestelde teekeningen zagen wij enkele opmetingen van oude bouwwerken; van den heer J. Verheul Dzn. een zeer fraai met de pen bewerkt aanzicht van de reeds voor jaren gesloopte Oude-hoofdspoort te Rotterdam, benevens den ingang van de voormalige vleeschhal in dezelfde stad. Van twee antieke kasten en een poortje uit Kampen is het teekenwerk zeer zwak.

Uitstekend teekenwerk geeft daarentegen de heer W. H. Kam te zien, die hier eene voorstelling van de fraaie eikenhouten koorbanken in de R.-K. kerk te Wouw geeft. Dergelijke opmetingen zijn altijd te verkiezen boven geestlooze photographieën, om nog niet eens te gewagen van het voordeel voor den teekenaar, die aldus alle details nauwkeurig bestudeeren moet en in zich op zal nemen veel beter dan ooit door bezichtiging zal plaats vinden.

Ook de beiljante schetsen van den heer W. C. Bauer zullen dit duidelijk maken. De binnenplaats van het kasteel te Blois met de beroemde open trap, misschien een van de schilderachtigste plekjes ter wereld, is hier weergegeven met een virtuositeit en een poëtischen smaak, die de bekoring van het origineel volmaakt weergeven.

Opmetingen van het Waaggebouw en het Raadhuis te Alkmaar en van den toren der Lodewijkskerk te Leiden, munten niet uit door bijzondere artistieke behandeling.

Ook in de afdeeling hedendaagsche bouwkunst is door den heer J. Verheul Dzn. verdienstelijke arbeid geëxposeerd. Behalve eenige ontwerpen, die wij reeds vroeger tentoongesteld zagen, vinden wij hier een ontwerp-façade voor het New Bath-hotel te Rotterdam, benevens een ontwerp voor een stalhouderij aldaar, waarvan vooral het eerste gevelontwerp, om zijn goede verhoudingen en flinke compositie, de aandacht trekt.

De distilleerderij met winkelhuis, door den heer Joh. Mutters Jr. aan de Spuistraat te 's-Hage gebouwd, is in den schilderachtigen Vlaamsche-Renaissancen stijl ontworpen en vertoont veel karakter.

De op groote schaal uitgevoerde gevelteekening is zeer artistiek behandeld; de daarnevens hangende photographieën doen zien, dat het bouwwerk bij uitvoering evengoed voldoet als op de teekening.

De heer H. P. Berlage Nzn. exposeert een reproductie van zijn kolossaal mausoleum-ontwerp, dat, zooals bekend is, een van de belangrijkste inzendingen in de Nederlandsche bouwkunst-afdeeling ter Parijsche tentoonstelling uitmaakt. Van denzelfden architect is hier te zien het zeer geslaagde ontwerp voor een aanplakbiljet voor de N.-H. Tramweg-maatschappij, dat onzen lezers wel reeds uit de reproducties bekend zal zijn. Het wachthuisje voor dezelfde onderneming, aan het Damrak te Amsterdam gebouwd, voldoet beter op de fraaie, geëxposeerde penteekening dan in werkelijkheid.

De heer J. J. Weve heeft bij zijn restauratie-ontwerp van het Raadhuis te Nijmegen (men zou het beter aanbouw kunnen noemen) gestreefd naar een pittoreske groepeering en is hierin uitstekend geslaagd; het ontwerp zou ons nog beter bevallen indien de gekozen stijlvormen meer in harmonie waren met het bestaande Raadhuis; dit laatste toch vertoont Gothische vormen, welke hier en daar met Renaissance motieven zijn vermengd; de venstervormen herinneren aan die van het Haagsche Raadhuis; men kan hier dus van oud-Hollandsch spreken.

Het nieuwe gedeelte daarentegen is meer in Vlaamsche Renaissance ontworpen; de toren vertoont niettemin een zeer gelukkig silhouet; het dakvenster boven het groote raam van de archiefkamer is wat nietig en niet fraai.

Het Elisabethsgesticht te Grave, van denzelfden architect, is een zeer uitgestrekt gebouw, waaraan de modern-Gothische vormen, in het genre van Otzen, een goed en karaktervol effect verleenen; de talrijke puntgeveltjes zijn door de nogal sterk sprekende lijst met bogenfries te veel van den onderbouw gescheiden, zoodat zij hiermede geen verband schijnen te hebben. Het plan geeft een eenvoudige en overzichtelijke distributie te zien; de ligging der trappen is niet onpractisch, doch doet onbruikbare ruimten ontstaan, die het plan ontsieren en te vermijden waren geweest.

Van den heer F. J. Bremmer Hzn. zagen wij een ontwerp voor een kasteel. De indeeling is grootsch en geeft aanleiding tot een goede groepeering der gevels, welke in Oud-Hollandsche vormen verdienstelijk zijn geconcipieerd. Een fraaie, accuraat bewerkte penteekening van denzelfden inzender geeft het ontwerp van een wandtravee met schoorsteen voor eene bibliotheek te zien.

Ook eene Pompejaansche wanddecoratie is hier geëxposeerd en men raadt nooit door wien: de Rijksbouwkundige J. van Lokhorst zendt deze proeve van heidensche kunst in en zal ze doen uitvoeren in de feestzaal van het hotel van den Commissaris des Konings te Utrecht. We kunnen over de uitvoering niet oordeelen; zoo ze echter niet beter is dan het hier tentoongestelde ontwerp, zijn we er niet nieuwsgierig naar; dit Pompejaansch lijkt wel in de verte op hetgeen wij uit plaatwerken van deze decoratieve kunst kennen, doch de charme, het schitterende en toch harmonische coloriet ontbreekt er ten eenenmale aan; daarbij is de teekening, vooral wat de figuren betreft, middelmatig.

De bouwkundige ontwerpen van denzelfden inzender zijn onzen lezers reeds bekend, evenzoo vele inzendingen van andere architecten, welke wij daarom niet verder behoeven aan te duiden.

Ten slotte vermelden we nog hetgeen hier aanwezig is van antwoorden op prijsvragen der Maatschappij; er is dit jaar heel wat ingekomen en vooral het schildersatelier heeft veel deelneming uitgelokt. Het bekroonde ontwerp van den heer H. P. Berlage Nz. munt vooral uit door den meesterlijk ingedeelden plattegrond en de artistieke wijze, waarop het teekenwerk in kleur is behandeld. Twee andere ontwerpen zijn eervol vermeld en verdienen zulks: het zijn die, met de motto's *Luc* en *Holland*. Het eerste van den heer Paul de Jongh vertoont eene fraaie groepeering, is met zeer veel smaak en vormkennis in Vlaamschen geest ontworpen en geeft uitstekend teekenwerk te zien. De opmerking van de Jury wegens gebrek aan eenheid in stijl, konden we niet deelen; wel moeten we de indeeling wat gezocht noemen. Het andere ontwerp is in Rijksmuseumvormen ontworpen en eveneens zeer verdienstelijk geteekend; vooral het perspectievische overzicht is hoogst smaakvol voorgesteld; de indeeling is minder gelukkig. Het is te begrijpen dat de Jury de stijlkeuze voor dit doel niet geschikt vond; vooral inwendig ziet het er voor het verblijf van een artist somber genoeg uit; de ontwerper zal zich echter op het Rijksmuseum beroepen, dat eveneens aan de schilderkunst gewijd is, en dat door hem misschien, wegens de waardigheid door den bouwmeester ervan in het Bestuur der prijsvraaguitschrijvende maatschappij bekleed, als het ideaal werd beschouwd.

Nog vele antwoorden op deze prijsvraag, waarbij veel verdienstelijk werk wordt aangetroffen, zijn hier geëxposeerd. Het zou ons te ver voeren ze alle *en détail* te bespreken.

De prijsvraag voor *een spoorwegviaduct* is minder geslaagd. De zilveren medaille is toegewezen aan een ontwerp, dat onder de vele met virtuositeit uitgevoerde teekeningen, hier aanwezig, geen schitterend figuur maakt. Vormen en verhoudingen van het voorgestelde zijn wel-is-waar vrij goed, doch het karakter voor een viaduct hadden wij forscher gewenscht en het teekenwerk flinker behandeld; de situatie heeft verdienste. Twee ontwerpen in Gothische vormen (motto's *E. O. G.* en *Prijsvraag*) konden, qua karakter, ons meer behagen.

Het ingezondene op de prijsvraag voor een belvédère is niet veel zaaks. De vermakelijke perspectievische voorstelling van het ontwerp: *Op het laatste oogenblik* doet denken aan een Assyrisch reliëf.

Men ziet hieruit, dat, ondanks de collectie die dit jaar door de Nederlandsche architecten naar Parijs is gezonden, er nog genoeg verdienstelijk werk is achtergebleven om deze tentoonstelling zeer belangrijk te doen zijn. We kunnen daarom onzen lezers een bezoek aan de verzameling ten zeerste aanbevelen.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Rapport van de Jury ter beoordeeling van de prijsvragen voor het jaar 1888, uitgeschreven door het Genootschap »Architectura et Amicitia" te Amsterdam.

De ondergeteekenden, kennisgenomen hebbende van de 20 ontwerpen (waarvan 1 nagekomen), ingezonden ter mededinging naar de prijsvragen, in het jaar 1888 door het Genootschap uitgeschreven, hebben zich op den 2den Mei ll. vereenigd tot het onderling mededeelen hunner bevinding en zijn tot het resultaat gekomen, dat, behoudens de aanmerkingen die hieronder nader zijn ontwikkeld, tot bekroning in aanmerking komen, de navolgende ontwerpen:

Eerste algemeene prijsvraag, een ontwerp voor een *vast circus*. Ingekomen 5 ontwerpen.

1e Prijs het ontwerp »Etalon".
2e » » » »Clown".

Tweede algemeene prijsvraag, een ontwerp voor een *Brandweerkazerne voor 40 man*. Ingekomen 7 ontwerpen en 1 nagekomen.

De ondergeteekenden stellen voor geen der ontwerpen te bekronen, maar twee ontwerpen »Brand" en »In laaie" wegens de verdienstelijke uitvoering der teekeningen loffelijk te vermelden.

Derde algemeene prijsvraag, een ontwerp voor *eene betimmering van een Bijzaalkamer*. Ingekomen 3 ontwerpen.

1e Prijs het ontwerp »Anna".
2e » » » »Renda".

Tweede gewone prijsvraag, een ontwerp voor eene *Decoratie van gekleurd glas*. Ingekomen 4 ontwerpen.

Het ontwerp met de spreuk »Lume" te bekronen met den uitgeloofden prijs.

Hierbij veroorlooft de Jury zich aan het Bestuur van het Genootschap in overweging te geven, de toegekende prijzen uit te reiken, wanneer de inzenders zullen voldaan hebben aan de bepalingen omtrent de wijze van voorstelling, schaal en formaat, bij het programma vastgesteld.

1ste algemeene prijsvraag. Vast *Circus* op een geheel vrij terrein.

Omtrent de ingeleverde ontwerpen voor deze prijsvraag werden de navolgende opmerkingen gemaakt.

N°. 1, motto *Schets in inkt* (3 teekeningen).

Dit ontwerp is niet doelmatig van distributie. Door het geheel ombouwen van de rotonde is de planverdeeling zeer wijdloopig en onpractisch. Dit betreft vooral de kleedkamers der artisten, die over de beide 50 M. lange zijgevels zijn verspreid. Twee ingang-vestibules zijn te weinig; evenzoo is het aantal trappen niet voldoende; zij behoorden meer in aantal en verdeeld over den omtrek van de ruimte voor de toeschouwers te zijn aangebracht. Er ontbreekt bovendien een afzonderlijke toegang voor de rijders en rijderessen, alsmede de bij het programma verlangde kantoor en spreekkamer voor den directeur. Ondanks de aangewezen binnenplaatsen zal in vele plaatsen van het gebouw voldoend daglicht ontbreken. Terecht heeft de ontwerper niet alleen café en restaurant bij elkander geplaatst, maar ook de beide foyers vereenigd. Als een der voornaamste gebreken in het ontwerp moet beschouwd worden het gemis aan behoorlijk organisch verband, zoowel in den plattegrond als in den opstand, waardoor eene behoorlijke aansluiting en groepeering wordt gemist, hetgeen zich vooral zal doen gevoelen bij de zijgevels. Door het kolossale voorgebouw met 2 verdiepingen, ieder van 7 M., waarboven een dak van ± 10 M. hoogte, wordt de eigenlijke *circus* totaal gemaskeerd en ontbreekt daarom aan het gebouw de juiste karakterteekening. In de op zichzelve niet onverdienstelijke ordonnantie van het frontgebouw zal niemand den voorgevel van een circus of openbare schouwplaats vermoeden. Hiermede is voldoende gemotiveerd waarom dit ontwerp voor geene onderscheiding kan in aanmerking komen.

N°. 2, motto *Hippiarch* (3 teekeningen).

De distributie van dit ontwerp is niet onverdienstelijk. De groepeering der verschillende onderdeelen is zelfs zeer gelukkig, en de planverdeeling van bijna al de onderdeelen, op zichzelf beschouwd, goed te noemen. De in- en uitgangen en ook de trappen zijn ruim en goed gedistribueerd; alleen moesten de zij-vestibules van meer deuren voorzien zijn, hetgeen gemakkelijk te bereiken is, zonder ingrijpende wijzigingen van het plan. Door de vier lichthoven (open plaatsen) wist de ontwerper alle lokalen behoorlijk van licht en lucht te voorzien. Café en restaurant zijn doeltreffend geplaatst, maar van elkander gescheiden, wat minder wenschelijk wordt geacht met het oog op de exploitatie. Het zwakste punt der distributie vormen de stallen, die eene *zeer* te bekrompen verdeeling der paardenstanden aanwijzen. Daardoor en door het gemis aan vele en goed geplaatste uitgangen zou redding, ingeval van brand, onmogelijk zijn. De doorrit voor rijtuigen is wel wat erg beknapt.

De logen, bij het programma gevraagd, worden vergeefs gezocht. De groepeering der ordonnantie van den voorgevel met de boven alle onderdeelen domineerende rotonde is goed gedacht, daarentegen laten de verhoudingen en de architectonische détails veel te wenschen over, hetgeen voornamelijk den middenbouw geldt. Evenzeer is er gebrek aan architectonische eenheid, hetgeen is toe te schrijven aan de overdreven verscheidenheid der onderdeelen. De doornede is niet onverdienstelijk. Aanspraak op bekroning kan het ontwerp niet maken; maar het verdient toch, zij het ook beperkte, loffelijke vermelding.

N°. 3, motto *Clown* (6 teekeningen).

De indeeling van dit ontwerp is over het algemeen met kennis en overleg bedacht, en met vaardige en bekwame hand op het papier gebracht. Evenwel heeft de ontwerper zich in sommige opzichten aan eene ongeoorloofde weelde schuldig gemaakt. Zoo worden op de eerste verdieping behalve twee rookzalen van 6 bij 13 M. met buffetten, niet minder dan 4 garderobes met waterclosets en urinoirs van telkens 8 bij 9,5 M. = 76 M² oppervlakte aangetroffen, alle uitgebouwd, terwijl van de aanzienlijke beschikbare ruimte *onder* de zitplaatsen, slechts gebrekkig of geheel niet is partij getrokken.

Door deze vier uitbouwen voor de garderobes en privaten en drie andere voor de drie vestibules, wordt de buiten-ordonnantie benadeeld, en worden tevens de kosten op nutteloze wijze opgedreven; zelfs de woning van den concierge had nog gevoegelijk van de ruimte (onder de zitplaatsen aanwezig) kunnen profiteeren. Ofschoon de stalling van het aantal paarden, bij het programma voorgeschreven (40), bij dit ontwerp niet is bereikt, wordt evenwel de inrichting, in verband met de kleedkamers der artisten, als zeer goed geslaagd beoordeeld. Eenige meerdere uitgangen kunnen zonder wijziging van het plan op geschikte wijze worden aangebracht. Het karakter der ordonnantie, die met talent en vaardigheid ontworpen is, wordt eenparig goedgekeurd. Toch zou het ontwerp gewonnen hebben bij eene meer bescheiden omvang en stemmiger uiterlijk van de uitgebouwde garderobes, enz.

De doorsnede is flink en bevat veel wat aanbeveling verdient. De aldaar heerschende duisternis bij dag, had zonder bezwaar kunnen vermeden worden, door eene passende lantaarn in het centrum, die tevens voor luchtverversching kon dienstbaar gemaakt zijn. Eenstemmig verklaarden de beoordeelaars zich voor het toekennen van den 2den prijs.

N°. 4, motto *Festina lente* (6 teekeningen).

Dit ontwerp is doorgaans al te vluchtig en schetsachtig behandeld, en zooveel betreft de opstand en doorsnede-teekeningen, ruw en onbehaaglijk van voorstelling. De plattegronden geven geen duidelijke voorstelling van de bedoelingen des ontwerpers. De trappen zijn gevaarlijk en ondoelmatig van aanleg; aangezien telkens twee trappen van de tweede, derde en vierde rangen, beneden op portalen van slechts 3 à 4 M. uitkomen, die tegelijkertijd bestemd zijn tot uitgangen voor den eersten rang, zoo zal bij het uitgaan een hinderlijk en gevaarlijk gedrang onvermijdelijk zijn. Die schikking kan dus niet worden goedgekeurd. Terecht heeft daarentegen de ontwerper partij getrokken van de ruimten onder de zitplaatsen voor de garderobes, privaten en andere doeleinden, ofschoon de wijze van dagverlichting niet is aangegeven op de teekeningen. De ordonnantie heeft de verdienste van goed in het karakter der bestemming van het gebouw te zijn opgevat. Nochtans zijn de verhoudingen verre van fraai en de details te zwaar.

De gedaante der rotonde-overdekking is onbehaaglijk en zal het nog meer zijn in perspectief daar in de geometrische projectie. De constructie is niet aangewezen. Algemeen werd aan dit ontwerp geene bijzondere onderscheiding toegekend.

N°. 5, motto *Etalon* (4 teekeningen).

Dit ontwerp heeft vele en groote verdiensten. De verschillende onderdeelen zijn fraai en doelmatig gegroepeerd, zoodat het hoofdmotief, de rotonde van den circus, zooveel mogelijk vrij en zichtbaar blijft. Van de ruimte onder de zitplaatsen is op oordeelkundige en economische wijze partij getrokken. De woning van den concierge en het bureau van den directeur zijn daardoor in de nabijheid van den hoofdingang doelmatig geplaatst kunnen worden. De toegangen en trappen zijn beneden zeer ruim van aanleg, waardoor aan een hoofdvereischte der inrichting goed is voldaan. Uitmuntend is voorts de distributie en inrichting van het stalgebouw, dat ruim en goed verlicht is, en voldoende van behoorlijke uitgangen is voorzien. Ook het denkbeeld om café, restaurant en foyers in één gebouw te combineeren is met het oog op de dienst en de exploitatie zeer aan te bevelen. De trappen, die toegang geven tot de zitplaatsen der verschillende rangen, zijn wel in de benedenverdieping duidelijk aangegeven, daarentegen is dit niet het geval met de trappen der bovenste rangen, die, naar het voorbeeld der Vomitoria in de Romeinsche amphitheaters, gedeeltelijk tusschen de zitplaatsen uitkomen. Ook komen ons deze te gering in aantal en te bekrompen van aanleg voor.

De kleedkamers voor de heeren en dames-artisten zijn in dit plan boven de stallen geplaatst, waar ook een ruime foyer voor de artisten is aangelegd. De gemeenschap dezer vertrekken met de stallen is ruim en doelmatig en zal dus geen bezwaar kunnen opleveren. De doorsnede (en nog wel de eenige) die geleverd is, ofschoon het programma van het meervoudige spreekt, is onvoltooid en laat juist, wat den aanleg der trappen tot den bovengrond betreft, veel in het onzekere. De buitenordonnantie is academisch opgevat, en «aus einem guss», en komt ons van al de ontwerpen de beste voor. De verhoudingen der ordonnantie zijn meesterlijk, de vormen goed gekozen, en tot een rustig en harmonisch geheel verwerkt. De verdiensten van het ontwerp met betrekking tot planverdeeling en architectonische compositie geven het aanspraak op toekenning van den 1ste prijs, mits de ontwerper de ledige plek der doorsnede naar behooren aanvulle met hetgeen de binnenordonnantie en de kapconstructie behooren te zien te geven.

Als algemeene aanmerking heeft een lid der Jury erop gewezen, dat in het programma geen spraak is van *Tooneelruimte*, hetgeen het vraagstuk zeker eenvoudiger van aard heeft gemaakt, maar ook van beperkter toepassing.

2de Algemeene prijsvraag. **Brandweerkazerne voor 40 man op aan de zijden ingesloten terrein.**

Ten aanzien van de ontwerpen voor eene *Brandweerkazerne* werd in het algemeen door alle leden der Jury de opmerking gemaakt, dat aan de beredeneerde samenstelling der plans geen genoegzame aandacht door de heeren leden is gewijd; daarentegen mochten zich de gevelteekeningen veelal onderscheiden door een streven naar sierlijkheid, dat doorgaans, met het oog op de bestemming van het bouwwerk, te ver gedreven is. Terwijl de geleverde opstand-teekeningen nochtans, èn wat compositie èn wat uitvoering betreft, veel verdienstelijks bevatten en van groote bekwaamheid blijkgeven, moet de Jury tot haar leedwezen met nadruk erop wijzen, dat alle planverdeelingen ten eenenmale onvoldoende, de meeste zelfs zeer gebrekkig zijn, en van zeer weinig zorg of studie getuigen. Hieraan is het toe te schrijven, dat de uitkomst van den wedstrijd niet tot een gewenscht doel heeft geleid.

N°. 1, motto *Repos ailleurs* (1 teekening).

Dit ontwerp bestaat uit een voorgevel, 4 plattegronden en een onafgewerkte doorsnedeteekening. De gevraagde lokalen zijn allen ondergebracht in een gebouw, dat een aaneengesloten geheel van nagenoeg vierkanten grondvorm uitmaakt, bevattende twee bekrompen gangvormige binnenplaatsen van 7.5 en 2.25 M. breedte. De aldus verkregen planverdeeling is niet alleen onpractisch en ondoeltreffend, maar ook niets minder dan fraai.

In de benedenverdieping moet als een gebrek worden aangemerkt, dat de open plaats achter het gebouw alleen door de remise toegankelijk is. Bovendien is de vierkante vorm der remise, die 12 M. diep is en slechts van eene zijde licht ontvangt, onpractisch. Het klimhuis, slechts op een afstand van 6.5 M. tegenover de remise gelegen, is niet goed geplaatst. Op de 1ste en 2de verdieping zijn, boven de remise, de slaapzalen aangewezen, die, slechts aan éene zijde van 3 ramen voorzien, onvoldoend licht en lucht ontvangen.

De langs deze zalen aangelegde wenteltrap van 1.2 M. middellijn is te bekrompen. Behalve onderscheidene gangen en kleine portalen, bevat de eerste verdieping niet minder dan drie groote vestibules of portalen, ter gezamenlijke oppervlakte van bijna 100 vierkante meter, van welke twee geheel van licht en lucht verstoken zijn. Hoewel niet onberispelijk, mag de voorgevel zeker als het best geslaagde gedeelte van het ontwerp worden beschouwd. De voorgevel draagt nochtans al te zeer het karakter van een woonhuisgevel. Om al deze redenen kan het ontwerp op geene gunstige onderscheiding aanspraak maken.

N°. 2, motto *Brand* (3 teekeningen).

De plansverdeeling van dit ontwerp is aan verschillende bedenkingen onderhevig. De plaatsing van de remise is niet gunstig; de reparatiekamer en het poetsvertrek zijn te gering van afmeting en zouden op de binnenplaats behooren uit te komen. De hoofdtrap is niet goed geplaatst en de andere trappen staan in geen goede gemeenschap met de binnenplaats. Op de 1ste en 2de verdiepingen komen donkere gangen voor, die vermeden hadden kunnen worden door zijdelingsche lichten. Het klimhuis schijnt eigenlijk vergeten te zijn geweest, en later terloops in het plan gelijkvloers bijgevoegd.

De gevel is flink geteekend, maar kan het verwijt van overdreven rijkdom kwalijk ontgaan. De toren, hoe goed van vorm en ordonnantie, is niet noodzakelijk voor den dienst. Er zijn in de zijgedeelten op de 1ste en 2de verdieping te veel (5) ramen, en daardoor te smalle dammen; daarentegen op de 3de verdieping slechts drie ramen, die een veel beter effect maken, doch door de onregelmatigheid der assen, met die van de 1ste en 2de verdieping een zeer ongunstige en onrustige tegenstelling veroorzaken.

De uitvoering der gevelteekening en van het ornement eronder, verdient alles lof, ook voor de kleurverdeeling, en maakt aanspraak op eene eervolle vermelding.

N°. 3, motto *in Laxis* (2 teekeningen).

De plattegrond is met een frontgebouw, achtergebouw en 2 zijgevels zoo ontworpen dat hij eene ruime open plaats omsluit.

In de beneden verdieping maakt de groote vestibule met de dubbele hoofdtrap een indrukwekkend geheel. De overige trappen zijn mede goed verdeeld en gesitueerd.

Hoewel de geheele distributie op oorspronkelijkheid en vindingrijkheid mag aanspraak maken, kleven haar niettemin gebreken aan. Door de gangen in de vleugelgebouwen vóór de kamers langs de buitenmuren aan te leggen, is in de benedenverdieping eene kamer van den cantinehouder slechts gebrekkig verlicht, terwijl op de 1ste verdieping de theorie- en gymnastiek zalen slechts indirect en onvoldoend licht ontvangen.

Bij de woningen van den brandmeester en sectie-brandmeester zijn de afmetingen der woonvertrekken (3 bij 3, en 3 bij 4 M.) te bekrompen; daarentegen die van de vestibules, gangen en keukens te ruim. De remise is goed geplaatst, doch bij de vrij aanzienlijke lengte van 20 meter had dit lokaal meer dan een enkele poort tot uitgang mogen hebben. De gevelordonnantie verraadt eene gevoelende hand en een zeker meesterschap in de compositie. De rijke Gothische motieven zijn evenwel hier zeker niet op hunne rechte plaats; dit betreft vooral den toren en de rijkversierde ramen, balkons en hoekfiolen, waarmede nochtans de ongelukkige luifels der zij ingangdeuren een onaangename tegenstelling vormen.

De wijzerplaat is misplaatst en veel te klein voor de aanzienlijke hoogte.

Hoewel bont van kleur, verdient de teekening van den voorgevel en de geestige behandeling van de doorsneden eene loffelijke vermelding.

N°. 4, motto *Bru...nd* (2 teekeningen).

De plattegrond bestaat uit een vóór- en achtergebouw, zonder eenige gemeenschap. Een hoofdtrap is er niet. De trappen in het voorgebouw zijn gebrekkig van aanleg en onpractisch. Het voorgebouw bevat op de bovenverdiepingen de woningen der beambten; in het achtergebouw zijn al de dienstlokalen vereenigd. Dat de stal slechts door de remise toegankelijk is, moet als een gebrek worden aangemerkt. De gevel, hoewel eenigszins stroef van compositie, is veel te rijk van ordonnantie voor een brandweerkazerne. De groote ramen der cantine en wachtkamer gelijkstraats, doen denken aan winkelramen; de erkers op de bovenverdiepingen zijn in strijd met het karakter van het gebouw. Voor toekenning eener onderscheiding kan dit ontwerp niet in aanmerking komen.

N°. 5, motto *Ullam* (2 teekeningen).

Het beginsel, bij dit ontwerp in achtgenomen, tot scheiding der dienstlokalen en de woningen in twee groepen, verdient goedgekeurd te worden. De stal en de remise, die onderling en met de groote binnenplaats in gemeenschap staan, zijn goed geplaatst. Met de hoofdtrap is dit niet het geval. Voorts behoorde de hoofdkeuken in de nabijheid der cantine, en in die van de vertrekken van den cantinehouder gelegen te zijn.

De trappen zijn bekrompen aangelegd en uit het oogpunt van welstand slecht gesitueerd, zooals uit den voorgevel blijkt. De privaten zijn gedeeltelijk van licht en lucht berooid, hetgeen had kunnen vermeden worden. De slaapzalen zijn luchtig en ruim en hebben goede gemeenschap met de overige dienstlokalen. De voorgevel is niet onverdienstelijk en heeft een gepast karakter. De onsymmetrische verdeeling der buitendeuren maakt een even onaangenamen indruk als de daaraan gegeven gedaante. (Zijn de schoorsteenen voorbedachtelijk vergeten, zooals bij de meeste dezer ontwerpen het geval schijnt te zijn?) De hoogte der verdiepingen (3.5 M.) moge voldoende zijn voor de woningen der beambten, voor de slaapzalen zou meer hoogte gevorderd kunnen worden.

Dit ontwerp kan almede niet voor eenige onderscheiding in aanmerking komen.

N°. 6, motto *Sfuit* (3 teekeningen).

De algemeene opvatting van het plan maakt een gunstigen indruk, die nochtans bij nadere beschouwing benadeeld wordt door de omstandigheid, dat de remise steeds moet gepasseerd worden en deze met eene veroonken lantaarnoverdekking is voorzien, zonder staande ramen; de nadeelen bij winterdag zijn door de ondervinding genoegzaam bekend. De wachtkamer en de cantine zullen vrij duister wezen. Terwijl de hoofdingang vrij bekrompen is, beeft de ontwerper overvloedige plaatsruimte aan twee hoofdtrappen met bijbehoorende portalen besteed. Wijders is het front van het gebouw op ongepaste wijze met trappen en privaten betimmerd, die bovendien niet duidelijk van aanleg zijn. De afmetingen der woonkamers van de beide bovenverdiepingen zijn bekrompen, hetgeen vooral geldt van de slechts 4 M. diepe voorkamers, terwijl daarentegen op beide verdiepingen te veel ruimte is opgeofferd aan gangen en trappen. Met deze geringe afmetingen stemt geenszins overeen de verdieping-hoogte van 5.80 M., tenzij entresols in de bedoeling liggen.

Ook in dit ontwerp beeft de met smaak en waardigheid gecomposeerde gevelteekening verre de meeste verdienste, zoodat zelfs deze ordonnantie als een der best geslaagde van de ingezonden projecten kan worden aangemerkt. Eenige doorsneden hadden meer licht kunnen verschaffen. Ofschoon een der beoordeelaren eene onderscheiding aan het ontwerp wenschte toegekend, waren echter de bedenkingen hiervoren omtrent de planverdeeling ontwikkeld, die toch de eigenlijke kern van een goed bouwwerk uitmaakt, te gewichtig om daaraan gevolg te geven.

N°. 7, motto 15 *Augustus* (4 teekeningen).

De planverdeeling van dit ontwerp wijkt in verschillende opzichten af van die der overige projecten. De plattegrond is in twee groepen verdeeld, waarvan de eene, beneden, de remise en de stal, en op de bovenverdiepingen de slaapzalen en wachtkamers bevat; terwijl al de andere dienstlokalen en de woningen de tweede groep vormen. Het plaatsen van de remise aan den voorgevel, door twee poorten gemeenschap hebbende met de straat is op zichzelf een goed denkbeeld; daarentegen is het een fout, dat dit lokaal, evenals de stal, van de groote binnenplaats is afgescheiden. Door aan het hoofdgebouw eene groote en kleine binnenplaats te geven zijn alle lokalen van licht en lucht voorzien. De kleine binnenplaats met de bekrompen trap is evenwel te gering van afmeting.

De overschietende plaatsruimte is onvoordeelig van vorm en afmeting en ongeschikt voor de oefeningen der brandweer; het klimhuis is ongunstig geplaatst. De afmetingen der waschkamers worden onvoldoende geacht. De woonvertrekken zijn over het algemeen ruim van afmetingen, maar minder gunstig met het oog op de distributie.

De hoofdtrap is goed gelegen, en heeft, behoudens de geringe breedte van de hoofdgang, goede gemeenschap met de dienstbureau's, de theoriezaal en de slaapzalen. De trappen naar de woningen van den beambte en van den sectie-brandmeester zijn daarentegen minder goed geplaatst, daar zij slechts langs een omweg over de binnenplaats te bereiken zijn.

De verdiepinghoogte van 4½ meter is voor de woningen te groot. De twee gevelteekeningen, door den ontwerper geleverd zijn beide goed van karakter; de ongekleurde is eenigszins plomp van vorm in de onderdeelen. De gekleurde werd in dit opzicht de voorkeur gegeven door twee der Juryleden.

Van bekroning kan ook bij dit project geen sprake zijn.

N°. 8, nagekomen ontwerp. Motto *Stoom op.*

Aangezien de Jury eerst met dit ontwerp in kennis werd gesteld op den dag der bijeenkomst tot het opmaken van het eindrapport (2 Mei), zoo kan zij niet uitvoerig zijn in hare beschouwingen.

Eenstemmig werd de planverdeeling ongeschikt verklaard, als belemmerend voor de vrije beweging, veroorzaakt door de plaatsing der remise, waardoorheen de geheele circulatie moet geschieden. De gevelteekening maakt met de beide torens een vrij pretentieuse vertooning, die niet gepast is voor het karakter van het bouwwerk. Eenige onderscheiding werd niet toegekend.

De Jury vertrouwt, dat de eenigszins uitvoerige beschouwingen, waarin zij gemeend heeft te moeten treden, den heeren medewerkers zal overtuigen van de noodzakelijkheid om in de *eerste* en *voornaamste* plaats, de planverdeeling meer aandacht te schenken, en de uitwendige gedaante daarmede in overeenstemming te brengen.

Het schijnt ons toe dat sommigen andersom zijn te werk gegaan.

3de Algemeene Prijsvraag. **Betimmering van eene Biljartkamer.**

N°. 1, motto *Modern* (4 teekeningen).

Het ontwerp *Modern* is sierlijk geordonneerd, maar wat klein in de onderdeelen, die in werkelijkheid te gering van massa zullen zijn, en daarloor een eenigszins spichtig aanzien zullen hebben. Het plafond is almede te veel in kleinigheden verbrokkeld, en 0.25 M. dichter bij den vloer dan het programma voorschrijft.

De vele sprongen van de wandbekleeding zullen hinderlijk zijn voor de ruggen der toeschouwers op de banken langs de wanden, hetgeen strijdig is met de bedoeling. De gebroken lijn van de schoorsteenschouw is niet aan te bevelen. De bekroning der deuren met vier naast elkander geplaatste kolommetjes is tevens eentonig en stijf. Het erker-front voldoet minder, overigens is het geheel goed geteekend en met zorg voorgesteld.

N°. 2, motto *Anna* (5 teekeningen).

Het ontwerp *Anna* is zeer verdienstelijk, zoowel van conceptie als teekening, en geeft goede getuigenis van den kunstzin en smaak van den ontwerper.

Niettemin rijst de vraag of de schaal wel behoorlijk in acht is genomen. De ordonnantie van de lambriseering doet die door de veelheid der onderdeelen veel hooger onderstellen dan zij werkelijk is (nl. 1.5 M.). Evenzoo geven de enkele deuren door de verdeeling der paneelen den indruk van in tweeen openslaande deuren.

Bijzonder fraai zijn de beide lange zijden van het vertrek en de korte wand met den erker; de gedaante van de bank is ongeschikt. De plaatsing van het queuenrek boven de lambriseering bespaart ruimte, maar zal in het gebruik wellicht lastig zijn.

Het minst geslaagd is de plafondbetimmering, die al te eenvoudig is en den gepasten indruk niet teweegbrengt.

Het geheel wordt evenwel als zeer goed geslaagd en de bekroning met den 1ste prijs volkomen waard gekeurd.

N°. 3, motto *Rendu* (6 teekeningen).

In de fraai en vlug behandelde potloodteekeningen, met sepiatinten aangezet, levert ook deze ontwerper een zeer verdienstelijk werk. Er is eenheid in de compositie, en ofschoon de vormen minder sierlijk mogen zijn dan in de beide andere ontwerpen, zoo maakt nochtans de deftige en breede stijl bij gepasten eenvoud een zeer goeden indruk.

Goed in harmonie met de wandbetimmering, is ook het plafond ontworpen. Het minst geslaagd is de schoorsteenschouw, waarbij ook tevergeefs de uurwijzer werd gezocht. De verhoudingen zijn niet gunstig en de vormen zijn niet vrij van stijfheid. Deze gebreken worden niet vergoed door de stoute manier van kleurbehandeling.

De verdiensten van dit ontwerp geven het aanspraak op de bij het programma uitgeloofde premie.

2de Gewone Prijsvraag. **Decoratie van gekleurd glas.**

N°. 1, motto *Lumo.*

De vier antwoorden, op deze prijsvraag ingezonden, kunnen tot twee hoofdrubrieken worden teruggebracht. De eene heeft de vraag letterlijk opgevat als betreffend eene *decoratie* van *gekleurd glas*, waarbij de betimmering als nevenzaak wordt beschouwd. De andere heeft daarentegen de vorm der raamvulling tot hoofdmotief gekozen en de glasdecoratie slechts door fletse kleurschakeering doen spreken. De meerderheid der Jury oordeelt dat de geest van de vraag doelt op de kleurschakeering in de eerste plaats en als zoodanig acht zij dat het ontwerp met de spreuk *Lumo* volkomen aanspraak maken mag op den uitgeloofden prijs. Niet alleen dat teekening en kleur van glasdecoratie volkomen aan het doel beantwoorden, maar bovendien is de omlijsting goed van ordonnantie en waardig van vorm en proportie. Sommige onderdeelen, zooals de hoofdgroep van het midden-compartiment, zijn waarlijk meesterlijk van compositie en uitvoering te noemen.

N°. 2, motto *X.*

Het ontwerp X, ofschoon een in kleuren voorgestelde glasdecoratie gevende, is, wat het *ornamentecle* betreft, goed van compositie, teekening en kleurschakeering. Daarentegen zijn de vrouwekop en de ridder te paard hier niet op gepaste wijze aangebracht en gebrekkig van uitvoering. De omlijsting is geheel weggelaten. Het ontwerp is overigens niet onverdienstelijk wat de verdeeling der glaspaneelen betreft.

N°. 3, motto *Décor.*

Dit ontwerp is fraai van teekening en ordonnantie, ofschoon de opmerking gemaakt werd, dat het karakter meer overeen komt met dat van eene tochtdeur-betimmering, dan met die van een lichtraam in eene vestibule. Overigens is hierboven reeds vermeld dat de opvatting niet overeenstemt met den geest van de prijsvraag, die eene *gekleurde decoratie* vraagt, terwijl dit antwoord slechts flets en onreker gekleurde motieven te voorschijn brengt. Alle halde wordt gebracht aan het sierlijk en coquet uitgevoerde teekenwerk.

N°. 4, motto *Glas.*

Het ontwerp »Glas" is wat zwaar en vol in het bovendeel; met eene goede borstwering erbij gedacht, kon het een flink geheel opleveren. Nu evenwel is het antwoord niet in den geest der vraag, en beperkt zich de Jury tot het gunstig vermelden van de uitvoering der teekening.

Hiermede sluit de Jury haar rapport en vermekt het Genootschap en zijne bestuurders de verzekering van hare sympathie met de beste wenschen voor zijnen bloei te willen aanvaarden.

Delft—Amsterdam, 17 Mei 1889.

E. Gugel.
H. Molemans.
A. N. Godefroy.

VEREENIGING »ARTI ET INDUSTRIAE" TE 'S-GRAVENHAGE.

Vergadering van Dinsdag 21 Mei 1889.

Na lezing en goedkeuring der notulen van de vorige vergaderingen besprak de Voorzitter het voorstel van het Bestuur tot toekenning eener jaarlijksche subsidie aan het fonds voor het Museum van Kunstnijverheid te 's-Gravenhage, welke voor het eerste jaar zal bedragen *f* 25. Hij wees erop, dat Den Haag op het gebied van kunstnijverheid schaars bedeeld is. Na de overplaatsing van het Museum op de Prinsengracht naar Amsterdam, is behalve de betrekkelijk weinige voorwerpen, die in het stedelijk Museum alhier aanwezig zijn, niets op dat gebied voor het publiek te bezichtigen. Vooral voor een stad, die in het bezit is van een Academie van Beeldende Kunsten, is een dergelijk Museum van groote waarde.

Na eenige bespreking werd dan ook het voorstel met algemeene stemmen aangenomen. Door den heer Haaxman werd als secretaris der commissie van het op te richten Museum, den voorloopigen dank aan de Vereeniging gebracht.

Door omstandigheden was de heer Boersma verhinderd op de vergadering tegenwoordig te zijn; men was dientengevolge van oordeel, dat de vraag: *Is kwijtelijk een zaak van kunstnijverheid?*, die door den heer Frowein zou worden ingeleid, te belangrijk was, om behandeld te worden bij afwezigheid van iemand, die blijkens de laatste vergadering zoo sterk daarvoor ijvert.

Punt vier van de agenda, nl.: het adres van de Nederlandsche Vereeniging voor teekenonderwijs aan den Minister van Binnenlandsche zaken, om het teekenonderwijs te willen opnemen als verplicht leervak op de lagere school, lokte een zeer langdurig debat uit. Het oordeel over het meerder of minder nut, dat daardoor zou worden gesticht, was onder de aanwezigen zeer uiteenloopend. Als resultaat dezer bespreking zal echter een adres van adhesie, als uitdrukkende het gevoelen van de Vereeniging, aan den Minister van Binnenlandsche zaken ingezonden worden.

Na den leden aan het einde van dit seizoen een hartelijk afscheid te hebben toegeroepen, en met den wensch, dat het volgend vergaderjaar aan de Vereeniging veel goeds zou brengen, sloot de Voorzitter de vergadering.

INGEZONDEN.

Mijnheer de Redacteur,

Als aannemer verlang ik 's avonds naar mijn couranten om onder de advertentien die uit te zoeken waarboven staat »aanbesteding". Zoo ook Dinsdag den 21 Mei jl., en zie, daar zag ik in het *Nieuws van den Dag* zelfs drie advertentien, die mij uitnoodigden mede te dingen; de eerste de beste was de navolgende:

»AANBESTEDING."

»De Architect J. Wesseling Gz. zal op Zaterdag den 25 Mei 1889, bij enkele inschrijving aanbesteden:

»Het verbouwen van een Perceel aan de Keizersgracht N°. 207 alhier.

»Aanwijzing zal gehouden worden Woensdag den 22 Mei 1889 te 10 ure."

Was het wonder dat ik reeds 10 minuten vóór den aangegeven tijd aanwezig was, doch hoe vroeg ook, reeds waren er concurrenten aanwezig, en stroomden meerdere bij; de bewoner van bovengenoemd perceel begreep, uit het raam ziende, wat de bedoeling van al die heeren was, en noodigde ons zeer beleefd binnen te komen en plaats te nemen aan een lange tafel. Voor verveling werden wij behoed door eenige bijbelteksten, die den wand versierden en natuurlijk door ons gelezen werden. Tegen 10 uren kwam bovengenoemde architect, om ons aanwijzing te doen, mis mijnheer de Redacteur, om zijne verbazing te kennen te geven, dat wij daar tegenwoordig waren, daar wij niet genoodigd waren. Op onze vraag waartoe dan wel de advertentie diende, wanneer de aanbesteding bij onderhandsche inschrijving geschiedde, antwoordde ZEd. doodleuk, dat hij daar zijn bijzondere redenen voor had.

Nu begrijp ik zeer goed, geachte Redacteur, dat een architect, die een opdracht voor bouwing heeft, gaarne de wereld bekend maakt met zijne aanstaande gewichtige werkzaamheden, doch was het niet beleefder om daarvoor de aannemers niet uit hunne werkzaamheden te halen, althans tegenwoordig, nu tijd geld is.

Bij oplevering van werken is door u reeds vroeger de opmerking gemaakt, dat de verslagen in de dagbladen overstroomden van reclames voor verschillende leveranciers; ongetwijfeld zult gij het met mij eens zijn dat architecten-reclame op deze wijze minstens zeer onhandig is.

Onder dankzegging,

Uw dw. dienaar,
Een teleurgestelde aannemer.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-GRAVENHAGE. Burgemeester en Wethouders hebben, naar aanleiding van de bekende motie van den Raad, een meer gedetailleerd onderzoek doen instellen omtrent de plannen tot uitbreiding van de bestaande of wel tot het bouwen van eene nieuwe gasfabriek.

Uit de gegevens, getrokken uit de rapporten van de Commissie voor de fabriek, den directeur en den architect-directeur, blijkt, dat, behalve de memorieposten, het geraamde bedrag voor de uitbreiding der fabriek (*f* 1,355,000) nog een verschil oplevert van circa 3 ton met het laagste cijfer voor den bouw van eene nieuwe fabriek. Daarbij komt, dat bij uitbreiding die, in tegenstelling met nieuwen bouw, geleidelijk kan geschieden, de vereischte uitgaven geheel anders verdeeld, daardoor veel gemakkelijker gedragen, en in verband met renteverlies werkelijk belangrijk lager worden. Verhooging van den gasprijs of verlaging der uitkeering aan de gemeente zou dus onvermijdelijk het gevolg zijn van het groote plan. Voorts wordt als bezwaar aangevoerd de ongeschiktheid van voor den nieuwen bouw aangewezen terreinen, terwijl daartegenover staande voordeelen: de verbetering der kanalisatie en de besparing op het rangeerloon, niet kunnen opwegen tegen de extra kosten, aan een dubbel beheer verbonden.

Burgemeester en Wethouders zien door een en ander hunne meening, dat in de gegeven omstandigheden uitbreiding van de bestaande fabriek boven den bouw eener nieuwe de voorkeur verdient, nog versterkt en handhaven mitsdien hun vroeger aan den Raad gedaan voorstel.

— In het laatst van dit jaar worden eenige personen ter beschikking van den Gouverneur-Generaal van Ned.-Indië gesteld om te worden benoemd tot opzichter der 3de klasse bij den waterstaat en de burgerlijke openbare werken daar te lande. Nadere bijzonderheden bevat de *Staatscourant*.

— Op last van den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is uitgegeven en ter algemeene landsdrukkerij gedrukt eene »beschrijving van een natten gasmeter met standvastig watervlak en verklaring van zijne werking", door B. P. Moors, ijker, chef van dienst te 's-Gravenhage en leeraar aan de Polytechnische school te Delft. In dat opstel geeft de schrijver een middel aan de hand, om den waterspiegel in den natten gasmeter gedurende geruimen tijd (± 1 jaar) op standvastige hoogte te houden. Met de oplossing van dat vraagstuk hebben zich reeds velen bezig gehouden, omdat de waarde van den natten gasmeter als vertrouwbaar meetwerktuig belangrijk grooter zoude worden, als het middel gevonden was om het water in het toestel op constante hoogte te houden. Aan de toepassing van alle tot nog toe voorgestelde middelen bleken echter bezwaren van practischen aard in den weg te staan. Ofschoon de door den heer Moors genomen proeven met den volgens zijne aanwijzingen vervaardigden model-gasmeter, ditmaal gunstiger resultaat beloven, heeft toch ook nu weder de practijk uitspraak te doen, of het-voorgestelde middel algemeene toepassing kan vinden. Zoo ja, dan is ongetwijfeld door den heer Moors aan de gas- en gasmeterindustrie een belangrijke dienst bewezen.

— *Het Vaderland* vernoemt, dat de heer L. H. J. J. Mazel hoofd-ingenieur van den waterstaat, pensioen heeft aangevraagd.

AMSTERDAM. Burgemeester en Wethouders, hebben naar aanleiding van het in hunne handen tot preadvies gestelde adres van het hoofdbestuur van de Vereeniging ter bevordering van de Nederlandsche visscherij te Katwijk, voorgesteld aan adressant te berichten, dat een onderzoek zal worden ingesteld, in hoeverre in den bestaanden toestand van de vischmarkt verbetering moet en kan worden gebracht, en tevens in hoeverre het denkbeeld uitvoerbaar zou zijn, om op een geschikt punt binnen deze gemeente eene nieuwe vischmarkt te bouwen, welke tevens voor afslag is ingericht.

— De adressen van den heer Werker, directeur van het Bible-hotel, en van Justus van Maurik Sr. c. s., houdende verzoek om terug te komen op het besluit, waarbij het gedempte Damrak is aangewezen voor de plaatsing van de houten loods voor de te houden tentoonstelling van kunstwerken van levende meesters, zijn in de laatste zitting van den Gemeenteraad behandeld. Het voorstel van den heer Willeumier om op dit besluit terug te komen werd met 25 tegen 9 stemmen verworpen.

Bij de discussien over de begrooting van den Stadsschouwburg deed de Voorzitter de toezegging dat de trap, aan een der vensters met het oog op brandgevaar aangebracht, vervangen zal worden. Het is voor de eer der hoofdstad en in het belang der veiligheid te wenschen dat dit spoedig geschiedt.

ROTTERDAM. Gisteren (Vrijdag) heeft de beproeving plaats gehad van twee hydraulische hijschkranen, ten dienste van het Vrij-entrepôt der gemeente Rotterdam.

Deze kranen zijn van een hefvermogen van 1500 K.G., op eene vlucht van ruim 10 meter, en voorzien van telescoopplungers om ook lasten van 750 K.G. te kunnen lichten, terwijl eene hydraulische zwenkinrichting is aangebracht, waarmede deze lasten meer dan een geheelen cirkel rondbewogen kunnen worden.

Bij de beproeving bleek, dat deze kranen, zoowel wat het waterverbruik als de solide bewerking betrof, in alle opzichten aan de gestelde voorwaarden beantwoorden.

De kranen zijn geleverd door de firma Gebrs. Figee te Haarlem.

AMSTERDAM. Naar aanleiding van een door Jhr. S. M. van Reijgersberg Versluys gedane aanbieding ter exploitatie van de petroleumhaven, adviseeren Burgemeester en Wethouders den Raad, niet terug te komen op het besluit betreffende gemeentelijke exploitatie. Zij doen dit, in aansluiting met het advies der Commissie van bijstand in het beheer der verschillende gemeente-handelsinrichtingen, welke als slotsom harer overweging mededeelt, dat de inhoud van het adres en van het daaraan toegevoegde concept der algemeene voorwaarden, niet eene voldoende omschrijving behelst van eene aanbieding, berustende op wenschelijke grondslagen.

HEUSDEN. Door de heeren J. J. A. Kuijs, grondeigenaar te 's-Gravenhage, en A. Hartog Aan., ingenieur te Rotterdam, is concessie aangevraagd voor den aanleg en de exploitatie van een stoomtramweg van hier over Vlijmen naar 's-Hertogenbosch.

REUZEL. Door den Raad is, behoudens goedkeuring van Gedeputeerde Staten, aan de heeren J. F. C. van Schaik, te Woensel, en J. J. A. Kuijs, te 's-Gravenhage, concessie verleend voor den aanleg en de exploitatie van een stoomtramweg in deze gemeente.

LEIDERDORP. De Gemeenteraad heeft besloten met de Leidsche gasfabriek eene overeenkomst aan te gaan tot aanleg van gasleiding langs den Heerensingel en den Lagen Rijndijk tot Spanjaardsbrug, ten behoeve van particulieren en straatverlichting.

Tevens werd bepaald aan de Duinwatermaatschappij eene toelage te geven van *f* 2000 voor den aanleg van de waterleiding in laatstgenoemd deel.

— Dezer dagen is door de Zuiderzeevereeniging een begin gemaakt met het onderzoek van den bodem van het noordelijk gedeelte der Zuiderzee, onder leiding van den ingenieur C. Lelij, chef van het technisch onderzoek dier Vereeniging, aan wien daartoe de civiel-ingenieur C. C. Coomans is toegevoegd.

PERSONALIA.

— Tot ingenieur bij den Batavischen Oosterspoorweg voor de uitvoering van de verlenging der lijn van Bekassie naar Kedong Gedeh, is benoemd de civiel-ingenieur A. Snethlage, vroeger werkzaam bij de Deli-spoorwegmij. en bij de Staatsspoorwegen ter Sumatra's Westkust.

— Met ingang van 20 Mei jl., is de civiel-ingenieur F. A. Kloppert Aan., tijdelijk opzichter bij den waterstaat te Fijnaart, benoemd tot adjunct ingenieur bij den algemeenen dienst van den waterstaat (afd. waterstaatskaart.)

— In Nederlandsch-Indië is benoemd tot hoofdingenieur bij den aanleg van staatsspoorwegen op Java de ambtenaar op non-act. J. K. Kempees.

— Bij het kadaster in Nederlandsch-Indië zijn benoemd:
tot landmeter 1ste kl. die der 2de kl. W. Munniks de Jongh en F. M. Droop;
tot landmeter 2de kl. J. G. Roelofs en F. W. P. Roessel, thans landmeter 3de kl.;
tot landmeter 3de klasse de adjunct-landmeter 1ste kl. J. F. C. Schram en D. L. Warnsinck en
tot adjunct landmeter 1ste kl. de adjunct-landmeter 2de kl. H. van den Waag.

CORRESPONDENTIE.

De plaat, voorstellende de ingang van de R.-K. kerk in de Vondelstraat te Amsterdam, wordt met het volgend nommer verzonden.

ADVERTENTIEN.

L. J. RIJNINK

roept zijn vrienden en medeleden van het Genootschap A. et A. een **hartelijk vaarwel** toe bij zijn vertrek naar de havenwerken te *Buenos-Ayres*.

De Gemeente *NIJMEGEN* vraagt voor tijdelijk werk een bekwaam

Bouwkundig Teekenaar

om terstond in dienst te treden.

Sollicitanten moeten zich uiterlijk vóór 9 Juni e. k., zoo mogelijk in persoon, vervoegen bij den Gemeente-Architekt, aldaar.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM*, zullen **Vrijdag 14 Juni 1889**, 's voormiddags 11½ uur, in het openbaar, ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

Bestek N°. 30.

Het leveren van HOUT voor Balken, Dekplanken, enz. voor de Schipbruggen te Arnhem en te Westervoort (ongeveer 41 M³ Grenen-, 15 M³ Beuken- en 4 M³ Eikenhout).

Inlichtingen worden alle werkdagen, tot den dag der aanbesteding, van 9—12 en van 2—4 uur gegeven aan het Bureau Gemeentewerken ten Gemeentehuize; bestek met gezegeld inschrijvingsbiljet tegen betaling van *f* 0.50 ter Secretarie verkrijgbaar.

A. H. VAN BERGEN,
FABRIKANT TE
Heiligerlee, prov. Gron.
SPECIALITEIT IN
Nieuwe Constructie
BRANDSPUITEN, TORENUURWERKEN EN LUIDKLOKKEN,
op binnen- en buitenlandsche Tentoonstellingen bekroond.
ANTWERPEN 1885. EEREDIPLOMA.
Gouden en Zilveren Medailles.

Bouwterrein te VENLOO.

Aan den Roermondschen weg zijn eenige **goed gelegen BOUWTERREINEN** te koop, zeer geschikt voor den bouw van heerenhuizen.

Te bevragen bij den Mr. Timmerman H. VAN GASSELT, te *Venlo*.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM*, zullen **Dinsdag 4 Juni 1889**, 's voormiddags 11½ uur, in het openbaar, ten Gemeentehuize **aanbesteden;**

Bestek N°. 23.

Het verrichten van verschillende METSEL- en VOEGWERKEN.

Inlichtingen worden alle werkdagen, tot den dag der aanbesteding, van 9—12 en van 2—4 uur, gegeven aan het Bureau Gemeentewerken ten Gemeentehuize, alwaar de aanwijzing op Dinsdag 28 Mei a. s., 's voormiddags 11 uur, zal worden gegeven; bestek met gezegeld inschrijvingsbiljet tegen betaling van *f* 0.50 ter Secretarie verkrijgbaar.

De Amerikaansche „New Paragon" Schoolbanken
en ANDREW'S **BANKEN** en **STOELEN**
met opslaande Zittingen voor **Scholen, Kerkgebouwen** en **Schouwburgen**, uitsluitend verkrijgbaar bij
FRED. STIELTJES & C°.
Keizersgracht 745,
AMSTERDAM.
Duizenden in gebruik in Nederland, waarvan attesten ter inzage.

Rolluiken
van **Staal** of **Hout** met Stanltand doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.
E. en P. ROTTSIEPER, *Enschede* (Rijnpruisen)

Te koop aangeboden.

2 Stoomhelmachines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag
50 Kipwagons inhoud 2 M³., Beide
34 „ „ 3 M³., zijden
36 „ „ 1½ M³. kippend
Alles 90 c.M. spoorwijdte.
Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Stadhouderskade* en W. DE JONG, *Breda*.

ZWEEDSCH GRANIET
uit de **grooven, Stoomslijperij** en **Polijst inrichting** van de Firma
KESSEL & RÖHL,
te **Berlijn.**
Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 468,
Amsterdam.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard, Bickerstraat
AMSTERDAM.

JAN VAN DER POT, Scheepmakershaven N°. 3, Rotterdam.
De eenigste Kyaniseerinrichting, waar ook des winters wordt doorgewerkt.
Het **kyaniseeren** is het eenigste afdoende middel tegen **verrotting** en **zwam.** De bewerking geschiedt geheel **reuk-** en **kleurloos.** Deswerlangd bijlevering van hout.
Prima Engelsche Portland-cement merk „Wallsend"
van uitmuntende kwaliteit en tegen concurreerende prijzen.
Belgische kluit- en hydraulische kalk.
Billijke prijzen en vrachten.
Prospectussen en prijscouranten worden op aanvraag franco toegezonden.
Gelieve op voornaam en adres te letten.

BEZOEK
Parijsche Tentoonstelling.

Een Waterbouwkundig Ingenieur, die genegen is met een vakgenoot van gezetten leeftijd **de Tentoonstelling te bezoeken,** wordt verzocht, nopens de nader overeen te komen tijd, voorwaarden, enz. franco te willen schrijven onder letter K. T. O. aan de Boekhandelaren VAN GORCUM & COMP., te *Assen*.

DE LINT & C°.
Oostzeedijk 248, Rotterdam
VLOER- en WANDTEGELS,
TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS.
Groote voorraden

Prima grosse Tarwezemelen
worden in groote partijen ter levering van af Juni tot Maart TE KOOP gevraagd.
Franco aanbiedingen onder **G. 531** aan **RUDOLF MOSSE,** *Keulen a/d. Rijn.*

ELECTRICITEIT.
LEON HEN & C°.,
10 Rue Stephenson
SCHAERBEEK-BRUSSEL.
Fabriek van kabels en draden voor electriciteit in alle soorten.

JAN HAMER & C°.
AMSTERDAM.
Kantoor: Gebouw Maats. tot Bevordering der Bouwkunst.
Marnixstraat 402 b/h. Leidscheplein.
Werktuigen voor **Stoomwasscherijen** en **Stoomdesinfectie-inrichtingen.**
Werktuigen voor **Strohuizenfabrieken.**
Wilte's Liften voor Personen, Goederen, Spijzen enz.
Boyle's Luchtpompventilators en Schoorsteenkappen.
Carré's Luchtdruk-waterreservoirs.
Milde's Micro Telephonen.
Poppe's Desinfectie-inrichtingen voor Privaatstelsels, enz. enz.
Nederlandsche referentiën worden op aanvrage verstrekt. (4)

Eene Beenderenmeelfabriek
zoekt te koopen **BEENDEREN** voor directe en latere levering, in ladingen van 200 centner.
Franco aanbiedingen onder **H 532,** aan **RUDOLF MOSSE,** in *Keulen.*

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,
in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen, Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.
Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.,** Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS C.Czn.,** Beekstraat F 62 te *Arnhem*.
De Directeur, **W. PATON WALSH.**

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
AGENTEN
der Société Anonyme des Carrières de Porphyre de Quenast"
EN
der „Société des Carrières de Lessines."
LEVERANCIERS van FAUCONVALKEIEN.
Geldersche straat N°. 12.

Gebr. VAN DER VLIET,
IJZERHANDELAARS te *AMSTERDAM.*
Staaf-, Plaat-, Band-, Hoek- en **T-IJzer** enz
Steeds voorhanden:
BALK-IJZER in verschillende profielen en lengten.
Vijlen en **gegoten Staal** uit de fabriek van Gebr. BÖHLER & Co. te Weenen, alsmede **GLOBE Hoefnagels** met afgewerkte punten en onder garantie tegen splijten.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten
met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS. ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN,
voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN,**
LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN**
WEEGWERKTUIGEN.

CARBOLINEUM EXCELSIOR is het BESTE Houtbederfwerend middel.
FRED. STIELTJES & C°. Amsterdam.

Bekroond:		Bekroond:
Dusseldorp 1880.	Gouden Medaille	Frankfort a/M. 1881.
Weenen 1880.	Amsterdam 1883.	Amsterdam 1882.

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.
FABRIEK VAN
Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek,
Kunstmarmer en **Cementuitvoeringen.**
Succursales. **Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.**
Opgericht 1830.
Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, Amsterdam,
Heerengracht, bij de Oude Spiegelstraat n°. 335.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie,** bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures,** ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
G. J. THIEME.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

DÉTAIL van de KERK in de VONDELSTRAAT te AMSTERDAM

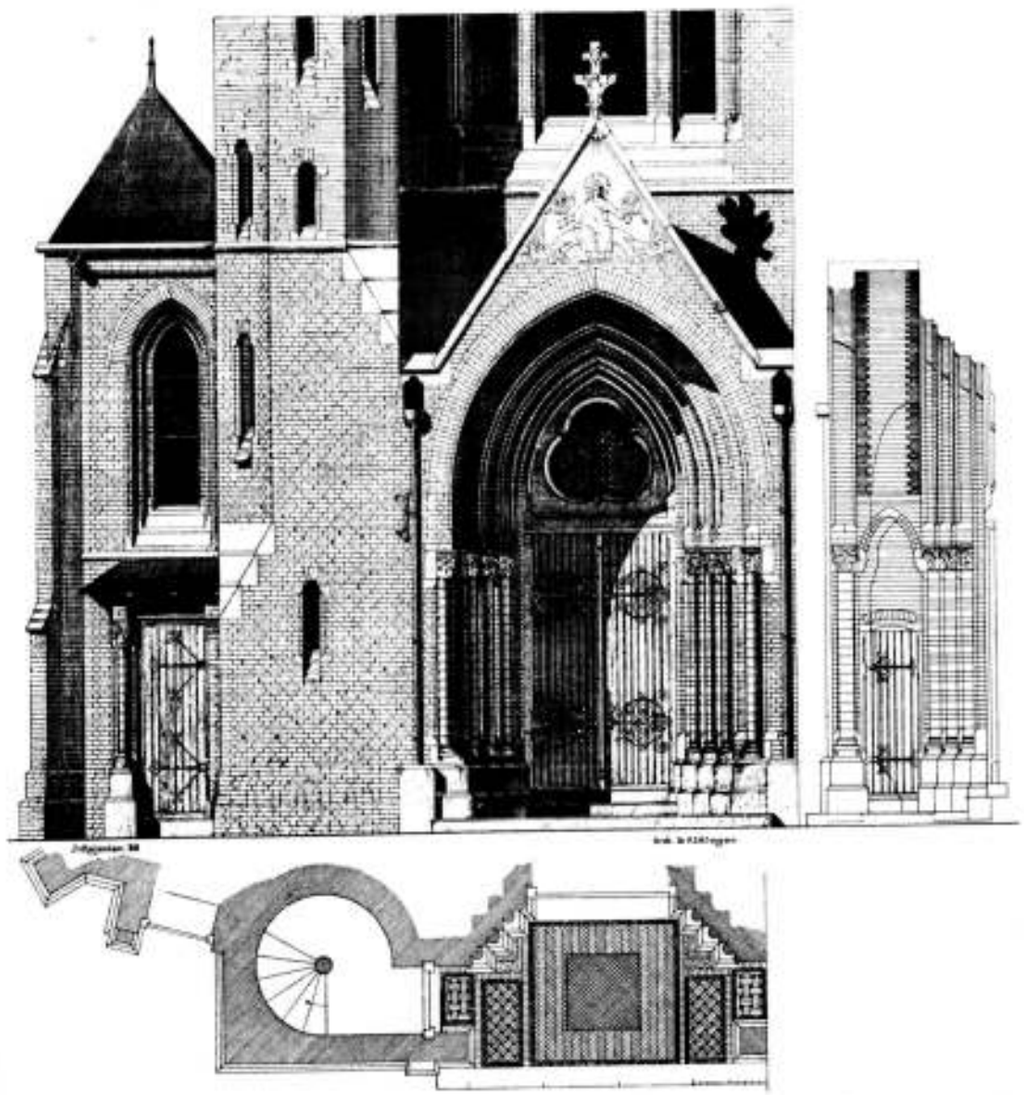

Photolith. van G. J. Thieme, Arnhem.

Bijvoegsel van DE OPMERKER 1889, N°23.

VIER-EN-TWINTIGSTE JAARGANG Nº. 23. ZATERDAG 8 JUNI 1889.

De Opmerker

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.U.C.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT Jr.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. Reijding, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste-Secretaris, America Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *tien gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling 12½ cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent Joh. G. Stemler Czn., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Als vervaardiger van het ontwerp voor een Brandweerkazerne, ingezonden onder motto *Brand*, heeft zich bekendgemaakt de heer Joh. Stuijt, te Amsterdam. en van het ontwerp voor een betimmering van een biljartkamer, ingezonden onder motto *Rendu*, de heer J. Herman, te Amsterdam.

Namens het Bestuur:
De 1ste-Secretaris,
G. A. Zeeman.

BIJ DE PLAAT.

Onze door den heer J. van Reijendam Czn. vervaardigde illustratie stelt den ingang voor van de R.-K. kerk in de Vondelstraat te Amsterdam, welke schoone kerk door den architect Dr. P. J. H. Cuypers gebouwd werd.

(A. et A.) UITSCHRIJVEN EN BEOORDEELEN VAN PRIJSVRAGEN.

Ach God, alweer over prijsvragen! Ik kan mij begrijpen dat zoo'n artikel door u wordt overgeslagen. Wij leven dan ook al een tijdlang in een prijsvraagperiode om ziek van te worden.

Zeker, prijsvragen zijn uitstekend, wanneer zij met het doel voor studie worden uitgeschreven, en, zoo door dit of dat lichaam of college, door een of ander bestuur de bouwkundige wereld wordt uitgenoodigd aan een wedstrijd deel te nemen en de heeren aan een plan voor hun voorgenomen bouw te helpen, ja wel, dan kan het wel gebeuren — en het is ook wel gebeurd — dat een onbekend licht daardoor te voorschijn trad of dat iemand, die misschien anders nog onder de doodende bureau-invloeden zijn kunstloopbaan zou moeten voortzaniken, in de volle vrijheid geplaatst werd, en gelegenheid vindende zijn geestesgaven te uiten, zijn ideeën te verwezenlijken, de ware vruchten van zijn nog pas voltooide studie kan plukken.

Maar dit zijn, hoe men ook het tegendeel moge voorspiegelen, zeldzaambeden. De paarden, die de haver verdienen, degene die in hunne ontwerpen blijk geven van fijnen smaak, van individualiteit (een groot en lastig woord om uit te spreken, zeker de oorzaak dat het zoo zelden voorkomt) en grondige studie en kennis, worden door een onmeedoogende Jury..... maar ik zou het eerst over uitschrijven en dan over beoordeelen hebben, dat heb ik hierboven voorgeschreven, dus dit programma moet stipt worden opgevolgd.

Om de waarheid te zeggen, begrijp ik niet hoe die diverse besturen en colleges ertoe komen een prijsvraag voor hun gebouw uit te schrijven.

Ja toch, ik begrijp dat die edelachtbare of niet achtbare heeren, hetzij door het lezen van vakbladen, hetzij uit een den mensch aangeboren zucht tot navolging, er onschuldig toe komen te denken dat zij, door een prijsvraag uit te schrijven, nu eens zeker een extra, extra goed gebouw zullen krijgen. Een goede indeeling en een mooie gevel (dat is een goedkoope gevel in het Hollandsch) en met de kans op zulk een buitenkansje, loopen de heeren de risico, een architect erbij cadeau te krijgen, die van bouwen zooveel verstand heeft als een pas gepromoveerd architect-ingenieur.

Blijkt de bekroonde een werkelijk artist te zijn en getuigen plan en gevels van hoogen aanleg, dan mag den heeren geluk gewenscht worden met den uitslag en zij zullen langs anderen weg wel de practische zijden weten op te lossen. De energieke artist zal met zijn klaren kop de practijk, al is het niet in de puntjes, wel eenigszins machtig worden. Een flink man kan veel.

Maar dit zijn en blijven uitzonderingen — die verwenschte Jury-rapporten. . . . .

Alle prijsvragen van dien aard, ik spreek niet van die, welke door rijk of gemeente worden uitgeschreven, hebben al tamelijk wel bewezen dat de architecten „van naam", de gevestigde bouwmeesters er niet aan mededoen. Gelijk hebben zij. Zij willen wel plannen leveren, doch het zijn mannen van zaken, en bevallen de plannen niet, och zij zullen niemand beletten naar een collega te gaan, en zijn zoo vrij de nota van gemaakte onkosten te zenden. Zaken!

Het zijn dus niet- of zwak gevestigde architecten, die in het strijdperk treden. Maar wat gebeurt. Ten einde de ontwerpen te beoordeelen noodigen de heeren uitschrijvers eenige ter naam en faam goed bekend staande architecten, die, volgens hun oordeel, of in sommige

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

gevallen volgens het oordeel der mededingers, capabel zijn als rechters op te treden. Was het nu niet veel eenvoudiger, zeker sekuurder, een dezer heeren den bouw op te dragen.

Ik bedoel dit:

Er zijn toch wel kundige architecten in ons land te vinden, wien den bouw kan worden opgedragen. Er zou verbazend veel verloren arbeid minder zijn, veel haat en nijd op dit gebied worden vermeden, en, wat het ergste is, er zouden minder slechte producten verrijzen, die, faute de mieux, nota bene bekroonde ontwerpen zijn.

O ja, ik hoor al een storm van verontwaardiging losbarsten, omdat ik u de gelegenheid wil ontnemen uwe kunde te bewijzen en in een eerlijken strijd uwe vermeende meerderen te doen sidderen voor uwe grootere gaven. Volstrekt niet. Die gelegenheid kan u nog wel eens worden geboden door de prijsvragen, welke door gemeenten of rijk worden uitgeschreven en die door omvang of belangrijkheid den uitschrijvers veel meer zekerheid geven van goed slagen.

Maar ik zou de diverse besturen en colleges wel willen verzoeken, geen prijsvragen voor hunne gebouwen meer uit te schrijven, daar de ondervinding van de laatste jaren ten duidelijkste heeft bewezen, dat de resultaten, hoewel misschien dikwijls goed, toch niet hooger staan dan wanneer kundige en bekwame architecten, dus kunstenaars, artisten, waren uitgenoodigd. Beter dan een drom bouwkundigen, waarvan het grootste gedeelte van twijfelachtige bekwaamheden, in de gelegenheid te stellen hunne krachten te toonen, is het te verkiezen, dat de werkelijk artistieke en bekwame bouwmeesters, de kunstenaars in het vak, de beoefenaars der bouw*kunst* en niet der bouw*kunde* meer in de gelegenheid gesteld werden werk te leveren. Dat de betrokken bouwheeren erop gewezen werden of in de gelegenheid waren te weten, wie hun een goed, dat is ook schoon gebouw kan leveren.

En hiertoe zouden die prijsvragen, door vakvereenigingen uitgeschreven, dus studie-prijsvragen, veel kunnen medewerken. Zij zouden aan het licht brengen de kundige en bekwame mannen, die niet in de gelegenheid geweest zijn in het practische leven hunne gaven te toonen. Ik zeg *kunnen*, want die prijsvragen hebben maar zelden genoeg succes.

De schuld hiervan ligt in het uitschrijven en beoordeelen.

Er wordt bij het uitschrijven voor het meerendeel geen rekening gehouden met het beoogde doel: de mededingers in de gelegenheid te stellen iets schoons voort te brengen. Men verzint alle mogelijke moeilijkheden, „die zich zouden kunnen voordoen bij een werkelijke opdracht van een principaal", en stelt die in het programma, zoodat dit somtijds meer op een strikvraag dan op een prijsvraag gelijkt. Och heeren, als de werkelijke principaal met al zijne bezwaren en bindende bepalingen komt, weest gerust dat wij er ons wel door zullen slaan, maar doet ons nu maar het genoegen en houdt die denkbeeldige zwarigheden maar bij u. Gij oogst er niets anders mede in dan dat vele bekwame krachten thuisblijven, die anders uwe prijsvragen en niet het minst zichzelf tot groot voordeel zouden zijn.

Wat is het noodig dat gij, in het programma voor „een deftig woonhuis" [1]), die bindende maten van 50 en 16 M. stelt. Vooral wat betreft de laatste. Laat het den artist over hoe breed de gevel zal worden, en bedenk dat hem dat eigenlijk geheel onverschillig zal zijn. Hij zal trachten een façade voor „een deftig woonhuis" te maken, en als hij een idee ervoor krijgt, dan gaat hij dat uitwerken, eerst in grove omtrekken, in massa bepaald, en hij zoekt, zoekt, hier wat af, daar wat bij, dit gedeelte wat naar voren, zoo, dat geeft flinke schaduwpartijen, nu dat wat minder forsch en hier en daar wat hooger of breeder, om meer evenwicht te krijgen, daar wat meer massa, hier wat meer openingen en licht en eindelijk de kleine schaduwpartijen te voorschijn getooverd, doode lijsten vol leven geblazen, koude vlakken geestig versierd, en langzaam, na veel gedachten en veel gewerk, verschijnt voor het oog het bekoorlijk idee, dat hij in zich had voelen geboren worden.

O, ik begrijp, dat zoo'n werkstukje voor den artist zelf van de grootste waarde is, dat is zijn eigendom, dat heeft hijzelf gemaakt. En als ge hem dan eens zoudt vragen hoe breed nu wel precies zijn schepping was, zoudt ge zien, dat hij er tot uwe groote verbazing de duimstok nog op zou moeten leggen om het te meten. Het is 20 M. geworden. Begrijpt ge, heeren prijsuitschrijvers, dat van zoo'n schepping, zoo ontstaan, geen 4 M. af kan worden genomen, zooals bij een banalen woonhuisbouw, waar de penantjes wel wat smaller en de ramen, zoo ook het avant-corps, iets minder breed kunnen gemaakt worden. Ge denkt toch niet dat een product, wat zoo met zich laat sollen, een kunstuiting kan zijn?

En de planverdeeling, een even moeilijk, een minder esthetisch dan wel studiewerk; wat hebt ge den man van studie aan banden te leggen door hem voor elke étage een afgepast aantal vertrekken voor te schrijven, die hij dan, even als een legkaart, zoolang moet verschuiven tot het eene aantal zonder veel bezwaar boven het andere zal komen te liggen.

Al weder, laat het den mededinger over. Geef hem tot toelichting een lijstje der gewenschte vertrekken, en het is juist *zijn* zaak die doelmatig te schikken en hooger of lager te plaatsen, niet de *uwe*.

Te bepalen dat de gevel moet worden opgetrokken in baksteenbouw der vroeg-Renaissance, is iets wat in een onbewaakt oogenblik aan de heeren is ontsnapt. Dat kan niet ernstig zijn gemeend. Het is eenvoudig een grove onbillijkheid zooiets te eischen. Ge maakt u warm over de onbillijkheid in dit opzicht bij de officiëele kunst, waar alleen de beoefenaars van die richting bevoorrecht worden door de Regeering en zelf gaat gij de liefhebbers van de langzamerhand weder afnemende mode der alleenzaligmakende Hollandsche Renaissance in de gelegenheid stellen mede te dingen en sluit de overige, die aan een anderen stijl of richting de voorkeur geven, geheel buiten.

Dat lijstje van prijsvragen, voor dit jaar door A. et A. uitgeschreven, geeft mij juist goede voorbeelden aan de hand, om de aandacht ook van andere prijsuitschrijvende vereenigingen te verzoeken, die meest in denzelfden geest werkzaam zijn.

De vraag, volgende op „een deftig woonhuis" is „een brug in een rij- en wandelpark." Men wordt er aan handen en voeten gebonden en zoo moet men trachten een goed ontwerp te maken. Je zoudt het met je neus kunnen probeeren. Hier worden de bindende afmetingen u met centimeters toegemeten. Een kraan, die daar wat schoons van maakt.

Volgt „een zitbank in een park", als monumentale nagedachtenis van een beroemd letterkundige.

Hier hebben de heeren gemeend vaderlijk te moeten waken voor de buitensporige uitspattingen van het jeugdig vuur der mededingers. Op een vrij terrein, te midden der natuur een ontwerp voor een dergelijk monument te mogen maken, is wel een aanlokkelijk aanbod. Ieder heeft van zoo'n ding natuurlijk zijn eigen voorstelling. De een zal het monument hoofdzaak en de bank ondergeschikt maken, de ander daarentegen kiest zich een bank, die noodigt tot zitten om u van de heerlijke vergezichten op bosch en dreven kalm te doen genieten, af en toe een bladzijde opslaande van uw lievelingsschrijver, waaraan gij door eene gepaste versiering der bank tevens wordt herinnerd. De laatste zal de bank klein, de eerste zal haar groot, wellicht uitgestrekt maken.

Maar jawel, weet ge hoe zoo'n bank wezen moet, ge raadt het nooit. Nu, 12 M. lang en 6 M. breed. Niets meer en ook niets minder. 't Staat in het programma.

Voelt ge niet dat een klein ontwerp even hoog en hooger kan staan dan een groot, en dat ook het omgekeerde het geval kan zijn? ge behoeft niet bevreesd te wezen voor overdrijving, daar het ontwerp het karakter van zitbank niet mag verliezen.

Tot zoover het uitschrijven. Het is een greep uit veel verkeerdheden, maar ik laat het erbij, met de bede: „laat ons vrij".

En het beoordeelen? Bij de prijsvragen, door particulieren uitgeschreven, bestaan de jury-leden, zoo over het algemeen genomen, tamelijk wel altijd uit een zeker consortium van personen, „mannen die op het gebied der bouwkunst hunne sporen ..... enz. enz." Jawel, die achtenswaardige heeren worden algemeen erkend als de beoordeelaars bij uitnemendheid voor dergelijke prijsvragen, en tot op zekere hoogte geeft hunne veelal langdurige loopbaan, waarin vele groote en kleine ontwerpen hunne bureau's — dat is dikwijls niet altijd hunne hoofden — hebben verlaten, wel recht daarop, en wel in de eerste plaats met betrekking tot de beoordeeling der plannen. Daar echter het betrokken prijsuitschrijvend lichaam in deze wel het meest zal te zeggen hebben, blijft er waarschijnlijk voor de heeren bouwkundige jury-leden niet veel meer over dan de gebreken op te sommen van eenige niet-bekroonde ontwerpen.

Maar buiten de planverdeeling staat — en dit schijnen de heeren steeds te willen ontkennen — even hoog de buiten- en binnenordonnantie. In plaats van mede te helpen het aantal schoone bouwwerken te vermeerderen door, wat dikwijls het geval kan zijn, een werkelijk schoone ordonnantie wat meer recht te doen wedervaren en, evenals thans geschiedt met den ontwerper van een goed plan en slechten gevel, dezen te vergunnen den laatsten te verbeteren, dit omgekeerd toe te staan aan den ontwerper van een schoone façade. Ik ben zoo vrij te beweren dat dit in de meeste gevallen beter zal gelukken en in allen gevalle de bouwkunst ten goede zal komen.

Bij de beoordeeling van prijsvragen, onder leden van Vereenigingen uitgeschreven, mocht men wel eens wat verstandiger te werk gaan, en wat meer vragen of de juryleden genoeg gevoel hebben voor de ware kunst in de eerste plaats. Die prijsvragen worden uitgeschreven met het doel van studie, om ons in de gelegenheid te stellen onze fantasie te laten werken, en daarbij den vrijen teugel te doen vieren; wij willen daarin niet door koude jury-leden geattaqueerd worden op kleingeestige en ondergeschikte foutjes in plan of opstand, of in aanmerkingen van niet aan de letter van het programma te hebben vastgehouden.

Komaan, niet langer vastgehouden aan oude tradities, niet uit kracht van gewoonte en sleur en ook niet om bijredenen juryleden gekozen. De mededingers naar uwe prijsvragen hebben recht op sympathieke beoordeelingen, op juryleden die de verouderde begrippen van vóór twintig en dertig jaren nooit kenden en zelf de eerste zijn in het vooruitgaande streven van het heden. Zulke juryleden zijn gelukkig wel te vinden.

Ik wil hier eens een sterk staaltje aanhalen van eene beoordeeling van een antwoord, ingezonden op een der prijsvragen in het vorige jaar door het Genootschap uitgeschreven, waarvan het rapport in *De Opmerker* van 1 Juni 1889 is opgenomen. Aan een ieder de beoordeeling of ik gelijk heb, zoo'n Jury aan te vallen.

„2e Algemeene prijsvraag. Brandweerkazerne voor 40 man op aan de zijden ingesloten terrein.

„Ten aanzien van de ontwerpen voor eene Brandweerkazerne werd in het algemeen door alle leden der Jury de opmerking gemaakt *dat aan de beredeneerde samenstelling der plans geen genoegzame aandacht door de heeren leden is gewijd* [1]; daarentegen mochten zich de gevelteekeningen veelal onderscheiden door een streven naar sierlijkheid, dat doorgaans met het oog op de bestemming van het bouwwerk, te ver gedreven is?" Wat is dat voor een vervelende, afgezaagde opmerking, van „te sierlijk voor het doel"? Heeft de ontwerper zich te storen gehad aan bekrompen Hollandsche bepalingen van gemeentebesturen, die, geen begrip van schoon, laat staan van kunst hebbende, geen geld over kunnen hebben voor al die „koekebak aan de gevels"? Om dat het een utiliteitsgebouw geldt, moet het daarom altijd eenvoudig zijn? Als de gemeente nu rijk genoeg is? Zoolang het *karakter* van het gebouw niet is verloren, heeft in deze prijsvragen degene, die de schoonste oplossing maakt, recht op bekroning.

Wat een geluk dat deze Jury niet is geroepen door de voormalige vroede vaderen van Haarlem, om hun oordeel over het ontwerp voor een vleeschhal uit te spreken. Wij hadden nooit ons Haarlemsch vleeschhalletje gehad.

„Terwijl de geleverde opstand-teekeningen nochtans, èn wat compositie, èn wat uitvoering betreft, veel verdienstelijks bevatten, en van groote bekwaamheid blijk geven, moet de Jury tot haar leedwezen met nadruk erop wijzen, *dat alle planverdeelingen ten eenemale onvoldoende* [1], de meeste zelfs zeer gebrekkig zijn, en van zeer weinig zorg en studie getuigen. Hieraan is het toe te schrijven dat de uitkomst van den wedstrijd niet tot een gewenscht doel heeft geleid."

Op deze inleiding volgt de afzonderlijke beoordeeling der diverse ontwerpen.

„N°. 3, motto: *In laaie* (2 teekeningen). De plattegrond is met een frontgebouw, achtergebouw en twee zijgevels zoo ontworpen dat hij eene ruime open plaats omsluit.

„In de benedenverdieping maakt de groote vestibule met de dubbele hoofdtrap *een indrukwekkend geheel*.

„De overige trappen zijn mede goed verdeeld en gesitueerd. *Hoewel de geheele distributie op oorspronkelijkheid en vindingrijkheid mag aanspraak maken* [1] kleven haar niettemin gebreken aan." Nu dat kan den beste gebeuren, en het zou wel een wonder zijn als een ontwerp door een Jury zonder gebreken werd bevonden. Maar hoe groot zijn die gebreken?

„Door de gangen in de vleugelgebouwen vóór de kamers langs de buitenmuren te leggen, is in de benedenverdieping eene kamer van den cantinehouder slechts gebrekkig verlicht (jongen! jongen!), terwijl op de 1e verdieping de theorie- en gymnastiekzalen slechts indirect en onvoldoend licht ontvangen." De heeren noemen eene omgaande *open* gaanderij een motief voor indirecte verlichting.

„Bij de woningen van den brandmeester en sectiebrandmeester zijn de afmetingen der woonvertrekken (3 bij 3, en 3 bij 4 M.) te bekrompen; daarentegen die van de vestibules, gangen en keuken te ruim.

[1]) *De Opmerker* van 16 Februari 1889.

[1]) Ik cursiveer.

De remise is goed geplaatst, doch bij de vrij aanzienlijke lengte van 20 M. had dit lokaal meer dan een enkele poort tot uitgang mogen hebben."

Daar deze remise bijna over de volle lengte langs de binnenplaats loopt, zijn er nog al gemakkelijk een paar ingangen bij te maken.

„De gevelordonnantie verraadt eene geoefende hand en een zeker meesterschap in de compositie. De rijke Gothische motieven zijn evenwel hier zeker niet op hunne rechte plaats (waarom niet?); dit betreft vooral den toren en de rijkversierde ramen, balkons en hoekfiolen, waarmede nochtans de ongelukkige luifels (?) der zijingangdeuren een onaangename tegenstelling vormen. De wijzerplaat is misplaatst en veel te klein voor de aanzienlijke hoogte.

„Hoewel bont van kleur, verdient de *teekening* van den voorgevel en de geestige behandeling der doorsneden een loffelijke vermelding."

Het is te hopen dat het Bestuur van het Genootschap den ontwerper, zoo deze zich bekend mocht maken, verzoekt zijn ontwerp voor *De Bouwmeester* te willen afstaan; men zal dan kunnen oordeelen.

Ik hoop in dit schrijven genoeg te hebben aangetoond, welke gebreken er bij het uitschrijven en bij het beoordeelen bestaan. Ik heb een paar voorbeelden aangehaald, teneinde mijn beweren te staven.

Alleen nog dit; zoo voor de prijsvragen van het Genootschap prijzen ter beschikking zijn gesteld, heeft dan een Jury het recht te bepalen dat deze niet mogen worden uitgereikt? Zoolang de antwoorden niet slecht, beneden peil of alle critiek zijn, moet de besteden prijs winnen. Die op eene wedren het eerste aankomt, al is zijn viervoeter een Rossinante, gaat met de centen strijken. Ik vertrouw dat het Bestuur van het Genootschap dat ook zoo zal inzien.

De Afdeeling Amsterdam van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, heeft den laatst uitgereikten prijs, welke door twee inzenders gelijk behaald werd, verhoogd, ten einde ieder een schoone som ter hand te kunnen stellen. Kranig!

Amsterdam, 5 Juni 1889. W. C. Bauer.

(A. et A.). Ofschoon de Red. niet alle beweringen van den geachten inzender kan onderschrijven, wenscht zij gaarne, door de opname van zijn artikel, de gedachtenwisseling omtrent het moeilijke vraagstuk te bevorderen.

Wellicht zal, in een der volgende nummers, door de Redactie op deze zaak worden teruggekomen.

De Redactie van A. et A.

(A. et A.) SCHETSTOCHT NAAR HOORN.

Den 2den Juni stond de Schetsclub in de stationsvestibule geschaard, met het vurig verlangen naar Hoorn te sporen, om aldaar de decoratieve monumenten onzer voorvaderen te bewonderen, en ze, al bewonderende, hetzij geheel of en detail, te kopiëeren.

Het was den leden der Club aan te zien dat zij zich vol vuur gevoelden, waartoe de temperatuur van 91° in de schaduw het hare bijbracht; daar het laatste contingent vuur moedig met bier werd te keer gegaan, durven wij veilig aannemen, dat slechts de edele aandrift om studies te maken, de bovenhand behield. Op den bepaalden tijd stapten wij den waggon in, die ons naar Hoorn zou voeren en die al schokkend, dampend en gloeiend, het zonnetje, dat wij zooveel doenlijk ontweken, trachtte voorbij te snellen; dit bleef echter kalm aan 't firmament gloren, met een gezicht 'twelk niet onduidelijk te verstaan gaf, dat wij elkander in Hoorn zouden terug zien.

Gelukkig liep deze heenreis zonder eenig incident af. O! ware dit met de terugreis evenzoo geweest, maar dat tot straks.

Te Hoorn aangekomen, vonden wij de entree van het stadje vriendelijk; wij doorkruisten de lommerrijke boompjes op de Nieuwe Veemarkt, waar wij *schaapskooien zonder lammeren* bespeurden, en betraden eindelijk onder 't voortdurend beweren dat het *warm* en *ver* was den Zéédijk (men lette er op, den klem op de eerste lettergreep te leggen) en bevonden ons toen tegenover dezelfde zee, waar eens een Jan Haring (niet te verwarren met Haring-Jan) Holland's roem hoog wist te houden.

De gevangenis voorbijgaande, met een zucht dat deze dingen nog moesten bestaan, kwamen wij aan de haven, die nu juist geen oorlogshaven is te noemen, maar den beschouwer toch vervult met aandoening vanwege de historische herinneringen. Hier was het ook dat Henri Havard met zijn jacht wilde ankeren om onze helaas *doode* steden te vereeuwigen in 't Fransch.

Hoorn leek ons echter geenszins dood toe, want het blakerde pittig in het zonlicht en bloosde als een schuchtere maagd over de terugkaatsing in het water..... of was het een schaamteblos over vroegere grootheid en huidig verval?

De hoofdtoren hief bij al dat gebloos geestig zijne tinnen omhoog en noodde tot schetsen uit. Wij gaven daaraan natuurlijk direct gevolg en bekommerden ons weinig om den geteerden zetel, welken wij daar moesten innemen. Na een kwartier uurs besteed te hebben om dit eerwaardig monument te vereeuwigen, rukten wij onze posteriores van de kleverige zitplaatsen los om het dorstige hart te laven met een frisschen dronk. Een goed gesternte, vertegenwoordigd in een Hoornschen jongen, was zoo vriendelijk ons den weg te wijzen naar het Waaggebouw en het Tribunaal. Daar wij van meening waren dat het Waaggebouw evengoed van uit het Hotel Delemarre was te observeeren als van den openbaren weg, besloten wij daar te dejeuneeren, en al etende en schetsende, het aangename met het nuttige te vereenigen.

Na in het voorbijgaan de Oosterkerk bewonderd te hebben, spoedden wij ons, *linia recta*, naar de poort van dezelfde windstreek; deze werd met veel animo op papier gebracht, en wekte vooral de aandacht door haar gebogen grondvorm, waarnaar alle details zich regelen en die, gepaard met de bekoorlijke ligging tusschen het groen, zulk een schoon harmonisch decor in het leven roept.

Toen wij op het kerkplein aankwamen, overtuigden wij ons van het verschil tusschen hedendaagsche en vroegere bouwwijze, en maakten de opmerking, dat hier niet juist de grootste monumenten der eerste, de fraaiste waren, boven de kleinere van vroegeren tijd. Het oude St.-Jansgasthuis en de daarbij gelegen poortjes noodigden vooral uit tot aandachtige beschouwing.

Daarna herinnerde de tijd ons eraan, dat het vertrek van den Amsterdamschen trein onverbiddelijk op den reiswijzer stond vermeld; wij besloten op te breken, doch niet dan nadat wij eerst een bezoek zouden gebracht hebben aan de St.-Cyriacuskerk, gebouwd door den heer A. C. Bleys; eenige oogenblikken werden met genoegen aan de beschouwing van dit gebouw besteed, om vervolgens nog een laatsten blik aan de oude geveltjes, die wij nog voorbij gingen, te wijden; spoedig daarop bevonden wij ons weer aan het station, waar de zon nog even hard gloeide als in den voormiddag. Nog een glas bier op den valreep en de trein nam ons weder in zijn schoot op. Onder het voortstoomen dachten wij met genoegen terug aan ons tochtje, aan de vele schoone monumenten en aan de helderblauwe zee, welke laatste herinnering levendig werd gehouden door het gezellig gesnap van een 40-jarig zeeman, vertellende van haaien en schipbreuken..... Op eens — geen haaien, geen schipbreuken — maar brand in den wagen. Dames en heeren uit het voorste gedeelte van den waggon deinsden verschrikt achteruit en op ons aan. Niet meer of minder dan een portier stond, volgens hun zeggen, in lichtelaaie..... Een gil, een angstkreet, vertwijfeling en..... aan den Westinghouse-rem te trekken was het werk van een oogenblik. De trein stond. Optreden der conducteurs en onderzoek naar den dader; maar er waren daders; waaronder ook — wat schrik voor onze Club — een achtbaar medeschetser. De matroos en hij deden beiden het werk der menschlievendheid. Na veel soesah aankomst in de hoofdstad, waar proces-verbaal tegen de vergrijpelingen opgemaakt werd. Dispuut met den chef. Het gelukt ons den jovialen zeeman vrij te krijgen. Baloorig aftrekken der Club. Nog een laatste koelen dronk in de „Port" en zoo eindigde de poëtisch, ja idyllisch aangevangen tocht — na het genieten van veel schoons en wetenswaardigs — in eene ontnuchterende en materialistische gebeurtenis, voorgevallen in een voortsnorrend voertuig, dat alles met nut en practijk, doch niets met kunst of ideaal gemeen heeft. Moge echter nog vele volgende schetstochten op dezen gelijken.

Amen.

Amsterdam, 4 Juni '89. D. Q. en D. G.

(A. et A.). HET NIEUWE SPOORWEGSTATION TE SCHIEDAM.

(*Ingezonden.*)

De Hollandsche Spoorwegmaatschappij, die dit jaar haar gouden feest viert, geeft blijken dat zij dit in een passend gewaad wil doen. Zij toont met de tijdsomstandigheden rekening te houden en te erkennen, dat niet het publiek voor haar, maar zij voor het publiek is.

Dat dit met belangrijke officieele opofferingen gepaard gaat, ligt voor de hand en is ieder duidelijk, die zich in de laatste jaren langs hare lijnen begaf.

Het Haagsche station, waaraan gedurende ongeveer vijf jaren enorme sommen besteed zijn om het in een toestand te brengen, die aan de hoogstgestelde eischen voldoet, is een van de bewijzen van den laatsten tijd, dat op onbekrompen wijze ernaar gestreefd wordt, om de keer van het Hollandsche spoorwegverkeer eene voorname plaats te doen innemen.

En nauwelijks is die onderneming het begin der volteoïing genaderd of een nieuw arbeidsveld wordt gezocht om aan den wensch naar verbetering voldoening te geven. Hiernaar behoeft men evenwel niet lang te zoeken; voor Schiedam toch waren sinds jaren onderhandelingen aangeknoopt om daar een stationsinrichting te stichten, die voor den tegenwoordigen tijd en de naaste toekomst kon voldoen en zoo ergens dan was het daar noodig, — elke verandering was daar verbetering.

De omstandigheden, waarin de Schiedamsche stationsinrichting verkeerde, waren dan ook bijzonder ongeschikt om een geregelde ontwikkeling en uitbreiding naar de behoeften van het verkeer te doen plaats hebben. Eene ingewikkelde collectie bezwaren was te overwinnen en met de meest uiteenloopende belangen moest rekening gehouden worden.

Het gebouw ging o. a. tot dusverre in den meest uitgebreiden zin gebukt onder het windrecht van een watermolen, die een der nabijgelegen polders moet droogbouden. Het slot der langdurige onderhandelingen is geweest, dat tegen betaling eener aanzienlijke vergoeding, men zegt twintigduizend gulden, de belemmerende bepalingen werden afgekocht, waardoor het verouderd werd, de hoogte der gebouwen naar eigen goedvinden te regelen. In hoeverre het billijk was, valt moeilijk uit te maken, maar de windmolen blijkt nog steeds met alle winden te kunnen draaien.

Een van de overige redenen, waardoor de uitbreiding van het station werd vertraagd, is de aansluiting aan de Staatsspoorweglijn naar Maassluis. Jaren lang heeft het geduurd voor dat de juiste plaats bepaald werd. Van het groote spoorwegnet, dat door den Staat werd aangelegd, is het lijntje naar den Hoek van Holland het laatste en toen eindelijk werd vastgesteld het station te bouwen op de plaats van het bestaande, dat dan voor gemeenschappelijk gebruik zou worden ingericht, kon worden overgegaan tot het uitwerken der plannen, waarvan we nu de resultaten zien.

In den nacht van den 31sten Mei jl. is het oude station, na ruim 42-jarigen diensttijd buiten gebruik gesteld en aan den slooper prijs gegeven. Zooals gewoonlijk, vereischte het omleggen der sporen bij zulk een gelegenheid buitengewone krachtsinspanning en wordt een aanschouwelijk voorbeeld gegeven van het spreekwoord: zvele handen maken het werk licht".

De plattegrond van de gebouwen vertoont veel overeenkomst met dien, welke te 's-Gravenhage is aangenomen. Langs de ruinen van het oude station komen we op het ruime voorplein, dat aan de zuidzijde zooveel mogelijk beschaduwd wordt door eenige bejaarde boomen, en staan we voor het entreegebouw, dat met zijn pittoresk silhouet en aangename kleurschakeering, veroorzaakt door een passend gebruik van bergsteen, niet nalaat een gunstigen indruk te maken. Door een tochtportaal komen we in de vestibule, waar gelegenheid is om plaatskaarten te nemen en bagage af te geven. De plafonds zijn in deze lokalen allen van blank Amerikaansch grenenhout en in verschillende tinten afgezet. De witte muren worden later, als ze geheel droog zijn, beschilderd. Boven deze lokalen is de woning van den stationchef.

In de vestibule is de ingang naar den tunnel die, onder de sporen door, naar de trap leidt om toegang te geven tot het perron. Die tunnel is door ijzeren hekken in twee ongelijke helften verdeeld, evenwijdig aan elkaar en waarvan de breedste voor het publiek is, terwijl de andere voor het transport der bagage is gereserveerd.

Deze afscheiding is ook op de trap doorgezet. Het overblijvend gedeelte der trap is door eene leuning in tweeen gedeeld, waardoor vier menschen tegelijk op dezelfde trede, aan de leuningen steun kunnen vinden.

De tunnelconstructie vertoont naast den indruk van kracht en soliditeit, die noodig is om een spoorwegviaduct samen te stellen, eene passende versiering. De vloeren zijn met hardgebakken tegels belegd, de wanden hebben eene lambriseering van crêmekleurige verglaasde tegels en bossage bewerkt, waarboven het gevoegd metselwerk van gele Friesche steen, afgewisseld door bogen en stukken van profielsteen, een aangenaam kleureffect maakt. De banden van groene verglaasde metselsteen en de groene bandjes en ornementlijst in de tegelvakken, geven levendige afwisseling en maken voorzeker een bevredigenden indruk, vooral bij de dames, die dit jaar groen als modekleur hebben aangenomen.

De tunnel wordt verlicht door zijramen langs het talud van den weg en door bovenlicht van glastegels in het perron, waardoor de verlichting hier gunstiger is dan die van vele andere tunnels.

Op het perron, dat eene breedte heeft van 16 meter, zijn in het midden vier gebouwen ter breedte van 6.50 M., waardoor langs elke zijde dier gebouwen ongeveer 5 meter overblijft. Tusschen die gebouwen behoudt het perron zijn volle breedte.

De tunneltrap opgaande, komt men aan het wachtkamergebouw, waarvan het eerst de wachtkamer 1ste en 2de klasse bereikt wordt, dan de restauratie en daarna de wachtkamer 3de klasse; tusschen deze beide laatste lokalen zijn de buffetten met kelders eronder en keuken met woning voor den kastelein erboven. De wachtkamers zijn allen door tochtportalen van het perron gescheiden; zij hebben eikenhouten parketvloeren en gepleisterde wanden en plafonds, die later beschilderd zullen worden. In de plafonds is bovenlicht aangebracht, omdat de perronoverkappingen langs de zijden de lokalen eenigszins verduisteren. De legramen worden, evenals de raampjes tusschen de dubbele kalven der buitendeurkozijnen, met gekleurd glas in lood bezet, waardoor een aangenaam kleureffect wordt verkregen.

Op een afstand van 20 meter staat het gebouw, waarin de privaten en urinoirs benevens vertrekken voor magazijn, lampen en stoven.

Aan de andere zijde van de tunneltrap is het gebouw, waarin de dienstlokalen voor den stationchef, blokwachters, arbeiders, conducteurs en posterij, en op een afstand van 6 meter daarachter het gebouw voor bestelgoed. Dit laatste is van getrokken-ijzeren stijl- en regelwerk, met bemetseling van gele, roode en zwarte steen.

Het perron heeft eene lengte van 200 meter, waarvan 150 meter overdekt. De spanten zijn aan beide zijden van de gebouwen tegen deze bevestigd en zijn geconstrueerd van getrokken ijzer, terwijl voor de muurstijlen, die tot den grond doorgaan, is gebruik gemaakt van eene samenstelling van normaal profielijzer. Tusschen de gebouwen draagt de kap op gegoten ijzeren kolommen en is het middengedeelte zooveel hooger geprojecteerd, dat een reeks staande ramen eene permanente zijverlichting waarborgen en tevens, door de meerdere hoogte, een rank aanzien aan de constructie geven.

De perrongebouwen zijn van baksteen met een spaarzaam gebruik van zandsteen voor banden en sluitsteenen.

Het ijzerwerk voor hekken, leuningen, uithangborden enz. is sierlijk gesmeed en komt de categorie »kunstsmeedwerk" nabij.

Het geheel is ontworpen door den architect der Holl. Spoorwegmaatschappij, den heer D. A. N. Margadant, die de voldoening kan smaken, hiermede een in alle opzichten welgeslaagden arbeid verricht te hebben.

INGEZONDEN.

Mijnheer de Redacteur,

Met bevreemding las ik het ingezonden stuk van een teleurgestelden aannemer in *De Opmerker* dato 1 Juni.

Ik weet niet of u de advertentie gelezen hebt, zoo ja, dan zult u het met mij eens zijn dat de teleurgestelde wel wat voorbarig is geweest; één ding had er bij kunnen staan, nl. *onderhands*; dat woordje is inderhaast vergeten, maar in het omgekeerde geval moest er dan ook *publiek of in het openbaar* bij gestaan hebben.

De bijzondere reden, die ik had om deze advertentie te plaatsen, wil ik den handige, beleefde en teleurgestelde verklaren, opdat bij niet weder teleurgesteld wordt en er geen kwade gevolgtrekkingen gemaakt worden, zooals genoemde teleurgestelde gemaakt heeft.

De zaak is deze:

Mijn schrijven aan de niet teleurgestelde, maar uitgenoodigde aannemers bevatte het bericht voor de uitnoodiging en den dag, waarop de aanwijzing plaats zou hebben, zijnde Vrijdag den 24 Mei en de aanbesteding Dinsdag den 28 Mei daaropvolgend; die uitnoodiging was alreeds verzonden, toen een van de commissieleden van aanbesteding bij mij kwam om de aanbesteding te vervroegen, en de aanwijzing te houden op den dag, in mijne advertentie aangewezen. Goede raad was duur, en ik meende daarom de uitgenoodigde heeren door een advertentie te moeten waarschuwen, want er was niet veel tijd tusschen ons onderhoud en de voorgenomen vervroegde aanwijzing; daarop heb ik de bewuste advertentie in twee dagbladen laten plaatsen voor *een* keer.

Wanneer ik voor mij een reclame in de dagbladen wil plaatsen, dan zult u het met mij eens zijn, ware de advertentie grooter, in meer dagbladen, en niet eenmaal maar desnoods alle vier dagen vóór de aanbesteding in de dagbladen geplaatst; nu heb ik haar eenmaal en verkort laten plaatsen in twee dagbladen. Is dat veel? moet dat met den naam van reclame bestempeld worden?

Mijnheer de Redacteur, wanneer ik reclame wilde maken, dan ware dit jaar een aantal zoogenaamde reclames meer in dagbladen geadverteerd; hier was het een bijzonder geval, en valt men mij lastig met aantijgingen, die onwillekeurig doen denken aan het bekende rijmpje:

Och waren alle menschen wijs
enz.

Onder dankzegging,

Uw dw. dienaar,
J. WESSELING Gz.
Architect.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's GRAVENHAGE. Aan den hoofdingenieur der 1e klasse van 's Rijks Waterstaat L. H. J. J. Mazel is met ingang van 1 Juli e. k. op verzoek eervol ontslag verleend. Bij dit korps zijn bevorderd en benoemd:

tot hoofdingenieur 1e klasse A. M. K. W. baron van Ittersum, thans 2de klasse;

tot hoofdingenieur 2de klasse, R. O. van Manen, thans ingenieur 1e klasse;

tot ingenieur 1e klasse A. A. Bekaar, thans 2de klasse;

tot ingenieur 2de klasse H. F. Beyerman, thans 3e klasse en tot ingenieur 3de klasse Jhr. F. L. Ortt, thans adspirant-ingenieur.

— De heer N. W. Doesburgh, gewezen adspirant-ingenieur bij den waterstaat en 's lands burgerlijke openbare werken in Ned.-Indië, laatstelijk met verlof hier te lande, is op zijn verzoek eervol uit 's lands dienst ontslagen.

AMSTERDAM. De eindexamens van de Rijksschool voor kunstnijverheid en van de Rijksnormaalschool voor teekenonderwijzers zullen in het openbaar plaats hebben in het Rijks-museumgebouw alhier op 1 Juli en volgende dagen.

— De exploitatie van het Abattoir heeft over 1888 geen gunstige uitkomsten opgeleverd; er werd ruim 40 mille minder ontvangen dan de raming bedroeg en al werd ook op de uitgaven bezuinigd, het resultaat wijst een cijfer van nagenoeg 12 mille aan voor mindere opbrengst, dan waarop gerekend is. De Commissie tot bijstand in het beheer van het Abattoir en de Veemarkt is deser dagen naar België vertrokken om dergelijke inrichtingen te Brussel en te Antwerpen op te nemen. Zij is vergezeld van de heeren J. A. Schuurman, directeur van publieke werken, W. Hoogenboom, directeur van het Abattoir en J. C. Dirksen, adjunct-ingenieur.

— De algemeene vergadering der leden van *Felix Meritis*, Woensdagavond onder voorzitting van hoogleeraar Quack gehouden, heeft besloten:

1°. hare verzameling schilderijen en teekeningen, waaronder het kapitale stuk van N. Maes (Het Gebed zonder End) te schenken aan de stad Amsterdam, ter plaatsing in het Rijksmuseum.

2°. de uitgebreide pleistergalerij naar antieken, gedeeltelijk haar geschonken door koning Lodewijk Napoleon, af te staan aan de Rijksacademie van Beeldende Kunsten;

3°. de belangrijke boekerij aan te bieden aan de Universiteit voor hare bibliotheek;

4°. het natuurkundig museum mede aan de Universiteit te schenken;

5°. hare verzameling muziekwerken aan het hoofdbestuur der Maatschappij tot bevordering van Toonkunst en aan *Caecilia* aan te bieden;

6°. haar archief aan het stedelijk archief af te staan;

7°. het saldo harer kas te bestemmen voor de Vereeniging *Het Buitenland* en de redactie voor het *Woordenboek der Nederlandsche taal enz*;

8°. de Maatschappij te ontbinden.

MAASTRICHT. Voor de tentoonstelling van voorwerpen, vervaardigd door handwerkslieden in hun vrijen tijd, uitgeschreven door het Departement Maastricht van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, is slechts van één werkman toezegging tot inzending ontvangen. De tentoonstelling, die als eene proef voor eene grootere zou dienen, zal nu niet doorgaan.

ZUTPHEN. Maandag jl. heeft de Gemeenteraad met 11 tegen 4 stemmen, een voorstel van Burgemeester en Wethouders aangenomen, om voor de restauratie der Groote Kerk gedurende 10 jaren, eene subsidie te verleenen van *f* 500 's jaars. Gelijke subsidie wordt verleend door de Ned.-Herv. gemeente, terwijl door de Regeering gedurende 10 jaren *f* 4000 per jaar is toegezegd.

Na eene langdurige gedachtenwisseling werd op voorstel van Mr. Pennink met 8 tegen 7 stemmen besloten, Burgemeester en Wethouders uit te noodigen een voorstel te doen tot het uitschrijven eener prijsvraag voor een nieuw Gemeentehuis.

PERSONALIA.

— Door het Civiel Departement in Ned.-Indië is:

Verleend: een tweejarig verlof naar Europa, wegens ziekte, aan den ingenieur 2e kl. bij den waterstaat J. de Booij.

Benoemd: tot opzichter 2e kl., de opzichter 3e kl. Th. W. Albinns; tot tijdelijk opzichter 3e kl. J. P. E. Cartì.

— Door den Minister van Koloniën zijn de heeren H. van Gelderen, C. F. Stoel en P. J. Bertel gesteld ter beschikking van den Gouverneur-Generaal van Nederl.-Indië, om te worden benoemd tot adspirant-ingenieur bij den waterstaat en de burgerlijke openbare werken daartelande.

— Naar men vernoemt, zal de heer P. E. Fischer te Moerdijk, opzichter van 's Rijks-waterstaat 1ste klasse, met 1 Juli den dienst met pensioen verlaten.

— De civiel-ingenieur L. van Krimpen, buitengewoon opzichter bij de werken aan den Rotterdamschen waterweg, is benoemd tot adjunct-ingenieur bij die werken.

— Tot Secretaris-rentmeester van het hoogheemraadschap Schieland is benoemd: de heer C. J. Vaillant, adjunct-ingenieur bij den aanleg van het Merwede-kanaal te Utrecht; met hem stond Mr. J. van Buttingha Wichers, te Leiden, op de voordracht.

— De ingenieur van den waterstaat H. M. Henket is naar Maassluis vertrokken, ter vervanging van den heer Nelemans, die in het arrondissement Neuzen is geplaatst. De heer Henket is aan den Hoek van Holland vervangen door den adjunct-ingenieur François.

ADVERTENTIEN.

DE LINT & Co.
Oostzeedijk 248, Rotterdam
VLOER- en WANDTEGELS,
TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS.
Groote voorraden

TE KOOP:
Een gebruikt BECKER & BUDDINGH's WATERPASINSTRUMENT, in kistje met lederen foudraal, met drievoet, en een KOPEREN 20 METERS MEETKETTING. Te bevragen onder letter S, bij den Uitgever dezer Courant.

Prima groffe Tarwezemelen
worden in groote partijen ter levering van af Juni tot Maart TE KOOP gevraagd.
Franco aanbiedingen onder G. 531 aan RUDOLF MOSSE, *Keulen a/d. Rijn.*

Te Koop:
10 OUDE STOOMKETELS,
een aanzienlijke partij oud ijzer en oud koper, aan het Stoomtuig *eden Cruquius*" in den *Haarlemmermeerpolder* nabij *Heemstede*.
De goederen zijn aan de machine *eden Cruquius*" voor gegadigden dagelijks, uitgezonderd Zon- en Feestdagen, van 's morgens 10 tot 's namiddags 4 uur te bezichtigen.
Voorwaarden van verkoop met omschrijving der goederen zijn op *franco* aanvragen gratis aan de Secretarie van den polder in de Jansstraat te *Haarlem* te verkrijgen.
Haarlem, 5 Juni 1889.
Dijkgraaf en Heemraden van den Haarlemmermeerpolder,
J. W. M. VAN DE POLL, *Dijkgraaf*.
G. C. EVERWIJN LANGE, *Secretaris*.

Ministerie van Justitie.

OPENBARE AANBESTEDING.

Op **Maandag 1 Juli 1889**, des namiddags ten 2 ure, zal in een der lokalen van het Departement van Justitie te *'s-Gravenhage*, in het openbaar, bij enkele inschrijving worden

AANBESTEED:

Het leveren van Band-, L-, T-, Staaf- en Plaatijzer, Moerboutjes, Tapboutjes, Houtschroeven en Klinknagels voor 400 stuks alcoven, ten behoeve van de Rijkswerkinrichtingen Veenhuizen.

Het bestek ligt ter inzage op het bureau van den Ingenieur-Architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen (alwaar tevens inlichtingen zijn te bekomen), en in de Rijks-Werkinrichtingen bovengenoemd, terwijl het verkrijgbaar is op franco aanvrage tegen betaling van *f* 0.27 bij de GEBROEDERS VAN CLEEF, Boekhandelaars, Spui N°. 28a te *'s-Gravenhage*.

's-Gravenhage, 6 Juni 1889.
De Minister van Justitie,
Voor den Minister,
De Secretaris-Generaal:
P. J. VAN HEIJMA.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

Aanbesteding.
(VOOR REKENING VAN DEN STAAT).

Op **Dinsdag den 18den Juni 1889**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek N°. 494.

Verrichten van eenige herstellingen aan Gebouwen en Kunstwerken behoorende tot den spoorweg van GRONINGEN naar DELFZIJL.
Begrooting *f* 1720.

De besteding geschiedt volgens § 34 van het bestek.

Het bestek ligt van den 7den Juni 1889 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Hoer Sectie-Ingenieur D. MOLENAAR te *Groningen* en is op *franco* aanvraag (per brief) aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

Aanwijzing op het terrein zal geschieden den 12den Juni 1889, aanvangende te *Delfzijl* na aankomst van trein 11.60.

Utrecht, den 5den Juni 1889.

W. WEIMER,
56 Warmoesstraat, Amsterdam.

ATELIER tot het vervaardigen van in lood gezet glas voor kerkramen en appartementwerk.

Eenig etablissement in *Amsterdam*. Concurreerende prijzen met het Buitenland. Eene nieuwe sorteering monsters en teekeningen steeds voorhanden.

Magazijn van Spiegel- en Vensterglas,
en daarmede in verband staande artikelen.

Draagbaar Spoor en Lorrie.

Onder toezending van het profiel der rails en opgave der spoorwijdte wordt PRIJSOPGAVE gevraagd van **40 meter draagbaar Spoor en eene Lorrie.**

Adres met franco brieven aan den Architect F. W. VAN GENDT J.Gzn. te *Arnhem*.

AANBESTEDING.

De BOSSCHE BOUWMAATSCHAPPIJ, gevestigd te *'s-Hertogenbosch*, is voornemens om alhaar **Vrijdag 21 Juni** 's voormiddags ten 11 ure, in het café *Groenhuis*, bewoond door den Heer M. HENDRIKS, in het openbaar

AANTEBESTEDEN:

Het bouwen van 72 woningen op een perceel grond gelegen aan de Muntelwal te 's-Hertogenbosch, met bijlevering der daarvoor benoodigde bouwstoffen.

Het bestek en de teekeningen liggen ter insage in bovengenoemd Koffiehuis en zijn verkrijgbaar ad *f* 2,50 bij J. KLOMPERS te *'s-Bosch*, die tevens nadere inlichtingen verstrekt.

Locale aanwijzing, Maandag 17 Juni des voormiddags ten 10 ure.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM*, zullen **Vrijdag 14 Juni 1889**, 's voormiddags 11½ uur, in het openbaar, ten Gemeentehuize **aanbesteden**:

Bestek N°. 30.

Het leveren van HOUT voor Balken, Dekplanken, enz. voor de Schipbruggen te Arnhem en te Westervoort (ongeveer 41 M³ Grenen-, 15 M³ Beuken- en 4 M³ Eikenhout).

Inlichtingen worden alle werkdagen, tot den dag der aanbesteding, van 9—12 en van 2—4 uur gegeven aan het Bureau Gemeentewerken ten Gemeentehuize; bestek met gezegeld inschrijvingsbiljet tegen betaling van *f* 0.50 ter Secretarie verkrijgbaar.

Rolluiken
van **Staal** of **Hout** met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.
E. en P. ROTTSIEPER, *Rennescheid* (Rijnpruisen)

Openbare Verkoop.

De Notarissen TROOST en WILDSCHUT, te *Arnhem*, zullen op **Dinsdag 18 Juni 1889**, bij inzet, en veertien dagen daarna, op **Dinsdag 2 Juli**, bij toeslag, telkens des avonds 7 uur, in het CENTRAALGEBOUW in de Bakkerstraat te *Arnhem*, in het openbaar

VEILEN en VERKOOPEN:

Een stuk Bouwterrein,
groot 2121 Centiaren,

gelegen te *Arnhem*, langs den Boulevard en de Princessestraat en met eene strook uitkomende aan de Gravenstraat.

Voor deze veiling gesplitst in zeven percelen, te weten:

1e Perceel. Het meest Zuidelijke deel, breed aan den Boulevard 7 meter en groot 282 centiaren.

2e Perceel. Gelegen naast het eerste perceel, breed aan den Boulevard 7 meter en groot 266 centiaren.

3e Perceel. Gelegen naast het tweede perceel, breed aan den Boulevard 7 meter en groot 266 centiaren.

4e Perceel. Gelegen naast het derde perceel, breed aan den Boulevard 7 meter en groot 266 centiaren.

5e Perceel. Gelegen naast het vierde perceel, breed aan den Boulevard 7 meter en groot 266 centiaren.

6e Perceel. Gelegen naast het vijfde perceel, breed aan den Boulevard 7 meter en groot 217 centiaren.

7e Perceel. Gelegen naast het zesde perceel, breed aan den Boulevard 18 meter en aan de Princessestraat 31 meter en groot 558 centiaren.

Massa van de Percelen 1 en 2.
Id. „ „ „ 3, 4 en 5.
Id. „ „ „ 1 tot en met 5.
Id. „ „ „ 6 en 7.
Generale Massa.

Aanvaarding dadelijk.
Betaling 1 September 1889.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN,
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN,
LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-Ijzeren **PEILSCHALEN**
WEEGWERKTUIGEN.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,
in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen, Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.
Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.**, Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS C.Czn.**, Beekstraat F 62 te *Arnhem*.
De Directeur, **W. PATON WALSH.**

CARBOLINEUM EXCELSIOR is het **BESTE** Houtbederfwerend middel.
FRED. STIELTJES & C°. Amsterdam.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding)
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

Te koop aangeboden.

2	Stoomheimachines		
2	Houtsteekbanken		
1	Cirkel en lintzaagmachine		
1	Railzaag		
50	Kipwagons inhoud	2 M³.	Beide zijden kippend
24	„	„ 2 M³.	
36	„	„ 1½ M³.	

Alles 90 c.M. spoorwijdte.
Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Sliedrecht* en W. DE JONG, *Breda*.

JAN HAMER & C°.
AMSTERDAM.
KANTOOR: Marnixstraat 402 b/h Leidscheplein.
Installeurden hier te lande met veel succes
geheele Waterleidingen
in gebouwen, volgens het systeem CARRÉ.
MILDÉ'S
Telephonen, Electrische Schellen enz.
Voor de telephonische gemeenschap in Werkplaatsen, Hotels, Kantoren, Villa's enz.
Deze toestellen zijn bij lagen prijs, zeer gevoelig, duurzaam en élégant.
Kelley's geschilderd en gebrand Glas.
GEPLATINEERD GLAS, VENTILATIEGLAS. (1)

ELECTRICITEIT.
LEON HEN & C°.,
10 Rue Stephenson
SCHAERBEEK-BRUSSEL.
Fabriek van kabels en draden voor electriciteit in alle soorten.

Eene Beenderenmeelfabriek
zoekt te koopen BEENDEREN voor directe en latere levering, in ladingen van 200 centner.
Franco aanbiedingen onder H 532, aan RUDOLF MOSSE, in *Keulen*.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
G. J. THIEME.

Zelfdragend en vlak gegolfd ijzer, gewoon en gebombeerd worden in vele verschillende profielen en afmetingen vervaardigd.

Actien Gesellschaft für Verzinkerei UND Eisenconstruction VORMALS
JACOB HILGERS,
Rheinbrohl.
Galvaniseerinrichting
EN
Fabriek van gegalvaniseerde Bouwconstructiën.
Geïllustreerde Prospecti Referentiën en Begrootingen steeds verkrijgbaar.
Vertegenwoordiger voor Nederland en Kolonien
FERD. ENGERS,
AMSTERDAM.
Heerengracht 335.

HILGERS'
DAKPANNEN
EN
DAKRAMEN
VAN
uitmuntende constructie, geschikt voor alle soorten van
DAKBEDEKKING,
ook voor
DAKEN
met zeer geringe helling.

AMERIKAANSCHE HYDRAULISCHE LIFTEN
voor **Hotels, Kantoorgebouwen, Ziekenhuizen** en **Fabrieken.**
FRED. STIELTJES & C°., Keizersgracht 745 Amsterdam.

Bij P. GOUDA QUINT, te Arnhem, is heden verschenen:
Het detailleeren van Bouwkundige Samenstellingen.
(Afschrijven en uitslaan.)
HANDLEIDING VOOR EIGEN STUDIE EN PRACTISCH ONDERWIJS IN DE BOUWKUNDE, door
B. F. PLASSCHAERT,
Leeraar aan de Burgeravondschool en de Hoogere Burgerschool, te Delft.
Schrijver van: **Beknopt practisch Leerboek der Burgerlijke en Water-Bouwkunde.**
EERSTE SERIE, EERSTE AFLEVERING,
bevattende Plaat No. 1—5: Kappen No. 1—5, met beschrijving.
Prijs 20 Cts. per plaat met beschrijving.
Het doel van den Schrijver is om de verschillende bouwkundige samenstellingen in een reeks van platen duidelijk af te beelden en door een korte beschrijving bevattelijk te verklaren. Hij zal daarbij met eenvoudige samenstellingen beginnen en achtereenvolgens tot de meer ingewikkelde en meer sierlijke opklimmen.
Niet de **uitwendige vorm** van een bouwdeel, maar de wijze van **samenstelling en constructie**, in verband met het daarvoor te gebruiken material, zooals dat bouwdeel in de practijk kan worden toegepast, zal daarbij op den voorgrond staan.
De onderwerpen zullen zoo geregeld mogelijk aan verschillende rubrieken worden ontleend, zoodat bij beurten onderdeelen, tot het timmervak, het metselaarsvak, het smidsvak, het steenhouwersvak, enz. behoorende, behandeld zullen worden.
De Inteekenaren verbinden zich voor één serie van 25 platen met beschrijving, dus voor *f* 5.—.
De **eerste** aflevering, uit 5 platen met de bijbehoorende beschrijving bestaande, die bij uitzondering alle uit één rubriek, waarvoor die der **Kappen** gekozen is, genomen zijn, ten einde de gevolgde wijze van bewerking in haar geheel beter te doen zien en daardoor het **karakter** van het werk aan te geven, is bij alle boekhandelaren ter inzage voorhanden of **gratis** te ontbieden.

ZWEEDSCH GRANIET
uit de **groeven, Stoomslijperij** en **Polijst inrichting** van de Firma
KESSEL & RÖHL,
te **Berlijn.**
Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 465,
Amsterdam.

A. H. VAN BERGEN,
FABRIKANT TE
Heiligerlee, prov. Gron.
SPECIALITEIT IN
Nieuwe Constructie
BRANDSPUITEN,
TORENUURWERKEN
EN
LUIDKLOKKEN,
op binnen- en buitenlandsche Tentoonstellingen bekroond.
ANTWERPEN 1885. EEREDIPLOMA.
Gouden en Zilveren Medailles.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën:
Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste-Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *zes gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

(A. et A.) DE BOUWKUNST IN ITALIË VÓÓR HET TIJDPERK DER RENAISSANCE EN DE DOM VAN SIENNA

DOOR

H. G. JANSEN.

(Voordracht, gehouden in de vergadering van 8 Januari 1889 van de Vereeniging „Bouwkunst en Vriendschap" te Rotterdam.)

De groote momenten in de kunstgeschiedenis, waartoe men in de eerste plaats gewoon is te rekenen het tijdperk der Italiaansche Renaissance, zijn wegens hunne buitengewone belangrijkheid dikwijls oorzaak, dat aan de scheppingen van de voorafgegane en de volgende geslachten niet die aandacht en waardeering te beurt vallen die zij, op zichzelf beschouwd, wel zouden verdienen.

Tijdens de Renaissance was de wereld getuige van een overvloed van artistieke productie als wellicht nooit te voren aanschouwd was; kunsten, letteren en wetenschappen braken plotseling met de middeneeuwsche begrippen en betraden geheel nieuwe banen; het buitengewone genie van de meesters der nieuwe richting, de volmaakte schoonheid van hunne gewrochten, deed het werk van hunne onmiddellijke voorgangers in een diepe schaduw terugtreden; is het daarom te verwonderen dat het toenmalige geslacht met zekere minachting neerzag op hetgeen nog uit die barbaarsche tijden tot hen sprak en dat voor volgende generaties zelfs de herinnering eraan verflauwde?

Ook in onzen tijd van historische studie wordt gewoonlijk het bedoelde tijdperk eenigszins veronachtzaamd. Het heet in de handboeken over schoone bouwkunst veelal: dat in Italië de middeneeuwsche kunst nimmer diep wortel geschoten en geen zuiver karakter gedragen had, zoodat de klassieke traditie, toen ze weder door enkele baanbrekers werd bestudeerd, bijna onmiddellijk met geestdrift werd gehuldigd, enz.

Dit moge in het algemeen waar zijn, het neemt niet weg dat de bouwwerken uit dien tijd, evengoed als alles wat door dit artistieke volk is gewrocht, eene nadere beschouwing en grondige studie overwaard zijn. Grootsche gedachten met ruime middelen en fijnen smaak verwezenlijkt! — welk bouwkunstenaar zal zich niet aangetrokken gevoelen ze nader te leeren kennen, ook al vinden we de monumenten dikwijls in een staat van verval, die tot weemoed stemt.

Ik wensch daarom in deze bijdrage eenige oogenblikken stil te staan bij de middeneeuwsche bouwkunst in Italië, zoowel om het vele belangwekkende dat zij, op zichzelf beschouwd, den bouwkunstbeoefenaar biedt, als om den invloed na te gaan, dien deze kunst heeft doen gelden op het werk van de meesters der Renaissance.

Het is niet te ontkennen, dat langen tijd te voren de groote beweging der 15e eeuw reeds langzaam werd voorbereid en evenmin, dat de middeneeuwsche vormen en gebruiken nog lang merkbaar zijn gebleven in het algemeene vormkarakter van de werken der Renaissance.

Of hebt gij nooit opgemerkt, dat de indrukwekkende Florentijnsche paleisfaçades, die ons bekend zijn als tot de eerste Renaissance scheppingen van Italië te behooren, dat de paleizen Pitti en Strozzi meer verwant schijnen aan de burchtachtige verblijven der middeneeuwsche patriciërs, dan aan de bouwwerken der klassieke oudheid, van welke zij de wedergeboorte inleidden?

De Renaissance is niet geweest een plotseling uit het niet te voorschijn tredend verschijnsel; ook zij is, goed beschouwd, slechts een langzaam voortschrijden op het pad der vormenontwikkeling; en zij ontleent hare groote beteekenis voornamelijk aan de buitengewone begaafdheden van de meesters, die haar den weg bereidden, gepaard aan den kunstzin van een geheel volk. En nu moge men in de geschreven kunstgeschiedenis met de Renaissance een nieuw hoofdstuk aanvangen, dit neemt niet weg dat een Da Vinci en Michel Angelo, een Bramante en Sansovino, hoe groot hun genie ook was, op de schouders stonden van hunne onmiddellijke voorgangers.

In de tijden dat in Noord-Europa de Romaansche en Gothische stijlen zich ontwikkelden, was ook in Italië een veelzijdig kunstleven waar te nemen. Zonder twijfel was hetgeen toenmaals in het Noorden tot stand kwam oorspronkelijker, en ontwikkelde zich daar de

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

bouwkunst vrijer van de traditie dan in het land der klassieken, doch daartegenover staat dat de Italiaansche bouwwerken uit dien tijd terstond een grooter meesterschap in de technische uitvoering en in de detailleering te zien geven en daarbij steeds een eigenaardig nationaal cachet dragen.

Voor het meest belangrijke, dat in de opkomst-periode van den Romaanschen stijl in Italië gebouwd werd, moet men zich naar Toskane wenden. In Rome werd wel-is-waar veel gebouwd, doch de vele antieke overblijfselen, waarvan men zich gemakshalve bij den bouw van nieuwe monumenten bediende, beletten den scheppenden geest der bouwmeesters, nieuwe ideeën te voorschijn te brengen, wat bij gebrek aan resten van Romeinsche bouwwerken zeker zou geschied zijn. In Toskane evenwel, waar de antieke bouwwerken minder veelvuldig voorkwamen en tegelijk een hoog begaafd volk een tijdperk van welvaart en rijkdom beleefde, kon het scheppend talent der artisten zich vrijer ontwikkelen.

Het merkwaardigste monument uit dien tijd is zeker de Dom van Pisa, in 1063 door Rainaldus en Busketus gebouwd. De Republiek van Pisa stond toenmaals op het toppunt van macht; in een strijd tegen de Siciliërs had de Republiek een glansrijke overwinning behaald; geen wonder dus dat het opgetogen volk zijn schatten bereidwillig ten offer bracht, om zijn Dom met ongemeenen luister te tooien.

Het inwendige van het trotsche gebouw maakt een overweldigenden indruk. De hoofdbeuk is vijfschepig en wel een breed middenschip met terweerszijden twee smalle zijschepen. Een drieschepige dwarsbeuk en een groot halfrond koor vormen den plattegrond, die zich dus geheel aan de Noordsche voorbeelden aansluit.

Wat echter dezen Dom en andere dergelijke bouwwerken van de Romaansche kerken van het Noorden onderscheidt, is de kostbare uitvoering. Overal marmer en groote rijkdom van beeldhouwwerk; de vrij dicht opeenstaande zuilen der beuken en de groote oppervlakte van het gebouw, doen den bezoeker de rijkste perspectievische effecten bewonderen en vormen de grootste tegenstelling met het stroeve eenvoudige karakter van de Noord-Europeesche bouwwerken uit dien tijd.

In den rijken westelijken gevel is het inwendige systeem geheel tot uitdrukking gebracht; de gevel is geheel bekleed met pilasters, muurzuilen en nissen, alles hoogst smaakvol van details, terwijl de rijke indruk nog verhoogd wordt door de indeeling in lagen van wit en zwart marmer. De koepel op het kruispunt der beuken is, vreemd genoeg, ovaal van grondvorm; de hoofdbeuk is met een houten zoldering overdekt, de zijbeuken daarentegen zijn overwelfd.

Van eenigszins lateren tijd, doch in denzelfden stijl, zijn twee andere bouwwerken, die, met den Dom, een éénige monumentale groep vormen. Het baptisterium, in 1153 door Diotisaldi gebouwd, vertoont een cirkelvormigen plattegrond. De klokkentoren of campanile werd in 1174 door de bouwmeesters Bonanno en Wilhelm von Innsbrück gesticht en heeft een wereldvermaardheid verworven om zijn scheeven stand. Het vraagstuk of de toren van den beginne af scheef geprojecteerd werd, is nog niet voldoende uitgemaakt. Algemeen wordt echter tegenwoordig aangenomen, dat een onvoldoende fundeering het bouwwerk in den aanvang heeft doen overhellen en dat men vervolgens, om het curieuse van het geval, den bouw in scheeven stand heeft voltooid.

Het bouwen van vrijstaande klokketorens is een kenmerkende eigenaardigheid van de middeneeuwsche Italiaansche kerkgebouwen.

In het Noorden worden een of meerdere torens steeds in het plan der kerk opgenomen en wordt de torenontwikkeling een integreerend deel van het façadesysteem, waardoor, bij de latere stijlontwikkeling, een groot contrast tusschen beide bouwwijzen ontstaat.

De bouwwerken uit kleinere plaatsen in Opper-Italië sluiten zich aan het te Pisa toegepaste type aan. In Lucca vindt men, behalve den Dom, in 1204 door Gindetto gebouwd, de kerk San-Michele, waarin men alleen uitwendig den Italiaansch-Romaanschen stijl herkent; inwendig zijn de Oud-Christelijke basilica-vormen, in planaanleg zoowel als in detailteekening, bijna zonder bijvoeging van nieuwere elementen, toegepast.

De bovengenoemde Dom van Lucca daarentegen, is geheel Romaansch; de façade onderscheidt zich alleen van die van Pisa, door de, uit 3 ongelijke traveeën bestaande, open voorhallen zoo ook door de meer fantastische en barokke vormen van de details.

De Dom te Prato, die te Pistoja en twee kleinere kerken in dezelfde stad, zijn eveneens tot de in Pisa gevolgde bouwwijze terug te brengen.

Een ander centrum van stijlontwikkeling is de hoofdstad van Toscane. De bouwwerken, in dien tijd te Florence gesticht, vertoonen, in opbouw, een eenigszins afwijkend karakter. Het sterke relief, veroorzaakt door nissen, kolommen en pilasters, komt hier niet voor; de versiering der gevels verkrijgt men door veelkleurige marmersoorten, als inlegwerk behandeld, toe te passen; pilasters en andere bouwkunstige details verkrijgen, voor zoover zij gebezigd worden, weinig relief.

Een typisch voorbeeld van dien aard is de gevel van San-Miniato. De velden tusschen de pilasterstellingen zijn met marmer-mozaïek gevuld en fijn gedetailleerd; de hoofdlijnen van de inwendige verdeeling zijn echter goed aangegeven; het geheel maakt een uiterst sierlijk effect.

Het baptisterium, eveneens te Florence, is vooral merkwaardig om zijn koepelconstructie, die het voorbeeld is geweest voor het meesterstuk van Brunellesco.

De bronzen deuren aan dit gebouw zijn wereldberoemd en als het aanvangspunt van een nieuwe richting in de plastiek te beschouwen. De oudste der drie deuren is van Andreo Pisano in 1330, na een arbeid van 22 jaar voltooid.

De tweede deur is van Giberti, die er van 1425—1452 aan werkte. Zij is verdeeld in 10 velden, waarop in relief, bijbelsche tafereelen zijn afgebeeld.

Voor de derde deur werd een wedstrijd gehouden tusschen Giberti, Donatello, Brunellesco, Jacopo della Fonte en Simone da Colle. Eerstgenoemde verwierf de zege met zijn tafereelen uit het leven van Christus. Het zijn deze deuren, waarvan Michel Angelo later verklaarde dat zij waardig waren de poorten van het paradijs te vormen.

Nog zijn eenige kleinere kerkelijke bouwwerken te Florence te vermelden, in dezelfde plaatselijke richting behandeld als de San-Miniato.

Meer verwant aan de Noordsch-Romaansche bouwwerken zijn de kerken, te dien tijde gesticht in Lombardië. De façades zijn hier meer als massieve muurvlakken opgevat, waarin triforiën, deur- en raamopeningen, allen met rondbogen gesloten, zijn uitgespaard; ook is hier meer het streven merkbaar om alle ruimten met steenen gewelven te overdekken; het kruisgewelf is in Boven-Italië op het einde der 11de eeuw reeds vrij algemeen; op de kruising der beuken blijft men echter bij voorkeur den koepelvorm toepassen. Pavia, Modena, Parma, Novara en andere plaatsen, kunnen meer of minder belangrijke gebouwen in dien trant aanwijzen.

Als een prachtstuk van elegante verhoudingen en sierlijke details verdient nog genoemd te worden de San-Donnino te Borgo; vooral het beeldhouwwerk aan den gevel, die niet geheel voltooid is, de met leeuwenfiguren versierde hoofdingang enz., doen ons de fantasie en de technische vaardigheid van de uitvoerders bewonderen.

In het begin der XIIIde eeuw wordt het gewelfsysteem allengs meer tot volkomenheid gebracht, waarbij de invloed uit het Noorden, waar de Gothische stijl bereids geheel ontwikkeld was, niet te miskennen is. Het hoofdidee blijft echter Romaansch, de spitsboog wordt angstvallig vermeden; de Italiaansche bouwwerken zijn breeder, ruimer en missen het sterk opwaartsstrevend karakter. Ook vrijstaande doopkapellen of baptisteria, mede een Italiaansche bijzonderheid, worden, in den geest van die te Pisa en Florence, en steeds van ronden of veelhoekigen grondvorm, alom gesticht. De overdekking dezer gebouwen geschiedt steeds koepelvormig. Ook campaniles, soms tegen een der zijgevels der kerk aangebouwd, doch meestal geheel vrijstaande, ontbreken zelden bij de kerken uit dezen tijd. Gewoonlijk zijn zij vierkant van grondvorm en behouden in den opbouw dien vorm; bij uitzondering zijn zij met een spitsen helm bekroond, als bijv. die van den Dom te Piacenza. Als een van de sierlijkste klokkentorens behoort genoemd te worden die van den Dom van Spalato; hier heeft de Romaansche fantasie in Italië een harer volkomenste scheppingen aan te wijzen.

Is reeds in den Romaanschen stijl in Italië een sterk contrast met de Noordsche kunst merkbaar, in het Gothische tijdperk scheidt zich de Italiaansche richting geheel van het Noorden af en zien wij hier een bouwstijl ontstaan, die, misschien minder origineel en ingewikkeld, zeker niet minder de aandacht verdient, om zijne heerlijke en smaakvolle scheppingen. De meer mystieke zin der Germaansche volken had in de hemelhooge, zich in schemerduister verliezende gewelfcombinaties der Gothische kathedraal, zijn uitdrukking gevonden. De meer luchthartige bewoners van het zonnige Italië verlangden ruime, vroolijk verlichte tempels, waar de wanden gelegenheid boden, den nationalen zin voor figuurlijke voorstellingen en kleuren te bevredigen. Ook het steile dak, dat in het Noorden als een noodzakelijk constructiedeel, van grooten invloed was op de vormontwikkeling, is hier onnoodig, waardoor van zelf de horizontale indeeling meer op den voorgrond treedt. De plattegrond-verdeeling is minder gecompliceerd, gewoonlijk zelfs zeer eenvoudig. De overdreven oppervlakte der vensters, die in het Noorden wegens de mindere intensiteit van het licht en ook om de geheele beschildering der ramen noodig was, wordt hier tot het volstrekt noodige teruggebracht. Op de aldus vrijkomende wandvlakken daarentegen, wordt de fresco-schildering toegepast en ontwikkelt zich de Italiaansche schilderkunst tot nooit gekende hoogte.

Ook uitwendig wordt door het kleinere glasoppervlak en door het minder aanbrengen van schraagpijlers en bogen, de totaal-indruk rustiger.

In plaats van de Noordsche torens, blijft men in Italië getrouw aan den koepel als hoofdmotief voor den opbouw. De campanile blijft zijn eigen karakter behouden zonder organisch verband met de kerk.

Het voornaamste sieraad van den bouw is de westfaçade; deze wordt door eenige hoofdlijnen ingedeeld, waarbij echter nimmer de verticale indeeling overheerschende wordt. Rijk verdiepte portalen, dikwijls met wimbergen bekroond, groote roosvensters, triforiën met beelden versierd, en andere, bij de Noordsche kunst gebruikelijke versieringsmotieven, worden veelvuldig toegepast en de nog restende vlakken met plastische versieringen of mozaïekschilderijen gevuld. Denkt men zich hierbij de uitvoering van het geheel in marmer, dan kan men bij benadering een beeld vormen van den overstelpend rijken indruk, dien deze gevels teweegbrengen. Het karakter van al deze siervormen is echter minder streng en gemotiveerd dan in de Noordsche Gothiek; is daar het gansche vormenstelsel een organische ontwikkeling van een streng principe, de Italiaansche meesters vragen alleen naar het decoratieve effect der stijlvormen, en mengen Romaansche, ja zelfs klassieke details, waar hun dit wenschelijk voorkomt, tusschen zuiver Gothische kunstvormen. De fijne smaak, hun landaard eigen, behoedt hen echter voor banale of barokke combinaties.

Het zou mij te ver voeren, het groote aantal kerkelijke bouwwerken, in dit tijdperk in Italië gesticht, te willen behandelen of ook maar opsommen. Slechts enkele der voornaamste monumenten wil ik vermelden, om daarna uitvoeriger stil te staan bij den Dom van Sienna als een der rijkste en beste typen van den stijl. We vinden dan in den dom van Florence, Santa Maria del fiore, in 1294 door Arnolfo di Cambio begonnen, een merkwaardig voorbeeld van koene constructie. Het gebouw werd gesticht op de plaats, waar tot dien tijd een oude kleine kerk, San-Reparata, stond.

Van het werk van Arnolfo is echter tegenwoordig weinig meer over. Voornamelijk omdat in den loop van de 14e eeuw ingrijpende veranderingen in den aanleg werden gebracht. De breedte van het middenschip overtreft die van den Dom te Keulen met 3 M.; het is met reusachtige kruisgewelven overdekt en ter weerszijden geflankeerd door smallere zijschepen. Aan het einde van den hoofdbeuk is een reusachtige achthoekige koepel aangebracht. In plaats van dwarsbeuk en koor zijn hier aan drie zijden van den koepel kleine absiden uitgebouwd met in de muurdikte uitgespaarde kapellenkrans. Nadat de ontwerper in 1310 gestorven was, werd slechts langzaam met den bouw gevorderd, totdat in 1334 de als schilder beroemde Giotto, als Dombouwmeester, optrad. Hij ontwierp een west-façade, die hij echter niet voltooide, daar hij reeds in 1336 stierf. Giotto was ook de ontwerper van de campanile, een juweel van fijnen smaak, waar men den Italiaanschen zin voor edele verhoudingen en sierlijke details gelukkig aangewend ziet op de altijd eenigszins stroeve Gothische vormen. Bovendien bracht Giotto alreeds eenige veranderingen in het grondplan, voornamelijk met het doel de wel wat gewaagde constructie meerdere stabiliteit te verzekeren.

Zijn opvolger Francesco Talenti, die in 1357 als „chapo maestro" aangesteld werd, bracht nogmaals verandering in het bouwplan, doordien hij het hoofdschip langer maakte, waartoe de half voltooide gevel van Giotto weer moest afgebroken worden; hij verwijdde de beuken en legde het koor aan, zoodat eerst hiermede het gebouw de reusachtige afmetingen verkreeg, die het thans nog vertoont.

Het bouwen van den kolossalen koepel bleef voor een meester der Renaissance bewaard. In 1410 werd aan Brunellesco door de Republiek van Florence opgedragen, den koepel te bouwen, nadat op een bijeengeroepen congres van de beroemdste architecten van dien tijd, zijn plan de goedkeuring had weggedragen. Het schijnt dat de technische kennis voor dergelijke constructies, in dien tijd op zeer lagen trap stond en dat de grootsche werken, door de Romeinen nagelaten, voor onbereikbaar gehouden werden. We vinden namelijk vermeld, dat reeds het onzinnige voorstel was gedaan, om de geheele ruimte onder den koepel, bij wijze van aardwulf, met grond te vullen en op dit for-

meel het metselwerk aan te brengen. Wanneer men in deze enorme massa grond, zoo voegden de vernuftige raadgevers erbij, een aantal muntstukjes verstak, zou later het begeerige volk wel kosteloos de uitgraving op zich nemen.

Brunellesco bouwde echter den koepel zonder eenig formeel, van de juiste stelling uitgaande, dat iedere gemetselde horizontale ring een gewelf voor zich vormde.

Zooals u bekend zal zijn, werd voor eenige jaren de stad Florence, door een vorstelijk legaat van een kunstlievend burger, in staat gesteld, de nog steeds ontbrekende westfaçade van haren Dom te voltooien. Een internationale prijsvraag werd voor dit doel uitgeschreven. Het uitgevoerde ontwerp moet echter, naar het oordeel van ooggetuigen, niet aan de hooge verwachting beantwoorden.

Dezelfde Arnolfo ontwierp het plan voor de kolossale kloosterkerk van Santa-Croce (1294).

Alleen met uitzondering van het veelhoekige koor, dat overwelfd is, werd dit geheele gebouw met zichtbare houten kappen overdekt. In afwijking met meest alle andere Italiaansche kerken is het inwendige van dit gebouw zeer sober behandeld; het bezit echter veel grafmonumenten voor beroemde mannen.

Een bijzonderheid van vele Italiaansche bouwwerken uit dien tijd, die zij gemeen hebben met de meeste grootere monumenten der Noordsche kunst, is dat zij nimmer voltooid zijn of wel zijn afgewerkt in lateren tijd, zonder dat rekening gehouden is, of kon gehouden worden met de eischen van de oorspronkelijke plans.

Vele kerken missen haar marmeren façade, haar klokketoren of koepel, ofwel ze zijn, toen de middelen waren uitgeput en de tijdsomstandigheden veranderd, in haast afgemaakt om ten minste te kunnen gebruikt worden.

En, ofschoon groote steden als Florence en Milaan, dank zij de vrijgevigheid van kunstmacaenen, zich in de laatste jaren de weelde kunnen veroorloven, hare monumentale hoofdkerken in schitterende weelde te voltooien, zoo zullen de tallooze kleinere plaatsjes wel voor immer afstand moeten doen van hunne vrome wenschen om de grootsche plannen van het voorgeslacht geheel te verwezenlijken.

(*Wordt vervolgd.*)

PRIJSVRAGEN.

(A. et A.) In de *Deutsche Bauzeitung* vinden wij een bericht omtrent een prijsvraag-historie, waaruit blijkt dat ook bij onze naburen wel eens minder aangename ondervindingen op dit gebied worden opgedaan.

Te Bonn werd eene prijsvraag uitgeschreven voor het ontwerp van een „Kreishaus, waarop 15 antwoorden inkwamen. Drie daarvan werden tot een tweede concurrentie toegelaten, waarvan de uitslag was dat de eerste prijs (600 mark) werd toegekend aan het ontwerp van de heeren Deckers & Hecker te Dusseldorf, terwijl het ontwerp, ingezonden door de heeren Schreiterer & Schreiber te Keulen, den tweeden prijs (300 mark) verwierf.

Doch nu komt het fraaie: voor uitvoering werd door de Jury aanbevolen een ontwerp van den architect Schwister te Bonn, hetwelk ettelijke dagen na den bepaalden termijn was ingezonden en daarom niet voor bekroning in aanmerking was gekomen.

Tot verdere toelichting deelt de *D. B. Z.* mede dat op 25 April jl. de ontwerpen moesten ingeleverd zijn, en dat op 27 Mei d. a. v. de beslissing der Jury gevallen is.

Reeds op 29 Mei werd, blijkens de *Bonner Zeitung*, de aanbesteding aangekondigd van de metsel-, timmer-, steenhouwers- en bedekkingswerken voor het te stichten gebouw, waaruit volgt dat deze aanbestedingen reeds voorbereid moeten zijn geweest, lang voordat de beslissing der Jury gevallen was en dat dus hoogstwaarschijnlijk de geheele prijsvraag een wassen neus is geweest.

De naamloose vennootschap: Levensverzekering-maatschappij »Utrecht", gevestigd te Utrecht den 6 Augustus 1883, goedgekeurd bij Koninklijke besluiten van 13 Juli 1883, n°. 32 en van 16 Januari 1884, n°. 18, in het berit wenschende te komen van een Reclamebord, dat op artistieke en goedgedachte wijze de levensverzekering aanbeveelt [1]), schrijft daartoe eene prijsvraag uit op de navolgende voorwaarden:

1°. Ieder kunstenaar wordt tot mededinging uitgenoodigd.

2°. Het ontwerp moet op zinvolle wijze de levensverzekering aanbevelen of zinnebeeldig voorstellen. Het moet uitgevoerd worden in kleuren (aquarel-teekening). Het moet eene grootte hebben van minstens 50 bij 65 cM.

3°. De ontwerpen moeten zonder naamteekening zijn. Elk ontwerp moet vergezeld zijn van een brief in gesloten couvert, bevattende den naam van den inzender en van buiten voorzien van een teeken, dat ook voorkomt op of gehecht is aan het ontwerp.

4°. De beoordeeling der ontwerpen zal geschieden door het Bestuur van het Schilderkundig Genootschap »Pulchri Studio", te 's-Gravenhage. De inzending der ontwerpen moet geschieden van 1 Januari tot uiterlijk 1 Februari 1890 aan het adres van voornoemd Genootschap, Prinsengracht 57, te 's-Gravenhage.

5°. Als prijs wordt uitgeloofd de som van vijfhonderd gulden Ned. Crt., echter mits het ontwerp werkelijke artistieke waarde heeft.

6°. Bijaldien minstens vijf ontwerpen uit Nederland zijn ingezonden, wordt eene premie voor de niet met den prijs bekroonde, maar overigens beste Nederlandsche inzending, uitgeloofd van *f* 250.

Bijaldien minstens vijf ontwerpen uit België zijn ingezonden, wordt eene premie voor de niet met den prijs bekroonde, maar overigens beste Belgische inzending, uitgeloofd van frs. 500.

Bijaldien minstens tien ontwerpen uit Duitschland zijn ingezonden, wordt eene premie voor de niet met den prijs bekroonde, maar overigens beste Duitsche inzending, uitgeloofd van 500 rijksmark.

7°. De premiën worden, indien het vereischte aantal inzendingen plaatsvindt, steeds uitbetaald.

De Commissie van beoordeeling heeft echter het recht, waar geen inzending op bijzondere verdiensten aanspraak kan maken, de premie onder twee of meerdere inzendingen van dezelfde nationaliteit te verdeelen.

8°. De met prijs of premie bekroonde ontwerpen blijven het eigendom der Maatschappij *Utrecht*, die het recht verkrijgt daarvan op de wijze als haar goeddunkt af- of nadrukken te doen vervaardigen. Tegen betaling van Een honderd gulden Ned. Crt. kan de Maatschappij *Utrecht* ook op eene andere, niet bekroonde inzending, dit recht doen gelden.

9°. De niet bekroonde ontwerpen en voor zooverre die niet ingevolge art. 8 door de Maatschappij *Utrecht* zijn aangekocht, blijven het eigendom der inzenders, aan wie deze binnen eene maand na de uitspraak der Commissie van beoordeeling zullen worden teruggezonden.

10°. Gedurende de maand, in art. 9 besproken, heeft de Maatschappij *Utrecht* het recht alle ingezonden ontwerpen te doen exposeeren op plaats en tijd, als haar zal goeddunken.

11°. De Maatschappij *Utrecht* verbindt zich op de na- of afdrukken van het ontwerp, dat door haar zal worden gekozen, den naam van den ontwerper te doen weglaten of wel erop te doen voorkomen, al naar de ontwerper zulks zal verlangen, mits hij van dat verlangen doe blijken binnen eene maand nadat de Maatschappij *Utrecht* hem daartoe zal hebben aangezocht.

VERBETERD HOLLANDSCH LOODWIT.

Loodwit en zinkwit zijn de eenige witte verfstoffen, die hout en ijzer tegen den invloed der dampkringslucht kunnen vrijwaren en uit dien hoofde is het van groot belang deze verfstoffen in volkomen zuiveren toestand te bekomen; de bijmenging van barytwit, pijpaarde, krijt, gebluschte kalk en gips, die dikwerf plaats vindt, moet als vervalsching beschouwd worden.

Het loodwit wordt onderscheiden in Hollandsch, Duitsch, Fransch en Engelsch fabrikaat, niet alleen om de plaats van herkomst, maar ook om de wijze van samenstelling en bewerking. Hollandsch en Duitsch fabrikaat komen het meeste overeen, evenals het Fransche met het Engelsche. Eenige mededeelingen over de wijze van bewerking der verschillende soorten van loodwit zijn voor belangstellenden te vinden in het weekblad *De Ambachtsman*, 4de jaargang, N°. 26, 28, 29 en 30, waarvan wij de lezing ten zeerste aanbevelen, wijl in die artikels ook eene beschrijving gegeven wordt van het verbeterd Hollandsch loodwit, zooals dit te Utrecht door den heer G. Greve gefabriceerd wordt. Het is op dit fabrikaat, dat wij de aandacht onzer vakgenooten vestigen, niet alleen in het belang van onze vaderlandsche industrie, maar ook omdat hout en ijzer daardoor volkomen beschut worden tegen den invloed van de dampkringslucht.

In de omschrijving van de bereiding, door den heer G. Greve gevolgd, wordt erop gewezen dat zij van de oud-Hollandsche betrekkelijk weinig afwijkt, maar geheel verschilt met de Duitsche methode; voorts dat de wisselvalligheden, aan de oude wijze van werken eigen, door deze methode geheel vervallen, zoodat de mogelijkheid bestaat een volkomen gelijkmatig product te verkrijgen. Het ongerief van malen of wrijven met olie komt bij dit loodwit niet voor; de ondervinding heeft geleerd dat het in olie zwelt en niet zinkt, dat het zacht en dekkend is, zonder bijvoeging van droogmiddelen droogt en witter blijft dan eenig ander fabrikaat. De onmiskenbare voordeelen, aan het Utrechtsch fabrikaat verbonden, hebben te kampen tegen de concurrentie niet alleen met de fabrikanten, die het Hollandsche loodwit leveren, maar ook met de handelaren, die het Duitsche loodwit tot minderen prijs koopen en dit aan den man brengen. De statistiek leert, dat uit Duitschland enkele jaren meer dan 7 millioen kilogrammen loodwit worden aangevoerd, die slechts ten deele uitgevoerd en voor een hoogst aanzienlijk deel hiertelande gebruikt worden.

Het ligt niet op onzen weg eenige reclame te maken voor het fabrikaat van den heer G. Greve; de goede hoedanigheden strekken tot waarborg dat dit loodwit zijn weg zal vinden. De volharding, waarmede verschillende handelaren voortgaan het Duitsche loodwit aan den man te brengen, noopt echter tot waakzaamheid. De heeren schilders zijn door eenige artikels in *De Huis- en Decoratieschilder*, *De Schilder* (orgaan van den Nederlandschen Schildersbond) en *De Ambachtsman* gewaarschuwd en als de bouwkundigen aan deze zaak hunne aandacht willen wijden, kan door samenwerking veel tot stand komen. De bewijzen van de voortreffelijkheid van het verbeterd Hollandsch loodwit zijn voorhanden, getuige het rapport van de heeren Nellensteijn & Dwars en Th. J. van der Veer, handelsscheikundigen te Amsterdam en te Utrecht, de getuigschriften van verschillende afnemers en het onderzoek van den ingenieur M. E. de Wildt bij den bouw van de ijzeren brug over den IJsel te Deventer, waarbij geconstateerd werd dat het loodwit van den heer Greve, wat de dekking van het ijzer aangaat, ongeveer 15 procent voordeeliger is dan het Hollandsche fabrikaat van de Wed. S. van der Held Szn. te Rotterdam.

De ruimte laat niet toe het belangrijke rapport van den ingenieur De Wildt, dat indertijd in het weekblad *De Ingenieur* geplaatst werd, op te nemen; het wordt alleen genoemd om de bouwkundigen op te wekken tot het nemen van eene proef met het *verbeterd Hollandsch loodwit*, dat in behoorlijk verzegelde vaten te verkrijgen is. De heer Greve heeft n.l. het voorbeeld der fabrikanten van zinkwit gevolgd, om de vaten niet anders dan verzegeld af te leveren en de reden voor deze voorzorg ligt voor de hand. Daar dit loodwit niet gemalen of gewreven behoeft te worden, kan het bij de uitvoering van bouwwerken zeer geschikt in een afgesloten vertrek geborgen worden.

Eene circulaire, dezer dagen door den heer G. Greve verspreid, heeft het bewijs geleverd dat het onderzoek niet altijd met de noodige zorg gedaan wordt; hoe onaangenaam het voor den betrokken apotheker ook zijn moge, kan het den fabrikant niet euvel geduid worden als hij in zijn belang opkomt tegen het publiceeren van onware analyses. Juist de wetenschap geeft den fabrikant kracht en de bevestiging, door scheikundig onderzoek aan zijn beweren gegeven, dat het verbeterd Hollandsch loodwit geheel zuiver is, geeft hem moed om de bezwaren uit den weg te ruimen, die de handel hem in den weg legt.

Voor het scheikundig onderzoek van loodwit heeft men noodig

Een dooijn reageerbuizen, wijd 1½ à 2 centimeter.

Gedestilleerd water of bij gebrek daaraan zuiver gefiltreerd regenwater.

Zuiver salpeterzuur.

Zuivere bijtende potasch in pijpjes.

Een trechtertje en filtreerpapier.

Van het te onderzoeken loodwit, doet men een kleine hoeveelheid, circa 1 à 1½ gram, in een reageerbuis en overgiet het met gedestilleerd water, ongeveer ter hoogte van 3 à 3½ centimeter.

Daarna worden eenige droppels zuiver salpeterzuur toegevoegd.

Men zorge *niet meer* salpeterzuur toe te voegen *dan* tot de oplossing *koog noodig* is. Daarvoor is het goed de buis boven een spiritus- of gasvlam een weinig te verwarmen.

Heeft de opbruising opgehouden, terwijl er nog een wit poeder op den bodem ligt en ontstaat er bij verdere toevoeging van nog één of twee droppels salpeterzuur, ook na zacht verwarmen, geen opbruising meer, dan is het loodwit met zwaarspaat of eenige andere in salpeterzuur onoplosbare stof vervalscht.

Blijft er nagenoeg *niets onopgelost terug*, dan is het loodwit *niet met zwaarspaat* vervalscht.

Daar *krijt* of gemalen *marmer* evenwel gemakkelijk oplosbaar zijn in verdund salpeterzuur, is het toch mogelijk dat dit loodwit dáármede vervalscht is.

Was het geheel opgelost, dan gebruike men, voor de proef op krijt, ongeveer de helft van die oplossing.

Nu neemt men een stukje *bijtende* potasch ter lengte van ongeveer 3 centimeter en overgiet dit in een andere reageerbuis met gedestilleerd water, zóóveel dat het geheel ermede bedekt is en verwarme dit langzaam, onder zacht heen en weder schudden, tot dat het geheel is opgelost.

Van deze bijtende potasch-oplossing voegt men *een weinig* bij de loodwit-oplossing. Er wordt dan een witte massa afgescheiden.

Was het loodwit *niet met krijt of gemalen marmer vervalscht*, *dan lost die witte massa, na toevoeging van meerdere bijtende potasch-oplossing, weder geheel op en wordt de vloeistof weêr volkomen helder.*

Lost die witte massa dan niet geheel op, dan is dit een bewijs dat het loodwit met krijt of gemalen marmer vervalscht is.

Heeft men zekerheid verkregen omtrent de aanwezigheid van zwaarspaat, doordat er in verdund salpeterzuur een wit poeder onopgelost gebleven is, dan moet men toch nog een gedeelte van het heldere vocht voorzichtig afgieten, om op de aangegeven wijze op krijt of gemalen marmer te onderzoeken, daar het loodwit soms met beide te gelijk vervalscht is.

De pijpjes bijtende potasch beware men in een fleschje met goed sluitende glazen stop en neme het fleschje niet grooter dan noodig is, daar de potasch anders te spoedig ontleed of vochtig wordt.

Langs scheikundigen weg is *niet* uit te maken of men *Hollandsch* of *buitenlandsch* fabrikaat onder handen heeft.

Omtrent de buitenlandsche fabrikaten moet opgemerkt worden, dat deze *nagenoeg altijd* zuiver *ingeweerd* worden.

Vele handelaren trachten evenwel de verbruikers in de meening te brengen, *dat dit niet het geval is.*

Wanneer ze dan buitenlandsch fabrikaat *geleverd* hebben *in plaats van* Hollandsch, wat ze verkochten, en hun later bemerking wordt gemaakt omtrent de kwaliteit, zijn ze direct genegen om te zeggen »ondersoek het maar, dan zult ge zien dat het zuiver is", maar daarmede is nog *niet bewezen* dat ze *geen* buitenlandsch goed *geleverd* hebben.

Alléén door loodwit van vertrouwbare fabrikanten in verzegeld fust te koopen, kan men zich daaromtrent zekerheid verschaffen.

BUITENLANDSCHE BERICHTEN.

— Woensdag jl. had in de groote zaal van het Trocadero de eerste algemeene bijeenkomst plaats van de internationale jury der wereldtentoonstelling te Parijs; zij bestaat uit een duizendtal personen, gekozen uit allle volken, die op het veld van Mars tegenwoordig zijn.

De Minister-President opende de vergadering met een korten welkomstgroet, waarop de heer Berger, directeur-generaal der

---

[1]) Wie zich omtrent den werkkring eener Levensverzekering-maatschappij geen duidelijke voorstelling kan maken of daaromtrent gaarne eenige toelichting ontvangt, wordt verzocht zich te wenden Leidsche Straatweg 4 en 5, te Utrecht.

meel het metselwerk aan te brengen. Wanneer men in deze enorme massa grond, zoo voegden de vernuftige raadgevers erbij, een aantal muntstukjes verstak, zou later het begeerige volk wel kosteloos de uitgraving op zich nemen

Brunellesco bouwde echter den koepel zonder eenig formeel, van de juiste stelling uitgaande, dat iedere gemetselde horizontale ring een gewelf voor zich vormde.

Zooals u bekend zal zijn, werd voor eenige jaren de stad Florence, door een vorstelijk legaat van een kunstlievend burger, in staat gesteld, de nog steeds ontbrekende westfaçade van haren Dom te voltooien. Een internationale prijsvraag werd voor dit doel uitgeschreven. Het uitgevoerde ontwerp moet echter, naar het oordeel van ooggetuigen, niet aan de hooge verwachting beantwoorden.

Dezelfde Arnolfo ontwierp het plan voor de kolossale kloosterkerk van Santa-Croce (1294).

Alleen met uitzondering van het veelhoekige koor, dat overwelfd is, werd dit geheele gebouw met zichtbare houten kappen overdekt. In afwijking met meest alle andere Italiaansche kerken is het inwendige van dit gebouw zeer sober behandeld; het bezit echter veel grafmonumenten voor beroemde mannen.

Een bijzonderheid van vele Italiaansche bouwwerken uit dien tijd, die zij gemeen hebben met de meeste grootere monumenten der Noordsche kunst, is dat zij nimmer voltooid zijn of wel zijn afgewerkt in lateren tijd, zonder dat rekening gehouden is, of kon gehouden worden met de eischen van de oorspronkelijke plans.

Vele kerken missen haar marmeren façade, haar klokketoren of koepel, ofwel ze zijn, toen de middelen waren uitgeput en de tijdsomstandigheden veranderd, in haast afgemaakt om ten minste te kunnen gebruikt worden.

En, ofschoon groote steden als Florence en Milaan, dank zij de vrijgevigheid van kunstmacaenen, zich in de laatste jaren de weelde kunnen veroorloven, hare monumentale hoofdkerken in schitterende weelde te voltooien, zoo zullen de tallooze kleinere plaatsjes wel voor immer afstand moeten doen van hunne vrome wenschen om de grootsche plannen van het voorgeslacht geheel te verwezenlijken.

(*Wordt vervolgd.*)

PRIJSVRAGEN.

(A. et A.) In de *Deutsche Bauzeitung* vinden wij een bericht omtrent een prijsvraag-historie, waaruit blijkt dat ook bij onze naburen wel eens minder aangename ondervindingen op dit gebied worden opgedaan.

Te Bonn werd eene prijsvraag uitgeschreven voor het ontwerp van een „Kreishaus, waarop 15 antwoorden inkwamen. Drie daarvan werden tot een tweede concurrentie toegelaten, waarvan de uitslag was dat de eerste prijs (600 mark) werd toegekend aan het ontwerp van de heeren Deckers & Hecker te Dusseldorf, terwijl het ontwerp, ingezonden door de heeren Schreiterer & Schreiber te Keulen, den tweeden prijs (300 mark) verwierf.

Doch nu komt het fraaie: voor uitvoering werd door de Jury aanbevolen een ontwerp van den architect Schwister te Bonn, hetwelk ettelijke dagen na den bepaalden termijn was ingezonden en daarom niet voor bekroning in aanmerking was gekomen.

Tot verdere toelichting deelt de *D. B. Z.* mede dat op 25 April jl. de ontwerpen moesten ingeleverd zijn, en dat op 27 Mei d. a. v. de beslissing der Jury gevallen is.

Reeds op 29 Mei werd, blijkens de *Bonner Zeitung*, de aanbesteding aangekondigd van de metsel-, timmer-, steenhouwers- en bedekkingswerken voor het te stichten gebouw, waaruit volgt dat deze aanbestedingen reeds voorbereid moeten zijn geweest, lang voordat de beslissing der Jury gevallen was en dat dus hoogstwaarschijnlijk de geheele prijsvraag een wassen neus is geweest.

De naamlooze vennootschap: Levensverzekering-maatschappij »Utrecht", gevestigd te Utrecht den 6 Augustus 1883, goedgekeurd bij Koninklijke besluiten van 13 Juli 1883, n°. 32 en van 16 Januari 1884, n°. 18, in het bezit wenschende te komen van een Reclamebord, dat op artistieke en goedgedachte wijze de levensverzekering aanbeveelt [1]), schrijft daartoe eene prijsvraag uit op de navolgende voorwaarden:

1°. Ieder kunstenaar wordt tot mededinging uitgenoodigd.

2°. Het ontwerp moet op zinvolle wijze de levensverzekering aanbevelen of zinnebeeldig voorstellen. Het moet uitgevoerd worden in kleuren (aquarel-teekening). Het moet eene grootte hebben van minstens 50 bij 65 cM.

3°. De ontwerpen moeten zonder naamteekening zijn. Elk ontwerp moet vergezeld zijn van een brief in gesloten couvert, bevattende den naam van den inzender en van buiten voorzien van een teeken, dat ook voorkomt op of gehecht is aan het ontwerp.

4°. De beoordeeling der ontwerpen zal geschieden door het Bestuur van het Schilderkundig Genootschap »Pulchri Studio", te 's-Gravenhage. De inzending der ontwerpen moet geschieden van 1 Januari tot uiterlijk 1 Februari 1890 aan het adres van voornoemd Genootschap, Prinsengracht 57, te 's-Gravenhage.

5°. Als prijs wordt uitgeloofd de som van vijfhonderd gulden Ned. Crt., echter mits het ontwerp werkelijke artistieke waarde heeft.

6°. Bijaldien minstens vijf ontwerpen uit Nederland zijn ingezonden, wordt eene premie voor de niet met den prijs bekroonde, maar overigens beste Nederlandsche inzending, uitgeloofd van *f* 250.

Bijaldien minstens vijf ontwerpen uit België zijn ingezonden, wordt eene premie voor de niet met den prijs bekroonde, maar overigens beste Belgische inzending, uitgeloofd van frs. 500.

Bijaldien minstens tien ontwerpen uit Duitschland zijn ingezonden, wordt eene premie voor de niet met den prijs bekroonde, maar overigens beste Duitsche inzending, uitgeloofd van 500 rijksmark.

7°. De premiën worden, indien het vereischte aantal inzendingen plaatsvindt, steeds uitbetaald.

De Commissie van beoordeeling heeft echter het recht, waar geen inzending op bijzondere verdiensten aanspraak kan maken, de premie onder twee of meerdere inzendingen van dezelfde nationaliteit te verdeelen.

8°. De met prijs of premie bekroonde ontwerpen blijven het eigendom der Maatschappij *Utrecht*, die het recht verkrijgt daarvan op de wijze als haar goeddunkt af- of nadrukken te doen vervaardigen. Tegen betaling van Een honderd gulden Ned. Crt. kan de Maatschappij *Utrecht* ook op eene andere, niet bekroonde inzending, dit recht doen gelden.

9°. De niet bekroonde ontwerpen en voor zooverre die niet ingevolge art. 8 door de Maatschappij *Utrecht* zijn aangekocht, blijven het eigendom der inzenders, aan wie deze binnen eene maand na de uitspraak der Commissie van beoordeeling zullen worden teruggezonden.

10°. Gedurende de maand, in art. 9 besproken, heeft de Maatschappij *Utrecht* het recht alle ingezonden ontwerpen te doen exposeeren op plaats en tijd, als haar zal goeddunken.

11°. De Maatschappij *Utrecht* verbindt zich op de na- of afdrukken van het ontwerp, dat door haar zal worden gekozen, den naam van den ontwerper te doen weglaten of wel erop te doen voorkomen, al naar de ontwerper zulks zal verlangen, mits hij van dat verlangen doe blijken binnen eene maand nadat de Maatschappij *Utrecht* hem daartoe zal hebben aangezocht.

VERBETERD HOLLANDSCH LOODWIT.

Loodwit en zinkwit zijn de eenige witte verfstoffen, die hout en ijzer tegen den invloed der dampkringslucht kunnen vrijwaren en uit dien hoofde is het van groot belang deze verfstoffen in volkomen zuiveren toestand te bekomen; de bijmenging van barytwit, pijpaarde, krijt, gebluschte kalk en gips, die dikwerf plaats vindt, moet als vervalsching beschouwd worden.

Het loodwit wordt onderscheiden in Hollandsch, Duitsch, Fransch en Engelsch fabrikaat, niet alleen om de plaats van herkomst, maar ook om de wijze van samenstelling en bewerking. Hollandsch en Duitsch fabrikaat komen het meeste overeen, evenals het Fransche met het Engelsche. Eenige mededeelingen over de wijze van bewerking der verschillende soorten van loodwit zijn voor belangstellenden te vinden in het weekblad *De Ambachtsman*, 4de jaargang, N°. 26, 28, 29 en 30, waarvan wij de lezing ten zeerste aanbevelen, wijl in die artikels ook eene beschrijving gegeven wordt van het verbeterd Hollandsch loodwit, zooals dit te Utrecht door den heer G. Greve gefabriceerd wordt. Het is op dit fabrikaat, dat wij de aandacht onzer vakgenooten vestigen, niet alleen in het belang van onze vaderlandsche industrie, maar ook omdat hout en ijzer daardoor volkomen beschut worden tegen den invloed van de dampkringslucht.

In de omschrijving van de bereiding, door den heer G. Greve gevolgd, wordt erop gewezen dat zij van de oud-Hollandsche betrekkelijk weinig afwijkt, maar geheel verschilt met de Duitsche methode; voorts dat de wisselvalligheden, aan de oude wijze van werken eigen, door deze methode geheel vervallen, zoodat de mogelijkheid bestaat een volkomen gelijkmatig product te verkrijgen. Het ongerief van malen of wrijven met olie komt bij dit loodwit niet voor; de ondervinding heeft geleerd dat het in olie zwelt en niet ziakt, dat het zacht en dekkend is, zonder bijvoeging van droogmiddelen droogt en witter blijft dan eenig ander fabrikaat. De onmiskenbare voordeelen, aan het Utrechtsch fabrikaat verbonden, hebben te kampen tegen de concurrentie niet alleen met de fabrikanten, die het Hollandsche loodwit leveren, maar ook met de handelaren, die het Duitsche loodwit tot minderen prijs koopen en dit aan den man brengen. De statistiek leert, dat uit Duitschland enkele jaren meer dan 7 millioen kilogrammen loodwit worden aangevoerd, die slechts ten deele uitgevoerd en voor een hoogst aanzienlijk deel hiertelande gebruikt worden.

Het ligt niet op onzen weg eenige reclame te maken voor het fabrikaat van den heer G. Greve; de goede hoedanigheden strekken tot waarborg dat dit loodwit zijn weg zal vinden. De volharding, waarmede verschillende handelaren voortgaan het Duitsche loodwit aan den man te brengen, noopt echter tot waakzaamheid. De heeren schilders zijn door eenige artikels in *De Huis- en Decoratieschilder*, *De Schilder* (orgaan van den Nederlandschen Schildersbond) en *De Ambachtsman* gewaarschuwd en als de bouwkundigen aan deze zaak hunne aandacht willen wijden, kan door samenwerking veel tot stand komen. De bewijzen van de voortreffelijkheid van het verbeterd Hollandsch loodwit zijn voorhanden, getuige het rapport van de heeren Nellensteijn & Dwars en Th. J. van der Veer, handelsscheikundigen te Amsterdam en te Utrecht, de getuigschriften van verschillende afnemers en het onderzoek van den ingenieur M. E. de Wildt bij den bouw van de ijzeren brug over den IJsel te Deventer, waarbij geconstateerd werd dat het loodwit van den heer Greve, wat de dekking van het ijzer aangaat, ongeveer 15 procent voordeeliger is dan het Hollandsche fabrikaat van de Wed. S. van der Held Szn. te Rotterdam.

De ruimte laat niet toe het belangrijke rapport van den ingenieur De Wildt, dat indertijd in het weekblad *De Ingenieur* geplaatst werd, op te nemen; het wordt alleen genoemd om de bouwkundigen op te wekken tot het nemen van eene proef met het *verbeterd Hollandsch loodwit*, dat in behoorlijk verzegelde vaten te verkrijgen is. De heer Greve heeft n.l. het voorbeeld der fabrikanten van zinkwit gevolgd, om de vaten niet anders dan verzegeld af te leveren en de reden voor deze voorzorg ligt voor de hand. Daar dit loodwit niet gemalen of gewreven behoeft te worden, kan het bij de uitvoering van bouwwerken zeer geschikt in een afgesloten vertrek geborgen worden.

Eene circulaire, dezer dagen door den heer G. Greve verspreid, heeft het bewijs geleverd dat het onderzoek niet altijd met de noodige zorg gedaan wordt; hoe onaangenaam het voor den betrokken apotheker ook zijn moge, kan het den fabrikant niet euvel geduid worden als hij in zijn belang opkomt tegen het publiceeren van onware analyses. Juist de wetenschap geeft den fabrikant kracht en de bevestiging, door scheikundig onderzoek aan zijn beweren gegeven, dat het verbeterd Hollandsch loodwit geheel zuiver is, geeft hem moed om de bezwaren uit den weg te ruimen, die de handel hem in den weg legt.

Voor het scheikundig onderzoek van loodwit heeft men noodig
Een dozijn reageerbuizen, wijd 1½ à 2 centimeter.
Gedestilleerd water of bij gebrek daaraan zuiver gefiltreerd regenwater.
Zuiver salpeterzuur.
Zuivere bijtende potasch in pijpjes.
Een trechtertje en filtreerpapier.

Van het te onderzoeken loodwit, doet men een kleine hoeveelheid, circa 1 à 1½ gram, in een reageerbuis en overgiet het met gedestilleerd water, ongeveer ter hoogte van 3 à 3½ centimter.

Daarna worden eenige druppels zuiver salpeterzuur toegevoegd.

Men zorge *niet meer* salpeterzuur toe te voegen *dan* tot de oplossing *hoog noodig* is. Daarvoor is het goed de buis boven een spiritus- of gasvlam een weinig te verwarmen.

Heeft de opbruising opgehouden, terwijl er nog een wit poeder op den bodem ligt en ontstaat er bij verdere toevoeging van *nog één* of twee druppels salpeterzuur, ook na zacht verwarmen, geen opbruising meer, dan is het loodwit met zwaarspaat of eenige andere in salpeterzuur onoplosbare stof vervalscht.

Blijft er nagenoeg *niets onopgelost terug*, dan is het loodwit *niet met zwaarspaat* vervalscht.

Daar *krijt* of gemalen *marmer* evenwel gemakkelijk oplosbaar zijn in verdund salpeterzuur, is het toch mogelijk dat dit loodwit daarmede vervalscht is.

Was het geheel opgelost, dan gebruike men, voor de proef op krijt, ongeveer de helft van die oplossing.

Nu neemt men een stukje *bijtende* potasch ter lengte van ongeveer 3 centimeter en overgiet dit in een andere reageerbuis met gedestilleerd water, nóóveel dat het geheel ermede bedekt is en verwarme dit langzaam, onder zacht heen en weder schudden, tot dat het geheel is opgelost.

Van deze bijtende potasch-oplossing voegt men *een weinig* bij de loodwit-oplossing. Er wordt dan een witte massa afgescheiden.

Was het loodwit *niet met krijt of gemalen marmer vervalscht*, *dan lost die witte massa, na toevoeging van meerdere bijtende potasch-oplossing, weder geheel op en wordt de vloeistof weêr volkomen helder.*

Lost die witte massa dan niet geheel op, dan is dit een bewijs dat het loodwit met krijt of gemalen marmer vervalscht is.

Heeft men zekerheid verkregen omtrent de aanwezigheid van zwaarspaat, doordat er in verdund salpeterzuur een wit poeder onopgelost gebleven is, dan moet men toch nog een gedeelte van het heldere vocht voorzichtig afgieten, om op de aangegeven wijze op krijt of gemalen marmer te onderzoeken, daar het loodwit soms met beide te gelijk vervalscht is.

De pijpjes bijtende potasch beware men in een fleschje met goed sluitende glazen stop en neme het fleschje niet grooter dan noodig is, daar de potasch anders te spoedig ontleed of vochtig wordt.

Langs scheikundigen weg is *niet* uit te maken of men *Hollandsch* of *buitenlandsch* fabrikaat onder handen heeft.

Omtrent de buitenlandsche fabrikaten moet opgemerkt worden, dat deze *nagenoeg altijd zuiver ingeworpen* worden.

Vele handelaren trachten evenwel de verbruikers in de meening te brengen, *dat dit niet het geval is.*

Wanneer ze dan buitenlandsch fabrikaat *geleverd* hebben *in plaats van* Hollandsch, wat ze verkochten, en hun later bemerking wordt gemaakt omtrent de kwaliteit, zijn ze direct genegen om te zeggen »onderzoek het maar, dan zult ge zien dat het zuiver is", maar daarmede is nog *niet bewezen* dat ze *geen* buitenlandsch goed *geleverd* hebben.

Alléén door loodwit van vertrouwbare fabrikanten in verzegeld fust te koopen, kan men zich daaromtrent zekerheid verschaffen.

BUITENLANDSCHE BERICHTEN.

— Woensdag jl. had in de groote zaal van het Trocadero de eerste algemeene bijeenkomst plaats van de internationale jury der werelttentoonstelling te Parijs; zij bestaat uit een duizendtal personen, gekozen uit alle volken, die op het veld van Mars tegenwoordig zijn.

De Minister-President opende de vergadering met een korten welkomstgroet, waarop de heer Berger, directeur-generaal der

[1]) Wie zich omtrent den werkkring eener Levensverzekering-maatschappij geen duidelijke voorstelling kan maken of daaromtrent gaarne eenige toelichting ontvangt, wordt verzocht zich te wenden Leidsche Straatweg 4 en 5, te Utrecht.

exploitatie van de tentoonstelling, mededeeling deed van de eerste administratieve regeling der werkzaamheden van de Jury.

Tot veler teleurstelling zullen geene gouden of zilveren medailles worden uitgereikt, maar wel papieren diploma's, die in zedelijken zin zullen geacht worden hiermede gelijk te staan. Dit beginsel vindt zeer weinig sympathie, omdat de kans ontstaat, dat het aantal bekroningen bijzonder groot wordt.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-GRAVENHAGE. Donderdag werd de jaarvergadering van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs in het lokaal Diligentia onder het voorzitterschap van den heer N. Th. Michaelis gehouden. In de eerste plaats deed de President mededeeling van een aan Z. M. den Koning, Beschermheer van het Instituut, gericht schrijven ter gelegenheid van den feestdag van 12 Mei jl. en van het daarop ontvangen antwoord.

Het woord werd daarop verleend aan het lid A. Huet, die een zeer uitvoerig, door een aantal keurige schetsen opgehelderd historisch overzicht gaf tot toelichting van het sedert 25 jaren door den spreker met volharding bestudeerd en besproken vraagstuk: *Amsterdam bereikbaar te maken voor de groote zeevaart*, waarbij hij opnieuw het denkbeeld van een geheel open waterweg verdedigde en ten slotte in overweging gaf de navolgende motie goed te keuren: »De Vergadering noodigt den Raad van Bestuur uit zich te wenden tot den Beschermheer van het Instituut, Z. M. den Koning, met het eerbiedig verzoek, dat het Z. M. moge behagen, een nauwkeurig onderzoek te gelasten naar de financieele en technische uitvoerbaarheid eener scheepvaartverbinding van Amsterdam met de Noordzee, niet belemmerd door sluizen, bruggen en tollen."

Deze voordracht gaf, in verband met de daaraan vastgeknoopte motie, tot eene breedvoerige wisseling van gedachten aanleiding, waaraan met den spreker de leden J. F. W. Conrad, G. J. de Jongh, I. Gosschalk en J. M. Telders deelnamen, en waarvan de slotsom was, dat de Raad van Bestuur de voorgestelde motie tot een punt van onderzoek zal maken.

Gedurende de pauze werden de stemmen opgenomen voor de vervulling van drie plaatsen in den Raad van Bestuur, openvallende door de aftreding van de als zoodanig niet herkiesbare raadsleden C. Muysken, G. van Diesen en Dr. E. F. van Dissel. Bij eerste stemming werden gekozen de leden J. F. W. Conrad en A. Huet en bij de herstemming tusschen de leden W. C. Metzelaar en G. J. de Jongh, werd laatstgemelde tot raadslid benoemd.

In de tweede plaats werd het woord verleend aan het lid Jhr. P. H. A. Martini Buys, die eene door teekeningen op groote schaal toegelichte mededeeling deed over spoorwegaanleg in slappen grond, meer bepaald wat betreft den weg van Schiedam naar den Hoek van Holland. Deze mededeeling gaf aanleiding tot eenige opmerkingen van de leden M. C. J. Piepers, N. Th. Michaelis, A. Baud en N. H. Henket, die door den spreker werden beantwoord.

Eindelijk verkreeg het lid Jhr. H. T. Hora Siccama het woord, die eene insgelijks door afbeeldingen toegelichte mededeeling deed over het ontwerp der commissie, benoemd bij koninklijk besluit van 26 Mei 1886, N°. 12, tot onderzoek naar de vereischten van eene haven voor visschersschepen te Scheveningen enz., met welk ontwerp zich spreker in geenen deele kon vereenigen. Op voorstel van het lid Conrad, daarin ondersteund door het lid J. van der Vegt, werd besloten, de discussie over dit onderwerp te verdagen tot de eerstvolgende te 's-Gravenhage te houden vergadering.

AMSTERDAM. Het zal den Damrakkers zeker vreemd te moede zijn, als het Gemeentebestuur mocht goedvinden de loods voor de te houden tentoonstelling van schilderijen later als hulplokaal voor het post- en telegraafkantoor te doen dienen. Volgens de loopende geruchten zou het nieuwe post- en telegraafkantoor op dezelfde plaats komen, waar thans het kantoor gevestigd is en zou de houten loods in quaestie tot hulplokaal worden ingericht. Een ongelukkig vooruitzicht voor het plantsoen op het gedempte Damrak.

— Toen de Gemeenteraad vóór eenige jaren een besluit nam omtrent de rooilijn der perceelen aan het Rembrandtsplein, kon men niet vermoeden dat na de eerste verbouwing van het perceel om den hoek van de Bakkerstraat, in den volksmond »het vooruitgeschoven huis" genoemd, het zoo'n geruimen tijd zou duren eer de eigenaren der andere perceelen konden besluiten om gehoor te geven aan den wenk van Burgemeester en Wethouders en te bouwen in de aangegeven richting.

Thans echter zullen twee bij de Amsterdammers wel bekende perceelen onder de handen der sloopers verdwijnen, namelijk de oude boekenwinkel en de »Schenkkan" op den hoek van de Bakkerstraat. Beide perceelen zijn aangekocht door den heer W. F. K. van Nie, die het voornemen heeft daarterplaatse een café-restaurant te bouwen, op gelijke leest geschoeid als de Poort van Cleef. De plannen voor deszen bouw zijn ontworpen door den architect C. A. Bombach Czn. Het geheel zal in Vlaamsche renaissance worden opgetrokken, terwijl in alle bijzonderheden is te rade gegaan met het beste, wat het binnen- en buitenland op dit gebied oplevert.

Naar wij vernemen zullen de teekeningen eerstdaags bij de boekhandelaren Scheltema & Holkema aan het Rokin alhier worden tentoongesteld.

— De eerste steen van het nieuwe Burgerziekenhuis in de Linnaeusstraat, dat naar het ontwerp van den ingenieur-architect A. L. van Gendt gebouwd wordt, werd Dinsdag met de noodige plechtigheid gelegd. De heeren A. C. Wertheim, Dr. Berns en Van Tienhoven voerden daarbij het woord.

— Het vooruitzicht dat door het proces, tusschen het zoogenaamde Sanatorium te Wiesbaden en Dr. Mezger gevoerd, belangrijke bijzonderheden aan den dag zouden komen omtrent het oprichten — de zoogenaamde *gründung* — van maatschappijen, is in rook verdwenen, nu partijen het verstandige besluit genomen hebben de zaak te schikken. Reeds had de advokaat van Dr. Mezger in de gehouden pleitrede medegedeeld dat een der leden van het Bestuur, de ziel van de Maatschappij, voor 1,515,000 mark aandeelen bezit, terwijl de overige leden ieder hoogstens 15 à 20 aandeelen hebben. Men schijnt met eene zoogenaamde *Simultan-gründung* te doen te hebben; zoo heeft een bouwmeester te Frankfort voor 600.000 mark deelgenomen, maar zich tegelijkertijd met den bouw der inrichting voor 800,000 mark belast, en deze zaak kort daarop, met een winst van 280,000 mark, aan eene andere firma overgedaan.

HAARLEM. De *Imperial Continental Gas-Association* heeft den Raad voorstellen gedaan om de loopende concessie, die met 1902 eindigt, nu reeds door een nieuwe te verlengen. Zij wil dan het gas aan particulieren leveren voor 7½ cent per stère en dat voor de openbare verlichting ad 6½ cent per uur, overeenkomende met 3.82 cent per stère, daarenboven aan de gemeente een halve cent per stère betalen van het door particulieren gebruikte gas en zelfs de fabriek verplaatsen, als de concessie tot 1937 verlengd wordt. Wordt de verplaatsing der fabriek niet als voorwaarde gesteld, dan zal de *Imperial* zich vergenoegen met eene verlenging der concessie tot 1927; zij wenscht tevens de voorkeur bij den aanleg van electrisch licht, dat zij voor denzelfden prijs als andere aanvragers wil leveren. Het is te hopen dat de Gemeenteraad de voorstellen van de *Imperial* niet zal aannemen; hoe breed de voordeelen ook zijn uitgemeten, is het beter zoo spoedig mogelijk van de banden ontslagen te zijn.

PERSONALIA.

— Bij Koninklijk besluit van 8 Juni is de heer P. H. Soeters, geweezen opzichter-machinist der 2e kl. bij den dienst der Staatsspoorwegen op Java, laatstelijk met verlof naar Europa en tijdelijk bij het departement van Koloniën in dienst gesteld als technisch ambtenaar, op zijn verzoek, eervol uit 's lands dienst ontslagen, met toekenning van pensioen.

— De civiel-ingenieur J. de Koning te Nijmegen is dezer dagen naar Egypte vertrokken, om een ontwerp te maken voor eene spoorwegbrug over den Nijl bij Kairo.

— Bij den aanleg der Staatsspoorwegen op Java zijn benoemd: tot ingenieur 2de klasse de heeren J. A. Kerkhoven en W. de Jong Dz., beiden thans adjunct-ingenieur 1ste klasse, de eerste ter Sumatra's Westkust, de tweede op Java; tot bouwkundig ambtenaar 2de klasse A. Hesselink.

— De tot hoofdingenieur van den waterstaat der 1e klasse bevorderde hoofdingenieur 2e klasse Baron Van Ittersum, tot dusver werkzaam in Noord-Brabant, wordt overgeplaatst naar het 10e district van Zuid-Holland, standplaats 's-Gravenhage.

— Bij de werken van den Rotterdamschen Waterweg, zijn tot buitengewone opzichters benoemd de civiel-ingenieurs S. Bouma en F. M. E. L. Kerstens.

— Bij 's Rijks waterstaat zijn met ingang van 1 Juli bevorderd: tot opzichter 1ste klasse J. G. Lugten, thans 2de klasse; tot opzichter 2de klasse M. S. Lugten, thans 3de klasse; tot opzichter 3de klasse P. de Roode, thans 4de klasse en is benoemd tot opzichter 4de klasse P. Schotel te Dordrecht.

— Door den Gemeenteraad te Harlingen is met algemeene stemmen uit 45 mededingers tot gemeente-architect, in de plaats van den heer M. Lamminga, benoemd de heer P. van der Werf Jz., te Ternaard, thans in gelijke betrekking werkzaam voor de gemeente Westdongeradeel.

— Door den heer W. C. A. Hofkamp, hoofdopzichter voor de gemeentewerken en opzichter aan de gasfabriek en waterleiding te Nijmegen, is tegen 1 September a. s. eervol ontslag aangevraagd uit beide betrekkingen, op grond van zijne benoeming tot Directeur van een omvangrijke turfstrooiselfabriek, die in de Drentsche venen door den heer W. A. Scholten zal worden gesticht.

— In de dezer dagen gehouden algemeene vergadering van aandeelhouders der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen is de heer W. K. M. Vrolik met algemeene stemmen voor vijf jaren herbenoemd als directeur-generaal.

VACANTE BETREKKINGEN.

Gemeente-architect te Winschoten. Jaarwedde *f* 700 en *f* 25 voor bureaubehoeften. Adres vóór 1 Juli aan den Burgemeester. (*Zie advert. in n°.* 24.)

Aanbesteding.

De architect JAN SPRINGER te Amsterdam, zal op Zaterdag 22 Juni 1889, des namiddags te 1 ure precies, in het American Hôtel, Leidsche plein te Amsterdam

AANBESTEDEN:

Het bouwen van een Woonhuis in de Vondelstraat te Amsterdam, voor rekening van den Heer A. W. van Megen.

Het bestek is ad *f* 0.25 verkrijgbaar ter drukkerij van HET VLIEGEND BLAD, Martelaarsgracht 18. Inlichtingen worden gegeven ten kantore van den architect, Nieuwe Achtergracht 42, tusschen 12 en 2 uren namiddags.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 24 Juni 1889**, des middags te 12 uur, op het Raadhuis, in het openbaar **aanbesteden:**

A. Het vernieuwen en verbreeden van de vaste brug N°. 81 over de Reguliersgracht aan de Lijnbaansgracht en het maken der daarbij aansluitende Walmuren; met de levering van alle daartoe noodige materialen.

B. a. Het vernieuwen van de vaste brug N°. 290, over Kromboomsloot vóór de Dijkstraat.

b. Het vernieuwen van de vaste brug N°. 292, over Kromboomsloot vóór de Koningstraat.

Beide met leverantie van alle daartoe noodige materialen.

Inlichtingen worden gegeven ten Kantore van den Stads-Architect aan den Stadstimmertuin, des voormiddags van 10—12 uur.

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Stadsdrukkerij tegen betaling van *f* 0.75 met één teekening voor de sub **A**, en van *f* 0.75 met één teekening voor de sub **B** genoemde.

Burgemeester en Wethouders voornoemd:
VAN TIENHOVEN.
De Secretaris,
A. v. D. ELST Az., *fo. S.*
Amsterdam, 11 Juni 1889.

Oberkirchener Zandsteen
VAN
W. WIEDENROTH & C. KRAUSS
Stadthagen.

Hiermede hebben wij de eer onze geachte afnemers te berichten, dat wij als onze **eenige vertegenwoordiger voor Nederland** hebben aangesteld den Heer **G. S. SERLÉ, Stadhouderskade 27 Amsterdam.**

Hoogachtend,
W. WIEDENROTH & C. KRAUSS.

ZWEEDSCH GRANIET
uit de **grooven, Stoomslijperij** en **Polijst inrichting** van de Firma
KESSEL & RÖHL,
te **Berlijn.**
Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 468,
Amsterdam.

Rolluiken
van **Staal** of **Hout** met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.
E. en P. ROTTSIEPER, *Remscheid* (Rijnpruisen)

Openbare Verkoop.

De Notarissen TROOST en WILDSCHUT te *Arnhem*, zullen op **Dinsdag 18 Juni 1889** bij inzet, en veertien dagen daarna, op **Dinsdag 2 Juli**, bij toeslag, telkens des avonds 7 uur, in het CENTRAALGEBOUW in de Bakkerstraat te *Arnhem*, in het openbaar

VEILEN en VERKOOPEN:

Een stuk Bouwterrein,
groot 2121 Centiaren,

gelegen te *Arnhem*, langs den Boulevard en de Princessestraat en met eene strook uitkomende aan de Gravenstraat.

Voor deze veiling gesplitst in zeven perceelen, te weten:

1e Perceel. Het meest Zuidelijke deel, breed aan den Boulevard 7 meter en groot 282 centiaren.

2e Perceel. Gelegen naast het eerste perceel, breed aan den Boulevard 7 meter en groot 266 centiaren.

3e Perceel. Gelegen naast het tweede perceel, breed aan den Boulevard 7 meter en groot 266 centiaren.

4e Perceel. Gelegen naast het derde perceel, breed aan den Boulevard 7 meter en groot 266 centiaren.

5e Perceel. Gelegen naast het vierde perceel, breed aan den Boulevard 7 meter en groot 266 centiaren.

6e Perceel. Gelegen naast het vijfde perceel, breed aan den Boulevard 7 meter en groot 217 centiaren.

7e Perceel. Gelegen naast het zesde perceel, breed aan den Boulevard 18 meter en aan de Princessestraat 31 meter en groot 558 centiaren.

Massa van de Percoelen 1 en 2.
Id. „ „ „ 3, 4 en 5.
Id. „ „ „ 1 tot en met 5.
Id. „ „ „ 6 en 7.
Generale Massa.

Aanvaarding dadelijk.
Betaling 1 September 1889.

OPENBARE
Aanbesteding.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN *ROTTERDAM* zijn voornemens op **Dinsdag den 25 Juni 1889**, des namiddags te 1 uur, ten Raadhuize aldaar **aan te besteden:**

Het verbeteren van de Oost- en West Kousdijken.

Bestek, voorwaarden en teekening liggen op de gewone dagen en uren ter kennisneming op de *Plaatselijke Secretarie* en het *Stads-Timmerhuis* te *Rotterdam*, en zijn tevens voor *f* 0.50 verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE en ZOON, Boekdrukkers *Hoogstein* n°. 73.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen aan gemeld *Timmerhuis*. De aanwijzing in loco zal plaats hebben op Donderdag den 20 Juni 1889, des voormiddags te 11 uren.

Gemeente-Architect

gevraagd te *Wieuwerd*, op eene jaarwedde van *f* 700.— en *f* 25.— vergoeding voor bureaubehoeften. De voor dien titularis geldende instructie is ter Secretarie ter inzage, terwijl zij, die voor de betrekking in aanmerking wenschen te komen, worden uitgenoodigd, daarvan te doen blijken bij op zegel geschreven adres, vóór 1 Juli e. k., in te zenden aan den Burgemeester der gemeente.

H. & J. SUYVER.
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

Te koop aangeboden.

2 Stoomhelmachines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag
50 Kipwagons inhoud 2 M³. | Beide
24 „ „ 2 M³. | zijden
36 „ „ 1½ M³. | kippend
Alles 90 c.M. spoorwijdte.
Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Sliedrecht* en W. DE JONG, *Heeia*.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM
AGENTEN
der Société Anonyme des Carrières de Porphyre de Quenast"
EN
der „Société des Carrières de Lessines."
LEVERANCIERS van FAUCONVALKEIEN.
Geldersche straat N°. 12.

DE LINT & C°.
Oostzeedijk 248, Rotterdam.
VLOER- en WANDTEGELS,
TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS.
Groote voorraden

De Amerikaansche
„New Paragon" Schoolbanken
en ANDREW'S **BANKEN** en **STOELEN** met opslaande Zittingen voor **Scholen, Kerkgebouwen** en **Schouwburgen**, uitsluitend verkrijgbaar bij
FRED. STIELTJES & C°.
Keizersgracht 745,
AMSTERDAM.
Duizenden in gebruik in Nederland, waar van attesten ter inzage.

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880. | **Gouden Medaille** Amsterdam 1883. | **Bekroond:** Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.
FABRIEK VAN
Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek, Kunstmarmer en Cementuitvoeringen.
Succursales. **Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.**
Opgericht 1830.
Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, Amsterdam,
Heerengracht, bij de Oude Spiegelstraat n°. 335.

Vuurvaste Wanden, Plafonds en vrijdragende Gewelven
naar het systeem RABITZ,

levert als eenig concessionaris van den uitvinder C. RABITZ te *Berlijn*,

THEOD. FERD. BIERHORST, te Haarlem.

Eiken- en Beukenhout Parket hydrofuge, Massif Parket, Parket tapis van af *f* 4.— per M².

NB. Men zie de korte beschrijving en proces-verbaal van eene te Keulen gedane vuurproef in *De Opmerker* N°. 34 van 20 Augustus 1887.

JAN HAMER & C°.
AMSTERDAM.
KANTOOR: Marnixstraat 402 b/h Leidscheplein.
Boyle's Luchtpomp-ventilators.
Boyle's Kappen,
voor slechttrekkende Schoorsteenen.
BOYLE'S SCHOORSTEENKAPPEN,
tegen valwinden enz. enz.
Verrichten geen toericht, hebben geen bewegbare deelen, voorkomen terugslag in den koker, werken met de meeste gelijkmatigheid in ieder jaargetijde, hebben eene **veel grootere capaciteit dan ieder andere ventilator.**
Deze toestellen zijn op verschillende **RIJKS-, GEMEENTE-** en **PARTICULIERE** gebouwen **hier te lande** geplaatst.
WITTE'S LIFTEN voor Personen, Goederen, Spijzen enz.
CARRÉ'S Luchtdrukwaterreservoirs. (2)

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
G. J. THIEME.

Te Koop:
10 OUDE STOOMKETELS,
een aanzienlijke partij **oud ijzer** en **oud koper**, aan het Stoomtuig *eden Cruquius*" in den *Haarlemmermeerpolder* nabij *Heemstede*.
De goederen zijn aan de machine *eden Cruquius*" voor gegadigden dagelijks, uitgezonderd Zon- en Feestdagen, van 's morgens 10 tot 's namiddags 4 uur te bezichtigen.
Voorwaarden van verkoop met omschrijving der goederen zijn op *franco* aanvragen gratis aan de Secretarie van den polder in de Jansstraat te *Haarlem* te verkrijgen.
Haarlem, 5 Juni 1889.
Dijkgraaf en Heemraden van den Haarlemmermeerpolder,
J. W. M. VAN DE POLL, *Dijkgraaf*.
G. C. EVERWIJN LANGE, *Secretaris*.

JAN VAN DER POT, Scheepmakershaven N°. 3. Rotterdam.
De eenigste Kyaniseerinrichting, waar ook des winters wordt doorgewerkt.
Het **kyaniseeren** is het eenigste afdoende middel tegen **verrotting** en **zwam.** De bewerking geschiedt geheel **reuk-** en **kleurloos.** Desverlangd bijlevering van hout.
Prima Engelsche Portland-cement merk „Wallsend"
van uitmuntende kwaliteit en tegen concurreerende prijzen.
Belgische kluit- en hydraulische kalk.
Billijke prijzen en vrachten.
Prospectussen en prijscouranten worden op aanvrag franco toegezonden.
Gelieve op voornaam en adres te letten.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten
met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN,
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN,
LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-IJzeren **PEILSCHALEN**
WEEGWERKTUIGEN.

CARBOLINEUM EXCELSIOR is het BESTE Houtbederfwerend middel.
FRED. STIELTJES & C°. Amsterdam.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,
in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen, Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel-** en **Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug-** en **Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.
Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.**, Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS C.Czn.**, Beekstraat F 62 te *Arnhem*.
De Directeur, W. PATON WALSH.

Gebr. VAN DER VLIET,
IJZERHANDELAARS te *AMSTERDAM*.
Staaf-, Plaat-, Band-, Hoek- en T-IJzer enz.
Steeds voorhanden:
BALK-IJZER in verschillende profielen en lengten.
Vijlen en gegoten Staal uit de fabriek van Gebr. Bünlen & Co. te Weenen, alsmede GLOBE Hoefnagels met afgewerkte punten en onder garantie tegen splijten.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT Jr.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste-Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *ter gelden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN tot 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling tot 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1e. De tentoonstelling van ontwerpen voor het Burgerweeshuis te Kampen is gesloten.

2e. Aan de leden wordt in herinnering gebracht alles, de redactie van het plaatwerk *De Bouwmeester* betreffende, te zenden aan den heer W. Kromhout Czn., Heerenmarkt 15, Amsterdam.

3e. Van af 26 Juni zullen in het Genootschapslokaal gedurende één week geëxposeerd zijn de antwoorden, ingekomen op de prijsvragen, in 1888 uitgeschreven.

Namens het Bestuur:
De 1ste-Secretaris,
G. A. ZEEMAN.

(A. et A.) PRIJSVRAGEN.

Het uitvoerige artikel, waarin de heer Bauer zijn grieven tegen het prijsvragenstelsel uiteenzet (zie *De Opmerker* van 8 Juni), wil ik kortelijk trachten te beantwoorden.

De prijsvragen-quaestie is een van de weinige onderwerpen, die in onze bouwkundige maatschappij de gemoederen wat in beweging kunnen brengen en daarom nog al eens polemiek uitlokken. Spruit dit soms voort uit een verwijderde verwantschap met het hazardspel? Het is te hopen van niet, ofschoon mij de bittere toon van den steller, en zijne wanhopige conclusie om maar geen particuliere prijsvragen meer uit te schrijven, bijna deden denken aan een speler, die zich verbeeldt de dupe van valsch spel te zijn.

Ik ben het geheel oneens met den heer B., waar hij de betrokken personen aanraadt geene prijsvragen meer uit te schrijven alleen omdat, volgens den schrijver, *de ondervinding van de laatste jaren ten duidelijkste bewezen heeft, dat de resultaten, hoewel misschien dikwijls goed, toch niet hooger staan dan wanneer kundige en bekwame architecten, dus kunstenaars, artisten, waren uitgenoodigd.* Ja, *wanneer* artisten waren uitgenoodigd, doch dit is juist de quaestie. Artisten hebben meestal niet het geluk met „de diverse besturen of colleges" bekend, of beter nog met de betrokken personen bevriend, en liefst aan hen geparenteerd te zijn; ook zijn zij het niet, ten wier behoeve door vrienden in eigen kring, of door de koningin der aarde op ruimer schaal, reclame gemaakt pleegt te worden; zij zijn gewoonlijk zelfs afkeerig van dusdanige onverdiende protectie. Op wat wijze zullen nu deze artisten gelegenheid krijgen te toonen wat in hen zit en hoe moeten de prijsuitschrijvers, ook wanneer zij met de beste bedoelingen bezield zijn, tot de wetenschap komen, wie de *kundige en bekwame architect* is, tot wien zij zich veilig kunnen wenden?

De heer B. spreekt eenvoudig den wensch uit: *dat de betrokken bouwheeren erop gewezen worden of in de gelegenheid waren te worden, wie hun een goed, dat is ook een schoon gebouw kan leveren.* Hiermede zijn we echter nog weinig verder. Wendt zich de bouwheer om advies tot een of andere bouwkundige uit zijn omgeving, dan zal zich tien tegen een het geval voordoen dat deze persoon, uit een zeer verklaarbaar begrip van eigenbelang, al het mogelijke in het werk zal stellen om het werk voor zich te behouden. Ik geef den heer B. gaarne toe, dat er in dat geval *verbazend veel verloren arbeid minder zou zijn;* of er echter *veel haat en nijd zou worden vermeden* en vooral of er *minder slechte produkten zouden verrijzen*, betwijfel ik sterk.

De groote hoeveelheid verloren arbeid, welke bij iedere prijsvraag geprovoceerd wordt, is zeer zeker een schaduwzijde van het stelsel; vooral bij de enorme deelneming, die schier aan iedere prijsvraag bij ons te lande ten deel valt, dringt zich telkens deze gewaarwording sterker op. Dit mag echter geen reden zijn om het geheele stelsel te veroordeelen; veeleer behoort zich ieder deelnemer vooraf vertrouwd te maken met het denkbeeld hoe gering zijn kans op succes is, en doet hij verstandig, zijn arbeid als studie te beschouwen en er vooral geene lucratieve werkzaamheden om te veronachtzamen. De prijsuitschrijvers mogen dit punt evenmin uit het oog verliezen en eraan trachten tegemoet te komen door een zoo groot mogelijk getal premiën uit te loven en vooral, zoo dit eenigszins mogelijk is, het tweeledige stelsel toe te passen.

Iets verder lezen wij echter dat de schrijver voor den staf van kundige en bekwame mannen, waaruit door de prijsuitschrijvers eene keuze zou kunnen gedaan

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

worden, het oog heeft op de bekroonden bij prijsvragen, door vakvereenigingen uitgeschreven. Afgezien nog van het feit dat deze lijst nog al uitgebreid zou worden en ook hier dus de keuze voor een speciaal geval moeilijk is, trof mij vooral de grief van den heer B. dat nl. bij deze prijsvragen *alle mogelijke moeilijkheden vereenigd worden, die zich zouden kunnen voordoen bij een werkelijke opdracht van een principaal.*.

Een nuchter verstand zou allicht tot de conclusie komen dat dit juist een verdienste was. Bij werkelijke uitvoeringen, het is eenmaal niet anders, heeft men in de eerste plaats rekening te houden met de practische eischen. Het komst hoogst zelden voor dat een bouwwerk gesticht wordt alleen met het doel, het esthetische gevoel te bevredigen. De jonge bouwkunstenaars, die aan onze prijsvragen meewerken tot studie, behooren dus, wil hun werk eenige waarde als studie verkrijgen, evenzeer met de eischen der practijk vertrouwd te raken als met die der schoonheidsleer, en nu is mijn opvatting van de bouwkunst steeds deze geweest, dat hare producten hun grootste waarde ontleenen aan het op artistieke wijze oplossen van een *vooraf bepaald gegeven*. De schoonheid moet samengaan met de duidelijk uitgedrukte bestemming van het bouwwerk, want hierdoor alleen verkrijgt het kunstwerk karakter als zoodanig.

Een degelijk artist zal het ook niet zoo bezwarend achten om zich, bij zijne compositien, eenige hoofdafmetingen tot grenzen gesteld te zien; indien hij te werk gaat op de wijze, die de heer B. zoo schilderachtig beschrijft: *eerst in grove omtrekken, in massa bepaald, en hij zoekt, zoekt, hier wat af, daar wat bij, dit gedeelte wat naar voren, enz.*, dan zou ik zoo denken dat hij met dat bij- en afdoen het ook wel daarheen kan sturen dat de bepaalde grenzen niet overschreden worden.

Michel Angelo schiep zijn Mozes uit een stuk marmer, dat niemand tot iets goeds bruikbaar achtte; moet niet, ook bij het ontwerpen van de meest ideale monumenten, de architect voortdurend rekening houden met de eischen van constructieve uitvoerbaarheid? Er kan in beide richtingen overdreven worden: zijn in het geheel geen bindende bepalingen voorgeschreven, dan kan men, bijv. bij de prijsvraag voor een heerenhuis, van sommige inzenders verwachten dat zij geïnspireerd worden door de Italiaansche paleizen met hunne reusachtige afmetingen, terwijl anderen de bescheiden afmetingen der bouwterreinen in de Hollandsche steden voor den geest zullen zweven; wanneer nu beide inzenders verdienstelijk werk leveren, welke Jury zal dan in staat zijn een gemotiveerde keuze uit beiden te doen?

Er kan echter ook te veel gereglementeerd worden; een programma behoort niet tot zaken van geheel ondergeschikt belang af te dalen en evenmin een Jury aan deze bijzaken een te groot gewicht te hechten. Rest slechts de vraag: wie bepaalt de betrekkelijke waarde van ieder artikel uit een programma van eischen?

De prijsvragen, door *A. et A.* uitgeschreven, worden in het bijzonder door den schrijver onderhanden genomen. Ten eerste wat betreft de samenstelling der programma's. Ik zou kunnen volstaan met hieromtrent te vermelden, hetgeen trouwens ieder lid van *A. et A.* kan weten, dat deze programma's worden opgesteld door eene commissie van gewone leden en dat ze vervolgens door de Vergadering moeten worden goedgekeurd; de keuze der ontwerpen geschiedt evenzeer door de Vergadering. Ik wil hier nog aan toevoegen dat bij voorkeur de verschillende onderwerpen voor één jaar zoodanig worden gekozen, dat zij den deelnemers eene keuze veroorloven uit vraagstukken van den meest uiteenloopenden aard, waarbij enkele malen de wijze van behandeling der teekeningen of de verlangde stijl in het programma wordt opgenomen, doch zulks in de meeste gevallen wordt vrijgelaten. Acht dus de heer Bauer zijn fantasie te zeer gebreideld door de bepaling dat het „deftige woonhuis" in vroeg-Renaissancevormen moet zijn ontworpen (van Hollandsche Renaissance wordt niet gesproken), welnu hij vindt gelegenheid, zijn zin voor grootsche compositiën naar hartelust bot te vieren bij het beantwoorden der eerste algemeene prijsvraag, „een concertgebouw", waar geen stijl is voorgeschreven en waar het gebouw aan alle zijden vrijstaande wordt verondersteld.

Ik twijfel echter niet of menig ander inzender zal zich ook tot de kleinere onderwerpen aangetrokken gevoelen; deze hadden steeds het meeste succes en velen zullen ongetwijfeld de gelegenheid aangrijpen om in een vooraf bepaalden stijl en dito breedte een woonhuisgevel te ontwerpen, als zijnde een opgave bij uitstek geschikt tot oefening en studie in een bepaalde richting, een geval dat zich zeer dikwijls in de practijk voordoet.

De voornaamste grief des heeren Bauer schijnt echter de wijze van beoordeeling en de samenstelling der Jury's te betreffen. Dit is een zeer moeilijk punt om over te redetwisten. Wat mij betreft, ik acht mij niet geroepen om in deze den arbeid der Jury te beoordeelen en zal mij dus tot eenige algemeenheden bepalen.

Het is waar dat meestal tot Juryleden zulke personen gekozen worden, die zich vroeger een eervolle reputatie verwierven en zich vervolgens uit de practijk min of meer teruggetrokken hebben. Dit doet den schrijver de vraag stellen of deze Juryleden *wel genoeg gevoel hebben voor de ware kunst in de eerste plaats.* Dit gevoel voor ware kunst is zeker niet het monopolie van een bepaalden leeftijd, doch kan met even weinig recht aan een zekere categorie van personen worden ontzegd, alleen omdat hunne opleiding eenigen tijd vroeger heeft plaats gevonden dan de onze. Hiermede zou dan meteen zijn uitgemaakt dat de kunst een modeartikel is, en dat alzoo de kunstbegrippen om de twintig of dertig jaren verouderen. Doch wat is nu veelal het geval: men behoeft slechts met aandacht de ingekomen antwoorden op een aantal prijsvragen van den laatsten tijd te beschouwen, om te zien, hoe vele inzenders er steeds op uit zijn om hun ontwerp te plooien naar een gevelmotief, dat hun in een pas verschenen bouwkundig werk of in een belangrijk nieuw bouwwerk bijzonder getroffen heeft en waarvoor zij een korten tijd in geestdrift geraakten. Kan nu een Jurylid dit voorbijgaande enthousiasme niet mee gevoelen, maakt hij aanmerking op het veronachtzamen der eischen van eene goede distributie, die er dikwerf het gevolg van zijn, dan spreekt men van *afgezaagde en vervelende opmerkingen*, vergetende dat ieder, die zich met eenige kans op succes in de practijk wil begeven, elken dag met dergelijke opmerkingen rekening zal moeten houden.

Ik herhaal echter, ik zal in het onderhavige geval niet in bijzonderheden treden of de opmerkingen des heeren B. trachten te weerleggen; ook mij is wel eens eene minder aangename ondervinding te beurt gevallen, doch de overtuiging, dat de Jury steeds met eene boven alle bedenking verheven rechtvaardigheid hare altijd moeilijke en dikwijls ondankbare taak opvatte en deze ten einde bracht met eene nauwgezetheid en uitvoerigheid, die veelal in de rapporten van commissiën, uit jongere krachten samengesteld, te vergeefs gezocht werden, deed mij dan in de uitspraak berusten.

Ondanks mijne geringe instemming met den inhoud van des heeren Bauer's artikel, leide men hieruit niet af, dat ik het feit van zijn optreden afkeur; integendeel, het zal ons steeds aangenaam zijn — ik geloof hier ook uit naam van het Bestuur te mogen spreken — wanneer leden of andere belangstellenden hunne werkelijke of vermeende grieven, hetzij in het Orgaan of in de vergaderingen, ter sprake brengen en aldus gelegenheid tot opheldering geven. Indien dus de heer Bauer nog niet tot andere gedachten is gekomen, zij hem herinnerd dat jaarlijks in een der vergaderingen de uit te schrijven prijsvragen aan de orde komen en verwachten wij van hem alsdan eene nadere uiteenzetting zijner wenschen en zoo noodig voorstellen in dien geest.

Ik meende echter den vrij scherpen aanval tegen de Jury-commissie niet onbeantwoord te mogen laten en haar integendeel de verzekering te kunnen geven dat hare belanglooze bemoeiingen door het Genootschap zeer op prijs worden gesteld. En in de tweede plaats meende ik met kracht te moeten opkomen tegen de afbrekende critiek, waaraan de schrijver het geheele prijsvragenstelsel onderwerpt. Naar mijne opvatting behoort het uitschrijven van prijsvragen met alle macht te worden gesteund en aangemoedigd, niet alleen ten behoeve van een zeer groot aantal beoefenaars der bouwkunst, voor wie het de eenige gelegenheid aanbiedt zich te onderscheiden, maar ook in het waarachtige belang der bouwkunst zelve. Komt het soms voor dat, hetzij door onkunde of door moedwillig verzuim van uitschrijvers of beoordeelaars eener prijsvraag, deze gevaar loopt tot geen of tot een verkeerd resultaat te leiden, dan is het onze plicht hiertegen met kracht te protesteeren en niet dadelijk het geheele stelsel te veroordeelen. *De Opmerker* heeft steeds op alles, wat deze materie betreft, de aandacht zijner lezers gevestigd en nimmer geschroomd om, waar dit noodig was, door critiek of luid protest, voor de bedreigde belangen der deelnemers op te komen.

Laat ons op deze wijze voortgaan en met vertrouwen de toekomst van eene goede zaak tegemoet zien; zij moge in den beginne met moeilijkheden en tegenwerking te kampen hebben en niet immer tot even schitterende resultaten leiden, op den duur *moet* het prijsvragenstelsel burgerrecht verkrijgen en zal zoodoende de van reclame afkeerige eerlijke artist zich gaandeweg in een betere verhouding geplaatst zien tegenover het marktgeschreeuw en de kuiperijen van minder nauwgezette concurrenten.

H. G. Jansen.

(A. et A.) DE BOUWKUNST IN ITALIË VÓÓR HET TIJDPERK DER RENAISSANCE EN DE DOM VAN SIENNA

DOOR

H. G. Jansen.

(*Vervolg en slot van pag.* 202.)

Het zeer opgewekte politieke leven in de kleine staatjes, waarin Italië tijdens de Renaissance verdeeld was, en de onderlinge naijver der steden waren voornamelijk oorzaken van de prachtsontwikkeling, tentoongespreid bij het stichten van kerkelijke en publieke gebouwen. De welvaart, door den handel met het Oosten verkregen, benevens de kunstliefde van de meeste der kleine vorstenhuizen, moeten ter verklaring van het feit mede in rekening worden gebracht.

Dezelfde oorzaken, misschien in nog sterker mate, waren in het tijdperk vóór de Renaissance reeds aanwezig. De latere strijd om den voorrang tusschen Genua en Venetië treffen we in de 13e eeuw reeds aan tusschen Florence en Sienna en werd met niet minder verwoedheid gestreden. Men staart met bewondering op den ondernemingsgeest en de grootsche ontwerpen van staatjes van slechts weinige duizende inwoners. Projecten van geniale architecten, van welke de meeste niet eens begin van uitvoering verkregen, andere onafgewerkt bleven, wijzen op de inspiratie van de grandiose monumenten van het Romeinsche Keizerrijk. Het wispelturige karakter des volks was mede oorzaak, dat de meeste plannen onder de uitvoering veranderd, half afgemaakt, vernieuwd of naar nieuwe inzichten verder voltooid werden.

De geschiedenis van den Dom van Sienna, die ik hier beknopt wensch in te lasschen, is een typisch voorbeeld van de wijze, waarop in dien tijd een groot werk tot stand kwam.

De juiste datum der stichting van dien Dom is niet met zekerheid vast te stellen. Men kan zich echter verzekerd houden, dat zijn geschiedenis met de vroegste historie van de stad zelve saamgeweven is en dat het eerste kerkgebouw op de Domplaats de kern is geweest, waaromheen zich de stad langzamerhand uitbreidde. Volgens oude kronieken, zouden de Siennieten, na hunne bekeering tot het Christendom, eene kerk gebouwd hebben, Santa Maria Assunta genaamd, op de plaats, waar vroeger een Romeinsche Minervatempel stond. Dit gebouw had zeer bescheiden afmetingen en bestond alleen uit een koor; verder weet men echter niets van deze stichting, wijl geen plans ervan bewaard zijn gebleven en evenmin iets bericht wordt omtrent de lotgevallen van het gebouw in het tijdvak tusschen de IVe en de XIe eeuw.

In 1012 vinden we het eerst, in charters, melding gemaakt van den Dom en in 1059 werd te Sienna een concilie gehouden, waarbij de tegenpaus Benedictus werd afgezet en Gerard, bisschop van Florence, den pauselijken stoel beklom onder den naam van Nicolaas II. Een marmeren inscriptieplaat, bij den ingang van den klokketoren, vermeldt dit feit met bijvoeging dat het concilie in de kathedraal vergaderde. Ofschoon men hieruit allicht zou opmaken dat het gebouw reeds voltooid was, blijkt dit niet het geval te zijn geweest, althans in 1087 vinden wij melding gemaakt van plannen tot verdere voltooiing van den Dom, doch de tijdsomstandigheden waren niet gunstig voor het ondernemen van groote bouwwerken.

Aan het einde der XIe eeuw toch werd de stad zwaar gebrandschat door keizer Barbarossa en moest daarna ook boeten voor hare verknochtheid aan Paus Alexander III. We vinden nog vermeld dat in 1148 een klok werd aangeschaft en de Paus expresselijk overkwam om haar te wijden. In 1223 werd de kerk verfraaid door den bisschop Thomas Balzetti, die tevens een kerkbewaarder aanstelde. In 1229 en 1236 vermelden de registers den aankoop van marmer en de arbeidsloonen, voor de bewerking daarvan uitgegeven. Ook vinden we uit dien tijd voor het eerst melding gemaakt van de namen van werkmeesters: Maestro Riccio was aan den Dom werkzaam in 1229, Bencivenne in 1236. De overlevering zegt ook dat Nicolaas van Pisa, die in zijn geboorteplaats eene grooten naam had als architect, in 1245 eene façade begonnen is en dat zijn zoon hem opvolgde, doch geen enkel document maakt hiervan melding.

Het gebouw had toenmaals middelmatige afmetingen en vertoonde Romaansche vormen, welke nog te herkennen zijn aan den koepel en vooral ook aan den klokketoren.

Nauwelijks bekomen van de schokken, die Italië door de worsteling tusschen het Pausdom en Keizer Frederik II te verduren had en na den dood van dezen vorst in 1250, vatte men in Sienna den Dombouw weder op. De oude rivaliteit tusschen Sienna en Florence prikkelde de Siennieten om zich niet door hun naburen te doen overschaduwen.

Er gingen uit het volk stemmen op voor grootere ondernemingen, de zucht naar verandering sprak er zelfs van een geheel nieuw gebouw te stichten; men critiseerde het bestaande, benevens hetgeen men in naburige plaatsen gezien had; men hield bijeenkomsten, stelde petitiën op, *tout comme chez nous*.

De magistraat, huiverig om zelf te beslissen, besloot om eene volksvergadering bijeen te roepen, hetgeen den 16 November, bij klokgelui, plaats vond. De vergadering werd gehouden in de San-Cristoforo, een kleine, thans nog bestaande kerk, tegenover het paleis Tolomei. Gelijk te voorzien was, werd er veel geredekaveld doch weinig besloten, totdat zekere Pelacano het voorstel deed, om door den podestat (d. i. de burgemeester), uit ieder derde deel der stad drie vertegenwoordigers te doen kiezen, die over de bouwplannen zouden beslissen. Dit voorstel vond bijval en werd onmiddellijk uitgevoerd, zoodat reeds den 28 November 1259, d. i. 13 dagen na de algemeene vergadering, de commissie van negen in de kapittelzaal bijeenkwam.

De operajo (d. i. de chef der kerkadministratie) en zekere bouwmeester Rossi Bartolomeo dienden der commissie van voorlichting. Ook hier waren echter de meeningen verdeeld; de grootste moeilijkheid was de terrein-situatie, die aan de koorzijde sterk afhelde, zoodat men bevreesd was voor de stabiliteit der bestaande gedeelten. Enkelen stelden zelfs voor den vloer der kerk uit te graven en lager te leggen, welke meening gelukkig niet ondersteund werd.

De meerderheid besloot eindelijk, om het plan der werkmeesters, ondersteund door de kanunniken, uit te voeren, en aan de koorzijde een ingang met monumentale trap te maken, verder een ringmuur buiten het koor ter voorkoming van verzakkingen te metselen en overigens het bestaande grondplan aan te houden.

Terstond werd met de uitvoering begonnen, doch het schijnt dat de raadslieden niet het onbeperkte vertrouwen van de burgerij bezaten, althans werd 11 Februari 1260, door den nieuwen podestat Francesco Trovizio, eene tweede volksvergadering bijeengeroepen, waarin opnieuw 9 vertegenwoordigers werden benoemd tot controle van de werken. Den 20 Februari vergaderde deze commissie en beval eenige veranderingen en versterkingen.

De ingang aan het koor, die voornamelijk het voorwerp van critiek was, werd ook veranderd en eene breede trap uitgebouwd; verder werden eenige gewelven gemetseld, die drie maanden later gereed waren. Den 31 Mei vergaderden de raadsmannen opnieuw; zij waren voldaan over het werk en gelastten de zes volgende gewelven onderhanden te nemen. Edoch, deze mannen, geen constructeurs zijnde, hadden de zetting niet opgemerkt, die door de onoordeelkundige welving was veroorzaakt; de kerkmeester Melano echter, die de opdracht moest uitvoeren, bemerkte het gevaar en besloot eenige deskundigen te raadplegen. Veertien werkmeesters, die allen, op twee na, aan het gebouw gearbeid hadden, werden op 9 Juni door hem gehoord. Hun oordeel was, dat de voltooiing der overige gewelven het beste middel was om het gevaar van instorting te bezweren.

Melano, aldus gerustgesteld, zette hierop met groote energie den bouw voort. De voorspoed, dien Sienna op dat tijdstip, kort na de overwinning van Monteperto genoot, begunstigde zijne plannen, zoodat binnen twee jaren niet alleen alle gewelven waren voltooid, doch ook de groote koepel boven de kruising der schepen gereed was en in 1264, door meester Rossi, de bronzen bol ter bekroning van het geheel geplaatst werd.

Ik dien hier nog even in te lasschen dat de hoofdbeuk in plattegrond drieschepig is en door pijlers is verdeeld, die aan alle zijden met halfzuilen zijn bezet en door rondbogen verbonden; desondanks heeft het geheel een meer Gothisch karakter dan de Dom van Florence. De totale lengte van af den hoofdingang tot aan het einde van het koor bedraagt 89.19 M., de breedte in het kruis meet 51.20 M., de breedte van de middenbeuk 9.33 en van de beuken te zamen 24.48.

De wanden zijn, op de gebruikelijke wijs, in lagen van wit en zwart marmer ingedeeld.

In het midden van den dwarsbeuk zijn de pijlers zoodanig geplaatst, dat zij een zeshoek vormen, waarboven zich de koepel, uit een onregelmatige twaalfhoek, ontwikkelt; dit voorbeeld is merkwaardig omdat het de eerste maal is dat men den koepel meer middellijn geeft dan de breedte van den hoofdbeuk bedraagt. Hoewel op oudere plannen een rijkere koorontwikkeling voorkomt, en er later zelfs aan den bouw van een geheel nieuw koor van rijkere ontwikkeling begonnen is, vertoont zich de koorafsluiting thans eenvoudig rechthoekig. De verhoudingen, zoowel in- als uitwendig, zijn zeer gelukkig; de witte en zwarte lagen geven echter aan het inwendige iets onrustigs.

Zoo was dan, na veel wedervaardigheden, het gebouw, behalve de westfaçade, gereed gekomen. Nu ontbraken nog de meubelen en kerksieraden, en dat dit geen kleinigheid bij zoodanigen bouw is zal ieder, die wel eens een Italiaansche kerk bezocht heeft, erkennen.

De eerste behoefte was een preekstoel; men richtte zich naar Pisa, dat toenmaals als een der voornaamste centra van plastische kunst gold. Meester Nicolaas van Pisa had aldaar, kort geleden, een zeer kostbaren preekstoel voor het baptisterium voltooid en Melano droeg hem op een dergelijken voor den Dom van Sienna te vervaardigen.

Er bestaat nog een contract, waarbij de groote beeldhouwer zich voor dit werk verbond; de bepalingen, daarin voorkomende, zijn wel de moeite waard: hij zou de stad onder geen voorwendsel mogen verlaten vóór het kunstwerk voltooid was; verder zijn zoon en twee leerlingen, Arnolphe de Cambio en Lapo de Donato, meebrengen, terwijl tevens de som (765 livres) en de termijnen van betaling, door de Republiek te voldoen, nauwkeurig waren omschreven. Nicolaas toog aan den arbeid en op het einde van 1268 leverde hij zijn werk aan Melano af. Deze preekstoel, geheel in marmer uitgevoerd, heeft een achthoekigen grondvorm en wordt gedragen door negen kolommen van Oostersch graniet, van welke vier kolommen rusten op liggende leeuwenfiguren. Twee van deze leeuwen houden een hert en een paard in hun klauwen, de twee anderen (leeuwinnen) zogen hare jongen. Vier kolommen worden gesteund door een pedestal, terwijl de laatste in het middenpunt van den preekstoel geplaatst is. De verschillende velden boven deze kolommen worden gescheiden door beelden, hetzij alleen staande of zittende of groepen vormende, en allen van imposanten stijl.

Op zeven vakken van den achthoek (het achtste dient voor trapopening) zijn, in hoog relief, tafereelen uit de Heilige Schrift afgebeeld; de uitvoerige behandeling en de artistieke compositie dezer voorstellingen geven een hoog denkbeeld van de kunstvaardigheid dezer 13e-eeuwsche artisten. Van Nicolaas zelf zijn: de geboorte, de aanbidding der wijzen, de vlucht naar Egypte, de Bethlehemsche kindermoord, de kruisiging en het laatste oordeel. De compositie dezer kunstwerken is veel rijker en losser, dan die aan den preekstoel te Pisa. Het laat zich denken met welk enthousiasme het prachtige marmerwerk ontvangen en zijn vervaardigers door het kunstlievende volk gehuldigd werden; de aanwerving

van een meesterwerk was in deze middeleeuwsche republieken grooter triomf voor de bevolking dan het volvoeren van een schitterend wapenfeit. De Republiek bepaalde zich dan ook niet tot het betalen van de overeengekomen som aan den meester, zij overlaadde hem met eerbewijzen, verleende hem en zijn leerlingen het burgerrecht en ook Melano ontving een deel van het huldebetoon voor zijn wijze keuze.

De westfaçade van den Dom wijst in het benedengedeelte op de stichting in het einde der XIIIe eeuw, en meester Jan van Pisa, zoon van Nicolaas, wordt als ontwerper ervan genoemd, hoewel overtuigende bewijzen hiervoor niet aanwezig zijn. Het is over het algemeen moeilijk de juiste grenzen te bepalen, waar de verschillende meesters, die aan het gebouw gewerkt hebben, de taak aan hunne opvolgers hebben overgelaten. De façade behoort, met die van Orviéto, tot het schoonste wat de Italiaansche Gothiek heeft aan te wijzen; de hoofdindeeling is zeer gelukkig en goed van verhoudingen; drie evengroote rondbogige portalen, met wimbergen gekroond, vormen de parterre-verdieping; daarboven zien wij in het midden het groote radvenster, met terzijde spitsbogige triforiën; drie tuitgevels, door rijkbewerkte en torenvormig eindigende steunberen gescheiden, sluiten den gevel af. Het geheel is een prachtstuk van decoratieve beeldhouwkunst en maakt een ongemeen statigen en rijken indruk.

In de volgende jaren werden nog verscheidene werken ondernomen, tot verfraaiing van het inwendige en van de omgeving van den Dom. Somtijds geschiedde dit met geen ander doel, dan om naburige plaatsen te overtreffen of iets dat daar gemaakt was na te volgen. Zoo zien wij in 1306 de stad een belangrijke restauratie ondernemen van de Domplaats, die tot begraafplaats gebruikt werd, nadat in Florence iets dergelijks geschied was. In Florence had Cimabue voor zekere kerk een madonna geschilderd, bestemd om in de processies te worden rondgedragen; dadelijk zijn de Siennieten bij de hand om aan hun stadgenoot Duccio eveneens het schilderen van een madonna voor het hoofdaltaar op te dragen. Den 9den October 1308 werd een contract opgemaakt tusschen genoemden meester en den administrateur van den Dom, waarin Duccio zich verbindt om aan het werk al zijn talent te besteden, er voortdurend aan te werken en zich met niets anders te zullen bezighouden alvorens het stuk voltooid was; hij zal 16 soldi's per werkdag ontvangen, na aftrek van de verloren uren, en verder nog eenige bepalingen, waarna de artist op het Evangelie moet zweren de verbintenis getrouwelijk te zullen nakomen. De schilderij is nog voorhanden; het is een aan beide zijden beschilderd paneel, dat midden op het altaar geplaatst werd.

De voltooiing van het stuk, in 1310, werd met een feest gevierd; de gemeente betaalde de muzikanten, de adel, geestelijkheid en het volk begaven zich op den bepaalden dag in optocht naar het atelier van Duccio, en brachten het stuk in triomf naar de kerk.

Intusschen werden andere werken niet vergeten. De mozaïekvelden in de façade kwamen in dien tijd tot stand; men meldt dat Michele Memmi er ook aan werkzaam was en dat hij een St.-Michel geschilderd heeft.

De geestdrift voor bouwen der Siennieten was hiermede nog lang niet bekoeld. De geschiedenis vermeldt nog dat het volk, hoofdzakelijk weer uit naijver tegenover Florence, aandrong op het stichten van een nieuwen Dom, die alles wat van dien aard bestond, zou overtreffen. Werkelijk is een begin met den bouw gemaakt, totdat een vreeselijke pestziekte in 1348 den bouw deed staken en men ook de ervaring opdeed dat de constructie geheel onvoldoende was, zoodat het reeds gebouwde weer gesloopt werd en de materialen voor andere doeleinden werden gebezigd. Uit dezen tijd stamt ook het project voor een nieuwen campanile, rijker van vorm dan de nu bestaande in den geest van die van Florence. Een plan op perkament van den toren, dat nog in de kerk bewaard wordt, geeft een goed denkbeeld van de accurate en toch artistieke manier van teekenen der toenmalige meesters. De prachtige mozaïekvloer, een uniek werkstuk in dit genre, werd begonnen in 1350. Er werd bijna een eeuw aan gewerkt door vele artisten van grooten naam. Eene beschrijving te geven van alle tafereelen, waarin dit reusachtige marmerwerk verdeeld is en die alle met onnavolgbare nauwkeurigheid en artistiek gevoel uit kleine stukjes gekleurd marmer zijn saamgesteld, zou een boekdeel vullen.

Ook de koorbanken van den Dom hebben haar geschiedenis. In de 14e eeuw, na veel discussiën, volgens het ontwerp van Mariano uitgevoerd, werden zij twee eeuwen later door nieuwe, meer aan den toenmaligen smaak voldoende werkstukken vervangen. De grootste meesters der Renaissance werden beurtelings voor de opluistering van het inwendige ontboden. Van Ghirlandajo, Donatello, Michel Angelo e. a., is dit met zekerheid vermeld.

Wij lezen ook dat Balthazar Peruzzi, van Sienna geboortig, in 1527 door de Republiek van Sienna tot staatsbouwmeester uit Rome werd beroepen, en twee jaren daarna ook als dombouwmeester aangesteld werd. Dit is echter moeilijk overeen te brengen met hetgeen Lübke e. a. vermelden, dat P. namelijk in 1520, na Rafaël's dood, dezen als bouwmeester van de St.-Pieter opvolgde en tot 1537 aan dien bouw werkzaam bleef.

De geheele geschiedenis van dezen bouw, die wij in de wederwaardigheden van andere Italiaansche werken terugvinden, doet ons de vereering van het schoone, als de groote drijfveer kennen, die dit merkwaardige volk tot groote daden aanspoorde. Er moge dikwijls jalouzie in het spel zijn, maar vergeten wij niet, dat soortgelijke veeten ook in het Noorden bestonden, doch daar alleen betrekking hadden op de suprematie van het zwaard, en al zijn er in de noordelijke landen, in die tijden, eveneens groote werken tot stand gekomen, waarop wij met bewondering staren, zoo was daar de groote drijfveer het geloof en de hoop op belooning hiernamaals, terwijl hier alleen de kunstzin en de vereering van het genie de spoorslagen waren. De kunstenaars van het Noorden zijn vergeten burgers, metselaars en steenhouwers. In Italië wordt hun de hoogste eer bewezen en worden zij met vorsten gelijkgesteld.

Wanneer we lezen dat Jan van Pisa, wegens zeker vergrijp strafschuldig zijnde, niet vervolgd werd, alleen om zijn groot talent te eerbiedigen, en dat zekere Rano die bij verstek veroordeeld was, gratie verkreeg toen van hem verklaard werd, dat hij een uitstekend werkman was en zijn ijver en talent later met volkomen kwijtschelding van straf en het burgerrecht beloond werden, dan verwondert het ons niet langer, dat de meesterwerken, in zoo'n gouden tijdperk gewrocht, in hun ideale schoonheid verre verheven zijn en zullen blijven boven de scheppingen van onze materialistische eeuw.

Volledigheidshalve zal ik nog kortelijk melding maken van eenige andere Gothische bouwwerken.

De Dom van Orviéto, een andere parel der Italiaansche Gothiek, werd sedert het einde der XIIIe eeuw door bouwmeesters uit Sienna gebouwd. Hier is het middenschip niet gewelfd doch met een houten zoldering met zichtbare kap gedekt. De façade is eveneens met de grootste kostbaarheid behandeld en geeft toch, dank zij de schoone verhoudingen en rustige lijnen, een volkomen harmonischen indruk. Vooral de groote

mozaïekvelden, waarin bijbelsche tafereelen van de schepping der wereld tot aan het jongste gericht met het grootste meesterschap zijn afgebeeld, dragen het hunne hiertoe bij.

In Bologna ontmoeten we dezelfde geestdrift voor een alles overtreffend bouwwerk als te Sienna. Van 1388 tot laat in de 16e eeuw werd aan het gebouw gewerkt.

De Dom van Milaan eindelijk, in 1386 door een Visconti begonnen, overtreft alle Gothische kerken in reusachtige afmetingen. De rijkdom aan beeldhouwwerk, alles in het schoonste marmer uitgevoerd, is overstelpend. Het inwendige geeft den meest grandiosen indruk, dien men zich denken kan. De zin voor het monumentale, voor het breede, het grootsche, de poëzie der ruimte, die in alle Italiaansche bouwwerken dadelijk tot u spreekt, is hier ten top gevoerd.

De westfaçade echter kan, ondanks de prachtige uitvoering, den toets der critiek niet doorstaan. De vermenging van Gothische en Renaissance-vormen doet afbreuk aan den verheven indruk van het geheele gebouw.

De prijsvraag voor een nieuwe façade is goed geslaagd, zoodat men de hoop mag koesteren eerlang den Dom van Milaan naast die van Sienna en Orviéto tot de voleindigde scheppingen der Italiaansche middeleeuwsche kunst te mogen rekenen.

Het zou een onderwerp voor een nieuwe verhandeling kunnen zijn een blik te werpen op de werken der civiele bouwkunst in het middeneeuwsche Italië. In de meeste steden vindt men nog schoone overblijfselen van de paleizen, raadhuizen, torens en poorten der middeleeuwen, die in hun trotsche soberheid een zeer karakteristiek beeld vertoonen van de krachtige, vrije en strijdhaftige burgerschap uit die dagen. Ook in dit opzicht biedt Sienna veel interessants. Het oude plein del Campo met een kring van trotsche paleisfaçaden omgeven, vertoont nog een goed beeld van vroeger tijd. Het karaktervolle raadhuis met zijn eleganten toren is evenceens een zeer merkwaardig bouwwerk.

De Venetiaansche bouwwerken uit dien tijd staan geheel op zichzelf. De Gothische stijlvormen vindt men hier vermengd met Byzantijnsche, Arabische en klassieke motieven, alles alleen berekend op een schilderachtig effect.

Het Dogenpaleis uit de 14e eeuw is een goed type van dezen stijl. Groot effect wordt verkregen met sierlijk opengewerkte Gothische arçaden, die meestal aan de paleisgevels voorkomen. Een van de schilderachtigste façades is het Ça d'Oro aan het groote kanaal.

Ziedaar een beknopt overzicht van eene periode der kunstgeschiedenis, welke, ik houd er mij van overtuigd, in onze eclectische eeuw gaandeweg meer zal worden bestudeerd. Indien het bovenstaande tot de bevordering dezer studie iets heeft bijgedragen, zal mij dit de beste voldoening zijn.

ZEEUWSCHE TENTOONSTELLING VAN NIJVERHEID.

In de verschillende lokalen en den tuin van het Schuttershof »de Edele Handboog" te Middelburg wordt dezer dagen een tentoonstelling gehouden van voortbrengselen op het gebied van Zeeuwsche nijverheid en kunstnijverheid, terwijl tegelijkertijd de verschillende voorwerpen ter bezichtiging zijn gesteld, die op een uitgeschreven wedstrijd voor werklieden zijn ingekomen.

Wij onthouden ons van beoordeeling of zelfs van opsomming van al het tentoongestelde, daar het verslag hierdoor te uitgebreid zou worden en het ook volstrekt onnoodig en doelloos zou zijn. Een ieder zal begrijpen, dat op deze tentoonstelling evenals op alle andere, ook veel kaf onder 't koren schuilt en dat vele inzendingen, hoe verdienstelijk ook op zichzelf, toch het gewone peil van esthetische opvatting of constructieve samenstelling niet overtreffen en derhalve weinig zullen bijdragen om de gewone of kunstnijverheid te volmaken of te veredelen. Wij zullen ons dus bepalen tot de vluchtige bespreking van eenige der geëxposeerde voorwerpen.

Uit hoffelijkheid jegens Zeeland beginnen we met de inzendingen, die bepaald een Zeeuwsch cachet dragen, of betrekking hebben op speciaal Zeeuwsche takken van bedrijf. Daaronder rangschikken we de verschillende Zeeuwsche kleederdrachten. Tal van gouden en zilveren knoopen, broekkettingen, broekstukken, armbanden enz. enz., waarmede de Zeeuwsche boerenstand zich zoo eigenaardig opsiert, zijn geëtaleerd, terwijl poppen, geheel gekleed volgens de onder de boerinnetjes heerschende gewoonte, mede zijn tentoongesteld. Verder maken we melding van de inzendingen betreffende de oestercultuur; verschillende modellen van oesterputten met al de daarbij benoodigde werktuigen geven ons tot in de kleinste bijzonderheden een duidelijk overzicht van dezen tak van bedrijf, waarmede in deze provincie zoovelen hun brood verdienen. Voor iemand, die de oesters slechts kent als de volwassen, smakelijke schelpdieren, is de bezichtiging van deze putten met hunne miniatuur aarden dijken, pannen, korren enz. hoogst interessant. Om niet te uitgebreid te worden, sluiten wij deze rubriek met de vermelding van verschillende inzendingen betreffende oververdediging, inzendingen die op een Zeeuwsche tentoonstelling zeker op de rechte plaats zijn. Modellen van glooiingen van basalt, van Vilvoordsche en Lessinesche steen, zinkstukken voor onderzeesche oververdediging, preparaten en bewerkingen tot keering der schadelijke invloeden van den paalworm enz., zijn in verschillende vormen aanwezig en getuigen van den aanhoudenden strijd, dien de Zeeuwen met de zee te kampen hebben.

In de tweede plaats zijn de inzendingen op het gebied van nijverheid aan de beurt, waaruit blijkt dat Zeeland, hoewel in hoofdzaak een landbouwende provincie, toch op nijverheidsgebied genoemd mag worden. De maatschappij *De Schelde* te Vlissingen exposeert eene menigte modellen van de verschillende schepen, die op hare werven en werkplaatsen vervaardigd zijn en deze belangrijke inzending bewijst, dat genoemde industrieele onderneming eene waardige plaats onder hare Nederlandsche en Europeesche zusteren inneemt. De Gebr. Picha-Stevens, uit Saa van Gent, eenige fabrikanten in Nederland van voorwerpen uit cement en ijzer zaamgesteld, zonden een verplaatsbaren regenbak (inhoud 6070 liter, wanddikte 4 cM.) een duiker met vleugels, een riool, buizen, drinkbakken voor vee, dakpannen, pompsteenen enz. enz. Zoo op 't eerste oog zou men meenen met gewone cementen voorwerpen te doen te hebben, doch, bij nadere beschouwing, doen vooral de geringe wanddikten ons zien dat een materiaal van grootere vastheid ermede verbonden moet zijn. Naar ons werd meegedeeld bestaat de kern uit een maas- of netwerk van ijzerdraad, hetgeen door dompelingen in een bad van cementspecie, de verlangde en vereischte dikte en het vertoonde aanzien verkrijgt.

De inzending van de firma Alberts en Co. te Middelburg verdient vooral melding om hare belangrijke en uitgebreide tentoonstelling van Demerara- en Surinaamsch green-hearthout. Men ziet deze houtsoort ruw, geschaafd, gepolijst, tot lijsten verwerkt en tot het vervaardigen van verschillend kuipwerk toegepast. Verder het model van een sluisdeur, gedeeltelijk van green-hearthout vervaardigd; deze is thans in uitvoering te Slykens (België). Ook van Pitch-pine heeft deze firma eenige toepassingen ingezonden. Hoe belangrijk nu in enkele opzichten de overige talrijke inzendingen op industrieel gebied, als ijzergieterij, steenbakkerij enz., ook zijn mogen, zullen we alsnu aan eene beschouwing onderwerpen die voorwerpen, welke men meer onder de eigenlijke handwerksnijverheid rangschikt en die voor 't meerendeel als antwoorden op den uitgeschreven wedstrijd zijn ingezonden. De meest verschillende ambachten zijn door tal van meer of minder schoone en deugdelijke werkstukken vertegenwoordigd. Behalve tal van particuliere ambachtslieden, hebben de Zeeuwsche ambachtsscholen ook flinke werkstukken ingezonden. Van de Goesche ambachtsschool zagen we o. a. een bloemenstandaard van gesmeed ijzer, die fraai, tot op zekere hoogte zelfs origineel van ontwerp en degelijk van uitvoering mag genoemd worden. Onder de voorwerpen, die de Middelburgsche ambachtsschool inzond, noemen we o. a. een grenen voordeur met gesmeed-ijzeren pancelvulling, benevens eenige goede constructieve teekeningen. De Zierikseesche ambachtsschool maakt een goed figuur met hare in Renaissancen geest ontworpen en uitgevoerde meubels. De tafel vooral (blank eikenhout) is onberispelijk afgewerkt. Onder de inzendingen van particuliere werklieden zagen we verschillende buiten- en binnendeuren, o. a. ook een buitendeurkozijn, waarvan het bovenlicht halfcirkelvormig terwijl de horizontale projectie een kwartcirkel is, een werkstuk, dat goed en zuiver constructief uitgevoerd, gerust als een proefstuk kan aangemerkt worden. Verder nog lichtramen, schoorsteenmantels en niet te vergeten de op geen enkele tentoonstelling van dergelijken aard ontbrekende miniatuurtrappen en wrongstukken. Hoewel alle eer aan de vervaardigers toebrengende, willen die trapjes en wrongetjes ons maar nooit bekoren. Tot op zekere hoogte kan het vervaardigen op kleine schaal van een spil- of slingertrap nog verdedigd worden, wijl anders de kosten van materiaal en de in te nemen plaatsruimte te groot zouden worden, doch wrongstukken, bestemd voor tentoonstellingen, late men toch op ware of minstens de helft der ware grootte vervaardigen, daar materiaal en plaatsruimte daarvoor toch

wel geen hinderpalen zullen zijn. Van gewoon- en kunstsmeedwerk waren ook verscheidene zeer goede proeven te zien, o. a. een schroef met moer om maalsteenen om te leggen voor het scherpen, bilhamers, brandkasten, gesmeed-ijzeren deurpaneelen, uithangteekens, vuurschermen enz. De steenhouwerij was vertegenwoordigd door een schoorsteen van Euville steen, bestemd voor de restauratie van de Abdy te Middelburg, en de schilderkunst door verschillende hout- en marmernabootsingen, een wandversiering voor een eetzaal en een decoratief plafond. Onder de verdere ambachten en handwerken zouden we ook tal van goedgeslaagde proeven kunnen opnoemen, doch om redenen reeds genoemd zullen we daar niet verder op ingaan.

Ten slotte moet ons nog van 't hart, dat we gaarne de graphische kunsten ruimer vertegenwoordigd hadden gezien. Ongetwijfeld moeten op dergelijke tentoonstellingen voorwerpen in natura hoofdzaak blijven, doch te ontkennen valt het niet, dat eene goede en flinke collectie bouwkundige, werktuigkundige en decoratieve teekeningen daar ook uitstekend op hare plaats is. Wellicht dat gebrek aan wandruimte de oorzaak is dat het aantal geëxposeerde teekeningen zoo gering en onvolledig moet genoemd worden, daar we bijna zeker weten, dat de verschillende Zeeuwsche inrichtingen voor teekenonderwijs meer en vollediger werk kunnen voortbrengen.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

'sGRAVENHAGE. De heer N. Th. Michaelis, Directeur voor de spoorwegen, die zijn voornemen had te kennen gegeven om tegen het einde van dit jaar pensioen aan te vragen, moet, naar wij vernemen, op verzoek van den Minister van Waterstaat daarvan zijn teruggekomen, zoodat deze bekwame ambtenaar althans vooreerst nog voor 's Rijks dienst behouden blijft.

— Met de verbouwing van de overdekte markt in de Wagenstraat alhier, tot concertgebouw, is een begin gemaakt. Het café en hotel met de Passage en de daaraan gelegen winkels, blijven bestaan, terwijl de »kleine markt" in eene restauratie zal worden veranderd. Achter deze zaal wordt eene groote vestibule of trappenhuis gevormd, waaraan buffetten, enz. grenzen, en waarin eene trap toegang geeft naar de bovengaanderijen. De hier achter gelegen groote ruimte (thans groote markt) wordt geheel als schouwburgzaal ingericht en verkrijgt eene hoogte van ruim 12 meter van vloer tot plafond.

Deze zaal met gaanderijen kan ruim duizend personen bevatten. Het ruime tooneel met kleedkamers is bereikbaar uit de Haagpoort, aan welke straat tevens eenige uitgangen en nooddeuren uitkomen. De uitvoering van het werk geschiedt naar het ontwerp en onder leiding van den architect Wesstra alhier.

De exploitatie der geheele inrichting zal geschieden door den heer A. G. Tengbergen, als Directeur van *Scheptot* bekend.

Met 1 October a. s. hoopt men met het geheel gereed te zijn en het *Casino* alsdan in exploitatie te brengen.

— Het internationaal Architecten Congres te Parijs, Maandag jongstleden in de groote gehoorzaal van het Trocadero vergaderd, heeft den heer J. H. Leliman bij acclamatie tot Eere Vice-voorzitter benoemd. Ook Engeland en Portugal viel deze onderscheiding ten deel; de architecten Spier, hiertelande bekend als een der beoordeelaars van de Amsterdamsche Beursprijsvraag en Josua da Silva, architect des Konings, werden mede tot deze vereerende betrekking gekozen.

— De heer L. van Riet, consul der Nederlanden te Buenos-Ayres, thans met verlof te 's-Gravenhage, heeft zich in een open brief op vleiende wijze uitgelaten over de artikelen, door den heer Van Waalwijk geplaatst in het *Nieuwsblad voor Nederland*. Ten opzichte van ondergeschikte punten blijft verschil van zienswijze bestaan, maar in hoofdzaak zijn beide het eens dat hij, die een ambacht kent of zich op den landbouw verstaat, in Argentinie terecht komt en dat hij, die werken wil en kan, brood in overvloed vindt, ja meer dan brood: welvaart en onafhankelijkheid.

PERSONALIA.

Bij de examens B der Polytechnische school hebben zich aangegeven voor het 1e gedeelte 28 candidaten, van welke zich gedurende het examen 3 terugtrokken; voor het 2e gedeelte hebben zich aangegeven 22 en voor het geheele examen 20 candidaten.

Voor het 1e gedeelte zijn geslaagd de heeren F. C. H. M. Dubbelman, P. J. Fritelin, M. H. de Jongh, E. van Konijnenburg, I. H. Wilton, G. H. Brandt, E. Bruijn, E. J. Capel, W. K. van Erven Dorens, U. von Faber, S. A. Gonzalves, R. de Kat, J. A. Mazel, L. L. van Randwijck, J. C. van Reigersberg Versluys, F. G. J. Resink, J. J. R. de Wetstein Füster, R. J. Boers, A. H. van Lessen en A. Perelaer; voor het 2e gedeelte de heeren A. A. van Anrooij, F. Baucke, J. Homan van der Heide, G. W. van Heukelom, O. E. Rappard, A. F. van Seters, J. H. van Seters, W. H. M. de Gelder, Ch. Rappard, A. Brijan, A. Elberts, D. Kok, A. J. Korthals Altes, A. J. F. van Laer, D. Verhoop en J. Kruijt; voor het geheele examen E. C. Lantzius, C. J. van Dijk, R. van Rees, A. G. van Steeden, E. J. de Bergsma, A. Brusse Jr., F. E. D. Sandberg, G. H. van Assendelft de Coningh, H. J. Verhellouw en H. Vermaes.

— Bij den waterstaat en 's lands burgerlijke openbare werken zijn overgeplaatst van de hoofdplaats Soerabaia, respect. naar de dessa's Ngramee en Gambiran, district Modjosanlor, afd. Modjokerto (residentie Soerabaia), de opzichters 3e kl. E. de Graaf en S. F. H. van Raalten; van Batavia naar Soerabaia, ten einde als chef der IVe waterstaats-afd. op te treden, de hoofdingenieur 2e kl. A. D. J. Groenemeijer; van den algemeenen naar den gewestelijken dienst in de residentie Batavia, de opzichter 1e kl. H. J. de Rooij.

— De heeren E. Gerst en K. J. A. Ligtvoet zijn door den minister van koloniën gesteld ter beschikking van den Gouverneur-generaal van Nederlandsch-Indië, om te worden benoemd tot adspirant-ingenieur bij den waterstaat en de burgerlijke openbare werken daar te lande.

— De Raad der gemeente Workum heeft den heer J. Bogtstra, gemeente-architect aldaar, voor den tijd van drie jaar herbenoemd tot Directeur-boekhouder der gasfabriek.

— Met 1 Juli wordt wederom een gedeelte van het personeel bij den aanleg van staatsspoorwegen eervol uit 's lands dienst ontslagen. Daartoe behooren de opzichters 1e klasse A. W. Stortenbeker, J. H. Donner, J. C. Mak en H. Pabbruwe.

— Naar men vernoemt, zal de benoemde opzichter van 's Rijks waterstaat 4de klasse F. Schotel dienst doen bij de werken van het Merwede-kanaal.

— De opzichter van 's Rijks waterstaat L. M. Brouwer is met ingang van 1 Juli a. s. overgeplaatst van Vucht naar Moerdijk.

ADVERTENTIEN.

TEEKENAAR.

Gevraagd terstond een **Bekwaam TEEKENAAR**, goed detailliet.

Brieven aan het Algemeen Advertentiekantoor Erven B. v. d. KAMP te *Groningen*.

Een **binnenlandsche Brandassurantie-Maatschappij** vraagt voor *Amsterdam* en omstreken

AGENTEN.

Offerten met opgave van referentiën worden ingewacht franco onder letters R. E. bij den Boekhandel. JOH. G. STEMLER Czn. te *Amsterdam*, Haarlemmerstraat 2.

GEVRAAGD:

Twee Teekenaars

voor de **detailleering van een belangrijk bouwwerk.**

Aanbiedingen, onder letter **N**, inzenden aan de Administratie van *DE OPMERKER*.

Zij, die onbekend zijn met het vormwezen der **renaissance**, komen niet in aanmerking.

Salaris naar bekwaamheid.

Aanbesteding

TROTTOIRBANDEN EN KEIEN.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *TILBURG* zullen

Zaterdag 6 Juli e. k.,

om 11 uren, ten Raadhuize,

IN HET OPENBAAR AANBESTEDEN:

De levering van ongeveer 1000 Meter Trottoirbanden van petit granit en van 160000 Greskeien.

Inlichtingen worden gegeven aan de *Gasfabriek te Tilburg*, waar monsters te zien, zijn en **BESTEKKEN** te verkrijgen ad **f 0,25** per stuk.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

Aanbesteding.

(VOOR REKENING VAN DEN STAAT).

Op **Dinsdag den 9den Juli 1889**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek N°. 495.

Het maken van de uitbreiding van het hoofdgebouw met daarmede in verband staande werken op de Halte NIJEVEEN.

Begroting f 2000.—.

De besteding geschiedt volgens § 55 van het bestek.

Het bestek ligt van den 19den Juni 1889 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur W. J. KLERK DE REUS te *Meppel* en is op *franco* aanvraag (per brief) aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van **f 0.50.**

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken).

Aanwijzing op het terrein zal geschieden den 24den Juli 1889, na aankomst van trein 244. *Utrecht*, den 18den Juni 1889.

Aanbesteding.

Op **Vrijdag 28 Juni 1889**, des middags te 3 uur, zal door de Naamlooze Vennootschap Verkoopdokaal Frascati, in het Café *De Roode Leeuw* op den Vijgendam te *AMSTERDAM*, worden **aanbesteed**:

Het maken van beweegbare afsluitingen in de Groote Zaal met bijkomende werken in het verkooplokaal.

Het bestek is ad f 0.25 te verkrijgen bij de firma BLIKMAN & SARTORIUS, Rokin 17 te *Amsterdam*.

Inlichtingen geeft de Ingenieur-Architect A. L. VAN GENDT.

CARBOLINEUM EXCELSIOR is het BESTE Houtbederfwerend middel.
FRED. STIELTJES & C°. Amsterdam.

Aanbesteding.

Op **Woensdag den 3 Juli a. s.**, des namiddags ten 2 uur, zal door het E. K. PAROCHIAAL KERKBESTUUR van *TERAPEL*, Prov. *GRONINGEN*, in het Koffiehuis van den Heer J. G. HOGE te *MUNSTERSCHAPFELD* nabij *TERAPEL* worden

AANBESTEED:

Het bouwen eener Kerk met Sacristij en Traptoren aldaar met de levering der materialen.

Bestek en teekeningen liggen van af den 24 dezer in genoemd Koffiehuis en in het Koffiehuis van den Heer H. BEEKMAN te *Terapel* ter visie.

Aanwijzing in loco dagelijks te bekomen door den Heer J. G. HOGE voornoemd en één uur voor de aanbesteding door den Architect.

Inlichtingen en gedrukte teekeningen en bestek zijn op franco aanvrage à *f* 3 te bekomen bij den Architect G. TE RIELE Wzn. te *Deventer*.

Te koop aangeboden.

2 Stoomheimachines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag
50 Kipwagons inhoud 2 M³.
24 „ „ 2 M³. } Beide zijden kippend
36 „ „ 1½ M³.

Alles 90 c.M. spoorwijdte.

Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Sliedrecht* en W. DE JONG, *Breda*.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS en WERKTUIGEN.
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard, Bickerstraat
AMSTERDAM.

Veiling van Bouwterreinen.

De ONTVANGER DER REGISTRATIE EN DOMEINEN te *FENLO* zal op **Donderdag den 4 Juli a. s.**, 's avonds te 6 uur, ten koffiehuize van den Heer POLLEN, buiten de Keulsche poort, ten overstaan van den Notaris J. S. H. BROUWERS te *FENLO* in het openbaar bij opbod **verkoopen:**

A. **6 kavels bouwterrein buiten de voormalige Roermondsche poort, nabij den ingang van het goederenterrein van den staatsspoorweg, en**
B. **13 kavels bouwterrein buiten de voormalige Geldersche poort tegenover het Park, aan de Moerdijkstraat, den Noordsingel en tusschen de wegen naar Geldern en naar Herungen.**

De kavels zijn door kleipijpen en nummerpalen aangeduid.

Aanwijzing ervan heeft plaats op den dag der veiling, 's middags te drie uur, te beginnen bij kavel N°. 1 buiten de Roermondsche poort.

De koopers betalen voor alle onkosten slechts 5% van den koopprijs. De kooppenningen kunnen in 6 jaren worden betaald, telken jare ⅙ met bijvoeging van 4% voor rente.

Catalogussen met kaart zijn verkrijgbaar ten kantore van voornoemden Ontvanger, alwaar ook de kaarten ter inzage liggen en nadere inlichtingen zijn te bekomen.

ZWEEDSCH GRANIET
uit de **groeven, Stoomslijperij** en **Polijst inrichting** van de Firma
KESSEL & RÖHL,
te **Berlijn.**
Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 468,
Amsterdam.

Rolluiken

van **Staal** of **Hout** met Staalband doortrekken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.
E. en P. ROTTSIEPER, *Remscheid* (Rijnpruisen)

JAN HAMER & C°.

AMSTERDAM.
KANTOOR: Marnixstraat 402 b h Leidscheplein.

Witte's Liften

voor **Stoom-, Hand-** en **Waterkracht,**
voor Personen, Goederen, Spijzen enz.

Grootste zekerheid tegen ongelukken, gemakkelijke behandeling, geringst waterverbruik, zachten gang.

Uitgebreide referentielijsten van, in verschillende **Rijks-, Gemeente-** en **Particuliere Gebouwen, hier te lande**, geplaatste **Liften** worden op aanvrage franco toegezonden.

Werktuigen voor **Stoomwasscherijen** en **Stoomdesinfectie-inrichtingen.** (3)

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,

in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen, Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.

Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.**, Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS C.Ozn.**, Beekstraat F 62 te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

AMERIKAANSCHE HYDRAULISCHE LIFTEN

voor **Hotels, Kantoorgebouwen, Ziekenhuizen** en **Fabrieken.**
FRED. STIELTJES & C°., Keizersgracht 745 Amsterdam.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN,
voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN,**
LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN**
WEEGWERKTUIGEN.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéreotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéreotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

DE LINT & C°.

Oostzeedijk 248, Rotterdam.
VLOER- en WANDTEGELS,
TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS.
Groote voorraden

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst- en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT Jgz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *tien gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.

ADVERTENTIEN 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.

AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling 15 cent per stuk en 25 cent per post, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent JOH. G. STEMLER Czn., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren leden der Schetsclub wordt medegedeeld, dat de 3e schetstocht zal plaats hebben op Zondag 7 Juli a. s., naar Zaandam en omstreken. Vertrek per boot des morgens te 9.30 uur van de aanlegplaats De-Ruijterkade, Westerhoofd, 1e steiger.

J. C. D. di Gazar,
Secretaris der Schetsclub.

(A. et A.) HET JUBILEUM VAN PROF. E. GUGEL.

Het tijdstip, waarop Prof. E. Gugel, hoogleeraar in de schoone bouwkunst aan de Polytechnische School, gehuldigd zal worden bij zijn 25-jarig jubileum als hoogleeraar te Delft, is niet ver meer. Den 1sten Juli a. s. toch zal de jubilaris, tegelijk met andere professoren te Delft, die terzelfder tijd als Prof. Gugel het hoogleeraarsambt aldaar aanvaardden, door het Delftsch Studentencorps gecomplimenteerd worden.

Het dacht ons niet onbelangrijk, bij deze gelegenheid, een korte levenschets van den Delftschen hoogleeraar te geven, ons voorbehoudende om later mede te deelen op welke wijze verschillende corporatiën Prof. Gugel hebben gehuldigd.

Te Bergzabern in Rijn-Beieren geboren, voltooide Eugen Gugel de voor staatsarchitect vereischte studiën aan de Polytechnische School en de Academie van beeldende kunsten te München in de jaren 1850—1856. Na eenigen tijd aan het Sectiebureau te München en vervolgens bij de Directie der staatsspoorwegen aldaar werkzaam geweest te zijn, werd hij van 1857 tot '59 met de uitvoering van verschillende spoorweggebouwen op de lijn Rosenheim—Kufstein—Innsbrück belast. Na voltooiing dezer werken bij de bouwdirectie der Regeering van Neder-Beieren te Landshut ingedeeld, bleef hij daar eenige jaren met het ontwerpen en uitvoeren van verschillende gerechtsgebouwen in deze provincie belast.

In 1862 viel hem de eervolle opdracht ten deel, de leiding der uitvoering op zich te nemen van een zomerpaleis te Feldaffing (aan het Starnberger meer), door Oberbaurath Voit en koning Maximiliaan II zelf ontworpen. Nauwlijks waren de grondslagen van dit kolossale werk voltooid, toen in het begin van 1864 de plotselinge dood van den vorst en de afkeer van den jongen koning, Lodewijk II, van de bouwondernemingen zijns vaders, tot eene staking der werkzaamheden aanleiding gaven. Nu nog wijzen de half onder den grond bedolven, meer dan 300 meter lange terrasmuren en cascaden den omvang en de heerlijke ligging van het daar geprojecteerde koninklijke lustslot aan.

In dienst van koning Lodewijk overgegaan, die toen reeds, weinige maanden na zijne troonsbestijging, zich bezig hield met zijne grootsche plannen voor zijn tooverachtige bergkasteelen, onderging onder Gugel's leiding het slot Berg, aan hetzelfde meer gelegen, een kleine uitbreiding. In hetzelfde zomerverblijf zou de ongelukkige vorst, ongeveer 20 jaren later, zijn noodlottig einde vinden.

De nauwe en vriendschappelijke betrekkingen, waarin Gugel steeds met zijn ouden leermeester Professor Ludwig Lange was gebleven, gaven inmiddels weldra den stoot tot onderhandelingen, die nog in hetzelfde jaar tot de aanvaarding van het hoogleeraarsambt te Delft hebben geleid.

Naar aanleiding namelijk van de bekroning, die Prof. Lange bij de internationale prijsvraag voor een Museumgebouw te Amsterdam had behaald, was deze bij een bezoek aan Holland met Minister Thorbecke persoonlijk in aanraking gekomen. En toen deze Minister, bij de oprichting der Polytechnische school te Delft, het verzoek aan Lange richtte, hem voor den op te richten leerstoel in de architectuur een geschikten candidaat aan te wijzen — „eine noch jugendliche Kraft, befähigt in einem fremden Lande zu gewöhnen und sich in durchaus neue Verhältnisse einzuleben" — werden door hem Gugel en den tegenwoordigen Professor Geul, te Munchen, voor die betrekking voorgedragen. Nadat Professor Lange van zijn tijdelijk opgevat voornemen om, met het oog op den bouw van het Museum te Amsterdam, zijn hoogleeraarsambt te Munchen met een professoraat te Delft te verwisselen, ook wegens zijn leeftijd had afgezien, volgde bij koninklijk besluit van 17 Augustus 1864 Gugel's benoeming tot hoogleeraar te Delft, welke betrekking hij in het eind van September van hetzelfde jaar aanvaardde.

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

Is het belangrijk de loopbaan van den jubilaris in Duitschland na te gaan, niet minder interessant zou het zijn hem in zijn werken in Nederland te volgen. Maar onze lezers zijn daarmee genoegzaam bekend. Onder de gewichtige gebouwen, waarvan hem de bouw werd opgedragen, zijn algemeen bekend het „Gebouw van kunsten en wetenschappen" te 's-Hage en de Studentensociëteit te Leiden. In de laatste jaren bouwde hij een sierlijke villa voor den heer Van Marken in het Agneta-park te Delft. Bekend is ook het aandeel, dat Professor Gugel heeft gehad in talrijke restauraties van oude gebouwen; eveneens zijn lidmaatschap der Commissie van Rijksadviseurs en het door hem genomen ontslag als zoodanig, nog voor de ontbinding van dat lichaam.

Van groot belang voor onze Nederlandsche bouwkunst is ten slotte de literarische arbeid van Professor Gugel. Zijn *Geschiedenis der bouwstijlen*, die reeds een tweede uitgave beleefde, hetgeen in een land als het onze voor een wetenschappelijk werk van dien omvang een buitengewoon verschijnsel is, en zijn *Architectonische Vormleer* zijn algemeen bekend; het practisch nut van laatstgenoemd werk zal door weinigen, die het kennen, in twijfel getrokken worden.

ERRATUM.

(A. et A.) Een onzer lezers maakt mij, naar aanleiding van het artikel „prijsvragen" in het laatste nommer opmerkzaam, dat niet de Mozes van Michel Angelo doch diens David door den meester uit een blok marmer gebeiteld werd, dat tot niets meer dienstig scheen. De opmerking is juist en ik haast mij deze vergissing te herstellen, al doet de naamsverwisseling in dit geval tot de waarde van het betoog weinig af.

H. G. J.

EXCURSIE NAAR WICHEN.

Naar aanleiding van eene uitnoodiging, door den heer Stornebrink, architect te Wichen, aan een der Bestuursleden van de Afdeeling *Arnhem* der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst gericht, om de eerstvolgende excursie naar deze plaats te maken, werd de datum van dezen tocht op 25 Juni bepaald.

Het prachtigste weder begunstigde de reis. Des morgens te kwart voor twaalven vertrokken, arriveerden wij weldra te Wichen, waar de gastheer ons aan het station afhaalde. De kennismaking was spoedig geschied, waarna het gezelschap langs de welig groeiende landerijen naar het dorp wandelde, waar wij in de woning van den gastheer op de meest hartelijke wijze werden ontvangen Met een hartigen dronk werden wij welkom geheeten, waarna eenige tijd onder opwekkend gekout gesleten werd Edoch — voor andere dingen waren wij gekomen. Vlak bij het station ligt het kasteel van Wichen, vroeger de Leliëert en later de Einborch genaamd, in eene schoone omgeving. Het wordt door eene breede gracht ingesloten, waarover eene ophaalbrug ligt, die, naar het ons voorkwam, eene vroegere brug vervangen heeft. Reeds van verre maakt het gebouw met zijn hoogen traptoren, midden uit de zadeldaken uitstekende en de 4 uitgekraagde hoektorens een schilderachtig effect; gebouwd in het laatst der XVI^de^ eeuw in de zuivere vormen der Hollandsche Renaissance, geeft het in zijn vervallen toestand nog den indruk van de grootheid van de vorsten dier dagen. De hoofdingang, met geïmiteerde ijzeren afsluitdeuren, is van latere dagteekening. Daarboven zijn op zeer geestige wijze, op gemetselde pilastertjes met diverse profielen, de bekende koppelbogen gemetseld, die in onze Renaissance zoo kenschetsend zijn. In de vullingen zijn acht venstertjes aangebracht en boven de bogen fraaie gesmeed-ijzeren ankers. Als friesdecoratief heeft men de bekende afwisselende ronden en overhoeks geplaatste vierkanten gebruikt, waarin symbolen met spreuken zijn geschilderd.

Volgens de *Geldersche Volksalmanak* van 1840 werd dit kasteel gebouwd door Emanuel van Portugal, die gehuwd was met de zuster van Prins Maurits van Nassau. Als curiositeit dient medegedeeld, dat het aantal kelders overeenkomt met het aantal maanden van het jaar, de vertrekken met het aantal weken, de ramen met het aantal dagen, en de ruiten met de uren van dat tijdperk.

De in het fries aangebrachte schilderingen zijn:

1. Eene zon en eene zonnebloem, met het onderschrift „non inferiora secutus" (niets minder beoogende).
2. Vijf pijlen, door eene slang omstrengeld, met het onderschrift „vis nescia vinci" (de kracht onbekend met de nederlaag).
3. Een korenveld, met het onderschrift „spes alterae vitae" (de hoop op het volgend leven).
4. Een vogel, Feniks, te midden van een brandend vuur, door de zon beschenen, met het onderschrift „renovata juventus" (de steeds vernieuwende jeugd).
5. Twee uit de wolken komende handen in elkaar, met het onderschrift „ditat servut fides" (trouw verrijkt en beschermt).
6. Een leeuw, met den klauw op afgeknaagde bekkeneelen rustende, met het onderschrift „cessit victoria victis" (de overwonnenen hebben den zege behaald).
7. Eene uit een wolk komende hand, den bliksem slingerende, met het onderschrift „quis contra nos" (wie tegen ons).
8. Een gekruiste schepter en houweel met een doodshoofd, met het onderschrift „mors sceptra ligonibus aequat" (de dood maakt schepters aan spaden gelijk).

De traptoren op de groote binnenplaats is aangenaam van vorm. De kapbedekking met hare opengewerkte stijlen, platform en gaanderij is schoon van lijnen en geeft aan het geheel een eigenaardig cachet, aan de kasteelen uit die dagen eigen. De verschillende nokken en dakvensters zijn van fraaie looden spitsen voorzien.

Aan ons plan om het inwendige van het kasteel te zien, kon echter vooreerst nog geen gevolg gegeven worden, daar de tuinman, met de bewaking ervan belast, niet aanwezig was. Onze gastheer stelde daarom voor van de inmiddels voorgekomen rijtuigen gebruik te maken om naar het klooster der Franciskanen te rijden, dat, met de daarbij staande kerk door hem gebouwd is. Dit klooster is op ± 20 minuten van het dorp gelegen; het is ver in den omtrek zichtbaar en heeft, doordat het geheel door een muur ingesloten is, iets geheimzinnigs.

Voor den ingang van het kerkgebouw werd uitgestapt. De gevels zijn in bak- en verglaasde steen, in de vormen der Gothiek gemetseld. De voorgevel maakt met zijne beide torentjes, als pylonen behandeld en bekroond met een beeld in witte steen, het symbool der XIX^de^ eeuw voorstellende, een zeer goeden indruk. De kerk is in twee deelen verdeeld; het voorgedeelte is driebeukig met laag afgedekte zijbeuken en achter het middenschip is de kerk eenbeukig. Alles is met kruisgewelven in IJselsteen behandeld. De schraagpijlers van het voorgedeelte en de muurpijlers zijn allen in zeer heldere kleuren van verglaasde steen, bewerkt met kapiteelen, waarvan het groen en geel der opwaarts strevende profielen een eigenaardig geheel vormen. De muurvelden zijn vlak gepleisterd voor latere muurschilderingen en de ramen zijn bezet met gebrand glas van eenvoudige patronen, waardoor het binnenvallende getemperde licht aan het inwendige een rustig en lieflijk voorkomen geeft, geheel in overeenstemming met de stille omgeving. Kleurrijk en toch aangenaam doet zich het kerkje aan het oog voor. Op de kruising van den hoofdbeuk verheft zich uit de bekapping een rijzig klokketorentje. De sluitgevels van den kruisbeuk zijn gelukkig van verhouding en de uitvoering van het binnenmetselwerk verdient lof

Van het altaar is nog slechts het basement gereed; dit is vervaardigd van Fransche steen en bevat voorstellingen van Abraham's offerande, Abel, de hoogepriester van het Oude Verbond enz.; de altaarsteen is van gepolijst hardsteen uit een stuk, wat voor altaren een voorschrift is, als zijnde deze steen de symbolische voorstelling van Christus als de grondzuil der kerk en daarmede één geheel uitmakende. Het bovendeel is nog in bewerking en wij hadden later gelegenheid in het atelier van den beeldhouwer De Leeuw, door wien ook het overige beeldhouwwerk is vervaardigd, de teekening van het altaar en ook de koorbanken te zien.

Nadat een onzer medeleden een photographie van het interieur der kerk had genomen, bezochten wij achtereenvolgens de bijgebouwen, als de brouwerij, ziekenzalen, stalling en daarna het eigenlijke klooster, waarvan de gevels flink en krachtig zijn opgetrokken; daarbij is eveneens gebruik gemaakt van verglaasde steen in de bekende vormen van den gothieken baksteenbouw van onze eeuw. Flinke topgevels op de middentraveeën, gedekt met kruisbloemen in verglaasde steen, ja zelfs een kruis van dat materiaal, dekten den hoofdtop van het voorfront, dat uit middentravee, twee hoekvleugels met topgevel en tusschenvleugels bestaat. Het geheel is in overeenstemming met de regelen der orde: eenvoudig. De gootlijsten zijn gesteund door gekraagde uitmetselingen van contrefort tot contrefort, die door hunne opwaartsstrevende lijnen aan het geheele gebouw een rijzig voorkomen geven.

Na de verschillende gevels te hebben bezichtigd, werd aangeklopt en deed de broeder-portier ons open. Van uit den hoofdingang treed men in een breede overwelfde gang, geheel in baksteen bewerkt en voorzien met terrazzo-vloeren, welke gang een binnenplaats omsluit, waaruit het licht komt. Na deze gangen te hebben bezichtigd, werd een blik geslagen in de gewelfde kelders, die onder het geheele gebouw doorloopen. Rondom de genoemde gangen zijn op de hoofdverdieping de verschillende vertrekken gelegen. Aan drie zijden voeren steenen hoofdtrappen naar de 1ste en 2de verdieping, waar een der gangmuren opgaat en de andere op onderslagbinten is geplaatst, zoodat men de verdeeling bekomt van een middengang met een dubbele rij cellen, die allen van den grootsten eenvoud getuigden. Aan de derde zijde grenst het klooster aan de kerk en is daarmede verbonden, zoodat men van de verdiepingen een blik kan slaan in het hoofdschip der kerk door een houten wenteltrap, die op de bordessen uitzicht geeft. Na afgedaald te zijn, kwamen we door de sacristie weder in het kerkgebouw en vandaar in de koele gang van het klooster; hier werden wij uitgenoodigd een der lokalen binnen te treden, waar ons op de meest gastvrije wijze het paterbier met milde hand werd geschonken; niemand onzer kon de verzoeking weerstaan van dit heerlijke brouwsel te genieten, zoodat weldra de stemming opgewekter werd en de Voorzitter in warme woorden hulde bracht aan den bouwmeester, die dit werk op zulk een verdienstelijke wijze uitgevoerd en daaraan eenige jaren lang zijne krachten gewijd heeft. Bij ijverig voortgezette studie op het gebied van kerkenbouw kan de toekomst voor den heer Stornebrink veel goeds beloven.

Daarna werden de rijtuigen bestegen en het dorp weder opgezocht. Het plan om te 5.35 te vertrekken werd door het uitzicht op een bezoek van het inwendige van het kasteel opgegeven en weldra zat het gezelschap op het ruime marktplein onder de linden van het dorpslogement bijeen en werd door de goede zorgen van onzen gastheer de inwendige mensch versterkt. De beeldhouwer De Leeuw voegde zich bij ons en op weg naar het kasteel werd kennis gemaakt met den heer Gomarius Mes, hoofdonderwijzer; deze heer verschafte aan enkele leden een zeer goed geslaagde gravure van het kasteel en deelde voorts menige wetenswaardigheid omtrent dit zoo merkwaardige gebouw mede. Het gezelschap, door genoemden heer Mes aangenaam vermeerderd, betrad nu het kasteel en verspreidde zich in de verschillende vertrekken. De hooggespannen verwachting, door den aanblik der gevels opgewekt, werd echter bitter teleurgesteld, daar alles van vroegere kunst en grootheid is verdwenen en er slechts naakte muren en balken te zien zijn. Het binnenplein met zijn gewitte muren gaf rechts aardig gesmeede gootijzers te zien, links een dichtgemetselde galerij, die bij onderzoek bleek onder den geheelen vleugel van het gebouw, aan die zijde door te loopen, en natuurlijk vroeger open was en een geheel heeft gevormd met het binnenplein. Deze galerij is eenvoudiger dan die van het Binnenhof in den Haag, en bestaat uit toskaansche zuilen met gemetselde schachten en kruisgewelven. De nog overal zichtbare eikenhouten balkzoldering met weinig gevariëerde sleutelstukken getuigen nog van beter tijden en in de thans als biljartzaal gebruikte zaal is het karakter nog in den tegelvloer bewaard. Op de zolders zijn de overblijfselen van de uitgebroken schoorsteenen te vinden.

Eenigen onzer beklommen den toren en hadden van daar een uitzicht op het fraaie landschap. Nog menige bijzonderheid werd ons door den heer Mes medegedeeld en onder gesprek de tijd, die ons nog restte, gesloten. In hartelijke bewoordingen werd de heer Stornebrink voor zijne gastvrijheid dankgezegd en voorts met den laatsten trein de terugtocht aanvaard, waarmede eene reis eindigde, die ongetwijfeld bij alle deelnemers de aangenaamste herinneringen zal achterlaten.

Dat het Gemeentebestuur van Wichen ook al weinig gevoel heeft voor oudheden, blijkt daaruit, dat een zeer merkwaardige grafzerk als stoepsteen voor de kerk dient, en dat eenigen tijd geleden oude opgegraven Romeinsche kannetjes gebruikt werden om een gemeenteweg te verharden.

A. R. Freem.

VEREENIGING „ARCHITECTURA" TE 'S-GRAVENHAGE.

Met den aanvang van deze heerlijke zomermaand begon de Vereeniging ook hare gebruikelijke schets- en wandeltochten. Zoo werd op Zondag 2 Juni een gemeenschappelijk bezoek gebracht aan de gebouwen der gemeente-waterleiding, in het duin nabij Scheveningen, alwaar alles met veel belangstelling werd bezichtigd, onder geleide van den chef-machinist, den heer J. Kruss.

Vóór het volgende uitstapje werd Leiden als doel gekozen, zoodat op 16 Juni door een aantal leden het genoegen werd gesmaakt eenige merkwaardigheden en daaronder in de eerste plaats het schoone Stadhuis te bezichtigen; na ook een bezoek aan het Museum van Oudheden te hebben gebracht, werd de terugtocht aangenomen. Door de welwillende zorgen van een der leden, meer in 't bijzonder te Leiden bekend, werd het aangename van dezen dag nog veel verhoogd.

De volgende uitgang zal zijn eene schetstocht binnen 's-Gravenhage, terwijl het plan bestaat om later eene belangwaardige plaats in het Westland te bezoeken. Daarna is op handen de excursie in verbinding met het

Genootschap *Architectura et Amicitia* te Amsterdam en de Vereeniging *Bouwkunst en Vriendschap* te Rotterdam.

Hier zij tevens vermeld, dat het door de Jury met den prijs bekroonde ontwerp voor een diploma voor „Architectura" is vervaardigd door den heer H. W. A. Croiset van Uchelen; het diploma zal door photolithographie worden gereproduceerd.

De Vereeniging is toegetreden als begunstigster van het Museum van Kunstnijverheid, alhier, en verbond aan dat toetreden eene geldelijke bijdrage, aanvankelijk voor het 1e jaar.

Aan den Minister van Binnenlandsche Zaken is een adres gezonden, waarbij instemming wordt betuigd met het adres van de Nederl. Vereeniging voor Teekenonderwijs, betreffende de invoering van verplicht teekenonderwijs op de lagere scholen.

VEREENIGING VAN GASFABRIKANTEN.

Algemeene vergadering van 26 Juni 1889.

De Vereeniging van Gasfabrikanten in Nederland hield Woensdag te Zwolle hare algemeene vergadering. Een 65tal leden waren tegenwoordig. Aan de bestuurstafel hadden plaats genomen de heeren: Voorzitter A. Breunissen Troost, van Sneek; Vice-voorzitter J. A. François, van Dordrecht; Secretaris C. T. Salomons, van Rotterdam; 2e-Secretaris D. v. d. Horst, van Leiden; Penningmeester Dr. J. J. Neurdenberg, van Breda; 2e-Penningmeester L. F. Ch. van Erp Taalman Kip, van Utrecht, en de heer S. E. M. Kros, uit Den Haag.

De Voorzitter heette de leden welkom en hield eene rede, waarin hij het verleden, het heden en de toekomst van de gasindustrie op duidelijke wijze schetste. Ieder land, ieder volk, iedere vereeniging, iedere tak van nijverheid heeft zijn tijdperk van opkomst, van bloei, van verval. De gasindustrie heeft de hare. Zij heeft eene kommervolle jeugd gehad. Daarop is een tijdperk van krachtige ontwikkeling gevolgd, een tijdperk, waarin de aangewende moeite werd beloond, een tijdperk van groote winsten. De gasindustrie werd een goudmijn. Daarop volgde echter verandering. Men sliep in op de verkregen resultaten, het licht verschool zich als het ware weder in de duisternis, en men meende het met de verworven dividenden wel te kunnen stellen. Maar daar naderden de vijanden: uit den schoot der aarde de petroleum, uit den hemel de electriciteit. Die beide vijanden deden het gas opschrikken uit zijne rustige rust, want het werd erdoor bedreigd met ondergang en verderf.

Maar dat het gas levenskracht bezit, bleek juist sedert dien tijd. Het scheen of dagelijks nieuwe hulpmiddelen werden ontdekt. Men weet uit dezelfde hoeveelheid steenkolen meer gas te verkrijgen, men behaalt rijke voordeelen uit de bijproducten, men verbetert de zuivering, de branders, kortom, men weet de lichtkracht te verhoogen, men weet op open wijze, door eerlijke middelen, den vijand te bestrijden.

En daar liet men het niet bij. Naast het licht kwam de warmte. Men behield het gebied der verlichting en men wist een nieuw veld te bemachtigen, een veld waar nog een onafzienbare weg voor de industrie openligt. Reeds zijn daarop reuzenschreden gedaan. De electriciteit zelf, de vijand, moet het gas te hulp roepen voor drijfkracht, en zoo komt juist datgene, hetwelk het verderf van het gas beoogde, aan de industrie ten goede. Het gas is door zijn vijanden gebaat, niet geschaad.

Of de industrie haar toppunt heeft bereikt? Dit is niet te zeggen en evenmin is aan te geven of zij zich zal weten te handhaven. Maar zeker zal het nog lang duren dat het gas zich naast of boven zijn concurrenten zal weten te handhaven. Waakt en werkt! dat zij de leuze. Nog is er veel te doen, zoo op technisch als op administratief gebied. Nog zijn vele moeilijkheden te overwinnen, vele bezwaren uit den weg te ruimen, nog is de verhouding tusschen producent en consument te verbeteren. Daaraan blijve ieder zijn krachten wijden en daartoe zal ook kunnen medewerken de behandeling der rijke lijst van vraagpunten, voor deze vergadering vastgesteld.

Luide toejuichingen volgden op deze woorden des Voorzitters.

De heer François bracht daarop verslag uit. Sedert de vorige algemeene vergadering zijn toegetreden 22 gewone en 6 buitengewone leden, terwijl de Vereeniging door overlijden enz. verloor 7 gewone en 11 buitengewone leden. Het cijfer bedraagt thans 122 gewone en 35 buitengewone leden.

Na eenige mededeelingen van den Voorzitter, o. a. dat van de Imperial-maatschappij, als blijk van belangstelling in de Vereeniging, eene bijdrage van *f* 100 was ontvangen, dat de Exploitatie-maatschappij de eenige onzer spoorwegmaatschappijen was die vermindering van vracht had toegestaan voor de leden, die deze vergadering wenschten te bezoeken, dat het aantal leden, hetwelk zich had opgegeven om gezamenlijk de Parijsche tentoonstelling te bezichtigen, te gering was om het plan door te zetten, enz. en nadat de Penningmeester de rekening had opengelegd en deze in handen van eene commissie ter onderzoek was gesteld, werd tot de behandeling der vraagpunten overgegaan.

Op voorstel van het Bestuur werd de belooning van *f* 100, toegezegd voor de beste oorspronkelijke bijdrage in het tijdschrift der Vereeniging *Het Gas*, onder applaus der Vergadering toegewezen aan den heer Theunissen. Eenige hartelijke woorden werden door den Voorzitter tot den bekroonde gericht.

Onder algemeenen bijval werden voorts de heeren J. A. François en C. T. Salomons, wier mandaat als redacteuren van *Het Gas* op 1 Januari 1890 verstrijkt, weder als zoodanig benoemd.

Door den heer D. van der Horst werd daarop rapport uitgebracht nopens de werkzaamheden der Commissie, benoemd tot het onderzoek der lichtsterkte van intensieflampen, welk rapport reeds in het tijdschrift is opgenomen. De Commissie geeft een overzicht van hetgeen door haar is verricht — verschillende omstandigheden werkten vertragend op den voortgang — en vleit zich het haar opgedragen onderzoek vóór het einde van dit jaar te kunnen voltooien. Onder dankzegging aan de Commissie werd het onderzoek verder aan haar aanbevolen en het voorloopig rapport voor kennisgeving aangenomen.

Nadat een niet op de agenda voorkomend punt — de regeling van het diner op den dag van morgen — was afgedaan, werd het rapport uitgebracht der Commissie, aan wie in de vorige, te Breda gehouden Vergadering, de vraag was opgedragen: „Welke wijze van belooning is voor den directeur eener gasfabriek de meest gewenschte?" De Commissie gaf in overweging dat door de Vergadering als wenschelijk zou worden uitgesproken:

„dat aan directeuren van gasfabrieken boven hun vast salaris jaarlijks een percentage worde toegekend van het eindcijfer der exploitatie-rekening, welk percentage in elke gemeente afzonderlijk en naargelang van de bijzondere omstandigheden, waarin hare gasindustrie verkeert, bepaald moet worden. Op de exploitatie-rekening moeten voorkomen alle uitgaven voor kolen, gebruikte cokes, zuiveringsmateriaal, onderhoud, traktementen, arbeidskosten, algemeene onkosten, gewone renten en gewone aflossing van kapitalen, alsmede alle ontvangsten van verkocht gas, verkregen cokes, cokesgruis, teer, ammoniakwater, afgewerkte massa, andere afval en de toevallige baten." Ook het verder technisch en administratief beheer wenscht de Commissie in deze regeling te betrekken.

Over dat rapport ontspon zich eene uitvoerige beraadslaging, waaraan de heeren Salomons, François, Van Poelgeest, Van der Horst en de Voorzitter deelnamen. De slotsom van het debat was, dat de vergadering de wenschelijkheid uitsprak „dat aan de directeuren van gasfabrieken, op eene naar plaatselijken toestand te regelen wijze, een percentsgewijs aandeel worde gegeven in het voordeelig saldo der fabriek, in zoover dit afhankelijk kan wezen van hun werkzaamheden."

De heer Blom uit Arnhem deed daarop eenige mededeelingen nopens druipsteen-formatie in gemetselde ammoniakputten en toonde den leden eenige dezer kegels. Zij bestaan, blijkens onderzoek, uit 82 pct. koolzure kalk in gekristalliseerden vorm. Hij had ze onder aan het metselwerk van den put gevonden.

Daarop kwamen de vraagpunten, betrekking hebbende op de photometrie, aan de orde. Zij werden ingeleid door den heer Theunissen. Het slot van het breede debat, hetwelk zich hierover ontspon, was de aanneming van het voorstel, om „het bestuur te machtigen eenige leden uit te noodigen om met het bestuur te onderzoeken hoe op de beste wijze en zonder de financiëele krachten der Vereeniging te boven gaan, het voorgestelde doel — het verkrijgen van een normaal photometer — kan worden bereikt en wanneer het aan het bestuur wenschelijk voorkomt, eene commissie van uitvoering te benoemen of aan de volgende vergadering de beslissing over te laten."

Zijn de kosten voor de kas te hoog, dan zal men trachten bij de gemeentebesturen geld te krijgen.

Na eene korte pauze werden de beraadslagingen over de vraagpunten voortgezet.

In de voortgezette vergadering is tot Voorzitter gekozen, in de plaats van den heer A. Breunissen Troost (niet herkiesbaar), de heer W. A. Brender à Brandis, te Maastricht. Tot Secretaris werd herkozen de heer C. T. Salomons, terwijl tot bestuurslid, in de plaats van den heer D. van der Horst (niet herkiesbaar), werd gekozen de aftredende Voorzitter, de heer Breunissen Troost.

De rekening over het afgeloopen jaar werd, conform het advies der commissie met het nazien belast, goedgekeurd, terwijl het bestuur werd gemachtigd, het batig saldo te beleggen. Aan de redacteurs van *Het Gas* werd de gebruikelijke extra-toelage toegekend, niet als belooning, maar als waardeering voor de diensten aan de Vereeniging bewezen, terwijl voor den Secretaris der Vereeniging, op grond van dezelfde overwegingen, een bedrag van *f* 150 werd beschikbaar gesteld.

SCHOUWBURGBRANDEN.

In de *Haarlemsche Courant* wordt melding gemaakt van eene zeer interessante lezing, door den bekenden doctor Brouardel gehouden voor de geneeskundige faculteit te Parijs, over de oorzaken van den dood bij den brand van schouwburgen, en meer in het bijzonder bij dien van de *Opéra Comique*, waarvan de herinnering nog bij iedereen levendig is, en waarop de onbebouwde ruimte in de onmiddellijke nabijheid van de groote boulevards nog dagelijks wijst. De geleerde stelt zich ten taak om aan te toonen, dat waarschijnlijk niemand levend verbrand is, maar dat alle slachtoffers gestikt zijn door koolzuur. Dit gas ontwikkelt zich bij de verbranding van hout. Neemt men nu in aanmerking, dat één kilogram hout niet minder dan duizend liter koolzuur oplevert, en bedenkt men daarbij, uit welke reusachtige hoeveelheden hout een schouwburg is samengesteld, dan kan men gemakkelijk beseffen, met hoeveel millioenen kubiekmeter koolzuur de brand van een zoodanig gebouw de toeschouwers bedreigt.

Opgevoerd tot een warmtegraad, die bij de punten van verbranding wel 2000° kan bedragen, zet dit gas zich aanmerkelijk uit, en vult het eene groote zaal in het korte tijdsbestek van drie of vier minuten. Gewoonlijk is die korte tijd voor het publiek voldoende om een schouwburg te verlaten, als deze van talrijke uitgangen voorzien is, maar de angst doet bij de uitgangen, in de *couloirs* en op de trappen opeenhoopingen ontstaan, en daar vallen dan de meeste slachtoffers. Ontegenzeglijk heeft, behalve het koolzuur, de verhitte lucht hare werking op de slachtoffers doen gelden. Nu is de vraag: Geschiedde dat vóór of na de verstikking? M. a. w. wat was oorzaak van den dood, het koolzuur of de verhitte lucht? Dus, vond er verstikking plaats of verbranding? De spreker ging dit op zeer opmerkelijke en onweerlegbare wijze na. Zooals men zich misschien herinnert, werden er bij de ontruiming een aantal ongelukkigen gevonden aan den ingang van het buffet, bij de rechtertrap: een-en-twintig vrouwen en zes mannen lagen er levenloos op en naast elkander. Zij vertoonden éénzelfde eigenaardig verschijnsel: geen enkel kleedingstuk, hetzij van wol of van linnen, was verbrand of zoozeer door de hitte aangetast, dat het scheurde bij de pogingen, die later gedaan werden om de zakken der ongelukkigen te ledigen ter constateering van de identiteit. Een enkel teeken wees op de hooge temperatuur die had moeten heerschen: de handschoenen waren verschrompeld en gebarsten. De huid daaronder was onaangetast gebleven, en ook het leder der schoenen was niet geschroeid. Door handschoenen aan een telkens verhoogden warmtegraad bloot te stellen, heeft men ongeveer kunnen berekenen aan welke temperatuur deze lijken blootgesteld moeten geweest zijn: om ze te doen verschrompelen en barsten, waren ten minste 110° noodig; bij 150° verkoolden zij. Ergo moet de temperatuur in quaestie tusschen de 110° en 140° bedragen hebben. Geen kleedingstuk vond men gescheurd, geen knoop afgerukt, bijgevolg kan er geen gedrang plaats gehad hebben en oorzaak geweest zijn van den dood. Waaraan is de dood dan toe te schrijven? Dit belangrijk vraagpunt wordt beantwoord met de verzekering: door verstikking. De lijkopening laat ten deze geen twijfel bestaan. Het bloed vertoonde zich zeer rood, terwijl de kleur daarentegen zwart is als de dood door overmatige warmte werd veroorzaakt; bovendien wijst de analyse van het bloed eene zeer groote hoeveelheid koolzuur aan. De roodheid van het bloed gaf aanleiding tot eene zeer eigenaardige waarneming. Op de onbedekte lichaamsdeelen was de huid namelijk geheel zwart, maar zoodra men haar waschte, deed zij zich rooskleurig voor, een gevolg van de roode kleur, die het koolzuur aan het bloed schenkt. Sommige nabestaanden der slachtoffers wilden dan ook niet aan den dood gelooven en hielden vol, dat de ongelukkigen alleen buiten kennis waren. Door een geneesheer werd zelfs beweerd, dat een jong meisje in een toestand van lethargie verkeerde, en om hem van deze gedachte af te brengen, moest men de onwederlegbaarste bewijzen van verstikking door koolzuur bijbrengen.

Wij weten nu, dat de dood op rekening te stellen is van deze verstikking, en dat de hitte eerst daarna hare werking heeft doen gelden. Het doodende gas heeft dus aan de ongelukkigen de verschrikkelijke foltering van den dood door verbranding bespaard.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

'S-GRAVENHAGE. Het Museum van kunstnijverheid ontving van den Minister van Binnenlandsche Zaken duplicaten van afgietsels, aanwezig in het Rijksmuseum, en van Jhr. Mr. Victor de Stuers een viertal groote toonkasten ten geschenke. Eene secretaire (style empire), door Koning Willem I in 1816 op de tentoonstelling te Gent aangekocht en door Z. M. geschonken aan den staatssecretaris A. R. Falck, werd aan het Museum in bruikleen afgestaan door Jhr. H. Th. Hora Siccama, en eene collectie afgietsels van camées, door Jhr. Mr. van Karnebeek, oud-Minister van Buitenlandsche Zaken geschonken.

Aan den ingang van het Museum zal een sierlijk bord worden geplaatst, vermeldende de namen der stichters van het Museum. In de middenzaal zijn zes paneelen aangebracht, geschilderd door den heer C. Bosman, oud-leerling van de school van kunstnijverheid te Haarlem. Deze paneelen hebben eene hoogte van 3 en breedte van 1.15 M. en geven voorstellingen van den Egyptischen, Arabischen, Byzantijnschen, Gothischen, Pompejaanschen en Franschen stijl (Louis XV).

— Er is sprake de opengevallen betrekking van hoofdingenieur van den Waterstaat in Zuid-Holland niet te vervullen, doch in plaats daarvan het 10e district (Zuid-Holland) te vereenigen met het 9e (Noord-Holland), onder voortdurend beheer van den hoofdingenieur van Noord Holland, terwijl alsdan het 8e district (Utrecht) zou worden gevoegd bij Gelderland. Zooveel schijnt zeker dat de dienst voorloopig voor een jaar zal worden vereenigd en dat de hoofdingenieur R. O. van Maanen daarmede is belast.

— De Nederlandsche Kunst schijnt te Parijs op waarde geschat te worden. In de Jury voor de schoone kunsten ter internationale tentoonstelling, waarin nevens den heer Meissonnier als Voorzitter, vier Onder-voorzitters zitting hebben, als een voor schilderen, een voor waterverf, een voor graveeren en een voor beeldhouwen, is een Nederlander gekozen en wel de heer D. A. C. Artz te 's-Hage, voor de eerste dezer vier plaatsen. De drie anderen zijn Franschen.

AMSTERDAM. De Gemeenteraad heeft met 20 tegen 12 stemmen adhesie geschonken aan de motie van een paar zijner leden om de voordracht betreffende de afschaffing der kanaalgelden niet in behandeling te nemen, maar B. en W. uit te noodigen op nieuw bij de bevoegde macht aan te dringen de tolvrije vaart op het Noordzeekanaal te geven, zonder dat daarvoor van deze gemeente eene vergoeding wordt geëischt.

Het voorstel van B. en W. tot het benoemen van een ambtenaar, belast met de regeling der verschillende zaken, betrekking hebbende op de exploitatie, hetzij voor particulieren, hetzij voor gemeentelijke rekening en het houden van toezicht op het gebruik der petroleumhaven werd aan de orde gesteld; volgens de toelichting zou dien ambtenaar de behartiging van de belangen, rakende de gezamenlijke handelsinrichtingen in den meer algemeenen zin en het secretariaat der commissiën, kunnen worden opgedragen. De jaarwedde voor zoodanig een directeur zou *f* 3000 minimum en *f* 4000 maximum gesteld kunnen worden. Het voorstel werd aangenomen nadat de benaming van *directeur* voor bedoelden ambtenaar in *inspecteur* veranderd was.

— Dezer dagen werd hier ter stede de algemeene vergadering gehouden van *Rembrandt*, Vereeniging tot behoud in Nederland van kunstschatten. De Voorzitter, de heer J. Ankersmit, bracht verslag uit van de werkzaamheden van het bestuur en van de lotgevallen der Vereeniging, wier financiën reden tot tevredenheid gaven. Hij deelde mede, dat H. K. H. mevr. de Groothertogin van Saksen Weimar, geb. prinses Sophie der Nederlanden, een blijk van belangstelling in het streven had gegeven door het schenken van eene gift van *f* 500 en dat de heer W. F. Gebhard Jr. een uitgeloot aandeel van dezelfde waarde aan de kas had geschonken. Daar het laatste jaarverslag voor het eerst aan alle Burgemeesters van plaatsen van meer dan 10,000 zielen en aan alle vereenigingen van wetenschappelijken en historischen aard gezonden was, vertrouwde hij, dat men zich voortaan meer tot het bestuur zou wenden om *Rembrandt's* belanglooze tusschenkomst in te roepen. Ten slotte gaf hij eenige kunstwerken op, die in het afgeloopen jaar door *Rembrandt's* bemiddeling in musea waren opgenomen.

De aftredende bestuursleden werden herkozen en het bestuur werd gemachtigd opnieuw eenige aandeelen uit te loten.

Na eenige besprekingen en nadat het bestuur voor zijne bemoeiingen was bedankt, werd de vergadering gesloten.

UTRECHT. In aansluiting aan de Amsterdamsche Commissie worden door de heeren H. A. van Beuningen en J. W. R. Gerlach alhier pogingen in het werk gesteld om eene commissie samen te stellen tot het inzamelen van gelden om ook ontwikkelde Utrechtsche ambachtslieden van verschillende vakken onder goed en vertrouwd geleide de tentoonstelling te Parijs te doen bezoeken, ten einde zich daar door aanschouwing verder in hun vak te bekwamen en die bekwaamheid na hunne terugkomst zooveel mogelijk aan hunne vakgenooten mede te deelen.

DORDRECHT. Aan het uitgebrachte gewone jaarverslag van Dordrecht's Museum ontleenen wij het volgende.

Het aantal gewone leden liep tengevolge van sterfgeval en bedanken terug van 94 tot 89. Het aantal bezoekers tegen entree bedroeg 3622, ten 3357 in 't vorige jaar.

Van het gratis bezoek (zooals men zich nog wel herinnert stelt het Bestuur elke maand een Zondag beschikbaar voor werklieden om tegen een vooraf uitgereikte toegangskaart het Museum kosteloos te bezoeken) werd slechts door 74 personen gebruik gemaakt, een bedroevend klein getal, hetgeen bewijst dat door den Dordrechtschen werkmanstand de beschavende en veredelende invloed van het bezichtigen van kunstwerken nog weinig gewaardeerd en beseft wordt. Om te trachten daarin verbetering te brengen heeft het bestuur besloten voortaan 2 Zondagen per maand beschikbaar te stellen en dan tevens het stelsel van vooraf af te halen toegangsbewijzen af te schaffen, besluiten die zeer moeten toegejuicht worden.

De verzameling kunstwerken werd vermeerderd met:

1°. Een mansportret, anno 1643, door Paulus Lesire, geboren te Dordrecht 1611;

2°. Een portret van onzen stadgenoot, den kunstschilder Frans Lebret, door Jan Veth, geboren te Dordrecht;

3°. Een duinlandschap met schapen, door den het vorige jaar overleden schilder Anton Mauve;

4°. Het portretstuk voorstellende de beeltenissen der regenten en regentessen van het gast- of ziekenhuis alhier, in 1671, door Cornelis Busschop. Laatstgenoemd stuk heeft uit een historisch oogpunt vooral belang, daar het o. a. het portret van Mr. Cornelis de Witt, den president-regent van dat jaar, en van diens echtgenoote Maria van Berckel bevat.

Van het kopiëeren van schilderijen werd dit jaar weinig gebruik gemaakt. Van de gelegenheid tot tijdelijk exposeeren maakten verscheidene meesters en kunstkoopers gebruik.

Voor de geschied- en oudheidkundige afdeeling werden dit jaar ook weer verschillende schenkingen ontvangen, terwijl de Fransche Regeering wederom een vervolgdeel (Tome IX) van het belangrijke werk *l'Inventaire des richesses d'Art de la France* schonk.

NIJMEGEN. Donderdag werd een gedeelte van onzen stoomtramweg geopend. Te Neerbosch was feest, het jaarfeest der Weesinrichting, en hoewel de tramweg nog niet geheel klaar is, werden toch reeds eenige ritten gedaan om de massa vreemdelingen en stadgenooten een dubbel genot te verschaffen.

Met het beste succes werd alles bekroond. Het ging uitmuntend. De weg ligt goed, de wagens zijn netjes en gemakkelijk en de locomotief (slechts een is nog geleverd, de overigen zijn nog niet gereed) trekt met het grootste gemak eenige volgeladen wagens tegen een helling van 1 op 25 M. naar boven. Wij wenschen den heer Cramer, ingenieur en mede-concessionaris van de lijn, die met zijne twee opzichters al het mogelijke heeft gedaan om zoo goed en gauw mogelijk gereed te komen, van harte geluk met dien gunstigen afloop.

— De restauratie van de alom bekende Belvedère is afgeloopen en heeft aan de gemeente eene uitgave van ongeveer elfduizend gulden gekost. Het gebouw is in den oorspronkelijken stijl teruggebracht.

BERGEN-OP-ZOOM. In de Raadsvergadering van 25 dezer is op voorstel van een der leden besloten den heer Stang, directeur der Haagsche drinkwaterleiding, tegen een honorarium van *f* 350 te belasten met het onderzoek der prise-d'eau en het opmaken van conditiën, waarop door de gemeente *zonder dat ze er inloopt* concessie verleend zou kunnen worden. Men zal zich herinneren dat het avant-projet voor eene drinkwaterleiding door de heeren Van Wijk en Hoogendijk te Rotterdam is opgemaakt en dat 4 firma's, tengevolge van eene oproeping, hunne concessie-voorwaarden hebben ingediend.

Een paar dagen later werd opnieuw zitting van den Gemeenteraad gehouden naar aanleiding van een schrijven van den Minister van Waterstaat, waarin uitzicht gegeven werd op eene subsidie van *f* 2000, als tegemoetkoming in de kosten voor de verbetering van den mond der buitenhaven, onder voorwaarde dat de gemeente de volledige uitvoering en voltooiing van het werk op zich zal nemen. Er werd besloten den Minister te antwoorden, dat de subsidie dankbaar zou worden aanvaard en dat de Raad zich tot verkrijging van eene gelijke subsidie tot de Provinciale Staten zal wenden.

— De aanleg van een spoorweg Sittard—Heerlen—Hertogenrade heeft alle kans van slagen, nu een groote hinderpaal is uit den weg geruimd. Onze Duitsche naburen, die vroeger den aanleg tegenwerkten, omdat zij er nadeel in zagen voor hunne industrie, zijn thans van meening veranderd. De *Verein für die Berg- und Hüttemännischen Interessen im Aachener Bezirk* dringt er bij de Duitsche Regeering op aan, om den aanleg van dezen spoorweg in de hand te werken.

De zaak is in onderzoek bij de Maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen.

Met belangstelling ziet men de beslissing tegemoet van het gewestelijk bestuur van Limburg, voor wat betreft de gevraagde subsidie; zoomede de houding van de gemeenten, door welke het spoor zal loopen: ook aan dezen zal om subsidies gevraagd worden.

DELFT. Aan een tweetal hoogleeraren van de Polytechnische School is door het Rijk opgedragen verslag te geven omtrent de vorderingen van de electro-techniek, zooals die op de tentoonstelling te Parijs zullen zijn waar te nemen.

— Een tiental studenten van de Polytechnische School te Delft zullen in de tweede helft van Juli een wetenschappelijk uitstapje maken naar de Parijsche tentoonstelling, onder leiding van een der hoogleeraren aan die instelling.

PERSONALIA.

De navolgende studenten der Polytechnische School zijn tot hunne practische vorming gedurende de zomermaanden door den Minister van Waterstaat Handel en Nijverheid als buitengewoon opzichter aangesteld, te weten: G. J. van Swaaij, bij de werken der Zuidwillemsvaart in Noord-Brabant; T. J. H. M. Thijs, bij de werken der Zuidwillemsvaart in Limburg; J. W. Nierstrasz, bij de uitbreiding der haven- en sluiswerken te IJmuiden; A. A. W. Konig, bij de normaliseering van de rivier de Waal onder Valburg; S. P. F. Lehmkuhl, bij het uitvoeren der werken op den Neder-Rijn onder Dorenwerd en Driel; G. W. van Heukelom, bij het maken van dwarskribben op de Lek onder Schalkwijk, A. Brusse Jr., bij de werken op het bovendeel der Nieuwe-Merwede; K. Heunges bij het doen van peilingen op de Maas en het riviervak Lit-Hedikhuizen; A. Ph. K. D. van Malsen, bij de werken van den Rotterdamschen waterweg; J. de Jong en H. Ch. M. Hermus, bij den aanleg van het kanaalgedeelte St.-Anthoniedijk—Nichtevecht; J. J. F. C. Visser en H. Thorn Prikker, bij de nabij den St. Anthoniedijk te bouwen schutsluis; D. H. S. ten Cate en P. C. Swemer, bij den bouw van den syphon nabij Zeeburg; J. J. Braam, bij den aanleg van het noordelijk deel der zweken te Gorichem; W. F. Stool en J. H. Faber, bij den aanleg van het zuidelijk deel der werken binnen den Merwedijk te Gorichem; A. A. van Anrooij en W. F. Druijvesteijn, bij den aanleg van het kanaalgedeelte Nichtevecht—Haarrijn; F. Baucke, bij het maken van den onderbouw der brug over de poldervaart in den spoorweg van Rotterdam naar den Hoek-van-Holland; J. Homan van der Heide, bij de werken voor de verbinding van het stationsemplacement met de haven te Delfzijl.

VACANTE BETREKKINGEN.

Gemeente-opzichter te Hengeloo (O.). Jaarwedde *f* 500, met tweejaarlijksche opklimming van *f* 50. Adres uiterlijk 13 Juli bij Burgemeester en Wethouders. (*Zie advert. in n°. 26*).

ADVERTENTIEN.

AANBESTEDING.

Op **16 Juli e. k.**, des voormiddags te 12 uren, zal door den Heer JOH. PRINZEN te *GEMERT* worden **AANBESTEED:**

Het bouwen van een Woonhuis, Stal en Koetshuis.

Gedrukte teekeningen en bestek liggen ter inzage van af 1 Juli in het Koffiehuis »Cambrinus" te *Gemert* en zijn aldaar te verkrijgen per stel ad *f* 3.50.

Aanwijzing des voormiddags ten 11 uren, dag van aanbesteding.

Inlichtingen te bekomen bij de Bouwkundigen

WOUTERLOOD & BERKELAAR
te *Schiedam*.

SEXTANT.

Door toevallige omstandigheden **uit de hand te koop** een zeer goede **SEXTANT.**

Adres met *franco* brieven onder N°. 17862 aan het bureau der *Nieuwe Rott. Courant*.

BEKENDMAKING.

BURGEMEESTER & WETHOUDERS van *MEGEN* c. a., zullen op **Maandag den 8en Juli 1889**, des voormiddags om tien ure, ten Raadhuize aldaar, bij enkele inschrijving

aanbesteden:

Het verbouwen van het Lokaal der Openbare School te Macharen, gemeente Megen.

Bestek en teekening liggen ter inzage op de Secretarie en zijn verkrijgbaar tegen betaling van *f* 1.

Megen, 27 Juni 1889.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
W. H. BEMME,
Voorzitter.
M. v. HELVOORT,
Secretaris.

Aanbesteding

TROTTOIRBANDEN EN KEIEN.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *TILBURG* zullen

Zaterdag 6 Juli e. k.,
om 11 uren, ten Raadhuize,

IN HET OPENBAAR AANBESTEDEN:

De levering van ongeveer 1000 Meter Trottoirbanden van petit granit en van 160000 Greskeien.

Inlichtingen worden gegeven aan de *Gasfabriek te Tilburg*, waar monsters te zien, zijn en *BESTEKKEN* te verkrijgen ad *f* 0.25 per stuk.

Veiling van Bouwterreinen.

De ONTVANGER DER REGISTRATIE EN DOMEINEN te *VENLO* zal op **Donderdag den 4 Juli a. s.**, 's avonds te 6 uur, ten koffiehuize van den Heer POLLEN, buiten de Keulsche poort, ten overstaan van den Notaris J. S. H. BROUWERS te *VENLO* in het openbaar bij opbod **verkoopen:**

A. **6 kavels bouwterrein buiten de voormalige Roermondsche poort, nabij den ingang van het goederenterrein van den staatsspoorweg, en**

B. **13 kavels bouwterrein buiten de voormalige Geldersche poort tegenover het Park, aan de Moerdijkstraat, den Noordsingel en tusschen de wegen naar Geldern en naar Herungen.**

De kavels zijn door kielspitten en nummerpalen aangeduid.

Aanwijzing ervan heeft plaats op den dag der veiling, 's middags te drie uur, te beginnen bij kavel N°. 1 buiten de Roermondsche poort.

De koopers betalen voor alle onkosten slechts 5% van den koopprijs. De koopprijzen kunnen in 6 jaren worden betaald, telken jare ⅙, met bijvoeging van 4% voor rente.

Catalogussen met kaart zijn verkrijgbaar ten kantore van voornoemden Ontvanger, alwaar ook de kaarten ter inzage liggen en nadere inlichtingen zijn te bekomen.

Gemeente-Opzichter.

Gevraagd te *Hengelo (O.)* op eene jaarwedde van *f* **500** met tweejaarlijksche opklimming elk van *f* **50** tot het maximum salaris van *f* **600** bereikt is.

De voor dien titularis geldende **Instructie** ligt ter Secretarie ter inzage.

Adressen op zegel, en verdere stukken in te zenden vóór of uiterlijk op 13 Juli 1889 aan

Burgemeester en Wethouders van Hengelo,
J. HORA ADEMA.
De Secretaris,
B. G. GUIKINK.

Schroefboot-machine.

TE KOOP, wegens verandering en vergrooting, **eene SCHROEFBOOT-MACHINE** met **KETEL**, in goeden staat, hooge druk en omstreeks **30** paardenkrachten.

De Ketel is geschikt voor hoogen en lagen druk, spanning 7 atmosferen.

De Ketel en de voornaamste machinedeelen zijn slechts 2 jaar gebruikt.

Adres, *franco* brieven, den heer W. WALKER, werktuigkundig Ingenieur, *Rotterdam*.

Rolluiken

van **Staal** of **Hout** met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.

E. en P. ROTTSIEPER, *Remscheid* (Rijnpruisen)

IRON- & TIN PLATES.

METALAGENT wanted for the sale of these articles in *Holland*.

Apply to HARRY WILLIAMS & C°., 15 Leadenhallstreet, *London*.

De Amerikaansche

„New Paragon" Schoolbanken

en ANDREW'S **BANKEN** en **STOELEN** met opslaande Zittingen voor **Scholen**, **Kerkgebouwen** en **Schouwburgen**, uitsluitend verkrijgbaar bij

FRED. STIELTJES & C°.
Keizersgracht 715,
AMSTERDAM.

Duizenden in gebruik in Nederland, waar van attesten ter inzage.

A. H. VAN BERGEN,

FABRIKANT TE
Heiligerlee, prov. Gron.

SPECIALITEIT IN
Nieuwe Constructie
BRANDSPUITEN,
TORENUURWERKEN
EN
LUIDKLOKKEN,

op binnen- en buitenlandsche Tentoonstellingen bekroond.

ANTWERPEN 1885. EEREDIPLOMA.
Gouden en Zilveren Medailles.

De Hoxter'sche Portland Cement-Fabriek,

voorheen: J. H. EICHWALD SÖHNE,

levert prima kwaliteit **PORTLAND-CEMENT** tot de billijkste prijzen per Waggon à 56 Vaten.

Alleenverkoopers in alle plaatsen gevraagd.

Adres den Hoofdagent voor Nederland:

C. WALTER HÜHN,
Marnixstraat 374, Amsterdam.

JAN HAMER & Co.
AMSTERDAM.
Kantoor: Gebouw Maats. tot Bevordering der Bouwkunst.
Marnixstraat 402 b/h. Leidscheplein.
Werktuigen voor **Stoomwasscherijen** en **Stoomdesinfectie-inrichtingen.**
Werktuigen voor **Strohuizenfabrieken.**
Witte's Liften voor Personen, Goederen, Spijzen enz.
Boyle's Luchtpompventilators en Schoorsteenkappen.
Carré's Luchtdruk-waterreservoirs.
Milde's Micro Telephonen.
Poppe's Desinfectie-inrichtingen voor Privaatstelsels, enz. enz.
Nederlandsche referentiën worden op aanvrage verstrekt. (4)

Gebr. VAN DER VLIET,
IJZERHANDELAARS te *AMSTERDAM*.
Staal-, Plaat-, Band-, Hoek- en **T-IJzer** enz
Steeds voorhanden:
BALK-IJZER in verschillende profielen en lengten.
Vijlen en **gegoten Staal** uit de fabriek van Gebr. BÖHLER & Co. te Weenen, alsmede **GLOBE Hoefnagels** met afgewerkte punten en onder garantie tegen splijten.

DE LINT & Co.
Oostzeedijk 248, Rotterdam
VLOER- en WANDTEGELS.
TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS.
Groote voorraden

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
AGENTEN
der Société Anonyme des Carrières de Porphyre de Quenast"
EN
der „Société des Carrières de Lessines."
LEVERANCIERS van FAUCONVALKEIEN.
Geldersche straat N°. 12.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
G. J. THIEME.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,
in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen, Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.
Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.**, Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS C.Czn.**, Beekstraat F 62 te *Arnhem*.
De Directeur, **W. PATON WALSH.**

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK van

WATERPAS-
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN,
voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN,**
LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN**
WEEGWERKTUIGEN.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS en WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding)
Hollandsche Tuin en Zeepaard, Bickerstraat
AMSTERDAM.

Te koop aangeboden.
2 Stoomhefmachines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag
50 Kipwagons inhoud 2 M³. | Beide zijden kippend
24 „ „ 2 M³. |
36 „ „ 1½ M³. |
Alles 90 c.M. spoorwijdte.
Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Stieltrecht* en W. DE JONG, *Breda*.

JAN VAN DER POT, Scheepmakershaven N°. 3, Rotterdam,
De eenigste Kyaniseerinrichting, waar ook des winters wordt doorgewerkt.
Het **kyaniseeren** is het eenigste afdoende middel tegen **verrotting** en **zwam.** De bewerking geschiedt geheel **rouk-** en **kleurloos.** Desverlangd bijlevering van hout.
Prima Engelsche Portland-cement merk „Wallsend"
van uitmuntende kwaliteit en tegen concurreerende prijzen.
Belgische kluit- en hydraulische kalk.
Billijke prijzen en vrachten.
Prospectussen en prijscouranten worden op aanvraag franco toegezonden.
Gelieve op voornaam en adres te letten.

CARBOLINEUM EXCELSIOR is het BESTE Houtbederfwerend middel.
FRED. STIELTJES & C°. Amsterdam.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

ZWEEDSCH GRANIET
uit de **groeven, Stoomslijperij** en **Polijst inrichting** van de Firma
KESSEL & RÖHL,
te **Berlijn.**
Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 468,
Amsterdam.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

VIER-EN-TWINTIGSTE JAARGANG N°. 27. ZATERDAG 6 JULI 1889.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT Jlz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste-Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel ten *gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent JOH. G. STEMLER Czn., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1e. De ontwerpen, ingezonden op de door het Genootschap gehouden tentoonstelling van plannen voor een Burgerweeshuis te Kampen, zijn aan de inzenders teruggezonden.

2e. Op de prijsvraag van een Brug in een Park zijn ingekomen 4 antwoorden, onder de motto's: *Marie*, *Ceres*, *N* en *Park*.

Namens het Bestuur:
De 1ste-Secretaris,
G. A. ZEEMAN.

3e. Heeren leden wordt medegedeeld, dat de portefeuilles van den leescirkel, ingevolge art. 85 der wet, in de eerstvolgende dagen zullen worden opgehaald en de circulatie gedurende acht dagen zal zijn gestaakt.

De Bibliothecaris-archivaris a. i.,
A. C. Boerma.

4e. Heeren leden der Schetsclub wordt medegedeeld, dat de 3e schetstocht zal plaats hebben op Zondag 7 Juli a. s., naar Zaandam en omstreken. Vertrek per boot des morgens te 9.30 uur van de aanlegplaats De-Ruijterkade, Westerhoofd, 1e steiger.

J. C. D. di Gazar,
Secretaris der Schetsclub.

(A. et A.) TENTOONSTELLING VAN TEEKENINGEN.

In de zalen van het gebouw der Maatschappij tot bevordering der bouwkunst zijn op dit oogenblik tentoongesteld een aantal teekeningen, vervaardigd door de leerlingen der Industrieschool van de Maatschappij voor den Werkenden Stand. Wat wij hier te zien krijgen, zijn de resultaten van het onderwijs in den afgeloopen cursus, de eerste na de reorganisatie der school in het vorig jaar.

Volgens het reglement opent deze school voor jongelieden de gelegenheid om zich practisch en theoretisch te bekwamen tot handteekenaar, tot modelleur en tot bouwkundig of werktuigkundig teekenaar.

Dit onderwijs is gericht op jeugdige werklieden, die zich des avonds, na afloop van het werk bij hun patroon, nog wenschen te bekwamen in verschillende vakken, bovenal in teekenen. Voor eene vakschool toch, waar jongelieden tot teekenaars worden opgeleid, een school, waar men genoeg leert om met teekenen zijn brood te kunnen verdienen, hiervoor kan zij, blijkens de resultaten, vooralsnog niet doorgaan. Vergis ik mij niet, dan zal er 't volgend jaar nog een derde klasse moeten komen voor bouw- en werktuigkunde en het is zeer wel mogelijk, dat, zoo ik het werk van die klasse aan het eind van het aanstaand studiejaar te zien krijg, mijn oordeel geheel gewijzigd is. Zeker, er zijn bij het werk van de leerlingen in het bouwkundig en handteekenen enkele teekeningen, die zeer veel goede eigenschappen bezitten; daarentegen zijn er andere, o. a. met rechtlijnig arceerwerk, die ver beneden een zeer middelmatig peil blijven en het tentoonstellen niet waardig zijn.

Bovendien trof mij nog iets bij de beschouwing van het bouwkundig teekenwerk. Bij enkele teekeningen springt een slordigheid in 't oog, die het o. i. in de eerste plaats zaak is, tegen te gaan. Ik geef gaarne toe, dat voor een deel de mindere kwaliteit van de instrumenten en de onhandigheid van den werkman, die den heelen dag grover werk verricht, daarvan schuld zullen zijn; verandering in dit opzicht blijft evenwel zeer gewenscht. Het moge eenigszins artistiek schijnen (in 't oog van den leerling) gerafelde dikke lijnen te trekken en slordig te wasschen bij ornementen op flinke schaal, maar voor studie komt ons de methode minder wenschelijk voor.

Zoo trof mij ook het onsmakelijke letterschrift, dat op de teekeningen is aangebracht. Ik zou er niet voor zijn, dat van deze lettertjes hoofdzaak gemaakt werd, maar behoorlijk, gelijkmatig, naar aardige, eenvoudige modellen, precies geteekend, kan toch wel. Het verwondert mij te meer dat ik de opmerking moet maken, als ik in het programma der lessen lees, dat in de eerste klasse (handteekenen) het teekenen van letters wordt onderwezen. Men zal mij antwoorden, dat het teekenen van die letters op detailteekeningen, enz. een koketterie is, die men den leerlingen niet behoeft te onderwijzen, maar in mijn oog verkrijgt de beste toe-

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

kening door slecht letterschrift een onooglijk voorkomen. Men late de letters weg of teekene ze goed.

Het werk geeft overigens blijk van de systematische behandeling der in 't programma opgegeven stof, volgen sceene goede methode.

In het pleisterteekenen zijn de resultaten zeer voldoende, al is het werk van enkelen niet geheel van slordigheid vrij te pleiten; weinig waarnemingszin voor „toon" in pleister maakt dat de teekeningen voor 't meerendeel te zwart zijn behandeld; enkele leerlingen hebben echter de gewenschte doorschijnendheid in den schaduwen-meter behouden.

Het boetseerwerk is zeer schaars aanwezig; de beschouwing daarvan kan m. i. niet tot een juist oordeel leiden over hetgeen van het onderwijs in dit vak te verwachten is.

De werktuigkundige teekeningen moeten bepaald fijner uitgevoerd worden, willen zij aan het doel beantwoorden. Nauwkeurigheid is hier een eerste vereischte en te dien aanzien is m. i. het werk voor veel verbetering vatbaar. Ook schijnt ons de schaal van uitvoering te klein.

Ik heb enkele opmerkingen gemaakt over deze tentoonstelling, die ik hoop dat mij ten goede gehouden zullen worden; men beschouwe ze in geen geval als vitterij, daar zij voortsproten uit de aanschouwing der resultaten van methoden, die veel goeds bezitten maar toch nog wel voor eenige verbetering vatbaar zijn.

A. Reijding.

(A. et A.)

PRIJSVRAGEN.

STAL VOOR DEN OLIFANT IN DEN DIERENTUIN TE 'S-GRAVENHAGE.

Het programma voor deze prijsvraag luidt als volgt:

Het gevraagde ontwerp moet geheel volgens de afmetingen van de hierbij behoorende gewaarmerkte planteekening worden ingedeeld en zal bevatten: een lokaal voor bezoekers; een binnenstal voor den olifant met een daaraan uitgebouwd park of buitenstal.

Verder moeten er binnen op doelmatige wijze worden aangebracht: een bergplaats voor den paljas; een inrichting voor de plaatsing van het verwarmingstoestel met de noodige kanalen voor de verwarmingspijpen en een aan den buitenkant uitgemetseld stookgat. Hoogte van den stal 5.25 M., van den vloer tot onderkant kapbint; hoogte van het bezoekerslokaal naar verkiezing. Dikte der stalmuren 2 waalsteen, bij voorkeur met pilasters van $^1/_2$ steen voorsprong en een dito verzwaring bij het kozijn aan den buitenstal, verder onder de stalmuren, inplaats van een trasraam, een cementraam te maken en van af daar de stalmuren in de cementspecie op te metselen; de vloer te maken van 3 platte lagen en een rollaag. De aanleg der fundamenten is volgens de boring der bouwpolitie 2.30 M. beneden den beganen grond en moet geheel worden ontgraven en aangevuld met duinzand. Hoogte van het hekwerk tot afsluiting van den olifant, zoo binnen als buiten, 2.50 M. boven den beganen grond, met spijlen van minstens 51 mM. dikte; voorts in het buitenhekwerk een draaibaar gedeelte te maken voor geval van verplaatsing of anderszins, en voor het binnen- en buitenhekwerk balustrades te maken met 1.60 M. tusschenruimte, ter beveiliging der bezoekers. De keuze van den stijl wordt geheel vrijgelaten, en zal vooral op soliede samenstelling gelet worden. De volgende teekeningen worden verlangd: de plattegrond op de schaal van 1 cM. op den M, de verschillende gevels en minstens één doorsnede over de lengte en een doorsnede over de breedte op de schaal van 2 cM op den M.

Verder een toelichting met uitvoerige begrooting, de somma van *vijf duizend gulden* (*f* 5000) niet overschrijdende; onder deze som is het verwarmingstoestel *niet* begrepen.

De toelichting moet o. a. inhouden binnen welken tijd, van af den dag der gunning, de binnenstal met bezoekerslokaal zal worden opgeleverd. Het Bestuur behoudt zich voor al of niet aan een der inzenders de uitvoering op te dragen, zonder daarvoor eenige verantwoording schuldig te zijn. De inzender, wiens plan wordt gekozen, is verplicht het werk voor de door hem opgegeven som uit te voeren en verbindt zich tot 15 Augustus 1889 zijn aanbod gestand te houden. Er zal eerst dan een aanvang met het werk gemaakt worden, nadat een door hem vervaardigd bestek door de Directie is goedgekeurd, welk bestek dan o. a. moet bevatten: 1°. dat, voor zoover daarvan in die omschrijving niet is afgeweken, de algemeene voorwaarden, vastgesteld bij beschikking van den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van den 12 September 1882, N°. 6, Afdeeling Waterstaat A, op de in dat bestek omschreven werken van toepassing zijn, als waren zij daarin letterlijk opgenomen; 2°. dat de buitenstal moet worden opgeleverd binnen drie weken na de aanschrijving, dat de oude stal en buitenloop van wege de Directie zullen zijn afgebroken en weggeruimd; 3°. dat het tijdstip, waarop de buitenstal gemaakt moet worden, door de Directie wordt bepaald, mits dit geschiede binnen 6 maanden na de oplevering van den binnenstal; 4°. dat de aannemer verplicht is, zoowel den buiten- als den binnenstal met bezoekerslokaal, na het in gebruik nemen daarvan, vier maanden in onderhoud te nemen; 5°. dat van de aannemingssom eene korting van *f* 25 zal worden ingehouden voor elken dag van te late oplevering voor den binnenstal en van *f* 10 voor den buitenstal; 6°. dat men verplicht is twee borgen ten genoegen van de Directie te stellen.

De in te zenden plannen, enz. moeten worden ingediend aan het Bestuur van het K. Z. B. Genootschap, adres Bouwcommissie, en voorzien zijn van een spreuk of motto met een naambrief, waarop van buiten datzelfde motto is herhaald en vergezeld van een adres om zoo noodig met den inzender te kunnen correspondeeren zonder den naambrief te openen.

Plannen, enz. worden ingewacht tot uiterlijk 20 Juli a. s., des voormiddags 12 uren.

Naar aanleiding van deze prijsvraag ontvingen wij onderstaand schrijven:

In het *Dagblad van Zuid-Holland en 's-Gravenhage* komt vanwege het *Kon. Zoöl. Bot. Genootschap* eene advertentie voor, waarbij heeren architecten worden uitgenoodigd tot deelneming aan eene prijsvraag ter verkrijging van een nieuw verblijf voor den olifant.

Aan ieder bezoeker van den *Tuin* zal het voorzeker genoegen doen dat aan de aardige dikhuid, met name Betsey, eene nieuwe woning wordt bereid, te meer daar dit op tamelijk onbekrompen wijze schijnt te zullen plaats hebben, getuige de som van *f* 5000 daarvoor bestemd, het verwarmingstoestel niet medegerekend.

Men blijkt ook zeer goed te weten wat men wil, want de bijzondere eischen voor de behuizing in quaestie, zijn uitdrukkelijk verzekerd op de gewaarmerkte planteekening, terwijl ook de hoogtemaat is geregeld, zoodat de bewoonster gerust haar vollen wasdom bereiken kan, zonder gevaar dat zij zich niet naar welgevallen zou kunnen bewegen; dit is alles zeer juist.

Ware het nu niet, dat nog tal van andere bepalingen en voorwaarden volgden, dan zou alleen de vraag rijzen, waarom het Bestuur van het *Kon. Zoöl. Bot. Genootschap* nu maar niet dadelijk naar een architect heeft omgezien, die bij de hem gestelde gegevens bereid zou zijn voor het esthetische gedeelte zorg te dragen; dit zou waarlijk geen bezwaar hebben opgeleverd. Nog onlangs immers is de door den heer J. F. L. Frowein ontworpen muziektempel (hoezeer ook bij de uitvoering besnoeid), gebleken zeer goed te voldoen en is daarover groote lof uitgesproken. Waarom dan nu niet dien heer de satisfactie gegund eene andere proeve van bekwaamheid te geven? Doch 't is waar, de heer Frowein is Rijks-ambtenaar en heeft misschien uit dien hoofde geweigerd eene dergelijke particuliere opdracht te aanvaarden. Bij den muziektempel is zijn ontwerp met den 1sten prijs bekroond en daaruit volgde gereedelijk de uitvoering door den bekroonden inzender; dit was dus een ietwat ander geval.

Laten wij dit alles echter ter zijde; wil men eene prijsvraag, het zij zoo. Maar dan make men s. v. p. een *programma* voor eene *prijsvraag* en geen *kladschema* voor een *bestek*, waarbij de leuke opmerking is ingeweven dat de stijl geheel wordt vrijgelaten (alsof de plattegrond ook niet tot „stijl" behoort) en dat vooral op soliede samenstelling zal worden gelet.

En door *wien* of door *wie* zal nu worden opgelet? — Men beginne toch met eene Jury te benoemen en in overleg met de Jury een programma op te maken. Er is nu volstrekt geen sprake van Jury, evenmin als van prijs of prijzen voor eventueel bekroonden, *wél* van alle mogelijke vrijheid en geen verantwoording verschuldigd te zijn van eene gedane keuze Ook worden wel eene reeks van teekeningen gevraagd en eene toelichting met uitvoerige begrooting tot een maximum van *f* 5000 — waarbij de inzender, nota bene, moet instaan dat *hij* 't werk voor het door hem genoemde bedrag zal maken. Maar *wie* noodigt men dan toch uit? — aannemers? — Neen, het heet: architecten! maar is het dan uitgemaakt dat ieder architect ook aannemer is? En moet men zijn honorarium bij de begrooting voegen? het staat er niet bij, dus een van beiden; men doet het er bij, en raakt later het werk voor minder dan gedacht is, kwijt, dan is dit ten nadeele van het Genootschap. Rekent men het honorarium niet, dan moet diezelfde uitvoerige begrooting genoegzaam opgeschroefd worden dat er later wat overschiet.

Ik stem toe dat over zulke dingen wel met het bestuur te praten zou zijn, maar dat gaat in dit geval niet, omdat 1°. men onbekend dient te blijven, wanneer men zou medewerken en 2°. er zou geen eind komen aan het praten en er zou geen tijd zijn vóór den 20en dezer maand alles opnieuw te regelen.

Zooals gezegd is, alle vrijheid tot de „gunning" is voorbehouden; laten we nu maar afwachten wien het werk zal worden „aanbesteed", maar ik voor mij, ik kan mij niet voorstellen dat ook maar één *architect* aan deze gefingeerde prijsvraag zou medewerken. Neen, wil men langs prijsvragen-weg zijn doel bereiken, men beginne met een Jury te kiezen en haar te belasten met het opmaken van het programma. De zaak wordt daarmede zeker meer gebaat en men voorkomt dat iets, wat anders zoo goed kan werken, kwaad kan doen.

4 Juli 1889. E.

(A. et A.)

INGEZONDEN.

„Aan de Redactie van »De Opmerker".

De heer H. G. Jansen komt, zeer waarschijnlijk de aangekondigde taak van de Redactie op zich nemende, op tegen mijn schrijven van 5 Juni ll. Het zij mij vergund op een paar onjuistheden in dit antwoord te wijzen. De meening, als zou ik het artikel geschreven hebben in de wanhoop van een speler, die de dupe is van valsch spel, had de heer J. gerust achterwege kunnen laten. Het is treurig dat men, zich voor een of andere zaak interesseerende (waarbij men wel eens een scherpen toon aanslaat), spoedig van zooiets verdacht moet worden. Daar ik bijna nimmer aan prijsvragen »meededoe" heb ik dus ook voor mij persoonlijk niet den minsten last van hare resultaten. Het prijsvraagstelsel wordt door mij volstrekt niet veroordeeld, maar ik wenschte het, in het belang der betrokken partijen, slechts dan toegepast te zien, wanneer omvang, belangrijkheid en jury vooral den prijsvraaguitschrijver waarborgen geven, dat de wedstrijd tusschen de noodige bekwame krachten plaats vindt en dus zekerheid biedt van goed slagen. Men kan toch niet van een particulier vergen dat hij een prijsvraag uitschrijve ten einde een legertje bouwkundigen in de gelegenheid te stellen te studeeren?

Wat ik bedoel met »verouderde begrippen" zal de heer J. toch wel anders begrijpen; daaruit op te maken dat de kunst een modeartikel is en om de twintig of dertig jaar de begrippen daarover veranderen, allons! Ik geloof dat die begrippen een paar eeuwen vroeger beter waren dan thans, en deze dus wel oud, maar niet verouderd kunnen genoemd worden.

Voor het overige is het niet mijn plan de aanmerkingen van den heer J. te wederleggen. Verbazende bezwaren worden er verbonden aan het zoeken door den bouwheer naar een kundig architect, en waar ik studieprijsvragen een der middelen noem om gelegenheid te vinden boven zijn collega's uit te blinken, en eenigszins naam te verwerven, wordt begrepen dat de bouwheer zich een lijstje zou doen voorleggen van alle bekroonde leden der vereeniging; terwijl verder het door een nuchter verstand een verdienste genoemd zou worden, dat men zooveel mogelijk bezwaren moet verzinnen bij het uitschrijven van studieprijsvragen,

Met genoegen zal ik dus liever mijn bezwaren herhalen op de mij aangeboden gelegenheid en zeg de Redactie voor heden dank voor de verleende plaatsruimte.

Ued. dienaar,
W. C. Bauer.

Het schijnt dat de aanhef van mijn stukje anders begrepen wordt dan door mij bedoeld was. Ik wees daarin op den vrij heftigen toon, die de polemiek over dit onderwerp, vergeleken met die over andere vakquaesties, doorgaans kenmerkt, doch het was verre van mij om het optreden van den heer B. verdacht te willen maken, ook al zou de schrijver zelf bij het door hem behandelde geval geïnteresseerd zijn geweest.

Nu door hem het tegendeel verzekerd wordt, is dit natuurlijk een reden te meer om geen oogenblik aan zijne loyale bedoelingen te twijfelen.

Ik hoop ten slotte dat de heer B. in het vervolg, wanneer prijsvragen worden uitgeschreven, eene minder gereserveerde houding zal aannemen en ik twijfel niet of zijn arbeid zal er dan niet weinig toe bijdragen om het succes van deze kunstwedstrijden te verzekeren.

H. G. Jansen.

HYGEIAN ROCK. (BUILDING COMPOSITION.)

Onder bovenstaanden titel werd vóór eenige jaren door een Engelschman patent genomen op een materiaal tot gieting van muren tusschen twee rijen metselsteen of ander bouwmateriaal. Hij behaalde daarmede de gouden medaille op de Hygiëne-tentoonstelling te Londen, en een zilveren op de Internationale Tentoonstelling te Liverpool. De toepassing neemt in Engeland in de laatste jaren aanzienlijk toe en geeft overal reden tot tevredenheid. Het schijnt dus niet van belang ontbloot, de eigenschappen dezer nieuwe uitvinding met eenige woorden mede te deelen. De compositie voldoet aan drie der grootste eischen voor muren van bouwwerken; zij is geheel ondoordringbaar voor vocht, zij heeft groote weerstandskracht en zij is goedkoop. De aard van het materiaal is zoodanig, dat, wanneer het zich eens gezet heeft, het totaal ondoordringbaar is voor vocht, voor *damp of any description*, zooals de uitvinder zich uitdrukt. Het is feitelijk een rots zonder scheuren en het materiaal, in gesmolten toestand in verbinding gebracht met brikken, steenen of mortel, vormt daarmede eene zoo onafscheidelijke, compacte massa, dat een muur, daaruit samengesteld, eene tot nog toe niet verkregen vastheid heeft, en bij halve dikte dezelfde stabiliteit aan het bouwwerk geeft, die voor gewoon metselwerk slechts met de geheele dikte in voldoende mate verkregen wordt. Terwijl het, in horizontale vlakken aangewend, uitstekend werkt, is het bijzonder voordeelig in zijne verticale toepassing. De

noodzakelijkheid van zulk een middel tot samenstelling van ondoordringbaar muurwerk is reeds lang door de architecten erkend, maar de „Hygeian Rock" is inderdaad het eerste middel, dat werkelijk geheel beantwoordt aan de eischen der ondoordringbaarheid, en daaraan een maximum van stabiliteit paart. Voor de muren van reservoirs, zwembassins, gasreservoirs, aanlegplaatsen aan kusten en rivieren, dokken, fundeeringen, keldermuren en soortgelijke constructiën, waar algeheele ondoordringbaarheid, verbonden met groote weerstandskracht, eerste vereischten zijn, voldoet een muur van deze constructie, naar het oordeel van Engelsche architecten, uitstekend. Voor woonhuizen aan de kust, op bergen of aan rivieren, die daardoor weinig beschut zijn, is deze uitvinding van groote waarde.

De compositie is een slecht geleider voor geluid en warmte; het eerste is bijzonder aangenaam in onze eeuw van verlichting, waar elk wel opgevoed mensch in zijne prilste jeugd begint het een of ander instrument of zijne stem te mishandelen, niet altijd tot onbegrensd genot van buren. Zij is geheel reukeloos en niet aan bederf onderhevig. De constructie is zeer eenvoudig en kan door elk metselaar met eene gebruiksaanwijzing dadelijk en gemakkelijk uitgevoerd worden.

Twee muren worden evenwijdig aan elkander in mortel opgetrokken met 12.5 mM. ($^1/_2$ inch) of iets meer afstand tusschenruimte. De compositie wordt in gesmolten toestand, telkens na 3 à 4 lagen gemetseld te hebben, ertusschen gegoten, en vormt korten tijd na de gieting met het metselwerk een compacte massa. De meeste tegenwerking ondervond de uitvinder van de architecten, daar deze de zwaarte der muren niet op de halve dikte wilden vaststellen en daardoor de goedkoopte van het bouwwerk niet inzagen.

De uitvinder, de heer William White te Abergavenny in Zuid-Wales, heeft echter door den bouw van zijne villa bewezen, dat men zijne voorschriften zonder gevaar kan volgen. Hij fabriceert deze compositie in zijne woonplaats Abergavenny in de Great Western Works en verzendt het vandaar tegen den prijs van 5 £ per ton. Neemt men, wat in de meeste gevallen voldoende zal zijn, 12.5 mM. of $^1/_2$ inch afstand tusschen beide muren, dan kan men met honderd kilo compositie ongeveer 4.5 vierkante meter muurwerk gieten.

Deze compositie wordt in Engeland veel gebruikt in de Rijksgevangenissen, in verschillende brouwerijen, en tal van architecten passen haar toe voor weinig beschutte huizen; de constructie schijnt aan alle eischen te voldoen.

UIT AMERIKA.

Er wordt, bij ons te lande, nog al eens aanmerking gemaakt op de wijze, waarop de openbare werken in sommige gemeenten beheerd worden. Het navolgende, dat wij aan *The American Architect* ontleenen, zal onzen lezers doen zien, dat er in Amerika nog heel wat meer reden tot klagen is.

„Door een afzonderlijke wet is aan de stad New-York een som van vier millioen dollars toegestaan, om gedurende drie achtereenvolgende jaren voor het maken of herstellen van bestratingen gebezigd te worden. Verscheidene dagbladen stellen zich veel voor van de verbeteringen, die door een zoo aanzienlijke uitgave verkregen zullen worden. Het komt ons echter voor, dat zij zich te vroeg verheugen. Niet dat er in New-York niemand zou zijn, die verstand van bestratingswerken heeft; maar een Amerikaan die zich verbeeldt, dat het beschikbaarstellen van belangrijke bedragen uit de gemeentekas voor dergelijke werken der burgerij ten goede zal komen, toont al heel weinig kennis van „practische politiek" te hebben.

„In andere landen is het doel, dat men met bestratingswerken in de eerste plaats beoogt, het stof en het leven, dat het rijtuigverkeer oplevert, tot een minimum terug te brengen. Bij ons echter worden die werken uitgevoerd met het doel, om zooveel mogelijk kiezers gedurende een zoo lang mogelijken tijd aan het werk te houden. Terwijl men dus elders aan de beste systemen van bestrating de voorkeur geeft, kiest men bij ons, ter bereiking van zijn doel de slechtste, daar deze de meeste reparatie noodig hebben.

„In de eerste plaats wordt dus bij ons de keuze van een bestratingssysteem door de politiek beheerscht, doch in de tweede plaats ook door de financiëele voordeelen, welke de patentbezitters den autoriteiten aanbieden, en deze staan veelal in omgekeerde reden tot de waarde der gepatenteerde systemen. De patentbezitters hemelen hunne waar zoo hoog mogelijk op; voldoet hun systeem in het gebruik niet, de autoriteiten zullen er hen niet lastig om vallen; integendeel, zij zien de vernieuwingen gaarne, daar deze meestal nieuwe financiëele baten voor hun privé-kas opleveren. Het publiek moet het dan maar met de slechte bestrating voor lief nemen.

„Het is nog niet zoo lang geleden, toen men, kort voor een verkiezing, de sproeiwagens door Broadway niet meer rijden zag, doch in de plaats daarvan een heirleger van mannen met gieters, allen kiezers, wier stemmen men op deze wijze poogde te verwerven. Ook in andere takken van den dienst der openbare werken wordt dit systeem gevolgd. Dat op deze wijze het geld der gemeentenaren vermorst wordt, behoeft geen betoog; natuurlijk kan men ook geen verbetering verwachten, zoolang de openbare kas dus bestolen wordt. Zal New-York te eeniger tijd zijn naam als de slechtst bestrate stad der wereld verliezen, dan behooren er mannen aan het bewind te komen, die niet het geld hunner medeburgers tot eigen baat of voor hunne politieke doeleinden gebruiken, doch goed werk voor een behoorlijken prijs doen verrichten.

„Iedere stad, die proeven met bestratingssystemen genomen heeft, is tot de ervaring gekomen, dat asphalt op beton de beste bestrating is. Bij ons echter wordt de asphaltbestrating in discrediet gebracht door personen, die financiëel bij andere bestratingssystemen betrokken zijn. Wanneer zij eindelijk gedwongen worden asphaltbestrating toe te passen, voeren zij die op zulk een slechte wijs uit, dat de proeven natuurlijk mislukken.

„De voornaamste straten van Boston zijn, om de bovengenoemde „politieke" en andere redenen, met macadam bestrating voorzien, die bij het eerste regenbuitje in moddermassa's overgaat, en als de zon weer schijnt, ondraaglijke stofwolken doet opgaan. New-York ontvangt zijn vreemdelingen, die zoo pas van Piccadilly, de Rue de la Paix of de Friedrichsstrasse komen, in de modder, die Weststreet bedekt. Maken de vreemdelingen daar aanmerking op, dan wordt hun met het leukste gezicht ter wereld verzekerd, dat bij het drukke verkeer dat daar heerscht, een betere toestand onmogelijk is."

Bij het lezen van het bovenstaande zal menig Nederlander zich in Abrahams schoot wanen, en er zich in verheugen, dat dergelijke zeden bij ons nog niet zijn doorgedrongen. Men zij echter op zijn hoede, want het „Americanisme" maakt ook ten onzent al vorderingen, en de eenige eerzucht van velen in Nederland is reeds *a smart fellow* te zijn.

DE AARDE OP EEN MILLIOENSTE HARER GROOTTE.

Onder de vele merkwaardigheden, die thans op de Parijsche tentoonstelling te zien zijn, behoort ook een model der aarde op één millioenste harer grootte, ontworpen door Ph. Villard en Ch. Cotard.

Het spreekt van zelf, dat de uitvoering van een dergelijk werk eigenaardige bezwaren met zich bracht. Men moest toch een bol maken van 12.73 M. middellijn, waarop al de bijzonderheden, die de oppervlakte der aarde te zien geeft, geschilderd konden worden. Deze bol moest zoodanig worden opgesteld, dat ieder gedeelte van zijn oppervlakte gemakkelijk bezichtigd worden kan.

Het geraamte bestaat uit gesmeed ijzer, met hout bekleed, waarop de verschillende stukken papier-maché, die vooraf geschilderd werden, zijn vastgemaakt; deze stukken zijn 400 in aantal. Het gebouw, dat den aardbol omgeeft, is twaalfhoekig in plan; het wordt door een koepel gedekt en is geheel van ijzer en glas. Men treedt het gebouw binnen, en neemt dan plaats in een lift, die de bezoekers brengt naar een platform ter hoogte van Spitsbergen; de Noordpool kan bezichtigd worden van drie ijzeren bruggen, die over den bol geslagen zijn. Het platform is niet waterpas, doch windt zich als een spiraal om den bol, zoodat men, langzamerhand dalende, eindelijk den grond bereikt.

Men kan dus ieder gedeelte van het aardoppervlak op zijn gemak bezichtigen, te meer daar de bol om zijn as bewogen kan worden. Deze beweging kan door een kiad bewerkstelligd worden, ofschoon de bol bijna achttien ton weegt.

Door de betrekkelijk groote schaal, waarop het geheel is uitgevoerd, konden alle details zeer nauwkeurig wedergegeven worden. Niet slechts landen en provincies, doch ook steden zijn duidelijk te zien. De stad Parijs b. v. is bijna een centimeter lang en breed, zoodat zelfs de Seine en het tentoonstellingsterrein konden afgebeeld worden. De steden, landen en zeeën konden dus hier voor de eerste maal in hunne juiste onderlinge verhoudingen getoond worden. Daar men zich een tamelijk juiste voorstelling kan maken van de stad zijner inwoning, krijgt men dus ook eenig denkbeeld van de ware verhoudingen, waarin de deelen der aarde onderling tot elkander staan.

Het is eigenaardig, dat men bij het beschouwen van deze globe een geheel anderen indruk krijgt van de verschillende grootten der landstreken onderling, dan als men in een atlas bladert. In een atlas zijn de kaarten op allerlei verschillende schaal afgebeeld; kleine landen meestal groot, landen van groote afmeting veeltijds klein. Van de zeeën wordt slechts zooveel weergegeven, als op het papier een plaats kan vinden. Slechts weinig menschen kunnen zich een goed begrip ervan vormen, hoe klein Europa in werkelijkheid is, of hoe ver Australië of kaap Hoorn van ons verwijderd zijn. De groote globe maakt dit echter aanstonds duidelijk. Wanneer de beschouwer ter hoogte van den evenaar staat, is Europa geheel onzichtbaar; ook Australië ziet hij dan niet en op den Oceaan vindt hij slechts de strepen, die de stoomvaartlijnen voorstellen. Blijft hij op deze hoogte staan, en wordt de globe zoo gedraaid, dat hij den Grooten Oceaan voor zich krijgt, dan ziet de beschouwer nergens land; alles is water en slechts hier en daar onderscheidt men eenige kleine eilandengroepen. Van de stoomvaartlijnen, over het blauwe water getrokken, ziet men noch het begin, noch het einde.

Was de maan ook afgebeeld, zij zou een bol zijn van ruim 3.30 M. middellijn, geplaatst op ruim 475 M. afstand. Wilde men de zon ook voorstellen, dan zoude men een bol, die een omtrek had, gelijk aan dien van Hydepark te Londen, op het zeestrand te Dieppe moeten plaatsen. De planeet Jupiter zou de halve hoogte van den Eiffeltoren tot middellijn moeten hebben, Saturnus zou een derde van die hoogte tot middellijn verkrijgen, terwijl Venus ongeveer dezelfde afmetingen als de globe zou hebben en Mercurius slechts de helft van de middellijn der aarde.

De bergen op de globe zijn geschaduwd, om hun het aanzicht van relief te geven. Werkelijk relief kon men niet maken, daar de hoogste bergen zich slechts enkele millimeters boven de oppervlakte zouden verheffen. Om dezelfde reden heeft men ook de afplatting der aarde over het hoofd gezien, daar die zoo gering is, dat zij toch niet opgemerkt zou worden.

De zeeën zijn gekleurd al naarmate hare diepte. Die, welke geen 1000 vadem bereiken, zijn lichtblauw, die van minder dan 2000 iets donkerder en zoo vervolgens, totdat eindelijk de grootste diepten door een donkere kleur worden aangegeven.

Werd de globe met dezelfde snelheid als de aarde om haar as bewogen, dan zou een punt aan den evenaar zich slechts een halve millimeter per secunde verplaatsen.

De geheele globe kan uit elkander genomen worden, zoodat zij, na afloop der tentoonstelling, ergens anders een blijvende plaats kan vinden.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-GRAVENHAGE. De Jury voor de schoone kunsten op de tentoonstelling te Parijs, voor de afdeeling schilderkunst, heeft de eere-medaille toegekend aan Josef Israëls, en aan Mesdag en Jacob Maris elk de eerste medaille.

— De *Kölnische Volkszeitung* geeft den inhoud weer van de memorie van toelichting, door den Minister van waterstaat gevoegd bij het ontwerp tot verbetering van het vaarwater der Waal. Met voldoening constateert het blad, dat uit deze memorie blijkt:

1°. dat de verdieping van de Waal afhangt van hare vernauwing;

2°. dat het technisch onderzoek de mogelijkheid dezer vernauwing heeft aangetoond, en wel niet alleen om eene diepte te bereiken van 2.70 M. bij waterstand van 1.50 M. + Keulsch peil, maar ook voor eene diepte van drie meter.

Na deze officieele voorstelling der zaak — zegt de *Volkszeitung* — zal men in Nederland te eerder de rechtmatigheid en doelmatigheid der eischen van Duitschland erkennen, omdat de verwezenlijking daarvan naar het oordeel der regeering ook een Nederlandsch belang is.

— Zij, die wenschen deel te nemen aan het examen voor opzichter bij den waterstaat en de burgerlijke openbare werken in Nederlandsch-Indië, dat in September a. s. te 's-Gravenhage zal plaats hebben en waarvan het programma is opgenomen in de *Staatscourant* van 19 en 20 Mei jl. n°. 118, behooren zich daartoe bij gezegeld adres aan te melden bij het Departement van Kolonien, vóór 1 Augustus a. s., onder overlegging van:

a. gezegelde en door een burgemeester *gelegaliseerde* bewijzen dat zij of den cursus voor eene ambachtsschool of andere inrichting tot vorming voor ondergeschikte betrekkingen, met de waterbouwkunde of burgerlijke bouwkunde in verband staande, met goed gevolg doorloopen hebben;

b. voldoende kennis hebben verworven van het ambacht van timmerman, hetgeen blijken moet uit verklaringen van de meesters, bij wie zij gewerkt hebben;

c. eindelijk, gedurende minstens drie jaren werkzaam geweest zijn bij de uitvoering van waterstaats- of bouwwerken, hetgeen blijken moet uit verklaringen van degenen, die de uitvoering van de werken hebben geleid;

b. een bewijs van zedelijk gedrag, afgegeven na dagteekening dezer bekendmaking, door Burgemeester en Wethouders hunner woonplaats;

c. hunne geboorte-akte;

d. een door den Commissaris des Konings in de betrokken provincie afgegeven certificaat van voldoening aan de wet op de nationale militie.

In het adres moet worden vermeld of de candidaat gehuwd is en c. q. het aantal zijner kinderen.

Geene uitzending van personeel naar Nederlandsch-Indië heeft plaats dan nadat uit een van Regeeringswege ingesteld geneeskundig onderzoek is gebleken van een gezond lichaamsgestel en vrijdom van gebreken, die voor den dienst in Nederlandsch-Indië ongeschikt maken.

Zij, die ter beschikking van den Gouverneur-Generaal worden gesteld, verbinden zich tot teruggave van alle gelden, welke ten behoeve van hen zijn voldaan ter zake van overtocht en van gratificatie voor uitrusting, indien zij binnen den tijd van vijf jaren na aankomst in Nederlandsch-Indië, anders dan ten gevolge van wel bewezen ziels- of lichaamsgebreken, buiten eigen toedoen ontstaan, uit 's lands dienst worden ontslagen, of indien zij niet binnen den hun aangewezen tijd naar Nederlandsch-Indië vertrekken.

— De *Staatscourant* N°. 154 bevat het reglement van orde voor het examen, bedoeld in art. 11 der wet van 26 Mei 1870 (Staatsblad n°. 78) en den daarna te houden wedstrijd in de schilderkunst in de Rijksacademie in 1889.

Op den eersten dag van den wedstrijd, zijnde Maandag 16 September, worden des morgens te acht uren, de drie onderwerpen voor eene schilderij, waaruit de mededingers hebben te kiezen, door de jury bekendgemaakt.

Tot het vervaardigen van het schetsontwerp, op een doekraam van 40 bij 32 cM., van het gekozen onderwerp wordt de eerste dag van den wedstrijd besteed.

De uitvoering der schilderijen geschiedt, krachtens besluit van de jury, op een doekraam van 150 bij 120 cM.; de figuren worden ter helft van levensgrootte uitgevoerd. Als samenstelling moet elke schilderij in hoofdzaak overeenkomen met haar schetsontwerp.

De mededingers leveren hunne schilderijen, met de daarbij behoorende verzegelde schetsontwerpen, uiterlijk op Zaterdag 21 December, des avonds te 8 uren, bij den directeur af. Nadere bijzonderheden bevat het reeds genoemde nummer der *Staatscourant*.

AMSTERDAM. Het gebouw, dat voor rekening der soc.-dem. partij op de Rozengracht, volgens de plannen van den architect J. A. Nieuwenhuis, zal gebouwd worden, moet dienen voor volkskoffiehuis en vergaderinglokaal. Op de eerste verdieping komt een kofficzaal, de tweede wordt vergaderzaal en de derde woning voor den concierge. Achter deze zalen komt de groote vergaderzaal met galerijen, het geheel over een oppervlakte van 200 M².

ROTTERDAM. In de vergadering van de Vereeniging voor de Statistiek hield de heer H. A. van IJsselsteijn, ingenieur bij de gemeentewerken te Rotterdam, Zaterdag een redevoering over de toekomst van Rotterdam als zeehaven in verband met die van naburige havens.

De spreker ging daarvoor eerst de waterwegen van Rotterdam na, en legde vooral nadruk op de verbeterde vaardiepten der kanalen en van den Rotterdamschen Waterweg.

Na de waterwegen te hebben behandeld, ging spreker over tot de spoorwegverbindingen. Hij zette uiteen dat, wat deze middelen van verkeer aangaat, de Hollandsche havens wellicht op een ruimer, maar in geen geval op een gunstiger standpunt zich geplaatst zien dan hare mededingsters. Ten bewijze daarvan beriep hij zich o. a. op den petroleumhandel. De annexatie van den Rijnspoorweg achtte hij voor Rotterdam een problematieken zegen. Als eene der groote voordeelen van de Rotterdamsche haven werd vermeld, dat zij des winters altijd open blijft, terwijl bijv. Hamburg en Antwerpen spoedig gesloten zijn.

Voor Rotterdam wordt de toegang tot zee, de Nieuwe Waterweg, steeds beter. In verband met den Waterweg gaf spreker vervolgens eene beschrijving der havenwerken te Rotterdam, daarbij aantoonende dat de plannen, volgens welke deze werken nog steeds worden voortgezet en uitgebreid, Rotterdam in staat stellen, de mededinging met de vreemde havens vol te houden zonder gevaar voor hare gemeentefinancièn.

Nagaande, welke vaste stoomvaartlijnen (de spoorwegen ter zee) van Rotterdam uitgaan, lichtte spreker een graphische voorstelling van de scheepvaart van Rotterdam en die van Hamburg nader toe, daarna betoogende dat, had Rotterdam deze transatlantische lijnen vroeger bezeten, de ontwikkeling van Antwerpen hoogstwaarschijnlijk niet zulk eene vlucht zou hebben genomen, als het geval is geweest. Vaste stoombootlijnen zijn van het allergrootste belang.

Het laatste gedeelte zijner rede wijdde spreker aan de behandeling van de voornaamste artikelen van aanvoer voor de Rotterdamsche haven. De slotsom, tot welke de heer Van IJsselsteijn kwam, kan als volgt worden samengevat: de ligging van Rotterdam is bij uitstek gunstig voor den transitohandel, die de middelen van vervoer doet toenemen en daardoor ten goede komt, zoowel aan den eigenlijken stapelhandel, als aan den uitvoer. Deze laatste kan niet bestaan zonder eene bloeiende industrie. Zoowel voor den handel als voor de industrie, die op de wereldmarkt wil concurreeren, is één voorwaarde onmisbaar: vrijheid. Met den bloei van onze havens hangt die van de nijverheid en den landbouw ten nauwste samen: daarom mag worden gezegd, dat de welvaart van Rotterdam en Amsterdam solidair is met die van ons vaderland, doch daartoe is het noodig, dat Nederland nog lang de zegeningen van den vrijen handel geniete.

(A. et A.) DELFT. Namens de studenten, te dezer stede, die voor civiel- en bouwkundig ingenieur studeeren, werd verleden Maandag door de heeren A. A. H. W. König en J. E. v. d. Pek, bij monde van eerstgenoemde, aan prof. E. Gugel, een eikenhouten boekenkast aangeboden, ter herinnering aan zijn 25-jarigen werkkring als hoogleeraar in de schoone bouwkunst aan de Polytechnische school.

Van het genootschap A. et A. ontving de hoogleeraar een krans met een begeleidend schrijven, waarin den jubilaris geluk gewenscht werd.

Ter herdenking van het 25-jarig bestaan der school werd op dienzelfden dag door de gezamenlijke leeraren, den hoogleeraren Oudemans en Gugel en den leeraren Levoir, Tetar van Elven en Huet, allen sedert de oprichting aan die instelling werkzaam, op Stads Doelen een diner aangeboden.

NIJMEGEN. Dezer dagen is alhier in den ouderdom van 92 jaar overleden de heer H. F. Fijnje van Salverda, oud-hoofdinspecteur van den Waterstaat.

SCHIEDAM. De commissie tot onderzoek naar de practische uitvoerbaarheid der oprichting voor de theoretische en practische opleiding van branders, heeft door de indiening van een volledig voorstel bij den Gemeenteraad aan de haar verstrekte opdracht gevolg gegeven.

Het onderwijs zal in hoofdzaak omvatten: de kennis der graangewassen, der meelsoorten, van het mouten, het beslaan, de gisting en het distilleeren, van het onderzoek van de verschillende gistingsproducten, van de kolenverbranding. Zooveel mogelijk wordt alles aanschouwelijk en proefondervindelijk behandeld.

De cursus duurt één jaar en begint in den aanvang van September, gelijk met dien der hoogere burgerschool. De vacanties vallen samen met die van deze school.

WOERDEN. De bond van *Ned. pan- en tegelfabriekanten* zal een algemeene vergadering houden op Donderdag 11 Juli, des morgens te 11 uren, in een der lokalen van den heer Van der Pijl.

BEVERWIJK. De heer De Wolf, gemeente-opzichter heeft een plan met exploitatierekening voor eene gemeente-gasfabriek ingediend, waarop het Dagelijksch Bestuur door den Gemeenteraad is uitgenoodigd de stukken te onderzoeken en deze zaak voor te bereiden. De loopende concessie, aan de Algem. Ned. Verlichting- en Verwarmingmaatschappij verleend, eindigt den 14 Mei 1891.

RIDDERKERK. Er bestaat veel kans dat de werkzaamheden aan de drinkwaterleiding, waarvoor den heer De Jong te Schiedam concessie is verleend, spoedig zullen aanvangen; een terrein voor de noodige gebouwen werd in den polder Donkersloot aangekocht en ook het kapitaal is bijna geplaatst. Er ontbreekt nog eene overeenkomst met de polderbesturen tot het leggen der buizen door dijken en wegen. Door deze concessie wordt voor de gemeenten Ridderkerk, Barendrecht, IJselmonde en Hendrik-Ido-Ambacht het vooruitzicht geopend goed drinkwater te bekomen.

OUD-BEIERLAND. De gemeenteraad besloot den heer De Liefde te Hoorn, voor den tijd van 15 jaren, de levering van de straatverlichting door middel van gas te gunnen, tegen een minimum-vergoeding van *f* 700 's jaars. De fabrikant is gehouden ook over dag gas te leveren en mag den gasprijs berekenen voor huiselijk gebruik en beweegkracht tegen 6 cent en voor verlichting tegen 10 cent per stere.

— Aflevering 6 van *De Natuur* (uitgave van J. G. Broese te Utrecht) bevat:

Over schietkatoen, dynamiet en andere brisante springmiddelen (met fig.). — Het verzamelen en opzetten van insecten (met fig.). — Korte mededeelingen. — Gasmeters met fig.). — De Eiffel-toren (met fig.). — De theorie van het schaatsenrijden. — Wat een stukje krijt te zien en te denken geeft (met fig.). — Sterrenkundige opgaven. — Correspondentie. — Vragenbus.

PERSONALIA.

— Aan de polytechnische school werd Zaterdag 1 dezer de uitslag der eind-examens bekend. Diploma's werden uitgereikt voor:

Civiel-ingenieur aan de heeren: W. F. Druyvesteyn, K. P. Huenges, P. Joosting, W. H Kloppenburg, A. A. W. H. König, F. C. Nauta, J. W. Nierstrasz, J. W. Th. van Oyen, W. S. G. T. Post, E. L. Prevoo, W. F. Stoel, G. J. van Swaay, P. C. Swemer, J. P. Textor, J. J. F. C. Visser.

Scheepsbouwkundig ingenieur aan den heer: J. van der Struyf.

Werktuigkundig ingenieur aan de heeren: M. E. H. Ch. Bongaerts, F. C. Dufour, W. Huygens, P. A. M. Karthaus, D. van Ketwich, P. J. C. Laumans, J. Muysken.

Scheepsbouwkundig en werktuigkundig ingenieur aan den heer: P. N. Hoorweg.

Mijn-ingenieur aan den heer: J. de Koning Knijff.

Technoloog aan de heeren: F. H. van Leest, J. H. K. Docters van Leeuwen, J. C. van Marken Wz., R. J. Scherius.

Voorts werd het eerste gedeelte van het technologen-examen met goed gevolg afgelegd door de heeren: F. W. J. Boekhout, J. Boeseken, C. W. Moeth, H. A. Rouffaer.

— De Gemeenteraad van 's-Hertogenbosch benoemde in zijne zitting van Maandag 1 Juli den heer W. M. J. L. van der Ven tot boekhouder en H. Sleutjes tot fabrieks-opzichter aan de gasfabriek der gemeente.

VACANTE BETREKKINGEN.

Architect der gemeente Westdongeradeel. Jaarwedde *f* 500. Adres in persoon bij den burgemeester te Ternaard vóór 20 Juli.

Gemeente-opzichter te Hengeloo (O.). Jaarwedde *f* 500, met tweejaarlijksche opklimming van *f* 50. Adres uiterlijk 13 Juli bij Burgemeester en Wethouders. (*Zie advert. in n°.* 27).

Twee teekenaars. Salaris *f* 100 per maand. Adres met franco brieven onder letter N aan het bureau dezer courant. (*Zie advert. in n°.* 27).

ADVERTENTIEN.

GEVRAAGD TWEE TEEKENAARS

voor de detailleering van een belangrijk bouwwerk

Aanbiedingen onder lett. N franco in te zenden aan de Administratie van dit blad. Zij, die onbekend zijn met het vormwezen der **renaissance**, komen **niet** in aanmerking.

Salaris *f* 100 per maand.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

Aanbesteding.

(VOOR REKENING VAN DEN STAAT).

Op **Donderdag den 18den Juli 1889**, des namiddags ten 2 uren, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek N°. 495.

Het aanbrengen van beeren tegen de landhoofden, het buitenwaarts verlengen van den pijler en het versterken der schuifinrichtingen van de groote Empelsche sluis in den Staatsspoorweg van Utrecht naar 's-Hertogenbosch.

Begrooting *f* 11500.—,

De bestesling geschiedt volgens § 44 van het bestek.

Het bestek ligt van den 9den Juli 1889 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur H. E. BEUNKE te *Breda* en is op *franco* aanvraag (per brief) aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van **f 0.50**.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

Aanwijzing op het terrein zal geschieden den 14den Juli 1889, ten 10.15 voorm. station den Bosch.

Utrecht, den 5den Juli 1889.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM*, zullen **Vrijdag den 19 Juli 1389**, 's voormiddags 11½ uur, in het openbaar, ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

Bestek N°. 8.

Het onderhoud van het Rivierbad.

Bestek N°. 28.

Het leggen van Cementriolen met bijbehoorende werken in de Steenstraat en in den Rozendaalschen weg.

Begrooting *f* 10500.

Inlichtingen worden alle werkdagen, tot den dag der aanbesteding, tusschen 9 en 12 en tusschen 2 en 4 uur, gegeven aan het Bureau Gemeentewerken ten Gemeentehuize, alwaar voor beide bestekken de aanwijzing op Vrijdag 12 Juli a. s., zal worden gehouden 's voormiddags 11½ uur, en teekeningen ter inzage liggen; bestekken met gezegeld inschrijvingsbiljet tegen betaling van **f 0.50** per stel ter Secretarie verkrijgbaar.

Ondergeteekende betuigt bij dezen zijn hartelijken dank voor de blijken van belangstelling, ondervonden bij gelegenheid zijner

25-jarige ambtsvervulling.

E. GUGEL.

Gemeente-Opzichter.

Gevraagd te *Hengelo (O.)* op eene jaarwedde van **f 500** met tweejaarlijksche opklimming elk van **f 50** tot het maximum salaris van **f 600** bereikt is.

De voor dien titularis geldende Instructie ligt ter Secretarie ter inzage.

Adressen op zegel, en verdere stukken in te zenden vóór of uiterlijk op 13 Juli 1889 aan

Burgemeester en Wethouders van Hengelo,
J. HORA ADEMA.
De Secretaris,
B. G. GUIKINK.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *'S-HERTOGENBOSCH*, zullen op **Donderdag 18 Juli 1889**, voormiddag 10 ure, ten Raadhuize alhaar, bij enkele inschrijving

aanbesteden:

Het onderhoud van den Straatweg van 's-Hertogenbosch naar Best, ingaande met den dag der goedkeuring van de aanbesteding en eindigende den 30 Juni 1892.

Het bestek ligt ter inzage op het Raadhuis te *'s-Hertogenbosch* en is verkrijgbaar bij den Gemeente-Architect J. M. NABBE alhaar, tegen betaling van *f* 1.00.

Aanwijzing zal geschieden op Dinsdag 16 Juli e. k. voormiddag 9 ure, te beginnen nabij het fort Isabella.

De inschrijvingsbiljetten moeten op den dag der aanbesteding vóór 10 ure des voormiddags in de ten Raadhuize daartoe gestelde bus gestoken zijn.

's-Hertogenbosch, 4 Juli 1889.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
De Burgemeester,
v. h. DOES DE WILLEBOIS.
De Secretaris,
J. N. G. SASSEN.

DE LINT & C°.

Oosteredijk 248, Rotterdam

VLOER- en WANDTEGELS.

TROTTOIR-, CEMENT- EN LIJZERSTEENTEGELS.

Groote voorraden

Rolluiken

van **Staal** of **Hout** met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.

E. en P. ROTTSIEPER, *Rosscheid* (Rijnpruisen)

ZWEEDSCH GRANIET

uit de **groeven**, **Stoomslijperij** en **Polijst inrichting** van de Firma

KESSEL & RÖHL.,
te **Berlijn.**

Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 468,
Amsterdam.

Tegen 1 Augustus te koop:

DE COMPLEETE INVENTARIS DER GOUDSCHE BADINRICHTING, bestaande in hoofdzaak in een **Stoomketel** van 8 en eene **Machine** van 4 paardenkrachten, **Pulsometer, 10 geëmailleerde Badkuipen** met bijbehoorende **Pijpen** en **Kranen**, alsmede **Heet-** en **Koudwaterreservoirs.**

Te zien en te bevragen bij H. J. NEDERHORST, *Gouda*.

AANBESTEDING.

Op **16 Juli e. k.**, des voormiddags te 12 uren, zal door den Heer JOH. PRINZEN te *GEMERT* worden **AANBESTEED:**

Het bouwen van een Woonhuis, Stal en Kootshuis.

Gedrukte teekeningen en bestek liggen ter inzage van af 1 Juli in het Koffiehuis «Cambrinus" te *Gemert* en zijn alhaar te verkrijgen per stel ad *f* 3.50.

Aanwijzing des voormiddags ten 11 uren, dag van aanbesteding.

Inlichtingen te bekomen bij de Bouwkundigen

WOUTERLOOD & BERKELAAR
te *Schiedam*.

Aanbesteding.

Op **Zaterdag 13 Juli 1889**, des middags te 3 uren, zal door de firma ROELOFFZEN & HÜBNER, in het Koffiehuis «*De Roode Leeuw*", te *AMSTERDAM*, worden **aanbesteed:**

Het Uitbreiden en Verbouwen van de bestaande STOOMDRUKKERIJ aan den N. Z. Voorburgwal, te Amsterdam, met de leverantie van alle Materialen en Arbeidsloonen.

Het Bestek met 4 Teekeningen is ad *f* 1.50 per stel verkrijgbaar ter Stoomdrukkerij van de Aanbesteders.

Inlichtingen geeft de Ingenieur-Architect A. L. VAN GENDT, te *Amsterdam*.

AANBESTEDING.

Op **Vrijdag 12 Juli 1889** des namiddags ten 2 ure, zal te *AMSTERDAM* in het Café «*De Roode Leeuw*" op den Vijgendam, worden

AANBESTEED:

Het bouwen van een FABRIEKSGEBOUW, Ketelhuis, Machinekamer, Schoorsteen, Kantoor en verdere beschreven werken, op een terrein gelegen aan de Ruisdaelkade hoek Albert Cuypstraat te Amsterdam, met de leverantiën van alle materialen en arbeidsloonen, voor rekening van den Heer J. C. G. Kampfraath.

Het bestek met teekeningen is à *f* 2.00 per stel te verkrijgen bij de Boekhandelaren HUVEKER & ZOON, Heerengracht 186 te *Amsterdam*.

Inlichtingen verstrekken de Architecten J. W. & G. W. MEIJER te *Amsterdam*.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM*, zullen **Vrijdag 12 Juli 1889**, 's voormiddags 11½ uur, in het openbaar, ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

Bestek N°. 27.

Het verrichten van eenige VERBOUWINGEN en VERNIEUWINGEN en het maken van nieuwe MEUBELEN aan de Hoogere Burgerschool, School n°. X en Bewaarschool n°. II, in twee perceelen.

Raming: perceel I *f* 2700; perceel II *f* 3000.

Inlichtingen worden alle werkdagen, tot den dag der aanbesteding, tusschen 9 en 12 en tusschen 2 en 4 uur gegeven aan het Bureau Gemeentewerken ten Gemeentehuize, alwaar de teekeningen ter inzage liggen; aanwijzing op Donderdag den 4en Juli a. s. 's voormiddags 10 ure, beginnende aan de Hoogere Burgerschool; bestek met gezegeld inschrijvingsbiljet tegen betaling van **f 0.50** ter Secretarie verkrijgbaar.

CARBOLINEUM EXCELSIOR is het BESTE Houtbederfwerend middel.
FRED. STIELTJES & C°. Amsterdam.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,
in groote verscheidenheden, voor: Rijwegen. Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts. Kelders. Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfundeeringen enz.
Voor inlichtingen geliere men zich te adresseeren aan THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld., Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer H. G. KNOOPS C.Czn., Beekstraat F 62 te *Arnhem*.
De Directeur, W. PATON WALSH

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

AMERIKAANSCHE HYDRAULISCHE LIFTEN
voor Hotels, Kantoorgebouwen, Ziekenhuizen en Fabrieken.
FRED. STIELTJES & C°., Keizersgracht 745 Amsterdam.

JAN HAMER & C°.
AMSTERDAM.
KANTOOR: Marnixstraat 402 b/h Leidscheplein.
Installeerden hier te lande met veel succes
geheele Waterleidingen
in gebouwen, volgens het systeem CARRÉ.
MILDÉ'S
Telephonen, Electrische Schellen enz.
Voor de telephonische gemeenschap in Werkplaatsen, Hotels, Kantoren, Villa's enz.
Deze toestellen zijn bij lagen prijs, zeer gevoelig, duurzaam en élégant.
Kelley's geschilderd en gebrand Glas.
GEPLATINEERD GLAS, VENTILATIEGLAS. (1)

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880. Gouden Medaille Amsterdam 1883. Bekroond: Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.
JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.
FABRIEK VAN
Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek,
Kunstmarmer en Cementuitvoeringen.
Succursales. Amsterdam, Weenen, London, Boston.
Opgericht 1830.
Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, Amsterdam,
Heerengracht, bij de Oude Spiegelstraat n°. 335.

LICHTDRUKTEEKENINGEN
(witte lijnen op blaauwe grond)
worden voortdurend, spoedig en tegen concurreerende prijzen geleverd door
Th. J. DOBBE en ZOON,
Magazijn van Teekenbehoeften voor Bouwkundigen,
UTRECHT.
Calques worden desverkiezend ten oozent vervaardigd.

Te koop aangeboden.
2 Stoomheimschines
2 Houtstoekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag
50 Kipwagons inhoud 2 M³. } Beide
24 " " 2 M³. } zijden
36 " " 1½ M³. } kippend
Alles 90 c.M. spoorwijdte.
Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Stieltjeskade* en W. DE JONG, *Breda*.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
G. J. THIEME.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN,
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN,
LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren PEILSCHALEN
WEEGWERKTUIGEN.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Dᵉ., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap
A.M.C.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT Jcz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ᵉⁿ Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *tien gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN zal 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling ad 15 cent per stuk en 25 cent per plant., te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent Jos. G. STEMLER Czn., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

HET JAPANSCH COSTUUM [1])

DOOR A. REIJDING.

(*Voordracht gehouden op de Teekenschool te Amsterdam.*)

De Japansche tijdrekening, hierover zijn de wetenschap en de overlevering het eens, begint ongeveer zes eeuwen vóór Christus; de Japansche natie bestond dus naast de groote antieke maatschappijen: Egypte, Perzië, Griekenland en Rome. De standaard van het rijk van de opgaande zon, een witte vlag met cirkelvlak van karmijn, waait thans in den Lioe-Kioe archipel, op de grens der tropische luchtstreek, zoowel als op de Korillen en Krafto, bij de grenzen van Siberië, dat wil zeggen op 3850 eilanden, die de wateren des Grooten Oceaans beheerschen tot 2 à 3 dagen varens van het Aziatisch vasteland verwijderd. Daar zetelt een bevolking van 32 à 34 millioen zielen, en toch was die wereld in de oudheid geheel onbekend; het toeval deed eerst in de 16ᵉ eeuw het land ontdekken door Portugeezen, die bij een schipbreuk op de kusten aanlandden.

De Europeanen vonden in Japan een volledige beschaving en volken die aan een reeds lang bestaande grondwet gehoorzaamden. Toch heeft men zich voor de studie van land en volk moeten bepalen tot het gadeslaan van enkele steden op Nippon, de eenige die sinds enkele jaren voor den Europeeschen handel toegankelijk zijn gesteld. In het binnenland heeft men tot nog toe niet kunnen doordringen.

De Japanners zijn veroveraars; hun regeering is ingericht volgens het leenstelsel. Men houdt voor de eerste bewoners van Japan, de Aïno's, een volk dat thans nog op Yezzo en enkele andere eilanden voorkomt en zeer is achteruitgegaan. Naar hunne gewoonten, hun gelaat en hun tongval te oordeelen, schijnen zij van de een of andere Aziatische familie af te stammen; nochtans gelijken zij op hun naburen, de Guilaken, Tongoezen en Mandsjoe's. Sinds de 14ᵉ eeuw verkeeren ze in een staat van lijfeigenschap, en dagelijks dalen zij lager en lager in het graf der verwonnen rassen. Het costuum der Aïno's verschilt weinig van dat der lagere klassen in Japan. De mannen dragen nauwe broeken en een wijd kleedingstuk, door een gordel vastgehouden. De vrouwen kleeden zich in één of meer lange rokken, al naar het jaargetijde. Deze kleedingstukken zijn op de eenvoudigste wijze vervaardigd; enkele ervan zijn van stroo en zeegras gevlochten. De vrouwen, die door de natuur weinig bevoorrecht zijn, verergeren haar aangeboren plompheid door zich den omtrek van den mond — van den neus tot het kuiltje van de onderlip — blauw te schilderen.

De Mongoolsche karaktertrekken zijn bij de Japanners veel minder sprekend dan bij de Chineezen, en, hoewel men niet kan ontkennen dat er Chineesch bloed in hen is, verschillen zij er toch op vele punten mee. Hun beschaving is, ondanks hun van de Chineezen overgenomen godsdienst (Boeddhisme en leer van Confucius), niet dezelfde. De Japansche taal, die langen tijd beschouwd werd als een dialect van het Chineesch, is thans, na grondige studie en vergelijking, gebleken niet denzelfden oorsprong te hebben.

De Japanner is van middelbare grootte: dik hoofd, breede borst, lange romp, vleezige heupen, magere en korte beenen, kleine voeten en fijne, soms opmerkelijk schoone handen. Het haar is zacht-lenig, dik en ivoorzwart. De huidkleur, die bij de verschillende kasten verschillend is, varieert tusschen de koperkleur of verweerde tint van de Javanen en het mat-wit of zonnigblank der bewoners van Zuid-Europa. De heerschende nuance is olijfbruin, nooit de gele tint der Chineezen. In tegenstelling met de Europeanen, zijn gelaat en handen der Japanners gewoonlijk minder gekleurd dan het lichaam. De jonge meisjes hebben somtijds een lichten blos op de wangen, dien men bij Chineesche vrouwen — zelfs bij de blankste — nooit waarneemt.

Japan, dat zóó langen tijd de vreemdelingen weerde, neemt tegenwoordig, en met een verbazingwekkende snelheid, enkele onzer gebruiken over. Vandaar dat een groot aantal der Japansche soldaten met groote behendigheid onze ver dragende geweren hanteeren, waarbij zij tot zelfs onze uniformen hebben overgenomen. De gewone soldaten dragen er, behalve 't geweer, uniformen van blauw katoen, een nauwe broek en Ga-

[1]) Bronnen: hoofdzakelijk A. Racinet, *Le Costume historique*, en Dr. J. Brinckmann, *Kunst und Handwerk in Japan*.

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

ribaldi-hemd, witkatoenen sokken en leeren sandalen. De patroontasch hangt, met de bajonet, op de rechter heup, terwijl aan den linkerkant gedragen wordt het eenige nationale wapen, dat in deze uitrusting is blijven bestaan: de groote sabel in verlakte schede. Het hoofddeksel, dat deze soldaten alleen dragen om de wacht te betrekken of te gaan exerceeren, heeft ook dit karakter behouden; het is de punthoed van verlakt carton, die aan de kanten kan neergeslagen worden.

Maar al heeft de scherpzinnigheid der Japanners hen spoedig de superioriteit van de vuurwapens boven ieder ander wapen doen begrijpen, toch konden zij zich niet op éénmaal losmaken van de zware strijdbenoodigdheden van 't leenstelsel. De helm, de maliënkolder, de hellebaard, het slagzwaard, zijn in gebruik gebleven bij wapenschouwingen en groote manoeuvres; korpsen boogschutters, geheel ouderwets toegerust, staan er naast de colonnes der op Europeesche wijze uitgeruste infanterie; ridders, wier voorkomen den tijd der kruistochten waardig is, verschijnen er in 't stof van de artillerie-treinen.

De oude Japansche wapenrustingen, die in de laatste jaren in grooten getale in Europa zijn geïmporteerd, zijn dus interessant om te bestudeeren, aangezien zij nog steeds in gebruik zijn. Als men ze in onderdeelen beschouwt, vindt men de verschillende deelen terug, die de verdedigingswapens der middeleeuwen uitmaakten: ijzeren borstkuras, soms uit een stuk, een andermaal uit verschillende platen samengesteld, in den geest der schobbejakken of Romeinsche ringpantsers; schouderplaten, somtijds van kleine versterkingen voorzien, die beweegbaar zijn, ten einde den degen van den antagonist te beletten den hals te treffen. De armen worden beschermd door middel van maliën. De buik en de heupen zijn eveneens door platen gedekt. Been- en voetstukken beschermen de onderste extremiteiten. De helm, voorzien van kin- en halsplaat, en van een nekstuk, bestaat bovendien uit een koperen of ijzeren masker, te vergelijken met het vizier van den gesloten Europeeschen helm in middeleeuwen en Renaissancetijd. Tot den wapenhandschoen toe, die den rug van de hand beschermt, schijnen alle principes van dit stelsel van verdediging aan de Europeanen ontleend.

Ondanks deze overeenkomst aarzelt men toch het te bevestigen; men weet nog niet of de Japansche wapenrusting een oorspronkelijke schepping van het land is, dan wel een navolging van de dracht der eerste zeevaarders, die Japan hebben bezocht.

Zooveel is zeker, dat het Japansche volk, verstandig en naäperig als het is, zich voor de samenstelling van de wapenrusting, zoo deze al bij navolging is geschied, van middelen heeft bediend, ten eenenmale verschillend van die der voorbeelden. Het heeft zich een wapenrusting weten te verschaffen, oneindig lichter dan die onzer ridders, aangezien een aantal harer deelen gemaakt worden van gelakt carton van groot weerstandsvermogen, terwijl maliën en platen in qualiteit van materiaal oneindig hooger staan dan het meeste wat gedurende de middeleeuwen in Europa werd geleverd. De koorden en zijden vlechtwerken, die een zoo groote rol spelen bij de beweegbare deelen van den helm, de samenstelling zelf, en de verbindingen van het harnas, dragen tot deze lichtheid veel bij. Eindelijk hebben de Japanners ongetwijfeld de hoogste volmaaktheid bereikt in het smeden van staal. De Japansche wapens danken dikwijls hun buitengewone schoonheid aan het effect van hun samengesteld metaal, het *gyakfido*, het metaal van *sowa*, een alliage van goud, koper en andere metalen, dat men vooral voor de ornementen op klingen gebruikt.

Een zeer eigenaardig Japansch wapen, dat zoowel tot de offensieve als de defensieve uitrusting behoort, is de krijgswaaier, een waaier van groote afmeting, waarvan het blad uit papier bestaat; de spaken zijn van ijzer. Ontplooid, met de eene hand vastgehouden, terwijl de andere met de sabel is gewapend, dient de waaier vol schitterende kleuren om den tegenstander in de war te brengen, om zijn aandacht af te leiden, teneinde hem zekerder te kunnen treffen. Deze waaier, die evenmin als het mes wordt vastgehecht aan het costuum, wordt geworpen, volgens dezelfde methode die men in Italië gebruikt voor het stylet. De exercitie met den waaier behoort bij het schermen. Yashitzoné, een van de helden uit den ouden tijd, maar een klein mannetje, dat helm, schild noch hellebaard droeg, vreesde niet de meest geduchte ridders tot tweegevecht uit te dagen, dank zij zijne behendigheid in het spel met den krijgswaaier. Dit deel van de wapenrusting is eindelijk het uiterste wapen van den krijgsman, die door een gevecht, waarin hij handgemeen is geweest, vermoeid is. Als hij zich een oogenblik neerzet om rust te nemen en zich opnieuw ziet aangevallen, dan bedient hij zich van zijn waaier om zijn vijand er mee tusschen de oogen te treffen. Bij de plechtigheid, die met onzen doop overeenkomt, ontvangt ieder jonggeborene verschillende geschenken: potjes pomade voor de meisjes; voor de jongens twee waaiers, die de voorloopers zijn van de sabels, welke het kind reeds op den ouderdom van 7 jaren zal beginnen te dragen, als zijn kaste het hem veroorlooft.

De militaire stand is in hoog aanzien. De gronden welke de militairen bezitten, krijgen ze in pacht van hunne leenheeren als belooning voor hunne militaire diensten. De Yakouninen (*Yakou* = ambt; *nine* = man) dragen twee sabels in de ceintuur aan den linkerkant; de groote heeft een gevest voor twee handen; de kleine is voor een gevecht van man tot man bestemd, en de Japansche prenten stellen dikwijls gevechten voor, waarin beurtelings de groote en de kleine sabel gebezigd werden, zooals in vroeger tijden bij ons het zwaard en de dolk.

De Japansche klingen bestaan uit twee ijzerlagen ter weerszijden van een laag staal, die breeder is en de snede vormt. Men krijgt zoodoende een wapen, waarvan de schuine zijde een soort van golven vertoont, die men wolken noemt; deze regelmatig langs de kling te vormen is de groote kunst van den wapensmid. De slagen van die zwaarden zijn vreeselijk; met een beetje oefening kan er in één houw een hoofd mee worden afgeslagen. De gevesten zijn meestal met chagrijnleder overtrokken, en de kwast is met een zijden koord eraan bevestigd. De scheden zijn van leer of van hout, overtrokken met fijn lakwerk. De Japanners stellen hoogen prijs op hun wapens, voornamelijk op hun sabels, de onderscheidingsteekenen hunner geboorte. Een gerui̇neerd edelman zal eerder alles verkoopen dan zijn beide sabels. Zoo bewaart men in de voorname huizen de wapenen, die gedurende verschillende geslachten van vader op zoon dienst gedaan hebben; men verhaalt met trots hunne bloedige geschiedenis, en wanneer men een vriend een hooge eer wil bewijzen, vergunt men hem ze aan te raken; wie daarvan het voorwerp is, knielt, buigt diep, en brengt eerbiedig, alvorens het te beschouwen, het wapen aan zijn voorhoofd. De kleine sabel heeft dikwijls op zijn schede twee accessoires; allereerst een klein mes, dat niet meer is dan een papiermes, hetwelk den geletterden Japanner dient; aan de andere zijde een naald, die een bepaald merk of initiaal draagt. Als gedurende het gevecht de krijgsman een vijand van hoogen rang doodt, prikt hij hem die naald in het hoofd, om na den slag zijn slachtoffer te herkennen.

Men weet dat de Japansche edelen zich met één van hun sabels den buik opensnijden, als ze ter dood zijn veroordeeld of eenvoudig daartoe bewogen worden door zekere beginselen van eer. De korte sabel wordt dan gebruikt om zich op den buik een insnijding te maken in den vorm van een kruis, doordringende tot de ingewanden, maar ook niet verder, uit vrees dat deze er uit zullen komen, hetgeen een groote misslag zou wezen. Als de patient zoover is gevorderd, slaat een zijner vrienden hem met één slag het hoofd af. De operatie op den buik geschiedt met elegantie, plechtig en vooral zeer handig. De aristocratische jongelui ontvangen er speciaal onderwijs in door daartoe aangewezen leeraars. De beide sabels hebben gelijkvormige versiering. In het schermen oefenen zich alle edelen sints hun vroegste jeugd dagelijks; zij dragen daarbij een afzonderlijk schermcostuum en bedienen zich van onschadelijke wapens.

Ook de Japansche dames oefenen zich in 't schermen. Onder de oefeningen, bij haar in gebruik, behoort een schermmethode, waarbij het wapen is een omgebogen ijzeren lans in den geest van die der Poolsche maaiers; zij dragen die met de punt naar den grond gekeerd en hanteeren haar in een reeks van houdingen, standen, gecadenceerde bewegingen, die, volgens den heer A. Humbert [1]), fraaie balletmotieven zouden opleveren.

Ook hanteeren ze nog met groote vlugheid een soort van sikkel, die aan een lang koord om haar pols bevestigd is.

Zooals reeds met een enkel woord werd aangeduid, verschillen de Japanners vooral hierin van de Chineezen, dat de bevolking in kasten verdeeld is, evenals bij vele Indische volken. China is een land van gelijkheid; iedereen, behalve de zonen van *tandadera's*, kan er, dank zij de examens, mandarijn worden en de hoogste onderscheidingen genieten. In Japan echter kan men, behoudens enkele uitzonderingen, nooit in een andere kaste komen dan waarin men geboren is. Aan deze inrichting en aan het gemis aan eerzucht, dat daarvan het gevolg is, schrijft men de kalmte en zelfgenoegzaamheid, ja, zelfs de mededeelzame vroolijkheid toe, die den Japanner eigen zijn.

Er zijn 9 kasten. De vorsten, de adel, de priesters en de krijgslieden vormen de eerste vier. Zij hebben het recht twee sabels te dragen. In de kaste der letteren, waaronder de doctoren in de medicijnen behooren, beperkt zich dit tot één zwaard. De kooplieden, van welken aard ook, de werklieden, de boeren, en de koelie's en matrozen, die de laatste kasten vormen, mogen in geen geval wapens dragen. Buiten de kasten staan de bedelaars e. a., onder meer de *christans*, afstammelingen der oude Christenen, die in bepaalde wijken moeten wonen en ongeveer behandeld worden als de Joden in Europa tijdens de Middeleeuwen.

Vandaar nu twee maatschappijen; de een gewapend en bevoorrecht, de andere ontwapend; bovendien drukt een ijzeren juk het land; de regeering is op militairen voet geschoeid en feodaal. Hoewel nu deze ouderwetsche regeling van zaken, in onze dagen neiging heeft om zich te wijzigen, en de tijd voorbij schijnt dat de afpersingen en willekeurige handelingen van de mannen met twee zwaarden ongestraft bleven, niettegenstaande een moderne hervorming den edelen toestaat, ja, zelfs uitnoodigt om hun wapenen niet te dragen, schijnt toch het dragen van de sabel, en van een tweetal vooral, als men er 't recht toe heeft, nog wel eenigen tijd te zullen duren.

(*Wordt vervolgd.*)

[1]) Aimé Humbert, *Le Japon illustré.*

EEN KUNSTENAARSLEVEN.

Onder de vele honderden beeldhouwwerken, die in 1877 voor den Parijschen salon werden aangeboden, was ook een eenvoudig pleisterbeeld, met een papier erbij, waarop vermeld stond: „Auguste Rodin, geboren te Parijs, leerling van de heeren Barye en Carrier-Belleuse, Rue Bretonville 3. *Het Eerstetijdperk* pleisterbeeld".

De wijze, waarop dit beeld gemodelleerd was, verschilde geheel van die, welke door de meeste beeldhouwers van den tegenwoordigen tijd gevolgd wordt, en gaf zoo geheel de natuur weer, dat sommige leden der Jury van toelating geloofden, met een afgietsel naar het leven te doen te hebben. Andere leden meenden, dat wanneer dit beeld werkelijk gemodelleerd was, men hier te doen had met werk van een kunstenaar, die hooger stond dan de meesten zijner tijdgenooten. Het beeld werd slechts onder protest aangenomen en in een hoekje geplaatst, waar werken van twijfelachtige waarde bijeenstonden.

De vervaardiger van het beeld, een zeer gevoelig man, die als een slaaf in de grootste onbekendheid gewerkt had, die zich twintig jaren lang de pijnlijkste ontberingen getroost had, om zich aan de kunst zijner keuze te kunnen wijden, was tot in het diepst zijner ziel gegriefd, toen hij zag, hoe men zijn werk geplaatst had en hoe zijn vakgenooten het elkander met een spottenden lach als een mystificatie aanwezen. Slechts één beeldhouwer, Adrien Gaudez, zag de waarde van het kunstwerk in; door zijne bemoeiingen kreeg het althans een eenigszins betere plaats. Daar zag de heer Turquet het, die deel uitmaakte van de commissie, belast met het doen van aankoopen voor den Fransche Staat. Hij bewonderde het beeld zeer, doch tot den aankoop werd niet besloten, daar het niet zeker was, of het niet een afgietsel naar de natuur was. Meer en meer trok het kunstwerk echter de aandacht, vooral der jongere kunstenaars. Wie is toch die Rodin? vroegen zij. Niemand kende hem.

Auguste Rodin was geboren in 1840; zijne ouders verkeerden in vrij bekrompen omstandigheden. Nog jong, werd hij naar de kostschool van een zijner ooms te Beauvais gezonden. Dit onderwijs beviel hem echter slecht en daar zijne ouders het ook niet goed bekostigen konden, kwam hij op veertienjarigen leeftijd weder in het vaderlijk huis terug. Hij wilde kunstenaar worden, en bezocht daarom de teekenschool, die als „la Petite Ecole" bekend staat en in de Rue de l'Ecole de Médecine gevestigd is. Hier bleef hij drie jaren en teekende of boetseerde daar 's ochtends en 's avonds, terwijl hij zijne middagen al schetsende in het Louvre doorbracht.

Toen Auguste zeventien jaar was, wilden zijne ouders dat hij in zijn eigen onderhoud zou voorzien, en hij vond een plaats als modelleur in een fabriek van papier-maché. Hij kon nu wel leven, doch had slechts weinig tijd voor eigen studie. Hij trachtte echter met zijn tijd te woekeren, en stond vroeg op, om, voor hij naar de fabriek ging, zooveel mogelijk te kunnen studeeren. Ook zijne Zondagen bracht hij voor zichzelf werkende door.

Hij wilde nu trachten, op de Ecole des Beaux Arts geplaatst te worden, doch tweemaal deed hij het toelatingsexamen met ongunstigen uitslag. Dit was een diepe vernedering voor hem, doch later kwam hij tot de overtuiging, dat het beter voor hem geweest is het onderwijs aan de officiëele kunstschool niet genoten te hebben, daar hij nu zijn oorspronkelijkheid behield.

Het werk, dat Rodin in zijn fabriek moest verrichten, was alles behalve aangenaam. Slechts zelden kon hij

modelleeren, doch deed overigens het werk van den eersten den besten *ouvrier*, voor een loon van twee francs per dag. Dat hem dit tegen de borst stuitte, behoeven wij niet te zeggen. Toch hield hij het zes jaren uit. Zijn eenige afwisseling bestond in het bezoeken der teekenlessen in de „Manufacture des Gobelins" en in het volgen der lessen van Barye, die echter niet bijzonder in zijn smaak vielen.

Eindelijk gelukte het hem, in de Rue de la Reine Blanche, een stal te huren, die hij, zoo goed het ging, tot atelier inrichtte en waar hij een buste begon te maken, die later onder den naam van „de gebroken neus" beroemd werd. Het model was een arm oud man, die een gebroken neusbeen had. Daarna begon hij een „Bacchante", die hem zeer goed voldeed, doch ieder, die het beeld zag, keurde het af. Daar hij geen middelen had, om dit in gips over te brengen, viel het eindelijk uit elkander, en ging dus voor goed verloren. Drie jaren was de kunstenaar ermede bezig geweest.

Onder Rodin's kennissen was een priester, die zijn buste gemaakt wilde hebben. De jonge beeldhouwer begon met ernst aan zijn taak, blijde dat hij wat kon verdienen; toen de buste echter gereed was, wilde de besteller haar niet aannemen, daar hij meende, dat Rodin zijn haar te veel op twee horens had doen gelijken en hem dus iets duivelachtigs had gegeven. Hoezeer Rodin ook het geld noodig had, hij bleef weigeren iets aan zijn werk te veranderen.

In 1862 en 1863 kwam onze kunstenaar in dienst bij een ornementist, Bies geheeten, die echter slechts weinig met hem tevreden was, zoodat hij hem zijn ontslag gaf. Rodin moest toen voor een goudsmid modellen in was maken, voor een man van zijn talent zeker een ware marteling.

Er bestond, in 1863, te Parijs een kunstenaarsclub, waarvan Martinet voorzitter was en die Ingres, Delacroix, Baudry, Carpeaux en andere mannen van naam onder zijn leden telde. Rodin werd lid van dit gezelschap, en zond op een der tentoonstellingen, die het hield, zijn buste van den priester in, die, tot zijn groote vreugde, zeer bewonderd werd. Kort daarna werd echter de club ontbonden, zoodat het den beeldhouwer aan gelegenheid ontbrak, ook andere werken tentoon te stellen. Daar Rodin een groot bewonderaar was van Carpeaux, verzocht hij dezen, toen hij hem op een vergadering ontmoette, zijn atelier te mogen bezoeken; toen hij echter bij den beroemden meester kwam, viel hem zulk een slecht onthaal te beurt, dat hij zijn bezoek nimmer hervatte.

Na eenigen tijd te Marseille werkzaam te zijn geweest, trad Rodin in dienst bij een *marchand de bons dieux* te Straatsburg, iemand, die er een fabriek van kerkbeelden op na hield. Hij bleef hier echter slechts drie maanden, doch vond gelegenheid, in zijn vrijen tijd, een zijner beste werken te maken, eene vrouwenbuste, die als „la petite Alsacienne" bekend staat.

Door bemiddeling van een zijner kennissen werd Rodin nu opgenomen in het atelier van Carrier-Belleuse, een van die beeldhouwers te Parijs, welke figuren voor den handel leveren. Hier bleef hij van 1863 totdat de Fransch-Duitsche oorlog uitbrak. Onze jonge vriend verdiende nu wel meer geld dan vroeger, doch zijne beproevingen waren nog geenszins ten einde. Belleuse, wiens klanten slechts elegante, zoetgemodelleerde beelden konden gebruiken, stond Rodin niet toe, zijn eigen manier van boetseeren te volgen; deze was dus verplicht, zich dienzelfden stijl zonder karakter eigen te maken. In zijn vrijen tijd stelde hij zich echter schadeloos, en werd meer zichzelf.

In 1864 bood hij „de gebroken neus" voor den Salon aan, doch zijn werk werd geweigerd, wat een verschrikkelijke slag voor hem was. Hij bleef dus gedoemd werkman te zijn, hoewel hij zich kunstenaar voelde. Niemand stelde belang in hem, als alleen de jonge vrouw, met wie hij kort te voren zijn lot verbonden had en die hem voor wanhoop behoedde. Hij begon weer met nieuwen moed te werken, en poogde steeds iets beters te maken.

De Fransch-Duitsche oorlog brak uit; Rodin kwam bij de nationale garde, en werd tot korporaal aangesteld, zoodat hij zijn betrekking bij Belleuse moest opgeven. Deze ontvlood het oorlogsgevaar en vestigde zich te Brussel. Rodin zocht hem na den oorlog weer op, en kwam weer in zijn dienst, tegen een belooning van vijf-en-zeventig cents per uur. Belleuse organiseerde een tentoonstelling van werken, op zijn atelier vervaardigd; Rodin plaatste voor een winkelraam in de nabijheid eenige zijner eigen werken. Hierover was Belleuse zoo vertoornd, dat hij Rodin op staanden voet wegjoeg.

Daar stond hij dus, in een vreemd land, onze kunstenaar, met vijf-en-twintig gulden als zijn geheele bezitting. Belleuse verkocht veel van hetgeen hij tentoongesteld gad, en Rodin zag, welke enorme prijzen deze beeldhouwer-koopman maakte voor het werk, dat den eigenlijken vervaardiger zoo slecht betaald was geworden. Na drie weken waren Rodin's hulpmiddelen uitgeput; hij ontmoette toen echter een zekeren Van Rosburgh, een beeldhouwer, die vroeger te Parijs ook voor Belleuse gewerkt had, en die hem voorstelde, gemeenschappelijk een atelier op te richten. Van Rosburg had namelijk de opdracht gekregen, twee groepen en twee karyatiden voor de nieuwe Beurs en andere belangrijke decoratieve beeldhouwwerken uit te voeren, die eerst aan Belleuse beloofd waren, doch die men hem niet gaf, daar hij Franschman was. Rodin moest het meeste van het werk doen, doch ontving slechts een karige belooning.

In 1874 kregen de vennooten de opdracht, een gedenkteeken te ontwerpen voor Burgemeester Loos te Antwerpen, hetwelk aan iemand was besteld, die van beeldhouwen slechts weinig verstand had. Rodin deed zijn uiterste best, doch zijn werk beviel niet, zoodat er allerlei veranderingen in gemaakt werden. Doch ook zelfs zooals het uitgevoerd werd, baarde het werk opzien; de naam van Rodin, de werkelijke vervaardiger, werd echter zorgvuldig geheim gehouden. De vennootschap werd echter ontbonden en Rodin keerde naar Brussel terug, waar hij in de Rue Sans-Souci III een atelier betrok, en zijn „Bronstijdperk" begon. Een soldaat, Heyt geheeten, diende hem hierbij tot model.

Onze beeldhouwer begreep echter, dat het noodzakelijk voor hem was, Italië te bezoeken; hij getroostte zich de grootste ontberingen om geld voor de reis te kunnen verzamelen, en vertrok eindelijk naar het beloofde land. De graven der Medici te Florence maakten veel indruk op hem; toch achtte hij de wijze van modelleeren, door Michel Angelo gevolgd, verre beneden die der antieken te staan. Het kwam hem voor, dat Michel Angelo meer uit het hoofd, dan naar model gewerkt heeft. Donatello daarentegen trok hem bijzonder aan.

Te Brussel teruggekeerd, werkte hij weer aan zijn beeld voort, dat in het laatst van 1876 gereed kwam, en in 1877 in de Cercle Artistique tentoongesteld werd. Het viel daar niet zeer in den smaak, en toen reeds werd verteld, dat het een afgietsel naar de natuur was. Slechts één criticus, die van *L'Echo du Parlement*, erkende de groote verdiensten van het kunstwerk.

Kort daarop vertrok Rodin naar Parijs, en wij zagen

reeds, welk een ongunstige ontvangst zijn kunstwerk daar wachtte. Ook te Parijs moest hij weer, om te kunnen leven, als werkman dienst nemen, en vreemd genoeg, het was wederom Belleuse, die hem kwam opzoeken en hem werk verschafte. In 1878 werd „de gebroken neus" voor den Salon aangenomen, en trok de aandacht van velen door de eigenaardige wijze van modelleeren, die Donatello in herinnering bracht. Eenige der bewonderaars gingen den kunstenaar in zijn atelier in de Rue des Fourneaux opzoeken, en waren zeer verbaasd, den man, die zooveel kon, met het modelleeren van onbeduidende beeldjes voor Belleuse bezig te zien. Hij vertoonde hen echter twee andere beelden, die hij voor zichzelf onderhanden had „Ugolino" en „Johannes de Dooper", en die de bezoekers ten hoogste bewonderden. De buste van het laatste beeld werd in 1879 met een „mention honorable" bekroond.

In ditzelfde jaar werd de heer Turquet, die, zooals wij zagen, tot de grootste bewonderaars van Rodin's talent behoorde, Onder-secretaris van Schoone kunsten. Hij kocht „het Bronstijdperk" voor den Staat aan, en bezorgde zijn beschermeling een betrekking aan de fabriek te Sèvres. Het eerste werk, dat hij daar maakte, was echter zoo weinig naar den smaak van den administrateur dier inrichting, dat deze het weigerde. Een tweede vaas, door Rodin versierd, werd in porselein uitgevoerd, en niettegenstaande de administrateur ook dat werk afkeurde, aangekocht om in het Museum te Sèvres geplaatst te worden.

Inmiddels was in 1880 ook het beeld van Johannes den Dooper gereed gekomen, en ook dit werd door den Staat aangekocht, nadat het bij veel afkeuring, ook hier en daar bijval had verworven. Rodin kreeg nu, weder door de bemiddeling van Turquet, zijn eerste groote bestelling, het boetseeren van een deur, voor het Museum van decoratieve kunst; de reliefs moesten tafereelen uit Dante's Inferno voorstellen. Hij begon met ijver aan deze taak, en zijn werk werd zoozeer bewonderd, dat velen hem als den grootsten beeldhouwer van den tegenwoordigen tijd beschouwen. Sedert ontbrak het hem niet aan waardeering; hij ontving onderscheidene medailles, en werd zelfs als Jury-lid van de laatste tentoonstelling gekozen. Men koestert de stoutste verwachting van zijn talent en de bewondering voor wat hij schiep, stijgt nog, indien men weet, met welke tegenspoeden en ontberingen een zoo begaafd man te kampen heeft gehad.

VAN DE PARIJSCHE TENTOONSTELLING.

Een der grootste aantrekkelijkheden van de tentoonstelling is het Panorama, dat door de Compagnie Générale Transatlantique is opgericht, en dat dienen moet, om het publiek bekend te maken met de reusachtige vervoermiddelen, waarover deze Maatschappij beschikt.

Het gebouw heeft, van buiten, niets dat het van gewone panoramagebouwen onderscheid. Gaat men echter binnen, en betreed men, na de gebruikelijke donkere gangen gepasseerd te zijn, het platform, dan ziet men niet den slag bij dit of dat, den brand van deze of gene stad, doch men bevindt zich op de kommandobrug eener groote transatlantische stoomboot, de Touraine. De boot ligt in den mond der Seine en in de verte ziet men Hâvre. Wij staan aan den voet van den voorsten mast, nabij het stuurhuis, en hebben geheel de illusie alsof wij werkelijk passagier op een groote stoomboot zijn; matrozen, medereizigers, hofmeesters, die allen, in bont gewoel dooreen, brengen een laatsten groet aan Frankrijk. Om ons schip zien wij de geheele vloot der Compagnie Transatlantique liggen. Voor ons ligt het wandeldek, gevuld met personen in de meest verschillende houdingen, sommige plastisch uitgevoerd, andere geschilderd, doch allen zeer natuurlijk; verscheidene mannen van naam zijn duidelijk te onderscheiden.

Wanneer wij de brug verlaten, dalen wij af in een ruimte, die zoo getrouw mogelijk het salon van een groote stoomboot in alle bijzonderheden weergeeft. Nog lager zijn diorama's, waar wij verschillende gezichten, met de stoomvaart in betrekking staande, te aanschouwen krijgen, als een rooksalon en een eetsalon in een stoomboot, de fabriek der Maatschappij, een stoomboot, die de haven van Algiers verlaat, een leeszaal in een stoomboot, een schip dat de haven van New-York binnenkomt, landverhuizers op het dek, de stokers aan boord van een boot, enz.

Het panorama is door Poilpot geschilderd, wiens naam reeds aan zoo menig werk van dien aard verbonden is. Hoe is hij hierbij te werk gegaan? Men moet zich niet verbeelden, dat men een dergelijk werk maar op goed geluk kan beginnen, en zich op zijn goed oog kan verlaten. Alles moet, met behulp der beschrijvende meetkunde, zoo juist mogelijk geconstrueerd worden, wat zeer veel moeite en tijd kost. Op een zeekaart van den mond der Seine heeft de schilder eerst de verschillende schepen in hunne juiste verhoudingen en posities geplaatst, en toen een cirkel getrokken, met de brug der Touraine als middenpunt, die het te beschilderen doek verbeeldde. Nu werden de doorsnijdingen van het cylindervormig tafereelvlak met de gezichtslijnen geconstrueerd, en zoo ontstond het tafereel op kleine schaal in zijne hoofdlijnen met mathematische juistheid. Door de bekende wijze der vierkanten werd deze kleine schets nu op het groote doek overgebracht. Nu begon de schilder op het doek te werken, telkens het effect van de plaats, voor het publiek bestemd, beoordeelende.

Toen de schilderij gereed was, kwam het er op aan, de werkelijke voorwerpen zoo te plaatsen, dat het publiek niets zien kan van datgene, wat, ter bereiking der illusie, verborgen moet blijven. Noch het boven-, noch het benedeneinde van het doek mag in het oog vallen. Om het bovencinde te verbergen, werd over de brug een zonnetent gespannen, waardoor tevens bereikt werd, dat de beschouwer den mast slechts voor een gedeelte ziet. Moeilijker was het, om het benedendeel van het doek te verbergen, daar de zee zich naar alle zijden van den horizont uitstrekken moet. Aan de stuurboordzijde heeft men een hek geplaatst, waardoor de beschouwer belet wordt, al te zeer de verschansing te naderen, en daardoor is de moeilijkheid opgelost. Aan de bakboordzijde kan het publiek echter over de verschansing zien, en daar zijn dus schuine schermen geplaatst die water verbeelden. De plaats waar de toeschouwers staan, is, zooals wij zagen, niet midden op het schip, maar meer naar de bakboordzijde. Dit heeft verschillende voordeelen, daar men nu belet wordt b.v. de beide schoorsteenen der stoomboot, die op het doek geschilderd zijn, van een ander punt te beschouwen, dan waarop bij het construeeren der perspectief gerekend is.

De zee leent zich uitstekend, om in een panorama nagebootst te worden; al de voorwerpen, op het dek geplaatst, het touwwerk enz. zijn echt, doch het voor- en achterschip zijn zoo bedrieglijk geschilderd, dat men niet onderscheiden kan, waar het echte dek in het nagebootste overgaat. Af en toe wordt het dek met heusche teer bestreken, en deze eigenaardige lucht verhoogd de illusie zoo, dat personen, die spoedig zeeziek worden, zich bijna onpasselijk gaan gevoelen. Slechts de deining ontbreekt natuurlijk.

Des avonds wordt het gebouw door gas verlicht en dan is het effect even groot als bij dag. Hoezeer dit

nieuwe panorama in den smaak valt, blijkt wel het beste daaruit, dat het gedurende de eerste twintig dagen, dat het geopend was, door niet minder dan zestigduizend personen bezocht werd.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

'S-GRAVENHAGE. Door wijlen Mr. A. W. Jacobson is onder anderen een legaat van *f* 5000 vermaakt aan het Schildersgenootschap *Pulchri Studio*.

AMSTERDAM. Door het Bestuur der Maatschappij Arti et Amicitiae is, ter voldoening aan de beschikking van wijlen den heer Willem Ferdinand Willink van Collen, een wedstrijd uitgeschreven, waaraan alle Nederlandsche kunstenaars, die den leeftijd van 30 jaar nog niet bereikt hebben, kunnen deelnemen. Het onderwerp is eene figuurschilderij en het programma is aan het bureau der Maatschappij verkrijgbaar.

(A. et A.) Vrijdag jl. herdacht de Vice-president van ons Genootschap, de heer A. C. Bleys, het tijdstip, waarop hij 25 jaar geleden zijn loopbaan als bouwmeester begon. Dat het hem, den stichter van zoovele belangrijke gebouwen, op dien dag niet aan blijken van belangstelling ontbrak, behoeft nauwelijks vermelding. Een deputatie uit het Bestuur van A. et A. bracht den jubilaris hulde namens het Genootschap.

(A. et A.) Onlangs ontvingen de twee groote bouwkundige lichamen in den lande, de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst en het Genootschap Architectura et Amicitia, van den Gemeenteraad van Zutfen de uitnoodiging om in overleg met den gemeente-architect van die stad het programma te ontwerpen voor een prijsvraag met het oog op den bouw van een nieuw Raadhuis.

Thans vernemen wij dat de eerste conferentie tusschen den heer F. H. van Etteger, gemeente-architect van Zutfen en de heeren W. Muysken en Jan Springer qq., reeds deze week heeft plaatsgehad, zoodat wij binnen korten tijd het programma der prijsvraag kunnen tegemoet zien.

De bovengenoemde heeren zullen ook als Jury bij de beoordeeling der in te zenden plannen fungeeren.

UTRECHT. De vereeniging »Het Utrechtsch Museum van Kunstnijverheid" stelt zich de verheffing van het kunsthandwerk en de veredeling van den kunstzin ten doel en geeft, tot bevordering daarvan, in hare lokalen, naast de doorloopende tentoonstelling van kunstvoorwerpen, cursussen in kunst-industrieel teeken-onderwijs voor mannelijke en vrouwelijke leerlingen. De cursussen voor vrouwelijke leerlingen beoogen vooral het kunstnaaldwerk.

De tentoonstelling van het werk der leerlingen wordt thans gehouden en werd zonder eenige plechtigheid geopend.

MAASTRICHT. In de vergadering van Provinciale Staten is overeenkomstig het voorstel van Gedeputeerde Staten besloten tot het toekennen eener subsidie van *f* 10,000 aan het R. K. kerkbestuur te Susteren, in de restauratiekosten der monumentale kerk aldaar.

— De heer A. J. Brevet, hoofdingenieur van den Waterstaat is Dinsdag na eene korte ongesteldheid overleden. Het stoffelijk overschot is Donderdag naar Den Haag overgebracht en des namiddags van dien dag op Eik en Duinen begraven. Vele ambtgenooten waren daar aanwezig. De hoofdinspecteur van den waterstaat, de heer Caland, huldigde de verdiensten van den overledene, die door ijver tot een der hoogste rangen van het ingenieurs-korps was opgeklommen.

De overledene voerde de havenwerken te Harlingen uit, en na voltooiing daarvan, viel hem de onderscheiding te beurt om benoemd te worden tot ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw.

Met ingang van 1 April 1881 werd de heer Brevet tot hoofdingenieur van 's Rijks waterstaat in Zeeland benoemd en met ingang van 1 November 1887 naar Maastricht verplaatst.

LEIDEN. De 112de algemeene vergadering van de Nederlandsche Maatschappij tot Bevordering van Nijverheid werd Dinsdag in de groote zaal der Stadsgehoorzaal geopend. Onder de verschillende vraagstukken, daar ter tafel gebracht, vestigen wij de aandacht op de proeve van een ontwerp-octrooiwet, door den heer G. A. A. Middelburg van Amsterdam toegelicht; dit ontwerp, door de Vereeniging van voorstanders eener Nederlandsche octrooiwet uitgewerkt, berust op de volgende grondslagen:

1°. Octrooien gelden voor Nederland, zijne kolonien en bezittingen en kunnen door Nederlanders en vreemdelingen verkregen worden.

2°. Octrooien worden verleend voor nieuwe nijverheidsproducten, bereidingswijzen en verbeteringen van reeds bestaande nijverheidsproducten of bereidingswijzen.

Geene octrooien worden verleend voor uitvindingen van eetwaren, dranken, geneesmiddelen en langs scheikundigen weg voortgebrachte stoffen.

Een uitvinder kan aanvullings-octrooien op zijne eigene uitvinding verkrijgen.

3°. Een onderzoek door de Regeering naar de nieuwheid van het onderwerp van het octrooi heeft niet plaats.

4°. Het octrooi wordt slechts verleend voor producten, die in het land zelf vervaardigd worden.

5°. De kosten tot verkrijging van het octrooi moeten zijn opklimmend en minstens de uitgaven dekken, die door den Staat in zake de octrooiwetgeving gedaan worden.

Omtrent deze aangelegenheid werd door de vergadering geene conclusie genomen.

Tot Directeuren zijn gekozen de heeren J. F. W. Conrad, J. F. Cremer en Jhr. F. Backer; tot President is herbenoemd de heer Dr. de Haan. De volgende vergadering zal te Leeuwarden of te Haarlem gehouden worden.

ZUTFEN. Bij de verlotiag van schilderijen, op 11 dezer door de kunstvereeniging *Pictura* gehouden, zijn de prijzen gevallen op de volgende nummers: 312, Huizer vrouwtje, van A. Fock, 303, Bij Nichtevecht, van W. Oppenoorth; 320, Beekhuizerbosch, van H. W. van de Worp; 290, Winterlandschap, van C. J. van Selm.

BREDA. In de nabijheid van de cellulaire gevangenis zullen een nieuw rechtsgebouw, een huis van arrest en eene marechaussée-kazerne worden gebouwd, waarvoor de opmetingen reeds hebben plaats gehad.

— Ons land, zegt de *Asser Courant*, wordt met een bezoek vereerd van eene commissie uit het Bestuur der Deensche heidemaatschappij; nl. de heeren E. M. Dalgas, Directeur, F. Mourier-Petersen, Bestuurslid, en S. Bronsted, ingenieur dier Maatschappij. Dinsdag brachten zij een bezoek aan de Geldersche dennenbosschen, onder begeleiding van Mr. C. J. Sickesz, te Lochem, Voorzitter der Nederlandsche heidemaatschappij. Gisteren werden door hen de ontginningen op afgeveende gronden onder Drijber, van den heer 't Jakob, te Utrecht, en de boschcultuur in het Hollandscheveld in oogenschouw genomen, onder geleide van de heeren M. Rahder en Mr. Menno O. Gratama, te Hoogeveen. Deze ontginningen werden door de Deenschen zeer geroemd.

Heden brengen genoemde heeren een bezoek aan de Groninger veenkolonien; daarna zal Dedemsvaart en Frederiksoord nog door hen bezocht worden.

— Volgens *De Ingenieur* zijn de proeven van den heer Ketjen met de bereiding van zwavelzure ammoniak uit de te Amsterdam met het Liernurstelsel opgezamelde fecale stoffen volkomen geslaagd. De toestellen leverden zeer zuivere en helderwitte zwavelzure ammoniak en het overschietende vocht was geheel reukeloos en slechts een weinig bruin gekleurd, zoodat het zonder vrees voor vervuiling van het grachtwater in de grachten kan afvloeien. Aangezien in 1888 reeds op 2847 perceelen met 50,240 personen het Liernurstelsel te Amsterdam is toegepast en de hoeveelheid pneumatisch verzamelde stof in dat jaar 80,000 M³ bedroeg, vestigt *De Ingenieur* de aandacht op het groote belang dezer uitkomsten voor Amsterdam.

Ook voor de gemeente Utrecht, waar de toepassing van dit stelsel in overweging is, zijn die uitkomsten van groote beteekenis.

PERSONALIA.

In Nederlandsch-Indië is de ingenieur 1e klasse S. I. van Overveldt toegevoegd aan den chef der 2e waterst.-afd. ten einde werkzaam te worden gesteld bij de werken ter verbetering van de bevloeiing in Zuid Bagelen en is overgeplaatst van Bantam naar Bagelen, ten einde als eerstaanw. waterstamb. op te treden, de architect 2e klasse F. van der Tas.

Bij den dienst der Staatsspoorwegen op Java is bij de exploitatie der oosterlijnen geplaatst de bouwkundige ambtenaar 1e klasse J. P. J. H. Alsdorf.

— De heer C. Vermeijs, sedert 15 October 1860 architect-directeur der gemeentewerken te Utrecht, heeft, wegens voortdurende ongesteldheid, eervol ontslag uit die betrekking gevraagd.

VACANTE BETREKKINGEN.

— Architect der gemeente Westdongeradeel. Jaarwedde *f* 500. Adres in persoon bij den Burgemeester te Ternaard, vóór 20 Juli.

— Leeraar in het handteekenen te Utrecht, aan de burgeravondschool. Jaarwedde *f* 500 tot *f* 700. Adres vóór 4 Augustus aan Burgemeester en Wethouders.

Twee teekenaars. Salaris *f* 100 per maand. Adres met franco brieven onder letter N aan het bureau dezer courant. *(Zie advert in n°. 27).*

ADVERTENTIEN.

Rolluiken

van **Staal** of **Hout** met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.

E. en P. HOTTSIEPER, *Remscheid* (Rijnpruisen).

OPENBARE

Aanbesteding.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN *ROTTERDAM* zijn voornemens op **Vrijdag den 19 Juli 1889**, des namiddags te 1 uur, ten Raadhuize aldaar **aan te besteden:**

Het STICHTEN van DRIE GEBOUWEN en EENE LOODS en het verrichten van eenige andere werken, op het terrein van het Openbaar Slachthuis te Rotterdam.

Bestek, voorwaarden en teekening liggen op de gewone dagen en uren ter kennisneming op de *Raadselijke Secretarie* en het *Stads-Timmerhuis* te *Rotterdam*, en zijn verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE en ZOON, Boekdrukkers *Hoofdstr* n°. 73, tegen betaling van *f* 2.—.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen aan gemeld *Timmerhuis*.

Aanbesteding.

Op **Maandag 22 Juli 1889**, des namiddags ten drie ure, zal door den Architect R. DE VRIES, namens den Heer TH. JANSEN te *Wageningen*, in het Hotel „DE WERELD" te *Wageningen*, worden **aanbesteed:**

Het bouwen van ZES WOONHUIZEN aan de Lawickschе Allée aldaar.

Teekeningen en bestek liggen van af Maandag 15 Juli in voornoemd Hotel ter inzage, terwijl de aanwijzing in loco zal geschieden op den dag der besteding des voormiddags ten 11 ure.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen bij R. DE VRIES, Architect te *Wageningen*.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM*, zullen **Vrijdag den 19 Juli 1889**, 's voormiddags 11½ uur, in het openbaar, ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

Bestek N°. 9.
Het onderhoud van het Rivierbad.
Bestek N°. 28.
Het leggen van Cementriolen met bijbehoorende werken in de Steenstraat en in den Rozendaalschen weg.
Begrooting *f* 10500.

Inlichtingen worden alle werkdagen, tot den dag der aanbesteding, tusschen 9 en 12 en tusschen 2 en 4 uur, gegeven aan het Bureau Gemeentewerken ten Gemeentehuize, alwaar voor beide bestekken de aanwijzing op Vrijdag 12 Juli a. s., zal worden gehouden 's voormiddags 11½ uur, en teekeningen ter inzage liggen; bestekken met gezegeld inschrijvingsbiljet tegen betaling van *f* 0.50 per stel ter Secretarie verkrijgbaar.

DE LINT & Cº.

Oostzeedijk 248, Rotterdam

VLOER- en WANDTEGELS,

TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS.

Groote voorraden

W. WEIMER,

56 Warmoesstraat, Amsterdam.

ATELIER tot het vervaardigen van in lood gezet glas voor kerkramen en appartementwerk.

Eenig etablissement in *Amsterdam*. Concurreerende prijzen met het Buitenland. Eene nieuwe soeteering monsters en teekeningen steeds voorhanden.

Magazijn van Spiegel- en Vensterglas,

en daarmede in verband staande artikelen.

Ministerie van Justitie.

OPENBARE AANBESTEDING.

Op **Dinsdag 30 Juli 1889**, des namiddags ten 2 ure, zal in een der lokalen van het Departement van Justitie te *'s-Gravenhage*, in het openbaar, bij enkele inschrijving worden

AANBESTEED:

Het leveren van 8 stuks Verwarmingsketels ten behoeve van de Strafgevangenis te Leeuwarden.

Het bestek met 1 teekening ligt ter inzage in de Strafgevangenis bovengenoemd en op het bureau van den Ingenieur-Architect voor de Gevangenissen en Rechtsgebouwen te *'s-Gravenhage*, alwaar tevens inlichtingen zijn te bekomen, terwijl het op franco aanvrage tegen betaling van *f* 0.25 te bekomen is bij de GEBROEDERS VAN CLEEF, Boekhandelaars, Hofspui N°. 28a te *'s-Gravenhage*.

's-Gravenhage, 11 Juli 1889.

De Minister van Justitie,
Voor den Minister,
De Secretaris-Generaal:
A. W. CABRIÈRE *L. S.*

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *'S-HERTOGENBOSCH*, zullen op **Donderdag 18 Juli 1889**, voormiddag 10 ure, ten Raadhuize aldaar, bij enkele inschrijving

aanbesteden:

Het onderhoud van den Straatweg van 's-Hertogenbosch naar Best, ingaande met den dag der goedkeuring van de aanbesteding en eindigende den 30 Juni 1892.

Het bestek ligt ter inzage op het Raadhuis te *'s-Hertogenbosch* en is verkrijgbaar bij den Gemeente-Architect J. M. NABBE aldaar, tegen betaling van *f* 1.00.

Aanwijzing zal geschieden op Dinsdag 16 Juli e. k. voormiddag 9 ure, te beginnen nabij het fort Isabella.

De inschrijvingsbiljetten moeten op den dag der aanbesteding vóór 10 ure des voormiddags in de ten Raadhuize daartoe gestelde bus gestoken zijn.

's-Hertogenbosch, 4 Juli 1889.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
De Burgemeester,
v. d. BOES DE WILLEBOIS.
De Secretaris,
J. N. G. SASSEN.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN,
voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN,**
LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN**

WEEGWERKTUIGEN.

ZWEEDSCH GRANIET

uit de **groeven, Stoomslijperij** en **Polijstinrichting** van de Firma

KESSEL & RÖHL,
te **Berlijn.**
Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 468,
Amsterdam.

A. H. VAN BERGEN,

FABRIKANT TE
Heiligerlee, prov. Gron.
SPECIALITEIT IN
Nieuwe Constructie
BRANDSPUITEN,
TORENUURWERKEN
EN
LUIDKLOKKEN,
op binnen- en buitenlandsche Tentoonstellingen bekroond.
ANTWERPEN 1885. EEREDIPLOMA.
Gouden en Zilveren Medailles.

Te koop aangeboden.

2 Stoomheimaschines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag
50 Kipwagons inhoud 2 M³., Beide
24 „ „ **2 M³.,** zijden
36 „ „ **1½ M³.,** kippend
Alles 90 c.M. spoorwijdte.
Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Sliedrecht* en W. DE JONG, *Breda*.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting

van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

LICHTDRUKTEEKENINGEN

(witte lijnen op blaauwe grond)

worden voortdurend, spoedig en tegen concurreerende prijzen geleverd door

Th. J. DOBBE en ZOON,

Magazijn van Teekenbehoeften voor Bouwkundigen,

UTRECHT.

☛ Calques worden desverkiezend ten onzent vervaardigd.

Gebr. VAN DER VLIET,

IJZERHANDELAARS te *AMSTERDAM*.

Staal-, Plaat-, Band-, Hoek- en T-IJzer enz.

Steeds voorhanden:

BALK-IJZER in verschillende profielen en lengten.

Vijlen en gegoten Staal uit de fabriek van Gebr. BÖHLER & Co. te Weenen, alsmede GLOBE Hoefnagels met afgewerkte punten en onder garantie tegen splijten.

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN

STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,

op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met

EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding),

Hollandsche Tuin en Zeepaard,

Bickerstraat

AMSTERDAM.

JAN HAMER & Co.

AMSTERDAM.

KANTOOR: Marnixstraat 402 b h Leidscheplein.

Boyle's Luchtpomp-ventilators,

Boyle's Kappen,

voor slechttrekkende Schoorsteenen.

BOYLE'S SCHOORSTEENKAPPEN,

tegen valwinden enz. enz.

Vereischen geen toezicht, hebben geen bewegbare deelen, voorkomen terugslag in den koker, werken met de meeste gelijkmatigheid in ieder jaargetijde, hebben eene veel grootere capaciteit dan ieder andere ventilator.

Deze toestellen zijn op verschillende RIJKS-, GEMEENTE- en PARTICULIERE gebouwen hier te lande geplaatst.

WITTE'S LIFTEN voor Personen, Goederen, Spijzen enz.

CARRÉ'S Luchtdrukwaterreservoirs. (2)

JAN VAN DER POT, Katendrecht bij Rotterdam.

Kyaniseerinrichting.

De eenigste, waar ook des winters kan worden gekyaniseerd.

Het **kyaniseeren** is het eenigste afdoende middel tegen **verrotting** en **zwam**. De bewerking geschiedt geheel **reuk-** en **kleurloos**. Desverlangd bijlevering van hout.

Prima Engelsche Portland-cement merk „Wallsend"

van uitmuntende kwaliteit en tegen concurreerende prijzen.

Belgische kluit- en hydraulische kalk.

Billijke prijzen en vrachten.

Prospectussen en prijscouranten worden op aanvraag franco toegezonden.

Gelieve op voornaam en adres te letten.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,

in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen, Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.

Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.**, Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS C.Czn.**, Beekstraat F 62 te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

B. HOLSBOER. - Arnhem.

Leverancier van Z. M. den Koning.

Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.

Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)

Hoogste onderscheiding 1879.

EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.

BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

CARBOLINEUM EXCELSIOR is het BESTE Houtbederfwerend middel.

FRED. STIELTJES & Co. Amsterdam.

Zelfdragend en vlak gegolfd ijzer, gewoon en gebombeerd worden in vele verschillende profielen en afmetingen vervaardigd.

Actien Gesellschaft für Verzinkerei UND Eisenconstruction VORMALS **JACOB HILGERS,** Rheinbrohl.

Galvaniseerinrichting EN Fabriek van gegalvaniseerde Bouwconstructiën.

Geïllusteerde Pospecti Referentiën en Begrootingen steeds verkrijgbaar.

Vertegenwoordiger voor Nederland en Koloniën

FERD. ENGERS,

AMSTERDAM,

Hoerengracht 335.

HILGERS' DAKPANNEN EN DAKRAMEN VAN uitmuntende constructie, geschikt voor alle soorten van DAKBEDEKKING, ook voor DAKEN met zeer geringe helling.

KLOOS & VAN LIMBURGH

ROTTERDAM.

AGENTEN

der Société Anonyme des Carrières de Porphyre de Quenast" EN der „Société des Carrières de Lessines."

LEVERANCIERS van FAUCONVALKEIEN.

Geldersche straat N°. 12.

De Amerikaansche „New Paragon" Schoolbanken en ANDREW'S BANKEN en STOELEN met opslaande Zittingen voor Scholen, Kerkgebouwen en Schouwburgen, uitsluitend verkrijgbaar bij

FRED. STIELTJES & Co.

Keizersgracht 745,

AMSTERDAM.

Duizenden in gebruik in Nederland, waar van attesten ter inzage.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.M.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën:
Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste-Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *zes gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van die bedrag. Voor het buitenland *f* 3.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.

ADVERTENTIEN ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.

AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling ad 15 cent per stuk en 25 cent per plant, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent Jos. G. STEMLER Czn., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

De excursie naar Gorichem is uitgesteld tot Zondag 4 Augustus.

Heeren deelnemers gelieven zich te vereenigen aan het Centraal-station, om vandaar per Hollandsche spoor, des morgens om 8 uur 20 minuten, te vertrekken naar Rotterdam en verder per stoomboot naar Gorichem en Loevestein.

De terugreis geschiedt op dezelfde wijze.

Aan heeren leden, die zich nog niet tot dezen tocht hebben verbonden en hieraan wenschen deel te nemen, wordt dringend verzocht hiervan vóór of op den 1en Augustus a. s. kennis te geven aan den 1e Secretaris, American Hotel, alhier.

De kosten, aan de excursie verbonden, zullen vermoedelijk met inbegrip van de biljetten voor spoor en stoomboot (waarvoor door het Bestuur zal worden zorggedragen) en het diner, bedragen *f* 7.

Bij deze excursie zullen zich aansluiten de vereenigingen *Bouwkunst en Vriendschap*, te Rotterdam en *Architectura* te 's-Gravenhage.

Namens het Bestuur:
De 1ste-Secretaris,
G. A. ZEEMAN.

(A. et A.)

EEN 25-JARIG BOUWMEESTERSCHAP.

Werd, nu ongeveer drie weken geleden, het 25-jarig jubileum herdacht van den heer Gugel, als professor aan de Delftsche Polytechnische School, thans zien we terug op den dag, waarop onze geachte Vice-voorzitter, een week geleden, zijn 25-jarig bouwmeesterschap vierde te midden zijner verwanten en vrienden.

De heer Bleys is ons voornamelijk bekend geworden toen hij, nu een achttal jaren geleden, zijn geboortestad Hoorn voor Amsterdam verwisselde en sedert hier menig schoon bouwwerk uitvoerde.

Reeds met practische kennis gewapend, toog hij, ruim 28 jaar geleden, naar Antwerpen's Academie, de meest *à la mode* in dien tijd. Na er met succes zijne studiën voltooid te hebben, vestigde hij zich — gerugsteund door de Antwerpensche gouden medaille — te Hoorn, om zich aanvankelijk te wijden aan gebouwen van burgerlijken aard, nu en dan afgewisseld door den bouw van een kerk.

Langzamerhand zien wij hem afwisselend als civiel- en als religieus architect optreden, en het is hoofdzakelijk op dit laatste gebied, dat we gewoon zijn geraakt zijn naam vermeld te zien.

De werken, die hij in de laatsten tijd maakte en die ons nog versch in het geheugen zijn gebleven, zijn de kerken te Hoorn, Amsterdam, Assendelft en Ketel, het Begijnenhof en het thans in aanbouw zijnde St.-Elizabethsgesticht. Buitendien bouwde hij een menigte scholen voor diverse corporatiën en verschillende woonen winkelhuizen, zoowel te Hoorn als te Amsterdam, waaronder het geestige sigarenpaleisje op den hoek van de Leidschestraat en Keizersgracht voornamelijk bekendheid geniet.

Wat vooral voor de jongeren zijn kunst aantrekkelijk maakt, is het zoeken naar nieuwe oplossingen van oude gegevens en het streven naar oorspronkelijkheid, waarvan zijn werken blijk geven. Deze twee tendenzen leiden tot onverwachte scheppingen, en het is aan dit streven, dat wij de verrassende oplossingen te danken hebben der meeste aan zijn smaak onderworpen vraagstukken.

Het kan den bouwkunstbeoefenaars niet onbekend zijn, dat Bleys de eerste geweest is, die stoutweg voor Katholieke kerken Renaissance-vormen gekozen heeft en deze zooveel mogelijk daar, waar op geen te sterke oppositie gestuit werd, consequent bleef toepassen.

De kerk te Hoorn geeft eene eerste proeve hiervan; die van den Heiligen Nikolaas op de Prins-Hendrikkade brengt ons reeds een aanmerkelijken stap verder op den weg, dien hij zichzelf voorschreef.

Wij moeten er ons in verheugen, dat er in den lande ook architecten zijn, die, tegenover den gewonen kerkenbouw, ook uitingen van een andere richting durven stellen; men mocht eens meenen dat de godsdienst alleen in Gothische vormen haar hoogste uitdrukking vindt.

Wij wenschen den heer Bleys nog menig succes als uitvoerend bouwkunstbeoefenaar toe en hebben het volle vertrouwen, dat de krachtige leeftijd, dien hij thans be-

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

reikt heeft, hem in staat stellen zal nog menig schoon product, getuigend van een in banen geleide ontwikkelingsgang, te voegen aan de reeks uitgevoerde bouwwerken.

Moge tevens „Architectura et Amicitia" nog lange jaren het voorrecht genieten zijn Vice-voorzitterszetel door hem ingenomen te zien; dit komt het Genootschap ten goede en de heer Bleys verricht een goede taak, wijl hij jongere aspiratiën gelegenheid schenkt zich bij de zijne aan te sluiten. Kr.

(A. et A.) HET JAPANSCH COSTUUM,

door A. Reijding.

(*Vervolg en slot van pag.* 233.)

Er is in den geest van 't Japansche volk iets dat naar eenvoud schijnt te streven. De scheiding der klassen, die overigens niet op essentiëele rasverschillen berust, belet niet dat zoowel *Yakunincn* als werklieden en landbouwers dezelfde gewoonten, dezelfde leefwijze volgen. De geheele bevolking bedient zich van hetzelfde kleedingstuk, de *kirimon* of *kimono*, de open jas, voor de vrouwen een beetje langer dan de mannen, op de borst over elkaar geslagen en vastgehouden door een zijden sjerp als ceintuur, smal bij de mannen, zeer breed en met een vreemdsoortigen knoop op den rug, voor de vrouwen. De overjassen, de pantalon van de mannen, de wambuizen, het linnen schoeisel, naast de groote teen verdeeld om den riem van de sandaal of van den houten klomp door te halen, dat is alles om zoo te zeggen van hetzelfde model, van dezelfde snit. De zijde, die vroeger alleen bij de edelen in gebruik was voor kleeren, is minder algemeen geworden sinds de nauwere betrekking met de Europeanen.

Het costuum van de mannen is samengesteld uit een pantalon, nauw aan de kuiten en uit een of meer jassen; dit alles van grof katoen bij het volk, en dikwijls van een grijsblauwe zijden stof bij de edellieden. De werklieden hebben op hun kleederen verschillende herkenningsteekenen, die aanduiden welk vak zij uitoefenen. De broek is bij de edellieden zeer wijd, opzichtig van kleur en kort, zoodat de kuit gedeeltelijk zichtbaar wordt. Bij plechtige gelegenheden blijven het benedenbeen en de voet altijd geheel naakt. In het slechte jaargetijde draagt men kousen van katoenen stof, altijd naast den grooten teen verdeeld voor het doorlaten van den sandaalriem. De Japanners houden veel van sombere kleedingstukken. De onvermijdelijke *kirimon* of *kimono*, de jas met lange mouwen, wordt gedrapeerd, opgerold, opgeschort, teruggevouwen, al naar gelang van de noodzakelijkheid van het werk of de eischen der weersgesteldheid. De Japanners dragen geen linnen ondergoed, maar zij baden zich dagelijks. Om den anderen dag scheren zij zich. Lieden van de burgerklasse gaan nooit uit zonder vest en zonder pantalon. De edelen kleeden zich alleen rijk om naar het hof te gaan of officiëele bezoeken af te leggen.

Alle Japansche kleedingstukken, zoo van mannen als vrouwen, worden met zijden koorden vastgemaakt; knoopen kennen ze niet. 's Winters draagt men één of meer gewatteerde mantels. Behalve aan 't hof en bij feestelijke gelegenheden, kent de Japanner werkelijk geen andere regel betreffende de kleeding, dan zich naar welgevallen te kleeden of te ontkleeden, aan zijn naaste de vrijheid latende op precies dezelfde wijze te handelen.

Bij de wijde broek der edellieden, die geheel en al rokvormig is, wordt dikwijls een soort van vest gedragen, dat op de schouders wijd en breed uitstaat en den rug geheel bedekt. Op de borst komen van dit kleedingstuk slechts een paar smalle reepen te zien, die door middel van waaiervormige plooien aan het ruggedeelte sluiten. Dit kleedingstuk is van dezelfde kleur als de pantalon en sluit met een ceintuur om 't lichaam.

De kapsels der Japansche mannen vertoonen nog al eenige verscheidenheid. Bij het meerendeel ziet men het voorhoofd verlengd tot aan de kruin, dus geheel kaal, terwijl het haar aan de slapen een vertikale inplantingslijn vertoont. Aan het achterhoofd laat men het haar lang groeien, om het achter de kruin tot een staart te draaien, die, naar voren gebracht, boven op het hoofd komt te liggen en ongeveer 10 cM. lang is. Soms wordt ook midden boven het hoofd een enkele lok gespaard, die dan naar achteren gebracht, en met de beide haarmassa's vereenigd wordt tot een klein haarbosje. Andere voorbeelden weer vertoonen geen enkel kaalgeschoren gedeelte. Het haar wordt daarbij van het voorhoofd af naar achteren gekamd; overigens blijft de wijze van kappen dezelfde.

Om zich tegen de zon te beschermen, worden op het hoofd grootere of kleinere mandjes gedragen, meestal in den vorm van platte schalen, die door een samenstel van banden vast om 't hoofd worden bevestigd.

In plaats van de zeer eenvoudige sandalen, worden dikwijls een soort klompen of kothurnen gedragen, zoowel door mannen als vrouwen. De wijze van bevestiging van dit schoeisel komt geheel met die der sandalen overeen. Dat bij de vrouwen het dragen van deze kothurnen zijn oorzaak vindt in haar kleine gestalte, schijnt zeer aannemelijk, wanneer men bedenkt dat de gemiddelde lengte der mannen 1.36 M. bedraagt en de vrouwen nog kleiner zijn. Aan dit schoeisel moet ook de belemmerde wijze van gaan bij de vrouwen toegeschreven worden, en niet aan de nauwe kleeding en breede ceintuurs, die veeleer elegantie, ook in dit opzicht, in de hand werken.

In huis draagt men nooit klompen of sandalen. Met den parasol hebben zij bij den ingang der woningen hunne vaste plaats.

Over het geheel, genomen verkeert de Japansche vrouw in een zeer gunstigen toestand. Minder misdeeld dan hare overige Aziatische zusters, is zij niet gehouden aan een voortdurend verblijf in hare vertrekken, maar is het haar geoorloofd zich geheel vrij te bewegen, ongesluierd op straat te wandelen en bij feesten, geheel als in Europa, daaraan onder dezelfde voorwaarden als de mannen deel te nemen. Ook aan hare opvoeding wordt veel zorg besteed. Lezen, schrijven en teekenen kennen zelfs de minst bedeelden, en onder de lagere klassen zijn zij zeer zeker veel beschaafder en ontwikkelder dan bij de Europeanen. Bovendien bezitten ze van nature een neiging tot elegantie en gratie, die zich nimmer verloochent, noch in haar bewegingen, noch in haar kleeding.

Waar wij in het voorkomen der jonge meisjes een streven waarnemen naar koketterie, missen wij dit bij de gehuwde dames ten eenenmale. De zorg voor het toilet wordt door haar geheel op den achtergrond geschoven. Zij verkiezen somber gekleurde kleederen, maken de tanden zwart en scheren hare wenkbrauwen af; dit laatste evenwel dikwijls met het doel om die door geschilderde, hooger en fijner geplaatste trekken te kunnen vervangen.

Het costuum der Japansche dames stemt in vele opzichten met dat der mannen overeen. Het voornaamste kleedingstuk is alweer de *kirimon* of *kimono*, met breede voorpanden, evenals een moderne heerenkamerjapon over elkaar geslagen, en door middel van een zeer breede zijden ceintuur, nauw om het lichaam gesloten. De fijne kwaliteit der stoffen maakt het mogelijk deze kleedingstukken bijna als tricot om het lichaam te doen sluiten en zoodoende de weinig sprekende doch fijne modeleering van het lichaam tot haar recht te doen komen. Geen zeldzaamheid is het echter dat de dames drie of meer *kimono's* over elkaar dragen; in dat geval zorgen zij er voor de randen van ieder dezer kleedingstukken aan de halsopening zichtbaar te laten. Evenmin als de mannen dragen de vrouwen, wat wij onderkleeren noemen, maar ook het schoone geslacht compenseert dit gemis door groote zindelijkheid en menigvuldige baden.

Bij het wandelen komt het vaak voor, dat de Japansche dames haar bovenste *kimono* opschorten onder de *obi*, de breede ceintuur, die, met de mouwen, de bergplaats is voor allerlei kleinigheden, welke men steeds bij zich heeft. De *obi* is een zijden lap, van 60 cM. breed ongeveer, die, slechts flauw geplooid, tweemaal om het middel, dicht onder de borst wordt geknoopt. De plaats van den enormen knoop is bij de jonge dames op den rug, bij gehuwde dames willekeurig.

Een dergelijke kleeding — waarbij in sommige gevallen (bij plechtigheden, slecht weer, enz.) de mantel behoort, die ook niet van het gelijknamige kleedingstuk bij de mannen verschilt — een dergelijke kleeding is eigen aan de vrouwen van alle klassen. Het verschil in stand wijst alleen de kwaliteit der stof aan, en de bij de adellijke dames op sleep en mouwen geborduurde geslachtswapens.

Vrouwen van minderen stand dragen bij haar werk een schort, dat geheel denzelfden vorm heeft als het Europeesche, maar dikwijls uit gebloemde stof bestaat.

In den winter draagt men het hoofd geheel in een capuchon gehuld, alleen de oogen blijven daarbij vrij. Men draagt dan overigens dikke gewatteerde kleederen, bont komt echter zelden of nooit voor. 's Zomers loopen de dames blootshoofds en beschermen zich door parasols tegen de zonnestralen; enkele malen door groote platte strooien hoeden, die aan de zijden naar beneden gebogen zijn.

De snit van den *kimono* is hoogst eigenaardig, vooral wat de mouwen betreft. Hoofdzakelijk bestaat de *kimono*, behalve de mouwen, uit 3 stukken, in snit vrij veel overeenkomende met het onderkleed der Turken. De verwijding naar beneden is iets geringer of geheel afwezig, en de overslagen zijn breeder. De mouwen staan, wat snit aangaat, in de costuumgeschiedenis geheel op zichzelf. Men zou kunnen zeggen dat zij *dit* hoofdverschil vertoonen met het gewoon model, dat zij dicht zijn waar de andere hun openingen hebben, en open waar de andere gesloten zijn. Het patroon bestaat overigens uit twee rechthoeken die gedeeltelijk aan elkaar, gedeeltelijk aan den romp bevestigd zijn.

De zakken, die in de mouwen ontstaan (*tamoto*), dienen tot berging van allerlei zaken, als: gebruikte snuitpapiertjes, lekkernijen, enz. in papier gewikkeld, die men van een diner meeneemt — hetgeen tot den *bon ton* behoort — en vele andere zaken. Wie het leven moe is, en een graf in de rivier wil zoeken, vult de zakken zijner mouwen met steenen.

In de mimische kunst en de koketterie der Japansche dames spelen de mouwen van de *obaidori* (eigenlijke benaming van den *kimono* der vrouwen) een gewichtige rol. Ziet men dat een jonge dame ze met schalksche uitdrukking voor mond of oogen houdt, dan zal men niet te vergeefs in haar nabijheid naar een oorzaak zoeken, die haar schaamtegevoel kon opwekken. Niet minder behooren zij tot de requisieten der vertooningen van ouderwetsch-Japansche dichtwerken, daar zij dienen tot het drogen van tranen.

De kapsels der Japansche dames behooren tot die deelen van den tooi, welke de meeste zorg vereischen. Evenals de *coiffures* onder Lodewijk XVI, bestaan zij uit een ingewikkeld samenstel, dat door sommige vrouwen slechts tweemaal in de week kan worden herbouwd, tengevolge van den tijd, dien dit werk kost. De kussens, waarop men slaapt, zijn dan ook zoodanig ingericht dat men het kapsel niet in wanorde brengt als men er zich op neervlijt. Zij bestaan uit zeer smalle kastjes, waarop rolkussentjes zijn aangebracht. In ieder van deze kastjes zijn laadjes voor allerlei toiletbenoodigdheden en soorten van blanketsel.

Een elegante Japansche brengt doorgaans eens groot deel van den dag voor haar toiletspiegel door. Op de knieën gehurkt en de borst voor een groot deel ontbloot, beschouwt zij zich in haar spiegel, die gemeenlijk, als herinnering aan de zonneschijf, een cirkelvormige gedaante heeft. Het kunstig haargebouw, dat door hare kameniers is gesticht, wordt door haar herzien, en met bloemen, linten of spelden van allerlei kleur, vorm en grondstof verfraaid. Juweelen worden echter noch daar ter plaatse, noch ergens anders aangebracht, een feit dat zijn oorsprong waarschijnlijk vindt in wetten op weelde, die in Japan bestaan.

Slordigheid op haar kapsel stelt de Japansche vrouw evenwel aan algemeene minachting bloot. De beteekenis van een vollen en goed onderhouden haardos hangt ook hiermee samen, dat de ordening van het haar op verschillende leeftijden en naar gelang van de maatschappelijke positie verschillend is. Het haar wordt niet in staarten gevlochten, maar alleen gekamd, met vetten of oliën bestreken en met koorden van gedraaid papier opgebonden. Vervolgens wordt het gerangschikt zooals het naar ouderdom en rang past, en met kammen van hout, ivoor of schildpad, met metalen haarnaalden en een vierkanten stokje, de *kogai* bevestigd. Dit laatste wordt loodrecht door de hoofdwrong gestoken; de einden ervan versiert men met stukjes rood, blauw of lilakleurig krip. Bij de meeste kapsels wordt het haar geheel uit het gelaat naar achteren en naar boven gestreken, de ooren aan de kanten vleugelvormig bedekkend; een kleinere *touffe* haar stijgt van het voorhoofd naar de hoofdwrong. In plaats van den staart bij de mannen, komt dikwijls een groote wrong, evenzoo naar achteren en naar boven omgelegd. Gekroesd of in vlechten gerangschikt haar kent de Japansche niet; als schoonste tooi van voorname dames gold onder de heerschappij der hofmodes van het oude keizerrijk, het vrij over den rug en de sleepende kleederen golvende dunne haar.

Bijzonder rijke haartooi, rijker dan wij zooeven beschreven, en waarin natuurlijke of kunstbloemen de groote rol spelen, vinden wij slechts in de oude dracht der hofdames van dienst, en bij de Geisha's, de Yoro's en hare genooten, wier kleeding menigen trek van hoofsche pronk bewaard heeft. In de prentenboeken en op de lakschilderingen herkent men de elegante bewoonsters van de vrouwenhuizen der *Yoshiwara*, de mode-schoonheden, die als *Oiran* bekend staan, met hare steeds als zijzelf gekleede kameniers, de *kamuro*, dadelijk aan den stralenkrans van blonde schildpadnaalden, die haar hoofd omgeeft.

In de kunst van blanketten behoeven de Japansche dames voor hare Europeesche zusters niet onder te doen.

Behalve „blanc liquide", gebruiken zij in plaats van „poudre de riz", een wit uit het melig zaad der jalappe bereid poeder voor het bestrooien van hals en gelaat. In den nek worden drie streepen aanlegd met poeder, zoodat daartusschen twee andere, op de nekspieren, in de natuurlijke vleeschtoon uitgespaard blijven. Men „doet" natuurlijk ook „rood op" en daarvoor dient het fijne carthamijnrood, een plantaardige, onschadelijke, doch prachtige kleurstof, die ook hier voor de bereiding der dure soorten van „rouge" dient; soms ook verft men de lippen met een stof, die er een gouden tint aan geeft. Enkele dezer kleursels veranderen van groengoud

in rood, en nog hedentendage is dit vergulden van de lippen, vooral voor kinderen in zwang. Dat de Japanschen talrijke zwarte en blauwe *schminken* kennen, ligt voor de hand.

De dames zijn gewoon een geparfumeerd sachet bij zich te dragen, zij noemen dit *moibukoro*. Vloeibare reukwerken gebruiken ze weinig of niet.

De originaliteit van het Japansche leven teekent zich voornamelijk in de inrichting van de woning. De vloeren van alle woningen zijn met matten bedekt, waarop men gehurkt of geknield zit, om den tijd te verdrijven, te rooken, te praten of te spelen; zoowel om te werken als om te eten. Sofa's, divans of bedden treft men er niet aan. Men strekt zich op de matten uit om te slapen en dit maakt, op weinig na, alle meubels onnoodig. Het neerhurken is algemeen gebruikelijk, nationaal. Het is zoowel de plechtigste, als de meest gewone houding. Sommige der goden worden gehurkt voorgesteld, zooals de grooten van het Rijk op officiëele recepties zitten, en zooals twee Japanners doen die elkaar 's morgens bezoeken. Bij het binnenkomen, beginnen gastheer en bezoeker met op hun hielen te hurken, groeten elkaar dan door de handen plat op den bodem te slaan en afwisselend het hoofd naar beneden te buigen, en wel zoover mogelijk naar de knieën toe. Dan worden de complimenten gewisseld. Het gesprek begint eerst geregeld als de microscopische pijpen zijn opgestoken en de *boudloire* met de thee is gebracht. Bovendien schrijft de etiquette voor, en dit is een regel, die zeer algemeen op de strengste wijze wordt inachtgenomen, dat men de voeten onder de kleeren moet verborgen houden.

De gewoonte van het voortdurend gehurkt of geknield zijn, maakt het den Japanners zeer moeilijk te begrijpen dat de Europeanen zich, bij 't eten bijvoorbeeld, niet op hun stoelen neerhurken, in plaats van er op te gaan zitten. Behendig en lenig als zij zijn, doen zij alles, waarbij dit eenigszins mogelijk is, op den vloer.

Bij het eten, wordt het servet van gevlochten stroo op de matten van den grond gespreid; de groote schaal van verlakt hout, waarin de rijst ligt, de basis van de voeding bij alle klassen, wordt in 't midden geplaatst, en ieder van de aanzittenden, die er omheen gehurkt zijn, schept er zijn porseleinen kom uit vol.

Alles staat op den grond en de weinige meubelstukken, evenals de kamerschermen, waarmee men omringd is, moeten gemakkelijk gehanteerd kunnen worden; zij zijn zoo laag dat zij gemakkelijk voor kinderspeelgoed kunnen doorgaan.

De matten zijn alle op dezelfde maat gemaakt; zij zijn 6 voet 3 duim lang, en 3 voet 2 duim breed; de dikte bedraagt 4 duim. Zij bestaan uit zeer fijn vlechtwerk van rijststroo. De maat dezer matten dient als grondslag voor alle constructies en gebouwen, van welken aard ook. Het is een schaal die ook gewoonlijk wordt gebezigd om de afmetingen van een vertrek te bepalen; de kamer b.v., waar het Hollandsche gezantschap in 1826 werd ontvangen, draagt den naam van *Zaal der honderd matten*; een andere weer, zooals het vertrek, waar op tafel de cadeau's voor den Keizer waren tentoongesteld, noemde men de *Zaal der duizend matten*.

De gebouwen zijn ook meestal zeer regelmatig; de buitenwanden, die uit licht metselwerk bestaan, zijn de eenige vaste afscheidingen; de verdeelingen binnenshuis in verschillende vertrekken worden tot stand gebracht door beweegbare schotten, die op de een of andere wijs van een voet voorzien zijn of aan den vloer worden vastgeschroefd. Daar het voor de zindelijkheid noodig is de matten dikwijls op te nemen, profiteert men van deze gelegenheid steeds om 't huis weer anders in te deelen.

In de luxe-voertuigen, wier vorm het midden houdt tusschen de Indische palankijnen en de Chineesche draagstoelen, is de houding van het lichaam ook weer ongeveer dezelfde als op de matten, gehurkt namelijk.

De groote *norimon's*, die de afmetingen hebben van een klein draagbaar vertrek, zijn groot genoeg om er in te liggen; maar in de *kago's*, meer gewone voertuigen, is de grootte van den stoel geregeld naar den rang van de personen, en daarin kan men slechts op de hielen gaan zitten.

Een ander soort rolwagen, die eerst van den nieuweren tijd is en door koelie's wordt getrokken, is de *Jinrikisha*, een wagentje op twee wielen, waarin men gemakkelijk plaats kan nemen. Misschien een navolging der *tapissi'res* van de vorige Parijsche tentoonstelling!

Het costuum van de koelies is uiterst primitief. Een *korimon* van grove stof en zeer kort, benevens een klein schort vormen meestal de eenige kleeding. Bovendien hebben deze knechts de gewoonte bij warm weer, onderweg, ook den *korimon* uit te doen, zoodat hun naakt lichaam zichtbaar wordt. Zeer dikwijls, maar vooral in vroegeren tijd was dit meer algemeen, is het geheele lichaam met tatoueeringen overdekt, menigmaal zeer fraai van kleur en teekening. Blauw, zwart, vleeschkleur en rood, dit laatste verkregen door 't afrukken van de huid, zijn de hoofdkleuren, en een aldus getatoueerde koelie wekt volstrekt geen gedachten aan naaktheid op.

De *Yakonninen*, politieofficieren van de middelste klasse van den adel, dienen den reizigers als gidsen en vervullen overigens de rol van officieren van de rijksveldwacht. Zij hebben emblematische versieringen op hoofddeksel, mantel en kimono, dragen twee zwaarden en de wijde rokvormige broek. De broek met sleepende pijpen, die alleen als hofdracht gebruikelijk is en den dragers, zelfs als zij gewoon loopen, knielende doet schijnen, wordt alleen door den hoogsten adel gedragen.

De bonzen, bedienaars der verschillende godsdienstige monumenten, die vroeger in de architectuur en de kunst groote beteekenis hadden, hebben langzamerhand veel van hun aanzien verloren, niettegenstaande zij tot een kaste behooren, die tusschen edellieden en burgers in staat. Hun luiheid en verwildering is hiervan de oorzaak geweest. De voornaamste bezigheden toch, die zij te verrichten hebben, bestaan in klokken luiden, formulieren opzeggen, bedelen en trom slaan. Hun kleeren zijn zeer wijd, van onderen regelmatig geplooid en niet te lang, zoodat de onderkleeren zichtbaar worden. Over rug en schouders dragen ze verschillende godsdienstige kleedingstukken.

De Japanners rouwen in 't wit.

In de muziek hebben ze het tamelijk ver gebracht trots hunne volledige onbekendheid met de harmonieleer. Door hun juist en fijn gehoor zijn zij in staat uitstekend in koor te zingen en het gezang te accompagneeren, zelfs bij de moeilijkste melodieën.

Het meest populaire instrument is de *samisin*, eene soort gitaar. Verder wordt algemeen in de damesorkesten de *kakion* of *biwa* bespeeld, een soort van violoncel met of zonder strijkstok, en de *gotto*, een groote harp of luit, die op den grond ligt. De drie eerste vingers van de rechterhand worden dan van nagels van been of metaal voorzien, om er de snaren mee te grijpen.

Zooals op alle voorwerpen van kunstnijverheid, hebben de Japanners ook op het costuum hun oorspronkelijke vrije versieringswijze toegepast. In den laatsten tijd zijn wel-is-waar meer effen stoffen in gebruik, maar bij feestelijke gelegenheden en aan het hof komen de fraai versierde *kimono's* nog wel te voorschijn. Niet altijd zijn de versieringsmotieven regelmatig op de kleederen verspreid, en de mooiste Japansche kleedingstukken zijn juist die, waar de schilder, die de decoratie in kleuren op het gewaad aanbracht, of de borduurwerker, die het een of ander fraai ontwerp volgde, geheel onafhankelijk zijn geweest van eenige patroonverdeeling.

Bekoorlijk is het denkbeeld, vermeld in een werk over Japan, dat de bloemen, waarmee een stel *kimono's* voor verschillende jaargetijden versierd waren, overeenstemming hielden met hetgeen de natuur afwisselend voortbrengt.

(A. et A.) TENTOONSTELLING IN DE QUELLINUSSCHOOL.

Evenals vorige jaren, zijn ditmaal in de lokalen der Quellinusschool een aantal teekeningen en werkstukken tentoongesteld, door de leerlingen in den loop van het jaar vervaardigd, benevens het zg. concourswerk, dat zonder behulp van den raad des leeraars wordt voltooid. Over het geheel genomen, maakt de tentoonstelling weer een gunstigen indruk, niettegenstaande de inrichting van het onderwijs — en dus ook de tentoonstelling — enkele wijzigingen vertoont, in vergelijking van wat wij vroeger jaren te zien kregen.

Zeer interessant is bv. het houtsnijwerk en beeldhouwwerk, dat in de boetseerklasse is tentoongesteld. Hier ziet men het houtsnijwerk van leerlingen der laagste klasse, die nog met groote onhandigheid te werk gaan, vooral te kampen hebben met de richting van den draad van het hout, en wier voortvarendheid hun belet den *fond* op de gewenschte hoogte te houden; daarnaast het werk van verdergevorderden en eindelijk dat van de leerlingen der hoogste klassen, die met zeer veel succes paneeltjes van Oudenaerde nasnijden, met een volkomen juist begrip van de waarden der massa's, de verhouding van de verschillende reliefpartijen ten opzichte van elkaar en met zuiver vlakke bewerking van den *fond*. Enkele leerlingen hadden zich gewaagd aan friezen onder deurbekroningen. De versiering met zaagwerkmotieven levert hier den jongelieden een uitstekend veld van studie naar zuiver en gelijkmatig werk. Een ander leerling had een salontafel gemaakt, vrij sierlijk van vorm, solide van constructie en degelijk afgewerkt.

Van het teekenonderwijs in de laagste afdeeling zien wij thans weder goede resultaten. Enkele penteekeningen naar de natuur en studiën naar plaat, benevens perspectief-teekeningen leggen een gunstig getuigenis af voor de leiding, die de toch nog zeer jeugdige leerlingen daar genieten.

Wat het pleisterteekenen betreft, van de hoogste klassen kan ons oordeel onmogelijk gunstig luiden. Wanneer men zich de resultaten van het onderwijs herinnert, zooals het vroeger gegeven werd, en die vergelijkt bij wat ons *deze* tentoonstelling leert, dan springt onmiddellijk in het oog dat het onderwijs in dit vak thans minder systematisch gegeven wordt, dat het beginsel van „kleur juist zien" minder op den voorgrond treedt, en eindelijk dat in slechts zeer weinig teekeningen sporen van een breede opvatting aanwezig zijn. Dit zijn redenen, die het ons onmogelijk maakten onze opmerkingen te weerhouden, waar het een tak van 't onderwijs geldt, die vroeger de schitterendste resultaten opleverde en waarin de Quellinusschool op groote tentoonstellingen zich op de gunstigste wijze onderscheidde.

De meest gewone wijze van pleisterteekenen, die tevens de verderflijkste is, wordt thans toegepast. De leerling toch zet in dezelfde teekening naast het witste wit, dat hem het krijt of het papier geeft, het zwartste zwart, dat conté of doezelkrijt kunnen te voorschijn roepen. Hierdoor wordt een zeker valsch effect verkregen, dat nooit op correcte waarneming kan berusten. Sterk spreekt dit gebrek in het concourswerk van een der klassen: een stilleven, waaronder pleister voorkomt, alleen met zwart krijt weergegeven. In dat geval heeft men onmiddellijk naast het pleister allerlei kleuren kunnen waarnemen, veel massiever en donkerder dan de pleister-schaduw; toch geeft op de meeste dezer teekeningen — een enkele uitgezonderd — de voorstelling niet den indruk van pleister.

In de klasse van rechtlijnig teekenen, die gedeeltelijk door alle leerlingen wordt bijgewoond, is sinds het vorig jaar verbetering in het werk te bespeuren.

Nog al te sterk is het ook nu merkbaar, dat de leerlingen over 't algemeen niet in staat zijn met een trekpen een goede lijn te halen. Men ziet enkele vrij samengestelde voorbeelden, geteekend door leerlingen, die veel moeite zouden hebben met de eenvoudigste arceering. En daar het dan toch het doel is dezer school, *niet* artisten te vormen, maar vooral goede, handige werklieden in de kunstnijverheid, diende men, dunkt mij, allereerst de grondbeginselen op de meest nauwgezette wijs te doen bestudeeren. Zoo ook verdient het aanbeveling de leerlingen zindelijker te leeren werken en ze te beletten hun werk te ontsieren met letterschrift, zooals dat wel eens op de uithangborden der water-en-vuurkelders voorkomt. Enkele details van gebouwen, door meer gevorderden (bouwkundigen) geteekend, vertoonen een zorgvuldiger uitvoering. Bovenal komt het mij wenschelijk voor, dat men eenvoudiger voorbeelden kieze, en bij vergrootingen enz. aan de zuiverheid der omtrekken, meer nog dan nu reeds gedaan wordt, de aandacht wijde.

Het decoratie-schilderwerk heeft zeer voldoende resultaten opgeleverd. De studies van bloemen naar de natuur, schijnt ons buitengewoon vruchtbaar te zullen worden voor toekomstige decorateurs.

De meer eenvoudige, bij het decoratie-schilderen gebruikelijke technieken: het werken met schablonen, enz., ook daarvan zagen we enkele voorbeelden. Eveneens studies van letters in olieverf — met alle echter even fraai. De stillevens van enkelen vertoonen goede qualiteiten, maar ook hier was de aanwezigheid van een pleisterkop in het stilleven voor allen een struikelblok. Een ander lachend pleisterkopje tegen een rood fond was in kleur en toon beter geslaagd.

A. R.

REDEGEVENDE BOUWKUNST.

De voorstanders van de „redegevende kunstleer" hier-te-lande hebben, sedert de benoeming van den tegenwoordigen referendaris voor Kunsten en Wetenschappen aan het Ministerie van Binnenlandsche Zaken den strijd gewonnen; talrijke groote landsgebouwen hebben zij als zoovele zegeteekenen opgericht.

In Frankrijk, het vaderland van Viollet-le-Duc, die het eerst de redegevende kunstleer ontwikkelde, scheen het langen tijd, alsof zij in het geheel geen wortel kon schieten. Viollet-le-Duc had er geen school kunnen vormen. Toen hij in 1863 door Napoleon III, wiens bijzondere gunsteling hij was, bij decreet van 13 November tot professor aan de Ecole des Beaux Arts benoemd was, en zijn eerste les zou geven, werd hij door zijne leerlingen zoo slecht ontvangen, dat hij genoodzaakt was zijn onderwijs te staken, en in 1864 een ander zijn leerstoel innam. Een school vermocht hij niet te vormen, en het had alle schijn, alsof het met de richting, die hij voorstond, in Frankrijk voorgoed gedaan was. In de laatste jaren hebben zijne

theorieën echter een talentvol verdediger gevonden, in A. de Baudot, die o. a. op het onlangs gehouden Internationaal Architecten-congres te Parijs de redegevende kunstleer met vuur verdedigde en die het onderwijs, zooals dit thans op de Ecole des Beaux Arts gegeven wordt, ten sterkste afkeurde.

Deze verdediging heeft de bestrijders van de redegevende kunstleer opgewekt tot het schrijven van talrijke artikelen. Aan een daarvan, door den architect Boileau, ontleenen wij het volgende:

„Was het niet Viollet-le-Duc, die met overtuiging het afbreken van vele oude bouwwerken aanbeval? Vond niet al, wat sedert het begin der Renaissance gemaakt was, in hem een verwoed tegenstander? Heeft hij niet zijn leven en zijn talent besteed, om te pogen, het oordeel, dat het hedendaagsche publiek over kunstwerken velt, te wijzigen in den geest van het oordeel der geslachten, welke achter ons liggen?

„Den meesterstukken van het verleden heeft dit niet geschaad. Het publiek heeft zijne oude goden, de klassieken, behouden, doch heeft tevens de nieuwe middeleeuwsche aangenomen. Was dit wel logisch? Van het standpunt des meesters beschouwd, zeker niet, doch voor wie zich op een onpartijdig standpunt plaatst, ongetwijfeld.

„Het is echter eigenaardig op te merken, op welke wijze het publiek de leer des meesters in toepassing gebracht heeft. Kerken in quasi-dertiende- of veertiende-eeuwsche Gothiek zijn allerwege op den Franschen bodem verrezen; de meesten daarvan zijn echter niet zeer geslaagd. De meester had het recept zoo duidelijk gegeven, dat de eerste de beste meende het te kunnen klaarmaken. De dorpspastoors hebben een nieuwen tak van nijverheid in het leven geroepen, welke men thans „glasschilderkunst" pleegt te noemen. Zij is echter dien naam onwaard, want haar voortbrengselen zijn zoo fabrickmatig mogelijk vervaardigd. Toen heeft men fraaie Renaissance glazen uit de kerken verwijderd, om er hard gekleurde vensters à zooveel per vierkante meter voor in de plaats te stellen.

„Het vervaardigen van gepolychromeerde kerkbeelden is eveneens een industrie, die door de nieuwe leer tot grooter bloei gebracht is.

„Doch niet slechts de geestelijkheid, ook de *high-life* van Parijs brengt op haar manier de leer in toepassing, door ameublementen „style Louis XII" bij de kastenmakers in de Faubourg St. Antoine te bestellen. De oude stijl wordt echter naar de moderne behoeften gewijzigd, zelfs pendules en groote spiegelruiten ontbreken niet. Nu neemt men behangsels en gordijnen met fleurs-de-lis of heraldische leeuwen, en het geheel is klaar en verplaatst den gelukkigen eigenaar in de middeleeuwen.

„Men ziet het dus, een groot hervormer zegt groote waarheden. Zijn stem wordt gehoord, hij vormt een school. Het publiek is verheugd, te bemerken, dat de bouwkunst zulk een eenvoudige zaak is, die slechs op eenige grondbeginselen berust. Het neemt de nieuwe leer met enthousiasme aan, maakt er een mode-artikel van — en bestelt werken van een meer dan twijfelachtige waarde. Dan keert het zich, daar de meester er niet meer is, tot zijne discipelen, toont hun de „horreurs", die het heeft besteld en zegt: „Ik dank u wel, dat gij mij zoo goed ingelicht hebt. Zie maar eens hoe ik uwe lessen ter harte heb genomen; is het niet mooi zoo?"

„Welk een les ligt hierin niet opgesloten!

„Niettegenstaande al de pogingen, door de Nieuw-Gothikers aangewend, is de negentiende eeuw gebleven, zooals zij was — de eeuw van den stoom, van de electriciteit, van de proefondervindelijke wetenschap. De moderne logica is niet door de middeleeuwsche theologie vervangen. Wel heeft men het gesmeed ijzer, het gedreven lood, de gekleurde vensters doen herleven, doch dit is slechts een druppel in den oceaan. Onze beeldhouwers zoeken hunne voorbeelden niet in de middeleeuwen; onze schilders beschouwen de Renaissance als hun uitgangspunt; onze meubelmakers vereeren nog steeds Boule; onze metaaldrijvers houden nog steeds aan de naakte figuurtjes van Benvenuto Cellini vast; onze tapijtwevers hebben wel een tijdlang naar de middeleeuwen gekeken, doch zijn thans tot de latere voorbeelden teruggekeerd. De rationeele tafels, als twee druppels water op de teekentafels onzer architecten gelijkende, hebben die in den „style Henri II" niet verdrongen, zoomin als de spiegelruiten door glas in lood vervangen zijn. De middeleeuwsche kunst is thans slechts een voorbijgaande mode.

„De discipelen van den meester zeggen echter dat wij kwaad van hen spreken, want dat zij geen Gothikers zijn. Het is waar, zij hebben sommige zaken overboord geworpen, bv. de puntige topgevels, de venstertraceeringen, de troonhemels, enz. Doch de kern blijft zuiver Gothisch. De discipelen zeggen: „Wat wij prediken is goede constructie en logische versiering. Wij behooren tot de negentiende eeuw, wij leeren de redegevende kunst, leve het systeem!"

„Juist, het is een systeem, maar „un peu d'art ferait mieux notre affaire". Een kunstsysteem is een onding, dat ware kunst niet vervangen kan. Zelfs de discipelen zien dit in, en als zij het een of andere monument in een groote stad, b.v. een theater, een station, een museum moeten maken [1]), werpen zij hun systeem weg en volgen zij de dwalingen der klassieken. Slechts bij kerken brengen zij hun leer in toepassing.

„Een kunstsysteem werkt doodelijk op ware kunst. Ieder kunstenaar moet vrij blijven; acht men Rubens minder, omdat hij een andere kunstopvatting had dan Rafaël? Ik waardeer de voortbrengselen der meesters van de redegevende kunstleer, voor zooverre zij kunstwaarde hebben, doch ik zou niet wenschen, dat die leer de alleenheerschende werd. Zij heeft reeds veel dienst gedaan, door de architecten erop te wijzen, dat zij hunne aandacht ook aan de constructie moeten wijden. Zij moet echter geen alleenheerscheresse willen worden".

BOUWWERKEN IN DE NIEUWE WERELD.

Wie eens goed op de hoogte wil komen, hoe de Amerikanen bouwen, doet wel, een bezoek aan Chicago te brengen. Voorheen bouwde men daar huizen met vier verdiepingen, doch langzamerhand steeg dit getal, zoodat men nu reeds tot zestien verdiepingen gekomen is. Bij het uitgebreid gebruik, dat in Amerika van liften gemaakt wordt, bestaan voor den speculant geen bezwaren, om zijn terrein op deze wijze productief te maken, te meer, daar er geen bouwverordeningen zijn, om dergelijke hoogten te verbieden.

Nu echter eenige dezer hooge gebouwen voltooid zijn, wordt het den beschreven vaderen van Chicago toch wat al te kras, daar het zonlicht uit sommige straten geheel verdwenen is. Zij gaan nu zwanger van het plan, om een verordening uit te vaardigen, waarbij het in het vervolg aan niemand meer vergund zal zijn, een bouwwerk hooger op te trekken, dan de breedte van de straat, waaraan het ligt. Een gebouw van meer dan 36 M. hoogte mag dan niet gemaakt worden, tenzij minstens de helft der bewoners van de straat, waar het komt te staan, er geen bezwaar tegen hebben.

Een der laatst voltooide reuzengebouwen is het Tacoma-Building, op den hoek van Madisonstreet en Lasallestreet. De gevels bestaan geheel uit ijzeren kolommen, door ijzeren balken verbonden; dit ijzeren geraamte, dat met terra-cotta bekleed is, liet toe de dammen zeer klein en de vensters zeer groot te maken, zoodat het aan licht en lucht in de verschillende vertrekken niet ontbreekt. Het geheel is uitsluitend gebouwd, om den eigenaar zooveel mogelijk huur op te brengen; aan de gevels is niets ten koste gelegd. Wij hebben hier dus met speculatiebouw te doen, doch met een speculatiebouw, waarvan

[1]) Men bedenke, dat dit stuk geen betrekking heeft op Nederland. Daar ziet men tegen redegevende stations of musea niet op. Viollet-le-Duc ontwierp de Opera in Renaissance-stijl. *Vert.*

onze eigen bouwers al heel raar zouden opkijken. Aan het inwendige toch zijn geen kosten gespaard; de vertrekken zijn in eikenhout betimmerd, de vestibules rijk in marmer uitgevoerd en al wat het hedendaagsche comfort vereischt, is ruimschoots aangebracht. De bovenste verdieping, op zestig meter boven het trottoir gelegen, was eerst niet voor bewoning bestemd, doch is gedurende den bouw daarvoor nog ingericht.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

AMSTERDAM. De volgende onderscheidingen zijn aan de leerlingen der Quellinusschool toegekend:

Lithographen. 1ste studiejaar, 1e prijs F. G. Koster; 2e prijs W. J. Brouwer; 2de studiejaar, 1e prijs mej. M. Osseman.

Decoratieschilders. 1e studiejaar, 1e prijs W. C. G. Hagenhout, 2e prijs J. B. Heukelom; 2e studiejaar 1e prijs F. Gagel, 2e prijs A. Beerends; 3e studiejaar 1e prijs J. L. Heeroma, 2e prijs mej. L. M. W. Wissmann, 3e prijs J. F. de Jong.

Beeldhouwers. 1ste studiejaar, 1e prijs, J. C. Wienacke, 2e prijs H. H. Wagtendonk; 2e studiejaar, 1e prijs J. G. Fopp, 2e prijs, L. v. d. Tuin.

Bouwkundigen. 1e studiejaar, 1e prijs: H. van Dorp, (meubelmaker); 2e studiejaar, 1e prijs: H. J. M. Walenkamp; 2e prijs, G. Reimeringer.

ARNHEM. Bij beschikking van den Minister van waterstaat, handel en nijverheid is aan de heeren J. Canters c. s. vergunning verleend tot het gebruik maken van het gedeelte tusschen Zutfen en de buurtschap Eefte van den rijksweg Zutfen—Deventer, ten behoeve van een paardentramweg.

ALMELOO. In de dezer dagen gehouden vergadering van den Raad dezer gemeente werd een ingekomen adres van H. Ledeboer c. s., vragende *a.* concessie en het gebruik van gemeentewegen voor den aanleg van een stoomtramweg van hier naar Ootmarsum, en *b.* een subsidie van ƒ 1000 's jaars gedurende 20 jaren, ten fine van advies gerenvooieerd naar Burgemeester en Wethouders.

GRAVE. Bij de Regeering moet het voornemen bestaan om onze oude vesting uit hare afzondering te verlossen, en wel door den aanleg van een stoomtram langs den schoonen Rijksweg, in de richting 's-Hertogenbosch, aansluitende bij de Gele Hoeve, gemeente Rosmalen, aan den stoomtram Den-Bosch—Helmond.

Men gelooft over het algemeen, dat dit denkbeeld zeer practisch zou zijn, niet alleen voor Grave, maar ook voor de ontwikkeling van de tusschengelegen plaatsen, welke daardoor in verbinding zouden komen met den waterweg op Rotterdam, hetgeen aan de belangrijke nijverheid dier streken zeer ten goede zou komen.

GIETEN. In zake den aanleg van den reeds lang geprojecteerden stoomtramweg Assen—Wildervank, vernemen wij uit goede bron dat, nu de daarvoor verleende concessie door Provinciale Staten van Drente en Groningen is verlengd, de concessionarissen het stellig plan hebben dezen aanleg te doen plaats hebben binnen den tijd, waarin de thans verlengde concessie zal verstreken zijn.

DIEMEN. Donderdag had, in tegenwoordigheid van den hoofdingenieur en een groot aantal ingenieurs van 's Rijks-waterstaat en van de Holl. Spoorw.-maatschappij de beproeving plaats der nieuwe spoorwegbrug over het Merwede-kanaal in de verlegde spoorweglijn Amsterdam — Weesp, in den Gemeenschapspolder onder Diemen. De brug werd belast met 10 locomotieven met tenders en nog eenige geladen zandwagens, 380,000 kilo. Zij boog maar ettelijke m. M. door en bewees hare sterkte en deugdzaamheid, ter eere van vervaardiger en aannemer.

— Het bezoek, door eenige studenten der Polytechnische School te Delft, onder leiding van den hoogleeraar P. van der Burg, aan de Parijsche tentoonstelling te brengen, zal aanvangen op Maandag 22 dezer en eindigen Zaterdag d. a. v.

— Verscheidene Amerikaansche kunstenaarsvereenigingen — de *Society of American Artists*, de *Architectural League*, de *Arts Students League* enz. — hebben zich vereenigd tot het vormen van een maatschappij, de *American Fine Arts Society*, welke ten doel heeft een gemeenschappelijk gebouw met vergader- en tentoonstellingslokalen voor die genootschappen in te richten. Terwijl geen der vereenigingen rijk genoeg is om er een eigen eigen verblijf op na te houden, is de som, welke zij te zamen aan lokaalhuur uitgeven, ruimschoots voldoende voor het onderhouden van een gemeenschappelijk gebouw, en men verwacht, dat deze nauwere vereeniging der verschillende kunstgenootschappen der kunst ten goede zal komen.

PERSONALIA.

De heer Van East, opzichter van 's Rijks waterstaat te Heusden, is met 1 September op verzoek overgeplaatst naar Zalt-Bommel.

VACANTE BETREKKINGEN.

— Opzichter voor het maken van een dienstgebouw enz. op de begraafplaats te Hilversum. Adres den gemeente-architect P. Andriessen aldaar.

— Bouwkundig Teekenaar, in staat opmetingen te doen van perceelen en in teekening brengen van plannen tot verbouw. Adres J. J. Arnd en Zn., boekhandelaars te Amsterdam, letter P. Q. R.

— Uitvoerder van werken, vertrouwd met baggerwerk, bij een der bekende aannemers. Adres *De Nieuwe Koerier* te Roermond, letter H.

— Leeraar in het handteekenen te Utrecht, aan de burgeravondschool. Jaarwedde ƒ 500 tot ƒ 700. Adres vóór 4 Augustus aan Burgemeester en Wethouders.

— Uit 59 sollicitanten naar de vacature van gemeente-architect te Winschoten zijn ter benoeming voorgedragen: 1°. K. A. Lantinga, architect te Nieuw-Scheemda; 2°. J. Siccama, gemeente-architect te Leek; 3°. H. E. Hoegsma, gemeente-architect te Hoogeveen; 4°. N. A. van Gemert, opzichter te 's-Gravenhage; 5°. J. Brill, architect te Nieuwe-Pekela.

ADVERTENTIEN.

Rolluiken

van **Staal** of **Hout** met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.

E. en P. HOTTSIEPER, *Reuscheid* (Rijnpruisen).

Bouwterrein te VENLOO.

Aan den Roermondschen weg zijn eenige **goed gelegen BOUWTERREINEN** te koop, zeer geschikt voor den bouw van heerenhuizen.

Te bevragen bij den Mr. Timmerman H. VAN GASSELT, te *Venloo*.

Aanbesteding.

Op **27 Juli 1889** des namiddags ten 2 uur zal door den Architect J. H. HENDRIKS, namens zijn principaal worden **aanbesteed**:

Het bouwen van eene VILLA te Bad Zandvoort.

Teekeningen en bestek liggen van af Maandag a. s. ter inzage in het Hotel DUINEMZEN te *Zandvoort*, alwaar bestekken te verkrijgen zijn à ƒ 0.50.

Aanwijzing 11 uur, voormiddags, op den dag der besteding. Inlichtingen geeft de Architect J. H. HENDRIKS.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 29 Juli 1889**, des middags te 12 uur, op het Raadhuis, in het openbaar **aanbesteden**:

Het bouwen van een SCHEIKUNDIG LABORATORIUM op een terrein achter de voormalige Veemarkt.

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Stadsdrukkerij, tegen betaling van ƒ 5.50 (met negen Teekeningen).

Inlichtingen worden gegeven ten Kantore van den Stads-Architect op het Raadhuis, Kamer N°. 101, des voormiddags van 10—12 uur, gedurende de week, welke der besteding voorafgaat.

Burgemeester en Wethouders voornoemd:
VAN TIENHOVEN,
De Secretaris,
LE JOLLE.

Amsterdam, 15 Juli 1889.

ZWEEDSCH GRANIET

uit de **groeven, Stoomslijperij** en **Polijst inrichting** van de Firma

KESSEL & RÖHL,
te **Berlijn**.

Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 468,
Amsterdam.

Te koop aangeboden.

2 Stoomheimachines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag
50 Kipwagons inhoud 2 M³. } Beide
24 „ „ 2 M³. } zijden
36 „ „ 1½ M³. } kippend

Alles 90 c.M. spoorwijdte.

Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Sliedrecht* en W. DE JONG, *Breda*.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,

in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen, Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.

Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.**, Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS C.Ozn.**, Bookstraat F 62 te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

Vuurvaste Wanden, Plafonds en vrijdragende Gewelven
naar het systeem RABITZ,

levert als eenig concessionaris van den uitvinder C. RABITZ te *Berlijn*,

THEOD. FERD. BIERHORST, te Haarlem.

Eiken- en Beukenhout Parket hydrofuge, Massif Parket, Parket tapis van af ƒ 4.— per M².

NB. Men zie de korte beschrijving en proces-verbaal van eene te Keulen gedane vuurproef in *De Opmerker* N°. 34 van 20 Augustus 1887.

CARBOLINEUM EXCELSIOR is het BESTE Houtbederfwerend middel.
FRED. STIELTJES & C°. Amsterdam.

JAN HAMER & C°.
AMSTERDAM.

KANTOOR: Marnixstraat 402 b h Leidscheplein,

Witte's Liften

voor Stoom-, Hand- en Waterkracht, voor Personen, Goederen, Spijzen enz.

Grootste zekerheid tegen ongelukken, gemakkelijke behandeling, geringst waterverbruik, zachten gang.

Uitgebreide referentielijsten van, in verschillende **Rijks-, Gemeente-** en **Particuliere Gebouwen, hier te lande**, geplaatste **Lifts** worden op aanvrage franco toegezonden.

Werktuigen voor **Stoomwasscherijen** en **Stoomdesinfectie-inrichtingen.** (5)

DE LINT & C°.
Oostzeedijk 248, Rotterdam
VLOER- en WANDTEGELS,
TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS
Groote voorraden

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

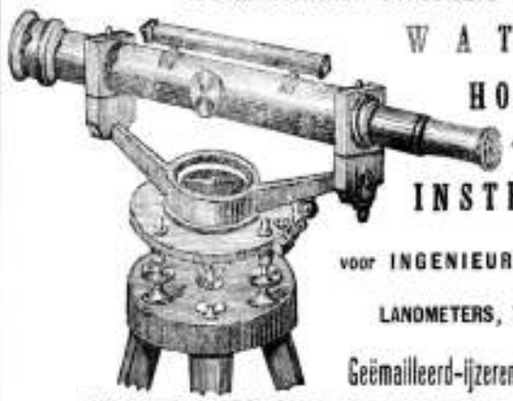

WATERPAS-
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN,
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN,
LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN**

WEEGWERKTUIGEN.

AMERIKAANSCHE HYDRAULISCHE LIFTEN
voor **Hotels, Kantoorgebouwen, Ziekenhuizen** en **Fabrieken.**
FRED. STIELTJES & C°., Keizersgracht 745 Amsterdam.

LICHTDRUKTEEKENINGEN
(witte lijnen op blaauwe grond)

worden voortdurend, spoedig en tegen concurreerende prijzen geleverd door

Th. J. DOBBE en ZOON,
Magazijn van Teekenbehoeften voor Bouwkundigen,
UTRECHT.

☛ Calques worden desverkiesend ten onzent vervaardigd.

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880. — Gouden Medaille Amsterdam 1883. — Bekroond: Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.
FABRIEK VAN
Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek, Kunstmarmer en **Cementuitvoeringen.**
Succursales. Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.
Opgericht 1830.
Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, Amsterdam,
Heerengracht, bij de Oude Spiegelstraat n°. 335.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

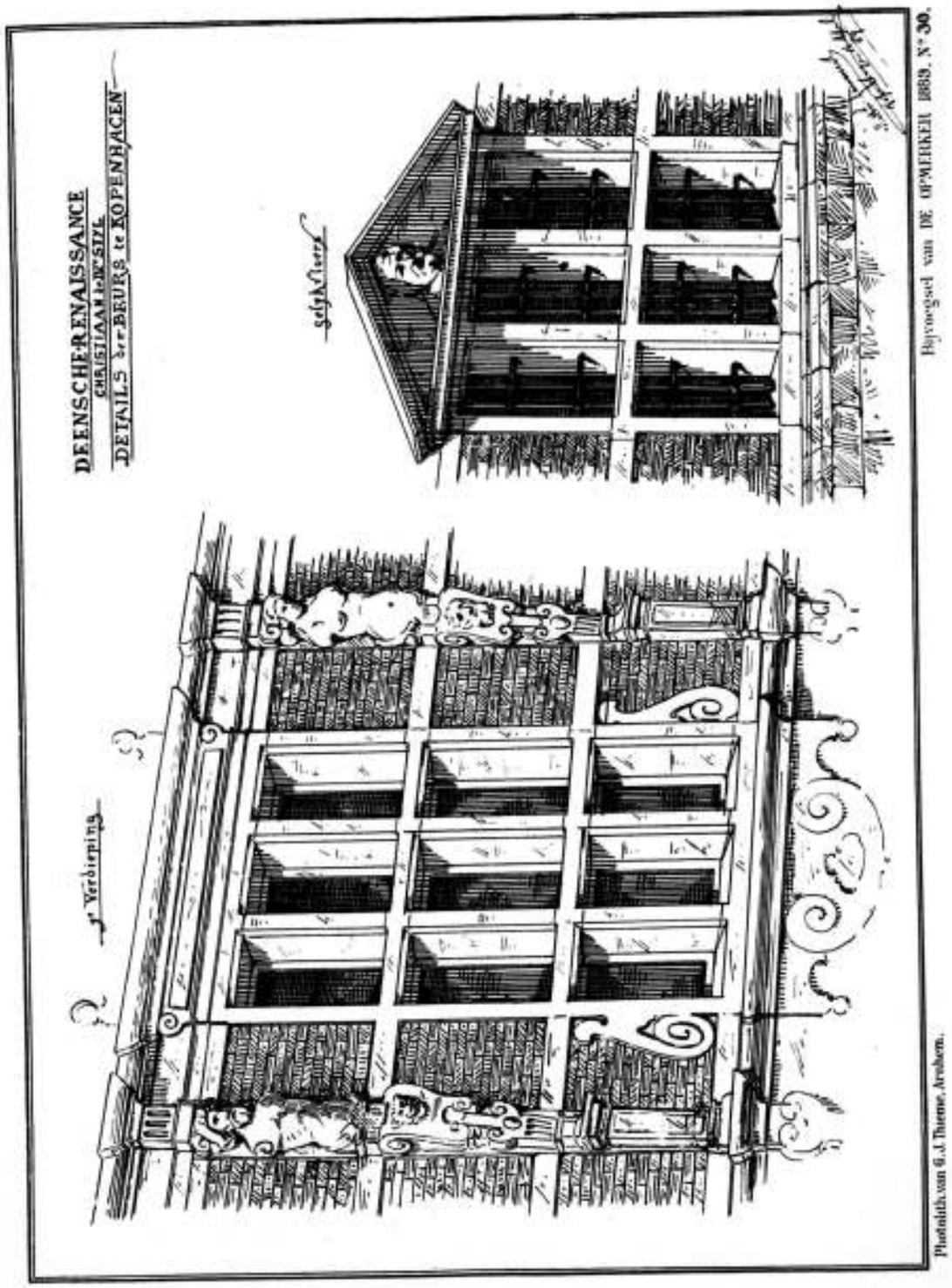

Photolith. van G. J. Thieme, Arnhem.

Bijvoegsel van DE OPMERKER 1889, N° 30.

VIER-EN-TWINTIGSTE JAARGANG N°. 30. ZATERDAG 27 JULI 1889.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën:
Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste-Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel 10 *gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling ad 15 cent per stuk en 25 cent per post, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

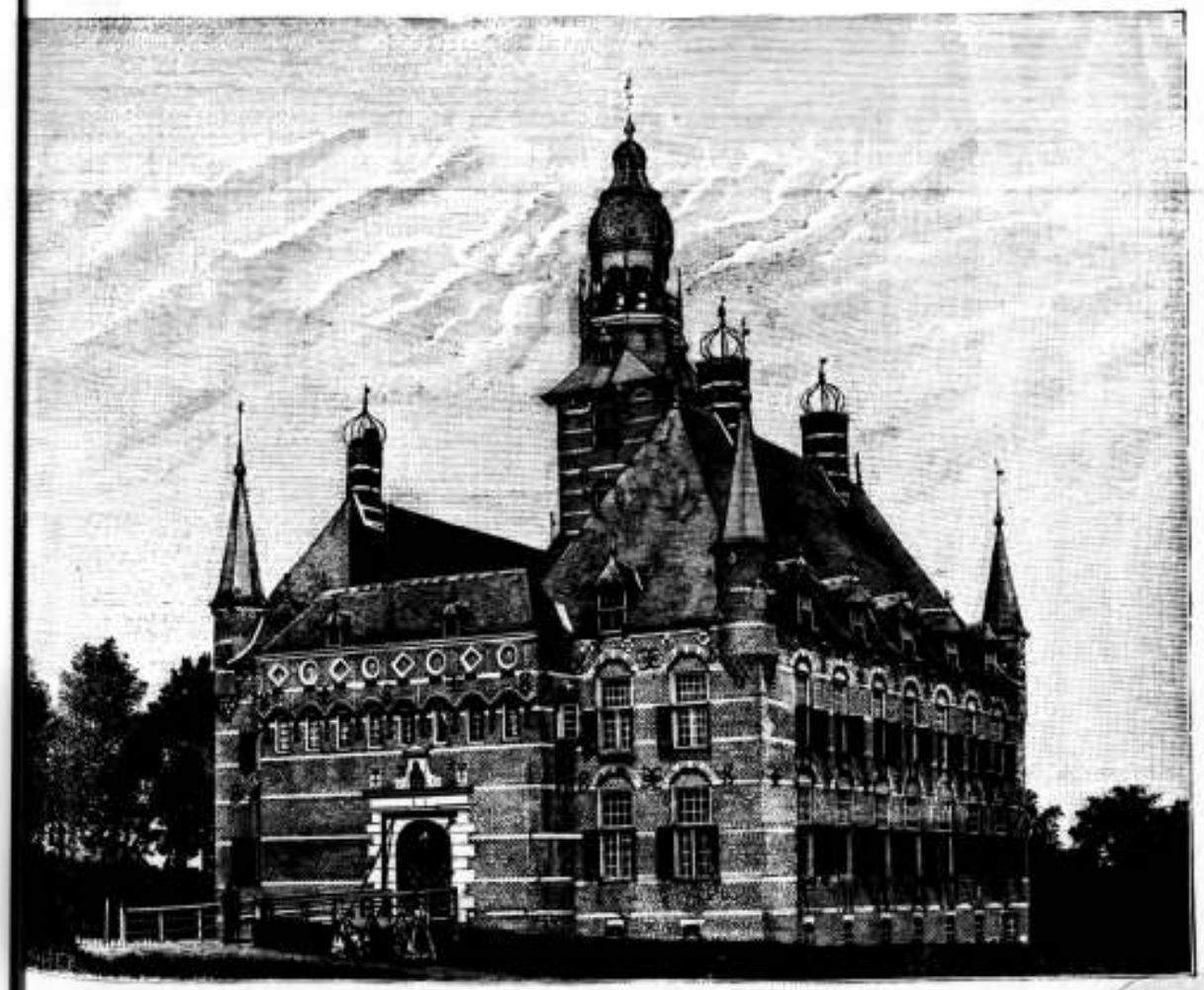

HET KASTEEL TE WYCHEN. (Zie bladz. 249.)

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1e. De excursie naar Gorichem zal worden gehouden op Zondag 4 Augustus a. s.

Heeren deelnemers worden uitgenoodigd zich dien dag, des morgens om 8 *uur* 20 *minuten*, te vereenigen aan het Centraal-station, om per Hollandsche spoor naar Rotterdam te vertrekken. In 's-Gravenhage zullen zich aansluiten de leden der vereeniging *Architectura*, terwijl in Rotterdam, in vereeniging met de leden van *Bouwkunst en Vriendschap* gelegenheid zal zijn tot het bezichtigen van enkele nieuwe bouwwerken.

Omstreeks halftwaalf zal de tocht, per boot, met muziek opgeluisterd, voortgezet worden naar Woudrichem, Loevestein en Gorichem, waar het diner zal worden gebruikt. De terugreis geschiedt op dezelfde wijze.

Aan heeren leden, die zich nog niet tot dezen tocht hebben verbonden en hieraan wenschen deel te nemen, wordt dringend verzocht, hiervan vóór of op den 1en Augustus a. s. kennis te geven aan den 1e-Secretaris, American-hotel alhier.

De kosten, aan de excursie verbonden, zullen ver moedelijk, met inbegrip van de biljetten voor spoor en boot (waarvoor door het Bestuur zal worden zorggedragen) en het diner, *zeven gulden* bedragen.

2e. Door het overlijden van den gemeente-architect te Winschoten, den heer J. J. Bauer, verkeert de weduwe, met zes nog onverzorgde kinderen, in de kommervolste omstandigheden, en met het treurige lot der achtergeblevenen bewogen, heeft zich eene commissie gevormd, om te trachten gelden bijeen te brengen, teneinde den toestand te verzachten.

Gaarne voldoen wij aan een verzoek, door deze commissie tot ons gericht, om onze collega's op het bovenstaande opmerkzaam te maken, opdat, zoo mogelijk, ieder het zijne bijdrage, om den nood van het huisgezin te helpen lenigen.

Ons medelid, de heer K. de Grooth, aannemer te Winschoten, één der leden der commissie, verklaart zich gaarne bereid, giften in ontvangst te nemen.

Namens het Bestuur:
De 1ste-Secretaris,
G. A. Zeeman.

(A. et A). BOEKBEOORDEELING.

Wij ontvingen de proefaflevering van een eerstdaags verschijnend technisch werk, uit te geven door den heer C. L. Brinkman te Amsterdam.

Het doel dezer uitgave zal zijn een geïllustreerd bouwkundig woordenboek in de Nederlandsche taal te leveren, voor de bewerking waarvan zich verschillende deskundigen, onder hoofdredactie van de architecten Th. G. Schill en D. H. Haverkamp, hebben vereenigd.

Het prospectus noemt de navolgende te behandelen onderdeelen:

„Burgerlijke bouwkunde, waterbouwkunde, scheepsbouwkunde, militaire- en vestingbouwkunde en spoorwegbouw.

„Hierbij zullen de materialen, de constructie, de gereedschappen en het geschiedkundig overzicht systematisch besproken en toegelicht worden.

„Schoone bouwkunde, kunstnijverheid, decoratie of versieringskunst, waaronder de geschiedenis der bouwstijlen, de stijlleer, de aanverwante archeologie, en de beschrijving der kenmerkende monumenten zullen opgenomen worden. Mythologie en symboliek, voor zoover deze met bouwkundige onderwerpen in verband staan, zullen daarbij gevoegd worden.

„Verwarming, ventilatie en verlichting in hare nieuwste systemen en toepassingen.

„Geodesie met de nieuwste en gebruikelijkste instrumenten vinden bespreking.

„Van de wis- en werktuigkunde zullen die onderdeelen behandeld worden, welke tot de verschillende takken der bouwkunde of ingenieurswetenschap worden geacht te behooren.

„Eindelijk zullen onder de rubriek biographie de levensloop van beroemde bouwkunstenaars en ingenieurs, en hunne voornaamste werken vermeld worden.

„De uitgave zal geschieden in minstens 4 en hoogstens 6 deelen, elk van p. m. 12 afleveringen. Elke aflevering zal 4 vel druks in lexiconsformaat (kolomsgewijze) bevatten.

„De prijs van elk vel druks van 16 kolommen zal zijn *f* 0.20, terwijl de illustratiën en al de chromo's er gratis bijgeleverd worden."

Te oordeelen naar hetgeen deze proef-aflevering te zien geeft, belooft het woordenboek met veel zorg en nauwgezetheid bewerkt te worden. Een groot aantal duidelijke afbeeldingen van de behandelde vakken lichten den uitvoerigen en zaakrijken tekst toe. Het is om die reden, dat wij onzen lezers het werk aanbevelen als een handboek, geschikt om na te slaan wanneer men iets wenscht te weten van een deel der bouwkunst, dat niet tot de specialiteit van den bezitter behoort.

Als studieboek voor bouwkundigen kan een werk van dien aard natuurlijk niet dienen, hiervoor bestaan dan ook andere uitgaven. Wij vreezen echter, dat het aantal dergenen onder onze vakgenooten, welke zich het werk zullen aanschaffen, niet groot zal zijn.

De kosten, verbonden aan het bijeenbrengen van eene bescheiden bouwkundige bibliotheek, zijn voor de meesten onzer reeds zeer bezwarend en het spreekt van zelf, dat men eerst dan een lexicon koopt, wanneer men reeds eenige standaardwerken zijn eigendom kan noemen.

De uitgever richt zich in het prospectus ook voornamelijk tot het groote publiek, hetwelk gewoonlijk niet in staat is over bouwkunst met eenige kennis van zaken te oordeelen. In dit opzicht kan de bedoelde uitgave voorzeker veel nut stichten en wij hopen van harte dat de ondernemers hun te waardeeren streven met het gewenschte succes mogen bekroond zien en hun werk eerlang even groot burgerrecht bij het publiek zal verkrijgen als soortgelijke handboeken over muziek e.a. Jammer slechts, dat het uiterlijk van het thans verschenen proefnummer niet meewerkt tot aanbeveling van het werk. Het titelvignet is door een zeer onbedreven hand ontworpen en uitgevoerd, hetgeen bij een boek, waarin het publiek voorlichting bij de beoordeeling van kunstwerken moet zoeken, natuurlijk minder dan ergens te verdedigen is. Kan hierin alsnog verbetering worden gebracht of desnoods het geheele vignet worden weggelaten, dan zou daardoor de kans van slagen, naar ons gevoelen, grooter worden.

J.

(A. et A.) BIJ DE PLATEN.

De bij dit nommer verzonden platen hebben betrekking op de beurs te Kopenhagen; de tekst zal in een volgend nommer worden opgenomen.

G. RIETBERG.

Op den 21 Juli j.l. overleed te Arnhem, na een korte ongesteldheid, de heer G. Rietberg, opzichter 1ste klasse van 's Rijkswaterstaat.

In Januari 1856 in het vaste corps van de ambtenaren van den Waterstaat als opzichter 4de klasse getreden, werd Rietberg, in Januari 1863, als zoodanig naar Arnhem verplaatst; al spoedig werd hij de vraagbaak van vele corporatiën en gemeentebesturen in den omtrek, waarvoor hij gedurende vele jaren verschillende burgerlijke- en andere bouwwerken uitvoerde. Begaafd met een uiterst practischen blik, was hij steeds bereid hulp te verleenen waar zulks gevraagd werd. Zijne eenvoudigheid, werkzame levenswandel en stipte rechtvaardigheid zullen zijne nagedachtenis niet alleen bij zijne chefs, maar ook bij velen, die met Rietberg in aanraking kwamen, in eere doen houden. F.

HET KASTEEL TE WYCHEN.

Dit kasteel, een der oudste burchten van het tegenwoordige Gelderland, verdient om zijn indrukwekkenden aanblik een pelgrimstocht en vooral een nauwkeurig bezoek. Een diepe gracht omgeeft het hoofd- en de bijgebouwen, door jeugdig groen en eeuwenoude eiken van het ster- en slingerbosch beschut en omlommerd. Een hooge, houten poort geeft toegang tot moes- en bloemtuinen met de fraaie heggen van taxis, alsmede tot koetshuizen en paardenstallen. Uit een vierkant van scherphoekige hooge leien daken steekt de sierlijk gebouwde middel- of slottoren het hoofd boven de landstreek ten hemel en overschouwt de groene akkers, de zilveren slingerbeekjes en de wuivende mastbosschen van den heuvelachtigen omtrek. Vier op de hoeken geplaatste hangtorentjes omgeven hem als trouwe wachters. Voeg hierbij de gevels van roode baksteen, met banden en andere ornementen van witte steen bevallig versierd, den kranigen spuier aan den voorgevel, dat aardig gesmeed ijzerwerk aan de omlijsting op de binnenplaats, en de bezoeker heeft talrijke punten tot aanteekening en afbeelding in het zakboekje.

Boven de slotpoort, de eenige, die door middel der knarsende ophaalbrug met kettingen, toegang tot het kasteel verleent, staat een geel en bruin gekleurd (of verkleurd) borstbeeld, wellicht moetende doorgaan voor een konterfeitsel van Dom Emanuel van Portugal. Onmiddelijk beneden de kroonlijst aan de voor- of zuidzijde worden acht zinnebeelden in even zooveel kleine nissen in olieverf op glas of op den muur gevonden, wier evene nummers rond, de overige vierkant met witten rand gemetseld zijn. Vergulde letters vermelden onder elke nis een latijnsche spreuk. Jammer, dat een minder kundig kwastenvoerder der vorige en onzer eeuw de spreuken hier en daar verminkt en daardoor onverstaanbaar gemaakt heeft. Van den linkerkant te beginnen volgen de verbeterde of liever herstelde spreuken aldus:

I. Een zon en een zonnebloem door andere planten omringd, met het onderschrift: *Non inferiora secutus*, d. i.: Steeds het hoogste op het oog.

II. Vijf pijlen, omstrengeld door een slang, waarbij: *Vis nescia vinci*, dat is: Tegen overmacht vermag men niets.

III. Een korenveld, waaronder: *Spes alterae vitae*, d. i.: De hoop des anderen levens.

IV. De vogel Feniks, te midden van een brandend vuur, door de zon beschenen, met het bijschrift: *Renovata Juventus*, d. i.: In steeds vernieuwde jeugd.

V. Twee in elkander gesloten handen uit wolken te voorschijn komende, waarbij het devies: *Ditat, servat fides*, d. i.: De trouw verrijkt en maakt sterk of behoudt.

VI. Een leeuw, rustend met den klauw op afgeknaagde bekkeneelen, met het onderschrift: *Cessit victoria victis*, d. i.: De zege wijkt den overwonnene.

VII. Een uit de wolk komende hand, den bliksem slingerend, waaronder: *Quis contra nos*, d. i: Wie tegen ons?

VIII. Een schepter en houweel gekruist, waarboven een doodshoofd, met het bijschrift: *Mors sceptra ligonibus aequat*, dat wil beduiden: De dood maakt vorst en slaaf gelijk.

Na de ophaalbrug overschreden te hebben, komt men door de diepe poort op een niet ruim binnenplein, alwaar men nog ronde pijlers bemerkt, thans bijna geheel ingemetseld, alsook kleine blauwe vloersteenen, die toegang verleenen tot het groote ondergrondsche waterreservoir van het hemelnat, dat opgepompt in de grachten geloosd wordt.

Een vrij breede en gemakkelijke trap geleidt naar den slottoren, op welks spits een metalen Mercurius (jammer genoeg met een verkeerde richting van het opgeheven been) de richting der winden aanwijst. Het opklimmen wordt ruimschoots beloond door een der prachtigste vergezichten op het Rijk van Nijmegen, het Land van Maas en Waal en Noord-Brabant. Het oog wordt getrokken door de lange waterstreep „de Meir", de Maas met hare ontelbare bochten en kronkelingen, de spoorwegbruggen van Ravestein, Mook en Nijmegen, de torens van Heumen, Grave, Velp, Mariëndaal, Balgooi, Loon, Langel, Ravestein, Leur, Batenburg, Druten, Beuningen, Winssen, Hees en Nijmegen, afgewisseld door groene weiden en heuvels, bruine heidevelden, donkergroene, wiegewaaiende dennen op den blauwenden achtergrond.

De bouwtrant der hooge en breede schoorsteenen, in zes en meer tongen gesplitst, is ongemeen, maar geenszins ondoelmatig. In de verte hebben ook zij het voorkomen van kleine torens.

In hoeverre het tegenwoordige kasteel al dan niet op de grondvesten van een Romeinschen burcht is opgetrokken, valt moeilijk te beslissen. Wel is het aan te duiden, dat op de plaats van dit gebouw vroeger eeuwen een grooter slot moet gestaan hebben. Uitgebreide fundamenten worden heden ten dage nog gevonden aan de voorzijde des kasteels, waaronder muren van meer dan 14 voet dikte, ontzaglijk sterk en hecht ineengewerkt. De mond des volks verhaalt nog van een onderaardsche gang onder den tuin door naar de huizinge van den heer J. Berben, alwaar nog kort geleden, in 1889, reusachtige grondslagen zijn gevonden, die wellicht uitloopen op de bouwhoeve „De Poort", aldus nog geheeten, en eveneens eertijds met de omliggende landerijen en tuinen, blijkens gevonden oorkonden, eigendom der eigenaren van het kasteel.

De binnen-ordonnantie, gelijk zij thans is, gelijkt in niets op den buitenbouw. Kleine, hokkerige vertrekken loopen links en rechts, op en door elkaar; de gemeenschap is allerzonderlingst en doet een goed middel aan de hand om „verstoppertje" te spelen. Deze verwarring is blijkbaar aan later eeuw te danken, wijl houten beschotten aangebracht zijn op die plaatsen, waar in de roerige „prohibitie"-dagen van de 17de en 18de eeuw de kapel der openbare, alhoewel verbodene, godsdienstoefeningen werd gehouden.

Van dezen bouw luidt de legende aldus: het getal kelders is gelijk aan dat der maanden des jaars, de vertrekken stemmen overeen met de weken; de ramen des gebouws met de dagen des jaars en de vensterruiten gelijken in getal de uren. Zulke aardigheden vielen evenwel in den smaak der XVIde-eeuwers, toen de fortuin der rijk wordende Hollandsche schippers nog veroorloofde met Spaansche dukaten te dobbelen, alsof het onze negentiende-eeuwsche centen waren.

De geschiedenis der bewoners is in geenen deele van belang ontbloot. Enkele familiën zijn geheel uitgestorven en reeds lang in het vergeetboek opgeteekend, andere bloeien nog voort en behooren tot den hoogsten adel van Nederland, België, Duitschland en het Alpenland.

Eertijds was Wychen een vrije heerlijkheid. De heeren van dezen burcht, die na 1100 dikwerf vermeld worden, heeten Nobilis viri, en waren aan geen sterveling leen- of dienstplichtig.

Johan van Wychen was in 1230 getuige van Diederik, heer van Altena en met Florentius van Batenburg, uitspraak doende in een geschil tusschen den graaf van Kleef en het Utrechtsch kapittel van Sint-Jan.

Ruim een eeuw later was het met de heerlijkheid zoo goed als afgeloopen: de regalia behoorden voortaan den hertog van Gelderland, die het recht van den wind en het gemaal te Wychen in 1342 opdroeg aan Otto van Malbergen. In den aanvang der XV^de^ eeuw behoorde het kasteel met aanhoorigheden aan het geslacht Van Galen en in 1403 werd Wychen een Geldersch leen ten Zutfenschen rechte, bekend onder den naam van de Leler of de Leliaert, de Vont en het Heygraeffschap in Wycher kerspel.

De Van Galen's bleven in het bezit van het goed tot 1536, in welk jaar Jacob van Galen en zijne echtgenoote Barbara van Eekeren, het leen overgaven aan Herman van Bronchorst, heer tot Batenburg en Stein, gehuwd met Petronella Praet van Moerkerken, welke vrouw tijdens de Hervorming te Batenburg een gewichtige rol gespeeld heeft.

Nu volgen vele verwikkelingen over den eigendom, die zoo kort mogelijk worden aangestipt. Willem van Bronchorst transporteerde het goed in 1557 aan zijn jongeren broeder Karel, die het eerst reeds bezeten had. De gebroeders Gijsbert, Dirk en Karel van Batenburg teekenden het bekend Verbond der Edelen. Dientengevolge werden de twee laatstgenoemden op last van Alva gevangen genomen en 1 Juni 1568 openlijk te Brussel onthoofd. 't Spreekt van zelf, dat hunne goederen verbeurd verklaard werden.

Later maakte Herman Dirk aanspraak op het goed. Hij stierf kinderloos omstreeks het jaar 1622 en liet alles na aan zijn tante Elisabeth, weduwe van Willem van Luxemburg, Seigneur de Hoboygne Busin Faylon, die met medeweten van hare zoons Boudewijn en Herman al hare rechten overdroeg aan Prinses Emilia van Portugal-Nassau, 24 October 1622.

Dom Emanuel — een speler die vele kinderen had — heeft met zijn vrouw Emilia, volle zuster van Prins Maurits, zonder eenigen twijfel het burchtslot bewoond. Hunne nog overgebleven brieven, op het rijksarchief in bewaring, getuigen het daghelder.

Dat zij het getimmerd hebben is dunkt ons onmogelijk. Waarom? Dom Emanuel kwam platzak in de Nederlanden, zat kort na zijn huwelijk reeds tot over de ooren in de schuld, leefde op grooten voet, speelde en dobbelde dolgaarne en — wat hier veel beteekent — was tegen den zin des Prinsen Maurits gehuwd, die hem tijdens het leven weinig toevoegde en na zijn dood bij testamentaire beschikking wat broodkruimels toewierp. Om in dien tijd zulk een kranig en reusachtig slot te bouwen, had men, evenals nu, veel geld noodig. Het vermoeden ligt voor de hand, dat de heeren Van Batenburg het tegenwoordige kasteel, welks bouwtrant tot de XVI^de^ eeuw behoort, hebben opgetrokken op de bouwvallen van den vroegeren burcht, die gedeeltelijk verwoest lag of op een puinhoop geleek.

Waarom wordt nu juist aan Dom Emanuel de hernieuwing des kasteels toegeschreven? Daaraan liggen twee redenen ten grondslag: 1^e^ het mansprofiel, in steen gehouwen boven de voorpoort, dat, naar men zegt, den Portugeeschen prins moet voorstellen, waarvoor echter geene bewijzen zijn bij te brengen; 2^e^ de acht zinnebeeldige voorstellingen met even zoovele onderschriften in het latijn, die alle moeten zinspelen op het zonderlinge en avontuurlijke leven van Emanuel en zijne liefde voor de Nassausche prinses. Nemen wij nu aan, dat beide, Emanuel en Emilia, de zinnebeelden en het portret hadden laten aanbrengen, is dan daarmede bewezen, dat het gansche kasteel door hen werd opgetrokken? Welk eigenaar van een groot gebouw laat niet licht een verandering aanbrengen.

Verschil in geloof gaf later aanleiding tot een scheiding tusschen de echtgenooten. Emanuel ging naar Brussel en koesterde zich in de gulden stralen der Spaansche zon en Emilia vertrok in 1627 naar het kasteel Prangin in Zwitserland. Om dit van schulden te ontlasten werd in 't volgend jaar besloten het Wychensche slot te verkoopen, doch de tusschenkomst van den Graaf van Culemborg verijdelde zulks. Op den leeftijd van bijna 60 jaren stierf Prinses Emilia den 16 Maart 1629, waarna Emanuel hertrouwde met Louise d'Osorio, een Spaansche, tevens hofdame der Aartshertogin Isabella. Het verdriet zijner dochters en het slechte gedrag zijner beide zonen berokkenden den prins vele onaangename dagen. Na den dood des prinsen, 22 Juni 1638 te Brussel, werd het kasteel verkocht aan Eustatius van Hemert, lid van de Ridderschap te Nijmegen en zijn echtgenoote Everharda Mom, met een hypotheek van 22,000 gld., bedragende het tweederde van de koopsom.

Nog in hetzelfde jaar werd het kasteel verkocht aan Philips van Nassau, heer van Grimhuysen bij Breda, die een zoon was van Justinus (bastaard van Prins Willem I) en in 't huwelijk trad met Anna Margaretha van Cortenbach. Ook deze schijnt niet ruim met aardsche goederen bedeeld te zijn geweest, want hij bezwaarde het goed tot driemalen toe met buitengewoon zware hypotheken. Philips overleed in 1676 en liet een kind na, met name Anna Margaretha, die eerst in 1659 een huwelijk sloot met Diederik Schenck van Nijdeggen, heer tot Blijenbeek, Afferden en Grubbenvorst (Limburg) en later met Johan Gerhard van Oostrum, heer van Moersbergen en Zeyst. Anna overleed in 1680, waarna hare kinderen met Grimhuysen en Wychen beleend werden. Nog in hetzelfde jaar kwam Wychen in het bezit van Meynard de Percheval, gouverneur der stede Hulst, wiens dochter Hildegonde Marie in 't huwelijk trad met den kolonel Court Jan van Swansbel. Haar zoon, Diederik Herman Adriaen van Swansbel, in 1703 nog minderjarig, werd destijds beleend, verkocht het goed wegens het voortdurend verzwaren der geldsommen in voorschot, ten jare 1724, waarna Johan François van Scherpenzeel en zijn vrouw Maria Ignatia van den Santvoort als eigenaren optraden.

Na den dood des heeren Scherpenzeel trad de weduwe andermaal in het huwelijk met den heer Van Wevelinckhoven, waarna Hendrik Balthasar van Wevelinckhoven in 1758 beleend wordt, wiens goederen geërfd werden door Cornelia Petronella, gehuwd met Joan Osy, heer van Zegwaert en Palestijn. Deze lieden dragen hun goed onmiddellijk over aan hun kleinzoon Joan Carel, geb. te Rotterdam 8 Juni 1751 en te Antwerpen overleden 31 Maart 1821. Tot heden bleef het goed in bezit dier deftige Antwerpsche familie, alhoewel in 1864 een belangrijke verkooping van gronden: o. a. de steenen molen, het logement „de Arend", de Wychensche Meir enz. plaatshad. In dat jaar was Jonkvrouw De la Faylle gestorven en liet alles na aan Baron J. J. R. Osy. Deze ridderlijke heer, achtereenvolgens lid van het Nationaal Congres, van den Senaat, van de Kamer der Volksvertegenwoordigers en Voorzitter der Antwerpsche Bank, heeft zich altoos aan de bevolking zijner verblijfplaatsen, Antwerpen en Wychen, bijzonder verdienstelijk betoond. Gedurende de Fransche omwenteling in 1830—31 was het kasteel de wijk- en levendige verblijfplaats der voornaamste Antwerpsche familiën. Nog spreken de bewoners van de weldaden der Bosschaert's, De la Faylle's, De Cater's en de Geelhand's.

De heeren Osy zijn oorspronkelijk uit Frankrijk, vestigden zich in de XVIe eeuw als handelaren te Rotterdam, zijn thans te Antwerpen woonachtig, in welks nabijheid hun fraai kasteel „Hoogboom" gelegen is, en behooren tot den Belgischen adel.

De huidige eigenaar is Eduard Jozef Franciscus à Paulo Baron Osy de Zegwaert (soms teekent hij *De Wychen*), die den 25 Maart 1832 werd geboren. Na lid van den Provincieraad, den Senaat en de Tweede Kamer te zijn geweest, benoemde hem Koning Leopold II nog dit jaar 1889 tot Gouverneur der schoone provincie Antwerpen. Hij nam in tweede huwelijk tot echtgenoote Mathilde Maria Theresia Villers.

Het kasteel is thans onbewoond. Enkele dagen in den zomer wordt het door sommige leden der familie betrokken. Ettelijke jaren geleden vertoefde er bestendig een rentmeester. Na den dood des laatsten, den heer Van Clarenbeek, wordt het goed bestierd door een opzichter, den heer Jacobs, die wel de goedheid heeft den bezoeker op de minzaamste wijze rond te leiden.

GOMARUS MES.

PRIJSVRAGEN.

SOCIETEITSGEBOUW TE UTRECHT.

Het Bestuur van de Societeit *Sic Semper* te Utrecht heeft eene prijsvraag uitgeschreven voor het maken van een schetsontwerp met begrooting van kosten voor eene nieuw te bouwen Societeit, op het bestaande Societeitsterrein op den hoek van de Runnebaan en den Trans aldaar. De mededinging wordt opengesteld voor Nederlanders en in Nederland woonachtige vreemdelingen en aan het programma ontleenen wij het volgende:

Art. 1. Het nieuwe gebouw mag het geheele terrein beslaan, op de situatie-teekening aangegeven, tusschen de letters A. B. C. D.

Ter besparing van onnoodige kosten moet de Societeit zooveel mogelijk worden gebouwd op de voornaamste bestaande grondmuren, op bijgaande teekening aangegeven en met behoud van de bestaande kelders en kluizen. Ook wordt aan de ontwerpers vrijheid gelaten, het voor eenige jaren, over het gedeelte A. E. F. G. gebouwde, nog geheel in goeden staat verkeerende, met zink gedekt, dak wederom te gebruiken.

Art. 2. Het gebouw moet zijn eenvoudig en degelijk ingericht; bijzondere versieringen worden niet vereischt. Een eenvoudige doch passende gevel is voldoende, waarbij het gebruik van surrogaten is buitengesloten.

Het gebouw moet bevatten:

Op den *begane grond*, welke ± 0.50 meter boven het straatvlak is aan te brengen:

a. Een conversatiezaal groot ± 150 M².
b. Eene leeskamer " ± 60 M².
c. Een biljartzaal, ruimte aanbiedende voor 3 biljarts, groot 1.43 M. bij 2.59 M en 1 biljart groot 1.59 M. bij 2.90 M.

Tusschen het biljart en de wandvlakte wordt minstens 1.80 M. ruimte verlangd.

d. Een groot salon, groot ± 60 M², behoorlijk ruimte aanbiedende voor het plaatsen van 6 speeltafels.
e. Een klein salon, groot ± 30 M².
f. Een vestiaire, minstens groot 30 M², ingericht voor het bergen van goed voor een 100 tal bezoekers en dicht bij den ingang der Societeit gelegen.
g. Een toiletkamer van ± 12 M², bevattende een vaste waschtafel met marmeren blad en 3 basculeerende waschkommen, en met 3 gemaskeerde urinoirs.
h. Twee privaten voor de leden en een privaat voor den kastelein en de bedienden.
i. Een buffet groot ± 12 M², zoo mogelijk eene opening hebbende naar de zijde van de conversatiezaal en eene naar de biljartzaal.
j. Eene kamer voor den kastelein, tevens dessertkamer, groot ongevoer 25 M² of desnoods iets kleiner en dienende voor het gereedmaken van koffie, thee, enz.

Deze kamer behoeft niet in direct verband met het buffet te zijn.

k. Een keuken, groot ± 25 M², welke mede uitgang moet hebben op de zijuitgang C. D., op den Trans uitkomende.

Bovengenoemde societeitsvertrekken moeten in elkander loopen en zooveel mogelijk ieder afzonderlijk bereikbaar zijn van uit tochtvrije vestibule of gangen; de biljartzaal moet van bovenlicht voorzien zijn.

Op de verdieping:

l. Vier woonvertrekken voor den kastelein.
m. Eene vergaderkamer voor commissarissen.
n. Twee vertrekken voor andere vergaderingen, ieder minstens groot 60 M², zoodanig gelegen dat zij te zamen als een geheel kunnen gebruikt worden, doch tevens geschikt zijn om afzonderlijk te verhuren.
o. Een bergplaats voor oude couranten.
p. Een bergplaats voor kleeren der bedienden.
q. Twee privaten voor algemeen gebruik en een privaat voor den kastelein.
r. Voldoende zolderruimte tot décharge van de societeit en voor huiselijk gebruik voor den kastelein.

Tot toegang naar de bovenvertrekken van den kastelein moet een afzonderlijke ingang met trap worden aangebracht.

Het overblijvend terrein is in te richten als tuin.

Art. 3. Bij het ontwerp moet gerekend worden op de mogelijkheid tot aanleg van eene verwarming van de verschillende zalen en vertrekken van den beganegrond door eene warmwater- of stoomverwarming onder lagen druk.

Stookplaatsen, geschikt voor het aanbrengen van open haarden, zijn mede aan te brengen in de conversatiezaal, de leeskamer en in de beide salons.

Voorts moet worden gerekend op kanalen voor den aanvoer van versche voorgewarmde lucht in- en den afvoer van bedorven lucht uit de vertrekken.

De nu in den Trans voorspringende uitbouw (op de teekening G H I K) moet bij het nieuwe ontwerp vervallen. De hoek A van den Trans en de Runnebaan mag, hetzij rond of schuin, worden afgesneden.

Bergplaatsen van consumabel en brandstoffen zijn in de bestaande kelderruimten voldoende aanwezig; tusschen de bestaande societeitskelders II en III en de kelder van het aangekochte perceel I, is een verbindingsgang daar te stellen.

Art. 4. Verlangd worden:

a. De plattegronden van den begane-grond en van de verdieping; de bestemming der vertrekken moet op de plattegronden worden ingeschreven en mag niet met renvooi worden behandeld.

Ook zijn de 4 biljarts in de biljartzaal in te teekenen.

b. De gevels naar de Runnebaan en naar den Trans.

c. Minstens 2 doorsneden, zoodanig gekozen, dat daaruit zooveel mogelijk de constructie van het gebouw is te onderkennen.

Al deze teekeningen op de schaal van 1 op 200.

d. Een travee van den voorgevel en een travee van de binnenbehandeling van de conversatiezaal op een schaal van 1 op 20.

De wijze van behandeling der teekeningen wordt aan de keuze van den ontwerper overgelaten, doch er wordt opmerkzaam gemaakt op de wenschelijkheid om de teekeningen langs photolitographischen weg te kunnen reproduceeren, zoomede dat niet uitgewerkte teekeningen, maar schetsen worden verlangd.

e. Eene nota van toelichting en eene uitgewerkte begrooting van kosten, opgemaakt naar de eenheidsprijzen van achtergevoegd tarief.

Het ontwerp mag de som van ƒ 55,000 in begrooting niet te boven gaan.

Hierin zijn niet begrepen de kosten en baten van de afbraak en de kosten voor den aanleg van gas- en waterleiding, voor de verwarmingstoestellen en evenmin voor het inwendig afverven en behangen.

Art. 5. Er worden uitgeloofd: een prijs van ƒ 500, eene premie van ƒ 300, en eene premie van ƒ 200, toe te kennen aan de 3 beste ingekomen ontwerpen.

Bij niet toekenning der volle bekroning verbindt zich het Bestuur der Societeit om, op voorstel van de Jury, het totaal bedrag der uitgeloofde gelden op andere wijze als premien onder de beste ontwerpen van genoegzame bouwkundige waarde te verdeelen.

Door de aanvaarding van de als prijs of premie toegekende gelden, worden de daartoe betrekking hebbende plannen eigendom van de Societeit.

Het ligt in de bedoeling van het Bestuur om met den vervaardiger van het bekroonde ontwerp over de uitvoering daarvan te onderhandelen op den voet van het tarief, aangenomen in de Algemeene Vergadering van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst, gehouden te Amsterdam op 31 Mei 1888, waarbij het verlangde gebouw wordt gerangschikt in de III^de^ klasse.

In alle gevallen verbindt zich het Bestuur, het bekroonde ontwerp door geen ander dan door den ontwerper te doen uitvoeren, wanneer deze bereid is op de voorgenomde voorwaarden de opdracht te aanvaarden.

Het verbindt zich echter niet om geen ander plan dan het bekroonde ontwerp te doen uitvoeren.

Art. 6. De in art. 4 bedoelde stukken worden vóór of op den 22sten September 1889 vrachtvrij ingewacht aan het adres van den Secretaris der Societeit: Jhr. Mr. F. A. J. F. Ridder van Rappard, Maliebaan 19*bis* Utrecht.

Zij moeten vergezeld zijn van een correspondentie-adres, om, zoo noodig, met een inzender te kunnen correspondeeren. Ieder ontwerp moet gemerkt zijn met een spreuk of motto en ver-

gezeld van een verzegelden naambrief, waarop van buiten dat motto is herhaald, en van binnen de naam en woonplaats van den inzender vermeld zijn. Het schrift op de teekeningen en van de bijgevoegde stukken moet van een andere hand dan die van den ontwerper zijn.

De motto's der ingekomen ontwerpen zullen bij advertentie worden medegedeeld in het *Utrechtsche Provinciaal en Stedelijk Dagblad*, het *Bouwkundig Weekblad*, *De Opmerker* en *De Ingenieur*.

Art. 7. De jury voor de beoordeeling zal bestaan uit 2 leden van het Bestuur der Societeit, uit 2 leden, aangewezen door de leden der Societeit en 3 deskundigen, niet-leden der Societeit; deze laatste zijn de heeren: C. Muijsken en Th. Sanders te Amsterdam en E. J. Nieuwenhuis te Utrecht.

Dit programma is in overleg met deze deskundigen opgemaakt.

Ontwerpen, die naar het oordeel van de Jury een hoogere bouwsom vorderen dan ƒ 55,000 of die op een of andere wijze afwijken van de gemaakte bepalingen, komen voor bekroning niet in aanmerking.

De uitslag van de beoordeeling zal mede bij advertentie in bovengenoemde bladen worden medegedeeld.

Art. 8. Het Bestuur behoudt zich het recht voor, alle ingezonden ontwerpen met de bijbehoorende toelichting en begrooting, gedurende veertien dagen of korter, openlijk tentoon te stellen, terwijl de niet bekroonde plannen eerst na afloop der tentoonstelling, doch uiterlijk drie maanden na de inzending, vrachtvrij zullen worden teruggezonden aan de opgegeven correspondentie-adressen.

Gedurende dien tijd zullen de stukken door het Bestuur tegen brandschade worden verzekerd voor een bedrag, gelijkstaande met de eerste uitgeloofde premie.

Een kort verslag, vermeldende de motieven, die de Jury van beoordeeling tot het toekennen van prijs en premien of tot het verdeelen der uitgeloofde gelden hebben geleid, zal worden publiek gemaakt.

Art. 9. Deze voorwaarden zijn op vrachtvrije aanvrage en tegen vooruitbetaling van ƒ 0,50, te bekomen bij den Boekhandelaar J. G. van Terveen en Zoon, Oudegracht, Bezembrug te Utrecht.

Hoewel het bovenstaande aan het programma ontleend is zullen zij, die aan den wedstrijd wenschen deel te nemen, de voorwaarden moeten aankoopen, wijl daaraan eene situatieteekening en een tarief van eenheidsprijzen gevoegd is.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

AFDEELING GRONINGEN.

Buitengewone vergadering van Vrijdag 19 Juli 1889.

Deze vergadering was hoofdzakelijk belegd ter bespreking van het plan eener gezelschapsreis. Als doel van den tocht werd voorgesteld Assen of Klooster-ter-Apel. Daar eerstgenoemde stad echter door vele leden reeds bezocht en in het andere plaatsje niet veel zaaks te zien is, werd door den heer De Vogel voorgesteld eene excursie naar Bremen te maken. Dit voorstel viel bij de meesten in den smaak en al dadelijk verklaarden zich een negental leden bereid de reis mede te maken. De tocht zal plaats hebben op 10, 11 en 12 Augustus en de kosten zullen ongeveer ƒ 20 beloopen. Nadat te dezer zake nog een en ander besproken was, werd een proef-exemplaar van het bouwkundig woordenboek van Schill en Haverkamp bezichtigd; dit werk wekte veler belangstelling, maar daar door den uitgever niets vermeld wordt omtrent het tijdstip, waarop het voltooid zal zijn, werd het voorstel gedaan het hoofdbestuur der Maatschappij uit naam der Afdeeling te verzoeken, zich omtrent deze zaak met de schrijvers en uitgevers te verstaan.

Daarna werd de vergadering, met een woord van dank voor de opkomst, gesloten.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

AMSTERDAM. De commissie voor de uitzending van werklieden naar de Parijsche tentoonstelling vergaderde dezer dagen en benoemde een sub-commissie voor het onderzoek van de talrijke aanvragen van werklieden en de aanbevelingen van patroons. Ofschoon er ruim ƒ 5000 is ingekomen, kunnen de kosten voor uitzending op eenigszins ruime schaal daaruit niet bestreden worden en bestaat het voornemen een beroep op vermogende ingezetenen en industrieelen te doen. De directie eener bloeiende zaak ging voor door ƒ 1000 toe te zeggen.

UTRECHT. De Gemeenteraad verleende Donderdag jl. op de meest eervolle wijze tegen 1 Aug. e. k. ontslag aan den heer C. Vermeijs uit zijne betrekking van architect-directeur der gemeentewerken. De Voorzitter wees erop dat de voordracht noode werd gedaan, en dat de gemeente een groot verlies lijden zal door het gemis van den uitstekenden, bekwamen, ijverigen en trouwen hoofdambtenaar, die door den slechten toestand zijner gezondheid genoodzaakt werd ontslag te vragen. De heer Rooijaards, die meer dan 23 jaren als wethouder van fabrikage bijna dagelijks gelegenheid had de groote verdiensten van den heer Vermeijs op prijs te stellen, voegde een woord van hulde daaraan toe.

DEVENTER. De heer W. te Riele Gz., zoon van den architect te Riele alhier, heeft aan de academie *St.-Lucas* te Gent in België den eersten prijs (de groote gouden medaille) behaald in den wedstrijd voor het ontwerpen van een groot hospitaal met klooster en kerk. Genoemde bouwkundige verwierf in 1887 den eersten prijs (de gouden medaille) voor het ontwerp van eene kerk met 1500 zitplaatsen. De plechtige uitreiking der laatst verkregen onderscheiding zal Zondag e. k. plaats vinden.

— In het bijvoegsel van deze courant is het programma van het Technicum Mittweida in Saksen opgenomen.

PERSONALIA.

— Bij Kon. besluit van 19 Juli 1889 n° 17 is, met ingang van 1 Aug. 1889, bij 's Rijks waterstaat:

bevorderd tot hoofdingenieur 1ste klasse W. J. S. J. Blom, thans hoofdingenieur 2de klasse;

benoemd tot hoofdingenieur 2de klasse P. W. van der Sleyden, thans ingenieur 1ste klasse;

bevorderd tot ingenieur 1ste klasse P. H. Kemper, thans ingenieur 2de klasse; tot ingenieur der 2de klasse J. G. Ermerins, thans ingenieur 3de klasse, en tot ingenieur der 3de klasse A. B. Marinkelle, thans adspirant-ingenieur.

— De adj.-ingenieur bij den Waterstaat D. J. van Lennep, werkzaam bij de Merwede-kanaalwerken te Loenen a/d. Vecht, is sedert 15 Juli geplaatst te Maarsen.

— In de plaats van den civ.-ingenieur P. J. Bertel, is als civiel ingenieur bij de herziening van het A. P. (Alg. dienst v. d. Waterstaat te 's Gravenhage) benoemd de heer J. J. C. Hardenberg, te 's-Gravenhage.

— Door den Minister van Koloniën is de civiel-ingenieur T. J. W. van Rossum, adjunct-ingenieur bij den algemeenen dienst van den Waterstaat te 's-Hage, ter beschikking gesteld van den Gouverneur-Generaal van Ned.-Indië om te worden benoemd tot adspirant-ingenieur bij den Waterstaat en de burgerlijke openbare werken daartelande.

— Bij den Waterstaat en 's lands burgerlijke openbare werken in Nederlandsch Indië zijn:

benoemd tot hoofdingenieur 2de klasse, de ingenieur 1ste klasse W. F. Heskes; tot ingenieur 1ste klasse, de ingenieurs 2de klasse M. M. E. A. Hollingerus Pijpers, H. Verdam en G. Oosting; tot ingenieur 2de klasse, de ingenieurs 3de klasse A. G. Laminga, C. W. Weijs, J. Scheffer en L. J. C. van Es; tot ingenieur 3de klasse, de adspirant-ingenieurs A. Vroesom de Haan, M. Ypelaar, J. Wilke, A. H. Saltet, J. W. van Marle en W. Elenbaas; tot adspirant-ingenieur, G. F. M. de Pelser Berendsberg en F. H. van Kooten en tot architect 1e klasse de gewezen architect 2e klasse F. J. F. Martij.

Voorts is een tweejarig verlof naar Europa, wegens ziekte, verleend aan den ingenieur 1ste klasse bij den dienst der staatsspoorwegen ter Sumatra's Westkust J. M. Sneep; wegens meer dan twaalf jaren onafgebroken dienst aan den ingenieur 2de klasse bij den Waterstaat B. Kersjes; wegens ziekte aan den opzichter 2de klasse bij den waterstaat en 's lands burgerlijke openbare werken J. C. Dekker.

— Bij den dienst der Staatsspoorwegen ter Sumatra's Westkust zijn benoemd tot tijdelijk adjunct-ingenieur 1ste klasse de tijdelijke opzichters 2de klasse J. André de la Porte, G. Th. G. Bodde en tot ingenieur 2de klasse A. E. Wijss.

— Door het Marine-departement in Nederlandsch Indië is:

Gedetacheerd: bij het departement der marine, de waarnemende ingenieur 3de klasse voor het vak van scheepsbouw bij het marine-etablissement te Soerabaia J. E. van Cleef.

Belast: met de waarneming der betrekking van ingenieur 2de klasse voor het vak van scheepsbouw bij het marine-etablissement te Soerabaia, de ambtenaar op non-activiteit A. Pijl.

VACANTE BETREKKINGEN.

— Opzichter voor het maken van een dienstgebouw enz. op de begraafplaats te Hilversum. Adres den gemeente-architect P. Andriessen aldaar.

— Leeraar in het handteekenen te Utrecht, aan de burgeravondschool. Jaarwedde ƒ500 tot ƒ700. Adres vóór 4 Augustus aan Burgemeester en Wethouders.

— Teekenaar voor pl. m. twee maanden voor een werk van werktuigkundigen aard. Adres A. Knoop, Klein-Heiligland te Haarlem, Ltt. S. P.

— Bouwkundig teekenaar-opzichter bij de verbouwing der rijtuigfabriek van Gebr. Spijker te Amsterdam.

— Machineteekenaar van den P. G. Adres in persoon ten kantore van C. J. van Houten & Zoon, te Weesp.

— Machinist-bankwerker bij het stoomgemaal te Nederhemert. Jaarwedde ƒ675 met vrije woning, enz. Adres vóór 10 Augustus bij den dijkstoel van het district Bommelerwaard boven den Meidijk.

ADVERTENTIEN.

Het GEMEENTEBESTUUR van *ZUTPHEN* vraagt **inschrijving met toezending van monsters** voor de levering van:

340.000 beste harde Straatklinkers.
20.000 Ben ahin Keijen 14/14 cM.
400 M. Engelsche Rioolbuizen.

De voorwaarden liggen ter lezing op het bureau van den Gemeente-Architect F. H. VAN ETTEGER.

De inschrijvingsbiljetten **met de daarbij behoorende monsters** moeten franco worden ingezonden Vrijdag den 9 Augustus 1889, des middags vóór 12 uur.

Op **Vrijdag den 9 Augustus 1889**, des namiddags ten **2** ure, zal ten Raadhuize te *Zutphen* worden

AANBESTEED:

1°. **Het bouwen van eene Keersluis, in den mond der Berkel bij de IJssel.**

2°. **Het maken eener Bazaltglooiing langs de Berkel bij de Marschpoortbrug.**

3°. **Het maken van twee Waterkeeringen, in de uitwaterende duikers van de Onderlaatsche en Vierakkersche Laken.**

Het **Bestek**, *à* **50** Cts. ter Secretarie verkrijgbaar, en de teekeningen, liggen ter inzage op het Bureau van den Gemeente-Architect F. H. VAN ETTEGER.

Aanwijzing in loco zal geschieden op Maandag 5 Augustus a. s., te beginnen aan den mond der Berkel.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM*, zullen **Vrijdag 9 Augustus 1889**, 's voormiddags 11½ uur, in het openbaar, ten Gemeentehuize **aanbesteden**:

Bestek N°. 28.

Het leggen van Cementriolen met bijbehoorende werken in den Rozendaalschen weg, zonder levering van rioolstukken.

Begrooting ƒ 5500.

Inlichtingen worden alle werkdagen, tot den dag der aanbesteding, tusschen 9 en 12 en tusschen 2 en 4 uur gegeven aan het Bureau Gemeentewerken ten Gemeentehuize, alwaar de aanwijzing op Zaterdag 3 Augustus a. s. 's voormiddags 11½ ure, zal worden gehouden en de teekeningen ter inzage liggen; bestek met gezegeld inschrijvingsbiljet tegen betaling van ƒ **0.50** ter Secretarie verkrijgbaar.

HET BESTUUR van de Societeit **Sic Semper** te *Utrecht*, schrijft een **prijsvraag** uit voor het maken van:

Een schetsontwerp met begrooting van kosten voor eene nieuw te bouwen Societeit.

Voorwaarden met plattegrond-teekening zijn op *franco* aanvraag en tegen vooruitbetaling van ƒ **0.50** te bekomen bij de Boekhandelaren J. G. VAN TERVEEN & ZOON, te *Utrecht*.

OPENBARE
Aanbesteding.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN *ROTTERDAM* zijn voornemens op **Dinsdag den 6 Augustus 1889**, des namiddags te 1 uur, ten Raadhuize aldaar **aan te besteden:**

Het BOUWEN van eene BEWAARSCHOOL met Bovenwoningen nabij den Schiedamschen Singel.

Bestek, voorwaarden en teekening liggen op de gewone dagen en uren ter kennisneming op de *Plaatselijke Secretarie* en het *Stads-Timmerhuis* te *Rotterdam*, en zijn tevens voor ƒ 1.— verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE en ZOON, Boekdrukkers *Hoogstraat* n°. 73.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen aan gemeld *Timmerhuis*. De aanwijzing in loco zal plaats hebben op Donderdag den 1 Augustus 1889 des voormiddags te 11 uren.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *DORDRECHT*, zijn voornemens in het openbaar **aan te besteden:**

Het UITDIEPEN en verder op diepte houden der HAVENS en HAVENMONDEN binnen de Gemeente Dordrecht, gedurende den tijd van drie of zes jaren, in te gaan den 1sten October 1889 en eindigende den 1sten October 1892 of 1895.

De voorwaarden zijn ter Secretarie van de Gemeente Dordrecht, op *franco* aanvrage, verkrijgbaar tegen betaling van ƒ 0.50 per exemplaar en liggen ter inzage aan het Bureau der Gemeentewerken, alwaar tevens andere inlichtingen te verkrijgen zijn.

De biljetten moeten worden ingeleverd ter Secretarie voornoemd, vóór of op *Maandag 12 Augustus* 1889, des namiddags 1 uur.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

Rolluiken

van **Staal** of **Hout** met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.

E. en P. ROTTSIEPER, *Remscheid* (Rijnpruisen).

Te koop aangeboden.

2 Stoomheimachines		
2 Houtsteekbanken		
1 Cirkel en lintzaagmachine		
1 Railzaag		
50 Kipwagons inhoud 2 M³.		Beide
24 „ „	**2 M³.**	zijden
36 „ „	**1½ M³.**	kippend

Alles 90 c.M. spoorwijdte.

Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Sliedrecht* en W. DE JONG, *Breda*.

Aanbesteding.

Op **Dinsdag den 13 Augustus aanst.** des namiddags te 3 uur zal door het R. K. Parochiaal Kerkbestuur van den H. Matheus te *Azewijn* (bij *Terborgh*) in het Koffiehuis van de Erven BERNTSEN aldaar, worden **aanbesteed:**

Het bouwen eener KERK met TOREN en SACRISTIE met de levering der materialen.

Bestek en teekeningen liggen van af den 30 Juli in genoemd koffiehuis ter visie.

Aanwijzing in loco den 6 Augustus a. s. des namiddags ten 3 uur en op den dag der besteding een uur voor de besteding.

Gedrukte teekeningen en Bestek à ƒ 3 en inlichtingen zijn op franco aanvrage te bekomen bij den Architect

G. TE RIELE Wz.,
te *Deventer*.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *DORDRECHT*, zijn voornemens in het openbaar **aan te besteden:**

DE GEMEENTEREINIGING,

in één perceel, en bestaande in:

a. **het ophalen van asch, vuilnis, gruis en puin;**

b. **het zuiveren en schoonhouden van alle straten, stegen, singels, wegen, kaden, pleinen, steigers, hoofden, vaste bruggen, plankieren, openbare secreten, waterbakken, goten en vervalputten;**

c. **het vervoeren van materialen;**

d. **het besproeien der straten;** } Volgens tarief.

e. **het ledigen van beerputten;**

gedurende den tijd van **drie** of **zes** jaren, in te gaan den 1sten October 1889 en eindigende den 30sten September 1892 of 1895.

De voorwaarden zijn ter Secretarie van de Gemeente Dordrecht, op *franco* aanvrage, verkrijgbaar tegen betaling van ƒ 0.50 per exemplaar en liggen ter inzage aan het Bureau der Gemeentewerken, alwaar tevens andere inlichtingen te verkrijgen zijn.

De biljetten moeten worden ingeleverd ter Secretarie voornoemd, vóór of op *Maandag 12 Augustus*, 1889 des namiddags 1 uur.

Gebr. VAN DER VLIET,
IJZERHANDELAARS te *AMSTERDAM*.
Staal-, Plaat-, Band-, Hoek- en T-IJzer enz.
Steeds voorhanden:
BALK-IJZER in verschillende profielen en lengten.
Vijlen en **gegoten Staal** uit de fabriek van Gebr. BÖHLER & Co. te Weenen, alsmede **GLOBE Hoefnagels** met afgewerkte punten en onder garantie tegen splijten.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
AGENTEN
der Société Anonyme des Carrières de Porphyre de Quenast"
EN
der „Société des Carrières de Lessines."
LEVERANCIERS van FAUCONVALKEIEN.
Geldersche straat N°. 12.

HYDRAULISCHE EN MECHANISCHE LIFTEN
uit de fabriek van UNRUH & LIEBIG te Leipzig.
De eenigste constructie die positieve zekerheid aanbiedt tegen valongelukken, levert
THEOD. FERD. BIERHORST, Haarlem.

LICHTDRUKTEEKENINGEN

(witte lijnen op blaauwe grond)

worden voortdurend, spoedig en tegen concurreerende prijzen geleverd door

Th. J. DOBBE en ZOON,
Magazijn van Teekenbehoeften voor Bouwkundigen,
UTRECHT.

☛ Calques worden desverkiesend ten onzent vervaardigd.

JAN HAMER & Co.
AMSTERDAM.
Kantoor: Gebouw Maats. tot Bevordering der Bouwkunst.
Marnixstraat 402 b/h. Leidscheplein.

Werktuigen voor **Stoomwasscherijen** en **Stoomdesinfectie-inrichtingen.**
Werktuigen voor **Strohulzenfabrieken.**
Witte's Liften voor Personen, Goederen, Spijzen enz.
Boyle's Luchtpompventilators en Schoorsteenkappen.
Carré's Luchtdruk-waterreservoirs.
Milde's Micro Telephonen.
Poppe's Desinfectie-inrichtingen voor Privaatstelsels, enz. enz.
Nederlandsche referentiën worden op aanvrage verstrekt. (4)

DE LINT & Co.
Oostzeedijk 248, Rotterdam
VLOER- en WANDTEGELS,
TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTERNTEGELS.
Groote voorraden

De Amerikaansche
„New Paragon" Schoolbanken
en ANDREW'S **BANKEN** en **STOELEN** met opgelaande Zittingen voor **Scholen, Kerkgebouwen** en **Schouwburgen**, uitsluitend verkrijgbaar bij
FRED. STIELTJES & Co.
Keizersgracht 745,
AMSTERDAM.
Duizenden in gebruik in Nederland, waar van attesten ter inzage.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
G. J. THIEME.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,
in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen. Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders. Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.
Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.**, Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS C.Ozn.**, Beekstraat F 62 te *Arnhem*.
De Directeur, **W. PATON WALSH.**

JAN VAN DER POT, Katendrecht bij Rotterdam.
Kyaniseerinrichting.
De eenigste, waar ook des winters kan worden gekyaniseerd.
Het **kyaniseeren** is het eenigste afdoende middel tegen **verrotting** en **zwam.** De bewerking geschiedt geheel **reuk-** en **kleurloos.** Desverlangd bijlevering van hout.
Prima Engelsche Portland-cement merk „Wallsend"
van uitmuntende kwaliteit en tegen concurreerende prijzen.
Belgische kluit- en hydraulische kalk.
Billijke prijzen en vrachten.
Prospectussen en prijscouranten worden op aanvraag franco toegezonden.
Gelieve op voornaam en adres te letten.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN,
voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN,**
LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN**
WEEGWERKTUIGEN.

CARBOLINEUM EXCELSIOR is het BESTE Houtbederfwerend middel.
FRED. STIELTJES & Co. Amsterdam.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

ZWEEDSCH GRANIET
uit de **groeven, Stoomslijperij** en **Polijstinrichting** van de Firma
KESSEL & RÖHL,
te **Berlijn.**
Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 468,
Amsterdam.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

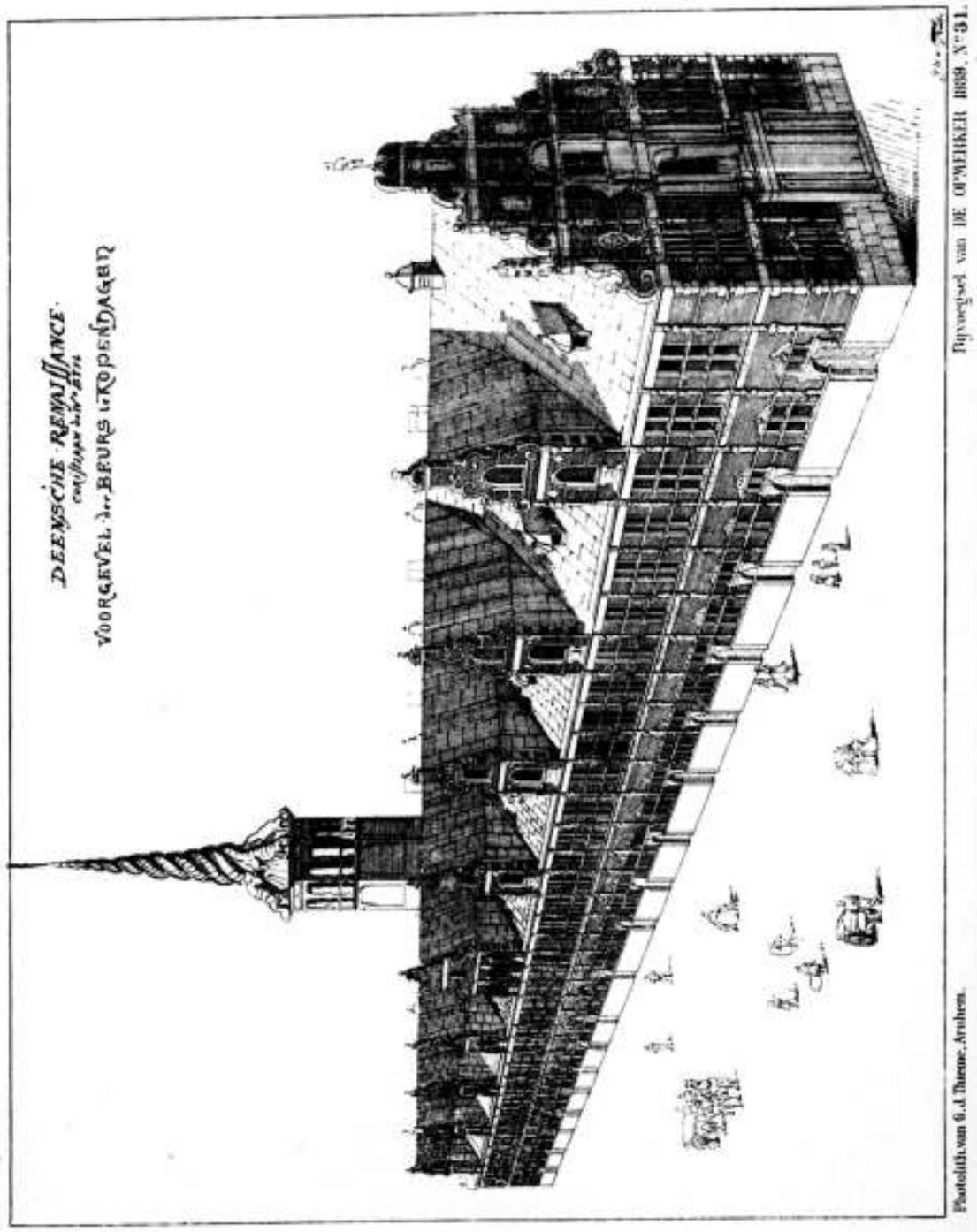

Photolith. van G. J. Thieme, Arnhem.

VIER-EN-TWINTIGSTE JAARGANG N°. 31. ZATERDAG 3 AUGUSTUS 1889.

De Opmerker

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst- en Technische Wetenschap

A.M.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën:
Bureau van *De Opmerker*, Broekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste-Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *ze gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit blad. Voor het buitenland *f* 3.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.

ADVERTENTIEN tot 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.

AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling tot 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

De situatieteekening met programma voor de prijsvraag, uitgeschreven door het Bestuur van de sociëteit *Sic Semper* te Utrecht, ligt ter inzage in het Genootschapslokaal.

Namens het Bestuur:
De 1ste-Secretaris,
G. A. ZEEMAN.

DE BEURS TE KOPENHAGEN.

(*Bij de platen* [1]).

De beurs te Kopenhagen is gebouwd van 1620—1640 in Hollandsche-Renaissancen stijl, tijdens de regeering van Christiaan IV (1588—1648).

Het rondom vrijstaande gebouw is in berg- en baksteen uitgevoerd; de voet is tot de hoogte van de onderste omloopende lijst van graniet, het dak is gedekt met koperen platen; 't geheel is vrij logisch opgelost, vooral de zijgevel, ofschoon de voorgebouwde portiek met zijn lijsten niet strookt met de lijsten van 't hoofdgebouw. Bij den voorgevel zou men wat meer afwisseling wenschen. Er ligt iets vervelends in de herhaling van hermen en dakvensters. Alleen 't midden-dakvenster vertoont eenige afwijkingen, is breeder en heeft andere vullingen. De 51 M. hooge toren, die zich juist boven 't midden van den nok verheft, breekt nog eenigszins de eentonigheid; het eigenaardig bovenstuk, bestaat uit draken, die hun staarten om de spits wikkelen.

De voorgevel heeft 39 traveeën, elk 3.50 M. lang; dit maakt, met de beide eind-traveeën van 2.25 M. ieder, een lengte van 141 M.; de zijgevel is 20.80 M. lang.

De architectonische details zijn uitstekend, de figurale laten vaak wat te wenschen over.

De voor- en achtergevel zijn op dezelfde wijze opgelost. Daar de toegang van de beurs aan den hoofdgevel is gelegen en die toegang, door een helling van de straat, tot op de hoogte der 1e verdieping bereikt wordt, is de achtergevel zonder die oprit meer volledig. 't Is daarom dat we onze aanzichten van de achterzijde kozen. 't Onderste gedeelte van 't gebouw is ingenomen door magazijnen. In de bovenverdieping vindt men de bank, verzekeringskantoren enz.

J. H. DE GROOT.

[1]) Twee der platen werden bij het nommer van 27 Juli verzonden; de derde dient als bijvoegsel van deze courant.

(A. et A.) DE NEDERLANDSCHE BOUWKUNSTINZENDING TE PARIJS.

Nadat gedurende circa 2½ maand de honderdduizenden bezoekers, die dagelijks de Parijsche wereldtentoonstelling binnenstroomen, tevergeefs hebben uitgezien naar een catalogus der Nederlandsche afdeeling, is deze eindelijk in het licht verschenen.

Wat de reden dezer vertraging is geweest, kan ik niet beoordeelen, wel had ik verwacht dat na zoo'n lange wordingsperiode de inhoud van het boekje in allen deele volledig en juist zou geweest zijn. Bij het doorbladeren troffen mij echter al dadelijk ettelijke onjuistheden, die nogal van belang zijn. Zij betreffen de inzending der Nederlandsche architecten, die, zooals bekend is, door eene Commissie, waaronder ook leden van A. et A., is gearrangeerd. Wellicht zijn die heeren in staat de zaak op te helderen.

Toen ik, een paar weken geleden, te Parijs deze collectieve inzending met aandacht beschouwde, merkte ik daar o. a. op eenige cadres met zeer fraai bewerkte schetsen, uit Nederland en uit den vreemde, ingezonden door den heer W. Kromhout Czn. In den catalogus wordt deze inzending eenvoudig niet genoemd.

Daarentegen lees ik: „N°. 126, inzending van J. H. Leliman te Amsterdam. Twee studie-teekeningen: Villa's en gevels voor burgerhuizen."

Hier moet de fantasie van den opsteller aan het werk zijn geweest, althans ik herinner mij niet en met mij ook andere bezoekers, iets van het bovengenoemde te Parijs geëxposeerd te hebben gezien.

„N°. 128. Staal & Haalmeijer Amsterdam: Teekeningen en ontwerpen voor een *burger*(!)huis, stalling, oranjerie, tuinmanswoning met annexen in het Hydepark te Doorn 1886—'88."

Terwijl bij alle andere inzendingen zoowel de naam als alle voornamen van de inzenders voluit zijn genoemd, achtte men het hier voldoende de firma te vermelden die het werk uitvoerde. Ik herinner mij echter, dat

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

bij de vóórtentoonstelling in het gebouw van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst, de heer J. N. Landré als ontwerper stond aangegeven en dat bovendien op verscheidene der met groote nauwkeurigheid uitgevoerde teekeningen, de namen der teekenaars voorkwamen. Waarom is dit ook niet in den catalogus vermeld? Wanneer men *teekeningen* exposeert, zal toch de beschouwer der tentoonstelling minstens even nieuwsgierig zijn naar den naam van dengene, wiens werk hij op dat oogenblik bewondert of critiseert als naar den naam van den aannemer of zelfs van den uitvoerenden architect.

Met photographische- of andere reproducties is dit natuurlijk een ander geval, deze geven een natuurgetrouw beeld van de werkelijkheid; teekeningen echter hebben altijd iets persoonlijks en het succes van een geëxposeerd ontwerp is in niet geringe mate afhankelijk van de wijze van voorstelling.

Ik geloof dat het wel eens noodig wordt dit punt in een vakblad ter sprake te brengen. Het is toch niet alleen de hier genoemde inzending, die mij deze opmerking ontlokt, nog andere deelnemers, ik geloof wel de meesten, lieten de meer of minder fraai bewerkte teekeningen, hier aanwezig, door onbekende krachten uitvoeren.

Van sommige architecten met goed klinkende namen is men dit al zoo gewoon geworden, dat de vraag zich wel eens opdringt of deze heeren de kunst soms verleerd zijn, ja of ze haar wel ooit zijn machtig geweest. In elk geval komt dergelijk pronken met andermans veeren het allerminst in de kunstafdeeling van een tentoonstelling te pas en evenmin bij het beantwoorden van prijsvragen; daar is het minder gemakkelijk te controleeren, doch in het hier bedoelde geval had de commissie van initiatief tot voorwaarde kunnen stellen, dat de namen van de vervaardigers naast die van de inzenders in den catalogus vermeld werden en dat bovendien de teekeningen van de naamteekening des teekenaars moesten voorzien zijn.

Het zal m. i. gewenscht zijn bij eventueele volgende gelegenheden hierop te letten, en wat de opgenoemde onnauwkeurigheden in den catalogus betreft, ik twijfel niet of de regelingscommissie zal wel de goedheid willen hebben hieromtrent eenige opheldering of rectificatie te publiceeren. Z.

(A et A.) NIEUW HOOFDALTAAR IN DE ST.-NICOLAUSKERK AAN DE PRINS-HENDRIKKADE TE AMSTERDAM.

Een hoogst belangrijk en zeer kostbaar werk van kerkelijke kunst is dezer dagen hierterstede voltooid; a. s. Zondag zal de plechtige wijding plaats hebben van het nieuwe hoofdaltaar in de kerk aan de Prins-Hendrikkade, ontworpen, evenals de kerk zelve, door den bouwmeester A. C. Bleys te Amsterdam.

Wij willen trachten eene beschrijving van het fraaie kerksieraad te geven, een ieder aanbevelende, het in de kerk zelve te gaan bewonderen.

Op een breed stylobaat van 3 treden is in de hoofdas der kerk, in de groote koornis, de tombe opgesteld, bekroond door een monumentale kolomportiek met hoofdgestel. Ter weerszijden van dezen middenbouw sluiten vleugels in gebogen grondvorm aan.

De tombe is in Zweedsch graniet uitgevoerd en aan de voorzijde in drie vakken ingedeeld, welke met voorstellingen in Venetiaansch glasmozaïek zijn versierd; het middenvak bevat het kruis met het omschrift I. H. S. In het vak aan de Evangeliezijde ziet men den Pelikaan, terwijl aan de andere zijde de Phenix is voorgesteld. Kleur en stijl dezer voorstellingen zijn voortreffelijk geslaagd; zij maken in den massieven onderbouw een schoon effect.

Op deze tombe bevindt zich de tabernakel of hostiekast, in *bronze doré* uitgevoerd. De deur van dezen tabernakel is in hetzelfde metaal en versierd met eene zinnebeeldige voorstelling van het Lam Gods, en relief, met het inschrift: Ecce panis angelorum; dit paneeltje is een waar juweel van compositie en uitvoering; het hoofdgestel, dat het kastje bekroond, wordt gedragen door hermenvormige pilasters, op de hoeken met engelenkopjes bekroond.

De kern van het altaar (retable) bestaat uit een sokkel, waartegen aan twee zijden de kaarsenbanken, en aan de voorzijde de tombe met tabernakel aansluiten.

Op dezen sokkel verheft zich de bovenbouw, bestaande uit twee zuilen van zwart en twee kolommen van geel Afrikaansch marmer. Het hierop rustende hoofdgestel geeft weer andere rijke marmersoorten te zien; het fries is versierd met een reliefvulling van passiebloemen en met attributen, het lijden van Christus verzinnelijkende.

Midden in het gebroken fronton staat de wereldbol met de slang, waarop als bekroning de figuur van den verrezen Christus in wit marmer, geflankeerd door twee geknielde engelen, is geplaatst.

Onder deze kolom-orde is een boogvulling aangebracht, waarvan de zwikken zijn versierd met in wit marmer gehouwen engelenfiguren, de symbolen van het geloof, het offer en de overwinning voorstellende. Kleinere kolommen van *bosche ombrée* ondersteunen deze boogvulling. Dezelfde kolommen zijn aan beide zijden van den middenbouw nog eens herhaald en worden daar bekroond met zittende engelenfiguren, die de attributen van het lijden: den geeselpaal en den doek van de H. Veronica, omhoog houden. Deze figuren zijn van brons.

Niet minder belangrijk zijn de beide vleugels, die, zooals gezegd, in gebogen grondvorm tegen den middenbouw aansluiten en hiermede een volmaakt harmonisch geheel vormen. De hooge sokkels zijn gedecoreerd met ingelegd marmer in verschillende kleuren; de bovenvelden worden, tusschen marmeren pilasters, ingenomen door bronzen bas-reliefs. De kleuren der marmers in deze sokkels hadden wat minder sprekend kunnen zijn, alsdan waren de inderdaad prachtige reliefs nog beter uitgekomen. De heer E. van den Bossche (van wiens hand alle figurale versiering is) heeft in het relief ter linkerzijde eene voorstelling gegeven van de processie van het H. Sacrament van Mirakel van Amsterdam, terwijl het andere de aanbidding van het H. Sacrament door Keizer Maximiliaan te zien geeft. Beide composities zijn met groot meesterschap behandeld, zoo wat groepeering en karakteruitdrukking als wat uitvoering betreft. Twee levensgroote vrijstaande figuren zijn geplaatst op de uiteinden der vleugels, en wel links de H. Nicolaus, patroon der kerk en rechts de H. Gertrudis, patronesse van de schenkster van het altaar. Ook deze figuren zijn voortreffelijk geslaagd; schoon zij beiden een beslist religieus karakter vertoonen, zijn zij in deze zuivere Renaissance-architectuur volmaakt op hunne plaats en dragen niet weinig bij tot het succes van het geheel. Vooral de bisschopsfiguur is een toonbeeld van waardigheid en verheven ernst; de kleur van het brons is daarbij zeer rijk, men zou bijna gelooven dat de alliage ook goud bevatte.

Het eigenlijke baldakijn boven het Sacrament wordt gevormd door de keizerskroon van het stadswapen, waaraan een afhangende rijk versierde mantel van rood fluweel, van binnen met hermelijn gevoerd, bevestigd is.

Ook dit onderdeel sluit uitstekend in de architectonische omlijsting en verhoogt den indruk van rijkdom in niet geringe mate. Toch komt mij de keuze van

dit kroonmotief minder gelukkig voor. Een heraldiek versiersel van het Amsterdamsche wapen, in vroeger tijd door een vorst aan de burgerlijke gemeente geschonken ter belooning van bewezen pecuniaire diensten, wil mij als hoofdmotief aan een kerkelijk monument niet bevallen, ook al heeft die vorst de Nicolauskerk bezocht en de relequie aangebeden. Een kroon wordt geplaatst als symbool van de keizerlijke of koninklijke waardigheid, op het hoofd van een persoon, van een beeld of op een vast voorwerp, ook op een baldakijn of troon. Ik geloof niet dat er voorbeelden bestaan waar een kroon, eenige malen vergroot, als troonhemel dienst doet.

Dit is echter een opmerking van zeer ondergeschikt belang. Het kunstwerk, in zijn geheel en in détails, zal zeker niet nalaten op iedereen beschouwer grooten indruk te maken. De rijkdom aan beeldhouwwerk, de zeer smaakvolle profileering, de sierlijke bronzen details, als kapiteelen, candelabres enz. benevens de harmonische kleurschakeeringen dwingen bewondering af. De koorwanden zijn thans ook met smaak gepolychromeerd, zoodat de omgeving met het altaar, ook wat verhouding aangaat, een voortreffelijk geheel vormt.

Al het marmerwerk is vervaardigd door de heeren G. en J. Cool te Amsterdam. De bewerking laat aan geacheveerdheid niets te wenschen over, zoodat deze firma met gerechten trots dit proetje van Nederlandsch werk aan hare begunstigers kan toonen. Alle modellen voor de bronzen versieringen zijn, evenals al het beeldhouwwerk, door de heeren Van den Bossche en Crevels vervaardigd. De Compagnie des Bronzes te Brussel leverde het onberispelijke gietwerk.

Het geheele werk geeft den indruk dat alle artisten en werklieden zich met de grootste toewijding van hunne taak hebben gekweten.

Voor den architect en voor den beeldhouwer is de voltooiing van dit monument een ware triomf. De heer Van den Bossche heeft blijkbaar deze zeldzame gelegenheid om zijn groot talent te kunnen ontwikkelen met bijzondere voorliefde aangegrepen. Al de door hem behandelde onderdeelen, de reliefs, de bekronende hoofdfiguur, de zittende engelen met de lijdenssymbolen zijn op zichzelf kunstwerken van groote waarde.

De ornementale details, die meer tot de specialiteit des heeren Crevels behooren, munten eveneens uit door eenheid van karakter en onberispelijk modelé.

De heer Bleys zij ten slotte geluk gewenscht met zijn welgeslaagden arbeid. Een zeer dankbare, doch tevens hoogst moeilijke taak is door hem met veel meesterschap ten einde gebracht. Het monument, zooals het daar staat, is zeker het eerste van dien omvang en kunstwaarde, hetwelk in deze eeuw in Nederland en waarschijnlijk nog ver over de grenzen werd tot stand gebracht. J.

C. VERMEIJS.

De ijverige en kundige directeur der gemeentewerken te Utrecht is niet meer; de slepende ziekte, die den heer Vermeijs eenigen tijd geleden het besluit deed nemen om ontslag uit zijne betrekking te vragen, heeft spoediger dan vermoed werd zijne krachten gesloopt en weldra zal zijn stoffelijk hulsel aan den schoot der aarde worden toevertrouwd.

Wij brengen in herinnering dat de Gemeenteraad in zijne zitting van 25 Juli jongstleden het gevraagde ontslag op de meest eervolle wijze verleende onder dankbetuiging voor de vele en gewichtige diensten gedurende een tijdvak van bijna negen-en-twintig jaren in de betrekking van directeur der gemeentewerken bewezen. Bij de behandeling dier voordracht gaf de Voorzitter namens het College van Burgemeester en Wethouders te kennen, dat het voorstel tot inwilliging van het verzoek om ontslag noode werd gedaan en dat er niet anders gehandeld kon worden, daar, zelfs bij een gunstig verloop der ziekte, geen mogelijkheid bestond dat de heer Vermeijs zijne betrekking ooit weder zou kunnen waarnemen met dien ijver en die toewijding, waardoor hij zich steeds onderscheidde. De goede wenschen, door den Voorzitter voor het herstel der gezondheid van den heer Vermeijs uitgesproken, zijn niet vervuld; den 31sten Juli, juist daags vóór den eersten Augustus, waarop het hem verleende ontslag zou ingaan, werd hij door den dood aan zijne gade, zijn tweetal kinderen en tal van vrienden ontrukt.

Cornelis Vermeijs werd den 13 October 1828 te Rotterdam geboren, genoot zijne eerste practische opleiding bij den architect J. F. Metzelaar daarstede, bezocht de stedelijke teekenschool en was daarna opzichter bij den bouw eener R. K. kerk; later deed hij onder den ingenieur Fijnje dienst als technisch ambtenaar bij den aanleg van den spoorweg Antwerpen—Rotterdam om daarna werkzaam te zijn bij het doen van opmetingen en het maken der plans voor den geprojecteerden Zeeuwsch—Limburgschen spoorweg. In laatstgenoemde betrekkingen toonde hij goeden aanleg en groote bekwaamheid, die nog meer tot hun recht kwamen, toen hij bij den aanleg der Staatsspoorwegen werd aangesteld.

Bracht de aard der betrekking mede dat de heer Vermeijs zich tot heden meer op het terrein van den ingenieur dan van den architect bewoog, hierin kwam groote verandering door zijne benoeming op 15 October 1860 tot architect-directeur der gemeentewerken te Utrecht, waar tal van belangrijke werken naar zijne ontwerpen en onder zijne leiding tot stand kwamen. Onder de gebouwen noemen wij het stedelijk Ziekenhuis, de Botermarkt, het Gymnasium, de Rijks hoogere burgerschool, de hoogere burgerschool voor meisjes, de gebouwen van het Middelbaar Onderwijs en tal van lagere scholen. Op ander gebied trekken de hoogst belangrijke werken voor de uitbreiding der gasfabriek met hare kapitale gashouders, de gebouwen en inrichtingen der gemeente-reiniging en de verbreeding van den Leidschen Rijn de aandacht; voeg daaraan toe, dat alle belangrijke beweegbare bruggen door den overledene ontworpen en uitgevoerd zijn, dat de verbetering van het rioolstelsel, de verbreeding en verbetering van straten en wegen en het maken van ontwerpen voor den aanleg van enkele stadsdeelen aan zijne zorgen werden toevertrouwd, dan wordt daardoor een beeld gegeven van de velerlei richting, waarin de overledene werkzaam was. Niet onvermeld mag daarbij blijven het plan van de uitbreiding der gemeente, een arbeid, die den ontwerper tot eere strekt. Bij al deze werken deed Vermeijs zich kennen als een man, in de practijk doorkneed en bekend met de theorie, die in hem een voorstander vond, zoodra er sprake was van de oplossing van meer ingewikkelde vraagstukken; die vereeniging van practijk en theorie gaf kracht aan zijne ontwerpen.

Bij het slaan van een terugblik op al hetgeen in de laatste jaren werd tot stand gebracht, zal het moeilijk vallen een tijdvak van meer beweging en ontwikkeling in Utrecht's geschiedenis aan te wijzen en het moet gewaardeerd worden, dat juist in dezen tijd een man als Vermeijs aan het hoofd der gemeentewerken stond.

Onder de laatste bezigheden, waardoor Vermeijs zich als bouwmeester deed kennen, noemen wij het ontwerp van de universiteit, die als geschenk der burgerij te

Utrecht zal worden opgericht en waarvan het plan door hem en Prof. Gugel werd gemaakt.

De weg, door den nu betreurden hoofdambtenaar afgelegd, was niet altijd met rozen bezaaid; hij deelde het lot van alle ambtenaren, bij de gemeentewerken geplaatst, die niet alleen rekening moeten houden met het College van Burgemeester en Wethouders, maar ook met de zienswijzen en bemerkingen van het groote publiek, dat daarbij in vele gevallen gesteund wordt door enkele leden van den Raad, die beter ingelicht konden worden als het hun ernst was de zaken onpartijdig te beoordeelen. Het zijn juist de onverdiende aanvallen, die ontmoedigend werken; wel hem, die even-als de heer Vermeijs, zich niet laat afschrikken door onjuiste bemerkingen en rustig voortgaat op den weg, dien hij zich afgebakend heeft. De waardeerende woorden, door den Voorzitter van den Gemeenteraad in de zitting van 25 Juli ll. gesproken, zullen door de nagelaten betrekkingen op prijs worden gesteld; de waarde daarvan wordt verhoogd door het feit, dat de heer Royaards, die nagenoeg drie-en-twintig jaren lang als Wethouder van fabrikage gelegenheid had de verdiensten van Vermeijs te leeren kennen, uiting gaf aan de gevoelens, die hem persoonlijk bezielden en daarbij het oog vestigde op de groote werkkracht, de onkreukbare trouw, den onverstoorbaren ijver en de buitengewone bekwaamheid van dien hoogst verdienstelijken hoofdambtenaar.

PRIJSVRAGEN.

Sociëteitsgebouw te Utrecht.

Gebrek aan ruimte was oorzaak dat het tarief van eenheidsprijzen, behoorende bij het programma der prijsvraag van de Sociëteit te Utrecht, in het voorgaande nommer niet werd opgenomen. Dit tarief luidt als volgt:

Tarief zonder winst.

1 M²	vlakke harde klinkers in sterke tras	ƒ 17.—
1 M²	gevelgrauw in slappe basterdtras	„ 16.—
1 M²	miskleurig hardgrauw „ „	„ 13.50
1 M²	best rood in kalkmortel	„ 11.50
1 M²	hardsteen voor stoepen en treden	„ 140.—
1 M²	„ „ drempels, plinten, neuten, enz.	„ 180.—
1 M³	zandsteen	„ 120.—
1 M³	dennen- of vurenhout (balkhout)	„ 38.—
1 M³	„ „ „ (kaphout)	„ 48.—
1 M³	grenenhout (gewoon werk)	„ 60.—
1 M³	„ (fijn timmerwerk)	„ 90.—
1 M²	grenen vloer, zwaar 35 mM.	„ 1.70
1 M²	vuren vloer, „ 28 „	„ 1.35
1 M²	vuren bebording, „ 28 „	„ 1.25
1 Kg.	gesmeed ijzer, grof werk	„ 0.18
1 „	getrokken ijzer, voor balken	„ 0.12
1 „	gegoten ijzer, grof werk	„ 0.14
1 „	lood met soldeer en leggen	„ 0.33
1 M²	zinkbedekking n°. 14	„ 2.20
1 M²	„ n°. 15	„ 2.50
1 M²	afdekking met kruispannen	„ 1.30
1 M²	buitenverfwerk	„ 0.70
1 M²	binnenverfwerk (geschuurd en dekkend overgegrond)	„ 0.50
1 M²	vlak pleister- of schuurwerk	„ 0.40
1 M²	vlak plafond met beschrooting	„ 1.40

NEDERLANDSCHE BOND VOOR VOLKSBADEN.

De Haarlemsche commissie voor volksbadhuizen en schoolbaden weert zich dapper en heeft aan een twaalftal soortgelijke commissies in het land eene uitnoodiging gericht tot onderlinge mededeeling van hetgeen in de betrokken plaatsen voor de zaak der volksbadhuizen verricht is of wordt voorbereid. De vertegenwoordigers van drie dezer commissies (Amsterdam, Utrecht en Haarlem) hebben in het lokaal Eensgezindheid vergaderd, waarbij de heer D. de Clercq, wat Haarlem betreft, de mededeeling deed dat daar ter plaatse de zaak bij de werklieden veel sympathie heeft en het voornemen bestaat een badhuis van 91 M² vrije binnenruimte op te richten, gebouwd volgens het systeem-Lassar, waarvoor ƒ 10,000 noodig zijn, die men bij renteloos voorschot hoopt te verkrijgen. Wanneer jaarlijks 14,000 baden genomen worden à 6 ct. per bad, zullen de jaarlijksche onkosten goedgemaakt worden.

Amsterdam deelde bij monde van een heer H. Gerlings mede, dat men thans ƒ 3000 bijeen heeft en een som van ƒ 15,000 vereischt wordt tot het oprichten van twee volksbadhuizen, waarvoor de gemeente twee terreinen heeft afgestaan (Karthuizerkerkhof en J.-D.-Meijerplein) tegen een retributie van ƒ 1 per jaar en per M². „Het Witte Kruis" ondersteunt de pogingen van de commissie en voor dekking van de jaarlijksche exploitatiekosten moeten 25,712 baden à 7 cts. gebruikt worden.

Nadat de heer Gerlings herinnerd had aan het voorstel tot oprichting van een Nederlandschen Bond voor Volksbaden en deze zaak in de belangstelling der aanwezigen aanbevolen had, werd de bijeenkomst gesloten met een opwekking van den Voorzitter om door onderlinge samenwerking het doel, dat beoogd wordt, zoo spoedig en zoo best mogelijk te bereiken.

BOEKAANKONDIGING.

Onze bouwmaterialen. Beschreven door J. A. van der Kloes, leeraar in de kennis der bouwstoffen aan de Polytechnische school te Delft. Uitgave van J. van der Endt & Zoon te Maassluis.

Blijkens het prospectus zal dit werk worden uitgegeven in 30 afleveringen, imperiaal 8° formaat, ieder van 32 bladzijden druks, tegen ƒ 0.60 de aflevering.

De schrijver, die op het gebied van de kennis der bouwmaterialen reeds lang zijne sporen verdiend heeft, stelt zich voor achtereenvolgens de bouwstoffen te behandelen, die in ons land het meest gebruikt worden.

Bij vele bouwkundigen laat de materialenkennis, en met name die van de buitenlandsche bouwstoffen, te wenschen over, en dit vindt hoofdzakelijk zijn oorzaak in de omstandigheid dat het den Nederlandschen bouwkundigen veelal aan de gelegenheid en de middelen ontbreekt om de fabrikage van sommige en het delven of breken van andere materialen ter plaatse na te gaan. Aan dit euvel tracht dit boek tegemoet te komen. Dat de schrijver ervan in deze poging slagen zal, laten wij in het midden, maar ongetwijfeld zal zijn belangrijk werk ertoe bijdragen om de kennis der bouwstoffen in groote mate te vermeerderen. Het is daarom dat wij het werk niet alleen bij de bouwkundigen, maar ook bij de industriëelen aanbevelen.

Tot heden verschenen van het werk elf afleveringen. De eerste afdeeling behandelt de natuurlijke steen en geeft in verschillende hoofdstukken een geologisch overzicht, de samenstelling en structuur der gesteenten, de verweering en stukvriezing, de bezinking, lagenvorming, scheuring en splijting ervan. Voorts bevat deze afdeeling eene beknopte beschrijving der voornaamste gesteenten, de ontginning, en de verschillende eigenschappen ervan, benevens de keuring, de bewerking en het gebruik der verschillende steensoorten. Het geheel wordt zeer uitvoerig beschreven en toegelicht door vele afbeeldingen.

De tweede afdeeling bevat de gebakken steen. Na een geschiedkundige beschouwing, behandelt de schrijver de eigenschappen der klei, hare samenstelling en verschillende soorten, en de grondstoffen der Nederlandsche steenindustrie; in de volgende hoofdstukken wordt de toebereiding en menging der klei, het vormen van steenen, pannen, tegels en aarden buizen en de eigenschappen van de gebakken steen besproken, terwijl ten slotte uitvoerig wordt stilgestaan bij de vele steensoorten, die in Nederland worden vervaardigd, het gebruik dat ervan gemaakt wordt en de keuring. De vele tabellen zijn hoogst belangrijk en bevatten vele nuttige wenken.

De derde afdeeling behandelt de mortels. Hoofdstuk I bevat de indeeling der mortels naar hunne voornaamste bestanddeelen, leemachtige mortels, vuurvaste specie, plastisch dynas-crystall, kleipisé, kleivloeren, klei als pleisterspecie.

Hoofdstuk II en III behandelen de kalk, hare bereiding, de kalkovens, het bewaren van levende kalk, het kalkblusschen, de eigenschappen der gebluschte kalk, de beschrijving van eenige hier te lande gebruikelijke kalksoorten.

Hoofdstuk IV en V bevatten de andere grondstoffen van de mortelbereiding als het zand, de tufsteen en tras en de kunstcementen, het romeinsche cement, het portland-cement en het slakkencement.

Hoofdstuk VI geeft eene uitvoerige beschrijving van het verloop der versteening van luchtmortels en watermortels, de verschijnselen die zich daarbij voordoen, den invloed van het gebruik van zeewater tot kalkblusching en mortelbereiding, en het gebruik van watermortels in de lucht.

De hoofdstukken VII en VIII deelen veel wetenswaardigs mede omtrent de keuring en het onderzoek van portland-cement, tufsteen en tras.

Wij meenen met bovenstaande korte opsomming van de in het werk behandeld wordende zaken te kunnen volstaan en stellen ons voor ook den inhoud der volgende afleveringen mede te deelen.

VARIA.

Iets over het Suez-kanaal. De winsten, die deze onderneming afwerpt, zijn zeer belangrijk en nemen gestadig toe. Volgens het verslag, door den heer Ferd. de Lesseps uitgebracht, bedroeg over 1888 het totaal der inkomsten 67,705,348 francs en het totaal der uitgaven 31,433,901 francs. Voortdurend is de Maatschappij genoodzaakt voor hare beambten verschillende inrichtingen te bouwen; dit gaat met aanzienlijke kosten gepaard, maar de inkomsten der onderneming zijn van dien aard, dat de uitgaven voor deze inrichtingen alleszins gewettigd zijn. Zoo zijn thans weder een ziekenhuis te St.-Vincent de Paul, en eene kerk en school te Thewfikhaven voor de ambtenaren opgericht. In het afgeloopen jaar werd uit het kanaal 940,570 M³ grond gebaggerd. De electrische verlichting voor de nachtscheepvaart nadert hare voltooiing. Aan het einde van dit jaar zal het kanaal over zijne geheele lengte eene diepte hebben van 8.50 M.

Electrisch centraalstation te Koningsbergen (Pruisen). Volgens eene mededeeling aan de *Deutsche Bauzeitung* zal te Koningsbergen een centraalstation voor electrische verlichting opgericht worden, dat de geheele stad van licht zal kunnen voorzien. Voor de verwezenlijking van dit plan is reeds een bedrag van 1½ millioen mark beschikbaar. De uitvoering zal in die mate bespoedigd worden, dat reeds dezen herfst de onderneming in exploitatie zal gebracht worden; de Firma Gebrs. Naglo te Berlijn is met de uitvoering belast.

Paalworm. Volgens een stuk over den paalworm en de zeepissebed (*limnoria*), dat in eenige dagbladen besproken wordt, zou de heer E. W. Mus, bouwkundige te Zieriksee, erin geslaagd zijn hoogstwaarschijnlijk afdoende middelen te vinden tot bescherming van paalwerken tegen den paalworm en tot wering van aanwassen, pokken en dergelijke op ijzeren of houten vlakken in zeewater.

De heer Mus heeft zich geruimen tijd beziggehouden met het nemen van proeven in het groot en klein, en eindelijk de voldoening mogen smaken, dat onderscheidene voorwerpen, van het behoedmiddel voorzien, op verschillende plaatsen in het zeewater gesteld en later door hem en andere deskundigen onderzocht, geen sporen van paalworm, noch van *limnoria* vertoonen, zoodat hij meent het middel tot wering van die verderflijke schelpdieren gevonden te hebben.

Aangaande het bewuste middel zelf kan niets naders worden medegedeeld. Het schijnt dat het hout niet, zooals bij het benagelen en cresoteeren geschiedt, slechts uitwendig of tot op geringe diepte wordt beschermd, maar dat het middel het hout geheel doordringt, zonder de sterkte of duurzaamheid te verminderen.

Ook het middel tot zuiver houden van ijzeren en houten schepen in allerlei aan zeewater blootgestelde wanden en vakken, en tot het weren van pokken en aangroeisel daaraan, door den heer Mus of volgens zijn voorschrift op eenige vaartuigen toegepast, moet tot dusver proefhoudend zijn gebleken.

Daar de middelen, door den heer Mus gevonden, zich zeer wel in het groot en met betrekkelijk weinig kosten laten toepassen en daardoor jaarlijks duizenden guldens door het Rijk, de provinciën, polders, gemeenten en particulieren zouden kunnen bespaard worden, is het wel waard, dat de aandacht der betrokken autoriteiten en belanghebbenden op deze zaak wordt gevestigd.

Looistof. Prof. Eitner, te Weenen, heeft eene ontdekking gedaan, die van groot gewicht geacht moet worden voor een belangrijken tak van industrie. Hij heeft nl. de looistof, die voor het fabriceeren van leder moet gebezigd worden, geëxtraheerd uit de dennennaalden, dus eene grondstof, die tot dusver weinig waarde had en in vele landen in grooten overvloed voorhanden is.

Het oprichten van fabrieken om de nieuwe looistof te bereiden, zal geen groote bezwaren hebben, omdat in den bastafval van de cellulosefabrieken eene buitengewoon goedkoope grondstof in overgroote hoeveelheid voorhanden is. Prof. Schrödter, heeft eene voor het bedrijf in het groot geschikte methode, om de dennenlooistof te verkrijgen, aan de hand gedaan, en berekent, dat uit het materieel der houtstoffabrieken jaarlijks millioenen aan looistof verkregen kunnen worden.

VERKOOP VAN BOUWTERREIN.

Het Domeinbestuur bracht dezer dagen 33 perceelen geslechten vestinggrond te Breda in veiling, waarvoor bij den inzet of de eerste veiling op 23 Juli jl. ƒ 26250 en bij den toeslag op 30 Juli d. a. v. ƒ 33815 geboden werd.

Van de zes perceelen aan de Sophiastraat bracht het hoekperceel van 940 M² grootte ƒ 5200 op, overeenkomende met ƒ 5.54 per centiare, terwijl de vijf aanliggende terreinen van gemiddeld 45 M. diepte en 1834 M² oppervlakte ƒ 6500 konden gelden, zijnde ƒ 3.54 per M².

Een tiental perceelen, aan den Zuidoostbinnensingel en in de nabijheid van het militaire excercitieterrein gelegen, brachten ƒ 8365 op en beslaan eene gezamenlijke oppervlakte van 64 are, zoodat de gemiddelde prijs van dezen grond ƒ 1.31 bedraagt.

Het zesde bouwblok, door de Gasthuisstraat, den Westbinnensingel en de Middenlaan ingesloten en ter grootte van 91 are 89 centiare, werd in 17 perceelen voor *f* 13,750 verkocht en alzoo tot een middenprijs van ongeveer *f* 1.50.

VRAGENBUS.

VRAAG 1. Is de perspectief-liniaal, beschreven in *De Opmerker* van 23 Juni 1888, dezelfde als die, welke verkocht wordt bij de Firma Vermande & Zonen te Hoorn, waar dit werktuig reeds in 1887 verkrijgbaar was?

ANTWOORD. De perspectief-liniaal, in het genoemde nommer dezer courant omschreven, wordt bij de Firma Vermande & Zonen te Hoorn verkocht.

VRAAG 2. Bestaat er een grondig werkje over den aanleg van kegelbanen, of is er een verhoudings-theorie bekend omtrent lengte en breedte der baan, en grootte van het parallelogram, waarop de kegels staan? De in eene der vorige nummers vermelde noot van de Redactie, verwees naar een toen juist verschenen nummer van de *Bauzeitung*, dat echter handelde over hellende kegelbanen, bij gebrek aan ruimte in steden; van verhouding werd echter niet gesproken.

Welke voorwaarden moeten verder bij den aanleg van kegelbanen in het oog gehouden worden?

De Redactie houdt zich voor de toezending der antwoorden aanbevolen.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

(A. et A.) AMSTERDAM. Bij de deze week plaats gehad hebbende herstemmingen voor den Gemeenteraad zijn twee wethouders, waarbij die van publieke werken, niet herkozen. Het lijdt geen twijfel of ontevredenheid der kiezers over den gang van zaken bij het departement van Publieke Werken is een van de oorzaken, zoo niet de hoofdoorzaak, van dit feit geweest. De vele hangende quaesties zijn tijdens het bestuur van den aftredenden wethouder slechts ingewikkelder geworden, nieuwe verwikkelingen zijn ontstaan en grootsche ondernemingen, welke de populariteit der regeering hadden kunnen verhoogen, zijn uit de afgeloopen periode niet te vermelden.

Den opvolgers der afgetreden titularissen wacht een groote taak. Wat betreft de Publieke Werken is het thans meer dan ooit voor de hoofdstad noodig dat er een man aan het bewind kome, begaafd met meer dan gewone kunde en vooral met groote energie.

Wij betwijfelen echter of aan het wethoudersambt in de gegeven omstandigheden dusdanige hooge eischen kunnen gesteld worden, m. a. w. of men verwachten mag dat in den beperkten kring van raadsleden, elementen aanwezig zijn, geneigd en geschikt om een grondige reorganisatie van dezen tak van gemeentezorg ter hand te nemen.

Wij komen wellicht op dit onderwerp terug.

— Aan het *Algemeen Handelsblad* van Vrijdag 2 Augustus ontleenen wij het onderstaande bericht:

In den voornamen gevel van het Sint-Elizabeth's-gesticht voor ongeneeslijke zieken, aan de Mauritskade opgetrokken naar het ontwerp van onzen stadgenoot Bleys, wordt morgen het beeld van de patronesse geplaatst.

De heilige Elisabeth, in de dertiende eeuw koningin van Hongarije, was eene even schoone als deugdzame en liefdadige vrouw. In eenvoudig gewaad placht zij de schamele woning der armen te bezoeken en in stilte wel te doen. Volgens de legende ontmoette zij op een guren winterdag onverwachts haar gemaal, graaf Lodewijk van Thüringen, die met eenige gasten ter jacht was gegaan. Verwonderd de koningin in de barre koude aan den zoom van een woud te ontmoeten, vroeg de vorst wat zij onder haar kleed verborg. Onmiddellijk sloeg zij haar mantel weg om den koning het brood en de kleederen, bestemd voor hare armen, te laten zien; doch in plaats daarvan bleek haar voorschoot door een wonder gevuld te zijn met de schoonste rozen.

De kunstenaar, met het ontwerp van het beeld belast, de heer E. van den Bossche, heeft dat oogenblik voor zijne schepping gekozen, en het is hem gelukt dat op treffende wijze uit te drukken. De jonge vrouw — Elizabeth stierf op even twintigjarigen leeftijd — staat daar vol eenvoud en waardigheid. Haar oog rust op de bloemen, en een zoete glimlach verhoogt de schoonheid van haar gelaat, dat eerbied en berusting uitdrukt.

Op haar hoofddoek rust een koninklijke kroon, en de met hermelijn gevoerde mantel plooit zich sierlijk om hare slanke gestalte. In zooverre moest de ontwerper afwijken van het verhaal, daar hij de vrome weldoenster tevens als koningin had voor te stellen.

Het geheel onderscheidt zich overigens door soberheid en strenge lijnen.

Het beeld is twee meter hoog en in Udelfanger steen met veel zorg uitgevoerd in de werkplaats van de heeren Van den Bossche en Crevels. Onze stad is er een openlijk sieraad rijker door geworden.

— De stoomboot *Friesland*, die vroeger dienstdeed tusschen Enkhuizen en Staveren en op 5 December van het vorig jaar nabij eerstgenoemde plaats is gezonken, zit nog steeds in dezelfde positie. De heeren Dirkzwager te Maassluis, die destijds aannamen de boot voor *f* 24,000 te lichten, zijn daarin niet geslaagd. De Regeering, die de boot voor rekening van den eigenaar, eerst in het begin der maand Mei, later op 20 Mei, zou doen ontruimen, heeft daaraan geen gevolg gegeven. Thans is het wegruimen van genoemd stoomschip door het Provinciaal Bestuur van Noord-Holland aanbesteed en werd het laagst ingeschreven door bovengenoemde heeren voor *f* 16,400. De boot moet binnen 120 dagen zijn weggeruimd.

ROTTERDAM. Op de algemeene vergadering der leden van de Academie van beeldende kunsten en technische wetenschappen, dezer dagen gehouden, werd verslag uitgebracht aangaande het fonds tot aankoop van schilderijen op de driejaarlijksche tentoonstellingen, en wel over het jaar loopende van 1 Januari 1888 tot 1 Januari 1889. In het vorig jaar wees dit fonds een saldo van *f* 3943.30 aan, waarbij kwamen *f* 669.50 aan contributies, *f* 500 bijdrage der gemeente, *f* 158.51 gekweekte rente, totaal *f* 5371.41. Aangekocht werd eene schilderij voor *f* 2105, ongeveer *f* 173 werd besteed aan noodzakelijke uitgaven, zoodat op ultimo December 1888 nog een saldo van *f* 3092.91 beschikbaar bleef.

Uit het verslag omtrent het speciale fonds der leden bleek dat de tentoonstelling van schilderijen, verleden jaar gehouden, had opgebracht *f* 1105, tengevolge van de vele aankoopen. De vorige tentoonstelling eindigde met een aanzienlijk tekort.

DEVENTER. Het is een verblijdend feit op de waarde van effecten in nijverheids-ondernemingen te mogen wijzen; zoo werden op eene veiling alhier o. a. twee geheele aandeelen in de Koninklijke Deventer Tapijtfabriek, groot *f* 1472, voor *f* 3040 en *f* 3050 verkocht, en twaalf kwart-aandeelen voor *f* 750 à *f* 765, overeenkomende met ongeveer 207 pCt.

NIJMEGEN. Door den Gemeenteraad is besloten bij den dienst der gemeentereiniging een directeur aan te stellen, op eene jaarwedde van *f* 900.

BREDA. Woensdag jl. heeft alhier plaats gehad de beproeving der nieuwe spoorbrug over de rivier de Mark; de uitkomst was allesins bevredigend. De vroeger daar aanwezige kraanbruggen van gegoten ijzer zijn vervangen door eene getrokken ijzeren draaibrug met dubbel spoor.

— Aflevering 7 van *De Natuur* (uitgave van J. G. Broese te Utrecht) bevat:

De nieuwe phonograaf van Edison (met fig.). — Gasmeters (met fig.). — Het photographeeren van zwemmende visschen (met fig.). — Kunnen de insecten kleuren onderscheiden? — Een merkwaardige tweeling (met fig.). — De Eiffeltoren (met fig.). — Het verzamelen en opzetten van insecten (met fig.). — Sterrenkundige opgaven. — Correspondentie. — Antwoorden.

CORRESPONDENTIE.

Aan H. M. te A. In dit nommer wordt uwe vraag beantwoord.

PERSONALIA.

— Uit het vijftal der voordracht, door Burgemeester en Wethouders te Winschoten opgemaakt, is tot architect der gemeentewerken benoemd de heer K. A. Lantinga te Nieuw-Scheemda.

— Op zijn verzoek is aan den heer M. Couvée eervol ontslag verleend als leeraar in het rechtlijnig teekenen aan de hoogere burgerschool en burger avondschool te Zierikzee.

— Tot directeur der gasfabriek te Oud-Beierland is benoemd de heer Van Hoeven, thans in gelijke betrekking te Kuilenburg.

— Met ingang van 1 Augustus a. s. is de benoemde hoofdingenieur 2e kl. Ph. W. van der Sleijden, thans te Nijmegen, geplaatst te Maastricht en belast met den dienst in het 7e district (Limburg). De ingenieur 2e klasse R. J. Castendijk te Assen is weder naar Nijmegen overgeplaatst en belast met den dienst in het eerste rivier-arrondissement; in diens plaats te Assen is benoemd de ingenieur 3e kl. H. Wortman, thans te Neuzen, terwijl te Neuzen definitief is geplaatst de ingenieur 3e kl. J. Nelemans, thans gedurende de ziekte van den ingenieur Wortman tijdelijk den dienst aldaar waarnemende.

VACANTE BETREKKINGEN.

— Machinist-bankwerker bij het stoomgemaal te Nederhemert. Jaarwedde *f* 675 met vrije woning, enz. Adres vóór 10 Augustus bij den dijkstoel van het district Bommelerwaard boven den Meidijk.

— Kundig architect, welke den geheelen dag op het terrein aanwezig is, voor eene aan de Maas te bouwen fabriek. Adres *Nieuwe Rotterdamsche Courant* n°. 20728.

— Chef-machinist om het oppertoezicht te houden over diverse groote stoommachines, van te zamen meer dan 300 paardenkracht, en in staat voorkomende reparatien zelf uit te voeren. Adres Nijgh en van Ditmar, Adv. Bureau te Amsterdam Lett. S S O.

— Machine-teekenaar. Salaris *f* 1000 à *f* 1200. Adres *Nieuws van den Dag*, lett. O M, 792.

— Adjunct-ingenieur bij den provincialen waterstaat in Drente. Salaris *f* 375 per drie maanden en vergoeding voor reis- en verblijfkosten. Adres vóór 15 Augustus bij Gedeputeerde Staten (*Zie advert. in n°.* 31.)

ADVERTENTIEN.

Het GEMEENTE-BESTUUR van *ZUTPHEN*, is voornemens om op **Vrijdag den 23 Augustus 1889**, des nam. te **2 uur**, ten Raadhuize

aan te besteden:

Het bouwen eener nieuwe School H voor lager onderwijs, op het terrein bij de Berkelbogen.

Het **bestek** met de **teekening** ligt ter visie op het Bureau van den Gemeente-Architect F. H. VAN ETTEGER en is, tegen betaling van *f* **1.25**, te verkrijgen op de Gemeente-Secretarie.

Aanwijzing in loco zal gehouden worden op **Maandag** den **19 Augustus a. s.**, des namiddags te **2 uur.**

Bouwterrein te VENLOO.

Aan den Roermondschen weg zijn eenige **goed gelegen BOUWTERREINEN** te koop, zeer geschikt voor den bouw van heerenhuizen.

Te bevragen bij den Mr. Timmerman H. VAN GASSELT, te *Venloo*.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

Aanbesteding.

(VOOR REKENING VAN DEN STAAT).

Op **Dinsdag den 13den Augustus 1889**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek N°. 197.

Het herstellen der verzakte perronmuren en het verrichten van bijkomende werken op het station GORINCHEM, ten behoeve van den Spoorweg van ELST naar DORDRECHT.

Begrooting *f* 2500.—

De bestoding geschiedt volgens § 35 van het bestek.

Het bestek ligt van den 31sten Juli 1889 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur te *Nijmegen* en is op *franco* aanvraag (per brief) aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* **0.50**.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

Aanwijzing op het terrein zal geschieden den 6den Augustus 1889, ten 12 uur 's middags.

Utrecht, den 29sten Juli 1889.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 12 Augustus 1889**, des middags te 12 uur, op het Raadhuis, in het openbaar **aanbesteden**:

Het RIOLEEREN van eenige Stegen en Gangen in de Gemeente.

De voorwaarden dezer Aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Stadsdrukkerij, tegen betaling van *f* 0.30.

Inlichtingen worden gegeven ten Kantore van den Stads-Ingenieur, op het Raadhuis Kamer N°. 93, des voormiddags van 10—12 uur, gedurende de week, welke der bestedingvoorafgaat.

Burgemeester en Wethouders voornoemd:
VAN TIENHOVEN,
De Secretaris,
LE JOLLE.

Amsterdam, 27 Juli 1889.

Aangeboden voor den meestbiedende:

Henkett en Steuerwald, Waterbouwkunde, zooeven verschenen en om te vervolgen.

Van Grieken, Handboek der Burgerl. Bouwkunst, 3 dln. met **Atlas.**

Bouwkundig Weekblad 1881—85.

Springer, Handleid. tot onderwijs en zelfoefening, 3 dln.

Verzameling van Tuinsieraden, bevattende 40 platte gronden en 60 voorbeelden van Koepels etc.

Storm Buising, Waterbouwkunde, 2 dln. met **Atlas.**

Aanbiedingen franco aan J. B. VAN EERDE, Boekh. te *Wieuwerden*.

ZWEEDSCH GRANIET

uit de **groeven, Stoomslijperij** en **Polijst inrichting** van de Firma

KESSEL & RÖHL,
te **Berlijn.**

Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 468,
Amsterdam.

Rolluiken

van **Staal** of **Hout** met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.

E. en P. ROTTSIEPER, *Remscheid* (Rijnpruisen).

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *DORDRECHT*, zijn voornemens in het openbaar **aan te besteden:**

DE GEMEENTEREINIGING,

in één perceel, en bestaande in:

a. **het ophalen van asch, vuilnis, gruis en puin;**
b. **het zuiveren en schoonhouden van alle straten, stegen, singels, wegen, kaden, pleinen, steigers, hoofden, vaste bruggen, plankieren, openbare secreten, waterbakken, goten en vervalputten;**
c. **het vervoeren van materialen;**
d. **het besproeien der straten;**
e. **het ledigen van beerputten;**

} Volgens tarief.

gedurende den tijd van **drie** of **zes** jaren, in te gaan den 1sten October 1889 en eindigende den 30sten September 1892 of 1895.

De voorwaarden zijn ter Secretarie van de Gemeente Dordrecht, op *franco* aanvrage, verkrijgbaar tegen betaling van *f* 0.50 per exemplaar en liggen ter inzage aan het Bureau der Gemeentewerken, alwaar tevens nadere inlichtingen te verkrijgen zijn.

De biljetten moeten worden ingeleverd ter Secretarie voornoemd, *vóór of* op *Maandag* 12 *Augustus*, 1889 des namiddags 1 uur.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *DORDRECHT*, zijn voornemens in het openbaar **aan te besteden:**

Het UITDIEPEN en verder op diepte houden der HAVENS en HAVENMONDEN binnen de Gemeente Dordrecht, gedurende den tijd van drie of zes jaren, in te gaan den 1sten October 1889 en eindigende den 1sten October 1892 of 1895.

De voorwaarden zijn ter Secretarie van de Gemeente Dordrecht, op *franco* aanvrage, verkrijgbaar tegen betaling van *f* 0.50 per exemplaar en liggen ter inzage aan het Bureau der Gemeentewerken, alwaar tevens nadere inlichtingen te verkrijgen zijn.

De biljetten moeten worden ingeleverd ter Provinciale Secretarie voornoemd, *vóór of* op *Maandag* 12 *Augustus* 1889, des namiddags 1 uur.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM*, zullen **Vrijdag 9 Augustus 1889**, 's voormiddags 11½ uur, in het openbaar, ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

Bestek N°. 28.

Het leggen van Cementriolen met bijbehoorende werken in den Rozendaalschen weg, zonder levering van rioolstukken.

Begrooting *f* 5500.

Inlichtingen worden alle werkdagen, tot den dag der aanbesteding, tusschen 9 en 12 en tusschen 2 en 4 uur gegeven aan het Bureau Gemeentewerken ten Gemeentehuize, alwaar de aanwijzing op Zaterdag 3 Augustus a. s. 's voormiddags 11½ ure, zal worden gehouden en de teekeningen ter inzage liggen; bestek met gezegeld inschrijvingsbiljet tegen betaling van *f* **0.50** ter Secretarie verkrijgbaar.

DE LINT & Co.

Oostzeedijk 248, Rotterdam.

VLOER- en WANDTEGELS,

TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS.

Groote voorraden

STOOMDRUKKERIJ en BINDERIJ
G. W. VAN DER WIEL & C°.,
ARNHEM.
Levering van:
Bestekken, Inschrijvingsbiljetten, Prospectussen, Prijscouranten, Catalogussen, Begrootingstaten, Werklijsten, Declaraties, Rekeningen, Wissels, Chèques, Quitanties, en verder alle Drukwerk voor de industrie.

Te koop aangeboden.
2 Stoomheimachines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag
50 Kipwagons inhoud 2 M³. | Beide
24 „ „ 2 M³. | zijden
36 „ „ 1½ M³. | kippend
Alles 90 c.M. spoorwijdte.
Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Sliedrecht* en W. DE JONG, *Breda*.

JAN HAMER & C°.
AMSTERDAM.
KANTOOR: Marnixstraat 402 b.h Leidscheplein.
Installeerders hier te lande met veel succes
geheele Waterleidingen
in gebouwen, volgens het systeem CARRÉ.
MILDÉ'S
Telephonen, Electrische Schellen enz.
Voor de telephonische gemeenschap in Werkplaatsen, Hotels, Kantoren, Villa's enz.
Deze toestellen zijn bij lagen prijs, zeer gevoelig, duurzaam en elegant.
Kelley's geschilderd en gebrand Glas.
GEPLATINEERD GLAS, VENTILATIEGLAS. (1)

HET BESTUUR van de Societeit **Sic Semper** te *Utrecht*, schrijft een **prijsvraag** uit voor het maken van:
Een schetsontwerp met begroting van kosten voor eene nieuw te bouwen Societeit.
Voorwaarden met plattegrond-teekening zijn op *franco* aanvraag en tegen vooruitbetaling van *f* 0.50 te bekomen bij de Boekhandelaren J. G. VAN TERVEEN & ZOON, te *Utrecht*.

Bij den Provincialen Waterstaat in *Drenthe* wordt **tijdelijk** verlangd, een
ADJUNCT-INGENIEUR,
tegen eene belooning van *f* 375.— per drie maanden, en vergoeding voor **reis- en verblijfkosten.**
Zij die in aanmerking wenschen te komen, behooren zich vóór 15 Augustus e. k. bij gezegeld adres en onder vrachtvrije overlegging der noodig geachte stukken, aan te melden bij Gedeputeerde Staten.
Assen, den 26 Juli 1889.
Gedeputeerde Staten van Drenthe,
VAN SWINDEREN, *Voorzitter*.
G. W. VAN DER FELTZ, *Griffier*.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
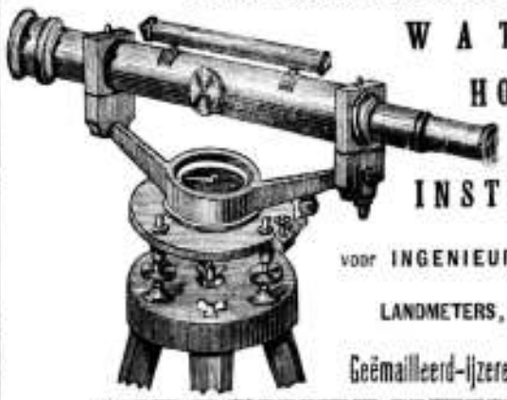
WATERPAS-
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN,
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN,
LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN**
WEEGWERKTUIGEN.

CARBOLINEUM EXCELSIOR is het BESTE Houtbederfwerend middel.
FRED. STIELTJES & C°. Amsterdam.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,
in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen, Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.
Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.**, Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer H. G. KNOOPS C.Czn., Beekstraat F 62 te *Arnhem*.
De Directeur, W. PATON WALSH.

AMERIKAANSCHE HYDRAULISCHE LIFTEN
voor **Hotels, Kantoorgebouwen, Ziekenhuizen** en **Fabrieken.**
FRED. STIELTJES & C°., Keizersgracht 745 Amsterdam.

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880. — Gouden Medaille Amsterdam 1883. — Bekroond: Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.
JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.
FABRIEK VAN
Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek, Kunstmarmer en Cementuitvoeringen.
Succursales. Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.
Opgericht 1830.
Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, Amsterdam,
Heerengracht, bij de Oude Spiegelstraat n°. 335.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
G. J. THIEME.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap
A.W.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Drukkerijstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *ses gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIËN ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent Jos. G. STEMLER Czn., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

(A. et A.) KUNST EN CRITIEK.

Er is reeds meermalen in dit blad gewezen op de bespottelijke wijze, waarop de dagbladpers zich kwijt van hare taak om het publiek in zake de beeldende kunsten, meer bepaald de bouwkunst, voor te lichten, of ook maar op de hoogte te houden van hetgeen er in onze omgeving tot stand komt.

Men kan zich bijna dagelijks ergeren aan de stereotiepe berichtjes, waarin een verbouwd kruideniers-puitje, hoe onbeduidend of hoe groot een croûte het ook zijn moge, gehuldigd wordt. En komt er eens iets minder alledaags tot stand, dan wordt het met dezelfde banale frases begroet.

De inwijding van het nieuwe altaar in de Nicolaaskerk, welk kunstwerk de vorige week in dit blad werd besproken, levert hiervan weer een treffend staaltje. Naar het schijnt heeft de ontwerper de beleefdheid gehad om, ten gerieve van de pers, eene korte omschrijving van de gebezigde materialen enz. op te stellen; het gevolg ervan was dan ook, dat eene volmaakt gelijkluidende opsomming van deze bijzonderheden den hoofdinhoud van de meeste dier verslagen vormt.

In het *Nieuws van den Dag* wordt zelfs niet eens de naam van den ontwerper genoemd; de heer Bleijs schijnt er dus niet aan gedacht te hebben de verstrekte gegevens ook in dit opzicht persklaar te maken. De zaakkundige verslaggever schrijft bij de genoemde omschrijving:

„Dit hoofdaltaar munt in menig opzicht uit door eenvoud (sic) van ontwerp en schoonheid van bewerking" en verder:

„Bij schoon zonnig weder is het lichteffekt zeer gunstig." Van den rijkdom aan beeldhouwwerk, een zeldzame gebeurtenis voor ons land, geen woord.

Hetzelfde *Nieuws* sprak den volgenden dag van een *architectonisch kunststuk*, toen het van het opvijzelen van de kap van het gebouw d'Geelvinck gewaagde. Zullen wij dan nooit van dit laffe gewauwel verlost worden?

Waarom moet steeds, en alleen in ons land, de bouwkunst en thans ook nog de beeldhouwkunst, achtergesteld worden bij muziek, schilderkunst en zoo veel? Ons dunkt dat er lang genoeg reeds symptomen zijn waargenomen kunnen worden, die deden zien, dat ook in onze kunst nieuw leven kwam. Ons werk is meer dan dat van eenige andere kunst publiek domein.

De producten der bouwkunst zijn het in de allereerste plaats, die het peil der beschaving van een natie doen kennen. Wat dan te denken van een volk, welks organen, die de publieke opinie heeten te vertegenwoordigen, deze kunst stelselmatig ignoreeren? of erger nog den wansmaak en de beunhazerij aanmoedigen? Is het onder zulke omstandigheden te verwonderen, dat er ontoonbare nieuwe stadswijken verrijzen, die, zoowel in plan als in bebouwing, den vreemdeling doen vragen of er dan hier in het geheel geen architecten zijn?

Wij vragen voor de bouwkunst gelijkstelling met andere takken van kunst of wetenschap. Bij beschouwingen over dit onderwerp — en hoe meer er komen hoe aangenamer het ons zijn zal — geschiede zulks door bevoegden, doch houdt uwe reporters thuis! De scherpe critiek van een bevoegd beoordeelaar zal de kunst meer ten goede komen dan kolommen vol banaliteiten van een naar annoncen visschend verslaggever.

J.

(A. et A.) NOG EENS PRIJSVRAGEN.

In een artikel over het uitschrijven en beoordeelen van prijsvragen, voorkomende in n°. 23 van *De Opmerker*, zegt de schrijver, de heer W. C. Bauer, dat de resultaten van de prijsvragen, in de laatste jaren uitgeschreven, niet hooger staan dan wanneer kundige en bekwame mannen, dus kunstenaars (artisten), waren uitgenoodigd, en komt daardoor tot de conclusie, dat diverse besturen en colleges beter doen geen prijsvragen uit te schrijven.

Zoolang echter het publiek zoo moeilijk, zelfs de grootste nuances onder de architecten, weet te onderscheiden, en vooral zoolang architecten-kunstenaars in ons land nog tot de zeldzame vogels behooren, ben ik het volkomen eens met den heer H. G. Jansen (zie n°. 25 van *De Opmerker*) en blijf ik de voorkeur geven aan het uitschrijven van een prijsvraag boven een opdracht aan een architect met uitgebreide practijk, die trachten zal een solied gebouw te stichten, doch wiens doel is zaken te doen, zonder dat hem de belangen der bouwkunst eenigszins interesseeren.

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

En toch is er reden om te klagen over de resultaten der laatste prijsvragen.

Is de massa verloren arbeid, onvermijdelijk aan een prijsvraag verbonden, steeds een treurig teeken, het feit, dat er steeds door vele onbevoegde krachten wordt medegewerkt, doet mij weinig medelijden hebben met een groot deel van dien arbeid. Er komen echter op een prijsvraag genoeg antwoorden in, die blijken dragen, dat de inzenders meer of minder gelukkig naar een oplossing gestreefd hebben en daardoor bewijzen geven in staat te zijn, bij voldoende toelichting, ook te kunnen slagen.

Niemand zal toch durven beweren, dat de jongere architecten, onder wie meestal de medewerkers aan prijsvragen worden gevonden, in ijver, kennis, smaak en toewijding voor de bij het publiek bekende architecten onderdoen en wie hieraan nog mocht twijfelen, zal op een der tentoonstellingen van architectuur spoedig van het tegendeel overtuigd worden

Kan er daarom ook een andere reden zijn?

Een medewerker aan een prijsvraag mist het onderling overleg, zoo onmisbaar tusschen architect en bouwheer, voor het leeren kennen van de innige wenschen des laatsten en het daardoor doen slagen van den arbeid des eersten.

Een architect toch, wien zoovele vragen kunnen worden voorgelegd, zal, met hoeveel zaakkennis ook toegerust, nooit in staat zijn elke vraag tot in al hare onderdeelen zelfstandig, grondig en juist te beoordeelen en op te lossen en wel doen zich op de hoogte te stellen van de persoonlijke wenschen des bouwheers.

Bij een prijsvraag treedt de Jury als plaatsvervangster op voor den bouwheer en in plaats van persoonlijk overleg met dezen, heeft men te volgen een programma, dat, behalve een opsomming van de gewenschte lokalen, voornamelijk moet leeren, hoe *deze* bouwheer *dit* gebouw voor *zich* ongeveer ingericht wenscht te hebben.

Het rangschikken der lokalen alleen in het beschikbare terrein, zal den architect zelden onoverkomelijke bezwaren opleveren, maar weet hij niets meer dan het aantal lokalen dan zal hij een project verkrijgen, zooals slechts hij alleen volgens zijn beste weten het zich denkt en dat naderhand blijkt in 't geheel niet te voldoen aan datgene, wat de bouwheer zich voorgesteld had te zullen bekomen.

Op die manier een prijsvraag uitschrijven en daaraan medewerken, zal steeds weinig resultaten opleveren en verwondering moet het daarom wekken, dat men bij eenige der afgeloopen prijsvragen juist dien weg schijnt te willen bewandelen om ten slotte te klagen, dat zoo weinige medewerkers grondige studie van een goede distributie maken.

Mag men dit dan aan de inzenders wijten?

Laat men dezen bij het programma alle mogelijke vrijheid, dan zeer zeker, doch legt men hen door beperkende bepalingen aan banden, dan slechts, wanneer deze juist geformuleerd zijn en geen wensch van den bouwheer vergeten is.

Men kan echter onmogelijk vergen van een medewerker, die steeds trachten zal aan de grootste eischen tegemoet te komen, dat zijn ontwerp voldoen zal aan persoonlijke wenschen, dikwijls nog wel over hoofdzaken, waarmede hij niet bekend was, omdat zij niet in het programma waren opgenomen.

Dat hiermede dikwijls geen rekening gehouden werd, maakt het schier onbegrijpelijke feit begrijpelijk, dat op de prijsvragen voor de Louisa-stichting te 's-Gravenhage en voor een Burgerweeshuis te Kampen te zamen ongeveer 220 projecten bijna onmiddellijk ter zijde gelegd werden en de inzenders al hun moeite tevergeefs hadden gedaan, hoe verdienstelijk hun arbeid ten deele ook was.

Dit alles is zeker niet in het voordeel van den prijsvraaguitschrijver, wien vooral een keus tusschen een groot aantal goede oplossingen van een prijsvraag aantrekt, evenmin als voor de inzenders, die er door in een kwaden naam gebracht worden, en zich, bij het meedoen aan een prijsvraag, onnoodig aan een dubbele risico blootstellen.

Een deel der bouwkundige wereld zal dezer dagen kennis hebben genomen van een prijsvraag, door de Sociëteit *Sic Semper* te Utrecht uitgeschreven, en velen zullen zich aan den arbeid begeven en een plan inzenden.

Het is in 't belang van hen, dat ik ertoe kwam het bovenstaande te schrijven en ik achtte tegelijk de gelegenheid gunstig, om enkele opmerkingen over het programma dier prijsvraag hierbij op te nemen. Het kan wellicht later teleurstellingen voorkomen.

Zoo is niet aangegeven wat hoofdgevel moet zijn en in welken gevel de hoofdingang moet worden aangebracht.

Hierbij diene, dat niet ieder in staat is een onderzoek in loco in te stellen en dat op drie door mij geraadpleegde plattegronden van Utrecht wel een Trans, maar geen Runnebaan voorkwam. Men kan dus vermoeden dat de Runnebaan als straat inferieur is aan den Trans en daar liefst geen ingang moet komen.

Het overblijvende terrein als tuin in te richten. Wordt hiermede bedoeld dat een open plaats desnoods voldoende is of moet er een tuin zijn, en moet deze dan voldoen aan zekere eischen, bijv. dat hij voor muziekuitvoeringen dienst kan doen en zoo gelegen is, dat er boomen kunnen geplaatst worden, enz.

Het gedeelte A E F mag in zijn geheel behouden blijven. Mogen de gevels en balklagen blijven bestaan? Het is wel verleidelijk, want dit deel voldoet, wat afmetingen betreft, juist aan hetgeen men voor de groote zaal verlangt. De hoogtematen zijn blijkbaar voldoende, en men heeft direct een leiddraad voor de overige lokalen; maar moet de architectuur van het overige deel met het blijvende in overeenstemming worden gebracht?

Het gebouw moet zooveel mogelijk op de bestaande grondmuren worden opgericht. Ieder begrijpt natuurlijk dat men gaarne onnoodige onkosten vermijdt en daarom is deze bepaling voor een serieus medewerker bijna overbodig, maar ik vrees toch, dat het noodig zal zijn, hier of daar nieuwe fundeeringen te maken; daarom zouden eenige mededeelingen over nieuwe fundeering niet overbodig zijn geweest.

Dit zijn de voornaamste punten, die mij na het lezen van het programma en het maken van een schetsplan tot de overtuiging brachten, dat in het programma de wenschen van het Bestuur der Sociëteit *Sic Semper* niet voldoende en niet juist waren aangegeven, zoodat het gewenscht is nadere inlichtingen te verkrijgen, waardoor de kans op een beter resultaat, dan bij vorige prijsvragen verkregen is, zekerder wordt.

Een ieder moet uit liefde voor zijn vak ertoe medewerken om de gebreken, die het prijsvragenstelsel nog aankleven, te verbeteren, want dan alleen zullen in het belang der bouwkunst resultaten verkregen worden, waarbij niet langer de voortbrengselen der aartskunst met een gladde tong worden opgericht, maar aan waarlijk talent, door eigen studie verkregen, de plaats wordt toegewezen, die het toekomt.

Dit is alleen door prijsvragen te bereiken, en het zal zeker niet in het nadeel van het publiek zijn.

Z.

(A. et A.) DE EXCURSIE NAAR GORICHEM.

Evenals het vorige jaar had ook ditmaal de jaarlijksche excursie plaats in combinatie met de vereenigingen: „Bouwkunst en Vriendschap" te Rotterdam en „Architectura" van Den Haag. Te 8.20 's morgens vereenigden zich de leden van het Genootschap aan het Centraalstation, om zich per Hollandsche spoor naar Rotterdam te begeven. Te 's-Hage voegden zich de leden van „Architectura" bij ons, en zoo spoorden wij, terwijl de zon inmiddels door het wolkenfloers kwam gluren, onder gezelligen kout naar de handelsstad aan de Maas.

Aan het station Delftsche poort uitgestapt, begaven wij ons door de stad naar de aanlegplaats der stoomboot, terwijl voor verschillende gebouwen, die wij passeerden, een oogenblik verwijld werd.

Met fanfares van een muziekcorps, dat ons dien dag zou vergezellen, werden wij op de boot ontvangen, die, dank zij de goede zorg van het Rotterdamsche Bestuur, aan comfort en consumptie niets te wenschen overliet, terwijl wij op de brug weer het prettige gelaat ontwaarden van den kapitein, die ons het vorige jaar met zoo vaste hand den Hoek van Holland omstuurde.

Op aangename wijze werd kennis gemaakt of de kennis hernieuwd, en zoo staken wij, een 50 man sterk, spoedig van wal en voeren langs Dordrecht, dat het vorige jaar zulke aangename herinneringen had achtergelaten. Pittoresk weerspiegelt het in den stroom, waarbij de bekende Hoofdpoort niet weinig tot het schilderachtige bijdraagt. Ook de verdere tocht bood menig fraai gezichtspunt aan.

Te 2 uur ongeveer kregen wij Gorichem, het einddoel van onzen tocht, in het gezicht; wij zouden eerst echter doorvaren naar Woudrichem en Loevestein, die hoewel door Amsterdammers weinig bezocht, een bezoek overwaard zijn.

Bij onze aankomst te Woudrichem stonden reeds vele inwoners, gelokt door de tonen van onze ijverige musici, op de wallen, die zich steil uit het water verheffen. Onder groot gejuich, voornamelijk van de schoone sekse, werden wij hier ontvangen, hetwelk ons noopte hen ter vergoeding op wat muziek te trakteeren. Wij trokken dus, onder een schitterenden militairen marsch, het vriendelijke plaatsje binnen, tot groote vreugde der jeugd maar tot dito ergernis van den eerzamen burgervader, die dit pretje afcommandeerde en onze muzikantjes deed gijzelen in een herberg met vergunning. Wij wandelden het stille plaatsje door, waar nog enkele aardige gevelpartijtjes de aandacht trokken; ook de kerktoren, hoewel zeer verwaarloosd, bevat enkele aardige details; na nog de kerk, die niets fraais bezit, bezichtigd te hebben, begaven wij ons weder naar de aanlegplaats, waar wij ons miskend muziekcorps weer oppikten, en scheepten ons daar in kleine visschersvaartuigen in, om zoo naar Loevestein te varen.

> »Waar Maas en Waal te samen stroomt
> En Gorcum rijst van ver,
> Verheft zich op den breeden stroom
> Een slot van eeuwen her."

zoo schreef een onzer dichters, waar hij het heldenfeit van Herman de Ruijter bezong, en met recht gewaagt hij van eeuwen her, want het heeft reeds menig geslacht over zich heen zien gaan.

Loevestein, ook Leuvestein, en zoo men beweert eigenlijk Löwenstein, is vermoedelijk, volgens Van der Aa, in het einde der 9e eeuw door de Noormannen gesticht; met zekerheid is dit echter niet te zeggen. Van Leeuwen vermeldt het als een sterk slot, dat in 1397 door Willem van Oostervant, zoon van Albrecht van Beieren, Graaf van Holland, belegerd en na vele vergeefsche pogingen ingenomen werd.

In 1448 werd Gosewijn de Wilde, President van Holland, aldaar onthoofd. Nadat het in 1570 zoo krachtig door Herman de Ruijter, een ossenkooper uit 's-Hertogenbosch, verdedigd en door de Spanjaarden ingenomen was, werd het in 1578 door de Watergeuzen, die Gorichem bezet hadden, hernomen. Loevestein is steeds ten alle tijde als sterkte zeer op prijs gesteld, en door de Staten van Holland versterkt.

In 1619 werd het als staatsgevangenis gebruikt om er Hugo de Groot en Hoogerbeets, en na hen nog vele Remonstrantsche predikanten, op te sluiten. Het kasteel heeft dan ook tot in 1831, toen er vele Belgische krijgsgevangen geherbergd werden, menigen staatsman onvrijwillig tot woning verstrekt.

Jammer is het, dat het gebouw zelf weinig aantrekkelijks meer bezit, zelfs geen zetel of tafel, door Hugo de Groot gebruikt. Het wordt in hoofdzaak gebezigd tot berging van granaten en ander krijgsmaterieel.

Onze terugtocht geschiedde weder per vaartuig, terwijl de schipper, een gezellige praatvaar, ons vertelde dat Woudrichem in hoofdzaak van de zalmvisscherij bestaat.

Alsnu werd de terugtocht naar Gorichem aangevangen, doch niet dan nadat onder een vroolijk *hep, hep, hep*, menige negatieve zegewensch aan het adres van den kleingeestigen burgervader was verzonden.

Te 5 uur bereikten wij Gorichem en maakten daar allereerst een wandeling door de stad, waar wij de hoofdkerk bezichtigden en eenige oogenblikken verwijlden bij de werken van het Merwede kanaal. In een der hoofdstraten trok een verwaarloosde gevel onze aandacht door zijn keurige details; het geheel heeft echter zeer geleden door het aanbrengen van moderne vensters.

Te 6 uur vereenigden wij ons in „de Doelen", waar een uitstekend diner ons wachtte. Een ontboden Gorichemsche photograaf maakte van een oogenblik na de soep gebruik om een photographischen afdruk van de deelnemers te maken. Ook nu werd menige dronk gewijd aan het welzijn en den bloei der verschillende vereenigingen, waarbij een hartelijk woord werd gewijd aan den heer H. W. A. Croiset van Uchelen, President der Vereeniging *Architectura* te 's-Hage, die door ongesteldheid verhinderd was deze excursie mede te maken.

Daar de tijd van vertrek aanbrak, verlieten wij, in vroolijke stemming, de Doelen om, onder genot van het geurige Mokkavocht, het verrukkelijke schouwspel der ondergaande zon op het water te genieten. Ook op den terugtocht bleef menig fraai landschappartijtje niet onopgemerkt. Nog juist op tijd voor den laatsten trein zetten wij te Rotterdam voet aan wal en na een hartelijk afscheid renden wij naar het station en keerden wij naar Amsterdam terug met het bewustzijn, weder een recht aangenamen dag te hebben doorgebracht.

J. C. D. D. G.

(A. et A.) HET UITZETTEN VAN SLOEPEN.

In den goeden ouden tijd, toen juffrouw driestreng nog regeerde, toen het kielhalen en ravallen nog bestond, den tijd, dien de zeeofficier zich zoo gaarne zou terugwenschen, omdat met al die middelen het regeeren over de zeekinderen zoo gemakkelijk was; in dien tijd had een zeeschip meestal aan stuur- en aan bakboord voor de stabiliteit en ook voor de symmetrie — want een schip is coquet — een gelijk aantal sloepen in davids hangen, benevens een barkas of groote boot binnenboord midden op het dek tusschen de groote en fokkenmast. Wanneer die barkas of groote boot inge-

zet was, heette het vast pruimpjes halen of onderling tabak leenen, want het was een bewijs dat de groote reis begon en men op de kleintjes moest passen.

Evenzoo was het gewone uitzetten van die boot op de reede een bewijs, dat men eenige dagen bleef liggen, de voorraad tabak, zeep, enz. weder kon worden aangevuld, en als men onder de vlag was, er ook mocht worden gepassagierd — want daar er toen nog zoo weinig uitleveringstractaten gesloten waren, zoo waren de heeren toch altijd bang, dat die al te goed met het eindje behandelde zeezonen zouden deserteeren, als er geen vaderlandsche vlag woei aan den wal.

Hoe men nu bij schipbreuk en hooge zee zoo'n barkas te water kreeg, heb ik nooit gezien, om de eenvoudige reden dat ik nooit een andere schipbreuk heb bijgewoond dan die van de *Medusa* op het Leidscheplein.

Het voordeel van zoo'n ouderwetsche houten klomp was, dat hij niet zoo spoedig naar den kelder ging als zoo'n ijzeren pot van den tegenwoordigen tijd en men dus meestal gelegenheid had om het een en ander gereed te maken.

Op de tegenwoordige groote stoomschepen wordt de ruimte tusschen groote en fokkenmast meestal ingenomen door de schoorsteenkappen van de machinekamer en door de officiershutten. En daar men nu meestal veel passagiers vaart en dus veel groote personenbooten moet hebben en het hangen van die booten buiten boord altijd gevaar van verlies oplevert, — ik zag eens dat *Neptunus* in zijn dartelheid met ééne liefkozing zoo'n sloep aan splinters sloeg — zoo laat men meestal de davids van die groote booten naar binnen doordraaien, waardoor de booten binnen boord op de zoogenaamde loopplank komen te staan, dat is op het gedeelte dek langs de koekoeken tusschen halfdek en bak. De ruimte onder die booten wordt dan meestal ingenomen door een varkens- of kippenhok, op welke hokken de booten dan met hare kielen rusten.

Gedurende mijne reizen als passagier met de booten der Maatschappij *Nederland*, heb ik wel eens gedacht, hoe krijgt men nu bij een ongeluk, als vele handen verkeerd staan, met zoo'n kleine equipage, al die booten te water — want op de passagiers, meestal landkrabben, valt niet te rekenen. — Ik maakte dan zelfs wel eens schetsjes, bijv. om de davids onder op een scharnier naar binnen te doen overhellen en door middel van een schroefworm met handel weer met sloep en al naar buiten te doen draaien, of om het blok, waarop de kiel rust, naar buiten hellend te maken, zoodat wanneer men de buitenste kimblokken wegsloeg, de sloep over dat hellend vlak vanzelf vrijkwam, maar als ik dan den Westertoren in het zicht kreeg of omgekeerd Java's blauwe bergen, dan waren alle schetsen of schetsjes vergeten, of moesten, daar dienst riep, vergeten worden.

En nu, loopende in de Leidschestraat, zag ik in den winkel van den heer A. L. de Gruijter dat het vraagstuk door den heer D. Duinker, commandant van het stoomschip *Conrad* van de Maatschappij *Nederland*, vrij goed opgelost is.

Hij brengt onder de onderste of boven de bovenste blokken van de takels, waarmede de sloep aan de davids hangt, een spanschroef aan, lang genoeg om, als hij aangedraaid is, de sloep uit hare rustende houding of van hare blokken te lichten; als nu die spanschroef goedwerkt, want anders draait men wel slagen in het takel maar licht de boot niet, en als de davids gemakkelijk draaien, dan kunnen een paar man, zittende in de sloep, de boot lichten en buiten boord krijgen. Dat is nog niet te water; hiervoor moeten de takels worden neergevierd, hetgeen ook hier, door middel van onder de doften of zitbanken aangebrachte rondsels, in de sloep kan geschieden.

En nu komt bij hooge zee het gevaarlijkste oogenblik, dat is het uitpikken of haken der takels, want daar het schip slingert en de golven rijzen en dalen, is het water de eene seconde aan de kiel der boot en de volgende seconde vier of vijf meter daar beneden.

Wanneer nu de golf de kiel raakt, hetgeen men voelen kan, dan moet voor- en achtertakel gelijktijdig worden uitgepikt; gebeurt dit niet gelijktijdig, blijft een takel vastzitten, dan komt bij het wegvallen der golf de boot op haar eind te staan, en al wat er in is gaat eruit, waardoor reeds vele ongelukken gebeurd zijn.

Men heeft dan ook reeds vóór vele jaren verschillende manieren uitgedacht, om het gelijk uithaken der takels door één man te doen plaats hebben; een van die vele manieren was ook bij deze boot aangebracht. Ik kon die inrichting, staande voor de winkelkast, niet zien, maar zoo ik hoor bevindt er zich een stang of lange dubbele grendel op de kiel in de boot, welke grendel door één man bewogen wordt en waardoor de beide takels uitgehaakt worden. Bij eene exercitie gaan alle manieren op en bij een ongeluk in kalm water eveneens, maar bij hooge zee doe ik toch liever niet mee. Doch de heer Duinker heeft weder iets verbeterd; ik wensch er hem geluk mede.

En ik vraag architecten-lezers om verschooning dat ik zooveel ruimte voor vestibule heb gebruikt, maar er was, geloof ik, terrein genoeg.

E. J. van Dijk.

DE THEORIE BIJ HET SLAAN EN HET TREKKEN VAN PALEN.

Bij het verdampen van een vloeistof met oogmerk daaruit een vast lichaam af te scheiden, kan men met behulp van den microscoop opmerken, hoe opvolgend het eene korreltje zich bij het andere voegt; men ontwaart het begin en het einde dier scheikundige werking, maar wat daartusschen geschiedt, hoe die kleine deeltjes ontstaan en hunne verdere wording, blijft een raadsel. Die deeltjes, door geenerlei mechanisch of physisch middel in nog kleinere deelen te splitsen, noemt men de „atomen der stof" en een saamgestelde groep dier atomen, heet men „molecule".

De kracht, die de atomen tot groep vereenigt, is de „affiniteit", de verwantschap der stof en de kracht, die de moleculen tot een vast lichaam vereenigt, de „cohesie" der stof.

Zwaartekracht en kracht van samenhang vervullen in de natuurkunde een dergelijke rol als de affiniteit, de verwantschap in de scheikunde. Ook zij voegen stofdeelen bijeen en hechten ze aan elkander vast, zoodat er een zekere kracht noodig is, om dien samenhang te verbreken. Bij het slaan van palen moet de trilling, door den slag van het heiblok in de houtmoleculen gebracht, den stoffelijken samenhang verbreken van den paal met den grond, waarin hij staat, en dien ook overwinnen. Uit den aard van dit natuurkundig feit kan die toestand van isolement, waarin de houtmoleculen komen, ten opzichte harer cohesie met de moleculen van den grond, slechts zeer korten tijd, een ondenkbaar oogenblik, duren. In datzelfde ondenkbaar klein oogenblik werkt echter tevens de eindsnelheid van het vallend heiblok, door alle houtvezels heen tot aan de punt van den paal voortgeplant, vermeerderd met het eigen gewicht van den paal, dezen dieper den grond in.

Wijl de eindsnelheid van het heiblok en daarmede ook de trilling zich gemakkelijker voortplanten door rechtdradig of moleculair regelmatig gevormd hout, zoo zal ook een zoogenaamde draaier of kwastige paal moeilijker slaan dan een, waarvan de stofmoleculen meer gelijksoortig en regelmatiger in het lichaam verdeeld zijn.

Bij kwastige palen wordt de trilling, die zich bij rechtdradige palen gelijkmatig voortplant, door de kwasten opgehouden en van richting gewijzigd, om ten slotte in krachteloozer staat de punt van den paal te bereiken, dan wanneer de trilling zich onbelemmerd en gelijkmatig had kunnen blijven verspreiden.

Evenzoo zullen bochtige palen, die over de lengte krom zijn, moeilijk heien, want de door den paal overgebrachte eindsnelheid van het heiblok moet daardoor een omweg maken naar de punt van den paal en wordt daarbij onderworpen aan de vertraging en verzwakking van een labyrinthisch parallelogram van krachten, waardoor aan heikracht een belangrijk deel verloren gaat.

In den bouwkalender ontmoet men eene formule, waarnaar de draagkracht van geheide palen berekend kan worden. Iemand vertelde mij eens dat die formule niet deugde, doch meer dan dat wist hij er ook niet van; persoonlijk heb ik de ondervinding opgedaan, dat een beheide fundeering, waarvan de palen *niet* voldeden aan de geformuleerde enkele zekerheid, zonder eenig accident den gemetselden last droeg, die ik daarop waagde — in de verwachting dat *en* mijn vertrouwen op den indruk, die 't geheel op mij maakte, *en* het draagvermogen der damplankrijen zou aanvullen, wat aan het draagvermogen volgens de formule ontbrak.

Het ware niet overbodig dat van bevoegde zijde eens de bedoelde formule werkelijk als betrouwbaar werd herijkt of vervangen door een, die geijkt mag worden; dit is in het belang der zaak, vooral voor onzen slappen grond, wel noodig.

Bij het trekken van palen zal de kracht, die den paal kan uittrekken, grooter moeten zijn dan de moleculaire cohesie van hout en grond, plus het eigen gewicht van den paal. Kan men bij het trekken van palen die cohesie verminderen of geheel verbreken door trilling te brengen in de houtvezels van den paal, dan zal die trekkende kracht natuurlijk met minder kunnen volstaan.

Bij een geval dat het daartoe bestemde vaartuig, waaraan een te trekken paal was aangeslagen, bijna ondervloeide vóór de paal kwam, werd de stroppketting gekapt. Bij een volgend vloedgetij werd dezelfde kiezentrekker opnieuw gelegd en de paal aangeslagen, alles op dezelfde wijze als bij den mislukten keer. Toen het water aan peil was opgevloeid, werd met een daartoe op den wal geplaatste heistelling (de paal stond dicht bij den wal) één klap met het heiblok van slechts 200 K.G. op den kop van den paal gegeven en — de paal kwam onmiddellijk naar boven. Staan de palen, die getrokken moeten worden, zoo ver van den wal, dat zij met een overhangende heistelling van den wal af niet bereikt kunnen worden, dan zou aan boord van den kiezentrekker wel gelegenheid tot plaatsing der heistelling te maken zijn, zonder daarbij nog gevaar voor ongelukken te duchten bij 't opspringen van het vaartuig als de paal komt.

Bij het bovenvermeld geval was de beschikbaar trekkende kracht, tot het lichten van den paal, gelijk aan het drijfvermogen van den in het water gedompelden romp van het vaartuig. Deze kracht was niet te vermeerderen, en toch bleek zij niet voldoende om de cohesie van hout en grondstof, die den paal vasthield, plus het paalgewicht te overwinnen. Er moest dus trekkracht bijkomen, in anderen vorm en langs anderen weg werkzaam.

Door den slag van het heiblok op den kop van den paal, werden voor een ondenkbaar oogenblik de houtmoleculen actief gemaakt of in trilling gebracht en de cohesie met den grond alzoo verbroken; de cohesie werd geïsoleerd en gedurende den korten duur van dit isolement werkte het drijfvermogen of de lichtende kracht van het vaartuig door en trok meteen den paal.

J. G. Lugten.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-Gravenhage. De Minister van Binnenlandsche Zaken brengt ter kennis van hen, die het examen ter verkrijging van het diploma van geëxamineerd en beëdigd landmeter wenschen af te leggen, dat zij zich daartoe vóór 15 Augustus e.k. schriftelijk aan het Departement moeten aanmelden.

— Voor den dienst van het boschwezen in Nederlandsch-Indië kunnen twee jongelieden in opleiding worden genomen. De voorwaarden, waaraan voldaan moet worden en de strekking van het vergelijkend examen zijn in de *Staatscourant* van 7 Augustus (N°. 184) omschreven.

— Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland hebben maatregelen genomen in het belang der veiligheid en eenige stoomtramondernemingen aangeschreven binnen drie maanden tijds ook den achtersten wagen van den trein met een remtoestel te voorzien. Andere ondernemingen hebben voorschriften ontvangen omtrent de snelheid op eenige vakken, het branden van lantaarns, enz. 't Is te hopen dat hierdoor een einde gemaakt wordt aan de vele ongelukken, die in den laatsten tijd voorvielen.

— Het verslag van Jhr. van Weede, gezantschaps-secretaris te Brussel, dat in de *Nederlandsche Staatscourant* werd geplaatst, geeft een denkbeeld van de uitgaven, die België voor herstelling en instandhouding zijner monumenten ten koste legt. Thans melden de Belgische couranten den uitslag van den wedstrijd, in 1888 door den Koning uitgeschreven «voor het beste werk over het onderwijs der beeldende kunsten in België en de middelen om de kunst in België te ontwikkelen, en haar tot een steeds hooger peil op te voeren". De prijs van 25,000 frank door den Koning uitgeloofd — men heeft er in België geld voor over — is toegekend aan de heeren L. de Taeye, inspecteur van het teekenonderwijs, en E. L. de Taeye, professor der kunstgeschiedenis aan de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten te Antwerpen, voor hun boek getiteld: *Etudes sur les arts plastiques en Belgique, envisagés dans leurs principes, leur enseignement, leurs applications et leurs progrès dans l'avenir.*

Amsterdam. De eerstvolgende vergadering van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs wordt Vrijdag 6 September alhier gehouden; het voornemen bestaat den volgenden dag een bezoek aan het Merwede-kanaal te brengen. De leden van het Instituut hebben eene uitnoodiging ontvangen van de Maatschappij van burgerlijke ingenieurs te Parijs, om aldaar van 10—15 September deel te nemen aan een bezoek van de tentoonstelling.

De President der Fransche Vereeniging, de heer Eiffel, verklaart er prijs op te stellen, den Nederlandschen vakgenooten op deze wijze dank te betuigen voor het onthaal, dat de Fransche ingenieurs eenige jaren geleden hiertelande ontvingen. De bedoeling is 10 September, na ontvangst en toespraak van den heer Eiffel, de tentoonstelling te bezoeken en 's avonds door te brengen in het hotel der Ingenieurs. Woensdag 11 September zou bestemd zijn voor een bezoek aan den Eiffeltoren, waar ook een déjeuner zou worden aangeboden. Donderdag zou het onderaardsch Parijs bezichtigd en een uitstapje naar Gennevilliers gemaakt worden; des Vrijdags zou een bezoek aan de fabriek van Menier gebracht worden.

— Op het in September a. s. te houden spoorwegcongres te Parijs zal de Hollandsche IJzeren Spoorweg-maatschappij vertevertegenwoordigd worden door de heeren A. K. P. F. R. van Hasselt, W. van der Vliet en F. Th. Westerwoudt; de Nederlandsche Rijnspoorweg-maatschappij door de heeren A. J. Buis en C. W. Verloop; de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen door de heeren E. J. B. H. M. Engeringh, J. Kalff, H. A. Perk, J. W. Stous Sloot en W. K. M. Vrolik; de Noord-Brabantsch-Duitsche spoorweg-maatschappij door de heeren Voorhoeve en Zelis, terwijl als vertegenwoordiger van de Nederlandsche Regeering aanwezig zal zijn de heer J. J. van Kerkwijk.

Rotterdam. De Raad besloot jl. Donderdag tot aankoop van 2½ hektare land in den polder Cool om, bij eventueele uitbreiding van de gemeente naar deze zijde, meerdere vrijheid van beweging te hebben bij het vaststellen van een plan voor den aanleg van wegen.

Utrecht. Maandag j.l. had alhier de plechtige teraardebestelling plaats van den heer C. Vermeijs, architect-directeur der gemeentewerken. Eene groote menigte belangstellenden had zich op den doodenakker verzameld, terwijl velen het lijk volgden. Toen de kist het sterfhuis werd uitgedragen, schaarden zich de ambtenaren van fabrikage, die onder de leiding

des overledenen werkzaam zijn geweest, ter weerszijden van af de deur zijner woning tot aan den lijkwagen; zij volgden denzen tot aan den ingang der begraafplaats, en stelden zich daar weder op dezelfde wijze op, waarna zij het lijk tot aan de groeve begeleidden.

Vele kransen dekten de lijkkist, alle als zoovele bewijzen van liefde, waardeering en toegenegenheid van bloedverwanten en vrienden, leden van het Dagelijksch Bestuur en den Raad, van zijne mede-ambtenaren, ondergeschikten en vertegenwoordigers der lichamen, waartoe de overledene behoorde.

Aan de geopende groeve bracht allereerst de Burgemeester, Mr. W. R. Boer, den waardigen burger diepgevoelde woorden van achting, toegenegenheid en sympathie; dankbaar was hij den overledene voor den ijver, de bekwaamheid en de werkkracht, die hem tot het laatst van zijn leven gekenmerkt heeft.

Vervolgens sprak de heer A. C. Vink namens bestuurders, directeur, leeraren en leerlingen der ambachtsschool een woord van opgechten dank voor de trouwe zorgen, die de overledene van hare oprichting af, aan de inrichting heeft gewijd.

Daarna gaf Ds. Knottnerus, uit 's-Hage, een familielid van den overledene, uiting aan de gevoelens van vriendschap en achting, die hem bezielden, waarna ten slotte de heer J. M. Vermeijs, broeder des overledenen, namens de familie bedankte voor de eer, den overledene gebracht.

— Het woonhuis van het door de gemeente aangekochte buitengoed Hoogeland zal voor museumgebouw worden ingericht.

LEIDEN. Zondagavond is de stads-gehoorzaal afgebrand; de zalen aan de voorzijde zijn blijven staan, maar de groote zaal met tooneel en woning zijn geheel verwoest.

VEENDAM. In de laatstgehouden vergadering van den Gemeenteraad werd besloten een crediet van *f* 300 toe te staan voor het maken van een ontwerp voor een villa-park op het aan de gemeente toebehoorende fort Ginkel.

WINSCHOTEN. In de *Nieuwe Winschoter Courant* werd vóór eenigen tijd door den heer K. de Grooth, aannemer van publieke werken aldaar, beweerd dat zijn collega H. Dik, die zitting heeft in den Gemeenteraad, in strijd met de gemeentewet handelde. Genoemd raadslid zou in zijne kwaliteit van commissaris-opzichter van den kunstweg Winschoten—Beerta—Pruisische grenzen eerst aanwijzing gegeven hebben aan zijne gadingmakende collega's en later zijn opgetreden als leverancier voor de materialen van het onder zijn beheer uit te voeren werk. Nu deze mededeeling in de courant geene aanleiding tot eene interpellatie in den Raad heeft gegeven, hebben de aannemers uit Winschoten zich tot Gedeputeerde Staten van Groningen gewend met verzoek om het raadslid Dik uit zijne betrekking te ontslaan.

Bedoeld adres wijst erop, dat de aannemers door het raadslid Dik in de uitoefening van hun beroep worden benadeeld; dat de concurrentie met een bevoorrecht aannemer, zoon van genoemd raadslid, niet aangaat; dat zij, waar hun collega-raadslid-commissaris als opzichter optreedt, geen materieel aan dien opzichter ter keuring kunnen aanbieden, waar door hem op de aanwijzing dat materieel voor een vasten prijs ter levering wordt aangeboden;

dat de zoon des aannemers H. Dik alleen dan als aannemer optreedt als het werk betreft voor de gemeente Winschoten, waar zijn vader raadslid is, terwijl op andere werken door het raadslid wordt ingeschreven;

dat door Dik Sr. als raadslid op de uitvoering van die werken wordt geïnfluenceerd;

dat door het raadslid Dik, als zoodanig commissaris van den kunstweg Winschoten—Beerta—Pruisische grenzen, thans ook met het opzicht belast,

1°. verkeerde voorstellingen aan gegadigden gegeven zijn, waardoor de inschrijving boven het normale cijfer kwam;

2°. de benoodigde steen voor dien weg, in strijd met de gemeentewet, geleverd zijn.

Het adres is door Gedeputeerde Staten om advies verzonden aan den Gemeenteraad te Winschoten.

HOLSWARD. De kunstschatten in het koor der St.-Martinikerk hebben eene merkwaardige uitbreiding verkregen. Sinds vele tientallen van jaren namelijk stonden in het koor der Broerekerk bekken met keurig gedraaide en gesneden kolommen en bevonden zich in het ruim eikenhouten banken met fijn paneelwerk; in de sacristie der St.-Martinikerk stond eene antieke kast en in het koor dier kerk waren nog brokstukken van koorheerbanken. Dit alles verkeerde in verwaarloosden toestand en is door de zorgen van kerkvoogden en notabelen in het koor der groote kerk bijeen gebracht. Tegenover de algemeen bekende prachtige koorheerbank, in de Quellinus-school gerestaureerd, staat een in ouden stijl herstelde, zoodat er nu een drietal dier banken aanwezig zijn. In de ruimte, weleer voor het hoogaltaar bestemd en thans door een zeer schoon eikenhouten hek afgesloten, staan vier banken, en de in eere herstelde antieke kast. Sieraden van snijwerk zijn geplaatst op de kast, wapens zijn tegen de muren gehangen, i. e. w. er is nu in dat koor eene verzameling van snijwerk, zooals vrij zeker nergens wordt gevonden. Een woord van hulde mag niet onthouden worden aan een college, dat zoozeer zijne roeping begrijpt, om wat de voorvaderen wrochtten, in eere te herstellen, maar evenmin aan de bekwame werklieden, die met zooveel kunstvaardigheid dit alles hebben bewerkt.

BARNEVELD. De bezwaren tegen den aanleg van den locaalspoorweg Nijkerk—Barneveld—Ede schijnen uit den weg geruimd te zijn; naar men vernemt is tot het maken dezer verbinding besloten en de exploitatie aan de Rijnspoorweg-maatschappij opgedragen.

— Dezer dagen werd ons een beknopt handboek voor reizigers naar Zuid-Afrika met de stoombooten der Union Line toegezonden; blijkens de voorrede heeft de schrijver, de heer H. Tiedeman, er zich op toegelegd een beknopte gids samen te stellen en zich geplaatst op het standpunt van den modernen reiziger en landverhuiser, die minder belang stelt in de geschiedenis van het land, de hoogten van bergen, de breedte van stroomen en dergelijken, maar meer in de beantwoording der vraag: waar kan ik geld verdienen en een nieuw bestaan vinden? De waarde van het handboek wordt door eene kaart van Zuid-Afrika en eenige platen verhoogd; achtereenvolgens worden daarin de volgende hoofdstukken behandeld: op weg naar de Kaap, het Kaapland, Natal, de Oranje-Vrijstaat, de Zuid-Afrikaansche republiek, de Transvaalsche goudvelden, de Delagoabaai en Zoeloeland, Gezondheidsoorden in Zuid-Afrika en Wenken en inlichtingen voor passagiers.

Wij hebben op dit handboek gewezen, daar ook onder de bouwkundigen vele gevonden worden, die het voornemen hebben hun geluk in Zuid-Afrika te beproeven. Het is niet in den handel, maar wellicht bij de agenten der Union Line, de heeren Kuijper van Dam & Smeer te Rotterdam en De Vries & C°. te Amsterdam, te bekomen.

— Het Belgisch weekblad: L'industrie moderne, waarin verschillende onderwerpen op het gebied van nijverheid besproken worden, vestigt in het laatst uitgekomen nummer van 4 Augustus j.l. de aandacht op de inzending der firma Becker & Buddingh te Arnhem ter Parijsche wereldtentoonstelling en meer bepaald op de door haar gezonden verzameling van peilschalen van geëmailleerd ijzer. Deze schalen onderscheiden zich door eene volmaakte uitvoering, eene nauwkeurige verdeeling en een email van eerste qualiteit; zij werden in Nederland, België, Italië en andere landen bij dijken, kaden, rivieren, bruggen en in het algemeen overal geplaatst, waar het doen van nauwkeurige waarnemingen op eenigen afstand noodig was. Op grond der ondervinding over eenige jaren kan daaraan de mededeeling worden toegevoegd, dat de schalen uitmuntend weerstand bieden aan de werking van het zeewater, dat het email niet wordt aangetast en onder geene omstandigheid afschilfert.

PERSONALIA.

— Bij den Waterstaat en 's lands burgerlijke openbare werken in Nederlandsch-Indië zijn benoemd tot opzichter 2e klasse de opzichters 3e klasse: E. de Graaf en J. B. Westhoff, en tot opzichter 3e klasse E. Bakker. De ingenieur 2e klasse H. van Kol is verplaatst van Tandjong Baros naar Drebes.

— Bij Koninklijk besluit van 26 Juli is de heer A. W. E. Kwisthout, ingenieur-verificateur van het kadaster te Roermond, benoemd tot lid der Rijks commissie voor graadmeting en waterpassing.

— Ter vervanging van den civiel-ingenieur C. F. Stoeb is bij den algemeenen dienst van den waterstaat (afdeeling herziening A. P.) benoemd W. H. Kloppenburg, civiel ingenieur te 's-Gravenhage.

— De vergadering van aandeelhouders in de *Nederlandsche Stoomboot-maatschappij* te Rotterdam benoemde tot directeur de heer D. Croll, thans directeur der Maatschappij *de Maas*.

— De kunstschilder J. B. Tetar van Elven is in den ouderdom van 84 jaren te Voorschoten overleden.

— De opzichter bij den Waterstaat 3e klasse J. Kooreman te Hellevoetsluis wordt 1 September ter beschikking gesteld van den hoofd-ingenieur te Haarlem, die hem zijne nieuwe standplaats zal aanwijzen.

— De Gemeenteraad te Rotterdam verleende een pensioen van *f* 605 's jaars aan G. Laurentius, tweede opzichter bij de gemeentewerken.

VACANTE BETREKKINGEN.

— Adjunct-ingenieur bij den provincialen waterstaat in Drente. Salaris *f* 375 per drie maanden en vergoeding voor reis- en verblijfkosten. Adres vóór 15 Augustus bij Gedeputeerde Staten (*Zie advert. in n°.* 31.)

— Bekwaam opzichter om ruim honderd woningen in opzicht te nemen en alle voorkomende werkzaamheden te verrichten; hon. *f* 10 per week met vrije woning. Adr. *Nieuwe tijd Dag*, Lett. G.A. 173.

— Opzichter bij den bouw van eene bank van leening te Nijmegen. Adres bij den gemeente-architect, liefst in persoon, vóór 14 Aug. (*Zie advert. in n°.* 32).

— Opzichter voor 2 à 3 maanden. Adres den architect J. van der Goot, te Hengelo.

ADVERTENTIEN.

Om onverwijld in dienst te treden wordt te *Nijmegen* gevraagd

een ontwikkeld dagelijksch Opzichter

bij den bouw eener **Bank van Leening** aldaar.

Men vervoege zich, liefst in persoon, bij den Gemeente-Architekt van *Nijmegen*, uiterlijk op Woensdag 14 dezer.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 19 Augustus 1889**, des middags te 12 uur, op het Raadhuis, in het openbaar **aanbesteden:**

Het maken van een dubbele Buisleiding met Accumulator en Water-reservoir ter verbinding van den Kolentip der Hollandsche IJzeren Spoorweg-Maatschappij met de Hydraulische inrichting op de Handelskade.

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Stadsdrukkerij, tegen betaling van *f* 1.— (met één teekening).

Inlichtingen worden gegeven ten kantore van den Stadsingenieur op het Raadhuis kamer N°. 93, des ochtends van 10—12 uur, gedurende de week welke der besteding voorafgaat.

Burgemeester en Wethouders voornoemd:
DRIESSEN,
Wethouder,
De Secretaris,
LE JOLLE.

Amsterdam, 7 Augustus 1889.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *DORDRECHT*, zijn voornemens in het openbaar **aan te besteden:**

Het UITDIEPEN en verder op diepte houden der HAVENS en HAVENMONDEN binnen de Gemeente Dordrecht, gedurende den tijd van drie of zes jaren, in te gaan den 1sten October 1889 en eindigende den 1sten October 1892 of 1895.

De voorwaarden zijn ter Secretarie van de Gemeente Dordrecht, op *franco* aanvrage, verkrijgbaar tegen betaling van *f* 0,50 per exemplaar en liggen ter inzage aan het Bureau der Gemeentewerken, alwaar tevens nadere inlichtingen te verkrijgen zijn.

De biljetten moeten worden ingeleverd ter Secretarie voornoemd, vóór of op *Maandag* 12 *Augustus* 1889, des namiddags 1 uur.

Kunstgraniet.

Het **Kunstgraniet** door ondergeteekende vervaardigd bestaat uit de **hardste steensoorten, cement** en **stoffen**, die eene verbinding bewerkstelligen die van natuurlijke steen evenarende. Het is aanbevelenswaard voor vloeren wegens schoonheid, solliditeit en gematigden prijs.

Vloeren worden naar elke teekening in verschillende kleuren gemaakt, zoowel op de plaats gelegd (zonder voegen) als aan tegels.

Tevens worden er van vervaardigd, **lambriseeringen, vullingen, gevelversieringen, friesen, grafgedenkteekens, tuinvazen, piedestals, enz.**, naar elke teekening.

Teekeningen, monsters, prijscourant en prospectussen worden gaarne op aanvraag aan Hlle. Ingenieurs en Architecten gezonden.

Apeldoorn, 5 Aug. 1889. **WEGERIF & OSINGA.**

Ministerie van Justitie.

OPENBARE AANBESTEDING.

Op **Zaterdag den 31 Augustus 1889**, des namiddags te 2 uren, zal in een der lokalen van het Departement van Justitie te *'S-GRAVENHAGE*, in het openbaar, bij enkele inschrijving worden **aanbesteed:**

Het maken van eene warmwaterverwarming in de in aanbouw zijnde strafgevangenis te Nieuwer-Amstel.

Raming *f* 19,600.

Het bestek met 5 teekeningen ligt ter inzage op het bureau van den Ingenieur-Architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen te *'s Gravenhage* en met eenige details in het gebouw der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst, bij het Leidsche plein te *Amsterdam*, terwijl het tegen betaling van *f* 3,15 op franco aanvrage te bekomen is bij de GEBROEDERS VAN CLEEF, Boekhandelaars, Spui N°. 28a te *'s Gravenhage*.

Aanwijzing zal worden gehouden in het gebouw van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst bovengenoemd, op Maandag 19 Augustus en op Maandag 26 Augustus 1889, telkens van 1 tot 2 uur des namiddags.

Inlichtingen zijn te bekomen bij den Ingenieur-Architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen te *'s Gravenhage*.

's Gravenhage, 6 Augustus 1889.

De Minister van Justitie,
Voor den Minister,
De Secretaris-Generaal,
P. J. VAN BELJMA.

Gebr. VAN DER VLIET,

IJZERHANDELAARS te *AMSTERDAM*.

Staal-, Plaat-, Band-, Hoek- en **T-IJzer** enz.

Steeds voorhanden:

BALK-IJZER in verschillende profielen en lengten.

Vijlen en **gegoten Staal** uit de fabriek van Gebr. BÖHLER & Co. te Weenen, alsmede **GLOBE Hoefnagels** met afgewerkte punten en onder garantie tegen splijten.

DE LINT & C°.

Oostzeedijk 248, Rotterdam

VLOER- en WANDTEGELS,

TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS.

Groote voorraden

Een Bouwkundige

(**Opzichter** tevens **bekwaam teekenaar**) zoekt eene hem passende betrekking. Bewijzen van bekwaamheid en alreeds uitgevoerde werken zijn voorhanden en worden gegeven op aanvrage aan het Bureau van *De Opmerker* onder letter **E. S.**

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *DORDRECHT*, zijn voornemens in het openbaar **aan te besteden:**

DE GEMEENTEREINIGING,

in één perceel, en bestaande in:

a. **het ophalen van asch, vuilnis, gruis en puin;**
b. **het zuiveren en schoonhouden van alle straten, stegen, singels, wegen, kaden, pleinen, steigers, hoofden, vaste bruggen, plankieren, openbare secreten, waterbakken, goten en vervalputten;**
c. **het vervoeren van materialen;**
d. **het besproeien der straten;** } Volgens
e. **het lodigen van beerputten;** } tarief.

gedurende den tijd van **drie** of **zes** jaren, in te gaan den 1sten October 1889 en eindigende den 30sten September 1892 of 1895.

De voorwaarden zijn ter Secretarie van de Gemeente Dordrecht, op *franco* aanvrage, verkrijgbaar tegen betaling van *f* 0,50 per exemplaar en liggen ter inzage aan het Bureau der Gemeentewerken, alwaar tevens nadere inlichtingen te verkrijgen zijn.

De biljetten moeten worden ingeleverd ter Secretarie voornoemd, vóór of op *Maandag* 12 *Augustus*, 1889 des namiddags 1 uur.

De Amerikaansche
„New Paragon" Schoolbanken
en ANDREW'S **BANKEN** en **STOELEN** met opslaande Zittingen voor **Scholen, Kerkgebouwen** en **Schouwburgen**, uitsluitend verkrijgbaar bij
FRED. STIELTJES & C°.
Keizersgracht 745,
AMSTERDAM.

Duizenden in gebruik in Nederland, waarvan attesten ter inzage.

Rolluiken

van **Staal** of **Hout** met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.

E. en P. HOTTSIEPER, *Bennebroek* (Rijnpenissen).

Zelfdragend en **vlak gegolfd ijzer, gewoon** en **gebombeerd** worden in **vele verschillende profielen** en **afmetingen vervaardigd.**

Actien Gesellschaft für Verzinkerei UND **Eisenconstruction** VORMALS
JACOB HILGERS,
Rheinbrohl.
Galvaniseerinrichting EN **Fabriek van gegalvaniseerde Bouwconstructiën.**
Geïllustreerde Prospecti **Referentiën en Begrootingen** steeds verkrijgbaar.
Vertegenwoordiger voor Nederland en Koloniën
FERD. ENGERS,
AMSTERDAM,
Hoorengracht 335.

HILGERS' DAKPANNEN EN **DAKRAMEN** VAN uitmuntende **constructie,** geschikt voor alle soorten van **DAKBEDEKKING,** ook voor **DAKEN** met zeer geringe helling.

CARBOLINEUM EXCELSIOR is het **BESTE** Houtbederfwerend middel.
FRED. STIELTJES & C°. Amsterdam.

JAN VAN DER POT, Katendrecht bij Rotterdam,
Kyaniseerinrichting.
De eenigste, waar ook des winters kan worden gekyaniseerd.
Het **kyaniseeren** is het eenigste afdoende middel tegen **verrotting** en **zwam**. De bewerking geschiedt geheel **reuk-** en **kleurloos**. Desverlangd bijlevering van hout.
Prima Engelsche Portland-cement merk „Wallsend"
van uitmuntende kwaliteit en tegen concurrerende prijzen.
Belgische kluit- en hydraulische kalk.
Billijke prijzen en vrachten.
Prospectussen en prijscouranten worden op aanvrag franco toegezonden.
Gelieve op voornaam en adres te letten.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,
in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen, Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.
Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.**, Beltweg 5, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS C.Czn.**, Beekstraat F 62 te *Arnhem*.
De Directeur, **W. PATON WALSH**

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
AGENTEN
der Société Anonyme des Carrières de Porphyre de Quenast"
EN
der „Société des Carrières de Lessines."
LEVERANCIERS van FAUCONVALKEIEN.
Geldersche straat N°. 12.

Te koop aangeboden.
2 Stoomheimachines
2 Houtstoekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag
50 Kipwagons inhoud 2 M³. | Beide zijden kippend
24 „ „ 2 M³. |
36 „ „ 1½ M³. |
Alles 90 c.M. spoorwijdte.
Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Stedrecht* en W. DE JONG, *Breda*.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN,
voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN,**
LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN**
WEEGWERKTUIGEN.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten
met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

ZWEEDSCH GRANIET
uit de **grooven, Stoomslijperij** en **Polijst inrichting** van de Firma
KESSEL & RÖHL,
te Berlijn.
Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 468,
Amsterdam.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
G. J. THIEME.

JAN HAMER & C°.
AMSTERDAM.
KANTOOR: Marnixstraat 402 b.h Leidscheplein.
Boyle's Luchtpomp-ventilators.
Boyle's Kappen,
voor slechttrekkende Schoorsteenen.
BOYLE'S SCHOORSTEENKAPPEN,
tegen valwinden enz. enz.
Verzieken geen toezicht, hebben geen beweegbare deelen, voorkomen terugslag in den koker, werken met de meeste gelijkmatigheid in ieder jaargetijde, hebben eene **veel grootere capaciteit dan ieder andere ventilator.**
Deze toestellen zijn op verschillende **RIJKS-, GEMEENTE-** en **PARTICULIERE** gebouwen **hier te lande** geplaatst
WITTE'S LIFTEN voor Petroleum, Gasolene, Spiritus enz.
CARRÉ'S Luchtdrukwaterreservoirs. (2)

A. H. VAN BERGEN,
FABRIKANT TE
Heiligerlee, prov. Gron.
SPECIALITEIT IN
Nieuwe Constructie
BRANDSPUITEN,
TORENUURWERKEN
EN
LUIDKLOKKEN,
op binnen- en buitenlandsche Tentoonstellingen bekroond.
ANTWERPEN 1885. EEREDIPLOMA.
Gouden en Zilveren Medailles.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

VIER-EN-TWINTIGSTE JAARGANG N°. 33. ZATERDAG 17 AUGUSTUS 1889

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

Architectura et Amicitia

Weekblad voor Beeldende Kunst- en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Drukkerijstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ºn Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *tien gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling 15 cent per stuk en 25 cent per post, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

(A. et A.) DE BROCHURE PLASSCHAERT.

In April van dit jaar verscheen van dezen leeraar eene brochure over de examens M. O. M³ (lijnteekenen en perspectief), in Juni gevolgd door een tweede met open brief aan den Directeur der Rijks-normaalschool voor Teekenonderwijzers te Amsterdam.

In hoofdzaak bestrijdt de schrijver de wijze, waarop deze examens afgenomen worden en op de vraag, welke hij bij den aanvang van zijn betoog stelt: „Welke waarde moet in 't algemeen aan de acte M³, met het oog op het vakonderwijs aan ambachtslieden te geven, worden toegekend?" geeft hij een duidelijk en scherp uiteengezet antwoord, hierop neerkomende dat deze examens te veel den kant der theorie uitgedreven worden ten koste der practijk, die — we zijn het volkomen met den schrijver eens — toch een belangrijke plaats dient in te nemen daar, waar het geldt ambachtsjongens voor een practisch vak op te leiden.

Beschouwen wij de feiten eens nader.

Deze acte M. O. met haar bescheiden omschrijving „lijnteekenen en perspectief" geeft recht tot het geven van onderricht aan de meest uiteenloopende inrichtingen van teekenonderwijs, t. w. Hoogere Burgerscholen, Burgeravondscholen, Ambachtsscholen en Nijverheidsscholen. Daar, waar het onderwijs bijna uitsluitend de oppervlakte raakt en niet behoeft in te dringen tot de geheimen van een of ander vak, zal de bezitter dezer acte zich in zijn kracht gevoelen; wordt echter vakkennis vereischt, dan schieten zijne krachten gemeenlijk te kort en maakt hij zich ervan af met het doen vervaardigen van kopieën naar plaat ofwel met het ontwijken der moeilijkheden door terug te keeren tot theoretische opgaven.

Ontegenzeglijk zal het steeds zeer moeilijk blijken de examens zoodanig in te richten, dat ieder vak (de meest vooropgestelde handwerkvakken althans) er voldoende door vertegenwoordigd wordt; wanneer wij dus eene voorwaarde zouden wenschen in acht genomen te zien bij de uitreiking van genoemde acte, zou het deze zijn *dat ieder leeraar M. O. M° eerst dan onderricht geven mag, wanneer hij aantoonen kan een paar jaren in de practijk van een of meer vakken werkzaam te zijn geweest.*

Deze bepaling zou het den nieuwbakken acte-bezitter lastig maken, edoch, indien daarmede het vakonderwijs gebaat werd, is het dan niet in het belang van onze ambachtsjeugd, dat hare onderwijsinrichtingen bezet zijn door personen, hun vak machtig en die niet behoeven te vreezen door een naïeve vraag van een vijftienjarigen snuiter in het nauw gebracht te zullen worden?

Er zijn wel gevallen waarbij de persoon, die zich voor genoemd examen aanmeldt, reeds jaren in de practijk werkzaam geweest is. Deze zullen uit den aard der zaak aan bovengenoemde eischen voldoen. Het is echter opmerkelijk, dat hun aantal van jaar tot jaar slinkt, om binnen niet te groot tijdsverloop waarschijnlijk geheel plaats te maken voor jonge candidaten, die hunne kennis geheel opdeden aan de Rijks-normaalschool voor Teekenonderwijzers te Amsterdam, aan de Academie te 's-Hage of bij diverse inrichtingen en particuliere leeraars, die hun wel *teekenen* leeren, doch niet *vervaardigen*.

Gewoonlijk wordt dadelijk na het halen der acte (somtijds ook reeds te voren) gesolliciteerd en nog eens gesolliciteerd. Gelukt het niet eene betrekking te krijgen aan eene inrichting van middelbaar onderwijs, zoo wordt een kansje gewaagd op de lagere scholen, waar natuurlijk een teekenmeester met middelbare acte een achtenswaardig persoon is.

Dit duurt echter niet lang, want zoodra komt er geen betrekking M. O. open, of de solliciteerlustige acte-bezitter zend opnieuw zijne stukken in om zoo mogelijk zijne lagere-school-positie als eerelsbrug achter zich te laten. Aan het beoefenen van een vak wordt niet dan hoogst zelden gedacht; het is een koortsachtig sporen naar een betrekking en in de meeste gevallen wordt dan ook door één persoon aan verschillende inrichtingen les gegeven, zóódanig, dat de dagelijksche taak niet meer is dan een aaneenschakeling van „uren geven" aan de meest uiteenloopende inrichtingen.

Het leeraarschap, op deze wijze opgevat, kan niet anders dan nadeelig op het onderwijs werken. Iemand, die zich opwerpt tot vakonderwijzer, kan niet vergeleken worden met den gewonen onderwijzer. Deze kan aldus handelen, gekneld als hij gewoonlijk is

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

tusschen handleidingen voor alles en nog wat. Buitendien zijn het abstracte zaken welke hij onderwijst, die altijd dezelfde *zijn* en zullen blijven. De vakonderwijzer evenwel *moet* in de eerste plaats *zijn* vak dagelijks beoefenen en bij het geven van *zijn* onderwijs putten uit *zijn* ondervinding, die hij dan uit den aard der zaak dan ook beknopt en duidelijk geven zal, in tegenstelling van den vakonderwijzer — speciaal acte-bezitter — die mededeelt uit de tweede hand, niet wat hij gezien heeft, doch datgene wat zijn onderwijzer hem indertijd leeraarde.

Zeer zeker geeft de acte een waarborg voor het aanwezig zijn der noodige algemeenheden, bij elk onderwijs noodzakelijk. Een doorkneed practicus zonder acte — iedereen weet dat — zal in vele gevallen een schip zonder zeilen zijn. Deze algemeenheden zijn hier: goed teekenen, benevens de verschillende wijzen van voorstellen, bij het teekenen in gebruik. Voeg hierbij *eenige* materialenkennis, *eenige* stijlkennis en dito ornement- en vormenkennis en ge hebt de gegevens, waarmee de geslaagde candidaat geprepareerd is, niet om het pas verorberde, nauwelijks verwerkte, reeds op zijn beurt op jongeren over te planten, doch om de practijk in te gaan teneinde zijne kennis te completeeren.

Wij gaan dus hierin verder dan de heer Plasschaert, die alleen verbetering der examens wenscht.

Onzes inziens zal de candidaat — hoe deugdelijk en algemeen de inrichting waar hij studeerde ook zij — steeds den wensch in zich voelen opkomen, het geleerde aan de werkelijkheid te toetsen, zelf voor de uitvoering werken, zelf details en uitslagen maken en hiermee de noodige routine opdoen alvorens zich te presenteeren als leeraar. Dat hieraan geen gevolg wordt gegeven, is niet de schuld van den candidaat, doch van de maatschappij, die hem dadelijk met een betrekking tegemoet komt en hem zijn goede voornemens doet vergeten.

Doch laat ons terugkeeren tot de brochure van den heer Plasschaert.

Sprekende over zijne benoeming tot lid van de examencommissie van het vorige jaar, zegt hij nimmer „met meer dankbaarheid een opgelegde taak aanvaard te hebben" . . . maar ook „nimmer grooter teleurstelling ondervonden dan toen het mij overtuigend bleek: *dat het examen voor de acte M. O. rechtlijnig teekenen en perspectief (M²), (hoe zwaar ook in sommige opzichten) niet den minsten waarborg geeft dat de bezitter der aldus verkregen acte M², bekwaam en geschikt zij tot het geven van vakonderwijs aan ambachtslieden, mede bedoeld in letter e van het programma voor de acte M².*"

Aan de hand des schrijvers voortgaande, ontmoeten we iets verder een uittreksel van het verslag van 1888, waaruit de betrekkelijke waarde blijkt der opvatting welke sommige examinators hebben van het nut van enkele teekenwijzen:

„Rechtlijnig teekenen. De meeste candidaten voor de acte rechtlijnig teekenen bleken zeer zwak te zijn in de kennis van axonometrie en scheeve projectie, vooral in de toepassing. Daar juist deze practische wijze van afbeelden van groot nut is in de *bouwkunst*, de *kunstnijverheid* en de *werktuigkunde*, is verbetering hierin hoogst gewenscht."

Verder:

„In slechts zeer enkele gevallen waren zij (de candidaten) in staat op het zwarte bord bijv. een antieke zuilbasis, een lijstwerk of kapiteel te schetsen. Vooral bij het maken van een ontwerp naar schets kwam de geringe kennis van algemeen als doelmatig en schoon aangeziene vormen en het gebrek aan gevoel voor goede verhoudingen duidelijk aan 't licht."

Eindelijk:

„De commissie is van oordeel dat een volledige kennis van de bouwkundige constructies, voor zoover die noodig kan genoemd worden, om goed en degelijk onderwijs te geven aan den aanstaanden timmerman, volgens de wet niet kan en mag worden geëischt . . . . vooral omdat die kennis voor het geven van onderwijs aan eene Hoogere Burgerschool volstrekt niet noodig is, en immers juist daar zullen ook vele, met de acte M² gediplomeerden hun plaats vinden."

We zijn het dan ook volkomen eens met den schrijver, wanneer hij tot de gevolgtrekking komt dat *„die ernstige studie* of *practische kennis* den hoogere-burgerschoolleeraren misschien wel in den weg zullen zitten; maar dat ondertusschen zulke leeraren ook benoemd worden aan Burgeravondscholen, waar veel timmerjongens voorkomen, *zonder* blijk te hebben gegeven van ernstige studie of practische kennis."

Waar zoo duidelijk blijkt dat deze opvatting voorzit niet alleen, doch zelfs verdedigd wordt ter wille van eene klasse scholen, waarvan de leerlingen het teekenen beschouwen als een noodzakelijk kwaad (eene beschouwing, die in vele gevallen door de directeuren en andere leeraren geduld wordt), en waar het blijkt dat feitelijk de acte-examens gemaakt worden voor de leeraren en niet voor de leerlingen, daar kan het onderwijs niet anders dan onvoldoende zijn voor de ambachtsjeugd.

Het onderwijs van niet-deskundigen aan ambachtslieden moet leiden tot eene vervreemding tusschen leeraar en leerling; de intimiteit, die ontstaan moet tusschen hem en zijn *sterkeren collega* blijft weg en tegelijkertijd zal het vertrouwen in den leeraar als practisch voorlichter geschokt zijn.

Niet zonder reden komt de heer P. tot de slotsom: „dan is ook *dit* een der voornaamste oorzaken waarom onze ambachtslieden in 't algemeen niet voldoende in hun vak ontwikkeld zijn; dan is *dit* ook een der voornaamste oorzaken waarom wij in ons land, met het vakonderwijs aan ambachtslieden in een kwart eeuw zoo weinig gevorderd zijn, en, wat erger is, dan is *dit* een der voornaamste oorzaken dat de liefde voor het ambacht, hetwelk voor iemand die zijn vak goed kent een genot is en reine levensvreugde vermeerdert, bij veel jonge menschen tot het vriespunt is gedaald, en dat het ambacht wordt op zij gezet als er ergens maar een *baantje* te krijgen is."

PRIJSVRAAG DER SOCIËTEIT „SIC SEMPER" TE UTRECHT.

In het nommer van 10 Augustus van dit blad bespreekt Z. de te Utrecht uitgeschreven prijsvraag voor een Sociëteitsgebouw en maakt daarover zijne bezwaren kenbaar. Op vele punten ben ik het met den inzender eens, doch waar hij vraagt: mogen de gevels en balklagen blijven bestaan, omdat in het programma staat *het gedeelte A E F G mag in zijn geheel behouden blijven?* moet ik hem opmerkzaam maken op verkeerd lezen. Er staat toch in het programma woordelijk: „Ook wordt aan de ontwerpers vrijheid gelaten het voor eenige jaren *over* het gedeelte A E F G *gebouwde*, nog geheel in goeden staat verkeerende, *met zink gedekt dak* wederom te gebruiken". Dit slaat toch bloot op de bekapping?

Waar echter in het programma gesproken wordt van tuin, worden, naar mijn oordeel, de medewerkers op een dwaalspoor gebracht, daar er, hoe ook gemeten, geen stuk grond zal overschieten, dat dien naam verdient. Het geheele terrein is groot ± 715 M² en hierop worden volgens het programma de volgende lokaliteiten met de daarbij opgegeven oppervlakten geëischt.

Een conversatiezaal.	150	M²
Een leeskamer	60	„
Een biljartzaal voor 4 biljarts, waarvan de maten der biljarts gegeven, groot . .	98	„
Een groot salon.	60	„
Een klein salon.	30	„
Vestiaire	30	„
Toiletkamer	12	„
Twee privaten voor de leden en een voor den kastelein, gerekend met portaal op .	± 9	„
Buffet	12	„
Kamer voor den kastelein	± 25	„
Keuken.	± 25	„
Samen	511	M²

Volgens het programma worden 511 M² geëischt.

Hierbij is echter nog niets gerekend voor vestibule, gangen en trappen. Neemt men hiervoor:

entrée, welke toch voor een zoodanig gebouw flink moet zijn. lang 6 en breed 3 M. . . .	18	M²
gang, die volgens programma langs de lokalen moet loopen	42	„
trapgat 3 × 7 M.	21	„
afzonderlijke ingang voor den kastelein 1.5 × 5 M.	7.50	„
te zamen. . .	88.50	M²
hierbij tellende voor het oppervlak der muren, waarvoor bij de grootten der lokalen niets is in rekening gebracht . . .	90	„
en de bovengenoemde hoeveelheid ad .	511	„
dan verkrijgt men een totaal van. . .	689.50	M²

zoodat er voor tuin ± 25.5 M² overblijft.

Het was onnoodig in het programma op te nemen dat de rest als tuin moest worden aangelegd; een flinke open plaats is, dunkt mij, het eenige wat er overblijft.

Waarom dan velen in vertwijfeling gebracht over een tuin, die toch, naar mij dunkt, bij geen enkel plan zal overblijven? En de inzender in het vorig nummer vraagt nog wel zeer gemoedelijk of er ook muziekuitvoeringen moeten gehouden worden. Ik ben benieuwd om dat terrein op zijn plan eens te zien.

Verder komt mij de bouwsom, in verhouding tot het gevraagde, niet hoog voor. Al wenscht men een eenvoudig geheel, toch ligt het zeker in de bedoeling dat de lokalen aan de bestemming moeten beantwoorden en daartoe is voor de grootere lokalen ongetwijfeld een passende architectuur gewenscht.

Volgens het programma mag men in de begrooting niet op afbraak rekenen. Mag dus de geheele berekening, op nieuwe materialen gebaseerd, slechts op *f* 55,000 komen, of mogen steenen en balken, die van het oude gebouw afkomen, gebruikt en de waarde daarvan van de begrooting afgetrokken worden, waardoor het resteerende bedrag nog een cijfer van *f* 55,000 geeft? Dit kan een groot verschil geven, maar waarom dan in het programma geen raming van afbraak?

Het maken van programma's voor prijsvragen schijnt moeilijker dan het oogenschijnlijk lijkt en voor velen is een onduidelijk programma weder een kans temeer voor echec.

H.

TEEKENSCHOOL HENDRICK DE KEYZER.

Van de Directie der teekenschool „Hendrik de Keyzer", die als nieuwe inrichting de opgeheven teekenschool van Felix Meritis zal vervangen, ontvingen wij het programma.

De school is gevestigd in het gebouw der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen en het onderwijs wordt gegeven aan jongens en meisjes van 10—16 jaar.

De schooltijden zijn op Woensdag en Zaterdag, des namiddags van 2—4 uren voor de 1e, 2e en 3e klasse en van 2—5 uren voor de 4e klasse.

De cursus begint op den eersten Woensdag in September en eindigt op den laatsten Woensdag in Juni.

Het schoolgeld bedraagt voor één leerling *f* 40.—, voor twee of meer leerlingen uit éénzelfde gezin *f* 30.— en voor hen die, tot de 3e of 4e klasse toegelaten, éénmaal per week de lessen in hand- of rechtlijnig teekenen en die in stijl- en ornementleer of perspectief willen bijwonen, *f* 25.— per jaar.

De teekenbehoeften worden kosteloos door de school verstrekt.

Deze school staat onder directie van den heer J. H. A. E. de Vries, terwijl de heeren Prof. Aug. Allebé en G. B. Salm, architect, de taak van Commissie van Toezicht op zich hebben genomen. Het personeel der leeraren is gewijzigd en bestaat thans uit de heeren:

Maurits W. van der Valk, handteekenen en stijl- en ornementleer;
Herman J. de Vries, handteekenen en perspectief;
J. F. Deuffer Wiel, architectonisch teekenen;
J. H. A. E. de Vries, rechtlijnig teekenen.

In de verschillende klassen wordt het volgende onderwezen:

HANDTEEKENEN.

Eerste klasse.

Meetkundige figuren met eenvoudige versieringen, naar wandplaten.
Beginselen van het teekenen, naar voorwerpen in de ruimte.

Tweede klasse.

Groepen van blokmodellen.
Eenvoudige relief-ornementen.

Derde klasse.

Meer samengestelde relief-ornementen.
Stilleven.

Vierde klasse.

Busten naar het antiek.
Studiën naar Barque en Gérôme.
Stilleven.
Stijl- en ornementleer.

RECHTLIJNIG TEEKENEN.

Eerste klasse.

Rechtlijnige vlakversieringen.
Meetkundige constructiën en kromlijnige tracées.

Tweede klasse.

Vlakornementen in kleuren.
Eenvoudige architectonische détails.

Derde klasse.

Projectieleer en schaduwbeschrijving.
Détails van oud-Hollandsche bouwwerken.

Vierde klasse.

Perspectief.
Teekenen van oud-Hollandsche en nieuwe uitgevoerde bouwwerken.
Stijl- en ornementleer.

IJZEREN LIGGERS NAAR HET SYSTEEM VAN GOCHT.

Meermalen werd de aandacht van bouwkundigen gevestigd op het gevaar dat houten balklagen aanbieden; het hout toch is blootgesteld aan de werking van het vocht, waardoor de koppen in het metselwerk worden aangetast en champignons ontstaan, terwijl bij het uitbreken van brand eene houten constructie medewerkt om het vuur te voeden. Van dit gevaar bewust, werden in de laatste jaren veelvuldig pogingen in het werk gesteld om de houten binten door ijzeren te vervangen, maar eene ruime toepassing van dit materiaal bleef om verschillende omstandigheden achterwege. Het hoofdbezwaar bleef eene doelmatige wijze

van verbinding der ijzeren liggers met de vloerdelen en plafondschroten in practijk te brengen. Het hulpmiddel om delen en schroten te spijkeren tegen houten regels, die vooraf met haken of schroefbouten aan de flenzen van den ijzeren balk waren bevestigd, was omslachtig en bleef eene gebrekkige samenstelling, terwijl de ruimte of hoogte, door de bintlaag ingenomen, hierdoor doelloos vergroot werd.

Aan dit bezwaar is tegemoet gekomen door eene constructie, die wij aan den architect Gocht te Chemnitz verschuldigd zijn en door het ijzerwerk *Königin Marienhütte* te Cainsdorf in den handel gebracht is. Het groote voordeel van dit systeem bestaat in de dadelijke en afdoende verbinding van het hout met het ijzer op zoo eenvoudige wijze, dat daarvoor geene bijzondere handigheid of oefening noodig is en het werk aan iederen timmerman kan worden opgedragen. Onderstaande figuren stellen den ijzeren ligger op de halve grootte voor; hij bestaat uit twee **E**-vormige liggers, die met bouten aan elkander verbonden zijn en zoowel aan den onder- als den bovenkant eene ovaalvormige opening vrijlaten, waarin staven kunnen worden geschoven, waarvan het profiel ter zijde van dat van den ijzeren balk geteekend is. De ribben op de halve hoogte der liggers dienen tot dracht van een tusschenvloer.

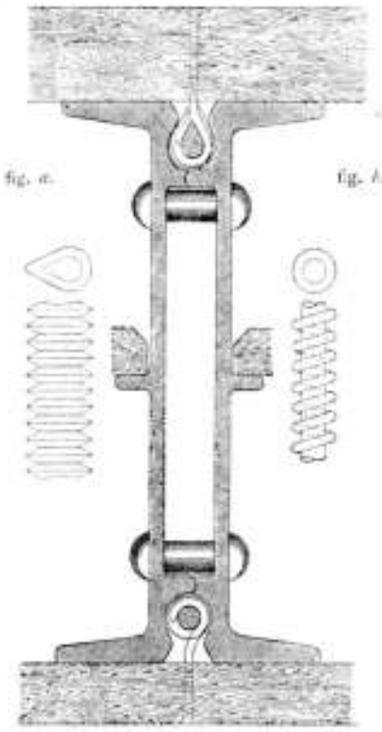

De staven, die ingeschoven worden, zijn van gegoten ijzer met evenwijdige groeven of insnijdingen (fig. *a*) of wel van gesmeed ijzer; in het laatste geval is de staaf met ijzerdraad spiraalsgewijze omwoeld (fig. *b*). De staven moeten zoodanig gemaakt worden dat zij nauwkeurig passen in de opening, door de beide liggers geformeerd en zonder verdere voorbereiding kunnen vloerdelen en plafondbetimmering op zulk een ligger bevestigd worden De draadnagel, die door het hout gedreven wordt op het midden van den ligger, raakt de staaf, buigt daarop ter rechter of ter linkerzijde om, dringt in het kanaal of de groef door en wordt gedwongen zich haaksgewijze om de kern van de staaf te buigen. Daardoor ontstaat eene volmaakte verbinding van hout met ijzer, minstens even krachtig als die van hout op hout; hierbij moet echter gezorgd worden dat de draadnagels goede punten hebben en dat zij lang genoeg zijn om de staaf tot op de helft te kunnen omvatten. De draadnagel trekt krachtig aan en voor het mogelijke geval dat vloerdelen of plafond opgebroken moeten worden, bestaat daartoe gelegenheid en is het voldoende de delen omhoog of de schroten omlaag te brengen. De uitvinder heeft zorg gedragen dat de vloerdelen behoorlijk kunnen worden aangedreven en daarvoor eene constructie bedacht, die zich aan de flens van den legger vastklemt, zoodat naar onze bescheiden meening deze ligger met gerustheid kan worden aanbevolen.

De bevestiging van ankers geeft geen bezwaar en geschiedt nog beter dan bij liggers van gewoon I-ijzer; de beide samenstellende deelen van den ligger worden doorboord, het plat ijzeren anker daartusschen gelegd en met een moerbout opgesloten. Ligt het in de bedoeling tusschen de liggers wulven te slaan, dan bieden deze liggers meerdere zekerheid dan de gewone aan, omreden de weerstand tegen zijdelingsche drukking door de eigenaardige doorsnede grooter is.

Het gebruik van ijzeren liggers naar het systeem van Gocht, geeft de volgende voordeelen:

1°. De duurzaamheid van een gebouw vermeerdert als het hout der balklagen door ijzer vervangen wordt, omreden het ijzer meerdere vastheid heeft en de schadelijke werking van het vocht op het hout vermeden wordt;

2°. Het brandgevaar vermindert, daar in de zolderingen geene groote massa's hout voorhanden zijn, waardoor het vuur gevoed wordt;

3°. De hoogte van de bintlaag met aanhooren wordt op een minimum gebracht;

4°. Het uitnemen van houten balken, die vernieuwing vorderen, vervalt.

De liggers worden in twee profielen van 18 en 22 cM. hoogte gemaakt en gewalst van ijzer, dat eene vastheid van 4500 KG. per cM². heeft.

ZUIDERZEE-VEREENIGING.

Aan het tweede verslag over den toestand en de werkzaamheden der Zuiderzee-vereeniging, loopende over het tijdvak van 1 Juli 1887 tot 30 Juni 1889, wordt het volgende ontleend:

De heer J. van der Toorn keerde in werkelijken dienst bij 's Rijks Waterstaat terug en werd daarop door de Algemeene Vergadering tot honorair raadadviseur bij de Vereeniging benoemd, welke betrekking echter niet lang door hem werd bekleed, daar hij door den dood van zijnen aardschen werkkring werd afgeroepen. In de Algemeene Vergadering van 26 Mei 1888 wijdde de Voorzitter een woord van hulde en erkentelijkheid aan de nagedachtenis des overledenen, die zich van af het eerste optreden der voorstanders van het Zuiderzee-vraagstuk aan hunne zijde had geschaard en groote kunde aan helderheid van inzicht paarde.

In zijne plaats werd de ingenieur der Vereeniging, de heer C. Lely, tot chef van het technisch onderzoek benoemd. De thans reeds openbaar gemaakte vruchten van zijnen arbeid strekken ten bewijze, dat die benoeming voor de Zuiderzee-vereeniging een gelukkige is geweest.

De ingenieur Van den Broek verwisselde zijnen werkkring op het technisch bureau der Vereeniging voor eene zending naar Ned.-Indië (opneming van het eiland Flora), hem opgedragen door het Aardrijkskundig Genootschap.

In Mei jl. is de ingenieur Coomans in dienst der Vereeniging getreden; overigens kwam in het technisch personeel geene verandering. De heer Reinders bleef als opzichter-teekenaar zijne diensten aan de Vereeniging verleenen.

Het getal leden bedraagt thans 560.

Het technisch onderzoek werd onafgebroken voortgezet, al moest ook het eigenlijke terreinwerk in 1888 meerendeels achterwege blijven.

Na de nota van 13 Februari 1887, werd die van 16 December 1887, waarin de invloed der afsluiting op de waterkeering der provinciën langs de Zuiderzee is behandeld, in druk aan de leden en begunstigers der Z.Z.-V. toegezonden.

De chef van het technisch onderzoek zette in een voorbericht daarbij tevens zijn werkplan uiteen, zooals hij zich voorstelt dit uit te voeren, en splitste dit, wat betreft het gedeelte der Zuiderzee ten zuiden van de ontworpen afsluiting van Noord-Holland over Wieringen naar Friesland, in twee hoofdafdeelingen: I de afsluiting; II de drooglegging.

De eerste hoofdafdeeling werd al dadelijk weder in zes afzonderlijke hoofdstukken verdeeld. De invloed, dien de afsluiting op de waterkeering, de waterloozing en de waterverversching der langs de Zuiderzee gelegen provinciën zal hebben, zouden de onderwerpen der eerste drie uitmaken. De invloed, dien zij zal hebben op de scheepvaart; de kosten van den afsluitdijk met de sluizen, en de voor- en nadeelen der afsluiting buiten de droogmaking zouden vervolgens worden behandeld. Onwaart men uit deze splitsing dat de ingenieur zijne taak breed opvat, de inhoud van de derde nota met tal van bijlagen, die in September 1888 aan het Bestuur en in November 1888 in druk aan de leden is toegezonden, bewijst dit nog duidelijker. Aan de behandeling der gewichtige (misschien de gewichtigste van alle) quaestie der waterloozing, waaronder die van de rivier den IJsel, is dit lijvige stuk gewijd.

Het Bestuur verspreidde deze nota met een begeleidend woord, waarin het opnieuw zijn eigen onpartijdig standpunt preciseerde, er met nadruk op wijzende dat het, getrouw aan het eenmaal aangenomen beginsel, zich van elk oordeel wil onthouden gedurende den geheelen loop van het technisch onderzoek. Wel meende het reeds toen een woord van lof niet te mogen onthouden aan de zorg en de nauwgezetheid, waarvan deze studie opnieuw blijk gaf, doch handhaafde overigens zijne afwachtende houding.

Na aan de uitgave dezer gedrukte stukken te hebben herinnerd, mag verder naar het technisch overzicht, dat als bijlage II aan dit verslag is toegevoegd, worden verwezen De instructie voor den chef van het technisch onderzoek werd vastgesteld. Het technisch archief, waarvan de inventaris geregeld bijgewerkt werd ingezonden, verkreeg reeds eenigen omvang. Zoowel in 1888 als in 1889 stelde de Minister van Marine eenen loods-schokker van het Rijk ter beschikking van de Vereeniging tot het doen van verkenningstochten en van het Departement van Waterstaat werden eenige instrumenten en gegevens ten gebruike verkregen.

Terwijl het verslag wordt afgedrukt, is het terreinonderzoek in volle werking. Daartoe is eene stoomboot gehuurd, zijn overeenkomsten tot het doen van boringen gesloten; een en ander natuurlijk onder toezicht en controle der ingenieurs, terwijl de directeur van het proefstation, Prof. Dr. Ad. Mayer, zich bereid verklaard heeft, de grondmonsters te ontvangen en die overeenkomstig zijne vroegere welwillende beloften, onvergolden scheikundig te doen onderzoeken.

Hebben de bemoeiingen om van den Staat subsidie te verkrijgen, tot heden geen tastbaar resultaat gehad, aan waardeering heeft het niet ontbroken, en de verwachting mag geenszins worden buitengesloten, dat de Regeering zelve tot de overtuiging zal komen der wenschelijkheid, om juist het particulier initiatief te steunen, wanneer zij gelijk hier, zooals zij erkend heeft, de zekerheid bezit, dat het werk goed, onpartijdig en nauwgezet wordt verricht.

De begrooting voor het volledig onderzoek bleef, aan de zijde der ontvangsten, een open post aanwijzen, die moest worden ingevuld, zou ze niet met een belangrijk deficit sluiten. Bijna alle denkbare klavieren waren aangeslagen; het werkseizoen stond voor de deur. In die omstandigheden besloot het Bestuur om, in afwachting van de dingen die komen zouden, een waarborgfonds in het leven te roepen, dat tot sluitpost der begrooting kon dienen, indien de inschrijvers op de leening hunnerzijds hunne toezegging gestand deden en tevens de bijdragen voor Noord-Holland en Amsterdam konden worden geïnd. Dank zij de welwillendheid der deelnemers en van die betrokken besturen, werden deze voorwaarden vervuld en kon, zij het ook niet zonder *groote opoffering*, het Bestuur de zekerheid geven, dat het aangevangen onderzoek volledig zoude plaats vinden en overeenkomstig de statuten worden ten einde gebracht.

Het niet te weerspreken feit, dat de Vereeniging, trots al de moeilijkheden, waarmede zij te kampen heeft gehad gedurende den tijd, waarover dit verslag loopt, haar zelfstandig karakter heeft mogen behouden en hare onafhankelijke positie handhaven, moge hun, die haar met energie en belangloosheid hebben gesteund, tot niet geringe voldoening strekken.

Daarbij mag dankbaar worden geconstateerd, dat het algemeen belang van het onderzoek toenemend wordt erkend. Dit blijkt in de eerste plaats uit de vele bijdragen van particulieren, corporatiën, gemeenten, waterschappen en provinciën; en verder uit de wijziging, die de publieke opinie te haren opzichte heeft ondergaan.

VARIA.

Droogdok in het meer van Constans. Te Bregenz heeft men, voor een nieuw havenbassin van 400 are grootte, eenigen tijd geleden zeer omvangrijke werken ondernomen Als een gevolg dezer werken wordt daar thans een droogdok gebouwd, het eerste in een Europeesch meer. Het heeft ijzeren deuren en eene ijzeren draaibrug, die met inbegrip van de werktuigen, die haar in beweging brengen, 120,000 KG. weegt. Uit dergelijke bouwwerken kan men den omvang der scheepvaart in genoemd meer afleiden.

Duitsche vakscholen. Volgens het programma der Technische Hoogeschool te Aken bedraagt het aantal bezoekers aan die school voor het studiejaar 1889/90 248. Het personeel der professoren heeft in het afgeloopen studiejaar eenige veranderingen ondergaan. Gestorven is professor Frans Ewerbeck en de professoren Dr. Struck, Riedler en Dr. Lehmann zijn aan andere hoogescholen geplaatst; hunne functiën worden thans door anderen vervuld.

Het *Technicum Mittweida* werd in het afgeloopen studiejaar bezocht door 839 personen van verschillende nationaliteit. De nieuwe cursus voor ingenieurs enz. begint 14 October.

Het *Technicum Hildburghausen* werd bezocht door 171 leerlingen. Door de gestadige vermeerdering der bezoekers zijn thans twee nieuwe leerstoelen opgericht (een architect en een werktuigkundig ingenieur).

BUITENLANDSCHE BERICHTEN.

— De Jury voor de Internationale Kunsttentoonstelling te München, heeft de gouden medaille 1e klasse toegekend aan Willem Maris, Rijswijk; de gouden medaille 2e klasse aan F. J. du Chattel, Den Haag en Alb. Neuhuijs, Scheveningen. Buiten mededinging bleven: Louis Apol, A. Artz, C. Bisschop, J. H. L. de Haas, Josef Israels, K. Klinkenberg, Jacob Maris, H. W. Mesdag en Ph. Sadee.

Er waren vier gouden medailles der eerste en twintig dito der tweede klasse beschikbaar; eerstgenoemde werden aan de Duitsche schilders Keller, Marr en Ude en den Nederlander W. Maris toegekend. Van de laatstgenoemde werden vier stuks aan Duitschers en twee stuks aan Nederlanders geschonken.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-Gravenhage. Naar aan de *Haarlemsche Courant* wordt medegedeeld, loopen de onderhandelingen betreffende het overnemen van de Rijn- en Centraalspoorwegen door den Staat ten einde en zal de vrucht van het overleg niet lang meer uitblijven.

— De Commissie, door Directeuren der *Nederlandsche Maatschappij ter bevordering van Nijverheid* benoemd, om de hulpmiddelen te onderzoeken, en eventueel voorstellen te doen, welke ertoe zouden kunnen leiden om, zoowel in onze woonhuizen als in fabrieken, de rookvrije verbranding te bevorderen, is thans samengesteld uit de heeren: D. van der Horst, Directeur van de stedelijke gasfabriek te Leiden, M. Symons, civiel-ingenieur te Rotterdam, en J. G. Teunissen, ingenieur bij het stedelijk gasbureau te Amsterdam.

Amsterdam. Vrijdag j.l. woei de driekleur van den koepel van het Paleis voor Volksvlijt en waren ook op het balkon vlaggen aangebracht, als herinnering aan de feestelijke opening, die vóór vijf-en-twintig jaren op den 16 Augustus 1864 plaatsvond. Het was op dien dag dat prins Frederik der Nederlanden zich met een talrijk geleide naar de tribune begaf en den stichter van het Paleis voor Volksvlijt gelukwenschte met het resultaat van zijne werken. En thans: Dr. Sarphati is niet meer, Prins Frederik hebben wij verloren en de architect Outshoorn behoort evenmin tot het rijk der levenden.

Ongetwijfeld werden groote verwachtingen van de stichting van dit gebouw gekoesterd; het gevraagde millioen werd door 1300 inschrijvers toegezegd en de kosten, aan den bouw en de inrichting verbonden, bedroegen anderhalf millioen. Omtrent het prospectus, de prijsuitschrijving en het gebouw der naamlooze vennootschap *Paleis voor Volksvlijt*, zijn een viertal artikelen opgenomen in den tweeden jaargang van ons weekblad (N°. 2, 3, 4 en 5 van 1867), waarnaar wij den belangstellenden lezer verwijzen.

De verwachtingen, aanvankelijk gekoesterd, zijn voorzeker beschaamd, daar het gebouw slechts korten tijd dienst heeft gedaan als Paleis voor Volksvlijt. De tijden toen er tentoonstellingen van bloemen, van nijverheid enz. gehouden werden, zijn voorbij. De balletten, die daarna kwamen hebben hun glans, de klassieke concerten hun roemvollen naam verloren. Het Paleis is café-chantant geweest, met acrobaten en goochelaars — *sit transit gloria mundi* en toch verdienen allen, die de krachten ingespannen hebben om het gebouw in stand en in gebruik te houden, een woord van dank van hen, die het Paleis als een noodzakelijk bestanddeel der hoofdstad beschouwen.

's-Hertogenbosch. Overeenkomstig het preadvies van het Gemeentebestuur besloot de Raad den gemeente-architect J. M. Nabbe op de meest eervolle wijze uit zijne betrekking te ontslaan met ingang van 1 October of zooveel later, als noodig zal zijn en hem een pensioen toe te kennen van *f* 1800, uit aanmerking van zijne toewijding en den ijver, bij het vervullen zijner taak betoond. De heer Nabbe had zich wegens gevorderden leeftijd en wankelende gezondheid genoodzaakt gezien om ontslag te vragen en het is te hopen, dat hij nog tal van jaren van de hem toegedachte rust partij moge trekken.

In dezelfde zitting werd door Burgemeester en Wethouders voorgesteld civiel- of bouwkundige ingenieurs voor de openvallende betrekking op te roepen en het tractement op *f* 2000 te bepalen. Na discussie werd besloten een civiel-, bouwkundig- of militair ingenieur tot architect aan te stellen op eene jaarwedde van *f* 2000, genot van vrije woning en teruggaaf der eerste drie grondslagen van de personeele belasting.

Arnhem. Het Bestuur der hier gevestigde afdeeling van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst heeft hare leden uitgenoodigd tot deelneming aan eene excursie, op Dinsdag a. s., naar Gorichem, Woudrichem en Loevestein. Evenals bij vorige uitstapjes, zal ook ditmaal het nuttige aan het aangename worden gepaard en zullen o. a. de volgende merkwaardigheden in oogenschouw worden genomen: te Gorichem, de toren uit de 13e eeuw, de Waterpoort, twee gevels van Cornelis Bloemaert van 1563 en 1566 in de Burg- en Gasthuisstraat, eene schilderij van Abraham Bloemaert in het voormalig stadhuis, en verder fragmenten van vroegeren en bouwwerken van lateren tijd. Te Woudrichem: de Waterpoort, de toren, gevels op de Hoogtwaal uit de jaren 1593 en 1610, fragmenten uit een oud klooster enz. Te Loevestein: het slot van omstreeks 1300, dat meer merkwaardig is door zijne algemeen bekende historie dan door zijne architectuur en in den loop der tijden in hoofdaanleg weinig verandering heeft ondergaan.

Het vertrek uit Arnhem is bepaald op 7 u. 55 m. 's morgens, om aldaar des avonds te 11 u. 2 m. terug te keeren.

— De »Compagnie Générale des Conduites d'Eau" te Luik, die o. a. te Arnhem de waterleiding aanlegde, heeft van de stedelijke Regeering te Sofia, de hoofdstad van Bulgarije, de opdracht gekregen, ook daar eene waterleiding aan te leggen.

Maastricht. Men is hier vol van spoor- en tramwegplannen. Nauwelijks toch heeft de heer Sarolea concessie aangevraagd voor den aanleg van een localaalspoorweg Herzogenrath—Sittard, en hebben de heeren Kuijs en Hartog steun voor eene lijn Maastricht—Valkenburg—Vaals verzocht, of men hoort weder, dat ook de Mij. tot exploitatie van Staatsspoorwegen eene rechtstreeksche spoorwegverbinding tusschen Sittard en Eindhoven wil tot stand brengen. Wat van al deze plannen terecht komt, zal de tijd moeten leeren; zeker echter is, dat Zuid-Limburg schaars met versnelde vervoermiddelen is bedeeld, en de nijvere bevolking daaraan ten zeerste behoefte heeft. Bovendien verbergt de Zuid-Limburgsche bodem een schat van delfstoffen, die op ontginning wachten, en eerst winstgevend kunnen gemaakt worden, wanneer de noodige vervoermiddelen daartoe voorhanden zijn. (*N. R. C.*)

— De Maatschappij *Griendtsveen* heeft aan den Minister van Waterstaat vergunning gevraagd voor den aanleg van een scheepvaartkanaal, uitmondende in de Zuidwillemsvaart op 152 M. beneden sluis 13 (gemeente Zomeren) en loopende 2200 M. oostwaarts uit in de Zuidwillemsvaart.

Het kanaal moet dienen tot vervoer van grauw veen uit de 530 H.A. grond, door die Maatschappij aangekocht van de gemeente Asten.

Os. De aanleg van een kanaal tot verbinding van deze plaats met de Maas maakt voor het oogenblik het onderwerp van vele gesprekken uit. Bij de Regeering zijn twee aanvragen om concessie ingekomen; de eene, van den wethouder Van den Elsen met den ingenieur Van Wamel, beoogt eene verbinding van de haven aan de Vliet met de Maas in de richting Littooien en de andere, van den Burgemeester Mr. Fenseling en den fabrikant Van den Berg, een kanaal van Os naar Macharen. In de jongste gemeenteraadszittingen zijn de concessie-aanvragen en de plannen ter sprake gekomen en werd besloten de richting Os—Littooien als de aangewezen richting te beschouwen. Tevens werd met 8 tegen 2 stemmen besloten den heer Commissaris des Konings dringend te verzoeken het daarheen te leiden, dat de Regeering vooralsnog geene beslissing neme op de onderwerpelijke aanvrage en dat aan den Gemeenteraad een termijn worde gelaten ter overweging van de vraag, of de gemeente de concessie-aanvragen en het kanaal zelf exploiteeren zal.

CORRESPONDENTIE.

— *Aan B. te A.* Het artikel over de bouwverordening te Arnhem is ontvangen, maar moet eenigszins omgewerkt worden om het voor plaatsing geschikt te maken. Waarschijnlijk zal het in het volgende nommer worden opgenomen.

— *Aan H. te B.* Onder dankzegging voor de betoonde belangstelling moet de redactie bezwaar maken tot het verspreiden van de door u ontwikkelde denkbeelden.

PERSONALIA.

— Bij Koninklijk besluit van 8 dezer is aan L. H. J. J. Mazel, eervol ontslagen hoofdingenieur der 1ste klasse van 's Rijks Waterstaat, te 's-Gravenhage, een pensioen verleend ten bedrage van *f* 3000 's jaars.

— Bij Koninklijk besluit van 8 dezer is aan P. E. Fischer, eervol ontslagen opzichter van den Waterstaat der 1ste klasse te Moerdijk, een pensioen verleend ten bedrage van *f* 1173 's jaars.

— Den opzichter bij den Waterstaat 3e klasse I. Kooreman, te Hellevoetsluis, die met 1 September verplaatst wordt, is nader Nieuwediep als standplaats aangewezen.

— Aan den adjunct-ingenieur bij den aanleg van staatsspoorwegen M. W. J. 's Gravesande Guicherit is eervol ontslag uit die betrekking verleend, onder toekenning van den titel van sectie-ingenieur.

— De adjunct-ingenieur bij den Rijkswaterstaat Jhr. C. D. A. G. Everts te 's-Hertogenbosch is belast met het toezicht op de uitvoering van het gedeelte Keizersveer—Hagoort van de werken tot verlegging van den Maasmond.

— Uit 27 sollicitanten, is tot architect der gemeente Westdongeradeel benoemd de heer K. Dijkman, te Nes.

— De gemeenteraad te Nijmegen benoemde Zaterdag 10 Augustus met algemeene stemmen tot directeur der gemeentereiniging, op eene jaarwedde van *f* 900, den heer J. H. Veenstra, tijdelijk opzichter bij de gemeentewerken aldaar. Gelijktijdig werd hem door den heer W. A. Scholten te Groningen een meer voordeelige betrekking aangeboden, die hij aannam, zoodat opnieuw in de vacature moest voorzien worden. Vrijdag den 16 dezer heeft de Raad uit dezelfde sollicitanten met op één na algemeene stemmen benoemd den heer P. Jansz, opzichter bij de gemeentereiniging te Utrecht.

VACANTE BETREKKINGEN.

— Beeldhouwers, (bekwame figuristen) en ornementstekers. Adres J. A. Oor & Zonen, te Roermond.

— Leeraar aan de teekenschool te Ravenstein. Salaris *f* 600. Adres den Burgemeester.

— Opzichter bij schoolbouw. Salaris *f* 50 per maand. Adres den architect B. Rouwkema, te Steenwijk.

— Twaalf bekwame teekenaars bekend met terrein-opname. Adres Technisch bureau A. Hartog, Kruisstraat 17, Rotterdam.

— Gemeente-architect te 's-Bosch. Jaarwedde *f* 2000 met vrije woning. Alleen civiel-, militair- of bouwkundig-ingenieurs komen in aanmerking. Adres vóór 15 Sept. aan B. en W.

— Elève-architect ter opleiding. Adres lett. P. O. 823 *Nieuws van den Dag*.

— Practisch-ervaren opzichter-teekenaar, bij den bouw eener nieuwe school. Adres den gemeente-architect te Zutfen. (*Zie advert. in N°. 33*).

BERICHT.

Herhaaldelijk worden afzonderlijke nommers van het weekblad aangevraagd, zonder dat daarbij het bedrag van den prijs (15 cent per nommer en 25 cent per plaat) wordt overgemaakt. Daar het te verderen bedrag van te geringe beteekenis is om daarover in correspondentie te treden of over het verschuldigde te beschikken, zullen voor het vervolg alle aanvragen worden ter zijde gelegd, waarbij de kosten niet worden overgemaakt.

De Administratie.

ADVERTENTIEN.

Een Bouwkundige

(**Opzichter** tevens **bekwaam teekenaar**) zoekt eene hem passende betrekking. Bewijzen van bekwaamheid en alreeds uitgevoerde werken zijn voorhanden en worden gegeven op aanvraag aan het Bureau van *De Opmerker* onder letter **E. S.**

Een JONGMENSCH,

als **bouwkundige** *theoretisch en practisch* **ontwikkeld**, **zoekt plaatsing** bij een Architect of Aannemer.

Brieven L. R. G. aan den Boekhandel JOH. G. STEMLER Czn., Haarlemmerstraat 2, *Amsterdam*.

Gevraagd: Een practisch ervaren

OPZICHTER-TEEKENAAR,

bij den bouw eener nieuwe school te *Zutphen*.

Adres den Gemeente-Architect F. H. VAN ETTEGER.

Bouwterrein te VENLOO.

Aan den Roermondschen weg zijn eenige **goed gelegen BOUWTERREINEN** te koop, zeer geschikt voor den bouw van herenhuizen.

Te bevragen bij den Mr. Timmerman H. VAN GASSELT, te *Venloo*.

A. H. VAN BERGEN,

FABRIKANT TE

Heiligerlee, prov. Gron.

SPECIALITEIT IN

Nieuwe Constructie

BRANDSPUITEN,

TORENUURWERKEN

EN

LUIDKLOKKEN,

op binnen- en buitenlandsche Tentoonstellingen bekroond.

ANTWERPEN 1885. EEREDIPLOMA.

Gouden en Zilveren Medailles.

VERZAMELING

VAN

BEKROONDE ONTWERPEN,

door de Leden van het Genootschap

„Architectura et Amicitia",

gevestigd te AMSTERDAM.

Het groote debiet, aan **„DE BOUWMEESTER"** ten deel gevallen, doet den Uitgever vermoeden dat vele Intekenaren er belang in zullen stellen ook de **„BEKROONDE ONTWERPEN"** aan te schaffen, ten einde de door dit Genootschap bezorgde reeks van Platen volledig te bezitten, daar de bovengenoemde **„VERZAMELING"** door »DE BOUWMEESTER" vervangen is en hiermede als het ware **één** geheel uitmaakt. Hij biedt daartoe dit werk, zoolang de geringe voorraad strekt, tot de volgende prijzen aan:

in fraaie Portefeuille in plaats van *f* 14.60 voor *f* 7.
zonder de Portefeuille „ „ „ „ 12.— „ „6.

Deze **„Verzameling"** bestaat uit 56 Platen in Photo-lithographie, die een aantal verschillende belangrijke ontwerpen van velen der voornaamste Architecten bevatten en is uitgegeven in hetzelfde formaat als **„de Bouwmeester"**.

Arnhem. *De Uitgever* P. GOUDA QUINT.

OPENBARE

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *ROTTERDAM* zijn voornemens op **Dinsdag den 27 Augustus 1889**, des namiddags te 1 uur, ten Raadhuize aldaar **aan te besteden:**

Het BOUWEN van eene BEWAARSCHOOL nabij de Zomerhofstraat.

Bestek, voorwaarden en teekening liggen op de gewone dagen en uren ter kennisneming op de *Plaatselijke Secretarie* en het *Stads-Timmerhuis te Rotterdam*, en zijn tevens voor *f* 1.— verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE en ZOON, Boekdrukkers *Houtlaan* N°. 73.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen aan gemeld *Timmerhuis*. De aanwijzing in loco zal plaats hebben op Donderdag den 22 Augustus 1889 des voormiddags te 11 uren.

AANBESTEDING.

De Architect JAN SPRINGER te Amsterdam, zal op Maandag den 26ste Augustus 1889, des namiddags ten 1 ure precies in het American Hotel, Leidsche plein te Amsterdam

AANBESTEDEN:

Het bouwen van een Woonhuis in de Sarphatistraat bij het Frederiksplein, voor rekening van den heer Mr. F. S. VAN NIEROP.

Het bestek is ad *f* 0.50 verkrijgbaar in SCHELTEMA & HOLKEMA'S Boekhandel, Rokin 71 te Amsterdam. Inlichtingen worden gegeven door den Architect, Nieuwe Achtergracht 42, tusschen **12 en 2 uur namiddags.**

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 26 Augustus 1889**, des middags te 12 uur, op het Raadhuis, in het openbaar **aanbesteden:**

Het bouwen van eene Openbare Lagere School der 3e klasse voor Jongens en Meisjes en een Hulpwacht voor de Brandweer aan de 2e Parkstraat.

De Voorwaarden dezer Aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Stadsdrukkerij, tegen betaling van *f* 1.50 (met twee teekeningen).

Inlichtingen worden gegeven ten Kantore van den Stads-Architect, op het Raadhuis, Kamer N°. 101, des ochtends van 10—12 uur, gedurende de week, welke der bestedding voorafgaat.

Burgemeester en Wethouders voornoemd:
DRIESSEN,
Wethouder.
De Secretaris,
LE JOLLE.
Amsterdam, 12 Augustus 1889.

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN

STOOMKETELS en WERKTUIGEN,

op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met

EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).

Hollandsche Tuin en Zeepaard, Bickerstraat

AMSTERDAM.

TEEKENSCHOOL „HENDRICK DE KEYZER"
voorheen **FELIX MERITIS**,
gevestigd in het gebouw der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen N. Z. Voorburgwal 212.
INSCHRIJVING VAN NIEUWE LEERLINGEN
op 21, 24, 28 en 31 Augustus des namiddags van 2—4 uur.
Prospectus en **Programma** kosteloos te verkrijgen aan de School en bij de HH. C. M. VAN GOGH, Keizersgracht 453, CLAUS en FEITZ, Heerengracht 235, FRANS BUFFA en ZONEN, Kalverstraat 39 en SCHOUTEN en VOSKUIL, Leidschestraat 75.
De Directeur,
J. H. A. E. DE VRIES.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,
in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen, Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.
Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.**, Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS C.Czn.**, Beckstraat F 62 te *Arnhem*.
De Directeur, **W. PATON WALSH**

ZWEEDSCH GRANIET
uit de **groeven, Stoomslijperij** en **Polijst inrichting** van de Firma
KESSEL & RÖHL,
te **Berlijn**.
Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 468,
Amsterdam.

JAN HAMER & C°.
AMSTERDAM.
KANTOOR: Marnixstraat 402 b/h Leidscheplein.
Witte's Liften
voor **Stoom-, Hand-** en **Waterkracht**, voor Personen, Goederen, Spijzen enz.
Grootste zekerheid tegen ongelukken, gemakkelijke behandeling, geringst waterverbruik, zachten gang.
Uitgebreide referentielijsten van, in verschillende **Rijks-, Gemeente-** en **Particuliere Gebouwen, hier te lande**, geplaatste **Liften** worden op aanvrage franco toegezonden.
Werktuigen voor **Stoomwasscherijen** en **Stoomdesinfectie-inrichtingen.** (3)

AMERIKAANSCHE HYDRAULISCHE LIFTEN
voor **Hotels, Kantoorgebouwen, Ziekenhuizen** en **Fabrieken.**
FRED. STIELTJES & C°., Keizersgracht 745 Amsterdam.

Rolluiken
van **Staal** of **Hout** met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.
E. en P. ROTTSIEPER, *Remscheid* (Rijnpruisen).

DE LINT & C°.
Oostzeedijk 248, Rotterdam
VLOER- en WANDTEGELS,
TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS.
Groote voorraden

Te koop aangeboden.
2 Stoomhelmachines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag
50 Kipwagons inhoud 2 M³. | Beide zijden kippend
24 „ „ 2 M³. |
36 „ „ 1½ M³. |
Alles 90 c.M. spoorwijdte.
Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Sliedrecht* en W. DE JONG, *Breda*.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN,
voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN,**
LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN**
WEEGWERKTUIGEN.

CARBOLINEUM EXCELSIOR is het BESTE Houtbederfwerend middel.
FRED. STIELTJES & C°. Amsterdam.

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880. — **Gouden Medaille** Amsterdam 1883. — **Bekroond:** Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.
JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.
FABRIEK VAN
Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek, Kunstmarmer en **Cementuitvoeringen.**
Succursales. **Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.**
Opgericht 1830.
Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, Amsterdam,
Heerengracht, bij de Oude Spiegelstraat n°. 335.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
G. J. THIEME.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

VIER-EN-TWINTIGSTE JAARGANG N°. 34. ZATERDAG 24 AUGUSTUS 1889

De Opmerker

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*.
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste-Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *ten gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN tot 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
ABONNEERLIJKE SOMMEN, bij contante betaling tot 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent JOH. G. STEMLER Czn., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1°. Op de prijsvraag voor een „Woonhuisgevel" zijn ingekomen 5 antwoorden, onder de motto's: *Lucretia*, *N*, *Verzage niemals*, *Nil desperandum* en *Augustus '89*.

2°. De Penningmeester zal in de volgende week overgaan tot het innen der contributie der gewone leden, verschuldigd over het 2e halfjaar.

Namens het Bestuur:
De 1ste-Secretaris,
G. A. ZEEMAN.

(A. et A.) DE DOM TE KEULEN.

DOOR

TH. G. STRENGERS.

(*Lezing gehouden in Architectura et Amicitia.*)

Van den Dom te Keulen zegt de bevoegde Lübke: „Zu edelster Harmonie und grossartigster Durchführung entfaltet sich die gothische Architectur am Dom zu Köln". Een ander Duitsch schrijver zegt „De Dom van Keulen is een gedicht in steen. Op den grondvorm van het kruis, het algemeene symbool van het Christendom, gesticht, streeft het prachtige gebouw met zijne geweldige zuilengangen, zijne stout gespannen gewelven, de sierlijke kapellen van het koor, de overschoone geschilderde vensters, als eene meer dan aardsche schepping den hoogen hemel tegemoet."

Enkele bouwwerken zijn vaak de uitingen van de politieke zoowel als de godsdienstige ideeën van een geheel volk; in den tempel te Jeruzalem belichaamde zich het Jodendom, Rome had zijn kapitool, Assyrië den toren van Babel en in den tempel te Mekka vindt de belijder van den Islam zijn middenpunt en zoo vinden de Duitschers in den Dom van Keulen eene gelijke uiting van dat monument voor hun vaderland, want, zoo schreef een Duitscher in 1880 in de *Kölnische Zeitung:* „In den Dom van Keulen vindt de Gothische, dat is de Duitsche Bouwkunst, haar hoogsten bloei, hare grootste en schoonste en in allen deele harmonisch gevormde schepping."

Bij andere schrijvers leest men ook „der Gothische styl ist eine Blume von Deutschen Boden".

En toch, wij weten het, de jaartallen zijn daar om het te bewijzen dat de Duitschers den Gothischen stijl hebben medegebracht uit Frankrijk; immers al de kerken in Keulen, Neusz, Bonn, Brauweiler, Werden en zooveel andere, allen tot in de eerste helft der 13de eeuw gebouwd, zijn bijna uitsluitend in Romaanschen stijl opgetrokken, terwijl in Frankrijk reeds in de 12de eeuw meer dan eene Gothische kerk werd gebouwd. Met de Notre Dame te Parijs begon men reeds in 1160.

Viollet-le-Duc zoowel als Schnaase hebben beiden dan ook duidelijk aangetoond, dat de bouwmeester van den Dom te Keulen, de kathedralen van Beauvais en Amiens als modellen heeft gebruikt, al wist hij dan ook zijne eigene oorspronkelijkheid te handhaven en de gebreken te vermijden, welke de twee Fransche kerken min of meer ontsieren; volgens Schnaase was het een voldoening van zijn vaderlandsch gevoel te kunnen wijzen op de grootere schoonheid van den Duitschen Dom, die tot de oudere Fransche kerken in reden staat als de geheel ontwikkelde bloem tot den nauwelijks ontloken knop en hij noemde het onpractisch en in strijd met de geschiedenis der kunst, en niet in 't minst met die der bouwkunst, een zoo volmaakt kunstgewrocht toe te schrijven aan het genie van één man.

In de kunst heerscht ontwikkeling en daardoor ontstaat er afhankelijkheid der meer volmaakte kunstgewrochten van vroegere minder volmaakte.

En wie zal zijnen kunstbroeder het euvel duiden, hem zijne eerbetuiging of waardeering onthouden, omdat deze met het werk van anderen zijn voordeel heeft gedaan? Daarom kan Duitschland blijven roemen op zijn Dom, niettegenstaande Frankrijk het wel een eeuw voor was in het bouwen van Gothische kerken. Ik ben het dan ook eens met een Hollandsch schrijver, die zegt: „al is ook de Gothiek naar Duitschland uit den vreemde overgebracht, een bodem, die zulke weergaloos schoone bloemen kon voeden en tot hooger ontwikkeling brengen, heeft eers genoeg."

Dat de Duitschers trotsch op hun Dom zijn, is dan ook toegeeflijk en dat zij het werkelijk zijn, moge blijken uit het volgende, voorkomende in de *Illustrirte Zei-*

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

tung bij de inwijding van den Dom in 1880. Ditblad zegt:

„Die warme Hoffnung deutscher Dichter und Patrioten ist nicht zu Schanden geworden. Hoch ragen die mächtigen Thürme mit ihren durchbrochenen Helmen und Flammenkronen zum Himmel empor und verkünden den Gegenwart wie den kommenden Geslechtern, was deutsche Einigkeit, Bruderssinn und gemeinsames kräftiges Wirken zur Erreichung eines hohen Ziels vermögen. Der Dom zu Köln hält aber auch die Wacht am „freien Deutschen Rhein" und mahnt uns allen uns nicht in Sicherheit einwiegen zu lassen, sondern das Schwert neben der Pflugschar zu hüten, damit unsere Nachbarn im Westen ihre Revanchegedanken nicht doch noch zu verwirklichen suchen. Und so möge das hehre Bauwerk ein Symbol der Einheit im Innern und der Stärke nach auszen sein und bleiben."

Dat bij den bouw van eene nieuwe kerk te Keulen gebroken werd met den oud-christelijken Romaanschen bouwstijl en de op Franschen bodem gewassen Gothische stijl overgenomen werd, is zeer zeker daaraan toe te schrijven dat Keulen in die dagen in nauwe betrekking stond met het noorden van Frankrijk. De pausen waarmede, in den tijd der Hohenstaufen, de aartsbisschoppen van Keulen aanhoudend onderhandelden, woonden toen in Frankrijk. Te Lyon verzamelde het dertiende algemeene concilie, van Lyon was de pauselijke bulle gedagteekend, waarin Innocentius IV aan een ieder, die tot den opbouw van den Dom zijne ondersteuning gaf, rijke aflaten verleende. Gerhard von Riehl, een der eerste bouwmeesters van den Dom, ofschoon in de nabijheid van Keulen geboren, had in Frankrijk zijne opleiding als kunstenaar genoten.

Keulsche kooplieden trokken het noordelijk deel van Frankrijk in alle richtingen door en waren alzoo aanhoudend in de gelegenheid met de eerste Gothische kerken kennis te maken. In Freiburg en Straatsburg waren reeds Gothische kerken verrezen en zelfs in de nabijheid van Keulen, te Trier, waar men van 1227—1243 en te Ahrweiler, waar men in 1245 reeds hetzelfde deed. Ook droegen de pas gestichte Dominicaner en Franciscaner orden, die allen kerken bezaten uit de eerste periode van den Gothischen stijl, hiertoe bij. De leden dezer orden waren meestal zeer bereisde lieden, nog door geen traditiën aan kloosters gebonden en hadden een open oog voor al wat schoon was. De Duitsche orde had dan ook reeds te Keulen zelf in 1215 eene Gothische kerk gesticht en hoewel het koor van de Dominicaner kloosterkerk eerst onder Albertus Magnus van 1271—1278, met het koor van den Dom tot model, werd gebouwd, was de kerk zelve reeds in streng vroeg-Gothischen stijl opgetrokken.

De oudste Dom van Keulen stond op de plaats, waar heden de St.-Petrus- en St.-Cecilia-kerken staan, dat is nabij het Burgerziekenhuis aan de Sterngasse. Ook de oude Domkerk was aan den heiligen Petrus gewijd. Een legende wil dat de heilige Reinald bij den bouw van dien dom zeer „beschäftigt" was en door de steenhouwers vermoord is geworden.

Toen het dak van den eersten dom door brand verwoest werd, schonk Karel de Groote zijn vriend, den aartskapelaan Hildebald, dien hij tot bisschop van Keulen gewijd had, een heuvel met de geheele omgeving ten noordoosten van den bestaanden dom, dezelfde plaats waar de tegenwoordige dom staat, uitsluitend met het doel eene nieuwe kathedraal te bouwen.

Volgens een perkamenten document van de St.-Cecilia-kerk is door genoemden bisschop Hildebald aan den bouw van eene nieuwen dom, aan den heiligen Petrus gewijd, begonnen; deze werd door Willibert in den jare 874, bij gelegenheid van een provinciale Kerkvergadering te Keulen, gewijd.

De stadsarchivaris Dr. Eunen beschrijft den tweeden dom aldus: het langschip was door 2 zuilenrijen, ieder uit dertien zuilen bestaande, in drie schepen gedeeld; zoowel op het oosten als westen was een koor, waarin een littner (verheven gedeelte, vanwaar de evangeliën enz. gelezen werden). Iedere zijmuur van het langsschip had 12 lichtramen, die deels van geschilderd, deels van wit kathedraalglas voorzien waren. Aan de oostelijke kooromgang sloten zich 2 torens aan, die door den aartsbisschop Reinald van Dassel gebouwd zijn. De westelijke toren was voor klokkentoren ingericht. Het hoogaltaar verhief zich in het Petruskoor, terwijl de hoofdingang zich in het midden der zuidzijde bevond."

Toen Keizer Frederik Barbarossa I in 1162, na het innemen van Milaan, deze stad aan plundering prijsgaf, bedong Reinald van Dassel als aandeel in den buit de reliquiën der H. Driekoningen; dat de Keulenaars met dien grooten schat ingenomen waren, bleek daaruit dat den 24sten Juli 1164 de geheele Keulsche burgerij haren bisschop tot Andernach tegemoet toog om hare vreugde te kennen te geven en de poort, waardoor de reliquiën in plechtigen optocht de stad binnenkwamen, den naam ontving van „Driekoningenpoort", terwijl de straat, waarlangs de stoet zich bewoog „die Dränggasse" genoemd werd. Dat dit heuglijke feit, Keulen te beurt gevallen, spoedig in de nabuurschap bekend geworden was, ligt voor de hand, en het gevolg daarvan was, dat van heinde en verre talrijke pelgrims, zoowel burgers als edellieden, naar de bisschopsstad ter bedevaart togen om de reliquiën te vereeren.

De Duitsche Koning zou, wanneer hij zich naar Aken begaf om gekroond te worden of wel als hij na de plechtige kroning huiswaarts keerde, nooit verzuimd hebben neder te knielen op de plek, waar het gebeente rustte van de eerste Christenkoningen, om door hunne voorspraak Gods zegen voor zich af te smeeken bij de aanvaarding zijner regeering.

Het was ook Reinald van Dassel, die ter vereering van genoemde reliquiën in het midden van den Dom een grafgedenkteeken voor de H. Driekoningen liet oprichten, waarboven een sierlijke kroonluchter van honderd kaarsen hing.

De tweede dom, die èn door den tand des tijds èn door brand veel geleden had, was nog in goeden toestand, maar bleek onvoldoende te zijn voor den grooten toevloed der pelgrims en de pracht waarmede de bedevaarten, waaraan vorsten en edelen deelnamen, werden ondernomen.

In eene eeuw als de dertiende kon de oude kerk geen genade meer vinden. Keulen vooral was groot in aanzien; door zijn uitgebreiden handel, zijne bloeiende industrie was het rijk en, zooals Hurter zegt, „de eerste stad van Duitschland, in het buitenland hooger in aanzien dan Weenen."

De groote vroomheid, de kolossale rijkdom, eene krachtige burgerij en niet minder de macht van haar geestelijk opperhoofd, had haar eene der voornaamste plaatsen onder de steden doen innemen. Niet zelden gebeurde het evenwel dat de burgerij, die door haren handel en rijkdom eene niet geringe mate van onafhankelijkheid had verkregen, in twist geraakte met haren vorst en bisschop. Die twisten en oorlogen waren wel is waar een beletsel voor de geleidelijke ontwikkeling van het godsdienstig en staatkundig leven, voor den bloei van wetenschap, kunst en handel, doch ze hadden ook eene goede zijde en wel deze, dat zij de in het volk sluimerende krachten opwekten en vaak den oorsprong waren van een nieuw leven; welke tegenstrijdige belangen ook dikwijls aanleiding gaven

tot scheuring, het belang van den godsdienst hield beide partijen steeds vereenigd.

Zoo ik reeds zeide, de oude Domkerk kon geen genade meer vinden en het was de aartsbisschop van Keulen, Engelbert I, Graaf van Berg, tevens Keurvorst en geboren legaat van den Apostolischen stoel, aarts-kanselier van het heilige Roomsche Rijk, Hertog van Westfalen en Engern en Graaf van Arnsberg, gesproten uit een der rijkste en edelste geslachten van het land, die in zijne betrekking tot den Keizer en het Rijk zoowel als tot zijn aartsdiocees, aanleiding vond een hem waardigen dom te bouwen. Hij wilde de over gansch Duitschland bekende spreuk „Köln eine Kron', über allen Städten schön" overbrengen op zijn kathedraal.

Hij riep de geestelijkheid en het volk op om door gebed en geldelijke bijdragen hem in zijn grootsch plan te steunen en schonk zelf eene jaarlijksche gift van 500 mark zilver tot aan de voltooiing van het bouwwerk.

Het werd hem niet geschonken den aanvang van den bouw te beleven; den 7den November 1225 werd hij door zijn neef Graaf Frederik von Isenburg bij den Gewelsberg vermoord en het daaropvolgend jaar werd de uitmuntende kerkvorst heilig verklaard.

Zijn opvolger Hendrik I, Graaf van Molenark, schijnt aan de volvoering van het plan weinig gedaan te hebben, althans er is niets van bekend; eerst diens opvolger Koenraad I von Hochstaden, die in 1237 aan de Regeering kwam, vatte het plan weder ernstig op en onder diens regeering werd op den 14en Augustus van het jaar 1248 op het feest van Maria Hemelvaart de plechtigheid der eerste steenlegging voltrokken.

Dat die steenlegging plechtig was, is af te leiden uit de vele voorname personen, die daarbij tegenwoordig waren. De nieuw gekozen Koning, Willem van Holland, die met een leger voor Aken lag, alwaar hij tot Duitsch Keizer gekroond was, kwam met eene schitterenden stoet van edellieden, prelaten, waaronder de bisschop van Luik, de Hertogen van Brabant en Limburg, de Graven van Gelre, Berg, Kleef en Henegouwen naar Keulen om de plechtigheid bij te wonen, eene plechtigheid, die met ongemeenen luister in overeenstemming was met het grootsche plan.

In Keulen werd de beroemde Albertus Magnus, die zich langen tijd in het Dominicaner klooster te Keulen ophield, onder het volk als ontwerper van den tegenwoordigen dom genoemd. Deugdelijke bewijzen zijn evenwel niet aan te voeren om hem het plan toe te schrijven, temeer daar hij zich, volgens Dr. Cardauns Albert, nog weinige maanden voor de eerste steenlegging, te Parijs bevond. De bewering, dat Albert meermalen aan de beraadslagingen omtrent het nieuwe plan deelnam en dat zijn advies den doorslag heeft gegeven om den nieuwen Dom in Gothischen stijl op te trekken, vindt meer bijval.

Als bouwmeester wordt dan ook algemeen erkend de beeldhouwer (Steinmetzmeister) Gerhard von Riehl, die in 1302 overleed; uit een oorkonde is gebleken dat aan Gerhard von Riehl in 1257 door het Domkapittel de leiding over den bouw werd opgedragen, en hem tot erkenning van zijne verdiensten een hofstede werd vereerd, op welke plaats meester Gerhard zich op eigen kosten een steenen huis heeft gebouwd. Er zijn nog meer bewijzen aan te voeren, waarop Gerhard als ontwerper van het Domplan kan worden aangewezen. Het dorp Riehl, nabij Keulen gelegen, behoorde aan de abdij Gladbach en het koor van de abdijkerk te Gladbach was, vóór den bouw van den Dom te Keulen, door Gerhard uitgevoerd in Gothischen stijl. Dat van den Dom te Keulen toont een zelfde meesterhand, waaruit dan ook door den grooten geschiedvorscher, Dr. Gottfried Eckertz in Keulen, de gevolgtrekking is gemaakt dat Gerhard de eigenlijke Dombouwmeester is geweest.

Na Gerhard von Riehl, die in 1302 overleed, worden nog genoemd in 1296 meester Arnold en van 1301 tot 1330 diens zoon Johan, wien de eer te beurt is mogen vallen bij de inwijding tegenwoordig te zijn; daarna wordt nog een zekere Rutger, als opvolger van Johan, vermeld, ofschoon niets bekend is van hetgeen hij gedaan heeft.

De politieke veten tusschen den Kerkvorst en zijne onderdanen waren oorzaak dat niet zeer vlot aan den koorbouw gewerkt werd. Oorzaak hiervan was, dat Koenraad I von Hochstaden, die met den bouw begonnen was, uit een rijk en machtig Rijnlandsch adellijk geslacht voortgesproten, zeer heerschzuchtig was en rusteloos streefde naar uitbreiding van zijn macht, aanzien en invloed; hij trachtte met ijzeren hand de kracht van den Keulschen adel en de zelfstandigheid van de Keulsche burgerij te breken, waardoor oorlogen dan ook niet uitbleven en hij zelf tot tweemalen toe de stad Keulen belegerde.

Onder zijne opvolgers was dit niet veel beter; toch werd de bouw niet geheel onderbroken, daar uit nog voorhanden documenten blijkt, dat tusschen 1248—1300 overeenkomsten zijn gesloten tusschen het Domkapittel en den Burggraaf Van Drachenfels over het uithouwen van steen, noodig voor den bouw van den Dom, evenzoo dat in 1257 aartsbisschop Koenraad, verlof ontving om door geheel Engeland voor den bouw van zijn Dom te collecteeren en verder dat in de jaren 1264, 1297 en 1298 de toenmaals regeerende aartsbisschoppen mandementen uitvaardigden, waarin zij de gelooviger aanspoorden tot den bouw iets bij te dragen; de aartsbisschop Siegfried von Westerberg vermeldt in 1279, dat de bouw van het koor in volle pracht en luister verrijst en ten slotte zij nog medegedeeld dat in 1320 de groote vensters van het koor werden ingezet.

(*Wordt vervolgd.*)

DE NIEUWE BEGRAAFPLAATS WESTERVELD ONDER VELZEN.

In 't begin dezer eeuw werd er eene beweging op touw gezet tegen het begraven in en om de kerken, zooals toen in gebruik was. Niettegenstaande men met bijgeloovigen eerbied aan deze van vroegere eeuwen afkomstige traditie vasthield, had de beweging, die op hygiënische eischen was gebaseerd, dit gunstige resultaat, dat tal van begraafplaatsen een eindweegs buiten de steden werden verlegd. Die maatregel beteekende iets, maar niet veel; hij is althans van geen blijvend nut. Over enkele tientallen jaren zullen de groote gemeenten zoodanig zijn uitgebreid, dat de begraafplaatsen alweder zijn ombouwd, en door bederf van lucht en bodem de gezondheid der omwonenden bedreigen. Het is dus noodig er reeds thans op bedacht te zijn die plaatsen op meer afdoende wijze buiten de steden te verwijderen. De wijze, die Prof. Harting in zijn artikel: „Hoe zorgen wij het best voor onze dooden?" in 't *Album der Natuur* van 1875 aangaf, is bekend: 't plan namelijk van een vier- of vijftal begraafplaatsen op de heidevelden in Drente, Utrecht, Gelderland, Noordbrabant en Limburg, waarheen de lijken uit 't gansche land zouden kunnen worden heengevoerd. Velen zijn er, die met de gedachte instemmen, waarvoor uit een hygiënisch oogpunt veel valt te zeggen. Is het wonder, dat we met bijval gewag maken van 't voornemen van eenige ondernemende wetenschappelijke mannen, om in den geest van Har-

ting's idee werkzaam te zijn? Het is zelfs de vraag of, in 't bijzonder voor Amsterdam, eene begraafplaats in de Velzensche duinen niet om verschillende redenen de voorkeur verdient boven eene op de Veluwsche heide. De door die heeren opgerichte naamlooze vennootschap *Westerveld* heeft namelijk op het buitengoed van dien naam onder de gemeente Velzen een begraafplaats doen aanleggen, speciaal voor de Amsterdamsche behoeften berekend, al zullen ook de inwoners uit Haarlem en Velzen er hunne lijken mogen doen begraven. Het geaccidenteerde terrein, dat geheel geïsoleerd ligt, beslaat eene oppervlakte van 14 hektaren. Dat de aanleg der met zwaar opgaand geboomte voorziene plaats toevertrouwd was aan den heer Zocher, bewijst voldoende, dat de goede smaak hierbij voorzat. Het vroeger heerenhuis wordt bewoond door een beschaafd en ontwikkeld man, de bewaarder der begraafplaats, die te allen tijde aan belangstellenden de gewenschte inlichtingen over huur en koop van zandgraven en grafkelders, enz. zal verschaffen. Een tweede woning is betrokken door den doodgraver. Behalve een lijkenhuis, dat ingevolge de wet tot het afzonderen van de lijken van aan besmettelijke ziekten gestorvenen moet dienen, bevindt zich op het terrein nog een monumentaal gebouwtje, het zoogenaamde stationsgebouw Westerveld, dat in ernstige, strenge lijnen — met zijn bestemming in overeenstemming — is opgetrokken. De muren zijn van binnen en van buiten evenals 't koepeldak wit geverfd, terwijl het inwendige door een der groote Amsterdamsche firma's op sierlijke, stemmige wijze is gedrapeerd. Het gebouw is bestemd tot de ontvangst der lijken en der begeleidende personen; hier zal men vaak op eerbiediger wijze den doode zijn laatste hulde kunnen bewijzen dan bij ongunstig weer in de open lucht mogelijk is. Wat den bodem betreft, Harting zei in zijn genoemd artikel o. a.: „Wil men voortgaan met de lijken te begraven, dan moet men deze in waarheid aan de aarde toevertrouwen, en wel op zulk een wijze, dat de ontbinding door toetreding der zuurstof en van het water wordt bevorderd en de vochten en gassen, die zich vormen, zoo goed mogelijk door den bodem worden opgeslorpt en vastgelegd. Een eerste vereischte is derhalve, dat de bodem eener begraafplaats poreus genoeg is om de lucht door te laten; een tweede dat hij hoog genoeg gelegen zij om nooit blijvend met water doortrokken te zijn; een derde dat hij gemakkelijk vochten opslorpt." Dat de meeste bestaande Amsterdamsche begraafplaatsen niet aan die drie eischen voldoen, is genoegzaam bekend; dat Westerveld's bodem al deze noodzakelijke eigenschappen bezit weet ieder, die de streek te Velzen kent.

De begraafplaats is door een reeds verlegde zijlijn verbonden met den spoorweg naar Amsterdam. Aan de De-Ruijterkade loopt een ander zijspoor naar een onlangs opgetrokken gebouw, 't zoogenaamde stationsgebouw te Amsterdam. Door de lijkwagens worden de lijken gebracht op de rez-de-chaussée, van waar ze per lift worden vervoerd naar de eerste verdieping, die met het spoorwegperron gelijkvloers is. Het gebouw, dat den concierge tot woonplaats verstrekt, bevat voorts receptiekamer voor de begeleidende personen, toiletkamer, lijkenkamer, enz. Alle gebouwen zijn onder leiding van den heer Van Wijk, architect te Rotterdam, opgetrokken. Het voornemen bestaat, de lijken naar Westerveld te vervoeren in afzonderlijke rouwtreinen; 't uiterlijk der wagens en locomotieven zal met het karakter der treinen overeenstemmen.

Het lijkenvervoer over groote afstanden per spoorweg is niets nieuws meer. Sinds vele jaren geschiedt het in Londen, en ook in Parijs, waar op een afstand van 28 kilometer een begraafplaats werd aangelegd. Het plan voor afzonderlijke rouwtreinen in ons land moge nog iets vreemds hebben, iets oneerbiedigs tegenover onze dooden bezit 't niet. Het geeft ons integendeel de allerbeste wijze aan de hand om voor de dooden te zorgen, zóódat wij den levenden geen schade berokkenen.

De exploitatie der nieuwe begraafplaats zal vermoedelijk binnen een zestal weken een aanvang nemen.

(*De Amsterdammer*, *D. v. N.*)

HOUTEN VLOEREN OP KUNSTSTEEN.

In de Duitsche vakbladen wordt eene beschrijving gegeven van massieve plafonds, waarop houten parketvloeren volgens het stelsel van den architect Ludolff gelegd worden. Bij een nieuw gebouwd huis in de Thiergartenstrasse te Hanover werden de ijzeren binten, die op 70 cM. van elkander liggen, ter onderzijde van flens tot flens met ijzerdraad van 5 mM. dikte, op afstanden van 10 cM., onderspannen, waardoor elke ligger aan den naastbijliggenden verbonden is. Het aanbrengen van deze draden geschiedde, nadat het gebouw onder de kap was gebracht en diende om de betonvulling tusschen de liggers te steunen, zoodat de draagkracht daarvan niet uitsluitend op den samenhang van het materiaal berust. Bovendien geven de draden aan het plafond eene spanning, waardoor het scheuren der kalklaag onder de liggers voorkomen wordt. Na het spannen der draden wordt onder de binten eene houten beschieting aangebracht en de ruimte tusschen de liggers ter hoogte van 10 cM. met kiezelbeton gevuld en aangestampt. Zoodra het beton eene voldoende vastheid verkregen heeft, wordt de houten beschieting weggenomen en de onderzijde van het plafond met cementmortel ruw volgegooid om de liggers geheel te bedekken.

Alle plafonds werden in het gebouw op deze wijze saamgesteld en daarna, van de bovenste verdieping beginnende, afgewerkt. Zoodra een kamer gereed was, werd de overige hoogte tusschen de binten met slakkenbeton gevuld, onder de rij afgestreken en afgewreven; op deze effen oppervlakte, die eerst een weinig moest aantrekken, werd eene sterke jutestof (Bengaalsche hennep) bevestigd met spijkers van 5 cM. lengte, op afstanden van 10 cM. uit elkander geslagen; de laatste zetten zich gewoonlijk in den verschen beton zoo vast, dat zij er na het versteenen der massa niet kunnen worden uitgetrokken.

De benedenlaag van kiezelbeton wordt met kalk en gips afgewerkt en de lijsten van het plafond of de zoldering worden aan de reeds genoemde draden bevestigd. Zijn de verschillende werkzaamheden in de vertrekken afgeloopen, dan worden ten laatste de parketvloeren met een mengsel van kaas en kalk aan de opgespijkerde jutestof gehecht. Deze wijze van bevestiging voldoet zeer goed, om het even of de parketvloer uit tegels dan wel uit schrooten bestaat. Bij de uitvoering van het huis in Hanover had de jutestof niets geleden, in weerwil dat geene maatregelen genomen waren om haar op eene of andere wijze te beschermen.

Aan deze korte omschrijving is de mededeeling toegevoegd, dat de kosten van een parketvloer naar het stelsel van den architect Ludolff geringer zijn dan die van een vloer in asphalt.

PRIJSVRAGEN.

Societeit Sic Semper te Utrecht.

In het *Bouwkundig Weekblad* wordt medegedeeld dat der Redactie een tweetal vragen werden toegezonden, die betrekking hebben op de prijsvraag, uitgeschreven door het Bestuur van de Societeit Sic Semper te Utrecht, luidende:

1°. Mogen bij het Societeitsgebouw te Utrecht in 't geheel geen nieuwe fundeeringen worden gemaakt? Indien dit wel mag, zoude het goed zijn geweest eenige inlichtingen te verstrekken omtrent de gesteldheid van den grond, enz.

2°. Daar op de situatie geen noordpijl wordt aangetroffen wordt gevraagd: hoe is het gebouw gelegen met het oog op de windstreken?

Op deze vragen werd van bevoegde zijde het volgende geantwoord:

1°. Er zullen waarschijnlijk wel degelijk nieuwe fundeeringen moeten worden gemaakt; alleen zuinigheidshalve heeft men den wensch geuit, *zooveel mogelijk* van oude bestaande fundeeringen en kelders gebruik te maken.

Wat de gesteldheid van den ondergrond betreft, zoo is deze ter plaatse niet met voldoende zekerheid aan te geven en kunnen bij eventueele uitvoering hierbij verschillende bezwaren worden ontmoet. Het bouwterrein behoort mede tot het oudste gedeelte van de stad en men kan daar dikwijls meerdere oude verlaten putten en fundamenten, soms tot zeer diep onder den grond, aantreffen.

Het spreekt van zelf, dat met deze omstandigheden door de mededingers geen rekenschap behoeft te worden gehouden; hierin zal later bij een op te maken bestek voor uitvoering moeten worden voorzien.

Men kan verder aannemen, dat de grondslag goed genoeg is om op staal te fundeeren met verbreeden voet. Voor vergelijking der begrootingen ware het voldoende, indien werd aangenomen, dat nieuwe fundamenten kunnen worden aangelegd ter diepte van 0,50 M. onder het diepste gedeelte van den keldervloer.

2°. De ligging van het gebouw is als volgt: de Trans-gevel is gericht naar het noorden, iets ten westen; de Runnebaangevel is gericht naar het oosten, iets ten noorden.

BUITENLANDSCHE BERICHTEN.

— In het programma voor de prijsvraag van eene bron op een der open pleinen te Keulen komen o. a. de bepalingen voor dat de kosten, met uitzondering van die voor de fundeering en de waterleiding, niet meer dan 15000 mark mogen bedragen en dat de ontwerpen, die naar het oordeel van de Jury eene hoogere uitgave vorderen, van de mededinging zullen worden uitgesloten. Deze bepalingen zijn niet nieuw; wel daarentegen de voorwaarde dat de voorkeur zal worden gegeven aan de ontwerpen, die vergezeld zijn van eene aanbieding om ze tot den prijs van hoogstens 15000 mark uit te voeren.

— Bij het bezoek, door den Groothertog van Baden dezen zomer aan de strategische spoorwegbanen op het Badensche grondgebied gebracht, waren ook de ingenieurs tegenwoordig. Wel werden bij deze gelegenheid de verschillende Gemeentebesturen aan den Groothertog voorgesteld, maar aan de ingenieurs werd niet gedacht en de aannemers van den bouw beijverden zich de verlangde inlichtingen te geven. De *Deutsche Bauzeitung* is daarover ontstemd; wellicht kan het haar troosten dat ook in andere landen de technische personen niet altijd met onderscheiding behandeld worden.

— Den 29sten Juli j.l. overleed te Camenz, in Silezië, Ferdinand Martius, hofbouwmeester van Prins Albrecht van Pruisen. De overledene bereikte den leeftijd van 78 jaar en was de laatst overgeblevene van de eigenlijke leerlingen van Schinkel. Na voltooiing zijner studiën aan de „Allgemeine Bauschule" te Berlijn (1832—35) ontving hij eene plaats in het atelier van genoemden meester en werd hij door dezen vervolgens belast met het opzicht over den bouw van het slot, dat volgens de ontwerpen van Schinkel voor Prinses Albrecht van Pruissen (Marianne, geb. Prinses der Nederlanden) te Camenz werd opgericht. Gedurende de ziekte van Schinkel nam Martius de geheele leiding van den bouw op zich; men kan dan ook de uitbreiding en de binnenordonnantiën daarvan als zijn werk beschouwen, ofschoon dit zich geheel aansloot aan den stijl, waarin zijn meester de Gothische bouwkunst opvatte. Gedurende de jaren 1882—'85 bouwde hij voor rekening van den Prins de Evangelische kerk te Camenz, en wel in denzelfden stijl als het slot. In de naburige Silezische steden bouwde hij voorts verschillende woonhuizen en andere inrichtingen.

— De Jury voor de internationale kunsttentoonstelling te München heeft de gouden medaille 2de klasse toegekend aa nde architecten Max Salzmann, te Bremen, en Heinrich Vrijheer von Schmidt, te München. Deze onderscheiding springt bij den geringen omvang der afdeeling „Bouwkunst" zeer in het oog, daar, behalve 5 medailles 1ste klasse, slechts 20 medailles 2de klasse beschikbaar waren; 14 daarvan werden aan schilders, 3 aan beeldhouwers, 2 aan architecten en 1 aan een etser toegekend.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-Gravenhage. Het adres van 4000 ingezetenen om tot onmiddellijke hervatting van de gestaakte spuiing der grachten over te gaan, leidde in den Gemeenteraad tot de erkenning van B. en W., dat de toestand minder gunstig is; het zou trouwens ook veel bezwaar hebben dit te ontkennen. Adressanten kunnen nog een weinig geduld oefenen.

— Door den Minister van Koloniën zijn benoemd tot leden der commissie tot het afnemen van een vergelijkend examen van hen, die ter beschikking van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië wenschen te worden gesteld om te worden benoemd tot opzichter der 3e klasse bij den waterstaat en 's lands burgerlijke openbare werken daar te lande: de heeren F. J. T. N. Bleukman van der Wijck, Oost-Indisch hoofdambtenaar met verlof, laatstelijk hoofdingenieur der 2de klasse bij den waterstaat en 's lands burgerlijke openbare werken, aan wien tevens het voorzitterschap der commissie wordt opgedragen, J. B. F. L. Molenbroek en A. Walland, beiden gepensioneerd Oost-Indisch ambtenaar en H. L. Boersma, Directeur van de ambachtsschool te 's-Gravenhage.

— De heer J. M. IJzerman alhier heeft weinig kans, dat het door hem voor den schouwburg ontworpen brandscherm in uitvoering zal komen. Het Gemeentebestuur wil niets afdingen op de wenschelijkheid dier schermen bij den bouw van nieuwe schouwburgen, maar kan den Raad niet adviseeren om het scherm naar het ontwerp van den heer IJzerman te maken, om reden de tooneelkelder daarvoor ongeveer 3 M. verlaagd moet worden en dit niet dan met groote kosten kan geschieden. Burgemeester en Wethouders houden zich overigens overtuigd dat de bestaande inrichting, die toelaat met eene enkele handbeweging als het ware een »stortregen" op het geheele tooneel te doen nederdalen, zal strekken een onverhoopt op het tooneel uitbreekenden brand in den oorsprong te smoren.

— Door het Hoofdbestuur der Vereeniging tot bevordering van fabrieks- en handwerksnijverheid in Nederland, is aan den Minister van Binnenlandsche Zaken het volgend adres gericht:

»Het Hoofdbestuur der Vereeniging tot bevordering van fabrieks- en handwerksnijverheid in Nederland, heeft van de algemeene vergadering der Vereeniging de opdracht ontvangen, aan te dringen op spoedige regeling van het professioneel onderwijs voor ambachtslieden. Het voldoet gaarne aan die opdracht, omdat de Vereeniging van meening is, dat eene zoodanige regeling van het grootste gewicht is voor de ontwikkeling van het ambacht.

Tot dusverre heeft alleen het particuliere initiatief zich met de opleiding van den ambachtsman bezig gehouden, en is er in geslaagd, met bijdragen van provincie en gemeente, in verschillende steden van ons land ambachtsscholen op te richten en in stand te houden, terwijl in kleinere plaatsen ambachtsteekenscholen ontstonden.

Beide scholen werken ontegenzeglijk nuttig, zij het ook, dat er verschil van opvatting bestaat over den voorrang, dien zij boven elkander hebben, met het oog op het doel dat men zich voorstelt.

Deze strijd is op dit oogenblik wellicht nog onbeslist; op den voorgrond trad daar eerstens de vraag, of het onderwijs in de practijk, de eigenlijke oefening voor hand en oog, de groote kosten wettigt, die het veroorzaakt, dan of eene uitbreiding op groote schaal van het ambachtsteekenonderwijs, gepaard aan theorethische opleiding, en met het oog op de geringere kosten betrekkelijk vruchtbaarder zou mogen heeten; in de tweede plaats de vraag, of door de breede opvatting van dit laatste onderwijs, wellicht méér de vorming van opzichters dan van goede ambachtslieden werd bevorderd.

De ondervinding, opgedaan bij de bestaande ambachts- en ambachtsteekenscholen, levert op dit oogenblik reeds voldoende bouwstof voor het vestigen van een oordeel, en de Regeering, de wenschen van adressante willende onderzoeken, zou daaromtrent reeds nu, naar hare bescheiden meening, eene besliste meening kunnen vestigen.

Bedoelde wenschen zijn uitgedrukt in het bijgaand rapport,

waarin eene regeling van het professioneel onderwijs wordt voorgesteld, die de sympathie heeft van adressante.

Het zij haar vergund nog op te merken, dat eene goede regeling van regeeringsbemoeiing met het vakonderwijs van werklieden eene onmisbare aanvulling is voor alles, wat de Regeering tot dusverre voor het onderwijs van alle standen der maatschappij tot stand bracht. Wel is waar wordt niet in het algemeen vak-onderwijs voor alle hoogere standen gegeven, doch het is voor tegenspraak niet vatbaar, dat in dit opzicht de handwerksstand in het bijzonder misdeeld is. Geven de hoogescholen en de Polytechnische School (om van de militaire opleiding, als meer in het bijzonder bestemd voor de vervulling der eigen behoefte van den Staat, te zwijgen), de gelegenheid tot opleiding voor vele vakken; geven de hoogere burgerscholen eene opleiding, die door de eischen der practijk onwillekeurig reeds meer en meer het karakter van vakopleiding verkreeg; voor de vakopleiding van den werkman werd niets gedaan en het onderwijs, bij de wet op het middelbaar onderwijs voor hem bestemd, werd alsmede ten gevolge van de onverbiddelijke eischen der practijk, door het particulier initiatief aan de leiding van den Staat onttrokken en in eene andere baan gebracht.

Adressante, en met haar vele andere belanghebbenden, wenschen dat de Regeering dat onderwijs onder hare hoede neme, het zooveel mogelijk algemeen make en populariseere. De weg daartoe wordt in het bijgaand verslag gewezen.

Adressante voegt hierbij den wensch, dat aan een eventueel rijkssubsidie ten behoeve van practisch professioneel onderwijs voor ambachtslieden, de bepaalde voorwaarde worde verbonden, dat het bestuur dezer scholen niet meer dan noodig is voor de belangen van het onderwijs der leerlingen, in concurrentie trede met de bijzondere nijverheid.

AMSTERDAM. Wij ontleenen het volgende bericht aan de *Nieuwe Rotterdamsche Courant*:

»Vóór een paar jaren begon men achter het Rijksmuseum in het zoogenaamde Park met het plaatsen van allerlei gevelfragmenten van geamoveerde historische gebouwen uit verschillende tijdperken. Reeds destijds waren er die voorspelden, dat uit die elementaire bouwstukken zich mettertijd wel een aaneengesloten en afgerond geheel zou ontwikkelen, dat voorzien moest in het jammerlijk gebrek aan ruimte in het Museum. En ziet, de profeten van toen zijn in het gelijk gesteld.

»Op de plek waar het aanvankelijk scheen dat verschillende geveltjes in grillige wanorde zouden verrijzen, is men nu bezig, een gebouw op te trekken, dat, de helft breeder dan de westelijke vleugel van het Rijksmuseum, ongeveer 30 bij 20 M. oppervlakte heeft.

»De bouw is tot de eerste balklaag gevorderd, en schijnt geheel te berusten op de aanvankelijk ten behoeve der *antieke geveltjes* gelegde fundamenten. Er zijn reeds verschillende vertrekken en zaaltjes in afgedeeld, en thans vernemen wij, dat eerlang de bureau's der afdeelingsdirecteuren en een gedeelte van de verzameling »moderne kunst" in dit gebouw gehuisvest zullen worden. Of ook het bureau van den architect, den heer Cuypers, waartoe 2 lokalen vereischt worden, zal worden overgebracht, staat nog niet vast. Wat den bouw aangaat — al moge men dien om den stuksgewijzen en om den hortenden-stootenden vooruitgang ervan, wat vreemdsoortig vinden voor een rijkswerk, het trekt zeker de aandacht dat het den architect is gelukt, zonder dat de staatsbegrooting een post behoeft te vermelden voor uitbreiding der rijksmuseumgebouwen, een dergelijk belangrijk bouwwerk op de hem toegestane credieten te kunnen economiseeren."

Heeft de zaak zich toegedragen, zooals dit bericht vermeldt, dan zijn wij zeer benieuwd naar nadere mededeelingen omtrent de wijze van verantwoording der gelden.

— Burgemeester en Wethouders stellen den Raad voor, gunstig te beschikken op het verzoek van T. Sanders c. s., om hunne aanvrage om concessie voor een locaalspoorweg Amsterdam—N.-Amstel—Haarlem, bij de Regeering krachtig te ondersteunen. De ontworpen spoorweg neemt een aanvang ten noordwesten van het Concertgebouw bij de Houbrakenstraat, met aansluiting van den tramweg Leidscheplein—Houbrakenstraat, waarvoor aan Sanders c. s. reeds concessie is verleend.

GRONINGEN. In de laatstgehouden vergadering van den Gemeenteraad werd eene voordracht van B. en W. behandeld tot verzekering tegen ongelukken van het personeel, dat werkzaam is aan de herstelling van den Martini-toren. Een der Raadsleden wees op dit nieuwe beginsel, waarvan de invoering ertoe leiden zou, dat ook de andere werklieden der gemeente verzekerd moeten worden. Het personeel van de brandweer, de werklieden aan de gasfabriek en anderen staan evenzeer aan gevaren bloot en daarom dient de gemeente de risico voor eventueele ongelukken voor hare rekening en de voorgestelde som van ƒ 500 in den zak te houden. De voordracht werd met 12 tegen 9 stemmen verworpen.

MIDDELBURG. In het volgende jaar zal door de Vereeniging tot het oprichten en instandhouden van eene Zeeuwsche openbare verzameling van hedendaagsche kunst, genaamd *Kunstmuseum*, de driejarige schilderijen-tentoonstelling worden gehouden.

In eene op Woensdag gehouden vergadering heeft genoemde Vereeniging besloten tot het oprichten van eene afdeeling voor »Oude Kunst", waarvoor een gedeelte van het museum zal worden ingeruimd en reeds eenige schilderstukken door verschillende corporatiën en particulieren in bruikleen zijn afgestaan.

WINSCHOTEN. Ten vervolge op het bericht omtrent het bezwaarschrift van den heer K. de Grooth en anderen tegen het raadslid H. Dik alhier, waarvan melding werd gemaakt in het nommer van 10 Augustus (bladz. 268), kunnen wij thans mededeelen dat B. en W. een concept-antwoord ter tafel hebben gebracht. Dit geschiedde naar aanleiding van eene opdracht van Gedeputeerde Staten van Groningen, die bericht en raad verzochten op een door K. de Grooth en negen anderen ingediend adres, houdende verzoek om den heer H. Dik als lid van den raad te ontslaan op grond van handelingen, in strijd met de voorschriften der gemeentewet. Uit het concept-antwoord blijkt dat, behalve de heer H. Dik voornoemd, twee van de adressanten, met name de heeren K. de Grooth en R. Havinga, ieder afzonderlijk gehoord zijn.

Het concept releveert de drie hoofdargumenten van het adres, de beschouwingen van 't Gemeentebestuur en vervolgens de resultaten van het gehouden verhoor. Omtrent de beweerde levering door den heer H. Dik van klinkersteen aan de aannemers van herstellings- en vernieuwingswerken van den straatweg Winschoten—Beerta, in strijd met art. 24 der gemeentewet, wordt opgemerkt, dat uit het onderzoek gebleken is en door den heer H. Dik erkend wordt, door hem klinkersteen geleverd werd aan de heeren R. Havinga te Winschoten en H. Timmer te Beerta, ten behoeve van de op 23 Mei dezes jaars aangenomen herstelling van den klinkerweg Winschoten—Beerta, en dat het beweren, als zoude die klinkersteen boven den marktprijs van die dagen zijn gekocht, niet is beweezen, omdat gadingmakenden, volgens eigen verklaring, geen onderzoek naar den prijs aan de fabrieken hebben ingesteld.

Volgens het concept willen adressanten vooral doen uitkomen dat de levering van de voor de uitvoering van dat werk benoodigde straatklinkers door het raadslid H. Dik, als zoodanig commissaris van den voorzeiden kunstweg, geschiedde. Het commissariaat vloeit echter niet voort uit het lidmaatschap van den Raad, die desverkiezende commissarissen kan benoemen buiten zijn college om.

Het beheer geschiedt door zes commissarissen, waarvan drie door den Raad van Winschoten en drie door dien van Beerta benoemd worden. De drie commissarissen nu, die voor Beerta zitting hebben, zijn geen van allen lid van den Raad dier gemeente, maar al wil men aan de beteekenis daarvan minder waarde hechten, dan mag niet worden voorbijgezien de leer, indertijd gehuldigd door den Minister van Binnenlandsche Zaken blijkens missive van 9 Maart 1852, nº. 88, dat raadsleden leveringen mogen doen ten behoeve van een instelling, die aan de gemeente haren oorsprong en werking ontleent, voor het geval zij eene zelfstandige administratie is, doch niet wanneer zij met het beheer der gemeente zoo nauw verbonden is, dat zij daarvan een deel uitmaakt. Dit gevoelen wordt veel duidelijker uitgesproken in eene missive van hetzelfde Departement van 14 Januari 1854, waaruit blijkt, dat levering door raadsleden, ten behoeve van eene instelling, die aan de gemeente haren oorsprong en hare werking ontleent, zelfs dan geoorloofd is, al mocht het Bestuur der instelling door den Gemeenteraad benoemd worden, subsidie uit de gemeentekas ontvangen en uit dien hoofde rekenplichtig zijn aan het Gemeentebestuur.

Deze laatste leer is duidelijk, vooral voor het onderhavige geval. Het Bestuur toch van commissarissen van den meergemelden weg is eene instelling, die mede aan deze gemeente haren oorsprong en hare werking ontleent; de leden van dat bestuur worden benoemd door de raden van Winschoten en Beerta, de instelling ontvangt telken jare, zooals uit de gemeenterekeningen blijkt, subsidie uit de kas van ieder der beide gemeenten, en commissarissen zijn uit dien hoofde aan de raden dier gemeenten rekenplichtig.

Hier bestaat dus feitelijk een toestand, zooals er een in de ministerieële missive van 1854 werd verondersteld.

De heer H. Dik leverde klinkersteen aan de aannemers van herstellings- en vernieuwingswerken van eenen weg, die onder een afzonderlijk, door twee gemeenteraden benoemd Bestuur staat, eene handeling, die volgens de voormelde, ook door den Minister van Binnenlandsche Zaken gehuldigde leer, geen strijd oplevert met art. 24 der gemeentewet; redenen waarom de Raad van meening is, aan heeren Gedeputeerde Staten van Groningen te moeten berichten, dat er naar zijn gevoelen geene aanleiding bestaat, op het verzoek van den heer K. de Grooth en anderen om het lid dezer vergadering, den heer H. Dik voornoemd, als zoodanig te ontslaan, gunstig te beschikken, en mitsdien wordt geadviseerd, het verzoek te wijzen van de hand.

Het bovenstaande geeft in breede trekken den inhoud aan van het concept, dat door den Voorzitter werd voorgelezen. Op zijn voorstel werd het ter visie gelegd om het nader in behandeling te nemen.

— Aflevering 8 van *De Natuur* (uitgave van J. G. Broese te Utrecht) bevat:

1839. — 19 Augustus — 1889. Eenige bladzijden uit de geschiedenis der photographie (met fig.). — Iets over den oorsprong der onweders. — Een loopende visch. De zeevleermuis of vleermuisvisch [Malthe vespertilio] (met fig.). — Bronnen met fig.). — Een drijvend wrak in dienst der wetenschap (met fig.). — Het verzamelen en opzetten van insecten (met fig.). — Korte mededeelingen. — Sterrenkundige opgaven. — Correspondentie. — Antwoorden. — Vragenbus.

PERSONALIA.

— Bij den Waterstaat in Nederlandsch-Indië zijn benoemd: tot ingenieur 2e kl., de ingenieur 3e kl. G. J. Cambier; tot ingenieur 3e kl. de adspirant-ingenieur J. P. Kruimel; tot adspirant-ingenieur de civielingenieur B. M. Blijdenstein en is een tweejarig verlof naar Europa wegens ziekte verleend aan den ingenieur 2e kl. L. G. de Val.

— Door den Directeur der burgerlijke openbare werken in Nederlandsch-Indië zijn:

Overgeplaatst: van Modjokerto naar de hoofdplaats Soerabaia, de opz. 2e kl. F. C. van Sorgen. Van de dir. naar de res. Soerabaia, ten einde als eerstaanw. ing. op te treden, de ing. 2e kl. M. M. E. A. Hollingerus Pijpers. Van den alg. naar den gew. dienst in de res. Batavia, de opz. 2e kl. P. Muller. Van de res. Soerabaia naar het gouv. Sumatra's westk., ten einde als eerstaanw. ing. op te treden, de ing. 1e kl. S. J. Numans. Van het gouv. Sumatra's Westkust naar de directie, de adsp.-ing. J. P. Kruimel; van de res. Cheribon naar de res. Sumatra's Oostkust de opz. 1e kl. H. Koot; van de res. Soerabaia naar het gouv. Sumatra's Westkust, de architect 2e kl. H. G. Burkunk; van de waterwerken in de afdeeling Demak (res. Semarang) naar de res. Kedoe, de opz. 1e kl. J. J. van Poelvoorde.

Toegevoegd: aan den chef der 4e waterstaatsafdeeling, de ingenieur 2e klasse J. F. de Gijselaar en de opz. 3e kl. J. A. Schiotling. Aan den chef der 3e waterstaatsafdeeling, de opz. 1e kl. V. H. Abell.

Geplaatst: in het gouvernement Sumatra's Westkust, de benoemde architect 1e kl. F. J. F. Martij; in de residentie Semarang, de waarnemend opzichter 2e kl. A. L. W. Heldring.

Belast: met de waarneming der functien van chef te waterstaatsafdeeling, de ingenieur 1e kl. J. E. de Meijier.

— Bij het toezicht op de spoorwegdiensten en het stoomwezen in Nederlandsch-Indië is de spoorwegopziener 3de kl. H. L. A. Maks van Semarang naar Batavia overgeplaatst en de waarnemende spoorwegopziener 3de kl. C. J. Tirion te Semarang geplaatst.

— Aan den adjunct-ingenieur bij den algemeenen dienst van den Waterstaat te 's-Gravenhage, T. J. W. van Rossum, is, wegens zijn vertrek naar Ned.-Indië, eervol ontslag verleend met ingang van 1 September a. s. De vacature zal voorloopig niet worden aangevuld.

— De civiel-ingenieur J. J. Stieltjes, thans buitengewoon opzichter bij den Rijkswaterstaat te Tiel, is benoemd tot adjunct-ingenieur bij de Bataviasche Oosterspoorwegmaatschappij, en zal werkzaam zijn bij de uitbreiding der lijn van Bekassie naar Kedong Gedeh.

— Met ingang van 1 September a. s. wordt de opzichter van 's-Rijkswaterstaat 2e kl. J. Harings van Nieuwediep overgeplaatst naar Limburg en vervangen door den opzichter 3e kl. J. Kooreman, thans te Nieuwenhoorn bij Hellevoetsluis.

— Bij koninklijk besluit van 11 Augustus is de heer R. H. S. Spanjaard, ingenieur der 1ste klasse bij de Staatsspoorwegen op Java, benoemd tot ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw.

— De heer H. P. J. de Vries, adjunct-ingenieur bij den Rotterdamschen Waterweg, is benoemd tot ingenieur bij de *Unterweserkorrektion*, standplaats Bremen.

— Benoemd tot landmeter 2e klasse bij het kadaster A. J. de Groot, thans landmeter 4e klasse.

VACANTE BETREKKINGEN.

— Gemeente-architect te 's-Bosch. Jaarwedde ƒ 2000 met vrije woning. Alleen civiel-, militair- of bouwkundig ingenieurs komen in aanmerking. Adres vóór 15 September aan B. en W.

— Scheepsteekenaar. Adres lett. M Y 8o, *Nieuws van den Dag.*

ADVERTENTIEN.

OPENBARE
AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN *SCHIEDAM* zijn voornemens op **Donderdag den 5den September 1889**, des middags ten **12 uren**, ten Raadhuize aldaar, in het openbaar **aan te besteden**:

Het vergrooten en verbouwen der Openbare School aan de St. Anna Zusterstraat.

Bestek en teekening liggen op de gewone dagen en uren ter inzage aan de timmerwerf en zijn voor ƒ 1.— per stel, op franco aanvrage, ter Secretarie verkrijgbaar.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen bij den Gemeente-Architect. Aanwijzing in loco zal plaats hebben op Maandag 2 September 1889, des voormiddags ten 11 uren.

Aanbesteding.

Op den **30sten Augustus 1889** zal worden **aanbesteed** door het Bestuur van het **Nederl. Israël. Jongens Weeshuis** »*Megadle Jethomim*" te *Amsterdam*:

Het bouwen van TWEE WOONHUIZEN, ZIEKENBARAK, GYMNASTIEKZAAL met bijbehoorende werken op een terrein aan den Binnen-Amstel naast het weeshuis.

Aanwijzing in loco 27 Augustus a. s. des voormiddags 10 uur.

Bestek en teekeningen verkrijgbaar bij GEBRs. LEVISSON firma D. PROOPS Jr., Zwanenburgerstr. 26 ad ƒ 2.50 en liggen ter visie in het weeshuis ingang Zwanenburgerstraat 20.

AANBESTEDING.

Op **Woensdag 28 Augustus 1889**, te 3 uren, zal door de Heeren ROELOFFZEN & HÜBNER, in het Café *De Roode Leeuw*, te AMSTERDAM, worden **aanbesteed**:

Het UITBREIDEN en VERBOUWEN van de bestaande STOOMDRUKKERIJ aan den N. Z. Voorburgwal te Amsterdam, met de leverantie van alle Materialen en Arbeidsloonen.

Het Bestek met Teekeningen is ad ƒ 3 per stel te verkrijgen ter Stoomdrukkerij van HH. Aanbesteders, terwijl deze ook kosteloos worden verstrekt tegen inruiling van de vroeger verkochte bestekken voor de aanbesteding, die niet is doorgegaan.

Inlichtingen geeft de Ingenieur-Architect A. L. VAN GENDT.

De Amerikaansche
„New Paragon" Schoolbanken
en ANDREW'S **BANKEN** en **STOELEN** met opslaande Zittingen voor **Scholen, Kerkgebouwen** en **Schouwburgen**, uitsluitend verkrijgbaar bij

FRED. STIELTJES & Co.
Keizersgracht 745,
AMSTERDAM.

Duizenden in gebruik in Nederland, waarvan attesten ter inzage.

Gebr. VAN DER VLIET,
IJZERHANDELAARS te *AMSTERDAM.*
Staaf-, Plaat-, Band-, Hoek- en **T-IJzer** enz
Steeds voorhanden:
BALK-IJZER in verschillende profielen en lengten.
Vijlen en **gegoten Staal** uit de fabriek van Gebr. BÖHLER & Co. te Weenen, alsmede **GLOBE Hoefnagels** met afgewerkte punten en onder garantie tegen splijten.

ZWEEDSCH GRANIET
uit de **groeven, Stoomslijperij** en **Polijstinrichting** van de Firma
KESSEL & RÖHL,
te **Berlijn.**
Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 468,
Amsterdam.

DE LINT & Co.
Oostzeedijk 248, Rotterdam.
VLOER- en WANDTEGELS,
TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS.
Groote voorraden

Rolluiken
van **Staal** of **Hout** met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.
E. en P. ROTTSIEPER, *Remscheid* (Rijnpruisen).

JAN VAN DER POT, Katendrecht bij Rotterdam.
Kyaniseerinrichting.
De eenigste, waar ook des winters kan worden gekyaniseerd.
Het **kyaniseeren** is het eenigste afdoende middel tegen **verrotting** en **zwam**. De bewerking geschiedt geheel **reuk-** en **kleurloos**. Desverlangd bijlevering van hout.
Prima Engelsche Portland-cement merk „Wallsend"
van uitmuntende kwaliteit en tegen concurreerende prijzen.
Belgische kluit- en hydraulische kalk.
Billijke prijzen en vrachten.
Prospectussen en prijscouranten worden op aanvraag franco toegezonden.
Gelieve op voornaam en adres te letten.

CARBOLINEUM EXCELSIOR is het BESTE Houtbederfwerend middel.
FRED. STIELTJES & C°. Amsterdam.

TEEKENSCHOOL „HENDRICK DE KEYZER"
voorheen **FELIX MERITIS**,
gevestigd in het gebouw der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen
N. Z. Voorburgwal 212.
INSCHRIJVING VAN NIEUWE LEERLINGEN
op 21, 24, 28 en 31 Augustus des namiddags van 2—4 uur.
Prospectus en **Programma** kosteloos te verkrijgen aan de School en bij de HH. C. M. VAN GOGH, Keizersgracht 453, CLAUS en FRITZ, Heerengracht 295, FRANS BUFFA en ZONEN, Kalverstraat 39 en SCHOUTEN en VOSKUIL, Leidschestraat 75.
De Directeur,
J. H. A. E. DE VRIES.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
AGENTEN
der Société Anonyme des Carrières de Porphyre de Quenast"
EN
der „Société des Carrières de Lessines."
LEVERANCIERS van FAUCONVALKEIEN.
Geldersche straat N°. 12.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,
in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen**, **Trottoirs**, **Lawn-Tennis-Courts**, **Kelders**, **Winkel-** en **Magazijnvloeren**, **Gangen**, **Muur-**, **Brug-** en **Dakbedekkingen**, **Betonfundeeringen** enz.
Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.**, Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS C.Ozn.**, Beekstraat F 62 te *Arnhem*.
De Directeur, W. PATON WALSH

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN,
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN,
LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN**
WEEGWERKTUIGEN.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten
met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

Te koop aangeboden.
2 Stoomheimachines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag
50 Kipwagons inhoud 2 M³. ⎫ Beide
24 „ „ 2 M³. ⎬ zijden
36 „ „ 1½ M³. ⎭ kippend
Alles 90 c.M. spoorwijdte.
Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Sliedrecht* en W. DE JONG, *Breda*.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans**, **Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
G. J. THIEME.

JAN HAMER & C°.
AMSTERDAM.
Kantoor: Gebouw Maats. tot Bevordering der Bouwkunst.
Marnixstraat 402 b/h. Leidscheplein.
Werktuigen voor **Stoomwasscherijen** en **Stoomdesinfectie-inrichtingen**.
Werktuigen voor **Strohulzenfabrieken**.
Witte's Liften voor Personen, Goederen, Spijzen enz.
Boyle's Luchtpompventilators en Schoorsteenkappen.
Carré's Luchtdruk-waterreservoirs.
Milde's Micro Telephonen.
Poppe's Desinfectie-inrichtingen voor Privaatstelsels, enz. enz.
Nederlandsche referentiën worden op aanvrage verstrekt. (4)

Bij P. GOUDA QUINT, te *Arnhem*, is verschenen:
Het Detailleeren van Bouwkundige Samenstellingen.
(Afschrijven en uitslaan.)
Handleiding voor eigen studie en practisch onderwijs in de Bouwkunde, door
B. F. PLASSCHAERT,
Leeraar aan de Burgeravondschool en de Hoogere Burgerschool te Delft,
Schrijver van:
Beknopt practisch Leerboek der Burgerlijke en Water-Bouwkunde.
Eerste serie, eerste aflevering, bevattende: Plaat N°. 1—5: **Kappen** N°. 1—5, met beschrijving, en tweede aflevering, bevattende Plaat N°. 6—10: **Deuren** en **Deurkozijnen** N°. 1 en 2, **Metselwerken** N°. 1 en **Hekken**, **Hekwerken**, enz. N°. 1 en 2, met beschrijving.
Prijs 20 cts. per plaat met beschrijving.
De Inteekenaren verbinden zich voor ééne serie van 25 platen met beschrijving.
Zoowel van dit werk als van het **LEERBOEK DER BOUWKUNDE** is eene uitvoerige Proef-aflevering door elken Boekhandelaar *gratis* te ontbieden.

De Opmerker
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste-Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *f* 9 *gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van de bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIËN ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

(A. et A.)

DE DOM TE KEULEN.

DOOR

TH. G. STRENGERS.

(*Vervolg en slot van pag.* 281.)

Het koor was eerst den 27sten September 1322, ruim 74 jaren na de eerste-steenlegging, zoover voltooid, dat het door den aartsbisschop Hendrik von Vorneburg kon worden ingewijd, ofschoon een oud opschrift zegt dat de eerste godsdienstoefening in 1320 gehouden werd. Voor de verdere voltooiing der in- en uitwendige versiering werd vooral door Hendrik von Gennep van 1349—1362 gezorgd.

Nu volgde een tijdperk van rust. Zoowel de politieke gebeurtenissen als, naar het schijnt, gebrek aan de noodige geldmiddelen waren daarvan de oorzaak, althans over rijke fondsen scheen men niet te kunnen beschikken, want verschillende pausen spoorden de geloovigen der geheele christenheid aan om door milde bijdragen den bouw van den Dom te steunen en zendelingen van het kapittel doorreisden geheel Europa om den toenmaligen „Pieterspenning" in te zamelen. Toen het koor geheel voltooid was, brak men allengskens de overblijfselen van den ouden Dom af en begon men met den bouw van het langsschip, het noordelijke zijschip en den zuidelijken toren, die in 1447 zoover gereed was, dat de klokken, die tot dusver in een houten toren plaats gevonden hadden, daarin konden worden opgehangen, terwijl ook op dien toren de kraan werd opgesteld tot het ophijschen van de materialen, noodig voor den verderen bouw van de torens en van de midden- en zijschepen.

Van den noordelijken toren werden slechts de fondamenten aangelegd en eerst in het laatst der 15de eeuw werd deze met het noordelijke zijschip ter halver hoogte opgetrokken. In het jaar 1499 werd nog aan den bouw voortgewerkt, daar toen de gewelven boven de midden- en zijschepen, voor zoover die gereed waren, door een provisioneel dak werden afgedekt; de vier eerste traveeën van het noordelijke zijschip werden overwelfd en in 1508 tot 1509 de groote geschilderde glazen in de ramen gezet. In hetzelfde jaar werd het koor met een meesterstuk versierd, dat onder den naam van „Sacramentshäuschen" algemeen bekend is.

Sedert werd er slechts zeer weinig meer aan den verderen opbouw gedaan, totdat in het jaar 1560 de arbeid voor goed gestaakt werd.

De troebelen der Reformatie deden zich ook hier gelden; zoowel de aartsbisschop als het domkapittel hadden wel iets anders te doen dan voor den verderen bouw van den Dom te zorgen, en nadat de stormen der Reformatie voorbij waren, had zich van de kunst een andere geest meester gemaakt; immers de invloed der Renaissance deed zich in geheel Europa gevoelen en in de laatste drie eeuwen zou men zich de verachting der beschaafde wereld op den hals gehaald hebben, zoo men had durven spreken van het bouwen in Gothischen stijl, dus ook van het afwerken in dien stijl van den Dom. Integendeel, slechts hij had succes die met plannen voor den dag kwam om al die monumenten en voorwerpen der kunstgeschiedenis, die aan de barbaarsche middeleeuwen herinnerden, voor goed te doen verdwijnen. Zelfs werden de noodigste herstellingen, die het gebouw voor een zekeren ondergang moesten behoeden, ternauwernood uitgevoerd. In 1767—1770 werd het inwendige door een Italiaan in Renaissance-vormen en ornementen gepleisterd, het hoogaltaar verloor zijn Gothische versieringen, en het prachtige „Sacramenthäuschen" werd eenvoudig weggeruimd. Gedurende de Fransche Regeering ging de Dom nagenoeg zijn geheelen ondergang tegemoet en werd bij eene bezetting van het leger als fourage-magazijn ingericht. Alle eerbied voor het monument, en zelfs voor het godshuis, ging verloren.

Korten tijd na de bezetting der Franschen werd andermaal de Dom onteerd door hem in te richten als gevangenis, waar Oostenrijksche krijgsgevangenen onder dak werden gebracht, die, om zich te verwarmen, een gedeelte van het prachtige ameublement tot brandstof gebruikten.

Het is zelfs geen geheim dat er meermalen sprake van geweest is de schoone beschilderde glazen aan reizende Engelsche kunstkoopers te verkoopen. Een deel van de loodbedekking, zoowel als verscheidene uit brons gegoten beelden en sarcophagen van aartsbisschoppen, werden in stukken geslagen en voor spotprijzen aan uitdragers en kunstkoopers verkocht.

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

In 1790, toen de bibliothecaris van den Keurvorst van Mainz een bezoek bracht aan Keulen, maakte de Dom zulk een diepen indruk op hem, dat hij aan zijn Vorst schreef: „Die Pracht des Himmelen sich wölbenden Chors hat eine majestätische Einfalt, die alle Vorstelling übertrifft. In ungeheuren Länge stehen die Gruppen schlanker Säulen da wie die Bäume eines uralten Forstes; nur am höchsten Gipfel sind sie in eine Krone von Aesten gespalten, die sich mit ihren Nachbarn in spitzen Bogen wölben und dem Auge, das ihnen folgen will, fast unreichbar sind. Läszt sich auch schon das Unendliche des Weltalls nicht im beschränkten Raum versinnbildlichen, so liegt gleichwohl in diesen kühnen emporstrebenden Pfeiler und Mauern das Unaufhaltsame, welches die Einbildungskraft so leicht in das Grenzenlose verlängert".

Ondanks deze ontboezeming, is de lijdensgeschiedenis van den Dom nog niet ten einde; immers wij lezen dat het verval van het gebouw dermate was toegenomen, dat in het jaar 1801 Mgr. Berdolet, bisschop van Aken, het Fransche Gouvernement het voorstel deed den Dom voor afbraak te doen verkoopen.

Ofschoon dit voorstel niet werd aangenomen, werd er toch ook niets gedaan om het verval tegen te gaan: er was geen geld. Keizerin Josephine, die bij een bezoek aan Keulen den Dom bezichtigde, schonk voor noodige herstellingen eenige honderden napoleon-d'ors terwijl Napoleon, die grootere sommen voor de herstelling had toegezegd, later verklaarde dat de staatskas niet bij machte was, de gevorderde sommen voor kerkelijke doeleinden te kunnen opbrengen.

Bij het bezetten van Keulen, door de Franschen onder Jourdan, vluchtte het Domkapittel naar Arnsberg en nam het de schatten en gewichtigste handschriften mede, zoodat het gebouw aan zichzelf was overgelaten en algeheelen ondergang tegemoet ging; alles wat gedaan werd om gelden voor de noodige herstellingen te bekomen was vruchteloos, totdat het in het jaar 1811 gelukte te verkrijgen dat Baurath Georg Moller, van Darmstadt, een onderzoek naar den toestand werd opgedragen; van dit onderzoek is evenwel niets bekend geworden.

Friederich von Schlegel, de beroemde criticus, letterkundige en dichter, zoowel als Sulpice Boisserie wisten, na een volhardenden strijd tegen een eenzijdig klassicisme, bij de Duitsche natie weer eerbied in te boezemen voor eene richting in de kunst, waaraan zoovele meesterstukken van bouwkunst hun aanzijn te danken hadden.

Sulpice Boisserie, een man vol geestdrift voor oud-Duitsche litteratuur en kunst, Keulenaar van geboorte, die zich vol opoffering en liefde aan de studie van den Dom gewijd en het bouwwerk met de grootste nauwgezetheid in zijn toenmaligen toestand opgenomen had, zag hoe het verweeren van het gebouw onrustbarend toenam en verkreeg van de stad, dat de toestand door deskundigen werd onderzocht. Het onderzoek leidde tot het advies om den Dom te behouden.

Ondanks dit advies werd er niets gedaan en moest Boisserie tot zijn groot leedwezen het verval met den dag zien toenemen. Eerst toen het Fransche juk was afgeschud en de linker Rijnoever weder tot Pruisen behoorde, begon men eraan te denken den Dom te behouden, doch niet dan nadat Jacob Joseph von Görres, de groote Duitsche geleerde, zijn stem verhief en Duitschland aan een plicht herinnerde en tot vervulling daarvan dringend vermaande; hij zeide:

„De voltooiing van den Dom is eene nalatenschap van onze vrome voorvaderen en ook na de nederlagen der Franschen is de eer van het Duitsche volk slechts ten deele gered, zoolang hij niet door ons is afgewerkt. Treurend zweeft de idee van het reuzengebouw over deze ontzaglijke steenmassa's het oog verbeidend, dat zij na zoovele eeuwen eindelijk belichaamd worde. Als een voortdurend verwijt staat de onvoltooide bouw in ons midden en de kunstenaar toornt, nu zoovele geslachten de idee niet hebben kunnen verwezenlijken, die in het brein van een enkel sterveling werd voldragen. Ook is er een vloek over ons vaderland uitgesproken, zoo gaat Görres voort, toen de arbeiders aan den Dom voor goed uit elkander gingen. En die vloek is eene vreeselijke vloek. Duitschland zal in schande en vernedering leven, inwendige onlusten en vreemden overmoed ten prooi, zoolang het niet terugkeert tot de idee, waarvan het zich uit baatzucht heeft afgewend. Wederom heeft tot het Duitsche volk eene stem geklonken: voltooit wat uwe voorvaderen hebben begonnen. Wij kunnen, wij willen niet doof zijn voor deze stem. In zijne onvoltooide bouwvallen, in zijne algeheele verlatenheid is de Dom een treurig, maar getrouw beeld geweest van Duitschland, sedert de gedachten- en spraakverwarring; hij zij ook het zinnebeeld van het nieuwe rijk, dat wij gaan stichten".

Door het enthousiasme van Boisserie, Görres en andere kunst- en vaderlandslievende mannen wakker geschud en aangemoedigd, ging op den 16den Juli 1814 de toenmalige kroonprins van Pruisen, later Koning Frederik Willem IV, van Boisserie vergezeld, naar Keulen om den Dom te bezoeken. Boisserie die, zooals reeds gezegd is, een vurige voorstander van de geheele voltooiing van den Dom was, wist den, kunst en wetenschap liefhebbenden, vorst geheel voor zijn plan in te nemen.

Dit blijkt uit wat hij aan zijn broeder Melchior Boisserie schreef: „De Kroonprins wil ook den Dom geheel voltooien en toen wij boven het koor omgingen, kon hij zich niet weerhouden om tegen de aanwezige heeren te zeggen, dat van de vele groote werken, die zij tot nu toe in Frankrijk, in Nederland en in Engeland gezien hadden, de Dom de kroon spande.

Het bezoek van den kroonprins aan den Keulschen Dom had tengevolge, dat de Koning in het jaar 1816 den geheim-opperbouwraad Schinkel de opdracht deed, het gebouw te onderzoeken. Tengevolge van het advies van dezen bouwkunstenaar en de bemiddeling van den met den Dom dweependen kroonprins, gaf Koning Frederik Willem III last, het bestaande te behouden. Eerst in 1823, dus 7 jaren later, werd onder leiding van den bouwinspecteur Ahlert met de herstellingswerken van het bestaande, dat allengs meer van eene ruïne dan van een gebouw had verkregen, een aanvang gemaakt. De werken werden met kracht voortgezet zoodat het koor een nieuw dak kreeg en op 3 Augustus 1825 het nieuwe kruis op de spits werd gesteld; men kon vervolgens op 8 Maart 1826 beginnen met het herstellen van de zuidelijke gevels.

Na den dood van Ahlert, die in 1833 stierf en van wien men kon zeggen dat hij solied werk, doch, bij gemis aan de noodige studie, vele fouten tegen den Gothischen stijl maakte, werd aan Schinkel opgedragen een opvolger te kiezen. Zijne keuze viel op Ernst Friedrich Zwirner, die den 28 Februari 1802 in Silezië geboren werd en zijne opleiding tot 1821 genoot in eene bouwkundige school te Breslau en daarna tot in 1828 studeerde aan de Koninklijke Akademie en de Universiteit te Berlijn.

Zwirner was een, in den Gothischen stijl door en door ervaren bouwmeester, die bewezen heeft opgewassen te zijn tegen de zware taak, die hem opgedragen werd; hij heeft dan ook zijn naam met zijn arbeid aan den Dom vereeuwigd.

Onder de leiding van Zwirner werd een geheel andere weg ingeslagen, daar hij van het denkbeeld

uitging dat de restauratie eerst dan waarde zou hebben als zooveel mogelijk het oorspronkelijke plan gevolgd en de bestaande vormen doorgevoerd werden. Ter bereiking van dit doel moest hij de beeldhouwers opnieuw vormen en het is alleen aan zijne groote kennis van den Gothischen stijl, aan zijn groot talent, aan zijn onvermoeiden ijver en belangstelling te danken dat hij volkomen slaagde hun smaak te vormen en hunne techniek in overeenstemming te brengen met die van hunne voorgangers in de middeleeuwen.

Toen in 1833 de kroonprins den Dom wederom bezocht, droeg Zwirner hem zijn plan van geheele voltooiing van den Dom voor en mocht hij het genoegen smaken bij den Kroonprins algeheele instemming te vinden.

Te Darmstadt werd op een zolder van het „Gasthof zur Franke" de schets gevonden van de noordelijke torens, die voorheen door Oberbaurath Muller was uitgegeven, terwijl Zwirner nog in het bezit werd gesteld van den plattegrond van den zuidelijken toren en van den opstand van een der beiden bovenste koorvensters, vroeger door Wallraf gevonden in de overblijfselen van het Bauhutten-archief.

Verder was Sulpice Boisserie, door een gelukkig toeval, door aankoop in 1816 in Frankrijk in het bezit gekomen van het ontwerp van den zuidelijken toren en van den hoofdgevel; door deze gegevens werd de talentvolle Zwirner in staat gesteld een volledig plan voor de voltooiing van het domgebouw met zijne torens te ontwerpen.

Volgens het plan van Zwirner zouden eerst het midden- en de zijschepen gebouwd worden; daarvoor zou 154,000 thaler en voor de verdere voltooiing, met uitzondering van de torens, nog 2 millioen thaler noodig zijn.

Naarmate het bouwwerk vorderde, kwam allengs meer geestdrift voor het grootsche plan der voltooiing en men slaagde erin die op te wekken door in 1841 de „Dombauverein" op te richten, waarvan Koning Friedrich Wilhelm IV, die in 1840 den troon bestegen had, als beschermheer optrad.

De Dombauverein stichtte overal afdeelingen, om zooveel mogelijk geld bijeen te krijgen, welk doel zeer bevorderd werd door de geheele Duitsche pers, die de voltooiing van den Dom als eene nationale zaak beschouwde.

Den 4ten September 1842 werd in tegenwoordigheid van het koninklijk echtpaar en vele andere Duitsche vorsten bij het zuidportaal de eerste steen gelegd voor het volledig opbouwen van den Dom. De Koning sprak, eer hij de drie traditioneele slagen gaf, de volgende merkwaardige woorden:

„Hier, wo der Grundstein liegt, dort mit jenen Thürmen zugleich sollen sich die schönsten Thore der ganzen Welt erheben.

„Deutschland baut sie; so mögen sie für Deutschland durch Gottes Gnade Thore einer neuen, groszen, guten Zeit werden. Der Geist, der diese Thore baut, ist derselbe, der vor 29 Jahren unsere Ketten brach, die Smach des Vaterlandes, die Entfremdung dieses Ufers wandte. Und das grosze Werk verkünde den spätesten Geslechtern von einen durch die Einigkeit freier Fürsten und Völker groszen, mächtigen, ja den Frieden der Welt unblütig erzwingenden Deutschland."

De milde bijdragen uit de staatskas en de onvermoeide ijver van de Dombouwvereeniging deden het werk met reuzenschreden vorderen, zoodat den 27sten Mei 1845 het zuidelijk zijschip feestelijk werd in gebruik gesteld, waarin later Lodewijk I, Koning van Beieren, een uitmuntend geschilderd venster schonk; den 14den Augustus 1848, bij gelegenheid van het 600-jarig jubelfeest, werd, in tegenwoordigheid van den Koning en vele andere vorsten, het middelschip voor de godsdienstoefeningen feestelijk ingewijd en den 13den October 1855, wederom in tegenwoordigheid van den Koning, werd de gevel van het zuidportaal met de kruisbloem versierd.

Hetzelfde jaar kwam het noordelijk portaal gereed en in het jaar 1860 werd het nooddak vervangen door een definitief en de ijzeren toren op het kruis afgewerkt, op wiens spits den 15den October, den verjaardag des Konings, de vergulde morgenster werd geplaatst.

Den 2den Januari 1861 overleed Koning Friedrich Wilhelm IV, wiens naam met de voltooiing van den Dom blijft vereenigd, waardoor der Dombouwvereeniging een groote steun ontviel; het protectoraat werd aan zijn broeder en opvolger Wilhelm I aangeboden, die het den 20sten Februari 1861 aanvaardde met de volgende woorden: „Wie mein in Gott ruhender Herr Bruder, des hochseligen Königs Majestät, dem Ausbau des Domes zu Köln unausgesetzt eine lebhafte Theilnahme zuwendete, so habe ich demselben immer ein reges Interesse gewidmet und nehme daher das Protektorat über den Central-Dombauverein hierdurch gern an, mit dem Wunsche, dasz derselbe, in dem hohen Geiste und Sinne seines erhabenen Schutzherrn fortwirkend, in nicht zu ferner Frist sein groszes und schönes Ziel erreichen möge."

Een zwaarder slag trof de Vereeniging den 22sten September 1861 door het overlijden van den dombouwmeester Zwirner, die gedurende 28 volle jaren geheel zijn ziel en zijn groot talent had gewijd aan de verwezenlijking van het kunstgewrocht, dat nog door het verre nageslacht zal bewonderd worden.

Als opvolger van Ernst Friedrich Zwirner werd gekozen de regeeringsraad dombouwmeester Richard Voigtel, die reeds sedert 1855 mede-arbeider aan den dombouw was, en, gelijk zijnen voorganger, zich evenzoo door ernstige studie meester gevoelde op het terrein der Gothiek; hij wijdde zich met hart en ziel aan de voltooiing van den Dom, waaraan ook zijn naam zal verbonden blijven tot in lengte van dagen.

Onder Voigtel werden de gewelven van het middenen de zijschepen voltooid en de transepten afgewerkt, terwijl niet minder de inwendige verfraaiing werd voortgezet door het inzetten van geschilderde glazen in de vensters, het plaatsen van heiligebeelden enz.

Den 4den September 1867 werd in tegenwoordigheid van den kroonprins de fiaal op den topgevel boven den hoofdingang der westelijke façade aangebracht.

De noordelijke toren, waarvan op den 15den Mei 1850 de eerste steen gelegd werd, was in 1869 reeds tot de hoogte van 47 M. opgetrokken.

Voor den verderen bouw der torens werd de houten hijschkraan van den zuidelijken toren verwijderd en de verder benoodigde materialen door een stoommachine opgeheschen, waardoor het verder afwerken van beide torens zeer bespoedigd werd.

De geweldig, 12 M. hooge kruisbloem van den noordelijken toren werd den 21sten Juli 1880 en die op den zuidelijken den 14den Augustus daaraanvolgende gesteld, dat is op den verjaardag der eerste-steenlegging.

Sedert werd door den bouwmeester voortgegaan met het aanbrengen van versieringen, het afwerken van de noordelijke en zuidelijke portalen en van de torens, het beglazen van de torenvensters, het vernieuwen van de verweerde gedeelten van den zuidelijken toren, zoodat op den 15den October 1880 de voltooiing van den Dom op zeer luisterrijke wijze in tegenwoordigheid van den Duitschen Keizer en vele andere vorsten werd gevierd.

Sedert zijn de vele gebouwtjes, die tegen den Dom waren aangebouwd, gesloopt en eenige straten geamo-

veerd, zoodat het gebouw nu staat op een ruim plein, rondom vrij, voorzien van terras enz.

De schitterende feestviering zette de kroon op het werk, en thans prijkt het eeuwen-trotseerend monument in den overweldigenden luister van zijn rijkdom, als het bewijs van kunstzin en volharding, van bekwaamheid en grootschen ijver der geslachten, die het zagen geboren worden, het hielpen opbouwen en de voltooiing ervan mochten aanschouwen.

VERORDENING OP HET BOUWEN EN SLOOPEN IN DE GEMEENTE ARNHEM.

In het belang der openbare orde, zedelijkheid of gezondheid is het dikwerf noodig het eigendomsgebruik te beperken en art. 625 van het Burgerlijk Wetboek, in verband met art. 131 der Gemeentewet, geven den gemeentebesturen de bevoegdheid om de bedoelde beperking bij plaatselijke verordening te regelen. Ook te Arnhem werd in 1886 eene verordening in het bouwen en sloopen in het leven roepen, maar ongelukkigerwijze werd daarbij de bedoeling van den wetgever over het hoofd gezien; bij aandachtige lezing komt men tot de conclusie, dat in die verordening niet alleen sprake is van beperking van het eigendomsgebruik, maar ook van verplichten afstand van een deel van het eigendom, zonder daarvoor eenige vergoeding te ontvangen. Het was te voorzien dat deze arbitraire voorschriften vroeg of laat aanleiding tot eene procedure zouden geven en dit is in den loop van het jaar geschied.

Bij arrest van den Hoogen Raad der Nederlanden dd. 20 Mei ll. werd, met vernietiging van een vonnis der Rechtbank te Arnhem, een beklaagde ontslagen van alle rechtsvervolging, ter zake van het binnen de gemeente doen stellen van een gebouw zonder de vereischte schriftelijke vergunning van Burgemeester en Wethouders te hebben verkregen, terwijl hij bij dat vonnis met toepassing van de artt. 1 en 50, 14 en 5 der bouwverordening was veroordeeld.

De Hooge Raad grondde zijn arrest op de volgende overwegingen:

„Overwegende, dat aan den requirant is ten laste gelegd, dat op den 14 September 1888 is bevonden dat hij bezig was met het stellen of doen stellen van een gebouw in de gemeente Arnhem, zonder dat daartoe schriftelijke vergunning van Burgemeester en Wethouders dier gemeente was verkregen:

Overwegende, dat, blijkens het beklaagde vonnis, door den requirant daartegen onder andere is aangevoerd, dat hij, blijkens overgelegd bewijs, op den 23 Juli 1888 door Burgemeester en Wethouders afgegeven, had voldaan aan de verplichting, opgelegd bij de artikelen 3 en 4 der verordening op het bouwen en sloopen in de gemeente Arnhem, dat de termijnen bedoeld bij het eerste lid van artikel 5 waren verstreken, en dat alzoo, nu geene beschikking op zijn verzoek was gevolgd, de gevraagde vergunning krachtens het laatste lid van dit artikel, geacht moet worden te zijn verleend;

Overwegende dat dit middel van verdediging door de Rechtbank ongegrond is geoordeeld, omdat Burgemeester en Wethouders gebruik hadden gemaakt van de bevoegdheid, hun bij het tweede lid van artikel 14 der verordening toegekend, waarvan volgens het derde lid het gevolg was dat de bij artikel 5 gestelde termijn was opgeschort;

Overwegende, dat gemeld artikel 14 inhoudt in het tweede lid, dat Burgemeester en Wethouders bevoegd zijn om, alvorens op een verzoekschrift bedoeld in artikel 3 te beschikken, te bepalen dat vooraf langs het perceel, waarop zal worden gebouwd, richting, lengte, breedte en profielen van een of meerdere straten zullen worden bepaald; in het derde lid, dat in dit geval de termijn, bedoeld bij artikel 5 alinea 1, wordt opgeschort totdat op een daartoe strekkend verzoekschrift zal zijn beslist; en in het vierde lid, zooals dit na de wijziging van 26 Maart 1887 luidt, dat de bepaling van breedte, peil, richting en profiel, niet geschiedt, dan na afgifte eener schriftelijke verklaring van den belanghebbende, dat het gedeelte van de straat of van het plein, dat op de hem toebehoorende perceelen ligt, benevens eene strook gronds van daar tot aan den openbaren weg, een en ander minstens ter halve breedte van de ontworpen straat of het ontworpen plein, ten algemeenen nutte is bestemd;

Overwegende, dat bij het middel terecht wordt beweerd, dat deze laatste bepaling de grenzen van eigendomsbeperking, waartoe de gemeentewetgever bevoegd is, overschrijdt; dat toch artikel 625 van het Burgerlijk Wetboek, in verband met artikel 135 der Gemeentewet, wel toelaat, dat in het belang der openbare orde, zedelijkheid of gezondheid, het eigendomsgebruik door eene plaatselijke verordening wordt beperkt, maar dat die beperking niet zoover kan gaan, dat zij het verlies van dat gebruik ten gevolge zou hebben; dat dit laatste het geval is, wanneer volgens de hier toegepaste verordening een eigenaar verplicht wordt een deel van zijn eigendom voor openbare straat te bestemmen, omdat tengevolge van die bestemming het vrij en uitsluitend gebruik als eigenaar ophoudt, om plaats te maken voor een gebruik dat voor ieder openstaat en dat beheerscht wordt door de voorschriften van het openbaar gezag, terwijl hiertegen niet afdoet dat de verplichting alleen wordt opgelegd aan den eigenaar, die zich tot de beschikbaarstelling van den grond bereid verklaart, omdat slechts onder die voorwaarde de vergunning om te bouwen wordt verleend;

Overwegende, dat Burgemeester en Wethouders derhalve aan artikel 14 der verordening de bevoegdheid niet konden ontleenen om de beschikking op het verzoek van den requirant aan te houden, totdat door hem eene schriftelijke verklaring als bedoeld in het vierde lid van dat artikel zou zijn afgegeven, en dat dus ook de termijn, gesteld bij het eerste lid van artikel 5, niet was opgeschort, zoodat nu niet blijkt en ook niet is ten laste gelegd, dat de requirant vóór den afloop van dien termijn een aanvang met het bouwen zou hebben gemaakt en volgens het laatste lid van artikel 5, de gevraagde vergunning geacht wordt te zijn verleend indien binnen dien termijn geen beschikking is gevolgd. het bewezen feit geen overtreding der verordening oplevert, terwijl het ook bij geen andere wettelijke bepaling strafbaar is gesteld;

Overwegende dat het middel derhalve gegrond is".

Tot recht verstand der zaak volgt hieronder de redactie der artikelen 1, 5 en 14 van de genoemde verordening:

Art. 1. Het is verboden een gebouw, een muur of eene andere afsluiting te stellen, te herbouwen, te veranderen of te sloopen zonder of niet overeenkomstig voorafgaande schriftelijke vergunning van Burg. en Weth.

De bepalingen van deze verordening zijn niet van toepassing:

1° op kleine lage hokken, dienende uitsluitend tot bergplaats van voorwerpen voor huishoudelijk gebruik of tot het houden van huisdieren of gevogelte;

2° op koepels of zomerhuisjes in tuinen, mits op zichzelven staande en niet van stookplaatsen of schoorsteenen voorzien;

een en ander meer dan 2 meter van den openbaren weg gelegen.

Art. 5. De beschikking van Burgemeester en Wethouders wordt gegeven binnen veertien dagen na de dagteekening van het af te geven schriftelijk bewijs der volledige inlevering van de in de artikelen 3 en 4 vermelde stukken.

Deze termijn kan met hoogstens eene maand worden verlengd, waarvan vóór het verstrijken aan den belanghebbende wordt kennis gegeven.

Ingeval van sloopen of uitbreken volgt de beschikking van Burgemeester en Wethouders binnen veertien dagen na de indiening van het daartoe strekkend verzoekschrift.

In ieder geval, waarin B. en W. eene afwijzende beschikking geven, worden daarbij de redenen dier afwijzing medegedeeld.

Deze redenen kunnen slechts worden ontleend aan de eischen van de openbare orde, veiligheid of gezondheid, terwijl bij sloopen of uitbreken de weigering der vergunning alleen kan geschieden op grond, dat de openbare veiligheid wordt in gevaar gebracht.

Burg. en Weth. kunnen aan de te verleenen vergunning tot bouwen of sloopen, de in elk bijzonder geval noodige voorwaarden verbinden, welke in het belang der openbare orde, veiligheid of gezondheid gevorderd worden.

Wanneer binnen de termijnen, bij dit artikel bedoeld, geene beschikking van Burg. en Weth. is gevolgd, wordt de gevraagde vergunning geacht te zijn verleend.

Art. 14. Nieuwe straten of pleinen mogen niet worden aangelegd, noch bestaande straten of pleinen door aan of herbouw worden verlengd of uitgebreid, dan nadat de lengte, de breedte en de richting, benevens de lengte en dwarsprofielen door Burg. en Weth. zijn voorgesteld.

Ieder, die tot den aanleg, eene verlenging of eene uitbreiding als bovenbedoeld, wil overgaan, is verplicht van zijn voornemen vooraf schriftelijk aangifte te doen aan Burg. en Weth. met overlegging van eene terreinteekening op eene schaal van 1 à 500, benevens lengte- en dwarsprofielteekeningen op eene lengteschaal van 1 à 500 en eene hoogteschaal van 1 à 100.

Burg. en Weth. zijn bevoegd, om alvorens op een verzoekschrift, bedoeld in art. 3, te beschikken, te bepalen, dat vooraf langs het perceel, waarop zal worden gebouwd, richting, lengte, breedte en profielen van eene of meerdere straten zullen worden bepaald.

In dit geval wordt de termijn, bedoeld bij art. 5 al. 1 opgeschort, totdat op een daartoe strekkend verzoekschrift zal zijn beslist.

Bepaling van breedte, peil, richting en profiel geschiedt niet, dan na afgifte eener schriftelijke verklaring van den belanghebbende, dat de straat of het plein als openbare weg ten algemeenen dienst is bestemd.

De termijnen, bedoeld in art. 5, zijn op dit artikel toepasselijk.

Bij dezelfde beschikking worden tevens door Burg. en Weth. de rooilijnen voor de gevels der daaraan te bouwen huizen vastgesteld.

Ook voor de in dit artikel bedoelde beschikking gelden de bepalingen, in art. 7 voor het beroep op den Raad vastgesteld.

NEDERSAKSISCHE HOUTARCHITECTUUR.

Hildesheim, Halberstadt, Brunswijk, Goslar en nog eenige steden in Noord-Duitschland, allen beroemd om de zoogenaamde Nedersaksische houtarchitectuur, hebben in de laatste jaren een geheel ander aanzien gekregen, sedert men begonnen is op de oude gebouwen overal weder de oorspronkelijke polychromie te voorschijn te roepen, die in den loop der tijden tengevolge van het weêr of van gebrekkig onderhoud was verdwenen. Het eerst is men in 1882 hiermede te Hildesheim begonnen met het Triniteitshospitaal, dat, wat de benedenverdieping betreft, uit 1334 dagteekent; de daarop geplaatste houtarchitectuur van 1459 werd toen op eene zeer voorzichtige en als het ware aarzelende wijze in kleuren gerestaureerd. Desniettegenstaande behaalde men daarmede zulk een succes, dat van het plan werd afgezien om het gebouw af te breken, waartoe, tot verbreeding van eene straat, reeds besloten was. Andere eigenaars van oude gebouwen volgden het goede voorbeeld.

De tweede schrede van belang op dezen weg geschiedde eerst na den brand van het wijd en zijd vermaarde Knochenhaueramthaus in 1884. De plannen tot wederopbouw van de door het vuur beschadigde bovenste verdiepingen leidden tot nauwkeurige onderzoekingen over de oorspronkelijke polychromie van het gebouw en deze tot eene consequente, algemeene toepassing der kleuren bij de herstelling van het geheel. De logische noodzakelijkheid hiervan bleek uit de overweging, dat het bruine houtsnijwerk aan de bovenste gedeelten van het slanke gebouw van beneden onmogelijk opgemerkt kon worden, indien het niet door sprekende kleuren op den eveneens donkeren achtergrond uitkwam. En waartoe vervaardigt men met groote kosten houtsnijwerk, indien niet om gezien te worden?

En toch durfden zelfs doorkneede kenners van den middeleeuwschen bouwtrant eene geheele beschildering van het gebouw niet aan. Men vreesde, dat het resultaat een bont schouwspel zou opleveren en aarzelend werden proeven met kleine gedeelten genomen; toen deze goed uitvielen, werd in den zomer van 1886 het geheel uitgevoerd.

Het gebouw zelf dateert van 1529 en bestaat aan de voorzijde uit acht verdiepingen, van welke vijf telkens voor de lagergelegene uitspringen. De sterke balken dier overkragingen zijn geheel gebeeldhouwd en het vrij krachtige relief verraadt de hand van een bekwamen meester, die in den geest der vroege Renaissance werkte, hoewel hij in vele opzichten nog onder den invloed van den Gothischen stijl verkeerde. Vanwege de kolossale hoogte van het gebouw kunnen de reliefs niet van de straat onderscheiden worden. Hiertoe is eene beschildering benaald noodzakelijk, en wel in de meest gedecideerde tinten: rood en groen, ieder in twee nuances en eene heldere vleeschkleur vormen de hoofdkleuren; de vruchten, bloemen enz. werden geel, de achtergrond blauw geverfd. Over het algemeen hebben de warme tinten de overhand en worden zij in hunne werking voortreffelijk ondersteund door de donkerbruine houtkleur der niet-beschilderde deelen.

Al moge dit op het eerste gezicht schreeuwend en bont schijnen, de uitkomst heeft reeds thans deze manier van werken gerechtvaardigd. Gebouwen, van den aanvang af met harmonischer, zachter kleuren beschilderd, zijn na enkele jaren bleek en mat van kleur geworden, terwijl het boven beschreven gebouw thans aller oogen tot zich trekt vanwege zijne fraaie, met de geheele ouderwetsche omgeving harmonieerende kleurenpracht.

Met deze restauratie van het Knochenhaueramtshaus was het ijs gebroken, en allerwege werd het gegeven voorbeeld nagevolgd. Te Hildesheim zelf ontstond in het voorjaar van 1887 eene vereeniging, die zich ten doel stelt de polychrome-beschildering der talrijke oude gebouwen te bevorderen door den eigenaars der huizen de kosten te vergoeden, die aan de beschildering in kleuren verbonden zijn. Ook te Göttingen, Goslar, Einbeck en Brunswijk slaat men denzelfden weg in.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

AFDEELING ARNHEM.

Vergadering van 28 Augustus 1889.

Vroeger dan andere jaren werden de leden van de Afdeeling bijeengeroepen, omdat van den Secretaris een schrijven was ingekomen, waarin hij zijn aanstaand vertrek naar de Transvaal berichtte. Na goedkeuring van de notulen van de voorgaande vergadering (24 April 1889) en het uitbrengen van het verslag van de excursie naar Gorichem door het lid P. Evekink, die zich welwillend daarmede had belast, kwam de hoofdzaak der vergadering aan de orde. De Voorzitter las het schrijven van den heer Hollenbach en bracht hulde aan de vele diensten, door hem als Secretaris bewezen en den ijver, waarmede hij steeds die betrekking heeft vervuld; hij roept hem een »vaarwel" toe.

Met algemeene stemmen werd hierop tot Secretaris benoemd het lid P. Evekink.

Hierna werd nog het verslag van den afgevaardigde naar de Meivergadering te Amsterdam voorgelezen en werden de twee voorgestelde nieuwe leden, de heeren Willem Camman en P. Stornebrink, de laatste te Wichen, met algemeene stemmen aangenomen.

BUITENLANDSCHE BERICHTEN.

— Den 6 Augustus jl. werd bij Wörth het gedenkteeken onthuld ter eere van de in den Fransch-Duitschen oorlog gevallen Beiersche soldaten. Het gedenkteeken is opgericht op de plaats, waar de bloedigste worsteling van den slag bij Wörth plaatshad.

Naar de *Deutsche Banzeitung* mededeelt mag het monument tot de fraaiste kunstwerken van dien aard gerekend worden; het is het werk van den architect professor F. Thiersch en den beeldhouwer professor Rümann, te Munchen, die met hun ontwerp van de in 1885 voor dit monument uitgeschreven prijsvraag den eersten prijs behaalden. De onderbouw stelt een grooten grafkelder voor, in ernstige, antieke vormen behandeld; hij staat op twee trappen en is bestemd om de overblijfselen van de bij Wörth—Fröschweiler gevallen krijgers op te nemen. Eene met koper beslagen deur verleent toegang tot de binnenruimte, die door smalle spleten in het muurwerk verlicht wordt; 2 bronzen reliefs, aan weerszijden van de deur, stellen geniussen voor, die door palmen en kransen omgeven tafels vasthouden, waarop de namen gegrift zijn van alle veldslagen van den oorlog van 1870—'71, waaraan de Beiersche troepen deelnamen. Op het vlakke dak van dezen onderbouw ligt aan de voorzijde een bronzen leeuw, waarachter zich, op een vierkanten sokkel, een prachtige bronzen groep verheft, ter bekroning van het geheel; deze stelt de godin der overwinning voor, een Beiersch soldaat ondersteunende, die nog in den dood een op den vijand veroverd vaandel vasthoudt; de godin staat op het punt het hoofd des krijgers met den krans der overwinning te sieren.

— Met de restauratie van den Dom te Worms, die in de buitenlandsche vakbladen reeds zoo dikwerf besproken werd, schijnt het thans ernst te worden. Blijkens een te Worms verschijnend dagblad heeft het Dombouwcomité en de kerkeraad met professor Heinrich Vrijheer von Schmidt te München eene overeenkomst gesloten, waarbij laatstgenoemde zich verbindt vóór den 15 Mei 1890 de volledige ontwerpen voor de restauratie van den Dom te leveren. De architect moet niet alleen een restauratie-ontwerp met begrooting en bestek leveren, maar ook alle plattegronden, opstanden en doorsneden van den Dom in zijn tegenwoordigen toestand, benevens details van de voornaamste onderdeelen, die gerestaureerd moeten worden. Voor dezen zeer omvangrijken arbeid, waarmede hij en zijn personeel op de plaats zelve reeds een aanvang heeft gemaakt, ontvangt de architect eene tegemoetkoming van 15,000 mark.

— Op de internationale tentoonstelling van kunstwerken te Munchen werden, behalve de reeds bij de opening door den Prins Regent van Beieren aangekochte schilderij van J. H. L. de Haas, tot nog toe in de Nederlandsche Afdeeling verkocht de volgende schilderijen: voor de Nieuwe Pinacotheek: B. J. Blommers, *Versche visch;* J. H. L. de Haas, *Landschap met vee*, en Albert Neuhuys *Leute;* voor de verloting: Margaret Meijer, *Rozen* en Ed. van der Meer, *Dorp en Vaart;* aan de Koningin van Saksen, E. P. ter Meulen, *Schepen onder boomen;* en aan particulieren: A. Artz, *Katwijksch Meisje*, en K. Klinkenberg, *Amsterdamsch Stadsgezicht.*

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

'S-GRAVENHAGE. (A. et A.) Wij vernemen dat bij de Directie van de plateelbakkerij Rozenburg het plan zou bestaan om den heer Colenbrander, die tot nu toe als schilder aan de inrichting werkzaam was en als het artistieke hoofd van de zaak kan beschouwd worden, door een ander te vervangen.

De reden van deze verandering moet zijn dat de richting, door den heer C. bij het versieren der producten van de fabriek gevolgd, niet spoedig genoeg door het publiek op waarde geschat wordt, m. a. w. dat de fantastische decoraties, waarmee deze artist de vazen en potten beschildert, niet begrepen en daarom niet gewild zijn, zoodat de financieele resultaten te wenschen overlaten.

Jammer genoeg heeft ook dit laatste motief de directie moeten weerhouden om aan de Parijsche tentoonstelling deel te nemen; de fabriek van Joost 't Hooft te Delft maakt daar op het oogenblik een uitstekend figuur; van de betrekkelijk weinige Hollandsche inzendingen op kunstindustrieel gebied trekken deze echt nationale kunstproducten het meest de aandacht.

Wanneer bovenstaand bericht zich mocht bevestigen, zouden wij dit zeer betreuren. Het streven van een begaafd artist, die zich nu geruimen tijd met het zoeken naar oorspronkelijke artistieke effecten bezighoudt en hierin ook voortreffelijk slaagt, te moeten gestuit zien door financieele bezwaren, is zeer ontmoedigend.

Hoe de Haagsche schilders over het werk des heeren Colenbrander oordeelen bleek herhaaldelijk, o.a. in 1886, toen door de heeren Bisschop, Bosboom, Israëls en Mesdag de hulp van het publiek werd ingeroepen tot het verleenen van den noodigen steun aan deze veelbelovende Haagsche industrie. Zij zeggen in deze oproeping onder meer:

»Maar niet minder bewondering hebben wij voor de vazen, potten, pullen en schotels van den heer Colenbrander, die, door hun oorspronkelijkheid, fijnheid of pracht van coloriet, schoone of grillige vormen, eene nieuwe bladzijde in de geschiedenis der pottebakkerskunst uitmaken."

Het consigne zal nu wel worden de Delftsche manier navolgen. Deze fabriek is op het oogenblik zoo gelukkig hare producten tot mode-artikelen verheven te zien; wij bedoelen hiermede natuurlijk geen minder goede appreciatie, doch wij zouden zoo gaarne zien, en zeker ieder weldenkende met ons, dat de beide inrichtingen ieder haar eigen weg bleven vervolgen en op eigen manier naar volmaking streven; het wil er bij ons niet in, dat over het voortbestaan of over de te volgen richting in een tak van kunstindustrie beslist wordt, uitsluitend door het kapitaal.

AMSTERDAM. Den 6den September a. s. zal het Koninklijk Instituut van ingenieurs in het gebouw der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst hare zomervergadering houden.

Des namiddags zal per rijtuig een bezoek worden gebracht aan de werken van het Merwedekanaal te Zeeburg. De weg zal zoodanig worden genomen, dat tevens het bijna voltooide magazijn van geneesmiddelen kan worden bezichtigd. Het middagmaal zal bij Krasnapolsky worden gebruikt.

Den 7den September zullen de leden des ochtends vroeg zich naar Utrecht begeven om vandaar gezamenlijk omstreeks 10 uur per stoomboot naar Gorichem te vertrekken. Op dezen tocht zullen op verschillende punten werken van het Merwedekanaal in oogenschouw worden genomen. Te Gorichem zal het middagmaal worden gebouden.

Aan den tocht naar Parijs zal door niet minder dan 87 leden van het Instituut worden deelgenomen; behalve aan de vroeger vermelde fabrieken en inrichtingen, zal ook een bezoek kunnen gebracht worden aan de ateliers van den heer Deauville Ainé aan de Seine, die daartoe de leden heeft uitgenoodigd.

— De Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst zal op Donderdag 19 September te $10\frac{1}{2}$ uren a. s. hare 60ste algemeene vergadering houden te 's-Hage, in het gebouw van het Genootschap Pulchri Studio. De agenda der vergadering luidt: 1°. mededeelingen van den heer H. J. Mondt, Voorzitter der Afdeeling; 2°. mededeelingen van het bestuur; 3°. discussie over voorstellen, staande de vergadering gedaan. Na afloop der vergadering zullen het gebouw van het Ministerie van Justitie en de Trèves-zaal berichtigd worden, terwijl de gebruikelijke gemeenschappelijke maaltijd in het Kurhaus te Scheveningen plaats heeft.

AMSTERDAM. De Commissie van toezicht op de Rijksacademie van beeldende kunsten heeft aan den Minister van Binnenlandsche Zaken medegedeeld, dat de heer P. Pander, bij K. B. voor de tweede maal begunstigd met het jaargeld, aan de gegeven instructie heeft voldaan door de inzending van het hem opgegeven beeld, voorstellende een boschnymph en van verscheidene andere kunstwerken en ontwerpen, door hem te Parijs vervaardigd.

De Commissie heeft dan ook den heer Pander andermaal aanbevolen voor het genot van evenvermeld jaargeld, waarmede de Koning hem heeft begiftigd, ten einde hem de gelegenheid te geven zich in de beeldhouwkunst verder te bekwamen.

— Onder de stukken, ten Raadhuize ter visie van de leden van den Raad gelegd, vindt men een voordracht van Burgemeester en Wethouders om hen te machtigen ƒ 2500 ter beschikking te stellen van de commissie van onderzoek in zake de Duinwaterleiding opdat deze zich, onder meer, berig houde met de beantwoording der vraag of het gebied, waarover de Duinwatermaatschappij thans de beschikking heeft, voldoende is om haar in staat te stellen, de levering van duinwater te doen geschieden overeenkomstig de concessie.

LEEUWARDEN. De Gemeenteraad heeft met algemeene stemmen besloten den Minister van Waterstaat bij adres dringend te verzoeken, de uitvoering van de spoorwegwerken op en bij het station Leeuwarden, bestaande in het maken eener restauratiezaal en eene overkapping der sporen, te willen bevorderen. Hoewel hiervoor gelden op de spoorweg-begrooting voor 1889 zijn uitgetrokken, werd de aanbesteding tot heden niet aangekondigd.

ZUTFEN. De Gemeenteraad heeft besloten bij het uitschrijven eener prijsvraag voor den bouw van een nieuw gemeentehuis rekening te houden met eene eventueel op te richten botermarkt. Tot leden van de jury voor de beoordeeling der antwoorden op deze prijsvraag zijn benoemd de heeren Muysken en Springer, te Amsterdam, en Van Etteger, te Zutfen.

PERSONALIA.

— Bij beschikking van den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, zijn met ingang van 1 September aanstaande bevorderd:

tot opzichter van den waterstaat 1ste klasse, H. Baerents te Zutfen, thans opzichter 2de klasse;

tot opzichter 2de klasse, H. de Kiewit te Dordrecht, thans opzichter 3de klasse;

tot opzichter 3e klasse, L. W. van der Made te Harderwijk, thans opzichter 4de klasse.

— Bij den waterstaat en 's lands burgerlijke openbare werken in Ned. Indie is benoemd tot adspirant-ingenieur de civiel-ingenieur A. Sijthoff.

VACANTE BETREKKINGEN.

— Gemeente-architect te 's Bosch. Jaarwedde ƒ 2000 met vrije woning. Alleen civiel-, militair- of bouwkundig ingenieurs komen in aanmerking. Adres vóór 15 September aan B. en W.

— Bekwaam bouwkundig opzichter, in staat zelfstandig een bouwwerk te leiden. Adres letter B aan den boekhandelaar H. Eisendrath, Amsterdam.

ADVERTENTIEN.

DE LINT & C°.

Oostzeedijk 248, Rotterdam

VLOER- en WANDTEGELS,

TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS

Groote voorraden

Ministerie van Justitie.

OPENBARE AANBESTEDING.

Op **Zaterdag 14 September 1889**, des namiddags ten 2 ure, zal in een der lokalen van het Departement van Justitie te *'s-Gravenhage*, in het openbaar, bij enkele inschrijving worden

AANBESTEED:

Het bouwen van een Huis van bewaring te Oostburg.

Raming ƒ 11.300.

Het bestek met daarbij behoorende teekeningen benevens 6 detailteekeningen, liggen ter inzage voor gegadigden in het Raadhuis te *Oostburg*.

Inlichtingen zijn te bekomen bij den Ingenieur-Architect voor de Gevangenissen en Rechtsgebouwen, Departement van Justitie, te *'s-Gravenhage*.

Aanwijzing te *Oostburg* zal gehouden worden op Maandag 9 September 1889, des namiddags van 2½ tot 3 ure.

Het bestek met daarbij behoorende teekeningen is op franco aanvrage tegen betaling van ƒ 0.50 te bekomen bij de GEBROEDERS VAN CLEEF, Boekhandelaars, Spui N°. 28a te *'s-Gravenhage*.

's-Gravenhage, 24 Augustus 1889.

De Minister van Justitie,
Voor den Minister,
De Secretaris-Generaal:
P. J. VAN BEIJMA.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM*, zullen **Dinsdag 10 September 1889**, 's voormiddags 11½ uur, in het openbaar, ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

Bestek N°. 31.

Het VERGROOTEN van School N°. XII met vier Lokalen.

Inlichtingen worden alle werkdagen, tot den dag der aanbesteding, tusschen 9 en 12 en tusschen 2 en 4 uur gegeven aan het Bureau Gemeentewerken ten Gemeentehuize; aanwijzing op Woensdag 4 September a. s. 's namiddags 1½ ure, aan School N°. XII (Bloemstraat); bestek met gezegeld inschrijvingsbiljet en 2 teekeningen tegen betaling van ƒ 0.75 per stel ter Secretarie verkrijgbaar.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(VOOR REKENING VAN DEN STAAT).

Op **Dinsdag den 24sten September 1889**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek N°. 500.

Het maken eener SPOORWEGHAVEN en het verrichten van bijkomende werken te ZUIDBROEK.

Begrooting ƒ 15300.—.

De bestoding geschiedt volgens § 71 van het bestek.

Het bestek ligt van den 2den September 1889 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur D. MOLENAAR te *Gramsbergen* en is op *franco* aanvrang (per brief) aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van ƒ 0.50.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

Aanwijzing op het terrein zal geschieden den 17den September 1889, ten 10 uur voormiddags.

Utrecht, den 30sten Augustus 1889.

Aanbesteding.

HET BESTUUR DER VEREENIGING VAN DEN H. VINCENTIUS VAN PAULO, te *Amsterdam*, is voornemens op **Maandag 16 September a. s.** des voormiddags ten 11½ uur, in het Lokaal »*De Eensgezindheid*", aan het Spui alhaar, **aan te besteden:**

Het bouwen van een gedeelte School aan de Kerklaan, bij het Lange Bleekerspad te Amsterdam.

De bestekken zijn à ƒ 1 verkrijgbaar bij den Boekhandelaar J. S. DE HAAS, Paleisstraat 14, *Amsterdam*.

De teekeningen liggen van af 2 September a. s. ter inzage, elken werkdag van af 's morgens 10 tot 's middags 4 uur ten kantore des Bouwmeesters A. C. BLEIJS, Haarlemmer-Houttuinen 79.

Aanwijzing in loco, Zaterdag 7 September a. s. des voormiddags ten 11 uur.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN *SCHIEDAM* zijn voornemens op **Donderdag den 5den September 1889**, des middags ten **12 uren**, ten Raadhuize alhaar, in het openbaar **aan te besteden:**

Het vergrooten en verbouwen der Openbare School aan de St. Anna Zusterstraat.

Bestek en teekening liggen op de gewone dagen en uren ter inzage aan de timmerwerf en zijn voor ƒ 1.— per stel, op franco aanvrage, ter Secretarie verkrijgbaar.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen bij den Gemeente-Architect. Aanwijzing in loco zal plaats hebben op Maandag 2 September 1889, des voormiddags ten 11 uren.

Bouwterrein te VENLOO.

Aan den Roermondschen weg zijn eenige **goed gelegen BOUWTERREINEN** te koop, zeer geschikt voor den bouw van heerenhuizen.

Te bevragen bij den Mr. Timmerman H. VAN GASSELT, te *Venloo*.

VERZAMELING
VAN
BEKROONDE ONTWERPEN,
door de Leden van het Genootschap
„Architectura et Amicitia",
gevestigd te AMSTERDAM.

Het groote debiet, aan **„DE BOUWMEESTER"** ten deel gevallen, doet den Uitgever vermoeden dat vele Inteekenaren er belang in zullen stellen ook de **„BEKROONDE ONTWERPEN"** aan te schaffen, ten einde de door dit Genootschap bezorgde reeks van Platen volledig te bezitten, daar de bovengenoemde **„VERZAMELING"** door »DE BOUWMEESTER" vervangen is en hiermede als het ware **één** geheel uitmaakt. Hij biedt daartoe dit werk, zoolang de geringe voorraad strekt, tot de volgende prijzen aan:

in traaie Portefeuille in plaats van ƒ 14.60 voor ƒ 7.
zonder de Portefeuille „ „ „ „ 12.— „ „6.

Deze **„Verzameling"** bestaat uit 36 Platen in Photo-lithographie, die een aantal verschillende belangrijke ontwerpen van velen der voornaamste Architecten bevatten en is uitgegeven in behoorlijk formaat als **„de Bouwmeester"**.

Arnhem. *De Uitgever* P. GOUDA QUINT.

AANBESTEDING.

Op **Donderdag 5 September 1889**, des morgens te 10 uren precies, zal door den ondergeteekende, in het Gebouw van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst, namens de Heeren SPAKLER & TETTERODE, worden

AANBESTEED:

De bovenbouw voor 8 **WOONHUIZEN** met **BOVENWONINGEN**, op een terrein gelegen Marnixstraat nabij het Leidscheplein.

Bestek en Voorwaarden met bijbehoorende Teekeningen zijn tot *f* 4.— per stel verkrijgbaar ter Stoomdrukkerij van de Heeren BOELOFFZEN & HÜBNER, alhier.

J. C. SPAKLER Jr.,
Bouwkundig-Ingenieur.

JAN HAMER & Cº.

AMSTERDAM.

KANTOOR: Marnixstraat 402 b/h Leidscheplein.

Installeerden hier te lande met veel succes

geheele Waterleidingen

in gebouwen, volgens het systeem **CARRÉ, MILDÉ'S**

Telephonen, Electrische Schellen enz.

Voor de telephonische gemeenschap in Werkplaatsen, Hôtels, Kantoren, Villa's enz.

Deze toestellen zijn bij lagen prijs, zeer gevoelig, duurzaam en elegant.

Kelley's geschilderd en gebrand Glas. GEPLATINEERD GLAS, VENTILATIEGLAS. (1)

Rolluiken

van **Staal** of **Hout** met Staalband doorstrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.

E. en P. ROTTSIEPER, *Renswoude* (Rijnpruisen).

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,

in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen. Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.

Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.**, Beltweg 5, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS C.Ozn.**, Beekstraat F 62 te *Arnhem*.

De Directeur, W. PATON WALSH.

ZWEEDSCH GRANIET

uit de **grooven, Stoomslijperij** en **Polijst inrichting** van de Firma

KESSEL & RÖHL,
te **Berlijn.**

Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 468,
Amsterdam.

CARBOLINEUM EXCELSIOR is het BESTE Houtbederfwerend middel.

FRED. STIELTJES & Cº. Amsterdam.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN,

voor INGENIEURS, ARCHITECTEN,

LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN**

WEEGWERKTUIGEN.

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN

STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,

op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met

EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).

Hollandsche Tuin en Zeepaard, Bickerstraat

AMSTERDAM.

Te koop aangeboden.

2 Stoomheimachines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag
50 Kipwagons inhoud 2 M³, } Beide
24 „ „ 2 M³, } zijden
36 „ „ 1½ M³, } kippend
Alles 90 c.M. spoorwijdte.

Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Sliedrecht* en W. DE JONG, *'s-Gravenhage*.

AMERIKAANSCHE HYDRAULISCHE LIFTEN

voor **Hotels, Kantoorgebouwen, Ziekenhuizen** en **Fabrieken.**

FRED. STIELTJES & Cº., Keizersgracht 745 Amsterdam.

Vuurvaste Wanden, Plafonds en vrijdragende Gewelven

naar het systeem RABITZ,

levert als eenig concessionaris van den uitvinder C. RABITZ te *Berlijn*,

THEOD. FERD. BIERHORST, Mozaïekfabrikant te Haarlem.

Eiken- en Beukenhout Parket hydrofuge, Massif Parket, Parket tapis van af *f* 4.— per M².

NB. Men zie de korte beschrijving en proces-verbaal van eene te Keulen gedane vuurproef in *De Opmerker* N°. 34 van 20 Augustus 1887.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Cº., te Arnhem.

DEENSCHE · RENAISSANCE
christiaan de Wolfe
DETAILS · van het SLOT · FREDERIKSBORG

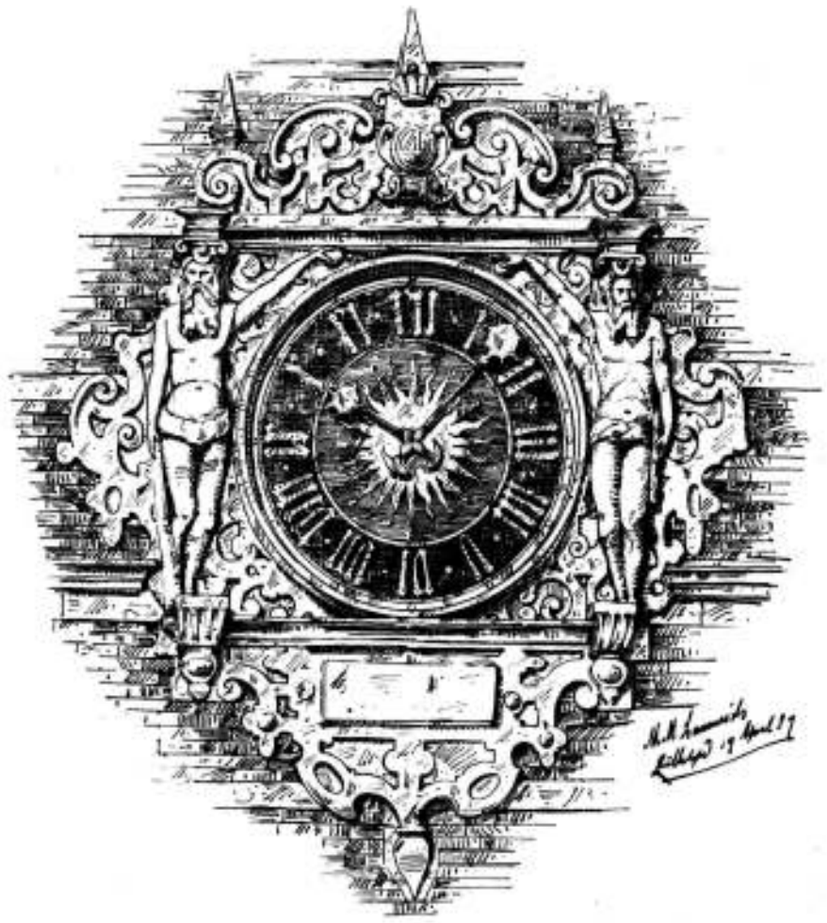

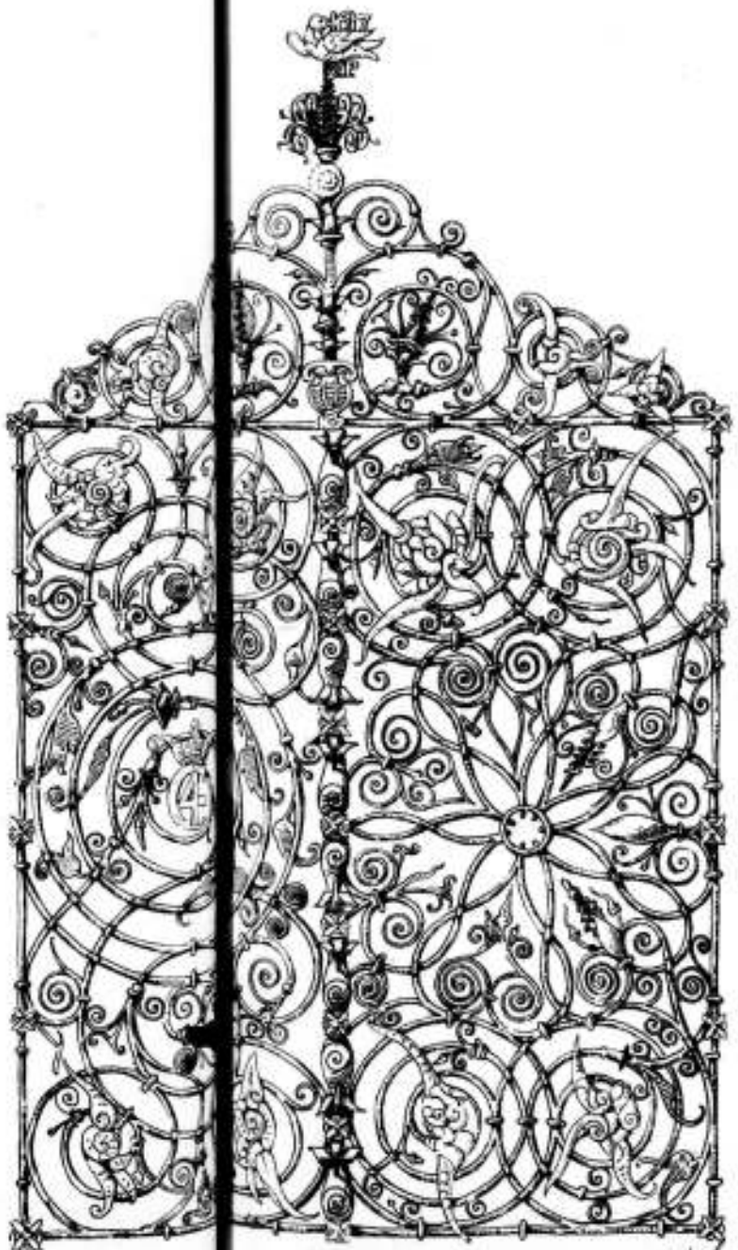

Photolith. van G. J. Thieme, Arnhem.

Bijvoegsel van DE OPMERKER 1889, N° 36.

VIER-EN-TWINTIGSTE JAARGANG N°. 36. ZATERDAG 7 SEPTEMBER 1889.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

Architectura et Amicitia

Weekblad voor Beeldende Kunst- en Technische Wetenschap

A.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT Jr.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën:
Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. Reijdsen, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste-Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *10 gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.

ADVERTENTIËN 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.

AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1e. Wegens vertrek naar het buitenland heeft de heer L. J. Rijnink ontslag genomen als lid van het Bestuur.

2e. 918e vergadering, te houden op Woensdag 11 September, des avonds te 8 uren, in het Genootschapslokaal.

De agenda voor deze vergadering luidt:

a. Mededeelingen van het Bestuur.
b. Ballotage voor nieuwe leden.
c. Verkiezing van een lid van het Bestuur.
d. Bijdrage van den heer J. A. v. d. Sluijs Veer.
e. Kunstbeschouwing, te geven door den heer W. Kromhout Czn.

3e. De photographie der deelnemers aan de excursie naar Gorichem is à *f* 2.50 verkrijgbaar gesteld.

Zij, die deze photographie wenschen te bezitten, worden verzocht hiervan bericht te zenden aan den 1e-Secretaris.

4e. De tijd van inlevering voor de antwoorden op de prijsvraag van een Concertgebouw wordt met één maand verlengd en vastgesteld op 15 October 1889.

Namens het Bestuur:
De 1ste-Secretaris,
G. A. ZEEMAN.

(A. et A.) FREDERIKSBORG.

(*Bij de plaat.*)

Frederiksborg is de naam van een slot bij 't plaatsje Hilleröd in Denemarken.

Statig en rustig verheft 't zich met zijn kleurschakeering van berg- en baksteenbouw en zijn koperkleurige dakbedekking, een gepaste afwisseling vertoonende van versierde naast sobere deelen, in een rijk silhouet. Met zijn vele bij- en uitbouwtjes, dakvensters, spitsjes en torentjes weerspiegelt 't zich in de gracht die 't omgeeft. En die weerspiegeling verhoogt niet weinig 't schilderachtig effect van 't geheel en doet de verhoudingen rijziger schijnen. Moeilijk zal men elders iets dergelijks vinden.

De ruime binnenplaats is aan drie zijden omgeven door gebouwen; aan de vierde zijde bevindt zich een zuilengalerij met een poort, waardoor men, over een brug, een voorplein bereikt, dat weer door een paar bruggen met poorten in gemeenschap staat met de omgeving.

Men ziet aan 't gebouw een overvloed van details, als poortjes, torens, fonteinen en nissen met beelden enz. Van de fraaie wijzerplaat, een ijzeren hek, benevens een schoorsteenmantel, geeft de plaat schetsen.

In 1597 is Christiaan IV begonnen de materialen voor het slot te verzamelen en in 1620 was 't voltooid. In 1859 is 't grootste gedeelte met vele kunschatten afgebrand. Na 25 jaren was 't evenwel weer in zijn ouden toestand hersteld en is thans tot nationaal museum bestemd.

J. H. DE GROOT.

(A. et A.) HET GIPS ALS BOUWMATERIAAL.

(UIT DE *Deutsche Bauzeitung*).

Hoewel tegenwoordig, voornamelijk voor decoratieve doeleinden, zeer algemeen gebruik wordt gemaakt van gips, is toch dit materiaal, dat in vroegere tijden zeer veel werd aangewend, door de tegenwoordige architecten in een slechten naam gekomen, meer dan het misschien wel verdient.

De oorzaak daarvan is in de eerste plaats hierin te zoeken, dat het gips dikwijls op ongeschikte plaatsen wordt aangewend, en ten tweede, dat men meestal vergeet, dat uit de, in de natuur voorkomende gipssteen, door branden twee geheel verschillende stoffen worden verkregen, namelijk het met toevoeging van veel water snel verhardend gips, en het slechts weinig water opnemende langzaam verhardend gips.

Het natuurlijk gips, hetwelk, zooals bekend is, waterhoudende zwavelzure kalk is, verliest door verhitting min of meer zijne waterbestanddeelen. Wordt het nu in poedervormigen toestand met water tot eene brij aangemengd, zoo heeft daardoor weder eene chemische verbinding van het gips met het water plaats en daardoor eene verharding der massa. De hoedanigheden van het gips en de eigenschappen der verharde specie zijn echter zeer verschillend en hangen voornamelijk af van de temperatuur, die bereikt werd bij het branden van het gips.

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

Wordt gips op ongeveer 120—130° C. verhit, dan verliest het slechts een deel van zijn water, en men verkrijgt het zoogenaamde stuc- of beeldhouwersgips. Eene uit zulk gipspoeder en water samengestelde melkachtige brij, moet, als het gips goed gebrand is, in 5—10 minuten beginnen te verstijven, en na 30 minuten volkomen hard zijn, waarbij een merkbare, doch niet te sterke warmte-ontwikkeling te bemerken is. De omstandigheid dat bij het verharden van deze brij slechts weinig uitzetting plaats heeft, maakt het gips zoo bij uitstek geschikt tot het vervaardigen van afgietsels van kunstvoorwerpen, en tot afgieting van ornementen in lijnvormen. De uiterst dunne gipsbrij vult snel en volkomen alle deelen van den vorm en dringt bij het verharden, door de daarbij plaatsvindende uitzetting, tot in de fijnste onderdeelen, zoodat men zeer nauwkeurige afgietsels verkrijgt. Eenmaal versteend, is goedgebrande gips aan geen werking meer onderhevig; het is echter lang niet zoo hard en stevig als de natuurlijke gipssteen, en biedt slechts weinig weerstand aan den invloed van het weder en van het vocht.

Wordt bij het branden van gips eene hoogere temperatuur aangewend, dan verhardt het bij aanmenging met water sneller en blijft er nauwlijks tijd tot gieten over. Bovendien heeft daarbij eene sterkere warmte-ontwikkeling plaats, welke zoo hevig kan zijn, dat de lijnvormen smelten. De afgietsels verharden dan later gebrekkig, en zetten nog uit. Dergelijke verschijnselen verkrijgt men ook bij slecht gebrande, en op lage temperatuur gebrande gips.

Wordt het gips bij het branden nog sterker verhit, dan verkrijgt men tot resultaat, dat bij vermenging met water, eene vuile massa ontstaat die niet verhardt; het gips is dus doodgebrand.

Brengt men echter den hittegraad tot vollen gloed, dan verkrijgt men een gips van geheel afwijkende verhouding en van zeer goede eigenschappen. Door den grooten gloed heeft het gips alle waterbestanddeelen verloren en schijnt eenigszins bezonken te zijn. Tevens schijnt het vaster en zwaarder geworden en neemt het water slechts zeer langzaam in zich op. Stort men dit gips in water, dan valt het daarin onmiddellijk naar den bodem, evenals langzaam bindend cement. Men kan van dit gips een zeer dik deeg maken, dat uren lang week blijft, langzaam verhardt en eerst na vele dagen volkomen versteend is. Deze gipssoort wordt buitengewoon hard, is zeer dicht, tegen het weder bestand en hecht zich zeer goed aan metselsteenen. Uitzetting vindt bij het verharden van dit gips niet plaats, mits het in den vollen gloed geweest is.

Men verkrijgt dus goed gips, als men het brandt op lage temperatuur van 120—130° C., of als men het gloeit. Alle in anderen hittegraad gebrand gips is onbruikbaar.

Uit deze beschouwing der verschillende eigenschappen van het gips, volgt van zelf dat men in de bouwpractijk slechts dan goede resultaten kan verkrijgen, als men het eerstgenoemde gips aanwendt voor decoratieve doeleinden, en zoodanig dat het niets te lijden heeft van den invloed van weder en vocht. Men kan het niet gebruiken daar, waar stevigheid verlangd wordt; in dat geval bediene men zich van de laatstgenoemde soort.

Het niet in acht nemen van deze voorschriften is voornamelijk de oorzaak, dat men zoo bevooroordeeld is tegen de gipstegels voor vloeren, wijl men die veelal vervaardigt van het gewone gietgips.

Het gegloeide gips daarentegen levert, wanneer het goed is aangebracht, eene uitstekende vloerbedekking als onderlaag voor linoleum. Het is tevens eene goede mortel en geeft metselwerk van groote vastheid, gelijk talrijke oude bouwwerken, in de gipsrijke streken der zuidelijke Harz, en de ruïnen van het 600 jaar oude klooster Walkenried bewijzen. Daarbij is zijne helderwitte kleur en de gladde oppervlakte bij uitstek geschikt voor schilderingen.

Het doel van dit schrijven is voornamelijk om aan te toonen dat gips, mits in beide soorten oordeelkundig toegepast, een zeer bruikbaar materiaal is.

D. G.

PRIJSVRAGEN.

(A. et A.) STAL VOOR DEN OLIFANT IN DEN DIERENTUIN TE 'S-GRAVENHAGE.

In het nommer van 6 Juli ll. namen wij een ons toegezonden stuk op, waarin een model-programma voor een prijsvraag werd meegedeeld en met de noodige commentaar voorzien.

Het verlangde ontwerp was dat voor een olifantenstal in den dierentuin te 's-Hage en het programma, opgemaakt door iemand totaal onbevoegd voor dergelijken arbeid, werd door den schrijver zeer terecht een „kladschema voor een bestek" in plaats van een prijsvraagprogramma genoemd, terwijl aan het slot door hem den architecten de raad werd gegeven niet aan deze gefingeerde prijsvraag mede te werken.

Door onze Redactie werd hierop aan het Bestuur van het Kon. Zoöl. Genootschap — van wien de oproeping was uitgegaan — het beleefd verzoek gericht om, ten behoeve van ons Orgaan, met verdere bijzonderheden op de zaak betrekking hebbende, te worden bekend gemaakt.

Wij ontvingen hierop tot heden geenerlei antwoord, waaruit wij de gevolgtrekking meenden te mogen maken, dat de schrijver van het stuk in ons blad den spijker op den kop had geraakt en dat het bovengenoemde Koninklijke Genootschap zijn vorstelijke publieke prijsvraag minder geschikt achtte om het onderwerp van eene publieke beschouwing uit te maken.

Thans vernemen wij van andere zijde dat er geen enkel antwoord is ingekomen.

Indien dit bericht waar blijkt te zijn, begroeten wij zulks als het beste protest, dat door de bouwkundige wereld tegen prijsvragen-exploitatie kon gegeven worden.

Moet nu „Betsey" toch nog een nieuwen stal hebben, dan zal de timmerman zijn kunst eens moeten toonen of mogelijk wordt de vernuftige programma-opsteller wel met die taak belast. In dit geval zal hij het bestek, waarin volgens het programma „de algemeene voorschriften, vastgesteld enz.," in de eerste plaats moeten worden opgenomen, wel reeds in 't hoofd hebben.

Mochten onze lezers in hun kring meer van dergelijke uitnoodigingen tegenkomen — men vindt ze soms bij advertentie in locale bladen — dan verzoeken wij dringend hiervan op de hoogte gehouden te worden, opdat het provoceeren van nutteloozen arbeid zooveel mogelijk worde tegengewerkt.

SOCIETEIT SIC SEMPER TE UTRECHT.

In het *Bouwkundig Weekblad* van 31 Augustus wordt melding gemaakt van een drietal vragen, door een lid der Maatschappij aan de Redactie gedaan. Al wordt door de vermelding van deze vragen en van het daarop gegeven antwoord weinig licht ontstoken, hebben wij gemeend ze onzen lezers niet te mogen onthouden.

1°. Is de scheidingsmuur tegen het belendende perceel gemeenschappelijk, voor zoover daar nu tegenaan is gebouwd?

2°. Mag de woning van den kastelein en de keuken een gemeenschappelijken uitgang hebben in het straatje (C-D)?

3°. Welke oppervlakten moeten ongeveer de bergplaatsen voor couranten en kleederen van bedienden hebben?

Op de eerste vraag kan geantwoord worden, dat de muur gemeenschappelijk is of gemaakt kan worden, daar de societeit ook eigenaar is van het belendende perceel.

Wat de beide overige vragen betreft zal men het beste handelen, persoonlijk een onderzoek te gaan instellen. Men zal dan wellicht tot het inzicht komen, dat een uitgang voor den kastelein in een straatje van ± 1 M. niet bepaald wenschelijk is; voorts is de grootte der bergplaatsen afhankelijk van het aantal bedienden en van de hoeveelheid der couranten en den tijd, dat die nog ter beschikking der leden zijn.

UIT PARIJS.

I.

Schrik niet, waarde lezer, als ik u vertel dat ik, dezer dagen te Parijs aankomende, gedurende meer dan acht-en-veertig uur de tentoonstelling, ja zelfs den Eiffeltoren, heb gelaten voor hetgeen zij waren, en er de voorkeur aan heb gegeven, mij te vertreden in de vrije natuur. Van de tentoonstelling heb ik nog niets gezien; den Eiffeltoren natuurlijk wel, want vermijdt dien eens als ge kunt. Tot dusverre kan ik nog niet zeggen, dat de indruk, door dit veelgeprezen monument op mij gemaakt, zeer groot is. Uit de kamer te Parijs, waar ik dit zit te schrijven, heb ik een gezicht op het reuzenwerk. De onderste verdieping is achter de huizen verborgen; slechts een deel der restaurants komt daar nog boven uit. Spichtig verheft zich de toren ten hemel; het ijzerwerk is, van hier gezien, zoo dun en schraal, dat men den indruk krijgt, alsof een stelling voor een grooten stoomschoorsteen, die weldra gebouwd zal worden, in de verte is opgericht.

Overdag bevalt mij de toren dus niet — maar 's avonds, dat is wat anders. De reusachtige lichtstralen, die van zijn top, nu eens naar het tentoonstellingsterrein, dan weder naar het observatorium te Meudon gezonden worden, maken een grootschen indruk. Als men ze voor het eerst ziet, denkt men aan twee reuzenkometen. Ook de verlichting met rood bengaalsch vuur voldoet zeer goed, en levert een prachtig schouwspel op.

Wie een liefhebber van wandelen is, vindt in den omtrek van Parijs zijn gading. Herinnert u, in het Bois de Boulogne, de elegante stoet van ruiters en amazones nog eraan, dat gij in de onmiddellijke omgeving van de wereldstad zijt, nauwelijks zijt gij de Seine over en te St.-Cloud, of het wordt zoo stil, als waart gij mijlen ver van de hoofdstad verwijderd. Schilderachtig verheft zich de ruïne van het kasteel, waar Bonaparte eens den Raad der Vijfhonderd uiteenjoeg, doch waar ook, in 1815, Parijs zich aan Blücher moest overgeven, waar Karel X de beruchte ordonnantiën uitvaardigde, die tot de Juli-revolutie leidden, en waar Napoleon III zijn schitterende feesten gaf. In 1870 hebben de bommen van den Mont Valérien alles in een puinhoop veranderd. Hier en daar ziet men nog deelen van de fijne ornementatie, waarmede het bouwwerk eens prijkte. Door het fraaie park van Saint-Cloud begaven wij ons nu over Gaiches en Bougival naar Marly. De weg levert de prachtigste vergezichten op over de heuvelen, die zich westwaarts uitstrekken, en waartusschen de Seine als een breed lint zich slingert. De buitenverblijven, die men hier in groot aantal vindt, leveren voor den architect niet veel belangrijks op. Slechts het prachtige hek, dat eenmaal toegang gaf tot het thans verdwenen kasteel Marly, trekt de aandacht als een meesterwerk van achttiende-eeuwsche smeedkunst. De Seine volgend, komt men te Saint-Germain, de stad, die al van oudsher door de Fransche Koningen tot hun verblijf werd gekozen. Daar staat het kasteel, door Frans I gebouwd, maar dat ook nog een kapel uit den tijd van den H. Lodewijk bezit. Het kasteel is nu zoodanig gerestaureerd, dat men waant een nieuw gebouw te zien. Het valt niet te ontkennen, dat de restauratie door een bekwame hand geschied is; toch heeft het gebouw door dit vernieuwingsproces veel van zijn aantrekkelijkheid verloren. De plattegrond is een onregelmatige vijfhoek. Op ieder der hoeken bevindt zich een paviljoen. Eigenaardig is het, dat aan dit gebouw de lijsten en frontons om de vensters van gebakken steen zijn, terwijl daarentegen voor de muren van gehouwen steen gebruik gemaakt is, zoodat een effect wordt verkregen, juist tegenovergesteld aan dat, hetwelk onze zeventiende-eeuwsche bouwwerken opleveren. Van het terras te St.-Germain heeft men wederom een zeer fraai vergezicht.

Van Saint-Germain keerde ik per spoor terug, en had toen gelegenheid het nieuwe station Saint-Lazare te bezichtigen, dat wel zeer groot en voor den dienst zeer doeltreffend ingericht is, doch dat als kunstwerk m. i. niet veel te beteekenen heeft. De groote Salle des Pas Perdus maakt indruk door haar buitengewone afmetingen; haar decoratie is echter uiterst sober. Opmerkelijk is het, dat als beweegkracht overal van waterdruk gebruik is gemaakt, terwijl de verlichting door electriciteit geschiedt.

* * *

Ik heb nu mijn eerste bezoek aan de tentoonstelling gebracht, en waarlijk mijn stoutste verwachting is overtroffen. Langs de stille, aan een provinciestad herinnerende Rue de Passy bereikte ik den westelijken ingang van het Trocadéro. Ook daar was het stil, en ik was de eenige, die het *guichet* passeerde. Zoodra had ik echter niet het paleis van het Trocadéro bereikt, of ik zag de menschenstroomen, die zich allen op de door een velum overdekte Pont de Jena tot een groote, naar het Champ de Mars vloeiende rivier vereenigen. Van het Trocadéro gezien, is de aanblik werkelijk overweldigend. De Eiffeltoren, die, uit de verte gezien, zoo spichtig lijkt, heeft van dichtbij, doordat de ijzerdeelen door het perspectief dichter bijeengebracht worden, iets meer massiefs, hetwelk het oog aangenaam aandoet. Van een bouwwerk, zoo hoog als dit, is het moeielijk de juiste indruk zijner afmetingen te krijgen. Mij althans gelukte het niet, en als ik het niet geweten had, zou ik zeker niet gezegd hebben, dat de bovenste spits op driehonderd meter boven den beganen grond was.

Door de reusachtige bogen, die het onderdeel van den toren vormen, heeft men een fraai gezicht op het Champ de Mars. Men heeft ditmaal de zeer gelukkige gedachte gehad, al de gebouwen aan den rand van het terrein te plaatsen, zoodat het middenveld vrij bleef; dit is niet slechts aanbevelenswaardig, omdat het 't overzicht van het geheel zoo gemakkelijk maakt, doch is tevens esthetisch van een zeer gunstig effect. Bij vroegere gelegenheden, toen het gebouw in het midden stond, bleven aan de zijden slechts strooken over, ieder op zichzelf te klein om effect te maken; nu zijn al die strooken één geheel geworden.

Van een beschrijving der gebouwen zie ik af; men heeft die in zooveel tijdschriften kunnen vinden, dat ik vertrouw, dat ieder mijner lezers zich van het geheel een vrij juiste voorstelling kan maken. Ik bepaal mij dus tot enkele opmerkingen. De fontein, vóór het middengebouw geplaatst, is als decoratie zeer goed, doch heeft als kunstwerk geen groote waarde. Te verwonderen is dit niet, deels door de haast, waarmede het geheel is moeten afgemaakt worden, deels omdat de figuren zoo reusachtig zijn. De hoofden hebben die doffe, ik zou haast zeggen „bête" uitdrukking, die veel van de tegenwoordige Fransche beeldhouwers als het ideaal van vrouwelijk schoon schijnen te beschouwen.

Uit de verte gezien, is de Dôme central van een zeer decoratief effect; dichterbij komende, valt het bouwwerk echter niet mede. De tudorboog, die het hoofdmotief van den ingang vormt, voldoet niet best,

Het geraamte van het geheele bouwwerk is van ijzer; voor de vullingen is van terracotta, enz. gebruik gemaakt, en ook ornementen van pleister zijn gebezigd. Het zijn nu juist deze ornementen, die den indruk bederven, daar zij geen schaal hebben. Men ziet daar b. v. de bekende cartouches, welke, sedert Garnier zijn opera schiep, bij de Fransche bouwmeesters zooveel bijval vonden, doch minstens tienmaal grooter dan aan de opera. Ook de reuzenhoofden, naar schatting wel drie à vier meter hoog, zijn buiten alle proportie. Het gevolg hiervan is, dat het geheel veel kleiner toont dan het werkelijk is. Ook de vrouwefiguren, die hier en daar tegen den gevel zijn aangeplakt, willen mij niet bevallen. Alles is rijk in kleuren beschilderd en het is juist die kleurenrijkdom, waardoor, trots de gebreken, die het bouwwerk aankleven, toch een zoo behaaglijke indruk verkregen wordt.

Kan dus het middengebouw mijn volledige goedkeuring niet wegdragen, de beide zijgebouwen daarentegen, waarin de schoone en vrije kunsten gehuisvest zijn, bewonder ik zeer. In de fout van te groote detailleering is men hier niet vervallen. De gevels hebben, niettegenstaande den rijkdom, waarmede zij versierd zijn, niet dat banale, hetwelk den middenkoepel kenmerkt. Zeer gelukkig van effect zijn de koepels der zijgebouwen, uit ijzeren ribben geconstrueerd, waartusschen faience-tegels zijn aangebracht, bij wier versiering blauw en wit domineeren. De verbinding van ijzer met terracotta voldoet, esthetisch beschouwd, zeer; of, uit een oogpunt van monumentaliteit een dergelijke constructie wel aanbeveling verdient, waag ik niet te beslissen. Zeker is het, dat goed verglaasde gebakken aarde een materiaal vormt, dat den tand des tijds beter dan eenig ander weerstaat; de tegels door Dieulafoy in Perzië gevonden, en uit den tijd van Cyrus afkomstig, zien er, thans in het Louvre opgesteld, nog zoo frisch uit alsof zij gisteren gebakken waren. De verfkwast zal echter bij voortduring op het ijzer aangewend moeten worden, zullen latere geslachten van deze bouwwerken nog iets aanschouwen. Een halve eeuw van verwaarloozing doet ze instorten.

Na deze beschouwingen over het uitwendige der bouwwerken, treden wij den hoofdkoepel binnen. Ook daar is het ornement veel te grof en berust de werking voornamelijk op de kleuren. Eene fries is op den trommel van den koepel geschilderd; zij geeft, in een lange processie, alle volken der aarde te zien, welke hunne hulde aan Frankrijk komen brengen. Nederland is voorgesteld als een blonde vrouw, met een klein schip; ik vreesde reeds, dat het een bus cacao zou zijn. Tusschen den middenkoepel en de machinegalerij bevindt zich een zaal, waarop de zalen, waarin de verschillende takken van nijverheid geplaatst zijn, uitmonden. Voor iedere afdeeling is een portiek geplaatst, waarin, op meer of minder gelukkige wijze, de industrie, die zij bevat, gesymboliseerd is. Onder deze portieken bevinden er zich zeer fraaie, doch ook vele, die meer door hun zonderlingheid, dan door hun schoonheid de aandacht trekken, b.v. die van de afdeeling uurwerken, die van de afdeeling ijzer, die van het „Bassin de la Loire", enz.

Onderscheidene fraaie zaken zijn in deze middenzaal uitgestald; ik merkte op een paar altaren in verguld brons, voor Rouaansche kerken bestemd, en zeer goed in den stijl, een keurig monument voor den fabeldichter La Fontaine, en een zeer decoratieve fontein door Bartholdi, den schepper van het reusachtige vrijheidsbeeld te New-York. Vóór men aan de machinegalerij komt, vindt men wederom een koepel, die op hoogst smaakvolle wijze gedecoreerd is.

De machinegalerij, die niet minder dan 150 M. spanning heeft, maakt een grootschen indruk; men zou zich echter ook hier een betere voorstelling van de reusachtige afmetingen kunnen vormen, waren de détails der versiering wat fijner. De reusachtige cartouches bederven ook hier veel. Het moet voor een machine-ingenieur een ware lust zijn hier te verwijlen. Mij, leek, maakte de drukkende hitte, welke onder de glazen bekapping heerschte, het verblijf in de groote hal onaangenaam. Toch verliet ik haar niet, zonder Edison's verbeterde phonograaf op verrassend duidelijke wijze te hebben hooren spreken, zingen en fluiten. De illusie zou nog volkomener zijn, als men het min of meer nasale, dat het geluid kenmerkt, op de een of andere wijze wist weg te maken.

Ik richtte dus mijn schreden weer naar den middenkoepel, ging toen rechts, en het eerste wat ik zag, was het proeflokaal van den, ik zou haast zeggen onvermijdelijken, Van Houten. Ditmaal heeft deze vindingrijke industrieel, die alle huizen, wagens, schepen, die hij maar vinden kan, met zijn groote letters ontsiert, een gelukkige gedachte gehad, door het ontwerp van zijn proeflokaal op te dragen aan mijn vriend Posthumus Meyjes, die zich al vaak een man van smaak getoond heeft. „In Holland Hollandsch" is zijn leus geweest, en zoo gaf hij dan ook aan het uiten inwendige van het proeflokaal de vormen, die in de zeventiende eeuw bij ons in zwang waren. Het doet goed, hier weer eens werkelijk oud-Hollandsche motieven te zien, na alles wat ons, uit Duitsche en Belgische boeken gehaald, in ons vaderland als zoodanig is opgedischt. De Engelsche restauratie, van Spiers en Pond, naast het lokaal van Van Houten, is zeer banaal; de Russische, aan de zijde van het „Palais des Beaux arts", is beter en heeft wel wat Russisch in de motieven.

Mijn wandeling vervolgende, kwam ik plotseling in de afdeeling „Nederland", wat mijn vaderlandsch hart goed deed. De producten onzer koloniën zijn met smaak uitgestald in een koepelzaal, en al haalt het ingezondene niet bij hetgeen in 1883 te Amsterdam te zien was, het geheel is van een gunstig effect. De man, die de schilderstukken tegen de wanden, tafereelen uit Nederland en Indië voorstellende, schilderde, was echter geen groot artist, en had zoowel van het eene als van het andere land een vreemd denkbeeld. De eigenlijke Nederlandsche afdeeling is klein, doch maakt, dank zij onze kunstindustrie, een goed figuur. De inzending van Joost Thooft is weer zeer aantrekkelijk. Vooral de paneelen in verschillende kleuren bewerkt, zijn voortreffelijk, en ook de decoratieve werken, naar ontwerpen van den begaafden Lecomte gemaakt, voldoen zeer. In het bijzonder noem ik het paneel, „Le rêve" getiteld, waaruit werkelijk een droomerige, poëtische stemming spreekt. De kopieën in blauw naar schilderijen van oude en nieuwe meesters mogen als handelswaar hare waarde hebben, als kunstwerk doen zij mij denken aan een lied van Schubert op een draaiorgel.

De Deventer tapijtfabriek handhaaft haar ouden roem en haar werk treft door rijkdom van schoone kleur. Het is dan ook niet te verwonderen, dat menig tapijt reeds met een kaartje „vendu" prijkt. Ook de tapijten van de „Mechanische weverij" te Kralingen beloven goed te zullen worden Noem ik nu nog een Rococo salonnetje, smaakvol en goed in stijl, als reclame voor de firma Lucas Bols dienend, dan heb ik alles gehad, wat mij in de afdeeling belang inboezemde.

Vond ik dus de Nederlandsche industriëelen als van zelf, een gelukkig toeval wilde, dat ik de Belgische afdeeling doorgaande en de eerste trap van het paleis der schoone kunsten bestijgend, mij op een galerij

bevond, aan de expositie van architectonische teekeningen gewijd, waarbij de werken der vaderlandsche kunstenaars mij als goede kennissen dadelijk toewenkten. Hoe onvolledig de inzending onzer architecten zijn moge, zij maakt een goed figuur. Jammer slechts, dat de galerij zoo slecht door het publiek bezocht wordt; gedurende meer dan een uur was ik er in volslagen eenzaamheid, terwijl beneden in de zaal, waar de beelden staan, de menschen kriocelden. Ook in Frankrijk schijnt de architect als kunstenaar door het publiek vrijwel genegeerd te worden.

Hoewel de inzendingen der Franschen natuurlijk het grootste gedeelte van de teekeningen uitmaken, kan ik toch niet zeggen, dat de qualiteit met de quantiteit gelijk stond. De eerste meesters van den tegenwoordigen tijd hebben zich onthouden; men ziet daarentegen zeer veel restauraties van antieke gebouwen, keurig geteekend en toch niet interessant. Zij zijn allen zoozeer in denzelfden geest, dat men zou wanen dat ze door één persoon vervaardigd waren. De koude correctheid, die eruit spreekt, is een der schaduwzijden van de Ecole des Beaux Arts, waar ieder jeugdig talent in denzelfden vorm geperst wordt. Men is haast blij als er ergens eens een lijntje te ver is doorgehaald, of een tint een beetje vlekkerig geworden is; alles is beter dan eentonigheid, hoe correct ook. Toch waren er enkele ontwerpen, die een gunstige uitzondering maken, b. v. het ontwerp voor de uitbreiding van het kasteel Chantilly, door Daumet, dat voor het theater te Montpellier, door Cassien Bernard, het ontwerp van Deperthes voor de kathedraal te Milaan en het ontwerp van Ballu voor het Palais de Justice te Boekarest.

Ook uit België zijn eenige ontwerpen ingezonden, waaronder die van Schadde, voor het station te Brugge en voor de beurs te Antwerpen, en dat van P. Dens, voor het Vlaamsch theater te Antwerpen.

De Nederlandsche inzending kan het tegen de vreemde zeer goed uithouden. Het zou overbodig zijn, er thans, na al wat er reeds in het voorjaar over gezegd is, nog weer over uit te wijden. De collectie schijnt echter eenige verandering te hebben ondergaan; de schetsen van J. H. Leliman zijn niet meer aanwezig, doch daarentegen een kapitale collectie studiën van Kromhout, die dezen heer als een der meest begaafde der Nederlandsche architecten van den tegenwoordigen tijd doen kennen.

Na de galerij der bouwkunst te hebben verlaten, kwam ik in de „Exposition centrale de l'art Français", waar ik een langen tijd bleef. De kunstenaars uit het begin dezer eeuw, met David aan het hoofd, maakten slechts weinig indruk op mij. David is koud en theatraal, Ingres correct en zoetelijk. Hoe heerlijk zijn echter de werken der latere generatie, die zich op de zeventiende-eeuwsche Hollandsche en Vlaamsche schilders inspireerde! Delacroix streeft in zijn „Centaur" Rubens opzij; Rousseau heeft hier schilderijen, die u Van Goijen in herinnering brengen; Millet heeft het fijne grijze licht van de Haarlemsche landschapschilders, ja doet in zijn Oedipe zelfs aan Rembrandt denken; Decamps heeft de kleuren van Ostade soms op zijn palet. Ook de veelzijdige Courbet, de man, die een zoo groot talent had en toch de Vendôme-zuil tijdens de commune deed omhalen, is hier in al zijn kracht te zien. Voornamelijk zijne „Remise de chevreuils" is een prachtig werk. Doch het zou mij te ver voeren, als ik u mededeelde hoe prachtig Corot hier is, hoe Meissonier mij tegenviel, hoezeer het coloriet van den ruiter van Géricault mij trof, hoe Jules Dupré en Daubigny mij boeiden.

Na al het genotene begon ik behoefte aan eenige verversching te gevoelen. Ik ging dus de hoofdtrap van het paleis der schoone kunsten, waarboven zich de koepel welft, af, en na nog een vluchtigen blik op de uitgestalde beeldhouwwerken, trad ik in een lokaliteit, tegen het paleis aangebouwd en mij lokkende door het opschrift „Café des Arts". De kunst werd er op twee wijzen gediend. Aan de muze der toonkunst werd geofferd door drie dames en vier heeren, die op een kleine estrade walsen en fantasieën op opera's ten gehoore brachten. De muze der schilderkunst werd er geëerd door de independentsten der independenten, die een onafzienlijke reeks hunner producten aan den wand hadden gehangen. Dit wordt hier nu als de kunst der toekomst beschouwd; men ziet menschen met blauwe gezichten, groene zonnen, paarse boomen, kortom schier ieder voorwerp dat afgebeeld is, heeft een andere kleur, dan waarin het tot dusverre door het menschdom gezien is. Daarbij is alles gesmeerd dat het een lust is. Het zal mij benieuwen, of dit ooit de kunst der Millets en Corots zal kunnen verdringen.

Wat ik na het dejeuner uitvoerde meld ik u in een volgend schrijven. OSADO.

VEREENIGING „ARCHITECTURA" TE 'S-GRAVENHAGE.

Gewone vergadering van Woensdag 4 September 1889.

De grootere en kleinere zomer-uitstapjes weder achter den rug hebbende, waren de leden op Woensdag j. l. voor de eerste gewone vergadering opgeroepen, waaraan ruimschoots werd gevolg gegeven. Het nieuw gekozen vergaderlokaal viel zeer in den smaak. De Vice-voorzitter opende de bijeenkomst met een hartelijken welkomstgroet en een woord van opwekking tot de volgende vergaderingen. Nadat de notulen waren goedgekeurd en eenige besprekingen van huishoudelijken aard hadden plaatsgehad, werd als onderwerp voor de eerstvolgende prijsvraag (alleen voor de leden) vastgesteld: het ontwerp voor eene ledenlijst voor de Vereeniging; de Jury zal bestaan uit de heeren: W. L. Brückmann, E. F. Ehnle en C. F. Rademaker.

De begrooting voor 1889/'90 kwam hierna ter tafel en werd in haar geheel goedgekeurd. Als kunstbeschouwing was voor ditmaal door den heer Rademaker afgestaan: *Hout- en vakwerkbouw* van Prof. E. Gugel, dat met belangstelling werd bezichtigd.

Na eenige muzikale récréatiën sloot de Voorzitter de vergadering, onder dankzegging voor de trouwe opkomst

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

'S-GRAVENHAGE. De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid brengt ter kennis van belanghebbenden, dat in de maand December een vergelijkend onderzoek zal plaats hebben van candidaten, dingende naar een getuigschrift van voldoend afgelegd examen voor opzichter van 's Rijks waterstaat, volgens het onder dagteekening van 3 December 1886 vastgestelde programma.

Tot deelneming worden alleen toegelaten zij, die op 1 Januari 1889 het 21ste levensjaar reeds en het 30ste levensjaar nog niet zijn ingetreden.

Zij, die aan het vergelijkend onderzoek wenschen deel te nemen, moeten zich vóór 1 October aanstaande aanmelden aan het Ministerie van Waterstaat, Handel en Nijverheid. Omtrent het verdere vereischte zie men de *Staatscourant* van 5 dezer.

— Op Maandagavond, 2 September, hield de Maatschappij ter bevordering van Nijverheid, Departement 's-Gravenhage, een buitengewone algemeene vergadering in het gebouw Diligentia, ter bespreking van de uitzending van werklieden naar de tentoonstelling te Parijs

Door den heer W. Schroot, Voorzitter van de 's-Gravenhaagsche Werkliedenvereeniging, werden de voordeelen, aan deze uitzending verbonden en de middelen om practisch nut te erlangen, breedvoerig uiteengezet; daarbij werden niet over

't hoofd gezien de vroeger gemaakte excursiën, die als mislukt konden beschouwd worden. Spreker meende te mogen aannemen, dat deze excursie onder betere leiding ook betere vruchten zou afwerpen, de omstandigheid in aanmerking nemende, dat ieder werkman gehouden was een rapport uit te brengen over hetgeen hij gezien had.

Van andere zijde werd het nut dezer zaak zeer in twijfel getrokken. Op den voorgrond werd gesteld, dat op de tentoonstelling bijzonder veel te leeren valt, en van een dergelijke reis veel nut te wachten zou zijn, mits de zaak vroegtijdig op een geheel andere leest geschoeid ware. Allereerst werd betreurd, dat eerst thans, nu de tentoonstelling naar het einde loopt, aan deze zaak werd gedacht; het werd voor bijna onmogelijk gehouden in den weinig overigen tijd de zaak werkelijk goed te regelen.

Zou voor een werkman, knecht n.l., veel nut te halen zijn uit een bezoek aan de tentoonstelling, waar alles, wat hij ziet, kant en klaar met de noodige entourage staat opgesteld, waardoor hij niet in de gelegenheid is, de producten zoo te bekijken, dat hij er voor eigen werk voordeel uit trekt. Het geldt hier toch niet de vraag om den werkman een aangename verpoozing te bezorgen, noch om hem als mensch eens een afleiding te geven door wat anders te zien, maar bepaald om hem als werkman in zijn vak te ontwikkelen. Verscheidene vroeger mislukte reizen werden als voorbeeld aangehaald, waarbij de werklieden zelf verklaard hadden zich uitstekend te hebben geamuseerd, maar er weinig van hadden medegedragen, daar de tijd te kort was geweest.

Uit het rapport van de excursie, gehouden in 1878 uit Arnhem, bleek dat men weinig op de tentoonstelling geweest was en zeer begrijpelijk is het, dat men, eens in Parijs zijnde, ook de verschillende merkwaardigheden dier stad gaat zien. Hoe wil men nu een werkman in den tijd van 7 dagen uit en thuis, zooals het plan der Vereeniging luidt, de merkwaardigheden van Parijs toonen, terwijl hij tevens voor zijn vak nut zou trekken van de tentoonstelling? Veel beter ware het den werkman naar Parijs te zenden om eenige ateliers te bezoeken en daardoor verschillende wijzen van werken te zien en te leeren. Meer doeltreffend ware het verschillende patroons naar Parijs te zenden om zich op de hoogte te stellen van het meest belangrijke in hun vak, om daarna met hunne werklieden de wijze van werken en de voordeelen dier producten boven de hunne daarterplaatse te bezichtigen en te bespreken. Voor een aldus ingerichte reis, twijfelde men niet of de Gemeente en vele particulieren zouden de kosten helpen dragen.

Na vele besprekingen, waarbij van verschillende zijden het oorspronkelijk reisplan warm werd verdedigd en door anderen bestreden, werd tot stemming overgegaan.

Door den Voorzitter waren twee vragen gesteld. De 1e luidde: Zou er practisch nut voor de Nederlandsche nijverheid in 't algemeen en voor den werkman in 't bijzonder te verwachten zijn, wanneer deze onder leiding van een bekwaam patroon de tentoonstelling beacht? zij werd met algemeene stemmen bevestigend beantwoord.

De 2e vraag: Kan 't hoogde doel bereikt worden, door een reis van 7 dagen uit en thuis? werd met 13 tegen 7 stemmen toestemmend beantwoord.

Daarna werd bij stemming het Bestuur gemachtigd zich aan te sluiten bij een comité, dat de noodige stappen voor de uitvoering van het plan zal doen, en een adres te onderteekenen, waarbij een subsidie van *f* 1500 bij den Gemeenteraad wordt aangevraagd ten behoeve van dit comité, dat tevens pogingen in het werk zal stellen de ontbrekende *f* 1500 uit particuliere bijdragen aan te vullen.

NB. Dit adres, den dag daarop aan den Gemeenteraad gebracht, werd sterk aangevallen en even sterk verdedigd. Bij stemming stonden de stemmen en werd de beslissing tot een volgende vergadering uitgesteld.

— Naar het *D. v. Z.-H.* vernemt, is aan den Haagschen kunstschilder Jacob Maris op de tentoonstelling van schoone kunsten te Munchen de eere-medaille toegekend.

Maris deelt deze onderscheiding met den Franschen schilder Dagnan Bouveret. Slechts twee onderscheidingen van dezen aard zijn aan buitenlanders verleend.

AMSTERDAM. Er bestaat vrees, dat het Oostindische huis met zijn roemrijke herinneringen en schilderachtige binnenplaats weldra tot het verledene zal behooren.

Het gebouw behoort aan het Rijk en verschillende takken van dienst zijn daarin gehuistvest. Het schijnt dat eene geheele verbouwing wordt voorbereid en in verband daarmede zijn op de eerstvolgende Staatsbegrooting, indien onze inlichtingen juist zijn, gelden voor dat doel uitgetrokken.

Bij onze voorvaderen was het gebouw, zij het ook niet in zijn tegenwoordigen omvang, bekend als het „bushuis" of Stads wapenmagazijn. Het dagteekent uit 1558 en werd opgetrokken op toenmaals ledige erven langs den stadswal. De roemrijke nagedachtenis dankt het echter aan de Oostindische Compagnie, die er haar zetel opsloeg, het inwendig versierde met inmiddels verdwenen Oostersche voortbrengselen en op het binnenplein soldaten aanmonsterde voor de overzeesche bezittingen.

— Maandag middag had de opening plaats van de driejaarlijksche schilderijen-tentoonstelling in het houten gebouw op het Damrak.

De Burgemeester opende de tentoonstelling, namens het Gemeentebestuur en de tentoonstellings-commissie, met een korte toespraak. Spreker achtte het een voorrecht voor de hoofdstad des Rijks, dat de driejaarlijksche tentoonstelling van kunstwerken van levende meesters, hier weder kan worden gehouden, een voorrecht, te grooter, daar er ernstig gevaar heeft bestaan, dat Amsterdam ditmaal de eer zou moeten derven, welke haar door Zuid- en Noord-Nederlandsche zustersteden reeds zoo geruimen tijd wordt betwist: het tooneel van den kampstrijd te zijn, om het meesterschap in de schilderkunst.

De aanleiding hiertoe behoeft evenwel niet gezocht te worden bij het gemeentebestuur, dat, dank zij ook de krachtige tusschenkomst van kloeke mannen, een subsidie, ruimer dan gewoonlijk, beschikbaar stelde.

Moge de hoofdstad des rijks, waar zoo doorslaande blijken van kunstzin zijn gegeven, die de trouwe bewaarster is van de kunsschatten der 17de eeuw, eenmaal ook een gebouw zien verrijzen, om de verzamelde kunstwerken van dien tijd op te nemen, ten einde aan het nageslacht te getuigen, dat de geest der vaderen levend is gebleven bij de hedendaagsche kunstenaars.

Spreker besloot zijn rede met een woord van dank aan de Commissie, en inzonderheid aan het uitvoerend comité, dat door de goede plaatsing der schilderijen, aanspraak maakte op de erkentelijkheid van inzenders en bezoekers.

Aan de andere meesters, die werken ter opluistering hadden ingezonden, betuigde spreker mede dank; jongeren bracht hij zijn beste wenschen. Maar hoe ook de uitslag van den wedstrijd mocht zijn, allen konden, in de overtuiging duizenden en duizenden bezoekers — want spreker hoopte op talrijk bezoek — enige oogenblikken van waar kunstgenot te hebben doen smaken, een schoone voldoening vinden voor hun arbeid. Spreker verklaarde daarop de tentoonstelling geopend.

Deze rede werd luide toegejuicht, waarop de menigte genoodigden zich door de verschillende zalen verspreidden.

DELFT. In de Prinsenkamer der Pol. School vereenigde zich Dondermiddag een 30tal oud-studenten, om den heer E. Gugel, hoogleeraar in de schoone bouwkunst, een bewijs hunner erkentelijkheid en hulde aan te bieden bij de herdenking van zijn 25jarig feest als hoogleeraar aan de instelling. Door den heer C. Muijsken van Amsterdam, als voorzitter der commissie, werd de jubilaris toegesproken namens 113 architecten en civiel-ingenieurs.

Die stoffelijke bewijzen van hulde bestaan in een uitnemend bewerkt notenhouten kamerameublement in streng oud-Hollandschen stijl, naar de teekeningen van de heeren Le Comte en Schouten, bewerkt in de meubelfabriek van den heer W. L. Thieme te Rotterdam, allen oud-leerlingen, en een album bevattende een 50tal bouwkundige ontwerpen van even zooveel zijner leerlingen, waaraan ieder vervaardiger zijn photographisch portret had gehecht.

Na de rede van den heer Muijsken nam de heer J. R. de Kruijff, lid der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, het woord om namens die Maatschappij den jubilaris te huldigen.

Meer dan getroffen door deze bewijzen van belangstelling bedankte prof. Gugel in flinke bewoordingen, daarbij niet verzuimende het vak zijner studie aan te halen, met de bevestiging, dat welke strijd er ook gevoerd wordt, ons eene omwenteling te maken in de steeds door hem voorgestane richting, hij steeds die richting zal blijven handhaven, waartoe hij ook zijne oudleerlingen, die zelven ook reeds zooveel op het gebied der bouwkunst hebben tot stand gebracht, met den meesten aandrang aanspoorde.

Met een diner op de buitensocieteit *Reinevelt*, in de door de decorateurs Paerels & Zonen & Houtzager versierde concertzaal, werd de dag besloten. Op de tafel prijkte eene monumentale zuil, waarop voorkomt »1864—89, Hulde van oud-leerlingen, Geschiedenis der bouwkunst, Architectonische vormleer". Op de spiegels in het decoratief las men: Geschiedenis der bouwstijlen; *Minerva* (Stud. Soc. te Leiden) en Kunsten en Wetenschappen ('s Hage), beiden naar ontwerpen van prof. Gugel gebouwd.

HOORN. De commissie, die zich hierterstede gevormd heeft met het doel een West-Friesch museum te stichten, is onlangs in het bezit gekomen van de lokalen der opgeheven rechtbank, en heeft het grootste gedeelte van het gebouw aan den Rooden Steen, weleer vergaderplaats der gecommitteerden van West-Friesland en het Noorderkwartier, tot hare beschikking verkregen. Reeds nu is een groot aantal voorwerpen bijeengebracht en wordt — blijkens de overal in den omtrek verspreide circulaire — ieder, die belangstelt in West-Friesland en zijn verleden, tot een bezoek uitgenoodigd, terwijl tot hen, die in het bezit zijn van voorwerpen van geschiedkundige of kunst-waarde, op West Friesland betrekking hebbende, het verzoek wordt gericht ze aan het Museum verzamelde toe te voegen, wat met het behoud van eigendomsrecht kan geschieden.

ARNHEM. De groote oppositie, door ingelanden tegen het waterschap van den Ouden IJsel gevoerd, heeft Gedeputeerde Staten van Gelderland doen besluiten de voorbereidende werkzaamheden, waartoe door de Regeering 6 ton en door de provincie 3 ton gouds als subsidie was toegezegd, in te trekken, en aan de aannemers der reeds aanbestede schutsluizen per aangeteekend schrijven mede te deelen, dat de voorloopige gunning was vervallen. De kanalisatie van den Ouden IJsel zal daardoor wel voor zeer geruimen tijd tot de geschiedenis behooren.

Het dagelijksch bestuur van het waterschap De Oude IJsel heeft eervol ontslag gevraagd; de hoofdgeerfden zullen waarschijnlijk dit voorbeeld volgen.

WINSCHOTEN. Dinsdag j.l. behandelde de Gemeenteraad het adres van den heer K. de Grooth en negen andere aannemers van publieke werken, houdende verzoek om den heer H. Dik wegens overtreding van art. 24 der gemeentewet als lid van den Raad te ontslaan. De conclusie van het door B. en W. aangeboden concept-bericht (zie het nommer van 24 Augustus, blads. 284) strekte aan heeren Gedeputeerde Staten te berichten, dat er naar 's Raads gevoelen geene aanleiding bestaat op het aangehaald verzoek gunstig te beschikken.

Aan de leden van den Raad was een door adressanten ingewonnen rechtskundig advies van Mr. W. A. Paap te Amsterdam rondgedeeld en ook de heer H. Dik had van zijnen kant den Raad in kennis gesteld met een advies van Mr. H. Hesse te Winschoten. Na discussie werd de conclusie van het bericht aan Gedeputeerde Staten in dien zin gewijzigd dat de Raad, bij verschil van gevoelen omtrent de strekking van art. 24 der gemeentewet, berwaar maakt in deeen een bepaald advies te geven. Het licht, door den Raad in deze zaak ontstoken, is niet groot.

PERSONALIA.

— Door Z. M. is benoemd bij het wapen der genie, en wel bij den staf van het wapen, tot 1e luit., de 2e luit. J. L. H. van Holk, van dien staf.

— Bij den Waterstaat en 's lands burgerlijke en openbare werken in Ned.-Indië is benoemd tot opzichter 3de klasse A. van Loon, thans tijdelijk ter beschikking van den Directeur der burgerlijke openbare werken.

— Aan het hoofdbureau der Maatschappij tot exploitatie van staatsspoorwegen werd deze week met goed gevolg examen afgelegd, als opzichter van weg en werken, door de heeren Blom, De Cocq en Oudt, ambtenaren van de afdeeling »weg en werken" dier Maatschappij.

— Tot opzichter bij de gemeentewerken te Hengelo (O.) is benoemd de heer J. Haarhendriks, te Diepenheim.

VACANTE BETREKKINGEN.

— Jongmensch, bekend met rechtlijnig teekenen. Adres lett. D R 647, *Nieuws van den Dag*.

— Gemeente-architect te 's Bosch. Jaarwedde *f* 2000 met vrije woning. Alleen civiel-, militair- of bouwkundig-ingenieurs komen in aanmerking. Adres vóór 15 September aan B. en W.

ADVERTENTIEN.

Rolluiken

van **Staal** of **Hout** met Staalband doorstrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.

E. en P. ROTTSIEPER, *Remscheid* (Rijnpruisen).

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

Aanbesteding

Vernieuwingsfonds Vreemde Spoorwegen).

Op **Dinsdag den 17den September 1889**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek N°. 135.

Levering van eiken wisselhout.

Bestek N°. 136.

Levering van eiken dwarsliggers, in zes percoelen.

Bestek N°. 137.

Levering van stalen spoorstaven, stalen lasch-, onderleg-, eind- en tandplaten, stalen tirefonds, schroef- en klembouten en ijzeren haakbouten.

De besteding geschiedt volgens art. 9 resp. art. 9 en 21 van de bestekken.

De bestekken liggen van den 2den September 1889 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en zijn op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50 per stuk.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken).

Utrecht, den 31sten Augustus 1889.

Aanbesteding.

HET BESTUUR DER VEREENIGING VAN DEN H. VINCENTIUS VAN PAULO, te *Amsterdam*, is voornemens op **Maandag 16 September a. s.** des voormiddags ten 11½ uur, in het Lokaal »*De Eensgezindheid*", aan het Spui aldaar, **aan te besteden:**

Het bouwen van een gedeelte School aan de Kerklaan, bij het Lange Bleekerspad te Amsterdam.

De bestekken zijn à *f* 1 verkrijgbaar bij den Boekhandelaar J. S. DE HAAS, Paleisstraat 14, *Amsterdam*.

De teekeningen liggen van af 2 September a. s. ter inzage, elken werkdag van af 's morgens 10 tot 's middags 4 uur ten kantore des Bouwmeesters A. C. BLEIJS, Haarlemmer-Houttuinen 79.

Aanwijzing in loco, Zaterdag 7 September a. s. des voormiddags ten 11 uur.

ZWEEDSCH GRANIET

uit de **groeven, Stoomslijperij** en **Polijst inrichting** van de Firma

KESSEL & RÖHL,

te **Berlijn.**

Eenig Agent J. H. P. JANSE,

Prinsengracht 468, *Amsterdam*.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM*, zullen **Dinsdag 10 September 1889**, 's voormiddags 11½ uur, in het openbaar, ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

Bestek N°. 31.

Het VERGROOTEN van School N°. XII met vier Lokalen.

Inlichtingen worden alle werkdagen, tot den dag der aanbesteding, tusschen 9 en 12 en tusschen 2 en 4 uur gegeven aan het Bureau Gemeentewerken ten Gemeentehuize; aanwijzing op Woensdag 4 September a. s. 's namiddags 1½ uur, aan School N°. XII (Bloemstraat); bestek met gezegeld inschrijvingsbiljet en 2 teekeningen tegen betaling van *f* 0.75 per stel ter Secretarie verkrijgbaar.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

Aanbesteding.

(**VOOR REKENING VAN DEN STAAT**).

Op **Dinsdag den 17den September 1889**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek N°. 490.

Het afbreken van eene wachterswoning bij K.M 38·97 en het weder opbouwen van die woning nabij den overweg in de Broedestraat bij K.M. 38·55, ten behoeve van den spoorweg van Elst naar Dordrecht.

Begroting *f* 1800.—.

De besteding geschiedt volgens § 57 van het bestek.

Het bestek ligt van den 31sten Augustus 1889 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur te *Nijmegen* en is op *franco* aanvraag (per brief) aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

Aanwijzing op het terrein zal geschieden den 9den September 1889, ten een uur namiddags.

Utrecht, den 30sten Augustus 1889.

Te koop aangeboden.

2 Stoomhcimachines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag
50 Kipwagons inhoud 2 M³. Beide zijden kippend
24 „ „ 2 M³.
36 „ „ 1½ M³.

Alles 90 c.M. spoorwijdte.

Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Sliedrecht* en W. DE JONG, *'s-Gravenhage*.

Bekroond: **Dusseldorp 1880. Weenen 1880.** — **Gouden Medaille Amsterdam 1883.** — Bekroond: **Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.**

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.

FABRIEK VAN

Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek, Kunstmarmer en Cementuitvoeringen.

Succursales. **Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.**

Opgericht 1830.

Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*

FERD. ENGERS, Amsterdam,

Heerengracht, bij de Oude Spiegelstraat n°. 335.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten
met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

Gebr. VAN DER VLIET,
IJZERHANDELAARS te *AMSTERDAM*.
Staal-, Plaat-, Rand-, Hoek- en T-IJzer enz.
Steeds voorhanden:
BALK-IJZER in verschillende profielen en lengten.
Vijlen en gegoten Staal uit de fabriek van Gebr. BÖHLER & Co. te Weenen, alsmede GLOBE Boorhoeken met afgewerkte punten en onder garantie tegen splijten.

De Amerikaansche
„New Paragon" Schoolbanken
en ANDREW'S BANKEN en STOELEN
met opslaande Zittingen voor Scholen, Kerkgebouwen en Schouwburgen, uitsluitend verkrijgbaar bij
FRED. STIELTJES & Co.
Keizersgracht 745,
AMSTERDAM.
Duizenden in gebruik in Nederland, waarvan attesten ter inzage.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN,
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN,
LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren PEILSCHALEN
WEEGWERKTUIGEN.

JAN VAN DER POT, Katendrecht bij Rotterdam.
Kyaniseerinrichting.
De eenigste, waar ook des winters kan worden gekyaniseerd.
Het kyaniseeren is het eenigste afdoende middel tegen verrotting en zwam. De bewerking geschiedt geheel reuk- en kleurloos. Doorvorlangd bijlevering van hout.
Prima Engelsche Portland-cement merk „Wallsend"
van uitmuntende kwaliteit en tegen concurrerende prijzen.
Belgische kluit- en hydraulische kalk.
Billijke prijzen en vrachten.
Prospectussen en prijscouranten worden op aanvraag franco toegezonden.
Gelieve op voornaam en adres te letten.

STOOMDRUKKERIJ en BINDERIJ
G. W. VAN DER WIEL & Co.,
ARNHEM.
Levering van:
Bestekken, Inschrijvingsbiljetten, Prospectussen, Prijscouranten, Catalogussen, Begrootingstaten, Werkrijsten, Declaraties, Rekeningen, Wissels, Chèques, Quitanties, en verder alle Drukwerk voor de industrie.

DE LINT & Co.
Oostzeedijk 248, Rotterdam.
VLOER- en WANDTEGELS,
TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS.
Groote voorraden

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéreotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
G. J. THIEME.

JAN HAMER & Co.
AMSTERDAM.
KANTOOR: Marnixstraat 402 b/h Leidscheplein.
Boyle's Luchtpomp-ventilators.
Boyle's Kappen,
voor slechttrekkende Schoorsteenen.
BOYLE'S SCHOORSTEENKAPPEN,
tegen valwinden enz. enz.
Verzieken geen toezicht, hebben geen bewegbare deelen, voorkomen terugslag in den koker, werken met de meeste gelijkmatigheid in ieder jaargetijde, hebben eene veel grootere capaciteit dan ieder andere ventilator.
Deze toestellen zijn op verschillende RIJKS-, GEMEENTE- en PARTICULIERE gebouwen hier te lande geplaatst.
WITTE'S LIFTEN voor Personen, Goederen, Spijzen enz.
CARRÉ'S Luchtdrukwaterreservoirs. (2)

CARBOLINEUM EXCELSIOR is het BESTE Houtbederfwerend middel.
FRED. STIELTJES & Co. Amsterdam.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,
in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen, Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.
Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.**, Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS C.Czn.**, Beekstraat F 62 te *Arnhem*.
De Directeur, W. PATON WALSH

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
AGENTEN
der Société Anonyme des Carrières de Porphyre de Quenast" EN
der „Société des Carrières de Lessines."
LEVERANCIERS van FAUCONVALKEIEN.
Geldersche straat N°. 12.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap
A.W.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENIT Jzn.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste-Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *ten gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit blad. Voor het buitenland *f* 3.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN tot 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling tot 15 cent per stuk en 25 cent per plant, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent Jos. G. STEMLER Czn., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1°. Als bestuurslid is gekozen de heer J. C. di Gazar.

2°. Als kunstlievend lid zijn toegetreden de heeren N. le Grand en W. Brink.

3°. De photographie der deelnemers aan de excursie naar Gorichem is à *f* 2.50 verkrijgbaar gesteld. Zij, die deze photographie wenschen te bezitten, worden verzocht hiervan bericht te zenden aan den 1ste-Secretaris.

4°. De tijd van inlevering voor de antwoorden op de prijsvraag van een Concertgebouw wordt met één maand verlengd en vastgesteld op 15 October 1889.

Namens het Bestuur:
De 2de-Secretaris,
A. C. BOERMA.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

918de *Vergadering van* 11 *September* 1889.

Na kennisgeving dat de Voorzitter, de Vice-voorzitter en de 1e-Secretaris wegens eene buitenlandsche reis verhinderd zijn deze vergadering bij te wonen, wordt deze door den waarnemenden Voorzitter met een woord van welkom aan de leden op deze eerste bijeenkomst geopend, waarna de notulen der vorige vergadering gelezen en onveranderd goedgekeurd worden. Nog wordt mededeeling gedaan van de ingekomen stukken, waaronder voorkomt een schrijven van den heer L. J. Rijnink, waarbij deze wegens vertrek naar het buitenland zijne functie als Bibliothecaris nederlegt, onder dankzegging aan het Genootschap, dat hij had liefgekregen, voor de vriendschap, welke hij zoo ruimschoots genoten heeft.

De Voorzitter brengt den heer Rijnink een woord van hulde toe voor de accurate wijze, waarop hij steeds zijne functie waarnam. In zijne plaats is de heer J. C. di Gazar als bestuurder gekozen, die de benoeming aanneemt.

Thans neemt de heer J. A. v. d. Sluijs Veer het woord tot het houden zijner aangekondigde bijdrage.

Spreker behandelt de geschiedenis en vormen van luiklokken, van af den vroegsten tijd tot heden, welke voordracht, door tal van teekeningen verduidelijkt, de algemeene belangstelling opwekt. Op verzoek wordt deze bijdrage welwillend ter opname in het Orgaan afgestaan.

De kunstbeschouwing, door den heer W. Kromhout Czn. gegeven, bestond uit eene talrijke collectie schoone photographieën van voorname bouwwerken in Italië.

Nadat zoowel den spreker als den kunstgever van dezen avond de dank der Vergadering is gebracht wordt deze door den waarnemenden Voorzitter, den heer J. A. v. d. Sluijs Veer, gesloten.

UIT PARIJS.

II.

Voor wij onze wandeling voortzetten moet ik een fout verbeteren, die, waarschijnlijk door mijn onduidelijk schrift, in het vorig opstel geslopen is. Er wordt daar toch gesproken van eene „Exposition centrale de l'art Français", hetwelk moet zijn „Exposition Centennale", daar men hier het beste bijeen heeft gebracht wat de Fransche kunst sedert 1789 heeft opgeleverd.

Na deze rectificatie verzoek ik u, mij nogmaals naar het Palais des Beaux Arts te willen vergezellen. Allereerst zijn het weder de bovenzalen, waarheen wij ons begeven. In de Belgische afdeeling waren het vooral Stobbaerts, Courtens en Khnopff, die ons aantrokken; de veelgeprezen Jan van Beers scheen ons krijterig en photographieachtig toe. De Nederlanders maken een zeer goed figuur; er zijn heerlijke Marissen, goede schilderijen van Israëls, een fraai stuk van Breitner, doch ook zeer on-Hollaandsche doeken, b.v. die van Kaemmerer en Martens. Daar ik echter in een blad als dit de schilderkunst niet uitvoerig kan behandelen, bepaal ik mij, wat de zalen voor schoone kunsten betreft, tot eenige vluchtige opmerkingen. Zeer veel fraais is er in de afdeeling Denemarken te zien; ook in de zaal, waar de schilderijen van Manet hangen, zal men met genoegen verwijlen. „Le bon bock" doet aan Frans Hals denken, zoo breed is het geschilderd. In de benedenzalen van het Palais des Beaux Arts vindt men talrijke schilderijen, die men zich van den Salon der laatste jaren herinnert. Opmerkelijk is het daarbij, hoe de nieuwere Fransche schil-

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

ders bij voorkeur die onderwerpen kiezen, waarbij zij naakte figuren kunnen te pas brengen. Vele dezer schilderijen doen als photographie beter dan in de werkelijkheid; veel aantrekkelijks vonden wij er niet bij. Ook in de Oostenrijksche afdeeling wachtte ons teleurstelling; de beide groote schilderijen van Munkaczy: „Christus voor Pilatus" en „de Kruisiging" maakten niet meer den indruk van vroeger. In de Engelsche afdeeling echter leerden wij in Whistler een kunstenaar van groote begaafdheid kennen, wiens werk ons zeer aantrok.

Doch reeds te veel heb ik over schilderijen gesproken, en ik mag toch niet vergeten, dat ik in de eerste plaats voor architecten schrijf. Verlaten wij daarom het Paleis der Schoone Kunsten, en gaan wij naar het paviljoen der stad Parijs, dat daartegenover geplaatst is. Hier vindt zoowel architect als ingenieur veel, wat van hunne gading is. Tal van oudere en nieuwere bouwwerken zijn zoowel in teekening als in model voorgesteld, waarbij vooral dat van de nieuwe Sorbonne uitmunt. Ook een breed opgevatte „Caserne des sapeurs pompiers" trok onze aandacht. Tal van groote schilderijen, bestemd voor de versiering van openbare gebouwen, doen zien, dat de regeering van Parijs, uit hoe roode elementen zij ook samengesteld moge zijn, van het beschermen der kunsten geenszins afkeerig is. Eigenaardig zijn ook de groote, geschilderde vogelperspectieven, die gedeelten van Parijs voorstellen zooals zij er voor honderd jaar uitzagen en zooals zij thans zijn. Waar toen de weiden, tuinen en landhuizen van Passy en Clichy zich uitstrekten, ziet men thans dichtbebouwde stadsgedeelten. Belangwekkend is ook het model van het groote square, dat men op Montmartre wil aanleggen, als de kerk du Sacré Coeur voltooid zal zijn. De watervallen maken in dit project een fraai effect. Op zeer aanschouwelijke wijze heeft men, door middel van teekeningen en modellen, den bezoekers een voorstelling gegeven van de wijze, waarop Parijs gerioleerd is.

Tegenover dit paviljoen staat een tweede, eveneens van de stad Parijs, waarin men alles bijeengebracht vindt, wat op het openbaar onderwijs, de armverzorging enz. betrekking heeft, en waar voor degenen, die zich voor deze onderwerpen interesseeren, zeer veel te leeren is. De architectuur der beide paviljoens van Parijs is niet zoo aantrekkelijk als men, bij den bekenden goeden smaak der Franschen, wel verwachten zou; er is iets droogs en nuchters in.

Nadat ik de tentoonstelling der stad Parijs bezocht had, richtte ik mijne schreden naar den Eiffeltoren, met het doel, de bestijging te ondernemen. Er was echter een zoo talrijke menigte, die voor de liften queue maakte, dat ik besloot nog maar wat te wachten en daarom de gebouwen aan den voet van dit reusachtig werkstuk eens ging bezien. Allereerst werd mijn aandacht getrokken door het „Pavillon du Gaz", een villa, geheel ter bewoning ingericht en voorzien van alles, wat het tegenwoordige comfort vordert. Van de decoratie en de meubileering der vertrekken is zeer veel werk gemaakt. Een gaskrachtmachine dient om de electriciteit op te wekken, welke de vertrekken verlicht; de geheele keuken wordt met gas gestookt, ja in de strijkkamer wordt zelfs met gas gestreken, tot groote verbazing van de talrijke menigte, die ernaar kijkt. Allerlei systemen van gaskachels zijn in de vertrekken aangebracht; in de muziekzaal der villa wordt de piano op niet onverdienstelijke wijze bespeeld. Evenals overal op de tentoonstelling, waar aan de muze der toonkunst geofferd wordt, trekken ook hier die muziekuitvoeringen een talrijk publiek.

Niet ver van dit gebouw staat de diamantslijperij, door den Nederlandschen architect Niermans met smaak ontworpen. Aan de oud-Hollandsche vormen heeft de bouwmeester een Fransch tintje pogen te geven, wat, voor een tijdelijk gebouw als dit, niet misstaat. Aan den voet van den Eiffeltoren vindt men ook de gebouwtjes, door den architect Garnier ontworpen, die een aanschouwelijke voorstelling geven van de wijze, waarop de mensch zijne woning sedert de vroegste tijden heeft ingericht. Een paalwoning staat daar in een klein meer, ja zelfs de holen der grotbewoners zijn niet vergeten.

Van de latere huizen vindt men er uit de klassieke oudheid, wier vertrekken om een binnenplaats gerangschikt zijn; verder talrijke woningen van Oostersche volken, zoo van vroeger als van heden, en eindelijk een reeks huizen uit Frankrijk, van den Gallischen tijd tot aan de regeering van Frans I toe. De architect is, wat het uiterlijk der gebouwen betreft, o. i. zeer gelukkig geïnspireerd geweest; voor zoover wij konden nagaan is op archeologische juistheid vóór alles gelet. Op het Romeinsche huis leest men zelfs, wat de straatjongens van dien tijd erop geschreven hebben. Aan het inwendige der gebouwen is minder zorg besteed; sommige worden als winkels gebruikt, doch slechts betrekkelijk zelden hebben de personen, die daar allerlei waren venten, gepoogd door costuum en winkelinrichting den bezoeker de illusie van het verledene te geven. Het maakt een vreemden indruk, als men een Parijschen garçon in een voorwereldlijk huis aan menschen met hooge hoeden een mazagran ziet toedienen, of als een heer in een complet van 18 francs u in het Grieksche huis rozijnen en krenten wil verkoopen. In de Chineesche en Japansche huizen zijn het ten minste werkelijke Aziaten die daar hunne waren venten.

Het was ondertusschen vijf uur geworden, en ik besloot daarom, den tijd, die mij nog voor het diner overbleef, aan den Eiffeltoren te wijden. De aandrang naar de liften was nog even groot als straks, en ik besloot daarom, den tocht omhoog te voet te ondernemen. Een eigenaardig gezicht is het, als men de forsche basementen, waarop iedere pijler rust, is binnengetreden, te bemerken, dat deze geheel figuratief zijn en gebruikt worden om de machinerie voor de liften in te plaatsen. De trappen, die men beklimt, zijn gemakkelijk; het is een zonderlinge gewaarwording zich zoo te midden van het ijzerwerk van den pijler te bewegen, en wie den torenbeklimmer vergeleek bij een spin te midden van een reusachtig web, heeft het gevoel, dat men in den toren krijgt, zeer juist beschreven. Slechts betrekkelijk weinig menschen gaan de trappen op; de meesten wachten met engelengeduld totdat er een plaatsje in een der liften te krijgen is. Drie der liften werken maar; de vierde is op het oogenblik defect. Twee gaan geheel zonder gedruis naar boven, maar de derde maakt een eigenaardig gonzend geluid, dat aan het vallen van regen doet denken. Toen ik op het eerste platform was aangekomen, wachtte mij een fraai schouwspel; uit het westen naderde een onweder de stad en schoten bliksemstralen in allerlei richtingen door het zwerk. Verscheidene personen, op den toren aanwezig, waren min of meer beangst, doch het meerendeel bekommerde zich slechts weinig om de elementen, en toen de regen kwam, was het een algemeen *sauve qui peut* in de restaurants. De bui trok over Parijs, en weldra bedaarde de regen, en kondigde de gouden gloed in het westen aan, dat de zon weldra weder zou doorbreken. Zoodra de regen ophield, klom ik naar de tweede verdieping, en had toen een zeer fraai gezicht over Parijs en de tentoonstelling, die door de gouden stralen fantastisch verlicht werden, terwijl de oostelijke horizont geheel in dikke nevelen gehuld was. Het is een belangwekkend gezicht, op het tentoonstellingsterrein de menschen als mieren door elkander te zien kroelen; men krijgt een zeer gering denkbeeld van aardsche grootheid. Van het bezoeken der bovenste verdieping zag ik af; er was daar weer zulk een reusachtige queue, dat ik wel begreep, in het eerste uur niet naar boven te zullen komen. Daar het kanonschot, hetwelk te zes uren het sein voor de sluiting der zalen geeft, welke des avonds niet verlicht worden, reeds lang gevallen was, en de maag hare rechten begon te doen gevoelen, daalde ik weder naar het oppervlak der aarde af. Weldra stond ik op den Boulevard Delessert en wandelde door de Rue de Passy en de Rue de Mozart, die mij zeer aan de Vondelstraat te Amsterdam herinnerde, naar het vriendelijk huis, waar een uitgezocht maal mij wachtte. Als rechtgeaard Nederlander ging ik 's avonds de stad in, om, op het trottoir voor het Café de la Paix gezeten, het gewoel op den Boulevard des Italiens en de Place de l'Opéra gade te slaan.

* * *

De Esplanade des Invalides was het, die ik mij bij mijn tweede bezoek aan de tentoonstelling ten doel stelde. De talrijke gebouwen, hier opgericht, waartusschen zich slechts betrekkelijk smalle verkeerswegen bevinden, geven aan de Esplanade een geheel ander karakter, dan aan het Champ de Mars. Terwijl ginds alles een karakter van grootsche waardigheid draagt, is hier een gezellige wanorde. Men denkt onwillekeurig aan een Hollandsche kermis, als men het gewoel aanschouwt en de Oostersche muziek hoort, die uit de meeste gebouwen u tegemoet klinkt.

Het terrein is in twee gelijke helften gedeeld, waartusschen zich een hoofdweg bevindt, waarop de andere paden uitkomen. De oostelijke helft is geheel aan de koloniën gewijd; de westelijke helft wordt voor een groot deel door een militaire tentoonstelling ingenomen en is verder gevuld met gebouwen, waarin de vorderingen der hygiëne worden voorgesteld.

Ik begon mijn wandeling in het koloniale gedeelte. Het eerst trok het Palais des Colonies Françaises mijne aandacht, niet slechts om zijn uiterlijk, waarbij van allerlei Oostersche motieven op zeer smaakvolle wijs partij is getrokken, doch ook om zijn inhoud, die een hoog denkbeeld geeft van de kunstnijverheid der Oost-Aziaten. Vooral de kleurschakeeringen der verschillende stoffen, die hier tentoongesteld zijn, wekken bewondering. Even interessant is het Palais de l'Indo Chine, met het beschouwen van welks inhoud men zich ook geruimen tijd kan bezig houden. Een van de meest eigenaardige bouwwerken van de geheele tentoonstelling is de reusachtige nabootsing van de pagode van Angkor, die zich in de nabijheid van deze paleizen bevindt. In zachtrooden tint verheft hij zijn schilderachtig silhouet tegen den blauwen hemel en verplaatst den beschouwer in den geest naar Indo China. De ornementatie is zuiver Oostersch en wijkt geheel af van die, welke wij westerlingen van oudsher gewoon zijn toe te passen. Het gebouw trekt dan ook zeer de aandacht en in de niet zeer ruime lokaliteiten, welke het onderdeel bevat, wemelt het den geheelen dag van bezoekers, die met belangstelling de producten van Tonkin gadeslaan.

Zuidelijk van deze pagode ligt het Javaansche dorp, dat voor de Parijzenaars een der groote aantrekkelijkheden van de tentoonstelling uitmaakt. Hoewel het, met een kennersoog beschouwd, lang zoo volledig niet is als dat, hetwelk bij ons op de tentoonstelling van 1883 prijkte, maakt het toch op den leek een aangenamer impressie, daar de gebouwtjes hier niet in een zonnige zandwoestijn geplaatst zijn, doch door de boomen der Esplanade beschaduwd worden, waardoor het geheel een zekere gezelligheid krijgt. De gamelang laat zich in een der gebouwen, dat rondom open is, hooren, en het ontbreekt haar niet aan publiek. De Franschen volgen met veel aandacht de weemoedig hartstochtelijke geluiden, de vreemde harmonieën der Oostersche muziek, en worden niet moede de sierlijke passen der vier dansmeisjes gade te slaan. Wij moeten bekennen dat dit viertal, wat uiterlijk schoon betreft, verre boven het tweetal van 1883 staat. Toch zijn de afbeeldingen, welke men onlangs in verscheidene Fransche tijdschriften van de Javaansche bayadères zag, zeer geflatteerd. In de overige gebouwen van den kampong, allen van bamboes en andere Indische materialen opgetrokken, worden verschillende voortbrengselen van Nederlandsch-Indië gevent; er is daar zelfs gelegenheid aan een echt Indische rijsttafel aan te zitten. Het is zeker, dat de kampong als ensemble iets schilderachtigs heeft. Voor den architect hebben de bouwwerken echter slechts weinig te beteekenen.

Na het bezichtigen van den kampong bezocht ik het veel besproken panorama „Tout-Paris", dat zoolang gesloten bleef, omdat de schilder Boulanger op den voorgrond en Carnot op den achtergrond geplaatst had. Het panorama voldoet volstrekt niet aan de verwachtingen, die men, na den ophef, door de Fransche pers van het doek gemaakt, onwillekeurig is gaan koesteren. Men wordt verondersteld op eene verhevenheid midden op de Place de l'Opéra te staan. Al de gebouwen die men ziet, hebben echter zulk een aschgrauwe tint, dat men de illusie der werkelijkheid volstrekt niet krijgt. Wij kunnen niet beoordeelen of de verschillende Parijsche persoonlijkheden, waarmede men de straten en het plein gestoffeerd heeft, gelijkend zijn of niet. Het is echter een vreemd gezicht ze allen in één houding te zien staan.

Achter het „Palais des Colonies" ziet men verschillende dorpen uit Afrika en Azië, die zeker voor den beoefenaar der land- en volkenkunde van veel belang zijn, doch wier bouwwerken te primitief zijn, dan dat zij een architect belang zouden kunnen inboezemen. Ook de afdeeling Annam en Tonkin, waar steeds de afschuwelijke muziek van het Annamietisch theater weerklinkt, lokt niet tot vertoeven uit. Daarentegen zijn de paviljoens van Tunis en Algerië zeer belangwekkend, niet slechts omdat zij geheel in nationalen trant gebouwd zijn, doch oo'k om hun beziens waardigen inhoud. Al wat Noord-Afrika fraais oplevert, ziet men hier. Tapijten, keurige meubelen, wapens, tegels, aardewerk, alles is de aandacht van den beschouwer waard. Goede aquarellen geven tal van tafereelen uit Tunis te zien, modellen en uitvoerige teekeningen geven een denkbeeld van de grootsche ruïnen, welke thans nog in Noord-Afrika van de macht der Romeinen spreken.

Krijgt men bij het beschouwen van al die Oostersche gebouwen een vroolijken indruk, het reusachtige paleis, dat het Ministerie van Oorlog aan de westzijde der Esplanade heeft doen oprichten, stemt den bezoeker somber. Het gebouw is in ernstigen, strengen stijl, aan dien van de vorige eeuw herinnerend, opgetrokken; zijn witte kleur doet het reeds in de verte de aandacht trekken. Midden voor het gebouw is een middeleeuwsche vestingpoort met valbrug geplaatst, wat aan het effect, door den architect van het paleis bedoeld, groote schade toebrengt. Den geheelen dag verdringen de menschen zich in dit gebouw; de Franschen worden niet moede de reusachtige vernielingswerktuigen te beschouwen, waarmede zij hopen, het later van de gehate „Prussiens" te zullen winnen. Ons, als vredelievende Hollanders, stemde het treurig te zien, hoe de mensch zijn vindingrijkheid heeft gebruikt om werktuigen uit te vinden,

die zijn medemensch met onfeilbare juistheid op een zeker aantal kilometers dooden of verwonden. Al dat ijzer en staal, wat daar nu in den vorm van kanonnen, mitrailleuses, bommen, pantserplaten, enz. aanwezig is, had zeker op een nuttiger wijze gebruikt kunnen worden. Een monumentale trap brengt den bezoeker boven, waar hij allerlei herinneringen aan den „gloire" der Franschen vindt. Wij meenden, dat men beter gedaan zou hebben, na de gebeurtenissen van 1870 een dergelijke tentoonstelling maar achterwege te laten. Het geheele „Palais de la Guerre" komt ons voor, een wanklank op deze tentoonstelling te zijn. Waarom er den bezoekers van het schoone Parijs op zoo voelbare wijze aan herinnerd, dat, wellicht binnen kort zooveel schoons weer op gewelddadige wijze vernietigd zal worden?

In de onmiddellijke nabijheid van dit paleis bevinden zich de gebouwen, aan de hygiëne gewijd. Men ziet daar allerlei inrichtingen voor het vervoer van gewonden, veldhospitalen en al wat de mensch heeft uitgedacht om de wonden, die hij zoo pas aan zijn natuurgenoot toebracht, weer te kunnen heelen. Vooral een bezoek aan het groote gebouw, dat als „Palais de l'Hygiëne" bekend staat, kan den vakman veel leeren. Men vindt daar o. a. teekeningen en modellen van de voornaamste hospitalen van Frankrijk. Het gebouw zelf is van een zeer monumentaal aspect; door de aanwending van gekleurde ornementen is de eentonigheid van de witte muren op behaaglijke wijze gebroken.

Aan de noordzijde van het „Palais de la Guerre" ziet men het gebouw, aan de luchtvaart gewijd. Het is opgetrokken in den style Empire, zooals die door Percier en Fontaine werd toegepast, en maakt, door zijn eenvoudige lijnen en strenge details, veel indruk. Van binnen krijgt men een overzicht van de verschillende phasen, die de luchtvaart doorloopen heeft. Groote schilderijen stellen luchtballons uit de achttiende eeuw voor, waaronder zich ook het eerste luchtschip, dat men trachtte bestuurbaar te maken, bevindt. De vorderingen der tegenwoordige luchtvaart worden getoond door ballons, die aan de zoldering zijn gehangen, en waarbij de bestuurbare ballon, met zijn ingewikkeld mechanisme, de meeste aandacht trekt. De mand, aan dit gevaarte opgehangen, heeft den vorm van een vaartuig en is van accumulatoren tot voortbeweging van den ballon voorzien.

Na nog een bezoek gebracht te hebben aan het paviljoen, waar de Zuid-Afrikaansche Republiek de schatten van haar bodem tentoonstelt, begaven wij ons met den Decauville-spoorweg, welke langs de Quai d'Orsay aangelegd is, naar het Champ de Mars. Daar de boomen van de kade gespaard moesten blijven, gaat de spoorweg daartusschen door, en is het dus levensgevaarlijk, eenig lichaamsdeel uit den wagen te steken. In schier alle talen der wereld is dat aangeplakt, ook in het Nederlandsch en in het Maleisch — slechts het Duitsch heeft men vergeten, tot groote ergernis van Oostenrijkers en Zwitsers.

Na al de Oostersche bouwwerken, die wij op de Esplanade gezien hadden, besloten wij, den tijd, die ons nog voor den maaltijd restte, door te brengen in de „Rue du Caire," een nabootsing van een straat te Cairo, welke zich aan de westzijde van het groote tentoonstellingsgebouw bevindt. De nabootsing is zoo getrouw mogelijk en de lucht behoefde alleen iets dieper blauw te zijn, om den bezoekers de illusie te geven, dat zij in Afrika zijn. Het gewoel in die nauwe straat is onbeschrijfelijk; allerlei Oostersche kooplieden, met een meer schilderachtig dan zindelijk uiterlijk, trachten hunne waren aan den man te brengen, ezeljongens draven achter hunne met spichtige *mises* beladen lastdieren, en uit de kleine koffiehuizen klinkt een vreemde Oostersche muziek.

De avond werd op het tentoonstellingsterrein doorgebracht, waar de Eiffeltoren zijn machtige stralen nu eens op sommige deelen der tentoonstelling, dan weder op de ballons captifs, die op drie plaatsen te Parijs opgelaten worden, richtte. De verlichte fonteinen maakten minder indruk op ons, dan wij verwacht hadden. De kleuren zijn wat hard, wij zouden haast zeggen anilineachtig Het best voldeden ons geel en wit, die de stralen op vloeibaar goud en zilver deden gelijken Na een bezoek aan de schitterend verlichte tentoonstellingszalen keerden wij huiswaarts om een welverdiende rust te genieten.

OSADO.

(A. et A.) PRIX DE ROME „SCHILDERKUNST".

Naar wij vernemen heeft zich geen enkele candidaat aangemeld voor den prijskamp naar den „Prix de Rome" in schilderkunst. Dit feit is kenschetsend voor de richting der jongere schilderschool, die het buitenslands studeeren als iets overtolligs, ja zelfs als schadelijk beschouwt voor hare ontwikkeling.

Men moet ze kennen, die jonge schilders, in hun aanbidding van toon en stemming, in hun ignoreeren en verguizen van alles wat daarbuiten is en in hun kunst-beoefenen, waarbij natuurbeschouwen, ontleden en opnemen hun hoofddoel is, ten einde langs dezen weg vroegere meesters (en nog meer hedendaagsche meesters) te evenaren en niet langs den weg van gedwongen kopieën naar Raphaël, Guido Reni, Velasquez en anderen.

Bij den bestaanden band onder onze jonge schilders, laat het zich aanzien, dat ook in andere jaren geen gevolg zal gegeven worden aan dergelijke oproepingen. Wenschelijk zou het derhalve zijn indien decoratieschilders in de gelegenheid gesteld werden aan dezen prijskamp mede te doen, teneinde jonge decorateurs, Hollanders, gelegenheid te geven hunne decoratieve studiën in het buitenland te voltooien, aldus bijdragende tot verhooging van het peil, waarop zij heden — in ons land — staan.

In den grond van de zaak zullen de studies van schilders — Prix de Rome — steeds decoratief zijn; schilders die heengaan, zien we vaak terugkomen als decorateurs. Waarom dan geen decorateurs van beroep dadelijk de gelegenheid gegeven Raphaël, Guilio Romano, Michel Angelo, Rubens en den modernen Galland te bestudeeren?

Wellicht is nu ook de tijd aangebroken, waarop bouwkunstbeoefenaars de plaats der schilders kunnen innemen.

Kunnen deze zich genoegzaam in onze schoone natuur redden, wij hebben wel degelijk behoefte aan ruimen blik en zuivere architectuur. Op welken grond kunnen alleen schilders, beeldhouwers en graveurs mededingen? Is bouwkunst dan geen kunst meer of zijn de bouwkunstbeoefenaars dan allen speculanten en timmerlieden? Merkwaardig is het hoe deze categorie kunstbeoefenaars eenvoudig niet meegeteld wordt, of zit het misschien in de omstandigheid dat 'n „Prix de Rome" ook werkelijk naar Rome zou moeten gaan en niet naar Hannover?

„Prix de Hannovre" zou anders ook niet slecht klinken en 'n eventueele instelling hiervan, zouden wij al onzen steun geven, mits de candidaten maar over Weenen, Venetië, Rome en Parijs terug mogen keeren, in welk geval het gevaar voor hun heil tamelijk tot nul zou gereduceerd worden.

Hoe het zij — de omstandigheid dat tal van jonge mannen, met evenveel lust en ijver voor hunne kunst bezield als schilders, graveurs en beeldhouwers, zoover achteruit gesteld worden bij deze gelukkigen, is niet opwekkend en doet het ons nog meer betreuren dat er van de zijde van hen, die onlangs zoo overtuigend spraken van „pal staan" en van „aaneensluiting" zoo weinig voor deze verbetering gedaan wordt.

Laat ons evenwel hopen, dat eens deze grove onbillijkheid zoo fel in het oog zal springen, dat door aaneensluiting de noodige reorganisatie in het leven geroepen wordt.

KR.

PRIJSVRAGEN.

KALENDERSCHILD.

Het rapport der Jury van beoordeeling van de ingekomen antwoorden, op de prijsvraag voor een Kalenderschild, uitgeschreven door de Vereeniging tot bevordering der bouwkunst te Groningen, werd in de vergadering van 7 September jl. uitgebracht en luidt als volgt:

De ondergeteekenden, door uwe Vergadering aangewezen, om de ingekomen antwoorden op de prijsvraag voor een ontwerp van een schild voor een kalender te beoordeelen, heeft de eer het navolgende te rapporteeren.

Op de genoemde prijsvraag zijn ingekomen 3 ontwerpen:

1°. eene teekening onder het motto *L.*
2°. » » » » » *Calendae.*
3°. » » » » » *Das Publicum ist ein Kind* enz.

Het was een niet zeer aangename verrassing voor de Commissie, toen zij vernam dat slechts drie antwoorden op deze, zoer geschikte prijsvraag waren ingekomen.

Zij toog evenwel aan den arbeid met de hoop, dat wellicht de kwaliteit van dit drietal aan de geringe kwantiteit zou ten goede komen. Maar, hoe ongaarne, zij moet met leedwezen erkennen, dat zij ook ten opzichte van deze verwachting is teleurgesteld.

Hoe gaarne zij ook zoude zien, dat in het jaar 1890, als resultaat van deze prijsvraag, bij elk lid der Vereeniging, in kantoor, kamer of salon, een kalender prijken kon met een bij uitstek sierlijk en bevallig schild, toch meent zij geen vrijheid te mogen nemen om een der drie ingekomen ontwerpen daarvoor aan te bevelen.

Want, naar haar oordeel, wordt aan alle drie ontwerpen de sierlijke en bevallige vorm gemist, die in het programma uitdrukkelijk was voorgeschreven.

Bij het ontwerp onder motto »L" en dat onder motto »Calendae" herinnert de omtrek, die den vorm bepaalt, meer aan den omtrek van een of ander meubelstuk, dan aan dien welke bij een vrije behandeling van een schildvorm kan gedacht worden; terwijl het derde ontwerp door een rechthoekigen omtrek, elke gedachte aan sierlijkheid en bevalligheid buitensluit.

Ofschoon de ontwerpen verdienstelijk zijn geteekend, met name vooral de beide eerstgenoemden, is nochtans het algemeen gevoelen der Commissie dat zij te schetsmatig zijn behandeld om een goede reproductie te kunnen verwachten.

Bij eene beoordeeling in het bijzonder van elk ontwerp kwam het gevoelen der commissie nagenoeg neer op de volgende uitspraak.

Ontwerp motto *L.*

Niettegenstaande in dit ontwerp zeer vele goede motieven worden aangetroffen, heeft het geheel iets rammelends en onrustigs, waartoe ook de gekozen kleur het hare bijdraagt.

De bekroning is gedrukt en te arm van opvatting. De attributen zijn goed gekozen, maar de woorden theorie en practijk daarbij, zijn overbodig en niet esthetisch.

Het teekenwerk verraadt een vaardige en geoefende hand, die bij een beter begrip van het doel der prijsvraag, zeker in staat zou zijn om een sierlijker en bevalliger schild voort te brengen.

Ontwerp motto *Calendae.*

De overeenkomst in opvatting en uitvoering van dit en het voorgaande ontwerp wijst, zoo niet op eenzelfde hand, dan toch op eenzelfde school. De bijna gelijke omtrek van het schild is zeker toevallig.

Toch heeft dit ontwerp meer verdienste dan het vorige. De omlijsting van de, voor kalender bestemde ruimte, is aangenaam van vorm. De bekroning is rijker en is geheel architectonisch behandeld; dit laatste zou beter tot zijn recht komen, indien ook het onderste gedeelte der teekening op gelijke wijze was opgevat, maar daaraan ontbreekt elke voeting of architectonische vorm.

Evenals het vorige, mist ook dit ontwerp nagenoeg elk denkbeeld van een kalender. De daarvoor aangewezen ruimte zou evengoed voor de invulling van een ledenlijst kunnen bestemd worden, als voor de maanden en dagen van het jaar, zonder dat dit eenige schade aan den indruk van het geheel zou toebrengen.

Overigens bevat dit ontwerp vele goede motieven, die met smaak en kennis zijn aangebracht.

Ontwerp: *Das Publicum ist ein Kind*, enz.

Dit ontwerp, waarvan niet gezegd kan worden dat het onverdienstelijk is geteekend, bezit toch om de boekige stijfheid van zijne omlijsting en om de geringe oorspronkelijkheid een zeer geringe kunstwaarde.

De afbeelding van het zoogenaamde goudkantoor moge op zichzelve reden van bestaan hebben, op een kalenderschild, en wel als attribuut van bouwkunst, is daarvoor geen plaats aan te wijzen. Evenmin wordt het victoriabeeld geschikt geacht voor de versiering van dezen kalender.

Het geheele ontwerp is te schoolsch van opvatting en uitvoering. Zoo is o. a. het denkbeeld der jaargetijden, voorgesteld door wassende, bloeiende, vruchtdragende en besneeuwde plantmotieven, met den hongerigen vogel inclusis, geheel ontleend aan den kalender voor 1889 van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst te Amsterdam. Behalve de afbeelding van het zoogenaamde goudkantoor, komt op dit schild niets voor dat op de bouwkunst betrekking heeft.

Hiermede is de Commissie aan het einde van haar taak. Zij herhaalt ten slotte dat het haar leed doet, dat zij om de bovenaangevoerde reden geen der drie ontwerpen voor een bekroning kan voordragen en dus ook de leden alsnog vooreerst niet in het bezit zullen geraken van een blijvend en bovenal aantrekkelijk bewijs van het voortbestaan der Vereeniging.

Nochtans twijfelt de Commissie niet aan een mogelijke en juiste oplossing van deze prijsvraag. Zij gelooft zelfs, dat de geringe deelneming en het ongunstig resultaat slechts is toe te schrijven aan het voor dergelijk werk minder geschikte tijdvak van het jaar, en geeft u daarom in overweging deze prijsvraag thans nogmaals uit te schrijven, na de komende wintertijd vermoedelijk meerdere werkkracht kan beschikbaar stellen.

Bovendien is de Commissie van meening dat de verdienste van het ontwerp onder motto »Calendae", en de daaraan besteede arbeid op eene belooning aanspraak hebben, en heeft zij de eer u daarom voor te stellen, aan den vervaardiger van dit ontwerp eene belooning van 20 gulden toe te kennen.

Groningen, 6 September 1889.

De Commissie van beoordeeling:
L. M. MOOLENAAR.
J. P. HAZEU.
J. H. DE VRIES.
J. W. PEDDEMORS.
K. HOEKZEMA.

De Vergadering besloot om, ingevolge het denkbeeld van de Jury, deze prijsvraag naar hetzelfde programma nogmaals uit te schrijven; de tijd van inlevering der ontwerpen zal nader worden bekendgemaakt; inmiddels zijn programma's verkrijgbaar bij den 1ste-Secretaris, den heer J. P. Hazeu, te Groningen.

NOG EENS DE PRIJSVRAAG »SIC SEMPER" TE UTRECHT.

In het *Bouwkundig Weekblad* van 31 Augustus worden wederom eenige gedane vragen aangaande het programma dezer prijsvraag beantwoord, en reeds vroeger waren omtrent de niet al te duidelijke beschrijving der oude fundeeringen ook eenige vragen gesteld. Natuurlijk ligt hierin nog geen bewijs voor de onvolledigheid van het programma, maar vragen als onder n°. 1 in het bovengenoemde weekblad, behooren toch zeker tot dezulke, waarvan een programma moet melding maken. Op 22 September e. k. moeten de plannen ingediend worden, en nu komen de medewerkers eerst tot de ontdekking dat de scheidingsmuur gemeenschappelijk is of gemaakt kan worden, *daar de Société ook eigenaar is van het belendende perceel.*

Allen die nu in hunne projecten een nieuwen muur minstens van 1½ steen hebben geteekend, krijgen eerstens dit voordeeltje op hunne begrooting en verspelen een strook grond van ± 6 à 8 M².

Dergelijke belangrijke punten moesten toch in het programma staan.

Op vraag 3: »Welke oppervlakten moeten de bergplaatsen voor couranten en kleeren van het personeel hebben?" komt het naieve antwoord: »dat die grootte afhangt van het aantal bedienden en van de hoeveelheid der couranten, en den tijd dat deze voor de leden ter beschikking liggen". Ziedaar mijnheer de vrager een antwoord ad rem. Nu kunt ge de grootte in eens bepalen. Of is het u niet der moeite waard een reisje naar de oude bisschopstad te doen en het bedienend personeel te vragen naar het aantal hunner jassen en de couranten na te tellen. Voor de groote kansen van eene bekroning moet gij toch wat over hebben.

Het is te betreuren dat de Jury zich niet door middel der vakbladen verstaat met de medewerkers en dergelijke vragen officieel beantwoordt. Nog wenschelijker zou het zijn dat vragen als de eerstgenoemde niet konden voorkomen: het programma had daarop reeds antwoord moeten geven.

Weder is een prijsvraag in het verschiet, waarvan reeds in Juli door de bladen melding werd gemaakt. Mij dunkt een schoone tijd voor de Jury om het programma zoo volledig

mogelijk te maken, en wanneer dan aan de medewerkers een termijn van inlevering wordt gegeven in evenredigheid aan den tijd voor het programma beschikbaar geweest, dan heeft elkeen gelegenheid zijn ontwerp goed te doorwerken.

Een ideaal programma is niet te eischen, maar wenschelijk ware het, dat de Jury met de diverse beschouwingen der medewerkers rekening hield en in het belang der laatsten zooveel mogelijk medewerkten. Bij al de moeite en teleurstelling bij eene groote concurrentie is de bescheiden vraag naar duidelijke programma's geen al te hooge eisch.

En aan de redacties van *Bouwkundig Weekblad* en *Opmerker* zou ik beleefd willen vragen of het niet wenschelijk is om direct na uitspraak der Jury en opening der tentoonstelling, of anders zoodra de inzenders weder de beschikking over hunne projecten hebben, een plaat te geven met op kleine schaal 4, 6, 8 of meer der voornaamste projecten om zoodoende wat spoediger bekendheid te geven aan de beste plannen. Zijn de kosten, daaraan verbonden, te omvangrijk, dan trek ik gaarne mijn voorstel in, maar er zijn onder de Bestuurs- en andere leden van A. et A. en Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst zulke goede schetsers, dat dit, geloof ik, geen bezwaar oplevert, en ik meen dat de photholithographische verkleining der projecten zoo ingrijpend kosthaar niet is of ik hoop dat aan dit verzoek een willig onthaal zal worden verleend.

G.

BUITENLANDSCHE BERICHTEN.

— Den 15en September wordt te Leipzig eene tentoonstelling geopend van schilderijen van oude meesters, die het eigendom zijn van particulieren in Saksen en waarvoor 400 stukken zijn ingezonden. Generaal-consul Thieme te Leipzig stond uit zijne welbekende verzameling 67 werken van Nederlandsche kunstenaars af; ook graaf Luckner en Dr. Schubert te Dresden, graaf Einsiedel te Reibersdof, Geheimrath Dr. Lampe, Stadtrath Dürr, Ferdinand Flinsch en de heer Gottschald, allen te Leipzig, nemen aan de tentoonstelling deel.

— Het *Kunstverein* te Keulen viert in dit jaar zijn vijftigjarig jubilé. In het begin van 1839 deed het Verein pogingen, om geregeld tentoonstellingen te houden, waartoe eenige kunstvrienden eene vereeniging in het leven riepen, die zich ten doel stelde de kunst in het algemeen te bevorderen door tentoonstellingen en aankoopen van kunstwerken van alle volken en scholen. Op het einde van dat jaar was er geteekend voor 1385 aandeelen en boden kunstenaars van verre en van nabij aan, hunne nieuwe werken in te zenden; de stad stond voor de tentoonstelling het Gürzenich af, welks noordergevel van ramen voorzien werd, en einde Mei werd de eerste tentoonstelling met ruim 400 kunstwerken geopen, waaronder 87 uit Nederland, 86 uit België, 74 uit Italië, 3 uit Engeland, enz.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-GRAVENHAGE. Bij het toezicht op de spoorwegdiensten en het stoomwezen in Ned.-Indië is vacant de betrekking van inspecteur 3e klasse, waaraan is verbonden eene bezoldiging van *f* 3900 's jaars. Zij, die daarvoor in aanmerking wenschen te komen, moeten zich binnen veertien dagen na dagteekening dezer bekendmaking (12 Sept.) bij geregeld adres aanmelden bij het Departement van Kolonién, onder overlegging van de stukken, genoemd in de *Staatscourant* van 12 dezer.

— Aan het *U. D.* wordt uit Den Haag gemeld, dat het besluit van den heer Vrolik, om als directeur-generaal der Exploitatie-maatschappij af te treden, niet alleen zoo goed als vast staat, maar door den Raad van commissarissen dier Maatschappij reeds eene aanbevelings- of candidatenlijst is opgemaakt en vastgesteld, om den heer Vrolik als directeur-generaal te vervangen.

Zoo de correspondent goed ingelicht is komen op deze lijst drie personen voor en wel de heeren: J. L. Cluijsenaer, ingenieur, voormalig secretaris en waarnemend directeur-generaal der Exploitatiemaatschappij, Mr. J. P. R. Tak van Poortvliet, oud minister van waterstaat, en Mr. H. M. A. baron van der Goes van Dirxland, voormalig chef van dienst der Exploitatie-maatschappij.

— Daar het onderzoek betreffende het spuien der grachten gedurende het badseizoen niet spoedig zal zijn afgeloopen, maar nog eenigen tijd kan vorderen, hebben B. en W. reeds enkele bescheiden omtrent het onderzoek van de deskundigen, de heeren Van der Vegt en Koppeschaar, aan den Gemeenteraad overgelegd.

Enkele bijzonderheden volgen hier:

Het vermoeden, door Dr. Koppeschaar uitgesproken, dat het vuile water zich eerder met den hoofdstroom in zee vereenigt en alzoo bij opvolgenden vloed reeds geheel met het zeewater vermengd en van dat water niet meer te onderscheiden, noordwaarts wordt gevoerd, schijnt door de waarneming te worden bevestigd. Verschillende in zee geworpen flesschen en blokjes werden op het Loosduinsche strand teruggevonden, doch de meeste noordwaarts van Scheveningen. Geen enkele flesch en geen enkel blokje spoelde te Scheveningen aan.

Er bestaat dus, volgens den heer Van der Vegt, geen enkele reden om de waterverversching gedurende het badseizoen te staken.

De heer Koppeschaar resumeert zijne beschouwingen aldus: dat men op 11 Juni gerust had kunnen doorgaan met spuien en dat noch 't water voor 't Kurhaus, noch dat voor hotel Rauch, noch dat vóór Loosduinen in eenig opzicht minder goed zou geweest zijn, dan nu op 't oogenblik en dat het water der stadsgrachten door voortdurend intreden van Maaswater zuiver zou zijn gebleven.

De hoogleeraren Oudemans uit Delft en Franchimont uit Leiden zijn van zijn meening en hebben den heer Koppeschaar gemachtigd, dit mede te deelen.

AMSTERDAM. De vergadering van het Instituut van Ingenieurs, den 6den dezer in het gebouw der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst gehouden, werd door 85 leden bijgewoond. De muren waren rijkelijk versierd met photographieën, betrekking hebbende op het Merwedekanaal, waaraan na afloop van de vergadering een bezoek zou worden gebracht.

Door het lid P. H. Kemper, lid van de voor deze buitenvergadering benoemde feestcommissie, werden nog eenige inlichtingen gegeven, betrekking hebbende op de te bezoeken werken en ook op het *Overzicht van de werken voor den aanleg van het kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede en van het Rijks-magazijn van geneesmiddelen te Amsterdam*, van welk werkje keurig uitgevoerde exemplaren aan de aanwezigen waren uitgereikt.

Hierop nam de President N. Th. Michaëlis het woord, die uitvoerig hulde bracht aan een aantal verdienstelijke leden van het Instituut, die sedert de vorige vergadering door den dood aan de instelling waren ontvallen. Het waren de leden G. C. E. van Daalen, H. H. A. Wenteel, H. F. Fijnje van Salverda, A. J. Brevet en C. Vermeijs, die allen op verschillend gebied zich verdienstelijk hebben gemaakt, en van welke de in 92jarigen ouderdom overleden oud-hoofdinspecteur van den waterstaat Fijnje meer in het bijzonder door den spreker werd herdacht.

Nadat in het nabijgelegen *Hôtel Américain* eenige verversching waren gebruikt, werd per rijtuig een tocht ondernomen, en in de eerste plaats een bezoek gebracht aan het bijna voltooide, onder het beheer der genie gebouwde Rijks-magazijn van geneesmiddelen aan de Sarphatistraat, waartoe door den Minister van Oorlog bereidwillig vergunning was verleend.

Daarna werd de tocht voortgezet om de belangrijke werken van het Merwede-kanaal te Zeeburg te bezoeken; van daar teruggekeerd, vereenigde men zich aan een vriendschappelijken maaltijd in het *Hôtel Krasnapolsky*.

Den volgenden dag maakten een zestigtal leden een tocht per stoomboot van Utrecht naar Goirchem, ter verdere bezichtiging van de kanaalwerken.

UTRECHT. In de algemeene vergadering van de Vereeniging tot Bevordering van Fabrieks- en Handwerksnijverheid, deze week hierterstede gehouden, werd ook het vraagstuk der octrooien behandeld. Op uitnoodiging van het hoofdbestuur had Mr. R. J. H. Patijn, van 's-Gravenhage, op zich genomen, de bespreking van deze zaak in te leiden. Hij deed dit in eene uitvoerige zorgvuldig bewerkte rede, waarin hij zich in beginsel voor octrooien verklaarde, omdat die z. i. een gunstigen invloed uitoefenen op het aantal en het gehalte der uitvindingen.

In het debat, dat op deze inleiding volgde, werd het standpunt der tegenstanders van de octrooiwet met nadruk verdedigd door den voorzitter Dr. J. Th. Mouton, die het betoog van den inleider op den voet volgde en trachtte te wederleggen.

De langdurige discussie had tot resultaat, dat Amsterdam gevolg gaf aan den wensch, door Dr. Ruijsch geuit, om zijn voorstel (aan te dringen op eene spoedige invoering der octrooiwet) in te trekken. De bedoeling van deze intrekking was aanvankelijk, de zaak nogmaals aan de afdeelingen in overweging te geven en dan op de volgende algemeene vergadering zonder verder debat over de zaak te stemmen. Dit had echter practische bezwaren, waarom besloten werd, het voorstel in te trekken zonder meer, zoodat geen stemming behoefde plaats te hebben.

Op voorstel van den heer Bauer ('s-Gravenhage) is aan het Hoofdbestuur opgedragen, om wanneer het wetsontwerp tot herziening van de wet op het lager onderwijs door de Staten-Generaal mocht worden aangenomen, zich tot de Regeering te richten met eene dankbetuiging over de opneming van het teekenen onder de verplichte vakken van onderwijs op de lagere school.

— (A. et A.) Binnenkort zal een vertaling het licht zien van Viollet le Duc's »Entretiens sur l'Architecture", met een voorrede van den architect Dr. Cuijpers.

— De Directie van de Nederlandsche Rijnspoorwegmaatschappij heeft eene buitengewone algemeene vergadering van deelhebbers uitgeschreven tegen 5 October e. k., waarin behandeld zullen worden,

I. Goedkeuring van door de Directie met den Staat aangegane overeenkomsten tot overdracht van het geheele bedrijf der Maatschappij aan den Staat;

II. In geval van bekrachtiging der desbetreffende overeenkomst door de Wetgevende Macht: Wijziging van artikel 5 der statuten betreffende den duur der Maatschappij, bepaling der bestemming van den prijs der overdracht, en ontbinding en regeling van het toezicht op de liquidatie der Maatschappij.

Een gewaarmerkt afschrift der bedoelde overeenkomsten en van het voorstel sub, II ligt voor aandeelhouders ter lezing.

ZUTTEN. De aannemers der werken van het Waterschap »de Oude IJsel" zullen het aangenomene, naar men aan de *Zutf. Ct.* meldt, toch uitvoeren. Het Bestuur had de aanneming gegund behoudens de goedkeuring van Gedeputeerde Staten. Dit college heeft te kennen gegeven, dat zijne goedkeuring daarop niet werd vereischt, als geldende hier eene daad van gewoon beheer, omschreven in het reglement van het Waterschap. De opschortende voorwaarden der gunning verviel daarmede, en daarop kan rechtens niet worden teruggekomen. De zaak treedt dus eene nieuwe phase in. Het is waarlijk te hopen, dat de Regeering krachtig in dezen zal optreden en het ontslag van het Waterschaps-Bestuur niet zal aannemen.

PERSONALIA.

— Bij Zr. Ms. besluit is de adspirant-ingenieur der marine J. 't Hooft bevorderd tot ing. 3e kl.

— Bij koninklijk besluit zijn benoemd tot ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw, de heeren E. Gugel, hoogleeraar aan de Polytechnische school te Delft, en J. R. P. F. Gonggrijp, hoogleeraar aan de gemeente-instelling voor onderwijs in de taal, land en volkenkunde van Nederlandsch-Indië, te Delft.

— Tot buitengewoon opzichter bij het maken van een gedeelte rivier van het Oude Maasje nabij Hagoort tot voorbij de Dussensche Gantel (Maasmondverlegging), zijn bij beschikking van den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid benoemd de heeren W. Grijm en J. J. Fourdraine, te Raamsdonksveer.

— Bij den waterstaat en 's lands burgerlijke openbare werken in Ned.-Indië is een tweejarig verlof naar Nederland wegens ziekte verleend aan den opzichter 1e kl. W. P. Koot en vervol uit zijne betrekking wegens ziekte ontslagen de opzichter 3e kl. J. J. de Zeete.

VACANTE BETREKKINGEN.

— Inspecteur 3e kl. bij het toezicht op de spoorwegdiensten en het stoomwezen in Ned.-Indië. Jaarwedde *f* 3900 (Zie de berichten.)

ADVERTENTIEN.

Te koop aangeboden.

2 Stoomheimachines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag
50 Kipwagons inhoud 2 M³., beide
24 „ „ 2 M³., zijden
36 „ „ 1½ M³., kippend
Alles 90 c.M. spoorwijdte.
Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Stadtrecht* en W. DE JONG, *'s-Gravenhage*.

Hollandsche IJzeren SPOORWEG-MAATSCHAPPIJ.

Aanbesteding.

Op **Maandag den 23 September 1889** in Kamer 46 van het Centraal Administratiegebouw aan het Droogdak te *Amsterdam* van bestek N°. 446:

Het maken van ophoogingen, spoorinrichtingen, eene brug met houten onder- en ijzeren bovenbouw, eene veeloosplaats, bestratingen en verdere bijkomende werken voor eene spoorverbinding naar het Abattoir te Amsterdam. Raming *f* 18.000.

Bestekken zijn tegen betaling van *f* 1.50 per exemplaar verkrijgbaar aan bovengenoemd gebouw bij den portier of op franco aanvrage met toezending van postwissel aan het bureau van den Ingenieur van den Weg, Kamer N°. 154.

Aanwijzing zal worden gedaan als in het bestek is vermeld.

De Administrateur.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

Aanbesteding

(VERNIEUWINGSFONDS).

Op **Dinsdag den 1sten October 1889**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek N°. 139.

Leveren en inkopen van eikenhouten dwarsliggers, in 32 perceelen.

De besteding geschiedt volgens art. 13 van het bestek.

De bestekken liggen van den 12den September 1889 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en bij de Heeren Sectie-Ingenieurs te *Meppel* en *Breda*, en zijn op franco aanvraag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* **0.50** per stuk.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken).

Utrecht, den 10den September 1889.

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN

STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,

op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met

EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).

Hollandsche Tuin en Zeepaard, Bickerstraat

AMSTERDAM.

OPENBARE VERKOOPING

van ruim 4½ H. BOUWTERREIN, aan den Velperweg te ARNHEM.

Notaris VAN DER POEL, te *Arnhem*, zal op **Dinsdag 17 September 1889** bij *inzet* en 14 dagen daarna, op **Dinsdag 1 October** bij *finaliteit*, telkens des avonds zeven uur in het Central Gebouw in de Bakkerstraat, alsaar, in het openbaar **Veilen** en **Verkoopen**:

Een stuk **BOUWTERREIN**, ter grootte van 4 Hectaren, 65 Aren, 80 Centiaren, gelegen te *Arnhem*, aan een der schoonste gedeelten van den Velperweg, tusschen de Landgoederen Renn-Enck en Brombeek, tegenover den Planten- en Vogeltuin, zeer geschikt voor den aanleg van Villa's.

Te Veilen in 4 Perceelen, 2 ondermaats en generale massa.

Aanvaarding en betaling 15 Januari 1890. Nadere informatiën zijn te bekomen ten Kantore van genoemden Notaris, alwaar de Kaart van het Terrein ter inzage ligt.

Ministerie van Justitie.

OPENBARE AANBESTEDING.

Op **Zaterdag den 5den October 1889**, des namiddags ten 2 ure, zal in het gebouw van het Departement van Justitie te *'S-GRAVENHAGE* in het openbaar bij enkele inschrijving worden **aanbesteed**:

Het bouwen van een Huis van bewaring te Leeuwarden. Raming *f* 100.220.

Het bestek N°. 13 met 6 daarbij behoorende teekeningen is van af den 19den September 1889 verkrijgbaar tegen betaling van *f* 2.25 bij de GEBROEDERS VAN CLEEF, Boekhandelaren, Hofspui N°. 28a te *'s Gravenhage*.

Het bestek met daarbij behoorende bestekteekeningen, met 6 detailteekeningen en 5 modellen, ligt bovendien van af 19 September a.s. ter inzage te *Leeuwarden* in de Strafgevangenis, alwaar gegadigden vrije toegang wordt verleend van des voormiddags 9 ure tot des namiddags 4 ure.

Aanwijzing op het terrein, achter de Strafgevangenis gelegen, zal plaats hebben op Zaterdag 28 September 1889, des namiddags ten 2½ ure.

Inlichtingen zijn verder te verkrijgen bij den Ingenieur-Architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen, Departement van Justitie te *'s-Gravenhage*.

's-Gravenhage, 12 September 1889.

De Minister van Justitie,
Voor den Minister,
De Secretaris-Generaal,
P. J. VAN BELJMA

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 23 September 1889**, des middags ten 12 uur, op het Raadhuis, in het openbaar **aanbesteden**:

A. Het maken van een accumulatorgebouw en houten fondeeringen voor buisleidingen ten dienste van de Hydraulische Inrichting aan de Handelskade;

B. Het bouwen van een Scheepssteiger aan de »De Ruijterkade".

De Voorwaarden dezer Aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Stadsdrukkerij, tegen betaling van *f* 1 voor de sub A. en *f* 0.75 voor de sub B. genoemde, (ieder met één teekening).

Inlichtingen worden gegeven ten Kantore van den Stads-Ingenieur, op het Raadhuis, Kamer N°. 93, des voormiddags van 10—12 uur, gedurende de week, welke der besteding voorafgaat.

Burgemeester en Wethouders voorzeven:
DRIESSEN, *Wethouder*.
De Secretaris,
LE JOLLE.

Amsterdam, 7 September 1889.

AANBESTEDING.

Op **Vrijdag 20 September 1889**, des namiddags te 5 uren, zal door het Bestuur van de **Woning-Maatschappij** te **Amsterdam**, in het Café *de Roode Leeuw*, worden **Aanbesteed**:

Het ophoogen van het terrein van de voormalige GLASBLAZERIJ aan den Amstelsdijk, te Nieuwer-Amstel, met bijlevering van alle materialen en arbeidsloonen.

Het bestek met situatie is ad *f* 0.50 per exemplaar te verkrijgen ter Stoomdrukkerij van de Heeren ROELOFFZEN & HÜBNER, N. Z. Voorburgwal, te *Amsterdam*.

Inlichtingen geeft de Ingenieur-Architect A. L. VAN GENDT.

CARBOLINEUM EXCELSOR is het **BESTE** Houtbederfwerend middel.
FRED. STIELTJES & C°. Amsterdam.

ZWEEDSCH GRANIET
uit de groeven, Stoomslijperij en Polijst inrichting van de Firma
KESSEL & RÖHL,
te Berlijn.
Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 468,
Amsterdam.

DE LINT & C°.
Oosteeidijk 248, Rotterdam
VLOER- en WANDTEGELS,
TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS.
Groote voorraden

Bouwterrein te VENLOO.
Aan den Roermondschen weg zijn enige goed gelegen BOUWTERREINEN te koop, zeer geschikt voor den bouw van heerenhuizen.
Te bevragen bij den Mr. Timmerman H. VAN GASSELT, te *Venloo.*

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
G. J. THIEME.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,
in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen, Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.!
Voor inlichtingen geliere men zich te adresseeren aan THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld., Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F 62 te *Arnhem.*
De Directeur, W. PATON WALSH.

A. H. VAN BERGEN,
FABRIKANT TE
Heiligerlee, prov. Gron.
SPECIALITEIT IN
Nieuwe Constructie
BRANDSPUITEN,
TORENUURWERKEN
EN
LUIDKLOKKEN,
op binnen- en buitenlandsche Tentoonstellingen bekroond.
ANTWERPEN 1885. EEREDIPLOMA.
Gouden en Zilveren Medailles

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN,
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN,
LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren PEILSCHALEN
WEEGWERKTUIGEN.

AMERIKAANSCHE HYDRAULISCHE LIFTEN
voor **Hotels, Kantoorgebouwen, Ziekenhuizen** en **Fabrieken.**
FRED. STIELTJES & C°., Keizersgracht 745 Amsterdam.

Zelfdragend
en
vlak gegolfd ijzer,
gewoon
en gebombeerd
worden in
vele verschillende
profielen
en
afmetingen vervaardigd.

Actien Gesellschaft für Verzinkerei
UND
Eisenconstruction
VORMALS
JACOB HILGERS,
Rheinbrohl.
Galvaniseerinrichting
EN
Fabriek van gegalvaniseerde
Bouwconstructiën.
Geïllustreerde Prospecti
Referentiën en Begrootingen
steeds verkrijgbaar.
Vertegenwoordiger voor Nederland en Koloniën
FERD. ENGERS,
AMSTERDAM,
Heerengracht 335.

HILGERS'
DAKPANNEN
EN
DAKRAMEN
VAN
uitmuntende
constructie,
geschikt
voor alle soorten van
DAKBEDEKKING,
ook voor
DAKEN
met zeer geringe
helling.

JAN HAMER & C°.
AMSTERDAM.
KANTOOR: Marnixstraat 402 b/h Leidscheplein.
Witte's Liften
voor Stoom-, Hand- en Waterkracht, voor Personen, Goederen, Spijzen enz.
Grootste zekerheid tegen ongelukken, gemakkelijke behandeling, geringst waterverbruik, zachten gang.
Uitgebreide referentielijsten van, in verschillende **Rijks-, Gemeente-** en **Particuliere Gebouwen, hier te lande**, geplaatste **Lifts** worden op aanvrage franco toegezonden.
Werktuigen voor **Stoomwasscherijen** en **Stoomdesinfectie-inrichtingen.** (3)

Rolluiken
van **Staal** of **Hout** met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.
E. en P. ROTTSIEPER, *Roosendaal* (Rijnspoorweg).

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & D°., te Arnhem.

VIER-EN-TWINTIGSTE JAARGANG N°. 38. ZATERDAG 21 SEPTEMBER 1889.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

Architectvra et Amicitia

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.M.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENIT Jr.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Troelstrastraat 28, *Arnhem.*
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste-Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam.*

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *f* 9.— per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit blad. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling 12½ cent per stuk en 25 cent per post, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent Jos. G. STEMLER Czn., Boekhandelaar te *Amsterdam.*

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1e. De 919e vergadering zal gehouden worden op Woensdag 25 September, des avonds te 8 uren, in het Genootschapslokaal.

De agenda voor deze vergadering is:

a. Mededeelingen van het Bestuur.

b. Bijdrage van den heer A. W. de Flines.

c. Kunstbeschouwing, te geven door den heer W. Kromhout Czn.

2e. De photographie der deelnemers aan de excursie naar Gorichem is à *f* 2.50 verkrijgbaar gesteld Zij, die deze photographie wenschen te bezitten, worden verzocht hiervan bericht te zenden aan den 1e-Secretaris.

3e. De tijd van inlevering van de antwoorden op de prijsvraag van een Concertgebouw wordt met één maand verlengd en vastgesteld op 15 October 1889.

Namens het Bestuur:
De 2de-Secretaris,
A. C. BOERMA.

UIT PARIJS.

III.

Ter afwisseling van onze tentoonstellingsbezoeken, namen wij ook eenige bouwwerken in de stad, die pas voltooid of nog in aanbouw zijn, in oogenschouw. De Parijsche bouwkunst pleegt ten onzent niet hoog aangeschreven te staan. Wie uit de hoofdstad van Frankrijk terugkeert, heeft altijd den mond vol van het vervelende en eentonige, dat geacht wordt daar de architectuur te kenmerken. Wij voor ons hebben nooit een glimlach kunnen weerhouden, zoo vaak dit vonnis weerklonk uit den mond van zoo menig Nederlandsch „architect", die geen dragelijk detail kan teekenen en die al zijn kennis aan de schaafbank opdeed.

Wat ziet de gewone toerist van Parijs? Meestal niet veel meer dan de groote Boulevards, de Champs Elysées en het Bois de Boulogne. De huizen worden slechts zelden bekeken; de vreemdeling heeft zooveel aan de voorbijgangers en in de uitstallingen der winkels te zien, dat hij er niet aan denkt de gevels der huizen met aandacht te beschouwen, en daarom als zijn indruk van Parijsche gebouwen niets meeneemt dan de herinnering aan een wazige massa van witachtig grijs. Wie echter de gebouwen als vakman bekijkt, en zich niet alleen tot de boulevards bepaalt doch ook de nieuwe wijken aan de westzijde der stad opzoekt, zal van de hedendaagsche Fransche bouwkunst een hoogen dunk krijgen. Niet dat het den Franschen gelukt zou zijn, een negentiende-eeuwschen stijl te vinden, doch zij verwerken de motieven van het verledene met groote vrijheid en een fijnen smaak, en leveren scheppingen, die van veel talent getuigen.

De hooge prijzen, die te Parijs voor den grond besteed worden, maken het noodzakelijk, er zooveel mogelijk partij van te trekken. De huizen, op speculatie gebouwd, verschillen dan ook geheel van de onze. Daar terreinen van 25 M. breed en 25 M. diep geen zeldzaamheid zijn, ja deze afmetingen zelfs dikwerf overtroffen worden, is met een Parijsch speculatiehuis een heelwat grooter kapitaal gemoeid, dan met een dergelijk gebouw ten onzent. Behalve de noodzakelijke binnenplaatsen, wordt het geheele terrein volgebouwd; vijf verdiepingen zijn regel, terwijl ook de zolderverdieping nog tot woningen is ingericht. Op iedere verdieping vindt men een aantal appartementen, ieder bestaande uit vier of meer kamers, keuken en privaat. Al deze vertrekken zijn veeltijds om een portaal gerangschikt, dat door een deur met de gemeenschappelijke trap, welke naar alle verdiepingen leidt, verbonden is. De voorschriften der Parijsche bouwpolitie zijn zeer streng, en al mogen zij ook tengevolge hebben, dat de bouwwerken een eenigszins eentonig karakter dragen, zij bewerken tevens, dat er in de Fransche hoofdstad heelwat solieder gebouwd wordt dan bij ons. Van gehoorigheid in de kamers heeft men geen last; de muren zijn wel drie à viermaal zoo dik dan hiertelande.

Als bouwmateriaal wordt in den regel de witte kalksteen, die bij Creil gebroken wordt, gebruikt. Daar deze steen zich zeer gemakkelijk laat bewerken, wordt aan de details, zelfs van de gevels der huizen die op speculatie gebouwd zijn, veel zorg besteed. Het is vooral die detailleering, waardoor de Parijsche bouw-

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

werken, in het bijzonder die van den lateren tijd, zich zoo gunstig van die, welke bij ons opgericht worden, onderscheiden. Overal herkent men de hand van mannen van studie en smaak; nergens ziet men te Parijs die timmermansachtige kroonlijsten, die onbegrepen kapiteelen, die onbeholpen consoles, guirlandes enz., waarmede ten onzent niet slechts speculatie-bouwers, maar ook een legio van „gepatenteerde" architecten hunne gevels meenen te versieren. In straten met veel verkeer wordt de ruimte aan de straat op den beganen grond natuurlijk meestal voor winkels gebruikt. Ook de winkelpuiën onderscheiden zich gunstig van de onze. Zij bestaan slechts uit paneelwerk, meestal donker geschilderd, waardoor de uitgestalde waren zeer goed uitkomen. De naam van de firma of iets dergelijks prijkt in groote gouden letters in de bovenste fries. Van de twijfelachtige sieraden, waarmede wij sedert een veertigtal jaren onze winkelpuiën meenen te moeten opschikken, wil men te Parijs niets weten. Wij kunnen het ons dan ook best begrijpen dat de Nederlanders, die te Parijs komen, de winkels in de Kalverstraat te Amsterdam heelwat „rijker" vinden dan die, welke zij daar zien.

Behalve de groote huurhuizen, welke wij hierboven bespraken, ziet men, vooral in het westen van Parijs, ook talrijke hôtels, voor bewoning door één familie bestemd, en met een meer of minder grooten tuin daarbij. Het zijn vooral deze hôtels, waarbij men zich van de aspiraties der hedendaagsche Fransche bouwmeesters een goed denkbeeld kan maken. Wij leven in „l'age du bibelot", dat blijkt ten duidelijkste. Ieder hôtel moet zooveel mogelijk naar een gebouw uit een bepaald tijdperk, al naar den smaak des eigenaars, gevolgd worden. Zoo staat aan de overzijde van de Rue du Ranelagh, waar ik mijn intrek genomen heb, een hôtel in Louis XII-stijl, met een voorplein, dat door een gecrenelceerden muur met zware deuren van de straat wordt afgescheiden, en dat met een traptoren, spitsboogvensters enz. prijkt. Andere hôtels zijn in den trant van den een of anderen Henri of Louis. Op zuiverheid van stijl schijnt bijzonder gelet te worden, en het interieur met het uitwendige zooveel mogelijk in overeenstemming te worden gebracht. Dat dit slaafsch navolgen van het verleden niet geschikt is om ons veel nader tot den veelgewenschten negentiende eeuwschen stijl te brengen, begrijpt men. Toch zal men de vaardigheid, waarmede de architecten zich van de vormen van het verledene bedienen, moeten bewonderen; slechts langdurige studiën kunnen iemand in staat stellen, zich zoo geheel in een tijdperk in te werken.

Na deze algemeene opmerkingen verzoek ik mijnen lezers, mij naar enkele der nieuwste bouwwerken van Parijs te willen vergezellen. Het eerst richten wij onze schreden naar het Museum, dat nabij het Trocadéro, ingevolge de uiterste wilsbeschikking van de Hertogin van Galliera opgericht wordt. Het gebouw is nog niet voltooid, doch reeds zoover gevorderd, dat men zich een tamelijk juist denkbeeld van het beoogde effect kan maken. In het midden bevindt zich een open hal, min of meer in den trant van de Loggia dé Lanzi te Florence, doch meer in Franschen geest gedetailleerd. Aan de beide zijden sluiten daaraan vleugels, die lager zijn dan het middengebouw en waar het motief van een Jonische colonnade op zeer gelukkige wijze is toegepast. Van het inwendige, dat zeer rijk moet worden, is nog niets voltooid.

Gaan wij nu naar het Louvre, om de belangrijke werken, daar in den laatsten tijd verricht, in oogenschouw te nemen. Op onzen weg daarheen zien wij, in het voorbijgaan, het monument, in de as van de Place du Carroussel opgericht ter herinnering aan Gambetta. Daar het, bedriegen wij ons niet, indertijd in uw blad werd afgebeeld, kunnen wij ons van een beschrijving onthouden. Zeer geslaagd kan het gedenkteeken kwalijk genoemd worden; de hooge obelisk, welke het hoofdmotief vormt, ecraseert het beeldhouwwerk. Ook de combinatie van Gambetta in gekleede jas met naakte, symbolische vrouwefiguren achten wij strijdig met den goeden smaak.

In het Louvre is thans een deel der mozaïeken van de nieuwe trap gereed. Aan de vervaardiging daarvan is zeer veel zorg besteed, en het eigenaardige is, dat zij grootendeels door Fransche werklieden gemaakt zijn, die de kunst van Italianen geleerd hebben. De vrouwefiguren, waarmede het gewelf prijkt, zijn zeer bevallig en de geheele decoratie munt door harmonisch coloriet en smaakvolle compositie uit. Het plafond van de zoogenoemde „Salle des états" is veel te overladen; de al te groote rijkdom leidt, evenals in ons Rijksmuseum, de aandacht maar al te zeer van de tentoongestelde schilderijen af. Belangwekkend is ook de onlangs geopende „Salle Dieulafoy," welke zich in het gedeelte van het Louvre, waarvoor Perrault zijn colonnade ontwierp, bevindt. De versiering dezer zaal is zeer eenvoudig; men ziet daar de geëmailleerde steenen, waarop in vlak relief boogschutters uit den tijd van Cyrus zijn afgebeeld. De kleuren zijn nog even frisch, als toen zij voor meer dan tweeduizend jaar uit den oven kwamen.

De schilderijzalen van het Louvre oefenden weer de oude bekoring op ons uit. Al werd het genoegen, evenals voorheen, ook thans nog vergald door de talloze weinig begaafde dames en heeren, die, voor reusachtige ezels gezeten, met een ijver, een betere zaak waardig, de meest beroemde doeken kopieeren, en al werden wij thans ook telkens in onze overpeinzingen gestoord door de benden van *Cooks-travellers*, die met versnelden pas door de zalen hollen, en zich wijsmaken dat zij zoo het Louvre zien, de groote Hollanders, Vlamingen, Italianen en Spanjaarden bezorgden ons een heerlijk genot. Ook de oude Fransche meesters verschenen ons in een nieuw licht; Tragonard vooral was zeer belangwekkend.

Het kost moeite, het Louvre te verlaten; aan alles komt echter een eind, ook aan het genieten. Uit de schilderijzalen komende, richtten wij onze schreden naar het nieuwe Raadhuis, dat na zijn verwoesting in 1871 als een feniks uit zijn asch verrezen is. De ontwerper, Ballu, die reeds in de Trinité en St.-Ambroise getoond had wat hij kon, heeft hier zijn ouden roem schitterend gehandhaafd. Wat hoofdlijnen betreft heeft hij zooveel mogelijk de gedaante, die het oude stadhuis in den loop der eeuwen verkregen had, gevolgd. In de details en de distributie heeft de bouwmeester echter zijn verbeelding den vrijen loop gelaten. De fraaie kasteelen uit den tijd van Frans I hebben hem voor de detailleering de motieven geleverd, die hij met evenveel vindingrijkheid als smaak verwerkt heeft.

In het bijzonder zijn het de feestzalen, die een aandachtige beschouwing verdienen. De groote balzaal heeft nog iets kaals, daar zij wel voltooid is, doch nog de schilderwerken mist, waarmede zij eens zal moeten prijken. De decoratie van de vertrekken aan den kant der Seine, waar de prefect zal wonen, zoodra de roode Gemeenteraad hem wil toelaten, is geheel gereed, en werkelijk fraai. De tinten zijn zeer harmonisch, en decoratieve stukken van groote waarde geven de noodige afwisseling. Men moet alweder erkennen, dat de Franschen, als zij wat doen, het goed doen. Welke Gemeenteraad in ons land zou voor de versiering van een stadhuis ook maar een honderdste uitgeven van hetgeen hier besteed is! De verlichting

der zalen geschiedt door gloeilampjes; hoewel het dag was, waren ter wille der bezoekers al de lichten aangestoken, zoodat men zich een denkbeeld kon vormen van het schitterend effect, dat het geheel bij avond moet opleveren. De buste van Ballu, die zijn schepping niet meer voltooid heeft mogen zien, prijkt in de vestibule bij een der hoofdtrappen.

De concierge van het stadhuis wilde ons een kaart geven, die het recht gaf om tegenwoordig te zijn bij eene receptie van Italiaansche afgevaardigden, welke dien middag ten Raadhuize zou plaats vinden. Trots zijn verzekering, dat wij champagne zouden krijgen zooveel wij maar lustten, dankten wij toch voor de ons toegedachte eer en reden wij naar het gebouw der nieuwe Sorbonne, vlak tegenover het Musée Cluny.

De oude gebouwen der Sorbonne zijn allen gesloopt; slechts de kerk, met haar fraaien koepel, een werk van Jacques Lemercier (1585—1654), bleef gespaard.

Deze kerk is naar de Italiaansche voorbeelden gevolgd. Haar plattegrond is langwerpig, en wordt door de vier zware pijlers, die den koepel dragen, in drie gelijke deelen verdeeld. Aan de oostzijde bevindt zich een absis, die in plattegrond den vorm van een cirkelsegment heeft. De westelijke en noordelijke gevel zijn met pilasters versierd, terwijl zich aan de noordzijde bovendien een portiek, door een fronton gekroond, bevindt. De middenbeuk van de kerk is met een tongewelf gedekt. Het geheel, streng in zijn details, maakt door zijn pittoresk silhouet een behaaglijken indruk. De westelijke gevel is hier beter in overeenstemming met het overige der kerk, dan bij de meeste Italiaansche kerken van dien tijd. Daar de gebouwen, waardoor de kerk voorheen ten deele ingesloten werd, thans allen gesloopt zijn, en de nieuwe werken nog pas even boven den grond komen, heeft men thans gelegenheid, het werk van Lemercier van alle zijden te kunnen zien. Van de nieuwe gebouwen der Sorbonne is nog alleen het noordelijk gedeelte, waar zich de groote aula bevindt, voltooid. De gevel tegenover het Musée Cluny is streng en waardig; er ontbreekt echter een middenpartij aan, die de hoofdas behoorlijk doet uitkomen. Wij poogden ook in het inwendige van het gebouw door te dringen, doch werden verwezen naar het bureau van den architect Nénot. Dit bureau, in een der huizen in de nabijheid gevestigd, zochten wij dus op, doch vernamen daar, tot onze groote teleurstelling, dat de architect er niet was en men ons zonder diens voorkennis geen toegang durfde verleenen. Juist wilden wij heengaan, toen Monsieur Nénot, een man van een goede veertig, met een bruine puntbaard en het Legioen van Eer in zijn knoopsgat, toevallig binnenkwam. Wij stelden ons voor, en met de bekende bereidwilligheid der Franschen belastte hij een zijner teekenaars met de taak, ons het reeds voltooide gedeelte te laten zien. Zoo gingen wij dan naar de groote vestibule, waar nog veel werkvolk bezig was, ofschoon het gebouw reeds onlangs ingewijd is. De decoratie dezer vestibule is nog niet gereed, zoodat zij thans nog wat kaal lijkt. Uit de vestibule bereikt men de grootsch aangelegde hoofdtrap, die van boven op een galerij, met zuilen versierd, uitkomt. De wanden van deze galerij prijken met decoratieve schilderijen van Laurens en andere beroemde meesters van den tegenwoordigen tijd. Het effect dezer doeken zou grooter zijn, indien de beschouwer er niet zoo vlak op stond; de schilders hebben blijkbaar erop gerekend, dat zij uit de verte gezien zouden worden. Van de galerij, welke om de hooftrap loopt, komt men in de groote gehoorzaal, die den vorm van een hoefijzer heeft. Aan de ronde zijde zijn telkens halfcirkelvormige nissen aangebracht; aan de rechte zijde, waar zich het spreekgestoelte bevindt, is een vlakke nis gemaakt, die met de reusachtige schilderij van Puvis de Chavannes „le bois sacré" prijkt. De schilder heeft zich blijkbaar op de oude Italiaansche fresco's geïnspireerd. De matte, wazige toon is voor een decoratie als deze, bij uitnemendheid geschikt; de manier doet somtijds aan Botticelli en zijn tijdgenooten denken. De zaal wordt door een zeer groote lantaarn uitnemend verlicht, en als de plaatsen op het groote amphitheater en in de halfcirkelvormige nissen allen bezet zijn, moet zij een indrukwekkend gezicht opleveren. Niettegenstaande de buitengewoon groote afmetingen, is de acoustiek uitmuntend, waarvan men zich zelfs in de leege zaal kon overtuigen.

Wie vroeger een bezoek aan de Hallen gebracht heeft, herinnert zich ook de „Halle aux blés", het ronde gebouw met het, onder Napoleon I geconstrueerde ijzeren koepeldak, dat interessant is als een der oudste voorbeelden van ijzerconstructie. Komt men thans in deze buurt, dan staat men verbaasd over de groote veranderingen die men ziet. De nauwe straatjes zijn verdwenen; ook de zuil, waarop de sterrewichelaars van Catharina de Medicis indertijd hunne waarnemingen deden, ziet men niet meer. Breede straten omgeven thans de, uiterlijk althans, geheel vernieuwde „Halle aux Blés", die echter haar koepeldak behouden heeft, en thans als Bourse de Commerce dienst doet. In den koepel zijn groote decoratieve tafereelen, de verschillende takken van handel verzinnelijkend, geschilderd. De architectuur van het gebouw is streng en waardig, en doet het oog behaaglijk aan.

Minder gunstig moet ons oordeel luiden over het niet ver van hier gebouwde nieuwe postkantoor. Wie de prachtige bouwwerken van dien aard, in de laatste jaren in Duitschland gesticht, gezien heeft, zal bij het aanschouwen van het „Hôtel des Postes" een gevoel van teleurstelling niet kunnen onderdrukken. De architectuur, waarbij het ijzer een zeer groote rol speelt, is al zeer droog en ook de inrichting van het gebouw is niet zeer practisch. Iedere verdieping bestaat uit een groote zaal, die voor een deel haar licht slechts uit de tweede of derde hand krijgt. Van de zaal gelijkstraats is een deel afgezonderd voor het publiek, dat slechts door een betrekkelijk lagen afsluitmuur gescheiden is van de zaal, waar zich de postambtenaren bevinden. Dat de atmosfeer in een ruimte, waar zooveel menschen ademhalen, nu juist geen aangename is, zal men begrijpen.

Een van de belangrijkste bouwwerken, welke thans te Parijs onder handen zijn, is de kerk op Montmartre. Het liep reeds tegen den avond, toen wij ons naar dit gebouw begaven, en wij moesten ons haasten om er nog wat van te kunnen zien. Was, toen wij het werk voor tien jaar bezochten, nog slechts een deel der krypta voltooid, thans is het geheele koor en het grootste gedeelte van het schip voleindigd, en maakt men reeds aanstalten, om met den koepel te beginnen. Van den toren, welke tegen het koor zal aangebouwd worden, is echter noch slechts weinig gereed.

De ornementen van het gebouw moeten later nog gehakt worden; thans zijn alle blokken vierkant gesteld. Het was een eigenaardige gewaarwording, toen wij, bij het vallen van de schemering, de krypta binnentraden, waar het laatste daglicht slechts spaarzaam door de kleine rondboogvensters binnendrong en de zware pijlers in de diepe schaduw schuilgingen; er was geen groote fantasie voor noodig, om zich in een middeleeuwsche kathedraal in aanbouw verplaatst te wanen. Als het bouwwerk voltooid is, zal het geheel een grootschen indruk opleveren. De ontwerper, wijlen Abadie, heeft zich iemand getoond, die de Romaansche vor-

men met volkomen meesterschap wist te beheerschen.

Toen wij de kerk verlieten, werden de lichten van de groote stad, die aan onze voeten lag, reeds ontstoken; in de verte zond de Eiffeltoren zijn stralen rond en op den voorgrond verhief zich spookachtig de „Moulin de la Galette", waar des Zondags de bekende bals plaats vinden. Men heeft op Montmartre moeite zich te herinneren dat men te Parijs is. Telkens ziet men buurtjes, die eer aan een kleine provinciestad dan aan een metropool zouden doen denken.

Na een maaltijd in een klein, doch uitstekend restaurant daar in de buurt, besloten wij naar de „Chat noir", het bekende artistenkneipje in de Rue Victor Massé, te gaan. Men komt eerst in een lokaal gelijkstraats, waar de bezoekers aan tafels plaats kunnen nemen om bier te drinken. Dit lokaal is op zeer eigenaardige wijze gedecoreerd; er bevindt zich een schoorsteen, met katten in allerlei houdingen gedecoreerd, verder ziet men heiligenbeelden van verguld hout, koperen lusters van zeer ongewonen vorm, blauw Delftsch aardewerk, schetsen, teekeningen, enz., alles op zeer artistieke wijze in bonte wanorde gerangschikt. Op de verdieping is de zaal, waar de Chineesche schimmen vertoond worden. Vreemdsoortige dierfiguren hangen daar aan de zoldering, wapens, Chineesche parasols en waaiers, portretten van *pschutteuses*, enz. versieren de wanden. Een wand wordt geheel ingenomen door eene schilderij van den zeer begaafden Billette, de begrafenis van Pierrot verbeeldende. Onder het kleine theater, waar de Chineesche schimmen vertoond worden, staat een piano. Af en toe wordt dit instrument achter de schermen begeleid door bekkens en een Turksche trom, wat een zeer verrassend effect maakt.

Nadat de persoon, die aan de piano zat, eenige accoorden had laten hooren, ging het licht in de zaal uit, en verklaarde de eigenaar van de lokaliteit, die zeer ongedwongen zich tusschen zijn gasten bewoog, dat een avontuur van den „Prince de Galles" vertoond zou worden, hetwelk tot groot vermaak der aanwezigen ook geschiedde. De Chineesche schimmen, door kunstenaars als deze vervaardigd, geven de werkelijkheid op treffende wijs weer. Met zeer geringe middelen is het grootst mogelijk effect bereikt. Later werden nog de „Tentation de St.-Antoine" en eenige kleinere pantomimes vertoond.

De pauzen daartusschen werden op zeer aangename wijze aangevuld door jonge kunstenaars uit het publiek, die komische liederen zongen en ernstige of luimige dichtstukken voordroegen. De politieke gebeurtenissen leverden den dichters heel wat stof. Nu eens hoorde men

„Oh! oh! Sadi Carnot,
On dit qu' c'est un honnête homme,
Puis qu'on l' changera bientôt",

dan weder was het de bekende Boulangist Chincholle, over wien men zich vroolijk maakte, of werden de avonturen van iemand die de „métingue" (lees meeting) in het cirque Fernando had bijgewoond, verhaald. Het publiek scheen niet zeer op den „brav' général" gesteld, althans, toen hij in een der pantomimes op zijn zwarte paard ten tooneele werd gebracht, werd er gefloten, dat het een aard had. OSADO.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

Algemeene vergadering, gehouden te 's-Hage den 19 September 1889.

De Voorzitter opende de vergadering op het vastgestelde uur en drukte den wensch uit, dat deze bijeenkomst vruchtbaar zijn moge, waarna den heer H. J. Mondt, Voorzitter van de Afdeeling 's-Gravenhage, de aanwezigen een hartelijk welkom in het schoone 's-Gravenhage en in de schoone zaal van Pulchri Studio toeriep; deze zaal werd bereidvaardig door genoemd Genootschap en door den heer Mesdag, die feitelijk reeds thans voor zijne tentoonstelling erover kon beschikken, afgestaan.

De heer Mondt deelde mede, dat gelegenheid bestond, volgens het convocatiebiljet, des namiddags het Departement van Justitie, de Trèveszaal en de zaal der Eerste Kamer te bezoeken, waartoe de gelegenheid, door medewerking der heeren Peters en Jhr. Hoeufft, Rijksbouwmeesters, welwillend opengesteld was, dat tevens het Gemeentemuseum, op vriendelijke uitnoodiging van den heer Servaas van Rooyen, indien er tijd mocht overblijven of indien de heeren daartoe lust gevoelden, kon worden bezocht; hij gaf voorts eene korte beschrijving van die gebouwen en schetste met enkele woorden het historisch verleden.

Door de leden der Afdeeling was, nevens de schoone decoratie, bestaande in schilderijen van mevrouw en den heer Mesdag, door inzending van vele teekeningen, timmer- en schrijnwerk bijgedragen tot opluistering der zaal; ook gaf de Burgemeester der Residentie door zijne tegenwoordigheid blijk van warme belangstelling in der kunsten moeder.

Terecht wees de Voorzitter van het Hoofdbestuur dan ook op dit feit en door een daverende toejuiching stemden de aanwezigen daarmede in, toen hij den Burgemeester in warme bewoordingen voor zijne tegenwoordigheid dank betuigde.

Met enkele woorden werd ook op het heuglijk feit gewezen, dat de Regeering de verdiensten van wakkere mannen weet te beloonen, door het verleenen van de orde van den Nederlandschen Leeuw aan Professor Gugel, den man die voor de bouwkunst in Nederland zooveel heeft verricht, en liefde tot die kunst aan de jongeren heeft weten in te prenten, zonder hen nochtans daardoor op een eenzijdig spoor te leiden; namens het Bestuur stelde de Voorzitter voor Professor Gugel te benoemen tot eerelid der Maatschappij, welk voorstel onder algemeene instemming aangenomen werd. Van deze benoeming werd Professor Gugel telegrafisch mededeeling gedaan.

Het 2e punt van behandeling veroorzaakte een vrij langdurig debat. De heer Cramer van Rotterdam had bedankt voor zijn lidmaatschap van het Hoofdbestuur; in die vacature moest voorzien worden. Op de Meivergadering volgde in stemmental op den toen benoemde, de heer Berlage en daarna de heer Weve. Aangezien de heer Berlage te Amsterdam woonachtig is, en de wet voorschrijft dat 4 leden buiten Amsterdam moeten wonen, stelde het Bestuur voor den heer Weve te benoemen in plaats van den heer Cramer. Verschillende leden zagen in die wijze van benoeming bezwaar, vooral de heer Leliman keurde wetsafwijkingen sterk af en achtte het beter de open plaats tot de Mei-vergadering open te laten, omdat alleen op eene algemeene vergadering benoemingen plaats mogen hebben en deze vergadering naar zijne meening feitelijk geen algemeene is.

Voorstellen en opmerkingen volgden elkander op en het resultaat was, dat eindelijk een stemming volgde tusschen de heeren Weve uit Nijmegen en J. Verheul uit Rotterdam, waarbij de heer J. Verheul met 66 tegen 6 stemmen als lid van het Hoofdbestuur benoemd werd. De benoemde werd daarmede gelukgewenscht.

Bij het 3e punt wees de heer Van der Pech op de allerwege uitgeschreven examens tot verkrijging van den zoogenaamden „prix de Rome" door jeugdige kunstenaars. Beeldhouwers, schilders en graveurs komen daarvoor in aanmerking, en zeer terecht, ofschoon de

weinige deelneming bijv. door graveurs en de weinige beoefening van dat vak in het algemeen, allicht de gedachte zou doen rijzen, dat de noodzaak daartoe minder voorhanden was. Men bedenke ook wel, dat, moge vroeger Italië het Eldorado voor jonge schilders geweest zijn, de gelegenheid om zich te bekwamen door bestudeering van groote meesters thans vrij algemeen in groote plaatsen bestaat, door de verzamelingen van meesterwerken die in de musea aanwezig zijn. Niemand zal echter kunnen twijfelen aan de noodzakelijkheid den jongen bouwkunstenaar vooral in de gelegenheid te stellen veel te zien. Hij vooral heeft, wars van alle eenzijdigheid, groote algemeene kennis, vrije kunstopvatting, veelzijdige ontwikkeling noodig in alles wat op zijn vak betrekking heeft, en waarlijk er is bijna geen grens te stellen waar dat vak begint en waar het eindigt; ondanks deze feiten bestaat er voor den jongen bouwkunstenaar toch geen prix de Rome en moet hij, indien hij buitenlandsche studiën maken wil, dit uit eigen fondsen doen; heeft hij die niet, welnu dan blijft hij thuis. Daarom stelt spreker voor dat de Vergadering haar leedwezen uitspreke dat die uitsluiting voor jonge bouwkundigen bestaat en het Bestuur tevens uitgenoodigd worde middelen te beramen om in dat gebrek te voorzien, door de hooge Regeering daarop te wijzen.

De heer Rieber merkt hierna op, dat hij reeds lang geleden begonnen is eene studie te maken om te weten of die uitsluiting werkelijk bestaat. Hij meent dit te mogen betwijfelen en vraagt daarom uitstel van de behandeling der motie Van der Pech. Een nauwgezet onderzoek zal volgen en daarna zou de Maatschappij handelend kunnen optreden.

De heer Van der Pech weet niet dat in eenige advertentie ooit bouwkunstenaars opgeroepen zijn. Waar de tegenwoordige toestand zoolang bestendigd is, zou nu wel eenige spoed bij de behandeling kunnen worden gebruikt.

De Voorzitter raadde om voorzichtig te zijn, wanneer er twijfel bestaat; men zou daardoor het goede doel schaden. Hij verzocht den heer Van der Pech zijne rede voor het *Bouwkundig Weekblad* af te staan en op deze wijze te beginnen het eerst de aandacht op de zaak te vestigen. De heer Van der Pech neemt daar genoegen mede.

Ook de heer Leliman wenschte dat de motie van den heer Van der Pech onderhanden genomen zou worden. Er ontbreekt nog veel. Naar zijn meening is de Polytechnische School geen onderwijs-inrichting voor bouwkunde; misschien verdiende het wel overweging de inrichtingen te Amsterdam en de Polytechnische School saam te smelten; allicht kon dan meer verkregen worden en trad de bouwkunst meer op den voorgrond.

De heer Frowein vestigde daarna de aandacht op de beoordeeling van prijsvragen door het stellen van punten voor elk onderdeel van een geheel plan. Het Bestuur tracht dit stelsel toe te passen en heeft dit ook reeds meermalen gedaan.

Na dankzegging door de Vergadering aan den heer Cramer uit Rotterdam voor zijne werkzaamheden tijdens zijn lidmaatschap van het Hoofdbestuur, en nadat de heer Leliman gewezen had op de wetsherziening in het volgend jaar en de noodzakelijkheid tijdig voorbereidende stappen te doen, sloot de Voorzitter de vergadering met dank aan de Afdeeling 's-Gravenhage voor de ontvangst en aan de leden voor hunne aanwezigheid.

De Voorzitter der Afdeeling 's-Gravenhage bedankte den heer Muijsken voor de uitstekende leiding dezer vergadering.

Na het gebruik van eenige ververschingen volgde een bezoek aan de vorengenoemde gebouwen, die met groote aandacht bezichtigd werden, daarop de rijtoer door 's-Gravenhage en omstreken, en te halfzes ging men in het kurhaus of kuurhuis [1]) aan tafel, waar de Burgemeester de eereplaats innam en eene opgewekte stemming heerschte, die nog verhoogd werd toen de toosten volgden. Het feest eindigde eerst na het slot van het heerlijke concert in de kuurzaal.

VEREENIGING „ARCHITECTURA" TE 'S-GRAVENHAGE.

Algemeene Vergadering van 18 September 1889.

Na lezing en goedkeuring van de notulen der voorgaande vergadering, werd het rapport der commissie voor het onderzoek der rekening van den Penningmeester ter tafel gebracht; comform den inhoud daarvan werd den Penningmeester, onder dankzegging voor het gehouden beheer, décharge verleend. Voorts was ingekomen het rapport der Vragencommissie, bestaande uit de heeren W. L. Brückmann, M. Kramers en K. Stoffels, die zich belast hadden met de oplossing der vragen, welke op de vergaderingen van het afgeloopen jaar niet waren afgehandeld.

Bij monde van den heer J. H. Eshuijs werd rapport uitgebracht van het onderzoek, door hem met de heeren M. Kramers, J. M. L. Lotz en F. Vosveld, ingesteld naar een geschikt vergaderlokaal, aangezien het tegenwoordige verblijf voor de sociëteit-avonden weinig of niet geschikt is. Deze commissie moest tot haar leedwezen mededeelen dat geen enkel geschikte gelegenheid beschikbaar was en adviseerde om voorloopig te blijven waar men was; onder dankzegging aan de genoemde heeren werd hiertoe besloten.

Uit den inhoud van het jaarverslag over 1888/89, dat ter kennis van de vergadering werd gebracht en spoedig in druk zal verschijnen, bleek dat de Vereeniging alleszins vooruitgaat. Alsnu werd voorlezing gedaan van het rapport van de Jury over de antwoorden op de prijsvraag: Waterleidingtoren. De Jury was van meening dat geen volle bekroning kon worden toegekend en dat de prijs onder de beide inzenders moest verdeeld worden en wel: aan het ontwerp *Aqua* *f* 15 en aan dat onder het motto *Neptunus* *f* 10. Hiertoe werd besloten en bij rondvraag of ook een der inzenders aanwezig was, meldde de heer A. J. Sanders zich als vervaardiger van het eerstgenoemde ontwerp aan; de verdere uitslag zal nader worden bekend gemaakt. Aan de Jury, bestaande uit de heeren: Jan Springer, H. G. Jansen en C. B. Posthumus Meijjes, zal eene dankbetuiging worden gezonden.

Daarna werd het programma voor de eerstvolgende prijsvraag behandeld, nl. eene ledenlijst voor Architectura; na discussie werd de redactie der prijsvraag, die eerstdaags den leden zal worden toegezonden, aangenomen, waarop de verkiezing plaatsvond van twee leden van het Bestuur tengevolge der periodieke aftreding van den President en den 2e-Secretaris, die beide niet herkiesbaar zijn. Als President werd gekozen de heer E. F. Ehnle, die de benoeming aanvaardde, waardoor ook in de plaats van 1e-Secretaris nader moet worden voorzien. Bij de verkiezing van een 2e-Secretaris staakten de stemmen, zoodat deze benoeming tot eene volgende vergadering is uitgesteld.

De Vragen-commissie voor het volgende vereenigingsjaar zal bestaan uit de heeren J. M. L. Lotz, Z. Hoek en F. A. Bodde.

---

1) Vrage: waarom niet badhuis? antw.: omdat men in zijn eigen land de lui, die aan tafel bedienen, niet eens in fatsoenlijk Hollandsch toe kan spreken zonder kans om niet of verkeerd verstaan te worden. 't Is dus volkomen logisch, hoe leelijk overigens ook, alles maar Duitsch te houden waar dit mogelijk is.

Na afloop der werkzaamheden werd nog eenigen tijd genoten in de beschouwing van verschillende teekeningen, door de leden bijeengebracht en van een plaatwerk, door den heer A. W. van Malsen voor dezen avond afgestaan.

BRANDSCHERM IN DEN STADSSCHOUWBURG TE ARNHEM.

(*Ingezonden.*)

In nº. 33 van het weekblad *De Ingenieur* wordt een beschrijving gegeven van het brandscherm in den Stadsschouwburg te Arnhem. Tot opheldering is daarbij gevoegd een plaat.

Aan het slot van die beschrijving wordt gezegd: »Het geheel is met veel zorg afgewerkt en werd geleverd door de heeren Traanboer en Thomassen te Arnhem."

Wanneer nu tusschen de woorden »zorg" en »afgewerkt" had gestaan *volgens plannen van den heer W. Honig, opzichter bij de Gemeentewerken te Arnhem*, dan zou dit tegenover den ontwerper niets meer dan een billijke beleefdheid geweest zijn; waar den leveranciers een hulde wordt gebracht, mag waarlijk de ontwerper wel genoemd worden.

Wat is nu echter het gevolg van het geven van dergelijke beschrijvingen? Dat de meeste lezers zullen denken dat de heer Sandberg, civiel-ingenieur (volontair bij de gemeentewerken) als onderteekenaar eveneens de ontwerper is, maar uit bescheidenheid dit niet vermeldt.

Daar dit nu niet het geval is en het de bedoeling van den heer Sandberg wel niet zal wezen om te willen pronken met de veeren van een ander, vermeen ik het bovenstaande tot nadere opheldering aan het publiek te moeten mededeelen.

U dankzeggende, mijnheer de Redacteur, voor de mij afgestane plaatsruimte, heb ik de eer te zijn,

Hoogachtend,

Uw dv. dienaar,
BERGSAND.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

'S-GRAVENHAGE. De Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij vierde gisteren (Vrijdag) haar vijftigjarig bestaan.

Langs alle lijnen wapperen van stations- en andere gebouwen wisselhuisjes en woningen van beambten, de nationale kleuren.

De locomotief, die heden den eersten trein langs het oudste traject Haarlem—Amsterdam bracht, was met groen en vlaggen keurig versierd.

Ingevolge dienstorder van den administrateur werd ook hier ter stede deze dag als een feestdag beschouwd en het feest in huiselijken kring, d. w. z. onder de ambtenaren en beambten, gevierd.

Te half 10 uren waren heden ochtend alle geëmploieerden in het telegraafkantoor bijeen. De stationschef, de heer Van Vassen, sprak hen in een korte, kernachtige rede toe. Hij wees hen op de beteekenis van dezen feestdag (gelijk dat ook bij een door hem voorgelezen dienstorder van den chef van mouvement enz., werd gedaan) voor de Maatschappij en op het feit, dat gedurende de verloopen vijftig jaren de ambtenaren en beambten zich over het algemeen door ijver en plichtsbetrachting onderscheidden. Hij hoopte, dat dit in den vervolge zoo zou blijven.

Een driewerf »Leve de Maatschappij" werd met geestdrift aangeheven.

Daarna werd aan elk der ambtenaren en beambten de feestgave uitgereikt. Zij bestond uit een gratificatie in geld (geregeld naar rang en anciënniteit), eene uiterst fraai bewerkte oirkonde, een geïllustreerd boekwerk over de lotgevallen der Maatschappij, en een bronzen gedenkpenning, waarop aan de ééne zijde de locomotief »Frans Hals" genaamd, is afgebeeld.

De bestelwagens der Maatschappij reden, met vlaggen getooid, door de stad, en van het gebouw der factorij aan den hoek van de Veenestraat en Groenmarkt wapperde de driekleur.

N. R. C.

— Gisteren (Vrijdag) werd te 's-Gravenhage in *Pulchri Studio* eene tentoonstelling geopend, bestaande uit een aantal werken van den schilder H. W. Mesdag en diens echtgenoote.

Van Mesdag zijn er 32 stukken, waarvan verscheidene, ook van de grootste, niet te Amsterdam tentoongesteld waren. Men ziet er de zee in alle momenten, 's morgens, 's middags, zelfs 's nachts. Het leven van de zee in één woord vertolkt door eene meesterhand. Van mevrouw Mesdag 53 doeken en paneelen, bloemen, stillevens, portretten en landschappen, in hare zeer individueele manier; twee roggevelden vooral trokken ons aan.

De opening werd bezocht door bijna alle Haagsche kunstenaars, die zich verblijden in het succes van hunnen kunstbroeder.

De zaal van *Pulchri* blijkt ook nu weder uitnemend geschikt te zijn.

— Naar wij vernemen, is bij het Departement van Waterstaat een wetsontwerp in bewerking, strekkende om kleine rivieren in beteren toestand te brengen. Deze zullen òf van rijkswege verbeterd worden, òf door de betrokken besturen met rijkssubsidie.

De verbeteringen zullen zich echter bepalen tot het hoog noodige voor scheepvaart en afwatering.

AMSTERDAM. Alhier is opgericht eene Vereeniging van werktuig- en scheepsbouwkundigen. Het bestuur bestaat uit de heeren G. A. A. Middelberg, voorzitter, A. de Groot, secretaris, C. P. Holst Gzn., J. D. van der Made, W. A. M. Piepers, J. S. van Veen en F. W. Hudig. Doel der Vereeniging is: de samenwerking der Nederlandsche werktuig- en scheepsbouwkundigen ter bevordering van den vooruitgang hunner vakken.

ZUTFEN. In verband met de aanstaande inwijding van het nieuwe rechtsgebouw aan den Martinetsingel, zal het oude gebouw op het 's-Gravenhof, tot dusver bestemd voor de zittingen der Rechtbank en van het Kantongerecht, waarschijnlijk met het daaraan verbonden raadhuis worden afgebroken, op welke plaats alsdan een nieuw raadhuis en eene overdekte botermarkt zullen worden gesticht.

GRAVE. In de op Maandag jl. gehouden openbare Raadszitting is besloten tot den verkoop van ongeveer 3 H.A. vestinggrond, tegen ƒ 1080 per HA., aan den Directeur van het R.-K. Blindeninstituut. Tengevolge daarvan zal het gesticht eene aanmerkelijke uitbreiding ondergaan.

BORGER. Alhier zal den 10 October eene vergadering worden gehouden van burgemeesters der gemeenten Zuidlaren, Anloo, Gieten, Gasselte, Odoorn, Emmen tot Koevorden, ter voortzetting van de plannen tot den aanleg van eenen stoomtramweg Groningen—Koevorden, in aansluiting met den stoomtramweg Dedemsvaart—Hardenberg.

— Bij den Amsterdamschen Gemeenteraad is een adres met plan ingekomen, om, ter voorkoming van ongelukken bij brand, aan alle huizen eene ijzeren brug te doen maken met gemakkelijke trappen, bordessen en leuningen. De *Arnhemsche Courant* voegt aan deze mededeeling de volgende opmerking: had de adressant bij zijn adres het kapitaal beschikbaar gesteld, dat voor dezen veiligheidsmaatregel wordt vereischt, zeker had dan zijn adres meer kans om in gunstige overweging te worden genomen dan thans, naar ons bescheiden oordeel, het geval zal zijn.

PERSONALIA.

— Benoemd tot hoofdingenieur bij den aanleg van staatsspoorwegen op Java, de ingenieur 1ste klasse R. H. J. Spanjaard.

— Door den raad van commissarissen der Samarang-Joana stoomtrammaatschappij is tot secretaris der directie benoemd de heer Cl. Mertens, die als ingenieur den aanleg van de lijnen van Semarang naar Joana en van Demak naar Wirosari heeft geleid.

— Bij den Waterstaat in Nederlandsch-Indië is benoemd tot opzichter 3de klasse J. N. Doornberg, thans tijdelijk ter beschikking.

— Door den Directeur der burgerlijke openbare werken in Nederlandsch-Indië is:

Belast: met het dagelijksch beheer en toezicht over de Tjimanoekwerken nabij Indramajoe, de opzichter 3de klasse Ch. J. Odenthal.

Geplaatst: in de residentie Batavia, de benoemde adspirant-ingenieur B. M. Blijdenstein.

Gedetacheerd: bij de staatsspoorwegen op Java, de benoemde adspirant ingenieur A. Sijthoff.

Overgeplaatst: naar de residentie Bagelen, de opzichter 3de klasse J. H. W. de Roone.

— De Gemeenteraad te Groningen benoemde den heer Van de Wint tot adsistent-leeraar in het teekenen aan de middelbare meisjesschool.

— Aan den heer A. van 't Hoogerhuijs, chef van het Bouwdepartement in Suriname, is, wegens ziekte, een buitenlandsch verlof naar Europa verleend voor één jaar.

— Na vergelijkend examen, te Wageningen gehouden, van hen die wenschen opgeleid te worden tot technisch ambtenaar van het boschwezen in Ned.-Indië, is tot aspirant houtvester benoemd: de heer A. F. Wehlburg te Wageningen.

VACANTE BETREKKINGEN.

— Bouwkundig opzichter voor den tijd van twee maanden. Salaris ƒ 60 per maand. Adres letter A bij den boekhandelaar G. J. Albrecht, te Winterswijk.

CORRESPONDENTIE.

Aan K. te A. Uw stuk werd te laat ontvangen om het nog in dit nommer te kunnen opnemen.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *'S-HERTOGENBOSCH*, zullen op **Donderdag 3 October 1889**, des voormiddags ten 10 ure, ten Raadhuize aldaar, bij enkele inschrijving

AANBESTEDEN:

Het af- en wegbreken van een bestaand gebouw aan het Zuidwestelijk einde der Diepstraat en het weder opbouwen en inrichten daarvan voor 4 militaire woningen met bijbehoorende overdekte houten bergplaatsen benevens het inrichten van lokalen in gebruik geweest voor „Hoofdwacht" tot Geniebureau.

Het bestek met teekening ligt ter inzage op het Raadhuis te *'s-Hertogenbosch* en is verkrijgbaar bij den Gemeente-Architect J. M. NABBE aldaar, tegen betaling van ƒ 2.00.

Aanwijzing in loco zal geschieden op Zaterdag 28 September e. k. voormiddags 9½ ure, te beginnen met het inrichten Geniebureau (nabij de Paradeplaats)

's-Hertogenbosch, 20 Sept. 1889.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
A. B. VAN DER STEEN,
L. B.
J. N. G. SASSEN.
Secretaris.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING
(VOOR REKENING VAN DEN STAAT).

Op **Dinsdag den 1sten October 1889**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek Nº. 498.

Het opbreken, leggen en herleggen van sporen en wissels, het wijzigen en uitbreiden van de overlaadloods en het uitvoeren van daarmede in verband staande werken op het station Zwolle. Begrooting ƒ 32600.—.

De besteding geschiedt volgens § 90 van het bestek.

Het bestek ligt van den 14den September 1889 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur W. J. KLERK DE REUS te *Meppel* en is op *franco* aanvraag (per brief) aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van **ƒ 0.50.**

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

Aanwijzing op het terrein zal geschieden den 25sten September 1889, ten een ure namiddags.

Utrecht, den 12den September 1889.

Rolluiken

van **Staal** of **Hout** met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.

E. en P. ROTTSIEPER, *Remscheid* (Rijnpruisen).

Te koop aangeboden.

2 Stoomheimachines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag
50 Kipwagons inhoud 2 M³. } Beide
24 „ „ 2 M³. } zijden
36 „ „ 1½ M³. } kippend

Alles 90 c.M. spoorwijdte.

Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Sliedrecht* en W. DE JONG, *'s-Gravenhage*.

Aanbesteding Machine.

De Vereeniging der op te richten Stoomzuivelfabriek »*RIED*" te *Ried*, gem. *Franekeradeel*, gedenkt bij gesloten briefjes **aan te besteden:**

Het leveren, montoeren en in werking stellen van een Stoomwerktuig, Drijfwerk e. a., Stoom- en Waterleiding ten behoeve der te stichten Stoomzuivelfabriek „Ried" te Ried.

Gedrukte bestekken à ƒ 0,50 zijn te verkrijgen ter Snelpersdrukkerij van T. TELENGA, te *Franeker*.

De briefjes franco in te leveren bij den Heer W. J. ANEMA te *Ried*, vóór of op den 27 September e. k. onder het motto **Machine**.

Hollandsche IJzeren SPOORWEG-MAATSCHAPPIJ.

Aanbesteding.

Op **Maandag den 23 September 1889** in Kamer 46 van het Centraal Administratiegebouw aan het Droogbak te *Amsterdam* van bestek Nº. 446:

Het maken van ophoogingen, spoorinrichtingen, eene brug met houten onder- en ijzeren bovenbouw, eene veelosplaats, bestratingen en verdere bijkomende werken voor eene spoorverbinding naar het Abattoir te Amsterdam. Raming ƒ 18.000.

Bestekken zijn tegen betaling van ƒ 1.50 per exemplaar verkrijgbaar aan bovengenoemd gebouw bij den portier of op franco aanvrage met toezending van postwissel aan het bureau van den Ingenieur van den Weg, Kamer Nº. 154.

Aanwijzing zal worden gedaan als in het bestek is vermeld.

De Administrateur.

Gebr. VAN DER VLIET,
IJZERHANDELAARS te *AMSTERDAM*.

Staaf-, Plaat-, Band-, Hoek- en T-IJzer enz.

Steeds voorhanden:

BALK-IJZER in verschillende profielen en lengten.

Vijlen en **gegoten Staal** uit de fabriek van Gebr. BÖHLER & Co. te Weenen, alsmede **GLOBE Hoefnagels** met afgewerkte punten en onder garantie tegen splijten.

Ministerie van Justitie.

OPENBARE AANBESTEDING.

Op **Zaterdag den 5den October 1889**, des namiddags ten 2 ure, zal in een der lokalen van het Departement van Justitie te *'s-Gravenhage*, in het openbaar, bij enkele inschrijving worden **aanbesteed**:

Het leveren van 200 stuks ijzeren Kookoeken ten behoeve der Strafgevangenis te Rotterdam. Raming ƒ 1750.—.

Het bestek nº. 14 met teekening ligt ter inzage op het bureau van den Ingenieur-Architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen te *'s-Gravenhage* en in de strafgevangenis te *Rotterdam* en is, tegen betaling van 30 cents, franco te bekomen bij de GEBROEDERS VAN CLEEF, Boekhandelaars, Spui Nº. 28a te *'s-Gravenhage*.

Inlichtingen zijn te bekomen bij den Ingenieur-Architect voor de Gevangenissen en Rechtsgebouwen en bij den Hoofdopzichter over de Justitie-gebouwen te *Rotterdam* in de strafgevangenis aldaar, alwaar tevens een model ter bezichtiging aanwezig is.

's-Gravenhage, 18 September 1889.

De Minister van Justitie,
Voor den Minister,
De Secretaris-Generaal:
P. J. VAN BEIJMA.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
AGENTEN
der Société Anonyme des Carrières de Porphyre de Quenast"
EN
der „Société des Carrières de Lessines."
LEVERANCIERS van FAUCONVALKEIEN.
Geldersche straat Nº. 12.

De Amerikaansche „New Paragon" Schoolbanken
en ANDREW'S **BANKEN** en **STOELEN** met opslaande Zittingen voor **Scholen**, **Kerkgebouwen** en **Schouwburgen**, uitsluitend verkrijgbaar bij

FRED. STIELTJES & Co.
Keizersgracht 745,
AMSTERDAM.

Duizenden in gebruik in Nederland, waarvan attesten ter inzage.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,

in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen, Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.

Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.**, Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS C.Ozn.**, Beekstraat F 62 te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

JAN VAN DER POT, Katendrecht bij Rotterdam.

Kyaniseerinrichting.

De eenigste, waar ook des winters kan worden gekyaniseerd.

Het **kyaniseeren** is het eenigste afdoende middel tegen **verrotting** en **zwam**. De bewerking geschiedt geheel **reuk-** en **kleurloos**. Desverlangd bijlevering van hout.

Prima Engelsche Portland-cement merk „Wallsend"

van uitmuntende kwaliteit en tegen concurreerende prijzen.

Belgische kluit- en hydraulische kalk.

Billijke prijzen en vrachten.
Prospectussen en prijscouranten worden op aanvraag franco toegezonden.
Gelieve op voornaam en adres te letten.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

DE LINT & C°.
Oostzeedijk 248, Rotterdam
VLOER- en WANDTEGELS,
TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS
Groote voorraden

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
WATERPAS-
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN,
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN,
LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren PEILSCHALEN
WEEGWERKTUIGEN.

Eenig concessionaris en uitvoerder
VAN
VUURVASTE WANDEN, PLAFONDS, GEWELVEN, enz.
naar systeem RABITZ.

FABRIKANT IN VENETIAANSCH EN ROMEINSCH MOZAÏEK
THEOD. FERD. BIERHORST
HAARLEM

Eenig concessionaris en uitvoerder van
PARKETVLOEREN
uit geprepareerd BEUKENHOUT,
geïmpregneerd naar systeem BETHEL,
(niet te verwisselen met gecarboniseerd hout.)

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS en WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam*
1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding)
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten
met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

JAN HAMER & Co.
AMSTERDAM.
Kantoor: Gebouw Maats. tot Bevordering der Bouwkunst.
Marnixstraat 402 b/h. Leidscheplein.
Werktuigen voor Stoomwasscherijen en Stoom-desinfectie-inrichtingen.
Werktuigen voor Strooihoedenfabrieken.
Witte's Liften voor Personen, Goederen, Spijzen enz.
Boyle's Luchtpomp-ventilators en Schoorsteenkappen.
Carré's Luchtdruk-waterreservoirs.
Milde's Micro Telephonen.
Pappe's Desinfectie-inrichtingen voor Privaatstelsels, enz. enz.
Nederlandsche referentiën worden op aanvrage verstrekt. (4)

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880.
Gouden Medaille Amsterdam 1883.
Bekroond: Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.
JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.
FABRIEK VAN
Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek,
Kunstmarmer en Cementuitvoeringen.
Succursales. Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.
Opgericht 18:30.
Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, Amsterdam,
Heerengracht, bij de Oude Spiegelstraat n°. 335.

CARBOLINEUM EXCELSIOR is het BESTE Houtbederfwerend middel.
FRED. STIELTJES & C°. Amsterdam.

PASSERDOOZEN
van af de eenvoudigste tot de meest uitgebreide soorten.
Speciaal voor Ambacht-, Avond- en Teekenscholen tegen de meest concureerende prijzen voorhanden bij
Th. J. DOBBE en ZOON,
Magazijnen van Teekenbehoeften voor Bouwkundigen,
Utrecht.

ZWEEDSCH GRANIET
uit de groeven, Stoomslijperij en Polijst inrichting van de Firma
KESSEL & RÖHL,
te Berlijn.
Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 468,
Amsterdam.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap
A.et W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT Jr.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste Secretaris, Americus Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *tien gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 3.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent Jos. G. STEMLER Czn., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

(A. et A.) HET DELFTSCHE COMPROMIS.

Vele architecten waren daar bijeengekomen om den jubilaris hunne hulde aan te bieden. Met onbestemde gevoelens vervuld, waren zij erheen getogen, wel voelende dat daar iets gesproken zou worden, dat als een saamhoudende, bindende kracht, hen voor eenigen tijd weder moest sterken — totdat ... bezigheden en sleur opnieuw verslappend zouden inwerken .....

En in dit bewustzijn reisden zij peinzend voort.

De geheele jeugd ontrolt zich voor hunnen geest.

Een oogenblik ontspant zich het gelaat van een hunner bij de herinnering aan de Delftsche snakerijen, om stemmig opnieuw te worden bij de herdenking der lessen in esthetica en architectuur, toen zoo gretig gevolgd.

Opgewonden wordt hij, denkende aan de opgewondenheid waarmee het *ik zal* uitgesproken werd, nu jaren geleden, toen het kunstidee zich zette en het begrip *Kunst* in de ontspannen borst onder pijnlijk blijde zwellingen zich nestelen ging.

Toen sprak men nog niet van *Richting*, toen was er alleen Kunst.

Langzamerhand kwam Richting.

Mat valt hij op het leunsel terug; de herinnering aan de dagen, toen dit *ik zal* onderging in den dagelijkschen strijd met ... principalen en Richting onbelemmerd opwassen kon, doet hem van zelfverwijt branden: Mijn schuld is het — komt het stootend uit zijn' mond, dat Richting zóó opgegroeid is; mijn schuld, dat zij thans — groot geworden — mij uitlacht en den rug toekeert, mijn schuld dat thans Richting Kunst is en Kunst ... niet meer is .....

Zoo mijmeren zij allen

Hoe dichter bij Mekka, hoe wanhopiger de zielstoestand voor den boetedoenden Mahomedaan; hoe dichter bij Delft, hoe grooter het besef van schuld bij onze bedevaartgangers.

In diepen ootmoed naderen zij den meester:

„Hooggrachte Meester, waarde Professor!

Op den dag van heden, herinnerende aan den dag waarop Gij aanvingt uwe leerstellingen te verkondigen, naderen wij U en buigen de knie.

Heb goedheid met ons!

„Gij weet hoe wij met illusiën van hier zijn gegaan, „hoe *onze bouwwerken* over Nederland zijn verspreid," hoe wij steeds Uwen invloed gevoeld hebben; Gij weet echter ook hoe wij U vergaten, waar het gold Uwe beginselen te verdedigen. Uwe kunst te doen eerbiedigen en hoe wij daar stil zaten waar wij moesten *strijden* en *pal staan* voor deze beginselen..... Onze feilen zijn groot, o Meester!

Doch wij kennen Uwe goedheid! Geef ons nieuwe kracht tot handelen en plechtig bezweren wij U dat „geen drijven in één richting, geen bureaucratische druk" ons zal doen wankelen en van deze beginselen afbrengen.

Laat ons niet terugkeeren met den vollen last onzer schuld, schenk ons vergeving en moed, opdat wij onverwijld onze fouten herstellen kunnen, opdat Kunst weder worde en Richting te niet ga.

Diepe stilte volgde op deze korte maar hartstochtelijk uitgesproken woorden.

Aanvankelijk minachtend, hadden 's Meesters trekken, langzaam ontspannend, 'n licht tevreden uitdrukking aangenomen. Ernstig, licht bestraffend, straks zich opwindend, klinkt het uit zijnen mond:

Het vervult mij met onverholen voldoening een zoo breede schaar van beroepsdragende architecten te mogen begroeten.

Uwe tegenwoordigheid alleen is mij reeds een bewijs hoe gij den last gevoelt uwer verbrokkeling.

„Waarlijk, aan goeden wil en ernstige bedoelingen „voor de kunst heeft het mij nimmer ontbroken, maar „bij de zware taak, die mij was opgedragen en de veel-„zijdige plichten die op mij rustten, schoot mijne kracht „niet zelden te kort om al mijne goede voornemens „te verwezenlijken."

Het verdroot mij te zien, hoe gij — eens mijn hoop — uit eigenbelang kunstbelang vergetend, uwe krachten versnipperdet en Richting voortwoekeren liet, uw beter Ik ten spijt. Wel kunnen de door u geuite woorden mij tot aanmoediging strekken, wel moeten

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

zij mij een prikkel zijn tot strengere plichtsbetrachting, maar ik ben mij ook ten volle bewust dat mij zwaardere en hoogere verplichtingen worden opgelegd.

„Ik gevoel zeer wel, dat uwe hulde niet alleen geldt „mijn persoon en mijne verdiensten, maar ook een „beginsel, waarvan gij in mij den vertegenwoordiger ziet.

„Het heeft niet aan pogingen ontbroken om het „onderwijs in de Bouwkunst van hier te verplaatsen, „of door Richting te doen domineeren. Herhaaldelijk „werd mij van invloedrijke zijde in overweging gegeven, „mij bij mijn onderwijs alleen tot Nederlandsche kunst „en Nederlandsche toestanden te beperken en nog wel „liefst tot een tijdvak dat noch populair, noch nationaal „of gewoon Nederlandsch is.

„*Ik heb geweigerd en zal blijven weigeren een zoo „bekrompen weg te volgen en hier eenzijdige, dogmatische „leerstellingen te verkondigen.*

„Wanneer ik eenmaal niet meer hier zal staan, zullen „er zonder twijfel *zeer ernstige pogingen worden gedaan „om een hoogst eenzijdige en bekrompen richting* ook bij „het onderwijs te doen zegevieren."

Dan zijt gij daar om op te staan, om deze pogingen te bestrijden en tegen „elke voogdijschap van het onderwijs" op te komen; dan zult gij, aan deze ure denkende, *pal staan* voor uwe beginselen, niet duldende dat de eer der kunst aangerand wordt. Doch ook vóór dien tijd, indien uw berouw oprecht is, toont wie ge zijt; stel u niet tevreden met kalmpjes onschadelijke pijltjes aan te snijden, aan anderen overlatende ze af te schieten, maar sluit u aaneen. Gij hebt de groote meerderheid, gij zijt jong, energiek, werkt voor de kunst ook in die richting en eens zult gij gerust zijn in het bewustzijn *iets* voor haar gedaan te hebben.

K.

(A. et A.) DE LAATSTE ALGEMEENE VERGADERING VAN DE MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

Door een plotselinge wending van het debat kwam de „Prix de Rome-quaestie" op het tapijt. Onze verwachtingen waren hoog gespannen; wel bejammerden wij het dus dat de heer Van der Pek zich zoo met een kluitje in het riet liet sturen [1]).

„Rijp in overweging nemen, commissie benoemen of in studie zijn," zijn altemaal dergelijke kluitjes, en had op dat moment het fameuse: „zijn of niet zijn" den heer Van der Pek niet in de ooren gedreund, gewis; we zouden nu een stapje verder wezen. Bestaande prijskampen, die nooit uitgeschreven worden, of..... prijskampen, die nooit bestaan hebben, ziedaar de gewichtige vraag, waarmede de motie viel! Het onderwerp, dat à fond had kunnen behandeld worden, is nu uitgesteld tot..... laat ons hopen tot een volgende Algemeene Vergadering.

Indien dan slechts niet uit het onderzoek blijkt, dat het door de bevoegde autoriteiten tot een onderwerp van ernstige studie zal gemaakt worden, daar dit een reusachtige kluit zijn zou, waarmede de geheele jonge bouwkundige wereld in het riet wordt gestuurd.

Opmerkelijk is het, dat het al of niet bestaan van den „Prix de Rome" voor bouwkunstenaars nog onderzocht moet worden. Wel een bewijs van de weinige belangstelling in architecten-opleiding, tot heden steeds aan den dag gelegd.

Waar dergelijke vragen gedaan worden, kunnen we ons bij voorbaat reeds op nog andere verrassingen voorbereiden.

[1]) Men lese het verslag der Vergadering in het vorige nummer. De heer V. d. Pek, die het artikeltje in de vorige *Opmerker* waarschijnlijk gelezen had, trachtte dat tot een motie om te werken, die — het liet zich aanzien — met niets anders dan gemeenzaam artikel tot basis, welliche bij 't eerste stoetje jammerlijk ineen viel.

UIT PARIJS.

IV.

Een van de gedeelten der tentoonstelling, waartoe de architect zich bijzonder aangetrokken zal voelen, is het terrein tusschen den Eiffeltoren en het Paleis der Vrije Kunsten. Daar toch bevinden zich de talrijke paviljoens, welke de Zuid-Amerikaansche Staten hebben doen oprichten. Men moet erkennen dat de *rastonquères*, zooals men de bewoners van de Spaansch sprekende gedeelten van Amerika hier te Parijs pleegt te noemen, hun beste beentje hebben voorgezet.

Het eerste valt het Paleis van Argentinië in het oog; het is, zoo wat grootsche afmetingen als rijke decoratie betreft, een bouwwerk dat al, wat de overige Amerikaansche Staten hebben doen verrijzen, geheel in de schaduw stelt. De kosten hebben dan ook meer dan *f* 500,000 bedragen, waarvoor men zeker wat hebben kan. Evenals bij de groote tentoonstellings-gebouwen, is er ook hier naar gestreefd, iets oorspronkelijks, iets zooveel mogelijk negentiende-eeuwsch te leveren, en vele Fransche chauvinisten begroeten in dit gebouw het morgengloren van den langverwachten nieuwen bouwstijl.

Het gebouw bestaat uit een groote zaal gelijkstraats, in het midden waarvan zich een monumentale hoofdtrap bevindt, die toegang geeft tot twee bovenzalen, ter weerszijden van een koepelruimte gelegen. Om den middenkoepel zijn vier kleinere koepels geplaatst, hetwelk aan het gebouw een zeer rijk aspect geeft. Het geraamte van het paleis bestaat uit gesmeed ijzer, dat, waar het maar eenigzins kon, in het gezicht gelaten is, en in heldere kleuren, waarbij het zoogenaamde „bleu-paon" een groote rol speelt, beschilderd is. De vullingen tusschen het ijzer worden gevormd door terra cotta, hetwelk op zeer origineele, zij het dan ook niet altijd even fraaie, wijze gedecoreerd is. Een ruime plaats is in dit ornement ingeruimd aan figuren van katten, niet realistisch opgevat zooals die van den „Chat noir", doch als twee druppels water gelijkende op die, welke de in het teekenen vrij onbedreven straatjeugd met krijt op schuttingen pleegt te teekenen, en waarbij de kop door een gelijkzijdigen driehoek, het lijf door een vierkant, enz. wordt aangegeven. Men noemt deze figuren hier „chats géometriques" en acht de vinding zeer origineel. Aan de vier hoeken van het paleis ziet men vier pylonen, met zeer geslaagde groepen daarop. Tusschen de terra cotta van de muren zijn ook bollen van gekleurd glas aangebracht, achter elke waarvan des avonds een gloeilampje brandt, zoodat het gebouw dan op een vrij ongemeene wijze geïllumineerd is. Ook van binnen is het ijzer in het gezicht gebleven, doch in verbinding gebracht met rijke beschilderingen en mozaïeken. De pendentifs van den grooten koepel prijken met vier figuren, welke den Landbouw, de Nijverheid, den Handel en de Wetenschap voorstellen; daaronder is een uitmuntend geschilderde fries. Ook in de kleine koepels ziet men zeer goede schilderwerken. Een van de meest eigenaardige versieringen van het paleis wordt gevormd door de beschilderde glazen. Zoo prijkt achter de hoofdtrap een glas, van afmetingen gelijk aan die, welke men in de Gothische kathedralen vindt. De voorstelling, die men erop ziet, verbeeldt de Fransche Republiek en de stad Parijs, die de Argentijnsche Republiek op de tentoonstelling welkom heeten. Symboliek en werkelijkheid zijn op echt moderne wijze dooreengemengd. De Republieken en de stad Parijs zijn voorgesteld als gracieuse vrouwefiguren, doch worden omstuwd door talrijke regeeringspersonen uit den tegenwoordigen tijd, in uniform of in gekleede jas met handschoenen aan. Geheel op den voorgrond

ziet men, op ware grootte, een ruiter der garde republicaine, wiens paard wat al te rood van kleur is en denzelfden tint heeft als een Indiaansche vrouw in de nabijheid. Al zal menigeen de vermenging van symboliek en realiteit niet goedkeuren, men zal de compositie toch zeker geslaagd achten. De Eiffeltoren, op den achtergrond aangebracht, geeft aan het glas een zeer modern aanzien. De kleuren hebben wel niet den gloed der oude glazen, doch het blauw en groen vooral zijn zeer goed. De overige vensters prijken met tapijtdessins, waarbij van allerlei bloemen een zeer gelukkig gebruik is gemaakt. Wat in het gebouw tentoongesteld is, geeft een hoogen dunk van de hulpbronnen, waarover de Argentijnsche Republiek te beschikken heeft; het is echter voor den architect van weinig belang.

Het paviljoen van Brazilië is in den bekenden stijl opgetrokken, die de Fransche architecten, sedert Garnier zijn Opera schiep, bij tal van decoratieve bouwwerken toegepast hebben. De onvermijdelijke koggeschepen, zooals wij die ook op de Blauwbrug te Amsterdam zien, zijn weer met milde hand aangebracht. Het geheel is wel zeer correct, doch, naar het ons voorkomt, niet bijzonder interessant.

De architect, die het paviljoen van Mexico ontwierp, heeft zijn motieven gezocht bij de overblijfselen der talrijke bouwwerken, door de Azteken indertijd opgericht, en welke thans zulke schilderachtige ruïnen vormen. Daar het gebouw geen vensters heeft, krijgt het daardoor iets sombers; men zou het eer voor een grafgesticht dan voor een tentoonstellingsgebouw houden. De zalen, in het paviljoen gelegen, zijn vrij eenvoudig, doch in den stijl van het uitwendige gedecoreerd. Zij hebben bovenlicht, maar er is zoo weinig ventilatie, dat een lang verblijf op een warmen dag er een onmogelijkheid is. De tentoongestelde voorwerpen hebben ook hier hoofdzakelijk voor den handelsman en den etnoloog belang.

Terwijl het paviljoen van Bolivia en dat van Chili vrij banaal zijn, is daarentegen dat van Venezuela zeer aantrekkelijk. De eigenaardige Barokvormen, bij de oud-Spaansche bouwwerken in Zuid-Amerika gebruikt, hebben den bouwmeester de motieven tot een smaakvolle compositie geleverd. Het gebouw van Nicaragua is in hout opgetrokken en is vrijwel geslaagd, al biedt het den beschouwer weinig nieuws. Achter deze paviljoens bevindt zich het Grand Theatre de l'Exposition, dat ons, met zijn vier op duiventillen gelijkende hoektorens, slechts weinig geslaagd scheen.

Het paviljoen van Uruguay heeft als bouwwerk al zeer weinig te beteekenen, doch is van tamelijk aanzienlijke afmetingen. Van binnen ziet men Liebigsextract en wol; de schilderijen op de bovenverdieping hebben geen groote kunstwaarde. Onder de gebouwen, hier in de nabijheid, moet nog het paviljoen van Guatemala genoemd worden, dat in den stijl van Frans I, met een elegant torentje, is opgetrokken.

Zeer eigenaardig is het paleis, waarin de producten van Engelsch-Indië tentoongesteld zijn; het bevindt zich achter het Paleis der Vrije Kunsten en trekt daarom minder de aandacht, dan het wel verdient. De ornementen, waarmede het versierd is, zijn allen op Oud-Indische bouwwerken afgegoten. In het midden ziet men een groote rotonde, met zijgalerijen, waarboven zich koepels bevinden. De middenrotonde wordt ingenomen door een restaurant, geheel als de Indische ingericht, waar men thee kan proeven. In de zijzalen vindt men de prachtigste voortbrengsels der Indische kunstnijverheid, waarbij vooral het aardewerk, de tapijten en de voorwerpen van gedreven en gegraveerd geel koper de aandacht trekken. Een weinig verder is het gebouw van China, geheel in den stijl des lands opgetrokken. Het inwendige bevat de bekende fraaie Chineesche voortbrengsels. Kraamschutten, tafels, kasten in lakwerk, parasols, lantaarns, porseleinen, waaiers, gesneden ivoor, zijden stoffen enz., ziet men daar in rijke verscheidenheid. Toch kwam het ons voor, dat hetgeen op de koloniale tentoonstelling te Amsterdam door de Chineezen was ingezonden, wat qualiteit betreft, hooger stond dan wat men hier ziet.

Gaan wij thans het Paleis der Vrije Kunsten binnen. Het bestaat uit één groote zaal, met galerijen aan de beide zijden, waarop kleinere zalen uitkomen. Het geheele middendeel van het gebouw wordt in verschillende afdeelingen verdeeld door fraai gecomponeerde houten afsluitingen, waarboven hier en daar galerijen zijn aangebracht, welke door trappen bereikt worden en door bruggen met de galerijen van het Paleis zelve in verbinding staan. Het zou ons te ver voeren, ook maar de voornaamste beziens waardigheden van dit Paleis op te noemen; wij moeten ons dus tot het maken van enkele opmerkingen bepalen.

Beneden ziet men eene zeer duidelijke voorstelling van de vorderingen, welke de mensch sedert zijn verschijnen op aarde in de verschillende takken van nijverheid gemaakt heeft. Zoo is daar een afdeeling, waar men poppen van gips vindt, welke ons de eerste beoefenaars van de nijverheid uit den voorwereldlijken tijd voor oogen brengen. De primitieve wijze, waarop aanvankelijk het ijzer gesmeed werd, is daar zoo getrouw mogelijk weergegeven. Om ons echter ook de vorderingen, welke de menschheid sedert in de ijzerbewerking gemaakt heeft, te doen zien, zijn ook keurige modellen van de reusachtige stoomschepen, welke den Atlantischen Oceaan thans doorploegen, aanwezig. Op dezelfde wijze is ook de geschiedenis van alle andere takken van nijverheid aanschouwelijk voorgesteld. Zeer interessant is het middenpaviljoen in dit paleis, waar alles bijeengebracht is, wat op de geschiedenis der tooneelspeelkunst betrekking heeft; ook de afdeeling, waar men de geschiedenis van de zeevaart kan zien, is zeer de bezichtiging waard. Er is echter bijna geen afdeeling in dit Paleis, waar men niet met genoegen vertoeft. Vooral op de galerijen en in de daaraangrenzende zalen, waar de ontwikkeling der grafische kunsten wordt getoond, hebben wij menig aangenaam oogenblik doorgebracht. De Fransche uitgevers hebben daar de prachtwerken van het verleden en het heden geëxposeerd, en de photographen geven hier de meest verrassende staaltjes hunner kunst. Zoo zagen wij eene photographie van den westelijken gevel der Kathedraal te Amiens, die eene hoogte van 1.50 M. bij een breedte van 1 M. had en verwonderlijk juist en scherp was uitgevoerd. Ook de kaarten van Frankrijk, vanwege het Ministerie van Binnenlandsche Zaken vervaardigd, verdienen beschouwd te worden, om hare zeer nauwkeurige en toch artistieke bewerking. Wij zouden echter te uitvoerig worden, indien wij op al, wat ons in dit Paleis aantrok, wilden wijzen; wij verlaten dus het gebouw en begeven ons naar de zuidelijk daarvan gelegen zalen, waar wij de inzendingen der Nederlandsche kunstnijverheidsscholen opmerken, die hier een zeer goed figuur maken, wat niet weinig zeggen wil, daar ook de Fransche scholen, welker inzendingen men in het Palais des Beaux Arts vindt, zeer veel en zeer goed hebben geëxposeerd. In de nabijheid is ook de inzending der Nederlandsche ingenieurs, die zeker door de vreemde vakgenooten met veel belangstelling beschouwd zal worden en het ook verdient. Wij zullen hier het tentoongestelde, meerendeels uit oude kennissen bestaande, niet in bijzonderheden bespreken. Slechts eene opmerking veroorloven wij ons.

De uitvoering der teekeningen is zeer correct, doch weinig artistiek; dat ingenieursteekeningen, bij alle nauwkeurigheid, niet onartistiek behoeven te zijn, leeren ons de inzendingen der Fransche technici, o. a. die in het Pavillon de Paris, en in het gebouw van het Ministère des Travaux Publics, dat wij later bezoeken zullen. Alles is daar in zachte, harmonische tinten gewasschen; nergens vindt men daar de schreeuwende kleuren, waarmede ten onzent de ingenieurs zoo kwistig zijn.

Gaan wij nu, na in Heineken's restaurant wat te hebben uitgerust, weer naar den Dôme Central. Ter wederzijde daarvan vinden wij de tapijten en porseleinen tentoongesteld, in de fabrieken van den Franschen Staat vervaardigd. Wij hebben alle respect voor de technische hoogte, waarop men het in de fabrieken, waarin de gobelins gemaakt worden, gebracht heeft, en toch — wij aarzelen haast het uit te spreken — trots de algemeene bewondering, die eraan te beurt valt, trekken ons deze nieuwe tapijten niet aan. Daar is iets halfslachtigs in deze werken: schilderijen zijn het niet en tapijten in den eigenlijken zin zijn het ook niet. De eerste eisch toch, die men o. i. aan een tapijt moet stellen, is dat het niet buiten het kader van een vlakversiering trede, en dat het meer door de harmonische kleuren dan door de correcte teekening tot het oog spreekt. Aan dezen eisch nu voldoen de gobelins volstrekt niet; naar allerlei perspectievische effecten is gestreefd en de cartons, waarnaar gewerkt is, zijn vervaardigd door mannen die wel goede teekenaars, maar geen coloristen schijnen te zijn, tenzij men moge aannemen, dat bij de uitvoering de kleuren wijziging hebben ondergaan. Mythologische en symbolische voorstellingen, hier en daar ook vrij naturalistisch opgevatte landschappen, zijn het, wat de gobelins ons te zien geven. Wij voor ons voelen ons veel meer aangetrokken tot de Oostersche tapijten, waarvan men in de Perzische en Turksche afdeelingen, om van de overige niet te spreken, zulke heerlijke voorbeelden ziet.

Ook voor de producten der porseleinfabriek te Sèvres hebben wij geene onverdeelde bewondering; zeker, men ziet daar ware prachtstukken, zoo wat teekening als kleur betreft, doch daarnevens ook zeer banale voorwerpen, die evengoed door de eerste fabriek de beste vervaardigd konden zijn en die in niets het stempel dragen, dat zij afkomstig zijn uit de eerste werkplaats van den Franschen Staat.

Brengen wij nu een bezoek aan de talrijke zalen, die tusschen het Machinepaleis en de beide Paleizen der Schoone en Vrije Kunsten gelegen, een groot deel van het door de industriëelen der verschillende landen ingezondene bevatten. Zooals wij reeds opmerkten, is de toegang tot verscheidene dezer zalen in de middengalerij, en heeft men daar, voor iedere afdeeling, een ornementale gevel geplaatst, die op meer of minder gelukkige wijze het daar tentoongestelde verzinnelijkt. Het kan natuurlijk onze bedoeling niet zijn, ook slechts enkele zalen van de massa, die men daar ziet, op te sommen. Wie zich voor de onderdeelen interesseert, kan in de verslagen der reporters van tal van dagbladen zijne gading vinden. Enkele opmerkingen zullen wij ons echter veroorloven.

De indruk, die men bij het doorwandelen der zalen krijgt, is dat men eigenlijk zoo goed als geen nieuws ziet. „Alles schon dagewesen" is men geneigd met Ben Akiba uit te roepen. Vooral in die afdeelingen, waar de kunstnijverheid ten troon zit, bespeurt men, van hoe groote wijsheid de Prediker blijk gaf, toen hij verklaarde, dat er niets nieuws onder de zon was. Daar hebt gij bijvoorbeeld de afdeeling ameublement; daar is veel ingezonden en goed ingezonden ook. Maar ik tart u, mij wat nieuws, wat negentiende-eeuwsch te wijzen. Bedden in alle vormen en stijlen, zoo zorgvuldig mogelijk gekopiëerd naar die, waarin wijlen de Koningen van Frankrijk zich plachten ter ruste te leggen, van Lodewijk IX tot Lodewijk XVI toe. Men begrijpt haast niet hoe het mogelijk is, maar een der industriëelen zond een slaapkamerameublement, zoo goed als het ging gevolgd naar een uit de 13e eeuw, op een oud handschrift afgebeeld. Zou het echtpaar (want het is een tweepersoons ledikant) dat zich hier ter ruste zal begeven, zich werkelijk de illusie maken, alsof het nog in den tijd der kruistochten leeft? Ontelbaar zijn ook de navolgingen van ameublementen uit den tijd van Lodewijk XII, van Frans I, van Louis le bien aimé vooral, en van Lodewijk XVI. Maar is dan de Fransche kunstnijverheid, die technisch zoo hoog staat en wier beoefenaars van zooveel smaak blijk geven, in het laatst der negentiende eeuw tot niets anders meer in staat dan tot het slaafsch kopiëeren van hetgeen het voorgeslacht maakte? Is het niet een teeken van betreurenswaardig verval, wanneer een kunstenaar zijn eigen ik geheel op den achtergrond plaatst, om zoo juist mogelijk de taal te spreken van een tijdperk, dat het zijne niet is. „Weest uzelf", zou ik met De Génestet den Franschen kunstnijveren willen toeroepen. Moge het antwoord niet luiden: „zij konden niet, zij waren niemand." Wat wij hier in de Afdeelingen der ameublementen opmerkten, geldt evenzeer voor vele andere, bv. die der tapijten en geweven stoffen, die der bronswerken enz. Een uitzondering moeten wij maken voor de afdeelingen glas- en aardewerk. Wel is waar vindt men ook daar heelwat kopieën van voorwerpen uit verschillende stijlperioden, maar men treft ook scheppingen aan, die blijk geven, dat de kunstenaars naar wat nieuws streven. Wij wezen reeds op de voortbrengselen onzer Delftsche fabriek, die een cachet hebben, dat zeker negentiende eeuwsch en nationaal is; wij moeten verder nog de producten der Engelsche, Fransche en Oostenrijksche aardewerkfabrieken noemen, wier fabrikaat dikwerf iets zeer eigenaardigs heeft, waardoor het zich aanstonds als in de negentiende eeuw vervaardigd, kenmerkt.

Opmerking verdient het, dat gebakken aarde thans, vooral in Frankrijk, zooveel voor bouwkundige doeleinden gebezigd wordt. Men kan niet zeggen, dat dit een nieuwe vinding is, want reeds sedert de oudste tijden zijn gebakken en verglaasde tegels tot versiering van bouwwerken aangewend, doch men zal het moeten toejuichen, dat de Fransche bouwmeesters pogen wat kleur aan hunne scheppingen te geven; hoezeer hunne pogingen slagen, bewijzen verscheidene gebouwen der tentoonstelling.

Nu wij toch de quaestie van den negentiende-eeuwschen stijl in deze opstellen verschillende malen hebben aangeroerd, mogen wij zeker ook de vraag doen: „wat is er negentiende-eeuwsch op deze tentoonstelling?" En dan luidt het antwoord: „betrekkelijk weinig". Zeker, het denkbeeld om tentoonstellingen te houden, is wel van onze eeuw afkomstig, de machinehal en de Eiffeltoren hadden in geen andere eeuw dan de onze gemaakt kunnen worden, het electrische licht, de stoommachines, de werktuigen voor allerlei doeleinden, zij zijn wel modern en ook de ruime toepassing van ijzer, bij de bouwwerken gebruikt, is karakteristiek voor onzen tijd. Zondert men echter datgene uit, wat de ingenieur tot de tentoonstelling bijdroeg, dan ziet men dat onze tijd vrijwel leeft van de kruimkens, die hij uit het verleden opraapt. De wetenschap, niet de kunst, is het waarin hij uitblinkt. De naïeveteit, noodig om groote kunstenaars te vormen, bestaat bij ons niet meer. De negentiende eeuw zal zeker bij het nageslacht bekend staan onder de benaming van de eeuw der wetenschap. Eigenaardig is het, dat de eenige kunsttak, waarin onze eeuw hare voorgangsters heeft overtroffen, de muziek, in nauw verband staat tot de wetenschap en tevens het meest geschikt is, om de *Weltschmerz*, die schier alle kinderen onzer eeuw gevoeld hebben, tot uitdrukking te brengen. Scheppingen, zoo grootsch als die van Beethoven of Wagner, heeft geen componist van vroeger tijd het aanzijn gegeven. In de andere kunstvakken heeft onze eeuw hare voorgangsters niet kunnen overtreffen. Göthe of Schiller, Heine of Musset, Shelley of Victor Hugo hebben Homerus, Dante of Shakespeare niet kunnen overvleugelen; Géricault of Ingres, Corot of Courbet, Millet of Rousseau, zij brachten niets voort, dat hooger staat dan het werk der oude Italianen, Spanjaarden, Vlamingen of Nederlanders; Tremiet of Cain, Mercié of Dubois, zij schiepen niets, dat op één lijn te stellen is met de beelden der oude Hellenen of der meesters van de Cinque Cento.

En onze bouwmeesters hebben ook al niets beters weten te leveren, dan hunne voorgangers. Indien sommige hunner werken ook al grooter zijn dan de bouwwerken van voorheen, dan is dit slechts te danken aan de hulpmiddelen, die de wetenschap hun verschafte en komt de eer meer den ingenieur dan den architect toe. Toch had reeds de oudheid hare pyramiden, hare obelisken, haar colosseum en hadden de middeleeuwen hare kathedralen, had de Renaissance haar paleizen, die de meeste onzer bouwwerken in de schaduw stellen. Wij hebben alle stijlen van voorheen bestudeerd en ze om beurten aangewend, ofwel ze tot niet zeer behaaglijke bastaardstijlen saamgevoegd, maar wij zijn er niet in geslaagd, nieuwe stijlvormen te bedenken. Is misschien niet juist die studie van de bouwwerken van voorheen, hoeveel waardeering zij op zichzelf moge verdienen, de oorzaak geweest van onze onmacht om een nieuwen stijl te doen geboren worden?

Zal de twintigste eeuw er in slagen, nog iets meer dan een wetenschap-eeuw te worden? Wij moeten het afwachten, doch het komt ons niet waarschijnlijk voor. Een treurige toekomst voor hen die een kunstvak beoefenen, zult gij zeggen. Bedenk echter, dat, volgens een oud spreekwoord, elk meent dat zijn uil een valk is; de kunstenaars der toekomst zullen zich groot achten en eerst na hen komt de critiek, die hen van hun pedestallen afhaalt en hun een plaats aanwijst onder de mindere grootheden.

Met een beschouwing van hetgeen op het Trocadéro en op den Quai d'Orsay te zien is, zullen wij de volgende week onze bespreking van de Parijsche tentoonstelling besluiten.

OSADO.

N.B. Waar, in het vorig opstel, over Tragonard en Billette gesproken werd, gelieve men te lezen Fragonard en Willette.

CAOUTCHOUC-BESTRATING.

Over asphalt en zijne toepassing als bouwmateriaal is door mij, in *De Opmerker* van 7 Februari 1885, eene korte beschrijving gegeven. Een materiaal, dat tot heden in 't bouwvak nog niet in toepassing is gebracht, het caoutchouc, schijnt daarin ook eene rol te zullen spelen.

De heer Busse, ingenieur te Linden, heeft een middel uitgevonden, om dit materiaal, in verbinding met asphalt, voor alle mogelijke doeleinden te gebruiken. In verschillende tijdschriften is hierover dan ook een en ander geschreven, doch geen nadere inlichtingen zijn gegeven. Daarom deel ik, als vertegenwoordiger der fabriek van Gummi-Baumaterialien te Linden, welke 't procedé van den heer Busse ten uitvoer brengt, het navolgende mede:

De caoutchouc-bestrating bestaat uit caoutchoucmassa en meel van steen uit de hardst mogelijke steensoorten (graniet, basalt, dolomiet enz.). De caoutchoucmassa vormt het bindend middel; ongeveer op de wijze als kalk en cement, bindt de caoutchouc-massa onder persing en verwarming, maar verliest nooit hare bindingskracht. Het oude weder opgebroken materiaal behoudt dus zijn waarde.

Door de verwarming wordt de caoutchouc-massa week en vult de holten tusschen de vast saamgeperste steenstukjes volkomen, zoodat eene compacte, homogene verbinding ontstaat.

Caoutchouc-plaveisel wordt in poedervorm op eene onderlaag van beton gelegd, die voor rijwegen 30 cM. en voor trottoirs 10 cM. dik is.

Het heete poeder wordt zooveel mogelijk gelijkmatig op het beton verdeeld en met eene rij, welke het profiel van de te maken straat heeft, herhaaldelijk afgestreken tot het overal gelijkmatig dik is. De massa wordt daarna met heete rollen en stampers saamgeperst en ten slotte gelijk gemaakt. Na eenige uren is de massa koud en kan zij dadelijk in gebruik genomen worden.

Het verkeer op dit plaveisel geeft weinig gedruis; om deze reden is het, behalve voor straatplaveisel, ook geschikt voor bruggen, scholen, kerken, fabrieken enz. Met betrekking tot den invloed van het weder, is het caoutchouc-plaveisel een uitmuntend materiaal; warmte van 100° C., noch koude van 40° C. heeft daarop eenigen invloed en bij strenge koude zullen geen scheurtjes of barsten ontstaan zooals bij asphalt, daar de elasticiteit grooter is. Hierdoor verklaart zich ook de door de practijk bevestigde geringe slijtage.

In Hannover zijn de eerste proeven ermede genomen op de Göthe-Brücke, in concurrentie met gestampte asphalt. Nadat de gummi-bestrating zich gedurende 2 jaar uitstekend gehouden had, zijn vervolgens 1000 M. rijweg in de Prinsstraat, en eene grootere oppervlakte trottoirs in de Georgstraat enz. gemaakt.

Volgens proeven, in Maart 1887 door het koninkl. proefstation voor bouwmaterialen en andere genomen, draagt de caoutchouc-bestrating bij een dikte van 50 mM. 420 kilo per cM²; trottoirs van 25 mM. dikte 340 kilo per cM². Het specifiek gewicht van caoutchouc-materiaal is 2.114.

Om te onderzoeken of het gecomprimeerde materiaal tegen den invloed van het weder bestand is, werd het gedurende een half uur in eene oplossing van 2% ijzervitriool, 2% kopervitriool en 10% keukenzout gekookt, waarbij de stukken volkomen gaaf bleven. Eenige stukken van hetzelfde materiaal werden eerst gedurende 75 uur in eene oplossing van 3% zoutzuur en vervolgens gedurende 50 uren in eene oplossing van 5% zoutzuur gelegd; daarna was er geene verandering bij het uithalen aan waar te nemen.

Versche gestampte asphalt draagt, volgens Hauenschild en Dietrich, slechts 52 kilo en oude gestampte asphalt, 93 kilo per cM².

Haarlem,
September 1889. THEOD. FERD. BIERHORST.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Vergadering van 25 September 1889.

De Voorzitter opent de vergadering, voor het eerst van dit jaar door hem voorgezeten, met een woord van welkom en bevreelt, in aansluiting met hetgeen op de vorige vergadering door den waarnemenden Voorzitter is gezegd, den leden de belangen des Genootschaps ten zeerste aan.

Na bespreking van eenige huishoudelijke zaken hield

de heer De Flines eene korte, doch interessante bijdrage betrekking hebbende op eene kunst, waarvan voor zoover hem bekend is slechts één beoefenares geweest is, nl. over de „Papiere snijkunst" van mejuffrouw Joanna Koerten, huisvrouw van den heer Adriaan Block.

Deze bijdrage, waarbij drie van hare kunstwerken op dat gebied circuleerden, genoot de algemeene bewondering.

Vervolgens werd het vervolg der kunstbeschouwing over belangrijke Italiaansche bouwwerken, door den heer W. Kromhout Czn. ook voor dezen avond afgestaan, met belangstelling bezichtigd.

Beide heeren ontvingen den dank der Vergadering.

De heer J. H. Leliman, die daarop het woord verkreeg, betuigde zijnen bijzonderen dank voor al hetgeen hij dezen avond genoten had en maakte onder aangename causerie bekend, dat hij gaarne dezen avond eenige door hem verkregen indrukken op de Parijsche tentoonstelling aan de leden van A. et A. had willen mededeelen, doch dit overbodig achtte, nu door hem zooeven de ervaring was opgedaan dat het meerendeel der thans aanwezige leden de tentoonstelling hadden bezocht of nog zouden bezoeken.

Ook zou de heer Leliman op deze vergadering den heer Van der Pek, zoo deze tegenwoordig was, wenschen te antwoorden naar aanleiding van zijne besprekingen op de laatste algemeene vergadering der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst te 's-Hage, om de hooge Regeering erop te wijzen, dat — bij de allerwege uitgeschreven examens tot verkrijging van den z.g. Prix de Rome ten dienste van jeugdige kunstenaars — hiertelande de jonge bouwkunstenaars daarvan zijn uitgesloten, terwijl het na onderzoek van de daarop betrekking hebbende wetten den heer Leliman gebleken is, dat de meening van den heer Van der Pek, als zoude het Rijk niet bevoegd zijn daarvoor nu reeds een toelage toe te kennen, onjuist is.

Spreker trad hierna in eenige beschouwingen, waarbij hij deed uitkomen dat, hoewel de Polytechnische school een zeer voortreffelijke school mag genoemd worden, de bouwkunst daar meer als wetenschap dan als kunst wordt onderwezen en van onderwijs in de esthetica van Rijkswege in Nederland geen sprake is.

Gaarne wenschte hij dat A. et A. deze zaak ter harte nam en gaf in overweging een verzoek in dien geest aan den Minister, of zelfs aan Z. M. den Koning, te richten.

De Voorzitter wenschte, alvorens eenige besluit uit te lokken, de gelegenheid aan te bieden omtrent dit punt in discussie te treden.

De heer H. G. Jansen heeft met belangstelling gelezen, hetgeen over deze zaak op bedoelde vergadering gesproken is en stemt zeker in met de goede bedoelingen des heeren Leliman, doch het heeft hem niet weinig verwonderd dat noch de inleider, noch de verschillende sprekers, die aan het debat deelnamen, noch het Bestuur der Maatschappij op de hoogte van de quaestie bleken te zijn, zoodat het eenige resultaat is, dat er misschien een ander jaar nog eens over gesproken zal worden.

Spreker herinnert aan de ten vorige jare gestelde vragen, waarvan eenige zijn besproken en beantwoord, doch andere tot heden niet. Toch heeft waarschijnlijk menigeen met belangstelling uitgezien naar een uitspraak van de Maatschappij, bijv. over het wenschelijke van een tweede examen, na eenige jaren practische werkzaamheid, voor gediplomeerde ingenieurs.

De heer Leliman, na deze zaak in A. et A. aanhangig te hebben gemaakt, wenscht zijne denkbeelden in den boezem van het Bestuur neder te leggen en uit den wensch, dat van het Bestuur deswege voorstellen tot bereiking van het beoogde doel zullen uitgaan.

De heer Strengers doet hierna opmerken dat reeds vroeger de onderwijs-quaestie is ter sprake gebracht en bij die gelegenheid eene commissie benoemd werd. Gaarne wenschte hij van den Voorzitter te vernemen wat de resultaten der bemoeiingen dezer commissie geweest zijn, die hoofdzakelijk benoemd was om inlichtingen te geven omtrent inrichtingen voor Middelbaar en Hooger onderwijs in het Buitenland.

De heer Leliman geeft hierop te kennen dat hij er niet voor is, om het onderwijs in te richten, zooals dit in het buitenland plaats vindt; hij wenschte daaraan geen voorbeeld te nemen, een en ander door eenige voorbeelden illustreerende.

De heer Kromhout, tot de hoofdquestie terugkeerende, ziet alleen verbetering in een algeheele reorganisatie van het Hoogere Bouwkunst-onderwijs, doch acht het thans nog niet raadzaam in deze richting te werken, met het oog op den tegenstand, waarop een en ander zou afstuiten in de officieele kringen. Daarentegen geeft hij in overweging aan te dringen op de uitvoering van het Koninklijk besluit, waarbij ook architecten deel kunnen nemen aan dergelijke wedstrijden, aldus gebruik makende van het bestaande, teneinde later in medewerking met andere genootschappen het verder gewenschte te bereiken.

De Voorzitter stelt voor het voorstel van den heer Leliman, met inachtneming van hetgeen door den heer Kromhout is meegedeeld, in overweging te nemen en spoedig daarna mede aan de orde te stellen; spreker drukt zijn leedwezen uit dat het lid, de heer Van der Pek, de denkbeelden, neergelegd in een ingezonden stuk van *De Opmerker* onderteekend Kr., daar ter verdere uitwerking heeft ter sprake gebracht. Men had van den heer V. d. Pek mogen verwachten dat dit in onzen kring door hem zou zijn besproken geworden.

Betreffende hetgeen door den heer Strengers omtrent de destijds benoemde Commissie is gevraagd, kan hij mededeelen dat om de groote financiëele uitgaven, daartoe benoodigd, een verder onderzoek tot later is uitgesteld geworden.

(A. et A.) DE BEKRONINGEN DER PARIJSCHE TENTOONSTELLING.

De bladen deelden gisteren de lijst der bekroningen van Nederlandsche inzenders op de Wereldtentoonstelling te Parijs mede.

Men ziet hieruit, dat in de kunstafdeeling de schilders het beste zijn weggekomen; er zijn niet minder dan 56 onderscheidingen aan de Hollandsche schildersbent ten deel gevallen, waarbij vooral tegenover de dames de bekende Fransche hoffelijkheid is in acht genomen.

Twee beeldhouwers zijn bekroond: de heer Leenhoff te Parijs met goud en de heer Bart van Hove te Amsterdam met brons Dit waren naar wij meenen de eenige beeldhouwers, die iets hadden ingezonden.

Het minst gelukkig zijn de architecten van de reis gekomen. Zooals men weet, is door een vrij talrijk aantal Nederlandsche bouwmeesters aan de roepstem der Commissie gehoor gegeven; er zijn slechts drie bekroningen uitgereikt, nl. aan de heeren Henri Evers te Rotterdam (brons), J. F. L. Frowein te 's-Hage (eervolle vermelding) en J. Verheul Dz. te Rotterdam (zilver). De motieven, die tot dezen uitslag geleid hebben, zijn ons voor het oogenblik nog niet recht duidelijk.

Er is ons verzekerd, dat bij de meerderheid der Jury de overweging heeft voorgezeten, dat voor de bekroningen in de eerste plaats uitgevoerde bouwwerken in aanmerking moesten komen.

De boven medegedeelde uitslag is echter, zooals onze lezers zullen opmerken, hiermede moeilijk te rijmen.

Wij komen in een volgend nummer op deze zaak terug. *Red.*

(A. et A.) BERICHT.

Op Zaterdag den 5den October des avonds van 8 tot 10 uren, zal de 1e-Secretaris zitting houden in het Genootschapslocaal tot het afgeven van de teekeningen, ingekomen als antwoorden op de prijsvragen in 1888 uitgeschreven.

PERSONALIA.

— Tot leeraar in 't handteekenen aan de teekenschool te Ravenstein is benoemd de heer J. P. P. Bodifée te Deventer, op eene jaarwedde van *f* 600.

— Door den Minister van koloniën is de heer F. M. E. L. Kerstens gesteld ter beschikking van den Gouv.-Gen. van Ned.-Indië om te worden benoemd tot adspirant-ingenieur bij den waterstaat en de burgerlijke openbare werken daartelande.

VACANTE BETREKKINGEN.

— Bouwkundig opzichter, bekend met de Duitsche taal. Salaris *f* 100 per maand. Adres lett. J V 687, *Nieuwe van den Dag*.

ADVERTENTIEN.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *'S-HERTOGENBOSCH*, zullen op **Donderdag 10 October 1889**, des voormiddags ten 10 ure, ten Raadhuize aldaar, bij enkele inschrijving

AANBESTEDEN:

Het maken van afrastering, draaihekken en afdekking van putten ten behoeve der Stedelijke Gasfabriek.

Het bestek met teekening ligt ter inzage op het Raadhuis te *'s-Hertogenbosch* en is verkrijgbaar bij den Gemeente-Architect J. M. NABBE aldaar, tegen betaling van *f* 1.00.

Aanwijzing in loco zal geschieden op Zaterdag 5 October e. k. vm. 10 ure.

De inschrijvingsbiljetten moeten op den dag der aanbesteding vóór 10 ure des voormiddags in de ten Raadhuize daartoe gestelde bus gestoken zijn.

's-Hertogenbosch, 26 September 1889.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
A. B. VAN DER STEEN, *L. S.*
J. N. G. SASSEN, *Secretaris.*

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding)
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

Te koop aangeboden.

2 Stoomhelmachines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag
50 Kipwagons inhoud 2 M³., Beide
24 „ „ **2 M³.,** zijden
36 „ „ **1½ M³.,** kippend
Alles 90 c.M. spoorwijdte.
Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Stedrecht* en W. DE JONG, *'s-Gravenhage*.

Societeit „Sic Semper."

De jury voor de prijsvraag voor een Societeitsgebouw te *Utrecht* bericht, dat bij haar ingekomen zijn 66 ontwerpen onder de volgende motto's:

1. 't Was tijdverdrijf. Dat is buiten kijf.
2. Ultrajectum.
3. Ultrajectum.
4. Tempora mutantur nos et mutamur in illis.
5. Salve.
6. Oranje boven.
7. Zeist.
8. Eenvoud.
9. Prosit.
10. Een geteekend bloemblad.
11. Alida.
12. (*Twee cirkels met de woorden* **Sic Semper** *in 't midden*).
13. B. S.
14. 1864.
15. Sic Semper (*driehoek met horizontaal lijntje in 't midden*).
16. (*Cirkel met een* × *teeken in 't midden*).
17. Ja.
18. Oranje boven.
19. Semper.
20. (*Cirkel met schedeur aan de binnenkant*).
21. S. S. S.
22. Felix.
23. Abêl-Hiram.
24. (*Een bal*).
25. Sticht.
26. Hoop.
27. Gezelligheid.
28. Sic Semper.
29. R (*rood*).
30. Holland.
31. Jo.
32. In ernst begonnen is half gewonnen.
33. Femke.
34. Folteros.
35. a Vista.
36. S. S.
37. Geen arbeid is zonder vrucht.
38. Trajectum ad Rhenum.
39. Non semper idem.
40. Sic.
41. Roulette.
42. N. N.
43. Nannette.
44. Schets in potlood.
45. Helen.
46. l'Aurore.
47. Margaretha.
48. (*Cirkel met een driehoek in 't midden*).
49. Ultrajectum.
50. Schets.
51. Voorwaarts.
52. Wie kan 't gevoegen naar elex genoegen.
53. 1 cts. postzegel.
54. Anna.
55. (*Cirkel met een* **K** *in 't midden*).
56. Semper idem.
57. n°. 75.
58. Ulterius trajectum.
59. J. F.
60. (*Cirkel met driehoek en 't woord* **'t sticht** *in 't midden*).
61. Trans.
62. Schnaps.
63. E. O. Z.
64. Bona fide.
65. Haast.
66. G. A.

Bovendien zijn bij haar ingekomen twee ontwerpen, respectievelijk verzonden uit *'s-Gravenhage* (postpakket n°. 611) en uit *Utrecht*, welke als na 22 September ontvangen zijn ter zijde gelegd.

Namens de jury voornoemd:
F. A. J. F. VAN RAPPARD.

DE LINT & Co.
Oostzeedijk 248, Rotterdam
VLOER- en WANDTEGELS,
TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS.
Groote voorraden

ZWEEDSCH GRANIET
uit de **groeven, Stoomslijperij** en **Polijst inrichting** van de Firma
KESSEL & RÖHL,
te **Berlijn.**
Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 468,
Amsterdam.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie,** bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,
in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen, Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.

Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.,** Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS C.Ozn.,** Beekstraat F 62 te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

PASSERDOOZEN
van af de eenvoudigste tot de meest uitgebreide soorten.
Speciaal voor Ambacht-, Avond- en Teekenscholen tegen de meest concureerende prijzen voorhanden bij
Th. J. DOBBE en ZOON,
Magazijnen van Teekenbehoeften voor Bouwkundigen,
Utrecht.

POLYCHROOM-CEMENT in alle kleuren, tegen het weder bestandbaar,
voor Cementsteenfabrikatie, buiten- en binnenbepleistering,
verkrijgbaar bij THEOD. FERD. BIERHORST, eerste Nederlandsch Mozaïekfabrikant, Haarlem.

Vuurvaste Wanden, Plafonds en Gewelven

in dikte van 4 tot 6 c.M. op **verzinkt draadweefsel**, naar het systeem RABITZ.

VOORDEELEN:

Zekerheid tegen **brandgevaar**, vrij van **scheuren**, **vocht**, **huiszwam**.
Het weert **ongedierte** en voorkomt **misnmen** en **contagien**.
Groote besparing van ruimte. Spoedige opdroging. Vrijdragende wanden kunnen reeds na 14 dagen worden behangen.

ISOLEERWANDEN

om direct te behangen tegen vochtige muren enz.

Plafonds en Gewelven kunnen tot op afstanden van 20 Meter vrijdragend worden aangebracht.

HOUTCEMENTDAKEN, bestaande uit 1 laag asphalt = en 3 lagen gewoon papier,

levert:
THEOD. FERD. BIERHORST,
HAARLEM.

Bij 100 vierkante meter grondvlakte:
147 M² Pannendak
118 „ Leiendak en slechts
104 „ Houtcementdak.

Het Houtcementdak kan wel het dak der toekomst, ook voor ons land, genoemd worden. Zulke daken, 50 jaren geleden vervaardigd, hebben zich zonder de **minste reparatie** goed gehouden. **Bijzondere voordeelen** zijn: dat het dak geheel vlak is, de lokalen er onder volkomen droog, in den zomer koel en in den winter warm zijn.
Door het opbrengen van zand en grint wordt het doorslaan van koude en warmte voorkomen.
Zekerheid tegen brandgevaar, groote stabiliteit bij storm of hagelslag. Geen onderhoudskosten.
(*Zie De Opmerker* van 7 Febr. '85.)

Geen onderhoudskosten; daarom het goedkoopste dak. *Garantie gedurende* 10 *jaren*.

CARBOLINEUM EXCELSIOR is het BESTE Houtbederfwerend middel.
FRED. STIELTJES & C°. Amsterdam.

AMERIKAANSCHE HYDRAULISCHE LIFTEN
voor **Hotels, Kantoorgebouwen, Ziekenhuizen** en **Fabrieken.**
FRED. STIELTJES & C°., Keizersgracht 745 Amsterdam.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN,
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN,
LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren PEILSCHALEN
WEEGWERKTUIGEN.

JAN HAMER & C°.
AMSTERDAM.
KANTOOR: Marnixstraat 402 h/h Leidscheplein.
Installeerden hier te lande met veel succes
geheele Waterleidingen
in gebouwen, volgens het systeem CARRÉ.
MILDÉ'S
Telephonen, Electrische Schellen enz.
Voor de telephonische gemeenschap in Werkplaatsen, Hotels, Kantoren, Villa's enz.
Deze toestellen zijn bij lagen prijs, zeer gevoelig, duurzaam en élegant.
Kelley's geschilderd en gebrand Glas.
GEPLATINEERD GLAS, VENTILATIEGLAS. (1)

Rolluiken
van Staal of Hout met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.
E. en P. ROTTSIEPER, *Rennebeid* (Rijnpruisen).

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap.

A.M.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste-Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *10 gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling 20 cent per stuk en 25 cent per post, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1e. Vergadering der Schetsclub op Maandag 7 October, des avonds 8 uren, in het Genootschapslokaal tot bespreking der wijzigingsplannen.

De Secretaris der Schetsclub,
J. C. D. di Gazar.

2e. 920e vergadering te houden op Woensdag 9 October, des avonds te 8 uren, in het Genootschapslokaal.

De agenda voor deze vergadering luidt:
a. Mededeelingen van het Bestuur.
b. Ballotage voor gewone leden.
c. Uitreiking der bekroningen van de prijsvragen, in 1888 uitgeschreven.
d. Bijdrage van den heer J. Ingenohl.
e. Kunstbeschouwing, te geven door den heer A. H. Trautwein.

3e. Van 7 tot 14 October zullen de portefeuilles van den leescirkel niet gewisseld worden.

4e. De prijs der photographie van de deelnemers aan de excursie naar Gorichem is verlaagd tot *f* 2.—. Zij, die deze photographie wenschen te bezitten, worden verzocht hiervan bericht te zenden aan den 1e-Secretaris.

5e. Als kunstlievende leden zijn aangenomen de heeren N. le Grand en W. Brinck.

6e. Op Woensdag 9 October zal de 1e-Secretaris des avonds van 7 tot 11 uren zitting houden, tot het afgeven der teekeningen, ingekomen als antwoorden op de prijsvragen, in 1888 uitgeschreven.

Namens het Bestuur:
De 1ste-Secretaris,
G. A. ZEEMAN.

(A. et A.) DE BEKRONINGEN TER PARIJSCHE TENTOONSTELLING.

„Het is zeker met een gevoel van aangename voldoening, dat de lezer de lange lijst van bekroningen heeft nagegaan, die aan de Nederlandsche inzenders op de tentoonstelling zijn toegekend."

Dit is de aanhef van een uit Parijs aan de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* geschreven correspondentie, (1) waarin de schrijver, klaarblijkelijk met hetzelfde gevoel van aangename voldoening bezield, zijn lezers tracht in te lichten op wat manier het toekennen van bekroningen wel in zijn werk is gegaan.

Men kan daar lezen van „veldslagen", geleverd in de vergaderingen der Jury, die gewonnen of verloren werden, al naar mate de talrijkheid of strijdhaftigheid, waarmede het Nederlandsche element in de verschillende klassen der Jury vertegenwoordigd was.

Aan het slot leest men:

„Wie met aandacht de lijst der Nederlandsche bekroningen doorziet, zal moeten erkennen dat men *trotsch* mag zijn op hetgeen verkregen werd, nu en dan wel is waar met groote moeite, maar *dikwijls* ook met groot gemak, omdat men erkennen moest, dat wezenlijke verdiensten niet mogen worden achtergesteld. (!) Dit is onmiskenbaar: de bekroningen, die verkregen zijn, gaan verre de verwachting van alle onpartijdigen te boven." (!)

Diepe verontwaardiging gevoelde ik de vorige week, toen mij den uitslag bekend werd van hetgeen in de Nederlandsche bouwkunstafdeeling „verkregen werd". Onmiddellijk nam ik mij voor mijne gedachten over dit resultaat voor onze lezers uiteen te zetten, verwachtende dat een luid protest niet achterwege zou blijven.

Hoe werd ik ontnuchterd na de lezing van bovenaangehaald artikel. Wanneer een geacht publiek orgaan zijn kolommen voor het verkondigen van dergelijke immoreele theoriën openstelt, zonder er tegen te protesteeren, waaroon — dacht ik — mij dan misschien belachelijk te maken door eene naïeve verontwaardiging onder woorden te brengen? De zaak is nu toch duidelijk genoeg: er waren in onze Jury-afdeeling geen combattanten om veldslagen te leveren, of de enkele, die er moet geweest zijn, was niet eens mans genoeg om de meening ingang te doen vinden *dat wezenlijke verdienste niet mocht worden achtergesteld.*

Ik kon toch niet nalaten even de inzending in gedachten door te gaan; de lust tot ernstige bespreking van den Jury-arbeid moge me vergaan zijn, — zwijgen,

(1) *N. R. C.* van Zondag 29 September, Eerste blad B.

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

daar waar iets op te merken valt of misbruiken te constateeren zijn, is onze gewoonte niet, vooral niet nu we uit de opgedane ondervinding wijsheid kunnen putten voor volgende dergelijke gelegenheden.

De ideaal-compositie van Berlage werd door vele onzer beschouwd als een van de zeer weinige inzendingen, die iets buitengewoons te zien gaven, een project, dat als belichaming van een grootsch idée, hier, bij den honderdsten gedenkdag van een wereldgebeurtenis, eene eereplaats toekwam. De Jury heeft van dezen kolossalen arbeid eenvoudig geen notitie genomen of was wellicht van oordeel, dat alleen Franschen bevoegd of in staat geacht moeten worden er grootsche gedachten op na te houden. Het project voor den Dom van Milaan van denzelfden schijnt evenmin de aandacht waard te zijn geweest.

Henri Evers was gelukkiger; ook zijn domgevel is aanwezig, rest nu maar de vraag of het brons, dat hem is toegekend, met deze monumentale compositie is verdiend dan wel of de kleine ontwerpjes, eveneens door hem ingezonden, en waarvan enkelen zijn uitgevoerd, van dit succes oorzaak zijn. Men herinnert zich uit ons voorloopig bericht van de vorige week dat de meerderheid der Jury eigenmachtig moet vooropgesteld hebben, dat voor bekroningen in de eerste plaats uitgevoerde bouwwerken zouden in aanmerking komen.

Wat hiervan zij, het onvermijdelijke beursplan des heeren Frowein mocht, uitgevoerd of niet, ongelauwerd niet in 's meesters portefeuille terugkeeren. Sinds '84 overal rondgekruid en der bewondering prijsgegeven, waar maar sprake was van een architectuur-tentoonstelling, is het niet te verwonderen dat eene Jury, eerbied krijgende voor zoo'n campagne, eens flink in den zak tastte, al had ook de greep wel schitterender kunnen zijn. Ook mag in dit geval niet vergeten worden, dat de Jury er nog een anderen gulden stelregel op nahoudt: we konden nl. voor eenige weken lezen, in een dergelijk *van aangename voldoening* overvloeiend artikel als het bovengeciteerde, dat de Jury, bij hare uitspraken, de idée besloot voorop te stellen, dat bij het toekennen van bekroningen, vooral in aanmerking zou genomen worden de vroegere, reeds met hetzelfde artikel behaalde onderscheidingen, en dat als regel zou gelden, nu een hoogeren graad in bekroning toe te kennen.

Aangezien nu vóór eenige jaren, bij eene Mei-tentoonstelling van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst, aan ditzelfde beursproject een zilveren medaille was toegekend — wellicht omdat er op dat oogenblik niet veel anders te bekronen was, doch dat doet minder ter zake — hebben we hier ten minste een tweede motief gevonden en wie zulks nog niet voldoende mocht zijn, gelieve zich te herinneren, dat bedoeld beursproject hier de eenige inzending was, die de richting der „goedkoope gothiek" vertegenwoordigde. Enfin, ik hoop het nog te beleven dat het project, na zijn tournée door Europa evenals de meesterstukken van een Mackart of Munkackzy gemaakt te hebben, een blijvende en zijner waardige plaats zal vinden.

Voor het werk van verschillende anderen, waarin wij in onze bekrompenheid verdiensten meenden te ontdekken, doch die niet aan de stelregels en andere vooropstellingen der Jury beantwoordden, is de zak gesloten gebleven.

J. Verheul Dzn. verwierf een zilveren medaille voor zijn inzending van het schouwburg-ontwerp voor Rotterdam en van diverse ontwerpen voor woonhuizen enz. Met deze onderscheiding op zich zelf kan men vrede hebben, al maakt zij, tegenover den uitslag *en bloc* genomen, een vreemd figuur.

Er zijn dus in het geheel onder de 18 inzenders met circa 50 inzendingen, drie onderscheidingen uitgedeeld, terwijl naar *Het Nieuws van den Dag* mededeelt, het totaal der aan Nederlanders te beurt gevallen bekroningen 278, dat is verreweg de grootste helft van het aantal exposanten, bedraagt.

Gelukkig zijn weer de onthouders: zij ondervinden geene teleurstelling en evenmin de nog pijnlijker gewaarwording, van met een verlegen gezicht de ironische gelukwenschen in ontvangst te moeten nemen.

De niet-bekroonden zullen zich echter weten te troosten. Ik vertrouw, dat de appreciatie van hun arbeid door vakgenoten onzen inzenders meer waard zal zijn dan de uitspraak van intrigeerende en veldslagen leverende Jury-commissies. Men zal ook wel benieuwd zijn te vernemen, welke houding in deze door onze regelings-commissie is aangenomen en wat het Jury-rapport, zoo dit publiek wordt, voor nieuws zal brengen.

In ernst behoort echter de vraag gesteld te worden of het niet tijd wordt om te trachten een einde te maken aan deze naar het schijnt tot stelsel verheven tactiek, die telkens weer door Jury's van tentoonstellingen schaamteloos wordt in practijk gebracht, en waarbij ieder zich beijvert om voor de belangen van zijn natie of om andere, niets met werkelijke verdienste uitstaande overwegingen, zooveel mogelijk van den buit binnen te halen, ten koste natuurlijk van den eerlijken exposant en van het goed geloovige publiek, dat naïef genoeg is nog eenige waarde aan dergelijke onderscheidingen te hechten.

Er wordt te Parijs op het oogenblik een nevententoonstelling op touw gezet, waartoe aan exposanten, die niet of niet hoog genoeg naar hun zin op de groote tentoonstelling zijn bekroond geworden, uitnoodigingen tot deelneming zijn verzonden. Hun worden daarbij eerediploma's en gouden medailles reeds vooruit beloofd, natuurlijk tegen betaling, zoodat zij later het recht hebben te beweren, op de Parijsche tentoonstelling van '89 eene bekroning te hebben behaald. Er schijnt in Frankrijk noch bij ons een wet te bestaan, die dergelijken zwendel kan beletten of straffen; het is daarom noodig dat de stem der publieke opinie zich verheft om het steeds driester optreden der reclame, dit misgeboorte onzer eeuw, ten minste in haar onhebbelijkste uitingen, te reglementeeren.

Wat nu de bouwkunst betreft, men mag verwachten dat, na de ook bij vroegere gelegenheden opgedane ondervinding, den architecten vooreerst de lust wel zal zijn vergaan zich voor wereldtentoonstellingen moeite of kosten te getroosten. Mochten de belangen der kunst of de eer der natie deelneming gewenscht maken, dan wage men zich niet meer aan onzekere kansen, doch overtuige zich vooraf van de samenstelling der Jury en de motieven, die bij de beoordeeling zullen vooropgesteld worden. Of beter nog, men zie geheel af van bekroningen van hetzelfde soort, dat aan kruideniers en kleermakers wordt uitgereikt.

H. G. J.

(A. et A.). QUAESTIE: PRIX DE ROME.

Den Haag, 1 October 1889.

Mijnheer de Redacteur!

Tot mijn niet geringe verbazing, zag ik in *De Opmerker* van 28 September, dat u mij de eer bewees, mijn naam een vijftal malen in uwe kolommen op te nemen, terwijl u op de meest zachtzinnige en lieflijke wijze mijne handelingen op de vergadering van 19 September der Maatschappij critiseerde.

Vooraf mijn welgemeenden dank voor uwe goede bedoelingen en voor de openhartige en vriendschappelijke terechtwijzingen.

Niettegenstaande ik uw oordeel op hoogen prijs stel, meen ik echter eenige opmerkingen te moeten maken.

Zoo lees ik: »*Ziedaar de gewichtige vraag, waarmede de motie viel.*"

Mijn beste M. de R., hoe gaarne ik u ook gelijk zou willen geven, moet ik u toch zeggen, dat de motie niet gevallen is. Nadat ze voorgelezen was, ontstond er een luid applaus, waardoor bij mij de gedachte opkwam, dat het voorstel plus de motie waarschijnlijk aangenomen zouden worden. Op voorstel van het Bestuur der Maatschappij, trok ik haar echter in en stelde haar uit tot de aanstaande Meivergadering.

Aangezien er dus over de motie niet gestemd is, is het duidelijk dat zij niet gevallen kan zijn.

Ten tweede lees ik dat »*de heer Van der Pek, die* WAARSCHIJNLIJK *het artikeltje in de vorige Opmerker gelezen had, dit tot een motie trachtte om te werken, die met niets anders dan dit artikel tot basis, wellicht bij het eerste stootje jammerlijk ineen viel.*

Het spijt mij, dat u in dezen zin, die zoo geheel vrij is van het minste pedantisme, het overnemen en bestudeeren van een voorstel door het Bestuur der Maatschappij een *stootje* noemt en nogmaals, M. de R., de motie viel niet ineen.

Ook lees ik verder over het overnemen van gezegd artikeltje, dat »*de heer Van der Pek de denkbeelden, neergelegd in een ingezonden stuk van De Opmerker, ondertekend* Kr., *daar ter verdere uitwerking had behooren te bespreken.*

Eilieve, wie zegt u, dat ik mijn ideeën ontleend heb aan het artikel van den heer Kr.?

Het volgende zal u van deze twee laatste aanhalingen het tegendeel bewijzen.

Drie jaren geleden, was ik lid van een vereeniging van jonge schilders. Op de Dinsdag-avondvergaderingen waren de deelnemers aan de Prix de Rome, gedurende de maanden van hun examen, onze gasten. Natuurlijk werd er dus elken Dinsdagavond van negen uur, vaak tot na middernacht, over weinig anders dan over den kampstrijd gesproken, en niet minder natuurlijk was het, dat ik, als eenig architect der vereeniging, wel eens geplaagd werd met het feit, dat er voor architecten geen »*Prix*" werd uitgeschreven. Reeds toen was het mij duidelijk, dat zoodra ik de Polytechnische school te Delft zou verlaten hebben, ik ertoe zou bijdragen om, ook voor bouwkundigen, de studiereizen mogelijk te maken.

En gelooft u, mijnheer de Redacteur, dat ik, met mijn voornemens van drie jaren oud, mij aan den door u bedoelden denkbeelden-diefstal heb schuldig gemaakt?

Geloof mij, mijnheer de Redacteur, als ik u zeg, dat ik mij heusch boos had kunnen maken, als u mij niet telkens deed lachen.

Iets verder (1) lees ik, dat het den heer Leliman gebleken is »*dat de meening van den heer Van der Pek, als zoude het Rijk niet* BEVOEGD *zijn voor den Prix de Rome, ten voordeele van bouwkundigen, nu reeds een toelage toe te kennen, onjuist is.*"

Maar mijn vriend en redacteur, niet minder onjuist is het, dat ik ooit over de *bevoegdheid* van het Rijk in zoo'n quaestie gesproken heb. Doet mij, als u wilt, het genoegen, mijnheer de Redacteur, in het vervolg zulke onjuistheden niet te publiceeren.

Ik voel mij verplicht hier mijn leedwezen uit te drukken, dat de heer Leliman mij antwoordde in een samenkomst van *A. et A.* op een voorstel, dat ik te berde bracht in een vergadering der Maatschappij. Indien ik zulks had kunnen vermoeden, zou ik gaarne gekomen zijn, maar mijn beste mijnheer de redacteur, wie kan zoo iets bij intuïtie gewaar worden?

Tevens meen ik op te merken, dat u, mijnheer de Redacteur, eenigszins gebelgd zijt, dat ik de quaestie niet in uwe vereeniging besprak.

Ik wil u daarom mijn plan blootleggen. De vergadering der Maatschappij heeft 19 September mijn wensch gehoord. Ik wilde nu eenig schrijven in het *Weekblad* publiceeren, ten einde zoo noodig debat uit te lokken. Indien door dat over en weer schrijven een bepaalde meening gevestigd wordt, wilde ik het geheel uitgewerkte plan op de Meivergadering aan de leden voorleggen. Alsdan zal ook blijken, welke studie het Bestuur der Maatschappij maakte en of de vergadering de strekking der motie van 19 September nog wenschelijk vindt.

Ergo zal met Mei blijken of ondergeteekende, zooals u zegt, mijnheer de Redacteur, *met een kluitje in het riet gestuurd is.*

Dat ik de Maatschappij in deze quaestie boven *A. et A.* stel, zal niemand verwonderen, die weet, dat Art. 33 van het Koninklijk besluit, dat wij noodig hebben, ongeveer luidt:

»Als bewijs van bekwaamheden voor toelating tot den kampstrijd, geldt het einddiploma voor architect, verkregen aan de Polytechnische school te Delft, een daarmede gelijkstaand diploma van een buitenlandsche inrichting van onderwijs, of *de verklaring van het Bestuur der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst te Amsterdam*, dat de candidaat voldoende bekwaamheid bezit in de bouwkunst in het algemeen."

Wie zal het nu verwonderen, dat men zich in deze quaestie tot de Maatschappij wendt, daar het Koninklijk besluit reeds aan *die* vereeniging de macht verleent om brevetten van bekwaamheid uit te reiken, welke de candidaat gelegenheid geven tot het examen te worden toegelaten?

Ik hoop, mijnheer de Redacteur, dat u bij voorkomende gevallen iets beter zult doordenken en iets minder naijverig zult zijn.

Behalve deze kleinigheden, die ik u hier ter opheldering schreef, is uw even beleefd als geestig verslag, voor zoover het mijn zaak betreft, volkomen juist.

U dankzeggend voor de totale afwezigheid van onhebbelijkheid in uw verslag en de vriendschappelijke manier, waarop u meent de daden van anderen te moeten critiseeren, houd ik mij voor verdere beleefdheden aanbevolen.

Het zal mij aangenaam zijn nog vele malen u op uwe welwillendheden te mogen antwoorden en ten koste van mijn tijd uwe kolommen te mogen vullen.

Geloof mij, mijnheer de Redacteur,

Uw Dw. Dr. en hartelijken vriend,

J. E. VAN DER PEK.

PS. Mijn voornemen was eerstdaags iets over de Wet op het Middelbaar Onderwijs te publiceeren in verband met de studie voor architect in Nederland. Daar nu een dergelijk onderwerp op uwe laatste vergadering besproken is, zie ik met ongeduld uwe vernieuwde uitingen over denkbeeldendiefstal tegemoet.

(A. et A.) De uitdrukking »de motie viel" willen we hier verbeteren door te schrijven dat de motie *in het water* viel. Het is ons namelijk niet mogelijk om uit het verhandelde in de Maatschappij-vergadering iets anders op te maken, dan dat het resultaat van het onbekookt optreden des heeren Van der Pek totaal nihil was. Om dit duidelijk te maken herinneren wij den inzender, dat het Bestuur der Maatschappij, bij monde van den Secretaris, verklaarde, dat de bedoelde quaestie reeds geruimen tijd in onderzoek was en . . . . . de slotsom is nu, dat dit onderzoek rustigjes voortgezet wordt, hetgeen toch, naar wij mogen aannemen, ook zou geschied zijn zonder dat eene op niets gebaseerde motie was ingediend en weer teruggenomen.

Er is in de vergadering van A. et A. beweerd dat niemand der aanwezigen, ook de inleider niet, op de hoogte van de quaestie bleek te zijn. En ziet! de heer Van der Pek komt nu eerst aandragen met den tekst van een koninklijk besluit, waarbij het prix-de-Rome-concours voor architecten wordt geregeld. Had de inzender den inhoud van dit koninklijk besluit aan de Maatschappij-vergadering kunnen meedeelen en dus een *feit* genoemd, dan was er een uitgangspunt voor het debat geweest en had niet in het wild geschermd behoeven te worden. Van een inleider, ook al zijn zijn ideeën van eigen vinding, mag zulks geeischt worden, of hij komt niet met motie's aan.

Ofschoon dus de heer Van der Pek, op den dag der vergadering, het bedoelde koninklijk besluit nog niet blijkt gekend te hebben, geeft de verouderde tekst hem toch *nu* een gereede verklaring aan de hand, waarom hij deze zaak *toen reeds* (zeker bij intuïtie) in de *Maatschappij-vergadering* meende te moeten bespreken.

Hiermede meenen wij het voornaamste, wat op onze vergadering over de zaak is gezegd, te hebben toegelicht. Indien de heer Van der Pek in het vervolg zich nog eens geroepen mocht gevoelen om voor een zaak van erkend belang zich aan te gorden, hij verschijne dan, in het belang van de zaak, beter gewapend in het krijt. En wanneer het geval ons dan nogmaals genoegzaam belang mocht inboezemen om er notitie van te nemen, geven wij hem welwillend in bedenking niet te veel van zijn kostbaren tijd op te offeren voor het schrijven van bloemrijk proza als het bovenstaande. Wij durven er namelijk niet voor instaan of het vullen onzer kolommen, op deze meer eigenaardige dan zaakrijke wijze, op den duur onzen lezers zou behagen; ons ten minste komt schrijver's debuut in de kunst van polemiseeren al even weinig geslaagd voor als dat van zijn optreden in een zaak van aanbelang.

DE REDACTIE.

---

(1) Zie *De Opmerker*, blz. 324.

SMAAK EN KUNSTZIN TE GRONINGEN.

Niet spoedig zou hij uitgepraat zijn, die over dit onderwerp eene nauwkeurige studie wilde schrijven. Naast enkele verblijdende feiten zou hij een lange reeks verschijnselen kunnen opnoemen, die er zijn, om te bewijzen, hoe laag in dit opzicht de „Wetenschappelijke Oase van 't Noorden" — zoo werd Groningen gedurende de onlangs gehouden lustrumfeesten genoemd — nog staat. Het is in de meeste gevallen, alsof men moedwillig de oogen sluit voor het werkelijk schoone en pittoreske, dat vroegere eeuwen hier in zoo ruime mate hebben achtergelaten en dat ook door sommige tijdgenooten hier is opgericht.

De kolossale steenklomp aan de Groote Markt, waarin onze grootste industrieel zijne woning heeft opgeslagen, moge kostbaar en „onverwoestbaar door de ontelbare reeks der jaren" zijn — fraai is hij niet, evenmin als het brutale, de geheele omgeving verpletterende praalgraf, dat door denzelfde op de Zuiderbegraafplaats voor zich en zijne familie is opgericht. Het kerkgebouw der doleerenden heeft meer van een schuur of een pakhuis, dan van een gebouw, gewijd aan den dienst des Allerhoogsten. Het nieuwe gebouw der Ned. Herv. diakonie ligt gelukkig zoover buiten het bebouwde gedeelte der gemeente, dat slechts weinigen zich erover zullen ergeren. De watertoren, gelegen aan de voornaamste wandeling der stad, zal wel de logste en leelijkste van ons vaderland zijn. Aan het nieuwe gymnasium eindelijk hebben de spaarzame pogingen, om hier en daar een enkel ornement aan te brengen, jammerlijk schipbreuk geleden.

Al deze gebouwen zijn in de laatste tien jaren ontstaan, en mogen zij uit een rijken of bekrompen beurs, ten dienste van godsvereering of armenverzorging, voor een practisch doel of tot onderwijs der jeugd zijn gebouwd — allen munten zij uit door smakeloosheid en wanstaltigheid.

Zoo treurig is het met de nieuwe kunst gesteld; weegt hiertegen misschien op 'tgeen men voor het behoud en de restauratie der oude monumenten overheeft? De lezer oordeele.

De oude steenen bruggen over het Diep door onze stad, waarvan één wegens de koene constructie van den boog als eene architectonische merkwaardigheid bekend stond, — zij zijn allen verdwenen; weggebroken, alsof de eerste de beste bouwmeester in staat ware, op 't eerste bevel een dergelijke te bouwen. Wij geven toe, dat hierbij eischen van openbare veiligheid in 't spel kwamen, doch of bij de quaestie van afbraak de niet minder klemmende eischen der kunst *ook* ter sprake zijn gekomen, meenen wij te mogen betwijfelen. Men zou het ten minste niet kunnen afleiden uit de moderne bruggen, die er voor in de plaats zijn gekomen, en waarvan er één (die ter vervanging van den beroemden Boteringeboog gebouwd is) door zijne spoorbrugconstructie, door zijne steenbonken ter weerszijden en niet het minst door zijn fraai soort gaslantaarns den spotlust van stadgenoot en vreemdeling opwekt.

Waar het Gemeentebestuur zoo voorgaat, is het daar wonder, dat particulieren volgen? Dat zonder schroom de benedenverdiepingen weggebroken worden uit 17de-eeuwsche geveltjes, om plaats te maken voor „fraaie" moderne winkelkasten? Dat de één laag portland of olieverf over de andere gesmeerd wordt op de fraaiste en meest karakteristieke voortbrengselen van onzen gemengden berg- en baksteenstijl?

Laat mij een tweetal voorbeelden noemen. Sedert jaren bemerkte ik tot mijn groote voldoening hoe op 't eene punt na 't andere de bekleeding van het fraaie topgeveltje, hoek O.-Ebbingestraat en Butjesstraat, losliet en ik telde de weken tot aan het tijdstip, dat eene grondige restauratie zou noodig maken. Ik zag een kundige hand in mijne verbeelding alles, wat latere wansmaak had toegevoegd, verwijderen en het verlorene zooveel mogelijk in den oorspronkelijken stijl herstellen. Welk een sieraad der buurt zou dan dit gebouwtje met zijne beide nisjes, waarin zich nog ongeschonden de statuettes van Johannes den Dooper en Johannes den Evangelist bevinden, niet geworden zijn! En thans!... thans is alle hoop weer voor jaren vernietigd; het gebouwtje heeft een flinke beurt gehad, het zit thans weder o zoo mooi in de blanke door niets bezoedelde portland. Die lastige strepen van bergsteen, die bijna altijd hare aanwezigheid blijven verraden, zijn zoo goed mogelijk aan 't overige in kleur gelijk gemaakt, en de vormen der beide standbeeldjes zijn weder een graad onkenbaarder geworden. Welk een triomf der hedendaagsche bouwkunst! Het is inderdaad jammer, dat men den topgevel niet heeft afgebroken en er een rechte kroonlijst voor in de plaats heeft gezet!

Het tweede door mij bedoelde gebouw is het huis van den heer C. in de O.-Kijk-in-'t Jatstraat. Ook hier zag men met welgevallen de kenteekenen zich vermeerderen, dat eene grondige „beurt" spoedig noodzakelijk zou zijn. Zij kwam, die beurt! Kort voor het begin der academiefeesten prijkte het keurige gebouwtje, dagteekenende uit het jaar 1559, een der sieraden van Groningen, wat meer zegt een der belangrijkste voortbrengselen onzer Nederlandsche Renaissance-architectuur — kort voor de genoemde feesten prijkte het in een splinternieuw gewaad van glimmende lichtgele olieverf. Het was alsof het den van heinde en ver saamgestroomden feestgenooten toeriep: Aanschouwt dit wonder, *niet* van zestiende-eeuwsche bouw-, maar van negentiende-eeuwsche kladschilderkunst! Aanschouwt mij en verkondigt mijn lof aan de grenzen van ons vaderland! Zoo behandelt Groningen zijne gedenkteekenen van vervlogen tijden!

Gelukkig kunnen wij naast zooveel schaduw op enkele lichtpunten wijzen. Zoo werd de Heeren-sociëteit — een gebouwtje in denzelfden stijl en uit hetzelfde tijdperk als het zoogenaamde Goudkantoor — voor eenige jaren grondig en op eene met de hedendaagsche begrippen overeenkomende wijze gerestaureerd. De heer Brugmans moest zijn magazijn aan de Groote Markt vergrooten; hij bouwde er een verdieping op en herplaatste hierop het aardige topgeveltje. Ook de rijksarchivaris, Mr. H. O. Feith liet de fraaie rococo-omlijsting van zijn deur op eene doeltreffende wijze zuiveren en hernieuwen.

Toch is er nog veel te doen op dit gebied. Over menig fraai voortbrengsel onzer architectuur gaat nog jaar op jaar de alles gelijkmakende verfkwast, waarbij dan de eigenaar met een hoogst tevreden glimlachje vol bewondering de werken zijner handen staat gade te slaan. En waar zóó de eerste onzer medeburgers voorgaan, kan men het daar den bescheiden winkelier kwalijk nemen, dat hij volgt en met reusachtige letters „Kachelmagazijn" op zijn zeventiende-eeuwschen gevel laat schilderen?

GEORG GALLAND EN ZIJN WERK OVER DE HOLLANDSCHE RENAISSANCE.

Galland's boekje „Die Renaissance in Holland, in ihrer geschichtlichen Hauptentwicklung (Berlin, 1882) is een werk, dat groote verdiensten heeft en zich in veler handen bevindt. Toch ontbreekt het den schrijver in vele gevallen aan autopsie en aan nauwkeurige kennis der bouwgeschiedenis. Over het eerste punt wil ik hier niet uitwijden, van het tweede zijn mij twee sterksprekende voorbeelden bekend, die ik hier wil mededeelen.

Op bladzijde 38 tot 44 behandelt de schrijver het Haagsche raadhuis, gebouwd in de jaren 1564 en 1565. Hij vermeldt hierbij herhaaldelijk het torentje, zonder mede te deelen, dat dit eerst in 1647 door den bekenden architect en architectuurschilder Bartholomeus van Bassen is gebouwd. Hij had slechts de oude plattegronden der stad in het Haagsche Gemeentemuseum behoeven te beschouwen, om te zien dat in 1570 het torentje nog niet hooger was dan de dakgoot.

Niet minder sterk is het tweede voorbeeld. Op bladzijden 29 en 103 over het geologisch kabinet der Rijksuniversiteit te Groningen, vroeger een corps de garde, sprekende, noemt schrijver dit een werk der *vroeg-Renaissance*, terwijl uit de Staten-resolutie van 2 Maart 1633 blijkt, dat de Staten der provincie tot het plaatsen of timmeren van deze „corps de gaarde" hebben besloten; zij droegen aan den Raad der stad op een daarvoor geschikte plaats bij de nieuwe markt — tegenwoordig Ossemarkt genaamd — aan te wijzen, waar de Gedeputeerde Staten een „corps de guarde" voor de militie met de meeste messnage zouden kunnen timmeren. In de vergadering van 13 December 1637 werd bericht, dat hiervoor was aangekocht het huis van doctor Langieur. Op zijn vroegst is dus het tegenwoordige gebouw in 1638 opgericht.

Dit zijn twee vergissingen van 80 jaren, die ons manen, het boekje niet zonder critiek te gebruiken.

D. G.

EEN PRIX DE ROME.

(Ingezonden.)

Er wordt wel eens beweerd, dat wij Nederlanders in vele zaken met de nachtschuit achteraan komen, en dikwijls te recht. Wij beginnen b. v. over het invoeren van een Prix de Rome te denken, juist nu er in Frankrijk van zeer vele zijden stemmen opgaan, die op het afschaffen van dezen prijs aandringen, en die het onderwijs in de bouwkunst, zooals het tegenwoordig aan de Ecole des Beaux arts gegeven wordt, ten eenenmale verouderd achten. Vooral de jongere bouwkunstenaars in Frankrijk zijn tegen den Prix de Rome gekant; zij vragen, wat er in de meeste gevallen van de lauréats terecht komt, en het antwoord luidt dat deze, na de plotselinge schittering, die hun bekroning met zich brengt, weldra in het niet verzinken. De jongeren wijzen erop dat juist de beste gebouwen van Frankrijk in den regel *niet* door de winners van den grooten prijs ontworpen zijn en dat b. v. de bouwmeesters der paleizen, welke thans op het Champ de Mars zoozeer de aandacht van leek en vakman trekken, het werk zijn van mannen, die zich van de Ecole losmaakten, en wien het bestudeeren der Romeinsche monumenten koud liet. Juist daarom hebben zij wat oorspronkelijks geleverd, dat de belofte van een nieuwen stijl, waarnaar men zoo vele jaren reeds verlangd heeft, in zich schijnt te sluiten.

Onze jonge bouwmeesters, die nu zoo op een Prix de Rome gesteld zijn, mogen dit alles wel bedenken.

X.

VEREENIGING ARTI ET INDUSTRIE TE 'S-HAGE.

Vergadering van Zaterdag 28 September 1889.

De eerste vergadering van het seizoen, waarbij de Secretaris door ongesteldheid verhinderd werd tegenwoordig te zijn, werd door den Voorzitter met een hartelijken welkomstgroet aan de aanwezigen geopend.

Er werden de volgende mededeelingen gedaan:

1°. dat het doel van het adres, door de Vereeniging ingediend in zake het stellen van steekenen" als verplicht leervak, bereikt was, doordien de Kamer in dien geest een besluit genomen had, waarbij vormleer plaats had moeten ruimen.

2°. dat in de quaestie omtrent het verplaatsen van schilderijen van het Raadhuis naar het Museum eveneens in gunstigen zin was beslist.

3°. dat een schrijven was ontvangen van den Raad van Bestuur der Academie te 's-Hage, met verzoek om den steun van Arti en van de leden in 't bijzonder voor den nieuw opgerichten cursus voor kunstnijverheid.

4°. dat het Bestuur voor de zending van werklieden naar de Parijsche tentoonstelling, waaromtrent door het Gemeentebestuur afwijzend is beschikt, eene bijdrage van *f* 10 heeft beschikbaar gesteld.

5°. dat het Bestuur in overweging heeft genomen om de contributie, ingevolge het verlangen van verschillende leden, te verminderen.

De Voorzitter wenschtte de betrokken leden van Arti geluk met de eer van bekroning op de Parijsche tentoonstelling en deelde mede, dat 4 kunstlievende leden en 5 donateurs waren toegetreden.

Van den heer J. F. L. Frowein was een uitgebreid schrijven ingekomen omtrent het besluit, door het Bestuur genomen in zake de prijsvraag voor een kast voor munten, penningen enz.", het voorgaande jaar uitgeschreven. Door den Voorzitter werd medegedeeld dat het Bestuur waarschijnlijk niet zou terugkomen op het vroeger genomen besluit en het daaroen wenschelijk achtte deze zaak in de vergadering te bespreken; dientengevolge werd ze tot een meer bezochte bijeenkomst uitgesteld.

Naar aanleiding van het op eene vorige vergadering door den heer H. L. Boersma gesprokene omtrent het nut en de voordeelen van huisvlijt, werd de vraag: *Is huisvlijt een tak van nijverheid op 't gebied van kunst?* door den heer Frowein ingeleid. Het gevoelen van den heer Boersma, om op 't gebied van huisvlijt geen onderwijs in te voeren, ten einde een geheel oorspronkelijk karakter in de voortbrengselen te houden, werd door spreker niet gedeeld.

Naar zijne meening en die van vele der aanwezigen moest eerst worden uitgemaakt of huisvlijt tot een bepaalden tak van nijverheid, waarvan werkelijk nut te verwachten is, kan worden opgevoerd en is dit het geval, dan moet door goed onderwijs het gebrekkige daaruit verwijderd worden.

De heer Van Vliet meende dat huisvlijt voor 't platte land van veel belang kon zijn en voor uitbreiding vatbaar was, maar voor de groote steden verwachtte hij daarvan geen nut. Tengevolge van deze besprekingen was de vergadering van oordeel, dat de vraag, in deze voege gesteld: «Is huisvlijt een tak van nijverheid waarvan zij, die kunst in de nijverheid voorstaan, hunne aandacht moeten wijden?» met algemeene instemming moest beantwoord worden.

Met een enkel woord werd door den heer Van Vliet het huishoudelijk belang der Vereeniging besproken; naar zijn oordeel zouden de bijeenkomsten, door het kiezen van een beter vergaderlokaal met nettere bediening, het verbieden van het rooken bij lezingen en dergelijke maatregelen, drukker bezocht worden en in dat geval zou de thans geheven jaarlijksche contributie voor de leden geen bezwaar opleveren.

De heer Van den Heuvel noodigde de Vereeniging voorloopig uit, tot het brengen van een bezoek aan zijn fabriek (boekbinderij). Na eenige bespreking over heraldiek, voortgevloeid uit de kunstbeschouwing, aangeboden door den heer J. M. Lion, wapenschilder te 's Hage, en het brengen van den dank der Vergadering aan genoemden heer, sloot de Voorzitter de bijeenkomst.

VEREENIGING ARCHITECTURA TE 'S-GRAVENHAGE.

Vergadering van Woensdag 2 October 1889.

De heer E. F. Ehnle aanvaardde met een opwekkend woord zijn taak als Voorzitter en sprak den wensch uit, dat het thans nieuw begonnen vereenigingsjaar opnieuw blijken mocht geven van de toenemende werkkracht en onderlinge samenwerking van alle leden.

Na lezing en goedkeuring der notulen werd de heer E. van Rij als gewoon lid aangenomen, waarop de verkiezing volgde van een 1ste-Secretaris tot vervanging van den heer Ehnle; de heer J. Brouwer, daartoe benoemd, nam deze betrekking aan. Terwijl op de voorgaande vergadering, bij keuze van den 2de-Secretaris, de stemmen staakten, werd hiervoor thans opnieuw gestemd en de heer J. M. L. Lotz gekozen, die met de benoeming genoegen nam. Beide heeren werden door den Voorzitter geluk gewenscht en welkom geheeten in het Bestuur, terwijl den aftredenden bestuursleden een woord van dank werd gebracht voor de betoonde toewijding.

Was reeds vroeger meermalen van gedachten gewisseld over de opleiding van architecten, thans kwam dit onderwerp weder ter sprake, in verband met hetgeen zeer onlangs in andere bouwkundige kringen is verhandeld. Na geanimeerde discussie werd de volgende motie door het Bestuur voorgesteld en met algemeene stemmen aangenomen.

De Vereeniging «Architectura», kennis genomen hebbende van het streven, gevat op de vergaderingen van «Architectura et Amicitia» en de «Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst» om architecten in de gelegenheid te stellen mede te dingen naar den Prix de Rome, spreekt hare volle sympatie daarmede uit.

Men berichtigde daarna afl. 29—32 van het werk van Prof. Ewerbeck: *Die Renaissance in Belgien und Holland*, bereidwillig afgestaan door den heer J. F. Wouters en na een woord van dank aan den kunstgever, werd de vergadering gesloten.

NB. Als vervaardiger van het ontwerp *Neptunus* (prijsvraag waterleidingtoren) heeft zich bekend gemaakt de heer J. M. L. Lotz.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

AFDEELING LEIDEN EN OMSTREKEN.

De eerste vergadering in dit seizoen werd door den Voorzitter, den heer W. Kok, met een woord van welkom en opwekking geopend om, nadat een nieuw lid, de heer C. Filippo was gecomplimenteerd, het woord te geven aan den Secretaris, den heer G. van Driel, die na voorlezing van de uitvoerige en

juiste notulen der vorige vergadering, verslag uitbracht van een uitstapje, door eenig leden naar Alkmaar ondernomen.

Den 18den Juli vereenigden zich eenige leden tot het doen van genoemd uitstapje. Onder vroolijken kout was men spoedig te Alkmaar aangekomen, waar de leden werden verwelkomd door hun vroeger medelid, den heer G. Looman, gemeente-architect aldaar, die op zich genomen had de leden te vergezellen en hen het merkwaardigste te laten bezichtigen.

Eerst werd eene wandeling door de stad ondernomen ter bezichtiging van de vele typische plekjes van dit oude welvarende Noord-hollandsche stadje. In het bijzonder trokken de aandacht het onlangs gerestaureerde waaggebouw, een dito gevel met luifel en het raadhuis. Na eene verwelkoming door Mevrouw Looman ten hare huize, werd in het Hotel Spijkman de inwendige mensch versterkt om daarna het gemeente museum, dat zeer bezienswaardig is, te bezoeken. Bij de bezichtiging van de groote kerk verbaasde men zich over de vreemde wijze van onderhouden en restaureeren van dit oude gebouw. Keurige renaissance betimmeringen aan banken, preekstoel enz. worden door handige werkvrouwen geregeld wit geschuurd, terwijl gevels en raamopeningen in cementsteen en hout gerestaureerd worden.

Na een wandeling langs de Stadswest, begaven de leden zich in rijtuigen naar Heiloo, Egmond en Bergen. In laatstgenoemde plaats werd de ruine der kerk berichtigd, welke in het laatst der vorige eeuw, bij de landing der Russen en Engelschen, door de Franschen was stukgeschoten. Na het gebruik van eenige ververschingen, begaf men zich naar Alkmaar terug om aan een gemeenschappelijken maaltijd den inwendigen mensch te versterken.

Menige toost werd uitgebracht, waarvan die aan den mentor, den heer G. Looman, het dapperst werd toegejuicht; door zijn uitstekende leiding en regeling was een zeer nuttige en aangename dag doorgebracht. Na een zeer gezellige terugreis kwamen de leden te elf uren hoogst voldaan in Leiden terug.

De aan de orde gestelde verslagen van de Mei- en Septembervergadering der Maatschappij werden bij monde van de heeren Knuttel en Lancel uitgebracht en goedgekeurd. De Voorzitter wenschte hierna den heer Knuttel met zijne benoeming tot lid van het Hoofdbestuur geluk en vertrouwde daarbij, dat hij in vele zaken tot verbetering van toestanden zal medewerken.

Vervolgens werd het ontwerp der algemeene administratieve voorschriften voor het uitvoeren en onderhouden van werken, ten behoeve van besturen en particulieren door de commissie van Burgerlijke Ingenieurs samengesteld, door den heer D. E. C. Knuttel ingeleid.

Spreker herinnerde aan een artikel van den heer Nieuwenhuis, in 1884 in het Weekblad opgenomen. Dit artikel bracht in de technische wereld veel beroering, maar vond ook in de aannemerswereld veel bijval. Doch dit is de eerste stoot geweest; hierna toog men aan den arbeid en ondervond daarbij dat veel oplettendheid en studie vereischt werden. Nadat de heer Knuttel verschillende artikelen van het ontwerp had toegelicht, wenschte hij deezen avond geen discussie, daar een oppervlakkige beschouwing allicht tot verkeerde zienswijze zou leiden. Z. i. moest er een commissie benoemd worden voor een degelijk onderzoek van het ontwerp, om na eenigen tijd hare meening aan het Bestuur mede te deelen en de zaak daarna in een vergadering in discusie te brengen. Dienovereenkomstig werd besloten en tot leden dier Commissie werden benoemd de heeren:

Van Achterberg, directeur-Ambachtsschool; Van Dam, werkbaas; Van der Kamp, aannemer; Mulder, architect en Van Ruyven, hoofdopzichter Genie.

Op verzoek van het Bestuur stelden eenige leden zich beschikbaar tot het houden van voordrachten op een der volgende vergaderingen, terwijl de vraag uit de brievenbus over »behangen deuren" door de heeren Groen en De Koning zal beantwoord worden.

De heer Van Achterberg vestigde alsnog de aandacht op de brochure »Bevordering van wedstrijden van handwerkslieden in Nederland." Bij zijne beschouwingen bleek het dat spreker een groot voorstander was en dat hij gaarne zou zien dat de Afdeeling daaraan hare krachten bestee dde. Door verschillende leden werd het denkbeeld gesteund en met het oog op den tijd op spoed aangedrongen. Dientengevolge werd eene commissie van voorbereiding benoemd, bestaande uit de heeren Van Achterberg, Van Driel, Jesse, Lancel en Roem.

Na eenige huisbondelijke besprekingen en aansporing tot het beleggen van eene vergadering der commissie voor het Tijdschrift der Maatschappij, werd ten slotte de heer J. P. de Koning dank gebracht voor zijne geleverde kunstbeschouwing van »l'Emulation", waarvan de bezichtiging vóór den aanvang der vergadering met belangstelling plaatshad.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-GRAVENHAGE. Bij beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken is bepaald, dat de commissie, belast met het examineeren van hen, die eene akte van bekwaamheid wenschen te verkrijgen tot het geven van middelbaar onderwijs in hand- en rechtlijnig teekenen en boetseeren, voor het jaar 1889 zitting zal houden te Amsterdam. Aan deze commissie is tevens opgedragen het examineeren van hen, die in 1889 de akten van bekwaamheid verlangen voor het handteekenen, bedoeld in artikel 65bis der wet tot regeling van het lager onderwijs.

Tot lid en voorzitter dier commissie is benoemd: W. B. G. Molkenboer, directeur der rijksnormaalschool voor teekenonderwijzers te Amsterdam; en tot leden: C. P. Holst Gen., leeraar aan de rijksnormaalschool voor teekenonderwijzers te Amsterdam; J. R. de Kruyff, directeur der rijksschool voor kunstnijverheid en leeraar aan de rijksnormaalschool voor teekenonderwijzers te Amsterdam; J. D. Huibers en J. Versluys, leeraren aan de rijksschool voor kunstnijverheid en aan de rijksnormaalschool voor teekenonderwijzers te Amsterdam; Bart van Hove, directeur der Quellinusschool te Amsterdam; F. Lz. Berghuis, directeur der ambachtsschool en der gemeentelijke burgeravondschool te Arnhem; B. W. Wierink, directeur der industrieschool van de maatschappij voor den werkenden stand, leeraar aan de gemeentelijke kweekschool voor onderwijzers en onderwijzeressen te Amsterdam; H. A. C. Dekker, onderwijzer aan de rijkskweekschool voor onderwijzers te Haarlem, te Amsterdam; J. H. A. Mialaret en E. F. W. Kerling, hoofdleeraren, en G. A. Laagland, leeraar aan de academie van beeldende kunsten te 's-Gravenhage; N. van der Schuit, leeraar aan de gemeentelijke teekenschool te Roermond; J. C. U. Legner, leeraar aan de rijks hoogere burgerschool te Utrecht.

AMSTERDAM. In de buitengewone algemeene vergadering van aandeelhouders der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, Maandag j.l. gehouden, kon de benoeming van een directeur-generaal niet geschieden, daar geen voldoend aantal aandeelen vertegenwoordigd waren. De Voorzitter deelde mede dat de voordracht door den Minister van Waterstaat was goedgekeurd.

— De door de inzenders op de driejaarlijksche schilderijtentoonstelling gekozen leden der Jury zijn de heeren Josef Israëls, Jacob Maris, Prof. Allebé en Greive. De drie van gemeentewege benoemde Juryleden zijn nog niet aangewezen.

ROTTERDAM. Op de terreinen, waar vroeger de fabriek en magazijnen der *Imp. Cont. Gas-Ass.* waren gevestigd, zal een nieuwe katholieke kerk gebouwd worden. De Maatschappij moest, om de terreinen tot bouwgrond te kunnen verkavelen, daarover een straat ontwerpen en met het Gemeentebestuur onderhandelen, om zekerheid te hebben dat de straat, wanneer die gereed zal zijn, in eigendom en beheer bij de gemeente zou overgaan.

De Gemeenteraad heeft, hoewel met eenige oppositie, het plan van aanleg der straat goedgekeurd en in beginsel tot de overname besloten. Ware de richting en de breedte der ontworpen straat door den Gemeenteraad gewijzigd geworden, dan was er op het terrein geen perceel overgebleven, groot genoeg om er een kerk op te stichten.

HAARLEM. De Internationale Jury der Wereldtentoonstelling te Parijs, heeft aan de inzending der Teekenschool voor Kunstnijverheid alhier, een diploma voor zilveren medaille toegekend, voorzeker eene zeer eervolle onderscheiding voor de Haarlemsche school, daar zij in deezen wereldwedstrijd, alwaar de beste krachten op het gebied van het kunstnijverheids-onderwijs uit de meest verschillende landen vertegenwoordigd zijn, als de derde in rang werd erkend.

— Bij testementaire beschikking werden door wijlen Mr. A. W. Jacobson, advocaat en procureur te 's-Gravenhage, aan het Kunstnijverheid-museum te Haarlem, de volgende voorwerpen vermaakt: drie bronzen kopieen van oud romeinsche kunstwerken: de dansende Faun, de Herder en een Drievoet; voorts zes kopieen van Tanagra-figuurtjes en vier stuks Tunesisch aardewerk. Deze voorwerpen zijn in de verzameling van het Museum geplaatst.

MAASTRICHT. De door het Nutsdepartement alhier uitgeschreven wedstrijd van ambachtslieden voor het vervaardigen van voorwerpen in hun vrijen tijd, welke als eene proef voor een grooteren moest dienen, is mislukt. Er waren slechts 6 voorwerpen door 4 mededingers ingezonden.

ZUTFEN. De Commissie, belast met het opstellen van het programma voor een prijsvraag van een nieuw raadhuis alhier, heeft het Gemeentebestuur in overweging gegeven de bouwsom van *f* 70,000 (200als eerst was bepaald) te brengen op *f* 85,000.

GOUDA. Aan den gemeente bouwmeester is eene gratificatie verleend van *f* 500, als bijzondere erkenning van buitengewone diensten, door dien ambtenaar bewezen bij het bouwen en inrichten der stedelijke gasfabriek.

— Aflevering 9 van *De Natuur* (uitgave van J. G. Broese te Utrecht) bevat:

De Transkaspische spoorweg (met fig.). — Over luchtbederf, luchtonderzoek en luchtverversching in onze woningen (met fig.). — 1839 — 19 Augustus — 1889. Eenige bladzijden uit de geschiedenis der photographie (met fig.). — De grafofoon (met fig.). — Het verzamelen en opzetten van insecten (met fig.). — Iets over den oorsprong der oneweders. — Sterrenkundige opgaven. — Correspondentie.

PERSONALIA.

— Door den Minister van Koloniën is bepaald dat de heer P. Schokker zal worden opgeleid tot technisch ambtenaar voor het boschwezen in Nederlandsch-Indie.

— De opzichter 2de klasse bij den waterstaat in Nederlandsch-Indie J. J. Sterkenburg, is, op verzoek, wegens ziekte eervol ontslagen.

— De heer J. M. Corstius, directeur der gemeente-gasfabriek te Franeker, is wederr voor drie jaren herbenoemd; het tractement is echter van *f* 1400 tot *f* 1200 teruggebracht.

— De heer E. Thiange, adjunct-ingenieur bij de Ned. Zuid-Afrikaansche spoorwegmaatschappij te Lorenzo Marquez, is benoemd tot staats-ingenieur van den Oranje-Vrijstaat.

— De Gemeenteraad van Zieriksee benoemde den heer A. H. W. van der Vegt, ingenieur bij het waterschap Schouwen, tot leeraar in het rechtlijnig teekenen aan de burgeravondschool op eene jaarwedde van *f* 300 en den heer B. W. Mondt tot leeraar in het rechtlijnig teekenen aan de hoogere burgerschool, op eene jaarwedde van *f* 200. Beide benoemingen zijn voor den tijd van een jaar geschied.

VACANTE BETREKKINGEN.

— Opzichter-machinist bij eene spoorwegmaatschappij op Java, geschikt om als chef van een klein atelier op te treden. Salaris *f* 250 per maand en emolumenten. Zich te adresseeren Celebeslaan 29, Haag.

CORRESPONDENTIE.

Het laatste gedeelte van het artikel over de Parijsche tentoonstelling moet tot ons leedwezen voor ditmaal worden ter zijde gelegd. DE REDACTIE.

ADVERTENTIEN.

Ammoniawater,

Burgemeester en Wethouders der gemeente *UTRECHT* wenschen vóór of op den **15den October 1889** des voormiddags ten **elf uur** ten stadhuize, prijsaanbiedingen te ontvangen voor de afneming van het **AMMONIAWATER**, dat aan de gemeente-gasfabriek van den 1 Januari 1890 tot den 31 December 1894 of wel tot den 31 December 1899 zal worden voortgebracht.

De voorwaarden zijn tegen betaling van 10 cents per exemplaar verkrijgbaar gesteld ten stadhuize (afdeeling Financiën) en bij de boekhandelaren J. G. VAN TERVEEN & ZOON, te *Utrecht*.

Utrecht, 27 September 1889.
Namens Burgemeester en Wethouders voornoemd,
De Secretaris,
DE WATTEVILLE.

Bouwterrein te VENLOO.

Aan den Roermondschen weg zijn eenige **goed gelegen BOUWTERREINEN** te koop, zeer geschikt voor den bouw van heerenhuizen.

Te bevragen bij den Mr. Timmerman H. VAN GASSELT, te *Venloo*.

Provinciale Waterstaat VAN FRIESLAND.

AANBESTEDING.

Op **Vrijdag, den 18den October 1889**, des namiddags ten een ure, zal in het gebouw van het Provinciaal Bestuur te *Leeuwarden*, overeenkomstig §§ 434 en 435 der A. V., bij enkele inschrijving worden **aanbesteed**:

Het verlengen van de Sluismuren en Vloeren van de Tacozijl bij Lemmer, met het aanbrengen van ijzeren Ebdouren.
Raming *f* 4500.—.

Het bestek ligt ter lezing in voornoemd gebouw. Gezegelde formulieren voor inschrijvingsbiljetten zijn tegen betaling van 25 en bestekken tegen betaling van 50 cent op het bureau van den Prov. Hoofdingenieur verkrijgbaar.

De noodige aanwijzing wordt gedaan op 16 October e.k., des voorm. 10.30 ure.

Voorts zijn nadere inlichtingen te bekomen bij den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat te *Leeuwarden*.

Leeuwarden, 25 September 1889.
De Commissaris des Konings in de Provincie Friesland,
VAN HARINXMA THOE SLOOTEN.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 14 October 1889**, des middags te 12 uur, op het Raadhuis, in het openbaar **aanbesteden**:

Het bouwen van eene Openbare Lagere School der 1e Klasse, op een terrein aan de De Wittenstraat.

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Stadsdrukkerij, tegen betaling van *f* 1.50 (met twee teekeningen).

Inlichtingen worden gegeven ten Kantore van den Stads-Architect, op het Raadhuis, Kamer N°. 101, des ochtends van 10—12 uur, gedurende de week, welke der besteding voorafgaat.

Burgemeester en Wethouders voornoemd:
VAN TIENHOVEN.
De Secretaris,
LE JOLLE.
Amsterdam, 1 October 1889.

STOOMDRUKKERIJ en BINDERIJ
G. W. VAN DER WIEL & C°.,
ARNHEM.
Levering van:
Bestekken, Inschrijvingsbiljetten, Prospectussen, Prijscouranten, Catalogussen, Begrootingstaten, Werklijsten, Declaraties, Rekeningen, Wissels, Chèques, Quitanties, en verder alle Drukwerk voor de industrie.

Gasfabriek Utrecht.

Burgemeester en Wethouders der gemeente *UTRECHT*, brengen ter algemeene kennis, dat ter Secretarie der Gemeente (afdeeling Financiën), aan het bureau van den Directeur der Gasfabriek en bij de boekhandelaren J. G. VAN TERVEEN EN ZOON, te *Utrecht*, verkrijgbaar zijn gesteld, tegen 10 cent per exemplaar:

De voorwaarden, waarop door het Gemeentebestuur wordt verlangd de inzending van uitgewerkte teekeningen met omschrijving en prijsopgaven voor het leveren, maken en stellen, van een gegoten ijzeren Gashouderkuip met Gashouder en Paalfundeering met toebehooren, op een terrein, gelegen nabij de Gemeente-Gasfabriek te Utrecht.

Utrecht, 27 September 1889.
Burgemeester en Wethouders voornoemd,
De Burgemeester,
W. R. BOER.
De Secretaris,
DE WATTEVILLE.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
AGENTEN
der Société Anonyme des Carrières de Porphyre de Quenast"
EN
der „Société des Carrières de Lessines."
LEVERANCIERS van FAUCONVALKEIEN.
Geldersche straat N°. 12.

ZWEEDSCH GRANIET
uit de **groeven, Stoomslijperij** en **Polijst inrichting** van de Firma
KESSEL & RÖHL,
te **Berlijn.**
Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 468,
Amsterdam.

De Amerikaansche
„New Paragon" Schoolbanken
en ANDREW'S **BANKEN** en **STOELEN** met opslaande Zittingen voor **Scholen, Kerkgebouwen** en **Schouwburgen**, uitsluitend verkrijgbaar bij
FRED. STIELTJES & C°.
Keizersgracht 745,
AMSTERDAM.
Duizenden in gebruik in Nederland, waarvan attesten ter inzage.

DE LINT & C°.
Oostzeedijk 248, Rotterdam.
VLOER- en WANDTEGELS,
TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS.
Groote voorraden

JAN VAN DER POT, Katendrecht bij Rotterdam.
Kyaniseerinrichting.
De eenigste, waar ook des winters kan worden gekyaniseerd.
Het **kyaniseeren** is het eenigste afdoende middel tegen **verrotting** en **zwam.** De bewerking geschiedt geheel **reuk-** en **kleurloos.** Desverlangd bijlevering van hout.
Prima Engelsche Portland-cement merk „Wallsend"
van uitmuntende kwaliteit en tegen concurreerende prijzen.
Belgische kluit- en hydraulische kalk.
Billijke prijzen en vrachten.
Prospectussen en prijscouranten worden op aanvraag franco toegezonden.
Gelieve op voornaam en adres te letten.

CARBOLINEUM EXCELSIOR is het **BESTE** Houtbederfwerend middel.
FRED. STIELTJES & C°. Amsterdam.

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880. — Gouden Medaille Amsterdam 1883. — Bekroond: Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.
FABRIEK VAN
Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek, Kunstmarmer en **Cementuitvoeringen.**
Succursales. Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.
Opgericht 18:30.
Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, **Amsterdam,**
Heerengracht, bij de Oude Spiegelstraat n°. 335.

SCHLEICHER & SCHÜLL'S
Teekenpapieren, Calqueerpapieren enz.
zijn steeds voorhanden tot fabrieksprijzen bij
Th. J. DOBBE en ZOON,
Magazijnen van Teekenbehoeften voor Bouwkundigen,
UTRECHT.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten
met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN,
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN,
LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN**
WEEGWERKTUIGEN.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,
in groote verscheidenheden, voor: Rijwegen, Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfundeeringen enz.
Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld., Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer H. G. KNOOPS C.Zn., Beekstraat F 62 te *Arnhem*.
De Directeur, W. PATON WALSH.

Rolluiken
van Staal of Hout met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.
E. en P. ROTTSIEPER, *Roermond* (Rijnpruisen).

Gebr. VAN DER VLIET,
IJZERHANDELAARS te *AMSTERDAM*.
Staal-, I° sat-, Band-, Hoek- en T-IJzer enz.
Steeds voorhanden:
BALK-IJZER in verschillende profielen en lengten.
Vijlen en gegoten Staal uit de fabriek van Gebr. BÖHLER & Co. te Weenen, alsmede GLOBE Hoefnagels met afgewerkte punten en onder garantie tegen splijten.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

Te koop aangeboden.

2 Stoomheimachines		
2 Houtstoekbanken		
1 Cirkel en lintzaagmachine		
1 Railzaag		
50 Kipwagons inhoud 2 M³.,	Beide	
24 „ „ 2 M³.,	zijden	
36 „ „ 1½ M³.	kippend	

Alles 90 c.M. spoorwijdte.
Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Stedrecht* en W. DE JONG, *'s-Gravenhage*.

JAN HAMER & C°.
AMSTERDAM.
KANTOOR: Marnixstraat 402 b/h Leidscheplein.
Boyle's Luchtpomp-ventilators.
Boyle's Kappen,
voor slechttrekkende Schoorsteenen.
BOYLE'S SCHOORSTEENKAPPEN,
tegen valwinden enz. enz.
Vereenigen geen toericht, hebben geen beweegbare deelen, verkoumen terugslag in den kaker, werken met de meeste gelijkmatigheid in ieder jaargetijde, hebben eene veel grootere capaciteit dan ieder andere ventilator.
Deze toestellen zijn op verschillende RIJKS-, GEMEENTE- en PARTICULIERE gebouwen hier te lande geplaatst.
WITTE'S LIFTEN voor Personen, Goederen, Spijzen enz.
CARRÉ'S Luchtdrukwaterreservoirs. (2)

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor Photolithographie, bijzonder geschikt voor de reproductie van Plans, Teekeningen enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor Photozincographie voor de reproductie van Platen en Gravures, ook van Teekeningen voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne Stéréotype-Inrichting voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
G. J. THIEME.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Or., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst- en Technische Wetenschap
A.W.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT Jgz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste-Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *zes gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een herhaalnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling à 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent JOH. G. STEMLER Czn., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1e. Ingevolge art. 27 van het huishoudelijk reglement voor het Bestuur van het Genootschap wordt medegedeeld dat, behalve de dagbladen, gedurende de maanden April, Mei, Juni, Juli, Augustus en September, de navolgende boek- en plaatwerken, tijdschriften en geschenken zijn ontvangen: het *Bouwkundig Weekblad*, het *Vademecum der Bouwvakken*, *De Ingenieur*, *De Ambachtsman*, *De Schilder*, *De Portefeuille*, het *Maandblad voor teekenonderwijs*, *La Semaine des Constructeurs*, *Deutsche Bauzeitung*, *Wiener Bauindustriezeitung*, *The Architect*, *De Nieuwe Gids*, het *Tijdschrift van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst*, *Matériaux et Documents*, *l'Emulation*, *Der Formenschatz*, *Architectonische Rundschau*, *Autographiën der Aachener Architectenverein*, *Journal of Proceedings of the British Institute of Architects*, *Hongaarsch Tijdschrift* en de *Annales de l'Ecole Polytechnique de Delft*.

Verder ontving het Genootschap ten geschenke: van de Vereeniging „Bouwkunst en Vriendschap" te Rotterdam, het jaarverslag over 1888; van de Vereeniging „Arti et Industriae" te 's-Gravenhage, het jaarverslag over 1888; van de „Société Centrale des Architectes Français", Bulletin mensuelle, VI serie, 6e volume; van de „Société Centrale d'Architecture Belgique", Bulletin de 1888; van Prof. E. Gugel, Architectonische Vormleer pl. 25—48, vierde deel met de 2de tekstaflevering; van den heer R. W. P. de Vries, Atlas van prenten en teekeningen betreffende oud-Amsterdam (nalatenschap P. J. Hamer en A. H. Walter); Merkteekenen en Machthebbenden, brochure door een Amsterdammer, van den schrijver; Civiele Verantwoordelijkheid, academisch proefschrift door D. van Lennep, van den schrijver, en van de heeren Gebr. Hesselink en C°., den catalogus van het Museum in de Alvazaal te Arnhem.

Voorts werd nog voor de leestafel bestemd en tijdelijk afgestaan door den heer J. A. van der Sluijs Veer, de *Fliegende Blätter*, en door den heer G. A. Zeeman eene aflevering van *The Century Illustrated Monthly Magazine*.

De Bibliothecaris-archivaris,
J. C. D. di Gazar.

2e. Als gewone leden zijn aangenomen de heeren K. M. Kuijk en D. P. J. Harmsen.

3e. Van 14 tot 21 October zullen de portefeuilles van den leescirkel niet gewisseld worden.

4e. De antwoorden op de prijsvraag voor „Een Concertgebouw" moeten, vóór of op den 15den October 1889, worden ingezonden aan het adres van den 1e-Secretaris, American-Hotel, te Amsterdam.

Namens het Bestuur:
De 1ste-Secretaris,
G. A. ZEEMAN.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Vergadering van 9 October 1889.

De Voorzitter opende de vergadering, waarna de notulen werden gelezen en goedgekeurd.

De Voorzitter deelde daarna mede, dat in de volgende vergadering zal worden behandeld het voorstel van het Bestuur, om ook in 1890 alle prijsvragen gelijktijdig uit te schrijven, terwijl hij dan tevens aan de orde zal stellen de keuze van onderwerpen voor die prijsvragen en voor de buitengewone prijsvraag, die, volgens de wet om de 5 jaar, in 1890 zal worden uitgeschreven.

De heeren K. M. Kuijk en D. P. J. Harmsen, als gewone leden voorgesteld, werden met algemeene stemmen aangenomen.

De kunstbeschouwing, door den heer J. Ingenohl aangeboden, bestond uit *Architectonische Details des Mittelalters*, van A. Hartel, en *La vieille France*, *Edifices publics et privés*.

De heer Trautwein stelde de leden in kennis met de prachtwerken: Kellerhoven, *Chefs d'Oeuvre des grands maîtres*; Decker, *Fürstliche Baumeister*; Dieterlin, *Architectura*; Leon Fenchère, *l'Art Industriel*, enz., die alle met belangstelling werden bezichtigd.

Nadat de Voorzitter met eenige hartelijke woorden de bekroonden van de prijsvragen, in 1888 uitgeschreven, had gelukgewenscht en hun onder de toejuichingen der leden de belooningen had overhandigd, werd de vergadering, niets meer aan de orde zijnde, gesloten.

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

(A. et A.)

HET CENTRAAL-STATION TE AMSTERDAM.

Ruim een jaar geleden gaven wij een beschrijving van het nieuw gebouwde personen-station te Frankfort a/Main en noemden toen, met de *Frankforter Zeitung*, den dag der opening van het gebouw een belangrijk tijdstip in de geschiedenis dier stad.

Binnen enkele etmalen na het verschijnen van dit nommer zal voor Amsterdam hetzelfde gelden, indien er namelijk op het uiterste oogenblik zich geen bezwaren opdoen, die de lang verbeide ingebruikneming wederom doen uitstellen.

Eindelijk zal dan de dringende behoefte aan behoorlijke localiteit voor het spoorwegverkeer in de hoofdstad bevredigd worden. Hopen wij, dat het kostbare gebouw zal blijken in alle opzichten aan zijn bestemming te beantwoorden en zoodoende de vele jaren van geduldig wachten en behelpen spoedig vergeten zullen zijn.

Het is nu ruim acht jaren geleden, dat de eerste paal voor dit bouwwerk geslagen werd; zooals men weet, heeft het hoofdgebouw reeds sedert eenige jaren ten gebruike gereed gestaan en had het geheele werk zeker twee jaar vroeger gereed kunnen zijn, wanneer de noordelijke steunpunten der perron-overkapping waren blijven staan, zooals zij primitief gesteld waren en enkele niet noordwaarts waren verschoven, waardoor voor deze een nieuwe fundeering werd noodig geacht. Doch voor wij verder gaan en eene nadere beschrijving van dit Centraal-personenstation geven, is een klein geschiedkundig overzicht niet overbodig.

Bij de wet van 18 Augustus 1860 (Staatsblad n°. 45) werd tot den aanleg van eenige staatsspoorwegen besloten, waaronder die van Nieuwediep naar Amsterdam. Werd het gedeelte Nieuwediep—Alkmaar in het najaar van 1866, het gedeelte Alkmaar—Uitgeest, met de door de Hollandschen spoorweg gemaakte verbindingslijn naar Haarlem, in het voorjaar van 1867 en het gedeelte Uitgeest—Zaandam in den loop van 1869 voor het publiek verkeer geopend, met het gedeelte Zaandam—Amsterdam gebeurde dit pas in Mei 1878. De plaats van aankomst hierterstede was toenmaals buiten de Willemspoort en het station bestond uit een houten gebouwtje, dat, boven op den spoorwegdijk geplaatst, door een trap met den beganen grond verbonden was, terwijl het toenmalige station van de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij daarterplaatse verder in den dienst, wat het administratieve gedeelte betreft, voorzag. Wel was dit een zeer tijdelijke toestand, en zeker had die opening toen nog geen plaats gevonden, zoo niet de toenmalige Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, de heer Tak van Poortvliet, erop aangedrongen had, deze lijn in exploitatie te brengen, om zoodoende de kosthare werken, die reeds gemaakt waren, te gebruiken. Tegelijkertijd werd ook besloten een tijdelijk centraal stationsgebouw te stichten op het westelijk stationsgedeelte, tegenover den Korte-singel. Dit gebouw, dat tot heden als zoodanig dienstdoet, werd geheel van hout opgetrokken, doch zoo geconstrueerd, dat het minstens vijf jaar zou kunnen dienstdoen, om in dien tusschentijd de overige werken en het definitieve centraal stationsgebouw daar te stellen. Ruim een dubbel aantal jaren is er evenwel sedert de opening van dit voorloopige gebouw, welke in October 1878 plaatsvond, voorbijgegaan.

Reeds in den loop van het jaar 1875 werd door den toenmaligen Minister van Binnenlandsche Zaken, den heer Heemskerk, aan den architect P. J. H. Cuypers in vereeniging met den architect A. L. van Gendt, vroeger sectie-ingenieur bij den aanleg van Staatsspoorwegen, opgedragen, plannen te maken voor een hoofdgebouw op het Centraal-personenstation en in den loop van 1876 werden de eerste schetsteekeningen van een algemeen plan ingezonden, terwijl de ontwerpen van gevels en doorsneden in bewerking waren.

De plaats, waar dit gebouw moest komen, was het vroegere Open Havenfront, waar eertijds de welbekende Nieuwe Stadsherberg stond; deze watervlakte moest voor het grootste gedeelte, door aanplemping met zand uit de duinen van Kastrikum, tot ongeveer 3 M. + AP. opgeboogd worden, daar de bovenkant spoorstaaf op 5.75 M. + AP. was bepaald; daarna werden in den loop van 1877 op dit terrein grondboringen verricht, om te bepalen hoe diep het opgehoogde zand was doorgedrongen, en of de ondergrond vast genoeg was saamgeperst, om hierop een gebouw van zulke afmetingen te durven oprichten, vooral omdat de werking in den westelijken doorgang toen reeds geleerd had niet al te veel vertrouwen te stellen in den voor bouwen zoo gevaarlijken IJ-bodem.

Na langdurige besprekingen besloot men over te gaan tot de gewone houten fundeering met palen, en nadat het plan door de betrokken autoriteiten, na gehouden overleg met de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij was goedgekeurd, werd een fundeeringsplan in den loop van 1880 hiervoor vastgesteld en ingezonden, terwijl ook in dat jaar door de architecten een definitief schets-ontwerp van den voorgevel ter goedkeuring werd aangeboden, en hun opgedragen werd het in dien geest uit te werken.

Den 23sten Maart van het jaar 1881 werd het maken der fundeering aanbesteed en aangenomen, voor een som van *f* 329,400, door W. Goedkoop Dzn. en M. van Deutekom alhier.

In den loop van datzelfde jaar kwam dit werk, waaronder een gedeelte der opgaande muren, tot 1.96 + AP. geheel gereed, en wel 10 weken vóór den in het bestek bepaalden termijn van oplevering, waardoor den aannemers de uitgeloofde premie van *f* 1000 voor iedere week vroegere oplevering ten deel viel. Voor dit werk zijn gebruikt ongeveer 8700 palen, elk van ± 16 M' lengte, 722 M³ Amerikaansch grenenhout voor kespen, 14.5 M³ eikenhout voor kespen onder de hoofdtorens, 99.4 M³ Amerikaansch grenenhout aan schuifhouten, 682.3 M³ aan idem voor den vloer, terwijl er 5800 M³ metselwerk van boeregrauw in basterdtras is verwerkt. De bovenkant vloer, die volgens gemeenteverordening op 0.80 M. ÷ AP. moest leggen, is gemaakt op 0.50 M. ÷ AP., nadat een Raadsbesluit deze wijziging had goedgekeurd.

Ook kwamen in dat jaar de uitgewerkte teekeningen der gevels en doorsneden gereed, en na te zijn goedgekeurd, werd den architecten opgedragen, het ontwerpbestek met den meesten spoed op te maken en ter goedkeuring in te zenden.

Nadat de fundeering gedurende den geheelen winter 1881—1882 in rust was geweest en door waarnemingen was geconstateerd er niet de minste beweging te bespeuren was, werd alles in het werk gesteld, om in het voorjaar van 1882 tot de aanbesteding van den bovenbouw te kunnen overgaan.

Deze aanbesteding had plaats den 24 Mei 1882 en het werk werd aangenomen door Philipp Holtzmann en Co. te Frankfort a/M., voor eene som van *f* 1,275,000. Deze als zeer solied bekend staande firma werd het werk gegund, hoewel het algemeen betreurd werd dat het voor de Nederlandsche aannemers verloren ging. Krachtig werd het werk aangevangen en tot den winter voortgezet; met uitzondering van een gedeelte der voor- en zijgevels was toen het geheele gebouw tot onderkant balklaag, overeenkomende met de perronshoogte, opgetrokken. Gedurende het jaar 1883 ging ook alles

geregeld zijn gang. De muurwerken en bekappingen der overdekte bergplaatsen, goederen- en tusschengebouwen kwamen tot de gevorderde hoogte gereed, terwijl de overige muurwerken — met uitzondering van het middengebouw, dat eene hoogte verkreeg van gemiddeld 14.60 + AP. — opgetrokken werden tot 19.30+ AP. Ook de ontwerpen voor de tunnels werden in dat jaar vastgesteld en uitgevoerd, hetgeen wegens de exploitatie der spoorbaan in twee gedeelten moest plaats vinden.

In het jaar 1884 werden de werken zoo krachtig voortgezet, dat het geheele gebouw uitwendig, met uitzondering der verfwerken, op 31 October geheel werd opgeleverd.

Op den 10 September van dat jaar werd aanbesteed het maken en stellen van de groote overkapping der sporen en perrons, aansluitende aan het hoofdgebouw; dit werk werd aangenomen voor eene som van *f* 642,500, door de Nederlandsche Stoombootmaatschappij te Rotterdam, terwijl op 31 December van datzelfde jaar de noordelijke fundeering voor deze kap, met aansluitende tunneluitgangen, werd aangenomen voor eene som van *f* 92,800, door B. A. Wiegerink te Groenloo en F. E. Terwindt te Pannerden.

Gedurende het jaar 1885 werd met de binnenbetimmering van het hoofdgebouw geregeld voortgegaan en op 1 September van dat jaar werd het geheele werk opgeleverd, opgenomen en goedgekeurd.

Ook de verschillende beeldhouwwerken aan de gevels kwamen dit jaar gereed, uitgenomen de groote velden aan de torens, welke eerst het volgende jaar voltooid werden. De thans reeds overleden Prof. Fr. Vermeylen, te Leuven, vervaardigde de modellen voor deze twee versierde velden, terwijl de heeren E. Roskam en L. Junger, te Amsterdam, de verdere decoratieve versieringen beitelden.

Ook met het stellen der groote overkapping werd in September 1885 een begin gemaakt; het ontwerp voor deze overkapping was gemaakt door de heer L. J. Eymer, bouw- en werktuigkundige bij de Staatsspoorwegen.

De navolgende werken werden in den loop van 1886 uitgevoerd, te weten:

de gas- en waterleiding-aanleg door C. de Bruyn & Zonen, te Amsterdam;

het maken van eene inrichting tot aanwijzing der windrichting in den westelijken toren, door C. Soisson, te Hilversum;

de geëmailleerde wijzerplaten aan de torens, geleverd en geplaatst door F. Gillet, te Parijs; en het geëmailleerde tegelwerk voor kroonlijst en raamvullingen aan het middengebouw door Villeroy en Boch, te Merzig aan de Saar.

Nadat de modellen gereed gekomen waren, werd ook door de beeldhouwers M. van Langendonck en M. E. Noppeney te Amsterdam, een aanvang gemaakt met de beeldhouwwerken aan de beide torens, waarvan eerstgenoemde de reliefs in bewerking nam, terwijl de kraagsteenen, consoles, sluitsteenen en verdere versieringen door den tweede werden gebeiteld.

Wat verder het inwendige van het gebouw betreft, op den 14en April werd het decoratieve schilderwerk aanbesteed en toegewezen aan den decorateur G. H. Heinen te Amsterdam, voor eene som van *f* 17,994. Dit werk werd 31 December van datzelfde jaar geheel gereed opgeleverd. De inrichtingen van de centrale verwarming en luchtverversching, geleverd en opgesteld door den heer M. Chibout te Parijs, kwamen ook in den loop van dat jaar gereed.

Alles was erop gebaseerd, dat het gebouw in den oop van 1887 voor den dienst zou opengesteld worden, doch eene zaak, waarop men niet gerekend had, haalde een streep door de rekening. Na de opstelling van het 16e normaalspant voor de groote overkapping, in Februari 1886, werden in de steunpenanten aan de Y-zijde onrustwekkende verschuivingen en verzakkingen waargenomen, die staking van de verdere opstelling noodig maakten. Er werd met de aannemers eene overeenkomst aangegaan, waarbij ze ontheven werden van de verplichting tot geheel gereed opleveren, doch met de bepaling, dat de samenstellende deelen zouden afgewerkt en op aan te wijzen plaats afgeleverd worden.

Zeker was dit al de grootste tegenspoed, waarmede men te kampen had. Op de vergaderingen van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs van 8 Februari en 19 April 1887 werd er door de geheele ingenieurswereld zeerveel belangstelling in deze zaak getoond en op verschillende wijzen getracht, deze tot een goed einde te brengen. (Zie *De Opmerker* van 23 April 1887.)

De geheele vergadering van 8 Februari werd hieraan gewijd. De heer Nierstrasz, chef van weg en werken en mouvement bij de H. IJ. S. M., na nota genomen te hebben van de in den loop van 1886 verrichte boringen naast de penanten, waardoor eene aanschouwelijke voorstelling van de geaardheid der verschillende grondlagen was verkregen, besprak de middelen, die naar zijn gevoelen tot een gunstig resultaat konden leiden; eene der door spreker aanbevolen oplossingen bestond hierin, de bekapping niet hier te gebruiken, doch gedeeltelijk te Nijmegen en te 's-Hertogenbosch, en dan op dit emplacement eene zeer lichte constructie te maken, bestaande uit twee overspanningen, samengesteld uit gegolfd-gegalvaniseerd plaatijzer. Dat het niet aan protesten ontbrak om het vraagstuk op zulk eene wijze op te lossen, laat zich begrijpen; er werden ook voorstellen voor eene pneumatische fundeering tot ongeveer 30 M. ÷ AP. gedaan en verder kwam ook het bevriezingssysteem van Poetsch op het tapijt. Na lang wikken en wegen besloot men eene proef te nemen met eene fundeering, waarbij palen van 25 M. lengte zouden geslagen worden. Deze moesten tot de volle lengte ingedreven worden, en de heistelling, die zich hier het best voor leende, was de Morrison. Een penant dat het meest was weggezakt, ongeveer midden voor het hoofdgebouw, werd gekozen om als proef dienst te doen; men zocht hiervoor een bekenden aannemer, die op zich nam dit af te breken en een nieuw, met de boven besproken fundeering, te vervaardigen.

Den 22 Juni 1887 werd met den heer J. Kooy, aannemer te dezer stede, in dien zin eene overeenkomst aangegaan. Den 1 September d. a. v. had de oplevering van dit proefpenant plaats en hierop werd eene belasting van 50 ton spoorstaven gelegd en gedurende 12 dagen met een zandtrein daarlangs gereden; hierna werd niet de minste zakking of zetting waargenomen.

Een gevolg van deze goedgeslaagde proefneming was, dat men besloot alle overige penanten, op zes na, die vrij goed staande waren gebleven, op deze wijze te vernieuwen; hiervoor werd een bestek en teekening gemaakt, om dit werk bij publieke inschrijving aan te besteden.

Den 28en September van dat jaar had deze plaats en het werk werd toegewezen aan de heeren B. A. Wiegerink te Groenloo en F. E. Terwindt te Pannerden, voor een som van *f* 146,900.

Zeer krachtig werden de werkzaamheden, dank zij de hooge premie, aangevangen en gedurende den ganschen winter met drie Morrison-stellingen, ook 's avonds met electrisch licht, voortgezet. Grootendeels werden alle palen van 25 M. lengte, enkele niet zonder moeite, ingedreven en men vertrouwde hierdoor eene voldoende fundeering voor de kapspanten te verkrijgen.

In het begin van den zomer waren alle penanten vernieuwd, en op 1 Februari van dat jaar was reeds het voltooien der overkapping zelve aanbesteed; door de vervroegde oplevering van den onderbouw was men in staat medio October dit werk, op eenig verfwerk na, geheel gereed op te leveren, waartoe veel heeft bijgedragen, dat ook hierbij een flink aannemer is werkzaam geweest, namelijk de heer M. Deutekom te Amsterdam. Dit opstellen kostte, met inbegrip van het maken van een tweeden steiger, de som van *f* 109,600.

In Augustus 1888 werd nog aanbesteed het derde of noordelijk perron met de tunneluitgangen, voor eene som van *f* 53,888, en toegewezen aan P. Duinker te Amsterdam; op 12 December het leggen van spoorbanen en wissels voor *f* 92,500, toegewezen aan F. E. Terwindt te Pannerden, terwijl op 16 Januari 1889 het maken van het middenperron met tunneluitgangen, toiletgebouwen, enz. voor ± *f* 133,000 werd toegewezen aan P. Duinker.

Alles werd erop aangelegd het gebouw in Juni 1889 voor het publiek open te stellen; alle genoemde werken moesten omstreeks dien tijd geheel gereed zijn, wat voor het meerendeel heeft plaats gevonden, voor zooverre de drukke dienst, op een emplacement als hier, dit toeliet. Bijzondere omstandigheden evenwel, die bij een omvangrijk gebouw als dit en door de uitgebreide stationsinrichting niet te voorzien waren, hebben de opening tot heden vertraagd. Wij noemen slechts eene volledige inrichting voor centrale wisselbeweging, telegraaf, uitbreiding der verlichting, welke onder de groote overkapping electrisch zal zijn, het bouwen van eene loods voor postpakketten aan het oostelijk uiteinde van het gebouw, die door haar tijdelijk karakter het uiterlijk schoon niet verhoogt, een misstand aan het geheel geeft en zoo spoedig mogelijk verdwijnen moet; verder eenige wijzigingen voor den dienst noodzakelijk, meubilair, enz.; al deze zaken brachten er het hare toe bij de opening te verschuiven.

Trachten wij nu eene beschrijving van het gebouw te geven.

Het voorplein dat 3 M. lager ligt dan de perrons, was oorzaak, dat de verdieping gelijkstraats als sousbasement moest behandeld worden, terwijl de verschillende wachtzalen, die op dezelfde hoogte als de perrons moesten liggen, niet anders dan met trappen te bereiken zijn. Voor een gemakkelijken dienst is zulk eene inrichting niet te verkiezen, omdat alle goederen per lift opgeheschen moeten worden en men steeds verplicht is twee-en-twintig trappen te beklimmen, om den gewenschten trein te vinden. Doch men moet rekening houden ten eerste met het publiek verkeer tusschen IJ en stadszijde en ten andere met het spoorwegverkeer. Op zulk een druk emplacement, waar meer dan honderd treinen dagelijks passeeren, was men verplicht de noodige doorgangen te maken, waarover de treinen zich bewegen, terwijl daaronder de verbinding tusschen de twee stadsgedeelten plaatsvindt. Door deze lage verdieping gelijkstraats hebben de hoofdingangen een gedrukt voorkomen, en vermoedt men niet, deze ingaande, in eene vestibule te zullen komen van anderhalve verdieping hoog; waren de hoofdingangen met de ramen daarboven in den voorgevel meer als één geheel behandeld, de hooge vestibule had ook aan de buitenzijde een beteren indruk gegeven. Het gebouw is verder verdeeld in een midden-gedeelte, twee vleugels daarnaast (oost- en westzijden), verder een oostelijk en westelijk eindgebouw, een idem tusschengebouw, een idem bestelgoederengebouw en aan de einden overdekte bergplaatsen. Het sousbasement, dat over de geheele lengte van het gebouw doorloopt, heeft dus in het midden de hoofdingangen, toegang gevende tot de vestibule, waaronder een lokaal voor de centrale verwarming; in den westelijken vleugel is de bagageruimte, waarlangs aan de spoorwegzijde zich een kelder voor den restaurateur bevindt, nog een lokaal voor de centrale verwarming en verder dienstlokalen; in den oostelijken vleugel bevindt zich eene kleinere bagageruimte, daarnaast toiletten voor de 1e klasse, keuken, kelder en woning voor den restaurateur. In het westelijk eindgebouw ingangen naar twee woningen voor beambten en voor posterijen en een lokaal voor de politie; in het oostelijk eindgebouw de inrit voor vorstelijke reizigers; terwijl de tusschengebouwen weer dienstlokalen bevatten, zijn de westelijke bestelgoederengebouwen en overdekte bergplaatsen bestemd voor den Hollandschen spoorweg, en die aan de oostzijde voor den Nederlandschen Rijnspoorweg.

Op de eerste verdieping zijn in den oostelijken vleugel de wachtzalen 1e en 2e klasse door eene gang van het perron gescheiden, terwijl aan het einde over de geheele diepte van het gebouw eene restauratiezaal 1e en 2e klasse ligt; in den westelijken vleugel is naast de vestibule een wachtkamer 3e klasse voor niet-rookers, ook door een gang van het perron gescheiden. Daarnaast is de eigenlijke wachtzaal 3e klasse, een lokaal over de geheele diepte van het gebouw en zeer ruim. Hiernaast is deze verdieping in twee helften verdeeld, waarin verschillende dienstlokalen en nog eenige ruimte voor den restaurateur, voor het buffet enz. zijn ingedeeld. In het oostelijk eindgebouw is op deze verdieping de wachtzaal voor vorstelijke reizigers, bestaande uit eene ontvangkamer, kamer voor het gevolg en verder de noodige toiletkamers. In den doorrit, tevens vestibule, is een dubbele hardsteenen trap tot toegang naar deze lokalen, en is er gelegenheid tot plaatsing van bloemen en hoog opgaande gewassen.

In het westelijk eindgebouw is op deze verdieping over de geheele diepte een lokaal voor den post- en telegraafdienst, waarboven een entresol als woning is ingericht. De overige lokalen oost- en westzijde zijn voor den goederendienst bestemd. Op de tweede verdieping, boven de vestibule, is de groote vergaderzaal, hiernaast een lokaal voor archief, antichambre en bodenkamer; een lange gang loopt over de geheele lengte van het gebouw, aan weerszijden toegang gevende tot diverse administratie- en directiekantoren voor de exploiteerende maatschappijen. Op deze verdiepingen zijn ook in het oostelijk en westelijk eindgebouw woningen voor ambtenaren. Een kolossale zolder onder de verschillende bekappingen sluit het geheel.

Onder het hoofdperron is een tunnel, waarin twee liften voor den goederendienst en verder de noodige trappen en uitgangen naar verschillende lokalen, terwijl aan het oostelijk einde de inrichtingen zijn voor de ontwikkeling van electrisch licht en voor de hydrauliek ten dienste der liften. Deze hoofdtunnel is met het midden en noordelijk perron door drie personen- en twee goederentunnels verbonden.

Wat de hoofdafmetingen van het gebouw betreft, deze zijn:

Totale lengte		306.47	M.
Lengte	middengebouw	45.43	„
„	vleugels	48.88	„
„	eindgebouwen	19.31	„
„	tusschengebouwen	5.86	„
„	bestelgoederengebouwen	37.72	„
„	overdekte bergplaatsen	18.75	„
Diepte	middengebouw	± 29.—	„
„	vleugels	± 18.10	„
„	oostelijk eindgebouw	± 29.60	„
„	westelijk „	± 19.55	„
Diepte	tusschengebouwen	± 6.64	M.
„	bestelgoederengebouwen	± 12.—	„
„	overdekte bergplaatsen	± 10.—	„

Wat de verschillende hoogten betreft, het voorplein vóór het middengebouw ligt op ± 3 M. + AP., de verdieping ter hoogte van het perron op 6.85 + AP., de vloer 1e verdieping op 13.62 + AP., de zoldervloer op 19.45 + AP.

De verschillende lokalen, hoofdzakelijk voor het publiek bestemd, verdienen nog eene nadere beschouwing. Treedt men binnen door een der zeven deuren van het middengebouw, zoo komt men in de vestibule, die door tochtportalen, welke van doordraaiende deuren voorzien zijn, van de buitenlucht is afgesloten. Rechts is in den hoofdtoren de hoofdtrap naar de 1e verdieping, links, ook in den toren, een verblijf voor den portier en een diensttrap. Aan de achterzijde in het midden zijn de plaatsbureau's, bestaande uit een voorspringend middengedeelte en twee aansluitende kwadranten, waarin de loketten.

Het middengedeelte is in twee verdiepingen verdeeld, waarvan de bovenste, gelijkstaande met het perron, tot telegraafbureau is ingericht. Daar al deze lokalen niet tot de volle hoogte der vestibule opgaan, zijn zij aan de bovenzijde met eene sierlijke zinken crête bekroond. Verder is de vestibule tusschen de torens en den achtergevel door pijlers, opgetrokken van baksteen met banden van zandsteen, verdeeld; zij zijn van boven door gemetselde gewelven verbonden. De zoldering bestaat uit vier hoofddraagbalken, van welke twee een muur op de 1e verdieping ondersteunen; hiertusschen zijn de balkijzers en trogwulven van gele IJselklinkers aangebracht. Al het in het gezicht zijnde ijzerwerk is decoratief beschilderd, zoo ook voor een deel de trogwulven.

Op de driehoekige vakken naast de bogen zijn, ook in decoratief schilderwerk, verschillende ambachten voorgesteld. Links van de vestibule is de bagageruimte en aan de zijde van den achtergevel de trap naar de wachtzaal 3e kl., en recht voor ons uit een toegang naar de tunnels. Voor men de werkelijke 3e klasse binnentreedt, heeft men links een dito niet-rooken; dit lokaal aan de zijde van den voorgevel is vrij ruim, doch niet in alle opzichten voor den dienst geschikt, daar het niet onmiddellijk aan het perron grenst. De muren zijn beschilderd als behangsel, terwijl de zoldering, ook uit ijzeren draagbalken, balkijzers en trogwulven saamgesteld zijnde, decoratief beschilderd is. De oppervlakte bedraagt 12.00 × 11.20 M. = 134.40 M². De eigenlijke wachtzaal waarvan de oppervlakte is 16.45 × 18.30 M = 301 M², is eene flinke ruimte en grenst direct aan het perron. In het midden der zaal staan vier kolommen tot dracht der zoldering, die op dezelfde wijze als de reeds genoemde lokalen is geconstrueerd. Naast den ingang is op den wand een flinke plattegrond van Amsterdam geschilderd, met aan weerszijden een gezicht op Amstel en Y en daaronder het gedicht van Vondel:

> Aan d'Aemstel en het Y,
> Daar doet zich 't heerlijk ope
> Zij die als Keizerin
> De Kroon draagt van Europe.

terwijl aan de tegenovergestelde zijde, naast het buffet, zeer goed geteekende spoorwegkaarten van Midden-Europa en Nederland zijn aangebracht.

Het meubilair is eenvoudig, doch passende voor het geheel. Gaat men van hier de trap weder af en rechts in de vestibule een andere weder op, zoo komt men eerst aan de wachtzaal 1e klasse met eene oppervlakte van 12.10 × 11.18 M = 135.28 M². Dit lokaal, voorzien met hooge eiken lambriseeringen, waarboven de muren in bruin damast beschilderd zijn, maakt een aangenamen indruk; jammer is het dat ook deze ruimte weer door een gang van het perron gescheiden is, hoewel glazen deuren eenigszins in deze leemte voorzien; de zoldering is geconstrueerd als de overige en rijk van decoratief schilderwerk voorzien.

Toiletten en privaten voor dames en heeren zijn tusschen dit lokaal en dat der 2e klasse gelegen. Dit laatste ter oppervlakte van 12 × 16.45 M. = 197.40 M², is, hoewel eenvoudiger, geheel in denzelfden geest als de 1e klasse behandeld. Het buffet, hier aanwezig, is hetzelfde wat indertijd in 1883 door de firma Holtzmann is geëxposeerd. Naast deze wachtzaal bevindt zich een klein vertrek ter oppervlakte van 5.80 × 6.60 M. = 38.28 M², wat als eetkamer moet dienstdoen, doch zeker niet voor groote gezelschappen. Ook hier weder hooge lambriseeringen van eikenhout, waarboven de muur voor een gedeelte beschilderd is als groen damast en hoogerop een fries, versierd met gastronomische attributen, voorkomt. De restauratiezaal sluit deze reeks; zij heeft eene oppervlakte van 12 × 16.45 = 197.40 M², en beslaat op dat punt de geheele breedte van het gebouw. Het buffet is geheel gelijk aan dat van de wachtzaal 2e klasse; de hooge lambriseeringen zijn van eikenhout, de muurvlakken als groen damast beschilderd; de zoldering is, wat constructie betreft, gelijk aan de voorgenoemden en evenzoo decoratief behandeld.

Onder de lokalen, niet voor het publiek bestemd, noemen wij in de eerste plaats die voor het vorstelijk huis, die zooals wij reeds aangehaald hebben, in het oostelijk eindgebouw zijn gelegen. Op perronshoogte is de toegang door een sierlijk ijzeren hek, waarboven in het midden de kroon en aan de zijden de jaartallen 1882 en 1885, aangevende den duur van den stationsbouw (?). Door een pui, geconstrueerd van hout en bezet met gebrand glas, waarin de wapens der verschillende provinciën voorkomen, komt men in het eigenlijke ontvangstsalon. Dit lokaal, ter oppervlakte van 6.25 × 17.85 M. = 111.56 M², is, wat grondvorm betreft, niet gelukkig ontworpen en daarbij laat het licht er veel te wenschen over. Ook hier hooge eikenhouten lambriseeringen, waarboven de muren beschilderd zijn als rood damast; de zoldering bestaat uit trogwulven, met in het midden een koepelgewelf, gedeeltelijk met glas bezet, waardoor nog getracht is licht te krijgen door middel van een lichtkoker. In de fries der kroonlijst is de fabel van Reintje de Vos voorgesteld; de verdere versiering bestaat in het Nederlandsch wapen boven den hoogen marmeren schoorsteenmantel, benevens spreuken in verschillende talen op de wanden. Door een dubbele deur komt men in de vestibule, alwaar de inrit gelegenheid geeft de rijtuigen tot vlak voor de trap te doen komen.

De zoldering is met graatbogen ingedeeld, waartusschen gemetselde wulven; zij is geheel decoratief beschilderd. De wanden zijn versierd met kinderfiguren, voorstellende de maanden des jaars en de vier perioden in 's menschen leven. Boven den ingang aan den voorgevel ziet men figuren, voorstellende Oost en West.

Een tweede lokaal, ook niet voor het groote publiek bestemd, is de groote vergaderzaal boven de vestibule. Deze zaal heeft eene oppervlakte van 16.30 × 18 M. = 293.40 M², de zoldering is ingedeeld in vakken, gevormd door ijzeren liggers, waartusschen steenen gewelven. Alles is decoratief beschilderd met verschillende wapens, jaartallen, namen enz., in verband met de geschiedenis van Amsterdam. De wanden zijn van boven in vakken verdeeld, waarvan elk mettertijd eene episode uit Amsterdam's geschiedenis zal bevatten, doch niet voor dat de schatkist weer wat meer gevuld is. Tot

heden is er slechts één gereed; het stelt voor het tijdstip, waarop Floris V het privilegie verleent dat Amsterdam tot eene stad verheft. Onder deze vakken tot op de lambriseering zijn de wanden als donkergroen damast geschilderd. De toegangen zijn van dubbele deuren voorzien; hierboven ziet men schilden, gedekt met frontespices. In de schilden bevinden zich de portretten der Koningen Willem I, II en III en dat van Prins Hendrik.

Naast deze vergaderzaal zijn kleinere vertrekken gelegen, die eenvoudig behandeld zijn.

De overige lokalen op deze verdieping, die als kantoren zullen dienstdoen, zijn eveneens uiterst sober behandeld. Hetzelfde kan gezegd worden van de woningen en dienstlokalen, in het overige gedeelte van het gebouw gelegen.

De vloeren zijn, met uitzondering van dien in de vestibule, alwaar terrazzo is toegepast, voor het meerendeel houten parketvloeren, en wanneer wij er nu nog bij voegen dat in de gangen en wachtzalen verschillende spreuken en fragmenten van gedichten zijn geschilderd in verschillende lettervormen, zoo gelooven wij, het voornaamste, wat het inwendige betreft, besproken te hebben.

Wat het uitwendige aangaat, wij hebben reeds gezegd, dat het geheel is opgetrokken van roode baksteen (Waalvorm) met een ruim gebruik van zand- en hardsteen; o. a. het sousbasement van het hoofdgebouw is geheel van deze twee steensoorten, terwijl alle omlijstingen der ramen, de kroonlijst gedeeltelijk en de hoeken der verschillende voorsprongen van het eerste materiaal zijn saamgesteld.

Wat allegorische voorstellingen betreft, voor het meerendeel zijn deze te vinden aan het middengebouw; de voornaamste bevinden zich aan de beide hoofdtorens en zijn indertijd na hare voltooiing reeds in dit blad (*zie De Opmerker* n°. 37 van 10 September 1887) besproken. Verder zijn er boven de ramen der vestibule medaillons met vrouwekoppen, voorstellende de vier windstreken: Noord, Oost, Zuid en West. Boven het middelste raam der groote vergaderzaal is voorgesteld de verbinding van Amstel en IJ, boven het raam links, de verbroedering der volken, en boven het raam rechts Handel en Zeevaart. In de fries der kroonlijst zijn van geëmailleerde tegels de wapens van de verschillende hoofdsteden van Europa, met dat van Amsterdam in het midden, terwijl het Nederlandsche wapen in den top van het middengebouw is gebeiteld. In den westelijken toren is van geëmailleerde tegels een wijzerplaat, welke de windrichting, en in de oostelijke eene, welke den tijd aanwijst.

Aan de gevels van het oostelijk eindgebouw, boven den ingang voor vorstelijke reizigers, zijn drie reliefs, voorstellende: de toebereidselen tot de reis, de reis, en de thuiskomst, aangebracht en bovendien boven den oostelijken ingang van den doorrit nog de wapens van Z. M. den Koning en H. M. de Koningin, met aan weerszijden figuren, welke het frontespies torsen. Boven de kleine deur aan den voorgevel bevindt zich het Nederlandsche wapen met het devies „Je maintiendrai".

Aan den gevel van het westelijk eindgebouw, tusschen de ramen, perronshoogte en entresol, zijn figuren voorstellende: Ochtend, Middag, Avond en Nacht; in den traptoren figuren, voorstellende het Stoomwezen, de Electriciteit en de Ingenieurswetenschappen; daarboven de bustes van de oudste spoorwegingenieurs: F. W. Conrad, M. B. H. Goudriaan en L. J. van der Kun.

De houten gebouwtjes op de perrons, waarin privaten, waterplaatsen en nog eenige dienstlokalen met de wisselpost in de overkapping, zijn door de architecten van het gebouw ontworpen.

Wat de mannen betreft, die hunne krachten bij den bouw ten beste hebben gegeven, de namen der architecten hebben wij reeds genoemd. Met de leiding der spoorwegwerken in het algemeen was tot het jaar 1880 belast de hoofdingenieur A. J. van Prehn, die na diens dood werd opgevolgd door den eerstaanwezend-ingenieur J. Leyds; deze laatste, die bij den bouw van het station zelve als zoodanig fungeerde, werd bijgestaan door den bouw- en werktuigkundige J. van Asperen, die met den dienst van sectie-ingenieur was belast. Het hoofdtoezicht was opgedragen aan den opzichter 1e klasse P. J. Huibers, terwijl de hoofdopzichter S. Wierda en de opzichter 2e klasse J. A. v. d. Sluijs Veer belast waren met het maken der detailteekeningen.

Hetgeen vooral bij dezen bouw de aandacht van vakmannen verdient, is de voorbeeldig zorgvuldige afwerking. De bovengenoemde ambtenaren der Staatsspoorwegen, die met het toezicht op den bouw belast waren, komt hiervoor alle lof toe, terwijl ook de aannemersfirma Philip Holtzmann en C°. met trots op ons nieuwe Centraalstation mag wijzen als een bewijs, dat zij ook buiten Duitschland haar gevestigde reputatie heeft opgehouden.

Wij komen wellicht binnen kort op het gebouw, als architectonisch werk beschouwd, terug.

(A. et A.) INGEZONDEN.

Aan den heer H. G. J.

Het van verontwaardiging »overvloeiende" artikel in de laatste *Opmerker*: »De bekroningen op de Parijsche tentoonstelling", trok op pijnlijke wijze mijn aandacht.

Wij zijn het met den heer J. ten volle eens, wanneer hij onderscheidingen voor veler verdienstelijken arbeid verwacht heeft.

Edoch, de opvatting kan verschillend zijn. Andere omgeving en andere opvoeding zijn factoren, die — tot een zeker punt — voor verschillende meeningen kunnen pleiten. We willen hier niet beslissen wie gelijk heeft, daar het niet onze bedoeling is de uitspraak der Parijsche Jury aan critiek te onderwerpen.

Wat mij in het bewuste artikel griefde, het zijn de schampere opmerkingen over het werk van een der bekroonden, den heer Frowein, en de nu eens kleingeestige dan eens hatelijke wijze, waarop de schrijver zich, in zijn spijt, ten opzichte van officieele lichamen uitlaat.

Men moet niet vergeten, dat de inzendingen hebben plaats gehad tengevolge de dringende invitatie eener Commissie, waarin ook bestuursleden van A. et A. zitting hadden. De ironische wijze nu, waarop de heer J. die teekeningen bespreekt, vinden we onkiesch.

Het is iets heel gewoons, dat artisten hun werk meermalen exposeeren; verscheidene der inzenders doden het bij herhaling en het doet tot de kunstwaarde van de ontwerpen niets af.

De heer J. moge omtrent bewust werk een minder gunstige opinie hebben — tegenover de zijne staan andere, zooals men vroeger en nu ook gezien heeft, daar ook de »Maatschappij" het verleden jaar een onderscheiding waardig keurde — laute de mieux toegekend, zooals de heer J. schamper veronderstelt.

De architecten, die in de gelegenheid zijn voor tentoonstellingen te werken, zijn niet talrijk en het behoeft den inzenders niet kwalijk te worden genomen, dat zij exposeeren wat toevallig gereed is — althans niet door de onthouders, waartoe de heer J. ook behoort.

De heer J. vergist zich verder omtrent den uitslag; waar hij meent »verlegen gezichten" te zien, en »ironische gelukwenschen" te hooren, kunnen wij hem verzekeren dat hij zich illusien maakt.

En wat de intrigues van de Jury betreft — een dergelijke veronderstelling, hoe indelicaat ook tegenover de bekroonden, is te kleingeestig om nader betoog te behoeven. Artisten van zoo groote reputatie als Garnier, Pascal, André, Bailly, De Baudot, Waterhouse, Pauli — allen leden, staan boven dergelijke insinuatien.

»La colère est mauvaise conseillière". Zoo ook hier — en we vinden het jammer dat de heer J. zich door haar tot zoo spijtige uitingen liet verleiden.

Rotterdam. HENRI EVERS.

's-Gravenhage, 8 October 1889.

Weled. heer Redacteur!

Na lezing der beschouwing over de bekroningen op de Parijsche tentoonstelling, is bij mij de vraag gerezen of eene dergelijke manier van schrijven aanbeveling verdient.

Niet gaarne zou ik mij aan de quaestie zelve wagen willen, doch ik weet zeker, dat het onnoodig is onheusche sarcasmen naar het hoofd te slingeren van degenen die bekroond werden.

Ik acht dit onbeleefd en onfatsoenlijk en zeer karakterschetsend voor hem, die zich daaraan schuldig maakt.

Kan men niet waardeeren, dat men dan ernstige bezwaren aanvoere of zwijge.

Men schijnt in Holland maar niet te kunnen of te willen begrijpen, dat aaneensluiting tusschen de beoefenaren van eenzelfde vak, ondanks verschil in richting en gevoelen, kan samengaan en ook noodig is; onwillekeurig komt bij mij de gedachte aan »broodnijd", in dit geval »medaillenijd", steeds op, wanneer ik onwaardige aanvallen op vakgenooten onder de oogen krijg.

Vriendelijken dank voor de plaatsing en zeer hoogachtend verblijf ik, mijnheer de Redacteur

Uw dienstv. dienaar,
J. J. v. N.

(A. et A.) Beide inzenders verklaren om strijd zich niet aan de quaestie zelve te zullen wagen en de uitspraak der Jury niet aan critiek te willen onderwerpen. Dat is wel jammer, het verraadt bij de schrijvers geen bijzonder vaste overtuiging ten opzichte van hetgeen in *wijn* oog toch de hoofdzaak is.

Ik had zoo gaarne van den heer Evers, in plaats van eenige klinkende namen van Juryleden, eene zakelijke weerlegging gehoord van mijne beweringen en citaten omtrent de wijze van werken der Jury-commissie, doch zoolang niemand dat kan, blijf ik de gevolgde tactiek immoreel noemen en is de uitslag van zoo'n »wedstrijd", welke deze ook zijn moge, in mijn oog belachlijk.

De heer Evers zal toch niet beweren dat artistieke reputatie een waarborg is tegen het in practijk brengen van internationale plichtplegingen of andere niets met werkelijke verdiensten te maken hebbende overwegingen? Wij zijn toch onze beursprijsvraag nog niet vergeten of die voor den Milaanschen domgevel?

Wanneer de heer N. zich de vraag stelt of dergelijke (mijne) manier van schrijven aanbeveling verdient, dan antwoord ik, dat naar mijne opvatting alleen die manier aanbeveling verdient, waarbij men zegt wat men meent, wanneer men zich namelijk daarbij vrij gevoelt van nevenaspiraties; ander geschrijf is niet alleen totaal overbodig, maar ook verkeerd.

Verschil in opvatting van een zaak is natuurlijk niet zeldzaam. In onze quaestie heb ik reeds kunnen wijzen op de »aangename voldoening" die sommigen gevoelden na kennisneming van den uitslag; lijdelijke berusting vertoont zich bij enkelen, die voor zich persoonlijk geen reden tot ontevredenheid hebben. Bij mij en bij vele anderen echter wekte de uitslag en de gedachte aan de wijze, waarop die tot stand kwam, verontwaardiging, en in dat gevoel schroom ik niet sarcastisch of ironisch mijn opinie te uiten. De persoon, die het raakt, doet niets ter zake; allen wier namen ik noemde, zijn mij even veel of even weinig bekend. Ook voor spijt, wrok, *brood- of medaillenijd* bestaat bij mij niet het minste motief, om de eenvoudige reden dat ik noch als inzender, noch in eenig ander opzicht iets met de Nederlandsche inzending uitstaande heb. Doch wie, in de hoop op eene onderscheiding, zijn werk publiek exposeert, kan weten dat hij het hiermede tevens aan de publieke beoordeeling prijs geeft. Wanneer ook anderen, met dezelfde vrijmoedigheid, steeds weer voor eenzelfde project bewondering kwamen vragen, dan had de Parijsche tentoonstelling ten minste wel met een vijftigtal beursontwerpen uit ons land kunnen prijken om nog niet eens van andere concurrenties te gewagen.

Ik geloof niet dat de Commissie, bij hare invitaties, zoo'n succes verwacht of bedoeld heeft.

Ten slotte wil ik den heer N. de verzekering geven dat aaneensluiting tusschen beoefenaren van eenzelfde vak, ondanks verschil in richting en gevoelen, ook naar mijn opinie kan samengaan en zelfs zeer gewenscht is; ik durf ook beweren hiertoe reeds meermalen naar vermogen te hebben meegewerkt, doch nimmer door onderlinge bewierooking tegen betere overtuiging in, of door te zwijgen, waar naar mijne meening tegen misbruiken of verkeerde toestanden moest gestreden worden.

H. G. J.

UIT PARIJS.

V.

Sedert ik u de laatste maal schreef, is de officieele lijst der bekroningen openbaar geworden, en heeft de prijsuitdeeling in het Palais de l'Industrie plaats gehad. Met het talent, den Franschen eigen, waar het geldt feesten te organiseeren, hebben zij ook aan een anders zeer droge plechtigheid iets aantrekkelijks weten te geven, door voor den President der Republiek een optocht te doen voorbijtrekken, die door de vele banieren en de medewerking van het koloniaal element iets zeer schilderachtigs had. Medailles zijn niet uitgereikt; men heeft zich bepaald tot diploma's; ware dit niet het geval geweest, de mildheid der bekroners zou zeker niet zoo groot zijn. Nu zijn meer dan vijftig percent der inzenders met een prijs weggegaan. Van de Nederlandsche bouwkundigen hebben slechts drie iets bemachtigd, wat mij verwondert, als ik bedenk welk een goed figuur de Nederlandsche architectonische inzending maakte. Verheul heeft voor zijn schouwburg-, Evers voor zijn kathedraal-ontwerp zeker een bekroning verdiend; hoe echter de Jury ertoe kwam Frowein eervol te vermelden, zal wel niemand begrijpen, die de zeer onbeteekenende inzending van dezen heer zag. Men weet het nu eenmaal, dat bekroningen vaak verrassen.

Laat ons nu weder onze wandeling op de tentoonstelling voortzetten en ten einde brengen. Wat op het Trocadéro te zien is, kan onder het belangrijkste der tentoonstelling gerangschikt worden. Toch ziet men daar zooveel bezoekers niet, als op het Champ de Mars en de Esplanade des Invalides. De reden ligt voor de hand. Wie uit het hart van Parijs komt, en dat zijn de meeste bezoekers, betreedt de tentoonstelling gewoonlijk door een der ingangen van de Esplanade of door de Porte Rapp; eerst laat en vermoeid komt hij op het Trocadéro aan en heeft dan niet veel lust, om weer wat anders te gaan zien. Wie door de ingangen van het Trocadéro binnenkomt, wordt getroffen door het grootsche schouwspel, hetwelk het Champ de Mars oplevert, en haast zich daarheen, zonder aan het Trocadéro zelf veel aandacht te wijden.

Het Trocadérogebouw is den meesten mijner lezers waarschijnlijk bekend; droog van architectuur, dankt het zijn effect alleen aan zijn fraaie ligging en de fontein, die er zich vóór bevindt. Om die fontein zijn de Fransche bloemkweekers bij voortduring bezig de fraaiste bloemen en gewassen, welke het seizoen oplevert, te plaatsen. Is het tentoongestelde verwelkt, dan wordt het aanstonds weder door iets anders vervangen. Behalve twee restaurants, ziet men op het Trocadéro-terrein slechts een tweetal bouwwerken. Een daarvan is het Pavillon des Forêts, dat zeker onder de meest eigenaardige gebouwen der tentoonstelling gerangschikt mag worden. Voor zijne constructie is uitsluitend van de houtsoorten, welke Frankrijk oplevert, gebruik gemaakt. Ten deele zijn stammen en takken gebezigd, ten deele echter ook hout in min of meer bewerkten staat. Dorische kolommen zijn gevormd van boomstammen, waarop een vierkant plankje, bij wijze van abacus gespijkerd is; een zwaar touw doet dienst als echinus. De kapiteelen van Korinthische kolommen zijn gevormd van takken, terwijl de astragaallijst weer door een touw vervangen is. Men ziet dus, als het ware, de theorieën, die Vitruvius omtrent het ontstaan der zuilenorden ten beste geeft, verwezenlijkt. In het gebouw is alles geëxposeerd, dat met mogelijkheid van hout gemaakt kan worden; eenige diorama's, welke tafereelen uit de Fransche gebergten te zien geven, brengen de noodige afwisseling aan.

Als pendant van dit paviljoen is dat van het Ministerie der Openbare Werken op het Trocadéro-terrein opgericht. Hoewel, uit een architectonisch oogpunt, dit bouwwerk niet tot de meest interessante der tentoonstelling behoort, zal toch de technicus er gaarne verwijlen. Men ziet daar al de groote ingenieurswerken, welke in de laatste jaren in Frankrijk zijn uitgevoerd, in talrijke teekeningen en ook in modellen voorgesteld. Het trof ons bijzonder, hoe de Fransche ingenieursteekeningen, bij alle correctheid, toch ook iets artistieks hebben. De bekende goede smaak der Franschen verloochent zich ook hier niet, en met fijn gevoel weten zij de harde kleuren, de brutale blokletters en de zware schaduwen, die den Hollandschen

en Engelschen ingenieurs zoo dierbaar zijn, te vermijden. Het zou mij te ver voeren, indien ik ook slechts het voornaamste, wat in het paviljoen te zien is, wilde opsommen. Ik kan mijnen lezers slechts aanraden, voor zooverre zij de Fransche hoofdstad voor de sluiting der tentoonstelling nog bezoeken zullen, zich door eigen aanschouwing van het belangrijke en leerrijke dezer inzendingen te gaan overtuigen.

Een bezoek aan de beide zijvleugels van het Trocadéro zal hun zeker ook veel genoegen schenken. In den westelijken vleugel vindt men, behalve talrijke oudheden, waaronder kerkelijke goudsmidswerken, houtsnijwerken, „émaux", oude tapijten, voortbrengselen van ceramiek, enz. voorkomen, ook de voorwerpen uit Cambodja overgebracht, tentoongesteld. In het bijzonder zullen daar echter de teekeningen uit de archieven van de Commission des Monuments Historiques de aandacht trekken. Ongeveer alle bouwwerken van architectonische waarde, vóór 1550 in Frankrijk gesticht, ziet men daar in keurig uitgevoerde opmetingen bijeen. Ook de photographie is in den laatsten tijd op uitgebreide schaal toegepast tot het weergeven der bouwwerken. Op een der wanden ziet men al de kathedralen van Frankrijk in zeer goed uitgevoerde photographieën bijeen. Onder de teekeningen trokken vooral die van Viollet-le-Duc en van Sauvageot door hare artistieke uitvoering onze aandacht. Men vindt er echter zoovele, die om de een of andere reden het oog boeien, dat men uren te midden dezer collectie kan vertoeven, om telkens weer nieuwe schoonheden te ontdekken. Wij konden den wensch niet onderdrukken, dat de tijd niet ver af moge zijn, dat ook de Staat der Nederlanden een dergelijke collectie voor het publiek ter bezichtiging zal stellen.

Niet minder interessant is de verzameling van afgietsels in den oostelijken vleugel van het Trocadéropaleis. Men ziet daar tal van portalen van Fransche kerken, grafmonumenten, koorgestoelten, kerkmeubelen, kapiteelen, ornementen, alles op ware grootte, en heeft dus eene uitstekende gelegenheid het werk der beeldhouwers van verschillende tijden onderling te vergelijken. Hier is, op groote schaal, hetzelfde gedaan als bij ons op de westelijke binnenplaats van het Rijks-museum te Amsterdam, wier openstelling voor het publiek zich nog steeds laat wachten.

Gaan wij nu den Pont de Jéna weder over, om ons naar den Quai d'Orsay te begeven. Brengen wij echter eerst nog een bezoek aan het gebouw, waar men onzen aardbol op een millioenste zijner grootte kan zien. Men gaat een trap op en komt dan op een platform, dat zich ter hoogte van Spitsbergen bevindt; ijzeren bruggen, over de aarde geslagen, maken ook het bezichtigen van de Noordpool mogelijk. Het platform windt zich schroefvormig om den bol, zoodat men in de gelegenheid is, alle punten der aarde van nabij te beschouwen. Staat men ter hoogte van den evenaar, dan ziet men, als de Groote Oceaan zich voor ons bevindt, niets dan water; van het vasteland is niets waar te nemen. Hoewel Europa tamelijk groot is, werd Parijs zoo klein, dat men er ternauwernood het tentoonstellingsterrein op heeft kunnen aanduiden. Af-en-toe wordt de aarde gedraaid, doch veel sneller dan in werkelijkheid.

Het gedeelte der tentoonstelling, dat zich op den Quai d'Orsay bevindt, behoort zeker tot de gezelligste plekjes, welke men op de groote wereldkermis aantreft. Al wat op landbouw, veeteelt en de fabrikage van levensmiddelen betrekking heeft, vindt men daar bijeen — een voedingstentoonstelling op reusachtige schaal. Al de gaven van Bacchus en Cambrinus zijn daar voor betrekkelijk weinig geld te krijgen, en toch, wij hebben nimmer daar personen ontmoet, die onder de termen der vaderlandsche drankwet vielen, wat zeker voor de matigheid der Franschen pleit. Daar het verkeer over den Pont de l'Alma niet gestremd mocht worden, is de Place de l'Alma overbrugd, doch op een wijze zoo smakeloos, dat die te midden van zooveel schoons een wanklank geeft.

Het Palais de l'Alimentation is in zeer elegante vormen opgetrokken; zijne witte wanden weerspiegelen zich in de Seine. Door torentjes en spitsen is aan het geheel een zeer behaaglijk silhouet gegeven. De reusachtige ruimte, die het van binnen bevat, wordt geheel ingenomen door allerlei inzendingen van voedingsmiddelen; in het midden bevindt zich een café met het onvermijdelijke damesorkest. Onder het gebouw zijn ruime kelders, waarin de beste voortbrengselen der Fransche wijnbergen zijn bijeengebracht. Overal in het gebouw heeft men gelegenheid van het tentoongestelde te proeven, waarvan dan ook veel gebruik gemaakt wordt.

Onmiddellijk aan dit paleis grenst het paviljoen van Portugal, dat als bouwwerk een zeer goeden indruk maakt. Naar zuidelijk gebruik zijn de verschillende vertrekken om een open binnenplaats gerangschikt, die door galerijen omgeven is. Men wandelt hier in letterlijken zin onder de druiven; aan een groot buffet worden door dames in Portugeesch costuum de beroemdste soorten van portwijn ten verkoop aangeboden. Het kwam ons echter voor, of de wieg dezer dames eer in Batignolles dan in Lissabon gestaan had. Zeer geslaagd is de hoofdtrap, die naar de bovenzalen leidt; het geheele gebouw is met den grootst mogelijken rijkdom gedecoreerd, en toch is de werking, die het op den beschouwer maakt, zeer harmonisch.

Aan de andere zijde van de Place de l'Alma is het paviljoen van Spanje, dat wel is waar in rijkdom voor dat van Portugal onderdoet, maar toch van veel smaak blijk geeft. Verschillende motieven van oud-Spaansche gebouwen zijn er tot een interessante compositie samengevoegd. Vóór het gebouw, onder de boomen van den Quai d'Orsay, is een estrade opgeslagen, waarop eenige muzikanten in Spaansch costuum hunne talenten in het bespelen van gitaar, mandoline en tamboerijn ten beste geven, wat de locale kleur van het geheel zeer verhoogt. Spaansche schoonen, met de mantilla gracieus om het hoofd geslagen, verkoopen in tentjes, om de estrade opgericht, allerlei producten des lands.

Hiermede zal ik mijne mededeelingen van de Tentoonstelling eindigen. Alvorens van mijne lezers afscheid te nemen, wensch ik echter nog een enkel woord te zeggen over de herrezen Rue Saint-Antoine en de Bastille, die zich op een terrein aan de Avenue de Suffren, in de onmiddellijke nabijheid van het tentoonstellingsterrein, bevinden. Wie zich ons marktplein van 1887 herinnert, weet welk een verrassend effect het maakt, als men dus plotseling in lang vervlogen tijden verplaatst wordt. Werd toen bij ons de niet onjuiste opmerking gemaakt, dat het marktplein veel te groot was, en daardoor een groot gedeelte van zijn gezelligheid verloor, een dergelijk verwijt kan de nabootsing der Rue Saint-Antoine niet treffen. Elk huis is op ware grootte, op zijn juiste plaats aanwezig; zelfs een koepelkerk ontbreekt niet. Men begrijpt echter, dat zij niet voor godsdienstoefeningen gebruikt wordt, doch voor meer wereldsche doeleinden dient. Van de Bastille ziet men slechts een gedeelte, doch genoeg om zich een duidelijke voorstelling van het gevaarte te maken. Het inwendige van dit somber verblijf is hier .... een theater, waar pantomimes uit het laatst der achttiende eeuw vertoond worden. In al de winkels van de Rue Saint-Antoine ziet men de kooplieden en werklieden uit den tijd van Lodewijk XVI in het costuum hunner dagen bezig. Het plaveisel is even hobbelig als het in werkelijkheid was; talrijke cabarets lokken de bezoekers tot verpoozen uit. Voor een der gebouwen leest men zelfs: „Ici le roy va à pié, deux sols", welk opschrift voor den goeden verstaner aan duidelijkheid slechts weinig te wenschen overlaat. Lantaarns, aan touwen dwars over de straten gehangen, verlichten als weleer den openbaren weg. De olielampjes van voorheen zijn echter door electrisch licht vervangen, als concessie aan onzen tijd. De talrijke soldaten en andere personen, in achttiende-eeuwsch costuum gekleed, geven iederen avond de bestorming der Bastille te zien, waarbij het aan verschrikkelijke kanonades niet ontbreekt. Op een estrade worden achttiende-eeuwsche dansen uitgevoerd of liederen uit den revolutietijd ten gehoore gebracht. Het geheel is wel geschikt den bezoeker in den geest een honderd jaar terug te doen gaan; werd de illusie door de medebezoekers in hun modern gewaad niet verstoord, de indruk zou nog grooter zijn.

Ik meen nu het belangrijkste, wat de architect thans te Parijs zien kan, aangestipt te hebben. Op volledigheid maken mijne mededeelingen geen aanspraak; bij de overweldigende massa, die zich ter beschouwing aanbiedt, was ik wel genoodzaakt hier en daar een greep te doen. Ik hoop echter, dat de artikelen mijnen lezers den indruk mogen gegeven hebben, dat deze Tentoonstelling een grootsche onderneming is, die al hare voorgangsters verre in de schaduw stelt, en waarvan men kwalijk de wedergade zal te zien krijgen; ik voeg hierbij den wensch, dat wat ik schreef, mijne vakgenooten moge opwekken, voor zooverre zij het nog niet deden, om de Fransche hoofdstad nog voor November te bezoeken. Ik ben overtuigd, dat zij vol bewondering over het door het Fransche volk tot stand gebrachte terug zullen keeren.

OSADO.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.
AFDEELING AMSTERDAM.

In de vergadering van Vrijdag 4 October trad de heer F. H. Richter uit Weenen als spreker op, met eene boeiende rede over de 2000 jaren oude portretten, in de vergaderzaal der Maatschappij, Marnixstraat 402, reeds gedurende enkele weken tentoongesteld.

Hij herinnerde hoe de schilderkunst der ouden anders beoordeeld werd, sedert de fresco's en tempera-schilderstukken van Herculanum en Pompeji ontdekt werden en dat weder geheel andere denkbeelden waren opgekomen na de groote vondst te Rubayat, thans tentoongesteld in dit gebouw.

Georg Ebers, hier te lande zoo welbekend, ook als Egyptoloog, was de eerste, die de aandacht op deze verzameling had gevestigd, wier ontdekking hij beschouwde als eene openbaring voor de geschiedenis der menschheid en der kunst.

Wie door deze portretten, bij mummien gevonden, zijn voorgesteld, staat daarbij niet vermeld; maar de portretten spreken voor zichzelf. Duidelijk zijn de typen van Syriërs, Egyptenaren en Hellenen te onderscheiden.

In 't kort werden de graven beschreven, waarin de mummien werden bijgezet, en hoe de Grieken uit de volksplantingen in Egypte, zich niet langer kunnende vereenigen met het Egyptische en Phoenicische gebruik om ruwe maskers op het gelaat van den doode te leggen, ertoe overgingen de portretten der afgestorvenen op het hoofdeinde der mummie neder te leggen, onder het beweegbare deel van het deksel der mummiekist. Van dergelijke portretten, waarvan een tootal zijn tentoongesteld, toonde hij de bewerking in wasverf met verschillende bindmiddelen aan, en tevens de hoog-artistieke eigenschappen, die de voornaamste der tegenwoordige portretschilders in Oostenrijk, Duitschland en Frankrijk in verrukking hadden gebracht. Ieder, die deze werken van voor 2000 jaren aanschouwde, ook hier te Amsterdam, stond verbaasd over de hooge ontwikkeling van de kunst in die dagen.

Met groote belangstelling volgden de talrijke aanwezige personen den spreker, die na zijne rede luide werd toegejuicht en wien namens de vergadering werd dankgezegd door den heer J. F. Klinkhamer, Voorzitter der Afdeeling.

De heer Graf, eveneens uit Weenen, eigenaar der kostbare portretten, toonde daarna aan de aanwezigen eene uitgebreide verzameling oude geweren en geborduurde stoffen uit het begin onzer jaartelling en meest alle bij mummien gevonden. Een gedeelte daarvan is eveneens in het gebouw ter bezichtiging gesteld.

AFDEELING ARNHEM.
Vergadering van 9 October 1889.

Na goedkeuring der notulen van de voorgaande vergadering wordt mededeeling gedaan van de ingekomen stukken, als:

1°. Administratieve voorschriften voor de uitvoering van werken onder Rijksbeheer.

2°. Een brochure, getiteld: »Bevordering van Wedstrijden voor handwerkslieden in Nederland".

Daarna werd door de leden bezichtigd: *Eisenwerke oder Ornamentik der Schmiedekunst des Mittelalters und der Renaissance*, van Dr. J. H. von Hefner Alteneck, en het vervolg van het werk: *Peintures murales des chapelles de Notre Dame de Paris*, van Viollet-le-Duc, waarvoor aan den kunstgever dank werd gebracht.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

AMSTERDAM. De Jury voor de drie-jaarlijksche tentoonstelling van schilderijen is door het Gemeentebestuur aangevuld met de heeren J. H. Maschhaupt, H. W. Mesdag en J. J. van de Sande Bakhuijzen. Van wege de inzenders werden de heeren Josef Israels, Jacob Maris, Prof. Alfebé en Greive gekozen.

De gouden medailles zijn toegekend aan Albert Neuhuys, *Een binnenhuis*; Pier Pander, voor de geheele inzending; G. H. Breitner, *Souvenir van de manoeuvres*; J. M. N. Whistler geheele inzending; Willem Maris, *Hollandsche soeide*; Thérèse Schwartze, *Psalm 146*.

— Door het bestuur der afdeeling Amsterdam van de *Vereeniging ter bevordering van Fabrieks- en Handwerksnijverheid in Nederland* is een circulaire verzonden ter bespreking van het reeds herhaaldelijk geopperde denkbeeld om in Amsterdam een museum voor Hedendaagsche Kunstnijverheid te stichten. De gelegenheid zou daartoe zoo gunstig zijn daar de Ned. commissie ter Parijsche tentoonstelling bij de sluiting dier Wereldtentoonstelling met de fabrikanten aldaar betrekkingen heeft aangeknoopt om voor weinig geld een aantal fraaie voorwerpen in natura en een uitgezochte collectie teekeningen uit de Parijsche ateliers aan te koopen.

Het bestuur der Afdeeling Amsterdam der genoemde Vereeniging is aangezocht de fabrikanten te polsen of zij een stichting als genoemd zouden willen steunen. Daar de tentoonstelling binnen weinige weken wordt gesloten verzoekt de Voorzitter, de heer F. A. Hoeker, Heerengracht 439, vóór 15 October a. s. een bewijs van instemming.

GRONINGEN. De *N. Gr. Ct.* meldt over het jubileum van den heer Scholten het volgende, dato 7 October:

Dat de heer W. A. Scholten gisteren zijn zeventigsten verjaardag vierde en tevens den gedenkdag van zijn optreden, voor vijftig jaren, als fabrikant, bleek niet alleen uit den vlaggentooi van de suikerfabriek. Gistermiddag bezocht een talrijk publiek, daartoe uitgenoodigd, de Beurs, waar heden het eigenlijke feest wordt gevierd. Deze »tempel van Mercurius" ziet er heden uit als eene feestzaal en dat is geene geringe eer voor de heeren, die het gebouw aldus hebben versierd, dat zij daarin dit karakter wisten te geven. Men kon nauwelijks vermoeden, dat de Beurs er ooit zoo zou kunnen uitzien. De herschepping was volbracht met veel groen, vele bloemen, de wapenborden van de landen, waarin de heer Scholten zijne fabrieken heeft gevestigd, het klaterend water van eene fontein, electrische verlichting en — want daarop komt het aan — nog meer welbestede moeite dan welbesteed geld. De uitstekend ingerichte tafel, waaraan gisteravond de genoodigden plaatsnamen en gearrangeerd door den heer Hendriks, Heerestraat, prijkte o. a. met een pièce de milieu, waarin de kunst van den suikerbakker op de gelukkigste wijze rivaliseerde met den beeldhouwer. Men zou inderdaad wanen in dit kunststuk, bekroond door de afbeelding van den jongen Scholten als Handwerksbursche, een in marmer gehouwen werk te zien.

Gisteravond was ter eere van dezen verjaardag het gebouw van den stoombootdienst *Hunze* geïllumineerd o. a. met een chassinet, voorstellende de emblemen van de industrie en het borstbeeld van den heer Scholten, terwijl de stoomboot *Hunze VI* geheel was verlicht en vooral van de Boteringebrug gezien een fraai gezicht opleverde. Naar wij vernemen was deze verlichting bezorgd door de heeren Eekhoff en Abrahams alhier.

Door de ambtenaren der fabrieken van den heer Scholten werd hem een prachtig portret-album aangeboden, bewerkt even solied als artistiek door de Koninklijke fabriek van den heer Van Kempen; door verschillende vereenigingen op handel en industrie betrekking hebbende, hier en in de provincie gevestigd, bronzen en zilveren medailles met zijn borstbeeld, vergezeld van een album, bewerkt door den heer J. W. Muller alhier, een werk, dat door veel smaak en verscheidenheid uitmunt; door de werklieden van de fabriek »Self-help" een ander album, door de goede zorg van den heer Steen bewerkt.

Op het eerste titelblad prijkt een Mercuriusbeeld, omgeven door bloemen en een wijngaardrank, op 2 hoeken door een bijenkorf. Op het tweede titelblad de opdracht: »Hulde aan den heer W. A. Scholten, op zijn vijftigjarig jubileum als fabrikant, bewezen door de werklieden van de fabriek »Self-Help." 1839 — 6 October — 1889."

Boven het tweede titelblad de faam met bazuin, waaraan een lint; waarop de namen der fabrieken Eureka, Motké, Self-Help en Hibernia. Dit titelblad is omgeven met suikerplanten in bloei en rijpheid, een suikerwortel- en een aardappelplant.

— In eene openbare vergadering van Gedeputeerde Staten van Groningen heeft het verhoor plaats gehad van den heer H. Dik, lid van den Gemeenteraad van Winschoten, door eenige aannemers beschuldigd van in strijd met de bepalingen der gemeentewet leveranties te hebben gedaan ten behoeve dier gemeente. De voornaamste beschuldiging betrof de levering van steen ten behoeve van den kunstweg van Winschoten over Beerta naar de Pruisische grenzen. De heer Dik gaf een overzicht van de feiten, zooals zij zich hebben toegedragen. Volgens zijne mededeeling kwamen zij neer op het volgende: Er zijn 6 commissarissen, belast met de zorg voor den bedoelden weg, waarvan 3 benoemd zijn door den Raad van Winschoten en 3 door dien van Beerta; de commissarissen uit Winschoten zijn leden van den Gemeenteraad, die uit Beerta echter niet. De opzichter, door commissarissen belast met het opzicht over den weg, werd in den loop van den winter ziek en toen werd door commissarissen besloten dit opzicht aan den heer Dik als deskundige op te dragen. De bestekken voor het onderhoud en het herstel van den weg werden door hem gemaakt; toen de groote som van ƒ 3500, voor herstrating uitgetrokken, bemerkingen uitlokte, werd de weg nogmaals onderzocht en zijn de bestekken goedgekeurd. De heer Dik werd belast met het doen der aanwijzing en toen het onderwerp ter sprake kwam dat de steenen daarterplaatse zoo schaars te verkrijgen zijn, deelde hij mede, dat hij nog steenen genoeg in voorraad had en daarvan wel wat wilde missen. Op verzoek van alle aanwezigen heeft hij hun bij aankomst te Winschoten opgave gedaan van den prijs. Den volgenden dag deed een dezer personen, Havinga, de vraag of de prijs niet wat lager kon gesteld worden, daar hij dan meer kans had aannemer te worden; dit geschiedde en Havinga werd aannemer, dat zonder de prijsverlaging der steenen toch het geval zou zijn geweest.

De heer Dik heeft den anderen commissarissen medegedeeld, dat hij de steenen voor de herstrating zou leveren en voegde daaraan toe, dat men dan op goede kwaliteit kon rekenen en het werk op tijd zou geschieden. De heer Dik verklaarde dat de zaak zich feitelijk had toegedragen, zooals door hem was medegedeeld en had niet kunnen denken, daarmede iets onrechtmatigs verricht te hebben. In 1885, toen hij lid van den Gemeenteraad werd, was hij nog tot Mei aannemer van het onderhoud van dien weg en hij was dat gebleven, zonder te denken dat dit in strijd met de Gemeentewet was. Verder wees hij erop, dat de commissarissen geheel vrij zijn in hunne handelingen. Zij koopen tegenwoordig van Burgemeester en Wethouders der beide gemeenten den keislag, die verkregen wordt in de te Winschoten en Beerta bestaande keiklopperijen en deze keislag wordt door den administrateur betaald. Meer had hij tot zijne verdediging niet te zeggen. Op een vraag van den heer Veltman, die de vergadering van Gedeputeerde Staten leidde, verklaarde de heer Dik nog uitdrukkelijk, dat hij de steenen, benoodigd voor dien weg, heeft geleverd en ook wist, dat ze daarvoor gebruikt zouden worden, terwijl hij op een vraag van den heer Schilthuis antwoordde, dat hij niet geïnteresseerd was bij de werkzaamheden, die zijn zoon van de gemeente Winschoten aannam.

Nadat hij verder nog verklaard had, de geheele toedracht der zaak te hebben medegedeeld en gemeend had te handelen in het belang van den weg, werd het onderzoek gesloten verklaard en de uitspraak bepaald op een nader aan te wijzen dag.

— (A. et A.) In het *Leidsche Dagblad* van 5 dezer wordt het volgende vermeld:

»Het blijkt nu dat het plan om het feestgebouw voor de aanstaande maskeradefeesten over het Rapenburg te bouwen, reeds langer heeft bestaan dan men aanvankelijk vermoedde. Reeds vroeg in het voorjaar had de heer H. J. Jesse, architect alhier, zich moeite gegeven om met een goed denkbeeld voor den dag te komen. Ook hem was gebleken dat, wilde men het Park als feestterrein gebruiken, dit gebouw nergens anders kon geplaatst worden dan over het Rapenburg. Er zou in het midden van de vaart ééne rij palen komen te staan, zoodat de scheepvaart twee doorgangen behield, welke daardoor ongehinderd door het Rapenburg zou kunnen geschieden.

»De boomen, op het Steenschuur staande, zouden grootendeels in de keukens en andere bijgebouwtjes ingebouwd worden; eene groote, breede trap zou naar het Park leiden en voorts het gebouw zóó geplaatst worden, dat daarachter nog ruimte voor de gewone passage overbleef. Na den brand der Stadszaal zond de heer Jesse dit plan in aan B. en W., met verzoek hem te vergunnen voor zijn risico dit gebouw daar te plaatsen, ten einde de gemeente onmiddellijk schadeloos te stellen voor het gemis der Stadszaal en het later — natuurlijk met nieuwe decoratie — als feestgebouw te doen dienen voor de maskeradefeesten.

»Deze vergunning werd niet verleend op grond dat het plan op den langen duur belemmerend zou zijn voor de scheepvaart."

Afgescheiden van het recht op het auteurschap, dat hier schijnt te zijn geschonden, is het bovendien zonderling dat het plan van den heer Jesse hinderlijk aan de scheepvaart wordt geoordeeld en de uitvoering ervan op dien grond word geweigerd, terwijl hetzelfde plan, maar door den gemeente-architect voor de studenten uit te voeren, niet hinderlijk zou zijn

Met belangstelling zullen we zien wat er gebeuren zal.

ASSEN. De Gemeenteraad heeft den prijs van ƒ 75 toegekend aan den heer J. Vroom te Noordlaren, voor het best gekeurd ontwerp voor den aanleg der nieuwe begraafplaats.

DORDRECHT. In de laatst gehouden vergadering van de vereeniging *Voor vak en kunst* werd door den Voorzitter medegedeeld, dat bij het bestuur de vereerende opdracht was ontvangen van mevr. Douairière Jhr. F. J. van den Santheuvel, om onder de leden eene prijsvraag uit te schrijven, tot onderwerp hebbende: ontwerp eener kamerbetimmering in oud-Hollandschen Renaissance-stijl (1600—1650).

De teekeningen moeten vóór 1 December e. k. worden ingeleverd. Drie prijzen, van ƒ 75, ƒ 50 en ƒ 25, zijn uitgeloofd. Alleen stadgenooten, leden van *Voor vak en kunst*, mogen aan den wedstrijd deelnemen; hun zal het programma binnen enkele dagen worden toegezonden.

— Het Centraal-station te Amsterdam zal den 15den dezer maand in gebruik genomen worden, zoo als thans beweerd wordt. Het wordt meer dan tijd het hulpgebouw buiten dienst te stellen.

— Even voor het afdrukken der courant ontvingen wij eene belangrijke brochure, die niet in den handel gebracht is. Zij draagt den titel: Voorkoming van ongelukken in fabrieken en werkplaatsen in Nederland en is van de hand van den heer F. W. van Wersterouren van Meeteren, technoloog. Bij oppervlakkige doorbladering valt het in 't oog, dat de schrijver een beroep wenscht te doen op alle Nederlandsche industrieelen, op de Nederlandsche Maatschappij ter bevordering van Nijverheid, op de Vereeniging ter Bevordering van Fabrieks- en Handelsnijverheid, op de verschillende Nijverheids-Vereenigingen in de Provinciën, op de Vereeniging van en voor Industrieelen, op de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, op het Algemeen Nederlandsch Werkliedenverbond, op de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, op de Vereeniging van Burgerlijke Ingenieurs, op de Vereeniging van Werktuigkundige Ingenieurs, om kort te gaan op alle belanghebbenden en belangstellenden in de Nederlandsche Nijverheid en in het lot van den werkman, ten einde door onderlinge bespreking en beraadslaging, door samenwerking en eensgezindheid, binnen den kortst mogelijken tijd te geraken tot de oprichting eener *Nederlandsche Vereeniging tot voorkoming van ongelukken in fabrieken en werkplaatsen.*

In de brochure wordt een denkbeeld gegeven van de geschiedenis der Mühlhausensche Vereeniging en van hare statuten, waaraan eenige opmerkingen aangaande de Deutsche Allgemeine Ausstellung für Unfall-verhütung te Berlijn en ten slotte ontwerpen van statuten en van algemeene voorschriften ter voorkoming van fabrieksongelukken zijn toegevoegd.

Schrijver hoopt dat de door hem beoogde vereeniging zal geboren worden uit het plichtbesef der Nederlandsche nijveren, dat hen dwingt om gehoor te geven aan de roepstem van hunnen Elsasser voorganger, die reeds vóór 22 jaren de groote waarheid heeft verkondigd: »Le fabricant doit autre chose à ses ouvriers que le salaire."

PERSONALIA.

— Bij Koninklijk besluit is aan den heer Johannes de Rijke, ingenieur, wonende te Tokio (Japan) vergunning verleend tot het aannemen der versierselen van de 4e klasse der orde van den Heiligen Schat, hem door den Keizer van Japan geschonken.

— Bij den Waterstaat in Nederlandsch-Indië zijn benoemd tot opzichter 2e klasse de opz. 3e kl. C. R. F. van Leeuwen; tot opz. 2e kl. de gewezen opz. 3e kl. F. H. Cordesius.

VACANTE BETREKKINGEN.

— Bouwkundig opzichter bij de verbouwing der rijtuigfabriek van Gebr. Spijker te Amsterdam.

— Bouwkundig teekenaar voor het detailleeren van een in aanbouw zijnd werk te Amsterdam. Adres D. Verbeek & Zn., Overtoom 4 aldaar.

CORRESPONDENTIE.

Gaarne ontving de Redactie de drukproef van het artikel, handelende over de overbrugging van het kanaal tusschen Engeland en Frankrijk, spoedig terug.

ADVERTENTIEN.

BOUWKUNDIGE.

Er biedt zich aan een jongmensch, practisch ontwikkeld, als **OPZICHTER, TEEKENAAR of ONDERBAAS.**

Brieven franco onder letter *G* aan het bureau van *De Opmerker* te *Arnhem.*

Aanbesteding.

STUCADOORWERKEN.

De aannemer J. H. VOS Sr. zal op **Vrijdag 25 October e. k.** des namiddags te 2 ure **aanbesteden:**

De Stucadoorwerken voor den bouw van Musis Sacrum te Arnhem.

Bestek met teekeningen liggen ter inzage te zijnen kantore op het werk, alwaar tevens dagelijks de noodige inlichtingen te verkrijgen zijn.

Ministerie van Justitie.

OPENBARE AANBESTEDING.

Op **Dinsdag den 29sten October 1889**, des namiddags ten 2 ure, zal in het gebouw van het Departement van Justitie te *'s-Gravenhage*, in het openbaar, bij enkele inschrijving worden **aanbesteed:**

Het bouwen van een Huis van bewaring te Heerenveen. Raming ƒ 49.840.

Het bestek nº. 15 met 8 daarbij behoorende teekeningen is franco verkrijgbaar tegen betaling van ƒ 2.25 bij de GEBROEDERS VAN CLEEF, Boekhandelaars, Hofspui Nº. 28a te *'s-Gravenhage.*

Het bestek met daarbij behoorende bestekteekeningen, met 14 detailteekeningen en 5 modellen, ligt ter inzage te *Heerenveen*, in het Heeren-Logement.

Aanwijzing op het terrein, achter het Rechtsgebouw gelegen zal plaats hebben Maandag 21 October 1889, des namiddags ten 2 ure.

Inlichtingen zijn te verkrijgen bij den Ingenieur-Architect voor de Gevangenissen en Rechtsgebouwen Departement van Justitie te *'s-Gravenhage.*

's-Gravenhage, 11 October 1889.

De Minister van Justitie,
Voor den Minister,
De Secretaris-Generaal:
P. J. VAN BEIJMA.

GOUDEN MEDAILLE.

De Portl.-Cement

Merk *JOSSON & Cº.*

werd dit jaar **BEKROOND te Parijs** met de **GOUDEN MEDAILLE**, zijnde de hoogste onderscheiding.

Generaal Vertegenwoordiger voor Nederl. en Indië:

A. E. BRAAT, Rotterdam.

Bouwterrein te VENLOO.

Aan den Roermondschen weg zijn eenige **goed gelegen BOUWTERREINEN** te koop, zeer geschikt voor den bouw van heerenhuizen.

Te bevragen bij den Mr. Timmerman H. VAN GASSELT, te *Venloo.*

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

Aanbesteding

(VERNIEUWINGSFONDS Vr. Spw.)

Op **Dinsdag den 29sten October 1889**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek Nº. 143.

Leveren van stalen dwarsliggers met bevestigingsdeelen, in 3 perceelen.

De besteding geschiedt volgens art. 16 van het bestek.

Het bestek ligt van den 8sten October 1889 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en bij de Heeren Sectie-Ingenieurs te *Nijmegen, Zutphen* en *Luik*, en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van ƒ **0.50** per stuk.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken).

Utrecht, den 4den October 1889.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

Verkoop van gebruikte ASSEN en WIELEN.

In de werkplaats *TILBURG* zijn aanwezig **38 stel assen en wielen** die bij inschrijving zullen worden verkocht.

De inschrijvingsbiljetten moeten den 17 October 1889 vóór 12 ure bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, Afdeeling Tractie en Materieel te Utrecht ingekomen zijn.

Nadere bizonderheden omtrent deze voorwerpen en den verkoop derzelve, worden op franco aanvrage door den Heer Ingenieur Chef der werkplaats te *Tilburg* verstrekt.

Provinciale Waterstaat
VAN
FRIESLAND.

AANBESTEDING.

Op **Vrijdag, den 18den October 1889**, des namiddags ten een ure, zal in het gebouw van het Provinciaal Bestuur te *Leeuwarden*, overeenkomstig §§ 434 en 435 der A. V., bij enkele inschrijving worden **aanbesteed:**

Het verlengen van de Sluismuren en Vloeren van de Tacozijl bij Lemmer, met het aanbrengen van ijzeren Ebdeuren. Raming ƒ 4500.—.

Het bestek ligt ter lezing in voornoemd gebouw. Gezegelde formulieren voor inschrijvingsbiljetten zijn tegen betaling van 25 en bestekken tegen betaling van 30 cent op het bureau van den Prov. Hoofdingenieur verkrijgbaar.

De noodige aanwijzing wordt gedaan op 16 October e. k., des voorm. 10.30 ure.

Voorts zijn nadere inlichtingen te bekomen bij den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat te *Leeuwarden.*

Leeuwarden, 25 September 1889.

De Commissaris des Konings in de Provincie Friesland,
VAN HARINXMA THOE SLOOTEN.

DE LINT & Cº.

Oostzeedijk 248, Rotterdam.

VLOER- en WANDTEGELS,

TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS.

Groote voorraden

Hollandsche IJzeren Spoorweg-Maatschappij.

AANBESTEDING.

Op **Maandag den 21sten October 1889** in Kamer Nº. 46 van het Centraal Administratiegebouw aan het Droogbak te *AMSTERDAM* van Bestek Nº. 445:

Het afbreken en weder opbouwen van het Westelijk landhoofd der brug over de Oostsingelgracht te Haarlem met het maken van eene hulpbaan met hulpbruggen. Raming ƒ 12.200.

Bestekken met teekening zijn tegen betaling van ƒ 1.50 per exemplaar verkrijgbaar aan bovengenoemd gebouw bij den portier of op *franco* aanvrage met toezending van postwissel aan het Bureau van den Ingenieur van den Weg Kamer 154.

Aanwijzing zal worden gedaan als in het bestek is vermeld.

De Administrateur.

Aanbesteding.

Op **Donderdag den 17den October 1889**, des namiddags te **2½** ure, zal door de Architecten A. en J. A. G. VAN DER STEUR te *Haarlem*, in het Heerenlogement in den Haarlemmerhout, bij enkele inschrijving worden **aanbesteed:**

Het afbreken van het Heerenlogement en het daar ter plaatse bouwen van een nieuw Hotel met Koetshuis, Paardenstallen en Bovenwoning.

De gedrukte exemplaren van het bestek met een stel daarbij behoorende teekeningen zijn na **Vrijdag den 11den October** op *franco* aanvrage à ƒ 5 te verkrijgen bij de Architecten voornoemd, Wilhelminastraat nº. 48, en liggen van dien datum ter inzage in het te vernieuwen Hotel.

Aanwijzing zal plaats hebben op **Maandag den 14den October**, des morgens te 10 uren.

De Notaris BROUWERS te *VENLO*, zal op **Maandag den 28 October 1889**, des avonds 6 uren, op verzoek van zijn Principaal, ten koffiehuize van den Heer H. VAN GASSELT buiten de Roermondsche Poort te *Venlo*, in het openbaar **verkoopen:**

Stad VENLO:

16 Kavels BOUWTERREIN, gelegen aan den Noord- of Buitensingel, buiten de Geldersche Poort, te zamen groot 38.40 aren, sectie I nrs. 2199 en 2200.

De goederen worden niet in massa geveild.

Te koop aangeboden.

2 Stoomheimachines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag
50 Kipwagons inhoud 2 M³. } Beide
24 „ „ 2 M³. } zijden
36 „ „ 1½ M³. } kippend

Alles 90 c.M. spoorwijdte.

Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Sliedrecht* en W. DE JONG, *'s-Gravenhage.*

ZWEEDSCH GRANIET

uit de **groeven, Stoomslijperij** en **Polijstinrichting** van de Firma

KESSEL & RÖHL,
te **Berlijn.**

Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 468,
Amsterdam.

AMERIKAANSCHE HYDRAULISCHE LIFTEN

voor **Hotels, Kantoorgebouwen, Ziekenhuizen** en **Fabrieken.**

FRED. STIELTJES & C°., Keizersgracht 745 Amsterdam.

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN

STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,

op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met

EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).

Hollandsche Tuin en Zeepaard, Bickerstraat

AMSTERDAM.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting

van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stereotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

A. H. VAN BERGEN,

FABRIKANT TE

Heiligerlee, prov. Gron.

SPECIALITEIT IN

Nieuwe Constructie

BRANDSPUITEN,

TORENUURWERKEN

EN

LUIDKLOKKEN,

op binnen- en buitenlandsche Tentoonstellingen bekroond.

ANTWERPEN 1885. EEREDIPLOMA.

Gouden en Zilveren Medailles

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-

HOEKMEET-

en andere

INSTRUMENTEN,

voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN,**

LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN**

WEEGWERKTUIGEN.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,

in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen. Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts. Kelders, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen. Betonfundeeringen** enz.

Voor inlichtingen geluve men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.**, Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS C.Czn.**, Beekstraat F 62 te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

SCHLEICHER & SCHÜLL'S

Teekenpapieren, Calqueerpapieren enz.

zijn steeds voorhanden tot fabrieksprijzen bij

Th. J. DOBBE en ZOON,

Magazijnen van Teekenbehoeften voor Bouwkundigen,

UTRECHT.

CARBOLINEUM EXCELSIOR is het BESTE Houtbederfwerend middel.

FRED. STIELTJES & C°. Amsterdam.

Zelfdragend en **vlak gegolfd ijzer, gewoon** en **gebombeerd worden in vele verschillende profielen** en **afmetingen vervaardigd.**

Actien Gesellschaft für Verzinkerei UND Eisenconstruction VORMALS **JACOB HILGERS, Rheinbrohl.**

Galvaniseerinrichting EN **Fabriek van gegalvaniseerde Bouwconstructiën.**

Geïllustreerde Prospecti **Referentiën en Begrootingen** steeds verkrijgbaar.

Vertegenwoordiger voor Nederland en Koloniën

FERD. ENGERS,

AMSTERDAM,

Heerengracht 335.

HILGERS'

DAKPANNEN

EN

DAKRAMEN

VAN

uitmuntende **constructie,** geschikt voor alle soorten van **DAKBEDEKKING,** ook voor **DAKEN** met zeer geringe helling.

Rolluiken

van **Staal** of **Hout** met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.

E. en P. ROTTSIEPER, *Kranenheid* (Rijnpruisen).

JAN HAMER & C°.

AMSTERDAM.

KANTOOR: Marnixstraat 402 b/h Leidscheplein.

Witte's Liften

voor **Stoom-, Hand-** en **Waterkracht,** voor Personen, Goederen, Spijzen enz.

Grootste zekerheid tegen ongelukken, gemakkelijke behandeling, geringst waterverbruik, zachten gang.

Uitgebreide referentielijsten van, in verschillende **Rijks-, Gemeente-** en **Particuliere Gebouwen, hier te lande,** geplaatste **Lifts** worden op aanvrage franco toegezonden.

Werktuigen voor **Stoomwasscherijen** en **Stoomdesinfectie-inrichtingen.** (3)

Gedrukt bij C. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

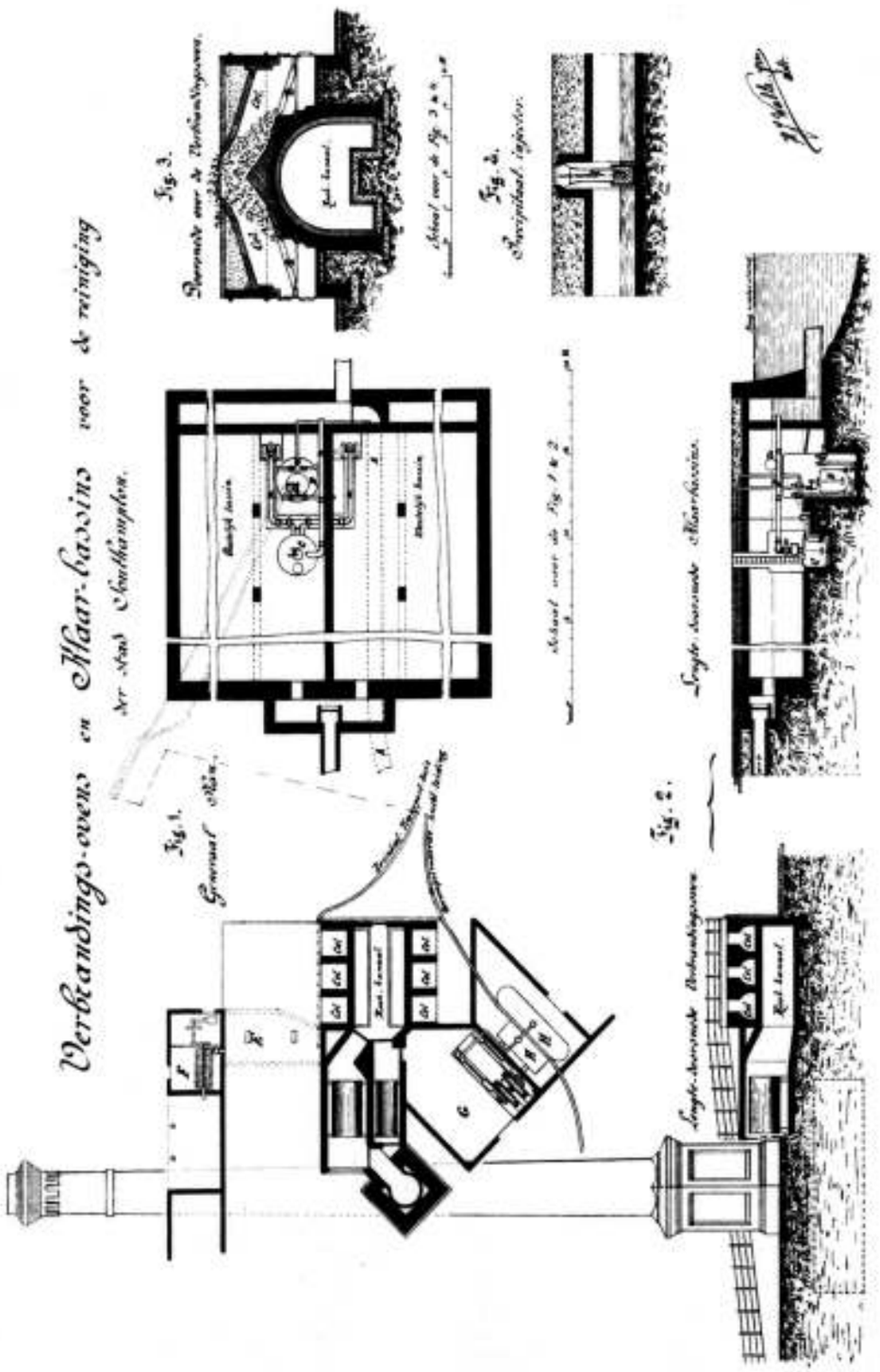

Photolith. van G. J. Thieme, Arnhem.

Bijvoegsel van DE OPMERKER 1889, N°42.

De Opmerker

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.M.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia*: JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*.
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste-Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel 10 *gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN tot 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling tot 15 cent per stuk en 25 cent per post, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1e. 921e vergadering, te houden op Woensdag 23 October, des avonds om 8 uren, in het Genootschapslokaal.

De agenda voor deze vergadering luidt:

a. Mededeelingen van het Bestuur;
b. Installatie van gewone leden;
c. Behandeling van het voorstel van het Bestuur in zake het uitschrijven der prijsvragen;
d. Keuze van onderwerpen voor de prijsvragen, in 1890 uit te schrijven;
e. Bijdrage van den heer J. Ingenohl:
f. Kunstbeschouwing, te geven door den heer P. J. Dekema.

2e. Op de prijsvraag voor een Concertgebouw zijn ingekomen 5 ontwerpen, onder de motto's: *Preludium; Allegro; Muziek; Beethoven* en *Cequ'a nos jardins sont les fleurs, les arts le sont à la vie*

3e. Heeren medewerkers worden verzocht om alles, wat de Redactie van het plaatwerk *De Bouwmeester* betreft, in het vervolg te adresseeren aan den heer W. Kromhout Cz., Marnixkade 29, Amsterdam.

Namens het Bestuur:
De 1ste-Secretaris,
G. A. ZEEMAN.

(A. et A.) DE INRICHTING TOT ZUIVERING VAN RIOOLAFVOER EN VUILNISBELT TE SOUTHAMPTON.

(*Met eene plaat.*)

De ingenieur William Benjamin George Benneht werd door het Gemeentebestuur van Southampton belast met het opmaken van een plan, tot het zuiveren van het rioolvocht uit een gedeelte der stad, waarvan de fecaliën nabij het havenhoofd werden afgevoerd en tot het meer afdoende verzamelen en verwijderen der vuilnis van de geheele stad. Naar aanleiding van deze opdracht stelde hij toen den aankoop voor van een vuilnisvernietiger (verbrandingsoven) van de firma Maulove Allioth Friger en C°., dienende zoowel tot verdelging van droge en natte afval als tot verwijdering van het rioolbezinksel uit twee bestaande en tot dat doel vervaardigde reservoirs (fig. 1 en 2).

Voorheen stroomde het rioolvocht uit een wijk der stad, die een bevolking van 13000 zielen telde, tot een hoeveelheid van 225 M³ per etmaal, grootendeels door eigen gewicht in deze reservoirs en ontlastte zich bij laag water daaruit in den (getij-)stroom, terwijl een klein gedeelte, door een laag riool aangevoerd, door ijzeren pijpen AA, onder de reservoirs gelegen, zich direct in den stroom stortte (fig. 1). De reservoirs werken beurtelings; het eene wordt in rust gehouden tot het bezinken, terwijl het andere gevuld wordt.

Om het uitstroomen van het rioolvocht onafhankelijk te maken van het getij, en dat uit het laag riool op te heffen in de reservoirs, ten einde al het vocht dezelfde bewerking te doen ondergaan, waren twee pneumatische ejectoren van Shones gesteld (fig. 1 en 2), waarvan een (B) met een vermogen van 1620 liter geplaatst werd onder den bodem van het laagliggend riool. Deze dient zoowel voor het afvoeren van het bezinksel als voor het opvoeren van de stoffen uit dit riool, en de andere (C), van 3150 liter vermogen, is in het oostelijk reservoir geplaatst. In elk reservoir bevindt zich een drijvende inlaat DD, bestaande uit een pijpverbinding met den grooten ejector en geschakeld aan een boei, die de pijp doet stijgen en dalen met het waterniveau, en wel zoodanig dat de monding, welke van een geperforeerde afdekking voorzien is, steeds naar boven gekeerd, eenige centimeters onder dat niveau blijft, waardoor aan de drijvende stof belet wordt naar binnen te stroomen (fig. 1 en 2). Zoodra de zuivering tot een zekere diepte is bewerkstelligd, wordt een klep geopend, welke het geklaarde vocht toelaat in den ejector C, van waaruit het onmiddellijk in den vloed wordt afgevoerd. Elk reservoir is bovendien van een tweeden uitlaat voorzien, waardoor de uitstrooming door eigen gewicht plaatshceft, zoodra het getij laag genoeg gedaald is. Wanneer de geheele hoeveelheid geklaard water afgevoerd is, rust de boei op den bodem van het reservoir en blijft de monding hoog genoeg om de toelating van eenig bezinksel te beletten. Het bezinksel wordt daarna, door het openen van een klep, toegelaten tot den ejector B

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

en vervolgens met pneumatische kracht, door eene leiding van gegoten-ijzeren buizen van ongeveer 1500 M. lengte en 4 Eng. duim middellijn, naar den verbrandingsoven op de Kasteelwerf gevoerd (fig. 1 en 2).

Het bezinksel wordt verzameld in een cel E, waaruit het naar behoefte, en vermengd met straatveegsel, naar een door eene kleine stoommachine gedreven molen F gevoerd wordt, die het als eene goede, droge, vervoerbare meststof aflevert.

De vuilnis-verbrander heeft 6 cellen of fornuizen, elk met een verbrandingsvermogen van 8 à 9 ton of 9,520 à 10,700 M³ afval per dag (fig. 1, 2 en 3). De rook en warmte, door de verbranding ontstaan, gaan door een vlampijpketel van 30 p. k., welke in het hoofdrookkanaal naar den schoorsteen is geplaatst. Een tweede rookkanaal, waarin eene kleinere ketel geplaatst is, dient om gedurende het schoonmaken of herstellen van het eerste te kunnen doorwerken.

De schoorsteen heeft eene hoogte boven den grond van 47.50 M. bij eene binnenwerksche middellijn van 1.80 M.

Geen nadeelige dampen zijn bij de verbranding opgemerkt. De stoom, in de ketels G opgewekt, wordt gebezigd tot het drijven van eene machine van 31.5 p. k.; deze voorziet twee groote reservoirs H H van geperste lucht, die door een buis van 5 Engelsche duim naar het havenhoofd geleid wordt om geheel automatisch de vereischte werking van de ejectoren C en B te verrichten en tevens het bezinksel door eene buisleiding naar den verbrandingsoven op de boven aangegeven wijze te drijven.

Door de geheele stad worden alle schadelijke stoffen in bijzonder samengestelde, overdekte, ijzeren tuimelkarren verzameld, die langs eenen oprit naar den verbrandingsoven vervoerd worden, alwaar de lading onmiddellijk in de cellen gestort wordt. Het straatveegsel wordt gestort in een trechter boven de mengmachine, waarin het over een schommelend scherm, naar behoefte, met het bezinksel tot een compacte massa wordt gevormd.

Het overschot van de verbranding bestaat uit 20% goede harde slakken en scherpe fijne asch; de slakken worden gebruikt tot verharding van den ondergrond der straatwegen en tot het vervaardigen van straattegels. De fijne asch wordt zoowel voor mortel, als voor de bereiding van het bezinksel tot meststof gebezigd. Poreuse kool, met 0.45 KG. zwavelzuur per 50 KG. en zuiver water bereid tot een stijf deeg, wordt gebruikt als neerslagmiddel, waartoe het gestort wordt door een trechter I in een bak J, waarvan de wanden met gaatjes zijn voorzien en die geplaatst is in het riool (fig. 4). De vloeiende rioolstoffen spoelen in haren doorgang de kool geleidelijk uit den bak en zijn door en door met de kool vermengd op het oogenblik dat zij zich in den op 45 M. afstand gelegen ontvangbak van de reservoirs ontlasten. Een geregeld neervallende dunne straal water belet het koeken van de koolmassa. De bak wordt driemaal in de 24 uren gevuld. Deze methode van rioolstoffen verzamelen heeft bewezen eene zeer gunstige uitwerking te hebben.

Een luchtdruk van ± 3½ atm. is benoodigd voor de werking van den bezinksel-ejector, en van nagenoeg 1 atm. voor den ejector, die het geklaarde water afvoert.

De reservoirs leveren dagelijks 9.520 M³ bezinksel, tot welks verbranding gelegenheid gemaakt is. Het bezinksel wordt gestort in een reservoir op den vloer van den verbrandingsoven en afgevoerd door openingen in het front, tegenover de voedingsopeningen der cellen, alwaar de stoffen worden opgenomen door de asch in de aschbakken, die daartoe tegen het front van het reservoir geplaatst zijn; het mengsel wordt vervolgens in het vuur geharkt. Groote hoeveelheden bezinksel zijn op deze wijze verbrand geworden, maar dit werd gestaakt tengevolge van den verkoop ervan na de bereiding tot meststof.

(A. et A.) OFFICIEELE LICHAMEN.

In de *Revue des Beaux-Arts*, een te Parijs verschijnend tijdschrift, kan men beschouwingen vinden over den arbeid der Jury voor de afdeeling „Schoone Kunsten" van de Wereldtentoonstelling, die ons doen zien, dat er ook in Frankrijk heftig geprotesteerd wordt tegen de uitspraken van deze Jury's en dat men ook daar niet schroomt artistieke reputaties nevenbedoelingen en intrigues ten laste te leggen.

In een artikel getiteld „Meissonier et son Jury" en geschreven door den redacteur Henry Hamel, wordt voornamelijk Meissonier van grove partijdigheid en ongeoorloofde pressie op zijn medeleden beschuldigd. In een ander nommer vindt men een tooneelspel in twee bedrijven afgedrukt, waarin Meissonier's optreden (hij wordt daar als Meissoniella ten tooneele gevoerd) tijdens zoo'n séance, op vermakelijke wijze wordt geparodiëerd.

Belangrijker nog is een schrijven van Bouguereau, den bekenden kunstschilder, een artist van groot talent en bekend om zijn onafhankelijk karakter. Hij ook maakte bij deze gelegenheid deel uit van de Jury, waarvan Meissonier president was en hetgeen hij daar bijwoonde en publiceerde, is mijns inziens ruim voldoende om iedere gedachte aan onschendbaarheid of onfeilbaarheid van deze *officieele lichamen* op zij te zetten, ook al is vooruit geproclameerd dat van hun uitspraken geen hooger beroep mogelijk is.

Bouguereau begint met tot Antonin Proust (directeur van Schoone Kunsten) het verwijt te richten, dat hij de expositie heeft gemaakt tot een glorificatie van zijn vrienden en van degenen, die zijn kunstbegrippen huldigen. Een middelmatig portret van Proust, geschilderd door Manet, moest een eereplaats hebben. De schrijver heeft verder opgemerkt dat schilderijen, die geweigerd waren, op de beste plaatsen geëxposeerd werden. De Jury vond het niet noodig hieraan een eind te maken, ofschoon Bouguereau protesteerde.

Ik heb weinig succes van mijn protesteeren gehad, schrijft hij verder, omdat blijkbaar de meeste mijner collega's zich geen juiste voorstelling konden maken van hetgeen voorviel.

Voor mij was het spoedig duidelijk dat alleen den kleinen kring, waarvan Antonin Proust de hoogepriester is, de eerbewijzen moesten te beurt vallen. Kunt gij gelooven dat, daags voor de commissie-vergadering, de Minister nog niet eens de namen kende van de buitenlandsche juryleden. En wie kent ze reeds op dit oogenblik?

Ik heb vermakelijke dingen bijgewoond van deze Jury, tegen wier uitspraken geen hooger beroep is, wier werkzaamheden geen critiek hebben te duchten, doch wier uitspraken iedereen zeer vreemdsoortig vindt. Wilt gij een voorbeeld?

Men zou stemmen over een toe te kennen prijs. Men telt: twintig witte ballen (de stemming geschiedde met witte en zwarte ballen, vóór of tegen). Ik zie toe en het komt mij voor, dat het aantal zwarte ballen beduidend meer bedraagt. Ik verzoek aan Meissonier ze eveneens te doen tellen. Er waren er vier-en-twintig, hetgeen, met de twintig witte ballen een totaal van vier-en-veertig uitgebrachte stemmen aangaf. En... we waren slechts met z'n veertigen. Een der tegenstemmers moet dus meerdere zwarte ballen in de urn geworpen hebben. Ik eischte een nieuwe stemming en nu was de uitslag 22 voor en 18 tegen!! De candidaat verkreeg dus toch een medaille.

Alles was even gebrekkig bij de prijzenverdeeling. Waarom bijv. een zoo groot aantal medailles toegewezen? Het was geen medailleregen, het was een ware zondvloed.

Gij zult mij vragen, waarom ik niet mijn demissie nam. Het is, omdat ik nog eenigen invloed kon doen gelden en er waren zeker nog andere zaken doorgedreven, die nu door mijne protesten zijn verijdeld.

Ik kan mij daarom zeer goed de uitingen van ontevredenheid begrijpen, welke artisten als Benjamin en Constant doen hooren, doch wat kunnen we doen? Wij staan voor een fait accompli.

Mijne meening is, dat aan de uitgereikte belooningen, uit een oogpunt van zuiver artistieke verdienste, *niet de minste waarde kan worden toegekend* en dat Antonin Proust hier een zeldzame gelegenheid heeft laten voorbijgaan om zich een benijdenswaardige artistieke positie te verschaffen. Hij had hiertoe slechts onpartijdig behoeven te zijn.

Dit is de uitspraak van een Jurylid, op wiens artistieke, en wat in dit geval nog meer zegt, op wiens moreele reputatie niemand in Frankrijk iets heeft aan te merken.

Deze man is in de gelegenheid geweest de wijze van werken der Jury van nabij gade te slaan en, ofschoon zelf lid van dit college, gevoelt hij zich gedrongen, alleen gedreven door zijn rechtvaardigheidsgevoel en zijn onafhankelijkheid, om een protest te doen hooren tegen handelingen, die hem tegen de borst stuiten. Voor zoo'n houding is eenige moed noodig en, het komt mij voor, dat een woord van zoo'n man meer waarde heeft dan de opinie van twintig anderen, die zich gedekt voelen door de vooropgezette onaantastbaarheid van hunne uitspraken.

De redacteur van de *Revue des Beaux-arts* komt tot de conclusie dat het einde der medailles nabij is. De stoot is gegeven; meer en meer worden artisten van werkelijk talent en onafhankelijk karakter afkeerig van dit jachtmaken op succes, waarbij meestal protectie of voorkeur van richting den doorslag geeft. De oude meesters hebben het zonder deze onderscheidingen gedaan en zijn er niet minder om. Laat de medailles over aan kruideniers en vetweiders, de ridderlintjes aan hovelingen en feest-commissies.

Ik had het bovenstaande geschreven, toen mij onderstaand stukje van den heer Evers werd toegezonden. Ik heb er weinig aan toe te voegen.

Alleen wil ik den heer E. herinneren, dat het bewuste courant-artikeltje, waaruit ik citeerde, geen bouwkundige critiek behelsde, doch alleen een beschouwing van de wijze van werken der Jury-commissies. Het al of niet vakkundige van het epistel doet dus weinig ter zake, terwijl de naam van de *N. R. C.* en het feit, dat het medegedeelde tot nu toe niet weersproken is, wel eenige waarde aan dit bericht doet hechten.

En hoe gaarne ik eindelijk den raad des heeren Evers zou ter harte nemen, kan ik toch niet beloven om voortaan, in dergelijke quaestie als die ons heden bezig houdt, anders te handelen dan ik gedaan heb. Indien personen „huns ondanks" bij een zaak betrokken zijn, zal ik natuurlijk steeds daarmede rekening houden, doch exposeeren doet men niet „zijns ondanks", en ik herhaal: wie zelf zijn werk waardig keurt om op eene wereldtentoonstelling te prijken, zij evengoed voorbereid op het hooren van critiek als op het ontvangen van eene bekroning, en deze critiek kan bewierookend of verguizend zijn, al naar mate het onderwerp in quaestie in de oogen des schrijvers grootere of geringere qualiteiten vertoont ofwel nieuwe of tot vervelens toe bewonderde ideeën te zien geeft.

H. G. J.

Het stukje van den heer Henri Evers luidt als volgt:

Aan den heer H. G. J.

De heer J. schijnt de bedoeling van mijn vorig schrijven te misvatten; we zullen haar in 't kort resumeeren. Ze bestond daarin:

1°. aan te toonen de geheel taktloose wijze, waarop de bekroning door den heer J. besproken werd, ten koste van den heer F., die hieraan volkomen onschuldig is.

2°. mijn afkeuring te kennen te geven over het verdachtmaken van leden der Jury, zonder den minsten bewijsgrond te hebben aangevoerd.

De heer J. nu, meent in zijn laatste artikel van mij, een „zakelijke weerlegging van zijn beweringen en citaten" omtrent de wijze van werken der Jury-commissie te mogen verlangen.

Wij hebben deze „beweringen" enz. als insinuaties gekenmerkt, omdat haar alle bewijs ontbreekt en haar daarom een betoog onwaardig gekeurd. Hetzelfde doen wij met de vele losse veronderstellingen, in zijn tweede schrijven vervat.

We kunnen immers niet aannemen, dat de aanhaling van bewust courantenartikel in de oogen van den heer J. als een bewijs zou gelden, daar wij toch bij ondervinding weten dat hij dergelijke onvakkundige epistels op hun juiste waarde weet te schatten.

Verder is mij het noodzakelijk verband, dat er moet bestaan tusschen „internationale plichtplegingen en niets met werkelijke verdiensten te maken hebbende overwegingen" — en de bekroning des heeren F. geheel onduidelijk.

Ten slotte nog dit:

Indien de heer J. zich geroepen acht nogmaals zijn opinie over kunstquaestien te uiten, geven wij hem collegiaal den raad, dit nooit te doen ten koste van personen, die — huns ondanks — hierin kunnen betrokken zijn, en dan zich nooit door zijn verontwaardiging te laten meeslepen, want waarlijk, zoo de kunst niet gehaat wordt door onderlinge *bevuilverooding* der artisten — door *verguizing* althans niet.

Rotterdam. HENRI EVERS.

(A. et A.) 17de-EEUWSCH KNIPWERK.

Voordracht gehouden door den heer A. W. de Flines in de vergadering van 25 September.

Hetgeen waarop ik heden uwe aandacht wensch te vestigen, is de papier-snijkunst, in al haar volkomenheid beoefend door mejuffrouw Johanna Koerten, huisvrouw van den heer Adriaan Blok.

Johanna Koerten werd geboren 17 November 1650 en overleed 28 December 1715. Omtrent haar bijzonder leven kan ik u niet veel vertellen. Wel heeft wijlen de heer Alberdingk Thijm in *De Gids* een verhaal medegedeeld met vele bijzonderheden omtrent haar, doch in de daarachter gevoegde aanmerkingen verklaart hij deze weer allen voor verdichtselen. Zooveel is zeker dat men hare snijkunst destijds op hoogen prijs stelde; dit wordt reeds bewezen door het voorwoord van haar stamboek, waar o. m. gezegd wordt dat: „deze Paerel aan de Kroon van Nederland, hoewel niet berucht door de kennisse van vreemde Taalen of diepe Wetenschappen, bekend werd door een verwonderlijke kunst, waarvan de vorige eeuwen geen voorbeelden kunnen toonen en die hare beschouwers doet verstommen". Vrij van overdrijving was de lof niet, die haar werd toegezwaaid, vooral wanneer we de talrijke dichterlijke ontboezemingen opslaan, die poëtische kunstvrienden ter harer eere neerschreven.

Zoo b. v. een vers van Johannes Hasselman:

Wat zwetst ge, Aloudheits eeuw op Kunst en Kunstenaren?
Op Phidias, Apel, of op Praxiteles?
Hou op: uw roem verdwijnt en krijgt een loutre bres,
Wie kan dit geestrijk Brein in vinding evenaren!

Dit snijwerk overtreft het schilderen, houwen, gieten;
't Papier, het Doek, Metaal, en Marmer en Panneel;
De Schaar, den Beitel, Pen, den Smeltkroes en 't Penseel
Die minst hier ziften wil, dien zal 't geheel ontschieten.

Ja Momus, steeds gewend te schimpen, beeklen, boerten,
En 't grootsche Meesterstuk te gorslen met de tong,
Verandert thans van toon, en roept uit keel en long:
Men laake wien men wil, maar prijs' Joanna Koerten.

Of ook dit vers van Jan de Regt:

O Tintoret en Titiaan!
Nu moet de schilderkunst versterven;
't Is met die kladderij gedaan;
Johanna schildert zonder verven,
En maalt met zindelijker zwier
Al wat ze denkt, van wit papier.

Indien de aloudheid op mogt kijken,
En met Apelles kunst penceel
Haar hand en schaartje vergelijken;
Zij riep verbaasd met luider keel:
Wie dorst, wie dorst het ooit gelooven?
Johanna, streeft Apell te boven!

Zelfs was er één, die het niet meer noodig vond om den geest te verrijken door het aanschouwen van de kunstschatten van andere landen:

Sta vreemdeling; reist niet naar Romen of Florenssen
Om wondren: hier ziet ge al wat uw oog kan wenschen.
Johanna's snijschaar, zacht geleid door 't wit papier
Vertoont u beelden, die met levendiger zwier
Dan 't prachtig marmerwerk, de zinnen kunnen streelen.
Deez' kunst verdooft den glans der keurigste penseelen.
Ja, zag Qwellyn eens op, hij zou hier stom voor staan,
En denken: hoe! heeft dit een vrouwe hant gedaan?

Bij al deze loftuigingen zou men haast meenen, dat het hier ging zoo als wel meer, dat de kunst om de persoon verheerlijkt werd. Men zou hier spoedig tot de gedachte komen, dat Johanna een vrouw was van buitengewone schoonheid en dus een groote schare van aanbidders om harentwille naar de pen grepen ten einde hare kunst met haarzelve te bezingen en te verheerlijken. Het portret echter, dat van haar bewaard gebleven is, doet vermoeden dat zij volstrekt niet onder de beauté's van haar tijd gerekend moet worden, en al deze lof geldt dus werkelijk de voortbrengselen van haar talent en geest. Dat men in dezen tijd niet opzag tegen een weinig overdrijving, bewijst ook de poëtische ontboezeming op Adriaan Blok, den vader van Johanna. Van hem heet het:

Men looft den Oppersten en eersten Werelt-stichter,
Die eerst de Werelt brogt in 't licht uit duysternis;
Maer dat z'ons op papier zoo klaer verschenen is,
Does eer komt Koerten toe, des Werelt kloot verlichter.

Deze vergelijking tusschen hem en het Opperwezen had hij te danken aan het vak van kaarten-kleurder, dat door hem beoefend werd. Hij had zijn winkel aan de oostzijde van de Heerengracht, het tweede huis van de oude Leliestraat. 't Was een onaanzienlijk huisje met een houten vliegenden gevel. Een zoogenaamde luifel verdeelde de glazen onderpui in tweeën.

Ter weerszijden van de voordeur waren twee door een stijl gescheiden ramen van ongelijke breedte, met in lood gezette ruitjes. In dezen winkel woonde Mr. Frans en verkocht daar zijn land- en zeekaarten, waardoor hij niet zelden bezoeken van hooggeplaatste personen ontving.

Zijn dochter Joanna was, volgens Arnold Houtbraken, „een juffrou van haar jeugt af aan zeer geneegen om konsten en wetenschappen te leeren, als blijkt aan haar voortreffelijk borduuren, deftig kant- en akernaaijen, heerlyk speldewerken, aardig wasgieten, mannelijk schrijven, konstig muzyk zingen, fraay met een diamant op drinkglazen, vogels of bloemen te grieven, verwonderlyk fraai in 't versieren van bloemen en sieraaden, voornamentlyk van zyde gevlogten en doorwerkt, en 't schilderen met waterverwen."

Haar portret, waarvan ik zooeven sprak, leert ons nog iets in betrekking tot haar papier-snijkunst.

Het is nl. omgeven door verschillende cherubijntjes, waarvan een de loftrompet steekt, een haar bekroont met een lauwerkrans en een in vinger en duim een schaar houdt. Hieruit blijkt voldoende, dat dit fijne snijwerk, dat wij op het eerste gezicht zouden houden voor de producten van een scherp mesje, werkelijk geknipt is door middel van een schaar. Mocht hieromtrent nog twijfel bestaan, dan zou ik als voorbeeld kunnen aanhalen de vele verzen, die op haar schaartje zijn gedicht, terwijl nergens van een mes of iets dergelijks sprake is. Zoo o. m.

Klein *schaartje*, dat een groote *schaar*
Beschouwers van uw groot vermogen
Den Geest verrukken doet door de oogen,
Uw *Knipkonst* luistert op een Haar.
Door U kan Uw Meestres wel verf en inkt ontbeeren,
En letters vormen die Penseel en Pen braveeren.

Jammer dat van al het kunstig snijwerk van hare hand slechts zoo weinig is overgebleven. In een catalogus van een kunstkabinet, dat na haar dood verkocht werd, vinden we 32 verschillende snijwerken in portefeuille en nog 4 stuks in lijsten. Bij sommigen is met potlood een prijs geschreven als *f* 150, *f* 200 en *f* 260 en zelfs bij één *f* 4300; maar hieronder staat „opgehouden":

De drie stuks, die ik bij mijn voordracht het genoegen had ter vergadering te doen circuleeren, zijn in dezen catalogus niet vermeld, wat het vermoeden wettigt dat de nagelaten collectie nog veel grooter is geweest. Waar al deze knipwerken zich bevinden is mij onbekend. Voor zoover ik weet zijn deze exemplaren, die in het bezit zijn van den heer E. W. de Fliners, de eenige die thans nog bestaan. Daarbij bevindt zich ook een portret van Czaar Peter, dat volgens de overlevering naar het leven gesneden is, hetgeen Joanna wel meer deed. Waarschijnlijk heeft Czaar Peter den winkel haars vaders bezocht en bij die gelegenheid óf voor haar geposeerd, óf is toen zoozeer in haar geheugen opgenomen, dat zij hem later wist na te snijden.

Hoe het zij, dit behoort zeker tot de fijnste snijwerken die zij vervaardigde, en het werd dan ook toen reeds genoemd onder de kunstproducten, die aller aandacht tot zich trokken. Ik hoop, dat het ook heden uwe belangstelling moge opwekken, en neem daarom gaarne de woorden van Ludolph Smids ter harte, waar hij zegt:

Poog vrij Joanna te verheffen: toon uw' ijver,
Gij die verhoogt, vermeert, vergroot al wat men ziet;
En gij, wiens waerheid lokt en leert, historieschrijver,
U heeft ze niet van noon, en hem betrouwt ze 't niet
't Papier, welspreekender door grooter tal van monden
Zal aan den nazaat best Joannaas lof verkonden.

Zoo zij het!

A. W. DE FLINES.

(A. et A.) *Mijnheer de Redacteur*,

In uw nummer van Il. Zaterdag wordt ter zake van het feestgebouw der studenten alhier meegedeeld dat het recht op het auteurschap *schijnt geschonden te zijn*.

Mij *schijnt* het, dat een Redactie eer zij iets dergelijks schrijft een onderzoek diende in te stellen, en ik stel er prijs op u te verzekeren dat zeker van de zijde van den gemeente-architect geen plagiaat is gepleegd.

Reeds in het vroege voorjaar, ik meen Maart, de plaatsing van een eventueel feestgebouw met hem besprekende, kwamen wij tot het besluit, dat de nu geprojecteerde wijze de meest aanbevelenswaardige zoude zijn, en ik weet ook dat vóór de zomervacantie dit denkbeeld door den gemeente-architect voor het Studentencorps werd in teekening gebracht.

De heer Jesse diende zijn plan bij het Gemeentebestuur in na den brand der Gehoorzaal, dus na 4 Augustus.

Wat het overige opgemerkte aangaat, is het natuurlijk een groot verschil of een dergelijk gebouw p. m. twee maanden moet staan ten dienste der lustrumfeesten of negen maanden ten dienste eener speculatie van particulieren.

U dankreggende voor de plaatsing, blijf ik M. de R.,
Uw dw.
Leiden, 15 October 1889. P. G. LANCEL.

(A. et A.) Wij moeten den geachten inzender erop wijzen, dat in het door ons overgenomen stukje uit het *Leidsche Dagblad*, ook van het plan des heeren Jesse wordt gezegd dat het reeds vroeg in het voorjaar was ontstaan. Onze berichtgever zal ons hieromtrent wellicht nadere inlichtingen verschaffen.

Ter voorkoming van onnoodig oponthoud verzoeken wij den heer Lancel en eventueel allen die naar aanleiding van onze beschouwingen een of ander in ons blad wenschen opgenomen te zien, zulks direct aan de Redactie van A. et A. te Amsterdam te adresseeren. *De Redactie.*

EEN BRUG OVER HET KANAAL.

Nauwelijks is de toren van 300 M., door velen een onmogelijkheid geacht, werkelijkheid geworden, of nieuwe plannen voor nog veel reusachtiger werken worden gemaakt.

Op de bijeenkomst, welke het *Iron and Steel Institute* dezer dagen te Parijs hield, stelden de heeren Schneider en Co., van Creuzot en H. Hersent, de aanwezigen in kennis met een plan, tot overbrugging van het kanaal, waaraan niemand minder dan de heeren Baker en Fowler, de vermaarde bouwmeesters der nu bijna voltooide Forth-Brug, hunne goedkeuring hebben gehecht, en aan het verwezenlijken waarvan men niet behoeft te twijfelen, daar soliede kapitalisten het noodige geld beschikbaar willen stellen, indien de Engelsche regeering tegen de plannen uit een politiek oogpunt geen bezwaar heeft.

Het gewicht van het metaal, voor deze brug benoodigd, is ongeveer 1,000,000,000 KG., waarvan Engeland en Frankrijk ieder de helft zullen leveren. De pijlers zullen 380,000,000 francs kosten; de bovenbouw 480,000,000 francs, zoodat met het geheel 860,000,000 francs gemoeid zullen zijn. De brug komt over het ondiepe gedeelte van het kanaal, dat zich tusschen Folkestone en kaap Grisnez bevindt. Het diepste punt van den zeebodem ligt hier 55 M. beneden den waterspiegel; de afstand van oever tot oever bedraagt 38,600 M.

Boringen hebben aangetoond, dat de ondergrond gunstig is, en in staat is om 10 à 12 KG. per vierkante centimeter te dragen. Er komen echter zachtere gedeelten in den bodem voor, die eerst weggebaggerd moeten worden, om op den vasten grond te komen.

Iedere pijler der brug zal van metselwerk gemaakt worden, ter lengte van 25 M. en van daarmede geëvenredigde breedte; dit metselwerk zal zich tot boven hoogwater verheffen. Iedere pijler wordt in zijn geheel in een metalen caisson gemetseld, die door metalen luchtdichte kasten drijvende gehouden en op de bepaalde plaats neergelaten wordt. De afstand der pijlers is vastgesteld op 500 en 300 M. voor de groote spanningen en op 200 en 100 M. voor de kleine. Men meent, dat zeilschepen er geen hinder van zullen ondervinden als de pijlers zoover van elkander afstaan.

Op de pijlers komen metalen zuilen van 40 à 42 M. hoogte, waarop de liggers van de brug zullen rusten; de vrije ruimte onder de brug bedraagt in haar geheel 54 M., zoodat zelfs de grootste schepen er zonder hinder onderdoor varen kunnen. Deze hoogte is beschikbaar bij den hoogst bekenden vloed; bij laagwater zal zij 72 M. bedragen. Er komt dubbel spoor op de brug; de breedte wisselt af en zij is het grootste in het midden, waar, om den winddruk te kunnen weerstaan, niet minder dan 25 M. noodig is.

Het moeilijkste werk is het plaatsen der pijlers; dat het echter zeer goed mogelijk is ze op hun plaats te krijgen, werd te Toulon bewezen, waar massa's metselwerk van 100,000,000 KG. in caissons drijvende gehouden zijn. Wanneer een pijler niet op zijn juiste plaats gezonken is, kan men hem door saamgeperste lucht, weder drijvende maken. Men wil olie gebruiken om zoo noodig den golfslag te temperen.

In 10 jaar rekent men het werk voltooid te hebben. Qui vivra, verra!

ONDERLEGGER VOOR WATERPAS-INSTRUMENTEN.

Een ieder, die te doen had met opmetingen in drassige en losse gronden, weet bij ondervinding welk gevaar men daar loopt onbetrouwbare uitkomsten te verkrijgen door het inzakken en uitschieten van het instrument, en zal met ingenomenheid den eenvoudigen transportabelen onderlegger van Becker & Buddingh, te Arnhem, begroeten, waarop de pooten van het statief geplaatst worden en die het instrument tegen inzakken behoedt.

Drie plankjes van genoegzaam oppervlak, voorzien van gaten, waarin de punten van den drievoet worden geplaatst, verbonden door schakels aan een middenring, die tevens ten naastenbij het centrum van de loodlijn bepaalt. Ziedaar het geheele toestel.

EEN NIEUW STADSKWARTIER.

De nota van Mr. D. Josephus Jitta, betreffende de bebouwing der terreinen achter het Rijksmuseum te Amsterdam is ter visie gelegd.

De schrijver vestigt de aandacht op de verschillende punten, die hierbij in aanmerking moeten worden genomen als: 1°. de esthetische zijde; 2°. de financieele zijde; 3°. het verkeer tusschen oude en nieuwe stad, in verband ook met het concertgebouw en de ontworpen tram naar Amstelveen; 4°. de verplaatsing der waskaarsenfabriek; 5°. de tegenwoordige bestemming der terreinen.

Met de heeren K. Muller en J. Ingenohl heeft de heer Jitta het plan, door hem overgelegd, besproken, en zij hebben het technisch uitgewerkt.

Volgens dat plan wordt een cirkelvormig plein aangenomen met een diameter, van gevel tot gevel, van 360 M. = 101787 M² of ruim 10 bander.

Om het plein loopt een laan van 30 M. breed (= Sarphatistraat) met twee of drie rijen boomen. Een rij palen aan de binnenzijde maakt afsetting van het plein, dat als grasveld gedacht is, mogelijk.

Rondom, aan den uitersten rand, zijn woningen met tuinen en villa's ontworpen, zoodat dit stadskwartier een luxekwartier zou worden.

Het geheel vormt 12 bouwblokken, met een gezamenlijke oppervlakte van 63,203 M².

Wat de financieele vraag betreft, zoo is ondergeteekende met de ontwerpers gekomen tot de navolgende raming der opbrengst:

Blok I,	oppervlakte	2,250 M²	ad	*f* 70	=	*f* 157,500
» II,	»	2,964	»	» 50	»	» 148,200
» III,	»	2,860	»	» 50	»	» 143,000
» IV,	»	2,808	»	» 50	»	» 140,400
» V,	»	5,040	»	» 75	»	» 378,000
» VI,	»	3,720	»	» 75	»	» 279,000
» VII,	»	11,057	»	» 50	»	» 552,850
» VIII,	»	4,503	»	» 75	»	» 337,725
» IX,	»	9,006	»	» 40	»	» 360,240
» X,	»	3,445	»	» 35	»	» 120,575
» XI,	»	7,080	»	» 40	»	» 283,200
» XII,	»	8,560	»	» 75	»	» 642,000
		65,293 M²				*f* 3,542,690

De mogelijkheid om het middengedeelte later te bestemmen tot een villapark blijft open. Verder is ook van dat middengedeelte, als sport- en feestterrein, een zekere opbrengst te verwachten, onafhankelijk van de voordeelen welke de neringdoende burgerij trekken kan van feestelijkheden in 't algemeen en van vreemdelingenbezoek in het bijzonder.

Een enkele blik op het plan is voldoende om aan te toonen dat het zeer goed aan de verschillende verkeersbelangen beantwoordt. Het Concertgebouw is gemakkelijk bereikbaar, de tram vindt in de Paulus-Potterstraat een goeden weg naar het Leidscheplein. De weg langs het Museum, aan de zijde der P.-C.-Hooftstraat, is zoo ruim als hij zijn kan, wanneer men de achtergevels van de huizen aan de zuidzijde van die straat aan het gezicht wil onttrekken. Tegen het dempen der gracht door de Museumterreinen zal wel geen ernstig bezwaar zijn, ook niet een financieel bezwaar, want de gracht is veeleer bij de ophooging gespaard dan uitgegraven, en de kosten van het dempen wegen op tegen die van walmuren en bruggen. Aan de zijde der Ruysdaelkade blijft de toestand zoo als hij is; het op stadspeil brengen van de Wetering is toch onvermijdelijk, welk bouwplan men ook kiese.

Voor zoover een plan invloed kan hebben op de verplaatsing

van de waskaarsenfabriek, mag men van het nieuwe bouwplan gunstige verwachtingen koesteren. Wil men geen afkoop of onteigening van de fabriek, dan biedt het nieuwe plan nog het zekerste middel om den eigenaar te bewegen zijne inrichting te verplaatsen, omdat het zijne gronden, bij den aanleg van de cirkelvormige laan, dadelijk brengt tot de waarde van gunstig gelegen bouwterreinen.

Eindelijk biedt het opengelaten middengedeelte van de terreinen eene beste gelegenheid voor vermakelijkheden, tentoonstellingen, jaarmarkten, parades, vuurwerken enz. Het is zeker niet noodzakelijk het daarvoor te blijven bestemmen, maar het kan er uitstekend voor dienen; het is niet te ver van de bebouwde kom der gemeente verwijderd. De mogelijkheid blijft bestaan om er later een wandelpark met villa's van te maken, of zelfs om het te bestemmen voor een koninklijke villa, volgens den vurigen wensch van hen, die het Stadhuis op den Dam weder zouden willen gebruiken voor zijn oorspronkelijk doel, een doel, waarvoor het door zijn bouw en inwendige inrichting, door het gemis van tuin en stallen, veel beter geschikt is dan voor een tijdelijk verblijf van de vorstelijke familie.

De ondergeteekende heeft gemeend, dat het nuttig kon zijn, ook met het oog op de gebouden besprekingen in de afdeelingen van den Raad, ter gelegenheid van de begrooting voor 1890, de bovenstaande beschouwingen en het bijgevoegde plan ter kennis van zijne medeleden te brengen. De discussien in den Raad bij de behandeling der begrooting, zullen de bebouwing der museumterreinen van zelf ter tafel brengen, en uit die discussien kan allicht een voorstel worden geboren, hetzij van het Dagelijksch Bestuur, hetzij van den kant van den Raad.

D. v. N.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

AFDEELING GRONINGEN.

Vergadering van Vrijdag 11 *October* 1889.

De Voorzitter opende deze eerste wintervergadering met een welkom aan de aanwezigen en sprak den wensch uit, dat de volgende vergaderingen beter dan deze bezocht mogen worden. Daarna werd medegedeeld dat dit jaar drie bestuursleden rullen aftreden en dat in de December-vergadering drie nieuwe daarvoor in plaats gekozen moeten worden. De aftredende leden zijn de Voorzitter, de 2de-Secretaris en de Bibliothecaris.

Een voorstel om de Afdeeling te doen inteekenen op het nieuwe woordenboek onder redactie van de heeren Schill en Haverkamp, werd verdaagd, aangezien vele leden nog geen kennis gemaakt hadden met de proef-aflevering.

De heer Raammaker was door ongesteldheid verhinderd een verslag uit te brengen der deze zomer gehouden excursie. Dit zal in een volgende vergadering geschieden.

Ter bezichtiging was gesteld een monster van de parquetvloertegels, die door de firma Henri Huinck & C°. te Rotterdam geleverd worden. De ingekomen brochures betreffende wedstrijden voor handwerksliedeu in Nederland zullen bij de leden circuleeren en in een volgende vergadering worden besproken.

Als lid werden daarna voorgesteld de heeren Eisser en Braat, terwijl voorts medegedeeld werd dat dezen winter hoogst waarschijnlijk de heeren professor Blok, de archivaris Feith en professor Van Hamel als sprekers zullen optreden. Daarna werd de vergadering gesloten en overgegaan tot het beschouwen van plaatwerken, ter bezichtiging aangeboden door den Voorzitter en bestaande uit eenige exemplaren van *De Bouwmeester* en afbeeldingen van Duitsche renaissance gebouwen.

AFDEELING UTRECHT.

Vergadering van 15 *October* 1889.

Na goedkeuring der notulen der voorgaande vergadering wordt mededeeling gedaan van enkele ingekomen stukken, waaronder de administratieve voorschriften voor het uitvoeren en onderhouden van werken.

Vervolgens worden door den Voorzitter zeer duidelijke mededeelingen gedaan over het Egyptische volk en inzonderheid over zijne graven en die der Koningen, van af ongeveer drieduizend jaar vóór Christus; deze mededeelingen werden toegelicht door plaatwerken. Daarna werd de avond verder doorgebracht met eene beschouwing van het werk: *Deutschland's Architektur*.

VEREENIGING ARCHITECTURA TE 's-GRAVENHAGE.

Vergadering van Woensdag den 16*den October* 1889.

Met een welkomstgroet aan het nieuwe lid, den heer E. van Reij, opende de Voorzitter deze vergadering.

Na lezing en goedkeuring der notulen, werd tot ballotage van den heer H. Moulijn overgegaan, die als lid werd aangenomen.

De in de bus gevonden vraag: »Wat is het verschil tusschen troggewelven en steekgewelven: welke zijn de sterkste", werd na eenige besprekingen voldoende opgelost.

Het rapport der Commissie in zake eene eventueel te houden feestavond werd door den heer M. F. Leyh, als rapporteur, uitgebracht. Al spoedig werd nu besloten tot het houden van zulk een feestavond; echter werd bij stemming uitgemaakt dezen feestavond meer in besloten kring te doen plaatshebben. Voor het organiseeren ervan werden drie leden gekozen, die het aannemen der benoeming in beraad hielden.

Na den heer J. Brouwer bedankt te hebben voor de kunstbeschouwing, sloot de Voorzitter deze bijeenkomst.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-HAGE. Donderdagavond heeft de heer Reiss, directeur-generaal van het zeebad Scheveningen, te Scheveningen eene bijeenkomst gehad met de permanente commissie voor de zeehaven uit de afdeeling aldaar van de Nederlandsche Visscherij-vereeniging, waarin van gedachte is gewisseld over het dezer dagen reeds vermelde plan tot spoedigen aanleg met bijdragen van belanghebbenden van eene haven te Scheveningen, ter oplossing van het vraagstuk van het spuien in zee gedurende het badseizoen, ten einde de uiteenloopende belangen in deze te vereenigen.

— Door de directie der Zuidafrikaansche spoorwegmaatschappij is aan de firma J. C. van Hattum & Cie. de uitvoering van het werk opgedragen.

(A. et A.). AMSTERDAM. Op de terreinen van de oude veemarkt is in de laatste maanden een geheel nieuwe wijk verrezen. Het bouwen geschiedt daar met een snelheid, die iedereen verbaasd doet staan. Dat echter niet steeds de soliditeit hiermede gelijken tred houdt, bleek de vorige week, toen een dubbel perceel, waar n.b. de gevels reeds voor stonden, teekenen van verzakking begon te vertoonen. Spoedig stonden de beide zijmuren, de één binnenwaarts, de andere naar buiten circa een halve meter uitgebuikt, zoodat alleen onverwijlde schoring de geheele instorting kon voorkomen. Men is nu, op last van de bouwpolitie, met de sloopiug begonnen.

De vraag dringt zich echter op, of niet de bouwpolitie geroepen is haar toezicht zoover uit te strekken dat dergelijke incidenten voorkomen worden. Afkeuren, wanneer het gebouw toch onvermijdelijk moet instorten, is een vrij overbodige maatregel. Eenig toezicht op de dikte der muren, op het aanbrengen van ankers en zwiepingen en het gelijktijdig ophalen van alle gevelmuren — alle zaken, waarin bij de bouwverordening voorzien is — nu voorwaar geen overdaad zijn, vooral ook met het oog op het levensgevaar, waaraan de werklieden bij dergelijken speculatiebouw, voortdurend blootgesteld zijn.

— Naar *De Tijd* verneemt, moet reeds nu een der gebouwen, behoorende tot de nieuwe stations-inrichting te Schiedam, aan verzakking lijden.

De zuidelijke helft namelijk van het gebouw der wachtkamers, bevattende de wachtkamer 3de klasse, wijkt beduidend van de horizontale lijn af, tengevolge waarvan zich dan ook scheuren vertoonen boven de ingangen van die wachtkamer.

— De tentoonstelling der antieke Egyptische portretten, in het gebouw der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, zal binnen weinige dagen gesloten worden. Van jl. Donderdag af is de toegangsprijs gesteld op 25 cent.

UTRECHT. In eene buitengewone algemeene vergadering der Maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, werd den heer Vrolik op de meest eervolle wijze het gevraagde ontslag als directeur-generaal verleend en de heer J. L. Cluijsenaer, vroeger Secretaris der Maatschappij, tot zijn plaatsvervanger benoemd. De benoeming gaat in met 1 November e. k. en het tractement is op *f* 12000 's jaars bepaald.

DORDRECHT. Zaterdag jl. is de eerste steen gelegd voor *Kunstmin's* nieuwe gebouw, dat naar het ontwerp van den architect J. Verheul Dz. wordt opgericht. De oorkonde, door genoemden bouwmeester geteekend en gecalligrapheerd, trok de aandacht der aanwezigen.

DEVENTER. In den vroegen morgen van Zaterdag 12 deser zijn eenige spanten der ijzeren kap voor de in aanbouw zijnde rijksrijbaan, die op den grond opgesteld waren met een ballast van ijzeren spoorstaven ter zwaarte van 27000 Kg., terwijl de werklieden bezig waren den ballast tot 40000 Kg. aan te vullen, ineengezakt. Drie metselaars, die op den ballast stonden, stortten mede ter hoogte van 3 meter naar beneden en werden aan armen en beenen gekneusd.

— In den Gemeenteraad werd rapport uitgebracht door Mr. H. G. Kronenberg namens de Commissie ad hoc voor het maken eener drinkwaterleiding in die gemeente, waarvoor in de nabijheid der gemeente goed en voldoende hoeveelheid water is gevonden. De conclusie strekt 1°. om *f* 3500 als eerste termijn van het salaris voor het maken van plannen, enz. voor een drinkwaterleiding aan den ingenieur Grüner te Bazel uit te betalen; 2°. voor rekening der gemeente een drinkwaterleiding aan te leggen en te exploiteeren (de kosten van aanleg zijn geraamd op *f* 250,000); en 3°. Burgemeester en Wethouders uit te noodigen, in den loop van het volgende jaar technische en financieele plannen aan den Raad over te leggen.

— Aflevering 10 van *De Natuur* (uitgave van J. G. Broese te Utrecht) bevat: De photographie bij kunstlicht (met fig.). — De stoomketel van Serpollet (met fig.). — Iets over den oorsprong der onweders. — Het gebruik der optische telegraphie te velde (met fig.). — De lichtende nachtwolken (met fig.). — Over den vorm van vochtstralen (met fig.). — Een tweeling-appel (met fig.). — Korte mededeelingen. — Over luchtbederf, luchtonderzoek en luchtverversching in onze woningen. — Sterrenkundige opgaven. — Correspondentie. — Antwoorden.

PERSONALIA.

— Bij den Waterstaat in Nederlandsch-Indie is:

Ingetrokken: de toevoeging aan den chef der 2e Waterstaatsafd. van den ing. 2e kl. J. F. de Gijselaar, waardoor hij in verband daarmede bij het corps teruggevoerd; met bepaling, dat hij in het gouv. Sumatra's Westkust werkzaam blijft.

Gedetacheerd: bij den aanleg van Staatsspoorwegen op Java, de benoemde adsp.-ing. K. J. A. Ligtvoet.

Overgeplaatst: naar de res. Samarang, de ing. 1e kl. H. J. Verdam; naar de res. Soerabaia, de adsp.-ing. F. H. van Kooten; naar de res. Kediri, de opz. 2e kl. P. Muller; naar de res. Preanger-Reg., de opz. 1e kl. K. A. Berkhemer; naar de res. Japara, de opz. 1e kl. C. Vreedenburgh.

— Bij de Staatsspoorwegen op Java zijn overgeplaatst van Tjitjalengka—Garoet naar de lijn Preanger Tjilatjap: de hoofdingenieur R. H. J. Spanjaard, wordende hij in verband daarmede eervol ontheven van het beheer van den aanleg der lijn Tjitjalengka-Garoet; de opz. 1e kl. J. M. van Zeventer en E. G. Wijers; de tijd. onderops. 1e kl. J. Jeppessen; de tijd. onderops. 2e kl. J. C. A. Smith.

— Aan den inspecteur 2e klasse voor het stoomwezen in Nederlandsch-Indie J. J. R. Raat is een tweejarig verlof naar Nederland verleend, wegens ziekte.

— De heer R. O. van Manen, hoofdingenieur van 's Rijks waterstaat is benoemd tot ridder der Perzische orde van den Leeuw en de Zon.

— Tot opzichter bij het traject Amsterdam—Nichtevecht van het Merwedekanaal is benoemd de heer H. Scholten, teekenaar bij den bouw van den syphon aan Zeeburg, ter vervanging van den heer J. v. d. Eijke, door den Minister van Marine is belast met de uitvoering van eenige bouwwerken ten behoeve der marine aan het zijkanaal E. van het Noordzeekanaal.

ADVERTENTIEN.

Gemeente-Opzichter.

In de gemeente *BAARN* wordt tegen 1 Januari a. s. **gevraagd** op een traktement van *f* **900** met uitzicht op verhooging, een bekwaam **GEMEENTE-OPZICHTER.**

Stukken *franco* inzenden aan den Burgemeester vóór 10 November a. s.

Aanbesteding.
STUCADOORWERKEN.

De aannemer J. H. VOS Sr. zal op **Vrijdag 25 October e. k.** des namiddags te 2 uur **aanbesteden:**

De Stucadoorwerken voor den bouw van Musis Sacrum te Arnhem.

Bestek met teekeningen liggen ter inzage te zijnen kantore op het werk, alwaar tevens dagelijks de noodige inlichtingen te verkrijgen zijn.

De Notaris BROUWERS te *VENLO*, zal op **Maandag den 28 October 1889**, des avonds 6 uren, op verzoek van zijn Principaal, ten koffehuize van den Heer H. VAN GASSELT buiten de Boermondsche Poort te *Venlo*, in het openbaar **verkoopen:**

Stad VENLO:

10 Kavels BOUWTERREIN, gelegen aan den Noord- of Buitensingel, buiten de Gelderschе Poort, te zamen groot 28.40 aren, sectie I nrs. 2199 en 2200.

De goederen worden niet in massa geveild.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *AMSTERDAM* zullen op **Maandag den 28sten October 1889**, des middags te 12 uur, op het Raadhuis in het openbaar **aanbesteden:**

a. **het maken van den Onderbouw eener dubbele Basculebrug over de Korte Brouwersgracht vóór de Marnixstraat, met de bijbehoorende Vleugelmuren;**

b. **het maken en stellen van den Metalen Bovenbouw van eene dubbele Basculebrug over de Korte Brouwersgracht vóór de Marnixstraat;**

c. **het bouwen van een Muur met Afsluithek, langs het terrein voor het Diaconie Jongenswees-huis, aan den Binnen-Amstel.**

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Stadsdrukkerij, voor de sub *a.* genoemde, tegen betaling van *f* 1.50 (met twee teekeningen), voor de sub *b.* genoemde, tegen betaling van *f* 1 (met één teekening) en voor de sub *c.* genoemde, tegen betaling van *f* 0.25.

Inlichtingen worden gegeven, voor de sub *a.* en *b.* genoemde, ten Kantore van den Stads-Architect, op het Raadhuis, Kamers N°. 101 en N°. 96, en voor de sub *c.* genoemde, ten kantore van den Stads-Ingenieur, op het Raadhuis, Kamer N°. 93, des ochtends van 10—12 uur, gedurende de week, welke der besteding vooraf gaat.

Burgemeester en Wethouders voornoemd:
VAN TIENHOVEN.
De Secretaris,
A. v. d. ELST Az., *Lid-S.*

Amsterdam, 9 October 1889.

Bouwterrein te VENLOO.

Aan den Boermonschen weg zijn eenige **goed gelegen BOUWTERREINEN** te koop, zeer geschikt voor den bouw van herenhuizen.

Te bevragen bij den Mr. Timmerman H. VAN GASSELT, te *Venloo*.

Hollandsche IJzeren
Spoorweg-Maatschappij.

AANBESTEDING.

Op **Maandag den 21sten October 1889** in Kamer N°. 46 van het Centraal Administratiegebouw aan het Droogbak te *AMSTERDAM* van Bestek N°. 445:

Het afbreken en weder opbouwen van het Westelijk landhoofd der brug over de Oostsingelgracht te Haarlem met het maken van eene hulpbaan met hulpbruggen. Raming *f* 12.200.

Bestekken met teekening zijn tegen betaling van *f* 1.50 per exemplaar verkrijgbaar aan bovengenoemd gebouw bij den portier of op *franco* aanvrage met toezending van postwissel aan het Bureau van den Ingenieur van den Weg Kamer 154.

Aanwijzing zal worden gedaan als in het bestek is vermeld.

De Administrateur.

De Amerikaansche
„New Paragon" Schoolbanken

en ANDREW'S **BANKEN** en **STOELEN** met opslaande Zittingen voor **Scholen, Kerkgebouwen** en **Schouwburgen**, uitsluitend verkrijgbaar bij

FRED. STIELTJES & C°.
Keizersgracht 745,
AMSTERDAM.

Duizenden in gebruik in Nederland, waarvan attesten ter inzage.

Te koop aangeboden.

2 Stoomheimachines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag

50	**Kipwagons inhoud**	**2 M³.**	}	Beide
24	„	„ **2 M³.**		zijden
36	„	„ **1½ M³.**	}	kippend

Alles 90 c.M. spoorwijdte.

Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Stiedrecht* en W. DE JONG, *'s-Gravenhage*.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
AGENTEN
der Société Anonyme des **Carrières de Porphyre de Quenast"**
EN
der „Société des Carrières de Lessines."
LEVERANCIERS van FAUCONVALKEIEN.
Geldersche straat N°. 12.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten
met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,
in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen, Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.

Voor inlichtingen geliere men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.**, Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS C.Czn.**, Beekstraat F 62 te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

CARBOLINEUM EXCELSOR is het **BESTE** Houtbederfwerend middel.
FRED. STIELTJES & C°. Amsterdam.

Gebr. VAN DER VLIET,
IJZERHANDELAARS te *AMSTERDAM*.
Staal-, Plaat-, Band-, Hoek- en T-IJzer enz.
Steeds voorhanden:
BALK-IJZER in verschillende profielen en lengten.
Vijlen en **gegoten Staal** uit de fabriek van Gebr. BÖHLER & Co. te Weenen, alsmede **GLOBE Hoefnagels** met afgewerkte punten en onder garantie tegen spijlten.

Rolluiken
van **Staal** of **Hout** met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.
E. en P. ROTTSIEPER, *Rewaerdt* (Bijnpruisen).

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stereotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
G. J. THIEME.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
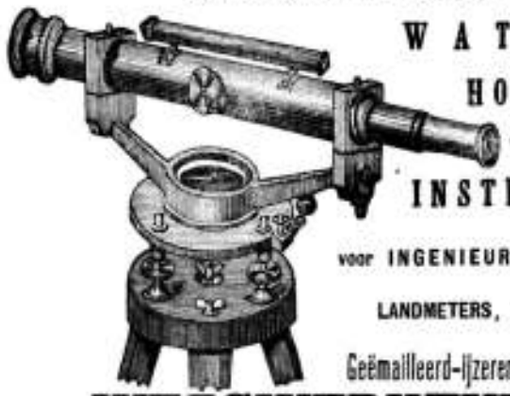
WATERPAS-
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN,
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN,
LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN**
WEEGWERKTUIGEN.

Bekroond:		Bekroond:
Dusseldorp 1880.	Gouden Medaille	Frankfort a/M. 1881.
Weenen 1880.	Amsterdam 1883.	Amsterdam 1882.

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.
FABRIEK VAN
Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek,
Kunstmarmer en Cementuitvoeringen.
Succursales. Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.
Opgericht 1830.
Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, Amsterdam,
Heerengracht, bij de Oude Spiegelstraat n°. 335.

JAN VAN DER POT, Katendrecht bij Rotterdam.
Kyaniseerinrichting.
De eenigste, waar ook des winters kan worden gekyaniseerd.
Het **kyaniseeren** is het eenigste afdoende middel tegen **verrotting** en **zwam.** De bewerking geschiedt geheel **reuk-** en **kleurloos.** Desverlangd bijlevering van hout.
Prima Engelsche Portland-cement merk „Wallsend"
van uitmuntende kwaliteit en tegen concurreerende prijzen.
Belgische kluit- en hydraulische kalk.
Billijke prijzen en vrachten.
Prospectussen en prijscouranten worden op aanvrag franco toegezonden.
Gelieve op voornaam en adres te letten.

GOUDEN MEDAILLE.
De Portl.-Cement
Merk *JONSON & C°.*
werd dit jaar **BEKROOND** te **Parijs** met de **GOUDEN MEDAILLE**, zijnde de hoogste onderscheiding.
Generaal Vertegenwoordiger voor Nederl. en Indiën:
A. E. BRAAT, Rotterdam.

DE LINT & C°.
Oostzeedijk **248**, *Rotterdam.*
MOZAIEK-, VLOER- en WANDTEGELS,
TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS
Groote voorraden
16 Bekrooningen.
Handel in **CARRARA MARMER**
EN
ZWEEDSCH GRANIET.

JAN HAMER & C°.
AMSTERDAM.
Kantoor: Gebouw Maats. tot Bevordering der Bouwkunst.
Marnixstraat 402 b/h. Leidscheplein.
Werktuigen voor **Stoomwasscherijen** en **Stoomdesinfectie-inrichtingen.**
Werktuigen voor **Strohuizenfabrieken.**
Witte's Liften voor Personen, Goederen, Spijzen enz.
Boyle's Luchtpompventilators en Schoorsteenkappen.
Carré's Luchtdruk-waterreservoirs.
Milde's Micro Telephonen.
Poppe's Desinfectie-inrichtingen voor Privaatstelsels, enz. enz.
Nederlandsche referentiën worden op aanvrage verstrekt. (4)

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS en WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

ZWEEDSCH GRANIET
uit de **groeven, Stoomslijperij** en **Polijstinrichting** van de Firma
KESSEL & RÖHL,
te **Berlijn.**
Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 468,
Amsterdam.

BOEKVERKOOPING te Arnhem.
De Boekhandelaar P. GOUDA QUINT, te *Arnhem*, zal van 1 tot **15 November**, eene **belangrijke Boekverkooping houden** over verschillende vakken van Wetenschap en Kunst.
De afdeeling **BOUWKUNDE**, waarbij een aantal belangrijke en kostbare werken voorkomen, zal **Donderdag, 14 November**, des namiddags te 2 uur, worden geveild.
De catalogus is bij de meeste Boekhandelaren voorhanden, doch wordt op *franco* aanvrage *gratis* toegezonden.

Gedrukt bij C. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

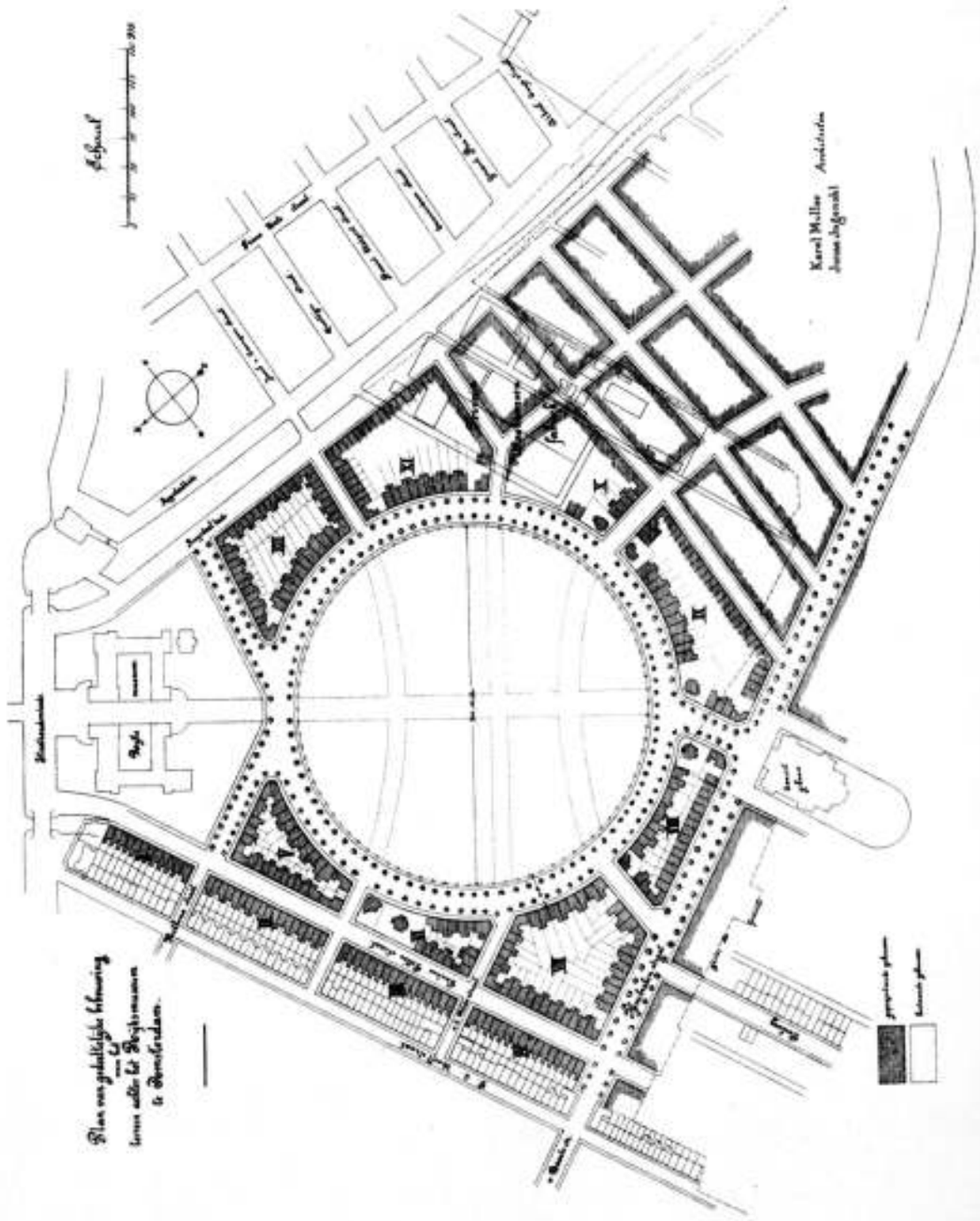

Bijvoegsel van DE OPMERKER 1889, N°. 42.
Photolith. van G. J. Thieme, Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap
XXIV.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT Jlz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën:
Bureau van *De Opmerker*, Drieknipingenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ºn Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel 10 *gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 3.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN tot 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling tot 15 cent per stuk en 25 cent per post, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

(A. et A.)

BIJ DE PLAAT.

Door de welwillendheid van de heeren Karel Muller en Jonas Ingenohl zijn wij in staat gesteld onzen lezers heden het situatie-ontwerp voor eene eventueele bebouwing der museumterreinen, door die heeren in opdracht van het raadslid, den heer Mr. D. Josephus Jitta vervaardigd, aan te bieden.

Voor de toelichting verwijzen wij naar het vorige nummer van *De Opmerker*.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Vergadering van 23 October 1889.

De Voorzitter opent de vergadering, waarna de notulen gelezen en goedgekeurd worden.

Na de mededeeling van ingekomen stukken en eenige discussie over de mogelijkheid om het Orgaan te ruilen tegen uitgaven van andere vakvereenigingen, worden de heeren D. J. P. Harmsen en K. M. Kuyk met eenige hartelijke woorden van den Voorzitter als gewone leden geïnstalleerd.

Het voorstel van het Bestuur, om ook dit jaar de prijsvragen weder gelijktijdig uit te schrijven, wat gebleken is te zijn in het belang van het Genootschap, wordt met algemeene stemmen aangenomen.

Voor alsnu wordt overgegaan tot de keuze van onderwerpen voor de prijsvragen van 1890, verkrijgt de heer W. C. Bauer het woord ten einde eenige bezwaren tegen het prijsvragenstelsel te ontwikkelen, als vervolg van hetgeen hij in den afgeloopen zomer reeds hierover in *De Opmerker* heeft betoogd.

Spreker verklaart in de eerste plaats, dat de vele beperkende bepalingen, thans aan de programma's verbonden, niet bevorderlijk zijn voor het verkrijgen van goede oplossingen, te meer daar de prijsvragen, door het Genootschap uitgeschreven, voor studie dienen en niet voor de werkelijkheid, waarom hij er ook toe komt nimmer uitgewerkte teekeningen, maar alleen schetsen te verlangen, daar slechts het juist aangeven van een bedoeling vereischte mag zijn.

Het verplichte geschiktmaken voor photolithographische reproductie wordt door spreker zeer afgekeurd. Spreker zou dit geheel aan den ontwerper wenschen overgelaten te zien, vooral daar menig ontwerper zich schamen zal over ontwerpen van vroeger tijd, en dikwijls wenschen zal dat zij niet waren gepubliceerd.

Ten opzichte der jury's wijst spreker erop, dat, waar in andere landen de architecten, die het meeste presteeren, zich geheel van het conventioneele hebben losgemaakt, het ook hier te lande tijd wordt met de conventie te breken, vooral wat betreft de wijze, waarop de jury's gevormd worden. Spreker wenscht dat deze gekozen worden vóór het uitschrijven der programma's, dat men zich niet alleen tot de eereleden bepalen zal, en ten laatste, dat ook leden eenig recht hebben bij de keuze.

Nadat spreker ten slotte nog te kennen gaf, dat hij van het Bestuur een minder lijdelijke houding had verwacht ten opzichte van de beoordeeling van de antwoorden voor een „Brandweerkazerne" en den wensch had uitgesproken dat, wanneer voortaan geen bekroning van eenig ontwerp kon worden toegekend, de uitgeloofde geldelijke beloonigen onder de beste projecten zouden worden verdeeld, eindigde hij zijne rede en verklaarde hij eenige voorstellen te zullen indienen om de noodige verbeteringen in het prijsvragenstelsel aan te brengen.

De heer H. G. Jansen is het met den vorigen spreker niet eens. Hij is reeds eenmaal, in den afgeloopen zomer, met den heer Bauer in debat getreden, omdat deze toen tegen *alle* prijsvragen was, terwijl volgens den heer J. juist prijsvragen in de eerste plaats voor architecten noodig zijn en dan ook in A. et A. een geschiedenis achter zich hebben.

Wat de juryleden betreft, wenscht hij er uitdrukkelijk op te wijzen, dat, al mag ieder gelooven door andere juryleden betere uitspraken te verkrijgen, de laatste resultaten van de Parijsche jury's, welke uit artistieke reputaties waren samengesteld, hem hebben doen waardeeren de groote eerlijkheid van onze jury's, en hij gelooft dat, zoolang geen ernstiger bezwaren tegen hen worden ingebracht, men dankbaar behoort te zijn, dat zij hunne taak volbrengen op de wijze als zij dat tot heden toe gedaan hebben.

De heer Bauer ziet volstrekt niet in, dat men zich aan gewoonten moet houden, alleen omdat deze goed zijn. Andere tijden hebben andere eischen. Van groot

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

belang acht hij het echter dat de leden meer invloed hebben bij de samenstelling der Jury.

De Voorzitter waardeert zeer, dat de heer B. zijn opmerkingen in de vergadering heeft kenbaar gemaakt, al kan hij in vele opzichten met de conclusie van den heer B. niet medegaan. De beperkende bepalingen bijv. acht hij niet alleen zeer nuttig voor medewerkers, maar ten eenenmale onontbeerlijk bij de beoordeeling, daar anders de taak van een Jury onmogelijk wordt. In den tegenwoordigen tijd acht hij verder het leveren van lijnteekeningen zeer wenschelijk, te meer wijl de meeste teekenaars ernaar schijnen te streven door quasi-artistieke behandeling der teekeningen hunne onkunde te bedekken.

Het aangeven van de wijze van teekenen is voor de opneming in *De Bouwmeester* bepaald noodzakelijk, en de Voorzitter gelooft dat deze bepaling ook goed is, wijl zonder dien wettelijken steun, de taak der Redactie te uitgebreid en te moeilijk zoude zijn.

Spreker kan echter wel medegaan met den wensch van den heer B. om de juryleden vóór het uitschrijven der programma's te benoemen. Hij waarschuwt echter tegen te groote verwachtingen van rapporten van Jury's, op andere wijze gekozen dan tot heden het geval was.

Het Bestuur is éénmaal van de gewone wijze afgeweken en heeft daarmede zulke slechte resultaten verkregen, dat het zich gehaast heeft om den vroeger ingeslagen weg te blijven bewandelen.

Wat de opmerking betreft over de beoordeeling der ontwerpen voor een „Brandweerkazerne", de Voorzitter meent, dat in de allereerste plaats een jury de plattegronden moet onderzoeken en wanneer deze haar geheel onvoldoende voorkomen, zij volkomen het recht heeft, hoe verdienstelijk overigens opstanden en doorsneden ook zijn,het ontwerp niet ter bekroning geschikt te achten.

Na eenige discussie tusschen de heeren Ingenohl, Bauer en De Quack, stelt de Voorzitter voor, om in de volgende vergadering de voorstellen van den heer Bauer, nadat zij aan de leden zijn medegedeeld, te behandelen, en geeft hij hem in overweging enkele voorstellen, als strijdig met de Genootschapswet, te wijzigen. Hiertoe wordt besloten.

De heer J. Ingenohl houdt daarop zijne aangekondigde bijdrage over distributie van gebouwen, hoofdvormen in 't algemeen en hunne perspectievische werking.

Sprekers rede, die door schetsen verduidelijkt en met aandacht gevolgd werd, zal, met welwillendheid door den schrijver afgestaan, in het Orgaan worden opgenomen.

De kunstbeschouwing, afgestaan door den heer P. J. Dekema, bestond uit het prachtwerk „Kunstvoorwerpen uit vroegere eeuwen, bijeengebracht door E. Colinet en A. D. de Vries".

Daarna werden door den heer J. Ingenohl eenige inlichtingen gevraagd over de vroeger besloten uitbreiding der Schetsclub, waarvan tot heden niets meer vernomen is; de Voorzitter deelt hem mede, dat het Bestuur der Schetsclub zeer veel moeite heeft gedaan om een geschikt lokaal te vinden, doch hierin niet geslaagd is; het heeft echter den moed niet opgegeven zulk een lokaal te vinden en de Voorzitter is dan ook gelukkig te kunnen mededeelen dat een bekend kunstschilder zich bereid verklaard heeft de leiding der schetsavonden op zich te nemen.

Vervolgens werd aan de orde gesteld de keuze van onderwerpen voor de prijsvragen, in 1890 uit te schrijven. De geldelijke beloonigen worden vastgesteld en de keuze van onderwerpen tot een volgende vergadering aangehouden.

Door het Bestuur wordt daarna aan het oordeel der leden onderworpen de vraag of aan een bekroonde, wien bij de uitreiking der prijzen de geldelijke belooning was geweigerd, wijl zijn teekeningen niet voldeden aan de eischen in het programma vermeld, nu de belooning kon worden uitgereikt, nadat hij zijne teekeningen had gewijzigd zoodanig, als zij thans aan de leden worden voorgelegd. Met groote meerderheid besluit de Vergadering deze teekeningen niet aan te nemen.

De heer Ingenohl vraagt daarna het woord over een zaak, die misschien niet direct in deze vergadering thuis hoort. Hij wenscht namelijk tot de Redactie het verzoek te richten om het debat over de bekroningen van de Parijsche Tentoonstelling te sluiten, daar, volgens hem, de wijze van behandeling niet in overeenstemming is met den aard der quaestie.

De Voorzitter wijst er den heer Ingenohl op, dat de wetten der beleefdheid door geen der partijen vergeten zijn; hij weet dan ook geen enkele reden om het debat te sluiten en wenscht te verklaren, dat hij het met het geschrevene van den heer H. G. J. volkomen eens is [1]).

Door den heer R. A. Heij worden nog ter bezichtiging gesteld, photographieën van de door hem ontworpen en gebouwde „Leerhoeve voor zuivelbereiding" te Oudshoorn.

Door de heeren W. C. Bauer en J. Herman wordt als gewoon lid voorgesteld de heer H. H. Baanders, waarna de vergadering, niets meer aan de orde zijnde, wordt gesloten.

(A. et A.) ARCHITECTONISCH KARAKTER IN VERBAND MET HET TYPE DER VROUWELIJKE BEVOLKING.

Het is een kroniekschrijver in de *Indépendance Belge*, die er ons opmerkzaam op maakt.

Ik beweer niet alleen, zegt hij, dat er een vrij nauwe betrekking bestaat tusschen de architectuur en het vrouwelijk toilet, maar ik houd staande, dat het aspect eener stad zich afspiegelt in het vrouwetype.

Zekere tijdperken, den godsdienst, de kunsten, den regeeringsvorm, ja zelfs een sociale crisis, kan men uitgedrukt vinden in de trekken der vrouwen uit zoo'n époque. Welk schrijver heeft ook weer gezegd dat de vrouwen van het eerste keizerrijk iets heroïeks in haar voorkomen hadden? De vrouwelijke physionomie is uitermate gevoelig voor indrukken van allerlei aard. Dokters beweren dat een getrouwde vrouw na een lang huwelijk op haar man begint te gelijken. De geestelijke zuster krijgt langzamerhand iets van den strengen eenvoud van haar convent in haar trekken; eene dorpelinge heeft gewoonlijk wangen als een klaproos en de sneeuw is oorzaak van de blanke teint der Noordsche vrouwen.

Ik heb op mijne reizen, wanneer ik eene mij onbekende stad bezocht, steeds in de vrouw een zeer aantrekkelijk voorwerp van studie gevonden (!); neemt men de voorbijgangsters goed op, dan heeft men dadelijk een beslist idee van het algemeen karakter der plaats.

Bijvoorbeeld: Weenen, een schitterende stad, een middelpunt van artistiek leven, een stad van beschaafde vormen en voorkomendheden, gebouwd met edelen, soberen smaak en omgrensd aan den ringboulevard door vriendelijke open tuinen. Onvermijdelijk houdt men zich veel te lang op voor de magazijnen der Karnthner Strasse en in het gewoel van flaneurs aan de Graben. De Wienerin met haar blanke teint, beweegt zich met bevallige langzaamheid in deze omgeving: fijn, geestig, doch nimmer uitgelaten, natuurlijk en zeer bekoorlijk. Haar toilet heeft hetzelfde air van distinctie als de aanleg der parken, als de winkel-étalages, als de versiering der gebouwen.

In Londen, de trotsche koude wereldstad, is de aanblik van stijve waardigheid en vrees voor vergrijp tegen het decorum terug te vinden in de ruwe of barokke huizenversiering zonder eenige buigzaamheid, en eveneens in de valsche gratie, de linksche coquetterie en de weinig smaakvolle toiletten der stijve ladies. De aanblik der straten geeft slechts den indruk van zakendoen, van egoïsme; de vreemdeling voelt er zich verlaten en overbodig; men behoort de stad langen tijd bestudeerd te hebben, alvorens het te durven wagen zich vormelijk aan hare bewoners te presenteeren.

Hemelsbreed verschilt hiermede weer het karakter van Parijs. Minder dan ergens elders domineert hier de architectuur; veelmeer zijn het de curieuse en fantastisch geïmproviseerde étalages, vol geestige trucs bij het streven naar een oogenblikkelijk succes, die hier de aandacht trekken Voor een beuzeling van enkele stuivers ontstaat plotseling een ware rage, doch op wezenlijk schoon, op soliditeit wordt minder gelet.

Evenzoo de Parisienne; zij is vroolijk om niets en geheel chique in hare bevallige gratie. Te Parijs is alles vroolijk, alle vrouwen zijn geestig doch meestal ook onoprecht; de luchtige decoratieve kunst vreest de concurrentie van de serieuse architectuur niet; zoo ook weten de modemaaksters, met zoogoed als waardelooze prullen, wonderen te verrichten.

Pesth: solide, vierkante bouwwerken, warm van toon en breed aangelegd op stevige muren; de vrouwen zijn hier flink gebouwd, kalm en robust, zij bezitten een ietwat sombere doch flinke teint.

Milaan ligt onder een zuidelijke zon, welke krachtige kleurschakeeringen in het leven roept. De gevels geven blijk van groote zorg voor het uitwendige, doch daarachter, vuile binnenplaatsen, sombere gangen. De Milaneesche met hare sprekende trekken en in het oog vallend toilet, bekommert zich ook slechts om hare uitwendige verschijning. Groote zorg voor schoon linnen enz. treft men onder de Milaneesche vrouwen der middenklasse niet aan.

Brussel eindelijk, eene stad van middelmatige grootte en, wat hare ligging en bevolking betreft, het midden houdende tusschen het koele denkende Noorden en het luchtige Zuiden, de hoofdstad van een neutraal land met gemengde bevolking, boogt niet op een bepaald type van vrouwelijk schoon. In het Vlaamsche land daarentegen treft men veel meer karakteristieks aan, zoowel wat de typische architectuur als wat de populatie betreft.

Holland en meer bepaald onze hoofdstad, schijnt den schrijver geen stof tot observaties te hebben gegeven, die in zijn stelsel pasten. Misschien bracht hem de groote variatie van bouwstijlen bij het kleinere deel en de totale karakterloosheid van het meerendeel onzer nieuwe bouwwerken van de wijs, en had hij allicht tot de slotsom kunnen komen dat het hier niet aan pogingen tot navolging van allerlei vreemde gewoonten ontbreekt, doch dat de ware chique en elegantie voor de meesten een onbereikbaar ideaal blijft.

De conclusie van den schrijver uit de *Indépendance* is als volgt:

Verfraai uwe steden met schoone wandelwegen en statige bouwwerken, maak wijde straten in het belang van licht- en luchttoevoer en wees verzekerd dat bij de vrouwelijke bevolking spoedig de sporen van deze verbetering op het gelaat zullen te zien zijn. Ik zou daarom wenschen dat onze artisten meer invloed konden doen gelden op het bestuur eener stad.

En nog eene gevolgtrekking: als men nagaat dat de vrouwen bij de wilde volkeren op zoo weinig vrouwelijk schoon kunnen bogen en ook het vraagstuk van toiletten bij haar zoo weinig belangstelling ondervindt, kan daarvan slechts de oorzaak zijn, dat in die landen de steden nog moeten gebouwd worden. Deze dames wachten slechts op de architecten, om van hen te leeren welke physionomie zij zullen aannemen.

J.

(A. et A.) BEKRONINGEN IN DE KLASSE BOUWKUNST OP DE TENTOONSTELLING TE PARIJS.

Het *Bouwkundig Weekblad* deelt het navolgende lijstje mede van de bekroningen in de verschillende bouwkunst-afdeelingen te Parijs toegekend:

	Diploma.	Goud.	Zilver.	Brons.	Eerv. verm.
Frankrijk	10	23	24	36	17
Engeland	2	2	5	5	
België	1	1	2		2
Nederland			1	1	1
Denemarken		1			
Zweden			1		
Zwitserland			1		
Italië				1	
Monaco					1
Griekenland			2	1	
Spanje			1		
Rumenië				2	2
Algerië				1	
Tunis		1			1
Brazilië			2		
Mexico					3

De Jury was samengesteld uit de heeren: Bailly, De Baudot, Pascal, Jules André, E. Boeswillwald, Ch. Garnier, Lisch, Vaudremer, L. Magne en Moyaux voor Frankrijk; J. W. Waterhouse en W. F. White voor Engeland; A. Pauli voor België.

Van de 113 Fransche inzenders zijn er dus niet minder dan 110 bekroond.

Engeland had *twee* Juryleden aan te wijzen; aan Engelsche inzenders zijn *twee* eerediploma's en *twee* gouden medailles te beurt gevallen, behalve de mindere onderscheidingen. België met *één* Jurylid, verwierf *één* eerediploma en *één* gouden medaille, benevens twee zilveren medailles en twee eervolle vermeldingen.

Het „succes" der Nederlanders kennen we. Ons dunkt, dat deze cijfers welsprekender zijn dan lange vertoogen.

(A. et A.) REDDINGSTOUWEN.

In *De Amsterdammer, Dagblad voor Nederland* dd. 23 Oct. komt onder dit opschrift een artikel voor, waarbij tevens vermeld wordt dat bij de firma Meulman en W. Stolten, Heerengracht 247 te Amsterdam, bovengenoemde touwen verkrijgbaar zijn gesteld. Men wil, volgens den schrijver, dat op iedere gracht de bewoners zich zoo'n touw zullen aanschaffen, lang genoeg om de gracht te overspannen, en dit dan bij een hunner zullen deponeeren.

Ik vind voor onze waterachtige stad dat idee zoo kwaad niet; in vele andere steden vindt men langs den waterkant boeien onder afdakjes hangen. Wanneer het water breed is, verdient dit systeem aanbeveling, bijv. voor IJ- en Amstelkant, maar wordt zoo'n boei door een onbekwame hand geworpen, dan mist zij haar doel;

---

[1]) Nu op de jongste vergadering de wensch is uitgesproken, om de opinie der Redactie te kennen aangaande de artikelen over de bekroningen der Parijsche tentoonstelling, ondertekend H. G. J. en opgenomen in *De Opmerker*, wil zij gaarne mededeelen, zich ten volle met die beschouwingen te kunnen vereenigen.

Dat die artikelen ondertekend waren, spreekt voort uit de omstandigheid, dat enkele Redactieleden zelf inzenders waren en inmenging hunnerzijds in deze quaestie misschien onjuist ware beoordeeld.

RED.

men moet er dus een dun eindje lijn aan verbinden om haar terug te kunnen halen en, als er tijd is, haar nog eens te werpen.

Voor onze stadsgrachten is het touw beter, maar dan moet het niet bij een van de bewoners opgeborgen worden; men moet dan eerst zoeken, vervolgens aanschellen en misschien lang wachten; eindelijk krijgt men een bundel touw, dat geheel in de war zit of door de overhaasting in de war gemaakt wordt; nu moet men er eerst mede naar de brug loopen en deze dan overspannen; men loopt niet gelijk, men trekt wat hard en het touw breekt, want de meid had het op een vochtige plaats gehangen of het touw was nat opgeborgen.

Neen, als men het idee practisch wil uitvoeren, behoort m. i. van wege de gemeente een dun ijzerdraad-touw met stukken kurk in het midden en groote ringen aan de einden, aan de buitenzijden der leuning van iedere brug in haken te worden gehangen. Wanneer men aan iedere brug twee dusdanige touwen aanbrengt, zoo behoeft men maar de halve gracht te loopen.

E. J. v. D.

(A. et A.)

PRIJSVRAGEN.

MAATSCHAPPIJ „ARTI ET AMICITIAE" TE AMSTERDAM.

Het *Uitvoerend Comité* voor de feestviering bij gelegenheid van het vijftigjarig bestaan der Maatschappij *Arti et Amicitiae* noodigt de Nederlandsche kunstenaars uit tot het inzenden van ontwerpen voor:

EEN OORKONDE en

EEN DIPLOMA VAN LIDMAATSCHAP.

Voor de juiste keuze en compositie van allegorische voorstellingen volgt hieronder een uittreksel der statuten, waarin het doel der Maatschappij is omschreven.

„De Maatschappij „Arti et Amicitiae", gevestigd te Amsterdam, stelt zich ten doel:

„1°. Den bloei der beeldende kunsten te bevorderen en den kunstzin in 't algemeen te ontwikkelen.

„2°. De zooveel mogelijke vergrooting van het fonds voor weduwen en weezen van gewone en buitenleden der Maatschappij en voor verdere, bij het daartoe vastgestelde reglement aangewezen personen.

„3°. De verbroedering der kunstenaars.

„Dit doel zal zij trachten te bereiken door:

„1°. Het geven van kunstbeschouwingen en lezingen.

„2°. Het houden van openbare tentoonstellingen.

„3°. De krachtige ondersteuning van het weduwen- en weezenfonds.

„4°. Het openstellen van zalen voor gezellig verkeer.

„5°. Het bijeenbrengen van een bockerij, het ter lezing leggen van kunstbladen, tijdschriften, couranten enz.

„6°. Het aanknoopen van betrekkingen met binnen- en buitenlandsche inrichtingen, met eenzelfde of soortgelijk doel werkzaam.

„7°. Alle gepaste middelen die verder daartoe kunnen leiden.

„De Maatschappij bestaat uit kunstenaars, beoefenaars en beminnaars der beeldende kunsten, die allen naar vermogen trachten mede te werken tot bovengenoemd doel."

PROGRAMMA VOOR DE OORKONDE.

De teekening van de Oorkonde moet een hoogte hebben van 0.67 M. en een breedte van 0.48 M. en worden opgezet op een vel carton van 1.02 M. hoogte en 0.78 M. breedte.

De wijze van uitvoering der teekening wordt geheel vrijgelaten.

De navolgende tekst zal in de compositie moeten worden opgenomen:

„De Maatschappij Arti et Amicitiae, gesproten uit de behoefte der kunstenaars aan vrije vereeniging, koos in de oprichtingsbijeenkomst van 3 December 1839 de leuze:

Gelijkheid, Openhartigheid en Vroolijkheid.

„M. G. Tetar van Elven sprak den 9den September 1839 in den tuin van Natura Artis Magistra het denkbeeld van een Vereeniging van kunstenaars uit, tot A. B. B. Taurel en J. A. Kruseman.

„A. B. B. Taurel richtte, door vrienden samen te roepen, de Maatschappij op; J. W. Pieneman was haar eerste President.

„Onder bescherming van Nederland's Koning en Koningin, der kunst en vriendschap gewijd, der oude leuze getrouw, herdacht de Maatschappij den 3den December 1889 den vijftigsten jaardag harer stichting, en viert zij in de lente van 1890 een kunstvol en vroolijk feest, een hoogtij van de Nederlandsche kunst, waarvan deze oorkonde, in beeld en schrift, aan latere geslachten getuigenis moge geven."

Voor de plaatsing van handteekeningen moet een minimum-oppervlakte van 500 cM² beschikbaar blijven.

Een vereischte is, dat de ruimte voor deze handteekeningen gaaf papier zij.

Aan het der bekroning waardig gekeurde ontwerp zal worden toegekend een prijs van *tweehonderd en vijftig gulden*, en een premie van *honderd gulden* aan het daarop volgende ontwerp.

PROGRAMMA VOOR HET DIPLOMA VAN LIDMAATSCHAP.

Voor het Diploma van Lidmaatschap is gekozen de vorm van een open brief ter hoogte van 0.345 M. en ter breedte van 0.21 M. (een vel Hollandsch schrijfpapier).

De brief moet in drukletters den volgenden tekst bevatten:

„Bestuurderen der Maatschappij Arti et Amicitiae overhandigen op dezen . . . . . (datum) . . . . . aan . . . . . ten bewijze van lidmaatschap als . . . . . lid dezen open brief.

Bestuurderen,
De Voorzitter,

De Secretaris,

De illustratie wordt geheel vrijgelaten, doch moet in penteekening worden uitgevoerd.

De teekeningen moeten geschikt zijn voor photolithographische reproductie; bij het afdrukken kan van een tweetal kleuren, voor initialen, letterschrift, enz. worden gebruik gemaakt.

Aan het der bekroning waardig gekeurd ontwerp zal worden toegekend een prijs van *vijftig gulden*, en aan het daarop volgend ontwerp een premie van *vijf-en-twintig gulden*.

ALGEMEENE BEPALINGEN.

De inzending der ontwerpen moet vrachtvrij geschieden aan het bureau der Maatschappij „Arti et Amicitiae", Rokin n°. 112, te Amsterdam, vóór of op 16 December 1889.

Zij moeten zijn vergezeld van een correspondentieadres, om zoo noodig met den inzender te kunnen correspondeeren.

Ieder ontwerp moet gemerkt zijn met een spreuk of motto en vergezeld van een verzegelden naambrief, waarop van buiten dat motto is herhaald, en waarin van binnen de naam en de woonplaats van den inzender zijn vermeld.

Het schrift op de teekeningen en van de bijgevoegde stukken moet van een andere hand, dan die van den ontwerper zijn.

De motto's der ingekomen ontwerpen zullen bij advertentie in vak- en dagbladen worden medegedeeld.

De Jury bestaat uit de heeren Prof. Aug. Allebé, Dr. P. J. H. Cuypers, A. Lecomte, Jan Springer en J. H. Wijsmuller, door wie dit programma tevens is opgemaakt.

Ontwerpen, die naar het oordeel der Jury afwijken van de gemaakte bepalingen, komen voor bekroning niet in aanmerking.

De uitslag der beoordeeling zal mede bij advertentie in de vak- en dagbladen worden medegedeeld, terwijl het rapport van beoordeeling, zijnde een kort verslag, vermeldende de motieven, die de Jury tot het toekennen der prijzen en premiën of tot het verdeelen der uitgeloofde gelden hebben geleid, zal worden bekendgemaakt.

De ingezonden teekeningen zullen na de beoordeeling worden tentoongesteld bij gelegenheid van de feestviering van het vijftigjarig bestaan der Maatschappij. Zij blijven daarom in het bezit van het Comité tot na het einde der feestviering.

Gedurende dien tijd zullen de inzendingen door de Maatschappij worden verzekerd tegen brandschade voor een bedrag, gelijkstaande aan de uitgeloofde premiën.

Door de aanvaarding van de als *prijs* toegekende gelden worden de betreffende teekeningen of ontwerpen eigendom der Maatschappij „Arti et Amicitiae".

De gepremiëerde en niet bekroonde ontwerpen zullen, na afloop der tentoonstelling, aan het op 't couvert van den naambrief vermelde correspondentie-adres vrachtvrij worden teruggezonden.

Deze voorwaarden zijn op vrachtvrije aanvrage en tegen vooruitbetaling van *f* 0.10 te bekomen bij het Bestuur der Maatschappij „Arti et Amicitiae", Rokin n°. 112 te Amsterdam.

Het uitvoerend Comité:

J. C. GREIVE JR., *Voorz.*
GEO POGGENBEEK.
H. A. SANGSTER.
H. P. BERLAGE NZ.
JAN VAN ESSEN.
BART VAN HOVE.
GERARD MULLER.
JAN SPRINGER.
P. L. TAK.
C. ED. TAUREL.
N VAN DER WAAIJ.
G. VAN TIENHOVEN JR., 1ste-Sec.
R. J. G. BOISSEVAIN, 2de-Sec.

SOCIETEIT SIC SEMPER TE UTRECHT.

RAPPORT van de Jury voor de beoordeeling van de plannen, ingekomen op de prijsvraag van een Sociëteitsgebouw.

Ingevolge artikel 8 van het programma voor de uitgeschreven prijsvraag, heeft de Jury voor de beoordeeling der plannen de eer aan uw Bestuur over te leggen een kort verslag van hare werkzaamheden en van de motieven, die haar tot het toekennen van den prijs en van de premiën hebben geleid. Zooals reeds door haar, door middel van het *Utr. Prov. en Sted. Dagblad* en van verschillende vakbladen, is bekend gemaakt, waren tijdig ingekomen 66 ontwerpen, terwijl twee ontwerpen, later nog met één vermeerderd, door haar als te laat ontvangen ter zijde zijn gelegd.

Vooraf wenscht de Jury te constateeren, dat deze prijsvraag mag geacht worden een zeer geslaagde te zijn. Niet alleen is het mogelijk geweest hier zonder bezwaar den vollen prijs en de premiën toe te kennen, maar meerdere goede oplossingen, vooral wat de plattegronden betreft, waren aanwezig en hoewel meestal niet de meest geslaagde gevelopbouw samenging met de betere plattegrond-oplossing, zoo vereenigden zich in het bekroonde plan toch beide op zeer gelukkige wijze.

Met het oog op de eerste alinea van artikel 2 van het programma van eischen, in verband met de 2e alinea van artikel 1, lag het voor de hand dat door de Jury het grootste overwicht moest worden gehecht aan de goede plattegrond-oplossing; daardoor mogen misschien verdienstelijker architectonische oplossingen eerder zijn afgevallen dan het geval zou geweest zijn wanneer de gevelopbouw den doorslag had moeten geven, of werden minder verdienstelijke geveloplossingen in hoogere klassen opgevoerd wegens de daarbij behoorende uitstekende plattegrond-oplossing.

Dat het voor een ernstig mededingen werkelijk een bezwaar blijft, wanneer men het bouwterrein niet ter plaatse opneemt, mocht ook hier weder blijken. De persoonlijke opvatting van zulk een vraagstuk moet geleid worden door den invloed, welke de omgeving op den bouw noodzakelijk uitoefent en waardoor bepaalde groepeeringen soms als van zelve zijn aangewezen.

Bij eene eerste schifting der ingekomen plannen werden al diegene ter zijde gelegd, welke, hetzij wegens onvoldoend architectonische oplossingen, hetzij wegens te ingewikkelde of minder geschikte of bruikbare plattegronden, niet voor nadere overweging in aanmerking kwamen.

Zoodoende bleven de volgende 30 plannen ter onderlinge vergelijking over.

1. 't Was tijdverdrijf. Dat is buiten kijf.	39. Non Semper idem.
3. Ultrajectum.	41. Roulette.
9. Prosit.	48. Cirkel met driehoek.
11. Alida.	49. Ultrajectum.
12. Sic Semper (in cirkel).	52. Wie kan 't gevoegen naar elcx genoegen.
17. Ja.	54. Anna.
18. Oranje boven.	57. N°. 73.
20. Cirkel met schaduw aan den bovenkant (fig.).	58. Ulterius trajectum.
24. Een kelk (fig.).	59. I. F.
25. Sticht.	60. Cirkel met driehoek waarin 't Sticht.
27. Gezelligheid.	61. Trans.
28. Sic Semper.	62. Schnaps.
29. Roode R	63. R. O. Z.
31. Jo.	64. Bona fide.
38. Trajectum ad Rhenum.	65. Haast.

Bij eerste onderlinge vergelijking vielen hieruit wederom een twaalftal plannen af en bleven de volgende 18 over:

N°. 1, 9, 17, 18, 20, 24, 25, 27, 28, 29, 31, 41, 48, 57, 60, 61, 63, 65.

Waaruit dan weder de volgende 11 plannen, als kunnende voor prijs of premie in aanmerking komen, werden uitgescheiden:

N°. 17, 18, 25, 27, 29, 31, 41, 60, 61, 63, 65.

Uit deze plannen werd daarna eenstemmig toegekend de prijs aan het plan n°. 65, motto *Haast*, en de eerste premie aan het plan n°. 50, motto *Cirkel met driehoek, waarin 't Sticht.*

Het toekennen van de 2de premie gaf eenig verschil van gevoelen; terwijl hiervoor aan de eene zijde het plan n°. 61, motto *Trans*, in aanmerking kwam, bood het plan n°. 41, motto *Roulette*, zulk een ver-

dienstelijke plattegrond-oplossing, dat zich de vraag voordeed of men hier, waar de plattegrond-oplossing de hoofdzaak mocht geacht worden, niet eene premie zou kunnen toekennen ook dan, wanneer de gevel-opbouw zooverre daarbij ten achteren stond, dat het moeilijk viel om aan denzelfden ontwerper van beiden te gelooven.

De Jury meende na lange discussie ten slotte, dat de plattegrond-oplossing van n°. 41, motto *Roulette*, aanleiding genoeg was om aan dit plan, niettegenstaande den minder goeden gevel, de 2de premie toe te kennen.

Bij de opening der naambrietjes bleken te zijn de vervaardigers van het ontwerp n°. 65, motto *Haast*, de heer P. J. Houtzagers, architect te Utrecht; van n°. 60, motto *Cirkel met driehoek waarin 't Sticht*, de heer J. Bakker, architect te Amsterdam, en van n°. 41, motto *Roulette*, de heeren G. J. van Gendt en C. M. G. Nieraad, architecten te Arnhem.

De onderstaande beschouwingen omtrent de plannen heeft de Jury in hare beoordeeling geleid.

N°. 65. Motto *Haast.*

Dit plan heeft een zeer goede eenvoudige plattegrond-oplossing in juiste en evenredige verhoudingen en afmetingen der onderlinge ruimten, goede verlichting en ligging der lokalen. Vooral de oplossing van ingang, vestibule en trap, welke bij de meeste plannen meer of min schipbreuk leed, is hier zeer goed, terwijl mede op eigenaardige maar zeer verdienstelijke wijze het scheeve in de geheele plattegrond-dispositie is opgelost. Alleen valt aan te merken, dat de biljartzaal geen afzonderlijken toegang van uit de gang heeft, wat gemakkelijk te verbeteren is door een travee van het buffet af te nemen. Bij het groote biljart is aan de korte zijde de afstand tot den muur iets te kort; dit wordt echter geen overwegend bezwaar geacht; de kamer van den kastelein is wel wat klein, maar is toch nog voldoende.

Voor de verlichting van de gang zou het overweging verdienen de medaillons niet om het andere maar allen voor lichttoevoer te doen dienen. In de bovenverdieping laat de groepeering der beide vergadervertrekken voor *gezamenlijk* gebruik te wenschen over. Door echter de hoekkamer tot bestuurskamer in te richten en het disponibele lokaal met het grootere vertrek te verbinden, zou hier aan het programma kunnen worden voldaan en dan nog de nu geprojecteerde bestuurskamer als disponibele 3de vergaderkamer overblijven.

De gevels zijn zeer artistiek en fraai gegroepeerd en brengen de inwendige verdeeling zeer goed naar buiten; ook is hier de ingang uitstekend behandeld. Het geheel is eenvoudig, smaakvol en zeker voor den opgegeven prijs uitvoerbaar. Overweging zou alleen verdienen of de hoektoren, zooals deze geprojecteerd is, hier voldoende gemotiveerd is, en niet misschien voor eene betere oplossing, bijv. in den geest van het ingangspaviljoen, vatbaar ware.

N°. 60. Motto *Cirkel met driehoek waarin 't Sticht.*

De groepeering van de vertrekken is hier goed; de verlichting van de vestibule met het nog door het trapgat invallende licht voldoende, die voor den langen gang-arm door een bovenlicht in de dwarsgang wel voldoende maar niet fraai; dit zou echter door het laten zakken van de hoogte van buffet, toilet en zijgang voor groote verbetering vatbaar zijn. De trap-oplossing is hier door het onderaanzicht van den bovenarm en bordes, juist tegenover den hoofdingang, minder fraai.

De gevel is zeer goed gegroepeerd en goed van karakter, maar wel wat rijk met het oog op de bouwsom. Het detail is flink geteekend. Het binnendetail is het zwakste van dit plan en is niet flink opgevat.

N°. 41. Motto *Roulette.*

Dit plan vertoont eene uitstekende, keurige plattegrond-oplossing met aangenamen vorm en groepeering der lokalen; de eenige aanmerkingen zijn hier het niet opgeloste scheeve in de conversatie- en biljartzaal, de minder gunstige, hoewel niet onvoldoende verlichting voor de toiletkamer, en dat de dessertkamer alleen licht door de keuken ontvangt. Daarentegen is de gevel-opbouw geheel onvoldoende van verhouding, groepeering en vormen, welke slechts weinig door het detail worden verbeterd. Het binnendetail is goed van verhouding en opvatting maar minder goed van vormen; terwijl hier de plattegrond de meesterhand verraadt, doet de gevelopbouw nog geheel aan den leerling denken.

N°. 61. Motto *Trans.*

De plattegrond is niet onverdienstelijk, vooral door de goede oplossing van de vestibule met hoofdtrap en de verlichting daarvan. Minder fraai is dat de scheeve terrein-vorm door het geheele gebouw heen, in alle ruimten zichtbaar blijft.

In dit plan ontbreekt eene directe verbinding van de hier langgerekte biljartzaal en de conversatiezaal; deze kan echter zonder groote verandering worden gemaakt. De deuren wederzijds van den ingang zijn klein van afmeting. De toiletkamer is alleen bereikbaar uit de vestiaire, welke minder goed verlicht is. Dat ook de privaten licht en lucht moeten ontvangen uit de toiletkamer, is niet mooi. De verlegging van den afzonderlijken ingang van den kastelein in het zijstraatje is minder gelukkig, maar door geringe wijziging voor verbetering vatbaar; de bovenzalen zijn minder geschikt voor gezamenlijk gebruik.

De gevel, op zichzelf zeer verdienstelijk, mist echter het karakter van een sociëteitsgebouw, en zou eerder aan een administratief gebouw doen denken. Het detail daarvan is uitstekend, het binnendetail is wat bont van kleur, maar origineel van opvatting, geeft echter te kennen dat architectonisch de behandeling van den zeer onregelmatigen binnenwand van de sociëteitszaal, minder voor oplossing vatbaar is.

N°. 17. Motto *Ja.*

Eenvoudige platte-grondoplossing met goede volgorde van de vertrekken; de toegang tot de conversatiezaal is hier gebrekkig, evenzeer de verbinding van de conversatie- en biljartzaal, wat echter voor verbetering vatbaar is. De keuken is slecht verlicht, toilet en privaten worden alleen door een smalle schacht van lucht en licht voorzien, wat onvoldoende mag geacht worden. De raamgroepeering van de leeszaal is te veel aan den gevel opgeofferd.

De gevel is zeer goed van karakter, verhouding en groepeering, en is het een goed denkbeeld de kasteleinswoning afzonderlijk te behandelen. Minder gewenscht, vooral wat de algemeene ontwikkeling betreft, is het laten liggen van een gedeelte van den gevel aan de Runnebaan.

N°. 18. Motto *Oranje boven.*

De plattegrond is hier goed en eenvoudig in elkander gezet; het minst is echter geslaagd de oplossing van toilet enz., zoodanig met de privaten direct gecombineerd, dat de verlichting van het toilet daardoor slecht wordt. Ook laat de verbrokkeling en verlichting van de zijgangetjes, ter verbinding van de keuken enz. met de sociëteitslokalen, veel te wenschen over. De verlichting van de vestibule zou door vergrooting van het bovenlicht voor verbetering vatbaar zijn, doch is deze hier architectonisch niet mooi. De te steile trap zou gemakkelijk te verbeteren zijn door in plaats van een drie-armige trap een enkele in drie armen gebroken trap aan te brengen. Ook ontbreekt hier eene verbinding van de groote zaal met de biljartzaal.

De gevel is eenvoudig en goed, zonder echter bepaald het karakter van een sociëteit aan te geven. Ook de details zijn goed; het minste voldoet de behandeling van het inwendig detail.

N°. 25. Motto *Sticht.*

Goed geslaagde plattegrond met uitstekende verbinding der lokalen, vooral door de geschikt gelegen en als sociëteitslokaal mede te gebruiken vestibule. Daarentegen is de ligging van de conversatiezaal aan de Transzijde af te keuren en blijkt daaruit dat de ontwerper niet met het terrein bekend is. De privaten in de vestibule missen licht en lucht, en zijn ver verwijderd van de toiletkamer met urinoirs, welke alleen door de biljartkamer te bereiken zijn. De ingang van den kastelein in het zijstraatje is minder goed gelegen, maar zou gemakkelijk verlegd kunnen worden. Ook de door den schoorsteen minder geschikte verbinding van de beide bovenlokalen voor gemeenschappelijk gebruik, is voor betere oplossing vatbaar.

De gevels zijn eenvoudig en goed, hoewel de inwendige indeeling niet naar buiten spreekt; de hoektoren is niet uit den plattegrond gemotiveerd.

Het geveldetail is zeer flink, dat van de binnenarchitectuur minder verdienstelijk.

N°. 27. Motto *Gezelligheid.*

Eene goede plattegrond-oplossing, nog te verbeteren door de omwisseling van het groote salon met de leeskamer en de vestiaire met het kleine salon. Het plan heeft weinig en voldoend verlichte gangen, de ligging van keuken en toilet is goed, de dessertkamer heeft alleen licht van het trapbordes. De trap is veel te steil en de plattegrond strookt hier niet met de doorsnede; zulks is echter voor verbetering vatbaar, wanneer men de drie-armige trap laat varen. De verbinding van de conversatie- en biljartzaal is wel wat smal. Minder geslaagd is de boven-plattegrond en de combinatie der beide zalen voor gemeenschappelijk gebruik, welke veel te wenschen overlaat; de 2de oplossing voor deze verdieping komt echter voor een groot deel aan de bezwaren van de 1e oplossing tegemoet.

De gevel is eenvoudig; die naar den Trans werkt echter in hoofdverhoudingen en groepeering minder gunstig dan die naar de Runnebaan. Het geveldetail voldoet wel; dat van het inwendige is vrij onbeteekenend.

N°. 29. Motto *R.*

Zeer eenvoudige plattegrond-oplossing, nog te verbeteren door de omwisseling van leeskamer met salon, gelijk reeds door den ontwerper is voorgesteld; de oplossing van de trap is hier zeer goed dienstbaar gemaakt aan de verlichting van de achtergang, doch zal de onder die trap uitgebouwde buffetruimte een misstand geven. De privaten liggen ver van het toilet verwijderd. Boven is veel ruimte opgeofferd aan vestibule en gangen.

De gevel is eenvoudig en goed gegroepeerd, maar eenigszins gedrukt. Het laten liggen van een gedeelte aan de Runnebaan komt niet ten voordeele van het plan. Het detail is niet in overeenstemming met den gevel en geeft een zware, wel decoratieve, maar minder architectonische oplossing. Het inwendig detail is, met het oog op de bouwsom, te rijk en wat overladen en zwaar, echter flink geteekend.

N°. 31. Motto *Jo.*

Goed opgeloste plattegrond; alleen verdient het geen voorkeur om aan de leeszaal den besten hoek van het gebouw aan te wijzen; door omruiling met salon en kleine salon zou hierin verbetering gebracht kunnen worden.

De verlichting door bovenlicht uit de verdieping is onvoldoende. De privaten zijn alleen van uit het toilet bereikbaar, wat, bij de hier gevolgde wijze van combinatie, niet doeltreffend is. Boven laat het gezamenlijk gebruik der beide vergaderkamers te wenschen over.

De geveloplossing, eenvoudig en over het algemeen goed van verhouding, is geheel in het karakter van eene sociëteit; alleen zal hier, overhoeks gezien, de ongelijke behandeling der beide hoekvleugels minder goed werken. Het detail is goed, maar wel wat rijk voor de bouwsom.

N°. 63. Motto *R. O. Z.*

Geeft eene vrij goede groepeering, doch de ligging van de toiletkamer tusschen de lokalen in is minder geschikt en is deze ver van de privaten verwijderd. Deze privaten zelve missen een voorplaatsje. De wijze, waarop in het algemeen voor deze lokaliteiten licht en lucht wordt verkregen, is minder gewenscht met het oog op de dakconstructie van de biljartkamer, en de daardoor zich ontwikkelende zakken in het dak. Geen bezwaar geeft het indeelen van de kasteleinswoning mede over eene insteekverdieping.

De gevel is goed van groepeering en verhoudingen en eenvoudig opgevat, met een flink detail. Ook het binnendetail is zeer goed.

N°. 1. Motto *'t Was tijdverdrijf dat 's buiten bijf.*

Dit plan geeft 2 plattegrond-oplossingen. Het eerste is een eenvoudige goede plattegrond, waarbij echter de ingang onder het trapbordes door minder wenschelijk is. De ligging en de toegang van het toilet en de privaten zijn minder gelukkig; dit laatste is in het 2e project veel verbeterd. De benedengang is donker en alleen uit de biljartzaal verlicht. Boven is de aaneenvoeging van de 2 vergaderzalen met de korte zijden tegen elkander minder geschikt voor gezamenlijk gebruik.

De gevel is van minder goede verhouding en groepeering, vooral die naar de Runnebaan. De oplossing van het hoekpaviljoen is zwak en niet gelukkig. Het detail van den buitengevel is flink.

N°. 9. Motto *Prosit.*

De plattegrond is eenvoudig opgelost, de vestibule en trap zijn goed gelegen. Minder wenschelijk is het, dat hier biljart- en conversatiezaal alleen door het salon (welke als speelkamer dienst doet) zijn verbonden, terwijl de open verbinding van salon en biljartzaal wel wat al te lang gerekte verhouding geeft.

De gevel is zeer eenvoudig en in goede verhoudingen, doch de ingangsdeur op den hoek, direct in de conversatiezaal komende, misschien voor een café dienstig, hier, bij eene sociëteit, af te keuren. De oplossing van het middenpaviljoen met de deur op zij is minder gelukkig.

De toren op den hoek is constructief, maar niet gemotiveerd uit den plattegrond.

Het detail is goed geteekend; het binnendetail zwak.

N°. 20. *Cirkel, maar met schaduw aan den bovenkant.*

Dubbel plan met minder geslaagde oplossing; door het ontwerpen van ingang en vestiaire aan het best verlichte gedeelte aan de Runnebaan is dit project, in tegenstelling met project n°. 25, gekomen tot lange en gebroken gangen. Ook is de plaatsing van de keuken aan de straatzijde Trans, en van de leeskamer in den binnenhoek van het terrein met hooge zijramen aan den afsluitingsmuur, of volgens bijgevoegde schets met bovenverlichting, minder gelukkig. Het buffet is niet afzonderlijk uit de gang bereikbaar.

De 2e plattegrond met den ingang naar den Trans ontgaat meerendeels de genoemde bezwaren, doch de verbinding der verschillende vertrekken is hier niet zeer geschikt en eene verbinding van biljart- en conversatiezaal ontbreekt. Ook is het hoekige uiteinde van de eene gang zeer ongelukkig; daar bij dit plan geen doorsnede is gevoegd, was over de verlichting der gangen moeilijk een oordeel te vellen.

Bij het eerste plan is de gevel naar den Trans goed, maar niet in verband met dien naar de Runnebaan.

Bij het tweede plan is meer eenheid in de gevels, maar zijn deze minder gewenscht voor eene Sociëteit en duur. De detailgevelteekening behoort tot het best geslaagde in dit plan.

N°. 24. Motto *Een kelk.*

Ook hier is de plattegrond minder goed geslaagd; vooral is af te keuren de vorm van de conversatiezaal en de ligging van de hoofdtrap met bijkomende vestibule als midden in de sociëteit, veel te ver van den ingang, alsmede de verlichting van het kleine salon met bovenlicht. Ook de verlichting van de keuken is te gering. De gewijzigde plattegrond verlegt alleen den ingang meer naar het midden en legt beslag op het naast de sociëteit gelegen terrein (dat nu wel eigendom der sociëteit, maar niet voor bouwterrein bestemd is), teneinde daarvan tuin te maken en lichtramen aan te brengen.

Zeer artistiek is de ontplooid geteekende gevelteekening. Ook de details, zoowel van den gevel als van het inwendige, zijn zeer verdienstelijk.

N°. 28. Motto *Sic Semper.*

Vrij goed opgeloste plattegrond, waarin echter minder gewenscht is dat het kleine salon afzonderlijk aan de overzijde van de vestibule ligt, wat mogelijkerwijze zou zijn te verbeteren door omruiling met vestiaire en verbinding met de biljartzaal. Niet fraai is het hooge bovenlicht van de gang, doch door opening van de trap naar de gangzijde zou hier nog eene groote verbetering in de verlichting zijn aan te brengen.

De verlichting van de toiletkamer door den hoog opgehaalden koker is niet bijzonder gunstig; de afzonderlijke ligging van ieder der privaten is af te keuren.

De gevel is zeer aangenaam opgelost, maar minder in het karakter van eene sociëteit; de ongelijke raamverdeeling in de conversatiezaal werkt storend op de binnenarchitectuur en geeft mede aanleiding dat de gevelgroepeering niet overeenstemt met de inwendige ruimte-verdeeling.

De details zijn voldoende, die van het inwendige minder goed van overeenstemming en verhouding.

N°. 48. Motto *Cirkel met een drichoek.*

Eenvoudige plattegrond. Vestibule en trapaanleg niet ongeschikt, maar de splitsing van de garderobe in 2 afzonderlijke gedeelten is af te keuren. De ligging van het buffet is niet zeer gunstig. De verlichting van de vestibule, gangen en garderobe schijnt gebrekkig maar, daar over dit gedeelte geen doorsnede is, moeilijk na te gaan. Het aangeduide bovenlicht is onvoldoende.

De gevel is zeer goed van vorm en karakter en verdienstelijk en komt door de perspectiefteekening goed tot zijn recht. Het lager houden van een gedeelte aan de Runnebaan is echter minder gelukkig.

Ook de details zijn goed geteekend.

N°. 57. Motto *N°. 73.*

Geen gunstige plattegrond, vooral door de ligging van de conversatiezaal in het achtergedeelte van den Trans en wegens den vorm van de leeskamer en het groote salon.

Directe verbinding van conversatiezaal en biljartkamer ontbreekt. Vooral is boven de scheiding der lokaliteit in 2 afzonderlijke vleugels met een verbindingsgang over den zolder, zeer gebrekkig.

De gevel is artistiek ontworpen, goed van verhoudingen, maar de groepeering is voor het bedoelde bouwterrein niet gelukkig gekozen.

De beide details zijn zeer goed.

N°. 3. Motto *Ultrajectum.*

De groepeering van de hoofdvertrekken is hier eenvoudig en goed, de toiletkamer ligt echter midden tusschen de vertrekken en ver van de privaten. De verbinding van de keuken met de sociëteitslokalen door de vestibule laat te wenschen over. Minder gelukkig is ook hier de oplossing om een gedeelte van den Runnebaangevel lager te laten liggen.

De gevel is zwak en zonder eenheid. De hoektoren is niet gelukkig van samenstellig en verhoudingen en niet uit den plattegrond ontwikkeld. De details bevatten weinigs verdienstelijks, vooral het inwendige.

N°. 11. Motto *Alida.*

Geeft 2 plattegronden, echter alleen met kleine wijziging van het buffet, ten einde een directe verbinding tusschen conversatie- en biljartzaal te verkrijgen, welke in het eerste plan alleen door het salon (leeskamer) verbonden zijn. De achtergelegen leeskamer komt met ramen op den scheidingsmuur van het terrein uit, wat niet kan; de vestibule en de trap zijn goed en behoorlijk verlicht. De gevel is eenvoudig, niet slecht van verhouding; de hoekoplossing vooral van de hooge hoekkap is echter niet gelukkig.

Ook hier de minder fraaie oplossing om een gedeelte gevel aan de Runnebaan te laten liggen. Het geveldetail is flink, maar het binnendetail zwak.

N°. 12. Motto *Sic Semper* (in cirkels).

Eenvoudige regelmatige oplossing met goede verbinding der lokalen en goede trap en gangen; alleen de vestiaire ligt niet heel gelukkig. Vooral met de toelichting, door het detail gegeven, is de gevel van dit ontwerp zeer zwak, eveneens het binnendetail.

N°. 38. Motto *Trajectum ad Rhenum.*

Minder gunstig ontwikkeld plan, vooral wegens te veel gangen en de verbrokkeling daarvan en de slechte verlichting van de vestibule.

De gevel is in hoofdverhoudingen niet aangenaam gegroepeerd en de hoofddeur niet gunstig behandeld, daarbij is echter een hoogst verdienstelijk detail geleverd, echter niet in den geest van een sociëteitsgebouw; verder een goed binnendetail.

N°. 39. Motto *Non Semper idem.*

Tweeledig plan. Het 1e plan is minder gunstig gegroepeerd vooral wegens de zeer langgerekte biljartzaal en de verlichting en ligging van het groote salon. De trap is hier wel wat al te ondergeschikt behandeld. De ligging van de keuken in een insteek boven de vestiaire is af te keuren; de achtergang is donker. De hierbij behoorende gevel is eenvoudig en goed sprekend. Betere oplossing geeft de variante, doch ook hier zijn de bezwaren van het licht in de gang en dat omtrent de ligging van de keuken niet opgeheven. De toiletkamer, met privaten onder de trap, is alleen te bereiken door de vestiaire, wat minder gunstig is. De tweede gevel strookt niet met den plattegrond, wat de raamverdeeling betreft.

N°. 49. Motto *Ultrajectum.*

De plattegrond is aangenaam gegroepeerd en van goede verhoudingen der vertrekken, doch het buffet is niet afzonderlijk toegankelijk; de achtercorridor is donker; de vergaderzalen boven waren beter te verbinden. De gevel is niet zeer verdienstelijk, minder goed gegroepeerd en van vorm, ook de details zijn zonder bepaalde waarde.

N°. 52. Motto *Wie kan 't gevoegen naar elex gemoegen.*

Eenvoudige plattegrond-oplossing, waarvan de hoofdfout is te zoeken in de minder aan te bevelen wijze van de gangen te verlichten, waardoor de biljartzaal zeer ontsierd wordt.

De gevels geven niet het karakter van eene sociëteit aan. Het geveldetail is flink geteekend, doch het binnendetail is zeer zwak van opvatting.

N°. 54. Motto *Anna.*

In den plattegrond is door de ligging van de trap en bordessen de verlichting van de gangen gebrekkig en ook de trap zelf weinig artistiek opgevat. De toiletkamer is alleen bereikbaar door de biljartkamer. De vergaderkamers boven zijn, door het aan elkander grenzen met de korte zijden, slecht voor gemeenschappelijk gebruik te combineeren.

De totaal-conceptie van den gevel is minder gunstig, ook door het laten liggen van een gedeelte aan de Runnebaan. De verhoudingen van de afzonderlijke deelen zijn echter goed, en worden door een flink detail opgehelderd. Het binnendetail is zeer kostbaar en wat onrustig.

N°. 58. Motto *Ulterius Trajectum.*

Goede plattegrond-oplossing; vooral de trap en de verlichting van den corridor is gelukkig en de verbinding van de lokalen goed; de vestiaire, in zij ver uit elkander gelegen gedeelten gesplitst, is echter gebrekkig.

De gevel is ongunstig gegroepeerd en zonder eenheid van vormen en verhoudingen. Het detail is zwak.

N°. 59. Motto *I. F.*

De plattegrond is eenvoudig maar heeft minder gunstige ligging van de hoofdtrap en donkere achtergang; de kamer van den kastelein is niet gunstig gelegen en alleen toegankelijk óf door de biljartzaal óf door de keuken; dat de vestibule tevens als vestiaire dienst doet is tegen het programma. Boven is de commissariskamer alleen bereikbaar door de vergaderzalen, welke ook met de korte zijden ongeschikt verbonden zijn.

De gevel is van zeer ongelijke groepeering en zal, vooral overhoeks gezien, geen eenheid in de onderdeelen vormen. De zware hoog opgaande hoektoren is volstrekt niet gemotiveerd; de details zijn zonder bepaalde verdienste.

N°. 62. Motto *Schnaps.*

De ligging en de volgorde van de vertrekken is hier goed, doch de ingang is wel wat veel op de uiterste zijde van den Trans aangebracht, waardoor een lange, veel te smalle en geheel donkere benedengang ontstaat. Het terras aan de straatzijde is niet gewenscht. De trap is te ver van den ingang gelegen, de ingang van den kastelein is klein. De gevel, zelve van minder waarde, wordt echter door een verdienstelijk detail toegelicht. Ook het inwendig detail is goed geteekend.

N°. 64. Motto *Bona fide.*

Minder gunstige dispositie door het verleggen van de conversatiezaal aan een uithoek van den Trans en de ingang met vestiaire aan het beste gedeelte van de Runnebaan. De trap is hier wel wat klein; de verbinding van den kastelein en buffet met de keuken is hier alleen door de biljartzaal mogelijk, en eene directe verbinding van conversatie- en biljartzaal ontbreekt, evenzoo eene afzonderlijke ingang voor den kastelein.

De gevel, wat verbrokkeld, bevat aardige motieven, mist echter een sociëteitskarakter; die aan de Runnebaan is de minst gelukte. Het detail is flink en goed bewerkt, ook het binnendetail; het geheel is flink geteekend.

De Jury:

J. C. VAN EELDE, *Voorzitter der Sociëteit.*
Jhr. Mr. F. A. J. F. VAN RAPPARD, *Secretaris der Sociëteit.*
P. F. Baron VAN HEERDT, P. H. KEMPER, *Leden der Sociëteit.*
C. MUIJSKEN, TH. SANDERS, F. J. NIEUWENHUIS, *Deskundigen, niet-leden der Sociëteit.*

(A. et A.) SCHILD VOOR EEN KALENDER.

De Vereeniging tot Bevordering der Bouwkunst te Groningen heeft eene prijsvraag uitgeschreven voor een ontwerp van een schild voor een kalender. Wij vestigen er de aandacht op, dat deze prijsvraag reeds vroeger uitgeschreven werd (zie *De Opmerker* van 30 Maart 1889). Daarop kwamen 3 antwoorden in, waarvan echter geen voor eene volledige bekroning in aanmerking kwam (1).

Het programma luidt als volgt:

a. Er wordt verlangd een ontwerp van een schild voor een kalender.

b. De ruimte op het schild, waarop jaarlijks de kalender bevestigd moet worden, is ongeveer 2 decimeter; bovendien moet op het schild de naam der Vereeniging duidelijk vermeld zijn en verder een voldoende ruimte gevonden worden voor het plaatsen van een duidelijk jaartal.

c. De vorm en de teekening van het schild met den kalenderomtrek moeten sierlijk en bevallig, en geschikt zijn om aan den wand te worden opgehangen of op een standaard te worden geplaatst. Een en ander moet van dien aard zijn, dat de voor te stellen zinnebeelden op de bouwkunst en op de plaatselijke Vereeniging te Groningen toepasselijk zijn.

d. De teekening moet geheel in heldere kleuren zijn uitgevoerd.

e. Er wordt uitgeloofd het diploma der Vereeniging met een prijs van 40 gulden voor het ontwerp, dat waardig wordt gekeurd om gereproduceerd te worden en het diploma der Vereeniging als premie voor het daaraanvolgende ontwerp.

f. Het met den prijs bekroonde ontwerp wordt het eigendom der Vereeniging.

g. De ontwerpen zullen beoordeeld worden door vijf leden der Vereeniging.

h. Alle ontwerpen zullen worden tentoongesteld voor de leden en belangstellenden der Vereeniging en voor de leden van het Genootschap Architectura et Amicitia te Amsterdam en de Vereeniging Bouwkunst en Vriendschap te Rotterdam.

i. De ontwerpen worden ingewacht vóór den 1 Februari 1890, door den Secretaris der Vereeniging, den heer J. P. Hazeu, Martinikerkhof te Groningen.

k. Aan deze prijsvraag kunnen alle kunstbeoefenaars in Nederland deelnemen.

l. Elk ontwerp moet gemerkt zijn met eene spreuk of teeken en begeleid worden door een naambrietje, waarop dat teeken van buiten is herhaald, benevens een correspondentie-adres.

m. De niet bekroonde stukken worden na de tentoonstellingen teruggezonden of kunnen worden afgehaald bij den Secretaris.

Namens het Bestuur.
L. M. MOLENAAR, *Voorzitter.*
J. P. HAZEU, *te-Secretaris.*

(A. et A.) RAPPORT van de Jury in zake de prijsvraag, uitgeschreven door de Vereeniging Architectura te 's-Hage voor het ontwerp van een Watertoren voor eene gemeente van omstreeks 16000 zielen.

Wel Edele Heeren,

Ingevolge uwe vereerende opdracht hebben ondergeteekenden de eer u het navolgende rapport mede te deelen in zake de ontwerpen »Neptunus" en »Aqua", ingezonden op de door uwe Vereeniging uitgeschreven prijsvraag voor een Watertoren.

Ontwerp *Neptunus.*

Hoewel het uitwendige als geheel geen onaangenamen indruk maakt, is het boven- en onderdeel, wat stijl betreft, niet met elkander in harmonie. Ook mist het ontwerp het type van watertoren; de monumentale onderbouw is hier misplaatst en de attiek met dakvensters, pinakels, enz., herinneren te veel aan den woonhuisbouw.

(1) Voor het juryrapport verwijzen wij naar *De Opmerker* van 14 Sept. jl.

Wat karakter betreft, is het middengedeelte, in baksteen opgetrokken, het beste gelukt.

Het reservoir, het meest kenschetsend deel van zoodanig bouwwerk, is in de uitwendige architectuur te weinig aangetoond.

De ontwerper heeft twee torens in elkander gebouwd, waarvan de binnenste dient om het ijzeren reservoir te dragen en de buitenste slechts aangebracht is als omkleeding. Deze constructie is ongemotiveerd. Volgens het plan E F is de buitenbekleeding ook veel te licht geconstrueerd en is het niet duidelijk hoe het massieve achthoekige bovengedeelte door de betrekkelijk dunne muren van den onderbouw behoorlijk gesteund kan worden.

De bovenkant van het metselwerk moet, volgens het programma, zijn gelegen op ongeveer 26,50 M. boven het waterpeil, terwijl de ommanteling van het reservoir moet zijn saamgesteld uit een ijzeren geraamte, bekleed met hout. De ontwerper heeft evenwel een steenen wand rondom het reservoir aangebracht, waardoor het eigenaardig karakter van een dergelijk bouwwerk gemist wordt.

De constructie van den koepel is slecht ontworpen, de schuine schoren of spanten, zonder eenige koppeling, zullen een zijdelingsche drukking op de betrekkelijk zwakke muren uitoefenen die de soliditeit van het bouwwerk bedreigt. De trap in den koepel is ongelukkig geplaatst.

De uitmetseling onder de steenen plinten is voor dergelijk constructief werk af te keuren. De kespen der fundeering zijn niet genoegzaam gekoppeld en de koppelingen te gering van afmeting. De aanvoerpijp met de afsluiters ligt te laag; ook ontbreekt een gemetselde vloer onder deze pijpen. Dubbele beschieting van den koepel is niet aanwezig, hetgeen bij vorst tot minder gewenschte ondervindingen zal aanleiding geven.

De teekeningen zijn met zorg uitgevoerd. De proportiën der onderdeelen van de architectuur zijn niet gunstig; gesloten balustraden zijn in een bouwwerk als dit minder dan ooit op hare plaats, de figurale en ornementale details zijn zwak.

Het perspectief, ofschoon als geheel niet onverdienstelijk, vertoont hetzelfde gebrek aan vaardigheid van het figuur- en ornementteekenen; de entourage ware beter achterwege gebleven.

Voor eene gemeente van 16,000 zielen, had het ontwerp op minder weelderige wijze behooren opgevat te worden.

Ontwerp *Agua*.

Eenvoudiger en beter van karakter is het ontwerp *Agua*. De steenen onderbouw is goed begrepen en vertoont passende vormen. De houten wand toont de plaats van het reservoir aan; door overkraging van dit gedeelte was echter een beter silhouet en sprekender karakter te verkrijgen geweest; een meer rijzige vorm van den koepel ware eveneens het geheel ten goede gekomen.

De twee trappen naar boven zijn in den uitgebouwden toren zeer goed geplaatst, één ware echter voldoende geweest; de overige torentjes zijn ietwat overbodige sieraden.

De plans en doorsneden van dit ontwerp zijn beter bestudeerd dan die van het eerste. In de fundeering ontbreken de noodige koppelingen; een doorgaande fundeering is in dit geval noodzakelijk.

De ligging der balklagen had, met het oog op de plaatsing der ramen, anders behooren te zijn; de tweede balklaag ligt voor de impost van de groote gevelramen. De constructie van den koepel is goed doordacht en met zorg opgezet.

De groote fout van dit ontwerp schuilt in den grondvorm van het reservoir. Ofschoon het programma uitdrukkelijk een ronden grondvorm voorschrijft, heeft de ontwerper een zeer inconstructieven achtkanten grondvorm gekozen. Het teekenwerk is met zorg behandeld.

CONCLUSIE.

Naar het oordeel der Jury bezitten beide antwoorden niet genoeg kunstwaarde en beantwoorden zij niet genoeg aan de bedoelingen en eischen in het programma uitgedrukt, om de volle bekroningen te kunnen toekennen.

De Jury wenscht daarom aan het Bestuur voor te stellen het getuigschrift der Vereeniging niet uit te reiken, doch den prijs onder beide inzenders te verdeelen, en wel aan dien van het ontwerp *Agua* vijftien gulden, en aan dien van het ontwerp *Neptunus* tien gulden.

Amsterdam, 18 September 1889.

De Jury:
JAN SPRINGER.
C. B. POSTHUMUS MEIJJES.
H. G. JANSEN.

(A. et A.) FEESTGEBOUW TE LEIDEN.

Naar aanleiding van het medegedeelde omtrent het Leidsche feestgebouw deelt ons de heer Jesse mede, dat zijn plan door hem in Mei aan den Burgemeester is vertoond, nadat hij ongeveer 14 dagen vroeger in een onderhoud met den Burgemeester het plan mondeling had uiteengezet. De heer Jesse heeft bij die gelegenheid niets vernomen van het bestaan van een ander dergelijk plan; wel is door hem alstoen om geheimhouding verzocht.

Na den brand van de Gehoorzaal is door den heer Jesse zijn plan officieel bij het Gemeentebestuur ingediend.

Ongeveer veertien dagen, nadat de heer Jesse zijn plan bij het Studentencorps had ingediend, vernam hij dat de gemeentearchitect hetzelfde idee had.

Nu we dus van beide partijen de verzekering gehoord hebben, dat ieder voor zich, ongeveer op hetzelfde tijdstip, eenzelfde idee heeft gehad, moeten we aannemen dat beide ontwerpers evenveel recht op het vaderschap kunnen doen gelden, een geval, dat in de geschiedenis der uitvindingen wel meer is voorgekomen.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

AFDEELING LEEUWARDEN.

Vergadering van 24 October 1889.

De Voorzitter opende deze eerste vergadering van het seizoen en heette de aanwezige leden hartelijk welkom; hij gaf daarbij den wensch te kennen, dat vooral de jongere leden ook dit jaar zich niet onbetuigd zouden laten in het behandelen van bouwkundige onderwerpen.

De notulen van de vorige vergadering werden vervolgens gelezen en onveranderd goedgekeurd.

De Voorzitter verstrekte daarna programma's van eene prijsvraag, uitgeschreven door de Vereeniging tot bevordering der Bouwkunst te Groningen, en gaf mededeeling van een ontvangen brochure aangaande prijsvragen voor werklieden.

Daarna werd na balloteage de heer S. B. Gelders, bouwkundige alhier, met algemeene stemmen tot lid der Afdeeling aangenomen.

Aangaande eenige voorstellen van het Bestuur, betreffende de leestafel, geeft de Voorritter te kennen, dat het Bestuur daarvan slechts eene zeer treurige ervaring kan mededeelen.

In de laatste vergadering werd den leden nog op het nut van die leestafel gewezen en niettegenstaande wekelijks geregeld een achttal vakbladen, verschillende nieuwe boek- en plaatwerken, zoowel door de Afdeeling als door boekhandelaren ter inzage werden afgestaan, heeft, hoe heerlijk de spijs ook toebereid was, bijna geen der leden daarvan geprofiteerd; daar zoo weinigen belangstelling hebben getoond en de aanschaffing der werken en couranten nog al belangrijke geldelijke opoffering van de kas vordert, stelde het Bestuur voor de leestafel, die nu twee jaar bestaat, niet verder te continueeren.

De heer Oostenbrug stelde voor de vakbladen bij de leden in de stad te laten circuleeren. De Voorzitter wees op het bezwaar, daaraan verbonden; bij ondervinding weet men toch, dat eene verzending aan ruim 30 personen veel moeite veroorzaakt en de kosten, daaraan verbonden, niet gering zijn; spreker geeft te kennen dat het voorstel van het Bestuur luidt, de leestafel geheel af te schaffen, doch dat daaraan weder eenigszins tegemoet te komen is, door een paar uur vóór de vergadering vakbladen, daarvoor welwillend door eenige belangstellende leden tot nu toe voor de leestafel afgestaan, ter lezing te leggen. In rondvraag gebracht, wordt besloten de leestafel af te schaffen en het voorstel van den Voorzitter aangenomen.

Voorts stelde het Bestuur voor de plaatwerken en vakbladen, die door de Afdeeling zijn aangekocht, onder de leden te verkoopen. De heer Dr. Meursinge wenschte niet tot verkoop over te gaan; in den regel is de opbrengst niet in evenredigheid tot den prijs, dien de werken gekost hebben en de kas der Vereeniging wordt niet noemenswaard gestijfd.

De heer Faber wenscht de bibliotheek uit te breiden, van de voorhanden werken eene lijst bij de leden te doen circuleeren en hun op bepaalden tijd in de gelegenheid te stellen daarvan inzage te nemen.

In rondvraag gebracht, werd met 8 tegen 7 stemmen het voorstel van het Bestuur aangenomen.

Vervolgens wordt een voorstel tot het uitschrijven van eene prijsvraag met algemeene stemmen aangenomen. Als onderwerp wordt gekozen een ontwerp van een dorpsschool met onderwijzerswoning in een boschrijke streek, en daarvoor uitgeloofd een prijs en premie van *f* 25 en *f* 10.

De punten van de agenda volgende, werden alsnu door den Voorzitter eenige mededeelingen gedaan over den bouw van den Eiffeltoren. Spreker begon zijne mededeeling met de rij der Fransche tentoonstellingen van af 1798 na te gaan. Reeds door verschillende personen was voor deze laatste tentoonstelling een hoogen toren gedacht; hij gaf daarna een levensbeschrijving van den heer Eiffel, die, na eene zeer doorwrochte studie, den droom, die zoolang in de kunstwereld heeft bestaan, verwezenlijkte door een toren te bouwen van 300 M. hoogte. Toegelicht door platen en eenige daarvoor expresselijk vervaardigde teekeningen, stond spreker uitvoerig stil bij het onderzoek naar den bodem, de wijze van fundeering, de verschillende werktuigen, daartoe gebruikt, en behandelde daarna meer en detail den verderen opbouw, waarbij op de enorme werkkracht, daartoe benoodigd, en de accuraatheid van werken werd gewezen. Vervolgens behandelde spreker verschillende zaken, waarvoor de toren ook na de tentoonstelling dienst kan bewijzen en eindigde hiermede zijne interessante mededeeling, die met onverdeelde aandacht werd aangehoord.

Bij monde van den heer Dr. Meursinge werd den spreker namens de leden dank gezegd.

Bij rondvraag stelden verschillende leden zich bereid bijdragen te leveren voor de volgende vergaderingen. Daarna sloot de Voorzitter de vergadering, onder dankbetuiging aan de leden voor de opkomst.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

'S-GRAVENHAGE. Bij de behandeling der gemeentebegrooting werd een voorstel van Burgemeester en Wethouders goedgekeurd om den aannemers van gemeentewerken de verplichting op te leggen om hunne werklieden tegen ongelukken te verzekeren. Een der raadsleden behandelde de wenschelijkheid, om in het centrum der stad enkele wijken af te breken en de passage te verruimen, ook in het belang der hygiëne. In verband daarmede achtte hij aanstelling van een ingenieur en uitbreiding van het technisch personeel zeer gewenscht, ten einde de openbare werken beter voor te bereiden en den Wethouder van dien tak van dienst van advies te kunnen dienen; daarbij kwam hetzelfde lid terug op een ten vorigen jare geuit denkbeeld tot vaststelling van een algemeen plan van uitbreiding der gemeente.

De Voorzitter antwoordde dat de wensch tot verruiming der binnenstad niet zou strooken met de begeerte naar loffelijke bezuiniging. Alles te gelijk te doen, gaat niet aan; reeds is de gemeente met groote werken als zeehaven en Laakkanaal belast. Het denkbeeld van aanstelling van een ingenieur wordt overwogen, terwijl de commissie voor de strafverordeningen eene wijziging der bouwverordening overweegt, die noodig is alvorens tot een algemeen plan tot uitbreiding der gemeente te kunnen komen.

AMSTERDAM. De Commissie van deskundigen, onder presidium van den eerstaanwerend ingenieur bij de Staatsspoorwegen, J. Leijds, indertijd benoemd tot onderzoek naar den toestand van de westelijke spoorweg-viaduct, heeft aan den Minister van Waterstaat haar rapport toegezonden. Eene eventueele herstelling zal met groote kosten gepaard gaan.

ARNHEM. Uit het algemeen verslag van het Afdeelingsonderzoek der gemeente-begrooting voor 1890 blijkt, dat het bureau van den Directeur der Gemeentewerken aan een warm vuur wordt blootgesteld. Er wordt zelfs aangedrongen op eene geheele reorganisatie van dezen tak van dienst, waarbij de buitengewone werken niet aan dit bureau zouden worden opgedragen. Voor den betrokken titularis strekte het tot troost, dat de publieke werken het voorwerp der aanhoudende zorgen zijn van enkele raadsleden, die gaarne een woordje meespreken, en dat dit niet alleen in Gelderland, maar ook in de andere provincien plaats vindt, toonen ons de dagbladen. De statistiek leert dat de klachten zeldzamer zijn, naarmate er meer menschen van zaken in den Raad zitten.

GRONINGEN. Een der architecten te dezer stede, de heer J. C. W., die ook als aannemer de uitvoering van verschillende werken op zich nam, heeft de betalingen gestaakt en is in hechtenis genomen, daar hij verdacht wordt oneerlijkheden bedreven te hebben.

OOSTSTELLINGWERF. De gerechten omtrent de verzakking bij de Nanningasluis zijn overdreven; er is alleen sprake van groodverzakking buiten de sluis, waarin reeds voorzien werd.

PERSONALIA.

— De heer J. Beukelman te Maarsen, tot 1892 benoemd tot buitengewoon opzichter bij 's Rijks waterstaat, is door den Minister van waterstaat, handel en nijverheid aangewezen om dienst te doen bij de werken aan het Merwede-kanaal.

— Bij koninklijk besluit is met ingang van 1 Januari 1890, aan B. A. van Dorp, op zijn verzoek, eervol ontslag verleend als rijksopziener op de spoorwegdiensten.

— Bij koninklijk besluit van den 18den October 1889 n°. 20 is benoemd tot landmeter van de 3de klasse van het kadaster M. W. Hildernisse, thans landmeter van de 4e klasse.

— Met ingang van 1 November a. s. is tot sectie-ingenieur bij de Ned. Zuid-Afrikaansche Spoorwegmaatschappij bevorderd de adjunct-ingenieur A. G. A. van Eelde, thans in Zuid-Afrika, en zijn verder tot adjunct-ingenieurs bij die Maatschappij benoemd de civiel-ingenieurs N. C. Kist, te Amsterdam en M. Corstius Sissingh te Dordrecht, en tot opzichters de heeren Van den Berg, thans tijdelijk technisch ambtenaar bij de Mij. tot Expl. van Staatsspoorwegen, en Oosthuis, opzichter in dienst der gemeente Amsterdam.

— De Raad der gemeente Nijkerk heeft op verzoek aan den heer C. L. Jurling eervol ontslag verleend als controleur der gemeentewerken, onder dankbetuiging voor de gedurende 51 jaren bewezen diensten. Hem werd een pensioen verleend van *f* 300 's jaars en in zijne plaats benoemd zijn zoon, de heer A. Jurling.

— Te 's Hertogenbosch is, ter benoeming van een gemeente-architect, den Gemeenteraad de navolgende aanbevelingslijst door B. en W. aangeboden: 1°. F. M. L. Kerkhoff, civiel en bouwkundig ingenieur, te Utrecht; — 2°. J. van Heurn, civiel-ingenieur, te 's-Gravenhage; — 3°. V. M. D. Zoetmulder civiel-ingenieur, te 's-Hertogenbosch; — 4°. G. L. Driessen, civiel-ingenieur, te Amsterdam; — 5°. M. A. C. Hartman, civiel en bouwkundig-ingenieur te Arnhem. N°. 2 en 3 zijn bij loting aldus geplaatst.

VACANTE BETREKKINGEN.

— Jongmensch, bekend met werktuigkundig teekenen, op een technisch bureau. Adres van Duijl's Advertentiebureau te Amsterdam, lett. G. L.

— Teekenaar, voor 2 jaren. Salaris *f* 60 à *f* 75 per maand. Adres lett. Z Gebr. van Cleef, boekhandelaars 's-Hage.

— Gemeente-opzichter te Baarn. Salaris *f* 900, met uitricht op verhooging. Adres den Burgemeester vóór 10 Nov. (*Zie advert. in n°.* 42.)

ADVERTENTIEN.

VERZAMELING
VAN
BEKROONDE ONTWERPEN,
door de Leden van het Genootschap
„Architectura et Amicitia",
gevestigd te AMSTERDAM.

Het groote debiet, aan **„DE BOUWMEESTER"** ten deel gevallen, doet den Uitgever vermeenen dat vele Inteekenaren er belang in zullen stellen ook de **„BEKROONDE ONTWERPEN"** aan te schaffen, ten einde de door dit Genootschap bezorgde reeks van Platen volledig te bezitten, daar de bovengenoemde **„VERZAMELING"** door „DE BOUWMEESTER" vervangen is en hiermede als het ware **één** geheel uitmaakt. Hij biedt daartoe dit werk, zoolang de geringe voorraad strekt, tot de volgende prijzen aan:

In franie Portefeuille is plaats van *f* 14.60 voor *f* 7.
zonder de Portefeuille „ „ „ „ 12.— „ „6.

Deze **„Verzameling"** bestaat uit 36 Platen in Photo-lithographie, die een aantal verschillende belangrijke ontwerpen van velen der voornaamste Architecten bevatten en is uitgegeven in hetzelfde formaat als **„de Bouwmeester"**.

Arnhem. *De Uitgever* P. GOUDA QUINT.

COMMISSARISSEN VAN DEN STRAATWEG van *Bodegraven* naar *Gouda* zullen op **Dinsdag 12 November 1889**, v/m. Elf uur, in het Logement *Blom* te *Bodegraven*, bij inschrijving **aanbesteden:**

Het onderhouden van gezegden Weg, met herstellingen aan de Kunstwerken; voor drie jaar. Aanvangende 1 Jan. 1890.

Nadere inlichtingen zijn verkrijgbaar bij de ondergeteekenden; afdrukken van het bestek zijn tegen betaling van 25 ct. per ex. te bekomen bij den 2den ondergeteekende.

W. LOTSY, *Voorzitter*.
DE RIDDER, *Secretaris*.

Bodegraven, 22 October 1889.

Aanbesteding.

De architecten G. J. VAN GENDT en C. M. G. NIERAAD, te *ARNHEM*, zullen op **Dinsdag den 29 October 1889**, des voormiddags te 11 uren, in het Centraal Gebouw in de Bakkerstraat te *ARNHEM*, in het openbaar **AANBESTEDEN:**

Het bouwen van eene Fabriek in de Weerdjesstraat, voor rekening van den heer S. Franken Jr. te Arnhem.

De teekeningen liggen ter visie in het bestedingslokaal, terwijl de bestekken verkrijgbaar zijn ter drukkerij van den heer COERS ad *f* 0.50.

Aanwijzing in loco op Vrijdag 25 October 1889, des voormiddags te 11 uren.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 4 November 1889**, des middags te 12 uur, op het Raadhuis in het openbaar **aanbesteden:**

a. **Het leveren van Andernachsche Keien.**
b. **Het leveren van Hardsteenwerk.**
c. **Het normaliseeren van een gedeelte Singelgracht, langs de Nassaukade, tusschen den Kwakerspoel en de Overtoomsche Vaart.**

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Stadsdrukkerij, tegen betaling van *f* 0.15 voor de sub a. genoemde, van *f* 0.50 voor de sub b. genoemde, met één teekening (aangehecht), en van *f* 0.15 voor de sub c. genoemde.

Inlichtingen worden gegeven ten Kantore van den Stads-Ingenieur, op het Raadhuis, Kamer N°. 93, des voormiddags van 10—12 uur, gedurende de week, welke der besteding voorafgaat.

Burgemeester en Wethouders voornoemd:
VAN TIENHOVEN.
De Secretaris,
LE JOLLE.

Amsterdam, 21 October 1889.

AMERIKAANSCHE HYDRAULISCHE LIFTEN

voor **Hotels, Kantoorgebouwen, Ziekenhuizen** en **Fabrieken.**

FRED. STIELTJES & C°., Keizersgracht 745 Amsterdam.

ZWEEDSCH GRANIET

uit de groeven, Stoomslijperij en Polijst inrichting van de Firma

KESSEL & RÖHL,

te Berlijn.

Eenig Agent J. H. P. JANSE,

Prinsengracht 468,

Amsterdam.

JAN HAMER & C°.

AMSTERDAM.

KANTOOR: Marnixstraat 402 b/h Leidscheplein

Installeerden hier te lande met veel succes

geheele Waterleidingen

in gebouwen, volgens het systeem CARRÉ.

MILDÉ'S

Telephonen, Electrische Schellen enz.

Voor de telephonische gemeenschap in Werkplaatsen, Hotels, Kantoren, Villa's enz.

Deze toestellen zijn bij lagen prijs, zeer gevoelig, duurzaam en elegant.

Kelley's geschilderd en gebrand Glas

GEPLATINEERD GLAS, VENTILATIEGLAS. (1)

Bouwterrein te VENLOO.

Aan den Boermondschen weg zijn eenige **goed gelegen BOUWTERREINEN** te koop, zeer geschikt voor den bouw van heerenhuizen.

Te bevragen bij den Mr. Timmerman B. VAN GASSELT, te *Venloo.*

Hollandsche IJzeren SPOORWEG-MAATSCHAPPIJ.

Aanbesteding.

Op **Maandag den 4 November 1889** in Kamer 46 van het Centraal Administratiegebouw aan het Droogbak te *Amsterdam* van bestek N°. 450:

Het verplaatsen van eene dubbele steenen wachterswoning nabij het station Haarlem met bijbehoorende werken.

Bestekken zijn tegen betaling van *f* 1.— per exemplaar verkrijgbaar aan bovengenoemd gebouw bij den portier of op franco aanvrage met toezending van postwissel aan het bureau van den Ingenieur van den Weg, Kamer N°. 154.

Aanwijzing wordt gedaan als in het bestek is vermeld.

De Administrateur.

Te koop aangeboden.

2 Stoomheimachines
2 Houtstoekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag

50	**Kipwagons inhoud 2 M³.**		Beide zijden kippend
24	" "	**2 M³.**	
36	" "	**1½ M³.**	

Alles 90 c.M. spoorwijdte.

Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Stadsrecht* en W. DE JONG, *'s-Gravenhage.*

Het GEMEENTEBESTUUR van *Zutphen* schrijft een **PRIJSVRAAG** uit voor het **maken** van:

Een ontwerp met begrooting van kosten voor een nieuw te bouwen Gemeentehuis.

Programma met situatie-teekening zijn na 1 November a. s. op franco aanvraag en tegen vooruitbetaling van *f* **0.50** te bekomen ter Gemeente-Secretarie te *Zutphen.*

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN

STOOMKETELS en WERKTUIGEN,

op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met

EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).

Hollandsche Tuin en Zeepaard,

Bickerstraat

AMSTERDAM.

GOUDEN MEDAILLE.

De Portl.-Cement

Merk ***JOSSON & C°.***

werd dit jaar **BEKROOND** te **Parijs** met de **GOUDEN MEDAILLE**, zijnde de hoogste onderscheiding.

Generaal Vertegenwoordiger voor Nederl. en Indiën:

A. E. BRAAT, Rotterdam.

CARBOLINEUM EXCELSIOR is het BESTE Houtbederfwerend middel.

FRED. STIELTJES & C°. Amsterdam.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-

HOEKMEET-

en andere

INSTRUMENTEN,

voor INGENIEURS, ARCHITECTEN,

LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN**

WEEGWERKTUIGEN.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,

in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen, Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug-** en **Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.

Voor inlichtingen geleve men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.,** Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS** C.Czn., Bookstraat F 62 te *Arnhem.*

De Inrecteur, **W. PATON WALSH.**

DE LINT & C°.

Oosteeedijk 248, Rotterdam.

MOZAIEK-, VLOER- en WANDTEGELS,

TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS.

Groote voorraden

16 Bekrooningen.

Handel in **CARRARA MARMER** en **ZWEEDSCH GRANIET.**

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie,** bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures,** ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

Rolluiken

van **Staal** of **Hout** met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.

E. en P. BOTTSIEPER, *Remscheid* (Rijnprovincien).

Gedrukt bij C. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

De Opmerker

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst- en Technische Wetenschap

A.E.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT Jr.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem.*
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste-Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam.*

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *f* 9.— per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.

ADVERTENTIEN 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.

AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent JOH. G. STEMLER Czn., Boekhandelaar te *Amsterdam.*

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1e. Vergadering der Schetsclub op Maandag 4 November, des avonds te 8 uren, in het Genootschapslokaal.

De Secretaris der Schetsclub,
J. C. D. DI GAZAR.

2e. 922e Vergadering, te houden op Woensdag 6 November, des avonds te 8 uren, in het Genootschapslokaal.

De agenda voor deze vergadering luidt:

a. Mededeelingen van het Bestuur;
b. Ballotage voor gewone leden;
c. Behandeling der voorstellen over prijsvragen van den heer W. C. Bauer;
d. Keuze van onderwerpen voor de prijsvragen, in 1890 uit te schrijven;
e. Bijdrage van den heer J. H. Leliman, over:
„Arti et Amicitiae, 1839—1889";
„Schoolbouw in Zwitserland";
„Bouwkunst door een stads-procureur";
„De sluitingsdag der wereldtentoonstelling te Parijs";
f. Kunstbeschouwing, te geven door den heer G. A. Zeeman.

Namens het Bestuur:
De 1ste-Secretaris,
G. A. ZEEMAN.

(A. et A.) IN DE KALVERSTRAAT TE AMSTERDAM.

Er gaat schier geen maand voorbij dat niet in onze beroemde winkelstraat een of ander gebouw eene gedaante-verandering ondergaat. Gewoonlijk zijn op verschillende punten tegelijk de trottoirs door bouwschuttingen versperd.

Het algemeen aspect der straat blijft echter, ondanks de vele veranderingen, vrijwel gelijk, omdat de hoofdlijnen, de hoogte der huizen, de aard der étalages — alle zaken, die voor een totaal-indruk van meer gewicht zijn dan de vormen der winkelpuitjes, voor wier verfraaiing de schuttingen verrijzen — weinig verandering ondergaan.

Gewoonlijk wordt dan ook, na het omhalen van zoo'n schutting, gedurende nog een paar dagen, vooral des avonds, de straatversperring bestendigd door een drom van nieuwsgierigen, die het aantal glocilichtjes of Wenham-lampen, of de étalage aangaapt, en keert vervolgens alles tot het oude terug. Als bouwkunstige gewrochten bieden de meesten dezer winkelpuien weinig belangrijks. Het zijn gewoonlijk uitingen van timmermans-fantasie, die in haar plompe en aanstellerige detailleering weinig harmonie vertoonen met de smaakvolle luxe-artikelen, die zij tot omlijsting dienen.

Om al deze producten aan een beschouwing te onderwerpen, zou een even onvruchtbare als nutteloze arbeid zijn; men herkent ze aan de platte, bouten pilasters met grove buik- en kapiteellijsten betimmerd, fraaier nog met lomp gesneden kapiteelen, en versierd met een afgekapte voluut aan den kant van de erfscheiding. Kan er eens in de bus geblazen worden, dan wordt graniet besteld, doch alleen voor de pilasters of kolommen; de borstwering wordt uit plaatjes hardsteen, kunstig aaneen verbonden, geconstrueerd, alles geprofileerd à la charpentier. Het onvermijdelijke cuivre poli vindt een dankbare toepassing aan het kapiteel en soms nog aan een tusschenlijst. Doch dan is het ook wel: een lijst van grenenhout dient tot bekroning en wordt versierd — ingenepen als ze is tusschen het dragende graniet en de baksteenbelasting van ettelijke bovenverdiepingen — met grove koperen blokletters.

In die omgeving zijn de bouwwerken, waar van architectuur sprake is, te tellen. Als men daartoe rekent het modemagazijn: „Aux quatre saisons", den antiquiteitenwinkel van Delaunoy, het broosmagazijn van Burgers, den glaswinkel van Focke en Meltzer en, van eenigszins vroegeren datum, den winkel van Buffa, zal wel het voornaamste genoemd zijn.

Er is nu deze week weer een winkelhuis van belangrijke afmetingen en zeer kostbaren bouw in de Kalverstraat geopend, waarover we hier eene beknopte beschouwing willen laten volgen.

Het oude Amsterdamsche koffiehuis bij den Dam, jaren lang een geliefd pied-à-terre voor van buiten komende aannemers en bouwindustriëelen, werd in het begin van dit jaar door de firma Van Laar aangekocht en geamoveerd; het aangrenzende perceel, waarin de vischhandel van Van Laar gevestigd was, onderging

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

hetzelfde lot, zoodat hierdoor een voor de Kalverstraat zeer ruim bouwterrein ontstond.

Op dit terrein zou een restaurant van den eersten rang verrijzen, waarin tegelijk de vischhandel zou worden uitgeoefend. De architecten Schill en Haverkamp werden met den bouw belast, welke, bij onderhandsche aanbesteding, aan den aannemer J. J. P. Thuring werd opgedragen.

Op 29 April werd de eerste paal geslagen en 23 Mei de eerste steen gelegd, zoodat het geheele gebouw in den uiterst korten tijd van 6 maanden geheel voltooid was.

Het gebouw bevat een sous-terrain met ijskelders, bergplaatsen enz., hetwelk aan de achterzijde in een steeg uitkomt. De verdieping gelijkstraats is aan de zijde der Kalverstraat over de geheele breedte door den winkel ingenomen. De ingang is in het midden der façade met ter weerszijden een groot étalage-venster. Achter de ingangsportiek wordt door twee rijen marmeren kolommen den bezoekers de weg aangewezen, die naar het restauratiesalon voert; links en rechts van deze doorgang is de eigenlijke winkelruimte. Een hoofdtrap, zeer rijk van aanleg en bewerking, leidt met haar eerste bordes naar twee boven het sousterrain gelegen salons en vervolgens, zich in twee vleugels splitsend, naar de salons van de 1ste étage. De tweede étage bereikt men door middel van een dienststrap, nevens de hoofdtrap gelegen. Op deze verdieping vindt men de keuken en eenige vertrekken van ondergeschikt belang.

Werpen we alsnu een blik op hetgeen het uit- en inwendige te zien geeft.

De gevel mist harmonie in verhoudingen, zoowel als in kleurverdeeling. De drie étages passen niet bij elkander. De benedenverdieping bestaat uit een hardsteenen sokkel van flinke profileering en goeden vorm; hierop zijn in het midden 2 halfzuilen en aan de hoeken 2 vlakke pilasters gesteld van een granietsoort, die met zijn bijna effen zwarte kleur schril afsteekt tegen de fond van witte zandsteen; dit zandsteenen muurvlak is op nogal grove wijze als bossagewerk behandeld.

Kapiteelen van cuivre poli, goed gemodelleerd, doch wat zwaar van vorm, dragen de puilijst die in witte steen, met marmeren opschriftborden versierd, is uitgevoerd.

De eikenhouten ingangsportiek is, op zichzelf beschouwd, een sierlijk werkstukje.

De 1e verdieping bestaat uit drie gekoppelde vensters van gedrukten vorm. De profileeringen en het blad-ornement der kapiteelen zijn niet smaakvol; beter zijn de festoenen in de borstwering. In de zwikken boven het middelste raam zijn door Bart van Hove een paar fraaie kinderfiguurtjes gebeiteld, terwijl die boven de beide andere vensters met gekleurde mozaiekvullingen, waarvan nu nog slechts de modellen geplaatst zijn, zullen versierd worden. Men heeft zich zeker voorgesteld, dat de 3e étage van uit de smalle straat weinig in het oog zou vallen, althans we zien hier plotseling eenvoudige vierkante ramen, in een gevelmuur van baksteen, de façade vervolgen. Men had dan echter ook wel de smakelooze overhuiving van witte steen boven deze ramen achterwege kunnen laten. Ook aan de dakvensters en verdere dakversiering is weinig op te merken, dat den naam van smaakvol verdient; hiervan is gelukkig van beneden af weinig te zien.

Inwendig geeft de vormbehandeling aanleiding tot velerlei opmerkingen van denzelfden aard. Hetgeen wij in dit bouwwerk missen is architectuur. Eene groote verscheidenheid van kostbare materialen en een zee van electrisch licht moge voor den leek eene overweldigenden indruk teweegbrengen, voor den bouwkunstbeoordeelaar zijn dit slechts zaken van ondergeschikt belang.

In de massa-verdeeling, in de zorg voor eenheid van karakter bij het werk van schilder, beeldhouwer, meubelmaker enz., in de detailbehandeling vooral, moet zich de persoonlijkheid van den artist-architect doen gelden, doch van al deze factoren voor het verkrijgen van een architectonisch geheel is hier weinig te bespeuren. Het meer of minder geslaagde van diverse onderdeelen is kennelijk alleen te wijten aan den smaak van den meubelmaker of schilder, die ze uitvoerde; in die lokalen, waar de versiering niet aan één hand was toevertrouwd, zijn de zonderlingste effecten verkregen. Men bezie bijv. het Louis-XV-salon; de wandbetimmering (van de firma H. F. Jansen & Zonen) is op zichzelf zeer goed; de overgang van den wand tot het plafond echter wordt gevormd door een groote kooflijst met bot gemodelleerde consoles versierd, waartusschen guirlandes, een motief dat hier geheel misplaatst is, gezwegen nog van de aansluiting van een afgesneden guirlande tegen den schoorsteenboezem. Het plafond, waaraan men door plastisch ornement en lijstwerken eveneens een Louis-XV-karakter heeft trachten te geven, prijkt met een groot allegorisch middenstuk, geschilderd door de heeren Van der Waaij & Witkamp; op zichzelf is dit plafondstuk zeer verdienstelijk van compositie, ofschoon het ons trof dat men het slechts uit één oogpunt kan bezien, doch van harmonie met de omgeving is, zoo wat kleur als conceptie betreft, absoluut geen sprake; hetzelfde geldt van de dessu's de porte.

De kleine kabinetjes, waarvan een met zeer kleurrijke Moorsche motieven is gedecoreerd, maken ieder op zichzelf een oneindig beter effect; men bemerkt hier onmiddellijk dat één hand het geheel stoffeerde.

Boven vindt men nog een groot salon en suite, door de firma Mutters uit Den Haag betimmerd en gemeubeld. Deze vertrekken, in Renaissance vormen ontworpen, maken eveneens een zeer artistieken indruk. De houten kolommen hadden we gaarne iets minder forsch georneerd gezien; de wandbetimmering is zeer rijk; beurtelings zijn intarsia- en met uitstekend snijwerk versierde paneelen aangebracht; de kapjes boven deze laatste, eveneens gebeeldhouwd, zijn minder fraai. De plafonds zijn hier in harmonie met de betimmering en zeer goed van indeeling en bewerking.

De voorsalons bieden weinig opmerkelijks. De inrichting der keuken en verdere dienstvertrekken scheen ons zeer doelmatig en gerieflijk toe. Of de portalen en corridors overal genoegzame breedte hebben voor een inrichting van dezen aard, betwijfelen wij.

De hoofdtrap noemden wij reeds rijk van aanleg; in de detail-oplossingen, bijv. van de gewelfde plafonds aan de onderzijden der bordessen en eveneens in de omliggende vestibule, treft men echter zwakheden aan, die voor den deskundige niet door den rijkdom aan marmer en vergulдsel worden gecompenseerd. Ook de wandversiering van den winkel is van een zonderlinge architectuur; de witmarmeren kapiteelen der vrijstaande kolommen zijn, evenals meest al het blad-ornement, eenigszins plomp van uitvoering; zij zijn ook te zwaar en hangen rondom circa een halven centimeter over de schacht. De kleinere colonnetten aan het begin der hoofdtrap zijn, merkwaardig genoeg, veel beter van proportie en uitvoering. Wat kleur betreft maakt hier de omgeving een bevredigenden indruk.

Over het geheel komt het ons voor, dat het den architecten, ondanks de ruime middelen, waarover zij te beschikken hadden, niet gelukt is, het gebouw een artistiek cachet te verleenen. Op gevaar af van als gewoonlijk in het koor van lofzingende dagbladen alleen te staan, kunnen we tot geen andere conclusie komen dan dat de Kalverstraat met dit bouwwerk weinig gewonnen heeft.

17DE-EEUWSCH KNIPWERK.

In verband met de in *De Opmerker* van 19 October j.l. medegedeelde voordracht van den heer A. W. de Flines over Johanna Koerten, is het wellicht niet zonder belang hier mede te deelen, dat zich in het prentenkabinet te Berlijn, onder n°. 2499 eene teekening bevindt van onzen grooten vogelschilder Melchior d'Hondecoeter, voorstellende een pauw met een langen staart, staande op een voetstuk, aan welks eene zijde een geknipte teekening met een schaar is opgehangen, terwijl aan de andere, voorste zijde geschreven staat:

JOANNA KOERTEN
De pauwestaart
verbeeldt een schat
Die 's weerelts rondt
in zich bevat
De schaar, Joannaas
edle gaven,
Die geen vernuft weet
na te draven.

De teekening stelt, voor zoover het te onderscheiden is, een zittenden en een staanden man onder boomen voor.

B. 26 Oct. '89. D. G.

PRIJSVRAGEN.

RAADHUIS TE ZUTFEN.

Het Gemeentebestuur van Zutfen schrijft een prijsvraag uit, waartoe de mededinging wordt opengesteld voor Nederlandsche en vreemde, in Nederland woonachtige kunstenaars, voor het maken van een schetsontwerp met begrooting van kosten voor een Raadhuis, op het terrein, thans ingenomen door het bestaande Raadhuis met de lokalen voor het Rechtsgebouw, Huis van bewaring en Cipierswoning aldaar.

Het programma, door den Gemeenteraad in zijne zitting van 18 October j. l. vastgesteld en door de drie leden der Jury voor „gezien" geteekend, luidt als volgt:

Artikel 1. Het nieuwe raadhuis mag het terrein beslaan, op de hierbij behoorende situatie-teekening aangegeven, terwijl de hoek naar de zijde van het Kerkplein, namelijk de verbinding van de oostelijke met de zuidelijke gevels, zoodanig moet worden opgelost, dat een vrije ruimte van minstens 18 meter, gemeten uit het N.-W. contrefort van het noordelijk transept der Sint-Walburgskerk tot aan het te ontwerpen Raadhuis aanwezig blijft.

In geen geval mag buiten de aangegeven rooiingslijnen gebouwd worden, daar verbreeding van de openbare wegen rondom het gebouw gewenscht wordt.

Art. 2. De hoofdingang van het Raadhuis kan worden ontworpen op den hoek van de Lange-Hofstraat en het 's-Gravenhof, of in den gevel langs het 's-Gravenhof.

Het Raadhuis moet bevatten:

Op de verdieping gelijkstraats:

a. Een ruimen ingang met vestibule en aangrenzende
b. Kamer voor de boden, groot . . . 12 M²
In deze kamer een kast.
c. Een wachtkamer voor het publiek, groot 12 M²
d. Een kamer voor den Burgemeester, groot 30 M²
In deze kamer twee kasten ter diepte van 0.38 M.
e. Een vergaderkamer voor Burgemeester en Wethouders, groot . . . . . 35 M²
In deze kamer twee kasten, diep 0.38 M.
f. Een kamer voor den Secretaris, groot 30 M²
In deze kamer twee kasten, diep 0.38 M.
g. Een leeskamer voor de ter visie liggende stukken, groot . . . . . 30 M²
Langs de wanden van deze kamer kasten aan te brengen, diep 0.38 M.
h. Secretarie, bestaande uit drie aan elkander grenzende vertrekken, met elkander in gemeenschap, te zamen groot . . . . . 100 M²
Langs de wanden van deze vertrekken kasten aan te brengen, diep 0.38 M.
i. Bureau voor den Gemeente-ontvanger, bestaande uit twee aan elkander grenzende en in gemeenschap zijnde vertrekken, waarvan een dienende tot wachtkamer voor het publiek, te zamen groot . . 50 M²
Langs de wanden van deze vertrekken kasten aan te brengen, diep 0.38 M.
k. Een brandvrije kluis of vertrek tot bewaring van de registers van den Burgerlijken Stand en andere stukken, groot . . . . . 12 M²
In dit brandvrije vertrek een afzonderlijk gedeelte groot ± 3. M², uitsluitend voor den Gemeente-ontvanger, met een toegang in zijn kantoor.
l. Een trouwkamer, tevens kunnende dienen voor verkiezingen en voor commissievergaderingen, groot 60 M².
Dit vertrek kan zoo noodig bovenverlichting ontvangen.
m. Een bode- of concierge-woning, bestaande uit drie à vier vertrekken, te zamen groot 50 à 60 M².
Enkele dezer vertrekken kunnen ook op de verdieping zijn gelegen.
In de vertrekken de vereischte kasten, verder keuken, kelder met toebehooren, privaat, enz.
De woning moet een afzonderlijken ingang van den openbaren weg en tevens met het inwendige van het Raadhuis gemeenschap hebben.
n. Een wasch- en spoelvertrek in de nabijheid van de concierge-woning, groot . . . . . 12 M²
o. Bergplaats voor brandstoffen, groot . . 20 M²
Zoo noodig buiten het gebouw op een eventueel te ontwerpen binnenplaats aan te brengen of in de bestaande kelders, wanneer die kunnen blijven bestaan.
p. Privaten, als: een privaat in de nabijheid van de burgemeesterskamer, en een of twee privaten en urinoirs voor de beambten, met waschgelegenheid.
q. Een hoofdtrap.
r. Een trap tot toegang voor het publiek, naar de tribune bij de raadzaal en tot toegang naar de verschillende bureau's, welke op de verdieping zijn gelegen.

Op de verdieping:

s. Een raadzaal, groot . . . . . 100 M²
t. Met aangrenzende tribune voor het publiek, groot . . . . . 30 M²
Bij de raadzaal een vestiaire met privaat, urinoir en waschgelegenheid.
u. Een aan de tribune voor het publiek grenzende wachtkamer, groot . . . . . 30 M²
v. Twee commissiekamers voor de raadsleden, ieder groot . . . . . 30 M²
In ieder dezer kamers twee kasten aan te brengen, diep 0.38 M.
w. Een kamer voor de wethouders, groot 25 M².
In deze kamer twee kasten aan te brengen, diep 0.38 M.
x. Een Kamer voor het Bureau van Financiën, groot . . . . . 40 M²
Langs de wanden van deze kamer kasten aan te brengen, diep 0.38 M.
y. Een bureau voor den Gemeente-architect, bestaande uit drie vertrekken (waarvan twee met kasten betimmerd) en met elkander verbonden, te zamen groot . . . . . 70 M²
z. Privaten, urinoirs en waschgelegenheid.

Verder:

Kamers voor archief en magazijn tot berging van materialen voor de scholen.

Beide laatstgenoemde vertrekken kunnen op de zolderverdieping zijn gelegen *en moeten met kasten worden betimmerd.*

De verschillende lokaliteiten moeten voorzien zijn van de noodige stookplaatsen en kanalen voor den afvoer van bedorven lucht.

De verschillende oppervlakten der lokalen moeten als minimum worden beschouwd *en zonder de kasten.*

De lichtopeningen op de verdieping gelijkstraats moeten aan de binnenzijde met luiken worden gesloten, terwijl de lichtopeningen van de vertrekken, gelegen aan de westelijke en zuidelijke gevels, aan de buitenzijde met zonneblinden moeten zijn voorzien.

De vloer van de verdieping gelijkstraats moet liggen op 11.10 M. + A.P.

De hoogte van de verdieping gelijkstraats moet, tot onder het plafond gemeten, minstens 4.60 M. bedragen.

Art. 3. De oppervlakte van het tegenwoordige Raadhuis met annexe gebouwen is met stippellijnen op de situatieteekening aangegeven.

Het voor den bouw bestemde terrein is gelegen in de ruimte *A, B, C, D, E.*

De hoogste ligging der straten of openbare wegen, rondom het gebouw, zijn in een cirkel aangegeven en zijn gemeten boven A.P.

De hoogte van de straat bij *G* kan verlaagd worden.

De fundamenten moeten worden gelegd op een diepte van 9.60 + A.P.

De privaten moeten worden ingericht voor het tonnenstelsel.

De afvoer van huis- en regenwater kan naar alle zijden geschieden in de aanwezige straatriolen.

Art. 4. Verlangd worden:

a. De plattegronden van de verdieping gelijkstraats, van de bovenverdieping en van de zolderverdieping, met aanwijzing van de bekapping, op de schaal van 1 : 200.

b. De vier gevels op de schaal van 1 : 200, waarvan de meest belangrijke op de schaal van 1 : 100.

c. Minstens twee doorsneden, zoodanig gekozen, dat daarin zooveel mogelijk de constructie van het gebouw is te onderkennen, op de schaal van 1 : 200.

d. Een travee van den zuidelijken en van den westelijken gevel, op de schaal van 1 à 20.

e. Details van de ordonnantie van de vestibule, de trapzaal en de raadzaal. Alle op de schaal van 1 : 20.

f. Een perspectievische teekening.

g. Een situatie, op de schaal van 1 : 500.

De wijze van behandeling der teekeningen wordt vrijgelaten, doch wordt een eenvoudige uitvoering gewenscht; de teekeningen, genoemd in sub *d* en *e*, evenwel in lijnen uit te voeren.

h. Een memorie van toelichting.

i. Een gedetailleerde begrooting van kosten, opgemaakt naar de eenheidsprijzen van 't hierbijgaand tarief.

Het ontwerp mag de som van *f* 85,000 niet te boven gaan, met inbegrip van den aanleg van gas- en waterleiding.

De eventueel rijkere uitvoering, n.l. decoratie en betimmering in vestibule, trapzaal en raadzaal, is in deze bouwsom begrepen.

De kosten en baten van de afbraak van de bestaande gebouwen zijn in de vermelde som niet begrepen.

Met het oog op eene goede behandeling en indeeling der gevels van het raadhuis, worden op de teekeningen verlangd de vluchtige schetsen van de gevels *eener eventueel te bouwen botermarkt.* Deze markt, te stichten op het daarvoor gereserveerde terrein, groot 400 M², op de situatie-teekening aangeduid door de letters *D, E, F, G*, moet bestaan uit eene overdekte ruimte, hoog + 4 M. onder de gootlijst, waarvan de drie gevels aan de straatzijde geheel open of met hekken afgesloten moeten zijn.

Art. 5. Er worden uitgeloofd:

Een prijs van	*f* 750
Eene premie van	„ 400
Eene premie van	„ 250

toe te kennen aan de drie bestgekeurde ontwerpen.

De Jury heeft de bevoegdheid, bij niet volledige toekenning der uitgeloofde sommen, deze geheel of gedeeltelijk op andere wijze als premiën onder de beste ontwerpen van genoegzame bouwkundige waarde te verdeelen.

Door de aanvaarding van de als prijs of premie toegekende gelden worden de betreffende ontwerpen eigendom van het Gemeentebestuur.

Hoewel het in de bedoeling ligt van het Gemeentebestuur om met den vervaardiger van het met den prijs bekroonde ontwerp over de uitvoering daarvan en de vaststelling van het daaraan te verbinden honorarium te onderhandelen op den voet van het tarief, aangenomen in de Algemeene Vergadering van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, gehouden op 31 Mei 1888, heeft het evenwel de bevoegdheid, waarvan in de uiterste noodzakelijkheid, en na de Jury gehoord te hebben, zal worden gebruik gemaakt, de uitvoering van den bouw aan of in verbinding met den bouwmeester zijner keuze op te dragen, of wijzigingen in het ontwerp aan te brengen.

Art. 6. De in artikel 4 bedoelde stukken worden vóór of op 15 Februari 1890 vrachtvrij ingewacht aan het adres van het Gemeentebestuur te Zutfen.

Zij moeten zijn vergezeld van een correspondentieadres, om zoo noodig met den inzender te kunnen correspondeeren.

Ieder ontwerp moet gemerkt zijn met een spreuk of motto en vergezeld van een verzegelden naambrief, waarop van buiten dat motto is herhaald, en van binnen de naam en de woonplaats van den inzender zijn vermeld.

Het schrift op de teekeningen en van de bijgevoegde stukken moet van een andere hand dan die van den ontwerper zijn.

De motto's der ingekomen ontwerpen zullen bij advertentie worden medegedeeld in de Zutfensche Couranten en in de organen van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst en van het Genootschap Architectura et Amicitia.

Art. 7. De Jury bestaat uit den Gemeente-architect van Zutfen, den heer F. H. van Etteger, en de architecten de heeren C. Muijsken en Jan Springer, door wien dit programma tevens is opgemaakt.

Ontwerpen, die naar het oordeel der Jury eene hoogere bouwsom vorderen dan *f* 85,000, of die op eene andere wijze afwijken van de gemaakte bepalingen, komen voor bekroning niet in aanmerking.

De uitslag der beoordeeling zal mede bij advertentie in bovengenoemde bladen worden medegedeeld, terwijl het rapport van beoordeeling, *zijnde een kort verslag, vermeldende de motieven, die de Jury tot het toekennen van prijs en premiën of tot het verdeelen der uitgeloofde gelden hebben geleid*, in de organen dier beide hiervoren genoemde lichamen zal worden bekendgemaakt.

Art. 8. De ingezonden ontwerpen met bijbehoorende toelichting en begrooting worden gedurende veertien dagen of korter openlijk tentoongesteld te Zutfen en daarna te Amsterdam, in overleg met de beide laatstgenoemde Juryleden; terwijl de niet-bekroonde ontwerpen eerst na afloop der tentoonstellingen, doch uiterlijk vier maanden na de inzending, vrachtvrij zullen worden teruggezonden aan de opgegeven correspondentie-adressen.

Gedurende dien tijd zullen de stukken door het Gemeentebestuur worden verzekerd tegen brandschade, voor een bedrag, gelijkstaande aan de eerste uitgeloofde premie.

Art. 9. Deze voorwaarden met bijbehoorende teekening, zijn op vrachtvrije aanvrage en tegen vooruitbetaling van *f* 0.50 te bekomen bij den Gemeentesecretaris te Zutfen.

TARIEF ZONDER WINST.

1 M²	vlakke harde Waalklinkers in sterke trasmortel	*f* 16.50
1 „	gevelsteenen in slappe bastaard-trasmortel	„ 16.—
1 „	miskleurig harde grauwe Waalsteen in bastaard-trasmortel	„ 13.50
1 „	beste roode Waalsteen in slappe bastaard-trasmortel	„ 11.50
1 „	Escaussijnsche hardsteen (grof werk)	„ 125.—
1 „	„ „ (fijn werk)	„ 180.—
1 „	zandsteen	„ 125.—
1 „	dennen- of vurenhout, voor balken, vloeren en kappen	„ 40.—
1 „	grenenhout (gewoon werk)	„ 60.—
1 „	„ (fijn timmerwerk)	„ 90.—
1 KG.	gesmeed ijzer	„ 0.18
1 „	getrokken ijzer voor balken	„ 0.12
1 „	gegoten ijzer	„ 0.13
1 „	lood met soldeer en leggen	„ 0.28
1 M²	zinkbedekking n°. 15	„ 2.50
1 „	afdekking met leien (Rijnsche)	„ 2.25
1 „	buitenverfwerk	„ 0.40
1 „	binnenverfwerk	„ 0.50
1 „	vlak pleister- of schuurwerk	„ 0.35
1 „	„ plafond (met beschrooting)	„ 1.30
1 „	dubbel Fransch vensterglas	„ 3.—
1 „	enkel „ „	„ 2.—

VEREENIGING ARTI ET INDUSTRIAE TE 'S-HAGE.

Vergadering van Zaterdag 26 October 1889.

Van den heer Frowein was de mededeeling ontvangen dat hij als bestuurslid wenschte af te treden. De verkiezing van een nieuw lid werd uitgesteld tot de algemeene vergadering.

Wat de proeven van bekwaamheid aangaat, deelde het Bestuur enkele zaken mede, die hoop op succes gaven.

De vraag op het convocatie-biljet: »In welken toestand verkeert de kunst op dit oogenblik alhier, *a.* op het gebied der kunstnijverheid, *b.* op het gebied der bouwkunst", lokte een langdurig debat uit. De heer Van Nieukerken was van oordeel, dat de vraag gesteld was naar aanleiding van vroegere vragen en besprekingen. Het rapport van de heeren De Stuers, Boersma en Stortenbeker, ongeveer vier jaar geleden uitgebracht, en het juryrapport van de Kunstnijverheidstentoonstelling van 1888, gehouden in de Koekamp te 's-Gravenhage, hadden een niet zeer gunstig licht verspreid over de kunstnijverheid alhier.

In verband met deze rapporten en eenige bespreking over de meer dan leelijke voorwerpen, die men dagelijks in de winkels, in en aan de huizen aantreft, moende de Voorzitter een motief te vinden tot het voorstel, om een uitgebreid onderzoek in te stellen naar den toestand, waarin op dit oogenblik de kunstnijverheid te 's-Gravenhage verkeert.

Daartoe zou een commissie worden benoemd met de opdracht van hare bevindingen een uitgebreid rapport uit te brengen, toegelicht met schetsen, zoowel van de goede als van de meest wanstaltige voorwerpen, die hier gevonden worden. Voor het schetsen zou alsdan een bedrag van *f* 50 uitgetrokken worden. Dit rapport moest als 't ware een critiek vormen over de voortbrengselen van den laatsten tijd, op 't gebied van meubels, schrijnwerk in 't algemeen, smidswerk waarbij ook kachels, decoratief schilderwerk, weef- en borduurwerk, manslenmakerij, uurwerken — wat betreft het decoratief gedeelte — goud- en zilversmidswerk, plateelbakkerij, marmerwerk, als schoorsteenmantels, en eindelijk stucadoorswerk.

De Voorzitter meende, dat een dergelijk verslag goede diensten zou bewijzen aan het groote publiek en aan de nijverheid in 't bijzonder. Niet algemeen was men van deze opinie: daarom werd van andere zijde het plan geopperd, om een blad uit te geven, waarin alle voortbrengselen van kunstnijverheid, de winkelétalages, de nieuwe bouwwerken enz. gecritiseerd worden, een zoodoende de goede voorwerpen meer te doen uitkomen, zooals bijv. de Kunstnijverheidschool te Amsterdam verslag geeft van 'tgeen door oud-leerlingen geproduceerd wordt in verband met het vroeger genoten onderwijs. Vervolgens moest meer te velde getrokken worden tegen het zeer in zwang zijnde gebruik, om geheele bestellingen voor ameublementen enz. in 't buitenland te doen: er moest op gewezen worden, dat Nederland toch uitstekend werk leveren kan. Ook dacht men dat het groote publiek zeer moeilijk een juist oordeel zal krijgen over mooi of niet mooi; daarom werd als doeltreffender voorgesteld, het publiek in de dagbladen als 't ware op te dringen, welke voorwerpen mooi zijn, zonder voorbehoud, en zoolang te blijven aandringen, tot het door iedereen mooi gevonden wordt. Is men eenmaal zoover, dat ten minste niet bij voorkeur de smakelooze voorwerpen worden gezocht en de goede smaak in 't algemeen eenigszins meer ontwikkeld wordt, dan kan er langzamerhand op gewezen worden, waarom het een beter is dan het andere, wat er goeds in is, enz.

Door de lange bespreking over dit punt van het convocatiebiljet, werden de volgende punten, n.l. over den toestand der bouwkunst en »wat valt er op te merken omtrent uithang- en reclameteekens van voorheen en thans?" voor een aanstaande vergadering bewaard.

De Secretaris deelde mede, dat hij, om gezondheidsredenen, een tijd lang verhinderd zou zijn de vergaderingen bij te wonen, en zeide daarom de Vereeniging zijn steun van buitenaf toe, waarna de vergadering gesloten werd.

VEREENIGING ARCHITECTURA TE 'S-GRAVENHAGE.

Gewone vergadering van 30 October 1889.

Bij het openen der vergadering werd de heer H. Moulijn, als nieuw lid, door den Voorzitter welkom geheeten.

Nadat de notulen der vorige vergadering gelezen en, behoudens enkele opmerkingen, goedgekeurd waren, werd het programma van een prijsvraag voor een kalenderschild, uitgeschreven door de Vereeniging tot bevordering der Bouwkunst te Groningen en waarvan eenige exemplaren door die Vereeniging waren toegezonden, onder de leden rondgedeeld.

De volgende vragen waren ingekomen:

a. Welke zoljzen van verwarming en ventilatie zijn tot dusver bekend? Zou dit ook wellicht het onderwerp kunnen uitmaken voor een prijsvraag, door de Vereeniging uit te schrijven?

b. Op hoedanige wijze bevestigt men de leien op een kegelvormige torenspits? Welke wijze wordt het best geacht?

Bij de behandeling daarvan kwam men, na uitvoerige bespreking, tot de conclusie, dat het beantwoorden van vraag *a* een voorafgaande studie van het uitgebreide onderwerp vereischt, doch dat het minder op den weg der Vereeniging ligt hierroor een prijsvraag uit te schrijven. Een voordracht over verwarming en ventilatie, te houden door een specialiteit op dit gebied, werd algemeen wenschelijk geacht; men zal trachten die op een der volgende vergaderingen te verkrijgen. Vraag *b* lokte eene belangrijke gedachtenwisseling uit; de bevestiging met machinaal vervaardigde, gegalvaniseerd-ijzeren haken, op een gesloten beboording, meende men als de meest doelmatige te mogen aannemen.

Het plaatwerk *Intersien*, van Valentin Teirich, was door den heer F. H. van Malsen ter kunstbeschouwing gegeven. Door den Voorzitter werd hem hiervoor, namens de Vergadering, dank betuigd.

Na nog eenige besprekingen van huishoudelijken aard, werd de vergadering gesloten.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

AFDEELING 'S-GRAVENHAGE.

Vergadering van 25 October 1889.

Nadat de Voorzitter in 't kort de laatste algemeene vergadering besproken en den heeren, met de regeling daarvan belast, een woord van dank gebracht had, werden de verslagen der laatste gewone en der algemeene vergadering gelezen en goedgekeurd.

Van het Hoofdbestuur der Maatschappij was een missive ingekomen, oprechten dank betuigende voor de heusche ontvangst ter gelegenheid van de algemeene vergadering in Den Haag. Van de Commissie tot bevordering van wedstrijden voor handwerkslieden in Nederland waren ontvangen 6 exemplaren van hare brochure. Voor de zending van werklieden naar de Parijsche tentoonstelling is alsnog *f* 10 bijgedragen.

De rapporten der Jury in zake de ingekomen ontwerpen op de laatste prijsvraag »Een ingang tot een katholieke begraafplaats, met wachtkamer, doodgraverswoning en lijkenhuis", onder de motto's *Hof* en *Maria*, bleken niet gunstig; veel werd er gezegd over den stijl, het karakter, de details en het teekenwerk; geen van beide werd ter bekroning voorgedragen. De Jury, bestaande uit de heeren N. Molenaar uit Den Haag, J.

Verheul Dz. en H. Evers uit Rotterdam, gaf de Afdeeling in overweging, eenige geldelijke belooning toe te kennen, maar het diploma niet uit te reiken.

De heer H. L. Boersma, directeur der Ambachtsschool te 's-Gravenhage, wilde in zijne voordracht over teekenonderwijs, die daarna aanving, voornamelijk doen uitkomen het nut van de leer der projectie in het bouwkundig teekenen en dat voor het projectievisch teekenen in 't algemeen. Zooals voor teekenen, schilderen enz. het zwaartepunt de perspectief is, zoo is voor bouwkundig teekenen het zwaartepunt projectie.

Opmerkelijk is het, dat onontwikkelden op 't gebied van teekenen, altijd de voorwerpen in projectie en nimmer in perspectief weergeven. De oude teekeningen van de Egyptenaren en Assyriers waren immer projectie. Zelfs als ze hun figuren *en face* teekenden, werden hoofd en voeten geheel *en profil* behandeld. Spreker zag in dit teekenen van onontwikkelden in 't algemeen eene staving van zijne overtuiging, dat projectie het eerste moet zijn wat onderwezen wordt bij het teekenen. Juist nu, met het oog op het teekenen als verplicht leervak, wenschte hij dat het teekenonderwijs meer in die richting gestuwd zou worden; niet om de bouwkunde in het teekenen op den voorgrond te doen treden, maar wel omdat men ten minste eenigszins door dit teekenen zijn gedachten leert uitdrukken.

Spreker maakte de opmerking, dat volgens zijne meening onder de jonge bouwkundigen het bouwkundig teekenen tegenwoordig wat al te artistiek wordt opgevat. Het doel toch is de uitvoering, niet de mooie teekening, en teekenen op een dergelijke quasi-artistieke wijze houdt op bouwkundige teekenkunst te zijn, maar wordt bouwkundige schilderkunst. De kracht moet meer gezocht worden in vorm en lijn dan in kleur, en daarvoor werd de beschrijvende meetkunde als middel aangeweven.

Door de aanwezigen werden enkele der beschouwingen van den heer Boersma niet onverdeeld beaamd, waardoor eenig debat ontstond.

Van den heer M. Lotz was een missive ingekomen met verzoek om den morgelen steun der Afdeeling voor zijne inrichting voor teekenonderwijs. Wegens het late uur werd de bespreking daarover tot een volgende vergadering uitgesteld, en de bijeenkomst met een woord van dank aan den heer Boersma gesloten.

Afdeeling Leiden en Omstreken.

Vergadering van 24 October 1889.

Nadat de Voorzitter de 161e vergadering had geopend en de notulen der vorige vergadering door den Secretaris gelezen en goedgekeurd waren, werd overgegaan tot de ballotage van een nieuw lid, den heer D. Veelbrief. Genoemde heer werd met algemeene stemmen op één na als lid aangenomen en nadat hij ter vergadering was verschenen, door den Voorzitter welkom geheeten.

Aan de orde is de bijdrage van den heer H. J. Jesse over »de Protestantsche kerk". Vóórdat spreker zijn praatje, zooals hij het noemde, aanving, riep hij de toegevendheid van de leden in. De weinige tijd van voorbereiding was oorzaak, dat niet te veel verwacht moest worden; het onderwerp dat, zooals de heer Jesse zeide, bijna nog in het geheel niet in ons vaderland is bestudeerd, biedt toch zulk een ruim veld van studie aan.

Bij het bestudeeren van den godsdienst van oude volken, in verhand met hun tempelbouw, blijkt spoedig dat ook omgekeerd uit hun tempelbouw de godsdienst zou kunnen afgeleid worden. De vorm van tempel, synagoge of kerk is een natuurlijk gevolg van den aard van den godsdienst.

Herinneren wij slechts aan den toestand der Assyriers. De koning was daar tevens opperste priester en had het hoogste gezag in handen. De tempels hadden daar een luchtig karakter en moeden wij eer voor vorstelijke paleizen aanzien.

Bij de Egyptenaren daarentegen was 't hoogste gezag in handen van de priesters. Vandaar, dat zij zooveel mogelijk die macht trachtten te handhaven en er eene zeer ingewikkelde symboliek op na hielden, welke geheel op de sterrenwichelarij gebaseerd was. Hunne tempels met de zware pylonen, vanwaar de priesters in 't nachtelijk uur hunne waarnemingen deden, de zware ommuurde voorhoeven en de mystieke cella, waar alleen de allerhoogste priester mocht binnengaan en geen enkele lichtstraal ooit binnendrong, dit alles geeft een denkbeeld van voorbeeldeloos despotisme der Egyptische priesterheerschappij.

De Israelieten hebben als zwervend volk steeds verplaatsbare tempels gehad, uitgezonderd de tempel van Salomo; alle tempels zullen waarschijnlijk een zeer decoratief karakter gehad hebben, waarvan wij *nog* een flauwe schaduw terugvinden in de tegenwoordige loofhut, die elk jaar opgebouwd wordt.

Het was, zeide de heer Jesse, zijn doel niet, het ontstaan van den Christelijken eeredienst na te gaan, maar zich alleen te bepalen bij het feit, dat de eerste Christenen in de catacomben te Rome hunne bijeenkomsten hielden en als onderling herkenningsteeken er eenige geheimzinnige teekens op na hielden. Daaruit laat zich verklaren, dat zelfs na Constantijn den Groote, die door het bouwen van de Sophiakerk te Konstantinopel als het ware zijn zegel aan dezen eeredienst hechtte, men steeds trouw bleef aan een mysterieuse symboliek.

Deze oud-Christelijke kerk veranderde na verloop van tijden, in de Romaansche kerk en de Gothische kerk. De Hervorming stelde geheel andere eischen aan de kerken; deze godsdienst verwerpt alle symboliek en berust geheel op het luisteren naar 's leeraars woord en het zingen van eenige liederen. Om dus eene hervormde kerk te bouwen zou men zich deze eischen kunnen stellen: *Eene zoodanige ruimte te construeeren, die voldoet aan het gehoor, een onbelemmerd gezicht oplevert en zoowel aan de religieuse als esthetische eischen beantwoordt.*

Beschouwen wij deze hoofdpunten, waarbij de beide laatste als één beschouwd worden, dan ziet men dat onze Protestantsche kerken zijn:

1°. Katholieke kerken, ontdaan van hare voor het Protestantisme meest storende symbolen;

2°. Protestantsche kerken, gebouwd vrij kort na de Hervorming;

3°. Onze hedendaagsche Protestantsche kerken.

De eerste groep, zegt spreker, kan natuurlijk, wat de studie voor de Protestantsche kerken betreft, nimmer tot goede oplossingen aanleiding geven. Vooreerst is de verdeeling van hoofd- en zijbeuken, transept en koor, met de vele steunpunten, voor eene Protestantsche kerk ongeschikt en ten tweede geven de gewelven en pilaren aanleiding tot veel resonnance, dat, hoe goed ook voor orgelspel en zang, zeer slecht is voor het spreken in eene groote ruimte.

In de St.-Pieters- en de St.-Pancras-kerken te Leiden, de Oude- en Nieuwe-kerk te Amsterdam, de Oude- en Nieuwekerk te Delft, de St.-Bavokerk te Haarlem, de St.-Nicolaaskerk te Kampen, de St.-Maartenskerk te Bommel, den Dom te Utrecht zijn dan ook de inwendige indeeling en betimmering der zitplaatsen geheel in strijd met den oorspronkelijken aanleg van het gebouw.

Vervolgens besprak de heer Jesse de verschillende eigenschappen van de Protestantsche kerken te Amsterdam als: de Zuiderkerk, Westerkerk, Noorderkerk en Oosterkerk, en behandelde ook de kerk te Oudshoorn; de Woerdkerk en Marekerk te Leiden; de kerk te Leidschedam; de Nieuwe- en Willemskerk in Den Haag; de Nieuwe-kerk te Hoorn; de kerk te Katwijk-aan-Zee, om ten laatste te wijzen op een niet uitgevoerd plan van eene Protestantsche kerk, door hemzelf gemaakt en waaraan, volgens sprekers gevoelen, de meest mogelijke voor- en de minst mogelijke nadeelen verbonden zijn.

Nog wees spreker op de onlangs voltooide kerk bij het Station in Den Haag. Zij bestaat uit een lang schip met aan iedere zijde een galerij en is met vijf zijden van den regelmatigen achthoek afgesloten, in welks midden de preekstoel geplaatst is.

Als een fout moet beschouwd worden, het aanbrengen van een sterk gekleurd radvenster, vlak achter den preekstoel; de aandacht tot den spreker wordt daardoor voortdurend afgeleid; in 't algemeen moet men het aanbrengen van licht achter den preekstoel zooveel mogelijk vermijden. De indruk van het geheel geeft, zegt de heer Jesse, den indruk van een Duitsch Luthersch kerkje.

Als een voor de hand liggende vorm zou men allicht den zuiveren cirkel als grondvlak meenen te kunnen toepassen. Evenwel hebben de gevangenissen te Breda, Arnhem en Scheveningen bewezen, dat het totaal onmogelijk is in zulk een gebouw verstaan te worden, daar de teruggekaatste golvingen de stem te onregelmatig breken; men zou daarvoor den geheelen wand met een zachte stof moeten bekleeden.

Als resumé van sprekers beschouwingen gaf hij de volgende punten aan, die in de practijk als eerste vereischten voor een Protestantsche kerk in aanmerking komen:

1°. Eene voldoende ruimte met zoo min mogelijk inwendige steunpunten;

2°. Alle uiterste zitplaatsen evenver van den preekstoel verwijderd, dus eene benaderde cirkelsector;

3°. Alle zitplaatsen moeten een onbelemmerd uitzicht op den preekstoel hebben;

4°. De omtrek van het gebouw moet voor de accoustiek bestaan uit *rechte* vlakken, zooveel mogelijk rechthoekig op elkaar;

5°. Het uitbouwen van kapellen is niet hinderlijk voor het geluid;

6°. Achter den preekstoel mogen geen vensters aangebracht worden;

7°. Het plafond mag niet gewelfd, maar moet door platte vlakken begrensd zijn;

8°. De ramen moeten zoo min mogelijk (voor de accoustiek) recht over den preekstoel aangebracht worden;

9°. Assen van symmetrie, ten opzichte van het in- en uitwendige (ook ten opzichte der zitplaatsen) moeten streng doorgevoerd worden;

10°. Een waardig uiterlijk moet aan het gebouw gegeven worden, meer of minder rijk, naarmate de financieele krachten zulks veroorloven;

11°. Het verlangde aantal zitplaatsen van 0.50 bij 0.80 à 0.90 M., de noodige gangpaden, bestuursbanken, doophek enz.;

12°. De noodige dienstlokalen, zooals die door plaatselijke gebruiken worden voorgeschreven.

De belangrijke bijdrage van den heer Jesse werd met onverdeelde aandacht gevolgd, terwijl de dank van den Voorzitter door een luid applaus werd bekrachtigd.

De teekeningen en gravures van verschillende kerken, welke de wanden der zaal versierden, waren voor deze gelegenheid grootendeels afgestaan door den Leidschen archivaris, den heer Dozy, en door den heer Mondt, architect te 's-Gravenhage.

Vervolgens werd aan de orde gesteld het rapport van de Commissie, benoemd in de vorige vergadering der Afdeeling, in zake het onderzoek omtrent de wenschelijkheid van een *Wedstrijd voor handwerkslieden en leerlingen te Leiden.*

De Commissie heeft gemeend na rijpe overweging te kunnen vaststellen, dat in 't algemeen elke poging, welke aangewend kan worden om het handwerk tot eene hoogere trap op te voeren, van harte moet worden toegejuicht en dat een wedstrijd voor handwerkslieden niet alleen aanbeveling verdient, maar dat erkend moet worden dat zulk een wedstrijd, zooals de Centrale Commissie voor wedstrijden bedoelt, zeker nuttig zal werken en niet enkel het handwerk ten goede zal komen maar bovenal liefde tot den handenarbeid zal aankweeken.

Eenmaal deze vraag beantwoord zijnde, heeft de Commissie gemeend, hiermede niet te kunnen volstaan, maar tevens den weg te moeten aanwijzen, welke bewandeld moet worden om tot een gewenschte oplossing te geraken. Vooraf diende evenwel overwogen: zal zoodanige wedstrijd nog dit jaar kans van slagen hebben?

De Commissie was eenparig van oordeel, dat, hoewel de tijd zeker niet te ruim is, er toch met ijver en goeden wil in dien tijd veel tot stand gebracht kan worden en, denkende aan het gezegde *van uitstel komt afstel*, besloot zij de wenschelijkheid uit te spreken, dat zoodanige maatregelen worden genomen, dat er zoo spoedig mogelijk een wedstrijd voor handwerkslieden en leerlingen worde uitgeschreven om het a. s. voorjaar de resultaten daarvan te beoordeelen.

De commissie stelde daarop deze motie vast:

»De Afdeeling Leiden en Omstreken der Maatschappij tot bevoordering der Bouwkunst schrijft een wedstrijd uit voor handwerkslieden en leerlingen te Leiden en omliggende gemeenten.

»Zij benoemt eene commissie van vijf personen uit hare leden, vraagt steun bij het Gemeentebestuur en noodigt de Departementen Leiden der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, der Maatschappij van Nijverheid, de vereeniging Bouwkunst en Vriendschap, Nut en genoegen en de Afdeeling Leiden van het Nederlandsch Werkliedenverbond uit, elk een lid uit hun midden te benoemen, die met de commissie uit de Afdeeling, als commissie van uitvoering optreedt.

»Deze commissie is, wat het administratieve gedeelte betreft, verantwoording verschuldigd aan het Bestuur der Afdeeling. Zij houdt zich geheel aan eene, in overleg met het bestuur op te maken, nauwkeurige begrooting. Voor het overige treedt zij zelfstandig op. Alle officieele stukken vereischen de teekening van den Voorzitter en den Secretaris der Afdeeling."

De commissie bood verder in een zeer uitvoerig rapport een leiddraad voor een wedstrijd aan, waarin o. m. werd besproken: 1°. de bekendmaking; 2°. de wedstrijd (waarbij de vakken waren omschreven); 3°. de aard van den wedstrijd (a. vrije en b. gebonden wedstrijd). prijzen (medailles, diploma's en geldelijke beloonigen). 5°. verkoop en verloting. 6°. de Juryleden (hoofdzakelijk bestaande uit patroons en werklieden).

Dit rapport, waarin nog tal van bijzonderheden voorkomen en waarbij eene begrooting was gevoegd, werd door de Vergadering met ingenomenheid gehoord. De voorloopige commissie, bestaande uit de heeren Ads. J. van Achterberg, G. van Driel, P. G. Lancel, H. J. Jesse en J. Roem, werd eervol gedechargeerd en daarna gekozen als definitieve commissie.

Na mededeeling van den Voorzitter, dat Dr. D. de Loós te Leiden in de volgende vergadering als spreker zal optreden, werd door den Secretaris een schrijven van het Hoofdbestuur gelezen, waaruit bleek dat een lid het lidmaatschap is opgezegd wegens niet-betaling der contributie. Hierna sloot de Voorzitter met een woord van dank de goed bezochte vergadering.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

(A. et A.) Amsterdam. Omtrent het ongeval, dat de vorige week aan het in aanbouw zijnde Hotel Victoria aan de Prins-Hendrikkade plaats vond, vernemen wij, dat het instorten van een gedeelte gevelmuur het gevolg was van het spatten van een boog. Deze boog was geslagen in een binnenmuur, welke te laag op den gevelmuur was opgehaald; naar het schijnt, is deze boog te vroeg belast of is het formeel ontijdig verwijderd, zoodat, tengevolge van den grooten zijdelingschen druk, de gevelmuur instortte.

Onvoorzichtigheid schijnt dus de oorzaak van het ongeval te zijn en geenszins onvoldoende constructie, zooals in de bladen werd bericht. De persoonlijke ongelukken, welke bij deze zaak te betreuren zijn, hebben begrijpelijkerwijs een groote beweging veroorzaakt en zelfs eene interpellatie in den Raad tengevolge gehad. Door het Dagelijksch Bestuur is toen geantwoord, dat er een rapport van de Bouwpolitie was ingekomen, en ook werd bericht dat de Justitie in de zaak was gemoeid.

Wij zien met belangstelling den afloop tegemoet, maar het verwondert ons, dat van het ineenzakken van een paar nieuw gebouwde huizen op de terreinen van de oude veemarkt, waarvan wij voor een paar weken melding maakten, door geen der bladen met een woord is gerept. Hier was met heel wat meer recht van onvoldoende constructie te spreken geweest, en het was zeker meer geluk dan wijsheid te noemen, dat men nog juist bijtijds, door het plaatsen van stutten, den boel zoolang staande heeft kunnen houden, totdat alles tot den grond toe gesloopt was.

Utrecht. De heer W. K. M. Vrolik, geweezen directeur-generaal der Maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen en voormalig lid van onzen Gemeenteraad, zal eerstdaags Utrecht verlaten.

Donderdag als directeur-generaal der Maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen afgetreden, nam hij bij dienstorder afscheid van het personeel. Hij zegt daarin o. a., dat de groote drukte, onafscheidelijk van het overgeven eener betrekking als de zijne, en het tegelijkertijd verlaten van plaats en land van inwoning het hem onmogelijk maakten, van een ieder persoonlijk afscheid te nemen, doch meent, dat men hem dit niet euvel zal duiden, en het personeel overtuigd zal zijn, dat niemand hartelijker belang stelt in hun lot en dat der Maatschappij dan hij zelf. De heer Vrolik rekent zich echter gelukkig, te weten, door jaren langen omgang met zijn opvolger, den heer J. L. Cluysenaer, dat deszen de belangen van beiden volkomen bekend en toevertrouwd zijn.

De heer Vrolik trad den 1sten September 1863 in dienst bij de Exploitatie-maatschappij als adjunct-ingenieur, bekleedde achtereenvolgens de betrekkingen van ambulant-inspecteur, district-inspecteur, chef der afdeeling handelszaken en secretaris, om eindelijk den 5den Juni 1879 den heer F. 's Jacob als directeur-generaal op te volgen.

Zooals bekend is, nam de heer Vrolik ontslag uit zijne betrekking, omdat zijne overtuiging omtrent de door de Maatschappij te volgen gedragslijn in zake de onderhandelingen met de Regeering en aansluitende maatschappijen over eene herziening der met haar bestaande overeenkomsten en der spoorwegnetten, het hem onmogelijk maakte, zijne medewerking tot afsluiten van nieuwe overeenkomsten te verleenen.

Uit dien hoofde wenschte de heer Vrolik de Maatschappij als directeur-generaal te verlaten, waardoor aan de aandeelhouders en hunne vertegenwoordigers, den raad van commissarissen, de vrijheid werd gelaten, over het toekomstig lot der Maatschappij te beslissen. (*U. D.*)

Groningen. Dezer dagen werd door Gedeputeerde Staten uitspraak gedaan in de zaak van den heer H. Dik, lid van den Raad der gemeente Winschoten. Zooals bekend zal zijn, is door de heeren K. de Grooth c. s., aannemers te Winschoten, tegen den heer Dik eene aanklacht ingediend, wegens het leveren van de benoodigde steen tot herstelling van den kunstweg Winschoten—Beerta—Pruisische grenzen, een weg in onderhoud bij de gemeenten Winschoten en Beerta. De heer Dik, den 4den October over deze zaak gehoord, beweerde en als commissaris èn als opzichter over den weg, steeds het belang van den weg, ook in deze zaak, te hebben behartigd, waarbij zijn eigen belang werd buitengesloten. Gedeputeerde Staten waren evenwel van meening, dat de heer Dik gedeeltelijk zijn eigen belang heeft behartigd, achtten deze handeling in strijd met de wet en verklaarden mitsdien den heer Dik vervallen van het lidmaatschap van den Raad der gemeente Winschoten. (*N. G. C.*)

(A. et A.) Het kasteel van Radboud te Medemblik zal gerestaureerd worden. Wat men hier denkt te restaureeren, of liever naar welke gegevens men hier te werk zal gaan, is ons niet recht duidelijk. Het gebouw vertoont een vormloozen steenklomp, waaraan uit- of inwendig van kunstvormen weinig of niets meer te ontdekken is. Het is ook o. i. zeer de vraag of het gebouw in vroeger eeuwen veel merkwaardigs te zien heeft gegeven.

Indien de Friesche koning Radboud, die te Medemblik zijn residentie had, werkelijk de stichter van dit kasteel is geweest, zal het gebouw in zijn oorspronkelijke gedaante stellig niet veel opmerkelijks gehad hebben. Tegenwoordig vindt men nog in een zaal van het kasteel een houten zoldering, waarvan de zware moerbalken door Renaissance consoles van eenvoudigen vorm gesteund worden. De breede velden tusschen deze moerbalken zijn ingedeeld door overhoeks gelegde kinderbalkjes. Dit is zoowat het eenige onderdeel waaraan iets te zien is.

Men kan zich echter voorstellen dat onze middeleeuwsche rijksbouwmeesters met bijzondere voorliefde het oude slot aan een verjongingskuur zullen onderwerpen. Of *restaureeren* voor dit procédé de juiste term is, betwijfelen wij: *fantaseeren* zal beter de bedoeling weergeven.

Wij hebben er natuurlijk niets op tegen dat Medemblik geschikte lokaliteit voor het Kantongerecht verkrijgt, doch we gelooven dat dit doel ook op andere, en waarschijnlijk minder kostbare wijze te bereiken is, terwijl er in ons land nog vele bouwwerken van grooter kunstwaarde te vinden zijn, die dringend behoefte aan herstel en onderhoud hebben.

ZUTFEN. Bij de behandeling der gemeente-begrooting voor 1890 werd het voorstel van het Dagelijksch Bestuur tot verbetering van den toegang naar het Stationsplein over de Rozengracht goedgekeurd.

Het plan daartoe omvat de onteigening der perceelen langs de Berkel, het egaliseeren van de Berkel en gedeeltelijk overwelven daarvan, het bouwen eener nieuwe brug tegenover het Stationsplein en het maken eener nieuwe straat; de kosten van een en ander zullen bedragen *f* 60,000.

Ook werd goedgekeurd het voorstel tot het weder opbouwen der vier hoektorentjes op den Drogenapstoren, welke omstreeks het jaar 1816 zijn weggebroken. De toren is een der oudste bouwwerken dezer stad en werd in het vorig jaar tot watertoren ingericht en met een nieuwe spits voorzien. Door de voorgenomen restauratie zal de toren bijna geheel in den oorspronkelijken toestand hersteld worden.

NEUZEN. In de zitting van den Gemeenteraad van 25 October jl. is besloten tot het aanstellen van een gemeente-bouwmeester, op eene jaarwedde van *f* 1000, waartoe sollicitanten worden opgeroepen.

PERSONALIA.

— Bij beschikking van den Minister van Waterstaat is bevorderd tot opzichter van 's Rijks Waterstaat der 3de klasse, J. Bouterse, te Hengeloo, thans opzichter der 4de klasse.

— Tot Gemeente-architect te 's-Bosch is benoemd de heer F. M. L. Kerkhoff, civiel- en bouwkundig ingenieur te Utrecht.

— De heer H. de Vries, rijksopzichter te Smilde, is benoemd tot opzichter bij den Waterstaat in Ned.-Indië.

— Bij den Waterstaat en 's lands burgerlijke openbare werken in Ned.-Indië zijn benoemd: tot ingenieur 1ste klasse de ingenieur 2de klasse H. Ypers; tot adspirant-ingenieur H. van Gelderen en E. Gerst.

VACANTE BETREKKINGEN.

— Bekwaam teekenaar, voor het ontwerpen van decoratieve schetsen, motieven enz. Adres lett. D V 385 *N. v. d. D.*

— Gemeente-opzichter te Baarn. Salaris *f* 900, met uitzicht op verhooging. Adres den Burgemeester vóór 10 Nov. (*Zie advert. in nº. 42*).

ADVERTENTIEN.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 11 November 1889**, des middags te 12 uur, op het Raadhuis, in het openbaar **aanbesteden**:

a. **Het leveren van Straatklinkers, geschikt voor Voetwegen.**
b. **Het leveren van Waal-straatklinkers, geschikt voor Rijwegen.**
c. **Het verbouwen van de Openbare Lagere School der 1ste klasse Nº. 22, aan de Weteringschans nabij het Leidscheplein.**

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Stadsdrukkerij, tegen betaling van *f* 0.15 voor de Sub **a**, *f* 0.15 voor de Sub **b**, en *f* 1 voor de Sub **c** (met ééne teekening) genoemde.

Inlichtingen worden gegeven voor de Sub **a** en **b** genoemde ten Kantore van den Stads-Ingenieur op het Raadhuis, Kamer Nº. 93, en voor de Sub **c** genoemde ten Kantore van den Stads-Architect op het Raadhuis, Kamer Nº. 101, des voormiddags van 10—12 uur, gedurende de week, welke der besteding voorafgaat.

Burgemeester en Wethouders voornoemd:
VAN TIENHOVEN.
De Secretaris,
LE JOLLE.

Amsterdam, 26 October 1889.

Aanbesteding.

Op **Maandag 18 November a. s.**, des middags te 12 uur, zal in het koffiehuis van den Heer J. A. PETERS te *HUISSEN* bij *ARNHEM* door het R. K. PAROCHIAAL ARMBESTUUR aldaar worden **aanbesteed**:

Het afbreken van bestaande gebouwen en het bouwen van een huis voor Arme Hulpbehoevende oude vrouwen.

Bestek en teekeningen liggen van af den 5den November in genoemd koffiehuis ter inzage.

Aanwijzing in loco Maandag den 11den November en op den dag der aanbesteding, des voormiddags 11 uur. Bestek en teekening à *f* 2.50 per stel en informatiën zijn op franco aanvrage te bekomen bij den Architect

G. TE RIELE Wzn.
te DEVENTER en
J. A. PETERS
te HUISSEN.

Hollandsche IJzeren SPOORWEG-MAATSCHAPPIJ.

Aanbesteding.

Op **Maandag den 4 November 1889** in Kamer 46 van het Centraal Administratiegebouw aan het Droogbak te *Amsterdam* van bestek Nº. 450:

Het verplaatsen van eene dubbele steenen wachterswoning nabij het station Haarlem met bijbehoorende werken.

Bestekken zijn tegen betaling van *f* 1.— per exemplaar verkrijgbaar aan bovengenoemd gebouw bij den portier of op franco aanvrage met toezending van postwissel aan het bureau van den Ingenieur van den Weg, Kamer Nº. 154.

Aanwijzing wordt gedaan als in het bestek is vermeld.

De Administrateur.

AANBESTEDING.

Op **Vrijdag 8 November 1889**, 's voormiddags ten 11½ ure, zal door den RAAD VAN BESTUUR DER AMSTERDAMSCHE TRAM OMNIBUS MAATSCHAPPIJ in het lokaal »Flora" te *AMSTERDAM* in het openbaar worden

AANBESTEED:

Het bouwen van Stallen met Remise in de Rustenburgerstraat, en het verbouwen van de voormalige Boterfabriek Ruimzicht aan den Amsteldijk, beide te N. Amstel.

Aanwijzing aan de Boterfabriek zal gehouden worden Maandag 4 November en Woensdag 6 November 's voormiddags te 10 ure. De billetten moeten daags voor de besteding worden ingeleverd.

Bestekken met teekeningen zijn te bekomen bij de firma ELLERMAN HARMS & Cº. Rokin 2 te *Amsterdam* ad *f* 1.50.

Inlichtingen worden gegeven door de Architecten VAN ROSSEM & VUIJK.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard, Bickerstraat
AMSTERDAM.

OPENBARE AANBESTEDING.

Gemeente Amsterdam.

Uitstel eener Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *Amsterdam* brengen ter openbare kennis, dat de **aanbesteding** op **11 November a. s.** van

het verbouwen van de openbare lagere school der 1e klasse, No. 22, aan de Weteringschans nabij het Leidscheplein (Bestek No. 40)

tot nadere aankondiging is **uitgesteld.**

Burgemeester en Wethouders voornoemd:
VAN TIENHOVEN.
De Secretaris,
LE JOLLE.

Amsterdam, 31 October 1889.

Aanbesteding.

De architecten G. J. VAN GENDT en C. M. G. NIERAAD, te *ARNHEM*, zullen op **Donderdag 7 November 1889**, des voormiddags te 11 uren, in het Centraalgebouw te *ARNHEM*, in het openbaar **AANBESTEDEN**:

Het bouwen van eene RIJTUIGFABRIEK met MAGAZIJN en TOEBEHOOREN aan den Velperweg te Arnhem, voor rekening van den Heer J. J. COPIJN, te Bilt.

De teekeningen liggen ter visie in het bestedingslokaal, terwijl de bestekken, tegen betaling van 50 cents, verkrijgbaar zijn ten kantore der Architecten, Bakkerstraat 70, waar teven nadere inlichtingen zijn te bekomen. De aanwijzing in loco zal worden gegeven op Woensdag 6 November, des voormiddags te 11 uren.

OPENBARE Aanbesteding.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN *ROTTERDAM* zijn voornemens op **Dinsdag den 19 November 1889**, des namiddags te 1 uur, ten Raadhuize aldaar **aan te besteden**:

Het BOUWEN van eene SCHOOL met WONING nabij de Zomerhofstraat.

Bestek, voorwaarden en teekening liggen op de gewone dagen en uren, ter kennisneming op de *Plaatselijke Secretarie* en het *Stads-Timmerhuis* te *Rotterdam*, en zijn tevens voor *f* 1.— verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE en ZOON, Boekdrukkers, *Houttuin* nº. 73.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen aan gemeld *Timmerhuis*. De aanwijzing in loco zal plaats hebben op Donderdag den 14 November 1889, des voormiddags te 11 uren.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *ROTTERDAM* zijn voornemens op **Dinsdag den 12 November 1889**, des namiddags te 1 uur, ten Raadhuize aldaar **aan te besteden**:

Het Bouwen van eene BEWAARSCHOOL aan de Oranjeboomstraat.

Bestek, voorwaarden en teekening liggen op de gewone dagen en uren, ter kennisneming op de *Plaatselijke Secretarie* en het *Stads-Timmerhuis* te *Rotterdam*, en zijn tevens voor *f* 1.— verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE en ZOON, Boekdrukkers, *Houttuin* nº. 73.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen aan gemeld *Timmerhuis*. De aanwijzing in loco zal plaats hebben op Donderdag den 7 November 1889, des voormiddags te 11 uren.

THEOD. FERD. BIERHORST. FABRIKANT IN VENETIAANSCH EN ROMEINSCH MOZAÏEK. HAARLEM

GRANITO & TERAZZO
STUCKMARMER
Cementvloeren.

WANDBEKLEEDSEL
zoo hard als steen
van
Polychroom-Cement.
Duurzaam voor binnen- en buitenwerk.

Eenvoudige en rijke eikenhouten
PARKETVLOEREN.

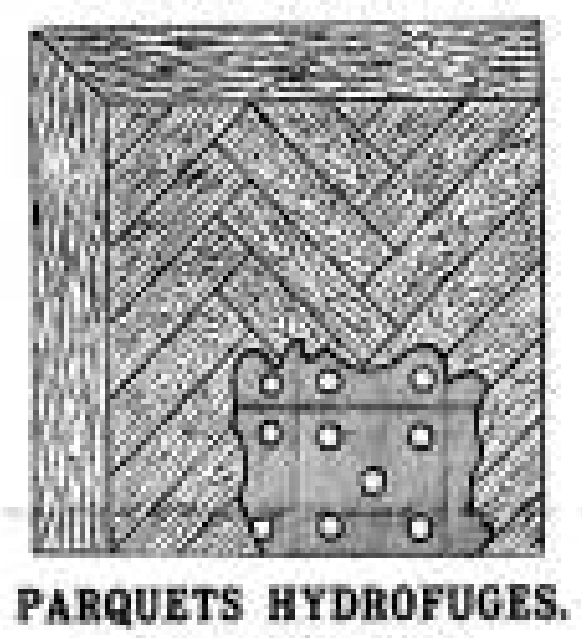

PARQUETS HYDROFUGES.
PARQUETS MASSIFS.
Parquets sur fonds Assemblés.
PARQUETS TAPIS.

Eenig Concessionaris
voor
het leveren en leggen van
PARKETVLOEREN
van geïmpregneerd en hardgemaakt
BEUKENHOUT
Systeem BETHEL.

Eenig Vertegenwoordiger
der
Fabriek van Gummi-Bouwmaterialen
te LINDEN
voor
Caoutchouc-Bestratingen,
voor Rijwegen, Trottoirs, Fabrieken enz.
(*Zie De Opmerker* van 28 Sept. 1889).

Eenig Concessionaris en Uitvoerder
van
VUURVASTE WANDEN,
PLAFONDS en GEWELVEN
naar Systeem RABITZ.
(*Zie De Opmerker* van 20 Aug. 1887).

NB. **Men vrage onder toezending van schetsen, kostenberekening, daar de prijzen nog al uiteenloopen.**

Het Kerkbestuur der **Herv. Gemeente** te **Erichem** prov. *Gelderland* verklaart gaarne dat het **nieuw horizontaal TORENUURWERK**, door den Heer **A. H. van Bergen** fabrikant te **Heiligerlee** in Juni j. l. geleverd **zeer goed aan de gestelde eischen voldoet.**

Erichem, 16 October 1889.

Het Kerkbestuur voornoemd:
G. A. DE WIT, *Voorzitter.*
A. HEUFF Mz., *Secretaris.*

DE LINT & Cº.
Oosterdijk 248, Rotterdam.
MOZAIEK-, VLOER- en WANDTEGELS,
TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS.
Groote voorraden
16 Bekrooningen.
Handel in **CARRARA MARMER**
EN
ZWEEDSCH GRANIET.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
AGENTEN
der Société Anonyme des Carrières de Porphyre de Quenast"
EN
der „*Société des Carrières de Lessines.*"
LEVERANCIERS van FAUCONVALKEIEN.
Geldersche straat Nº. 12.

Rolluiken

van **Staal** of **Hout** met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.

E. en P. ROTTSIEPER, *Ronsdorf* (Rijnprovincie).

STOOMDRUKKERIJ en BINDERIJ
G. W. VAN DER WIEL & Cº.,
ARNHEM.
Levering van:
Bestekken, Inschrijvingsbiljetten, Prospectussen, Prijscouranten, Catalogussen, Begrootingstaten, Werklijsten, Declaraties, Rekeningen, Wissels, Chèques, Quitanties, en verder alle Drukwerk voor de industrie.

Gebr. VAN DER VLIET,
IJZERHANDELAARS te *AMSTERDAM*.
Staaf-, Plaat-, Band-, Hoek- en **T-IJzer** enz.
Steeds voorhanden:
BALK-IJZER in verschillende profielen en lengten.
Vijlen en **gegoten Staal** uit de fabriek van Gebr. BÖHLER & Co. te Weenen, alsmede **GLOBE Hoefnagels** met afgewerkte punten en onder garantie tegen splijten.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans**, **Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

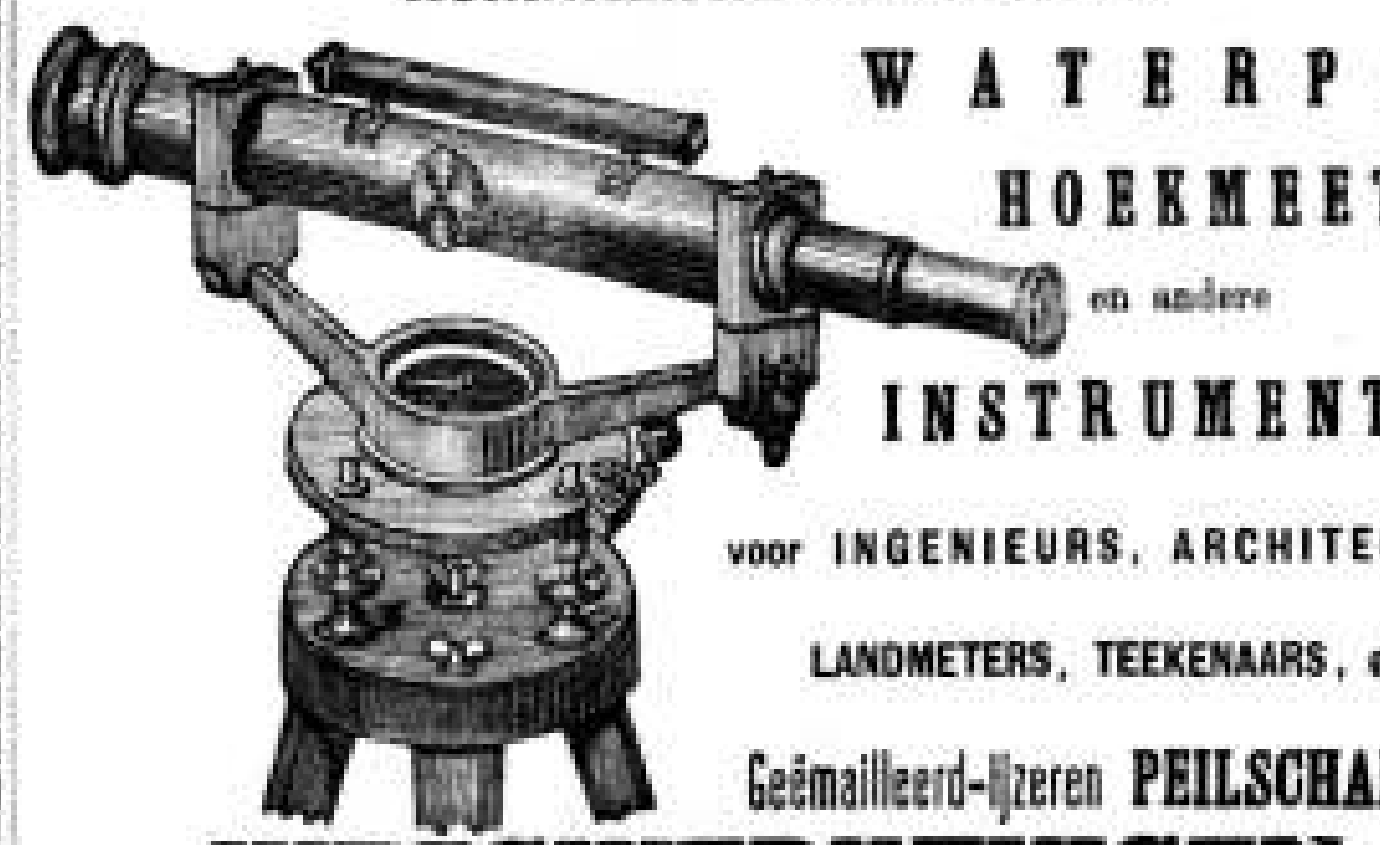

WATERPAS-
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN,
voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.**
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN**
WEEGWERKTUIGEN.

Bekroond: Dusseldorp 1880 Weenen 1880.	**Gouden Medaille** Amsterdam 1883.	**Bekroond:** Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.
FABRIEK VAN
Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek,
Kunstmarmer en Cementuitvoeringen.
Succursales: **Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.**
Opgericht 1830.
Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, Amsterdam,
Heerengracht, bij de Oude Spiegelstraat nº. 335.

CARBOLINEUM EXCELSIOR is het BESTE Houtbederfwerend middel.
FRED. STIELTJES & C°. Amsterdam.

Te koop aangeboden.
2 Stoomheimachines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag
50 Kipwagons inhoud 2 M³. } Beide
24 " " 2 M³. } zijden
36 " " 1½ M³. } kippend
Alles 90 c.M. spoorwijdte.
Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Sliedrecht* en W. DE JONG, *'s-Gravenhage*.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,
in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen, Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.
Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.**, Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS C.Czn.**, Beekstraat F 62 te *Arnhem*.
De Directeur, **W. PATON WALSH**

Op de Wereldtentoonstelling te Parijs 1889 werden met de HOOGSTE ONDERSCHEIDINGEN bekroond:
WORTHINGTON STOOMPOMPEN
Grand Prix EERE DIPLOMA.
AMERIKAANSCHE HYDRAULISCHE LIFTEN
2 GOUDEN MEDAILLES.
REMINGTON SCHRIJFMACHINES
GOUDEN MEDAILLE.
Houtbewerkingswerktuigen van J. A. FAY & C°., Cincinnati,
Grand Prix EERE DIPLOMA.
CROSBY'S INDICATORS, LUBRICATORS & CHAPMAN VALVES
GOUDEN MEDAILLE.
Vertegenwoordigers:
FRED. STIELTJES & C°.,
American Engineering Agency,
Keizersgracht 745, AMSTERDAM.
BRUSSEL, Boulevard de la Senne 60.
COPENHAGEN, 18 Tordenskjoldgade.

JAN VAN DER POT, Katendrecht bij Rotterdam.
Kyaniseerinrichting.
De eenigste, waar ook des winters kan worden gekyaniseerd.
Het **kyaniseeren** is het eenigste afdoende middel tegen **verrotting** en **zwam**. De bewerking geschiedt geheel **reuk-** en **kleurloos**. Desverlangd bijlevering van hout.
Prima Engelsche Portland-cement merk „Wallsend"
van uitmuntende kwaliteit en tegen concurreerende prijzen.
Belgische kluit- en hydraulische kalk.
Billijke prijzen en vrachten.
Prospectussen en prijscouranten worden op aanvraag franco toegezonden.
Gelieve op voornaam en adres te letten.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten
met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

JAN HAMER & C°.
AMSTERDAM.
KANTOOR: Marnixstraat 402 b/h Leidscheplein.
Boyle's Luchtpomp-ventilators.
Boyle's Kappen,
voor slechttrekkende Schoorsteenen.
BOYLE'S SCHOORSTEENKAPPEN,
tegen valwinden enz. enz.
Vereischen geen toezicht, hebben geen beweegbare deelen, voorkomen terugslag in den koker, werken met de meeste gelijkmatigheid in ieder jaargetijde, hebben eene **veel grootere capaciteit dan ieder andere ventilator.**
Deze toestellen zijn op verschillende **RUKS-, GEMEENTE-** en **PARTICULIERE** gebouwen hier **te lande** geplaatst.
WITTE'S LIFTEN voor Personen, Goederen, Spijzen enz.
CARRÉ'S Luchtdrukwaterreservoirs. (1)

ZWEEDSCH GRANIET
uit de **groeven, Stoomslijperij** en **Polijst inrichting** van de Firma
KESSEL & RÖHL,
te **Berlijn.**
Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 468,
Amsterdam.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

REISSCHETSEN.

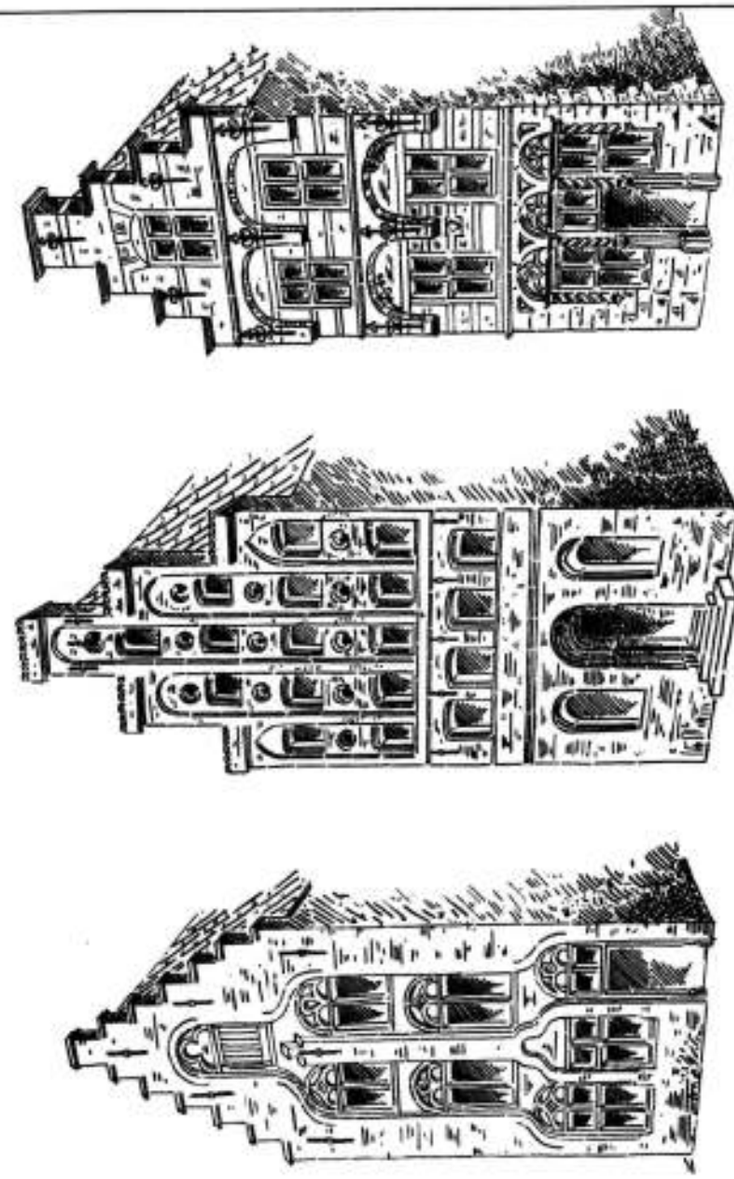

DELFT.

LUBECK.

BRUGGE.

Photolith. van G. J. Thieme, Arnhem.

Bijvoegsel van DE OPMERKER 1889. N° 45.

VIER-EN-TWINTIGSTE JAARGANG N°. 45. ZATERDAG 9 NOVEMBER 1889.

De Opmerker

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën:
Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste-Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *10 gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN zal 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling zal 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Als gewoon lid is aangenomen de heer H. H. Baanders.

Namens het Bestuur:
De 1ste-Secretaris,
G. A. ZEEMAN.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Vergadering van 6 November 1889.

De Vice-voorzitter opent de vergadering, waarna de notulen gelezen en goedgekeurd worden.

De heer H. H. Baanders wordt daarna als gewoon lid aangenomen.

De voorstellen over prijsvragen van den heer W. C. Bauer komen vervolgens in behandeling. Deze voorstellen bestonden uit:

1°. de beperkende bepalingen in programma's te doen vervallen;

2°. niet bij voorkeur eereleden tot juryleden te benoemen;

3°. de Jury's tegelijk met het programma bekend te maken;

4°. den bekroonde niet te verplichten zijn ontwerp voor photolithographie geschikt te maken;

5°. bij niet volledige bekroning, de geldelijke belooning onder de mededingers te verdeelen, naar de belangrijkheid hunner ontwerpen.

De heer B., die bemerkt had dat enkele dezer voorstellen in strijd met de Genootschapswet waren, wenschte daarom zijn opmerkingen niet als voorstellen behandeld te zien, doch de leden alleen de wenschelijkheid te laten uitspreken om tot bovengenoemde wijzigingen te geraken.

Na eenige inlichtingen van den heer B. en discussie onder de leden, werd omtrent punt 3 en 5 de wenschelijkheid tot wijziging uitgesproken, punt 2 aangehouden, en voor 1 en 4 wijziging niet noodig geoordeeld.

De Eere voorzitter, de heer J. H. Leliman, beklom daarna het spreekgestoelte, om op zijne gewone luimige wijze de leden in kennis te stellen met de geschiedenis van „Arti et Amicitiae" sedert haar ontstaan en den bouw van haar tegenwoordig vereenigingslokaal; spreker besloot met een uitgebreid overzicht van de huishoudelijke belangen der Maatschappij in verband met de voorgenomen feestviering bij haar aanstaand 50-jarig bestaan.

Vervolgens trad spreker, naar aanleiding van de sluiting der Parijsche tentoonstelling, in een beschouwing dier tentoonstelling, waarbij hij alle hulde bracht aan 't genie der Fransche kunstenaars, die haar niet alleen zoo uitstekend hadden doen slagen, doch vooral zooveel schoons en leerzaams aan de geheele wereld hadden getoond.

De kunstbeschouwing bestond uit afbeeldingen van stadhuizen enz. uit Holland en België.

De Voorzitter vroeg daarna aan de leden of hun ook iets bekend was van een tentoonstelling, die reeds zou zijn gehouden van de projecten, ingezonden voor de Sociëteit „Sic Semper" te Utrecht. Een der leden meende te kunnen verklaren, dat die tentoonstelling gedurende 2 dagen gehouden en alleen bekendgemaakt is in het *Utrechtsch Dagblad*. Overigens had geen der leden iets daarvan vernomen.

Niets meer aan de orde zijnde, werd de vergadering gesloten.

(A. et A.) BIJ DE PLAAT.

Onder de aangenaamste studiën behoort zeker die, welke bestaat in het vergelijken der voortbrengselen van eenzelfde kunstperiode in eenige naburige streken.

Zoo viel mij het typische verschil op tusschen de wijzen, waarop de eerste Renaissance-ideeën in België, Duitschland en Nederland verschenen zijn. Ik bedoel hier speciaal in Brugge, Dordt en Lubeck, en beschouw die steden als karakteristiek voor Vlaanderen, Holland en Noord-Duitschland.

Zonder aarzelen geef ik de voorkeur aan de Hollandsche typen, die geestiger en fijner van conceptie zijn. Bij ons schijnen de nieuwe ideeën met meer artistiek gevoel geuit te zijn dan bij onze onmiddellijke naburen.

De drievensterhuizen te Brugge hebben, evenals die te Lubeck, een ietwat eentonig uiterlijk verkregen, hetgeen te wijten is aan het gemis van bergsteen.

Het type te Brugge is meer laat-Gothisch dan wel vroeg-Renaissance en vertoont deze eigenaardigheid, dat

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

men de vensters onderling verbindt, door er een doorloopend profiel van baksteen langs te metselen. De vensteropeningen worden gedekt door een halfcirkel- of door een flauwen spitsboog, terwijl de boogvelden met traceerwerk van metselsteen gevuld zijn.

Witte steen gebruikt men slechts voor de kruiskozijnen en waar de omlijsting van profielsteen, die langs de ramen loopt, eindigt, d. i. naast den onderdorpel van het onderste venster. Overigens worden alle deelen, die, uit metselsteen vervaardigd, tot knoeiwerk aanleiding zouden geven, van bergsteen samengesteld.

Behalve dit type, hetwelk door de plaat toegelicht wordt, komt nog een ander voor, dat daarin bestaat, dat de onderbouw vlak behandeld is en gedekt wordt met een sterk-afwaterend Gothisch profiel, waarboven dan de bouw voortgezet wordt volgens het besproken systeem.

De Renaissance heeft te Brugge de Gothische ideeën niet spoedig kunnen verdrijven, want traceeringen en gothiseerende eindstukken van staande profielen komen voor tot in de 2e helft der 17e eeuw (1658) aan gebouwen, die overigens totaal in Renaissancen geest geprofileerd en gedacht zijn.

In Noord-Duitschland leveren Lubeck en Stralsund (misschien ook Dantzig) de typen van vroeg-Renaissancen baksteenbouw.

Het opmerkelijkst is hier het bepaald doodsche karakter van deze huizen, die den indruk maken van een groote ongeestig gedachte klomp metselwerk. Witte steen komt absoluut niet voor en als men versiert, geschiedt dit door zwarte of groen-verglaasde baksteenbanden aan te brengen, hetgeen wel eenige levendigheid teweegbrengt, doch het resultaat is niet op een lijn te stellen met onze Hollandsche producten.

De zwarte of groene banden zijn gewoonlijk één steenlaag dik, terwijl maar één roode baksteenlaag daaronder volgt. Deze snelle opvolging van twee kleuren maakt bovendien den gevel onrustig. Het baksteenrood (dat thans donkerder is dan vroeger) moet eerder door lichte dan door donkere kleuren afgewisseld worden. Daarom doen ook de lichtgroene banden beter dan de zwarte; de voorkeur geef ik echter aan wit.

Het type der Lubecksche en Stralsundsche huizen bestaat uit een onderbouw, die afgedekt wordt door een lijst; het daarboven gelegen gevelvlak wordt verdeeld door drie, vier of vijf vensters, al naar de behoefte.

De ramen en deuren van den onderbouw en der eerste étage staan niet volgens de assen van den bovenbouw, maar geheel op zichzelven.

De eerste étage is weer door een lijst afgedekt en hierboven begint een verdeeling in drie, vijf of zeven ramen, welke onderling door een dam gescheiden worden. Deze dammen loopen verticaal op en eindigen in rond- of spitsbogen, die wederom afgedekt worden door een „trapje". Deze „trapjes" zijn naar achteren afwaterend gemaakt en gedekt door pannen.

Alle vensteropeningen zijn door profielsteenen omlijst. De deuropening bestaat uit een compositie van profielen, die aan beide dagzijden van de deur opgaan om in een rondboog te eindigen. Zij herinnert daardoor sterk aan de Romaansche kerkdeuren.

Zoowel het Belgische als het Duitsche type komen mij voor met vrucht aangewend te kunnen worden bij den pakhuisbouw. Vooral het Duitsche vertoont een eenigszins somber doch „pootig" uiterlijk; evenwel zal de ruime aanwending van profielsteen met de noodige kosten gepaard gaan. Daarentegen is het laatste door gemis der traceeringen waarschijnlijk goedkooper dan het Belgische.

Wij zijn thans genaderd tot de huisjes te Dordt, waar de Hollandsche typen het best te bestudeeren zijn. Dat ze de bestudeering overwaard zijn, volgt uit den grooteren rijkdom der profielen en uit het feit dat hier meer gevoel voor kleur en vorm aan den dag is gelegd.

Daar, waar men te Dordt eenvoudig moest zijn en uit kleine beurs bouwde, zijn de profielen, welke langs de vensters aangebracht zijn, tevens aangewend voor den blindboog, die deze vensters overdekt. Aangezien men te Dordt met gele IJselsteen werkte, viel het gemakkelijk al het vlakke muurwerk geel te laten en alle profielen om ramen, deuren enz. uit roode baksteen samen te stellen, hetgeen een aardige kleurafwisseling teweegbrengt.

Opmerkelijk is het, dat de lijsten niet uit bergsteen gemaakt zijn, maar beschouwd worden als een strek, aan beide uiteinden door een stuk natuurlijke steen gesteund. In het midden van deze baksteenen lijsten vindt men een soort sluitsteen, welke gewoonlijk met een kopje versierd is.

Waar men rijker kan werken, worden om de vensters blindbogen aangebracht, welke steunen op consoles, die geplaatst zijn in het midden der penanten. Deze consoles worden in den loop des tijds veranderd tot colonnetten, pilastertjes, karyatiden enz.

Dit stelsel vond een uitgebreide toepassing. Later komt er een wijziging voor. Het bestaat daarin, dat men twee ontlastingsbogen boven elkaar aanbrengt. De onderste dient dan tot raamomsluiting en is rond of gedrukt, terwijl het profiel langs het raam loopt. De tweede boog ontspringt dan op consoles, buigt zich naar den oorsprong van den eersten, om vandaar verticaal op te gaan en in een strek of flauwen boog te eindigen.

Zeer interessant zijn de verschillende consolevormen en de boogvullingen, waarvan teekeningen voorkomen in *Ewerbeck & Neumeister, Die Renaissance in België und Holland.* Terwijl de consoles en pilasters ons de fraaiste voorbeelden van decoratief beeldhouwwerk leveren, toonen de steenmozaieken der vullingen ons het gevoel voor kleuren der oud-Hollanders. Deze vullingen zijn te verdeelen in vlechtingen van baksteen met of zonder toepassing van stukjes bergsteen en in basreliefs. Deze laatste stellen meestal koppen voor (zooals aan een huis te Bommel), of schildjes met schildhouders (zooals te Delft aan de Korenmarkt); soms ook zijn het vruchtversieringen of cartouches.

Vóór men echter tot deze boogvullingen kwam, werd gebruik gemaakt van een bergsteenen driegloop, die in een toot eindigde. Deze toot vertoont ons geheel den Gothischen bladvorm, terwijl de driegloop zelf Gothisch geprofileerd is.

Een zaak van veel belang mag het genoemd worden, dat deze wijze van bouwen zeer bijzonder in den smaak viel; zoo zelfs, dat te Dordt geslacht na geslacht huizen bouwde naar dit systeem. Men vindt ze daar dan ook van alle jaartallen voorzien, van af het begin der 16de tot het laatst der 18de eeuw. Het laatste cijfer, dat ik te Dordt zag, was 1793, en het is karakteristiek, dat twee jaar voor de Fransche Revolutie nog huizen gebouwd werden naar zuiver Gothisch model. Dat de artistieke krachten toen veel minder waren dan tijdens de vroeg-Renaissance, kan daaruit blijken, dat de kopjes in sluitsteenen eenvoudig afschuwelijk zijn, terwijl het blad aan de toot der driegloop niet Gothisch begrepen is, maar er een verschrompeld, peuterig blaadje is aangebracht. Het lijstwerk is verre van frisch en heeft door bijna drie eeuwen conventie iets knoeierigs verkregen. De Revolutie, die in zoovele zaken verandering bracht, schijnt te Dordt ook den lust tot het bouwen van dit soort huizen gedood te hebben.

De plaat laat een huisje zien uit Delft, dat nog ongeschonden aanwezig is en een geheel Gothische winkelpui bezit. Aangezien bij de Dordtsche huizen de oorspronkelijke onderpuitjes verdwenen zijn, is dit Delftsche voorbeeld eigenaardiger.

Een vergelijking met de beide anderen zal doen zien dat bij ons het gevoel voor een horizontale verdeeling zich spoediger dan elders ontwikkeld heeft, terwijl de verdiepingen meestal elk afzonderlijk behandeld zijn en zelden door geprofileerde dammen met elkaar verbonden worden.

De drie hier geschetste huisjes zijn omstreeks 1535 gebouwd.

J. E. VAN DER PEK.

(A. et A.) 6 NOVEMBER 1889.

DE SLUITINGSDAG DER WERELDTENTOONSTELLING TE PARIJS

door

J. H. LELIMAN (*).

Mijne Heeren!

De dag van heden mag voor geen onzer voorbijgaan, zonder hulde en dank te bieden aan de metropool Parijs, voor het vele genot en de leering, die aan millioenen bezoekers van 6 Mei—6 November 1889, werd toebereid op de Wereldtentoonstelling. Nog een paar uren en zij wordt officiëel gesloten of is niet meer.

Ofschoon haar doel en streven loffelijk was en der Fransche natie alle herstel van eer geeft, mochten bijna alle volken haar niet officiëel steunen en allerminst dezulke, die vóór een eeuw onder haar juk staande, de voordeelen der revolutie van 1789 evenmin konden waardeeren als deelen.

Dientengevolge onthieldt zich geheel het Germaansche volk, en schijnt het dat de vete, in 1870 ontstaan, nog niet vergeten kan worden door het Latijnsche ras, dat er de oorzaak van was en grootendeels nog is. Niettemin heeft Frankrijk zich in zijn tentoonstelling overtroffen. De meeste wereldtentoonstellingen bezocht ik, maar vóór deze zag ik de weerga niet.

Immers de bouwkunst, die hier bij preferentie aan de orde is, was er vertegenwoordigd op een zoo verheven kunstrijke manier, dat het een lust voor mij was te constateeren: zie, op hooger standpunt kan zij het, dunkt mij, niet brengen.

In waarheid heb ik te Parijs op het Champ de Mars niets aangetroffen dat mij mishaagde of pijnlijk aandeed. Alles was oprechte kunst. Het terrein, grootsch en groot, was zeer practisch en als gevuld met de meest prachtige gebouwen, waar ijzer, terracotta en zinrijke versiering de hoofdrollen vervulden.

De gebouwen zelve waren allen stijlrijk en doeltreffend, de details vaak met evenveel vernuft als kunstzin daargesteld. Het geheel was eene leerschole, zooals er wellicht nimmer meer te bezoeken zullen zijn.

Bezie b. v. het dertigtal afbeeldsels, dat ik heb meegebracht, en zeg mij of dit luttel staaltje niet reeds genoeg is tot het brengen van uw kunstgemoed in een zeer aangename stemming.

Voor verscheidenheid, afleiding, verstrooiing, bevordering van kunstzin en opvoering van hart en hoofd, was al het denkbare en mogelijke gedaan en volop ter genieting, evenals voor de maag. Onbeschrijfelijk en *erstaunend* was voor de millioenen Eiffeltoren-bezoekers het panorama over Parijs, uren ver, en het Champ de Mars, herschapen in een kunstkapitool. Toen ik op dien kolos-toren stond te keuvelen met Paul Sédille en Phrene Spiers — beide Juryleden over onze 200 te beklagen beursontwerpen — kwam mij de gedachte te binnen, of het geen goede zaak was, eenige der gebouwen zoo ter sluiks te verruilen tegen die, door het Rijk der Nederlanden gesticht. Er waren gevels van ministeriën, stations en musea om van te watertanden.

Helaas bleek mij alras de onmogelijkheid, en ik zonk in gedachten alweer weg als stille bewonderaar van al het schoone dat ik zag. Grootscher schouwspel dan dat op eene hoogte van 300 meter is niet te genieten, en daarom eer ik den mensch, die het allereerst moedig op een toren klimt, ten einde een stad, een gebouw, een silhouet te leeren kennen en waardeeren, al is het door een kijker.

De expositie, die liep over honderd jaren, gaf overheerlijke bouwontwerpen te zien. Geen natie, geen exposant, of zij hadden hun best gedaan. Ik voor mij had nog wel een duizendtal ontwerpen willen bekroond zien en hoop dat ze bekend zullen worden, hetzij in plaat of in beschrijving, want de bouwkundige maanden andere tijdschriften, geholpen door de veelerlei goedkoope hulpmiddelen, hebben wel voor een halve eeuw overvloed van stof ter reproductie. Maar 't is heerlijk, dat de meeste constructiën niet worden vernietigd en tot degelijke doeleinden reeds bestemd zijn. Ze blijven dus getuigen wat en hoe de Fransche bouwmeesters en ingenieurs hebben gewrocht.

Ontlast mij van de taak, hier in nadere details te treden. Wanneer ik er meer over schreef of sprak als er reeds over geschreven of gesproken is, dan bleef er te weinig over — en dat zou te bejammeren zijn voor de bezoekers.

Onze souvenirs, onze gedachten, onze bewondering moeten van langen adem zijn. Het oog en ons geheugen zullen ons telkens nieuwe verrassingen bieden, zoodra wij aan onze wandelingen op het tentoonstellings-paradijs denken, want nog eens, er was voor den bouwmeester — kenner of bewonderaar — ontzaglijk veel schoons, waarvan helaas een goed deel wel verdwijnen moet.

En wat te vertellen over ons Nederland?

Mij is zijn expositie, die door particulier geld tot stand is gebracht, bijzonder meegevallen. Ofschoon onze producten verspreid waren, zou ik de collectie, bv. in de Damrak-expositielokalen, nog wel eens bijeen willen zien. De te innen gelden zouden als eene eerste bijdrage voor den beursbouw wellicht niet onwelkom zijn, en wij zouden gelegenheid hebben er nog vele stukken van te bekronen, die het inderdaad wel waardig zijn.

Ik sluit dezen speech en constateer dat Frankrijk een grootsch en heerlijk nuttig werk heeft verricht *met* en *in* zijn wereldkeur van kunst-producten en door deze *zes* maanden lang ter algemeene genieting te verstrekken. Ik ben er ten volle van overtuigd, dat de Bouwkunst er alweer baat bij zal vinden. Ik vertrouw zelfs dat vele der leden, hier aanwezig, er zich indirect door bevoordeeld zullen zien, en ik hoop dat wij allen nog menigmaal hier zullen komen, met de betuiging van onzen dank voor alles wat wij in 1889 op ons terrein zagen en leerden met den uitroep:

„Leve de Bouwkunst in dit Genootschap!"

ATELIER, 6 November '89. J. H. LELIMAN.

(*) Voordracht, gehouden in de vergadering van het Genootschap Architectura et Amicitia, den 6 November 1889.

NASCHRIFT.

Ongaarne zou ik mijne gelofte vergeten, met aan de *zeventien* heeren exposanten-architecten, en ook aan de vele heeren kunstschilders de bijzondere betuiging van dank en waardeering over te brengen, die eenige leden van het *Wereld-congres der architecten*, waarbij ik de eer had in Juni jl. als Vice-voorzitter zitting te nemen, mij hebben betuigd.

Een dezer zeide mij: *„Les collections superbes d'Architecture et de Peinture de votre charmant pays, mon*

cher collègue Vice-président, font TRÈS BONNE FIGURE *à l'Exposition.*"

Deze verklaring zal wellicht menige teleurstelling vergoeden, en staat gelijk met eene bekroning in de hoogste klasse, of anders gezegd met: *zelfvoldoening.*

J. H. L.

(A. et A.) PRIJSVRAAG

VOOR EEN SOCIËTEITSGEBOUW TE UTRECHT.

Er is ons medegedeeld dat de ingekomen antwoorden op bovengenoemde prijsvraag alreeds de vorige week, doch slechts gedurende twee dagen, te Utrecht zijn geëxposeerd geweest. De aankondiging van deze tentoonstelling zou alleen door middel van het *Utrechtsche Dagblad* zijn geschied.

Wij kunnen niet aannemen dat, indien het bericht juist is, het Bestuur van *Sic Scalpes* hiermede aan hare verplichting meent te hebben voldaan, of, zoo zulks wel het geval mocht zijn, dat de Jury eene dusdanige veel te korte en te weinig geannonceerde tentoonstelling voldoende zal achten. Het trok onze aandacht, dat zelfs het *Bouwkundig Weekblad* tot heden onkundig bleek van een voorgenomen of reeds plaats-gehad-hebbende expositie, terwijl toch de drie architecten-juryleden allen tot de Redactie van dit Orgaan behooren. Zeer waarschijnlijk zal dus de eigenlijke tentoonstelling nog moeten volgen, waarbij we ons verzekerd houden dat de Jury voor voldoende publiciteit zal waken, hetzij door middel van de in het programma genoemde vakbladen of door afzonderlijke kennisgeving aan ieder der inzenders. Het is ook mogelijk, dat men eene na-tentoonstelling in eene andere plaats, bijv. te Amsterdam, op het oog heeft; dit plan zou zeker door velen toegejuicht worden, doch hiervoor is o. i. de toestemming van *alle* inzenders noodig en zou dus, indien enkelen hiervoor de toestemming weigerden, de collectie onvolledig zijn.

Wij zien met belangstelling het verdere verloop dezer zaak tegemoet. De namen der Juryleden zijn ons genoegzamen waarborg, dat door hen in deze de belangen der inzenders, voor wie een tentoonstelling in verreweg de meeste gevallen de eenige satisfactie van hun werk is, met kracht zullen voorgestaan worden.

WERKEN VAN HOLLANDSCHE ARCHITECTUURSCHILDERS IN DUITSCHE VERZAMELINGEN.

I.

De groote waarde voor de geschiedenis der bouwkunst, welke schilderstukken uit vroeger eeuwen kunnen bezitten, is te bekend om er hier lang over uit te wijden. Ik behoef slechts te wijzen op de aandacht, die er voortdurend geschonken wordt aan de werken onzer architectuurschilders, die zich in onze musea bevinden. Minder bekend dan deze, zijn misschien de schilderijen op dit gebied, die in buitenlandsche musea worden aangetroffen. Het is daarom mijn voornemen te dezer plaatse de voornaamste dergelijke stukken, die ik op mijn weg aantrof, ter sprake te brengen.

Beginnen wij met Hamburg. Hier bezit Herr Hauptpastor Glitza van de Catharinenkirche eene interessante verzameling van oud-Hollandsche meesters. Ik noem slechts den levensgroten „vischhandelaar" (1669) en een eveneens levensgroot „damesportret" van Gerard Terborch (beide geteekend), een „vischverkoopster" met een zestal levensgroote figuren, vroeger aan Sorgh, door A. Bredius echter aan Em. de Witte toegeschreven, een „binnenhuis" van Pieter de Hooch, een „gebed voor het eten" van Jan Steen, een „landschap" van Jan van Kessel enz. Tevens zag ik er een viertal architectuurstukken: van den Vlaming Pieter Neeff een groot „gezicht in de Antwerpsche hoofdkerk", hetwelk blijkens de zegels op den achterkant vroeger tot de Dresdener Galerij behoord heeft en daaruit dus waarschijnlijk *vóór* 1857 verkocht is. In de tweede plaats bezit de heer Glitza een triptiek uit 't begin der 16e eeuw, dat aan Herri met de Bles wordt toegeschreven. De binnenzijde bestaat uit eene voorstelling van de aanbidding der wijzen uit het Oosten, geflankeerd door de Geboorte en de Besnijding, terwijl aan de buitenzijde de donatoren met hunne beschermheiligen St.-Andries en Johannes Apost. zijn afgebeeld. Achter dezen laatste ziet men eene zeer duidelijke en nauwkeurige afbeelding van den Utrechtschen domtoren, geheel naar de natuur gedaan, behalve dat hij zich, in plaats van boven de omliggende huizen, boven boomen verheft. Daar de kerk ontbreekt, is het stuk natuurlijk niet van het groote geschiedkundige belang, dat het bekende altaarstuk in 't Rijksmuseum bezit.

De twee overige schilderijen zijn van de Haarlemsche meesters Pieter van Saenredam en Isaak van Nickele. Beide stellen zij de Groote kerk hunner woonplaats voor. Het kleinste is gemerkt: Isaak van Nickele, 1694, en is een blik van uit het middenschip, in een veel warmer, zonniger toon, dan wij van dezen meester gewend zijn. Het tweede, veel grootere stuk draagt tot opschrift in Gothische letters: „het choor van de kerck tot haerlem van mij pieter saenredam 1660 dus geschildert." Deze goede gewoonte van den schilder om de plaats en den tijd zijner werken op te geven maakt de identificeering gemakkelijk.

De beschouwer wordt gedacht iets ten noorden van de as des gebouws te staan. Zijne blikken klimmen tot aan het gewelf. Het oostelijke venster is van glasschilderingen voorzien, die twee knielende personen schijnen voor te stellen. Rechts en links ziet men nog de oude, laat-Gothische koorbanken met haar sierlijk gesneden zijstukken, rechts bovendien nog een hek met versierselen uit dezelfde periode. Voorts bevinden zich in de kerkruimte een eenvoudige preekstoel, een lezenaar in den vorm van een adelaar, eenige wapenborden en een koperen kroon. Aan ieder detail proeft men de historische nauwkeurigheid en het is niet te ontkennen, dat de waarde als kunstwerk daaronder heeft geleden.

Begeven wij ons van den heer Glitza naar de stedelijke verzameling in de Kunsthalle, dan vinden wij daar zoowel in het oudere gedeelte als in de voor korten tijd aangekochte verzameling Hudtwalker-Wesselhoeft verscheidene interessante stukken.

Nummer 9 van den catalogus, van J. Beerstraeten, is getiteld: „Winterlandschaft mit Kirche und Leichenzug" en stelt een kerk voor, aan een kanaal gelegen, en bestaande uit een schip met zeer lage zijmuren en een hoog dak, waaruit de Gothische ramen als 't ware als dakvensters, aan elke zijde drie, te voorschijn treden. Het koor is hooger en wordt begrensd door vijf zijden van den twaalfhoek. Op een steen, die in den muur is ingelaten, leest men: „Nieukoop nae | 't leeven gedaen | door | J. Beerstraeten". Op den achtergrond ziet men nog een vierkant baksteenen torentje met achtkant bovenstuk, geheel in den geest onzer Renaissance torens.

De titel van n°. 10, eveneens blijkens het opschrift een werk van J. Beerstraeten, luidt: „Winterlandschaft; Stadtansicht mit Fluss" en is te veranderen in „Gezicht op de haven van Hoorn bij winter". Het is eigenaardig, dat, terwijl bijna alle stukken, waarop onze zeventiende-eeuwsche schilders onze breede stroomen of riviermondingen voorstelden, in 't buitenland als *zee*stukken gecatalogiseerd worden, juist aan dit stuk — dat voor ieder die oogen heeft de geheele ijsvlakte der bevroren Zuiderzee te aanschouwen geeft — dat aan dit stuk de naam moest worden gegeven van „Stadtansicht mit Fluss". Dat het de haven van Hoorn voorstelt, blijkt terstond uit den toren rechts, toen reeds geheel in denzelfden toestand als thans, dragende de jaartallen 1532 en 1651 en bovendien den posthoorn als wapen der stad. Beide stukken zijn goede voorbeelden van de kunst des meesters en schijnen uit een architectonisch oogpunt zeer nauwkeurig te zijn.

Van den beroemden kerkschilder Emanuel de Witte bezit de Hamburger Kunsthalle thans drie werken. Wat de absolute kunstwaarde aangaat, zouden wij aan n°. 205, het inwendige der St.-Bavokerk te Haarlem, den eereprijs willen toekennen; uit een bouw-historisch oogpunt echter interesseert ons het stuk uit de voormalige collectie Wesselhoeft het meest. Het is geteekend „E. de Witte, A° 1659", en op den eersten blik herkent men er het inwendige der Oude Kerk te Amsterdam in. De beschouwer wordt verondersteld zich in het zuidelijke dwarsschip te bevinden. De vier hoekpijlers der viering zijn zichtbaar. Links ziet men nog even 't klankbord van den preekstoel, dan 't kleine orgel met opengeslagen deuren; geheel rechts het gedenkteeken van den zeeheld De Haan, dan het oude koorhek, bestaande uit een houten middenstuk met, naar 't schijnt, Renaissance-kolommen en colonetten, en twee zijstukken, waarvan 't zuidelijke gedeeltelijk geopend is. Hier herkent men duidelijk het koperwerk, dat bij de vernieuwing in 1682 voor een gedeelte opnieuw is gebruikt, en thans nog aanwezig is. Door het geopende gedeelte bemerkt men nog de koorbanken met Gothische profileeringen en rugstukken. Ook de geschilderde glazen, die nog heden het grootste sieraad der kerk uitmaken, ontbreken niet. Te onderscheiden zijn op 't eerste venster de engel Gabriël en 't gele licht, waaruit de Heilige Geest nederdaalt, de beide figuren der ontmoeting van Maria en Elisabeth, benevens de architectuur, en beneden de patriarch van Jeruzalem met zijne spreukbanden; van het tweede venster ziet men nog de eerste figuren; van de voorstelling van 't derde kan men niets meer onderscheiden. Daarentegen ziet men nog een streep geschilderd glas in 't eerste venster westelijk van het kleine orgel en in 't eerste bovenraam aan de noordzijde van het koor, beiden thans niet meer aanwezig. Door het groote raam van het dwarsschip onderscheidt men de gevels der tegenoverliggende huizen. Vier koperen lichtkronen zijn, met het bovengenoemde, even zoovele bewijzen voor de groote nauwkeurigheid des schilders. De omvang van het stuk is 57 centimeter hoogte bij 72 centimeter breedte. Eene reproductie vindt men in de „Bilderlese aus kleineren Sammlungen Deutschlands, Wien, Verlag der Gesellschaft für vervielfältigende Künste", met tekst van Dr. W. Bode.

D. G. (*Wordt vervolgd.*)

AMERIKAANSCHE DIJKWERKEN.

Men herinnert zich de vreeselijke ramp, door het doorbreken van den dijk, welke een reservoir bij Johnstown afsloot, veroorzaakt. In verscheidene andere steden van Amerika, die dergelijke reservoirs in de nabijheid hebben, ontstond na het onheil groote ongerustheid; het gevoelen van twee der voornaamste Amerikaansche ingenieurs omtrent het al of niet voldoende der dijken werd ingewonnen, en hunne rapporten zijn thans in *The Engineering and Building Record* openbaar gemaakt, waaraan wij het volgende ontleenen:

De dijk, die te Johnstown doorbrak, diende tot afsluiting van een bassin, dat bestemd was, al het water, dat op een oppervlakte van 145 vierkante kilometers viel, op te nemen. Hij was van aarde gemaakt en had op de diepste plaats een hoogte van 22 M. Aan de zijde van het reservoir bedroeg de helling 2 : 1, aan de andere zijde 3 : 2. Op het hoogste punt van den dijk had een verzakking van ongeveer 1 M. plaats gevonden, en toen nu, door langdurige regens, een buitengewoon hooge waterstand van het reservoir intrad, stroomde het water door deze verzakking en sloeg een gat in den dijk van niet minder dan 170 M. lengte; men kan zich begrijpen, hoe vernielend de werking was der watermassa, die door dit gat naar beneden stroomde. Er was wel een kanaal aanwezig, waardoor het water, bij een te hoogen waterstand in het reservoir, kon afloopen, doch dit kanaal was door een rooster afgesloten, waartegen zich voorwerpen, door het water medegesleept, vastzetten, zoodat het genoegzaam verstopt was.

Aanvankelijk diende het reservoir, om water aan naburige sluizen te leveren, doch het werd daarvoor al sinds jaren niet meer gebruikt, en het behoorde thans aan een sportclub, die zich aan het onderhoud van den dijk slechts weinig liet gelegen zijn.

De rapporten der ingenieurs bespreken nu het al of niet gevaarlijke van dergelijke aarden dijken en zij komen tot de conclusie, dat deze dijkwerken, in goeden toestand onderhouden, de meest mogelijke zekerheid aanbieden, althans, wanneer de ondergrond ook uit aarde bestaat. Is daarentegen de ondergrond uit vaste steen gevormd, dan moet ook een steenen dijk gemaakt worden. Toch is het minder gevaarlijk om een aarden dijk op rotsgrond te doen rusten, dan een steenen muur op aardachtigen ondergrond te plaatsen. Het maken van een kleikist of van een steenen kern in aarden dijken wordt afgeraden, om ongelijke zettingen te voorkomen.

Er wordt verder op gewezen, dat aarden dijken van zeer aanzienlijke afmetingen zich o. a. in Californië als zeer vertrouwbaar hebben doen kennen. Een daarvan heeft 28.50 hoogte, 7.80 M. kruinsbreedte en hellingen van 1 : 2¾ en 1 : 2½; de andere is 27.90 M. hoog, heeft 7.50 M. kruinsbreedte en hellingen van 1 : 3½ en 1 : 3. Zij hebben geene zettingen vertoond.

TRADES UNIONS.

Nu ook hier te lande *Trades Unions* worden opgericht, is het zeker niet van belang ontbloot, te vernemen, hoe te New-York onlangs een dergelijke instelling te werk ging.

Een groote firma in bouwmaterialen wekte het ongenoegen op van de leiders der Trade Union te New-York, door iemand in haar dienst te nemen als koetsier, die geen lid van dit Genootschap was; het schijnt dat de firmanten dit zonder opzet deden en in den waan verkeerden, dat de bedoelde werkman wel tot de Trade Union behoorde.

Onmiddellijk werd nu een „guerre à outrance" tegen de firma begonnen. Op alle werken, waar zij materialen leverden, werd het werk gestaakt. Er waren echter vele aannemers in New-York, die het optreden der werklieden afkeurden, en die liever hun werk lieten stilliggen, dan zich door de Trade-Union-mannen te laten dwingen, hunne contracten met de in den ban gedane firma te verbreken. Toen bedachten de werklieden wat anders. Zij zeiden allen steenbakkers aan, dat bij hen het werk gestaakt zou worden, indien zij voortgingen met aan de bouwmaterialen-handelaars in quaestie te leveren; alle schippers kregen van de Trade Union last, geen vrachten voor hen meer aan te nemen. Het gevolg was, dat de firma in bouwmaterialen binnen korten tijd geruïneerd werd. De hoofden van de Trade Union kwamen voor het gerecht, doch werden slechts met een geringe boete gestraft.

Dit alles geschiedde twee jaar geleden, en niemand

dacht meer aan de zaak. Maar nu wil het geval, dat een aannemer, die een gebouw van twaalf verdiepingen in een zeer korten tijd moet oprichten, materialen van de bewuste firma gebruikt. De hoofden van de Trade Union zijn daarachter gekomen, en daar zij meenen, dat de firma nog niet genoeg gestraft is, hebben zij dezen aannemer weer met een werkstaking bedreigd.

Het komt ons voor, dat de Trades Unions verderflijk werken, indien zij optreden op een wijze als deze, en dus personen, die aan hetgeen in hun oog een misdaad is, volkomen onschuldig zijn, daardoor doen lijden.

HOE LONDEN VAN WATER VOORZIEN WORDT.

De watertoevoer geschiedt in de hoofdstad van Engeland door zeven maatschappijen, die het water hoofdzakelijk aan den Theems in de nabijheid van Hampton ontleenen, en per dag 150 millioen gallons aanvoeren. Het water wordt door meer dan honderd filters gezuiverd. Iedere filter bestaat uit een groot reservoir, met zware gemetselde wanden, op den bodem waarvan de buizen, voor het gefiltreerde water bestemd, zich bevinden. De zuivering geschiedt door steenpuin, rivierzand en eindelijk fijn zand. Daar de filterbedden open zijn, bevriezen zij 's winters, en moeten zij voortdurend opengehakt worden, wat veel geld kost, terwijl 's zomers de plantengroei veel hinder veroorzaakt.

VEREENIGING TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST TE GRONINGEN.

Vergadering van 2 November 1889.

Na de opening deelde de Voorzitter mede dat de 1ste-Secretaris, de heer Hazeu, wegens ongesteldheid niet kon verschijnen, maar dat hij in eene volgende vergadering eene collectie photographieen ter beschtiging hoopte te stellen om dan tevens een en ander mede te deelen aangaande zijn bezoek te Parijs.

Na het verrichten van eenige huishoudelijke beziglieden, als het nazien van rekeningen, het vaststellen der begrooting voor het volgende jaar, enz., verkreeg de heer K. Hoekzema het woord, om, namens zijne twee medeleden der Commissie voor bouwkundige rechtskennis, de volgende vraag te beantwoorden:

»De gemeente Groningen verkocht begin 1887 eenige perceelen bouwterrein aan de Verlengde Nieuwe-Ebbingestraat onder voorwaarde, dat deze perceelen binnen 2 jaren moesten zijn bebouwd; aangezien alle koopers op heden nog niet aan die verplichting hebben voldaan, zou steller dezer vraag gaarne het oordeel der commissie voor rechtskennis weten, welken weg het Gemeentebestuur moet bewandelen om zijne rechten en verplichtingen te handhaven, aangezien dergelijke bepaling in de voorwaarden van verkoop belangrijk van invloed was op den bedongen prijs."

In 't kort gaf de Commissie als haar gevoelen te kennen, dat wanneer bij een of anderen koop de kooper sommige voorwaarden niet nakomt, de tegenpartij ontbinding van den koop zal kunnen vragen en aanspraak hebben op schadevergoeding. Ook was zij overtuigd dat de vastgestelde termijn van twee jaren van zeer nadeeligen invloed op den bedongen prijs was geweest. Thans wordt die bepaling echter niet nagekomen, zoodat de eigenaren, die hunne perceelen reeds in orde hebben, door de nalatigheid der anderen nog steeds een onooglijken modderpoel in hunne nabijheid moeten dulden. De Commissie vertrouwde, dat het Gemeentebestuur binnenkort wel de noodige stappen zou doen, om aan dergelijken onrechtvaardigen toestand een einde te maken, zoodat de vrager dan meteen gewaar kan worden, welke de juiste weg is, dien het Gemeentebestuur in deezen zal bewandelen.

Hierop ontspon zich een levendig debat tusschen verschillende sprekers. Allen waren wel is waar over 't geheel eenstemmig, met bovengenoemde Commissie van oordeel, dat er onbillijk werd gehandeld; maar enkelen, o. m. de heer G. Nijhuis, wenschten zeer strenge maatregelen op de nalatige eigenaren toegepast, b. v. onteigening der betrokken perceelen. Daarentegen verwachtten anderen, waaronder de heer Dopheide, van een aanmaning van het Gemeentebestuur aan genoemde eigenaars, reeds voldoende resultaten, terwijl zij van gevoelen waren dat, bij eventueele dergelijke gevallen, het beter was, geen termijn vast te stellen, maar den kooper vrij te laten in den tijd van bouwen. Deze toch zou in zijn eigen belang wel zorgen, zijn eigendom niet renteloos te laten liggen.

De tweede vraag: »Welke verf is de beste op gegalvaniseerde kachelpijpen en laat niet af door de warmte?" zal later door de commissie voor materialenkennis beantwoord worden, aangezien zij thans haar experimenteel onderzoek nog niet ten einde had kunnen brengen.

Nu trad de Heer Van Gendt op, om namens de Commissie voor geschiedenis der bouwstijlen, ornementleer, enz. de vraag te beantwoorden: »Waaraan ontleent zich bij de steenfabrikanten de naam drieling?" De Commissie v. n. was van oordeel, dat een drieling een steen is, in alle afmetingen het $^3/_4$ gedeelte van de vroegere moppen of z. g. kloostersteenen bedragende. Drieling zou dus synoniem zijn met *drie* vierden.

De Heer Wibbelink c. a. wezen op de verschillende afmetingen der drielingen in de onderscheidene provincien van ons land, naar aanleiding waarvan de Voorzitter aan de Commissie verzocht zich nader in betrekking te stellen met een steenfabrikant als deskundige, om zoo mogelijk meer licht te verschaffen.

De vraagbus bevatte de volgende 4 vragen, die aan de betrokken commissien ter beantwoording in eene volgende vergadering werden opgedragen:

1°. »Wanneer men erkers laat maken, *moeten* de buren daar dan genoegen meenemen, wanneer het Gemeentebestuur vergunning heeft gegeven, indien de ramen in den erker binnen een afstand van 2 meter van het naaste perceel geplaatst worden, zooals b. v. naast den heer J. E. Winter, Heerestraat, het geval is?

2°. Wat beteekent toch eigenlijk het woord *erker?*

3°. Welken studieweg moet een jongeling volgen, om een in alle opzichten bekwaam architect te worden?

4°. Wat is Protector Petri? Is het waar, dat de muren, daarmee bestreken, waterdicht worden en dezelfde kleur behouden?

Gedurende deze vergadering was het plaatwerk: *Revue d'Architecture en Belgique* ter bezichtiging gesteld.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

Amsterdam. In het »Heerenlogement" Keizersgracht alhier zijn, den 6den dezer, bij opbod en afslag geveild de uitgestrekte terreinen der voormalige Hollandsche gasfabriek (firma De Bruyn).

Het eerste terrein tusschen Weteringschans en Baangracht ter grootte van 22 aren 76 centiaren werd gebracht op de som van *f* 102,000. Het tweede terrein, waarop de gasfabriek met annexe loodsen en gebouwen stond, die thans zijn afgebroken, doch waarop nog twee woonhuizen aan de Pieter-Vlemingstraat gelegen zijn, en welke terreinen te zamen 3 hectaren, 73 aren en 85 centiaren groot zijn, werden in perceelen geveild en ingezet op de som van *f* 820,000.

Den 20 November zullen beide perceelen gecombineerd in afslag gebracht en alsdan definitief verkocht en toegewezen worden.

(A et A.) Amsterdam. Ter weerszijden van het nieuwe Centraalstation zijn in het vorige jaar lange opritten gebouwd, welke dienen moeten, om met rij- en voertuigen het perron te bereiken.

Van een dezer opritten — links van het station — is de buitenmuur, op de plaats waar deze zich in halfcirkelvorm ombuigt, over de geheele hoogte (circa 4 meter) gescheurd; een zwaar blok hardsteen van het sous-basement is middendoor gebroken. Bedoelde muur grenst op die plaats onmiddellijk aan een van de bekende verzakte viaducten.

Het is ons niet bekend of verzakking dan wel de druk van de daarachter gelegen grond de oorzaak van het scheuren van den muur is.

— De heeren J. van Vorstenberg & Zn. hebben de opstallen van de *Atlas* gekocht, om daar hun stoomspiegelfabriek te vestigen.

— De heer J. C. Bennit te Nieuweramstel heeft, als gemachtigde van een voornaam buitenlandsch ingenieur en namens een zeer solieden uitvoerder, daartoe in staat gesteld door een der grootste bankiershuizen in Europa, concessie aangevraagd tot drooglegging van het zuidelijk gedeelte der Zuiderzee, zooals deze is ontworpen in 1877 in het plan der Regeering. De kosten worden geraamd op honderd zes-en-twintig en een half millioen en de tijd van uitvoering op dertien jaar.

Leiden. In eene dezer dagen gehouden vergadering is de Commissie voor Wedstrijden voor handwerksliedeu en leerlingen te Leiden en omliggende gemeenten, uitgeschreven door de Afdeeling Leiden en Omstreken van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst, geconstitueerd als volgt:

Ads. J. van Achterberg, Voorzitter.

Dr. D. de Loos, Onder-voorzitter (afgevaardigde van het Departement Leiden van het Nut van 't Algemeen).

W. A. van Lith (afgevaardigde van de Vereeniging »Bouwkunst en Vriendschap").

J. N. van der Mark (afgevaardigde van de Vereeniging »Nut en Genoegen").

C. Kouw (afgevaardigde van de Afdeeling Leiden van het Nederlandsch Werklieden-verbond).

G. van Driel.

J. Roem, Penningmeester.

P. G. Lancel en H. J. Jesse, Secretarissen.

De heer L. M. de Laat de Kanter, Burgemeester van Leiden, heeft het Eere-voorzitterschap aanvaard.

Het Departement Leiden van de Nederlandsche Maatschappij tot bevordering van Nijverheid achtte zich niet gerechtigd een lid van het Departement aan te wijzen, omdat de Maatschappij zelve in de Centrale Commissie voor Nederland niet is vertegenwoordigd. Als bewijs dat het niet tegen den wedstrijd is, zal het de zaak financieel steunen.

Nog zij vermeld, dat aan de Burgemeesters der omliggende gemeenten, die aan den wedstrijd kunnen deelnemen, reeds een voorloopig schrijven tot opwekking gericht is en dat zoo spoedig mogelijk de financieele steun van de gemeente Leiden en omliggende gemeenten zal worden ingeroepen. De lijsten tot vrijwillige bijdragen zullen door de Commissieleden den ingezetenen ter inteekening aangeboden worden.

— Daar de technische werkzaamheden aan den Koninklijken Nederlandschen Locaalspoorweg nog niet zijn afgeloopen, is het met ingang van 1 November l.l. aan den heer K. H. van Brederode verleend eervol ontslag als hoofd-ingenieur directeur, ingetrokken, en is hij opnieuw als zoodanig benoemd, thans tot 1 September 1890.

Deventer. Door de familie IJssel de Schepper is aan de Gemeente een antieke schoorsteenmantel geschonken, in zandsteen gebouwen en geschilderd, de beelden in natuurlijke kleur, om in het Museum van Oudheden te worden geplaatst. Aan dezen schoorsteenmantel is de volgende eigenaardige geschiedenis verbonden:

Toen in 1672 de stad door de Munterschen en Keulschen werd belegerd en aan de zijde van het Raadhuis onveilig was, werden de raadsvergaderingen gehouden in het huis van den kameraar der stad Hendrik Nilant, aan den Brink, het tweede huis van de Rijkmanstraat.

Daar werd besloten tot de overgave der stad, zeer tegen den zin van vele ingezetenen, want toen het bericht daarvan vernomen werd, verzamelden zij zich vóór het huis, om zich vooral op de gebroeders Nilant te wreken. Eene spoedige vlucht achter het huis, lange den walmuur, redde hen echter.

Toen in 1674 de stad was verlost, en prins Willem III de regeering veranderde, werden de familie Nilant en hare partij voorbijgegaan, naar aanleiding waarvan Hendrik Nilant een gerechtelijk onderzoek schijnt te willen hebben ingesteld, waaraan echter niet werd voldaan, en deze omstandigheid, gevoegd bij hetgeen hij van verschillende zijden moest ondervinden, heeft aanleiding gegeven tot het bouwen van dezen schoorsteen in zijn huis, hetgeen uit de afbeeldingen en spreuken wel kan worden opgemaakt.

Alkmaar. Van gemeentewege is, ter herinnering aan de nagedachtenis van de begaafde stadgenoote mevrouw A. L. G. Bosboom-Toussaint, in het huis aan de Mient, waar deze beroemde Nederlandsche schrijfster het levenslicht zag, een gedenksteen geplaatst.

— Bij de vernieuwing van den beroemden gevel van het waaggebouw op de Kaasmarkt werd daarin eene schilderij van gebakken tegels met zinnebeeldige voorstellingen aangebracht.

Deze dagen vielen op eens verscheidene tegels op straat en er zitten er blijkbaar nog zeer vele los. Terstond werden aan de voorzijde van het gebouw van stadswege bossen stroo gelegd, ten einde het breken der vallende tegels te voorkomen, en werd een steiger gebouwd, misschien met de bedoeling, alle tegels er maar af te halen.

Enschede. Ruim $1^1/_2$ jaar geleden werd door den ingenieur N. Biezeveld Hkz. te 's-Gravenhage, op last van het Gemeentebestuur, een aanvang gemaakt met het onderzoek naar de geaardheid van »bodem" en »water" rondom deze gemeente, met het oog op eene eventueel op te richten waterleiding.

De zeer hooge ligging onzer stad, 43 meter boven AP, en de samenstelling van den bodem maakte het niet gemakkelijk goed water in voldoende hoeveelheid te verkrijgen, vooral daar de belangrijke industrieën alhier hooge eischen stellen, zoo wat qualiteit als quantiteit betreft.

Uit het den 25 September jl. ingekomen eindrapport van genoemden ingenieur blijkt, dat in de heuvelen ten zuiden der gemeente, op ruim $^1/_2$ uur afstand, gelegenheid is tot verzameling, door middel van pijpwellen, van eene voldoende hoeveelheid water, dat na chemisch-mechanische zuivering van uitstekende qualiteit is.

De chemische onderzoekingen en zuiveringsproeven werden verricht door Dr. Koppeschaar te 's Hage en Dr. Man te Enschedé.

Met lofwaardigen spoed is deze zaak, na het inkomen van het eindrapport, door den Gemeenteraad behandeld en reeds in de Raadszitting van 23 October jl. werd met algemeene stemmen besloten tot oprichting eener gemeente-waterleiding voor particulier- en industrieel gebruik, waarvan de aanlegkosten zijn begroot op ongeveer *f* 500,000.

Het ontwerpen en uitvoeren van dit werk werd opgedragen aan bovengenoemden ingenieur.

— Aan den ingenieur A. J. Krieger, te Gouda, is door den Minister van Waterstaat concessie verleend voor den aanleg en de exploitatie van eene spoorwegverbinding Ede—Lunteren—Barneveld—Voorthuizen—Nijkerk.

PERSONALIA.

— De heer C. B. Posthumus Meijjes, architect van het hoofdbestuur der Parijsche Tentoonstelling, is benoemd tot officier d'Académie.

— Aan den heer J. Klompers, gemeenteopzichter te 's-Bosch is, op zijne aanvrage, eervol ontslag verleend.

— Tot buitengewoon opzichter bij de zeewerken in Noord-Holland is benoemd: J. Faber, te Kallantsoog.

— Tot opzichter bij het gedeelte Amsterdam—Nichtevecht van het Merwedekanaal is benoemd: de heer H. Scholtens, teekenaar bij den bouw van den syphon te Zeeburg.

— De heer J. Venema, opzichter van den waterstaat te Grave, zal van af 1 Nov. dienst doen in het 2e perceel der rivier de Maas, standplaats Roermond.

— De heer Reinders, thans als opzichter teekenaar werkzaam bij het technisch bureau der Zuiderzee-vereeniging, is benoemd bij de Ned. Zuid-Afrikaansche Spoorwegmaatschappij en vertrekt in het laatst van November naar Zuid-Afrika.

— Bij het te Delft gehouden examen voor beeedigd landmeter zijn geslaagd de heeren L. F. Leijendeckers en H. Paul.

— Bij de Ned. Zuid-Afrikaansche Spoorweg-maatschappij is tot adjunct-ingenieur benoemd, de civiel-ingenieur F. B. Lijphart, thans te Huelva, in Spanje; tot opzichter, de heer M. J. van der Harst, thans opzichter bij de Merwede-kanaalwerken te Gorichem.

VACANTE BETREKKINGEN.

— Gemeente-bouwmeester te Neuzen. Jaarwedde *f* 1000. Adres den Burgemeester, aldaar, vóór 1 December.

— Machineteekenaar. Adres W. C. en K. de Wit, Prins-Hendrikkade 183 Amsterdam.

ADVERTENTIEN.

EEN JONGMENSCH, eenigzins bekend met **timmeren** en **teekenen**, zag zich gaarne zoo spoedig mogelijk geplaatst bij een Architect.

Adres met franco brieven, onder letter **H** aan het bureau van dit blad.

AANBESTEDING.

De architect G. TE RIELE Wz. te *DEVENTER* zal op **Donderdag den 21 dezer** des voormiddags te elf uur ten verzoeke van den Heer J. J. VAN BOOSMALEN te *DEVENTER* in het Koffiehuis van den Heer J. F. VAN POORTEN

AANBESTEDEN:

Het bouwen van 5 Heerenwoonhuizen en bijbehoorende werken op bouwblok XXI van de Graaf van Buren aldaar.

Bestek en teekeningen liggen van af den 12 dezer in genoemd Koffiehuis ter inzage.

Aanwijzing in loco op den dag der aanbesteding des morgens te tien uur.

Gedrukte bestekken en teekeningen zijn op franco aanvrage van af 12 dezer à *f* 3 te bekomen bij den Architect, die tevens alle verdere inlichtingen verstrekt.

ZWEEDSCH GRANIET

uit de **grooven, Stoomslijperij** en **Polijst inrichting** van de Firma

KESSEL & RÖHL,
te **Berlijn.**

Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 468,
Amsterdam.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

Aanbesteding

Op **Dinsdag den 19den November 1889**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek N°. 501.

Het afbreken van de goederenloods en de overdekking van het overlaadperron, het maken van eene goederenloods, eene overdekking van het overlaadperron, en eenige diverse werken op het station Oldenzaal.

Begrooting *f* 8400.—.

De besteding geschiedt volgens § 71 van het bestek.

Het bestek ligt van den 4den November 1889 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en bij den Heer Sectie-Ingenieur L. J. DE SONNAVILLE te *Zutphen*, en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* **0.50** per stuk.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

Aanwijzing op het terrein zal geschieden den 12den November 1889, ten 12 ure des middags.

Utrecht, den 2den November 1889.

Rolluiken

van **Staal** of **Hout** met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.

E. en P. ROTTSIEPER, *Remscheid* (Rijnpruisen).

Aannemerskeet

gevraagd, lang 6 M., breed 3 M., hoog 3.60, en verplaatsbaar.

Brieven franco, lett. **R 53**, a/d Boekh. J. L. BEIJERS, te *Utrecht*.

Voor een werkzaam Persoon, in staat borg te stellen, in bouwkundige kringen goed bekend, bestaat gelegenheid de **Vertegenwoordiging** te verkrijgen van een te *Rotterdam* op te richten **Dépôt** van een groote Zuid-Duitsche

Portland Cementfabriek

en zich daardoor een flink bestaan te verzekeren. Aanbiedingen met referentiën, onder **L T 233**, aan HAASENSTEIN & VOGLER A. G., *Frankfort a/M.*

Te *Oud-Beierland* wordt wegens sterfgeval TER OVERNAME AANGEBODEN:

Eene Timmermans-Affaire,

om dadelijk te aanvaarden, **Winkel** en **Woonhuis** daarbij te huur, terwijl de aanwezige **Hout-** en **IJzerwaren** en **Gereedschappen** tegen billijken prijs kunnen worden overgenomen.

Eene uitmuntende gelegenheid voor een bekwaam Jongmensch om zich te vestigen.

Belanghebbenden kunnen dagelijks nadere inlichtingen bekomen (behalve Zondags) bij A. VAN DEN HEUVEL, Mr. Smid, *Oud-Beierland*.

Bouwterrein te VENLOO.

Aan den Roermondschen weg zijn eenige **goed gelegen BOUWTERREINEN** te koop, zeer geschikt voor den bouw van heerenhuizen.

Te bevragen bij den Mr. Timmerman H. VAN GASSELT, te *Venloo*.

VERZAMELING VAN

BEKROONDE ONTWERPEN,

door de Leden van het Genootschap

„Architectura et Amicitia",

gevestigd te AMSTERDAM.

Het groote debiet, aan **„DE BOUWMEESTER"** ten deel gevallen, doet den Uitgever vermoeden dat vele Inteekenaren er belang in zullen stellen ook de **„BEKROONDE ONTWERPEN"** aan te schaffen, ten einde de door dit Genootschap bezorgde reeks van Platen volledig te bezitten, daar de bovengenoemde **„VERZAMELING"** door »DE BOUWMEESTER" vervangen is en hiermede als het ware één geheel uitmaakt. Hij biedt daartoe dit werk, zoolang de geringe voorraad strekt, tot de volgende prijzen aan:

in fraaie Portefeuille in plaats van ƒ 14.60 voor ƒ 7.
zonder de Portefeuille „ „ „ „ 12.— „ „6.

Deze **„Verzameling"** bestaat uit 36 Platen in Photo-lithographie, die een aantal verschillende belangrijke ontwerpen van velen der voornaamste Architecten bevatten en is uitgegeven in hetzelfde formaat als **„de Bouwmeester"**.

Arnhem. *De Uitgever* P. GOUDA QUINT.

DE LINT & Co.

Oostzeedijk 248, Rotterdam

MOZAIEK-, VLOER- en WANDTEGELS,

TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTERKTEGELS.

Groote voorraden

16 Bekrooningen.

Handel in **CARRARA MARMER** EN **ZWEEDSCH GRANIET.**

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN

STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,

op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met

EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).

Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

Te koop aangeboden.

2 Stoomheimachines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag
50 Kipwagons inhoud 2 M³. } Beide
24 „ „ 2 M³. } zijden
36 „ „ 1½ M³. } kippend
Alles 90 c.M. spoorwijdte.

Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Stadsdreef* en W. DE JONG, *'s-Gravenhage*.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

CARBOLINEUM EXCELSIOR is het BESTE Houtbederfwerend middel.

FRED. STIELTJES & Co. Amsterdam.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN,
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN,
LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN**

WEEGWERKTUIGEN.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,

in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen, Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.

Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.**, Beitweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS C.Czn.**, Beekstraat F 62 te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

JAN HAMER & Co.

AMSTERDAM.

KANTOOR: Marnixstraat 402 h/h Leidscheplein.

Witte's Liften

voor **Stoom-, Hand-** en **Waterkracht**, voor **Personen, Goederen, Spijzen** enz.

Grootste zekerheid tegen ongelukken, gemakkelijke behandeling, geringst waterverbruik, zachten gang.

Uitgebreide referentielijsten van, in verschillende **Rijks-, Gemeente-** en **Particuliere Gebouwen, hier te lande**, geplaatste **Lifts** worden op aanvrage franco toegezonden.

Werktuigen voor **Stoomwasscherijen** en **Stoomdesinfectie-inrichtingen.** (3)

A. H. VAN BERGEN,

FABRIKANT TE

Heiligerlee, prov. Gron.

SPECIALITEIT IN

Nieuwe Constructie

BRANDSPUITEN, TORENUURWERKEN EN LUIDKLOKKEN,

op binnen- en buitenlandsche Tentoonstellingen bekroond.

ANTWERPEN 1885. EEREDIPLOMA.

Gouden en Zilveren Medailles.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT Jr.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën:
Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT ƒ 2.25 per 3 maanden of wel *tien gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland ƒ 7.50 en Nederlandsch-Indië ƒ 9.—, beiden bij vooruitbetaling.

ADVERTENTIËN 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.

AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling 25 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent JOH. G. STEMLER Czn., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

923ste Vergadering, te houden op Woensdag 20 November, des avonds te 8 uren, in het Genootschapslokaal.

De agenda voor deze vergadering luidt:

a. Mededeelingen van het Bestuur;
b. Installatie van gewone leden;
c. Keuze van onderwerpen voor de prijsvragen, in 1890 uit te schrijven;
d. Bijdrage van den heer C. W. Nijhoff;
e. Kunstbeschouwing.

Namens het Bestuur:
De 1ste-Secretaris,
G. A. ZEEMAN.

(A. et A.) PRIJSVRAAG VOOR EEN SOCIËTEITSGEBOUW TE UTRECHT.

In het *Bouwkundig Weekblad* van de vorige week vinden wij eene oproeping (1) aan de inzenders op deze prijsvraag, om hunne ontwerpen tijdelijk af te staan, voor eene in het Maatschappelijk Gebouw te Amsterdam te houden na-tentoonstelling.

Overigens bevatte dit blad niets wat licht verspreidt over deze vrij duistere zaak; alleen blijkt uit een ingezonden stukje in hetzelfde nummer, dat de aan bijna niemand bekende twee- of driedaagsche tentoonstelling werkelijk heeft plaatsgehad en dat dus de vele inzenders, die van deze mystificatie dupe waren, zich kunnen opmaken voor een reisje naar de hoofdstad, om daar bijeen te zien hetgeen de verschillende niet-bekroonden wel zoo goed zullen zijn nogmaals voor dit doel af te staan.

Het blijft de vraag of de bekroonde projecten door het Societeitsbestuur zullen afgestaan worden; mocht dit echter ongeneigd blijken tot het doel mede te werken dan is deze tentoonstelling natuurlijk geheel onvolledig en kan zij slechts dienen om de bestaande ontevredenheid te vergrooten.

In afwachting van den uitslag en ons voorbehoudende deze zaak later uitvoeriger te bespreken, raden wij alle inzenders dringend aan hunne projecten voor de expositie in het Maatschappelijk Gebouw af te staan, opdat door eensgezindheid der inzenders alsnog het verzuim van de prijsuitschrijvers en hunne raadgevers zooveel mogelijk goedgemaakt worde.

(1) Deze oproeping is van den volgenden inhoud:

Het Bestuur der Maatschappij, voornemens zijnde eene tentoonstelling te houden van de ontwerpen, ingezonden op den wedstrijd, uitgeschreven door de Societeit Sic Semper te Utrecht, noodigt heeren medewerkers aan die prijsvraag uit hunne ontwerpen, met bijvoeging van hun adres of correspondentie-adres, voor den 25ste November a. s. vrachtvrij te willen inzenden aan het bureau der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst, Marnixstraat 402, te Amsterdam.

Alleen op uitdrukkelijk verlangen zal de naam van den ontwerper aan de teekening gehecht worden.

De tentoonstelling der plannen zal worden gehouden van af 1 tot en met 15 December a. s.

De ontwerpen, die vrachtvrij worden ingewacht, zullen na de tentoonstelling vrachtvrij worden terug gezonden aan de bijbehoorende adressen.

(A. et A.) INGEZONDEN.

Geachte Redactie,

Nu het ons niet vergund is de plannen voor de societeit „Sic Semper" te bezichtigen, blijven wij verstoken van het nut, dat in zulk eene beschouwing voor de mededingers is gelegen, en moeten wij tevreden zijn met het rapport der Jury.

De indruk van dit rapport, in betrekking tot het bekroonde ontwerp, leidde mij tot de gedachte dat de ingezonden ontwerpen niet veel zaaks bevatten, want, als wij de aanmerkingen op, en de door de Jury gemaakte veranderingen in het bekroonde ontwerp nagaan, aleer het in overeenstemming is gebracht met het program en vernemen, dat dit plan dan nog het non plus ultra der ingekomen ontwerpen was, dan roep ik uit: arm Holland! waar zijn uwe architecten, en is dat de vrucht van zooveel voortreffelijke scholen, of: de Jury moet zoo geïnspireerd zijn door ik en weet niet wat, dat het slechts oog moest hebben voor het ontwerp „Haast".

Laat ons het rapport even op den voet volgen en in gedachten „Haast" bezichtigen.

1°. De biljartzaal had geen toegang van uit de gang *De Jury bracht echter eene wijziging in de teekening en de gang is er.*

2°. De biljartzaal was niet in overeenstemming met

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

de opgegeven maat van het program. *Doch de Jury vindt dit geen overwegend bezwaar.* Waarom maakte de Jury daar ook geene verandering in het plan?

3°. In de bovenverdieping liet de groepeering der beide vergadervertrekken voor gezamenlijk gebruik te wenschen over. Doch de Jury verandert de geheele indeeling en dan zal het wel in overeenstemming met het program komen.

4°. De hoektoren. Ja, of die nu wel voldoende gemotiveerd is, blijft aan twijfel onderhevig. Doch als men hem maakt in den geest van het ingangs-paviljoen, dan is dat ook in orde.

En tot slot: Het is wel een groot gebouw met een verdieping en hoektoren,... doch voor *f* 55000 zal het wel te maken zijn.

Doch niettegenstaande deze aanmerkingen, zegt de Jury, werd de prijs eenstemmig toegekend aan het plan N°. 65, motto: „Haast."

De Jury gelieve te beantwoorden:

1°. Waarom maakt zij een program? Om onbekenden met de behoeften en eischen bekend te maken of: om het voor onbekenden met hunne wijze van bekronen onmogelijk te maken een prijs te bekomen? daarop moet een antwoord gegeven worden of hun naam heeft een wanklank in de bouwkundige kringen.

Elk, die met lust aan den arbeid toog, ondervond de moeilijkheid om alle sociëteitslokalen een uitgang op de gang te bezorgen en om te voldoen aan de opgegeven maat van het groote biljart; hoe men ook dacht of het plan verschrapte, men kon die maat niet verkrijgen, als men de biljartzaal op de bestaande muren ontwierp, daarom wijzigden wij ons plan, slaagden volkomen en voldeden aan de in het program gestelde eischen.

De indeeling der benoodigde vertrekken op de verdieping was gemakkelijk te verkrijgen door slechts een gedeelte van het gebouw met eene verdieping op te trekken, want het is onmogelijk om het gansche gebouw met eene verdieping op te trekken en er een hoektoren aan toe te voegen voor de som van *f* 55,000, berekend naar de gegeven eenheidsprijzen.

Doch de Jury reikte des onbevoegd den prijs uit, misschien betooverd door den schoonen gevel: wij kunnen daar, helaas! niet over oordeelen.

Zij had moeten zeggen: wij vinden het plan zeer begeerlijk, doch bekronen is niet eerlijk.

Wij moeten bekronen volgens de wet, in het program vermeld, en, komen daardoor de plannen niet in overeenstemming met ons van te voren overdacht plannetje, art. 7 van het program zegt: „Ontwerpen, die naar het oordeel der Jury een hoogere bouwsom dan *f* 55,000 vorderen of die op een of andere wijze afwijken van de gemaakte bepalingen, komen voor de bekroning niet in aanmerking."

De Jury bekent *eerlijk* dat het bekroonde ontwerp in strijd was met de bepalingen, in het program gesteld, en verklaart mitsdien dat zij den prijs aan den onrechtmatigen bezitter heeft toegekend.

De veronderstelling zal gemaakt worden, dat de inzender dezes vertoornd is, omdat zijn plan niet bekroond werd. Laat hij eerlijk bekennen dat zulks slechts voor een ondeelbaar oogenblik het geval was.

Het beginsel drijft hem tot schrijven: men moest meer beteekenis hechten aan goede trouw en eerlijkheid en aan den arbeid; 66 mannen offerden hunnen tijd op het altaar der kunst, zeker niet allen om roem te oogsten, want dan zou het hun gezin niet schaden, maar om met werken door de wereld te komen, om man te worden, die door den strijd 't bestaan verkrijgt; dagen en nachten werden opgeofferd, en het slot dat pakt is: dat hij, die zich conscientieus hield aan het eenig baken, het program, genegeerd werd.

Doch wat baten zulke uitingen, zullen velen zeggen de strijd is ten einde, de slag is geleverd en onze dooden mogen wij niet eenmaal op het slagveld bezichtigen; straks komt de boekhandelaar met een rol teekeningen, en met een „rust in vrede" geven wij ze een plaats in onze kast en schrijven er buiten op: *Sic Semper* of zoo, en altijd hetzelfde.

Doch met uwe toestemming, er is een nieuwe strijd. Te Zutfen is een prijsvraag aangekondigd; onbekend met de eerlijkheidsgevoelens van de Jury, zou het gewenscht zijn dat hij, die het weet, inlichting verstrekt. Ook zou het kunnen zijn, dat er aan den Zutfenschen trans reeds een overwinnaar geboren is, en dan ware het goed zulk een persoon niet te hinderen. Is er in deze zaak een vraagteeken te plaatsen, dan wijden wij ons liever aan al wat schoon en edel is en veredelt, en blijven verschoond van de dissonanten der schoone bouwkunst.

Kralingen, 13 Nov. '89. J. C. W. VAN VESSEM.

Aan de Redactie van A. et A.

Weledele Heeren,

In een schrijven, voorkomende in *De Opmerker* van 10 Augustus jl, werden eenige gebreken en fouten aangetoond, die het programma van de prijsvraag voor een Sociëteitsgebouw te Utrecht aankleefden.

Weinig dacht ik toen, dat art. 8 van datzelfde programma, aan het einde der prijsvraag, zou toegepast worden als nu gebeurd is, en een grief te meer zou opleveren.

Er zal wel niemand geweest zijn, naar mijne meening, die niet stellig verwachtte, — en de namen der technische juryleden waren voor ieder een waarborg — dat de tentoonstelling der ingekomen ontwerpen zou zijn een openbare, te voren voldoende bekendgemaakt in dezelfde vakbladen, die men gebruikt had om de prijsvraag onder de oogen der architecten te brengen.

Maar het openlijk tentoonstellen heeft zich bepaald tot een tentoonstellinkje in engen kring, wat in de bouwkundige wereld zeker een ongunstigen indruk heeft teweeggebracht en dit te meer, omdat velen, ondanks het uitstekend geslaagd zijn dezer prijsvraag, waarvan het rapport der Jury melding maakt, juist door dat rapport aan het twijfelen zijn gegaan en gaarne de bekroonde projecten hadden gezien, welke — volgens het rapport — zooveel gebreken bezitten en der bekroning waardig werden gekeurd. Dat is voor hen een kunstje met hocus, pocus, etc. Juist daarom was een recht-door-zee-gaan in dit geval hoogst wenschelijk geweest.

't Zou misschien aan allen twijfel direct een eind hebben gemaakt en het werk der Jury niet aan zooveel gissingen hebben overgegeven, wat nu, bij latere prijsvragen, invloed kan uitoefenen op het vertrouwen, dat men schenken moet aan deskundigen, die het Bestuur van „Sic Semper" geadviseerd hebben tot het tenuitvoer-leggen van een program, zooals dat door deze Jury geschied is.

Onder dankzegging voor de plaatsing,
hoogachtend,
Uw dv. Dn.
Z.

PRIJSVRAGEN.

DORPSSCHOOL MET ONDERWIJZERSWONING.

De Afdeeling Leeuwarden der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst heeft eene prijsvraag uitgeschreven voor het ontwerpen van eene Dorpsschool voor lager onderwijs met onderwijzerswoning in eene boschrijke streek, waarvoor aan de best gekeurde ontwerpen

worden uitgeloofd: een prijs van *vijf-en-twintig gulden* en eene premie van *tien gulden*, beiden met het diploma der Afdeeling.

Het programma luidt als volgt:

Art. 1. De ligging van het schoolgebouw c. a. wordt verondersteld aan een landweg in de onmiddellijke nabijheid van een dorp.

De ontwerper is geheel vrij in zijne keuze; alleen moet worden in acht genomen, dat het schoolgebouw ruimte moet bevatten voor 200 leerlingen en zoodanig ingericht, dat het voldoet aan de wettelijke eischen op het bouwen en inrichten van scholen, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 4 Mei 1883 (Staatsblad n°. 41), uitgezonderd de daarbij vereischte begrooting van kosten.

De onderwijzerswoning moet, behalve drie kamers, keuken, kelder en zolder, alle gemakken bevatten die noodig zijn.

Art. 2. De teekeningen moeten vervaardigd zijn op de schaal van 1 à 100 en bevatten de noodige plattegronden, opstanden, doorsneden over de lengte en de breedte van de gebouwen; de bijvoeging van details is gewenscht.

De inschrijving der teekeningen mag niet van de hand des ontwerpers zijn.

Art. 3. De inzending moet plaats gevonden hebben vóór of op den 15den Februari 1890, aan het adres van den heer H. H. Kramer, architect te Leeuwarden.

De teekeningen moeten voorzien zijn van een merk of motto, dat eveneens op het couvert, waarin de naam van den inzender is gesloten, moet zijn aangegeven.

Art. 4. De Jury voor de beoordeeling der ingekomen ontwerpen zal bestaan uit de heeren: F. J. Nieuwenhuis, I. H. J. van Lunteren en J. N. Breebaart, allen architecten te Utrecht.

Art. 5. De bekroonde ontwerpen blijven het eigendom van de inzenders, die evenals alle mededingers echter moeten gedoogen, dat het Bestuur der Afdeeling de ingezonden ontwerpen tentoonstelt, waarbij het rapport der Jury zal worden ter visie gelegd.

Art. 6. De inzenders moeten zich onderwerpen aan de uitspraak van de Jury, waarnaar ook de uitreiking der uitgeloofde prijzen zal plaats vinden.

Art. 7. Tot mededinging aan de beantwoording van deze prijsvraag worden uitgenoodigd alle bouwkundigen, woonachtig in de provincie Friesland.

KONINKLIJK INSTITUUT VAN INGENIEURS.

Het Instituut hield op Dinsdag 12 November eene vergadering in het lokaal *Diligentia* te 's-Hage, die door ruim honderd leden werd bijgewoond. Zij werd te halftwaalf uren door den President, N. Th. Michaelis, geopend.

De notulen der vergadering van 6 September waren gedrukt aan de leden toegezonden. Nadat het lid G. van Diesen een paar opmerkingen had gemaakt, daarmede in verband staande, werden zij voor goed vastgesteld.

Wederom was een groot aantal geschenken ontvangen.

Alvorens met de verdere werkzaamheden werd voortgegaan, wijdde de President een woord aan de nagedachtenis van twee leden, die in den laatsten tijd door den dood aan het Instituut waren ontvallen, namelijk de heeren P. J. Hofman en J. van Vollenhoven.

De President vestigde hierna de aandacht van de leden op de onderscheiding, welke aan de collectieve inzending van het Instituut op de Tentoonstelling te Parijs was ten deel gevallen, namelijk een eere-diploma, de hoogste welke is toegekend. Zeer had de Raad gewenscht, dat ook aan de leden, die tot die inzending hadden medegewerkt, persoonlijke bewijzen van erkenning hadden mogen worden toegekend, maar daartegen verzette zich hetgeen in den boezem van de Jury omtrent collectieve inzendingen was vastgesteld. Door den Raad van Bestuur was inmiddels aan die leden een gelijkluidende brief gericht, waarvan voorlezing werd gedaan.

Door den Secretaris werd een uitvoerig verslag uitgebracht omtrent het bezoek, dat door ongeveer honderd leden van het Instituut aan de *Société des Ingénieurs Civils* te Parijs in het begin van de maand September, op de door dat Genootschap daartoe gedane uitnoodiging, werd gebracht.

Het lid J. de Koning gaf den Raad van Bestuur in overweging, de ondervonden beleefdheid niet onbeantwoord te laten. De Raad zal dit punt tot een onderwerp van beraadslaging maken.

De President deelde daarop het een en ander mede, in betrekking staande tot het Tijdschrift van het Instituut.

Van den hoofdingenieur van 's Rijks Waterstaat in het 9de district waren de waarnemingen aan Den Helder over de maanden Augustus, September en October 1889, zoomede de aanteekeningen betreffende de jaarlijksche strandmeting, ontvangen.

In de Instituutsvergadering van 13 Juni jl. was, zooals indertijd is gemeld, door het lid A. Huet eene motie voorgesteld betrekkelijk het vraagstuk: Amsterdam bereikbaar te maken voor de groote scheepvaart, en was door den Raad van Bestuur toegezegd die motie tot een punt van onderzoek te maken en daaromtrent wellicht nader een voorstel te doen. Aan laatstbedoeld voornemen was nu gevolg gegeven. Na breedvoerige bespreking was de Raad van oordeel geweest, dat de motie, in den vorm, waarin die was voorgesteld, geen onderwerp van beraadslaging kon uitmaken. Het slot van de besprekingen was, dat de Raad, tevens als preadvies, voorstelde de navolgende motie te behandelen:

„De Vergadering spreekt den wensch uit, dat er een onderzoek moge worden ingesteld naar de technische en financiëele mogelijkheid eener verbinding van Amsterdam met de Noordzee, geschikt voor de groote scheepvaart, niet belemmerd door sluizen en bruggen.

„De Vergadering richt voorts tot den Raad van Bestuur het verzoek, uit de leden van het Instituut te benoemen eene commissie, welke zich ten doel stelt een onderzoek naar den weg, die gevolgd moet worden om een afdoend avant-projet met globale raming van kosten voor het bovenvermelde onderwerp in het leven te roepen."

Dit voorstel gaf tot breedvoerige beraadslagingen aanleiding, waaraan door de leden Ph. W. van der Sleyden, J. F. W. Conrad, J. W. Welcker, C. A. Jolles, H. Huet, E. H. Stieltjes, H. P. N. Halbertsma, Dr. E. F. van Dissel, benevens den President, werd deelgenomen. Sommigen van de sprekers waren van oordeel, dat het Instituut zich, door het aannemen van deze motie, op een verkeerden weg zou begeven, in strijd met den werkkring en de tradities van die instelling, welke bewering door anderen werd weersproken.

Ten slotte werd de motie in twee gedeelten in stemming gebracht; de eerste alinea, op voorstel van het lid Van Dissel eenigszins gewijzigd, werd met 78 tegen 17, het tweede gedeelte, ongewijzigd, met 85 tegen 10 stemmen, en daarna de motie in haar geheel zonder stemming aangenomen.

Gedurende de hierop gevolgde pauze had de stemming plaats betreffende een vijftal nieuw voorgestelde leden. Allen werden als zoodanig aangenomen, terwijl een aantal anderen als lid werden voorgesteld.

Het woord werd hierop verleend aan het lid J. van der Vegt, die eene mededeeling deed over het

ontwerp eener haven voor visschersschepen te Scheveningen van de Commissie, benoemd bij Koninklijk besluit van 21 Mei 1886, n°. 12, welk ontwerp door het lid Jhr. H. T. Hora Siccama in de vergadering van 13 Juni jl. aan critiek was onderworpen geworden. Het lid Van der Vegt, het eenig overgebleven technisch lid uit gemelde Commissie, besprak dit ontwerp uitvoerig, ook ter wederlegging van de daartegen door het lid Siccama gemaakte bedenkingen. Aan de daarop gevolgde besprekingen namen, behalve de spreker, het zooeven genoemd lid, alsmede de leden Conrad, G. van Diesen, J. Kraus, Huet en Van Dissel deel en werden verschillende punten, met het ontwerp in verband staande, besproken.

Afzonderlijk werd nog, overeenkomstig het daaromtrent vroeger genomen besluit, de voordracht van het lid Siccama tot een punt van behandeling gemaakt en werd bepaaldelijk door het lid Conrad op verschillende bijzonderheden gewezen, die, naar zijn inzien, voor gegronde tegenspraak vatbaar waren, terwijl ook het lid Jhr. F. L. Ortt zich daarbij aansloot. Beiden werden door het lid Siccama beantwoord. In den loop der beraadslagingen kwam een paar malen het feit ter sprake, dat dit lid ook lid is van den Gemeenteraad van 's-Gravenhage en werd gewezen op de naar de meening van sommige leden minder gepaste uitdrukkingen, door dat lid in den boezem van gemeld college, in verband met het aanhangig vraagstuk, gebezigd.

Door het lid Th. Stang waren twee mededeelingen aangekondigd, waarvan echter alleen de eerste thans kon worden gegeven wegens het reeds ver gevorderde uur, dat ook het lid Huet had aanleiding gegeven om de door hem aangekondigde mededeeling over diepe zeepolders tot eene volgende vergadering uit te stellen.

Het lid Stang besprak eene in zeer korten tijd uitgevoerde verplaatsing onder druk van eene 457 mM. zware, 250 M. lange hoofdtoevoerbuis van de 's-Gravenhaagsche waterleiding, die zonder eenige storing in den dienst had plaats gehad.

De voordrachten werden door een groot aantal teekeningen op groote schaal toegelicht.

Nadat nog door het lid J. Schalij, in aansluiting aan een vroeger in het Instituut gehouden discussie, een korte mededeeling was gedaan betrekkelijk de in de straat Madura uitgevoerde werken, sloot de President te ruim halfvier uren de vergadering.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

Afdeeling 's-Gravenhage.

Vergadering van Vrijdag 8 November 1889.

De notulen werden gelezen en goedgekeurd. De ingekomen antwoorden op de prijsvragen van 1888 zullen op de kunstbeschouwing worden tentoongesteld. Van de door het Hoofdbestuur gestelde vragen zijn reeds aan verschillende heeren eenige ter beantwoording uitgereikt.

Na eenige bespreking werd de in een vorige vergadering ingekomen vraag van den heer A. C. Lotz om den moreelen steun van de Afdeeling voor zijne inrichting voor teekenonderwijs enz. aan de orde gesteld. Het Bestuur, steunende op den naam der vereeniging „bevordering der bouwkunst", dus ook bevordering van 't onderwijs in de bouwkunst, meende het verzoek van den heer Lotz niet te mogen afwijzen, en stelde daarom voor, om op bepaalde tijden een Commissie te benoemen, ter beoordeeling van 't geleverde werk dier inrichting.

De aanwezigen bleken met dit voorstel niet geheel in te stemmen. Men kon toch niet alle particuliere inrichtingen steunen, en waar is in tegenovergesteld geval de grens. De moeilijkheid was volgens andere eenvoudig uit den weg te ruimen door te onderzoeken, hoeveel dergelijke inrichtingen er in den Haag gevonden worden, en die alle in geval van aanvrage denzelfden steun te verleenen. Na nog eenige bespreking, werd in stemming gebracht:

1° of aan het verzoek van den heer Lotz in zijn geheel zal worden voldaan;

2° of een Commissie benoemd zal worden met opdracht, den toestand der inrichting op te nemen en te onderzoeken of de Afdeeling haar steun kan verleenen.

Het eerste werd afgestemd, het tweede met groote meerderheid van stemmen aangenomen.

Het voorstel van het Bestuur tot wijziging van een der artikelen in het reglement werd aangenomen.

Door stemming werd besloten de kunstbeschouwingen voortaan te houden op de vergaderavonden. In de volgende bijeenkomst zullen twee bestuursleden worden verkozen, in de plaats van de heeren Frowein en Stoltefus.

Hierna kwam de heer J. E. Kriens aan 't woord, om eene voordracht over Londen te houden.

Na een nauwkeurige reisbeschrijving, voerde spreker de aanwezigen in buitengewoon korten tijd door geheel Londen, waarbij alle merkwaardige gebouwen, historische monumenten, enz. korter of breedvoeriger werden besproken. Met een woord van hartelijken dank aan den heer Kriens voor zijne even leerrijke als interessante mededeelingen, werd de vergadering onder een daverend applaus gesloten.

Afdeeling Amsterdam.

Vergadering van 8 November 1889.

In de vergadering, onder leiding van haren Voorzitter, den heer J. F. Klinkhamer, gehouden, werd mededeeling gedaan van de ingekomen stukken en hield de heer H. P. Berlage aan de hand van een aantal fraaie photographieen, eene causerie over de gebouwen der Parijsche tentoonstelling. Spreker stelde vooral in 't licht hoe op deze laatste wereldtentoonstelling gebleken was, dat het ijzer als grondstof bij de constructie aangewend kon worden, zonder dat dit afbreuk deed aan de architectonische schoonheid, en de rijkdom en het schitterend effect van vele gebouwen ook voor geen gering deel te danken was aan de plastiek. In hare beteekenis voor de architectuur had de Parijsche tentoonstelling alle vorige ondernemingen van dien aard in de schaduw gesteld en daardoor had zij ook een succes behaald, dat moeilijk door eene volgende tentoonstelling kon overtroffen worden.

De Voorzitter zei den heer Berlage namens de Vergadering dank voor deze onderhoudende en te gelijk leerzame voordracht.

Nog werd op voorstel van het Bestuur besloten, de volgende prijsvragen uit te schrijven:

1°. Een ontwerp voor het ameublement voor een Raadzaal, stijl aan den ontwerper overgelaten. Men verlangt geteekend een hoofdzetel, stoelen, een tafel, kleine tafel en kast op de schaal van 1 tot 10 en verschillende details op ware grootte.

2°. Een ontwerp voor een ijzeren brug in een park over 8 meter spanning. Men verlangt geteekend een zijaanzicht en een doorsnede op de schaal van 1 tot 20 en een detail op ware grootte.

Voor het eerste ontwerp, dat der bekroning waardig wordt gekeurd, wordt uitgeloofd het getuigschrift der Afdeeling en *f* 60, voor het tweede het getuigschrift en *f* 30.

Afdeeling Utrecht.

Vergadering van 12 November 1889.

Na de opening der vergadering vestigde de Voorzitter de aandacht op het verlies, dat de Afdeeling te betreuren had door het afsterven van twee geachte leden, de heeren Vermeijs en Tollenaar.

Daarna werden de door het Hoofdbestuur der Maatschappij gestelde vragen besproken en commissiën benoemd tot beantwoording van enkele daarvan.

Vervolgens werd behandeld de aanleg van het Hoogeland tot wandelpark en de daarmede in-verband staande, later in exploitatie te brengen bouwterreinen, waarna door den heer Van Lunteren toelichtingen werden verschaft over het reeds vroeger door hem gemaakt ontwerp voor een Handelsbeurs, behoorende bij de concessie-aanvraag Laseur, waarmede de avond zoo ver was verstreken, dat de kunstbeschouwing moest achterwege blijven.

Afdeeling Leeuwarden.

Buitengewone vergadering op Dinsdag 12 November 1889.

Nadat de leden zich eenigen tijd hadden verlustigd in de bezichtiging van een aantal photographieen van de Republiek Columbia en de werken aan het Panamakanaal, opende de Voorzitter de vergadering; spreker verheugde zich over het talrijk bezoek en gaf daarna het woord aan den heer W. Brandsma Joh., ingenieur te Kralingen, die voor dezen avond als spreker optrad over zijn verblijf in de Republiek Columbia en zijn bezoek aan het Panamakanaal.

Na een inleidend woord, begon spreker eerst te vertellen waar het land ligt, dat hedenavond het onderwerp van zijne bespreking zal uitmaken; het is begrensd: ten westen door de Stille Zuidzee, ten noorden door de Caraïbische zee, ten oosten door Venezuela en ten zuiden door Ecuador; hij besprak daarna meer in bijzonderheden de reis, die in het jaar 1886 werd ondernomen, ten einde gedurende ruim een jaar in de Zuid Amerikaansche tropen werkzaam te zijn voor het ontwerpen en uitvoeren van eenige waterbouwkundige werken in de Republiek Columbia.

De voorbereiding, het afscheid nemen van familie en vrienden en het van wal steken werd door spreker op zeer onderhoudende wijze geschilderd, evenals het leven aan boord; voorts de kennismaking met zijne medereizigers, terwijl op de ordelijke en geregelde leefwijze aan boord werd gewezen en op de moeite, die er gedaan werd den passagiers het leven zoo prettig mogelijk te maken.

Na eene zeereis van eenige weken over den Atlantischen oceaan arriveerde men eindelijk 18 Juni 1886 te Cartagena, eene kustplaats in Columbia, waar men huizen vindt zonder vensterglas, ruw afgewerkt en die alle aanzien van netheid missen. Cartagena is een vervallen stad; de wallen, straten en rioleering getuigen nog van vroegere grootheid.

Behoorde de luiheid niet tot de karaktertrekken van het volk, dan zou het land zeer zeker spoedig in bloei toenemen. Columbia, het zoo schoon en heerlijk land, is tweemaal grooter dan Frankrijk, rijk aan edele metalen en schoone houtsoorten en heeft een weelderigen plantengroei. De kleeding in de steden is als in alle beschaafde landen; men gebruikt echter meest gekleurde stoffen; orde en netheid zijn daar onbekende zaken. Het werken op Europeesche wijze is den lieden ten eenenmale onbekend en het heeft heel wat moeite gekost de arbeiders te dwingen om de verwerking van rijshout, het graven, grondvervoer en het maken van steengloolingen op onze manier uit te voeren; toch waren de arbeiders gewillig de orders te gehoorzamen toen ze eerst het betere daarvan inzagen. Op levendige wijze schetste spreker de manier van werken daar te lande, die zoo primitief mogelijk geschiedde en de moeite en inspanning om in dien arbeid meer regel te brengen. Na aldaar een jaar aan zijn ontwerp te hebben gewerkt, moest spreker voor ambtsbenigheden naar zijn vaderland terugkeeren en werd het werk aan een Nederlander, den heer Schreuders, ter voltooiing opgedragen.

Tijdens de pauze, die nu volgde, gaf spreker eene verklaring van de photographieen, waarna het bezoek aan het Panamakanaal werd behandeld.

Na eerst de geschiedenis, aan dat kanaal verbonden, op breedvoerige wijze te hebben verteld en den tegenwoordigen toestand en ook zijn onderhoud met den heer De Lesseps, betreffende 't aanbrengen van schutsluizen te hebben besproken, gaf spreker een breedvoerig verslag hoe de Nederlanders daar hebben gewerkt. Spreker is de overtuiging toegedaan, dat de Nederlanders niet genoeg in den vreemde verkeeren en zich niet voldoende op de hoogte stellen hoe in andere landen met verschillende werktuigen verschillende aardsoorten worden verwerkt. Waren zij met bergwerk vertrouwd geweest, dan hadden zij het werk niet aan eene Zwitsersche maatschappij behoeven over te dragen. Hij raadt vooral ondernemende jongelui, die een weinig moed bezitten, aan, niet al te veel te studeeren, niet al te lang in 't vaderland te blijven, maar vroeg de wijde wereld in te gaan; zien hoe anderen werken; zich leeren schikken in elk land, bij elk volk. De practijk is de beste leermeesteres. Men ondervindt op reis wat andere volken daarvoor doen en zonder dat zal Neerland nooit zijn ouden roem en veerkracht weder machtig worden; spreker prees in het bijzonder het zoo schoone en rijke Columbia tot kennismaking aan, waar voor velen een ruim arbeidsveld openligt.

Spreker gaf ten slotte met nadruk te kennen, dat *zij* in den vreemde ruim in hun onderhoud kunnen voorzien, die de handen uit den mouw durven te steken. Van het begin tot het einde werd de spreker met aandacht gehoord en de Voorzitter werd met applaus begroet, toen hij als tolk der aanwezigen daarvoor dankzeide.

Afdeeling Arnhem.

Vergadering van 13 November 1889.

Na lezing en goedkeuring van de notulen der vorige vergadering werd aan de leden voorlezing gedaan van elf vragen, door het Bestuur der Maatschappij gesteld en aan de verschillende afdeelingen gezonden met verzoek om die ter bespreking voor te dragen en de respectieve antwoorden vóór 1 Maart aan het Bestuur in te zenden.

Daarna werd door het lid W. Camman ter bezichtiging gegeven eene schoone collectie ontwerpen van villa's, smeedwerken, titelbladen *voor boekwerken*, en ingezonden antwoorden op prijsvragen voor diploma's en daarna eene verzameling photographieen uit Italie, van de steden Florence, Bologne en Pisa, die door hem bezocht waren. Door den Voorzitter werd hem hiervoor uit naam van alle leden dankgezegd.

Daarna werd verslag uitgebracht van het bezoek aan de nieuwe kerk van de Doopsgezinde gemeente, waartoe de leden door den ontwerper van het plan, het lid W. Honing, waren uitgenoodigd.

De gevel van dit kerkje, gebouwd van baksteen met lisenen van natuurlijke steen en profielen in gekleurde steen, heeft een aangenaam uiterlijk. Boven den hoofdingang is een radvenster met vulling van gekleurde steen. Uit den sluitsteen hiervan ontwikkelt zich eene console van zandsteen, waarop een torentje in houtconstructie, waarvan de vormen niet gelukkig zijn, daar het geheel een te zwaar voorkomen heeft en niet op houtconstructie doet. Inwendig is het kerkje langwerpig, gedekt met een houten tongewelf in caissonvorm, dat verkregen is door opgespijkerde lijstjes, op de doorgaande breedten, welke wijze van werken niet te verkiezen is, daar men hierdoor niet het gewenschte doel bereikt. Het eikenhouten ameublement maakt met de hooge lambriseering en de preekstoel een aangenaam geheel, dat verhoogd wordt door de gedempte lichtstralen, die door het in lood gezette gebrand glas binnendringen.

Daarna werd rapport uitgebracht van een bezoek aan het nieuwe brandscherm in den schouwburg, waartoe door het Bestuur een schrijven was gericht aan den directeur der gemeentewerken, die daartoe welwillend zijne toestemming had verleend. Dit bezoek had ook plaats onder leiding van het lid W. Honing. Het ontwerp is van Tillemans te Remscheid en door het lid Honing gedetailleerd. Het bovendeel van de tooneelopening is voorzien van een vast scherm, waarvan aan beide zijden 2 geleidbanen met consolen. Dit scherm bestaat verder uit een raamwerk van hoekijzer met kruisen, waarop geklonken is gegalvaniseerd plaatijzer no. 20 met de golven verticaal, om zoodoende, bij eventueelen brand, opstijging van heete lucht in de golven te bevorderen. Aan de zijden loopen 2 stellen rollen in geleiders van U-ijzer. De bovenrand van het scherm valt in een U ijzer met zand gevuld en geklonken aan het ondereinde van het vaste deel, zoodat daardoor de rook afgesloten is.

Het scherm hangt over rollen aan tegenwichten, met zware kettingen, welke tegenwichten in kokers besloten zijn. Het weegt 1400 kilo en de tegenwichten 1120 kilo. De hoogte, waarop het scherm kan opgetrokken worden bedraagt 7 meter. In het brandscherm is een deurtje om, bij mogelijke paniek, met neergelaten scherm tot het publiek te kunnen spreken. Onder het tooneel staat een lier, welke van af het tooneel kan behandeld worden en die dient om het scherm op of neer te laten. Door een aangebrachte vang kan men op elke hoogte het scherm laten staan. De lieras is verlengd tot buiten den zijgevel en eindigt daar in een kastje, zoodat bij mogelijk gevaar ook buiten het scherm nog neergelaten kan worden. Het scherm werd geleverd door de heeren Traanboer en Thomassen, en heeft *f* 2300 gekost.

De Voorzitter brengt daarna in behandeling de brochure, over het houden van wedstrijden voor handwerkslieden, en vraagt of een der leden hierover het woord verlangt. De Voorzitter is van oordeel dat die wedstrijden geen resultaat zullen hebben, dat het doel is, om in de tegenwoordige slechte tijden den werkman daardoor aan werk te helpen en aan het publiek te doen zien wie zich in zijn vak heeft onderscheiden. De werkman moet voor die prijsvragen zijne avonduren besteden, maar hoe? Geheel op eigen risico. En krijgt hij eene bekroning, wat dan nog? Zijn lot zal er niet door verbeteren, hij zal dezelfde blijven. Zoolang, volgens spreker, vele artikelen ingevoerd worden, zooals smeedijzer, behakte steen, klaargemaakt timmerwerk, heeft het denkbeeld van wedstrijden geen doel.

Het lid Freem is het met den heer Boerbooms niet eens. Zoo deze het doet voorkomen alsof met de wedstrijden eene philantropische gedachte gepaard gaat, gene gelooft dat het doel gansch anders is. De wedstrijden worden uitgeschreven om de werklieden te prikkelen tot ontwikkeling en veredeling van hun vakkennis, en hij gelooft dat wel degelijk eene behaalde onderscheiding in het voordeel van den werkman zal zijn, daar hij, bij het zoeken naar een werkkring, door patroons of werkgevers uitverkoren zal zijn boven anderen. Spreker gelooft ook niet dat het tweede argument hiermede in verband staat doch is niet voorbereid genoeg om zich op het gladde terrein te begeven van protectie, maar hierin schuilt z i. niet het verschijnsel van den invoer van vele buitenlandsche bewerkte materialen. Hij is van oordeel, dat door ontwikkeling en vooruitgang de werklieden langzamerhand het hoofd zullen kunnen bieden aan den invoer van het buitenland, door zóó te werken dat de concurrentie mogelijk wordt. Hoewel de Nederlandsche werkman over het algemeen zeer goed voor zijn vak geschikt is, loopen er nog een groote massa, vooral in de bouwvakken,

met ½ of ¼ vakkennis, indertijd ontstaan uit de speculatie-woede, toen men tegen elkaar op ging bieden om een werkman te huren.

Het lid Evekink is het in vele opzichten met den vorigen spreker eens en wil ook hier die wedstrijden uitschrijven, uitgaande liefst van de Afdeeling Arnhem. Hij deelt mede dat op 27 November e. k. aan een meubelmakersleerling, op eene Nutsvergadering alhier, een te Haarlem behaalde prijs zal worden uitgereikt en dat o. a. het Bestuur van de Kamer van Koophandel uitgenoodigd en eerst later besloten is ook het Bestuur van de Afdeeling te noodigen, een bewijs dat het bestaan der Afdeeling niet algemeen bekend is. Wanneer de Afdeeling in overleg trad met de Werkmansvereeniging was zeer zeker iets tot stand te brengen.

Op verzoek van den Voorzitter wordt hiervoor eene voorloopige commissie benoemd, bestaande uit de heeren Evekink, Traanboer, Freem, W. G. Lensink en de Voorzitter.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

A. J. FREEM.

VEREENIGING ARCHITECTURA TE 's-GRAVENHAGE.

Gewone vergadering van 13 November 1889.

Na opening der vergadering werden de notulen van de vorige gelezen en goedgekeurd en gaf de Voorzitter het woord aan den heer M. T. Leijh, tot het houden zijner voordracht over Rembrandt van Rijn.

Spreker zeide voor de keuze van zijn onderwerp buiten »het vak” te zijn gegaan omdat de geschiedenis van Holland's meest beroemden schilder bij geen rechtgeaard Nederlander onbekend mag zijn en men dezen eisch in de eerste plaats mag stellen aan allen, die zich op kunstgebied bewegen.

Op boeiende wijze gaf spreker een overzicht van het leven, de lotgevallen en de werken van den schilder en deed in het bijzonder uitkomen hoe Rembrandt's kunst zich geheel zelfstandig ontwikkelde, in tegenstelling met de toen in de schilderkunst heerschende gewoonte van navolging der Italiaansche meesters. Ook het huiselijk leven van den meester, zijn karakter en wederwaardigheden werden vermeld en aangetoond en met eenige hierop betrekking hebbende anecdoten gekruid. Aan het slot zijner voordracht herinnerde spreker eraan hoe ook Rembrandt, in zijn laatste levensjaren, door zijn tijdgenooten werd vergeten.

De Voorzitter bracht den heer Leijh dank voor zijn keurige bijdrage, die een luid applaus van de vergadering mocht verwerven. Vervolgens werden een paar monsters van dakbedekking (Willesden-preparaat) en van geperforeerde gipssteenen voor binnenmuren, die ter bezichtiging waren gesteld, met belangstelling besproken en daarna overgegaan tot de kunstbeschouwing bestaande in l'Emulation, Architectonische Bilderbogen, Decorative Vorbilder en Architectonische Rundschau, aangeboden door den heer H. J. Mondt.

Vóór het eindigen der vergadering werd het organiseeren van schetsavonden ter sprake gebracht, welk punt waarschijnlijk in de eerstvolgende bijeenkomst zal worden behandeld.

Onder dankbetuiging van den heer Mondt, voor de ter kunstbeschouwing afgestane plaatwerken, werd de vergadering gesloten.

VRAGEN,

GESTELD DOOR HET BESTUUR DER MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

Evenals ten vorige jare heeft het Bestuur der Maatschappij eenige vragen aan de Besturen der Afdeelingen toegezonden.

Deze elf vragen luiden als volgt:

Vraag 1. Zijn er voor het onderzoek van trassoorten betere proeven bekend dan de naaldproef?

Vraag 2. Welke proeven zijn genomen betreffende den invloed van vorst op cement-mortels, en welke zijn de uitkomsten daarvan.

Vraag 3. Is in het algemeen het gebruik van schelpkalk of dat van steenkalk aan te bevelen, of is in verschillende gevallen het een boven het ander te verkiezen?

Welke verhoudingen van de metselspecie zijn voor het eene en het andere het verkieslijkst?

Hoe staan de kosten tegenover elkander?

Wat is beter, de steenkalk versch geleverd te gebruiken of deze langeren tijd te laten liggen?

Welke is het oordeel over droog geleschte steenkalk en de meelkalk?

Vraag 4. Volgens beproevingen hebben goede holle steenen een zeer groot draagvermogen, zoodat zij bij het streven naar weinig ruimteverlies voor stadshuizen, waar eensteens draagmuren nagenoeg regel zijn, zeker in aanmerking zouden komen, omdat zij geluidwerend en minder zwaar zijn, en veel spoediger drogen. Ook de prijs kan geen bezwaar zijn, want bij gelijk muurvolume is deze dezelfde als voor de anders daarvoor gebruikte Waalsteenen. Welke zijn dan de bezwaren, waardoor de toepassing nog zoo gering is?

Vraag 5. In hoeverre is het gebruik van Noordsch of Duitsch graniet, bij burgerlijke bouwwerken, te verkiezen boven dat van andere steensoorten?

Vraag 6. Verdient de toepassing van machinaal timmerwerk aanbeveling?

Verhindert dit op den duur de vorming van goede timmerlieden?

Zijn de somwijlen geopperde bezwaren van schilders tegen dit timmerwerk gegrond?

Vraag 7. Wat leert de ondervinding omtrent asphalt-dakpapier, asphaltvilt, Willesden-linnen, houtcement en dergelijke dakbedekkingen?

Vraag 8. Wat verdient bij het vaststellen van uitbreidingsplannen door gemeentebesturen de voorkeur, alleen het traceeren van hoofdverkeerswegen of eene geheel gedetailleerde indeeling met alle zij- en tusschenstraten?

Vraag 9. Het is meermalen gebleken, dat bouwverordeningen door sommige Gemeentebesturen opgemaakt, in de practijk blijken niet voldoende te kunnen worden gehandhaafd.

Zoude het niet wenschelijk zijn dat door de Maatschappij bij de Regeering de noodige stappen werden gedaan om allen twijfel daaromtrent te doen vervallen?

Vraag 10. In hoeverre is het wenschelijk om de verzekering van werklieden tegen ongelukken gedurende het werk, op te nemen in de bestekken voor uitvoering van particuliere werken?

Op welke wijze zou eventueel zulke verzekering moeten gesloten worden?

Vraag 11. Gelijk bekend is, wordt den bekroonden schilders of beeldhouwers met den »prix de Rome” de keus gelaten wáár in het buitenland zij hunne studien wenschen voort te zetten.

De vraag wordt gesteld, of voor den eventueel bekroonden architect dit jaargeld inderdaad en bij voorkeur een prix de Rome zal wezen, m. a. w. of hem bovenal een verblijf in Italie nuttig zal kunnen zijn?

Zoo ja, waarom?

Zoo neen, waarom niet?

En welk reisplan zou men hem in dit laatstbedoelde geval op goede gronden mogen aanbevelen?

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

AMSTERDAM. In de Donderdag 14 dezer gehouden algemeene vergadering van aandeelhouders in de Nederlandsche Zuid-afrikaansche Spoorwegmaatschappij werd den heer J. L. Cluysenaer op diens verzoek, op de meest eervolle wijze en onder dankbetuiging voor de vele en gewichtige diensten, ontslag verleend als Directeur der Maatschappij, en in zijne plaats met algemeene (58) stemmen benoemd de heer G. A. A. Middelberg, hoofd-inspecteur bij de spoorwegmaatschappij, terwijl de heer Cluysenaer tot lid van den Raad van commissarissen gekozen werd.

UTRECHT. Naar het *Utrechtsch Dagblad* verneemt, zijn de stukken betreffende de verbouwing der Universiteit omstreeks de helft der maand October ll. bij den Minister van Binnenlandsche Zaken van het College van Curatoren ingekomen.

LEIDEN. Een viertal plannen tot verbouwing van de Stadsgehoorzaal zijn aan den Gemeenteraad overgelegd. Bij plan I wordt alleen de oude gehoorzaal gebruikt met het in de Breestraat daarnevens liggend perceel en het telegraafkantoor aan de Aalmarkt. Bij plan II is de kosterswoning der Walekerk getrokken, bij III ook nog het ijkkantoor; bij dit laatste plan is een afzonderlijke uitgang voor bezoekers met rijtuigen. Bij plan IV zijn bovendien nog twee huizen aan de Aalmarkt getrokken. Met deze plannen hangt natuurlijk samen de grootte der verschillende onderdeelen. De kosten voor de verschillende plannen zijn geraamd: voor I op *f* 95,000, voor II op *f* 118,000, voor III op *f* 121,000 en voor IV op *f* 130,000. Behalve deze nieuwe plannen zijn nog anderen overgelegd, plannen, die reeds vóór den brand waren gemaakt, waarbij natuurlijk de oude ruimte zooveel mogelijk gebruikt werd.

De Commissie van fabrikage geeft de voorkeur aan plan III en stelt voor den gemeente-architect op te dragen, eenige nader aan te wijzen plaatsen in Nederland en in het buitenland te bezoeken, ter opneming en bestudeering van soortgelijke gebouwen, en daarna, met een rapport over zijne dienstreis, de naar aanleiding daarvan gewijzigde plannen voor eene nieuwe Gehoorzaal in te dienen.

— Het Uitvoerend Comité voor de wedstrijden voor handwerkslieden en leerlingen, uitgeschreven door de Afdeeling »Leiden en omstreken” van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst heeft aan verschillende patroons een aankondigingsbiljet toegezonden om dit in de werkplaatsen op te hangen. In de begeleidende circulaire wordt o. a. het volgende gezegd:

»De groote medewerking van Leiden's burgerij en die van de omliggende gemeenten, geven goeden moed tot het welslagen der wedstrijden.

»Zij hoopt en vertrouwt dat u de deelneming van uwe werklieden en leerlingen aan deze wedstrijden zult bevorderen en hun daarvoor tijd en gelegenheid, alsook zoo mogelijk materiaal, zult willen verschaffen, en u te dien einde in verbinding wilt stellen met de Uitvoerende Commissie.

»De Commissie is bereid tot het geven van alle mogelijke inlichtingen, terwijl in het programma, dat nà 1 December a. s. verschijnt, de te maken voorwerpe n zullen worden vermeld.”

WAALWIJK. Met de werken voor den aanleg van de waterleiding te Tilburg zal, naar men ons meldt, eerlang een aanvang worden gemaakt. Door den concessionaris S. R. Stokvis Jr. te Rotterdam is reeds van den Minister van waterstaat vergunning gevraagd tot het maken den *prise d'eau* en tot het ontleenen van water, voorloopig aan het Oude Maasje nabij de haven alhier en later aan het nieuwe riviervak, hetwelk gevormd wordt door de verlegging van den Maasmond.

ROZENDAAL. Naar wij vernemen, is door Gedeputeerde Staten dezer provincie aan den heer J. F. C. van Schaik te Woensel een uitstel verleend tot 1 Januari e. k. tot het inzenden der plannen voor den aanleg van een gedeelte localspoor en stoomtramweg van Zieriksee met overbrugging van het Zijpe over het Slaak, via den Dam, de Heen en Steenbergen naar deze gemeente.

BAARN. Voor de vacante betrekking van gemeente-opzichter, salaris *f* 900, hebben zich niet minder dan 191 sollicitanten aangemeld.

PERSONALIA.

— Bij den waterstaat en 's lands burgerl. openbare werken in Ned.-Indie zijn:

benoemd tot adspirant-ingenieur C. F. Stoel en P. J. Bertel.

overgeplaatst: van Kasri naar Probolinggo de opzichter 3e kl. D. D. Thedens; van de Westerafdeeling van Borneo naar Semarang, de opz. 1e kl. A. J. Dijkstra; van Batavia naar de Westerafdeeling van Borneo, de opz. 1e kl. J. B. Henstedt; van Moendrie naar Bantam, de opz. 3e kl. A. J. Muller; van Bantam naar Preanger Regentschappen, de opz. 2e kl. B. W. van de Hamer; van Japara naar Bantam de opz. 1e kl. K. A. Berkhemer; van de Preanger-Regentschappen naar Sumatra's Westkust, de opz. 3e kl. J. Walter; van Madioen naar de Preanger Regentschappen, de opz. 2e kl. K. A. Trouerbach.

toegevoegd: aan den chef der 5e waterstaatsafdeeling en in verband daarmede overgeplaatst van Probolinggo naar Kasri, de opz. 1e kl. A. N. Pieters; aan den chef der 4e waterstaatsafdeeling, de benoemde adsp.-ing. H. van Gelderen.

geplaatst: in Batavia, de benoemde opz. 3e kl. F. H. Cordesius; in Soerabaia, de benoemde adsp.-ing. E. Gerst. Bij de opnemingen in het belang der verbetering van de bevloeiing der Solo vallei, de ing. 3e kl. J. P. Kraimel; bij de directie, de benoemde adsp.-ing. C. F. Stoel en P. J. Bertel.

ingetrokken: de plaatsing bij de opnemingen der Brantas- en Parrong-rivier van den opz. 3e kl. E. Ch. Versteegh, de detacheering bij den dienst der staatsspoorw. ter Sumatra's Westkust: van den ing. 2e kl. P. Th. L. Grinwis Plaat en den ing. 2e kl. L. J. C. van Es.

— Bij de Staatsspoorwegen op Java zijn *toegevoegd:* Aan den chef van de exploitatie der Westerlijnen op Java, de adsp.-ingenieur bij den waterstaat A. Sijthoff. Toezicht op de spoorwegdiensten en het stoomwezen: *overgeplaatst:* van Soerabaia naar Medan, de insp. 2e kl. A. F. G. Mallinckrodt. *Tijdelijk belast:* met den dienst van inspecteur 1e kl. te Semarang J. D. Donker Duijvis.

— De heer L. E. Asser, ingenieur bij de Hollandsche IJzeren-Spoorwegmaatschappij, heeft tegen 1 December ontslag genomen uit die betrekking.

— Aan den heer D. Balfoort te Utrecht is, op verzoek, eervol ontslag verleend als landmeter vierde klasse bij het kadaster.

ADVERTENTIEN.

OOSTER STOOMTRAM MAATSCHAPPIJ.

AANBESTEDING

op **Maandag 16 December e. k.** ten 2 ure aan het kantoor der Ooster Stoomtram-Maatschappij, Spoorstraat, *Utrecht*.

Het leveren van SCHILDERS-MATERIALEN en MACHINE-KAMERBEHOEFTEN in 12 perceelen.

Het bestek en de monsters liggen van af 1 December e. k. ter visie ten kantore der Maatschappij, terwijl de bestekken op *franco* aanvraag aldaar, tegen betaling van *f* 0.25 per ex. te bekomen zijn.

DE DIRECTIE.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 25 November 1889**, des middags te 12 uur, op het Raadhuis, in het openbaar **aanbesteden**:

a. **Het maken van den onderbouw van eene dubbele basculebrug over de Singelgracht voor de Kinkerstraat.**

b. **Het maken en stellen van den metalen bovenbouw van eene dubbele basculebrug over de Singelgracht voor de Kinkerstraat.**

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen, van af **11 November 1889**, ter Stadsdrukkerij, tegen betaling van *f* 1 voor de sub *a* (met één teekening) en van *f* 1 voor de sub *b* (met één teekening) genoemde.

Inlichtingen worden gegeven ten kantore van den Stads Architect, op het Raadhuis, Kamers Nos. 101 en 96, van des voormiddags 11 uur, tot des namiddags 1 uur, gedurende de week, welke der besteding voorafgaat.

Burgemeester en Wethouders voornoemd:
VAN TIENHOVEN.
De Secretaris,
LE JOLLE.

Amsterdam, 6 November 1889.

Bouwterrein te VENLOO.

Aan den Roermondschen weg zijn eenige **goed gelegen BOUWTERREINEN** te koop, zeer geschikt voor den bouw van herenhuizen.

Te bevragen bij den Mr. Timmerman H. VAN GASSELT, te *Venloo*.

KLOOS & VAN LIMBURGH

ROTTERDAM.
AGENTEN
der Société Anonyme des Carrières de Porphyre de Quenast"
EN
der „Société des Carrières de Lessines."
LEVERANCIERS van FAUCONVALKEIEN.
Geldersche straat N°. 12.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 25 November 1889**, des middags te 12 uur, in het openbaar **aanbesteden**:

Het bouwen van een Groot Auditorium in het Universiteitsgebouw.

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Stadsdrukkerij, tegen betaling van *f* 1.50 (met twee teekeningen).

Inlichtingen worden gegeven ten kantore van den Stads-Architect op het Raadhuis, Kamer N°. 101, des voormiddags van 10—12 uur, gedurende de week, welke der besteding voorafgaat.

Burgemeester en Wethouders voornoemd:
DRIESSEN, *Weth.*
De Secretaris,
LE JOLLE.

Amsterdam, 11 November 1889.

Aanbesteding.

Op **Vrijdag 22 Nov.**, des middags te 1 ure, zal door het Bestuur van het **KINDERZIEKENHUIS** te *'s-GRAVENHAGE*, in het Café ZUM ENGLISCHEN HOF, Buitenhof N°. 2, worden **aanbesteed**:

Het bouwen van een VILLA, bestemd voor KINDERZIEKENHUIS, met bijbehoorende werken, op een terrein, gelegen aan den hoek van de Laan van Meerdervoort en Tasmanstraat te 's-Gravenhage, met de leverantie van alle materialen en arbeidsloonen.

Het Bestek met Teekeningen is à *f* 2 per stel te verkrijgen bij de Boekhandelaren W. P. VAN STOCKUM & ZOON, Buitenhof N°. 36, te *'s-Gravenhage*.

Inlichtingen geeft de Ingenieur-Architect A. L. VAN GENDT, Stadhouderskade 122, te AMSTERDAM.

Rolluiken

van **Staal** of **Hout** met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.

E. en P. HOTTSIEPER, *Remscheid* (Rijnprovincie).

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans**, **Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stereotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,

in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen, Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.

Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.**, Heltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS C.Gzn.**, Beekstraat F 62 te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

CARBOLINEUM EXCELSIOR is het **BESTE** Houtbederfwerend middel.
FRED. STIELTJES & C°. Amsterdam.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding)
Hollandsche Tuin en Zeepaard.
Bickerstraat
AMSTERDAM.

JAN HAMER & C°.
AMSTERDAM.
Kantoor: Gebouw Maats. tot Bevordering der Bouwkunst.
Marnixstraat 402 b/h. Leidscheplein.
Werktuigen voor **Stoomwasscherijen** en **Stoomdesinfectie-inrichtingen.**
Werktuigen voor **Strohulzenfabrieken.**
Witte's Liften voor Personen, Goederen, Spijzen enz.
Boyle's Luchtpompventilators en Schoorsteenkappen.
Carré's Luchtdruk-waterreservoirs.
Milde's Micro Telephonen.
Poppe's Desinfectie-inrichtingen voor Privaatstelsels, enz. enz.
Nederlandsche referentiën worden op aanvrage verstrekt. (4)

Voor levering van
MAGNESIT en CHROMERTS
bevelen zich aan
JOH. OTTEN & ZOON, Rotterdam en Amsterdam.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN,
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN,
LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN**
WEEGWERKTUIGEN.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten
met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS. ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN. TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

ZWEEDSCH GRANIET
uit de **groeven, Stoomslijperij** en **Polijstinrichting** van de Firma
KESSEL & RÖHL,
te Berlijn.
Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 468,
Amsterdam.

JAN VAN DER POT, Katendrecht bij Rotterdam.
Kyaniseerinrichting.
De eenigste, waar ook des winters kan worden gekyaniseerd.
Het **kyaniseeren** is het eenigste afdoende middel tegen **verrotting** en **zwam.** De bewerking geschiedt geheel **reuk-** en **kleurloos.** Desverlangd bijlevering van hout.
Prima Engelsche Portland-cement merk „Wallsend"
van uitmuntende kwaliteit en tegen concurreerende prijzen.
Belgische kluit- en hydraulische kalk.
Billijke prijzen en vrachten.
Prospectussen en prijscouranten worden op aanvrag franco toegezonden.
Gelieve op voornaam en adres te letten.

Te koop aangeboden.
2 Stoomhelmachines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag
50 Kipwagons inhoud 2 M³., vaste
24 „ „ 2 M³. zijden
36 „ „ 1½ M³. kippend
Alles 90 c.M. spoorwijdte.
Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Sliedrecht* en W. DE JONG, *'s-Gravenhage.*

Gebr. VAN DER VLIET,
IJZERHANDELAARS te *AMSTERDAM.*
Staal-, Plaat-, Band-, Hoek- en T-IJzer enz.
Steeds voorhanden:
BALK-IJZER in verschillende profielen en lengten.
Vijlen en **gegoten Staal** uit de fabriek van Gebr. Böhler & Co. te Weenen, alsmede **GLOBE Hoefnagels** met afgewerkte punten en onder garantie tegen splijten.

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880. — Gouden Medaille Amsterdam 1883. — Bekroond: Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.
JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.
FABRIEK VAN
Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek,
Kunstmarmer en **Cementuitvoeringen.**
Succursales. Amsterdam, Weenen, London, Boston.
Opgericht 1830.
Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, Amsterdam,
Heerengracht, bij de Oude Spiegelstraat n°. 335.

DE LINT & C°.
Oosteedijk 248, Rotterdam.
MOZAIEK-, VLOER- en WANDTEGELS,
TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS
Groote voorraden
16 Bekrooningen.
Handel in CARRARA MARMER
EN
ZWEEDSCH GRANIET.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

Gemeente Amsterdam.

Groot Auditorium voor de Universiteit

Profiel G.H.

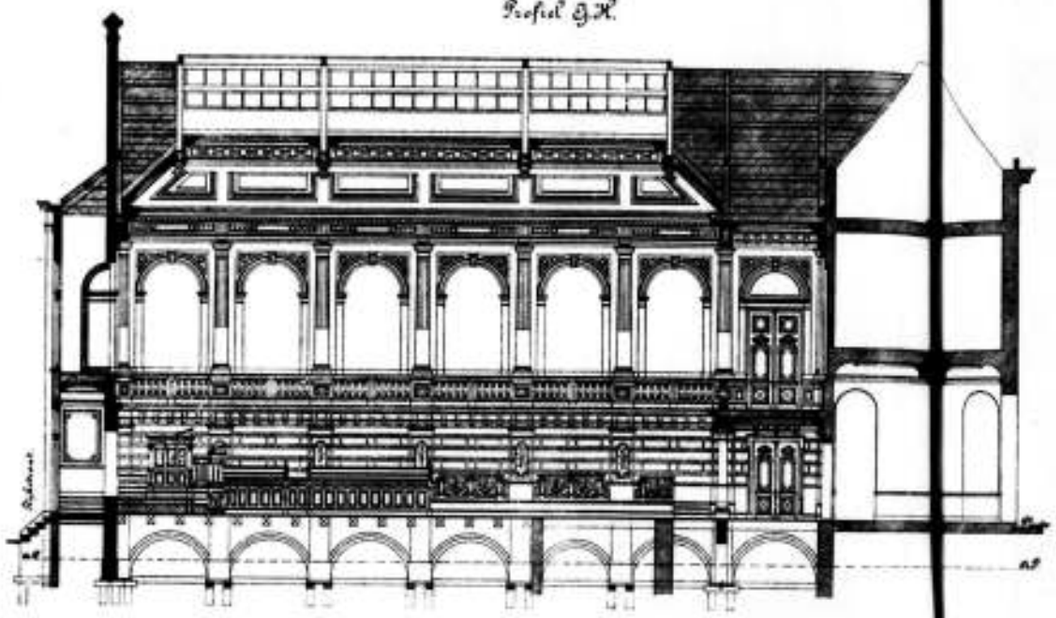

Galery verdieping.

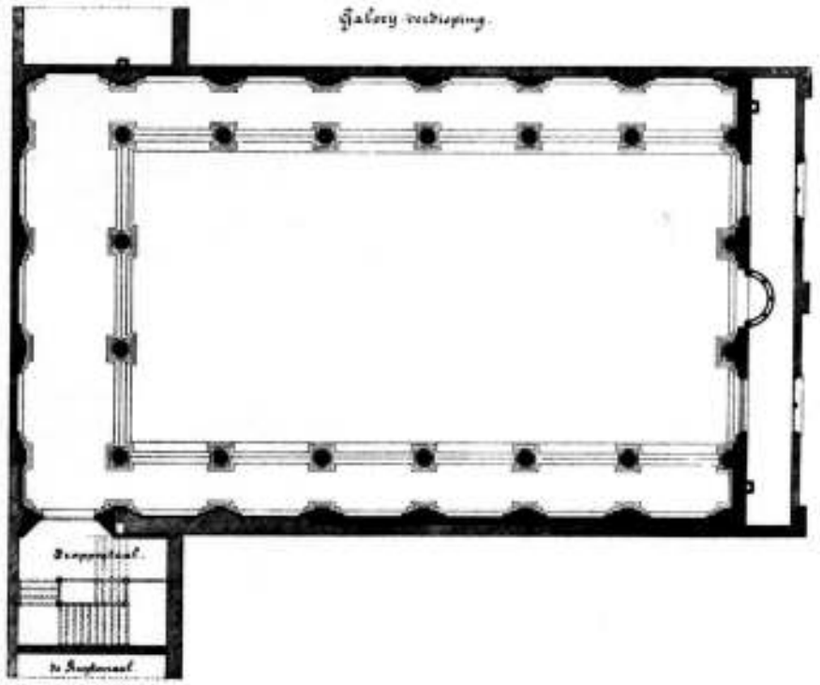

Profiel E.F.

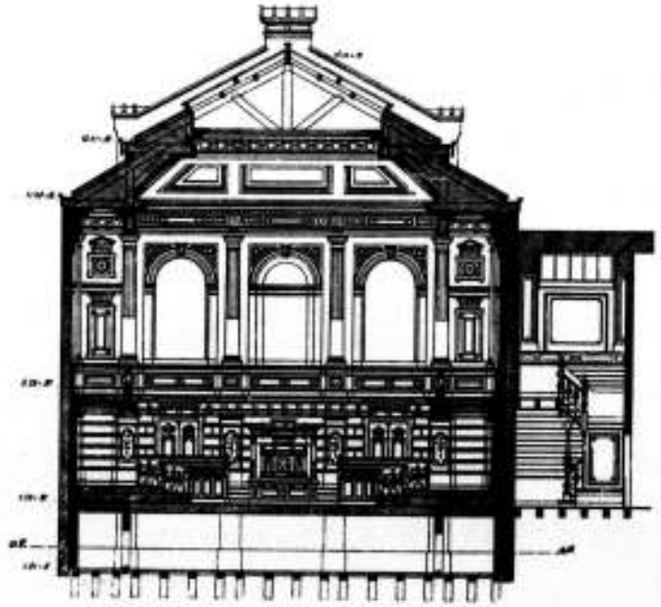

Schaal.

Vertrekking gelijkvloers.

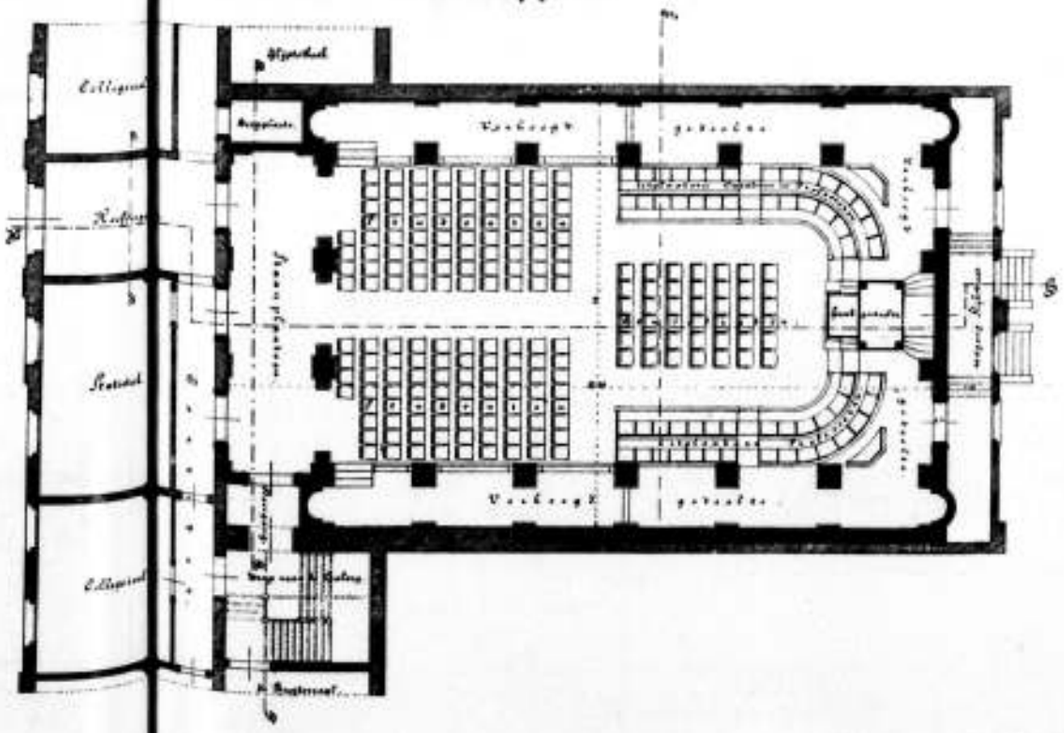

Photolith. van G. J. Thieme, Arnhem.

Bijvoegsel van DE OPMERKER 1889. N° 47.

VIER-EN-TWINTIGSTE JAARGANG N°. 47. ZATERDAG 23 NOVEMBER 1889.

De Opmerker

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.E.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën
Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste-Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *tien gulden* per jaar, bij voorafbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFGOEDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling 2½ cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent Jos. G. STEMLER Czn., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Tot leden der Jury ter beoordeeling der antwoorden, ingekomen op de prijsvragen in 1889 uitgeschreven, zijn benoemd de heeren W. Springer, A. W. van Dam en H. P. Berlage.

Namens het Bestuur:
De 1ste-Secretaris,
G. A. ZEEMAN.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Vergadering van 20 November 1889.

De Voorzitter opende de vergadering, waarna de notulen werden gelezen en onveranderd goedgekeurd.

Na mededeeling van eenige ingekomen stukken, werd het nieuwe lid, de heer H. H. Baanders, als zoodanig geïnstalleerd

De heer C. W. Nijhoff hield daarna zijne aangekondigde bijdrage over Romeinsche Renaissance, naar aanleiding van het werk *Edifices de Rome moderne*, van Paul M. le Tarouilly, voorafgegaan door eene levensbeschrijving van dezen meester.

Deze rede, met groote belangstelling aangehoord, werd door spreker welwillend ter opname in het Orgaan afgestaan.

De kunstbeschouwing bestond uit eenige afleveringen der *Denkmäler deutscher Renaissanz* van K. E. O. Fritsch.

Als onderwerp voor de *eereprijsvraag* werd gekozen eene Synagoge.

Voor de algemeene prijsvragen werden als onderwerpen gekozen: een tentoonstellingsgebouw voor schoone kunsten, een crematorium, en een vestingpoort, en voor de gewone prijsvragen: een lustre voor electrische verlichting en een uithangteeken.

De programma's dier prijsvragen zullen eerlang in het Orgaan worden opgenomen.

Twee vragen, in de vraagbus gevonden, werden ter oplossing gerenvoyeerd naar de Vak- en vragen-commissie.

De Voorzitter sprak daarna eenige hartelijke woorden van vaarwel tot den heer M. H. Ligthart en wenschte hem, onder toejuiching der leden, alle succes toe in zijn nieuwe loopbaan in Transvaal.

De vergadering werd hierna gesloten.

(A. et A.) BIJ DE PLAAT.

Op Maandag 25 November zal de aanbesteding plaats hebben voor den bouw van een „Groot Auditorium" voor de Amsterdamsche Universiteit.

Zooals bekend is werd de eerste en voornaamste bijdrage voor deze stichting gelegateerd door wijlen Prof. Lehmann, die bij uitersten wil de aanzienlijke som van *f* 40,000 voor dit doel aistond.

De bouw wordt door de gemeente aanbesteed naar de plannen van de stads-architecten. De zaal wordt gebouwd in het vroegere Museum-Van der Hoop, waar ook de overige lokaliteiten voor de academie gevestigd zijn; ze is aan alle zijden door gebouwen ingesloten, zoodat de architectonische versiering zich geheel zal bepalen tot het inwendige.

Op onze plaat zijn de voornaamste plattegronden, benevens een langs- en een dwarsdoorsnede voorgesteld; men ziet daaruit dat de bouwmeesters klassieke vormen hebben gekozen om deze aan de hoogere wetenschap gewijde ruimte een passend karakter te verleenen.

(A. et A.) DE PRIVAAT-KLINIEK MET WOONHUIS VAN Dr. MENDES DE LEON TE AMSTERDAM.

We hebben heden een bouwwerk te bespreken, welks stichting, niet minder om zijn schoone bestemming als om de rijke en artistieke vormbehandeling, in hooge mate onze belangstelling verdient. We bedoelen de door onzen collega Ed. Cuypers gebouwde klinische inrichting aan de Sarphatistraat bij de Hoogesluis, waarvan de voltooiing en ingebruikneming deze week plaatsvond.

Toen het voor eenige jaren bekend was, dat de uitgestrekte tuin achter het hoekhuis aan den Amstel bij de Hoogesluis voor bouwterrein zou verkocht worden, heeft zeker menigeen, niet zonder spijt, het hooge hout zien verdwijnen, om plaats te maken voor wie weet welke producten van modernen huizenbouw. De Sar-

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

phatistraat, aan de overzijde van den Amstel, lag daar als een afschrikkend voorbeeld van de wijze, waarop de hedendaagsche bouwlust tot stadverfraaiing pleegt mee te werken. Bedoelde straat wordt den vreemdeling aangewezen als te zijn gebouwd van de enorme winsten, in de goede jaren van het diamantvak met den handel in deze edele steenen behaald; van goeden smaak, laat staan van luxe, is in die straat echter zoo weinig te bespeuren, dat de treurige ironie van dit verhaal ieder in het oog springt en men steeds zoo spoedig doenlijk het vervelend en karakterloos aspect van deze nietszeggende huizenrijen ontloopt.

Gelukkig is de vrees voor een even vervelend verlengstuk der straat aan den westelijken Amsteloever niet bewaarheid.

Het moge lang niet alles goud zijn wat er blinkt, en de laatste bouwwerken in den vroegeren tuin nog in staat van wording verkeeren, men kan zich alreeds verzekerd houden, dat het onuitstaanbare *einerlei* van den speculatiebouw hier niet aan het woord komt en, met het pas voltooide bouwwerk, waarvan wij hier een en ander zullen zeggen, heeft het nieuwe straatgedeelte ten minste reeds één *point de vue* verkregen waarop het oog met welgevallen rust.

We noemden daar den diamanthandel als de bron van welvaart, waaruit het kapitaal voor den bouw van een geheel nieuwe straat voortkwam, en onwillekeurig kwam ons daarbij den mijlen langen boulevard voor den geest, die in de laatste jaren om het oude Keulen is ontstaan. Een onafgebroken aaneenschakeling van de rijkstbehandelde façaden maakt een wandeling langs deze vorstelijke allee's even genotvol voor het oog als beschamend voor het gevoel van ons Nederlanders, wanneer we daarmede onze eigen nieuwe wijken vergelijken. Hier zou de luxe, aan façades tentoongespreid en soms naar overlading zweemende, aan de woonpaleizen van diamantkoningen doen denken, en toch is dit zoo niet; de bewoners dezer huizen — ze worden veelal in gedeelten verhuurd — zijn zeker niet meer gefortuneerd dan zij, die ten onzent zich met de meest alledaagsche of smakeloos versierde woonhuizen tevreden stellen.

Gelukkig zijn er echter symptomen van verbetering waar te nemen. Langzaam, uiterst langzaam begint het publiek eenig oog en gevoel te krijgen voor de esthetische zijde van ons vak. Hetgeen men schier overal in buitenlandsche steden kan waarnemen: de zucht tot verfraaiing, waarnaar men zoowel bij den aanleg als bij de bebouwing van nieuwe wijken aldaar streeft, en vooral ook de weinige goede bouwwerken die ten onzent verrijzen, beginnen hun invloed te doen gelden op den smaak van het publiek en zullen het mettertijd afkeerig doen worden van de kunstproductie van timmerbazen en bouwspeculanten.

In afwachting van die gulden eeuw zullen wij trachten, door bespreking van hetgeen ons daartoe belangrijk genoeg toeschijnt, de belangstelling voor de bouwkunst te doen toenemen en keeren we dus tot de Hoogesluis terug.

De opdracht van den bouwpatroon bevatte de stichting van een gebouw voor de verpleging van vrouwelijke zieken in drie klassen, benevens een woonhuis voor den geneesheer-eigenaar. Het terrein is hiertoe door den bouwmeester in twee ongeveer gelijke helften verdeeld, waarvan het rechtsche, aan de Amstelzijde, tot woonhuis is bestemd. Wij zullen de inrichting van deze behuizing hier niet in onderdeelen nagaan; het zij genoeg te vermelden dat aan de eischen van comfort en goeden smaak in alle opzichten is voldaan.

De andere helft van het terrein wordt ingenomen door de klinische inrichting. Aan de achterzijde is de toegang voor de patiënten, die in eene ruime wachtkamer aan de tuinzijde ontvangen worden. Doordien het terrein aan de straatzijde aanmerkelijk hooger gelegen is, vormt deze verdieping een sous-terrain, waarin, behalve genoemde wachtkamer, nog een linnenkamer, keuken, toiletkamer, polykliniek-lokaal, benevens eenige dienstruimten zijn ingedeeld Een trappenhuis, van ongeveer 4.50 M. in het vierkant, bevat de hoofdtrap, bestaande uit rechte bordestrappen; deze trap loopt door alle verdiepingen en wordt door een groote lantaarn verlicht.

Op de bel-étage vindt men aan de straatzijde den hoofdingang met links een wachtkamer, kleiner doch rijker behandeld dan de in het sous-terrain gelegene, en rechts een groote studeerkamer met daarachter een patiëntenkamer, verder toiletkamer, spreekkamer en verdere gemakken, terwijl in den uitgebouwden vleugel van den tuin twee kamers voor den inwonenden directeur zijn ingericht.

Op de eerste verdieping is aan de tuinzijde een operatie-kamer gemaakt, welke, zoowel door staande- als bovenramen, uit het Noorden overvloedig licht ontvangt. Wanden, vloer en zoldering van dit vertrek, alsmede de deuren, zijn uit harde materialen samengesteld en alle inspringende hoeken rond afgewerkt, waardoor eene gemakkelijke en afdoende reiniging mogelijk is gemaakt. Verder bevat deze étage aan de gevelzijden 3 ruime ziekenkamers voor patiënten van de eerste klasse, badkamer en verdere accessoires. Eene hydraulische personenlift, waarin de patiënten voor wie het trappenklimmen bezwaar oplevert, in hunne ledikanten liggende, van af den corridor kunnen vervoerd worden, bezorgt eene gemakkelijke communicatie van deze met de hooger gelegen étages.

De tweede en derde verdiepingen bevatten ongeveer hetzelfde aantal ziekenlokalen met de noodige dienstvertrekken; zij zijn bestemd voor patiënten van de tweede en derde klasse. Het verschil in deze klassen bestaat echter uitsluitend in een kostbaarder stoffeering der lokalen voor de meerbetalenden; de zorg voor hygiëne, reinheid en comfort is in alle deelen van het gebouw met even groote nauwgezetheid behartigd.

Het is hier de plaats niet om alle technische onderdeelen en bijzonderheden, die bij de inrichting zijn in het oog gehouden, uitvoerig te vermelden; alleen zij gezegd dat tapijten, en alles wat niet met water kan gereinigd worden, zooveel mogelijk zijn vermeden. De meeste wanden der lokalen zijn met het bekende *papier sanitaire* direct op de muren beplakt.

De indruk, dien het gebouw inwendig maakt, is onverdeeld gunstig; de ziekenzalen — het zijn alle betrekkelijk kleine vertrekken voor twee of drie bedden — zijn in heldere vroolijke tinten geschilderd en met sierlijke, naar teekeningen van den bouwmeester ontworpen, meubelen gestoffeerd. De studeerkamer is rijker behandeld dan de overige lokaliteiten; hooge lambriseeringen, een rijk ingedeeld plafond, waarvan de velden binnen de houten lijstwerken met fraai decoratief schilderwerk zijn versierd, en verder de stijlvol ontworpen betimmeringen van vensters, deuren en van den erker geven aan dit vertrek een zeer artistiek cachet. Overal binnen het gebouw trof ons de fraaie toon benevens de met zorg behandelde detailleering.

Minder gemakkelijk is het om in een paar woorden een oordeel uit te spreken over het uitwendige. In den aanhef merkten we reeds op, dat wij dezen bouw hooger stellen dan hetgeen ons in den regel als architectuur wordt te zien gegeven; bij het kennisnemen van onze opinie gelieve men dus rekening te houden met dit standpunt.

Evenals bij de bouwwerken van den naamgenoot

des bouwmeesters, Dr. P. J. H. Cuypers, treft ook hier de groote zorg en liefde voor het detail, terwijl het den schijn heeft alsof het aspect der hoofdmassa's meer aan het toeval is overgelaten.

In de weelderige vormenspraak der Vlaamsche Renaissance, waarin de geheele bouw is behandeld, is deze opvatting zeker beter dan in eenig ander genre te verdedigen, doch ook in dezen stijl bestaat een grens voor het bijeenbrengen van een aantal architectonische decoratie-motieven binnen een gegeven ruimte, en het komt ons voor, dat men deze grens hier zeer nabij is gekomen. Voegen wij hier aanstonds aan toe, dat al deze motieven, erkers, balkons, toren, topgevels, enz. met veel smaak en gevoel voor proportie zijn ontworpen en gedetailleerd met een virtuositeit en vormenkennis, die bewondering afdwingen.

De opmerking is gemaakt, dat het gebouw niet genoeg het cachet van soberheid en ernst vertoont, dat men voor een ziekenhuis passend acht Zeker zal niemand, die het niet weet, achter deze rijke façades een ziekenhuis zoeken, doch men houde in het oog dat hier eene particuliere inrichting verlangd werd en het de bijzondere wensch van den eigenaar was om alles te vermijden wat de stichting een hospitaalachtig aanzien had kunnen geven. Het is overigens in de bouwkunst al even moeilijk om bepaalde typen voor karakter-uitdrukking vast te stellen als in de muziek; bij de monumenten uit de beste tijdperken der verschillende bouwstijlen treft men vaak bouwwerken aan, die met elke classificatie in die richting den spot drijven. Men denke bijv. aan het meesterstuk onzer Hollandsche Renaissance: de Haarlemsche vleeschhal, een gebouw voor nog prozaïscher doeleinde gesticht dan het hier besprokene. Ofschoon we ons dus op dit punt niet aan een absolute uitspraak zullen wagen, gelooven wij toch dat de totaal-indruk zou gewonnen hebben, indien men zich bij de rijke gevelconceptie tot dat gedeelte bepaald had, dat tot woonplaats bestemd is; eene meer rustige behandeling van de linkerhelft der façade ware o. i. het geheel ten goede gekomen.

Eene opmerking van practischen aard betreft het overvloedige gebruik van portlandcement. Voor vlakke partijen moge dit materiaal voldoende waarborgen voor soliditeit aanbieden, bij lijstwerken en andere detailvormen is de structuur van uit portland samengestelde deelen minder te vertrouwen, en vooral staat het te vreezen, dat na verloop van eenigen tijd, wanneer het fonkelnieuwe zal plaats maken voor eene meer bescheiden kleurschakeering, dit cementwerk zich minder fraai zal voordoen dan het geval met natuurlijke steen zou zijn geweest. Overigens verdient de uitvoering van dit pleisterwerk, zoowel als de accurate en zorgvolle behandeling van alle onderdeelen, een woord van lof. De hoofdaannemer, de heer J. P. Reinierse, heeft blijkbaar zijn opdracht met veel toewijding opgevat en zeker tot volkomen voldoening van patroon en bouwmeester voltooid. Bijzondere vermelding verdient nog het decoratieve schilderwerk van den heer Michel Hendrickx. Wezen wij reeds op de fraaie harmonische tonen, waarin alle lokalen zijn behandeld, bij de plafonddecoraties in de studeerkamer en in de salons van het woonhuis heeft deze artist gelegenheid gehad proeven van zijn decoratief talent te geven, die zeker de goedkeuring van ieder beschouwer zullen wegdragen; de decoratie van het trappenhuis is tot later uitgesteld.

Voor wie deze bijzonderheden interesseert zij nog vermeld, dat de lift afkomstig is van de American Elevator-company, agent de heer Fred. Stieltjes alhier. De verwarmingsinrichtingen zijn geleverd door de firma Gebr. Korting te Hannover, het meubilair door H. F. Jansen en Zonen, closets, waschtafels enz. naar het stelsel van Th. van Heemstede Obelt alhier. De verlichting is aangelegd door de firma Becht en Dyserinck eveneens alhier.

Ten slotte wenschen wij den heer Ed. Cuypers geluk met zijn welgeslaagden arbeid en brengen wij gaarne hulde aan den kunstlievenden eigenaar, zoowel voor de nobele bedoelingen, die hem deze fraaie gebouwen deden stichten, als voor de onbekrompen wijze, waarop hij zijne ideeën deed verwezenlijken door eene schoone philantropische inrichting tevens tot sieraad van dit stadsgedeelte te doen strekken.

(A. et A.) DE BROCHURE „PLASSCHAERT".

Heeft de schrijver in zijne twee vorige brochures trachten aan te toonen hoe weinig het „vakonderwijs aan ambachtslieden" begrepen wordt en tengevolge daarvan in verkeerde handen gesteld, thans hebben we een derde brochure voor ons, waarin de heer Plasschaert speciaal met de Rijksnormaalschool voor Teekenonderwijzers te Amsterdam zich bezighoudt.

De toon wordt hierin heftiger, we naderen een conclusie; na van deze inrichting den oorsprong en de redenen van bestaan opgespoord te hebben, na haar ontdaan te hebben van de dikke laag „reputatie" die het skelet aan de oogen van het publiek onttrok, heeft schrijver er met doktersvaardigheid de kwalen en gebreken in opgespoord en tracht ze als „gevonden" in deze brochure onder ieders aandacht te brengen.

De arbeid van den heer Plasschaert is een volledige en zoolang geen geargumenteerde tegenspraak het licht ziet, en deze brochures op geen betere manier quasi weerlegd worden dan tot heden geschied is (van een eigenlijk gezegde weerlegging is nog niets gebleken), zijn wij geneigd de conclusie van den schrijver over te nemen:

1°. dat het »*fiasco*" der Rijksnormaalschool volkomen is.

2°. dat in verband met de resultaten, aan de leerlingen der Rijksnormaalschool de akte M 2 (rechtlijnig teekenen en de perspectief) op toegevende wijze werd uitgereikt.

3°. dat de Rijksnormaalschool, die het teekenonderwijs zou »*verbeteren*", en daarvoor jaarlijks 20,000 gulden verslindt, voor de *verbeteringskuur* menschen uitzendt, die niet alleen in veel opzichten »mijlen ver" staan *beneden* de overige gediplomeerden, vooral wat practische kennis betreft, maar die zelfs *geen* van allen goed een gewone teekening *naar plaat kopieeren* kunnen.

Hierbij maakt de schrijver de opmerkingen, dat:

4°. de Rijksnormaalschool voor teekenonderwijzers, gedurende den tijd van haar bestaan 77 leeraren heeft afgeleverd, die aan den Staat het bagatel van ± 160,000 gulden hebben gekost, dat is ongeveer 2,000 gulden per leeraar.

5°. de candidaten, die *niet* aan de Rijksnormaalschool waren opgeleid, zijn beter geschikt voor het onderwijs en kosten den Staat *niets*.

En verder:

Immers de Rijksnormaalschool is opgericht om het teekenonderwijs te »*verbeteren*", terwijl haar leerlingen *niets* van het ambacht, *niets* van het ambachtsonderwijs, *niets* van de practijk der bouwvakken hebben geleerd; 't is in hoofdzaak bijna alles vanbuitengeleerde kennis; 't is curieus om aan te hooren op welke wijze die jonge menschen voor het nieuw uitgevonden examenvak »*Terminologie der bouwkunde*" zijn afgericht (zie mijn 1e brochure bladz. 18).

Dat de *Staat* een kunstnijverheidsschool opricht en in stand houdt, is te verdedigen; de 23,000 *gulden* 's jaars, die daaraan worden besteed, kunnen hooge rente afwerpen.

Dat de *Staat* een Rijksacademie voor Beeldende Kunsten sticht en onderhoudt is niet af te keuren; de 37,000 *gulden* 's jaars, daaraan uitgegeven, kunnen bevorderlijk zijn aan onze kunst.

Dat de *Staat* een Polytechnische school sticht en onderhoudt, is in mijn oog welbegrepen eigenbelang.

Maar dat de *Staat* een Rijksnormaalschool voor teekenonderwijzers, zooals de bestaande, heeft opgericht en onderhoudt, waaraan geen behoefte bestaat, en die misschien nog uitgebreid zal worden, acht ik tegenover de belastingschuldigen *niet* te verdedigen.

Een algeheele bespreking dezer brochure (acht-en-vijftig pagina's) zou ons te ver voeren; ieder, die belang stelt in vakonderwijs, zal zich de lectuur ervan verzekeren.

Na lezing van het boekje en waardeerend de flinke ronde wijze, waarop de heer P. zijne opiniën uiteenzet, wordt men onaangenaam getroffen bij het lezen van een schrijven des heeren Molkenboer, dat aan het eind als bijlage is afgedrukt. Wij laten bedoelden brief met het antwoord des heeren Plasschaert hier volgen, aan den lezer de appreciatie van dergelijke wijze van polemiseeren overlatende.

AMSTERDAM, 28 Juli 1889.

Den Weledelgeb. Heer B. F. PLASSCHAERT *te Delft.*

»Voor het oogenblik ben ik nog mijlen ver verwijderd van het denkbeeld om in het openbaar eenig antwoord te geven op de twee eerste nummers van den cyclus brochuren, waarmede uw vaardige pen onze letterkunde zal verrijken.

In een pamflettenspelletje met iemand, omtrent wiens toerekenbaarheid twijfel gewettigd is, doe ik niet mee. Gij kunt mijn naam laten drukken zoo dikwijls gij maar wilt. Gij kunt er zelfs alle mogelijke adjectieven voor of achter laten plaatsen, als dat uw overloopende gal tot verlichting kan strekken, och ga uw gang — maar mij laat uw hooggeacht gebazel volkomen koud.

Nu ik uw twee geschriftjes nog eens gelezen heb, moeten mij echter twee woorden van het hart, die ik u privatum doe toekomen.

Gij hebt op bladz. 24 beloofd dat gij uw leuren het geheele adres, 5 Januari door u aan den minister gezonden, zult te genieten geven.

Ik moet u dit zeer ontraden; 't is geheel in uw belang dat ik u ontraad dat te doen, want door de openbaarmaking van deze in straattaal geschreven verzameling onwaarheden en scheeve voorstellingen zult gij ook allen, die u nu nog zoo talloose blijken van instemming zenden, voor goed van u vervreemden."

W. B. G. MOLKENBOER.

DELFT, den 28 September 1889.

Den Weledelgeb. Heer W. B. G. MOLKENBOER *te Amsterdam.*

In uw kwaliteit als directeur eener Rijksinrichting hebt gij gemeend mij een brief te mogen schrijven, van een Rijksstempel voorzien, en dien aan mijn adres te mogen verzenden, in welken brief gij als 't ware verklaart dat ik verdien buiten de wet te worden gesteld.

Immers is iemand »omtrent wiens toerekenbaarheid twijfel gewettigd is" in 't gewone leven rijp voor het gekkenhuis.

Ook hebt gij den treurigen moed mij in dien brief te beschuldigen een »in straattaal geschreven verzameling onwaarheden en scheeve voorstellingen" in een adres dd. 5 Januari 1889 aan Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken te hebben gezonden.

Gij ontraadt mij, tot tweemaal toe, in mijn belang, de openbaarmaking van het in straattaal geschreven adres; verdenkt gij mij waarlijk van zoo groote duivenonnoozelheid, dat ik niet zou begrijpen dat de schrik u om het hart is geslagen bij de gedachte, dat geheel Nederland den geheelen inhoud van dit adres kennen zou. Als ik »in straattaal" een »verzameling van onwaarheden en scheeve voorstellingen" aan den Minister gezonden had, dan zal toch iedereen begrijpen dat het in uw belang is dat het geheele adres bekend gemaakt wordt.

De in uw brief van 28 Juli 1889 vervatte beschuldigingen zult gij natuurlijk terugnemen, maar daarmede is de zaak niet uit; ik neem de vrijheid het volgende onder uwe aandacht te brengen:

Hebt gij u door het schrijven van dezen brief niet van een zijde doen kennen, die ook met het oog op beschaving, twijfel wettigt of gij wel de rechte man zijt op de rechte plaats?

Gij, die u in geschrifte zoover vergeet dat gij een fatsoenlijk man niet toerekenbaar durft verklaren, omdat hij het waagt, in 't belang van zijn land en van zijn volk, met u over eene wetenschappelijke quaestie van gevoelen te verschillen, terwijl er tientallen onpartijdige deskundigen in ons land zijn, die er even zoo over denken als hij.

Ik kan mij begrijpen dat het voor u onaangenaam is, dat ik den moed en de kracht in mij gevoel, om geheel alleen, in openbaar geschrift, tegen den stroom van uw vermeende grootheid op te roeien, door belangstellenden en belanghebbenden erop te wijzen, dat het teekenonderwijs door de Rijksnormaalschool niet is verbeterd en ook niet verbeterd kan worden.

Hoe zal iemand, die zoo weinig zelfbeheersching bezit, dat hij, in een taal die ik nog nimmer in briefstijl gebruikt zag, (en die den lezer onwillekeurig dwingt eraan te denken van welke soort opvoeding deze brief wel de giftige vrucht mag zijn) zijn eerlijken tegenstander tracht te beleedigen, aan zijn leerlingen de strenge eischen van kalmen ernst en tot het uiterste gaande welwillendheid, tegenover hun toekomstige leerlingen op het harte kunnen binden, als hoogen paedagogischen eisch?

Is zoo iemand de man, die bij vrije keuze zou worden aangewezen om aan het hoofd te staan eener inrichting van onderwijs, waar jonge mannen en vrouwen tot de betrekking van leeraar bij het middelbaar onderwijs worden opgeleid?

Als gij op plaatsen waar gij verkeert, van bekenden, of op de Rijksnormaalschool van uw eigen leerlingen, de woorden zult opvangen: daar komt *de man van den brief*, of dat heeft *de man van den brief* [1]) gezegd, zal het schaamrood u op het voorhoofd branden, en toch zult gij moeten erkennen dat de straf billijk is; want dat gij, als directeur eener onderwijsinrichting u niet had moeten laten verleiden om een daad te verrichten, die sommigen alleen aan onmondigen niet toerekenen.

Zou de vrees niet gewettigd zijn, dat ouders, die op iets meer letten dan op uiterlijken schijn, na kennisneming van uwen brief, huiverig zullen zijn om hun kinderen naar de Rijksnormaalschool te zenden, omdat bij jongelieden het voorbeeld van slechte manieren zoo schadelijk werkt?

Dat gij mij voor het hoofd stoottet, toen ik u zonder eenig voorbehoud, de studie en ervaring van een werkzaam leven op drieërlei gebied van het teekenonderwijs, ten dienste hood, reken ik u niet toe, omdat ik dit aan onvoldoende kennis van het zooveel omvattend teekenonderwijs toeschrijf. Van uwe zijde was deze handeling echter een groote misgreep, omdat, naar den gewonen loop der dingen, van onze samenwerking de vruchten u in den schoot zouden gevallen zijn.

Als gij waarlijk iets had begrepen van het vakonderwijs dat aan ambachtslieden moet gegeven worden, om ontwikkelend te zijn, had gij mij bij moeten vallen; dat zou u eene openlijke bestrijding der Rijksnormaalschool, ten aanhoore van het geheele land, hebben bespaard, en uw aftocht had dan in alle stilte kunnen geschieden.

Niemand, die mijn brochures over Vakonderwijs aan Ambachtslieden gelezen heeft, houdt mij voor zoo onredelijk, dat ik ter wille van eenige zilverlingen, om zitting in volgende examen-commissiën te verkrijgen, mijn overtuiging zou hebben opgeofferd, waar het belang van 50,000 ambachtslieden mij tot oppositie dreef tegen de ook door u in toepassing gebrachte examenrichting, en de schadelijke gevolgen daarvan voor het teekenonderwijs.

Wat verder betreft de insinuatie, dat omtrent mijne toerekenbaarheid twijfel gewettigd is, daarbij heb ik een troost, n. l. deze, dat, als het er al toe komen moet, dat ik om den strijd dien ik mij, in het belang onzer industrie en in 't belang onzer ambachtslieden, naar de overtuiging van mijn geweten, verplicht zag aan te binden tegen de Rijksnormaalschool, buiten de wet zal worden gesteld (of dat die strijd »mij zal worden ingepeperd" zooals iemand de vriendelijkheid had mij te waarschuwen [2]), ik niet alleen zal staan, maar in goed gezelschap zal verkeeren.

Ik vrees dat dan de geheele Commissie van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst misschien niet vrij zal loopen, omdat zij de stoutheid heeft gehad om op een »klein deel" na, waaraan een zeer bescheiden plaatsje zou worden gegund, glad weg al de akten voor het middelbaar onderwijs, en het geheele examenprogramma voor die akten af te keuren voor het ambachtsonderwijs.

Zeer zeker krijg ik den heer Kraanen, leeraar te Tilburg tot gezelschap, die zich niet heeft ontzien in een ingezonden stuk in *'t Maandblad voor Teekenonderwijs* dd. 1 Augustus 1889 mij openlijk, wat de hoofdzaak betreft, in 't gelijk te stellen.

Zou ook, zoo dacht ik, de Redactie van »De Opmerker, Orgaan van het Genootschap Architectura et Amicitia, Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap", misschien niet in de klem geraken? Immers in het nummer van Zaterdag 17 Augustus 1889 schrijft de Redactie onder den titel »De Brochure Plasschaert" een uitgebreid opstel, waaruit blijkt dat de geachte Redactie het in deze quaestie met mij in hoofdzaak eens is; zelfs ga ik de Redactie niet ver genoeg met nu alleen maar de examens te willen verbeteren.

Voelt gij niet Weledelgeb. heer, dat uw hoogst onvriendelijke aanval op mij alleen, terwijl al de andere vrijloopen, nog al van onmacht getuigt, of zijt gij van meening dat ook al de andere mannen, die tegen den bestaanden toestand van het vakonderwijs voor ambachtslieden getuigen, in een toestand zouden verkeeren dat twijfel omtrent hun toerekenbaarheid gewettigd zou zijn?

Deze opmerkingen zijn het, Weledelgeboren heer, die ik gemeend heb, onder uwe aandacht te mogen brengen, en u ter overweging ten zeerste te mogen aanbevelen.

Ik heb de eer mij te noemen,

B. F. PLASSCHAERT.

---

[1]) „La jeunesse est sans pitie" — heeft Busken Huet eens gezegd, en daar heeft hij gelijk in.

[2]) Er werden zelfs namen genoemd. Als ik om deezen strijd nog minder aangenaam moet behandeld worden dan tot hiertoe, zal ik dat verdragen; maar over dit onderwerp te zwijgen ligt nog „mijlen ver" van mijn berekening verwijderd.

Wij denken binnenkort op deze quaestie, en wel voornamelijk wat betreft het onderwijs zelve, terug te komen.

(A. et A.)

PRIJSVRAGEN.

BETIMMERING VAN EEN EETZAAL.

Het Bestuur der Vereeniging voor „Vak en Kunst" te Dordrecht heeft bij dezen het genoegen, in vereerende opdracht van mevrouw Douairière F. J. van den Santheuvel u uit te noodigen tot deelname aan een prijsvraag, bestaande in de betimmering van een eetzaal in oud-Hollandschen stijl, tijdperk midden der zeventiende eeuw, volgens onderstaande plattegrond-teekening.

OMSCHRIJVING.

De verdieping heeft eene hoogte van 4.08 M.

De lichtkozijnen hoog in den dag 2.80 M.

De borstwering 0.78 M. en het deurkozijn hoog in den dag 2.35 M.

ALGEMEENE BEPALINGEN.

1°. De mededinging wordt opengesteld voor alle Nederlanders.

2°. De teekeningen moeten een duidelijke voorstelling geven, der betimmering van de vier wanden en zoldering, op een tiende der ware grootte.

3°. Aan deze teekening toe te voegen een memorie van toelichting, bevattende:

a. begrooting van kosten.

b. omschrijving van het ontwerp en welke passende wandbekleeding.

4°. Als eerste prijs zal worden toegekend de som van 75 gulden.

Als tweede prijs de som van 50 gulden.

Als derde prijs de som van 25 gulden, terwijl aan elk der bekroonden het diploma der Vereeniging zal worden uitgereikt.

5°. De inzendingen moeten uiterlijk 16 December, des voormiddags te 12 uren, bezorgd zijn ten huize van den Secretaris der Vereeniging.

6°. Elke inzending, verzegeld en voorzien van een motto, moet begeleid gaan van eenen verzegelden brief met hetzelfde motto, waarin naam en woonplaats van den ontwerper vermeld zijn.

7°. De ingekomen ontwerpen zullen verzegeld in handen gesteld worden van een Commissie van beoordeeling (Jury).

a. De Jury zal worden gevormd door de heeren: C. Muijsken, architect te Amsterdam, A. le Comte, leeraar aan de Polytechnische School te Delft, en Mr. L. van Gijn te Dordrecht.

b. Het bestuur vertrouwt dat alle inzenders ter goeder trouw en met oud-Hollandsche eerlijkheid zullen handelen en uitsluitend eigen werk zullen leveren.

8°. De bekroonde ontwerpen worden eigendom der Vereeniging.

9°. De Vereeniging behoudt zich het recht voor de ontwerpen tentoon te stellen.

10°. De niet-bekroonde ontwerpen zijn op nader aan te geven plaats en tijd terug te bekomen.

Het Bestuur,

WILLEM STEINER, *Voorzitter.*
A. C. ZOETHOUT AZN., *Onder-voorzitter.*
H. E. v. D. KAA, *Secretaris-penningmeester.*
C. B. BEKKERS, 2de-*Secretaris.*
ADR. SCHOTEL, *Bibliothecaris.*

Dit programma komt ons eenigszins vaag voor. Er wordt nl. niet in gezegd of er kans van uitvoering van het eventueel te bekronen project bestaat. Wel wordt eene begrooting gevraagd, doch zonder eenige limiet. Zal deze begrooting een factor bij de beoordeeling uitmaken? Bestaat er kans dat ontwerpen wegens te groote kostbaarheid of wegens te groote zuinigheid buiten aanmerking zullen blijven? Men kan een eikenhouten lambriseering van bijna 2 M. hoog, met inlegwerk of zaagwerk versierd, en andere onderdeelen naar evenredigheid behandeld, als het verlangde beschouwen, terwijl de kans bestaat, dat aan een minder grootsch uitgewerkt idee, met geïmiteerde houtsoorten en goedkoope versieringen, om de min-kostbaarheid, de voorkeur zal gegeven worden. Wat verlangt men op de plaats, die voor den schoorsteen is gereserveerd?

En eindelijk, waarom ook hier weer geen categorische verklaring dat de ingekomen ontwerpen *zullen* tentoongesteld worden en de inzenders tijdig daarvan zullen verwittigd worden? Dit is een *recht*, dat wij in de eerste plaats aan de deelnemers *verzekerd* willen zien, alvorens wij onzen lezers de medewerking aan deze prijsvraag kunnen aanraden. Het verwondert ons sterk, dat een der Juryleden van de Utrechtsche prijsvraag ook hier weer zijn naam leent bij het in de wereld zenden van een programma, dat aan de mededingers zoo weinig zekerheid geeft voor de onpartijdige behartiging van hunne belangen.

Wij zullen onzerzijds de *oud-Hollandsche eerlijkheid en goede trouw*, die de uitschrijvers van alle inzenders verwachten, ook wat het Bestuur van „Vak en Kunst" betreft, niet in twijfel trekken, doet alvorens van de gelegenheid te profiteeren om deze vaderlandsche deugden tentoon te spreiden, wenschten wij de voorwaarden van dezen prijskamp met wat grooter *duidelijkheid* en *volledigheid* omschreven te zien.

De Redactie.

OORKONDE EN DIPLOMA.

Het Bestuur der Maatschappij Arti et Amicitiae, dat eene prijsvraag uitschreef voor eene oorkonde en een diploma (zie *De Opmerker* van 26 October jl. bladz. 358), maakt heeren medewerkers bekend, dat de tekst in de Oorkonde vervalt en daarvoor blank papier moet blijven. De termijn van inzending wordt met vier weken verlengd, zoodat de antwoorden worden ingewacht vóór of op 16 Januari 1890.

INGEZONDEN.

(A. et A). *Aan de Redactie van* »De Opmerker."

Het ingezonden stuk, opgenomen in het *Bouwkundig Weekblad* van 16 Nov. jl., heeft de strekking, betreffende de geheimzinnige tentoonstelling der antwoorden op de prijsvraag voor een gebouw ten dienste der Societeit »Sic Semper" te Utrecht, aan belangstellenden mede te deelen, dat het plichtverzuim in deze van de zijde der prijsvraag-uitschrijvers tegenover de inzenders, zonder voorkennis der drie deskundige juryleden heeft plaats gehad.

Het deed mij genoegen dit te lezen, en ik twijfel er ook volstrekt niet aan, dat, met voorkennis der drie deskundige juryleden (de gerachte Voorzitter en twee leden van het Hoofdbestuur der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst, uit hoofde van dit eercambt voorvechters voor de belangen der bouwkunst', de belangen der inzenders beter behartigd zouden zijn.

In blijde afwachting zie ik dan ook de voorgenomen tentoonstelling der ontwerpen in Amsterdam tegemoet, vertrouwende, dat de drie deskundige juryleden alle eerlijke middelen zullen aanwenden om het Bestuur van »Sic Semper" te bewegen, de bekroonde ontwerpen voor deze gelegenheid af te staan, en zoodoende een leerzaam vergelijk met de antwoorden der andere inzenders mogelijk te maken, en deze voldoening te verschaffen.

Zeer aangenaam zoude het mij verder zijn, wanneer de heeren deskundige juryleden de goedheid wilden hebben de belangstelling in de tentoonstelling te verhoogen, door de geopperde grieven tegen de toegewezen bekroning te weerleggen; de vragen 1°, 2°, 5°, en 5°, in mijn ingezonden stuk in het *Bouwkundig Weekblad* van 9 Nov. gesteld, zijn niet van algemeenen aard, en kunnen dus in verband met de genomen beslissing, waaraan toch zeker het deskundige gedeelte der Jury in de eerste plaats debet is, door haar beantwoord worden.

Overigens, de grieven en vragen, vervat in het ingezonden stuk in *De Opmerker* van 16 November jl. van de hand des heeren J. C. W. van Vessem zijn van technischen aard en persoonlijk aan de Jury gericht.

Waar deze geestige schrijver de bekroonde program-oplossing onder motto »Haast" bij haar kleed houdt, en deze door de Jury uitverkoren juffer den sluier afrukt om te zien wat daar wel achter zit, daar dient de Jury haar beschermelinge te verdedigen, of zelf te ondervinden of zij geen ondergeschoven kind is.

In afwachting, dat *licht, meer licht* over deze zaak verspreid worde, heb ik de eer te zijn, onder dankzegging voor de verleende plaatsruimte,

hoogachtend,

uw dienstv. dienaar,
J. F. L. FROWEIN.

Den Haag, 20 November 1889.

DE GLIJDSPOORWEG TE PARIJS.

Een van de zaken, die op de nu pas gesloten tentoonstelling het meest de aandacht van het publiek trokken, was de *Chemin de Fer glissant* op de Esplanade des Invalides. De beginselen, waarop het systeem van dit nieuwe vervoermiddel rust, zijn de volgende. Het voertuig beweegt zich op breede spoorstaven, en heeft geen wielen, doch kleine sleden waaronder water geperst wordt, waarop de vracht rust. De beweging van het voertuig geschiedt door horizontale waterstralen, die uit hydranten, welke van afstand tot afstand tusschen de spoorstaven aanwezig zijn, gespoten worden.

De glijdspoorweg is een uitvinding, door Girard in 1861 gedaan; Girard stierf in 1871 en in 1885 kocht Barré de teekeningen; hij verbeterde het systeem en het was naar zijne plannen, dat de spoorweg op de Esplanade des Invalides werd aangelegd.

De lijn te Parijs was een enkele lijn; de wagen bewoog zich beurtelings van het eene einde naar het andere, en middelen om hem op een ander paar rails te brengen waren niet aanwezig. De wagen was van gegoten ijzer; het water onder de sleedjes, die zich boven de rails bevonden en waarop het geheel zich voortbewoog, kwam uit een reservoir, dat zich op den wagen bevond. Door middel van luchtdruk werd het onder de sleedjes gespoten; ieder sleedje had fijne kanalen, waardoor het water ontsnappen kon, doch niet zoo gauw, of het geheele voertuig werd door de vochtmassa, welke nog niet ontsnapt was, opgelicht. De wagen dreef dus eigenlijk op eenige zeer kleine watervlakken. De spoorstaven waren van gegoten ijzer; de hydranten daartusschen werden telkens door den wagen zelf geopend en de straal, die daar uitspoot had voldoende kracht om het voertuig tot den volgenden hydrant in beweging te houden.

Barré meent, dat zijn systeem uitgebreide toepassing zal kunnen vinden. Om eenzelfde gewicht toch per gewonen spoorweg te vervoeren, heeft men bijna tienmaal zooveel brandstof noodig als de glijdspoorweg daarvoor gebruikt. Daarenboven geeft de glijdspoorweg geen rook, men ondervindt geen schokken en hij maakt volstrekt geen geraas, terwijl men zelfs groote hellingen zonder bezwaar kan toelaten; het spoorwegmateriëel is daarbij zeer licht.

Het blijft altijd nog de vraag, of dit spoorwegsysteem ook voor groote afstanden uitvoerbaar zal blijken; in ieder geval zal men zijn bewondering aan den uitvinder niet onthouden. Ware Girard niet overleden, zijn glijdspoorweg zou zeker met den Osirisprijs bekroond zijn, daar deze ongetwijfeld de nieuwste ontdekking is, welke op de tentoonstelling te zien was. Aan passagiers heeft het de onderneming niet ontbroken.

EEN TOREN VAN 480 M.

Een ondernemend man in Amerika, zekere W. L. Judson, heeft het plan opgevat, een toren van 480 M. te bouwen, hoofdzakelijk met het doel om reclame te maken voor een door hem uitgevonden systeem tot beweging van rijtuigen door luchtdruk. Een afbeelding van dezen toren is in de laatst verschenen aflevering van *Engineering* te vinden. Stevigheid is de eerste eisch, die door den ontwerper gesteld is; op goede verhoudingen, sierlijken vorm of lichte constructie is geen gewicht gelegd. Het bouwwerk zal dan ook recht op en neer zijn en geenszins het bevallige silhouet van den Eiffeltoren bezitten. Dat het mogelijk zal zijn een dergelijken toren te bouwen, daaraan behoeft niet getwijfeld te worden; de vraag is echter of een toren als deze niet afschrikwekkend leelijk zal zijn. De Amerikanen, die in 1892 de toekomstige wereldtentoonstelling bezoeken, zullen zich echter aan de esthetische tekortkomingen van het reuzenbouwwerk niet al te zeer ergeren. Op echt Amerikaansche, practische wijze is ervoor gezorgd, dat zooveel mogelijk personen het bouwwerk tegelijkertijd zullen kunnen bezoeken. Twee hellende vlakken, geheel van elkander onafhankelijk, winden zich als spiralen langs de zijden van den toren omhoog. Ieder vlak maakt zeventien windingen en heeft een lengte van 3½ Eng. mijl; de helling bedraagt 8 op 100. Een der vlakken is bestemd voor gewone rijtuigen, terwijl het tweede door tramwagens bereden wordt, die, gedreven door Judson's luchtdruksysteem, iedere halve minuut naar den top vertrekken, en vandaar nederdalen. Tien platformen zullen van afstand tot afstand gemaakt worden; zij zullen ingenomen worden door volkshotels. De toegangsprijs zal *f* 2.50 zijn en 94,000 bezoekers zullen dagelijks den toren kunnen beklimmen. De financiëele resultaten beloven dus nog schitterender te zijn dan die van den Eiffeltoren, die thans reeds geheel geamortiseerd is

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING VAN BOUWKUNST.

AFDEELING LEEUWARDEN.

Vergadering van 21 November 1889.

De Voorzitter opende de vergadering en heette het nieuwe lid, den heer S. B. Gelders, hartelijk welkom, waarna de notulen van de vorige vergadering werden gelezen en goedgekeurd.

De Voorzitter las daarna een ingekomen schrijven van het voorloopig Comité tot het uitschrijven van wedstrijden voor ambachtslieden, met uitnoodiging daarin te willen medewerken, indien de Afdeeling met het doel dier wedstrijden mocht instemmen. Als afgevaardigden naar de daarvoor te houden vergaderingen werden de heeren Rooseboom en Kramer benoemd.

Verder werd mededeeling gedaan van het bedanken van een lid, terwijl de heeren D. Damstra en C. van Duijsen na hablage met algemeene stemmen als lid der Afdeeling werden aangenomen.

Aangaande een elftal door het Bestuur der Maatschappij gestelde vragen, stelde de Voorzitter voor die commissoriaal te behandelen; de heer Finke gaf in overweging, voor elk der te beantwoorden vragen minstens 3 leden aan te wijzen; vervolgens werden de verschillende commissiën door den Voorzitter benoemd, met verzoek hunne rapporten schriftelijk in de maand Februari 1890 aan het Bestuur der Afdeeling in te zenden.

Hierna werden de plaatwerken, eigendom van de Afdeeling, bezichtigd en, na regeling en vaststelling van de te vervullen spreekbeurten, de vergadering gesloten onder dankzegging voor de vrij talrijke opkomst der leden.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-HAGE. In den hoogen ouderdom van 80 jaren overleed dezer dagen alhier de heer J. F. Augier, gepensionneerd hoofdingenieur 1ste klasse bij den Rijks-waterstaat.

De heer Augier, die zijn loopbaan als opzichter begon, was in onderscheidene hoogere rangen werkzaam, voornamelijk in de provincie Overijsel, o. a. van 1849 tot 1855 als ingenieur, ter standplaats Kampen, en ook als waarnemend hoofdingenieur, bij den kanaal-aanleg.

Sedert 1 Mei 1866 tot zijn pensionneering in April 1874 was de overledene hoofdingenieur in het 10de district van Zuid-Holland, standplaats te 's-Gravenhage.

De heer Augier was drager van de zilveren medaille, ingesteld bij Koninklijk besluit van 24 Maart 1861.

AMSTERDAM. Het Bestuur der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst, voornemens zijnde eene tentoonstelling te houden van de ontwerpen, ingezonden op de prijsvraag, uitgeschreven door de Societeit „Sic Semper" te Utrecht, noodigt heeren medewerkers aan die prijsvraag uit om hunne ontwerpen, met bijvoeging van hun correspondentie-adres, vóór den 12den December a. s. vrachtvrij te willen toezenden aan het bureau der Maatschappij, Marnixstraat 402, te Amsterdam.

De ontwerpen zullen rechtstreeks uit Utrecht aan het bureau der Maatschappij worden toegezonden, indien heeren medewerkers daartoe vóór 6 December a. s. een verzoek richten tot het Bestuur der Societeit „Sic Semper". De tentoongestelde plannen worden na afloop der tentoonstelling vrachtvrij aan de bijbehoorende adressen teruggezonden.

Alleen op uitdrukkelijk verlangen zal de naam van den ontwerper aan de teekening worden gehecht.

De dagen, waarop de tentoonstelling zal plaats hebben, zullen tijdig worden bekendgemaakt.

— De terreinen van de voormalige Hollandsche gasfabriek, welke 6 November jl. bij afzonderlijk opbod en afslag *f* 922,000 mochten gelden, zijn dezer dagen, bij afslag, opgehoeden voor *f* 1,100,000.

Na afloop van de veiling is er echter *f* 1,000,000 voor geboden, zoodat er kans bestaat, dat de terreinen in andere handen zullen overgaan.

— Onderstaand schrijven, aan het *Bouwkundig Weekblad* ontleend en door de architecten T. J. Nieuwenhuis, C. Muijsken en Th. Sanders onderteekend, werpt een eigenaardig licht op de gehouden tentoonstelling van de ingekomen antwoorden op de prijsvraag der Societeit Sic Semper te Utrecht:

Ondergeteekenden, deskundige leden van de Jury voor de prijsvraag voor een nieuw gebouw ten dienste van de Societeit Sic Semper te Utrecht achten zich verplicht heeren medewerkers aan die prijsvraag mede te deelen, dat geheel buiten hun voorkennis de tentoonstelling der ingezonden ontwerpen slechts drie dagen heeft plaats gehad, en daarbij tevens is verzuimd hiervan bij advertentie in de vakbladen kennis te geven, evenals aan heeren inzenders een uitnoodigingskaart tot die tentoonstelling te doen toekomen, niettegenstaande dit door ondergeteekenden was verzocht en was overeengekomen.

Zij sluiten zich dus aan bij het verzoek van het Bestuur van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst, gericht tot heeren medewerkers aan de prijsvraag, om hunne projecten alsnog in te zenden aan het Bureau dier Maatschappij, teneinde de tentoonstelling dier plannen zoo volledig mogelijk te maken, terwijl zij bij het bestuur der Societeit zullen aandringen, dat ook de bekroonde plannen daarvoor worden afgestaan.

— De centrale commissie ter bevordering van wedstrijden voor handwerkslieden in Nederland heeft prijsvragen uitgeschreven, waartoe de mededinging wordt opengesteld voor Nederlandsche teekenaars, patroons, werklieden en andere deskundigen.

Blijkens de lijst der ambachten en daarvoor uitgeschreven prijsvragen, worden gevraagd ontwerpen in het:

Timmervak een aankondigingsbord op standaard; een verplaatsbare houten zitbank voor eene vestibule;

Meubelvak een dameswerktafeltje van hout, met gelegenheid tot berging; een vrijstaand rond draaiend tafeltje om boeken en couranten op te plaatsen;

Schildersvak eene teekening, in kleuren bewerkt, voor de versiering van een muurvlak in een vestibule;

Smidsvak een gesmeed-ijzeren uithangbord voor een eenvoudig winkelhuis; het deurbeslag voor een kamerdeur met een schets van de deur, waaraan, en de wijze, waarop het moet worden aangebracht;

Koperslagersvak een koperen kamerkroontje (drielicht);

Goud- en zilversmidsvak een gedreven zilveren prijsbeker met schild, voor een te plaatsen opschrift;

Steenhouwersvak twee marmeren schoorsteenmantels.

Verschillende prijzen en premiën worden uitgeloofd.

De voorwerpen moeten geschikt zijn om door den werkman in zijn vrijen tijd te worden vervaardigd.

De ingezonden ontwerpen zullen gedurende acht dagen, te Amsterdam, in het gebouw der Maatschappij van Bouwkunst, Marnixstraat 402, worden tentoongesteld.

De centrale commissie heeft het voornemen om met de tentoonstelling van de op de prijsvragen ingezonden ontwerpen te laten samenvallen eene algemeene tentoonstelling van teekeningen en schetsen, geschikt voor eventueel te houden wedstrijden voor handwerkslieden.

De centrale commissie is thans geconstitueerd uit de heeren: F. H. van Malsen, president, 's-Gravenhage; J. M. Elias, penningmeester, Amsterdam; J. R. de Kruijff, Amsterdam; Dr. J. Zaaijer Azn., 's-Gravenhage; W. B. van Liefland, idem; P. du Rieu Fzn., idem; Th. C. Lasthuijzen, Amsterdam, en B. H. Heldt, Secretaris, te 's-Gravenhage (Van-Speijkstraat 121).

— Aflevering 11 van *De Natuur* (uitgave van J. G. Broese te Utrecht) bevat:

De photografie bij kunstlicht (met fig.). — Reusachtige wormen (met fig.). — De lichtende nachtwolken. — Korte mededeelingen. — Het gebruik der optische telegrafie te velde (met fig.). — Een automatisch photographie toestel (met fig.). — Over luchtbederf, luchtonderzoek en luchtverversching in onze woningen. — Sterrenkundige opgaven. — Correspondentie. — Vragenbus.

PERSONALIA.

— Bij den Waterstaat en 's lands burgerl. openbare werken in Ned.-Indië zijn:

ontslagen: op verzoek, vervol uit zijne betrekking, de ingenieur 2e kl. bij den aanleg van Staatsspoorwegen op Java W. de Jongh Dz.

overgeplaatst: van de opmetingsectie Bandoeng naar die te Soekaboemi—Tjandjoer de adj.-landm. 2e kl. L. C. F. Poldermans.

benoemd: tot opz. 2e kl., de ambtenaar op non-activiteit G. J. H. Graichen, en de opz. 3e kl. R. Duijvetter; tot opz. 3e kl., de tijdel opz. L. P. A. Beraud.

— De heer J. S. Wind is benoemd tot opzichter bij de Nederl Zuid-Afrikaansche spoorweg-maatschappij.

— Bij de Zuiderzee-vereeniging (technisch bureau te 's-Gravenhage) is 11 Nov. in dienst getreden de civiel-ingenieur P. Joosting; tot opzichter is aangesteld de heer B. Vegter, voordien werkzaam bij de gemeentewerken te Arnhem.

— Door den Minister van Koloniën zijn de heeren H. J. Brockens, J. S. Wind, F. J. A. Keuchenius, J. Peeters, S. J. Weg Dzn. en R. van Laar gesteld ter beschikking van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, om te worden benoemd tot opzichter 3e kl. bij den waterstaat en de burgerlijke openbare werken daar te lande.

ADVERTENTIEN.

De ONTVANGER DER REGISTRATIE EN DOMEINEN te *BERGEN OP ZOOM* zal op **Donderdag 19 December 1889**, des middags ten 12 ure, in het Nederlandsch Koffiehuis alaar in het openbaar bij enkele inschrijving **aanbesteden**:

Het SLECHTEN van de VESTINGWERKEN in het Zuiderfront te Bergen op Zoom.

Bestek, met teekeningen, ligt van af 4 December ter inzage aan de registratiekantoren te *Dordrecht, Werkendam, Sliedrecht, Gorinchem, Middelburg Gez. Aktes, Breda, 's Hoek* en *Bergen op Zoom*, en is te bevragen aan alle registratiekantoren, tegen vooruitbetaling van een gulden per exemplaar.

Aanwijzing in loco op 16, 17 en 18 December ten 12 ure.

Ingenieur F. W. VAN GENDT JGz. te *Arnhem* en opzichter B. H. C. VAN SOMEREN te *Bergen op Zoom* verstrekken inlichtingen.

Zie verder de vergeroide biljetten.

Hollandsche IJzeren Spoorweg-Maatschappij.

AANBESTEDING.

Op **Maandag den 2den December 1889** in kamer N°. 46 van het Centraal Administratiegebouw aan het Droogbak te *AMSTERDAM* van Bestek N°. 1474:

Het maken van de sarde- en spoorbaan tot aansluiting van den spoorweg Schiedam—Hoek van Holland aan den Hollandschen spoorweg nabij het station Schiedam.

Raming *f* 23400.—.

Bestekken zijn tegen betaling van *f* 1.50 per exemplaar verkrijgbaar aan bovengenoemd gebouw bij den portier of op *franco* aanvraag met toezending van postwissel aan het Bureau van Weg en Werken, kamer 154.

Aanwijzing wordt gehaan als in het bestek is vermeld.

De Administrateur.

Bouwterrein te VENLOO.

Aan den Roermondschen weg zijn eenige **goed gelegen BOUWTERREINEN te koop**, zeer geschikt voor den bouw van herenhuizen.

Te bevragen bij den Mr. Timmerman H. VAN GASSELT, te *Venloo*.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(VOOR REKENING VAN DEN STAAT).

Op **Dinsdag den 3den December 1889**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek N°. 502.

Het leveren en leggen van gegoten ijzeren waterleidingbuizen met toebehooren, ter verbinding van het waterreservoir met de Leeuwarder waterleiding en het maken van waschinrichtingen in de locomotievenloods op het station Leeuwarden.

De besteding geschiedt volgens § 33 van het bestek.

Het bestek ligt van den 18den November 1889 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en bij den Heer Sectie-Ingenieur D. MOLENAAR te *Groningen*, en is op *franco* aanvrang aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50 per stuk.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

Aanwijzing op het terrein zal geschieden den 26den November 1889, ten 12 ure des middags.

Utrecht, den 15den November 1889.

Rolluiken

van **Staal** of **Hout** met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.

E. en P. ROTTSIEPER, *Enschede* (Rijnspoorweg)

JAN HAMER & Co.

AMSTERDAM.

KANTOOR: Marnixstraat 402 b/h Leidscheplein

Installeerden hier te lande met veel succes

geheele Waterleidingen

in gebouwen, volgens het systeem **CARRÉ.**

MILDÉ'S

Telephonen, Electrische Schellen enz.

Voor de telephonische gemeenschap in Werkplaatsen, Hotels, Kantoren, Villa's enz.

Deze toestellen zijn bij lagen prijs, zeer gevoelig, duurzaam en élégant.

Kelley's geschilderd en gebrand Glas

GEPLATINEERD GLAS, VENTILATIEGLAS. (1)

AANBESTEDING.

Op **Donderdag 28 November 1889**, des middags te 3 uur, zal door het BESTUUR VAN HET BURGERZIEKENHUIS te *AMSTERDAM* in het Paviljoen van het Vondelpark, worden **AANBESTEED:**

Het maken van de Fundeeringwerken voor eenige Bijgebouwen, benevens het Optrekken van een Ontvanggebouwtje achter het Hoofdgebouw, op het terrein aan de Linnaeusstraat te Amstrdam, met de leverantie van alle Materialen en Arbeidsloonen.

Het bestek met 4 teekeningen is ad *f* 2 per stel te verkrijgen ter Stoomdrukkerij van ROELOFFZEN & HÜBNER, N. Z. Voorburgwal 187, *Amsterdam*.

Inlichtingen geeft de Ingenieur-Architect A. L. VAN GENDT, te *Amsterdam*.

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN

STOOMKETELS EN WERKTUIGEN

op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met

EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding)

Hollandsche Tuin en Zeepaard, Bickerstraat

AMSTERDAM.

DE LINT & Co.

Oostzeedijk 248, Rotterdam,

MOZAIEK-, VLOER- en WANDTEGELS, TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS.

Groote voorraden

16 Bekrooningen.

Handel in **CARRARA MARMER** EN ZWEEDSCH GRANIET.

Te koop aangeboden.

2 Stoomhoutzaagmachines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag
50 Kipwagons inhoud 2 M³, Beide
24 " " 3 M³, zijden
36 " " 1½ M³, kippend
Alles 90 c.M. spoorwijdte.

Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Stieltjesstraat* en W. DE JONG, *'s-Gravenhage*.

ZWEEDSCH GRANIET

uit de **groeven, Stoomslijperij** en **Polijstinrichting** van de Firma

KESSEL & RÖHL,

te **Berlijn.**

Eenig Agent J. H. P. JANSE,

Prinsengracht 468, *Amsterdam*.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-

HOEKMEET-

en andere

INSTRUMENTEN,

voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN,**

LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN**

WEEGWERKTUIGEN.

CARBOLINEUM EXCELSIOR is het BESTE Houtbederfwerend middel.

FRED. STIELTJES & Co. Amsterdam.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,

in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen, Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.

Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.**, Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS C.Ozn.**, Boekstraat F 62 te *Arnhem*.

De Directeur, W. PATON WALSH

Voor **lovering** van

MAGNESIT en CHROMERTS

bevelen zich aan

JOH. OTTEN & ZOON, Rotterdam en Amsterdam.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

VIER-EN-TWINTIGSTE JAARGANG N°. 48. ZATERDAG 30 NOVEMBER 1889.

De Opmerker

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Drukkerijgenootschap 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1sten-Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *ses gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

BERICHT.

Het nieuwe Genootschapsjaar vangt aan met 1 Januari 1890. Zij, die vóór dien datum als gewoon, buiten- of kunstlievend lid tot het Genootschap toetreden, ontvangen de tot 1 Januari verschijnende nommers van *De Opmerker* gratis. De contributie voor gewone (d. i. te Amsterdam woonachtige) leden bedraagt *f* 12.—, die voor buitenleden *f* 7.50 en voor kunstlievende leden *f* 10.— per jaar. Zij ontvangen daarvoor wekelijks *De Opmerker* en verder alle gedrukte stukken, en verkrijgen reductie op den prijs van het door het Genootschap uit te geven plaatwerk.

HET BESTUUR.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1°. 924e Vergadering, te houden op Woensdag 4 December, des avonds te 8 uren, in het Genootschapslokaal.

De agenda voor deze vergadering luidt:

a. Mededeelingen van het Bestuur;

b. Ballotage van den heer H. B. Huysmans, voorgesteld door de heeren W. C. Bauer en H. H. Baanders;

c. Bijdrage van den heer W. Kromhout;

d. Kunstbeschouwing, te geven door den heer L. W. R. Wenckebach.

2°. Maandag, 2 December, vergadering der Schetsclub, des avonds te 8 uren in het Genootschapslokaal.

Prijsschetsen en wat verder ter tafel zal worden gebracht.

Namens het Bestuur:
De 1ste-Secretaris,
G. A. ZEEMAN.

(A. et A.) AMSTERDAMSCHE BOUWERIJ.

Een fraaie bijdrage tot de kennis van onze hedendaagsche bouwtoestanden levert de geschiedenis van een paar in aanbouw zijnde woonhuizen aan de Vondelstraat alhier.

Zooals men weet is de eene zijde dezer straat met villa's of vrijstaande woonhuizen bebouwd, waardoor zij het vroolijk en eigenaardig karakter verkreeg, dat haar tot de chique buurt van de nieuwe stad heeft gemaakt. Nu de straat echter deze renommée heeft, blijkt de verzoeking te groot te worden om ook niet de weinige groene plekjes door bebouwing meer productief te maken. In den tuin naast „de Hereeniging" is men reeds druk aan het bouwen en er is zelfs sprake van dat het schilderachtige „Café Vondel", een der weinige gebouwen in de straat die op architectonisch schoon kunnen bogen, zal gesloopt worden, om ook hier het geheele terrein met woonhuizen vol te bouwen.

Het geval, dat wij op het oog hebben, betreft het dubbele perceel, met welks bouw men op het oogenblik in genoemden tuin naast het terrein van de Sociëteit „de Hereeniging" bezig is. Voor eenige maanden werd het bouwen van deze perceelen onderhands aanbesteed voor rekening van een professor aan de Gemeentelijke Universiteit alhier, en wel onder directie van een zich noemend architect, genaamd C. G. O. van der Sande. Deze bouwmeester is iemand, die vroeger het vak van „eigenbouwer" uitoefende, doch naar het schijnt niet met het gewenschte succes. In den laatsten tijd occupeerde hij zich met den handel in sigaren en schijnt op die wijze met zijn bouwpatroon in aanraking te zijn gekomen. Als aannemer trad op de heer J. F. Prenzler en met de gewone snelheid werden de gebouwen onder de kap gebracht.

De bouwheer, weinig kennis van bouwzaken hebbende, vertrouwde natuurlijk op de bekwaamheid van den architect voor de behartiging van zijn belangen, totdat hij op zekeren dag gewaarschuwd werd dat de bouw niet naar het goedgekeurde bestek en de teekeningen werd uitgevoerd.

De eigenaar zond hierop een deskundige om een onderzoek in te stellen, doch aan dien persoon werd door den aannemer de toegang geweigerd. In overleg met Mr. E. Goseling werd daarop door den eigenaar aan de Arrondissements-rechtbank, krachtens art. 1647

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

van het B. W., staking van het werk aangevraagd; dit artikel luidt: *De aanbesteder kan, des goedvindende, de aanneming opzeggen, ofschoon het werk reeds begonnen zij, mits hij den aannemer, wegens allen deszelfs gemaakte kosten, arbeid en winsterdering, volkomen schadeloos stelle.*

De staking werd door de Rechtbank bevolen en drie deskundigen door haar benoemd om den staat en den stand van het werk op te maken. Deze deskundigen waren de heeren J. Staal, F. Verbeek en Z. Deenik. Zij brachten rapport uit van hunne bevinding, doch, naar het oordeel van den eigenaar, die intusschen ook de voorlichting van een ander architect had ingeroepen, waren de gebreken in de constructie in dit rapport niet of niet voldoende aangetoond. Drie deskundigen, hiertoe door den eigenaar uitgenoodigd: de heeren B. Hamer, J. Kooy en J. W. H. van Staa, stelden toen met genoemden architect eveneens een rapport op van hunne bevinding, waaruit bleek, dat het werk in alle opzichten met de grootste zorgeloosheid was uitgevoerd en dat verschillende bepalingen en voorgeschreven afmetingen van het bestek en de teekeningen willekeurig en ten nadeele van den eigenaar waren veranderd. Onder anderen, om het voornaamste te noemen, werd geconstateerd, dat de verschillende verdiepingen te zamen 0.80 M. minder hoogte hadden verkregen dan was voorgeschreven. De drie balkdragende bouwmuren verkeerden in een toestand, die geheele slooping onvermijdelijk maakte; de westelijke bouwmuur was over drie verdiepingen hoogte een halve steen dunner opgetrokken dan bepaald was; daarenboven bleek één rij der fundeeringpalen buiten de richting, op het terrein van den naburigen eigenaar, te zijn geslagen, zoodat, toen de muur op de juiste plaats werd opgehaald, deze palenrij geen dienst deed en er spoedig afschuiving te bemerken was; de muur stond uit het lood en krom en was ten overvloede met de grootste nonchalance gemetseld. De andere buitenmuur, welke in het gezicht moest blijven, was niet veel beter: in de lengte zoowel als in de hoogte — men kan het op het oogenblik van af de straat zeer goed opmerken — vertoont hij de onmogelijkste bochten. Zelfs de scheidingsmuur tusschen de perceelen bleek op de hoogte van éene verdieping (3.25 M.) niet minder dan 8 c.M. uit het lood te staan en was ook een halve steen dunner gemetseld dan was voorgeschreven.

De achtergevel is met eenige drielichtkozijnen bezet, die op de meest onoordeelkundige wijze, zonder ontlastingsbogen, met metselwerk zijn belast, zoodat de dunne houten middenstijlen doorgebogen zijn.

Het laat zich denken, dat de zorg voor een goed trasraam, verankering enz. dezen voorbeeldigen bouwmeester eveneens weinig ter harte ging. Een trasraam van minimum hoogte-afmeting en gemetseld van een veel te zachte steensoort, werd voldoende geacht; de koppeling der balken op den scheidingsmuur was door middel van opgespijkerde plankjes bewerkstelligd. De balken verkeerden voor een groot deel in een verren staat van verrotting. Men kan zich voorstellen, dat de eigenaar, na van dit alles te zijn ingelicht, niet aarzelde, om, krachtens de bepaling in het bovenaangehaalde art. 1647, zijn architect en aannemer de verdere uitvoering der werken te ontnemen; den 18en September jl. werd de architect van het terrein verwijderd en den 26en September daaraanvolgende geschiedde zulks ook met den aannemer.

Krachtens hetzelfde artikel werd daarop door de drie deskundigen van de Rechtbank, volgens den door hen opgemaakten staat, het bedrag bepaald, waarover de aannemer, wegens het door hem geleverde, kon beschikken, welk bedrag door hem onder protest werd aanvaard.

Het werk zal nu worden veranderd zooveel dit noodig blijkt en verder worden afgemaakt onder beheer van den nieuwbenoemden architect; de onkosten wegens het verbeteren van onvoldoende constructiën zullen op den eersten aannemer worden verhaald. Bovendien wordt door den eigenaar eene civiel-rechterlijke actie tegen de bouwers ingesteld, wegens gepleegd bedrog en misbruik van vertrouwen.

Het vooruitzicht voor die heeren is dus alles behalve aangenaam; zij hebben trouwens voor hunne verregaande knoeierij niet beter verdiend. Hetgeen ons echter bevreemdde, was, dat er niet tot algeheele slooping der gebouwen is overgegaan; naar men ons mededeelt is hiertoe door den architect uitdrukkelijk geadviseerd, doch waren de drie laatstbenoemde deskundigen van oordeel dat herstel wel mogelijk was. Gaat men na, dat achtereenvolgens alle bouwmuren zullen worden afgebroken en nieuw opgehaald; dat ook de achtergevel ingrijpende verbeteringen en herstellingen moet ondergaan; dat van de overige muren de trasramen onvoldoende zijn en vernieuwd zullen worden; dat er balklagen moeten opgevijzeld en gedeeltelijk vernieuwd worden, enz. enz., dan zal ieder deskundige zich afvragen welke waarborgen dergelijke oplapperij, ook bij de meeste zorg tijdens de uitvoering, voor de soliditeit en het onderling verband van het werk kan geven.

Wij achten ons verplicht om nogmaals te wijzen op de lijdelijke rol, die de bouwpolitie ook weer bij deze historie heeft gespeeld. Ons dunkt, dat het publiek, kennis dragende van het bestaan eener zoodanige surveillance, het recht heeft eenig vertrouwen te stellen in het toezicht van dit korps wat betreft het naleven van bestaande verordeningen op de veiligheid van gebouwde perceelen en de soliditeit van den bouw. Het moet op ieder een vreemden indruk maken, wanneer men hoort, dat een bouwwerk met grove gebreken als de bovengenoemde, die zelfs voor een deel door iedereen voorbijganger, van af de straat kunnen opgemerkt worden, onder de kap wordt gebracht, zonder dat de bouwpolitie daar blijkbaar iets van merkt. We weten wel, dat het niet mogelijk is om tegen iedere overtreding te waken, doch wanneer er verordeningen bestaan op het maken van fundeeringen, trasramen, de dikte van muren enz., moeten deze worden gehandhaafd of men schaffe ze af. Of zou het niet mogelijk zijn iederen bouwer de verplichting op te leggen om tijdens den bouw eenige malen ten stadhuize kennis te geven van den stand van het werk, bijv. bij de voltooiing der houten fundeering, van het trasraam enz. en hem te verbieden voort te gaan alvorens deze onderdeelen zijn geinspecteerd en goedgekeurd? Hoe is de wijze van uitvoering, die nu zal gevolgd worden bij de gedeeltelijke vernieuwing der bedoelde perceelen, te rijmen met de bestaande verordeningen? Wij gelooven dat het hoog tijd wordt dezen tak van gemeentedienst beter aan zijn doel te doen beantwoorden of anders het publiek duidelijk te verstaan te geven, dat het zich voortaan alleenlijk heeft te verlaten op de kennis en de eerlijkheid der bouwondernemers, aan wie het zijn vertrouwen schenkt.

Afgezien hiervan, blijft toch de wijze waarop veelal door het publiek belangrijke bouwwerken worden opgedragen aan personen, die niet de minste waarborgen van bekwaamheid en goede trouw kunnen aanbieden, onverantwoordelijk te noemen, en, vreemd genoeg, het is juist het ontwikkelde publiek dat hierin voorgaat. Men leent meestal een al te gewillig oor aan de gemoedelijke praatjes van personen, wier zaakkennis in omgekeerde verhouding staat tot hunne welbespraaktheid. Het is dien heeren beter gegeven dan hunne nauwgezette concurrenten, om gevoelige snaren aan te roeren; zij redeneeren over goedkoopte, soliditeit en, wanneer het pas geeft, ook een woordje over stijl, met een gemak en overtuigingsgave, welke hun slachtoffer den besten dunk van hunne capaciteiten verschaft, totdat hij, wanneer het gewoonlijk te laat is, dit gebazel op de juiste waarde leert schatten. Wij achten het daarom niet ondienstig, om een geval als het hierbedoelde, eenigszins uitvoerig te bespreken, opdat het tot leering en stichting strekke van een publiek, dat de bouwkunst in ieder opzicht veel te weinig met zijn belangstelling vereert. J.

(A. et A.) ERRATA.

Op blz. 397 van dit blad zijn eenige zinstorende drukfouten ingeslopen, als:

reg. 31 v. b. staat: „lambriseering van bijna 2 M. hoog", lees „lambriseering van *bijv.* 2 M. hoog";
reg. 32 v. b. staat: zaagwerk, lees *snijwerk*;
reg. 15 v. o. staat: doet, lees *doch*.

(A. et A.) INGEZONDEN.

PRIJSVRAAG »SIC SEMPER" TE UTRECHT.

Geachte Redactie,

Het houden van eene tentoonstelling van de plannen voor de Societeit »Sic Semper" te Utrecht heeft alleen beteekenis als de bekroonde ontwerpen aanwezig zijn.

Dit schijnt nog niet beslist te zijn, althans de deskundige Juryleden berichten, dat zij er bij het Bestuur van »Sic Semper" dringend om zullen verzoeken.

Maar eilieve! Zou daar dan nog twijfel voor bestaan? Het komt mij voor dat het Bestuur tevreden kan zijn dat de eerste prijs is geschonken aan zijn stadgenoot en vriend; en zou het nu nog dralen, trotsch als het mag zijn dat binnen de grijze bisschopsstad de gelukkige vertoeft, de overwinnaar van elf provincien; om zijn werk tot leering af te staan aan minder bevoorrechte kunstbroeders, om met zijn »Eureka", hen den weg te wijzen tot Excelsior?

Het Bestuur zal.... maar het is genoeg: Wat zal het? Laat ons daarop wachten, en zoo daar in *De Opmerker* en het *Bouwkundig Weekblad* van 7 December geen beslist antwoord op gegeven wordt, dan verzoek ik dringend heeren medeinzenders ook hunne ontwerpen niet op te zenden en, voorzooveel men reeds bericht zond om de teekeningen direct van Utrecht op te zenden naar Amsterdam, dit in te trekken.

Bericht men ons echter dat de bekroonde plannen aan de tentoonstelling zullen worden afgestaan, laat dan niemand zijn plan achterlaten.

Doch dan geef ik in overweging om op den eersten dag der tentoonstelling eene vergadering te houden te Amsterdam, en aldaar eene Commissie te benoemen, die een deskundig rapport opmaakt over al de ingezonden plannen, in verband met het program, waaruit men kan opmaken welke plannen beantwoorden aan de gestelde eischen, en voor eene bekroning in aanmerking konden komen.

Dankbaar voor de plaatsing, enz.

Jac. van Vessem.

Kralingen, 28 Nov. 1889.

N.B. In het vorige ingezonden stuk stond per abuis gedrukt J. C. W. van Vessem.

»Toen ik een bezoek bracht aan de tentoonstelling der ingezonden plannen, trof mij terstond de zeer ontevreden gemoedsstemming der bezoekers. Uitdrukkingen als »'t is ergerlijk", »'t is belachlijk", kon men op alle panten van de zaal vernemen en 't is niet te verwonderen, dat ik mij haastte naar de oorzaak daarvan te zoeken.

»Na dat onderzoek zal ik geen der bovengenoemde uitdrukkingen bezigen, maar eenige bevreemding kan ik niet nalaten kenbaar te maken over het eind-oordeel der Jury."

Aldus begint de critiek, door den Secretaris der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst weergegeven in het *Bouwkundig Weekblad* van 23 April 1887 n°. 17, en handelende over den uitslag der destijds uitgeschreven prijsvraag voor de »Louisa-stichting" te 's Hage.

Wat nu betreft den afloop der prijsvraag »Sic Semper" te Utrecht, hiervan kan men de *algemeene tevredenheid* duidelijk weervinden o. a. in de ingezonden stukken, als, van den heer F., voorkomende in het *Bouwkundig Weekblad* van 9 November jl. N°. 45, en van den heer v. V., voorkomende in *De Opmerker* van 16 November d. a. v.

Het is naar aanleiding van het eerste ingezonden stuk in het *Bouwkundig Weekblad*, dat:

1° het Bestuur der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst *opnieuw* eene tentoonstelling der ingezonden plannen wenscht te houden, en

2° de deskundige leden van de Jury, door middel van een ingezonden stuk in het *Bouwkundig Weekblad* van 16 November jl. n°. 46, hun excuus maken, dat door hen verzuimd is intijds kennis te geven van de te houden tentoonstelling, terwijl zij verder beloven bij het Bestuur der Societeit te zullen aandringen, dat ook de bekroonde plannen zullen worden afgestaan voor de opnieuw te houden tentoonstelling.

Zouden die Juryleden, waarvan twee lid zijn van het Hoofdbestuur der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst en één ex-lid van genoemd Bestuur, niet *verplicht* zijn te zorgen dat ook de bekroonde plannen op die tentoonstelling aanwezig zijn, of vreezen zij soms te veel openbaarmaking daarvan?

Over de bekroonde plannen zelf wensch ik niet te spreken; wanneer in het begin van December eene tentoonstelling daarvan te Amsterdam zal gehouden worden, kan een ieder zich daar vergasten; en wat de beoordeeling betreft, MOETEN wij toch aannemen dat deze Jury nu eens heeft geoordeeld zooals het behoort en dat elk veroordeel, van wien ook, geheel ongegrond is, want de drie *deskundige* leden der Jury toch zijn of waren lid van het Hoofdbestuur der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst, en het is slechts *dit Bestuur* dat prijsvragen KAN OPSTELLEN en rapporten daarover KAN UITBRENGEN.

Immers de heeren Muijsken en Nieuwenhuis, destijds leden der Jury belast met het beoordeelen van de ingekomen antwoorden op de uiteeschreven prijsvraag van een nieuw BURGERWEESHUIS TE KAMPEN, schreven in hun rapport van 4 April 1889, o. a.

»Met een gevoel van voldoening aanvaardde de Jury hare taak van beoordeeling der onder 116 motto's ingekomen ontwerpen, omdat uit het groot aantal ingekomen plannen mocht blijken dat het programma zooals het was opgesteld voor weinigen een beletsel mag geweest zijn om deel te nemen."

Bij de prijsvraag »SIC SEMPER" zijn echter SLECHTS 69 ontwerpen ingekomen, niettegenstaande dieselfde heeren ook daarvoor het programma hadden opgesteld.

Toch overtreft het oordeel van het Bestuur voornoemd, dat van alle overige bouwkundigen. Het volgende kan daar onder anderen toe dienen.

In het *Bouwkundig Weekblad* van 21 November 1885 n°. 46 komt voor het programma eener prijsvraag voor een »CONCERTZAAL MET VERGADERKAMER ENZ. TE TIEL", onder welk programma het volgende door de Redactie van het *Bouwkundig Weekblad* gesteld was:

»Hetgeen *gevraagd* wordt, toetsende aan hetgeen daarvoor *gegeven* wordt, en niet het minst de bepaling omtrent de uitvoering, maken het noodzakelijk ernstig te waarschuwen tegen mededinging."

De Jury voor deze prijsvraag bestond uit de heeren: G Aerden, architect te 's-Bosch; S. Bitters, architect te Wageningen, en C. van Weerden, architect te Tiel.

In het *Bouwkundig Weekblad* van 2 Januari 1886, n°. 1, komt een ingezonden stuk voor, betreffende eene prijsvraag, uitgeschreven voor een SOCIETEITSGEBOUW TE KAMPEN, waarvoor Juryleden waren de heeren: J. Kalff, hoofdingenieur bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen te Utrecht; F. W. van Gendt J.Gn, architect te Arnhem, en J. C. Ramaer, ingenieur van den Waterstaat te Kampen.

Onder dat ingezonden stuk was het volgende geplaatst:

»De Redactie van het Weekblad is het in hoofdzaak eens met de beschouwingen, in bovenstaand schrijven neergelegd, maar meent tevens te moeten herinneren aan haar oordeel over het programma van de prijsvraag, uitgesproken in n°. 32, van 15 Augustus j.l.".

»Art. 9, zegt zij, *wekt geen vertrouwen*", en »is voldoende om de medewerking aan deze prijsvraag niet aan te bevelen."

Omtrent de prijsvraag voor den aanleg van het TERREIN »DEN OORSPRONG" BIJ UTRECHT, met groepen villa's en heerenhuizen, waarvoor Juryleden waren, de heeren: Lievin Rosseels, park-architect te Leuven; G. J. de Jongh, directeur der gemeentewerken te Rotterdam, en J. W. Brender à Brandis, gemeente-ingenieur te Maastricht, werd in het *Bouwkundig Weekblad* van 16 Januari 1886, n°. 3, door de Redactie van dat blad het volgende gesteld:

»In aanmerking genomen, enz..... wekt het programma geen vertrouwen en kan het medewerken aan deze prijsvraag niet genoeg ontraden worden."

De verslaggever van de tentoonstelling der plannen, welke op die prijsvraag waren ingekomen, bericht in het *Bouwkundig Weekblad* van 20 Maart 1886, n°. 12, o. a. het volgende:

»Het overzicht der plannen gaf mij den indruk dat hier slechts de middelmatige krachten ter mededinging waren opgekomen."

(get.) P. J. HOUTZAGERS.

Wie het Oorsprong-park te Utrecht kent, zooals het naar het bekroonde plan is uitgevoerd, oordeele zelf.

Het programma voor de prijsvraag, uitgeschreven door de VEREENIGING »DE KERKELIJKE KAS" TE ROTTERDAM, wordt in het *Bouwkundig Weekblad* van 16 Februari 1889, n°. 7, aldus veroordeeld:

»De vele gebreken van dit programma zijn oorzaak, dat het inzenden van antwoorden op deze prijsvraag ten sterkste moet worden ontraden enz.

»De opgenoemde bezwaren zijn voldoende om de overtuiging uit te spreken, dat een architect, die achting voor zijn stand en voor zichzelven heeft, noch aan de prijsvraag zal mogen deelnemen, noch een hem mogelijk aangeboden lidmaatschap der Jury mag aannemen.

»Deze laatste zinsnede zal in herinnering worden gebracht bij de mededeeling van de namen der eventueel bekroonden."

Het *Bouwkundig Weekblad* heeft echter GEEN WOORD MEER HIEROVER GEREPT, nadat bekend geworden was dat leden der Jury voor die prijsvraag waren, de heeren G. J. Mouw en H. W. Veth, destijds *lid van het Bestuur der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst*.

Blijkt nu niet duidelijk genoeg, dat alles verkeerd is, wat NIET RECHTSTREEKS van het Bestuur der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst uitgaat?

Al hunne grieven, al hun aantijgingen, zij komen slechts hierop neer, dat, óf de som voor den prijs gesteld, is, volgens hun oordeel te laag, óf de bepalingen omtrent de uitvoering van het werk zijn, volgens hun zienswijze, niet duidelijk genoeg, terwijl zij in de door henzelf opgestelde programma's die bepalingen niet verbeteren, althans niet verduidelijken.

In het eerste geval toch wordt in het *Bouwkundig Weekblad* van 25 December 1886 n°. 52, omtrent het programma voor de prijsvraag der LOUISA-STICHTING TE 'S HAGE o. a. het volgende gezegd:

»Toetst men dit programma aan de »Artikelen bij het uitschrijven, beantwoorden en beoordeelen van Prijsvragen", aanbevolen en vastgesteld door de Algemeene Vergadering der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, van 29 Mei 1884, dan valt het niet te ontkennen, dat het programma, hoewel overigens met zorg opgesteld, niet ten volle voldoet aan de eischen die men eraan mag stellen.

»De som, voor den prijs gesteld (*f* 500 en *f* 300), is te gering en had tusschen 1 en 1½ % der bouwsom (*f* 65000) moeten bedragen."

Dit is alles zeer fraai, maar in het programma voor een »BURGERWEESHUIS" TE KAMPEN, wordt door dezelfde heeren, *leden van de Redactie van het Bouwkundig Weekblad*, een prijs uitgeloofd van *f* 500, waar de bouwsom *f* 60000 bedraagt; terwijl in het programma voor de SOCIETEIT »SIC SEMPER" TE UTRECHT, ook door *diezelfde heeren* opgesteld, slechts *f* 500 wordt uitgeloofd waar de bouwsom *f* 55000 is, BEHALVE DE GAS- EN WATERLEIDING, VERWARMINGSTOESTELLEN, SCHILDERS- EN BEHANGERSWERK.

Wat nu het tweede geval betreft, *de uitvoering van het werk*, alle uitgevoerde bekroonde ontwerpen voor de prijsvragen, die zoo duchtig door het *Bouwkundig Weekblad* gelaakt werden, zijn door de bekroonden zelve en naar hunne eigene plannen uitgevoerd; terwijl deze grief tegen de verschillende programma's door het meergenoemde Bestuur in de door hen opgestelde programma's aldus verbeterd wordt:

»Het ligt in de bedoeling van de prijsuitschrijvers om met den vervaardiger van het VOLbekroonde ontwerp over de uitvoering daarvan te onderhandelen, enz. . . . .

»In alle gevallen verbinden zich de prijsuitschrijvers het bekroonde ontwerp door geen ander dan door den ontwerper te doen uitvoeren, wanneer deze bereid is op de voorgenoemde voorwaarden de opdracht te aanvaarden."

»ZIJ VERBINDEN ZICH ECHTER NIET OM GEEN ANDER PLAN DAN HET BEKROONDE ONTWERP TE DOEN UITVOEREN."

Kan het nog leuker; zou werkelijk geen der inzenders deze echte »Kamperstreek" snappen?

Het is wellicht niet zeer aangenaam voor sommige deskundige Juryleden, die architect zijn voor eene gemeente, een vereeniging, een societeit of iets dergelijks, om, wanneer er eens een degelijk werk moet gemaakt worden, zij verplicht zouden zijn te zeggen: *ik mag er naar kijken, maar uitvoeren niet"*; daarom is het dan ook maar beter een slinger om den arm te houden en het programma NIET AL TE DUIDELIJK te maken, dan ten minste bestaat er kans dat een der leden van de deskundige Jury het werk zelf kan opknappen of door een zijner *opzichters* of zoo, kan laten uitvoeren. Als geen der ontwerpen »VOL" bekroond is, dan is zulks ook geen gewetenszaak en in elk geval, het bekroonde ontwerp behoeft immers *niet het meest* voor uitvoering geschikt te zijn!

Het Bestuur van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst heeft dit artikel WEL DUIDELIJK in de door enkele leden opgemaakte programma's gesteld.

Blijkt nu uit al het bovenstaande niet genoegzaam slechts de zucht tot heerschen; slechts het *zuiv alleen*" weten het beter?

Niet enkel over de Nederlandsche bouwkunde, maar zelfs over alle Nederlandsche bouwkundigen wil het Bestuur der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst heerschappij voeren.

Alles moet zijn naar hun gedachten en naar den stijl, waar zij mede dweepen.

Zijn zij, die zooveel van anderen te zeggen hebben en nog moveel meer over anderen zouden willen zeggen, in hun eigen werk zoo onfeilbaar?

Moge spoedig het Bestuur der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst een anderen weg inslaan, een minder eenzijdigen weg, een weg die meer bepaald TOT BEVORDERING der bouwkunst leidt. Het zou anders zeker spoedig gebeuren, dat aan prijsvragen zelfs de *middelmatige krachten* niet meer medewerkten, terwijl de jongeren, die slechts tot »eigen oefening" mededoen, zeker alle lust tot verdere studie ontnomen wordt, en zij geen hoogen dunk krijgen van *de meesters* in het door hen eenmaal gekozen vak.

Ten slotte wil ik nog even wijzen op eene aanbesteding, enkele weken geleden gehouden te De Bilt (provincie Utrecht), n.l. »het herbouwen van de huizinge Heerschoten".

Zeer zeker ware het nuttig indien de teekeningen van dat grootsche gebouw ook op de aanstaande tentoonstelling der plannen voor de Société Sic Semper pronkten.

De MIDDELMATIGE KRACHTEN zouden alsdan in staat zijn de vracht van een der deskundige Juryleden te bestudeeren, daar het werk toch voorzeker wel volgens de bestekteekeningen zal uitgevoerd worden, want het zal toch niet in de bedoeling liggen een aannemer er te laten inloopen?

Mogelijk kunnen de minder ervaren bouwkundigen eenigen familietrek ontdekken met het kasteel *Oud Wassenaar*, of wel zichzelf afvragen: »*Wie heeft hier de plattegrond-disposities zoowel als de gevels en doorsneden ontworpen*, de meester of de leerling?"

Utrecht, 25 November 1889. P. A. FRIJLINK EMz.

DE TENTOONSTELLING VAN SCHILDERWERKEN VAN OUDE MEESTERS TE LEIPZIG.

Deze tentoonstelling heeft zooveel schoons in de zalen van den Leipziger Kunstverein vereenigd, dat het wel de moeite waard is er nader de aandacht op te vestigen, vooral omdat verreweg de meeste stukken werken zijn onzer groote oud-Hollandsche meesters. Vooraf eenige getallen.

De tentoonstelling omvat 285 nummers, welke door 32 inzenders zijn bijeengebracht. Hiervan leverde de heer Thieme alhier niet minder dan 69 stuks, op hem volgt de heer Gottschald alhier en Dr. Martin Schubart te Dresden, met 24 resp. 22 nummers; dan komen vijf inzenders met 10—20 en 24 met minder dan 10 inzendingen. Even ongelijk zijn de inzendingen over de verschillende scholen verdeeld. Men vindt hier:

2	stukken	uit de	Spaansche	school,	
6	„	„ „	Fransche	„	
15	„	„ „	Nederlandsche	„	(XV en XVI eeuw),
15	„	„ „	Vlaamsche	school (XVII eeuw),	
15	„	„ „	Italiaansche	„	
16	„	„ „	oud-Duitsche	„	(XV en XVI eeuw),
13	„	„ „	Duitsche school (XVIII eeuw) en		eindelijk
203	„	„ „	Hollandsche school (XVII eeuw).		

Dit laatste cijfer is voorwaar een sprekend getuigenis voor de thans, zoowel hier als overal elders, heerschende voorliefde voor onze schilderschool.

Uit de niet-Hollandsche scholen willen wij slechts enkele werken vermelden. Het zijn een zelfportret van Albrecht Dürer uit het jaar 1593, hetwelk voor de ontwikkeling van dezen meester van 't grootste belang is en aan den heer Felix alhier toebehoort; een biddende geestelijke, van Jan van Eijck, en een jongman, van Hans Memlinck, eveneens in biddende houding. Ook deze beide stukken bezitten, behalve een kunsthistorisch belang, genoeg schoonheid om tevens den leek een groot kunstgenot te doen smaken. Afzonderlijke vermelding verdient eveneens het „bad van Diana", door Rubens. Het is een werk uit des meesters laatste periode, dat hem op de hoogte van zijn kunstenaarsloopbaan vertoont. Vroeger heeft

het stuk tot het kabinet van den hertog van Richelieu behoord, thans is doctor Schubart te Dresden er de gelukkige eigenaar van.

De stukken der Hollandsche school kan men verdeelen in dezulken, die uit een architectonisch, uit een esthetisch, uit een kunsthistorisch of uit een eritisch oogpunt belang inboezemen. Beginnen wij met de architectuur. Zeer interessant is in dit opzicht het stuk, nummer 12 van den catalogus, dat, volgens de meening van schrijver dezes, stellig niet van Barth. van Bassen is, aan wien het bij wijze van vraag wordt toegeschreven. Het vertoont ons een kerk in Renaissance-stijl en wel zoo nauwkeurig het type der Amsterdamsche Westerkerk, dat de schilder het naar dit gebouw gecomponeerd, of de bouwmeester naar dit stuk zijn godshuis ingericht moet hebben. Toch is het geen *gezicht in de Westerkerk*, want ten eerste is er nog een polygonaal koor aan toegevoegd en ten tweede is het geheel uit geel-grijze bergsteen opgetrokken. De groep van personen op den voorgrond, die de stoffage uitmaken, zijn naar 't schijnt door een andere hand geschilderd. Wij hebben hier waarschijnlijk met een der Vlaamsch-Amsterdamsche kunstenaars te doen, die zich nog niet hebben kunnen losmaken van de invloeden, die zij in hun jeugd in Vlaanderen hebben ondervonden [1]).

Van Emanuel de Witte vindt men hier een doek, dat een gezicht in een der Amsterdamsche kerken (dwars door 't middenschip langs 't orgel) schijnt voor te stellen. Hoewel een fraai stuk, behoort het niet tot zijne meesterwerken. Nog minder is dit het geval met een schilderij uit de collectie van Graaf Luckner, dat wel is waar E. D. W. 1652 geteekend is, doch van welke handteekening alleen het jaartal echt is. Wie het stuk geschilderd heeft en welke kerk het voorstelt is mij onbekend [2]).

Het laatste architectonische stuk, dat wij ontmoeten, is een zeer fraai gezicht van Hendrik van Vliet in de Pieterskerk te Leiden. Het is zoo genomen, dat men van uit het noordelijk dwarsschip naar de doopkapel en het orgel ziet, ja zelfs ontwaart men door de openstaande deur onder het orgel nog de huizen van het Pieterskerkhof. De afwijkende ligging van het baptisterium (in den Z.-W. in plaats van in den N.-W. hoek der kerk) benevens de gekruiste sleutels van het stadswapen in een der geschilderde glazen maakt het ons gemakkelijk de identiteit van het gebouw vast te stellen. De herhaalde keeren, dat de Delftsche meester ons gezichten in dit godshuis afmaalde, maken het waarschijnlijk, dat hij gedurende korter of langer tijd in de Sleutelstad verblijf hield. Dit is echter tot dusver uit oorkonden nog niet gebleken.

Beschouwen wij thans de schatten der Saksische verzamelaars van een esthetisch standpunt, zoo ontmoet ons oog, waarheen wij het ook wenden, zooveel schoons, dat wij, om niet te uitvoerig te worden, ons tot het vermelden van namen en titels moeten bepalen. Rembrandt is door een studiekop van een grijsaard van omstreeks 1632 of 1633, en door een rijkgekleed damesportret met de jaarteekening 1635 schitterend vertegenwoordigd, zijn school slechts door een huishoudstertje van Gerard Dou, een parel van 't reinste water. Eerst vier weken na de opening is de tentoonstelling verrijkt door een lachenden man in levensgrootte, van Frans Hals, wegens zijn bruine gelaatskleur in de kunstwereld bekend als „de mulat", eveneens een meesterwerk van den eersten rang. Op dezelfde hoogte staan een zeegevecht van Willem van de Velde, een vroege A. Cuyp (soortgelijk als het stuk, dat onlangs voor het Dordtsch Museum werd verworven en door het schrijven van een onbevoegd criticus in de *Nieuwe Rotterdammer Courant* een langdurigen pennestrijd uitlokte met den heer Bredius), een pontveer van Adr. van de Velde (1656), een hoefsmederij op een heuvel van Phil. Wouwerman, een musiceerend paar van Gabr. Metsu, een portret van Caspar Netscher en eindelijk een aantal landschappen van Jan van Goijen, Wil. Dubois, de drie Ruijsdael's, Hobbema en Aert van der Neer. Vooral op dit laatste gebied geven de Saksische verzamelaars blijk van een fijnen smaak. Stukken als het Wintergezicht, van Sal. Ruijsdael, de Watermolen, van Hobbema, het groote Landschap bij maanlicht, van Van der Neer, het Gezicht op Scheveningen, van Jan van Goyen, en een vier- of vijftal landschappen van Jacob Ruijsdael — meest allen uit zijn vroegen tijd — zouden aan iedere openbare verzameling tot sieraad verstrekken.

Uit een kunsthistorisch oogpunt kunnen twee soorten van werken over 't algemeen belang inboezemen. Het zijn óf zoodanige, die ons een groot, alom bekend meester op eene bijzondere, op eene buitengewoon goede wijze onder 't oog brengen, óf dezulke, die ons een zeldzaam of onbekend meester voor 't eerst doen kennen. Vooral de laatsten zijn te Leipzig vrij talrijk vertegenwoordigd. Van Arent Arentsz Cabel (werkzaam 1616—1630) bezitten onze musea slechts drie werken; hier zien wij een vierde uit de collectie Luckner, hetwelk een visscherspaar, in 't riet zittend, voorstelt. Laurens Craen, de Middelburgsche stillevenschilder, is ten onzent eveneens een zeldzame gast. Hier ontmoeten wij een fraai, voluit geteekend stuk van den meester. Van Willem Dubois, den grooten voorlooper van Ruijsdael, moet de toekomst nog het eerste stuk in onze openbare verzamelingen brengen.

De heer Thieme alhier is in staat een fraai gezicht op de stad Reenen van hem tentoon te stellen. Van den zeldzamen meester Jan le Ducq bezit het Mauritshuis een landschap, dat tot dusver aan Karel Dujardin werd toegeschreven, en eerst door de vergelijking met het hier aanwezige stuk door den scherpzienden directeur dier verzameling aan zijn waren vervaardiger terug werd gegeven (n°. 59 van den catalogus).

Willem Duijster, Gillis d'Hondecoeter, Jacob Hooft (± 1650—60 in Den Haag werkzaam), Simon Kick, F. Knibbergen, Wouter Knijff, Roel. Roghman, Raph. Camphuijzen, Jac. Ruijsdael de jonge, en Jurriaen van Streeck behooren *allen* tot de meesters, die zoowel ten onzent als in het buitenland tot de zeldzaamheden behooren, voor een deel ook tot die, voor wier werken gaarne een goede prijs betaald wordt. Zij allen waren hier voor de studie toegankelijk gesteld.

Eer wij als slot van ons bericht nog met een enkel woord melding maken van die stukken, wier toeschrijving aan den een of anderen meester den mannen van 't vak aanleiding heeft gegeven tot critiek, willen wij hier mededeelen, dat de uitvoerige en nauwkeurig bewerkte catalogus volgens het voorbericht samengesteld is met medewerking van twee der beroemdste geleerden op het gebied der Nederlandsche kunstgeschiedenis. Het is een publiek geheim, en wij begaan dus geene onbescheidenheid het hier mede te deelen, dat hiermede bedoeld zijn Dr. W. Bode, directeur aan 't Museum te Berlijn, en onze kundige landgenoot dr. Abr. Bredius, directeur van 't Mauritshuis in Den Haag. Waar zulke autoriteiten hunne hulp hebben verleend bij het geven van namen, moet ieder, die zich bewust

[1]) De heer Bredius houdt dit stuk voor een Ant. de Lorme.

[2]) Het stelt voor een laat-Gothieke kruiskerk, gezien van 't westen naar 't oosten door 't middenschip, met houten koorhek, preekstoel aan de zuidzijde, vier groote memorie-tafels aan elk der pijlers van de vierung en bruin houten gewelf. Het herinnerde mij aan geen der bekende hoofdkerken onzer Hollandsche steden. Onder de meesters, die bij wijze van vermoeden als schilder worden genoemd, heeft Hendrik van Vliet de meeste waarschijnlijkheid voor zich.

is ver beneden deze mannen te staan, zich dubbel wachten critiek uit te oefenen. Schrijver dezes zal zich daarom ook tot enkele weinige gevallen bepalen.

N°. 11 van den catalogus draagt de handteekening van Bakhuijsen, is echter niet van dezen meester en wordt in den catalogus bij wijze van vraag toegeschreven aan Arnout Smit. Deze vraag vindt een bevestigend antwoord in de zeer goed zichtbare sporen van de echte handteekening van dezen meester onder die van Bakhuijzen. Waarschijnlijk slechts bij vergissing is het duidelijk en echt gemerkte vrouwenportret (n°. 47) van J. Delff (1639) aan den in 1638 overleden *Willem* Jaczn. Delff toegeschreven, evenals het „S. V. Does 1708" gemerkte veestuk aan diens in 1673 overleden vader Jacob.

Van wien het met „J. de Heem fecit A°. 1653" *valsch* gemerkte bloemstuk is (n°. 101), wagen wij niet te beslissen, zeker *niet* van den grooten Utrechtschen meester. Ook voor „den jongen jager in een landschap", dien de catalogus bij wijze van vraag aan J. Czn. Verspronck toewijst, moet nog een andere, of liever moeten twee andere meesters gevonden worden, want het landschap op dit fraaie stuk is hoogst waarschijnlijk van eene andere hand dan het portret.

Gelukkig behoeven wij niet meer te zoeken naar den meester van een „gezicht in een woonvertrek" dat door den catalogus op naam van Pieter de Hoogh is gesteld. Het stuk toch is duidelijk met den naam des schilders voorzien, daar het boven de deur als zoodanig noemt „Janssens." Dat deze een leerling van Pieter de Hoogh was, leert ons Kramm in zijn bekend werk; dat hem naar analogie van dit stuk nog andere tot dusver als Pieter de Hoogh beroemde werken moeten worden toegeschreven (200 o.a. te Frankfort en München), hoopt schrijver dezes op eene andere plaats aan te toonen.

PLEISTERS VOOR DE NIET-BEKROONDEN OP DE WERELDTENTOONSTELLING TE PARIJS.

Dezer dagen werd mij per post een rolletje bezorgd uit Parijs, waarop van buiten gedrukt *Direction du livre d'or*. Het opennede, vond ik een matig gedrukt diploma, met het opschrift: *Diplôme commémoratif de l'exposition universelle de* 1889, ingevuld met naam en inzending, klasse en groep, het geheel versierd met beeldfiguren van twijfelachtig allooi en geteekend: *Le directeur du livre d'or: J. Chaffiol*, met naast de handteekening een gedrukte zegel-imitatie. Een begeleidend drukwerk hield het volgende in:

»L'administration du livre d'or de l'exposition universelle a l'honneur de vous adresser le diplôme commémoratif de l'exposition universelle de 1889. En vous dédiant ce diplôme, symbole *impérissable* des labeurs que vous vous êtes imposés, nous désirons perpétuer le souvenir des *légitimes récompenses* qu'ont obtenu vos produits dans cet immense concours international, dont notre pays a l'honneur d'être le promoteur.

Le directeur du livre d'or,
J. CHAFFIOL."

Alzoo een pleister op de wonde van de niet-bekroonden, maar het schoonste komt achteraan. Eene noot bevatte het bericht, dat binnen 8 dagen over een bedrag van 5 francs zou beschikt worden als kosten van dit diploma, en werd mij gewaarschuwd voor de handelingen van een ontslagen ambtenaar van *le livre d'or*, die blijkbaar ook handel dreef in die diploma's. De plaat scheen mij met *f* 0.50 goed betaald. Hoe aanlokkelijk voor menig niet-bekroond inzender, die netjes geëncadreerd zoo'n *diploma commémoratif* in kantoor of werkplaats ophangt, en zichzelf en het publiek diets maakt, dat hij eene onderscheiding heeft gekregen.

Ik zond het rolletje direct aan de post-administratie terug en dacht »Totus mundus, agit histrionem".

A. R. FREEM.

PRIJSVRAAG: RAADHUIS TE ZUTFEN.

De Redactie van *De Opmerker* bericht haren lezers, dat de Redactie van het *Bouwkundig Weekblad* de volgende vragen ontving betreffende de prijsvraag voor een Raadhuis te Zutfen, waarop zij, door de Jury ingelicht, de antwoorden laat volgen.

Vr. Aan de Redactie van het Bouwkundig Weekblad,

Bij dezen was ons beleefd verzoek de volgende vraag ter beantwoording in het *Bouwkundig Weekblad* te willen opnemen.

In het programma voor de uitgeschreven prijsvraag voor een nieuw Raadhuis te Zutfen, komt o.a. 't volgende voor:

c. Bergplaats voor brandstoffen groot 20 M².

Zoo noodig buiten het gebouw op een eventueel te ontwerpen binnenplaats aan te brengen of in de bestaande kelders, wanneer die kunnen blijven bestaan.

Wij begrijpen niet hoe er van de laatste zinsnede sprake kon zijn, daar noch op de situatie-teekening, noch in 't programma zelf aangegeven wordt, hoe of waar de kelders gelegen zijn, iets, wat o. i. zeer noodig is, met het projecteeren van kelderingang of anderszins, en naar o. i. zeer juist kon aangemerkt worden als iets dat alleen voor ingewijden te beamen is. Hopende dit raadsel zoo spoedig mogelijk opgelost te mogen zien, teekenen wij hoogachtend,

Ued. dienstw. dienaren,
Leden der Maatschappij en
medewerkers aan de prijsvraag.

Antw. In antwoord op deze vraag kan worden medegedeeld, dat de keuze van de brandstoffenbergplaats geheel wordt vrijgelaten, en het niet noodzakelijk is dat daarbij met den bestaanden kelder rekening wordt gehouden.

Een tweede vraag van »een mededinger" is deze:

Vr. Is het geoorloofd *stoepen* te ontwerpen, die buiten de voor het gebouw aangegeven rooilijnen vallen?

Antw. Er kan alleen sprake zijn van drie stoeptreden, en deze mogen in het trottoir buiten de rooilijn vallen.

Vr. Een derde vraag, waaromtrent een antwoord wordt ingewacht, is: Hoedanig is de gesteldheid van den ondergrond op de bouwplaats, en hoe diep zal gefundeerd moeten worden?

Antw. De fundamenten moeten, volgens het programma, bladzijde 6, 2de regel van boven, gelegd worden op eene diepte van 9.60 M. + AP.

Daarmede is bedoeld, dat de onderkant der gemetselde fundeering moet liggen op 9.60 M. + AP. Een andere fundeering wordt niet gevraagd.

Vr. Door »een lid der M." wordt gevraagd of alle de: *a* secretarie-vertrekken, *b* gemeente-architect-vertrekken, *c* gemeente-ontvanger-vertrekken, direct uit een vestibule of gang bereikbaar *moeten* zijn? Tevens wordt gevraagd, of de trap voor de tribune- en bureaubezoekers een afzonderlijken ingang van de straat eischt, of wel dat de hoofdingang voldoende is?

Antw. De vertrekken sub *a* en *c* moeten elk van uit gang of vestibule bereikbaar zijn; bij die sub *b* is het wenschelijk, maar niet bepaald noodzakelijk.

Een afzonderlijke ingang voor de tribune- of bureaubezoekers is niet bepaald noodzakelijk, en daarom ook niet in het programma geëischt.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

VLISSINGEN. De Gemeenteraad besloot in beginsel over te gaan tot gedeeltelijke doortrekking van den Noordzee-boulevard met de daaraan grenzende zoogenaamde Rotonde, waarvan de kosten zijn geraamd op pl. m. *f* 17000. Voorts werd goedgevonden een tijdelijk opzichter bij de gemeentewerken aan te stellen, en daartoe den heer P. A. Jongepier te Middelburg, op een jaarwedde van *f* 60 's maands, te benoemen.

PERSONALIA.

— Door den Minister van Koloniën zijn de heeren C. Swarthof en C. J. Evers gesteld ter beschikking van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, om te worden benoemd tot opzichter der 3e klasse bij den waterstaat en 's lands burgerlijke openbare werken daar te lande, en is de resolutie, waarbij voor genoemde betrekking de heer J. S. Wind ter beschikking van den Gouverneur werd gesteld, op zijn verzoek, ingetrokken.

— De heer J. Ochsendorf, te Dordrecht, is, met 15 December a. s., definitief benoemd tot adjunct-directeur der gemeentelijke gasfabriek en der hoogdrukwaterleiding aldaar.

— De heeren W. de Jong te Zutfen, P. van der Weiden te Breda en J. Jaring te Utrecht, allen als opzichter in dienst bij de Maatschappij tot exploitatie der S.S., worden met ingang van 1 Januari 1890 benoemd tot technisch-ambtenaar 2e klasse.

— De sectie-ingenieur bij de Ned. Zuid-Afrikaansche spoorwegmaatschappij, De Wildt, werkzaam bij den stoomtramdienst te Johannesburg, is, nu met den aanleg van den spoorweg naar de Delagoabaai een aanvang zal worden gemaakt, met 1 November overgeplaatst naar Pretoria. In zijne plaats is benoemd de sectie-ingenieur A. G. A. van Eelde.

— De heer J. P. Roessingh van Itterson, tot dusverre ingenieur der tractie bij de Maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, is in de plaats van den heer G. T. T. Middelburg benoemd tot hoofd-ingenieur, chef van tractie en rollend materieel bij den Hollandschen spoorweg te Amsterdam.

— Tot gemeente-opzichter te Baarn is uit 191 sollicitanten benoemd de heer H. E. Hoegsma te Hoogeveen, no. 2 der aanbevelingslijst van B. en W.

VACANTE BETREKKINGEN.

— Opzichter op eene machinefabriek. Adres *N. Rott. C.* onder no. 32094.

Provinciale Waterstaat VAN FRIESLAND.

AANBESTEDING.

Op **Vrijdag, den 13de December 1889**, des namiddags ten een ure, zal in het gebouw van het Provinciaal Bestuur te *Leeuwarden*, overeenkomstig §§ 434 en 435 der A. V., bij enkele inschrijving worden **aanbesteed**:

a. **het vernieuwen van het bestaande STOKERSVERLAAT of SLUIS N°. VII in de Compagnons- of Appelschastervaart bij Appelscha, raming *f* 22000.— en**
b. **het bouwen van WACHTERSWONINGEN bij de sluizen te Lippenhuizen, Hemrik en Wijnjeterp in de Appelschastervaart, raming *f* 7190.—.**

De bestekken liggen ter lezing in voornoemd gebouw. Gezegelde formulieren voor inschrijvingsbiljetten zijn tegen betaling van 25 en bestekken tegen betaling van *f* 1.— en 50 cent op het bureau van den Prov. Hoofdingenieur verkrijgbaar.

De noodige aanwijzing wordt gedaan voor het werk sub *a* op Woensdag 11 December, 's voormiddags 11 uur en voor dat sub *b* op Dinsdag 10 December, 's voormiddags 10 uur, aanvangende te *Lippenhuizen*.

Voorts zijn nadere inlichtingen te bekomen bij den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat te *Leeuwarden* en voor het werk sub *b* bij den provincialen Opzichter D. SIJTSMA te *Drachten*.

Leeuwarden, 28 November 1889.
De Commissaris der Koningin in de Provincie Friesland,
VAN HARINXMA THOE SLOOTEN.

Hollandsche IJzeren Spoorweg-Maatschappij.

AANBESTEDING.

Op **Maandag den 2den December 1889** in kamer N°. 46 van het Central Administratiegebouw aan het Droogbak te *AMSTERDAM* van Bestek N°. 447/4:

Het maken van de aarde- en spoorbaan tot aansluiting van den spoorweg Schiedam—Hoek van Holland aan den Hollandschen spoorweg nabij het station Schiedam.
Raming *f* 22400.—.

Bestekken zijn tegen betaling van *f* 1.50 per exemplaar verkrijgbaar aan bovengenoemd gebouw bij den portier of op *franco* aanvraag met toezending van postwissel aan het Bureau van Weg en Werken kamer 154.

Aanwijzing wordt gedaan als in het bestek is vermeld.

De Administrateur.

Aanbesteding.

Op **Zaterdag 14 December 1889**, des namiddags ten 3 ure, zal door den Architect D. E. L. VAN DEN AREND, namens zijnen principaal, in het Café »*Neuf*" van den Heer C. J. J. MONTAGNE, Groote Houtstraat te *Haarlem*, worden **aanbesteed**:

Het bouwen van eene VILLA, in het Flora Park te Haarlem.

Het gedrukte bestek met bijbehoorende teekeningen is verkrijgbaar bij de Boekhandelaars DE ERVEN LOOSJES, Ged. Oude Gracht alhier, tegen betaling van *f* 2,— per stel. Aanwijzing in loco op Dinsdag 10 December a. s. des namiddags ten 3 ure.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen bij den Architect bovengemeld.

De ONTVANGER DER REGISTRATIE EN DOMEINEN te *BERGEN OP ZOOM* zal op **Donderdag 19 December 1889**, des middags ten 12 ure, in het Nederlandsch Koffiehuis aldaar in het openbaar bij enkele inschrijving **aanbesteden**:

Het SLECHTEN van de VESTINGWERKEN in het Zuiderfront te Bergen op Zoom.

Bestek, met teekeningen, ligt van af 4 December ter inzage aan de registratiekantoren te *Dordrecht*, *Werkendam*, *Sliedrecht*, *Goricchem*, *Middelburg Gr. Aktien*, *Breda*, *'s Bosch* en *Bergen op Zoom*, en is te bevragen aan alle registratiekantoren, tegen vooruitbetaling van een gulden per exemplaar.

Aanwijzing in loco op 16, 17 en 18 December ten 12 ure.

Ingenieur F. W. VAN GENDT JGz. te *Arnhem* en opzichter R. H. C. VAN SOMEREN te *Bergen op Zoom* verstrekken inlichtingen.

Zie verder de verspreide biljetten.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

Aanbesteding.

(VERNIEUWINGSFONDS Staatsspoorwegen.)

Op **Dinsdag den 10den December 1889**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek N°. 138.
Levering van stalen dwarsliggers met klemplaten.
Bestek N°. 141.
Levering van ijzeren haakbouten.
Bestek N°. 142.
Leveren van eiken wisselhout en eiken brugliggers ten behoeve van de Staatsspoorwegen.

De besteding geschiedt volgens de artt. 22 resp. 17 en 12 van het bestek.

De bestekken liggen van den 28sten November 1889 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan de bureaux van de Heeren Sectie-Ingenieurs W. J. KLERK DE REUS te *Meppel* en H. E. BEUNKE te *Breda* en zijn op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50 per stuk.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken).

Utrecht, den 27sten November 1889.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

Aanbesteding

(VERNIEUWINGSFONDS Staatsspoorwegen.)

Op **Dinsdag den 17den December 1889**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek N°. 145.
Leveren en inkepen van dwarsliggers, in 32 perceelen.

De besteding geschiedt volgens art. 13 van het bestek.

De bestekken liggen van den 29sten November 1889 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en bij de Heeren Sectie-Ingenieurs te *Meppel* en *Breda*, en zijn op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50 per stuk.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken).

Utrecht, den 29sten November 1889.

INSCHRIJVING
op Dinsdag 17 December 1889,

in het Timmerhuis te Rotterdam, naar de levering van:

Tegels, Dakpannen, Kannenbuizen, Pleister, Tras, Portland Cement, Touwwerk, Hennep, Snuit van Vlas, Teer, Bruinwerk, Mos, Strookdweilen, Blokmakerswerk, Borstelmakerswerk, Sponsen, Groen Laken, Tochtvries, Grijs Linnen, Behangsel-Linnen, Afneemdoeken, Molton- en Wollen Dweilen, Amerikaansch Waxdoek, Gordijnlinnen, Grondpapier, Singel, Meubelkoord, Band, Jaloeziband-ladder, Glazen Ballons, Lampenglazen, Zeemvellen, Leder, Patent-Olie, Groene Zeep, Kaarsen, Amerikaansche Reuzel, Vet (roet), Wagensmeer, Poetskatoen, Lampenkatoen, Turf, Houtskolen, Bezems, Boenders, Manden, Zink, Lood, Vertind Looden Buizen, Metalen Main- en Tapkranen, Spijkers, IJzerwaren, Kolenbakken, Staal, Verfwaren en Vensterglas.

De voorwaarden liggen, op de gewone dagen en uren, in het Timmerhuis ter lezing en zijn, tegen betaling van **25** Cent, verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE EN ZOON, Boekdrukkers aan den *Houttuin* n°. 73, alwaar tevens de in te vullen gezegelde inschrijvingsbiljetten, tegen betaling van **22½** cent per stuk, te bekomen zijn.

INSCHRIJVING
op Dinsdag 17 December 1889,

in het Timmerhuis te Rotterdam,
naar de **LEVERING** van

Getrokken en Vlakke Waalklinkers, Waalhardgrauw, Waalboerengrauw, Straatklinkers uit Utrecht of van de Maas, IJssel Straatplavei en Beste harde IJssel Ondersteen, Escaussajnsch steenen Trottoirbanden, Luikschе Kluitkalk, Doornikasche Waterkalk, Porphyr-Keien, Steenslag van natuurlijken steen, Grof Grind, Grindzand, Metselzand, Duinzand, Gegoten IJzeren Straatsyphons en Straatberieranden, Staaf-, Band- en Plaatijzer.

De voorwaarden liggen, op de gewone dagen en uren, in het Timmerhuis ter lezing, en zijn, tegen betaling van **25** cents, verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE EN ZOON, Boekdrukkers aan den Houttuin n°. 73, alwaar tevens de in te vullen gezegelde inschrijvingsbiljetten tegen betaling van **22½** cents per stuk, te bekomen zijn.

DE LINT & Co.

Oostzeedijk 248, Rotterdam.

MOZAIEK-, VLOER- en WANDTEGELS, TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS.
Groote voorraden
16 Bekrooningen.
Handel in **CARRARA MARMER** EN **ZWEEDSCH GRANIET.**

Voor levering van

MAGNESIT en CHROMERTS

bevelen zich aan

JOH. OTTEN & ZOON, Rotterdam en Amsterdam.

CARBOLINEUM EXCELSOR is het BESTE Houtbederfwerend middel.
FRED. STIELTJES & C°. Amsterdam.

Rolluiken
van **Staal** of **Hout** met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.
E. en P. ROTTSIEPER, *Roosendaal* (Rijnpeulen).

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding)
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Grasures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
G. J. THIEME.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten
met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

Gebr. VAN DER VLIET,
IJZERHANDELAARS te *AMSTERDAM*.
Staal-, P aal-, Band-, Hoek- en T-IJzer enz
Steeds voorhanden:
BALK-IJZER in verschillende profielen en lengten.
Vijlen en **gegoten Staal** uit de fabriek van Gebr. BÖHLER & Co. te Weenen, alsmede **GLORE Hoefnagels** met afgewerkte punten en onder garantie tegen splijten.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
AGENTEN
der Société Anonyme des Carrières de Porphyre de Quenast" EN der „Société des Carrières de Lessines."
LEVERANCIERS van FAUCONVALKEIEN.
Geldersche straat N°. 12.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,
in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen, Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.
Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.**, Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS C.Czn.**, Beekstraat P 62 te *Arnhem*.
De Directeur, **W. PATON WALSH**

JAN VAN DER POT, Katendrecht bij Rotterdam.
Kyaniseerinrichting.
De eenigste, waar ook des winters kan worden gekyaniseerd.
Het **kyaniseeren** is het eenigste afdoende middel tegen **verrotting** en **zwam.** De bewerking geschiedt geheel **reuk-** en **kleurloos.** Doorlangd bijlevering van hout.
Prima Engelsche Portland-cement merk „Wallsend"
van uitmuntende kwaliteit en tegen concurreerende prijzen.
Belgische kluit- en hydraulische kalk.
Billijke prijzen en vrachten.
Prospectussen en prijscouranten worden op aanvrag franco toegezonden.
Gelieve op voornaam en adres te letten.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN,
voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN,**
LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN**
WEEGWERKTUIGEN.

ZWEEDSCH GRANIET
uit de **groeven, Stoomslijperij** en **Polijst inrichting** van de Firma
KESSEL & RÖHL,
te **Bertijn.**
Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 468,
Amsterdam.

Te koop aangeboden.
2 Stoomheimachines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag
50 Kipwagons inhoud 2 M³. | Beide
24 „ „ 3 M³. | zijden
36 „ „ 1½ M³. | kippend
Alles 90 c.M. spoorwijdte.
Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Sliedrecht* en W. DE JONG, *'s-Gravenhage*.

JAN HAMER & C°.
AMSTERDAM.
KANTOOR: Marnixstraat 402 b.h Leidscheplein.
Boyle's Luchtpomp-ventilators.
Boyle's Kappen,
voor slechttrekkende Schoorsteenen.
BOYLE'S SCHOORSTEENKAPPEN,
tegen valwinden enz. enz.
Verzieken geen toezicht, hebben geen bewegbare deelen, voorkomen teruggslag in den koker, werken met de meeste gelijkmatigheid in ieder jaargetijde, hebben eene **veel grootere capaciteit dan ieder andere ventilator.**
Deze toestellen zijn op verschillende **RIJKS-, GEMEENTE-** en **PARTICULIERE** gebouwen **hier te lande** geplaatst.
WITTE'S LIFTEN voor Personen, Goederen, Spijzen enz.
CARRÉ'S Luchtdrukwaterreservoirs. (2)

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

De Opmerker

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst- en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste-Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *zes gulden* per jaar, bij voorafbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling 12½ cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent Jos. G. STEMLER Czn., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

BERICHT.

Het nieuwe Genootschapsjaar vangt aan met 1 Januari 1890. Zij, die vóór dien datum als gewoon, buiten- of kunstlievend lid tot het Genootschap toetreden, ontvangen de tot 1 Januari verschijnende nommers van *De Opmerker* gratis. De contributie voor gewone (d. i. te Amsterdam woonachtige) leden bedraagt *f* 12.—, die voor buitenleden *f* 7.50 en voor kunstlievende leden *f* 10.— per jaar. Zij ontvangen daarvoor wekelijks *De Opmerker* en verder alle gedrukte stukken, en verkrijgen reductie op den prijs van het door het Genootschap uit te geven plaatwerk.

HET BESTUUR.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1e. Als gewoon lid is aangenomen de heer H. B. Huysmans en als buitenlid de heer P. A. Frijlink EMz., architect te Utrecht.

2e. Tot leden der Commissie ter verificatie van de rekening en verantwoording des Penningmeesters zijn benoemd de heeren E. J. van Dijk, R. A. Hey en G. Crevels.

3e. In het Sociëteitslokaal zijn gedurende 8 dagen tentoongesteld schetsen en teekeningen van den kunstschilder L. W. R. Wenckebach. Belangstellenden worden gaarne geïntroduceerd.

Namens het Bestuur:
De 1ste-Secretaris,
G. A. ZEEMAN.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Vergadering van 4 December 1889.

De Voorzitter opende de vergadering, waarna de notulen werden gelezen en goedgekeurd.

Als gewoon lid werd aangenomen de heer H. B. Huijsmans.

Tot leden der Commissie tot verificatie van de rekening en verantwoording der Penningmeesters werden, na herhaalde stemmingen, gekozen de heeren E. J. van Dijk, R. A. Heij en G. Crevels.

De heer W. Kromhout hield daarna zijn aangekondigde bijdrage over den „Prix de Rome", waarbij hij aantoonde hoe wenschelijk het is, wanneer aan bouwkunstenaars gelegenheid gegeven wordt hunne studiën in het buitenland te voltooien, om die gelegenheid te zoeken over Parijs naar Rome en elke andere route, bijv. over Hanover en Neurenburg, liefst ter zijde te laten. Deze rede, met aandacht gevolgd, werd, na eenige discussie, welwillend door spreker ter opneming in het Orgaan afgestaan.

De kunstbeschouwing bestond uit eene fraaie collectie schetsen en reproducties van teekeningen van den heer L. W. R. Wenckebach, en etsen naar Frans Hals, door W. Unger, door denzelfden heer afgestaan.

De teekeningen en schetsen, welke zeer interressant zijn, zullen gedurende eenige dagen ter bezichtiging der leden blijven hangen.

De Voorzitter deelde daarna mede, dat ontslag was aangevraagd door de heeren G. A. Zeeman, als lid van het Bestuur, en H. G. Jansen, als lid der Redactie.

Na eenige inlichtingen over de uitbreiding der Schetsclub, werd de vergadering gesloten.

(A. et A.) PRIJSVRAAG VAN „SIC SEMPER" TE UTRECHT.

Wij vernemen van een der bekroonden bij deze prijsvraag, dat hem door het Bestuur van „Sic Semper" op eene door hem gedane vraag, geantwoord is, dat ook de bekroonde plans te Amsterdam ter expositie zullen afgestaan worden.

Wij herinneren de overige inzenders, dat de gelegenheid tot inzending van hunne ontwerpen aan het bureau van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst (Marnixtraat 402 Amsterdam), alsnog tot vóór 12 December a. s. geopend is en noodigen nogmaals *alle* medewerkers dringend uit, om door toezending van hunne ontwerpen het welslagen dezer tentoonstelling te helpen bevorderen.

De medewerkers kunnen naar verkiezing hun naam al of niet bekend maken.

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

A. et A.) IETS OVER ROMEINSCHE RENAISSANCE.

Voordracht,
gehouden in de vergadering van 20 November 1889.
door
C. W. Nijhoff.

Daar zijn van die plekken op dit wereldrond, die, door den loop der eeuwen heen, voortdurend de blikken van het menschdom tot zich hebben getrokken; plekken, die, hoe verder de tijden waarin ze ontstonden en bloeiden van ons afliggen, ook in gelijke mate steeds meer de aandacht en de belangstelling opwekken, en, als in een waas van geheimzinnigheid gehuld, den mensch raadselen opgeven ter oplossing en geheimen ter ontsluiering. Is het alleen de groote tijdsruimte, die ons van den bloeitijd dier plekken scheidt, dan reeds zijn de den mensch aangeboren weetlust en nieuwsgierigheid voor hem prikkels genoeg, om niet te rusten vóór en aleer hij zich een zoo klaar mogelijk beeld van die lang vervlogen tijden heeft kunnen vormen; maar hoeveel te grooter wordt niet deze prikkel, wanneer deze plekken een schakel zijn in den keten der beschavingsgeschiedenis, wanneer de tijd, waarin ze bestonden en bloeiden, een kunsttijdperk was, wanneer ze het middenpunt waren van de beschaafde wereld, de toongeefsters van wat groot en edel was op velerlei gebied.

En één van die bevoorrechte plekken was Rome. Meer dan ooit voelt men zich tegenwoordig tehuis in den ouden klassieken tijd van Grieken en Romeinen. Kunstenaars van allerlei richting, schrijvers, dichters, schilders, beeldhouwers en bouwkunstenaars hebben sinds jaar en dag getracht ons eene zoo getrouw mogelijke voorstelling van dien ouden tijd te geven. De studie der nog bestaande bouwvallen, der vele belangwekkende opgravingen, der oude manuscripten en der klassieke letteren heeft hun den draad in handen gegeven tot de vorming eener klassieke oudheid, die door hen, ieder op zijne wijze, met meer of minder geluk en waarschijnlijkheid zijn in beeld gebracht. Zoo hebben Alma Tadema, Keller, Kaulbach, Tesschendorf, Thumann, Coomans en wie niet al meer de figuren uit deze kunsttijdperken met onnavolgbaar talent voor ons doen herleven, Ebers, Eckstein, Dahn, George Taylor, Robert Hamerling, Bulwer en vele anderen onze geestdrift opgewekt voor de personen, die ze ons ten tooneele voerden, terwijl tal van oudheidkenners hunne meer zuiver wetenschappelijke studiën aan het kunstminnende publiek ten beste hebben gegeven. De nog gespaarde bouwvallen der klassieken zijn tot in hunne kleinste bijzonderheden onderzocht, en men heeft getracht uit de uitkomsten van dit onderzoek de regels af te leiden waarnaar de ouden werkten.

Palladio, Scamozzi, Alberti, Serlio, Vignola, Barbaro, Bullant en De Lorme hebben hunne beste krachten aan de nauwkeurigste opmetingen gewijd en ons in hunne werken eene handleiding voor de Romeinsche bouwkunst nagelaten; Hittorf en Zanth, Strack, Böticher, Schnaase, Schinkel en de nog levende Dr. Schliemann, hebben met onvermoeiden ijver en groote scherpzinnigheid de nog voorhanden zijnde verstrooide gegevens der Grieksche kunst verzameld en tot een geheel trachten te brengen, en zoo hebben allen te zamen dat beeld gevormd, dat voor ons de klassieke oudheid vertegenwoordigt.

Bij deze klassieken neemt Rome de tweede plaats in. Het eens zoo machtige Griekenland had zijn tijd gehad. De kunst had haar hoogste standpunt bereikt en het noodzakelijk verval was gekomen. Maar ze hadden niet tevergeefs geleefd, de groote mannen uit dit glorietijdperk; zij mochten zijn heengegaan, zelfs het geheele volk mocht zijn heengegaan, hunne werken zouden voor hen blijven getuigen als voor de grootmeesters der klassieke kunsten, en zelfs na tweeduizend jaren zou het tijdperk van Perikles nog niets van zijn glans hebben verloren.

Een ander volk echter zou den Grieken den last van de schouderen nemen en de kunst op zijne wijze tot volmaaktheid brengen. Het was het volk van Rome. De eigenlijke bloei der Romeinsche kunsten begint met de onderwerping van Macedonië en Griekenland door de Romeinen in 146 v. Chr. Toen stroomden tal van Grieksche kunstenaars en geleerden naar het Italiaansche schiereiland en brachten de overleveringen van hun land in hun tweede vaderland mede. Zeer snel steeg nu de kunst omhoog en onder Augustus en de eerste keizers was het zenith reeds bereikt. Onder Adrianus begonnen zich reeds teekenen van verval te vertoonen, Diocletianus bevorderde dat nog meer, door in overlading en weelderigheid plaatsvervangsters voor het ware schoone te zoeken, en met Konstantijn was het verval in vollen gang. Daarbij verlegde deze keizer in het jaar 330 zijn zetel naar Byzantium, waardoor Rome afstand deed van haren rang als wereldbeheerscheresse en hoofdstad werd van het Westersch-Romeinsche rijk.

De kunsten en wetenschappen, wier bestaan zoo nauw samenhangt met de welvaart van een land, hadden geen gelegenheid meer tot ontwikkeling te komen. In een land, waar de keizersmantel door de soldaten bij opbod geveild werd kon wel geen welvaart meer heerschen. Er brak nu voor Rome een treurige tijd aan, vooral toen in den loop der tijden die reeks van ontzettende rampen volgde, die Rome achtereenvolgens geteisterd hebben en haar bijna als bewoonde plaats van de aarde hebben doen verdwijnen. In 410 door Alarik, koning der Visigothen verwoest, in 455 door Genserik, koning der Wandalen geplunderd, in 472 door Ricimer en in 546 door Totila verbrand, bood Rome een treurig beeld van verwarring en verlatenheid. Konstantijn II plunderde in 663 de kerken en ontdeed het Pantheon van zijne bronzen; de keizers van het Oost-Romeinsche rijk en van Duitschland, de koningen van Frankrijk en Spanje brachten er het hunne toe bij om de arme stad om de beurt te vernederen.

In 1084 verwoestte Robert Guiscard de monumenten op het Forum, tot heden als door een wonder gespaard, en zelfs in 1527 moest Rome nogmaals de vuurproef doorstaan toen de Connétable van Bourbon, zonder eerbied voor het verleden er op de meest barbaarsche wijze huis hield. Intusschen waren de tijden echter reeds veranderd. Na de tiende eeuw vertoonden zich in Italië hier en daar zoo al niet sporen van herleving, dan toch van belangstelling in kunsten en wetenschappen. Er hadden zich, voornamelijk aan de beide zeeën, kleine republiekjes gevormd, die, verrijkt door de kruistochten en hunne verbindingen met het Oosten, een onderlingen wedijver begonnen, en, gesteund door hunne welvaart, elkaar op kunstgebied de loef trachtten af te steken. Vooral de inwoners van Pisa gaven hierin een navolgenswaardig voorbeeld. Langzamerhand werden in de steden nieuwe monumenten gesticht, kerken en paleizen verrezen en met handel en nijverheid bloeide de kunst en kon opnieuw hare vleugelen uitslaan. Vreemd genoeg nam Rome zoo goed als geen deel aan deze beweging, het bleef er koud en duister en pas in de vijftiende eeuw zou voor deze stad een nieuw leven aanbreken.

In 1305 verliet ook de Paus Rome en liet de stad aan de elkander de opperheerschappij betwistende partijen over. Maar de dag eens nieuwen levens was nabij. Reeds hadden zich in de letteren sporen van een verjongd leven voorgedaan, en was de smaak voor de Latijnsche letterkunde door Dante, Petrarca en Boccacio opnieuw opgewekt.

In 1375 werd de pauselijke zetel weer naar Rome verlegd en in eere hersteld, en eerst aarzelend, maar langzamerhand al duidelijker en sterker, begon eene nieuwe richting zich baan te breken, die, gebaseerd op de bijna vergeten klassieken, de wereld als in een nieuw licht zou doen aanschouwen.

Meer en meer werd het oog der kunstenaars op de schatten, die Rome's bodem herbergde, gevestigd, en die, hoe verwoest en vernederd ook, toch nog altijd eene onuitputtelijke bron ter studie aanboden. Tal van geleerden, mannen van kunst en wetenschap, kwamen in Rome hunne kennis verrijken en zich laven aan de ruïnen dier ouden, met wier geest ze zich trachtten te vereenzelvigen en wier monumenten bij al hun verval, toch nog getuigden van een verheven zin voor het schoone. Onder degenen, die het eerst dezen weg betraden, zijn het vooral Brunelleschi, Alberti, Le Cronaca en Bramante, die, toegerust met de verkregen kennis der oude monumenten en gewapend met de regelen door Vitruvius nagelaten, de kunst in nieuwe banen trachtten te leiden. Gesteund door kunstlievende pausen der vijftiende eeuw, als Martinus V, Nikolaas V, Sixtus IV, verrezen tal van bouwwerken, die der wereld de nieuwe, herleefde kunstrichting verkondigden. Kunstenaars van den eersten rang, als: Guilliano da Majano, Alberti en Baccio Pintelli, die slechts tijdelijk te Rome waren gekomen om hunne studiën te maken, werden aan den Heiligen Stoel voor goed verbonden en versierden de eeuwige stad met de werken van hun genie. Ze bereidden het tijdperk voor van een Julius II en een Leo X, waarin de kunst hare hoogste triomfen zou vieren. Zoo was de kunst herleefd, de Renaissance was aangebroken. Voor de derde maal sedert de stichting van Rome waren het vreemdelingen, die de stad met hunne nieuwe kunstgewrochten verrijkten. In de vroegste tijden hadden de Etruskers dit gedaan, in den keizerstijd waren het de Grieken, nu waren het de Toscaners. Want naast en vóór Rome was het vooral Florence, waar de nieuwe richting ingang vond, en ook Venetië nam ijverig deel aan de algemeene beweging, maar nergens heeft zich de oude kunst zoo streng en zoo zuiver zien herboren worden als juist te Rome.

Nog eene omstandigheid kwam der kunst in den loop der vijftiende eeuw ten goede. In 1453 viel Konstantinopel in handen der Mohammedanen en een leger van Byzantijnsche geleerden en kunstenaars week uit en kwam Italië als zijn nieuw vaderland begroeten. Ook deze uitgewekenen brachten de herinneringen aan lang vervlogen kunsttijdperken mede en staalden den smaak van hunne Romeinsche broeders. Zoo werd het systeem voortdurend volmaakter; de macht der pausen, beschermers van kunsten en wetenschappen, werd steeds grooter, de boekdrukkunst verspreidde de nieuwe denkbeelden over de geheele beschaafde wereld, wetenschappen, letteren en kunsten bloeiden meer dan ooit en door gansch Europa weerklonken de juichtonen over de overwinning op de middeneeuwen behaald. Rome werd weer het middenpunt van de wereld, het brandpunt van de beschaving; al wie zijne studiën wilde voltooien, toog naar de eeuwige stad om hare wonderen te aanschouwen en zong den lof van de nieuwe richting, die zoovele knellende banden had losgemaakt en de wereld als in een ander daglicht stelde.

De kunst nu, zooals zij zich na hare herleving bepaald te Rome openbaarde, noemen we Romeinsche Renaissance, ter onderscheiding van de Florentijnsche en de Venetiaansche, welke drie te zamen dan de Italiaansche Renaissance vormen. Het is aan de geschiedenis dezer Romeinsche Renaissance, speciaal uit een architectonisch oogpunt beschouwd, dat ik eenige regelen wenschte te wijden en wel door de bespreking van het standaardwerk op dit gebied, namelijk „Edifices de Rome moderne" door Paul M. le Tarouilly. Vooraf echter eenige inlichtingen over den auteur zelf.

(*Wordt vervolgd.*)

L. H. EBERSON.

Op den 30sten November 1889 overleed te Arnhem plotseling op 67-jarigen leeftijd L. H. Eberson, in leven architect-en-chef van Z. M. den Koning der Nederlanden, Ridder der orde van de Eikenkroon, van den Gouden Leeuw van Nassau en van de Orde van Verdienste van Waldeck-Pyrmont.

In 1822 te Arnhem geboren, kwam hij als wees in huis bij zijn oom Wessel Knoops, apotheker te Arnhem, en ontving de eerste opleiding in het vak op de toenmaals bestaande teekenschool van den heer J. H. Breijer. Ook het practische deel van het vak werd te Arnhem door hem aangeleerd. Na eenige jaren als leerling te zijn werkzaam geweest, vertrok Eberson naar Parijs om zijne architectonische studiën te maken en werkte daar vele jaren, zoodat hij geheel bezield werd door de Fransche school. Hij nam een werkzaam aandeel in de uitgave van J. Gailhabaud's *l'Architecture du V au XVII siècle*. In 1851 teruggekeerd, vestigde hij zich te Arnhem.

Tot zijne eerste ontwerpen behooren de projecten voor een schouwburg, die, hoewel niet uitgevoerd, met den eersten prijs werd bekroond; verder een abattoir en eene protestantsche kerk met toren, die in 1850–52 door de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst werden bekroond.

Tot zijn meest verdienstelijke werken behooren de uitstekend uitgevoerde herstellingen en verbouwingen van vele adellijke kasteelen en heerenhuizen, als: het kasteel Biljoen, dat van den graaf van Rechteren, Ruurloo, Renswoude, Eerde, de Berg te Dalfsen en huize Heiligersberg, te Amersfoort, waar zijn talent en fijngevoelde smaak gelegenheid vonden zich te uiten.

Hij restaureerde de kerk te Vianen en het grafmonument der Brederode's.

Tot zijn nieuw-gestichte buitenverblijven behooren het tegenwoordige Oranje-Nassauoord, destijds de Kortenburg, hetwelk hij in opdracht van den heer Crommelin gebouwd heeft.

Verder dient nog vermeld van zijn hand de huize Aardenburg, te Doorn.

Van lateren datum zijn de twee te Arnhem gebouwde villa's van de heeren Jacobson en Luden. Het bestedelingenhuis en het Natuurkundig Genootschap waren reeds voor deze door hem ontworpen en uitgevoerd.

Zeer eervol was in 1874 Eberson's benoeming tot architect en in 1883 tot architect-en-chef van de paleizen des Konings. Onder de hiervoor uitgevoerde werken behooren in de eerste plaats te worden genoemd de bekende kunstzaal op het Loo, de stallen te Soestdijk en de verbouwing van Oranje-Nassauoord.

In 1863 werd bij het uitschrijven van een prijsvraag voor een nieuw schilderijen museum Willem I, Ebersons's project onder het motto „Concordia res parvae crescunt" loffelijk vermeld, hetwelk ten gevolge had dat hij bij de besloten prijsvraag, die in 1877 voor hetzelfde museum werd uitgeschreven, met Vogel, Outshoorn en Cuypers, uitgenoodigd werd plannen in te dienen.

In het programma van dezen wedstrijd was o.a. de volgende bepaling opgenomen: *De vormen van het gebouw behooren zijne bestemming uit te drukken, name-*

lijk het bewaren van Nederlandsche schilderijen, hoofdzakelijk uit de 16de en 17de eeuw. De bouwsom was gesteld op *f* 1,000,000.

Eberson's ontwerp kwam in de derde plaats in aanmerking, en hiervan melding makende, herinneren velen zich het onverkwikkelijk geschrijf als uitvloeisel van dezen wedstrijd.

Veel heeft Eberson bijgedragen tot verheffing van den smaak en opwekking van belangstelling voor de bouwkunst. In de jaren van zijn vestiging had hij, als zoovelen zijner tijdgenooten, te kampen met volkomen onbekendheid van architectuur en goede vormen.

Al zijne werken ademen de Fransche school en groote correctheid. De motieven van de weelderige stijlen van de regeeringen van Lodewijk XIV en XV werden veel door hem toegepast.

Eberson's naam als oudheidkenner en als muntenverzamelaar had een goeden klank. Van vele vereenigingen op kunstgebied was hij lid en eerelid.

Als mensch genoot Eberson aller achting; hij had een open, edel karakter, was in de eerste plaats gentleman en steeds bereid om anderen van dienst te zijn.

Zijn naam zal ontegenzeglijk bij leek en kunstenaar blijven voortleven.

Zijn assche ruste in vrede.

ARTI ET AMICITIAE.

Een jubileum.

(Ingezonden.)

Arti's gouden stichtingsdag is deze week onopgemerkt voorbijgegaan. Een begrafenis had niet stemmiger kunnen zijn. Geen dagblad heeft het heuglijk feit vermeld, terwijl toch steeds dergelijke dagen een zeer dankbare stof voor waardeerend gekout vormen. Vanwaar die weinige belangstelling bij het publiek en de nog geringere bij de feestvierenden zelf?

Ik geloof dat de ongezonde toestand, waarin zich de Maatschappij thans op 50-jarigen leeftijd bevindt, de oorzaak is dat het feestvuur niet wilde opvlammen, want, schoon nog niet begraven, verkeert „Arti" toch in een soort van winterslaap en in dat stadium verroert men zich niet.

Nu ik mij tot schrijven wil zetten, om tenminste aan *De Opmerker* het verwijt te besparen dezen gedenkwaardigen dag onopgemerkt te hebben laten voorbijgaan, bespeur ik, dat er eigenlijk niet veel te vertellen is wat werkelijk de moeite waard kan worden geacht. Een beschrijving van festiviteiten is onnoodig; er zijn geene geweest en ze zullen waarschijnlijk, afgaande op de heerlijke harmonie, die in dezen kunstkring valt waar te nemen, ook wel niet komen.

Men moge te München, Parijs, Den Haag of overal elders dergelijke gelegenheden met gretigheid aangrijpen om eens een pompeus feest aan te richten, de Arti-mannen (onze artistes-peintre Cuneaus, Phlippeau, De Groot, Altmann, Heijl, Taanman, Huibers) hebben hier ernstiger zaken aan het hoofd. Geen artistieke uitingen — wat drommel is dat! leve het Weduwen- en Weezenfonds! Op hunne vergaderingen mag over kunst nooit ofte nimmer worden gesproken — men zou elkanders richting eens kunnen kwetsen!!!

Wat deze Maatschappij dan wel uitvoert? zal men vragen.

In den toestand van verdooving, waarin Arti voortsukkelt, moet ze zich blijven voeden, en alles wat er maar overschiet, wordt naar het bovengemelde fonds gedragen; ze doet tevens, wat ze niet laten kan, haar jaarlijksche behoeften, één in de lente, één in den herfst, en houdt dan Leden-tentoonstellingen Niet-leden worden geweerd, architectonische ontwerpen in de gang gehangen. Bovendien heeft dit Kunst-instituut een vereeniging voor Beeldende Kunst, die verlotingen organiseert en met een commissie, uit liefhebbers bestaande, een allertreurigst zoodje als prijzen beschikbaar stelt. Verder bezit Arti een fraaie historische galerij, af en toe voor 25 cents te bezichtigen, een keurige collectie premieplaten en een Sociëteit, waarvan de bewoners in de buurt lid zijn. Heel veel Kalverstraters.

De hoog-ernstige en tevens zoo nuttige bemoeiingen, waarmede de Arti-mannen zich voortdurend hebben of hadden af te geven, huisjes koopen, huisjes verbouwen, huisjes verhuren, genieten steeds een onverzwakte belangstelling in dien kring. Deze besognes en dan het allesverslindende Weduwen- en Weezenfonds vereischen immers groote zorg en penningmeesterschap.

Onder zulke omstandigheden vijftig jaar oud geworden, is van het Kunst-instituut niet veel meer overgebleven dan een inrichting van liefdadigheid. Vreemd klinkt het dan ook niet, dat het uitgelezen kringetje der kunstbroederen maar niet voor een ieder toegankelijk wordt gesteld. Meerdere leerrijke gevallen van deballotage hebben in den laatsten tijd de treffende zorg van de leden in die richting aan het licht gebracht. De Amsterdamsche Burgemeester is er zelfs bij te pas gekomen.

De geschiedenis van de nu ontbonden Commissie voor de beraamde groote feestviering, waarin waarachtig nog de beste krachten uit dit zoo treurige lichaam hadden willen zitting nemen, levert een aantal heerlijke voorbeelden op voor de ellendig bekrompen huisjesmelkende wijze van handelen dezer Kunstenaars-vereeniging. In een onbewaakt oogenblik hadden ze — Cuneaus en consorten — *f* 10,000 beschikbaar gesteld — *tienduizend* gulden voor een feest — en het Weduwenfonds dan? Ze danken God, dat de finantie-mannen, wier steun werd ingeroepen, zich niet wilden inlaten met de door gemelde Commissie ontworpen werkelijk grootsche feestviering, en namen het crediet ijlings terug. Ziezoo, nu is tenminste de kou van de lucht — al dat groote naar buiten werkend vertoon zal niet plaats hebben en in een onder-onsje met de sociëteits-bezoekers, de trouwe potspelers, de leden van het „Pijpenrek", de „Test" of het „Komfoor" kunnen ze nu op waardige wijze (Phlippeau, Cuneaus, Altmann en consorten hebben het steeds over hunne en derhalve ook over der Maatschappij waardigheid) hun jubileum vieren. Denk erom, 12 uur sluiten!

Stel u voor een President, die zich door gemelde finantie-mannen (namen als klokken) met een alvermogend bankier aan het hoofd, den mantel laat uitvegen over de toch veel te onbekookte, volstrekt niet artistieke, niet aan de waardigheid van „Arti" passende feestplannen! En gemelde bankier ratelt voort — hij hoorde voor het eerst van de aanhangige ontwerpen, had vroegere vergaderingen, die hem eenig licht over de voorgenomen festiviteiten hadden kunnen verspreiden, niet bijgewoond en achtte het voor zijn heider begrijpend brein volstrekt niet noodig om een enkele inlichting te vragen — zonder dat de Voorzitter (hoofd der Commissie voor de Jubileum-feesten) opstaat. . . . . en „assez!" roept. De President — werkelijk een allerbest mensch — knikt al gaandeweg toestemmend en is het au fond met den vorigen geachten spreker geheel eens!

Zie! zoo'n feest, zooveel kosten, geld op te nemen van allerhande menschen en tienduizend gulden Nederlandsche courant van de Maatschappij . . . . . het Weduwenfonds, het Weduwen- en Weezenfonds! Och arme!

Men zou de vraag kunnen stellen of het niet beter was, dat de oude jufvrouw, onze Maatschappij, bij gelegenheid van haar vijftigjarig bestaan voor goed in de doos werd gestopt? Waren de jongere artisten beter

aaneengesloten, hadden zij het vaste voornemen om de bestaande verouderde côterie omver te werpen, dan zou ons Instituut spoedig geheel verkwijnen. Alleen de weinige kameraadschap onder de jongeren, de zucht naar gemak en misschien, bij enkelen althans, de hoop om „Arti" langzamerhand te hervormen, hebben elk optreden in die richting tegengegaan. Betere toestanden zullen dan ook niet spoedig geboren worden. De oude heeren zullen nog menig avondje vergaderen en volpraten naar anciënniteit, ze zullen de opgepotte dubbeltjes goed natellen, en jammeren wanneer er een uit hun midden verdwijnt èn om de uitkeering aan de weduwe èn om de stem tegenover de joageren.

Hoe in het tegenwoordig Bestuur nog mannen van werkelijke capaciteiten worden aangetroffen, is een raadsel. Ze compromitteeren zich voortdurend, de wijze, waarop Arti's ledenvergadering (Cuneaus, Phlippeau en consorten) huishoudt, in aanmerking genomen.

Genoeg voor ditmaal — Arti's stichtingsdag is voorbijgegaan en de hoop, die door enkelen welmeenenden werd gevoed, dat met dien dag een eerste stap in nieuw leven zou worden gedaan is de bodem ingeslagen. We kunnen der Maatschappij met dit Jubileum onder deze omstandigheden geen gelukwenschen aanbieden; — haar leven, zoo er wel van leven sprake kan zijn, zal zich niet schitterend in de eerstkomende jaren ontwikkelen. Ze zal blijven voortsukkelen; — misschien breken er later betere tijden aan.

Naschrift.

In een enkel opzicht heb ik mij vergist. Op de vergadering van stemhebbende leden is de stichtings-dag toch herdacht. Een der grootwaardigheidsbekleeders heeft chocolaad en later zelfs champagne (bomglazen) geschonken en daarbij boterhammen, die met gerookte zalm waren belegd. De vroede mannen hebben elkander eerst een beetje in het haar gezeten en toen veel getoost, o. a. ook op den koninklijken beschermheer. Met de zoete gedachte aan hun op het „Grootboek" staande Weduwen- en Weezenfonds zijn ze nog al vroeg naar bed gegaan.

Nog steeds staan ze op!

's-Gravenhage, December 1889. Charon.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

Afdeeling Leiden en Omstreken.

Vergadering van 28 November 1889.

De 162e vergadering, waarin de antwoorden op de door de Maatschappij in het vorige jaar uitgeschreven prijsvragen (een schildersatelier, spoorwegviaduct en belvédère) waren tentoongesteld, werd door den Voorzitter geopend met een woord van welkom en de mededeeling dat de heer Terburgh voor het lidmaatschap heeft bedankt. Als nieuw lid werd daarna met algemeene stemmen aangenomen de heer J. B Janssen, terwijl de heeren W. Barreveld en L. Cohen als nieuwe leden werden voorgesteld. Nadat de Voorzitter eenige mededeelingen gedaan had omtrent de Wedstrijden voor Handwerkslieden en Leerlingen te Leiden en omliggende gemeenten, werden de elf vragen, door het hoofdbestuur der Maatschappij opgesteld, gelezen en voor de beantwoording daarvan benoemd voor vraag 1, 2 en 3 de heeren Lancel, Fontein en Van Houten; vraag 4 de heeren J. S Planjer en C. J. de Vries; vraag 6, de heeren De Koning, Van Driel en Kok; vraag 7, de heeren Mulder en Roem; vraag 8, de heer Knuttel; vraag 9, dezelfde, in overleg met een rechtsgeleerde te dezer stede; vraag 10, de heer Van Driel en vraag 11, de heer Jesse.

Vervolgens deelde de Voorzitter mede dat de volgens de wet benoemde commissie tot het verzamelen van stukken voor het *Bouwkundig Tijdschrift* der Maatschappij collectief ontslag genomen had. In de volgende vergadering zal een nieuwe commissie worden benoemd.

Daarna noodigde de Voorzitter den heer Dr. D. de Loos uit, te willen overgaan tot het doen zijner mededeelingen aangaande *het verven en het onderzoek van eenige verfstoffen.*

Nadat de heer De Loos in een inleidend woord de keuze van het onderwerp geschoven had op het bestuur slid, dat hem kwam uitnoodigen eene spreekbeurt te vervullen, ving spreker aan met in herinnering te brengen dat er verschillende middelen zijn om hout en metalen tegen bederf te behoeden en het een beter aanzien te geven. De metalen worden, om hen tegen roest te vrijwaren, dikwerf bedekt met een ander metaal, als: nikkel, koper, zink en tin. Het ijzer zal steeds doorroesten, terwijl zink daarentegen door de roestlaag beschermd wordt. Door de vochtigheid der lucht en het koolzuur ontstaat er een koolzuur zout, dat voor ijzer niet constant is, en daarom door andere metalen, waarop de temperatuur minder vat heeft, beschermd moet worden.

Spreker wenschte thans niet verder over het bedekken van metalen te spreken, daar hij zich voor dezen avond meer tot het verven van hout wilde bepalen.

Voor het verven van hout gebruikt men in de eerste plaats vetten met kleurstof vermengd; men heeft vervolgens eerst onderscheid te maken tusschen drogende oliën, als: lijnolie, notenolie, katoenpittenolie, druivenpittenolie, papaverolie, hennepolie, en niet-drogende oliën, als olijfolie en zoete amandelolie.

De niet drogende oliën behouden altijd het karakter van een vet, terwijl daarentegen de drogende oliën doorschijnend zijn en nadat ze droog zijn niet meer kleven.

De voornaamste drogende olie is de lijnolie, die verkregen wordt door het uitpersen van lijnzaad. Men haalt er 22% vette olie uit, terwijl het resterende de bekende lijnkoeken als veevoeder oplevert. In Engeland en België verkrijgt men door toevoeging van zwavelkoolstof 35% olie, maar dan hebben de lijnkoeken natuurlijk minder waarde.

Er rijst nu de vraag: wat geheurt er als zoo'n drogende olie op een glazen plaat droogt? Doordat de zuurstof uit de lucht wordt opgenomen, heeft er een oxydatie-verschijnsel plaats; er ontstaat hoofdzakelijk lijnoxyde.

Wanneer lijnolie tot een bepaalde temperatuur verwarmd wordt, verkrijgt men de zoogenaamde gekookte lijnolie, *zoogenaamd*, want olie kookt eigenlijk niet. Voegt men bij die verwarmde lijnolie menie, dan zal de oxydatie bevorderd worden, daar menie rijk aan zuurstof is en dus in staat is zuurstof af te staan. De gekookte lijnolie zal meer drogende eigenschappen bezitten dan de zoogenaamde rauwe lijnolie. Meermalen (maar in het belang van het fabrikaat) wordt zink- of ijeroxyde gebruikt in plaats van menie of loodoxyde.

Standolie wordt verkregen door lijnolie te verhitten tot een temperatuur van 220° C., dus ze aan gedeeltelijk droge distillatie bloot te stellen.

Lijnolie, verhit tot 70°, geeft, met een groot loodgehalte een olie en vernis-extract; er heeft daarbij verzinking plaats en er ontstaat diapalm, dat, opgelost in terpentijn-olie, een siccatief geeft; dit siccatief is dus een loodzeep.

De heer Dr. De Loos had nu de leden in kennis gesteld met de hoofdstoffen en wenscht er vervolgens op te wijzen dat, wanneer de verfstoffen (in hoofdzaak met gekookte lijnolie) op het hout worden aangebracht, er eene mechanische omhulling plaats vindt.

Na deze uitvoerige inleiding ging spreker over tot het behandelen der voornaamste verven en het bespreken der middelen om de zuiverheid ervan te bepalen.

Het vervalschen van de verfstoffen en oliën, die in den handel worden gebracht, geschiedt vooral bij de fijne verfstoffen.

Goudglit is eene loodverbinding, die gemakkelijk in zuur is op te lossen; het dankt zijn naam aan de kleur; menie is een verbinding van goudglit en loodoxyde, dus een hoogere zuurstofverbinding. Doet men bij goede menie salpeterzuur, dan wordt ze na verwarming helder, terwijl bij slechte of vervalschte menie, na verwarming de vermenging achterblijft.

Loodwit is een koolzuur zout, dat in salpeter moet oplossen; doet het dat niet, dan is het vermengd met zwaarspaat, terwijl zinkwit, dat niet zoo goed dekt als loodwit en waarvan men dus veel meer noodig heeft, spoedig geel zal worden, omdat men meer lijnolie op het te verven voorwerp brengt.

Vermiljoen, zegt spreker, is eene verbinding van kwik met zwavel, beide vluchtige stoffen, waarvan bij verhitting dus niets moet overschieten.

Berlijnsch blauw verkrijgt men door geel bloed-loogzout met ijzerzout te vermengen; het lost in zuringzuur gemakkelijk op.

Spaansch groen is een koperzout, dat verkregen wordt door afval van druiven in verbinding te brengen met koperen platen; het is in amoniac of vlugende geest oplosbaar.

Ultramarijn blijft door toevoeging van een zuur onveranderd; neemt men echter het zoogenaamde blauwsel, dan zal dit door toevoeging van een zuur onmiddellijk de kleur verliezen.

Chromaatgeel is een verbinding van chroomzure potasch met loodzout en gemakkelijk oplosbaar in bijtende potasch of soda; voegt men er slechts een kleine hoeveelheid potasch bij, dan ontstaat chromaatrood; door meerdere of mindere bijvoeging daarvan, kan men afwisselende tinten van rood vervaardigen.

Na deze mededeelingen, die door verschillende welgeslaagde proeven werden opgehelderd, besprak de heer De Loos ook het waterglas. Het is, zegt spreker, een kiezelzuurzout, dat in den handel in vasten en vloeibaren toestand voorkomt; het wordt verkregen door zand te gloeien met potasch of soda. In den laatsten tijd wordt het in plaats van lijnolie meer en meer gebruikt; alle verfstoffen kunnen er mede vermengd worden. Voor de vervaardiging van glas voegt men bij het zand en de

potasch of soda kalk; daardoor wordt de doorschijnendheid vermeerderd, terwijl de potasch of soda de oplosbaarheid vermindert.

Het waterglas hoewel voordeelen bezittende, heeft ook nadeelen, daar het spoedig verweert. De vlocistof heeft alcalische eigenschappen en wordt, vooral in Duitschland, toegepast bij de stereogromy; men past het toe op steenen muren.

Nog wees ten laatste de heer De Loos op de lichtende verf, die bij verschillende voorwerpen wordt toegepast. Die verf bestaat hoofdzakelijk uit zwavelmetaal, bevattende calcium, strontium en magnesium; dit metaal heeft de eigenschap om veel licht op te nemen en lang lichtend te blijven. Dit verschijnsel werd ook door den heer De Loos met proeven toegelicht.

Het behoeft niet gezegd te worden, dat deze belangrijke mededeelingen met luide toejuichingen werden begroet, dat de keuze van het onderwerp, door het bestuursliid aangegeven, gelukkig is te noemen en dat enkele leden behoefte hadden om nog eenige vragen tot den spreker te richten, waaruit o. a. bleek dat het in den handel aan stukjes voorkomende chromaatgeel en Berlijnsch blauw, na fijn gemaakt te zijn, gemakkelijk door bijvoeging van blijtende potasch of soda kan onderzocht worden.

Ook vroeg men den heer De Loos zijn oordeel over de zoo hoog geprezen en dikwerf gebruikte ijzermenie tegenover de loodwitmenie. Spreker gaf uit een scheikundig oogpunt de voorkeur aan loodmenie, waarbij een loodzeep ontstaat, die zeer hard wordt en zeker het ijzer tegen roesten bewaart; daarentegen ontstaat bij de ijzermenie geen zeep maar een mechanisch omhulsel, dat door den invloed van de lucht en het regenwater spoedig zijne beschermende eigenschap verliest.

Op de opmerking, dat men vroeger voor buitenwerk meer zinkwit dan loodwit toepaste, was het antwoord van den spreker dat, zoodra het laagje zinkwit aan de lucht wordt blootgesteld, het in 't regenwater oplost en er zoodoende geen bescherming meer overblijft.

Na deze vragen en antwoorden, werd den heer De Loos een welverdiend woord van hulde en dank door den Voorzitter gebracht en de wensch uitgesproken bij gelegener tijd nog meer op dat gebied van hem te mogen vernemen, dat door den spreker aan het groot aantal opgekomen leden werd toegezegd.

VEREENIGING ARCHITECTURA TE 's GRAVENHAGE.

Gewone vergadering van 27 November 1889.

De vergadering werd door den Voorzitter geopend en de notulen der vorige gelezen en goedgekeurd.

Eenige exemplaren van het programma der prijsvragen, uitgeschreven door de Centrale commissie ter bevordering van wedstrijden voor handwerkslieden, werden ter beschikking der leden gesteld. De ingekomen vraag: »Wat is de beste constructie voor eene begaanbare, waterdichte glazen overdekking?" werd, ter beantwoording, in handen van de Vragencommissie gesteld.

Vervolgens gaf de heer J. Brouwer eene verklaring van de samenstelling en het gebruik van den spiegel-hypsometer en toonde de geschiktheid van dit eenvoudige en min-kostbare instrument aan, voor het doen van benaderende hoogtemetingen, waterpassingen, afstandsbepalingen en het meten van elevatie-hoeken.

Nadat de kunstbeschouwing, bestaande uit *l'Ornement polychrome par Racinet*, aangeboden door den heer M. T. Leijh, bezichtigd was, werd het houden van schetsavonden besproken en het Bestuur opgedragen pogingen te doen om een daarvoor geschikt lokaal te vinden.

Onder dankbetuiging aan de heeren Brouwer en Leijh, voor hunne bijdragen, sloot de Voorzitter de vergadering.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

LEIDEN. Denderdagavond heeft de Commissie voor wedstrijden van Handwerkslieden en Leerlingen te Leiden en omliggende gemeenten een vergadering gehouden met de besturen van de volgende vak- en werkliedenvereenigingen: Werkmansvereeniging »Nut en genoegen"; St. Jozefsgezellenvereeniging; Typografische vereeniging »Lourens Jansz. Coster"; Kleedermakersvereeniging »Eendracht door Vriendschap"; Meubelmakersvereeniging »Welvaart zij ons doel"; Timmerliedenvereeniging; Schilders- en Behangersvereeniging »Steun zij ons doel"; Smeden- en Koperslagersvereeniging »Nut door Vriendschap"; Metselaars- Steenhouwers- en Stucadoorsvereeniging; Tabaksverwerkersvereeniging »Hulp door Vriendschap"; Werkliedenvereeniging »Eendracht maakt macht"; Afdeeling Leiden van het Nederlandsch Werkliedenverbond »Patrimonium"; Afdeeling Leiden van het Algemeen Nederlandsch Werkliedenverbond.

Op een enkele uitzondering na, hadden alle aan de oproeping gehoor gegeven.

De heer Adr. J. van Achterberg, Voorzitter der uitvoerende Commissie, riep allen een welkom toe en zette vervolgens met veel tact het doel van de wedstrijden uiteen om ten slotte in krachtige woorden aan te sporen dat vele werklieden aan de wedstrijden zullen mededingen. Spreker wees op den grooten financieelen steun van Leiden's burgerij en der omliggende gemeenten, zoodat flinke geldelijke beloonigen bij de medailles kunnen gevoegd worden, maar wat zal dit alles geven indien de werkman het nuttige niet vat en zich terugtrekt. Dit laatste hoopt en vertrouwt de Commissie niet, daar reeds verschillende aanvragen ingekomen zijn.

Door verschillende werklieden werden eenige vragen gedaan, waarvan de meeste door het inmiddels uitgereikte programma, dat juist was afgedrukt, konden beantwoord worden, terwijl ook inzage kon genomen worden van de teekeningen en schetsen voor den gehouden wedstrijd, die reeds voor het grootste gedeelte door de Commissie vervaardigd en tentoongesteld waren.

Nog kan vermeld worden dat ook de omliggende gemeenten zich niet onbetuigd laten; verschillende besturen hebben eene subsidie toegekend terwijl van de 20 aangewezen gemeenten reeds in een 15tal correspondenten aangewezen zijn.

ZWOLLE. De Gemeenteraad besloot geen brug over den IJsel, nabij Katerveer, te bouwen, daar de kosten daarvan de financieele krachten der gemeente zullen te boven gaan, en de opdracht tot het maken van plannen, aan de heeren Van Hasselt en De Koning gedaan, in te trekken, onder dankbetuiging voor hunne gedane bemoeiingen en vergoeding voor de reeds gemaakte onkosten.

NIJMEGEN. Ten behoeve der restauratie van de bekende antieke staande klok nabij de vermaarde schepenbank in de vestibule van het raadhuis, waarvoor reeds vroeger *f* 1000 was uitgetrokken, heeft de Gemeenteraad nog *f* 200 toegestaan. Ook die schepenbank werd in de laatste jaren gerestaureerd, zoodat dit beroemde kunstwerk zich nu weder in zijne oorspronkelijke gedaante vertoont.

— Wij vestigen de aandacht op eene belangrijke verkooping van boeken, die op 16 December e. k. door den heer J. H. Dunk te Rotterdam zal gehouden worden en waarbij ongeveer duizend nommers voorkomen over mechanica, burgerlijke en waterbouwkunde. De aankondiging komt onder de advertentien voor.

PERSONALIA.

— Tot ingenieur van den weg bij de Hollandsche IJzeren spoorwegmaatschappij is benoemd de heer C. de Bruijn, ingenieur der 1ste klasse van den rijks-waterstaat te Amsterdam.

VACANTE BETREKKINGEN.

— Machineteekenaar. Adres letter V H bij den boekhandelaar Joh. G. Stemler Czn. Amsterdam.

CORRESPONDENTIE.

De ingezonden stukken van de heeren Mr. E. G. en J. F. P. worden de volgende week geplaatst.

ADVERTENTIEN.

Ministerie van Justitie.

OPENBARE AANBESTEDING.

Op **Dinsdag 24 December 1889**, des namiddags te *twee* uren, zal in een der lokalen van het Departement van Justitie te *'S-GRAVENHAGE* in het openbaar bij enkele inschrijving worden **aanbesteed**:

Het driejarig onderhoud, aanvangende 1 Januari 1890 en eindigende 31 December 1892, van:

De Strafgevangenis te *Appingedam*.
Het Huis van bewaring te *Winschoten*.
De Strafgevangenis en het Rechtsgebouw te *Groningen*.
Het Paleis van Justitie en de woning van den Adjunct-Directeur der bijzondere Strafgevangenis te *Leeuwarden*.
De Strafgevangenis te *Sneek*.
Het Huis van bewaring en het Rechtsgebouw te *Assen*.
Het Huis van bewaring en het Rechtsgebouw te *Almelo*.
De Strafgevangenis en het Kantongerechtsgebouw te *Deventer*.

De aanbesteding geschiedt in 13 *Perceelen.*

Het bestek N°. 1 ligt ter lezing in bovengemeende Gevangenissen en Rechtsgebouwen en op het bureau van den Ingenieur-Architect voor de Gevangenissen en Rechtsgebouwen te *'s Gravenhage* en is tegen betaling van *f* 0,80, op franco aanvrage verkrijgbaar bij de GEBROEDERS VAN CLEEF, Boekhandelaars, Spui N°. 28*a* te *'s Gravenhage*.

Aanwijzing zal geschieden den 19 December 1889, behalve te *Winschoten*, waar zij den 20n December 1889 zal gehouden worden.

Begin der aanwijzing te halftwee uren 's namiddags, aanvangende met de Gevangenissen, doch te *Leeuwarden* met het Paleis van Justitie.

Inlichtingen zijn te bekomen:

Bij den Ingenieur Architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen te *'s-Gravenhage*, en voorts

voor de werken te *Appingedam* bij den Opzichter A. J. KNAAP aldaar;
voor die te *Winschoten* en te *Groningen* bij den Opzichter N. W. LIT te *Groningen*;
voor die te *Leeuwarden* bij den Opzichter W. C. DE GROOT aldaar;
voor die te *Sneek* bij den Opzichter J. P. HOGENDIJK aldaar;
voor die te *Assen* bij den Opzichter F. BOONSTRA aldaar;
voor die te *Almelo* bij den Opzichter B. VIXSEBOXSE aldaar;
voor die te *Deventer* bij den Opzichter J. A. MULOCK HOUWER aldaar.

De Minister van Justitie,
Voor den Minister,
De Secretaris-Generaal:
P. J. VAN BEIJMA.

Aanbesteding.

Op **Donderdag den 19 December 1889**, des namiddags te 3 uren, zal door het Bestuur van de Maatschappij tot Exploitatie van Bouwterreinen „POTGIETER" te *Amsterdam*, in een der lokalen van het *American Hôtel*, aan het Leidscheplein alhaar, worden **aanbesteed**:

A. **Het bouwen van Tien WOON- en WINKELHUIZEN.**

B. **Het bouwen van Vijftien WOON- en WINKELHUIZEN.**

Beiden met de levering van alle Materialen en Arbeidsloonen, terwijl de Terreinen gelegen zijn aan de Potgieterstraat te *Amsterdam*.

De Aanbesteding geschiedt per blok of in massa. Bestekken en Teekeningen zijn van af Maandag 9 Dec. 1889 verkrijgbaar tegen betaling van *f* 1.50 per stel, ten Kantore van den Architect H. A. HASSINK, kamer 25, Passage WIENAND FOCKINK, Damstraat, *Amsterdam*.

Provinciale Waterstaat VAN FRIESLAND.

AANBESTEDING.

Op **Vrijdag, den 13de December 1889**, des namiddags ten een ure, zal in het gebouw van het Provincial Bestuur te *Leeuwarden*, overeenkomstig §§ 434 en 435 der A. V., bij enkele inschrijving worden **aanbesteed**:

a. **het vernieuwen van het bestaande STOKERSVERLAAT of SLUIS N°. VII in de Compagnons- of Appelschastervaart bij Appelscha, raming *f* 23000.— en**

b. **het bouwen van WACHTERSWONINGEN bij de sluizen te Lippenhuizen, Hemrik en Wijnjeterp in de Appelschastervaart, raming *f* 7190.—.**

De bestekken liggen ter lezing in voornoemd gebouw. Gezegelde formulieren voor inschrijvingsbiljetten zijn tegen betaling van 25 en bestekken tegen betaling van *f* 1.— en 50 cent op het bureau van den Prov. Hoofdingenieur verkrijgbaar.

De nodige aanwijzing wordt gedaan voor het werk sub *a* op Woensdag 11 December, 's voormiddags 11 uur en voor dat sub *b* op Dinsdag 10 December, 's voormiddags 10 uur, aanvangende te *Lippenhuizen*.

Voorts zijn nadere inlichtingen te bekomen bij den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat te *Leeuwarden* en voor het werk sub *b* bij den provincialen Opzichter D. SLITSMA te *Drachten*.

Leeuwarden, 28 November 1889.
De Commissaris des Konings in de Provincie Friesland,
VAN HARINXMA THOE SLOOTEN.

Bouwterrein te VENLOO.

Aan den Roermondschen weg zijn eenige **goed gelegen BOUWTERREINEN** te koop, zeer geschikt voor den bouw van herenhuizen.

Te bevragen bij den Mr. Timmerman H. VAN GASSELT, te *Venloo*.

H.H. ARCHITECTEN.

Een **BOUWKUNDIGE**, sedert drie jaren als Opzichter werkzaam en met detailleeren bekend, zoekt plaatsing. Brieven franco onder letter B aan den Uitgever van *De Opmerker*.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 16 December 1889**, des middags te 12 uur, op het Raadhuis, in het openbaar **Aanbesteden**:

a. **Het Rioleeren en Dempen van de Rozengracht.**

b. **Het Bouwen van een Kademuur langs den Westerdoksdijk in het Westerdok, achter den Zuideliikken grooten Scheepssteiger in het IJ.**

c. **Het leveren van Steenkolen, ten behoeve van Stoomwerktuigen der Gemeente, gedurende het jaar 1890.**

De voorwaarden dezer Aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Stadsdrukkerij, tegen betaling van *f* 1 voor de sub *a* (met één teekening), *f* 0.75 voor de sub *b* (met één teekening aangehecht) en *f* 0.15 voor de sub *c* genoemde.

Inlichtingen worden gegeven ten Kantore van den Stads-Ingenieur op het Raadhuis, kamer N°. 93, des voormiddags van 10—12 uur, gedurende de week, welke der besteding voorafgaat.

Burgemeester en Wethouders voornoemd:
DRIESSEN, *Weth.*
De Secretaris,
LE JOLLE.

Amsterdam, 3 Dec. 1889.

Gemeente-Gasfabrieken ROTTERDAM.

Inschrijving op Vrijdag 20 December 1889,

des voormiddags ten 11 ure,

TEN KANTORE VAN DE

Gemeente-Gasfabrieken Oost-Zeedijk, naar de levering van

Getrokken IJzeren Pijpen, Getrokken IJzeren Fittings, Vertind Looden Buizen, Rood en Geel Koperen Pijp en Bladkoper, Rood Koperen Lantaarns, Koperen Hoofdkranen, Koperen Fittings en Branders, Houten Rozetten, Lampenglazen, Porceleinen Kappen, Lantaarn- en andere ruiten, Snij-, Pijp- en Sockettangen, Gashaken, Houtschroeven, Draadnagels en Klinknagels, Moerbouten, Vijlen, Bordpapier, Stalen Schoppen, Lijn- en Patentolie, Vet en Zeep, Loodwit, IJzer- en Loodmenie, Pootslappen, Pootskatoen, Sponzen, Zeemvellen, Borstelwerk, Kwasten, Schiemansgaren, Snuit van Vlas, Striktouw, Hennep, Besems, Kluitkalk, Smeé-, Plaat- en Bandijzer, Gegoten IJzerwerk, Laataarnpalen en Armpalen, Zakken, en andere Magazijngoederen; ten dienste der Gemeente-Gasfabrieken te Rotterdam.

De voorwaarden liggen, op de gewone dagen en uren, ter lezing op het kantoor der Gemeente-Gasfabrieken, Oost-Zeedijk, en zijn voor den prijs van 25 cents, verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE EN ZOON, Boekdrukkers aan den Houttuin n°. 73, alwaar ook de gezegelde inschrijvingsbiljetten tegen betaling van 22½ cents verkrijgbaar zijn.

Hollandsche IJzeren SPOORWEG-MAATSCHAPPIJ.

Aanbesteding.

Op **Maandag den 23 December 1889**, in Kamer 46 van het Centraal Administratiegebouw aan het Droogbak te *Amsterdam* van Bestek N°. 449:

Het veranderen van de Kraanbrug over de Delfshavensche Schie in eene Plaatijzeren Draaibrug met daaraan verbonden Wijziging van den Onderbouw, het maken van eene Hulpbaan en Hulpbrug en het Ophoogen van den Spoorweg.

In twee perceelen.
Raming perceel een *f* 66000.
„ „ twee „ 42000.

Bestekken met teekeningen zijn tegen betaling van *f* 2.— per exemplaar verkrijgbaar aan bovengenoemd gebouw bij den portier of op franco aanvraag met toezending van postwissel aan het bureau van Weg en Werken, Kamer 154.

Aanwijzing wordt gedaan als in het bestek is vermeld.

De Administrateur.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

Aanbesteding

(VERNIEUWINGSFONDS Staatsspoorwegen.)

Op **Dinsdag den 17den December 1889**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Morvelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek N°. 145.
Leveren en inkepen van dwarsliggers, in 32 perceelen.

De besteding geschiedt volgens art. 13 van het bestek.

De bestekken liggen van den 29sten November 1889 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Morvelse Laan en bij de Heeren Sectie-Ingenieurs te *Meppel* en *Breda*, en zijn op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50 per stuk.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken).

Utrecht, den 28sten November 1889.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

Aanbesteding.

(VERNIEUWINGSFONDS Staatsspoorwegen.)

Op **Dinsdag den 10den December 1889**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Morvelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek N°. 138.
Levering van stalen dwarsliggers met klemplaten.
Bestek N°. 141.
Levering van ijzeren haakbouten.
Bestek N°. 142.
Leveren van eiken wisselhout en eiken brugliggers ten behoeve van de Staatsspoorwegen.

De besteding geschiedt volgens de artt. 22 resp. 17 en 12 van het bestek.

De bestekken liggen van den 29sten November 1889 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Morvelse Laan en aan de bureaux van de Heeren Sectie-Ingenieurs W. J. KLEEK DE REUS te *Meppel* en H. E. BEUNKE te *Breda* en zijn op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50 per stuk.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken).

Utrecht, den 27sten November 1889.

CARBOLINEUM EXCELSIOR is het **BESTE** Houtbederfwerend middel.
FRED. STIELTJES & C°. Amsterdam.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN,
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN,
LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren PEILSCHALEN
WEEGWERKTUIGEN.

BOEKVERKOOPING
J. H. DUNK, *Rotterdam*,
OPPERT 150.
Op 16 Dec. 1889, van eene zeer belangrijke verzameling BOEKEN, Natuurk., Natuurhist., Geneesk. en Heelk., Wiskund., Techn. Wetenschappen, Muziek, Schoone Kunsten,
Pracht- en Plaatwerken,
Emblemata, Natuurk. Instrum., enz.
De Catal. (2106 Nos.), bevat bijna 1000 Nos. over Mechanica, Burgerl. en Waterbouwkunde en
Bouwkundige Plaatwerken
en is à 10 cent verkrijgbaar.
GRATIS: Magazijn Catal.
N°. 32 bev. Nieuwe Boeken in Prachtband, tot veel verminderden prijs.

ZWEEDSCH GRANIET
uit de groeven, Stoomslijperij en Polijstinrichting van de Firma
KESSEL & RÖHL,
te Berlijn.
Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 468,
Amsterdam.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880.
Gouden Medaille Amsterdam 1883.
Bekroond: Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.
JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.
FABRIEK VAN
Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek,
Kunstmarmer en **Cementuitvoeringen.**
Succursalen. Amsterdam, Weenen, London, Boston.
Opgericht 1830.
Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, Amsterdam,
Heerengracht, bij de Oude Spiegelstraat n°. 335.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,
in groote verscheidenheden, voor: Rijwegen, Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfundeeringen enz.
Voor inlichtingen geliève men zich te adresseeren aan THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld., Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer H. G. KNOOPS C.Czn., Beekstraat P 62 te *Arnhem*.
De Directeur, W. PATON WALSH.

STOOMDRUKKERIJ en BINDERIJ
G. W. VAN DER WIEL & C°.,
ARNHEM.
Levering van:
Bestekken, Inschrijvingsbiljetten, Prospectussen, Prijscouranten, Catalogussen, Begrootingstaten, Werklijsten, Declaraties, Rekeningen, Wissels, Chèques, Quitanties, en verder alle Drukwerk voor de industrie.

JAN HAMER & C°.
AMSTERDAM.
KANTOOR: Marnixstraat 402 b/h Leidscheplein.
Witte's Liften
voor Stoom-, Hand- en Waterkracht, voor Personen, Goederen, Spijzen enz.
Grootste zekerheid tegen ongelukken, gemakkelijke behandeling, geringst waterverbruik, zachten gang.
Uitgebreide referentielijsten van, in verschillende Rijks-, Gemeente- en Particuliere Gebouwen, hier te lande, geplaatste Lifts worden op aanvrage franco toegezonden.
Werktuigen voor Stoomwasscherijen en Stoomdesinfectie-inrichtingen. (3)

Te koop aangeboden.
2 Stoomhefmachines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag
50 Kipwagons inhoud 2 M³., 24 " " 2 M³., 36 " " 1½ M³., Beide zijden kippend
Alles 90 c.M. spoorwijte.
Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Sliedrecht* en W. DE JONG, *'s-Gravenhage*.

DE LINT & C°.
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.
MOZAIEK-, VLOER- en WANDTEGELS,
TROTTOIR-, CEMENT- EN LIJZERSTEENTEGELS.
Groote voorraden
16 Bekroonингen.
Handel in CARRARA MARMER en ZWEEDSCH GRANIET.

Rolluiken
van Staal of Hout met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.
E. en P. ROTTSIEPER, *Rosendaal* (Rijnprovincien).

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor Photolithographie, bijzonder geschikt voor de reproductie van Plans, Teekeningen enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor Photozincographie voor de reproductie van Platen en Gravures, ook van Teekeningen voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne Stéréotype-inrichting voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
G. J. THIEME.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst- en Technische Wetenschap
A.W.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT Jr.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *ses gulden* per jaar, bij voorafbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij voorafbetaling.
ADVERTENTIEN ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent Jos. G. STEMLER Czn., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

BERICHT.

Het nieuwe Genootschapsjaar vangt aan met 1 Januari 1890. Zij, die vóór dien datum als gewoon, buiten- of kunstlievend lid tot het Genootschap toetreden, ontvangen de tot 1 Januari verschijnende nommers van *De Opmerker* gratis. De contributie voor gewone (d. i. te Amsterdam woonachtige) leden bedraagt *f* 12.—, die voor buitenleden *f* 7.50 en voor kunstlievende leden *f* 10.— per jaar. Zij ontvangen daarvoor wekelijks *De Opmerker* en verder alle gedrukte stukken, en verkrijgen reductie op den prijs van het door het Genootschap uit te geven plaatwerk.

HET BESTUUR.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1e. De 34e algemeene, tevens 925e gewone vergadering, zal plaats hebben op Woensdag 18 December, des avonds *te 7½ uren precies*, in het Genootschapslokaal.

De agenda voor deze vergadering luidt:
a. Openingsrede van den Voorzitter;
b. Mededeelingen en voorstellen van het Bestuur;
c. Installatie van gewone leden;
d. Verslag van den 1e-Secretaris;
e. Id. van den 2e-Secretaris;
f. Id. van den Bibliothecaris;
g. Id. over de Schetsclub;
h. Id. van de Lokaalcommissarissen;
i. Rekening en verantwoording van den Penningmeester;
k. Verslag van de Verificatie-commissie;
l. Behandeling der begrooting voor 1890;
m. Verkiezing van twee bestuursleden. Volgens rooster treden af de heeren J. A. v. d. Sluijs Veer en A. C. Boerma. De heer Boerma stelt zich niet herkiesbaar;
n. Verkiezing van een lid der Redactie. Volgens rooster treedt af de heer W. Kromhout Czn.;
o. Verkiezing van een lid van het Bestuur in plaats van den heer G. A. Zeeman;
p. Verkiezing van een lid der Redactie in plaats van den heer H. G. Jansen;
q. Verkiezing van 3 Lokaalcommissarissen. Aftredende leden: de heeren H. J. Walle, J. A. van Voorthuijzen en J. C. D. di Gazar. De laatste is niet herkiesbaar;
r. Uitloting van 5 aandeelen in de rentelooze leening van 1884 voor de bibliotheek;
s. Uitloting van 5 aandeelen in de leening van 1886.
2e. Als kunstlievend lid is toegetreden de heer Paul Jansen te Amsterdam.

Namens het Bestuur:
De 1e-Secretaris,
G. A. Zeeman.

(A. et A.) IETS OVER ROMEINSCHE RENAISSANCE.

Voordracht,
gehouden in de vergadering van 20 November 1889,
door
C. W. NIJHOFF.
(Vervolg van bladz. 411.)

Paul Marie le Tarouilly werd geboren te Coutances den 8sten October 1795. Hij was de zoon van eene achtenswaardige familie: zijn vader was vóór de revolutie officier van den staf en daarna directeur van het militaire hospitaal te Rennes. Later begaf hij zich in den handel en bracht het door zijne kunde en zijn buitengewonen ijver tot eene goede positie, zoodat hij zijne tien kinderen eene uitstekende opvoeding kon verzekeren. Van deze tien was Paul het oudste. Hij ontving zijn eerste onderwijs te Rennes en trok in 1814 naar Parijs om onder Dinet zijne wiskundige studiën voort te zetten. Hij bezocht de Polytechnische School en had oorspronkelijk plan zijne carrière bij de genie te maken. De vrede was echter niet geschikt voor een spoedig avancement, en daarom zag hij van zijn eerste plan af en wijdde zich aan de architectuur.

In 1816 vond hij, aanbevolen door den baron Mou-

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

nier, eene plaats op het atelier van den beroemden Percier, voor wien hij zijn gansche leven de diepste vereering heeft behouden. Hetzelfde jaar volgde hij ook de lessen aan de „Ecole des Beaux Arts". In 1819 voltooide hij zijne practische kennis onder leiding van Baraguay d'Hilliers, die belast was met de herstelling van het „Théatre de l'Odéon".

In den herfst van 1820 toog Le Tarouilly naar Italië om bij de groote Renaissance-meesters der zestiende eeuw verder zijne studiën te maken en van aangezicht tot aangezicht te staan met de monumenten uit dat glorie tijdperk in Italië, dat de gansche beschaafde wereld aan zich had verplicht en waaraan ieder land zijn tol had betaald. Het was het doel van den jongen artist zich slechts tijdelijk aan dezen klassieken geest te laven en dan in het leven zijn verderen werkkring te zoeken; maar wat eerst slechts als voorbijgaand bedoeld was, werd langzamerhand levensdoel. Die grootsche getuigen van een uitverkoren eeuw hielden zijn geest gevangen en zouden dien niet weer loslaten vóór ze hem vereeuwigd hadden. Er behoort veel moed toe om zijn leven geheel aan eene enkele groote zaak te wijden. Daar zijn er niet velen, wien het algemeen belang boven het bijzondere gaat, en die, wars van baatzucht en ijdelheid, slechts leven ter verwezenlijking van één groote gedachte. Daartoe behoort men in den waren zin des woords mensch te zijn en wel geniaal mensch. En dit was Paul le Tarouilly. Hij had alle gegevens en eigenschappen om, als hij wilde, eene groote carrière als architect en daarmede zijn fortuin te maken. Hij bezat eene groote mate van kennis, had een fijn ontwikkelden smaak, een niet te verzadigen werklust, vele en goede relatiën en daarbij was hij eene zeer sympathieke verschijning. Maar zijn ideaal lag hooger, want hij had vóór alles een grootsch karakter.

Hij wilde de kunstwereld aan zich verplichten, en hij heeft dit gedaan en, zoo al geen fortuin, dan toch de onsterfelijkheid verworven.

In 1824 keerde hij van zijne eerste reis in Italië terug, en werd benoemd tot inspecteur bij de werken van het Ministerie van Financiën in de „Rue de Rivoli" te Parijs; daarna bij de werken op de „Place de la Concorde" en nog later bij het Observatorium. In 1834 maakte hij een ontwerp voor de vergrooting van het „Collége de France", dat in 1774 door Chalgrin was gebouwd en nu te klein was geworden.

Reeds in 1821 had hij een aanvang gemaakt met de teekeningen, die later zijn standaardwerk zouden vormen. Hij wist toen nog volstrekt niet welk eene uitbreiding deze studie zou nemen, maar de buitengewoon gunstige ontvangst, aan de eerste platen ten deel gevallen, en de aanmoediging van de zijde van een Percier, gevoegd bij de steeds grootere belangstelling voor de voorwerpen van zijn onderzoek, brachten hem ertoe zich geheel aan dezen arbeid te wijden. De jaren 1831—1832 en 1844—1845 werden opnieuw te Rome doorgebracht en aan nauwkeurige studiën en opmetingen besteed. In 1841 verscheen een plan van Rome, de vrucht van een vijfjarigen arbeid. Door zijne onbegrensde nauwkeurigheid en zijne groote duidelijkheid, heeft dit plan de hoogste waarde, zoodat het zelfs op militair terrein zijne diensten uitnemend heeft bewezen.

Zoo heeft Le Tarouilly het herboren Rome uit de vijftiende, zestiende en zeventiende eeuwen opnieuw in al zijn glans den studeerenden getoond, want zijn werk is vóór alles een studie-werk. Hij geeft met onovertroffen juistheid al de schoonheden der Renaissancemonumenten weer, en vult zijne teekeningen, waar hij het noodig oordeelt, zelfs met maten in. Een overvloed van merkwaardige en schoone details vinden hunne plaats en geene enkele bijzonderheid ontgaat zijn scherpziend oog. Waar hij meent dat het tot toelichting kan strekken of de duidelijkheid kan verhoogen, daar doet hij door eene uitnemende perspectief het schilderachtige of ingewikkelde van het voorgestelde zooveel te beter uitkomen, en met zulk eene zekerheid en zoo juist dat de perspectievische platen een cursus in de doorzichtkunde zouden kunnen genoemd worden. Waar hij maar eene goede plaatverdeeling, eene gunstige schikking of groepeering of een schoon detail waarneemt, daar geeft hij het weer, zonder zich te storen aan de rest, die hem minder aantrekt. Maar voor enkele werken heeft hij eene bijzondere sympathie en hij ontleed ze in al hunne fijnheden. Boven alles voelt hij zich aangetrokken door het paleis „Massimi", waaraan hij dan ook drie en-twintig platen wijdt en wiens schepper, Baldassarre Peruzzi, hij steeds met bijzondere voorliefde aanhaalt. Verder geeft hij van het paleis „Della Cancellaria," door Bramante Lazzari, elf; van het paleis „Farnese," door Antonio da Sangallo, vier-en-twintig; van de villa van Paus Julius III, door Vignola en Ammanati, negentien en van den basiliek van „S. M. Maggiore", door Fontana, Ponzio, Rainaldi en Fuga gebouwd, negen platen. Tevens voegde hij aan zijne platen, die in folio verschenen, een tekst toe in quarto, waarin hij de uitkomsten zijner wetenschappelijke studiën neerlegde en die als handleiding bij de studie der teekeningen onmisbaar is. Vooral in dezen eenvoudigen tekst strijden de eigenschappen van den uitnemenden geleerde en van den onpartijdigen kunstenaar als om den voorrang. Er gaat van dit boek eene soort van bekoring uit; men voelt dat de man, die dit schreef, vóór alles waar was en men zou dit werk kunnen beschouwen als een soort van catechismus voor de velen uit den tegenwoordigen tijd, die het schoone in het werk van een ander met den besten wil maar niet kunnen ontdekken.

Deze tekst bestaat uit verschillende onderdeelen. Le Tarouilly begint met een „Discours préliminaire", waarop ik later terug hoop te komen.

Vervolgens komen „des Renseignements divers", waarin hij inlichtingen geeft omtrent de geographische en topographische ligging van Rome, de gesteldheid van den bodem, de materialen voor de bouwwerken gebruikt; en waarin hij vervolgens den Tiber, de havens, de kaden, de bruggen, de aquaducten en de riolen behandelt, om eindelijk een artikel te wijden aan de omstreken van Rome en de elkaar opgevolgde bevolkingen. Dan deelt hij iets mede over de stadspoorten, de regionen en kwartieren, waarin Rome was verdeeld, geeft daarna eene lijst van de voornaamste gebeurtenissen uit Rome's geschiedenis, eene chronologische lijst van de Pausen van de vijftiende tot de negentiende eeuw, eene dergelijke lijst van de architecten, die sedert de vijftiende eeuw te Rome gearbeid hebben en eene lijst van de voornaamste gebouwen uit het Renaissance tijdperk of daarmede in verband staande; en ten laatste volgt de omschrijving en toelichting van zijne platen, die driehonderd vier-en-vijftig in getal zijn, en welke omschrijving even helder als onpartijdig, even beknopt als belangrijk mag genoemd worden. Het was het plan van Le Tarouilly hieraan, wanneer het werk voltooid zou zijn, nog een aanhangsel toe te voegen, waarin hij de algemeene uitkomsten van zijne levensstudie had willen neerleggen en waarin hij beschouwingen had willen geven over de kunst in 't algemeen en over de bloeitijdperken der verschillende richtingen en de richting van zijn tijd in het bijzonder. Hij had de oorzaken willen nagaan der uitspattingen, waaraan geene kunstrichting schijnt te kunnen ontkomen, en uit het onderzoek der eeuwen eenige algemeene regelen willen opsporen, eenige grenzen willen stellen, die, zonder de vrijheid van denken en scheppen te belemmeren, toch een voorbehoedmiddel zouden kunnen zijn tegen deze periodieke verval-tijdperken. Het is echter slechts bij aanteekeningen gebleven, daar de dood hem, vóór hij deze gedachte had kunnen verwezenlijken, tot zijn offer had gekozen.

Terwijl zijn standaardwerk nog niet voltooid was, had Le Tarouilly reeds een anderen arbeid op touw gezet. Twee der grootste monumenten te Rome zouden in zijn hoofdwerk niet worden opgenomen, maar geheel afzonderlijk behandeld worden. Het waren de St.-Pieterskerk en die onafzienbare rij van zalen, galerijen, kapellen, musea, hoven en tuinen, die we als het Vaticaan kennen. Enkele gedeelten hiervan waren reeds door andere meesters in teekening gebracht; vooral was dit het geval met die deelen, die men aan het genie van Baldassarre Peruzzi en Pirro Ligorio dankte, maar Le Tarouilly zou deze reuzenmonumenten in al hunne deelen ontleden en ze ons, als in een nieuw licht gesteld, onder de oogen voeren. Deze arbeid is niet door hem voltooid geworden, hoewel het grootste gedeelte ervan vóór zijn dood gereed was. Later echter door andere handen bijgewerkt, heeft hij het licht gezien onder den titel „Le Vatican et la Basilique de Saint-Pierre." Ook de uitgave van eene verzameling manuscripten der oude Renaissance-meesters, door hem in verschillende bibliotheken opgespoord en bestudeerd, en die als een levende commentaar zoude zijn geweest van hunne onsterfelijke werken, heeft Le Tarouilly niet mogen beleven, terwijl hij een herdruk der pittoresken van Piranesi, die eene populaire uitgave van Rome zouden versieren, wegens gebrek aan financiëele deelneming heeft moeten staken.

Wel was het dus eene reuzentaak, door één man op de schouderen genomen, zonder andere voldoening dan de gedachte zijnen kunstbroeders nuttig te zijn geweest, want materiëel voordeel was in deze uitgaven niet gelegen. Bij al de aanmoediging van vele kanten, moest hij toch de uitgave van zijne „Edifices de Rome Moderne" uit eigen middelen dekken; maar het viel hem minder zwaar, dan het menig ander zou gedaan hebben, want Le Tarouilly maakte tegenover het leven al heel weinig aanspraken.

Hij kon zich genot en weelde ontzeggen, maar juichen wanneer hij den schepper van een tot heden vaderloos monument had uitgevonden, wanneer hij een tot nu toe onverklaarbaar stijlverschil had opgehelderd, wanneer eene perspectievische teekening bij uitnemendheid gelukt was of wanneer de graveur een kunstprodukt als plaat afleverde. Welk een genot verschafte hem het verlof tot inzage der bibliotheken van het Vaticaan, van Sienna en Florence, welk eene onuitputtelijke bron tot studie en vergelijk leverden hunne schatten hem op. Maar zelfs de voldoening in het waarachtig hooge en ideale zou hem vergald worden. Nauwelijks was zijn werk verschenen of het werd te Brussel nagedrukt. Ongevoelig voor het krenkende van zulk een daad, zonder achting voor zulk een reuzenarbeid, zonder schaamte voor het onedele en lage van dergelijken diefstal, stuurde men eene valsche uitgave van „Edifices de Rome Moderne" in de wereld en bracht haar tot veel billijker prijs dan de oorspronkelijke aan de markt.

De aanhoudende arbeid, de groote vermoeienissen op zijne reizen, het onafgebroken geestesleven en de bittere ervaringen met den Brusselschen nadruk opgedaan, hadden de gezondheid van Le Tarouilly geschokt. Een lichtstraal temidden dezer moedeloosheid was zijne benoeming in het Legioen van Eer, eene onderscheiding hem door zijne vrienden bezorgd. Hij was toen achten-vijftig jaar. De man, die alles voor anderen had overgehad, die zijne talenten, zijn tijd, zijn geld, zijne gezondheid aan het algemeen belang had ten offer gebracht, die man had vergeten voor zichzelf aanspraken op eenige onderscheiding te maken.

Door zijn geneesheer werd hem de arbeid ontzegd en hij ging met zijne familie naar Bretagne, waar hij herstel voor zijne gesloopte krachten hoopte te vinden. Maar de zucht naar zijn werk liet hem geen rust en hij keerde dan ook weldra naar Parijs terug. Nog éénmaal smaakte hij weer het geluk zich te midden van zijne studiën te bevinden en met nieuwe kracht dacht hij zich aan zijne levenstaak te wijden; maar zijne dagen waren bijna geteld; zijne krachten namen voortdurend af. Toen vatte hij het plan op nogmaals Italië te bezoeken en onder den blauwen hemel van dit uitverkoren land wellicht nog eenige herademing te vinden. Hij zou dan nog eens die hem zoo welbekende streken terugzien, misschien nog eens vertoeven te midden van die eerwaardige overblijfselen van een lang vervlogen kunsttijdperk, die hij zoo goed kende en zoo lief had gekregen.

Maar het zou zoo niet mogen zijn, want den 25sten October 1855 overleed hij op zestigjarigen leeftijd. Slechts één werk liet hij geheel voltooid na, en wel „Edifices de Rome Moderne", waaraan hij vijf-en-dertig jaren van zijn leven had besteed, maar ook deze ééne arbeid alleen zou reeds meer dan voldoende zijn geweest om hem den toegang te verschaffen tot de rij van Frankrijk's groote zonen.

Het complement van dit werk „le Vatican et la Basilique de Saint Pierre" en „les Manuscriptes des Architects Romains", vormen, vereenigd met zijn hoofdwerk, het beste wat wij voor onze studie over Romeinsche Renaissance bezitten.

(*Wordt vervolgd.*)

(A. et A.) RECLAME.

Op de bouwschutting van een in aanbouw zijnd perceel, hoek Sophiaplein en Kalverstraat alhier, ziet men op het oogenblik, tusschen de aanprijzingen van cacao, pillen en andere nuttige zaken, ook de namen en adressen van architect en aannemer van bedoelden bouw, met groote letters gereclameerd.

Als teeken des tijds verdient het feit vermelding, hoewel wij niet gelooven dat het illustre voorbeeld in bouwkundige kringen spoedig algemeene navolging zal vinden.

INGEZONDEN.

Aan den heer Redacteur-uitgever van »De Opmerker".

Mijnheer!

Daar u in het nummer van uw weekblad *De Opmerker* van den 30sten November ll., aan zekeren ongenoemden schrijver, die zich »J." teekent, plaatsruimte verleend hebt om mij aan te vallen, zult u mij zeker tot verdediging in de gelegenheid willen stellen.

Mij voorbehoudende die gerechtelijke maatregelen te zullen nemen, die mijn rechtsgeleerde raadsman dienstig zal oordeelen, dienen uwe lezers intusschen de zaak ook van de andere zijde te hooren.

De aanval, waaraan ik blootstond, betreft het bouwen van twee huizen aan de Vondelstraat alhier. De bouw van deze huizen werd mij, in concurrentie met andere aannemers uitbesteed, en moest voltooid worden onder directie van een geheel door den uitbesteder gekozen, mij onbekend bouwmeester.

Toen de huizen, op den bij het bestek bepaalden tijd, onder de kap waren, kreeg de uitbesteder onaangenaamheden met zijn bouwmeester en ontsloeg dien.

De aanbesteder vroeg mij toen den bouw te willen voortzetten onder leiding van een anderen bouwmeester, zekeren heer H. J. Wigman, waarschijnlijk mijn aanvaller in uw blad. Ik verklaarde mij daartoe bereid, met dien verstande, dat hetgeen door mij was verricht, geleverd en besteld, als door den ontslagen bouwmeester goedgekeurd en geteekend, niet meer zoude mogen worden afgekeurd.

Bekend is het toch hoe zelden de eene bouwmeester iets van een anderen goedkeurt, zooals ook uw inzender »J." wederom het »Café Vondel" een der weinige gebouwen in de Vondelstraat noemt, die op architectonisch schoon kunnen hoogen, ofschoon een zeventiental huizen in die straat door den architect Cuypers is gebouwd.

Deze billijke, door mij gestelde voorwaarde werd echter door den uitbesteder niet aangenomen, die mij daarop de aanneming opzeide.

Nadat daarop het werk door mij gestaakt was, ontving ik het volgend schrijven van den heer H. J. Wigman, wel een bewijs dat men mij gaarne het werk wilde laten behouden en voltooien.

»*Amsterdam*, 25 September 1889.

Aan den heer J. F Prenzler,
Aannemer
Alhier.

Mijnheer!

»Mag ik uw door dezen verzoeken om morgenvroeg tusschen 9 en 10 uren even ten mijnent te komen daar ik uw gaarne even zoude spreken omtrent een voorstel voor uw aannemelijk, om als aannemer alsnog het werk te hervatten en in der minne af te maken.

»Ik acht mij sterk als uw alsdan dit voorstel aannemelijk blijkt het zoover met den heer Dr. Völter te brengen dat Z.E. er genoegen mede neemt dit zoude naar ik vermeen toch zeker voor partijen het gewenschte zijn. Hopende dat uw mijn vriendschappelijke wensch zult in overweging nemen

Verblijf ik inmiddels
Achtend
U.E. Dw.
(get.) H. J. Wigman."

Daar de heer Wigman echter zich uitdrukkingen liet ontvallen, die mij niet bevielen, bleef ik weigeren den mij eens opgezegden bouw te hervatten.

Op verzoek van den uitbesteder benoemde de President der Arrondissements-rechtbank te Amsterdam de heeren J. F. Staal, F. A. Verbeek en W. C. Deenik om den stand van het werk op te nemen en daarover rapport uit te brengen.

De uitbesteder en ik kwamen daarop echter overeen, om door genoemde achtenswaardige mannen, liever in het hoogste ressort de beslissing op te dragen, nopens het bedrag der mij toekomende schadeloosstelling en nopens alles wat daarmede in verband mocht staan.

Genoemde scheidslieden waren daarop het volgende vonnis:

»dat de raadslieden van beide partijen hunne belangen mondeling aan hen voorgedragen hebben;

»dat zij een onderzoek in loco hebben ingesteld en daarbij den bouw van bedoelde perceelen hebben opgenomen, alles hebben opgemeten voor zooverre zulks zichtbaar was, en het bestelde en gereed zijnde timmerwerk hebben in oogenschouw genomen;

»dat zij met goedkeuring van de wederzijdsche raadslieden de houten en gemetselde fondamenten berekend hebben volgens de voorwaarden van aanbesteding, dat zij kennis hebben genomen van de voorwaarden waarnaar de aanbesteding geschied is, van de som waarvoor het werk was aangenomen en van de betalingtermijnen, die door den aanbesteder aan den aannemer zijn uitbetaald;

»dat zij na nauwkeurige berekening en onderling overleg de bedoelde schadeloosstelling die Prof. Dr. Völter aan den aannemer Prenzler zal hebben te betalen, bepaald hebben op . . . . . "

Ontevreden met dit vonnis, begon de tegenpartij eerst de uitbetaling van het door haar verschuldigd bedrag te bemoeilijken. Toen dit niet hielp, benoemde zij zelve geheel buiten mij om deskundigen om het werk te onderzoeken, dreigt met dwaze processen, breekt muren af om deze op de bestaande fundeering onder de bestaande kap weder op te bouwen, en schrijft de grofste onjuistheden in uw blad, daar zij mij op andere wijze niet kan treffen.

Tegenover deze aantijgingen dient bovenstaande ware uiteenzetting der feiten, en dienen bovendien de volgende door mij aangenomen werken, die alle zonder eenige moeielijkheid werden voltooid en goedgekeurd:

de bouw van eene openbare lagere school aan de Prinsengracht bij de Vijzelstraat alhier voor *f* 51,550, in 1883;

de bouw van eene openbare lagere school in de Nassaustraat Oldebarneveldtstraat en Oldebarneveldtkade alhier voor *f* 89,013, in 1884;

de bouw van een slachthuis met stal enz. in de Stadsrietlanden alhier voor *f* 156,900, in 1885;

de bouw van een perceel met étage-woningen aan de Stadhouderskade alhier voor *f* 45,816, in 1887.

Na lezing van het bovenstaande zal de oormak van het schrijven van den heer »J." in uw blad aan uwe lezers duidelijk zijn.

Hoogachtend,
uw dw. dr.
J. F. Prenzler.

Amsterdam, 5 December 1889.

(A. et A.) Phrasen over ongenoemde schrijvers, wanneer er sprake is van een hoofdartikel met de initialen der Genootschaps-redactie voorzien, zullen we laten voor wat ze zijn. Wie stijlverwantschap vermag te ontdekken tusschen den tekst van het ingelaschte briefje des heeren Wigman met ons artikel kan, wat ons betreft, de hypothese over den vermoedelijken auteur verder uitwerken, wij achten zulks overbodig. Doch genoeg hiervan; zien wij wat de schrijver of de rechtsgeleerde raadsman heeft mede te deelen.

Het komt ons voor dat hetgeen de heer Prenzler een aanval gelieft te noemen, doch wat wij als eene historie blijven betitelen, door deze repliek met enkele bijzonderheden verrijkt, doch in geen enkel opzicht weerlegd wordt.

Wij hebben gewezen op de vele geconstateerde tekortkomingen in de constructie en op willekeurig en ten nadeele van den eigenaar veranderde bepalingen van bestek en teekeningen. Hoedanig de verhouding is geweest tusschen den aannemer en *den gekeel (!) door den uitbesteder gekozen hem onbekenden bouwmeester*, en in hoeverre ieder hunner afzonderlijk aansprakelijk kan gesteld worden voor bedoelde tekortkomingen, hebben wij niet beoordeeld. Waarschijnlijk zal het rechterlijk onderzoek hieromtrent licht verspreiden.

Er blijkt verder uit hetgeen de heer P. mededeelt, dat er pogingen zijn aangewend om alsnog met den aannemer tot eene minnelijke schikking te geraken, nadat reeds den architect reeds de lastgeving was opgezegd (1). Dit nu zal niemand vreemd voorkomen, die ondervinding heeft van rechtszaken in het algemeen en van bouwkundige processen in het bijzonder, doch het bewijst alweer niets tegen het bestaan van de door ons opgesomde technische gebreken in den bouw, integendeel, het mislukken van die pogingen, om reden de heer Prenzler het niet geraden achtte het reeds gemaakte werk aan de goedkeuring van een anderen, hem waarschijnlijk beter bekenden architect te onderwerpen, geeft geen hoogen dunk van 's mans vertrouwen in zijn goed recht. Er kon toch alleen quaestie zijn over mogelijke tekortkomingen in de constructie of over de qualiteit van het geleverde werk; verschil van smaak over architectonisch schoon heeft daar niets mee te maken en wij zullen, om begrijpelijke redenen, met den heer P. hierover liever niet debatteeren.

Wat betreft de uitspraak der drie deskundigen, houde men in het oog, dat het mandaat van deze heeren alleen bestond in het opmaken der rekening van *alle door den aannemer gemaakte kosten, arbeid en winstderving* (art. 1647 B. W.) om hierdoor tot eene ontbinding van de overeenkomst van aanneming te komen. Een onderzoek naar de gebreken in de constructie lag niet op hunnen weg.

Eerst *nadat* het contract van aanneming verbroken was, kon door den eigenaar een eisch worden ingesteld tot schadevergoeding wegens het verbeteren van onvoldoende constructiën, en, ten einde geene vertraging te ondervinden bij het vernieuwen en verder afwerken der gebouwen gedurende den loop van het proces, verzocht de eigenaar drie andere, reeds vroeger door hem benoemde deskundigen, om een rapport op te stellen van hunne bevinding en het bestaan van de verschillende door ons opgesomde gebreken te constateeren. De achtenswaardigheid van deze in ons artikel genoemde heeren zal, vertrouwen wij, door den heer P. evenmin in twijfel worden getrokken als die van de deskundigen, door den heer President van de Rechtbank benoemd.

Wij hebben ons persoonlijk van den toestand der huizen overtuigd en weten niet beter te antwoorden op des heeren P.'s meening als zouden wij de grofste onjuistheden hebben gedebiteerd, dan door ieder vakman aan te raden een kijkje te gaan nemen.

De beide buitenmuren zijn, dank zij het Well's licht, reeds geheel vernieuwd; men had hier een proefstukje van fraai metselwerk kunnen bewonderen, waarmede de heer P., hoe ook een rechter over de zaak moge oordeelen, zeker zijn reputatie als aannemer niet schitterend opgehouden heeft en bovendien is er inwendig nog genoeg van den door ons beschreven toestand te zien om de juiste en onbevooroordeelde opsomming van feiten onzerzijds te toetsen aan de werkelijkheid.

Ons voorbehoudende om steeds, waar wij zulks in het publiek belang dienstig oordeelen, dergelijke gevallen aan de openbaarheid prijs te geven, zullen wij ook ter gelegener tijd het verdere verloop dezer zaak mededeelen. *De Redactie.*

---

(1) De heer Mr. E. J. C. Gosseling maakt ons opmerkzaam op het feit dat den architect reeds vroeger, bij eenvoudig exploot, de lastgeving was opgezegd, aangezien de aanbesteder reden tot ontevredenheid meende te hebben en dat eerst later, nadat overeenstemming tusschen aanbesteder en aannemer omtrent de keuze van een ander architect onmogelijk bleek en aangezien inmiddels ook het vertrouwen van den eigenaar in zijn aannemer meer en meer was geschokt, het contract van aanneming aan den aannemer krachtens art. 1647 B. W. werd opgezegd.

Verder is niet het bedrag door den aannemer onder protest *aanvaard*, doch geschiedde de *betaling* onder protest en wel op grond van hetgeen door de drie nadere deskundigen was geconstateerd.

En eindelijk zijn deze laatste deskundigen niet benoemd *nadat* door de eerstbenoemde deskundigen uitspraak was gedaan omtrent het verschuldigde bedrag, zooals de heer P. beweert, doch geschiedde deze benoeming vóór de uitspraak.

VEREENIGING „ARCHITECTURA" TE 's-GRAVENHAGE.

Vergadering van 11 *December* 1889.

De vergadering geopend en de notulen goedgekeurd zijnde, werd tot onderwerp van de tweede prijsvraag in het vereenigingsjaar 1889—'90 gekozen een kleine villa voor een badplaats.

Daarna trad als spreker op de heer J. M. Lion, wapenschilder van den Hoogen Raad van Adel, om „een en ander over heraldiek" mede te deelen.

In zijn belangrijke improvisatie toonde spreker de tallooze fouten aan, die op het gebied der wapenkunde in de 18e en 19e eeuw begaan zijn en waaraan velen zich nog schuldig maken, hoewel men in den laatsten tijd, door studie en opvolging van de heraldische wetten uit de middeleeuwen en het Renaissance-tijdperk, weder op den goeden weg begint te komen.

De verschillende vormen van schilden, helmen, helmteekens, dekkleeden, rangkronen, enz., alsmede hunne onderlinge plaatsing en combinatie zijn alle aan vaste wetten onderworpen. Zoo mag men bv. niet den helm *en face* en het helmteeken *en profil* voorstellen (wat zeer dikwijls voorkomt), geen rangkroon boven den helm plaatsen, noch cirkelvormige in plaats van ovale — vrouwelijke — schilden maken, enz.

Ook de heraldische kleuren zijn voorgeschreven, als vermiljoen, hemelsblauw, emeraldgroen, purper, zwart, goud en zilver. De kleuren van het schild en van het wapenfiguur moeten in het helmteeken en de dekkleeden herhaald worden. De meening dat een balk in het wapenschild, hetzij een dwarsbalk, een rechter of linker schuinbalk, bastaardij aangeeft, berust op een dwaalbegrip. Slechts een linker- en volgens sommigen ook een rechter-schuin*streep*, werd eertijds door bastaarden gebruikt, om het wapen in zekeren zin te „breken".

Nog andere behartigenswaardige wenken werden door spreker gegeven, ook omtrent de vrijheden, die men zich bij het teekenen of modelleeren van wapens mag veroorloven, mits niet van de gestelde wetten afgeweken worde.

De voordracht werd verduidelijkt door een aantal teekeningen, die door den heer J. M. L. Lotz met behulp van den sciopticon op het doek geprojecteerd werden.

De heer Lion verwierf met deze voordracht luiden en welverdienden bijval en gaf daarna nog menige gevraagde inlichting.

De kunstbeschouwing, *Die Bauornamente der Neuzeit*, aangeboden door den heer N. v. d. Arend, werd met ingenomenheid bezichtigd. De met smaak gekozen motieven en de geacheveerde uitvoering trokken zeer de aandacht.

Bij opening van de vragenbus kwamen daaruit een tweetal vragen te voorschijn, welke in de volgende vergadering zullen behandeld worden. Zij luiden:

1. Zou het ook op den weg der Vereeniging liggen om aan het Bestuur van het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen alhier voor te stellen de schuine kanten, die verleden jaar van de pijlers der galerijen zijn afgehakt, aan de zijde der vestibule weder te laten aanpleisteren? De steller dezer vraag kan zich begrijpen waarom zij aan de tooneelzijde zijn afgehakt maar niet waarom dit ook aan de vestibule-zijde is gedaan. Met het weder aanpleisteren ervan zou stellig een goed werk verricht worden, daar dit juist de zijde is waartegen het publiek zit te kijken.
2. Wat moet bouwkunst zijn?

Na voorlezing van deze vragen niets meer aan de orde zijnde, werd de vergadering gesloten.

VEREENIGING TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST TE GRONINGEN.

Vergadering van 7 *December* 1889.

Bij de opening deelde de Voorzitter mede, dat de heeren Van Bruggen en Kronenburg als kunstlievende leden zijn aangenomen en dat de heeren Tjaden en Huurman niet voor commissieleden in aanmerking wenschen te komen. In hunne plaats werden gekozen de heer Eduards voor materialenkennis en de heer Nijhuis voor geschiedenis der bouwstijlen, enz.

Om een antwoord te kunnen geven op de vraag: »Welke verf is de beste op gegalvaniseerd-ijzeren kachelpijpen en laat niet af door de warmte?" had de heer Wiardi een paar door hem geverfde pijpen als proef ter vergadering meegebracht. Nadat deze aan de hitte van een paar gasvlammen gedurende ± 2 uren waren blootgesteld, bleek het dat de verf of het lak ongeschonden was gebleven.

Over de vraag: »Waaraan is bij de steenfabrikage de naam drieling ontleend?" had de heer Van Gendt een schrijven ontvangen van een steenfabrikant uit Woerden, waarin deze als zijne meening te kennen gaf, dat die naam voor ongeveer twee eeuwen moest zijn ontstaan in de streek tusschen Utrecht en Leiden. Daar maakte men sinds dien tijd steenen, die $\frac{3}{4}$ van de afmetingen der oude Utrechtsche moppen bezaten, en zoo zou men op den naam drieling = driekwart gekomen zijn.

Nu trad de heer Hoekzema als spreker op, om, namens de Commissie voor bouwkundige rechtskennis, te beantwoorden de vraag: »Wanneer men erkers laat maken, *moeten* de buren daar dan genoegen mee nemen, wanneer het Gemeentebestuur vergunning heeft gegeven, als de ramen in den erker binnen een afstand van 2 M. van het naaste perceel geplaatst worden, zooals het nu bv. naast den heer J. E. Winter in de Heerestraat het geval is?"

De Commissie was van oordeel dat art. 695 en 698 van het Burgerlijk Wetboek in deze zaak duidelijk antwoord gaven, zoodat men hier slechts op twee punten had te letten: 1°. of er uitzicht bestaat, en dat is hier het geval; 2°. of het erf van den buurman waarop wordt uitgezien in dit geval de stoep is. Het zou toch kunnen wezen, dat de stoepen aan de gemeente behoorden, of dat men een stoep niet als erf beschouwt. Is dit wel het geval, zoo acht de Commissie de erker in strijd met de wet geplaatst.

De heer Huurman achtte het verkeerd in eene vergadering als deze, zulke teere quaesties te behandelen; men moest dit aan de rechtsgeleerden overlaten. De Voorzitter e. a. vonden het juist zeer goed dergelijke zaken te bespreken, daar bouwkundigen dikwijls voor dergelijke gevallen kunnen staan. De heer Huurman kon zich niet met de conclusie der Commissie vereenigen, en meende dat in bovengenoemde artikelen alleen erven achter het huis, niet aan den publieken weg gelegen, bedoeld werden.

»Wat beteekent het woord erker?" Hierop antwoordde de heer Bach, als rapporteur der Commissie voor geschiedenis, enz., dat *erker* ontstaan is uit het Middelhoogduitsche woord *erbaere*, hetwelk afgeleid zou zijn uit het Latijnsche *arcuvus*, dat met *arcus* of boog in verband staat. Oorspronkelijk zou een erker een overwelfde kamer, later een uitbouw geweest zijn aan burchten, dienende tot het bedekt opstellen der boogschutters. De heer Jager stelde voor dit punt in de volgende vergadering nog eens te behandelen, om tegen dien tijd meerdere gegevens te kunnen verzamelen.

De heer Hazeu hield vervolgens de aanwezigen eenigen tijd aangenaam bezig, door het een en ander mee te deelen over zijn bezoek aan Parijs. Van de merkwaardigste bouwwerken en eenige beeldhouwwerken uit de Afdeeling Schoone Kunsten der Tentoonstelling had spreker eene fraaie collectie photographieën meegebracht, welke de leden in den loop der vergadering met zeer veel belangstelling bezichtigden. Achtereenvolgens schetste spreker verschillende fraaie gebouwen, om daarna iets uitvoeriger stil te staan bij den Eiffeltoren. Een volgenden keer hoopte de heer Hazeu meer in 't bijzonder iets over de stad Parijs mede te deelen.

Bij de opening der vraagbus bleek deze de volgende vragen te bevatten:

1. In sommige bestekken wordt tegenwoordig voor binnenhoutwerk, balklagen, enz. bezaagd dennenhout voorgeschreven. Vroeger was dit gewoonlijk vuren, of ook wel vuren of dennen. Waarin bestaat het verschil? Wat is het beste? En aan welke kenmerken is het onderscheid het best te zien?
2. Wat is het beste sauspreparaat om een met portlandcement bepleisterden gevel, die aan veel regen en wind is blootgesteld, over te sauzen?
3. Iemand kocht op eene domeinveiling 2 kavels bouwterrein, hebbende recht van uitgang over een oostwaarts ervan gelegen perceel. Hij verkocht een gedeelte der kavels, zonder den nieuwen eigenaar recht van uitgang te verleenen. Het dienstbare perceel zou, was in dien toestand geene verandering gekomen, slechts aan het overblijvende gedeelte der beide kavels uitgang verleenen en dus van buurmans verkoop hebben geprofiteerd. Na eenigen tijd kocht de buurman echter een zuidwaarts gelegen perceel en voegde een klein gedeelte der

rest van de twee kavels bij dit perceel. Mag nu aan het huis op het zuidwaarts gelegen erf gebouwd, uitgang over het dienstbare erf worden geweigerd, wanneer die uitgang plaats heeft van uit het toegevoegde deel der beide kavels?

Deze vragen werden aan de daarvoor aangewezen commissiën ter hand gesteld, om zoo mogelijk in eene volgende vergadering te beantwoorden.

Nog zij vermeld dat de heer Van Veen gedurende deze vergadering het werk van Anton Haber: »Allerlei Schreinwerk", welwillend ter bezichtiging had afgestaan.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

(A. et A.) AMSTERDAM. Naar wij vernemen is aan den heer Leonard A. Springer, timmerarchitect te Hilversum, de eerste prijs toegekend voor zijn ontwerp voor den aanleg van eene begraafplaats te Amsterdam. Voor dit doel waren indertijd eenige deskundigen door het Gemeentebestuur der hoofdstad tot eene besloten prijsvraag uitgenoodigd.

(A. et A.) — Het *Geïllustreerd Politieniews* bevat deze week eene plaat van »Alfaro" naar aanleiding van ons artikel »Amsterdamsche bouwerij", waarop de toestand van eenige in aanbouw zijnde huizen alhier, mitsgaders de gereserveerde houding der bouwpolitie, aanschouwelijk is voorgesteld.

(A. et A.) — Omtrent de voorgenomen verbouwing van het Oost-Indische Huis meldt het *Nieuws v. d.* het volgende:

Hoofdzakelijk heeft hierbij den doorslag gegeven de noodzakelijkheid om den aan den Kloveniersburgwal gevestigden ingenieur-verificateur de ruimte te verschaffen, welke hij voor een behoorlijke uitoefening van zijn dienst noodig heeft, ook met het oog op de verzochte nabijheid van het hypotheekkantoor, waarbij behoort het kadaster, kantoor- en velddienst. In den nieuw opgetrokken, drie verdiepingen hoogen Kloveniersburgwalvleugel zal tweemaal zooveel ruimte beschikbaar zijn als voorheen. In de begane-grondverdieping komen alle kantoren voor de provinciale inspectie, hypotheek en een deel van het kadaster. Op de eerste verdieping: het laboratorium voor suikeronderzoek, successie- en kadasterkantoren. De derde verdieping zal alle teekenbureaux van het kadaster bevatten.

De nieuwe gevel aan den Kloveniersburgwal zal eenige gelijkenis hebben met dien van het Rijksmuseum en het Centraalstation, maar draagt natuurlijk een veel stemmiger karakter. Hij zal in het midden en op den hoek van de Hoogstraat een eenigszins vooruitspringenden topgevel krijgen en in kleurige steen worden gemetseld.

De gevel op de binnenplaats wordt artistieker uitgevoerd en in harmonie gebracht met dien van de daarnaast en tegenoverliggende gebouwen, zoodat op de binnenplaats voortaan het oog naar alle kanten behaaglijk zal staren en niet langer alleronaangenaamst worden aangedaan door den dan verdwenen zwarten rug van den Kloveniersburgwalvleugel. Den 1ste Augustus 1890 moet het werk gereed zijn.

— De architect I. Gosschalk heeft zich tot den Raad dezer gemeente gewend met een adres, waarin hij herinnert in zijn adres, betreffende een dok in het open IJ, sub. 22 Januari 1889, aan den Raad ingezonden, te hebben verklaard, »dat hij geneigd is over een particuliere uitvoering van zijn plan, bijv. van het zuidelijk eiland, te onderhandelen."

Hij legt thans over: 1°. eene teekening op eene schaal 1: 15,000, aantoonende, hoe het zuidelijk eiland kan worden aangelegd, en op zichzelf een goed geheel vormen, zonder dat daardoor de mogelijkheid wordt afgesneden, eventueel te geraken tot uitvoering van het geheele plan;

2°. eene teekening op eene schaal 1: 2500, aangevende, hoe de inrichting van het eiland, met gebruikmaking van het oostelijk uiteinde der Handelskade, zou kunnen zijn.

Dit uiteinde vormt een, rondom door muren, en in de haven door drijfbalken afgesloten entrepôt, terwijl op de brug (die beweegbaar gedacht is, om eene verbinding met het Merwedekanaal te verkrijgen), een ijzeren wand, aansluitend aan den muur, kan gesteld worden.

Aan pakhuizen van 5 verdiepingen wordt daardoor (buitenwerks gemeten) een oppervlak van 54,000 M². benevens aan sheds 23,700 M² verkregen, te zamen dus 77,700 M². entrepôtruimte, behalve een desverkiezende aan te leggen kelder onder de beide soorten van gebouwen.

De sheds zijn vóór de pakhuizen ontworpen, om daarin eene sortéering en spoedige lossing mogelijk te maken der waren, tot opslag in pakhuizen bestemd.

Bij eventueele uitbreiding van het entrepôt kunnen de noordelijke sheds in pakhuizen worden veranderd, waartoe men de fundeering reeds dadelijk kan inrichten.

Op het uiteinde der kaden kunnen tot vrijen opslag sheds worden gebouwd tot eene oppervlakte van 15,600 M².

Zoowel het entrepôt als de laatstgenoemde sheds kunnen aan het spoorwegnet worden aangesloten, waartoe achter de entrepotsheds eene verbreeding der kade is ontworpen.

Hij verzoekt den Raad hem te willen medodeelen, in hoeverre de gemeente tot afstand van het water en den ondergrond tot aanleg van de kade, benevens van het uiteinde der Handelskade, geneigd zoude zijn, en zoo ja, op welke voorwaarden.

— De maatschappij, die de treinen aan de Weteringschans gaat exploiteeren, staat onder bestuur der heeren E. J. Heijer, J. J. Tim *fr.*, G. Rotgans, W. Langhout Gz., A. Lubbers, Z. Doeglik en E. Moller. Aan aanvragen om terrein voor den bouw van woningen voor particulieren (geen speculatiebouw) ontbreekt het niet.

— De plannen tot stichting van een nieuw post- en telegraafkantoor schijnen weder ter hand genomen te worden. De twee door de gemeente aangekochte perceelen aan den Nieuwezijds-Voorburgwal en de Huiszittensteeg zouden tijdelijk aan het Rijk worden verhuurd voor hoofdkantoor der rijkstelegraaf, terwijl de postdienst in de voormalige schilderijenloods op het Damrak eene wijkplaats zoude vinden, totdat het nieuwe gebouw verrezen is.

LEIDEN. Door den Gemeenteraad is in de vergadering van Donderdag jl. eene subsidie tot een maximum van *zevenhonderd gulden* toegekend aan de Afdeeling Leiden en Omstreken der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst, voor de door haar uitgeschreven wedstrijden van handwerkslieden en leerlingen.

— Uit Johannesburg wordt van 30 November gemeld, dat daar nog al beweging is over eene concessie, door de Regeering verleend voor eene groote waterleiding uit de Vaal en uit de Klipriver, ten einde de stad Johannesburg en al de mijnen op den Rand van voldoend water te voorzien. Dat dit de weg is, dien men in Transvaal zal moeten inslaan, hebben wij aangetoond in de opstellen, in vorige nommers geplaatst. Er is nu echter strijd van belangen en nog iets, en dit veroorzaakt de beweging.

Vooreerst toch bestaat in Johannesburg de Johannesburg Waterworks Company. Natuurlijk werd deze indertijd alleen opgericht, om de stad van drinkwater te voorzien en kan men dus niet dadelijk zeggen, dat hare belangen worden geschaad, wanneer eene andere onderneming komt met een veel grooter en weidscher plan. Intusschen schijnt men beraadeling dezer belangen te vreezen. Ten andere zijn in de concessie onderscheidene hooge staatsambtenaren betrokken, o. a. de registreur-generaal van acten, de staatsprocureur (Minister van Justitie) en de auditeur-generaal. Hoe dit zij, het is een stap op den goeden weg en als het plan goed wordt uitgevoerd, zal er in het district Johannesburg heel wat ten goede kunnen veranderen.

Wij voor ons kunnen bekwame waterbouwkundigen hier te lande niet genoeg raden, deze nieuwe gelegenheid om een nuttigen en voordeeligen werkkring te vinden aan te grijpen. Er zijn in Z.-Afrika op dit gebied niet zoo heel veel bekwame personen en in dit vak hebben wij Nederlanders althans onze sporen wel verdiend. Ook daarom zal men ongetwijfeld aan landgenooten de voorkeur geven en het schijnt dus zaak te zijn, des noods in persoon, zich zoodra mogelijk van deze nieuwe onderneming op de hoogte te stellen. (*De Mijncourant.*)

PERSONALIA.

— Bij den waterstaat en 's lands burgerlijke openbare werken in Nederlandsch-Indië zijn:

benoemd: tot adspirant-ingenieur T. J. W. van Rossum; tot opzichter 1e kl. A. L. W. Heldring, laatstelijk die betrekking bekleed hebbende, en tot opzichter 2e kl. de ambtenaar op non-activiteit J. Krom.

overgeplaatst: van de resident s Bantam naar de residentie Preanger-regentschappen, de opzichter 1e kl. K. A. Berkhemer; van de residentie Preanger-regentschappen naar de residentie Bantam, de opzichter 2e kl. J. G. Westenberg.

geplaatst: in de residentie Rembang, de benoemde opzichter 2e kl. G. J. A. Genichen; in de residentie Batavia, de benoemde opzichter 2e kl. L. P. A. Berand.

ingetrokken: de toevoeging aan den chef der irrigatie-afdeeling Serajoe van den opzichter 3e kl. W. C. van der Spek.

gedetacheerd: bij den aanleg van Staatsspoorwegen op Java, de adsp.-ingenieur C. F. Stuel.

toegevoegd: aan den chef der irrigatie-afd. Serajoe, de opz. 2e kl. J. H. Davidse; aan den chef der 2e waterstaatsafd., de adsp.-ing. P. J. Bertel; aan den chef der opneem. ter verb. der bevolking van de Solo-vallei, de opz. 2e kl. C. R. F. van Leeuwen en de opz. 3e kl. H. A. van Bebber; aan den chef der 1e waterstaatsafd.; de opz. 2e kl. B. W. van de Kamer, de ambt. op non-act., A. C. Nieuwenhuis, en de benoemde opz. 2e kl. J. Krom.

eervol ontslag verleend aan den opzichter 1e kl., J. E. Gebel.

— Bij den aanleg van Staatsspoorwegen op Java is benoemd tot bouwkundig ambtenaar 2de klasse de ambtenaar W. van der Kemp en bij den dienst der Staatsspoorwegen ter Sumatra's Westkust tot bouwkundig ambtenaar 2e kl., de opzichter 1e kl. H. Koopmans.

— Door den Minister van Koloniën zijn, krachtens art. 4 van het Koninklijk besluit van 15 Augustus 1887, n°. 22 (*Indisch Staatsblad* n°. 185), de heeren G. H. Steenbeek en A. R. Kramer gesteld ter beschikking van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indië, om te worden benoemd tot opzichter 3de klasse bij den waterstaat en 's lands burgerlijke openbare werken daar te lande.

— In verband met het vertrek van den heer J. A. Roessingh van Iterson, ingenieur der tractie bij de Exploitatie-maatschappij te Tilburg, is de voorloopige waarneming dier betrekking opgedragen aan den heer T. A. Bertrand, thans adjunct-ingenieur aldaar, terwijl als adjunct-ingenieur naar Tilburg wordt verplaatst de heer S. E. Haagsma, tegenwoordig te Zwolle.

VACANTE BETREKKINGEN.

— Opzichter over de gemeentewerken te Hoogeveen. Jaarwedde *f* 400. (*Zie advertentie in n°.* 50.)

ADVERTENTIEN.

TE HOOGEVEEN

wordt gevraagd een

OPZICHTER

over de **Gemeentewerken**, op eene jaarwedde van *f* **400.**—.

Inzending van stukken vóór 26 December e. k. Inlichtingen te bekomen bij den Burgemeester.

OPENBARE

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *ROTTERDAM* zijn voornemens op **Vrijdag den 3 Januari 1890**, des namiddags te 1 uur, ten Raadhuize alsdan **aan te besteden:**

Het MAKEN van VOORZIENINGEN achter de KAAIMUREN langs de Binnenhaven.

Bestek, voorwaarden en teekening liggen op de gewone dagen en uren, ter kennisneming op de *Plaatselijke Secretarie* en het *Stads-Timmerhuis* te *Rotterdam*, en zijn verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE en ZOON, Boekdrukkers, *Houttuin* n°. 73, tegen betaling van *f* 1.—.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen aan gemeld *Timmerhuis*, terwijl de aanwijzing in loco zal plaats hebben op Maandag den 30 December 1889, des voormiddags te 11 uren, te beginnen bij het Poortgebouw op Feijenoord.

De ONTVANGER DER REGISTRATIE EN DOMEINEN te *BERGEN OP ZOOM* zal op **Donderdag 19 December 1889**, des middags ten 12 ure, in het Nederlandsch Koffijhuis aldaar in het openbaar bij enkele inschrijving **aanbesteden:**

Het SLECHTEN van de VESTINGWERKEN in het Zuiderfront te Bergen op Zoom.

Bestek, met teekeningen, ligt van af 4 December ter inzage aan de registratiekantoren te *Dordrecht*, *Werkendam*, *Sliedrecht*, *Gorinchem*, *Middelburg Gez. Akker*, *Breda*, *'s Bosch* en *Bergen op Zoom*, en is te bevragen aan alle registratiekantoren, tegen voorafbetaling van een gulden per exemplaar.

Aanwijzing in loco op 16, 17 en 18 December ten 12 ure.

Ingenieur F. W. VAN GENDT Jgz. te *Arnhem* en opzichter R. H. C. VAN SOMEREN te *Bergen op Zoom* verstrekken inlichtingen.

Zie verder de verspreide biljetten.

INSCHRIJVING

op

Dinsdag 7 Januari 1890,

IN HET

Timmerhuis te Rotterdam,

naar de LEVERING, in 2 perceelen, van

GEGOTEN IJZEREN BUIZEN, HULPSTUKKEN en toebehooren tot een gezamenlijk gewicht van 1,534968 KG.

De voorwaarden liggen, op de gewone dagen en uren, ter lezing op het bureau voor de Plaatselijke Werken enz., in het Timmerhuis en zijn, met de daarbij behoorende teekeningen, tegen betaling van *f* 2.50, verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE en ZOON, Boekdrukkers aan den Houttuin N°. 73.

Aanbesteding.

Op **Donderdag den 19 December 1889**, des namiddags te 3 uren, zal door het Bestuur van de Maatschappij tot Exploitatie van Bouwterreinen „POTGIETER" te *Amsterdam*, in een der lokalen van het *American Hôtel*, aan het Leidscheplein aldaar, worden **aanbesteed:**

A. **Het bouwen van Tien WOON- en WINKELHUIZEN.**

B. **Het bouwen van Vijftien WOON- en WINKELHUIZEN.**

Beiden met de levering van alle Materialen en Arbeidsloonen, terwijl de Terreinen gelegen zijn aan de Potgieterstraat te *Amsterdam*.

De Aanbesteding geschiedt per blok of in massa. Bestekken en Teekeningen zijn van af Maandag 9 Dec. 1889 verkrijgbaar tegen betaling van *f* 1.50 per stel, ten Kantore van den Architect H. A. HASSINK, kamer 25, Passage WIENAND FOCKINK, Damstraat, *Amsterdam*.

Hollandsche IJzeren
SPOORWEG-MAATSCHAPPIJ.

Aanbesteding.

Op **Maandag den 23 December 1889**, in Kamer 46 van het Centraal Administratiegebouw aan het Droogdok te *Amsterdam* van Bestek N°. 449:

Het veranderen van de Kraanbrug over de Delfshavensche Schie in eene Plaatijzeren Draaibrug met daaraan verbonden Wijziging van den Onderbouw, het maken van eene Hulpbaan en Hulpbrug en het Ophoogen van den Spoorweg.

In twee perceelen.

Raming perceel een *f* 68000.
„ „ twee „ 42000.

Bestekken met teekeningen zijn tegen betaling van *f* 2.— per exemplaar verkrijgbaar aan bovengenoemd gebouw bij den portier of op franco aanvraag met tezending van postwissel aan het bureau van Weg en Werken, Kamer 154.

Aanwijzing wordt gehouden als in het bestek is vermeld.

De Administrateur.

Herbesteding.

Op **Vrijdag den 20 December 1889**, des middags ten 12 ure, zal door Burgemeester en Wethouders van *Nieuwer-Amstel* in het openbaar worden **herbesteed:**

Het maken van den houten onderbouw voor de IJzeren Ophaalbrug over de Overtoomsche vaart met het schooiingwerk voor de opritten en bijkomende grond- en bestratingswerken.

Bestekken met één teekening zijn, tegen betaling van *f* 1.50 per exemplaar, verkrijgbaar aan het bureau van den opzichter der gemeentewerken, waar iedereen werkdag, van des voormiddags 10—12 ure, inlichtingen zijn te bekomen.

Voor gegadigden, reeds in het bezit eener teekening, is het bestek dezer herbesteding afzonderlijk verkrijgbaar à *f* 0.50.

De gevraagde ingesloten inschrijvingsbiljetten moeten op den dag, der herbesteding voorafgaande, ten Raadhuize aan den Amstelkade zijn ingekomen.

Burgemeester en Wethouders van Nieuwer-Amstel.
ALEX. BOERS.
De Secretaris,
HOEKSTRA.

Gemeente-Gasfabrieken
ROTTERDAM.

Inschrijving

op

Vrijdag 20 December 1889,

des voormiddags ten 11 ure,

TEN KANTORE VAN DE

Gemeente-Gasfabrieken Oost-Zeedijk,

naar de levering van

Getrokken IJzeren Pijpen, Getrokken IJzeren Fittings, Vertind Looden Buizen, Rood en Geel Koperen Pijp en Bladkoper, Rood Koperen Lantaarns, Koperen Hoofdkranen, Koperen Fittings en Branders, Houten Rozetten, Lampenglazen, Porceleinen Kappen, Lantaarnen andere ruiten, Snij-, Pijp- en Sockestangen, Gashaken, Houtschroeven, Draadnagels en Klinknagels, Moerbouten, Vijlen, Bordpapier, Stalen Schoppen, Lijn- en Patentolie, Vet en Zeep, Loodwit, IJzer- en Loodmenie, Poetslappen, Poetskatoen, Sponzen, Zeemvellen, Borstelwerk, Kwasten, Schiemansgaren, Snuit van Vlas, Striktouw, Hennep, Besems, Kluitkalk, Smeé-, Plaat- en Bandijzer, Gegoten IJzerwerk, Lantaarnpalen en Armpalen, Zakken, en andere Magazijngoederen; ten dienste der Gemeente-Gasfabrieken te Rotterdam.

De voorwaarden liggen, op de gewone dagen en uren, ter lezing op het kantoor der Gemeente-Gasfabrieken, Oost-Zeedijk, en zijn voor den prijs van 25 cents, verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE en ZOON, Boekdrukkers aan den Houttuin n°. 73, alwaar ook de gevraagde inschrijvingsbiljetten tegen betaling van 12½ cents verkrijgbaar zijn.

OPENBARE

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *ROTTERDAM* zijn voornemens op **Dinsdag den 7 Januari 1890**, des namiddags te 1 uur, ten Raadhuize alsdan **aan te besteden:**

Het VERGROOTEN van het WESTELIJK STOOMGEMAAL met bijbehoorende werken.

Bestek, voorwaarden en teekeningen liggen op de gewone dagen en uren ter kennisneming op de *Plaatselijke Secretarie* en het *Stads-Timmerhuis* te *Rotterdam*, en zijn verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE en ZOON, Boekdrukkers, *Houttuin* 73, tegen betaling van *f* 2.—.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen aan gemeld *Timmerhuis*, terwijl de aanwijzing in loco zal plaats hebben op *Donderdag* den 2 *Januari* 1890, des voormiddags te 11 uren.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéreotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van Platen en **Grauren**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **stéreotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de uiterste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvraag gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

JAN HAMER & C°.
AMSTERDAM.
Kantoor: Gebouw Maats. tot Bevordering der Bouwkunst.
Marnixstraat 402 b/h. Leidscheplein.
Werktuigen voor **Stoomwasscherijen** en **Stoomdesinfectie-inrichtingen.**
Werktuigen voor **Strooihulzenfabrieken.**
Witte's Liften voor Personen, Goederen, Spijzen enz.
Boyle's Luchtpompventilators en Schoorsteenkappen.
Carré's Luchtdruk-waterreservoirs.
Milde's Micro Telephonen.
Poppe's Desinfectie-inrichtingen voor Privaatstelsels, enz. enz.
Nederlandsche referentiën worden op aanvrage verstrekt. (4)

DE LINT & C°.
Goetzedijk 248, Rotterdam
MOZAIEK-, VLOER- en WANDTEGELS,
TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS
Groote voorraden
16 Bekrooningen.
Handel in **CARRARA MARMER**
EN
ZWEEDSCH GRANIET.

ZWEEDSCH GRANIET
uit de **groeven, Stoomslijperij** en **Polijst inrichting** van de Firma
KESSEL & RÖHL,
te **Berlijn.**
Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 468,
Amsterdam.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS en WERKTUIGEN.
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding)
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Blokerstraat
AMSTERDAM.

JAN VAN DER POT, Katendrecht bij Rotterdam.
Kyaniseerinrichting.
De eenigste, waar ook des winters kan worden gekyaniseerd.
Het **kyaniseeren** is het eenigste afdoende middel tegen **verrotting** en **zwam.** De bewerking geschiedt geheel **rook-** en **kleurloos.** Doorlangd bijlevering van hout.
Prima Engelsche Portland-cement merk „Wallsend"
van uitmuntende kwaliteit en tegen concurreerende prijzen.
Belgische kluit- en hydraulische kalk.
Billijke prijzen en vrachten.
Prospectussen en prijscouranten worden op aanvrag franco toegezonden.
Gelieve op voornaam en adres te letten.

Gebr. VAN DER VLIET,
IJZERHANDELAARS te *AMSTERDAM.*
Staal-, Plaat-, Band-, Hoek- en **T-IJzer** en
Steeds voorhanden:
BALK-IJZER in verschillende profielen en lengten.
Vijlen en **gegoten Staal** uit de fabriek van Gebr. BÖHLER & Co. te Weenen, alsmede **GLOBE Hoefnagels** met afgewerkte punten en onder garantie tegen splijten.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
AGENTEN
der Société Anonyme des Carrières de Porphyre de Quenast"
EN
der „Société des Carrières de Lessines."
LEVERANCIERS van FAUCONVALKEIEN.
Geldersche straat N°. 12.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten
met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,
in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen, Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel-** en **Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug-** en **Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.
Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.,** Beitweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS C.Czn.,** Beekstraat P 62 te *Arnhem.*
De Directeur, **W. PATON WALSH.**

CARBOLINEUM EXCELSIOR is het BESTE Houtbederfwerend middel.
FRED. STIELTJES & C°. Amsterdam.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
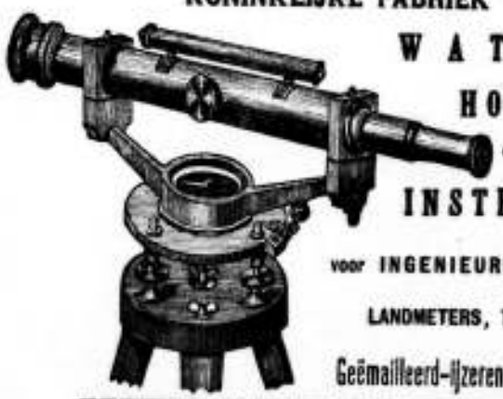
WATERPAS-
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN,
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN,
LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN**
WEEGWERKTUIGEN.

Rolluiken
van **Staal** of **Hout** met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.
E. en P. BOTTSIEPER, *Renswoude* (Rijnspruiten).

A. H. VAN BERGEN,
FABRIKANT TE
Heiligerlee, prov. Gron.
SPECIALITEIT IN
Nieuwe Constructie
BRANDSPUITEN,
TORENUURWERKEN
EN
LUIDKLOKKEN,
op binnen- en buitenlandsche Tentoonstellingen bekroond.
ANTWERPEN 1885. EEREDIPLOMA.
Gouden en Zilveren Medailles.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap
A.W.W.

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT JR.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Drieknipgenestraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *f* 9 *gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling 12½ cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent Jos. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1e. Als lid van het Bestuur is herkozen de heer J. A. van der Sluys Veer.

Als nieuwe bestuursleden zijn gekozen de heeren C. W. Nijhoff en J. Ingenohl, terwijl de heer J. L. Springer opnieuw tot Voorzitter is benoemd.

2e. Als leden der Redactie zijn herkozen de heeren W. Kromhout Cz. en H. G. Jansen.

3e. Als Lokaal-commissarissen zijn herkozen de heeren H. J. Walle en J. A. van Voorthuijzen, en is gekozen de heer E. J. van Dijk.

4e. Van de rentelooze bibliotheek-leening van 1884 zijn uitgeloot de n°s. 24, 8, 49, 27 en 5.

5e. Van de 2½% leening, in 1886 uitgeschreven, zijn uitgeloot de n°s. 38, 22, 83, 96 en 40.

6e. Als buitenlid is aangenomen de heer L. Hartog te Bleiswijk.

7e. Als kunstlievend lid zijn aangenomen de heeren B. van Buuren, C. B. Schneider, F. Engers en F. A. Hoeker.

Namens het Bestuur:
De 1ste-Secretaris,
G. A. Zeeman.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

925e Gewone, tevens 34e Algemeene Vergadering.

Na opening der vergadering door den Voorzitter, werden de notulen gelezen en goedgekeurd.

Onder de ingekomen stukken bevond zich een schrijven van den heer A. Reijding, die, wegens drukke bezigheden, ontslag aanvraagt als lid der Redactie.

De heer H. B. Huijsmans werd als gewoon lid geïnstalleerd, waarna de 1ste-Secretaris verslag uitbracht omtrent de mutatiën in de verschillende commissies.

Het aantal gewone leden bedraagt 105, buitenleden 206, kunstlievende leden 31, donateurs 12. Totaal 354.

Na in korte trekken de belangrijkste gebeurtenissen te hebben aangegeven, eindigde hij met een woord tot opwekking aan de leden, tot krachtige en verhoogde medewerking aan den bloei van het Genootschap.

Achtereenvolgens werd daarna verslag uitgebracht over de Redactie, Vak- en Vragencommissie, bibliotheek, Schetsclub, en door de Lokaal-commissarissen, waarna de rekening en verantwoording van den Penningmeester, in ontvangst en uitgaaf sluitende op *f* 5170.12, op voorstel van de Verificatie-commissie werd goedgekeurd.

De begrooting voor ontvangst en uitgaaf, ten bedrage van *f* 3800.08, werd artikelsgewijze behandeld en goedgekeurd.

Hierna werd overgegaan tot de stemming voor de aftredende en de nieuwe leden van het Bestuur, de Redactie en de Lokaal-commissie. Achtereenvolgens werden de heer J. A. van der Sluys Veer als lid van 't Bestuur herkozen en als nieuwe leden gekozen de heeren C. W. Nijhoff en J. Ingenohl.

Als leden der Redactie werden herkozen de heeren W. Kromhout Cz. en H. G. Jansen.

Als Lokaal-commissarissen werden herkozen de heeren H. J. Walle en J. A. van Voorthuijzen en als nieuw lid gekozen de heer E. J. van Dijk.

Van ieder der beide leeningen werden daarna 5 aandeelen uitgeloot.

De Voorzitter reikte vervolgens aan de overwinnaars van het prijsschetsen de bekroningen uit, en wel aan den heer J. de Quack den 1sten prijs en aan de heeren P. J. de Jongh en J. P. Boerma den gesplitsten 2den prijs.

Hij bracht daarna den dank der vergadering over aan de aftredende functionarissen, wenschte de nieuw benoemde leden geluk en sloot na eenige huishoudelijke mededeelingen de vergadering.

(A. et A.) PRIJSVRAAG VOOR EEN SOCIËTEITS-GEBOUW TE UTRECHT.

De aangekondigde na-tentoonstelling van antwoorden op bovengenoemde prijsvraag is sedert Zondag 15 December in het Maatschappelijk Gebouw aan de Marnixstraat geopend. Onze verwachting dat hiermede de voornaamste grief tegen het verloop dezer prijsvraag zou worden opgeheven, m. a. w. dat door de expositie van alle ingekomen ontwerpen ieder deelnemer in de gelegenheid gesteld zou worden het Jury-rapport met eigen oordeel te vergelijken, is tot heden op verre na niet verwezenlijkt.

De Redactie van Architectura et Amicitia stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarmerkt met de initialen A. et A.

Wel-is-waar zijn de bekroonde projecten aanwezig en worden af en toe nog eenige ingekomen ontwerpen bij de overige geëxposeerd, doch het laat zich aanzien, dat eene *volledige* expositie, wegens onvoldoende deelneming of om welke reden ook, niet zal plaats vinden en in dat geval moet worden geconstateerd, dat de Jury hare, in het programma der medewerkers gedane toezegging tot het tentoonstellen der ingekomen antwoorden, *niet* is nagekomen.

Wij weten zeer goed dat, strikt genomen, aan de letter van het programma is voldaan en wij zijn ook niet onkundig gebleven van de ingezonden stukjes, door de drie architecten-juryleden in het *Bouwkundig Weekblad* geplaatst, waarin die heeren zich trachten te verontschuldigen over den loop die de zaak, tegen hun wil, zou genomen hebben; doch wij zijn evenzeer overtuigd, dat hiermede de rechtmatige ontevredenheid, die bij schier alle inzenders wordt waargenomen, niet is opgeheven.

De grondtoon van al het geschrijf, waartoe deze prijsvraag alreeds heeft aanleiding gegeven, is teleurstelling over de houding van de drie deskundige Juryleden, wier namen ongetwijfeld van zeer veel invloed zijn geweest om aan dit concours een zoo ruime medewerking te verzekeren.

Waar reeds zoo vaak onaangename ondervindingen waren opgedaan met het beantwoorden van prijsvragen, uitgeschreven door lichamen, die daarmede slechts een goedkoope exploitatie van arbeidskracht of andere minder edele bedoelingen op het oog hadden, meende men hier met grond te mogen verwachten, dat de heeren Muysken, Nieuwenhuis en Sanders, hoofdbestuurders van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst, een lichaam bekend om haar ijveren voor de goede inrichting van prijsvragen — dat deze heeren met alle kracht de algemeene belangen van de deelnemers zouden weten voor te staan.

En in het vertrouwen, dat genoemde heeren deze moreele verantwoordelijkheid diep zouden gevoelen, is men teleurgesteld. Het fatum, dat op alle prijsvragen ten onzent schijnt te rusten, is helaas ook ditmaal weer merkbaar en het verwondert ons niet, wanneer velen gaan twijfelen of er ooit verbetering zal komen.

Een overzicht van het tentoongestelde zullen wij ditmaal niet geven: 1°. om het onvolledige van de collectie en 2°. omdat wij van bevriende zijde reeds eene beschouwing ontvingen van hetgeen in het begin van de week in het lokaal van de Maatschappij te zien was, welk verslag wij in dit nommer mede opnemen. Een enkele blik op de bekroonde projecten zij hier nog, alvorens wij van het onderwerp afstappen, in woord gebracht.

Het viel ons, bij de bezichtiging van het eerstbekroonde project op, dat de bijzondere voorliefde, die de Jury, blijkens haar rapport, voor dit ontwerp gevoelt, niet in alle deelen te verdedigen is. Enkele zaken, die dit project als verdiensten worden aangerekend, worden bij andere als gebreken genoemd, terwijl ook de ijver, waarmede de Jury aan te brengen verbeteringen bepleit, ons, evenals vele anderen verbaasd heeft. Overigens is de plattegrond-oplossing verdienstelijk en wel bestudeerd te noemen, doch komt ons de gevel, zoo wat karakter als conceptie betreft, minder geslaagd voor en zal deze, bij uitvoering, zeker veel van het aantrekkelijke verliezen, dat nu de gewasschen teekening belooft. Het komt ons voor, dat meerdere van de tentoongestelde niet-bekroonde projecten, ten minste even hoog staan.

Van de beide andere gepremiëerde ontwerpen is nog minder goeds te zeggen. De plattegrond van het met den tweeden prijs bekroonde ontwerp is hoogst gewoon en bepaald onartistiek, de gevels geven ook weinig stof tot opmerking. Het derde ontwerp eindelijk vertoont eene op het oog wel bestudeerde indeeling; het feit dat er bijna niets van het terrein voor open plaats of tuin is overgebleven, schijnt de Jury geen overwegend bezwaar te hebben geacht. De gevels van dit ontwerp behooren, zoo wat ontwerp als teekenwerk betreft, tot het minst belangrijke van hetgeen er op de geheele expositie te zien is.

Wij gelooven als totaalindruk van het voorgevallene te mogen verklaren, dat ook deze prijsvraag, ondanks den goeden opzet, niet tot het gewenschte resultaat geleid heeft. Wij betreuren zulks te meer wijl een dergelijke uitslag niet alleen verbittering kweekt bij de direct geinteresseerden, doch vooral omdat hierdoor het prijsvragenstelsel, wat voor velen het eenige middel is om zich eervol te onderscheiden en vooruit te komen, meer en meer in discrediet gebracht wordt.

(A. et A.) Betreffende deze zaak werd ons nog een nommer van een te Utrecht verschijnend weekblad toegezonden, hetgeen een ingezonden stuk behelst, waarvan wij het slot hier laten volgen.

„Tegenover de inzenders van andere ontwerpen, die getracht hebben om nevens een stijlvollen bouw, in hunne ontwerpen ook de constructie goed te doen uitkomen, heeft onzes inziens de Jury de onverantwoordelijke vrijheid genomen om in het bekroonde ontwerp ten eerste de bepaling van het programma van eischen over het hoofd te zien: *dat uit de doorsneden de constructie moet blijken* en ten tweede gemeend heeft te mogen heenstappen over de bepaling, *dat de muren* zooveel mogelijk *op oude fundeeringen* moesten *ontworpen worden.*

„Blijkens sommige zeer eenvoudige en goede plattegronden was aan die bepaling veel beter te voldoen, dan het bekroonde ontwerp dit deed.

„Op grond van nalatigheid in het nakomen vooral van de eerste bepaling, had het bekroonde plan zelfs *buiten beoordeeling* moeten blijven.

„Wij hopen, dat het Bestuur van „Sic Semper" alvorens tot den bouw te besluiten, uit de andere ingezonden plannen een betere type van architectuur voor zijne nieuwe sociëteit zal weten te kiezen dan die van het met den 1ste prijs bekroonde ontwerp."

B. N. DE W.
Architect.

(A. et A.) PRIJSVRAAG „SIC SEMPER."

(*Ingezonden.*)

Na al het geharrewar, dat helaas ook deze prijsvraag weder heeft moeten aankleven, en de vrees, die er ten slotte nog bestond, dat het in wijder kring ter bezichtiging stellen der ingezonden ontwerpen, en daarbij vooral de drie bekroonde inzendingen, tot de „chateaux en Espagne" zou gaan behooren, greep ik met verlangen naar de jongstverschenen *Opmerker*, doch werd teleurgesteld door daarin niet de minste mededeeling omtrent die zaken te vinden. Maar ziet! het *Bouwkundig Weekblad* stelde mij gerust en mijne teleurstelling werd in nog hoogere mate geneutraliseerd, door dat de Jury (ik bedoel de drie vakmannen daarvan) nogmaals haar leedwezen uitdrukte over het gebeurde en de voldoening kan smaken dat reeds 28 inzenders gelegenheid hadden gevonden hunne ontwerpen in het gebouw der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst te Amsterdam te exposeeren, en dat ook de drie bekroonde ontwerpen werden afgestaan. Want dan toch eerst krijgt eene expositie van dien aard eenige waarde, omdat de inzenders zullen zien welk ontwerp als het beste onder zooveel arbeid werd uitgelezen; het is echter niet gezegd dat *alle* inzendingen nog bij elkander komen, aangezien die vrijwillig moeten worden afgestaan, maar hoe dan ook, er zijn 28 van de 66, dus bijna de helft, bijeen.

Ik beraadde mij niet lang en toog naar Amsterdam. Ofschoon het rapport der Jury ook in dit blad werd afgedrukt, zij het mij vergund door eene globale behandeling den totaal-indruk van het 28-tal weer te geven. Na een algemeenen aanblik verlangde ik eerst de bekroonde ontwerpen te vinden en slaagde daarin door gebruikmaking der motto's; het was wel wenschelijk dat dit door eene flinke aanduiding beter uitkwam. Dat de Jury zeer ingenomen is met de plattegrond-oplossing van motto *Haast* is zeer verklaarbaar; want met de aangegeven verbeteringen zal de daaromtrent voorgestelde illusie wel te bereiken zijn; en 't gaat niet op om te zeggen, zooals in zeker ingezonden stuk: dat dan *alle* ontwerpen te verbeteren zijn, want met verbeteren van iets, dat niet deugt, is het daarom nog volstrekt niet altijd *goed* te maken, wat hier wel te verwachten is.

Waar nu echter het schoon van de gevels zoozeer in bestaat, is moeilijker te begrijpen en 't is bepaald te hopen, dat *die* dan ten minste *ook* worden omgewerkt, want waar de gevel-architectuur van motto *Trans* meer voor een administratief gebouw dan wel voor eene sociëteit geschikt wordt geacht, daar kan men die van het bekroonde motto *Haast* veel eerder geschiktheid voor een hedendaagsch (geldend) postkantoor toekennen; enfin, de smaken verschillen, dat is zeker.

Bij motto *Trans* is wel-is waar het scheeve van het terrein niet weggewerkt, maar het ontwerp heeft een veel gunstiger en rijk verlicht trapportaal; het langgerekte van de biljartzaal is, dunkt mij, eer geschikt dan niet.

Maar gaan wij over tot de premiën.

1°. Motto: *Cirkel met driehoek, waarin 't Stichtt.* De biljartzaal is hier goed te bereiken en goed in verbinding met de andere lokalen; de gangen zijn echter onaangenaam. De ook hiervoor genoemde verbeteringen zouden veel goed doen; ofschoon de architectuur der gevels waarschijnlijk te veel van de gestelde bouwsom zou eischen, zoo is ze, zonder buitengewone verdienste, toch meer geschikt voor sociëteit dat die van *Haast*, en goed van karakter.

2°. Motto *Roulette* heeft zeker een goeden plattegrond, maar de inwendige verlichting is niet prettig en de gevels zijn droog van opvatting. Met de vooropgestelde gedragslijn schijnt de Jury niet anders te hebben kunnen doen, anders rijst de vraag waarom motto *Trans* niet vóór motto *Roulette* is gegaan; zoo'n groot bezwaar is het scheeve toch niet, vooral niet in zulke groote zalen, en 't teekenwerk, dat toch *ook* (althans voor eene 2e premie) mededelt, wint 't zeker. — Maar ik wil gaarne gelooven dat de taak van eene Jury eene zeer moeilijke is.

Opmerkelijk is het dat in de meeste plannen de ligging van het buffet lang niet gunstig, ja in vele gevallen bepaald slecht is, door te ver van de keuken en dessertkamer af te zijn; dit is over 't algemeen te veel over het hoofd gezien. Motto *N. N.* maakt hierop eene uitzondering, daar het buffet hier wel bij de keuken is gelegen. In dit ontwerp is eigenaardig de ingang aan den smallen gevel genomen; waardoor de vestibule met trapruimte eene oplossing hebben gekregen, waarbij met de verlichting goed is rekening gehouden; de groepeering der zalen is goed en de ligging der privaten evenzeer. In de gevels merkt men op dat aan de kroonlijst groot recht is wedervaren door haar eene ruime hoogte te verleenen en rijk te versieren. Een voordeel dier hoogte, ofschoon op zichzelve niet prettig, is wel het aanbrengen van extra lichtopeningen, dicht bij de plafonds der bovenlokalen. Over 't geheel geeft de architecteur een vrij aangenamen indruk, doch het gebouw heeft geen mooi silhouet en van de „decoratie" der conversatie-zaal heeft de ontwerper zich wel wat handig afgemaakt.

Ontwerper van motto *Semper* kan zich, evenmin als die van motto *N. N.*, verheugen door de Jury met geschreven critiek begunstigd te zijn. Toch zijn de verschillende lokalen goed te bereiken, is de biljartzaal ten opzichte van de conversatiezaal goed en doelmatig gelegen. Misschien is de lange vorm van de laatste de reden van het *niet* bespreken? Dit is echter iets wat veel voordeel medebrengt, al was het maar alleen de gunstige verlichting en de gelegenheid voor velen om in de straat te kunnen zien. De gevels zijn zeer goed en zullen wel toelaten het gebouw voor de gestelde som te maken, en ofschoon de ramen mij eerst klein toeschenen, kwam ik hier bepaald op terug, omdat het stabiel aanzien wint door flinke penanten die zoozeer de gelegenheid tot binnendecoratie en ook tot gemakkelijk zitten bevorderen. De details zijn verdienstelijk. Eene bespreking van dit ontwerp door de Jury ware, dunkt mij, zeer gemotiveerd geweest.

Omtrent *R. O. Z.* verdient opgemerkt te worden dat de verbinding van biljartzaal met de conversatiezaal niet flink genoeg is en de gangen wel wat weinig licht hebben; de groepeering in haar geheel draagt echter wel den stempel van ernstige studie. De architectuur van de gevels is eenvoudig, maar goed opgevat; het topgeveltje zou beter doen als het meer organisch uit den gevel voortkwam; de daktoren is wat nuchter. Er is een flink detail van den gevel bij; de lambriseering in de conversatiezaal is nog al goed, daarboven is de bewerking minder gelukkig.

Het gevel-detail van motto *Anna* trof het oog door eene opzichtige wijze van teekenen, waarschijnlijk voor eene expositie aldus bedoeld, maar anders minder prettig om te zien; dat een deel van dien gevel lager blijft liggen, doet ook niet aangenaam aan; overigens zijn er wel goede onderdeelen in. De behandeling van de conversatie zaal is nog al rijk, maar tevens wat druk.

In *Trajectum ad Rhenum* is voorzeker te veel ruimte aan gangen versnipperd, wat de geheele indeeling niet gemakkelijk voor bezoekers zou maken, terwijl het licht inwendig daardoor te weinig is. De gevels zijn als geheel wat monotoon, doch zijn verdienstelijk gedetailleerd. In den gevel ontdekt men tusschen de onderen bovenruiten der ramen een gedeelte aangebracht, dat waarschijnlijk gedacht is te bezetten met gebrand glas, tot breking van de groote hoogte der ramen, die voor de hier bedoelde lokalen eigenlijk te laag boven den grond beginnen, waardoor men een flinken voet ontbeert, wat bij winkelmagazijnen al zoo dikwijls hinderlijk is, maar hier althans niet noodig was. Dit is zeker een der redenen waarom dit ontwerp de indruk van een sociëteit niet weergeeft.

Het tegenovergestelde is te zeggen van het ontwerp onder motto *Jo.* Hierin ziet men veel meer eene sociëteit. De flinke details laten goed zien hoe de gevel en de zalen bedoeld zijn, maar doen ook tevens de vrees koesteren, dat de bouwsom vrij zeker overschreden zou worden. De verlichting der gangen, gedeeltelijk door glazen in den vloer, is niet erg afdoende. De behandeling in haar geheel is, evenals van het teekenwerk, serieus.

Bij ontwerp *Prosit* viel het op dat in het detail voor de zaal de schoorsteen te klein is in verhouding tot de zijdeelen; dit is zeker het „zwakke", dat de Jury erin vindt, want omtrent het teekenwerk is dit waarschijnlijk niet bedoeld. Het is jammer dat de circu-

latie in de zalen niet aangenaam kan zijn, doordat het salon tusschen de conversatie- en biljartzaal in ligt. Het buffet is ook hier niet gunstig gelegen. De gevels zijn eenvoudig doch vrij goed, de toren is echter niet erg in verband met het geheel.

De architecturale behandeling van ontwerp, motto *N°.* 73, is verdienstelijk, doch voor de bouwsom wat rijk opgevat; het moet aan de niet gunstige indeeling worden toegeschreven dat de inzender niet in aanmerking kon komen, want om het eerstgenoemde was dit anders wel mogelijk geweest.

Ziedaar de indruk van eenige projecten weergegeven, zooals ik ze op mijn bezoek ontving; alle inzendingen te bespreken, zou ik niet kunnen, omdat ik er niet toe kwam ze allen even getrouw na te gaan.

Trouwens, ik zou dan toch nog incompleet werk doen, want niet alle inzendingen waren tegenwoordig en zullen ook wel niet allen bij elkander komen. Alleen wat mij het meest opviel heb ik getracht zoo goed mogelijk mede te deelen, aan anderen aanbevelende, vooral aan degenen die mede hebben gedaan, ook een bezoek te brengen. Er is te zien dat er veel goede arbeid geleverd is, maar wie weet wat voor goeds nog niet geëxposeerd is.

Enfin wij willen hopen dat zulk eene steelsgewijze tentoonstelling niet weer zal voorkomen; het is toch beter alles in eens te zien.

Of de Jury er nog toe komen zal de vragen te beantwoorden, die haar laatst nog werden gedaan? Ik durf niet uitmaken of dat noodig is.

Thans moet ik eindigen, want waarlijk, mijn geschrijf moet weg en al schrijvende is mijn kachel uitgegaan en ben ik koud geworden; dat is de tweede maal voor de „Sic Semper"-prijsvraag, want in het tentoonstellingslokaal was ook de kachel uit.

's Gravenhage 18 Dec. '89. CRESCENDO.

(A. et A.) INGEZONDEN.

Aan de Redactie van »de Opmerker", Orgaan van het Genootschap Architectura et Amicitia.

Mijnheeren!

Mij dunkt, den heer J. F. Prenzler, moet het, na de door u gegeven wederlegging van het door hem in het nummer van uw blad van 14 dezer ingezonden stuk, wel duidelijk zijn, hoe ongegrond zijn tegen mij geuit vermoeden was.

Ik zou mij dan ook daardoor reeds ontslagen kunnen achten op te komen tegen al hetgeen de heer P. in dit stuk tot mij geliefd te zeggen.

In hoofdzaak ga ik dit alles daarom stilzwijgend voorbij.

Alleen moet ik erop wijzen, dat in den brief, door mij aan den heer P. gezonden, en die hij nuttig achtte in zijn ingezonden stuk geheel op te nemen, door mij niet is geschreven: »Hopende dat uw mijn vriendschappelijke *wensch*", maar wel: »Hopende dat uw mijn vriendschappelijke *wenk*" zult in overweging nemen.

En dat verder de heer P. zich gerust de illusie kan ontzeggen, wanneer hij soms in de meening mocht verkeeren dat ik hem door dit briefje een brevet zoude hebben uitgereikt. De reden waarom ik dit briefje van den heer P. zond, behoef ik hier niet verder te ontvouwen, uwe redactie was reeds zoo welwillend, dit geheel naar waarheid voor mij te doen. Wel moet ik hierbij nog mededeelen, dat mij de handelingen van den heer P., ten opzichte van dit werk, toen totaal onbekend waren, doch had ik die toen gekend, zooals ik ze nu heb leeren kennen, ik zou den vriendschappelijken *wenk* aan den heer P. zeer zeker niet hebben gegeven.

Het is mij sedert ook duidelijk geworden waarom men mij stelselmatig den toegang tot het werk heeft geweigerd na het ontslag van den heer P. Wat aan het licht kwam werd reeds, in het nummer van uw blad van 30 November l. l., met den waren en juisten naam bestempeld.

Van verdere beoordeeling wensch ik mij te onthouden, doch ieder deskundige, die er belang in mocht stellen zich door een onderzoek in loco nader op de hoogte te stellen van de wijze, waarop de heer P. in deze zijne verplichting heeft vervuld, ben ik bereid aan de hand van het bestek daartoe in de gelegenheid te stellen.

Beter dan woorden, zullen feiten over deze zaak getuigenis naar waarheid kunnen geven.

Hoogachtend,

uw dw. dn.
H. J. WIGMAN.

(A. et A.) MAATSCHAPPIJ VOOR DEN WERKENDEN STAND.

Vergadering van 17 December 1889.

In het Maatschappelijk Gebouw, Kloveniersburgwal, werd gisterenavond de algemeene vergadering gehouden van de *Maatschappij voor den Werkenden Stand*. Voorzitter was de heer W. Heineken, die met den heer C. B. Schneider aan de beurt van aftreding was, doch zich niet herkiesbaar stelde. In zijne plaats werd benoemd, na herhaalde stemming en toen bij loting, de heer Th. G. Schill.

De heer Schneider werd herbenoemd.

Daarna werden aan een drietal verdienstelijke werklieden, met een hartelijke en waardeerende toespraak van den Voorzitter, de getuigschriften der Maatschappij uitgereikt. Die werklieden zijn 1° W. F. Huijerman, 60 jaren als pakhuisbediende werkzaam bij de firma Matthes & Bormeester; 2°. J. H. Neuman, 50 jaren als pakhuisbediende werkzaam bij de firma H. Rijfsnijder; M. Berg, 25 jaren als ijzergieter werkzaam bij de firma F. Kincker.

De begrooting van het volgend jaar werd in ontvangst en uitgaaf vastgesteld op een eindcijfer van *f* 56,198. Er was een nadeelig saldo van *f* 3500. Het bleek, dat in dit jaar het ledental der Maatschappij is toegenomen, maar dat de uitgaven aanzienlijk waren vermeerderd.

De heer R. Cruijf beklaagde zich over de richting van het onderwijs aan de Industrieschool van de Maatschappij. Spreker had zich persoonlijk van den tegenwoordigen toestand overtuigd en daarbij de ondervinding opgedaan, dat hetgeen den leerlingen aan teekenonderwijs werd verstrekt, uit niets anders bestond dan hetgeen spreker noemde: »tinctuur van museumstijl". Het doel der school: het opleiden van jongelieden, die zich voor de bouwpractijk wenschen te bekwamen, werd zoodoende uit het oog verloren. Het Bestuur deed de toezegging de zaak te zullen onderzoeken.

Tot leden der financieele commissie werden benoemd: de heeren Mr. S. Katz, Mirandolle en Dr. Hubrecht.

Na bespreking van eenige huishoudelijke zaken ging de vergadering uiteen.

PRIJSVRAGEN.

GESTICHT TER VERPLEGING VAN BEHOEFTIGE KRANKZINNIGEN.

Blijkens achterstaande advertentie worden door het Provinciaal Bestuur van Drente plannen voor een krankzinnigengesticht gevraagd. De „nadere inlichtingen", waarvan in genoemde annonce sprake is, luiden als volgt:

1°. De vóór 1 April 1890 ter Provinciale Griffie van Drente in te leveren plannen zullen moeten bevatten eene begrooting van kosten met bestek en teekening:

a. van een gesticht, waarin tweehonderd behoeftige krankzinnigen kunnen worden verpleegd;

b. van de daarbij behoorende getimmerten voor tuin- en landbouw, ter voorziening in de behoefte dier verpleegden.

2°. Het gesticht, ofschoon zoo eenvoudig mogelijk ingericht, zal moeten voldoen aan de eischen welke het Staatstoezicht op krankzinnigen meent te moeten stellen, d. i. alle weelde zal moeten worden vermeden, doch aan de andere zijde zal de ontwerper zich moeten vergewissen dat hij geen ontwerp inlevere, dat door het Staatstoezicht op krankzinnigen zou kunnen worden afgekeurd.

3°. Men behoort rekening te houden met de omstandigheid dat het gesticht geplaatst zal worden in eene landelijke omgeving.

4°. De beoordeeling der plannen is bij Gedeputeerde Staten, die de voor het bestgekeurde plan uitgeloofde *vijfhonderd gulden* alleen zullen uitkeeren indien dat plan aan de door hen gestelde eischen voldoet.

VEREENIGING ARTI ET INDUSTRIAE TE 'S-HAGE.

Vergadering van Zaterdag 14 December 1889.

De notulen van de vorige vergadering werden gelezen en goedgekeurd.

Van de Afdeeling Leiden van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst was ingekomen het programma van wedstrijden voor werklieden in Nederland. De Voorzitter verzoekt de aanwezigen zoo veel mogelijk mede te werken voor deze zaak.

Daar de steller van de ingekomen vraag: »Wat valt er op te merken omtrent uithang- en reclameteekens van voorheen en thans?" zich niet bekendmaakte, werd de vraag ingeleid door den Voorzitter. Hij veronderstelde, dat de vraag gesteld was naar aanleiding der tegenwoordig heerschende mode om overal uithangborden te plaatsen. Wel is in de uithangborden van den laatsten tijd, die hier ter stede, op een enkele van mandwerk na, meest van ijzer vervaardigd zijn, eenige vooruitgang in het smidsvak waar te nemen, maar hoogstzelden kunnen ze onder kunstvoorwerpen gerangschikt worden.

Op enkele kleine variatiën na zijn ze alle gelijk; misschien gaat men thans meer dan vroeger uit van het standpunt vooral logische constructiën te maken, waardoor het eigenaardige, wat de vroegere uithangteekens kenmerkte, zeker veel verliest. Vervolgens wees spreker op het gebrek, dat smeden, die hoogst zelden iets aan teekenen gedaan hebben en wier begrip voor ornement en smaak meestal zeer weinig ontwikkeld is, dikwijls zelf de ontwerpers van het door hen vervaardigd product zijn. Hij stelde daarom voor een vergelijking te houden tusschen het werk van voorheen en thans. Hij wilde daartoe eene Commissie benoemen uit de Vereeniging, met opdracht een uitgebreid onderzoek in te stellen naar de uithang- en reclameteekens hier ter stede, en daarover een rapport uit te brengen, vermeldende de bijzonderheden, de namen van den ontwerper en den vervaardiger, en haar gevoelen der artistieke waarde. Aan dit rapport zouden schetsen worden toegevoegd van het beoordeelde, waarvoor een som van *f* 25 à *f* 50 zou worden besteed.

Onder de discussie over het meerdere of mindere nut van een dergelijk onderzoek werd eene opmerking gemaakt over den wansmaak, om uithangborden in den geest der vorige eeuw te plaatsen tegen moderne gevels.

Door stemming bleek de groote meerderheid het voorstel van den Voorzitter toe te juichen en werd vastgesteld, dat door het Bestuur een commissie zou worden benoemd met opdracht het rapport vóór 1 Februari in te leveren.

Door den heer A. A. Knuijver, passementwerker alhier, was een banier, op zijn atelier vervaardigd, tentoongesteld. Van den heer P. J. den Hertog was een fraai ontwerp voor een prachtband in geperst leer, een teekening en een geboetseerd model daarvan, op de vergadering te bezichtigen.

De leden werden opmerkzaam gemaakt, dat in de volgende vergadering een secretaris gekozen zal worden, waarna de vergadering werd gesloten.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.
AFDEELING 'S-GRAVENHAGE.

Vergadering van Vrijdag 13 December 1889.

De notulen van de vorige vergadering werden gelezen en goedgekeurd.

Ingekomen waren: 1° van de Afdeeling Amsterdam de programma's voor de prijsvragen voor 1890, zijnde »een ontwerp van een ameublement voor een raadzaal", met een prijs van *f* 60, en »een ontwerp van een ijzeren brug in een park, over 8 M. spanning", met een prijs van *f* 30.

2° van de Afdeeling Leiden »een programma van de wedstrijden voor handwerkslieden.

Nadat de heer Van Malsen, die met groote meerderheid van stemmen tot Bestuurslid gekozen werd, voor de benoeming bedankt had, werden als zoodanig gekozen de heeren Berden en Brouwer; eerstgenoemde heer, ter vergadering aanwezig, nam de benoeming aan.

Als afgevaardigden naar de Algemeene Vergadering werden gekozen de Voorzitter en de Secretaris.

Als Commissie-leden ter verzameling van teekeningen van oude gebouwen, enz., verklaarden zich de leden van het vorige jaar bereid. Zij betreurden echter zeer, dat zij als 't ware gedoemd waren, den raad, bij de aanvaarding van hun lidmaatschap door de Afdeeling gegeven, n.l. »de zaak maar wat kalmpjes aan te pakken", zoo letterlijk op te volgen; dit was dan ook de reden waarom zij ook dit jaar niets afgeleverd hadden. De oorzaak waarom door het Hoofdbestuur zoo weinig notitie werd genomen van 't geen door vroegere commissiën ingezonden was, werd geweten aan de geringe financieele middelen.

Hierna kwam de heer M. IJzerman aan 't woord, voor de toelichting van het door hem ontworpen ijzeren tooneelscherm. Spreker wees op de ijzingwekkende gevaren, waaraan men in een schouwburg, waar zooveel licht ontbrandbare voorwerpen zijn, voortdurend blootstaat, en op de verschrikkelijke ondervindingen, in de laatste jaren op dat gebied opgedaan.

In geval van brand, die uit den aard der zaak meestijds aan de zijde van het tooneel ontstaat, moeten niet alleen de vlammen zoolang mogelijk uit de zaal geweerd, maar vooral ook aan het oog van het publiek onttrokken worden. Door het zien van 't naderend gevaar is ieder door den aandrang beheerscht om zichzelf te redden; juist dit plotseling ontstaand gedrang en geschreeuw verwekt die vreeselijke paniek, waardoor honderden menschen, die anders gemakkelijk intijds het gebouw hadden kunnen verlaten, in rook en vlammen omkomen.

Door nu het scherm neer te laten en daardoor het gevaar oogenblikkelijk aan het gezicht te onttrekken, zal het publiek rustig blijven en vertrokken zijn vóór de vlammen de zaal en gangen hebben bereikt. Dit is echter, met het oog op den slechten toestand waarin alle voorwerpen, die alleen in nood gebruikt worden steeds verkeeren, een te groote risico; dit leert de treurige ondervinding, opgedaan bij den brand in den schouwburg te Weenen en Parijs, waar brandschermen waren die op het kritieke oogenblik hun dienst weigerden. Naar aanleiding hiervan had spreker zich ten doel gesteld een constructie te ontwerpen om het brandscherm als gewoon tooneelscherm toe te passen, zoodat bijvoorbeeld de kapelmeester of iemand, die geregeld in de nabijheid van het scherm is, slechts op een knop behoeft te drukken om het te doen dalen.

Hij meende dit doel het best te bereiken door het scherm in twee deelen te maken, zoodat bij open stand de eene helft boven en de andere helft in een kelder onder het tooneel wordt geschoven; door de beide deelen in evenwicht te maken, zullen ze gemakkelijk worden verschoven tot ze elkaar op de halve hoogte van de tooneelopening ontmoeten. Door teekeningen en instrumenten werd de bedoeling nader verklaard.

Spreker wees erop, dat zijn voorstel bij den Gemeenteraad, om dit systeem op den 's-Gravenhaagschen schouwburg toe te passen, schipbreuk had geleden. Door enkele der toehoorders werd opgemerkt dat men voor het scherm een kelder van ruim 5 M. beneden den vloer van het tooneel noodig had, en de bestaande kelder slechts 2 M. diep is; om deze 3 M. te verdiepen, al was het slechts ½ M. breed, zou in de gegeven omstandigheden niet doenlijk zijn. Na nog eenige bespreking omtrent variatiën in de constructie enz., dankte de Voorzitter den heer IJzerman voor de kennisneming van zijn project.

Hierna was aan de orde de behandeling van vraag VIII, beantwoord door de heeren B. Reinders en W. B. van Liefland. Naar aanleiding van de vraag was als uitgangspunt ondersteld, dat de Gemeente de bezitster van den noodigen grond is. In dit gunstige geval waren genoemde heeren van oordeel, dat het Gemeentebestuur tot in de kleinste details eene indeeling moet vaststellen, en daarnaar de verschillende bouwterreinen beschikbaar gesteld moeten worden. Alleen op deze wijze kan, volgens hun oordeel, een goed plan verkregen worden, waarbij gelet is op ruime en voor het oog aangenaam gevormde straten en pleinen, waartusschen ruimten voor aanleg van plantsoen enz. uitgespaard zijn.

Met algemeene instemming werd dit antwoord als het gevoelen der Afdeeling erkend en na een woord van dank aan genoemde heeren de vergadering gesloten.

AFDEELING UTRECHT.

Vergadering van Dinsdag 17 December 1889.

Na de lezing en goedkeuring van de notulen der vorige vergadering werd door den Voorzitter mededeeling gedaan van ingekomen stukken.

De heer Fr. van de Loo Sr., te Bemmel, had eenige monsters nageperste profielwaalsteenen, in verschillende vormen en kleuren, gezonden, welke met belangstelling werden bezichtigd en door den heer Van de Loo werden toegelicht, waarvoor hem door den Voorzitter werd dankgezegd.

De heer J. T. Kok, Penningmeester, gaf rekening en verantwoording van het gehouden beheer over het jaar 1889, dat met een batig saldo sloot; de Penningmeester werd door den Voorzitter dankgezegd, en daarna werd aan de orde gebracht de vaststelling van de begrooting voor het volgende jaar, welke na het opnemen van eenige bepalingen, waaronder die voor het uittrekken van gelden voor een uit te schrijven prijsvraag, werd aangenomen en vastgesteld.

Alsnu werd overgegaan tot de benoeming van twee bestuursleden, wegens het aftreden volgens rooster van de heeren F. J. Nieuwenhuis en Alb. Nijland; beide heeren werden herkozen, en daarna de heer Nieuwenhuis benoemd tot Voorzitter, de heer J. T. Kok tot Penningmeester en de heer J. H. J. van Lunteren tot Secretaris.

De avond, die reeds ver gevorderd was, werd verder doorgebracht met het bezichtigen van de bekroonde ontwerpen op de prijsvragen, in 1888 door de Maatschappij uitgeschreven, waarna vóór de sluiting der vergadering nog werd besloten, de bezichtiging van deze bekroonde ontwerpen later opnieuw te doen plaats hebben.

AFDEELING ARNHEM.

Vergadering van 18 December 1889.

Na goedkeuring van de notulen der vorige vergadering en kennisgeving van de ingekomen stukken, werden de heeren Lensink, Sander en Koels door den voorzitter uitgenoodigd de rekening en verantwoording over het afgeloopen jaar na te

zien en, na goedkeuring, den Penningmeester dank gezegd voor het richtig gehouden beheer.

De begrooting voor 1890 werd daarna goedgekeurd en door den Bibliothecaris verslag gegeven van de boekerij.

De aftredende bestuursleden Boerbooms en Berghuis werden met algemeene stemmen herkozen. De voorloopig benoemde commissie voor het bespreken van wedstrijden voor handwerkslieden deelde bij monde van een der leden mede, dat dit jaar de tijd tekort schiet daarmede te beginnen, maar zij zich voorstelt in Augustus van het volgend jaar met een gereed plan ter tafel te komen, wanneer n.l. de vergadering kan goedvinden haar mandaat te verlengen. Dit verzoek werd met algemeene stemmen ingewilligd.

Aan de orde was nu het bespreken der door de Maatschappij gestelde vragen. Door een der leden, de heer Portheine, werd vraag X besproken en hierover eenige berekeningen medegedeeld. Na eene warme discussie werd echter met algemeene stemmen, op een na, de motie aangenomen: dat de Vergadering vermeende dat zij niet competent was om over deze vraag een antwoord te geven, als geheel behoorende op sociaal gebied; eene voorgestelde motie om voor vraag X eene commissie te benoemen werd verworpen.

Omtrent vraag IV werd door den Voorzitter medegedeeld dat holle steenen door hem waren toegepast voor muren op eene verdieping, waaronder groote ruimte was. Zij waren toen tusschen vakwerk van houten stijlen gemetseld. Een der leden maakte de bemerking dat in die gevallen het in Duitschland veel toegepaste systeem Rabitz beter zou voldoen, dat dit bijna geen gewicht geeft en het brandgevaar geheel voorkomt. De heer Ilierhorst te Haarlem geeft daarvan teekeningen en zou daaromtrent het best inlichtingen kunnen verschaffen.

Voor de verdere vragen achtte de Voorzitter het wenschelijk 2 commissiën te benoemen en wijst daarvoor aan: voor de eerste commissie de heeren Lensink Jr., Kools en Honing, en voor de tweede commissie de heeren Portheine, Camman en Sander, welke commissies zich ieder een vierde lid kunnen toevoegen. Zij zullen de vragen verdeelen en in de Februarivergadering daarover verslag uitbrengen. Een der leden wijst erop dat, niettegenstaande men in vele steden gelukkig op eenigen vooruitgang kan roemen in de wijze waarop de speculatiebouw werkt, het hier in Arnhem op sommige punten erger toegaat dan voorheen. Op Boulevard en aangrenzende straten, voornamelijk de Prinsessestraat, worden in het laatste halfjaar perceelen gebouwd, welke toch zeker nooit tot de plannen van bebouwing hebben behoord, die men zich van den Boulevard heeft voorgesteld. Hij vraagt of het niet op den weg ligt van het Bestuur der Afdeeling om de exploitanten van de Boulevard-terreinen, waaronder zeer gezien inwoners onzer gemeente, eens hierop te wijzen en de wenschelijkheid uit te spreken van het stellen van eenige billijke eischen omtrent de behouwing; hij geeft tevens in overweging om het Gemeentebestuur op deze toestanden te wijzen. Zonder overdrijving kan men toch eischen, dat de speculantbouwer aan de geringste eischen van welstand voldoet; daardoor wordt de gemeente bewaard voor eene herhaling van de Klarendalsche bouwwoede. De toestand, die nu geboren wordt, doet denken aan eene exploitatie der terreinen, zonder ook maar in het minst aan de toekomst te denken.

Na berichtiging van eene schoone collectie profielsteenen van de heeren V. d. Loo, steenfabrikanten, werd deze vergadering gesloten.

AFDEELING LEEUWARDEN.

Vergadering van 19 *December* 1889.

Na lezing en goedkeuring der notulen van de vorige bijeenkomst, opende de Voorzitter de vergadering en heet het nieuwe lid, den heer C. van Duijsen, welkom met den wensch dat hij zich ook in onze bijeenkomsten zal thuis gevoelen en mede werken tot den bloei der Afdeeling.

Overgaande tot stemming voor het kiezen van twee bestuursleden wegens het periodiek aftreden van de heeren Noordendorp en Kramer, werden deze herkozen, terwijl de heer Noordendorp tevens als Voorzitter werd herbenoemd. Tot afgevaardigden naar de Algemeene Meivergadering werden gekozen de heeren Noordendorp en Roosboom en tot leden voor de Commissie tot opname en in teekening brengen van oude bestaande gebouwen de heeren: Kramer, van der Hoeff en Faber.

De mededeeling van den Voorzitter dat hij de benoeming als zoodanig weder aanneemt werd met luide toejuiching begroet.

Daarna werd den leden het programma aangeboden van de wedstrijden voor handwerkslieden en leerlingen te Leiden en omliggende gemeenten, uitgaande van de aldaar gevestigde Afdeeling van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst.

Vervolgens werd het woord gegeven aan den heer H. J. de Groot, die de Afdeeling een en ander mededeelde over versieringkunst, op welke rede wij later hopen terug te komen. Nadat de Voorzitter hem namens de Vergadering had dankgezegd, werd door de Commissie voor het nazien der rekening van den Penningmeester rapport uitgebracht. Onder dankzegging werd de vergadering gesloten.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

'S-GRAVENHAGE. Maandag jl. werd in eene vergadering van het Haagsche departement der Maatschappij van Nijverheid de octrooi-quaestie behandeld. De heer A. Huet uit Delft leidde het ontwerp in en betoogde, vooral op grond der ervaring, de wenschelijkheid der invoering van octrooien hier te lande. Hij vond steun bij Mr. J. Hormskerk Az. en vele andere sprekers, waartoe verscheidene industrieelen behoorden. Mr. Snijder van Wissekerke wees erop, dat de Nederlandsche Regeering naar aanleiding van het gedane voorstel op de conferentie te Rome zich zal hebben te verklaren omtrent indiening eener Nederlandsche wet. Doet zij dit niet vóór de April-conferentie te Madrid, dan zal Nederland waarschijnlijk daar gedwongen worden tot toezegging of, bij weigering, uit de internationale unie zich moeten terugtrekken, waardoor Nederlanders ook in het buitenland onbeschermd zouden zijn.

Met 27 stemmen tegen 1 werd ten slotte de vraag toestemmend beantwoord of eene octrooiwet in Nederland nuttig of noodig is te achten.

(A. et A.) AMSTERDAM. In de deze week gehouden vergadering van de Maatschappij Arti et Amicitiae werd mededeeling gedaan van het ontslagnemen van eenige bestuursleden als zoodanig. Behalve de President, de heer J. C. Greive Jr., die aan de beurt van aftreding en niet herkiesbaar was, waren vacaturen ontstaan door het bedanken van den 1ste Secretaris, de heer H. P. Berlage Nzn., en van de heeren Geo. Poggenbeek, Vice-voorzitter en Jan van Essen, 2de Secretaris.

De heer Bart van Hove werd gekozen tot Voorzitter; wij zijn niet in staat mede te deelen of genoemde heer zich de keuze zal laten welgevallen. Verder hadden nog eenige vergeefsche stemmingen plaats voor de overige vacaturen.

— (A. et A.) Aan een artikel van *De Amsterdammer* van 20 December, ontleenen wij het volgende.

»Verder moet, naar het gerucht loopt, de bouwpolitie alhier aan het werk zijn getogen, en een lijstje hebben opgemaakt van die gebouwen, die gevaar loopen van bij mogelijken brand groote schade te beloopen.

»Is het gerucht juist, dan staat bovenaan op het lijstje ons.... *Rijksmuseum*. Het houten beschotwerk, waarmede de leien daken bekleed zijn aan de binnenzijde, moet zeer voor brandgevaar doen vreezen. Dat de schade, die brand in dit gebouw met zich brengt, onnoemelijk groot is, behoeft geen uitlegging.

»Van deze en andere zaken zal men echter spoedig wel meer vernemen, in ieder geval mag men wel al het mogelijke doen, om branden, zooals de laatste weken hier hebben gewoed, te voorkomen".

Van hier werd aan *Het Vaderland* over het Rijksmuseum geschreven:

»Waarin het brandgevaar eigenlijk zit? Volgens het oordeel van deskundigen kan het houten beschotwerk, waarmede Dr. Cuypers de binnenzijde der leien daken liet bekleeden, oorzaak zijn, dat bij een onweder de kappen der hooge torens in lichte laaie kunnen staan en dat — de mogelijkheid van blusschen aangenomen — reeds de waterschade alleen de noodlottigste gevolgen moet hebben. Die noodlottige kans is weggelegd voor een gebouw, waarvan — let wel! — indertijd door den Minister Heemskerk in de Tweede Kamer werd getuigd, dat het brandvrij zou zijn en de aan te wenden bouwmaterialen louter steen en ijzer waren!"

LEIDEN. Maandag jl. vergaderde de Uitvoerende Commissie voor de Wedstrijden van handwerkslieden en leerlingen met de correspondenten der omliggende gemeenten, welke laatste met de meeste bereidwilligheid hebben op zich genomen de Commissie in hare zoo uitgebreide bemoeiingen te steunen.

Uit hunne opkomst en optreden in deze vergadering bleek de groote ingenomenheid met de wedstrijden.

Als correspondenten voor de omliggende gemeenten traden op de heeren:

K. van Hellemond, schilder, voor Alfen.
C. Korteweg, burgemeester, voor Hazerswoude.
K. Haasnoot Nz., bouwkundige, voor Katwijk-Binnen.
L. A van Mels, oprichter stoomgemaal, voor Katwijk-aan-Zee.
J. Jongeneel, gemeente-opzichter, voor Koudekerk.
M. Splinter, gemeente-opzichter, voor Leiderdorp.
W. van Schaik, bouwkundige, voor Noordwijk-Binnen.
C. G. J. Alkemade, bouwkundige, voor Noordwijk-aan-Zee.
A. van Dijk, bouwkundige, voor Noordwijkerhout.
E. Groen, wethouder, voor Oegstgeest.
C. Pannevis, gemeente-opzichter, voor Oudshoorn.
J. Guldemond, bouwkundige, voor Sassenheim.
J. P. Schmal, bouwkundige, voor Voorschoten.
B. Rotteval, bouwkundige, voor Warmond
J. G. van der Mark Gz., bouwkundige, voor Wassenaar.
W. A. van Rhijn, gemeente-opzichter, voor Zoeterwoude.

Nadat de Voorzitter, de heer Adr. J. van Achterberg, allen hartelijk welkom had geheeten, gaf hij een duidelijke en breedvoerige uiteenzetting van de bedoeling der Commissie. Spreker zette de wedstrijden nader uiteen en wekte de correspondenten op om in hunne gemeenten de patroons op te zoeken en hen aan te sporen tot het beschikbaar stellen van de materialen, welke voor sommige werklieden bezwaren kunnen opleveren.

Nadat nog tal van inlichtingen aan de aanwezigen verstrekt waren, dienstig om zich met de deelnemers te verstaan, deelde de Voorzitter mede dat de tentoonstelling zal plaats vinden in de Buitensocieteit »Amicitia", eene goede gelegenheid, daar in den tuin zoo noodig loodsen kunnen opgeslagen worden.

Al het geld, waarover de commissie zal te beschikken hebben, wordt voor de bekroningen bestemd. Door de Leidsche ingezetenen is voor een bedrag van *f* 1600 ingeschreven, terwijl de gemeente Leiden het vermoedelijk tekort van *f* 700 zal dekken. Daarbij komen nog de bijdragen van de omliggende gemeenten, nu reeds tot een bedrag van *f* 169 bekend. De kosten zijn echter zeer groot, en daarom werden de correspondenten aangespoord, dat ook zij bij de meergegoeden in hunne woonplaatsen zouden aankloppen.

Aan Z. M. den Koning is de goedkeuring gevraagd tot het houden eener verloting. Tweeduizend loten zullen er worden beschikbaar gesteld à *f* 1 het lot.

Vele opheldering werden er vervolgens gegeven op de verschillende vragen, welke alle getuigen van de groote belangstelling, die de zaak in de omliggende gemeenten, niet alleen bij de correspondenten, maar ook bij de werklieden in de verschillende plaatsen ondervindt.

Alvorens de vergadering te sluiten, werden de heeren correspondenten in de gelegenheid gesteld kennis te maken met de teekeningen en schetsen van de voorwerpen van den gehouden wedstrijd, bestaande in teekeningen van een ijzeren bloemenstandaard; koperen doofpot; hardsteenen briefplaat; muziekkastje met lade; gangbank; korfboog met baksteenvulling; benevens schetsen van een liniaalpasser met liniaal; plafondversiering; zilveren armband.

Deze teekeningen en schetsen zijn ontworpen door de verschillende leden van de Uitvoerende Commissie en zullen spoedig in druk voor de deelnemers worden verkrijgbaar gesteld.

'S-HERTOGENBOSCH. In de raadsvergadering van 29 November werd de benoeming van een leeraar in de bouwkunde, aan de Koninklijke school voor nuttige en beeldende kunsten, aan de orde gesteld, waartoe: 1°. F. M. L. Kerkhoff, ingenieur-architect alhier, en 2°. J. H. A. M. Bianchi, leeraar aan de Academie van beeldende kunsten te 's-Gravenhage, werden voorgedragen. Er ontspon zich toen eene langdurige discussie over de vraag, of men aan den eersten candidaat zou toestaan, de betrekking van leeraar met die van gemeente-architect te vereenigen. Verschillende leden achtten die vereeniging niet wenschelijk en bij stemming bleek dat 8 stemmen voor en 8 tegen waren, zoodat de zaak tot eene volgende vergadering moest worden uitgesteld.

In de zitting van Donderdag 19 dezer werd met 10 tegen 5 stemmen besloten dat de betrekkingen vereenigbaar zullen zijn, waarna de heer Kerkhoff met 9 tegen 4 stemmen tot leeraar benoemd werd.

ASSEN. Voor de betrekking van directeur der gasfabriek, op een salaris van *f* 1000, hebben zich 25 sollicitanten aangemeld; onder deze bevinden zich ingenieurs en directeuren van gasfabrieken. Op de voordracht, door Burgemeester en Wethouders aan den Raad ingediend, zijn geplaatst de heeren N. W. van Doesburgh te Dordrecht, G. Daams te Zwolle en A. J. van Roes te Kampen.

EDAM. Kerkvoogden der Ned. Herv. gemeente alhier hebben zich tot den raad der gemeente Haarlem gewend met het volgende verzoek:

Kerkvoogden enz. nemen de vrijheid het volgende onder uwe aandacht te brengen: dat in 1518 door de stad Haarlem aan de thans voor den hervormden eeredienst gebruikte kerk te Edam een glasraam is geschonken, waarop nevens andere afbeeldingen naar den geest dier tijden werd voorgesteld: keizer Barbarossa, aan de stad Haarlem haar wapen schenkende, strekkende dus behalve tot versiering der kerk als eene eeuwige memorie aan het roemruchtig bedrijf der Haarlemmers bij de belegering van Damiate;

dat tijdens den grooten brand, die den 24sten Februari 1602 in de kerk woedde, dit glas is verloren gegaan, doch bij den herbouw in 1607 de stad Haarlem een nieuw glas schonk;

dat dit glas nog in de kerk wordt aangetroffen en de voorstelling bevat van de inneming van Damiate met vele zinrijke en zinnebeeldige nevenversiersels;

dat dit glas nog wel aanwezig, maar als het niet spoedig wordt hersteld, reddeloos verloren is;

dat de financiën der kerk niet toelaten ook het Haarlemsche glas in een toonbaren staat te brengen;

dat zij overtuigd zijn dat het ook den Haarlemschen Raad aan het hart zou gaan als dit glas verloren ging en zij, vertrouwende dat de vrijgevigheid en de kunstzin der vroegere regeerders van Haarlem, die tot tweemalen toe eene belangrijke schenking deden, mede strekkende tot verkondiging en vereeuwiging van den roem hunner stad, bij hunne opvolgers in de regeering niet zal vergeten en uitgedoofd zijn;

redenen waarom zij te rade zijn geworden, zich tot uwe vergadering te wenden met het zeer beleefd verzoek eene bijdrage te schenken tot herstelling van het zoo schoone Haarlemsche glas.

PERSONALIA.

— Bij koninklijk besluit zijn benoemd: tot landm. 1e kl. van het kadaster A. C. Oosterman, thans van de 2e kl.; tot landm. 2e kl. van het kadaster W. Vruggink, thans van de 3e kl.; tot landm. 3e kl. van het kadaster J. Gostelie, thans van de 4e kl.

— Bij beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 17 December 1889, n°. 3686, afd. O, zijn voor het jaar 1890 benoemd tot adsistent aan de Polytechnische School te Delft:

H. Dooijer Dzn., aldaar, voor de natuurkunde;

N. C. H. Verdam, aldaar, voor de werktuigleer en werktuigbouwkunde;

G. Brouwer Jr., aldaar, voor de schoone bouwkunde;

J. Kraus, aldaar, voor de waterbouwkunde.

— De heer J. Kraus, civiel-ingenieur en adsistent aan de Polytechnische School te Delft, is met ingang van Januari e. k. benoemd tot hoogleeraar aan de universiteit te Sanjago in Chili.

ADVERTENTIEN.

KRANKZINNIGENGESTICHT.

HET PROVINCIAAL BESTUUR van *DRENTHE* vraagt **plannen voor een Gesticht ter verpleging van behoeftige Krankzinnigen.**

De ontwerper van het best gekeurde plan zal, mits het naar het oordeel van Gedeputeerde Staten van die provincie voor belooning in aanmerking kan komen, eene belooning ontvangen van **vijf honderd gulden**, waarna dit plan het eigendom der provincie wordt.

De plannen zullen, onder bijvoeging van gesloten naambriefjes, **vóór den eersten April 1890 te Assen** ter Provinciale Griffie van *Drenthe* moeten worden ingeleverd.

Nadere inlichtingen zijn in druk ter Provinciale Griffie verkrijgbaar.

Assen, 13 December 1889.

Gedeputeerde Staten der Provincie Drenthe,
VAN SWINDEREN, *Voorzitter*.
G. W. VAN DER FELTZ, *Griffier*.

Aanbesteding.

Op **Maandag den 30sten December a. s.**, des middags te 12 uur zal in het Koffiehuis van den Heer J. T. VAN POORTEN, *Brink* te *Deventer*, door den Heer J. S. WERLE, Koopman alhier, worden **aanbesteed:**

Het bouwen van IJZER- en STEENKOLENMAGAZIJNEN met KANTOOR en BOVENWONING aan de Handelskade alhier.

Bestek en teekeningen liggen van af Maandag 23 dezer in genoemd Koffiehuis ter visie.

Aanwijzing ter plaatse Zaterdag 28 dezer en op den dag der aanbesteding 's morgens te 11 uur.

Gedrukte bestekken en teekeningen zoolang de voorraad strekt tal *f* 3 per stel en inlichtingen zijn op franco aanvrage te bekomen bij den Architect

G. TE RIELE WZN.,
te *Deventer*.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM*, zullen **Dinsdag 31 December 1889**, 's voormiddags 11½ uur, in het openbaar, ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

Bestek N°. 2.
De levering van 1830 M' TROTTOIRBANDEN van Niedermendigersteen

Inlichtingen worden alle werkdagen, tot den dag der aanbesteding, van 10—12 uur gegeven van het Bureau Gemeentewerken ten Gemeentehuize; bestek met teekening en gezegeld inschrijvingsbiljet tegen betaling van *f* 0.50 ter Secretarie verkrijgbaar.

Aanbesteding.

Het DIJKSBESTUUR van het Waterschap »*De Zeven Geërfzaten en Stad Sloten*" zal bij enkele inschrijving **aanbesteden:**

1. **Het verhoogen van den ZEEDIJK ten noorden Lemsterhoek. Raming *f* 5315.**
2. **Het verhoogen van den ZEEDIJK ten oosten der Stroomsluis te Lemmer. Raming *f* 1000.**
3. **Het uitruimen van PAALWERK, het leggen eener STEENEN VOETING en verzwaring van den KADIJK bij Pasveer. Raming *f* 3000.**
4. **Het verlagen op 4 plaatsen van den DAM langs de Lemsterhop. Raming *f* 600.**
5. **Het uitruimen van OUD PAALwerk, ten westen der Schutsluis te Lemmer. Raming *f* 1285.**
6. **De levering in één perceel van:**
   a. **3110 nieuwe GREENEN PALEN.**
   b. **893 meters lengte zware EIKEN GORDINGEN.**

Gedrukte bestekken en voorwaarden van aanbesteding zijn verkrijgbaar ten kantore van den Secretaris SPANNENBURG te *Lemmer*, alwaar de inschrijvingen zullen moeten zijn ingeleverd vóór of op Maandag 6 Januari 1890.

Lemmer, 12 December 1889.

I. J. RINKES, *Voorzitter*.
S. SPANNENBURG, *Secretaris*.

ZWEEDSCH GRANIET

uit de **groeven, Stoomslijperij** en **Polijst inrichting** van de Firma

KESSEL & RÖHL,
te **Berlijn.**

Eenig Agent J. H. P. JANSE,
Prinsengracht 468,
Amsterdam.

Rolluiken

van **Staal** of **Hout** met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.

E. en P. ROTTSIEPER, *Remscheid* (Rijnpruisen)

Te koop aangeboden.

2 Stoomheimachines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag
50 Kipwagons inhoud 2 M³. } Beide
24 „ „ 2 M³. } zijden
36 „ „ 1½ M³. } kippend
Alles 90 c.M. spoorwijdte.

Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Sliedrecht* en W. DE JONG, *'s-Gravenhage.*

JAN HAMER & Co.
AMSTERDAM.

KANTOOR: Marnixstraat 402 b/h Leidscheplein

Installeerden hier te lande met veel succes

geheele Waterleidingen

in gebouwen, volgens het systeem **CARRÉ.**

MILDÉ'S

Telephonen, Electrische Schellen enz.

Voor de telephonische gemeenschap in Werkplaatsen, Hotels, Kantoren, Villa's enz.

Deze toestellen zijn bij lagen prijs, zeer geveilig, duurzaam en élégant.

Kelley's geschilderd en **gebrand Glas**
GEPLATINEERD GLAS, VENTILATIEGLAS. (1)

TE HOOGEVEEN

wordt gevraagd een

OPZICHTER

over de **Gemeentewerken**, op eene jaarwedde van *f* **400.—.**

Inzending van stukken vóór 26 December e. k. Inlichtingen te bekomen bij den Burgemeester.

DE LINT & Co.

Oostzeedijk 248, Rotterdam

MOZAIEK-, VLOER- en WANDTEGELS,
TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS
Groote voorraden
16 Bekrooningen.
Handel in **CARRARA MARMER**
en
ZWEEDSCH GRANIET.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM*, zullen **Dinsdag 31 December 1889**, 's voormiddags 11¼ uur, in het openbaar, ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

Bestek N°. 34.

Het verrichten van eenige VERBOUWINGEN en VERNIEUWINGEN aan- en het maken van GAS- en WATERLEIDINGEN in het huis Walburgsplein N°. 10.

Inlichtingen worden alle werkdagen, tot den dag der aanbesteding, tusschen 10 en 12 uur gegeven aan het Bureau Gemeentewerken ten Gemeentehuize.

Aanwijzing op Dinsdag 24 December a. s. 's namiddags 1½ uur, aan het huis Walburgsplein N°. 10; bestek met gezegeld inschrijvingsbiljet tegen betaling van *f* **0.50** ter Secretarie verkrijgbaar.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK van

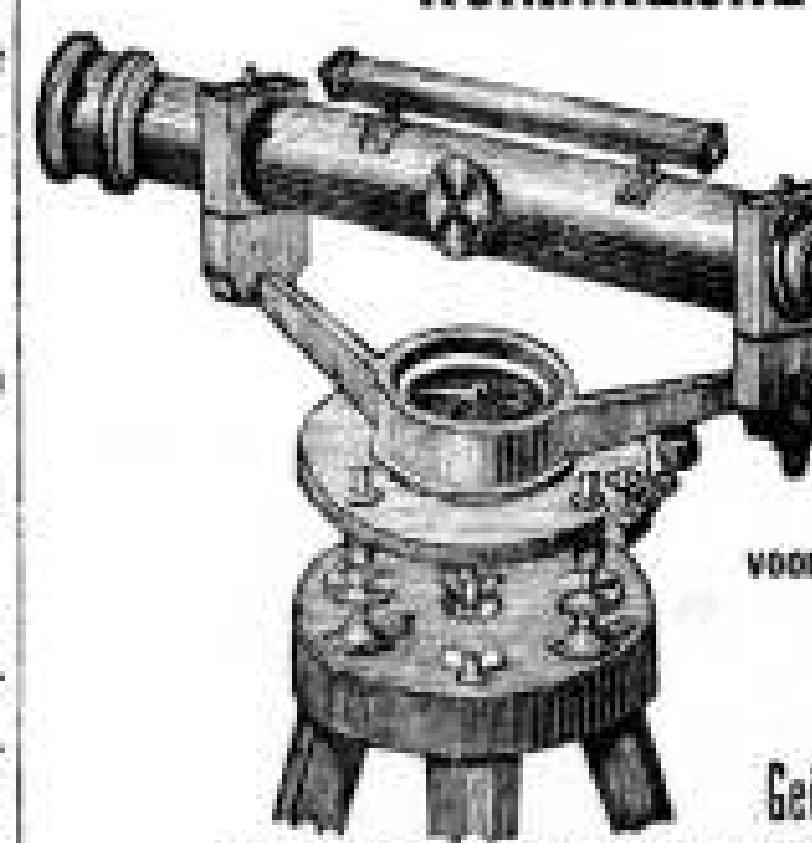

WATERPAS-
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN,
voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN,**
LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-IJzeren **PEILSCHALEN**
WEEGWERKTUIGEN.

CARBOLINEUM EXCELSIOR is het BESTE Houtbederfwerend middel.
FRED. STIELTJES & Co. Amsterdam.

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880.
Gouden Medaille
Amsterdam 1883.
Bekroond: Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.

FABRIEK VAN

Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek,
Kunstmarmer en **Cementuitvoeringen.**

Succursales. **Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.**
Opgericht 1830.
Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, Amsterdam,
Heerengracht, bij de Oude Spiegelstraat n°. 335.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,

in groote verscheidenheden, voor: **Rijwegen, Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel-** en **Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug-** en **Dakbedekkingen, Betonfundeeringen** enz.

Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan **THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld.,** Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer **H. G. KNOOPS C.Ozn.,** Beekstraat F 62 te *Arnhem.*

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie,** bijzonder geschikt voor de reproductie **van Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen en Gravures,** ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker. Orgaan van het Genootschap Architectura et Amicitia

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

Redacteur-uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën:
Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem.*
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, H. G. JANSEN en A. REIJDING.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den heer A. REIJDING, Stadhouderskade 4, te *Amsterdam*,
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den 1ste-Secretaris, American Hotel, te *Amsterdam.*

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *zes gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit blad. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.

ADVERTENTIEN ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.

AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam.*

(A. et A.) IETS OVER ROMEINSCHE RENAISSANCE.

Voordracht,

gehouden in de vergadering van 20 November 1889,

door

C. W. NIJHOFF.

(*Slot van bladz.* 419)

Keeren we terug tot het „Discours Préliminaire". Le Tarouilly geeft hierin eenige algemeene beschouwingen over wetenschap en kunst, als de twee voornaamste uitingen van den menschelijken geest.

De wetenschap heeft tot basis vaste, onomstootelijke wetten en ontwikkelt zich op dezen grondslag tot steeds hoogere volmaking. De kunst daarentegen mist dit uitgangspunt en kent geene axioma's. Behoort de wetenschap tot het gebied van het verstand, de kunst beweegt zich grootendeels op het gebied van het gevoel. Volgt de wetenschap eene bepaalde, aangegeven richting, en wijkt ze van dezen weg niet af, de kunst uit zich in tal van schakeeringen en legt zich niet aan banden. Er zijn er geweest, die getracht hebben de architectuur, want we bedoelen met kunst hier meer bepaald bouwkunst, direkt uit de natuur af te leiden; hunne theorieën zijn echter bij al hunne vindingrijkheid zoo plat en voor het gevoel dikwijls zoo stuitend, dat men zich tot dergelijke spitsvondigheden niet voelt aangetrokken Maar al zijn er in de kunst geene vaste stellingen, waarop men zich verlaten kan, toch zijn er zekere grondregelen, die zich in den loop der tijden hebben ontwikkeld en den toets van het schoone hebben doorstaan

Waarom juist de verhoudingen, die deze grondregelen voorschrijven en die als de leer der orden overbekend zijn, schoon zijn, kan men niet omschrijven, wel gevoelen en zooveel te beter, wanneer men te ver van deze regelen afwijkt en den indruk van het onschoone ontvangt. Zoo gevoelen we de macht van het schoone in de verhoudingen van het Parthenon, van den boog van Titus, van het paleis Farnese, om drie meesterwerken uit verschillende tijdperken te noemen. Moet men zich dan geheel aan deze voorschriften overgeven en niet dan slaafs navolgen? Voorzeker neen. In dit geval zou de kunst eene mechanische arbeid zijn geworden en zou men elke inspiratie en elke opvatting van schoon en onschoon, van samenstelling en verdeeling, van verhouding en schikking reeds in hare geboorte gesmoord hebben. Maar men kan trachten zich met het schoone, dat uit deze verhoudingen tot ons spreekt, gemeenzaam te maken, men kan het in zich opnemen en zal bij eigen vrije schepping van zelf den goeden weg bewandelen, vereenzelvigd als men is met de grondregelen, die de tijden voor het schoone gesteld hebben

De studie van hetgeen anderen vóór ons tot stand hebben gebracht is geene belemmering voor onzen zich vrij ontwikkelenden geest; we zijn er niet minder om dat we staan op de schouderen van onze voorgangers; hetgeen zij hebben voortgebracht geeft niet aan de grens van het bereikbare, maar wel van het tot heden toe mogelijke. Zóó dachten tenminste de meesters der Italiaansche Renaissance. Het was niet hun doel geheel nieuwe wegen te zoeken, maar voort te bouwen op hetgeen reeds lang voor hen was tot stand gebracht. Daarom waren ze geen kopiïsten, ze volgden niet blindelings na, maar ze drongen door in de geheimen van het klassieke schoone en pasten de kunst op hunne wijze, en voor hun tijd geschikt gemaakt, toe. Hun werk geeft niet het wezen, maar den geest van vroeger terug

Vóór Le Tarouilly zijn werk de wereld inzond, waren er reeds verschillende werken over Rome verschenen. Er bestonden pittoresken van Israël Silvestre, Specchi, Vasi, Panini, Piranesi en Barbault, en meer architectonische werken van Pietro Ferrerio, Falda, Domenico de Rossi en Percier en Fontaine, maar een boek, dat met volkomen juistheid de verschillende monumenten, hunne proporties, details en ornementatie weergaf, bestond nog niet, en in deze leegte voorzag „Edifices de Rome Moderne". Daar kwam nog iets bij. Rome had in den loop der tijden zeer veel geleden, de bouwwerken waren slecht of geheel niet onderhouden, dikwijls ook onoordeelkundig hersteld. Er behoorde de studie van een menschenleven toe om het oorspronkelijke van het later toegevoegde te onderkennen en de monumenten in hunne ware gedaante weer te geven. Daartoe moesten oude plannen worden bestudeerd,

manuscripten geraadpleegd en tal van geschiedkundige vergissingen en anachronismen worden opgehelderd.

Dat deze ingewikkelde arbeid eene groote toewijding vorderde, is niet te verwonderen, maar de uitkomsten hebben de moeite ruim beloond.

De verschillende bouwwerken nu, waarvan we achtereenvolgens de voornaamste zullen behandelen, kunnen tot de volgende groepen worden gebracht:

Paleizen en woonhuizen.

De ingang van het paleis (palazzo) wordt gewoonlijk gevormd door een gang of door eene rechthoekige ruimte, door kolommen verdeeld. Aan het einde van dezen ingang bevindt zich een portiek, door zuilen of arcaden gevormd, welke portiek wederom toegang verleent tot den open hof of de binnenplaats. Aan de overzijde op deze binnenplaats staat meermalen eene fontein, waarvan het water in een bassin eene enkele maal in den vorm eener sarcophaag wordt opgevangen. De genoemde portiek leidt aan een harer uiteinden naar de trap, wier treden van graniet of van marmer met het eene einde in den binnenplaats-gevel liggen en met het andere in een tusschenmuur, anima (ziel) genaamd. De trap wordt overdekt met tongewelven, die schuin mede oploopen, en die elkaar bij de bordessen door middel van graden kruisen of tot koepelgewelven vervormd worden. De vertrekken op den beganen grond zijn meest voor den dienst ingericht; de keukens, waschhuizen, stallen en remises zijn veelal op eene tweede binnenplaats aangebracht. De portiek, die bij groote paleizen langs de vier zijden van den open hof rondloopt, bevindt zich dikwerf ook op de eerste verdieping, zelden echter op de tweede. De portieken zijn óf overwelfd met ton of kruisgewelven óf met vlakke zolderingen gedekt, die dan door caissons versierd zijn.

De zalen op de eerste verdieping zijn vele in getal en meerendeels met zeer schoone houten plafonds voorzien, die, door caissons ingedeeld, de gelegenheid tot eene rijke beschildering aanbieden. Deze plafonds zijn wel de grootste versiering der verschillende vertrekken, wier wanden door eene orde, of door beschilderingen, nissen en beelden verlevendigd worden. De meeste kamers en zalen schijnen geene bepaalde bestemming te hebben gehad en alleen te zijn aangebracht om een goed denkbeeld van den stand en rijkdom van den eigenaar te geven. Twee zijn er echter gewoonlijk, die een zeer bepaald uitgesproken karakter dragen. De eene is een soort van zeer ruime antichambre, dikwijls met schilderwerken versierd, en waarin zich soms eene estrade met een baldakijn bevindt, die alleen de prinsen en enkele Romeinsche markiezen het recht hadden te plaatsen. Een voorbeeld hiervan geven o. a. de paleizen Matteï en Massimi. De andere is een nog grootere zaal „Salone" geheeten, die gewoonlijk twee verdiepingen in beslag neemt en dikwijls aan den hoek van het paleis ligt om het vrije uitzicht naar twee kanten te hebben, zooals bij de paleizen Giraud, Farnese en Negroni. De overige zalen schijnen, zooals we reeds zeiden, voor het meerendeel onbewoond te zijn geweest. De eigenlijke familievertrekken bevonden zich in eene tusschenverdieping „mezzanino" genaamd; men vond hier echter niet die aan comfort beantwoordende inrichtingen, die wij gewoon zijn in onze moderne woonhuizen aan te brengen.

De inrichting van het woonhuis (la casa), van eenige belangrijkheid, komt in hoofdzaak met die van het paleis overeen, alleen heeft alles hier kleiner en bescheidener afmetingen. Ook hier wordt de toegang door een gang verleend; de portiek bestaat hier gewoonlijk uit drie openingen, door twee zuilen gevormd. Eveneens bevindt zich op de binnenplaats over de portiek de fontein, aan het uiteinde van de portiek de trap en op de eerste verdieping meermalen een tweede portiek, die dan „loggia" genoemd wordt.

De façaden der paleizen en grootere woonhuizen zijn streng. Lange banden verdeelen de verschillende verdiepingen en eene statige kroonlijst bekroont het geheel. De vensters zijn over het algemeen zeer schoon en met chambranles, consoles, kroonlijsten, pilasters, zuilen en frontons versierd. Aan betrekkelijk weinig gevels worden zoogenaamde orden aangetroffen; de paleizen della Cancellaria, Giraud, Costa en Ossili en de villa Farnesina geven er echter voorbeelden van. Andere gevels zijn van stuc-ornementen voorzien, zooals het paleis Spada; weer andere bevatten sgraffito-versieringen, die echter nu zoo goed als verdwenen zijn.

De ingangsdeur (portone) werd op verschillende wijzen versierd. Een enkele maal werden de zijden en de halfronde overdekking door groote blokken in bossagewerk gevormd, zooals b. v. bij het paleis Farnese; een anderen keer werd de ingang door eene arcade met kolommen en hoofdgestel gevormd als bij de paleizen Sciarra en Palma; of de deuropeningen waren van chambranles, consoles en kroonlijsten voorzien, waarvan de paleizen Massimi, Negroni en Sacchetti voorbeelden opleveren.

Lusthuizen of villa's.

Deze vertegenwoordigen eene afzonderlijke groep, ze herinneren in hun weelderigen aanleg aan de landhuizen der oude Romeinen, naar wier model ze dan ook zijn ingericht. Ze zijn juist geene voorbeelden van zuivere architectuur, wat hen voor het doel misschien ook minder geschikt zou maken. Ze vloeien over van stuc-, marmer- en schilderwerken. Hunne tuinen zijn wonderwerken van aanleg; fonteinen, grotten, beelden, vazen, priëelen, watervallen, ze zijn overal verspreid. Waar de grond er zich maar toe leent, zijn terrassen aangelegd en koepels gebouwd, en niets is verzuimd om aan de strengste eischen der genotzucht te voldoen. Eenige voorbeelden van deze lusthuizen bieden de villa's Albani, Borghese en Panfili. In het werk van Le Tarouilly zijn ze niet opgenomen, daar ze geen bronnen voor zuiver architectonische studiën zijn; ze zijn echter door Percier en Fontaine opgemeten en in teekening gebracht.

Godsdienstige gebouwen.

We kunnen hiertoe rekenen de kerken, de kloosters en de Karthuizerkloosters.

De eerste Christenkerken waren nog zeer eenvoudig; ze waren navolgingen der oude basilieken, de gerechtsplaatsen der Romeinen. De ruimte was gewoonlijk door kolommen in drie of vijf schepen verdeeld, die, soms twee verdiepingen hoog, door eene vlakke zolder ing werden overdekt of waarvan de kapconstructie in het gezicht bleef. Aan 't einde van het middenschip bevond zich de halfronde absis, het presbyterium, waarvan het gewelf later met mozaïeken bedekt werd. In het middenschip bevond zich het koor, door eene balustrade omgeven en van twee preekstoelen voorzien, waarvan de eene voor de verkondiging van het Evangelie, de andere voor de Epistels diende. Vóór de kerk bevond zich een open hof, atrium, waar de boetedoenden zich ophielden. Als voorbeeld van dergelijke inrichting noemen we de St.-Clemenskerk. Na de ballingschap der pausen te Avignon, werden de godshuizen met vernieuwden ijver en groote weelde hersteld. Tal van kapellen werden in de zijgevels aangebracht en een overvloed van goud-, schilder- en beeldhouwwerken verhoogde den indruk. De kerken van St.-Paulus en S. M. Maggiore geven van deze godstempels zeer schoone voorbeelden. Tot heden waren de schepen steeds door rijen zuilen van elkaar gescheiden geweest, terwijl een rijk verdeeld maar vlak plafond de overdekking vormde. De kolommen werden gewoonlijk door de oude ruïnen geleverd, maar deze bron begon langzamerhand minder overvloedig te worden en er werd dus naar eene andere bouwwijze omgezien, waarin het metselwerk eene grootere rol zou te vervullen hebben. Van deze nieuwe richting werd St.-Pieter het voorbeeld.

De zuilen werden door zware pijlers vervangen, de architraven door gemetselde bogen. De houten zoldering veranderde in een tongewelf en boven de kruising van midden- en dwarsschepen verhief zich een majestueuse koepel. Tal van latere kerken hebben dit systeem in kleinere afmetingen nagevolgd. Bijna iedere kerk was verbonden met een klooster, waarvan de ingang gewoonlijk dicht bij den voorgevel der kerk was gelegen. De inrichting was in algemeene trekken de volgende: Eene vestibule gaf toegang tot een kleinen hof, die wel eens van een portiek was voorzien. De lokalen om dezen hof waren voor den algemeenen dienst bestemd; het waren spreekkamers, bibliotheken, oratoriums enz. Achter dezen hof lag een tweede, het eigenlijk klooster bevattende. Rondom deze zeer ruime binnenplaats liep een portiek, die dikwijls op de eerste verdieping nog eens herhaald werd en in het midden waarvan zich eene bron of fontein bevond, die aan het geheel eenige levendigheid bijzette. Op den beganen grond bevonden zich onder de portiek de vestibules, trappen, sacristieën, refectoriums, apotheken enz. en een toegang tot de kerk. De cellen der monniken waren altijd op de eerste verdieping gelegen, terwijl de keukens, waschhuizen en bergplaatsen gewoonlijk op eene kleine dienstplaats uitkwamen.

De inrichting der Karthuizerkloosters week van die der genoemde eenigszins af, daar de strenge tucht en afzondering, waarin de leden dezer orde hun leven sleten, eene andere indeeling noodzakelijk maakten. Was er in de gewone kloosters nog een soort van gemeenwezen, hier had iedere monnik eene kleine compleete woning voor zichzelf en leefde daar slechts voor stille overpeinzingen, in zichzelf gekeerd en door niets in zijne overdenkingen gestoord.

Verder noemen we *de colleges*, *de bibliotheken*, *de stadspoorten*, *de hospitalen*, *de kerkhoven* en eindelijk *de fonteinen*.

De fonteinen hadden een practisch en een esthetisch doel. Ze voorzagen den dorstige van water en bevorderden de reinheid, maar tevens dienden ze tot opluistering van pleinen en hoven, terwijl hare spelende lijnen een aangenaam contrast vormden met de meer strenge lijnen der Romeinsche paleis-architectuur. Uit een esthetisch oogpunt kan men ze in twee soorten verdeelen. De eerste zijn architectonische monumenten, zooals b. v. de fonteinen van Trevi en Pauline; de tweede soort bevat die fonteinen, welke meer als ornementeele versieringen kunnen beschouwd worden. Ze worden gevormd door mythologische beeldgroepen of door waterbekkens met symbolisch beeld- en plantornement versierd. In „Edifices de Rome Moderne" worden voornamelijk die fonteinen behandeld, welke uit een architectonisch oogpunt waarde hebben. Over de andere is op het eind der 17e eeuw een werk van Falda verschenen.

Dit zijn in het kort de voornaamste monumenten, die Rome in den Renaissancetijd heeft opgeleverd. Wij zullen enkele ervan nu aan eene meer nauwkeurige beschouwing onderwerpen en wel in chronologische volgorde. We hebben dan tevens de gelegenheid de voornaamste bouwmeesters, die hunne krachten aan de versiering der eeuwige stad hebben gewijd, te leeren kennen.

(A. et A.) PRIJSVRAGEN.

KAMERBETIMMERING IN OUD-HOLLANDSCHEN STIJL.

Op de prijsvraag voor eene kamerbetimmering in oud-Hollandschen stijl, voor mevr. Douairière T. J. van den Santheuvel, zijn 21 antwoorden ingekomen, onder de navolgende motto's, als:

N°.	1.	Oud Holland.
„	2.	Holland.
„	3.	P.
„	4.	Unitas.
„	5.	Jan Terwen.
„	6.	Bona Fide.
„	7.	Tijd is alles.
„	8.	Vredeman de Vries.
„	9.	89
„	10.	Geen zege zonder strijd.
„	11.	1634.
„	12.	Voorwaarts.
„	13.	Het streven zelf is schoon In 't worstelstrijd der kunst.
„	14.	Soli Deo Gloria.
„	15.	Vak en kunst.
„	16.	In vrijen tijd.
„	17.	Boogvorm.
„	18.	Per Ardua ad Astra.
„	19.	1600—1650.
„	20.	In 't verleden ligt het heden.
„	21.	In weinig tijd.

Deze ontwerpen zullen, dadelijk na uitspraak der Jury, te Dordrecht worden tentoongesteld.

(A. et A.) DE VOTIV-KERK TE WEENEN.

Volgens de Weener bladen begint de Votiv-kerk, het meesterstuk van Von Ferstel, thans reeds op vele plaatsen ernstige gebreken te vertoonen. Op het oogenis nog slechts de geringe som van 1926 fl. uitgetrokken voor de meest noodige reparatiën, doch er zal spoedig eene ingrijpende restauratie noodig zijn.

In den tijd dat de Votiv-kerk gebouwd werd (1856-'79) heerschte te Weenen eene nooit gekende bedrijvigheid in de bouwvakken, zoodat het niet altijd mogelijk was, voor de verschillende constructie-deelen, de gewenschte steensoorten op tijd aangevoerd te krijgen. Men bezigde dan steen van onvoldoende soliditeit en de gevolgen van deze onvoorzichtigheid zijn nu reeds aan de zeer fijn gedetailleerde muurwerken, baldakijns enz., duidelijk te bespeuren. Het staat te vreezen dat binnen weinige jaren eene dringend noodige restauratie enorme uitgaven zal vorderen.

HET ORNEMENT ALS VERSIERING.

Door den heer H. J. de Groot, leeraar aan de Ambachtsschool te Leeuwarden, werd in de vergadering van de Afdeeling der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst aldaar, van 19 dezer, eene spreekbeurt vervuld, waarvan het onderstaande een uittreksel is. Spreker deed vooraf uitkomen dat de waarde van een voorwerp niet den smaak bepaalt, evenmin als de hoeveelheid of de rijkdom van bewerking de versiering. Hij vestigde er vervolgens de aandacht op dat eenvoud, orde en rust de kenmerken zijn, die elke versiering moet dragen. Om dit nader toe te lichten, gaf hij eene beschrijving van het interieur eener eenvoudige Geldersche boerenkamer en het salon van een rijkgeworden parvenu. Draagt in eerstgenoemd vertrek elk voorwerp den stempel van eenvoud en geeft het geheel een indruk van orde en rust, in het andere vertrek zijn alle voorwerpen in disharmonie met elkaar, en de overlading, de schrille kleuren en onmogelijke versieringen sluiten elke gedachte aan eenvoud, orde of rust uit.

Eenvoud, orde en rust zijn de wetten, waardoor de Grieksche, de eerste Italiaansche Renaissance en de bloeiperiode der Gothische kunst zich kenmerken en waardoor zij ongeëvenaard eenvoudig bleven; zoodra men het eenvoudsbeginsel losliet en willekeur en overlading daarvoor in de plaats traden, was het met de kunst gedaan.

De Grieksche kunst heeft met de eenvoudigste motieven gewoekerd en het is ook daarom, dat nu nog haar vaasvormen, haar beeldende kunst en haar ornementiek anderen en ons tot voorbeeld strekken

Wanneer wij over de versieringskunst spreken, dan denken wij dadelijk aan het ornement als versiering en toch vindt men dezelfde natuurwetten van orde en regelmaat in de architectuur en evenzoo in onze geheele kunstnijverheid toegepast.

Elk volk, hoe weinig ook ontwikkeld, heeft op het gebied van kunst de voorwerpen, die betrekking hebben op de nijverheid, trachten te verhoogen door het aanbrengen van versiering. In de architectuur heeft men hetzelfde gedaan.

Men heeft door alle eeuwen heen en bij elk volk gebruik gemaakt van het geometrisch of meetkundig ornement. Plant- en diermotieven, afzonderlijk of in vereeniging met elkaar, vonden bij het eene volk een gelukkiger toepassing dan bij het andere; het eene volk liet zich door de natuur als voorbeeld leiden, terwijl het andere meer of minder als navolger en vervormer van voorgaande stijlen optrad, zoodat plant- en diermotieven conventioneel behandeld werden. Het is een opmerkelijk verschijnsel, dat juist het volk, dat het trouwste de natuur voor zijn ornement bestudeerde, het gelukkigst is geweest in zijne ornementeele compositiën. Wij noemen met name het Grieksche volk en de beoefenaars der Gothische kunst. Uit de bloeiperioden der beide volken is een schat van denkbeelden en motieven tot ons gekomen, die ons wel tot voorbeeld mag strekken, maar ons nooit tot navolgers maken.

Wat hebben wij dan noodig te weten voor het ontwerpen van een ornement?

1e het doel en de bestemming van de versiering;

2e het materiaal, waaruit het vervaardigd moet worden en welken invloed het uitoefenen kan op de omgeving.

Het doel kan zijn om de constructie van een zeker deel te verhoogen met zoogenaamd actief ornement, hetwelk voor lijsten, consoles, kapiteelen en meer dergelijke constructiedeelen gebruikt wordt en als 't ware uit de constructie voortvloeit. Het is evenwel goed in dezen den middenweg te bewandelen. Er zijn menschen, die meenen alles wat tot de constructie bijdraagt, te moeten weergeven, al is het ook maar een spijkerkopje; anderen daarentegen achten de constructie niets en versieren en overladen alles onoordeelkundig met ornement, „zoogenaamde bekleedingstheorie".

Het *waarom* in de kunst is door geen volk zoo eenvoudig schoon in beoefening gebracht als door het Grieksche, en toch zijn er voorbeelden waar die leer ook bij hen niet opgaat.

Het ornement dient te worden ontworpen naar den aard van bestemming. Een friesversiering van een kroonlijst, die eenige meters hoog boven den grond is geplaatst, zal dus anders behandeld moeten worden dan een pilasterornement voor een winkelpui. Het ornement voor een tegelvloer of behangsel is weer van geheel anderen aard en bestemming, dan wanneer wij een stoel, bank of kast te versieren hebben. Bij de laatste vooral heeft men te letten dat nooit het ornement of de vorm hinderlijk zijn in het practisch gebruik.

Het materiaal, waaruit een ornement vervaardigd moet worden, oefent ontegenzeglijk een grooten invloed uit op de bewerking; de ontwerper heeft steeds te bedenken dat hij niet te veel vraagt van het materiaal. Het maakt een groot verschil of een ornement uitgevoerd wordt in fijn marmer of in grove zandsteen, terwijl hout en ijzer in het bewerken verschillen als dag en nacht: vooral dit laatste wordt meestal verwaarloosd, omdat men niet op de hoogte is van de eischen van het materiaal; daarom zou het goed werken wanneer vele ontwerpers eerst eens in overleg traden met de vervaardigers. De architecten der Italiaansche Renaissance ontvingen bijna allen hun eerste opleiding in de werkplaatsen; ook dit heeft zeker veel bijgedragen tot de heerlijke scheppingen van deze kunstenaars. Een gevel in zuiveren baksteenbouw moet hoogst eenvoudig worden opgevat en is niet zeer geschikt tot het aanbrengen van ornement; toch is men op sommige plaatsen daar niet zoo erg bang voor; men vraagt niet: is het ornement hier op zijn plaats of is het in overeenstemming met zijne omgeving? maar men plakt maar op, liefst van naar vaste modellen gegoten ornementen.

Of zulke ornementen nu groot of klein zijn, of ze beter zouden voldoen aan groote villa's, op een afstand gezien, of aan kleine burgerhuizen in nauwe straten, dat doet er niet toe, ze zijn niet duur en de onontwikkelde bouwheer is bijzonder in zijn schik dat hij zijn woonhuis zoo volgeladen mag aanschouwen en gaarne zou hij uitroepen:

Menschenzonen kom en zie,
't Is de kunst die hier onthuld wordt,
't Is de smaak die hier vervuld wordt,
't Is de almacht van 't genie.

Wij zullen niet meer zeggen van dergelijke ornementen. Onze plafonds geven nog voorbeelden te over om onze studie daarover voort te zetten. Met dit alles is niet uitgesloten dat versierde gedeelten naast geheel onversierde mogen geplaatst worden. Men meent vaak alleen effect te kunnen maken door alles te versieren, maar juist hierdoor verliest de versiering van het geheel haar waarde. Men moet niet vergeten dat het licht de schaduw noodig heeft om opgemerkt te worden. Eene versiering wint dus in waarde als zij juist daar geplaatst is, waar andere gedeelten of de omgeving in het geheel niet of zeer weinig zijn versierd.

In deze voorwaarde ligt het geheim van 't ontwerpen van banden, behangsels en borduursels. Van het ornement is gezegd dat het actief wordt genoemd, wanneer het de constructie verhoogt en op sommige plaatsen verduidelijkt wordt; men moet zich evenwel nu weer niet al te bang maken voor deze theorie; want ons lichamelijk samenstel bestaat uit beenderen en spieren, en toch is van buiten het vleesch er zoo omheen gegroeid dat de constructie, de vorm, als het zoo genoemd mag worden, verhoogd wordt. Vat men het constructief ornement ook zoo op, dan is men werkelijk op den goeden weg. Onder passief ornement verstaan wij fries- en pilasterversieringen en alles wat niet uit den vorm of de constructie voortvloeit. Wij kunnen verder het ornement verdeelen in: *haut-relief*, dat wil zeggen wanneer het ornement meer dan de helft of geheel boven het vlak ligt; *demi-relief* (het woord drukt het reeds uit), dat half verheven ligt boven de oppervlakte, en ten slotte het *bas-relief*, dat zeer flauw verheven is; terwijl bovendien de kleur nog een grooten invloed kan uitoefenen, waarvan de Grieken op zulk een verstandige en schitterende wijze gebruik wisten te maken.

Bij het ontwerpen van een ornement hebben wij verder motieven ter versiering noodig en is er reeds op gewezen, dat uit de beste bloeiperioden van zekere stijlen *die* het gelukkigst waren in het composeeren, welke zich de natuur met al hare vormen tot voorbeeld kozen en

zich daardoor lieten leiden. Wij moeten niet de natuur navolgen, maar de wetten opsporen, die in de natuur heerschen en ons het beginsel geven. Denken wij ons de voorgaande stijlen bij het ontwerpen van een ornement voor een oogenblik weg, dan houden ook wij onze inlandsche flora, d. w. z onze bloemen over. Wij hebben bovendien nog al onze boomen, bladeren en planten, de zon- en stervormen en dezelfde beginselen, die ook vroeger den grondslag vormden van al het schoone wat bestaat en wat ook toen zelfstandig werd samengesteld.

De beginselen dus, die onze vorouderlijke kunstenaars hebben geleid tot het zelfstandig ontwerpen van een ornement, mogen wij opsporen en toepassen op onze nijverheid, die daardoor weer zal worden de kunstnijverheid.

Naturalistisch noemen wij een ornement, wanneer de natuur trouw gevolgd is en alle bladvormen en bloemen zuiver gekopiëerd zijn. In den regel zou een dergelijk ontworpen ornement niet uitgevoerd kunnen worden, want wij hebben vroeger al gezegd dat het materiaal van grooten invloed is op de bewerking. Wij beginnen dus die bloem- en bladvormen zoodanig om te werken, dat zij geschikt worden om bewerkt te kunnen worden en voorts alle onregelmatigheden zoo weg te nemen dat het blad in hoofdzaak zijn vorm behoudt. Zulk omwerken noemen wij styliseeren.

Hetzelfde wat wij deden met zoo'n blad of bloem, kunnen wij met alle mogelijke zaken doen, waarover wij kunnen beschikken en die vroeger reeds genoemd zijn. Vervolgens kan men de bloem, die bij zulk een gebladerde plant behoort, op dezelfde wijze omwerken. Als ons ornement een reliefversiering moet worden, zijn wij niet tevreden met den omtrek, maar de vorm, de bouw van het blad met de wijze van aanhechting aan de rank of steel, moet in de compositie weergegeven worden. Ornement voor een vlakversiering kan meer of minder naturalistisch behandeld worden, omdat wij daar alleen met den omtrek te doen hebben en het ornement veelal door tegenstelling van kleur of door verschil van materiaal als inlegwerk wordt verkregen. Aan eene plant met bloem, vinden wij door den stand van plaatsing een aantal en rijkdom van motieven, die voldoende zijn om verscheidenheid in onze compositie aan te brengen. Zoo kan de bloem of knop zoowel in horizontale als in verticale projectie gebruikt worden, terwijl het blad nu eens geheel en dan eens half omgeslagen, *en relief* of vlak behandeld wordt.

Het hangt er nu maar van af waar onze gestyliseerde blad- en bloemvormen op toegepast moeten worden. Nemen wij daarvoor eerst een pilastervulling. In de natuur vinden wij de wetten, die ons ook bij deze versiering moeten leiden; een boom heeft van onderen zwaarder, dikker schacht dan bij den top, de takken van onderen aan dienzelfden boom zijn dikker en zelfs de bladvormen nemen met het stijgen van den boom in grootte af. Deze algemeene wet gaat door tot zelfs op het kleinste plantje dat groeikracht heeft. Het is dus zaak, dat wij deze natuurwet in onze pilasterversiering neerleggen en het ligt voor de hand dat ons ornement stijgend moet zijn en van onderen hooger of zwaarder relief moet vertoonen, evenals de bladvormen, die bij het stijgen kleiner worden en minder hoog boven het fond liggen.

Ons ornement kan nu op drieërlei wijze gerangschikt worden: symmetrisch of onsymmetrisch, en het kan evenmatig zijn, *zoo* dat als het ware de eene helft bij benadering gelijk is aan de andere helft. Symmetrisch kan alleen zijn een ornement, in loodrechten stand geplaatst, en het is dan symmetrisch wanneer ten opzichte van zijn as de eene helft volkomen gelijk is aan de andere of, wat hetzelfde is, de eene helft het spiegelbeeld is van de andere. Onsymmetrisch is een ornement, wanneer dit natuurbeginsel geheel verwaarloosd is en de motieven over het vlak van teekening ordeloos als een chaos worden uitgespreid.

Dit natuurbeginsel wil zeggen, dat de natuur ons in haar boomen en planten als 't ware den weg aanwijst. Het menschelijk lichaam b. v. is bij uitzondering zuiver symmetrisch Een accacia en een fijne den of sparreboom geven ons een keurig voorbeeld van symmetrie; de omtrek wordt door den stam vrijwel in twee gelijke helften verdeeld en zelfs een gewone bladvorm is ten naaste bij symmetrisch.

Door evenmatigheid in een ornement verstaan wij, dat de eene helft bij benadering gelijk is aan de andere, of juister, wanneer de noodige rustpunten voor het oog, zonder gelijk te zijn, in hoofdzaak met elkaar overeenkomen. Onze pilastervulling kunnen wij dus op drieërlei wijze versieren, waarvan eene symmetrische opvatting van het geheel of een evenmatigheid, waardoor het evenwicht bewaard wordt, verreweg de voorkeur verdienen. Wij willen onze vulling symmetrisch behandelen; van onderen waren wij reeds begonnen grootere bladeren te gebruiken; zien wij nu hoe zij in de bloeiperioden van de beste stijlen is opgevat; is het ons gegeven daarbij nieuwe vindingen in toepassing te brengen, dan zijn wij op den goeden weg met het ontwerpen van een ornement.

Terloops dient nog te worden opgemerkt dat bloemen, hetzij als knop of reeds ontloken, ook aan de spits van onze versiering moeten staan, geheel overeenkomende met het karakter der plant, waar de bloemen slechts bij uitzondering niet aan de spitsen der stengels staan. Houden wij ons daarbij aan het eenvoudig plantenornement en weren wij gedrochtelijke dieren zooveel mogelijk.

De Grieken zijn juist daarom zoo onnavolgbaar schoon geweest in hunne versieringen, omdat zij met zeer weinig plant-motieven een *eenvoud*, *orde* en *rust* in hun ornement hebben gelegd, als men in geen stijl na hen vinden kan. Bij voorkeur geven wij aan alles, wat verticaal geplaatst is, ook in die richting de versiering.

Bij het ornement, dat noodzakelijk in horizontale richting moet loopen, zooals bij fries- en alle bandversieringen, zullen wij dus niet geheel meer van symmetrie kunnen spreken. Veeleer volgen wij bij dergelijke oplossingen een anderen weg.

Door een en hetzelfde motief op gelijke afstanden naast elkaar te plaatsen, verkrijgt men een eenvoudige rij als versiering; door herhaling en terugkeer in toepassing te brengen ontstaat een afwisselende rij. Nu spreekt het van zelf, dat ook deze en elke versiering in overeenstemming moet zijn met de omgeving of het geheel. Behalve deze kunnen wij nog meer afwisseling brengen in onze versieringen door om de derde of hoogstens vierde plaats hetzelfde motief te gebruiken; men krijgt daardoor een nog rijker verdeeling. En ten slotte kan de versiering als loopend ornement behandeld worden. Waar in den beginne werd gesproken van planten, bladeren en bloemen tot versiering, is ook reeds de meetkunstige vorm daarvoor aangegeven. Het is immers duidelijk dat het er niet op aankomt met welk motief de versiering gemaakt wordt; b. v. door een kwadraat eerst in horizontalen of verticalen stand te plaatsen naast hetzelfde vierkant, waarvan de diagonaal loodrecht wordt geplaatst, krijgt men reeds herhaling en terugkeer. Plaatsen wij evenwel een cirkel naast een vierkant als motief, dan verkrijgt men een tegenstelling of contrast, en velen meenen, dat zij juist bij uitstek hun best doen door uiteenloopende motieven naast elkaar te plaatsen. Hoe eenvoudiger men in

het plaatsen van bijna gelijksoortige motieven te werk gaat, hetzij bij afwisseling of door de kleur geholpen, hoe beter men zal zien dat de schoonheid van elke versiering niet ligt in het aantal of de waarde van het motief, maar in de rangschikking.

De geometrische vorm is door alle eeuwen heen veel gebruikt tot verdeeling van randen voor vloer en zoldering, evenals de vorm van verdeeling voor beide oppervlakten zelve.

Een conventioneel ornement kan onder dezelfde wetten ontworpen worden als het voorgaande, alleen met dit verschil, dat men de bladvormen van voorgaande stijlen navolgt en verwerkt, zoodat de natuurlijke bladvormen niet meer zijn te herkennen. Op deze wijze is b. v. al het Byzantijnsche, Romaansche en ook een deel van het Renaissance ornement ontworpen.

Dat wij ons door de fantasie laten leiden is goed, maar wanneer wij de fantasie vrij spel laten vieren en niet trachten te louteren door haar eenigszins te binden aan de wetten, waaraan onvoorwaardelijk ieder goed ontworpen ornement is onderworpen, dan leidt dit tot het diepste verval; de geschiedenis bewijst dit. Toen de technische vaardigheid en de kunst in het algemeen het toppunt had bereikt, was haar verval in de Gothiek aanstaande; willekeur en overlading traden op den voorgrond, de natuur met hare heerlijke voorbeelden had men niet meer noodig; de bladvormen, eertijds met zooveel liefde en gevoel toegepast, maakten plaats voor dorre takken.

Doch dit is een algemeen verschijnsel; ook de Fransche Renaissance kwam in verval en wel zoo diep, dat wij in onze nijverheid, in onze bouwkunst en in ons ornement lang gesukkeld hebben en nog niet genezen zijn van dien overgeplanten onzin.

Anderhalve eeuw toch heeft Frankrijk het voorrecht genoten aan Europa op het gebied der kunst den weg voor te schrijven en het aan zijn smaak en de luimen zijner mode te onderwerpen Welk een fantastischen onzin het ons in de Barok- en Rococo-stijlen geschonken heeft, bewijst wel het feit, dat men in het laatst van de regeering van Lodewijk XV den blik wederom richtte naar de monumenten der oudheid, omdat men zat was van de bedwelmende pracht en de grillige uitspattingen van het Rococo. Doch wat heeft het gebaat of men al terug wilde tot *eenvoud, orde* en *rust*? De nuchtere opvatting en een zuiver kopiëeren van den Renaissance-stijl waren niet in staat om nieuw leven te schenken. Bovendien kan een stijl van het een of andere volk onmogelijk in al zijn onderdeelen nagevolgd worden, en het is dan ook niet te verwonderen, dat de stijl van Lodewijk XVI eindelijk, bij volledig gemis aan scheppingskracht en fantasie, tot een periode van volslagen onvermogen leidde, welke tot in onze eeuw zich uitstrekte.

Men moet de mannen van het vak en allen, die onze nationale nijverheid liefhebben, aansporen om te strijden voor de belangen van ons eigen volksbestaan, dat niet ligt in de gewoonte om alles, wat betrekking heeft op de kunst, van buiten te laten komen, maar daarin, dat men zelf de hand aan den ploeg sla en onzen werklieden en patroons leere die kunstleer in toepassing te brengen, die wetten op te sporen, welke zeker zullen leiden tot de ware overwinning en ons zullen ontslaan uit den kluister van den grootsten tiran der waarachtig schoone kunst, den tiran, dien wij mode noemen.

VEREENIGING ARCHITECTURA TE 'S-HAGE.

Gewone vergadering van 23 December 1889.

De vergadering werd door den Vice-voorzitter, den heer C. F. Rademaker, geopend. De notulen der vorige werden goedgekeurd.

Na mededeeling van de ingekomen stukken werd het programma voor de 2e prijsvraag (kleine villa) samengesteld.

Vervolgens werd de eerste der in de bus gevonden vragen behandeld (zie het verslag der vorige vergadering in *De Opmerker* van 14 December jl.) en kwam men tot de conclusie dat, ofschoon het te betreuren is dat in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen, ten behoeve van de exploitatie als schouwburgzaal, groote schuine kanten aan de pijlers der galerijen zijn gehakt, de vraag zelve in ontkennenden zin moet worden beantwoord.

De bespreking der tweede vraag moest, wegens het ver gevorderde uur, tot de eerstvolgende vergadering worden uitgesteld.

Ter kunstbeschouwing was door den heer J. Brouwer afgestaan: Alexander Schutz *Die Renaissance in Italien* Band II.

Bij het sluiten der vergadering herdacht de Voorzitter in 't kort wat in het jaar 1889 door de Vereeniging was verricht en eindigde met een hartelijk woord van opwekking tot de leden, om in het aanstaande jaar weder met ijver en toewijding tot den verderen bloei van »Architectura" samen te werken.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-GRAVENHAGE. Den 23 December is alhier op ruim 62-jarigen leeftijd overleden de heer Jhr. W H. F H. van Raders, oud directeur der burgerlijke openbare werken in Nederl.-Indië. De overledene werd den 15den November 1827 te Curaçao geboren.

— De kapitein-ingenieur P. G. van Scherrenbeek is Maandag jl. van zijne reizen in het binnenland van China alhier teruggekeerd.

— De commissie voor de in 1890 te houden drie-jaarlijksche tentoonstelling van schilderijen van levende meesters is samengesteld als volgt: de Burgemeester als voorzitter; de heeren baron Wittert van Hoogland en Rietstap, als leden van den Gemeenteraad; Jhr Mr. V. de Stuers, als lid der commissie voor het museum van moderne kunst; J. van de Sande Bakhuijzen, als lid van het Bestuur der Academie van beeldende kunsten; C. Bisschop en P. Stortenbeker, als leden van het schilderkundig genootschap *Pulchri Studio*; Jhr. Mr. P. A. van den Velden en Joh. Gram, die zich tevens belasten zal met de waarneming van het secretariaat.

— De nota betreffende de badplaats te Scheveningen en het verversch ingskanaal tot loozing van het rioolwater te 's-Gravenhage, van de hand van den heer J. G. W. Fijnje, raad-adviseur voor waterstaat en spoorwegen, oud-lid van den Gemeenteraad, is verschenen en rondgedeeld. Het nader onderzoek heeft de teleurstellingen bewaarheid, die door den heer Fijnje voorzien werden en die in de *Stoompost* van 17 Augustus 1884 werden medegedeeld.

AMSTERDAM. In de vergadering van den Gemeenteraad, Dinsdag jl. gehouden, werd door den Voorzitter melding gemaakt van het bericht, ontvangen van de kinderen van den heer Christiaan Pieter van Eeghen, waarbij zij volgens den wensch van hunnen vader, de rijke verzameling van 125 schilderijen, teekeningen (o. a. eene volledige verzameling van Jan en Casper Luyken) en kunstvoorwerpen aan de gemeente aanbieden, met volkomen vrijheid voor de tegenwoordige erfgenamen om er van in het bezit te blijven zoolang zij wenschen. De Voorzitter sprak namens de Vergadering grooten dank uit voor het moeilijk te hoog te schatten geschenk. Op nieuw heeft de overtuiging zich gevestigd, zeide de Voorzitter, dat Amsterdam in den heer Van Eeghen een burger verloren heeft met groote liefde voor zijn stad vervuld en die in onderscheiden opzichten, bij zijn leven, voor het welzijn harer burgerij veel gedaan heeft.

(A. et A.) In het Genootschapslokaal zijn geëxposeerd de beide bekroonde antwoorden op de prijsvraag voor een Burgerweeshuis te Kampen (motto's *Schilde* en *Geen toren*), hiertoe welwillend afgestaan door heeren regenten van het weeshuis, benevens het ontwerp gemerkt: *Art. 2 des Programs*, een niet bekroond antwoord op deze prijsvraag, ingezonden door den heer F. C. Koch, architect te Zwolle.

— Zoowel in de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* als laatstelijk in *De Amsterdammer*, *Dagblad van Nederland*, beklagen de heeren Becker's Soos te Rotterdam zich over de geringe bekroning, hun bij de laatst gehouden wereldtentoonstelling te Parijs toegekend. De heeren werden slechts met goud bekroond, verlangen eene hoogere onderscheiding, en zijn zeer gebelgd op den correspondent van de *Nieuwe Rotterdamsche Courant*, die zich de vrijheid veroorloofde eene door de heeren Becker's Sons over deze aangelegenheid geschreven brochure onderhanden te nemen. Wij stellen ons geen partij, maar zijn van meening dat goud, zilver en andere onderscheidingen in grooten overvloed verspreid zijn en dat de jury alle moeite gedaan heeft om iedereen tevreden te stellen. Wel is waar werd geen edel metaal uitgedeeld, en moeten de gelukkigen zich met een diploma vergenoegen, maar het eervolle, of hoe men het ook noemen mag, der onderscheiding kan niet ontnomen worden. In het dagelijksch leven heeft goud een goeden klank.

— Aflevering 12 van *De Natuur* (uitgave van J. G. Broese te Utrecht) bevat: Over luchtbederf, luchtonderzoek en luchtverversching in onze woningen (met fig.). — De lichtende nachtwolken (met fig.). — De photographie bij kunstlicht (met fig.). — Korte mededeelingen — Het blokstelsel (met fig.). Speelgoed (met fig.). — Photographie amusante (met fig.). — Sterrenkundige opgaven. — Correspondentie. — Verbeteringen.

PERSONALIA.

— Door den Minister van Koloniën zijn de heeren F M L. Willemse en H. De Vries gesteld ter beschikking van den gouverneur-generaal van Nederlandsch-Indië, om te worden benoemd tot opzichter der 3e klasse bij den waterstaat en 's lands burgerlijke openbare werken daar te lande.

— Bij den provincialen waterstaat in Noord-brabant zijn door Ged. Staten bevorderd tot opzichter 1e kl. de heer J. H. de Werd te Oosterhout, thans opzichter 2e kl., en tot opzichter 2e kl. de heer H. S. F. Koenen, te Eindhoven, thans opzichter 3e kl.

— De Gemeenteraad te Assen benoemde in zijn zitting van Dinsdag jl. den heer N. W. van Doesburgh, civiel-ingenieur te Dordrecht, tot directeur der gemeentegasfabriek.

ADVERTENTIEN.

Hollandsche IJzeren SPOORWEG-MAATSCHAPPIJ.

Aanbesteding.

Op **Maandag den 13 Januari 1890**, in Kamer 46 van het Centraal Administratiegebouw aan het Droogbak te *Amsterdam* van Bestek N°. 451:

Het leggen van spoorbanen en wissels en het uitvoeren van bijkomende werken op het westelijk eiland van het Central Personenstation te Amsterdam. Raming f 71500.—. Voor rekoning van den Staat der Nederlanden.

Bestekken zijn tegen betaling van f 1.50 per exemplaar verkrijgbaar aan bovengenoemd Administratiegebouw bij den portier of op franco aanvraag met toezending van postwissel aan het bureau van Weg en Werken, Kamer 154.

Aanwijzing wordt gedaan als in het bestek vermeld.

De Administrateur.

ZWEEDSCH GRANIET

uit de **grooven, Stoomslijperij** en **Polijst inrichting** van de Firma

KESSEL & RÖHL.

te **Berlijn.**

Eenig Agent J. H. P. JANSE,

Prinsengracht 468,

Amsterdam.

VERSCHENEN:

HET PANAMAKANAAL

(Technische en Financieele plannen.)

Bovenstaande brochure *met kaart*, 75 × 15 cM., voorstellende het lengte-profiel van het Kanaal met aanwijzing van de grondsoorten en van de tot heden aan het Kanaal verrichte werkzaamheden, is **kosteloos** verkrijgbaar aan het Bureau van Uitgifte: Ged. Voorburgwal 101, Amsterdam, en wordt franco toegezonden na ontvangst van postzegel à 5 cent.

KRANKZINNIGENGESTICHT.

HET PROVINCIAAL BESTUUR van *DRENTHE* vraagt **plannen voor een Gesticht ter verpleging van behoeftige Krankzinnigen.**

De ontwerper van het best gekeurde plan zal, mits het naar het oordeel van Gedeputeerde Staten van die provincie voor bekooning in aanmerking kan komen, eene bekooning ontvangen van **vijf honderd gulden**, waarna dit plan het eigendom der provincie wordt.

De plannen zullen, onder bijvoeging van gesloten naambriefjes, **vóór den eersten April 1890 te Assen** ter Provinciale Griffie van *Drenthe* moeten worden ingeleverd.

Nadere inlichtingen zijn in druk ter Provinciale Griffie verkrijgbaar.

Assen, 13 December 1889.

Gedeputeerde Staten der Provincie Drenthe,

VAN SWINDEREN, *Voorzitter*.

G. W. VAN DER FELTZ, *Griffier*.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM*, zullen **Dinsdag 31 December 1889**, 's voormiddags 11½ uur, in het openbaar, ten Gemeentehuize **aanbesteden**:

Bestek N°. 54.

Het verrichten van eenige VERBOUWINGEN en VERNIEUWINGEN aan- en het maken van GAS- en WATERLEIDINGEN in het huis Walburgsplein N°. 10.

Inlichtingen worden alle werkdagen, tot den dag der aanbesteding, tusschen 10 en 12 uur gegeven aan het Bureau Gemeentewerken ten Gemeentehuize.

Aanwijzing op Dinsdag 24 December a. s. 's namiddags 1½ ure, aan het huis Walburgsplein N°. 10; bestek met gezegeld inschrijvingsbiljet tegen betaling van f 0.50 ter Secretarie verkrijgbaar.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM*, zullen **Dinsdag 31 December 1889**, 's voormiddags 11½ uur, in het openbaar, ten Gemeentehuize **aanbesteden**:

Bestek N°. 2.

De levering van 1830 M¹ TROTTOIRBANDEN van Niedermendigersteen

Inlichtingen worden alle werkdagen, tot den dag der aanbesteding, van 10—12 uur gegeven van het Bureau Gemeentewerken ten Gemeentehuize; bestek met teekening en gezegeld inschrijvingsbiljet tegen betaling van f 0.50 ter Secretarie verkrijgbaar.

Aanbesteding.

Op **Maandag den 30sten December a. s.**, des middags te 12 uur zal in het Koffiehuis van den Heer J. T. VAN POORTEN, *Brink* te *Deventer*, door den Heer J. S. WEBLE, Koopman alhier, worden **aanbesteed**:

Het bouwen van IJZER- en STEENKOLENMAGAZIJNEN met KANTOOR en BOVENWONING aan de Handelskade alhier.

Bestek en teekeningen liggen van af Maandag 23 dezer in genoemd Koffiehuis ter visie.

Aanwijzing ter plaatse Zaterdag 28 dezer en op den dag der aanbesteding 's morgens te 11 uur.

Gedrukte bestekken en teekeningen zoolang de voorraad strekt ad f 3 per stel en inlichtingen zijn op franco aanvrage te bekomen bij den Architect

G. TE RIELE Wzn.,

te *Deventer*.

GRANITO & TERAZZO

STUCKMARMER

Cementvloeren.

WANDBEKLEEDSEL

zoo hard als steen

van

Polychroom-Cement.

Duurzaam voor binnen- en buitenwerk.

Eenvoudige en rijke eikenhouten

PARKETVLOEREN.

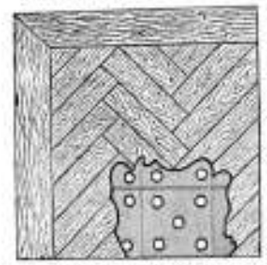

PARQUETS HYDROFUGES.

PARQUETS MASSIFS.

Parquets sur fonds Assemblés.

PARQUETS TAPIS.

Eenig Concessionaris

voor

het leveren en leggen van

PARKETVLOEREN

van gelmpregneerd en hardgemaakt

BEUKENHOUT

Systeem BETHEL.

Eenig Vertegenwoordiger

der

Fabriek van Gummi-Bouwmaterialen

te LINDEN

voor

Caoutchouc-Bestratingen,

voor Rijwegen, Trottoirs, Fabrieken enz.

(*Zie De Opmerker* van 28 Sept. 1889).

Eenig Concessionaris en Uitvoerder

van

VUURVASTE WANDEN, PLAFONDS en GEWELVEN

naar Systeem RABITZ.

(*Zie De Opmerker* van 20 Aug. 1887).

NB. Men vrage onder toezending van schetsen, kostenberekening, daar de prijzen nog al uiteenloopen.

CARBOLINEUM EXCELSIOR is het BESTE Houtbederfwerend middel.
FRED. STIELTJES & C°. Amsterdam.

ASPHALTE VAN VAL DE TRAVERS
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend,
in groote verscheidenheden, voor: Rijwegen, Trottoirs, Lawn-Tennis-Courts, Kelders, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Muur-, Brug- en Dakbedekkingen, Betonfunderingen enz.
Voor inlichtingen gelieve men zich te adresseeren aan THE NEUCHATEL ASPHALTE COMPANY Ld., Beltweg 3, *Amsterdam* en voor *Arnhem* bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F 62 te *Arnhem*.
De Directeur, W. PATON WALSH

Rolluiken
van Staal of Hout met Staalband doortrokken of met verstelbare lichtopeningen, zelfrollende, met drijfwerk enz. enz.
E. en P. ROTTSIEPER, *Ronsdorf* (Rijnprovincie).

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding)
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

DE LINT & C°.
Oostzeedijk 248, Rotterdam
MOZAIEK-, VLOER- en WANDTEGELS,
TROTTOIR-, CEMENT- EN IJZERSTEENTEGELS
Groote voorraden
16 Bekrooningen.
Handel in CARRARA MARMER
EN
ZWEEDSCH GRANIET.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor Photolithographie, bijzonder geschikt voor de reproductie van Plans, Teekeningen enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor Photozincographie voor de reproductie van Platen en Gravures, ook van Teekeningen voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne Stéréotype-inrichting voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
G. J. THIEME.

JAN VAN DER POT, Katendrecht bij Rotterdam.
Kyaniseerinrichting.
De eenigste, waar ook des winters kan worden gekyaniseerd.
Het kyaniseeren is het eenigste afdoende middel tegen verrotting en zwam. De bewerking geschiedt geheel reuk- en kleurloos. Desverlangd bijlevering van hout.
Prima Engelsche Portland-cement merk „Wallsend"
van uitmuntende kwaliteit en tegen concurreerende prijzen.
Belgische kluit- en hydraulische kalk.
Billijke prijzen en vrachten.
Prospectussen en prijscouranten worden op aanvrag franco toegezonden.
Gelieve op voornaam en adres te letten.

Gebr. VAN DER VLIET,
IJZERHANDELAARS te *AMSTERDAM*,
Staaf-, Plaat-, Band-, Hoek- en T-IJzer enz.
Steeds voorhanden:
BALK-IJZER in verschillende profielen en lengten.
Vijlen en gegoten Staal uit de fabriek van Gebr. BÖHLER & Co. te Weenen, alsmede GLOBE Hoefnagels met afgewerkte punten en onder garantie tegen splijten.

Te koop aangeboden.
2 Stoomheimachines
2 Houtsteekbanken
1 Cirkel en lintzaagmachine
1 Railzaag
50 Kipwagons inhoud 2 M³., Beide
34 „ „ 2 M³., zijden
36 „ „ 1½ M³., kippend
Alles 90 c.M. spoorwijdte.
Aanvragen aan L. KALIS Kz., *Sliedrecht* en W. DE JONG, *'s-Gravenhage*.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN,
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN,
LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren PEILSCHALEN
WEEGWERKTUIGEN.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
AGENTEN
der Société Anonyme des Carrières de Porphyre de Quenast"
EN
der „Société des Carrières de Lessines."
LEVERANCIERS van FAUCONVALKEIEN.
Geldersche straat N°. 12.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

JAN HAMER & C°.
AMSTERDAM.
KANTOOR: Marnixstraat 402 b/h Leidscheplein.
Boyle's Luchtpomp-ventilators.
Boyle's Kappen,
voor slechttrekkende Schoorsteenen.
BOYLE'S SCHOORSTEENKAPPEN,
tegen valwinden enz. enz.
Vereischen geen toezicht, hebben geen beweegbare deelen, voorkomen terugslag in den koker, werken met de meeste gelijkmatigheid in ieder jaargetijde, hebben eene veel grootere capaciteit dan ieder andere ventilator.
Deze toestellen zijn op verschillende RIJKS-, GEMEENTE- en PARTICULIERE gebouwen hier te lande geplaatst.
WITTE'S LIFTEN voor Personen, Goederen, Spijzen enz.
CARRÉ'S Luchtdrukwaterreservoirs. (2)

Gedrukt bij C. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 5 JANUARI 1889.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 7 Jan.

Doetichem, te 10 uren, door het college van regenten over het rijksopvoedingsgesticht voor jongens, de Kruisberg, in genoemd gesticht: de levering van gebekeld vlas, ijzer, ijzerdraad, blik, zink, klinknagels, Bankatin, smeekolen en diverse soorten van machinaal papier voor den arbeid der verpleegden in genoemd gesticht. Bilj. inzenden uiterlijk vóór 10 uren.

Uden (N.Br.), te 10½ uren, in het logement de Gouden Leeuw, voor Dr. van Dijk, aldaar: het doen van eene verbouwing en bijbouwing van zijn woonhuis met de levering der materialen, transporten enz. Inl. bij den bouwkundige H. R. Hendriks, te Os. Aanw. gehouden.

Amersfoort, te 11 uren, door burg. en weth.: het leveren van een ijzeren hek, lang 54.20 M., achter het plantsoen nabij de meisjesschool en van een ijzeren draadraster langs het Beukenlaantje, lang 155 M.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.: bestek no. 3, het onderhoud, de schoonmaak enz., van de schoolgebouwen enz., ged. '89, in 5 perc. (Herbesteding.)

Renen (Geld.), te 12 uren, door den bouwkundige J. H. Keijman, te Wijk-bij-Duurstede:

1o. namens C. van Voorthuisen, het bouwen van een woonhuis;

2o. namens Gebr. van Voorthuisen, het bouwen van eene sigarenfabriek met daaraan verbonden woningen.

Wageningen, te 1 uur, door burg. en weth.: het onderhoud der gemeentegebouwen ged. '89.

's-Hage, te 1½ uren, door burg. en weth.:

1o. het onderhouden en gedeeltelijk vernieuwen van eenige straat-, grint-, schelp- en puinwegen. Aanw. gehouden;

2o. het onderhouden van eenige schoolgebouwen met de daarbijbehoorende woningen en meubelen, alles ten behoeve der gemeente 's-Hage, ged. '89. Aanw. gehouden.

Jelsum (Fr.), het slatten der slotgracht op Dekema-state. Inl. bij den architect Brouwer, te Kornjum. Aanw. gehouden.

Dinsdag, 8 Jan.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.: bestek no. 4, het 1e, 2e, 3e en 4e perc. van het onderhoud, de schoonmaak enz. van verschillende gebouwen, inrichtingen, woningen en huizen, ged. '89. (Herbesteding.)

Enschedé, te 12 uren, voor E. ter Kuile en Zn., in het hotel de Klomp: het vergrooten hunner ververij enz.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken, leveren en stellen van den bovenbouw der te vernieuwen Nieuwe-Leuvebrug. Aanw. gehouden. (*Zie advert. in n°. 51.*)

Amsterdam, te 3 uren, namens B. F. de Weert en J. P. Martini, in het koffiehuis de Roode Leeuw: het verbouwen van een perceel tot koetshuis, stal met bovenwoningen, aan Bechtboomsloot no. 10, te Amsterdam. Inl. bij den bouwkundige W. Schimmel, O.-Z. Voorburgwal 256, aldaar.

Muntendam (Gr.), te 6 uren, door burg. en weth.: het herstellen, vernieuwen en onderhouden van alle gemeentewerken, ged. '89.

Beetsterzwaag (Fr.), te 8 uren, door de erven Van Boelens, te Olterterp, bij den administrateur J. van der Vegt:

1o. het afbreken van de bestaande en het bouwen van een geheel nieuwe boerenplaats te Heidehuizen, in gebruik bij J. A. Reitsma.;

2o. het afbreken van het bestaande voorgebouw en het bouwen van een geheel nieuw voorgebouw aan de boerderij in gebruik bij W. Grupstra, te Olterterp.

Leiden, door het college van regenten over de gevangenissen, in het huis van bewaring: de levering van plaat- en staafijzer, leder, hereid borstel- of varkenshaar, blik, tin, gesponnen paardenhaar en gesponnen alpengras, benevens diverse knoopen, petkleppen enz. ten dienste van den arbeid der gevangenen in de strafgevangenis nabij Leiden.

Rotterdam, in het timmerhuis: de levering van hardsteenwerken ten behoeve van de nieuwe Leuvebrug.

Woensdag, 9 Jan.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.: bestek no. 5, het onderhouden van- en het verrichten van eenige vernieuwingen aan verschillende gemeentewerken, ged. '89. (Herbesteding.)

Doetichem, te 12 uren, door den architect Orink, namens zijn principaal A. D. Jongman: het bouwen van een heerenhuis op een terrein buiten de Gruitpoort, aldaar. Aanw. te 11 uren.

Oosterend (Fr.), bij R. R. Sybrandij: het herstellen van het voorhuis en het opbouwen der afgebrande schuur op de plaats, door A. R. Sybrandij bewoond. Inl. bij den timmerman Jac. Tinmenga, aldaar. Aanw. gehouden.

Donderdag, 10 Jan.

Wemeldinge (Zeel.), te 1 uur, door burg. en weth.: het begrinden van den Wemeldingschen zandweg, lang 3460 M. Inl. bij den opzichter Kode, aldaar.

Nijmegen, te 2 uren, door het best. der Nijmeegsche tramwegmaatschappij, in het hotel St.-Crispinus: het gereedmaken der baan en het leggen der sporen en wissels.

Denekamp (Ov.), te 2 uren, door burg. en weth., in het hotel de Koning: het verbouwen en vergrooten der buurtscholen te Noord-Deurninge, Lattrop en Breklenkamp, zoomede het maken en leveren van nieuwe banken voor genoemde scholen. Aanw. te 10 uren, te beginnen aan de school te Breklenkamp.

Vrijdag, 11 Jan.

's-Hage, te 1½ uren, door burg. en weth.: het onderhouden ged. '89, van eenige gebouwen, wacht- en brandspuithuizen. Aanw. 9 Jan., te 10 uren.

Emmen (Dr.), te 2 uren, door A. W. Scholten, in het hotel Meijer:

1o. het bouwen van 5 arbeiderswoningen op het Barger-Oosterveen, gemeente Emmen;

2o. het bouwen van eene loods en eene arbeiderswoning, aldaar. Bilj. inzenden uiterlijk 10 Jan., bij P. Kloosterman, te Nieuw-Dordrecht. Inl. bij den architect E. Klijhuis.

Helder, te 2 uren, door burg. en weth.:

1o. het onderhoud der gemeentegebouwen enz., ged. '89;

2o. het schoonmaken van schoollokalen en andere gemeentegebouwen, ged. '89. Aanw. 9 Jan., te 10 uren, te beginnen aan de Bouwzaal. Bilj. inzenden 10 Jan., vóór 4 uren.

Zaterdag, 12 Jan.

Witmarsum, te 10 uren, door burg. en weth. van Wonseradeel: de levering van 1250 stère riviergrint.

Leeuwarden, te 12 uren, door burg. en weth. van Leeuwarderadeel: het gewone en buitengewone onderhoud van de gemeentewerken, ged. het 1e halfjaar van '89, in perceelen. Inl. bij den gemeente-opzichter L. B. Wesselius, te Huizum. Aanw. 7 Jan.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: de levering van de magazijngoederen, in '89 benoodigd voor de gemeente-gasfabriek, als: kluitkalk, steen, vuurspecie, kalk en tras, machinekamerbehoeften, verfwaren, borstelwerk, zeemlappen, sponzen enz., compositiepijp en tin, smeedijzer, diverse ijzerwaren, gegoten-ijzeren voorwerpen, smidswerk, houtwaren, getrokken-ijzeren pijpen en fittings, koperen kranen, glas en diverse lantaarnruiten, bureau- en teekenbehoeften, drukwerken, gegoten-ijzeren buizen, gegoten-ijzeren hulpstukken, lantaarns en lantaarndragers, in 19 perceelen.

Vlissingen, te 2 uren, door burg. en weth.: het afgraven van voormalige vestingwallen in bastion V en VI aan de Glacisstraat, aldaar. Inl. bij den gemeentebouwmeester. Aanw. 7 en 8 Jan., te 2 uren.

Maandag, 14 Jan.

Langweer (Fr.), te 11 uren, door burg. en weth. van Doniawerstal, ten gemeentehuize van Langweer: het verrichten van onderhoudswerken aan de gemeente- en dorpsgebouwen, ged. '89.

Oerle, te 3 uren, door het R.-K. kerkbest., bij Peter Tolemans: het vergrooten der bestaande school en slaapzalen en het bouwen van een waschhuis, bijkeuken, bakkerij, stalling, bergplaatsen enz., ten behoeve van het pensionaat en liefdegesticht. Inl. bij den bouwkundige J. Heijkants, te Erp. Aanw. 14 Jan., te 11 uren.

Dinsdag, 15 Jan.

Tilburg, te 11 uren, in het koffiehuis van Th. Gustenhoven, hoek Spoorlaan en Willem-IIstraat: het bouwen van twee heerenhuizen met annexe veranda's, op het terrein, gelegen aan de Spoorlaan aldaar. Inl. bij den architect H. J. van Tulder. Aanw. 12 Jan., te 11½ uren. (*Zie advert. in n°. 1.*)

Assen, te 1 uur, door burg. en weth.: bestek no. 1, het uitbreiden der gebouwen van de gemeentelijke gasfabriek; bestek no. 1a, het leveren van ijzerwaren en het verrichten van werkzaamheden ten dienste der uitbreiding van de gemeentelijke gasfabriek. Inl. bij den stadsbouwmeester. Aanw. 12 Jan.

Dieren, te 3 uren, in het logement Westhoff: het bouwen van een heerenhuis met wijnkelder en pakhuis c.a., met bijlevering der materialen. Aanw. 8 Jan., te 3 uren.

Woensdag, 16 Jan.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van den onderbouw der brug over de Poldervaart, in den spoorweg van Rotterdam naar Hoek-van-Holland. Inl. bij den waarnemend eerstaanwezend-ingenieur bij den aanleg van staatsspoorwegen, te Rotterdam. Aanw. 9 en 10 Jan. Raming ƒ 57.000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van het middenperron, het verlengen der bestaande perrons, het voltooien der tunnels en verdere bijkomende werken op het centraalpersonenstation te Amsterdam, ten behoeve van den spoorweg van Nieuwediep naar Amsterdam. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur der staatsspoorwegen, te Amsterdam. Aanw. 8 en 9 Jan., te 11 uren. Raming ƒ 146.000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud en de bewaking van de rijksstapelplaats te Dordrecht, van af den dag der gunning tot en met 31 Dec. '89. Inl. aan het bureau van den directeur voor de spoorwegen, te 's-Hage. Aanw. 9 Jan.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: a. (bestek XIV) den metalen bovenbouw van veertig bruggen, in drie perceelen.

b. de levering van: perc. 1, plaatskarton; perc. 2, gereedschappen; perc. 3, gekookte lijnolie; perc. 4, ongekookte olem; perc. 5, borstelwerk en verversgereedschappen; perc. 6, passement; perc. 7, ijzer; perc. 8, zink, blik, lood, nikkel, soldeer, enz.; perc. 9, houtschroeven, klinknagels, moeren, splitpennen enz.; perc. 10, geel en rood koper; perc. 11, leder en smeerhaiden; perc. 12, zeildoek, hennep enz.; perc. 13, loodwit; perc. 14, postgereedschappen, lampenpitten enz.; perc. 15, verfwaren, oliën enz. Alles ten dienste der staatsspoorwegen in Ned.-Indië.

Haamstede (Zeel.), te 12 uren, door burg. en weth.: het maken van een laad- en losplaats, het plaatsen van een paalrij en verdere werken, in de haven van Burghsluis, gemeente Haamstede.

Vrijdag, 18 Jan.

Ridderkerk (Z.-H.), te 11 uren, door het kerkbestuur der Herv. gemeente: eenige vernieuwingen en reparatiën aan en in de kerk, bestaande in timmer-, metsel-, stukadoor-, lood- en verfwerken. Inl. bij C. Korseboom, te Rijsoord. Aanw. 11 Jan., te 11 uren.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.: 1o. bestek no. 17, het leveren van grèskeien, quenastkeien en iron bricks, in 3 perc.;

2o. bestek no. 25, de levering van cementsteenen. (*Zie advert. in nr.* 1.)

Dinsdag, 22 Jan.

Velp, te 2 uren, in het koffiehuis van W. van Kampen, het afbreken van een heerenhuis en het bouwen van een villa aan het Stationsplein te Velp. Inl. bij den architect M. K. Smit, te Dieren. Aanw. 18 Jan., te 11 uren.

Barneveld, door de diaconie der Herv. gemeente te Kootwijk, in de kerkekamer: het bouwen van eene kerk en pastorie te Kootwijkerbroek. Inl. bij den gemeente-opzichter E. van Haanschoten, te Barneveld.

Vrijdag, 25 Jan.

Arnhem, in het prov. gouvernementsgebouw: het onderhouden van het gebouw voor het prov. best. van Gelderland te Arnhem, tot 31 Dec. '90. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den opzichter van den prov. waterstaat **A. J. Groenen**, te Arnhem. Aanw. 18 en 21 Jan., te 8 uren.

Woensdag, 30 Jan.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het leveren en stellen van de werktuigen, ketels en hevelhuizen, voor den stoomwatermolen aan den Hoogen Maasdijk nabij het Beleind, onder de gemeente Herpt en Beers, prov. Noord-Brabant, behoorende tot de werken voor het verleggen van de uitmonding der rivier de Maas. Inl. aan het bureau der werken voor de verlegging van den Maasmond, te 's-Bosch.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud en herstel van de landsgebouwen te 's-Hage, ged. '89. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district en den hoofdopzichter der landsgebouwen Weinberg, beide te 's-Hage. Aanw. 23 Jan., te 9 uren. Raming *f* 35,820.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van de gebouwen en grondwerken voor den stoomwatermolen aan den Hoogen Maasdijk, nabij het Beleind, onder de gemeente Herpt en Beers, prov. Noord-Brabant, behoorende tot de werken voor het verleggen van de uitmonding der rivier de Maas. Inl. aan het bureau der werken voor de verlegging van den Maasmond, te 's-Bosch. Aanw. 23 Jan. Raming *f* 26,160.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het maken van twee havens en bijkomende werken ten behoeve van de stoompontverbinding te Keizersveer, onder de gemeente Raamsdonk, prov. Noord-Brabant, behoorende tot de werken voor het verleggen van de uitmonding der rivier de Maas. Inl. aan het bureau der werken voor de verlegging van den Maasmond, te 's-Bosch, en aan het directieverblijf te Keizersveer. Aanw. 23 en 24 Jan., te 12 uren, aan genoemd directieverblijf. Raming *f* 40,655. (Herbesteding.)

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van de grondwerken, de kunstwerken, den bovenbouw en eenige bijkomende werken voor de verbinding van het stations-emplacement met de haven te Delfzijl, ten behoeve van den spoorweg van Groningen naar Delfzijl. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur der staatsspoorwegen, te Amsterdam. Aanw. 18 en 19 Jan., te 1 uur.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Voorst, 22 Dec.: het maken van een korenberg met afdaken, te Voorst, onder beheer van den opzichter **M. Hurenkamp**.

1o. Metselwerk; ingekomen 6 bilj., als:

M. Nieuwenhuis,	*f* 329.70
L. Radstake,	» 299
H. A. Alberts,	» 296
H. Rietman,	» 255
H. Carmiggelt,	» 253
J. Carmiggelt,	» 247

2o. Timmerwerk, zonder bijlevering van het ruwe eikenhout; ingek. 5 bilj., als:

J. Wolbrink,	*f* 167
H. Holshof,	» 162
J. W. Lousink,	» 139
H. Hardon,	» 137.89
Wed. H. Hendriks,	» 136

3o. Smidswerk; ingek. 2 bilj., als:

H. J. Sarink,	*f* 65.60
H. Oolman G.Jz.,	» 64.75

Gegund.
Raming *f* 480.

Bolsward, 28 Dec.: het bouwen van een woon- en winkelhuis en tabaksfabriek, aan de Jongemastraat; gegund aan Gebr. Tuinstra, voor *f* 2849
Raming » 2882

Zwolle, 28 Dec., onder beheer van het ministerie van waterst. enz.: 1o. het vierjarig onderhoud der Wanneperveensche en Giethoornsche wegen en van den weg Zwolle—Friesche grens, behoorende tot de groote wegen en verspreide bruggen in de prov. Overijsel, in 2 perc. en in massa.

Perc. A. Wanneperveensche en Giethoornsche wegen; ingek. 3 bilj. als:

	per jaar
J. Otten, Meppel,	*f* 7634
F. Aberson, Steenwijk,	» 7568
W. Arntz, Millingen,	» 7548
Raming	» 8075

Perc. B. Zwolle—Friesche grens met verspreide bruggen; ingek. 4 bilj., als:

	per jaar
J. Otten, Meppel,	*f* 10,834
E. Groenink, Steenwijk,	» 10,777
A. Blocks, Zwolle,	» 10,190
W. Arntz., Millingen,	» 9,960
Raming	» 11,900

Massa van A en B.; ingek. 4 bilj. als:

	per jaar
W. H. de Haan, Elst,	*f* 19.000
J. Otten, Meppel,	» 18,443
A. Blocks, Zwolle,	» 18,000
F. Aberson, Steenwijk,	» 17,033
Raming	» 19,975

2o. het door behakte keien vervangen van klinkerbestrating op den rijks-grooten weg van Zwolle over Heugelo en Enschedé naar de Pruisische grenzen, bij Enschedé; ingekomen 5 bilj., als:

T. W. Bonte, Amersfoort,	*f* 3287.50
W. Arntz., Millingen,	» 3193
H. v. Kan, Venlo,	» 3149
G. J. Goerdink, Hengelo,	» 3075
H. W. Jaarsveld, Lichtenvoorde,	» 2999
Raming	» 3300

Enschedé, 28 Dec.: het bouwen van vier woningen, voor D. Lansink; ingek. 14 bilj., als:

J. B. Rietman,	*f* 3295
A. F. Hofman,	» 3280
B. ten Cate,	» 3260
B. J. Turin,	» 3257
G. Huckriede,	» 3240
H. Lammerink,	» 3170
D. Bendink,	» 3165
G. Sluijmer,	» 3150
J. Punte,	» 3100
J. Vosseveld,	» 3059
A. Jemink,	» 3046
F. H. Weijdeveld,	» 3033
J. H. Tonis,	» 2955
G. J. Achterhuis,	» 2795

Gegund.

Enschedé, 28 Dec.: het verbouwen van een woonhuis gelegen aan de Haverstraat, sectie A no. 368, onder beheer van H. E. Zeggelink;
hoogste inschr. J. Vosseveld, *f* 3674
minste » H. Eggink, » 3730

's-Hage, 29 Dec., onder beheer van het ministerie van waterst. enz.: 1o. het maken van eene dubbele veerknechtswoning te Keizersveer, onder de gemeente Raamsdonk, behoorende tot de werken voor het verleggen van de uitmonding der rivier de Maas; ingek. 9 bilj., als:

J. Verburggen, Raamsdonk,	*f* 6383
J. Schuller, idem	» 6141
J. Laarhoven, idem	*f* 6045
D. G. de Graaf, Almkerk,	» 5828
A. Michael, Kaatsheuvel,	» 5780
Th. Klein, Raamsdonkveer,	» 5741
K. v. Rijswijk, Heusden,	» 5700
A. D. Lucas, Zevenbergen,	» 5696
P. H. Kommers, Raamsdonkveer,	» 5120
Raming	» 5950

1 biljet van onwaarde.

2o. het maken van de aardebaan, de kunstwerken, den bovenbouw, de werken tot overgang, bewaking, afsluiting enz., en eenige verdere werken voor het gedeelte Vlijmen—'s-Bosch, van den spoorweg Zwaluwe—'s-Bosch; ingekomen 6 bilj., als:

A. Terwindt, West-Pannerden,	*f* 525,000
C. D. Klein, Raamsdonk,	» 520,000
Th. Verhoeven, Deventer,	» 515,800
F. Weijers, Tilburg,	» 504,300
J. Hillen, Grave,	» 501,200
A. D. v. Seters, Vucht en N. v. Haaren, 's-Bosch,	» 481,000
Raming	» 482,000

3o. de uitvoering van baggerwerk in het vaarwater der rivier den IJssel, beneden Katerveer, tusschen de kilometerraaien 101 en 103; ingek. 3 bilj., als:

	per M³
H. v. Wijngaarden, Sliedrecht,	*f* 0.296
H. Bennik, Utrecht,	» 0.269
A. Blocks, Zwolle,	» 0.264
Raming	» 0.30

Sneek, 29 Dec.: het onderhoud der gemeentewerken, in 12 percoelen; minste inschr. varen:

perc. 1, Th Visser,	Sneek,	*f* 254
» 2, dezelfde,		» 203
» 3, dezelfde,		» 357
» 4, dezelfde,		» 403
» 5, C. H. Visser,	idem	» 52
» 6, Th. Visser,	idem	» 81
» 7, dezelfde,		» 193
» 8, dezelfde,		» 887
» 9, J. de Graaf,	idem	» 150
» 10, dezelfde,		» 1840
» 11, H. Biesma, te Boxum, letter *a* keibestrating, voor *f* 0.14 de M³ en letter *b* klinkerbestrating voor *f* 0.12½ de M².		
» 12, dezelfde, buiten de stad gelegen werken als:		
letter *a* *f* 130		
» *b* » 207		

Harderwijk, 29 Dec.: het doen van voorzieningen aan de kamerse Oranje-Nassau, te Harderwijk, onder het beheer der genie, te Amersfoort; ingek. 6 bilj., als:

P. Boks,	te Amersfoort,	*f* 1454
J. D. Raaijen,	» Harderwijk,	» 1408
G. H. Kok,	» idem	» 1400
C. Kok,	» idem	» 1398
W. v. d. Koog,	» Amersfoort,	» 1383
J. E. v. d. Weijer,	» Harderwijk,	» 1313

Gegund.
Raming *f* 1500

Vlissingen, 29 Dec.: het onderhoud der gemeentegebouwen enz., ged. '89, in 7 percoelen; minste inschr. waren:

Perc. 1, onderhoud gebouwen enz., perc. 2, kaainuren, beschoeiingen, bruggen enz., perc. 3, schoolgebouwen, C. Maters, te zamen voor *f* 5399.

Perc. 4, onderhoud kachels, W. J. Born, voor *f* 333.

Perc. 5, straatwerk, P. Tavenier, 7000 M³ à *f* 0.13 per M³.

Perc. 6, vervoer, A. Walraven à *f* 0.20 à *f* 1.— per rit, en *f* 2.75 à *f* 5 per dag.

Perc. 7, schilderwerk, L. van Aartsen, voor *f* 1377.

Enschedé, 29 Dec., voor rekening der locaal-spoorwegmaatschappij Enschedé—Oldenzaal: 1o. het maken van gebouwen en inrichtingen te Enschedé, (bestek no. 7); minste inschrijver W. Lasonder, te Enschedé, voor *f* 7146.

2o. idem te Lonneker, (bestek no. 8); minste inschr. A. Jemink, te Enschedé, voor *f* 4214.

3o. idem te Oldenzaal, (bestek no. 9 en 10); minste inschr. J. C. Carmiggelt, te Brummen, voor *f* 16,990.

Deventer, 29 Dec.: het bouwen van een burgerwoonhuis, voor H. Arendsen, onder beheer van den opzichter **M. Hurenkamp**.

1o. Metselwerk; ingek. 2 bilj., als:

S. Borstink,	te Twello,	*f* 748
J. G. Hurenkamp,	» idem	» 682

2o. Timmerwerk; ingek. 11 bilj., als:

H. v. Brummen,	te Wilp,	*f* 666.66
G. J. Pieperhoek,	» idem	» 662
G. L. Slot,	» Twello,	» 635
J. Fransen,	» idem	» 628
W. Denekamp,	» Wilp,	» 600
H. Olthof,	» Deventer,	» 598
W. Eskes & Zn.,	» idem	» 590
J. te Wechel,	» Twello,	» 588
A. J. Eggink,	te Deventer,	*f* 546
J. L. Mahorius,	» idem	» 545
G. Arends Bz.,	» Twello,	» 526

3o. Smids- en loodgieterswerk; ingekomen 4 bilj., als:

H. J. Mulder,	te Terwolde,	*f* 117
F. Wemerman,	» Twello,	» 96
A. v. d. Belt,	» idem	» 93
G. J. v. Lidt,	» idem	» 82

4o. Glas- en verfwerk; ingek. 9 bilj., als:

H. Pot Mz.,	te Deventer,	*f* 150
J. Wassink,	» Wilp,	» 148
Th. v. Bruggen,	» Deventer,	» 142.40
J. K. v. d. Heijden,	» Twello,	» 119
D. J. Klein-Bussink,	» Deventer,	» 118.50
G. v. d. Helden,	» Twello,	» 116
G. H. Jansen,	» idem	» 99.99
W. v. d. Heijden,	» Deventer,	» 92
J. F. Sierp,	» Twello,	» 73

Massa, ingek. 8 bilj., als:

G. v. d. Berg,	te Deventer,	*f* 2012
H. Mulder,	» Terwolde,	» 1725
G. J. Pieperhoek,	» Wilp,	» 1525.99
G. L. Slot,	» Twello,	» 1499
J. L. Mahorius,	» Deventer,	» 1459
G. Arends,	» Twello,	» 1440
W. Denekamp,	» Wilp,	» 1430
J. te Wechel,	» Twello,	» 1419
Raming		» 1650

Gegund aan de minste inschr. der perc.

Leeuwarden, 29 Dec., voor rekening der gemeente; minste inschr. waren: 1o. het onderhoud van en het doen van herstellingen aan de schoolgebouwen, schoolmeubelen en onderwijzerswoningen, H Beukman, voor *f* 3442.

2o. idem aan onderscheidene gebouwen en meubelen, in 3 perc.

perc. 1, H. de Klein,	*f* 366
» 2, Tj. Bijsma,	» 1320
» 3, H. Arends,	» 2370

3o. het schoonmaken en witten van onderscheidene gemeentegebouwen, in 7 perc.

perc. 1, Schumacher en Fast,	*f* 179
» 2, J. v. d. Werff,	» 458
» 3, J. G. Fazzi,	» 241
» 4, Schumacher en Fast,	» 288
» 5, J. v. d. Werff,	» 335
» 6, C. W. Fincke,	» 85
» 7, Schumacher en Fast,	» 209

4o. het onderhoud der openlare pompen, J. Faber, voor *f* 419.

5o. de levering van zand, H. Postma, voor *f* 0.89 per stère.

6o. idem van 75,000 Friesche bakklinkers 1e soort, L. R. Fontein, Franeker, voor *f* 9.07 per 1000.

7o. idem van 50,000 Friesche gele machinale bakklinkers, Wed. Van Voorthuizen, te Zwolle, voor *f* 13.79 per 1000.

8o. idem van 20,000 Friesche gele klinkermop, L. R. Fontein, Franeker, voor *f* 12.77 per 1000.

9o. idem van 50,000 Waalsche straatklinkers, R. Vermeulen, voor *f* 14.20 per 1000.

10o. idem van 500 HL. schelpkalk, C. v. Duijsen, voor *f* 0.44 per HL.

11o. idem van 200 HL. tras, A. Coopmans, voor *f* 1.— per HL.

12o. idem van 100 stère gewasschen fijne riviergrint, Van Koppenhagen, te Utrecht, voor *f* 3.17 per stère.

13o. idem van 175 stère gewasschen grove rivierginit, dezelfde, voor *f* 2.92 per stère.

Utrecht, 29 Dec.: het onderhoud van de Keulsche vaart, in de prov. Utrecht, ged. '89; minste inschr. E. Scheepbouwer, te Utrecht, voor *f* 3380
Raming » 3230

Utrecht, 29 Dec.: het onderhoud van en het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen van het prov. best. van Utrecht, ged. '89 en '90; minste inschr. B. J. v. Baaren, te Utrecht, voor *f* 3545
Raming » 4010

Zaandam, 29 Dec., voor rekening der gemeente: 1o. het onderhoud der straat- en grintwegen; ingek. 2 bilj., als:

J. de Vries,	te Purmerend,	*f* 8458
P. Vens,	» Zaandam,	» 8200

Gegund.

2o. het onderhoud der 3 gemeentesluizen; ingekomen 4 bilj., als:

J. Otter,	te Koog a/d. Zaan,	*f* 1210
J. Legait Jr.,	» Zaandam,	» 1177
A. Brugman,	» idem	» 1090
C. Kakes,	» idem	» 989

Gegund.

3o. de levering van houtwaren; ingekomen 3 bilj., als:

N. Francken Az.,	te Zaandam,	*f* 1210.53
F. en G. Gras,	» idem	» 1103
Gebr. Endt,	» idem	» 1026

Gegund.

Hillegom, 29 Dec.: het afbreken van het bestaande gebouw en het op- en aanbouwen van een houten en steenen gebouw, voor de firma R. van Til & Co., op de bloemisterij Driehuizen, onder beheer van den bouwkundige Jb. Guldemond, te Hillegom; ingek. 8 bilj., als:

P. J. v. Mierloo, Sloten N.-H.,		ƒ 6600
W. A. Philippo, Hillegom,		» 6584.75
J. A. Kaub, Houtrijk-en-Polanen,		» 6370
J. Giebels en Jb. v. Sercelien, Haarlem,		» 6720
Verhagen en Van 't Wout,	idem	» 6710
J. Goosen,	Hillegom,	» 5638
J. v. d. Jagt,	idem	» 6989
W. v. Ingen, Bodegraven,		» 6924
D. Kramer, Schagen (N.-H.)		» 6270
Raming		» 6571.85

Het biljet van A. Guldemond, te Hillegom, ad ƒ 6600, werd bij het openen teruggevraagd.

Arnhem, 31 Dec.: het éénjarig onderhoud der brandblusch-middelen van de gemeente; ingek. 6 bilj., waarvan 2 van onwaarde, als:

G. H. Drechsler,	te Arnhem,	ƒ 645
E. F. Rietbergen,	» idem	» 502
F. J. de Greef,	» idem	» 485
S. Sijbranda,	» idem	» 425

Gegund.

Joure, 31 Dec.: het bouwen van een koetshuis voor Dr. Driessens; ingek. 6 bilj., als:

Hoogkamp,	te Follega,	ƒ 2577
Bosma,	» Joure,	» 2453
Veltman,	» idem	» 2384
Heerenga,	» idem	» 2245
Cornel en De Jong,	» idem	» 2100
V. d. Veen,	» idem	» 2046

Gegund.

Leiden, 31 Dec.: de levering van bouwmaterialen; minste inschr. waren:

Perc. 1, vurenhout, Vreeburg & Co., te Leiden, voor ƒ 970.

Perc. 2, koperw. grenenhout, Gebr. v. Hoeken, idem, voor ƒ 577.25.

Perc. 3, Rijnsch eikenhout, L. W. Verspille, te Nijmegen, voor ƒ 862.37½.

Perc. 4, ijzerhout, C. v. Hoeken, Zoeterwoude, voor ƒ 400.

Perc. 5, Wijburgerhout, Vreeburg & Co., te Leiden, voor ƒ 435.

Perc. 6, idem, dennenhout, voor ƒ 315.

» 7, kolders, Koorevaar en De Lange, idem, voor ƒ 427.80.

Perc. 8, tjokkers en klein ijzerwerk, H. E. v. d. Heide, idem, ƒ 173.47.

Perc. 9, kachelbenoodigdheden, dezelfde, voor ƒ 123.97½.

Perc. 10, plaatijzer, G. D. Buitendijk, idem, voor ƒ 85.22.

Perc. 11, staafijzer, J. C. Bernard, idem, ƒ 56.34.

» 12, kalkbakken, L. J. Enthoven & Co., te 's-Hage, voor ƒ 280.50.

Perc. 13, kalk, tras enz., P. Fontein & Zn., te Leiden, voor ƒ 753.

Perc. 14, idem, C. D. Meurs, te Koudekerk, voor ƒ 618.

Perc. 15, metselsteen (Rijnsteen), F. A. v. Lange Pz., Woerden, ƒ 1748.25.

Perc. 16, idem, dezelfde, voor ƒ 1212.75.

» 17, verfwaren, kwasten en glas, H. C. Visser & Zn., te Leiden, voor ƒ 443.15.

Perc. 18, bezems en hoenders, P. Fontein & Zn., idem, voor ƒ 176.67.

Perc. 19, kruiwagens, J. de Kort, te Hazerswoude, voor ƒ 121.80.

Alle perceelen zijn aan de minste inschrijvers gegund.

Berlikum, 31 Dec.: het bouwen eener school met onderwijzerswoning, op het gehucht Vinkel, gemeente Nuland, onder beheer van den bouwkundige A. C. Kusters, te Berlikum; ingek. 17 bilj., als:

G. v. d. Ven, Berlikum,	ƒ 10,160
H. Gloudemans, idem	» 10,800
L. Paaps, Vechel,	» 10,655
G. Verhoeven, Os,	» 9,830
F. J. v. Vught, Rosmalen,	» 9,575
A. v. Balsvoort, Nuland,	» 9,200
J. Smit, Geffen,	» 9,150
J. W. v. Berkel, Uden,	» 9,134
M. v. d. Biggelaar, Os,	» 8,999.99
F. v. Dinther, idem	» 8,959
J. Aarts, Schijndel,	» 8,950
J. M. Francodrt, Uden,	» 8,919
F. v. d. Boomen, Best,	» 8,800
H. A. v. Roij, Aarle-Rixtel,	» 8,750
G. v. Dinther, Os,	» 8,748
A. M. Verstraaten en M. v. d. Broek, Geffen,	» 7,548
G. Essens, Maren,	» 7,541

Het werk is nog niet gegund.

Maastricht, 31 Dec.: het uitvoeren van verschillende werkzaamheden aan de gebouwen der rijkskweek- en leerschool te Maastricht; ingek. 8 bilj., als:

H. Ummels,	te Maastricht,	ƒ 4439
H. Bordan,	» idem	» 4210
J. Beggers,	» idem	» 4177
J. H. Meijers,	» idem	» 3993
J. Limpens,	» idem	» 3980
Raming		» 4840

Amsterdam, 31 Dec., voor rekening der gemeente: 1o. het leveren van Waalsteenklinkers, geschikt voor rijwegen; ingek. 15 bilj.; minste inschr. N. Terwindt, te Nijmegen voor ƒ 1.06$^{71}/_{100}$ per M².

2o. het leveren van straatklinkers, geschikt voor spoorwegen; ingek. 20 bilj.; minste inschr. J. J. Haverkamp, te Gouderak, voor ƒ 0.74$^{36}/_{100}$ per M².

Enschedé, 2 Jan.: het bouwen van twee woonhuizen voor H. Stenvers, onder beheer van den architect H. Reijgers, te Enschedé; ingekomen 14 bilj., als:

F. Morselt,	te Borne,	ƒ 6700
G. J. Sluimer,	» Enschedé,	» 6595
H. ten Cate,	» idem	» 6500
B. J. Turin,	» idem	» 6497
A. Asseriuk,	» idem	» 6418
G. Hofstede,	» idem	» 6400
W. Lazonder,	» idem	» 6390
G. Huckriede,	» idem	» 6261
J. H. Varvik,	» idem	» 6187
L. Reulink,	» idem	» 6110
J. Vosseveld,	» idem	» 5997
A. Jemink,	» idem	» 5830
F. H. Wijdefeld,	» idem	» 5784
G. J. Wagelaar,	» idem	» 5296

Gegund.

Dordrecht, 3 Jan.: de levering van 26 marmeren schoorsteenmantels, voor rekening der levensverzekeringmaatschappij Dordrecht; ingek. 7 bilj., als:

B. Tax, Amsterdam,	ƒ 858
A. P. Schotel Gz., Dordrecht,	» 803.40
Mth. v. Groenendael, Ayawille (België),	» 797
H. A. B. Dupuij & Co., Amsterdam,	» 779.50
P. J. Spaan, Rotterdam,	» 770
A. Singels, Dordrecht,	» 764
H. A. Allard, Delft,	» 728

Heerenveen (Engwirden), 3 Jan.: de vertimmering van het oude schoolgebouw, aldaar, en makende stellen van meubelen daarin, in 2 perc.; ingek. 20 bilj., als:

	perc. 1 gebouw	perc. 2 meubelen
J. L. de Vries, Oldeholtpade,	ƒ 6488	ƒ 778
W. M. Mienstra, 't Meer,	6348	618
K. J. Kalt, Heerenveen,	6287	877
A. J. Brandsma, idem	6210	
J. L. Eppinga, Lippenhuizen,	6123	
T. S. v. Eijk, idem	6115	
R. A. v. d. Veen, Terwispel,	6090	
Wed. P. Wink, Heerenveen,	6060	
W. H. Brouwer, Nijehaske,	5980	
F. K. Brouwer, Bovenknijpe,	5950	
A. H. v. d. Wijk, Lippenhuizen,	5946	
J. K. de Ruiter, Nijehaske	5914	752
K. A. v. d. Veen, Drachten,	5895	624
G. v. d. Werf, Heerenveen,	5830	825
G. F. Brouwer, Oranjewoud,	5810	748
J. Eisenga, Gorredijk,	5796	
J. Brouwer, Heerenveen,	5920	745
K. G. Hartstra, Beneden-knijpe,	5615	615
K. J. Overwijk, 't Meer,	5374	
J. J. Bouma, Langezwaag,	5357	

Beide perceelen aan de minste inschrijvers gegund.

Wezep, 4 Jan.: het verbouwen van een woonhuis voor B. Kroon, te Wezep; ingekomen 5 bilj., als:

J. v. Dijk,	te Heerde,	ƒ 1129
J. Borst,	» Oldebroek,	» 977
Juffer en Willeman,	» idem	» 944
Slipster,	» Heerde,	» 885
D. v. Zalk,	» idem	» 879
Gegund.		
Raming		ƒ 852.10

Gorichem, 4 Jan.: het verbouwen van het woon- en winkelhuis der firma J. C. Mortier & Zonen, Hoogstraat A 10; minste inschr. waren:

timmer- en metselwerk:		
W. Kloosterman,	te Akkoi,	ƒ 1630
steenhouwwerk:		
E. v. Ouwerkerk,	» Gorichem,	» 253
verf-, glas- en behangwerk:		
firma J. Sterkenburg,	te Gorichem,	» 499

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 12 JANUARI 1889.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 14 Jan.

's-Bosch, te 10 uren, door burg. en weth.: het herstellen en onderhouden van de onbestrate wegen, voetpaden, pleinen enz., ingaande met den dag der goedkeuring tot 31 Dec. '89.

Langweer (Fr.), te 11 uren, door burg. en weth. van Doniawerstal, ten gemeentehuize van Langweer: het verrichten van onderhoudswerken aan de gemeente- en dorpsgebouwen, ged. '89.

Utrecht, te 11 uren, door den architect P. J. Houtzagers, namens de coöperatieve bouwvereeniging »Nut door Spaarzaamheid", in het lokaal der Nijverheid, in de Donkerstraat: het bouwen van 42 werkmanswoningen met eenige daarbijbehoorende werken.

Holten (Ov.), te 1 uur, namens H. J. Holterman, in het logement van H. Kalfsterman: het doen van eene aanzienlijke verbouwing aan het boerenerve Liezen. Aanw. te 10 uren.

Groningen, te 2 uren, door E. Bolhuis, in het koffiehuis van O. Veen: het bouwen van een koffiehuis met stalling, op een terrein aan het Winschoterdiep. Inl. bij den architect Joh. C. Wegerif.

Oerle, te 3 uren, door het R.-K. kerkbest., bij Peter Telemans: het vergrooten der bestaande school en slaapzalen en het bouwen van een waschhuis, bijkeuken, bakkerij, stalling, bergplaatsen enz., ten behoeve van het pensionaat en liefdegesticht. Inl. bij den bouwkundige J. Heijkants, te Erp. Aanw. 14 Jan., te 11 uren.

Groningen, te 8 uren, door D. van Daorn, in het koffiehuis van Veening: het verbouwen tot winkelhuis van het perceel K. 195, hoek Academieplein—Kijk-in-'t Jatstraat. Inl. bij den architect Joh. C. Wegerif. Aanw. gehouden.

Edam, door den aannemer J. Simons: het stukadoor-, raap- en pleisterwerk aan het post- en telegraafgebouw te Edam.

Dinsdag, 15 Jan.

Tilburg, te 11 uren, in het koffiehuis van Th. Gustenhoven, hoek Spoorlaan en Willem-Ifstraat: het bouwen van twee heerenhuizen met annexe veranda's, op het terrein, gelegen aan de Spoorlaan alaar. Inl. bij den architect H. J. van Tolder. Aanw. gehouden. (*Zie advert. in n°.* 1.)

Assen, te 1 uur, door burg. en weth.: bestek no. 1, het uitbreiden der gebouwen van de gemeentelijke gasfabriek; bestek no. 1*a*, het leveren van ijzerwaren en het verrichten van werkzaamheden ten dienste der uitbreiding van de gemeentelijke gasfabriek. Inl. bij den stadsbouwmeester. Aanw. gehouden.

Dieren, te 3 uren, in het logement Westhoff: het bouwen van een heerenhuis met wijnkelder en pakhuis c. a., met bijlevering der materialen. Aanw. gehouden.

Woensdag, 16 Jan.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van den onderbouw der brug over de Poldervaart, in den spoorweg van Rotterdam naar Hoek-van-Holland. Inl. bij den waarnemend eerstaanwezend-ingenieur bij den aanleg van staatsspoorwegen, te Rotterdam. Aanw. gehouden. Raming ƒ 57,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van het middenperron, het verlengen der bestaande perrons, het voltooien der tunnels en verdere bijkomende werken op het centraalpersonenstation te Amsterdam, ten behoeve van den spoorweg van Nieuwediep naar Amsterdam. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur der staatsspoorwegen, te Amsterdam. Aanw. gehouden. Raming ƒ 146,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud en de bewaking van de rijksstapelplaats te Dordrecht, van af den dag der gunning tot en met 31 Dec. '89. Inl. aan het bureau van den directeur voor de spoorwegen, te 's-Hage. Aanw. gehouden.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: *a.* (bestek XIV) den metalen bovenbouw van seertig bruggen, in drie perceelen.

b. de levering van: perc. 1, plaatekaarties; perc. 2, gereedschappen; perc. 3, gekookte lijnolie; perc. 4, ongekookte idem; perc. 5, borstelwerk en verversgereedschappen; perc. 6, passement; perc. 7, ijzer; perc. 8, zink, blik, lood, nikkel, soldeer, enz.; perc. 9, houtschroeven, klinknagels, moeren, spijkeren enz.; perc. 10, goed en rood koper; perc. 11, leder en smeerhuiden; perc. 12, zeildoek, hennep enz.; perc. 13, loodwit; perc. 14, puitsgereedschappen, lampenpitten enz.; perc. 15, verfwaren, olien enz. Alles ten dienste der staatsspoorwegen in Ned.-Indië.

Haamstede (Zeel.), te 12 uren, door burg. en weth.: het maken van een laad- en losplaats, het plaatsen van een paalrij en verdere werken, in de haven van Burgsluis, gemeente Haamstede.

Schoonhoven, te 2 uren, door burg. en weth.:

1o. het veranderen van de localiteit onder het raadhuis in archief, politiewacht en arrestantenkamer;

2o. het uitdiepen van de Zevender binnen de gemeente.

Aanw. te 10 uren.

Donderdag, 17 Jan.

Hillegom (Z.-H.), te 11 uren, door den bouwkundige Jb. Guldemond, namens G. Telkamp & Zonen: het hooger opmetselen van de muren en het afbreken en wederopzetten van de kap op een bestaand gebouw en verder in te richten tot bloembollenberg- en pakplaats met kantoor, stellingen enz., op de bloemisterij »Kweeklust" aan de Zuiderlaan, gem. Hillegom.

Groningen, te 8 uren, door den architect K. Hoekema, namens kerkvoogden der Christ.-Gered. gemeente, in het koffiehuis van H. Plenter: het bouwen eener kerk met toren en het verbouwen van een huis aan de Parkhaan te Groningen, met bijlevering van al het benoodigde. Bilj. inzenden te 7 uren. Aanw. 14 Jan., te 11 uren.

Vrijdag, 18 Jan.

Ridderkerk (Z.-H.), te 11 uren, door het kerkbestuur der Herv. gemeente: eenige vernieuwingen en reparatiën aan en in de kerk, bestaande in timmer-, metsel-, stukadoor-, lood- en verfwerken. Inl. bij C. Karsseboom, te Rijsoord. Aanw. gehouden.

Etten en Leur (N.-Br.), te 11 uren, door het waterschapsbest. van den polder van Zwartenberg, bij F. Diksaans, in het Polderhuis:

1o. het herbouwen van den afgebrande watermolen des polders;

2o. het maken en leveren van een ijzeren bovenas, onderwiel en benkslaar voor dien molen. Inl. bij Joh. van Eferck, te Leur. Aanw. 14 Jan., te 9 uren.

Arnhem te 11½ uren, door burg. en weth.: 1o. bestek no. 17, het leveren van grèskeien, quenastkeien en iron bricks, in 3 perc.;

2o. bestek no. 25, de levering van cementriolen. (*Zie advert. in n°.* 2.)

Yerden (Geld.), te 12 uren, door de vereeniging »de Kerkelijke kas", ten huize van J. Hofs: het bouwen van een nieuwe kerk met consistoriekamer en kosterswoning. Aanw. te 11 uren.

Zwolle, te 12 uren, door het prov. best. van Overijsel: het onderhouden van de gebouwen van het prov. best., aldaar, ged. '89 en '90.

Amsterdam, te 12 uren, door den architect C. A. Bembach Cz., namens de firma J. Vigeveno & Zonen, in het café »de Roode Leeuw": het bouwen van een diamantslijperij voor 108 molens. Aanw. 14 Jan., te 11 uren.

Nijmegen, te 3 uren, door Kruimel, burg. te Nieuwerarnstel, in het hotel Bellevue, Spoorstraat: het herbouwen van de afgebrande boerderij, genaamd De Rentmeester, op het landgoed genaamd De Duckenburg. Inl. bij den bouwkundige G. J. Groot, te St.-Anna. Aanw. 15 Jan., te 10½ uren.

Zaterdag, 19 Jan.

Leeuwarden: het bouwen van een huis voor logement en stalling aan den Stationsweg, aldaar.

Maandag, 21 Jan.

Leiden, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het leveren van Ourthe- en lavakeien, in 2 perc.;

2o. idem van straatklinkers (Waal- en Rijnvorm).

Dinsdag, 22 Jan.

Schagen (N.-H.), te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een onderwijzerswoning op het terrein naast de gemeenteschool, aldaar. Bilj. inzenden 22 Jan., vóór 3 uren. Inl. bij den gemeente-opzichter C. N. Vlaming. Aanw. 15 Jan., te 10 uren.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw Kazernestraat no. 3: de levering van ijzeren haakvormige isolatordragers en Morse papierrollen.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: bestek no. 490, het gedeeltelijk opruimen van de voormalige dienstwoning voor den haltechef op het aansluitingspunt »de York" nabij Elst, ten dienste van den spoorweg Gelder-malsen—Nijmegen. Aanw. 17 Jan., te 10½ uren. (*Zie advert. in n°.* 2.)

Velp, te 2 uren, in het koffiehuis van W. van Kampen, het afbreken van een heerenhuis en het bouwen van een villa aan het Stationsplein te Velp. Inl. bij den architect M. K. Smit, te Dieren. Aanw. 18 Jan., te 11 uren.

Rotterdam, te 7 uren, door den architect P. W. Schrauwen, in café du Lion d'Or, Hoogstraat 207: het gedeeltelijk afbreken en wederopbouwen van een pand, staande aan de Jonker-Fransstraat, 25 en het inrichten tot benedenhuis en 2 bovenhuizen.

Barneveld, door de diaconie der Herv. gemeente te Kootwijk, in de kerkekamer: het bouwen van eene kerk en pastorie te Kootwijkerbroek. Inl. bij den gemeente-opzichter E. van Haanschoten, te Barneveld.

Woensdag, 23 Jan.

Dordrecht, door belanghebbenden der vereeniging tot landbouwverbetering: het maken van een dijk, lang 1135 M., tot inpoldering van de Jantjesplaat, gelegen onder de gemeente Rosenburg, bij het kanaal tot verbinding van den nieuwen waterweg met de nieuwe Maas. Inl. bij den opzichter Jacob Mol, te Rosenburg.

Vrijdag, 25 Jan.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterst. enz.: het onderhouden en herstellen van het rijkspostgebouw te Sittard, van den dag der kennisgeving van de goedkeuring der aanbesteding tot en met 31 Dec. '91. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage, en den hoofdopzichter voor de landsgebouwen te Breda. Aanw. 18 Jan., te 1 uur. Raming ƒ 1345.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: bestek no. 491, het vervangen van de twee kraanbruggen met toebehooren over de rivier de Mark te Breda, door eene draaibrug voor dubbel spoor, met daarmede in verbandstaande werken, ten behoeve van de spoorwegen Breda—Rijsendaal en Breda—Rotterdam. Aanw. 21 Jan., te 10½ uren. Raming ƒ 40,150. (*Zie advert. in n°.* 2.)

Arnhem, in het prov. gouvernementsgebouw: het onderhouden van het gebouw voor het prov. best. van Gelderland te Arnhem, tot 31 Dec. '90. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den opzichter van den prov. waterstaat A. J. Groenen, te Arnhem. Aanw. 18 en 21 Jan., te 9 uren.

Dinsdag, 29 Jan.

Lemmer, te 11 uren, door het dijksbest. van het waterschap »de zeven grietenijen en stad Sloten": de levering van 301 stère riviergrint, 85 stère kalkkiezel, 50 stère verbrijzelde keien, 40 stère zeegrint, 25 stère harde brik en 40 last kopmilen.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: bestek no. 489, het leveren en

stellen van een draaischijf op het station Fijenoord. Aanw. 18 Jan., te 10½ uren. Raming ƒ 8200. (*Zie advert. in nº. 2.*)

Lemmer, door het dijksbest. van het waterschap »de zeven grietenijen en stad Sloten:

1o. de levering van palen en gordingen, in 9 perc.;

2o. het onderhoud van de rijwegen van het waterschap, ged. '89, in 3 perc.;

3o. het uitvoeren van 3 kleine perceelen aardwerk, ten westen Zandvoorderhoek. Bilj. inzenden uiterlijk 28 Jan., ter secretarie van het waterschap, te Lemmer.

Woensdag, 30 Jan.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het leveren en stellen van de werktuigen, ketels en hevelbuizen, voor den stoomwatermolen aan den Hoogen Maasdijk nabij het Heleind, onder de gemeente Herpt en Bern, prov. Noord-Brabant, behoorende tot de werken voor het verleggen van de uitmonding der rivier de Maas. Inl. aan het bureau der werken voor de verlegging van den Maasmond, te 's-Bosch.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud en herstel van de landsgebouwen te 's-Hage, ged. '89. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district en den hoofdopzichter der landsgebouwen Weinberg, beide te 's-Hage. Aanw. 23 Jan., te 9 uren. Raming ƒ 35,820.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van de gebouwen en grondwerken voor den stoomwatermolen aan den Hoogen Maasdijk, nabij het Heleind, onder de gemeente Herpt en Bern, prov. Noord-Brabant, behoorende tot de werken voor het verleggen van de uitmonding der rivier de Maas. Inl. aan het bureau der werken voor de verlegging van den Maasmond, te 's-Bosch. Aanw. 23 Jan. Raming ƒ 26,160.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het maken van twee havens en bijkomende werken ten behoeve van de stoompontverbinding te Keizersveer, onder de gemeente Raamsdonk, prov. Noord-Brabant, behoorende tot de werken voor het verleggen van de uitmonding der rivier de Maas. Inl. aan het bureau der werken voor de verlegging van den Maasmond, te 's-Bosch, en aan het directieverblijf te Keizersveer. Aanw. 23 en 24 Jan., te 12 uren, aan genoemd directieverblijf. Raming ƒ 40,655. (Herbesteding.)

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van de grondwerken, de kunstwerken, den bovenbouw en eenige bijkomende werken voor de verbinding van het stations-emplacement met de haven te Delfzijl, ten behoeve van den spoorweg van Groningen naar Delfzijl. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur der staatsspoorwegen, te Amsterdam. Aanw. 18 en 19 Jan., te 1 uur.

Woensdag, 6 Febr.

Dirksland, te 3 uren, door het best. van den grintweg Ouddorp—Sommelsdijk, ten gemeentehuize: de levering van 1735 M³ grove onderhoudsgrint.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Geertruidenberg, 31 Dec.: het bouwen van een vereenigingslokaal voor R.-K. militairen op een terrein in de nabijheid van het spoorwegstation; ingek. 8 bilj., als:

C. du Pont,	ƒ 6325
N. Lucas,	» 6109
M. Krols,	» 5900
J. v. Laarhoven,	» 5756
Th. Rovers,	» 5740
Gebr. Fransen,	» 5594
H. J. Stalle,	» 5358
H. v. d. Ploeg,	» 4851

Apeldoorn, 4 Jan.: het maken van een koetshuis met stalling en koetsierswoning, onder beheer van den ingenieur-architect C. M. Gardenier; ingek. 11 bilj., als:

L. Wegerif,	te Apeldoorn,	ƒ 8568
H. J. Eijkelboom,	» idem	» 8489
J. Radstaak,	» idem	» 8486
F. W. Goorden,	» idem	» 8470
R. Willemsen,	» idem	» 7933
C. Wegerif,	» idem	» 7900
T. Eibers,	» idem	» 7680
J. W. Wissink,	» idem	» 7349
A. Radstaak,	» idem	» 7223
J. v. d. Braak,	» idem	» 6972
Wed. v. d. Craats,	» idem	» 6588

Neuzen, 4 Jan.: het maken van werken tot oeververdediging aan den Nieuwe-Neuzenpolder; ingek. 2 bilj., als:

Jac. Jansen,	te Neuzen,	ƒ 12,760
P. A. v. d. Velde,	» idem	» 11,983

's-Hage, 4 Jan.: het leveren van rioolstukken ged. '89; ingekomen 7 bilj., als:

G. H. v. d. Heijden, Arnhem,	ƒ 4188
Ph. Lindo, Delft,	» 3844.95
A. Oosthoek & Zn., Alfen a/d. Rijn,	» 3443
A. Langerak, 's-Hage,	» 3297
H. Jongenburger, Waddinksveen,	» 3130
M. Elfrink, 's-Hage,	» 3090

F. P. Bos en A. Brouwer, Alfen a/d. Rijn,
ƒ 7.80 per M. 0.30/0.72 en
» 6.— » » 0.40/0.48

Hengeloo (O.), 4 Jan.: het bouwen van twee aaneengebouwde huizen in de Schoolstraat; ingek. 4 bilj., als:

F. Morseld,	te Borne,	ƒ 11,800
J. Brummelhuis,	» Hengeloo,	» 11,290
A. J. Wilmink,	» idem	» 10,390
J. H. Boonk,	» idem	» 10,340

Assen, 5 Jan.: het bouwen van een gebouw, waarin twee winkel- en woonhuizen, voor H. Schuurman, onder beheer van den architect J. van Houten, in 2 perc.

Perc. 1, de timmer-, metsel-, steenhouwers-, loodgieterswerken enz.; ingek. 6 bilj., als:

A. de Vries,	te Assen,	ƒ 3597
A. J. Thurkow,	» idem	» 3498.76
C. Neisingh,	» idem	» 3328
H. Winters,	» idem	» 3279
D. B. Wiering,	» idem	» 3142
H. Jalvingh,	» idem	» 3089

Gegund.

Perc. 2, de verf-, glazenmakers- en behangerswerken; ingek. 6 bilj. als:

R. Siegers,	te Assen,	ƒ 573
S. J. v. Beek,	» idem	» 412
K. L. Dekker,	» idem	» 389
T. Manak,	» idem	» 358
J. Boning Jr.,	» idem	» 351
G. de Vries,	» idem	» 327

Gegund.

Doetinchem, 7 Jan.: de levering van diverse materialen, voor den arbeid der verpleegden in het rijksopvoedingsgesticht de Kruisberg; minste inschr. waren:

Duitsch plaatijzer, Hotz & Co., Rotterdam,	ƒ 11.—
Idem staafijzer, dezelfde,	» 9.—
Leeuwijzer, J. H. Brinkman, Zutfen,	» 11.80
Luiksch gepol. plaatijzer, dezelfde,	» 14.80
Bandijzer, dezelfde,	» 8.95
Snijstaal, dezelfde,	» 85.—
Klinknagels, dezelfde,	» 0.30
IJzerdraad, Tattersall en Holdworth, Enschedé,	» 11.25
Houtskoollikk XX, dezelfden,	» 15.25
idem X, dezelfden,	» 18.63
Bankatin, R. S. Stokvis & Zn., Rotterd.,	» 1.80
Belgisch zink, J. H. Brinkman, Zutfen,	» 26.—
Smeekolen, S. J. de Wolff, Doetichem,	» 0.80
Z.-H. vlas, 400 slag, Goudsche mach. garenspinnerij, »Gouda",	» 1.09
Idem 600 slag, dezelfde,	» 1.30
Idem 1000 » dezelfde,	» 1.50
Friesch vlas, dezelfde,	» 1.10
Velin imperiaal, De Ruijter en Meijer, Amsterdam,	» 9.43
Idem groot mediaan, dezelfden,	ƒ 6.56
Idem klein idem dezelfden,	» 5.33
Idem post 12 KG. Van Stolk en Reese, Rotterdam,	» 4.62
Idem » 10 » dezelfden,	» 3.85
Idem » 8 » Van Gelder & Zonen, Amsterdam,	» 2.85
Idem dubb schrijf 16 KG., Van Stolk en Reese, Rotterdam,	» 6.16
Idem idem 14 KG. dezelfden,	» 5.39
Idem idem 12 » De Ruijter en Meijer, Amsterdam,	» 3.96
Strooboord no. 13, Lutkie en Smit, idem,	» 9.60
Idem » 30, dezelfden,	» 9.60
Idem » 40, idem	» 9.—
Idem » 50, idem	» 8.55
Grijs bevor, H. Themans, Doetichem,	» 1.52

's-Hage, 7 Jan.: het onderhoud van eenige schoolgebouwen met de bijbehoorende woningen en meubelen; *a*. onderhoud lokalen, *b*. onderhoud meubelen, *c*. schoonmaak, *d*. totaal.

1o. gymnasium; ingek. 4 bilj., als:

	a.	*b*.	*c*.	*d*.
W. Franke, 's-Hage,	ƒ 475	ƒ 150	ƒ 600	ƒ 1225
C. Klapwijk, idem	835²	385	302	
W. P. Teeuwisse, idem,	500	200	490	1190
J. H. de Swart & Zn., id.,				876

2o. middelbare scholen; ingek. 4 bilj., als:

	a.	*b*.	*c*.	*d*.
W. Franke, 's-Hage,	ƒ 700	ƒ 400	ƒ 1200	ƒ 2300
C. Klapwijk, idem,	2035²	1552	698	
W. P. Teeuwisse, id.,	500	500	1000	2000
J. H. de Swart & Zn., id.,			1170	2190

3o. lagere scholen te 's-Hage en Scheveningen; ingek. 6 bilj., als:

	a.	*b*.	*c*.	*d*.
W. Franke, 's-Hage,	ƒ 4700	ƒ 900	ƒ 2800	ƒ 8400
	900	200	700	1800
W. Ch. Kuiper, id.,	700	288	500	
C. Klapwijk, id.,	11002	585,8	1842	
W. P. Teeuwisse, id.,	4000	2500	3500	10000
	990	690	900	2580
J. H. de Swart & Zn., id.,			3960	14868

4o. scholen voor kunsten en wetenschappen; ingekomen 4 bilj., als:

	a.	*b*.	*c*.	*d*.
W. Franke, 's-Hage,	ƒ 1800	ƒ 250	ƒ 1000	ƒ 3050
C. Klapwijk, idem,	279,7	877	880	
W. P. Teeuwisse, id.,	1900	600	1000	3500
J. H. de Swart & Zn., id.,			1195	3088

5o. verdere scholen te 's-Hage en Scheveningen; ingek. 6 bilj., als:

	a.	*b*.	*c*.	*d*.
W. Franke, 's-Hage,	ƒ 3000	ƒ 200	ƒ 500	ƒ 3700
	1000	100	400	1500
W. Ch. Kuiper, id.,	621	133	173	
J. de Niet, id.,	847	139	195	
C. Klapwijk, id.,	4868	660	227	
W. P. Teeuwisse, id.,	3500	400	600	4500
	1500	400	400	2300
J. H. de Swart & Zn., id.,			888	6338

6o. scholen te 's-Hage, gezamenlijk; ingek. 8 bilj., als:

	a.	*b*.	*c*.	*d*.
W. Franke, 's-Hage,				ƒ 18675
W. v. Leeuwen, idem,	ƒ 16412	ƒ 5252	ƒ 3521	22185
C. Klapwijk, id.,				35930
J. v. d. Elshout, id.,				17400
W. P. Teeuwisse, id.,				20400
A. C. Paardekooper, id.,				24000
J. H. de Swart & Zn., id.,				22778
Gebr. Houtman, id.,				19250

7o. scholen te Scheveningen, gezamenlijk; ingekomen 8 bilj., als:

	a.	*b*.	*c*.	*d*.
W. Franke, 's-Hage,				ƒ 3400
H. E. de Baan, id.,				2386
W. Ch. Kuiper, id.,				2397
J. de Niet, id.,				2450
J. v. d. Elshout, id.,				2900
W. P. Teeuwisse, id.,				4200
J. H. de Swart & Zn., id.,				3189
P. Baak, id.,	ƒ 1210	ƒ 340	ƒ 500	2894

's-Hage, 7 Jan.: het onderhouden en gedeeltelijk vernieuwen van de gemeentewegen; ingek. 8 bilj., als:

P. Kruijsveldt Dz., 's-Hage,	ƒ 24,400
W. H. de Haan, Elden,	» 23,100
G. H. v. d. Heijden, Arnhem,	» 22,940
W. v. Leeuwen, 's-Hage,	» 22,536
D. Varkevisser, idem	» 22,100
J. v. d. Elshout, Scheveningen,	» 21,500
J. de Bruijn, 's-Hage,	» 20,800
H. Jongenburger, Waddinksveen,	» 19,200

Wageningen, 7 Jan.: het onderhoud der gemeente-gebouwen, ged. '89; ingek. 11 bilj., als:

W. Snijders,	te Wageningen,	ƒ 787
F. Barbier,	» idem	» 780
J. B. Radstake,	» idem	» 780
F. Pereboom,	» idem	» 753
P. de Leeuw,	te Wageningen,	ƒ 747
J. Haar	» idem	» 724
A. Haar,	» idem	» 696
J. Geessen,	» idem	» 692
A. de Leeuw,	» idem	» 679
J. J. Meurs,	» idem	» 675
H. A. J. Popping,	» idem	» 656.50

Gegund.

Amersfoort, 7 Jan.: het maken van een ijzeren hek en een ijzeren draadraster, voor rekening der gemeente; ingek. 12 bilj., als:

G. Wolbers,	te Amersfoort,	ƒ 461.80
C. v. Kalveen,	» idem	» 428
F. A. G. A. Brand,	» Amsterdam,	» 419.94
G. Blok,	» Amersfoort,	» 415.66
F. J. Bijlard & Zn.,	» Hilversum,	» 399
W. F. H. Tabernal,	» Amersfoort,	» 395
Wed. J. Blok,	» idem	» 394.50
J. Horst,	» idem	» 393.75
J. Jekel,	» idem	» 393
A. Beeuman,	» Apeldoorn,	» 384.30
W. Brouwer,	» Amersfoort,	» 379.99
D. H. Hoogland,	» idem	» 372.50

Gegund.

Reenen, 7 Jan., onder beheer van den bouwkundige J. H. Koijman: 1o. het bouwen van een woonhuis; ingekomen 3 bilj., als:

J. C. C. Klick,	te Amerongen,	ƒ 5185
A. Haar,	» Wageningen,	» 4818
J. v. Ginkel,	» Nijmegen,	» 4725

Het werk is niet gegund als zijnde boven de begrooting ingeschreven.

2o. het bouwen van eene sigarenfabriek met daaraan verbonden woningen; ingek. 6 bilj., als:

J. C. C. Klick,	te Amerongen,	ƒ 11,432
P. Boks	» Amersfoort,	» 8,164
J. v. Ginkel,	» Nijmegen,	» 6,490
A. Haar,	» Wageningen,	» 6,423
R. de Vries,	» idem	» 5,887
C. Smit,	» Reenen,	» 5,622

Gegund.

Twelloo, 7 Jan., voor rekening der gemeente Voorst: 1o. het onderhoud van eenige kunstwegen, in 4 perc.

Perc. 1, ingek. 10 bilj., als:

H. Lugtenberg,	te Nijbroek,	ƒ 60
E. v. Huffelen,	» idem	» 58
J. Kers,	» idem	» 54.50
D. J. Pannekoek,	» idem	» 48
R. Roelofs,	» idem	» 48
G. Pannekoek,	» idem	» 47
G. Tijssen,	» idem	» 45
J. Roeterd,	» idem	» 45
H. Veldwijk Gz.,	» idem	» 44
G. W. Pannekoek,	» idem	» 38.38

Perc. 2, ingek. 8 bilj., als:

H. Lugtenberg,	te Nijbroek,	ƒ 65
H. Veldwijk Gz.,	» idem	» 56
H. v. Til,	» idem	» 50
E. v. Huffelen,	» idem	» 48
J. Kers,	» idem	» 47.90
G. Tijssen,	» idem	» 45
D. J. Pannekoek,	» idem	» 40
G. W. Pannekoek,	» idem	» 39.39

Perc. 3, ingek. 6 bilj., als:

J. Brouwer,	te Terwolde,	ƒ 79
E. G. Wesselink,	» idem	» 76
H. W. Lammers,	» Twelloo,	» 74
J. Casteel,	» idem	» 74
H. Diestelhof,	» Terwolde,	» 70
M. Alberts,	» Twelloo,	» 69.80

Perc. 4, ingek. 3 bilj., als:

G. de Kresse,	te Wilpe,	ƒ 40
J. v. d. Brink,	» Twelloo,	» 34
M. Alberts,	» idem	» 28.50

2o. het onderhoud van schoolgebouwen, in 4 perceelen.

Perc. 1, school te Voorst; ingek. 5 bilj., als:

W. Lijftocht	te Voorst,	ƒ 84.75
J. Weenink,	» idem	» 51.90
H. J. Lindeboom,	» idem	» 49.80
W. Nieuwenhuis,	» idem	» 49.75
L. Bartelet,	» idem	» 49.50

Perc. 2, school te Twelloo; ingek. 2 bilj., als:

Diakonie,	te Twelloo,	ƒ 55
M. Meulenbrug,	» idem	» 48.50

Perc. 3, school Op-den-Teuge; ingekomen 2 bilj., als:

L. Oosterwijk,	te Twelloo,	ƒ 46
G. Bruggeman,	» idem	» 37.50

Perc. 4, school te Terwolde; ingekomen 3 bilj., als:

E. Rietberg,	te Terwolde,	ƒ 50
T. v. Beek,	» idem	» 47.50
A. Kouterink,	» idem	» 38.50

Gegund.

Maastricht, 7 Jan.: de levering van 87,000 straatkeien, van verschillende afmetingen; 100,000 trottoirsteenen, 100,000 hoeksteenen en 600 str. M. trottoirbanden; minste inschrijvers in massa waren:

straatsteenen, Goffin & Co., te Luik, voor fr. 98,

fr. 136, fr. 131, fr. 196 en fr. 164, naar gelang der afmetingen; trottoirsteenen fr. 53 en hoeksteenen fr. 29, alles per 1000.

trottoirbanden, Céressiaux fils et Cie, te Namêche, voor ƒ 1.73 per M.

Uden, 7 Jan.: het verbouwen en het bouwen van een achterhuis aan het woonhuis van Hr. Van Dijk, onder beheer van den bouwkundige H. R. Hendriks, te Os; ingek. 5 bilj., als:

J. Franckefort,	te Uden,	ƒ 9717
H. v. Mill,	» idem	» 9500
Gebr. v. Berkel,	» idem	» 9021
J. Wijshek,	» idem	» 8800
M. v. d. Biggelaar,	» Os,	» 8400

Gegund.

Arnhem, 7 Jan.: het onderhoud enz. der schoolgebouwen enz., in 5 perc. (herbesteding); ingekomen 8 bilj., als:

Inschrijvers en woonplaats.	perc. 1	perc. 2	perc. 3	perc. 4	perc. 5	massa
P. de Leeuw, Arnhem,	ƒ 2824	ƒ 2796	ƒ 2643	ƒ 3078	ƒ 2300	—
Gribnau en Horstink, idem	2919	2835	2595	2880	2260	—
Lucassen en Koenders, idem	2924	2788	2595	2765	2237	ƒ 12,999
J. de Ruijter, idem	—	—	2598	—	2290	—
H. v. d. Sand, idem	2838	2702	2397	2890	2450	13,290

In bernad gehouden.

Arnhem, 8 Jan.: het onderhoud enz. der huizen, inrichtingen enz. (herbesteding 1e, 2e 3e en 5e perc.); ingek. 7 bilj., als:

Inschrijvers en woonplaats.	perc. 1	perc. 2	perc. 3	perc. 5	massa
Lucassen en Koenders, Arnhem,	ƒ 1094	ƒ 2641	ƒ 962	ƒ 787	ƒ 5079
B. Bolder, idem	942	2639	929	549	4987
H. v. d. Sand, idem	1049	2689	1160	576	—
J. de Ruijter, idem	—	2620	990	—	—
Gebr. Van Daalen, idem	1089	2998	1460	648	—
Gribnau en Horstink, idem	980	2538	965	554	—
W. A. R. Kok, idem	1010	2700	—	573	—

In bernad gehouden.

Amsterdam, 8 Jan.: het verbouwen van het perceel Rechtboomsloot no. 10, te Amsterdam, tot koetshuis, stal en bovenwoningen, onder beheer van den bouwkundige W. Schimmel; ingek. 12 bilj.; minste inschr. W. J. C. van Slingerlandt, voor ƒ 7480. Gegund.

Rotterdam, 8 Jan.: het maken, leveren en stellen van den bovenbouw der te vernieuwen Nieuwe-Leuvebrug; ingek. 4 bilj., als:

Penn en Baudoin, Dordrecht,	ƒ 109,000
L. I. Enthoven & Co., 's-Hage,	» 105,206
Ned. Stoombootmaats., Rotterdam,	» 96,070
Maats. ijzergieterij »de Prins v. Oranje", 's-Hage,	» 94,486

Rotterdam, 8 Jan.: de levering van hardsteenwerken, ten behoeve van de vernieuwing der Nieuwe-Leuvebrug; ingek. 10 bilj., als:

F. Engers, Amsterdam,	ƒ 9400
W. v. Driel en A. v. Put, Rotterdam,	» 9150
E. Batispoot, Evrassines,	» 9145
J. H. Bakker Fz., Rotterdam,	» 9073.20
A. P. Schotel Gz., Dordrecht,	» 8960
Ed. v. d. Wall, Rotterdam,	» 8610.03
G. Schaik Serlé, Amsterdam,	» 8379
H. J. Bosman, Rotterdam,	» 7524
A. v. Wijlick, Kessel,	» 7436
P. Janssen, Roermond,	» 6401

Enschedé, 8 Jan.: het vergroten van de verwerij der heeren E. ter Kuile & Zn.; ingek. 10 bilj., als:

A. Jennink,	te Enschedé,	ƒ 3933
A. Averink,	» idem	» 3780
B. J. Turin,	» idem	» 3547
J. Vosscheld	» idem	» 3537
H. ten Cate,	» idem	» 3500
G. Huckriede,	» idem	» 3488
F. H. Wijdevéld,	» idem	» 3282
D. Brendink,	» idem	» 3281
H. Lammerink,	» idem	» 3280
Wed. B. Lammerink,	» idem	» 3060
Wed. H. Flucht,	» idem	» 3053.68

Gegund.

Doetichem, 8 Jan.: het bouwen van een heerenhuis voor A. Jongman, onder beheer van den architect H. J. L. Ovink; ingek. 5 bilj., als:

Bennk,	te Keppel,	ƒ 5878
Ter Heerd,	» Kharenbeek,	» 5738
Siebeling,	» Doetichem,	» 5573
Wamelink,	» idem	» 5280
H. Segers,	» Didam,	» 5216

Gegund.

Arnhem, 9 Jan.: het onderhoud van eenige gemeentewerken enz.; ingek. 6 bilj., als:

W. H. de Haan,	te Elden,	ƒ 4246
Gribnau en Horstink,	» Arnhem,	» 4097
B. Bolder,	» idem	» 4094
J. W. Janssen,	» idem	» 4061
Lucassen en Koenders,	» idem	» 3983
J. de Ruijter,	» idem	» 3760

In bernad gehouden.

Oosterend, 10 Jan.: het herstellen van het voorhuis en het ophouwen der afgebrande schuur, voor R. R. Sijbrandij, te Oosterend; ingekomen 8 bilj. als:

G. Lasting,	te Deerzum,	ƒ 6979
R. Jongema,	» Spannum,	» 6500
M. Schotanus,	» Boxum,	» 6389
Y. Schuitemaker,	» Peins,	» 5900
S. Timmenga,	» Oosterend,	» 5796
H. v. d. Valk,	» Kubaard,	» 5793
Y. Timmenga,	» Ybens,	» 5620
T. Gaastra,	» Britsweird,	» 5474
Raming		» 5850

Benekamp, 10 Jan.: het bouwen eener nieuwe school te Noord-Deurninge, en het verbouwen der scholen te Lattrop en Breklenkamp met bijlevering der benoodigde banken; ingekomen 7 bilj., als:

A. Schreuder en L. Barneveld, Almelo,	ƒ 12,666	
B. H. Koers Bz., Wierden,	» 10,966	
C. Frowijn, Ootmarsum,	» 10,899	
R. Fransen, Oldenzaal,	» 10,374	
C. J. ter Ellen, idem	» 10,193	
A. J. W. Denekamp, Zwolle,	» 9,670	
F. Morselt, Borne,	» 8,896	

Nijmegen, 10 Jan.: het gereedmaken der laan en het leggen der sporen en wissels, voor de Nijmeegsche tramwegmaatschappij; ingek. 18 bilj., als:

G. D. v. Doorn,	te Amsterdam,	ƒ 15,000
W. v. Hasselt,	» Nijmegen,	» 14,900
C. T. Eijkelen,	» idem	» 14,700
C. Bos,	» Haarlemmermeer	» 13,944
H. Wienhoven,	» Schiedam,	» 13,940
G. H. v. d. Heijden,	» Arnhem,	» 13,880
J. v. d. Berg,	» Amersfoort,	» 13,800
W. H. de Haan,	» Elden,	» 13,768
R. Hanse,	» Assen,	» 12,836
J. G. Huisman,	» Zutfen,	» 12,800
C. J. Hartsch,	» Nijmegen,	» 12,386
W. F. Weijers,	» Tilburg,	» 12,370
J. v. d. Dungo,	» Schijndel,	» 12,340
A. Th. Opzoomer,	» Nijmegen,	» 11,956
Th. Verhoeven,	» Deventer,	» 11,300
A. Geldens,	» Nijmegen,	» 11,240
W. v. Os,	» idem	» 10,888
G. W. v. Roeswijk,	» idem	» 10,366

Wemeldinge, 10 Jan.: het begrinden van den Wemeldingschen zandweg; ingekomen 18 bilj., als:

J. Leijs, 's-Heerarendskerke,	ƒ 5500
G. Moortens, Ierseke,	» 4874
A. v. Popering, Bruinisse,	» 4699
Joh. de Jonge, Ilzezelinge,	» 4690
A. Foudraine, Goes,	» 4530
Joh. Volker en C. Bakker, Sliedrecht,	» 4300
C. Bolier, Bruinisse,	» 4300
B. den Exter v. d. Brink, Krabbendijke,	» 4490
C. de Groot, Sliedrecht,	» 4480
P. J. Verhoest, Hontenisse,	» 4400
C. de Wilde Az., Katteudijke,	» 4388
P. J. Visser, Hansweerd,	» 4322
J. C. Beaufort, Wemeldinge,	» 4267
A. Dominicus, idem	» 4226.96
J. F. Adriaansen Polvliet, Hontenisse,	» 4150
J. Zoetewij, Schore,	» 4124
C. v. Boven, Nieuwerumstel,	» 3979
P. Dronkers, Kapelle,	ƒ 3818

Niet gegund.

Raming ƒ 3600

Helder, 11 Jan., voor rekening der gemeente: 1o. het onderhoud der gemeente-gebouwen, bruggen, rielen enz., ged. '89; ingekomen 14 bilj., als:

Steijaard en V. d. Plas,	te Helder,	ƒ 3175
H. Bakker,	» idem	» 3515.54
J. F. Philips,	» idem	» 3530
A. Graaff,	» idem	» 3530
H. Wijker,	» idem	» 3514
C. Pool,	» idem	» 3455
Gebr. Klein,	» idem	» 3425
J. Duinker,	» idem	» 3383
D. de Vries,	» idem	» 3324
W. de Jong,	» idem	» 3290
J. Korff,	» idem	» 3280
P. de Waard,	» idem	» 3249
P. Spruit,	» idem	» 3248
A. Korff,	» idem	» 3210

2o. het schoonmaken van scholen en andere gemeente-gebouwen, ged. '89; ingekomen 4 bilj., als:

A. Korff,	te Helder,	ƒ 1140
C. Pool,	» idem	» 1120
J. Hoogerduijn,	» idem	» 1119
J. Korff,	» idem	» 1090

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 19 JANUARI 1889.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 21 Jan.

Leiden, te 12 uren, door burg. en weth.:
1o. het leveren van Ourthe- en Luxheiden, in 2 perc.;
2o. idem van straatklinkers (Waal- en Rijnvorm).

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-inrichtingen, op het bureau Van-Leeuwenhoeksingel:
1o. de levering van 197 nieuwmodel richtbokken en 10 stel metalen reservestukken, ten behoeve van oefening en onderwijs;
2o. de levering van 450 lantaarns no. 3, ten behoeve van de stapelmagazijnen.

Enschedé, te 7 uren, in het café de Zon, te Zuiderhagen: a. het doen van schilderwerk en b. idem van stukadoerwerk aan de Ned. school voor nijverheid en handel.

Zaamslag (Zeel.), door burg. en weth.: de levering vrij op den wal op de loskade aan den Kleine-Huissenspolder van pl. m. 1000 M³ onderhoudsgrint, stukken ter grootte van 3 à 6 cM., aan te voeren vóór 1 Juli '89.

Dinsdag, 22 Jan.

Schagen (N.-H.), te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een onderwijzerswoning op het terrein naast de gemeenteschool, aldaar. Bij. inzenden 22 Jan., voor 3 uren. Inl. bij den gemeente-opzichter C. N. Vlaming. Aanw. gehouden.

Varden (Geld.), te 12 uren, in het »Wapen van Gelderland": het bouwen van een woonhuis met gedeeltelijke bijlevering van materialen. Aanw. 22 Jan., te 10 uren.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw Lazarestraat no. 3: de levering van ijzeren haakvormige isolatordragers en Morse papierrollen.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: bestek no. 490, het gedeeltelijk opruimen van de voormalige dienstwoning voor den haltechef op het aanhitingspunt »de York" nabij Elst, ten dienste van den spoorweg Geldermalsen—Nijmegen. Aanw. gehouden. (*Zie advert. in nº.* 2.)

Velp, te 2 uren, in het koffiehuis van W. van Kampen, het afbreken van een heerenhuis en het bouwen van een villa aan het Stationsplein te Velp. Inl. bij den architect M. K. Smit, te Dieren. Aanw. gehouden.

Rotterdam, te 2 uren, door den architect P. W. Schrauwen, in café du Lion d'Or, Hoogstraat 207: het gedeeltelijk afbreken en wederopbouwen van een pand, staande aan de Jonker-Fransstraat, 25 en het inrichten tot benedenhuis en 2 bovenhuizen.

Barneveld, door de diaconie der Herv. gemeente te Kootwijk, in de kerkekamer: het bouwen van eene kerk en pastorie te Kootwijkerbroek. Inl. bij den gemeente-opzichter E. van Haanschoten, te Barneveld.

Woensdag, 23 Jan.

Vianen, te 1 uur, door burg. en weth.: het onderhoud der gemeentewerken ged. '89.

Dordrecht, door bestuurders der vereeniging tot landbouwverbetering: het maken van een dijk, lang 1135 M., tot inpoldering van de Jantjesplaat, gelegen onder de gemeente Rossenburg, bij het kanaal tot verbinding van den nieuwen waterweg met de nieuwe Maas. Inl. bij den opzichter Jacob Mol, te Rossenburg.

Donderdag, 24 Jan.

Sas-van-Gent, te 2 uren, door burg. en weth.: het afvoeren van een gedeelte der voormalige vestingwerken, sklaar. Aanw. te 9½ uren.

Vrijdag, 25 Jan.

Pieterzijl (Gron.), te 10 uren, door J. de Boer, bij M. Hazenberg: het vernieuwen van het woongebouw voor zijne boerenplaats. Aanw. 22 en 23 Jan., te 2 uren.

Willemsoord, te 11 uren, door de directie der marine: het doen van werkmanheden tot het onderhoud van de dok-, sluis- en andere waterwerken van het maritieme etablissement Willemsoord. Inl. bij den hoofdingenieur der marine,te Willemsoord. Aanw. 23 en 24 Jan., te 10 uren.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen der rijkshoogere burgerschool te Winterswijk, ged. '89 en '90. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen W. H. Schoenhein, te Utrecht. Raming ƒ 1428. (Herbesteding.)

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen der rijksnormaalschool voor onderwijzers te Groningen, ged. '89 en '90. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen J. C. Rijnsdorp, te Groningen. Raming ƒ 1100. (Herbesteding.)

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen der rijksuniversiteit te Groningen, ged. '89. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen J. C. Rijnsdorp, te Groningen. Raming ƒ 9600. (Herbesteding.)

Delft, te 12 uren, door burg. en weth.: de levering van:
1a. 30,000 straatkeien uit de groeven van Quenast, r.g. demiretaillés, groot 10 bij 12 cM.;
2a. 382,000 getrokken Waalstraatklinkers;
3o. 50,000 trottoir-Rijsklinkers;
4o. 310 M³ grint voor rijwegen;
5o. 140 idem voor voetpaden. Inl. bij den gemeente-architect.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterst. enz.: het onderhouden en herstellen van het rijkspostgebouw te Sittard, van den dag der kennisgeving van de goedkeuring der aanbesteding tot en met 31 Dec. '91. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage, en den hoofdopzichter voor de landsgebouwen te Breda. Aanw. gehouden. Raming ƒ 1345.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: bestek no. 491, het vervangen van de twee draaibruggen met toebehooren over de rivier de Mark te Breda, door eene draaibrug voor dubbel spoor, met daarmede in verbandstaande werken, ten behoeve van de spoorwegen Breda—Roosendaal en Breda—Rotterdam. Aanw. 21 Jan., te 10½ uren. Raming ƒ 40,150. (*Zie advert. in nº.* 2.)

Arnhem, in het prov. gouvernementsgebouw: het onderhouden van het gebouw voor het prov. best. van Gelderland te Arnhem, tot 31 Dec. '90. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den opzichter van den prov. waterstaat A. J. Groenen, te Arnhem. Aanw. 21 Jan., te 8 uren.

Zaterdag, 26 Jan.

Kruiningen (Zeel.), te 2 uren, door burg. en weth.: de levering van pl. m. 300 M³ onderhoudsgrint, als pl. m. 450 M³ van 1—2 cM. en pl. m. 50 M³ van 3—6 cM.

Krabbendijke (Zeel.), ter gemeente-secretarie: de levering van 300 M³ onderhoudsgrint, ten behoeve der gemeente.

Maandag, 28 Jan.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:
1o. het leveren van steenkolen ten behoeve van stoomwerktuigen der gemeente, ged. '89;
2o. het bestraten van het oostelijk gedeelte van den Cruquisweg en eenige andere werken. (*Zie advert. in nº.* 3.)

's-Hage, te 12½ uren, door burg. en weth.:
1o. het verbreeden van een gedeelte der grachten langs den Noordwal en den Zuidbinnensingel, het bouwen van walmuren langs die verbreedingen en langs een gedeelte van de Veerkade te 's-Hage. Aanw. 25 Jan., te 10 uren;
2o. het leggen van een afwateringsriool in de Lange-Houtstraat, het herbestraten van die straat, het leggen van een afwateringsriool in den Scheveningschenweg, in de Anna-Paulownastraat en in een gedeelte van de Laan te 's-Hage. Aanw. 25 Jan., te 11 uren.
3o. het aanleggen en rioleeren van twee straten op het terrein, gelegen tusschen den Trekweg en den Rijswijkschen straatweg te 's-Hage. Aanw. 25 Jan., te 2 uren.

Arnhem, te 2 uren, door den architect A. R. Freem, in het Centraalgebouw: het bouwen van 2 schoollokalen aan een perceel Grootemarkt no. 1. Aanw. 24 Jan., te 10 uren.

Dinsdag, 29 Jan.

Utrecht, te 10 uren, door den majoor van het korps genietroepen, in de kazerne van het korps: het leveren van benoodigdheden voor de practische oefeningen bij het korps genietroepen, ged. '89. Bij. inzenden uiterlijk 28 Jan., voor 3 uren. Raming: perc. 1 ƒ 1100, perc. 2 ƒ 800, perc. 3 ƒ 500, perc. 4 ƒ 2200, perc. 5 ƒ 100, perc. 6 ƒ 700, perc. 7 ƒ 300, perc. 8 ƒ 200, perc. 9 ƒ 500, perc. 10 ƒ 600.

Gorinchem, te 10 uren, door den verstaanwezend-ingenieur der genie, alhaar, op het bureau der genie: het wegruimen van de kwelkade achter de inundatiesluis in den Zuider-Linge bij Asperen. Bij. inzenden uiterlijk 28 Jan., voor 3 uren. Aanw. 22 Jan., te 12 uren. Raming ƒ 4000.

Lemmer, te 11 uren, door het dijksbest. van het waterschap »de zeven grietenijen en stad Sloten": de levering van 301 stère riviergrint, 85 stère kalkkiezel, 50 stère verbrijzelde keien, 40 stère zeegrint, 25 stère harde brik en 40 last kopzoden.

Leeuwarden, te 1 uur, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud van het gouvernementsgebouw met meubelen te Leeuwarden, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '90. Inl. bij den opzichter H. Mouw, te Huizum. Aanw. 22 Jan., te 3 uren.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: bestek no. 489, het leveren en stellen van een draaischijf op het station Fijnoord. Aanw. gehouden. Raming ƒ 3200. (*Zie advert. in nº.* 2.)

Lemmer, door het dijksbest. van het waterschap »de zeven grietenijen en stad Sloten":
1o. de levering van palen en gordingen, in 9 perc.;
2o. het onderhoud van de rijwegen van het waterschap, ged. '89, in 3 perc.;
3o. het uitvoeren van 3 kleine perceelen aardwerk, ten westen Zandvoorderbroek. Bij. inzenden uiterlijk 28 Jan., ter secretarie van het waterschap, te Lemmer.

Woensdag, 30 Jan.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het leveren en stellen van de werktuigen, ketels en hevelbuizen, voor den stoomwatermolen aan den Hoogen Maasdijk nabij het Heiveld, onder de gemeente Herpt en Iiers, prov. Noord-Brabant, behoorende tot de werken voor het verleggen van de uitmonding der rivier de Maas. Inl. aan het bureau der werken voor de verlegging van den Maasmond, te 's-Bosch.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud en herstel van de landsgebouwen te 's-Hage, ged. '89. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district en den hoofdopzichter der

landsgebouwen Weinberg, beide te 's-Hage. Aanw. 23 Jan., te 9 uren. Raming ƒ 38,820.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van de gebouwen en grondwerken voor den stoomwatermolen aan den Hoogen Maasdijk, nabij het Heleind, onder de gemeente Herpt en Bern, prov. Noord-Brabant, behoorende tot de werken voor het verleggen van de uitmonding der rivier de Maas. Inl. aan het bureau der werken voor de verlegging van den Maasmond, te 's-Bosch. Aanw. 23 Jan. Raming ƒ 26,160.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het maken van twee havens en bijkomende werken ten behoeve van de stoompontverbinding te Keizersveer, onder de gemeente Raamsdonk, prov. Noord-Brabant, behoorende tot de werken voor het verleggen van de uitmonding der rivier de Maas. Inl. aan het bureau der werken voor de verlegging van den Maasmond, te 's-Bosch, en aan het directieverblijf te Keizersveer. Aanw. 23 en 24 Jan., te 12 uren, aan genoemd directieverblijf. Raming ƒ 40,685. (Herbesteding.)

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van de grondwerken, de kunstwerken, den bovenbouw en eenige bijkomende werken voor de verbinding van het stations-emplacement met de haven te Delfzijl, ten behoeve van den spoorweg van Groningen naar Delfzijl. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur der staatsspoorwegen, te Amsterdam. Aanw. gehouden.

Anjum (Fr.), door het best. der kerkelijke kas van de Ned.-Geref. gemeente: het bouwen van een kerk met toren. Bilj. inzenden uiterlijk 29 Jan., bij E. Jelles Holwerda, aldaar. Aanw. 21 Jan., te 1 uur.

Donderdag, 31 Jan.

Dieren, te 7 uren, in het logement »Westhoff": het verbouwen en vergrooten van genoemd logement, zoomede het maken, leveren en stellen van 58 M. hekwerk. Bilj. inzenden 30 Jan., bij den architect K. M. Smit, aldaar. Aanw. 24 Jan., te 3 uren.

Vrijdag, 1 Febr.

Baarn, te 11 uren, door burg. en weth.:
1o. het bestraten van 16,478 M² straatweg;
2o. het leggen van 900 M. cementsteenen eivormige rioolbuizen. Aanw. 22 Jan., te 2 uren.

Wormerveer (N.-H.), te 1 uur, door burg. en weth.: het maken van den metalen boven- en houten onderbouw eener brug over de Zaan te Wormerveer. Inl. bij den architect A. H. D. Rups, te Edam.

Zaterdag, 2 Febr.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud van de rijks-groote wegen in de prov. Utrecht, in zeven perceelen en in massa, ged. '89—'91. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur, te Utrecht, en de opzichters Van der Werf, te Amersfoort, Spoon en Baars, beide te Utrecht. Aanw. 26 Jan. Raming: perc. 1 ƒ 24,210, perc. 2 ƒ 24,810, perc. 3 ƒ 7860, perc. 4 ƒ 33,990, perc. 5 ƒ 28,960, perc. 6 ƒ 9,810, perc. 7 ƒ 35,670, massa ƒ 165,000.

Woensdag, 6 Febr.

Dirksland, te 3 uren, door het best. van den grintweg Ouddorp—Sommelsdijk, ten gemeentehuize: de levering van 1755 M³ grove onderhoudsgrint.

Donderdag, 7 Febr.

Sneek, te 11 uren, door het dijksbest. van Wymbritseradeels c. a. contributie-zeedijken, bij Ids. Bouma: het vernieuwen en herstellen van werken aan de zeeweringen der contributie, in zeven perceelen, zoomede de leverantie van materialen, als: 1250 Noorsche grenen palen, 360 M. eiken gording, 2800 bos Gaasterlandsch rijs en 1600 rongen. Bilj. inzenden uiterlijk 6 Febr. Aanw. 4 Febr., te 11 uren.

Neer (L.), te 2 uren, door burg. en weth.: het bouwen eener nieuwe school met corridor, privaten enz. Inl. bij den architect E. Corbeij, te Roermond. Aanw. 7 Febr., te 11 uren.

Vrijdag, 8 Febr.

Utrecht, te 10 uren, door den majoor van het korps genietroepen: het inrichten van drie spoorweggereedschapswagens. Bilj. inzenden uiterlijk 7 Febr., vóór 3 uren. Raming ƒ 1980.

Zaterdag, 9 Febr.

Oterdum (Gron.), te 3 uren, door het best. van het waterschap Oterdum, bij Hagenus: het opruimen der houten beschoeiingen buiten de Oterdummersluis en het vervangen daarvan door basaltmuren met bijbehoorende werken. Aanw. te 1 uur.

Maandag, 11 Febr.

Sommelsdijk (Z.-H.), door dijkgraaf en gezworenen van de polders het Oudeland: de levering van 600 M³ onderhoudsgrint.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Olterterp, 8 Jan.: het bouwen van een geheel nieuwe boerenplaats te Heidehuizen en nieuw voorgebouw enz., in gebruik bij Grupstra; minste inschr. A. Hemminga, te Beetsterzwaag, voor ƒ 7190.

's-Hage, 11 Jan.: het onderhoud der gemeentegebouwen; ingek. in massa 5 bilj., als:
Gebr. M. en J. Houtman, te 's-Hage, ƒ 7390
W. P. Teeuwisse, » idem » 7290
W. Franke, » idem » 6350
A. C. Paardekooper, » idem » 6300
J. H. de Swart & Zn., » idem » 5985

Emmen, 11 Jan.: het bouwen van vijf arbeiderswoningen en het bouwen van een loods en eene arbeiderswoning, op het Barger-Oosterveen, in 2 perc., voor W. A. Scholten, te Groningen.
Perc. 1, het bouwen van 5 arbeiderswoningen; ingekomen 3 bilj., als:
F. Brinks, te Nieuw-Amsterdam, ƒ 2447
R. Postema, » idem » 2279
J. Pracht, » Stadskanaal, » 2124
Perc. 2, het bouwen van een loods en eene arbeiderswoning; ingek. 3 bilj., als:
F. Brinks, te Nieuw-Amsterdam, ƒ 1240
R. Postema, » idem » 1187
J. Pracht, » Stadskanaal, » 1099.85
Niet gegund.

's-Hage, 12 Jan.: de levering van benoodigde magazijngoederen, ged. '89, voor de gemeentegasfabriek, in 19 perc.
Perc. 1, kluitkalk; ingekomen 7 bilj. als:
A. N. de Lint, Delft, ƒ 3715.80
Ginjeelen & Co., 's-Hage, » 3485.80
W. Swaneveld, idem » 3474
H. J. Bosman, Rotterdam, » 3456
P. Lagendijk, Utrecht, » 3438
Erven H. Trip, Rotterdam, » 3397
J. Giele, Kessel, » 2760
Perc. 2, steen, vuurspecie, kalk en tras; ingek. 4 bilj., als:
A. N. de Lint, Delft, ƒ 597.80
Erven H. Trip, Rotterdam, » 597
W. Swaneveld, 's-Hage, » 569.10
A. S. Keij, Rotterdam, » 554
Perc. 3, machinekamerbehoeften; ingekomen 2 bilj., als:
J. L. H. Smits & Co., Amsterdam, ƒ 1677.50
J. M. v. d. Lely, Maassluis, » 1657
Perc. 4, verfwaren; ingek. 6 bilj., als:
H. L. Zalme & Zn., 's-Hage, ƒ 848.30
J. P. de Wolf & Zn., idem » 789.90
J. v. Straalen, idem » 734.80
Gilhuis & Co., Amsterdam, » 700
H. C. Visser & Zn., Leiden, » 693.25
R. W. Stern, Utrecht, » 646.20
Perc. 5, borstelwerk, zeemlappen, sponzen enz.; ingekomen 6 bilj., als:
J. A. Luberti, 's-Hage, ƒ 929.87
J. v. Straalen, idem » 899.60
T. H. de Jong, Amsterdam, » 828.79
J. H. Meijer, Rotterdam, » 827.15
A. Levie & Zn., Arnhem, » 775.15
C. v. d. Zeijl, Amsterdam, » 768.94
Perc. 6, compositiepijpen en tin; ingekomen 5 bilj., als:
H. A. Kampers Jr., Amsterdam, ƒ 672.90
R. S. Stokvis & Zn., Rotterdam, » 614.47^{5}
A. M. v. Embden & Zn., 's-Hage, » 604.20
L. J. Enthoven & Co., idem » 583.95
Rouppe V. d. Voort & Zn., idem » 577.80
Perc. 7, smeedijzer; ingekomen 4 bilj., als:
Hotz & Co., Rotterdam, ƒ 1182.52^{5}
R. S. Stokvis & Zn., idem » 1180.30
Rouppe V. d. Voort & Zn., 's-Hage, » 1127.31
L. J. Enthoven & Co., idem » 1113
Perc. 8, diverse ijzerwaren; ingekomen 3 bilj., als:
R. S. Stokvis & Zn., Rotterdam, ƒ 1885.35
A. M. v. Embden & Co., 's-Hage, » 1857.37
Rouppe V. d. Voort & Zn., idem » 1723.92
Perc. 9, gegoten-ijzeren voorwerpen; ingek. 5 bilj., als:
Suret en Barneveld, Leiden, ƒ 9848.97
L. J. Enthoven & Co., 's-Hage, » 5598
IJzergieterij Prins v. Oranje, idem » 5208.65
Rogier Neerins Richter & Co., Bergen-op-Zoom, » 4932
Ned. Stoombootmaats. Rotterdam, » 4802
Perc. 10, smidswerk; ingek. 5 bilj., als:
F. J. Bijlaard & Zn., Hilversum, ƒ 534.28
Q. D. Buijtendijk, Leiden, » 459.92
M. Antonius, Delft, » 444
H. J. Kwiers, 's-Hage, » 390
J. Otto, idem » 567.16
Perc. 11, houtwaren; ingek. 2 bilj., als:
L. A. Vreeburg, Delft, ƒ 1769.80
J. H. de Swart & Zn., 's-Hage, » 1666.80
Perc. 12, getrokken-ijzeren pijpen en fittings; ingekomen 6 bilj., als:
V. d. Honert en Punt, Amsterdam, ƒ 3912.03^{5}
H. A. Kampers Jr., idem » 3519.92
V. d. Berg & Co., idem » 3153.63^{5}
A. M. de Blauw & Co., 's-Hage, » 3095.48
R. S. Stokvis & Zn., Rotterdam, » 3016.77
W. J. Stokvis, Arnhem, » 2988.68
Perc. 13, koperen kranen; ingek. 4 bilj., als:
A. M. de Blauw & Co., 's-Hage, ƒ 3863.84
R. S. Stokvis & Zn., Rotterdam, » 3833.15
V. d. Berg & Co., Amsterdam, » 3747.77^{5}
W. J. Stokvis, Arnhem, » 3548.23^{5}
Perc. 14, glas en diverse lantaarnruiten; ingek. 4 bilj., als:
Reuser en Madlener, 's-Hage, ƒ 1692.08
H. L. Zalme & Zn., idem » 1608.69
J. G. J. Bourry, Dordrecht, » 1578.56
J. P. de Wolf & Zn., 's-Hage, » 1478.87
Perc. 15, bureaubehoeften; ingek. 1 biljet van H. v. d. Heuvel, te 's-Hage, voor ƒ 833.90.
Perc. 16, drukwerken; ingekomen 3 bilj., als:
A. v. Oosterzee, Amsterdam, ƒ 1338.50
J. v. Boekhoven, Utrecht, » 1068.59
Haarl. Boekdr., Haarlem, » 861.65
Perc. 17, gegoten-ijzeren buizen; ingekomen 3 bilj., als:
per 100 KG.
V. d. Berg & Co., Amsterdam, ƒ 5.02
R. S. Stokvis & Zn., Rotterdam, » 5.39
V. d. Honert en Punt, Amsterdam,
buizen 2½ en 3.66 M. » 5.48
» 3 en 4 » » 5.32
Perc. 18, gegoten-ijzeren hulpstukken; ingek. 5 bilj., als:
per 100 KG.
V. d. Honert en Punt, Amsterdam, ƒ 8.19
R. S. Stokvis & Zn., Rotterdam, » 8
V. d. Berg & Co., Amsterdam, » 7.90
IJzergieterij Prins v. Oranje, 's-Hage, » 6.82^{5}
Ned. Stoombootmaats., Rotterdam, » 6.70
Perc. 19, lantaarns en lantaarndragers; ingek. 5 bilj., als:
Q. D. Buijtendijk, Leiden, ƒ 2608
J. C. Schuurmans, Hilversum, » 2388
J. Laboyrie, 's-Hage, » 2367.90
P. L. Jansen, Kampen, » 2297
Becht en Dijserink, Amsterdam, » 2298.30

Vlissingen, 12 Jan.: het afgraven van een gedeelte vestingwal; ingek. 8 bilj., als:
P. J. Visser, Hansweerd, ƒ 4872
P. A. v. Beers, Vlissingen, » 4599
J. de Jong, Biezelinge, » 4550
M. Bek, Vlissingen, » 4490
D. Bijl, idem » 4453
A. Foudraine, Goes, » 4452
W. H. Swets, Hardinxveld, » 4435
H. de Wagemaker Huibregtse, Vlissingen, » 3688

Witmarsum, 12 Jan.: de levering van 1250 stère grint voor de gemeentewegen; gegund als volgt:
580 stère te Bolsward, L. en N. v. d. Veen, voor ƒ 3 per stère.
240 stère te Makkum, dezelfden, voor ƒ 310.
270 stère te Burgwerd, op Hiemert en aan de Hiemerterlaan, R. v. d. Veen, voor ƒ 2.95 p. stère.
60 stère te Pingjum, J. H. de Boer, voor ƒ 2.97 per stère.
100 stère te Tjerkwerd, B. G. Steensma, voor ƒ 2.90 per stère.

Lemmer, 12 Jan.: het afbreken van een winkelhuis en het daarvoor in de plaats bouwen van een nieuw woon- met winkelhuis, op de Markt; ingek. 6 bilj., als:
H. H. Visser, te Lemmer, ƒ 2897
P. M. de Vries, » idem » 2792
J. Nijholt, » idem » 2787
D. Hoogkamp, » Follega, » 2776
L. H. v. Noord, » Lemmer, » 2484
M. Tj. Bosma, » idem » 2316
Gegund.

Borsele, 12 Jan.: het leveren van 300 M³ grint voor onderhoud der wegen; minste inschr. C. v. d. Velde, te Borsele, voor ƒ 2.03 per M³, vrij aan den wal. Gegund.

's-Bosch, 14 Jan.: het herstellen en onderhouden van de onbestrate wegen, voetpaden, pleinen enz., ingaande met den dag der goedkeuring van de aanbesteding en eindigende 31 Dec. '89; ingek. 3 bilj., als:
Th. A. v. Ravenstein, te 's-Bosch, ƒ 1598
Wed. J. C. Schellekens, » idem » 1500
P. Kwaaitaal, » idem » 1488.85

Utrecht, 14 Jan.: den bouw van 42 werkmanswoningen, onder beheer van den architect P. J. Houtzagers; ingekomen 11 bilj., als:
J. Rutgers, te Aarlanderveen, ƒ 62,700
J. H. de Boest, » Utrecht, » 59,746
H. Vermeer, » idem » 55,600
J. G. Fukkink, » idem » 52,990
G. Rijksen, » idem » 51,200
J. Schouten, » Vianen, » 50,600
H. J. Stolker, te Utrecht, ƒ 49,890
F. H. Joseph, » idem » 48,887
W. v. Vloten, » idem » 48,488
J. de Kruijff, » idem » 47,000
G. H. de Meij, » Maarseveen, » 42,398

Harlingen, 14 Jan.: het herstellen van een gedeelte walbeschoeiing aan de buitenhaven; ingek. 5 bilj., als:
K. Loeksma, ƒ 889
J. Az. Posthuma, » 770
Gebr. v. d. Meer, » 765
F. Schaafsma, » 724
Joh. de Lange, » 699

Oerle (bij Eindhoven), 14 Jan.: het vergrooten der school en het maken van bijgebouwen ten behoeve van het liefdegesticht, onder beheer van den bouwkundige J. Heijkants, te Erp; ingek. 11 bilj., als:
A. v. Gerwen, te Woensel, ƒ 9350
L. Paaps, » Vechel, » 8994
A. J. v. Wijk—De Vries » Nunen, » 8888.88
H. v. Kemenade, » Gestel, » 8498
E. v. Rooij, » Woensel, » 8385
L. Tielemans, » Gestel, » 8383
M. G. v. d. Hurk, » idem » 8260
P. A. Bloom, » Boxtel, » 7946
P. Tielemans, » Oerle, » 7880
C. Jonkers, » idem » 7790.91
H. A. v. Raij, » Aarle-Rixel, » 6828
Gegund.

Holten, 14 Jan.: het doen van eene verbouwing aan het erf Lienen, (zonder bijlevering der materialen); ingek. 11 bilj., als:
H. Stoevenbeld Jz., te Holten, ƒ 850
J. A. v. d. Bos, » idem » 830
H. G. Jansen, » idem » 794
J. W. Meijer, » Laren, » 789
J. W. Kettelarij, » Holten, » 780
H. J. Eggink, » Laren, » 775
J. Stoevenbeld, » Holten, » 770
T. Koopman, » idem » 767
H. Stoevenbeld, » idem » 760
G. Jansen, » idem » 750
M. J. Lensink, » Laren, » 718

Leiden, 14 Jan.: de verbouwing van het perceel aan de Hooigracht no. 88, onder beheer van den architect G. Blommestein; ingekomen 14 bilj., als:
J. Sirag, te Leiden, ƒ 4500
Chr. E. J. Verhaaf, » idem » 4086
N. v. Leeuwen, » idem » 4020
H. J. Sloos, » idem » 3980
P. J. Christiaanse, » idem » 3950
P. Peersboom, » idem » 3800
Hendr. Verhaaf, » idem » 3595
W. v. d. Drift, » idem » 3588
A. P. H. Hardeman, » idem » 3500
H. v. Es, » idem » 3398
P. L. Nooteboom, » idem » 3380
G. D. J. Beslink en P. J. Harteveld, » idem » 3258
C. v. Diest, » idem » 3095
L. G. Bink, » idem » 2290

Groningen, 14 Jan.: het opbouwen van een koffiehuis met stalling aan het Winschoterdiep, voor F. Belhuis, onder beheer van den architect Joh. C. Wegerif; ingek. 14 bilj., waarvan 10 in blanco; de overige waren van:
B. Koot, te Zuidhorn, ƒ 4200
J. Pot, » Stedum, » 3950
L. Bergsma, » Zuidbroek, » 3872
W. D. Rotschäfer, » Stedum, » 3783

Assen, 15 Jan., voor rekening der gemeente:
1o. het verbouwen en uitbreiden der gemeentegasfabriek; ingek. 10 bilj., als:
A. de Vries, te Assen, ƒ 7857
H. Jalvingh en H. Smallenbroek, » idem » 7777
J. W. Denekamp, » Zwolle, » 7279
R. Hunse Jr., » Assen, » 7275
G. Stel, » idem » 7080
D. B. Wiering, » idem » 6960
H. Winters, » idem » 6687
G. B. Broekema Jr., » idem » 6680
H. Bennink, » idem » 6552
D. Neisingh, » idem » 6340
Gegund.
2o. de levering der voor deze verbouwing en uitbreiding benoodigde ijzerwerken; ingek. 4 bilj. als:
F. Rincker, Amsterdam, ƒ 4490
R. Hunse, Assen, » 3985
Wispelweij & Co., Zwolle, » 2975
G. Meijer, Musselkanaal, » 2974
Gegund aan Wispelweij & Co.

Tilburg, 15 Jan.: het bouwen van twee aaneengebouwde heerenhuizen, voor François en Leo Braijelle, aan de Spoorlaan te Tilburg, onder beheer van den architect H. J. van Tulder, aldaar; ingek. 16 bilj., als:
A. v. Meer, te Zevenbergen, ƒ 25,490
A. v. d. Aa, » Tilburg, » 24,955

W. v. Gorp,	te Tilburg,	f 24,425
Janssen Weijers,	» idem	» 24,404
W. v. Eijck,	» idem	» 24,399
J. C. v. Pelt,	» idem	» 23,800
Wed. W. v. d. Schoot & Zn.,	» idem	» 23,780
J. H. Lepelaars,	» idem	» 23,349
P. v. d. Brink,	» idem	» 23,082
H. C. Lepelaars,	» idem	» 22,980
P. B. Clercx,	» idem	» 22,420
P. Meeuws en J. Hervers & Co.,	» idem	» 22,410
L. de Rooij,	» idem	» 22,265
T. Gustenhoven,	» idem	» 22,232
F. Buskens,	» Ubbergen b/Nijm.,	» 21,999
Joh. v. Groenendael,	» Nieuweramstel,	» 21,375

Gegund.
Raming f 22,792.18.

Hengelo (O.), 15 Jan.: het maken van een woonhuis met winkel en slachtplaats, voor J. B. Niers; ingekomen 11 bilj., als:

H. Ensink,	te Hengeloo,	f 3271
G. Vos,	» Delden,	» 3095
H. A. M. Wesselink,	» Hengeloo,	» 2945
J. Brummelhuis,	» idem	» 2919
A. J. Wilmink,	» idem	» 2879
W. v. Leeuwen,	» idem	» 2870
L. P. Groothuis,	» idem	» 2820
J. Nijhuis,	» Delden,	» 2790
J. G. Tons,	» Hengeloo,	» 2727

Schoonhoven, 16 Jan., voor rekening der gemeente: 1o. het veranderen van de lokaliteit onder het raadhuis in archief, politiewacht en arrestantenkamers; ingek. 4 bilj., als:

J. Jansen,	te Schoonhoven,	f 441
A. Klip Jz.,	» idem	» 418
G. H. Kuijlenburg,	» idem	» 409
Gt. de Vos,	» idem	» 399

Niet gegund.

2o. het uitdiepen van de Zevender binnen de gemeente; ingekomen 4 bilj., als:

M. v. Meijeren,	te Ouderkerk a/d. IJsel,	f 500
K. Rietveld,	» Schoonhoven,	» 377
J. de Kruif Cz.,	» Ameide,	» 325
C. Damsteeg,	» Langerak,	» 249

Gegund.

Haamstede, 16 Jan.: het maken van een land- en losplaats, het maken van een paalrij en verdere werken in de haven van Burghsluis (gem. Haamstede); ingek. 13 bilj., als:

H. Besaans,	Zierikzee,	f 4334
W. Koole,	idem	» 4260
H. C. v. d. Ende,	idem	» 4223
P. Yzek, Noordgouwe,		» 3785
P. de Vries, Haamstede,		» 3778
C. D. Ornee, Scharendijke,		» 3670
H. J. Remeijn, Burg,		» 3545
C. Bolier Cz., Bruinisse,		» 3444
L. J. Kappers, Renesse,		» 3330
H. M. v. Bennoijen, Scherpenisse,		f 3089
C. D. Bolier,	idem	» 3059
A. Padmos, Dreischor,		» 2856
L. Padmos, Serooskerken,		» 2825
D. Hanson, Haamstede,		» 2830.44

's-Hage, 16 Jan., onder beheer van het ministerie van waterst. enz.: 1o. het maken van den onderbouw der brug over de Poldervaart, in den spoorweg van Rotterdam naar Hoek-van-Holland; ingek. 14 bilj., als:

A. P. P. Boef, Kralingen,	f 54,750
B. Voordendag Az., Dordrecht,	» 54,400
H. L. Cuveller, Staveren,	» 54,284
A. P. W. Dessing, Gouda,	» 53,600
J. Schuitemaker Dz., Dordrecht,	» 51,200
M. L. Vernenlos, Brielle,	» 51,900
H. J. Nederhorst, Gouda,	» 51,748
T. Kloosterman, Hemelum, en H. Brouwer, Stiens,	» 51,700
L. de Neef Lz., Brielle,	» 49,600
A. de Neef, idem	» 48,640
J. Smit VII, Utrecht,	» 48,600
J. Visser Gz., Papendrecht,	» 46,845
H. Wienhoven, Schiedam,	» 46,735
Ph. Verbruggen, Waddinxveen,	» 46,259
Raming	» 57,000

2o. het maken van het middenperron, het verlengen der bestaande perrons, het voltooien der tunnels en verdere bijkomende werken op het centraal-personenstation te **Amsterdam**; ingek. 15 bilj., als:

A. Terwindt, West-Pannerden,	f 184,000
Ch. Eckhardt, Almelo,	» 162,900
Ph. Verbruggen, Waddinxveen,	» 160,800
H. Dinkla, Buiksloot,	» 159,000
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis,	» 157,810
H. Th. Wagenink, Groenloo,	» 155,000
F. E. Terwindt, Pannerden,	» 153,900
G. D. v. Doorn, Amsterdam,	» 153,000
A. Geldens, Nijmegen,	» 153,000
Th. Verhoeven, Deventer,	» 151,900
K. Blesker, Zutfen,	» 151,000
J. Smit VII, Utrecht,	» 145,900
L. de Rooij, Tilburg,	» 145,300
J. Hillen, Grave,	» 140,600
P. Duinker, Amsterdam,	» 133,913
Raming	» 146,000

3o. het onderhoud en de bewaking van de rijksstapelplaats te Dordrecht, van af den dag der gunning tot en met 31 Dec. '89; ingek. 6 bilj., als:

	boven tarief
C. de Groot, Sliedrecht,	12 %
M. Bot, Vlaardingen,	9 99/100 »
H. Degens Jz., Dordrecht,	2 1/10 »
	beneden tarief
J. In 't Veld, Dordrecht,	1 %
C. Gips Cz., idem	4 »
A. Blok, 's-Gravendeel,	5 »

D. Th. Dalmolen,	te Groningen,	f 19,548
D. S. Diddens,	» idem	» 19,450
D. Edzards,	» idem	» 19,360
D. Dooijes,	» idem	» 19,340
F. Raders,	» idem	» 19,257
H. Janssen,	» idem	» 19,184
E. W. Wietsema,	» idem	» 18,988
J. Toesman,	» idem	» 18,900
W. Plegnier,	» idem	» 18,357
P. v. d. Werff,	» idem	» 18,297
T. Y. Jelsma,	» idem	» 17,230

Gegund.

Hillegom, 17 Jan.: het hooger opmetselen van de muren en het afbreken en wederopzetten van de kap op een bestaand gebouw en verder inrichten tot bloembollenberg- en pakplaats met kantoor, stellingen enz., op de bloemisterij »Kweeklust", aan de Zuiderlaan gem. Hillegom, onder beheer van den bouwkundige Jb. Guldemond; ingek. 7 bilj., als:

J. J. Guldemond,	te Haarlem,	f 1259
J. v. Niel,	» idem	» 1250
D. Kramer,	» Schagen,	» 1240
Jb. Podman,	» Hillegom,	» 1186
L. v. Tit,	» idem	» 1180
B. Mosman,	» idem	» 1149
W. v. Ballegooij,	» idem	» 1087.75

Gegund.
Raming f 1294

Nijmegen, 18 Jan.: het herbouwen der afgebrande boerderij op den huize Duckenburg onder Hatert, van den burgemeester Krumel, te Nieuweramstel; ingekomen 8 bilj., als:

W. v. d. Wagt,	te Nijmegen,	f 5987
Th. Delzijer,	» idem	» 4989
J. Teunissen,	» idem	» 4629
H. Steijntjes,	» Groesbeek,	» 4424
Th. Span,	» Elst,	» 4339
L. H. v. Benthem,	» Nijmegen,	» 4174
J. v. d. Peppel,	» idem	» 4074
J. M. Muskens,	» Herwen-en-Aart,	» 3529

Vorden, 18 Jan.: den bouw van een nieuwe kerk met consistorie en kosterswoning, aldaar, onder beheer van den architect L. G. Richter, te Winterswijk; ingek. 10 bilj., als:

J. B. Weenink,	te Lichtenvoorde,	f 7308
H. Roel,	» idem	» 6100
G. J. Kerkmeijer,	» Zutfen,	» 6066
L. Nijland,	» idem	» 6024
Chr. Wegerif,	» Apeldoorn,	» 5970
G. Lindenschot,	» Vorden,	» 5416
C. Pasman,	» idem	» 5258
G. ter Hoerd,	» Klarenbeek,	» 5199
G. J. Wonnink,	» Vorden,	» 5190
H. J. Mulderije,	» Vierakker (Warnsf.),	» 5155

Gegund.

Amsterdam, 18 Jan.: het bouwen van een diamantslijperij voor 108 molens, onder beheer van den architect C. A. Bombach Cz.; ingek. 18 bilj., als:

B. Bremer,	te Amsterdam,	f 19,375
E. H. Belle,	» idem	» 18,909
D. H. Zeevat,	» idem	» 18,837
J. H. v. d. Veen,	» idem	» 18,535
H. Schouten,	» idem	» 16,954
A. Aalders,	» idem	» 16,880
R. J. Wichers en J. Etmans,	» idem	» 16,700
E. H. Kuipers,	» idem	» 16,646
F. Raaijmakers,	» idem	» 16,517
J. J. Strasser,	» idem	» 16,200
J. L. Nienaber,	» idem	» 14,600
P. J. v. Doorn,	» idem	» 13,480

Gegund.

's-Hage, 16 Jan., onder beheer van het ministerie van koloniën: 1o. de levering van den bovenbouw voor 40 bruggen, ten behoeve der staatsspoorwegen op Sumatra (bestek XIV); ingek. 10 bilj., als:

Inschrijvers en woonplaats.	perc. 1	perc. 2	perc. 3	perc. 2 en 3	massa
Soc. Dyle & Bacalan, Parijs,	f 20,862	f 27,920	f 58,436	—	f 107,218
Cockerill, Seraing,	—	30,475	62,600	f 93,075	—
La Métallurgique, Brussel,	21,140	28,850	61,040	—	111,030
Soc. de Willebroeck, idem	—	29,800	62,300	—	—
J. Frerichs, Osterholz bij Bremen,	27,500	—	—	—	—
J. Schäfer, Dusseldorf—Oberbilk,	23,330	33,440	70,865	—	127,650
F. Kloos & Zonen, Alblasserdam,	23,225	30,000	63,429	—	116,664
Soc. intern., Braine-le-Comte,	22,130	28,950	61,996	—	113,075
Kon. fabr. v. stoom- en andere werktuigen, Amsterdam,	24,000	35,000	73,000	—	—
L. J. Enthoven & Co., 's-Hage,	20,529	27,224	63,495	—	—

2o. de levering van diversen; minste inschr. waren:

Perc. 1, plaatskaartjes, S. Benedictus, te Rotterdam, voor f 1195.01.

Perc. 2, gereedschappen, H. C. Klijs, Rotterdam, f 828.50.

Perc. 3, gekookte lijnolie, F. Alberdingk & Zn., Amsterdam, f 2175.17½.

Perc. 4, ongekookte idem, dezelfden, f 1503.48½.

» 5, borstelwerk en verdere gereedschappen, Gebr. Jonker, Amsterdam, f 210.24.

Perc. 6, passement, D. Merens & Co., Haarlem, f 147.

Perc. 7, ijzer, Dikema en Chabot, Rotterdam, f 2259.91.

Perc. 8, zink, blik, lood, nikkel, soldeer, enz., R. S. Stokvis & Zn., idem, f 441.

Perc. 9, houtschroeven, klinknagels, moeren, splitpennen, dezelfden, f 813.55½.

Perc. 10, geel- en roodkoper, H. de Heus & Zn., Rotterdam, f 2720.52.

Perc. 11, leder en smeerhuiden, F. H. Helt, Amsterdam, f 861.20.

Perc. 12, zeildoek, hennep enz., D. Merens & Co., Haarlem, f 297.15.

Perc. 13, loodwit, G. Prince & Zn., Gouda, f 741.

Perc. 14, postgereedschappen, lampepitten enz., D. Merens & Co., Haarlem, f 450.

Perc. 15, verfwaren, oliën enz., Hoogeweg en Van Sameren, Amsterdam, f 2239.

Groningen, 17 Jan.: het bouwen eener kerk met toren en het vertimmeren van een huis aan de Tuinlaan te Groningen voor de Christelijke Gereformeerde gemeente, onder beheer van den architect K. Hoekzema, aldaar; ingek. 20 bilj., als:

T. de Vries,	te Groningen,	f 20,980
B. de Jong,	» idem	» 20,894
D. Janssen,	» idem	» 20,892
J. Poelman,	» idem	» 20,890
J. Ibelings,	» idem	» 20,750
W. Heesjelink,	» idem	» 20,500
E. Peters,	» idem	» 20,487
A. Schroeder Jr.,	» idem	» 19,759
G. Meulink,	» idem	» 19,600

BIJVOEGSEL

VAN

DE OPMERKER

van ZATERDAG 26 JANUARI 1889.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 28 Jan.

Enschede, te 11 uren, voor rekening van J. T. W. Jonker, in het hotel Amelink: het bouwen van een boerenwoonhuis. Aanw. te 9 uren.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het leveren van steenkolen ten behoeve van stoomwerktuigen der gemeente, ged. '89;

2o. het bestraten van het oostelijk gedeelte van den Cruquiusweg en eenige andere werken. (*Zie advert. in n*o. 3.)

Leiden, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het leveren van een ballastpraam en eene metselschouw;

2o. het schoonhouden van de Langebrug, ged. vijf achtereenvolgende jaren.

's-Hage, te 1½ uren, door burg. en weth.:

1o. het verbreeden van een gedeelte der grachten langs den Noordwal en den Zuidbinnensingel, het bouwen van walmuren langs die verbreedingen en langs een gedeelte van de Veenkade te 's-Hage.

2o. het leggen van een afwateringsriool in de Lange-Houtstraat, het herbestraten van die straat, het leggen van een afwateringsriool in den Scheveningschenweg, in de Anna-Paulownastraat en in een gedeelte van de Laan te 's-Hage.

3o. het aanleggen en rioleeren van twee straten op het terrein, gelegen tusschen den Trekweg en den Rijswijkschen straatweg te 's-Hage. Aanw. gehouden.

Arnhem, te 2 uren, door den architect A. R. Freem, in het Centraalgebouw: het bouwen van 2 schoollokalen aan een perceel Groote-markt no. 1. Aanw. gehouden.

Enschedé, te 2 uren, namens de Wed. A. P. Overduin, in het hotel de Klemp: het afbreken van twee woonhuizen enz., en het wederopbouwen van een winkel- of woonhuis met annexe werken aan de Walstraat, aldaar.

Uskwerd (Gr.), te 3 uren, door den architect M. Viets, te Zuidhorn, in het logement Boerema: het bouwen eener stoomzuivelfabriek. Aanw. te 1 uur.

Assen, te 8 uren, door P. J. de Gooier, in de zaal van den architect J. van Houten: het bouwen van drie aaneengebouwde woningen aan den Loonerweg. Aanw. 28 Jan., te 10 uren.

Schildwolde (Gr.), door A. Edzes, ten huize van den kastelein A. Vos: het amoveeren eener oude en het bouwen eener nieuwe boerenschuur en middengebouw. Aanw. gehouden.

Sneek, 1o. het maken van een houten loods enz.;

2o. het uitvoeren van aardwerken voor een lijnbaan. Inl. bij den architect A. Breunissen Troost.

Dinsdag, 29 Jan.

Utrecht, te 10 uren, door den majoor van het korps genietroepen, in de kazerne van het korps: het leveren van benoodigdheden voor de practische oefeningen bij het korps genietroepen, ged. '89. Bilj. inzenden uiterlijk 28 Jan., vóór 3 uren. Raming: perc. 1 f 1100, perc. 2 f 800, perc. 3 f 500, perc. 4 f 2200, perc. 5 f 100, perc. 6 f 700, perc. 7 f 300, perc. 8 f 200, perc. 9 f 500, perc. 10 f 600.

Gorichem, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, aldaar, op het bureau der genie: het wegruimen van de kwelkade achter de inundatiesluis in den Zuider-Lingedijk bij Asperen. Bilj. inzenden uiterlijk 28 Jan., vóór 3 uren. Aanw. gehouden. Raming f 4000.

Lemmer, te 11 uren, door het dijksbest. van het waterschap »de zeven grietenijen en stad Sloten": de levering van 301 stère riviergrint, 85 stère kalkkiezel, 50 stère verbeijelde kei..., 40 stère zeegrint, 25 stère harde brik en 40 last kopzuilen.

Jaarsveld (Utr.), te 11 uren, door den architect L. A. van der Voort, ten huize van P. Kentie:

1o. namens Mr. R. J. H. van Haricum, te Utrecht: den bouw van arbeiderswoningen op een terrein in het waterschap Batuwe, bij de brug tegenover de hofstede van de Wed. H. van den Nieuwendijk;

2o. namens zes eigenaren van uiterwaarden, grenzende aan de kade van de Wiemelsche waard: het bouwen van een steenen duiker op houten fundeering, in de scheiding tusschen de kad. perceelen, gemeente Jaarsveld, sectie A, nos. 1205 en 1206.

Leeuwarden, te 1 uur, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud van het gouvernementsgebouw met meubelen te Leeuwarden, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '90. Inl. bij den opzichter H. Mouw, te Huizum. Aanw. gehouden.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: bestek no. 489, het leveren en stellen van een draaischijf op het station Fijenoord. Aanw. gehouden. Raming f 3200. (*Zie advert. in n*o. 2.)

Nieuw-Scheemda (Gr.), te 3 uren, door kerkvoogden der Herv. gemeente, ten huize van J. N. Huisman: het amoveeren der oude en het bouwen van een nieuwe onderwijzerswoning. Aanw. te 10 uren.

Lemmer, door het dijksbest. van het waterschap »de zeven grietenijen en stad Sloten:

1o. de levering van palen en gordingen, in 9 perc.;

2o. het onderhoud van de rijwegen van het waterschap, ged. '89, in 3 perc.;

3o. het uitvoeren van 3 kleine perceelen aardwerk, ten westen Zandvoorderhoek. Bilj. inzenden uiterlijk 28 Jan., ter secretarie van het waterschap, te Lemmer.

Oudenrijn (Utr.), het afbreken van 2 schuren en het bouwen van een nieuwe schuur, benevens eenige bijkomende werken op de hofstede Zadenstein, bewoond door J. Millenburg, in het Nedereind te Jutfaas.

Hurmerwoude, door burg. en weth. van Frantumadeel: het maken van eene schutting in de school te Herbaard en de levering van eenige schoolmeubelen.

Woensdag, 30 Jan.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het leveren en stellen van de werktuigen, ketels en hevelbuizen, voor den stoomwatermolen aan den Hoogen Maasdijk nabij het Heleind, onder de gemeente Herpt en Bern, prov. Noord-Brabant, behoorende tot de werken voor het verleggen van de uitmonding der rivier de Maas. Inl. aan het bureau der werken voor de verlegging van den Maasmond, te 's-Bosch.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud en herstel van de landsgebouwen te 's-Hage, ged. '89. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district en den hoofdopzichter der landsgebouwen Weinberg, beide te 's-Hage. Aanw. gehouden. Raming f 35,820.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van de gebouwen en grondwerken voor den stoomwatermolen aan den Hoogen Maasdijk, nabij het Heleind, onder de gemeente Herpt en Bern, prov. Noord-Brabant, behoorende tot de werken voor het verleggen van de uitmonding der rivier de Maas. Inl. aan het bureau der werken voor de verlegging van den Maasmond, te 's-Bosch. Aanw. gehouden. Raming f 26,160.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het maken van twee havens en bijkomende werken ten behoeve van de stoompontverbinding te Keizersveer, onder de gemeente Raamsdonk, prov. Noord-Brabant, behoorende tot de werken voor het verleggen van de uitmonding der rivier de Maas. Inl. aan het bureau der werken voor de verlegging van den Maasmond, te 's-Bosch, en aan het directieverblijf te Keizersveer. Aanw. gehouden. Raming f 40,655. (Herbesteding.)

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van de grondwerken, de kunstwerken, den bovenbouw en eenige bijkomende werken voor de verbinding van het stations-emplacement met de haven te Delfzijl, ten behoeve van den spoorweg van Groningen naar Delfzijl. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur der staatsspoorwegen, te Amsterdam. Aanw. gehouden.

Gorssel (Geld.), te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen eener openbare school in de kom der gemeente.

Onderdendam (Gron.), te 2½ uren, door het best. van het waterschap Hunsingoo, in het Waterschapshuis: het doen van herstellingen aan sluizen, bruggen en andere objecten binnen het waterschap, in 3 perc. en in massa.

Anjum (Fr.), door het best. der kerkelijke kas van de Ned.-Geref. gemeente: het bouwen van een kerk met toren. Bilj. inzenden uiterlijk 29 Jan., bij E. Jelles Holwerda, aldaar. Aanw. gehouden.

Wageningen, door burg. en weth.:

1o. de levering van 200 M³ grove onderhoudsgrint;

2o. idem van 50 » grintzand, op den loswal in de buitenhaven.

Amsterdam, door M. Werkendam Mz.: het bouwen van 2 woonhuizen aan de Geldersche kade.

Donderdag, 31 Jan.

Winterswijk, te 12 uren, door de firma J. W. Meijerink en Co.: het bouwen van eene stoomweverij, op een terrein op den Beusinkesch, aldaar.

Dieren, te 7 uren, in het logement »Westhoff": het verbouwen en vergrooten van genoemd logement, zoomede het maken, leveren en stellen van 38 M. hekwerk. Bilj. inzenden 30 Jan., bij den architect K. M. Smit, aldaar. Aanw. gehouden.

Arnhem, door Gebr. van Daalen, in het café van de Wed. Eich: het verfwerk aan de strafgevangenis met daarbijbehoorende gebouwen, te Arnhem. Aanw. 29 Jan., te 10 uren.

Vrijdag, 1 Febr.

Baarn, te 11 uren, door burg. en weth.:

1o. het bestraten van 15,478 M² straatweg;

2o. het leggen van 900 M. cementsteenen eivormige rioolbuizen. Aanw. gehouden.

Wormerveer (N.-H.), te 1 uur, door burg. en weth.: het maken van den metalen boven- en houten onderbouw eener brug over de Zaan te Wormerveer. Inl. bij den architect A. H. D. Rups, te Edam.

Zaterdag, 2 Febr.

Utrecht, te 1 uur, door burg. en weth.:

1o. het bouwen van een schoolgebouw met onderwijzerswoning op een gedeelte van het terrein, gelegen tusschen den Leidschen Rijn en de Vleutensche wetering;

2o. het vernieuwen en verbreeden van de Stammetsbrug aan den Drift. Aanw. 28 Jan., te 10½ uren. (*Zie advert. in n*o. 4.)

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud van de rijks-groote wegen in de prov. Utrecht, in zeven perceelen en in massa, ged. '89—'91. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur, te Utrecht, en de opzichters Van der Werf, te Amersfoort, Spoon en Baars, beide te Utrecht. Aanw. 26 Jan. Raming: perc. 1 f 24,210, perc. 2 f 24,810, perc. 3 f 7860, perc. 4 f 33,990, perc. 5 f 28,960, perc. 6 f 9,810, perc. 7 f 35,670, massa f 165,000.

Lekkerkerk, te 2 uren, door burg. en weth.: het vergrooten van school B. Inl. bij den architect A. Dirkzwager, Stationsplein 6, Rotterdam. Aanw. 31 Jan., te 2 uren.

Ouddorp (Z.-H.), te 6 uren, door het best. van den polder het Oudeland, in de raadkamer: de levering van 150 stère grove onderhoudsgrint.

Dinsdag, 5 Febr.

Dreischor (Zeel.), te 11 uren, door het best. van den Nieuwe- of

Jongepolder, ten huize van D. Blois: het maken en herstellen van steenglooiingwerken aan dien polder. Aanw. 30 Jan., van 9—11 uren.

Zoeterwoude (Z.-H.), te 12 uren, door de commissie van het liefdewerk »de Goede Herder", te Leiderdorp, in het koffiehuis Zomerlust, Hooge Rijndijk: het maken van een nieuwen bijbouw bij het bestaande gesticht. Inl. bij den architect E. J. Margry, te Rotterdam. Aanw. 29 Jan., te 11 uren.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: bestek no. 492, het maken van een haltegebouw met los- en laadplaats met daarmede in-verband-staande werken, op de stopplaats [illegible]. Aanw. 30 Jan., te 11 uren. (*Zie advert. in n°. 4.*)

Rotterdam, in het timmerhuis: de levering van brandkranen met reservestukken.

Woensdag, 6 Febr.

Utrecht, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen: het herstellen van watertaluds langs den Vaartschen Rijn, onder beheer der genie, te Utrecht. Bilj. inzenden uiterlijk 5 Febr., vóór 3 uren.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van brugliggers en schroefpalen.

Dirksland, te 3 uren, door het best. van den grintweg Ouddorp—Sommelsdijk, ten gemeentehuize: de levering van 1735 M³ grove onderhoudsgrint.

Wildervank (Gron.), te 7 uren, door het best. van het waterschap het Wildervankster Participantenverlaat, in 't verlaathuis: het ontgraven en verplaatsen van den dam tusschen de wijk van no. 25 en 26 en het Dalkanaal en het bouwen van een nieuwe draaibrug met houten leuningen, aldaar.

Donderdag, 7 Febr.

Sneek, te 11 uren, door het dijksbest. van Wymbritseradeels c. a. contributie-zeedijken, bij Ids. Bouma: het vernieuwen en herstellen van werken aan de zeeweringen der contributie, in zeven perceelen, zoomede de leverantie van materialen, als: 1250 Noorsche grenen palen, 360 M. eiken gording, 2400 bos Gaasterlandsch rijs en 1800 rongen. Bilj. inzenden uiterlijk 6 Febr. Aanw. 4 Febr., te 11 uren.

Neer (L.), te 2 uren, door burg. en weth.: het bouwen eener nieuwe school met corridor, privaten enz. Inl. bij den architect E. Corbeij, te Roermond. Aanw. 7 Febr., te 11 uren.

Vrijdag, 8 Febr.

Utrecht, te 10 uren, door den majoor van het korps genietroepen: het inrichten van drie spoorweggereedschapswagens. Bilj. inzenden uiterlijk 7 Febr., vóór 3 uren. Raming ƒ 1950.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het verrichten van baggerwerken in de Rijnhaven en in de rivier de Maas met bijbehoorende werken. Aanw. 29 Jan., te 11 uren. (*Zie advert. in n°. 4.*)

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het uitbreiden, veranderen, herstellen en tot 31 Dec. '91 onderhouden van het post- en telegraafgebouw te Tilburg. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage. Aanw. 1 Febr., te 1 uur.

Zaterdag, 9 Febr.

Oterdum (Gron.), te 3 uren, door het best. van het waterschap Oterdum, bij Hagenaa: het opruimen der houten beschoeiingen buiten de Oterdummerzijl en het vervangen daarvan door basaltmuren met bijbehoorende werken. Aanw. te 1 uur.

Utrecht, door de directie der Utrechtsche waterleidingmaatschappij: het afbreken van een bestaanden filterbak en het maken van een gemetselden filterbak op het terrein der maatschappij nabij het station Soest. (*Zie advert. in n°. 4.*)

Maandag, 11 Febr.

Sommelsdijk (Z.-H.), door dijkgraaf en gezworenen van de polders het Oudeland: de levering van 300 M³ onderhoudsgrint.

Dinsdag, 12 Febr.

's-Hage, te 11 uren, door het R.-K. best. der Mariaschool: het bouwen van bewaar- en leerscholen, met kapelgebouw en religieusenhuis. Inl. bij den architect Nic. Molenaar, te 's-Hage.

Donderdag, 14 Febr.

Haarlem, te 2 uren, door burg. en weth.: het slopen van den bovenbouw van de Kruisbrug over de Nieuwegracht, tot ongeveer aan de waterlijn of 80 cM. + A.P., het maken van een nieuwen bovenbouw op de bestaanblijvende metselwerken, met gemetselde landhoofden, pijlers, vleugelmuren enz. Aanw. 8 Febr., te 10 uren. (*Zie advert. in n°. 4.*)

Zaterdag, 16 Febr.

Zevenhuizen (Z.-H.), door burg. en weth.: het verleggen van een gedeelte bestrating in de gemeente. Inl. bij den civiel-ingenieur H. Paul, aldaar. Aanw. 9 Febr., te 12 uren.

Op onbepaalden datum.

Leeuwarden: het amoveeren en wederopbouwen van het huis I. no. 17, in de St.-Jacobstraat, aldaar. Inl. bij den architect J. D. Bruns. Aanw. 31 Jan., te 10 uren.

Huizum (Fr.): het bouwen van een stelphuis op »Oud Foitsma-state". Inl. bij W. Vonk, aldaar. Aanw. 28 Jan., te 10½ uren.

Nagekomen Afloopen.

Groningen, 25 Jan., onder beheer van het ministerie van binnenl. zaken: 1o. het eenjarig onderhoud enz. der universiteitsgebouwen (herbesteding); ingek. 4 bilj., als:

J. H. Muller,	te Groningen,	ƒ 9598
H. Janssen,	» idem	» 9520
W. Pleijsier,	» idem	» 9475
J. I. Toesman,	» idem	» 9420
Raming		» 9500

2o. het tweejarig onderhoud enz. der rijkskweekschool voor onderwijzers te Groningen (herbesteding); ingekomen 2 bilj., als:

J. I. Toesman,	te Groningen,	ƒ 1310
J. Versteegh,	» idem	» 1334
Raming		» 1160

Willemsoord, 25 Jan.: de uitvoering der werkzaamheden tot het onderhoud van de doksluis- en andere waterwerken, van het maritieme etablissement Willemsoord; ingek. 14 bilj., als:

P. Verbruggen,	te Waddinxveen,	ƒ 14,270
A. Korff,	» Helder,	» 12,480
J. Duinker,	» idem	» 12,444
W. de Jong,	» idem	» 12,250
A. Graaff,	» idem	» 11,900
P. Spruit,	» idem	» 11,769
H. Wijker,	» idem	» 11,000
A. Bos,	» idem	» 10,988
P. de Waard,	» idem	» 10,700
Gebr. Jansen,	» idem	» 10,600
Gebr. Klein,	» idem	» 10,400
B. Boon,	» idem	» 10,345
G. Moorman,	» idem	» 10,326
G. D. v. Doorn,	» Amsterdam,	» 9,880

's-Hage, 25 Jan.: het onderhoud van het rijkspostgebouw te Sittard; ingek. 6 bilj., als:

G. Willems,	te Sittard,	ƒ 1348
F. Denie,	» idem	» 1280
J. M. Hovings,	» idem	» 1264.97
G. Beckers,	» idem	» 1264
J. Landy,	» idem	» 1260
J. Limpens,	» Maastricht,	» 1235
Raming		» 1345

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Etten en Leur, 18 Jan., voor rekening van den polder van Zwartenberg: 1o. het herbouwen van den afgebranden watermolen; ingekomen 7 bilj., als:

Wed. Gres & Zn.,	te Zaandam,	ƒ 11,650
Van Dongen,	» Wouw,	» 11,000
Jansen,	» Oosterhout,	» 10,900
Uijterlinder,	» IJselmonde,	» 10,889
Mulders,	» Leur,	» 10,650
Segboer,	» Zevenbergen,	» 9,700
A. D. Lucas,	» idem	» 8,694

2o. het leveren van een ijzeren bovenas, onderwiel en bonkelaar voor dien molen; ingekomen 3 bilj., als:

Rogier,	te Bergen-op-Zoom,	ƒ 1985
Wed. Gres & Zn.,	» Zaandam,	» 1490
Penn en Bauduin,	» Dordrecht,	» 1400

Maass, ingek. 1 biljet van Sijthoff, te Deventer, voor ƒ 11,450.

Arnhem, 18 Jan., voor rekening der gemeente: 1o. bestek no. 17, de levering van grèskeien, quenastkeien en ironbricks, in 3 perc.

Perc. 1, grèskeien; ingek. 6 bilj., als:

	per 1000 heele	anderh.
Soc. anon. des Grès, Yvoir,	ƒ 189.88	ƒ 284.82
F. Engers, Amsterdam,	165.65	248.50
H. J. Bosman, Rotterdam,	130.—	200.—
E. de Lavaleye, Luik,	120.—	180.—
E. Janssen, idem	119.—	178.—
F. Bodson, Mook,	108.—	158.—

Perc. 2, Quenastkeien; ingek. 1 bilj. van F. Bodson, Mook, voor 109.50 155.—

Een biljet van onwaarde.

Perc. 3, ironbricks; ingek. 6 bilj., als:

	heele	halve
Erven H. Trip, Rotterdam,	84.47	42.24
A. Dekker, Harlingen,	83.89	46.99
A. S. Keij, Rotterdam,	83.80	48.—
De Lint & Co., idem	81.—	—
M. Luijten, Lekkerkerk,	82.69	41.345
Huinck en Imhofe, Rotterdam,	79.—	—

Een biljet van onwaarde.

Alles in beraad gehouden.

2o. bestek no. 25, de levering van cementtrielen per M²; ingek. 9 bilj., als:

	1.35× 0.70	0.99× 0.60	0.75× 0.50	0.60× 0.40
M. Elfring, 's-Hage,	ƒ 12.70	ƒ 9.55	ƒ 5.80	ƒ 4.05
C. W. Finke, Leeuwarden,	12.48	9.50	6.40	4.40
A. Oosthoek & Zn., Alfen a/d. Rijn,	11.—	8.50	5.75	5.—
Ned. Cementsteenfabr., Vrijenban,	10.93	8.32	5.46	3.95
H. Jongenburger, Waddinxveen,	9.95	7.59	4.60	3.42
W. H. de Haan, Elden,	9.26	7.42	5.20	3.87
G. H. v. d. Heijden, Arnhem,	9.21	7.25	4.80	3.60
M. P. Vale, idem,	8.91	7.27	4.61	3.37
J. Terwindt, Westervoort,	8.—	6.50	4.70	3.60

Gegund aan J. Terwindt.

Garnwerd, 18 Jan.: het bouwen van een pastorie voor de Herv. gemeente; ingekomen 22 bilj., als:

H. Rottschäfer,	te Stedum,	ƒ 5690
H. Nieland,	» Wirdum,	» 5679
G. Huizinga,	» Zuidhorn,	» 5621
P. Nieland,	» Wirdum,	» 5620
J. Arends,	» Uithuizen,	» 5620
J. Zeldenrust,	» Warfum,	» 5600
F. Dieters,	» Leens,	» 5590
L. Los,	» Bedum,	» 5550
F. Zuidersma,	» Zuidhorn,	» 5449
J. Sipkens,	» Niehove,	» 5397
J. Pot,	» Stedum,	» 5220
R. Palthuis,	» Zoutkamp,	» 5120
R. Janssens,	» Middelstum,	» 5055
H. Nieland,	» Warfum,	» 4970
R. Kooi,	» Zuidhorn,	» 4894
H. v. Dijk,	» Boorn,	» 4880
R. Wiersenga,	» Ulrum,	» 4800
H. Vogelzang,	» Oldehove,	» 4787
H. Moorman,	» Bedum,	» 4620
H. Leffers,	» Stedum,	» 4600
M. Danhof,	» Winsum,	» 4430
J. Huitsing,	» idem	» 4425

Ridderkerk, 18 Jan.: het doen van vernieuwingen enz., aan de kerk der Herv. gemeente, aldaar; minste inschr. in massa L. Boele, te Alblasserdam, voor ƒ 3120. Niet gegund, als zijnde boven de begrooting.

Prinsenhage, 19 Jan.: het verbouwen en vergrooten der school te Beek, gem. Prinsenhage; ingek. 12 bilj., als:

C. de Kanter, Breda,		ƒ 2914
M. J. v. Poppel, Prinsenhage,		» 2846
C. Kop,	idem	» 2734.90
A. Berghout, Breda,		» 2620
J. Dielen, Prinsenhage,		» 2580
A. H. Mol,	Breda,	» 2577
M. v. Zevenbergen,	idem	» 2410
A. F. v. Dongen, Prinsenhage,		» 2397
W. Dirven,	idem	» 2385
A. Kleinans,	idem	» 2369
A. de Koning,	idem	» 2319
F. v. d. Heuvel,	idem	» 2292

Gegund.

Zaandam, 19 Jan., voor rekening der gemeente: 1o. het verbreeden en van leuningen voorzien van loopgangen langs de Houthaven; ingekomen 7 bilj., als:

M. Stam & Zn.,	te Wormerveer,	ƒ 1045
F. de Vos,	» Amsterdam,	» 1030
A. H. Oostmeijer,	» Zaandam,	» 1016.60
C. Kakes,	» idem	» 998
J. Gras,	» idem	» 981
A. Brugman,	» idem	» 949
Raming		» 950

2o. het inslaan van palen in de Houthaven enz.; ingek. 3 bilj., als:

M. Stam & Zn.,	te Wormerveer,	ƒ 790
H. J. Mookers,	» Amsterdam,	» 499
A. Brugman,	» Zaandam,	» 340
Raming		» 400

Aan de minste inschr. gegund.

Halfweg, 19 Jan.: het bouwen van 2 directiekeeten nabij Hoofddorp in de Haarlemmermeer, voor rekening van den aannemer T. Swets, te Ameide; ingek. 6 bilj., als:

H. J. v. Rienesdijk,	te Sliedrecht,	ƒ 7300
J. W. de Heij,	» Hoofddorp,	» 7260
J. A. Kaub,	» Houtrijk-en-Polanen,	» 6985
J. A. Hoenderdorp,	» Hoofddorp,	» 6494
G. de Vries,	» idem	» 6219
J. Plevier,	» Halfweg,	» 5999

Delft, 21 Jan.: 1o. de levering van 460 lantaarns no. 3, ten behoeve van de stapelmagazijnen; minste inschr. Scholtens, metaalwarenfabriek, à ƒ 2.52 per stuk.

2o. de levering van 197 nieuwmodel richtbakken en 10 stel metalen reservestukken, ten behoeve van oefening en onderwijs; minste inschrijvers Beucker & Zonen, te Utrecht, voor ƒ 4486.95.

Leiden, 21 Jan., voor rekening der gemeente: 1o. het leveren van Ourthe- en lavakeien, in 2 perc.

Perc. 1, Ourthekeien;

		p. 1000
hoogste inschr.	Erven H. Trip, Rotterdam,	ƒ 53.47 / 80.20
minste	» F. Bodson, Mook,	45.84 / 68.76

Perc. 2, lavakeien;

		p. 1000
hoogste inschr.	F. Engers, Amsterdam,	ƒ 62.50
minste	» Josué Loeb, Maijen,	» 51.—

2o. het leveren van straatklinkers (Waal- en Rijnvorm), in 2 perc.

Perc. 1, Waalklinkers;

		p. 1000
hoogste inschr.	B. den Ouden, Opijnen,	ƒ 14.55
minste	» Mr. J. E. H. baron v. Nagel, Amerongen,	» 12.39

Perc. 2, Rijnklinkers;

		p. 1000
hoogste inschr.	P. A. v. Lange Pz., Woerden,	ƒ 10.84
minste	» Gebr. Koning, Leiderdorp,	» 10.—

De gunning is aangehouden.

Utrecht, 22 Jan.: het gedeeltelijk opruimen van de voormalige dienstwoning en het maken van een nieuwe dienstwoning voor den haltechef op het aansluitingspunt »de Vork" nabij Elst, ten dienste van den spoorweg Geldermalsen—Nijmegen; ingekomen 11 bilj., als:

J. v. Ginkel,	te Nijmegen,	ƒ 4200
A. Th. Opsomer,	» idem	» 3499
A. Jansen,	» Hedel,	» 3498
J. H. v. Holten,	» Elst,	» 3488
G. v. d. Hee,	» Ammerstol,	» 3479
A. H. Hoorneman,	» Elst,	» 3445
G. J. Groot,	» Nijmegen,	» 3340
H. J. Hoogveld,	» Valburg,	» 3284
T. F. Span,	» Elst,	» 3240
W. M. Nijenes,	» Arnhem,	» 3197
C. v. Stugrenberg,	» Kampen,	» 3194
Raming		» 3100

Barneveld, 22 Jan.: het bouwen van eene kerk en pastorie met schuurtje, te Kootwijkerbroek; ingek. 13 bilj., als:

P. Brunekreeft, Kootwijkerbroek,	ƒ 22,000
K. v. Wagensveld & Zn., Barneveld,	» 21,700
H. L. v. Leenen, Apeldoorn,	» 21,600
J. Duursma, Drachten,	» 20,967
W. Salomons, Amersfoort,	» 20,447
Chr. ter Haar, Winterswijk,	ƒ 19,180
Corn. Schiere, Boornbergum,	» 19,135
Chr. Wegerif, Apeldoorn,	» 18,700
S. v. Soest, Mijdrecht,	» 18,163
G. v. d. Brink, Barneveld,	» 16,668
G. ter Heerd, Klarenbeek,	» 16,400
J. Westerik, Epe,	» 14,620
Buis, Urk,	» 13,913

Gegund aan J. Westerik.

Schagen, 22 Jan.: het bouwen eener onderwijzerswoning met bijkomende werken; ingek. 10 bilj., als:

R. de Boer,	te Medemblik,	ƒ 9664
S. Overtoom,	» Schagen,	» 9300
A. Droog,	» Kolhorn,	» 9280.80
G. Dignum,	» Schagen,	» 9175
D. Kramer,	» idem	» 8986
Gebr. Klein,	» Helder,	» 8543
P. Houijk,	» Schagen,	» 8400
H. Wijker,	» Helder,	» 8397
A. Graaf,	» idem	» 8360
P. de Waard,	» idem	» 8095

Nog niet gegund.

Alkmaar, 22 Jan.: het bouwen van een woonhuis met bovenverdieping te Alkmaar; ingek. 9 bilj., als:

M. Zonderhuis,	te Alkmaar,	ƒ 3588
W. Dekker,	» idem	» 3490
G. Baas,	» idem	» 3400
B. Bruin,	» idem	» 3390
S. Bouwens,	» idem	» 3320
D. v. d. Waal,	» idem	» 3299
T. Dorregeest,	» idem	» 3298
C. Grootegoed,	» idem	» 3232
J. Boon,	» idem	» 2979

Rotterdam, 22 Jan.: het afbreken en wederopbouwen van een pand, staande aan de Jonker-Fransstraat no. 25, en het inrichten tot benedenhuis met 2 bovenhuizen; ingek. 7 bilj.; gegund aan Ch. Edelman, te Rotterdam, voor ƒ 11,184.

Velp, 22 Jan.: het afbreken van een heerenhuis en het bouwen eener villa, onder beheer van den architect M. K. Smit, te Dieren; ingek. 7 bilj., als:

C. W. Vis,	te Velp,	ƒ 18,395
W. Vleeming,	» idem	» 17,985
G. J. B. Heijting,	» Angerloo,	» 16,248
G. H. de Koning,	» Velp,	» 15,880
S. Dekker,	» Doesburg,	» 15,675
J. A. G. Tregel,	» Arnhem,	» 15,470
E. J. N. Steentjes,	» Velp,	» 15,300

Zaamslag, 22 Jan.: de levering van 1050 M³ onderhoudsgrint van 3 à 6 cM., voor de gemeente en den polder van Zaamslag; ingek. 5 bilj., als:

		per M³
P. A. Dolk,	te Neuzen,	ƒ 2.92
Wed. J. de Leije,	» idem	» 2.44
P. Meeuwsen,	» idem	» 2.40
J. H. Adriaansen,	» idem	» 2.33
A. v. d. Zegen den Beer,	» Hoofdplaat,	» 1.95

Utrecht, 25 Jan.: bestek no. 491, het vervangen van de twee kraanbruggen met toebehooren over de rivier de Mark te Breda, door eene draaibrug voor dubbel spoor met daarmede in-verbandstaande werken, ten behoeve van den spoorweg Breda—Roosendaal en Breda—Rotterdam; ingek. 7 bilj., als:

C. D. Kleijn, Raamsdonk,	ƒ 49,900
J. Hillen, Grave,	» 47,475
P. Verbruggen, Waddinxveen,	» 47,487
Wed. G. Camesi & Co., Rotterdam,	» 46,768
A. Terwindt, West-Pannerden,	» 44,900
J. Visser Gz., Papendrecht,	» 44,622
H. Wienhoven, Schiedam,	» 44,460
Raming	» 40,130

Arnhem, 25 Jan.: het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen aan de rijkshoogere burgerschool te Winterswijk, ged. '89 en '90 (herbesteding); ingek. 4 bilj., als:

H. J. te Siepe,	te Winterswijk,	ƒ 1348
G. W. Toebes,	» idem	» 1280
C. ten Have,	» idem	» 1270
G. Wolfs,	» idem	» 1039
Raming		» 1428

Arnhem, 25 Jan.: het onderhoud van het provinciaal gouvernementsgebouw te Arnhem; tot 31 Dec. '90; ingekomen 9 bilj., als:

H. Wardenier Jz.,	te Arnhem,	ƒ 1325
W. J. G. Grilman,	» idem	» 1046
J. T. Rutten en P. Mullaart,	» idem	» 1045
H. Bijks,	» idem	» 999
H. Kleinhout,	» idem	» 888
J. H. v. Riel,	» idem	» 849
J. A. Koenders,	» idem	» 847
B. Bolder,	» idem	» 845
H. v. d. Sand,	» idem	» 840

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

'S-GRAVENHAGE. Bij Koninklijk besluit van 21 dezer is eene commissie ingesteld tot het houden van een vergelijkend onderzoek naar de bekwaamheid der candidaten voor de betrekking van adspirant-ingenieur van 's Rijks waterstaat, bestaande uit de heeren:

P. Caland, hoofdinspecteur van den waterstaat, als Voorzitter; A. van Hooff, hoofdingenieur van den waterstaat in het 11de district; H. E. de Bruijn, hoofdingenieur voor den algemeenen dienst van den waterstaat; Dr. G. J. Legebeke, hoogleeraar aan de Polytechnische school te Delft; Dr. C. A. Scheltema, hoogleeraar aan de Polytechnische school te Delft; Mr. N. J. van IJsselstein, hoofdcommies bij het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid; C. de Bruyn, ingenieur van den waterstaat te Amsterdam, en H. F. Beijerman, ingenieur van den waterstaat te 's-Gravenhage, tevens Secretaris.

— Door de Vereeniging van Nederlandsche steenfabrikanten is aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal het volgende adres gericht:

De Vereeniging van Nederlandsche steenfabrikanten heeft met belangstelling kennis genomen van het ontwerp van wet, houdende bepalingen tot het tegengaan van overmatigen arbeid van jeugdige personen en vrouwen, aangeboden bij Koninklijke boodschap van 29 October ll.

Zij waardeert zeer de meerdere Staatszorg op het gebied van den arbeid van jeugdige personen en vrouwen en is ook van de noodzakelijkheid ervan overtuigd.

Waar echter in dit ontwerp van wet in artikel 1 sub 1, werkzaamheden in de open lucht, in of voor de bedrijven van landbouw, tuinbouw, veehouderij of veenderij worden aangemerkt als waarop deze wet niet van toepassing is, vermeent zij, dat dit met niet minder recht gezegd kan worden van de steenbakkerijen.

De werkzaamheden toch op de steenbakkerijen, die door jeugdige personen en vrouwen geschieden, hebben *geheel* in de open lucht plaats.

Die arbeid wordt alleen verricht van het laatst van April tot ongeveer medio September; gedurende dien werktijd, die in ongeveer 20 weken afloopt, kan er alleen bij droog weder gewerkt worden, waardoor er niet aanhoudend maar met tusschenpoozen gewerkt wordt.

Van de 120 werkdagen, waarop gewerkt *kan* worden, wordt *feitelijk* slechts gedurende 80 dagen arbeid verricht, omdat de overige dagen wegens regenweder geheel afvallen. Er blijft dus een derde van den tijd over, waarin volstrekt geen arbeid van jeugdige personen en vrouwen gevergd wordt, evenmin als in de 7 overige maanden van het jaar.

De jeugdige personen en vrouwen op de steenbakkerijen, die hun werk geheel in de open lucht verrichten, en door wie, over een vol jaar gerekend, slechts gedurende 80 dagen gewerkt wordt, zien er over het geheel genomen zeer gezond en welvarend uit. De arbeid, die van hen gevergd wordt, gaat, vooral na de invoering der machines, hun krachten volstrekt niet te boven; hij is vooral niet meer voor jeugdige personen en vrouwen dan de veldarbeid en de arbeid in de veenderijen.

Bij buitengewone hitte in den zomer worden de werkzaamheden op het midden van den dag op bijna alle fabrieken gedurende 2 à 3 uren gestaakt, hetgeen bij den veldarbeid volstrekt niet het geval is, vooral niet in den hooitijd.

Op de dagen, waarop het weder toelaat te werken, duurt die arbeid, onder aftrek der schafttijden voor jeugdige personen hoogstens 10 uren, voor vrouwen veel korter.

Terwijl wij de noodzakelijkheid erkennen van wettelijke bepalingen, waar het den *gestadigen* arbeid van jeugdige personen geldt in fabriekslokalen, komen ons die geheel overbodig voor bij arbeid in de open lucht, en temeer waar dat werk slechts gedurende ongeveer ⅓ van het jaar plaatsheeft.

De Vereeniging voornoemd neemt daarom de vrijheid aan uwe Vergadering in overweging te geven, het bovengenoemde ontwerp van wet niet op de steenbakkerijen van toepassing te doen zijn, maar die onder de bedrijven, in artikel 1 sub 1 vermeld, te willen opnemen.

DORDRECHT. Zijn tentoonstellingen of kunstbeschouwingen van schilderijen in onze goede stad iets zeer gewoons, exposities van het meer bescheiden architectuur-teekenwerk zijn daarentegen uiterst zeldzaam, ja onbekend. Het was daarom van de reeds meermalen in dit blad besproken Vereeniging voor Vak en Kunst eene goede gedachte om verschillende door hare leden vervaardigde of ontworpen teekeningen te verzamelen en voor het publiek ter bezichtiging te stellen.

Heden had deze bezichtiging in een der zalen van de sociëteit Musis Sacrum met tamelijk gunstigen uitslag plaats en ook wij hebben met het grootste genoegen het aldaar tentoongestelde in oogenschouw genomen. Ongetwijfeld had een en ander, vooral wat quantiteit betreft, vollediger kunnen zijn, daar tal van leden, die in staat geacht kunnen worden iets voor een dergelijke onderneming bij te dragen, volstrekt niets hadden afgestaan.

Wij hopen, dat, nu eenmaal het ijs gebroken is, eene volgende beschouwing wat uitgebreider zal zijn en dat vooral niemand eene inzending nalaat uit vrees voor critiek, daar ieder belangstellend bezoeker in aanmerking zal nemen, dat eene kunstbeschouwing geen wedstrijd is doch eenvoudig eene étalage van werk, dat men voor een of ander practisch doel reeds vervaardigd heeft of nog vervaardigen moet, zoodat er volstrekt geen bijzondere tijdopoffering aan besteed behoeft te worden.

Na deze algemeene opmerkingen zullen wij eenige der tentoongestelde teekeningen met een enkel woord bespreken. Evenals op het meerendeel van dergelijke kleinere of grootere exposities kan men het aanwezige werk onmiddellijk onderscheiden in 2 hoofdgroepen: ten 1e afbeeldingen of projecten van bouwwerken, die in vroeger eeuwen gemaakt zijn en ten 2e plannen van gebouwen of hunne onderdeelen die sinds kort verrezen zijn of nog verrijzen moeten. Onder de 1e rubriek trokken vooral de aandacht eene verzameling teekeningen, betreffende het oude Dordrecht, vervaardigd door den heer J. H. Minningh, bouwkundige alhier. Het is deze collectie aan te zien, dat de vervaardiger met zeer veel lust en veel beschikbaren tijd daaraan gewerkt heeft. Uiterst belangrijke geschiedkundige bijzonderheden zijn als bijlage aan deze teekeningen toegevoegd.

Wij zijn den heer Minningh dan ook dankbaar voor de bezichtiging van deze interessante expositie, doch kunnen ter wille van de waarheid niet nalaten te wijzen op de al te schrille kleur, waarmede verscheidene teekeningen zijn opgewerkt en raden hem aan bij eene volgende gelegenheid (wat intensiteit van toon betreft) een onzer vele schilders te raadplegen. Ook de voorstelling van het beeldhouwwerk aan vele teekeningen laat nog al iets te wenschen over. Nu weten we wel, dat de bestaande gevels, die door hem opgemeten zijn, en de oude bestaande prenten, waarvan de kopieën zijn weergegeven, op dit punt ook zeer veel te raden geven, doch daar staat tegenover, dat men in de werken van Architectura et Amicitia, van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst, van Van IJsendijcke enz., tal van uitstekende opmetingen aantreft, die, goed bestudeerd, bij twijfel op het goede spoor kunnen brengen. Verder waren door enkele andere leden ook nog eenige opmetingen van oude gebouwen tentoongesteld.

Onder de 2e rubriek troffen we aan de gemeente Dordrecht met twee reeds uitgevoerde werken, nl. het gymnasium en de watertoren, benevens het ontwerp van de vóór eenige weken aanbestede school voor lager onderwijs. Beide eerstgenoemde zijn ontworpen en uitgevoerd door den heer J. van der Kloes, thans te Delft, en het 3e door den heer C. C. van Rijsbergen, onzen tegenwoordigen directeur van gemeentwerken. Verder waren tal van plans van door den heer H. W. Veth in de laatste jaren ontworpen en uitgevoerde gebouwen geëtaleerd. Vele ontwerpen, allezins bezienswaardig, gingen vergezeld van zeer interessante détails.

De heer Minningh had, behalve zijne inzending oude kunst, nog een paar zeer goede ontwerpen van moderne bouwkunst ter bezichtiging gesteld. Ook op gebied van decoratieve schilderkunst ontwaarden we verschillende zeer goede uitvoeringen. Het zijn de heeren J. Gips, Adriaan Schotel, A. Schmid en J. Gunneweg, die ons deze schoone teekeningen ter aanschouwing gegeven hebben.

Behalve al deze, min of meer met kunst in verband staande teekeningen, door bovengenoemde of niet genoemde heeren ingezonden, zagen we nog een tal van teekeningen van zuiver constructieven en technischen aard, die, hoewel voor het groote publiek totaal onbegrijpelijk, voor den opmerkzamen vakman zeer belangrijk waren. Vooral trokken onze aandacht eenige zeer ingewikkelde trapconstructies van den heer W. Nooteboom, die getuigden van een flinken practischen blik, en eenige werktuigkundige détails van den heer J. Schmid, die als proeven van uitstekend teekenwerk gezien mochten worden.

Wij kunnen niet nalaten dit verslag te besluiten met een woord van dank aan den heer A. Bekker, het hoofd eener alhier bestaande fabriek van kunstmetaalwaren, voor de schoone en zeldzame plaatwerken, die hij tot leering van 't bezoekend publiek zoo bereidwillig ter bezichtiging heeft gesteld.

IERSEKE. De Gemeenteraad besloot in zijne zitting van Dinsdag jongstleden tot oproeping van sollicitanten naar de vacante betrekking van gemeente-opzichter.

BIJVOEGSEL

VAN

DE OPMERKER

van ZATERDAG 2 FEBRUARI 1889.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 4 Febr.

Apeldoorn, te 11 uren, het verbouwen van het hotel de Moriaan.

IJselmonde, te 11½ uren, door burg. en weth.: de levering van 650 stère grint.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: het maken en leveren van schoolmeubelen voor een der lokalen van het schoolgebouw aan den Hoteringesingel.

Dordrecht, te 1 uur, door burg. en weth.: het opruimen van 2 oude en het maken van 2 nieuwe duikers van gekyaniseerd en gecreosoteerd dennenhout in polders van de gemeente Dordrecht, onder Papendrecht gelegen.

Heteren (Geld.), te 2 uren, door den architect W. A. Lensink, te Arnhem, bij P. Brugge, in het veerhuis: het bouwen van een winkelhuis met pakhuis aan de Lieververouwestraat, te Heteren. Aanw. 4 Febr., te 11 uren.

Winterswijk (Geld.), te 8 uren, bij Heijerink, hotel Stad Munster: het maken eener tent voor de vereeniging Volksfeest.

Dinsdag, 5 Febr.

Dreischor (Zeel.), te 11 uren, door het best. van den Nieuwe- of Jongepolder, ten huize van D. Blois: het maken en herstellen van steenglooiingwerken aan dien polder. Aanw. gehouden.

Haarlem, te 11 uren, door den bouwkundige W. F. Douglas in café Neuf, Groote Houtstraat: het amoveeren van een bestaand perceel en het wederopbouwen van een winkelhuis met bovenwoning, gelegen Kleine Houtstraat, no. 66, aldaar.

Zoeterwoude (Z.-H.), te 12 uren, door de commissie van het liefdewerk »de Goede Herder", te Leiderdorp, in het koffiehuis Zomerlust, Hooge Rijndijk: het maken van een nieuwen bijbouw bij het bestaande gesticht. Inl. bij den architect E. J. Margry, te Rotterdam. Aanw. gehouden.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: bestek no. 492, het maken van een halfgebouw met los- en laadplaats met daarmede in-verband-staande werken, op de stopplaats Made-Drimmelen. Aanw. gehouden. (*Zie advert. in nº. 4.*)

Rotterdam, in het timmerhuis: de levering van brandkranen met reservestukken.

Herkingen (Z.-H.), door het best. van den polder Oud-Herkingen: het leveren van 800 M³ grove of aanleggrint en 175 M³ fijne of onderhoudsgrint, franco haven Herkingen. Bilj. inzenden vóór 5 Febr., bij den heemraad C. Lokker, aldaar.

Woensdag, 6 Febr.

Utrecht, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen: het herstellen van watertaluds langs den Vaartschen Rijn, onder beheer der genie, te Utrecht. Bilj. inzenden uiterlijk 5 Febr., vóór 3 uren.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van brugliggers en schroefpalen.

Dirksland, te 3 uren, door het best. van den grintweg Oudldorp—Sommelsdijk, ten gemeentehuize: de levering van 1745 M³ grove onderhoudsgrint.

Wildervank (Gron.), te 7 uren, door het best. van het waterschap het Wildervankster Participantenverlaat, in 't verlaathuis: het ontgraven en verplaatsen van den dam tusschen de wijk van no. 25 en 26 en het Dalkanaal en het bouwen van een nieuwe draaibrug met houten leuningen, aldaar.

Donderdag, 7 Febr.

Sneek, te 11 uren, door het dijksbest. van Wymbritseradeels c. a. contributie-zeedijken, bij Ids. Bouma: het vernieuwen en herstellen van werken aan de zeeweringen der contributie, in zeven perceelen, zoomede de leverantie van materialen, als: 1250 Noorsche grenen palen, 360 M. eiken gording, 2800 bos Gaasterlandsch rijs en 1500 rongen. Bilj. inzenden uiterlijk 6 Febr. Aanw. 4 Febr., te 11 uren.

Schiedam, te 12 uren, door burg. en weth.: het leggen van een cementsteenen riool, ter lengte van 420 M., met bijkomende werken, in den singel binnen de gemeente.

Zeist (Utr.), te 1½ uren, door den architect P. J. Houtzagers, namens Dr. K. Snellen, in het hotel Schneider: het afbreken van eenige gebouwen op een terrein, aan den straatweg van Zeist naar Driebergen, deel uitmakende van de vroegere buitenplaats Schoonoord, en het aldaar bouwen van eene villa met koetshuis en eenige daarbijbehoorende werken.

Zutfen, te 2 uren, door provisoren van het oude en nieuwe gasthuis: het doen van eenige metsel-, timmer- en verfwerken aan het krankzinnigengesticht.

Neer (L.), te 2 uren, door burg. en weth.: het bouwen eener nieuwe school met corridor, privaten enz. Inl. bij den architect E. Corbeij, te Roermond. Aanw. 7 Febr., te 11 uren.

Arnhem, te 3 uren, in het koffiehuis van Capel: het stukadoorwerk aan het postkantoor te Arnhem. Aanw. 5 Febr., te 1 uur.

Groningen, te 8 uren, door den architect K. Hoekzema, in het hotel Kisch: het verbouwen van een huis in de Poelestraat C. no. 17, met de levering van al het daartoe benoodigde. Bilj. inzenden 7 Febr., vóór 7 uren.

Zaandam, door de firma William Pont, te Edam: het bouwen van 2 houtloodsen, en het graven en beschoeien eener gracht enz., op hare terreinen aan den Burcht, te Zaandam.

Vrijdag, 8 Febr.

Utrecht, te 10 uren, door den majoor van het korps genietroepen het inrichten van drie spoorweggereedschapswagens. Bilj. inzenden uiterlijk 7 Febr., vóór 8 uren. Raming ƒ 1950.

's-Hage, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie: het bouwen van een koestal bij de militaire slachterij te 's-Hage. Bilj. inzenden uiterlijk 7 Febr., vóór 3 uren. Raming ƒ 1540.

Staveren (Fr.), te 1 uur, door burg. en weth.: het afbreken van het bestaande en het bouwen van een nieuw gemeentehuis met woning. Aanw. 7 Febr., te 10 uren.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het verrichten van baggerwerken in de Rijnhaven en in de rivier de Maas, met bijbehoorende werken. Aanw. gehouden. (*Zie advert. in nº. 4.*)

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het uitbreiden, veranderen, herstellen en tot 31 Dec. '91 onderhouden van het post- en telegraafgebouw te Tilburg. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage. Aanw. gehouden.

's-Hage, te 1½ uren, door burg. en weth.: het leveren en stellen van eenige meubelen enz., ten dienste van de hoofdoppassers- en oppasserslokalen boven het keukengebouw van het gemeente-ziekenhuis. Aanw. 6 Febr., te 10 uren.

Groningen, te 8 uren, door den architect K. Hoekzema, in het koffiehuis van B. Vos: het bouwen van een slachthuis en het verbouwen van een huis in de Oude Kijk-in-'t Jatstraat K. no. 193, met de levering van al het benoodigde. Bilj. inzenden 8 Febr., vóór 7 uren. Aanw. 4 Febr., te 3 uren.

Zaterdag, 9 Febr.

Oterdum (Gron.), te 3 uren, door het best. van het waterschap Oterdum, bij Hagenus: het opruimen der houten beschoeiingen buiten de Oterdummerzijl en het vervangen daarvan door basaltmuren met bijbehoorende werken. Aanw. te 1 uur.

Utrecht, door de directie der Utrechtsche waterleidingmaatschappij: het afbreken van een bestaanden filterbak en het maken van een gemetselden filterbak op het terrein der maatschappij nabij het station Soest. (*Zie advert. in nº. 5.*)

Enschede, door de locaalspoorwegmaatschappij Enschedé—Oldenzaal: het maken van draadrasteringen, hakpalen, draaihekken en staakafrasteringen.

Maandag, 11 Febr.

's-Bosch, te 10 uren, door burg. en weth.: het gedeeltelijk slopen van de kruittoren no. 1, aan den Zuidwal en het slechten van de daarboven en omgelegen aardewerken. Aanw. 8 Febr., te 10 uren.

Sommelsdijk (Z.-H.), door dijkgraaf en gezworenen van de polders het Oudeland: de levering van 500 M³ onderhoudsgrint.

Dinsdag, 12 Febr.

's-Hage, te 11 uren, door het R.-K. best. der Mariaschool: het bouwen van bewaar- en leerscholen, met kapelgebouw en religieuzenhuis. Inl. bij den architect Nic. Molenaar, te 's-Hage.

Dongen (N.-Br.), te 12 uren, door burg. en weth.: het afbreken der oude en het daarstellen eener noodbrug, benevens het maken van eene geheele nieuwe brug over de rivier de Donge, in den Lagen Ham. Inl. bij den architect Adr. van Dongen, aldaar. Aanw. 12 Febr., te 9 uren.

Kampen, te 12 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, te Zwolle, in het hotel des Pays-Bas: het uitbreiden van het gebouw van den hoofdcursus te Kampen. Bilj. inzenden uiterlijk 11 Febr., vóór 3 uren, bij den hoofdopzichter van fortificatiën, te Kampen. Aanw. 7 Febr., te 1 uur. Raming ƒ 43,500.

Schijndel, te 2 uren, door Dr. Dobbelaere: het bouwen van een woonhuis, koetshuis en stalling, met bijlevering der materialen. Inl. bij den bouwkundige J. Heijkants, te Erp. Aanw. 12 Febr., te 11 uren.

Rotterdam, in het timmerhuis: het vegen van de schoorsteenen, rookgangen enz., in de gebouwen der gemeente, ged. vijf jaren.

Woensdag, 13 Febr.

Willemstad, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, in het koffiehuis Bellevue: het verrichten van baggerwerk tot onderhoud van de havens te Willemstad en te fort De Ruijter. Bilj. inzenden 12 Febr., vóór 8 uren. Raming ƒ 1950.

Gorinchem, te 12 uren, door directeuren der spaarbank, in het gebouw: het afbreken van het bestaande gebouw in de Zusterstraat, aldaar, en het daarterplaatse bouwen eener nieuwe spaarbank. Inl. bij den bouwkundige J. de Bie, aldaar. Aanw. 8 Febr., te 11 uren.

Ermelo (Geld.), te 2½ uren, door kerkvoogden der Ned.-Herv. gemeente: het bouwen van een nieuwe pastorie in het dorp, aldaar. Inl. bij den architect Van der Made, te Harderwijk. Aanw. 9 Febr., te 2½ uren.

Grouw, te 5 uren, door burg. en weth. van Idaarderadeel: het bouwen van eene onderwijzerswoning te Wartena, met bijlevering van alle materialen en arbeidsloonen. Inl. bij den gemeente-opzichter, aldaar. Aanw. 12 Febr., te 10 uren.

Donderdag, 14 Febr.

Haarlem, te 2 uren, door burg. en weth.: het slopen van den bovenbouw van de Kruisbrug over de Nieuwegracht, tot ongeveer aan de waterlijn of 60 cM. + A.P., het maken van een nieuwen bovenbouw op de bestaanblijvende metselwerken, met gemetselde landhoofden, pijlers, vleugelmuren enz. Aanw. 8 Febr., te 10 uren. (*Zie advert. in nº. 4.*)

Veghel (N.-Br.), te 3 uren, door burg. en weth. van Schijndel en St.-Oedenrode:

1o. het verbouwen en vergrooten der school, het bouwen van portaal, privaten en ringmuur te Eerde;

2o. het leveren van het benoodigde ameublement. Inl. bij L. Vervoort, te Veghel. Aanw. 14 Febr., van 9—11 uren.

Bolsward, door het dijksbest. van Wonseradeels Zuiderzeedijken: ter secretarie: de levering van 700 grenen palen à 61 dM., 600 idem à 53 dM., 425 idem à 41 dM., 300 idem à 35½ dM., 40 zware eiken gordingen, 40 lichte idem, 22 ondermaatsche gordingen, benevens 120 stère riviergrint.

Vrijdag, 15 Febr.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.: het leveren en planten van bomen en heesters enz., langs de buitenwegen en singels, op Klarenbeek en de begraafplaats Moscowa, met het onderhoud van al het geleverde.

Weesp, te 2 uren, door het Evang.-Luth. kerkbest.: het bouwen van eene nieuwe pastorie. Inl. bij A. Flipse, te Weesp. Aanw. 8 Febr., te 2 uren.

Zaterdag, 16 Febr.

Zevenhuizen (Z.-H.), door burg. en weth.: het verleggen van een gedeelte bestrating in de gemeente. Inl. bij den civiel-ingenieur H. Paul, aldaar. Aanw. 9 Febr., te 12 uren.

Maandag, 18 Febr.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van: perc. 1, touwwerk; perc. 2, gereedschappen; perc. 3, draadnagels, houtschroeven, spijkers, scharnieren enz.; perc. 4, zink en koper, ten dienste der staatsspoorwegen op Sumatra.

Dinsdag, 19 Febr.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van staatsspoorwegen, aan het centraalbureau:

1o. bestek no. 129, het leveren en inkepen van eikenhouten dwarsliggers, ten behoeve van het vernieuwingsfonds der staatsspoorwegen;

2o. bestek no. 132, de levering van eiken wisselhout en eiken brugliggers, ten behoeve van het vernieuwingsfonds der staatsspoorwegen. (*Zie advert. in* n°. 5.)

Woensdag, 20 Febr.

Ferwerd, te 11 uren, door burg. en weth. van Ferwerderadeel:

1o. het slaten en uitdiepen van de Hallumervaart met de Koersloot, Koervaart en de opvaart naar den Hallumerhoek;

2o. het slaten en uitdiepen van de Blijervaart;

3o. het vernieuwen van de vaste brug over de Hallumervaart in den kunstweg bij Hallum.

Vrijdag, 22 Febr.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het leveren van ijzer-, zink- en koperwerk, papierrollen enz. Inl. bij den inspecteur en aan de herstellingswerkplaats, te 's-Hage.

Maandag, 25 Febr.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van de ijzerwerken voor vijf jukhuizen, ten dienste van het departement van burgerlijke werken in Ned.-Indië.

Op onbepaalden datum.

Gorkum (Fr.), door G. H. Walda: het afbreken van een woongebouw en het wederopbouwen van een winkelhuis, in de Buurt. Aanw. 14 Febr., te 1 uur.

NAGEKOMEN AFLOOPEN.

Onderdendam, 31 Jan.: het doen van herstellingen aan sluizen, bruggen en andere objecten van het waterschap Hunsingoo, in 3 perceelen en in massa; ingek. 20 bilj., als:

Namen.	Woonplaats.	perc. 1	perc. 2	perc. 3	massa
L. Los,	Bedum,	*f* 1950	*f* 2975	*f* 2900	—
J. Benninga,	idem	—	2800	—	—
R. Wiersinga,	Uithuizermeeden,	1880	—	—	—
H. Lefvers,	Bedum,	—	2700	2780	—
H. Moerman,	idem	—	2600	2680	—
J. Pott,	Stedum,	1800	2500	2000	—
H. K. Wind,	Zoutkamp,	1746	—	—	—
G. Struwinga,	Warfum,	1649	2593	2900	—
H. Rotschafer,	Stedum,	1649	2593	2900	—
F. Borgman,	Baflo,	1650	2550	2750	—
J. Pool,	idem	1650	2527	2810	—
J. Zeldenrust,	Warfum,	1600	2020	2840	—
P. Dam,	Baflo,	1590	2580	2820	—
Corn. Bolt,	Den-Hoorn,	1620	2490	2770	*f* 6800
H. van Dijk,	idem	1580	2530	2730	6810
S. Jansen,	Middelstum,	—	2555	2444	—
S. Jansen,	Westerwijtwerd,	—	2400	2594	—
R. Pathuis,	Zoutkamp,	1572	—	—	—
J. Timmer Jr.,	Obergum,	1630	2270	2300	—
Chr. van der Veen,	Eenrum,	1491	2167	2611	—

Gegund: het 1e en 2e per. aan Ch. v. d. Veen, het 3e perc. aan J. Timmer Jr.

Dieren, 31 Jan.: 1o. het vergrooten en verbouwen van het logement »Welgelegen", onder beheer van den architect M. K. Smit, te Dieren; ingek. 9 bilj. als:

J. de Witt,	te Dieren,	*f* 3996
A. v. Dijk,	» Elsloo,	» 3838
J. Steinvoort,	» Dieren,	» 3779
S. Dekker,	» Doesburg,	» 3765
G. W. Kerkkamp,	» Brummen,	» 3742
J. Maasdag,	» Dieren,	» 3552
L. Enklaar,	» idem	» 3549
H. Enklaar,	» idem	» 3523
H. W. Klanderman,	» Brummen,	» 3114

Gegund.

2o. het maken van een ijzeren hekwerk voor hetzelfde logement; ingek. 11 bilj.:

hoogste inschr. A. F. v. Zwet, Deventer, *f* 410
minste » G. Hulsbergen, Olst, » 185.60
Gegund.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Zierikzee, 22 Jan.: het doen van eenige werken aan het gebouw genaamd »het slot Haamstede", onder beheer van den architect L. Couvée, in 2 perc.

Perc. 1, timmer- en metselwerk; ingekomen 10 bilj., als:

M. Paanse,	te Zierikzee,	*f* 1400
F. F. Wisse,	» idem	» 1286
J. v. Dijke Hz.,	» idem	» 1189
H. Bessens,	» idem	» 1139
A. Heijboer,	te Serooskerke,	*f* 930
J. Franken,	» Haamstede,	» 920
H. Romijn,	» Burg,	» 855
J. de Rijke,	» Haamstede,	» 731
A. Verjaal,	» Noordwolde,	» 730
W. H. de Rijke,	» idem	» 708.90

Perc. 2, ververs- en behangerswerk; ingek. 6 bilj., als:

Van der Vate en Tuijtel,	te Zierikzee,	*f* 1523
T. Leijdekkers,	» idem	» 1490
Gebr. de Vos,	» idem	» 1470
P. v. d. Have,	» idem	» 1455
H. v. Dalsem,	» Haamstede,	» 1157
G. Wansinck,	» Zierikzee,	» 1080

Gegund.

Delft, 23 Jan.: de levering van: 1o. Quenastkeien; 2o. getrokken Waalstraatklinkers; 3o. trottoir-lijnstenen; 4o. grint voor rijwegen; 5o. grint voor voetpaden, in 5 perceelen; ingekomen 14 bilj., als:

Inschrijvers en woonplaats.	perc. 1 per 1000	perc. 2 per 1000	perc. 3 per 1000	perc. 4 per M³	perc. 5 per M³
J. v. d. Loo & Co., Bennuel,	—	*f* 12.69	—	—	—
J. L. Boon & Zn., Leiderdorp,	—	—	*f* 9.60	—	—
D. Buurman, Delft,	—	13,—	—	*f* 1.94	*f* 1.94
M. J. Bruigom, idem	*f* 31.99	12.48	11.48	1.98	1.48
Joh. Spekenijder Mz., Onderk. a/d. IJsel,	—	—	—	1.97	1.37
C. Mijnlieff Fz., Barneveldsewaarder,	—	—	11.47 10.46	—	—
A. Mos, Arnhem,	—	12.63	—	—	—
Firma Jac. de Koning Hz., Woerden,	—	—	10.51⅝	—	—
Klaas en Van Limburgh, Rotterdam,	48.80	—	—	—	—
L. de Boo, Vrijenban,	—	—	—	2.09	1.60
F. A. v. Langen Pz.,	—	—	10.41	—	—
Joh. Spekenijder Dz., Onderk. a/d. IJsel,	—	—	—	2.90	1.27
G. v. d. Broeke, Rijnhoven bij Utrecht,	—	—	10.—	—	—
Mr. J. E. H. Baron V. Nagell, Amerongen,	—	11.73	—	—	—

Kruiningen, 26 Jan.: de levering der benoodigde grint voor de gemeente; ingekomen 3 bilj., als:

P. A. Dock, Neszen,	per M³. » 1.98
A. Karresaan, Krijnsplaat,	*f* 1.85
W. Bokken, Stoutrecht,	» 1.85

Niet gegund.

Tweëloo, 26 Jan.: de metsel-, smid- en verfwerken van een nieuw woonhuis, onder beheer van den opzichter M. Barendkamp.

a, metselwerk, zonder levering van steen, pannen en kalk; ingek. 3 bilj., als:

G. Nieuwkamp,	te Op-den-Teuge,	*f* 259.95
J. G. Barendkamp,	» Twello,	» 249.99
S. Barstink,	» idem	» 249.98

b, smid- en bedrijfswerk; ingekomen 3 bilj., als:

A. v. d. Belt,	te Twello,	*f* 155.40
G. J. v. Lidt,	» idem	» 154.40
F. Wennevman,	» idem	» 147

c, verf- en behangerswerk; ingekomen 4 bilj., als:

J. F. Sierp,	te Twello,	*f* 190
G. v. d. Helden,	» idem	» 170
J. K. v. d. Heijden,	» idem	» 147
G. H. Jansen,	» Op-den-Teuge,	» 138

Gegund.

Utrecht, 26 Jan.: het aanleggen van rioleeringen, bestratingen en trottoirs op verschillende plaatsen in de gemeente; ingekomen 6 bilj. als:

D. Barneveld,	te Vreeswijk,	*f* 6940
C. v. Straaten,	» Utrecht,	» 6690
P. Leenders,	» idem	» 6478
J. Fruitier,	» idem	» 6225
J. Krachten,	» idem	» 6093
E. Scheepbouwer,	» idem	» 5970

Gegund.

Uskwerd, 28 Jan.: het bouwen eener fabriek voor steenzuurzelbereiding, onder beheer van den architect M. Vists, te Zuidhorn; ingek. 9 bilj.; minste inschr. M. Dumhoff, te Winsum (Gr.), voor *f* 5183.

's-Hage, 28 Jan., voor rekening der gemeente: 1o. het verbreeden van een gedeelte der grachten langs den Noordwal en den Zuidbinnensingel, het bouwen van walmuren langs die verbreedingen en langs een gedeelte van de Veenkade, in 3 perc. en massa; ingekomen 14 bilj., als:

Inschrijvers en woonplaats.	perc. 1	perc. 2	perc. 3	massa
M. Bot, Vlaardingen,	*f* 4600	*f* 4900	*f* 3000	—
A. de Bont, Papendrecht,	4117	4500	3350	—
J. de Bruin en C. J. v. d. Horst, 's-Hage,	3586	4600	2875	—
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis,	3817	4237	2999	—
J. H. de Zwart & Zn., 's-Hage,	3478	3882	2288	—
J. v. Veen, Scheveningen,	—	—	—	*f* 13,043
J. v. d. Elshout, idem	3838	4500	3024	perc. 1 en 3 *f* 6966
W. Swanefeld, 's-Hage,	3400	4000	2800	—
A. Langerak, idem	3700	3960	2800	*f* 11,500
H. Hols & Co., idem	3151	4184	2748	—
G. Keij, Rotterdam,	4200	4700	3250	—
H. Jongenburger, Waddinxveen,	3950	4200	2480	11,550
G. v. d. Drift, 's-Hage,	3300	3825	2870	—
A. de Waerd en J. C. Diercks, idem	—	—	—	9,990

2o. het leggen van een afwateringsriool in de Lange-Houtstraat, het herbestraten van die straat, het leggen van een afwateringsriool in den Scheveningschenweg enz., in 3 perc. en massa; ingek. 9 bilj., als:

Inschrijvers en woonplaats.	perc. 1	perc. 2	perc. 3	massa
H. Jongenburger, Waddinxveen,	*f* 2180	*f* 1440	*f* 360	—
J. de Bruin en G. J. v. d. Horst, 's-Hage,	3289	2527	575	—
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis,	2989	1670	450	*f* 6130
J. v. d. Elshout, Scheveningen,	2400	1700	370	4741
W. Swanefeld, 's-Hage,	2100	1880	400	4400
P. Kraaijeveld, idem	2960	1905	540	4170
A. Langerak, idem	2900	1880	400	5385
H. Hols & Co., idem	3141	2117	282	—
G. Keij, Rotterdam,	4100	2550	—	—

3o. het aanleggen en rioleeren van twee straten op het terrein, tusschen den Trekweg en den Rijswijkschen straatweg; ingek. 19 bilj., als:

B. Voordendag Az., Dordrecht,	*f* 14,741
F. W. Dekker, Sliedrecht,	» 13,250
P. Kraaijeveld, 's-Hage,	» 12,250
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis,	» 11,923
J. Boomsma, 's-Hage,	» 11,900
M. Bot, Vlaardingen,	» 11,800
G. Haasnoot, Katwijk a/Zee,	» 11,750
G. Keij, Rotterdam,	» 11,700
F. Roest, 's-Hage,	» 11,215
A. de Bont Cz., Papendrecht,	» 10,974
J. in 't Veld, Dordrecht,	» 10,780
A. Langerak, 's-Hage,	» 10,600
C. Vermeulen, idem	» 10,567
H. Jongenburger, Waddinxveen,	» 9,950
W. Swanefeld, 's-Hage,	» 9,950
J. v. d. Elshout Gz., Scheveningen,	» 9,681
J. de Bruin en G. J. v. d Horst, 's-Hage,	» 8,795
G. v. d. Drift, idem	» 8,590
A. de Waerd en J. C. Diercks, idem	» 7,996

Leiden, 28 Jan., voor rekening der gemeente:

1o. de levering van een ballastpraam en een metselschouw; ingek. 5 bilj.:

hoogste inschr.	J. Feekens, Bodegraven,	*f* 950
minste »	J. Bost, Woubrugge,	» 649

Gegund.

2o. het schoonhouden van de Langebrug, ged. vijf achtereenvolgende jaren; ingek. 5 bilj.:

		per jaar
hoogste inschr.	J. I. Planjer, Leiden,	*f* 390
minste »	J. v. Ulden, idem	» 177

Gegund.

Groningen, 28 Jan.: het bouwen van een vereenigingsgebouw, ten dienste der vereeniging »Ets Haim", onder beheer van den architect P. M. A. Buurman; ingekomen 12 bilj., als:

G. Meulink,	te Groningen,	*f* 6826
B. de Jong,	» idem	» 6784
P. Belgraver,	» idem	» 6200
O. Edzards,	» idem	» 5846
A. Schreuder Jr.,	» idem	» 5823
J. Haupt,	» idem	» 5696
D. Dalmolen,	» idem	» 5585
L. Oldenburger,	» idem	» 5484
H. Janssen,	» idem	» 5420
T. Holthaus Jr.,	» idem	» 5392
E. Peters,	» idem	» 5297
J. R. Jansen,	» idem	» 5048

Gegund.

Assen, 28 Jan.: het bouwen van drie aaneengebouwde woningen aan den Looserweg voor P. J. de Geeter, onder beheer van den architect J. van Houten; ingek. 5 bilj., als:

A. J. Thurkow,	te Assen,	*f* 2198
P. J. Broekema,	» idem	» 2149
G. v. d. Grampel,	» idem	» 1983
A. J. Diehlman,	» idem	» 1915
D. B. Wiering,	» idem	» 1820

Gegund.

Amsterdam, 28 Jan.: voor rekening der gemeente: 1o. Het leveren van steenkolen ten behoeve van stoomwerktuigen der gemeente ged. '80; ingek. 4 bilj., die aan de voorwaarden voldeden; minste inschr. J. van Horn voor *f* 6.69 per 1000 Kil. franco aan de verschillende bestemmingsplaatsen en voor *f* 5.93 aan de kolentippen;

2o. Het bestraten van het oostelijk gedeelte van den Cruquiusweg en eenige andere werken; ingek. 13 bilj., als:

De Baart,	te Amsterdam,	*f* 5250
A. Heben,	» idem	» 5100
C. Bos,	» idem	» 4594
Van de Puiveldo,	» idem	» 4550
P. Schmidt en Hermans,	» idem	» 4400
De Vries,	» idem	» 4300
Zonneveld,	» idem	» 4271
M. Deutekom,	» idem	» 4250
R. v. d. Vliet,	» idem	» 4190
G. D. v. Doorn,	» idem	» 4185
Kriekaart,	» idem	» 4000
J. Faes,	» idem	» 3995
H. Ozinga,	» idem	» 3780

Sneek, 28 Jan.: het maken van een houten loods en aardetuan voor een touwslagerij, onder beheer van den architect A. Breunissen Troost; ingek. 7 bilj., als:

	perc. 1	perc. 2	massa
H. T. Bieuma, Bozum			*f* 2846
F. Prins, Sneek,	*f* 1655	*f* 1096	2751
M. Rondema, idem	1600		
A. Velzink, idem	1498		
G. C. Visser, Ylst,			2646
P. Kampman en J. Smit, Hindelopen,			2507
A. Gansterland, Wieuwerd,	1376	1145	2408
J. A. de Graaf, Sneek,			2448

In massa gegund aan J. A. de Graaf.

Arnhem, 28 Jan.: het verbouwen van perc. no. 1, Grootenmarkt, onder beheer van den architect A. R. Freem; ingekomen 11 bilj., als:

H. Wardenier, te Arnhem, f 6000
D. A. Roskam, » idem » 5278
B. Bolder, » idem » 4990
J. v. Burk, » idem » 4925
Gebr. v. Daalen, » idem » 4854
J. A. Tegel, » idem » 4771
J. Th. Rutten, » idem » 4660
H. v. d. Sand, » idem » 4644
J. H. v. Biel, » idem » 4340
J. H. Hollenbach, » idem » 4334
W. J. Gribnau, » idem » 3658
Gegund aan J. H. Hollenbach.

Enschedé, 28 Jan.: het bouwen van een boerenwoonhuis, voor J. T. W. Jonker; ingek. 6 bilj., als:
G. Sluijmer, te Enschedé, f 2095
J. W. Wijdeveld, » idem » 2082
B. J. Turin, » idem » 2030
A. Jennink, » idem » 1995
J. Punte, » idem » 1989
B. Westendorp, » idem » 1890
Gegund.

Nieuw-Scheemda, 29 Jan.: het afbreken der oude en bouwen van eene nieuwe onderwijzerswoning; ingekomen 13 bilj., als:
K. R. Fruitema, Oude-Pekela, f 4444
G. Heuzema, idem » 4439
J. Schenkel, Meeden, » 4390
S. Bergsma, Zuidbroek, » 4272
W. v. Zuilen, Nieuwolda, » 3926
H. Bolde, Scheemda, » 3688
H. Schuurke, Nieuwolda, » 3583
E. Saathof, Oostwold, » 3485
J. H. Dijkhuis, Oudeschans, » 3457
J. Bos, Blijham, » 3397
G. Schoemaker, Nieuw-Scheemda, » 3367
Joh. Buurke, Noordbroek, » 3259
A. Daanje, idem » 3198
Gegund.

Enschedé, 29 Jan.: het afbreken van twee woonhuizen en het wederopbouwen van een winkel- en woonhuis met annexe werken op een terrein, gelegen aan de Walstraat, onder beheer van den architect G. Beltman A.Gz.; ingek. 11 bilj., als:

	A	B
A. Averink,	f 5750	f 5400
J. H. Varvik,	5654	5375
H. Lammerink,	5620	5290
G. Huckriede,	5585	5270
H. ten Cate,	5578	5261
D. Rendink,	5480	5200
G. Sluijmer,	5332	5150
A. Jennink	5299	5040
F. H. Wijdeveld,	5242	4992
B. J. Turin,	5194	4919
J. Vosveld,	4625	4378

Gegund volgens plan A.

Utrecht, 29 Jan.: bestek no. 489, het leveren en stellen van een draaischijf op het station Fijenoord; ingek. 3 bilj., als:
H. Degens Jr., te Dordrecht, f 3087
Th. Heijakkers & Zonen, » Helmond, » 3080
C. v. Stuijvenberg, » Kampen, » 2902
Raming » 3200

Leeuwarden, 29 Jan.: het onderhouden van het gouvernementsgebouw met meubelen, te Leeuwarden, van de goedkeuring der aanbesteding tot en met 31 Dec. '90; ingek. 6 bilj., als:
H. Germeraad, te Leeuwarden, f 6738
Y. Nijslott, » idem » 6178
E. v. d. Heij, » idem » 5780
J. Dokter, » idem » 5680
J. Franzen, » idem » 5630
H. Arents Hz., » idem » 5440
Raming f 5729.67.

Gorinchem, 29 Jan.: het wegruimen van de kwelkade achter de inundatiesluis in den Zuider-Lingedijk bij Asperen, onder beheer der genie, aldaar; ingek. 11 bilj., als:
J. Mouster, te Vreeswijk, f 5135
P. Zanen Cz., » Ammerstol, » 5125
C. de Groot, » Sliedrecht, » 5035
J. Mink, » Kedichem, » 4695
J. Elshout, » Giesen, » 4646.46
P. Sterk, » Spijk, » 4567
W. H. Swets, » Hardinksveld, » 4510
C. Zanen Hz., » Ammerstol, » 4468
A. de Groot Cz., » Heukelom, » 4450
H. Boks, » Wijk-bij-Duurstede, » 4393
F. A. de Joode, » Woudrichem, » 4127
Raming » 4600

Leiden, 29 Jan.: het afbreken van het perc. Pieterskerkgracht no. 8, en het daarterplaatse bouwen van een slachtplaats met bovenhuis, onder beheer van den architect Jacobus van der Heijden; ingek. 21 bilj., als:
Ir. v. d. Kamp, te Leiden, f 6792
Gebr. Couvée, » idem » 6713
Chr. E. J. Verhaaff, » idem » 6706
J. v. d. Tas, » idem » 6690
J. E. Nielsen, » idem » 6578
N. v. Leeuwen, » idem » 6540
N. A. Zekveld, te Leiden, f 6518
C. v. Diest, » idem » 6395
P. J. Christiaanse, » idem » 6340
A. P. H. Hardeman, » idem » 6302
A. A. R. Verhoog, » idem » 6300
P. Kooreman, » idem » 6250
W. v. d. Drift, » idem » 6247
H. de Jongh, » idem » 6198
J. Sirag, » idem » 6149
P. C. de Vrind, » idem » 6087
L. G. Bink, » idem » 6050
A. Verhoog Jz., » idem » 5999
P. Peereboom, » idem » 5990
H. J. Sloots, » idem » 5885
C. J. de Nie, » idem » 5750
Gegund aan P. C. de Vrind.

Utrecht, 29 Jan.: de levering van benoodigdheden voor de practische oefeningen bij het korps genietroepen, ged. '89; minste inschr. waren:
Perc. 1. Metaalwerk, Fokkenberg, Utrecht, 20 pct. beneden tarief.
Perc. 2. Houten stelen, Lakerveld, Jutfaas, 13 pct. beneden tarief.
Perc. 3. Sparhout, Jongeneel, Utrecht, tarief.
» 4. Bezaagd hout, dezelfde, tarief.
» 5. Verfwaren, Wessels, Utrecht 2½ pct. beneden tarief.
Perc. 6. Teer en touwwerk, Van der Kleyn en Straver, Gouda, 40 pct. beneden tarief.
Perc. 7. Chemicaliën, Wessels, Utrecht, 2½ pct. beneden tarief.
Perc. 8. Brand- en lichtstoffen, dezelfde, 12 pct. boven tarief.
Perc. 9. Schrijf- en teekenbehoeften, Dobbe en Zn., Utrecht, 5 pct. beneden tarief.
Perc. 10. Diversen, Van den Berg, Utrecht, 5 pct. boven tarief.

Lemmer, 29 Jan., voor rekening van het waterschap »de zeven grietenijen en stad Sloten": de levering van diverse materialen, minste inschrijvers waren:
Perc. 1, 301 stère riviergrint, waarvan 175 stère ten oosten en 126 stère ten westen van Lemmer, G. Bakker, te Pasveer, à f 2.80 en f 3 per stère.
Perc. 2, 85 stère kalkkiezel, J. Langius, te Leeuwarden, voor f 1.45 per stère.
Perc. 3, 50 stère verbrijzelde keien, B. Steensma, te Lemmer, voor f 5.60 per stère.
Perc. 4, 40 stère zeegrint, Westhof onder Sondel, voor f 1.— per stère.
Perc. 5, 25 stère harde brik, dezelfde, voor f 1.75 per stère.
Perc. 6, 40 last kopmilen, B. Steensma, te Lemmer, voor f 7.90 per last.
Aan de minste inschr. gegund.

Amsterdam, 30 Jan.: het bouwen van twee woonhuizen en een pakhuis aan de Geldersche kade, aldaar; ingek. 14 bilj.; minste inschrijvers waren:
voor de twee woonhuizen H. Breemer, f 21.840
» het pakhuis B. Kuipers, » 2.270

Anjum, 30 Jan.: het bouwen eener kerk met toren, voor rekening der »kerkelijke kas"; ingek. 9 bilj., als:
J. Pijnakker, f 11.250
J. Pijkstra, » 11.200
J. Bloo, » 10.890
F. Oinga, » 10.420
K. Keuning, » 9.987
D. Zijlstra, » 9.985
G. Volmer, » 9.897
J. Deelstra, » 9.630
J. v. Dijk, » 9.330
Gegund.

's-Hage, 30 Jan., onder beheer van het ministerie van waterst. enz.: 1o. het maken van de grondwerken, de kunstwerken, den bovenbouw en eenige bijkomende werken voor de verbinding van het stations-emplacement met de haven te Delfzijl, ten behoeve van den spoorweg van Groningen naar Delfzijl; ingek. 20 bilj., als:
J. v. d. Plas, Hardinksveld, f 59.279
H. J. Nederhorst, Gouda, » 57.443
W. F. Weijers, Tilburg, » 56.700
J. Bakker, Kollum, » 55.800
A. v. Heuk, Kerkdriel, » 55.710
G. C. M. Rottinghuis, Delfzijl, » 55.677
A. Terwindt, West-Pannerden, » 55.600
L. Kalis Kz., Sliedrecht, » 55.470
P. C. Quist, 's-Hage, » 55.450
D. Kramer, Midwolde, » 54.950
C. de Ruiter, Huizum, » 53.770
T. G. Bekhuis en D. Damstra, Leeuwarden, » 53.600
P. H. Dopheide, Groningen, » 53.400
A. Pastoor, Stedum, en A. Woldringh, Zoutkamp, » 53.100
J. N. Kruizinga, Groningen, » 52.850
T. Kloosterman, Hemelum, en H. G. Brouwer, Stiens, » 51.989
H. L. Cuveller, Staveren, » 51.298
K. de Groot, Winschoten, f 51.000
J. Smit VII, Utrecht, » 49.000
K. Bleeker, Zutfen, » 47.899

2o. het maken van twee havens en bijkomende werken, ten behoeve van de stoompontverbinding te Keizersveer, onder de gemeente Raamsdonk, prov. Noord-Brabant, behoorende tot de werken voor het verleggen van de uitmonding der rivier de Maas; ingek. 8 bilj., als:
A. W. Groot, Hintham, f 58.000
C. v. d. Plas, Hardinksveld, » 50.400
W. F. Weijers, Tilburg, » 49.949
B. Voordendag Az., Dordrecht, » 49.400
J. Hilkes, Grave, » 48.000
A. Geldens, Nijmegen, » 47.740
Ph. Verbruggen, Waddinxveen, » 47.693
W. H. Swets, Hardinksveld, » 46.880
Raming » 40.655

3o. het maken van de gebouwen en grondwerken voor den stoomwatermolen aan den Hoogen Maasdijk, nabij het Heleind onder de gemeente Herpt en Bern, prov. Noord-Brabant, behoorende tot de werken voor het verleggen van de uitmonding der rivier de Maas; ingek. 9 bilj., als:
J. Visser Gz., Papendrecht, f 27.780
Ph. Verbruggen, Waddinxveen, » 27.387
C. D. Kleys, Raamsdonk, » 26.500
K. A. v. Rijswijk, Heusden, » 26.000
L. J. v. d. Steenhoven, Dordrecht, » 25.686
T. Boeren, Heusden, » 25.400
C. v. d. Wiel, Dubbeldam, » 25.170
J. Schaffer, Raamsdonk, » 24.991
J. Kamsteeg, Giessendam, » 24.900
Raming » 26.160

4o. het leveren en stellen van de werktuigen, ketels en hevelbuizen, voor den stoomwatermolen aan den Hoogen Maasdijk nabij het Heleind, onder de gemeente Herpt en Bern, prov. Noord-Brabant, behoorende tot de werken voor het verleggen van de uitmonding der rivier de Maas; ingekomen 7 bilj., als:
W. C. en K. de Wit, Amsterdam, f 43.900
H. Bollinckx, Brussel, » 28.500
Gebr. Stork & Co., Hengelo, » 28.240
E. H. Begemann, Helmond, » 23.900
J. Heinrichs, Hodimont-Verviers, » 23.864
Soc. anon. les Ateliers du Brabant, Brussel, » 21.680
Soc. anon. du Phoenix, Gent, » 19.528

5o. het onderhoud en herstel van de landsgebouwen te 's-Hage, ged. '89; ingek. 11 bilj., als:
A. Korteweg, 's Hage, f 38.000
J. v. Veen, Scheveningen, » 37.980
A. C. Paardekoper, 's-Hage, » 36.850
J. J. Zalme, idem » 36.800
L. v. Soest, idem » 36.800
A. Naber en R. de Baan, idem » 36.290
C. W. en A. B. de Vos, idem » 36.189
A. Stigter, idem » 35.050
M. en J. A. Houtman, idem » 35.348
H. v. Bergen Henegouwen, » idem » 35.449
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis, » 33.940
Raming » 35.820

Loppersum, 30 Jan.: *a.* eene vertimmering van de behuizing, thans bewoond door W. Reinders, in te richten als manufactuurwinkel; *b.* het bouwen van een woonhuisje, voor R. Balkema, aldaar, onder beheer van den architect H. Rozema; ingekomen 12 bilj., als:

	a.	*b.*
F. Dieters, Lellens,	f 1435	f 780
L. Los, Bedum,	1375	825
H. Leffers, idem	1115	
B. Jansen, Westerwijtwerd,	1111	915
J. Pot, Stedum,	1064	740
B. Jansen, Middelstum,	1077	777
H. Nieland, Wirdum,	1074	799
P. Moorlagh, Ten-Post,	1035	824
H. Wieringa, idem	1024	830
A. Oosterhoert, Garsthuizen,	829	669
J. Lutmers, Appingedam,		695
P. Jager, St.-Annen,		645

Beide gegund aan A. Oosterhoert.

Wageningen, 31 Jan.: het bouwen van een woonhuis met gedeeltelijke levering van materialen, onder beheer van den architect S. Bitters, aldaar; ingekomen 9 bilj., als:
J. Haar Hz., f 1610
P. de Leeuw, » 1567.50
J. W. Welgraven, » 1504
G. v. Triest, » 1485
A. de Leeuw, » 1480
J. B. Radstake, » 1475
N. H. Klaassen, » 1396
W. Snijders, » 1392
R. F. Driever, » 1374

Velp, 31 Jan.: het bouwen van een dubbel heerenhuis aan den rijksstraatweg te Velp, onder beheer van den architect M. K. Smit, te Dieren; minste inschr. H. Kleinstarink, te Velp, voor f 14.475. Gegund.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 9 FEBRUARI 1889.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 11 Febr.

's-Bosch, te 10 uren, door burg. en weth.: het gedeeltelijk sloopen van de kruittoren no. 1, aan den Zuidwal en het slechten van de daarlosen en omgelegen aardewerken. Aanw. gehouden.

Amersfoort, te 10½ uren, door burg. en weth.: de levering van:
1o. 200 stère gewasschen riviergrint;
2o. 20 koordjalouzieën voor de hoogere burgerschool.

Brummen, te 11 uren, door den architect J. C. Carmiggelt, namens zijn principaal, C. R. Noorman van der Dussen, in het koffiehuis van D. Stijkhuis: het bouwen van drie woonhuizen aan een blok, nabij de Herv. kerk.

Zevenbergen (N.-Br.), te 2 uren, door den bouwkundige D. Boer, namens den landbouwer Jh. Donken, in het hotel Dolk: de verbouwing van huis, schuur enz. Aanw. 11 Febr., te 10 uren.

Stadskanaal (Gron.), te 3 uren, bij B. de Boer, in het logement de Haan: het afbreken van het bestaande en het bouwen van een nieuw boerenhuis voor H. Kloen op de plaats no. 3, aan het eerste Boerendiep te Musselkanaal. Aanw. te 10 uren.

Eindhoven, te 6 uren, het veranderen en bijbouwen van een koffiehuis in de Nieuwstraat.

Geldrop (N.-Br.), te 6 uren, door de firma A. van den Heuvel & Zn., in het koffiehuis van M. Turken: het bouwen van een gedeelte aan de fabriek. Aanw. te 3 uren.

Wildervank, te 7 uren, door J. Wojer, ten huize van den logementhouder A. L. Pronk: het afbreken van een oude en het wederopbouwen van een nieuw winkelhuis op aan te wijzen plaats, aldaar.

Sommelsdijk (Z.-H.), door dijkgraaf en gezworenen van de polders het Oudeland: de levering van 500 M³ onderhoudsgrint.

Dinsdag, 12 Febr.

's-Hage, te 11 uren, door het R.-K. best. der Mariaschool: het bouwen van bewaar- en leerscholen, met kapelgebouw en religieusenhuis. Inl. bij den architect Nic. Molenaar, te 's-Hage.

Dongen (N.-Br.), te 12 uren, door burg. en weth.: het afbreken der oude en het daarstellen eener noodbrug, benevens het maken van eene geheele nieuwe brug over de rivier de Dongen, in den Lagen Ham. Inl. bij den architect Adr. van Dongen, aldaar. Aanw. 12 Febr., te 9 uren.

Kampen, te 12 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, te Zwolle, in het hotel des Pays-Bas: het uitbreiden van het gebouw van den hoofdcursus te Kampen. Bilj. inzenden uiterlijk 11 Febr., vóór 3 uren, bij den hoofdopzichter van fortificatiën, te Kampen. Aanw. gehouden. Raming f 45,300.

Schijndel, te 2 uren, door Dr. Dobbelaere: het bouwen van een woonhuis, koetshuis en stalling, met bijlevering der materialen. Inl. bij den bouwkundige J. Heijkants, te Erp. Aanw. 12 Febr., te 11 uren.

Rotterdam, in het timmerhuis: het vegen van de schoorsteenen, rookgangen enz., in de gebouwen der gemeente, ged. vijf jaren.

Woensdag, 13 Febr.

Willemstad, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, in het koffiehuis Bellevue: het verrichten van baggerwerk tot onderhoud van de havens te Willemstad en te fort De Ruijter. Bilj. inzenden 12 Febr., vóór 3 uren. Raming f 1950.

Gorinchem, te 12 uren, door directeuren der spaarbank, in het gebouw: het afbreken van het bestaande gebouw in de Zusterstraat, aldaar, en het daarterplaatse bouwen eener nieuwe spaarbank. Inl. bij den bouwkundige J. de Bie, aldaar. Aanw. gehouden.

Ermelo (Geld.), te 2½ uren, door kerkvoogden der Ned.-Herv. gemeente: het bouwen van een nieuwe pastorie in het dorp, aldaar. Inl. bij den architect Van der Made, te Harderwijk. Aanw. gehouden.

Grauw, te 5 uren, door burg. en weth. van Idaarderadeel: het bouwen van eene onderwijzerswoning te Wartena, met bijlevering van alle materialen en arbeidsloonen. Inl. bij den gemeente-opzichter, aldaar. Aanw. 12 Febr., te 10 uren.

Alkmaar, te 8 uren, door het best. van de vereeniging St.-Joseph, voor de jongensscholen: het bouwen van een nieuw schoolgebouw met drie lokalen, eene onderwijzerswoning, twee winkelhuizen, een schoolingang met bovenwoning, een nieuwen voorgevel voor een der bestaande scholen en aanverwante werken. Inl. bij den bouwkundige W. H. Matthijsen, aldaar.

Gouda, door burg. en weth.: het uitdiepen van 110 M. lengte der rivier de Gouwe bij het Jagerstal, aldaar.

Donderdag, 14 Febr.

Bolsward, te 1 uur, door de commissie van beheer over den weg Bolsward—Harlingen, in den Hof-van-Holland: het leveren van 250 stère grint.

Haarlem, te 2 uren, door burg. en weth.: het sloopen van den bovenbouw van de Kruisbrug over de Nieuwegracht, tot ongeveer aan de waterlijn of 80 cM. + A.P., het maken van een nieuwen bovenbouw op de bestaanblijvende metselwerken, met gemetselde landhoofden, pijlers, vleugelmuren enz. Aanw. gehouden. *(Zie advert. in nº. 4.)*

Veghel (N.-Br.), te 3 uren, door burg. en weth. van Schijndel en St.-Oedenrode:
1o. het verbouwen en vergrooten der school, het bouwen van portaal, privaten en ringmuur te Eerde;
2o. het leveren van het benoodigde ameublement. Inl. bij L. Versoort, te Veghel. Aanw. 14 Febr., van 9—11 uren.

Amsterdam, door Z. E. Tal: het bouwen van een pakhuis aan de Zwanenburgerstraat no. 16 en Binnenamstel te Amsterdam. Inl. bij den architect G. B. Salm, aldaar.

Bolsward, door het dijksbest. van Wonseradeels zuiderzeedijken, ter secretarie: de levering van 700 grenen palen à 62 dM., 800 idem à 53 dM., 425 idem à 41 dM., 300 idem à 35½ dM.; 40 zware eiken gordingen, 40 lichte idem, 22 ondermaatsche idem, benevens 120 stère riviergrint.

Rotterdam, door de architecten Muller en Droogleever Fortuijn: het bouwen van twee woonhuizen en een schoolgebouw aan de Westerstraat en Hollaan.

Leeuwarden: het bouwen van 11 arbeiderswoningen aan de Houtstraat. Inl. bij den architect W. C. de Groot, aldaar. Bilj. inzenden uiterlijk 13 Febr.

Vrijdag, 15 Febr.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.: het leveren en planten van boomen en heesters enz., langs de buitenwegen en singels, op Klarenbeek en de begraafplaats Moscowa, met het onderhoud van al het geleverde.

Zwolle, te 12 uren, door het prov. best. van Overijsel: het vernieuwen van de ophaalbrug over de Lutterhoofdwijk te Slagharen. Raming f 2475.

Zwolle, te 12 uren, door het prov. best. van Overijsel: het leveren van grint ten behoeve van het onderhoud der prov. grintwegen, van ophaalbrug no. 1 langs de Dedemsvaart naar Heemse en langs de Lutterhoofdwijk, in 2 perc.

Zwolle, te 12 uren, door het prov. best. van Overijsel: het verbreeden en verdiepen van een gedeelte der Dedemsvaart, tusschen de sluizen 6 en 7. Raming f 4100.

Zwolle, te 12 uren, door het prov. best. van Overijsel: het uitvoeren van vernieuwingen en herstellingen aan den straatweg langs de Dedemsvaart, tusschen de Balkbrug en de Ongelukkige wijk. Raming f 1800.

Utrecht, te 1 uur, door de directie van de Ned. Rijnspoorweg: het verbreeden van twee bruggen, verlengen van drie duikers, maken van een gebouw voor waterberging, verplaatsen van twee wachterswoningen en doen van aanhoorige werken, op en nabij station Woerden. Bilj. inzenden uiterlijk 14 Febr., bij de directie te Utrecht.

Weesp, te 2 uren, door het Evang.-Luth. kerkbest.: het bouwen van eene nieuwe pastorie. Inl. bij A. Flipse, te Weesp. Aanw. gehouden.

Musselkanaal (Gron.), te 2 uren, door C. E. Kniphorst, te Stadskanaal, ten huize van den logementhouder H. de Boer: het bouwen eener dubbele arbeiderswoning, aan het hoofddiep te Nieuw-Weerdinge. Bilj. inzenden uiterlijk 14 Febr.

Amsterdam, te 2 uren, door den bouwkundige Joh. Pelser, in het café Visser, Amstelveld 359: het verbouwen van het perceel Weesperstraat no. 26. Inl. bij genoemden bouwkundige, 2e Weteringdwarsstraat 44. Aanw. 11 en 12 Febr., te 11 uren.

's-Bosch, te 7½ uren, door het college van regenten over de godshuizen en den algemeenen arme, in het vergaderlokaal van het oudemannen- en -vrouwenhuis, aldaar: het bouwen van een balkon in het geneeskundig gesticht te 's-Bosch. Inl. bij den bouwkundige Th. J. Klaupers. Aanw. 11 Febr., te 10 uren.

Beetsterzwaag (Fr.), door den architect L. de Goed, namens baron Van Lijnden, te 's-Hage: het bouwen van een geheel nieuw burgerhuis, in de Buurt te Beetsterzwaag.

IJselmonde: het bouwen van drie woonhuizen. Inl. bij den bouwkundige J. van der Houwen, aldaar.

Zaterdag 16 Febr.

Witmarsum, te 10½ uren, door burg. en weth. van Wonseradeel: het onderhoudswerk aan gemeentegebouwen. Bilj. inzenden vóór 10 uren.

Stompwijk, te 10½ uren, door burg. en weth.: het vergrooten en verbouwen der bestaande openbare school aan den Leidschendam. Inl. bij den architect M. A. de Zwart, te Voorburg. Aanw. 14 Febr., te 10½ uren.

Utrecht, te 1 uur, door burg. en weth.: de levering van een Utrechtsche praam en van een baggerboot ten dienste der gemeentereiniging.

Kloosterzande (Zeel.), te 2 uren, door het best. van den Kruispolder, bij Th. Weemaes:
1o. de levering van 200 M³ onderhoudsgrint met afmetingen van 2 tot 6 cM.;
2o. het vervoer van die grint.

Eibergen (Geld.), te 2 uren, door D. J. Salemink, in het logement de Kroon: het bouwen van een nieuw logement met stalling c. a. op een terrein, gelegen aan de Groote-straat, aldaar. Aanw. te 12 uren.

Groningen, te 8 uren, door den architect K. Hoekzema, namens de firma J. Singer, in het koffiehuis van H. Piol: het afbreken en wederopbouwen van een winkelhuis met bovenwoning in de Poelestraat C no. 21, met de levering van al het benoodigde. Bilj. inzenden 16 Febr., vóór 7 uren. Aanw. 13 Febr., te 11 uren.

Zevenhuizen (Z.-H.), door burg. en weth.: het verleggen van een gedeelte bestrating in de gemeente. Inl. bij den civiel-ingenieur H. Paul, aldaar. Aanw. gehouden.

Stroobos (Fr.), door het best. van de vereeniging »de kerkelijke kas" te Gerkesklooster en Stroobos:
1o. het bouwen van eene kerk met consistoriekamer te Gerkesklooster;
2o. het maken en leveren van het meubilair. Inl. bij den architect A. Velding, te Buitenpost. Aanw. 14 Febr., te 3 uren.

Maandag, 18 Febr.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van: perc. 1, touwwerk; perc. 2, gereedschappen; perc. 3, draadnagels, houtschroeven, spijkers, scharnieren enz.; perc. 4, zink en koper, ten dienste der staatsspoorwegen op Sumatra.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: de levering van diverse metalen voorwerpen. Inl. bij den stads-ingenieur, raadhuis kamer 98, van 10—12 uren. *(Zie advert. in nº. 6.)*

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het herbouwen van

de[illegible] brand vernielde boerderij, gelegen in den Noorder-Ypolder, aan den dijk nabij zijkanaal H (buurt I. no. 180). Aanw. 13 Febr., te 2 uren.

Heerenveen, door Jhr. Mr. J. Roel, te 's-Hage, ten huize van Wierda: het grootendeels nieuw opbouwen van een boerenhuis met schuur c. a. te Kortezwaag, op de zathe bij G. S. Westerhof in gebruik. Aanw. 11 Febr., te 10 uren.

Amsterdam: het bouwen van twee perceelen, hoek Jodenbreestraat en Zwanenburgwal. Inl. bij den architect J. Lenderink, 1e Van-Swindenstraat 125, aldaar.

Dinsdag, 19 Febr.

Sneek, te 11 uren, door burg. en weth. van Wymbritseradeel, in het gemeentehuis:

1o. het afbreken van de bestaande en het bouwen van eene nieuwe school te Ysbrechtum;

2o. het maken, leveren en daarstellen van eenige meubels in deze school. Aanw. 16 Febr., te 11 uren.

Sneek, te 12 uren, door commissarissen over den macadamweg van Sneek naar Bolsward, in het gemeentehuis van Wijmbritseradeel: de levering van 250 stère grint.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van staatsspoorwegen, aan het centraalbureau:

1o. bestek no. 129, het leveren en inkopen van eikenhouten dwarsliggers, ten behoeve van het vernieuwingsfonds der staatsspoorwegen;

2o. bestek no. 132, de levering van eiken wisselhout en eiken brugliggers, ten behoeve van het vernieuwingsfonds der staatsspoorwegen. (*Zie advert. in nº. 5.*)

Rotterdam, in het timmerhuis: de levering van een ijzeren baggerbak.

Woensdag, 20 Febr.

Ferwerd, te 11 uren, door burg. en weth. van Ferwerderadeel:

1o. het slatten en uitdiepen van de Hallumervaart met de Koersloot, Koervaart en de opvaart naar den Hallumerhoek;

2o. het slatten en uitdiepen van de Bijervaart;

3o. het vernieuwen van de vaste brug over de Hallumervaart in den kunstweg bij Hallum.

Alkmaar, te 12 uren, door den architect C. L. M. Robbers, namens de congregatie der Zusters van O.-L.-Vrouw te Amersfoort, in het hotel Toelast: het maken van een nieuwen bijbouw met kapel bij het bestaande gesticht. Aanw. 13 Febr., te 12 uren.

Donderdag, 21 Febr.

Utrecht, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen: het vernieuwen van de brug van het verdedigingswerk te Vreeswijk, onder beheer der genie, te Utrecht. Bilj. inzenden uiterlijk 20 Febr., vóór 3 uren. Raming *f* 2300.

's-Bosch, te 10 uren, door burg. en weth.: het maken van gebouwen en inrichtingen, ten behoeve van de stedelijke gasfabriek. Bilj. inzenden uiterlijk 20 Febr., vóór 3 uren. Aanw. 16 Febr., te 10 uren. (*Zie advert. in nº. 6.*)

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van staatsspoorwegen, aan het centraalbureau:

1o. bestek no. 124, het leveren van stalen tandplaten met klemwiggen, ten behoeve van het vernieuwingsfonds der staatsspoorwegen, in twee perceelen.

2o. bestek no. 128, het leveren van stalen dwarsliggers met bevestigingsdeelen, ten behoeve van het vernieuwingsfonds der staatsspoorwegen;

3o. bestek no. 130, het leveren van omwendbare puntstukken en kruisstukken van gegoten staal, van bevestigde centrarails en van steunklossen, ten behoeve van de staatsspoorwegen;

4o. bestek no. 131, het leveren van stalen schroefbouten en ijzeren haakbouten, ten behoeve van het vernieuwingsfonds der staatsspoorwegen, in 4 perc.;

5o. bestek no. 133, het leveren van stalen tongbewegingen met toebehooren, ten behoeve van de staatsspoorwegen. (*Zie advert. in nº. 6.*)

Os, te 3 uren, door den bouwkundige H. R. Hendriks, in het stationskoffiehuis: het bouwen van een ijskelder en het bijbouwen eener machinekamer met bijlevering van alle daartoe benoodigde materialen enz. Aanw. 21 Febr., te 10 uren.

Vrijdag, 22 Febr.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het leveren van ijzer-, zink- en koperwerk, papierrollen enz. Inl. bij den inspecteur en aan de herstellingswerkplaats, te 's-Hage.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhouden en herstellen van het rijkspostgebouw te Vlaardingen, van den dag der kennisgeving van de goedkeuring der aanbesteding tot en met 31 Dec. '91. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage, en den opzichter voor de landsgebouwen J. Bartels, te Rotterdam. Aanw. 15 Febr., te 11 uren. Raming *f* 895.

Zaterdag, 23 Febr.

Sneek, te 12 uren, door burg. en weth.: de levering van pl. m. 22,000 Hl. Engelsche gaskolen en pl. m. 51,000 KG. cannelkolen, benevens de benoodigde ijzeren en koperen fittings.

's-Hage, te 2 uren, door het ministerie van justitie: het bouwen van een cellulaire keuk bij de strafgevangenis te Breda. Inl. bij den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen, te 's-Hage. Aanw. 16 Febr., te 12 uren. Raming *f* 18,000.

's-Hage, te 2 uren, door het ministerie van justitie: het leveren van 199,500 vlakke straatklinkers, 134,000 wankleurig hardgrauw en 145,000 bestrood, alles Waalvorm. Inl. bij den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen te 's-Hage.

's-Hage, te 2 uren, door het ministerie van justitie: het leveren en plaatsen van een ijzeren hekwerk tot afscheiding van het rijksterrein om het rechtsgebouw te Zutfen van den openbaren weg, aldaar. Inl. bij den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen, te 's-Hage. Aanw. 22 Febr., te 9 uren. Raming *f* 2150.

Maandag, 25 Febr.

Rotterdam, te 11 uren, in het Poolsch koffiehuis: het bouwen van een woonhuis aan de Kruisstraat naast de Diergaarde. Inl. bij den architect A. W. Meijnecken.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van de ijzerwerken voor vijf pakhuizen, ten dienste van het departement van burgerlijke werken in Ned.-Indië.

Vrijdag, 1 Maart.

Veere, door den burgemeester: de levering van 160 M³ gehorde grint, ten behoeve der gemeenten Veere en Vrouwepolder, franco op den wal te Veere.

Nagekomen Afloopen.

Rotterdam, 8 Febr.: het verrichten van baggerwerken in de Rijnhaven en in de rivier de Maas; ingek. 7 bilj., als:

A. L. v. Wijngaarden, Sliedrecht,	*f* 395,000
F. E. Terwindt, Pannerden,	» 369,900
C. Bos Az., Dordrecht,	» 335,000
P. A. Bos, Gorichem,	» 319,200
M. C. de Jong, Sliedrecht,	» 316,800
A. Volker Lz., idem	» 308,000
G. A. v. Hattem, idem	» 293,700

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Appingedam, 31 Jan.: eene belangrijke vertimmering van eene steenfabriek, voor R. Veendorp, onder beheer van den architect J. Hagemeijer; ingekomen 6 bilj., als:

E. Stamhuis,	te Farmsum,	*f* 5837
K. Burema,	» Appingedam,	» 5600
A. Bleeker,	» idem	» 5500
H. Nieland,	» Wirdum,	» 5499
J. Pot,	» Stedum,	» 5390
P. Nieland,	» Wirdum,	» 5215

Gegund.

Hulzum, 31 Jan.: het bouwen eener stelphuizing voor W. G. Terpstra, aldaar, onder beheer van den architect W. Vonk; ingek. 18 bilj., als:

C. J. Oosterveld, Hempens,	*f* 7398
M. Scholsma, Boxum,	» 6980
Blanksma, Jorwerd,	» 6858
Kanstra, Warga,	» 6797
Y. Schuitemaker, Poins,	» 6666
F. Bolsma, Berlikum,	» 6566
P. H. v. d. Veen, Goutum,	» 6466
K. Kalt, Boornzeen,	» 6449
Kooning, Ureterp,	» 6329
Vonk, idem	» 6119
T. Boonstra, Beers,	» 5992
H. v. d. Heide, Leeuwarden,	» 5959
A. R. de Jong, Oudkerk,	» 5898
J. E. Eppinga, Lippenhuizen,	» 5889
K. A. v. d. Veen, Drachten,	» 5780
J. Bos, Twijzel,	» 5764
R. A. v. d. Wijk, Lippenhuizen,	» 5737
J. S. v. d. Steeg, Hardegarijp,	» 5664

Gegund.

Wormerveer, 1 Febr.: het maken van den metalen boven- en houten onderbouw eener brug over de Zaan, onder beheer van den architect A. H. D. Rups, te Edam; ingekomen 27 bilj., als:

Ph. Verbruggen, Waddinksveen,	*f* 48,690
G. D. v. Doorn, Amsterdam,	» 43,300
L. Pot, Buiksloot,	» 42,900
V. Th. Braun, Beverwijk,	» 42,800
W. Greve, Buiksloot,	» 41,425
H. Deutekom, Amsterdam,	» 41,347
H. Schuit, Alkmaar,	» 41,000
H. Dinkla, Buiksloot,	» 40,780
Cerlijn en De Haan, Amsterdam,	» 40,500
A. Kok, Wormerveer,	» 40,349
A. Brugman, Zaandam,	» 39,980
C. J. Maks, Amsterdam,	» 39,980
J. Boekholts, idem	» 39,900
H. Oringa, idem	» 39,480
W. Ambagtsheer, idem	» 38,500
W. Lammers, Cocksdorp,	» 37,409
Hartman Casveller, Staveren,	» 37,000
B. v. Buuren, Amsterdam,	» 36,900
H. J. Volkwensch, Hoorn,	» 36,873
J. Visser Gz., Papendrecht,	» 36,495
H. J. Nederhorst, Gouda,	» 36,242
H. J. Meekers, Amsterdam,	» 35,976
H. Wienhoven, Schiedam,	» 35,885
M. Staas & Zn., Wormerveer,	» 35,876
Kon. Nederl. grofsmederij, Leiden,	» 35,688
Gebr. Garter, Wormerveer,	» 35,385
W. Vermolen, Weesp,	» 32,176
Raming	» 34,600

Baarn, 1 Febr.: het bestraten van verschillende wegen in en buiten de kom der gemeente Baarn; ingek. 29 bilj., als:

J. de Bruin en G. J. v. d. Horst, 's-Hage,	*f* 40,995
M. Vink, Utrecht,	» 32,330
J. Beverhoff, Diemen,	» 31,980
J. N. Swaan Jr., Hilversum,	» 31,162
J. Knijff, Dordrecht,	» 30,000
H. Jongenburger, Waddinksveen,	» 29,600
A. Maters, Amersfoort,	» 29,330
J. In 't Veld, Dordrecht,	» 28,825
A. de Borst Cz., Papendrecht,	» 28,321
J. Smit VII, Utrecht,	» 27,980
C. Bos, Haarlemmermeer,	» 27,698
J. Smit, Weesp,	» 27,628
R. A. v. d. Berg, Zwolle,	» 27,593
J. Terwindt, Westervoort,	» 27,550
H. Zwiep, Amersfoort,	» 27,490
E. Saltzherr, Hilversum,	» 27,474
C. ter Horst, Zwolle,	» 27,300
H. L. Casveller, Staveren,	» 26,749
J. Krachten, Utrecht,	» 26,673
J. G. Huisman, Zutfen,	» 26,543
G. M. v. d. Heijden, Arnhem,	» 26,315
G. Koelewijn, Baarn,	» 26,200
W. v. d. Kooij, Amersfoort,	» 26,160
T. W. Boote, idem	» 25,920
P. Boks, idem	» 25,530
G. J. Jaarsveld, Silvolde,	» 25,383
L. Brouwer, Gouda,	» 25,300
C. Romeijn, Haarlem,	» 25,200
E. Scheepbouwer, Utrecht,	» 24,449

Utrecht, 2 Febr.: het onderhoud der rijksgroote wegen in de prov. Utrecht; minste inschr. waren:

perc. 1, J. v. d. Berg, Amersfoort,	*f* 24,240
Raming	» 24,210
» 2, C. Bos, Haarlemmermeer,	» 24,320
Raming	» 24,810
» 3, J. v. d. Berg, Amersfoort,	» 7,490
Raming	» 7,560
» 4, D. Barneveld, Vreeswijk,	» 29,840
Raming	» 33,990
» 5, dezelfde,	» 25,840
Raming	» 28,950
» 6, J. v. d. Berg, Amersfoort,	» 9,480
Raming	» 9,810
» 7, J. Bos, Haarlemmermeer,	» 34,690
Raming	» 35,670

Te zamen *f* 155,540
Raming » 165,600

Minste inschr. in massa H. Bekker, te Lent bij Nijmegen, voor *f* 152,944.

Vlaardingen, 2 Febr.: de levering van straatklinker en metselsteenen, ten behoeve van de gemeente; ingekomen 6 bilj., als:

J. v. Holst, Ouwerkerkerk a/d. IJsel, 20,000 blauwe en 4000 gele klinkers, *f* 155
A. Mos, Arnhem, 1000 Waalklinkers, » 13.25
1000 hardgrauw, » 10.60
1000 boerengrauw, » 10.—
Van Vliet Bz., Gouderak, 60,000 IJselklinkers, te zamen »176.90
A. Borkes, Gorichem, 1000 Waalklinkers, » 13.60

De levering is gegund aan A. van Vliet IJselsteen en A. Mos, Waalsteen.

Utrecht, 2 Febr.: het bouwen van een schoolgebouw met onderwijzerswoning; ingekomen 12 bilj., als:

D. Barneveld, Vreeswijk,		*f* 56,440
G. J. v. Vloten,	Utrecht,	» 53,758
J. de Vos en J. v. Hees,	idem	» 53,015
K. J. Ruijsch v. Dugteren,	idem	» 49,987
C. v. Straaten,	idem	» 49,800
J. de Kruijf,	idem	» 49,465
W. M. Reijerse, Blauwkapel,		» 49,415
E. Saltzherr, Hilversum,		» 49,365
H. Vermeer, Utrecht,		» 48,849
L. J. Metz, Zalt-Bommel,		» 48,467
J. H. de Vos, Utrecht,		» 47,890
F. H. Joseph, idem		» 47,444

Gegund.

Lekkerkerk, 2 Febr.: de vergrooting van school B, onder beheer van den architect A. Dirkzwager, te Rotterdam; ingek. 7 bilj., als:

W. Pruijt,	te Lekkerkerk,	*f* 9483
J. Staat,	» Krimpen a/d. Lek,	» 9345
L. Boele,	» Kinderdijk,	» 9200
L. C. Groeneveld,	» Krimpen a/d. Lek,	» 8925
C. J. Neven,	» Lekkerkerk,	» 8805
P. Borsje,	» idem	» 8795
G. Sligh,	» idem	» 8684

Gegund.

Haarlem, 4 Febr., onder beheer van den bouwkundige L. F. van Baars: 1o. het verbouwen van een winkelhuis; ingekomen 4 bilj., als:

J. B. Lasschuit,	te Haarlem,	*f* 2970
G. v. Abs,	» idem	» 2840
M. v. Ommeren,	» idem	» 2785
H. v. Es,	» idem	» 2693

2o. het amoveeren van een huis en het bouwen van een smederij met twee bovenwoningen; ingek. 6 bilj., als:

M. v. Ommeren,	te Haarlem,	*f* 6217
G. v. Abs,	» idem	» 4280
H. v. Es,	» idem	» 4177
W. v. Schijndel,	» idem	» 4050
F. Th. Maas,	» idem	» 3988
W. F. Bremer,	» idem	» 3967

Beide werken zijn gegund aan H. v. Es.

Dordrecht, 4 Febr.: het opruimen van twee oude en het maken van twee nieuwe houten duikers in polderkaden der polders van de gemeente Dordrecht, onder Papendrecht gelegen, met bijlevering van de daartoe benoodigde materialen; ingek. 6 bilj., als:

C. de Groot,	te Papendrecht,	*f* 1093
A. v. Wijnen,	» idem	» 797
P. v. d. Tak Cz.,	» idem	» 793
P. v. Wijngaarden,	» idem	» 740
C. Bakker,	» idem	» 719
H. v. Dalen,	» idem	» 698

Gegund.

's-Hage, 4 Febr.: het bouwen van twee woonhuizen aan de Nieuwstraat te Scheveningen, onder beheer van den architect H. Westra Jr., te 's-Hage; ingek. 13 bilj., als:

Steffens en Wijsekus,	te 's-Hage,	*f* 12,496
A. Stigter,	» idem	» 12,150
J. v. Duijne,	» Scheveningen,	» 12,100
A. de Niet Jr.,	» idem	» 11,960
J. de Niet Az.,	» idem	» 11,600
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis, en B. P. Houtman,	te 's-Hage,	*f* 11,582
H. v. Wort,	» Scheveningen,	» 11,439
W. Ch. Kuiper,	» idem	» 11,020
L. G. v. d. Lans,	» idem	» 11,000
G. J. Wallij,	» idem	» 10,900
J. v. d. Elshout,	» idem	» 10,686
Joh. v. d. Veen,	» idem	» 10,490
P. Baak,	» idem	» 10,395

Gegund.

Leeuwarden, 4 Febr.: het verven van 16 arbeiderswoningen voor de vereeniging »Eigen brood boven al", aldaar, onder beheer van den architect J. D. Bruns; ingek. 11 bilj., als:

Firma J. J. Hilarius,	te Leeuwarden,	*f* 1120
H. v. d. Heide,	» idem	» 1104
E. J. v. d. Wal & Zn.,	» idem	» 1104
W. F. Sjerpa,	» idem	» 1104
L. Holwerda,	» idem	» 1084
A. H. Hendriks,	» idem	» 944
K. Munsterman,	» idem	» 784
L. Stam,	» idem	» 782
H. v. d. Vegte,	» idem	» 776
G. Aurema,	» idem	» 733
Firma J. H. Doedkorte,	» idem	» 693

Gegund.

Leeuwarden, 4 Febr.: het verven van het huis G 166 op de Nieuwestad te Leeuwarden, voor de firma A. Bloembergen & Zonen, aldaar, onder beheer van den architect J. D. Bruns; ingek. 1 bilj., van K. v. d. Heide, aldaar, voor *f* 1378. Gegund.

Groningen, 4 Febr.: het maken en leveren van schoolmeubelen voor een der lokalen in het schoolgebouw aan den Roteringesingel; ingek. 6 bilj.; minste inschr. P. Belgraver, te Groningen, voor *f* 499.

Leiden, 4 Febr.: het bouwen van 4 woonhuizen op een terrein aan de Hooremstraat, gem. Zoeterwoude, onder beheer van den architect Jacobus van der Heijden; ingek. 17 bilj., als:

J. de Vos,	te Leiden,	*f* 6580
C. v. Doest,	» idem	» 6495
P. Poortdoom,	» idem	» 6230
W. v. d. Drift,	» idem	» 6200
H. de Jongh,	» idem	» 6200
J. Swart,	» idem	» 6100
Gebr. Couvée,	» idem	» 6059
J. v. Riel,	» idem	» 6025
M. Nielsen,	» idem	» 6005
K. Hardeman,	» idem	» 6000
N. v. Leeuwen,	» idem	» 5989
P. Kooreman,	» idem	» 5870
J. Sirag,	» idem	» 5822
N. A. Zekveld,	» idem	» 5750
Chr. E. J. Verhaaff,	» idem	» 5620
J. v. d. Tas,	» idem	» 5589
L. G. Bink,	» idem	» 5187

Gegund.

Leeuwarden, 5 Febr.: het amoveeren en den wederopbouw van het huis I. no. 17, in de St.-Jacobsstraat te Leeuwarden, onder beheer van den architect J. D. Bruns; ingek. 15 bilj., als:

F. Kuipers,	te Leeuwarden,	*f* 12,950
T. Bijlsma en H. de Klein,	» idem	» 12,500
A. Braaksma,	» idem	» 11,900
D. Donstra en T. G. Bekkum,	» idem	» 11,900
C. F. Schwaner,	» idem	» 11,671
H. Keijzer,	» idem	» 11,548
H. Germeraad,	» idem	» 11,234
T. Hillarius,	» idem	» 11,095
J. Roding,	» idem	» 10,990
Joh. Dokter,	» idem	» 10,700
T. Kingma,	» idem	» 10,675
H. v. Erp,	» idem	» 10,544
J. Bottema,	» idem	» 10,349
D. Burg,	» idem	» 10,285
G. Jansen,	» idem	» 9,876

Gegund.

Leiderdorp, 5 Febr.: het maken van een nieuwen bijbouw bij het gesticht »de Goede Herder", onder Zoeterwoude, onder beheer van den architect E. J. Margrij, te Rotterdam; ingek. 24 bilj., als:

M. A. J. Taverne, 's-Hage,	*f* 54,994
A. A. v. Dommelen, Lent,	» 53,700
P. J. Christiaanse, Leiden,	» 58,633
P. Verbrugge, Waddinksveen,	» 51,468
W. Westerlaf, Weesp,	» 51,400
W. v. d. Drift, Leiden,	» 50,740
J. v. d. Kamp en J. v. Leeuwen, idem	» 50,640
F. D. T. Rietbergen, idem	» 50,600
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis,	» 49,840
C. Mulders, Raamsdonksveer,	» 49,459
C. Boers, Haarswoude,	» 47,229
L. Vlasman, Amsterdam,	» 46,919
J. v. Groenendael, Nieuweramstel,	» 46,375
H. v. d. Sande, Rotterdam,	» 46,280
N. Perquin, Borkel,	» 45,800
J. Wichers en J. Etmans, Lobit,	» 45,490
F. Haaijmakers, Nieuweramstel,	» 44,820
B. Kreijnen, 's-Hage,	» 44,800

J. Th. Mühlstaff, Leiden, f 44,607
P. Rings, Zantpoort, » 44,000
R. J. Chasse, Rotterdam, » 43,800
Wed. Camosi & Co., idem » 43,339
J. Slenters, Haarlem, » 43,200
C. P. W. Dessing, Gouda, » 43,100

Haarlem, 5 Febr.: het bouwen van een winkelhuis met bovenwoning, onder beheer van den bouwkundige W. F. Douglas; minste inschr. H. London, te Haarlem, voor f 6460.

Herkingen, 5 Febr., voor rekening van den polder Oud-Herkingen: 1o. het doen van aardewerk; ingekomen 7 bilj., als:

L. v. Dijk, Herkingen, f 594.90
L. Kastelein, Herkingen, » 560
J. v. d. Berg, Dirksland, » 554.92^5
S. v. d. Velde, Herkingen, » 490
K. Lugthart, Nieuwe-Tonge, » 450
A. Koppenaal, idem » 390
A. v. Dreumen, idem » 375

2o. de levering van 350 M³ grove en 375 M³ fijne grint; ingek. 1 biljet van P. Doornbein, te Herkingen, voor f 1.90 per M³, vrij op den wal aldaar. Bovendien kwam 1 biljet van H. v. d. Bout, te Nijmegen, te laat in.

3o. het vervoer der grint van de kaai naar den dijk; ingek. 3 bilj., als:

per M³
G. Warnar, onder Melissant, f 0.80
J. A. Klein, Herkingen, » 0.76
L. Bruggeman, idem » 0.75

Alles is aan de minste inschr. gegund.

Dreischor, 5 Febr.: het maken en herstellen van steenglooiingwerken aan den Nieuwe- of Jongepolder van Dreischor; ingek. 12 bilj., als:

M. v. d. Hoek, Neuzen, f 6900
J. den Boer, Elkerzee, » 6576
H. Berrevoets Hz., Kerkwerve, » 6489
L. v. Popering Dz., Bruinisse, » 5790
P. Vink, Noordgouwe, » 5685
A. v. Popering, Bruinisse, » 5640
C. Bolier Cz., idem » 5632
dezelfde, » 5486
J. Hack, Oudgastel, » 5433
M. v. d. Linden, Zierikzee, » 5197
C. Hartog, Scherpenisse, » 5039
J. v. Strien, Zierikzee, » 4879

Utrecht, 5 Febr.: bestek no. 492, het maken van een haltegebouw met los- en laadplaats met daarmede in-verband-staande werken, op de steigerplaats Made-Drimmelen; ingekomen 11 bilj., als:

A. D. Lucas, Zevenbergen, f 6879
H. v. Dijk, Zevenbergschenhoek, » 5954
A. Oosters, Willemstad, » 5450
P. H. den Dunnen Pz., Drimmelen, » 5247
P. Numan, Moerdijk, » 5020
L. Botermans, Gilze, » 4973
J. Schuller, Raamsdonk, » 4943
W. Franssen, Geertruidenberg, » 4780
C. J. Dupont, idem » 4690
T. Rovers, Made, » 4670.35
H. v. d. Ploeg, Geertruidenberg, » 4250
Raming » 5500

Rotterdam, 5 Febr.: de levering van brandkranen en reservestukken; ingek. 8 bilj., als:

Bopp en Reuther, Mannheim, f 11,050
Glenfield Company, limd. Kilmarnock, » 10,089
A. M. de Blauw & Co., 's-Hage, » 7,863.75
Van den Honert en Punt, Amsterdam, » 6,295
E. Cambier Leroux, La Louvière, » 5,960
H. Breuer & Co., Höchst a/M., » 5,724
Ch. Remy en Beenfait, Rotterdam, » 5,493.50
E. S. Stokvis & Zn., idem » 5,313

Heteren, 5 Febr.: het bouwen van een winkelhuis met pakhuis, aan de Lievevrouwestraat, onder beheer van den architect W. A. Lensink, te Arnhem; ingek. 9 bilj., als:

J. v. Mossel, te Heteren, f 8750
A. v. Genderen, » idem » 8474
J. N. Jansen, » Arnhem, » 8120
J. Evers, » Zetten, » 7998
R. de Vries, » Wageningen, » 7750
J. A. G. Tegel, » Arnhem, » 7697
H. J. Hoogveld, » Valburg, » 7484
J. Rikken, » Arnhem, » 7288
St. Geurts, » Doornik, » 6947
Gegund.

Utrecht, 6 Febr.: het herstellen van watertaluds langs den Vaartschenrijn, onder beheer der genie, aldaar; ingek. 16 bilj., als:

W. v. d. Haar, f 1869
P. Verbruggen, » 1574
P. J. Koch, » 1530
C. v. d. Berg, » 1489
P. Zanen Cz., » 1480
C. Zanen Hz., » 1463
W. v. Rijnsever, » 1439
Th. H. Dirks, » 1437
W. v. Dijk, » 1435
C. Froonhoff, » 1423
J. v. Harpen, » 1390
W. v. Straten, » 1360
J. Mouster, f 1348
C. Krachten Jz., » 1293
D. Barneveld, » 1240
M. Lakerveld, » 1235

Wildervank, 6 Febr.: het ontgraven van een dam en het plaatsen van eene draaibrug te Wildervankster Dallen; ingek. 6 bilj., als:

D. de Groot, te Wildervank, f 1221
Joh. Benus, » Stadskanaal, » 1220
H. Huizing Jr., » Wildervank, » 1217
Jan Linzel, » Stadskanaal, » 1197
Jan Jacobs Prummel, » Wildervank, » 965
T. Kamminga, » idem » 931
Gegund.

Apeldoorn, 6 Febr.: het verbouwen van het hotel »de Moriaan", aldaar, onder beheer van den ingenieur-architect C. M. Gardenier; ingek. 10 bilj., als:

	perc. 1	perc. 2	perc. 3
J. W. Wassink,	f 6200	f 6550	f 5453
A. Radstaak,			6090
M. Zinnemers,			6286
J. Radstaak,			5725
F. W. Geurden,	5600	5400	5680
H. Wegerif,			5672
L. Wegerif,			6120
J. v. d. Braak,	5800	5555	6070
C. Wegerif,	5385	5250	5135
T. Eijbers,	4490	4733	4198

Gegund aan T. Eijbers.

Breda, 6 Febr.: het bouwen van eene stalling en remise, voor Mr. Sassen, onder beheer van den architect J. M. Margjen, aldaar; ingek. 10 bilj., als:

A. v. d. Heide, te Breda, f 2189
C. de Kanter, » idem » 2935
J. A. Hoppenbrouwers, » idem » 2869
G. v. d. Velden, » idem » 2843
W. J. Simons, » idem » 2790
A. H. Mol, » idem » 2728
J. v. Dienderen, » idem » 2656
A. Mol, » idem » 2632
M. v. Sevenbergen, » idem » 2620
H. v. Dongen, » idem » 2533

's-Hage, 6 Febr.: de levering van: Perc. 1, schroefpalen; minste inschr. Soc. anon. de construction de Malines, te Mechelen, voor f 65,328.16.

Perc. 2, brugliggers (perc. 1); minste inschr. voor gezamenlijk bedrag, de »Gutehoffnungshütte Actienverein für Bergbau und Hüttenbetrieb", te Oberhausen; voor de 100 KG. minste inschr. »Soc. anon. de la Providence", te Marcain au Pont, voor f 7.22.

Zeist, 7 Febr.: het bouwen eener villa met stal en koetshuis voor Dr. K. Snellen, onder beheer van den architect P. J. Houtzagers; ingek. 9 bilj., als:

J. de Kruijf, Utrecht, f 25,000
A. W. Wildbergh, Bunnik, » 22,509
F. Geijtenbeek, Zeist, » 22,455
Wed. F. J. Pijpers, idem » 22,350
M. F. Geijtenbeek, Rijnsburg, » 22,300
W. v. Vloten, Utrecht, » 21,499
J. A. v. Nie, Zeist, » 21,294
E. J. v. Deventer, Utrecht, » 20,900
H. J. Stelker, idem » 17,640

Schiedam, 7 Febr.: het leggen van een cementsteenen riool, lang 420 M.; ingekomen 15 bilj., als:

C. de Groot, Sliedrecht, f 4488
C. Snijders de Vogel, Schiedam, » 3939
M. C. de Bruijn, Overschie, » 3820
H. Wienhoven, Schiedam, » 3490
A. de Borst Cz., Papendrecht, » 3460
D. Varkevisser Jr., Overschie, » 3449
A. Langerak, 's-Hage, » 3447
J. de Bruin en C. J. v. d. Horst, idem » 3425
H. Stelwagen, Rotterdam, » 3400
G. Keij, idem » 3390
J. In 't Veld, Dordt, » 3375
C. F. Barel, 's-Hage, » 3325
Mees Both, Vlaardingen, » 3110
A. v. Staveren, Kralingen, » 2999
W. Sonneveld, idem » 2940

Neer, 7 Febr.: het bouwen eener nieuwe school enz., onder beheer van den architect E. Corbeij, te Roermond; ingek. 15 bilj., als:

Groenendael, te Nederweert, f 18,774
Wed. Janssen & Co., » Maasbracht, » 16,650
Reijnders, » Maasniel, » 14,850
Reijnders, » Horn, » 14,790
Jacobs, » Helden, » 14,666
Mestrum, » Maasbracht, » 14,590
Baeten, » Roggel, » 14,565
De Bruijn, » Helden, » 14,550
Roemen, » Steijl, » 14,416
Pennings, » Kessel, » 14,300
Pollaerd, » Maasniel, » 13,985
Janssen, » Neer, » 12,999
Beckers, » Sittard, » 12,900
Hermans, » Neer, » 12,885
Van den Bergeh, » Weert, » 12,860

Haarlem, 7 Febr.: het bouwen van een graan- en zaadpakhuis, voor de firma J. Leupen & Zn., onder beheer van den architect D. E. L. van den Arend, aldaar; ingek. 18 bilj., als:

J. v. Damme, te Haarlem, f 10,498
J. J. Guldemond, » idem » 10,099
C. Cobelens, » idem » 9,999
G. v. Abs, » idem » 9,980
J. S. Losschuit, » idem » 9,690
C. Romeijn, » idem » 9,589
J. H. Daudeij, » idem » 9,529
J. v. Elk, » idem » 9,440
Verhagen en Van 't Wout, » idem » 9,400
J. S. v. Velthuijsen, » idem » 9,090
H. London, » idem » 9,089
D. A. Braakenburg, » idem » 8,920
P. C. Groenings, » idem » 8,780
M. v. Ommeren, » idem » 8,763
Wed. A. Reijnders, » idem » 8,693
B. Hagen, » idem » 8,637
A. Rinkema, » idem » 8,498
J. Vander, » idem » 8,205
Gegund.

Garijp, 7 Febr.: het afbreken van een huis en het bouwen van een winkelhuis voor G. H. Walda; ingekomen 8 bilj., als:

K. de Vries, Eestrum, f 3133
S. P. Haaksma, Suameer, » 2760
W. Talma, Bergum, » 2692
A. Visser, Tietjerk, » 2625
H. Eldering, Suameer, » 2535
K. T. Dijkstra, Giekerk, » 2495
G. A. v. d. Wal, Kootstertille, » 2322
H. Gros, Garijp, » 2300
Raming » 2300

's-Hage, 8 Febr.: het uitbreiden, veranderen, herstellen en het onderhoud van het post- en telegraafgebouw te Tilburg; ingek. 19 bilj., als:

L. de Rooij, te Tilburg, f 16,717
J. v. Groesendael, » Nieuweramstel, » 15,397
P. B. Clercx, » Tilburg, » 15,200
P. Meeuws en J. Horvers, » idem » 15,127
W. A. Claassen, » idem » 15,100
P. v. Riel, » idem » 15,028
Wed. F. v. d. Schoot, » idem » 14,935
M. H. Reijnen, » idem » 14,800
J. C. v. Pelt, » idem » 14,592
P. T. Dusée, » idem » 14,565
Wed. J. W. v. d. Schoot, » idem » 14,532
Th. M. J. Guitenhoven, » idem » 14,521
A. v. d. Aa, » idem » 14,310
L. Franken, » idem » 14,303
L. v. Herk, » idem » 14,288
H. C. Lepelaars, » idem » 14,000
J. v. Gorp, » idem » 13,830
J. H. Lepelaars, » idem » 13,300
P. v. d. Brink, » idem » 12,985
Raming » 15,725

Staveren, 8 Febr.: het afbreken van het bestaand en het bouwen van een nieuw gemeentehuis met woning; ingek. 15 bilj., als:

K. J. Kalt, Heerenveen, f 13,693
L. Posthuma Jr., Harlingen, » 13,131
H. Kamerling, Ylons, » 12,964
H. Biesma, Bozum, » 12,880
J. Konst, Bakhuizen, » 12,570
J. Rosendaal en J. West, Enkhuizen, » 11,889
L. de Waard, Staveren, » 11,793
T. v. d. Meer, Molkwerum, » 11,699
J. A. Schrale, Warns, » 11,468
A. Schellinga, Staveren, » 11,408
C. de Boer, idem » 11,365
A. v. d. Sluis, idem » 11,327
A. S. Wiggerts, Hindeloopen, » 10,980
A. v. Randen, Staveren, » 10,875
P. Kampman & Co., Hindeloopen, » 10,352

's-Hage, 8 Febr.: het bouwen van een koestal bij de militaire slachterij te 's-Hage; ingek. 6 bilj., als:

H. v. Bergen Henegouwen, 's-Hage, f 1687
J. v. Veen, Scheveningen, » 1597
J. v. d. Elshout Gz., idem » 1489
A. du Neef, Brielle, » 1489
H. v. Ostaessen, Delft, » 1488
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis, » 1456
Raming » 1540

Utrecht, 8 Febr., door den majoor van het korps genietroepen: het inrichten van drie spoorweggereedschapswagens; ingek. 4 bilj. als:

F. Swaters & Zn., te Utrecht, f 2185.29
M. W. Soesbergen, » idem » 2135.29
F. Vernimmen, » idem » 1989
G. J. Alfrink, » idem » 1975
Gegund.
Raming f 1950

's-Hage, 8 Febr.: het leveren en stellen van eenige meubelen enz., ten dienste van de hoofdoppassers- en oppassers-lokalen boven het keukengebouw van het gemeente-ziekenhuis, aldaar; minste inschrijver P. van Vliet, te Woubrugge, voor f 1212.

BIJVOEGSEL

VAN

DE OPMERKER

van ZATERDAG 16 FEBRUARI 1889.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 18 Febr.

Amersfoort, te 11 uren, door den architect W. H. Kam, ten raadhuize: het verbouwen van het hoekhuis, wijk A no. 106, aan de Utrechtschestraat, aldaar.

Brummen, te 11 uren, door het best. der Nederl.-Israelietische gemeente, in het logement 't Kromhout, bij de Wed. G. Demmink: het afbreken der oude en het bouwen eener nieuwe synagoge, onder bijlevering van meubilair enz.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van: perc. 1, touwwerk; perc. 2, gereedschappen; perc. 3, draadnagels, houtschroeven, spijkers, scharnieren enz.; perc. 4, zink en koper, ten dienste der staatsspoorwegen op Sumatra.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: de levering van diverse metalen voorwerpen. Inl. bij den stads-ingenieur, raadhuis kamer 98, van 10—12 uren. (*Zie advert. in n°. 6.*)

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het herbouwen van de door brand vernielde boerderij, gelegen in den Noorder-Ypolder, aan den dijk nabij zijkanaal H (buurt L no. 180). Aanw. gehouden.

Leiden, te 12 uren, door burg. en weth.: het herstellen van eenige huisjes in de Vrouwenkerksteeg.

Broek-in-Waterland (N.-H.), te 12 uren, door dijkgraaf en heemraden der Belmermeer, bij K. Koster: het veranderen van de Langebrug, gelegen in het zuideinde te Broek-in-Waterland, van loop- tot rijbrug. Aanw. 18 Febr., te 9 uren.

Gorinchem, te 1½ uren, door het polderbest. van Dalem, in »de Gezelligheid": de levering van 350 M³ grint.

Raalte (Ov.), te 2 uren, door het Israëlietisch kerkbest., ten huize van J. Kamphuis, in de Kroon: het bouwen eener Israëlietische kerk.

Nijbroek (Geld.), te 3 uren, door den opzichter M. Hurenkamp, bij T. Kors: het bouwen eener geheel nieuwe heerenhofstede (dwarshuis) met bijbehoorende schuur, nabij den kunstweg langs het klooster te Terwolde (oppervlakte pl. m. 465 M².)

Heerenveen, door Jhr. Mr. J. Roël, te 's-Hage, ten huize van Wierda: het grootendeels nieuw opbouwen van een boerenhuis met schuur c. a. te Kortezwaag, op de zathe bij G. S. Westerhof in gebruik. Aanw. gehouden.

Amsterdam: het bouwen van twee perceelen, hoek Jodenbreestraat en Zwanenburgwal. Inl. bij den architect J. Lenderink, 1e Van-Swindenstraat 126, aldaar.

Dinsdag, 19 Febr.

Sneek, te 11 uren, door burg. en weth. van Wymbritseradeel, in het gemeentehuis:

1o. het afbreken van de bestaande en het bouwen van eene nieuwe school te Ysbrechtum;

2o. het maken, leveren en daarstellen van eenige meubels in deze school. Aanw. gehouden.

Sneek, te 12 uren, door commissarissen over den macadamweg van Sneek naar Bolsward, in het gemeentehuis van Wijmbritseradeel: de levering van 250 stère grint.

Ermeloo (Geld.), te 1 uur, door het best. der vereeniging tot christelijke verzorging van krankzinnigen en zenuwlijders, op Veldwijk: het bouwen van 2 woonhuizen, 1 voor den predikant en 1 voor den tweeden geneesheer van Veldwijk. Inl. bij den architect E. G. Wentink, te Schalkwijk. Aanw. 19 Febr., te 11 uren.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van staatsspoorwegen, aan het centraalbureau:

1o. bestek no. 129, het leveren en inkepen van eikenhouten dwarsliggers, ten behoeve van het vernieuwingsfonds der staatsspoorwegen;

2o. bestek no. 132, de levering van eiken wisselhout en eiken brugliggers, ten behoeve van het vernieuwingsfonds der staatsspoorwegen. (*Zie advert. in n°. 5.*)

Rotterdam, in het timmerhuis: de levering van een ijzeren baggerbak.

Woensdag, 20 Febr.

Ferwerd, te 11 uren, door burg. en weth. van Ferwerderadeel:

1o. het slatten en uitdiepen van de Hallumervaart met de Koersloot, Koervaart en de opvaart naar den Hallumerhoek;

2o. het slatten en uitdiepen van de Blijervaart;

3o. het vernieuwen van de vaste brug over de Hallumervaart in den kunstweg bij Hallum.

Alkmaar, te 12 uren, door den architect C. L. M. Robbers, namens de congregatie der Zusters van O.-L.-Vrouw te Amersfoort, in het hotel Toelast: het maken van een nieuwen bijbouw met kapel bij het bestaande gesticht. Aanw. gehouden.

Heeswijk (N.-Br.), te 2 uren: het bouwen van schoollokalen en recreatiezaal, ten behoeve van het gymnasium, aldaar. Inl. bij den architect Dobbe, te 's-Bosch. Aanw. 20 Febr., te 11 uren.

Hengeloo (Ov.), te 7 uren, voor H. v. Beek, bij J. W. van Wezel aan de Enschedéschestraat: het bouwen van een woonhuis met winkel en bakkerij, op een terrein, gelegen aan de Nieuwstraat, aldaar. Aanw. te 10 uren.

Donderdag, 21 Febr.

Utrecht, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen: het vernieuwen van de brug van het verdedigingswerk te Vreeswijk, onder beheer der genie, te Utrecht. Bilj. inzenden uiterlijk 20 Febr., vóór 3 uren. Raming f 2300.

's-Bosch, te 10 uren, door burg. en weth.: het maken van gebouwen en inrichtingen, ten behoeve van de stedelijke gasfabriek. Bilj. inzenden uiterlijk 20 Febr., vóór 3 uren. Aanw. gehouden. (*Zie advert. in n°. 7.*)

Deventer, te 10 uren, door burg. en weth.:

1o. de levering van 200 privaattonnen van gegalvaniseerd plaatijzer;

2o. idem van 2 vuilnisbakken van idem idem.

Reden (Geld.), te 1 uur, door burg. en weth.:

1o. het verbreeden en verharden van het schoolpad te Dieren, met aanverwante werken;

2o. het beklinkeren van de Rozendaalsche laan te Velp. Aanw. 19 Febr., te Velp te 11 en te Dieren te 2 uren.

Noordwijk a/Zee (Z.-H.), te 1 uur, door het best. der Noordwijksche Duinexploitatie-maatschappij, in het hotel »Huis ter Duin": het bouwen van een dubbele villa aan de badplaats Noordwijk a/Zee. Inl. bij den architect W. Langhout Gz., te Amsterdam. Aanw. 21 Febr., te 11½ uren.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van staatsspoorwegen, aan het centraalbureau:

1o. bestek no. 124, het leveren van stalen tandplaten met klemwiggen, ten behoeve van het vernieuwingsfonds der staatsspoorwegen, in twee perceelen.

2o. bestek no. 128, het leveren van stalen dwarsliggers met bevestigingsdeelen, ten behoeve van het vernieuwingsfonds der staatsspoorwegen;

3o. bestek no. 130, het leveren van omwendbare puntstukken en kruisstukken van gegoten staal, van bevestigde contrarails en van steunklossen, ten behoeve van de staatsspoorwegen;

4o. bestek no. 131, het leveren van stalen schroefbouten en ijzeren haakbouten, ten behoeve van het vernieuwingsfonds der staatsspoorwegen, in 4 perc.;

5o. bestek no. 133, het leveren van stalen tongbewegingen met toebehooren, ten behoeve van de staatsspoorwegen. (*Zie advert. in n°. 6.*)

Stad-Doetinchem, (Geld.), te 2 uren, door burg. en weth.: het ophalen van het straatvuil enz., ged. '89.

Os, te 3 uren, door den bouwkundige H. R. Hendriks, in het stationskoffiehuis: het bouwen van een ijskelder en het bijbouwen eener machinekamer met bijlevering van alle daartoe benoodigde materialen enz. Aanw. 21 Febr., te 10 uren.

Vechel, te 3 uren, door burg. en weth.:

1o. het verbouwen en vergrooten der school, het bouwen van een portaal, privaten en ringmuur te Eerde;

2o. het leveren van het benoodigde ameublement. Inl. bij L. Vervoort, te Vechel. (Herbesteding.)

Nieuwerkerk (Zeel.), door het best. van den polder Vier Bannen in Duiveland, bij den dijkgraaf: de levering van 900 M³ grove onderhoudsgrint, voor den wal.

Vrijdag, 22 Febr.

Groningen, te 12 uren, door het prov. best.: het verbeteren en verbreeden van de invaart der haven in het Boterdiep te Groningen. Inl. bij den hoofdingenieur, den ingenieur en den opzichter L. Edens, allen te Groningen.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het leveren van ijzer-, zink- en koperwerk, papierrollen enz. Inl. bij den inspecteur en aan de herstellingswerkplaats, te 's-Hage.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhouden en herstellen van het rijks-postgebouw te Vlaardingen, van den dag der kennisgeving van de goedkeuring der aanbesteding tot en met 31 Dec. '91. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage, en den opzichter voor de landsgebouwen J. Bartels, te Rotterdam. Aanw. gehouden. Raming f 895.

Veenwouden (Fr.), te 8 uren, bij A. Joh. de Wal: eene vertimmering aan een boerenhuis te Veenwoudsterwal. Aanw. 20 Febr., te 11 uren.

Zaterdag, 23 Febr.

Sneek, te 12 uren, door burg. en weth.: de levering van pl. m. 22,000 HL. Engelsche gaskolen en pl. m. 45,000 KG. cannelkolen, benevens de benoodigde ijzeren en koperen fittings.

Zwolle, te 1 uur, door burg. en weth.: de levering van:

1o. bekapte keien en trottoirbanden;

2o. straatklinkers. Inl. bij den gemeente-architect.

's-Hage, te 2 uren, door het ministerie van justitie: het bouwen van een cellulaire keuk bij de strafgevangenis te Breda. Inl. bij den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen, te 's-Hage. Aanw. gehouden. Raming f 18,000. (*Zie advert. in n°. 6.*)

's-Hage, te 2 uren, door het ministerie van justitie: het leveren van 199,500 vlakke straatklinkers, 134,000 waalkleurig hardgrauw en 145,000 bestrood, alles Waalvorm. Inl. bij den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen te 's-Hage.

's-Hage, te 2 uren, door het ministerie van justitie: het leveren en plaatsen van een ijzeren hekwerk tot afscheiding van het rijksterrein om het rechtsgebouw te Zutfen van den openbaren weg, aldaar. Inl. bij den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen, te 's-Hage. Aanw. 22 Febr., te 9 uren. Raming f 2130.

Zaandam, te 6 uren, door burg. en weth.:

1o. het maken van plantsoen met bijkomende werken om en nabij het gemeentehuis;

2o. het leveren en plaatsen van urinoirs;

3o. het sloopen van een perceel op de begraafplaats met bijbehoorend werk, als: het leveren van hekwerk, ophooging van terrein enz.

Leiden, door dijkgraaf en hoogheemraden van Rijnland:

1o. bestek no. 85, de levering van timmerhout, rijshout, gebakken steen, ijzerwaren, grint en puin;

2o. bestek no. 86, het onderhoud van sluizen, bruggen en woningen, meest langs den Rijn. Inl. bij den ingenieur.

Burum (Fr.), door den architect A. Velding, te Buitenpost: het

bouwen van een dwarshuis met schuur, nabij het dorp Kollum. Aanw. 18 Febr., te 2 uren.

Amersfoort, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, aldaar: het bouwen van een koetstal bij de rijkaan voor de rijschool te Amersfoort. Bilj. inzenden uiterlijk 22 Febr. Raming *f* 1600.

Maandag, 25 Febr.

Rotterdam, te 11 uren, in het Poolsch koffiehuis: het bouwen van een woonhuis aan de Kruisstraat naast de Diergaarde. Inl. bij den architect A. W. Meijneken.

s-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van de ijzerwerken voor vijf pakhuizen, ten dienste van het departement van burgerlijke werken in Ned.-Indië.

s-Hage, te 1½ uren, door burg. en weth.: het bouwen eener school voor onvermogenden, met gymnastiekgebouw en onderwijzerswoning, aan de Wagenstraat te Scheveningen. Aanw. 22 Febr., te 10 uren.

Dinsdag, 26 Febr.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.:

1o. bestek no. 19, de levering en het inzetten van glasruiten en de levering van lampeglazen en glazen inktkokers, ged. '89, in drie perc.;

2o. bestek no. 24, het verrichten van buiten- en binnenverfwerken aan verschillende gemeentewerken en gemeentegebouwen, in drie perceelen. (*Zie advert. in nº.* 7.)

Boxmeer, (N.-Br.) te 1 uur, door den ontvanger der registratie en domeinen, ten zijnen kantore: het leveren en stellen van 27 ijzeren hekken en het maken eener afrastering, onder St.-Agatha, Oeffelt en Mook. Aanw. 18 Febr., te 10 uren, aanvangende ten huize van den kastelein Van Bergen te St.-Agatha.

Rotterdam, in het timmerhuis: de levering van 21 partijen iepenhouten hingstrooken voor rijvoeringen, te zamen 5777 stuks.

Woensdag, 27 Febr.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het leveren en carboniseeren van eikenhout voor wissels en dwarsliggers, in 2 perc. Inl. bij den directeur voor de spoorwegen, te 's-Hage. Raming perc. 1 *f* 21,000, perc. 2 *f* 2400.

s-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het uitdiepen van een gedeelte der lig- en losplaats in het IJ, beoosten de oostelijke Handelskade te Amsterdam, ten behoeve van den spoorweg van Nieuwediep naar Amsterdam. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur der staatespoorwegen J. Leijds, te Amsterdam. Aanw. 20 Febr., te 11 uren. Raming *f* 30,000.

Grouw, te 11 uren, door burg. en weth. van Idaarderadeel: het leveren van 300 stère grint en 30 stère harde straatsteenpuin, in één perceel. Inl. bij den gemeente-opzichter, te Grouw.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van hrugliggers. (Herbesteding.)

Warmenhuizen, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een geneesheerswoning, met bijbehoorende werken. Inl. bij den architect J. A. Wijn, te Apeldoorn. Aanw. 26 Febr., te 11 uren.

Donderdag, 28 Febr.

Nijmegen, te 3 uren, in het koffiehuis van Faassen, aan de Molenstraat: het bouwen van een woonhuis met afzonderlijke parapluiefabriek op een terrein, gelegen aan de Doddendaal, aldaar, voor rekening van F. W. Bickman. Inl. bij den architect J. J. Weve.

Vrijdag, 1 Maart.

Aartswoud (N.-H.), te 11 uren, ten huize van S. Pluister: de levering van 80,000 vlakke of 80,000 getrokken straatklinkers. Bilj. inzenden uiterlijk 28 Febr.

Moerdrecht, te 11½ uren, door de commissie van beheer over den weg van de Hoffaan naar Gouda: het onderhouden van de met klinkersteen bestrate en begrinde gedeelten, benevens de hegbeplanting, scheringen enz., van den weg van de Hoffaan nabij Rotterdam naar Gouda, ged. 3 jaren, van 1 Mei '92—30 April '95. Inl. bij den opzichter J. Oudijk, te Nieuwerkerk a/d. IJssel.

Veere, door den burgemeester: de levering van 160 M³ geharde grint, ten behoeve der gemeenten Veere en Vrouwepolder, franco op den wal te Veere.

St.-Annaparochie (Fr.): het bouwen van een heerenhuis met schuur en wagenhuis op een terrein, nabij de »Groote bontekoe", aan den Stiemser straatweg, onder Leeuwarden. Inl. bij den architect J. Winters Jz., te St.-Annaparochie. Aanw. 20 Febr., te 11 uren.

Arnemuiden (Zeel.) door burg. en weth.: de levering van 140 M³ onderhoudsgrint, vrij op den wal. Bilj. inzenden vóór 1 Maart.

Zaterdag, 2 Maart.

Alkmaar, te 10 uren, door dijkgraaf en hoemraden van de Schermeer, op het raadhuis: de levering van 250,000 straatsteenen (Waalvorm.)

Leeuwarden, te 11 uren, door burg. en weth. van Leeuwarderadeel: de levering van 1280 stère grove gewassehen riviergrint en 20 stère tuinpadengrint. Inl. bij den gemeente-opzichter L. B. Wesselius, te Huizum.

Alkmaar, door dijkgraaf en hoemraden van de Schermeer: de levering op de losplaats aan den Omval van 60 à 70 kub. M. grint.

Woensdag, 6 Maart.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van baggerwerk tot onderhoud van de bodemdiepte in de haven voor rijksvaartuigen aan den Hoek-van-Holland, behoorende tot het onderhoud en herstel der werken van de Nieuwe Maas, het Scheur en aan den Hoek-van-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en de ingenieurs Wekker, te Rotterdam, en Behrens, te Hoek-van-Holland. Aanw. 27 Febr. Raming *f* 0.37 per M³.

Dinsdag, 12 Maart.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van financiën: het onderhouden en herstellen van het rijksgebouw te Leeuwarden, waarin de kantoren van de hypotheken en het kadaster zijn gevestigd, van 1 April '89 tot en met 31 Maart '92. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 1e district, te 's-Hage, en den hoofdopzichter bij de landsgebouwen D. Fokkens, te Zwolle. Aanw. 5 Maart, te 1 uur. (*Zie advert. in nº.* 7.)

Woensdag, 18 Maart.

Utrecht, te 12½ uren, door de directie van den Ned. Rijnspoorweg: de levering van magazijngoederen. Bilj. inzenden uiterlijk 12 Maart.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Dirksland, 6 Febr.: de levering van 1755 M³ grove onderhoudsgrint voor den grintweg Ouddorp—Sommelsdijk c.a.; ingek. 2 bilj., als:

		per M³
A. B. A. Quack & Co., Nijmegen,		
in de haven van	Dirksland,	*f* 1.53½
idem	Stellendam,	» 1.53½
idem	Goedereede,	» 1.53½
idem	Ouddorp,	» 1.53½
H. v. d. Bout, Nijmegen,		
in de haven van	Dirksland,	*f* 1.52
idem	Stellendam,	» 1.52
idem	Goedereede,	» 1.52
idem	Ouddorp,	» 1.52

Gegund.

Groningen, 7 Febr.: het gedeeltelijk verbouwen van een huis in de Poelestraat, te Groningen, onder beheer van den architect K. Hoeksema; ingek. 11 bilj., als:

J. Versteegh,	te Groningen,	*f* 3440
T. Holthuis,	» idem	» 2987
D. Janssen,	» idem	» 2898
K. H. Huizinga,	» idem	» 2888
J. Ibelings,	» idem	» 2828
D. Dalmolen,	» idem	» 2785
G. H. Hindriks,	» idem	» 2785
W. Pleijier,	» idem	» 2777
E. Peters,	» idem	» 2741
E. W. Wietsema,	» idem	» 2687
P. Zijlstra,	» idem	» 2405

Gegund.

Groningen, 6 Febr.: het bouwen van een slachthuis en het vertimmeren van een huis in de Kijk-in-'t Jatstraat, get. K. no. 193, onder beheer van den architect K. Hoeksema; ingek. 8 bilj., als:

P. Zijlstra,	te Groningen,	*f* 1840
E. W. Wietsema,	» idem	» 1761
J. I. Toesman,	» idem	» 1710
K. H. Huizinga,	» idem	» 1700
J. Ibelings,	» idem	» 1691
H. J. Meijer,	» idem	» 1678
D. Dalmolen,	» idem	» 1656
D. Janssen,	» idem	» 1638

's-Hage, 8 Febr.: het leveren en stellen van meubels, ten behoeve der oppasserskamers in het gemeente-ziekenhuis; ingekomen 10 bilj., als:

A. Nater & Co., 's-Hage,	*f* 1795
J. A. Hurch, Scheveningen,	» 1726
J. L. Werdes Jr., 's-Hage,	» 1697
A. C. Paardekooper, idem	» 1695
J. v. d. Elshout, Scheveningen,	» 1690
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis,	» 1647
A. Stigter, 's-Hage,	» 1668
J. v. Veen, Scheveningen,	» 1665
W. P. Teeuwisse, 's-Hage,	» 1630
P. v. Vliet, Wouhrugge,	» 1613

Oterdum, 9 Febr.: het opruimen der onde houten beschoeiingen en vernieuwen daarvan door basaltmuren, voor rekening van het waterschap Oterdum; ingek. 18 bilj., als:

J. Timmer Jz.,	te Obergum,	*f* 14,315
P. Nieland,	» Wirdum,	» 13,545
J. Zeldenrust,	» Warfum,	» 13,489
H. Nieland,	» idem	» 13,450
J. Pot,	» Stedum,	» 13,150
D. Kramer,	» Midwolde,	» 13,140
J. Hemmes,	» Farmsum,	» 13,000
W. de Vries,	» Garnwerd,	» 12,990
G. v. Balen,	» Nieuweschans,	» 12,980
F. Dieters,	» Lellens,	» 12,870
J. v. Noordennen,	» Harlingen,	» 12,867
R. Schutter,	» Termunterzijl,	» 12,540
A. Pastoor,	» Stedum,	» 12,470
R. L. Cusveller,	» Staveren,	» 12,194
H. Harder,	» Groningen,	» 12,137
J. Kruizinga,	» idem	» 11,980
G. Rottinghuis,	» Delfzijl,	» 10,770
H. v. Dijk,	» Groningen,	» 10,763
Gegund. Raming		*f* 14,000

Utrecht, 9 Febr.: het afbreken van een bestaanden filterbak en het maken van een gemetselden filterbak, op het terrein der maatschappij nabij het station Soest; ingek. 15 bilj.; hoogste inschr. Jac. de Kruijff, Utrecht, *f* 14,900 minste » P. Bolks, Amersfoort, » 9,740 Gegund.

Maassluis, 8 Febr.: het maken van een riool; ingek. 2 bilj., als:

Van Heijst en Zonneveld, Vlaardingen,	*f* 747
Ph. Voogd en Gebr. v. Luipen, Maassluis,	» 744

Gegund.

s-Bosch, 11 Febr.: het gedeeltelijk sloopen van den kruittoren no. 1 aan den Zuidwal en het slechten van de daarboven en omgelegen aardewerken; ingek. 9 bilj., als:

P. Sterk, te Spijk,	*f* 519
A. W. Groot, te Ilintham,	» 430
A. W. v. d. Broggen, » 's-Bosch,	» 398
P. Kwaaitaal, » idem	» 375
Th. A. v. Ravenstein, » idem	» 375
L. v. Dijk, » Empel,	» 270
L. den Otter, » Den-Dungen,	» 256
M. Rombout, » 's-Bosch,	» 149
M. v. d. Plas, » Orten,	» 148

Gegund.

Geldrop, 11 Febr.: het bouwen van een gedeelte aan de fabriek van de firma A. van den Heuvel & Zn.; ingek. 7 bilj., als:

A. v. Bree,	te Heeze,	*f* 4279
P. Elsen,	» Woensel,	» 4100
A. Bogaarts,	» idem	» 4033
A. v. Himbergen,	» idem	» 3998
H. Gestel,	» Geldrop,	» 3504
Jac. Dielis,	» idem	» 3496
L. v. Gaal,	» idem	» 3180

Gegund.

Amersfoort, 11 Febr., voor rekening der gemeente: 1o. de levering van 200 stère riviergrint, franco op den wal te Amersfoort; ingek. 4 bilj., als:

J. L. Burgers,	te Zutfen,	*f* 599
T. W. Beute,	» Amersfoort,	» 564
J. Wesner,	» Hasselt,	» 562.50
Van Kreppenhagen & Co.,	» Utrecht,	» 558

Gegund.

2o. het leveren en aanbrengen van 20 trekgalgeteinen voor het gebouw der hoogere burgerschool te Amersfoort; ingek 7 bilj., als:

J. A. Hoenderdos,	te Haarlemmermeer,	*f* 319
H. Voortman,	» Amersfoort,	» 310
J. Steenbergen Jr.,	» 's-Bosch,	» 287
J. Klaarenbeek,	» Amersfoort,	» 232
H. Beilijgers,	» idem	» 229
G. Wassink,	» idem	» 214
C. M. v. Hemert,	» idem	» 189

Gegund.

Brummen, 11 Febr.: het bouwen van drie woonhuizen voor G. R. Noorman van der Dussen, onder beheer van den architect J. C. Carmiggelt; ingekomen 9 bilj., als:

G. Boerstoel,	te Brummen,	*f* 10,379
H. Plant,	» idem	» 10,200
J. v. d. Burg,	» idem	» 10,174
J. Altena,	» idem	» 10,034
Wed. J. Smeerdijk,	» idem	» 9,892
G. J. Carmiggelt & Zn.,	» idem	» 9,792
H. W. Klanderman,	» idem	» 9,647
G. W. Kerkkamp,	» idem	» 9,252
J. Schut,	» idem	» 9,183

Maastricht, 11 Febr.: het uitvoeren van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen van het prov. gouvernement, ged. '89 en '90; ingek. 6 bilj., als:

A. Cornuth,	te Heer,	*f* 2790
H. Ummels,	» Maastricht,	» 2070
H. Bordas,	» idem	» 2021
J. H. Meijers,	» idem	» 2558
J. Linpens,	» idem	» 2540
P. L. Polman,	» St.-Pieter,	» 2469

Kampen, 11 Febr., voor rekening der gemeente: 1o. bestek no. 10, het bouwen van een mal met veranda, op het terrein der buitensociëteit; ingek. 14 bilj., als:

L. C. v. d. Linde,	Kampen,	*f* 11,850
R. Spanbaak,	idem	» 11,800
J. F. C. Krijgsman,	idem	» 11,295
D. v. d. Weerd,	IJselmuiden,	» 11,200
L. v. Schellen,	Kampen,	» 10,800
Tonnes Mol,	Genemuiden,	» 10,685
H. Timmer,	Meppel,	» 10,540
H. v. Dijk Hz.,	Kampen,	» 10,300
A. v. d. Wetering,	idem	» 10,400
J. Valk,	idem	» 10,300
J. J. de Gilde,	IJselmuiden,	» 9,774
H. v. Dijk Dz.	Kampen,	» 9,599
G. J. Bruggink Gz.,	idem	» 9,490
D. Bruggink Gz.,	idem	» 9,247

2o. bestek no. 11, het graven en opgraven van sloten langs den Haatlandsweg; minste inschr. waren: 1e perc. T. Frijlink, Kampen voor *f* 85.10, 2e perc. denelfde, voor *f* 36.80.

3o. bestek no. 12, het maken van slootkaden en het opgraven van sloten op erf no. 19; minste inschr.: Harm Eenkhoorn, Genemuiden voor *f* 153.97.

4o. bestek no. 13, het leveren van rijsmaterialen, in 2 perc.

Perc. 1,	1500 bos Geldersch rijshout,	
	8000 idem berrnhout,	
	300 idem Geldersche staken,	
	400 idem eiken tuinlatten,	
	2000 idem » perkoenpalen; minste	

inschr. J. Wolters, te Haargerenkamp, gemeente Zuidwolde, voor *f* 911.67.

Perc. 2,	100 bos eiken tuinlatten,	
	400 idem Geldersch rijshout,	
	100 idem tuinpalen, berken of dennen;	

minste inschr. denelfde, voor *f* 88.23.

5e. bestek no. 16, het graven van slooten en greppels op Sereningen; minste inschr. Joh. Witteveen, te IJselmuiden, voor *f* 335.

Bovenstaande 5 werken allen gegund.

6o. bestek no. 17, het leveren van 300 M³ onderhoudsgrint aan den Heerdergrintweg en het Janboerswegje ged. 1889; ingek. 5 bilj., als:

	per M³.
H. Vinke, Kampen,	*f* 3.49
B. Schilder, idem,	» 3.25
J. Frijling, Amsterdam,	» 3.20
W. v. Bruggen, Kampen,	» 3.16
L. Kiel, Hatten,	» 3.10

Nog niet gegund.

Kampen, 12 Febr.: het uitbreiden van het gebouw voor den hoofdcursus te Kampen, onder het beheer der genie, te Zwolle; ingekomen 14 bilj., als:

B. Brouwer, Stiens,	*f* 46,900
E. v. d. Woerd Jz., Deventer,	» 44,340
C. v. Sluijvenberg, Kampen,	» 44,306
W Wissing, Arnhem,	» 42,850
J. Dekter, Leeuwarden,	» 42,100
D. Bruins, Zwolle,	» 41,930
H. Timmer, Meppel,	» 41,870
F. de Herder, Zwolle,	» 41,258
C. ter Horst, idem	» 40,937
R. Hunze, Assen,	» 40,540
H. v. Dijk, Kampen,	» 40,527
D. Dumstra, Leeuwarden,	» 40,700
J. J. de Gilde, IJselmuiden,	» 40,700
A. Blocks, Zwolle,	» 39,989
L. Meijer, idem	» 39,630
Raming	» 43,500

Dongen, 12 Febr.: het bouwen van eene brug over de rivier de Donge; ingekomen 8 bilj. als:

P. Schel,	te Dongen,	*f* 2897
P. Driessen,	» idem	» 2719
M. de Jong,	» 's-Gravemoer,	» 2690
J. v. Gorp,	» Made,	» 2389
J. Koenen,	» Dongen,	» 2381
J. M. de Jong,	» Kapelle,	» 2299
F. Roovers,	» Made,	» 2288
A. Bleijleven,	» idem	» 2287

Gegund.

Schijndel, 12 Febr.: het bouwen van een woonhuis, koetshuis, stalling enz., voor Dr. Dobbelaere, onder beheer van den bouwkundige J. Heijkants, te Erp; ingek. 6 bilj., als:

J. Verhulst,	te Schijndel,	*f* 6489.50
P. A. Bloems,	» Boxtel,	» 6333
L. Paaps,	» Vechel,	» 6555.55
H. v. Nil,	» Uden,	» 6320
J. Aarts,	» Schijndel,	» 5180
H. Hermes,	» idem	» 4432

Gegund.

's Hage, 12 Febr.: het bouwen van bewaar- en leerscholen, kapelgebouw en religieuzenhuis, onder beheer van den architect Nic. Molenaar; ingek. 25 bilj., als:

J. van Groenendael, Nieuweramstel,	*f* 150,575
W. P. Teeuwisse, 's-Hage,	» 144,900
A. C. Paardekooper, idem,	» 139,700
A. Stigter, idem,	» 139,300
W. van Leeuwen, Hellevoetsluis,	» 137,837
J. Steffens en M. T. Wynekus, 's-Hage,	» 135,900
B. P. Schijgens Nz., idem,	» 132,500
L. de Rooij, Tilburg,	» 131,700
M. A. J. Taverne, 's-Hage,	» 131,235
Q. A. Krijnen, idem,	» 131,000
J. B. Smits, Nijmegen,	» 131,000
B. Krijnen, 's-Hage,	» 129,720
F. Buskens, Utbergen,	» 126,163
B. J. Wichers en Jac. Etmans, Lobit,	» 125,447
J. Hillhstadt, Leiden,	» 125,000
A. J. van Liemt, Amsterdam,	» 123,940
L. Vlasman, idem,	» 123,620
P. W. Dessing, Gouda,	» 123,000
P. Rings, Zandpoort,	» 122 000
Fr. Raaijmakers, Nieuweramstel,	» 121,000
B. J. Clause, Rotterdam,	» 120,981
H. J. van de Sande, idem,	» 120,860
Wed. G. Camesie en Co., idem,	» 120,227
N. Perquin, Berkel,	» 119,900
J. Sleuters, Haarlem,	» 119,085

Ermeloo, 13 Febr.: het bouwen van eene pastorie voor de Ned.-Herv. kerk, onder beheer van den architect Van der Made, te Harderwijk; ingek. 5 bilj., als:

		plan A.	plan B.
C. Rikkers,	Ermeloo,	*f* 6990	*f* 6999
J. v. d. Berg,	idem	6924	6574
M. de Lange,	Harderwijk,	6679	5949
B. ter Heurdt,	Voorst,	6369	5769
A. v. Amerongen,	Utrecht,	6049	5349

Alkmaar, 13 Febr.: het bouwen van een nieuw schoolgebouw met 3 schoollokalen, een onderwijzerswoning, twee winkelhuizen en schooling ang met bovenwoning, een nieuwe voorgevel voor een der bestaande scholen en aanverwante werken, onder beheer van den bouwkundige W.

H. Matthijsen, te Alkmaar; ingek. 9 bilj., als:
T. v. d. Wael, Alkmaar, ƒ 19,991
Gebr. Klein, Nieuwediep, » 19,840
W. N. Vlaming, Schagen, » 19,483
Wijker, Helder, » 18,774
W. Bekker, Alkmaar, » 18,740
Ruigewaard, Egmond a/Zee, » 18,660
P. Metselaar, Alkmaar, » 17,724
H. Schuit en C. Grootegoed, idem » 16,959
W. Vashinder, idem » 15,987

Willemstad, 13 Febr.: het verrichten van baggerwerk tot onderhoud der havens te Willemstad en te fort De Ruyter; ingek. 3 bilj., als:
A. L. v. Wijngaarden Dz., Sliedrecht, ƒ 2100
C. D. Kleijn, Raamsdonk, » 1989
C. Bos Az., Dordrecht, » 1925
Raming » 1950

Minste inschr. als aannemer voorgedragen.

Gouda, 13 Febr.: het uitdiepen van een gedeelte der rivier de Gouwe, binnen de gemeente; ingek. 5 bilj., als:
J. v. d. Pot, te Gouda, ƒ 715
C. Furrer, » idem » 695
J. Trouborst, » Ouderkerk a/d. IJsel, » 549
M. v. Megeren, » idem » 527.50
W. Evensgroen, » idem » 424.90

Gegund.

Bortchem, 13 Febr.: het bouwen eener nieuwe spaarbank, onder beheer van den bouwkundige J. de Bie; ingek. 10 bilj., als:
C. J. Zonneveld, te Gorichem, ƒ 14,996
M. A. Treffers, » idem » 14,843
A. P. P. Boef, » Kralingen, » 14,660
Boeghem, » Gorichem, » 14,497
C. Muilwijk, » idem » 13,989
D. A. Boskam, » Arnhem » 13,912
Klosterman en Bakker, » Vuren, » 13,666
J. J. Buller, » Gorichem, » 12,200
C. J. Verweij » idem » 11,930
T. W. Wapperom, » idem » 11,100

Grouw, 13 Febr.: het bouwen van een woning voor den hoofdonderwijzer te Wartena; ingek. 7 bilj., als:
C. Schiere, te Boornbergum, ƒ 4825
K. A. v. d. Veen, » Drachten, » 4747
S. A. Kamstra, » Warga, » 4087
J. Eisinga, » Gorredijk, » 4567
J. B. Bos, » Twijzel, » 4502
E. Popma, » Wartena, » 4537
B. J. Gros, » Garijp, » 4284

Acht dagen in beraad gebonden.

Haarlem, 14 Febr: het sloopen van den hoovenbouw der Kruisbrug over de Nieuwegracht tot ongeveer aan de waterlijn of 80 cM. o. A. P., het maken van een nieuwen hoovenbouw op de bestaanblijvende metselwerken, met gemetselde landhoofden, pijlers, vleugelmuren enz., te Haarlem; ingek. 7 bilj., als:
P. Verbruggen, Waddinxveen, ƒ 32,648
H. W. Dekker, Sliedrecht, » 31,250
M. Mulder, Haarlem, » 27,725
B. Zuithof, idem » 27,280
J. J. Boekholt, Amsterdam, » 26,700
A. Visser, Haarlem, » 25,979
H. Londen, idem » 21,410

Gunning 21 Febr.

Amsterdam, 14 Febr.: het bouwen van een pakhuis voor Z. E. Tal, onder beheer van den architect G. B. Salm; ingek. 15 bilj., als:
B. Cruijff, te Amsterdam, ƒ 15,300
E. R. Kuipers, » idem » 14,940
D. Schut, » idem » 14,850
D. W. Veenmans, » idem » 13,950
W. L. Leibbrandt, » idem » 13,934
P. A. Warners, » idem » 13,678
J. Koster, » idem » 13,585
H. Brenner, » idem » 12,990
R. Cruijff, » idem » 12,900
D. Cerign & Zn. en A. J. de Haan, » idem » 12,680
H. Schouten, » idem » 12,640
W. de Leon, » idem » 12,400
W. Boom, » idem » 12,279
W. Greve, » idem » 12,130
J. M. v. d. Veen, » idem » 11,740

Rotterdam, 14 Febr.: het bouwen eener school en twee woningen, onder beheer van de architecten Muller en Drooglever Fortuijn; ingek. 4 bilj. als:
Bezar, te Rotterdam, ƒ 44,000
Houtzager, » idem » 39,800
Heiman & Zn., » idem » 37,800
A. P. P. Boef, » Kralingen, » 29,650

Twee bilj. van onwaarde.

Amsterdam, 15 Febr.: de verbouwing van het pand Weesperstraat 26, aldaar, onder beheer van den bouwkundige Joh. Pelser; ingekomen 12 bilj.: minste inschrijver G. Lendering, voor ƒ 13,022.

Vlaardingen, 15 Febr.: het bouwen van een woon- en winkelhuis aan de Oosthavenkade, onder beheer van den architect C. Berkhout.

Timmerwerk; ingek. 15 bilj., als:
A. v. Dorssen, te Vlaardingen, ƒ 3298
H. Mauncken, » idem » 3168
E. Blok, » idem » 3040
C. Bergwerf, » idem » 2780
Van Heijst en Zonneveld, » idem » 2747
E. Dorsman, » idem » 2733
J. C. Maassen, » idem » 2727
A. Versteve, » idem » 2650
A. v. Letten, » idem » 2630
B. v. d. Hoeven, » idem » 2625
A. Korraat, » idem » 2550
F. v. Zanten, » idem » 2510
Gebr. v. d. Berg, » idem » 2489
J. Krijne, » id sm » 2454
L. v. d. Snoek, » idem » 2214

Gegund.

Metselwerk; ingekomen 6 bilj., als:
C. Zuidgeest, te Vlaardingen, ƒ 2092
D. de Langen, » idem » 2080
D. Bauw, » idem » 1988
J. Woerheijm, » idem » 1835
P. Tetermeijer, » idem » 1663
F. Binnendijk, » idem » 1573

Gegund.

Schilderwerk; ingek. 6 bilj., als:
W. Roodenburg, te Vlaardingen, ƒ 429
P. v. d. Berg, » idem » 375
A. Polderman, » idem » 369
Wed. J. Bon, » idem » 342
E. Oreille, » idem » 335
M. de Baar, » idem » 315

Gegund.

Strekdoorwerk; ingekomen 2 bilj., als:
C. Ebres, te Vlaardingen, ƒ 305
D. Bauw, » idem » 298

Gegund.

IJselmonde, 15 Febr.: het bouwen van vier woonhuizen voor D. de Lijster, onder beheer van den bouwkundige J. van der Houwen, in drie perceelen.

Perc. 1, timmerwerk; ingek. 5 bilj., als:
H. Hortensius, te IJselmonde, ƒ 1500
J. Kooij, » idem » 1380
A. v. d. Houwen, » idem » 1370
A. Blost, » Bolnes, » 1360
G. Bodegom, » idem » 1319

Gegund.

Raming ƒ 1330

Perc. 2, metselwerk; ingek. 2 bilj., als:
P. Oudenaarden, te IJselmonde, ƒ 1280
H. Heijden, » idem » 1189

Gegund.

Raming ƒ 1310

Perc. 3, verfwerk; ingek. 1 bilj. van M. Kentie, te IJselmonde, voor ƒ 140

Gegund.

Raming » 120

Prinsenhage, 15 Febr.: het bouwen van een gasthuis; ingek. 9 bilj., als:
W. Dirven, te Prinsenhage, ƒ 44,974
J. Dirven, » idem » 44,100
F. Beckers, » idem » 43,000
F. v. d. Heuvel, » idem » 43,399
A. Spraangers, » idem » 42,994
M. Bakkeren, » idem » 41,888
Van Poppel, » idem » 40,579
M. Verhoeven, » idem » 39,679
J. Dielen, » idem » 38,709

Nog niet gegund.

Utrecht, 15 Febr.: het vertreeden van twee bruggen, verlengen van drie duikers, maken van gebouw voor waterbezorging, verplaatsen van twee wachterswoningen en doen van aanhoorige werken op en nabij station Woerden, van den Ned. Rijnspoorweg; ingek. 14 bilj.; minste inschr. H. J. Nederhorst, te Gouda, voor ƒ 28,843.

Weesp, 15 Febr.: het bouwen van een nieuwe pastorie voor de Evang.-Luth. gem. te Weesp; ingek. 10 bilj., als:
G. Mouw, Amsterdam, ƒ 11,960
J. A. v. d. Berg, Weesp, » 11,399
G. Teunissen, Bussum, » 10,200
J. Smit, Weesp, » 9,800
J. C. v. Geijn, idem » 9,750
N. Mull, Muiden, » 9,738
J. Kruijswijk, Abkoude, » 8,788
A. T. Steeswijk, Amsterdam, » 8,660
J. Vree, Weesp, » 8,428
C. de Ronden, idem » 8,173

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 23 FEBRUARI 1889.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 25 Febr.

Rotterdam, te 11 uren, in het Poolsch koffiehuis: het bouwen van een woonhuis aan de Kruisstraat naast de Biergaarde. Inl. bij den architect A. W. Meijneken.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van de ijzerwerken voor vijf pakhuizen, ten dienste van het departement van burgerlijke werken in Ned.-Indië.

's-Hage, te 1½ uren, door burg. en weth.: het bouwen eener school voor onvermogenden, met gymnastiekgebouw en onderwijzerswoning, aan de Wagenstraat te Scheveningen. Aanw. gehouden.

's-Hage, te 1½ uren, door burg. en weth.: het leveren en stellen van eenige roeubelen, ten dienste van:
1o. de school voor onvermogenden aan de Verlengde Rijswijkschestraat;
2o. de burgerschool 1e soort aan het Alexanderplein.

Lochem (Geld.), te 2 uren, door het best. van de vereeniging het Ziekenhuis, in het hotel Stad Lochem: a. het bouwen van een gebouw tot verpleging van zieken; b. het bouwen van een barak met bergplaats enz.

Langbroek (Utr.), te 2 uren, door burg. en weth.: het vergrooten van de openbare school te Neder-Langbroek.

Eindhoven, te 4 uren, door de firma Moonen en Leijten, in het koffiehuis van H. F. Moonen, op de Markt: het verbouwen van een woonhuis tot magazijn enz.

Finsterwold (Gr.), te 4 uren, door het best. van den Reiderwolderpolder, in het gemeentehuis: het onderhouden der kleiwegen in de 1e en 2e afdeeling, ged. '89.

Groningen, te 8 uren, door den architect K. Boekzema, namens de firma J. Singer, in het koffiehuis van H. Piel: het afbreken en wederopbouwen van een winkelhuis met bovenwoning in de Poolestraat, C. no. 21, met levering van al het benoodigde. Bilj. inzenden 25 Febr., vóór 7 uren. (Herbesteding.)

Oude-Pekela (Gr.), door den architect L. Hekman: de levering van 80,000 1e soort machinale grauwe steen; 10,000 1e soort mondsteen; 40,000 2e soort gare; 500 HL. kalk, franco te leveren voor den wal te Oude-Pekela, uiterlijk vóór 15 Juni.

Dinsdag, 26 Febr.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.:
1o. bestek no. 19. de levering en het inzetten van glasruiten en de levering van lampeglazen en glazen inktkokers, ged. '89, in drie perc.;
2o. bestek no. 24. het verrichten van buiten- en binnenverfwerken aan verschillende gemeentewerken en gemeentegebouwen, in drie perceelen. *(Zie advert. in n°. 8.)*

Baxmeer, (N.-Br.), te 1 uur, door den ontvanger der registratie en domeinen, ten zijnen kantore: het leveren en stellen van 27 ijzeren bakken en het maken eener afraasting, onder St.-Agatha, Oeffelt en Mook. Aanw. gehouden.

Weesp, te 3 uren, door de architecten W. Wilkens en G. van Arkel, te Amsterdam: het verbouwen van een perceel te Weesp.

Oosterbeek, te 4½ uren, in het café Burgerlust: het bouwen van een woon- en winkelhuis op een terrein, nabij den Utrechtschen straatweg.

Zwolle, te 7 uren, door het best. der gasthuizen, in de bestuurskamer van het binnengasthuis: het verbouwen en restaureeren van een woonhuis aan het Koningsplein, wijk E no. 83.

Groningen, te 8 uren, door den architect K. Hoekzema, in het koffiehuis van P. Groeneveld: het gedeeltelijk afbreken en het bij- en verbouwen van het achtergedeelte van een huis in de Heerestraat F no. 317, met de levering van al het benoodigde. Bilj. inzenden 26 Febr., vóór 7 uren.

Rotterdam, in het timmerhuis: de levering van 21 partijen iepenhouten brugstroeken voor rijwoeringen, te zamen 3727 stuks.

Woensdag, 27 Febr.

Maasbree (Limb.), te 10 uren, door burg. en weth.: het leveren van 1200 M³ Maaskiezel, op de gemeentelooplaats te Baarloo aan de Maas.

Tilburg, te 10 uren, door de firma G. Bogaers & Zn., ten haren kantore: het bouwen van een machinale weverij en drogerij (systeem Raihim) met eenige aanverwante werken. Bilj. inzenden uiterlijk 26 Febr.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het leveren en carboniseeren van eikenhout voor wissels en dwarsliggers, in 2 perc. Inl. bij den directeur voor de spoorwegen, te 's-Hage. Raming perc. 1 ƒ 21,000, perc. 2 ƒ 2400.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het uitdiepen van een gedeelte der lig- en losplaats in het IJ, benoorden de oostelijke Handelskade te Amsterdam, ten behoeve van den spoorweg van Nieuwediep naar Amsterdam. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur der staatsspoorwegen J. Leijds, te Amsterdam. Aanw. gehouden. Raming ƒ 30,000.

Grouw, te 11 uren, door burg. en weth. van Idaarderadeel: het leveren van 300 stère grint en 30 stère harde straatsteenpuin, in één perceel. Inl. bij den gemeente-opzichter, te Grouw.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van leugliggers. (Herbesteding.)

Warmenhuizen, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een geneesheerswoning, met bijbehoorende werken. Inl. bij den architect J. A. Wijn, te Apeldoorn. Aanw. 26 Febr., te 11 uren.

Tubbergen (Ov.), te 2 uren, door burg. en weth. van Stad-Almelo en Tubbergen, in het hotel Hollink: het verrichten van eenige vernieuwingen en herstellingen 1e aan de tolhuizen, 2e aan de bruggen van den kunstweg Almelo—Hanoversche grenzen, in 2 perceelen. Aanw. te 9½ uren.

Sneek, door den architect J. Ph. Hagendijk: het gedeeltelijk afbreken en wederopbouwen van het perc. get. wijk 12 no. 14, aan den Singel, aldaar.

Donderdag, 28 Febr.

Deventer, te 10 uren, door burg. en weth.: het bouwen eener overdekte vischmarkt op het daartoe bestemde terrein aan het Potbooft, aldaar. Aanw. 25 Febr., te 2 uren.

Zevenbergen (N.-Br.), te 4 uren, in het hotel Bolk, bij Romer: het vergrooten en vernieuwen van eene houwhoeve met paarden- en koestallen voor 10 paarden en 20 koeien, stal voor hokkelingen en jonge kalveren, gemetseld varkenshok met privaat en regenbak, karrehuis, dorschvloer, benevens afzonderlijke wagenbergplaats en het gedeeltelijk vernieuwen van het dak der woning, voor Joh. Donker, aan de rivier de Mark. Inl. bij den bouwkundige D. Boer, te Zevenbergen. Aanw. 28 Febr., te 9 uren.

Nijmegen, te 3 uren, in het koffiehuis van Faassen, aan de Molenstraat: het bouwen van een woonhuis met afzonderlijke pamphletfabriek op een terrein, gelegen aan de Doddendaal, aldaar, voor rekening van F. W. Bickman. Inl. bij den architect J. J. Were.

Watergraafsmeer, te 5 uren, in het café-restaurant «het Rechthuis"; het bouwen van een kleine villa op een terrein naast café «Nooit gedacht", te Muiderberg. Inl. bij den bouwkundige H. H. Saanders, Jan-van-der-Heijdenstraat 185, Amsterdam. Aanw. 28 Febr., te 1 uur.

Vrijdag, 1 Maart.

Nuland (N.-Br.), te 10 uren, door burg. en weth.: het verbouwen der school en het daarin maken eener afscheiding. Inl. bij A. van Groenland te Nuland.

Aarlieveud (N.-H.), te 11 uren, ten huize van S. Pluister: de levering van 80,000 vlakke of 80,000 getrokken straatklinkers. Bilj. inzenden uiterlijk 28 Febr.

Willemsoord, te 1½ uren, door de directie der marine: het maken van een geschutloods op het marine-etablissement Willemsoord. Inl. bij den hoofdingenieur, aldaar. Aanw. 27 en 28 Febr., te 10 uren.

Moordrecht, te 11½ uren, door de commissie van beheer over den weg van de Hofvan naar Gouda: het onderhouden van de met klinkersteen bestrate en begrinde gedeelten, benevens de hegbeplanting, scheringen enz., van den weg van de Hofvan nabij Rotterdam naar Gouda, ged. 3 jaren, van 1 Mei '89—30 April '92. Inl. bij den opzichter J. Oudijk, te Nieuwerkerk a/d. IJsel.

Zwolle, te 12 uren, door het prov. best. van Overijsel: het onderhoud van het 1e, 2e en 3e perceel der prov. grintwegen in Overijsel, ged. een jaar, van 1 Mei '89—30 April '90. Raming: perc. 1 ƒ 2470, perc. 2 ƒ 4225, perc. 3 ƒ 1300.

Zwolle, te 12 uren, door het prov. best. van Overijsel: het verbreeden en verdiepen van een gedeelte der Dedemsvaart, tusschen de sluizen no. 2 en 3, het verbeteren van den zuidelijken kanaaldijk en het maken eener kade langs de noordelijke bermsloot, tusschen de gemeende punten. Raming ƒ 7700.

Veere, door den burgemeester: de levering van 140 M³ gebrde grint, ten behoeve der gemeenten Veere en Vrouwepolder, franco op den wal te Veere.

St.-Annaparochie (Fr.): het bouwen van een heerenhuis met schuur en wagenhuis op een terrein, nabij de «Groote buitekoe", aan den Stienser straatweg, onder Leeuwarden. Inl. bij den architect J. Winters Jz., te St.-Annaparochie. Aanw. gehouden.

Arnemuiden (Zeel.) door burg. en weth.: de levering van 140 M³ onderhoudsgrint, vrij op den wal. Bilj. inzenden vóór 1 Maart.

Standdaarbuiten (N.-Br.), de levering van 1800 à 2000 M³ groe grint. Bilj. inzenden bij den dijkgraaf L. van den Oudenas, aldaar.

Zaterdag, 2 Maart.

Alkmaar, te 10 uren, door dijkgraaf en heemraden van de Schermeer, op het raadhuis: de levering van 200,000 straatsteenen (Waalvorm.)

Leeuwarden, te 11 uren, door burg. en weth. van Leeuwarderadeel: de levering van 1280 stère groe gewassehen riviergrint en 20 stère tuinpadengrint. Inl. bij den gemeente-opzichter L. B. Wesselius, te Huizum.

Doesburg, te 11½ uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te Zutfen, in het logement «Hof van Gelria":
1o. het leveren van 2 beugschepen voor de schipbrug over het Brookhuizerwater te Doesburg. Raming ƒ 1700;
2o. het vernieuwen van de houten loods, bij het wachthuis aan de Ooipoort te Doesburg. Raming ƒ 400. Bilj. inzenden uiterlijk 1 Maart, bij den opzichter van fortificatiën, te Doesburg.

Alkmaar, door dijkgraaf en heemraden van de Schermeer: de levering op de losplaats aan den Omval van 60 à 70 kub. M. grint.

Maandag, 4 Maart.

Jaarsveld (Utr.), te 11 uren, door dijkgraaf en heemraden van den Lekdijk Benedendams en van den IJseldam, in het Dijkhuis: het maken van basaltgboetingen tegen de oevers voor de schoordijken, in 4 perc. Inl. bij den kameraar te Jaarsveld. Aanw. 25 Febr., te 10 uren.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een gedeelte walbeschoeiing, een houten loodsje tot berging van afgekeurd vleesch enz., en een desinfectiegebouw enz., bij het belitterrein aan de Kostverlorenvaart.

Griendtsveen (Helenaveen, N.-Br.), te 4 uren, door de maatschappij Griendtsveen:
1o. het bouwen eener school met woon- en winkelhuis;
2o. idem van een woonhuis, ingericht voor bakkerij, tapperij enz., beiden te Griendtsveen, in 1 perc., met bijlevering der benoodigde

materialen. Inl. bij den architect Dreesen, te Helmond. Aanw. 4 Maart, te 2 uren.

Dinsdag, 5 Maart.

Franeker, te 11½ uren, door het dijksbest. van het waterschap der »Vijf deelen zeedijken binnendijks", ten gemeentehuize: de levering van 240 stuks 62 dM. grenen palen, 20 stuks smalle eiken gordingen, 44 stuks grenen gordingen, 570 last Drentsche steen, 175 à 200 M³ grint, 2110 stuks onverglaasde buizen, lang 0.80, wijd 0.10 M., 180 stuks idem, wijd 0.20 M., 20 verbindingsbuizen 15,000 bos berken takken, 20,000 bos eiken takken, 37,000 stuks zoogenaamde fabrieksturven. Bilj. inzenden 5 Maart, vóór 10 uren.

Woensdag, 6 Maart.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van baggerwerk tot onderhoud van de bodemdiepte in de haven voor rijksvaartuigen aan den Hoek-van-Holland, behoorende tot het onderhoud en herstel der werken van de Nieuwe Maas, het Scheur en aan den Hoek-van-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en de ingenieurs Welcker, te Rotterdam, en Behrens, te Hoek-van-Holland. Aanw. 27 Febr. Raming *f* 0.37 per M³.

Bolsward, te 12 uren, door burg. en weth.: de levering van 100 stère riviergrint.

Harlingen, te 12 uren, door het dijksbest. van het waterschap der »Vijf deelen zeedijken buitendijks": de levering van:

1o. 354 noorsche grenen palen, lang 71 dM.;

2o. 44 lichte eiken gordingen, gemiddeld lang 56 dM., dik 8 cM. en breed 17 cM.

Gouda, te 12½ uren door dijkgraaf en heemraden van den Zuidplaspolder, in de Zalm: het bouwen van een verlaat of sluis in de ringvaart van dien polder, nabij de Huismanskade, onder de gemeente Nieuwerkerk a/IJ, met sluiswachterswoning op den ringdijk, benevens de uitvoering van eenige daarmede in-verband-staande werken. Inl. bij den eersten opzichter L. Exalto, te Moordrecht.

Hilland-Bat (Zeel.), door burg. en weth.: de levering van 300 stère grove onderhoudsgrint, levering vóór 15 Juni '89 vrij op den wal te Bat.

Donderdag, 7 Maart.

Zutfen, te 10 uren, door den kapitein eerstaanwezend-ingenieur der genie, op het bureau der genie: het verbeteren der inrichtingen van het remontedepot in de legerplaats bij Milligen, onder het beheer der genie, te Zutfen. Bilj. inzenden uiterlijk 6 Maart, vóór 3 uren. Raming *f* 4800.

Haarlem, te 11 uren, door het prov. best. van Noord-Holland: het onderhoud van het gebouw van het prov. best. van Noord-Holland, te Haarlem, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '90. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem. Aanw. 2 Maart, te 10 uren.

Vrijdag, 8 Maart.

Boxtel, te 12 uren, door het best. van het waterschap der rivier de Dommel c. a., op het raadhuis: het bouwen van twee bruggen over de rivier de Dommel, in de gemeente St.-Oedenrode. Inl. bij den ingenieur te Stratum. Aanw. 27 Febr., te 11 uren.

Zaterdag, 9 Maart.

Workum (Fr.), te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. de levering van 350 stère riviergrint;

2o. het maken van 100 str. M. palage, met steenen voetingen, in het verlengde vak van de bestaande, nabij den vuurtoren te Workum. Inl. bij den gemeente-architect J. Bogtstra.

Dinsdag, 12 Maart.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van financiën: het onderhouden en herstellen van het rijksgebouw te Leeuwarden, waarin de kantoren van de hypotheken en het kadaster zijn gevestigd, van 1 April '89 tot en met 31 Maart '92. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 1e district, te 's-Hage, en den hoofdopzichter bij de landsgebouwen D. Fokkens, te Zwolle. Aanw. 5 Maart, te 1 uur. (*Zie advert. in no. 7.*)

Alkmaar, te 12 uren, door dijkgraaf en heemraden van den Hondsbossche en duinen tot Petten, in het hotel »de Toelast":

1o. het eenjarig onderhoud van de Hondsbossche zeewering en eenige binnenwerken;

2o. het driejarig onderhoud der gemeenelandsgebouwen, bruggen, sluizen enz.

Overslag, te 2 uren, door burg. en weth.: het over 3 M. breedte door Lessinesklein tusschen Doorniksche kantsteenen vervangen, van een gedeelte der gemeente-grintbaan, lang 670 M. Aanw. 12 Maart, van 10—11½ uren.

Woensdag, 13 Maart.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de levering van 2890 M³ ballaststeen voor de rijksrivierwerken op de Maas, in 2 perc. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steyn Parvé, te 's-Bosch, en de betrokken opzichters. Aanw. 6 Maart. Raming: perc. 1 *f* 23,600, perc. 2 *f* 4400.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het wegruimen van een in de rivier de Waal onder Dodewaard nabij Deest, tusschen de kilometerraaien 39 en 40 gezonken vaartuig. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Van der Sleijden, te Nijmegen.

Utrecht, te 12½ uren, door de directie van den Ned. Rijnspoorweg: de levering van magazijngoederen. Bilj. inzenden uiterlijk 12 Maart.

Vrijdag, 15 Maart.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhouden en herstellen van de gebouwen enz., behoorende tot de herstellingswerkplaats der rijkstelegraaf te 's-Hage, van den dag der kennisgeving van de goedkeuring der aanbesteding tot en met 31 Dec. '89. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage, en den hoofdopzichter voor de landsgebouwen J. A. Weinberg, te 's-Hage. Aanw. 8 Maart, te 10 uren. Raming *f* 1623.

Maandag, 18 Maart.

Medemblik, te 1 uur, door dijkgraaf en heemraden der Vier Noorderkoggen, in het koggenhuis: het uitvoeren van grond- en steenglooiingwerk, op dijksnummers 10 en 11, aan den Westerdijk onder Aartswoud. Inl. bij den hoofdopzichter A. Kater Jz., te Medemblik. Aanw. 11 Maart, te 11 uren.

Woensdag, 20 Maart.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van baggerwerk in het belang van het groot scheepvaarwater in het Hollandsch Diep. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom en den opzichter Chevalier, beide te Dordrecht. Aanw. 13 Maart. Raming *f* 0.26 per M³.

Op later te bepalen datum.

's-Bosch, door den architect H. C. Dobbe: het afbreken van een huis op de Pensmarkt, genaamd »Hotel Neuf", en het opbouwen van een magazijn met bovenwoning.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Leeuwarden, 13 Febr.: het bouwen van 11 arbeiderswoningen voor G. Jellema, aldaar, onder beheer van den architect W. C. de Groot; gegund aan den minsten inschr. L. D. Vonk, te Leeuwarden, voor *f* 4387.

Wageningen, 13 Febr.: de vergrooting en overdekking met ijzeren bekapping van de kolenloods der Wageningsche gasverlichting-maatschappij, onder beheer van den architect S. Bitters; ingek. 4 bilj., als:

J. Haar, te Wageningen, *f* 1544
F. C. Herberts, te Wageningen, *f* 1132
P. de Leeuw, » idem » 1129
G. v. Triest, » idem » 1120
Gegund.

Beetsterzwaag, 15 Febr.: het bouwen van een burgerhuis te Beetsterzwaag, onder beheer van den architect L. de Goed; ingekomen 9 bilj., als:

K. Tolman, Boornbergum, *f* 3687
D. J. Keuning, Ureterp, » 3400
A. Hemminga, Beetsterzwaag, » 3399
J. Duursma, Drachten, » 3178
J. K. Kalt, Ureterp, » 3096
S. Kijlstra, Drachten, » 3092
H. v. Dam, Gorredijk, » 2989
H. de Herder, Beetsterzwaag, » 2974
C. Schiere, Boornbergum, *f* 2958
Gegund.

's-Bosch, 15 Febr.: het bouwen van een balkon in het geneeskundig gesticht, aldaar; ingek. 9 bilj., als:

A. v. Mierlo, te 's-Bosch, *f* 1710.80
J. v. Rosmalen, » idem » 1555
J. H. v. Wolfsbergen, » idem » 1546
W. M. v. Beckum, » idem » 1543
L. Frankefort, » idem » 1532
G. de Ruijter, » idem » 1490
A. H. Deckers, » idem » 1478
A. W. v. d. Brugge, » idem » 1440
A. Sanders, » idem » 1207
Gegund.

Arnhem, 15 Febr.: het leveren en planten van boomen en heesters enz. langs de buitenwegen en singels, en op de pleinen, het landgoed Klarenbeek en de begraafplaats Moscowa; ingek. 6 bilj., als:

Inschrijvers en woonplaats.	berkeboomen	Amerik. eiken	diverse boomen	coniferen	stamrozen	klimmende gewassen	pyramide heesters	groenblijvende heesters	gewone heesters	struiken	veeren	eikenstek
A. Berends Diepenveen,	—	—	—	—	*f* 30.—	*f* 50.—	*f* 37.—	—	—	*f* 152.—	*f* 16.—	*f* 108.—
K. C. Bisschoff Tulleken, Heerde,	*f* 140.—	*f* 132.—	—	*f* 60.—	30.—	50.—	—	—	*f* 73.—	—	—	80.—
W. C. Boer, Boskoop,	149.50	199.—	*f* 59.—	65.—	24.—	35.—	16.—	*f* 324.—	85.—	90.—	20.—	100.—
Rooy en Crans, Elden,	420.55			—	—	—	—	—	—	—	—	—
W. K. Schubert, Naarden,	479.70			137.70	70.50	90.80	20.—	297.90	90.—	146.—	40.—	145.50
Van Zoest & Zn., Arnhem,	195.—	—	—	—	—	53.—	46.50	—	—	87.—	25.—	—

De gunning is in beraad gehouden.

Leidschendam, 16 Febr.: de uitbreiding en verandering der openbare school, aldaar, onder beheer van den architect M. A. de Zwart, te Voorburg; ingekomen 9 bilj., als:

Oortmersen, Delft, *f* 9188
Balm, Veur, » 88·8.88
Schmal, Voorburg, » 7900
Vermeer, Gouda, » 7883
Kleingeld, Veur, » 7398
Wed. Hagen, Leidschendam, » 7387
Boesterman, Hazerswoude, » 7322
Van Diest, Koudekerk, » 7244
Dessing, Stompwijk, » 6815
Nog niet gegund.

Stadsmusselkanaal, 16 Febr.: het bouwen van vier arbeiderswoningen in het Emmer compascuum; ingekomen 4 bilj., als:

P. v. d. Berg, te Musselkanaal, *f* 1890
Joh. Pragt, » Stadskanaal, » 1773.80
J. H. Bos, » Ter-Apel, » 1518
J. Timmerman, » idem » 1505
Gegund.

Kruiningen, 16 Febr.: het bouwen van een woonhuis voor P. Sandee, aldaar, onder beheer van den architect A. le Clercq, te Kruiningen; ingek. 7 bilj., als:

A. Marteijn, Ierseke, *f* 888
P. Dronkers, Kapelle, » 835
Staal en Goedemondt, Hansweerd, » 830
D. v. Sabben, Kruiningen, » 824.24
M. Raveco, idem » 799.50
M. Korstanje, Ierseke, » 799
L. v. Verre, Kruiningen, » 766
Gegund.

Groningen, 16 Febr.: het afbreken en opbouwen van een winkelhuis met bovenwoning enz., op een terrein in de Poelestraat, get. C no. 21, te Groningen, voor rekening der firma J. Singer, onder beheer van den architect K. Hooktema; ingekomen 15 bilj., als:

W. Pleijsier, te Groningen, *f* 11,671
E. Peters, » idem » 11,514
T. Holthuis, » idem » 11,099
J. R. Jansen, » idem » 10,932
H. J. Meijer, » idem » 10,545
K. H. Huizinga, » idem » 10,425
F. Roders, » idem » 10,392
H. Janssen, » idem » 10,351
T. Y. Jelsma, » idem » 10,340
D. Janssen, » idem » 10,310
J. Poelman, » idem » 10,310
H. de Jong, » idem » 10,298
J. Thelings, » idem » 10,248
D. Dalmolen, » idem » 10,139
E. W. Wietsema, » idem » 10,112
Niet gegund.

Twelloo, 16 Febr.: het bouwen van een burgerwoonhuis, voor Th. Berenschot, onder beheer van den opzichter M. Hurenkamp.

a. Metselwerk; ingek. 4 bilj., als:

J. H. Brevink, te Deventer, *f* 849
J. G. Hurenkamp, » Twelloo, » 675.49
G. Horstink, » Wilp, » 665
S. Horstink, » Twelloo, » 598.98

b. Timmerwerk; ingek. 5 bilj., als:

G. W. Pieters, te Deventer, *f* 745
W. Denekamp, » Wilp, » 593
G. L. Slot, » Op-den-Tenge, » 584
H. Bottingatter, te Twelloo, *f* 556.80
J. Huis in 't Veld, » Wilp, » 522

c. Smids- en loodgieterswerk; ingekomen 3 bilj. als:

A. Bouwer, te Wilp, *f* 84.70
F. Wemerman, » Twelloo, » 62.80
J. Haverkamp, » Op den Tenge, » 54.80

d. glas- en verfwerk; ingek. 5 bilj., als:

G. en J. v. d. Berg, te Deventer, *f* 170
G. v. d. Helden, » Twelloo, » 112
J. H. v. d. Heijden, » idem » 93
J. F. Siero, » idem » 90
E. Hattink, » idem » 74.49

Massa, ingekomen 5 bilj., als:

L. A. de Haan, te Twelloo, *f* 1359
J. G. Hurenkamp, » idem » 1329.98
G. Arends, » idem » 1309.99
G. L. Slot, » idem » 1299
S. Horstink, » idem » 1201
Raming » 1375
Aan de minste inschr. in perc. gegund.

Gerkesklooster, 16 Febr.: het bouwen van eene kerk met consistoriekamer, onder beheer van den architect Velding; ingek. 23 bilj., als:

	Kerk.	Meubels.	Massa.
D. en M. Zijlstra, Ee,	*f* 4875		*f* 5548
J. Bakker, Kollum,			5244
H. v. d. Velde, Drogeham		*f* 659	
O. Kerkstra, Munnekeijl,			6388
J. Nicolai, idem			6355
M. Westra, Burum,	5495	695	
J. Bos, Twijsel,	4409	620	5000
D. v. d. Meer, Kootstertille,	6100	750	
P. Zijlstra, Kollum,	4948		
F. H. Tillema, Eestrum,	4148	569	
H. Kooi, Zuidhorn,	4941		5497
J. Deelstra, Rinsumageest,	4829		5413
J. Sipkens, Niehove,			5879
A. v. d. Wijk, Lippenhuizen,	5097		
J. J. Pijnakker, Kollum,			6875
D. Walda, idem			6910
J. v. d. Veen, Augustinusga,	5175	650	5687
G. A. v. d. Wal, Kootstertille,	5775	550	
M. Veenstra, Augustinusga,	5250	688	5887
J. Bulthuis, Buitenpost,			5357
R. Dijkstra, Kollum,			6297
S. en A. Zijlstra, Rohel,	5160	710	5850
H. Cuperi, Marum,	4591	549	5089

Gegund aan F. H. Tillema, Eestrum.

's-Hage, 18 Febr.: het verbouwen van het woonhuis Vlamingstraat no. 29, tot winkelhuis, onder beheer van den architect H. Wesstra Jr., te 's-Hage; ingekomen 5 bilj. als:

Steffens en Wijnekus, te 's-Hage, *f* 4650
Gebr. de Vos, » idem » 4146
H. v. Bergen Henegouwen, » idem » 4125
Firma Nater en De Haan, » idem » 3999
A. Stigter, » idem » 3949
Gegund.

Nijbroek, 18 Febr.: het bouwen eener boerenhofstede met schuur, voor J. Bredenvort, te Terwolde, onder beheer van den opzichter M. Hurenkamp.

Perc. 1, metselwerk; geen inschrijvers.

Perc. 2, timmerwerk; ingek. 1 bilj., van W. Denekamp, te Wilp, voor *f* 2488.

Perc. 3, smid- en loodgieterswerk; ingek. 4 bilj., als:

A. J. Brink, te Welsum, *f* 409.78
F. J. Klein Velderman, » Terwolde, » 392
H. J. Mulder, » idem » 380
F. Wemerman, » Twelloo, » 377

Perc. 4, glas- en verfwerk; ingek. 5 bilj., als:

G. J. Wicherink, te Welsum, *f* 297
J. F. Siero, » Twelloo, » 280
J. Mulder, » Terwolde, » 268
G. v. d. Helden, » Twelloo, » 248
G. Durand, » Terwolde, » 212

Perc. 5, rietendak; ingek. 3 bilj., als:

G. J. Draaijer, te Gorsel, *f* 715
C. v. d. Bolt, » Twelloo, » 675
J. Zeilmaker, » Deventer, » 575

Massa, ingek. 5 bilj., als:

H. Wegerif, te Apeldoorn, *f* 8838
L. Oosterwijk, » Wije, » 6969
H. L. v. Loenen, » Apeldoorn, » 6937
H. Mulder Jz., » Terwolde, » 6745
W. Denekamp, » Wilp, » 6258
Gegund in massa.
Raming » 6425

Amsterdam, 18 Febr.: het bouwen van twee perceelen, hoek Jodenbreestraat en Zwanenburgwal, onder beheer van den architect J. Lenderink; ingek. 18 bilj., als:

H. Schouten, te Amsterdam, *f* 25,852
H. de Haan, » idem » 25,000
E. R. Kuipers, » idem » 24,960
R. Kruif, » idem » 24,240
J. F. Prenzler, » idem » 23,970
W. Grave, » idem » 23,600
G. Boon, » idem » 23,125
J. Ligthart, » idem » 22,624
H. Bremer, » idem » 21,340
D. H. Zeevat, » idem » 20,500
E. M. Helle, » idem » 20,500
A. Paans, » idem » 20,450
K. de Boer, » idem » 20,449
H. W. Paans, » idem » 20,390
P. J. v. Doorn, » idem » 20,300
D. W. Venemans, » idem » 19,980
J. Gelens, » idem » 19,600
G. Mouw, » idem » 18,995

Leiden, 18 Febr.: het herstellen van eenige huisjes in de Vrouwensteeg;

hoogste inschr. A. P. H. Hardeman, Leiden, *f* 1299
minste » J. Botermans, idem » 900

De gunning is aangehouden.

Leiden, 18 Febr.: het afbreken en wederopbouwen van een brandstoffenbergplaats aan de Dullebakkersteeg no. 3, te Leiden, onder beheer van den architect Jacobus van der Heijden; ingek. 13 bilj., als:

W. v. d. Drift, te Leiden, *f* 1400
Beulink en Hartevelt, » idem » 1380
H. de Jongh, » idem » 1335
Chr. E. J. Verhaaff, » idem » 1297
L. G. Bink, » idem » 1287
Gebr. Couvée, » idem » 1274
P. J. Christiaanse, » idem » 1268
P. Peereboom, » idem » 1265
J. M. Nieben, » idem » 1251
A. P. H. Hardeman, » idem » 1249
C. J. de Nie, » idem » 1240
J. Sirag, » idem » 1229
J. C. Swart, » idem » 1210

Gegund aan C. J. de Nie.

's-Hage, 18 Febr.: de levering van diverse benoodigdheden voor de staatsspoorwegen op Sumatra, ingek. 16 bilj., als:

Inschrijvers.	Touwwerk, perc. 1.	Gereedschappen, perc. 2	Draadmasels, perc. 3	Zink en koper, perc. 4
W. J. de Voogd, Dordrecht,	ƒ 1578.70	—	—	—
S. Meibergen Mzn., Stad-Almelo,	2230.—	—	—	—
L. Palcani & Co., Alkmaar,	1595.50	—	—	—
N. & A. W. Hoos, Rotterdam,	1564.40	—	—	—
J. de Grugter & Zonen, Lekkerkerk,	1580.—	—	—	—
Goudsche machinale garenspinnerij, Gouda,	1644.—	—	—	—
R. S. Stokvis & Zonen, Rotterdam,	—	ƒ 637.50	ƒ 777.75	ƒ 390.90
J. Oelman, Vianen,	—	692.—	481.75	—
C. Willemsz, Amsterdam,	—	779.—	822.—	—
Figee en De Kruijff, idem	—	681.—	—	—
J. B. Priem, idem	—	815.—	—	—
D. S. M. Kalker, idem	—	780.—	618.50	—
H. C. Kips, idem,	—	—	746.—	—
W. Boorn & Zoon, 's-Hage,	—	—	827.50	—
A. D. Hasburger, Utrecht,	—	—	—	387.98
Surie & Lingeman, Amsterdam,	—	—	—	415.50

De leveringen zijn toegewezen aan de minste inschrijvers.

Amersfoort, 18 Febr.: het verbouwen van het hoekhuis, wijk A no. 108, aan de Utrechtsche-straat, aldaar, onder beheer van den architect W. H. Kam; ingek. 9 bilj., als:

G. Prins,	te Amersfoort,	ƒ 8290
W. Salomons,	» idem	» 7938
J. H. Boks,	» idem	» 7920
L. v. Achterberg,	» idem	» 7800
L. Ruitenberg,	» idem	» 7193
J. Klaarenbeek,	» idem	» 6998
H. Heglgers,	» idem	» 6729
W. v. d. Kooi,	» idem	» 6683

Gegund.

Raalte, 18 Febr.: het bouwen van eene Israëlietische kerk; ingek. 11 bilj, als:

L. Oosterwijk,	te Wije,	ƒ 2275
H. H. Koers,	» Wierden,	» 2169
J. Hutten,	» Raalte,	» 1889
H. Hoppen,	» Reinoo,	» 1798
G. J. Laambrook,	» idem	» 1779
H. Meijer,	» Wierden,	» 1773
J. v. Berg,	» Hellendoorn,	» 1739
A. v. d. Vegt,	» Wije,	» 1700
H. J. Pronk,	» Raalte,	» 1648
G. Opdewoerd,	» idem	» 1644
H. Zomer,	» Wije,	» 1544

Brummen, 18 Febr.: het bouwen van eene synagoge voor de Nederl.-Israëlitische gemeente, onder beheer van den architect J. C. Carmiggelt; ingek. 7 bilj., als:

H. Plant,	te Brummen,	ƒ 3725
G. J. Boezewinkel,	» idem	» 3720
G. J. Carmiggelt & Zn.,	» idem	» 3666
G. W. Kerkkamp,	» idem	» 3546
J. Schut,	» idem	» 3477
H. W. Klanderman,	» idem	» 3447
G. Boerstoel,	» idem	» 3399

Amsterdam, 18 Febr.: het leveren van diverse metalen voorwerpen; ingek. 5 bilj., waarvan 3 geldig; minste inschrijver IJzergieterij »de Prins van Oranjes«, te 's-Hage, voor ƒ 7853.25.

Nieuwediep, 19 Febr.: het bouwen van twee loodskotters, elk ter lengte van 20 M., voor de marine; minste inschr. de naamlooze vennootschap »de Lastdrager«, te Nieuwediep, voor ƒ 51.500.

Bolsward, 19 Febr.: de levering van 250 stère riviergrint, voor den weg Sneek—Bolsward; ingek. 5 bilj.; minste inschr. J. Wemer Az., te Hasselt, voor ƒ 2.78 per stère. Gegund.

Rotterdam, 19 Febr.: de levering van een ijzeren baggerbak; ingek. 4 bilj., als:

Wed. C. Boele & Zn., Slikkerveer,		ƒ 5800
P. Boele Pz.,	idem	» 5800
T. Nederhof, Sliedrecht,		» 5750
Gebr. Pot, Balnes.		» 5590

Sneek, 19 Febr., voor rekening der gemeente Wymbritseradeel: 1o. het bouwen van eene nieuwe school te Ubrechtum; minste inschr. J. L. Hijnja, te Woudsend, voor ƒ 2893.

2o. het maken en daarstellen van meubels in die school; minste inschr. P. H. van der Zee, te Hemmerts, voor ƒ 256.22.

Ermelo, 19 Febr.: het bouwen van twee villa's op het landgoed Veldwijk, onder beheer van den architect E. G. Wentink, te Schalkwijk; ingek. 12 bilj., als:

J. Valk,	te Kampen,	ƒ 17,960
C. J. v. Dam,	» Utrecht,	» 15,580
H. J. Buis,	» Urk,	» 15,200
J. Weijs,	» Ambt-Vollenhoven,	» 15,185
J. v. d. Berg,	» Ermelo,	» 14,960
F. Aberson,	» Steenwijk,	» 14,878
J. v. Ginkel,	» Nijmegen,	» 14,800
G. ter Heerde,	» Voorst,	» 14,319
M. Muuw,	» Hilversum	» 13,980
H. Timmer,	» Meppel,	» 13,748
M. de Lange,	» Harderwijk,	» 12,959
J. de Raayen,	» idem	» 12,950

Gegund.

Heeswijk, 20 Febr.: het bouwen van scholen en recreatiezaal ten behoeve van het gymnasium te Heeswijk; ingek. 10 bilj., als:

J. Aarts,	te Schijndel,	ƒ 9500
P. A. Bloem,	» Boxtel,	» 8887
M. v. d. Ven,	» Heeswijk,	» 8400
H. Vorsterman,	» idem	» 8285
L. Minkels,	» Dungen,	» 8050
J. Verhulst,	» Schijndel,	» 7999.99
L. Paaps,	» Vechel,	» 7777
L. v. Aspers,	» Heeswijk,	» 7690
J. v. Lith,	» idem	» 7380
A. Verroert,	» Vechel,	» 6690

Gegund.

Ferwerd, 20 Febr.: perc. 1, het slaiten van de Hallumervaart met koersloot te Hallum; perc. 2, idem van de Bijlervaart te Blija; perc. 3, het maken van een vaste brug te Hallum; ingek. 17 bilj., als:

Inschrijvers en woonplaats.	perc. 1	perc. 2	perc. 1 en 2	perc. 3
D. B. Kalma, Wanswerd,	—	—	—	ƒ 2750
Joh. Bakker, Kollum,	ƒ 12,999	ƒ 6343	—	2967
Corn. Bakker, idem	—	—	—	3000
Feike Dubois, Oudebiltzijl,	—	—	—	3084
J. A. Beelstra, Rinsumageest,	18,247	6498	ƒ 22,850	3089
D. G. v. d. Werff, Dokkum,	—	—	23,100	3117
T. Klooslerman, Hemelum, en H. G. Brouwer, Stiens,	13,157	—	18,400	3150
J. R. Jansma, Hallum,	—	—	—	3178
K. G. Keuning, Ternaard,	—	—	—	3189
H. de Jong, Dokkum,	—	—	—	3200
A. L. Hiemstra, Hallum,	—	—	—	3232
M. P. de Vries en L. Zandstra, Lemmer,	11,870	4330	—	3270
A. S. de Jong en M. H. Gaastra, idem	11,912	5282	—	3583
M. A. Holwerda, Hijum,	—	—	—	3590
C. de Buiter, Huizum,	11,960	3960	15,460	—
P. W. Hoogterp, Holwerd,	—	3734	—	—
Joh. v. Dik, Blija,	—	4210	—	—

Gegund: perc. 1, aan Zandstra en de Wild, voor ƒ 11,870
» 2, » P. W. Hoogterp, » » 3,734
» 3, » D. B. Kalma, » » 2,750

Utrecht, 19 Febr.: bestek no. 129, leveren en inkegen van eikenhouten dwarsliggers, ten behoeve van het vernieuwingsfonds der staatsspoorwegen, in 21 perc.; ingek. 11 bilj., als:

Inschrijvers en woonplaats.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
B. J. Groothuis, Deuckamp,			ƒ 5590																		
B. L. Buijvoets, Ambt-Almelo,			—	ƒ 5,833																	
J. J. v. d. Eerden Pz., Boxtel,			4950	11,324																	
F. Clercx, idem				10,000	ƒ 10,000																
H. F. v. d. Eerden, idem																					
W. Hoettger, Wesel,																					
J. H. v. Hoogerwou en B. Clercx, Boxtel,			4830	10,150	10,182																
L. A. Spierings, idem																					
J. Nabuis, Groenloo,			5068																		
W. J. v. d. Ven, Boxtel,																					
A. Scho en H. Volkerij, Ochtrup,																					

Eisen und Stahl-industrie, Dortmund, f 351
Maschinenfabrik »Deutschland", idem » 348

Soc. anon. de construction »la Métallurgique", Brussel, f 324

3o. bestek no. 128, leveren van stalen dwarsliggers met bevestigingsdeelen, ten behoeve van het vernieuwingsfonds der staatsspoorwegen; ingek. 3 bilj., als:

Naam.	Woonplaats.	per 1000 KG. dwarsliggers. Zwolle.	Breda.	per 1000 KG. ijzeren klemplaten.	per 1000 KG. klemplaten.	per 1000 stuks veerringen.
Gute Hoffnungshütte Actien Verein für Bergbau und Hüttenbetrieb	Oberhausen.	f 74.85	f 75.35	f 175.—	f 225.—	f 14.—
Hoerder Bergwerks und Hütten-Verein	Hörde.	74.—	73.—	165.—	285.—	20.—
Société anonyme des Aciéries d'Angleur	Renory.	69.42	68.68	142.44	201.06	15.08

4o. bestek no. 131, leveren van stalen schroefbouten en ijzeren haakbouten, ten behoeve van het vernieuwingsfonds der staatsspoorwegen, in vier perceelen.

Inschrijvers en woonplaats.	1e perceel schroefbouten Zwolle	2e perceel schroefbouten Tilburg	3e perceel haakbouten Zwolle	4e perceel haakbouten Tilburg
R. S. Stokvis en Zonen, Rotterdam,	f 11,286	—	f 17,777.50	—
C. W. Hasenclever Soehne, Dusseldorf,	10 280 met stalen moeren 9,288 met ijzeren moeren	f 10,925 met stalen moeren 9,900 met ijzeren moeren	—	—
N. Nicaise, Marcinelle,	11,826	12,017.50	17,709	f 10,716
Société Anonyme de Boulonnerie de la Croyère, La Croyère,	11,880	12,680	17,025.38	10,467.88
Hotz en Co., Rotterdam,	—	—	18,242.45	11,037.51
Société Anonyme des Usines Boulonneries et Fonderies de la Louvière, La Louvière,	11,826	12,592.50	17,282.60	10,881.60
J. Hillen, Berik,	—	—	16,410	—
Société Anonyme de Construction „la Metallurgique", Brussel,	11,610	—	—	$10,202.37^5$

's-Bosch, 21 Febr.: het maken van gebouwen en inrichtingen ten behoeve der stedelijke gasfabriek; ingek. 15 bilj., als:

A. J. Schouten, Gouda, f 39,500
J. Schaller, Raamsdonk, » 38,985
J. van Burk, Oosterbeek, en W. Wissing, Arnhem, » 38,950
C. v. d. Wiel, Dubbeldam, » 35,730
J. A. Schoonenburg, Amsterdam, » 35,000
M. Visser, Papendrecht, » 34,950
C. D. Kleijn, Raamsdonk, » 34,700
L. de Rooij, Tilburg, » 34,300
A. Millenaar, Breda, » 33,897
L. I. Metz, Zalt-Bommel, » 33,847
W. Westerhoff, Weesp, » 33,800
B. Voordendag Az., Dordrecht, » 33,200
J. Visser Gz., Papendrecht, » 32,825
A. W. v. d. Bruggen, 's-Bosch, » 32,630
C. v. Straaten, Utrecht, » 29,878

Os, 21 Febr.: het bouwen van een koelkelder enz., voor de firma Zwanenburg & Co., onder beheer van den bouwkundige H. R. Hendriks; ingekomen 5 bilj., als:

P. Wagemakers, te Os, f 8660
G. Verhoeven, » idem » 7335
M. v. d. Biggelaar, » idem » 6900
F. v. Dinther, » idem » 6808.08
H. Ketelaar, » idem » 6204
Gegund.

Vechel, 21 Febr.: het verbouwen en vergrooten der school te Eerde en het leveren van het ameublement.

1o school; ingek. 8 bilj., als:

A. Vervoort, Vechel, f 3749
L. v. d. Laar idem » 3732
J. Verhulst, Schijndel, » 3533
J. v. Rijt, Oesterwijk, » 3540
G. v. d Bruggen, Lieshout, » 3400
L. Paaps, Vechel, » 3379
A. v. d. Ven, St.-Oedenrode, » 3370
H. v. Liempt, Schijndel, » 3310
Gegund.

2o ameublement; ingek. 7 bilj., als:

	Oude banken verwerken.	Geh. nieuwe materialen.
J. v. Rijt, Oesterwijk,	f 640	f 669
J. Verhulst, Schijndel,	624.50	654.50
A. v. d. Ven, St.-Oedenrode,	615	630
H. v. d. Laar, Vechel,	584	596
A. Vervoort idem	575	589
M. Gilsing, idem	559	572
F. Oliviers, Gemert,	512	538

Gegund met geheel nieuwe materialen.

Rederssteeg, 21 Febr.: voor rekening der gemeente Reden: 1o het gedeeltelijk beklinkeren van de Rozendaalsche laan te Velp; ingek. 5 bilj., als:

W. v. Hasselt, Nijmegen, f 1687
G. J. Jaarsveld, Siwolde, f 1487
W. H. de Haan, Elden, » 1473
G. v. d. Heiden, Arnhem, » 1472
G. J. Carmiggelt & Zoon, Brummen, » 1386
Gegund.

2o het maken van een grintweg van het schoolpad te Dieren; ingek. 6 bilj., als:

W. v. Hasselt, Nijmegen, f 1587
W. H. de Haan, Elden, » 1400
G. v. d. Heiden, Arnhem, » 1385
G. J. Carmiggelt & Zn, Brummen, » 966
J. W. Straker, Dieren, » 767
P. G. Oliеslager, idem » 744
Gegund.

Enschedé, 21 Febr.: het verbouwen van drie woonhuizen op een terrein gelegen aan de Heurne te Enschedé; ingek. 4 bilj., als:

G. Doornekate, f 3047
W. Beigers, » 3087
J. Vosseveld, » 2595
H. Eggink, » 3079

's-Hage, 22 Febr.: het leveren van ijzer-, zink- en koperwerk, papierrollen enz., ten behoeve van de rijkstelegraafdienst;

Volgn. bestek.		Eenheidsprijs.
1.	Nederl. maatschappij voor electriciteit en metallurgie, 's-Hage,	f 0.1123
2.	Hotz & Co., Rotterdam,	» 0.16
3.	dezelfde,	» 0.058
4.	F. Nijst, Luik,	» 0.499
5.	dezelfde,	» 0.218
6.	dezelfde,	» 0.399
7.	dezelfde,	» 0.249
8.	dezelfde,	» 0.139
9.	dezelfde,	» 1.20
10.	dezelfde,	» 0.199
11.	Enthoven & Co., 's-Hage,	» 0.52
12.	L. v. Wijk & Co., idem	» 0.0475
13.	D. S. Kalker, Amsterdam,	» 3.75
14.	dezelfde,	» 1.00
15.	Hotz & Co., Rotterdam,	» 1.15
16.	R. S. Stokvis & Zn., idem	» 1.19
17.	Nederl. maatschappij voor electriciteit en metallurgi, 's-Hage,	» 0.0896
18.	Gebr. Caminada, Rotterdam,	» 0.07
19.	H. de Heus & Zn., idem	» 0.92
20.	dezelfde,	» 0.92
21.	Eitjen & Co., Amsterdam,	» 3.59 » 26.88 » 22.08 » 18.40 » 14.72 » 11.04 » 7.36 » 5.52 » 3.68
22.	J. P. Claus & Zonen, Rotterdam,	f 0.0678
23.	Nederl. maatschappij voor electriciteit en metallurgie, 's-Hage,	» 0.1694
24.	H. P. Hotz, idem	» 0.1548
25.	Nederl. maatschappij voor electriciteit en metallurgie, 's-Hage,	» 0.61

Grouw, 22 Febr.: het bouwen van een school te Wartena (herbesteding); ingek. 5 bilj., als:

E. A. Popma, te Wartena, f 3927
K. A. v. d. Veen, » Drachten, » 3873
Jan Eisenga, » Gorredijk, » 3874
B. J. Gras, » Garijp, » 3830
S. A. Kamstra, » Warga, » 3796
Gegund.

Groningen, 22 Febr.: het verbeteren en verbreeden van de invaart der haven in het Reitdiep te Groningen; ingek. 12 bilj., als:

G. Hazelhoff, Oude-Pekela, f 14,444
J. Zeldenrust, Warfum, » 13,895
C. Brill, Nieuwe-Pekela, » 13,878
J. Timmer Jr., Obergum, » 13,680
H. v. Dijk, Groningen, » 13,468.98
H. de Herder, idem » 12,817
A. de Vries, idem » 12,700
W. de Vries, Garnwerd, » 12,587
J. N. Kruizinga, Groningen, » 12,484
A. Pastoor, Stedum, » 12,270
J. H. Pot, idem » 12,140
B. Jansen, Westerwijtwerd, » 12,140
Raming » 13,300

's-Hage, 22 Febr.: het onderhouden en herstellen van het rijksgebouw te Vlaardingen; ingek. 9 bilj., als:

E. Blok Az., te Vlaardingen, f 1170
Van Heijst en Zonneveld, » idem » 997
D. Henbink, » idem » 986
B. v. d. Hoeven, » idem » 974
C. Doesman, » idem » 972
H. Mannoken, » idem » 968
J. v. d. Berg Dz., » idem » 914
J. C. Maassen, » idem » 869
W. Roodenburg, » idem » 852
Raming » 836

Dordrecht, 22 Febr.: den opbouw eener slijterij met 2 aangrenzende burgerhuurwoningen, voor D. Tijssens, onder beheer van den architect H. W. Veth;

hoogste inschrijver M. Daane, Dordrecht, f 9764
minste idem P. v. Driel, idem, » 8333
Gegund.

Edam, 22 Febr.: het zooveel noodig amoveeren van de bestaande gasfabriek en het maken van een nieuw gebouw met bijbehoorende werken; minste inschrijver C. Krany, Edam, voor f 12369.

BIJVOEGSEL

VAN

DE OPMERKER

van ZATERDAG 2 MAART 1889.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 4 Maart.

Jaarsveld (Utr.), te 11 uren, door dijkgraaf en heemraden van den Lekdijk Benedendams en van den IJseldam, in het Dijkhuis: het maken van basaltglooiingen tegen de oevers vóór de schoordijken, in 4 perc. Inl. bij den kameraar te Jaarsveld. Aanw. gehouden.

Groede (Zeel.), te 11 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een nieuw schoolgebouw en het verbouwen der onderwijzerswoning te Kruisdijk gem. Groede. Inl. bij A. Pateer, te Breskens.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een gedeelte walbeschoeiing, een houten loodsje tot berging van afgekeurd vleesch enz., en een desinfectiegebouw enz., bij het beltterrein aan de Kostverloren wetering. (*Zie advert. in n°. 8.*)

Leiden, te 12 uren, door burg. en weth.: het leveren van 80 tweepersoons schoolbanken.

's-Hage, te $1^1/_2$ uren, door burg. en weth.: het aanleggen van de aardebaan voor den hoofdweg in het geprojecteerde park, ten westen van den Nieuwen Badweg, tusschen de Wittebrug en het Kurhaus, te Scheveningen.

Zonnemaire (Zeel.), te 3 uren: het bouwen eener landbouwschuur.

Griendtsveen (Helenaveen, N.-Br.), te 4 uren, door de maatschappij Griendtsveen:

1o. het bouwen eener school met woon- en winkelhuis;

2o. idem van een woonhuis, ingericht voor bakkerij, tapperij enz., beiden te Griendtsveen, in 1 perc., met bijlevering der benoodigde materialen. Inl. bij den architect Droesen, te Helmond. Aanw. 4 Maart, te 2 uren.

Uskwerd (Gr.), te 4 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een woning voor den hoofdonderwijzer. Aanw. te 2 uren.

Veendam (Gron.), te 6 uren, door burg. en weth.: *a.* het bouwen van een houten schot op de gedempte gracht bij Veenlust; *b.* de herstelling van de klapbrug bij het hotel Everts.

Rotterdam: het verrichten van diverse herstellingen en het maken van eenige veranderingen aan het pand no. 4 aan de Groote Draaisteeg, voor rekening van Henri Huinck en Alex Imhove. Inl. bij den architect A. W. Meijneken.

Dinsdag, 5 Maart.

Aardenburg (Zeel.), te 11 uren, door burg. en weth.: het maken van trottoirs in de gemeente Aardenburg.

Breskens, te 11 uren, in het »Hotel de Commerce": het bouwen van een woonhuis, aldaar. Inl. bij den ingenieur-architect J. Schotel, te Rotterdam.

Franeker, te 11 uren, door het dijksbest. van het waterschap der »Vijf deelen zeedijken binnendijks", in het gemeentehuis van Franekeradeel: het herstellen van 38 are beschadigde grasbedekking op de kruin en aan de buitenvalling van den zeedijk onder Pietersbierum.

Franeker, te $11^1/_2$ uren, door het dijksbest. van het waterschap der »Vijf deelen zeedijken binnendijks", ten gemeentehuize: de levering van 240 stuks 62 dM. grenen palen, 20 stuks smalle eiken gordingen, 44 stuks grenen gordingen, 570 last Drentsche steen, 175 à 20: M³ grint, 2110 stuks onverglaasde buizen, lang 0.50, wijd 0.10 M. 180 stuks idem, wijd 0.20 M., 20 verbindingsbuizen. 15,000 bos berken takken, 20,000 bos eiken takken, 37,000 stuks zoogenaamde fabriekszurven. Bilj. inzenden 5 Maart, vóór 10 uren.

Enkhuizen, te $7^1/_2$ uren, door het R.-K. kerkbest. van Enkhuizen, in het hotel de »Port van Cleve":

1o. het ophoogen en omsloten van een terrein voor een begraafplaats;

2o. het daarop plaatsen van een kapel enz. Inl. bij den bouwkundige J. van Waart.

Woensdag, 6 Maart.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van baggerwerk tot onderhoud van de bodemsdiepte in de haven voor rijksvaartuigen aan den Hoek-van-Holland, behoorende tot het onderhoud en herstel der werken van de Nieuwe Maas, het Scheur en aan den Hoek van-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en de ingenieurs Welcker, te Rotterdam, en Behrens, te Hoek-van-Holland. Aanw. gehouden. Raming f 0.37 per M³.

Bolsward, te 12 uren, door burg. en weth.: de levering van 100 stère riviergrint.

Harlingen, te 12 uren, door het dijksbest. van het waterschap der »Vijf deelen zeedijken buitendijks": de levering van:

1o. 354 noorsche grenen palen, lang 71 dM.;

2o. 44 lichte eiken gordingen, gemiddeld lang 56 dM., dik 8 cM. en breed 17 cM.

Heer-Hugowaard (N.-H.), te 12 uren, door burg. en weth.: het slopen der bestaande en het bouwen van eene nieuwe onderwijzerswoning te Veenhuizen.

Buitenpost, te 12 uren, door burg. en weth. van Achtkarspelen: het maken van een vast brugje in den kunstweg nabij het dorp Surhuisterveen, en het gedeeltelijk vernieuwen van de ophaalbrug in den kunstweg nabij het dorp Augustinuga. Inl. bij den gemeente-architect A. Vekling. Aanw. 5 Maart, te 10 uren.

Gouda, te $12^1/_2$ uren door dijkgraaf en heemraden van den Zuidplaspolder, in de Zuim: het bouwen van een verlaat of sluis in de ringvaart van dien polder, nabij de Huismanskade, onder de gemeente Nieuwerkerk a/IJ, met sluiswachterswoning op den ringdijk, benevens de uitvoering van eenige daarmede in-verband-staande werken. Inl. bij den eersten opzichter L. Exalto, te Moordrecht.

Hilland-Bat (Zeel.), door burg. en weth.: de levering van 100 stère grove onderhoudsgrint, levering vóór 15 Juni '89 vrij op den wal te Bat.

Dunkerbroek (Fr.), ten huize van A. H. de Boer: het grootendeels afbreken en opbouwen van een boerenwoning in het Westeinde, aldaar. Aanw. 4 Maart, te 10 uren.

Donderdag, 7 Maart.

Zutfen, te 10 uren, door den kapitein eerstaanwezend-ingenieur der genie, op het bureau der genie: het verbeteren der inrichtingen van het remontedepot in de legerplaats bij Milligen, onder het beheer der genie, te Zutfen. Bilj. inzenden uiterlijk 6 Maart, vóór 3 uren. Raming f 4800.

Haarlem, te 11 uren, door het prov. best. van Noord-Holland: het onderhoud van het gebouw van het prov. best. van Noord-Holland, te Haarlem, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '90. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem. Aanw. gehouden.

's-Hage, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, aldaar, op het bureau der genie: het maken van schietbanen voor het regiment grenadiers en jagers, onder het beheer der genie te 's-Hage. Bilj. inzenden uiterlijk 6 Maart, vóór 3 uren. Raming f 4220.

Eibergen (Geld.), te 1 uur, door de diaconie der Herv. kerk in de consistoriekamer: het bouwen van tien arbeiderswoningen onder één dak. Aanw. te $10^1/_2$ uren.

Kralingen, te 2 uren, in het koffiehuis van A. den Outer: het bouwen van een dubbel pand aan den Lagen zeedijk, aldaar. Inl. bij den architect W. C. Coppijn, aldaar. Aanw. 4 Maart, te 10 uren.

Joure (Fr.), namens Jhr. A. J. Vegelin van Claerbergen: het verbouwen van een schuur te Westermeer, op de zathe bij W. Jaarsma in gebruik.

Vrijdag, 8 Maart.

Boxtel, te 12 uren, door het best. van het waterschap der rivier de Dommel e. a., op het raadhuis: het bouwen van twee bruggen over de rivier de Dommel, in de gemeente St.-Oedenrode. Inl. bij den ingenieur te Stratum. Aanw. gehouden.

Groningen, te 12 uren, door het prov. best.:

1o. het maken en herstellen van werken tot voorziening van wegen en jaagpaden langs kanalen tegen afslag en afschuiving, in 3 perceelen, als: *a.* aan de wegen en jaagpaden van Groningen naar Ulrum en van Onderdendam naar Uithuizen; *b.* aan den weg van Groningen naar Stroobos; *c.* aan de jaagpaden langs het Damsterdiep, aan het Tuukwerderrak;

2o. het vervangen van een gedeelte bazaltstraat in den weg langs het verbindingskanaal tusschen de Westerhaven en het Noordwillemskanaal te Groningen, door eene bestrating van quenastkeien;

3o. het vernieuwen der beschoeiing aan de zuidzijde van de westerhaven langs de Steenhouwerskade te Groningen, benevens van de beide gedeelten beschoeiing wederzijds de voor die kade gelegen draaibrug. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur, beide te Groningen, en de betrokken opzichters.

Waarde (Zeel.), te 2 uren, door kerkvoogden der Herv. gemeente, in de herberg van de Wed. Moeleker: het vernieuwen van het dak der kerk, benevens het restaureeren der muren en verdere werken. Aanw. te 10 uren.

Zaterdag, 9 Maart.

Deventer, te 10 uren, door burg. en weth.: het grondwerk voor een urinereservoir bij het terrein der mestplaats, aldaar. Aanw. 6 Maart, te 2 uren.

Workum (Fr.), te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. de levering van 350 stère riviergrint;

2o. het maken van 100 str. M. palage, met steenen voetingen, in het verlengde vak van de bestaande, nabij den vuurtoren te Workum. Inl. bij den gemeente-architect J. Bogtstra.

Utrecht: het amoveeren van de brug in Reijerscop onder Harmelen, over de Modderkloot en het maken van een nieuwe houten brug op dezelfde plaats.

Maandag, 11 Maart.

's-Hage, te $1^1/_2$ uren, door burg. en weth.: het verbouwen van de privaten, de toegangen en de schoollokalen van het schoolgebouw voor lager onderwijs, aan de Badhuisstraat te Scheveningen. Aanw. 8 Maart, te 11 uren.

Ruurloo (Geld.), te 3 uren, in het logement het Wapen van Ruurloo: het bouwen van een landbouwerswoning en eene schuur, aldaar. Aanw. 5 Maart, te 3 uren.

Dinsdag, 12 Maart.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van financiën: het onderhouden en herstellen van het rijksgebouw te Leeuwarden, waarin de kantoren van de hypotheken en het kadaster zijn gevestigd, van 1 April '89 tot en met 31 Maart '92. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 1e district, te 's-Hage, en den hoofdopzichter bij de landsgebouwen B. Fokkens, te Zwolle. Aanw. 5 Maart, te 1 uur. (*Zie advert. in n°. 7.*)

Alkmaar, te 12 uren, door dijkgraaf en heemraden van den Hondsbossche en duinen tot Petten, in het hotel »de Toelast":

1o. het eenjarig onderhoud van de Hondsbossche zeewering en eenige binnenwerken;

2o. het driejarig onderhoud der gemeenelandsgebouwen, bruggen, sluizen enz.

Elburg (Geld.), te 12 uren, door burg. en weth.: het éénjarig onderhoud van de gruis-, puin-, klinker- en grint- of kiezelwegen dezer gemeente, gelegen in Elburg.

Oversiag, te 2 uren, door burg. en weth.: het over 8 M. breedte door Lessineskeien tusschen Doorniksche kantsteenen vervangen, van een gedeelte der gemeente-grintbaan, lang 670 M. Aanw. 12 Maart, van $10-11^1/_2$ uren.

Hulsel (N.-Br.), te 2 uren, door den bouwkundige H. R. Hendriks, te Os, in het schoolgebouw: het bouwen van eene kerk met sacristy, toren enz. Aanw. 12 Maart, te 10½ uren.

Zutfen, te 2 uren, door provisoren van het oude en nieuwe gasthuis: het leveren en stellen van een ijzeren hek op steenen voetmuur en put langs het terrein van het ziekenhuis aan den Coehoornsingel. Inl. bij de architecten D. Lijsen en F. H. van Etteger.

Surhuizum (Fr.), te 4 uren, door N. Klazinga: het afbreken van een boerenhuis te Drogeham en het opbouwen van een boerenhuis te Surhuizum.

Woensdag, 13 Maart.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de levering van 2800 M³ ballaststeen voor de rijksrivierwerken op de Maas, in 2 perc. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steyn Parvé, te 's-Bosch, en de betrokken opzichters. Aanw. 6 Maart. Raming: perc. 1 f 23,600, perc. 2 f 4600.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het wegruimen van een in de rivier de Waal onder Dodewaard nabij Deest, tusschen de kilometerraaien 39 en 40 gezonken vaartuig. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Van der Sleijden, te Nijmegen.

Utrecht, te 12½ uren, door de directie van den Ned. Rijnspoorweg: de levering van magazijngoederen. Bilj. inzenden uiterlijk 12 Maart.

Nisse (Zeel.), te 2 uren, door C. Boon, in de herberg van C. de Blaaij: het herbouwen van het door brand vernielde woonhuis en graanschuur op zijne hofstede, aldaar. Inl. bij den architect A. le Clercq, te Kruiningen. Aanw. 6 en 13 Maart, te 11 uren.

Amsterdam, door het best. van de vereeniging «Amsterdamsche werkmansbond»: het verbouwen van het perceel aan den Singel no. 393, aldaar. Aanw. 11 Maart, te 10 uren.

Donderdag, 14 Maart.

Gorinchem, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, aldaar, op het bureau der genie: het bouwen van eene bergloods voor artilleriematerieel in het fort Loevestein. Bilj. inzenden uiterlijk 13 Maart, vóór 3 uren. Raming f 2450.

Arnhem, te 11 uren, door den kapitein eerstaanwezend-ingenieur, in het hotel Sluis: het vernieuwen van het dak van den ziekenstal te Arnhem. Bilj. inzenden uiterlijk 13 Maart, vóór 3 uren. Raming f 4200.

Vrijdag, 15 Maart.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhouden en herstellen van de gebouwen enz., behoorende tot de herstellingswerkplaats der rijkstelegraaf te 's-Hage, van den dag der kennisgeving van de goedkeuring der aanbesteding tot en met 31 Dec. '89. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage, en den hoofdopzichter voor de landsgebouwen J. A. Weinberg, te 's-Hage. Aanw. 8 Maart, te 10 uren. Raming f 1623.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterst. enz.: het leveren, bereiden tegen bederf, vervoeren en opslaan van palen en schoorpalen, voor de behoefte van de rijkstelegraaf, ged. '89. Inl. bij den inspecteur der rijkstelegraaf te 's-Hage.

Zaterdag, 16 Maart.

Haarlem, te 10 uren, door den majoor eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie: het maken van een inlaatduiker aan den Vijfhuizenpolder. Bilj. inzenden uiterlijk 15 Maart, vóór 3 uren. Aanw. 12 Maart, te 11½ uren. Raming f 2800.

Koog a/d. Zaan (N.-H.), te 1½ uren, door burg. en weth.: het droogmaken van de schutsluis in bovengenoemde gemeente. Inl. bij den gemeente-opzichter J. Otter. Aanw. 7 Maart, te 1½ uren.

Utrecht, te 2 uren, door het prov. best.: de uitvoering van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de memoriegoederen te Montfoort.

Workum, door het dijksbestuur van het waterschap «het Workumer Nieuwland»:

1o. 310 stuks 6.2 M. (21 voets) nieuwe grenen zeedijkpalen;
2o. 95 M. 10 à 25 dito grenen gording;
3o. 120 stère grint;
4o. 50 last (2000 KG. het last) harde briksteen. Bilj. inzenden vóór 16 Maart bij den voorzitter L. S. Wiersma, te Workum.

Maandag, 18 Maart.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van stalen dwarsliggers met toebehooren, ten dienste der staatsspoorwegen ter Sumatra's westkust.

Medemblik, te 1 uur, door dijkgraaf en heemraden der Vier Noorderkoggen, in het koggenhuis: het uitvoeren van grond- en steenglooiingwerk, op dijksnummers 10 en 11, aan den Westerdijk onder Aartswoud. Inl. bij den hoofdopzichter A. Kater Jz., te Medemblik. Aanw. 11 Maart, te 11 uren.

Amsterdam, te 2 uren, in kamer no. 46 van het centraal administratiegebouw der Holl. ijzeren spoorwegmaatschappij:

1o. bestek no. 437, het uitvoeren van onderhoudswerken op den spoorweg Helder—Amsterdam, Zaandam—Enkhuizen en Hoorn—Medemblik, in 5 perceelen. Raming f 32,900;

2o. bestek no. 438, het uitvoeren van onderhoudswerken op den spoorweg Amsterdam—Winterswijk, Hilversum—Utrecht en Amersfoort—Kesteren, in 6 perc. Raming f 31,775.12½;

3o. bestek no. 439, het uitvoeren van onderhoudswerken op de inspectie Amsterdam, in 2 perc. Raming f 23,526;

4o. bestek no. 440, het uitvoeren van onderhoudswerken op den spoorweg Amsterdam—Rotterdam en Haarlem—Uitgeest—IJmuiden, in 5 perc. Raming f 44,137. *(Zie advert. in no. 9.)*

Dinsdag, 19 Maart.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van financiën: het onderhouden en herstellen van het gebouw te 's-Bosch, waarin gevestigd zijn de kantoren van de hypotheken en van het kadaster, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot en met 31 Maart '92. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage, en den hoofdopzichter der landsgebouwen J. J. G. Rinken, te Breda. Aanw. 12 Maart, te 1 uur. *(Zie advert. in no. 9.)*

Woensdag, 20 Maart.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van baggerwerk in het belang van het groot scheepvaarwater in het Hollandsch Diep. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom en den opzichter Chevalier, beide te Dordrecht. Aanw. 13 Maart. Raming f 0.26 per M³.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van baggerwerk in het vaarwater van de rivier de Maas, in twee perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé, te 's-Bosch, en de betrokken opzichters. Aanw. 13 Maart. Raming: perc. 1 f 4000, perc. 2 f 5150.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het Nutsgebouw: de levering van diverse materialen, gereedschappen, goederen enz., in 62 perceelen. Bilj. inzenden 20 Maart, vóór 12 uren.

Medemblik, te 1 uur, door dijkgraaf en heemraden der «Vier noorder koggen», in het koggenhuis: de vernieuwing der stoomketels van het stoomgemaal te Medemblik. Inl. bij den ingenieur H. P. N. Halbertsma, te Leeuwarden. Aanw. 13 Maart, te 1 uur.

Heerenveen, bij J. Wierda: het afbreken van het oude en het grootendeels nieuw opbouwen van een boerenhuis te Oldeboorn. Inl. bij den architect M. K. de Jong, te Oldeboorn. Aanw. 13 Maart, te 10 uren.

Donderdag, 21 Maart.

Zierikzee, te 1 uur, door het dagel. best. van het waterschap Schouwen, aan 's Landskamer: het leveren van 1200 M³ grint voor de rijbanen der zee- en inlaagdijken, in 1 perc., en de commissie van de grintwegen in Schouwen: het leveren van 1850 M³ grint, mede in 1 perceel.

Maandag, 25 Maart.

Kollum, te 12 uren, door burg. en weth. van Kollumerland en Nieuwkruisland: de levering van 500 stère grint voor de kunstwegen.

Woensdag, 27 Maart.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van werken tot verbetering van de losplaats aan den rechteroever der rivier de Maas, tusschen de kilometerraaien 154 en 156 der rivierkaart, onder de gemeente Gennep (prov. Limburg). Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé, te 's-Bosch en den opzichter Kooreman, te Venloo. Aanw. 20 Maart. Raming f 1500.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van werken tot verbetering van de rivier de Maas, tusschen de kilometerraaien 148 en 149 der rivierkaart, onder de gemeenten Bergen, prov. Limburg, en Boxmeer, prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé, te 's-Bosch, en den opzichter Kooreman, te Venloo. Aanw. 20 Maart, te 12 uren. Raming f 13,000.

Donderdag, 28 Maart.

Dirksland, te 12½ uren, ter secretarie: het zesjarig onderhoud van den weg tusschen het Sas-van-Dirksland en Herkingen, van 1 Mei '89—'95. Inl. bij den hoofdingenieur van den prov. waterstaat, J. van der Vegt, te 's-Hage. Aanw. 27 Maart, te 1 uur.

Vrijdag, 29 Maart.

Arnhem, in het prov. gouvernementsgebouw: het uitvoeren van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de prov. gebouwen, ged. '89.

Arnhem, in het prov. gouvernementsgebouw: het buitenverven van prov. gebouwen te Arnhem, ged. '89.

Op later te bepalen datum.

's-Bosch, door den architect H. C. Dobbe: het afbreken van een huis op de Pensmarkt, genaamd «Hotel Neuf», en het opbouwen van een magazijn met bovenwoning.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Hengeloo, 20 Febr.: het bouwen van een woonhuis met winkel en bakkerij op een terrein aan de Nieuwstraat, aldaar; ingek. 10 bilj., als:

J. Wilmink,	te Hengeloo,	f 5894
H. E. Bodemeijer,	» idem	» 5088
J. G. Tönis,	» idem	» 5017
J. H. Broek,	» idem	» 4910
A. J. Wilmink,	» idem	» 4935
A. H. M. Wesselink,	» idem	» 4835
J. Brummelhuis,	» idem	» 4800
A. Groothengel,	» Borne,	» 4750
L. P. Groothuis,	» Hengeloo,	» 4787
W. v. Leeuwen,	» idem	» 4777

Edam, 22 Febr.: het zooveel noodig amoveeren van de bestaande gasfabriek en het maken van een nieuw gebouw met bijbehoorende werken; ingek. 13 bilj., als:

H. Cobelens, Monnikendam,	f 16,000
J. de Wijs en M. Abels, idem	» 15,400
H. Dinkla, Buiksloot,	» 15,277
L. Pot, idem	» 15,200
Erven C. Blankevoort, Monnikendam,	» 14,900
C. J. Edrink, Edam,	» 14,730
P. Karmelk, Monnikendam,	» 14,700
J. de Koning, Edam,	» 14,690
J. S. Oosterhoorn, idem	» 14,640
J. Sluis, idem	» 14,600
W. Greve, Buiksloot,	» 14,200
A. Simons, Edam,	» 13,347
C. Kruijt, idem	» 12,360

Gegund.

Leiden, 23 Febr., voor rekening van het hoogheemraadschap Rijnland: 1o. leverantien volgens bestek no. 85; minste inschr. waren:

perc. 1,	G. J. Nijwijde, Winterwijk,	f 143
» 2,	Firma Vreeburg, Leiden,	» 410
» 3,	J. Vellekoop, Zoeterwoude,	» 589
» 4,	Caalen, Bremer & Co., Haarlem,	» 218
» 5,	Joh. v. Meel, Nijmegen,	» 1764
» 6,	Wed. Moerkens & Zn., Prinsenhage,	» 949
» 7,	J. Bastiaanse, Ginneken,	» 84
» 8,	C. v. Baal, Beek,	» 817
» 9,	Gebr. Piek, Oudshoorn,	» 679
» 10,	C. Mijnlieff Fz., Barwoudswaarder,	» 258
» 11,	H. E. v. d. Heijden, Leiden,	» 89.16
» 12,	P. v. Staveren, Haarlem,	» 680
» 13,	H. W. de Vries, idem	» 730
» 14,	T. J. Swets, Hardinksveld,	» 242
» 15,	W. v. Vliet, Leiden,	» 190
» 16,	J. v. Leeuwen, Leiderdorp,	» 259
» 17,	A. v. d. Wal, Gouda,	» 204
» 18,	G. Jonkman, Leimuiden,	» 219.80

2o. de uitvoering van werken volgens bestek no. 86; minste inschr. waren:

perc. 1,	W. v. Lokhorst, Alfen a/d. Rijn,	f 208
» 2,	J. Vellekoop, Zoeterwoude,	» 59
» 3,	Ph. Stuppers, Alfen a/d. Rijn,	» 473
» 4,	dezelfde,	» 79
» 5,	W. v. Lokhorst, idem	» 253
» 6,	H. v. d. Burg, Oudewetering,	» 196.36
» 7,	J. Vellekoop, Zoeterwoude,	» 67
» 8,	aangehouden,	
» 9,	W. v. Lokhorst, Alfen a/d. Rijn,	» 261

Staveren, 23 Febr., voor rekening van het waterschap Hemelumer Oldephaert en aanhoorige zeedijken; gegund als volgt:

Perc. 1, 365 M. lengte dijk- en steenglooiingverbetering, R. H. de Boer, te Staveren, voor f 879.

Perc. 2, 46.7 M¹ hoofdpaalregel en 60 M¹ paalhoofd vernieuwen, Klaas Poepe, te Hindeloopen, voor f 575.

Perc. 3, 100 M¹ bermkist vernieuwen, dezelfde, voor f 409.

Perc. 4, de levering van 160 stuks 62 dM. palen, Tjebbe Visser, te Workum, voor f 782.40.

Perc. 5, de levering van 400 stuks 35 dM. palen, Fontein en Tjallingii, te Harlingen, voor f 736.

Perc. 6, de levering van 180 stuks 18/11 cM. grenen gording, Schrale en Fokkes, te Workum, voor f 142.40.

Perc. 7, de levering van 60 M³ grint, Willem Glashouwer, te Hindeloopen, voor f 36.

Goes, 23 Febr.: het vernieuwen van een riool in den Agnesgang en het leggen van riolen in de Wijngaardstraat en de Vlasmarkt, aldaar; ingek. 9 bilj., als:

J. Intveld,	te Dordrecht,	f 2750
dezelfde,	» idem	» 2650
Joh. de Jonge Wz.,	» Goes,	» 2200
M. Buitendijk,	» idem	» 2194
Joh. de Jonge Wz.,	» idem	» 2100
J. Snoep,	» idem	» 2109
M. Buitendijk,	» idem	» 2081
A. Foudraine,	te Goes,	f 2057
A. Smit,	» idem	» 1956

Gegund.

Burum, 23 Febr.: het bouwen van een huis met schuur, nabij het dorp Kollum, onder beheer van den architect A. Velding; ingekomen 16 bilj., als:

J. v. d. Steeg,	te Hardegarijp,	f 6799
D. en M. Zijlstra,	» Ee,	» 6660
P. Zijlstra,	» Kollum,	» 6384
J. Bulthuis,	» Buitenpost,	» 6363
M. Veenstra,	» Augustinusga,	» 6280
J. v. d. Veen,	» idem	» 6225
D. Walda,	» Kollum,	» 6060
J. Oosterhoff,	» idem	» 5985
P. Kats,	» idem	» 5974
J. H. Bos,	» Twijzel,	» 5931
K. Pijnakker,	te Kollum,	f 5903
M. Westra,	» Burum,	» 5970
B. Dijkstra,	» Kollum,	» 5894
J. J. Pijnakker,	» idem	» 5895
J. Bakker,	» idem	» 5622
S. en A. Zijlstra,	» Rohel,	» 5440

Gegund.

's-Hage, 23 Febr.: het bouwen van eene cellulaire kerk, bij de strafgevangenis te Breda; ingek. 6 bilj., als:

M. Bakkeren, Prinsenhage,	f 22,500
T. Kessels, Breda,	» 20,844
J. A. Schoemenburg, Udenhout,	» 19,750
L. de Rooij, Tilburg,	» 19,699
C. Bastiaanse, Bergen-op-Zoom,	» 18,778
J. v. Ginkel, Nijmegen,	» 18,648
Raming	» 18,000

's-Hage, 23 Febr.: de levering van: 1o. 199,500 vlakke straatklinkers; 2o. 134,000 wankleurig hardgrauw; 3o. 145,000 best rood, ten behoeve der werkinrichtingen Hoorn en Veenhuizen.

Inschrijvers en woonplaats.	perc. 1 Hoorn	perc. 1 Veenhuizen	perc. 2	perc. 3
Mr. J. E. H. baron Nagell v. Ampsen, Amerongen.	f 10.59	f 11.—	—	—
Sleister en Woltersom, Arnhem,	—	—	f 12.30	f 10.60
J. B. Poppe & Co., Zwolle,	—	—	12.10	9.95
Gebr. v. Hasselt, Kampen,	12.60	12.85	11.85	10.35
Firma D. Terwindt, West-Pannerden,	12.90	13.70	12.57	—
A. Mos, Arnhem,	12.63	13.30	12.12	—
E. v. Holst, idem	13.95	13.95	13.08	11.83
Gebr. Arelink, Velp,	—	—	12.14	10.64
J. G. Walters, Arnhem,	—	—	12.49	10.96
Hermsen & Co., Zwolle,	—	—	11.83	9.99
W. Arntz, Millingen,	13.78	13.78	11.98	16.23

Oud-Beierland, 23 Febr.: het bouwen van een roomboterfabriek te Oud-Beierland, voor de naaml. vennootschap «de Zuivelfabriek», aldaar, onder beheer van den architect J Smit; ingek. 6 bilj., als:

J. Broer,	te Klaaswaal,	f 7300
G. Pijl,	» Oud-Beierland,	» 6095
G. Pijl en J. v. d. Berg,	» idem	» 5778
J. v. Bezeij,	» idem	» 5625
A. v. Trigt,	» idem	» 5600
D. v. Bezeij,	» idem	» 5548

Gegund.

Zwolle, 23 Febr., voor rekening der gemeente: de levering van: *a*. 48,000 grèskeien van de Ourthe, à 14/16 cM.; ingek. 7 bilj., als:

B. H. Trooster Jr., Zwolle,	f 97.40	p. 1000
Soc. anon., Yvoir,	» 88.80	»
H. Neef, Luik,	» 84.50	»
E. Janssen, idem	» 83.—	»
A. J. Kestens, Zwolle,	» 82.48	»
J. B. Petit, Breda,	» 81.55	»
L. Goffin, Luik,	» 4027	massa

b. 24000 grèskeien van de Ourthe à 10/16 cM.; ingek. 7 bilj., als:

B. H. Trooster, Jr., Zwolle,	f 85.40	p. 1000
Soc. anon. Yvoir,	» 75.97	»
H. Neef, Luik,	» 74.50	»
E. Janssen, idem	» 73.—	»
J. B. Petit, Breda,	» 66.26	»
A. J. Kestens, Zwolle,	» 65.60	»
L. Goffin, Luik,	» 1521	massa

massa *a*. en *b*.; ingekomen 2 bilj. als:

Van Koppenhagen & Co., Utrecht,	f 5733
J. H. Kever Barette, Eindhoven,	» 5300

c. 200 M. trottoirband van escaussijnsche steen; ingekomen 8 bilj., als:

		per M.
A. J. Kestens,	Zwolle,	f 2.92
B. H. Trooster Jr.,	idem	» 2.92
B. J. Bosman, Rotterdam,		» 2.46½
Soc. anon. Yvoir,		» 2.45
L. Goffin, Luik,		» 2.44½
P. Janssen, Roermond,		» 2.38
E. v. d. Wall, Rotterdam,		» 2.29
J. B. Petit, Breda,		» 2.18

massa *a*. *b*. en *c*.; ingek. 1 bilj., van F. Bodson, te Mook, voor f 6054.

d. Waalklinkers of IJsselsteen (Waalvorm), in twee perc., ieder groot 150,000 stuks; ingek. 3 bilj., als:

	per 1000
T. E. Putters, Huissen,	f 13.25
Beek en Van Voorthuysen, Zwolle, (één perceel),	» 12.18
J. B. Poppe & Co., Zwolle,	» 11.90

De gunning is aangehouden.

Velp, 23 Febr.: het bouwen van een dubbel woonhuis, voor rekening van Feith, uitgezonderd het glas-, verf- en behangerswerk, onder beheer van den architect M. K. Smit, te Dieren; ingek. 6 bilj. als:

S. Dekker,	te Doesburg,	f 2700
L. Enklaar,	» Dieren,	» 2446
M. Jolink,	» Velp,	» 2295
C. W. Vis,	» idem	» 2190
H. D. Bolte,	te Velp,	f 2176
J. H. Jansen,	» idem	» 2175

Gegund.

Groningen, 23 Febr.: het verbouwen van het perc. get. letter N no. 129, in eigendom toebehoorende aan K. F. Bakker, onder beheer van den architect G. Nijhuis, aldaar; ingekomen 18 bilj., als:

J. R. Jansen,	te Groningen,	f 2496
M. Scheen Jr.,	» idem	» 2268
P. Zijlstra,	» idem	» 2190
H. Scholtens,	» idem	» 2185
J. J. Toesman,	» idem	» 2180
T. W. de Vries,	» idem	» 2110
H. J. Meijer,	» idem	» 2044
G. Halm,	» idem	» 2029
J. Ibelings,	» idem	» 2021
H. Janssen,	» idem	» 1997
G. H. Hendriks,	» idem	» 1997
D. Janssen,	» idem	» 1197
E. W. Wietsema,	» idem	» 1983
W. Pleijsier,	» idem	» 1946
D. Th. Dalmolen,	» idem	» 1944
T. Holthuis,	» idem	» 1943
H. J. L. Walker,	» idem	» 1889
E. Peters,	» idem	» 1857
J. Versteegh,	» idem	» 1646

Gegund.

's-Hage, 23 Febr.: het leveren en plaatsen van een ijzeren hek tot afscheiding van het rijksterrein om het rechtsgebouw te Zutfen; ingek. 17 bilj., als:

H. J. Simons Jr., Arnhem,	f 2139
G. Bout, Leur,	» 2043.50
G. T. Buijtendijk, Leiden,	» 2040
J. Molenschot, Teteringen,	» 2022.80
R. Husse, Assen,	» 2015
J. W. Aberson, Deventer,	» 1929
H. F. Tedink, Borkeloo,	» 1900
D. J. Bosking, Deventer,	» 1841
H. Oolman Gz., Voorst,	» 1796
H. C. W. Möhrmann, Zutfen,	» 1790
H. Wullink Thz., idem	» 1758
M. Bussing, idem	» 1749
A. Breeman, Apeldoorn,	» 1711.50
Firma W. G. Muiderman & Zn., Zutfen,	» 1699
F. W. Geurden, Apeldoorn,	» 1669
W. Bekking, Arnhem,	» 1595
J. W. ten Brink, Zutfen,	» 1566
Raming	» 2150

Groningen, 25 Febr.: het afbreken en opbouwen van een winkelhuis met bovenwoning voor de firma J. Singer, onder beheer van den architect K. Hoekzema, aldaar; ingekomen 8 bilj., als:

W. D. Rottschäfer,	te Stedum,	f 10,983
D. Janssen,	» Groningen,	f 10,091
F. Roders,	» idem	» 10,013
J. Ibelings,	» idem	» 9,998
H. Janssen,	» idem	» 9,994
E. W. Wietsema,	» idem	» 9,922
T. Y. Jelsma,	» idem	» 9,799
D. Dalmolen,	» idem	» 9,589

Gegund.

Eindhoven, 25 Febr.: de verbouwing van een

huis tot magazijn, voor de firma Moonen en Leijten; ingek. 5 bilj., als:

J. Boogaarts,	te Woensel,	ƒ 3728
M. Boogaarts,	» idem	» 3325
M. Hoenmans,	» Eindhoven,	» 3162
H. v. Kemenade,	» Gestel,	» 2798
Th. v. d. Wiel,	» Stratum,	» 2687

Gegund.

Rotterdam, 25 Febr.: het bouwen van een woonhuis aan de Kruisstraat, onder beheer van den architect A. W. Meijnckes; ingekomen 4 bilj., als:

J. J. v. Hattem & Zn.,	te Rotterdam,	ƒ 31,855
A. Looijmans,	» idem	» 30,068
W. G. C. Bilkes,	» idem	» 29,986
N. Pons,	» idem	» 27,999

's-Hage, 25 Febr., voor rekening der gemeente: 1o. het bouwen eener school voor onvermogenden aan de Wagenstraat te Scheveningen, (bestek no. 17); ingekomen 14 bilj., als:

W. F. v. d. Grijp, 's-Hage,	ƒ 63,000
P. Baak, Scheveningen,	» 36,042
H. v. Bergen Henegouwen, 's-Hage,	» 34,499
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis,	» 31,788
J. v. d. Elshout, Scheveningen,	» 31,440
J. v. Veen, idem	» 30,879
J. de Niet Az., idem	» 30,327
P. W. Ch. Kuiper, idem	» 30,200
B. Nieuwenhuizen, 's-Hage,	» 49,707
J. L. Werdes Jr., 's-Hage,	ƒ 49,300
A. C. Paardekooper, idem	» 49,000
Wed. P. A. Ravelli & Zn., idem	» 48,608
W. P. Teeuwisse, idem	» 48,440
Gebr. Houtman, idem	» 46,550

Bovendien waren 2 biljetten niet ondertekend, als van:
H. Bols 's-Hage, ƒ 54,000
A. Stichter, idem » 53,444

2o. het leveren en stellen van meubelen in de school aan het Alexandersplein; ingekomen 10 bilj., als:

	A	B	massa
J. v. Veen, Scheveningen,	ƒ 2427	ƒ 702	ƒ 3149
R. de Vries, Wageningen,	2387	753	3140
J. v. d. Elshout, Scheveningen,	2400	700	3100
A. C. Paardekooper, 's-Hage,			3000
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis,	2254	610	2864
L. Schoonenberg, 's-Hage,	2288	528	2816
J. L. Werdes Jr., idem	2120	650	2770
W. F. Teeuwisse, idem	2095	630	2700
C. Diest, Koudekerk,	2195	550	2695
W. Schaik, Noordwijk,	1665	645	2310

3o. het leveren en stellen van meubelen in de school aan de Rijkwijkschestraat; ingekomen 10 bilj., als:

	A	B	massa
J. v. d. Elshout, Scheveningen,	ƒ 3660	ƒ 700	ƒ 4500
J. v. Veen, idem	3777	664	4307
A. C Paardekooper, 's-Hage,			4200
L. Schoonenberg, idem	3508	808	4316
P. v. Vliet, Woubrugge,	3685	615	4300
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis,	3510	670	4180
C. v. Diest, Koudekerk,	3395	866	4165
J. L. Werdes Jr., 's-Hage,	3340	770	4110
W. P. Teeuwisse, idem	3227	760	3987
C. Alkemade, Noordwijk-binnen,	2999		

Lochem, 25 Febr.: het bouwen van een ziekenhuis en gebouw voor besmettelijke ziekten; ingek. 3 bilj., als:

G. J. Wunderink,	ƒ 19,540
J. Nassant en Van Keulen,	» 16,555
H. Boerink,	» 13,835

's-Hage, 25 Febr.: de levering van de gerezweken voor vijf pakhuizen, ten dienste van het departement der burgerlijke openbare werken in Ned.-Indië; ingek. 8 bilj., als:

J. Paris, Marchiennes,	ƒ 42,300
Soc. Dyle et Bacalan, Paris,	» 41,661
L. J. Enthoven & Co., 's-Hage,	» 40,959
Soc. internationale, Braine-le-Comte,	» 40,452
Soc. de la Bisme et Bouffioulx, Chatelineau,	» 39,875
Kon. fabriek van stoom- en andere werktuigen, Amsterdam,	» 39,500
La Métallurgique, Brussel,	» 38,592
E. H. Begemann, Helmond,	» 38,800

Gegund.

Arnhem, 26 Febr., voor rekening der gemeente: 1o. de levering en het zetten van glasruiten en de levering van lampeglazen en glazen inktkokers, ged. '89, in drie perceelen; perc. 1, ingek. 5 bilj., als:

Inschrijvers	Fransch wit glas, 1e qualiteit. glasruiten per stuk. 55 × 75 cM.	50 × 70 cM.	50 × 67 cM.	35 × 45 cM.	24 × 40 cM.	glas voor schoffels p. M²	Maasglas 1e qualiteit. glasruiten per stuk. 55 × 75 cM.	50 × 70 cM.	50 × 67 cM.	35 × 45 cM.	24 × 40 cM.	glas voor schoffels p. M²	Hartleyglas 4 à 5 mM. p. M²	5 à 6 mM. p. M²
L. B. v. d. Akker,	ƒ 0.75	ƒ 0.70	ƒ 0.65	ƒ 0.50	ƒ 0.45	ƒ 5.00	ƒ 0.90	ƒ 0.80	ƒ 0.75	ƒ 0.55	ƒ 0.40	ƒ 8.25	ƒ 3.25	ƒ 4.50
P. de Leeuw,	0.45[5]	0.48[5]	0.47[5]	0.32[5]	0.28[5]	3.40	0.70[5]	0.61[5]	0.59[5]	0.37[5]	0.31[5]	7.20	2.61[5]	3.09[5]
W. C. E. Berger,	0.64	0.58	0.58	0.45	0.40	2.50	0.86	0.80	0.75	0.50	0.42	5.—	3.50	4.—
J. T. Verhoeven,	1.10	1.05	1.05	0.90	0.75	—	1.35	1.30	1.30	1.20	1.—	5.—	3.90	4.40
Firma v. Kuijk,	0.52	0.47	0.45	0.30	0.18	2.15	0.70	0.68	0.65	0.44	0.28	3.15	4.25	4.75

De gunning is in beraad gehouden.

Perc. 2, de levering van lampeglazen per 10 dozijn; ingek. 3 bilj., als:

S. Sijbranda,	ƒ 9.85
L. v. Geldoren,	» 9.60 en ƒ 9.80
H. J. Willems,	» 7

De gunning is in beraad gehouden.

Perc. 3, de levering van glazen inktkokers per 10 dozijn; ingekomen 3 bilj., als:

Gebr. Klompé,	ƒ 11
H. J. Willems,	» 8
S. Sijbranda,	» 6.85

De gunning is in beraad gehouden.

2o. het verrichten van buiten- en binnenverfwerken aan verschillende gemeentewerken en gebouwen, in drie perceelen; ingek. 14 bilj., als:

	perc. 1	perc. 2	perc. 3
J. B. Busink, Arnhem,	ƒ 1761	ƒ 1588	ƒ 2500
H. L. v. Veluwen, idem	1720	1292	2600
L. B. v. d. Akker, idem	1500.10	1242.50	1851
F. Semmelink, idem	1777	1305.11	1532
G. T. Verhoeven, idem	1342	1103	1492
P. H. Willemsen, idem	1700	2100	2300
Joostema en Grundeler, idem	1231	1083	2072
Firma Van Kuijk, idem	1505.05	1260	1568.45
P. de Leeuw, idem	2121	2096	2497
F. L. Maandag, idem	1310	1222	—
J. T. Verhoeven, idem	1732	1469	1549
A. E. Beuse, idem	—	1624	—
W. C. E. Berger, idem	1144	1179	1700
G. Nijholt, Oosterbeek,	1469	1014	1397

Gegund: perc. 1 aan W. C. E. Berger, perc. 2 en 3 aan G. Nijholt.

Groningen, 26 Febr.: het bouwen van een huis in de Stoeldraaierstraat te Groningen, voor rekening van de Geldersche credietvereeniging, onder beheer van den architect J. P. Haasu; ingek. 10 bilj., als:

Swarte en Nasmann,	te Groningen,	ƒ 13,966
J. v. d. Goot,	» idem	» 13,900
J. I. Toeman,	» idem	» 13,838
J. R. Jansen,	» idem	» 13,518
A. Schreuder Jr.,	» idem	» 12,899
Haupt en Werkman,	» idem	» 12,326
Ph. Hendriks,	» idem	» 12,185
D. Edzards,	» idem	» 12,127
L. Oldenburger,	» idem	» 12,087
K. de Grooth,	» Winschoten,	» 11,700

Gegund.
Raming ƒ 12,400

Weesp, 26 Febr.: het verbouwen van een perceel te Weesp, onder beheer van de architecten W. Willems en G. van Arkel, te Amsterdam; ingekomen 6 bilj., als:

C. P. Plaat,	te Weesp, ƒ 3135
A. F. Sleeswijk,	» Amsterdam, » 3300
W. Greve,	te Buiksloot, ƒ 3060
J. Smit,	» Weesp, » 2950
J. A. v. d. Berg,	» idem » 2793
J. Kruijswijk,	» Abkoude, » 2440

Gegund.

Tilburg, 27 Febr.: het bouwen van eene machinale weverij met drogerij en aanverwante werken, voor de firma G. Bogaers & Zn., onder beheer van den architect C. F. van Hoof; ingek. 17 bilj., als:

P. M. v. Hees,	te Tilburg,	ƒ 15,015
W. v. Gorp,	» idem	» 14,248
Louis Franken,	» idem	» 14,234
W. v. Eijck,	» idem	» 14,198
L. v. Herk-Oppermans,	» idem	» 13,798
J. Vermeulen,	» idem	» 13,795
P. Mouwes en Harvers,	» idem	» 13,500
Gebr. Duzee,	» idem	» 13,470
P. B. Clercx,	» idem	» 13,427
J. v. Gorp,	» idem	» 13,347
W. de Bresser,	» idem	» 13,200
A. v. d. Aa,	» idem	» 13,200
M. Reijnen,	» idem	» 12,820
André Simons,	» idem	» 12,790
J. H. Lepelaars,	» idem	» 12,720
F. Jansen-Mandos,	» idem	» 12,694
J. B. Donders,	» idem	» 12,374

Tubbergen, 27 Febr.: het herstellen van: 1o. de tolhuizen, 2o. de bruggen in den kunstweg van Almelo over Tubbergen naar de Duitsche grenzen; minste inschr. waren:
perc. 1, J. Boerrichter, Tubbergen, ƒ 580
» 2, J. Lenferink, idem » 340
Gegund.

Grouw, 27 Febr.: het leveren van 300 stère riviergrint, en 30 stère harde puin, ten behoeve van de wegen in de gemeente Idaarderadeel; ingek. 5 bilj., als:

J. Weener Az.,	te Hasselt,	ƒ 1127
H. J. v. d. Vegt,	» idem	» 1117.94
P. A. v. Noord,	» Leeuwarden,	» 1081.80
Jan Joh. Garter,	» Grouw,	» 1071
G. Heida,	» Leeuwarden,	» 1040

Gegund.

Velp, 27 Febr.: het bouwen van een woon- en winkelhuis, onder beheer van den architect M. K. Smit, te Dieren; ingekomen 11 bilj.; minste inschr. M. Jolink, te Velp voor ƒ 3138 Gegund.

's-Hage, 27 Febr., onder beheer van het ministerie van waterst. enz.: 1o. het uitdiepen van een gedeelte der lig- en losplaats in het IJ, beoosten de oostelijke Handelskade te Amsterdam; ingek. 5 bilj., als:

C. Bos Az., Dordrecht,	ƒ 27,980
W. Goudkoop Dz., Amsterdam,	» 27,660
L. Volker Lz., Sliedrecht,	» 26,100
J. Hillen, Grave,	ƒ 25,680
F. E. Terwindt, Pannerden,	» 25,000
Raming	» 30,000

2o. het leveren en carboniseeren van eikenhout voor wissels en van dwarsliggers, in 2 perc.
Perc. 1, ingek. 6 bilj., als:

J. Nahuis, Groenlo,		ƒ 25,996
H. F. v. d. Eerden	Boxtel,	» 22,930
J. J. v. d. Eerden Pz.,	idem	» 22,600
F. Clercx,	idem	» 22,600
J. v. Hoogerwou en B. H. Clercx,	idem	» 21,222
W. Boettger, Wezel,		» 20,687
Raming		» 21,100

Perc. 2, ingek. 2 bilj., als:

J. J. v. d. Eerden Pz., Boxtel,	ƒ 3050
C. Gips Cz., Dordrecht,	» 2880
Raming	» 2400

Wageningen, 27 Febr.: het leveren en stellen van 65 M. gieren hek voor het ouderlmannen- en -vrouwenhuis, onder beheer van den architect S. Bitters; ingek. 9 bilj., als:

Wed. G. Viets,	te Wageningen,	ƒ 741
E. C. Viets,	» idem	» 717
J. Haar,	» idem	» 695
G. v. Triest,	» idem	» 683
W. Snijders,	» idem	» 678
P. de Leeuw,	» idem	» 663
C. Viets,	» idem	» 639
F. C. Herberts,	» idem	» 530
J. Goossen,	» idem	» 517

Gegund.

Sneek, 27 Febr.: het verbouwen van het perc. aldaar, get. wijk 12 no 14 aan den Singel, onder beheer van den architect J. P. Hogendijk; ingek. 12 bilj., als:

C. H. Visser,	te Sneek,	ƒ 3585
H. S. Visser,	» idem	» 3490
J. de Graaf,	» idem	» 3436
H. T. Bienma,	» Burum,	» 3396
P. Westra,	» Arum,	» 3372
A. Velsink,	» Sneek,	» 3288
K. Reidsma,	» Idskrechtum,	» 3280
Th. Visser,	» Sneek,	» 3274
F. Prins,	» idem	» 3234
T. J. v. d. Steele,	» idem	» 3120
D. G. de Boer,	» Oppenhuizen,	» 3111
M. Roudsma,	» Sneek,	» 2960

Gegund.

Warmenhuizen, 27 Febr.: het bouwen van een geneesheerswoning aldaar, onder beheer van den architect J. A. Wijn, te Apeldoorn; ingek. 7 bilj. als:

B. Brain,	te Alkmaar,	ƒ 19,900
H. Klingeler,	» Warmenhuizen,	» 14,200
J. Westra,	» idem	» 13,800
P. Levendig,	» St.-Maarten,	» 13,750
F. W. Geurden,	te Apeldoorn,	ƒ 13,229
K. Krilor,	» Schoorl,	» 13,030
C. N. Vlaming,	» Schagen,	» 12,983

Niet gegund.

's-Hage, 27 Febr.: de levering van beugliggers in drie perc., ten behoeve der werken in Ned.-Indië (herbesteding); minste inschr. waren:
perc. I, La Société Anonyme »La Haute Fourneau", te Monceau sur Sambre, voor ƒ 6.85 de 100 KG. Gez. bedrag ƒ 54,428.75;
perc. II, La Société Anonyme »La Haute Fourneau", te Monceau sur Sambre, voor ƒ 6.85 de 100 KG, Gez. bedrag ƒ 81,940.12;
perc. III, De Luxemburgsche Actien Gesellschaft für Bergbau, te Burgbach, voor ƒ 7.10 de 100 KG, Gez. bedrag ƒ 34,474.05.

Krommenie, 28 Febr.: de vergrooting eener stoomververij van D. van Leyden en Zoon, te Krommenie; minste inschrijver P. Leguit, te Krommenie, voor ƒ 4991.55.

Watergraafsmeer, 28 Febr.: het bouwen van een villa op een terrein gelegen te Muiderberg naast café »Nooit gedacht", onder beheer van den architect H. H. Baanders te Amsterdam; ingek. 10 bilj., als:

P. v. d. Brum,	ƒ 5200
Gerritsen,	» 5100
A. N. J. J. v. Walen,	» 4953
N. Muhl,	» 4946
J. Schaapstra,	» 4700
E. J. Juriun,	» 4500
G. Slaap,	» 4490
C. P. de Ronden,	» 4199
C. P. Plaat,	» 4160
A. T. Sleeswijk,	» 4068

Nog niet gegund.

Nijmegen, 28 Febr.: het bouwen van een woonhuis met afzonderlijke paraplnie-fabriek voor rekening F. W.Bickmann., onder beheer van den architect J. J. Weve; ingek. 11 bilj., als:

S. J. Meijn en L. H. Verbruggen, Nijmegen,	ƒ 20,458
A. Th. Opsomer, idem	» 18,279
H. W. v. d. Waarden, idem	» 17,980
F. Buskens, Ubbergen,	ƒ 17,860
J. v. d. Peppel, Nijmegen,	» 17,669
H. Jansen, idem	» 17,597
J. B. Smits, idem	» 17,500
W. Kropman, idem	» 17,471
L. H. v. Benthem, idem	» 17,442
G. J. Groot, St.-Anna bij Nijmegen,	» 17,399
J. S. Graadjean en W. H. Thannissen, Nijmegen,	» 16,900

Gegund.

Zevenbergen, 28 Febr.: het vernieuwen en vergrooten der bouwloeve van Js. Donker, onder Terheijden, onder beheer van den bouwkundige D. Boer; ingek. 5 bilj., als:

S. v. Teteringen, Zevenbergen,	ƒ 3750
J. A. v. Gurp en Th. Rooyers, Made,	» 3212
J. A. v. Bavel, Zevenbergen,	» 3154
C. Krielen en H. v. Dijk, Zevenbergschenhoek,	» 3100
Adrianus Gordons, Wagenberg,	» 2987

Gegund.

Boorn, 28 Febr.: het onderhoudswerk aan gemeente-eigendommen, als: perc. 1, raadhuis enz.; perc. 2, waag; perc. 3, gebouwen; perc. 4, werken buiten de gemeente; perc. 5, bruggen; perc. 6, pompen en riolen; perc. 7, wallen en sluizen; perc. 8, begraafplaats; perc. 9, banken; perc. 10, schoolgebouwen l. o.; perc. 11, idem meubelen; perc. 12, hoogere burgerschool; perc. 13, idem meubels; perc. 14, bewaarschool; perc. 15, naaischool; perc. 16, ijkhuisje; ingek. 18 bilj., als:

Inschrijvers en woonplaats.		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Fr. Olthuis,	Boorn,	ƒ 260	ƒ 225	—	ƒ 260	—	—	—	ƒ 50.—	ƒ 150.—	ƒ 650	ƒ 155.—	ƒ 150	ƒ 90	ƒ 140.—	ƒ 60.—	ƒ 90
J. Markus,	idem	258	—	ƒ 1800	**124**	ƒ 564	ƒ 161	—	53.—	**70.—**	—	—	—	—	—	—	—
P. J. Blauw,	idem	197	**153**	1299	157	469	319	ƒ 1297	37.—	86.—	**540**	108.—	—	**49**	72.—	29.—	75
B. A. Luger,	idem	270	205	—	186	573	—	—	52.—	—	—	—	217	—	—	—	**57**
J. C. Visser,	idem	225	188	1298	154	—	—	—	**34.—**	76.98	—	—	—	—	**70.—**	39.—	65
R. Lakeman,	idem	—	—	1400	147	—	583	1350	—	—	640	120.—	—	—	—	—	84
C. Woestenburg,	idem	250	—	**1275**	146	**430**	**500**	—	—	—	680	—	—	—	—	—	—
D. Kaat,	idem	**183**	180	—	**124**	484	536	1310	46.—	—	580	—	143	—	74.—	68.—	70
J. v. d. Berg Sr.,	idem	274	198	1399	159	498	619	—	—	80.—	549	—	163	163	87.—	—	79
J. Rustenburg,	idem	255	203	1400	140	497	551	—	**19.60**	96.90	741	135.90	**115**	**37**	90.—	**21.80**	75
H. Vollewens,	idem	—	—	—	—	—	—	**1140**	—	—	—	—	—	—	—	—	—
A. Molenaar,	idem	—	613	—	285	—	—	—	87.—	—	—	—	—	—	—	—	112
P. Kaper,	idem	—	185	—	130	450	630	1250	50.—	88.—	—	—	—	—	—	—	—
P. Smit,	idem	277	193	—	144	—	633	—	37.—	—	663	148.—	—	—	97.—	53.—	97
H. Bakker,	idem	258	249	—	156	—	—	—	91.—	83.—	—	—	278	—	—	—	62
Jb. Bierenbroodspot,	idem	234	226	—	—	—	—	—	21.30	**85.—**	675	**97.—**	181	34	104.50	39.50	64
J. v. Petten,	idem	—	—	—	—	—	547	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
J. Gleijsteen,	idem	—	—	—	—	—	639	—	—	75.—	—	—	—	—	—	—	—

Alle perc. zijn gegund; perc. 4 bij loting aan D. Kaat.

Willemsoord, 1 Maart: het maken van eene geschutloods op het maritieme etablissement Willemsoord; ingek. 19 bilj., als:

J. de Neef,	te Brielle,	ƒ 5949
P. verbruggen,	» Waddinxveen,	» 5857
A. Bels,	» Helder,	» 5560
A. Kreff,	» idem	» 5500
G. Moorman,	» idem	» 5440
J. Duinker,	» idem	» 5400
W. de Jong,	» idem	» 5210
C. Pool,	» idem	» 5188
P. Sprnit,	» idem	» 5187
D. de Vries,	» idem	» 5142
Gebr. Jansen,	» idem	» 4900
P. de Waard,	» idem	» 4798
B. Boen,	» idem	» 4700
Gebr. Klein,	» idem	» 4658
G. Winder,	» Kooi,	» 4595
A. Bos,	» Helder,	» 4584
H. Wijker,	» idem	» 4497
J. F. Philips,	» idem	» 4380
A. Graaff,	» idem	» 4240

Druten, 1 Maart: het dichten van de doorbraak in de kade of waterkeering van den Drutenschen uiterwaardenpolder; gegund aan J. van der Plas, te Hardinkveld, voor ƒ 4650.

Nuland, 1 Maart: het bouwen van eene scheiding in de school, 2 schoorsteenen met ventilatie, een bijbouwtje met pomp, privaten enz.; ingek. 3 bilj., als:

A. v. Balveort,	te Nuland	ƒ 1012
H. F. v. Uden,	» Rossalen,	» 979
F. J. v. Vucht,	» idem	» 899

Gegund.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 9 MAART 1889.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 11 Maart.

Langweer (Fr.), te 11 uren, door burg. en weth.: de levering van pl. 400 stère riviergrint.

Nijmegen, te 12 uren, door den ontvanger der registratie en domeinen, ten zijnen kantore: het maken van een duiker, alsmede het leveren en stellen van een ijzeren hek aan de St.-Agathakamp in de Persingschestraat, onder Oni.

Apeldoorn, te 12 uren, door burg. en weth.: het leggen van eene klinkerbestrating te 't Loo, over eene lengte van ongeveer 54 M.

Enschede, te 12 uren, voor de Wed. Benjam. ten Cate, in het hotel »de Klomp": het verbouwen van een woonhuis op een terrein, gelegen aan de Alsteedschestraat, aldaar. Aanw. te 10 uren.

Ambt-Almelo (Ov.), te 1 uur, door H. Kelderman, bij J. Grobben: het bouwen van vier woningen onder een dak. Aanw. te 10 uren.

's-Hage, te 1½ uren, door burg. en weth.: het verbouwen van de privaten, de toegangen en de schoollokalen van het schoolgebouw voor lager onderwijs, aan de Badhuisstraat te Scheveningen. Aanw. gehouden.

Ruurlo (Geld.), te 3 uren, in het logement het Wapen van Ruurlo: het bouwen van een landbouwerswoning en eene schuur, aldaar. Aanw. gehouden.

Krabbendijke (Zeel.), te 3 uren, door burg. en weth.: het herstellen van den westelijken havendam der gemeente Krabbendijke. Aanw. te 1 uur.

Beerta (Gr.), te 6 uren, bij den logementhouder E. Buiskool: het verbouwen van bovengenoemd logement.

Groningen, te 8 uren, door den architect N. W. Lit, in het koffiehuis van J. van der Sluis, in het huis de Beurs: het bouwen van twee woonhuizen aan de Parkhaan. Bij. inzenden 1 uur vóór de besteding.

Dinsdag, 12 Maart.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van financiën: het onderhouden en herstellen van het rijksgebouw te Leeuwarden, waarin de kantoren van de hypotheken en het kadaster zijn gevestigd, van 1 April '89 tot en met 31 Maart '92. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 1e district, te 's-Hage, en den hoofdopzichter bij de landsgebouwen D. Fokkens, te Zwolle. Aanw. gehouden. (*Zie advert. in n°.* 7.)

Alkmaar, te 12 uren, door dijkgraaf en heemraden van den Hondsbossche en duinen tot Petten, in het hotel »de Toelast":

1o. het eenjarig onderhoud van de Hondsbossche zeewering en eenige binnenswerken;

2o. het driejarig onderhoud der gemeenelandsgebouwen, bruggen, sluizen enz.

Elburg (Geld.), te 12 uren, door burg. en weth.: het éénjarig onderhoud van de gruis-, puin-, klinker- en grint- of kiezelwegen dezer gemeente, gelegen in Elburg.

Elburg (Geld.), te 12 uren, door den dijkstoel van den polder Oosterwolde, op de polderkamer: de levering van 16,000 bos of zoogenaamd 160 vim eiken rijzen, 20,000 bos eiken aardgarden en 800 dozzen boompjes.

Overslag, te 2 uren, door burg. en weth.: het over 3 M. breedte door Lessineskeien tusschen Doornsche kantsteenen vervangen, van een gedeelte der gemeente-grintlaan, lang 670 M. Aanw. 12 Maart, van 10—11½ uren.

Hulsel (N.-Br.), te 2 uren, door den bouwkundige H. R. Hendriks, te Os, in het schoolgebouw: het bouwen van eene kerk met sacristy, toren enz. Aanw. 12 Maart, te 10½ uren.

Zutfen, te 2 uren, door provisoren van het oude en nieuwe gasthuis: het leveren en stellen van een ijzeren hek op steenen voetmuur en put langs het terrein van het ziekenhuis aan den Coehoornsingel. Inl. bij de architecten D. Lijsen en F. H. van Eteger.

Surhuisum (Fr.), te 4 uren, door N. Klatinga: het afbreken van een boerenhuis te Drogeham en het opbouwen van een boerenhuis te Surhuisum.

Nieuw-Beierland, te 4 uren, in de herberg van J. Bouman: het bouwen van eene vlasserstelling met woonhuis.

Amsterdam, in het café Panorama: het verbouwen van een winkelhuis met bovenwoning aan den Binnenamstel, hoek Prinsengracht. Inl. bij den architect J. Leuderink, 1e Van-Swindenstraat 125, Amsterdam.

Woensdag, 13 Maart.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de levering van 2880 M³ ballaststeen voor de rijksrivierwerken op de Maas, in 2 perc. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steyn Parvé, te 's-Bosch, en de betrokken opzichters. Aanw. gehouden. Raming: perc. 1 *f* 23,600, perc. 2 *f* 4400.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het wegruimen van een in de rivier de Waal onder Dodewaard nabij Doest, tusschen de kilometerraaien 39 en 40 gezonken vaartuig. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Van der Sleijden, te Nijmegen.

Utrecht, te 12½ uren, door de directie van den Ned. Rijnspoorweg: de levering van magazijngoederen. Bij. inzenden uiterlijk 12 Maart.

Terheiden (Z.-H.), te 1½ uren, door kerkvoogden der Ned.-Herv. gemeente, in de consistorie: het herstellen der pastorie en het verrichten van daarmede in verband staande werkzaamheden.

Nisse (Zeel.), te 2 uren, door C. Boeren, in de herberg van C. de Blanij: het herbouwen van het door brand vernielde woonhuis en graanschuur op zijne hofstede, aldaar. Inl. bij den architect A. le Clercq, te Kruiningen. Aanw. 13 Maart, te 11 uren.

Nieuw-Vennep N.-H.), te 2 uren, door den kerkraad der Christ.-Geref. gemeente, in het koffiehuis van de Wed. J. Stapel: het afbreken der bestaande en het bouwen eener nieuwe pastorie. Inl. bij den bouwkundige H. Rinck, te Hoofddorp. Aanw. 13 Maart, te 12 uren.

Amsterdam, door het best. van de vereeniging »Amsterdamsche werkmansbond": het verbouwen van het perceel aan den Singel no. 530, aldaar. Aanw. 11 Maart, te 10 uren.

Oude-Tonge, (Z.-H.), door burg. en weth.: de levering van pl. m. 600 M³ grove onderhoudsgrint.

Donderdag, 14 Maart.

Gorkhem, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, aldaar, op het bureau der genie: het bouwen van eene bergloods voor artilleriemateriesel in het fort Loevestein. Bilj. inzenden uiterlijk 13 Maart, vóór 3 uren. Raming *f* 2450.

Arnhem, te 11 uren, door den kapitein eerstaanwezend-ingenieur, in het hotel Sluis: het vernieuwen van het dak van den ziekenstal te Arnhem. Bilj. inzenden uiterlijk 13 Maart, vóór 3 uren Raming *f* 4700.

Tuil (Geld.), te 12 uren, door den dijkstoel van het polderdistrict Tielerwaard, in het districtshuis:

1o. het verhoogen van de buitenkruin en het verzwaren van den binnenloop des dijks onder Haaften, ter lengte van ongeveer 244 M.;

2o. het aanbrengen van een berm aan de binnenzijde des dijks onder Haaften, lang ongeveer 62 M.;

3o. het vierkanten van den voet des dijks onder Haaften, ter lengte van ongeveer 1270 M.;

4o. het gedeeltelijk dichten van van een wieltje onder Hellouw, lang ongeveer 64 M. Inl. bij den dijkspriehter 't Hoen, te Tuil. Aanw. 13 Maart.

Leunen (Limb.), te 3 uren, door het R.-K. kerkbest.: het afbreken van het bestaande en het bouwen van een nieuw schip, ter lengte en breedte van 21 bij 10 M., met torentje en sacristie, benevens het restaureeren van het bestaande koor. Aanw. 14 Maart, te 11½ uren.

Assen, te 4 uren, door J. fz. Polak, te Wildervank, in het hotel Kuipers: het bouwen van een winkelhuis aan den Gedempten singel te Assen. Inl. bij den architect H. H. Huising Jz., te Wildervank. Aanw. 14 Maart, te 11 uren.

Vrijdag, 15 Maart.

Dordrecht, te 11 uren, in het koffiehuis van L. van Dongen, aan het Scheffersplein: de levering van 580 stère gewasschen onderhoudsgrint, te leveren vóór 15 Juni a. s. op de losplaatsen te 's-Gravendeel, Strijen en Puttershoek. Bilj. inzenden uiterlijk 14 Maart bij den dijkgraaf van Nieuw-Benaventura, G. A. van Driel, te Puttershoek.

Willemsoord, te 11 uren, door de directie der marine: het bouwen van twee ijzeren steenkolenloodsen. Inl. bij den hoofdingenieur der marine, aldaar. Aanw. 13 en 14 Maart, te 10 uren.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhouden en herstellen van de gebouwen enz., behoorende tot de herstellingswerkplaats der rijkstelegraaf te 's-Hage, van den dag der kennisgeving van de goedkeuring der aanbesteding tot en met 31 Dec. '89. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage, en den hoofdopzichter voor de landsgebouwen J. A. Weinberg, te 's-Hage. Aanw. gehouden. Raming *f* 1625.

Arnhem, te 2 uren, door den aannemer J. H. Vos Sr.: het verf- en glaswerk voor den bouw van Musis Sacrum, te Arnhem. (*Zie advert. in n°.* 10.)

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterst. enz.: het leveren, bereiden tegen bederf, vervoeren en opslaan van palen en schoorpalen, voor de behoefte van de rijkstelegraaf, ged. '90. Inl. bij den inspecteur der rijkstelegraaf te 's-Hage.

Venloo: de levering van 400 str. M. trottoirbanden van petit granit, hoog 0.27 breed 0.20 M.

Hoedekenskerke (Zeel.), bij den burgemeester: de levering van 250 M³ onderhoudsgrint.

Zaterdag, 16 Maart.

Haarlem, te 10 uren, door den majoor eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie: het maken van een inlaatduiker aan den Vijfhuizenpolder. Bilj. inzenden uiterlijk 15 Maart, vóór 3 uren. Aanw. 12 Maart, te 11½ uren. Raming *f* 9800.

Nunen, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, te Bergen-op-Zoom, in het »hotel Rotterdam": het herstellen van stormschade te Nunen. Bilj. inzenden uiterlijk 15 Maart, vóór 3 uren. Raming *f* 3500.

Ternaard (Fr.), te 1 uur, door het dijksbest. van den Ternaarderpolder, bij Hallma: het leggen van 7350 M² bestrating met bijlevering der benoodigde steenen, het onder profiel breugen van den zeedijk enz. Inl. bij den architect P. van der Werff Jz., aldaar. Aanw. 15 Maart, te 1 uur.

Koog a/d. Zaan (N.-H.), te 1½ uren, door burg. en weth.: het droogmaken van de schutsluis in bovengenoemde gemeente. Inl. bij den gemeente-opzichter J. Otter. Aanw. gehouden.

Utrecht, te 2 uren, door het prov. best.: de uitvoering van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de memriegoederen te Montfoort.

Workum, door het dijksbestuur van het waterschap »het Workumer Nieuwland":

1o. 310 stuks 6.2 M. (21 voets) nieuwe grenen zeedijkpalen;

2o. 95 M. 10 à 25 dim grenen gording;

3o. 120 stère grint;

4o. 80 last (2000 Kil. het last) harde briksteen. Bilj. inzenden vóór 14 Maart bij den voorzitter L. S. Wiersma, te Workum.

Bauwerd, door burg. en weth.: de levering van 360 stère riviergrint. Bilj. inzenden vóór 16 Maart.

Maandag, 18 Maart.

Zwolle, te 11 uren, in het hotel de Doelen: het verbouwen van het

perceel sectie F no. 1860, aan de Blijmarkt, aldaar, voor de spaarbank van het departement Zwolle der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van stalen dwarsliggers met toebehooren, ten dienste der staatsspoorwegen ter Sumatra's westkust.

Hoorn, te 12 uren, door dijkgraaf en heemraden van Drechterland, in den Doele: het leveren van 2242 M³ grint, 281,500 Waalsche straatklinkers, 559 M³ zand, met het vervoeren van dezelve naar de Drechterlandsche wegen en het maken van 4845 str. M. paardenpad. Inl. bij den opzichter A. Stoutjesdijk, te Hoorn.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het uitvoeren van baggerwerken in het open havenfront, benevens het diephouden van de dokken, buitenhavens en het afgesloten IJ, ged. '89;

2o. het leveren van vijlen, spijkers, ijzerkramerijen, ijzerdraad, bereide en onbereide verfwaren, touwwerk, borstelwerken, schoonmaakgereedschappen, kalfaatwerk, emmers en putsen, bezems, manden, poetskatoen, kurkenzakken, strookdweilen en matten, kalk, cement, witzand en blauwe steenen, ten dienste der gemeentewerken, onder beheer van den weth. der publieke werken te Amsterdam, ged. '89, '90 en '91. (*Zie advert. in nº. 10.*)

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: het wegbreken van de bestaande vischbanken met de daaraan verbonden kantoorlokalen bij de Kranebrug, en het bouwen van een kantoor ten behoeve van het meten en wegen van granen, op een terrein in de nabijheid van de Oosterhaven, met bijlevering van al het benoodigde. Aanw. 14 Maart, te 11 uren. Bilj. inzenden uiterlijk 16 Maart, vóór 4½ uren.

Medemblik, te 1 uur, door dijkgraaf en heemraden der Vier Noorderkoggen, in het koggenhuis: het uitvoeren van grond- en steenglooingwerk, op dijksrammen 10 en 11, aan den Westerdijk onder Aartswoud. Inl. bij den hoofdopzichter A. Kater Jz., te Medemblik. Aanw. 11 Maart, te 11 uren.

Amsterdam, te 2 uren, in kamer no. 46 van het centraal administratiegebouw der Holl. ijzeren spoorwegmaatschappij:

1o. bestek no. 437, het uitvoeren van onderhoudswerken op den spoorweg Helder—Amsterdam, Zaandam—Enkhuizen en Hoorn—Medemblik, in 5 perceelen. Raming f 32,200;

2o. bestek no. 438, het uitvoeren van onderhoudswerken op den spoorweg Amsterdam—Winterswijk, Hilversum—Utrecht en Amersfoort—Kesteren, in 6 perc. Raming f 33,776.12⁵;

3o. bestek no. 439, het uitvoeren van onderhoudswerken op de inspectie Amsterdam, in 2 perc. Raming f 23,526;

4o. bestek no. 440, het uitvoeren van onderhoudswerken op den spoorweg Amsterdam—Rotterdam en Haarlem—Uitgeest—IJmuiden, in 5 perc. Raming f 44,187. (*Zie advert. in nº. 10.*)

Amsterdam, te 3 uren, door het bestuur van het Burgerziekenhuis, in het paviljoen Vondelpark: het maken van verschillende gebouwen voor het burgerziekenhuis, op een terrein aan de Linnaeusstraat te Amsterdam, met de leverantie van alle materialen en arbeidsloonen. Inl. bij den ingenieur-architect A. L. van Gendt, aldaar. (*Zie advert. in nº. 10.*)

Dinsdag, 19 Maart.

Helder, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, aldaar, op het bureau der genie: het bouwen van eene overdekte reinigingsinrichting in de reduitgracht van het fort Kijkduin. Bilj. inzenden uiterlijk 18 Maart, vóór 3 uren. Raming f 800.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van financiën: het onderhouden en herstellen van het gebouw te 's-Bosch, waarin gevestigd zijn de kantoren van de hypotheken en van het kadaster, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot en met 31 Maart '92. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage, en den hoofdopzichter der landsgebouwen J. J. G. Rinkes, te Breda. Aanw. 12 Maart, te 1 uur. (*Zie advert. in nº. 9.*)

Reeuwijk (Z.-H.) te 12 uren, door het R.-K. paroch. kerkbest. van de H.H. Apostelen Petrus en Paulus van Randenburg, bij den kastelein J. Engdeman: het bouwen eener kerk met toren, pastorie enz. Inl. bij den architect E. J. Margry, te Rotterdam. Aanw. 12 Maart, te 12 uren.

Zwolle, te 12 uren, door het R.-K. kerkbest. der parochie van O.-L.-V.-Hemelvaart, in het logement »de halve Maan": het aanbouwen van drie kapellen, een verwarmingslokaal en catechismuskamer aan de noordzijde der parochiekerk O.-L.-V.-Hemelvaart op de Ossemarkt te Zwolle. Inl. bij den architect S. J. H. Trooster B.Hz. Aanw. 11 Maart, te 2 uren. (*Zie advert. in nº. 10.*)

Os, te 3 uren, door de Wed. Henri Jurgens—Van Waardenburg, in het koffiehuis van M. van den Biggelaar: het maken van een koetshuis en stalling enz., op het terrein bij haar woonhuis. Inl. bij den bouwkundige H. R. Hendriks, aldaar. Aanw. 19 Maart, te 11 uren.

Kralingen, te 8 uren, door het best. van den polder Kralingen, in het waterschapshuis: het ophoogen van een gedeelte van de Kortekade bij den Noordplas. Inl. bij H. H. Beijderwellen, aldaar. Aanw. 14 Maart, te 10 uren.

Oostburg (Zeel.), door burg. en weth.: de levering van grint, voor den weg van Oostburg naar Groede 200 M³ en voor den weg van Oostburg naar Waterlandkerkje 135 M³.

Woensdag, 20 Maart.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van baggerwerk in het belang van het groot scheepsvaarwater in het Hollandsch Diep. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Haagenboom en den opzichter Chevalier, beide te Dordrecht. Aanw. 13 Maart. Raming f 0.26 per M³.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van baggerwerk in het vaarwater van de rivier de Maas, in twee perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé, te 's-Bosch, en de betrokken opzichters. Aanw. 13 Maart. Raming: perc. 1 f 4000, perc. 2 f 5150.

Kralingen, te 11 uren, in het café den Burg, aan de Kortekade: het bouwen van een bouwmanswoning aan den Spiegelnisser weg in den Prins-Alexanderpolder, gem. Kralingen. Inl. bij den timmerman en molenmaker A. Groen, te Kralingen. Aanw. 13 Maart, te 10 uren.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het Nutsgebouw: de levering van diverse materialen, gereedschappen, goederen enz., in 62 perceelen. Bilj. inzenden 20 Maart, vóór 12 uren.

Medemblik, te 1 uur, door dijkgraaf en heemraden der »Vier noorder koggen", in het koggenhuis: de vernieuwing der stoomketels van het stoomgemaal te Medemblik. Inl. bij den ingenieur H. P. N. Halbertsma, te Leeuwarden. Aanw. 13 Maart, te 1 uur.

Heerenveen, bij J. Wierda: het afbreken van het oude en het grootendeels nieuw opbouwen van een boerenhuis te Oldeboorn. Inl. bij den architect M. K. de Jong, te Oldeboorn. Aanw. 13 Maart, te 10 uren.

Roodkerk (Fr.), bij E. Elzinga: het bouwen van eene zuivelfabriek te Oenkerk. Inl. bij E. Elzinga. Aanw. 12 Maart, te 1 uur.

Donderdag, 21 Maart.

Zierikzee, te 1 uur, door het dagel. best. van het waterschap Schouwen, aan 's Landskamer: het leveren van 1200 M³ grint voor de rijbanen der zee- en inlagdijken, in 1 perc., en de commissie van de grintwegen in Schouwen: het leveren van 1850 M³ grint, mede in 1 perceel.

Haarlem, te 2½ uren, door burg. en weth.: het sloopen van den bovenbouw van de Kruisbrug over de Nieuwegracht tot ongeveer aan de waterlijn of 80 cM. + AP., het maken van een nieuwen bovenbouw op de bestaanblijvende metselwerken, met gemetselde landhoofden, pijlers, vleugelmuren enz. Aanw. 15 Maart, te 10 uren. (Herbesteding. *Zie advert. in nº. 10.*)

Aalten (Geld.), te 4 uren, door burg. en weth.: de vernieuwing van ongeveer 3790 M² straat te Aalten en ongeveer 900 M² straat te Bredenvoort door middel van Luiksche grèskeien en Niedermendiger steen, en van ongeveer 2060 M² straat te Aalten en ongeveer 450 M² straat te Bredevoort, met de oude uitkomende veldkeien. Aanw. 11 Maart, te 11 uren.

Leeuwarden: het afbreken van het oude boerenhuis, bewoond door M. Leistra, onder Rinsumageest, en het bouwen van een groot stelphuis. Inl. bij den architect J. W. Duijff, te Driesum. Aanw. 18 Maart, te 1 uur.

Vrijdag, 22 Maart.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.:

1o. bestek no. 10, de levering van arbeiders en vervoermiddelen, en het verrichten van verschillende werkzaamheden ten behoeve van het onderhoud en den aanleg der wegen;

2o. bestek no. 18, de levering van 600 M³ basaltslag, ten behoeve van het onderhoud der wegen. (*Zie advert. in nº. 10.*)

Leeuwarden, te 1 uur, door het prov. best. van Friesland: het verbeteren van het grootscheepsvaarwater van Stroobos naar Staveren en Lemmer, 6e gedeelte (Lemmer—Heeg over Sloten, met zijtak naar Tacozijl). Aanw. 20 Maart, te 9 uren. Raming f 15,600. (*Zie advert. in nº. 10.*)

Zaterdag, 23 Maart.

Borculo, te 11 uren, door directeuren van den Hummeloo—Enschedéschen kunstweg, in het logement »de Klok": de levering van de benoodigde basalt-keislag en grint, ged. '89. Bilj. inzenden uiterlijk 21 Maart bij den president-directeur Gijsweenink, te Zelhem.

Wommels, te 11 uren, door burg. en weth. van Hennaarderadeel: het leveren, lossen en vervoeren van 800 stère grint, in 3 perc. Inl. bij den gemeenteopzichter D. Wijma.

Maandag, 25 Maart.

Kollum, te 12 uren, door burg. en weth. van Kollumerland en Nieuwkruisland: de levering van 500 stère grint voor de kunstwegen.

Amsterdam, door de Holl. ijzeren spoorwegmaatschappij, in kamer no. 46 van het centraal administratiegebouw: bestek no. 407, het maken van den onderbouw voor eene hydraulische kolentip met het leggen van sporen, het uitvoeren van baggerwerk en andere bijkomende werken op het goederenstation Amsterdam—Rietlanden, in 2 perc. Raming: perc. 1 f 48,000, perc. 2 f 12,000. (Herbesteding. *Zie advert. in nº. 10.*)

Dinsdag, 26 Maart.

Utrecht, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen:

1o. het leveren van bouwstoffen voor een beweegbaar veld-hospitaal. Raming f 4500;

2o. het vernieuwen van de bergloods voor inundatiematerieel in het fort Vossegat. Raming f 1200;

3o. het inrichten van de kazerne »Kinderhuis" c. a. te Utrecht tot garnizoensmagazijn van nachtleger, kleeding enz. Raming f 4300. Bilj. inzenden uiterlijk 25 Maart, vóór 3 uren.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.: het leveren van grint, gus- en plaatzand op de losplaatsen der gemeente aan den Rijn en den IJsel, en langs verschillende wegen, in 2 perc. (*Zie advert. in nº. 10.*)

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van financiën: het onderhouden en herstellen van het gebouw te Zierikzee, waarin gevestigd zijn de kantoren van de hypotheken en van het kadaster, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot en met 31 Maart '92. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage, en den hoofdopzichter der landsgebouwen J. J. G. Rinkes, te Breda. Aanw. 19 Maart, te 1 uur. (*Zie advert. in nº. 10.*)

Woensdag, 27 Maart.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van werken tot verbetering van de losplaats aan den rechteroever der rivier de Maas, tusschen de kilometerraaien 155 en 156 der rivierkaart, onder de gemeente Gennep (prov. Limburg). Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé, te 's-Bosch en den opzichter Kooreman, te Venloo. Aanw. 20 Maart. Raming f 1500.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van werken tot verbetering van de rivier de Maas, tusschen de kilometerraaien 148 en 149 der rivierkaart, onder de gemeenten Bergen, prov. Limburg, en Boxmeer, prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé, te 's-Bosch, en den opzichter Kooreman, te Venloo. Aanw. 20 Maart, te 12 uren. Raming f 13,000.

Donderdag, 28 Maart.

Dirksland, te 12½ uren, ter secretarie: het zesjarig onderhoud van den weg tusschen het Sas-van-Dirksland en Herkingen, van 1 Mei '89—'95. Inl. bij den hoofdingenieur van den prov. waterstaat, J. van der Vegt, te 's-Hage. Aanw. 27 Maart, te 1 uur.

Vrijdag, 29 Maart.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.: bestek no. 6, het gewoon onderhoud der bestratingen, het herstraten van en het maken van nieuwe kei-, klinker- en ironbrickbestratingen, het leggen en stellen van gootlanden, riolen en syphons.

Arnhem, in het prov. gouvernementsgebouw: het uitvoeren van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de prov. gebouwen, ged. '89.

Arnhem, in het prov. gouvernementsgebouw: het buitenverven van prov. gebouwen te Arnhem, ged. '89.

Maandag, 1 April.

Ierseke (Zeel.), te 6 uren, door burg. en weth.: de levering van 250 stère grove onderhoudsgrint van 2 tot 4 cM., franco op de los- en ladingplaats aan de haven te Ierseke, als: 85 stère vóór 1 Mei en 165 stère in Augustus '89.

Woensdag, 10 April.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van werken tot normaliseering van de rivier de Waal, onder Valburg, Beuningen en Ewijk, prov. Gelderland, tusschen de kilometerraaien 31 en 35 der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Van der Sleijden, te Nijmegen. Aanw. 3 April. Raming f 89,000.

Op later te bepalen datum.

's-Bosch, door den architect H. C. Dobbe: het afbreken van een huis op de Penssmarkt, genaamd »Hotel Neuf", en het opbouwen van een magazijn met bovenwoning.

AFLOOP

VAN

AANBESTEDINGEN.

Amersfoort, 23 Febr.: het bouwen van een koetshuis bij de rijbaan voor de rijschool; gegund aan den minsten inschr. G. Wassink, te Amersfoort, voor f 1492
Raming » 1600

Langbroek, 28 Febr.: het vergrooten der school voor openbaar lager onderwijs, te Nederlangbroek; ingek. 3 bilj. als:
H. H. de Ridder, te Leersum, f 5880
H. Roks, » Wijk-bij-Duurstede, » 5745
T. Meerdink, » Langbroek, » 5197
Gegund.

St.-Annaparochie, 1 Maart: het bouwen van een heerenhuis met schuur c. a. bij de »groote Bontekoe", onder Leeuwarden; ingek. 28 bilj.; gegund aan den minsten inschr. P. Reisma, te Menaldum, voor f 29,000.

Alkmaar, 2 Maart, voor rekening van het heemraadschap de Schermeer: 1o. de levering van 200,000 straatsteenen; gegund aan P. Meiselaar, te Alkmaar, voor f 14.60 per duizend.

2o. de levering van 60 à 70 M³ grint; gegund aan M. de Wild, te Alkmaar, voor f 2.45 per M³.

Rozendaal (N.-Br.), 2 Maart: het bouwen van een magazijn, onder beheer van den architect M. Vergouwen; ingek. 10 bilj., als:
L. Suijkerbuijk, f 8888
A. v. Bekhoven, » 8200
A. Année, » 7880
Jos. v. Loon, » 7629
M. Zwanes, » 7410
F. Posthumus, » 7310
A. Buysen, » 7300
J. Cruininks, » 7299
F. D. Bruglemans, » 6213
P. Stevens, » 5890
Gegund.

Doesburg, 2 Maart, onder beheer der genie te Zutfen: 1o. het vernieuwen van de houten loods bij het wachthuis aan de Ooipoort te Doesburg; ingekomen 4 bilj., als:
H. v. Dijke, te Doesburg, f 530
G. J. Oostein, » idem » 484
H. C. Bloemendaal, » idem » 463
G. R. v. Ree, » idem » 435
Raming » 500

2o. het leveren van twee brugschopen voor de schipbrug over het Broekhuizerwater te Doesburg; ingekomen 3 bilj., als:
J. v. Aller, te Hasselt (Zwolle), f 1594
W. R. v. Geer, » Zutfen, » 1487
H. de Goede, » Doesburg, » 1475
Raming » 1700

Delft, 2 Maart: het sloopen van het perceel aan den Verversdijk hoek Rietveld, te Delft, en het wederopbouwen van een winkelhuis met bovenwoning, onder beheer van den architect C. J. L. Korsbergen; ingek. 15 bilj., als:
E. H. Luxemburg, te Delft, f 4857
A. Veth Bz., » idem » 4700
J. de Roo, » idem » 4525
D. Huurman, » idem » 4420
W. N. v. Ipenburg, » idem » 4420
Gebr. Lucas, » idem » 4380
A. J. Vollebrecht, » idem » 4380
H. Beijer, » idem » 4306
J. R. Vos, » idem » 4289
W. F. C. Schaap, » idem » 4100
P. A. Kouwenhoven, » idem » 4026
C. J. Paalvast, » idem » 4024
L. J. v. Vondelen, » idem » 3779.60
J. Struik, » idem » 3748
A. Schaller, » idem » 3743
Gegund.

Schijndel, 2 Maart: het bouwen eener boerderij op het Plein; ingek. 3 bilj., als:
J. Verhulst, te Schijndel, f 3095
J. Aarts, » idem » 3045
M. v. d. Bosschaar, » Boxtel, » 2809
Gegund.

Utrecht, 2 Maart: het verbreeden en vernieuwen van de Stammetsbrug aan de Drift, ingek. 11 bilj., als:
P. Leenders, te Utrecht, f 12,883
H. Vermeer, » idem » 12,080
Gebr. v. Leeuwen, » idem » 12,065
W. A. G. Jansen, » idem » 11,880
D. Barneveld, » Vreeswijk, » 11,880
G. J. v. Vloten, » Utrecht, » 11,787
F. H. Joseph, » idem » 11,689
J. de Vos, » idem » 11,652
E. Scheepbouwer, » idem » 11,620
J. Krachten, » idem » 11,583
K. J. Ruijsch v. Dugteren, » idem » 11,386

De uitvoering van het werk is door J. Krachten overgenomen van Ruijsch van Dugteren, voor laatstgenoemd bedrag.

Tolen, 2 Maart: de vernieuwing van een gedeelte havenbeschoeiing;
hoogste inschr. J. C. Gelderblom, f 1190
minste » W. J. Walpot, » 1010
Gegund.
Raming f 1255

Zwolle, 2 Maart: het bouwen van een concertzaal met nevenlokalen bij de Buitensociëteit aan den Stationsweg te Zwolle, onder beheer van den architect S. J. H. Trooster B.Hz., aldaar; ingek. 9 bilj., als:
Groothengel, te Borne, f 52,600
Witzand, » Almeloo, » 50,980
Wissing, te Weesp, f 48,300
Bruins, » Zwolle, » 42,327
Wesseling, » Hengeloo, » 41,800
Van Unen, » Zwolle, » 41,454
De Herder, » idem » 39,960
Aberson, » Steenwijk, » 38,333
Timmer, » Meppel, » 37,910

's-Hage, 4 Maart: het aanleggen van de aardebaan voor den hoofdweg, in het geprojecteerde park ten westen van den Nieuwen Badweg tusschen de Wittebrug en het Kurhaus te Scheveningen; ingek. 15 bilj., als:
H. Jongenburger, Waddinksveen, f 33,800
P. Zanen Cz., Ammerstol, » 32,980
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis, » 32,950
A. de Borst Cz., Papendrecht, » 32,340
W. H. Swets, Hardinksveld, » 31,970
A. Kortewег, 's-Hage, » 31,480
P. Zanen Hz., Ammerstol, » 31,138
G. Keij, Rotterdam, » 30,700
G. v. d. Drift, 's-Hage, » 30,500
J. v. d. Elshout, Scheveningen, » 27,993
A. de Waard en J. C. Dierckx, 's-Hage, » 27,700
J. de Bruijn en V. d. Horst, idem » 27,565
C. v. Boven, Nieuweramstel, » 26,900
P. J. Dubbeldam, Dordrecht, » 24,850
C. Bos, idem » 23,890

Jaarsveld, 4 Maart, voor rekening van het hoogheemraadschap van den Lekdijk benedendams en IJsselam: het maken van basaltglooiingen tegen de oevers vóór de schoordijken, in 4 perc. en in massa; ingek. 10 bilj., als:

Inschrijvers en woonplaats.	perc. 1 per M³	perc. 2 per M³	perc. 3 per M³	perc. 4 per M³	massa per M³
H. L. Cuveller, Staveren,	—	—	—	—	f 3.13
J. Monster, Vreeswijk,	f 3.20	f 3.25	f 3.00	f 3.30	3.00
C. Streefkerk, Ameide,	2.60	2.74	2.70	2.76	2.90
P. de Vos Hz., Bergambacht,	2.99	2.89	2.89	2.87	2.91^5
C. Zanen Hz., Ammerstol,	3.17	2.97	2.82	2.97	2.78^5
D. A. v. d. Kaaij, Rossum,	—	—	—	—	2.64
J. Verschoor, Ammerstol,	—	—	—	3.30	—
T. Swets Tz., Ameide,	2.65	2.70	2.70	2.75	2.63
As. de Jong Jz., Ammerstol,	3.22	3.10	3.05	3.12	—
P. Zanen Cz., idem	2.98	2.84	2.78	2.90	2.82
A. Prins Thz., Sliedrecht,	3.24	3.08	2.92	3.06	2.84

Het werk is in massa gegund aan T. Swets Tz., te Ameide, voor f 2.63 per M³.

Groede, 4 Maart: het bouwen van een schoolgebouw en het verbouwen der onderwijzerswoning te Kruisdijk (gem. Groede); ingekomen 10 bilj., als:
S. W. de Smidt, Schoondijke, f 9285
J. A. v. d. Sande, Groede, » 8685
A. Risseeuw, idem » 8680
W. Wottiez, Breskens » 8607
A. de Burck, idem » 8596
J. J. Cuvelje en J. Verstuis, Oostburg, » 8065
A. v. Male, Schoondijke, » 7946
P. Monjé, Breskens, » 7384
P. J. Staal en Goedemond, Hansweerd, » 7370
A. C. L. Maes en J. F. Maes, Hoofdplaat, » 6999
Raming » 8687

Gorredijk, 4 Maart: het bouwen van eene woning met schuur te Terwispel, voor Jh. E. Posthuma, aldaar; ingek. 7 bilj., als:
J. Bouma, te Langezwaag, f 1597
J. v. d. Sluis, » Gorredijk, » 1569
D. Oosterbaan, » idem » 1569
T. v. Eik, » Lippenhuizen, » 1526
H. Koolstra, » Luxwolde, » 1496
H. Winters, » Gorredijk, » 1438
H. H. v. Dam, » Korterwaag, » 1392
Gegund.

Rotterdam, 4 Maart: het herstellen en veranderen van het pand no. 4 aan de Groote Draaisteeg, onder beheer van den architect A. W. Meijerken; ingek. 4 bilj., als:
C. A. v. d. Veer, te Rotterdam, f 865.50
J. v. Reenen, » idem » 787
P. Vermeijden Az., » idem » 778
J. F. Bonzager, » idem » 770

Leiden, 4 Maart: het leveren van 80 tweepersoons schoolbanken; ingek. 14 bilj.;
hoogste inschr. A. P. K. Hardeman, Leiden, f 959
minste » N. Vallentgoed, 's-Hage, » 665
De gunning is 8 dagen aangehouden.

Amsterdam, 4 Maart: het bouwen van een gedeelte walbeschoeiing, een houten loodsje en een desinfectiegebouw bij het beltterrein; ingek. 15 bilj., als:
W. de Leon, te Sloten, f 19,785
J. Schaafstra, » Amsterdam, » 17,398
K. J. B. v. Damme, » idem » 16,760
F. Krikkaert, » idem » 16,300
G. Boon, » idem » 16,097
H. C. Dorlas, » idem » 15,847
W. Grave, » Buiksloot, » 15,620
H. Dinkla, » Amsterdam, » 15,597
M. Deutekom, » idem » 15,447
W. L. Leibbrandt, » idem » 15,289
D. H. Zeerat, » idem » 15,231
C. J. Maks Jz., » idem » 15,200
H. Oringa, » idem » 14,774
F. Ligthart, » Nieuweramstel, » 14,063
H. J. Meekers, » Amsterdam, » 13,975
Bovendien twee bilj. van onwaarde.

Griendtsveen, 4 Maart: het bouwen van verschillende gebouwen, voor rekening der maatschappij Griendtsveen, onder beheer van den architect M. Dresen, te Helmond; ingekomen 10 bilj., als:
L. Haagen, te Horst, f 12,148
A. v. Gerwen, » Woensel, » 12,050
J. de Bruin, » Helden, » 11,800
M. Burrie, » Zomeren, » 11,370
A. de Rooij, » Tilburg, » 11,200
L. Paaps, » Vechel, » 10,985
J. v. Nunen, » Helmond, » 10,930
J. Swinkels, » idem » 10,887
F. Oliviers, » Gemert, » 10,740
P. J. v. d. Mortel, » Deurne, » 10,400
Gegund.

Franeker, 5 Maart, voor rekening van het waterschap der »Vijf deelen zeedijken binnendijks": 1o. 35 are zoodwerk; ingek. 3 bilj., als:
S. v. d. Laan, Wijnaldum, f 259
Pierius Visser, Tzummarum, » 253

G. A. Woudema, Sexbierum, f 329

2o. 240 stuks 62 dM. grenen palen; ingek. 2 bilj., als:

per stuk
Hubert Jans & Co., Harlingen, f 5.51
Fontein en Tjallingii, idem » 5.48

3o. 26 stuks smalle eiken gordingen; ingek. 2 bilj., als:

per stuk
F. ten Zijthoff & Zn., Deventer, f 5.30
G. J. Garsen, Zutfen, » 4.64

4o. 44 grenen gordingen; ingek. 2 bilj., als:

per gording
Erven L. R. Fontein, Franeker, f 1.60
L. Posthuma Jacz., Harlingen, » 1.41

5o. 570 last Drentsche steen; ingekomen 2 bilj., als:

p. last v. 2000 KG.
Th. Brouwer, Koten, en H. Reitsma, Harlingen, f 9.—
H. Louissen, Noordbarge, » 8.70

6o. 175 stère grint; ingekomen 2 bilj. als:

per stère
J. A. Deelstra, Rinsumageest, f 3.69
G. W. Holland, Rotterdam, » 3.38

7o. 2110 stuks onverglaasde buizen, lang 0.50 wijd 0.10 M., 150 stuks idem, wijd 0.20, en 20 verbindingsbuizen; ingek. 3 bilj., als:

C. H. v. Duijsen, Leeuwarden, f 292
Erven R. L. Fontein, Franeker, » 264
F. R. Bruinsma, Achlum, » 258.50

8o. 15,000 bos berken takken; ingekomen 3 bilj., als:

per 1000 bos
R. Koopmans, Leeuwarden, f 22
G. Koopmans, idem » 22
B. G. de Boer, Drachten, » 21.75

9o. 20,000 bos eiken takken; ingekomen 3 bilj., als:

per 1000 bos
R. Koopmans, Leeuwarden, f 20
B. G. de Boer, Drachten, » 17.70
G. Koopmans Leeuwarden, » 17.50

10o. 27,000 stuks fabrieksturven; ingekomen 3 bilj., als:

per 1000 stuks
J. Walstra, Leeuwarden, f 2.77½
R. Koopmans, idem » 2.73
G. Koopmans, idem » 2.58

Alles gegund.

Kollum, 5 Maart: het wegbreken van 8 oude en het bouwen van 5 nieuwe arbeiderswoningen; ingek. 11 bilj., als:

P. Schaafsma, te Kollum, f 3036
D. Walda, » idem » 3025
T. Kats, » idem » 2956
J. Meersma, » idem » 2900
J. J. Pijnakker, » idem » 2895
J. Oosterhof, » idem » 2894
K. J. Pijnakker, » idem » 2799
S. Dijkstra, » idem » 2700
J. v. d. Veen, » Augustinusga, » 2680
R. Dijkstra, » Kollum, » 2639
Joh. Bakker, » idem » 2578

Haarlem, 5 Maart: het bouwen van een woonhuis aan den Zijlweg, onder beheer van den architect S. Roog; ingek. 11 bilj., als:

J. S. Velthuijsen, te Haarlem, f 10,533
J. E. B. Krieger, » idem » 10,449
P. Rijnierse & Zn., » idem » 10,375
G. Holsebosch, » idem » 10,336
P. Hagen, » idem » 10,290
J. v. Ek & Zn., » idem » 10,180
F. J. Verzijlberg, » idem » 9,987
J. Giebels en Servellen, » idem » 9,940
Gebr. v. Campen, » idem » 9,495
Chr. Cobelens, » idem » 9,400
W. v. Scheijndel, » idem » 9,340

Aardenburg, 5 Maart: het maken van trottoirs in de gemeente, met het leveren der benoodigde materialen; ingekomen 3 bilj., als:

P. Menjé, te Breskens, f 4070
J. A. Bogaard, » Aardenburg, » 3990
F. Baesen, » Brugge, » 3899

Gegund.

Helder, 5 Maart: het bouwen van een kerkgebouw met kosterswoning, ten behoeve van de Ned.-Geref. gemeente (doleerende), aldaar; ingek. 9 bilj.;

hoogste inschr. P. de Waard, Helder, f 9765
minste » H. Wijker, idem » 5274

Gouda, 5 Maart: het bouwen van een verlaat of sluis, in de ringvaart van dien polder, nabij de Huismanskade, onder de gemeente Nieuwerkerk a/d. IJsel, met sluiswachterswoning op den ringdijk, benevens de uitvoering van eenige daarmede in-verband-staande werkzaamheden; ingek. 17 bilj., als:

K. Prins Tz., f 9760
D. Teeuwen, Krimpen a/d. IJsel, » 9200
J. v. d. Broek, Zevenhuizen, » 8700
C. P. W. Dessing, Gouda, » 8650
W. en P. Saarberg, Zevenhuizen, f 8600
W. de Jong Wz., Gouda, » 8400
J. Spruijt, Kralingen, » 8169
C. A. v. Spall, Hardinksveld, » 7990
H. Wienhoven, Schiedam, » 7980
P. de Geus, 's-Hage, » 7975
P. Verbruggen, Waddinxveen, » 7947
P. Vermeer Jz., Gouda, » 7777
Kloosterman, Hemelum, en Brouwer, Stiens, » 7778
H. Cuveller, Staveren, » 7693
C. Molenaar, Waddinxveen, » 7650
P. v. d. Berg, Bergschenhoek, » 7272.72
W. Hokhoven, Gouda, » 7111

Venloo, 6 Maart: het bouwen van een klokkentorentje op de Sint-Nicolaaskerk, te Venloo; ingek. 3 bilj., als:

P. Roemen, te Steil, f 4760
L. Bosmann, » Kleef, » 4244
J. Verlack, » Kessel, » 4180

's-Hage, 6 Maart: de uitvoering van baggerwerk tot onderhoud van de bodemsdiepte in de haven voor rijksvaartuigen aan den Hoek-van-Holland; ingek. 2 bilj., als:

per M³
A. L. v. Wijngaarden IJz., Sliedrecht, f 0.814
A. Volker Lz., Sliedrecht, en P. A. Bos. Gorichem, » 0.39
Raming » 0.37

Buitenpost, 6 Maart: het bouwen van een nieuw brugje nabij het dorp Surhuisterveen en het herstellen van de ophaalbrug over de Surhuizervaart, onder beheer van den architect A. Yelding, te Buitenpost; ingek. 10 bilj., als:

M. R. v. d. Molen, Buitenpost, f 1290
M. Westra, Burum, » 1255
R. J. Dijkstra, Kollum, » 1200
J. H. Bos, Twijzel, » 1198
J. G. v. d. Veen, Augustinusga, » 1174
M. J. Veenstra, idem » 1126
T. J. v. d. Meulen, idem » 1125
J. de Jong, Dokkum, » 1089
W. J. Kuipers, Surhuisterveen, » 1087
Joh. Bakker, Kollum, » 967

Gegund.

Een biljet à f 1089 was van onwaarde.

Lekkerkerk, 6 Maart: het bouwen van een woonhuis, in 3 perc., onder beheer van den bouwmeester A. den Oudsten.

Perc. 1, metselwerk; ingek. 5 bilj., als:

A. Stoppelenburg, te Lekkerkerk, f 385
G. v. d. Voet, » idem » 345
B. Verwaal, » idem » 341
C. v. d. Wal, » idem » 298
A. Constandse, » idem » 288

Perc. 2, timmerwerk; ingek. 5 bilj., als:

P. Borsje, te Lekkerkerk, f 340
J. Stam, » Nieuw-Lekkerland, » 335
W. Pruijt, » Lekkerkerk, » 323
H. Koudstaal, » idem » 297
L. Bode, » Kinderdijk, » 265

Perc. 3, smidswerk; ingek. 4 bilj., als:

Gebr. W. F. Schreij, te Nieuw-Lekkerland, f 54.85
C. v. d. Graaf, » Lekkerkerk, » 47.50
H. v. Zeest, » idem » 46.—
W. v. Eck, » idem » 34.10

Alle perc. aan de minste inschr. gegund.

Heer-Hugowaard, 6 Maart: het bouwen van eene nieuwe onderwijzerswoning; ingekomen 11 bilj., als:

H. Koorn Hz., Benningbroek, f 5652
J. Burgmeijer, Oude-Niedorp, » 5550
J. Rezelman en P. de Heer, idem » 5399
N. v. d. Voort, Alkmaar, » 5380
B. de Boer, Medemblik, » 5353
J. N. Vlaming, Hoogwoud, » 5248
W. J. Dekker, Alkmaar, » 5200
C. Hille, Oude-Niedorp, » 5125
G. Baas, Alkmaar, » 5100
J. D. Tesselaar, idem » 5055.55
C. GrooteGoed, idem » 4884

Harlingen, 6 Maart, voor rekening van het waterschap der »Vijf deelen zeedijken buitendijks": de levering van materialen; gegund:

a. 384 grenen palen van 71 dM., aan Fontein en Tjallingii, te Harlingen, voor f 6.43 p. stuk.

b. 44 lichte gordingen, aan A. en S. Wijma, te Apeldoorn, voor f 4 per stuk.

Haarlem, 7 Maart: het tweejarig onderhoud van het gebouw van het prov. best. te Haarlem; ingek. 6 bilj., als:

J. H. Daudy, te Haarlem, f 2346
J. S. v. Veldhuijzen, » idem » 2325
A. Rinkema, » idem » 2289
J. P. N. Nelissen, » idem » 2186
F. Eriksick, » idem » 2175.63
B. Hagen, » idem » 2090

Zutfen, 7 Maart: het verbeteren der inrichtingen van het remonte-depot in de legerplaats bij Milligen, onder het beheer der genie te Zutfen; ingekomen 7 bilj., als:

J. v. d. Bruuk, te Apeldoorn, f 4474
J. H. Boks, » Amersfoort, » 4465
F. W. Geurden, » Apeldoorn, » 4286
H. J. Buitenhuis, » Nunspeet, » 4280
J. Blom, » Apeldoorn, » 4125
T. Eijbers, » idem » 4024
C. Wegerif, » idem » 3895
Raming » 4600

Eibergen, 7 Maart: het bouwen van een diaconie-armhuis voor de Herv. gemeente, bevattende 10 woningen; ingek. 6 bilj., als:

G. J. v. Keulen, te Borkeloo, f 3561
J. H. Rietman, » idem » 3349
H. H. te Hennepe, » Eibergen, » 3237
D. Markerink, » Neede, » 3230
B. H. Blankvoort, » Eibergen, » 2987
J. G. Blankvoort, » idem » 2847

Gegund.

Amsterdam, 7 Maart: het bouwen van een kantoor met annexe woning enz., voor de firma Bloemendaal en Laan; ingek. 5 bilj.; minste inschr. E. O. Kuipers, te Nieuweramstel, voor f 12,863.

's-Hage, 7 Maart: het maken van schietbanen voor het regiment grenadiers en jagers, onder beheer der genie, aldaar; minste inschr. J. van den Elshout, te Scheveningen, voor f 3796.

Kralingen, 7 Maart: het bouwen van een dubbel pand aan den lagen zeedijk te Kralingen, onder beheer van den architect W. C. Coepijn; ingek. 4 bilj., als:

G. v. d. Wiel & Co., te Kralingen, f 17,300
A. Looijmans, » Rotterdam, » 16,962
N. Pons, » Kralingen, » 16,077
A. Langejan, » idem » 14,990

Groningen, 8 Maart, voor rekening der provincie: 1o. het maken en herstellen van werken tot voorziening van wegen en jaagpaden tegen afslag en afschuiring, in 3 perc., als:

Perc. 1, aan de wegen en jaagpaden van Groningen naar Ulrum en van Onderdendam naar Uithuizen; ingek. 6 bilj., als:

P. Nieland, Wirdum, f 12,590
A. Woldringh, Zoutkamp, » 12,449
J. Zeldenrust, Warfum, » 12,338
W. de Vries, Garnwerd, » 12,200
A. Pastoor, Stedum, » 11,962
J. Klippus, Bedum, » 11,920
Raming » 13,200

Perc. 2, aan den weg Groningen—Stroobos; ingek. 4 bilj., als:

J. A. Nicolai, Munnekezijl, f 11,600
C. Kerkstra, idem » 10,990
J. Dijkstra, Kollum, » 10,475
A. Woldringh, Zoutkamp, » 9,365
Raming » 9,880

Perc. 3, aan de jaagpaden langs het Damsterdiep; ingek. 10 bilj., als:

J. Heikens, Appingedam, f 965
J. Zeldenrust, Warfum, » 910
M. Boersema, idem » 900
H. Nieland, Wirdum, » 899
P. Nieland, idem » 896
J. Zuidema, Zuidbroek, » 894
J. v. d. Galie, Groningen, » 892
J. H. Pott, Stedum, » 865
J. C. M. Rottinghuis, Delfzijl, » 857
A. Pastoor, Stedum, » 833
Raming » 980

2o. het vervangen van een gedeelte keienstraat in den weg langs het verbindingskanaal tusschen Westerhaven en Noordwillemskanaal, door eene bestrating van quenastkeien; ingek. 5 bilj., als:

A. Schreuder Jr., te Groningen, f 2222
J. I. Toesman, » idem » 2210
J. N. Kruizinga, » idem » 2194
H. v. Dijk, » idem » 2184
H. de Herder, » idem » 2117
Raming » 2815

3o. het vernieuwen der beschoeiing aan de zuidzijde van de Westerhaven langs de Steenhouwerskade te Groningen; ingek. 7 bilj., als:

W. D. Rothschäfer. Stedum, f 6179
W. de Vries, Garnwerd, » 5880
H. v. Dijk, Groningen, » 5840
J. H. Pott, Stedum, » 5765
J. Benninga, Bedum, » 5700
G. Hazelhoff, Oude-Pekela, » 5616
H. de Herder, Groningen, » 5067
Raming » 6180

Boetichem, 8 Maart: het verbouwen van een huis voor J. Olbeek, onder beheer van den architect H. J. L. Ovink; ingek. 4 bilj., als:

Th. Ziemsen, Dichteren, f 1748 f 1823
F. Siebelink, Boetichem, 1563 1607
J. v. Ree, idem 1546 1586
H. J. Masselink, idem 1489 1469

Gegund.

BIJVOEGSEL VAN DE OPMERKER van ZATERDAG 16 MAART 1889.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 18 Maart.

Zwolle, te 11 uren, in het hotel de Doelen: het verbouwen van het perceel sectie F no. 1860, aan de Blijmarkt, aldaar, voor de spaarbank van het departement Zwolle der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van stalen dwarsliggers met toebehooren, ten dienste der staatsspoorwegen ter Sumatra's westkust.

Hoorn, te 12 uren, door dijkgraaf en heemraden van Drechterland, in den Doele: het leveren van 2342 M³ grint, 281,500 Waalsche straatklinkers, 559 M³ zand, met het vervoeren van dezelve naar de Drechterlandsche wegen en het maken van 4845 str. M. paardenpad. Inl. bij den opzichter A. Stoutjesdijk, te Hoorn.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het leveren van rijlen, spijkers, ijzerkramerijen, ijzerdraad, bereide en onbereide verfwaren, touwwerk, borstelwerken, schoenmakersgereedschappen, kalfaatwerk, emmers en putsen, bezems, manden, poetskatoen, kurkenzakken, strooidweilen en matten, kalk, cement, witzand en blauwe steenen, ten dienste der gemeentewerken, onder beheer van den weth. der publieke werken te Amsterdam, ged. '89, '90 en '91. (*Zie advert. in nº. 10.*)

Franeker, te 12 uren, ten raadhuize: het wederopbouwen der herberg c.a. »de Oosterbleek".

Zierikzee, te 12½ uren, door burg. en weth.: het leggen van 4000 M² winterkrammat en 800 M² zomerkrammat, met het bijleveren en verwerken van 200 M³ schorgrond, op de buitenbeloopen van den Oost- en Westhavendijk, den Scheepstimmerdijk en den Visscherdijk, en het leveren van 10,000 masten of eiken staken, 500 bos Brabantsch rijs, 50 bos haringband en 4 M³ fijne grint.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: het wegbreken van de bestaande vischbanken met de daaraan verbonden kantoorlokalen bij de Kranebrug, en het bouwen van een kantoor ten behoeve van het meten en wegen van granen, op een terrein in de nabijheid van de Oosterhaven, met bijlevering van al het benoodigde. Aanw. gehouden.

Medemblik, te 1 uur, door dijkgraaf en heemraden der Vier Noorderkoggen, in het koggenhuis: het uitvoeren van grond- en steenglooiingwerk, op dijksnummers 10 en 11, aan den Westerdijk onder Aartswoud. Inl. bij den hoofdopzichter A. Kater Jr., te Medemblik. Aanw. gehouden.

Dordrecht, te 1 uur, door burg. en weth.: het uitdiepen der Wolwevershaven en Kalkhaven.

Borkeloo, (Geld.), te 1½ uren, door burg. en weth.:

1o. het bestraten van een gedeelte Varkensmarkt, ongeveer 135 M²;

2o. het vijfjarig onderhoud van 20 gemeentepompen. Bilj. inzenden vóór 12 uren.

Amsterdam, te 2 uren, in kamer no. 46 van het centraal administratiegebouw der Holl. ijzeren spoorwegmaatschappij:

1o. bestek no. 437, het uitvoeren van onderhoudswerken op den spoorweg Helder—Amsterdam, Zaandam—Enkhuizen en Hoorn—Medemblik, in 5 perceelen. Raming f 32,200;

2o. bestek no. 438, het uitvoeren van onderhoudswerken op den spoorweg Amsterdam—Winterswijk, Hilversum—Utrecht en Amersfoort—Kesteren, in 6 perc. Raming f 33,778.12⁵;

3o. bestek no. 439, het uitvoeren van onderhoudswerken op de inspectie Amsterdam, in 2 perc. Raming f 23,526;

4o. bestek no. 440, het uitvoeren van onderhoudswerken op den spoorweg Amsterdam—Rotterdam en Haarlem—Uitgeest—IJmuiden, in 5 perc. Raming f 44,137. (*Zie advert. in nº. 10.*)

Amsterdam, te 3 uren, door het bestuur van het Burgerziekenhuis, in het paviljoen Vondelpark: het maken van verschillende gebouwen voor het burgerziekenhuis, op een terrein aan de Linnaeusstraat te Amsterdam, met de levrantie van alle materialen en arbeidsloonen. Inl. bij den ingenieur-architect A. L. van Gendt, aldaar. (*Zie advert. in nº. 11.*)

Grijpskerk (Gr.), te 6 uren, door J. Gaaikema, ten huize van L. Bakker: het bouwen van een pakhuis en omheiningsmuur.

Enschedé, te 7 uren, voor Chr. Lotje Hulsik, in het koffiehuis van J. Mendelaar: het bouwen van twee woningen met stalletjes enz., op een terrein, gelegen aan het Gronausche voetpad in den Oliemolenesch, aldaar. Aanw. te 10 uren.

Dinsdag, 19 Maart.

Helder, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, aldaar, op het bureau der genie: het bouwen van eene overdekte reinigingsinrichting in de redoitgracht van het fort Kijkduin. Bilj. inzenden uiterlijk 18 Maart, vóór 3 uren. Raming f 800.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van financiën: het onderhouden en herstellen van het gebouw te 's-Bosch, waarin gevestigd zijn de kantoren van de hypotheken en van het kadaster, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot en met 31 Maart '92. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage, en den hoofdopzichter der landsgebouwen J. J. G. Rinkes, te Breda. Aanw. gehouden. (*Zie advert. in nº. 9.*)

Reeuwijk (Z.-H.) te 12 uren, door het R.-K. paroch. kerkbest. van de H.H. Apostelen Petrus en Paulus van Randenburg, bij den kastelein J. Eegdeman: het bouwen eener kerk met toren, pastorie enz. Inl. bij den architect E. J. Margry, te Rotterdam. Aanw. gehouden.

Zwolle, te 12 uren, door het R.-K. kerkbest. der parochie van O.-L.-V.-Hemelvaart, in het logement »de halve Maan": het aanbouwen van drie kapellen, een verwarmingslokaal en catechismuskamer aan de noordzijde der parochiekerk O.-L.-V.-Hemelvaart, op de Ossemarkt te Zwolle. Inl. bij den architect S. J. H. Trooster B.Hz. Aanw. gehouden. (*Zie advert. in nº. 10.*)

Os, te 3 uren, door de Wed. Henri Jurgens—Van Waardenburg, in het koffiehuis van M. van den Biggelaar: het maken van een koetshuis en stalling enz., op het terrein bij haar woonhuis. Inl. bij den bouwkundige H. B. Hendriks, aldaar. Aanw. 19 Maart, te 11 uren.

Kralingen, te 8 uren, door het best. van den polder Kralingen, in het waterschapshuis: het ophoogen van een gedeelte van de Kortekade bij den Noordplas. Inl. bij B. H. Beijderwellen, aldaar. Aanw. gehouden.

Oostburg (Zeel.), door burg. en weth.: de levering van grint, voor den weg van Oostburg naar Groede 200 M³ en voor den weg van Oostburg naar Waterlandkerkje 135 M³.

Woensdag, 20 Maart.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van baggerwerk in het belang van het groot scheepvaartwater in het Hollandsch Diep. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom en den opzichter Chevalier, beide te Dordrecht. Aanw. gehouden. Raming f 0.26 per M³.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van baggerwerk in het vaarwater van de rivier de Maas, in twee perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Stejn Parvé, te 's-Bosch, en de betrokken opzichters. Aanw. gehouden. Raming: perc. 1 f 4000, perc. 2 f 5150.

Kralingen, te 11 uren, in het café den Burg, aan de Kortekade: het bouwen van een bouwmanswoning aan den Spiegelnisser weg in den Prins-Alexanderpolder, gem. Kralingen. Inl. bij den timmerman en molenmaker A. Groen, te Kralingen. Aanw. gehouden.

Zwijndrecht, te 11 uren, door het best. van den polder »Hendrik-Ido-Ambacht", in de herberg van Joost Pieterman: het onderhouden der grintwegen gelegen in bovengenoemden polder, ged. 3 jaren. Inl. bij den secretaris-penningmeester A. Kooijmans, te Zwijndrecht.

Venloo, te 11 uren, door den architect A. Voerman Jr., in het café »de Porte van Cleve": het bouwen van eene electrische gloeilampenfabriek met schoorsteen, ter hoogte van 28 M. en bijbehoorende gebouwen c. a., met bijlevering van alle materialen, arbeidsloonen enz. Aanw. 19 Maart, te 2 uren.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het Nutsgebouw: de levering van diverse materialen, gereedschappen, goederen enz., in 62 perceelen. Bilj. inzenden 20 Maart, vóór 12 uren.

Medemblik, te 1 uur, door dijkgraaf en heemraden der »Vier noorder koggen", in het koggenhuis: de vernieuwing der stoomketels van het stoomgemaal te Medemblik. Inl. bij den ingenieur H. P. N. Halbertsma, te Leeuwarden. Aanw. gehouden.

Heerenveen, bij J. Wierda: het afbreken van het oude en het grootendeels nieuw opbouwen van een boerenhuis te Oldeboorn. Inl. bij den architect M. K. de Jong, te Oldeboorn. Aanw. gehouden.

Roodkerk (Fr.), bij B. Elsinga: het bouwen van eene zuivelfabriek te Oenkerk. Inl. bij B. Elsinga. Aanw. gehouden.

Kortezwaag (Fr.), door Mevr. N. de Jongh, geb. Vinckers, te Groningen, bij S. S. Tegenu: het vergrooten en gedeeltelijk vernieuwen van eene boerenplaats te Langezwaag, bewoond door K. van Dam.

Donderdag, 21 Maart.

Grootegast (Gron.), te 12 uren, door burg. en weth.: het vernieuwen van de Sapmatil, gelegen over het Visvlieterdiep, in de Westerhorn. Aanw. te 9 uren.

Zierikzee, te 1 uur, door het dagel. best. van het waterschap Schouwen, aan 's Landskamer: het leveren van 1200 M³ grint voor de rijbanen der zee- en inlaagdijken, in 1 perc., en de commissie van de grintwegen in Schouwen: het leveren van 1850 M³ grint, mede in 1 perceel.

Harlingen, te 1 uur, door burg. en weth.: het amoveeren van eene woning en het bouwen van een schoollokaal. Aanw. gehouden.

Kampen, te 1½ uren, ten raadhuize: *a.* het afbreken van het hotel des Pays Bas c. a. en het daarterplaatse bouwen van een openbare lagere school voor 314 leerlingen; *b.* het leveren en stellen van 8 stuks schoolborden met toebehooren.

Rotterdam, te 2 uren, in café Dekker, Oostzeedijk 26: het bouwen van een woonhuis aan de Avenue Concordia te Kralingen, met paalfundeering en levering van al het benoodigde. Inl. bij den architect J. I. van Waning. Aanw. 18 Maart, te 11 uren.

Haarlem, te 2½ uren, door burg. en weth.: het sloopen van den bovenbouw van de Kruisbrug over de Nieuwegracht tot ongeveer aan de waterlijn of 90 cM. + AP., het maken van een nieuwen bovenbouw op de bestaanblijvende metselwerken, met genoemde landhoofden, pijlers, vleugelmuren enz. Aanw. gehouden. (Herbesteding. *Zie advert. in nº. 10.*)

Aalten (Geld.), te 4 uren, door burg. en weth.: de vernieuwing van ongeveer 3790 M² straat te Aalten en ongeveer 900 M² straat te Bredevoort door middel van Luiksche grèskeien en Niedermendiger steen, en van ongeveer 2090 M² straat te Aalten en ongeveer 450 M² straat te Bredevoort, met de oude uitkomende veldkeien. Aanw. gehouden.

Leeuwarden: het afbreken van het oude boerenhuis, bewoond door M. Leistra, onder Rinsumageest, en het bouwen van een groot stelphuis. Inl. bij den architect J. W. Duijff, te Driesum. Aanw. 18 Maart, te 1 uur.

Vrijdag, 22 Maart.

Willemsoord, te 11 uren, door de directie der marine: het stellen van een excercitiekap op 's rijkswerf. Inl. bij den hoofdingenieur der marine. Aanw. 20 en 21 Maart, te 10 uren.

Kolijnsplaat (Zeel.), te 11 uren, ten gemeentehuize: de levering van onderhoudsgrint: 490 M³ aldaar, 180 M³ te Cats en 250 M³ te Kortgene.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.:

1o. bestek no. 10, de levering van arbeiders en vervoermiddelen, en

het verrichten van verschillende werkzaamheden ten behoeve van het onderhoud en den aanleg der wegen;

2o. bestek no. 18, de levering van 600 M³ basaltslag, ten behoeve van het onderhoud der wegen. (*Zie advert. in n°.* 11.)

Hellevoetsluis, te 11½ uren, door de directie der marine: het uitbaggeren van:

1o. minstens 13,000 en hoogstens 16,000 M³ grond uit de marinehaven buiten de zeedeksluis;

2o. minstens 500 en hoogstens 1500 M³ grond uit het bassin binnen de zeedeksluis;

3o. 1000 à 1500 M³ grond met den beugel op aan te wijzen plaatsen. Aanw. 18 Maart, van 10—12 en 2—4 uren.

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-inrichtingen: de levering van verschillende behoeften voor de stapelmagazijnen, in 23 perceelen.

Leeuwarden, te 1 uur, door het prov. best. van Friesland: het verbeteren van het grootscheepsvaarwater van Stroobos naar Staveren en Lemmer, de gedeelte (Lemmer—Heeg over Sloten, met zijtak naar Tacozijl). Aanw. 20 Maart, te 9 uren. Raming *f* 55,000. (*Zie advert. in n°.* 11.)

Zaterdag, 22 Maart.

Buurlo, te 11 uren, door directeuren van den Hummelo—Enschedéschen kunstweg, in het logement »de Klok": de levering van de benoodigde basalt-keislag en grint, ged. '89. Bilj. inzenden uiterlijk 21 Maart bij den president-directeur Gijsbertsenk, te Zelhem.

Wommels, te 11 uren, door burg. en weth. van Heunsaarderadeel: het leveren, lossen en vervoeren van 800 stère grint, in 3 perc. Inl. bij den gemeentetopzichter D. Wijma.

Maandag, 25 Maart.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het uitvoeren van baggerwerken in het open havenfront, benevens het diephouden van de dokken, buitenhavens en het afgesloten IJ, ged. '89. (*Zie advert. in n°.* 11.)

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het leveren van bezaagde en onbezaagde eiken, grenen, vuren en dennen houtwaren, teer, pik en smeedijzer, ten dienste der gemeentewerken, onder beheer van den wethouder belast met de publieke werken der gemeente Amsterdam, ged. '89;

2o. het leggen van een buisleiding voor de centrale transportleiding, en het verlengen van twee hoofdbuizen, volgens het Lierzaarstelsel. (*Zie advert. in n°.* 11.).

Kollum, te 12 uren, door burg. en weth. van Kollumerland en Nieuwkruisland: de levering van 500 stère grint voor de kunstwegen.

Hinkum, te 12 uren, door het dijksbest. van het waterschap der »Vijf deelen zeedijken buitendijks":

1o. de gewone werken aan de zeeweringen van het waterschap, ged. '89;

2o. het uitbaggeren van 800 M dijksvaart, Inl. bij den opzichter J. R. Posthuma, aan den zeedijk te Akkrum bij Harlingen. Aanw. 19 Maart, te 1 uur.

's-Hage, te 11½ uren, door burg. en weth.: het aanleggen en rooien van twee straten op het terrein, gelegen tusschen den Trekweg en den Rijswijkschen straatweg. Aanw. 22 Maart, te 9½ uren. (Herbesteding.)

's-Hage, te 11½ uren, door burg. en weth.: het opruimen van de zoogenaamde Hangbrug te Scheveningen, en het daarvoor in de plaats bouwen van een vaste brug. Aanw. 22 Maart, te 11 uren.

's-Hage, te 11½ uren, door burg. en weth.: het vervaardigen en leveren van verschillende magazijngoederen en het leveren van steenhouw. ged. '89, ten behoeve van de duinwaterleiding.

Arnhem, te 2 uren, door den architect A. B. Froem, in het Centraalgebouw: het bouwen van eene zaal voor 300 kinderen op een terrein aan het volkshuis, aan de Maarten-van-Rossumstraat, alhaar. Aanw. 20 Maart, te 10 uren.

Amsterdam, door de Holl. ijzeren spoorwegmaatschappij, in kamer no. 46 van het centraal administratiegebouw: bestek no. 407, het maken van den onderbouw voor eene hydraulische kolentip met het leggen van sporen, het uitvoeren van baggerwerk en andere bijkomende werken op het goederenstation Amsterdam—Rietlanden, in 2 perc. Raming: perc. 1 *f* 48,000, perc. 2 *f* 12,000. (Herbesteding. *Zie advert. in n°.* 11.)

Dinsdag, 26 Maart.

Utrecht, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen:

1o. het leveren van bouwstoffen voor een beweegbaar veld-hospitaal. Raming *f* 4500;

2o. het vernieuwen van de hergiools voor inundatiemateriaal in het fort Vossegat. Raming *f* 1200;

3o. het inrichten van de kazerne »Kinderhuis" c. a. te Utrecht tot garnizoensmagazijn van narhtleger, kleeding enz. Raming *f* 4300. Bilj. inzenden uiterlijk 25 Maart, voor 3 uren.

Rozendaal (N.-Br.), te 10 uren, door burg. en weth. van Rozendaal en Nispen: het vergrooten der openbare school voor kosteloos lager onderwijs te Rozendaal. Aanw. 22 Maart, te 10 uren.

Deventer, te 11 uren, door den kapitein eerstaanwezend-ingenieur te Zutfen, in het hotel »de Keizer": het maken van eene waschinrichting voor de cavalerie te Deventer. Bilj. inzenden uiterlijk 25 Maart, voor 3 uren, bij den hoofdopzichter van fortificatiën, te Deventer. Raming *f* 2000.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.: het leveren van grint, gus- en plantzand op de loshaatsen der gemeente aan den Rijn en den IJssel, en langs verschillende wegen, in 2 perc. (*Zie advert. in n°.* 11.)

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van financiën: het onderhouden en herstellen van het gebouw te Zierikzee, waarin gevestigd zijn de kanteren van de hypotheken en van het kadaster, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot en met 31 Maart '92. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage, en den hoofdopzichter der landsgebouwen J. J. G. Rinkes, te Breda. Aanw. 19 Maart, te 1 uur. (*Zie advert. in n°.* 10.)

Nijmegen, te 2 uren, door burg. en weth.: het vergrooten van het gemeentehuis door behouwing van het terrein, vroeger ingenomen door het huis van bewaring.

Woensdag, 27 Maart.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van werken tot verbetering van de losplaats aan den rechteroever der rivier de Maas, tusschen de kilometerraaien 155 en 156 der rivierkaart, onder de gemeente Geusep (prov. Limburg). Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé, te 's-Bosch en den opzichter Kooreman, te Venloo. Aanw. 20 Maart. Raming *f* 1500.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van werken tot verbetering van de rivier de Maas, tusschen de kilometerraaien 148 en 149 der rivierkaart, onder de gemeenten Bergen, prov. Limburg, en Boxmeer, prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé, te 's-Bosch, en den opzichter Kooreman, te Venloo. Aanw. 20 Maart, te 12 uren. Raming *f* 13,000.

Donderdag, 28 Maart.

Nijmegen, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, op het bureau der genie: het bouwen van 8 woningen voor waschhuizen en van een waschhuis, te Nijmegen, onder het beheer der genie aldaar. Bilj. inzenden uiterlijk 27 Maart, vóór 3 uren. Aanw. 29 Maart, te 10 uren. Raming *f* 19,000.

Arnhem, te 11 uren, door den kapitein eerstaanwezend-ingenieur, in het hotel Sluis:

1o. het éénjarig onderhoud der kazernegebouwen enz., te Arnhem en dat der werken en gebouwen van het fort bij Westervoort. Aanw. 22 Maart, te 1 uur Raming *f* 9000;

2o. eene verving van gebouwen en werken te Arnhem en te Westervoort. Raming *f* 3200. Bilj. inzenden uiterlijk 27 Maart, vóór 3 uren. Aanw. 22 Maart, te 10 uren.

Scherpenisse (Zeel.), te 12 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Scherpenisse, ten huize van C. Elenbaas: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '90, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingswerken aan bovengenoemde waterkeering. Aanw. 19 en 22 Maart, van 10—12 uren.

Dirksland, te 12½ uren, ter secretarie: het zesjarig onderhoud van den weg tusschen het Sas-van-Dirksland en Herkingen, van 1 Mei '89—'95. Inl. bij den hoofdingenieur van den prov. waterstaat, J. van der Vegt, te 's-Hage. Aanw. 27 Maart, te 1 uur.

Vrijdag, 29 Maart.

Amsterdam, te 11 uren, door prov. inspecteur der dir. belastingen enz., op zijn bureau: het onderhouden en herstellen van het rijkswaggebouw te Amsterdam, van 1 April '89 tot en met 31 Maart '92. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 1e district, te 's-Hage, en den hoofdopzichter bij de landsgebouwen G. D. Wijndels de Jongh, te Amsterdam. Aanw. 22 Maart, te 10 uren.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.: bestek no. 6, het gewoon onderhoud der bestratingen, het herstraten van en het maken van nieuwe kei-, klinker- en ironbrickbestratingen, het leggen en stellen van grotbanden, ridden en sythons (*Zie advert. in n°.* 11.)

Amsterdam, te 12 uren, door den prov. inspecteur der dir. belastingen op zijn bureau: het onderhouden en herstellen van het rijksgebouw te Utrecht, waarin de kanteren van de dir. belastingen, inconerechten en accijnzen zijn gevestigd, van 1 April '89 tot en met 31 Maart '92. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 1e district, te 's-Hage, en den hoofdopzichter bij de landsgebouwen D. Fokkens, te Zwolle. Aanw. 20 Maart, te 1 uur.

Zutfen, te 12 uren, door den prov. inspecteur der dir. belastingen, op zijn bureau: het onderhouden en herstellen van de rijksgebouwen der invoerrechten en accijnzen te Lobith, Millingen en Babberich, van 1 April '89 tot en met 31 Maart '92. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 1e district, te 's-Hage, en den hoofdopzichter bij de landsgebouwen D. Fokkens, te Zwolle. Aanw. 21 Maart, te 12 uren.

Groningen, te 12 uren, door den prov. inspecteur der dir. belastingen, op zijn bureau: het onderhouden en herstellen van de gebouwen der invoerrechten en accijnzen te Delfzijl, van 1 April '89 tot en met 31 Maart '92. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 1e district, te 's-Hage, en den hoofdopzichter bij de landsgebouwen D. Fokkens, te Zwolle. Aanw. 22 Maart, te 12½ uren.

Groningen, te 12 uren, door het prov. best. van Groningen:

1o. het verzwaren en verhoogen van twee panden zeedijk ten zuidoosten van Delfzijl;

2o. het verzwaren en verhoogen van een pand zeedijk ten zuidoosten van Delfzijl, ruilg Flemel, lang 260 M.;

3o. het herstellen der vaste brug over het Aduardsdiep, in den weg van Groningen naar Stroobos. Inl. bij den hoofdingenieur te Groningen. Aanw. 23 Maart, voor de perceelen 1 en 2 te 12 uren en voor perc. 3 te 9 uren.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterst. enz.:

1o. het onderhouden en herstellen van het rijkspost- en telegraafkantoor te Elburg, van 1 April '89 tot en met 31 Maart '92. Aanw. 20 Maart, te 12 uren. Raming *f* 850;

2o. het onderhouden en herstellen van het postgebouw te Tiel, van 1 April '89 tot en met 31 Maart '92. Aanw. 21 Maart, te 9½ uren. Raming *f* 800;

3o. het onderhouden en herstellen van het postgebouw te Harlingen, van 1 April '89 tot en met 31 Maart '92. Aanw. 22 Maart, te 11½ uren. Raming *f* 740. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 1e district, te 's-Hage, en den hoofdopzichter van de landsgebouwen D. Fokkens, te Zwolle.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhouden en herstellen van het rijkspost- en telegraafgebouw te Hoek-van-Holland, van den dag der kreuisgering van de goedkeuring der aanbesteding tot en met 31 Dec. '91. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage, en den opzichter voor de landsgebouwen J. Bartels, te Rotterdam. Aanw. 23 Maart, te 1 uur. Raming *f* 445.

Arnhem, in het prov. gouvernementsgebouw: het uitvoeren van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de prov. gebouwen, ged. '89.

Arnhem, in het prov. gouvernementsgebouw: het buitenverven van prov. gebouwen te Arnhem, ged. '89.

Zaterdag, 30 Maart.

Delft, te 10½ uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van Delfland, in het gemeentehuis:

1o. het afbreken, verbouwen en tot schutsluis inrichten van d Monstersche sluis, te Maassluis;

2o. de leverantie van palen, start- en zetsteen en rijsmaterialen, voor de werken aan het Noordzeestrand. Inl. bij den ingenieur W. de Man, te Delft, en de opzichters. Aanw. te Maassluis 20 Maart, te 11 uren.

Tilburg te 11 uren, door burg. en weth.: het maken en stellen van eenen gashouder van 30 M. middellijn met getrokken stalen en ijzeren kuip.

Weidum, te 11 uren, door burg. en weth. van Baarderadeel: het leveren, lossen en vervoeren van 900 stère gewassehen riviergrint.

Venloo, te 12 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie te Nijmegen, op het bureau der genie:

1o. het maken van een lokaal voor socties en kunstbewerkingen, in verbinding met den ziekenstal te Venloo. Raming *f* 1100;

2o. het maken van een klinkerpad van af de voormalige Keulsche poort tot aan stal no. 8 te Venloo. Raming *f* 700. Bilj. inzenden bij den hoofdopzichter van fortificatiën, te Venloo uiterlijk 29 Maart, vóór 3 uren.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Groningen, 4 Maart: het gedeeltelijk afbreken en het bij- en ophouwen van het achtergedeelte van een huis in de Heerestraat te Groningen, voor mr. J. S. van Ronkel, onder beheer van den architect K. Hoekzema (herbesteding); ingek. 4 bilj., als:

F. Roders,	te Groningen,	*f* 3063
J. T. v. Bruggen Jr.,	» idem	» 3045
W. Pleijsier,	» idem	» 3016
A. Schreuder Jr.,	» idem	» 2986

Gegund.

Enkhuizen, 5 Maart: a. het maken van een begraafplaats en b. het bouwen van een kapel, voor de R.-K. gemeente; ingek. 15 bilj., als:

	a.	*b.*	mawa
J. Frijling, Amsterdam,	*f* 4800		
J. Mantel Sz., Enkhuizen,	2687		
T. v. Dam idem		*f* 6189	
A. Bijl & Zonen, idem		6180	
T. Kort, idem		6098	
J. v. Veen, idem	2280	5990	
C. Eken, idem	2170	5881	
J. Botman Gz., Bovenkarspel,	2180	5770	*f* 7870
Hartman en Casveller, Staveren,	2494	5804	7978
H. Visser, Enkhuizen,		5680	
J. West en J. Roosendaal, idem	2230	5579	
C. Liefhebber, idem	1717	5577	7288
J. v. Marle en R. Kramer, idem	2250	5278	
D. R. de Jong, Rotterdam,	2099		
C. de Wit, Bovenkarspel,	1493		

Aan de minste inschr. gegund.

Boxtel, 8 Maart: het bouwen van twee bruggen over de rivier de Dommel, in de gemeente St.-Oedenrode; ingek. 9 bilj., als:

A. v. d. Biezen, Dinter,	*f* 2643
J. A. v. Lith, Heeswijk,	» 2525
A. Willen, Bokstel,	» 2444
W. Nieuwenhuizen, Beuslen,	» 2334
P. A. Bloem, Bokstel,	» 2333
L. Paaps, Vechel,	» 2319
J. Vervoort, St.-Oedenrode,	» 2243
A. v. d. Brandt, idem	» 2097
W. v. Vlokhoven, Stratum,	» 1750

Gegund.

Groningen, 9 Maart: het gedeeltelijk afbreken en het ophouwen van een huis aan het Winschoterdiep voor de Wed. A. J. Heikens, onder beheer van den architect K. Hoekzema, te Groningen; ingekomen 7 bilj., als:

H. de Jong,	te Groningen,	*f* 4387
W. Pleijsier,	» idem	» 4245
E. W. Wietsema,	» idem	» 4245
E. Peters,	» idem	» 4151
D. Janssen,	» idem	» 3989
T. Y. Jelsma,	» idem	» 3956
P. Zijlstra,	» idem	» 3842

Gegund.

Deventer, 9 Maart: het grondwerk voor een urine-reservoir bij het terrein der mestplaats te Deventer; ingek. 7 bilj., als:

H. Bloemendal,	te Deventer,	*f* 1317
M. v. Drie,	» Amersfoort,	» 1127
K. ter Horst,	» Zwolle,	» 1087
G. v. d. Berg,	» Deventer,	» 1051
G. Peteri Cz.,	» idem	» 987
Th. Verhoeven,	» idem	» 790
Wed. Kerkhof,	» idem	» 723

Edam, 9 Maart: het bouwen van een koffiehuis en concertzaal; ingekomen 6 bilj., als:

J. C. Sluis,	te Edam,	*f* 8880
J. Fekke,	» idem	» 8625
J. Groot Az.,	» idem	» 8600
D. de Jonge,	» idem	» 8583
M. Abels,	» Monnikendam,	» 8500
D. Makkinga,	» Edam,	» 8320

Raming » 8444

Gegund voor de begrootingssom aan den ontwerper J. S. Oosterhoorn, te Edam.

Zwolle, 9 Maart: het bestelgeren van den grooten toren; ingek. 8 bilj., als:

G. Kamphuis,	te Zwolle,	*f* 3283
A. v. Straten,	» idem	» 3250
K. A. v. d. Berg,	» idem	» 3200
F. de Herder,	» idem	» 3179
D. Brains,	» idem	» 2996
G. Schutte,	» idem	» 2990
G. J. Averdijk,	te Wije,	*f* 2872
C. ter Horst,	» Zwolle,	» 1981

Gegund.

Raming *f* 2894

Werkum, 9 Maart, voor rekening der gemeente: 1o. het maken van een paalregel met steenen voetingen; ingekomen 4 bilj., als:

D. v. d. Wal,	te Werkum	*f* 1992
H. Casveller,	» Staveren,	» 1654
H. v. Meeckeren,	» Bindelkopen,	» 1402
P. Gerbens,	» idem	» 1382

Gegund.

2o. de levering van 350 stère riviergrint; ingek. 4 bilj., als: per stère

J. A. Deelstra,	te Hinnumageest,	*f* 2.94
J. Weener,	» Hasselt,	» 2.94
Koppenhagen,	» Utrecht,	» 2.69
C. W. Helland,	» Rotterdam,	» 2.62½

Gegund.

's-Hage, 11 Maart: het verbeteren der school in de Hadbuurtstraat te Scheveningen; ingek. 17 bilj., als:

A. C. Paardekooper,	's-Hage,	*f* 10,400
L. G. v. d. Lans,	idem	» 9,500
J. L. Werdes Jr.,	idem	» 9,250
H. v. Dergen Henegouwen,	idem	» 9,190
W. P. Teeuwisse,	idem	» 9,080
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis,		» 8,847
A. Stigter, 's-Hage,		» 8,494
H. v. Woet, Scheveningen,		» 8,243
Gebr. Houtman, 's-Hage,		» 8,237
J. v. Veen Scheveningen,		» 8,089
J. H. de Swart & Zn., 's-Hage,		» 7,478
P. Rank, Scheveningen,		» 7,456
H. Hols & Co., 's-Hage,		» 7,200
J. de Niet Az., Scheveningen,		» 7,130
J. v. d. Elshout Gz., idem		» 7,045
W. Ch. Kuiper, idem		» 7,011
B. Nieuwenhuijsen, 's-Hage,		» 6,900

Apeldoorn, 11 Maart: het leggen van eene klinkerbestrating te 't Loo, over eene lengte van ongeveer 54 M.; ingek. 3 bilj., als:

H. Wegerif,	te Apeldoorn,	*f* 314
W. Beupkes	» idem	» 298
A. Vulink,	» idem	» 287
H. Mouw,	» idem	» 255

Gegund.

Apeldoorn, 11 Maart: het bouwen van een hauwhoeve, met bijgevoerig van alle materialen, voor G. J. Kruitbosch; ingekomen 14 bilj., als:

A. Radstaak,	te Apeldoorn,	*f* 2930
J. Radstaak,	» idem	» 2580
H. Klouk,	» idem	» 2220
P. Kamphorst,	» idem	» 2199
L. Wegerif,	» idem	» 2178
T. Eijbers,	» idem	» 2105
H. v. Leenen,	» idem	» 2065
G. J. v. Letten,	» Twello,	» 2040
G. Hurenkamp,	» idem	» 1999.99
J. v. d. Braak,	» Apeldoorn,	» 1973
Aarenson,	» Wilpe,	» 1950
Deneskamp,	» idem	» 1945
J. W. Wassink,	» Apeldoorn,	» 1933
H. Slot,	» idem	» 1933
H. v. d. Braak,	» idem	» 1774

Gegund.

Krakbendijke, 11 Maart: het herstellen van den westhavendam; ingek. 8 bilj., als:

F. Boogesteger,	*f* 584
C. de Wilde,	» 538
P. Deunkers,	» 529
G. Meertens,	» 523
Joh. de Jonge,	» 500
A. Foudraine,	» 487
P. J. Visser,	» 478
R. den Exter v. d. Brink,	» 447

Nog niet gegund.

Enschedé, 11 Maart: het verbouwen van het woonhuis van de Wed. Benjam. ten Cate, alhaar, onder beheer van den architect H. Regers; ingek. 12 bilj. als:

D. Geerling,	te Enschedé,	*f* 2548
G. Stuiner,	» idem	» 2588
G. W. Wegereef,	» idem	» 2577
H. Varrik,	» idem	» 2567
B. J. Turin,	» idem	» 2426
W. Reigers,	» idem	» 2187
G. Boerneknte,	» idem	» 2157
J. Vosseteld,	» idem	» 2085
A. Jemink,	» idem	» 2030
H. Wijdevekl,	» idem	» 2025
H. ten Cate,	» idem	» 1990
H. Buckrieede,	» idem	» 1979

Gegund.

Groningen, 11 Maart: het bouwen van twee woonhuizen aan de Parklaan, onder beheer van den architect N. W. Lit; ingek. 23 bilj., als:

J. Versteegh,	» Groningen,	*f* 9999
H. J. Meijer,	» idem	» 9800
A. de Vries,	» idem	» 9622
H. Janssen,	» idem	» 9520
S. de Jongh,	» idem	» 9489
F. Roders,	» idem	» 9488
H. Hendriks,	» idem	» 9377
J. Haupt,	» idem	» 9341
J. Beelings,	» idem	» 9339
J. Poelman,	» idem	» 9315
H. Scholtens,	» idem	» 9280
E. W. Wietsema,	» idem	» 9236
W. D. Rothschäfer,	» Stedum,	» 9191
L. Oldenbarger,	» Groningen,	» 9169
T. de Vries,	» idem	» 9150
K. H. Huizinga,	» idem	» 9120
D. Janssen,	» idem	» 9089
G. Hahn,	» idem	» 9040
T. Y. Jelsma,	» idem	» 8946
T. Holthuis,	» idem	» 8934
E. Peters,	» idem	» 8877
D. Doojes,	» idem	» 8642
J. I. Toesman,	» idem	» 8181

Gegund.

Overslag, 12 Maart: het vervangen van 670 M² grindlaan in den weg van Overslag naar Zuidlarpe door een 3 M. breede bestrating van Lesmeskeien 10/12 tusschen Doornksche kantsteenen, met eenige bijkomende werken; ingek. 6 bilj., als:

A. Tholens Dz.,	te Neuzen,	*f* 5052
M. v. d. Hoek,	» idem	» 4960
J. v. d. Dungen,	» Schijndel,	» 4900
P. J. Verhist,	» Hontenisse,	» 4881
J. F. Adriaansen Pz.,	» idem	» 4250
M. D. de Putter,	» Neuzen,	» 4139

Gegund.

's-Hage, 12 Maart: het onderhouden en herstellen van het hypotheek- en kadastergebouw te Leeuwarden; ingekomen 7 bilj., als:

D. Suwijn,	te Leeuwarden,	*f* 1371
J. Bottema,	» idem	» 1565
H. Germerand,	» idem	» 1458
A. Oosman,	» idem	» 1440
Y. Nijdost,	» idem	» 1384
H. Arends,	» idem	» 1230
J. H. Sbrett,	» idem	» 1045

Hulsel, 12 Maart: het bouwen eener kerk met toren enz., buiten levering van steenen, kalk, glas enz., onder beheer van den architect H. H. Hendriks, te Os; ingek. 10 bilj., als:

A. Goudsmit, Hulsel,		*f* 15,986
Arn. v. d. Meer, Zevenbergen,		» 11,386
F. Oliviers, Gemert,		» 10,500
Th. Verhoeven, Hilvarenbeek,		» 9,999
Th. Gustenhoven, Tilburg,		» 9,997
Wed. Jac. Heszemans, Eindhoven,		» 9,875
P. Eleens, Woensel,		» 9,600
J. v. Rooij, idem		» 9,500
M. G. v. d. Hurk, Gestel,		» 8,928
J. Bogaerts en M. v. Himbergen, Woensel,		» 8,775

Amsterdam, 12 Maart: het verbouwen van perc. no. 286 aan den Binnenamstel, in te richten tot slagerij met bovenwoningen, voor G. J. de Leeuw, onder beheer van den architect J. Leendertink; ingek. 12 bilj., als:

J. M. v. d. Veen,	*f* 16,989
B. de Bruin,	» 15,923
G. Mouw,	» 14,980
D. H. Zeevat,	» 14,941
Gebr. Terlingen,	» 14,886
Gebr. IJzerman,	» 13,890
J. J. v. Greuningen,	» 13,515
W. Boors,	» 13,298
P. J. v. Doorn,	» 12,500
J. Schaafstra,	» 12,415
J. Gelens,	» 12,348
P. v. d. Brun,	» 12,026

Alkmaar, 12 Maart, voor rekening van het hoogheemraadschap van den Hondshoorsche en duinen tot Petten: 1o. het éénjarig onderhoud der zeewering enz.; ingek. 13 bilj., als:

Arie Visser,	te Haarlem,	*f* 18,960
H. Wijker,	» Helder,	» 18,900
G. Moerman,	» idem	» 18,590
R. Schreuders,	» Kolhorn,	» 18,500
Gebr. Janzen,	» Helder,	» 18,080
P. Duinker,	» Amsterdam,	» 17,989
C. Bos Az.,	» Dordrecht,	» 17,900
Gebr. Klein,	» Helder,	» 17,900
Hk. Schuijt,	» Alkmaar,	» 17,717

G. D. v. Doorn,	te Amsterdam,	ƒ 17,350
Jac. Oldenburg,	» Bergen,	» 17,220
J. Giltjes,	» Petten,	» 17,200

Gegund.

2o. het driejarig onderhoud der gemeentelandsgebouwen, bruggen enz.; ingek. 3 bilj., als:

		per jaar
G. D. v. Doorn,	te Amsterdam,	ƒ 1560
Hk. Schuijt,	» Alkmaar,	» 1550
J. Bos,	» Zijpe,	» 1475

Gegund.

Nieuw-Vennep, 13 Maart: het afbreken en wederopbouwen van de pasterie der Chr.-Gref. gemeente te Nieuw-Vennep (Haarlemmermeer); onder beheer van den bouwkundige H. Zinck. ingek. 11 bilj., als:

P. v. d. Lijn,	te Aarlandervoen,	ƒ 8614
H. Boot,	» Woubrugge,	» 6790
G. de Vries,	» Haarlemmermeer,	» 6066
J. Kempenaar,	» idem	» 6320
K. Vaalburg,	» idem	» 6300
M. den Ouden,	» idem	» 6299
P. v. Daalen,	» idem	» 6245
J. Stams,	» idem	» 6154
G. Verweij,	» Uithoorn,	» 5995
G. v. Tol,	» Haarlemmermeer,	» 5949
J. A. Hoenderdos,	» idem	» 5760

Nog niet gegund.

Terheiden (Z.-H.), 13 Maart: het herstellen van de pasterie der Herv. gemeente; ingek. 8 bilj., als:

Hols,	te 's-Hage,	ƒ 4320
Van Rest,	» Naaldwijk,	» 3600
Van Gaalen,	» Monster,	» 3126.73
De Zoete,	» Terheiden,	» 2888
W. v. Spronsen,	» Monster,	» 2870
Huckenswager,	» idem	» 2824
Sigmond,	» idem	» 2810
V. d. Zalm,	» Hoek-van-Holland,	» 2700

's-Hage, 13 Maart, onder beheer van het ministerie van waterst. enz.: 1o. de levering van 8200 M³ ballaststeen voor de rijksrivierwerken op de Maas, in 2 perc.

Perc. 1, ingek. 5 bilj., als:

W. v. Mulken,	Obbicht,	ƒ 26,600
E. Janssen,	Luik,	» 26,000
G. Smeets,	Maeseyck,	» 24,900
G. Straatman,	Linne,	» 24,880
Driane Jules,	Maeseyck,	» 24,849
Raming		» 23,000

Perc. 2, ingek. 5 bilj., als:

G. Straatman,	Linne,	ƒ 4500
C. Smeets	Maeseyck,	» 4300
E. Janssen,	Luik,	» 4270
J. Hillen,	Grave,	» 4250
A. Geldens,	Nijmegen,	» 4185
Raming		» 4400

2o. het wegruimen van een in de rivier de Waal onder Dodewaard, nabij Deest, gezonken vaartuig; ingek. 2 bilj., als:

J. H. v. Bezuijk,	Lobit,	ƒ 8800
A. v. d. Tak,	Goedereede,	» 7849

Middelburg, 13 Maart: de levering van magazijngoederen, ten dienste der gemeente-gasfabriek te Middelburg, ged. '89.

Perc. 1, getrokken-ijzeren pijpen, fittings enz.; ingek. 4 bilj., als:

Gebr. Boudewijnse,	Middelburg,	ƒ 2203.15
W. J. Stokvis,	Arnhem,	» 2165.11
H. A. Kampers,	Amsterdam,	» 2148.80⅝
R. S. Stokvis & Zn.,	Rotterdam,	» 2094.66

Perc. 2, smeed-, plaatijzer enz.; ingekomen 2 bilj., als:

Gebr. Boudewijnse,	Middelburg,	ƒ 256.80⅝
Wed. Massee & Zn.,	Goes,	» 223.59

Perc. 3, glas; ingek. 1 bilj., van firma Gebr. Boudewijnse, voor ƒ 118.56.

Perc. 4, kalk; ingek. 1 bilj., van denzelfden, voor ƒ 337.50.

Perc. 5, verfwaren; ingek. 3 bilj., als:

W. Stoof,	Middelburg,	ƒ 117.50
H. Th. C. Hellings,	Amsterdam,	» 114.15
H. A. Brakman,	Middelburg,	» 113.80

Perc. 6, borstelwerk; ingek. 3 bilj., als:

G. H. C. J. Frederiks,	Middelburg,	ƒ 122.42
A. J. v. Ockenburg,	idem	» 116.36
W. Stoof,	idem	» 108.93

Perc. 7, bindgaren en poetskatoen; ingek 5 bilj., als:

Th. de Leef Jr.,	Vlissingen,	ƒ 55.38
Wed. B. A. Fokker,	Middelburg,	» 52.80
W. Stoof,	idem	» 48.84
H. de Jager Jr.,	idem	» 46.68⅝
H. Th. C. Hellings,	Amsterdam,	» 46.05

De leveringen zijn aan de minste inschrijvers gegund.

Nisse, 13 Maart: het opbouwen van het door brand vernielde woonhuis en graanschuur op het dorp Nisse, onder beheer van den architect A. le Clercq, te Kruiningen; ingek. 12 bilj., als:

Staal en Goedemondt,	Hansweerd,	ƒ 7895
A. Janssen,	Nisse,	ƒ 7325
C. v. Maris,	idem	» 7025
D. v. Maris,	Kapelle,	» 7019
F. Schijf Sr.,	Ovezande,	» 7000
A. Marteijn,	Ierseke,	» 6920
F. Schijf Jr.,	Ovezande,	» 6875
D. Huibregtsen,	's-Gravenpolder,	» 6500
P. Dronkers,	Kapelle,	» 6480
M. den Hollander,	Kruiningen,	» 6299
J. Engelberts,	's-Heerenhoek,	» 6280
D. v. Sabben,	Kruiningen,	» 6254

Gegund.

Oude-Tonge, 13 Maart: de levering van 600 M³ grove onderhoudsgrint voor de wegen onder deze gemeente, franco op den wal; minste inschr. Jacob de Korte, aldaar, voor ƒ 1.70 per M³, aan wien de levering is gegund.

Utrecht, 13 Maart: de levering van magazijngoederen, ten behoeve van den Ned. Rijnspoorweg, in 30 perc.; minste inschr. waren:

Perc. 1, verfwaren en drogerijen, De Boer en Van der Schuijt, te Amsterdam, voor ƒ 4572.72.

Perc. 2, verfkwasten, pensselen enz., Gebr. Jonker, te idem, voor ƒ 480.61.

Perc. 3, caoutchouc enz., Gebr. Mereus, te Haarlem, voor ƒ 251.75.

Perc. 4, kaarsen, de Koninkl. fabriek van waskaarsen, te Amsterdam, voor ƒ 175.10.

Perc. 5, diverse olieën en traan, firma de Wed. I. E. de Boer Jr. & Zn., te Amsterdam, voor ƒ 34,076.25.

Perc. 6, lampenkatoen, rijtuighantaarnkatoen enz., W. Hibbeln, te idem, voor ƒ 847.81½.

Perc. 7, fijne hennep, diverse touwsoorten enz., J. M. v. d. Lely, te Maassluis, voor ƒ 2122.20.

Perc. 8, borstelwerk, zeemlederen lappen, sponsen, dweilen, enz., Th. J. de Jong, te Amsterdam, voor ƒ 1768.15.

Perc. 9, standolie, siccatief, vuurlak enz., de Mantschappij tot exploitatie der Sloter lak- en vernisfabriek, te idem, voor ƒ 491.

Perc. 10, diverse glasruiten, J. Sabelis & Co., te Haarlem, voor ƒ 2277.92.

Perc. 11, diverse dakruiten, Gebr. Muller, te Utrecht, voor ƒ 149.07.

Perc. 12, diverse glassoorten enz., R. Kelfkens, te Amsterdam, voor ƒ 983.

Perc. 13, beuken-, eschen-, wilgen- en iepenhout, firma Eindhoven & Zn., te Zwolle, voor ƒ 2095.

Perc. 14, eikenhout en wagenschot, deuvelden, voor ƒ 12,601.50.

Perc. 15, grenen-, vuren- en dennenhout, G. T. Coers, te Arnhem, voor ƒ 13,660.90.

Perc. 16, mahoniehout, J. W. Bekkink, te idem, voor ƒ 859.25.

Perc. 17, diverse ijzen, firma Mummenhoff en Stegemann, te Bochum, voor ƒ 864.85.

Perc. 18, staal-, plaat-, band-, hoekijzer enz., Gebr. V. d. Vliet, te Amsterdam, voor P. L. H.-ijzer ƒ 25,218.25 en voor S. C. kromijzer, voor ƒ 23,784.37½.

Perc. 19, spijkers, houtschroeven, draadnagels enz., L. S. Greeve, te Utrecht, voor ƒ 2746.08.

Perc. 20, diverse ijzer- en koperwaren, dez., voor ƒ 2501.75.

Perc. 21, geelkoperen rijtuigornamenten, firma Reucker & Zn., Utrecht, voor ƒ 181.75.

Perc. 22, verschillende soorten van leder enz., J. A. G. Wessels, idem, voor ƒ 1594.

Perc. 23, kalk, tras enz., firma Van de Pol Vink & C., te idem, voor ƒ 2513.25.

Perc. 24, zeildoek, linnen, katoen enz., J. H. Lammers v. Buuren, te idem, voor ƒ 2076.15.

Perc. 25, verschillende papiersoorten, G. H. Buurman, te Amsterdam, voor ƒ 1471.05.

Perc. 26, verschillende kantoorbehoeften, Allracht & Co., te Amsterdam, voor ƒ 2437.87.

Perc. 27, passement, rijtuigbekleeding enz., W. v. d. Eerden, Boxtel, voor ƒ 1403.

Perc. 28, handspaken, remblokken en diverse stelen, G. F. W. Herngreen, te Dordrecht, voor ƒ 753.30.

Perc. 29, blikwerken, M. Trijffel, te idem, voor ƒ 245.80.

Perc. 30, diverse metalen, M. v. Essen, te Amsterdam, voor ƒ 8229.75.

Arnhem, 14 Maart: het vernieuwen van het dak van den ziekenstal, te Arnhem, onder het beheer der genie, aldaar; ingek. 8 bilj., als:

J. P. Welsing,	te Arnhem,	ƒ 5160
D. A. Roskam,	» idem	» 5150
J. Th. Rutten,	» idem	» 4889
J. A. G. Tegel,	» idem	» 4770
N. W. v. Italen,	» idem	» 4590
H. v. d. Sand,	» idem	» 4540
B. Bolder,	» idem	» 4462
G. H. v. d. Heijden,	» idem	» 4090
Raming		» 4700

Tuil, 14 Maart: het maken van eenige aardwerken in de dorpspolders Haaften en Hellouw, voor rekening van het polderdistrict Tielerwaard; minste inschr. waren:

perc. 1, W. Sterk, Heukelum, ƒ 530
» 2, dezelfde, » 892
» 3, dezelfde, » 1993

Leunen, (gem. Venraai), 14 Maart: het afbreken en het bouwen van een nieuw schip ter lengte van 23 bij 10 M., met torentje en sacristie door en voor rekening van het R.-K. kerkbest., zonder bijlevering van metselsteenen en vrachten, onder beheer van den architect E. Corbeij, te Roermond; ingek. 5 bilj., als:

A. Korting,	te Bergen,	ƒ 11,770
G. Mestrum,	» Maasbracht,	» 11,513
C. Baeten,	» Roggel,	» 11,180
J. Wijnhoven,	» Vierlingsbeek,	» 10,840
W. Wijnhoven,	» Venraai,	» 9,400

Gegund.

Breda, 14 Maart: het gedeeltelijk afbreken van een huis en gedeelte pakhuis en het wederopbouwen tot winkel, woonhuis en bovenkwartier, aan den Haagdijk te Breda, onder beheer van den architect A. Verlegh; ingek. 11 bilj., als:

Th. Erkelens,	te Breda,	ƒ 5580
W. v. Boxsel,	» idem	» 5423
J. v. Dienderen,	» idem	» 5300
Gebr. Simons,	» idem	» 5211
Gebr. v. Poppel,	» idem	» 5194
J. Kleiner,	» idem	» 4700
J. Koopmans,	» idem	» 4697
M. v. Sevenbergen,	» idem	» 4500
J. Joris,	» idem	» 4248
A. Klemans,	» idem	» 4223
A. Mol,	» idem	» 4068

Assen, 14 Maart: het bouwen van een winkelhuis voor J. L. Polak, te Wildervank; ingek. 2 bilj., als:

J. H. Engelbart,	te Assen,	ƒ 3668
G. H. Broekema,	» idem	» 3488

Niet gegund.

Willemsoord, 15 Maart: het bouwen van twee ijzeren steenkolenloodsen; ingekomen 26 bilj. als:

P. Verbruggen,	te Waddinxveen,	ƒ 31,385
L. de Neef,	» Brielle,	» 29,989
J. Korff,	» Helder,	» 28,500
P. de Waard,	» idem	» 28,200
D. J. v. Wijngaarden,	» idem	» 28,000
H. Wijker,	» idem	» 28,000
J. Duinker,	» idem	» 27,900
Gebr. Klein,	» idem	» 27,877
P. Duinker,	» Amsterdam,	» 27,800
P. D. Graaff,	» Haarlem,	» 27,800
G. D. v. Doorn,	» Amsterdam,	» 27,600
T. C. Govers,	» Helder,	» 27,600
G. Moerman,	» idem	» 27,590
P. Spruit,	» idem	» 27,470
A. Graaff,	» idem	» 27,000
P. Verheij,	» idem	» 26,900
W. de Jong,	» idem	» 26,800
D. de Vries,	» idem	» 26,798
A. Bos,	» idem	» 26,760
J. F. Philips,	» idem	» 26,679
A. Bels,	» idem	» 26,000
L. E. Dupont,	» Amsterdam,	» 25,588
Gebr. Jansen,	» Helder,	» 25,565
P. H. Heuman,	» Utrecht,	» 25,184
F. Vermimmen,	» idem	» 24,882
B. Boon,	» idem	» 23,500

Arnhem, 15 Maart: het glas- en verfwerk voor den bouw van Musis Sacrum; ingekomen 15 bilj., als:

J. C. J. Frühwein,	te Arnhem,	ƒ 10,928
Jelle Beijer,	» Meppel,	» 9,675
F. Sommerlink,	» Arnhem,	» 9,314
J. Th. Verhoeven,	» idem	» 9,176
A. S. Steffen,	» Zutfen,	» 8,820
G. H. Ankersmit,	» Deventer,	» 8,530
H. J. de Swart & Co.,	» Arnhem,	» 8,200
H. L. v. Veluwen,	» idem	» 7,703
J. A. T. Grootveld Jr.,	» Amsterdam,	» 6,937
A. A. Vierhout,	» Arnhem,	» 6,840
E. J. v. Cuijk,	» idem	» 6,819
J. H. Dirkes,	» idem	» 6,743
P. de Leeuw,	» idem	» 6,215
M. R. Evers,	» Zutfen,	» 5,807
A. Roering,	» idem	» 2,807

Gegund aan M. R. Evers, te Zutfen.

Wageningen, 15 Maart: het bouwen van een pakhuis aan de Veerstraat te Wageningen en het bouwen van een drogerij voor de firma C. Koch en Co., onder beheer van den architect R. de Vries, aldaar; ingek. 5 bilj., als:

P. de Leeuw,	te Wageningen,	ƒ 3739
H. A. J. Popping,	» idem	» 3621
J. R. Radstake,	» idem	» 3469
A. Baar,	» idem	» 3297
G. Baar,	» idem	» 3279

Gegund.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 23 MAART 1889.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 25 Maart.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het uitvoeren van baggerwerken in het open havenfront, benevens het diephouden van de dokken, buitenhavens en het afgesloten IJ, ged. '89. (*Zie advert. in n°.* 11.)

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het leveren van bezaagde en onbezaagde eiken, grenen, vuren en dennen houtwaren, teer, pik en smeerdjoer, ten dienste der gemeentewerken, onder beheer van den wethouder belast met de publieke werken der gemeente Amsterdam, ged. '89;

2o. het leggen van een buisleiding voor de centrale transportleiding, en het verlengen van twee hoofdbuizen, volgens het Lieraarstelsel. (*Zie advert. in n°.* 11.).

Rollum, te 12 uren, door burg. en weth. van Kollumerland en Nieuwkruisland: de levering van 500 stère grint voor de kunstwegen.

Hakkum, te 12 uren, door het dijkstoet. van het waterschap der »Vijf deelen zeedijken buitendijks":

1o. de gewone werken aan de zeeweringen van het waterschap, ged. '89;

2o. het uitbaggeren van 800 M dijksvaart. Inl. bij den opzichter J. R. Posthuma, aan den zeedijk te Almenum bij Harlingen. Aanw. gehouden.

's-Hage, te 11½ uren, door burg. en weth.: het aanleggen en rusteeren van twee stuiten op het terrein, gelegen tusschen den Trekweg en den Rijswijkschen straatweg. Aanw. gehouden. (Herbesteding.)

's-Hage, te 11½ uren, door burg. en weth.: het opruimen van de zoogenaamde Hangbrug te Scheveningen, en het daarvoor in de plaats bouwen van een vaste brug. Aanw. gehouden.

's-Hage, te 11½ uren, door burg. en weth.: het vervaardigen en leveren van verschillende magazijngoederen en het leveren van steenkolen, ged. '89, ten behoeve van de duinwaterleiding.

Arnhem, te 2 uren, door den architect A. R. Froese, in het Centraalgebouw: het bouwen van eene zaal voor 300 kinderen op een terrein aan het volkshofstuis, aan de Maarten-van-Rossumstraat, aldaar. Aanw. gehouden.

St.-Annaparochie (Fr.), te 6 uren, door burg. en weth. van het Bilt: a. het uitvoeren van eenige werken aan het gemeentehuis; b. het verven en behangen van eene kamer in de onderwijzerswoning te Oudebiltzijl.

Enschede, te 8 uren, door F. Westenberg, in het koffiehuis van J. Mendelaar: het verbouwen van zijn huis staande op den Berkenkamp. Aanw. te 9 uren.

Amsterdam, door de Holl. ijzeren spoorwegmaatschappij, in kamer no. 46 van het centraal administratiegebouw: bestek no. 407, het maken van den onderbouw voor eene hydraulische kolentip met het leggen van sporen, het uitvoeren van baggerwerk en andere bijkomende werken op het goederenstation Amsterdam—Rietlanden, in 2 perc. Raming: perc. 1 ƒ 48,000, perc. 2 ƒ 12,000. (Herbesteding. *Zie advert. in n°.* 11.)

Middelburg, door den kerkeraad der Doopsgez. gemeente:

1o. het afbreken van het orgel en toebehooren in de kerk;

2o. het overbrengen naar en opstellen daarvan in de nieuwe kerk;

3o. het aanbrengen van een nieuwen blaasbalg;

4o. het bijmaken van twee nieuwe registers;

5o. het aanbrengen van al die verbeteringen en veranderingen aan mechaniek en windladen als noodig zullen blijken.

Zuid-Drachten (Friesl.), door L. S. Mulder: het bouwen van een huis met twee woningen, te Boornbergum. Aanw. te 10 uren. Bilj. inzenden 25 Maart, bij L. S. Mulder, aldaar.

Dinsdag, 26 Maart.

Utrecht, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen:

1o. het leveren van bouwstoffen voor een beweegbaar veld-hospitaal. Raming ƒ 5500;

2o. het vernieuwen van de bergloods voor inundatiemateriael in het fort Vossegat. Raming ƒ 1200;

3o. het inrichten van de kazerne »Kinderhuis" c. a. te Utrecht tot garnizoensmagazijn van nachtleger, kleeding enz. Raming ƒ 4300. Bilj. inzenden uiterlijk 25 Maart, vóór 3 uren.

Rozendaal (N.-Br.), te 10 uren, door burg. en weth. van Rozendaal en Nispen: het vergrooten der openbare school voor kostelooze lager onderwijs te Rozendaal. Aanw. gehouden.

Groningen, te 10 uren, door den architect R. Veldhuis te Hoogkerk, ten kantore der suikerfabriek: het bouwen van eene nieuwe schuur, aan de bouwplaats bewoond door B. Buining, te Kropswolde. Bilj. inzenden 25 Maart, voor 12 uren, aan de suikerfabriek.

Deventer, te 11 uren, door den kapitein eerstaanwezend-ingenieur te Zutfen, in het hotel »de Keizer": het maken van eene waschinrichting voor de cavalerie te Deventer. Bilj. inzenden uiterlijk 25 Maart, voor 3 uren, bij den hoofdopzichter van fortificatiën, te Deventer. Raming ƒ 2000.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.: het leveren van grint, gas- en plaatmast op de hoplaatsen der gemeente aan den Rijn en den IJssel, en langs verschillende wegen, in 2 perc. (*Zie advert. in n°.* 11.)

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van financiën: het onderhouden en herstellen van het gebouw te Zierikzee, waarin gevestigd zijn de kantoren van de hypotheken en van het kadaster, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot en met 31 Maart '92. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage, en den hoofdopzichter der landsgebouwen J. J. G. Rinkes, te Breda. Aanw. gehouden. (*Zie advert. in n°.* 10.)

Goirle-Hem, te 12 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van den Alblasserwaard c.a. in de Doelen: het maken der zeebraken aan de dijken van het hoogheemraadschap, in 7 perc.

Maassluis, te 12 uren, door den architect Stuivinga, in het hotel »de Meriaan": het bouwen van een woonhuis aan de oostelijke havenkade.

Nijmegen, te 2 uren, door burg. en weth.: het vergrooten van het gemeentehuis door bebouwing van het terrein, vroeger ingenomen door het huis van bewaring.

Woensdag, 27 Maart.

Amersfoort, te 10 uren, door den kapitein eerstaanwezend-ingenieur, in het hotel Muller, op de Varkensmarkt:

1o. het maken van eene brug over de Flierbeek met toegangsweg langs de kazerne voor bereden wapens, naar de Nachtegraalsbeeg te Amersfoort. Raming ƒ 2400;

2o. het maken van een lokaal voor secties en kunstbewerkingen, in verbinding met den ziekenstal te Amersfoort. Raming ƒ 1000. Bilj. inzenden uiterlijk 26 Maart, voor 3 uren.

Venlo, te 10 uren, door den architect A. Voerman Jr., in »de Porte van Cleve": het bouwen eener school c.a. op een terrein achter het huis van P. de Sévaux, met bijlevering van al het benoodigde. Aanw. 27 Maart, te 9 uren.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van werken tot verbetering van de losplaats aan den rechteroever der rivier de Maas, tusschen de kilometerraaien 155 en 156 der rivierkaart, onder de gemeente Gennep (prov. Limburg). Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé, te 's-Bosch en den opzichter Kooreman, te Venlo. Aanw. gehouden. Raming ƒ 1300.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van werken tot verbetering van de rivier de Maas, tusschen de kilometerraaien 148 en 149 der rivierkaart, onder de gemeenten Bergen, prov. Limburg, en Boxmeer, prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé, te 's-Bosch, en den opzichter Kooreman, te Venlo. Aanw. gehouden. Raming ƒ 13,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het wegruimen van een in de rivier de Waal, onder Dodewaard, nabij Deest, tusschen de kilometerraaien 39 en 40 gemeten vaartuig. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Van der Sleijden, te Nijmegen.

Deventer, te 11 uren, door de firma P. v. Son & Co., in het koffiehuis van J. T. van Peerten: het bouwen van een papiermagazijn met kantoor en knechtswoning op het terrein naast hunne fabriek. Aanw. te 9 uren.

's-Bosch, te 11½ uren, door de firma A. C. van der Meulen & Zonen, in het koffiehuis »het Parlement": het afbreken van het hotel Neuf en het bouwen van een magazijn met boerenwoning, kantoor en werkplaats. Inl. bij den architect H. C. Dobbe. Aanw. 25 Maart, te 10 uren.

Bolsward, te 12 uren, door burg. en weth.: het leveren van grenen- en vurenhout.

Enschede, te 1 uur, door de firma J. F. Scholten & Zonen, in het hotel »de Graaff": het bouwen van een ververij met drogerij, het inmetselen van een stoomketel, het bouwen eener steenkolenloods enz. Aanw. 25 Maart, te 11 uren.

Wolfertsdijk, te 1 uur, door het best. van het waterschap voor de uitwatering door de sluis in den Oosterlandpolder in de herberg van C. van Strien: het maken van eenen nieuwen havendam, bestemd voor los- en landplaats aan het veer te Wolfertsdijk. Raming ƒ 4770.

Boendermeo (Geld.), te 1 uur, door den bouwkundige L. van Zoelen Hz., te Ede, in het logement IJzenboorn: het bouwen van twee arbeiderswoningen, met de levering van alle materialen. Aanw. 27 Maart, te 10 uren.

Beesch (N.-Br.), te 3 uren, door den burgemeester A. M. A. Wolters, in de herberg van H. G. Arts: het bouwen van een woonhuis, met bijlevering der materialen. Inl. bij den bouwkundige H. C. Kusters, te Berlikum.

Hilversum, door den architect I. Gosschalk, in het logement »het Hof van Holland": het bouwen van een koetshuis met stalling, benevens het verbouwen van eene villa aan den 's-Gravenlandschen weg, te Hilversum. (*Zie advert. in n°.* 12.)

Toornwerd (Gron.), te 4 uren, door en ten huize van den landbouwer D. Huisinga: het aanleggen van een kunstweg, lang pl. m. 1000 M.

Donderdag, 28 Maart.

Nijmegen, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, op het bureau der genie: het bouwen van 8 woningen voor wachtmeesters en van een waschhuis, te Nijmegen, onder het beheer der genie aldaar. Bilj. inzenden uiterlijk 27 Maart, vóór 3 uren. Aanw. gehouden. Raming ƒ 19,000.

Arnhem, te 11 uren, door den kapitein eerstaanwezend-ingenieur, in het hotel Sluis:

1o. het éénjarig onderhoud der kazernegebouwen enz., te Arnhem en dat der werken en gebouwen van het fort bij Westerroort. Aanw. 29 Maart, te 1 uur. Raming ƒ 9200;

2o. eene verving van gebouwen en werken te Arnhem en te Westerwoert. Raming ƒ 8200. Bilj. inzenden uiterlijk 27 Maart, vóór 3 uren. Aanw. gehouden.

Reden (Geld.), te 11 uren, door burg. en weth.:

1o. de stichting van een onderwijzerswoning te Ellekom;

2o. idem van een openbare school met 2 lokalen te idem

3o. de levering van schoolmeubilair, in 3 perc. en in massa. Bilj. inzenden vóór 10 uren.

Scherpenisse (Zeel.), te 12 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Scherpenisse, ten huize van C. Elenbaas: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '90, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan bovengenoemde waterkeering. Aanw. gehouden.

Wieringen (N.-H.), te 12 uren, door dijkgraaf en heemraden van het waterschap Wieringen: de levering van 250 M³ onderhoudsgrint.

St.-Maartensdijk (Zeel.), te 12 uren, door het best. van het waterschap, in het gemeentehuis:
1o. de levering van 375 M³ onderhoudsgrint, vrij op den wal;
2o. idem van 135 M³ brikken, ten behoeve van den Noordpolder.

Breda, te 12 uren, door burg. en weth.:
1o. het bouwen van een meisjesschool voor lager en meer uitgebreid lager onderwijs, in de Eindstraat;
2o. het afbreken van het huis, stal en schuur in de Zwaanstraat, sectie B no. 136 en het bouwen van een nieuwen scheidingsmuur.

's-Bosch, te 12 uren, door het prov. best. van Noord-Brabant: het onderhouden van de gebouwen ten dienste van het prov. best., te 's-Bosch, tot 31 Dec. '90.

Dirksland, te 12½ uren, ter secretarie: het zesjarig onderhoud van den weg tusschen het Sas-van-Dirksland en Herkingen, van 1 Mei '89—'95. Inl. bij den hoofdingenieur van den prov. waterstaat, J. van der Vegt, te 's-Hage. Aanw. 27 Maart, te 1 uur.

Arnhem, te 2 uren, namens de firma Beilingh en Niemeijer, in het Centraalgebouw: het veranderen van een pakhuis aan de Oudekraan. Inl. bij den architect A. F. Freem.

Wouw (N.-Br.), te 4 uren, door den architect M. Vergouwen, voor Silvijn Aerden, molenaar: het afbreken en wederopbouwen van een woonhuis met schuur en stalling. Aanw. 25 Maart, te 4 uren.

Tilburg, te 6 uren, door Karel Lenharts, in het koffiehuis van de Wed. J. H. Marinus: het amoveeren van 5 woningen langs den Bosschenweg, te Tilburg, en het bouwen van 3 heerenhuizen met aanhooren. Inl. bij den architect Leo Gojaerts, aldaar. Aanw. 28 Maart, te 3 uren.

Enschedé, te 7½ uren, voor N. J. Menko, in het hotel De Graaff: het bouwen van een kantoor met magazijnen op een terrein gelegen aan de Zuiderhagen, aldaar. Aanw. te 11 uren.

Groningen, te 8 uren, door den architect J. Maris, in het koffiehuis van H. Vos Kz.: het bouwen van een heerenhuis met pakhuis op de terreinen aan de Westerkade. Aanw. 25 Maart, te 11 uren.

Vrijdag, 29 Maart.

's-Bosch, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, in het gebouw op den Uilenburg: het aanbrengen van waterleidingen in of bij militaire gebouwen, aldaar. Raming ƒ 8000 Bilj. inzenden uiterlijk 28 Maart, vóór 3 uren.

Amsterdam, te 11 uren, door prov. inspecteur der dir. belastingen enz., op zijn bureau: het onderhouden en herstellen van het rijkswaaggebouw te Amsterdam, van 1 April '89 tot en met 31 Maart '92. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 1e district, te 's-Hage, en den hoofdopzichter bij de landsgebouwen G. D. Wijndels de Jongh, te Amsterdam. Aanw. gehouden.

Naarden, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, in de kazerne »Oud-molen": het maken van een bad- en zweminrichting, aldaar. Raming ƒ 2500. Bilj. inzenden 28 Maart, vóór 3 uren.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.: bestek no. 6, het gewoon onderhoud der bestratingen, het herstraten van en het maken van nieuwe kei-, klinker- en ironbrickbestratingen, het leggen en stellen van goten, riolen en syphons. (*Zie advert. in nº. 12.*)

Amsterdam, te 12 uren, door den prov. inspecteur der dir. belastingen op zijn bureau: het onderhouden en herstellen van het rijksgebouw te Utrecht, waarin de kantoren van de dir. belastingen, invoerrechten en accijnzen zijn gevestigd, van 1 April '89 tot en met 31 Maart '92. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 1e district, te 's-Hage, en den hoofdopzichter bij de landsgebouwen D. Fokkens, te Zwolle. Aanw. gehouden.

Zutfen, te 12 uren, door den prov. inspecteur der dir. belastingen, op zijn bureau: het onderhouden en herstellen van de rijksgebouwen der invoerrechten en accijnzen te Lobit, Millingen en Babberich, van 1 April '89 tot en met 31 Maart '92. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 1e district, te 's-Hage, en den hoofdopzichter bij de landsgebouwen D. Fokkens, te Zwolle. Aanw. gehouden.

Groningen, te 12 uren, door der prov. inspecteur der dir. belastingen, op zijn bureau: het onderhouden en herstellen van de gebouwen der invoerrechten en accijnzen te Delfzijl, van 1 April '89 tot en met 31 Maart '92. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 1e district, te 's-Hage, en den hoofdopzichter bij de landsgebouwen D. Fokkens, te Zwolle. Aanw. gehouden.

Groningen, te 12 uren, door het prov. best. van Groningen:
1o. het verzwaren en verhoogen van twee panden zeedijk ten zuidoosten van Delfzijl;
2o. het verzwaren en verhoogen van een pand zeedijk ten zuidoosten van Delfzijl, nabij Fiemel, lang 260 M.;
3o. het herstellen der vaste brug over het Aduarderdiep, in den weg van Groningen naar Strootos. Inl. bij den hoofdingenieur te Groningen. Aanw. gehouden.

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-inrichtingen, op het bureau der directie: de levering van eiken-, esschen-, dennen-, greenen-, vuren- en iepenhout, ten behoeve van de stapelmagazijnen.

Maastricht, te 12 uren, door burg. en weth.: het leveren van 800 M³ verglaasde buizen (grès).

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterst. enz.:
1o. het onderhouden en herstellen van het rijkspost- en telegraafkantoor te Elburg, van 1 April '89 tot en met 31 Maart '92. Aanw. gehouden. Raming ƒ 850;
2o. het onderhouden en herstellen van het postgebouw te Tiel, van 1 April '89 tot en met 31 Maart '92. Aanw. gehouden. Raming ƒ 800;
3o. het onderhouden en herstellen van het postgebouw te Harlingen, van 1 April '89 tot en met 31 Maart '92. Aanw. gehouden. Raming ƒ 740. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 1e district, te 's-Hage, en den hoofdopzichter van de landsgebouwen D. Fokkens, te Zwolle.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhouden en herstellen van het rijkspost- en telegraafgebouw te Hoek-van-Holland, van den dag der kennisgeving van de goedkeuring der aanbesteding tot en met 31 Dec. '91. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage, en den opzichter voor de landsgebouwen J. Bartels, te Rotterdam. Aanw. gehouden. Raming ƒ 445.

Leeuwarden, te 1 uur, door het prov. best. van Friesland: het uitvoeren van eenige vernieuwingen en herstellingen van de werken langs het Roode Klif, met het onderhoud daarvan, van 1 Mei '89 tot en met 30 April '92. Inl. bij den ingenieur, te Leeuwarden, en den opzichter G. H. Salverda, te Koudum. Aanw. 25 Maart, te 11 uren. Raming ƒ 1570.

Leeuwarden, te 1 uur, door het prov. best. van Friesland: het driejarig onderhoud van het Tjongerkanaal, met de daarbijbehoorende kanaaldijken, bermen, bermsloten en kunstwerken, van 1 Mei '89—30 April '92. Inl. bij den hoofdingenieur, te Leeuwarden, en den opzichter J. Tak, te Wolvega. Aanw. 26 Maart. Raming ƒ 18,440.

Arnhem, te 1 uur, in het koffiehuis van J. Capelle: het schilder- en behangwerk voor het in-aanbouw-zijnd postgebouw met directeurswoning te Arnhem.

Apeldoorn, te 1 uur, door de commissie van de gasfabriek: het bouwen van een meterhuis. Aanw. 28 Maart, te 10 uren.

Eibergen te, te 2 uren, door de hulpvereeniging voor christelijk nat. schoolonderwijs, in de consistoriekamer der Herv. kerk: het bouwen van een school met twee lokalen. Aanw. te 1 uur.

Groningen, te 8 uren, door den architect K. Hoekzema, in het koffiehuis van J. E. Bolt: het bouwen van een pakhuis aan de Lijnbaanstraat met de levering van al het benoodigde. Aanw. 25 Maart, te 11 uren. Bilj. inzenden 29 Maart, vóór 7 uren.

Arnhem, in het prov. gouvernementsgebouw: het uitvoeren van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de prov. gebouwen, ged. '89.

Arnhem, in het prov. gouvernementsgebouw: het buitenverven van prov. gebouwen te Arnhem, ged. '89.

Stad aan 't Haringvliet (Z.-H.), de levering van 245 M³ onderhoudsgrint. Bilj. inzenden bij Iman Braber, aldaar.

Abbenbroek: het afdammen, droogmaken, vernieuwen der sluisdeuren, metselwerken enz. van het Abbenbroeksche verlaat. Inl. bij den bouwkundige Lugten, te Hellevoetsluis. Aanw. 25 Maart, te 10 uren.

Zaterdag, 30 Maart.

Prinsenhage, te 10 uren, door burg. en weth.: het leggen van een trottoir met bijlevering der benoodigde materialen, in de kom der gemeente. Aanw. 26 Maart, te 10 uren.

Delft, te 10½ uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van Delfland, in het gemeenlandshuis:
1o. het afbreken, verbouwen en tot schutsluis inrichten van de Monstersche sluis, te Maassluis;
2o. de leverantie van palen, stort- en zetsteen en rijsmaterialen, voor de werken aan het Noordzeestrand. Inl. bij den ingenieur W. de Man, te Delft, en de opzichters. Aanw. te Maassluis gehouden.

Tilburg te 11 uren, door burg. en weth.: het maken en stellen van eenen gashouder van 30 M. middellijn met getrokken stalen en ijzeren kuip.

Weidum, te 11 uren, door burg. en weth. van Baarderadeel: het leveren, lossen en vervoeren van 900 stère gewasschen riviergrint.

Breda, te 11 uren, door den eerstaanwezend ingenieur der genie, in het koffiehuis »het Hof van Holland": het doen van voorzieningen aan en bij de barak tot verpleging van lijders aan besmettelijke ziekten, aldaar. Raming ƒ 2500. Bilj. inzenden uiterlijk 29 Maart, vóór 3 uren.

Venloo, te 12 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie te Nijmegen, op het bureau der genie:
1o. het maken van een lokaal voor secties en kunstbewerkingen, in verbinding met den ziekenstal te Venloo. Raming ƒ 1160;
2o. het maken van een klinkerpad van af de voormalige Keulsche poort tot aan stal no. 8 te Venloo. Raming ƒ 700. Bilj. inzenden bij den hoofdopzichter van fortificatiën, te Venloo uiterlijk 29 Maart, vóór 3 uren.

Workum te 12 uren, door burg. en weth.: het maken van 100 M¹ palage met steenen voetingen. (Herbesteding.)

Balk (Fr.), te 12 uren, bij U. de Haan: het afbreken van een oud gebouw en het wederopbouwen van een woonhuis met zadelmakerij te Balk. Aanw. 28 Maart, te 11 uren. Inl. bij den architect L. Reitsma, te Koudum.

Wolfertsdijk (Zeel.), door den dijkgraaf G. de Jager: de levering van 160 M³ onderhoudsgrint.

Zutfen, door den kapitein eerstaanwezend-ingenieur der genie, op het bureau der genie: het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., op de legerplaats bij Milligen, onder beheer der genie, te Zutfen. Bilj. inzenden uiterlijk 29 Maart, vóór 3 uren. Raming ƒ 2640.

Menaldum (Fr.), door H. M. Dijkstra: de levering van 170 stère grint.

Smilde, door K. Noorwegen te Assen: het bouwen van een nieuw winkelhuis te Smilde, in de nabijheid van de Jonkersbug, met bijlevering van al het benoodigde. Bilj. inzenden bij den architect P. J. Kramer, te Smilde. Aanw. 27 Maart, te 4 uren.

Maandag, 1 April.

Bergeik (N.-Br.), te 2 uren, door het R.-K. kerkbest., ten huize van de Wed. Jos. Lemmelaars: het bouwen eener sacristie en het restaureeren van de buitenzijde der kerk, behalve het leveren van den benoodigden St.-Joris- en tufsteen. Aanw. 1 April, te 10 uren.

's-Hage, te 2 uren, door het ministerie van justitie: het bouwen van zes bewaarderswoningen bij de cellulaire gevangenis te Scheveningen. Inl. bij den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen, te 's-Hage. Aanw. 30 Maart, te 3 uren. Raming ƒ 14,250.

Wolfertsdijk, te 3 uren, door de besturen van het waterschap Oud-Wolfertsdijk en de polders Hoeren en Nieuw-Sabbinge: de levering van 340 M³ onderhoudsgrint, vrij voor den wal te Wolfertsdijk.

Poortugaal, te 4 uren, door het best. van den polder Albrandswaard, bij J. van der Schee: het begrinden van de wegen in en om dien polder, ter lengte van omstreeks 5683 M., met de daartoe behoorende grondwerken enz. Inl. bij den architect C. A. Dekker Sz., te Roon. Aanw. 1 April, te 9 uren.

Ierseke (Zeel.), te 6 uren, door burg. en weth.: de levering van 250 stère grove onderhoudsgrint van 2 tot 4 cM., franco op de los- en ladingplaats aan de haven te Ierseke, als: 84 stère vóór 1 Mei en 166 stère in Augustus '89.

Irnsum (Fr.), door kerkvoogden der Ned.-Herv. gemeente: het afbreken van een huis en het bouwen van eene pastorie. Aanw. 23 Maart.

Stiens (Fr.), door den architect F. Kuikstra: het afbreken en opruimen van een arbeidershuis en het vernieuwen van het dakwerk der schuur, in gebruik bij D. de Jong, te Stiens. Aanw. 28 Maart, te 3 uren.

Dinsdag, 2 April.

Hoogland (Utr.), te 10 uren, door burg. en weth.: het vernieuwen van 100 M¹ straatweg op den *Zevenhuizerweg*.

Opheusden, te 10½ uren, door burg. en weth. van Kesteren: de verbouwing der openbare school en onderwijzerswoning te Opheusden. Inl. bij den architect D. Geijsbeek Molenaar, te Arnhem. Aanw. 28 Maart, te 10 uren.

Deventer, te 11 uren, door den kapitein eerstaanwezend-ingenieur te Zutfen, in het hotel »de Keizer": het inrichten van een gedeelte van een ziekenstal te Deventer tot lokaal voor secties en kunstbewerkingen op lijken van paarden en maken van eene afgerasterde loopplaats bij den stal. Bilj. inzenden uiterlijk 1 April, vóór 3 uren, bij den hoofdopzichter van fortificatiën, te Deventer. Raming ƒ 1170.

Zwolle, te 11½ uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, in het Odeon:
1o. het eenjarig onderhoud der kazerne- en andere gebouwen en werken te Zwolle. Raming ƒ 1950;
2o. het eenjarig onderhoud van de gewone werken en kazernegebouwen in de legerplaats bij Oldebroek. Raming ƒ 5380. Bilj. inzenden uiterlijk 1 April, vóór 10 uren.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: de verbouwing tot modelzaal van een der binnenplaatsen van het gebouw der academie van beeldende kunsten en technische wetenschappen, aan de Coolvest. Aanw. 26 Maart, te 11 uren. (*Zie advert. in nº. 12.*)

Assen, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van eene schuur op de gemeentelijke mestplaats, tot berging van fecaliën enz., benevens het maken van een ierput met pomp en het metselen van iergsten.

Luikagestel (N.-Br.), te 3 uren, door het R.-K. kerkbest.: het bouwen eener sacristie en het restaureeren van het in- en uitwendige van het priesterkoor met alle ramen der kerk. Inl. bij den architect C. Fransen, te Tegelen. Aanw. 2 April, te 9 uren.

Rotterdam, in het timmerhuis: de levering van:
1o. vijf ijzeren schutten en een achterschut voor urinoirs, met inbegrip van het opstellen;
2o. verschillende hardsteenwerken;
3o. ongeveer 29 M³ leiplaat;
4o. 41 stuks hardsteenen grafzerken en 1280 stuks hardsteenen tegels;
5o. 4000 M³ duinzand.

Woensdag, 3 April.

Grave, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie te Nijmegen, op het bureau der genie: het eenjarig onderhoud der kazernegebouwen enz., te Grave. Bilj. inzenden uiterlijk 2 April, vóór 3 uren, bij den opzichter van fortificatiën, aldaar. Raming ƒ 2400.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van werken tot verbetering van de rivier de Maas, aan het boveneinde van de Hedelsche waard, tusschen de kilometerraaien 23 en 24 der herziene rivierkaart, onder de gemeente Empel, prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé en den opzichter Groenen, beide te 's-Bosch. Aanw. 27 Maart. Raming ƒ 9330.

Amsterdam, te 11 uren, door den schout-bij-nacht directeur en kommandant der marine: het maken van drie schoollokalen, takelzolder en exercitielokaal in de gebouwen voor conservatie van kanonneerbooten op 's rijkswerf, te Amsterdam. Inl. bij den hoofdingenieur der marine. Aanw. 27 Maart, te 10 uren.

Willemsoord, te 11 uren, door de directie der marine: het inrichten der benedenlokalen van het graanmagazijn tot graanhokken, ten behoeve der marinebakkerij. Inl. bij den hoofdingenieur der marine, aldaar. Aanw. 1 en 2 April, te 10 uren.

Donderdag, 4 April.

Middelburg, te 10 uren, door het prov. best. van Zeeland: het uitvoeren van buitengewone herstellingen aan de wegen Oostburg—Zuidzande en Walsoorden—Hulst, in 2 perc. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg, den ingenieur, te Neuzen, en de opzichters Mulder, te Breskens, en Eijke, te Neuzen. Aanw. 28 Maart, van 10—12 uren.

Zutfen, te 10 uren, door den kapitein eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie: het eenjarig onderhoud van de werken, kazernegebouwen enz., te Zutfen. Bilj. inzenden uiterlijk 3 April, vóór 3 uren. Raming ƒ 7100.

Vrijdag, 5 April.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het voortzetten der steenglooiingen langs de dijken der Zuidwillemsvaart, tusschen de Dungensche brug en 's-Bosch. Inl. bij den hoofdingenieur, te 's-Bosch, den ingenieur Schuurman, te Vucht, en den opzichter Weehuizen, te 's-Bosch. Aanw. 29 Maart. Raming ƒ 1509.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.: bestek no. 21, het maken en stellen van een veranda langs de koffiekamer van Musis Sacrum. (*Zie advert. in nº. 12*).

Woensdag, 6 April.

Groede, te 10 uren, door het best. van het waterschap Groede en Baanst, in het polderhuis bij de zeesluis: het bouwen eener nieuwe steenen heul met houten schuif onder het noordeinde van den binnendijk tusschen den polder Oud-Breskens en de kreek, genaamd »het Zwartegat".

Twello (Geld.), te 11 uren, door burg. en weth.: de levering van pl. m. 1800 wisse riviergrint.

Roermond, te 12 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie te Nijmegen, op het bureau der genie: het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Roermond. Bilj. inzenden uiterlijk 5 April, vóór 3 uren, bij den opzichter van fortificatiën, aldaar. Raming ƒ 5780.

Goes, te 1 uur, door burg. en weth.: de levering van 24,000 grèskeien.

's-Bosch, door het waterschapsbest. van Laag-Hemaal: de levering van 400 M³ grove en 800 M³ gewone onderhoudsgrint van de Waal, vrij op den wal. Bilj. inzenden vóór 6 April.

Workum, door het dijksbest. van het Workumer Nieuwland: de levering van 120 stère riviergrint. Bilj. inzenden vóór 6 April. (Herbesteding.)

Maandag, 8 April.

Maastricht, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van een kaaimuur langs de loopplaats boven sluis no. 19 der Zuidwillemsvaart te Maastricht. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur Dolfegnies, beide te Maastricht. Aanw. 1 April. Raming ƒ 9160.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën:
1o. de levering van den metalen bovenbouw van twee spoorwegbruggen;
2o. de levering van den metalen bovenbouw van elf bruggen, alle ten dienste van de burgerlijke openbare werken in Ned.-Indië.

Makkum, te 12 uren, door het dijksbest. van Wonseradeels Zuiderzeedijken, in het logement »de Prins": de gewone onderhoudswerken aan de zeewering van het waterschap.

Amsterdam, door de Holl. ijzeren spoorwegmaatschappij, in kamer no. 46 van het centraal administratiegebouw: bestek no. 428, het opbreken van een gedeelte spoorweg, het wijzigen van de spoorweginrichtingen en het maken van een verhoogd perron met abri, ijzeren overkapping en twee waterkranen met bijbehoorende werken, op het stations-emplacement Amersfoort. (*Zie advert. in nº. 12.*)

Dinsdag, 9 April.

Bolsward, te 1½ uren, door het best. der vereeniging voor vakonderwijs in de zuivelbereiding in Friesland, in »de Doele": het stichten van een gebouw c. a. voor vakonderwijs in de zuivelbereiding te Bolsward. Inl. bij den architect K. Tromp, aldaar.

Woensdag, 10 April.

Amersfoort, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, in het hotel Muller:
1o. het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Amersfoort. Raming ƒ 6100;
2o. het eenjarig onderhoud van de werken in de Grebbe-linie en de linie in de Neder-Betuwe. Raming ƒ 1590;
3o. eene verving van rijksgebouwen te Amersfoort. Raming ƒ 1500. Bilj. inzenden uiterlijk 9 April, vóór 3 uren.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van werken tot normaliseering van de rivier de Waal, onder Valburg, Beuningen en Ewijk, prov. Gelderland, tusschen de kilometerraaien 31 en 35 der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Van der Sleijden, te Nijmegen. Aanw. 3 April. Raming ƒ 89,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het uitvoeren van werken in verband met de verbreeding van het Scheur, boven Maassluis, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Welcker, te Rotterdam, en den adjunct-ingenieur François, te Hoek-van-Holland. Aanw. 3 April, te 12 uren. Raming ƒ 218,000.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het Nutsgebouw: de levering van diverse materialen en gereedschappen, ten behoeve van 's rijks overzeesche bezittingen, in 47 perceelen. Bilj. inzenden 10 April, vóór 12 uren.

Donderdag, 11 April.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: de uitvoering van baggerwerk in het Noordzeekanaal, beoosten de invaart van de nieuwe petroleumhaven. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur De Bruijn, te Amsterdam, en den opzichter Helmers, te Beverwijk. Aanw. 4 April. Raming ƒ 6600.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het uitvoeren van baggerwerk in de spoorweghaven te Enkhuizen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Keurenaer, te Hoorn, en den opzichter Schol, te Enkhuizen. Aanw. 4 April. Raming ƒ 6000.

Vrijdag, 12 April.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van twee wisselplaatsen op de Zuidwillemsvaart, prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, te 's-Bosch, den ingenieur Schuurman, te Vucht, en den opzichter Weehuizen, te 's-Bosch. Aanw. 5 April. Raming ƒ 3800.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: de voorziening van de kanaalboorden der Zuidwillemsvaart, in de prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur te 's-Bosch, den ingenieur Schuurman, te Vucht, en de opzichters Pommée, te Aarle-Rixtel, en Weehuizen, te 's-Bosch. Aanw. 5 April. Raming ƒ 5000.

Maandag, 15 April.

Kapelle (Zeel.), bij den secretaris der gemeente: de levering van 300 M³ onderhoudsgrint en 20 M³ grintzand, te leveren vrij op den wal aan den steiger van den Willem-Annapolder in den Sloelingschen Ham vóór 10 Juni e. k.

Woensdag, 17 April.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de vernieuwing van een gedeelte van het rijsstortebed in den Baardwijkschen overlaat, behoorende tot de werken van de Maas, in de provincie Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé, te 's-Bosch, en den opzichter Van Enst, te Heusden. Aanw. 10 April, te 12 uren. Raming ƒ 6880.

Vrijdag, 19 April.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen der brug no. 8, gelegen bij den Driesumertil, over het rijkskanaal van Dokkum naar Gerben-Allesverlaat, in de prov. Friesland. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur beide te Leeuwarden, en den opzichter Wind, te Buitenpost. Aanw. 13 April. Raming ƒ 5270.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het doen van bestratingen op den rijksweg van Leeuwarden naar de Overijselsche grens, in de provincie Friesland. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur, beide te Leeuwarden, en den opzichter Van de Beeke, te Akkrum. Aanw. 13 April. Raming ƒ 2800.

Woensdag, 24 April.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van baggerwerk in het vaarwater der rivier de Waal, onder

Ophemert en Dreumel, tusschen de kilometerraaien 59 en 62 der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Van der Sleijden, te Nijmegen. Aanw. 17 April. Raming ƒ 0.14 per M³.

Dinsdag, 30 April.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de aanleg van een gedeelte kanaal van nabij den Zeilweg onder de gemeente Maarsen tot de schutsluis bewesten Utrecht, zoomede het in verband daarmede omleggen van de beide Rijnspoorwegbanen Utrecht—Amsterdam en Utrecht—Rotterdam, alles met bijbehoorende werken, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, en den ingenieur Kemper, beide te Utrecht. Aanw. 9 April, te 11 uren. Raming ƒ 1,912,000.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

's-Hage, 18 Maart, onder beheer van het ministerie van waterstaat enz.: 1o. het onderhouden en herstellen van de gebouwen enz., behoorende tot de herstellingswerkplaats van de rijkstelegraaf te 's-Hage, van den dag der kennisgeving van de goedkeuring der aanbesteding tot en 31 Dec. '89; ingekomen 4 bilj., als:

W. v. Leeuwen,	Hellevoetsluis,	ƒ 1748
J. L. Wenties Jr.,	's-Hage,	» 1725
C. W. en A. B. de Vos,	idem	» 1694
Ginjoolen & Co.,	idem	» 1639
H. v. Bergen Henegouwen,	idem	» 1620
Raming		» 1623

2o. het leveren, bereiden tegen bederf, vervoeren en opslaan van palen en schoorpalen, voor de behoefte van de rijkstelegraaf, ged. '90; ingek. 4 bilj., als:

		boven tarief 6 pct. beneden tarief
C. Gips Cz.,	Dordrecht,	1.9 pct.
J. H. v. Hoogerwou,	Boxtel,	2.6 »
J. J. v. d. Eerden Pz.,	idem	3.8 »
E. Haffmans,	Weil,	

Haarlem, 16 Maart: het maken van een inlaatdoiker aan den Vijfhuizerpolder, onder beheer der genie, te Haarlem; ingek. 7 bilj., als:

B. Zuithof,	te Haarlem,	ƒ 10,100
B. Zuiderhoek,	» Sliedrecht,	» 9,990
A. Zomereld,	» Haarlem,	» 9,900
C. A. v. Spall,	» Hardinksveld,	» 9,300
H. Dinkla,	» Buiksloot,	» 9,870
A. v. d. Meijden,	» Hardinksveld,	» 9,789
C. Bos,	» Haarlemmermeer,	» 8,890
Raming		» 9,870

Ternaard, 16 Maart: het leggen van 7580 M³ bestrating met bijlevering van daartoe benoodigde steenen, het onder profiel brengen van den zeedijk enz., van den Ternaarderpolder; ingek. 8 bilj., als:

G. Anema,	Midlum,	ƒ 29,400
A. S. de Jong en M. H. Guastra,	Lemmer,	» 28,787
K. G. Keuning,	Ternaard,	» 28,325
Joh. Bakker,	Kollum,	» 28,143
C. de Ruiter,	Huizum,	» 28,100
J. v. Noordennen,	Harlingen,	» 28,050
T. Kloosterman,	Bemelum en H. Brouwer, Stiens,	» 27,790
W. Arntz,	Milligen,	» 27,760
Raming		» 27,817

Behouden goedkeuring van Ged. Staten van Friesland, aan den minsten inschr. gegund.

Kampen, 16 Maart: het bouwen eener overdekte botermarkt, volgens bestek no. 18; ingek. 12 bilj., als:

M. de Groot,	te Kampen,	ƒ 8190
J. F. C. Krijgsman,	» idem	» 7637
W. Fransen,	» idem	» 7199
J. S. v. d. Werf,	» idem	» 7188
H. v. Dijk Dz.,	» idem	» 6770
J. Valk,	» idem	» 6685
H. v. Dijk Hz.,	» idem	» 6676
Corn. v. Stuivenberg,	» idem	» 6665
J. J. de Gilde,	» IJselmuiden,	» 6583
W. E. Penning,	» Kampen,	» 6500
A. v. d. Wetering,	» idem	» 6430
G. J. Bruggink Gz.,	» idem	» 6200
Gegund.		
Raming		ƒ 6890

Neuzen, 16 Maart: het herstellen van stormschade te Neuzen; ingek. 7 bilj.;

hoogste inschr.	S. Koole,	ƒ 5800
minste »	M. D. de Putter,	» 4788
Raming		» 5100

Workum, 16 Maart: de levering van diverse materialen voor het waterschap, het Workumer-Nieuwland; minste inschr. waren:

310 stuks 6.2 M. grenen zeedijkpalen, Hubert Jans & Co., te Harlingen, voor ƒ 5.28 per stuk.

95 M. 10 à 25 grenen goeding, Schrale en Fekkes, te Workum, voor ƒ 0.95 per M.

50 last brik, M. A. Rauwerda, te Beers, voor ƒ 3.75 per last.

Alles gegund.

Groningen, 18 Maart: het wegtrekken van de bestaande vischbanken met de daaraan verbonden kantoorlokalen bij de Kranenbrug, en het bouwen van een kantoor ten behoeve van het meten en wegen van granen gelegen op een terrein in de nabijheid van de Oosterhaven, onder bijlevering van al het daartoe benoodigde; ingek. 10 bilj.; minste inschrijver G. Hendriks, te Groningen, voor ƒ 2694.

Dordrecht, 18 Maart: het uitdiepen der Wolnevershaven en Kalkhaven, ingek. 5 bilj., als:

Jan in 't Veld,	te Dordrecht,	ƒ 13,900
A. de Borst Cz.,	» Papendrecht,	» 12,448
H. Voordendag Az.,	» Dordrecht,	» 11,700
Thijs Kleijn,	» Sliedrecht,	» 10,760
C. Bos Az.,	» Dordrecht,	» 9,150

De gunning is aangehouden.

Amsterdam, 18 Maart: het leveren van vijlen, spijkers, ijzerkramerijen, ijzerdraad, bereide en onbereide verfwaren, touwwerk, borstelwerken, schoonmaakgereedschappen, kalfaatwerk, emmers, putsen, bezems, manden, pootskatoen, kurkermakken, strookdweilen en matten, kalk, cement, witzand en blauwe steenen, ten dienste der gemeentewerken, ged. '89, '90 en '91; minste inschr. waren:

Perc.	1, De Haan & Zn.,	ƒ 96
»	2, dezelfden	» 1114.91
»	3, Gunters & Meuser,	» 1229.90
»	4, Tellekam,	» 485.55
»	5, Van der Zeil,	» 677.50
»	6, dezelfde	» 396.10
»	7, dezelfde	» 677.50
»	8, dezelfde	» 690.50
»	9, De Jong,	» 70
»	10, A. Borst,	» 88.90
»	11, Gebr. de Ridder,	» 187.85
»	12, De Leeuw & Zn.,	» 927
»	13, L. Zuiderhoek,	» 313

Amsterdam, 18 Maart., voor rekening der Holl. ijzeren spoorwegmaatschappij: 1o. bestek no 437, de onderhoudswerken op den spoorweg Hekler—Amsterdam—Zaandam—Hoorn, Hoorn—Enkhuizen—Medemblik, in 5 perc. en in massa; ingek. 23 bilj., als:

Inschrijvers en woonplaats,	perc. 1	perc. 2	perc. 3	perc. 4	perc. 5	massa
W. Bienderhoff, Enkhuizen,	—	—	—	—	ƒ 5290	—
G. Laagland Winder, Koegras,	ƒ 6080.50	—	—	—	—	—
C. N. Vlaming, Schagen,	6188	ƒ 7413	—	—	—	—
J. Overtoom, idem	5910	7389	—	—	—	—
H. Deutekom, Amsterdam,	—	—	ƒ 7350	—	—	—
Ph. Verbruggen, Waddinksveen,	—	—	—	—	—	ƒ 29,786
A. Kramers, Amsterdam,	—	—	6800	—	—	—
P. Bonijk, Schagen,	5875	—	—	—	—	—
J. Botman Gz., Bovenkarspel,	—	—	—	—	4761	—
Jn. Plas, Purmerend,	—	—	6963	ƒ 4863	—	—
P. J. Blauw, Hoorn,	—	—	—	—	5190	—
D. Bot, Bovenkarspel,	—	—	—	—	4796	—
J. de Vries, Purmerend,	—	—	—	4790	—	—
E. Franzen, Medemblik,	5960.50	7299	—	—	—	—
H. Schuijt, Alkmaar,	6560	7590	—	—	—	—
W. Lammers, Texsel,	6886	8736	8090	5765	8632	33,686
V. Ph. Braun, Beverwijk,	—	6880	6980	—	—	—
H. Cusveller, Staveren,	perc. 1, 2 en 3 ƒ 20527		—	—	—	33,800
M. Mouw, Rijversum,	—	—	—	—	—	30,491
G. D. v. Doorn, Amsterdam,	—	—	6425	perc. 2 en 3 ƒ 13,480		—
H. J. Meekers, idem	—	—	7700	—	—	—
C. J. Maks Jz., idem	—	—	7600	—	4940.15	—
W. N. Vlaming, Medemblik,	—	—	—	—	—	—
P. v. Essen, Halfweg,	—	—	7397	—	—	—

2o. bestek no. 438, de onderhoudswerken op den spoorweg Amsterdam—Amersfoort, Amersfoort—Winterswijk, Hilversum—Utrecht en Amersfoort—Kesteren, in 6 perc. en in massa; ingekomen 18 bilj., als:

Inschrijvers en woonplaats.	perc. 1	perc. 2	perc. 3	perc. 4	perc. 5	perc. 6	massa
M. H. Eijsvogel, Rumpt,	ƒ 14,827	ƒ 4577	—	—	—	—	—
W. v. d. Kooij, Amersfoort,	12,670	3840	ƒ 4470	ƒ 2290	ƒ 1790	ƒ 3670	ƒ 28,800
W. A. G. Jansen, Utrecht,	—	4470	—	—	—	—	31,310
J. Krap, idem	—	4536	—	—	—	—	—
H. Vermeer, idem	—	—	—	—	—	—	31,100
C. Wegerif, Apeldoorn,	—	—	4660	—	—	—	—
J. Smit, Weesp,	12,450	—	—	—	—	—	—
J. G. v. d. Geest, Amersfoort,	14,300	4200	—	—	—	3440	—
G. J. v. Vloten, Utrecht,	—	4126	—	—	—	—	32,688
J. v. d. Berg, Amersfoort,	14,200	4000	—	—	—	3800	—
H. W. Klandermans, Brummen,	—	—	4597	2397	1689	—	—
H. J. te Siepe, Winterswijk,	—	—	—	2443	1587	4 en 5 te zamen ƒ 3990	—
Ph. Smit, Amersfoort,	—	—	—	—	—	3587	—
C. ter Haar, Winterswijk,	—	—	—	2650	1625	—	—
C. Krachten, Utrecht,	—	4247	—	—	—	—	—
J. Gijsbers, Winterswijk,	—	—	—	2363	1738	—	—
J. v. d. Braak, Apeldoorn,	—	—	4320	—	—	—	—
F. W. Geerden, idem	13,400	3750	4190	2300	1800	3780	29,000

3o. bestek 439, de onderhoudswerken op de inspectie Amsterdam in 2 perc. en in massa; ingek. 9 bilj., als:

Inschrijvers en woonplaats.	perc. 1	perc. 2	massa
C. J. Maks Jz., Amsterdam,	—	—	ƒ 21,380
H. J. Meekers, idem	—	—	» 21,878
W. v. d. Kooij, Amersfoort,	—	—	» 20,300
G. D. v. Doorn, Amsterdam,	—	—	» 19,650
A. Kramers, idem	—	—	» 21,680
P. Duinker, idem	—	—	» 22,497
H. C. Dorlas, idem	ƒ 9600	ƒ 13,900	» 23,300
H. Cusveller, Staveren,	—	—	» 23,193
H. Deutekom, Amsterdam,	—	—	» 21,817

4o. bestek 440, de onderhoudswerken op den spoorweg Amsterdam—Rotterdam, Haarlem—Uitgeest, Velzen—IJmuiden, in 5 perc. en in massa; ingek. 28 bilj., als:

Inschrijvers en woonplaats.	perc. 1	perc. 2	perc. 3	perc. 4	perc. 5	massa
J. G. ten Broek, Velzen,	—	—	—	ƒ 4658	—	—
G. B. v. Doorn, Amsterdam,	ƒ 15,800	—	—	—	ƒ 5160	—
C. Alkemade Sr., Noordwijk,	14,700	ƒ 11,500	—	—	—	—
V. Ph. Braun, Beverwijk,	14,400	—	—	4180	—	—
S. v. d. Kamp, Leiden,	—	11,240	—	—	—	—
A. Zwitser, Noordwijk-Binnen,	—	11,025	—	—	—	—
J. P. A. Nelissen, Haarlem,	15,200	—	—	—	4730	—
C. Cobelens, Haarlem,	14,977	—	—	4129	5284	—
W. v. Schaik, Noordwijk,	—	11,500	—	—	—	—
A. v. Dijk & Zn., Noordwijkerhout,	—	11,200	—	—	—	—
J. S. v. Velthuijsen, Haarlem,	14,889	1 en 4 te zamen ƒ 19,589	—	5436	ƒ 43,800	—
F. Th. Maas, idem	—	—	—	4036	—	—
M. Mulder, idem	15,700	—	—	4700	4884	—
J. B. Lauschuit, idem	15,387	—	—	—	4960	—
H. Cusveller, Staveren,	1, 4 en 5 te zamen	ƒ 25,400	—	—	—	—
	2 en 3 idem	18,993				
M. Kuijpers, Delft,	—	—	10,075	—	—	—
M. Meijers idem	—	—	10,300	—	—	—
Ph. Vos, idem	—	—	10,500	—	—	—
H. Wienbosen, Schiedam,	—	—	10,500	—	—	—
W. A. v. Lith, Leiden,	—	11,368	—	—	—	—
A. v. Gameren, Strijen,	—	13,500	11,840	—	—	—
P. v. Essen, Halfweg,	18,700	—	—	4060	5260	—
Ph Verbruggen, Waddinksveen,	—	—	—	—	—	44,136
P. L. v. Erkel Jr., Leiden,	—	11,320	—	—	—	—
C. J. v. d. Drift, idem	—	11,980	—	—	—	—
J. Ph. Mühlstaff, idem	—	—	—	—	—	46,300
C. J. Maks Jz., Amsterdam,	16,000	—	—	—	—	—
L. G. Bink, Leiden,	—	11,600	—	—	—	—
J. Frijling, Amsterdam,	13,000	11,070	1, 2 en 5 ƒ 29,000		5030	—

's-Hage, 18 Maart: de levering van stalen dwarsliggers met toebehooren, ten dienste der staatsspoorwegen ter Sumatra's westkust; ingek. 6 bilj., als:

Inschrijvers en woonplaats.	dwarsliggers per stuk.	klembouten per 100 stuks.	klemplaten per 100 stuks.	veerringen per 1000 stuks.	massa
Soc. anon. des Acieries, d'Angleur,	ƒ 2.83	ƒ 8.20	ƒ 7.—	ƒ 10.66	ƒ 422,934.60
Gute Hoffnungshütte, Oberhausen II,	2.55	9.79	7.27	15.70	400,833.40
Bochumer Verein, Bochum,	2.92	9.40	5.75	21.90	432,330.—
Union, Dortmund,	3.—	10.50	7.20	12.50	456,813.—
Aachener Hütte, Rothe Erde bij Aken,	2.79	9.60	6.65	10.90	423,424.—
Hoerder Verein, Hoerde,	3.10	9.50	10.50	12.50	528,675.—

Amsterdam, 18 Maart: het maken van verschillende gebouwen op een terrein aan de Linnaeusstraat, ten behoeve van het burgerziekenhuis te Amsterdam; ingek. 39 bilj., als:

J. Slenters,	te Haarlem,	ƒ 336,200
P. Rings,	» Zandpoort,	» 335,000
W. Westerhof,	» Weesp,	» 334,400
T. Raaijmakers,	» Nieuweramstel,	» 333,000
G. A. v. Spanje,	» Amsterdam,	» 330,000
J. J. Boekholts,	» idem	» 329,600
L. de Rooij,	» Tilburg,	» 329,000
G. Woud,	» Amsterdam,	» 328,000
W. C. Waal,	» idem	» 327,800
H. C. Dorlas,	» idem	» 326,200
J. v. Groenendael,	» Nieuweramstel,	» 325,500
W. Meijer en H. v. d. Coolwijk,	» Amsterdam,	» 323,000
W. Voskuijl,	» idem	» 318,500
J. J. Goseling & Zn.,	» idem	» 312,000
W. G. v. Berkum,	» idem	» 309,500
W. Greve,	» Buiksloot,	» 303,800
Peeters & Roelofsen,	» Amsterdam,	» 303,600
E. H. Helle,	» idem	» 303,332
G. Boon,	» idem	» 302,900
Timmer & Furstner,	» idem	» 302,148
J. F. Prenzler,	» idem	» 299,950
H. Dinkla,	» Buiksloot,	» 299,880
A. J. v. Liemt,	» Amsterdam,	» 297,480
C. J. Maks Jz.,	» idem	» 295,700
J. Voordendag,	» Dordrecht,	» 295,000
K. J. R. v. Damme,	» Amsterdam,	» 293,393
D. Oosterink,	» Nieuweramstel,	» 293,000
J. Smit (VII)	» Utrecht,	» 292,800
W. L. Leibbrandt,	» Amsterdam,	» 290,948
H. Rietsnijder & Zn.,	» idem	» 289,800
H. J. Meekers,	» idem	» 289,000
C. Alberts,	» Nieuweramstel,	» 288,138
J. Koster,	» Amsterdam,	» 288,000
H. Schouten,	» idem	» 287,800
H. R. Hendriks,	» Os,	» 287,450
L. Vlaanan,	» Amsterdam,	» 286,686
D. Schut,	» idem	» 284,000
B. v. Buuren,	» idem	» 278,386
D. Cerlijn & Zn. en A. J. de Haan,	» idem	» 270,800

Gegund.

Hoorn, 18 Maart: de leveranties en werken op de binnenwegen van Drechterland in 8 perc.; minste inschr. waren:

perc. 1,	675 M³ grint,	J. Kramer, Oudendijk, ƒ 2560
» 2,	475 idem	D. Beunder, Scharwoude, » 1990
» 3,	530 idem	J. Kramer, Oudendijk, » 1960
» 4,	662 idem	H. Volkwens, Hoorn, » 2277
» 5,	281,800 straatsteenen,	J. Zeilemaker Jz., Hoorn, ƒ 15.25 per 1000,
» 6,	506 M³ zand,	J. de Groot Cz., Scharwoude, ƒ 939.99.
» 7,	het maken van 1471 M² bestraat paardenpad in de grintwegen,	H. Volkwens, Hoorn, ƒ 1735.
» 8,	idem 2873 idem.	dezelfde, ƒ 3446.

Heteren, 18 Maart: het bouwen van een tabaksbofstede, onder beheer van den architect R. de Vries, te Wageningen; ingek. 7 bilj., als:

Hermsen,	te Valburg,	ƒ 3389
Uiting,	» Driel,	» 3175
Jansen,	» idem	» 2728
Bosch,	» Renkum,	» 2650
Hoogveld,	» Valburg,	» 2644
Mossel,	» Heteren,	» 2625
Lamers,	» idem	» 2450

Amsterdam, 18 Maart: het bouwen van eene villa in het Willemspark, onder beheer van den architect Muller: ingek. 6 bilj.; minste inschr. H. J. Gegl, voor ƒ 28,879. Gegund.

Zierikzee, 18 Maart: het leggen van 4000 M³ winterkrammat en 500 M³ zomerkrammat, met het bijleveren en verwerken van 200 M³ schoorgrond, op de beitenbeloopen van den Oost- en Westhavendijk, den Scheepstimmerdijk en den Visschersdijk, en het leveren van 10,000 stuks masten- of eiken staken, 500 bos Brabantsch rijs, 50 bos haringtanel en 4 M³ fijne grint, ingek. 7 bilj., als:

G. Meerteens,	te Ierseke,	ƒ 1248
M. v. d. Linden,	» Zierikzee,	» 1023
C. Bolier,	» Brunisse,	» 1023
H. Berreveets,	» Kerkwerve,	» 930
W. Berreveets,	» Zierikzee,	» 895
J. v. Strien,	» idem	» 861
H. C. v. d. Ende,	» idem	» 829

Kralingen, 19 Maart: het ophoogen der Kortekade langs den Noordplas te Kralingen, ingek. 8 bilj. (waarvan 1 van onwaarde), als:

J. Volgersdijk,	te Kralingen,	ƒ 700
M. Neeleman,	» idem	» 588
M. Both,	» Vlaardingen,	» 549
A. Jansen Smit,	» Rotterdam,	» 443
H. Zanen Cz.,	te Ammerstol,	ƒ 387.80
D. v. Wingerden,	» Kralingen,	» 343
C. Dekker,	» idem	» 297.97

Os, 19 Maart; het bouwen van een koetshuis met aanhorigheden voor mevr. de wed. H. Jurgens v. Waardenburg, onder beheer van den bouwkundige H. R. Hendriks; ingek. 8 bilj., als:

M. v. d. Biggelaar,	te Os,	ƒ 7400
G. Verhoeven,	» idem	» 7395
P. Thomissen,	» Nijmegen,	» 7389

Nog niet gegund.

's-Hage, 19 Maart: het onderhouden en herstellen van het gebouw te 's-Bosch, waarin gevestigd zijn de kantoren van de hypotheken en van het kadaster, van den dag waarop de aanbesteding wordt goedgekeurd tot en met 31 Maart 1892, ingek. 3 bilj., als:

Th. Meeuwesz,	te 's-Bosch,	ƒ 2368
Lambertus Frankefort,	» idem	» 2146
Th. Arn. v. Ravenstein,	» idem	» 1995

Helder, 19 Maart: het bouwen van eene overdekte reinigingsinrichting in de reddingracht van het fort Kijkduin, onder beheer der genie, aldaar; ingekomen 8 bilj., als:

C. Pool,	te Helder,	ƒ 895
A. Bos,	» idem	» 890
P. Verheij,	» idem	» 844
J. F. Philips,	» idem	» 820
J. Duinker,	» idem	» 797
G. Moerman,	» idem	» 794.50
H. Wijker,	» idem	» 772
P. Spruit,	» idem	» 771
Raming		» 800

Reeuwijk (bij Gouda), 19 Maart: het bouwen eener R.-k. kerk met toren en pastorie voor de parochie der H.H. Apostelen Petrus en Paulus, aldaar, onder beheer van den architect E. J. Margry, te Rotterdam; ingek. 19 bilj., als:

A. A. v. Donmelen,	Lem,	ƒ 71,985
C. Alblas,	Waddinksveen,	» 69,800
H. J. Noderhorst,	Gouda,	» 69,800
B. Krijnen	's-Hage,	» 67,980
P. Verbruggen,	Waddinksveen,	» 67,439
A. v. d. Meer,	Zevenbergen,	» 67,400
L. G. Struijcken,	Utrecht,	» 66,300
C. Boers,	Haterswoude,	» 66,289
G. v. Rassel,	Utrecht,	» 65,959
J. Slenters,	Haarlem,	» 65,950
C. v. d. Berg,	Boskoop,	» 64,500
B. J. Wichers en J. Ettmans,	Lobit,	» 64,490
N. Peruzin & Zn.,	Berkel,	» 64,200
J. v. Groenendael,	Nieuweramstel,	» 63,917
F. Raaijmakers,	idem	» 63,790
R. J. Claase,	Rotterdam,	» 63,763
J. P. M. Mühlstaff,	Leiden,	» 62,700
C. P. W. Dessing,	Gouda,	» 62,590
A. Leeuwens,	Amsterdam,	» 60,170

Gegund.

Zwolle, 19 Maart: het aanbouwen van drie kapellen, een catechismuslokaal enz., aan de noordzijde der kerk van de R.-K. parochie O.-L.-V. Hemelvaart te Zwolle, onder beheer van den architect S. J. H. Trooster B.Hz.; ingekomen 8 bilj., als:

L. J. v. Osch,	te Zwolle,	ƒ 17,780
A. Bleks,	» idem	» 17,700
D. Brains,	» idem	» 17,190
F. Ahersen,	» Steenwijk,	» 16,886
G. J. Averdijk,	» Wije,	» 16,783
L. Oosterwijk,	» idem	» 16,696
K. v. d. Berg en F. de Herder,	» Zwolle,	» 15,645
G. Kamphuis,	» idem	» 15,168

Gegund.

's-Hage, 20 Maart: onder beheer van het departement van waterstaat, handel en nijverheid; 1o. de uitvoering van baggerwerk in het belang van het grootscheepvaartwater in het Hollandsch Diep; ingek. 4 bilj. als:

		per M³.
A. L. v. Wijngaarden Hz.,	Sliedrecht,	ƒ 0.255
L. Kalis Kz.,	idem	» 0.248
A. Volker Lz.,	idem	» 0.236
H. Bennik H.Hz.,	Utrecht,	» 0.187
Raming		» 0.26

2o. de uitvoering van baggerwerk in het vaarwater van de rivier de Maas, in twee perceelen.

Perc. 1, ingek. 3 bilj., als:

G. Straatman,	te Lisse,	ƒ 6818
G. Smeets,	» Maaseyck,	» 5620
H. Umnels,	» Maastricht,	» 5200
Raming		» 4000

Perc. 2, ingek. 2 bilj., als:

J. Hillen,	te Grave,	ƒ 4930
H. v. Amroy Jz.,	» Nieuwaal,	» 4320
Raming		» 5150

Zwijndrecht, 20 Maart: het onderhouden ged. 3 jaren, ingaande 1 April '89, van de berginde wegen gelegen in den polder »Hendrik-Ido-Ambacht", ingek. 7 bilj.; minste inschrijver L. Kruithof IJz., te Hendrik-Ido-Ambacht, voor ƒ 735 per jaar, aan wien het werk is gegund.

Amsterdam, 20 Maart: de levering van diverse materialen, gereedschappen, goederen enz., ten behoeve van 's rijks overzeesche bezittingen, in 62 perc.; minste inschr. waren:

Perc.

1. divers staal, Dikema en Chabot, Rotterdam, ƒ 4984.71
2. ijzeren klinknagels, Gebr. v. Thiel, Helmond, » 5022.25
3. koperen idem, W. C. en K. de Wit, Amsterdam, » 3033.75
4. 7000 verlakt ijzeren banden, J. Vianen, » 497.—
5. koper en koperen pijpen, Van den Berg & Co., Amsterdam, » 15437.18
6. koperen spijkers, W. C. en H. de Wit, idem, » 5125.20
7. zink en zinken spijkers, A. D. Hamburger, Utrecht, » 476.50
8. diverse schroef- en moerbouten, W. Haven & Zn. 's-Hage, » 7685.—
9. draadnagels en houtschroeven, D. S. M. Kalker, Amsterdam, » 2789.—
10. koperen en ijzeren kousen, C. v. Heemstede Obelt, idem, » 1135.80
11. hang- en sluitwerk, D. S. M. Kalker, idem, » 4113.75
12. gereedschap, J. Oolman, Vianen, » 3885.01[5]
13. metalen kranen, Becht en Dyserinck, Amsterdam, » 411.84
14. 12 ijzeren waterkisten van 1700 liter, Th. Lemm, Kralingen, » 642.64
15. gaspijpen en fittings, A. M. de Blauw & Co., 's-Hage, » 2524.26[5]
16. tegels en vuurvaste steenen, Wed. N. I. A. Brantjes & Co., Purmerend, » 139.25
17. gemonteerde en ongemonteerde dekglazen, Becht en Dyserinck, Amsterdam, » 3282.—
18. patrijspoorten, Rencker & Zn., Utrecht, » 7149.—
19. glasruiten en glazen dakpannen, J. Bouwing Gz., Sneek, » 1987.88
20. kommaliewantsgoed, C. Willemsz, Amsterdam, » 3610.90
21. idem, H. F. Degens, idem, » 1185.—
22. 300 vouwstoeltjes, C. H. Eckhart, Rotterdam, » 1440.—
23. sloepriemen enz., C. v. Heemstede Obelt, Amsterdam, » 314.10
24. 150 zwemvesten, Wed. J. C. Mamee & Co., Goes, » 1125.—
25. 50 reddingsboeien, C. v. Heemstede Obelt, Amsterdam, » 314.50
26. weegwerktuigen, Becker en Buddingh, Arnhem, » 861.67
27. verlichtingsmiddelen, Becht en Dyserinck, Amsterdam, » 4782.99
28. 2950 KG. stearinekaarsen, Stearinekaarsenfabriek »Apollo", Schiedam, » 1305.37
29. 4500 KG. idem, dezelfde, » 1991.25
30. idem dezelfde, » 1991.25
31. school- en schrijfbehoeften, C. L. C. Voskuil, Amsterdam, » 479.34
32. schrijfbehoeften, A. Pahn & Zn., idem, » 551.49
33. papier, De Ruijter en Meijer, id., » 706.70
34. 14,000 KG. bruinwerk (handgesponnen), Prot. inrichting van Weldadigheid, Zutfen, » 3985.80
35. 14,000 KG. idem, dezelfde, » 3985.80
36. borstelwerk, J. H. de Jong, Amsterdam, » 3914.70
37. trouvellen en tromsnaren, T. M. v. Grinsven, 's-Bosch, » 713.92
38. leder, F. J. Mijnlieff Wz., Krimpen a/d. Lek, » 10396.50
39. lederwerken, T. M. v. Grinsven, 's-Bosch, » 1062.36
40. divers ledersoort, F. J. Mijnlieff Wz., Krimpen a/d. Lek, » 4051.20
41. 160 halsinen tot karwatsen, Wed. M. M. Souget, Amsterdam, » 1009.—
42. vilt, R. S. Stokvis & Zn., Rotterdam, » 1680.—
43. vlaggedoek, Van Hartrop & Zn., Leiden, » 684.75
44. zeilgaren, hennep en mos, Goudsche machin. garenspinnerij, Gouda, » 1897.75
45. vlaggegaren, dezelfde, » 166.68
46. diverse katoenen, Leidsche katoenmaatschappij, Leiden, » 4019.71
47. divers laken, G. Bogaers & Zn., Tilburg, » 496.30
48. divers linnen, Van Zeeland & Co., Eindhoven, » 354.—
49. 8000 M. paklinnen, Ter Horst & Co., Rijsen, » 1640.—
50. 7000 M. kwartierland, De Boer en V. d. Schuijt, Amsterdam, ƒ 109.80
51. 850 mutsevertrekken, V. Zeeland & Co., Eindhoven, » 365.50
52. knoopen en gespen, De Boer en V. d. Schuijt, Amsterdam, » 39.84
53. zand en vormzand, Wed. J. Piepers, Harikum, » 491.—
54. 1950 KG. vaseline, A. d'Ailly & Zn., Amsterdam, » 1626.10[5]
55. 2000 boekjes dukatengoud, Hoogeweg en v. Zameren, Amsterdam, » 1450.—
56. 2000 boekjes idem, dezelfden, » 2175.—
57. verfwaren, dezelfden, » 2070.30
58. idem, P. Schoen & Zn., Zaandam, » 769.82
59. lakken en vernissen, H. F. Korthals & Co., Amsterdam, » 1146.—
60. 36,400 KG. plantaardige machineolie, De Boer en V. d. Schuijt, Amsterdam, » 12483.20
61. 45,600 KG. idem, dezelfden, » 15,504.—
62. 1800 liter minerale machineolie, J. L. H. Smits & Co., Amsterdam, » 342.—

Kralingen, 20 Maart: het bouwen van een bouwmanswoning voor F. P. Viruly te Leiden, in den polder Prins-Alexander, te Kralingen, ingek. 9 bilj. als:

P. v. d. Lijn, Nieuwkoop, ƒ 11,100
W. M. de Vogel, Berkel, » 10,625
P. v. d. Berg, Bergschenhoek, » 10,458
R. Koert, Rotterdam, » 10,423
P. v. Linschoten, Kralingen, » 9,944
Nic. Pens, Kralingen, » 9,898.98
A. Teeuwen Az., Krimpen a/d IJsel, » 9,780
W. J. v. Dort, Kralingen, » 9,498
D. Groenewegen, Nootdorp, » 9,487

Groningen, 20 Maart: het afbreken van een gebouw en daarvoor in de plaats bouwen van een nieuw huis met bovenwoning, onder beheer van den architect N. W. Lit; ingek. 16 bilj., als:

J. Timmer, te Helpman, ƒ 3985
W. D. Rothschäfer, » Stedum, » 3457
D. Jansen, » Groningen, » 3393
G. Hahn, » idem » 3296
J. v. Dijk, » idem » 3261
E. W. Wietsema, » idem » 3132
J. Ibelings, » idem » 3120
K. H. Huizinga, » idem » 3095
E. Peters, » idem » 3081
J. I. Toesman, » idem » 3076
L. Oldenburger, » idem » 3074
H. T. Swarte, » idem » 2980
T. Holthuis, » idem » 2806
A. Silkman, » Hoogkerk, » 2808
T. de Vries, » Groningen, » 2849
P. Belgraver, » idem » 2490
Gegund.

Haarlem, 21 Maart: het vernieuwen der kruisbrug (herbesteding); ingek. 15 bilj., als:

J. Hillen, te Grave (N.-Br.), ƒ 27,800
L. Pot, » Buiksloot, » 27,100
J. Spruit, » Kralingen, » 25,800
G. A. v. Spall, » Hardinxveld, » 25,800
H. Dinkla, » Buiksloot, » 23,478
C. Romeijn, » Haarlem, » 22,325
A. Visser, » idem » 22,849
H. Wienhoven, » Schiedam, » 22,470
W. de Leon, » Sloten, » 21,990
H. London, » Haarlem, » 21,940
C. J. Maks, » Amsterdam, » 21,850
M. Mulder, » Haarlem, » 21,800
J. J. Boekholtz, » Amsterdam, » 21,600
J. B. Lasschuit, » Haarlem, » 21,441
B. Zuithof, » idem » 19,380
Raming » 18,100
Uitspraak 28 Maart.

Harlingen, 21 Maart: het amoveeren van een woning en het bouwen van een schoollokaal; ingek. 6 bilj., als:

Wed. Th. Kerkhoven, te Harlingen, ƒ 3636
Zeilmaker, » idem » 3587
Gebr. Posthuma, » idem » 3549
L. J. Strak, » idem » 3489
L. Posthuma, » idem » 3283
Gebr. V. d. Meer, » idem » 3277
Gegund.

Kampen, 21 Maart: het afbreken van het hotel des Pays Bas c. a. en het aldaar bouwen eener burgerschool voor 384 leerlingen; ingek. 17 bilj.:

hoogste inschr. J. Hesselingen, Meppel, ƒ 31,784
minste » C. v. Stuijvenberg, Kampen, » 26,200

Leeuwarden, 21 Maart: eene gedeeltelijke verbouwing van het huis lett. G, no. 149 in het Ruiterskwartier, aldaar, onder beheer van den architect J. D. Bruns; ingek. 14 bilj., als:

H. v. Erp, te Leeuwarden, ƒ 2889
J. Riding, » idem » 2887
R. C. Reitsma, » idem » 2789
J. Drent, » idem » 2222
G. Jansen, » idem » 2175
T. Kingma, » idem » 2095
Y. Nijsloot, » idem » 1998
J. Bottema & Co., te Leeuwarden, ƒ 1984
A. J. Ylst, » idem » 1950
A. J. de Boer, » idem » 1900
C. F. Schwaner, » idem » 1874
D. Smit en E. v. d. Kooi, » idem » 1833
H. v. d. Heide, » idem » 1598
A. Smidt en F. Dalstra, » idem » 1540
Gegund.

Kralingen, 21 Maart: het bouwen van een woonhuis, aan de avenue Concordia, te Kralingen, onder beheer van den architect J. J. van Waning; ingek 4 bilj., als:

A. Boef, te Kralingen, ƒ 17,825
A. de Haan, » Rotterdam, » 17,634
B. Hooijkaas & Zn., » idem » 16,355
A. Loogmans, » idem » 16,103

Zierikzee, 21 Maart: 1o de levering van 1200 M³ gewone grint voor het onderhoud der rijbanen over de dijken enz. van het waterschap Schouwen, volgens bestek no. 132, aan de losplaatsen; ingek. 5 bilj., als:

per M³
C. Bakker Az., Sliedrecht, ƒ 1.86
W. Muller, idem » 1.86
J. v. d. Berg, Vianen (gem. Koudekerk), » 1.85
H. C. v. d. Ende, Zierikzee, » 1.79[5]
P. Meeusen, Neuzen, » 1.75
Gegund.

2o de levering van 1850 M³ gewone grint voor onderhoud der grintwegen in het waterschap Schouwen, volgens bestek no. 132, aan de verschillende losplaatsen; ingek. 4 bilj., als:

per M³
H. C. v. d. Ende, Zierikzee, ƒ 1.95
J. v. d. Berg, Vianen (gem. Koudekerk), » 1.90
W. Muller, Sliedrecht, » 1.90
C. Bakker Az., idem » 1.86
Gegund.

Arnhem, 22 Maart, voor rekening der gemeente: 1o. de levering van arbeiders en vervoermiddelen enz., ten behoeve van het onderhoud der wegen; ingek. 3 bilj., als:

J. Terwindt, te Westervoort, ƒ 7350
W. H. de Haan, » Elden, » 6874
M. P. Vale, » Arnhem, » 6116
Gegund.

2o. de levering van 600 M³ basaltslag, ten behoeve van het onderhoud der wegen; ingek. 3 bilj., als:

per M³
Ferd. Engers, te Amsterdam, ƒ 6.87
W. Baumeister, » Linz a/d. Rhein, » 5.63
De Basaltmaatschappij, » Rotterdam, » 5.48
In beraad gehouden.

Hellevoetsluis, 22 Maart, voor rekening der marine: het naar aanwijzing uitbaggeren van: 1o. minstens 12,000 en hoogstens 16,000 M³ grond buiten de zeedoksluis; minste inschr. C. Bos Az., te Dordrecht, voor ƒ 0.22 per M³.

2o. minstens 500 en hoogstens 1500 M³ grond binnen de zeedoksluis; minste inschr. dezelfde, voor ƒ 0.23 per M³.

3o. 1000 à 1500 M³ grond met den beugel; minste inschr. dezelfde, voor ƒ 0.80 per M³.

Willemsoord, 22 Maart: het stellen van een exercitieloods op 's rijkswerf; ingek. 17 bilj., als:

A. Bels, te Helder, ƒ 9900
S. Boon, » idem » 8800
J. Korff, » idem » 8700
A. Korff, » idem » 8600
P. de Waard, » idem » 8205
P. Spruit, » idem » 8080
P. Verbruggen, » Waddinxveen, » 8045
J. Duinker, » Helder, » 7949
G. Mostman, » idem » 7911
H. Wijker, » idem » 7800
D. de Vries, » idem » 7724
W. de Jong, » idem » 7340
Gebr. Klein, » idem » 7300
A. Bos, » idem » 7220
J. F. Philips, » idem » 6998
A. Graaff, » idem » 6980
C. Pool, » idem » 6724

Leeuwarden, 22 Maart: de verbetering van het grootscheepsvaarwater Stroobos—Staveren—Lemmer (de gedeelte); ingek. 10 bilj., als:

H. Cuveller, Staveren, ƒ 56,700
T. Volker, Dordrecht, » 55,000
J. A. Schrale, Warns, » 54,800
L. A. v. Haaften, Sliedrecht, » 54,500
C. Sterk Hz., Heukelum, » 54,000
F. Kloosterman, Hemelum, en G. Brouwer, Stiens, » 53,300
J. v. Noordennen, Harlingen, » 51,743
B. H. de Boer en G. T. Praamstra, Veenwouden, » 49,305
H. Bennik, Utrecht, » 48,987
C. de Ruijter, Huizum, » 44,500
Raming » 55,000

BIJVOEGSEL

VAN

DE OPMERKER

van ZATERDAG 30 MAART 1889.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 1 April.

Leiden, te 12 uren, door burg. en weth.: het verrichten van eenige timmer- en verfwerken aan de openbare zwemplaats.

Bakkum, te 12 uren, door het dijksbest. van het waterschap der »Vijf deelen zeedijken buitendijks", in het logement »de Prins": de gewone werken aan de zeeweringen van het waterschap, zijnde de perceelen 1, 2, 3, 6, 9 en 11. (Herbesteding.)

Borne (Ov.), te 1 uur, voor D. J. Spanjaard, in het hotel Essink: het verbouwen van twee woonhuizen aan den Stationsweg. Aanw. te 10 uren.

Bergeik (N.-Br.), te 2 uren, door het R.-K. kerkbest., ten huize van de Wed. Jos. Lommelaars: het bouwen eener sacristie en het restaureeren van de buitenzijde der kerk, behalve het leveren van den benoodigden St.-Joire- en tufsteen. Aanw. 1 April, te 10 uren.

's-Hage, te 2 uren, door het ministerie van justitie: het bouwen van zes bewaarderswoningen bij de cellulaire gevangenis te Scheveningen. Inl. bij den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen, te 's-Hage. Aanw. gehouden. Raming ƒ 14,250.

Wolfertsdijk, te 3 uren, door de besturen van het waterschap Oud-Wolfertsdijk en de polders Beeren en Nieuw-Sabbinge: de levering van 340 M³ onderhoudsgrint, vrij voor den wal te Wolfertsdijk.

Poortugaal, te 4 uren, door het best. van den polder Albrandswaard, bij J. van der Schee: het begrinden van de wegen in en om dien polder, ter lengte van omstreeks 5683 M., met de daartoe behoorende grondwerken enz. Inl. bij den architect C. A. Dekker Bz., te Roon. Aanw. 1 April, te 9 uren.

Ierseke (Zeel.), te 6 uren, door burg. en weth.: de levering van 250 stère grove onderhoudsgrint van 2 tot 4 cM., franco op de los- en ladingplaats aan de haven te Ierseke, als: 85 stère vóór 1 Mei en 165 stère in Augustus '89.

Irnsum (Fr.), door kerkvoogden der Ned.-Herv. gemeente: het afbreken van een huis en het bouwen van eene pastorie. Aanw. 23 Maart.

Stiens (Fr.), door den architect F. Kuikstra: het afbreken en opruimen van een arbeidershuis en het vernieuwen van het dakwerk der schuur, in gebruik bij D. de Jong, te Stiens. Aanw. gehouden.

Zorgvliet (gem. Diever), door de directie der eerste Holl. levensverzekeringsbank, gevestigd te Amsterdam: het bouwen van een bijkantoor te Zorgvliet. Inl. bij den bouwkundige W. C. du Crocq, aldaar.

Franekeradeel, door burg. en weth.: de levering van pl. m. 600 stère grint, franco aan de opslagplaats. Bilj. inzenden vóór 1 April.

Dinsdag, 2 April.

Hoogland (Utr.), te 10 uren, door burg. en weth.: het vernieuwen van 100 M¹ straatweg op den Zevenhuizerweg.

Ophensden, te 10½ uren, door burg. en weth. van Kesteren: de verbouwing der openbare school en onderwijzerswoning te Ophensden. Inl. bij den architect D. Geijsbeek Molenaar, te Arnhem. Aanw. gehouden.

Deventer, te 11 uren, door den kapitein eerstaanwezend-ingenieur te Zutfen, in het hotel »de Keizer": het inrichten van een gedeelte van een ziekenstal te Deventer tot lokaal voor secties en kunstbewerkingen op lijken van paarden en maken van eene afgerasterde loopplaats bij dien stal. Bilj. inzenden uiterlijk 1 April, vóór 3 uren, bij den hoofdopzichter van fortificatiën, te Deventer. Raming ƒ 1170.

Zwolle, te 11½ uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, in het Odeon:

1o. het eenjarig onderhoud der kazerne- en andere gebouwen en werken te Zwolle. Raming ƒ 1950;

2o. het eenjarig onderhoud van de gewone werken en kazernegebouwen in de legerplaats bij Oldebroek. Raming ƒ 5280. Bilj. inzenden uiterlijk 1 April, vóór 10 uren.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: de verbouwing tot modelzaal van een der binnenplaatsen van het gebouw der academie van beeldende kunsten en technische wetenschappen, aan de Coolsest. Aanw. gehouden. (*Zie advert. in n*[o]. 12.)

Assen, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van eene schuur op de gemeentelijke mestplaats, tot berging van fecaliën enz., benevens het maken van een ierput met pomp en het metselen van iergaten.

Luikegestel (N.-Br.), te 3 uren, door het R.-K. kerkbest.: het bouwen eener sacristie en het restaureeren van het in- en uitwendige van het priesterkoor met alle ramen der kerk. Inl. bij den architect C. Franssen, te Tegelen. Aanw. 2 April, te 9 uren.

Rotterdam, in het timmerhuis: de levering van:

1o. vijf ijzeren schutten en een achterschut voor urinoirs, met inbegrip van het opstellen;

2o. verschillende hardsteenwerken;

3o. ongeveer 29 M² leiplaat;

4o. 41 stuks hardsteenen grafzerken en 1260 stuks hardsteenen tegels;

5o. 4000 M³ duinzand.

Woensdag, 3 April.

Grave, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie te Nijmegen, op het bureau der genie: het eenjarig onderhoud der kazernegebouwen enz., te Grave. Bilj. inzenden uiterlijk 2 April, vóór 3 uren, bij den opzichter van fortificatiën, aldaar. Raming ƒ 2400.

Ferwerd, te 10 uren, door burg. en weth. van Ferwerderadeel:

1o. het maken van een vaste brug over de Heerenwegstervaart tusschen Marrum en Hallum, ter vervanging van het zoogenaamde Keldersvat;

2o. de levering van 1500 stère grint en 300 stère puin.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van werken tot verbetering van de rivier de Maas, aan het boveneinde van de Hedelsche waard, tusschen de kilometerraaien 23 en 24 der herziene rivierkaart, onder de gemeente Empel, prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé en den opzichter Groenen, beide te 's-Bosch. Aanw. gehouden.

Amsterdam, te 11 uren, door den schout-bij-nacht directeur en kommandant der marine: het maken van drie schoollokalen, takelzolder en exercitiezaal in de gebouwen voor conservatie van kanonneerbooten op 's rijkswerf, te Amsterdam. Inl. bij den hoofdingenieur der marine. Aanw. gehouden.

Willemsoord, te 11 uren, door de directie der marine: het inrichten der benedenlokalen van het graanmagazijn tot graanhokken, ten behoeve der marinebakkerij. Inl. bij den hoofdingenieur der marine, aldaar. Aanw. 1 en 2 April, te 10 uren.

Twello (Geld.), te 11 uren, door burg. en weth.: de levering van pl. m. 1800 wisse riviergrint.

Gouda, te 1 uur, door burg. en weth.:

1o. het maken van 500 M. dennenhouten perkoenbeschoeiing langs de zuidzijde van de Karnemelksloot;

2o. het maken, leveren, inhangen en gangbaar opleveren van 2 schutdeuren aan de Binnenhavensluis;

3o. het maken van 142 M. eikenhouten beschoeiing langs de Vest bij de gasfabriek;

4o. het maken en stellen van den ijzeren bovenbouw der vaste brug in de straat der Lage Gouwe bij het einde der Turfmarkt. Raming ƒ 9330.

Tiel, te 1 uur, door diakenen der Herv. gemeente, op de bovenzaal van het Beursgebouw: het bouwen van vijf woon- en drie winkelhuizen aan de Tolhuisstraat, aldaar. Inl. bij den architect G. Formijne.

Amsterdam, te 3 uren, door de firma A. W. Groote & Zn., in het koffiehuis »de Roode Leeuw": het herstellen en vernieuwen van het door brand beschadigde perceel, Kalverstraat no. 43. Inl. bij den ingenieur-architect A. L. van Gendt. (*Zie advert. in n*[o]. 13.)

Groningen, te 8 uren, door C. Mesdag Jacz., in het koffiehuis van J. van der Sluis: het afbreken van een bestaand gebouw en daarvoor in de plaats bouwen van een pakhuis in de Stedumerstraat, met bijlevering van al het benoodigde. Inl. bij den architect N. W. Lit. Aanw. 1 April, te 11 uren.

Donderdag, 4 April.

Middelburg, te 10 uren, door het prov. best. van Zeeland: het uitvoeren van buitengewone herstellingen aan de wegen Oostburg—Zuidzande en Walsoorden—Hulst, in 2 perc. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg, den ingenieur, te Neuzen, en de opzichters Mulder, te Breskens, en Eijke, te Neuzen. Aanw. gehouden.

Zutfen, te 10 uren, door den kapitein eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie: het eenjarig onderhoud van de werken, kazernegebouwen enz., te Zutfen. Bilj. inzenden uiterlijk 3 April, vóór 3 uren. Raming ƒ 7100.

's-Bosch, te 12 uren, door het prov. best. van Noord-Brabant:

1o. het vervangen van de grintbaan door eene keibestrating op een gedeelte van den prov. weg van Best naar Oirschot. Raming ƒ 6455;

2o. het vervangen van de grintbaan door eene keibestrating op een gedeelte van den prov. weg van Roozendaal naar Oud-Gastel. Raming ƒ 6320.

Amstelveen, (N.-H.), te 1 uur, door het best. van den Middelpolder: het hardmaken van een gedeelte Ringdijk en van den Middenweg, te zamen pl. m. 2660.25 M¹, met inbegrip der leverantie van materialen, transporten en het onderhoud.

Wolfertsdijk (Zeel.), te 2 uren, door N. J. Krom, te Vochel, in de herberg van C. van Strien:

1o. het afbreken en opbouwen van de graanschuur en het varkenshok op zijn hofstede, bewoond door J. Nooteboom;

2o. eenige reparatiewerken aan het woonhuis.

Amsterdam, te 3 uren, door A. Alberts & Co., in het café »Czaar Peter": het verbouwen van de perceelen no. 122 en 124 Lauriergracht, aldaar. Inl. bij den bouwkundige H. H. Baanders, Jan-Van-der-Heijdenstraat 151. Aanw. 1 April, te 3 uren.

Oostrum (Limb.), te 4 uren, door het kerkbest. van Venraai, bij den rector: het maken van een nieuwen toren, vernieuwen van het leien dak, het maken van een portaal met verandering aan de woning van den rector te Oostrum, onder Venraai.

's-Bosch, te 6 uren, door den bouwkundige A. van Liempt, in het koffiehuis »het Vuchts welvaren": het bouwen van 2 beneden- en 2 bovenwoningen met bijlevering der benoodigde materialen. Aanw. 2 April, te 6 uren.

Twello (Geld.), te 6 uren, in het logement van Enter: het onderhoud der waterleidingen en van een gedeelte dijk in den polder van Twello.

Assen, te 7 uren, door Lezer Nathans, in het hotel De Jonge: het amoveeren van het bestaande winkel- en pakhuis no. 5 aan den gedempten singel, het daarterplaatse bouwen van een winkelhuis met bovenwoning en pakhuis, met bijlevering van al het benoodigde. Inl. bij den architect G. B. Broekema Jr. Aanw. 2 April, te 10 uren.

Vrijdag, 5 April.

Amsterdam, te 10 uren, door den luitenant-kolonel eerstaanwezend-ingenieur op het bureau der genie: het doen van werkzaamheden, betreffende het inrichten van het nieuwe magazijn van geneesmiddelen te Amsterdam. Bilj. inzenden uiterlijk 4 April, vóór 3 uren. Raming ƒ 4100.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het voortzetten der steenglooiingen langs de dijken der Zuidwillemsvaart, tusschen de Dungensche brug en 's-Bosch. Inl. bij den hoofdingenieur, te 's-Bosch, den ingenieur Schuurman, te Vucht, en den opzichter Weshuizen, te 's-Bosch. Aanw. gehouden. Raming ƒ 1500.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.: bestek no. 21, het maken en stellen van een veranda langs de koffiekamer van Musis Sacrum. *(Zie advert. in nº. 13)*.

Amsterdam, te 12 uren, door den architect C. A. Bombach Czn., in het café »de Roode Leeuw": het bouwen van een diamantslijperij voor 92 molens, aan de Rechtboomsloot, hoek Brandewijnsteeg. Aanw. 1 April, te 11 uren.

Zaterdag, 6 April.

Groede, te 10 uren, door het best. van het waterschap Groede en Baanst, in het polderhuis bij de zeesluis: het bouwen eener nieuwe steenen heul met houten schuif onder het noordeinde van den binnendijk tusschen den polder Oud-Breskens en de kreek, genaamd »het Zwartegat".

Dordrecht, te 11 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden der Vier Polders op het eiland Dordrecht, in het koffiehuis van J. C. van der Horst, op de Groenmarkt, aldaar:

1o. het verhoogen en verzwaren van den Noordendijk, lang 1130 M., met aanbrengen van een zandberm;

2o. het herstellen der stormschade, aan den zeedijk, voor den Alloisenpolder. Inl. bij den fabriek Th. Prins, te Dordrecht. Aanw. 1 April.

Roermond, te 12 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie te Nijmegen, op het bureau der genie: het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Roermond. Bilj. inzenden uiterlijk 5 April, vóór 3 uren, bij den opzichter van fortificatiën, aldaar. Raming ƒ 3790.

Kampen, te 12 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie te Zwolle, in het koffiehuis »de Harmonie": het eenjarig onderhoud der kazernegebouwen enz., te Kampen. Bilj. inzenden uiterlijk 5 April, vóór 3 uren, bij den hoofdopzichter van fortificatiën te Kampen. Raming ƒ 6610.

Goes, te 1 uur, door burg. en weth.: de levering van 24,000 greskeien.

Leeuwarden, te 1 uur, door burg. en weth.: het onderhoud en het doen van eenige herstellingen en vernieuwingen aan en het schoonhouden en witten van het stadsziekenhuis, het hulpziekenhuis en de lokalen voor het geneeskundig onderzoek van publieke vrouwen.

Apeldoorn, te 8 uren, door de vereeniging Werkmansnut, bij M. Mouw: het bouwen van een lokaal met woning, in 3 perc. en massa.

Groningen, te 8 uren, door den architect J. Maris, in het koffiehuis van H. Vos Kz.: het volgens aanwijzing bouwen van een heerenhuis met pakhuis, op de terreinen gelegen oostzijde aan de Westerkade, aldaar. Aanw. 1 April, te 12 uren.

's-Bosch, door het waterschapsbest. van Laag-Hemaal: de levering van 400 M³ grove en 300 M³ gewone onderhoudsgrint van de Waal, vrij op den wal. Bilj. inzenden vóór 6 April.

Workum, door het dijksbest. van het Workumer Nieuwland: de levering van 120 stère riviergrint. Bilj. inzenden vóór 6 April. (Herbesteding.)

Maandag, 8 April.

Maastricht, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van een kaaimuur langs de loopplaats boven sluis no. 19 der Zuidwillemsvaart te Maastricht. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur Doffegnies, beide te Maastricht. Aanw. 1 April. Raming ƒ 9160.

Amersfoort, te 11 uren, door burg. en weth.:

1o. het maken en leveren van eene mestpraam voor de gemeentereiniging;

2o. het uitdiepen van de haven en binnengrachten.

Rozenburg (Z.-H.), te 11 uren, door burg. en weth.: de levering van 150 stère grint en 50 stère grintzand.

's-Hage, te 11½ uren, door het prov. van Zuid-Holland: het maken van steenglooiingen op de beloopen der toegangswegen van de brug over de Oude-Maas te Barendrecht. Aanw. 2 en 4 April, van 8—4 uren. Raming ƒ 24,500. *(Zie advert. in nº. 13.)*

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën:

1o. de levering van den metalen bovenbouw van twee spoorwegbruggen;

2o. de levering van den metalen bovenbouw van elf bruggen, alle ten dienste van de burgerlijke openbare werken in Ned.-Indië.

Makkum, te 12 uren, door het dijksbest. van Wonseradeels Zuiderzeedijken, in het logement »de Prins": de gewone onderhoudswerken aan de zeewering van het waterschap.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het gewoon onderhoud van- en het verrichten van herstellingen, ged. 89 aan sluis- en waterwerken, scheepvaartinrichtingen enz.;

2o. het bouwen van steenen en houten wallen enz., en het gewoon onderhoud van- en het verrichten van herstellingen aan de steenen en houten wallen, langs de grachten enz.; de riolen onder en de goten langs den openbaren weg, enz.; de openbare waterplaatsen, de verschwaterbakken, de gebouwen, loodsen, schoeiingen enz., van de asch- en vuilnisbelt aan de Kostverloren wetering, de werken in het Sarphatipark enz.;

3o. het leveren van Andernachsche keien en trachietkeien, in twee perc. *(Zie advert. in nº. 13.)*

Harlingen, te 1 uur, door burg. en weth.: het op de diepte baggeren van alle buitenhavens met het vervoeren der slik naar zee, ged. 5 jaren.

Oosterbeek (Geld.), te 7 uren, in het koffiehuis van Van der Velde: het bouwen van twee woon- met winkelhuizen. Aanw. 4 April, te 3 uren.

Amsterdam, door de Holl. ijzeren spoorwegmaatschappij, in kamer no. 46 van het centraal administratiegebouw: bestek no. 428, het ophoogen van een gedeelte spoorweg, het wijzigen van de spoorweginrichtingen en het maken van een verhoogd perron met abri, ijzeren overkapping en twee waterkranen met bijbehoorende werken, op het stations-emplacement Amersfoort. *(Zie advert. in nº. 12.)*

Zierikzee, door het best. van den polder Grootbettewaarde: de levering van 70 M³ onderhoudsgrint, franco voor den wal binnen het Sas, vóór 1 Juni.

Leeuwarden: het bouwen van een woonhuis, ingericht voor twee woningen, op den hoek van het Schoenmakersperk en den Groeneweg. Inl. bij den architect W. C. de Groot, aldaar.

Kornjum (Fr.), door den architect F. Brouwer: het bouwen van een woonhuis aan den Stienserweg, nabij Leeuwarden. Aanw. 4 April, te 11 uren.

Dinsdag, 9 April.

's-Hage, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, op het bureau der genie:

1o. het vervangen van de houten wanden der overdekte rijloods bij de Alexanderskazerne door steenen muren, te 's-Hage. Raming ƒ 1900;

2o. het maken van schietbanen voor het regiment grenadiers en jagers. Raming ƒ 5320. Bilj. inzenden uiterlijk 8 April, voor 3 uren. Aanw. 6 April, te 10 uren.

Bolsward, te 1½ uren, door het best. der vereeniging voor vakonderwijs in de zuivelbereiding in Friesland, in »de Doele": het stichten van een gebouw c. a. voor vakonderwijs in de zuivelbereiding te Bolsward. Inl. bij den architect K. Tromp, aldaar.

Kralingen, te 2 uren, door burg. en weth.: het verbeteren van een gedeelte van den lagen zeedijk over de Oude-Plantage. Aanw. 8 April, te 10 uren.

Woensdag, 10 April.

Amersfoort, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, in het hotel Muller:

1o. het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Amersfoort. Raming ƒ 8100;

2o. het eenjarig onderhoud van de werken in de Grebbe-linie en de linie in de Neder-Betuwe. Raming ƒ 1590;

3o. eene verving van rijksgebouwen te Amersfoort. Raming ƒ 1800. Bilj. inzenden uiterlijk 9 April, vóór 3 uren.

Leeuwarden, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie te Zwolle, in het koffiehuis van H. Schaap: het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Leeuwarden. Bilj. inzenden uiterlijk 9 April, vóór 3 uren, bij den opzichter van fortificatiën te Leeuwarden. Raming ƒ 5300.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van werken tot normaliseering van de rivier de Waal, onder Valburg, Beuningen en Ewijk, prov. Gelderland, tusschen de kilometerraaien 31 en 35 der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Van der Sleijden, te Nijmegen. Aanw. 3 April. Raming ƒ 89,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het uitvoeren van werken in verband met de verbreeding van het Scheur, beneden Maassluis, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Welcker, te Rotterdam, en den adjunct-ingenieur François, te Hoek-van-Holland. Aanw. 3 April, te 12 uren. Raming ƒ 213,000.

Vucht, te 11 uren, door burg. en weth.: het maken van een kunstweg met bijbehoorende werken, onder Vucht en Esch, lang 5138 M. Inl. bij den opzichter J. M. P. Koenen, te Vechel. Aanw. 5 April, te 11 uren.

Aardenburg (Zeel.), te 11 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een nieuw lokaal met een gang, privaten enz., bij het bestaande lokaal der openbare school in deze gemeente, benevens eene overdekte speelplaats. Aanw. 3 April, te 11 uren.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van den metalen bovenbouw van tien bruggen, ten dienste der staatsspoorwegen op Sumatra.

Maastricht, te 2 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, te Nijmegen, op het bureau der genie: het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Maastricht. Bilj. inzenden uiterlijk 9 April, vóór 3 uren, bij den hoofdopzichter van fortificatiën. Raming ƒ 6000.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het Nuts-gebouw: de levering van diverse materialen en gereedschappen, ten behoeve van 's rijks overzeesche bezittingen, in 47 perceelen. Bilj. inzenden 10 April, vóór 12 uren.

Donderdag, 11 April.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: de uitvoering van baggerwerk in het Noordzeekanaal, beoosten de invaart van de nieuwe petroleumhaven. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur De Bruijn, te Amsterdam, en den opzichter Helmers, te Beverwijk. Aanw. 4 April. Raming ƒ 6600.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het uitvoeren van baggerwerk in de spoorweghaven te Enkhuizen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Keuremaer, te Hoorn, en den opzichter Schol, te Enkhuizen. Aanw. 4 April. Raming ƒ 6000.

Woerden, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie te Utrecht, in de infirmerie: het éénjarig onderhoud der werken en kazernegebouwen enz., te Woerden en te Wierikerschans. Bilj. inzenden uiterlijk 10 April, vóór 3 uren. Raming ƒ 2450.

Arnhem, te 11 uren, door den kapitein eerstaanwezend-ingenieur, in het hotel Sluis: het aanbrengen van brandkranen c. a. in militaire gebouwen te Arnhem. Bilj. inzenden uiterlijk 10 April, vóór 3 uren. Aanw. 5 April, te 10 uren, bij de Willemskazerne. Raming ƒ 3380.

Vrijdag, 12 April.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van twee wisselplaatsen op de Zuidwillemsvaart, prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, te 's-Bosch, den ingenieur Schuurman, te Vucht, en den opzichter Weehuizen, te 's-Bosch. Aanw. 5 April. Raming ƒ 3500.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: de voorziening van de kanaalboorden der Zuidwillemsvaart, in de prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur te 's-Bosch, den ingenieur Schuurman, te Vucht, en de opzichters Pommée, te Aarle-Rixtel, en Weehuizen, te 's-Bosch. Aanw. 5 April. Raming ƒ 5000.

Burg (Zeel.), te 11 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen Burg- en Westlandpolder, in het gemeentehuis: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '89, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van bovengemelden calamiteusen polder. Aanw. 5 en 8 April, van 10—12 uren.

Leeuwarden, te 1 uur, door het prov. best. van Friesland: het uitvoeren van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de werken der Compagnons- of Appelschavaart met het onderhoud tot 1 Mei '90, in 2 perc. Inl. bij den ingenieur, te Leeuwarden, en de opzichters J. Tak, te Wolvega, en D. Sijtsma, te Drachten. Aanw. 8 April, te 10 uren.

Leeuwarden, te 1 uur, door het prov. best. van Friesland: het uitdiepen van eenige kanalen en vaarwaters, in onderhoud en beheer bij de provincie Friesland, in 9 perc. Raming: perc. 1 ƒ 17,022, perc. 2 ƒ 15,735, perc. 3 ƒ 4775, perc. 4 ƒ 3510, perc. 5 ƒ 1848, perc. 6 ƒ 1008, perc. 7 ƒ 2864, perc. 8 ƒ 180, perc. 9 ƒ 213. *(Zie advert. in nº. 13.)*

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhouden en herstellen van het post- en telegraafgebouw te Zierikzee, van den dag der kennisgeving van de goedkeuring der aanbesteding tot en met 31 Dec. '91. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage, en den hoofdopzichter voor de landsgebouwen J. J. G. Rinkes, te Breda. Aanw. 5 April, te 10 uren. Raming ƒ 850.

Zaterdag, 13 April.

Nijmegen, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, op het bureau der genie: het éénjarig onderhoud van de werken en kazernegebouwen enz., te Nijmegen, Lent en Pannerden. Bilj. inzenden uiterlijk 12 April, vóór 3 uren. Raming ƒ 9000.

Maandag, 15 April.

Middelburg, te 1 uur, door het prov. best. van Zeeland: het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de rijksgebouwen in de Abdij te Middelburg, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '90. Aanw. 8 April, te 1 uur.

Beets (Fr.), door kerkvoogden der Herv. gemeente: het afbreken van de bestaande kerk met toren en het bouwen van eene geheel nieuwe kerk met toren, aldaar. Inl. bij den architect L. de Goed, te Beetsterzwaag. Bilj. inzenden vóór 15 April.

Kapelle (Zeel.), bij den secretaris der gemeente: de levering van 300 M³ onderhoudsgrint en 20 M³ grintzand, te leveren vrij op den wal aan den steiger van den Willem-Annapolder in den Hieselingschen Ham vóór 10 Juni e. k.

Dinsdag, 16 April.

Herpen (N.-Br.), te 4 uren, door burg. en weth.: het opruimen eener bestaande houten en het bouwen eener nieuwe ijzeren brug over de Groote wetering, te Herpen. Inl. bij den ingenieur Van Wamel, te 's-Bosch. Aanw. 11 April, te 12 uren.

Klundert (N.-Br.), te 5 uren, door het ministerie van financiën, ten kantore van den tijd. rentmeester: het doen van onderhoudswerken aan domeinhoeven en andere gebouwen in het rentambt Niervaart, onder Klundert, in 2 perc. Inl. bij den bouwkundige J. Mol, te Zevenbergen. Aanw. 12 April, te 9 uren.

Woensdag, 17 April.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de vernieuwing van een gedeelte van het rijsstortebed in den Baardwijkschen overlaat, behoorende tot de werken van de Maas, in de provincie Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé, te 's-Bosch, en den opzichter Van Eest, te Heusden. Aanw. 10 April, te 12 uren. Raming ƒ 6880.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het voortzetten van baggerwerk aan den benedenmond der Nieuwe-Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogeboom en den buitengewoon-opzichter Borren, beide te Dordrecht. Aanw. 10 April. Raming ƒ 199,300.

Donderdag, 18 April.

Utrecht, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen, het eenarig onderhoud der:

1o. werken en kazernegebouwen enz., te Utrecht en op de legerplaats bij Zeist. Raming ƒ 12,900;

2o. werken in de nieuwe Hollandsche waterlinie van af de Klop tot en met Vreeswijk. Raming ƒ 11,900;

3o. werken in de stelling van Honswijk. Raming ƒ 2350;

4o. werken te Wijk-bij-Duurstede en van daar tot Odijk. Raming ƒ 2150;

5o. eene verving van werken en gebouwen te Utrecht. Raming ƒ 1200. Bilj. inzenden uiterlijk 17 April, vóór 3 uren.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: de uitvoering van metaalwerken, het opbreken en leggen van een gedeelte spoorbaan en van eenige verdere werkzaamheden op de beide havenhoofden te IJmuiden. Inl. bij den waarnemend hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur de Bruijn, te Amsterdam, en den opzichter Van Sluijs, te IJmuiden. Aanw. 11 April. Raming ƒ 29,100.

Vrijdag, 19 April.

Dreischor (Zeel.), te 10 uren, door het best. van den polder Dreischor, bij D. van Blois:

1o. het leveren en storten van 1113 scheepston afval van Doorniksche-, Lessinesche- of basaltsteen;

2o. het leveren en zinken van 26,460 M² zinkwerk in 26 stukken, voor oeververdediging. Aanw. 8 en 13 April, van 10—4 uren.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het aanbrengen van oeververdediging langs de kanaaldijken der Zuidwillemsvaart, in de prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, te 's-Bosch, den ingenieur Schuurman, te Vucht, en den opzichter Pommée, te Aarle-Rixtel. Aanw. 12 April. Raming ƒ 50,000.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen der brug no. 8, gelegen bij den Driesumertol, over het rijkskanaal van Dokkum naar Gerben-Allesverlaat, in de prov. Friesland. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur beide te Leeuwarden, en den opzichter Wind, te Buitenpost. Aanw. 13 April. Raming ƒ 5270.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het doen van bestratingen op den rijksweg van Leeuwarden naar de Overijselsche grens, in de provincie Friesland. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur, beide te Leeuwarden, en den opzichter Van de Beeke, te Akkrum. Aanw. 13 April. Raming ƒ 2860.

Woensdag, 24 April.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van baggerwerk in het vaarwater der rivier de Waal, onder Ophemert en Dreumel, tusschen de kilometerraaien 59 en 62 der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Van der Sleijden, te Nijmegen. Aanw. 17 April. Raming ƒ 0.14 per M³.

Dinsdag, 30 April.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de aanleg van een gedeelte kanaal van nabij den Zeilweg onder de gemeente Maarssen tot de schutsluis beweston Utrecht, zoomede het in verband daarmede omleggen van de beide Rijnspoorwegbanen Utrecht—Amsterdam en Utrecht—Rotterdam, alles met bijbehoorende werken, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, en den ingenieur Kemper, beide te Utrecht. Aanw. 9 April, te 11 uren. Raming ƒ 1,912,000.

Vrijdag, 3 Mei.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van steenglooiingen tegen de buitenbeloopen der Diezedijken, tot voortzetting van de werken tot verbetering van de Dieze, prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, te 's-Bosch, den ingenieur Schuurman, te Vucht, en den opzichter Vroeg, te Crevecoeur. Aanw. 26 April. Raming ƒ 8200.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen van drie paar deuren voor schutsluizen der Zuidwillemsvaart, provincie Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur, te 's-Bosch, den ingenieur Schuurman, te Vucht, en den opzichter Pommée, te Aarle-Rixtel. Aanw. 26 April. Raming ƒ 6000.

Maandag, 6 Mei.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het gebouw van het prov. best.: het bezinken en bestorten van den oever vóór den kleinen Paralleldam, liggende aan de oostzijde van de buitenhaven van het kanaal door Voorne, te Hellevoetsluis, behoorende tot de zeewerken in de prov. Zuid-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur, te Brielle, en den opzichter Kooreman, te Nieuw-Helleveot. Aanw. 29 April. Raming ƒ 10,000.

Op onbepaalden datum.

Leeuwarden: het aanvullen van een gracht met zand en het maken van aardewerken bij de stroop- en meelfabriek te Huizum. Inl. bij den architect J. D. Bruns, te Leeuwarden. Aanw. 1 April, te 10 uren.

Nagekomen Afloopen.

Scherpenisse, 28 Maart: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April 1890, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van het waterschap Scherpenisse; minste inschr. was J. van Strien, te Zierikzee, voor ƒ 10,500. Onder nadere goedkeuring van het gewestelijk bestuur is hem het werk gegund.

Abbenbroek, 29 Maart: het afdammen, droogmaken, vernieuwen der sluisdeuren, metselwerken enz., aan het Abbenbroeksche verlaat; ingek. 11 bilj., als:

J. Bout, Brielle,	ƒ 1308
J. de Neef, idem,	» 1252
A. Wevels, Heenvliet,	» 1180
C. van Ensbergen, idem,	» 1158
J. Lagendijk, Nieuw-Helleveot,	» 1140
R. Beukelman, Abbenbroek,	» 1100
C. W. Stam, Heenvliet,	» 1075
M. Oostdijk, idem,	» 992
L. van Adrichem, Brielle,	» 980
Th. v. d. Schoor, idem,	» 956
Wed. L. v. d. Hoonaard, Abbenbroek.	» 947

Delft, 29 Maart: de levering van eike-, esschen, dennen-, grenen-, vuren- en iepenhout, ten behoeve der stapelmagazijnen; minste inschrijvers waren:

1e perc. eiken balken nº. 2, enz., Eindhoven en Zoon, Zwolle, ƒ 4954.

2e perc., 2000 eiken speken nº. 4, enz., W. v. d. Voort, Udenhout, ƒ 1440.

3e perc., 21 M³. esschen platen, Eindhoven en Zoon, Zwolle, ƒ 1361.22.

4e perc., 19 grenen balken enz., dezelfden, ƒ 552.90.

5e perc., 3000 dennen vlotdelen, G. T. Coers, Arnhem, ƒ 2070.

6e perc., 3000 dennen vlotdelen, dezelfde, ƒ 2145.

7e perc., 3000 dennen vlotdelen, K. v. d. Torren, Waddinxveen, ƒ 2160.

8e perc., 1500 dennen delen enz., Eindhoven en Zoon, Zwolle, ƒ 2817.10.

9e perc., 1050 eiken duigen enz. J. Stout, Delft, ƒ 482.

10e perc., 16.5 M³. iepen platen enz., Eindhoven en Zoon, Zwolle, ƒ 999,28.

Groningen, 29 Maart: het onderhouden en herstellen van de gebouwen der invoerrechten en accijnzen te Delfzijl, van 1 April '89 tot en met 31 Maart '92; ingekomen 4 bilj., als:

K. S. Haijkens Cz.,	te Delfzijl,	ƒ 1850
W. Schelbers,	» idem	» 1833
J. v. Bunren,	te Delfzijl,	ƒ 1688
H. N. Pul,	» idem	» 1538

Leeuwarden, 29 Maart, voor rekening der prov. Friesland: 1o. het driejarig onderhoud der werken aan het Roode Klif; ingek. 9 bilj.;

hoogste inschr. R. L. Cuveller, Stavoren,	ƒ 1684
minste » F. F. Kloosterman, Hemelum,	» 1298
Raming	» 1570

2o. het driejarig onderhoud der Tjongerwerken; hoogste inschr. J. J. Brouwer, Langezwaag,

	ƒ 19,333
minste » J. v. Noordenne, Harlingen,	» 14,662
Raming	» 18,440

Groningen, 29 Maart: het herstellen der vaste brug over het Aduarderdiep in den weg van Groningen naar Stroobos; ingekomen 9 bilj., als:

O. Karkstra, Munnekezijl,	ƒ 4469
J. Nicolai, idem	» 4390
H. Fernema, Grijpskerk,	» 4360
C. Bakker, Kollum,	» 4030
G. Hazelhoff, Oude-Pekela,	» 3900
H. de Herder, Groningen,	» 3817
W. de Vries, Garnwerd,	» 3780
W. D. Rothschäfer, Stedum,	» 3767
J. Benninga, Bedum,	» 3475
Raming	» 3905

N.B. De besteding der dijksverzwaringen is uitgesteld tot Vrijdag 5 April.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Medemblik, 20 Maart: de vernieuwing der stoomketels van het stoomgemaal bij Medemblik, van het ambacht der Vier noorder koggen, onder beheer van den ingenieur H. P. N. Halbertsma, te Leeuwarden; ingek. 9 bilj., als:
Maats. »de Prins v. Oranje", 's-Hage, f 26,344
Soc. des Ateliers de Brabant, Brussel, » 20,890
Maats. »Delftshaven", Rotterdam, » 19,800
J. L. Nering Bögel & Co., Deventer, » 19,725
W. H. Jacobs, Haarlem, » 16,645
Hk. Jonker & Zn., Amsterdam, » 18,296
Gebr. Stork, Hengelo, » 17,815
Louis Smulders & Co., Utrecht, » 16,480
Gebr. Deprez, Tilburg, » 15,200
Gegund.
N.B. De oude ketels worden eigendom van den aannemer.

Sluis, 21 Maart: het plaatsen van een gebouw, dienende tot waterberging ten behoeve der stoomtramwegmaatschappij Breskens—Maldegem; minste inschr. A. v. Male, te Schoondijke, voor f 1077.

Kampen, 21 Maart: 1o. het afbreken van het hotel »des Pays-Bas", en het voormalige sociëteitsgebouw aan de Nieuwemarkt te Kampen en het daarterplaatse bouwen eener openbare lagere school voor 384 leerlingen; 2o. het leveren en stellen van 8 stuks zwart-glazen schoolborden met toebehooren; ingek. 17 bilj., als:

	1o.	2o.
J. Hesseling, Meppel,	f 31,784	
H. Hoogeland, Kampen,	31,060	f 390
H. v. Dijk Dz., idem	30,993	620
J. Luite de Vries, Oldeholtpade,	30,887	600
A. v. d. Watering, Kampen,	30,114	420
D. Bruins, Zwolle,	29,987	463
A. Radstaak, Apeldoorn,	29,400	350
F. L. Tiethaff, idem	29,229	390
J. Duursma, Drachten,	29,273	423
J. F. C. Krijgsman, Kampen,	28,689	630
A. Schroeder en L. Barneveld, Almeloo,	28,600	792
J. J. de Gilde, Kampen,	28,528	425
H. v. Dijk Hz., idem	27,620	566
J. Waijs, Vollenhove,	27,385	380
F. Aberson, Steenwijk,	26,886	
K. A. v. d. Berg en De Herder, Zwolle,	26,717	487
Corn. v. Stuijvenberg, Kampen,	26,300	767

Beide perc. gegund aan K. A. v. d. Berg en De Herder, te Zwolle.

Amsterdam, 25 Maart: bestek no. 407, het maken van den onderbouw van eene hydraulische kolentip met het leggen van sporen, het uitvoeren van baggerwerk en andere bijkomende werken op het goederenstation Amsterdam—Rietlanden der Holl. ijzeren spoorwegmaatschappij, in twee perc. (herbesteding).
Perc. 1, ingek. 31 bilj., als:
Ph. Kriekaart, Amsterdam, f 53,800
P. v. Essen, Halfweg, » 50,970
J. J. Bookholts, Amsterdam, » 50,900
W. v. d. Kooij, Amersfoort, » 50,700
W. Westerhof, Weesp, » 50,440
F. W. Dekker, Sliedrecht, » 50,000
W. Ambagtsheer, Nieuweramstel, » 50,000
L. de Rooij, Tilburg, » 49,949
G. A. v. Spanje, Amsterdam, » 49,300
P. Schmidt en E. Hermans, idem » 49,000
L. v. Houwelingen, Hardinksveld, » 49,000
G. D. v. Doorn, Amsterdam, » 48,800
Th. Verhoeven, Deventer, » 48,603
J. Visser Gz., Papendrecht, » 48,600
J. Voordendag, Dordrecht, » 48,600
W. G. v. Berkum, Amsterdam, » 48,500
A. Geldens, Nijmegen, » 48,400
A. de Neef, Brielle, » 48,400
F. E. Terwindt, Pannerden, » 48,316
L. Pott, Buiksloot, » 47,550
H. Schouten, Amsterdam, » 47,400
K. H. Belle, idem » 47,200
A. J. v. Liemt, idem » 47,000
H. Dinkla, Buiksloot, » 46,942
R. v. Buuren, Amsterdam, » 46,800
Timmer en Forstner, idem » 46,774
C. J. Maks Jr., idem » 46,230
J. Hillen, Grave, » 45,574
H. J. Meekers, Amsterdam, » 45,459
M. A. J. Taverne, 's-Hage, » 44,607
Ph. Verbruggen, Waddinxveen, » 43,240
Raming » 48,000
Perc. 2, ingek. 1 bilj., van F. E. Terwindt, te Pannerden, voor f 9,100.
Raming » 12,006.
Massa, ingek. 1 bilj., van F. E. Terwindt, te Pannerden, voor f 57,016.

Brummen, 22 Maart: voor rekening der gemeente: 1o het bouwen van een onderwijzerswoning; ingek. 10 bilj., als:
R. Woesterenk, te Brummen, f 5600
G. Boerstoel, » idem » 5508
H. A. Welsing, » idem » 5380
A. A. Boesschoten, » Velp, » 5298
K. W. Klanderman, » Brummen, » 5249
J. Schut, » idem » 5247
J. Altena, » idem » 5235
G. W. Kerkkamp, » idem » 5186
H. Plant, » idem » 5169
Wed. J. Saccerdijk, » idem » 4749
Gegund.
2o het jaarlijksch onderhoud der gemeentegebouwen; minste inschr. waren:
Perc. 1, gemeentehuis, G. Boerstoel, voor f 72.16
» 2, bode- en veldwachterswoning, J. Schut, voor f 20.
Perc. 3, school te Brummen, K. W. Klanderman, voor f 147.
Perceel 4, school en onderwijzerswoning te Oeken, F. Mulder, voor f 52.85.
Perc. 5, school en onderwijzerswoning te Empe, H. W. Klanderman, voor f 84.
Perc. 6, school te Hal, J. D. Steenwinkel, voor f 26.33.
Perc. 7, school te Eerbeek, H. W. Klanderman, voor f 99.
Perc. 8, school en onderwijzerswoning te Leuvenheim, J. Schut, voor f 69.
Perc. 9, bruggen en duikers, T. Mulder, voor f 46.62½.
Perc. 10, putten en riolen, H. W. Klanderman, voor f 73.
Perc. 11, kerktorens, F. v. d. Berg, voor f 16.
Perc. 12, brandspuithuisjes, dezelfde, voor f 10.66.
Perc. 13, knekelhuisjes, dezelfde, voor f 9.66½.
Perc. 14, schoolborden, F. J. Wildenberg, voor f 34.66½.
Met uitzondering van perc. 3, 4 en 6, alles gegund.
3o. de jaarlijksche levering der grint langs de wegen; minste inschr. waren:
Perc. 1, 150 M³ J. L. Bargers, te Zutfen, voor f 3.10 per M³.
Perc. 2, 120 M³, dezelfde, voor f 2.60 per M³.
Perc. 3, 60 M³, P. Olieslager, te Dieren, voor f 2.81 per M³.
Perc. 4, 120 M³, C. v. Leeuwen, te Brummen, voor f 2.39½ per M³.
Perc. 5, 60 M³, dezelfde, voor f 1.99½ per M³.
Alle perc. gegund.

Velp, 22 Maart: het uitvoeren van verschillende werkzaamheden aan het kasteel Biljoen te Velp, onder beheer van den architect M. K. Smit, te Dieren; ingek. 23 bilj.; minste inschr. waren:
perc. 1, B. Slotboom, Beden, f 497
Gegund.
» 2, C. W. Vis, Velp, » 530
Gegund.
» 3, W. Kolderman, Steeg, » 284.50
Gegund.
» 4, M. Jolink, Velp, » 1421
» 5, dezelfde, » 815
» 6, J. A. G. Tegel, Arnhem, » 1469
Gegund.

Eindhoven, 22 Maart: het bouwen van een sociëteitsgebouw met woning; ingek. 3 bilj., als:
W. v. Vlokhoven, te Stratum, f 9360
J. v. Rooij, » Woensel, » 8697
M. Heesmans, » Eindhoven, » 8447
Niet gegund.

Wommels, 23 Maart, voor rekening der gemeente Hennaarderadeel: a. de levering van 800 stère grint; ingek. 2 bilj., als:
per stère.
B. Steensma, te Lemmer, f 2.78
Van Koppenhagen & Co., » Utrecht, » 2.74
b. het lossen en vletten der grint; ingekomen 1 bilj., van J. v. d. Veen en W. Hiemstra, te Wommels, voor f 0.49 per stère.
c. het vervoer der grint langs de wegen; ingek. 2 bilj., als: per stère.
B. Hiemstra, te Wommels, f 0.52⁵
S. J. Hiemstra, » idem » 0.82
Bovendien was 1 biljet van onwaarde.
Aan de minste inschr. gegund.

Gorredijk, 23 Maart: het graven van vijf wijken binnen den polder van het 6e en 7e veendistrict; ingek. 9 bilj., als:
J. Vrijling & Co., Amsterdam, f 5750
J. Keuning, Luinjeberd, » 4070
J. J. Bouma, Langezwaag, » 3797
B. G. Berger, Oudehaske, » 3738
T. F. Kloosterman, Hemelum, » 3596
A. S. de Jong, Lemmer, » 3233
Th. E. v. d. Berg, Luxwolde, » 3200
H. J. Tsering, Beets, » 3175
G. Brouwer, Gorredijk, » 3100
Gegund.

Wageningen, 23 Maart: het bouwen van twee woningen met gedeeltelijke levering van materialen, onder beheer van den architect S. Bitters; ingek. 4 bilj., als:
R. F. Driever, te Wageningen, f 1021
W. Snijders, » idem » 1020
J. B. Radstake, » idem » 1006
P. de Leeuw, » idem » 947
Gegund.

Arnhem, 25 Maart: het bouwen van eene zaal voor 300 kinderen, op een terrein bij het volkskosthuis, onder beheer van den architect A. R. Freem; ingek. 19 bilj., als:
A. G. Liefting, te Arnhem, f 10,800
J. H. Hollenbach, » idem » 8,511
Jac. Rikken, » idem » 8,135
G. v. d. Heijden, » idem » 7,780
J. N. Jansen, » idem » 7,500
Gebr. v. Daalen, » idem » 7,497
B. Bolder, » idem » 7,450
D. A. Roskam, » idem » 7,277
H. v. d. Sand, » idem » 6,985
J. v. Burk, » idem » 6,735
J. H. v. Riel, » idem » 6,633
Gegund.

's-Hage, 25 Maart: het maken en leveren van verschillende magazijngoederen, ten behoeve van de duinwaterleiding, ged. '89; minste inschr. waren:
Perc. 1, gegoten-ijzeren buizen en hulpstukken, Van den Honert & Punt, te Amsterdam, voor f 5163.50.
Perc. 2, gegoten-ijzeren voorwerpen, Maats. ijzergieterij »de Prins van Oranje", te 's-Hage, voor f 2248.
Perc. 3, diverse fittings, W. J. Stokvis, te Arnhem, voor f 42.
Perc. 4, compositiebuizen, L. J. Enthoven & Co., 's-Hage, f 5203.32.
Perc. 5, gietlood en tin, dezelfden, voor f 1665.88.

's-Hage, 25 Maart, voor rekening der gemeente: 1o. het vernieuwen van de Hangbrug te Scheveningen; ingek. 16 bilj., als:
W. Ch. Kuiper, Scheveningen, f 14,000
W. Swaneveld, 's-Hage, » 13,780
G. Keij, Rotterdam, » 13,400
H. v. Bergen Henegouwen, 's-Hage, » 12,500
A. C. Paardekooper, idem » 12,420
J. de Bruijn en V. d. Horst, idem » 12,400
W. P. Teeuwisse, idem » 12,390
C. Wijbrans, idem » 12,300
J. v. Veen, Scheveningen, » 11,589
A. de Waard en J. C. Diercks, 's-Hage, » 11,090
A. Korteweg, idem » 10,970
H. Jongenburger, Waddinxveen, » 10,920
H. Bols & Co., 's-Hage, » 10,900
J. v. d. Elshout Gz., Scheveningen, » 10,525
G. v. d. Drift, 's-Hage, » 10,500
J. H. de Swart & Zn., idem » 9,932
2o. de aanleg van wegen tusschen den Trekweg en den Rijswijkschen straatweg; ingek. 14 bilj., als:
C. J. Bos Az., Dordrecht, f 10,785
H. v. Bergen Henegouwen, 's-Hage, » 10,499
P. Kraaijeveld, idem » 9,515
J. Rosenburg, idem » 9,300
P. J. Dubbeldam, Dordrecht, » 9,150
M. Bot, Vlaardingen, » 9,100
C. Vermeulen, 's-Hage, » 8,888
G. v. d. Drift, idem » 8,800
W. Swaneveld, idem » 8,780
G. Keij, Rotterdam, » 8,600
A. de Waard en J. C. Diercks, 's-Hage, » 8,590
J. v. d. Elshout Gz., Scheveningen, » 8,120
H. Jongenburger, Waddinxveen, » 8,100
J. de Bruijn en G. J. v. d. Horst, 's-Hage, » 7,985

Makkum, 25 Maart: het doen van verschillende werken aan de zeeweringen enz. van het waterschap der »Vijf deelen zeedijken buitendijks"; gegund werden:
1o. het vernieuwen van een brug, C. Dijkstra, te Kornwerd, voor f 190.
2o. 24 M. hei- en steenwerk, B. Stranstra, te Kornwerd, voor f 614.25.
3o. 80.6 M. leswerk, W. Weidema, te Zurich, voor f 261.95.
4o. 100 M. hei- en steenwerk, C. Dijkstra, te Kornwerd, voor f 450.
5o. 100 decameter kistvullen, C. Smitstra, te Zurich, voor f 150.
6o. 125 idem idem, G. de Boer, te Makkum, voor f 125.
7o. 30 aren aardwerk en zodzetten, M. Mulder, te Harlingen, voor f 157.50.
8o. 700 M. baggerwerk, J. v. Noordennen, te Harlingen, voor f 1806.

Rozendaal (N.-Br.), 26 Maart: het vergrooten der openbare school voor kosteloos lager onderwijs, aldaar. Gegund aan Corn. v. Dorst, te Rozendaal, voor f 1090.

Amsterdam, 25 Maart: voor rekening der gemeente: 1o. het leveren van houtwaren, teer, pik en snedijzer, in 8 perc.; ingek. 17 bilj., als:

Inschr. en woonplaats.	perc. 1	perc. 2	perc. 3	perc. 4	perc. 5	perc. 6	perc. 7	perc. 8
J. J. Claasen,	f 3158.50	—	—	—	—	—	—	—
B. Loos,	—	f 2469.65	—	f 450.—	f 2271.—	—	—	—
Gebr. Snuyff,	—	2683.50	f 1524.50	461.40	2606.78	—	—	—
J. J. Poort,	2683.—	—	1579.—	381.50	2337.80	f 4144.90	—	—
H. E. v. Gelder,	3020.—	2790.65	1698.—	470.40	2137.90	4198.25	—	—
A. Sligcher, Monnikendam,	—	2351.25	1586.70	—	2135.70	—	—	—
Ambachtsheer en V. d. Meulen,	3130.—	2597.90	1348.—	432.60	2360.50	4500.—	—	—
Sibbeler,	3050.—	2230.55	1259.40	364.90	2159.65	4481.—	—	—
Freund,	—	2307.70	—	—	—	5347.50	—	—
Kort,	—	—	—	—	—	4817.75	—	—
V. Sitteren,	—	—	—	—	—	4994.50	—	—
Gebr. v. d. Vliet,	—	—	—	—	—	—	—	f 2167.—
Haasbaart & V. Orsoy,	—	—	—	—	—	—	f 377.—	—
Bijvoets,	—	—	—	—	—	—	332.45	—
Meyer & Höweler,	—	—	—	—	—	—	350.40	—
Brons & Uhlenbroek,	—	—	—	—	—	—	359.60	—
Bernet & Co.,	—	—	—	—	—	—	—	2213.87⁵

2o. het maken van leidingen volgens het Liernurstelsel; ingek. 4 bilj., als:
J. de Boer, te Amsterdam, f 3385
F. Bincker, » idem » 3372
Pruys & Beuker, » idem » 3412
Wed. C. A. Aalders & Zn., » idem » 3164
3o. het verrichten van baggerwerken in het open havenfront enz., in 3 perc.
Perc. 1. ingek. 1 bilj. van F. E. Terwindt, Pannerden, voor f 15,600.
Perc. 2. ingek. 1 bilj. van F. E. Terwindt, Pannerden, voor f 9800.
Massa perc. 1 en 2; ingek. 3 bilj., als:
A. Visser, te Haarlem, f 24,900
W. Goedkoop Dz., » Amsterdam, » 21,000
A. Volker Lz., » Sliedrecht, » 16,500
Perc. 3. ingek. 4 bilj., als:
p. M³.
A. Visser, te Haarlem, f 0.67
F. E. Terwindt, » Pannerden, » 0.65
W. Goedkoop Dz., » Amsterdam, » 0.53
A. Volker Lz., » Sliedrecht, » 0.50

Boornbergum, 25 Maart: het bouwen van een huis met twee woningen, voor L. S. Mulder; ingek. 7 bilj., als:
K. Schiere, te Boornbergum, f 1248
K. Tolman, » idem » 1227
M. v. Weemen, » idem » 1219
J. v. d. Wijk, » Lippenhuizen, » 1186
J. Eppenga, » idem » 1111
T. v. Manen, » Drachten, » 1040
K. v. d. Veen, » idem » 880

's-Hage, 26 Maart: het onderhouden en herstellen van het gebouw te Zierikzee, waarin de de kantoren van de hypotheken en het kadaster gevestigd zijn, van den dag waarop de aanbesteding wordt goedgekeurd tot en met 31 Maart '92, ingek. 6 bilj., als:
M. Pausse, te Zierikzee, f 1310
M. v. d. Linden, » idem » 1297
J. Lammers Jz., » idem » 1292
N. Timmerman Cz., » idem » 1270
J. v. Dijke, » idem » 1255
H. Besaans, » idem » 1087

Nijmegen, 26 Maart: het uitbouwen van het gemeentehuis; ingek. 7 bilj., als:
Firma N. v. Eck en Scheltema, te Nijmegen, f 19,474
W. Kropman, » idem » 18,440
L. v. Fenthem, » idem » 17,100
J. S. Grandjean en W. H. Theunissen, » idem » 16,500
A. Th. Opsoomer, » idem » 16,347
J. v. d. Poppel, » idem » 15,945
H. W. v. d. Waarden, » idem » 15,693
Gegund.
Raming f 15,750

Deventer, 26 Maart: het maken van eene waschinrichting voor de cavalerie te Deventer, onder het beheer der genie te Zutfen; ingek. 8 bilj., als:
A. Feberwee, te Deventer, f 1897
J. Aalpoel, » idem » 1840
G. Peteri Gz., » idem » 1836
H. Korteling, » idem » 1830
R. v. d. Worp, » idem » 1829
H. S. Lepping, » idem » 1799
G. Beltman, » idem » 1795
E. v. d. Woerd Jz., » idem » 1786
Raming » 2000

Utrecht, 26 Maart, onder beheer der genie, aldaar: 1o. het leveren van bouwstoffen voor een beweegbaar veld-hospitaal; ingek. 6 bilj., als:
R. Barneveld, f 6840
Firma P. H. en J. Jongeneel, f 6450
D. Barneveld, » 5950
W. v. Straten, » 5840
D. Lautenbach Ez., » 5777
J. Schouten, » 5340
Raming » 5500
2o. het vernieuwen van de bergloods voor inundatiematerieel in het fort Vossegat; ingek. 6 bilj., als:
R. Barneveld, f 1540
W. v. Straten, » 1350
D. Barneveld, » 1260
J. Schouten, » 1190
W. v. Dijk, » 1120
Th. H. Dirks, » 1087
Raming » 1200
3o. het inrichten van de kazerne Kinderhuis c. a., aldaar, tot garnizoensmagazijn van nachtleger, kleeding enz.; ingek. 6 bilj., als:
boven tarief
H. M. de Koff, 4½ %
beneden tarief
G. J. v. Vloten, 3 %
C. v. Straaten, 5½ »
R. Pisa, 6¼ »
J. Krap, 12 »
W. v. Straten, f 4280.

Groningen, 26 Maart: het bouwen van een nieuwe schuur te Kropswolde, voor W. A. Scholten, onder beheer van den architect R. Veldhuis, te Hoogkerk, ingek. 8 bilj., als:
E. Warnders, te Sappemeer, f 3450
H. Martin, » Zuidlaren, » 3270
A. Sikkens, » Noordlaren, » 3243
G. Bergsma, » Zuidbroek, » 3168
H. Nieland, » Warfum, » 3155
K. v. d. Schuur, » Kropswolde, » 3124
J. Timmer, » Helpman, » 2985
J. Dieters, » Foxham, » 2934

Arnhem, 26 Maart: het leveren van grint-, gus- en plantzand op de losplaatsen der gemeente aan den Rijn en den IJsel en van grint langs verschillende wegen, in 2 perc.; ingekomen 6 bilj., als:

	perc. 1.	perc. 2.
W. v. Hasselt, Nijmegen,	f 2985.—	—
W. H. de Haas, Elden,	2892.25	f 4536.30
J. Terwindt, Westervoort,	2833.25	4069.20
J. H. Hovinck, Pannerden,	2461.—	4740.60
W. F. Hovinck, idem	2385.25	4451.—
M. P. Vale, Arnhem,	2285.75	3919.45

Gegund.

Deventer, 27 Maart: het bouwen van een papierpakhuis voor de firma G. van Son & Co., onder beheer van den architect G. te Riele Wz.; ingek. 12 bilj., als:
J. Pot Jr., te Deventer, f 10,008
G. Beltman, » idem » 9,619
G. Hofstee, » idem » 9,596
G. W. Pieters, » idem » 9,400
H. J. Markerink, » idem » 9,345
H. Lammers, » idem » 9,164
R. v. d. Worp, » idem » 8,975
J. Aalpoel, » idem » 8,911
H. B. Lebbing, » idem » 8,892
H. Visscher, » idem » 8,883
R. v. d. Spoel, » idem » 8,723
J. Witteveen, » idem » 8,493

Hilversum, 27 Maart: de verbouwing van een villa en het bouwen van een stal en koetshuis enz., voor rekening van C. W. Groskamp, onder beheer van den architect I. Gosschalk; ingekomen 23 bilj., als:
L. de Rooij, f 34,700
H. Schouten, f 34,690
C. J. Maks Jr., » 34,500
W. G. v. Berkum, » 34,400
Timmer en Forstner, » 34,200
R. Sühren, » 34,050
A. J. v. Liemt, » 33,980
J. N. Swaan Jr., » 33,500
W. Westerhof, » 33,434
J. J. Bookholts, » 33,400
G. Gijsel, » 33,300
W. Meijer, » 33,000
J. v. d. Brul, » 32,860
B. A. v. Rhijn, » 32,000
J. C. F. Zweesaardt, » 31,000
N. v. Voersen en J. Bijlard, » 29,890
W. Grove, » 29,640
E. Saltzherr, » 29,288
R. Mouw, » 28,833
W. Meijer en H. V. d. Coolwijk, » 28,782
J. Gelens Cz., » 27,275
M. de Lange, » 26,989
G. Teunisse, Bussum (N.-H.) » 25,460

's-Hage, 27 Maart, onder beheer van het ministerie van waterst. enz.: 1o. het wegruimen van een in de rivier de rivier de Waal, onder Dodewaard, nabij Deest, gezonken vaartuig (herbesteding); ingek. 3 bilj., als:
J. H. v. Heeswijk, Lobit, f 8840
A. v. d. Tak, Goedereede, » 7449
M. Dirkzwager Gz., Maassluis, » 5999
2o. het maken van werken tot verbetering van de losplaats aan den rechteroever der rivier de Maas, onder de gemeente Gennep; ingekomen 3 bilj., als:
M. A. Koopmans, Weert, f 1800
J. Hillen, Grave, » 1600
J. v. Vuuren, Zalt-Bommel, » 1533
Raming » 1500
3o. het maken van werken tot verbetering van de rivier de Maas, onder de gemeenten Bergen en Bezmeer; ingekomen 7 bilj., als:
M. A. Koopmans, Weert, f 15,000
A. Geldens, Nijmegen, » 15,000
D. de Kok, Tuil, en W. Baggerman, Neder-Hemert, » 12,999
H. v. Anrooy Jz., Nieuwaal, » 12,895
J. Hillen, Grave, » 12,750
W. P. de Vries, Rossum, » 11,946
J. v. Vuuren, Zalt-Bommel, » 11,885
Raming » 13,000

Amersfoort, 27 Maart, onder beheer der genie, aldaar: 1o. het maken van eene brug over de Flierbeek met toegangsweg langs de kazerne voor bereden wapens; ingek. 8 bilj., als:
G. Prins, te Amersfoort, f 2385
W. Salomons, » idem » 2328
J. G. v. d. Geest, » idem » 2292
J. H. Boks, » idem » 2230
W. v. d. Kooij, » idem » 2215
G. Wassink, » idem » 2179
J. T. Breemer, » idem » 2165
J. v. Harpen, » idem » 2146
Raming » 2400
2o. het maken van een lokaal voor secties en kunstbewerkingen in verbinding met den ziekenstal te Amersfoort; ingek. 4 bilj., als:
J. H. Boks, te Amersfoort, f 1065
W. Salomons, » idem » 994.30
J. T. Breemer, » idem » 980
G. Wassink, » idem » 909
Raming » 1000

Dordrecht, 27 Maart: het bezinken en dichten der doorbraak in den dijk van den Kilpolder nabij de Wacht, gemeente 's-Gravendeel, ingek. 8 bilj., als:
H. F. Volker, Sliedrecht, f 8600
P. M. Bot, idem » 7400
Thijs Kleijn, idem » 7300
Jan Borkum, idem » 6200
Corn. Zanen, Ammerstol, » 5880
Wm. Volker, Sliedrecht, » 5500
Corn. de Jongh, Hardinksveld, » 5470
J. Helgersdijk, Kralingen, » 4940

Wolfertsdijk, 27 Maart: het maken van een nieuwen havendam, bestemd voor los- en laadplaats aan het Wolfertsdijksche veer; ingek. 13 bilj., als:
J. Leijs, 's Heer-Arendskerke, f 5390
Joh. de Jonge, Biezelinge, » 5365
P. Dronkers, Kapelle, » 5299
C. Bolier, Bruinisse, » 5187
A. v. Popering, Bruinisse, » 4998
P. Bruggeman, Hansweerd, » 4909
P. J. Visser, idem » 4880
B. den Exter v. d. Brink, Krabbendijke, » 4798
J. Adriaanse Polfliet, Walsoorden, » 4750
C. de Wilde, Kattendijke, » 4740
A. Foudraine, Goes, » 4663
C. v. Boven, Nieuweramstel, » 4630
P. J. Verbist, Hontenisse, » 4298
Gegund.
Raming » 4770

Apeldoorn, 27 Maart: het bouwen van 6 arbeiderswoningen voor de Herv. diaconie; ingek. 16 bilj., als:

F. Eilers,	te Apeldoorn,	f 2098
H. v. Loenen,	» idem	» 2083
H. Mouw Mzn.,	» idem	» 1991
H. v. d. Braak,	» idem	» 1896
G. J. Tiendemaat,	» idem	» 1879
H. Klaek,	» idem	» 1878
L. Wegerif,	» idem	» 1850
H. Wegerif,	» idem	» 1818
A. Radstaak,	» idem	» 1797
G. Goossen,	» idem	» 1784
J. Blom,	» idem	» 1783
J. v. d. Braak,	» idem	» 1782
J. W. Wassink,	» idem	» 1713
P. Kamphorst,	» idem	» 1687
J. W. Buitenhuis,	» idem	» 1632
J. v. Essen,	» idem	» 1408

Gegund.

Enschedé, 27 Maart: het bouwen van een ververij met drogerij, het inmetselen van een stoomketel en het bouwen eener steenen kolenloods enz. voor de firma H. F. Scholten & Zonen; ingek. 14 bilj., als:

W. Lasonder,	te Enschedé,	f 12.495
H. ten Cate,	» idem	» 11,200
G. Huckriede,	» idem	» 11.183
J. H. Varvik,	» idem	» 10,898
J. Vosseheld,	» idem	» 10,330
F. Morselt,	» Borne,	» 9,980
B. J. Turin,	» Enschedé,	» 9,857
A. H. M. Wesselink,	» Hengelo,	» 9,520
F. H. Wijdeveld,	» Enschedé,	» 9,511
G. J. Sluijmer,	» idem	» 9,190
A. Groothengel,	» Borne,	» 9,145
G. W. Wegereef,	» Enschedé,	» 9,033
A. Jeunink,	» idem	» 8,799
Beltman Jr., en v. d. Wedder,	» idem	» 8,636

Gegund.

Hoenderloo (O.), 27 Maart: het bouwen van twee arbeiderswoningen, onder toezicht van den bouwkundige L. van Zoelen Hzn., te Ede; ingek. 7 bilj., als:

H. v. de Braak, en C. Clein,	te Apeldoorn,	f 2853
J. Thomas,	» Ede,	» 2825
H. v. d. Brink,	» idem	» 2738
B. J. v. Essen,	» Beekbergen,	» 2720
G. Esser,	» Ede,	» 2652
G. v. Peursem,	» idem	» 2450
G. Eylander,	» idem	» 2445

Nijmegen, 28 Maart: het bouwen van 8 woningen voor waschlazen en van een waschhuis te Nijmegen onder het beheer der genie aldaar; ingek. 11 bilj., als:

D. N. Roskam,	te Arnhem,	f 18,490
J. M. Roos,	» Nijmegen,	» 17,960
J. v. Ginkel,	» idem	» 17,390
J. Teunissen,	» idem	» 17,289
W. v. d. Wagt,	» idem	» 17,287
F. Buskens,	» Ubbergen,	» 17,245
H. W. v. d. Waarden,	» Nijmegen,	» 16,993
A. T. Opsomer,	» idem	» 16,777
A. Beuming,	» idem	» 16,760
T. W. H. Delgijer,	» idem	» 16,600
G. J. Groot,	» St.-Anna,	» 16,600
Raming		» 19,000

Laatstgenoemde is bij loting als aannemer voorgedragen.

Apeldoorn, 28 Maart: het bouwen van een kerk voor de Ned.-Ger. gemeente (doleerende), onder beheer van den architect J. A. Wijn; ingek. 12 bilj., als:

L. Wegerif,	te Apeldoorn,	f 5388
G. Goossen,	» idem	» 5193
F. W. Geurden,	» idem	» 4945
H. J. Eijkelboom,	» idem	» 4898
A. Radstaak,	» idem	» 4894
J. W. Wassink,	» idem	» 4700
H. Wegerif,	» idem	» 4630
J. W. Buitenhuis,	» idem	» 4486
H. v. Loenen,	» idem	» 4471
C. Wegerif,	» idem	» 4400
H. Mauw Mzn.,	» idem	» 4226
J. v. d. Braak,	» idem	» 4190

Hedersteeg, 28 Maart: het bouwen van een school met ameublement en onderwijzerswoning te Ellekom; ingek. 8 bilj., als:

G. J. Carmiggelt,	te Brummen,	f 11,984
H. A. Welsing,	» idem	» 11,523
G. J. Rutgers,	» Ellekom,	» 11,320
H. M. Berendsen,	» Lang-Koppel,	» 11,147
L. Enklaar,	» Dieren,	» 11,087
A. v. Dijk,	» Ellekom,	» 10,698
G. J. B. Heytink,	» Angerloo,	» 10,497
S. Dekker,	» Doesburg,	» 10,350

Gegund.

Arnhem, 28 Maart: het veranderen van een pakhuis van de firma Reilingh en Niemeijer, onder beheer van den architect A. R. Freem; ingekomen 5 bilj., als:

Th. Rutten,	te Arnhem,	f 3711
D. A. Roskam,	» idem	» 3710
H. v. d. Sand,	» idem	» 3700
J. H. v. Riel,	» idem	» 3650
B. Bolder,	» idem	» 3590

Gegund.

Arnhem, 28 Maart, onder beheer der genie te Arnhem: 1o. het éénjarig onderhoud der kazernegebouwen enz. te Arnhem, en dat der werken en gebouwen van het fort bij Westervoort; ingek. 7 bilj., als:

H. v. d. Sand,	te Arnhem,	f 11,500
J. H. Wardenier,	» idem	» 10,795
B. Bolder,	» idem	» 10,378
G. H. v. d. Heijden,	» idem	» 10,280
J. H. Hollenbach,	» idem	» 9,995
J. P. Welsing,	» idem	» 9,898
D. A. Roskam,	» idem	» 9,810
Raming		» 9,900

2o. eene verving van gebouwen en werken te Arnhem en Westervoort; ingek. 5 bilj., als:

A. Verhoeven,	te Arnhem,	f 3990
F. Simmelink,	» idem	» 3884
H. L. v. Veluwen,	» idem	» 3898
F. L. Maandag,	» idem	» 3137
M. H. Eijsvogel,	» Rumpt,	» 2877
Raming		» 3200

's-Bosch, 28 Maart: het onderhoud van de gebouwen ten dienste van het prov. best. van Noord-Brabant, ged. 2 jaren; ingek. 5 bilj., als:

L. Harkens,	te 's-Bosch,	f 3640
Th. Meeuwese,	» idem	» 3615
Th. Dirks,	» idem	» 3609
Th. v. Ravenstein,	» idem	» 3619
W. M. v. Beckum,	» idem	» 3509

Waalwijk, 28 Maart; het bouwen van een woonhuis met schoenfabriek, onder beheer van den bouwkundige H. C. Meulkens; ingekomen 5 bilj., als:

A. Michael,	te Loonschedijk,	f 7160
G. G. v. Hulten,	» Waalwijk,	» 6998
G. v. Dijck,	» idem	» 6690
K. v. Olmen,	» idem	» 6398
E. Treffers,	» idem	» 6300

Gegund.
Raming f 6404

Neuzen, 28 Maart: het bouwen van een bier- en woonhuis te Neuzen, onder beheer van den architect J. Scheele Dz.; ingek. 5 bilj., als:

H. v. d. Velde,	te Neuzen,	f 2988
M. D. de Putter,	» idem	» 2750
J. Kolijn,	» idem	» 2697
A. Klaassen,	» idem	» 2680
P. A. Mielen,	» idem	» 2680

Bij loting gegund aan P. A. Mielen.

Breda, 28 Maart, voor rekening der gemeente: 1o. het bouwen van een meisjesschool voor lager en meer uitgebreid lager onderwijs, in de Eindstraat; ingek. 11 bilj., als:

J. Schuller,	te Raamsdonk,	f 14,651
A. Verhagen,	» Breda,	» 13,960
Th. Kessel,	» idem	» 13,792
B. Verlegh,	» Ginneken,	» 13,610
W. v. Boxsel,	» Breda,	» 13,186
M. Bakkeren,	» Princenhage,	» 12,784
G. v. d. Velden,	» Breda,	» 12,783
L. Chabot,	» idem	» 12,720
J. Kleiner,	» idem	» 12,537
C. de Kanter,	» idem	» 12,375
M. v. Sevenbergen,	» idem	» 12,080

2o. het afbreken van het huis, den stal en schuur in de Zwaanstraat, B no. 136 en het bouwen van een nieuwen scheidingsmuur; ingek. 3 bilj., als:

Th. Kessel,	te Breda,	f 376
W. v. Boxsel,	» idem	» 330
C. de Kanter,	» idem	» 239

Zutfen, 29 Maart: het onderhouden en herstellen van de rijksgebouwen voor de invoerrechten en accijnzen te Lobit, Millingen en Babberich, van 1 April '89 tot ultimo Maart '92; ingek. 9 bilj., als:

H. Verborg en G. Reijers,	te Lobit,	f 5555
J. H. v. Hezewijk,	» idem	» 5449
S. C. S. Schoemaker,	» idem	» 4789
W. Kempkes,	» idem	» 4310
G. Muskens,	» idem	» 4156.80
Jac. Eimans,	» idem	» 4149
B. J. Wiefers,	» idem	» 4098
J. H. Muskens,	» Herwen,	» 3993
H. G. Raben,	» Didam,	» 3785

Arnhem, 29 Maart: het gewoon onderhoud der bestratingen, het herstraten van- en het maken van nieuwe kei-, klinker- en ironbrickbestratingen, het leggen en stellen van gootbanden, riolen en syphons; ingek. 3 bilj., als:

J. Terwindt,	te Westervoort,	f 13,450
W. H. de Haan,	» Elden,	» 11,843
M. P. Vale,	/ Arnhem,	f 10,523

Gegund.

Naarden, 29 Maart: het maken van eene bad- en zweminrichting, onder het beheer der genie, aldaar; ingekomen 2 bilj., als:

J. D. Hulsen Jr.,	te Naarden,	f 3400
J. H. v. Asperen,	» idem	» 3300
Raming		» 2800

's-Bosch, 29 Maart: het aanbrengen van waterleidingen in of bij militaire gebouwen te 's-Bosch; ingek. 7 bilj., als:

M. L. v. Bergen,	te 's-Bosch,	f 7860
J. de Boer,	» idem	» 7544.45
G. de Ruijter,	» idem	» 7723
W. A. Peijnenburg,	» idem	» 7312.71
Th. A. v. Ravenstein,	» idem	» 7130
F. Vernimmen,	» Utrecht,	» 7062
P. H. Hörmann,	» idem	» 6987
Raming		» [illegible]

Utrecht, 29 Maart: het leggen, in berijdbaren staat opleveren en onderhouden van de trambaan van het Stationsplein van den Rijnspoorweg naar het station van den Oosterspoorweg (Maliebaan); ingek. 15 bilj.; minste inschr. J. Monster, te Vreeswijk, voor f 5980.

Arnhem, 29 Maart: het van buiten verven van de prov. gebouwen te Arnhem, ged. '89; ingekomen 12 bilj., als:

W. F. H. v. Zelm,	te Arnhem,	f 1168
G. J. de Graaf en G. Hanekamp,	» idem	» 883
W. C. E. Berger,	» idem	» 794
G. Th. Verhoeven,	» idem	» 760
A. A. Vierhout,	» idem	» 730
P. de Leeuw,	» idem	» 698
J. M. v. d. Berg,	» idem	» 551
A. E. Beuse,	» idem	» 534
H. J. Bresser,	» idem	» 528
F. Simmelink,	» idem	» 514
A. J. Joostema en G. J. Grundeler,	» idem	» 500
J. Th. Verhoeven,	» idem	» 374

Arnhem, 29 Maart: de vernieuwingen en herstellingen aan de prov. gebouwen te Arnhem, ged. '89; ingekomen 6 bilj. als:

J. H. v. Riel,	te Arnhem,	f 725
B. Bolder,	» idem	» 716
H. v. d. Sand,	» idem	» 698
J. Th. Rutten,	» idem	» 689
W. J. G. Gribnau,	» idem	» 679
J. A. Koenders,	» idem	» 677

's-Hage, 29 Maart, onder beheer van het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud van: 1o. het postgebouw te Harlingen; ingek. 6 bilj., als:

L. Strak,	te Harlingen,	f 848
G. S. Poelstra,	„ idem	„ 834
J. Torenbeek,	„ idem	„ 787
L. Posthuma Jr.,	„ idem	„ 714
Gebr. v. d. Meer,	„ idem	„ 706
J. Posthuma,	„ idem	„ 649
Raming		„ 740

2o. het post- en telegraafgebouw te Elburg; ingek. 2 bilj., als:

J. Sipkes,	te Elburg,	f 836
H. J. Hengeveld,	„ idem	„ 788
Raming		„ 850

3o. het postgebouw te Tiel; ingek. 1 bilj., van A. F. Koch, Tiel, voor f 778
Raming „ 800

4o. het post- en telegraafgebouw te Hoek-van-Holland; ingek. 4 bilj., als:

A. H. Lankester,	Hoek-van-Holland,	f 486
A. den Boer,	idem	„ 429
C. Vreedenburgh,	's-Gravenzande,	„ 425
J. Varenkamp,	idem	„ 417
Raming		„ 445

Amsterdam, 29 Maart: 1o. het onderhouden en herstellen van het rijkswaaggebouw te Amsterdam, van 1 April '89 tot en met Maart '92; ingek. 7 bilj., als:

J. J. Strasser,	f 1770
Bonne en Potasse,	» 1643.42
J. Poot,	» 1200
J. de Boer,	» 1198
T. G. Degenhardt,	» 1100
G. Woud,	» 1068
J. H. Heijer Jr.,	» 1048

2o. het onderhouden en herstellen van het administratiegebouw der invoerrechten enz. te Utrecht, van 1 April '89 tot en met 31 Maart '92; ingek. 8 bilj., als:

A. J. Gronert,	f 2300
J. de Kruif,	» 2230
G. J. v. Vloten,	» 2031
E. M. Frijlink,	» 1936
G. Kune,	» 1800
Gebr. v. Leeuwen Wz.,	» 1800
H. Vermeer,	» 1740
B. J. v. Baaren,	» 1580

BIJVOEGSEL

VAN

DE OPMERKER

van ZATERDAG 6 APRIL 1889.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 8 April.

Maastricht, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van een kaaimuur langs de losplaats boven sluis no. 19 der Zuidwillemsvaart te Maastricht. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur Doffegnies, beide te Maastricht. Aanw. gehouden. Raming f 9160.

Amersfoort, te 11 uren, door burg. en weth.:
1o. het maken en leveren van eene mestpraam voor de gemeente-reiniging;
2o. het uitdiepen van de haven en binnengrachten.

Rozenburg (Z.-H.), te 11 uren, door burg. en weth.: de levering van 150 stère grint en 30 stère grintzand.

Zandvoort, te 11 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene school met gymnastieklokaal en onderwijzerswoning. Inl. bij den gemeenteopzichter. Aanw. gehouden.

's-Hage, te 11½ uren, door het prov. van Zuid-Holland: het maken van steenglooiingen op de beloopen der toegangswegen van de brug over de Oude-Maas te Barendrecht. Aanw. gehouden. Raming f 24,100. *(Zie advert. in no. 13.)*

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën:
1o. de levering van den metalen bovenbouw van twee spoorwegbruggen;
2o. de levering van den metalen bovenbouw van elf bruggen, alle ten dienste van de burgerlijke openbare werken in Ned.-Indië.

Makkum, te 12 uren, door het dijksbest. van Wonseradeels Zuiderzeedijken, in het logement »de Prins": de gewone onderhoudswerken aan de zeewering van het waterschap.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:
1o. het gewoon onderhoud van- en het verrichten van herstellingen, ged. 89 aan sluis- en waterwerken, scheepvaartinrichtingen enz.;
2o. het bouwen van steenen en houten wallen enz., en het gewoon onderhoud van- en het verrichten van herstellingen aan de steenen en houten wallen, langs de grachten enz.; de riolen onder en de goten langs den openbaren weg, enz.; de openbare waterplaatsen, de verschwaterbakken, de gebouwen, loodsen, schoolingen enz., van de asch- en vuilnisbelt aan de Kostverloren wetering, de werken in het Sarphatipark enz.;
3o. het leveren van Andernachsche keien en trachietkeien, in twee perc. *(Zie advert. in no. 13.)*

Delfzijl, te 12 uren, door burg. en weth.: het doen van eenige herstellingen aan en het onderhouden ged. '89 van: *a*. de scholen en onderwijzerswoningen voor het openbaar lager onderwijs; *b*. de overige gebouwen en werken der gemeente.

Harlingen, te 1 uur, door burg. en weth.: het op de diepte baggeren van alle buitenhavens met het vervoeren der slik naar zee, ged. 5 jaren.

Doetichem (Geld.), te 1 uur, door de Doetichemsche bouwmaatschappij, in het koffiehuis van W. Welsink: het bouwen van twee villa's. Aanw. te 11 uren.

Kampen, te 2 uren, in het hotel »de Moriaan": het verhoogen en verzwaren der Revekaden en het uitdiepen der Reve in Drenthen, in 5 perc. of in massa.

Empel (N.-Br.), te 4 uren, door het polderbest. van Empel en Meerdijk, bij J. van Lith: de levering van 400 M³ grove onderhoudsgrint uit de Waal.

St.-Annaparochie, te 5 uren, door het dijksbest. van het waterschap »het Oud-Bilt": het afbreken der oude brug »de Belkerijl", in den kunstweg te Wier en het maken van eene nieuwe vaste brug, aldaar.

Oosterbeek (Geld.), te 7 uren, in het koffiehuis van Van der Velde: het bouwen van twee woon- met winkelhuizen. Aanw. gehouden.

Groningen, te 8 uren, door den architect K. Hoekzema, in het hotel Friesland: het afbreken van een huis en het bouwen van een winkelhuis met bovenwoning in de Raamstraat S no. 98, met de levering van al het benoodigde.

Groningen, te 8 uren, door den voerman C. Walker, in het koffiehuis van B. Feldhaus: het vervangen van het gebouw, S 340, staande op den hoek van de Stationsstraat en het Gedempte Zuiderdiep aldaar, door een winkelhuis met slachtplaats en bovenwoning.

Amsterdam, door de Holl. ijzeren spoorwegmaatschappij, in kamer no. 46 van het centraal administratiegebouw: bestek no. 428, het ophoogen van een gedeelte spoorweg, het wijzigen van de spoorweginrichtingen en het maken van een verhoogd perron met abri, ijzeren overkapping en twee waterkranen met bijbehoorende werken, op het stations-emplacement Amersfoort. *(Zie advert. in no. 12.)*

Zierikzee, door het best. van den polder Grootkettewaarde: de levering van 70 M³ onderhoudsgrint, franco voor den wal binnen het Sas, vóór 1 Juni.

Leeuwarden: het bouwen van een woonhuis, ingericht voor twee woningen, op den hoek van het Schoenmakersperk en den Groeneweg. Inl. bij den architect W. C. de Groot, aldaar.

Kornjum (Fr.), door den architect F. Brouwer: het bouwen van een woonhuis aan den Stiensenweg, nabij Leeuwarden. Aanw. gehouden.

Dinsdag, 9 April.

's-Hage, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, op het bureau der genie:
1o. het vervangen van de houten wanden der overdekte rijloods bij de Alexanderskazerne door steenen muren, te 's-Hage. Raming f 1900;
2o. het maken van schietbanen voor het regiment grenadiers en jagers. Raming f 5320. Bilj. inzenden uiterlijk 8 April, vóór 3 uren. Aanw. gehouden.

Hoofddorp (N.-H.), te 10 uren, door den bouwkundige H. Rinck, in het café van Sietermans: het bouwen van een woonhuis met bakkerij. Aanw. te 9 uren.

Nieuweramstel, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken eener vaste brug over de Boerenwetering. Inl. bij den opzichter der gemeentewerken.

Bolsward, te 1½ uren, door het best. der vereeniging voor vakonderwijs in de zuivelbereiding in Friesland, in »de Doele": het stichten van een gebouw c. a. voor vakonderwijs in de zuivelbereiding te Bolsward. Inl. bij den architect K. Tromp, aldaar.

Kralingen, te 2 uren, door burg. en weth.: het verbeteren van een gedeelte van den lagen zeedijk over de Oude-Plantage. Aanw. 8 April, te 10 uren.

Lonneker (Ov.), te 2 uren, door burg. en weth.: het doen van eenige werkzaamheden aan de onderwijzerswoning met bijbehooren, te Usselo.

Groningen, te 8 uren, door den architect G. Nijhuis, in het koffiehuis van H. Piel: het verbouwen van het perceel C. n. 14, in de Poelestraat.

Woensdag, 10 April.

Amersfoort, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, in het hotel Muller:
1o. het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Amersfoort. Raming f 6100;
2o. het eenjarig onderhoud van de werken in de Grebbe-linie en de linie in de Neder-Betuwe. Raming f 1590;
3o. eene verving van rijksgebouwen te Amersfoort. Raming f 1800. Bilj. inzenden uiterlijk 9 April, vóór 3 uren.

Leeuwarden, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie te Zwolle, in het koffiehuis van H. Schaap: het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Leeuwarden. Bilj. inzenden uiterlijk 9 April, vóór 3 uren, bij den opzichter van fortificatiën te Leeuwarden. Raming f 5800.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van werken tot normaliseering van de rivier de Waal, onder Valburg, Beuningen en Ewijk, prov. Gelderland, tusschen de kilometerraaien 31 en 35 der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Van der Sleijden, te Nijmegen. Aanw. gehouden. Raming f 89,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het uitvoeren van werken in verband met de verdediging van het Scheur, boven Maassluis, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Welcker, te Rotterdam, en den adjunct-ingenieur François, te Hoek-van-Holland. Aanw. gehouden. Raming f 213,000.

Vucht, te 11 uren, door burg. en weth.: het maken van een kunstweg met bijbehoorende werken, onder Vucht en Esch, lang 5138 M. Inl. bij den opzichter J. M. P. Koenen, te Vechel. Aanw. gehouden.

Aardenburg (Zeel.), te 11 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een nieuw lokaal met een gang, privaten enz., bij het bestaande lokaal der openbare school in deze gemeente, benevens eene overdekte speelplaats. Aanw. gehouden.

Willemsoord, te 11 uren, door de directie der marine: de levering van 700 M³ dennen masten, lang 22.6 M., breed 85 à 52 cM., dik 58 à 46 cM. Inl. bij den magazijnmeester der marine, aldaar.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van den metalen bovenbouw van tien bruggen, ten dienste der staatsspoorwegen op Sumatra.

Arnhem, te 11 uren, door den architect D. Geijsbeek Molenaar, in het Centraalgebouw: het bouwen eener machinefabriek aan de zuidzijde van den Rijn, voor rekening van R. H. Haentjens. Aanw. 8 April, te 1 uur. *(Zie advert. in no. 14.)*

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het Nutsgebouw: de levering van diverse materialen en gereedschappen, ten behoeve van 's rijks overzeesche bezittingen, in 47 perceelen. Bilj. inzenden 10 April, vóór 12 uren.

Maastricht, te 2 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, te Nijmegen, op het bureau der genie: het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Maastricht. Bilj. inzenden uiterlijk 9 April, vóór 3 uren, bij den hoofdopzichter van fortificatiën. Raming f 6000.

Zwolle, te 7½ uren, door burg. en weth.: het dempen en omleggen van een gedeelte der Achtergracht met eenige daarmede in-verband-staande werken. Inl. bij den gemeente-architect. Bilj. inzenden 10 April, vóór 12 uren.

Enschedé, te 8 uren, door het best. der coöperatieve winkelvereeniging »Eigen Hulp", in het koffiehuis van J. Benken: het bouwen van een winkel met pakhuis, bakkerij enz., op een terrein, gelegen aan de Bothofsteeg. Aanw. te 10 uren.

Stedum (Gron.), door burg. en weth.: de levering van ongeveer 380 stère riviergrint en ongeveer 200 stère macadam, te leveren op het schip in den kruiwagen, voor de verschillende opslagplaatsen in de gemeente, vóór 1 Sept. '89. Bilj. inzenden vóór 10 April.

Murmerwoude, door den burgemeester van Dantumadeel: het maken van eene nieuwe vaste brug over de Murk, onder Roodkerk, ter vervanging van de Halfbaarderbrug. Bilj. inzenden vóór 10 April.

Donderdag, 11 April.

Groningen, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, te Zwolle, op het bureau der genie: het eenjarig onderhoud der kazernen en andere gebouwen en werken te Groningen. Bilj. inzenden uiterlijk 10 April, vóór 3 uren, bij den opzichter van fortificatiën te Groningen. Raming f 5290.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het

gebouw van het prov. best.: de uitvoering van baggerwerk in het Noordzeekanaal, beoosten de invaart van de nieuwe petroleumhaven. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur De Bruijn, te Amsterdam, en den opzichter Helmers, te Beverwijk. Aanw. gehouden. Raming ƒ 6000.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het uitvoeren van baggerwerk in de spoorweghaven te Enkhuizen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Keurenaer, te Hoorn, en den opzichter Schol, te Enkhuizen. Aanw. gehouden. Raming ƒ 8000.

Woerden, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie te Utrecht, in de infirmerie: het éénjarig onderhoud der werken en kazernegebouwen enz., te Woerden en te Wierikerschans. Bilj. inzenden uiterlijk 10 April, vóór 3 uren. Raming ƒ 2460.

Arnhem, te 11 uren, door den kapitein eerstaanwezend-ingenieur, in het hotel Sluis: het aanbrengen van brandkranen c. a. in militaire gebouwen te Arnhem. Bilj. inzenden uiterlijk 10 April, vóór 3 uren. Aanw. gehouden. Raming ƒ 3350.

Buren (Geld.), te 11 uren, door het polderbest. van Buren en Erichem, op het raadhuis: de levering van 250 M³ grint op de wegen in dien polder.

Kortgene (Zeel.), te 11 uren, door burg. en weth.: de levering van 250 stère onderhoudsgrint.

Menaldumadeel, te 1 uur, door burg. en weth.: de levering van 1020 stère grint.

Wormerveer, door burg. en weth.: het maken van een verbindingsweg met brug enz., tusschen de rijbrug over de Zaan en het zandpad in de gemeente Wormer. Inl. bij den architect A. H. D. Rups, te Edam.

Vrijdag, 12 April.

Stavenisse (Zeel.), te 10 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Stavenisse, in het gemeentehuis: het verdedigen van den onderzeeschen oever door steenbestorting aan de waterkeering van het bovengenoemd waterschap. Aanw. 8 April, van 11—1 uren.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van twee wisselplaatsen op de Zuidwillemsvaart, prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, te 's-Bosch, den ingenieur Schuurman, te Vucht, en den opzichter Weehuizen, te 's-Bosch. Aanw. gehouden. Raming ƒ 3500.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: de voorziening van de kanaalboorden der Zuidwillemsvaart, in de prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur te 's-Bosch, den ingenieur Schuurman, te Vucht, en de opzichters Pommée, te Aarle-Rixtel, en Weehuizen, te 's-Bosch. Aanw. gehouden. Raming ƒ 5000.

Gorichem, te 10½ uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van de Alblasserwaard met Arkel beneden de Zouwe, in de Doelen: *a.* eenige perceelen aardwerken en belangrijke steenglooiingswerken aan de dijken van het hoogheemraadschap; *b.* metselwerken aan de muren in den wal te Nieuwpoort; *c.* het leveren van grint en biggelzand. Bilj. inzenden 11 April.

Burg (Zeel.), te 11 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen Burg- en Westlandpolder, in het gemeentehuis: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '89, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van bovengemelden calamiteusen polder. Aanw. 8 April, van 10—12 uren.

Willemsoord, te 11 uren, door de directie der marine: het maken van overdekte hellingen voor 2 torpedobooten groot model. Inl. bij den hoofdingenieur der marine, aldaar. Aanw. 10 en 11 April, te 10 uren.

Doesburg, te 11½ uren, door den eerstaanwezend ingenieur der genie te Zutfen, in het logement »Hof Gelria": het eenjarig onderhoud der kazernegebouwen, de werken enz., te Doesburg. Bilj. inzenden uiterl. 11 April, vóór 3 uren, bij den opzichter van fortificatiën, te Doesburg. Raming ƒ 3700.

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-inrichtingen, op het bureau der directie: de levering van koper- en messingplaat, voor den aanmaak van patroonhulzen enz.

Utrecht, te 12½ uren, aan het hoofdbureau der Centraalspoorwegmaatschappij, Catharijnekade C 579: de levering van magazijngoederen. Bilj. inzenden uiterlijk 11 April.

Leeuwarden, te 1 uur, door het prov. best. van Friesland: het uitvoeren van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de werken der Compagnons- of Appelschavaart met het onderhoud tot 1 Mei '90, in 2 perc. Inl. bij den ingenieur, te Leeuwarden, en de opzichters J. Tak, te Wolvega, en D. Sijtsma, te Drachten. Aanw. 8 April, te 10 uren.

Leeuwarden, te 1 uur, door het prov. best. van Friesland: het uitdiepen van eenige kanalen en vaarwaters, in onderhoud en beheer bij de provincie Friesland, in 9 perc. Raming: perc. 1 ƒ 17,022, perc. 2 ƒ 16,735, perc. 3 ƒ 4775, perc. 4 ƒ 3610, perc. 5 ƒ 1848, perc. 6 ƒ 1088, perc. 7 ƒ 2864, perc. 8 ƒ 180, perc. 9 ƒ 213. (*Zie advert. in nº. 13.*)

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhouden en herstellen van het post- en telegraafgebouw te Zierikzee, van den dag der kennisgeving van de goedkeuring der aanbesteding tot en met 31 Dec. '91. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage, en den hoofdopzichter voor de landsgebouwen J. J. G. Rinkes, te Breda. Aanw. gehouden. Raming ƒ 850.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhouden en herstellen van het rijkstelegraafgebouw te Arnhem, tot 31 Maart '92. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 1e district, te 's-Hage, en den hoofdopzichter D. Fokkens, te Zwolle. Aanw. gehouden. Raming ƒ 1055.

Amersfoort, te 1 uur, door watergraaf en heemraden van het heemraadschap de Eem, Beken en aankleve van dien te Amersfoort, in het lokaal Amicitia: het op de diepte brengen van reeds verdiepte gedeelten der Lunteresche-, Barneveldsche-, Modder- en Moorsterbeken en den buitensingel van Amersfoort, in 6 perc. Inl. bij den kamernar T. J. van As, aldaar. Aanw. 9 April, te 10 uren.

Nieuwersluis, te 2 uren, door M. F. Boerman, in het koffiehuis van Van Caspel: het sloopen eener boerderij en het bouwen van een heerenhuis met stalling, te Mijnden. Inl. bij den bouwkundige G. van Heerde, te Breukelen. Aanw. 12 April, te 10 uren.

Amsterdam, te 3 uren, door de commissie van beheer en toezicht over de gasthuizen, in het Binnengasthuis: het met zand ophoogen van een terrein aan de Jacob-van-Lennepstraat. Inl. bij den architect H. Leguijt.

Groningen, te 8 uren, door den architect K. Hoekzema, bij J. E. Tuinzeker: het afbreken en wederopbouwen van een huis met verdieping aan het Schuitendiep, letter O no. 63, met de levering van al het benoodigde. Aanw. 8 April, te 11 uren.

Zaterdag, 13 April.

Nijmegen, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, op het bureau der genie: het éénjarig onderhoud van de werken en kazernegebouwen enz., te Nijmegen, Lent en Pannerden. Bilj. inzenden uiterlijk 12 April, vóór 3 uren. Raming ƒ 9000.

Harderwijk, te 10½ uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie te Amersfoort, in het »Hotel du Croix":

1o. het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Harderwijk. Raming ƒ 2500;

2o. eene verving van gebouwen te Harderwijk. Raming ƒ 800. Bilj. inzenden uiterlijk 12 April, vóór 3 uren, bij den opzichter der militaire gebouwen G. van der Sande, te Harderwijk.

Utrecht, te 12 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van den Lekdijk-bovendams, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen: het leggen van een berm langs de binnenglooiing van den Lekdijk tusschen hectometerpaal 59—69, onder de gemeente Wijk-bij-Duurstede, ter lengte van 1000 M. Inl. bij den kamernar E. G. Wentink, te Schalkwijk. Aanw. 10 April, van 11—12 uren.

Leeuwarden, te 1½ uur, door burg. en weth.: de levering van 140,000 vlakke Waalstraatklinkers en 125,000 getrokken idem. Bilj. inzenden uiterlijk 13 April, vóór 12 uren.

Klundert (N.-Br.), te 2 uren, door den tijdelijken rentmeester der domeinen te Klundert, ten zijnen kantore: de levering van 7250 bos dekriet, in 2 perc., zwaar in omtrek bij den band 0.64 M., lang 1.80 à 2 M., te leveren vóór of op 15 Mei '89 op den wal, perc. 1, 4200 bos te Klundert binnen het Sas der Roodevaart, perc. 2, 3050 bos te Breda ten zuiden dier gemeente op het stadserf aan de Mark tusschen de inundatiesluis en de artilleriekazerne. Inl. bij den hoofdopzichter P. van de Erve, te Breda, en den bouwkundige J. Mol, te Zevenbergen.

Maandag, 15 April.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het vernieuwen van de brug no. 67, over de Prinsengracht bij de Leidschegracht en bijbehoorende werken;

2o. de levering van bijna 18 ton balkijzer voor de brug no 67, over de Prinsengracht bij de Leidschegracht;

3o. het verrichten van eenige herstellingen en vernieuwingen aanbevens het onderhouden ged. '89 van de huizen, torens, poorten enz.; de gebouwen ten behoeve van het onderwijs, van de politie, der brandweer, benevens die op de algemeene begraafplaatsen;

4o. het verrichten van baggerwerken in grachten, slooten en balkhavens, binnen de gemeente Amsterdam, ged. '89. (*Zie advert. in nº. 14.*)

Middelburg, te 1 uur, door het prov. best. van Zeeland: het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de rijksgebouwen in de Abdij te Middelburg, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '90. Aanw. 8 April, te 1 uur.

's-Hage, te 1½ uren, door burg. en weth.: het bouwen eener school voor minvermogenden aan de Achterraamstraat. Aanw. 12 April, te 10 uren.

Beets (Fr.), door kerkvoogden der Herv. gemeente: het afbreken van de bestaande kerk met toren en het bouwen van eene geheel nieuwe kerk met toren, aldaar. Inl. bij den architect L. de Goed, te Beetsterzwaag. Bilj. inzenden vóór 15 April.

Kapelle (Zeel.), bij den secretaris der gemeente: de levering van 300 M³ onderhoudsgrint en 20 M³ grintzand, te leveren vrij op den wal aan den steiger van den Willem-Annapolder in den Bieselingschen Ham vóór 10 Juni c. k.

Murmerwoude, door den burgemeester van Dantumadeel: de levering van 200 stère zuiver gewasschen riviergrint. Bilj. inzenden vóór 15 April.

Dinsdag, 16 April.

Haarlem, te 10 uren, door den majoor eerstaanwezend-ingenieur der genie, op het bureau der genie:

1o. het maken van zandophoogingen voor een fort bij Vijfhuizen, onder voorwaarde dat het benoodigde zand zal worden geleverd vanwege den Staat in de vaartuigen van den aannemer, op aan te wijzen plaatsen bij de kanaalwerken te IJmuiden;

2o. het maken van genoemd werk, onder voorwaarde dat het benoodigde zand door den aannemer geleverd wordt met vrijheid in de plaats van herkomst. Bilj. inzenden uiterlijk 15 April, vóór 3 uren. Aanw. 8 April, te 10½ uren. Raming ƒ 119,500.

Amsterdam, te 10 uren, door den luitenant-kolonel eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie:

1o. het maken van zandophoogingen enz., voor de batterij bij den Jisperweg, onder voorwaarde dat het zand door den Staat zal geleverd worden in de vaartuigen van den aannemer, op aan te wijzen plaats bij de kanaalwerken te IJmuiden;

2o. het maken van genoemd werk, onder voorwaarde, dat het benoodigde zand door den aannemer geleverd wordt met vrijheid in de plaats van herkomst. Bilj. inzenden uiterlijk 15 April, vóór 3 uren. Aanw. 9 April, te 12 uren. Raming van het werk sub 2 ƒ 106,500.

Amsterdam, te 10 uren, door den luitenant-kolonel eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie:

1o. het maken van zandophoogingen enz., voor de batterij bij den Middenweg, onder voorwaarde, dat het benoodigde zand vanwege den Staat zal geleverd worden in de vaartuigen van den aannemer, op aan te wijzen plaats bij de kanaalwerken te IJmuiden;

2o. het maken van genoemd werk, onder voorwaarde, dat het benoodigde zand door den aannemer geleverd wordt met vrijheid in de plaats van herkomst. Bilj. inzenden uiterlijk 15 April, vóór 3 uren. Aanw. 9 April, te 10½ uren. Raming van het werk sub 2 ƒ 109,000.

Haarlem, te 10 uren, door den majoor eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie: het eenjarig onderhoud van werken, gebouwen enz., te Haarlem. Bilj. inzenden uiterlijk 15 April, vóór 3 uren. Raming ƒ 8450.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.: bestek no. 266, het verrichten van eene aanmerkelijke verbouwing aan den schouwburg. (*Zie advert. in nº. 14.*)

Nieuw-Amsterdam (Dr.), te 12 uren, door het best. der nieuwe Echtens Veencompagnie, ten huize van J. van Dalen: het bouwen van twee houten draaibruggen en twee brugwachterswoningen op het kanaal van Erika naar de Pruisische grenzen (verlengde Hoogeveensche vaart), de eerste brug en woning bij het begin van dat kanaal, de tweede bij den weg van Nieuw-Dordrecht. Bilj. inzenden 15 April, ten kantore van J. H. van Holthe tot Echten.

Venloo, te 12 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie te Nijmegen, op het bureau der genie: het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Venloo. Bilj. inzenden uiterlijk 15 April, vóór 3 uren, bij den hoofdopzichter van fortificatiën, aldaar. Raming ƒ 6600.

Rotterdam, te 12 uren, door het R.-K. par. kerkbest. van het Allerh. Hart van Jezus, Oldenbarneveltstraat, in het Zuid-Hollandsch koffiehuis: de vergrooting van kerk en sacristie met annexe lokalen. Inl. bij den architect E. J. Margry, te Rotterdam. Aanw. 9 April, te 12 uren. (*Zie advert. in nº. 14.*)

Sneek, te 12 uren, door commissarissen over den macadamweg van Sneek naar Bolsward, bij den logementhouder L. Bouma: het uitbreken van een gedeelte der kunstbaan, loopende van de bestrating bij de Hospitaler brug te Sneek tot benoorden het tramstation aldaar, en het maken in de plaats daarvan van eene bestrating, ter lengte van 180 M. Aanw. 12 April, te 12 uren.

Herpen (N.-Br.), te 4 uren, door burg. en weth.: het opruimen eener bestaande houten en het bouwen eener nieuwe ijzeren brug over de Groote wetering, te Herpen. Inl. bij den ingenieur Van Wamel, te 's-Bosch. Aanw. 11 April, te 12 uren.

Klundert (N.-Br.), te 5 uren, door het ministerie van financiën, ten kantore van den tijd. rentmeester: het doen van onderhoudswerken aan domeinhoeven en andere gebouwen in het rentambt Niervaart, onder Klundert, in 2 perc. Inl. bij den bouwkundige J. Mol, te Zevenbergen. Aanw. 12 April, te 9 uren.

Geertruidenberg, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie te Breda, in het hotel Santbergen: het maken van eene bad- en zweminrichting, te Geertruidenberg. Bilj. inzenden uiterlijk 15 April, vóór 3 uren, bij den opzichter van fortificatiën, aldaar. Raming ƒ 2300.

Woensdag, 17 April.

's-Hage, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie:

1o. het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., en van de werken te 's-Hage. Raming ƒ 18,250;

2o. het verven van kazernegebouwen enz., te 's-Hage. Raming ƒ 2880.

3o. het maken van cellen in de Alexanderskazerne en van een cellengebouw nabij de Oranjekazerne te 's-Hage. Raming ƒ 3100. Biljetten inzenden uiterlijk 16 April, vóór 3 uren.

Amsterdam, te 10 uren, door den luitenant-kolonel eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie: het leveren van zand, grond en grint, voor de exercitiebatterij te Amsterdam. Bilj. inzenden uiterlijk 16 April, vóór 3 uren. Raming ƒ 2100.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de vernieuwing van een gedeelte van het rijsstortebed in den Baardwijkschen overlaat, behoorende tot de werken van de Maas, in de provincie Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé, te 's-Bosch, en den opzichter Van Essé, te Heusden. Aanw. 10 April, te 12 uren. Raming ƒ 6880.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het voortzetten van baggerwerk aan den benedenmond der Nieuwe-Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogeboom en den buitengewoon-opzichter Borren, beide te Dordrecht. Aanw. 10 April. Raming ƒ 199,200.

Donderdag, 18 April.

Amsterdam, te 10 uren, door den luitenant-kolonel, eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie:

1o. het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Amsterdam. Raming ƒ 8150;

2o. het eenjarig onderhoud van de werken in de stelling van Amsterdam. Raming ƒ 8000;

3o. eene verving van gebouwen en werken enz., te Amsterdam. Raming ƒ 2100. Bilj. inzenden uiterlijk 17 April, vóór 3 uren.

Utrecht, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen, het eenjarig onderhoud der:

1o. werken en kazernegebouwen enz., te Utrecht en op de legerplaats bij Zeist. Raming ƒ 12,800;

2o. werken in de nieuwe Hollandsche waterlinie van af de Klop tot en met Vreeswijk. Raming ƒ 11,900;

3o. werken in de stelling van Honswijk. Raming ƒ 2250;

4o. werken te Wijk-bij-Duurstede en van daar tot Odijk. Raming ƒ 2150;

5o. eene verving van werken en gebouwen te Utrecht. Raming ƒ 1200. Bilj. inzenden uiterlijk 17 April, vóór 3 uren.

Gorichem, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie aldaar, op het bureau der genie:

1o. het eenjarig onderhoud van de werken en kazernegebouwen te Gorichem, te Vuren en bij de sluis te Dalem. Raming ƒ 8000;

2o. het eenjarig onderhoud van de werken van de nieuwe Hollandsche waterlinie aan de Linge en van daar tot de Lek, benevens van het kanaal van de Waal bij Tiel naar de Linge. Raming ƒ 4300;

3o. het eenjarig onderhoud van de werken en kazernegebouwen te Woudrichem en te Loevestein en van de verdere werken beoosten de Waal en de Merwede. Raming ƒ 5500. Bilj. inzenden uiterlijk 17 April, vóór 3 uren.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: de uitvoering van metaalwerken, het opbreken en leggen van een gedeelte spoorbaan en van eenige verdere werkzaamheden op de beide havenhoofden te IJmuiden. Inl. bij den waarnemend hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur de Bruijn, te Amsterdam, en den opzichter Van Sluijs, te IJmuiden. Aanw. 11 April. Raming ƒ 29,100.

Breda, te 11 uren, door den eerstaanwezend ingenieur der genie, in het koffiehuis »het Hof van Holland": het doen van voorzieningen aan het garnizoensmagazijn van kleeding en wapenen, aldaar. Bilj. inzenden uiterlijk 17 April, vóór 3 uren. Raming ƒ 10,800.

Schiedam, te 12 uren, door burg. en weth.: de levering van bouwmaterialen, in 8 perc., als: vlakke straatklinkers, scherp rivierzand, trottoirbanden, keien, houtwaren (in 2 perc.) en steenslag. (*Zie advert. in nº. 14.*)

Helder, te 1 uur, door de Nederlandsche dierkundige vereeniging, in het logement »den Burcht": het bouwen van een zoölogisch station met bovenwoning voor den directeur. Inl. bij den architect W. Kok, te Leiden. Aanw. 11 April, te 1 uur. (*Zie advert. in nº. 14.*)

Holwerd, te 1 uur, door het dijksbest. van den Holwerder Oosterpolder, bij T. Bakker:

1o. het leggen van 16,187 M² bestrating met levering van de daartoe benoodigde steen, het onder profiel brengen van den zeedijk enz.;

2o. het leveren en inheien van van 600 grenen dijkspalen en het maken van 1765 M² postwerk. Bilj. inzenden uiterlijk 18 April vóór 12 uren, bij den dijkgraaf H. J. Jensma, aldaar. Aanw. 17 April, te 1 uur.

Vrijdag, 19 April.

Dreischor (Zeel.), te 10 uren, door het best. van den polder Dreischor, bij D. van Bloois:

1o. het leveren en storten van 1113 scheepston afval van Doorniksche-, Lessinesche- of basaltsteen;

2o. het leveren en zinken van 26,460 M² zinkwerk in 26 stukken, voor oeververdediging. Aanw. 8 en 13 April, van 10—4 uren.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het aanbrengen van oeververdediging langs de kanaaldijken der Zuidwillemsvaart, in de prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, te 's-Bosch, den ingenieur Schuurman, te Vucht, en den opzichter Pommée, te Aarle-Rixtel. Aanw. 12 April. Raming ƒ 50,000.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen der brug no. 8, gelegen bij den Driesamertol, over het rijkskanaal van Dokkum naar Gerbengaalsverlaat, in de prov. Friesland. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur beide te Leeuwarden, en den opzichter Wind, te Buitenpost. Aanw. 13 April. Raming ƒ 5270.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het doen van bestratingen op den rijksweg van Leeuwarden naar de Overijselsche grens, in de provincie Friesland. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur, beide te Leeuwarden, en den opzichter Van de Beeke, te Akkrum. Aanw. 13 April. Raming ƒ 2800.

Zaterdag, 20 April.

Leeuwarden, te 1½ uren, door burg. en weth.: het maken van een volkszwembassin in de Noordergracht, aldaar. Bilj. inzenden 20 April, vóór 12 uren.

Maandag, 22 April.

Beetsterzwaag, door de commissie van beheer over den kunstweg van Bergum over Drachten naar Heerenveen: de levering van 140,000 vlakke Waalstraatklinkers en 395 M³ riviergrint. Bilj. inzenden vóór 22 April, bij den opzichter G. Halbertsma, aldaar.

Beetsterzwaag, door burg. en weth.: de levering van 96,000 vlakke Waalstraatklinkers en 480 M³ riviergrint.

Woensdag, 24 April.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van baggerwerk in het vaarwater der rivier de Waal, onder Ophemert en Dreumel, tusschen de kilometerraaien 59 en 62 der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Van der Sleijden, te Nijmegen. Aanw. 17 April. Raming ƒ 0.14 per M³.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van voltooiingswerken bij de schutsluis bewesten Utrecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan en den ingenieur Kemper, beide te Utrecht. Aanw. 17 April, te 1 uur. Raming ƒ 3700.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het wegruimen van een in de rivier de Boven-Merwede, onder de gemeente Gorichem, gezonken vaartuig. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom, te Dordrecht, en den opzichter Van de Kreke, te Gorichem.

Donderdag, 25 April.

Tacozijl onder Sondel (Friesl.), te 11 uren, door het dijksbest. van het waterschap »de Zeven Grietenijen en stad Sloten": het maken en herstellen van paal-, aard- en kopwerken, steenglooiingen, kistvullingen, het uitvoeren van verschillende perceelen verfwerk enz.

Willemsoord, door den raad van toezicht van het koninklijk instituut voor de marine: de levering van pl. m. 20 passerdoozen.

Dinsdag, 30 April.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de aanleg van een gedeelte kanaal van nabij den Zeilweg onder de gemeente Maarsen tot de schutsluis bewesten Utrecht, zoomede het in verband daarmede omleggen van de beide Rijksspoorweglijnen Utrecht—Amsterdam en Utrecht—Rotterdam, alles met bijbehoorende werken, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, en den ingenieur Kemper, beide te Utrecht. Aanw. 9 April, te 11 uren. Raming ƒ 1,912,000.

Donderdag, 2 Mei.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het voortzetten der verbetering van de haven te Terschelling, behoorende tot de havenwerken in de provincie Noord-Holland. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Keurenaer, te Hoorn, en den opzichter Bulkens, te Terschelling. Aanw. 25 April. Raming ƒ 8960.

Vrijdag, 3 Mei.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van steenglooiingen tegen de buitenbelapen der Dieze dijken, tot voortzetting van de werken tot verbetering van de Dieze, prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, te 's-Bosch, den ingenieur Schuurman, te

Vucht, en den opzichter Vroeg, te Creveconeur. Aanw. 26 April. Raming ƒ 8200.

's-Heerenberg, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van prov. best.: het vernieuwen van drie paar deuren voor schutsluizen der Zuidwillemsvaart, provincie Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur, te 's-Hertogenbosch, den ingenieur Schuurman, te Vucht, en den opzichter Pommée, te Aarle-Rixtel. Aanw. 26 April. Raming ƒ 6000.

Maandag, 6 Mei.

Maastricht, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van prov. best.: het maken van paalregelwerk met tuinen enz., langs de kanaalboorden der Zuid-Willemsvaart, in de gemeente Nederweerd, provincie Limburg. Inl. bij den hoofdingenieur in het 2e district en den ingenieur Bodegnies, beide te Maastricht. Aanw. 29 April. Raming ƒ 9200.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het gebouw van het prov. best.: het beunken en bestorten van den oever voor den kleinen Paralleldam, liggende aan de oostzijde van de buitenhaven van het kanaal door Voorne, te Hellevoetsluis, behoorende tot de zeewerken in de prov. Zuid-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur, te Brielle, en den opzichter Koorevaar, te Nieuwe-Hellevoet. Aanw. 29 April. Raming ƒ 10,000.

Woensdag, 8 Mei.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verruimen van het vaarwater in de rivier de Noord, behoorende tot de werken der Dordsche waterwegen. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom en den opzichter De Kievit, beiden te Dordrecht. Aanw. 1 Mei. Raming ƒ 6000.

Op onbepaalden datum.

Gedinge (Fr.), door E. Hellander: het verlengen en vernieuwen der schuur, bewoond door de Wed. A. S. Dijkstra, te Tjummarum. Inl. bij S. Th. Dotinga, te Scharnegoutum. Aanw. 10 April, te 11 uren.

Witmarsum, door J. van der Wal Kz.: het bouwen van eene stoomzuivelfabriek, alhaar. Inl. bij Tj. S. Bangma, te Witmarsum. Aanw. 18 April, te 3½ uren.

Jorwerd (Fr.): het doen van eenige timmer- en metselwerken bij de kerk. Aanw. 15 April, te 3 uren.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Oenkerk, 19 Maart: het bouwen van een zuivelfabriek, aldaar, onder beheer van den opzichter B. Elzinga, te Rodkerk; ingek. 6 bilj.; minste inschr. L. J. Fokkens, te Britsum, aan wien het werk is gegund. Raming ƒ 6500.

Heesch, 27 Maart: het bouwen van een woonhuis met aardsrigheden voor den burgemeester A. M. A. Wolters; ingek. 6 bilj., als:

F. v. Dinther,	te Os,	ƒ 7300
G. Verhoeven,	» idem	» 6856
M. v. d. Biggelaar,	» idem	» 6666.66
G. v. Dinther,	» idem	» 6640
J. v. d. Weerde,	» Appeltorn,	» 6235
J. M. Frankevoort,	» Uden,	» 4890

Gegund.

Birkhoven, 28 Maart: het aanjarig onderhoud van den grintweg van het Sas van Dirkoland naar Herkingen van 1 Mei '89—1 Mei '95; ingek. 3 bilj., als:

		per jaar.
J. L. de Jongh,	te Ameide,	ƒ 1677
A. Sweets,	» Hardinkveld,	» 1629
C. Tieleman,	» Meinsant,	» 1620
Raming		» 1830

Groningen, 28 Maart: het gedeeltelijk afbreken en het bij- en verbouwen van een huis voor J. Boelsema, in de Nieuwe-Ebbingestraat, aldaar, onder beheer van den architect K. Hoekzema (onderhands); ingek. 5 bilj., als:

H. Kema,	te Groningen,	ƒ 2563
K. v. d. Laan,	» idem	» 2413
P. v. d. Werff,	» idem	» 2384
W. Pleijsier,	» idem	» 2337
J. T. v. Bruggen Jz.,	» idem	» 2285

Gegund.

Groningen, 28 Maart: het doen van eenige vertimmeringen aan het huis van R. de Vries, te Groningen, onder beheer van den architect K. Hoekzema (onderhands); ingekomen 4 bilj. als:

E. Peters,	te Groningen,	ƒ 765
W. Pleijsier,	» idem	» 596
L. Oldenburger,	» idem	» 545
A. v. Dijk,	» idem	» 539

Gegund.

Tilburg, 28 Maart: het bouwen van drie woonhuizen met aanhooren, voor rekening van Karel Lombarts, onder beheer van den architect Leo Goijaerts, te Tilburg; ingek. 13 bilj., als:

C. v. Eijck,	te Tilburg,	ƒ 21,500
M. Reijnen,	» idem	» 21,320
A. v. d. As,	» idem	» 21,125
Janssen-Waijers,	» idem	» 20,900
W. v. Goep,	» idem	» 20,900
V. Rijt en V. d. Strugk,	» Oosterwijk,	» 20,880
Van Berk-Oppermans,	» Tilburg,	» 20,862
F. H. Duzee,	» idem	» 20,480
J. C. v. Pelt,	» idem	» 20,400
Wed. J. v. d. Schoot,	» idem	» 20,350
Th. Gustenhoven,	» idem	» 20,333
Meeuwsen en Hervers,	» idem	» 19,721
P. v. Hees,	» idem	» 19,720

Gegund.

Wouw, 28 Maart: het bouwen van een woonhuis voor Silvijn Aerden, onder beheer van den architect M. Vergouwen, te Rozendaal; minste inschr. J. Bruijnincxx, Rozendaal, voor ƒ 2250.

Eibergen, 29 Maart: het bouwen van eene christelijke school te Eibergen, met twee lokalen; ingek. 6 bilj., als:

D. Markerink,	te Neede,	ƒ 3810
J. G. Blankvoort,	» Eibergen,	» 3680
J. H. Rietman,	» Berkelo,	» 3659
G. J. v. Keulen,	» idem	» 3525
W. Stomps,	» idem	» 3426
B. H. Blankvoort,	» Eibergen,	» 3288

Gegund.

De leverantie van steenen en pannen is niet in de besteding begrepen.

Groningen, 29 Maart: het bouwen van een pakhuis aan de Lijnbaanstraat, voor G. Geertsema, te Groningen, onder beheer van den architect K. Hoekzema; ingek. 8 bilj., als:

E. Peters,	te Groningen,	ƒ 4670
W. Pleijsier,	» idem	» 4578
J. Bolings,	» idem	» 4558
K. H. Huinga,	» idem	» 4545
E. W. Wietzema,	» idem	» 4423
D. Janssen,	» idem	» 4300
L. Oldenburger,	» idem	» 4245
T. Y. Jelsma,	» idem	» 4225

Gegund.

Breda, 30 Maart: het doen van voorzieningen aan en bij de barak tot verpleging van lijders aan besmettelijke ziekten, onder beheer der genie, aldaar; ingek. 4 bilj., als:

A. v. d. Heide,	te Breda,	ƒ 2535
W. J. Slechtriem,	» idem	» 2510
J. Mol,	» idem	» 2498
Th. Kessel,	» idem	» 2454
Raming		» 2500

Workum, 30 Maart: het maken van een paalregel met steenen voetingen, voor rekening der gemeente (herbesteding); ingek. 2 bilj., als:

H. Cuveller,	te Stavoren,	ƒ 1674
M. v. Meeckeren,	» Hindeloopen,	» 1578

Gegund.

Stiens, 30 Maart: het afbreken en opruimen van een arbeidershuis en het vernieuwen van het dakwerk der schuur in gebruik bij D. de Jong, te Stiens, onder beheer van den architect E. Kuikstra; ingek. 11 bilj., als:

K. Bijlsma,	te L.-Vrouwenparochie,	ƒ 1810
H. G. Kuipers,	» Stiens,	» 1535
A. Polstra,	» idem	» 1497
P. G. Steen,	» idem	» 1438
D. K. Wetteren,	» St.-Jacobiparochie,	» 1437
H. G. Brouwers,	» Stiens,	» 1340
M. Holwerda,	» Hjum,	» 1325
F. J. Bolsma,	» Berlikum,	» 1322
W. Prins,	» Oudebiltzijl,	» 1287
F. du Haus,	» idem	» 1244
S. J. Fokkens,	» Britsum,	» 1235

Gegund. Raming ƒ 1318

Delft, 30 Maart, voor rekening van het hoogheemraadschap Delfland: 1o. de verbetering der Monstersche sluis te Maasdijk; ingekomen 10 bilj., als:

G. v. d. Drift,	's-Hage,	ƒ 47,570
L. de Neef Lz.,	Brielle,	» 47,500
L. v. Bouwelingen,	Hardinkveld,	» 46,200
J. Visser Gz.,	Papendrecht,	» 45,525
C. v. d. Wiel,	Dubbeldam,	» 44,940
H. J. Nederhorst,	Gouda,	» 44,800
P. Verbrugge,	Waddinxveen,	» 44,343
G. Keg,	Rotterdam,	» 42,550
H. Wienhoven,	Schiedam,	» 41,570
H. Cuveller,	Stavoren,	» 41,483

2o. de levering van materialen voor het onderhoud van de Noordmeestrandwerken, in 4 perc.

Perc. 1, zink-, steert- en hornsteen; ingek. 2 bilj., als:

L. v. d. Steenhoven,	Dordrecht,	ƒ 11,245
Rotterdamsche Basaltmaatschappij,		» 10,800

Perc. 2, basalt; ingek. 2 bilj., als:

Rotterdamsche Basaltmaatschappij,		ƒ 2850
G. W. Holland,	Rotterdam,	» 2582

Perc. 3, rijsmaterialen; ingek. 2 bilj., als:

C. Benders Sedor-Hardinkveld,		ƒ 4311.60
C. J. Visser,	Sliedrecht,	» 4293

Perc. 4, palen e. d.; ingek 6 bilj., als:

		a.	b.
B. H. Clercx,	Boxtel,	ƒ 3440	ƒ 2880
C. Gips,	Dordrecht,	» 1135	» 2300
H. Kalis Jz.,	Slindrecht,	» 1174	» 2448.50
C. Mirandolle,	Rotterdam,	» 1071	» 2211.50
L. A. Spierings,	Boxtel,	» 980	» 1414
G. J. Krol,	Zwolle,	» 1180	» 2360

Rozendaal (N.-Br.), 30 Maart: het vergrooten van een ketelhuis met aanhoorigheden, en het bouwen van een beenzwartoven, voor G. Castelot, onder beheer van den architect M. Vergouwen; minste inschr. waren:

ketelhuis met aanhoorigheden,	T. D. Braglemans, te Rozendaal, voor	ƒ 1960
beenzwartoven,	P. Stevens, idem, voor	» 2116

Prinsenhage, 30 Maart: het plaatsen van een trottoir in de gemeente; ingek. 4 bilj., als:

A. F. v. Dongen,	te Prinsenhage,	ƒ 585
B. Verlegh,	» Ginneken,	» 579
W. Bouwens,	» Breda,	» 579
W. Dirven,	» Prinsenhage,	» 568

Groningen, 30 Maart: het verbouwen van een winkelhuis lett. F no. 329, in de Heerestraat, aldaar; ingekomen 7 bilj., als:

E. Peters,	te Groningen,	ƒ 2825
J. Ibelings,	» idem	» 2699
W. Pleijsier,	» idem	» 2594
G. Meulink,	» idem	» 2535
E. W. Wietzema,	» idem	» 2532
H. J. L. Walker,	» idem	» 2283
L. Oldenburger,	» idem	» 2245

Gegund.

Zuttfen, 30 Maart: het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., op de legerplaats bij Milligen, onder beheer der genie, te Zutfen; ingek. 4 bilj., als:

J. v. d. Braak,	te Apeldoorn,	ƒ 2700
J. Blom,	» idem	» 2698
C. Wegerif,	» idem	» 2692
H. J. Buitenhuis,	» Nunspeet,	» 2630
Raming		» 2640

Tilburg, 30 Maart: het leveren van eenen gasbouder met kuip van geslagen ijzer en staal; ingekomen 4 bilj., als:

Soc. anon. de Febessin,		ƒ 49,249
Aug. Klönne,	Dortmund,	» 46,000
L. J. C. Enthoven & Co.,	's-Hage,	» 45,509
Gebr. Deprez,	Tilburg,	» 42,700

Gegund.

Venloo, 30 Maart, onder beheer der genie te Nijmegen: 1o. het maken van een lokaal voor secties en kunstbewerkingen in verbinding met den ziekenstal te Venloo; ingek. 2 bilj., als:

J. L. Lennard,	Roermond,	ƒ 1180
J. M. v. Gasselt,	Venloo,	» 1098
Raming		» 1100

De laagste is als aannemer voorgedragen.

2o. het maken van een klinkerpad van af de voormalige Keulschepoort tot aan stal no. 8 te Venloo; ingek. 1 bilj. van J. M. van Gasselt, te Venloo, voor ƒ 714, die als aannemer is voorgedragen. Raming ƒ 700.

Smilde, 30 Maart: het bouwen van een winkelhuis, in de nabijheid van de Jonkersberg te Smilde, voor rekening van E. Noorwegen te Assen, met lijlevering van al de tekortkomende materialen; ingek. 4 bilj.; gegund aan de minste inschrijvers H. Vissinger en J. Wijkel, te Smilde, voor ƒ 495.

Balk, 30 Maart: het afbreken van een oud gebouw en het wederopbouwen van een woonhuis met zadelmakerij, te Balk, onder beheer van den architect L. Beitsma, te Koudum; ingek. 7 bilj., als:

Jan Porte,	te Balk,	ƒ 2738
J. A. Schrale,	» Warns,	» 2456
O. Straatsma,	» Sloten,	» 2438
J. Haarsma,	» Balk,	» 2186
J. v. d. Veer,	» Nijega,	» 2185
E. v. d. Veer,	» Sondel,	» 2175
Ids. de Jong,	» Koudum,	» 2147

Gegund.

Deventer, 30 Maart: het bouwen van vier arbeiderswoningen in de Voorstad; hoogste inschr. W. A. Kortelinj, Deventer, ƒ 4542 minste » G. Lammers, idem » 3029

Poortugaal, 1 April: het begrinden van de wegen in en om den polder Albrandswaard, onder Poortugaal, met de daartoe behoorende grondwerken, leverantiën enz., onder beheer van den architect C. A. Dekker Bz., te Roon (Z.-H.); ingek. 8 bilj., als:

P. Sterk,	te Spijk,	ƒ 8971
A. Lammers,	» Strijen,	» 8509
J. de Jong Sr.,	» Ammerstol,	» 8439
A. de Borst Cz.,	» Papenlrecht,	» 8383
P. Zannen Cz.,	» Ammerstol,	» 8250
C. Zannen,	» idem	» 7760
R. Reedijk,	» Westmaas,	» 6750
Th. v. Loo,	» idem	» 6730

Irnsum, 1 April: het bouwen van eene pastorie voor de Herv. gemeente; minste inschr. A. G. **Damsma**, te Irnsum, voor ƒ 6399.

Leiden, 1 April: het verrichten van eenige timmer- en verfwerken aan de openbare zweetplaats; ingek. 12 bilj.:

hoogste inschr.	H. v. d. Wal,	Leiderdorp, ƒ 1498
minste »	Iz. v. d. Kamp,	Leiden, » 954

Gegund.

Franeker, 1 April: de levering van pl. m. 600 stère grint, ten behoeve van de gemeente Franekeradeel, franco aan den wal van de opslagplaats aan de Harlinger trekvaart onder Herbaijum; ingek. 9 bilj., als:

	per stère
J. F. Lips, Nijmegen,	ƒ 2.79
G. Slechter, Amsterdam,	» 2.72½
J. A. v. d. Werf, Dokkum,	» 2.69
J. Wesner Az., Hasselt,	» 2.49
H. v. d. Bout, Nijmegen,	» 2.49
G. W. Holland, Rotterdam,	» 2.46⅔
J. A. Deelstra, Rinsumageest,	» 2.46⅔
W. v. Hasselt, Nijmegen,	» 2.40
V. Koppenhagen en Co., Utrecht,	» 2.38

Gegund.

Bergeik (N.-Br.), 1 April: 1o. het bouwen eener sacristie en het restaureeren van de buitenzijde der kerk; ingek. 4 bilj., als:

J. Wijnhoven, Vierlingsbeek,	ƒ 2800
Wed. H. C. Janssen, Maasbracht,	» 2700
J. Henselmans, Bergeik,	» 2694
H. Franken, idem	» 2663

2o. de levering van 24 M³ St.-Joire- en 1.5 M³ tufsteen; ingek. 3 bilj., als:

	St.-Joire p. M³	tufsteen p. M³
J. Comath, Venloo,	ƒ 98.—	ƒ 75
Smits, Kuik,	97.—	90
J. H. Kover Baretto, Eindhoven,	94.50	75

Borne, 1 April: de verbouwing van twee woonhuizen, aldaar, voor D. J. Spanjaard, onder beheer van den architect G. Beltman A.Gz., te Enschedé; ingekomen 11 bilj., als:

G. J. Sluijmer,	Enschedé,	ƒ 3689
H. J. Tarin,	idem	» 3667
A. Besselink,	Borne,	» 3225
A. H. H. Wesselink,	Hengelo,	» 3190
W. v. d. Berg,	idem	» 3100
F. Morselt,	Borne,	» 3074
J. Nieuwenhuis,	idem	» 2990
H. H. Koerz Bz.,	Wierden,	» 2969
A. Schreuder en L. Barneveld,	Almelo,	» 2881
G. Groothengel,	Borne,	» 2764
L. P. Groothuis,	Hengelo,	» 2546

Gegund.

's-Hage, 1 April: het bouwen van 6 bewaarderswoningen bij de strafgevangenis te Scheveningen; ingek. 15 bilj., als:

Kleyn,	te 's-Hage,	ƒ 17,738
P. Salm,	» idem	» 15,600
Ravelli,	» idem	» 15,034
V. Bergen Henegouwen,	» idem	» 14,690
V. Spanje,	» idem	» 14,561
Touwssen,	» idem	» 14,009
Elshout,	» Scheveningen,	» 13,990
Veenabos,	» Brielle,	» 13,916
Nieuwenhuizen,	» 's-Hage,	» 13,775
De Neef,	» Brielle,	» 13,747
Oortmessing,	» Delft,	» 13,689
Schippers & Zn.,	» 's-Hage,	» 13,580
V. d. Tas,	» Leiden,	» 13,520
Zegveld,	» idem	» 13,500
J. v. Veen,	» Scheveningen,	» 13,139
Raming		» 14,250

Zorgvliet (gem. Diever), 1 April: het bouwen van een bijkantoor, voor rekening van de Eerste Hollandsche Levensverzekeringbank te Amsterdam, onder beheer van den bouwkundige W. C. du Croco, aldaar; ingek. 7 bilj., als:

A. v. Eijk,	Lippenhuizen,	ƒ 2768
J. L. de Vries,	Oldeholtpade,	» 2688
E. Groenink,	Steenwijk,	» 2684
J. E. Mulder,	Noordwolde,	» 2540
J. L. Eppenga,	Lippenhuizen,	» 2520
G. H. Wieberdink,	Oosterwolde,	» 2515
J. Eits Mz.,	Noordwolde,	» 2479

Gegund.

Deventer, 2 April: het inrichten van een ziekenstal te Deventer, tot lokaal voor secties en kunstbewerkingen op lijken van paarden en maken van eene afgerasterde loopplaats bij dien stal, onder het beheer der genie te Zutfen; ingek. 5 bilj., als:

E. v. d. Woerd Jz.,	te Deventer,	ƒ 1121
G. Beltman,	» idem	» 1120
A. Feberwee,	» idem	» 1039
H. B. Lepping,	» idem	» 985
B. v. d. Worp,	» idem	» 974
Raming		» 1170

Kollum, 2 April: het afbreken van 5 en het wederopbouwen van 5 woningen in de Meckamastraat; ingek. 14 bilj., als:

M. J. Veenstra,	Augustinusga,	ƒ 2790
P. Schaafsma,	Kollum,	» 2692
J. Meersma,	idem	» 2680
T. Cats,	idem	» 2626
J. G. v. d. Veen,	Augustinusga,	» 2597
J. Oosterhof,	Kollum,	» 2592
J. Spaan,	idem	» 2570
J. Bakker,	idem	» 2302
D. Walda	idem	» 2495
C. Pijnakker,	idem	» 2477
J. J. Pijnakker,	idem	» 2465
P. Zijlstra,	idem	» 2450
R. Dijkstra,	idem	» 2414
S. Dijkstra,	idem	» 2385

Gegund.

Staveren, 2 April: het verrichten van verfwerken enz. aan het nieuwe gemeentehuis; ingek. 4 bilj.:

hoogste inschr.	Jonkman,	Enkhuizen, ƒ 787
minste »	F. G. Huttinga,	Hindeloopen, » 549

Gegund.

Zwolle, 2 April, onder beheer der genie, aldaar: 1o. het eenjarig onderhoud der kazernen- en andere gebouwen en werken te Zwolle; ingek. 8 bilj., als:

B. Meibergen,	te Zwolle,	ƒ 1995
J. Kruijt,	» idem	» 1950
A. v. Straten,	» idem	» 1943
L. Stil,	» idem	» 1797
L. A. Herleijs,	» idem	» 1790.50
Raming		» 1950

2o. het eenjarig onderhoud van de gewone werken en kazernegebouwen in de legerplaats bij Oldebroek; ingek. 7 bilj., als:

P. Boks,	te Amersfoort,	ƒ 3300
J. H. Boks,	» idem	» 3335
C. ter Horst,	» Zwolle,	» 3333
H. v. Dijk Hz.,	» Kampen,	» 3080
J. Kruijt,	» Zwolle,	» 3077
H. J. v. d. Braak,	» Apeldoorn,	» 5040
H. J. Buitenhuis,	» Nunspeet,	» 4987
Raming		» 4380

Stavenisse, 2 April: de levering van 200 M³ onderhoudsgrint; ingek. 3 bilj., als:

	p. M³
J. v. d. Berg, Vianen,	ƒ 1.87
A. v. IJsseldijk, St.-Maartensdijk,	» 1.83⅔
J. W. Verstraate, Stavenisse,	» 1.74

Assen, 2 April: het bouwen van een schuur op de gemeentelijke mestplaats, benevens het maken van een ijerput met pomp en het metselen van ijergoten; ingek. 4 bilj., als:

H. Winters,	te Assen,	ƒ 1819
D. B. Wiering,	» idem	» 1470
R. Hanse Jr.,	» idem	» 1325
A. de Vries,	» idem	» 1149

Gegund.

Ophemsden (gem. Kesteren), 2 April: het verbouwen der openbare school, onder beheer van den architect D. Geijsbeek Mulenaar; ingek. 5 bilj., als:

C. J. v. Dam,	Utrecht,	ƒ 8730
J. v. d. Bosch,	Dodewaard,	» 8380
C. v. Stuijvenberg,	Kampen,	» 8200
G. v. d. Hoe,	Ammerstol,	» 8183
J. Rikken,	Arnhem,	» 7596

Rotterdam, 2 April: de verbouwing tot woonhuis van een der binnenplaatsen van het gebouw der academie van beeldende kunsten en technische wetenschappen, aan de Coolvest; ingek. 10 bilj., als:

A. G. Soudenmeijer,	Rotterdam,	ƒ 11,999
N. Pons,	Kralingen,	» 11,468
H. Stelwagen,	Rotterdam,	» 11,350
A. Teeuwen,	Krimpen a/d. IJsel,	» 10,990
P. G. Winters,	Kralingen,	» 10,800
C. J. v. Tussenbroek,	Rotterdam,	» 10,680
Jan Sprujt,	Kralingen,	» 10,403
J. T. Houtzager,	Rotterdam,	» 10,200
H. J. Chase,	idem	» 10,070
P. Vermeijden Az.,	idem	» 9,982

Gegund.

Ferwerderadeel, 3 April: 1o. het maken van een vaste brug over de Heerenwegstervaart, ter vervanging van het kokkersot; gegund aan F. Dubois, te Oudebiltzijl, voor ƒ 872.

2o. de levering van 1500 stère grint met inbegrip van het storten over de wegen; gegund aan J. A. Dechstra, te Rinsumageest, voor ƒ 3.46 per stère.

3o. de leverantie van 300 stère harde puingegund aan denzelfde, voor ƒ 3.44 per stère.

Groningen, 3 April: het bouwen van een pakhuis, voor G. Mesdag Jacz., onder beheer van den architect N. W. Lit; ingek. 12 bilj., als:

P. Belgraver,	te Groningen,	ƒ 6457
A. v. Dijk,	» idem	» 6170
B. Dooijes,	» idem	» 6129
E. Peters,	» idem	» 6077
D. Janssen,	» idem	» 5995
J. Bolings,	» idem	» 5969
T. de Vries,	» idem	» 5900
A. Sickman,	» Hoogkerk,	» 5869
K. H. Huinga,	» Groningen,	» 5880
B. de Jong,	» idem	» 5817
F. W. Wietzema,	» idem	» 5432
T. Holthuis,	» idem	» 5329

Gegund.

Amsterdam, 3 April: 1o. het maken van drie schoollokalen, takelzolder en exercitiezaal in de gebouwen voor conservatie van kanonneerboten op 's rijkswerf te Amsterdam; ingek. 20 bilj.:

hoogste inschr.		ƒ 16,755
minste »	W. L. Leibbrandt,	Amsterdam, » 11,266

Giessendam, 3 April: het vergrooten der begraafplaats te Giessen-Oudekerk; minste inschr. W. Hokland, te Hardinksveld, voor ƒ 2985.

Cats, 3 April: het bouwen van eene nieuwe consistoriekamer; gegund aan J. Schroevers en J. Arents, aldaar, voor ƒ 841.97.

Willemsoord, 3 April: het inrichten der benedenlokalen van het graanmagazijn tot graanhokken, ten behoeve der marinebakkerij; ingek. 17 bilj., als:

D. de Vries,	te Helder,	ƒ 1664
A. Bols,	» idem	» 1580
P. Stijnard en H. v. d. Plas,	» idem	» 1575
P. Verheij,	» idem	» 1560
J. Korff,	» idem	» 1550
A. Korff,	» idem	» 1550
P. Spruit,	» idem	» 1536
G. Moerman,	» idem	» 1499
H. Wijker,	» idem	» 1497
P. de Waard,	» idem	» 1483
J. Duinker,	» idem	» 1447
A. Graaff,	» idem	» 1420
Gebr. Klein,	» idem	» 1417
W. de Jong,	» idem	» 1410
C. Pool,	» idem	» 1395
J. F. Philips,	» idem	» 1331
A. Bos,	» idem	» 1019

Tiel, 3 April: het bouwen van 5 woon- en 3 winkelhuizen, voor de diaconie der Herv. gem. te Tiel, in 2 perc. en massa.

Perc. a. ingek. 2 bilj., als:

L. H. Beutener en J. Doesburg Cz.,	Tiel,	ƒ 8926
J. de Weijer,	idem	» 8139

Perc. b. ingek. 2 bilj., als:

J. H. v. Berghem, Waardenburg en P. W. v. Hattum, Tuil,		ƒ 25,300
K. W. Valstar en A. J. v. Alphen, Tiel,		» 23,340

Massa, ingek. 7 bilj., als:

J. de Kruijf, Utrecht,		ƒ 37,865
J. v. d. Peppel, Nijmegen,		» 37,400
N. Wildeman, Tiel,		» 34,790
Metz en Kaasjager, Bommel,		» 34,467
J. H. v. Berghem, Waardenburg en P. W. v. Hattum, Tuil,		» 33,300
J. de Weijer,	Tiel,	» 31,800
K. W. Valstar en A. J. v. Alphen, idem		» 31,184

Nog niet gegund.

Twello, 3 April: de levering van 1800 M³ riviergrint voor de gemeente Voorst; gegund aan H. J. v. d. Vecht, te Hasselt, voor ƒ 1.49 per M³.

's-Hage, 3 April: het maken van werken tot verbetering van de rivier de Maas aan het boveneinde van de Hedelsche waard, onder de gem. Empel; ingek. 5 bilj., als:

A. Geldens,	Nijmegen,	ƒ 9840
J. v. Vuuren,	Zalt-Bommel,	» 9830
J. Billen,	Grave,	» 9100
G. J. Mol,	Kuilenburg,	» 8933
H. v. Antwerp Jz.,	Nieuwaal,	» 8888
Raming		» 9330

Grave, 3 April: het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz.; ingek. 6 bilj., als:

J. P. Ubbink,	te Grave,	ƒ 2530
J. P. Peeters,	» idem	» 2325
T. G. M. v. Gemert,	» idem	» 2100
H. J. Derks,	» idem	» 2090
A. Abels,	» idem	» 2080
A. v. Gemert,	» idem	» 2400
Raming		» 2450

Dinteloord, 3 April: het bouwen van eene school met woning (onderhands); minste inschr. M. Bogaerts, te Standdaarbuiten, voor ƒ 14,000.

Amsterdam, 3 April: het herstellen en vernieuwen van het perc. Kalverstraat no. 43, te Amsterdam, voor de Wed. A. W. Groote,

onder beheer van den ingenieur-architect A. L. van Gendt; ingek. 29 bilj., als:

Jalink en Gude,	te Amsterdam,	ƒ 15,765
J. W. H. v. Stax,	» idem	» 14,985
G. Boon,	» idem	» 12,932
A. Aalders,	» idem	» 12,690
Timmer en Furstner,	» idem	» 12,499
G. Slaap,	» idem	» 12,419
H. Schouten,	» idem	» 12,393
Cerlijn en De Haan,	» idem	» 12,250
D. Oosterink,	» idem	» 12,200
H. E. Rademaker,	» idem	» 11,980
H. C. Iberlas,	» idem	» 11,900
D. H. Zeevat,	» idem	» 11,760
W. Voskuil,	» idem	» 11,630
K. J. B. v. Damme,	» idem	» 11,600
W. Greve,	» idem	» 11,560
Knipper en Vree,	» idem	» 11,380
H. Rietsnijder & Zn.,	» idem	» 11,235
D. Schut,	» idem	» 11,200
E. H. Helle,	» idem	» 11,170
C. J. Maks Jz.,	» idem	» 11,120
R. Cruijff,	» idem	» 10,970
J. F. Prentler,	» idem	» 10,944
E. v. Buuren,	» idem	» 10,932
H. J. Meekers,	» idem	» 10,899
Th. Ligthart,	» idem	» 10,587
B. Cruijff,	» idem	» 10,452
Peeters en Rookfsen,	» idem	» 10,145
Gebr. Terlingen,	» idem	» 9,739
J. J. v. Greuningen,	» idem	» 9,640

Gegund aan Th. Ligthart, voor ƒ 10,387.

Gouda, 3 April, voor rekening der gemeente: 1o. 500 M. denzenhouten perkoenbeschoeiing; hoogste inschr. P. H. v. Dunnen, Drimmelen, ƒ 4300
minste » P. Vermeer, Gouda, » 2368

2o. het ganghaar opleveren van 2 schutdeuren in de IJsselhavensluis:
hoogste inschr. C. P. W. Dessing, Gouda, ƒ 1584
minste » G. Luijendijk, idem » 795

3o. het maken van 142 M. walbeschoeiing; hoogste inschr. Joh. de Jonge, Gouda, ƒ 3330
minste » A. Teeuwen, Krimpen a/d. IJsel, » 2250

4o. het maken van den ijzeren bovenbouw eener vaste brug; ingekomen 1 bilj., van J. J. Verdries, te Gouda, voor ƒ 282.

Amstelveen, 4 April: het maken van verharde wegen in den noorder en zuider Middelpolder; voor de perc. is ingeschreven als volgt: B. van Kooten, Weesp, perc. 1 ƒ 1085, perc. 2 ƒ 1799, perc. 3 ƒ 923, perc. 4 ƒ 1210.
P. Zanen Cz., Ammerstol, perc. 1 en 3 ƒ 1180, perc. 2, 4 en 5 ƒ 3880.
W. de Leen, Sloten, perc. 1 en 3 ƒ 1330, perc. 2, 4 en 5 ƒ 3495.
G. Schoone, Amsterdam, perc. 1 en 3 ƒ 1510, perc. 2, 4 en 5 ƒ 3235.
A. Klaaser, Amsterdam, perc. 1 en 3 ƒ 1496, perc. 2, 4 en 5 ƒ 3636.
F. Bergsma, Amsterdam, perc. 1 en 3 ƒ 1500, perc. 2, 4 en 5 ƒ 3160.
W. Frijling, Amsterdam, perc. 1 en 3 ƒ 1440, perc. 2, 4 en 5 ƒ 3230.
D. G. van Mourik, Onderkerk a/d IJsel, perc. 1 ƒ 895, perc. 2 ƒ 1060, perc. 3 ƒ 725.
Massa, ingek. 10 bilj., als:

J. v. d. Heuvel,	te Haarlemmermeer,	ƒ 6400
B. van Kooten,	» Weesp,	» 5809
P. Zanen Cz.,	» Ammerstol,	» 5340
S. van Soest,	» Mijdrecht,	» 5055
A. Klaasen,	» Amsterdam,	» 5028
J. Bouweling,	» Ouderamstel,	» 4920
W. de Leon,	» Sloten,	» 4780
G. Schoone,	» Amsterdam,	» 4730
F. Bergman,	» idem,	» 4725
W. Frijling,	» idem,	» 4570

Raming ƒ 5073.29.
In beraad gehouden.

Zutfen, 4 April: het eenjarig onderhoud van de werken, kazernegebouwen enz., te Zutfen, onder het beheer der genie, alsaar; ingekomen 6 bilj., als:

H. L. Hamar,	te Zutfen,	ƒ 7565
H. Langenberg A.Wz.,	» idem	» 6906
H. W. Douwes,	» idem	» 6890
H. Haijtink,	» idem	» 6767
G. J. Koordeman,	» idem	» 6717
A. J. Uiterwijk,	» idem	» 6679
Raming		» 7109

's-Bosch, 4 April, voor rekening der prov.: 1o. het vervangen van de grintbaan door eene keibestrating op een gedeelte van den provincialen weg van Best naar Oorschot; ingek. 6 bilj., als:

A. de Kort,	te Baardwijk,	ƒ 6900
G. W. Meteers,	» Ginneken,	» 6829
M. de Koning,	» Best,	» 6815
J. C. Schenk,	» Oosterwijk,	» 6803
Th. en W. v. Lee,	» Vechel,	» 6770
J. v. Empel,	» Tilburg,	» 6747
Raming		» 6455

2o. het vervangen van de grintbaan door eene keibestrating op een gedeelte van den provincialen weg van Rozendaal naar Oud-Gastel; ingek. 8 bilj., als:

J. A. v. Meer,	te Fijnaart,	ƒ 7004
L. Botermans,	» Gilze,	» 6684
P. Bogaarts,	» Standdaarbuiten,	» 6470
Th. en W. v. Lee,	» Vechel,	» 6460
A. C. Broos,	» Rozendaal,	» 6439
Fr. Niessen,	» Roermond,	» 6420
G. W. Metsers,	» Ginneken,	» 6363
A. Foudraine,	» Goes,	» 6147
Raming		» 6320

Zaandam, 4 April: het bouwen van eene smederij met verdieping, voor Th. de Boer, te Zaandam; ingek. 3 bilj., als:

J. Boon,	te Zaandam,	ƒ 1896
K. Offenberg Kz.,	» idem	» 1849
IJs. Meijes Gz.,	» idem	» 1549
Raming		» 1548

Middelburg, 4 April: het uitvoeren van buitengewone herstellingen aan de wegen Oostburg—Zuidzande en Walsoorden—Hulst, in 2 perceelen; minste inschr. waren:
Perc. 1, weg Oostburg—Zuidzande, D. W. Bloem, te Weurt, voor ƒ 1195.
Perc. 2, weg Walsoorden—Hulst, J. F. Adriaansens Polfliet, te Bontenisse, voor ƒ 877.

Oostrum (bij Venraai), 4 April: het bouwen van een nieuwen toren en portaal, zonder levering der materialen; ingek. 4 bilj., als:

J. Wijnhoven,	te Tierlingsbeek,	ƒ 1930
L. Wijnhoven,	» Venraai,	» 1800
E. Odenhoven,	» idem	» 1710
C. Boeten,	» Baggel,	» 1500
Gegund.		

's-Bosch, 4 April: het bouwen van 2 onder- en 2 bovenwoningen, langs den Westwal, onder beheer van den bouwkundige A. van Liempt; ingekomen 12 bilj., als:

A. Sanders,	te 's-Bosch,	ƒ 3379
G. de Ruiter,	» idem	» 3273
A. Schellekens,	» idem	» 3195
Grasso,	» Utrecht,	» 3068
J. v. Roosmalen,	» 's-Bosch,	» 2970
F. v. d. Velde,	» idem	» 2859
A. Deckers,	» idem	» 2855
J. v. Eerd,	» idem	» 2851
P. Krete,	» idem	» 2830
J. Koerzen,	» Vucht,	» 2777
M. Maas,	» 's-Bosch,	» 2586
F. v. Hout,	» idem	» 2575
Gegund.		
Raming		ƒ 2888

Amsterdam, 4 April: de verbouwing der perceelen nos. 122 en 124 aan de Lauriergracht, voor de firma A. Alberts & Co., onder beheer van den bouwkundige H. H. Saanders; ingek. 12 bilj., als:

H. C. Doelas,	te Amsterdam,	ƒ 8796
J. Gelengs Cz.,	» idem	» 7674
Jalink en Gude,	» idem	» 7357
J. Schaafstra,	» idem	» 7302
W. Greve,	» Buiksloot,	» 7200
J. Onderkerk,	» Amsterdam,	» 6990
A. Aalders,	» idem	» 6980
Gebr. Terlingen,	» idem	» 6411
P. v. d. Brun,	» idem	» 6172.70
J. J. v Greuningen,	» idem	» 6033
J. Bode,	» idem	» 5875
A. de Wit,	» Nieuweramstel,	» 5860

Gegund aan J. J. v. Greuningen.

's-Bosch, 5 April: het voortzetten der steenglooiingen langs de dijken der Zuidwillemsvaart, tusschen de Dungensche brug en 's-Bosch; minste inschr. A. v. Balsvoort, te Nuland, voor ƒ 1294
Raming » 1800

Arnhem, 5 April: het maken en stellen van een ijzeren veranda langs de koffiekamer van Musis Sacrum; ingek. 4 bilj., als:

H. v. d. Sand,	te Arnhem,	ƒ 6189
P. H. Hörmann,	» Utrecht,	» 5687
F. Vermunnen,	» idem	» 5679
A. Lestrade,	» Arnhem,	» 4990

In beraad gehouden.

Groningen, 5 April, voor rekening der prov.: 1o. het verzwaren en verhoogen van twee panden zeedijk ten Z.-O. Delfzijl, resp. lang 316 en 85.30 M. *a.* den grond trekken ter mindere lage en minste schade; *b.* den grond leveren volgens bestek; ingek. 8 bilj. als:

	a.	*b.*
J. v. Noordennen, Harlingen,	ƒ 9800	ƒ 10000
H. K. v. Buuren, Delfzijl,	9300	9570
H. de Herder, Groningen,	9060	9860
H. v. Dijk, idem	8834	9334
H. L. Casveller, Staveren,	8735	9340
J. N. Kruizinga, Groningen,	8676	9078
C. Versteeg, Hardinksveld,	8583	9291
G. C. M. Rottinghuis, Delfzijl,	8067	8292
Raming		9620

2o. het verzwaren en verhoogen van een pand zeedijk ten Z.-O. Delfzijl, nabij Fiemel, lang 260 M., *a.* den grond trekken ter mindere lage en minste schade; *b.* den grond leveren volgens bestek; ingek. 10 bilj., als:

	a.	*b.*
H. K. v. Buuren, Delfzijl,	ƒ 19,450	ƒ 19,890
J. v. Noordennen, Harlingen,	19,450	19,850
F. Schutter, Temunterzijl,	19,375	19,400
A. Wolfringh, Zoutkamp,	18,917	19,528
D. Kramer, Midwolda,	18,650	19,160
A. Pastoor, Stedum,	18,583	19,161
H. L. Casveller, Staveren,	18,579	18,879
J. N. Kruizinga, Groningen,	18,530	19,130
C. Versteeg, Hardinksveld,	18,187	18,811
G. C. M. Rottinghuis, Delfzijl,	18,025	18,579
Raming		19,565

Helder, 5 April, voor rekening der gemeente: 1o. het dempen der sloot en maken van een riool in de Verlengde-Oostslootstraat te Helder; ingek. 7 bilj., als:

G. Moorman,	te Helder,	ƒ 690
Gebr. Klein,	» idem	» 686
P. Spruit,	» idem	» 643.66
A. Bos,	» idem	» 595
P. de Waard,	» idem	» 568
D. de Vries,	» idem	» 564
W. de Jong,	» idem	» 553

2o. het verf-, glas-, behang- en teerwerk aan gemeentegebouwen, bruggen enz., te Helder; ingek. 12 bilj., als:

F. Boon Fz.,	te Helder,	ƒ 946
H. de Wit,	» idem	» 937
J. Tadrosij,	» idem	» 936
J. de Vries,	» idem	» 929
A. Breet Wz.,	» idem	» 926
J. Prenk,	» idem	» 922.50
J. Lak,	» idem	» 918
J. v. Brederode,	» idem	» 916
P. Boersenroodspet,	» idem	» 914
J. Bethlehem,	» idem	» 909
J. Hoogerduijn,	» idem	» 886
J. W. Kamper,	» idem	» 785

3o. het witten van scholen en andere gemeentegebouwen te Helder, ged. '89; ingekomen 3 bilj., als:

J. Veldhuizen,	te Helder,	ƒ 983.25
Wed. E. D. Harms & Zn.,	» idem	» 888
Gebr. Bischoff,	» idem	» 872.34

Amsterdam, 5 April: het bouwen van een diamantslijperij voor 99 molens, zonder levering der machinerieën, molens en drijfwerk; ingek. 6 bilj., als:

H. Bremer,	te Amsterdam,	ƒ 15,350
A. Aalders,	» idem	» 15,280
P. J. v. Doorn,	» idem	» 14,900
B.J. Wichers en Etmans,	» idem	» 13,790
H. Otings,	» idem	» 13,680
J. Gelens,	» idem	» 12,900

Amsterdam, 5 April: het doen van werkzaamheden voor het inrichten van het nieuwe magazijn voor geneesmiddelen te Amsterdam; ingek. 6 bilj.; minste inschr. G. A. van Spanje, te Amsterdam, voor ƒ 3550
Raming » 4100

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 13 APRIL 1889.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 15 April.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:
1o. het vernieuwen van de brug no. 67, over de Prinsengracht bij de Leidschegracht en bijbehoorende werken;
2o. de levering van bijna 18 ton balkijzer voor de brug no 67, over de Prinsengracht bij de Leidschegracht;
3o. het verrichten van eenige herstellingen en vernieuwingen aanbenevens het onderhouden ged. '89 van de huizen, torens, poorten enz.; de gebouwen ten behoeve van het onderwijs, van de politie, der brandweer, benevens die op de algemeene begraafplaatsen;
4o. het verrichten van baggerwerken in grachten, slooten en balkhavens, binnen de gemeente Amsterdam, ged. '89. (*Zie advert. in* n°. 14.)

Middelburg, te 1 uur, door het prov. best. van Zeeland: het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de rijksgebouwen in de Abdij te Middelburg, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '90. Aanw. gehouden.

's-Hage, te 1½ uren, door burg. en weth.: het bouwen eener school voor minvermogenden aan de Achterraamstraat. Aanw. gehouden.

Wilp, (Geld.), te 4 uren, door den opzichter M. Hurenkamp, bij K. Nieuwenhuis: het gedeeltelijk afbreken en verbouwen der boerenhofstede den Leeuwenberg, nabij het dorp Wilp, alsmede het bouwen eener nieuwe hofstede (dwarshuis) op een aangrenzend terrein aan den rijksstraatweg.

Hengelo (Ov.), te 8 uren, voor F. Muller, in het koffiehuis van de Wed. B. Krabbenbos: het metselwerk van een woonhuis, gelegen in de Dorpsmaat, alsaar.

Stoppeldijk (Zeel.), door het best. van het waterschap Stoppeldijk c. a., bij den ontvanger-griffier: de levering van 4600 bos eiken rijs, 300 bos eiken stakes, 260 bos eiken garden en 75 bos eiken slieten, aan de zeedijk bij den 's Heer-Arendspolder.

Beets (Fr.), door kerkvoogden der Herv. gemeente: het afbreken van de bestaande kerk met toren en het bouwen van eene geheel nieuwe kerk met toren, alsaar. Inl. bij den architect L. de Goed, te Beetsterzwaag. Bilj. inzenden voor 15 April.

Kapelle (Zeel.), bij den secretaris der gemeente: de levering van 300 M³ onderhoudsgrint en 20 M³ grintzand, te leveren vrij op den wal aan den steiger van den Willem-Annapolder in den Biezelingschen Ham vóór 10 Juni e. k.

Murmerwoude, door den burgemeester van Dantumadeel: de levering van 200 stère zuiver gewasschen riviergrint. Bilj. inzenden voor 15 April.

Dinsdag, 16 April.

Haarlem, te 10 uren, door den major eerstaanwezend-ingenieur der genie, op het bureau der genie:
1o. het maken van zandophoogingen voor een fort bij Vijfhuizen, onder voorwaarde dat het benoodigde zand zal worden geleverd vanwege den Staat in de vaartuigen van den aannemer, op aan te wijzen plaatsen bij de kanaalwerken te Ijmuiden;
2o. het maken van gezocht werk, onder voorwaarde dat het benoodigde zand door den aannemer geleverd wordt met vrijheid in de plaats van herkomst. Bilj. inzenden uiterlijk 15 April, voor 3 uren. Aanw. gehouden. Raming ƒ 119,500.

Amsterdam, te 10 uren, door den luitenant-kolonel eerstaanwezend-ingenieur op het bureau der genie:
1o. het maken van zandophoogingen enz., voor de batterij bij den Jisperweg, onder voorwaarde dat het zand door den Staat zal geleverd worden in de vaartuigen van den aannemer, op aan te wijzen plaats bij de kanaalwerken te Ijmuiden;
2o. het maken van gezocht werk, onder voorwaarde, dat het benoodigde zand door den aannemer geleverd wordt met vrijheid in de plaats van herkomst. Bilj. inzenden uiterlijk 15 April, voor 3 uren. Aanw. gehouden. Raming van het werk sub 2 ƒ 108,500.

Amsterdam, te 10 uren, door den luitenant-kolonel eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie:
1o. het maken van zandophoogingen enz., voor de batterij bij den Middenweg, onder voorwaarde, dat het benoodigde zand vanwege den Staat zal geleverd worden in de vaartuigen van den aannemer, op aan te wijzen plaats bij de kanaalwerken te Ijmuiden;
2o. het maken van gezocht werk, onder voorwaarde, dat het benoodigde zand door den aannemer geleverd wordt met vrijheid in de plaats van herkomst. Bilj. inzenden uiterlijk 15 April, voor 3 uren. Aanw. gehouden. Raming van het werk sub 2 ƒ 109,000.

Haarlem, te 10 uren, door den major eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie: het eenjarig onderhoud van werken, gebouwen enz., te Haarlem. Bilj. inzenden uiterlijk 15 April, vóór 3 uren. Raming ƒ 8450.

Elburg, te 11 uren, door den dijkstoel van den polder Oosterwolde, op de polderkamer: het afweeren van eenige reeds gedeeltelijk hersteldo stormschade aan den zeedijk, in perc. Aanw. 15 April, te 1 uur.

St.-Annaland (Zeel.), te 11 uren, door het best. van het waterschap St.-Annaland, in het gemeentehuis: de levering, vrij op den wal te St.-Annaland, van ongeveer 400 M³ onderhoudsgrint.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.: bestek no. 265, het verrichten van eene aannemelijke verbouwing aan den schouwburg. (*Zie advert. in* n°. 13).

Nieuw-Amsterdam (Dr.), te 12 uren, door het best. der nieuwe Echtens Veencompagnie, ten huize van J. van Daken: het bouwen van twee houten draaibruggen en twee brugwachterswoningen op het kanaal van Erika naar de Pruisische grenzen (verlengde Hoogeveensche vaart) de eerste brug en woning bij het begin van dat kanaal, de tweede bij den weg van Nieuw-Dordrecht. Bilj. inzenden 15 April, ten kantore van J. H. van Holthe tot Echten.

Venlo, te 12 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie te Nijmegen, op het bureau der genie: het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Venlo. Bilj. inzenden uiterlijk 15 April, vóór 3 uren, bij den hoofdopzichter van fortificatien, alsaar. Raming ƒ 6000.

Rotterdam, te 12 uren, door het R.-K. par. kerkbest. van het Allerh. Hart van Jezus, Oldenbarneveltstraat, in het Zuid-Hollandsch koffiehuis: de vergrooting van kerk en sacristie met annexe lokaliteiten. Inl. bij den architect E. J. Margry, te Rotterdam. Aanw. gehouden. (*Zie advert. in* n°. 14.)

Sneek, te 12 uren, door commissarissen over den macadamweg van Sneek naar Bolsward, bij den logementhouder I. Bouma: het uitbreken van een gedeelte der kunstbaan, loopende van de bestrating bij de Hospitaler brug te Sneek tot benoorden het transstation alsaar, en het maken in de plaats daarvan van eene bestrating, ter lengte van 150 M. Aanw. gehouden.

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-inrichtingen: de levering van koper- en messingplaat, steenkolen en velerlei behoeften, ten behoeve van den aannaak van patroonhulsen, in 5 perc.

Hengelo (Ov.), te 12 uren, door burg. en weth.: het bijbouwen van een schoollokaal met bijbehoorende werken aan de school voor m. u. l. o., alsaar. Aanw. 15 April, te 11½ uren.

Vlissingen, te 2 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie te Bergen-op-Zoom, in het koffiehuis ode Vriendschap":
1o. het eenjarig onderhoud van de werken en gebouwen enz., te Vlissingen en te Ramsoekeus. Raming ƒ 6750;
2o. het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Middelburg. Raming ƒ 2650. Bilj. inzenden uiterlijk 15 April, vóór 3 uren, bij den opzichter van fortificatien, te Vlissingen.

Warmenhuizen, te 2 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een gemeenteverwoning. Inl. bij den architect J. A. Wijn, te Apeldoorn. Aanw. 16 April, te 1 uur.

Herpen (N.-Br.), te 4 uren, door burg. en weth.: het opruimen eener bestaande houten en het bouwen eener nieuwe ijzeren brug over de Groote wetering, te Herpen. Inl. bij den ingenieur Van Wamel, te 's-Bosch. Aanw. gehouden.

Klundert (N.-Br.), te 5 uren, door het ministerie van financiën, ten kantore van den tijd. rentmeester: het doen van onderhoudswerken aan domeinhoeven en andere gebouwen in het rentambt Noervaart, onder Klundert, in 2 perc. Inl. bij den bouwkundige J. Mol, te Zevenbergen. Aanw. gehouden.

Geertruidenberg, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie te Breda, in het hotel Santbergen: het maken van eene bad- en zweminrichting, te Geertruidenberg. Bilj. inzenden uiterlijk 15 April, vóór 3 uren, bij den opzichter van fortificatien, alsaar. Raming ƒ 2300.

Hillegom, door den architect S. Roog: het bouwen van een woonhuis aan den straatweg, alsaar.

Woensdag, 17 April.

's-Hage, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie:
1o. het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., en van de werken te 's-Hage. Raming ƒ 18,250;
2o. het verven van kazernegebouwen enz., te 's-Hage. Raming ƒ 2880;
3o. het maken van cellen in de Alexanderkazerne en van een cellengebouw nabij de Oranjekazerne te 's-Hage. Raming ƒ 5100. Biljetten inzenden uiterlijk 16 April, vóór 3 uren.

Amsterdam, te 10 uren, door den luitenant-kolonel eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie: het leveren van zand, grond en grint, voor de exercitiebatterij te Amsterdam. Bilj. inzenden uiterlijk 16 April, vóór 3 uren. Raming ƒ 2100.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de vernieuwing van een gedeelte van het rijstortsteel in den Haardijkschen overlaat, behoorende tot de werken van de Maas, in de provincie Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé, te 's-Bosch, en den opzichter Van Enst, te Heusden. Aanw. gehouden. Raming ƒ 6880.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het voortzetten van baggerwerk aan den benedenmond der Nieuwe-Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogeboom en den buitengewoon-opzichter Borren, beide te Dordrecht. Aanw. gehouden. Raming ƒ 199,200.

Neuzen, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, in het hotel Rotterdam: het eenjarig onderhoud van de werken en gebouwen enz., te Neuzen en te Ellewoutsdijk. Bilj. inzenden uiterlijk 16 April, vóór 3 uren, bij den opzichter van fortificatiën te Neuzen. Raming ƒ 5600.

Deventer, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie te Zutfen, in het hotel «de Keizer": het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., onder beheer der genie te Zutfen. Bilj. inzenden uiterlijk 16 April, vóór 3 uren, op het bureau van den hoofdopzichter. Raming ƒ 5750.

Drachten, te 11 uren, door burg. en weth. van Smallingerland, ter secretarie: het maken en leveren van twee nieuwe deuren voor de sluis te Drachtster-compagnie.

Peize (Dr.), te 3 uren, ten huize van R. Ensing: het afbreken van een bestaand en wederopbouwen van een nieuw voorgebouw enz., voor R. Lunsche

Den Ham (Gron.), te 4 uren, door W. Dijkstra, te Enumatil, bij J. Vogelsang: het bouwen van een nieuwe hut en belangrijke vertimme-

ing en dekken aan de schuur, aangekocht van de Gebr. Drenth te Oldehove. Aanw. te 1 uur.

Wildervank (Gron), te 7 uren, door het best. van het waterschap het Wildervankster Participantenverlaat, in het verlaatshuis: het maken van eene nieuwe beschoeiing, wegzijde van het Oosterdiep te Veendam, nabij het middenste verlaat, over eene lengte van pl. m. $10^{5}/_{8}$ M.

Bergum, te 9½ uren, door burg. en weth. van Tietjerksteradeel: het verbouwen van de o. l. school te Oostermeer. Aanw. 15 April, te 11 uren.

Alkmaar, door dijkgraaf en hoogheemraden van uitwaterende sluizen in Kennemerland en Westfriesland: de leverantie van eiken- en vurenhout en grove brik. Inl. bij den architect A. H. D. Rups, te Edam.

Donderdag, 18 April.

Amsterdam, te 10 uren, door den luitenant-kolonel, eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie:

1o. het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Amsterdam. Raming ƒ 8150;

2o. het eenjarig onderhoud van de werken in de stelling van Amsterdam. Raming ƒ 8050;

3o. eene verving van gebouwen en werken enz., te Amsterdam. Raming ƒ 2100. Bilj. inzenden uiterlijk 17 April, vóór 3 uren.

Utrecht, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen, het eenjarig onderhoud der:

1o. werken en kazernegebouwen enz., te Utrecht en op de legerplaats bij Zeist. Raming ƒ 12,100;

2o. werken in de nieuwe Hollandsche waterlinie van af de Klop tot en met Vreeswijk. Raming ƒ 11,900;

3o. werken in de stelling van Honswijk. Raming ƒ 2450;

4o. werken te Wijk-bij-Duurstede en van daar tot Odijk. Raming ƒ 2150;

5o. eene verving van werken en gebouwen te Utrecht. Raming ƒ 1200. Bilj. inzenden uiterlijk 17 April, vóór 3 uren.

Gorinchem, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie aldaar, op het bureau der genie:

1o. het eenjarig onderhoud van de werken en kazernegebouwen te Gorinchem, te Vuren en bij de sluis te Dalem. Raming ƒ 8000;

2o. het eenjarig onderhoud van de werken van de nieuwe Hollandsche waterlinie aan de Linge en van daar tot de Lek, benevens van het kanaal van de Waal bij Tiel naar de Linge. Raming ƒ 4200;

3o. het eenjarig onderhoud van de werken en kazernegebouwen te Woudrichem en te Loevestein en van de verdere werken bezuiden de Waal en de Merwede. Raming ƒ 5500. Bilj. inzenden uiterlijk 17 April, vóór 3 uren.

Helder, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, op het bureau der genie:

1o. het eenjarig onderhoud van de werken en kazernegebouwen enz., te Helder en op Texel. Raming ƒ 8000;

2o. eene verving van gebouwen te Helder. Raming ƒ 1300. Bilj. inzenden uiterlijk 17 April, vóór 3 uren.

's-Bosch, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, in het gebouw op den Uilenburg: het bouwen van een ziekenstal, aldaar. Bilj. inzenden uiterlijk 17 April, vóór 3 uren. Raming ƒ 6050.

Bergen-op-Zoom, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, in het koffiehuis de Draak, op de Grootemarkt: het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., aldaar. Bilj. inzenden uiterlijk 17 April, vóór 3 uren. Raming ƒ 8400.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: de uitvoering van metselwerken, het opbreken en leggen van een gedeelte spoorbaan en van eenige verdere werkzaamheden op de beide havenhoofden te IJmuiden. Inl. bij den waarnemend hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur de Bruijn, te Amsterdam, en den opzichter Van Sluijs, te IJmuiden. Aanw. gehouden. Raming ƒ 29,100.

Breda, te 11 uren, door den eerstaanwezend ingenieur der genie, in het koffiehuis »het Hof van Holland": het doen van voorzieningen aan het garnizoensmagazijn van kleeding en wapenen, aldaar. Bilj. inzenden uiterlijk 17 April, vóór 3 uren. Raming ƒ 10,000.

's-Hage, te 11 uren, door den ontvanger der successierechten en domeinen, ten huize van den Boschwachter: het maken van eene houten voetbeschoeiing langs de noordoostzijde van de Prinsessegracht te 's-Hage, van af de Koningsbrug tot de brug van den stoomtram, ter lengte van ongeveer 265 M. Aanw. 17 April, te 10 uren.

Ridderkerk, te 11 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden der polders Oud- en Nieuw-Reijerwaard, in het Rechthuis, bij B. J. Kasteelen: het verhoogen en verbreeden van ongeveer 800 M¹ van den hoogen zeedijk, voor den polder Nieuw-Reijerwaard, met de levering van het benoodigde zand. Inl. bij den opzichter G. Kamsteeg, te Bolnes.

Kralingscheveer, te 11 uren, door M. H. Salomonson, in het koffiehuis van Van den Akker: het maken van eenen strekdam, met aanhechtings-, haven- en afsluitdam met havenbeschoeiingen en het daarachter aanplempen met ophooging van het aangeplempte terrein langs den rechteroever van de Nieuwe Maas, voor de fabrieken van chemische meststoffen nabij het Kralingscheveer. Inl. bij den directeur der genoemde fabrieken. Aanw. 15 April, te 11 uren.

Schiedam, te 12 uren, door burg. en weth.: de levering van bouwmaterialen, in 8 perc., als: vlakke straatklinkers, scherp rivierzand, trottoirbanden, keien, houtwaren (in 2 perc.) en steenslag. (*Zie advert. in n°. 14.*)

Waarde, te 12 uren, door het best. van het waterschap Waarde, in het gemeentehuis: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April, '90, van de aarde, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van bovengenoemd waterschap. Inl. bij den opzichter J. Blok Sz. Aanw. 17 April.

Helder, te 1 uur, door de Nederlandsche dierkundige vereeniging, in het logement »den Burcht": het bouwen van een zoölogisch station met bovenwoning voor den directeur. Inl. bij den architect W. Kok, te Leiden. Aanw. gehouden. (*Zie advert. in n°. 15.*)

Holwerd, te 1 uur, door het dijksbest. van den Holwerder Oosterpolder, bij T. Bakker:

1o. het leggen van 16,187 M² bestrating met levering van de daartoe benoodigde steen, het onder profiel brengen van den zeedijk enz.;

2o. het leveren en inheien van van 600 grenen dijkspalen en het maken van 1765 M¹ postwerk. Bilj. inzenden uiterlijk 18 April vóór 12 uren, bij den dijkgraaf H. J. Jensma, aldaar. Aanw. 17 April, te 1 uur.

Enkhuizen, te 1 uur, door burg. en weth.: het doen van herstellingen en vernieuwingen aan gemeentewerken, in 3 perc. Aanw. 16 April, te 10 uren.

Haarlem, te 2 uren, door burg. en weth.: het maken van eene houten beschoeiing in den Kinderhuissingel.

Haarlem, te 3 uren, door de architecten A. en J. A. G. van der Steur, namens de coöperatieve bouwvereeniging »den Werkmans Lust", in de vereeniging Weten en Werken, Ged. Oudegracht: het bouwen van 51 woningen in het westelijk gedeelte der stad, nabij de Leidschevaart aan de Verlengde-Brouwersstraat en de Nadorstlaan.

Eenrum (Gron.), te 3 uren, door burg. en weth.: het verhoogen en verzwaren van de Aagstil, liggende in den grintweg van Eenrum naar Den Hoorn, en het in verband daarmede ophoogen van de toereden naar die brug. Inl. bij den opzichter Oosterhoff, aldaar. Aanw. 18 April, te 3 uren.

Arnhem, door den raad van administratie van het koninklijk militair invalidenhuis, op Bronbeek: het vervangen van 130 stuks ijzeren ramen door houten ramen, en het doen van herstellingen enz., aan gebouwen van genoemd invalidenhuis. Aanw. 15 April, te 11 uren. Raming ƒ 11,315.20. Inl. bij de architecten Van Gendt en Nieraad.

Vrijdag, 19 April.

Dreischor (Zeel.), te 10 uren, door het best. van den polder Dreischor, bij D. van Bloois:

1o. het leveren en storten van 1113 scheepston afval van Doorniksche-, Lessinesche- of basaltsteen;

2o. het leveren en zinken van 26,460 M² zinkwerk in 26 stukken, voor oeververdediging. Aanw. gehouden.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het aanbrengen van oeververdediging langs de kanaaldijken der Zuidwillemsvaart, in de prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 4e district, te 's-Bosch, den ingenieur Schuurman, te Vucht, en den opzichter Pommée, te Aarle-Rixtel. Aanw. gehouden. Raming ƒ 50,000.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen der brug no. 8, gelegen bij den Driesummertil, over het rijkskanaal van Dokkum naar Gerben-Allesverlaat, in de prov. Friesland. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur beide te Leeuwarden, en den opzichter Wind, te Buitenpost. Aanw. gehouden. Raming ƒ 5270.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het doen van bestratingen op den rijksweg van Leeuwarden naar de Overijselsche grens, in de provincie Friesland. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur, beide te Leeuwarden, en den opzichter Van de Beeke, te Akkrum. Aanw. gehouden. Raming ƒ 2800.

Zaterdag, 20 April.

Gouda, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, te 's-Hage, in het gebouw Arti-legi:

1o. het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Gouda. Raming ƒ 3800;

2o. het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Schoonhoven. Raming ƒ 1700. Bilj. inzenden uiterlijk 19 April, vóór 3 uren, bij den opzichter van fortificatiën, te Gouda.

Willemstad, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, in het koffiehuis »het Schippershuis":

1o het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Willemstad. Raming ƒ 2500;

2o. het eenjarig onderhoud van de werken enz., te Willemstad, Ooltgensplaat en Numansdorp. Raming ƒ 7100;

3o. het herstellen van bekleedingsmuren te Willemstad. Raming ƒ 1500. Bilj. inzenden uiterlijk 19 April, vóór 3 uren.

Genemuiden (Ov.), te 12 uren, door burg. en weth.: het maken van een paar nieuwe deuren in de keersluis te Genemuiden. Aanw. 17 April, te 11 uren.

Lisse (Z.-H.), te 12 uren, door den bouwkundige Jb. Guldemond, te Hillegom: het bouwen van een nieuw woonhuis op de bloemisterij, van ouds genaamd Meer-en-Duin, nabij de Lisserbrug gemeente Lisse. Aanw. 16 April, te 12 uren.

Utrecht, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken van eene balansbrug op gemetselde landhoofden over den Leidschen Rijn, nabij Utrecht. Aanw. 15 April, te 10½ uren. (*Zie advert. in n°. 15.*)

Leeuwarden, te 1½ uren, door burg. en weth.: het maken van een volkszwembassin in de Noordergracht, aldaar. Bilj. inzenden 20 April, vóór 12 uren.

Kapelle (Zeel.), te 4 uren, door M. de Jager: het bouwen van een nieuw woonhuis en verdere werken op zijn hofstede nabij den Postweg, gemeente Kapelle. Inl. bij den architect A. le Clercq, te Kruiningen. Aanw. 20 April, te 11 uren.

Beetsterzwaag, door de commissie van beheer over den kunstweg van Bergum over Drachten naar Heerenveen: de levering van 140,000 vlakke Waalstraatklinkers en 385 M³ riviergrint. Bilj. inzenden vóór 22 April, bij den opzichter G. Halbertsma, aldaar.

Beetsterzwaag, door burg. en weth.: de levering van 96,000 vlakke Waalstraatklinkers en 460 M³ riviergrint.

Westkapelle (Zeel.), door burg. en weth.: de levering in Mei of Juni van pl. m. 200 M³ gehorde grint, franco op den wal te Middelburg.

Ierseke (Zeel.), bij den burgemeester: de levering van 250 stère grove onderhoudsgrint, ten behoeve der gemeente.

Franeker, door burg. en weth.: eene belangrijke herstelling der oude school op het Kerkhof aldaar, met nieuwen zijvleugel, open speelplaatsen, bergplaatsen enz., ter bestemming voor armenbewaarschool. Inl. bij den gemeente-architect. Aanw. 13 April, te 11 uren.

Maandag, 22 April.

Sloten (N.-H.), door burg. en weth.: de levering van twee partijen eerste kwaliteit straatklinkers (Waalvorm):

1o. ten behoeve van de administratie van den Sloterstraatweg 100,000 stuks, te leveren vóór 1 Juni e. k., gedeeltelijk nabij het huis de Vraag aan den Schinkel en gedeeltelijk aan de Sloterbrug over de ringvaart van den Haarlemmermeerpolder;

Op onbepaalden datum.

Witmarsum, door J. van der Wal Kz.: het bouwen van eene stoomzuivelfabriek, aldaar. Inl. bij Tj. S. Bangma, te Witmarsum. Aanw. 13 April, te 3½ uren.

Jorwerd (Fr.): het doen van eenige timmer- en metselwerken bij de kerk. Aanw. 15 April, te 3 uren.

Op nader te bepalen datum.

Kuilenburg, door burg. en weth.: het met klinkers bestraten van den stationsweg, ter vervanging van de bestaande grintbaan, ter lengte van 730 M. Inl. bij den gemeente-architect G. Prins. (*Zie advert. in n°. 15.*)

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

St.-Jacobiparochie, 4 April: de levering van 114,000 harde Waalvorm of harde mopsteen; gegund aan Jhr. de Kempenaer, te Leeuwarden, voor ƒ 1300.

Roermond, 6 April: het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., aldaar, onder beheer der genie te Nijmegen; ingek. 1 biljet van W. H. Pouli, te Roermond, voor ƒ 3696
Raming » 3715

Arnhem, 6 April: het bouwen van een stal, koetshuis en onderrit, in den Vogel- en plantentuin, onder beheer van de architecten Bosch en Hendriks; ingek. 9 bilj., als:

D. A. Roskam,	te Arnhem,	ƒ 10,249
J. H. Jansen,	» Velp,	» 10,000
Gebr. v. Daalen,	» Arnhem,	» 9,848
J. Th. Rutten,	» idem	» 9,810
H. v. d. Berg,	» idem	» 9,607
J. H. v. Riel,	» idem	» 9,430
H. v. d. Sand,	» idem	» 9,301
G. H. v. d. Heijden,	» idem	» 9,160
R. Bolder,	» idem	» 8,830

Gegund.

Kampen, 6 April: het eenjarig onderhoud der kazernegebouwen enz., te Kampen, onder beheer der genie te Zwolle; ingek. 9 bilj., als:

Van der Werf,	te Kampen,	ƒ 6900
D. Bruggink,	» idem	» 6589
Van der Woerd,	» idem	» 6500
Van de Wetering,	» idem	» 6374
H. v. Dijk Dz.,	» idem	» 6070
Kruit,	» Zwolle,	» 5966
De Gilde,	» Kampen,	» 5919
Van Stuijvenberg,	» idem	» 5900
Hk. v. Dijk Hz.,	» idem	» 5799

Onder nadere goedkeuring gegund.

Leeuwarden, 6 April: het onderhoud en het doen van eenige herstellingen en vernieuwingen aan- benevens het schoonhouden en witten van het stadsziekenhuis, het hulpziekenhuis en de lokalen voor het geneeskundig onderzoek van publieke vrouwen; ingek. 8 bilj., als:

J. Beekman,	te Leeuwarden,	ƒ 795
J. Nijdoel,	» idem	» 691
J. Bijlsma en H. de Kleijn,	» idem	» 629
M. Ferwerda,	» idem	» 612
L. Kniepstra,	» idem	» 590
M. v. d. Heide,	» idem	» 539
J. Frenzen,	» idem	» 487
H. Arends,	» idem	» 470

Gegund.

Dordrecht, 6 April, voor rekening van het hoogheemraadschap der Vier polders: 1o. het verhoogen en verzwaren van den Noordendijk, met aanbrengen van een zandberm; ingek. 13 bilj., als:

A. v. d. Meiden,	ƒ 13,900
A. Kraaijeveld,	» 13,341
J. Vink,	» 12,500
H. de Borst,	» 11,990
A. Prins Thz.,	» 11,800
P. v. Wijngaarden,	» 11,625
J. Sterk,	» 11,600
W. 't Hoen,	» 11,400
C. Boelhouwer,	» 10,990
P. v. 't Verlaat,	» 10,400
S. v. 't Verlaat,	» 9,850
T. Koorevaar, te Hardinksveld,	» 9,765
T. Klein.	» 8050

Gegund aan T. Koorevaar.

2o. het herstellen der stormschade aan den zeedijk voor den Albuisenpolder; ingekomen 11 bilj., als:

P. v. d. Merwe,	ƒ 3940
J. Vink,	» 3850
J. de Bruin,	» 3665
P. v. 't Verlaat,	» 3600
A. de Bruin,	» 3400
T. Klein,	» 3180
S. v. 't Verlaat,	» 2980
J. Sterk,	» 2948
T. Koorevaar,	» 2880
W. de Wijs, te Made,	» 2830

Gegund.

Tolen, 6 April: het bouwen van eene kerk voor de doleerende gemeente; ingek. 3 bilj., als:

J. H. Krijger,	te Poortvliet,	ƒ 4200
L. v. Zaltbommel,	» idem	» 4180
D. v. Hiele,	» Tolen,	» 4025

Purmerend, 6 April: het amoveren van een gebouw en het bouwen van kantoren en verdere werken, voor F. Middelhoff Hz., onder beheer van den architect H. P. van den Aardweg; ingek. 7 bilj., als:

A. Pet,	te Purmerend,	ƒ 4724
L. v. Zon,	» idem	» 4558
P. Groot,	» idem	» 4444
J. de Vries,	» idem	» 4348
P. Brinkman,	» idem	» 4142
M. Worp,	» idem	» 3980
J. Plas,	» idem	» 3972

Gegund.

Goes, 6 April: de levering van 24,000 stuks grèskeien, ten behoeve van de gemeente; ingek. 8 bilj., als:

	per 1000
Soc. anon., Yvoir,	ƒ 71.57
A. Foudraine, Goes,	» 70.—
E. Jansen en E. Soupart, Luik,	» 67.90
C. E. Masse, Goes,	» 64.17
F. Bodson, Mook,	» 60.—
Van Koppenhagen & Co., Utrecht,	» 58.10
F. Engers, Amsterdam,	» 58.—
J. Hillen, Grave,	» 54.50
A. Foudraine, Goes,	» 50.—
F. Bodson, Mook,	» 50.—

Hoek, 6 April: het onder profiel brengen en begrinden van aardewegen, met het onderhoud daarvan tot en met 30 April '90: 1o. in den polder Oud-Westerdijk, ter lengte van 1326 M.; ingek. 7 bilj., als:

A. v. d. Beek, Zaamslag,	ƒ 1622
L. Koole, Neuzen,	» 1487
D. de Doelder, idem	» 1475
Jac. de Meester, Hoek,	» 1467
D. Tholens, Neuzen,	» 1388
J. Meertens, Hoek,	» 1318
J. de Bree Fz., idem	» 1310

2o. in den polder Loven en Willemskerke, ter lengte van 720 M.; ingek. 7 bilj., als:

A. v. d. Beek, Zaamslag,	ƒ 984
D. de Doelder, Neuzen,	» 875
L. Koole, idem	» 798
J. de Bree Fz., Hoek,	» 794
Jac. de Meester, idem	» 777
D. Tholens, Neuzen,	» 740
J. Meertens, Hoek,	» 738

Groede (Zeel.), 6 April: het bouwen van een steenen heul met houten schuif ten dienste van het waterschap Groede en Baanst; gegund aan den minsten inschr. M. v. d. Hoek, te Neuzen, voor ƒ 3600.

Amsterdam, 8 April, voor rekening der gemeente: 1o. het leveren van Andernachsche- en trachietkeien; perc. 1, ingek. 5 bilj., als:

Joram Loeb, ƒ 2.26 p. M²
W. Goedkoop Dz., 2.29⁵ »
F. Engers, 2500 M² à ƒ 2.15, 2500 M² à ƒ 2.20
F. H. Michaels, 2500 » à » 2.08⁵, 2500 » à » 2.18⁵
Kempf en Hollender, ƒ 2.43½ per M².

Perc. 2, minste inschr. F. Engers, Amsterdam, ƒ 3.02 per M².

2o. het bouwen van steenen en houten wallen enz., en het gewoon onderhoud van de steenen en houten wallen, langs de grachten enz.; de riolen en goten; de openbare waterplaatsen, de verschwaterbakken, gebouwen, loodsen enz.; ingekomen 15 bilj., als:

K. J. B. v. Damme,	te Amsterdam,	ƒ 39,593
J. Koster,	» idem	» 35,700
C. J. Maks Jz.,	» idem	» 34,200
E. v. Brummelen,	» idem	» 33,333
J. J. Boekholtz,	» idem	» 32,800
A. Helsen,	» idem	» 32,075
M. Deutekom,	» idem	» 31,400
W. Ambachtsheer,	» idem	» 31,300
P. Duinker,	» idem	» 31,200
A. Kramers,	» idem	» 31,000
Schmidt en Hermans,	» idem	» 30,900
G. D. v. Doorn,	» idem	» 30,833
F. Knekart,	» idem	» 30,800

3o. het gewoon onderhoud van sluis- en waterwerken, scheepvaartinrichtingen enz.; ingek. 9 bilj., als:

E. v. Brummelen,	te Amsterdam,	» 70,700
J. J. Boekholtz,	» idem	» 69,900
C. J. Maks Jr.,	» idem	» 60,480
J. Koster,	» idem	» 59,300
P. Duinker,	» idem	» 58,413
G. D. v. Doorn,	» idem	» 57,900
M. Deutekom,	» idem	» 56,400
H. J. Merkers,	» idem	» 55,775
A. Kramers,	» idem	» 53,000

Harlingen, 8 April: het op de diepte baggeren van alle buitenhavens van de gemeente Harlingen en het vervoeren van de slib naar zee, met bijlevering van alle daartoebehoorende gereedschappen, arbeidsloonen enz., ged. '89—'93; ingek. 7 bilj., als:

	per jaar	per 5 jaar
C. Bos Az., Dordrecht,		ƒ 53,000
G. Anema, Midlum,	ƒ 11,000	47,000
H. Smidt, Almenum,		44,995
L. Kalis Kz., Sliedrecht,		42,970
J. v. Noordennen, Harlingen,		39,500
De Boer & Co., Staveren,		38,552
A. Volker Lz., Dordrecht,		36,000

Gegund.

's-Hage, 8 April: de levering van den metalen bovenbouw voor bruggen, ten behoeve van het departement der B. O. werken in Nederl.-Indië; ingek. 9 bilj., als:

	2 bruggen bestek L. P.	11 bruggen bestek L. Q
E. H. Begemann, Helmond,	ƒ 29,000	ƒ 26,600
Soc. intern., Braine-le-Comte,	16,480	19,048
L. J. Enthoven & Co., 's-Hage,	15,539	18,626
La Métallurgique, Brussel,	17,887	18,343
Soc. de la Biesme, Bouffioulx,		17,863
Soc. d'entreprise de travaux publics, Brussel,	17,850	17,200
Nicaise & Delcuve, la Louvière,	17,000	
Kon. fabriek v. stoom- en andere werktuigen, Amsterdam,	17,600	16,700
Dyle & Bacalan, Parijs,	14,294	15,244

De leveringen zijn aan den minsten inschr. gegund.

Maastricht, 8 April: het bouwen van een kaaimuur langs de losplaats boven sluis no. 19 der Zuidwillemsvaart, te Maastricht; ingek. 6 bilj., als:

R. W. de Bleécourt,	te Almelo,	ƒ 8900
H. Ummels,	» Maastricht,	» 8780
G. Smeets,	» Maaseijk,	» 8560
J. Limpens,	» Maastricht,	» 8556
J. Landy,	» Sittard,	» 8500
J. Reggers,	» Maastricht,	» 8334
Raming		» 9160

Groningen, 8 April: het afbreken van een huis en het bouwen van een winkelhuis met bovenwoning in de Raamstraat te Groningen, onder beheer van den architect K. Hoekzema; ingek. 7 bilj., als:

R. de Jong,	te Groningen,	ƒ 3974
H. Jansen,	» idem	» 3868
T. Y. Jelsma,	» idem	» 3786
W. Pleijster,	» idem	» 3758
J. Ibelings,	» idem	» 3445
K. H. Huizinga,	» idem	» 3415
D. Janssen,	» idem	» 3391

Gegund.

Amsterdam, 8 April: het ophoogen van een gedeelte spoorweg, het wijzigen van de spoorinrichtingen en het maken van een verhoogd perron met abri, ijzeren overkapping en twee waterkranen met bijbehoorende werken, op het stations-emplacement Amersfoort (Staat), onder beheer der Holl. ijzeren spoorwegmaatschappij; ingek. 28 bilj., als:

W. Ambagtsheer, Nieuwer-Amstel,	ƒ 32,400
W. Westerhof, Weesp,	» 32,280
L. Pott, Buiksloot,	» 32,050
E. J. Jurriens, Naarden,	» 31,910
G. Slaap, Amsterdam,	» 31,900
C. Bos, Haarlemmermeer,	» 31,771
H. Dinkla, Buiksloot,	» 31,539
C. v. Boven, Nieuwer-Amstel,	» 31,500
H. Vermeer, Utrecht,	» 31,200
C. J. Maks Jz., Amsterdam,	» 31,120
A. v. d. Meijden Az., Hardinksveld,	» 31,000
B. Zuiderhoek, Sliedrecht,	» 30,950
W. F. Weijers, Tilburg,	» 30,930
G. J. v. Vloten, Utrecht,	» 30,913
G. de Haag Cz., Amsterdam,	» 30,700
P. v. Essen, Halfweg,	» 30,700
A. Geldens, Nijmegen,	» 30,645
G. D. v. Doorn, Amsterdam,	» 30,600
L. v. Houwelingen, Hardinksveld,	» 30,400
J. Hillen, Grave,	» 30,300
F. W. Geurden, Apeldoorn,	» 29,600
J. G. v. d. Geest, Amersfoort,	» 29,000
J. v. d. Berg, idem	» 28,900
A. Terwindt, West-Pannerden,	» 28,900
E. Saltzherr, Hilversum,	» 28,845
W. v. d. Kooij, Amersfoort,	» 27,700
Th. Verhoeven, Deventer,	» 26,500
denzelfde,	» 25,400

2o. ten behoeve der gemeente Sloten 34,000 stuks, te leveren vóór 17 Mei e. k., aan den Osdorperweg bij het dorp Osdorp. Bilj. inzenden bij de Wed. Van Leeuwen, Overtoom.

Dinsdag, 23 April.

Maastricht, te 10 uren, door het prov. best. van Limburg: het leveren en aanbrengen van leidingen voor waterverbruik en brandblussching in de gebouwen en terreinen van het prov. gouvernement, aldaar. Aanw. 15 April, te 10 uren. Raming *f* 1150.

Hellevoetsluis, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, in kamer A 16 van kazerne no. 1:

1o. het eenjarig onderhoud van de werken en gebouwen te Hellevoetsluis, aldaar. Raming *f* 6350;

2o. het eenjarig onderhoud van de werken en gebouwen te Brielle. Raming *f* 6800. Bilj. inzenden uiterlijk 22 April, vóór 3 uren.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het maken, leveren en plaatsen van meubelen in de gebouwen der rijksuniversiteit te Leiden, ged. '89. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen K. de Boer Hz., te Leiden. Aanw. 15 April, te 10 uren.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene openbare lagere school der 1e klasse, op een terrein aan de Dijksgracht. (*Zie advert. in no. 15.*)

Kollum, te 12 uren, door burg. en weth. van Kollumerland en Nieuw-Kruisland: het herstellen van straatwegen in die gemeente, met bijlevering van materialen. Aanw. 17 April, te 11 uren.

St.-Annaparochie (*Fr.*): het bouwen van eene kerk voor de Ned.-Herv. gemeente. Inl. bij D. Keuning, aldaar. Aanw. 18 April, te 11 uren.

Woensdag, 24 April.

Nijmegen, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, op het bureau der genie: het herstellen en vernieuwen van daken en goten c.a. van kazernegebouwen te Nijmegen. Bilj. inzenden uiterlijk 23 April, vóór 3 uren. Raming *f* 6100.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van baggerwerk in het vaarwater der rivier de Waal, onder Ophemert en Dreumel, tusschen de kilometerraaien 59 en 62 der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Van der Sleijden, te Nijmegen. Aanw. 17 April. Raming *f* 0.14 per M³.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van voltooiingswerken bij de schutsluis bewesten Utrecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan en den ingenieur Kemper, beide te Utrecht. Aanw. 17 April, te 1 uur. Raming *f* 3700.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het wegruimen van een in de rivier de Boven-Merwede, onder de gemeente Gorichem, gezonken vaartuig. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom, te Dordrecht, en den opzichter Van de Kreke, te Gorichem.

Geertruidenberg, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie te Breda, in het hotel Santbergen: het eenjarig onderhoud van de werken en kazernegebouwen enz., te Geertruidenberg. Bilj. inzenden uiterlijk 21 April, vóór 3 uren, op het bureau der genie, aldaar. Raming *f* 4850.

Leiden, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie te 's-Hage, op het bureau der genie: het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Leiden. Bilj. inzenden uiterlijk 23 April, vóór 3 uren, op het bureau van den hoofdopzichter, aldaar. Raming *f* 8480.

Heusden, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te 's-Bosch, in het logement »Wapen van Amsterdam": het eenjarig onderhoud van de werken en gebouwen te Heusden. Bilj. inzenden uiterlijk 23 April, vóór 3 uren, op het bureau der genie te Heusden. Raming *f* 1365.

Hoorn, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, te Helder, in het hotel »de Doelen": het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Hoorn. Bilj. inzenden uiterlijk 23 April, vóór 3 uren, bij den eerstaanwezend-ingenieur te Helder. Raming *f* 3750.

Heemstede (N.-H.), te 11 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een post- en telegraafkantoor met directeurswoning. Inl. bij den architect J. Wolbers, aldaar. Aanw. 20 April, te 10 uren. (*Zie advert. in no. 15.*)

Middelburg, te 1 uur, door de gascommissie, ten kantore der gasfabriek: het maken der hei- en funderingwerken voor een gashouder met ijzeren kuip van 18 M. diameter.

Harlingen, te 1½ uren, door de directie der Nederl. maatschappij voor kaas- en roomboterfabrieken, in het koffiehuis de Korenbeurs, van de Wed. Fekkes: het bouwen van een kaas- en roomboterfabriek met machine- en ketelhuis, kaaspakhuis met pekelkamer, schoorsteen, regenbak, ijspakhuis en verdere bijbehoorende werken te Oudega, (Wymbritseradeel.) Inl. bij den architect L. J. Ritter, te Haarlem.

Donderdag, 25 April.

Haarlem, te 10 uren, door den majoor eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie: het doen van voorzieningen aan militaire gebouwen te Haarlem. Bilj. inzenden uiterlijk 24 April, vóór 3 uren. Raming *f* 4500.

Helder, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, op het bureau in het rijkshuis: het doen van voorzieningen van verschillenden aard aan of bij militaire gebouwen, in de stelling van Helder. Bilj. inzenden uiterlijk 24 April, vóór 3 uren. Raming *f* 3650.

Breda, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, in het koffiehuis »Hof van Holland:

1o. het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Breda. Raming *f* 11,600;

2o. het eenjarig onderhoud van de koninklijke militaire Academie, te Breda. Raming *f* 6000;

3o. eene gedeeltelijke binnen- en buitenverving van gebouwen te Breda. Raming *f* 4000;

4o. eene verving van de gebouwen der koninklijke militaire Academie te Breda. Raming *f* 5000. Bilj. inzenden uiterlijk 24 April, vóór 3 uren.

Tahozijl onder Sondel (Friesl.), te 11 uren, door het dijksbest. van het waterschap »de Zeven Grietenijen en stad Sloten": het maken en herstellen van paal-, aard- en kopwerken, steenglooiingen, kistvullingen, het uitvoeren van verschillende perceelen verfwerk enz.

Willemsoord, door den raad van toezicht van het koninklijk instituut voor de marine: de levering van pl. m. 20 passerdoozen.

Vrijdag, 26 April.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.: het verrichten van eenige herstellingen en vernieuwingen aan verschillende gemeentegebouwen en scholen, in 2 perc. (*Zie advert. in no. 15.*)

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhouden en herstellen van het post- en telegraafgebouw te Rotterdam, van den dag der kennisgeving van de goedkeuring der aanbesteding tot en met 31 Dec. '91. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage, en den hoofdopzichter voor de landsgebouwen J. Bartels, te Rotterdam. Aanw. 19 April, te 10 uren. Raming *f* 9785.

Zaterdag, 27 April.

's-Bosch, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, in het gebouw op den Uilenburg:

1o. het eenjarig onderhoud van de werken, gebouwen enz., te 's-Bosch en onderhoorigheden. Raming *f* 9600;

2o eene verving van gebouwen en werken te 's-Bosch en onderhoorige forten. Raming *f* 2000. Bilj. inzenden uiterlijk 26 April, vóór 3 uren.

Dordrecht, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie te Breda, in het lokaal van J. C. van der Horst:

1o. het eenjarig onderhoud van de werken en gebouwen enz., te Dordrecht. Raming *f* 3900;

2o. het doen van voorzieningen en herstellingen aan militaire gebouwen te Dordrecht. Raming *f* 3050. Bilj. inzenden uiterlijk 26 April, vóór 3 uren, bij den hoofdopzichter van fortificatiën, te Dordrecht.

Dinsdag, 30 April.

Amsterdam, te 10 uren, door den luitenant-kolonel eerstaanwezend-ingenieur der genie, op het bureau der genie: het doen van verschillende voorzieningen enz., aan de kazernegebouwen te Amsterdam. Bilj. inzenden uiterlijk 29 April, vóór 3 uren. Raming *f* 9350.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de aanleg van een gedeelte kanaal van nabij den Zeilweg onder de gemeente Maarsen tot de schutsluis bewesten Utrecht, zoomede het in verband daarmede omleggen van de beide Rijnspoorwegbanen Utrecht—Amsterdam en Utrecht—Rotterdam, alles met bijbehoorende werken, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, en den ingenieur Kemper, beide te Utrecht. Aanw. gehouden. Raming *f* 1,912,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het voortzetten der verbreeding langs den rechteroever en het verlengen der dwarskribben aan den linkeroever van het Scheur, beneden de haven van Maassluis, met bijbehoorende werken, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Welcker, te Rotterdam, en den ingenieur Nelemans, te Maassluis. Aanw. 24 April, te 11½ uren. Raming *f* 185,000.

Woensdag, 1 Mei.

Maastricht, te 12 uren, door den prov. inspecteur der directe belastingen, op zijn bureau: het stichten van een gebouw, dienende tot kantoor en woning van een kommies-ontvanger, op een terrein nabij de brug over de Maas, onder Roosteren. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage. Aanw. 24 April, te 1 uur.

Donderdag, 2 Mei.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het voortzetten der verbetering van de haven te Terschelling, behoorende tot de havenwerken in de provincie Noord-Holland. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Keurenaer, te Hoorn, en den opzichter Bulkens, te Terschelling. Aanw. 25 April. Raming *f* 8950.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van beplantingen in de duinen op het eiland Terschelling, behoorende tot de zeewerken in Noord-Holland. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Keurenaer, te Hoorn, en den opzichter Bulkens, te Terschelling. Aanw. 26 April. Raming *f* 8875.

Vrijdag, 3 Mei.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van steenglooiingen tegen de buitenbeloopen der Diezedijken, tot voortzetting van de werken tot verbetering van de Dieze, prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, te 's-Bosch, den ingenieur Schuurman, te Vucht, en den opzichter Vroeg, te Crevecoeur. Aanw. 26 April. Raming *f* 8200.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen van drie paar deuren voor schutsluizen der Zuidwillemsvaart, provincie Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur, te 's-Bosch, den ingenieur Schuurman, te Vucht, en den opzichter Pommée, te Aarle-Rixtel. Aanw. 26 April. Raming *f* 6000.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van een zinkput met bijbehoorende werken in den rijksweg van de Grebbe naar Arnhem, te Oosterbeek, prov. Gelderland. Inl. bij den hoofdingenieur, den ingenieur Gockinga en den opzichter Rietberg, allen te Arnhem. Aanw. 25 en 27 April, van 10½—11½ uren. Raming *f* 567.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken van eene overkapping en eene ketelbemetseling met bijbehoorende werken op het terrein der gemeentegasfabriek aan den Oostzeedijk. Aanw. 26 April, te 11 uren. (*Zie advert. in no. 15.*)

Middelburg, te 1½ uren, door burg. en weth.: het verbouwen en uitbreiden der gemeente-bewaarschool, aldaar, wijk H no. 133, in de Heerenstraat. Aanw. 27 April, te 2 uren.

Maandag, 6 Mei.

's-Hage, te 12 uren, door den architect W. B. van Liefland, in het Hotel café central: het bouwen van 98 arbeiderswoningen, een woning voor den opzichter en tien pakhuizen, in 2 perc. en massa. Aanw. 20 April te 11 uren. (*Zie advert. in no. 15.*)

DE OPMERKER.

Zandvoort, 8 April: het bouwen van eene school en onderwijzerswoning; minste inschr. P. Baak, te Scheveningen, voor *f* 16,085. Gegund.

St.-Annaparochie, 8 April: het afbreken der oude brug „de Bolkezijl" in den kunstweg te Wier en het maken van een nieuwe vaste brug aldaar, voor rekening van het waterschap het Oud-Bildt; ingek. 12 bilj., als:

F. J. Bolsma, Berlikum,	*f* 1498
U. T. Nieuwenhuis, idem	„ 1404
A. J. v. d. Meij, idem	„ 1487
P. M. Boonstra, Menaldum,	„ 1447
T. R. Bijlsma, St.-Annaparochie,	„ 1432
W. Hoekstra, Minnertsga,	„ 1414
F. du Houx, Oudebildtzijl,	„ 1384
K. Kloosterman, Tjummarum,	„ 1348
P. Reisma, Menaldum,	„ 1332
M. G. Broekens, St.-Jakobiparochie,	„ 1287
D. K. Wetterauw, idem	„ 1248
H. S. Bawalda, idem	„ 1239

Gegund.

Delfzijl, 8 April: het doen van eenige herstellingen aan en het onderhouden ged. '89 van:

1o. de scholen en onderwijzerswoningen voor het openbaar lager onderwijs; ingek. 6 bilj., als:

J. en J. Rietema, Delfzijl,	*f* 765
J. en P. Wildvank, Weiwerd,	» 764
H. Dusseljee en H. N. Pul, Delfzijl,	» 748
H. en R. Lammers, idem	» 747
W. Scheltens en J. Lommerts, idem	» 745
W. Roelfzema en H. N. Pul, idem	» 729
Gegund.	
Raming	*f* 790

2o. de overige gebouwen en werken der gemeente; ingek. 5 bilj., als:

J. en J. Rietema, Delfzijl,	*f* 755
J. en P. Wildvank, Weiwerd,	» 743
H. en R. Lammers, Delfzijl,	» 729
W. Roelfzema en H. N. Pul, idem	» 728
W. Scheltens en J. Lommerts, idem	» 723
Gegund.	
Raming	*f* 768

Amersfoort, 8 April: voor rekening der gemeente: 1o. het uitdiepen van de haven en binnengrachten; ingek. 4 bilj., als:

T. W. Bonte,	te Amersfoort,	*f* 755
J. v. Dijk,	» Scherpenzeel,	» 749
L. Buitenberg,	» Amersfoort,	» 713
P. Schimmel,	» idem	» 597

Gegund.

2o. het maken en leveren van een houten mestpraam ten dienste der gemeentereiniging; ingek. 2 bilj., als:

G. J. Westers,	te Utrecht,	*f* 474
E. J. Overmarsch,	» Hasselt,	» 523

Gegund.

's-Hage, 8 April: het maken van steenglooiingen op de beloopen der toegangswegen van de brug over de Oude Maas te Barendrecht; ingek. 14 bilj., als:

C. de Groot,	te Sliedrecht,	*f* 28,128
A. Boer Hz.,	» idem	» 25,700
B. de Waard,	» Nieuwenhoorn,	» 24,840
L. de Neef Lz.,	» Brielle,	» 24,735
A. A. E. Veenenbos,	» idem	» 24,249
J. de Baat,	» Sliedrecht,	» 24,244
Tijs Klein,	» idem	» 24,180
J. W. Bijl,	» Hardinxveld,	» 23,974
C. Bos Az.,	» Dordrecht,	» 23,960
C. Zanen Cz.,	» Ammerstol,	» 23,780
D. de Kok, Tuil, en W. Baggerman,	» Nederhemert,	» 22,900
Tijs Volker,	» Dordrecht,	» 22,749
J. v. d. Plas,	» Hardinxveld,	» 22,321
A. Prins Thz.,	» Sliedrecht,	» 21,380
Raming		» 24,500

Groningen, 8 April: het bouwen van een heerenhuis met pakhuis, voor R. Hendriks, onder beheer van den architect J. Maris; ingek. 13 bilj., als:

Zeldenrust,	te Warfum,	*f* 20,688
De Vries,	» Groningen,	» 20,119
Moulink,	» idem	» 19,970
De Jong,	» idem	» 19,967
Huizinga,	» idem	» 19,945
Doojes,	» idem	» 19,939
Janssen,	» idem	» 19,925
Peters,	» idem	» 19,898
Bolinga,	» idem	» 19,887
Rothschäfer,	» Stedum,	» 19,656
Oldenburger,	» Groningen,	» 18,785
Hendriks,	» idem	» 18,077
T. Holthuis Jr.,	» idem	» 17,712

Gegund.

Doetinchem, 8 April: het bouwen van twee villa's aan den weg naar »Ruimzicht", voor de Doetinchemsche bouwmaatschappij; ingekomen 6 bilj., als:

L. Bennink,	te Zelhem,	*f* 10,746
H. M. Berendsen,	» Lang-Keppel,	» 9,583
T. Siebelink,	» Doetinchem,	» 9,563
H. Segers,	» Didam,	» 9,540
F. A. Wamelink,	te Doetinchem,	*f* 9,514
J. H. Rietman,	» Borkeloo,	» 8,995

Gegund.

Nieuweramstel, 9 April: het maken eener vaste brug over de Boerenwetering; ingekomen 10 bilj., als:

T. Vos, Amsterdam,	*f* 15,099
R. Schreuder, Kolhorn,	» 14,100
H. J. Nederhorst, Gouda,	» 12,970
M. v. d. Vliet, Sloterdijk,	» 12,550
J. Faas, Amsterdam,	» 12,500
W. Ambagtsheer, Nieuweramstel,	» 11,600
W. de Leon, Sloten,	» 11,533
W. Kroon, Nieuweramstel,	» 11,150
E. v. Eik & De Waal, idem	» 10,490
H. Ozinga, Amsterdam,	» 10,289

's-Hage, 9 April, onder het beheer der genie, aldaar: 1o. het vervangen van de houten wanden der overdekte rijloods bij de Alexanderskazerne door steenen muren, aldaar; minste inschr. H. van Ootmersen, te Kelft, voor *f* 5797
Raming » 5900

2o. het maken van schietbanen voor het regiment grenadiers en jagers; minste inschr. J. van den Elshout, te Scheveningen, voor *f* 4895
Raming » 5320

Hoofddorp, 9 April: het bouwen van een woonhuis met bakkerij te Hoofddorp, onder beheer van den bouwkundige H. Rinck, in 2 perc.

Perc. 1. metselwerk; ingek. 4 bilj., als:

A. Langereis,	te Haarlemmermeer,	*f* 1120
A. Kraak,	» idem	» 1115
H. Bakker,	» idem	» 1098.75
H. Wessels,	» idem	» 997.50

Gegund.

Perc. 2, timmerwerk; ingek. 4 bilj., als:

Gebr. Klaassen, Haarlemmermeer,	*f* 1412
G. de Vries, idem	» 1369
J. d. Ouden, idem	» 1299
J. A. Hoenderdos, idem	» 1184

Gegund.

Bolsward, 9 April: het bouwen van een zuivelschool te Bolsward, *a* met buitenmuren van drielingsteen, *b* met buitenmuren van Waalsteen; ingek. 10 bilj., als:

	a.	*b.*
L. Vos, en J. J. Jerritsma, Bolsward,	*f* 12,550	*f* 12,375
D. L. Hoogkamp, Follega,	11,700	11,496
L. J. de Jong, Bolsward,	11,773	11,563
J. v. d. Lei, Arum,	11,358	11,181
L. Posthuma Jr., Harlingen,	11,268	10,898
K. J. Kalt, Heerenveen,	10,980	10,780
P. S. Westra, Arum,	10,574	10,384
R. M. v. d. Weide, Wons,	10,462	10,312
T. R. Feenstra, Bolsward,	10,474	10,070
F. Hamburg en D. Flapper, idem	9,693	9,133

Gegund aan F. Hamburg en D. Flapper, Bolsward, voor *f* 9133, met gebruik van Waalsteen.

Kralingen, 10 April: het verbeteren van een gedeelte van den Lagen zeedijk over de oude Plantage te Kralingen; ingek. 7 bilj., als:

C. L. Breijs,	te Rotterdam,	*f* 836
M. Bot,	» Vlaardingen,	» 777
A. H. Breijs,	» Kralingen,	» 724
W. Lohe,	» idem	» 660
D. Varkevisser,	» Ouwerschie,	» 625
J. Volgersdijk,	» Kralingen,	» 469.31
D. v. Wingerden,	» idem	» 434.54

Maastricht, 10 April: het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen, enz. te Maastricht, onder het beheer der genie te Nijmegen; ingek. 7 bilj., als:

J. Boggers,	te Maastricht,	*f* 5840
J. H. Meijers,	» idem	» 5860
H. Bordon,	» idem	» 5800
H. Ummels,	» idem	» 5500
B. W. de Bleecourt,	» idem	» 5450
J. Laudy,	» Sittard,	» 5350
J. Liepens,	» Maastricht,	» 5300
Raming		» 6000

Arnhem, 10 April: het bouwen van eene machinefabriek voor rekening van R. H. Haentjens te Arnhem, onder beheer van den architect D. Gelsbeek Molenaar; ingek. 8 bilj., als:

Gebr. v. Daalen,	te Arnhem,	*f* 16,873
G. H. v. d. Heijden,	» idem	» 16,540
H. v. d. Sand,	» idem	» 16,468
J. N. Jassen,	» idem	» 16,442
J. v. Burk en W. Wissing,	» Oosterbeek,	» 16,175
D. A. Roskam,	» Arnhem,	» 16,000
M. Hoestink en W. Gelbrun,	» idem	» 15,849
J. v. d. Peppel,	» Nijmegen,	» 15,170

Gegund.

Vucht, 10 April: het maken van een keiweg met bijbehoorende werken, onder Vucht en Esch; ingek. 14 bilj., als:

A. Willaert,	te Boxtel,	*f* 39,700
D. de Kok,	» Tuil,	» 39,100
F. Smulders en P. Verstijnen,	te Oosterwijk,	*f* 38,940
L. v. Dijk,	» Empel,	» 37,777
J. v. Empel,	» Tilburg,	» 37,268
A. Schellekens,	» Vucht,	» 37,260
A. v. Rummelen,	» idem	» 37,150
Paashuis,	» idem	» 37,125
J. Pijnenburg,	» idem	» 36,795
G. W. Meiners,	» Ginneken,	» 36,600
C. v. Straaten,	» Utrecht,	» 35,800
Th. v. Loe,	» Vechel,	» 35,663
A. Gelders,	» Nijmegen,	» 34,900
J. Hillen,	» Grave,	» 33,440

Gegund.

Leeuwarden, 10 April: het doen van onderscheidene aardewerken aan de aardappelmeel- en stroopfabriek te Huizum, nabij Leeuwarden, onder beheer van den architect J. D. Bruns, aldaar; ingek. 5 bilj., als:

W. de Boer,	te Lekkum,	*f* 4189
J. W. de Jong,	» Lemmer,	» 3983
H. v. d. Heide,	» Leeuwarden,	» 3729
H. G. Brouwer,	» Stiens,	» 2990
W. Muizer,	» Leeuwarden,	» 2214

Het werk is met eenige wijzigingen gegund aan den minsten inschr. voor *f* 1450.

Leeuwarden, 10 April: het eenjarig onderhoud der kazernegebouwen enz., te Leeuwarden, onder het beheer der genie te Zwolle; ingek. 5 bilj., als:

T. Bijlsma,	te Leeuwarden,	*f* 5465
H. Arends,	» idem	» 5380
H. Brijfhout,	» idem	» 5375
J. Franzen,	» idem	» 5295
J. Dokter,	» idem	» 5265
Raming		» 5300

Aardenburg, 10 April: het bouwen van een lokaal met gang en privaten, een afzonderlijk staand privaat, benevens overdekte speelplaats aan de openbare school in de gemeente Aardenburg; ingekomen 3 bilj., als:

J. C. Evers,	te Sluis,	*f* 4200
J. J. Eekhout,	» Aardenburg,	» 3942
J. A. Bogaard,	» idem	» 3899

Amersfoort, 10 April, onder beheer der genie, aldaar: 1o. het eenjarig onderhoud der kazernegebouwen enz.; ingek. 3 bilj., als:

J. H. Boks,	te Amersfoort,	*f* 6224
J. G. v. d. Geest,	» idem	» 6090
W. v. d. Kooij,	» idem	» 5705
Raming		» 6150

2o. het eenjarig onderhoud van de werken in de Grebbe-linie en de linie in de Neder-Betuwe; ingek. 3 bilj., als:

C. Froenhoff,	te Wijk-bij-Duurstede,	*f* 1992
W. v. d. Kooij,	» Amersfoort,	» 1967
J. H. Boks,	» idem	» 1694
Raming		» 1590

3o. eene verving van rijksgebouwen te Amersfoort; ingek. 6 bilj., als:

H. Voorman,	te Amersfoort,	*f* 1473
J. Meijer,	» Woerden,	» 1440
M. H. Eijsvogel,	» Rumpt,	» 1433
J. v. 't Hoff,	» Amersfoort,	» 1317
A. v. Daal,	» idem	» 1249
Ph. Smit,	» idem	» 1237
Raming		» 1500

's-Hage, 10 April, onder beheer van het ministerie van waterst. enz.: 1o. de uitvoering van werken tot voortzetting der normaliseering van de rivier de Waal, onder Valburg, Bemmingen en Ewijk; ingek. 7 bilj., als:

F. E. Terwindt, Pannerden,	*f* 88,800
W. P. de Vries, Rossum,	» 88,648
A. v. d. Vlies, Zalt-Bommel,	» 88,570
J. v. d. Plas, Hardinxveld,	» 86,639
J. P. de Groot, Giessendam,	» 82,700
J. H. v. Henewijk, Lobit,	» 79,485
H. v. Anrooy Jr., Nieuwaal en A. J. Vermeulen, Nijmegen,	» 79,200
Raming	» 92,000

2o. het uitvoeren van werken in verband met de verbreeding van het Scheur boven Maassluis; ingek. 1 bilj. van A. v. d. Vlies, Zalt-Bommel, voor *f* 228,170
Raming » 213,000

's-Hage, 10 April: de levering van den metalen bovenbouw voor tien bruggen, ten dienste der staatsspoorwegen op Sumatra; ingekomen 5 bilj., als:

E. H. Begemann, Helmond,	*f* 28,000
Soc. internationale, Braine-le-Comte,	» 13,857
Soc. la Métallurgique, Brussel,	» 13,889
L. J. Enthoven & Co., 's-Hage,	» 12,609
Soc. anon. de travaux Dyle & Bacalan, Parijs,	» 12,374

Zwolle, 10 April: het dempen en omleggen van een gedeelte Achtergracht met eenige daarmede in-verband-staande werken; ingekomen 13 bilj., als:

G. Schutte, Zwolle,	*f* 47,220
W. H. Swets, Hardinxveld,	» 46,300
W. Wissing, Arnhem,	» 43,355

K. A. v. d. Berg en F. de Herder, Zwolle, f 44,516
F. Abersen, Steenwijk, » 42,353
P. Hell, Zwolle, » 41,912
A. Woldringh, Zoutkamp, » 41,887
A. J. Schouten, Utrecht, » 41,800
J. N. Kraisinga, Groningen, » 41,060
C. de Jong Jz., Hardinxveld, » 41,050
C. ter Horst, Zwolle, » 40,097
D. Bruins, idem » 39,700
A. Blocks, idem » 38,999
Gegund. Raming f 39,375

Willemsoord, 10 April: de levering van 700 M³ masten voor de marine; ingek. 4 bilj., als:
Ambagtsheer en Van der Meulen, Amsterdam, per M³ f 19.73
Eindhoven & Zn., Zwolle, » 19.69
H. E. v. Gelder & Co., Amsterdam, » 19.67
J. J. Claasen Jr. & Co., idem » 19.28

Amsterdam, 10 April: de levering van verschillende behoeften, ten behoeve der overzeesche bezittingen; minste inschr. waren:
Perc.
1. divers ijzer, R. S. Stokvis & Zn., Rotterdam, f 9796.75
2. 122,000 KG. gietijzer, dezelfden, » 7665.—
3. 2000 st. ijzeren ballast, J. Zimmer & Zn., Amsterdam, » 1695.—
4. 100 ijzeren buizen, L. J. Enthoven & Co., 's-Hage, » 3072.50
5. lood dezelfden, » 4392.55
6. blik, R. S. Stokvis & Zn., Rotterdam, » 195.50
7. 23,810 KG. geel koper, Van den Berg & Co., Amsterdam, » 19457.65²
8. koper, koperdraad enz., H. de Heus & Zn., Rotterdam, » 17901.87
9. koper, koperen pijpen enz., W. C. en K. de Wit, Amsterdam, » 5820.62
10. ijzeren klinknagels, P. v. Thiel & Zn., Beek-en-Donk, » 2429.50
11. idem, dezelfden, » 2463.—
12. idem, dezelfden, » 2684.—
13. idem en klinkringen, dezelfden, » 2198.50
14. koperen klinkplaatjes en klinknagels, W. C. en K. de Wit, Amsterdam, » 7050.44
15. nagels en spijkers, P. v. Thiel & Zn., Beek-en-Donk, » 262.50
16. draadnagels en houtschroeven, D. S. M. Kalker, Amsterdam, » 5240.—
17. diverse schroef- en moerbouten, dezelfde, » 11775.90
18. hangsloten, W. Beien & Co., Amsterdam, » 1730.65
19. 1700 waschblikken, Van den Bosert & Punt, idem, » 350.20
20. 80 ijzeren emmers, R. S. Stokvis & Zn., Rotterdam, » 60.—
21. gaspijpen en fittings, Smit en Blok, Amsterdam » 2882.75
22. glazen dakpannen en glasruiten, J. Houwink Gz., Sneek, » 387.66
23. hardsteenen zeuten, dekzerken en vloertegels, H. J. Bosman, Rotterdam, » 3328.—
24. verlichtingsmiddelen, Becht en Dyserinck, Amsterdam, » 1031.50
25. sloepriemen, B. Schilte & Zn., IJselstein, » 3561.—
26. scheepsgieters, hoosvaten enz., C. v. Heemstede Obelt, » 717.—
36. 15,000 KG. zinkwit, J. B. Kroon & Co., Amsterdam, » 3283.80
37. 15,000 KG. dito, dezelfden, » 3310.50
38. 15,000 KG. gem. loodwit, Wed. Hondorff, Block & Braet, Schoonhoven, » 3270.—
39. 15,000 KG. dito, dezelfde, » 3270.—
40. 1000 KG. salammoniak, H. F. Degens, Amsterdam, » 680.—
41. garst, pek en terpentijn, Gilhuijs & Co., idem » 923.—
42. minerale machine-olie en patent-olie, dezelfde, » 1679.—
43. 20,000 KG. gekookte lijnolie, L. Vliegenthart Dordrecht, » 5500.—
44. 20,000 KG. dito, dezelfde, » 5100.—
45. 15,000 KG. ongek. dito, dezelfde, » 3600.—

Enschedé, 10 April: het bouwen van een winkelhuis met pakhuis, bakkerij enz., voor rekening der coöperatieve winkelvereeniging »Eigen Hulp", te Enschedé; ingek. 17 bil.;
hoogste inschr. A. Jeunink, f 4980
minste » B. Doornkate, » 3999

Stratum, 10 April: het bouwen van een koffiehuis, voor rekening van F. Keunen, aldaar, onder beheer van den architect M. v. d. Sommen; gegund aan den minsten inschr. H. Heezmans v. Lieshout, te Eindhoven.

Woerden, 11 April: het eenjarig onderhoud der werken en kazernegebouwen enz., te Woerden en te Wierickerschans; ingek. 3 bilj., als:
G. Blok, te Woerden, f 2389
C. Fluijt, » idem » 2328
A. Koteres, » idem » 2249
Raming » 2450

Groningen, 11 April: het eenjarig onderhoud der kazerne- en andere gebouwen en werken te Groningen, onder het beheer der genie te Zwolle; ingek. 8 bilj., als:
H. J. Morak, te Groningen, f 5198
J. Werkman, » idem » 4956
W. Plegter, » idem » 4948
J. Versteegh, » idem » 4940
J. Poelman, » idem » 4936
J. H. Muller, » idem » 4520
J. I. Toesman, » idem » 4510
T. Holthuis, » idem » 4469
Raming » 5290

Arnhem, 11 April: het aanbrengen van brandkranen c. a. in militaire gebouwen te Arnhem, onder beheer der genie, aldaar; ingek. 4 bilj., als:
L. v. Gelderen, te Arnhem, f 3500
J. P. Welsing, » idem » 3262
G. H. v. d. Heijden, » idem » 3150
J. H. v. Riel, » idem » 2991
Raming » 3350

Breda, 11 April: het verbouwen van het »Zuid-Hollandsch koffiehuis" met bijgebouw, onder beheer van den architect J. Marijnen; ingek. 9 bilj., als:
J. Koopmans, te Breda, f 13,337
Th. Kessel, » idem » 12,837
M. Bakkeren, » Prinsenhage, » 12,760
A. F. v. Dongen, » idem » 12,350
G. v. d. Velden, » Breda, » 12,196
W. v. Boxtel, » idem » 11,866
A. Verlagen, » idem » 11,738
W. G. Reichardt, » idem » 11,716
Hoppenbrouwers, » Kruisland, » 9,750

Haarlem, 11 April, onder beheer van 's rijks waterst.: 1o. de uitvoering van baggerwerk in het Noordzeekanaal, bestek no. 52, dienst '89; ingek. 7 bilj., als:
J. Hillen, Grave, f 7800
C. G. Keij, Leiden, » 7580
G. D. v. Doorn, Amsterdam, » 7100
W. Goedkoop Dz., idem » 6600
Arie Visser, Haarlem, » 6450
A. Volker Lz., Sliedrecht, » 5400
F. E. Terwindt, Pannerden, » 4560
Raming » 6600

2o. het uitvoeren van baggerwerk in de spoorweghaven te Enkhuizen, bestek no. 58, dienst '89; ingek. 8 bilj., als:
A. Volker Lz., Sliedrecht, f 5200
J. v. d. Plas, Hardinxveld, » 5125
J. v. Noordennen, Harlingen, » 4750
L. Kalis Kz., Sliedrecht, » 4690
Arie Visser, Haarlem, » 4360
C. Bos Az., Dordrecht, » 4120
Raming » 6000

Menaldum, 11 April: de levering van 1020 stère grint, ten behoeve van de gemeente Menaldumadeel; ingek. 4 bilj., als: per stère
W. P. Prins, Oudebiltzijl, f 3.44
H. T. Kingma, idem » 3.35
G. Anema, Mellum, » 3.24
J. A. Doekstra, Rinsumageest, » 3.22
Gegund.

Wormerveer, 11 April: het maken van een weg ter verbinding van de rijbrug over de Zaan en het Zandpad in de gemeente Wormer; minste inschr. J. de Vries, te Purmerend, voor f 5985.

Delft, 12 April: de levering van koper- en messingplaat voor den aanmaak van patroonhulzen enz.; minste inschr. waren:
Perc. 1, 7650 KG. messingplaat D. O. 0023 enz., J. Leeuwenberg, te Delft, voor f 5559.30.
Perc. 2, 1700 KG. messingplaat D. O. 0013 enz., dezelfde, voor f 1253.60.

's-Bosch, 12 April, onder beheer van 's rijkswaterstaat: 1o. de voorziening van de kanaalboorden der Zuidwillemsvaart, in de provincie Noord-Brabant; minste inschr. A. de Kort en H. J. Dekkers, te Baardwijk, voor f 4976
Raming » 5000
2o. het maken van twee wisselplaatsen op de Zuidwillemsvaart, prov. Noord-Brabant; minste inschr. W. H. Swets, te Hardinxveld, voor f 3628
Raming » 3500

Haamstede, 12 April: de onderhoudswerken aan den Burg- en Westlandpolder; minste inschr. P. Vink, te Noordgouwe, voor f 9698.

Doesburg, 12 April: het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen, de werken enz., te Doesburg, onder het beheer der genie, te Zutfen; ingek. 2 bilj., als:
D. A. Willemsen, te Doesburg, f 3810
G. R. v. Ree, » idem » 3756
Raming » 3700

Leeuwarden, 12 April, voor rekening der provincie: 1o. het uitdiepen van eenige kanalen en vaarwaters, in onderhoud en beheer bij de provincie Friesland, in 9 perc.; minste inschr. waren:
Perc. 1, *a.* de Dokkumer Ee, ter lengte van 12,800 M.; *b.* de Holwerdervaart over eene lengte van 180 M., J. v. Noordennen, Harlingen, voor f 12,509. Raming f 17,022.
Perc. 2, *a.* de Stadsgracht te Franeker, ter lengte van 515 M.; *b.* de Dongjumervaart, de Tjommarumervaart en de Ried, ter lengte van 9190 M.; *c.* het Berlikumerwijd, ter lengte van 850 M., dezelfde, voor f 12,042. Raming f 15,735.
Perc. 3, de Noorder Oudeweg, ter lengte van 3700 M., B. G. Berger, Oudehaske, voor f 3749
Raming » 4775
Perc. 4, de Wierster Oudemeer, ter lengte van 2560 M., R. B. Smith, Almenum, voor f 2830
Raming » 3510
Perc. 5, de Sexbierumervaart, ter lengte van 3780 M., W. J. Beltje, Oudehaske, voor f 1474
Raming » 1848
Perc. 6, de Poldervaart van het 6e en 7e veendistrict, H. Sterk, Oostermeer, voor f 970
Raming » 1088
Perc. 7, het Koloneldiep, B. S. Krikke en G. H. de Heij, Oudehaske, voor f 2727. Raming f 2884.
Perc. 8, de Diepe Dolte te Workum, F. B. Deinum, Workum, voor f 165. Raming f 180.
Perc. 9, *a.* in de Noordergracht te Sneek, ter lengte van 70 M.; *b.* in de Geeuw langs de Noordzijde der Kolk, ter lengte van 300 M., W. Kribbe, Oudehaske, voor f 260. Raming f 213.
Te zamen f 36,836. Totale raming f 47,178.
2o. het uitvoeren van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de werken der Compagnons- of Appelschavaart, benevens het gewoon onderhoud dier werken, van 1 Mei '89—1 Mei '90, in 2 perc.; minste inschr. waren:
Perc. 1, R. v. Zinderen Bakker, te Korterwaag, voor f 1218. Raming f 1360.
Perc. 2, O. M. Meek, te Donkerbroek, voor f 555
Raming » 460

Willemsoord, 12 April: het maken van overdekte hellingen voor 2 torpedobooten, groot model; ingekomen 20 bilj., als:
A. Bels, te Helder f 27,700
A. Bos, » idem » 27,547
W. de Jong, » idem » 27,400
A. Graaff, » idem » 26,115
P. de Waard, » idem » 26,110
P. Duinker, » Amsterdam, » 25,750
H. Deutekom, » idem » 25,410
G. D. v. Doorn, » idem » 25,300
H. Wijker, » Helder, » 25,398
P. Spruit, » idem » 25,300
Ph. Verbruggen, » Waddinxveen, » 24,988
B. Boon, » Helder, » 24,900
L. de Neef, » Brielle, » 24,900
J. F. Philips, » Helder, » 23,950
D. de Vries, » idem » 23,680
J. Giltjes, » Petten, » 23,400
C. Bos, » Dordrecht, » 23,377
Gebr. Jansen, » Helder, » 23,100
G. Moorman, » idem » 22,634
Gebr. Klein, » idem » 22,378

Amsterdam, 12 April: het met zand ophoogen van een terrein aan de Jacob-van-Lennepkade, onder beheer van den architect H. Laguijt; ingek. 24 bilj., als:
F. W. Dekker, Sliedrecht, f 7075
W. Hogenhout, Amsterdam, » 7000
L. Pott, Buiksloot, » 6985
A. Klaassen, Amsterdam, » 6780
P. Zanen Hz., Ammerstol, » 6780
F. Kriekaart, Amsterdam, » 6570
E. van Brummelen, Nieuweramstel, » 6540
J. de Baat, Sliedrecht, » 6500
A. M. van der Vies, Sloterdijk, » 6500
A. Kramers, Amsterdam, » 6480
C. van Boren, Nieuweramstel, » 6200
H. T. Wiegerink, Groenlo, » 6162
E. v. d. Eijk en de Waal, Nieuweramstel, » 6105
C. Versteeg, Hardinxveld, » 6100
T. Bergman, Amsterdam, » 6100
G. Schoone, idem, » 6022
W. Ambachtsheer, Nieuweramstel, » 5900
A. Zonneveld, Haarlem, » 5670
P. Westmaas, Amsterdam, » 5360
P. Zanen Cz., Ammerstol, » 5310
J. Faas, Amsterdam, » 4925
Schmidt en Hermans, Amsterdam, » 4840
J. Meulpolder, idem, » 4740
W. A. Leon, Sloten, » 4674

Stavenisse, 12 April: het verdedigen van den onderzeeschen oever van het calamiteuse waterschap Stavenisse door steenbestorting; ingek. 4 bilj., als:
P. Moerland, Stavenisse, f 4926
C. v. d. Hooft, Neuzen, » 4788
Basaltmaatschappij, Rotterdam, » 4555.44
P. A. v. d. Velde, Neuzen, » 4357
Raming » 4928

BIJVOEGSEL

VAN

DE OPMERKER

van ZATERDAG 20 APRIL 1889.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 22 April.

Sloten (N.-H.), door burg. en weth.: de levering van twee partijen eerste kwaliteit straatklinkers (Waalvorm):
1o. ten behoeve van de administratie van den Sloterstraatweg 100,000 stuks, te leveren vóór 1 Juni e. k., gedeeltelijk nabij het huis de Vraag aan den Schinkel en gedeeltelijk aan de Sloterbrug over de ringvaart van den Haarlemmermeerpolder;
2o. ten behoeve der gemeente Sloten 54,000 stuks, te leveren vóór 17 Mei e. k., aan den Osdorperweg bij het dorp Osdorp. Bilj. inzenden bij de Wed. Van Leeuwen, Overtoom.

Dinsdag, 23 April.

Maastricht, te 10 uren, door het prov. best. van Limburg: het leveren en aanbrengen van leidingen voor waterverbruik en brandblussching in de gebouwen en terreinen van het prov. gouvernement, aldaar. Aanw. gehouden. Raming f 1150.

Hellevoetsluis, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, in kamer A 16 van kazerne no. 1:
1o. het eenjarig onderhoud van de werken en gebouwen te Hellevoetsluis, aldaar. Raming f 6350;
2o. het eenjarig onderhoud van de werken en gebouwen te Brielle. Raming f 6800. Bilj. inzenden uiterlijk 22 April, vóór 3 uren.

Sneek, te 11 uren, door burg. en weth. van Wymbritseradeel:
1o. het uitbreken en herbestraten van een gedeelte van den weg ten zuiden en noorden van de vaste brug te Oppenhuizen, lang 221 M.;
2o. idem idem van een gedeelte van den Eewal, te Woudsend en op andere plaatsen aldaar, in 2 perc., lang 156 en pl. 200 M.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het maken, leveren en plaatsen van meubelen in de gebouwen der rijksuniversiteit te Leiden, ged. '89. Inl. bij den rijksbouwkundig: voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen K. de Boer Hz., te Leiden. Aanw. gehouden.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene openbare lagere school der 1e klasse, op een terrein aan de Dijksgracht. (*Zie advert. in n°. 15.*)

Kollum, te 12 uren, door burg. en weth. van Kollumerland en Nieuw-Kruisland: het herstellen van straatwegen in die gemeente, met bijlevering van materialen. Aanw. gehouden.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: het aanleggen en rioleeren van de Theresiastraat in het Koningin-Emmapark aan den Bezuidenhoutschen weg, te 's-Hage.

Eindhoven, te 6 uren, door den bouwkundige J. H. v. d. Ven, in het café Groenhuis: het bouwen van twee woonhuizen met alle aanhoorigheden en gemakken, in de straat ten Hage aldaar. Aanw. 23 April, te 10 uren.

St.-Annaparochie (Fr.): het bouwen van eene kerk voor de Ned.-Herv. gemeente. Inl. bij D. Keuning, aldaar. Aanw. gehouden.

Woensdag, 24 April.

Nijmegen, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, op het bureau der genie: het herstellen en vernieuwen van daken en goten c. a. van kazernegebouwen te Nijmegen. Bilj. inzenden uiterlijk 23 April, vóór 3 uren. Raming f 6106.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van baggerwerk in het vaarwater der rivier de Waal, onder Ophemert en Dreumel, tusschen de kilometerraaien 59 en 62 der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Van der Sleijden, te Nijmegen. Aanw. gehouden. Raming f 0.14 per M³.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van voltooiingswerken bij de schutsluis beoosten Utrecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan en den ingenieur Kemper, beide te Utrecht. Aanw. gehouden. Raming f 3700.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het wegruimen van een in de rivier de Boven-Merwede, onder de gemeente Gorichem, gezonken vaartuig. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom, te Dordrecht, en den opzichter Van de Kreke, te Gorichem.

Geertruidenberg, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie te Breda, in het hotel Santbergen: het eenjarig onderhoud van de werken en kazernegebouwen enz., te Geertruidenberg. Bilj. inzenden uiterlijk 23 April, vóór 3 uren, op het bureau der genie, aldaar. Raming f 4820.

Leiden, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie te 's-Hage, op het bureau der genie: het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Leiden. Bilj. inzenden uiterlijk 23 April, vóór 3 uren, op het bureau van den hoofdopzichter, aldaar. Raming f 8480.

Heusden, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te 's-Bosch, in het logement »Wapen van Amsterdam": het eenjarig onderhoud van de werken en gebouwen te Heusden. Bilj. inzenden uiterlijk 23 April, vóór 3 uren, op het bureau der genie te Heusden. Raming f 1365.

Hoorn, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, te Helder, in het hotel »de Doelen": het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Hoorn. Bilj. inzenden uiterlijk 23 April, vóór 3 uren, bij den eerstaanwezend-ingenieur te Helder. Raming f 3730.

Heemstede (N.-H.), te 11 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een post- en telegraafkantoor met directeurswoning. Inl. bij den architect J. Wolbers, aldaar. Aanw. 20 April, te 10 uren. (*Zie advert. in n°. 15.*)

Middelburg, te 1 uur, door de gascommissie, ten kantore der gasfabriek: het maken der hei- en funderingwerken voor een gashouder met ijzeren kuip van 18 M. diameter.

Harlingen, te 1½ uren, door de directie der Nederl. maatschappij voor kaas- en roomboterfabrieken, in het koffiehuis de Korenbeurs, van de Wed. Fekkes: het bouwen van een kaas- en roomboterfabriek met machine- en ketelhuis, kaaspakhuis met pekelkamer, schoorsteen, regenbak, ijspakhuis en verdere bijbehoorende werken te Oudega, (Wymbritseradeel.) Inl. bij den architect L. J. Ritter, te Haarlem.

Westerbroek (Gron.), te 2 uren, door het best. van den Westerbroekstermade Molenpolder, bij J. O. Bouman: den molen van scheprad te vervangen met een schroef en den molen 1.75 M. omhoog brengen. Aanw. te 1 uur.

Niekerk (Gr.), te 6 uren, door burg. en weth. van Oldekerk, in het gemeentehuis: het doen van een vertimmering aan het schoolgebouw aldaar, en het leveren van nieuwe schoolbanken. Aanw. te 4 uren.

Enschede, te 8 uren, door het best. van de Enschedésche winkel, in het koffiehuis van J. Mendelaar: het verbouwen van bovengenoemden winkel, op een terrein, gelegen aan de Langestraat. Aanw. te 9 uren.

Groningen, te 8 uren: het doen van eenige timmer-, verf- en schilderwerken en het uitvoeren van stukadoorwerken aan en in de gebouwen van de vereeniging »de Harmonie", te Groningen. Inl. bij den bouwkundige H. Rammaker, aldaar.

Donderdag, 25 April.

Haarlem, te 10 uren, door den majoor eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie: het doen van voorzieningen aan militaire gebouwen te Haarlem. Bilj. inzenden uiterlijk 24 April, vóór 3 uren. Raming f 4500.

Helder, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, op het bureau in het rijkshuis: het doen van voorzieningen van verschillenden aard aan of bij militaire gebouwen, in de stelling van Helder. Bilj. inzenden uiterlijk 24 April, vóór 3 uren. Raming f 8650.

Delft, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, te 's-Hage, op het bureau voor de schutterij, bij den Deele:
1o. het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., en van de werken te Delft. Raming f 12,100;
2o. het doen van herstellingen en vernieuwingen aan militaire gebouwen enz., te Delft. Raming f 7300;
3o. het vergrooten van de steenen werkplaats bij den geweerwinkel te Delft. Raming f 4450;
4o. het vernieuwen van de bergplaats voor afgewerkte projectielen bij de ijzergieterij te Delft. Raming f 4020;
5o. het maken van een cellengebouw bij de kazerne aan de paardenmarkt te Delft. Raming f 1600. Bilj. inzenden uiterlijk 24 April, vóór 3 uren, bij den hoofdopzichter van fortificatiën, te Delft.

's-Bosch, te 10 uren, door burg. en weth.: het opruimen van ondiepten bij de uitmonding der rivier de Dommel of de voormalige vestinggracht boven de brug buiten den Vuchterpoort. Aanw. 23 April, te 11 uren.

Breda, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, in het koffiehuis »Hof van Holland:
1o. het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Breda. Raming f 11,000;
2o. het eenjarig onderhoud van de koninklijke militaire Academie, te Breda. Raming f 6000;
3o. eene gedeeltelijke binnen- en buitenverving van gebouwen te Breda. Raming f 4000;
4o. eene verrijking van de gebouwen der koninklijke militaire Academie te Breda. Raming f 5000. Bilj. inzenden uiterlijk 24 April, vóór 3 uren.

Hardenberg (Ov.), te 1 uur, in het hotel van Munster: het bouwen van een zuivelfabriek.

Moergestel (N.-Br.), te 3 uren, in het koffiehuis »het Fortuin", voor C. Hommers, te Tilburg: het graven van grachten, het ophoogen van het terrein en het bouwen van eene villa, stal en remise, op het landgoed het Kasteeltje. Inl. bij den architect H. Bekkers, te Tilburg.

Takozijl onder Sondel (Friesl.), te 11 uren, door het dijksbest. van het waterschap »de Zeven Grietenijen en stad Sloten": het maken en herstellen van paal-, aard- en kopwerken, steenglooiingen, kistvullingen, het uitvoeren van verschillende perceelen verfwerk enz.

Willemsoord, door den raad van toezicht van het koninklijk instituut voor de marine: de levering van pl. m. 20 paserdoozen.

Heerenveen: het bouwen van eene roomboter- en kaasfabriek, te Veenhuis bij Heerenveen. Inl. bij G. J. Pothaar, aldaar.

Vrijdag, 26 April.

Amersfoort, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie aldaar, in het hotel Muller: het doen van herstellingen en voorzieningen aan kazernen en stallen te Amersfoort. Bilj. inzenden uiterlijk 25 April, vóór 3 uren. Raming f 2[illegible].

Willemsoord, te 1[illegible] uren, door de directie der marine: het verrichten van werkzaamheden aan de marinierskazerne en aan de cantine voor schepelingen. Inl. bij den hoofdingenieur der marine, aldaar. Aanw. 24 en 25 April, [illegible] uren.

Arnhem, te 11½ [illegible] door burg. en weth.: het verrichten van eenige herstellingen en vernieuwingen aan verschillende gemeentegebouwen en scholen, in 4 perc. (*Zie advert. in n°. 16.*)

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhouden en herstellen van het post- en telegraafgebouw te Rotterdam, van den dag der kennisgeving van de goedkeuring der aanbesteding tot en met 31 Dec. '91. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district, te

's-Hage, en den hoofdopzichter voor de landsgebouwen J. Bartels, te Rotterdam. Aanw. gehouden. Raming f 9785.

Dordrecht, te 12 uren, in het koffiehuis van L. van Dongen: het afdammen, droogmaken en droog houden der uitwateringsluis van den polder Mookhoek en Trokdam, aan de rivier de Kil onder 's-Gravendeel. Inl. bij den fabriek H. Beijers, te Puttershoek. Aanw. 23 April, te $8\frac{1}{2}$ uren.

Dordrecht, te 2 uren, door het best. van den Mijlpolder, in het koffiehuis van L. van Dongen, aan het Scheffersplein: de herstelling of dichting der doorbraak in den Mijlpolderdijk te 's-Gravendeel, benevens het ophoogen van een gedeelte van dien dijk ten westen van de voormalige uitwateringsluis. Inl. bij den architect H. Beijers, te Puttershoek. Aanw. 23 April, te 3 uren.

't Zandt (Gron.), door burg. en weth.: de levering aan dek in den kruiwagen van 275 stère gehorde riviergrint en 175 stère keislag, benevens 150,000 kilo keien van minstens 8 cM. dikte (de last van 2000 KG.), te leveren vóór 15 Sept. '89.

Kloetinge (Zeel.), door burg. en weth.: de levering van 80 M³ onderhoudsgrint en 20 M³ grintzand.

Uskwerd (Gron.), door burg. en weth.: de levering van 100 stère keislag, te leveren vóór 1 Oct.

Uskwerd, door burg. en weth.: de levering van 150 stère gehorde schoongewasschen riviergrint.

Zaterdag, 27 April.

's-Bosch, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, in het gebouw op den Uilenburg:

1o. het eenjarig onderhoud van de werken, gebouwen enz., te 's-Bosch en onderhoorigheden. Raming f 9000;

2o. eene verving van gebouwen en werken te 's-Bosch en onderhoorige forten. Raming f 2000. Bilj. inzenden uiterlijk 26 April, vóór 3 uren.

Renningen (Geld.), te 10 uren, door burg. en weth.: de levering van circa 550 stère gewasschen riviergrint in de verschillende wegen. Bilj. inzenden tot $9\frac{1}{2}$ uren.

St.-Michielsgestel, te 10 uren, door burg. en weth.: het uitbreiden der openbare school met eenige bijbehoorende werken en met bijlevering der daartoe benoodigde bouwmaterialen. Inl. bij M. van Nielen, aldaar. Aanw. 24 April, te 10 uren.

Dordrecht, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie te Breda, in het lokaal van J. C. van der Horst:

1o. het eenjarig onderhoud van de werken en gebouwen enz., te Dordrecht. Raming f 3300;

2o. het doen van voorzieningen en herstellingen aan militaire gebouwen te Dordrecht. Raming f 3050. Bilj. inzenden uiterlijk 26 April, vóór 3 uren, bij den hoofdopzichter van fortificatiën, te Dordrecht.

Brielle, te 11 uren, ten raadhuize: het doen eener dijkboring in den Oudenhoornschen zeedijk. Aan 26 April, te 4 uren.

Naarden, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie aldaar, in het bomvrij gebouw in bastion Oud-molen: het eenjarig onderhoud der:

1o. kazernegebouwen enz., te Naarden. Raming f 4650;

2o. werken te Naarden. Raming f 5000;

3o. werken langs de Vecht van Muiden tot Hinderdam. Raming f 1050;

4o. werken en kazernegebouwen langs de vecht van Kijkuit tot Maarseveen. Raming f 4900;

eene verving van:

5o. kazernegebouwen en werken te Naarden. Raming f 1500;

6o. werken langs de Vecht van Muiden tot Hinderdam. Raming f 2300;

7o. het verrichten van herstellingen aan gebouwen te Naarden en aan batterij no. 4 bij Naarden. Raming f 2650. Bilj. inzenden uiterlijk 26 April, vóór 3 uren.

Winschoten, door burg. en weth.: de levering van 500 last klopkeien, vrij voor den wal in den kruiwagen aldaar, niet zwaarder dan 75 KG. en niet kleiner dan 8 cM., te leveren vóór 15 Aug.

Maandag, 29 April.

Breda, te $10\frac{1}{2}$ uren, door den architect J. M. Marijnen, in het koffiehuis van W. P. Osnes, Havermarkt: het verbouwen van het huis met vergrooting der magazijnen, staande en gelegen op de Veemarkt aldaar, wijk D no. 178.

Amsterdam, te 1 uur, door het best. van het Willemspark, in het paviljoen van het Vondelpark: het wijzigen van het eerste rondpoint en het uitvoeren van verdere bestratingswerken aan den Parkweg. Inl. bij den opzichter A. Egas. Aanw. 28 April.

Borne, te 1 uur, namens S. Spanjaard Lz., in het hotel Ensink: het bouwen van een woonhuis met bijgebouw, op een terrein aan den Stationsweg aldaar. Inl. bij den architect G. Beltman A.Jzn., te Enschedé. Aanw. te 10 uren.

Puttershoek (Z.-H.), te 1 uur, door burg. en weth.: den herbouw van den afgebranden toren der gemeente. Inl. bij den architect H. Beijers, te Puttershoek. Aanw. 29 April, te 11 uren.

Haarlem, te 2 uren, door dijkgraaf en heemraden van den Haarlemmermeerpolder, ter secretarie:

1o. het verdiepen van eenige vakken der tochten in dien polder;

2o. het onderhoud der ringvaartsboorden van den polder, ged. '89 en de drie eerste maanden van '90. Inl. bij den ingenieur, te Haarlem, en de betrokken opzichters.

Lageland (Gr.), te 2 uren, door het best. van het waterschap het Lageland, gem. Slochteren, bij M. Groenveld: het afbreken en het wederopbouwen van een windwatermolen, staande te Gersloot, onder Gorredijk. Aanw. te 10 uren.

Tolen, te 2 uren, door den architect A. le Clercq, te Kruiningen, in het hotel van Hoek: het bouwen van een nieuwe graanschuur, groot 588 M², nabij het hof Frederiksburg, in den ...na-Jacobapolder, te St.-Philipsland. Aanw. 27 April, te 1 uur.

Doetinchem (Geld.), te 7 uren, in den ...den Leeuw, voor G. J. Horsting G.Hz.: het bouwen van een heer...uis aan den straatweg, aldaar. Aanw. te 4 uren.

Dinsdag, 30 April.

Amsterdam, te 10 uren, door den luitenant-kolonel eerstaanwezend-ingenieur der genie, op het bureau der genie: het doen van verschillende voorzieningen enz., aan de kazernegebouwen te Amsterdam. Bilj. inzenden uiterlijk 29 April, vóór 3 uren. Raming f 2350.

Baak (Geld.), te 10 uren, door het R.-K. kerkbest., in de herberg het Wapen van Baak, bij A. Hefkens: het bouwen eener kerk met toren, kapellen, traptoren, biechtstoelen, sacristie enz. Inl. bij den architect A. Tepe, te Utrecht. Aanw. 29 April, te 3 uren.

Gorredijk (Fr.), te 10 uren, door het polderbest. van het 6e en 7e veendistrict, onder Opsterland en Engwirden, in de de Korenbeurs:

1o. het eenjarig onderhoud en de verricht wordende reparatiën, vernieuwingen en leverantiën aan de windmolens, bruggen, sluizen, duikers, gebouwen, dammen, hekken en stokken enz., eigen aan den polder, van den dag der gunning tot 1 Mei '90, in 5 perc.;

2o. het driejarig onderhoud van de tocht- en ringvaarten, wegen en kanalen enz., mede eigen aan den polder, van den dag der gunning tot 1 Mei '92, in 1 perc. Inl. bij den opzichter A. Kooistra, te Gorredijk. Aanw. 25 April, te 10 uren, te beginnen aan den Uitsprong.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de aanleg van een gedeelte kanaal van nabij den Zeilweg onder de gemeente Maarsen tot de schutsluis bewesten Utrecht, zoomede het in verband daarmede omleggen van de beide Rijnspoorweglijnen Utrecht—Amsterdam en Utrecht—Rotterdam, alles met bijbehoorende werken, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Welian, en den ingenieur Kemper, beide te Utrecht. Aanw. gehouden. Raming f 1,912,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het voortzetten der verbreeding langs den rechteroever en het verlengen der dwarskribben aan den linkeroever van het Scheur, beneden de haven van Maassluis, met bijbehoorende werken, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Welcker, te Rotterdam, en den ingenieur Nelemans, te Maassluis. Aanw. 24 April, te $11\frac{1}{2}$ uren. Raming f 184,000.

Woensdag, 1 Mei.

Amsterdam, te 11 uren, door den schout-bij-nacht, directeur en kommandant der marine: de levering van plaat- en staafijzer en geelkoperen ketel- en vlampijpen.

Deventer, te 11 uren, door den kapitein eerstaanwezend-ingenieur te Zutfen, in het hotel »de Keizer": het doen van voorzieningen aan militaire gebouwen te Deventer. Bilj. inzenden uiterlijk 30 April, vóór 3 uren, bij den hoofdopzichter van fortificatiën te Deventer. Raming f 6550.

Hellevoetsluis, te $11\frac{1}{2}$ uren, door de directie der marine:

1o. het herstellen van een gedeelte omrastering rond de werf, van het gootlood op verschillende gebouwen, van het dak der bootsmans- en artillerie-werkplaatsen, eenige herstellingen aan het buskruitmagazijn en aan de bergplaatsen van cokes, het herstellen van een gedeelte spoorbaan op de Tien Gemeten en het uitvoeren van onderhoudswerken aan diverse maritieme gebouwen en inrichtingen;

2o. het herstellen van de muren aan het gebouw der vroegere dokmachine en de kaai bij den mastbok, van de scheidingsmuren bij de barakken, van de spoorbaan en bestratingen, van voeg- en pleisterwerk aan gebouwen en van hardsteen en metselwerken in de droge dokken;

3o. het herstellen van een gedeelte beschoeiing, van den kaaimuur, van twee meerstoelen en van de beplanking op de marinebrug;

4o. het uitvoeren van schilder-, wit- en teerwerken, aan diverse maritieme gebouwen en inrichtingen. Inl. bij den hoofdingenieur der marine, te Hellevoetsluis.

Maastricht, te 12 uren, door den prov. inspecteur der directe belastingen, op zijn bureau: het stichten van een gebouw, dienende tot kantoor en woning van een kommies-ontvanger, op een terrein nabij de brug over de Maas, onder Roosteren. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage. Aanw. 24 April, te 1 uur.

Donderdag, 2 Mei.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het voortzetten der verbetering van de haven te Terschelling, behoorende tot de havenwerken in de provincie Noord-Holland. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Keurenaer, te Hoorn, en den opzichter Bulkens, te Terschelling. Aanw. 25 April. Raming f 8950.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van beplantingen in de duinen op het eiland Terschelling, behoorende tot de zeewerken in Noord-Holland. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Keurenaer, te Hoorn, en den opzichter Bulkens, te Terschelling. Aanw. 26 April. Raming f 8875.

Eindhoven, te 11 uren, door burg. en weth.: de levering van 45,000 Quenastkeien.

Vrijdag, 3 Mei.

's-Bosch, te $10\frac{1}{2}$ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van steenglooiingen tegen de buitenbeloopen der Diezedijken, tot voortzetting van de werken tot verbetering van de Dieze, prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, te 's-Bosch, den ingenieur Schuurman, te Vucht, en den opzichter Vroeg, te Crevecoeur. Aanw. 26 April. Raming f 8200.

's-Bosch, te $10\frac{1}{2}$ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen van drie paar deuren voor schutsluizen der Zuidwillemsvaart, provincie Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur, te 's-Bosch, den ingenieur Schuurman, te Vucht, en den opzichter Pommée, te Aarle-Rixtel. Aanw. 26 April. Raming f 6000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de aanleg van eene telegraaflijn met vier draden langs den Rijnspoorweg 's-Hage—Gouda. Inl. bij de inspecteurs der rijkstelegraaf te 's-Hage en Utrecht. Raming f 1600.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van een zinkput met bijbehoorende werken in den rijksweg van de Grebbe naar Arnhem, te Oosterbeek, prov. Gelderland. Inl. bij den hoofdingenieur, den ingenieur Gockinga en den opzichter Rietberg, allen te Arnhem. Aanw. 26 en 27 April, van $10\frac{1}{2}$—$11\frac{1}{2}$ uren. Raming f 557.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken van eene overkapping en eene ketelbemetseling met bijbehoorende werken op het terrein der gemeentegasfabriek aan den Oostzeedijk. Aanw. 26 April, te 11 uren. (*Zie advert. in nº. 15.*)

Utrecht, te 1 uur, door de directie van den Ned. Rijnspoorweg: het aanbrengen van houten oplangers op palen, het rijzen van een gedeelte steigerdher, het maken van een goederenloods met bureau's en lokalen en het doen van aanhoorige werken op den oostelijken steiger, Westerdokdijk Amsterdam. Bilj. inzenden uiterlijk 2 Mei. Aanw. 25 April, te 11 uren.

Middelburg, te $1\frac{1}{2}$ uren, door burg. en weth.: het verbouwen en uitbreiden der gemeente-bewaarschool, aldaar, wijk H no. 133, in de Heerenstraat. Aanw. 27 April, te 2 uren.

Zaterdag, 4 Mei.

's-Hage, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie aldaar, op het bureau der genie:

1o. het doen van herstellingen en verbeteringen aan militaire gebouwen te 's-Hage. Raming f 6550;

2o. het leveren van kazernemeubelen te 's-Hage en te Delft. Raming f 1800. Bilj. inzenden uiterlijk 3 Mei, vóór 3 uren.

Bolsward, te 12 uren, door het best. der vereeniging »Kerkelijke kas", in het hotel »Tuininga": het amoveeren van twee woonhuizen en het bouwen van een lokaal met bijbehoorende werken. Inl. bij den architect K. Tromp.

Leiden, door dijkgraaf en hoogheemraden van Rijnland: het aanvullen en gedeeltelijk uitbreken van de Vuilebraedsluis bij Gouda. Inl. bij den ingenieur te Leiden.

Tolen, door het best. van het waterschap de Vrije polders: de levering van 270 scheepston Waalpuin. Inl. bij den waterbouwkundige K. G. Bal.

Maandag, 6 Mei.

's-Hage, te 12 uren, door den architect W. B. van Liefland, in het Hotel café central: het bouwen van 98 arbeiderswoningen, een woning voor den opzichter en tien pakhuizen, in 2 perc. en massa. Aanw. 26 April te 11 uren. (*Zie advert. in nº. 16.*)

Maastricht, te $10\frac{1}{2}$ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van prov. best.: het maken van paalregelwerk met tuinen enz., langs de kanaalboorden der Zuid-Willemsvaart, in de gemeente Nederweerd, provincie Limburg. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en den ingenieur Boffegnies, beide te Maastricht. Aanw. 29 April. Raming f 9000.

's-Hage, te $11\frac{1}{2}$ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het gebouw van het prov. best.: het bezinken en bestorten van den oever vóór den kleinen Paralleldam, liggende aan de oostzijde van de buitenhaven van het kanaal door Voorne, te Hellevoetsluis, behoorende tot de zeewerken in de prov. Zuid-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur, te Brielle, en den opzichter Kooreman, te Nieuw-Hellevoet. Aanw. 29 April. Raming f 10,000.

Woensdag, 8 Mei.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verruimen van het vaarwater in de rivier de Noord, behoorende tot de werken der Dordsche waterwegen. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom en den opzichter De Kiewit, beiden te Dordrecht. Aanw. 1 Mei. Raming f 6000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het voortzetten van de verruiming van het benedeneinde van het Scheur en van de verdedigingswerken langs den rechteroever aldaar, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Welcker, te Rotterdam, en den ingenieur Behrens, te Hoek-van-Holland. Aanw. 1 Mei, te 12 uren. Raming f 408,500.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van baggerwerk aan den benedenmond van het Spui. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom en den opzichter De Kiewit, beide te Dordrecht. Aanw. 1 Mei. Raming f 0.25 per M³.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van twee gemetselde afsluitingen aan de einden der ijzeren overkapping op het centraal personenstation te Amsterdam, ten behoeve van den spoorweg van Nieuwediep naar Amsterdam. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur der staatsspoorwegen J. Leijds, te Amsterdam. Aanw. 25 en 26 April te 11 uren. Raming f 26,200.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het leggen van een tweede spoor tusschen Uitgeest en Zaandam en het uitvoeren van eenige daarmede in-verband-staande werken, ten behoeve van den spoorweg van Nieuwediep naar Amsterdam. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur der staatsspoorwegen J. Leijds, te Amsterdam. Aanw. 1 Mei, te 11 uren. Raming f 62,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de uitvoering van baggerwerk in het vaarwater van de rivier de Maas, volgens perc. I. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé, te 's-Bosch, en de opzichters Willems, te Maastricht en Droste, te Roermond. Aanw. 1 Mei. Raming f 4000.

Donderdag, 9 Mei.

Haarlem, te 11 uren, door het prov. best. van Noord-Holland: het verdiepen van eenige gedeelten van het Noord-Hollandsch kanaal. Aanw. 2 Mei. Raming f 19,000.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het leveren van brik en steen en het bestraten der Heldersche zeewering, behoorende tot de rijkszeewerken in de prov. Noord-Holland, in 2 perc. Inl. bij den waarnemend hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees, te Alkmaar, en den opzichter Kest, te Helder. Aanw. 2 Mei. Raming: perc. 1 f 1950, perc. 2 f 10,050.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verdiepen van eenige gedeelten van het Noord-Hollandsch kanaal. Inl. bij den waarnemend hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees, te Alkmaar, en de betrokken opzichters. Aanw. 2 Mei. Raming f 19,000.

Vrijdag, 10 Mei.

's-Bosch, te $10\frac{1}{2}$ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken en leveren van drie nieuwe brugschepen en het uitvoeren van bijbehoorende werken, ten behoeve van de schipbrug over de rivier de Maas te Hedel. Inl. bij den hoofdingenieur te 's-Bosch, den ingenieur Schuurman, te Vucht, en den opzichter Vroeg, te Crevecoeur. Aanw. 3 Mei. Raming f 8400.

's-Bosch, te $10\frac{1}{2}$ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het uitvoeren van buitengewone vernieuwingen en herstellingen aan de schipbrug over de Maas bij Hedel en bijbehoorende werken, behoorende tot den dienst der veren in de prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, den ingenieur Schuurman, te Vucht, en den opzichter Vroeg, te Crevecoeur. Aanw. 3 Mei. Raming 6000.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van rijkstelegraaflijnen tusschen Rotterdam en Moerdijk. Inl. bij de inspecteurs te 's-Hage en Rotterdam. Raming f 850.

Woensdag, 15 Mei.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van werken tot voortzetting der verbetering van de rivier de Maas, tusschen de kilometerraaien 39 en 42 der rivierkaart, onder de gemeenten Obbicht en Grevenbicht, prov. Limburg. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé, te 's-Bosch, en den opzichter Willems, te Maastricht. Aanw. 8 Mei. Raming f 16,300.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het aanbrengen van oeververzieningen langs de Nieuwe-Merwede, behoorende tot de werken der Merwede en Killen. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogeboom te Dordrecht, en den opzichter Bauner, te Werkendam. Aanw. 8 Mei. Raming f 25,000.

Kantens (Gr.), door burg. en weth.: de levering van 325 stère gehorde grint.

Donderdag, 16 Mei.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken en leveren van betonblokken voor de zeebrekers van de havenhoofden te IJmuiden, behoorende tot de werken van het Noordzeekanaal. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur De Bruijn, te Amsterdam, en den opzichter Van Sluijs, te IJmuiden. Aanw. 9 Mei. Raming f 44,000.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: de voorziening der boorden van het Noord-Hollandsch kanaal, in 4 perc. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees, te Alkmaar, en de betrokken opzichters. Aanw. 9 Mei. Raming: perc. 1 f 5550, perc. 2 f 12,400, perc. 3 f 12,000, perc. 4 f 2050.

Woensdag, 22 Mei.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van werken tot voortzetting der verbetering van de rivier de Maas, tusschen de kilometerraaien 11 en 12 der rivierkaart, onder de gemeente Maastricht, prov. Limburg. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé, te 's-Bosch, en den opzichter Willems, te Maastricht. Aanw. 1 Mei. Raming f 10,000.

Op nader te bepalen datum.

Kuilenburg, door burg. en weth.: het met klinkers bestraten van den stationsweg, ter vervanging van de bestaande grintbaan, ter lengte van 730 M. Inl. bij den gemeente-architect G. Prins. (*Zie advert. in nº. 15.*)

Op onbepaalden datum.

Hijlaard (Fr.), door het best. der vereeniging »de kerkelijke kas": het verfwerk der nieuwe noodkerk en pastorie, aldaar. Aanw. 23 April, te 11 uren.

Akkerwoude (Fr.): het verbouwen der pastorie voor de Herv. gemeente. Inl. bij den architect J. W. Duijff, te Driesum. Aanw. 23 April, te 10 uren.

Suawoude (Fr.): het afbreken van den ouden en opbouwen van een nieuwen toren, alsmede pleisterwerk aan de kerk, aldaar.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Deventer, 8 April: het bouwen van een klooster van de orde der Trappisten op het erve »de Yolink", onder Averlo, gem. Diepenveen; hoogste inschr. L. G. Struijcken, Utrecht, f 83,640; minste » L. Oosterwijk, Wije, » 60,998.

Kornjum, 8 April: het bouwen van een heerenhuis bij Leeuwarden, onder beheer van den architect F. Brouwer; ingek. 16 bilj.; minste inschr. F. J. Bolsma, te Berlikum, voor f 9928; gegund.

Groningen, 9 April: het verbouwen van het huis lett. C no. 14, onder beheer van den architect G. Nijhuis; ingek. 6 bilj., als:

A. Siekman,	te Hoogkerk,	f 6628
D. Th. Dalmolen,	te Groningen,	f 6496
G. Meulink,	» idem	» 6394
E. Peters,	» idem	» 6164
L. Oldenburger,	» idem	» 6145
J. Verstaegh,	» idem	» 5857

Gegund.

Raamsdonkveer, 10 April: het verbouwen van de bestaande keuken, bijkeuken enz., van het woonhuis genaamd Huis ten Deyl, en het bouwen van een nieuw aangrenzend koetshuis, stalling en andere bijkomende werken; ingek. 7 bilj., als:

Van Laarhoven,	te Raamsdonk,	f 3025
Schuller,	» Raamsdonkveer,	» 2973
Van Beek,	» idem	» 2913
Gebr. Kleijn,	» idem	» 2616
Van Goethem,	» idem	» 2410
Dupont,	» Geertruidenberg,	» 2370
Gebr. De Beer,	» Raamsdonkveer,	» 2245

Breda, 12 April: het bouwen van twee heerenhuizen, a. voor H. Koremans en b. voor A. Voorbeijtel, onder beheer van den architect J. M. Marijnen; ingek. 8 bilj., als:

	a.	b.
Gebr. Simons,	f 5076	f 6191
Gebr. v. Poppel,	4650	5721
J. v. Dorsleren,	4463	5653
M. Bakkeren,	4845	5645
H. v. Dongen,	4292	5565
Th. Erkelens,	4414	5480
C. v. Dongen,	4623	5433
Dirven,	4185	5065

Massa, ingek. 1 bilj., van M. Bakkeren, voor f 10,490.

Amersfoort, 12 April: het op de diepte brengen van de reeds verdiepte en onder profiel gebrachte gedeelten der Lunteresche-, Barneveldsche-, Modder- en Moorsterbeek en den buiten-

singel van Amersfoort, in 6 perc.; ingekomen 4 bilj., als:

Th. W. Bonte, Amersfoort, perc. 1 ƒ 486, perc. 2 ƒ 620, perc. 3 ƒ 270, perc. 4 ƒ 150, perc. 5 ƒ 60, perc. 6 ƒ 299.

G. v. d. Lagemaat, Leusden, perc. 1 ƒ 479, perc. 2 ƒ 444, perc. 6 ƒ 365.

P. Boks, Amersfoort, perc. 1 ƒ 407, perc. 2 ƒ 675, perc. 3 ƒ 162, perc. 4 ƒ 422, perc. 5 ƒ 48, perc. 6 ƒ 425.

H. Veldhuizen, Woudenberg, perc. 1 ƒ 448, perc. 2 ƒ 438, perc. 3 ƒ 175, perc. 4 ƒ 95, perc. 5 ƒ 37, perc. 6 ƒ 195.

Gegund: perc. 1, 2, 4, 5 en 6 aan H. Veldhuizen en perc. 3 aan P. Boks.

Burg, 12 April: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '90, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van den calamiteusen polder Burg en Westland; ingek. 7 bilj., als:

K. Zoner, Burg, ƒ 10,300
B. den Exter v. d. Brink, Krabbendijke, » 10,300
H. C. v. d. Ende, Zierikzee, » 10,300
M. v. d. Linden, idem » 10,276
H. J. Romeijn, Burg, » 10,142
C. Bolier Cz., Bruinisse, » 9,928
F. Vink, Noordgouwe, » 9,898

Groningen, 12 April: het afbreken en wederopbouwen van een huis met verdieping voor J. E. Tuincker, aan het Schuitendiep, get. O no. 63, te Groningen, onder beheer van den architect K. Hoekzema; ingek. 7 bilj., als:

A. v. Dijk, te Groningen, ƒ 3300
K. H. Huizinga, » idem » 3178
J. Helings, » idem » 3159
B. Jansen, » Westerenijtwerd, » 2980
D. Th. Dalmolen, » Groningen, » 2933
J. Pot, » Stedum, » 2930
W. Pleijsier, » Groningen, » 2844
Gegund.

Harderwijk, 13 April, onder beheer der genie te Amersfoort: 1o. het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen te Harderwijk; ingekomen 3 bilj., als:

J. D. Rooijen, te Harderwijk, ƒ 2480
J. E. v. d. Weijer, » idem » 2277
J. Kok, » idem » 2168
Gegund.
Raming » 2500

2o. eene verving van gebouwen te Harderwijk; ingek. 3 bilj., als:

E. v. Aken, te Harderwijk, ƒ 770
Ph. Smit, » Amersfoort, » 713
J. R. v. 't Hof, » idem » 674
Gegund.
Raming ƒ 800

Amsterdam, 13 April: het bouwen van een woonhuis, voor D. P. C. van Son, aan den Haarlemmermeerweg te Sloten, onder beheer van de architecten Muller en Ingenohl; ingekomen 8 bilj., als:

H. C. Doelas, te Amsterdam, ƒ 11,376
E. H. Helle, » idem » 10,500
Peeters en Roelofsen, » idem » 10,185
A. Aalders, » idem » 9,870
H. H. Baanders, » idem » 9,500
J. L. Nienaber, » idem » 9,400
Gebr. Terlingen, » idem » 9,198
J. Schaafstra, » idem » 8,795

Nijmegen, 13 April: het eenjarig onderhoud van de werken en kazernegebouwen te Nijmegen, Lent en Pannerden, onder het beheer der genie te Nijmegen; ingekomen 7 bilj., als:

J. v. Ginkel, te Nijmegen, ƒ 8499
H. W. v. d. Waarden, » idem » 8494
J. S. Grandjean en W. H. Thunnissen, » idem » 8274
H. Bartels, » idem » 8079
J. Teunissen, » idem » 7977
J. M. Roos, » idem » 7897
A. W. Janssen, » idem » 7285
Raming » 9000

Velzen, 13 April: het vergrooten en herstellen der bouwhoeve »Bezoekia", in den Zuid-Wijkermeerpolder, onder beheer van den architect A. C. M. Hofman; ingek. 10 bilj., als:

M. Noe, te Assendelft, ƒ 8760
J. Plevier, » Halfweg, » 8655
J. J. Kroon, » Assendelft, » 8420
J. A. Kaak, » Halfweg, » 7225
C. Nieuwenweg, » Beverwijk, » 7100
G. v. Abs, » Haarlem, » 6850
J. Schipper, » Beverwijk, » 6800
P. Langendijk, » idem » 6716
V. Ph. Braun, » idem » 6640
C. v. Reijendam, » Spaarndam, » 6248

Stad-Almelo, 13 April: het vergrooten van het ruiverhuis, het bouwen van funderingen voor verschillende toestellen, en het bouwen van een schoorsteen op het terrein der gemeentegasfabriek; minste inschr. F. Kuiper Gz., aldaar, voor ƒ 3325. Niet gegund.

Leeuwarden, 13 April: de levering van: 1o. 140,000 vlakke Waalstraatklinkers; gegund aan C. H. v. Duijsen, te Leeuwarden, voor ƒ 14.78 per 1000.

2o. 125,000 getrokken Waalstraatklinkers; gegund aan R. Vermeulen, te Leeuwarden, voor ƒ 14.38 per 1000.

Utrecht, 13 April: het leggen van een berm langs de binnenglooiing van den dijk, ter lengte van 1600 M., nabij de hofstede Spaarhoven, onder de gem. Wijk-bij-Duurstede, voor het hoogheemraadschap van den Lekdijk-bovendams; ingek. 12 bilj., als:

J. Bouwman en G. P. J. Versteeg, Amerongen, ƒ 15,500
W. H. Swets, Hardinksveld, » 13,787
H. de Jong Pz., Ammerstol, » 12,280
C. de Jong Jz., Hardinksveld, » 11,500
A. v. Kokum, Gouda, » 11,500
C. Bodbouwer, Giessendam, » 11,398
A. de Weijer, Ochten, » 11,270
Joh. v. d. Plas, Hardinksveld, » 11,190
P. Sterk, Heukelom, » 11,089
P. Zanen Cz., Ammerstol, » 9,990
P. Zanen Hz., idem » 8,910
Jan Smit VII, Utrecht, » 7,488

Amsterdam, 15 April, voor rekening der gemeente: 1o. het vernieuwen van de brug no. 67 over de Prinsengracht; ingek. 10 bilj., als:

W. de Leon, te Amsterdam, ƒ 27,848
Timmer en Furstner, » idem » 24,842
H. Dinkla, » idem » 23,750
Meijer en V. Koolwijk, » idem » 23,498
E. v. Brummelen, » idem » 22,722
A. Helsen, » idem » 22,700
C. J. Maks Jr., » idem » 22,220
W. Ambachtsheer, » idem » 22,090
J. J. Brekholtz, » idem » 21,790
H. Oninga, » idem » 20,680

2o. de levering van bijna 18 ton balkijzer voor die brug; ingek 2 bilj., als:

per 100 KG.
W. Bernet & Co., te Amsterdam, ƒ 7.29
Gebr. v. d. Vliet, » idem » 6.93

3o. het onderhoud der gebouwen ged. '89; ingek. 4 bilj., als:

F. G. Degenhardt, te Amsterdam, ƒ 12,983
J. H. Heijer, » idem » 11,968
G. Woud, » idem » 9,969
R. Repko, » idem » 9,660

4o. het verrichten van baggerwerk in de grachten, slooten enz.; ingek. 5 bilj., als:

per M³
W. Ambachtsheer, te Amsterdam, ƒ 0.46
A. Visser, » idem » 0.42
J. de Raart, » Sliedrecht, » 0.41^{5}
W. Goedkoop Dz., » Amsterdam, » 0.39
C. v. Boven, » idem » 0.3799

Middelburg, 15 April: het onderhouden en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de rijksgebouwen in de Abdij aldaar, tot 31 Dec. '90; ingek. 9 bilj., als:

C. A. Goethals, te Middelburg, ƒ 11,200
P. J. v. Puffelen & Zn., » idem » 10,700
H. P. v. d. Ree & Zn., » idem » 10,515
P. Krijger & Zn., » idem » 10,299
P. Sonius, » idem » 10,246
W. A. v. d. Harst, » idem » 10,187.50
P. L. v. Miert, » idem » 10,075
J. M. v. Ditmars & Zn., » idem » 9,950
M. C. Roest, » idem » 9,295

's-Hage, 15 April: het bouwen eener school voor minvermogenden in de Achterraamstraat te 's-Hage; ingek. 11 bilj., als:

J. v. Veen, te Scheveningen, ƒ 44,888
B. Krijnen, » 's-Hage, » 41,381
J. P. J. Lorrie, » idem » 41,250
A. Stichter, » idem » 39,147
W. P. Teeuwisse, » idem » 39,090
B. Nieuwenhuizen, » idem » 38,905
H. v. Bergen Henegouwen, » idem » 38,200
A. Nater & Co., » idem » 37,590
A. C. Paardekooper, » idem » 37,150
W. v. Leeuwen, » Hellevoetsluis, » 36,945
Wed. P. A. Ravelli & Zn., » 's-Hage, » 35,484

Beetsterzwaag, 15 April: het bouwen van eene nieuwe kerk met toren te Beets, onder beheer van den architect L. de Goed te Beetsterzwaag; ingek. 9 bilj., als:

A. J. Feddema, te Leeuwarden, ƒ 24,100
Bekhuis en Damstra, » idem » 23,500
K. J. Kalt, » Heerenveen, » 21,579
K. A. Tolman, » Boornbergum, » 21,187
C. P. Offringa, » Donkerbroek, » 20,900
J. H. Postma, » Terwispel, » 20,894
J. Bouma, » Langezwaag, » 20,800
C. Schiere, » Boornbergum, » 20,767
D. Keuning, » Ureterp, » 19,899
Gegund.

Lemmer, 15 April: het verbouwen van een boerenhuis in de Hooneschans aldaar; ingekomen 5 bilj., als:

J. Nijholt, te Lemmer, ƒ 3050
H. H. Visser, » idem » 3077
L. H. v. Noord, » idem » 3224
P. M. de Vries, » idem » 2845
M. Tj. Bosma, » idem » 2814
Gegund.

Wilp, 15 April: de gedeeltelijke afbreking en verbouwing der boerenhofstede »de Leeuwenberg", met het bouwen eener nieuwe hofstede, voor de Wed. J. Wullink, onder beheer van den opzichter M. Horenkamp.

a. metselwerk, ingek. 4 bilj., als:

H. Rietman, te Voorst, ƒ 2300
G. Horstink, » Wilp, » 2300
S. Horstink, » Twelloo, » 2280
J. G. Horenkamp, » idem » 2149
Raming » 2075

b. timmerwerk, ingek. 7 bilj., als:

W. Denekamp, te Wilp, ƒ 1888
W. Roskam, » idem » 1800
H. v. Brummen, » idem » 1792
G. Tuitert, » Epse, » 1680
D. Tuitert, » idem » 1554
J. Jacobs, » Wilp, » 1500
R. de Haan, » Twelloo, » 1199.97
Raming » 1535

c. smids- en loodgieterswerk, ingekomen 4 bilj., als:

F. Wemerman, te Twelloo, ƒ 165
W. Kroes, » Wilp, » 158.50
A. v. d. Belt, » Twelloo, » 147.25
J. Alferink, » Wilp, » 147
Raming » 180

d. glas- en verfwerk, ingek. 4 bilj., als:

E. J. v. Bosheide, te Wilp, ƒ 278
G. v. d. Belden, » Twelloo, » 240
G. J. Hoevink, » Wilp, » 230
J. Wassink, » idem » 167
Raming » 200

e. rietdekkerswerk, ingek. 3 bilj., als:

H. Schutte, te Gorsel, ƒ 456
J. Zeilmaker, » Deventer, » 274.75
T. Harmelink, » Wilp, » 240
Raming » 235

massa, ingek. 4 bilj., als:

J. G. Horenkamp, te Twelloo, ƒ 4642
W. Denekamp, » Wilp, » 4620
L. A. de Haan, » Twelloo, » 4283
G. Tuitert, » Epse, » 4175
Raming » 4225
Gegund aan de minste inschr. in perc.

Arnhem, 16 April: het verrichten van eene belangrijke verbouwing aan den schouwburg; ingek. 9 bilj., als:

H. v. d. Sand, te Arnhem, ƒ 23,863
J. B. Smits, » Nijmegen, » 23,520
J. H. Hollenbach, » Arnhem, » 23,480
K. Otten, » Meppel, » 22,430
A. Lostrade, » Arnhem, » 22,000
L. J. Metz, » Zalt-Bommel, » 21,877
Wissing en V. Burk, » Arnhem, » 21,500
F. Aberson, » Steenwijk, » 21,483
J. H. v. Riel, » Arnhem, » 21,226
Gegund
Raming ƒ 23,700

Venlo, 16 April: het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Venlo, onder het beheer der genie te Nijmegen; ingekomen 4 bilj., als:

G. v. Gasselt, te Venlo, ƒ 6720
P. Koenen, » idem » 6689
H. v. Gasselt, » idem » 6624
J. M. v. Gasselt, » idem » 6496
De minste inschrijver is als aannemer voorgedragen.
Raming ƒ 6600

Numansdorp, 16 April: het afbreken en wederopbouwen der graanschuur voor A. Maasdam Johz., te Numansdorp, in 2 perc.; minste inschr. waren:

Perc. 1, timmer-, ijzer-, lood-, zink- en rietdekkerswerk, J. en A. Maaten, te Numansdorp, voor ƒ 1544.

Perc. 2, metselwerk, levering en bedekking der pannen, W. 't Hooft, te Numansdorp, voor ƒ 399.50.

Amsterdam, 16 April: het maken van zandophoogingen *a.* bij den Middenweg en *b.* aan den Jisperweg; ingekomen 8 bilj., als:

	a.	*b.*
A. Volker Lz., Sliedrecht,	ƒ 108,200	ƒ 106,400
J. v. d. Plas, Hardinksveld,	101,800	99,780
B. Zuiderhoek, Sliedrecht,	99,450	
C. Bos, Haarlemmermeer,	96,288	97,900
G. de Hoog Cz., Amsterdam,	91,800	95,300
P. v. Doornik, Warder,	91,000	87,000
De erven C. Hanekroot, Monnikendam,		86,475
H. T. Wiegerink, Groenlo,	85,000	80,700

Hillegom, 16 April: het bouwen van een woonhuis aan den straatweg te Hillegom, onder beheer van den architect S. Roog, te Haarlem; ingek. 8 bilj., als:

J. v. Ommeren, te Haarlem, ƒ 11,797
P. Rijnierse & Zn., » Overveen, » 11,597
J. A. Russeldt, » Haarlem, » 11,488
J. Guldemond, » Hillegom, » 11,300
Gebr. v. Campen, » Haarlem, » 11,250
G. Hulsebosch, » idem » 11,168
J. Molenaar, » Lisse, » 10,945
Chr. Cobelens, » Haarlem, » 10,868
Gegund.

Nieuw-Amsterdam, 16 April, voor rekening der Nieuw-Echtens veencompagnie: 1o. het bouwen van twee houten draaibruggen; ingek. 5 bilj., als:

Fr. Brinks, Nieuw-Amsterdam, en Kl. Strating, Erika, ƒ 7898
H. Postma, Nieuw-Amsterdam, » 7199
S. J. de Boer en R. v. d. Veen, Oranjedorp, » 6970
J. Linzel, Stadskanaal, » 6880
J. Oldenkamp, Nieuw-Amsterdam, » 6697

2o. het bouwen van twee brugwachterswoningen; ingek. 3 bilj., als:

J. Oldenkamp, Nieuw-Amsterdam, ƒ 3695
S. J. de Boer en R. v. d. Veen, Oranjedorp, » 3190
Fr. Brinks, Nieuw-Amsterdam, en Kl. Strating, Erika, » 2481

Massa, ingek. 3 bilj., als:

J. Oldenkamp, Nieuw-Amsterdam, ƒ 10,392
Fr. Brinks, idem en Kl. Strating, Erika, » 10,330
S. J. de Boer en R. v. d. Veen, Oranjedorp, » 10,100
De gunning is aangehouden.

Geertruidenberg, 16 April: het maken van een bad- en zweminrichting, aldaar, onder het beheer der genie te Breda; ingek. 6 bilj., als:

P. Haggerman Pz., te Werkendam, ƒ 2700
C. J. du Post, » Geertruidenberg, » 2490
W. Franssen, » idem » 2250
J. A. N. Lucas » idem » 2210
M. Krols, » idem » 2193
W. M. Weijers, » Tilburg, » 2177
Gegund.
Raming ƒ 2300

Warmenhuizen, 16 April: het bouwen van een geneesheerswoning, aldaar, onder beheer van den architect J. A. Wijn, te Apeldoorn; ingek. 9 bilj., als:

J. den Nijs, Warmenhuizen, ƒ 11,000
H. Klingeler, idem » 10,700
S. de Boer & Co., Medemblik, » 10,436
J. Westra, Warmenhuizen, » 10,400
G. Huigwaard, Egmond a/Zee, » 10,185
K. Kroller, Schoorl, » 10,175
P. Levendig, St.-Maarten, » 9,700
F. W. Geurden, Apeldoorn, » 9,545
N. C. Vlaming, Schagen, » 9,463
Gegund.

Herpen, 16 April: het bouwen eener nieuwe ijzeren brug over de Groote watering te Herpen. Raming ƒ 2518. Geen bilj. ingekomen.

Rotterdam, 16 April: de vergrooting der kerk en sacristie voor de parochie van het H. Hart van Jezus, onder beheer van den architect E. J. Margry; ingek. 11 bilj., als:

A. G. Sondermeijer, Rotterdam, ƒ 24,900
J. Slenters, Haarlem, » 24,700
P. Gouverne, Rotterdam, » 24,600
Wichers en Etmans, Lobit, » 24,400
P. L. Canters, Rotterdam, » 24,095
Wed. G. Cameel & Co., idem » 23,980
J. P. Muhlstaff, Leiden, » 23,400
H. Stolwagen, Rotterdam, » 23,220
C. P. W. Dessing, Gouda, » 22,200
H. v. d. Sande, Rotterdam, » 20,689
B. J. Clasen, idem » 20,650
Gegund.

Delft, 16 April: de levering van koper- en messingplaat, steenkolen en velerlei behoeften, ten behoeve van den aanmaak van patroonhulzen; minste inschr. waren:

Perc. 1, 1260 KG. koperplaat en 1400 KG. messingplaat, Van den Berg en Co., te Amsterdam, voor ƒ 1881.55.

Perc. 2, 200,000 KG. Rhoersche steenkolen, A. Zelkkens, te Delft, voor ƒ 1280.

Perc. 3, 150,000 KG. Engelsche grove steenkolen, W. Hoven & Zn., Rotterdam, ƒ 2292.50.

Perc. 4, 600 liter alcohol, gemethyleerde enz., K. G. W. de Bosson, te Dordrecht, voor ƒ 352.85.

Perc. 5, 750 liter minerale machineolie enz. J. M. van der Lely, te Maassluis, voor ƒ 470.

Vlissingen, 16 April, onder beheer der genie te Bergen-op-Zoom: 1o. het eenjarig onderhoud van de werken en gebouwen enz., te Vlissingen en te Rammekens; ingek. 8 bilj., als:

L. Reest, te Ritthem, ƒ 7485
P. J. v. Puffelen & Zn., » Middelburg, » 7280
H. J. Gunderheijden, » Vlissingen, » 7235
M. Bek, » idem » 7210
P. Monjé, » idem » 7169
D. Bijl, te Vlissingen, ƒ 7150
P. v. Beers, » idem » 7139
C. Maters, » idem » 7010
Raming » 6750

2o. het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Middelburg; ingekomen 5 bilj., als:

P. A. v. Beers, te Vlissingen, ƒ 2547
P. J. v. Puffelen, » Middelburg, » 2405
P. Krijger & Zn., » idem » 2389
J. M. v. Ditmars & Zn., » idem » 2348
P. L. v. Miert, » idem » 2244
Raming » 2650

Haarlem, 16 April: het maken van zandophoogingen voor een fort bij Vijfhuizen: 1o. onder voorwaarde dat het zand geleverd wordt door den Staat; ingek. 1 bilj., van C. Bos Az., te Dordrecht, voor ƒ 98,600.

2o. onder voorwaarde dat het zand door den aannemer geleverd wordt; ingek. 10 bilj., als:

F. W. Dekker, te Sliedrecht, ƒ 117,300
J. v. Houwelingen, » Amsterdam, » 115,200
A. Gelders, » Nijmegen, » 113,600
L. Kalis Kz., » Sliedrecht, » 111,900
J. Hillen, » Grave, » 109,490
C. Bos, » Haarlemmermeer, » 106,900
C. v. Boven, » Nieuweramstel, » 104,900
A. v. d. Meijden, » Hardinksveld, » 102,990
C. J. Hartog, » Nijmegen, » 99,310
A. Visser, » Haarlem, » 83,500
Raming » 119,500

Haarlem, 16 April: het eenjarig onderhoud der werken, gebouwen, enz., onder het beheer der genie te Haarlem; ingek. 6 bilj.:

hoogste inschr. ƒ 7777
minste » D. A. Braakenburg, Haarlem, » 7146
Raming » 8450

Deventer, 17 April: het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Deventer, onder beheer der genie te Zutfen; ingekomen 4 bilj., als:

H. B. Lepping, te Deventer, ƒ 5700
G. Beltman, » idem » 5645
E. v. d. Woerd Jz., » idem » 5520
A. Feberwee, » idem » 5469
Raming » 5750

's-Hage, 17 April, onder beheer van het ministerie van waterst. enz.: 1o. de vernieuwing van een gedeelte van het rijstortebed in den Baardwijkschen overlaat; ingek. 4 bilj., als:

A. Boer Wz., Sliedrecht, ƒ 7209
M. Vissers, Drunen, » 6900
J. v. Vuuren, Zalt-Bommel, » 6895
H. J. Dekkers, Baardwijk, » 6854
Raming » 6880

2o. het voortzetten van baggerwerk aan den benedenmond der Nieuwe-Merwede; ingekomen 3 bilj., als:

P. A. Bos, Gorichem, ƒ 192,000
A. Volker Lz., Sliedrecht, » 179,000
L. Kalis Kz., idem » 167,700
Raming » 199,200

Neuzen, 17 April: het eenjarig onderhoud van de werken, gebouwen enz., te Neuzen en te Ellewoutsdijk, onder beheer der genie te Bergen-op-Zoom; ingek. 5 bilj., als:

S. v. Rees, ƒ 5596
A. Tholens, » 5572
C. de Smidt, » 5135
J. Kolijn, » 5047
M. D. de Putter, » 4810
Raming » 5600

Bergum, 17 April: het vertimmeren der openbare lagere school te Oostermeer; ingekomen 11 bilj., als:

K. A. v. d. Veen, te Drachten, ƒ 3429
R. Bloembergen, » Rottevalle, » 3200
W. Burgij, » Terwispel, » 3069
K. E. Talman, » Boornbergum, » 3044
J. Duarsma, » Drachten, » 2943
H. Eldring, » Suameer, » 2793
A. S. Visser, » Tietjerk, » 2657
R. J. Gros, » Garijp, » 2374
G. A. v. d. Wal, » Kootstertille, » 2342
T. Popma, » Bergum, » 2225
K. D. de Vries, » Eestrum, » 2187
Gegund.

Ruurloo, 17 April: het bouwen van een heerenhuis en eene schuur met stalling c. a., onder beheer van den architect H. Enklaar; ingek. 6 bilj., als:

A. J. Jansen, te Barchem, ƒ 7599
H. J. te Molder, » Borkeloo, » 7569
J. W. Waenink, » Groenloo, » 7400
G. Lindenschot, » Vorden, » 7251
G. J. Wonnink, » idem » 7107
E. Lusink, » Ruurloo, » 6763
Gegund.
Raming » 7200

Alkmaar, 17 April: de levering van eiken- en vurenhout en grove brik voor het hoogheemraadschap van de uitwaterende sluizen in Kennemerland en Westfriesland; minste inschrijvers waren:

perc. 1, eikenhout, Eindhoven, Zwolle, ƒ 2818.40
» 2 en 3, vuren- en grenenhout, A. N. T. Toenge, Edam » 740
» 4, eiken paalhout, V. d. Sande, Udenhout, » 129
» 5, grove puin, M. Molenaar, Purmerend, » 112

Klundert, 17 April: de onderhoudswerken aan domeingebouwen; minste inschr. waren:

perc. 1, C. Vrins, Klundert, ƒ 2287
» 2, P. v. Boxel, Zevenbergen, » 2382

's-Hage, 17 April, onder beheer der genie, aldaar: 1o. het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen en werken te 's-Hage; minste inschr. de firma Wed. P. A. Ravelli & Zn., voor ƒ 18,300
Raming » 18,230

2o. het verven van kazernegebouwen enz.; minste inschr. L. C. de Leur, te Utrecht, ƒ 2653
Raming » 2850

3o. het maken van cellen in de Alexanderskazerne en van een cellengebouw nabij de Oranjekazerne; minste inschr. Joh. van der Vlugt, te 's-Hage, voor ƒ 5090
Raming » 5100

Breda, 18 April: het doen van voorzieningen aan het garnizoensmagazijn van kleeding en wapens te Breda; ingek. 6 bilj., als:

W. J. Slechtriem, ƒ 11,127
Th. Kessel, » 10,997
L. de Neef Lz., » 10,648
C. Bastiaansen, » 10,200
J. Mol, » 10,098
M. Bakkeren, » 9,236

Gorichem, 18 April, onder beheer der genie, aldaar: 1o. het eenjarig onderhoud van de werken en kazernegebouwen te Gorichem, te Vuren en bij de sluis te Dalem; ingek. 3 bilj., als:

W. Kloosterman, Akkoo, ƒ 7420
C. Muilwijk, Gorichem, » 7146
A. G. de Pater, idem » 6843
Raming » 8000

2o. het eenjarig onderhoud van de werken van de nieuwe Hollandsche waterlinie aan de Linge, en van daar tot de Lek, benevens van het kanaal van de Waal bij Tiel naar de Linge; ingekomen 3 bilj., als:

A. de Groot Cz., Heukelum, ƒ 5060
A. G. de Pater, Gorichem, » 4862
C. Muilwijk, idem » 4811
Raming » 4900

3o. het eenjarig onderhoud van de werken en kazernegebouwen te Woudrichem en te Loevestein en van de verdere werken bezuiden de Waal en de Merwede; ingek. 5 bilj., als:

A. G. de Pater, Gorichem, ƒ 5541
F. A. de Jonde, Woudrichem, » 5089
J. A. Kentie, idem » 4848
M. v. Gool, idem » 4839
C. Verzijl Hz., idem » 4750
Raming » 5600

Helder, 18 April: het bouwen van een zoölogisch station met bovenwoning voor den directeur, te Helder, onder beheer van den architect W. Kok, te Leiden; ingek. 19 bilj.; minste inschr. J. Schuitemaker Dz., te Dordrecht, voor ƒ 16,600.

Haarlem, 18 April: het maken van eene schoeiing langs den Kinderhuissingel; ingekomen 6 bilj., als:

H. London, te Haarlem, ƒ 1476
C. Romeijn, » idem » 1289
Van Abs, » idem » 1265
A. Visser, » idem » 1250
Verlagen en V. 't Wout, » idem » 1188
J. B. Lasschuit, » idem » 1187
Raming » 1000
Uitspraak over 8 dagen.

's-Bosch, 18 April: het bouwen van een ziekenstal te 's-Bosch, onder beheer der genie; ingek. 6 bilj., als:

Th. Mennese, te 's-Bosch, ƒ 5948
J. v. Rosmalen, » idem » 5770
Th. A. v. Ravenstein, » idem » 5710
W. M. v. Beckum, » idem » 5620
L. Burkens, » idem » 5575
G. de Ruijter, » idem » 5563
Raming » 6050

's-Hage, 18 April: het maken van eene houten voetschoeiing, met bijlevering van de noodige materialen, langs de Prinsessegracht te 's-Hage, van de Koningsbrug tot aan de brug van de stoomtram, ter lengte van pl. m. 265 M. Minste inschr. J. H. de Zwart & Zn., te 's-Hage, voor ƒ 3.084 per M¹.

Kralingscheveer, 18 April: het maken van eenen strekdam met aanbechtings-, haven- en afsluitdam met havenbeschoeiingen en het daarachter aanplempen met ophooging van het aangeplempte terrein, langs den rechteroever van de Nieuwe Maas, voor de fabrieken van chemische meststoffen, nabij het Veer; ingek. 3 bilj., als:

P. de Groot,	te Giessendam,	ƒ 25,540
J. W. Rijk,	» Hardinksveld,	» 25,300
G. Beerdinkker,	» Sliedrecht,	» 23,888

Gegund.

Haarlem, 18 April: het uitvoeren van metselwerk, het opbreken en leggen van een gedeelte spoorlaan en van eenige verdere werkzaamheden op de beide havenhoofden te IJmuiden; ingek. 3 bilj., als:

L. Kalis Kz., Sliedrecht,		ƒ 31,477
H. Jongenburger, Waddinksveen,		» 31,270
A. Volker, Sliedrecht, en P. A. Bos, Gorichem,		» 28,895
Raming		» 29,100

Arnhem, 18 April: het vervangen van 130 stuks ijzeren ramen door houten ramen, en het doen van herstellingen enz., aan gebouwen van het koninklijk koloniaal militair invalidenhuis »Broekbeek", onder beheer van de architecten Van Gendt en Nieraad, te Arnhem; ingekomen 13 bilj., als:

Wed. G. Liefting,	te Arnhem,	ƒ 12,300
W. Lensink & Zn.,	» idem	» 12,289
Gebr. v. Dalen,	» idem	» 11,626
J. B. Smits,	» Nijmegen,	» 11,315
D. A. Reekam,	» Arnhem,	» 11,109
J. W. G. Grobnaa,	» idem	» 10,829
J. P. Welsing,	» idem	» 10,730
B. Bolder,	» idem	» 10,695
J. H. Jansen,	» idem	» 10,188
J. N. Jansen,	» idem	» 10,148
H. v. d. Sand,	» idem	» 9,995
G. H. de Koning,	» Velp,	» 9,945
J. T. Butten,	» Arnhem,	» 9,944

Raming ƒ 11,838,80.

Enkhuizen, 18 April: het doen van vernieuwingen en herstellingen aan gemeentewerken; ingek. 11 bilj., als:

	perc. 1	perc. 2	perc. 3
Th. van Dam,	ƒ 2315		ƒ 1275
A. Bijl & Zn.,	2334	ƒ 1528	1830
T. Korff,	2398	1496	1809
P. de Vos,	2370	1510	1785
J. Rozenhal & J. West,	1870	2130	1413
H. Vieser,	1980	2240	1560
J. van Marle & R. Kramer,	1848	2124	1976
C. Liefhebber,	2450	1360	1515
J. van Veen Jz.,	2727	1693	1770
W. Roenderhoff & J. van Waart,	2520	1580	1724
J. Schouw,	2510	1390	1570

Allen te Enkhuizen.

Aan de laagste inschrijvers gegund.

Helder, 18 April, onder beheer der genie, aldaar: 1o. eene verving van gebouwen te Helder; ingek. 6 bilj., als:

J. Pronk,	te Helder,	ƒ 1400
J. Tielrooij,	» idem	» 1338
F. Boon Jz.,	» idem	» 1300
H. de Wit,	» idem	» 1212
J. de Vries,	» idem	» 1150
J. Hoogerduijn,	» idem	» 1143
Raming		» 1300

1o. het eenjarig onderhoud van de werken en kazernegebouwen enz., te Helder en op Texel; ingek. 8 bilj., als:

P. de Waard,	te Helder,	ƒ 8325
P. Spruit,	» idem	» 7968
Gebr. Janzen,	» idem	» 7940
C. Pool,	» idem	» 7910
D. de Vries,	» idem	» 7880
G. Moorman,	» idem	» 7660
H. Wijker,	» idem	» 7595
A. Bos,	» idem	» 7580
Raming		» 8000

Ridderkerk, 18 April: het verhoogen en verzwaren van den dijk voor den polder Nieuw-Reijerwaard; ingek. 14 bilj., als:

M. Bod. Vlaardingen,	ƒ 1750
J. Velgersdijk, Krabbingen,	» 1630,50
J. Verschoor, Ammerstol,	» 1248
J. Elshout, Giessen,	» 1435
C. Buellanner, Giessendam,	» 1469
J. de Jong, Ammerstol,	» 1451
M. v. Meijeren, Onderkerk a/d. IJsel,	» 1385
W. Visser, Bergambacht,	» 1375,30
A. v. d. Heuvel, Werkendam,	» 1361
C. Zanen, Ammerstol,	» 1354
C. Slagmolen, Werkendam,	» 1334
J. Troubest, Onderkerk a/d. IJsel,	» 1295
Joh. de Groot Jr., Giessendam,	» 1290
P. de Vos, Ammerstol,	» 1042

Bergen-op-Zoom, 18 April: het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Bergen-op-Zoom; ingek. 4 bilj., als:

H. J. Borsten,	te Bergen-op-Zoom,	ƒ 8120
J. J. Hornstra,	» idem	» 7895
C. Bastaansen,	» idem	» 7775
A. Gorren,	» idem	» 7542
Raming		» 8400

Utrecht, 18 April, onder het beheer der genie, aldaar: 1o. het eenjarig onderhoud van de werken en kazernegebouwen enz., te Utrecht en op de legerplaats bij Zeist; ingek. 5 bilj., als:

J. Krab,	ƒ 13,750
W. v. Straten,	» 13,500
Th. A. Dirks,	» 12,700
H. M. de Kolf,	» 12,134
G. J. v. Ysoten,	» 12,126
Raming	» 12,900

2o. het eenjarig onderhoud der werken in de nieuwe Hollandsche waterlinie van af de Klop tot en met Vreeswijk; ingek. 5 bilj., als:

G. J. v. v. Heek,	ƒ 12,400
W. v. Straten,	» 12,100
C. v. d. Berg,	» 11,700
E. Scheerbouwer,	» 11,584
Th. H. Dirks,	» 11,379
Raming	» 11,900

3o. het eenjarig onderhoud der werken in de stelling van Honswijk; ingek. 3 bilj., als:

P. J. de Kock,	ƒ 2330
R. Barneveld,	» 2300
C. v. d. Berg,	» 2280
Raming	» 2550

4o. het eenjarig onderhoud der werken te Wijk-bij-Duurstede en van daar tot Odijk; ingek. 5 bilj., als:

P. J. de Kock,	ƒ 2100
R. Werkhoven,	» 2029
C. Froonhoff,	» 1858
H. v. Oostrum,	» 1849
J. v. Wamel,	» 1792
Raming	» 2150

5o. eene verving van werken en gebouwen te Utrecht; ingek. 3 bilj., als:

Kramer Greep,	ƒ 1470
C. Brink,	» 1186
J. Meijers,	» 1098
Raming	» 1200

Waarde, 18 April: de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '90, van de aarde-, kraan-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van het waterschap Waarde; ingekomen 15 bilj., als:

C. Bolier Cz., Bruinisse,	ƒ 4313
A. v. Popering, idem	» 4209
G. Bolier, Scherpenisse,	» 4275
S. Blois, Kortgene,	» 4232
P. Verbist, Bentenisse,	» 4225
J. de Jonge, Biezelinge,	» 4215
J. Bruggeman, Hansweerd,	» 4200
P. J. Visser, idem	» 4199
A. Foudraine, Goes,	» 4195
H. Klaassen, Zaamslag,	» 4100
C. de Wilde, kattendijke,	» 4098
A. v. Beek, Zaamslag,	» 4078
G. Meesters, Hoek,	» 4029
J. F. Adriaansen Polfliet, Bentenisse,	» 3974
R. den Exter van den Brink, Krabbendijke,	» 3892

Gegund.

Raming	ƒ 4093

Schiedam, 18 April: de levering van bouwmaterialen voor de gemeente, in 8 perc.;

Perc. 1, 125,000 stuks vlakke Waalstraatklinkers; ingek. 3 bilj., als:

	p. 1000
Y. Lange en Jürgens, Lisse,	ƒ 12.54
N. Terwindt, Nijmegen,	» 12.54
J. G. v. Kuijk, Zaltbommel,	» 12.25

Perc. 2, 3000 M³ zuiver scherp rivierzand; ingek. 1 bilj. van G. Snoey Az., Krimpen a/d. IJsel, voor ƒ 0.63 per M³.

Perc. 3, 350 M. Escaussijnschestoenen trottoirbanden; ingek. 7 bilj., als:

	p. M.
L. Goffin, Luik,	ƒ 2.93
P. Janssen, Roermond,	» 2.37
V. Noorden en Schwarzel, Rotterdam,	» 2.30
H. J. Bosman, idem	» 2.29
C. v. Dorp, idem	» 2.28
E. v. d. Wall, idem	» 2.21½
Société Anonyme des Grès et Marbres, Yvoir	» 2.18

Perc. 4, 125,000 stuks keien van Ben-Ahin of Grieskeien van de Ourthe 0.16 × 0.10 M. en 5000 stuks 0.24 × 0.10 M.; ingek. 4 bilj., als:

	p. 1000
F. Engers, Amsterdam, de kleine Grieskeien van Dinant ƒ 85,50, de groote	ƒ 128.25
J. Boeman, Rotterdam, Grieskeien, de kleine ƒ 89,90, de groote	» 88.95
E. Janssen, Luik, Ben-Ahinkeien, de kleine ƒ 66.24, de groote	» 99.36
L. Goffin, Luik, Ben-Ahinkeien, de kleine ƒ 68.50 en de groote	» 102.60

Perc. 5, behagen eikenhouten palen te zamen 40 stuks van verschillende lengten; ingekomen 9 bilj., als:

T. Langeveld & Zn., Amsterdam,	ƒ 1636.45
K. v. d. Torren Jz., Waddinksveen,	» 1618
F. W. v. d. Elst & Cº., Schiedam,	» 1499
G. J. Garsen, Zutfen,	» 1477.91
H. F. v. d. Eerden, Boxtel,	» 1354
H. L. Giesen, Doesburg,	ƒ 1269
Kuijk & Staal, Breda,	» 1217
P. Giesen, Breda,	» 1186
C. Mol, Breda,	» 1139

Perc. 6, Wezelsch eiken ribhout en gerechtkante Rijnsche eiken deelen; ingek. 7 bilj., als:

T. Langeveld & Zn., Amsterdam,	ƒ 260
K. v. d. Torren Jz., Waddinksveen,	» 250
F. W. v. d. Elst & Cº., Schiedam,	» 247
W. Mol, Breda,	» 244
H. L. Giesen, Doesburg,	» 218
P. Giesen, Breda,	» 207
C. v. Hocken, Zoeterwoude,	» 189.60

Perc. 7, vuren tengels, koperwijksche grenen enkele en dubbele latten, ruiflatten en ribben; ingek. 2 bilj., als:

F. W. v. d. Elst & Cº., Schiedam,	ƒ 592
K. v. d. Torren Jz., Waddinksveen,	» 509

Perc. 8, 100 M³ steenslag van natuurlijke steen uit de groeven van Quenast, Lessines, de Ourthe- of de basaltgroeven; ingek. 5 bilj., als:

	p. M³
H. J. Boeman, Rotterdam,	ƒ 6.40
Van Koppenhagen & Cº., Utrecht, Quenast ƒ 5.85 en basalt	» 6.25
Kloos & Van Lissburgh, Rotterdam, Quenast	» 5.53
Basaltmaatschappij, Rotterdam,	» 5.23
Société anon. des Grès et Marbres, Yvoir	» 4.58

Gegund: perc. 2, 5, 6 en 7 aan de minste inschr. De gunning der overige percenten is aangehouden.

Helwerd, 18 April: de vernieuwing van paal- en postwerk en herstelling en bestrating van een gedeelte buitenglooiing van den Oost-Holwerder-polderzeedijk; ingek. 23 bilj., als:

W. J. Boltje, Oudehaske,	ƒ 79,000
H. H. Smith, Ahnenum,	» 78,800
J. Fokker, Kollum,	» 78,383
S. Jongendijk, Holwerd,	» 77,900
R. H. de Boer, Staveren,	» 76,600
G. Egas, Holwerd,	» 76,500
W. H. Sweta, Hardinksveld,	» 76,465
J. N. Kruinaga, Groningen,	» 76,222
J. C. v. Dijk, Ilpendam,	» 75,850
H. L. Cusveller, Staveren,	» 75,694
A. Woldring, Zoutkamp,	» 75,664
R. Vermeulen, Leeuwarden,	» 75,000
A. S. de Jong, Lemmer,	» 74,790
J. Dekker, Leeuwarden,	» 73,500
K. G. Keuning, Tornard,	» 73,200
T. Hilarius, Leeuwarden,	» 72,915
J. v. Noordennen, Harlingen,	» 72,510
T. Kloosterman, Hemelum,	» 71,450
T. G. Bekkuis, Leeuwarden,	» 70,300
W. Arntz, Millingen,	» 69,973
C. de Ruiter, Huizum,	» 69,960
T. J. Schaafsma, Harlingen,	» 68,900
M. de Vries en L. Zandstra, Lemmer,	» 68,800
Raming	» 76,610

Haarlem, 18 April: het bouwen van 51 woningen in de Verlengde Brouwerstraat en Gasthuislaan: hoogste inschr. Groeve te Buiksloot, voor ƒ 69,700 met en ƒ 67,900 zonder kapellen; minste inschr. H. Loudon te Haarlem, voor ƒ 59,080 en ƒ 57,680.

Amsterdam, 18 April, onder beheer der genie, aldaar: 1o. het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Amsterdam; ingekomen 9 bilj.; minste inschr. Meijer en V. de Koolwijk, te Amsterdam, voor ƒ 6949

Raming	» 8150

2o. het eenjarig onderhoud van de werken in de stelling van Amsterdam; ingekomen 11 bilj.; minste inschr. J. Poot, te Amsterdam, voor ƒ 2950

Raming	» 3000

3o. eene verving van gebouwen en werken enz., te Amsterdam; ingek. 3 bilj.; minste inschr. Dekker en Boendermaker, te Amsterdam, voor ƒ 1980

Raming	» 2100

's-Hoeck, 19 April: het aanbrengen van oeververdediging langs de kanaaldijken der Zuidwillemsvaart, in de prov. Noord-Brabant; minste inschr. C. v. Boven, Nieuwerkanstel, ƒ 51,100

Raming	» 50,000

Leeuwarden, 19 April: onder beheer van 's rijks waterstaat: 1o. het doen van bestratingen op den rijksweg van Leeuwarden naar de Overijselsche grens; minste inschr. W. Arntz te Millingen voor ƒ 2588

Raming	» 2800

2o. het vernieuwen der brug no. 8, over 's rijks kanaal Dokkumaar Gerben-Allesverlaat; minste inschr. J. Bakker te Kollum voor ƒ 4983

Raming	» 5270

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 27 APRIL 1889.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 29 April.

Breda, te 10½ uren, door den architect J. M. Marijnen, in het koffiehuis van W. P. Oomes, Havermarkt: het verbouwen van het huis met vergrooting der magazijnen, staande en gelegen op de Veemarkt aldaar, wijk D no. 178.

Zeist (Utr.), te 11 uren, voor G. Burger, in het hotel de Zwaan: het daarstellen der gebouwen voor eene stoomwasscherij, op een terrein, gelegen aan den Noordweg, aldaar. Inl. bij den architect M. C. van Wijngaarden, te Oudewater.

Delfzijl, te 12 uren, door burg. en weth.: het doen van eenige herstellingen aan- en het onderhouden ged. '89 van de haven en havenwerken, aldaar.

Amsterdam, te 1 uur, door het best. van het Willemspark, in het paviljoen van het Vondelpark: het wijzigen van het eerste rondpoint en het uitvoeren van verdere bestratingswerken aan den Parkweg. Inl. bij den opzichter A. Egas. Aanw. gehouden.

Berne, te 1 uur, namens S. Spangaard Jz., in het hotel Ensink: het bouwen van een woonhuis met leggehouw, op een terrein aan den Stationsweg aldaar. Inl. bij den architect G. Beltman Azn., te Enschedé. Aanw. te 10 uren.

Puttershoek (Z.-H.), te 1 uur, door burg. en weth.: den herbouw van den afgebrande toren der gemeente. Inl. bij den architect H. Beljers, te Puttershoek. Aanw. 29 April, te 11 uren.

Ede (Geld.), te 1 uur, door den architect L. van Zoelen Hz., namens het best. der vereeniging »de Korkelijke kas", in het logement »de Posthoorn": het bouwen van een school met onderwijzerswoning.

Harlingen, te 1 uur, door burg. en weth.:

1o. het terem van ouderscheidene bruggen enz.;

2o. het baggeren van het vaarwater aan Voorstraat.

Haarlem, te 2 uren, door dijkgraaf en heemraden van den Haarlemmermeerpolder, ter secretarie:

1o. het verdiepen van eenige vakken der tochten in dien polder;

2o. het onderhoud der ringvaartsbruggen van den polder, ged. '89 en de drie eerste maanden van '90. Inl. bij den ingenieur, te Haarlem, en de betrokken opzichters.

Lageland (Gr.), te 2 uren, door het best. van het waterschap het Lageland, gem. Slochteren, bij M. Groenveld: het afbreken en het wederopbouwen van een windwatermolen, staande te Gorslest, onder Gorredijk. Aanw. te 10 uren.

Tolen, te 2 uren, door den architect A. le Clercq, te Kruiningen, in het hotel van Boek: het bouwen van een nieuwe graanschuur, groot 588 M², nabij het hof Frederikaberg, in den Anna-Jacobapolder, te St.-Philipsland. Aanw. gehouden.

Sleeuwijk (N.-Br.), te 2 uren, door het waterschapsbest. van het Nieuwland van Altena, ten huize van J. E. Sprenger: a. het leveren van 700 M³ grove grint, waarvan 500 M³ te Sleeuwijk en 200 M³ aan den Kildijk; b. het leveren van 400 M³ minder grove grint, waarvan 300 M³ te Sleeuwijk en 100 M³ aan den kildijk, voor den aanleg van nieuwe wegen, franco op den wal.

Nunspeet (Geld.), te 3 uren, door kerkvoogden der Ned.-Herv. gem., in de consistoriekamer: de restauratie van de pastorie voor die gemeente.

Het Bilt (Fr.), te 6 uren, door burg. en weth.: het leveren en over de wegen verspreiden van 1200 stère grint.

Doetichem (Geld.), te 7 uren, in den Gouden Leeuw, voor G. J. Hersting G.Hz.: het bouwen van een heerenhuis aan den straatweg, aldaar. Aanw. te 4 uren.

Dordrecht, door het best. van het kinderziekenhuis: de verbouwing en uitbreiding van de villa op den Ferdinand-Bolstegel no. 4, tot kinderziekenhuis.

Dinsdag, 30 April.

Amsterdam, te 10 uren, door den luitenant-kolonel eerstaanwezend-ingenieur der genie, op het bureau der genie: het doen van verschillende voorzieningen enz., aan de kazernegebouwen te Amsterdam. Blij. inzenden uiterlijk 29 April, vóór 3 uren. Raming ƒ 9350.

Raak (Geld.), te 10 uren, door het R.-K. kerkbest., in de herberg het Wapen van Raak, bij A. Heffens: het bouwen eener kerk met toren, kapellen, traptoren, hechtstoelen, sacristie enz. Inl. bij den architect A. Tepe, te Utrecht. Aanw. 29 April, te 3 uren.

Garredijk (Fr.), te 10 uren, door het polderbest. van het 6e en 7e veendistrict, onder Opsterland en Engwierden, in de de Kreenburg:

1o. het eenjarig onderhoud en de vereischt wordende reparatien, vernieuwingen en leveranties aan de windmolens, bruggen, sluizen, duikers, gebouwen, dammen, hekken en stekkes enz., eigen aan den polder, van den dag der gunning tot 1 Mei '90, in 5 perc.;

2o. het driejarig onderhoud van de tocht- en ringvaarten, wegen en kanalen enz., mede eigen aan den polder, van den dag der gunning tot 1 Mei '92, in 1 perc. Inl. bij den opzichter A. Kooistra, te Gorredijk. Aanw. gehouden.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de aanleg van een gedeelte kanaal van nabij den Zeilweg onder de gemeente Maarsen tot de schutsluis bewesten Utrecht, zoomede het in verband daarmede omleggen van de beide Rijnspoorwegbanen Utrecht—Amsterdam en Utrecht—Rotterdam, alles met bijbehoorende werken, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, en den ingenieur Kemper, beide te Utrecht. Aanw. gehouden. Raming ƒ 1,912,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het voortzetten der verbreeding langs den rechteroever en het verlengen der dwarsdrijven aan den linkeroever van het Scheur, beneden de haven van Maassluis, met bijbehoorende werken, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Welcker, te Rotterdam, en den ingenieur Nelemans, te Maassluis. Aanw. gehouden. Raming ƒ 185,000.

Utrecht, te 12 uren, door de directie der Utrechtsche trammaatschappij, in het hotel Central, Stationsplein: bestek no. 2, het maken van een gebouw tot stalling van 35 paarden, rijtuigremise, werkplaats, dienstlokalen c.a. op het stationsplein van de H. IJ. S. M., station Maliebaan, Utrecht.

Doesburg, te 1 uur, door burg. en weth.: de levering van 200 M³ onderhoudsgrint.

Bakhuis, te 2 uren, door J. Helder Pzn.: het daarstellen van de noodige timmer- en metselwerken tot eene inrichting voor zuivelbereiding in een gebouw aan de Noordergracht, aldaar. Aanw. 29 April, te 2 uren.

Neuzen, te 4 uren, door P. A. van de Velde, in het hotel »Nieuw koffiehuis": het bouwen van twee woonhuizen, aldaar. Aanw. 30 April, te 2 uren.

Woensdag, 1 Mei.

Amsterdam, te 11 uren, door den schout-bij-nacht, directeur en kommandant der marine: de levering van plaat- en staafijzer en gesloperen ketel- en stampijpen.

Deventer, te 11 uren, door den kapitein eerstaanwezend-ingenieur te Zutfen, in het hotel »de Keizer": het doen van voormeetingen aan militaire gebouwen te Deventer. Blij. inzenden uiterlijk 30 April, vóór 3 uren, bij den hoofdopzichter van fortificatien te Deventer. Raming ƒ 6550.

Woerden, te 11 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van het grootwaterschap van Woerden, in het gemeentehuis: het verrichten van herstellingen aan de sluis te Badegraven. Inl. bij den fabrieksbinnemeter N. A. Swanenburg.

Middelburg, te 11 uren, door de gascommissie, ten kantore der fabriek: het leveren en stellen van een gegoten-ijzeren gashouderkuip, met gashouder van 18 M. diameter.

Hellevoetsluis, te 11½ uren, door de directie der marine:

1o. het herstellen van een gedeelte omrastering rond de werf, van het goothoofd op verschillende gebouwen, van het dak der hoofdsmans- en artillerie-werkplaatsen, eenige herstellingen aan het buskruitmagazijn en aan de bergplaatsen van coken, het herstellen van een gedeelte spoorbaan op de Tien Gemeten en het uitvoeren van onderhoudswerken aan diverse maritieme gebouwen en inrichtingen;

2o. het herstellen van de muren aan het gebouw der vroegere dokmachine en de kaai bij den mastbok, van de scheidingsmuren bij de barakken, van de spoorbaan en bestratingen, van voeg- en pleisterwerk aan gebouwen en van hardsteen en metselwerken in de droge dokken;

3o. het herstellen van een gedeelte beschoeiing, van den kaaimuur, van twee meerstoelen en van de beplanking op de marinebrug;

4o. het uitvoeren van schilder-, wit- en toerwerken, aan diverse maritieme gebouwen en inrichtingen. Inl. bij den hoofdingenieur der marine, te Hellevoetsluis.

Maastricht, te 12 uren, door den prov. inspecteur der directe belastingen, op zijn bureau: het stichten van een gebouw, dienende tot kantoor en woning van een kommies-ontvanger, op een terrein nabij de brug over de Maas, onder Rosmeten. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage. Aanw. gehouden.

Rozendaal (N.-Br.), te 12 uren, door het heemraadschapsbest. van de Mark en Dintel, in het hotel »de Zwaan": bestek no. 1, het uitvoeren van vernieuwingen en herstellingen aan de aarde- en rijswerken en de sluizen; de herstellingen en vernieuwingen aan de kunstwerken op en langs het jaagpad, het onderhouden dier werken tot ultimo April '90, 1e perc.; het maken van twee basaltsteengeimuren met houten paalfundeering en betonkisting, 2e perc., in perc. en in massa; bestek no. 2, de baggerwerken in de rivier, in 4 perc. en in massa, te zamen 9050 M³. Inl. bij den waterbouwkundige F. A. H. van der Vaart, te Oudgastel.

Enschedé, te 12 uren, door Witzel & Co.: het bouwen van eene gietery met kernoven op het terrein achter hunne fabriek, op de Beurze.

Klundert (N.-Br.), te 2 uren, door het best. der vereeniging »de Kerkelijke Kas", in het weeshuis: het afbreken van eenige gebouwen en het daarstellen van eene kerk met pastorie en bijgebouwen.

Welsum (Geld.), te 2 uren, door J. W. Brederoord, te Nijbroek, in het koffiehuis van B. J. Schokkenkamp: het bouwen van een woonhuis met boerderij, genaamd »de Blankenate", groot 457 M². te Nijbroek. Aanw. te 11 uren.

Donderdag, 2 Mei.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het voortzetten der verbetering van de zaaien te Terschelling, behoorende tot de haveuwerken in de provincie Noord-Holland. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Keurenaer, te Hoorn, en den opzichter Bulkens, te Terschelling. Aanw. gehouden. Raming ƒ 9950

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van beplantingen in de duinen op het eiland Terschelling, behoorende tot de zeewerken in Noord-Holland. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Keurenaer, te Hoorn, en den opzichter Bulkens, te Terschelling. Aanw. gehouden. Raming ƒ 8875.

Eindhoven, te 11 uren, door burg. en weth.: de levering van 45,000 Quenastkeien.

Leiden, te 11 uren, door de directie der koninkl. Ned. grofsmedery, in het café »den Burgt": het bouwen van eene ijzer- en metaalgietery

en het maken van walbeschoeiing met aanplempingen enz. Aanw. 30 April, te 11 uren.

Naarden, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie alhaar, in de kazerne Oud-meiden: het maken van eene bad- en zweminrichting te Naarden. Bilj. inzenden uiterlijk 1 Mei, vóór 3 uren. Raming ƒ 2500.

St.-Annaparochie (Fr.), te 11 uren, door het dijksbest.: het vervoeren van 100,000 klinkersteenen aan de zeewering. Aanw. 1 Mei, te 3 uren.

Nieuweramstel, te 12 uren, door het best. van den Noorderlegmeerpolder: de levering van 480 stère onderhoudsgrint en 150 stère kalkpuin.

Wildervank (Gron.), te 6 uren, door burg. en weth.:

1o. het bouwen van een schoolhuisje aan de Westerschool, alhaar;

2o. het maken van ameublement in dat lokaal.

Vrijdag, 3 Mei.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van steenglooingen tegen de buitenbeloopen der Diendijken, tot voortzetting van de werken tot verbetering aan de Dieze, prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, te 's-Bosch, den ingenieur Schuurman, te Vucht, en den opzichter Vroeg, te Crevecoeur. Aanw. gehouden. Raming ƒ 8200.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen van drie paar deuren voor schutsluizen der Zuidwillemsvaart, provincie Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur, te 's-Bosch, den ingenieur Schuurman, te Vucht, en den opzichter Pommée, te Aarle-Rixtel. Aanw. gehouden. Raming ƒ 600.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de aanleg van eene telegraaflijn met vier draden langs den Rijnspoorweg 's-Hage—Gouda. Inl. bij de inspecteurs der rijkstelegraaf te 's-Hage en Utrecht. Raming ƒ 1600.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van een inlaat met bijbehoorende werken in den rijksweg van de Grebbe naar Arnhem, te Oosterbeek, prov. Gelderland. Inl. bij den hoofdingenieur, den ingenieur Gockinga en den opzichter Rietberg, allen te Arnhem. Aanw. gehouden. Raming ƒ 357.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken van eene overkapping en eene ketelhemelsching met bijbehoorende werken op het terrein der gemeentegasfabriek aan den Oostzeedijk. Aanw. 26 April, te 11 uren. (*Zie advert. in nº.* 15.)

Utrecht, te 1 uur, door de directie van den Ned. Rijnspoorweg: het aanbrengen van houten opdangers op palen, het rijzen van een gedeelte steigerdver, het maken van een goederenloods met bureau's en lokalen en het doen van aanhoorige werken op den oostelijken steiger, Westerdokslijk Amsterdam. Inl. inzenden uiterlijk 2 Mei. Aanw. gehouden.

Middelburg, te 11½ uren, door burg. en weth.: het verbouwen en uitbreiden der gemeente-bewaarschool, alhaar, wijk B no. 133, in de Heerenstraat. Aanw. gehouden.

Burgwerven (Geld.), te 2 uren, door burg. en weth.: het vergrooten van de school met bijbouwing van gang, portaal, privaten, kolenhok en bergplaats. Aanw. van 9—3 uren.

Aalten (Geld.), te 4 uren, door burg. en weth.: de vernieuwing van ongeveer 2790 M² straat alhaar, en ongeveer 900 M² straat te Bredevoort door middel van grieskeien en Nederrijnsche steen, en van ongeveer 2000 M² straat alhaar, en ongeveer 450 M² straat te Bredevoort, met de oude uitkomende veldkeien.

Zaterdag, 4 Mei.

's-Hage, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie alhaar, op het bureau der genie:

1o. het doen van herstellingen en verbeteringen aan militaire gebouwen te 's-Hage. Raming ƒ 6550;

2o. het leveren van kazernemeubelen te 's-Hage en te Delft. Raming ƒ 1800. Bilj. inzenden uiterlijk 3 Mei, vóór 3 uren.

Breda, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, alhaar, in het koffiehuis »de Beurs van Breda":

1o. het vernieuwen en herstellen van stalvloeren en bestratingen in onderscheiden militaire gebouwen te Breda. Raming ƒ 3450;

2o. het vernieuwen en herstellen van daken en vloeren in onderscheidene militaire gebouwen te Breda. Raming ƒ 8150;

3o. het leveren van kazernemeubelen te Breda. Raming ƒ 1500;

4o. het doen van herstellingen en voorzieningen van onderscheiden aard aan de gebouwen der koninklijke militaire academie te Breda. Raming ƒ 2600. Bilj. inzenden uiterlijk 3 Mei, vóór 3 uren.

Balkward, te 12 uren, door het best. der vereeniging »Kerkelijke kas", in het hotel »Tuininga": het aanvoeren van twee woonhuizen en het bouwen van een lokaal met bijbehoorende werken. Inl. bij den architect K. Tromp.

Leiden, door dijkgraaf en hoogheemraden van Rijnland: het aanvullen en gedeeltelijk uithreken van de Vuilebrasluis bij Gouda. Inl. bij den ingenieur te Leiden.

Maandag, 6 Mei.

Maastricht, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van prov. best.: het maken van jaalregelwerk met tuinen enz., langs de kanaalboorden der Zuid-Willemsvaart, in de gemeente Nederweert, provincie Limburg. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en den ingenieur Doffegnies, beide te Maastricht. Aanw. 29 April. Raming ƒ 9300.

Amersfoort, te 11 uren, door burg. en weth.: het vernieuwen van twee paar sluisdeuren en het uitvoeren van onderhoudswerk aan de schutsluis van het Spui. Aanw. 2 Mei, te 11 uren.

Puttershoek, te 11 uren, door het best. van den polder het Hoeksche Nieuwland, bij J. Rijsdijk: de herstelling of dichting der doorbraak in den Hoekschen Nieuwlandschendijk, onder Puttershoek. Inl. bij den architect H. Beijers, alhaar. Aanw. 2 Mei, te 1½ uren.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bemiken en bestorten van den oever voor den kleinen Paralleldam, liggende aan de oostzijde van de buitenhaven van het kanaal door Voorne, te Hellevoetsluis, behoorende tot de zeewerken in de prov. Zuid-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur, te Brielle, en den opzichter Kooreman, te Nieuw-Helvoet. Aanw. 29 April. Raming ƒ 10,000.

's-Hage, te 12 uren, door den architect W. B. van Lieflant, in het Hôtel café central: het bouwen van 98 arbeiderswoningen, een woning voor den opzichter en tien pakhuizen, in 2 perc. en massa. Aanw. gehouden. (*Zie advert. in nº.* 17.)

Breda, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het rioleeren van het tweede gedeelte van de Nieuwe-Ginnekenstraat, met het leveren en leggen van trottoirbanden en het doen van bestratingen;

2o. het rioleeren, begrinden enz. van een gedeelte van den Academiesingel, het verleggen van den trottoirband en het verbreeden der bestrating in de straat van af de voormalige Ginnekenpoort tot: „eenen inundatiesluis en het begrinden van een deel van den Oosthuinersingel;

3o. het vervangen der keien door ijzersteentegels van de trottoirs in de Ridderstraat en de St.-Janstraat, het verwerken der uitkomende keien in de Korte-Boschstraat en het verstraten der oude keien op het Kloosterplein enz.;

4o. het leveren van voor de gemeente benoodigde ijzersteentegels tot bestrating van trottoirs;

5o. het bestraten met ijzersteentegels, door de gemeente te leveren, van trottoirs in de nieuwe straten. Aanw. 1 Mei, te 11 uren, aanvangende met het 1e perc.

Hedemblik, te 12 uren, door dijkgraaf en heemraden der »Vier noorder Koggen": de levering van 200,000 Waalstraatklinkers.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het verlengen aan de oostzijde van den zuidoostelijken grooten scheepsteiger in het IJ aan den Westerdoksdijk. (*Zie advert. in nº.* 17.)

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het sloopen van verschillende gebouwen en opstallen.

Dinsdag, 7 Mei.

Gorichem, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, alhaar, op het bureau der genie:

1o. het herstellen van metsel-, voeg- en plesterwerk in en bij verdedigingswerken tusschen de Lek en de Waal. Aanw. 29 April, te 12 uren. Raming ƒ 2100;

2o. het uitbaggeren van grachten te Woudrichem. Raming ƒ 1500;

3o. het doen van verbeteringen van onderscheiden aard aan de batterij onder Poederooien. Aanw. 30 April, te 11 uren. Raming ƒ 2100. Bilj. inzenden uiterlijk 6 Mei, vóór 3 uren.

Bergen-op-Zoom, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, alhaar, in het koffiehuis »de Brauk":

1o. het bouwen van een ziekenstal te Bergen-op-Zoom. Raming ƒ 5000;

2o. het doen van herstellingen en vernieuwingen van onderscheiden aard aan de kazernegebouwen te Bergen-op-Zoom. Raming ƒ 6700;

3o. het leveren van kazernemeubelen te Bergen-op-Zoom. Raming ƒ 1300. Bilj. inzenden uiterlijk 6 Mei, vóór 3 uren.

Schoonderloo (Z.-H.), te 3 uren, door de architecten J. Stok & Zn., ten kantore der Rotterdamsche suikerraffinaderij: het afbreken van bijgebouwen en het ter plaatse maken van een nieuw fabrieksgebouw, ketelhuis en eenige verdere werkzaamheden op het terrein der raffinaderij.

Woensdag, 8 Mei.

Breskens (Zeel.), te 10½ uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Oud en Jong Breskens, in de directiekost aan de Nieuwesluis: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot en met 30 April '90, van de aarde-, kram-, rijs-, steenglooiing en paalwerken van bovengenoemd waterschap. Aanw. 1 en 4 Mei, van 10—12 uren.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verruimen van het vaarwater in de rivier de Noord, behoorende tot de werken der Dordsche waterwegen. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Boogenboom en den opzichter De Kiewit, beiden te Dordrecht. Aanw. 1 Mei. Raming ƒ 6000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het wegruimen van een in de rivier den IJsel nabij Westervoort, onder de gemeente Huissen, tusschen de kilometerraaien 0 en 1, gemaakt vaarwatg. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Escher, te Kampen.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het voortzetten van de verruiming van het benedeneinde van het Scheur en van de verdedigingswerken langs den rechteroever alhaar, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Wolcker, te Rotterdam, en den ingenieur Behrens, te Hoek-van-Holland. Aanw. 1 Mei, te 12 uren. Raming ƒ 408,300.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van baggerwerk aan den benedenmond van het Spui. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Boogenboom en den opzichter De Kiewit, beide te Dordrecht. Aanw. 1 Mei. Raming ƒ 0,25 per M³.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van twee gemetselde afsluitingen aan de einden der ijzeren overkapping op het centraal personenstation te Amsterdam, ten behoeve van den spoorweg van Nieuwediep naar Amsterdam. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur der staatsspoorwegen J. Leijds, te Amsterdam. Aanw. gehouden. Raming ƒ 26,300.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het leggen van een tweede spoor tusschen Uitgeest en Zaandam en het uitvoeren van eenige daarmede in verband staande werken, ten behoeve van den spoorweg van Nieuwediep naar Amsterdam. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur der staatsspoorwegen J. Leijds, te Amsterdam. Aanw. 1 Mei, te 11 uren. Raming ƒ 62,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de uitvoering van baggerwerk in het vaarwater van de rivier de Maas, volgens perc. I. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé, te 's-Bosch, en de opzichters Willems, te Maastricht en Droste, te Roermond. Aanw. 1 Mei. Raming ƒ 4000.

Hindeloopen, te 11 uren, door burg. en weth.: het verrichten van vernieuwingen en onderhoudswerken aan de zeesluis en haven.

Teteringen (N.-Br.), te 11½ uren, door burg. en weth.: het leggen van een riool in den zuidwestelijken berm van den weg van Breda naar Ginneken, in den Zandberg onder Teteringen, de begrinding van die

berm en het maken van een tractoir aan de zuidwestzijde van dien weg, achter de bomen, en bijbehoorende werken. Inl. bij den architect Huijgens, te Oosterhout. Aanw. 3 Mei, te 2½ uren.

Maastricht, te 2 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie te Nijmegen, op het bureau der genie: het doen van herstellingen en vernieuwingen aan kazernegebouwen te Maastricht. Bilj. inzenden uiterlijk 7 Mei, vóór 3 uren, bij den hoofdopzichter van fortificatiën, te Maastricht. Raming ƒ 4000.

Amsterdam, door de maatschappij vennootschap »Overtoom": het bestraten en rioleeren van wegen in den Stads- en Godshuispolder. Inl. aan het bureau, Spuistraat 104.

Donderdag, 9 Mei.

Haarlem, te 11 uren, door het prov. best. van Noord-Holland: het verdiepen van eenige gedeelten van het Noord-Hollandsch kanaal. Aanw. 2 Mei. Raming ƒ 19,000.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het leveren van brik en steen en het bestraten der Heldersche zeewering, behoorende tot de rijkszeewerken in de prov. Noord-Holland, in 2 perc. Inl. bij den waarnemend hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees, te Alkmaar, en den opzichter Koot, te Helder. Aanw. 2 Mei. Raming: perc. 1 ƒ 1950, perc. 2 ƒ 10,050.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verdiepen van eenige gedeelten van het Noord-Hollandsch kanaal. Inl. bij den waarnemend hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees, te Alkmaar, en de betrokken opzichters. Aanw. 2 Mei. Raming ƒ 19,000.

Overschie (Z.-H.), te 11 uren, door den architect Jac. van Vessem, in het koffiehuis van J. Braat: het bouwen van een bouwhoeve, bestaande uit woonhuis, koetshuis met paardenstal, 2 veestallen met voederkeets en bijbehoorende werken op een perc. weiland gelegen aan de Aelbrechtskade, onder de gemeente Overschie, tusschen telefoonpaal no. 29 en 30. Aanw. 7 Mei, te 11 uren. (*Zie advert. in nº.* 17.)

Arnhem, te 12 uren, in het prov. gouvernementsgebouw: het aanvoeren van het huis F no. 25 op het kadastrale perc. sectie O no. 1398, aan de Grootemarkt, alhaar; het bouwen op dat perc. van een receptehuis bij de woning van den commissaris des konings en het uitvoeren van eenige werkzaamheden in deze woning.

Leeuwarden: het bouwen van twee kamers, kelder en vestibule c. a. bij en het uitvoeren van vernieuwingen aan het woonhuis en de fabriek van J. Pel Hz. Inl. bij den architect W. C. de Groot, alhaar. Aanw. 6 Mei, te 11 uren.

Vrijdag, 10 Mei.

Amsterdam, te 10 uren, door den luitenant-kolonel eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie: het maken van grondsophoogingen voor loodsen bij de forten Spijkerboor en Purmerend. Bilj. inzenden uiterlijk 9 Mei, voor 3 uren. Raming ƒ 3220.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken en leveren van drie nieuwe brugschepen en het uitvoeren van bijbehoorende werken, ten behoeve van de schipbrug over de rivier de Maas te Hedel. Inl. bij den hoofdingenieur te 's-Bosch, den ingenieur Schuurman, te Vucht, en den opzichter Vroeg, te Crevecoeur. Aanw. 3 Mei. Raming ƒ 8400.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het uitvoeren van buitengewone vernieuwingen en herstellingen aan de schipbrug over de Maas bij Hedel en bijbehoorende werken, behoorende tot den dienst der veren in de prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, den ingenieur Schuurman, te Vucht, en den opzichter Vroeg, te Crevecoeur. Aanw. 3 Mei. Raming 4000.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van rijkstelegraaflijnen tusschen Rotterdam en Moerdijk. Inl. bij de inspecteurs te 's-Hage en Rotterdam. Raming ƒ 850.

Nieuwerkerk (Zeel.), te 5 uren, door het best. van den polder de »Vier hannen van Duivelland", in de raadkamer:

1o. de vernieuwing, herstelling en het onderhoud tot 15 April '90, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken van den gemelden polder;

2o. het leveren en verwerken van 1250 scheepston stortsteen voor de oeververdediging van den Zuidhout. Aanw. 7, 8 en 9 Mei, van 10—2 uren.

Zaterdag, 11 Mei.

Nieuwvliet (Zeel.), te 10½ uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen Adernispolder, in het gemeentehuis: het vernieuwen en onderhouden tot 30 April '90, van de waterkeerende werken aan bovengenoemden polder. Aanw. 4 en 7 Mei, te 10 uren.

Maandag, 13 Mei.

's-Bosch, te 10 uren, door burg. en weth.: het maken van woningen, werkplaatsen enz., ten behoeve der stedelijke gasfabriek, in 2 perc. en massa. Aanw. 8 Mei, te 10 uren. (*Zie advert. in nº.* 17.)

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën:

1o. bestek XVIII, het ijzerwerk voor goederen- en zandwagens, beide met rem;

2o. bestek no. 108, den metalen bovenbouw van vijftig spoorwegbruggen, alles ten dienste der staatsspoorwegen in Ned.-Indië;

3o. bestek lit. K, de ijzer en metaalwerken voor drie tuigloodsen, ten dienste der burgerlijke openbare werken in Ned.-Indië.

Zorgvliet (gem. Dieren), door den architect W. C. du Crocq: het bouwen van een kantoor met conciergewoning benevens twee directeurswoningen op terreinen te Zorgvliet. Aanw. 13 Mei, te 12 uren.

Woensdag, 15 Mei.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van werken tot voortzetting der verbetering van de rivier de Maas, tusschen de kilometerraaien 39 en 42 der riviérkaart, onder de gemeenten Obbicht en Grevenbicht, prov. Limburg. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé, te 's-Bosch, en den opzichter Willems, te Maastricht. Aanw. 8 Mei. Raming ƒ 17,800.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz: het aanbrengen van oeververdedigingen langs de Nieuwe-Merwede, behoorende tot de werken der Merwede en Killen. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Boogeboom te Dordrecht, en den opzichter Rimmer, te Werkendam. Aanw. 8 Mei. Raming ƒ 25,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van den onderbouw voor de draaibrug over de haven te Maassluis. Inl. bij den waarnemend eerstaanwezend-ingenieur der staatsspoorwegen, te Rotterdam. Aanw. 3 en 6 Mei, te 12 uren. Raming ƒ 65,500.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud der rivier- en bestortingswerken, behoorende tot den onderbouw der overbrugging van het Hollandsch Diep, van den dag der gunning tot 1 Mei '90, met het aanbrengen der noodige voorzieningen. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, ingenieur Boogenboom en den buitengewoon-opzichter Chevalier, beide te Dordrecht. Aanw. 8 Mei. Raming ƒ 5000.

Kantens (Gr.), door burg. en weth.: de levering van 325 stère gebrande grint.

Tolen, door het best. van het waterschap de Vrije polders: de levering van 270 scheepston Waalpuin. Inl. bij den waterbouwkundige K. G. Bal.

Donderdag, 16 Mei.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken en leveren van betonblokken voor de zeebrekers van de havenhoofden te IJmuiden, behoorende tot de werken van het Noordzeekanaal. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur De Bruijn, te Amsterdam, en den opzichter Van Sluijs, te IJmuiden. Aanw. 9 Mei. Raming ƒ 44,000.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: de voorziening der boorden van het Noord-Hollandsch kanaal, in 4 perc. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees, te Alkmaar, en de betrokken opzichters. Aanw. 9 Mei. Raming: perc. ƒ 5550, perc. 2 ƒ 12,400, perc. 3 ƒ 12,000, perc. 4 ƒ 2050.

Zaterdag, 18 Mei.

Walsoorden (Zeel.), te 2 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Walsoorden, in het logement van J. F. Adriaansen: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '90, van de aarde-, kram-, rijs- en glooiingwerken aan de waterkeering van bovengenoemd calamiteus waterschap. Aanw. 11 en 14 Mei, te 10 uren.

Dinsdag, 21 Mei.

Amersfoort, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie alhaar, in het hotel Muller: het bouwen van een kazerne c. a. voor een regiment infanterie te Amersfoort (2e gedeelte). Bilj. inzenden uiterlijk 20 Mei, voor 3 uren. Aanw. dagelijks, van 9—4 uren. Raming ƒ 827,600.

Woensdag, 22 Mei.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van werken tot voortzetting der verbetering van de rivier de Maas, tusschen de kilometerraaien 11 en 12 der riviérkaart, onder de gemeente Maastricht, prov. Limburg. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé, te 's-Bosch, en den opzichter Willems, te Maastricht. Aanw. 1 Mei. Raming ƒ 10,000.

Donderdag, 23 Mei.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het herstellen van buitengewone stormschade aan verschillende hoofden op het noorderstrand van het eiland Vlieland, behoorende tot de zeewerken in Noord-Holland. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Keurenaer, te Hoorn, en den opzichter Jelgersma, te Vlieland. Aanw. 16 Mei. Raming ƒ 16,000.

Dinsdag, 28 Mei.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: de verruiming van een gedeelte van het bovenpand der Drentsche hoofdvaart, strekkende van nabij de Asserwijk tot de haven te Assen. Inl. bij den hoofdingenieur Reuvers, te Zwolle, en den ingenieur Castendijk, te Assen. Aanw. 21 Mei. Raming ƒ 28,000.

Woensdag, 29 Mei.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud van de rijksrivierwerken en hun toebehooren van de Maas, met daartoe noodige leveringen, herstellingen en vernieuwingen van 1 Juli '89 tot en met 30 Juni '90, in 6 perc. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé, te 's-Bosch, en de betrokken opzichters. Aanw. 22 Mei. Raming: perc. 1 ƒ 7875, perc. 2 ƒ 8625, perc. 3, ƒ 6325, perc. 4 ƒ 3520, perc. 5 ƒ 17,842, perc. 6 ƒ 4065.

Op nader te bepalen datum.

Kuilenburg, door burg. en weth.: het met klinkers bestraten van den stationsweg, ter vervanging van de bestaande grintbaan, ter lengte van 720 M. Inl. bij den gemeente-architect G. Prins. (*Zie advert. in nº.* 15.)

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Amsterdam, 17 April: het leveren van zand, grond en grint voor de exercitiebatterij te Amsterdam; ingek. 5 bilj., als:
W. Hogerhout, te Amsterdam, f 2700
A. M. v. d. Vlies, » Sloterdijk, » 2645
P. F. Rijke, » Nieuweramstel, » 2610
G. A. v. Spanje, » Amsterdam, » 2600
W. Ambagtsheer, » Nieuweramstel, » 2540
Raming » 2100

Twelloo, 17 April: het verrichten van verschillende onderhoudswerken aan gebouwen, bruggen enz., in de gemeente Voorst; minste inschr. waren:
Perc. 1, het schoonmaken der school te Voorst, H. A. Alberts, te Voorst, voor f 29. Raming f 30.
Perc. 2, idem te Gietelo, J. Carmiggelt, te Voorst, voor f 16.25. Raming f 20.
Perc. 3, idem te Wilp, F. J. Bosheide, te Wilp, voor f 26. Raming f 30.
Perc. 4, idem te Twelloo, J. H. Mulder, te Deventer, voor f 27.49. Raming f 25.
Perc. 5, idem Op den Teuge, G. H. Jansen, te Twelloo, voor f 27. Raming f 28.
Perc. 6, idem te Nijbroek, G. Durand, te Terwolde, voor f 26.75. Raming f 25.
Perc. 7, idem van het gemeentehuis, E. Veen, te Twello, voor f 37. Raming f 40.
Perc. 8, het verven van brugleuningen en rikwerken, J. Mulder Jz., te Terwolde, voor f 54. Raming f 55.
Perc. 9, idem handwijzers, J. K. v. d. Heijden, te Twelloo, voor f 16.98. Raming f 19.
Perc. 10, idem handwijzers en brugleuningen, G. Hellink, te Voorst, voor f 25.45. Raming f 25.
Perc. 11, metselwerk aan de begraafplaats te Voorst, A. Horstink, te Twelloo, voor f 23.90. Raming f 26.
Perc. 12, herstelling aan de begraafplaatsen te Terwolde en Voorst, H. Wassink, te Wilp, voor f 38. Raming f 26.
Perc. 13, binnenverfwerk aan het tolhuis te Terwolde, G. v. d. Heiden, te Twelloo, voor f 30. Raming f 38.
Perc. 14, buitenverfwerk aan de onderwijzerswoning te Twelloo, J. K. v. d. Heijden, te Twelloo, voor f 24. Raming f 30.
Perc. 15, timmerwerk aan de onderwijzerswoning te Gietelo, H. Hulskof, te Voorst, f 17.49
Raming » 21

Haarlem, 18 April: het bouwen van 51 woonhuizen in de nabijheid van de Leidschevaart onder beheer van de architecten A. en J. A. G. van der Steur; a. met dakvensters, b. zonder dakvensters; ingek. 9 bilj., als:

	a.	b.
W. Greve, Buiksloot,	f 69,700	f 67,900
H. J. Wichers en J. Etmans, Lobit,	63,549	61,949
A. C. Kaasjager, Zalt-Bommel,	63,434	61,834
J. Verkoren, Voorschoten,	62,789	60,931
G. Hulsebosch, Haarlem,	61,390	59,920
J. Giskels en J. v. Servellen, idem,	60,445	59,460
J. B. Lasschuit, idem,	59,861	58,861
H. Hagen en firma de Wed. A. Reijnders, idem,	59,358	57,779
H. London, Haarlem,	59,080	57,680

Gegund aan H. London, zonder dakvensters.

Amsterdam, 18 April, onder beheer der genie, aldaar: 1o. het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Amsterdam; ingek. 9 bilj., als:
N. Mühl, Muiden, f 9800
P. J. Vos, Amsterdam, » 7900
Firma Knipper en Vree, idem » 7864
A. Brugman, Zaandam, » 7770
C. J. Maks Jz., Amsterdam, » 7690
C. Alberts, Nieuweramstel, » 7600
G. A. v. Spanje, Amsterdam, » 7445
P. F. Rijke, Nieuweramstel, » 7380
Meijer en Van de Coolwijk, Amsterdam, » 6940
Raming » 8150
2o. het eenjarig onderhoud der werken in de stelling van Amsterdam; ingek. 11 bilj., als:
P. F. Rijke, Nieuweramstel, f 3480
C. J. Maks Jz., Amsterdam » 3000
Firma Knipper en Vree, idem » 2884
N. Mühl, Muiden, » 2800
C. Alberts, Nieuweramstel, » 2780
P. J. Vos, Amsterdam, » 2700
A. Brugman, Zaandam, » 2700
G. A. v. Spanje, Amsterdam, » 2690
J. v. Hamersveld, idem » 2685
Meijer en Van de Coolwijk, idem » 2640
J. Poot, idem » 2600
Raming » 3000
3o. eene verving van gebouwen en werken te Amsterdam; ingek. 3 bilj., als:
M. A. Eijswogel, Rompt, f 2277
A. W. Rennel, Watergraafsmeer, » 1995
Dekker en Boendermaker, Amsterdam, » 1980
Raming » 2100

Eenrum, 18 April: het verhoogen en verzwaren van de Aagstil in den grintweg naar Den Hoorn en het ophoogen van de toeredes naar die brug; ingek. 10 bilj., als:
P. Dam, te Baskwerd, f 1070
J. v. d. Galie, » Groningen, » 892
H. Nieland, » Warfum, » 860
H. Wind, » Zoutkamp, » 860
H. Arends, » Uskwerd, » 845
K. Danhof, » Bafloo, » 797
J. Zoldenrust, » Warfum, » 785
R. Pathuis, » Zoutkamp, » 765
K. Bolt, » Hoorn, » 755
G. v. d. Veen, » Eenrum, » 745
Raming » 787

Dreischor, 19 April, voor rekening van den polder Dreischor: 1o. het leveren en storten van 1113 scheepston afval van Doorniksche-, Lessinesche- of basaltsteen; ingekomen 4 bilj., als:
J. v. Strien, Zierikzee, f 3090
J. Boskam Cz., Sliedrecht, » 2980
P. A. v. d. Velde, Neuzen, » 2816
C. v. d. Hooft, idem » 2748
2o. het leveren en zinken van 28,460 M² zinkwerk; ingek. 14 bilj., als:
A. Prins Tz., Sliedrecht, f 124,500
F. W. Dekker, idem » 122,000
M. v. d. Linde, Zierikzee, » 120,100
A. v. Popering, Bruinisse, » 120,000
H. C. v. d. Ende, Zierikzee, en C. Bolier, Bruinisse, » 119,737
L. Kalis Kz., Sliedrecht, » 114,700
J. v. d. Plas, Hardinksveld, » 112,900
M. C. de Jong P.Mz., Sliedrecht, » 112,500
J. Tollenaar, Neuzen, » 111,050
J. v. Strien, Zierikzee, » 110,000
J. v. Eck, Hardinksveld, » 109,000
C. de Wilde Az., Kattendijke, » 108,888
M. v. d. Hoek, Neuzen, » 108,600
J. Boskam Cz., Sliedrecht, » 106,350

Willemstad, 20 April, onder het beheer der genie, aldaar: 1o. het eenjarig onderhoud der werken enz., te Willemstad, Ooltgensplaat en Numansdorp; ingek. 5 bilj., als:
N. de Vos, te Willemstad, f 7660
L. Lenoir, » idem » 7490
G. J. v. d. Flier, » idem » 7171
C. Sonneveldt Cz., » idem » 7077
A. Oosters, » idem » 7069
Raming » 7100
2o. het eenjarig onderhoud der kazernegebouwen enz., te Willemstad; ingek. 4 bilj., als:
G. J. v. d. Flier, te Willemstad, f 2471
L. Lenoir, » idem » 2385
C. Sonneveldt Cz., » idem » 2047
A. Oosters, » idem » 1998
Raming » 2500
1 biljet van onwaarde.
3o. het herstellen van bekleedingsmuren te Willemstad; ingek. 3 bilj., als:
boven tarief
N. de Vos, te Willemstad, f 15 %
G. J. v. d. Flier, » idem » 12,9 »
A. Oosters, » idem » 11,3 »
Raming f 1500.

Dordrecht, 20 April: het herstellen der stormschaden aan den Wieldrechtschen zeedijk en het opmaken der los- en laadplaats, met de herstelling van eenige vakken steenglooiing;
hoogste inschr. A. J. de Groot, Giesendam, f 3100
minste » A. Koorevaar, Hardinkveld, » 2556

Lisse, 20 April: het bouwen van een woonhuis op de bloemisterij Meer-en-Duin, nabij de Lisserbrug gem. Lisse, onder beheer van den bouwkundige Jb. Guldemond, te Hillegom; ingek. 8 bilj., als:
J. H. v. d. Haaij, Hazerswoude, f 4498
C. v. Diest, Koudekerk a/d. Rijn, » 4435
A. Guldemond, Hillegom, » 4298
D. Kramer, Schagen N.-H., » 4200
J. Goozen, Hillegom, » 4115
A. Molenaar, Lisse, » 3994
W. v. Ballegooij, Hillegom, » 3926
J. Barnhoorn, Lisse, » 3641
Gegund.
Raming f 4444.36.

Gouda, 20 April, onder beheer der genie, te 's-Hage: 1o. het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Gouda; ingekomen 6 bilj., als:
C. J. Kool, te Gouda, f 3790
J. de Jong Wz., » idem » 3789
W. Bokhoven, » idem » 3780
P. Vermeer Jz., » idem » 3773
H. J. Nederhorst, » idem » 3748
B. Hoogerwaard, » idem » 3400
Raming » 3600
2o. het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz. te Schoonhoven; ingek. 1 bilj., van G. H. Kuijlenburg, aldaar; voor f 1715
Raming » 1700

Leeuwarden, 20 April: het maken van een volkszwembassin in aansluiting met de bestaande zwem- en badinrichting in de Noordergracht, aldaar; ingek. 9 bilj., als:
D. Smit, te Leeuwarden, f 4690
L. Knaapstra, » idem » 4500
Joh. Frannen, » idem » 4395
L. D. Fenk, » idem » 4196
T. Bijlsma, » idem » 3949
Joh. Dokter, » idem » 3985
A. Braaksma en Ruitenschild, » idem » 3637
M. Schotanus, » Bozum, » 3336
H. G. Brouwer, » Stiens, » 3300
Gegund.

Anna-Paulowna, 20 April: de levering van 1625 stère grint voor den Anna-Paulownapolder; ingek. 4 bilj., als:
per stère
C. Kamerling, Kolhorn, en J. Weener Az., Hasselt, f 2.13
H. v. d. Bent, Nijmegen, » 1.99
Th. J. Vermaak, Utrecht, » 1.92^{5}
W. v. Hasselt, Nijmegen, » $1.86\frac{9}{10}$

Genemuiden, 20 April: het maken van een paar deuren voor de keersluis te Genemuiden, met inbegrip van creosoteeren doch zonder bijlevering van hout; ingek. 3 bilj., als:
C. J. v. Dijk, te Genemuiden, f 1250
J. Mol, » idem » 1226
J. Otten, » Meppel, » 1093

Kapelle, 20 April: het bouwen van een nieuw woonhuis, voor M. de Jager, aldaar, onder beheer van den architect A. le Clercq, te Kruiningen; ingek. 8 bilj., als:
M. Korstanje, te Ierseke, f 2985
Z. le Clercq, » Kruiningen, » 2550
A. Menheere, » Kloetinge, » 2500
J. M. Lammerée, » Hansweerd, » 2450
D. v. Sabben, » Kruiningen, » 2310
J. Pennij, » Krabbendijke, » 2255
D. v. Maris, » Kapelle, » 2243
P. Dronkers, » idem » 2200
Gegund.

Franeker, 20 April: eene verbouwing en uitbreiding der oude school op het Kerkhof, ter bestemming voor armenbewaarschool; ingek. 12 bilj., als:
G. Brugsma, Franeker, f 8269
G. Dopheide, idem » 8228
P. du Bois, idem » 8088
R. Zangsma, Sexbierum, » 7998
Y. Schuitmaker, Peins, » 7935
P. Boonstra, Menaldum, » 7727
C. Ybrandy, Franeker, » 7675
Is. Terpstra, idem » 7673
F. Bruinsma, Achlum, » 7341
L. Posthuma Jacz., Harlingen, » 7298
A. Venstra, Dronrijp, » 7287
D. H. Wetterauw, St.-Jacobiparochie, » 6775
Raming » 7700

Hellevoetsluis, 23 April, onder beheer der genie, aldaar: 1o. het eenjarig onderhoud van werken en gebouwen te Brielle; minste inschr. J. Bout, te Brielle, voor f 5934
Raming » 6800
2o. het eenjarig onderhoud van werken en gebouwen te Hellevoetsluis; minste inschr. W. van Leeuwen, te Hellevoetsluis, voor f 5699
Raming » 6350

Utrecht, 20 April: het maken van een balansbrug op gemetselde landhoofden over den Leidschen Rijn nabij Utrecht; minste inschr. W. v. Straten, te Utrecht, voor f 14,460.

Witmarsum, 20 April: het inrichten van een gebouw tot stoomzuivelfabriek; ingekomen 9 bilj., als:
J. Terpstra, te Franeker, f 6429
H. K. Nauta en W. P. Visser, » Makkum, » 5249
J. J. Kroon, » Kimswerd, » 4924
J. Steensma, » Witmarsum, » 4924
P. Westra, » Arum, » 4842
R. IJ. Bosma, » Pingjum, » 4686
E. Feenstra, » Makkum, » 4680
R. v. d. Weide, » Wons, » 4668
T. S. Bangma, » Witmarsum, » 4500
Gegund.

Eindhoven, 23 April: het bouwen van twee woonhuizen, voor de Wed. G. Lins, te Eindhoven, onder beheer van den bouwkundige J. H. van de Ven; ingek. 6 bilj., als:
H. v. Kemenade, te Gestel, f 5000
F. H. v. d. Wiel, » Stratum, » 4998
J. Bogaarts, » Woensel, » 4598
J. v. Hooij, » idem » 4160
P. Eliens, » idem » 4128
M. Heesmans, » Eindhoven, » 3871
Gegund.

Amsterdam, 23 April: het bouwen van eene openbare school aan de Dijksgracht; ingek. 15 bilj., als:
B. Cruijff, te Amsterdam, f 43,625
R. Cruijff, » idem » 43,300
H. J. Meekers, » idem » 42,618
D. H. Zeevat, » idem » 40,731
A. F. Sleeswijk, » idem » 40,540
H. C. Dorlas, » idem » 39,989
Peeters en Roelofsen, » idem » 39,988
H. Schouten, » idem » 39,754
J. Koster, » idem » 39,678
J. F. Prenzler, » idem » 39,550
W. Greeve, » Buiksloot, » 39,508
E. H. Hollo, » Amsterdam, » 39,300
Metz, » Zalt-Bommel, » 38,467
Wichers en Etmans, » Lobit, » 37,998
K. J. B. v. Damme, » Amsterdam, » 36,438

's-Hage, 23 April: het maken, leveren en plaatsen van meubelen in de gebouwen der rijksuniversiteit te Leiden, ged. '89; ingekomen 8 bilj., als:
P. C. de Vrind, te Leiden, f 14,980
S. v. Leeuwen, » idem » 14,000
J. Boom, » idem » 13,924
W. Franken, » 's-Hage, » 13,600
G. v. Driel en L. Maas, » Leiden, » 13,250
W. N. v. Ipenburg, » Delft, » 13,245
Iz. v. d. Kamp, » Leiden, » 13,190
G. Splinter, » idem » 13,140

's-Hage, 23 April: het aanleggen en rioleeren der Theresiastraat; ingek. 9 bilj., als:
A. de Borst Cz., Papendrecht, f 6848
J. Rosenburg, 's-Hage, » 6700
M. Bot, Vlaardingen, » 6688
J. de Bruijn en G. J. v. d. Horst, 's-Hage, » 6616
H. Hols & Co., idem » 6400
W. Swaneveld, idem » 6371
G. v. d. Drift, idem » 5705
J. v. d. Elshout, Scheveningen, » 5689
A. de Waard en J. C. Diercks, 's-Hage, » 5654

Sliedrecht, 23 April: het afbreken eener arbeiderswoning en het terzelfderplaatse opbouwen van een winkelhuis, benevens het uitvoeren van eenige werken volgens aanwijzing, in 2 perc. en massa.
Perc. 1, ingek. 5 bilj., als:
A. Pols, f 1275
C. v. d. Wiel, » 1185
P. v. d. Wiel, » 1078
B. Visser, » 1076
Mosterd, » 944
Perc. 2, ingek. 7 bilj., als:
M. Visser, f 1880
W. Boer, » 1650
C. v. Seventer, » 1599
A. Teeuw, » 1595
F. H. Meijer, » 1575
Riemsdijk, » 1473
W. Hofman, » 1361
Massa, ingek. 1 bilj., van C. van Seventer, voor f 2500.

St.-Annaparochie (Fr.), 23 April: het bouwen eener kerk voor de Ned.-Ger. gemeente aldaar; ingek. 10 bilj., als:
D. Wetterauw, te St.-Jacobiparochie, f 9100
E. Kool, » Berlikum » 8100
J. Westra, » St.-Jacobiparochie, » 8000
P. Reitsma, » Menaldum, » 7850
M. Holwerda, » Hijum, » 7700
P. Boonstra, » Menaldum, » 7663
S. Smits, » Berlikum, » 7595
F. du Hous, » Oudebiltzijl, » 7587
D. Keuning, » St.-Annaparochie, » 7500
J. B. Koopman, » Marssum, » 7418
Raming » 7500
Gegund aan D. Keuning.

Maastricht, 23 April: het leveren en aanbrengen van leidingen voor waterverbruik en brandblussching in de gebouwen en terreinen van het prov. gouvernement te Maastricht; ingek. 4 bilj., als:
J. J. Gaapstaan, te Maastricht, f 1540
F. Leenders, » idem » 1425
Th. Berents, » idem » 1143
J. Lodewick, » idem » 1119
Raming » 1150

Leiden, 24 April: het eenjarig onderhoud der kazernegebouwen enz., te Leiden; ingekomen 4 bilj., als:
J. Sirag, te Leiden, f 8890
J. B. Hoogeveen, » idem » 8821
S. v. Leeuwen, » idem » 8800
J. Boom, » idem » 8755
Raming » 8480

Enschedé, 24 April: het verbouwen van den Enschedéschen winkel; gegund aan B. J. Turin, aldaar.

Zutfen, 24 April: het afbreken van het woonhuis met deel op het boerenerf »Colhinck", te Voorstonden, onder Brummen, en het aldaar bouwen van eene nieuwe boerderij met overdekte mestplaats en het veranderen eener bestaande schuur; ingek. 7 bilj., als:
H. Plant, te Brummen, f 9464
A. J. Uiterwijk, » Zutfen, » 9380
H. W. Klanderman, » Brummen, » 9287
G. ter Heerdt, » Voorst, » 9131
G. J. Boezewinkel, » Brummen, » 9124
G. J. Carmiggelt & Zn., » idem » 8882
G. Boerstoel, » idem » 8499.79

Nijmegen, 24 April: het herstellen en vernieuwen van daken en goten c. a. van kazernegebouwen te Nijmegen, onder het beheer der genie, aldaar; ingekomen 8 bilj., als:
A. T. Opsomer, te Nijmegen, f 5737
J. A. Kloosterlee, » idem » 5600
H. W. v. d. Waarden, » idem » 5584
A. Benning, » idem » 5546
F. Buskens, » idem » 5500
J. Teunissen, » idem » 5362
J. M. Roos, » idem » 5298
J. v. Giskel, » idem » 5239
Raming » 6100

Middelburg, 24 April: het maken der hei- en funderingwerken voor een gashouder met ijzeren kuip van 18 M. diameter; ingekomen 13 bilj., als:
C. de Groot, Sliedrecht, f 5333
W. L. Schram, idem » 4750
M. K. Jeras & Zn., Middelburg, » 4450
F. W. Dekker, Sliedrecht, » 4250
P. Dronkers, Kapelle, » 4093
P. J. v. Puffelen & Zn., Middelburg, » 3787
J. v. d. Hoek, idem » 3560
J. Voordendag, Dordrecht, » 3535
W. v. Uije & Zn., Middelburg, » 3497
B. den Exter v. d. Brink, Krabbendijke, » 3445
M. Visser, Papendrecht, » 3380
A. Foudraine, Goes, » 3297

Broekhuizen, 24 April: het bouwen eener onderwijzerswoning; ingekomen 6 bilj., als:
A. Haegens, te Horst, f 3248
H. Muijzers, » Broekhuizen, » 3244.50
P. M. Hanssen, » idem » 3234
P. M. Froulich, » idem » 2983
J. Jencken, » idem » 2959
H. Boom, » idem » 2949

's-Hage, 24 April, onder beheer van het ministerie van waterst. enz.: 1o. de uitvoering van baggerwerk in het vaarwater der rivier de Waal, onder Ophemert en Dreumel; ingekomen 2 bilj., als:
per M³
H. Bemik H.Hz., Utrecht, f 0.23
A. L. v. Wijngaarden Hz., Sliedrecht, » 0.163
Raming » 0.14
2o. het maken van voltooiingswerken bij de schutsluis beWesten Utrecht; ingek. 5 bilj., als:
J. Monster, Vreeswijk, f 3599
H. J. Nederhorst, Gouda, » 3537
D. Barneveld, Vreeswijk, » 3429
R. Tichelaar, Utrecht, » 3199
G. Schermers, Dussen, » 3098
Raming » 3700
3o. het wegruimen van een in de rivier de Boven-Merwede, onder de gemeente Gorinchem gezonken vaartuig; ingek. 3 bilj., als:
A. v. d. Tak, Goedereede, f 2900
G. Dirkzwager Mz., Maassluis, » 2500
J. M. v. d. Wal, Harlingen, » 1398

Heusden, 24 April: het eenjarig onderhoud van de werken, en gebouwen te Heusden, onder het beheer der genie te 's-Bosch; ingekomen 6 bilj., als:
K. A. v. Rijswijk, te Heusden, f 789
M. H. Verkoeckx, » idem » 706
A. Dankers, » idem » 699
J. de Leeuw, » idem » 625
Th. Boeren, » idem » 265
M. Boeren, » idem » 165
Raming » 1065

Hoorn, 24 April: het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Hoorn, onder beheer der genie te Helder; ingek. 8 bilj., als:
J. Markus, te Hoorn, f 3790
K. Bakker, » idem » 3743
J. Rustenburg, » idem » 3739
C. Woestenburg, » idem » 3693
P. J. Blauw, » idem » 3690
F. Oltluis, » idem » 3560
R. Lakeman, » idem » 3547
J. v. d. Berg, » idem » 3389
Raming » 2750

Heemstede, 24 April: het bouwen van een post- en telephoonkantoor en directeurswoning, onder beheer van den architect Wolbers; ingek. 13 bilj., als:
P. J. Hoesterman, Hazerswoude, f 19,783
Ch. Cohelens, Haarlem, » 15,800
E. F. v. Luijken, Heemstede, » 15,777
M. Vester, idem » 15,490
W. Greve, Buiksloot, » 15,300
J. v. d. Vlugt, Heemstede, » 15,270
J. W. Krieger, Haarlem, f 15,019
J. P. Muldstaff, Leiden, » 14,800
G. de Vries, Haarlemmermeer, » 14,769
R. de Boer, Medemblik, » 14,090
J. S. v. Velthuizen, Haarlem, » 14,024
W. A. v. Amstel, Heemstede, » 13,998
J. Molenaar, Sassenheim, » 12,945

Geertruidenberg, 24 April: het eenjarig onderhoud van de werken en kazernegebouwen enz., aldaar, onder het beheer der genie te Breda; ingek. 2 bilj., als:
W. Franssen, te Geertruidenberg, f 4900
M. Krols, » idem » 4840
Raming » 4850

Groningen, 24 April: het uitvoeren van eenige timmer-, metsel-, verf-, lak- en schilderwerken, en het schoonmaken en witten van de lokalen der vereeniging »de Harmonie", te Groningen, in 3 perc.
Perc. 1, timmerwerken enz.; ingekomen 3 bilj., als:
T. Y. Jelsma, te Groningen, f 1550
H. J. Menge, » idem » 1490
H. F. Swarte, » idem » 1390
Raming » 1345
Perc. 2, verf- en schilderwerken; ingekomen 5 bilj., als:
F. Lentingh Wiardi, te Groningen, f 1424
J. de Vries Pz., » idem » 1394
A. Birza, » idem » 1262
H. Robingh, » idem » 1233
H. Walstra, » idem » 1024
Raming » 1133
Perc. 3, stukadoorwerken; ingek. 4 bilj., als:
Firma Geerdes & Co., te Groningen, f 382
A. F. Bonnema, » idem » 350
J. C. A. Gramberg, » idem » 305
J. D. Dölken, » idem » 287
Raming » 400
Het laatste biljet had geen opgaaf der borgen en werd dus nietig verklaard.
Het werk is aan de minste inschr. gegund.

Haarlem, 25 April: het onderhoud van den zeedijk tusschen Naarden en Muiderberg, van de strandpalen te Muiderberg en van den zeedijk beoosten Naarden, van 1 Mei '89—1 Mei '90; ingek. 5 bilj., als:
N. Mull, te Muiden, f 600
C. Wz. de Gooijer, » Naarden, » 547
Jan de Gooijer, » idem » 549
P. v. Asperen, » idem » 525
Jacobus de Gooijer, » idem » 497
Raming » 600

Haarlem, 25 April: de levering van steenkolen ten behoeve van den stoomwatermolen te Schellinkwoude, bestek no. 46, dienst '89 (herbesteding); ingek. 5 bilj., als:
per scheepston
G. Schaik Serlé, te Amsterdam, f 7.5^{5}
Ned. steenkolen handelsvereeniging Van Thenen, Hagedoorn Jr. & Co., » idem f 7.11
G. Slagter, » idem » 6.93^{5}
Barrenstein en Mijssen, » idem » 6.90
H. C. Mauritz, » Duisburg, » 6.81

Haarlem, 25 April: het doen van voorzieningen aan militaire gebouwen te Haarlem, onder het beheer der genie, aldaar; ingekomen 7 bilj., als:
G. v. Abs, te Haarlem, f 4295
W. F. Bremer Jr., » idem » 4197
D. A. Braakenburg, » idem » 4161
J. S. v. Velthuijsen, » idem » 4130
D. H. v. Leeuwen, » idem » 4115.50
A. Hinkema, » idem » 3990
J. Koster, » idem » 3680
Raming » 4500

's-Bosch, 25 April: het opruimen van ondiepten bij de uitmonding der rivier de Dommel of de voormalige vestinggracht boven de brug buiten den Vughteruitgang; ingek. 2 bilj., als:
H. v. d. Koevering, te 's-Bosch, f 925
M. Roubout, » idem » 894.50
Gegund

Moergestel, 25 April: het graven van grachten, het bouwen van eene villa, stal en remise op het landgoed »het Kasteeltje", te Moergestel, onder beheer van den architect H. Bekkers, te Tilburg; ingekomen 11 bilj., als:
Gebr. Dams, Tilburg, f 17,874
Kokken, idem » 17,492
Wed. J. v. d. Schoot, idem » 16,597
Th. Gustenhoven, idem » 16,597
P. v. d. Brink, idem » 16,428
Smulders en Verstaijnen, Oosterwijk, » 16,339
Verstaijnen en Smulders, idem » 16,193
Baijnen, Tilburg, » 16,180
Gebr. v. d. Struijk, Oosterwijk, » 16,142
K. Vriens, Moergestel, » 16,106
P. v. Prill, Tilburg, » 15,766
Gegund.

Breda, 25 April, onder beheer der genie,

aldaar: 1o. het eenjarig onderhoud der kazernegebouwen te Breda; ingek. 5 bilj., als:

Th. Kessel,	*f* 10,787
M. Bakkeren,	» 10,748
W. J. Slechtriem,	» 10,482
A. v. d. Heide,	» 10,365
C. Bastiaansen,	» 10,194
Raming	» 11,000

2o. het eenjarig onderhoud van de koninkmilitaire academie te Breda; ingek. 4 bilj., als:

M. Bakkeren,	*f* 5790
J. Mol	» 5735
C. Bastiaansen,	» 5594
W. J. Slechtriem,	» 5502
Raming	» 6000

3o. eene gedeeltelijke binnen- en buitenverving van gebouwen te Breda; ingek. 6 bilj., als:

Dekker en Boendermaker,	*f* 4570
W. J. Baijens,	» 4070
A. M. Biermasz,	» 3783
A. W. Harthoorn,	» 3768
J. H. Everts,	» 3720
M. H. Eijsvogel,	» 3662
Raming	» 4000

4o. eene verving van de gebouwen der koninklijke militaire academie te Breda; ingekomen 6 bilj., als:

W. J. Baijens,	*f* 4851
J. H. Everts,	» 4720
M. H. Eijsvogel,	» 4673
A. M. Biermasz,	» 4644
A. W. Harthoorn,	» 4585
Dekker en Boendermaker,	» 3780
Raming	» 5000

Helder, 25 April: het doen van voorzieningen van verschillenden aard aan of bij militaire gebouwen in de stelling van Helder, onder het beheer der genie, aldaar; ingek. 9 bilj., als:

J. F. Philips,	te Helder,	*f* 3800
Gebr. Klein,	» idem	» 3765
D. de Vries,	» idem	» 3740
J. Duinker,	» idem	» 3711
A. Bels,	» idem	» 3699
G. Moorman,	» idem	» 3625
P. de Waard,	» idem	» 3625
P. Spruit,	» idem	» 3398
H. Wijker,	» idem	» 3374
Raming		» 3650

Delft, 25 April, onder beheer der genie, aldaar:

1o. het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., en van de werken te Delft; ingek. 5 bilj., als:

W. N. v. Ipenburg,	te Delft,	*f* 12,400
D. Huurman,	» idem	» 11,889
D. J. Houtzager,	» idem	» 11,620
W. F. C. Schaap,	» idem	» 11,496
M. Kuijpers,	» idem	» 10,932
Raming		» 12,100

2o. het doen van herstellingen en vernieuwingen aan militaire gebouwen enz., te Delft; ingek. 5 bilj., als:

D. Huurman,	te Delft,	*f* 7592
A. Veth Bz.,	» idem	» 7500
W. N. v. Ipenburg,	» idem	» 7237
W. F. C. Schaap,	» idem	» 6890
D. J. Houtzager,	» idem	» 6862
Raming		» 7300

3o. het vergrooten van de steenen werkplaats bij den geweerwinkel te Delft; ingekomen 6 bilj., als:

D. Huurman,	te Delft,	*f* 4683
A. Veth Bz.,	» idem	» 4500
W. N. v. Ipenburg,	» idem	» 4443
M. Kuijpers,	» idem	» 4425
J. R. Vos,	» idem	» 4390
L. J. v. Vondelen,	» idem	» 4380
Raming		» 4469

4o. het vernieuwen van de bergplaats voor afgewerkte projectielen bij de ijzergieterij te Delft; ingek. 5 bilj., als:

D. Huurman,	te Delft,	*f* 4444
W. N. v. Ipenburg,	» idem	» 4254
H. v. Oortmerssen,	» idem	» 4180
A. Veth Bz.,	» idem	» 4100
W. F. C. Schaap,	» idem	» 3990
Raming		» 4020

5o. het maken van een cellengebouw bij de kazerne aan de Paardenmarkt te Delft; ingek. 6 bilj., als:

H. v. Oostmerssen,	te Delft,	*f* 1803
W. N. v. Ipenburg,	» idem	» 1717
A. Veth Bz.,	» idem	» 1680
J. R. Vos,	» idem	» 1670
H. H. Geers,	» idem	» 1620
L. J. v. Vondelen,	» idem	» 1568
Raming		» 1600

's-Hage, 26 April: het onderhouden en herstellen van het post- en telegraafgebouw te Rotterdam, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '91; ingekomen 8 bilj., als:

W. v. d. Hoeden,	te Rotterdam,	*f* 10,700
J. H. Heuslens,	» idem	» 10,600
A. de Haan,	» idem	» 9,875
J. J. Gort,	» idem	» 9,420
J. Cleton,	» idem	» 9,275
G. A. J. Gouverneur,	» idem	» 9,200
A. C. v. Dam,	» idem	» 9,139
J. F. Houtzager,	» idem	» 8,989
Raming		» 9,785

Willemsoord, 26 April: het verrichten van werkzaamheden aan de mariniers-kazerne en aan de cantine voor schepelingen, onder beheer van de directie der marine; ingek. 15 bilj., als:

H. Bakker,	te Helder,	*f* 4889
G. Moorman,	» idem	» 4670
A. Bos,	» idem	» 4650
Gebr. Jansen,	» idem	» 4630
C. Pool,	» idem	» 4520
J. Duinker,	» idem	» 4311
H. Wijker,	» idem	» 4300
Gebr. Klein,	» idem	» 4298
D. de Vries,	» idem	» 4250
P. Spruit,	» idem	» 4200
B. Boon,	» idem	» 4195
A. Graaff,	» idem	» 4190
J. F. Philips,	» idem	» 4170
P. de Waard,	» idem	» 3965
W. de Jong,	» idem	» 3910

Arnhem, 26 April: het verrichten van eenige herstellingen en vernieuwingen aan verschillende gemeentegebouwen en scholen, in 2 perc. en massa; ingekomen 7 bilj., als:

	perc. 1	perc. 2	massa
J. H. Hellenbach,	*f* 5050	*f* 5155	
J. de Ruijter,	4738	4673	
G. J. Lucassen,	3883		
J. A. Koenders,	3809	4145	*f* 7877
J. N. Jansen,	3478	4445	
Wed. G. Liefting,	3300		
W. J. G. Gröbrau,	2998	4046	7020

In beraad gehouden.

Amersfoort, 26 April: het doen van herstellingen en voorzieningen aan kazernen en stallen; ingek. 8 bilj., als:

H. Heilijgers,	te Amersfoort,	*f* 2489
W. Salomons,	» idem	» 2307
G. v. d. Geest,	» idem	» 2300
G. Wassink,	» idem	» 2287
P. Boks,	» idem	» 2268
Ph. v. Karsbergen,	» idem	» 2235
W. v. d. Koog,	» idem	» 2120
J. H. Boks,	» idem	» 2090
Raming		» 2406

BIJVOEGSEL

VAN

DE OPMERKER

van ZATERDAG 4 MEI 1889.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 6 Mei.

Deventer, te 10 uren, door burg. en weth.: de levering van 73,000 stuks grèskeien. Inl. bij den gemeentebouwmeester.

Maastricht, te $10\frac{1}{2}$ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van prov. best.: het maken van paalregelwerk met tuinen enz., langs de kanaalboorden der Zuid-Willemsvaart, in de gemeente Nederweerd, provincie Limburg. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en den ingenieur Dolfegnies, beide te Maastricht. Aanw. gehouden. Raming *f* 9300.

Amersfoort, te 11 uren, door burg. en weth.: het vernieuwen van twee paar sluisdeuren en het uitvoeren van onderhoudswerk aan de schutsluis van het Spui. Aanw. gehouden.

Puttershoek, te 11 uren, door het best. van den polder het Hoeksche Nieuwland, bij J. Bijsdijk: de herstelling of dichting der doorbraak in den Hoekschen Nieuwlandschendijk, onder Puttershoek. Inl. bij den architect H. Beljers, aldaar. Aanw. gehouden.

's-Hage, te $11\frac{1}{2}$ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het gebouw van het prov. best.: het bezinken en bestorten van den oever vóór den kleinen Paralleldam, liggende aan de oostzijde van de buitenhaven van het kanaal door Voorne, te Hellevoetsluis, behoorende tot de zeewerken in de prov. Zuid-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur, te Brielle, en den opzichter Kooreman, te Nieuw-Hellevoet. Aanw. gehouden. Raming *f* 10,000.

's-Hage, te 12 uren, door den architect W. B. van Liefland, in het Hotel café central: het bouwen van 98 arbeiderswoningen, een woning voor den opzichter en tien pakhuizen, in 2 perc. en massa. Aanw. gehouden. (*Zie advert. in n°. 17.*)

Breda, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het rioleeren van het tweede gedeelte van de Nieuwe-Ginnekenstraat, met het leveren en leggen van trottoirbanden en het doen van bestratingen;

2o. het rioleeren, begrinden enz. van een gedeelte van den Academiesingel, het verleggen van den trottoirband en het verbreeden der bestrating in de straat van af de voormalige Ginnekenpoort tot de gewezen inundatiesluis en het begrinden van een deel van den Oostbuitensingel;

3o. het verangen der keien door ijzersteentegels van de trottoirs in de Ridderstraat en de St.-Janstraat, het verwerken der uitkomende keien in de Korte-Boschstraat en het verstraten der oude keien op het Kloosterplein enz.;

4o. het leveren van voor de gemeente benoodigde ijzersteentegels tot bestrating van trottoirs;

5o. het bestraten met ijzersteentegels, door de gemeente te leveren, van trottoirs in de nieuwe straten. Aanw. 1 Mei, te 11 uren, aanvangende met het 1e perc.

Medemblik, te 12 uren, door dijkgraaf en heemraden der »Vier noorder Koggen: de leverantie van 200,000 Waalstraatklinkers.

Medemblik, te 12 uren, door dijkgraaf en heemraden der »Vier noorder koggen", in het koggenhuis: de levering, het lossen en vervoeren van straatklinkers en van zand op de wegen in het Ambacht, in 6 perc.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het verlengen aan de oostzijde van den zuidoostelijken grooten scheepssteiger in het IJ aan den Westerdoksdijk. (*Zie advert. in n°. 17.*)

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het slopen van verschillende gebouwen en opstallen.

Groningen, te 12 uren, ten kantore der suikerfabriek: het bouwen van eene nieuwe schuur en het aan een bij Niezijl staande en door D. van Bruggen gebruikte boerenplaats van W. A. Scholten.

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-inrichtingen, op zijn bureau op den Van-Leeuwenhoeksingel, in 8 perc.: de levering van verschillende metalen, ten behoeve van de stapelmagazijnen.

Dordrecht, te 5 uren, in het koffiehuis van Van der Horst: het bouwen eener school voor Van der Want, De Koning en Kieboom, in het Stek, aldaar. Bilj. inzenden tot 4 uren.

Dinsdag, 7 Mei.

Gorinchem, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, aldaar, op het terrein der genie:

1o. het herstellen van metsel-, voeg- en pleisterwerk in en bij verdedigingswerken tusschen de Lek en de Waal. Aanw. 29 April, te 12 uren. Raming *f* 2100;

2o. het uitbaggeren van grachten te Woudrichem, Raming *f* 1000;

3o. het doen van verbeteringen van ondergeschikt belang aan de batterij onder Poederoien. Aanw. 30 April, te 11 uren. Raming *f* 2100. Bilj. inzenden uiterlijk 6 Mei, vóór 3 uren.

Bergen-op-Zoom, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, aldaar, in het koffiehuis »de Draak":

1o. het bouwen van een ziekenstal te Bergen-op-Zoom. Raming *f* 3000;

2o. het doen van herstellingen en vernieuwingen van onderscheiden aard aan de kazernegebouwen te Bergen-op-Zoom. Raming *f* 6700;

3o. het leveren van kazernemeubelen te Bergen-op-Zoom. Raming *f* 1300. Bilj. inzenden uiterlijk 6 Mei, vóór 3 uren.

Waalwijk (N.-Br.), te 11 uren, door burg. en weth.: het amoveeren van een blok woonhuizen en het op die plaats bouwen eener bewaarschool, teekenschool en veldwachterswoning. Inl. bij den gemeente-architect J. van Dijck Jz. Aanw. 6 Mei, te 11 uren.

Schoonderloo (Z.-H.), te 3 uren, door de architecten J. Stok & Zn., ten kantore der Rotterdamsche suikerraffinaderij: het afbreken van bijgebouwen en het ter plaatse maken van een nieuw fabrieksgebouw, ketelhuis en eenige verdere werkzaamheden op het terrein der raffinaderij.

Dinxperloo (Geld.), te 4 uren, door A. Bankman: het doen eener verbouwing aan zijn woonhuis, oppervlakte van den aanbouw 27 M².

Lemmer, door het best. van den veenpolder van Echten: de levering van:

1o. dennen palen, eiken rijshout, dito tuinpaaltjes en tuinlatten;

2o. ballaststeen en wrak.

Rotterdam, in het timmerhuis: de levering van 30,000 KG. gietlood, ten dienste van de socketverbinding van gegoten-ijzeren buizen.

Woensdag, 8 Mei.

Hoogland (Utr.), te 10 uren, door het best. van het waterschap de Haar, in het gemeentehuis:

1o. het leveren en stellen van een stoomketel met toebehooren en eenige veranderingen aan de machine;

2o. het inmetselen van den stoomketel, bouwen van een nieuwen schoorsteen en eenige mindere werken.

Breskens (Zeel.), te $10\frac{1}{2}$ uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Oud en Jong Breskens, in de directiekeet aan de Nieuwesluis: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot en met 30 April '90, van de aarde-, kram-, rijs-, steenglooiing en paalwerken van bovengenoemd waterschap. Aanw. gehouden.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verruimen van het vaarwater in de rivier de Noord, behoorende tot de werken der Dordsche waterwegen. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom en den opzichter De Kiewit, beiden te Dordrecht. Aanw. gehouden. Raming *f* 6000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het wegruimen van een in de rivier den IJsel nabij Westervoort, onder de gemeente Duiven, tusschen de kilometerraaien 0 en 1, gezonken vaartuig. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Escher, te Kampen.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het voortzetten van de verruiming van het benedeneinde van het Scheur en van de verdedigingswerken langs den rechteroever aldaar, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Welcker, te Rotterdam, en den ingenieur Behrens, te Hoek-van-Holland. Aanw. gehouden. Raming *f* 408,300.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van baggerwerk aan den benedenmond van het Spui. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom en den opzichter De Kiewit, beide te Dordrecht. Aanw. gehouden. Raming *f* 0.25 per M³.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van twee gemetselde afsluitingen aan de einden der ijzeren overkapping op het centraal personenstation te Amsterdam, ten behoeve van den spoorweg van Nieuwediep naar Amsterdam. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur der staatsspoorwegen J. Leijds, te Amsterdam. Aanw. gehouden. Raming *f* 26,300.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het leggen van een tweede spoor tusschen Uitgeest en Zaandam en het uitvoeren van eenige daarmede in-verband-staande werken, ten behoeve van den spoorweg van Nieuwediep naar Amsterdam. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur der staatsspoorwegen J. Leijds, te Amsterdam. Aanw. gehouden. Raming *f* 62,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de uitvoering van baggerwerk in het vaarwater van de rivier de Maas, volgens perc. 1. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Strijn Parvé, te 's-Bosch, en de opzichters Willems, te Maastricht en Droste, te Roermond. Aanw. gehouden. Raming *f* 4000.

Hindeloopen, te 11 uren, door burg. en weth.: het verrichten van vernieuwingen en onderhoudswerken aan de zeesluis en haven.

Willemsoord, te 11 uren, door de directie der marine: het verrichten van eenige werkzaamheden aan de gebouwen, spoorbanen en afsluithekken te Wieringen. Inl. bij den hoofdingenieur der marine te Willemsoord. Aanw. 6 Mei, te 10 uren.

Utrecht, te 11 uren, door den architect P. J. Houtzagers, namens H. van Meerlant, in het gebouw der Nijverheid, in de Beukerstraat: het bouwen van een kantoor met bovenwoning in de Nobelstraat.

Arnhem, te 11 uren, door de architecten G. J. van Gendt en C. M. G. Nieraad, in het Centraalgebouw: het bouwen van kantoorlokalen aan de Bergstraat, aldaar, voor de firma Frowein & Co. Aanw. 7 Mei, te 2 uren. (*Zie advert. in n°. 18.*)

Teteringen (N.-Br.), te $11\frac{1}{2}$ uren, door burg. en weth.: het leggen van een riool in den zuidwestelijken berm van den weg van Breda naar Ginneken, in den Zandberg onder Teteringen, de begrinding van dien berm en het maken van een trottoir aan de zuidwestzijde van dien weg, achter de boomen, en bijbehoorende werken. Inl. bij den architect Huijsers, te Oosterhout. Aanw. gehouden.

Stad-Almelo, te 12 uren, door burg. en weth.: het doen van verfwerk aan den toren bij de Ned.-Herv. kerk, aan het ziekenhuis en aan de scholen C. en D. Aanw. te 8 uren.

Maastricht, te 2 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie te Nijmegen, op het bureau der genie: het doen van herstellingen en vernieuwingen aan kazernegebouwen te Maastricht. Bilj. inzenden uiterlijk 7 Mei, vóór 3 uren, bij den hoofdopzichter van fortificatiën, te Maastricht. Raming *f* 4000.

Nijmegen, te 3 uren, door den architect D. Semmelink, in het koffiehuis van Cuijpers, aan de Grootestraat: het vergrooten van genoemd café.

Breda, te 8 uren, door den architect A. Verlegh, in het koffiehuis van J. Kwistheut: het bouwen van 3 woonhuizen op een perceel grond, gelegen aan de Lange-Markstraat aldaar.

Groningen, te 8 uren, door den architect G. Nijhuis, in het koffiehuis van H. Veening: het verbouwen van het perceel F no. 321 in de Heerestraat. Aanw. 6 Mei, te 10 uren.

Amsterdam, door de naamlooze vennootschap »Overtoom": het bestraten en rioleeren van wegen in den Stads- en Godshuispolder. Inl. aan het bureau, Spuistraat 104.

Schagerbrug (N.-H.), in »het wapen van de Zijpe": het leveren van 1400 M³ grint voor de Zijpe.

Nijmegen, door het best. der Nijmeegsche Trammaatschappij: het maken van de locomotiefremise met bijbehoorende werken. Inl. bij den ingenieur W. E. Cramer, aldaar. Aanw. 6 Mei.

Donderdag, 9 Mei.

Haarlem, te 11 uren, door het prov. best. van Noord-Holland: het verdiepen van eenige gedeelten van het Noord-Hollandsch kanaal. Aanw. gehouden. Raming *f* 19,000.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het leveren van brik en steen en het bestraten der Heldersche zeewering, behoorende tot de rijkszeewerken in de prov. Noord-Holland, in 2 perc. Inl. bij den waarnemend hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees, te Alkmaar, en den opzichter Kool, te Helder. Aanw. gehouden. Raming: perc. 1 *f* 1980, perc.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verdiepen van eenige gedeelten van het Noord-Hollandsch kanaal. Inl. bij den waarnemend hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees, te Alkmaar, en de betrokken opzichters. Aanw. gehouden. Raming *f* 19,000.

Overschie (Z.-H.), te 11 uren, door den architect Jac. van Vessem, in het koffiehuis van J. Braat: het bouwen van een bouwhoeve, bestaande uit woonhuis, koetshuis met paardenstal, 2 veestallen met voederloods en bijbehoorende werken op een perc. weiland gelegen aan de Aelbrechtskade, onder de gemeente Overschie, tusschen telephoonpaal no. 29 en 30. Aanw. 7 Mei, te 11 uren. (*Zie advert. in nº. 17.*)

Arnhem, te 12 uren, in het prov. gouvernementsgebouw: het amoveeren van het huis F no. 25 op het kadastrale perc. sectie O no. 1308, aan de Grootemarkt, aldaar; het bouwen op dat perc. van een receptiezaal bij de woning van den commissaris des konings en het uitvoeren van eenige werkzaamheden in deze woning.

Beverwijk, te 12 uren, door W. Stoutenbeek, in het logement »de Zon": het gedeeltelijk amoveeren van het bestaande en het wederopbouwen van een woon- en winkelhuis. Inl. bij den architect N. de Wolf. Aanw. 7 Mei, te 11½ uren.

Zierikzee, te 1 uur, door het dagel. best. van het waterschap Schouwen, aan 's Landskamer: het leveren van 4200 scheepston stortsteen, in 2 perceelen en in massa. Aanw. 6, 7 en 8 Mei van 10—2 uren.

Leeuwarden: het bouwen van twee kamers, kelder en vestibule c. a. bij en het uitvoeren van vernieuwingen aan het woonhuis en de fabriek van J. Pel Hz. Inl. bij den architect W. C. de Groot, aldaar. Aanw. 6 Mei, te 11 uren.

Leeuwarden, bij H. Albarda: het maken van eene vaste brug over het »Deel" te Roodkerk. Inl. bij H. A. de Jong, te Oenkerk. Aanw. 7 Mei, te 11 uren.

Vrijdag, 10 Mei.

Amsterdam, te 10 uren, door den luitenant-kolonel eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie: het maken van grondophoogingen voor loodsen bij de forten Spijkerboor en Purmerend. Bilj. inzenden uiterlijk 9 Mei, vóór 3 uren. Raming *f* 2220.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken en leveren van drie nieuwe brugschepen en het uitvoeren van bijbehoorende werken, ten behoeve van de schipbrug over de rivier de Maas te Hedel. Inl. bij den hoofdingenieur te 's-Bosch, den ingenieur Schuurman, te Vucht, en den opzichter Vroeg, te Crevecoeur. Aanw. gehouden. Raming *f* 8400.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het uitvoeren van buitengewone vernieuwingen en herstellingen aan de schipbrug over de Maas bij Hedel en bijbehoorende werken, behoorende tot den dienst der veren in de prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, den ingenieur Schuurman, te Vucht, en den opzichter Vroeg, te Crevecoeur. Aanw. gehouden. Raming 6000.

Rotterdam, te 12 uren, in het »Café du lion d'or": het bouwen van drie panden, bestaande in twee winkelhuizen, een pakhuis en zes bovenwoningen, komende op een perceel open grond, hoek Lange-Frankenstraat en Heerdstraat, aldaar, voor rekening van N. van Hemmen, Prinsenstraat no. 20. Inl. bij N. van Hemmen. Aanw. 6 Mei, te 10 uren.

Zaandam, te 12½ uren, door den architect N. de Wolf, te Beverwijk: het bouwen van een blok van 4 woningen met winkelhuis, op een terrein te IJmuiden. Aanw. 14 Mei, te 12 uren.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van rijkstelegraaflijnen tusschen Rotterdam en Moerdijk. Inl. bij de inspecteurs te 's-Hage en Rotterdam. Raming *f* 850.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken van eene zwem- en badinrichting in de Middenkous. (*Zie advert. in nº. 18.*)

Nieuwerkerk (Zeel.), te 3 uren, door het best. van den polder de »Vier bannen van Duiveland", in de raadkamer:

1o. de vernieuwing, herstelling en het onderhoud tot 15 April '90, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken van den gemelden polder;

2o. het leveren en verwerken van 1250 scheepston stortsteen voor de oeververdediging van den Zuidhout. Aanw. 7, 8 en 9 Mei, van 10—2 uren.

Zaterdag, 11 Mei.

Nieuwvliet (Zeel.), te 10½ uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen Adornispolder, in het gemeentehuis: het vernieuwen en onderhouden tot 30 April '90, van de waterkeerende werken aan bovengenoemden polder. Aanw. 7 Mei, te 10 uren.

Groningen, te 6 uren, door den architect G. Nijhuis, in het koffiehuis van H. Vos Kz.: het verbouwen van het perceel O no. 51 en 51a, aan de Nieuwe-Ebbingestraat en aan het Schuitendiep. Aanw. 8 Mei, te 3 uren.

Borne (Ov.), door burg. en weth.: de levering van pl. m. 2193 M² greskeien van 12 bij 14 cM., van de vijfde soort volgens de A. V en pl. m. 1515 M² daarbij passende gresbandkeien. Inl. bij den opzichter T. A. Trijsenaar, te Almelo.

Maandag, 13 Mei.

's-Bosch, te 10 uren, door burg. en weth.: het maken van woningen, werkplaatsen enz., ten behoeve der stedelijke gasfabriek, in 2 perc. en massa. Aanw. 8 Mei, te 10 uren. (*Zie advert. in nº. 18.*)

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën:

1o. bestek XVIII, het ijzerwerk voor goederen- en zandwagens, beide met rem;

2o. bestek no. 105, den metalen bovenbouw van vijftig spoorwegbruggen, alles ten dienste der staatsspoorwegen in Ned.-Indië;

3o. bestek lit. R, de ijzer en metaalwerken voor drie tuigloodsen, ten dienste der burgerlijke openbare werken in Ned.-Indië.

Kolijnsplaat (Zeel.), te 11 uren, door het dijksbest. van den Nieuw-Noordbevelandpolder, ten raadhuize: de levering van 220 scheepston gesorteerde Vilvoordsche steen, 1500 stuks eiken perkoenpalen en 300 stuks gecreosoteerde dennen perkoenpalen.

Kolijnsplaat (Zeel.), te 11 uren, door het dijksbest. van den Oud-Noordbevelandpolder, ten raadhuize: de levering van: 600 scheepston gesorteerde Doorniksche steen, 111 scheepston afval van Lessinesche steen, 5325 stuks masthouten staken, 200 scheepston gesorteerde Vilvoordsche steen, 2000 stuks gecreosoteerde dennen perkoenpalen, 370 M³ onderhoudsgrint.

Borne (Ov.), te 4 uren, door burg. en weth.: het uitbreken en met bekapte keien bestraten van:

1o. den weg beginnende bij de R.-K. kerk tot aan het station aldaar;

2o. idem van af de rijkstraverse bij het hotel Ensink tot aan de bekapte keibestrating naar de Smidsbrug. Inl. bij den opzichter T. A. Trijsenaar, te Almelo. Aanw. 13 Mei, te 11 uren.

Zorgvliet (gem. Dever), door den architect W. C. du Croq: het bouwen van een kantoor met conciergewoning benevens twee directeurswoningen op terreinen te Zorgvliet. Aanw. 13 Mei, te 12 uren.

Schalsum (Fr.): het verrichten van eenige timmer- en pleisterwerken aan de kerk en den toren te Boer. Inl. bij G. Klaversma, te Schalsum. Aanw. 8 Mei, te 3 uren.

Zurich (Fr.): de levering van 6 last veldkeien van 20 cM. in diameter.

Dinsdag, 14 Mei.

Utrecht, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, aldaar, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen:

1o. het herstellen van het dak der artillerieloods in het fort Blauwkapel. Raming *f* 2800;

2o. het herstellen van afvoerbuizen, van dreipkokers, en van metsel- en voegwerk in verschillende forten om Utrecht. Raming *f* 3300. Bilj. inzenden uiterlijk 13 Mei, vóór 3 uren.

Hellevoetsluis, te 11½ uren, door de directie der marine: het inrichten van eene werkplaats, ketelhuis en smederij voor den torpedodienst op 's rijkswerf. Aanw. 8 Mei, te 11 uren, ten kantore van den hoofdingenieur der marine.

Zwolle, te 11½ uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, aldaar, in het Odeon: het bouwen van eene nieuwe soldaten-cantine in de legerplaats bij Oldebroek en het inrichten van de bestaande tot magazijn enz. Bilj. inzenden uiterlijk 13 Mei, vóór 3 uren. Raming *f* 18,970.

Woensdag, 15 Mei.

's-Bosch, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, in het gebouw op den Uilenburg:

1o. het doen van herstellingen en voorzieningen van onderscheiden aard aan militaire gebouwen te 's-Bosch. Raming *f* 3500;

2o. het leveren van kazernemeubelen enz., te 's-Bosch. Raming *f* 1500;

3o. het inrichten van de houtloods in de Tolbrugstraat te 's-Bosch, tot bergplaats van voertuigen c.a. Raming *f* 2000. Bilj. inzenden uiterlijk 14 Mei, vóór 3 uren.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van werken tot voortzetting der verbetering van de rivier de Maas, tusschen de kilometerraaien 39 en 42 der rivierkaart, onder de gemeenten Obbicht en Grevenbicht, prov. Limburg. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé, te 's-Bosch, en den opzichter Willems, te Maastricht. Aanw. 8 Mei. Raming *f* 16,300.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het aanbrengen van oevervéorzieningen langs de Nieuwe-Merwede, behoorende tot de werken der Merwede en Killen. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogeboom te Dordrecht, en den opzichter Bünner, te Werkendam. Aanw. 8 Mei. Raming *f* 25,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van den onderbouw voor de draaibrug over de haven te Maassluis. Inl. bij den waarnemend eerstaanwezend-ingenieur der staatsspoorwegen, te Rotterdam. Aanw. 3 en 6 Mei, te 12 uren. Raming *f* 65,500.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud der rivier- en bestortingswerken, behoorende tot den onderbouw der overbrugging van het Hollandsch Diep, van den dag der gunning tot 1 Mei '90, met het aanbrengen der noodige voorzieningen. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, ingenieur Hoogenboom en den buitengewoon-opzichter Chevalier, beide te Dordrecht. Aanw. 8 Mei. Raming *f* 5600.

Willemsoord, te 11 uren, door de directie der marine: het bouwen van eene barak, eene operatiekamer en een gebouwtje voor eenen ontsmettingsoven op een terrein nabij en tegen het marine-hospitaal. Inl. bij den hoofdingenieur der marine, te Willemsoord. Aanw. 13 en 14 Mei, te 10 uren.

Stad-aan-'t Haringvliet (Z.-H.), te 1½ uren, door het best. van den polder Oude-stad, in de polderkamer: het verhoogen en verzwaren van den zeedijk, ter lengte van pl. m. 700 M. Inl. bij P. de Groot Cz., te Dirksland.

Vlissingen, te 2 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie te Bergen-op-Zoom, in het koffiehuis »de Vriendschap":

1o. het aansluiten van militaire gebouwen te Vlissingen aan de duinwaterleiding. Raming *f* 4460;

2o. het doen van herstellingen aan daken van de gebouwen der kazerne »koning Willem III" te Vlissingen. Raming *f* 2000. Bilj. inzenden uiterlijk 14 Mei, vóór 3 uren, bij den opzichter van fortificatiën te Vlissingen.

Vlissingen, te 2 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, te Bergen-op-Zoom, in het koffiehuis »de Vriendschap": het eenjarig

onderhoud van de werken en gebouwen enz., te Vlissingen en Rammekens. Bilj. inzenden uiterlijk 14 Mei, vóór 3 uren, bij den opzichter van fortificatiën, te Vlissingen. Raming *f* 6750. (Herbesteding.)

Kantens (Gr.), door burg. en weth.: de levering van 325 stère geborde grint.

Tolen, door het best. van het waterschap de Vrije polders: de levering van 270 scheepston Waalpuin. Inl. bij den waterbouwkundige K. G. Bal.

Donderdag, 16 Mei.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken en leveren van betonblokken voor de zeebrekers van de havenhoofden te IJmuiden, behoorende tot de werken van het Noordzeekanaal. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur De Bruijn, te Amsterdam, en den opzichter Van Sluijs, te IJmuiden. Aanw. 9 Mei. Raming *f* 44,000.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: de voorziening der boorden van het Noord-Hollandsch kanaal, in 4 perc. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees, te Alkmaar, en de betrokken opzichters. Aanw. 9 Mei. Raming: perc. *f* 5550, perc. 2 *f* 12,400, perc. 3 *f* 12,000, perc. 4 *f* 2050.

Groningen, te 8 uren, door het best. der Bouwvereeniging, ten huize van H. Veening: het afbreken van een oud gebouw, en het wederopbouwen van zeven nieuwe woningen. Inl. bij J. Woldendorp, aldaar. Aanw. 15 Mei, te 10 uren.

Zaterdag, 18 Mei.

Walsoorden (Zeel.), te 2 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Walsoorden, in het logement van J. F. Adriaansen: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '90, van de aarde-, kram-, rijs- en glooiingwerken aan de waterkeering van bovengenoemd calamiteus waterschap. Aanw. 11 en 14 Mei, te 10 uren.

Maandag, 20 Mei.

Amsterdam, te 12 uren, door het best. van de Sloterbinnen- en Middelveldsche gecombineerde polders, in het burgerweeshuis:

1o. het 5jarig onderhoud van 2 watermolens, 2 overhalen met derzelver polderhuizen, 2 bruggen, 1 duiker en eenige schering en schoeiingwerken;

2o. eenige vernieuwingen en reparatiën langs de waterkeering der walbeschoeiing, steenen glooiingen en bestratingwerken, volgens bestek, aan bovengenoemde polders toebehoorende ingaande 1 Juni '89 en eindigende ultimo Mei '92. Inl. bij den opzichter G. S. Nout, te Nieuwer-amstel. Aanw. 17 Mei, te 10 uren.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: den metalen bovenbouw van 9 bruggen, ten dienste der staatsspoorwegen op Sumatra.

Dinsdag, 21 Mei.

Werkhoven (Utr.), te 10 uren, door het best. van het waterschap Rijn en Dijk, bij de Wed. F. Breemer: het leveren langs de wegen van het waterschap van 735 stère grove lekgrint, in 3 perc., te weten: perc. 1 te Bunnik, groot 270 stère, perc. 2 te Odijk, groot 150 stère en perc. 3 te Werkhoven, groot 315 stère. Aanw. 14 Mei.

Amersfoort, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie aldaar, in het hotel Muller: het bouwen van een kazerne c. a. voor een regiment infanterie te Amersfoort (2e gedeelte). Bilj. inzenden uiterlijk 20 Mei, vóór 3 uren. Aanw. dagelijks, van 9—4 uren. Raming *f* 827,000.

Philippine (Zeel.), te 2 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen Stad-Philippinepolder, in het gemeentehuis: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '90, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van den bovengenoemden polder. Aanw. 13 en 16 Mei, van 10—12 uren.

Woensdag, 22 Mei.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van werken tot voortzetting der verbetering van de rivier de Maas, tusschen de kilometerraaien 11 en 12 der rivierkaart, onder de gemeente Maastricht, prov. Limburg. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé, te 's-Bosch, en den opzichter Willems, te Maastricht. Aanw. 1 Mei. Raming *f* 10,000.

Donderdag, 23 Mei.

Middelburg, te 10 uren, door het prov. best.: het uitvoeren van eenige werkzaamheden ten behoeve van den provincialen stoombootdienst op de Westerschelde. Inl. bij den hoofdingenieur en den opzichter L. R. Plasschaert, te Middelburg. Aanw. 16 Mei, van 10—12 uren.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het herstellen van buitengewone stormschade aan verschillende hoofden op het noorderstrand van het eiland Vlieland, behoorende tot de zeewerken in Noord-Holland. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Keurenaer, te Hoorn, en den opzichter Jelgersma, te Vlieland. Aanw. 16 Mei. Raming *f* 16,000.

Haarlem, te 2 uren, door burg. en weth.: het vernieuwen van eenige kei- en klinkerbestratingen, benevens de levering van straatklinkers voor het gewoon onderhoud der bestratingen. Aanw. 17 Mei, te 10 uren. (*Zie advert. in nº. 18.*)

Zaterdag, 25 Mei.

Fijnaart (N.-Br.), te 10 uren, door burg. en weth.: de levering van 175 M³ gewone onderhoudsgrint.

Dinsdag, 28 Mei.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: de verruiming van een gedeelte van het bovenpand der Drentsche hoofdvaart, strekkende van nabij de Asserwijk tot de haven te Assen. Inl. bij den hoofdingenieur Reuvens, te Zwolle, en den ingenieur Castendijk, te Assen. Aanw. 21 Mei. Raming *f* 28,000.

Woensdag, 29 Mei.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud van de rijksrivierwerken en hun toebehooren van de Maas, met daartoe noodige leveringen, herstellingen en vernieuwingen van 1 Juli '89 tot en met 30 Juni '90, in 6 perc. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé, te 's-Bosch, en de betrokken opzichters. Aanw. 22 Mei. Raming: perc. 1 *f* 7875, perc. 2 *f* 8625, perc. 3 *f* 6325, perc. 4 *f* 3520, perc. 5 *f* 17,842, perc. 6 *f* 4065.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het driejarig onderhoud van het kanaal met de schutsluis in het benedeneind van Rozenburg, van 1 Juli '89 tot en met 30 Juni '92, behoorende tot de werken van de Nieuwe-Maas, het Scheur en aan den Hoek-van-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Welcker, te Rotterdam, en den ingenieur François, te Hoek-van-Holland. Aanw. 22 Mei. Raming *f* 2820 per jaar.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud en herstel der werken aan de Noordgeul, de Botlek, den Hartel en de Nieuwe-Maas beneden de oostpunt van Rozenburg langs Brielle tot zee, van 1 Juli '89 tot en met 30 Juni '90. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Welcker, te Rotterdam, den ingenieur Nolemans en den buitengewoon-opzichter Durieux, beide te Maassluis. Aanw. 22 Mei. Raming *f* 12,860.

Woensdag, 5 Juni.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van vier dwarskribben en het verlengen van twee dwarskribben aan den linkeroever van den Nederrijn, onder de gemeenten Doorwerd en Driel (Heteren) prov. Gelderland, tusschen de kilometerraaien 33 en 35. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Musquetier, te Utrecht, en den opzichter Van Balgooij, te Pannerden. Aanw. 29 Mei. Raming *f* 9400.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het vormen van een gedeelte rivier van het Oude Maasje nabij Hagoort tot voorbij de Dussensche Gantel, onder de gemeenten Drongelen, Kapelle, Meeuwen, Dussen en Waspik, prov. Noord-Brabant, behoorende tot de werken voor het verleggen van de uitmonding der rivier de Maas. Inl. aan het bureau der werken voor de verlegging van den Maasmond te 's-Bosch. Aanw. 29 en 31 Mei en 1 Juni. Raming *f* 905,000.

Donderdag, 6 Juni.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: de uitvoering van baggerwerk in het Noordzeekanaal, tusschen de invaart naar de nieuw te bouwen schutsluis te IJmuiden en zijkanaal A. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur De Bruijn, te Amsterdam, en den opzichter Helmers, te Beverwijk. Aanw. 29 Mei. Raming *f* 30,650.

Vrijdag, 7 Juni.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van werken tot verbetering van de buitenhaven der kleine schutsluis en bijbehoorende werken te Zwartsluis, behoorende tot de werken van het Meppelerdiep. Inl. bij den hoofdingenieur Reuvens, den ingenieur Mulder en den opzichter Ritmeester, allen te Zwolle. Aanw. 31 Mei. Raming *f* 5600.

Op onbepaalden datum.

Leeuwarden: het ten deele amoveeren en den wederopbouw van het huis P. no. 79, aan Oldegalileën, aldaar. Inl. bij den architect J. D. Bruns. Aanw. 6 Mei, te 2 uren.

Veenwouden (Fr.): het maken van een doorreed en het doen van herstellingen in en aan de schuur achter het logement »de Pilaars". Inl. bij J. D. Zijlstra, aldaar. Aanw. 8 Mei, te 3 uren.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Dordrecht, 26 April: de herstelling of dichting van de doorbraak in den Mijlpolderdijk onder de gemeente 's-Gravendeel, benevens het ophoogen van een gedeelte van dien dijk, ten westen van de voormalige uitwateringsluis; ingek. 15 bilj., als:
W. Volker, Sliedrecht, f 3400
M. v. Houwelingen, idem » 3935
W. 't Hoen, Alblasserdam, » 3020
A. J. de Groot Jr., Giessendam, » 3306
J. de Jong Az. Sr., Ammerstol, » 3304
C. Zaanen, idem » 2964
J. C. de Klerk, Werkendam, » 2888
J. Velgersdijk, Kralingen, » 2761.05
H. Beenhakker Gz., Sliedrecht, » 2695
M. Bot, Vlaardingen, » 2599
C. Boelhouwer, Giessendam, » 2549
W. Visser, Bergambacht, » 2545
C. v. d. Meiden, Hardinksveld, » 2469
C. Slagmolen, Werkendam, » 2444.44
F. Klein, Sliedrecht, » 2320

Dordrecht, 26 April, ten behoeve van de polders Nieuw-Bonaventura, Mookhoek en Trekdam: 1o. de levering van 500 HL. machine Ruhrkolen voor het stoomgemaal van den polder Mookhoek en Trekdam; ingekomen 2 bilj., als: per HL.
A. Bouwman, Strijen, f 0.58
Masion & Zonen, Dordrecht, » 0.53
2o. het afdammen, droog- en schoonmaken en drooghouden van de uitwateringsluis van den polder Mookhoek en Trekdam; ingekomen 12 bilj., als:
H. Beenhakker, Sliedrecht, f 1495
C. v. d. Meiden, Hardinksveld, » 1429
J. A. v. d. Meiden, idem » 1400
J. Kamsteeg, Giessendam, » 1395
P. v. Wijngaarden, Papendrecht, » 1275
W. 't Hoen, Alblasserdam, » 1250
H. Cusveller, Staveren, » 1200
F. Lammers D.Hz., Strijen, » 1103
A. Blok, 's-Gravendeel, » 1097
J. Visser Rz., idem » 858
J. Zoeteman, Puttershoek, » 687
C. Leenheer, Heinenoord, » 389.50

Breda, 26 April: het verbouwen van het Zuidhollandsch koffiehuis (herbesteding); ingek. 5 bilj., als:
Th. Kessel, te Breda, f 11.320
J. A. Kleiner, » idem » 11.178
Van Boxtel, » idem » 11.141
A. Verhagen, » idem » 11.062
M. Bakkeren, » Prinsenhage, » 10.845

's-Bosch, 27 April, onder beheer der genie, aldaar: 1o. het eenjarig onderhoud van de werken en gebouwen te 's-Bosch en onderhoorigheden; ingekomen 4 bilj., als:
Th. Meuwese, te 's-Bosch, f 8157
G. de Ruijter, » idem » 8145
Th. A. v. Ravenstein, » idem » 8020
Th. M. Dirks, » idem » 7900
Raming » 9000
2o. eene verving van gebouwen en werken te 's-Bosch en onderhoorige forten; ingekomen 2 bilj., als:
M. H. Eijsvogel, te Rampt, f 1717
F. H. v. Uden, » 's-Bosch, » 1678
Raming » 2000

St.-Michielsgestel, 27 April: het uitbreiden der openbare school, aldaar; ingek. 6 bilj., als:
P. v. Wordragen, te St.-Michielsgestel, f 2950
J. v. Wordragen, » idem » 2900
P. Pennings, » idem » 2780
F. v. Wordragen, » idem » 2696
A. v. Breugel, » idem » 2685
J. Aarts, » Schijndel, » 2480.80
Daar de minste inschr. voorgaf eene misrekening te hebben begaan en daarom verzocht zijn biljet als ongeldig te beschouwen, is het werk niet gegund.

Dordrecht, 27 April, onder beheer der genie te Breda: het eenjarig onderhoud van de werken en gebouwen enz., te Dordrecht; ingekomen 4 bilj., als:
J. P. F. Kraus, te Dordrecht, f 3520
J. Rijkhoek, » idem » 3365
D. J. Kwak, » idem » 3230
J. J. Kooijmans, » idem » 3143
Raming » 3500
2o. het doen van voorzieningen en herstellingen aan militaire gebouwen te Dordrecht; ingek. 4 bilj., als:
J. P. F. Kraus, te Dordrecht, f 3250
J. Rijkhout, » idem » 2993
D. J. Kwak, » idem » 2850
J. J. Kooijmans, » idem » 2847
Raming » 3050

Nieuwkoop, 27 April: het onderhoud van- en de vereischt wordende reparatiën, vernieuwingen, beschoeiingen enz., ged. 1 jaar, ingaande met den dag der gunning en eindigende ultimo '90, in 5 perc.; ingek. 4 bilj., als:

Inschrijvers en woonplaats.	perc. 1	perc. 2	perc. 3	perc. 4	perc. 5
H. Janmaat, Nieuwveen,	f 1100	f 926	f 1156	f 525	f 746
P. v. d. Lijn, Aarlanderveen,	1152	942	1175	433	731
Th. Bakkeling, Nieuwkoop,	1082	—	—	441	779
J. v. Lokhorst, Alfen a/d. Rijn,	—	—	—	417	—

Suawoude, 27 April: het afbreken van den bestaanden en wederopbouwen van een nieuwen toren en het bepleisteren der kerk; ingekomen 8 bilj., als:
A. Braaksma, te Leeuwarden, f 2865
W. Talman, » Bergum, » 2590
T. Popma, » idem » 2445
J. A. v. d. Werf, » Dokkum, » 2420
Cuperi, » Marum, » 2080
A. Visser, » Tietjerk, » 2275
A. de Vries, » Suawoude, » 2265
J. Gros, » Garijp, » 2197
Gegund.

Naarden, 27 April, onder beheer der genie, aldaar: 1o. het onderhoud der kazernegebouwen te Naarden; ingek. 4 bilj., als:
J. H. Hufen, te Naarden, f 5350
J. D. Hufen Jr., » idem » 5300
E. J. Jurriens, » idem » 5275
J. H. v. Asperen, » idem » 4660
Raming » 4650
2o. idem der werken te idem; ingekomen 3 bilj., als:
J. H. Hufen, te Naarden, f 5950
J. D. Hufen Jr., » idem » 5900
J. H. v. Asperen, » idem » 5000
Raming » 5000
3o. idem der werken langs de Vecht, van Muiden tot Hinderdam; ingekomen 4 bilj., als:
C. Timmer, te Muiden, f 5468
J. H. v. Asperen, » Naarden, » 5000
G. T. Clein, » Muiden, » 4656
N. Mühl, » idem » 4535
Raming » 5680
4o. idem der werken en kazernegebouwen langs de Vecht, van Kijkuit tot Maarsseveen; geen biljetten ingekomen. Raming f 4900.
5o. eene verving van werken en kazernegebouwen te Naarden; ingek. 3 bilj., als:
J. L. Lefering, te Naarden, f 1448
J. Meijers, » Woerden, » 1376
A. v. d. Velden Jr., » Muiden, » 1293
Raming » 1500
6e idem van werken langs de Vecht, van Muiden tot Hinderdam; ingek. 4 bilj., als:
K. Hagedoorn, te Muiden, f 2239
J. Meijers, » Woerden, » 2198
J. L. Lefering, » Naarden, » 2098
Am. v. d. Velden Sr., » Muiden, » 2090
Raming » 2300
7o. het verrichten van herstellingen aan gebouwen te Naarden en in batterij no. 4 bij Naarden; ingek. 3 bilj., als:
E. J. Jurriens, te Naarden, f 3100
J. H. v. Asperen, » idem » 3000
Firma A. en J. J. v. Walen, » Muiden, » 2419
Raming » 2650

Akkerwoude, 27 April: het verbouwen der pastorie der Herv. gemeente, aldaar, onder beheer van den architect J. W. Duijff, te Driesum; ingekomen 9 bilj., als:
R. Caperus, Birdaard, f 2749
L. Pijkstra, Kuikhorne, » 2700
R. A. de Jong, Oenkerk, » 2497
G. v. Wieren, Janum, » 2441
A. Hoekema, Dantumawoude, » 2323
K. A. v. d. Meer, Akkerwoude, » 2300
Jan de Jong, Dokkum, » 2172
H. de Vries, idem » 2129
A. S. Visser, Tietjerk, » 2100
Gegund.
Raming f 2414

Amsterdam, 27 April: het wijzigen van het rondpoint en verdere bestratingswerken aan den Parkweg, voor de bouwvereeniging »Willemspark"; ingekomen 12 bilj., als:
L. Pot, Buiksloot, f 9200
R. Schreuder, Kolhorn, » [illegible]
E. H. Helle, Amsterdam, » 8800
G. de Hoog, idem » 8540
W. Ambachtsheer, Nieuweramstel, » 8500
C. Maks, Amsterdam, » 8350
E. v. d. Eik en De Waal, idem » 8150
A. Helsen, idem » 8150
J. J. Boekholst, idem » 7921
J. Versteeg, Hardinksveld, » 7480
G. D. v. Doorn, Amsterdam, » 7130
J. Faas, idem » 6910

Amsterdam, 27 April: het verbouwen van perc. no. 66, aan het Rokin, onder beheer van den architect Y. Bijvoets Gz.; ingekomen 29 bilj., als:
G. A. v. Spanje, te Amsterdam, f 9800
C. J. Maks Jz., » idem » 9299
J. J. Boekholts, » idem » 9100
J. A. Huij, » Watergraafsmeer, » 9100
H. Hofte, » Amsterdam, » 8900
J. J. Goseling & Zn., » idem » 8340
W. G. v. Berkum, » idem » 8180
J. Koster, » idem » 8150
A. Paans, » idem » 7900
A. J. v. Liemt, » idem » 7850
W. Greve, » Buiksloot, » 7820
C. C. v. d. Heide, » Amsterdam, » 7500
H. C. Dorlas, » idem » 7472
J. Gelens Cz., » idem » 7320
E. R. Kuipers, » Nieuweramstel, » 6960
E. H. Helle, » Amsterdam, » 6800
K. J. B. v. Damme, » idem » 6782
A. Aalders, » idem » 6430
H. Schouten, » idem » 6384
H. J. Meekers, » idem » 5228
Gegund.

Puttershoek, 29 April: den herbouw van den afgebranden toren der gemeente, onder beheer van den architect H. Beljers, in 5 perc.
Perc. 1, stelling en timmerwerk; ingekomen 3 bilj., als:
L. Labrijn, te Puttershoek, f 3925
J. Baurman, » idem » 3495
A. Toeuwen, » Krimpen a/d. IJsel, » 3150
Perc. 2, metsel- en cementwerk; ingekomen 8 bilj., als:
Jac. Broer, te Klaaswaal, f 1320
A. Blok, » 's-Gravendeel, » 1260
D. v. d. Berg, » Westmaas, » 1247
W. 't Hooft, » Numansdorp, » 1221
L. v. Oudheusden, » Maasdam, » 1160
R. v. d. Berg, » 's-Gravendeel, » 1120
A. de Haas, » Puttershoek, » 1045
Th. v. Loo, » Westmaas, » 973
Perc. 3, gesmeed ijzerwerk; ingek. 5 bilj., als:
A. v. d. Sijs, te Heinenoord, f 224
P. de Klerk, » Puttershoek, » 222.09^{5}
A. de Klerk, » idem » 218.99
H. Nijland, » Westmaas, » 149
G. v. Kempen, » Puttershoek, » 141.69
Perc. 4, leidekkers-, loodgieters- en koperslagerswerk; ingekomen 5 bilj., als:
J. Quast Nz., te Dordrecht, f 1120
P. Franken, » idem » 1069
L. A. v. Rije, » idem » 987
Jac. Seijffert, » idem » 947
J. W. v. Schelt, » idem » 915
Perc. 5, glas- en verfwerk; ingekomen 3 bilj., als:
J. v. Houwelingen, te Maasdam, f 125
J. K. v. d. Perk, » Puttershoek, » 120
A. v. Stigt, » idem » 85.80

Breda, 29 April: het verbouwen van een huis, staande en gelegen op de Veemarkt, wijk D no. 179 te Breda, onder beheer van den architect J. M. Marijnen, aldaar; ingekomen 12 bilj., als:
C. de Kanter, Breda, f 7988
A. Verhagen & Zn., idem » 7878
Th. Kessels, idem » 7724
G. v. d. Velden, idem » 7698
C. v. Dongen, idem » 7689
W. en J. Simons, idem » 7620
J. B. de Vos, Oosterhout, » 7249
J. Koopmans, Breda, » 6896
Th. Erkelens, idem » 6838
A. Klemann, Prinsenhage, » 6600
J. en M. v. Poppel, idem » 6172
A. C. Bom, Breda, » 6096

Borne, 29 April: het bouwen van een woonhuis voor S. Spanjaard te Borne, onder beheer van den architect G. Beltman A.Gz., te Enschedé; ingek. 16 bilj., als:
H. J. Hoenen, Winterswijk, f 39,944
G. J. Renskens, idem » 39,880
E. Scholten & Zn., Almelo, » 27,645
A. Schreuder en L. Barneveld, idem » 27,300
W. v. d. Berg, Borne, » 27,000
W. Wissing, Arnhem, » 25,500
A. Groothengel, Borne, » 24,630
A. Jeunink, Enschedé, » 23,800

H. A. Witzand, Almelo, f 23,350
H. ten Cate, Enschedé, » 23,010
G. Hockriede, idem » 23,000
G. J. Sluijmer, idem » 22,780
A. H. M. Wesselink, Hengelo, » 22,750
B. J. Turin, Enschedé, » 22,320
J. Kuipers, Borne, » 22,000
F. Morselt, idem » 20,800
Gegund.

Zeist, 29 April: het bouwen eener stoomwasscherij, voor rekening van W. G. Burger, onder beheer van den architect M. C. van Wijngaarden, te Oudewater; ingek. 13 bilj., als:
G. J. v. Beek, te Maarsen, f 8690
K. J. Ruijsch v. Dugteren, » Utrecht, » 8588
A. W. Wildbergh, » Bunnik, » 8450
G. J. v. Vloten, » Utrecht, » 8325
H. J. Stolker, » idem » 8300
A. A. Wilbergh, » Bunnik, » 8300
A. T. v. Vloten, » Utrecht, » 7875
W. v. Vloten, » idem » 7795
H. Meerdink, » Zeist, » 7299
H. J. v. Nie, » idem » 7180
Wed. F. J. Pijper, » idem » 7115
J. A. v. Nie, » idem » 7090
M. Mouw, » Hilversum, » 7089

Ede, 29 April: het bouwen van een school met onderwijzerswoning te Ede; ingekomen 6 bilj., als:
G. v. Peursem, te Ede, f 12.281
H. de Vries, » Wageningen, » 10,386
W. v. Wagenveld, » Ede, » 10,200
G. Eijlander, » idem » 9,940
J. Gazenbeek, » idem » 9,793
G. Esser, » idem » 9,656

Delfzijl, 29 April: het onderhouden van de havenwerken te Delfzijl, ged. '89, en het verrichten van eenige herstellingen aan die werken; ingek. 6 bilj., als:
H. N. Pul, te Delfzijl, f 1920
G. C. M. Rottinghuis, » idem » 1900
H. K. v. Buuren, » idem » 1760
J. Hemmes, » Farmsum, » 1690
J. v. Buuren, » Delfzijl, » 1678
W. Scholtens, » idem » 1614
Gegund
Raming f 1900

Tolen, 29 April: het bouwen van een nieuwe graanschuur, voor F. W. J. A. del Campo, genaamd Camp, bij het hof »Frederiksburg", in den Anna-Jacobapolder, te St.-Philipsland, onder beheer van den architect A. le Clercq, te Kruiningen; ingek. 6 bilj., als:
W. J. Walpot, te Tolen, f 8409
F. N. de Rooij, » Dinteloord, » 8421
Z. C. le Clercq, » Kruiningen, » 8400
A. Goedemondt, » Hansweerd, » 8370
C. Vriens, » Dinteloord, » 7757
C. Lindenbergh, » Wemeldinge, » 7300
Nog niet gegund.

Haarlem, 29 April, voor rekening van den Haarlemmermeerpolder: 1o. het onderhouden der ringvaartsboorden; ingekomen 2 bilj., als:
M. Bot, f 4528.60
J. v. d. Heuvel Az., » 4032
2o. het verdiepen van eenige takken der tochten; ingek. 4 bilj., als:
J. v. d. Heuvel, f 7100
P. v. Essen, » 5800
A. den Breejen, » 5700
P. Sterk, » 5680

St.-Annaparochie, 29 April: het leveren en over de wegen spreiden van 1200 stère grove onderhoudsgrint; ingek. 5 bilj.; gegund aan F. Dubaux, te Oudebiltzijl voor f 3,85 per stère.

Nunspeet, 29 April: de herstelling der pastorie van de Herv. gemeente; ingek. 5 bilj., als:
Buitenhuis, te Nunspeet, f 1194
Kok, » Harderwijk, » 1177
G. Visch, » idem » 1162.69
Van Munching, » idem » 1162.62
P. Bakker, » Nunspeet, » 1082.10
Gegund.

's-Hage, 30 April, onder beheer van het ministerie van waterst. enz.: 1o. den aanleg van een gedeelte kanaal van nabij den Zeilweg onder de gemeente Maarsen tot de schutsluis beoosten Utrecht, zoomede voor het in verband daarmede omleggen van de beide Rijnspoorwegbanen Utrecht—Amsterdam en Utrecht—Rotterdam, alles met bijbehoorende werken; ingek. 1 biljet, van J. J. Bekker, te Lent, en A. D. v. Seters, te Vucht, voor f 2,029,000
Raming » 1,912,000
2o. het voortzetten der verbreeding langs den rechteroever en het verlengen der dwarskribben aan den linkeroever van het Scheur beneden de haven van Maassluis; ingekomen 2 bilj., als:
A. v. d. Vlies, Zalt-Bommel, f 245,000
F. F. Terwindt, Pannerden, » 208,900
Raming » 185,000

Gorredijk, 30 April, voor rekening van den polder het 6e en 7e veendistrict onder Opsterland en Engwirden: 1o. het onderhoud van- en de vereischt wordende reparatiën aan de windmolens, het stoomgemaal, bruggen, sluizen en duikers, woningen en verdere werken des polders in 5 perc.; ingekomen 11 bilj., als:

Inschrijvers en woonplaats	perc. 1. molens.	perc. 2. bruggen.	perc. 3. sluizen.	perc. 4. woningen.	perc. 5. stekken.
J. A. v. d. Sluis, Gorredijk,	f 93	f 1135	f 2936	f 541	f 91
W. Burgy, Terwispel,	115	922	2500	315	100
H. Koolstra, Luxwolde,	145	980	2482	307	96
O. Michels, Terwispel,	170	1157	—	565	183
Y. Winters, Gorredijk,	260	1086	3298	624	114
J. Poutsma, Terwispel,	—	1094	3659	524	194
A. v. d. Wijk, Lippenhuizen,	—	1131	3600	603	205
D. Oosterhaan, Gorredijk,	—	1184	3594	498	180
A. J. v. d. Meer, Langezwaag,	—	1209	3712	517	127
D. de Vries, idem	—	—	—	512	143
Teijema idem	—	—	—	—	106
Aan de minste inschr. gegund.					

2o. het driejarig onderhoud van wegen, kanalen enz.; ingek. 3 bilj., als:
J. A. de Boer, te Terwispel, f 1160
J. Bruinsma, » Korterwaag, » 945
Jansma, » Terwispel, » 909
Gegund aan J. Bruinsma.

Wenum, 30 April: het verbouwen van eene fabriek met loods en molenaarswoning onder beheer van den bouwkundige D. J. de Ruiter te 't Loo, gemeente Apeldoorn; ingek. 10 bilj., als:
H. Wegerif Hz., te Apeldoorn, f 5820
H. Klok, » idem » 5750
J. v. Essen, » idem » 4830
G. Buurman, 't Loo, » idem » 4513
P. Oldenhof, idem » idem » 4200
H. ter Hoerdt, » Vaassen, » 4110
H. L. v. Loenen, » Apeldoorn, » 4090
T. Eijbers, » idem » 3798
J. v. d. Braak, » idem » 3640
H. v. d. Braak, » idem » 3349
Gegund.

Utrecht, 30 April: het maken van een gebouw tot stalling van 35 paarden, rijtuigremise, werkplaats, dienstlokalen c. a., ten dienste der Utrechtsche Trammaatschappij; ingek. 18 bilj., als:
J. A. de Kruiff, te Utrecht, f 13,635
A. J. Gronert, » idem » 13,500
B. J. v. Vloten, » idem » 11,444
J. de Wolff, » idem » 10,997
P. Leenders, » idem » 9,837
K. J. Ruijsch v. Dugteren, » idem » 9,369
J. Bijlard, » Hilversum, » 8,540
A. J. Schouten, » Vianen, » 8,494
K. J. v. Damme, » Amsterdam, » 8,468
J. Schuller, » Raamsdonk, » 8,358
Joh. v. Schaik, » Utrecht, » 8,297
W. K. G. Janssen, » idem » 7,868
W. Westerhof, » Weesp, » 7,838
J. H. de Vos, » Utrecht, » 7,572
D. J. Vleming, » idem » 7,420
H. Vermeer, » idem » 7,220
A. J. Grasso, » idem » 6,939
F. Joseph, » idem » 6,980
Na afloop der aanbesteding der aanbesteding kwam nog 1 biljet in van M. de Lange, te Harderwijk, voor f 7799.

's-Hage, 30 April: het verbouwen van het winkelhuis, Spuistraat no. 19 te 's-Hage, onder beheer van den architect H. Westra Jr., aldaar; ingek. 6 bilj., als:
Gebr. de Vos, te 's-Hage, f 8634
M. Th. Wijnekus, » idem » 8631
H. E. de Haan, » Scheveningen, » 8550
H. v. Bergen Henegouwen, » 's-Hage, » 8349
A. Stigter, » idem » 8149
Firma Nater en De Baan, » idem » 7939

Amsterdam, 30 April: het doen van verschillende voorzieningen enz., aan de kazernegebouwen te Amsterdam, onder het beheer der genie, aldaar; ingek. 14 bilj., als:
H. C. Dorlas, Amsterdam, f 9710
E. H. Helle, idem » 9675
J. de Vries, Purmerend, » 9650
J. Poot, Amsterdam, » 9230
G. Woud, idem » 9229
D. Heijink, idem » 8985
C. J. Maks Jz., idem » 8889
Firma Knipper en Vroe, idem » 8854
P. F. Rijke, Nieuweramstel, » 8700
A. Brugman, Zaandam, » 8700
J. H. Scholten, Amsterdam, » 8700
G. A. v. Spanje, idem » 8590
C. Alberts, Nieuweramstel, » 8500
Meijer en Van de Coolwijk, Amsterdam, » 8289
Raming » 9350

Bazendaal (N.-Br.), 1 Mei, voor rekening van het heemraadschap van de Mark en Dintel: 1o. het uitvoeren van vernieuwingen en herstellingen aan de rijs- en kunstwerken, sluizen en jaagpad, met eenjarig onderhoud, en het maken van twee basaltsteengels buiten de sluizen aan Dintelsas; ingek. 13 bilj., als:
P. Verslus, Fijnaart, f 8000
C. v. d. Meijden, Hardinksveld, » 7719
H. Commissaris, Dinteloord, » 7690
G. de Rooij, idem » 7449
A. Bijlevens, Made, » 7409
P. Bogaarts, Standdaarbuiten, » 7374
C. A. v. Spall, Hardinksveld, » 7359
A. Oosters, Willemstad, » 7089
C. Vrins, Dinteloord, » 6842
W. Segboer, Fijnaart, » 6800
C. de Groot, Sliedrecht, » 6767
L. Lenoir, Willemstad, » 6739
K. Lomman, Giesendam, » 6484
2o. de baggerwerken in de rivier; minste inschr. waren:
Perc.
1. C. v. Aart, Oudenbosch, 2200 M^3 f 609
2. C. v. Oers, idem 1950 » » 520
3. C. de Graaf, Gastel, 1900 » » 500
4. C. Fracken, idem 3000 » » 888
3o. het schoonmaken der rivier; minste inschr. in massa C. Gijzen, te Gastel, voor f 350.
Alles gegund.

Amsterdam, 1 Mei: de levering van: 1o. plaat- en staafijzer; ingek. 7 bilj.; minste inschr. Gevoke & Co., te Amsterdam, voor f 18,257.38.
2o. geelkoperen vlampijpen, voor den aanmaak van een stel nieuwe stoomketels voor Zr. Ms. ramtorenschip »Prins Hendrik der Nederlanden"; ingek. 14 bilj.; minste inschr. Van den Berg & Co., te Amsterdam, voor f 14,422.97.

Hellevoetsluis, 1 Mei: ten behoeve der marine: 1o. het herstellen van een gedeelte omrastering rond de werf enz.; ingek. 11 biljetten; minste inschr. W. van Leeuwen, te Hellevoetsluis, voor f 5379.
2o. het herstellen van de muren aan het gebouw der vroegere dokmachine enz.; ingek. 7 bilj.; minste inschr. dezelfde, voor f 3909.
3o. het herstellen van een gedeelte beschoeiing enz.; ingek. 9 bilj.; minste inschrijver dezelfde, voor f 8789.

Deventer, 1 Mei: het doen van voorzieningen aan militaire gebouwen te Deventer, onder beheer der genie te Zutfen; ingek. 7 bilj., als:
A. Feberwee, te Deventer, f 6278
H. B. Lepping, » idem » 6261
B. v. d. Worp, » idem » 6235
G. Beltman, » idem » 6070
H. Lammers, » idem » 6010
G. Peteri Cz., » idem » 5955
E. v. d. Woerd Jz., » idem » 5688
Raming » 6580

Maastricht, 1 Mei: het stichten van een gebouw, dienende tot kantoor en woning voor een kommies-ontvanger te Roosteren; ingek. 5 bilj., als:
G. H. Mestrum, te Maastricht, f 8888
Wed. H. C. Jansen & Co., » idem » 8750
G. Beckers, » Sittard, » 8280
P. Op de Kamp, » Roosteren, » 8080
J. Simons, » idem » 8075

Middelburg, 1 Mei: het leveren en stellen van eene gegoten-ijzeren gashouderkuip met gashouder van 18 M. diameter, alles met inbegrip der daartoe benoodigde materialen, arbeidsloonen enz.; ingek. 5 bilj., als:
Soc. anon. de Sellessin, Pilleur (België), f 23,400
L. J. Enthoven & Co., 's-Hage, » 21,999
Maats. »Prins v. Oranje", idem » 21,465
Penn en Bauduin, Dordrecht, » 20,409
M. v. d. Kuijl, Slikkerveer, » 20,267

Woerden, 1 Mei: het doen van herstellingen aan de sluis te Bodegraven, voor rekening van het Grootwaterschap van Woerden; minste in

schrijver A. Zaal, te Bodegraven, voor ƒ 728. Gegund.

Enschede, 1 Mei: het bouwen van een ijzergieterij voor de firma Witzel & Co.;
hoogste inschr. J. Vossenfeld, Enschedé, ƒ 3198
minste » H. Eggink, idem » 2180

Wilp, 1 Mei: den herbouw van een afgebrand woonhuis, voor den jachtopziener J. Roest, onder beheer van den opzichter M. Hurenkamp.

Perc. 1, metselwerk, met inbegrip der oude steenen; ingek. 5 bilj., als:

G. Horstink,	te Wilp,	ƒ 280.80
S. Horstink,	» Twello,	» 263.99
G. Nieuwkamp,	» Op-den-Tenge,	» 249.50
H. Horstink,	» Wilp,	» 195
G. L. Slot,	» Op-den-Tenge,	» 195
Raming		» 250

Perc. 2, timmerwerk; ingek. 4 bilj., als:

J. Huis in 't Veld,	te Wilp,	ƒ 538
W. Dennekamp,	» idem	» 464
G. Arends,	» Twello,	» 390
G. L. Slot,	» Op-den-Tenge,	» 384
Raming		» 450

Beide gegund aan G. L. Slot.

Klundert, 1 Mei: het bouwen van eene kerk met pastorie en weeshuis voor de doleerende gemeente; minste inschr. R. Schuller, te Raamsdonksveer, voor ƒ 30,800.

Naarden, 2 Mei: het maken eener bad- en zweminrichting; aldaar, onder beheer der genie (herbesteding); ingekomen 4 bilj., als:

W. v. Straten,	te Utrecht,	ƒ 3860
J. D. Hufen Jr.,	» Naarden,	» 3400
D. Sahrberr,	» Hilversum,	» 3378.50
A. Verschuren,	» Bussum,	» 3189
Raming		» 2560

Wildervank, 2 Mei, voor rekening der gemeente: 1o. het bouwen van een nieuw schoollokaal aan de aanwezige Westerschool voor lager onderwijs, te Wildervank;
hoogste inschr. ƒ 2500
minste » H. Bulder, Wildervank, » 2192

2o. de levering van eenig ameublement in het nieuw te bouwen schoollokaal;
hoogste inschr. ƒ 315
minste inschr. J. Prummel, Veendam, » 189.50
Beiden gegund.

Leiden, 2 Mei: het bouwen (alleen metselwerken) van eene ijzer- en metaalgieterij en het maken van walbeschoeiing met aanplemping, enz. ten behoeve der Koninklijke Nederlandsche Grofsmederij aldaar; ingek. 9 bilj., als:

C. P. W. Dessing,	te Gouda,	ƒ 14,800
J. F. Mühlstaff,	» Leiden,	» 14,300
C. E. J. Verhaaff,	» idem	» 14,120
Ph. Verbruggen,	» Waddinxveen,	» 13,876
P. J. Christiaanse,	» Leiden,	» 13,698
W. Splinter,	» idem	» 13,350
A. C. Vink,	» Utrecht,	» 11,977
G. J. F. Zuiderhoek,	» Amsterdam,	» 11,678
I. v. d. Kamp,	» Leiden,	» 10,998

Haarlem, 2 Mei, onder beheer van 's rijks waterstaat: 1o. het voortzetten der verbetering van de haven te Terschelling (bestek no. 71 dienst '89); ingek. 8 bilj., als:

P. J. Lieuwen,	te Terschelling,	ƒ 8724
A. C. Zwart,	» idem	» 8420
M. Poppen,	» Wieringen,	» 8323
Gebr. v. d. Meer,	» Harlingen,	» 7685
C. Prins Thz.,	» Sliedrecht,	» 7654
J. v. Noordennen,	» Harlingen,	» 7449
J. Oldenburg,	» Bergen,	» 6994
M. Daalder,	» Terschelling,	» 6750
Raming		» 8950

2o. het maken van beplantingen in de duinen op Terschelling (bestek no. 70 dienst '89); ingek. 11 bilj., als:

J. H. Bakker,	te Terschelling,	ƒ 9525
J. F. Boer,	» idem	» 9350
J. Bedeker,	» Vlieland,	» 8973
F. P. Bakker,	» Terschelling,	» 8795
C. J. Bos,	» idem	» 8710
A. C. Zwart,	» idem	» 8695
J. G. Ruijg,	» idem	» 8668
P. J. Lieuwen,	» idem	» 8195
J. J. Bakker,	» idem	» 7999
C. K. Dekker,	» idem	» 7949
A. A. Bos,	» idem	» 7749
Raming		» 8875

Aalten, 3 Mei: het vernieuwen der straten te Aalten en Bredevoort; ingek. 6 bilj., als:

G. J. Geerdink,	te Hengeloo (Ov.),	ƒ 15,635
F. W. Boute,	» Amersfoort,	» 15,105
J. H. Weenink,	» Groenlo,	» 14,190
H. W. Koelman,	» Aalten,	» 13,998
H. W. Jaarsveld,	» Lichtenvoorde,	» 12,580
J. Hillen,	» Grave,	» 12,000

's-Hage, 3 Mei: het aanleggen van eene telegraaflijn met vier draden langs den Rijnspoorweg 's-Hage—Gouda; ingek. 7 bilj., als:

P. v. Essen, Halfweg,	ƒ 1700
J. J. Bouma, Langerwang,	ƒ 1490
W. v. Dijk, Jutfaas,	» 1452
K. Sneyders de Vogel, Schiedam,	» 1385
J. Schouten, Vianen,	» 1276
A. W. Wildberg, Bunnik,	ƒ 1247
Nederl. Bell-Telephoonmaatschappij, Amsterdam,	» 1210
Raming	» 1200

Arnhem, 3 Mei: het maken van een rijpad met bijbehoorende werken, in den rijksweg van de Grebbe naar Arnhem, te Oosterbeek; ingek. 5 bilj., als:

J. Degens,	te Arnhem,	ƒ 628
W. Degen,	» Oosterbeek,	» 556.50
M. L. Peeters,	» Arnhem,	» 540
J. v. Burk,	» Oosterbeek,	» 530
G. H. v. d. Heijden,	» Arnhem,	» 495
Raming		» 557

's-Bosch, 3 Mei, onder beheer van 's rijks waterstaat: 1o. het maken van steenglooiingen tegen de buitenbeloopen der Diezedijken, tot voortzetting van de werken tot verbetering van de Dieze; minste inschrijver A. Prins Thz., te Sliedrecht, voor ƒ 7880
Raming » 8200

2o. het vernieuwen van drie paar deuren voor schutsluizen der Zuidwillemsvaart, prov. Noord-Brabant; minste inschr. J. M. van den Bergh, te Weert, voor ƒ 5414
Raming » 6000

Utrecht, 3 Mei: het aanbrengen van houten oplangers op palen; het rijen van een gedeelte van den vloer, het maken van een goederenloods met bureau's en lokalen, en het doen van aanhoorige werken op den oostelijken steiger, Westerdoksdijk, Amsterdam, voor rekening der Ned. Rijnspoorwegmaatschappij; ingek. 25 bilj., als:

	perc. 1	perc. 2	perc. 3
S. v. Buuren, Amsterdam,	ƒ 14,500	ƒ 18,400	ƒ 45,000
H. J. Merkers, idem,	13,800	17,300	43,800
C. J. Maks Jr., idem,	12,000	16,800	43,860
A. J. v. Lienst, idem,	14,400	17,980	43,560
J. J. Boekholts, idem,	15,300	16,300	43,200
W. G. v. Berkum, idem,	13,300	16,800	42,900
E. H. Helle, idem,	14,000	15,800	42,490
A. Aalders, idem,	17,500	17,400	41,600
H. Schouten, idem,	17,680	17,510	41,380
J. Koster, idem,	17,300	16,800	40,800
H. C. Dorlas, idem,	17,200	16,600	40,081
G. A. v. Spanje, idem,	12,850	14,300	38,200
H. Vermeer, Utrecht,	12,170	14,360	36,200
J. H. de Vos, idem,	12,164	13,696	35,375
G. D. v. Doorn, Amsterdam,	8,300	12,000	34,200
Timmer en Furstner, idem	10,900	18,400	35,200
Cerijn en De Haan, id.,	10,900	18,600	35,000
C. Alberts, Nieuwer-Amstel,	10,810	18,190	35,000
P. Schmidt en E. Hermans, Amsterdam,	10,700	17,900	34,900
W. C. Dusseldorp, Werkendam (N.-Br.),	8,200	12,900	34,200
H. J. Nederhorst, Gouda,	7,991	12,884	33,937
P. Verbruggen, Waddinxveen,	10,800	14,600	33,179
W. Greve, Buiksloot,	8,900	14,000	33,000
H. Dinkla, idem	9,645	14,620	32,141
H. Deutekom, Amsterdam,	7,947	13,300	31,700

Amsterdam, 3 Mei, voor rekening van den Noorderlegmeerpolder: 1o. de levering van 480 stère onderhoudsgrint; minste inschr. J. Oudakker, à ƒ 2.29 per stère; 150 stère kalkpuin; minste inschr. G. Slagter, à ƒ 1 per stère; het vervoeren van dien van de losplaatsen naar de voorraadsplaatsen op de wegen; minste inschr. J. Siewers, voor de grint à ƒ 0.44, voor de kalkpuin à ƒ 0.37½ per stère.

2o. het kroosten en schoonmaken van de tochten en halve breedte, weg en bermsloten in den polder; minste inschr. J. Brugman, voor ƒ 158.

Rotterdam, 3 Mei, voor rekening der gemeente: 1o. het maken van eene overkapping en eene ketelbemetseling met bijbehoorende werken, op het terrein der gemeente-gasfabriek aan den Oostzeedijk; ingek. 9 bilj., als:

J. J. v. Sluisdam,	te Dordrecht,	ƒ 15,400
P. C. Winters,	» Kralingen,	» 14,244
H. Stolwagen,	» Rotterdam,	» 14,117
A. Boef,	» Kralingen,	» 13,600
J. F. Houtzager,	» Rotterdam,	» 13,496
G. Keij,	» idem	» 13,450
W. Zonneveld,	» Kralingen,	» 13,373
J. Spruijt,	» idem	» 12,690
H. Breur,	» Rotterdam,	» 11,980

2o. het kosteloos slepen door de Koningshaven van alle niet door stoom voortbewogen schepen, waarvoor dit verlangd wordt; ingekomen 4 bilj., als:

L. Smit & Co.,	te Alblasserdam,	ƒ 13,750
P. Smit Jr.,	» Rotterdam,	» 12,800
J. v. d. Graaf,	» idem	» 11,960
Kurgerhout & Zn.,	» idem	» 11,892

Middelburg, 3 Mei: het verbouwen en uitbreiden der gemeente-bewaarschool te Middelburg; ingek. 7 bilj., als:

C. A. Goethals,	ƒ 8598
J. M. v. Ditmars,	» 8500
P. L. v. Miert,	» 8476
P. J. v. Puffelen & Zn.,	» 8400
P. Krijger & Zn.,	» 8384
A. Barentsen,	» 8217
W. A. v. d. Harst,	» 8097

BIJVOEGSEL

VAN

DE OPMERKER

van ZATERDAG 11 MEI 1889.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 13 Mei.

's-Bosch, te 10 uren, door burg. en weth.: het maken van woningen, werkplaatsen enz., ten behoeve der stedelijke gasfabriek, in 2 perc. en massa. Aanw. gehouden. (*Zie advert. in n°. 18.*)

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën:
1o. bestek XVIII, het ijzerwerk voor goederen- en zandwagens, beide met rem;
2o. bestek no. 106, den metalen bovenbouw van vijftig spoorwegbruggen, alles ten dienste der staatsspoorwegen in Ned.-Indië;
3o. bestek lit. H, de ijzer en metaalwerken voor drie tuigloodsen, ten dienste der burgerlijke openbare werken in Ned.-Indië.

Kolijnsplaat (Zeel.), te 11 uren, door het dijksbest. van den Nieuw-Noordbevelandpolder, ten raadhuize: de levering van 220 scheepston gesorteerde Vilvoordsche steen, 1500 stuks eiken perkoenpalen en 300 stuks gecreosoteerde dennen perkoenpalen.

Kolijnsplaat (Zeel.), te 11 uren, door het dijksbest. van den Oud-Noordbevelandpolder, ten raadhuize: de levering van: 600 scheepston gesorteerde Doorniksche steen, 111 scheepston afval van Lessinesche steen, 5325 stuks masthouten staken, 200 scheepston gesorteerde Vilvoordsche steen, 2000 stuks gecreosoteerde dennen perkoenpalen, 370 M³ onderhoudsgrint.

Varseveld (Geld.), te 11 uren, door burg. en weth. van Wisch: de levering van 810 M³ grint, ten behoeve der grintwegen.

Harlingen, te 1 uur, door burg. en wethouders: het verven van bruggen, staketten enz.

Dordrecht, te 2 uren, door den architect H. W. Veth, bij C. Kuiper, in het café Merwestroom aan het Vlak no. 7: de afbraak van 2 en opbouw van 3 eenvoudige heerenhuizen op een terrein, gelegen aan de Wolwevershaven nos. 27—31.

Nieuw-Scheemda (Gron.), te 3 uren, bij Huisman: het afbreken van een bestaande en het wederopbouwen van een nieuwe boerenschuur, voor H. D. Detmers, te 't Waar, zonder bijlevering der benoodigde materialen.

Borne (Ov.), te 4 uren, door burg. en weth.: het uitbreken en met bekapte keien bestraten van:
1o. den weg beginnende bij de R.-K. kerk tot aan het station aldaar;
2o. idem van af de rijkstraverse bij het hotel Essink tot aan de bekapte keibestrating naar de Smidsbrug. Inl. bij den opzichter T. A. Trijssenaar, te Almelo. Aanw. 13 Mei te 11 uren.

Zorgvliet (gem. Diever), door den architect W. C. de Crocq: het bouwen van een kantoor met conciergewoning benevens twee directeurswoningen op terreinen te Zorgvliet. Aanw. 13 Mei, te 12 uren.

Schalsum (Fr.): het verrichten van eenige timmer- en pleisterwerken aan de kerk en den toren te Boer. Inl. bij G. Klaversma, te Schalsum. Aanw. gehouden.

Zurich (Fr.): de levering van 6 last veldkeien van 20 cM. in diameter.

Franeker, door burg. en weth.: het maken van een nieuwe brug over de Sexbierumervaart op het War, ter vervanging van de bestaande brug. Inl. bij den gemeente-architect M. Hofstra. Aanw. gehouden.

Dinsdag, 14 Mei.

Utrecht, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, aldaar, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen:
1o. het herstellen van het dak der artillerieloods in het fort Blauwkapel. Raming ƒ 2800;
2o. het herstellen van afvoerbuizen, van druipkokers, en van metsel- en voegwerk in verschillende forten om Utrecht. Raming ƒ 2300. Bilj. inzenden uiterlijk 13 Mei, vóór 3 uren.

Hellevoetsluis, te 11½ uren, door de directie der marine: het inrichten van eene werkplaats, ketelhuis en smederij voor den torpedodienst op 's rijkswerf. Aanw. gehouden.

Zwolle, te 11½ uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, aldaar, in het Odeon: het bouwen van eene nieuwe soldaten-cantine in de legerplaats bij Oldebroek en het inrichten van de bestaande tot magazijn enz. Bilj. inzenden uiterlijk 13 Mei, vóór 3 uren. Raming ƒ 18,970.

Zaandam, te 12½ uren, door den architect N. de Wolf, te Beverwijk: het bouwen van een blok van 4 woningen met winkelhuis, op een terrein te IJmuiden. Aanw. 14 Mei, te 12 uren.

Leur (N.-Br.), te 2 uren, door P. van Blerck, bij Van Beckhoven: het verbouwen van een huis, schuur enz.

Woensdag, 15 Mei.

's-Bosch, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, in het gebouw op den Uilenburg:
1o. het doen van herstellingen en voorzieningen van onderscheiden aard aan militaire gebouwen te 's-Bosch. Raming ƒ 3500;
2o. het leveren van kazernemeubelen enz., te 's-Bosch. Raming ƒ 1500;
3o. het inrichten van de houtloods in de Tolbrugstraat te 's-Bosch, tot bergplaats van voertuigen c.a. Raming ƒ 2000. Bilj. inzenden uiterlijk 14 Mei, vóór 3 uren.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van werken tot voortzetting der verbetering van de rivier de Maas, tusschen de kilometerraaien 39 en 42 der rivierkaart, onder de gemeenten Obbicht en Grevenbicht, prov. Limburg. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé, te 's-Bosch, en den opzichter Willems, te Maastricht. Aanw. gehouden. Raming ƒ 16,300.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het aanbrengen van oeververzieningen langs de Nieuwe-Merwede, behoorende tot de werken der Merwede en Killen. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hogenboom te Dordrecht, en den opzichter Bouman, te Werkendam. Aanw. gehouden. Raming ƒ 25,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van den onderbouw voor de draaibrug over de haven te Maassluis. Inl. bij den waarnemend eerstaanwezend-ingenieur der staatsspoorwegen, te Rotterdam. Aanw. gehouden. Raming ƒ 65,500.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud der rivier- en bestortingswerken, behoorende tot den onderbouw der overbrugging van het Hollandsch Diep, van den dag der gunning tot 1 Mei '90, met het aanbrengen der noodige voorzieningen. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, ingenieur Hogenboom en den buitengewoon-opzichter Chevalier, beide te Dordrecht. Aanw. gehouden. Raming ƒ 5000.

Willemsoord, te 11 uren, door de directie der marine: het bouwen van eene barak, eene operatiekamer en een gebouwtje voor eenen ontsmettingsoven op een terrein nabij en tegen het marine-hospitaal. Inl. bij den hoofdingenieur der marine, te Willemsoord. Aanw. 13 en 14 Mei, te 10 uren.

Wijk-bij-Duurstede, te 11½ uren, door het best. der waterschappen, op het stadhuis:
1o. het onderhoud der watergangen voor den tijd van 4 jaren;
2o. de levering van ongeveer 440 stère grint en 24 stère zand op de verschillende wegen;
3o. het herstellen van schoeiingswerken aan den watermolen en bij de steenen brug aan den Dwarsdijk.

Stad-aan-'t Haringvliet (Z.-H.), te 1½ uren, door het best. van den polder Oude-stad, in de polderkamer: het verhoogen en verzwaren van den zeedijk, ter lengte van pl. m. 700 M. Inl. bij P. de Groot Cz., te Dirksland.

Vlissingen, te 2 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie te Bergen-op-Zoom, in het koffiehuis »de Vriendschap":
1o. het aansluiten van militaire gebouwen te Vlissingen aan de duinwaterleiding. Raming ƒ 4470;
2o. het doen van herstellingen aan daken van de gebouwen der kazerne »koning Willem III" te Vlissingen. Raming ƒ 2500. Bilj. inzenden uiterlijk 14 Mei, vóór 3 uren, bij den opzichter van fortificatiën te Vlissingen.

Vlissingen, te 2 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, te Bergen-op-Zoom, in het koffiehuis »de Vriendschap": het eenjarig onderhoud van de werken en gebouwen enz. te Vlissingen en Rammekens. Bilj. inzenden uiterlijk 14 Mei, vóór 3 uren, bij den opzichter van fortificatiën, te Vlissingen. Raming ƒ 6750. (Herbesteding.)

Zaandam, te 8 uren, in het weeshuis van de Herv. gemeente: het maken van een gebouw voor oude mannen en vrouwen. Aanw. te 10 uren.

Kantens (Gr.), door burg. en weth.: de levering van 325 stère gehorde grint.

Tolen, door het best. van het waterschap de Vrije polders: de levering van 270 scheepston Waalpuin. Inl. bij den waterbouwkundige K. G. Bal.

Donderdag, 16 Mei.

Kruiningen (Zeel.), te 10 uren, door het dijksbest. van den polder Kruiningen, in het gemeentehuis: het verbeteren en onderhouden der aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken en leveringen, ged. '89—'90 en het verhoogen van ongeveer 670 M. zeedijk. Aanw. 15 Mei, van 9—12 uren.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken en leveren van betonblokken voor de zeebrekers van de havenhoofden te IJmuiden, behoorende tot de werken van het Noordzeekanaal. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem den ingenieur De Bruijn, te Amsterdam, en den opzichter Van Stuijs, te IJmuiden. Aanw. gehouden. Raming ƒ 44,000.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: de voorziening der boorden van het Noord-Hollandsch kanaal, in 4 perc. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees, te Alkmaar, en de betrokken opzichters. Aanw. gehouden. Raming: perc. 1 ƒ 3850, perc. 2 ƒ 12,400, perc. 3 ƒ 12,000, perc. 4 ƒ 2050.

Vianen (Z.-H.), te 11 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van de Vijfheerenlanden, in het hotel de Roos:
1o. het onderhoud tot 1 April '90 van het dijkhuis te Ameide, de magazijnen, peilbakken, dijkmuren enz., en van de Hoogstraat en Hofmuur te Leerdam, met de profiel- en dijkmuren langs den Noorder-Lingedijk, in twee perc.;
2o. het herstellen van den afslag aan den Lekdijk, tusschen de dijkpalen 0 en 2 onder Ameide en Lekmond, en tusschen de dijkpalen 23 en 24 te Lekmond, in 1 perc.;
3o. het in profiel brengen van den Horndijk met kade onder Leerdam, en van den Noorder-Lingedijk, van af 60 M. beneden dijkpaal 33 te Oosterwijk, tot 86 M. beneden dijkpaal 50, aan den dijkmuur onder Kedichem, in 1 perc.;
4o. het leveren en lossen van 300 scheepston schrotbasalt, aan de Schaardijken langs de Lek en Linge, in 1 perc.;
5o. het leggen van 125 vierk. M. steenglooiing met basalt, tegen het buitenbeloop van den Voornoldenwaard, gelegen aan de Lek, bij de Zederiksluis te Ameide, in 1 perc.;
6o. het leveren en vervoeren met verspreiden van ongeveer 1590 M³ grint, langs de Lek- en Noorder-Lingedijken, in 14 perc. Inl. bij den dijksopzichter Swets, te Lekmond.

Wilhelminadorp (Zeeland), te 11 uren, door het dijksbest. van den

Wilhelminapolder, in het gemeentehuis: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '90, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken, in 1 perc. Inl. bij den dijksopzichter Js. Visser Az., te Sas-van-Gent. Aanw. 13 Mei.

Uitgeest (N.-H.), te 12 uren, in de herberg de Ooievaar: het bouwen van een windwatermolen voor den polder de Zien. Inl. bij den secretaris van den polder.

Harlingen, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken van een nieuw dek op de Franekerpoortsbrug. Aanw. 14 Mei, te 11 uren.

Zierikzee, te 1 uur, door het dagel. best. van het waterschap Schouwen, aan 's Landskamer: het vernieuwen en herstellen van en de leverantiën voor de gewone aarde-, kram-, rijs-, steenglooiing- en andere werken, aan de zeedijken van het waterschap ged. '89, in 6 perceelen.

Groningen, te 8 uren, door het best. der Bouwvereeniging, ten huize van H. Veening: het afbreken van een oud gebouw, en het wederopbouwen van zeven nieuwe woningen. Inl. bij J. Woldendorp, aldaar. Aanw. 15 Mei, te 10 uren.

Holwerd (Fr.), door het best. van den Westpolder: het leveren en inheien van 400 grenen palen en het herstellen van pl. m. 70 M. postwerk. Aanw. 16 Mei, te 4 uren.

Beetsterzwaag: 1o. eene belangrijke herstelling aan de boerenplaats in gebruik bij T. A. Groeneveld, te Sijbrandaburen;

2o. het maken van een regenwaterbak en het dekken der schuur, met bijbehoorende werken, aan de boerenplaats in gebruik bij P. de Oude, te Terwispel. Inl. bij den architect L. de Goed, te Beetsterzwaag.

Vrijdag, 17 Mei.

Bergambacht (Z.-H.), te 10 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van de Krimpenerwaard, in het voormalige Rechthuis:

1o. het gewoon onderhoud der dijken, teenvoeten, buiten- en binnenbermen, langs de rivieren de Lek, Merwede en IJsel gelegen, het maken en aanhalen van steenbezettingen, verhoogingen enz., in perc.;

2o. de levering van ongeveer 3800 M^3 grint, onder de gemeenten Bergambacht, Lekkerkerk, Krimpen a/d. Lek, Krimpen en Ouderkerk a/d. IJsel, Gouderak en Haastrecht;

3o. het gewoon onderhoud en begrinden van de dijkkruinen en binnenwegen, in perc.;

4o. het onderhoud der dijksmagazijnen, dijksgereedschappen, peilschaalkasten enz., sub 3 en 4 voor den tijd van 4 jaren. Inl. bij den fabriekbewaarder.

Oudelande (Zeel.), te 11 uren, door het best. van het waterschap Baarland c. a., in het gemeentehuis: de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '90, van de gewone aarde-, rijs- en kramwerken, in 1 perceel. Inl. bij den opzichter G. Moerdijk, te Baarland. Aanw. 15 en 16 Mei.

Bergambacht (Z.-H.), te 12 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van de Krimpenerwaard, in het voormalig Rechthuis: de levering van 500 grenen palen, lang 1.10 M., zwaar 0.025 M., vierkant, met scherpe punt en geteerd, benevens 2 ijzeren mokers. Bilj. inzenden één uur vóór de besteding.

Leeuwarden, te 12 uren, door burg. en weth. van Leeuwarderadeel: het afdammen, droogmaken, reinigen, rioleeren en daarna dempen van het oostelijk gedeelte sloot langs de Schoolstraat in de Schrans, onder Huizum, ter lengte van 50 M., benevens het ter plaatse stellen van een ijzeren hek. Inl. bij den gemeente-architect L. R. Wesselius. Aanw. 15 Mei, te 10 uren.

Middelburg, te 1¼ uren, door burg. en weth.: het vervoeren van vrachten, ten behoeve van de gemeentefabriekage.

Lienden (Geld.), te 3 uren, door den architect G. A. Scholten, te Tiel, namens Dr. J. Borst, in het koffiehuis van S. Stam: het bouwen van een woonhuis. Aanw. te 2 uren.

Ierseke (Zeel.), te 5 uren, door G. Schippers, in het café «de Oesterbeurs": het bouwen van een nieuw woonhuis en bijkomende werken op de hofstede, bewoond door M. Sinke, aan de Damstraat, aldaar. Inl. bij den architect A. le Clercq, te Kruiningen. Aanw. 17 Mei, te 1 uur.

's-Bosch, te 8 uren, door het college van regenten der godshuizen en algemeene armen, in het oudemannen en -vrouwenhuis: het uitvoeren van ongeveer 5000 M^3 grondwerken, ten behoeve van het geneeskundig gesticht op het landgoed Voorburg, onder de gemeente Vucht. Aanw. 13 Mei, te 3 uren.

Groningen, te 8 uren, door den architect K. Hoekzema, in het koffiehuis van H. Vos: het bouwen van een huis met pakhuis aan de Westerkaai, te Groningen, op het perceel kad. bekend sectie K no. 2329, met de levering van al het benoodigde.

Zaterdag, 18 Mei.

Reeuwijk (Z.-H.), te 10 uren, door het best. van den polder Reeuwijk, ten gemeentehuize: het eenjarig onderhoud en eenige vernieuwingen van bruggen, watergangen, schoeiingen enz., van dien polder.

Wilhelminadorp (Zeel.), te 11 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen Oost-Bevelandpolder, in het gemeentehuis: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot en met 30 April '90, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van bovengenoemden polder, in 1 perc. Aanw. 15 Mei, van 10—12 uren.

Amsterdam, te 11 uren, door de architecten W. Wilkens en G. van Arkel: het verbouwen van het perceel hoek Bickersplein en Groote-Bickersstraat no. 1, aldaar.

Kralingen, te 11 uren, door den architect Jac. van Vessem, in het lokaal Oostmaasstraat no. 18: het bouwen van een winkelhuis met bakkerij. Aanw. 17 Mei, te 11 uren.

Tiel, te 1 uur, door burg. en weth.: de levering van 253,000 straatklinkers, waarvan 182,000 vlakke en 64,000 eenigszins getrokken.

Walsoorden (Zeel.), te 2 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Walsoorden, in het logement van J. F. Adriaansen: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '90, van de aarde-, kram-, rijs- en glooiingwerken aan de waterkeering van bovengenoemd calamiteus waterschap. Aanw. 14 Mei, te 10 uren.

Bergen-op-Zoom, te 2 uren, door burg. en weth.: de levering van:

1o. 75,000 stuks greskeien;

2o. 12,000 „ straatklinkers (Waalvorm);

3o. 375 M^2 ruwe hardsteenen trottoirbanden en 150 stuks hardsteenen limietpaaltjes.

Nijmegen, te 3 uren, door den architect D. Semmelink, in het café «de Beurs", namens Hoefnagels en Huijbers: het bouwen van een graanpakhuis met kantoor, stalling en vrijstaand woonhuis, op een hoekperceel van de Nieuwemarkt. Aanw. 18 Mei, te 10 uren.

Kampen, door het R.-K. par. kerkbest. van O. L. V. Hemelvaart: het bouwen van een kapel met toren, benevens het maken van eene afsluiting op de R.-K. begraafplaats van Kampen. Inl. bij den architect A. C. Boerma, te Amsterdam. (*Zie advert. in n°. 18.*)

Maandag, 20 Mei.

Winsum (Gr.), te 11 uren, door burg. en weth.: eene belangrijke verbouwing aan het post- en telegraafkantoor en de directeurswoning. Inl. bij den architect J. Timmer, te Obergum. Aanw. 16 Mei, te 2 uren.

Amsterdam, te 12 uren, door het best. van de Sloterbinnen- en Middelveldsche gecombineerde polders, in het burgerweeshuis:

1o. het 3jarig onderhoud van 2 watermolens, 2 overhalen met derzelver polderhuizen, 2 bruggen, 1 duiker en eenige schoring en schoeiingwerken;

2o. eenige vernieuwingen en reparatiën langs de waterkeering der walbeschoeiing, steenen glooiingen en bestratingswerken, volgens bestek, aan bovengenoemde polders toebehoorende ingaande 1 Juni '89 en eindigende ultimo Mei '92. Inl. bij den opzichter G. S. Nout, te Nieuweramstel. Aanw. 17 Mei, te 10 uren.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het bouwen van eene kazerne voor de brandweer, aan de De-Ruijterkade;

2o. het maken van besproeiingstoestellen en urinoirs met bijlevering van de benoodigde materialen. (*Zie advert. in n°. 19.*)

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: den metalen bovenbouw van 9 bruggen, ten dienste der staatsspoorwegen op Sumatra.

Haarlem, te 2 uren, door dijkgraaf en heemraden van den Haarlemmermeerpolder, ter secretarie:

1o. het vervangen door twee gemetselde bruggen met ijzeren brugplaten van de houten bruggen over den Spaarnwoudertocht in den Sloterweg en over den Bennebroekertocht in den Heerweg;

2o. het onderhoud van de grintwegen des polders, tot 1 Mei '90;

3o. het kroozen der vaarten en tochten des polders, ged. '89. Inl. bij den ingenieur, te Haarlem, en de betrokken opzichters. (*Zie advert. in n°. 19.*)

Oosterwijk: het slopen van een oud en het bouwen van een nieuw huis. Inl. bij den bouwkundige A. Willems, aldaar.

Dinsdag, 21 Mei.

Werkhoven (Utr.), te 10 uren, door het best. van het waterschap Rijn en Dijk, bij de Wed. F. Broemer: het leveren langs de wegen van het waterschap van 735 stère grove lekgrint, in 3 perc., te weten: perc. 1 te Bunnik, groot 270 stère, perc. 2 te Odijk, groot 150 stère en perc. 3 te Werkhoven, groot 315 stère. Aanw. 14 Mei.

Amersfoort, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie aldaar, in het hotel Muller: het bouwen van een kazerne c. a. voor een regiment infanterie te Amersfoort (2e gedeelte). Bilj. inzenden uiterlijk 20 Mei, vóór 3 uren. Aanw. dagelijks, van 9—4 uren. Raming ƒ 827,000.

Hoorn, te 11 uren, door dijkgraaf en heemraden van Drechterland, in den Doele: het verbeteren van steenglooiing en verder aan den Drechterlandschen Westfrieschen Omringdijk, in '89 te maken en te onderhouden werken. Inl. bij den opzichter A. Stoutjesdijk, te Hoorn.

Zonnemaire (Zeel.), te 11 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Nieuw-Bommenede, in de raadkamer der gemeente: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '90, van de aarde-, kram-, rijs-, steenglooiing- en andere werken, aan de waterkeering van bovengenoemd waterschap. Aanw. 15 Mei, van 11—1 uren.

Wijk a/Z. (N.-H.), te 12 uren, door het R.-K. par. kerkbest. van den H. Odulphus, bij den kastelein C. de Boer: het bouwen eener kerk met toren, pastorie, sacristie enz. Inl. bij den architect C. L. M. Robbers, te Haarlem. Aanw. 14 Mei, te 12 uren.

Hengelo (Ov.), te 12 uren, door burg. en weth.: het bijbouwen van een schoollokaal met bijbehoorende werken, aan de school voor m. u. l. o., aldaar. Aanw. 13 Mei, te 11½ uren.

Rotterdam, te 1 uur, door den architect P. Vermaas, in het pand in de Scheepstimmermanslaan 37: het maken van een pand in de Scheepstimmermanslaan met een daaraan annex gebouw in de Houtlaan.

Philippine (Zeel.), te 2 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen Stad-Philippinepolder, in het gemeentehuis: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '90, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van den bovengenoemden polder. Aanw. 13 en 16 Mei, van 10—12 uren.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: bestek no. 403, uitbreiding der waterleiding op het station Breda. Aanw. 14 Mei, te 10½ uren. Raming ƒ 9400. (*Zie advert. in n°. 19.*)

Nijmegen, te 3 uren, door den bouwmeester J. Knoops, in café «Suisse": het afbreken van een blok woonhuizen en het bouwen van verkooplokalen met kantoor en pakhuis, aan de Lange-Burgstraat, te Nijmegen. Aanw. 18 Mei, te 11 uren.

Woensdag, 22 Mei.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van werken tot voortzetting der verbetering van de rivier de Maas, tusschen de kilometerraaien 11 en 12 der rivierkaart, onder de gemeente Maastricht, prov. Limburg. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé, te 's-Bosch, en den opzichter Willems, te Maastricht. Aanw. 1 Mei. Raming ƒ 10,000.

Zijpe (Zeel.), te 11 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Bruinisse, in het lokaal: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '90, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van bovengenoemd waterschap. Aanw. 14 en 17 Mei, van 11—12 uren.

Willemsoord, te 11 uren, door de directie der marine: het bouwen van een projectielenmagazijn en het uitvoeren van daarmede in verband staande werken, op het terrein, gelegen tusschen den Koegraszeedijk en het fort Oostoever. Inl. bij den hoofdingenieur der marine. Aanw. 17 en 18 Mei, te 10 uren.

Bussum (N.-H.), te 12 uren, door den architect J. F. Everts, namens W. Hubstede Jr., in het hotel «de Roozeboom": het bouwen eener villa en het verbouwen eener villa, beide op één terrein aan de Brinklaan, aldaar. Aanw. 20 Mei, te 11 uren.

Schermerhorn (N.-H.), te 2 uren, door dijkgraaf en heemraden van de Schermeer, in het Noorderpolderhuis: de levering van 14 ton oliedunne Stokholmer teer en 2 ton Eng. of koolteer; *a*. het uitvoeren van aarden baggerwerk in 8 perc. Aanw. 17 Mei; *b*. de levering van 725 M^3 grint; *c*. idem van de benoodigde houtwaren; *d*. idem idem ijzerwaren. Bilj. inzenden uiterlijk vóór 10 uren.

Donderdag, 23 Mei.

Middelburg, te 10 uren, door het prov. best.: het uitvoeren van eenige werkzaamheden ten behoeve van den provincialen stoombootdienst op de Westerschelde. Inl. bij den hoofdingenieur en den opzichter L. R. Plasschaert, te Middelburg. Aanw. 16 Mei, van 10—12 uren.

Harderwijk, te 10½ uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, te Amersfoort, in het hotel du Croix: het doen van herstellingen en voorzieningen aan de kazerne Oranje-Nassau, te Harderwijk. Bilj. inzenden uiterlijk 22 Mei, vóór 3 uren, bij den opzichter der militaire gebouwen aldaar. Raming ƒ 4600.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het herstellen van buitengewone stormschade aan verschillende hoofden op het noorderstrand van het eiland Vlieland, behoorende tot de zeewerken in Noord-Holland. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Keurenaer, te Hoorn, en den opzichter Jelgersma, te Vlieland. Aanw. 16 Mei. Raming ƒ 16,000.

's-Bosch, te 12 uren, door het prov. best. van Noord-Brabant: het vervangen van de grintbaan door eene keibestrating op een gedeelte van den provincialen weg van Fijnaart naar Stampersgat. Raming ƒ 4860.

Haarlem, te 2 uren, door burg. en weth.: het vernieuwen van eenige kei- en klinkerbestratingen, benevens de levering van straatklinkers voor het gewoon onderhoud der bestratingen. Aanw. 17 Mei, te 10 uren. (*Zie advert. in n°. 18.*)

Zaterdag, 25 Mei.

Fijnaart (N.-Br.), te 10 uren, door burg. en weth.: de levering van 175 M^3 gewone onderhoudsgrint.

Maandag, 27 Mei.

's-Hage, te 11½ uren, door het prov. van Zuid-Holland: het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen aan de gebouwen behoorende tot het huis, bewoond door den commissaris des konings in Zuid-Holland, te 's-Hage, ged. 2 jaren, ingaande 1 Juni '89, eindigende 31 Mei '91. Inl. bij den hoofdingenieur J. van der Vegt, te 's-Hage. Raming ƒ 1700.

Dinsdag, 28 Mei.

Utrecht, te 10 uren, door den majoor van het korps genietroepen, in de kazerne van het korps: het leveren van materieel der genie, voor het in staat van verdediging stellen der werken in verschillende stellingen, in 6 perc. Bilj. inzenden uiterlijk 7 Mei, vóór 3 uren. Raming: perc. 1 ƒ 4413.30, perc. 2 ƒ 2520, perc. 3 ƒ 4802.87, perc. 4 ƒ 1400.10, perc. 5 ƒ 836.93, perc. 6, ƒ 826.80.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: de verruiming van een gedeelte van het bovenpand der Drentsche hoofdvaart, strekkende van nabij de Asserwijk tot de haven te Assen. Inl. bij den hoofdingenieur Reuvens, te Zwolle, en den ingenieur Castendijk, te Assen. Aanw. 21 Mei. Raming ƒ 28,000.

Woensdag, 29 Mei.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud van de rijksrivierwerken en hun toebehooren van de Maas, met daartoe noodige leveringen, herstellingen en vernieuwingen van 1 Juli '89 tot en met 30 Juni '90, in 6 perc. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé, te 's-Bosch, en de betrokken opzichters. Aanw. 22 Mei. Raming: perc. 1 ƒ 7874, perc. 2 ƒ 8625, perc. 3, ƒ 6325, perc. 4 ƒ 3520, perc. 5 ƒ 17.842, perc. 6 ƒ 4065.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het driejarig onderhoud van het kanaal met de schutsluis in het benedeneind van Rozenburg, van 1 Juli '89 tot en met 30 Juni '92, behoorende tot de werken van de Nieuwe-Maas, het Scheur en aan den Hoek-van-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Welcker, te Rotterdam, en den ingenieur François, te Hoek-van-Holland. Aanw. 22 Mei. Raming ƒ 2820 per jaar.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud en herstel der werken aan de Noordgeul, de Botlek, den Hartel en de Nieuwe-Maas beneden de oostpunt van Rozenburg langs Brielle tot zee, van 1 Juli '89 tot en met 30 Juni '90. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Welcker, te Rotterdam, den ingenieur Nelemans en den buitengewoon-opzichter Darieux, beide te Maassluis. Aanw. 22 Mei. Raming ƒ 12,850.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het maken en leveren van 100 tongbewegingen en 25 bewegingstoestellen voor spoorwegwissels. Inl. bij den directeur der spoorwegen te 's-Hage. Raming ƒ 14,100.

's-Bosch, te 6 uren, door den bouwkundige A. van Liempt, bij G. Aerts-Jansen: het bouwen van een boerenhuis en aanhoorigheden, met bijlevering der materialen.

Zaterdag, 1 Juni.

Lemmer, door het best. van den veenpolder van Echten: het gewoon onderhoud aan molens, sluizen, bruggen, sluiswachterswoningen, de gebouwen van het stoomgemaal, duikers, draaien, hekken, stekken enz. behoorende aan genoemden polder. Aanw. 28 Mei, te 9 uren. Bilj. inzenden uiterlijk 31 Mei.

Maandag, 3 Juni.

Maastricht, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van prov. best.: het leveren en verwerken van onderhoudsmaterialen op den rijksgrooten weg der 1e klasse Maastricht—Nijmegen, prov. Limburg, in 2 perc. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en den ingenieur Behrens, beide te Maastricht. Aanw. 27 Mei. Raming: perc. 1 ƒ 3000, perc. 2 ƒ 2000.

Dinsdag, 4 Juni.

Klundert, te 4 uren, door den tijdelijk-rentmeester der domeinen: de levering van 1450 M^3 onderhoudsgrint voor wegen. Bilj. inzenden uiterlijk 3 Juni, vóór 5 uren. (*Zie advert. in n°. 19.*)

Woensdag, 5 Juni.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van vier dwarskribben en het verlengen van twee dwarskribben aan den linkeroever van den Nederrijn, onder de gemeenten Doorenwerd en Driel (Heteren) prov. Gelderland, tusschen de kilometerraaien 33 en 35. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Musquetier, te Utrecht, en den opzichter Van Balgooij, te Pannerden. Aanw. 29 Mei. Raming ƒ 9400.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het vormen van een gedeelte rivier van het Oude Maasje nabij Hagoort tot voorbij de Dussensche Gantel, onder de gemeenten Drongelen, Kapelle, Meeuwen, Dussen en Waspik, prov. Noord-Brabant, behoorende tot de werken voor het verleggen van de uitmonding der rivier de Maas. Inl. aan het bureau der werken voor de verlegging van den Maasmond te 's-Bosch. Aanw. 29 en 31 Mei en 1 Juni. Raming ƒ 905,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het voortzetten van baggerwerk in het benedendeel der Nieuwe-Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom en den opzichter Borren, beiden te Dordrecht. Aanw. 29 Mei. Raming ƒ 0.16 per M^3.

Donderdag, 6 Juni.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: de uitvoering van baggerwerk in het Noordzeekanaal, tusschen de invaart naar de nieuw te bouwen schutsluis te IJmuiden en zijkanaal A. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur De Bruijn, te Amsterdam, en den opzichter Holmers, te Beverwijk. Aanw. 29 Mei. Raming ƒ 30,650.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verbeteren van twee gedeelten der kade op het eiland Urk, behoorende tot de zeewerken in Noord-Holland. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Keurenaer, te Hoorn, en den buitengewoon-opzichter Van der Leij, te Urk. Aanw. 29 Mei. Raming ƒ 2400.

Vrijdag, 7 Juni.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van werken tot verbetering van de buitenhaven der kleine schutsluis en bijbehoorende werken te Zwartsluis, behoorende tot de werken van het Meppelerdiep. Inl. bij den hoofdingenieur Reuvens, den ingenieur Mulder en den opzichter Ritmeester, allen te Zwolle. Aanw. 31 Mei. Raming ƒ 5600.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van een besteend aanleghoofd met houten steiger op het Wad, ten zuiden van Nes op Ameland. Inl. bij den hoofdingenieur, den ingenieur en den opzichter Bos, allen te Leeuwarden. Aanw. 3 Mei. Raming ƒ 12,900.

Enschedé, te 12½ uren, door het best. van den locaalspoorweg Enschedé—Oldenzaal: de grond- en kunstwerken, het spoorleggen enz. (*Zie advert. in n°. 19.*)

Woensdag, 12 Juni.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het bouwen van een duiker in het lijnpad op den linkeroever der rivier de Maas, tusschen de kilometerraaien 144 en 145 der rivierkaart op de grensscheiding tusschen de gemeenten Vierlingsbeek en Sambeek, prov. Limburg. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé, te 's-Bosch, en den opzichter Kooreman, te Venlo. Aanw. 5 Juni, te 11 uren. Raming ƒ 540.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud van de rijksrivierwerken en hun toebehooren op het Zwarte Water, met daartoe noodige leveringen, herstellingen en vernieuwingen en de aftakening van het vaarwater, van 1 Juli '89 tot en met 31 Juni '90. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Escher, te Kampen. Aanw. 5 Juni. Raming ƒ 3300.

Donderdag, 13 Juni.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verbeteren van rijkszeewerken op het eiland Wieringen. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Keurenaer, te Hoorn, en den opzichter Gorter, te Wieringen. Aanw. 6 Juni. Raming ƒ 9730.

Maandag, 17 Juni.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bestorten van den oever langs het 's-Gravendeelsche veer aan de Dordtsche Kil, behoorende tot de veren in de provincie Zuid-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur, te Brielle, en den opzichter Baumann, te Dordrecht. Aanw. 8 Juni. Raming ƒ 1000.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Harlingen, 24 April: het bouwen eener kaas- en roomboterfabriek te Oudega (Friesland), onder beheer van den architect L. J. Ritter, te Haarlem; ingekomen 11 bilj., als:
Bisma en De Graaff, Sneek, f 66,432
Kalt, Heerenveen, » 64,878
Schraale, Warns, » 64,637
Gebr. v. d. Meer, Harlingen, » 64,500
Molenaar en V. d. Steele, Sneek, » 64,390
Brouwer en Kloosterman, Hemelum, » 64,380
Timmer, Meppel, » 64,249
Bekhuis en Damstra, Leeuwarden, » 62,778
Jansen en Alteua, idem » 61,993
Hilarius, idem » 59,700
D. W. Hoegkamp, Follega, » 58,936
Gegund.

Veenslute (bij Heerenveen), 27 April: het bouwen van een zuivelfabriek; gegund aan C. Schiere, te Boornbergum.

Baak, 30 April: het bouwen van een R.-K. kerk, toren enz.; ingek. 19 bilj., als:
L. de Rooij, Tilburg, f 88,400
W. G. Berkum, Amsterdam, » 88,200
A. J. v. Lieent, idem » 86,780
W. Westerhof, Weesp, » 86,200
J. v. d. Weerde, Altforst, » 86,200
G. J. Carmiggelt & Zn., Brummen, » 85,720
A. A. v. Dommelen, Lent, » 78,700
F. Raaijmakers, Nieuweramstel, » 78,600
L. G. Struijcken, Utrecht, » 78,560
J. H. de Vos, idem » 78,470
J. Stenters, Haarlem, » 78,400
C. P. W. Dessing, Gouda, » 78,250
F. H. Joseph, Utrecht, » 77,445
Bekhuis & Damstra, Leeuwarden, » 77,230
J. Th. Muhlstaff, Leiden, » 77,200
G. v. Rassel, Utrecht, » 77,200
J. Roodenrijs, 's-Hage, » 76,390
H. Jansen, Didam, » 76,000
B. J. Wichers & Jac. Etmans, Lobit, » 74,900

Klundert, 1 Mei: het bouwen van een kerk, pastorie met bijgebouwen, voor de vereeniging »de Kerkelijke Kas", te Klundert.
Perc. 1, de kerk; ingek. 3 bilj., als:
A. Gordens, te Wagenberg, f 20,274
W. H. Segboer, » Fijnaart, » 17,319
F. N. de Rooij, » Dinteloord, » 14,555
Perc. 2, de meubels; ingek. 2 bilj., als:
P. A. Huisers, te Klundert, f 2324
J. D. Schalekamp, » idem » 2327
Perc. 3, de pastorie; ingek. 5 bilj., als:
W. H. Segboer, te Fijnaart, f 11,172
F. N. de Rooij, » Dinteloord, » 10,101
P. A. Huisers, » Klundert, » 9,998
A. Gordens, » Wagenberg, » 9,969
J. D. Schalekamp, » Klundert, » 9,237
Perc. 4, de bijgebouwen; ingek. 4 bilj., als:
W. H. Segboer, te Fijnaart, f 3821
P. A. Huisers, » Klundert, » 2967
N. Lankhuizen, » idem » 2825
J. D. Schalekamp, » idem » 2720
Massa kerk en pastorie; ingek. 1 biljet, van F. N. de Rooij, te Dinteloord, voor f 26,555.
Massa kerk en bijgebouwen; ingek. 1 biljet, van W. H. Segboer, te Fijnaart, voor f 20,969.
Massa kerk, pastorie en bijgebouwen; ingek. 1 biljet, van F. N. de Rooij, te Dinteloord, voor f 29,555.
Generale massa, ingek. 2 bilj., als:
B. Trampie, te Loosduinen, f 30,840
J. Schuller, » Raamsdonk, » 29,827
Gegund: de kerk aan F. N. de Rooij, te Dinteloord; de pastorie aan J. D. Schalekamp, te Klundert; de bijgebouwen aan N. Lankhuijzen, te Klundert en het kerkameublement aan P. A. Huisers, te Klundert.

Hurwenen, 3 Mei: het vergrooten van de school met bijbouwing van gang, portaal, privaten, kolenhok en bergplaats. Niet gegund.

's-Hage, 4 Mei, onder beheer der genie: 1o. het doen van herstellingen en verbeteringen aan militaire gebouwen te 's-Hage; ingekomen 7 bilj., als:
W. P. Toeuwisse, 's-Hage, f 6800
H. v. Oortmerssen, Delft, » 6745
F. Roest, 's-Hage, » 6600
H. v. Bergen Henegouwen, idem » 6574
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis, » 6562
Wed. P. A. Ravelli en Zn., 's-Hage, » 6350
C. Alkemade Jr., Noordwijk, » 6238
Raming » 6650
2o. het leveren van kazernemeubelen te 's-Hage en te Delft; ingek. 7 bilj., als:
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis, f 2110
H. v. Oortmerssen, Delft, » 1998
J. H. de Swart & Zn., 's-Hage, » 1892
H. v. Bergen Henegouwen, idem, » 1890
C. v. Diest, Koudekerk, f 1745
H. v. d. Horst, 's-Hage, » 1743
C. Alkemade Jr., Noordwijk, » 1698
Raming » 1800

Breda, 4 Mei, onder beheer der genie, aldaar: 1o. het vernieuwen en herstellen van stalvloeren en bestratingen in onderscheidene militaire gebouwen te Breda; ingek. 3 bilj., als:
M. Bakkeren, te Prinsenhage, f 3308
Th. Kessel, » Breda, » 3235
J. Mol, » idem » 3096
Raming » 3450
2o. het vernieuwen en herstellen van daken en vloeren in onderscheidene militaire gebouwen te Breda; ingek. 4 bilj., als:
M. Bakkeren, te Prinsenhage, f 7984
A. v. d. Heide, » Breda, » 7593
W. J. Slechtriem, » idem » 7166
Th. Kessel, » idem » 7140
Raming » 8150
3o. het leveren van kazernemeubelen te Breda; ingek. 6 bilj., als:
M. v. Sevenbergen, te Breda, f 1609
R. v. Beckum, » idem » 1572
Th. Kessel, » idem » 1497
C. v. Dongen, » idem » 1465
J. van Dienderen, » idem » 1456
C. J. du Pont, » idem » 1395
Raming » 1500
Het biljet van R. v. Beckum was van onwaarde.
4o. het doen van herstellingen en voorzieningen van onderscheiden aard aan de gebouwen der Koninklijke militaire academie te Breda; ingekomen 3 bilj., als:
M. Bakkeren, te Prinsenhage, f 3482
J. Nuijten, » Breda, » 3260
W. J. Slechtriem, » idem » 3178
Raming » 3600

Zalt-Bommel, 4 Mei: het verbouwen van het huis staande aan de Gasthuisstraat, aldaar, wijk A no. 121; ingek. 5 bilj., als:
M. Korstjen, te Zalt-Bommel, f 3291
P. Mooring, » idem » 3120
Gebr. v. Biggelen, » idem » 3010
H. A. Kaasjager, » idem » 2943
L. J. Metz, » idem » 2346
Gegund.

Bolsward, 4 Mei: het bouwen van een kerk voor de vereeniging »de Kerkelijke Kas", onder beheer van den architect K. Tromp; ingekomen 8 bilj., als:
C. H. Talman, te Boornbergum, f 9996
P. S. Westra, » Arum, » 9424
T. J. v. d. Steele, » Bolsward, » 9266
R. E. Zwolsma, » Makkum, » 8947
F. R. Foenstra, » Bolsward, » 8490
L. Posthuma Jacz., » Harlingen, » 8160
Joh. K. Kalt, » Ureterp, » 8072
J. Jorritsma en L. Vos, » Bolsward, » 7796

Kapelle a/d IJsel, 4 Mei: het amoveeren en weder opbouwen van eene bouwmanswoning met aanbehooren, voor rekening van A. Anker, aldaar, onder beheer van den architect B. van Dam Jr.; ingek. 7 bilj., als:
K. Hollander, Gouda, f 7965
A. de Jong, Ouderkerk a/d IJsel, » 7777
D. v. Vliet, Nieuwerkerk » » 7409
C. Buijs, Kapelle » » 6999
W. v. Veen, idem » » 6940
D. Hoogendijk, idem » » 6666
A. Toeuwen, Krimpen » » 6530
Gegund.

Delft, 6 Mei: de levering van verschillende metalen, ten behoeve der stapelmagazijnen; minste inschr. waren:
Perc. 1, 110,000 KG. lood in staven, Corn. Balguerie & Zn., Rotterdam, f 16,918.
Perc. 2, 12,000 KG. zink in blokken, enz., A. D. Hamburger, Utrecht, f 2392.26.
Perc. 3, 140,000 KG. gietijzer, nieuws Hematite, J. Leeuwenberg, Delft, f 6426.
Perc. 4, 558 KG. phosphortin, S. A. Vles & Zonen, Rotterdam, f 911.02.
Perc. 5, 100 KG. staaldraad enz., Hotz & Co., Rotterdam, f 1698.40.
Perc. 6, 1320 KG. gegoten staal in staven, Gebr. H. E. & J. v. d. Heide, Delft, f 1072.46.
Perc. 7, 335 KG. koperdraad enz., H. de Hoss & Zn., Rotterdam, f 1996.08.
Perc. 8, 150 bladen blik enz., Gebr. H. E. & J. v. d. Heide, f 609.

Maastricht, 6 Mei: het maken van paalregelwerk met tuinen enz., langs de kanaalboorden der Zuidwillemsvaart, in de gemeente Nederweerd; ingekomen 2 bilj., als:
N. Broens, te Weerd, f 8897
P. J. H. Kampers, » idem » 8721
Raming » 9300

Puttershoek, 6 Mei: de herstelling of dichting der doorbraak in den Hoekschen Nieuwlandschendijk onder Puttershoek, onder beheer van den architect H. Beijers; ingek. 19 bilj., als:
J. C. de Klerk, te Werkendam, f 10,800
Joh. Vink, » Spijk, » 7,777
C. v. d. Meiden, » Hardinksveld, » 7,200
H. de Groot, » Sliedrecht, » 5,640
A. de Borst Cz., » Papendrecht, » 5,200
W. 't Hoen, » Alblasserdam, » 5,200
M. Bot, » Vlaardingen, » 5,100
A. Koorevaar, » Hardinksveld, » 4,980
C. de Jong Jr., » idem » 4,980
W. H. Swets, » idem » 4,600
J. Zoeteman, » Puttershoek, » 4,587
C. Boellaouwer, » Giesendam, » 4,382
P. J. Dubbelman, » Dordrecht, » 4,365
C. A. Kals, » Puttershoek, » 4,348
P. v. 't Verlaat, » Hardinksveld, » 4,270
Fl. Boenbakker, » Sliedrecht, » 3,989
J. v. d. Wildt Fz., » Puttershoek, » 3,793
P. Zanen, » Ammerstol, » 3,634
W. Visser, » Bergambacht, » 2,985

Amsterdam, 6 Mei, voor rekening der gemeente: 1o. het sloopen van verschillende gebouwen en opstallen, in 2 perc.; ingekomen 13 bilj., als:

		perc. 1	perc. 2
M. Baars,	Amsterdam,	f 2121.96	f 9165.75
A. E. Nijkerk,	idem	2091	
D. A. Slier,	idem	1919	7218
W. de Leon,	idem	1901	8032
A. Kleinzorg,	idem	1875	8140
H. A. Blok,	's-Gravendeel,		6262
E. v. Brummelen,	Amsterdam,	1750	4567
J. Baars,	idem	1500	6160
G. Hamburger,	idem	1399	5480
A. J. Brilleman,	idem	1350	5400
J. de Boer,	Oostzaan,	1300	3400
J. Faas,	Amsterdam,	1100	
T. Bergmans,	idem	1060	

2o. het verlengen van den zuidoostelijken grooten scheepssteiger in het IJ, aan den Westerdoksdijk; ingekomen 13 bilj., als:
Schmidt en Hermans, te Amsterdam, f 26,990
P. Verbrugge, » Waddinksveen, » 26,666
J. v. Houwelingen, » Amsterdam, » 26,400
P. Duinker, » idem » 26,000
A. Kramer, » idem » 26,000
G. A. v. Sparjo, » idem » 25,950
H. J. Meekers, » idem » 25,786
W. Ambachtsheer, » idem » 25,600
H. J. Nederhorst, » Gouda, » 25,345
G. J. v. Doorn, » Amsterdam, » 25,080
C. J. Maks Jz., » idem » 24,920
J. J. Boekholts, » idem » 24,570
H. Deutekom, » idem » 24,147

's-Hage, 6 Mei: het herzien en bestorten van den oever voor den kleinen paralleldam, liggende aan de oostzijde van de buitenhaven van het kanaal door Voorne en Hellevoetsluis, behoorende tot de zeewerken in de provincie Zuid-Holland; minste inschr. J. P. de Groot, te Giesendam, voor f 9,100
Raming » 10,000

Deventer, 6 Mei: de levering van 73,000 grèskeien, voor de gemeente; ingek. 5 bilj., als: per 1000
Jac. Hillen, te Grave, (Fauconvalkeien) f 89
F. Engers, » Amsterdam, » 79.50
F. Bodson, » Mook, » 75
J. B. Petit, » Breda, » 73.15
E. Janssen, » Luik, » 73
Gegund aan J. B. Petit.

Amersfoort, 6 Mei: het vernieuwen van twee paar sluisdeuren en het uitvoeren van onderhoudswerk aan de schutsluis van het Spui, te Amersfoort; ingek. 9 bilj., als:
L. Ruitenberg, te Amersfoort, f 5700
J. v. Haren, » idem » 5580
C. Bos, » Haarlemmermeer, » 5575
G. B. Gijsbertse, » Amersfoort, » 5560
J. G. v. d. Geest, » idem » 5555
L. v. Achterberg, » idem » 5760
F. W. Bonte, » idem » 3358
W. v. d. Kooij, » idem » 3333.33
P. Boks, » idem » 3266
Gegund.

Breda, 6 Mei, voor rekening der gemeente: 1o. het rioleeren van het 2e gedeelte van de Nieuwe-Ginnekenstraat, met het leveren en leggen van trottoirbanden en het doen van bestratingen; ingekomen 4 bilj., als:
L. Bielars, te Teteringen, f 4298
C. de Kanter, » Breda, » 4292
B. Verlegh, » Ginneken, » 4190
M. Bakkeren, » Prinsenhage, » 4143
2o. het rioleeren van een gedeelte van den Academiesingel met het leveren en leggen van trottoirbanden en het doen van begrindingen, het verleggen van den trottoirband en het verbreeden der bestrating in de straat van af de voormalige Ginnekenpoort naar de gewezen inundatiesluis en het begrinden van een gedeelte van den Oostbuitensingel; ingek. 5 bilj., als:
Th. Kessel, te Breda, f 2597

W. Bouwens, te Breda, f 2544
C. de Kanter, » idem » 2380
B. Verlegh, » Ginneken, » 2289
M. Bakkeren, » Prinsenhage, » 2270
3o. het vervangen der keien door ijzersteentegels van de trottoirs in de Ridderstraat en de St.-Janstraat, het verwerken der uitkomende keien in de Korte-Boschstraat en het verstraten der oude keien op het Kloosterplein enz.; ingek. 3 bilj., als:
C. de Kanter, te Breda, f 582
M. Bakkeren, » Prinsenhage, » 447
B. Verlegh, » Ginneken, » 389
4o. het leveren van voor de gemeente Breda benoodigde ijzersteentegels tot bestrating van trottoirs; ingek. 7 bilj., als: per 1000
V. d. Hoeert en Pont, te Amsterdam, f 82.20
W. Kleij & Zonen, » Rotterdam, » 82.00
M. Luyten, » Lekkerkerk, » 81.74
R. S. Stokvis & Zn., » Rotterdam, » 80.99
Erven H. Trip, » idem » 79.84
De Lint & Co., » idem » 79.80
A. S. Keij, » idem » 78.40
5o. het bestraten met ijzersteentegels, door de gemeente te leveren, van trottoirs in de nieuwe straten; ingekomen 4 bilj., als:
C. de Kanter, te Breda, f 414
M. Bakkeren, » Prinsenhage, » 358
B. Verlegh » Ginneken, » 328
W. Bouwens, » Breda, » 325
Alles aan de minste inschr. gegund.

's-Hage, 6 Mei: den bouw van 98 arbeiderswoningen, pakhuizen en woning voor den opzichter, onder beheer van den architect W. B. van Liefland; ingek. 24 bilj., als:

	perc. A	perc. B	massa
C. Dessing, Gouda,			f 315,700
J. v. Groenendaal, Nieuweramstel,	f 145,600	f 177,000	315,897
A. J. v. Lieent, Amsterdam,	150,000	175,000	299,000
J. J. Boekholst, idem,	140,000	158,900	298,900
W. G. v. Berkum, idem	149,800	174,300	298,800
H. Schouten, idem,	149,000	173,900	297,000
K. J. B. v. Damme, idem,	146,000	170,000	291,200
E. H. Hello, idem,	150,000	174,000	290,600
B. v. Baaren, idem,	147,000	171,000	289,400
A. C. Paardekooper, 's-Hage,			280,000
W. Westerhoff, Weesp,	149,400	169,600	288,800
L. de Rooij, Tilburg,	148,000	168,000	284,000
P. Verbrugge, Waddinksveen,			283,666
W. P. Toeuwisse, 's-Hage,			279,900
H. W. v. d. Groen, Rotterdam,			276,000
N. Perquin Gz., Berkel,			273,000
J. Stenters, Haarlem,			272,000
P. J. Visser, Hillegersberg,			271,000
L. Vlasman, Amsterdam,	145,000	165,000	270,920
B. G. Schippers, 's-Hage,	129,600	180,000	260,500
M. A. Taverne, idem,			258,097
P. C. Quist, idem,	118,500	136,400	240,900
H. D. Hess, idem,			237,000
H. Stieltjes, idem,			179,000

Gegund aan P. C. Quist.

Waalwijk, 7 Mei: het amoveeren van een blok woonhuizen en het bouwen eener teekenschool, botehal en veldwachterswoning; ingek. 3 bilj., als:
E. Treffers, te Waalwijk, f 9925
G. v. Hulten, » idem » 9800
J. F. v. d. Struijk, » Oosterwijk, » 8468
Nog niet gegund.

Groningen, 7 Mei: het bouwen van een nieuwe schuur en hut aan de boerenplaats Oxwerd, onder Noordhorn, onder beheer van den architect R. Veldhuis, te Hoogkerk; ingek. 10 bilj., als:
J. v. d. Veen, Augustinusga, f 8347
A. Siekman, Hoogkerk, » 8060
R. Wieringa, Ulrum, » 7777
B. Kooij, Zuidhorn, » 7692
M. Westra, Barum, » 7574
J. Huizinga, te Den Ham, » 7460
G. Huizinga, Zuidhorn, » 7272
H. Moorman, Bedum, » 7120
H. Nieland, Warfum, » 6994
J. Zeldenrust, idem » 6980
Raming » 7000

Schoonderloo, 7 Mei: het bouwen van een fabrieksgebouw voor suikerraffinaderij, onder beheer van de architecten J. Stok & Zn., te Rotterdam; ingek. 12 bilj., als:
Nic. Pons, te Kralingen, f 35,800
Pelt & Bakkert, » Rotterdam, » 35,686
P. Vermeijde Azn., » idem » 35,336
J. Ouwendijk, » idem » 34,633.50
H. Breur, » idem » 34,475
H. J. Heiman & Zn., » idem » 33,900
K. Hollander, » Gouda, » 33,070
Muller & Droogleever Fortuijn, » Rotterdam, » 32,800
Corn. v. d. Wiel, » Dubbeldam, » 32,798
H. J. Nederhorst, » Gouda » 32,792
H. Stelwagen, » Rotterdam, » 32,000
G. Keij, » idem » 30,450
Gegund.

Bergen-op-Zoom, 7 Mei, onder beheer der genie, aldaar: 1o. het bouwen van een ziekenstal te Bergen-op-Zoom; ingek. 6 bilj.;
hoogste inschr. A. Gorren, Bergen-op-Zoom, f 5169
minste » C. Bastiaansen, idem » 4391
Raming » 5000
2o. het doen van herstellingen en vernieuwingen van onderscheiden aard aan de kazernegebouwen te Bergen-op-Zoom; ingek. 4 bilj.;
hoogste inschr. A. Gorren, Bergen-op-Zoom, f 6274
minste » C. Bastiaansen, idem » 5662
Raming » 6700
3o. het leveren van kazernemeubelen te Bergen-op-Zoom; ingek. 4 bilj.;
hoogste inschr. N. D. Schefferlaar, Bergen-op-Zoom, f 1235
minste » J. J. Hornstra, idem » 1144
Raming » 1300

Gorichem, 7 Mei, onder beheer der genie, aldaar: 1o. het herstellen van metsel-, voeg- en pleisterwerk in en bij verdedigingswerken tusschen de Lek en de Waal; ingek. 3 bilj., als:
C. Muilwijk, te Gorichem, f 2448
J. J. Buller, » idem » 2415
F. A. de Jonde, » Woudrichem, » 2392
Raming » 2100
2o. het uitbaggeren van grachten te Woudrichem; ingek. 2 bilj., als:
C. Muilwijk, te Gorichem, f 1110
M. v. Gool, » Woudrichem, » 919
Raming » 1000
3o. het doen van verbeteringen van ondergeschikt belang aan de batterij onder Poederooien, op tarief; ingek. 8 bilj., als:
L. Pannekoek, Herwijnen, 14½ % boven tarief
C. Struijk, Brakel, 13 »
J. Elshout, Giesen, 9 »
C. Muilwijk, Gorichem, ¼ » beneden
M. v. Gool, Woudrichem, 3 »
B. Sterk, Heukelum, 10 »
2 bilj. van onwaarde.
Raming 15 % boven tarief, geschat op f 2100

Breda, 8 Mei: het bouwen van 3 burgerwoonhuizen, aldaar; ingek. 19 bilj., als:
A. v. d. Akker, te Breda, f 5256
A. de Kanter, » Teteringen, » 5188
Gebr. Simons, » Breda, » 5096
H. C. v. Dongen, » idem » 4986
G. v. d. Velden, » idem » 4900
J. v. Dienderen, » idem » 4875
P. Oppenhoouwers, » Kruisland, » 4864
C. de Kanter, » Breda, » 4815
W. de Kanter, » Teteringen, » 4809
Gebr. v. Poppel, » Prinsenhage, » 4771
J. P. Kleiner, » Breda, » 4749
Th. Erkelens, » idem » 4707
W. v. Boxsel, » idem » 4705
P. Bijnaard, » Ginneken, » 4614
C. Antonissen, » idem » 4425
J. Helmond, » idem » 4400
C. v. Dongen, » Breda, » 4399
W. Reichardt, » idem » 4335
C. v. Gelderen, » Ginneken, » 3824

Nijmegen, 8 Mei: het vergrooten van het koffiehuis van H. Cuipers aan de Grootestraat te Nijmegen, onder beheer van den architect D. Semmelink; ingek. 3 bilj., als:
S. J. Meijn, te Nijmegen, f 7347
A. Beuming, » idem » 6845
J. Teunissen, » idem » 6249
Gegund.

Sliedrecht, 8 Mei: het bouwen van een woonhuis aan het benedeneinde te Sliedrecht, onder beheer van den architect K. van Wijngaarden IJz.; ingekomen 7 bilj., als:
P. Stroefland, te Sliedrecht, f 7187
H. J. v. Biemsdijk, » idem » 6717
G. H. v. Biemsdijk, » idem » 6599
J. M. Visser, » idem » 6230
R. Meijer, » idem » 6090
P. Kraaijeveld, » idem » 5980
C. v. Seventer, » idem » 5786

Breskens, 8 Mei: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '90, van de aarde-, kram-, rijs-, steenglooiing- en paalwerken, aan de waterkeering van het waterschap Oud en Jong Breskens; minste inschr. P. Monjé, te Breskens, voor f 2417.

Arnhem, 8 Mei: het bouwen van kantoorlokalen aan de Bergstraat te Arnhem, voor rekening van de firma Frowein & Co., onder beheer van de architecten Van Gendt en Nieraad; ingekomen 8 bilj., als:
G. J. T. Barenbrug, te Arnhem, f 11,195
B. Belder, » idem » 10,672
J. N. Jansen, » idem » 10,521
Gebr. v. Daalen, » idem » 10,100
J. H. Hollenbach, » idem » 9,982.50
W. Lensink & Zn., » idem » 9,738
D. A. Boskam, » idem » 9,659
J. v. Bark, » Oosterbeek, » 9,275

Hoogland, 8 Mei, voor het waterschap »de Haar"; 1o. het leveren en stellen van een stoomketel met toebehooren en eenige veranderingen aan de machine in het waterschap; ingekomen 4 bilj., als:
Naamlooze Vennootschap Machinefabriek Delfshaven, Rotterdam, f 3000
Arnhemsche Machinefabriek, directeur G. A. Abche, » 2582
Société anonyme Les Ateliers du Brabant, voormalige firma W. v. Goethem, J. Reallier & Cie., Brussel, » 2389
Utrechtsche Machinefabriek, firma L. Smulders & Co., Utrecht, » 2300
2o. het inmetselen van den stoomketel, bouwen van een nieuwen schoorsteen en eenige meerdere werken; ingek. 3 bilj., als:
L. Ruitenberg, te Amersfoort, f 2097
L. v. Achterberg, » idem » 1997
F. de Bruin, » Hoogland, » 1787

Maastricht, 8 Mei: het doen van herstellingen en vernieuwingen aan kazernegebouwen te Maastricht, onder het beheer der genie te Nijmegen; ingekomen 3 bilj., als:
J. Limpens, te Maastricht, f 4050
H. Bordon, » idem » 3995
L. Hoedemakers, » idem » 3900
Raming » 4000

Willemsoord, 8 Mei: het verrichten van werkzaamheden aan de gebouwen, spoorbanen en afsluithekken te Wieringen, onder beheer der marine te Willemsoord; ingek. 3 bilj., als:
M. Poppen, te Wieringen, f 989
P. de Waard, » Helder, » 846
Gebr. Klein, » idem » 840

Teteringen, 8 Mei: het leggen van een riool in den zuidwestelijken berm van den weg van Breda naar Ginneken, in den Zandberg, met bijbehoorende werken; ingek. 6 bilj., als:
C. de Groot, te Sliedrecht, f 7474
A. Wilgers, » Nieuwkuijk, » 7190
C. de Kanter, » Breda, » 5995
M. Bakkeren, » Prinsenhage, » 5835
L. Bielars, » Teteringen, » 5779
B. Verlegh, » Ginneken, » 5657
Gegund.

Nijmegen, 8 Mei: het bouwen van eene locomotief- en rijtuigremise met de daarmede in verband staande werken, ten behoeve van de Nijmeegsche tramweg-maatschappij; ingekomen 6 bilj., als:
W. v. d. Wagt, te Nijmegen, f 10,862
J. F. Kerkhoff, » idem » 9,880
F. Baskens, » Ubbergen, » 9,745
G. Publiekhuizen, » Kekerdom, » 7,521
S. J. Meijn, » Nijmegen, » 7,375
A. Th. Opsomer, » idem » 7,193
Gegund.

Utrecht, 8 Mei: het bouwen van een kantoor met bovenwoning aan de Nobelstraat te Utrecht, voor rekening van H. van Moorlaat, onder beheer van den architect P. J. Houtzagers; ingekomen 13 bilj., als:
H. J. Stalker, te Utrecht, f 7800
Jac. de Kruijf, » idem » 7560
W. v. Zoelen, » idem » 7390
H. J. v. Baaren, » idem » 7330
J. H. de Vos, » idem » 7275
H. Vermeer, » idem » 7114
G. Rijksen, » idem » 6990
G. H. de Meij, » Maarsen, » 6789
H. Hageman, » idem » 6680
E. J. v. Deventer, » Utrecht, » 6620
Joh. v. Schaik, » idem » 6151
P. F. Griffioen, » idem » 6130
L. J. de Rooij, » idem » 5827

Groningen, 8 Mei: het verbouwen van het perceel F no. 321, staande westzijde Heerestraat te Groningen, onder beheer van den architect G. Nijhuis, aldaar; ingek. 8 bilj., als:
J. v. d. Goot, te Groningen, f 2175
R. de Jong, » idem » 2064
A. v. Dijk, » idem » 1830
G. Meulink, » idem » 1776
D. Dooijes, » idem » 1769
H. J. L. Walker, » idem » 1745
E. Peters, » idem » 1732
H. F. Swarte, » idem » 1696
Gegund. Raming f 1851

's-Hage, 8 Mei, onder beheer van het ministerie van waterst. enz.: 1o. de uitvoering van baggerwerk in het vaarwater van de rivier de Maas, volgens het 1e perc. (herbesteding); ingek. 1 bilj., van J. Hillen, te Grave, voor f 6000
Raming » 4000

2o. het voortzetten van de verruiming van het benedeneinde van het Scheur en van de verdedigingswerken langs den rechteroever, aldaar; ingek. 2 bilj., als:
A. Volker Lz., Sliedrecht, en P. A. Bos, Gorichem, f 583,000
M. C. de Jong P.Mz., Sliedrecht, » 455,800
Raming » 408,300

3o. het verruimen van het vaarwater in de rivier de Noord; ingek. 1 bilj., van A. Volker Lz., te Sliedrecht, voor f 8800
Raming » 6000

4o. de uitvoering van baggerwerk aan den benedenmond van het Spui; ingek. 3 bilj., als:
per M3
A. Volker Lz., Sliedrecht, f 0.30
L. Volker, Dordrecht, » 0.25
L. Kalis Kz., Sliedrecht, » 0.247
Raming » 0.25

5o. het wegruimen van een in de rivier den IJsel nabij Westervoort, onder de gemeente Huissen, gezonken vaartuig; ingek. 5 bilj., als:
J. W. v. Lier, Milligen, f 1980
Gebr. v. Tienhoven, Wageningen, » 1889
J. H. v. Hezewijk, Lobit, » 1390
Th. Meijer, Arnhem, » 949
J. H. Bennik, Elden, » 777.77

6o. het maken van twee gemetselde afsluitingen aan de einden der ijzeren overkapping op het centraal personenstation te Amsterdam; ingekomen 19 bilj., als:
C. A. v. Spall, Hardinksveld, f 27,900
H. C. Dorlas, Amsterdam, » 26,439
L. v. Houwelingen, Hardinksveld, » 26,200
H. Dinkla, Buiksloot, » 25,718
G. A. v. Spanje, Amsterdam, » 25,760
A. Aalders, idem » 25,620
L. J. Metz, Zalt-Bommel, » 25,427
A. M. v. d. Vlies, Amsterdam, » 25,300
J. Faas, idem » 25,240
D. Cerlijn & Zn. en A. J. de Haan, id., » 25,000
H. J. Meekers, idem, » 24,999
B. v. Buuren, idem, » 24,860
K. J. B. v. Damme, idem, » 24,700
Timmer en Furstner, idem, » 24,686
J. Koster, idem, » 24,680
C. J. Maks Jz., idem, » 24,300
Ph. Verbruggen, Waddinksveen, » 23,840
P. Duinker, Amsterdam, » 23,611
E. H. Helle, idem » 22,000
Raming » 26,200

7o. het leggen van een tweede spoor tusschen Uitgeest en Zaandam en het uitvoeren van eenige daarmede in-verband-staande werken; ingek. 28 bilj., als:
C. Bos, Haarlem, f 75,400
H. Dinkla, Buiksloot, » 74,383
E. Saltzherr, Hilversum, » 69,934
F. E. Terwindt, Pannerden, » 68,400
H. Wienhoven, Schiedam, » 67,740
W. Westerhof, Weesp, » 66,327
H. J. Nederhorst, Gouda, » 66,000
W. F. Weijers, Tilburg, » 65,390
H. Schouten, Amsterdam, » 62,400
B. v. Buuren, idem » 62,100
E. H. Helle, idem » 62,000
A. Terwindt, West-Pannerden, » 61,900
K. J. B. v. Damme, Amsterdam, » 61,300
D. Cerlijn & Zn. en A. J. de Haan, id., » 61,200
W. Ambagtsheer, Nieuweramstel, » 61,000
H. J. Meekers, Amsterdam, » 61,000
J. Koster, idem » 61,110
B. Zanderhoek, Sliedrecht, » 60,980
J. Smit VII, Utrecht, » 60,899
L. Kalis Kz., Sliedrecht, » 60,800
C. J. Maks Jz., Amsterdam, » 60,200
Th. Verhoeven, Deventer, » 59,650
C. J. Hartog, Nijmegen, » 58,500
G. de Hoog Cz., Amsterdam, » 58,367
R. Kroon, Buiksloot, » 58,000
J. Hillen, Grave, » 58,000
G. D. v. Doorn, Amsterdam, » 56,100
P. Duinker, idem » 55,000
Raming » 62,000

Apeldoorn, 8 Mei: het verbouwen van het koffiehuis van J. van Dusscheten, onder beheer van den architect J. A. Wijn; ingekomen 10 bilj., als:
L. Wegerif, te Apeldoorn, f 8300
H. J. Eijkelboom, » idem » 8000
J. v. d. Braak, » idem » 7777.77
A. Radstaak, » idem » 7672
H. J. v. Loenen, » idem » 7600
T. Eijbers, » idem » 7590
C. Wegerif, » idem » 7300
J. Radstaak, » idem » 7080
W. Willemsen, te Apeldoorn, f 6748
Raming » 7450

Arnhem, 9 Mei: het amoveeren van het huis F no. 15, aan de Groote markt, en het bouwen van een receptiezaal bij de woning van den commissaris des konings, in 2 perc. en massa; ingek. 6 bilj., als:

	perc. 1	perc. 2	massa
A. Lestrade, Arnhem,			f 24,145
J. H. Hollenbach, idem	f 15,750		21,295
J. v. Burk, Oosterbeek,			20,384
J. N. Janssen, Arnhem,	14,738	f 5256	19,920
C. O. Knoops, idem			19,749
H. v. d. Sand, idem			19,528

Harlingen, 9 Mei, voor rekening der gemeente: 1o. het maken eener toonbeschoeiing, met opzetten van stapelsloden, langs de stadsgracht aldaar, ter lengte van 123 M.; ingekomen 2 bilj., als:
Joh. de Lange, te Harlingen, f 364
J. Kuipers, » idem » 246
Gegund.

2o. het maken van 175 M. walbeschoeiing langs de stadsgracht, vanaf de Franekerpoortsbrug westwaarts, en eenige herstelling aan de wallen vanaf het algemeen privaat tot aan de Biltpoortsbrug; ingek. 2 bilj., als:
Joh. de Lange, te Harlingen, f 626
J. Kuipers, » idem » 469
Gegund

Haarlem, 9 Mei, onder beheer van 's rijkswaterstaat: 1o. het verdiepen van eenige gedeelten van het Noord-Hollandsch kanaal, bestek no. 80, dienst '89; ingekomen 4 bilj., als:
W. Goedkoop Dz., te Amsterdam, f 16,347
A. Volker Lz., » Sliedrecht, » 14,486
C. Bos Az., » Dordrecht, » 13,472
A. Visser, » Haarlem, » 12,210
Raming » 19,000

2o. het leveren van brik en steen voor het bestorten der Heldersche zeewering, behoorende tot de rijkszeewerken in de prov. Noord-Holland, in twee perc., bestek no. 79, dienst '89.
Perc. 1, ingek. 3 bilj., als:
G. D. v. Doorn, te Amsterdam, f 2380
W. Goedkoop, » idem » 2297
Gebr. Janzen, » Nieuwediep, » 1857
Raming » 1950
Perc. 2, ingek. 4 bilj., als:
J. Oldenburg, te Bergen, f 11,800
G. D. v. Doorn, » Amsterdam, » 11,090
A. Visser, » Haarlem, » 10,930
W. Goedkoop Dz., » Amsterdam, » 10,800
Raming » 10,050

Overschie, 9 Mei: het bouwen van eene bouwhoeve te Overschie, onder beheer van den architect Jac. v. Vessem, te Kralingen; ingek. 15 bilj., als:
N. Pons, Kralingen, f 29,058.26
P. H. den Dunnen, Drimmelen, » 28,777
G. A. v. d. Wilde, Rotterdam, » 26,990
J. Schuller, Raamsdonk, » 26,651
P. G. Winters, Kralingen, » 25,990
J. T. B. Buchel, Rotterdam, » 25,627
A. Boef, Kralingen, » 25,590
D. Groenewegen, Nootdorp, » 25,325
W. Zonneveld, Kralingen, » 24,989
J. Spruit en A. v. Staveren, idem » 24,763
C. v. d. Berg, Overschie, » 24,600
J. v. Kempen, idem » 24,530
M. C. de Bruin, idem » 23,666

Leeuwarden, 9 Mei: het ten deele amoveeren en wederopbouwen van het winkelhuis lett. P. no. 79, aan de Olde-Galileën aldaar, onder beheer van den architect J. D. Bruins; ingek. 8 bilj., als:
H. Germeraad, f 3320
A. Smidt en F. Dalstra, » 3200
M. A. Holwerda, » 2950
D. Smit en E. v. d. Kooi, » 2808
P. Vonk, » 2797
T. Bijlsma, » 2439
H. v. d. Weide, » 2419
C. F. Schwaner, » 2350
Gegund.

Zierikzee, 9 Mei: het leveren, verdeelen en storten van 4200 scheepston stortsteen voor de oeververdediging van het waterschap Schouwen, in 2 perc. en in massa, bij enkele inschrijving, volgens bestek no. 134.
Perc. 1, 3250 scheepston voor de werken in het district Koudekerke; ingek. 4 bilj., als:
C. v. d. Hooft, Neuzen, f 8300
P. A. v. d. Velde, idem » 8350
J. v. Eck, Hardinksveld, » 8300
Bazaltmaatschappij Rotterdam, » 7840
Perc. 2, 950 scheepston voor de werken aan de districten Flauwers, Scharendijke en Brouwershaven; ingek. 4 bilj., als:
J. v. Eck, Hardinksveld, f 2731
C. v. d. Hooft, Neuzen, » 2600
P. A. v. d. Velde, idem » 2560
Bazaltmaatschappij, Rotterdam, f 2299
Massa; ingek. 6 bilj., als:
H. C. v. d. Ende, Zierikzee, f 11,400
J. v. Eck, Hardinksveld, » 11,100
P. A. v. d. Velde, Neuzen, » 10,848
C. v. d. Hooft, idem » 10,800
P. A. v. d. Velde, idem » 10,650
Bazaltmaatschappij, Rotterdam, » 9,839
Gegund in massa aan de Bazaltmaatschappij te Rotterdam voor f 9879.

's-Hage, 10 Mei: het herstellen en verbeteren van rijkstelegraaflijnen tusschen Rotterdam en het Hollandsch Diep; ing. 2 bilj., als:
K. Sneyders de Vogel, te Schiedam, f 699
W. van Dijk, » Jutphaas, » 680
Raming » 850

Asperen, 10 Mei: het afbreken van twee arbeiderswoningen en ter plaatse opbouwen van een gebouw, ten dienste van het zeitergezelschap «Eendracht maakt macht"; ingekomen 6 bilj., als:
G. Looyen, te Herwijnen, f 3489
A. v. Iterson, » Beesd, » 3200
J. Janssen, » Rumpt, » 3133
G. v. d. Hee, » Ammerstol, » 3000
D. Gerdessen, » Asperen, » 2457
J. Gerdessen, » idem, » 2440

Rotterdam, 10 Mei: het maken van eene zweminrichting in de Middenkous; ingekomen 4 bilj., als:
P. Vermeijden Az., te Rotterdam, f 5110
J. F. Houtzagers, » idem » 4892
G. Keij, » idem » 4785
P. G. Winters, » Kralingen, » 4444

's-Bosch, 10 Mei, onder beheer van 's rijkswaterstaat: 1o. het uitvoeren van buitengewone vernieuwingen en herstellingen aan de schipbrug over de Maas bij Hedel, en bijbehoorende werken, behoorende tot den dienst der veren in de prov. Noord-Brabant; minste inschr. P. H. de Bekker, te Empel, voor f 5920
Raming » 6000

2o. het maken en leveren van drie nieuwe brugschepen en het uitvoeren van bijbehoorende werken, ten behoeve van de schipbrug over de rivier de Maas te Hedel; minste inschr. W. E. Penning, te Kampen, voor f 7585
Raming » 8400

Amsterdam, 10 Mei: het maken van grondophoogingen voor loodsen bij de forten Spijkerboor en Purmerend; ingek. 3 bilj., als:
J. Faas, Amsterdam, f 2380
A. M. v. d. Vlies, Sloterdijk, » 2300
C. v. d. Berg, Heenwijk (gem. Tul-en-'t Waal, » 2344
Raming » 2220

Steenwijk, 10 Mei: het maken van schuren enz., ten dienste der gemeentereiniging, onder beheer van den architect B. Bouwkens; ingek. 8 bilj., als:
W. Voerman, te Steenwijk, f 4960
H. J. Pos, » Steenwijkerwold, » 4647
J. L. de Vries, » Oldeholtpade, » 4640
J. de Boer & Zonen, » Steenwijk, » 4628
Firma C. v. v. d. Plas, » idem » 4597
L. Brugge, » Ossenzijl, » 4589
E. Groenink, » Steenwijk, » 4491
H. Abersen, » idem » 4444
Raming » 4500
Acht dagen in beraad gehouden.

Oldekerk, voor rekening der gemeente: 1o. het vertimmeren der openbare lagere school te Niekerk; minste inschr. R. Reitsema, Niekerk, f 640
2o. het leveren van 54 nieuwe schoolbanken; minste inschr. C. Schreuder, Grijpskerk, f 328

BIJVOEGSEL

VAN

DE OPMERKER

van ZATERDAG 18 MEI 1889.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 20 Mei.

Winsum (Gr.), te 11 uren, door burg. en weth.: eene belangrijke verbouwing aan het post- en telegraafkantoor en de directeurswoning. Inl. bij den architect J. Timmer, te Obergum. Aanw. gehouden.

Amsterdam, te 12 uren, door het best. van de Sloterbinnen- en Middelveldsche gecombineerde polders, in het burgerweeshuis:
1o. het 3jarig onderhoud van 2 watermolens, 2 overhalen met derzelver polderhuizen, 2 bruggen, 1 duiker en eenige schering en schoeiingwerken;
2o. eenige vernieuwingen en reparatiën langs de waterkeering der walbeschoeiing, steenen glooiingen en bestratingswerken, volgens bestek, aan bovengenoemde polders toebehoorende, ingaande 1 Juni '89 en eindigende ultimo Mei '92. Inl. bij den opzichter G. S. Nout, te Nieuwer-amstel. Aanw. gehouden.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:
1o. het bouwen van eene kazerne voor de brandweer, aan de De-Ruijterkade;
2o. het maken van besproeiingstoestellen en urinoirs met bijlevering van de benoodigde materialen. (*Zie advert. in no. 19.*)

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: den metalen bovenbouw van 9 bruggen, ten dienste der staatsspoorwegen op Sumatra.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene houten loods op het Martinikerkhof, met bijlevering van al het benoodigde.

's-Hage, te 1½ uren, door burg. en weth.: het verlengen en rioleeren van de Delstraat, aldaar.

Haarlem, te 2 uren, door dijkgraaf en heemraden van den Haarlemmermeerpolder, ter secretarie:
1o. het vervangen door twee gemetselde bruggen met ijzeren tragplaten van de houten bruggen over den Spaarnwoudertocht in den Sloterweg en over den Bennebroekertocht in den IJweg;
2o. het onderhoud van de grintwegen des polders, tot 1 Mei '90;
3o. het kroozen der vaarten en tochten des polders, ged. '89. Inl. bij den ingenieur, te Haarlem, en de betrokken opzichters. (*Zie advert. in no. 19.*)

Oosterwijk: het sloopen van een oud en het bouwen van een nieuw huis. Inl. bij den bouwkundige A. Willems, aldaar.

Veendam (Gr.), door de firma Meihuizen Boon & Co.: de werkloonen van een te verbouwen fabrieksgebouw, aldaar.

Ambt-Almeloo, door burg. en weth.: het leveren van 29 schoolbanken.

Dinsdag, 21 Mei.

Werkhoven (Utr.), te 10 uren, door het best. van het waterschap Rijn en Dijk, bij de Wed. F. Broemer: het leveren langs de wegen van het waterschap van 735 stère grove lekgrint, in 3 perc., te meten: perc. 1 te Bunnik, groot 270 stère, perc. 2 te Odijk, groot 150 stère en perc. 3 te Werkhoven, groot 315 stère. Aanw. gehouden.

Amersfoort, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie aldaar, in het hotel Muller: het bouwen van een kazerne c. a. voor een regiment infanterie te Amersfoort (2e gedeelte). Bilj. inzenden uiterlijk 20 Mei, vóór 3 uren. Aanw. dagelijks, van 9—4 uren. Raming f 387,000.

Hoorn, te 11 uren, door dijkgraaf en heemraden van Drechterland, in den Doele: het verbeteren van steenglooiing en verder aan den Drechterlandschen Westfrieschen Omringdijk, in '89 te maken en te onderhouden werken. Inl. bij den opzichter A. Stoutjesdijk, te Hoorn.

Zonnemaire (Zeel.), te 11 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Nieuw-Bommenede, in de raadkamer der gemeente: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '90, van de aarde-, kram-, rijs-, steenglooiing- en andere werken, aan de waterkeering van bovengenoemd waterschap. Aanw. gehouden.

Wijk a/Z. (N.-H.), te 12 uren, door het R.-K. par. kerkbest. van den H. Odulphus, bij den kastelein C. de Boer: het bouwen eener kerk met toren, pastorie, sacristie enz. Inl. bij den architect C. L. M. Robbers, te Haarlem. Aanw. gehouden.

Hengeloo (Ov.), te 12 uren, door burg. en weth.: het bijbouwen van een schoollokaal met bijbehoorende werken, aan de school voor m. u. l. o., aldaar. Aanw. gehouden.

Zalt-Bommel, te 12 uren, door de commissie voor den grintweg van Zalt-Bommel naar Nederhemert, ten huize van J. Akkerman, hotel Bellevue: het baggeren, aanvoeren en oprijden van de benoodigde grint voor dien weg en voor het embranchement tusschen Kerkwijk en Ammerzoden, zoo ook voor de polders Bruchem, Kerkwijk en Delwijnen.

Rotterdam, te 1 uur, door den architect P. Vermaas, in het pand in de Scheepstimmermanslaan 37: het maken van een pand in de Scheepstimmermanslaan met een daaraan annex gebouw in de Houtlaan.

Philippine (Zeel.), te 2 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen Stad-Philippinepolder, in het gemeentehuis: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '90, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van den bovengenoemden polder. Aanw. gehouden.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: bestek no. 463, uitbreiding der waterleiding op het station Breda. Aanw. gehouden. Raming f 9400. (*Zie advert. in no. 19.*)

Nijmegen, te 3 uren, door den bouwmeester J. Knoops, in café «Suisse": het afbreken van een blok woonhuizen en het bouwen van verkooplokalen met kantoor en pakhuis, aan de Lange-Burgstraat, te Nijmegen. Aanw. gehouden.

Rotterdam, te 8½ uren, ten kantore van Alex. Inhofe: het maken van de paal- en houten fundeering voor een woonhuis aan de Witte-de-Withstraat. Inl. bij den architect A. W. Meijneken, aldaar. Aanw. 20 Mei, te 11 uren.

Woensdag, 22 Mei.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van werken tot voortzetting der verbetering van de rivier de Maas, tusschen de kilometerraaien 11 en 12 der rivierkaart, onder de gemeente Maastricht, prov. Limburg. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé, te 's-Bosch, en den opzichter Willems, te Maastricht. Aanw. gehouden. Raming f 10,000.

Zijpe (Zeel.), te 11 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Bruinisse, in het lokaal: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '90, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van bovengenoemd waterschap. Aanw. gehouden.

Willemsoord, te 11 uren, door de directie der marine: het bouwen van een projectielenmagazijn en het uitvoeren van daarmede in-verband-staande werken, op het terrein, gelegen tusschen den Koegraszeedijk en het fort Oostoever. Inl. bij den hoofdingenieur der marine. Aanw. gehouden.

Goes, te 11 uren, door het best. van den polder «de Breede Watering bewesten Ierseke", in het koffiehuis «de Prins van Oranje": *a.* het leveren en lossen van 200 scheepston gesorteerde Vilvoordsche steen en van 350 M3 grint; *b.* het maken van een oeververdedigingswerk, groot 20,200 M3, waarvan 17,660 M3 te bezinken; *c.* het verlagen van de bodems van twee steenen heulen; *d.* het eenjarig onderhoud der sluizen, gebouwen, booten, peilschalen enz.

Bussum (N.-H.), te 12 uren, door den architect J. F. Everts, namens W. Hulsteede Jr., in het hotel «de Roozeboom": het bouwen eener villa en het verbouwen eener villa, beide op één terrein aan de Brinklaan, aldaar. Aanw. 20 Mei, te 11 uren.

Schermerhorn (N.-H.), te 2 uren, door dijkgraaf en heemraden van de Schermeer, in het Noorderpolderhuis: de levering van 14 ton dikdunne Stokholmer teer en 2 ton Eng. of koolteer; *a.* het uitvoeren van aarden baggerwerk in 8 perc. Aanw. gehouden; *b.* de levering van 725 M3 grint; *c.* idem van de benoodigde houtwaren; *d.* idem idem ijzerwaren. Bilj. inzenden uiterlijk vóór 10 uren.

Onderdendam (Gron.), te 3 uren, door het best. van het waterschap Hunsingoo, in het waterschapshuis: *a.* het opgraven van het Kardinger- en St.-Annermaar, samen lang 9530 M.; *b.* idem van het Eppenhuistermaar, lang 3560 M.; *c.* idem van het Oudedieppje, lang 2480 M.; *d.* het uitbaggeren van een gedeelte van het Warfumermaar, lang 4050 M.

Westerbroek (Gron.), te 4 uren, door kerkvoogden der Herv. gemeente, ten huize van den kastelein J. O. Bouwman: het afbreken der oude en het bouwen eener nieuwe kerk, aldaar.

Olst (Geld.), te 4 uren, door J. Kamphuis, in het Stationskoffiehuis: het bouwen van een woon- en winkelhuis in het dorp Olst. Aanw. te 2 uren.

Hardenberg (Ov.), door de vereeniging «de Kerkelijke Kas": het bouwen van eene kerk. Inl. bij de architecten J. W. en G. W. Meijer, te Amsterdam.

Donderdag, 23 Mei.

Middelburg, te 10 uren, door het prov. best.: het uitvoeren van eenige werkzaamheden ten behoeve van den provincialen stoombootdienst op de Westerschelde. Inl. bij den hoofdingenieur en den opzichter L. R. Plasschaert, te Middelburg. Aanw. gehouden.

Harderwijk, te 10½ uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, te Amersfoort, in het hotel du Croix: het doen van herstellingen en voorzieningen aan de kazerne Oranje-Nassau, te Harderwijk. Bilj. inzenden uiterlijk 22 Mei, vóór 3 uren, bij den opzichter der militaire gebouwen aldaar. Raming f 4600.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het herstellen van buitengewone stormschade aan verschillende hoofden op het noorderstrand van het eiland Vlieland, behoorende tot de zeewerken in Noord-Holland. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Keurenaer, te Hoorn, en den opzichter Jelgersma, te Vlieland. Aanw. gehouden. Raming f 16,000.

Leeuwen (Geld.), te 11 uren, door den notaris B. N. Hoeben, bij J. Swam: het bouwen van een heerenhuis met koetshuis. Inl. bij den architect Arn. van Meer, te Zevenbergen. Aanw. 20 Mei, te 10 uren.

Beverwijk, te 12 uren, door W. Stoutenbeek, in het logement «de Zon": het amoveeren van het bestaande en het wederopbouwen van een woon- en winkelhuis. Inl. bij den architect N. de Wolf, te Beverwijk. (Herbesteding.)

Middelburg, te 1½ uren, door het polderbest. van Walcheren: de uitvoering der gewone onderhouds- en vernieuwingswerken aan de vier wateringen des polders, in 5 perc. Aanw. 20, 21 en 22 Mei.

's-Bosch, te 12 uren, door het prov. best. van Noord-Brabant: het vervangen van de grintbaan door eene keibestrating op een gedeelte van den provincialen weg van Fijnaart naar Stampersgat. Raming f 4660.

Haarlem, te 2 uren, door burg. en weth.: het vernieuwen van eenige kei- en klinkerbestratingen, benevens de levering van straatklinkers voor het gewoon onderhoud der bestratingen. Aanw. gehouden. (*Zie advert. in no. 18.*)

Vrijdag, 24 Mei.

Tiel, te 11 uren, door den dijkstoel van het polderdistrict Neder-Betuwe, bij R. M. van Gameren: het vegen, ruimen en boorden in '89 van de Landwetering, de Neder-Betuwsche Linge en het Neder-Betuwsche blok Lingewater, no. 1 in 19 perc. en no. 2 en 3 in 22 perc.

Almeloo, te 12 uren, ten kantore der Twentsche brouwerij: het bouwen van een ketelhuis, gebouw voor ijsmachine en stoomschoorsteen. Aanw. te 7 uren.

Nieuwerkerk (Zeel.), te 4 uren, door F. Bouman, in de herberg

»de Wereld", bij H. Heule: het bouwen van een nieuw woonhuis, nabij het dorp. Aanw. te 2½ uren.

Kampen, de levering van circa 98,000 kilo gegoten-ijzeren buizen, ten dienste der gemeente-gasfabriek.

Zaterdag, 25 Mei.

Fijnaart (N.-Br.), te 10 uren, door burg. en weth.: de levering van 175 M³ gewone onderhoudsgrint.

Wanseradeel, te 10½ uren, door burg. en weth.: het vervoer van grint voor de opslagplaatsen naar en over de verschillende kunstwegen.

Zaandam, te 11 uren, door P. G. Graaf, in de herberg »het Vergulde Paard": het maken van een boerenplaats te Zaandam op het Kalf. Aanw. te 10 uren.

Leiden, te 11½ uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van Rijnland en dijkgraaf en heemraden van den Haarlemmermeerpolder, in het gemeenelandshuis, de verdieping van een gedeelte der kom en der ringvaart achter de sluizen en het stoomgemaal te Halfweg. Inl. bij den ingenieur te Leiden en den opzichter D. Holwerda, te Houtrijk-en-Polanen.

Vorchten (Ov.), te 12 uren, door het best. van den dorpspolder Vorchten, aan het Wijescheveer: het leggen van kunstwegen in den dorpspolder, lengte 8362 M. Inl. bij den hoofdopzichter A. van Wijngaarden, te Windesheim. Aanw. 22 Mei, te 12 uren.

Reden, te 1½ uren, in het voorhuis: het vergrooten der bewaarschool, aldaar. Inl. bij den architect M. K. Smit, te Dieren. Aanw. 22 Mei, te 10 uren.

Vlissingen, te 2 uren, door burg. en weth.: het veranderen der woningen van de scholen D. en E. tot schoolgebouwen. Aanw. 22 Mei, te 2 uren, aan school D.

Zaamslag (Zeel.), te 2 uren, door het best. der waterkeering van de calamiteuse Margaretha-, Kleine-Huissens- en Eendrachtpolders, ten kantore van den secretaris-ontvanger: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '90, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van bovengenoemde calamiteuse polders. Aanw. 21 Mei, te 10 uren. Raming ƒ 11,618.

Kadzand (Zeel.), te 2 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Tienhonderd en Zwarte, in het bestuurslokaal: het vernieuwen en onderhouden der waterkeerende werken aan dit waterschap, ged. '89—'90. Aanw. 21 Mei, te 2 uren.

Surhuisterveen (Fr.): het vertimmeren van een huis. Inl. bij Joh. Kuipers, aldaar. Aanw. 23 Mei, te 2 uren.

Franeker: het maken van een gebouw voor verblijf- en slaapzalen, ter uitbreiding der mannenafdeeling van het geneeskundig gesticht voor krankzinnigen te Franeker. Aanw. 20 Mei, te 11 uren. Inl. bij den gemeente-architect.

Maandag, 27 Mei.

Hulst (Zeel.), te 9 uren, door den bouwkundige E. Dolmez, bij A. G. V. Hombach: het afbreken van 2 woningen en het bouwen van een woonhuis in den Gentschestraat, naast het postkantoor. Aanw. 22 Mei, te 8½ uren.

Heusden, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te 's-Bosch, in het logement »het Wapen van Amsterdam": het eenjarig onderhoud van de werken en gebouwen te Heusden. Bilj. inzenden uiterlijk 26 Mei, vóór 3 uren, op het bureau der genie, te Heusden. Raming ƒ 1040. (Herbesteding.)

's-Hage, te 11½ uren, door het prov. van Zuid-Holland: het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen aan de gebouwen behoorende tot het huis, bewoond door den commissaris des konings in Zuid-Holland, te 's-Hage, ged. 2 jaren, ingaande 1 Juni '89, eindigende 31 Mei '91. Inl. bij den hoofdingenieur J. van der Vegt, te 's-Hage. Raming ƒ 1700.

Venloo, te 12 uren, door de directie der maatschappij tot exploitatie van staatsspoorwegen, op het bureau van den sectie-ingenieur H. van der Kun: het uitvoeren van verfwerken aan de gebouwen en kunstwerken langs de lijnen Maastricht—Nijmegen en Venloo—Boxtel.

Dinsdag, 28 Mei.

Utrecht, te 10 uren, door den majoor van het korps genietroepen, in de kazerne van het korps: het leveren van materieel der genie, voor het in staat van verdediging stellen der werken in verschillende stellingen, in 6 perc. Bilj. inzenden uiterlijk 7 Mei, vóór 3 uren. Raming: perc. 1 ƒ 4413.30, perc. 2 ƒ 2520, perc. 3 ƒ 4802.87, perc. 4 ƒ 1400.10, perc. 5 ƒ 636.21, perc. 6, ƒ 826.80.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: de verruiming van een gedeelte van het bovenpand der Drentsche hoofdvaart, strekkende van nabij de Asserwijk tot de haven te Assen. Inl. bij den hoofdingenieur Reuvens, te Zwolle, en den ingenieur Castendijk, te Assen. Aanw. 21 Mei. Raming ƒ 28,000.

Neuzen te 3 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen polder Nieuwe-Neuzen, in het Nederlandsch logement: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '90, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken en van het maken van werken tot dijksverbetering enz. Aanw. 21 Mei, van 11—1 uren en 24 Mei, van 2—4 uren.

Woensdag, 29 Mei.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud van de rijksrivierwerken en hun toebehooren van de Maas, met daartoe noodige leveringen, herstellingen en vernieuwingen van 1 Juli '89 tot en met 30 Juni '90, in 6 perc. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé, te 's-Bosch, en de betrokken opzichters. Aanw. 22 Mei. Raming: perc. 1 ƒ 7873, perc. 2 ƒ 8625, perc. 3, ƒ 6325, perc. 4 ƒ 3520, perc. 5 ƒ 17,842, perc. 6 ƒ 4065.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het driejarig onderhoud van het kanaal met de schutsluis in het benedeneind van Rozenburg, van 1 Juli '89 tot en met 30 Juni '92, behoorende tot de werken van de Nieuwe-Maas, het Scheur en aan den Hoek-van-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Welcker, te Rotterdam, en den ingenieur François, te Hoek-van-Holland. Aanw. 22 Mei. Raming ƒ 2820 per jaar.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud en herstel der werken aan de Noordgeul, de Botlek, den Hartel en de Nieuwe-Maas beneden de oostpunt van Rozenburg langs Brielle tot zee, van 1 Juli '89 tot en met 30 Juni '90. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Welcker, te Rotterdam, den ingenieur Nelemans en den buitengewoon-opzichter Durieux, beide te Maassluis. Aanw. 22 Mei. Raming ƒ 12,850.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het maken en leveren van 100 tongbewegingen en 25 bewegingstoestellen voor spoorwegwissels. Inl. bij den directeur der spoorwegen te 's-Hage. Raming ƒ 14,100.

St.-Annaland (Zeel.), te 11 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen Suzannapolder, in het gemeentehuis: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '90, van de aarde-, kram-, rijs en steenglooiingwerken, aan de waterkeering van bovengenoemden calamiteusen polder. Aanw. 22 en 25 Mei, van 11—1 uren.

Kapelle a/d. IJsel, te 1 uur, door het best. der gecombineerde polders te Kapelle a/d. IJsel, in het raadhuis: het vierjarig onderhoud van alle gebouwen, sluizen, bruggen en hekken van den polder.

's-Bosch, te 6 uren, door den bouwkundige A. van Liempt, bij G. Aerts-Janssen: het bouwen van een heerenhuis en aanhoorigheden, met bijlevering der materialen.

Donderdag, 30 Mei.

Amsterdam, te 11 uren, door het best. van het heemraadschap van den Amstel en Nieuweramstel, in café »Paardenburg": het bouwen van een tolhuis te Amstelveen. Inl. bij den algemeenen opzichter A. de Groot, te Ouderamstel. Aanw. 28 Mei, te 10 uren.

Vrijdag, 31 Mei.

Maassluis (Z.-H.), te 11 uren, door burg. en weth.: het maken van muren langs de oostzijde der haven van Maassluis, een basaltsteenen hoofd en eene houten beschoeiing aan de westzijde dier haven, met bijbehoorende werken, tot voortzetting van de verbetering der haven van Maassluis. Inl. bij den gemeente-architect R. P. Stoivinga. Aanw. 24 Mei, te 11 uren. Raming ƒ 104,700.

Zaterdag, 1 Juni.

Alkmaar, te 12 uren, door dijkgraaf en heemraden van den polder Heer-Hugowaard, in het logement »Noord-Holland": het maken der gebouwen voor een centrifugaalpompmachine. Inl. bij J. Goldberg & Zn., te Hazerswoude. Aanw. 23 Mei, te 12 uren.

Zaandam, te 6 uren, door burg. en weth.: het bouwen eener openbare lagere school. Inl. bij den gemeente-architect.

Lemmer, door het best. van den veenpolder van Echten: het gewoon onderhoud aan molens, sluizen, bruggen, sluiswachterswoningen, de gebouwen van het stoomgemaal, duikers, draaien, hekken, stekken enz., behoorende aan genoemden polder. Aanw. 28 Mei, te 9 uren. Bilj. inzenden uiterlijk 31 Mei.

Maandag, 3 Juni.

Maastricht, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van prov. best.: het leveren en verwerken van onderhoudsmaterialen op den rijksgrooten weg der 1e klasse Maastricht—Nijmegen, prov. Limburg, in 2 perc. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en den ingenieur Behrens, beide te Maastricht. Aanw. 27 Mei. Raming: perc. 1 ƒ 3000, perc. 2 ƒ 2000.

Dinsdag, 4 Juni.

Klundert, te 4 uren, door den tijdelijk-rentmeester der domeinen: de levering van 480 M³ onderhoudsgrint voor wegen. Bilj. inzenden uiterlijk 3 Juni, vóór 5 uren. (*Zie advert. in nº. 19.*)

Woensdag, 5 Juni.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van vier dwarskribben en het verlengen van twee dwarskribben aan den linkeroever van den Nederrijn, onder de gemeenten Dorenwerd en Driel (Heteren) prov. Gelderland, tusschen de kilometerraaien 33 en 35. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Musquetier, te Utrecht, en den opzichter Van Halgooij, te Pannerden. Aanw. 29 Mei. Raming ƒ 9400.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het vormen van een gedeelte rivier van het Oude Maasje nabij Hagoort tot voorbij de Dussensche Gantel, onder de gemeenten Drongelen, Kapelle, Meeuwen, Dussen en Waspik, prov. Noord-Brabant, behoorende tot de werken voor het verleggen van de uitmonding der rivier de Maas. Inl. aan het bureau der werken voor de verlegging van den Maasmond te 's-Bosch. Aanw. 29 en 31 Mei en 1 Juni. Raming ƒ 905,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het voortzetten van baggerwerk in het benedendeel der Nieuwe-Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom en den opzichter Borren, beiden te Dordrecht. Aanw. 29 Mei. Raming ƒ 0.16 per M³.

Oud-Gastel (N.-Br.), te 12 uren, door het R.-K. kerkbest.: het bouwen eener pastorie van 25 M. lengte, met bergplaats. Inl. bij den architect P. J. van Genk, te Leur. Aanw. 23 Mei, te 11 uren.

Donderdag, 6 Juni.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: de uitvoering van baggerwerk in het Noordzeekanaal, tusschen de invaart naar de nieuw te bouwen schutsluis te IJmuiden en zijkanaal A. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur De Bruijn, te Amsterdam, en den opzichter Helmers, te Beverwijk. Aanw. 29 Mei. Raming ƒ 30,050.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verbeteren van twee gedeelten der kade op het eiland Urk, behoorende tot de zeewerken in Noord-Holland. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Keurenaer, te Hoorn, en den buitengewoon-opzichter Van der Leij, te Urk. Aanw. 29 Mei. Raming ƒ 2400.

Borsele (Zeel.), te 2 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Ellewoutsdijk en den calamiteusen polder Borsele, in de directiekamer: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '90, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van bovengenoemd waterschap en polder. Aanw. 27 en 31 Mei, van 2—4 uren.

Vrijdag, 7 Juni.

Enschedé, te 12½ uren, door het best. van den locaalspoorweg Enschedé—Oldenzaal: de grond- en kunstwerken, het spoorleggen enz. (*Zie advert. in nº. 20.*)

Op onbepaalden datum.

Bedgum (Fr.), door kerkvoogden der Herv. gemeente: het afbreken der bestaande en het bouwen van eene nieuwe kerk met toren, aldaar.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Lageland (gem. Slochteren), 29 April: het afbreken en wederopbouwen van een windwatermolen; gegund aan W. Dreise, te Ten-Boer, voor ƒ 2515.

Leeuwarden, 10 Mei: het maken van eene vaste brug te Roodkerk. Niet gegund.

Nieuwvliet, 11 Mei: het verbeteren en onderhouden der waterkeerende werken aan den calamiteusen Adornispolder, ged. '89—'90; ingek. 2 bilj., als:

M. v. d. Hoek, te Neuzen, ƒ 1580
P. Monjé, » Breskens, » 1477

Leeuwarden, 11 Mei: het bouwen van twee kamers, vestibule en kelder c.a. bij- en het uitvoeren van vernieuwingen aan het woonhuis en de fabriek van J. Pel, te Leeuwarden, onder beheer van den architect W. C. de Groot; ingek. 8 bilj., als:

C. F. Schwaner Jr., Leeuwarden, ƒ 3944
S. Braaksma, idem » 3888
M. J. Schotanus, Boxum, » 3850
S. Ooiman, Leeuwarden, » 3800
J. Bottema, idem » 3728
H. Germeraad, idem » 3560
M. S. Holwerda, Hijum, » 3150
F. Bijlsma en H. de Kleijn, Leeuwarden, » 3094
Gegund.

Groningen, 11 Mei: het verbouwen van het perceel get. O no. 51 en 51a, hoek Ebbingestraat en Schuitendiep, te Groningen, onder beheer van den architect G. Nijhuis, aldaar; ingek. 7 bilj., als:

D. Donges, te Groningen, ƒ 8195
G. Meulink, » idem » 8175
J. Bielings, » idem » 7981
K. H. Huizinga, » idem » 7845
B. de Jong, » idem » 7793
E. Peters, » idem » 7225
A. v. Dijk, » idem » 7067
Gegund. Een biljet van onwaarde.

Kolijnsplaat, 13 Mei: de levering van dijksmaterialen voor den polder Oud-Noordbeveland; ingek. 3 bilj., als:

S. Blok, te Kortgene, ƒ 4700
A. Schrier, » Kolijnsplaat, » 4643.75
J. v. Eck, » Hardinksveld, » 4625
Gegund.
Raming ƒ 4626.95

Kolijnsplaat, 13 Mei, de levering van dijksmaterialen voor den polder Nieuw-Noordbeveland; ingek. 2 bilj., als:

J. M. Dekker, te Sliedrecht, ƒ 1589
J. v. Eck, » Hardinksveld, » 1340
Gegund.
Raming ƒ 1340

's-Bosch, 13 Mei: het maken van woningen, werkplaatsen enz., ten behoeve der stedelijke gasfabriek; ingek. 11 bilj., als:

W. M. v. Beckum, te 's-Bosch, ƒ 29,860
L. J. Metz, » Zalt-Bommel, » 29,300
G. v. Rassel, » Utrecht, » 28,800
F. Olviers, » Gemert, » 28,720
F. Boenschars, » 's-Bosch, » 28,700
A. W. v. d. Bruggen, » idem » 28,100
P. H. Versteijne, » Oosterwijk, » 27,600
J. H. de Vos, » Utrecht, » 27,498
L. Burkens, » 's-Bosch, » 27,430
M. Visser, » Papendrecht, » 26,700
C. v. Stranten, » Utrecht, » 25,908
Gegund.

Zorgvliet (gem. Diever), 13 Mei: het bouwen van een kantoor, benevens 2 directeurswoningen, voor rekening van de Noordelijke Hypotheekbank aldaar, onder beheer van den architect W. C. du Crocq; ingek. 16 bilj.:

hoogste inschr. Jan Harlo, De-Wijk, ƒ 16,300
minste » Jan Eits Mz., Noordwolde, » 13,232

Dordrecht, 13 Mei: het afbreken van twee en opbouwen van drie eenvoudige heerenhuizen, op een terrein, gelegen aan de Wolwevershaven 27—31, onder beheer van den architect H. W. Veth; ingek. 10 bilj., als:

J. Schuller, te Raamsdonk, ƒ 28,189
C. A. Tenenti, » Dordrecht, » 27,167
N. Kluus, » idem » 24,877
J. F. H. v. d. Engh, » idem » 24,850
J. J. Kooijmans, » idem » 23,977
Schulders en Tas, » idem » 23,250
Lt. Kooijman, » idem » 22,586
H. Degens Jr., » idem » 22,183
G. Schouten, » idem » 22,066
P. v. Driel, » idem » 21,689
Gegund.

Franeker, 13 Mei: het maken van een nieuwe brug over de Sexbierumervaart op het War, ter vervanging der bestaande brug; ingekomen 8 bilj., als:

P. du Bois, te Franeker, ƒ 1989
F. Bruinsma, » Achlum, » 1931
Jetse Posthuma, » Harlingen, » 1795
Joh. de Lange, » idem » 1763
C. Tabrandy, » Franeker, » 1720
A. Venstra, » Dronrijp, » 1580
L. Posthuma Jacz., » Harlingen, » 1548
P. Boonstra, » Menaldum, » 1492
Gegund.
Raming ƒ 1750

's-Hage, 13 Mei: de levering van diverse goederen voor den dienst in Ned.-Indië: 1o. gesloten goederen- en zandwagens, bestek XVIII; ingek. 6 bilj., als:

Soc. Dyle et Bacalan, Parijs, ƒ 54,538
Soc. internationale, Braine-le-Comte, » 54,040
La Métallurgique, Brussel, » 52,869
V. Mabile, Marimont, » 48,000
Soc. de Malines, Mechelen, » 45,800
A. Germain, Charleroi, » 42,900

2o. ijzer- en metaalwerken voor drie tuigloodsen, bestek R; ingek. 8 bilj., als:

Kon. fabriek van stoom- en andere werktuigen, Amsterdam, ƒ 16,300
Soc. internationale, Braine-le-Comte, » 14,875
E. H. Begemann, Helmond, » 14,000
L. J. Enthoven & Co., 's-Hage, » 12,259
Soc. Dyle et Bacalan, Parijs, » 11,389
Soc. de Sclessin, Tilleurs, » 11,365
Soc. de travaux publics, Brussel, » 10,049
La Métallurgique, idem » 9,990

3o. den metalen bovenbouw voor 50 spoorwegbruggen, bestek no. 108; ingek. 7 bilj., als:

Kon. fabriek van stoom- en andere werktuigen, Amsterdam, ƒ 21,900
E. H. Begemann, Helmond, » 20,330
Soc. de travaux publics, Brussel, » 19,644
Soc. de Sclessin, Tilleurs, » 18,817
La Métallurgique, Brussel, » 18,216
L. J. Enthoven & Co., 's-Hage, » 18,196
Soc. Dyle et Bacalan, Parijs, » 16,981

Hoogeveen, 13 Mei: het bouwen van een houten schuur, onder beheer van den architect H. E. Hoegsma; ingek. 3 bilj., als:

R. Omvlee, te Hoogeveen, ƒ 485
B. Nijmeijer, » idem » 464
W. K. ter Stege, » idem » 465
Gegund.
Raming ƒ 465

Borne, 13 Mei: de uitvoering van keibestratingen; ingekomen 7 bilj., als:

A. Grosthengel, Borne, ƒ 1767
G. Hell, Goor, » 1658
F. W. Bonte, Amersfoort, » 1650
W. v. d. Berg, Hengeloo, » 1640
F. Morselt, Borne, » 1630
H. W. Jaarsveld, Enschedé, » 1574.56
A. Geerdink, Enter, » 1217
Nog niet gegund.

Harlingen, 13 Mei: het verven van bruggen, staketten enz., in de gemeente Harlingen; ingek. 4 bilj., als:

T. G. v. Slooten, te Harlingen, ƒ 835
F. Langenhorst, » idem » 816
H. Antonisse, » idem » 783
Wed. W. A. Nauta, » idem » 750
Gegund.

Utrecht, 14 Mei, onder beheer der genie, aldaar: 1o. het herstellen van het dak der artillerieloods in het fort Blauwkapel; ingek. 7 bilj., als:

E. Saltzherr, te Utrecht, ƒ 2965
Th. H. Dirks, » idem » 2667
J. Krap, » idem » 2606
A. J. Geonert, » idem » 2604
H. Vermeer, » idem » 2565
W. A. G. Jansen, » idem » 2560
R. Barneveld, » idem » 2530
Raming » 2800

2o. het herstellen van afvoerbuizen van druipkokers en van metsel- en voegwerk in verschillende forten om Utrecht; ingek. 3 bilj., als:

E. Saltzherr, te Utrecht, ƒ 4875
C. Krachten Jz., » idem » 4700
H. Vermeer, » idem » 4240
Raming » 3300

Zwolle, 14 Mei: het bouwen van eene nieuwe soldatencantine in de legerplaats bij Oldebroek, en het inrichten van de bestaande tot magazijn enz., onder beheer der genie, te Zwolle; ingek. 10 bilj., als:

G. Wegerif, Apeldoorn, ƒ 19,920
M. de Lange, Harderwijk, » 18,880
J. v. d. Brink, Apeldoorn, » 18,810
H. J. Buitenhuis, Nunspeet, » 18,800
J. H. Boks, Amersfoort, » 18,735
G. H. v. d. Heijden, Arnhem, » 18,630
C. ter Horst, Zwolle, » 18,444
H. v. Dijk Hz., Kampen, » 18,170
W. Wissing, Arnhem, » 17,900
F. Aberson, Steenwijk, » 17,853
Raming » 18,970

Nieuwerkerk, 14 Mei, voor rekening van den polder »de Vier Bannen van Duiveland": 1o. de vernieuwing, herstelling en het onderhoud tot 15 April '90, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan den polder; ingekomen 9 bilj., als:

A. v. Popering, Bruinisse, ƒ 4536
C. Bolier Cz., idem » 4300
W. Berrevoets, Zierikzee, » 4300
M. v. d. Linden, idem » 4277
H. C. v. d. Ende, idem » 4275
H. Berrevoets Hz., Kerkwerve, » 4240
L. v. Popering Dz., Bruinisse, » 4200
J. v. Eck, Hardinksveld, » 4000
J. v. Strien, Zierikzee, » 3749
Gegund.

2o. de levering van stortsteen; ingekomen 6 bilj., als:

H. C. v. d. Ende, Zierikzee, ƒ 3150
G. Dekker, Neuzen, » 2990
C. v. d. Hooft, idem » 2970
Basaltmaatschappij, Rotterdam, » 2803.95
J. v. Eck, Hardinksveld, » 2700
P. A. v. d. Velde, Neuzen, » 2687
Gegund.

Boer (Fr.), 14 Mei: de bepleistering van kerk en toren en eenige timmerwerken, aldaar, onder beheer van den architect G. Klaversma, te Schalsum; ingek. 6 bilj., als:

F. Statema, te Dongjum, ƒ 2985
S. de Zee, » Tjummarum, » 2789
H. Schuijtemaker, » Peins, » 2700
W. IJtsma, » Riest, » 2491
D. Hollander, » Franeker, » 2450
K. Kloosterman, » Tjummarum, » 2349
Gegund.

Veenwouden, 14 Mei: het maken eener doorreed en het doen van herstellingen enz., in en aan de schuur achter het logement »de Pikaars", voor D. H. Zijlstra, aldaar; gegund aan G. A. v. d. Wal, te Veenwoudsterwal, voor ƒ 1196.

Hellevoetsluis, 14 Mei: het inrichten van een werkplaats, ketelhuis en smederij, voor den torpedodienst op 's rijkswerf; minste inschr. W. van Leeuwen, te Hellevoetsluis, voor ƒ 4789.

's-Hage, 15 Mei, onder beheer van het ministerie van waterst. enz.: 1o. het maken van werken tot voortzetting der verbetering van de rivier de Maas, onder de gemeenten Obbicht en Grevenbicht; ingekomen 4 bilj., als:

G. Smeets, Maeseyck, ƒ 19,940
J. Hillen, Grave, » 19,200
G. Straatman, Linne, » 18,980
J. A. H. v. de Venne, Bree, » 17,370
Raming » 16,300

2o. het aanbrengen van oeververdedigingen langs de Nieuwe-Merwede; ingek. 16 bilj., als:

C. Slagmolen en K. de Boon, Werkendam, ƒ 23,942
T. A. Swets Bz., Hardinksveld, » 23,900
A. Kraaijeveld, Sliedrecht, » 23,750
A. v. d. Meyden Az., Hardinksveld, » 23,749
P. Baggerman Pz., Werkendam, » 23,290
B. D. v. Tienhoven, Gorinchem, » 23,088
L. Kalis Kz., Sliedrecht, » 22,880
J. de Raat Az., idem » 22,800
C. Boellaauwer, Giesendam, » 22,750
C. Bos Az., Dordrecht, » 22,600
J. v. d. Plas, Hardinksveld, » 22,589
J. P. de Groot, Giesendam, » 22,400
C. de Jong Jz., Hardinksveld, » 22,222
F. Boonbakker Gz., Sliedrecht, » 22,185
A. Prins Thz., Sliedrecht, » 21,680
W. Volker, idem » 20,775
Raming » 25,000

3o. het maken van den onderbouw voor de draaibrug voor de haven te Maassluis; ingek. 14 bilj., als:

J. Smit VII, Utrecht, ƒ 65,000
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis, » 64,678
M. L. Veenenbos, Brielle, » 60,966
L. de Neef Az., idem » 60,000
G. Keij, Rotterdam, » 59,600
Ph. Verbruggen, Waddinxveen, » 59,489
L. v. Houwelingen, Hardinksveld, » 59,200
B. Zuiderhoek, Sliedrecht, » 59,200
H. J. Nederhorst, Gouda, » 59,200
A. de Neef, Brielle, » 58,889
A. v. d. Meyden Az., Hardinksveld, » 58,748
H. Wientjens, Schiedam, » 58,385
J. Lagendijk Jz., Nieuw-Hellevoet, » 57,000
T. Lindhout, Nieuwenhoorn, » 56,987
Raming » 65,500

4o. het onderhoud der rivier- en bestortingswerken, behoorende tot den onderbouw der overbrugging van het Hollandsch Diep; ingek. 3 bilj., als:

C. G. Key, Leiden, ƒ 5980
M. Bot, Vlaardingen, » 5888
C. Bos Az., Dordrecht, » 5700
Raming » 5600

Vlissingen, 15 Mei, onder beheer der genie, te Bergen-op-Zoom: 1o. het eenjarig onderhoud

van werken en gebouwen enz., te Vlissingen en te Rammekens (herbesteding); minste inschr. C. Maters, te Vlissingen, voor f 7010
Raming » 6750

2o. het aansluiten van militaire gebouwen te Vlissingen aan de duinwaterleiding; minste inschrijver A. A. Asselbergs, te Bergen-op-Zoom, voor f 4350
Raming » 4450

3o. het doen van herstellingen aan daken van de gebouwen der kazerne Koning Willem III, te Vlissingen; minste inschr. P. J. Kakenberg, te Vlissingen, voor f 1925
Raming » 2000

Stad aan 't Haringvliet, 15 Mei: het verhoogen en verzwaren van den zeedijk van den polder Nieuwe-Stad; ingekomen 7 bilj., als:

C. Zaanen Hz. Jr.,	te Ammerstol,	f 2918
A. de Jong Jr.,	» idem	» 2700
W. 't Hoen,	» Alblasserdam,	» 2604
P. v. 't Verlaat,	» Hardinxveld,	» 2600
C. Boelhouwer,	» Giesendam,	» 2583
J. de Neef,	» Brielle,	» 2519
L. v. Dam,	» Ooltgensplaat,	» 2298.75

Nog niet gegund.

Willemsoord, 15 Mei: het bouwen van eene barak, eene operatiekamer en een gebouwtje voor eenen ontsmettingsoven, op het terrein nabij en tegen het marine-hospitaal; ingekomen 16 bilj., als:

A. Bels,	te Helder,	f 13,950
C. Pool,	» idem	» 12,100
B. Boon,	» idem	» 12,500
G. D. v. Doorn,	» Amsterdam,	» 12,500
J. Duinker,	» Helder,	» 12,400
P. de Waard,	» idem	» 12,377
J. Korff,	» idem	» 12,300
H. Wijker,	» idem	» 12,297
Gebr. Klein,	» idem	» 12,146
G. Moerman,	» idem	» 12,100
A. Korff,	» idem	» 12,025
W. de Jong,	» idem	» 11,990
P. Spruit,	» idem	» 11,792
A. Graaff,	» idem	» 11,740
J. F. Philips,	» idem	» 11,097
D. de Vries,	» idem	» 10,880

Wilhelminadorp, 16 Mei: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '90, van de gewone aarde-, kram- rijs- en steenglooiingwerken aan den Wilhelminapolder; ingek. 7 bilj., als:

G. Meertens, Hoek,	f 3179
C. Bolier, Bruinisse,	» 3159
S. Blok, Kortgene,	» 3143
A. v. Popering, Bruinisse,	» 3114
J. de Jonge, Biezelinge,	» 3100
B. den Exter v. d. Brink, Krabbendijke,	» 3056
C. de Wilde Az., Kattendijke,	» 3048

Gegund.

Kruiningen, 16 Mei: het verbeteren en onderhouden der aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken en leveringen ged. '89/'90, en het verhoogen van 670 M. zeedijk; ingekomen 8 bilj., als:

J. Bruggeman, Hansweerd,	f 6438
G. Meertens, Hoek,	» 6428
J. v. Popering, Bruinisse,	» 6405
J. de Jonge, Biezelinge,	» 6355
S. Blok, Kortgene,	» 6350
A. Foudraine, Goes,	» 6340
B. den Exter v. d. Brink, Krabbendijke,	» 6289
P. J. Visser, Hansweerd,	» 6264

Gegund aan P. J. Visser, voor f 6066.

Harlingen, 16 Mei: het maken van een nieuw dek op de Franekerpoortsbrug; ingekomen 5 bilj., als:

J. Torenbeek,	te Harlingen,	f 284
J. Posthuma,	» idem	» 197
L. J. Strak,	» idem	» 196
H. Loeksma en L. Zeilmaker,	» idem	» 187
L. Posthuma Jacz.,	» idem	» 160

Gegund.

Zierikzee, 16 Mei: de vernieuwingen, herstellingen en leverantiën, behoorende tot de gewone aarde-, kram-, rijs-, steenglooiing- en andere werken aan de zeedijken van het waterschap Schouwen, voor 1889, in zes perc. bij inschrijving en opbod.

Perc. 1, district Zuidhoek; ingek. 9 bilj., als:

J. de Rijke Jz., Stavenisse,	f 4500
W. Ringelberg, Duivendijke,	» 4175
H. Berrevoets Hz., Kerkwerve,	» 4100
A. v. Popering, Bruinisse,	» 4092
C. Bolier Cz., idem	» 4070
M. v. d. Linden, Zierikzee,	» 4000
W. Berrevoets, idem	» 3900
H. C. v. d. Ende, idem	» 3889
J. v. Strien, idem	» 3883

Bij opbieding gegund door J. v. Strien, te Zierikzee, voor f 3825.

Perc. 2, district Dreischor; ingekomen 7 bilj., als:

C. Bolier Cz., Bruinisse,	f 16,000
J. de Rijke Jz., Stavenisse,	» 13,800
H. C. v. d. Ende, Zierikzee,	» 13,000
H. Berrevoets, Kerkwerve,	» 13,000
W. Berrevoets, Zierikzee,	» 12,550
M. v. d. Linden, idem	» 12,100
J. v. Stien, idem	» 11,900

Gemijnd door H. C. v. d. Ende, te Zierikzee, voor f 11,025.

Perc. 3, district Flauwers; ingek. 9 bilj., als:

H. J. Romeijn, Burg,	f 8650
A. v. Popering, Bruinisse,	» 8600
W. Ringelberg, Duivendijke,	» 8600
M. v. d. Linden, Zierikzee,	» 8600
H. C. v. d. Ende, idem	» 8250
C. Bolier Cz., Bruinisse,	» 8200
H. Berrevoets Hz., Kerkwerve,	» 8200
J. v. d. Strien, Zierikzee,	» 8100
W. Berrevoets, idem	» 7950

Niet gemijnd en gegund aan den minsten inschrijver.

Perc. 4, district Koudekerke; ingekomen 10 bilj., als:

P. Vink, Noordgouwe,	f 7450
M. v. d. Linden, Zierikzee,	» 6750
W. Ringelberg, Duivendijke,	» 6575
W. Berrevoets, Zierikzee,	» 6300
A. v. Popering, Bruinisse,	» 6250
C. Bolier Cz., idem	» 6240
H. Berrevoets Hz., Kerkwerve,	» 6200
H. J. Romeijn, Burg,	» 5997
H. C. v. d. Ende, Zierikzee,	» 5878
J. v. Strien, idem	» 5699

Gemijnd door J. v. Strien, te Zierikzee, voor f 5650.

Perc. 5, district Scharendijke; ingekomen 5 bilj., als:

M. v. d. Linde, Zierikzee,	f 5250
W. Ringelberg, Duivendijke,	» 5200
J. den Boer Lz., Elkerzee,	» 4850
H. C. v. d. Ende, Zierikzee,	» 4698
P. Vink, Noordgouwe,	» 4490

Gemijnd door P. Vink, te Noordgouwe, voor f 4450.

Perc. 6, district Langendijk en Brouwershaven; ingek. 3 bilj., als:

H. v. d. Ende, Zierikzee,	f 3200
W. Ringelberg, Duivendijke,	» 2850
P. Vink, Noordgouwe,	» 2735

Gemijnd door W. Ringelberg, te Duivendijke, voor f 2650.

Alle perc. zijn gegund.

Haarlem, 16 Mei onder beheer van 's rijkswaterstaat: 1o. het maken van betonblokken voor de zeebrekers van de havenhoofden te IJmuiden, bestek no. 83 dienst '89; ingekomen 8 bilj., als:

Erven Blankevoort, Monnikendam,	f 51,000
J. Schuijtemaker Dz., Helder,	» 43,940
Ph. Lindo, dir. Ned. cementsteenfabriek, Vrijenban bij Delft,	» 42,784
F. Engers, Amsterdam,	» 41,000
A. Volker Lz., Sliedrecht, en P. A. Bos, Gorinchem,	» 40,900
L. Kalis Kz., Sliedrecht,	» 39,397
Raming	» 44,000

2o. de voorziening der boorden van het Noord-Hollandsch kanaal, in vier perc., bestek no. 84 dienst '89.

Perc. 1, ingek. 8 bilj., als:

A. Kramers, Amsterdam,	f 5400
G. D. v. Doorn, idem	» 5375
G. Honijk, Purmerend,	» 5353
L. Pot, Buiksloot,	» 5320
A. Prins Thz., Sliedrecht,	» 5138
H. Dinkla, Buiksloot,	» 4999
W. Greve, idem	» 4940
R. Kroon, idem	» 4867
Raming	» 5520

Perc. 2, ingek. 6 bilj., als:

A. Kramers, Amsterdam,	f 12,300
R. Schuijt, Alkmaar,	» 11,780
J. Oldenburg, Bergen,	» 11,400
R. Kroon, Buiksloot,	» 11,396
G. Honijk, Purmerend,	» 11,387
A. Prins Thz., Sliedrecht,	» 10,140
Raming	» 12,400

Perc. 3, ingek. 8 bilj., als:

Gebr. Klein, Helder,	f 13,200
Geb. Jansen, Nieuwediep,	» 13,050
W. Ambachtsheer, Nieuweramstel,	» 13,000
H. Schuijt, Alkmaar,	» 12,980
G. D. v. Doorn, Amsterdam,	» 12,820
J. Oldenburg, Bergen,	» 12,600
R. Kroon, Buiksloot,	» 12,000
Anne Bos, Nieuwediep,	» 11,950
Raming	» 12,000

Perc. 4, ingekomen 5 bilj., als:

Gebr. Klein, Helder,	f 2150
Anne Bos, Nieuwediep,	f 2138
Gebr. Jansen, idem	» 2089
G. D. v. Doorn, Amsterdam,	» 1965
R. Kroon, Buiksloot,	» 1900
Raming	» 2050

Uitgeest, 16 Mei: het bouwen van een windvijzelmolen voor den polder »de Zien"; ingek. 7 bilj., als:

P. v. Lith,	te Uitgeest,	f 13,300
J. Gras,	» Zaandam,	» 12,988
H. Schuijt,	» Alkmaar,	» 12,440
Gebr. Gorter,	» Wormerveer,	» 12,405
J. Bos,	» Burgerbrug,	» 12,191
D. Poland,	» Heer-Hugowaard,	» 11,249
Gebr. v. d. Meer,	» Harlingen,	» 10,950

Nog niet gegund.

Groningen, 16 Mei: het verbouwen van het perceel geteekend letter A no. 8 aan de Groote-markt, in eigendom toebehoorende aan J. Noosten, onder beheer van den architect G. Nijhuis; ingek. 9 bilj., als:

H. F. Swarte,	te Groningen,	f 2745
A. v. Dijk,	» idem	» 2698
L. Oldenburger,	» idem	» 2620
H. J. L. Walker,	» idem	» 2613
I. Toesman,	» idem	» 2549
E. Peters,	» idem	» 2475
B. de Jong,	» idem	» 2436
J. Ibelings,	» idem	» 2421
G. Meulink,	» idem	» 2301

Gegund.
Raming f 2502

Amsterdam, 17 Mei: het herbouwen van perc. no. 9 aan de Valckenburgerstraat, onder beheer van den bouwkundige J. C. Meenhorst; ingek. 9 bilj., als:

Bakker,	te Amsterdam,	f 11,800
Zeevat,	» idem	» 10,745
Broen,	» idem	» 10,180
Huij,	» idem	» 9,790
Van Zoost,	» idem	» 9,195
Hofte,	» idem	» 8,785
Schaafstra & Co.,	» idem	» 8,470
Gebr. IJzerman,	» idem	» 8,389
Strasser,	» idem	» 8,385

Gegund.

Lienden, 17 Mei: het bouwen van een woonhuis voor Dr. J. Borst, onder beheer van den architect G. A. Scholten, te Tiel; ingekomen 4 bilj., als:

N. H. v. Zetten,	te Tiel,	f 9300
J. de Weijer,	» idem	» 9034
R. de Vries,	» Wageningen,	» 8750
C. v. Stuijvenberg,	» Kampen,	» 8500

BIJVOEGSEL

VAN

DE OPMERKER

van ZATERDAG 25 MEI 1889.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 27 Mei.

Hulst (Zeel.), te 9 uren, door den bouwkundige E. Delmer, bij A. G. V. Hombach: het afbreken van 2 woningen en het bouwen van een woonhuis in den Gentschestraat, naast het postkantoor. Aanw. gehouden.

Heusden, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te 's-Bosch, in het logement »het Wapen van Amsterdam": het eenjarig onderhoud van de werken en gebouwen te Heusden. Bilj. inzenden uiterlijk 26 Mei, vóór 3 uren, op het bureau der genie, te Heusden. Raming f 1040. (Herbesteding.)

's-Hage, te 11½ uren, door het prov. van Zuid-Holland: het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen aan de gebouwen behoorende tot het huis, bewoond door den commissaris des konings in Zuid-Holland, te 's-Hage, ged. 2 jaren, ingaande 1 Juni '89, eindigende 31 Mei '91. Inl. bij den hoofdingenieur J. van der Vegt, te 's-Hage. Raming f 17?0.

Venloo, te 12 uren, door de directie der maatschappij tot exploitatie van staatsspoorwegen, op het bureau van den sectie-ingenieur H. van der Kun: het uitvoeren van verfwerken aan de gebouwen en kunstwerken langs de lijnen Maastricht—Nijmegen en Venloo—Boxtel.

Leiden, te 12 uren, door burg. en weth.: het leveren en stellen van eene ijzeren voetbrug over den Nieuwen Rijn bij de Botermarkt (Karnemelksbrug).

Zierikzee, te 12½ uren, door burg. en weth.: het vernieuwen van een gedeelte kaaimuur.

Zierikzee, te 12¾ uren, door burg. en weth.: het uitvoeren van onderhoudswerken, vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen en andere werken dezer gemeente, in 8 perc.

Leur (N.-Br.), te 1 uur, in het koffiehuis van A. Aarts, in Zwartenberg: *a*. door Van Breda, Dolk en Voss: het bouwen van woningen voor hun personeel, benevens dag- en nachtverblijven voor de werklieden; *b*. door H. van Voss: het bouwen van een pakhuis met knechtswoning. Inl. bij den architect W. H. Segboer, te Fijnaart.

Langbroek (Utr.) te 1 uur, ter secretarie: het leveren van 482 stère grint op de wegen bij het waterschap Langbroek in onderhoud, eerst in 5 perc. en daarna in massa; idem van 80 stère grint op den Koter- en Doornscheweg, in 1 perc.

Meeden (Gron.), te 3 uren, door den hotelhouder D. Poll, aldaar: het bouwen van een benedenzaal. Aanw. 27 Mei, te 12 uren.

Joure (Fr.), door H. J. W. Terlet: het maken van een gedeelte bovenverdieping met nieuwen voorgevel, benevens eenige andere vertimmeringen.

Dinsdag, 28 Mei.

Utrecht, te 10 uren, door den majoor van het korps genietroepen, in de kazerne van het korps: het leveren van materieel der genie, voor het in staat van verdediging stellen der werken in verschillende stellingen, in 6 perc. Bilj. inzenden uiterlijk 7 Mei, vóór 3 uren. Raming: perc. 1 f 4418.30, perc. 2 f 2520, perc. 3 f 4802.87, perc. 4 f 1400.10, perc. 5 636.93, perc. 6, f 826.80.

Zutfen, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, op het bureau der genie: het verbeteren der inrichten van het remonte-depôt in de legerplaats bij Milligen (2e gedeelte), onder beheer der genie, aldaar. Bilj. inzenden 27 Mei, vóór 3 uren. Raming f 3800.

s-Bosch, te 10 uren, door burg. en weth.: de levering van: *a*. zes overdekte vuilnisharren met schellen en *b*. zes paardentuigen, ten dienste der gemeentereiniging.

Kortgene (Zeel.), te 10½ uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen Annapolder, in het gemeentehuis: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '90, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken van bovengenoemden polder.

Binnen-Moerdijk (N.-Br.), te 12 uren, door het best. van het waterschap Roijalpolder, in de herberg van W. Kavelaars: het herstellen en gedeeltelijk nieuw aanleggen der steenglooiing aan den noordwestelijken oever van den zeedijk beneden Moerdijk ter lengte van pl. m. 465 M., benevens het herstellen der zeebraken aldaar, tot aan de Roodevaart.

IJmuiden (N.-H.), te 1 uur: het bouwen van eene kerk met pastorie voor O.-R.-K. gemeente, aldaar. Inl. bij den architect Th. van Harderwijk, te Utrecht. Aanw. 28 Mei, te 11 uren.

Haarlem, te 2 uren, door C. Bos Az., te Dordrecht, in het hotel »de Leeuwerik": het bouwen van 2 directiekeeten ten behoeve van het werk: het maken van zandophoogingen voor een fort bij Vijfhuizen.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: de verruiming van een gedeelte van het bovenpand der Drentsche hoofdvaart, strekkende van nabij de Asserwijk tot de haven te Assen. Inl. bij den hoofdingenieur Reuvens, te Zwolle, en den ingenieur Castendijk, te Assen. Aanw. gehouden. Raming f 28.000.

Neuzen te 3 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen polder Nieuwe-Neuzen, in het Nederlandsch logement: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '90, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken en van het maken van werken tot dijksverbetering enz. Aanw. gehouden.

Woensdag, 29 Mei.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het driejarig onderhoud van het kanaal met de schutsluis in het benedeneind van Rozenburg, van 1 Juli '89 tot en met 30 Juni '92, behoorende tot de werken van de Nieuwe-Maas, het Scheur en aan den Hoek-van-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Welcker, te Rotterdam, en den ingenieur François, te Hoek-van-Holland. Aanw. gehouden. Raming f ??20 per jaar.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud en herstel der werken aan de Noordgeul, de Botlek, den Hartel en de Nieuwe-Maas beneden de oostpunt van Rozenburg langs Brielle tot zee, van 1 Juli '89 tot en met 30 Juni '90. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Welcker, te Rotterdam, den ingenieur Nelemans en den buitengewoon-opzichter Durieux, beide te Maassluis. Aanw. gehouden. Raming f 12.850.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het maken en leveren van 100 tongbewegingen en 25 bewegingstoestellen voor spoorwegwissels. Inl. bij den directeur der spoorwegen te 's-Hage. Raming f 14,100.

's-Hage, te 11 uren, door den ontvanger der successierechten en domeinen, ten huize van den boschwachter in het Haagsche bosch: de levering van 300 M³ gewasschen schelpen, of zooveel meer of minder als noodig zal zijn voor de wandelpaden in het Haagsche bosch, ged. '89.

St. Annaland (Zeel.), te 11 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen Suzannapolder, in het gemeentehuis: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '90, van de aarde-, kram-, rijs en steenglooiingwerken, aan de waterkeering van bovengenoemden calamiteusen polder. Aanw. gehouden.

Willemsoord, te 11 uren, door de directie der marine: het inrichten van een gedeelte van het kettingmagazijn voor uitrustingsgoederen, voor de schepen in de 2e klasse der reserve. Inl. bij den hoofdingenieur. Aanw. 27 en 28 Mei, te 10 uren.

Ezinge (Gr.), te 11 uren, door burg. en weth.: het afbreken der kosterij en het daarvoor in de plaats bouwen van eene onderwijzerswoning te Feerwerd. Inl. bij J. Dijkstra, te Ezinge. Aanw. 29 Mei, te 9 uren.

Kapelle a/d IJsel, te 1 uur, door het best. der gecombineerde polders te Kapelle a/d. IJsel, in het raadhuis: het vierjarig onderhoud van alle gebouwen, sluizen, bruggen en hekken van dien polder.

Medemblik, te 1 uur, door dijkgraaf en heemraden der »Vier noorder koggen", in het koggenhuis:

1o. de beraamde werken aan den Vier-noorderkoggenzeedijk, waaronder het aanleggen van een paardenpad, het uitvoeren van aardewerken, het maken van schoeiingen, in 6 perc.;

2o. de levering van 475 M³ riviergrint. Inl. bij den hoofdopzichter A. Kater Jz., aldaar.

's-Bosch, te 6 uren, door den bouwkundige A. van Liempt bij G. Aerts-Jansen: het bouwen van een heerenhuis en aanhoorigheden, met bijlevering der materialen.

Schagerbrug (N.-H.), in »het Wapen van de Zijpe", aan de Schagerbrug:

1o. het eenjarig onderhoud der poldergebouwen, bruggen, sluis enz., in de *Zijpe*;

2o. het verrichten van eenig baggerwerk.

Donderdag, 30 Mei.

Amsterdam, te 11 uren, door het best. van het heemraadschap van den Amstel en Nieuweramstel, in café »Paardenburg": het bouwen van een tolhuis te Amstelveen. Inl. bij den algemeenen opzichter A. de Groot, te Ouderamstel. Aanw. 28 Mei, te 10 uren.

Buiksloot, te 11 uren, door het best. der Buikslotermeer: het maken van eene bestrating voor een paardenpad met bijbehoorende werken, onder de gemeente Buiksloot, lang 610 M. Inl. bij K. Xant, aldaar.

Abkoude Proosdij (Zeel.), te 11 uren, in het gemeentehuis: het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan den schepradwatermolen enz., van het Broekzijdsche waterschap, met het onderhoud tot 1 Mei '90.

Vrijdag, 31 Mei.

Cats (Zeel.), te 10 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen Leendert-Abrahampolder, in zijn vergaderlokaal: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '90, van de aarde-, kram-, steenglooiing- en andere werken van den polder. Aanw. 27 Mei, van 10—12 uren. Raming f 4256.

Stavenisse (Zeel.), te 10 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Stavenisse, in het gemeentehuis: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '90, van de aarde-, kram-, rijs-, en steenglooiingwerken, aan de waterkeering van bovengenoemd waterschap. Aanw. 27 Mei, van 11—1 uren.

Kapelle (Zeel.), te 10½ uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen Willem-Annapolder, in het gemeentehuis: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '90, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van bovengenoemden polder. Aanw. 27 Mei, van 2—4 uren.

Maassluis (Z.-H.), te 11 uren, door burg. en weth.: het maken van kaaimuren langs de oostzijde der haven van Maassluis, een basaltsteenen hoofd en eene houten beschoeiing aan de westzijde dier haven, met bijbehoorende werken, tot voortzetting van de verbetering der haven van Maassluis. Inl. bij den gemeente-architect R. P. Stuiringa. Aanw. gehouden. Raming f 104,700.

Woudrichem, te 11 uren, door het dijksbest. van 't Oudland van Altena, ten huize van M. A. Baks: het opmaken der zeebraken onder Andel en vierkanten van binnentalud, aldaar, het opmaken van zeebraken onder Giessen, Rijswijk en Sleeuwijk enz., de levering van 250 last steenpuin, idem van 900 M³ grint en het rijden daarvan. Aanw. 30 Mei, te 10 uren.

Amsterdam, te 11 uren, door den architect W. Hamer: het verbouwen van het perceel aan de Prinsengracht bij den Amstel no. 842, aldaar. Inl. bij genoemden architect, Singel 455.

Zaterdag, 1 Juni.

Deventer, te 10 uren, door burg. en weth.: het vernieuwen van de houten brug over den IJsel, nabij het landgoed het Schol, onder Wilp. Aanw. 29 Mei, te 2 uren.

St.-Michielsgestel, te 10 uren, door burg. en weth.: het uitbreiden der openbare school met eenige bijbehoorende werken en met bijlevering der noodige bouwmaterialen. Inl. bij M. van Nielen, aldaar. Aanw. 28 Mei, te 10 uren. (Herbesteding.)

Delft, te 11 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van Delfland, in het gemeenlandshuis: het doen van verschillende vernieuwings- en onderhoudswerken aan de bruggen, gebouwen enz. van Delfland, in de gemeenten 's-Gravenzande, Monster, Naaldwijk, Wateringen en Loosduinen gelegen. Inl. bij den ingenieur W. de Man, te Delft, en den opzichter P. C. Oosthoek, te 's-Hage.

Alkmaar, te 12 uren, door dijkgraaf en heemraden van den polder Heer-Hugowaard, in het logement »Noord-Holland": het maken der gebouwen voor een centrifugaalpompmachine. Inl. bij J. Goldberg & Zn., te Hazerswoude. Aanw. gehouden.

Sneek, te 12 uren, door burg. en weth.: het amoveeren van de herberg »het Muntgebouw" met stalling en toebehooren, benevens het maken van 390 M² Waalsteenbestrating op het vrijkomende terrein, met bijlevering van steen en zand. Bilj. inzenden 1 Juni, vóór 12 uren.

Zaandam, te 6 uren, door burg. en weth.: het bouwen eener openbare lagere school. Inl. bij den gemeente-architect.

Lemmer, door het best. van den veenpolder van Echten: het gewoon onderhoud aan molens, sluizen, bruggen, sluiswachterswoningen, de gebouwen van het stoomgemaal, duikers, draaien, hekken, stikken enz. behoorende aan genoemden polder. Aanw. 28 Mei, te 9 uren. Bilj. inzenden uiterlijk 31 Mei.

Maandag, 3 Juni.

Maastricht, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van prov. best.: het leveren en verwerken van onderhoudsmaterialen op den rijksgrooten weg der 1e klasse Maastricht—Nijmegen, prov. Limburg, in 2 perc. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district, en den ingenieur Behrens, beide te Maastricht. Aanw. 27 Mei. Raming: perc. 1 ƒ 3000, perc. 2 ƒ 2000.

Strijen (Z.-H.), te 1 uur, door het best. van den polder het Oudeland van Strijen, in de herberg van de Wed. M. de Nagtegaal: het maken der aardebaan en begrinden van een gedeelte van den Molenweg in genoemden polder, ter lengte van 1350 M., met het plaatsen van gedeeltelijk houten grintbakken. Inl. bij den fabriek T. Lammers, te Strijen. Aanw. 3 Juni, te 9 uren.

Dinsdag, 4 Juni.

Wissekerke, te 10 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen Anna-Frisopolder: het verbeteren en onderhouden der waterkeerende werken aan genoemden polder ged. '89/'90. Aanw. 28 en 31 Mei, te 9 uren.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.: het verrichten van verschillende metsel- en voegwerken. (*Zie advert. in nº. 21.*)

Kuilenburg, te 12 uren, door den dijkstoel van het polderdistrict Kuilenburg, ten raadhuize: het leveren van 200 stère grove gewasschen grint, in 3 perc.; 30 stère grove ballast en 60 stère grof rivierzand; het rijden van grint op de wegen.

Amsterdam, te 3 uren, in het café »de Roode Leeuw": het bouwen van eene inrichting voor chromolithografie, met machinekamer, ketelhuis, kantoren en verder beschreven werken, op een terrein, gelegen achter het perceel aan de Buitenburgerstraat no. 1a, te Nieuweramstel, met de levering van al het benoodigde. Inl. bij den ingenieur-architect A. L. van Gendt. (*Zie advert. in nº. 21.*)

Klundert, te 4 uren, door den tijdelijk-rentmeester der domeinen: de levering van 450 M³ onderhoudsgrint voor wegen. Bilj. inzenden uiterlijk 3 Juni, vóór 5 uren. (*Zie advert. in nº. 21.*)

Woensdag, 5 Juni.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van vier dwarskribben en het verlengen van twee dwarskribben aan den linkeroever van den Nederrijn, onder de gemeenten Doornwerd en Driel (Heteren) prov. Gelderland, tusschen de kilometerraaien 33 en 35. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Musquetier, te Utrecht, en den opzichter Van Balgooij, te Pannerden. Aanw. 29 Mei. Raming ƒ 9400.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het vormen van een gedeelte rivier van het Oude Maasje nabij Hagoort tot voorbij de Dussensche Gantel, onder de gemeenten Drongelen, Kapelle, Meeuwen, Dussen en Waspik, prov. Noord-Brabant, behoorende tot de werken voor het verleggen van de uitmonding der rivier de Maas. Inl. aan het bureau der werken voor de verlegging van den Maasmond te 's-Bosch. Aanw. 29 en 31 Mei en 1 Juni. Raming ƒ 905,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het voortzetten van baggerwerk in het benedendeel der Nieuwe-Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom en den opzichter Borren, beiden te Dordrecht. Aanw. 29 Mei. Raming ƒ 0.16 per M³.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verruimen van het vaarwater in de rivier de Noord, behoorende tot de werken der Dordsche waterwegen. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom en den opzichter De Kievit, beide te Dordrecht. Aanw. 29 Mei. Raming ƒ 6000. (Herbesteding.)

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud van de rijksrivierwerken en hun toebehooren van de Maas, met daartoe noodige leveringen, herstellingen en vernieuwingen van 1 Juli '89 tot en met 30 Juni '90, in 6 perc. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé, te 's-Bosch, en de betrokken opzichters. Aanw. 29 Mei. Raming: perc. 1 ƒ 7875, perc. 2 ƒ 8625, perc. 3, ƒ 6325, perc. 4 ƒ 8520, perc. 5 ƒ 17,842, perc. 6 ƒ 4065.

Dordrecht, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie te Breda, in het lokaal van J. C. van der Horst: het vernieuwen van de beschoeiingen langs de Maas bij de oude en nieuwe kazerne te Dordrecht, onder het beheer der genie te Breda. Bilj. inzenden uiterlijk 4 Juni, vóór 3 uren, bij den hoofdopzichter van fortificatiën te Dordrecht. Raming ƒ 3600.

Oud-Gastel (N.-Br.), te 12 uren, door het R.-K. kerkbest.: het bouwen eener pastorie van 25 M. lengte, met bergplaats. Inl. bij den architect P. J. van Genk, te Leur. Aanw. gehouden.

Tolen, te 4 uren, door C. A. R. Wagtho, in het logement van C. Bal: het bouwen van een woonhuis op de hofstede Luchtenburg, onder Tolen. Inl. bij den bouwkundige A. Wijers E.Jz., te Nijmegen. Aanw. 5 Juni, te 1 uur.

Donderdag, 6 Juni.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: de uitvoering van baggerwerk in het Noordzeekanaal, tusschen de invaart naar de nieuw te bouwen schutsluis te IJmuiden en zijkanaal A. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur De Bruijn, te Amsterdam, en den opzichter Helmers, te Beverwijk. Aanw. 29 Mei. Raming ƒ 30,650.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verbeteren van twee gedeelten der kade op het eiland Urk, behoorende tot de zeewerken in Noord-Holland. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Keurenaer, te Hoorn, en den buitengewoon-opzichter Van der Leij, te Urk. Aanw. 29 Mei. Raming ƒ 2400.

Amsterdam, te 11 uren, door het ministerie van marine, aan het directiegebouw: de levering bij de directiën der marine te Amsterdam, Willemsoord en Hellevoetsluis van diverse houtwaren.

Borssele (Zeel.), te 2 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Ellewoutsdijk en den calamiteusen polder Borssele, in de directiekamer: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '90, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van bovengenoemd waterschap en polder. Aanw. 27 en 31 Mei, van 2—4 uren.

Vrijdag, 7 Juni.

Naarden, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie aldaar, in de kazerne Oud-molen: het uitvoeren van herstellingen aan werken en kazernegebouwen langs de Vecht, van Kijkuit tot Maarsseveen. Bilj. inzenden uiterlijk 6 Juni, vóór 3 uren. Raming ƒ 3040.

Hellevoetsluis, te 11½ uren, door de directie der marine: de levering van diverse materialen.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van werken tot verbetering van de buitenhaven der kleine schutsluis en bijbehoorende werken te Zwartsluis, behoorende tot de werken van het Meppelerdiep. Inl. bij den hoofdingenieur Reuvens, den ingenieur Mulder en den opzichter Ritmeester, allen te Zwolle. Aanw. 31 Mei. Raming ƒ 1600.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van een bestrand aanleghoofd met houten steiger op het Wad, ten zuiden van Nes op Ameland. Inl. bij den hoofdingenieur, den ingenieur en den opzichter Roe, allen te Leeuwarden. Aanw. 3 Mei. Raming ƒ 12,500.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud van de rijkshavenwerken te Lemmer en Takozijl tot 31 Dec. '89. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur, beide te Leeuwarden, en den opzichter Oddens, te Sneek. Aanw. 1 Juni. Raming ƒ 1720.

Enschede, te 12½ uren, door het best. van den locaalspoorweg Enschedé—Oldenzaal: de grond- en kunstwerken, het sporleggen enz. (*Zie advert. in nº. 21.*)

Amsterdam, te 2 uren, door de directie van de Nederlandsche Zuid-Afrikaansche spoorwegmaatschappij, in kamer 128 van het centraal administratiegebouw der Holl. ijzeren spoorwegmaatschappij: de levering van eikenhout voor wissels.

Zaamslag (Zeel.), te 9 uren, door burg. en weth.:
1o. het veranderen der inrichting van de lokalen der openbare school in het dorp der gemeente Zaamslag, en het aanbrengen van aanbouwen, met bijlevering van de bouwstoffen. Raming ƒ 2470;
2o. het leveren en stellen van schoolmeubelen in bovengenoemde school. Raming ƒ 1001. Aanw. 31 Mei en 4 Juni, te 9 uren.

Zaterdag, 8 Juni.

Rozendaal (N.-Br.), te 3 uren, door den architect M. Vergouwen: het vergrooten eener kandijfabriek, voor rekening van de firma Van Gilse—Schull. Aanw. 4 Juni, te 2 uren.

Dinsdag, 11 Juni.

Amsterdam, te 12 uren, door den kolonel-kommandant in het 2e artillerie-kommandement, op het bureau: het vervoeren van drie stalen kanonnen van 24 cM. L/25, met bijbehoorende ramen en affuiten, van het hoofd der Handelskade te Amsterdam naar de in aanbouw zijnde batterij op het vuurtoren-eiland bij Durgerdam.

Woensdag, 12 Juni.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het bouwen van een duiker in het lijnpad op den linkeroever der rivier de Maas, tusschen de kilometerraaien 144 en 145 der rivierkaart op de grensscheiding tusschen de gemeenten Vierlingsbeek en Sambeek, prov. Limburg. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé, te 's-Bosch, en den opzichter Koorenan, te Venlo. Aanw. 5 Juni, te 11 uren. Raming ƒ 540.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud van de rijksrivierwerken en hun toebehooren op het Zwarte Water, met daartoe noodige leveringen, herstellingen en vernieuwingen en de afbakening van het vaarwater, van 1 Juli '89 tot en met 31 Juni '90. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Escher, te Kampen. Aanw. 5 Juni. Raming ƒ 3300.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud van de rijksrivierwerken en hun toebehooren op het Pannerdensche kanaal, den Nederrijn en de Lek, met de daartoe noodige leveringen, herstellingen en vernieuwingen, van 1 Juli '89 tot en met 30 Juni '90, in vier perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Musquetier, te Utrecht, en de betrokken opzichters. Aanw. 5 Juni. Raming: perc. 1 ƒ 6900, perc. 2 ƒ 7250, perc. 3 ƒ 19,000, perc. 4 ƒ 35,600.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het uitvoeren van baggerwerk met bijbehoorende werken in de rivier de Boven-Merwede, boven Gorichem. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom, te Dordrecht, en den opzichter Van de Kreke, te Gorichem. Aanw. 5 Juni. Raming ƒ 60,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het wegruimen van een in de rivier de Boven-Merwede onder Gorichem gezonken lichtervaartuig. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage,

den ingenieur Hoogenboom, te Dordrecht, en den opzichter Van de Kreke, te Gorichem.

Donderdag, 13 Juni.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verbeteren van rijkszeewerken op het eiland Wieringen. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Keurenaer, te Hoorn, en den opzichter Gorter, te Wieringen. Aanw. 6 Juni. Raming ƒ 9770.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van eene pontwachterswoning nabij de Jacob-Klaassensluis, behoorende tot de werken van het Noord-Hollandsch kanaal. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees en den opzichter Lugten, beide te Alkmaar. Aanw. 6 Juni. Raming ƒ 5075.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van eene brugknechtswoning bij de vlotbrug aan het zuideinde van Koedijk, behoorende tot de werken van het Noord-Hollandsch kanaal. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees en den opzichter Lugten, beide te Alkmaar. Aanw. 6 Juni. Raming ƒ 4490.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het uitvoeren van eenige werken aan de noordelijke boordvoorziening van het buitentoeleidingskanaal naar de nieuw te bouwen schutsluis, behoorende tot de uitbreiding der sluis- en havenwerken te IJmuiden. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur De Bruijn, te Amsterdam, en den opzichter Van Sluijs, te IJmuiden. Aanw. 6 Juni. Raming ƒ 29,500.

Vrijdag, 14 Juni.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het uitvoeren van baggerwerk in de haven te Breskens, behoorende tot de havenwerken in Zeeland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg, en den ingenieur, te Goes. Aanw. 7 Juni, te 2 uren. Raming ƒ 4500.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het aanbrengen van voorzieningen aan de kanaalboorden van de Willemsvaart. Inl. bij den hoofdingenieur in het 4e district, den ingenieur Mulder en den opzichter Ritmeester, allen te Zwolle. Aanw. 7 Juni, te 11 uren. Raming ƒ 2000.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van de rijkstelegraaflijnen tusschen Amsterdam en Haarlem. Inl. bij de inspecteurs te 's-Hage en Amsterdam. Raming ƒ 900.

Maandag, 17 Juni.

Maastricht, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van een veerpont en het leveren van een gierkabel aan het rijksveer te Baarlo, prov. Limburg. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district, en den ingenieur Behrens, beide te Maastricht. Aanw. 8 Juni. Raming ƒ 2400.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bestorten van den oever langs het 's-Gravendeelsche veer aan de Dordtsche Kil, behoorende tot de voren in de provincie Zuid-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur, te Brielle, en den opzichter Bannanm, te Dordrecht. Aanw. 8 Juni. Raming ƒ 1000.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: de bestorting van den kop van den dam A, gelegen beoosten de Goereesche haven, benevens de voorziening van de koppen der dammen 6, 7 en 8, aan het Flaauwewerk op de noordkust van Goedereede, behoorende tot de zeewerken in de prov. Zuid-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den arrondissements-ingenieur, te Brielle, en den opzichter Dalehout, te Goedereede. Aanw. 8 Juni. Raming ƒ 1000.

Woensdag, 19 Juni.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud van de rijksrivierwerken en hun toebehooren op den Bovenrijn en de Waal, met daartoe noodige leveringen, herstellingen en vernieuwingen, van 1 Juli '89 tot en met 30 Juni '90, in 4 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Van der Sleijden, te Nijmegen, en de betrokken opzichters. Aanw. 12 Juni. Raming: perc. 1 ƒ 25,750, perc. 2 ƒ 18,225, perc. 3 ƒ 29,500, perc. 4 ƒ 30,445.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud en herstel der werken van de Nieuwe-Maas, het Scheur en aan den Hoek-van-Holland, uitmakende den waterweg langs Rotterdam naar zee, van 1 Juli '89 tot en met 30 Juni '90, in 2 perc. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en de betrokken ingenieurs en opzichters. Aanw. 12 Juni. Raming: perc. 1 ƒ 20,450, perc. 2 ƒ 123,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het verrichten van baggerwerk in den Amer en de Donge, het onderhouden van de werken op den Amer en op het benedendeel van het Oude-Maasje en van de Donge, benevens het onderhouden der voltooide werken tot verlegging van den Maasmond, van 1 Juli '89 tot en met 30 Juni '90. Inl. bij den opzichter Ten Bosschate, te Geertruidenberg, en aan het bureau der werken voor de verlegging van den Maasmond, te 's-Bosch. Aanw. 12 Juni, te 11 uren. Raming ƒ 15,000.

Donderdag, 20 Juni.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van eene brugknechtswoning bij de vlotbrug te Westgraftdijk, behoorende tot de werken van het Noord-Hollandsch kanaal. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees, te Alkmaar, en den opzichter Dirks, te Purmerend. Aanw. 6 Juni. Raming ƒ 3800.

Zaterdag, 22 Juni.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen en verstraten van eenige vakken klinkerbestrating van den rijks-grooten weg der 1e klasse no. 3 in de provincie Utrecht. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur en den opzichter Baars, beide te Utrecht. Aanw. 15 Juni. Raming ƒ 2010.

Dinsdag, 25 Juni.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verruimen van een gedeelte van het bovenpand der Drentsche hoofdvaart, lang 2180 M., gelegen tusschen de Koop-Bakkersbrug en de Grietmansbrug te Smilde, van paal no. 89 + 70 M. tot paal no. 111 + 50 M. Inl. bij den hoofdingenieur Reuvens, te Zwolle, en den ingenieur Castendijk, te Assen. Aanw. 18 Juni, te 11 uren. Raming ƒ 38,200.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

's-Bosch, 15 Mei, onder beheer der genie, aldaar: 1o. het doen van herstellingen en voorzieningen aan militaire gebouwen; ingekomen 6 bilj., als:

Th. Meuwese,	te 's-Bosch,	ƒ 3300
Th. H. Dirks,	» idem	» 3279
G. de Ruijter,	» idem	» 3240
Th. A. v. Ravenstein,	» idem	» 3150
F. Oliviers,	» Gemert,	» 3147
L. Hurkens,	» 's-Bosch,	» 3024
Raming		» 3500

2o. het leveren van kazernemeubelen; ingek. 9 bilj., als:

A. Sanders,	te 's-Bosch,	ƒ 1482
J. L. Leenards,	» Roermond,	» 1472
Th. A. v. Ravenstein,	» 's-Bosch,	» 1400
F. Oliviers,	» Gemert,	» 1388
Th. H. Dirks,	» 's-Bosch,	» 1387
L. Hurkens,	» idem	» 1376
Th. Meuwese,	» idem	» 1280
H. v. d. Yelden,	» idem	» 1272
C. Nagelvoort, Rossem, en L. Ekelmans	» Zalt-Bommel,	» 1211
Raming		» 1500

3o. het inrichten van de houtloods tot bergplaats van voertuigen; ingek. 7 bilj., als:

F. Oliviers,	te Gemert,	ƒ 1881
Th. A. v. Ravenstein,	» 's-Bosch,	» 1847
G. de Ruijter,	» idem	» 1835
L. Hurkens,	» idem	» 1826
H. v. d. Yelden,	» idem	» 1820
Th. H. Dirks,	» idem	» 1790
C. Nagelvoort, Rossem, en L. Ekelmans,	» Zalt-Bommel,	» 1669
Raming		» 2000

Vollenhove, 16 Mei: het maken van eene binnenverzwaring aan den Blankenhammerdijk, in 2 perc., en het vernieuwen van de brug over het uitwateringskanaal, in 1 perc.; minste inschr. waren:

perc. 1, F. Aberson & Co.,	Steenwijk,	ƒ 11,700
» 2, IJ. de Lange,	Kuinre,	» 11,700
» 3, G. Brugge,	idem	» 382

Groningen, 17 Mei: het bouwen van een huis met pakhuis, aan de Westerkaai te Groningen, onder beheer van den architect K. Hoekzema; ingek. 11 bilj., als:

J. Bolinge,	te Groningen,	ƒ 10,989
K. H. Huizinga,	» idem	» 10,924
D. Janssen,	» idem	» 10,884
D. Th. Dalmolen,	» idem	» 10,479
L. Oldenburger,	» idem	» 10,185
G. Meulink,	» idem	» 10,157
F. de Jong,	» idem	» 10,087
D. Dooges,	» idem	» 9,967
E. Peters,	» idem	» 9,813
A. v. Dijk,	» idem	» 9,420
E. W. Wietsema,	» idem	» 8,921

Gegund.

Ierseke, 17 Mei: het bouwen van een nieuw woonhuis en bijkomende werken voor G. Schippers, aldaar, op zijn hofstede, bewoond door M. Sinke, aan de Damstraat, onder beheer van den architect A. le Clercq, te Kruiningen; ingek. 5 bilj., als:

C. Ridderhoff,	te Ierseke,	ƒ 2884
L. Laban,	» idem	» 2799
W. Goeman,	» idem	» 2784
M. Korstanje,	» idem	» 2673
A. Martejn,	» idem	» 2582

Gegund.

Geldrop, 17 Mei: het bouwen eener stoomweverij voor de firma A. van den Heuvel & Zn.; ingekomen 3 bilj., als:

W. H. Booms,	te Eindhoven,	ƒ 10,440
L. v. Gaal,	» Geldrop,	» 9,789
J. Dielis,	» idem	» 9,040

Gegund.

Wieringen, 17 Mei: het vergrooten der school te Hypolitushoef; ingekomen 4 bilj., als:

R. de Boer & Co.	te Medemblik,	ƒ 4349
C. Kroon,	» Wieringen,	» 4190
N. J. Poel,	» idem	» 3785
M. Poppen,	» idem	» 3651

Gegund.
Raming ƒ 4000

Bergambacht, 17 Mei, voor rekening van de Krimpenerwaard: 1o. het herstellen van de gezeebrakte en beschadigde dijken, neerroeten, buiten- en binnenbermen langs de rivieren de Lek, de Merwede en IJsel gelegen, benevens het maken en aanhalen van steenbestortingen, steenbezettingen enz.; aannemers waren:

a. onder Bergambacht.

perc. 1, C. Zanen Hz. Jr.,	Ammerstol,	ƒ 180
» 2, dezelfde,	idem	» 930
» 3, C. Zanen Hz. Sr.,	idem	» 170

b. onder Lekkerkerk.

perc. 1, T. de Waard,	Lekkerkerk,	ƒ 700
» 2, H. de Jong,	Ammerstol,	» 1050
» 3, P. Zanen,	idem	» 280

c. onder Krimpen a/d. Lek; W. Visser, te Ammerstol, voor ƒ 1250.

d. onder Krimpen a/d. IJsel; J. Trouborst, te Ouderkerk a/d. IJsel, voor ƒ 690.

e. onder Ouderkerk a/d. IJsel.

perc. 1, W. 't Hoen,	Alblasserdam,	ƒ 3240
» 2, C. Zanen Hz.,	Ammerstol,	» 2900
» 3, H. de Man,	Bergambacht,	» 4500

f. onder Gouderak en Haastrecht; D. Roehorst, te Ouderkerk a/d. IJsel, voor ƒ 1960.

2o. de levering van grint langs de Lek- en IJseldijken; aannemers waren:

Perc. 1, onder Bergambacht 275 M³, C. de Jong, te Streefkerk, voor ƒ 410.

Perc. 2, onder Lekkerkerk 260 M³, D. Roehorst, te Ouderkerk a/d. IJsel, voor ƒ 390.

Perc. 3, onder Krimpen a/d. Lek 340 M³, dezelfde, voor ƒ 495.

Perc. 4, Ouderkerk a/d. IJsel 270 M³, J. Spekmijder, idem, voor ƒ 390.

Perc. 5, onder Gouderak 220 M³, J. Goudriaan, idem, voor ƒ 325.

Perc. 6, onder Haastrecht 410 M³, D. Roehorst, idem, voor ƒ 615.

Perc. 7, onder Schoonhoven 200 M³, P. Visser, te Streefkerk, voor ƒ 300.

Perc. 8, onder Bergstoep 330 M³, J. Breedveld, idem, voor ƒ 545.

Perc. 9, onder Lekkerkerk 100 M³, H. den Breejen, te Hardinxveld, voor ƒ 150.

Perc. 10, onder Ouderkerk a/d. IJsel, 220 M³, H. Spekmijder, te Ouderkerk a/d. IJsel, ƒ 320.

Perc. 11, onder Stolwijkersluis 640 M³, P. den Breejen, te Hardinxveld, voor ƒ 960.

Perc. 12, onder Haastrecht 400 M³, D. Roehorst, te Ouderkerk a/d. IJsel, voor ƒ 600.

3o. het gewoon onderhoud der dijken en grintwegen, ged. 4 jaren; aannemers waren:

a. dijken.
Perc. per jaar.
1. onder Bergambacht, P. de Vos, aldaar, f 350
2. » Lekkerkerk, F. Hadde, aldaar, » 350
3. » Krimpen a/d. Lek en a/d. IJsel, J. Gouwens, Krimpen a/d. IJsel, » 480
4. » Ouderkerk a/d. IJsel, C. Zanen, Ammerstol, » 350
5. » Gouderak, A. de Jong, idem, » 350
6. » Haastrecht, J. v. Vliet, Lopik. » 690
b. wegen.
7. onder Stolwijk, H. Mak, Bergambacht, » 700
8. » Haastrecht en Vlist, T. v. Donk, Vlist, » 930
9. » Vlist, Stolwijk en Bergambacht, J. Verkerk, Ammerstol, » 560
10. » Bergambacht, A. Mak, aldaar, » 520
11. » idem en Zuidbroek, W. Zanen, Bergambacht, » 500
12. » Haastrecht en Stolwijk, P. Ouderkerk, Stolwijk, » 590
13. » Stolwijk en Berkenwoude, T. Mudde, Lekkerkerk, » 500
14. » Ouderkerk a/d. IJsel en Berkenwoude, G. Boer, Bergambacht, » 360
15. » Lekkerkerk en Ouderkerk a/d. IJsel, T. Mudde, Lekkerkerk, » 370

2o. het vierjarig onderhoud der dijksmagazijnen; aannemer A. J. Stuurman, te Ammerstol, voor f 140 per jaar.

3o. de levering van 500 ijzeren dijkpennen; ingek. 20 bilj., als:
J. Gnodde, Bergambacht, f 468
M. de Gruiter, Lekkerkerk, » 420
Van de Velde, Ouderkerk a/d. Amstel, » 406
A. Vis, Waddinksveen, » 398
G. Kastelein, Streefkerk, » 380
Konijnenburg, Nieuwpoort, » 379
M. Kimman, Purmerend, » 372
W. Zanen, Ammerstol, » 357
J. Aberson, Deventer, » 348
J. Stam, Streefkerk, » 345
W. v. d. Herk, Lekkerkerk, » 335
H. v. Zoest, idem » 312
F. Schreij, Lekkerland, » 300
P. Kramer, Stolwijk, » 297
Wed. v. d. Meulen, Ameide, » 290
L. Klein, Vianen, » 274
A. Rooster, Gouda, » 271
De Ruiter, idem » 271
Trouw, Goudriaan, » 251
A. Barreveld, Linschoten, » 245

Oosterland, 18 Mei: het onderhoudswerk aan de waterkeering der Ooster- en Sirjanslandpolders, tot 30 April '90; ingek. 7 bilj., als:
P. Moerland, Stavenisse, f 7300
J. v. Strien, Zierikzee, » 6800
A. v. Popering, Bruinisse, » 6788
J. Onderdijk, Sirjansland, » 6780
L. v. Popering Dz., Bruinisse, » 6750
J. de Rijke, Sirjansland, » 6749
C. Bolier Cz., Bruinisse, » 6740

Kampen, 18 Mei: het bouwen eener kapel met toren en het maken van eene afsluiting op de R.-K. begraafplaats, aldaar, onder beheer van den architect A. C. Boerma; ingekomen 3 bilj., als:
K. A. v. d. Berg en F. de Herder, Zwolle, f 6838
F. Raaymakers, Nieuweramstel, » 6150
J. Gerrits, Kampen, » 5845
Gegund.

Nijmegen, 18 Mei: het bouwen van een graanpakhuis met kantoor, stalling en vrijstaand woonhuis, onder beheer van den architect D. Semmelink; ingek. 6 bilj., als:
S. J. Meijs, te Nijmegen, f 31,540
Van Eck en Scheltema, » idem » 31,377
F. Buskens, » Ubbergen, » 28,445
Joh. Buskens, » Nijmegen, » 26,989
J. B. Smits, » idem » 26,895
G. Buskens, » idem » 26,083
Gegund.

Wilhelminadorp, 18 Mei: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot en met 30 April '90, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van den calamiteusen Oostbeverlandpolder; ingekomen 7 bilj., als:
C. Bolier Cz., Bruinisse, f 5940
B. den Exter v. d. Brink, Krabbendijke, » 5898
G. Meertens, Hoek, » 5833
S. Blok, Kortgene, » 5823
J. de Jonge, Biezelinge, » 5785
A. Foudraine, Goes, » 5719
C. de Wilde, Kattendijke, » 5697
Nog niet gegund.
Raming f 5520.60.

Bergen-op-Zoom, 18 Mei, voor rekening der gemeente: 1o. de levering van 72,000 grèskeien als: 70,000 12/14 cM., 1000 kantsteenen 12/20 cM. en 2000 7/12 cM.; ingek. 4 bilj., als:
A. Dapsant, te Yvoy (België), f 4088
J. B. Petit, te Breda, f 3585
C. Asselbergs Dz., » Bergen-op-Zoom, » 3560
A. v. Dijk-Petit, » idem » 3482.90

2o. de levering van 52,000 straatklinkers; ingekomen 4 bilj., als:
P. Verheul, te Bergen-op-Zoom, f 689
A. Gorren, » idem » 664.56
M. A. v. Loon, » idem » 655.20
P. H. de Rijke, » idem » 654.16

3o. de levering van 375 M³ ruwe hardsteenen trottoirbanden en 150 stuks limietpaaltjes; ingek. 5 bilj., als:
Wed. A. B. Pilaar, te Bergen-op-Zoom, f 570
B. Goudenaa & Zn., » idem » 500
A. v. Dijck-Petit, » idem » 485
A. v. Wijlick, » Luik, » 475.50
P. Janssen, » Roermond, » 450
Bovendien 2 bilj. van onwaarde.

Oudelande, 18 Mei: het onderhoud der rijs-, aarde- en kramwerken tot 30 April '90, aan de waterkeering van het waterschap Baarland c. a.; ingek. 11 bilj., als:
J. v. Popering, Bruinisse, f 3185
P. v. d. Berge, Kolijnsplaat, » 3139
G. Meertens, Hoek, » 3088
A. Bolier, Scherpenisse, » 3079
C. Bolier Cz., Bruinisse, » 2997
J. de Jonge, Biezelinge, » 2965
P. J. Visser, Hansweerd, » 2948
J. Leijs, Nieuwdorp, » 2890
B. den Exter v. d. Brink, Krabbendijke, » 2877
A. Foudraine, Goes, » 2828
C. de Wilde Az., Kattendijke, » 2747

Amsterdam, 18 Mei: het bouwen van een café-restaurant met bovenwoning, op een terrein aan het Damrak no. 60, hoek Vrouwensteeg, te Amsterdam, onder beheer van den architect W. Langhout Gz., aldaar; ingek. 21 bilj., als:
H. G. Scholten, te Amsterdam, f 37,200
P. Smit en Hermans, » idem » 37,000
D. Oosterink, » idem » 36,940
D. Heijink, » idem » 36,900
Peters en Roelofs, » idem » 36,814
J. F. Prenzler, » idem » 36,800
H. Rietsnijder, » idem » 36,640
D. H. Zeeraat, » idem » 36,600
Knipper en Vree, » idem » 36,060
H. Schouten, » idem » 34,840
J. Koster, » idem » 34,680
G. Woud, » idem » 34,443
K. J. B. v. Damme, » idem » 34,200
A. Paans, » idem » 34,500
H. C. Dorlas, » idem » 33,980
Ph. A. Warners, » idem » 33,300
E. H. Helle, » idem » 33,700
C. J. Maks, » idem » 32,920
H. H. Baanders, » idem » 32,874
G. Boon, » idem » 32,195
W. Greeve, » Buiksloot, » 31,180
Gegund.

Amsterdam, 18 Mei: het verbouwen van een perceel Bickersplein, hoek Groote Bickersstraat no. 1, voor rekening van M. E. Jonker, te Amsterdam, onder beheer van de architecten Wilkens en Van Askel; ingek. 17 bilj., als:
A. J. v. Lienst, te Amsterdam, f 8460
C. J. Maks Jz., » idem » 8430
H. C. Dorlas, » idem » 7908
G. Boon, » idem » 7850
D. H. Zeeraat, » idem » 7560
H. Hofte, » idem » 7356
Peters en Roelofsen, » idem » 6945
H. Rietsnijder & Zn., » idem » 6856
W. Greve, » Buiksloot, » 6800
G. Woud, » Amsterdam, » 6446
Knipper en Vree, » idem » 6395
A. Aalders, » idem » 6329
H. Schouten, » idem » 6063
M. v. Ommeren, » Haarlem, » 5997
P. J. v. Doorn, » Amsterdam, » 5900
J. Kruisweijk, » Weesp, » 5873
P. A. Warners, » Amsterdam, » 5690
Gegund.

Walsoorden, 18 Mei: de onderhoudswerken aan de zeewering van het calamiteuse waterschap Walsoorden; minste inschr. J. Cauderen, te Hontenisse, voor f 12,500.

Haarlem, 20 Mei: het vervangen door twee gemetselde bruggen met ijzeren trogplaten van de houten bruggen over den Spaarnwoudertocht in den Sloterweg en over den Bennebroekertocht in den IJweg te Haarlemmermeer; ingek. 8 bilj., als:
Verhagen en Van 't Wout, Haarlem, f 7000
P. v. d. Weegh, idem » 6824
Th. L. v. Looij, Halfweg, » 6666
P. J. v. Mierlo, Sloten, » 6649
B. Zuidhof, Haarlem, » 6593
J. L. de Jongh, Ameide, » 6427
G. Verweij, Uithoorn, » 6190
G. de Vries, Haarlemmermeer, » 5389

Groningen, 20 Mei: het bouwen van een houten loods op het Martinikerkhof; ingekomen 8 bilj.; minste inschr. H. Nieland, te Wirdum, voor 1444.

Oosterwijk, 20 Mei: het bouwen van een huis, onder beheer van den bouwkundige A. Willems; ingek. 6 bilj., als:
F. v. d. Sruijk, te Oosterwijk, f 5360
P. Verstegne, » idem » 4792
F. Smulders, » idem » 4768
J. Schonk, » idem » 4720
H. Vriens » idem » 4715
C. Schonk, » idem » 4657
Gegund.

's-Hage, 20 Mei: de verlenging en riolering van de Delistraat; ingek. 13 bilj., als:
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis, f 3240
G. Keij, Rotterdam, » 3075
J. Schoonenberg, 's-Hage, » 2981
A. de Borst, Papendrecht, » 2948
H. Bols & Co., 's-Hage, » 2860
A. de Waard en J. C. Dorcks, idem » 2692
M. Bot, Vlaardingen, » 2675
W. Swaneveld, 's-Hage, » 2594
H. Jongenburger, Waddinksveen, » 2580
H. D. F. Meijer, Leiden, » 2550
J. v. d. Elshout, Scheveningen, » 2489
J. de Bruijn en G. J. v. d. Horst, 's-Hage, » 2490
G. v. d. Drift, idem » 2400

Amsterdam, 20 Mei, voor rekening der gemeente: 1o. het bouwen eener brandweerkazerne aan de De-Ruijterkade; ingek. 22 bilj., als:
Knipper en Vree, te Amsterdam, f 74,200
H. Rietsnijder & Zn., » idem » 73,490
W. L. Leibbrant, » idem » 72,970
C. J. Maks Jr., » idem » 72,987
H. B. Hendriks, » Os, » 71,980
G. Woud, » Amsterdam, » 71,717
H. Schouten, » idem » 71,500
G. Boon, » idem » 71,500
J. J. Boekholtz, » idem » 69,800
W. Greeve, » Buiksloot, » 69,800
Schmidt en Hermans, » Amsterdam, » 69,500
A. Aalders, » idem » 69,000
J. F. Prenzler, » idem » 68,900
F. Rasimakers, » Nieuweramstel, » 68,448
Peters en Roelofsen, » Amsterdam, » 67,980
J. Koster, » idem » 67,791
E. H. Helle, » idem » 67,000
K. J. B. v. Damme, » idem » 66,966
H. C. Dorlas, » idem » 66,966
B. v. Buuren, » idem » 66,773
L. Vlasman, » idem » 64,847
L. J. Metz, » Zalt-Bommel, » 63,945

2o. het maken van besproeiingstoestellen en urinoirs, met bijlevering van de benoodigde materialen; ingek. 3 bilj.; minste inschr. E. F. Apol te Amsterdam, voor f 2758.

Winsum, 20 Mei: eene belangrijke verbouwing aan het post- en telegraafkantoor te Winsum, onder beheer van den architect J. Timmer, te Obergum; ingekomen 9 bilj., als:
F. Dieters, te Lellens, f 3700
H. Nieland, » Warffum, » 3720
P. Dam, » Baskwerd, » 3390
F. Bergman, » Baflo, » 3370
H. Heizenberg, » Obergum, » 3369
M. Boersema, » Warfhuizen, » 3350
G. v. Veen, » Obergum, » 3334
H. Meijer, » idem » 3325
H. Moorman, » Bedum, » 3150
Gegund.
Raming f 3100

's-Hage, 20 Mei: de levering van den metalen bovenbouw voor negen bruggen, ten dienste der staatsspoorwegen op Sumatra, (bestek XVII); ingek. 7 bilj., als:
Kon. fabriek van stoom- en andere werktuigen, Amsterdam, f 54,030
F. Kloos & Zonen, Alblasserdam, » 50,878
Soc. internationale, Braine-le-Comte, » 48,690
Soc. de travaux publics, Brussel, » 47,840
La Métallurgique, idem » 46,947
L. J. Enthoven & Co., 's-Hage, » 45,719
Soc. Dyle et Bacalan, Parijs, » 45,412
Gegund aan L. J. Enthoven & Co., te 's-Hage.

Amsterdam, 20 Mei: het driejarig onderhoud en het doen van eenige vernieuwingen, in twee perceelen, ten behoeve van den Sloterbinnen- en Middelveldsche gecombineerde polders, ingaande 1 Juni '89 en eindigende ult. Mei '92.
Perc. 1, ingek. 6 bilj., als:
A. Bosch, Sloterdijk, f 6780
G. v. Steenwijk, idem » 6600
F. Peters, Amsterdam, » 6370
Nieuwkerk Beijtlagen, idem » 6347
Th. Peppink, idem » 6330
W. de Leon, Sloten (N.-H.), » 6100
Raming » 6300
Perc. 2, ingek. 12 bilj., als:
A. Bosch, Sloterdijk, f 6050
W. Kroon, Amstelveen, » 5990
H. Kroon, Nieuweramstel, » 5990

L. Pot, Buiksloot, f 5890
Nieuwkerk Beijtlagen, Amsterdam, » 5800
W. Ambachtsheer, Nieuweramstel, » 5800
F. Peters, idem » 5740
Th. Peppink, idem » 5725
G. v. Steenwijk, Sloterdijk, » 5590
P. Boeljon, Watergraafsmeer, » 5390
P. F. Rijken, Nieuweramstel, » 5280
W. de Leon, Sloten (N.-H.), » 4990
Raming » 5700

Hengeloo (O.), 21 Mei: eenige bijbouwingen en herstellingen aan de school voor m. u. l. o. aldaar, onder beheer van den architect J. van der Goot; ingekomen 9 bilj., als:

	bijbouw	herstellingen
J. G. Tönis Hz., Hengeloo,	f 2063	f 357
H. Ensink, idem	1987	313
A. H. M. Wesselink, idem	1880	340
W. v. Leeuwen, idem	1877	347
A. Smit, Borne,	1790	425
A. Grootlengel & Zn., idem	1773	410
A. H. v. d. Berg, Hengeloo,	1759	
J. Brummelhuis, idem	1757	
L. P. Groothuis, idem	1669	295

Gegund.

Zonnemaire, 21 Mei: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '90, van de aarde-, kram-, rijs-, steenglooiing enz., aan de waterkeering van het calamiteuse waterschap Nieuw-Bommenede; aangenomen door P. Vink, te Noordgouwe, voor f 2232
Raming » 2311.96

Philippine, 21 Mei: de onderhoudswerken tot 30 April '90, aan de waterkeering van den Stad-Philippinepolder; ingek. 5 bilj., als:
A. v. d. Beek, te Zaamslag, f 2174
P. Monjé, » Breskens, » 2119
L. Koole, » Neuzen, » 2099
J. de Broe, » Hoek, » 2075
D. Tholens, » Neuzen, » 1884

Nijmegen, 21 Mei: het bouwen van kantoren, pakhuis enz., voor M. P. J. Brendel, onder beheer van den bouwmeester J. Knoops Jr.; ingekomen 4 bilj., als:
J. S. Grandjean en W. H. Thunnissen, Nijmegen, f 8100
F. Buskens, idem » 7945
J. A. Groot, St.-Anna bij Nijmegen, » 7620
A. Beuning, Nijmegen, » 7297
Niet gegund.

Amersfoort, 21 Mei: het bouwen van eene kazerne c. a., voor een regiment infanterie, te Amersfoort; ingek. 29 bilj., als:
E. Saltzherr, Hilversum, f 895,000
C. ter Horst, Zwolle, » 888,947
W. Westerhof, Tilburg, » 888,800
W. G. v. Berkum, Amsterdam, » 881,000
L. de Rooy, Tilburg, » 873,700
L. de Neef, Brielle, » 879,000
K. Bleeker, Zutfen, » 878,000
J. H. Vos, Almeloo, » 878,000
M. L. Veenenbos, Brielle, » 877,000
L. Kalis Kz., Sliedrecht, » 873,000
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis, » 871,000
H. J. Nederhorst, Gouda, » 870,000
M. Verhoeven, Deventer, » 870,000
A. v. d. Meijden, Hardinxveld, » 870,000
J. Smit VII, Utrecht, » 866,900
G. A. v. Spanje, Amsterdam, » 865,000
H. Dinkla, Buiksloot, » 860,000
P. Duinker, Amsterdam, » 857,000
W. A. G. Jansen, Utrecht, » 849,834
P. Verbruggen, Waddinksveen, » 846,800
J. J. Boekholtz, Amsterdam, » 845,600
H. Schouten, idem » 843,780
A. J. v. Lienst, idem » 842,600
D. Oosterink, Nieuweramstel, » 842,000
D. Gerlijn & Zn., en A. J. de Haan, Amsterdam, » 840,000
E. H. Helle, idem » 839,000
B. v. Buuren, idem » 835,500
K. J. B. v. Damme, idem » 832,000
W. L. Leibbrandt, idem » 830,950
Raming » 827,000

Rotterdam, 21 Mei: het bouwen van een nieuw pand op den hoek der Scheepstimmermanslaan en Houtlaan, aldaar, onder beheer van den architect P. Vermaas; ingek. 5 bilj., als:
B. Breur, te Rotterdam, f 32,872
A. Pins, » idem » 29,246
B. W. Vrolijk, » idem » 28,875
A. v. d. Bogert, » idem » 24,990
P. C. Sondermeijer, » idem » 24,990

Utrecht, 21 Mei: de uitbreiding der waterleiding op het station Breda; ingekomen 15 bilj., als:
J. Claus, 's-Hage, f 9975
M. Bakkeren, Prinsenhage, » 9869
C. de Groot, Sliedrecht, » 9747
Th. Kessel, Breda, » 9696
W. F. Weijers, Tilburg, » 9390
J. Schalker, Raamsdonk, » 9364
C. D. Kleijn, Raamsdonk, f 9349
J. de Boer, 's-Bosch, » 9240
G. v. d. Velden, Breda, » 9187
A. Verhagen & Zn., idem » 9096
J. Hillen, Grave, » 9000
P. J. Schellekens, Breda, » 8969
G. Wilsen, 's-Hage, » 8729.79
H. Wamhoren, Schiedam, » 8700
Merkelbach, Van Enkhuizen & Co., Breda, » 8470
Raming » 9400

Hoorn, 21 Mei: de gewone jaarlijksche werken aan de zeewering enz. van Drechterland; minste inschr. waren:
a. Noorderdijk;
perc. 1, A. Kral, Andijk, steenglooiingwerk, f 2550
» 2, G. de Vries Jz., idem, » » 760
» 3, J. de Vries Dz., idem, » » 3230
» 4, C. Bot, idem, schoeiingwerk, » 810
» 5, G. de Vries Jz., idem, dijkrijwegen onderhoud, » 710
» 6, J. Roosendaal, Enkhuizen, magazijnen, » 610
» 7, W. Bienderhoff, idem, verdediging binnen Enkhuizen, » 690
» 8, R. Loots, idem, grindleverantie 400 M³, » 1280
» 9, C. Liefhebber, idem, bestraat paardenpad (2000 M.), » 2110
b. Zuiderdijk;
perc. 1, J. Mantel, Enkhuizen, steenglooiingwerk, » 200
» 2, D. Ruiter, Venhuizen, paardenpad (1582 M.), » 1600
» 3, J. Mantel, Enkhuizen, dijksverzwaring, » 3130
» 4, D. Beunder, Scharwoude, steenglooiingwerk, » 1070
» 5, J. Kok, Venhuizen, dijkrijwegen onderhoud, » 580
» 6, D. Ruiter, idem, magazijnen, » 360
» 7, D. Beunder, Scharwoude, grindleverantie (300 M³), » 900
c. Westerdijk;
perc. 1, D. Beunder, Scharwoude, steenglooiing enz. binnen Hoorn, » 100
» 2, R. de Boer, Staveren, steenglooiing en dijksverzwaring, » 5400
» 3, D. Beunder, Scharwoude, steenglooiing en onderhoud, » 450
» 4, G. Beneij, Westerblokker, straatweg, » 1080
» 5, J. v. d. Berg Lz., Hoorn, magazijnen, » 340
» 6, R. de Groot, Scharwoude, dijksrijwegen, » 530
» 7, D. Beunder, idem, grindleverantie, 370 M³ en 140 M³ Noordzee-schelpen, » 1710
d. Binnendijk;
D. Beunder, Scharwoude, dijksverzwaring » 4750
e. Winkelerdijk;
A. v. d. Mole, Winkel, rijwegen enz., » 560

Hardenberg, 21 Mei: het bouwen van eene kerk met bijlevering van alle materialen, voor rekening der »Kerkelijke kas", aldaar; ingek. 5 bilj., als:
J. Kleinmeijer, Dedemsvaart, f 15,960
A. Woltersom, Koevorden, » 15,873
H. Lubbers, Zwolle, » 15,300
A. v. Straten, idem » 14,880
H. G. Treep, idem » 13,486
Niet gegund.

's-Hage, 22 Mei: het maken van werken tot voortzetting der verbetering van de rivier de Maas, onder de gemeente Maastricht; ingekomen 3 bilj., als:
J. Hillen, Grave, f 12,800
G. Smeets, Maaseyck, » 11,700
G. Straatman, Linne, » 9,280
Raming » 10,000

Bussum, 22 Mei: het bouwen van een villa en het verbouwen eener villa, onder beheer van den architect J. F. Everts; ingek. 7 bilj., als:
G. Majoor, te Bussum, f 14,600
E. Saltzherr, » Hilversum, » 14,430
C. v. Norren, » Bussum, » 14,000
W. Greve, » Buiksloot, » 13,977
M. v. d. Beijden, » Bussum, » 13,600
H. Wertjens, » idem » 13,465
W. Schipper, » idem » 12,500
Gegund.

Onderdendam, 22 Mei, voor rekening van het waterschap Hunsingoo:
a het opgraven van het Kardinger- en St.-Annermaar, samen lang 9530 M.; ingekomen 15 bilj., als:
W. Bos, Groningen, f 25,600
W. H. Swets, Hazerswoude, » 25,200
J. Veldkamp, Bedum, » 25,000
C. de Jong Gz., Hardinxveld, » 24,980
J. N. Kruizinga, Groningen, » 24,840
C. de Ruiter, Holwerd, » 21,267
M. de Vries, Lemmer, f 20,700
H. H. Smit, Almenum, » 20,600
J. v. Noordennen, Harlingen, » 20,540
W. de Vries, Garnwerd, » 20,390
A. Woldringh, Zoutkamp, » 20,288
K. Lentz, Ruischebrug, » 18,150
J. W. de Vries, Smilde, » 17,924
J. B. de Jong, Driesum, » 17,600
A. Pastoor, Stedum, » 16,987
Gegund.

Perc. 2, het opgraven van het Eppenhuistermaar, lang 3560 M.; ingek. 2 bilj., als:
J. B. de Jong, Driesum, f 2200
W. de Vries, Garnwerd, » 1490
Niet gegund.

Perc. 3, het opgraven van het Oude Diepje, lang 2480 M.; ingek. 3 bilj., als:
J. v. d. Gallie, Groningen, f 800
W. de Vries, Garnwerd, » 795
J. B. de Jong, Driesum, » 709
Gegund.

Perc. 4, het uitbaggeren van het Warfumermaar, lang 4050 M.; ingekomen 4 bilj., als:
J. B. de Jong, Driesum, f 7900
C. de Ruiter, Holwerd, » 5790
J. v. Noordennen, Harlingen, » 5649
H. H. Smit, Almenum, » 5555
Gegund.

Bruinisse, 22 Mei: het maken van werken tot verdediging van den oever en van het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '90, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van het calamiteuse waterschap Bruinisse; ingek. 16 bilj., als:
J. v. Strien, Zierikzee, f 12,800
J. Visser, Hansweerd, » 12,293
W. Ringelberg, Duivendijke, » 12,200
J. Bruggeman, Hansweerd, » 12,170
F. A. Adriaanse-Polvliet, Walsoorden, » 12,100
A. Foudraine, Goes, » 12,095
H. J. Bonnegin, Burg, » 12,020
P. J. Verhiel, Hontenisse, » 12,000
H. C. v. d. Ende, Zierikzee, » 12,000
B. den Exter v. d. Brink, Krabbendijke, » 12,000
J. Moerland, St.-Annaland, » 11,997
Jh. de Rijke, Sirjansland, » 11,949
J. de Rijke Jz., Stavenisse, » 11,990
M. v. d. Linde, Zierikzee, » 11,797
C. Bolier Cz., Bruinisse, » 11,648
L. v. Popering Dz., Bruinisse, » 11,600
Raming » 11,723.46

Middelburg, 22 Mei: het bouwen van een kantoor voor de Middelburgsche kunstboterfabriek, op het Seisplein; ingek. 7 bilj., als:
F. L. Klaassen, te Middelburg, f 5980
P. L. v. Miert, » idem » 5910
J. M. v. Dituoers & Zn., » idem » 5700
C. A. Goethals, » idem » 5698
W. A. v. d. Harst, » idem » 5240
P. Krijger & Zn., » idem » 5165
P. Souus, » idem » 5000
Gegund.

Goes, 22 Mei, voor rekening van den polder »de Breede watering bewesten Ierseke": 1o. het leveren en lossen van 200 scheepston gesorteerde Vilvoordsche steen; ingek. 3 bilj., als:
J. v. Eck, Hardinxveld, f 984
G. Dekker, Sliedrecht, » 980
A. v. d. Zegen de Beer, Hoofdplaat, » 925
Raming » 985

2o. de levering en lossing van 350 M³ grind; ingekomen 3 bilj., als:
K. v. IJsseldijk, Ouddorp, f 808.50
A. v. d. Zegen de Beer, Hoofdplaat, » 784
J. Vermanden, Wemeldinge, » 752.50
Raming » 735

3o. het maken van een oeververdedigingswerk, groot 20,200 M², waarvan 17,600 M² te bezinken, in 2 perc.
Perc. 1, de levering van 8 stukken zinkwerk; ingek. 9 bilj., als:
Joh. de Jonge, Biezelinge, f 48,537
J. Roskam Cz., Sliedrecht, » 46,980
W. H. Swets, Hardinxveld, » 46,500
M. v. d. Hoek, Neuzen, » 46,300
B. den Exter v. d. Brink, Krabbendijke, » 46,160
J. v. Eck, Hardinxveld, » 46,000
P. J. Visser, Hansweerd, » 45,986
C. de Wilde Az., Kattendijke, » 45,945
J. v. d. Plas, Hardinxveld, » 44,978
Raming » 46,250

Perc. 2, bestorting, ter voorziening van den onderzeeschen oever, met 7150 scheepston Doorniksche en 6070 ton Lessinsche steen; ingek. 3 bilj., als:
J. v. Eck, Hardinxveld, f 33,600
P. A. v. d. Velde, Terneuzen, » 33,330
C. v. d. Hooft, idem » 32,987
Raming » 36,770

4o. het verlagen van de bodems van twee

steenen heulen onder Kloetinge; ingekomen 5 bilj., als:

W. v. d. Linde, Kattendijke,	ƒ 940
C. Lindenbergh, Wemeldinge,	» 895
P. Dronkers, Kapelle,	» 666
A. Goedemond, Hansweerd,	» 650
D. v. Maris, Kapelle,	» 619
Raming	» 910

5o. het éénjarig onderhoud der sluizen, gebouwen, booten, peilschalen enz.; ingekomen 5 bilj., als:

C. Lindenbergh, Wemeldinge,	ƒ 1650
A. Goedemond, Hansweerd,	» 1600
P. Dronkers, Kapelle,	» 1584
D. v. Maris, idem	» 1475
W. v. d. Linde, Kattendijke,	» 1452
Raming	» 1475

Alle werken zijn aan de laagste inschrijvers gegund.

Willemsoord, 22 Mei, het bouwen van een projectielenmagazijn en het uitvoeren van daarmede in verband staande werken, op het terrein gelegen tusschen den Koegras-zeedijk en het fort Oostoever; ingek. 28 bilj., als:

W. G. v. Berkum,	te Amsterdam,	ƒ 108,000
Gebr. Janzen,	» Helder,	» 106,850
B. v. Buuren,	» Amsterdam,	» 106,840
J. J. Boekholt,	» idem	» 105,900
J. v. Houwelingen,	» idem	» 104,300
A. v. d. Meijden Az.,	» Hardinksveld,	» 103,640
Gebr. Klein,	» Helder,	» 102,000
J. Duinker,	» idem	» 101,000
B. Kroon,	» Buiksloot,	» 101,000
C. J. Maks Jz.,	» Amsterdam,	» 99,680
H. J. Moekers,	» idem	» 99,576
P. Duinker,	» idem	» 99,000
J. Schuitemaker,	» Helder,	» 98,100
W. de Jong,	» idem	» 97,000
P. Spruit,	» idem	» 96,300
A. Bos,	» idem	» 96,000
G. Moorman,	» idem	» 95,900
F. Verbruggen,	» Waddinksveen,	» 94,800
S. Krijnen,	» Helder,	» 94,000
H. Wijker,	» idem	» 93,300
A. Graaff,	» idem	» 93,100
M. L. Veenenbos,	» Brielle,	» 92,300
J. Oldenburg,	» Bergen,	» 92,300
G. D. v. Doorn,	» Amsterdam,	» 92,2 0
T. Lintholt,	» Nieuwenhoorn,	» 92,000
L. de Neef,	» Brielle,	» 91,569
W. Boon,	» Helder,	» 89,198
P. de Waard,	» idem	» 89,995

Het bilj. van J. F. Philips was van onwaarde.

Haarlem, 23 Mei: het herstellen van buitengewone stormschade aan verschillende hoofden op het noorderstrand van het eiland Vlieland, (bestek no. 87 dienst '89); ingek. 4 bilj., als:

J. Oldenburg, Bergen,	ƒ 17,880
C. Bos Az., Dordrecht,	» 15,080
M. Duahler, Terschelling,	» 15,400
T. Volker Cz., Sliedrecht,	» 14,981
Raming	» 16,000

Middelburg, 23 Mei: het uitvoeren van eenige werkzaamheden, ten behoeve van den provincialen stoombootdienst op de Westerschelde; ingek. 3 bilj., als:

J. M. v. Ditmars & Zn., Middelburg,	ƒ 573.50
P. Menjé, Vlissingen,	» 616
D. Bijl, idem	» 583

Harderwijk, 23 Mei: het doen van herstellingen en voorzieningen aan de kazerne Oranje-Nassau, te Harderwijk, onder beheer der genie, te Amersfoort; ingek. 5 bilj., als:

J. Kok,	te Harderwijk,	ƒ 4299
C. L. v. Munching,	» idem	» 4159
H. v. d. Toorn,	» idem	» 4143
J. D. Rooijen,	» idem	» 4125
J. E. v. d. Weijer,	» idem	» 3875
Gegund.		
Raming		» 4600

's-Bosch, 23 Mei: het vervangen van de grintbaan door eene keibestrating, op een gedeelte van den prov. weg van Fijnaart naar Stampersgat; ingek. 8 bilj., als:

J. A. v. Meer,	te Fijnaart,	ƒ 5069
A. Foudraine,	» Goes,	» 4698
W. H. Segboer,	» Fijnaart,	» 4657
P. Verduin Wz.,	» idem	» 4645
J. Hack,	» Oud-Gastel,	» 4608
Fr. Niessen,	» Roermond,	» 4850
P. Bogaerts,	» Standdaarbuiten,	» 4498
G. W. Metsers,	» Ginneken,	» 4377
Gegund.		
Raming		ƒ 4660

Haarlem, 23 Mei: het vernieuwen van eenige kei- en klinkerbestratingen, benevens de levering van straatklinkers voor het gewoon onderhoud der bestratingen in die gemeente; ingekomen 4 bilj., als:

H. Londen, Haarlem,	ƒ 12,351
C. Bos, Haarlemmermeer,	» 11,746
C. Romeijn, Haarlem,	ƒ 10,970
Wed. A. Reijnders, idem	» 10,936
Gegund.	
Raming	ƒ 11,841

Almeloo, 24 Mei: het bouwen van een ketelhuis, gebouw voor ijsmachine en stoomschoorsteen, voor de Twentsche brouwerij te Almeloo, onder beheer van den architect H. A. Witzand Bz.; ingekomen 10 bilj., als:

Kuiper,	te Almeloo,	ƒ 11,200
Eckhardt,	» idem	» 11,111
Spoor,	» idem	» 11,046
Westenberg,	» idem	» 10,871
Groothengel,	» Borne,	» 10,867
Fikkert,	» Almeloo,	» 10,494
Krabshuis,	» idem	» 10,414
E. Scholten & Zn.,	» idem	» 10,394
Schreuder en Barneveld,	» idem	» 10,365
Gebr. Nijhoff,	» idem	» 10,303
Gegund.		
Raming		ƒ 10,600

Groningen, 24 Mei, voor rekening der prov.:

1o. het onderhouden en herstellen der zeeweringen wederzijds Delfzijl, van 1 Mei '89 tot 1 Mei '90; ingekomen 5 bilj., als:

H. de Herder, Groningen,	ƒ 6844
H. K. v. Buuren, Delfzijl,	» 6490
G. C. M. Rottinghuis, idem	» 6409
H. v. Dijk, Groningen,	» 6149
J. N. Kruizinga, idem	» 5948
Raming	» 6986

2o. het verdiepen van het Dok aan het Eemskanaal bij Delfzijl, en van het verbindingskanaal tusschen het Eemskanaal en het kanaal van Duurswold; ingekomen 6 bilj., als:

A. Woldringh, Zoutkamp,	ƒ 7925
J. N. Kruizinga, Groningen,	» 7460
J. Benninga, Bedum,	» 7400
G. C. M. Rottinghuis, Delfzijl,	» 7287
H. H. Smith, Almenum,	» 6789
H. v. Dijk, Groningen,	» 6654
Raming	» 7470

3o. het herstellen van de gloeiingen langs het Eemskanaal; ingekomen 5 bilj., als:

W. de Vries, Garnwerd,	ƒ 3150
H. v. Dijk, Groningen,	» 2796
J. v. d. Galie, idem	» 2590
G. C. M. Rottinghuis, Delfzijl,	» 2575
A. Woldringh, Zoutkamp,	» 2550
Raming	» 2607

Gestel en Blaarten: het bouwen van een boerenrijgebouw, voor rekening van J. Moonen, aldaar; ingek. 8 bilj., als:

A. v. 't Hof,	te Gestel,	ƒ 1650
M. v. d. Hurk,	» idem	» 1598
G. Leijten,	» Stratum,	» 1510
M. v. d. Sommen,	» Eindhoven,	» 1493
Th. v. d. Wiel,	» Stratum,	» 1486
A. v. d. Velden,	» Gestel,	» 1365
P. v. d. Velden,	» idem	» 1362
L. Tielemans,	» idem	» 1332

BIJVOEGSEL

VAN

DE OPMERKER

van ZATERDAG 1 JUNI 1889.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 3 Juni.

Maastricht, te $10\frac{1}{2}$ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van prov. best.: het leveren en verwerken van onderhoudsmaterialen op den rijksgrooten weg der 1e klasse Maastricht—Nijmegen, prov. Limburg, in 2 perc. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en den ingenieur Behrens, beide te Maastricht. Aanw. gehouden. Raming: perc. 1 ƒ 3000, perc. 2 ƒ 3000.

Zwolle, te $11\frac{1}{2}$ uren, door het dagelijksch best. van Salland, 7e dijksdistrict van Overijsel, ten huize van Tenthof, in de Pauw: het verhoogen en verzwaren van een dijkvak, uitmakende een gedeelte van den IJseldijk, in de gemeente Zwollerkerspel, tusschen het Kater- en Zalkerveer, ter lengte van ongeveer 250 M.

Maastricht, te 12 uren, ten raadhuize, het leveren van 60 stuks trechtervormige gegoten-ijzeren straatinloopen en 80 stuks gegoten-ijzeren ramen met deksels voor luchtkokers van riolen.

Grootegast (Gr.), te 12 uren, door burg. en weth.: het vernieuwen van de Sapmatil, gelegen over het Visvliet-diep in de Westerboen. Aanw. te 9 uren.

Strijen (Z.-H.), te 1 uur, door het best. van den polder het Oudeland van Strijen, in de herberg van de Wed. M. de Nagtegaal: het maken der aardebaan en begrinden van een gedeelte van den Molenweg in genoemden polder, ter lengte van 1350 M., met het plaatsen van gedeeltelijk houten grintbakken. Inl. bij den fabriek T. Lammers, te Strijen. Aanw. 3 Juni, te 9 uren.

Dordrecht, te 3 uren, in het café de Pologne: het bouwen van zes arbeiderswoningen, op een terrein aan de Mariënbornstraat, aldaar.

Finsterwold (Gr.), te 5 uren, door burg. en weth.: het vervoeren van 250 stère keislag.

Ruinerwold (Dr.), te 6 uren: het verbouwen van een koffiehuis voor M. Hovingh.

Stadskanaal, te 7 uren, in het café Chr. Dopper: het bouwen van een winkelhuis voor de Wed. J. Fellinger, aldaar.

Joure (Fr.), door burg. en weth. van Haskerland: het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan het gemeentehuis.

Dinsdag, 4 Juni.

Wissekerke, te 10 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen Anna-Frisopolder: het verbeteren en onderhouden der waterkeerende werken aan genoemden polder ged. '89/'90. Aanw. gehouden.

Arnhem, te $11\frac{1}{2}$ uren, door burg. en weth.: het verrichten van verschillende metsel- en voegwerken. (*Zie advert. in n°. 22.*)

Kuilenburg, te 12 uren, door den dijkstoel van het polderdistrict Kuilenburg, ten raadhuize: het leveren van 900 stère grove gewasschen grint, in 3 perc.; 30 stère grove ballast en 60 stère grof rivierzand; het rijden van grint op de wegen.

Middelburg, te $1\frac{1}{2}$ uren, door burg. en weth.: het leveren van 86,000 stuks grèskeien, (zoogenaamde retailles.)

Vroomshoop (Ov.), te 1 uur, door het best. der Chr.-ger. gemeente, in de consistoriekamer: het afbreken der oude en het bouwen eener nieuwe kerk.

Amsterdam, te 3 uren, in het café »de Roode Leeuw": het bouwen van eene inrichting voor chromolitografie, met machinekamer, ketelhuis, kantoren en verder beschreven werken, op een terrein, gelegen achter het perceel aan de Rustenburgerstraat no. 1a, te Nieuweramstel, met de levering van al het benoodigde. Inl. bij den ingenieur-architect A. L. van Gendt. (*Zie advert. in n°. 21.*)

Klundert, te 4 uren, door den tijdelijk-rentmeester der domeinen: de levering van 450 M³ onderhoudsgrint voor wegen. Bilj. inzenden uiterlijk 3 Juni, vóór 5 uren. (*Zie advert. in n°. 21.*)

Woensdag, 5 Juni.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van vier dwarskribben en het verlengen van twee dwarskribben aan den linkeroever van den Nederrijn, onder de gemeenten Dorenwerd en Driel (Heteren) prov. Gelderland, tusschen de kilometerraaien 33 en 35. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Mosquetier, te Utrecht, en den opzichter Van Balgooij, te Pannerden. Aanw. gehouden. Raming ƒ 9400.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het vormen van een gedeelte rivier van het Oude Maasje nabij Hagoort tot voorbij de Dussensche Gantel, onder de gemeenten Drongelen, Kapelle, Meeuwen, Dussen en Waspik, prov. Noord-Brabant, behoorende tot de werken voor het verleggen van de uitmonding der rivier de Maas. Inl. aan het bureau der werken voor de verlegging van den Maasmond te 's-Bosch. Aanw. gehouden. Raming ƒ 205,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het voortzetten van baggerwerk in het benedendeel der Nieuwe-Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom en den opzichter Borren, beiden te Dordrecht. Aanw. gehouden. Raming ƒ 0.16 per M³.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verruimen van het vaarwater in de rivier de Noord, behoorende tot de werken der Dordsche waterwegen. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom en den opzichter De Kieuit, beide te Dordrecht. Aanw. gehouden. Raming ƒ 6000. (Herbesteding.)

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud van de rijksrivierwerken en hun toebehooren van de Maas, met daartoe noodige leveringen, herstellingen en vernieuwingen van 1 Juli '89 tot en met 30 Juni '90, in 6 perc. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Stuijn Parvé, te 's-Bosch, en de betrokken opzichters. Aanw. gehouden. Raming: perc. 1 ƒ 7875, perc. 2 ƒ 8625, perc. 3, ƒ 6125, perc. 4 ƒ 3520, perc. 5 ƒ 17,842, perc. 6 ƒ 4065.

Dordrecht, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie te Breda, in het lokaal van J. C. van der Horst: het vernieuwen van de beschoeiingen langs de Maas bij de oude en nieuwe kazerne te Dordrecht, onder het beheer der genie te Breda. Bilj. inzenden uiterlijk 4 Juni, vóór 3 uren, bij den hoofdopzichter van fortificatiën te Dordrecht. Raming ƒ 3600.

Oud-Gastel (N.-Br.), te 12 uren, door het R.-K. kerkbest.: het bouwen eener pastorie van 25 M. lengte, met bergplaats. Inl. bij den architect P. J. van Genk, te Leur. Aanw. gehouden.

Emmen (Dr.), te 12 uren, in het hotel Meijer: het bouwen en leveren van een woonhuis en bakkerij te Emmen, voor H. Reinink Jr., te Nieuwe-Pekela. Aanw. te 10 uren.

Mookhoek (Z.-H.), te 1 uur, door Cs. van der Berg, te Strijen, in de herberg van C. Popens: het vergrooten en veranderen van een graanschuur, staande aan den Achterdijk bij den Nieuwenweg onder 's-Gravendeel, en bewoond door R. van den Berg. Inl. bij den bouwkundige T. Lammers D.Hz., te Strijen. Aanw. 5 Juni, te 10 uren.

Nijmegen, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van staatsspoorwegen, op het bureau van den sectie-ingenieur: het uitvoeren van verfwerken op de spoorwegen Utrecht—Geldermalsen, Arnhem—Nijmegen en Elst— en Rosen—Gorichem. Raming ƒ 6375.

Enschedé, te 3 uren, door het best. der Groote sociëteit: het bouwen van een schouwburgzaal tevens concertzaal, op een terrein gelegen achter de bestaande sociëteit in Langestraat aldaar. Aanw. 5 Juni, te 9 uren. Inl. bij den architect H. Reijgers te Enschedé.

Tolen, te 4 uren, door C. A. H. Wagtho, in het logement van C. Bal: het bouwen van een woonhuis op de hofstede Luctenburg, onder Tolen. Inl. bij den bouwkundige A. Wijers E.Jz., te Nijmegen. Aanw. 5 Juni, te 1 uur.

Donderdag, 6 Juni.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: de uitvoering van baggerwerk in het Noordzeekanaal, tusschen de invaart naar de nieuw te bouwen schutsluis te IJmuiden en zijkanaal A. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur De Bruijn, te Amsterdam, en den opzichter Helmers, te Beverwijk. Aanw. gehouden. Raming ƒ 30,650.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verbeteren van twee gedeelten der kade op het eiland Urk, behoorende tot de zeewerken in Noord-Holland. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Keurenaer, te Hoorn, en den buitengewoon-opzichter Van der Leij, te Urk. Aanw. gehouden. Raming ƒ 2400.

Amsterdam, te 11 uren, door het ministerie van marine, aan het directiegebouw: de levering bij de directiën der marine te Amsterdam, Willemsoord en Hellevoetsluis van diverse houtwaren.

Drachten (Fr.), te 11 uren, door burg. en weth. van Smallingerland: het verven van de bruggen en draaien te Drachten, de draaibrug bij de Pijn met woning, de postbrug met woning en de draaibrug met woning op den Hooidam.

Purmerend, te $11\frac{1}{2}$ uren, door dijkgraaf en heemraden van het waterschap »de Beemster", ter secretarie:

1o. het vernieuwen, herstellen en tot 1 Juni '90 onderhouden van de Beemster buitenwerken;

2o. het leveren en leggen van 4200 M² nieuwe Waalklinkerbestrating.

Groningen, te $12\frac{1}{2}$ uren, door burg. en weth.:

1o. het leveren van 50,000 stuks miskleurige hardgrauwe Waalsteen, of miskleurige hardgrauwe provinciale baksteen, handvorm;

2o. het leveren van divers hulpsteigerhout, ten behoeve van de herstellingswerken aan den Martinitoren, onder bijlevering van alle daartoe noodige bouwstoffen, arbeidsloonen, transporten enz. Bilj. inzenden uiterlijk 5 Juni, vóór $4\frac{1}{2}$ uren.

Borsele (Zeel.), te 2 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Ellewoutsdijk en den calamiteusen polder Borsele, in de directiekamer: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '90, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van bovengenoemd waterschap en polder. Aanw. gehouden.

Goedereede, bij den voorzitter van het best. der dijkagie, L. W. Kooman: de levering van 350 last Duitsche stortsteen, wegende van 10 tot 25 kilo per stuk en 150 last Duitsche stortsteen, wegende van 25 tot 75 kilo per stuk.

Vrijdag, 7 Juni.

Naarden, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie aldaar, in de kazerne Oud-molen: het uitvoeren van herstellingen aan werken en kazernegebouwen langs de Vecht, van Kijkuit tot Maarsseveen. Bilj. inzenden uiterlijk 6 Juni, vóór 3 uren. Raming ƒ 3040.

Willemstad, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, aldaar, in het koffiehuis »het Schippershuis": het uitdiepen van de gracht vóór bastion VII te Willemstad. Bilj. inzenden uiterlijk 6 Juni, vóór 3 uren. Raming ƒ 1030.

Hellevoetsluis, te $11\frac{1}{2}$ uren, door de directie der marine: de levering van diverse materialen.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van werken tot verbetering van de buitenhaven der kleine schutsluis en bijbehoorende werken te Zwartsluis, behoorende tot de werken van het Meppelerdiep. Inl. bij den hoofdingenieur Reuvens, den ingenieur Mahler en den opzichter Ritmeester, allen te Zwolle. Aanw. gehouden. Raming ƒ 5600.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan

het gebouw van het prov. best.: het maken van een bestaand aanleghoofd met houten steiger op het Wad, ten zuiden van Nes op Ameland. Inl. bij den hoofdingenieur, den ingenieur en den opzichter Boer, allen te Leeuwarden. Aanw. gehouden. Raming f 12,500.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud van de rijkshavenwerken te Lemmer en Takozijl tot 31 Dec. '89. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur, beide te Leeuwarden, en den opzichter Oddens, te Sneek. Aanw. gehouden. Raming f 1720.

Zwolle, te 12 uren, door het prov. best. van Overijsel: het verbeteren van het vaarwater door de Koevorder grachten, van het voormalige bastion Utrecht tot de draaibrug over kanaal Koevorden—Alte-Picardië. Raming f 2906.

Amsterdam, te 12 uren, door de bouwcommissie der Port.-Israël. gemeente: het verrichten van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de kerkramen, benevens eenige binnen- en buitenschilderwerken aan het kerkgebouw van genoemde gemeente. Aanw. 3 Juni, te 10 uren.

Enschedé, te 12¾ uren, door het best. van den localspoorweg Enschedé—Oldenzaal: de grond- en kunstwerken, het spoorleggen enz. (*Zie advert. in n°. 21.*)

Amsterdam, te 2 uren, door de directie van de Nederlandsche Zuid-Afrikaansche spoorwegmaatschappij, in kamer 128 van het centraal administratiegebouw der Holl. ijzeren spoorwegmaatschappij: de levering van eikenhout voor wissels.

Utrecht, te 2 uren, in het hotel »de Geldersche Bloem": het bouwen van twee buitenverblijven nabij de stoomhoutzagerij van de firma Jongeneel aan den Vaartschen Rijn, onder Jutfaas. Inl. bij den architect E. G. Wentink, te Schalkwijk. Aanw. 7 Juni, van 10—11 uren.

Zaamslag (Zeel.), te 9 uren, door burg. en weth.:

1o. het veranderen der inrichting van de lokalen der openbare school in het dorp der gemeente Zaamslag, en het aanbrengen van aanbouwen, met bijlevering van de bouwstoffen. Raming f 2470;

2o. het leveren en stellen van schoolmeubelen in bovengenoemde school. Raming f 1001. Aanw. 4 Juni, te 9 uren.

Zaterdag, 8 Juni.

Amsterdam, te 11 uren, door de directie der marine: het vernieuwen van de beschoeiing door een gemetselden kaaimuur, om het hoofd, gelegen tusschen het groot-magazijn en helling no. 1, met daaraan verbonden land- en bruggenhoofd, draaipijler, draaibrug en verder hiermede in-verband-staande werken op 's rijkswerf te Amsterdam. Inl. bij den hoofdingenieur der marine. Aanw. 4 Juni, te 10 uren.

Zevenaar, te 11 uren, in het hotel van D. Hoijtink: het afbreken van het kasteel Poelwijk, bij Zevenaar, en het bouwen van eene woning met landheerskamer enz., aldaar. Inl. bij den architect R. Peters, te Zutfen. Aanw. 6 Juni, te 11 uren.

Monnikendam, te 1 uur, door dijkgraaf en hoogheemraden van Waterland, in het gemeenlandshuis:

1o. het verhoogen en verzwaren van een gedeelte van den dijk met verleggen en versterken van steenglooiingen en eenig onderhoudswerk;

2o. het leveren van grint en puin op onderscheidene gedeelten van den noorder IJ- en Zeedijk, afdeeling Waterland. Inl. bij den opzichter G. A. Kater, te Monnikendam. Aanw. 7 Juni, te 10 uren.

Rozendaal (N.-Br.), te 3 uren, door den architect M. Vergouwen: het vergrooten eener kandijfabriek, voor rekening van de firma Van Gilse—Schull. Aanw. 4 Juni, te 2 uren.

Philippine (Zeel.), te 4 uren, door het best. van het waterschap groote en kleine Isabella, ten huize van den dijkgraaf, samenkomst aan de Isabellasluis: het doen van onderhouds-, vernieuwings- en herstellingswerken ged. '89/'90. Aanw. van 2—2½ uren.

Hil (N.-Br.), te 6 uren, door het best. van den polder »den Hill", in de herberg van de Wed. Heijmans: het maken van een gemetselden waterdichten bak in den watermolen, benevens eenige herstellingen van metselwerk. Inl. bij den bouwkundige M. van Gool, te Woudrichem. Aanw. 8 Juni, te 2 uren.

Hazerswoude (Z.-H.), door burg. en weth.: de levering van 200 M³ grint en 50 M³ rivierzand.

Oldeboorn (Fr.): het vertimmeren en vergrooten der voormalige pastorie der Herv. gemeente, aldaar, tot christelijke school en onderwijzerswoning. Inl. bij den architect F. Hoekstra, te Akkrum. Aanw. 5 Juni, te 10½ uren.

Maandag, 10 Juni.

Nieuwolda (Gron.), door het burgerlijk armbest.: de levering van 500,000 kilo klopkeien (250 last), vóór of op 1 Nov. e. k.

Dinsdag, 11 Juni.

Tessel (Eil.), te 9 uren, door het best. van het waterschap de 30 gemeenschappelijke polders op Tessel, ten raadhuize:

1o. het leveren van 150 last kopzuilenbasalt-zetsteen, lang 40/50 cM. en dik 25/35 cM. over kruis, franco in de haven van Tessel;

2o. idem van 200 stère onderhoudsgrint, franco op den wal of wagen in de haven van Tessel. Inl. bij H. Hillenius, te Oudeschild.

Amsterdam, te 12 uren, door den kolonel-kommandant in het 2e artillerie-kommandement, op het bureau: het vervoeren van drie stalen kanonnen van 24 cM. L/25, met bijbehoorende ramen en affuiten, van het hoofd der Handelskade te Amsterdam naar de in aanbouw zijnde batterij op het vuurtoren-eiland bij Durgerdam.

Rotterdam, te 12½ uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van Schieland, in het gemeenelandshuis:

1o. het versterken van den dijk tusschen Gouda en Moordrecht, over eene lengte van 2500 M.;

2o. het maken van eenige steenglooiingen, tot een bedrag van 1576 M²;

3o. het uitvoeren van eenige herstellingen aan Schielands hoogen zeedijk, in 3 perc.;

4o. het uitvoeren van eenige herstellingen aan de molens, sluizen enz., van den hoogen boezem, benevens het onderhouden dier werken, gedurende 1 jaar;

5o. het ged. 3 jaren onderhouden van de dijken om den laagboezem;

6o. het leveren van eenige heimasten en timmerhout;

7o. het uitvoeren van eenige herstellingen aan de Maashoofden, onder de gemeente Kralingen en het vernieuwen van hoofd no. 15. Inl. bij den fabriek-landmeter, te Rotterdam.

Hoofdplaat (Zeel.), te 3 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen Hoofdplaatpolder, in de directiekeet: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '90, van de aarde-, kram-, rijs-, en steenglooiingwerken, aan de waterkeering van bovengenoemden calamiteusen polder. Aanw. 4 en 7 Juni, van 2—4 uren.

Woensdag, 12 Juni.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het bouwen van een duiker in het lijnpad op den linkeroever der rivier de Maas, tusschen de kilometerraaien 144 en 145 der rivierkaart op de grensscheiding tusschen de gemeenten Vierlingsbeek en Sambeek, prov. Limburg. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé, te 's-Bosch, en den opzichter Kooreman, te Venlo. Aanw. 5 Juni, te 11 uren. Raming f 540.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud van de rijksrivierwerken en hun toebehooren op het Zwarte Water, met daartoe noodige leveringen, herstellingen en vernieuwingen en de afbakening van het vaarwater, van 1 Juli '89 tot en met 31 Juni '90. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Escher, te Kampen. Aanw. 5 Juni. Raming f 3900.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud van de rijksrivierwerken en hun toebehooren op het Pannerdensche kanaal, den Nederrijn en de Lek, met de daartoe noodige leveringen, herstellingen en vernieuwingen, van 1 Juli '89 tot en met 30 Juni '90, in vier perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Musquetier, te Utrecht, en de betrokken opzichters. Aanw. 5 Juni. Raming: perc. 1 f 6900, perc. 2 f 7250, perc. 3 f 19400, perc. 4 f 37,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het uitvoeren van baggerwerk met bijbehoorende werken in de rivier de Boven-Merwede, boven Gorichem. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom, te Dordrecht, en den opzichter Van de Kreke, te Gorichem. Aanw. 5 Juni. Raming f 60,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het wegruimen van een in de rivier de Boven-Merwede onder Gorichem gezonken lichtervaartuig. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom, te Dordrecht, en den opzichter Van de Kreke, te Gorichem.

Bolsward, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. de vernieuwing van de bestrating van een gedeelte Hoogstraat en van de Heeremasteeg;

2o. idem van een gedeelte van den Groote Dijlakker bij de »Drie Posten" en van de Stoombootkade. Aanw. 8 Juni, te 11 uren.

Donderdag, 13 Juni.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verbeteren van rijkszeewerken op het eiland Wieringen. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Keurenaer, te Hoorn, en den opzichter Gorter, te Wieringen. Aanw. 6 Juni. Raming f 9730.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van eene postwachterswoning nabij de Jacob-Klaassensluis, behoorende tot de werken van het Noord-Hollandsch kanaal. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees en den opzichter Lugten, beide te Alkmaar. Aanw. 6 Juni. Raming f 5075.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van eene brugknechtswoning bij de vlotbrug aan het zuideinde van Koedijk, behoorende tot de werken van het Noord-Hollandsch kanaal. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees en den opzichter Lugten, beide te Alkmaar. Aanw. 6 Juni. Raming f 4990.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het uitvoeren van eenige werken aan de noordelijke boordvoorziening van het buitenafwateringskanaal naar de nieuw te bouwen schutsluis, behoorende tot de uitbreiding der sluis- en havenwerken te IJmuiden. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur De Bruijn, te Amsterdam, en den opzichter Van Sluijs, te IJmuiden. Aanw. 6 Juni. Raming f 29,500.

Klundert (N.-Br.), te 11 uren, door den burgemeester: het bouwen van eene villa. Aanw. 10 Juni, te 11 uren.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: het leveren van Bentheimersteen voor de herstelling van den Martinitoren. Bilj. inzenden uiterlijk 12 Juni, vóór 4½ uren.

Enkhuizen, te 1 uur, door burg. en weth.: de levering van 100,000 stuks straatklinkers (Waal- of Rijnsteen Waalvorm).

Vrijdag, 14 Juni.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het uitvoeren van baggerwerk in de haven te Breskens, behoorende tot de havenwerken in Zeeland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg, en den ingenieur, te Goes. Aanw. 7 Juni, te 2 uren. Raming f 4500.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.: bestek no. 20, het leveren van hout voor balken, dekplanken enz., voor de schipbruggen te Arnhem en Westervoort. (*Zie advert. in n°. 22.*)

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het aanbrengen van voorzieningen aan de kanaalboorden van de Willemsvaart. Inl. bij den hoofdingenieur in het 4e district, den ingenieur Mulder en den opzichter Ritmeester, allen te Zwolle. Aanw. 7 Juni, te 11 uren. Raming f 2900.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van de rijkstelegraaflijnen tusschen Amsterdam en Haarlem. Inl. bij de inspecteurs te 's-Hage en Amsterdam. Raming f 900.

Maandag, 17 Juni.

Maastricht, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van een voetpont en het leveren van een gierkabel aan het rijksveer te Baarloo, prov. Limburg. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district, en den ingenieur Behrens, beide te Maastricht. Aanw. 8 Juni. Raming f 2400.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: de bestorting van den kop van den dam A, gelegen beoosten de Goereesche haven, benevens de voorziening van de koppen der dammen 6, 7 en 8, aan het Flauwewerk op de noordkust van Goedereede, behoorende tot de zeewerken in de prov. Zuid-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den arrondissements-ingenieur, te Brielle, en den opzichter Dalebout, te Goedereede. Aanw. 8 Juni. Raming f 5000.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Veendam, 20 Mei: de werkkeuen voor een gedeelte der fabriek der firma Meihuizen, Boon & Co., te Veendam; ingek. 6 bilj.;
hoogste inschr. J. H. Holthuis, Zuidbroek, f 1319
minste » G. Fennema, idem » 675
Gegund.

Tiel, 23 Mei: het bouwen van een heerenhuis met koetshuis, voor B. N. Hoeben, te Leeuwen; ingekomen 6 bilj., als:

G. v. Helmond, Wamel,	f 13,373
Baskes, Ubbergen,	» 12,049
Hoogveld, Valburg,	» 11,320
Nagelvoort, Rossum,	» 11,190
Van de Schadewijk, Deuten,	» 11,160
Van de Weerdt, Altforst,	» 10,000

Gegund.

Bedgum, 24 Mei: het afbreken van het bestaand en het bouwen van een nieuw kerkgebouw met toren; ingek. 14 bilj., als:

J. Steensma, Witmarsum,	f 14,898
S. T. de Vries en A. A. v. Randen, Staveren,	» 13,800
H. H. Lammertsma, Bolsward,	» 13,530
T. G. Bekhuis en D. Damstra, Leeuwarden,	» 12,990
J. A. Schrale, Warns,	» 12,743
J. v. d. Steeg, Hardegarijp,	» 12,631
J. J. v. d. Leij, Arum,	» 12,400
T. D. Gaastra, Britswerd,	» 12,270
L. Posthuma, Harlingen,	» 12,188
R. Zwolsma en E. P. Feenstra, Makkum,	» 11,963
J. R. Feenstra, Allingawier,	» 11,839
D. Flapper, Bolsward,	» 11,799
T. T. Vries, Parrega,	» 11,606
A. R. Posthumus, Tjerkwerd,	» 11,484

Gegund.

St.-Maartensdijk (Zeel.), 24 Mei: de gewone onderhoudswerken aan de oeververdediging van den Moijepolder; ingek. 7 bilj., als:

J. v. Strien, Zierikzee,	f 1450
J. v. Popering Bruinisse,	» 1435.80
J. C. Bolier, idem	» 1429
G. Bolier Gz., Scherpenisse,	» 1410
C. Polderman, St.-Maartensdijk,	» 1403
P. Moerland, Stavenisse,	» 1390
J. v. Oost, St.-Maartensdijk,	» 1380

Bij minnelijke schikking gegund aan den minsten inschr. voor de raming à f 1213.61.

Dordrecht, 24 Mei: het begrinden van twee parallelwegen in den polder Heerjansdam, Rijsoord en Strevelshoek, onder de gem. Heerjansdam; ingek. 4 bilj., als:

G. Beenhakker,	te Sliedrecht,	f 979
G. H. Kruithof,	» Kijfhoek,	» 890
J. de Jong,	» Ammerstol,	» 871.78
H. de Borst,	» Papendrecht,	» 836

Gegund.

Zaandam, 25 Mei: het bouwen van een heerenplaats voor P. G. Graaf te Alkmaar; ingek. 8 bilj., als:

	plan 1	plan 2
L. v. Zon, Purmerend,	f 10.679	f 8,983
J. F. M. Muhlstaf, Leiden,	10,900	10,000
Van Soest, Mijdrecht,	12,590	11,390
J. Ouwust, Zaandam,	9,950	9,700
J. Haan, Nek (gem. Purmerend),	12,600	11,200
D. Meijer, Zaandam,	9,900	9,000
Jb. de Vries, Purmerend,	10,473	9,200
A. Brugman, Zaandam,	9,850	9,680

Zaamslag, 25 Mei: de onderhoudswerken aan de zeewering van de calamiteuse Margaretha-, Kleine-Huissens- en Eendrachtpolders, dienst '89—'90; ingekomen 11 bilj., als:

J. de Bree Fz., Hoek,	f 11,978
L. Koole, Neuzen,	» 11,850
A. Thalens Dz., idem	» 11,800
A. v. Popering, Bruinisse,	» 11,618
C. de Wilde Az., Kattendijke,	» 11,600
C. Bolier Cz., Bruinisse,	» 11,387
J. F. Adriaansens-Polchet, Hontenisse,	» 11,350
C. v. d. Hooft, Neuzen,	» 11,340
H. Klaassen, Zaamslag,	» 11,336
P. J. Verbist, Hontenisse,	» 11,270
A. v. d. Beek, Zaamslag,	» 11,164
Raming	» 11,618

Vorchten, 25 Mei: het leggen van kunstwegen in den dorpspolder; ingek. 8 bilj., als:

A. Terwindt,	te West-Pannerden,	f 16,400
P. Hell,	» Zwolle,	» 14,480
C. ter Horst,	» idem	» 14,443
W. Wissing,	» Arnhem,	» 13,900
J. K. Prummel,	» Zwolle,	» 13,700
G. J. Avedijk,	» Wije,	» 13,500
Chr. Streefkerk,	» Ameide,	» 12,980
R. Hasse Jr.,	» Assen,	» 12,956

Gegund.

Reden, 25 Mei: het vergrooten der bewaarschool, onder beheer van den architect M. K. Smit, te Dieren; ingek. 9 bilj.; minste inschr. A. Klanderman, te Brummen, voor f 1530. Gegund.

Vlissingen, 25 Mei: het veranderen van de woningen der scholen D. en E. tot schoolgebouwen; ingek. 10 bilj., als:

		school D.	school E.	massa
P. L. v. Miert, Middelburg,		f 5790	f 5940	
P. Krijger & Zn.,	idem	5609		
J. M. Ditmars,	idem	5720	5930	
H. G. v. d. Heijden,	Vlissingen,		5901	
C. Maters,	idem	6100	6200	f 12,200
D. v. Veere,	idem			10,600
M. Bok,	idem			10,050
P. Monjé,	idem			9,820
P. A. v. Beers,	idem			9,724

Kadzand, 25 Mei: het verbeteren en onderhouden tot 30 April '90, van de waterkeerende werken aan het calamiteuse waterschap Tienhonderd en Zwarte; ingek. 2 bilj., als:

M. v. d. Hoek,	te Neuzen,	f 6780
P. Monjé,	» Breskens,	» 6483
Raming		» 6535

Leiden, 25 Mei: de verdieping achter Halfweg, volgens bestek no. 89 van het hoogheemraadschap van Rijnland; ingekomen 15 bilj., als:

T. Swets, Ameide,	f 10,190
C. Bos, Haarlemmermeer,	» 9,234
P. v. Essen, Halfweg,	» 8,745
D. C. Bons, Sliedrecht,	» 8,400
W. Goedkoop, Amsterdam,	» 7,847
A. den Breejen, Haarlemmermeer,	» 7,710
C. Bos Az., Dordrecht,	» 7,585
B. v. d. Bos, Nieuwendam,	» 7,546
A. Visser, Haarlem,	» 6,600
K. Hanssoot, Katwijk,	» 6,350
H. D. F. Meijer, Leiden,	» 6,300
A. J. Oostrop, Haarlemmermeer,	» 5,310
Th. L. v. Looij Houtrijk-en-Polanen,	» 5,269
J. H. Akkerman, Haarlemmermeer,	» 4,790
E. Slap, Amsterdam,	» 4,700

Gegund.

Amsterdam, 25 Mei: het verbouwen van een perceel aan de Keizersgracht no. 207, aldaar, (onderhands), onder beheer van den architect J. Wesseling Gz.; ingekomen 9 bilj., als:

Burges & Zn.,	f 8625
Staal en Haabneijer,	» 7150
Joh. v. Oostveen,	» 6970
W. Baaksma,	» 6938
H. W. A. Paans,	» 6135.50
D. Schut,	» 6300
J. G. Wiegand,	» 5540
J. W. Heshof,	» 4444
R. M. Koopman,	» 3867

8 dagen in beraad gehouden.

Franeker, 25 Mei: het bouwen van een paviljoen ter uitbreiding van het gemeentegesticht voor krankzinnigen, aldaar; ingek. 12 bilj., als:

P. Boonstra, Menaldum,	f 10,897
A. Nieuwland, Marssum,	» 10,560
A. Venstra, Dronrijp,	» 10,387
J. Posthuma, Harlingen,	» 9,998
H. Brouwer, Stiens,	» 9,800
T. Jongsma, Franeker,	» 9,500
Joh. Dokter, Leeuwarden,	» 9,500
J. Duursma, Drachten,	» 9,478
F. Bruinsma, Achlum,	» 9,431
P. du Bois, Franeker,	» 9,198
I. Terpstra, idem	» 8,990
L. Posthuma Jz., Harlingen,	» 8,953
Gegund. Raming	f 9,700

Waalwijk, 27 Mei: het bouwen eener leerlooierij met droogzolders, met bijlevering der materialen, onder beheer van den architect Jos. van Ree; ingek. 7 bilj., als:

B. Maas,	te Waalwijk,	f 2995
G. v. Dijck,	» idem	» 2975
G. de Rooij,	» idem	» 2740
A. Michaels,	» Loonsche-dijk,	» 2739
G. v. Hulten,	» Waalwijk,	» 2675
G. den Teurling,	» Dezonen,	» 2440
H. v. d. Meis,	» idem	» 2387

Gegund.

Zierikzee, 27 Mei: het uitvoeren van onderhoudswerken, vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen en andere werken dezer gemeente, in 8 perc.

Perc. 1, de openbare gebouwen, waaronder de torens, poorten en de stads brand- en voonpaden; ingek. 4 bilj., als:

M. Paauw,	te Zierikzee,	f 3570
H. G. Kodde,	» idem	» 3568
W. Koole,	» idem	» 3280
J. v. Dijke Hz.,	» idem	» 2748

Perc. 2, de kaaimuren; ingek. 4 bilj., als:

J. Lammers,	te Zierikzee,	f 799
M. Paauw,	» idem	» 789
M. v. d. Linden,	» idem	» 748
H. C. v. d. Ende,	» idem	» 733

Perc. 3, de beschoeiingen en paalwerken; ingek 8 bilj., als:

H. Bosaans,	te Zierikzee,	f 1010
W. Bartels,	» idem	» 998
T. F. Wisse,	» idem	» 997
W. Koole,	» idem	» 980
J. Bartels,	» idem	» 935
P. Bolt,	» idem	» 917
J. v. Dijke Hz.,	» idem	» 830
J. C. Koremans,	» idem	» 789

Perc. 4, de bruggen; ingekomen 5 bilj., als:

P. Bolt,	te Zierikzee,	f 647
H. Bosaans,	» idem	f 560
W. Bartels,	» idem	» 510
T. F. Wisse,	» idem	» 497
W. Koole,	» idem	» 450

Perc. 5, het Sas en Sashuisje; ingekomen 4 bilj., als:

W. Bartels,	te Zierikzee,	f 193
W. Koole,	» idem	» 150
T. F. Wisse,	» idem	» 149
H. Bosaans,	» idem	» 137

Perc. 6, de riolen, putten en waterleidingen; ingek. 4 bilj., als:

M. v. d. Linden,	te Zierikzee,	f 1030
J. Lammers,	» idem	» 916
H. C. v. d. Ende,	» idem	» 883
M. Paauw,	» idem	» 799

Perc. 7, de schoolgebouwen voor het middelbaar onderwijs; ingek. 4 bilj., als:

N. Tanmermans,	te Zierikzee,	f 1190
M. v. d. Linden,	» idem	» 1189
M. Paauw,	» idem	» 1183
P. Bolt,	» idem	» 1079

Perc. 8, de schoolgebouwen voor het uitgebreid en meer uitgebreid lager onderwijs; ingekomen 3 bilj., als:

P. Bolt,	te Zierikzee,	f 1289
J. Bartels,	» idem	» 1288
M. Paauw,	» idem	» 1234

Zierikzee, 27 Mei: het vernieuwen van een gedeelte kaaimuur; ingek. 4 bilj., als:

J. Lammers,	te Zierikzee,	f 4880
J. v. Dijke Hz.,	» idem	» 4849
H. C. v. d. Ende,	» idem	» 4693
J. v. d. Linden,	» idem	» 4637

Zwartenberg (gem. Leur), 27 Mei: *a*, het bouwen van een pakhuis met woning en schuurtje, benevens eene bergplaats voor landbouwgereedschappen, waarboven pakhuiszolder enz., op een stuk bouwgrond binnen de gemeente Leur; *b*, het bouwen van drie woningen voor het personeel met schuurtje en dag- en nachtverblijven voor werklieden op het terrein der beetwortelsuikerfabriek te Zwartenberg, gem. Leur, onder beheer van den architect W. H. Segboer, te Etten; ingekomen 10 bilj., als:

	a,	*b*,	massa
C. Cornelissen, Terheiden bij Breda,	f 1900	f 4318	
C. Kop, Beek bij Breda,	2039	3671	
A. D. Lucas, Zevenbergen,	2059	4049	f 6989
M. Lips, Etten,	2153		
Joh. Schaffer, Raamsdonk,	2133	5412	
A. Gordons, Wagenberg bij Breda,		5187	
Joh. Behoords, Ginneken,	1848.95	3988	
J. v. Tetering, Zevenbergen,		5307	
C. Mattisse, idem		5385	
Joh. Claas, Etten,	2150		

Beide perceelen gegund aan C. Cornelissen.

's-Hage, 27 Mei: het tweejarig onderhoud van het huis, bewoond door den commissaris des konings in Zuid-Holland; ingek. 6 bilj., als:

F. Roest,	te 's-Hage,	f 1610
H. v. Oortmerssen,	» idem	» 1597
J. L. Werdes Jr.,	» idem	» 1590
H. v. Bergen Henegouwen,	» idem	» 1564
J. M. Kippel,	» idem	» 1547
J. P. J. Lorrie,	» idem	» 1460
Raming		» 1700

Heusden, 27 Mei: het eenjarig onderhoud van de werken en gebouwen te Heusden, onder het beheer der genie te 's-Bosch (herbesteding); ingekomen 5 bilj., als:

M. H. Verhoeckx,	te Heusden,	f 1060
J. de Leeuw,	» idem	» 1052
K. A. v. Rijswijk,	» idem	» 1040
A. Dankers,	» idem	» 1039.50
M. Boeren,	» idem	» 1038

Gegund.
Raming f 1040

Leiden, 27 Mei: het leveren en stellen van een ijzeren vaste brug (Karnemelksbrug); ingek. 8 bilj.;
hoogste inschr. W. v. d. Drift, Leiden, f 1994
minste » Iz. v. d. Kamp, idem » 1399
Gegund.

Hulst, 27 Mei: het afbreken van twee woningen en het bouwen van een woonhuis in de Gentschestraat, naast het postkantoor, aldaar; gegund aan P. A. Mielen, te Neuzen, voor f 9386.

Venloo, 27 Mei: het uitvoeren van binnen- en buitenverfwerk aan gebouwen enz., op den spoorweg Maastricht—Boxtel en Blerik—Nijmegen, in 8 perc.; minste inschr. waren per M².:

Inschrijvers en woonplaatsen.	buitenverfwerk, eenmaal	tweemaal	driemaal	binnenverfwerk, eenmaal	tweemaal	driemaal
Perc. 1, M. Lommen & Zn., Roermond,	8½ ct.	14½ ct.	21 ct.	8½ ct.	14½ ct.	21 ct.
» 2, dezelfde,	8	14	21	8	14	21
» 3, C. Bloemen, Venloo,	8	14	20	7	14	20
» 4, H. Brejers, Horst,	9	15	20	8	14	20
» 5, C. de Haan, Eindhoven,	7	14½	20	7	14½	20
» 6, dezelfde,	7	16	20	7	16	20
» 7, J. v. Well, Horst,	9	15	24	9	11½	23
» 8, H. v. Beek, Venloo,	9	17	23	9	16	23

Zutfen, 28 Mei: het verbeteren der inrichtingen van het remonte-depôt in de legerplaats bij Milligen (2e gedeelte), onder het beheer der genie te Zutfen; ingekomen 8 bilj., als:
J. Blom, te Apeldoorn, f 3915
G. Goossen, » idem » 3889
J. v. d. Braak, » idem » 3818.88
F. W. Geurden, » idem » 3850
H. Hagtink, » Zutfen, » 3760
Chr. Wegerif, » Apeldoorn, » 3640
T. Eijbers, » idem » 3548
H. J. Buitenhuis, » Nunspeet, » 3425
Raming » 3800

Utrecht, 28 Mei: het leveren van materieel der genie voor het in staat van verdediging stellen der werken in de verschillende stellingen; minste inschr. waren:
Perc. 1. Wed. Fokkenberg Pijnan & Co., te Utrecht, voor f 4488.80
Raming » 4413.20
Perc. 2, F. Vernimmen, te idem, voor f 2035
Raming » 2520
Perc. 3, B. Schilte & Zonen, te IJsselstein, voor f 4610.76
Raming » 4802.87
Perc. 4, Van d. Kleijn en Straver, te Gouda, voor f 973
Raming » 1400.10
Perc. 5, V. d. Henert en Punt, te Amsterdam, voor f 807.12
Raming » 636.93
Perc. 6, H. F. Degens, idem, voor f 1272
Raming » 828.80

Kortgene, 28 Mei: de gewone onderhoudswerken aan den calamiteusen Annapolder; ingek. 8 bilj., als:
G. de Rijke, Kolijnsplaat, f 3150
C. de Wilde Az., Kattendijke, » 3140
A. Foudraine, Goes, » 3087
C. Bolier Cz., Bruinisse, » 3077
A. v. Popering, idem » 3060
A. Schrier, Kolijnsplaat, » 3055
J. de Jonge, Biezelinge, » 3033
S. Blok, Kortgene, » 3030

IJmuiden, 28 Mei: het bouwen van eene kerk met pastorie voor de O.-R.-K. gemeente aldaar, onder beheer van den architect Th. van Harderwijk, te Utrecht; ingek. 14 bilj., als:
Kampman, Amsterdam, f 22,480
H. Hageman, idem » 21,600
G. Haandrikman, idem » 21,500
C. Nieuwenweg, Beverwijk, » 20,850
Valentijn Brauw, idem » 20,800
N. J. Zwager, IJmuiden, » 20,090
A. J. v. Lieml, Amsterdam, » 19,900
E. Saltzherr, Hilversum, » 19,834
W. G. v. Berkum, Amsterdam, » 19,680
B. v. Buuren, idem » 19,580
P. Rings, Velzen, » 19,560
J. M. Wolff, Utrecht, » 17,239
J. J. v. Greuningen en Van der Horst, Amsterdam, » 17,045
J. C. v. Vendeloo, Velzen, » 15,388

Neuzen, 28 Mei: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '90, van de aarde-, rijs- en steenglooiingwerken en van het maken van werken tot dijksverbetering enz., aan den polder Nieuw-Neuzen; minste inschr. A. van den Berk, Zaamslag, voor f 17,944
Raming » 17,596.94

Moerdijk, 28 Mei: het herstellen en gedeeltelijk nieuw aanleggen der steenglooiing aan den noordwestelijken oever van den zeedijk beneden Moerdijk; minste inschr. Van Hoek, te Oud-Gastel, voor f 6146.

Assen, 28 Mei: de verruiming van een gedeelte van het bovenpand der Drentsche hoofdvaart, strekkende van nabij de Asserwijk tot de haven te Assen; ingek. 19 bilj., als:
W. J. Boltjes, f 34,400
W. H. Swets, » 33,857
J. v. d. Plas, » 33,333
C. ter Horst, » 32,947
C. de Jong, » 32,870
P. Hel, » 32,640
H. Jalvingh en H. Smallenbroek, » 32,000
C. de Ruiter, f 32,200
R. Hunse Jr., » 32,000
J. Otten, » 31,400
B. H. de Boer en Spaanstra, » 31,400
J. N. Kruisinga, » 31,260
A. W. de Groot, » 31,200
F. v. Baalen, » 31,200
H. Smit, » 31,100
F. Abersen, » 30,953
J. W. de Vries en H. v. Dijk, » 30,924
J. v. Noordenne, » 30,805
C. Visser Gz., Sliedrecht, » 30,688
Raming » 28,000

Haarlem, 28 Mei: het bouwen van 2 directiekeeten ten behoeve van het werk: het maken van zandophoogingen voor een fort bij Vijfhuizen, voor rekening van den aannemer C. Bos Az., te Dordrecht; ingek 5 bilj., als:
A. Rinkema, te Haarlem, f 7998
J. Hoenderdos, » Hoofddorp, » 7384
P. Verweij, » Uithoorn, » 7200
K. Stieltjes, » 's-Hage, » 6875
J. P. Bruin, » Vijfhuizen, » 6496

Kapelle a/d. IJsel, 29 Mei: het 4jarig onderhoud der polderwerken van de genoemde polders, aldaar; ingek. 5 bilj., als:
A. v. d. Sijs, te Kapelle a/d. IJsel, f 2222
W. v. Yerre, » idem » 2090
A. v. Dijk, » idem » 2075
C. Bais, » idem » 2020
D. Hoogendijk » idem » 1989

's-Bosch, 29 Mei: het bouwen van een heerenhuis, onder beheer van den bouwkundige A. van Lieupt; ingek. 8 bilj., als:
Th. Meuwesen, te 's-Bosch, f 9508
H. v. d. Velden, » idem » 9400
L. Burkens, » idem » 9270
M. v. d. Boomhuizen, » idem » 9043
F. v. Hout, » idem » 8444
F. Oliviers, » Gemert, » 8344
J. v. Roosmalen, » 's-Bosch, » 8300
M. Maas, » idem » 8280
Raming » 8631

Willemsoord, 29 Mei: het inrichten van een gedeelte van het kettingmagazijn voor uitrustingsgoederen voor de schepen in de 2e klasse van reserve; ingek 16 bilj., als:
A. Korff, te Helder, f 5100
W. de Jong, » idem » 4990
P. Verberg, » idem » 4898
A. Bels, » idem » 4800
G. Moorman, » idem » 4800
H. Wijker, » idem » 4600
D. de Vries, » idem » 4475
P. Spruit, » idem » 4438
P. de Waard, » idem » 4395
A. Graaff, » idem » 4349
A. Vos Rz., » Amsterdam, » 4299
C. v. d. Plas, » Helder, » 4000
J. F. Philips, » idem » 3944
J. Duinker, » idem » 3939
C. Pool, » idem » 3900
Gebr. Klein, » idem » 3795

St.-Annaland, 29 Mei: het maken van werken tot verdediging van den oever, en van het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '90, van de aarde-, kram-, rijs en steenglooiingwerken, aan de waterkeering van den calamiteusen Suzannapolder; ingek. 4 bilj., als:
J. C. Bolier, Bruinisse, f 2738
A. v. Popering, idem » 2710
P. Moerland, Stavenisse, » 2692
Jb. Moerland, St.-Annaland, » 2684
Raming » 2591.98
Onder nadere goedkeuring van Gedeputeerde Staten gegund.

's-Hage, 29 Mei, onder beheer van het ministerie van waterst. enz.: 1o. het onderhoud en herstel der werken aan de Noordgeul, de Botlek, den Hartel en de Nieuwe-Maas, beneden de oostpunt van Rozenburg langs Brielle naar zee, van 1 Juli '89 tot en met 30 Juni '90; ingek. 7 bilj., als:
A. A. E. Veenenbos, Brielle, f 13,736
L. Kalis Kz., Sliedrecht, » 12,740
J. Lagendijk Jr., Nieuw-Hellevoet, » 12,700
L. de Neef Lz., Brielle, f 12,669
J. de Baat, Sliedrecht, » 12,398
A. J. de Groot Jr., Giesendam, » 11,558
B. de Waard, Nieuwenhoorn, » 10,945
Raming » 12,850

2o. het driejarig onderhoud van het kanaal met de schutsluis in het benedeneind van Rozenburg, van 1 Juli '89 tot en met 30 Juni '92; ingekomen 3 bilj., als:
per jaar
L. de Neef Lz., Brielle, f 3367
J. Bout, idem » 3274
A. A. E. Veenenbos, idem » 2867
Raming » 2820

3o. het maken en leveren van honderd tongbewegingen en vijf-en-twintig bewegingstoestellen voor wissels; ingek. 4 bilj., als:
Maschinenfabrik Deutschland, Dortmund, f 20,863
L. Biard, Haine St.-Pierre, » 16,570
L. J. Enthoven & Co., 's-Hage, » 15,989
Veuve A. Frédérix, Luik, » 15,200
Raming » 14,160

Kapelle (Zuidbeveland), 31 Mei: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot en met 30 April '90, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van den calamiteusen Willem-Annapolder; ingekomen 13 bilj., als:
P. Dronkers, Kapelle, f 14,300
A. v. d. Beek, Zaamslag, » 13,989
A. Tholens Dz., Neuzen, » 13,917
J. v. Eck, Harlinkveld, » 13,960
J. F. Adriaansens Polfliet, Walsoorden, » 13,900
J. de Jonge, Biezelinge, » 13,753
P. J. Visser Pz., Hansweerd, » 13,740
C. de Wilde, Kattendijke, » 13,740
J. Bruggeman, Hansweerd, » 13,719
C. Bolier Cz., Bruinisse, » 13,688
A. v. Popering, idem » 13,498
H. Klaassen, Zaamslag, » 13,359
B. den Exter v. d. Brink, Krabbendijke, » 13,276
Behoudens goedkeuring van Gedeputeerde Staten gegund.

Amsterdam, 31 Mei: het verbouwen van het perceel Prinsengracht, no. 842, aldaar, onder beheer van den architect W. Hamer; ingek. 16 bilj., als:
D. Oosterink, te Nieuweramstel, f 16,160
Knipper en Vroo, » Amsterdam, » 15,810
Ph. S. Rijnierse, » idem » 15,650
G. Boon, » idem » 15,590
A. Aalders, » idem » 15,400
Ph. A. Warners, » idem » 15,260
G. Woud, » idem » 14,998
Jolink en Gude, » idem » 14,997
H. Schouten, » idem » 14,658
W. Boon, » idem » 14,530
C. Alberts, » Nieuweramstel, » 14,475
H. C. Doelas, » Amsterdam, » 14,296
W. D. v. Zoest, » idem » 13,998
J. Schaafsma, » idem » 13,880
J. F. Prouder, » idem » 13,500
D. H. Zeevat, » idem » 12,919

Buiksloot, 31 Mei: het maken van een bestrating als paardepad met aanhoorige werken in den ringdijk der Buikslotermeer; ingekomen 7 bilj., als:
J. Draak, Nieuwendam, f 1480
N. Hoogenboom, idem » 1447
G. Honijk, Purmerend, » 1442
C. Hoen, Nieuwendam, » 1222.22
Jb. de Vries, Purmerend, » 1126
L. Pot, Buiksloot, » 1065
Wed. Vreeling, Zunderdorp, » 1056
Raming » 1050
Nog niet gegund.

Stavenisse, 31 Mei: de onderhoudswerken aan den polder Stavenisse; ingek. 9 bilj., als:
A. Foudraine, Goes, f 7777
J. Moerland, St.-Annaland, » 7300
H. C. v. d. Ende, Zierikzee, » 7240
A. v. Popering, Bruinisse, » 7198
G. Bolier Gz., Scherpenisse, » 7180
J. de Jonge, Biezelinge, » 7148
A. Vijverberg, Sirjansland, » 7137
J. v. Strien, Zierikzee, » 7130
P. Moerland, te Stavenisse, » 7092
Raming » 6936.94

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 8 JUNI 1889.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 10 Juni.

Nieuwolda (Gron.), door het burgerlijk armbest.: de levering van 500,000 kilo klopkeien (250 last), vóór of op 1 Nov. e. k.

Dinsdag, 11 Juni.

Tessel (Eil.), te 9 uren, door het best. van het waterschap de 30 gemeenschappelijke polders op Tessel, ten raadhuize:
1o. het leveren van 150 last kopzuilenbasalt-zetsteen, lang 40/50 cM. en dik 25/35 cM. over kruis, franco in de haven van Tessel;
2o. idem van 200 stère onderhoudsgrint, franco op den wal of wagen in de haven van Tessel. Inl. bij H. Hillenius, te Oudeschild.

Amsterdam, te 12 uren, door den kolonel-kommandant in het 2e artillerie-kommandement, op het bureau: het vervoeren van drie stalen kanonnen van 24 cM. L.^{25}, met bijbehoorende ramen en affuiten, van het hoofd der Handelskade te Amsterdam naar de in aanbouw zijnde batterij op het vuurtoren-eiland bij Durgerdam.

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-inrichtingen, op zijn bureau aan den Van-Leeuwenhoeksingel: de levering van 185 hollantaarns met draaiend scherm en 315 idem zonder draaiend scherm, ten behoeve van de stapelmagazijnen.

Arnhem, te 12 uren, bij den rentmeester op Zijpendal: het maken van eene nieuwe bekapping op de pastorie der Herv. gemeente te Schaarsbergen.

Rotterdam, te 12½ uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van Schieland, in het gemeenelandshuis:
1o. het versterken van den dijk tusschen Gouda en Moordrecht, over eene lengte van 2500 M.;
2o. het maken van eenige steenglooiingen, tot een bedrag van 1576 M²;
3o. het uitvoeren van eenige herstellingen aan Schielands hoogen zeedijk, in 3 perc.;
4o. het uitvoeren van eenige herstellingen aan de molens, sluizen enz., van den hoogen boezem, benevens het onderhouden dier werken, ged. 1 jaar;
5o. het ged. 3 jaren onderhouden van de dijken om den hulpboezem;
6o. het leveren van eenige heimasten en timmerhout;
7o. het uitvoeren van eenige herstellingen aan de Maashoofden, onder de gemeente Kralingen en het vernieuwen van hoofd no. 15. Inl. bij den fabriek-landmeter, te Rotterdam.

Nijkerk (Geld.), te 1 uur, door burg. en weth.: de levering van 32 eiken palen, 66 M. gordingen, 14 ankers, 4 ankers en 10 schoorpalen.

Hoofdplaat (Zeel.), te 3 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen Hoofdplaatpolder, in de directiekeet: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '90, van de aarde-, kram-, rijs-, en steenglooiingwerken, aan de waterkeering van bovengenoemden calamiteusen polder. Aanw. gehouden.

Wilp (Geld.), te 6 uren, door den opzichter M. Harenkamp, voor H. Nieuwenhuis: het bouwen van een burgerwoonhuis (dwarshuis) aan den dorpsstraatweg, aldaar.

Woensdag, 12 Juni.

Helder, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, in het rijkshuis aan het Westplein:
1o. het verbeteren van gemeenschapswegen in de stelling van Helder. Raming f 8000;
2o. het doen van verbeteringen van ondergeschikt belang aan het fort op de Harssens. Raming f 5100. Bilj. inzenden uiterlijk 11 Juni, vóór 3 uren.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het bouwen van een duiker in het jaagpad op den linkeroever der rivier de Maas, tusschen de kilometerraaien 144 en 145 der rivierkaart op de grensscheiding tusschen de gemeenten Vierlingsbeek en Sambeek, prov. Limburg. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé, te 's-Bosch, en den opzichter Kooreman, te Venloo. Aanw. gehouden. Raming f 540.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud van de rijksrivierwerken en hun toebehooren op het Zwarte Water, met daartoe noodige leveringen, herstellingen en vernieuwingen en de afbakening van het vaarwater, van 1 Juli '89 tot en met 31 Juni '90. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Escher, te Kampen. Aanw. gehouden. Raming f 3800.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud van de rijksrivierwerken en hun toebehooren op het Pannerdensche kanaal, den Nederrijn en de Lek, met de daartoe noodige leveringen, herstellingen en vernieuwingen, van 1 Juli '89 tot en met 30 Juni '90, in vier perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Musquetier, te Utrecht, en de betrokken opzichters. Aanw. gehouden. Raming: perc. 1 f 6900, perc. 2 f 7250, perc. 3 f 19 000, perc. 4 f 37,600.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het uitvoeren van baggerwerk met bijbehoorende werken in de rivier de Boven-Merwede, boven Gorichem. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom, te Dordrecht, en den opzichter Van de Kreke, te Gorichem. Aanw. gehouden. Raming f 60,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het wegruimen van een in de rivier de Boven-Merwede onder Gorichem gezonken lichtervaartuig. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom, te Dordrecht, en den opzichter Van de Kreke, te Gorichem.

Bolsward, te 12 uren, door burg. en weth.:
1o. de vernieuwing van de bestrating van een gedeelte Hoogstraat en van de Heerenmasteeg;
2o. idem van een gedeelte van den Groote Dijlakker bij de «Drie Posten" en van de Stoombootkade. Aanw. gehouden.

Bussum (N.-H.), te 12 uren, door den architect J. F. Everts, in het hotel «de Rozenboom": het bouwen van een tuinmanswoning op het landgoed Crailoo, gem. Huizen. Aanw. 11 Juni, te 10½ uren.

Zuidbroek (Gron.), te 8 uren, door den architect E. C. Kamminga, namens Mr. E. H. Engelkens: het verbouwen van een heerenhuis, aldaar. Aanw. 10 Juni, te 5 uren.

Zaandam, door Jb. Smit: het bouwen van een woonhuis aan de Spoorstraat, aldaar.

Kollumerzwaag (Fr.), het vertimmeren van het voorhuis van P. Hoekstra, aldaar.

Donderdag, 13 Juni.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verbeteren van rijkszeewerken op het eiland Wieringen. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Keurenaer, te Hoorn, en den opzichter Gorter, te Wieringen. Aanw. gehouden. Raming f 9730.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van eene postwachterswoning nabij de Jacob-Klaassensluis, behoorende tot de werken van het Noord-Hollandsch kanaal. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees en den opzichter Lugten, beide te Alkmaar. Aanw. gehouden. Raming f 5075.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het het gebouw van het prov. best.: het maken van eene brugknechtswoning bij de vlotbrug aan het zuideinde van Koedijk, behoorende tot de werken van het Noord-Hollandsch kanaal. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees en den opzichter Lugten, beide te Alkmaar. Aanw. gehouden. Raming f 4500.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het uitvoeren van eenige werken aan de noordelijke boordvoorziening van het buitentoeleidingskanaal naar de nieuw te bouwen schutsluis, behoorende tot de uitbreiding der sluis- en havenwerken te IJmuiden. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur De Bruijn, te Amsterdam, en den opzichter Van Staijs, te IJmuiden. Aanw. gehouden. Raming f 29,300.

Klundert (N.-Br.), te 11 uren, door den burgemeester: het bouwen van eene villa. Aanw. 10 Juni, te 11 uren.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: het leveren van Bentheimersteen voor de herstelling van den Martinitoren. Bilj. inzenden uiterlijk 12 Juni, vóór 4½ uren.

Enkhuizen, te 1 uur, door burg. en weth.: de levering van 100,000 stuks straatklinkers (Waal- of Rijnsteen Waalvorm).

Vriezenveen (Ov.), te 3½ uren, namens Jansen en Tilanus: het maken van een nieuw gebouw aan hunne fabriek. Aanw. te 1½ uren.

Vrijdag, 14 Juni.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het uitvoeren van baggerwerk in de haven te Breskens, behoorende tot de havenwerken in Zeeland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg, en den ingenieur, te Goes. Aanw. gehouden. Raming f 4800.

Kolijnsplaat (Zeel.), te 11 uren, door het best. van den Nieuw-Noordbevelandpolder: het doen eener bestorting van 3000 scheepston steen aan den vooroever des polders.

Willemsoord, te 11 uren, door de directie der marine: het verrichten van eenige werkzaamheden aan de gebouwen enz., van het maritieme etablissement te Willemsoord. Inl. bij den hoofdingenieur der marine, aldaar. Aanw. 12 en 13 Juni, te 10 uren.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.: bestek no. 30, het leveren van hout voor balken, dekplanken enz., voor de schipbruggen te Arnhem en Westervoort. (*Zie advert. in no. 23.*)

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het aanbrengen van voorzieningen aan de kanaalboorden van de Willemsvaart. Inl. bij den hoofdingenieur in het 4e district, den ingenieur Mulder en den opzichter Ritmeester, allen te Zwolle. Aanw. gehouden. Raming f 2900.

Zwolle, te 12 uren, door het prov. best. van Overijsel: het verbeteren van het vaarwater door de Koevorder grachten, van het voormalige bastion Utrecht tot de draaibrug over kanaal Koevorden—Alte-Picardie. Raming f 2006.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van de rijkstelegraaflijnen tusschen Amsterdam en Haarlem. Inl. bij de inspecteurs te 's-Hage en Amsterdam. Raming f 900.

Klundert (N.-Br.), te 2 uren, door het ministerie van financiën, ten kantore van den tijdelijken rentmeester: het doen van onderhoudswerken aan sluizen, bruggen en heinen, in het rentambt Niervaart, onder Klundert.

's-Bosch, te 8 uren, door burg. en weth.: het maken van een cellengebouw aan het geneeskundig gesticht Voorburg, onder de gem. Vucht, met bijlevering van al het benoodigde. Inl. bij den bouwkundige Th. J. Klompers. Aanw. 11 Juni, te 2 uren.

Zaterdag, 15 Juni.

Ilpendam (N.-H.), te 10 uren, door den architect H. P. van den Aardweg, te Purmerend, op het raadhuis: het amoveeren van een gebouw en het bouwen van een woonhuis met verdere werken te Ilpendam.

Harderwijk, te 10½ uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie te Amersfoort, in het hotel Du Croix: het doen van voorzieningen aan de kazerne Oranje-Nassau te Harderwijk. Bilj. inzenden uiterlijk

14 Juni, vóór 3 uren, bij den opzichter der militaire gebouwen, aldaar. Raming *f* 6850.

Kuilenburg, te 12 uren, door burg. en weth.: het met klinkers bestraten van den Stationsweg ter vervanging van de bestaande grintbaan, ter lengte van ongeveer 730 M. Inl. bij den gemeente-architect G. Prins. Aanw. 11 en 15 Juni, te $10\frac{1}{2}$ uren.

Amsterdam, te 1 uur, door de directie der duinwatermaatschappij, in het gebouw der maatschappij, Nieuwe-Heerengracht:

1o. het herstellen en gedeeltelijk vernieuwen der ijzeren overkapping van het ketelgebouw te Leiduin;

2o. het schilderen van de standpijp te Leiduin. Aanw. 12 Juni, te 10 uren.

Maandag, 17 Juni.

Maastricht, te $10\frac{1}{2}$ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van een veerpost en het leveren van een gierkabel aan het rijkveer te Baarloo, prov. Limburg. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district, en den ingenieur Behrens, beide te Maastricht. Aanw. gehouden. Raming *f* 2400.

Medemblik, te 11 uren, door dijkgraaf en heemraden van het Ambacht »de Vier noorderkoggen", op het koggenhuis:

1o. de levantie van de benoodigde houtwaren, ten dienste van het ambacht, ged. '89;

2o. idem van de benoodigde spijkers en ijzerwaren, ten dienste van het ambacht, ged. '89;

3o. idem van 250 M³ grint, op de wegen onder Spanbroek en Opmeer, in 3 perc.;

4o. het vernieuwen eener waterkeering, in de Zwedsloot onder Wadwaai. Inl. bij den hoofdopzichter A. Kater Jz., te Medemblik. Aanw. 14 Juni, te 10 uren.

's-Hage, te $11\frac{1}{2}$ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: de bestorting van den kop van den dam A, gelegen benoorden de Goereesche haven, benevens de voorziening van de koppen der dammen 6, 7 en 8, aan het Flauwewerk op de noordkust van Goedereede, behoorende tot de zeewerken in de prov. Zuid-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den arrondissements-ingenieur, te Brielle, en den opzichter Dalebout, te Goedereede. Aanw. gehouden. Raming *f* 5000.

's-Hage, te $11\frac{1}{2}$ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bestorten van den oever langs het 's-Gravendeelsche veer aan de Dordtsche Kil, behoorende tot de veren in de provincie Zuid-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur, te Brielle, en den opzichter Baumann, te Dordrecht. Aanw. gehouden. Raming *f* 1000.

Haarlem, te $11\frac{1}{2}$ uren, door dijkgraaf en heemraden van den Haarlemmermeerpolder, ter secretarie: perc. no. 2 van het onderhoud der grintwegen in den Haarlemmermeerpolder, tot 1 Mei '90. Inl. bij den ingenieur, te Haarlem, en den opzichter L. Tuijnman. (Herbesteding.)

Haarlem, te 2 uren, door dijkgraaf en heemraden van den Haarlemmermeerpolder, ter secretarie: het onderhoud van gebouwen, bruggen, beschoeiingen, rol-, mijl- en zeilpalen in genoemden polder, ged. '89 en de drie eerste maanden van '90, in 7 perc. Inl. bij den ingenieur, te Haarlem, en de betrokken opzichters.

Beurse (N.-Br.), te 4 uren, door het R.-K. kerkbest., in het schoolokaal van het Liefdegesticht: het bouwen van twee woonhuizen, ingericht voor bejaarden, met bijlevering van al het benoodigde. Inl. bij den mr. timmerman F. Rooijakkers, aldaar. Aanw. 17 Juni, te 10 uren.

Opeinde (Fr.), te 5 uren, bij den kerkvoogd G. G. Sietsema: het afbreken van den bestaanden en het bouwen van een nieuwen toren met voormuur, aan de kerk, aldaar. Inl. bij den architect J. S. van den Burg, te Opeinde. Aanw. 15 Juni, te 2 uren.

Leeuwarden, bij C. Plet: het aanvoeren van het huis letter C no. 7, bij de Brol, aldaar, en het daarterplaatse bouwen van een winkelhuis met bovenwoning en pakhuis. Inl. bij den architect W. C. de Groot. Aanw. 13 Juni, te 11 uren.

Dinsdag, 18 Juni.

's-Hage, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, op het bureau in de Frederikskazerne:

1o. het bouwen van eene overdekte rijtuigloods naast de bestaande bij de Alexanderkazerne te 's-Hage. Raming *f* 20,000;

2o. het doen van voorzieningen aan het gebouw voor de krijgsschool in de Koningspoort te 's-Hage. Bilj. inzenden uiterlijk 17 Juni, voor 3 uren. Aanw. 14 Juni, te 10 uren.

Arnhem, te 11 uren, door den architect J. W. Boerboons, namens de firma Van Dijk en Witte, in het koffiehuis van F. Hermsen: het afbreken van het achtergedeelte van het winkelhuis in de Rijnstraat, aldaar, met de aangrenzende pakhuizen, uitkomende in de Koetestraat, en het daarvoor in de plaats bouwen van een confectiemagazijn.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: bestek no. 424, het verrichten van eenige herstellingen aan gebouwen en kunstwerken, behoorende tot den spoorweg Groningen—Delfzijl. Aanw. 12 Juni, te Delfzijl, na aankomst van trein 11.60. (*Zie advert. in n°.* 23.)

Woensdag, 19 Juni.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud van de rijksrivierwerken en hun toebehooren op den Bovenrijn en de Waal, met daartoe noodige leveringen, herstellingen en vernieuwingen, van 1 Juli '89 tot en met 30 Juni '90, in 4 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Van der Sleijden, te Nijmegen, en de betrokken opzichters. Aanw. 12 Juni. Raming: perc. 1 *f* 28,750, perc. 2 *f* 28,225, perc. 3 *f* 29,560, perc. 4 *f* 30,445.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud en herstel der werken van de Nieuwe-Maas, het Scheur en aan den Hoek-van-Holland, uitmakende den waterweg langs Rotterdam naar zee, van 1 Juli '89 tot en met 30 Juni '90, in 2 perc. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en de betrokken ingenieurs en opzichters. Aanw. 12 Juni. Raming: perc. 1 *f* 20,450, perc. 2 *f* 123,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het verrichten van baggerwerk in den Amer en de Donge, het onderhouden van de werken op den Amer en op het benedendeel van het Oude-Maasje en van de Donge, benevens het onderhouden der uitwateringssluizen tot verlegging van den Maasmond, van 1 Juli '89 tot en met 30 Juni '90. Inl. bij den opzichter Ten Doeschate, te Geertruidenberg, en aan het bureau der werken voor de verlegging van den Maasmond, te 's-Bosch. Aanw. 12 Juni, te 11 uren. Raming *f* 15,000.

Buitenpost (Fr.), te 11 uren, door burg. en weth. van Achtkarspelen: het afbreken der bestaande en het bouwen van eene nieuwe school en onderwijzerswoning te Harkema-Opeinde, benevens het leveren van de noodige meubelen enz., in 1 perc. Inl. bij den gemeente-architect A. Velding, te Buitenpost. Aanw. 17 Juni, te 11 uren.

Alkmaar, te 12 uren, door dijkgraaf en heemraden van het Geestmerambacht, in het logement »Noord-Holland": het gewoon onderhoud der Westfriesche dijkwerken met de leverantie van alle materialen enz. Inl. bij den opzichter A. Fraij, te St.-Maarten. Aanw. 15 Juni, te 10 uren.

Alkmaar, te 12 uren, door dijkgraaf en heemraden van het Geestmerambacht, in het logement »Noord-Holland": het gewoon onderhoud van den Geestmer-ambachtsdijk te Veenhuizen, met aanboeren, alsmede het verbeteren van de kluft, aldaar. Inl. bij den opzichter A. Fraij, te St.-Maarten. Aanw. 17 Juni, te 10 uren.

Donderdag, 20 Juni.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van eene brugknechtswoning bij de vlotbrug te Westgraftdijk, behoorende tot de werken van het Noord-Hollandsch kanaal. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees, te Alkmaar, en den opzichter Dirks, te Purmerend. Aanw. gehouden. Raming *f* 3800.

Vrijdag, 21 Juni.

's-Bosch, te $10\frac{1}{2}$ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: eene bestorting om en benoeden het zeehoofd te Willemstad, behoorende tot de havenwerken in de prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, te 's-Bosch, den ingenieur Van Nes van Meerkerk, te Breda, en den opzichter Fischer, te Moerdijk. Aanw. 14 Juni. Raming *f* 2500.

's-Bosch, te 11 uren, door de Bossche bouwmaatschappij, in het café Groenhuis: het bouwen van 72 woningen op een perceel grond, gelegen aan den Muntelwal, te 's-Bosch, met bijlevering der bouwstoffen. Inl. bij den bouwkundige J. Klompers. Aanw. 17 Juni, te 10 uren. (*Zie advert. in n°.* 23.)

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het inrichten van het perceel no. 46 aan de Breedestraat te Leiden, ten behoeve van den rijkstelegraafdienst, en het onderhouden en herstellen van dit gebouw tot en met 31 Dec. '90. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage, en den opzichter bij de landsgebouwen J. Bartels, te Rotterdam. Raming *f* 2800.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Utrecht, in 2 perc. Inl. bij de inspecteurs te 's-Hage en Utrecht. Raming: perc. 1 *f* 2220, perc. 2 *f* 2300.

Zoetermeer (Z.-H.), door A. Meerburg: het aanvoeren van zijn woonhuis en het herwen van een woonhuis, stalling, apotheek enz. Inl. bij den civiel-ingenieur H. Paul te Gouda. Aanw. 14 Juni, te 12 uren.

Zaterdag, 22 Juni.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen en verstraten van eenige zakken klinkerbestrating van den rijks-grootenweg der 1e klasse no. 3 in de provincie Utrecht. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur en den opzichter Baars, beide te Utrecht. Aanw. 18 Juni. Raming *f* 2010.

Dinsdag, 25 Juni.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verruimen van een gedeelte van het bovenpand der Drentsche hoofdvaart, lang 2180 M., gelegen tusschen de Koop-Bakkersdraai en de Groetmansbrug te Smilde, van paal no. 89 + 70 M. tot paal no. 111 + 50 M. Inl. bij den hoofdingenieur Reuvens, te Zwolle, en den ingenieur Castendijk, te Assen. Aanw. 18 Juni, te 11 uren. Raming *f* 38,200.

Woensdag, 26 Juni.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud van de rijksrivierwerken en hun toebehooren in de Noord, de Oude Maas, het Mallegat, de Dordsche Kil en het Spui, met daartoe noodige leveringen, herstellingen en vernieuwingen, behoorende tot de werken der Dordsche waterwegen, van 1 Juli '89 tot en met 30 Juni '90. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom en den opzichter de Kievit, beide te Dordrecht. Aanw. 19 Juni. Raming *f* 18,640.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud van de rijksrivierwerken en hun toebehooren op de Boven-, Beneden- en Nieuwe-Merwede, met daartoe noodige leveringen, herstellingen en vernieuwingen, van 1 Juli '89 tot en met 30 Juni '90, in vier perc. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom, te Dordrecht, en de betrokken opzichters. Aanw. 19 Juni. Raming: perc. 1 *f* 18,970, perc. 2 *f* 18,072, perc. 3 *f* 21,568, perc. 4 *f* 14,490.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud van de rijksrivierwerken en hun toebehooren op den IJssel, met daartoe noodige leveringen, herstellingen en vernieuwingen, van 1 Juli '89 tot en met 30 Juni '90, in drie perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Escher, te Kampen. Aanw. 19 Juni. Raming: perc. 1 *f* 14,610, perc. 2 *f* 9110, perc. 3 *f* 16,270.

Donderdag, 27 Juni.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verdiepen, maken van koppen, bezinken en bestorten van hoofden op het noorderstrand van het eiland Vlieland, behoorende tot de zeewerken in Noord-Holland. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Keurenaer, te Hoorn, en den opzichter Jelgersma, te Vlieland. Aanw. 20 Juni. Raming *f* 44,000.

Maandag, 1 Juli.

's-Hage, te 2 uren, door het ministerie van justitie: het leveren van hand. L-, T-, staaf- en plaatijzer, smeerbaatjes, tapbaatjes, houtschroeven en klinknagels voor 400 stuks alcoven, ten behoeve van de rijkswerkinrichtingen Veenhuizen. (*Zie advert. in n°.* 23.)

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Beverwijk, 28 Mei: het bouwen van een woon- en winkelhuis voor W. Stoutenbeek, onder beheer van den architect N. de Wolf; ingek. 4 bilj., als:

P. Langendijk,	te Beverwijk,	*f* 6800
H. Duijn,	» idem	» 6600
G. v. Abs,	» Haarlem,	» 6100
H. Stieltjes,	» 's-Hage,	» 5895

Niet gegund aan den minsten inschr., maar na overaf eenige wijziging in het bestek gebracht te hebben, gegund aan G. van Abs, te Haarlem, voor *f* 5850.

Hulst (Zeel.), 27 Mei: het bouwen van een huis in de Gentschestraat te Hulst, voor rekening van den grondeigenaar Hombach; ingek. 5 bilj., als:

Heijenberg, St.-Jansteen,		*f* 11,300
P. J. Wisse,		» 10,000
B. de Putter, Neuzen,		» 9,980
J. F. v. d. Waale, Hulst,		» 9,812
J. Kolijn, Neuzen,		» 9,386

Nieuweramstel (buurt Ouderkerk), 29 Mei: het bouwen van een tolhuis te Amstelveen; ingek. 8 bilj., als:

J. A. Huij,	te Watergraafsmeer,	*f* 4300
C. de Koning,	» Nieuweramstel,	» 3745
H. Kroon,	» idem	» 3529
W. Kroon,	» idem	» 3529
C. A. v. d. Waaij,	» idem	» 3525
J. J. Louw,	» idem	» 3511.15
J. Turkenburg,	» Aalsmeer,	» 3295
Gebr. IJzerman,	» Nieuweramstel,	» 2989
Raming		» 3980

Maassluis, 31 Mei: de voortzetting van de verbetering der haven te Maassluis; ingek. 25 bilj., als:

L. Kalis Kz., Sliedrecht,		*f* 113,480
H. Stieltjes, 's-Hage,		» 106,880
C. J. Haring, Nijmegen,		» 106,000
Ant. Giebbels, Lit (N.-Br.),		» 105,690
M. L. Veenenbos, Brielle,		» 105,000
G. Kes, Rotterdam,		» 104,500
B. Zuiderhoek, Sliedrecht,		» 104,500
A. J. Schouten, Utrecht,		» 102,000
H. Wienboren, Schiedam,		» 101,480
Ph. Verbrugge, Waddinkveen,		» 100,770
J. Spruijt, Kralingen,		» 100,139
C. de Jong, Hardinksveld,		» 100,000
C. A. v. Spal,	idem	» 100,000
W. H. Swets,	idem	» 99,990
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis,		» 99,499
T. Lindhout, Nieuwenhoorn,		» 99,480
A. de Neef, Brielle,		» 99,489
A. de Neef en Lindhout, Nieuwenhoorn,		» 99,469
Corn. Hendrikx, Ammerstol,		» 98,880
J. Visser Gz., Papendrecht,		» 98,745
C. v. d. Plas, Hardinksveld,		» 97,900
H. J. Nederhorst, Gouda,		» 97,848
L. v. Heuvelingen, Hardinksveld,		» 96,000
A. v. d. Meiden Az.,	idem	» 95,483
J. Smit VII, Utrecht,		» 94,860
Gegund. Raming		*f* 104,700

Sneek, 31 Mei: het bouwen van een woon- en winkelhuis, aldaar; ingek. 6 bilj., als:

C. H. Visser,	te Sneek,	*f* 3850
W. H. Brouwer,	» Heeresveen,	» 3783
M. Rondema,	» Sneek,	» 3780
Th. Visser,	» idem	» 3616
J. Steensma,	» Witmarsum,	» 3598
B. Visser,	» Sneek,	» 3490

Zaandam, 1 Juni: het bouwen eener openbare lagere school; ingek. 8 bilj., als:

M. Stam & Zn., Wormerveer,		*f* 39,328
A. F. v. Sloessijk,	Amsterdam,	» 38,856
J. Hompes en V. Laarhoven,	idem	» 38,000
P. H. den Dunnen, Driemanden,		» 37,889
D. H. Zeevat, Amsterdam,		» 36,597
A. Brugman, Zaandam,		» 35,900
Van Veen en Kok, Enkhuizen,		» 35,700
J. Gürbels en J. v. Servellen, Haarlem,		» 35,450

Gegund.

Roon, 1 Juni: het maken eener gemetselde waterkeering gedekt met hardsteen op den dijk aan het Roonschevoer, lang 101.38 M.; ingek. 12 bilj., als:

J. J. Kooijmans, Dordrecht,		*f* 2895
Th. v. Loo, Westmaas,		» 2750
H. Kruidenier Jr., Charlois,		» 2597
H. Verheul, Katendrecht,		» 2587
Jac. Bever, Klazewaal,		» 2359
A. v. Staveren, Kralingen,		» 2289
Corn. de Groot, Sliedrecht,		» 2277
Gerrit Pijl Cz., Oud-Beierland,		» 2198
Gooij Pijl,	idem	» 2189
C. Yrijhof,	Roon,	» 1947
Adr. Louter,	idem	» 1903
M. v. Driel, Nieuw-Beierland,		» 1866

Delft, 1 Juni: het doen van verschillende vernieuwingen en onderhoudswerken aan de bruggen, gebouwen enz., van Delfland, in 3 perc. en massa; ingek. 10 bilj., als:

Inschrijvers en woonplaats.	perc. 1	perc. 2	perc. 3	massa
A. H. Lankester, 's-Gravenzande,	*f* 966	—	—	—
J. Varekamp, idem	741	—	—	—
W. v. Spronsen Dz., Monster,	—	—	—	*f* 1230
H. O. v. d. Zalm, Hoek-van-Holland,	733	—	—	—
C. Huckenwager, Monster,	712	*f* 530		—
A. Sigmond, idem	—	—	—	1295
A. C. Verweij de Winter, Naaldwijk,	—	*f* 458	—	—
P. v. d. Voort, Wateringen,	—	—	*f* 67.21	—
J. v. d. Berg, idem	886.80	534.67	107.63	—
J. Luiten, Monster,	—	—	—	1025.70

Hummelo, 1 Juni: het bouwen van een woonhuis met winkel en pakhuis, voor J. A. Eggink, onder beheer van den architect H. J. L. Ovink; ingek. 8 bilj., als:

J. H. Rietman,	te Borkeloe,	*f* 7989
H. A. de Vries,	» Hummelo,	» 7853
D. J. Bekkelman,	» Steenderen,	» 7718
H. Segers,	» Didam,	» 7435
G. J. B. Heijting,	» Angerloo,	» 7282
F. A. Wamelink,	» Doetichem,	» 7182
H. M. Berendsen,	» Keppel,	» 7100
F. Siebelink,	» Doetichem,	» 7039

Gegund.

Alkmaar, 1 Juni: het maken der gebouwen voor een centrifugaal-stoommachine voor den polder Heer-Hugowaard, onder beheer van de architecten J. Goldberg & Zn., te Hazerswoude; ingekomen 8 bilj., als:

W. Lammers,	te Cocksdorp,	*f* 21,226
D. Poland,	» Heer-Hugowaard,	» 19,498
H. K. Koppen,	» Westgraftdijk,	» 19,224
C. v. Tilborg,	» Noorddorp,	» 18,740
C. A. v. Spal,	» Hardinksveld,	» 17,800
C. Romein,	» Haarlem,	» 17,740
J. Oldenburg,	» Bergen,	» 16,800
H. Schuijt,	» Alkmaar,	» 13,989

Gegund aan J. Oldenburg voor *f* 16,800.

St.-Michielsgestel, 1 Juni: het uitbreiden der openbare school, aldaar; ingek. 8 bilj., als:

M. v. d. Besselaar,	te Boxtel,	*f* 2727
Joh. Aarts,	» Schijndel,	» 2668
L. v. Breugel,	» St.-Michielsgestel,	» 2649
P. Pennings,	» idem	» 2615
F. J. v. Wordragen,	» idem	» 2539

Echten, 1 Juni: de onderhoudswerken aan den veenpolder van Echten; aannemers waren:

perc. 1, molen no. 1,	W. Bouma,		*f* 230	
	Raming		» 219	
» 2, »	» 2, dezelfde,		» 135	
	Raming		» 121	
» 3, »	» 3, L. Leeuw,		» 146.82	
	Raming		» 138	
» 4, »	» 4, J. K. Koopmans,		» 116.50	
	Raming		» 117	
» 5, »	» 5, dezelfde,		» 218	
	Raming		» 226	
» 6, »	» 6, dezelfde,		» 125	
	Raming		» 132	
» 7, »	» 7, L. Leeuw,		» 223.80	
	Raming		» 215	
» 8, brug en sluis, westelijke vaart,	Joh. Reijon,		» 160	
	Raming		» 142	
» 9, idem middenvaart,	L. v. Eijck,		» 420	
	Raming		» 525	
» 10, idem oostelijke vaart,	dezelfde,		» 46	
	Raming		» 60	
» 11, stoomgemaal,	dezelfde,		» 154	
	Raming		» 231	
» 12, hekken, stekken enz.,	dezelfde,		» 95	
	Raming		» 122	
» 13, duikers,	A. S. de Jong,		» 823	
	Raming		» 871	
» 14, makwaarden voor 4 jaar,	F. H. de Vries		» 883	
	Raming		» 935	

Deventer, 1 Juni: het bouwen van eene houten brug over den Ouden-IJssel, nabij het landgoed »het Schuf", onder Wilp, voor rekening der gemeente Deventer; ingek. 6 bilj., als:

B. v. d. Weep,	te Deventer,	*f* 992
Firma F. ten Zijthoff & Zn.,	» idem	» 978
J. Witteveen,	» idem	» 942
H. Visscher,	» idem	» 894
W. Denekamp,	» Wilp,	» 868
J. de Goede,	» Deventer,	» 819

Gegund.

Streefkerk, 1 Juni: het bouwen van een fabrieksgebouw, tevens woon- en winkelhuis, voor C. Booij Cz., aldaar, in 4 perc.; minste inschr. waren:

Perc. 1, metsel- en aardewerk, M. de Bruin, te Streefkerk, voor *f* 1584.

Perc. 2, timmer- en loodgieterswerk, C. Broere Fz., idem, voor *f* 2065.

Perc. 3, verfwerk, B. Mast, idem, voor *f* 259

» 4, smidewerk, G. Castelijn, idem, » 120

Alles gegund.

Dordrecht, 3 Juni: het bouwen van zes arbeiderswoningen, onder beheer van den architect P. Schotel; ingek. 10 bilj., als:

H. Degens Jr.,		*f* 6087
J. J. Koopmans,		» 5743
M. Daane,		» 5693
C. J. Seijffert,		» 5644
Schotman en Schouten,		» 5599
J. F. H. v. d. Engh,		» 5570
J. C. Jonkers,		» 5552
J. V. de Beis,		» 5484
N. v. Wel,		» 5450
A. Waals,		» 5354

De gunning is aangehouden.

Zwolle, 3 Juni: het verhoogen en verzwaren van een dijkvak aan den IJseldijk, tusschen het Kater- en Zalkerveer, in de gemeente Zwollerkerspel, ter lengte van ongeveer 225 M., van wege het waterschap Salland, 7e dijksdistrict van Overijsel; ingek. 3 bilj., als:

H. Dullink,	te Zwolle,	*f* 982
H. Rosseboom,	» Hattem,	» 840
J. Wijnen,	» idem	» 699

Gegund.

Stadskanaal, 3 Juni: het bouwen van huis voor de Wed. Felliger; ingekomen 5 bilj., als:

Kamerling,	te Stadskanaal,	*f* 1625
Uiters,	» idem	» 1526
Luzel,	» idem	» 1492
Pracht,	» idem	» 1485
Benus,	» Stadsmuseelkanaal,	» 1458

Strijen, 3 Juni: het tot grintweg inrichten en begrinden van een gedeelte Molenweg, en het maken van houten grintbakken in den polder het Oudeland van Strijen; ingekomen 8 bilj., als:

W. Visser, Bergambacht,		*f* 1859
C. Popëus, Mookhoek (gem. Strijen),		» 1725
P. de Vos, Bergambacht,		» 1723
C. Zanen, Ammerstol,		» 1678
J. v. d. Dunne, Zuiddorpe (Zeel.),		» 1674
R. Beedijk, Westmaas,		» 1515
A. v. Gameren, Mookhoek,		» 1399
C. de Haan J.Hz., Strijen,		» 1389

Maastricht, 3 Juni: het leveren en verwerken van onderhoudsmaterialen op den rijksgrooten weg der 1e klasse Maastricht—Nijmegen, in 2 perc.

Perc. 1, ingek. 2 bilj., als:

G. Smeets,	te Maaseyck,	*f* 2850
G. v. Gasselt,	» Venloo,	» 2840
Raming		» 3000

Perc. 2, ingekomen 2 bilj., als:

G. J. H. Thomsen,	te Mook,	*f* 2095
G. v. Gasselt,	» Venloo,	» 2075
Raming		» 2000

Maastricht, 3 Juni: het leveren van 60 stuks trechtervormige gegoten-ijzeren straatinloopen en 50 stuks gegoten-ijzeren ranoen met deksels voor lachtkokers van riolen; ingek. 2 bilj., als:

per 100 KG.

Gebr. Ramers en A. Janssens,	te Maastricht,	*f* 10.65
P. v. Oppen,	» idem	» 10.50

Arnhem, 4 Juni: het verrichten van verschillende metsel- en voegwerken aan gemeentewerken; ingek. 3 bilj., als:

J. A. Koenders,	te Arnhem,	*f* 2837
J. Rikken,	» idem	» 2713
G. J. Lucassen,	» idem	» 2091

De gunning is in beraad gehouden.

Middelburg, 4 Juni: het leveren van 66,000 stuks grieskeien (zoogenaamde retailles); ingek. 6 bilj., als:

F. Bodson, Mook,		*f* 4282
A. le Roij en G. Boeteels, Brussel,		» 4259
J. B. Petit, Breda,		» 5809.28
F. Engers, Amsterdam,		» 5725.60

H. Neef, firma Neef en Lavaleije, Luik, *f* 3526
K. Janssen, idem » 3308.80
De gunning is aangehouden.

Wissenkerke, 4 Juni: de onderhoudswerken aan den calamiteusen Anna-Frisopolder, ged. '89; ingek. 4 bilj., als:
P. J. Visser, Hansweerd, *f* 2598
A. v. Popering, Bruinisse, » 2310
J. de Rijke, Stavenisse, » 2284
C. Bolier, Bruinisse, » 2277
Raming » 2744.31
Onder nadere goedkeuring gegund.

Kuilenburg, 4 Juni, voor rekening van het polderdistrict Kuilenburg: 1o. de levering van 900 stère grint, in 3 perc.; minste inschrijvers waren:

per stère
300 stère D. Vermeulen, Kuilenburg, *f* 1.27
300 idem L. Vermeulen, idem » 1.23
300 idem dezelfde, idem » 1.22
2o. de levering van 50 stère ballast; minste inschr. L. Vermeulen, te Kuilenburg, voor *f* 0.94 per stère.
3o. de levering van 60 stère zand; minste inschr. D. Vermeulen, idem, voor *f* 0.33 p. stère.

Amsterdam, 4 Juni: het bouwen van een inrichting voor chromolithografie met machinekamer, ketelhuis, kantoren enz., voor rekening van de firma L. van Leer & Co., te Haarlem, onder beheer van den ingenieur-architect A. L. van Gendt, te Amsterdam; ingek. 41 bilj., als:
W. Voskuil, Amsterdam, *f* 96,340
W. Westerhof, Weesp, » 93,440
A. Paans, Amsterdam, » 92,100
J. J. Boekholst, idem » 91,800
H. R. Hendriks, Os, » 90,550
Knipper en Vree, Amsterdam, » 90,340
F. Raaijmakers, Nieuweramstel, » 89,480
J. Koster, Amsterdam, » 89,000
J. v. Groenendaal, Nieuweramstel, » 88,477
J. F. Prenzler, Amsterdam, » 88,380
E. H. Helle, idem » 88,200
Timmer en Furstner, idem » 88,181
K. J. R. v. Damme, idem » 87,350
D. Oosterink, Nieuweramstel, » 87,300
Smit en Hermans, Amsterdam, » 87,200
W. Ambachtsheer, Nieuweramstel, » 87,000
P. A. Warners, Amsterdam, » 86,950
G. Woud, idem » 86,868
H. Schouten, idem » 86,692
A. Aalders, idem » 86,600
J. J. Gosseling & Zn., idem » 86,300
D. Cerlijn en A. J. de Haan, idem » 86,190
G. D. v. Doorn, idem » 86,000
H. Baanders, idem » 86,000
P. S. Rijnierse, idem » 86,000
G. A. v. Spanje, idem » 86,000
A. J. v. Liemt, idem » 86,000
L. Vlasman, idem » 85,900
W. G. v. Berkum, idem » 85,720
Th. Ligthart, idem » 85,630
C. J. Maks Jz., idem » 85,200
E. R. Kuipers, idem » 84,899
C. Alberts, Nieuweramstel, » 84,645
D. Heijink, Amsterdam, » 84,430
D. Schut, idem » 84,200
H. C. Dorlas, idem » 83,600
H. J. Meekers, idem » 83,489
B. v. Buuren, idem » 83,160
W. Greve, Buiksloot, » 82,518
G. Boon, Amsterdam, » 82,400
H. Rietsnijder & Zn., idem » 81,800
Gegund » 79,740

Klundert, 4 Juni: de levering van 450 M³ onderhoudsgrint voor wegen; minste inschr. A. Visser, te Sliedrecht, voor *f* 675.

Nijmegen 5 Juni: het uitvoeren van verfwerken op de spoorwegen Utrecht—Geldermalsen, Arnhem—Nijmegen en Elst— en Bessen—Gorinchem; ingek. 10 bilj. (waarvan 5 van onwaarde); de overige zijn van:
W. Gestel, Woerden, *f* 6952.47
M. R. Evers, Zutfen, » 5266.64
A. Ledeboer en F. Kortlang Gz., Velp, » 5111.10
P. W. v. Battem, Zalt-Bommel, » 4668.85
J. R. Everts, Nijmegen, » 4668.85

Dordrecht, 5 Juni: het vernieuwen van de beschoeiingen langs de Maas bij de oude en nieuwe kazerne te Dordrecht, onder het beheer der genie, te Breda; ingekomen 12 bilj., als:
H. v. Dalen, te Papendrecht, *f* 3786
D. J. Kwak, » Dordrecht, » 3779
J. Rijkhoek, » idem » 3686
P. v. Wijngaarden, » Papendrecht, » 3680
Jac. v. d. Kamp, » Gouda, » 3587
J. Klaus, » Dordrecht, » 3490
F. J. Dubbelman, » idem » 3480
J. J. Kooijmans, » idem » 3327
J. de Noef, » Brielle, » 3239
C. de Groot, » Sliedrecht, » 3232
A. Bijlevens, » Made, » 3098
Raming » 3000

Tolen, 5 Juni: het bouwen van een woonhuis op de hofstede Luchtenburg, onder Tolen, onder beheer van den bouwkundige A. Wijers E.Jz., te Nijmegen; ingek. 7 bilj., als:
J. Gaburken, te Tolen, *f* 10,909
A. Krijger, » Poortvliet, » 10,498
J. Greep, » Tolen, » 10,428
J. v. Weile, » Oud-Vosmeer, » 9,020
M. Lindhout, » idem » 9,010
A. Goudegraad, » Hansweerd, » 8,900
D. v. Niele, » Tolen, » 8,780
Gegund.

Enschedé, 5 Juni: het bouwen eener schouwburgzaal tevens concertzaal, voor de groote sociëteit, aldaar, onder beheer van den architect H. Reijgers; ingek. 14 bilj., als:
J. Brummelhuis, te Hengeloo, *f* 31,810
Hurse, » Assen, » 30,780
A. Jeunink, » Enschedé, » 30,700
J. v. d. Berg, » Hengeloo, » 30,501
H. Witzand, » Almeloo, » 28,100
Groothengel, » Borne, » 27,960
J. H. Yarvik, » Enschedé, » 27,100
A. H. Wesselink, » Hengeloo, » 26,900
H. ten Cate, » Enschedé, » 26,850
J. Vosseheld, » idem » 26,700
G. Huckriede, » idem » 26,540
G. W. Wegereef, » idem » 26,329
B. J. Turin, » idem » 25,495
G. Sluimer, » idem » 25,480
Gegund.

Oud-Gastel, 5 Juni: het bouwen van eene R.-K. pastorie, onder beheer van den architect P. J. van Genk, te Leur bij Breda; ingekomen 9 bilj., als:
W. Segboer, Fijnaart, *f* 30,393
C. Mulders, Rammsdonksveer, » 28,000
W. Maas, Oudenbosch, » 27,115
G. v. Domburg, Oud-Gastel, » 26,100
Wed. Janssen, Maasbracht, » 25,944
G. v. d. Velde, Breda, » 25,290
C. de Kanter, idem » 24,987
C. Suijkerbuijk, Zegge, » 24,900
C. Bastiaansen, Bergen-op-Zoom, » 24,591
Gegund.

's-Hage, 5 Juni, onder beheer van het ministerie van waterst. enz.: 1o. het verruimen van het vaarwater in de rivier de Noord; geen bilj. ingekomen Raming *f* 6000.
2o. het onderhoud van de rijksrivierwerken en hun toebehooren op de Maas, met daartoe noodige leveringen, herstellingen en vernieuwingen, van 1 Juli '89 tot en met 30 Juni '90, in 6 perc.
Perc. 1, ingek. 3 bilj., als:
G. Smeets, Maeseyck, *f* 8750
G. Straatman, Linne, » 7284
J. A. H. v. d. Venne, Bree, » 7020
Raming » 7875
Perc. 2, ingek. 2 bilj., als:
G. Smeets, Maeseyck, *f* 9600
G. Straatman, Linne, » 7920
Raming » 8625
Perc. 3, ingek. 1 bilj. van J. Hillen, te Grave, voor *f* 5609
Raming » 6325
Perc. 4, ingek. 3 bilj., als:
J. Hillen, Grave, *f* 3390
J. Wiessing, Overasselt, » 3186
J. v. Haren, Nederasselt, » 3148
Raming » 3400
Perc. 5, ingek. 4 bilj., als:
G. J. Mol, Kuilenburg, *f* 18,880
A. Geldens, Lit, » 18,690
H. v. Anrooy Jz., Nieuwaal, » 17,722
J. Hillen, Grave, » 17,400
Raming » 17,842
Perc. 6, ingek. 4 bilj., als:
W. Baggerman, Nederhemert, *f* 4650
A. Geldens, Lit, » 3895
J. v. Vuuren, Zalt-Bommel, » 3684
H. J. Dekkers, Baardwijk, » 3563
Raming » 4068
3o. het maken van vier dwarskribben en het verlengen van twee dwarskribben, aan den linkeroever van den Neder-Rijn, onder de gemeenten Heerenwaard en Driel; ingekomen 8 bilj., als:
P. Hell, Zwolle, *f* 11,522
F. E. Terwindt, Pannerden, » 11,500
G. J. Mol Kuilenburg, » 11,123
J. L. Pauwen, Pannerden, » 11,084
J. H. Hovinck, idem » 10,942
R. A. v. d. Bergh, idem » 10,900
J. H. v. Hezewijk, Lobit, » 10,345
H. v. Anrooy Jz., Nieuwaal, en A. J. Vermeulen, Nijmegen, » 10,300
4o. het voortzetten van baggerwerk in het benedendeel der Nieuwe-Merwede; ingekomen 3 bilj., als:
per M³
L. Kalis Kz., Sliedrecht, *f* 0.174
A. Volker Lz., idem » 0.15
T. Volker, Dordrecht, » 0.149
Raming » 0.16

5o. het vormen van een gedeelte rivier van het Oude Maasje nabij Hagoort tot voorbij de Dussensche Gantel, onder de gemeenten Drongelen, Kapelle, Meeuwen, Dussen en Waspik ingekomen 7 bilj., als:
H. Th. Wiegerink, Groenlo, en F. E. Terwindt, Pannerden, *f* 1,009,000
W. F. Weijers, Tilburg, » 983,400
Th. Verhoeven, Deventer, » 976,600
J. Hillen, Grave, » 976,600
L. J. v. d. Steenhoven, Dordrecht, » 969,900
W. P. de Vries, Rossem, en N. v. Haren, 's-Bosch, » 958,900
J. J. Bekker, Lent, en A. D. v. Seters, Vucht, » 908,000
Raming » 905,600

Haarlem, 6 Juni onder beheer van 's rijkswaterstaat: 1o. het uitvoeren van baggerwerk in het Noordzeekanaal, bestek no. 96 dienst '89; ingek. 1 biljet van A. Volker Lz., Sliedrecht, en P. A. Bos, Gorichem, voor *f* 30,650
Raming » 30,650
2o. het verbeteren van twee gedeelten kade op het eiland Urk, bestek no. 95 dienst '89; ingekomen 5 bilj., als:
J. H. Klein, te Urk, *f* 2686
C. F. Seidel, » Stad-Vollenhoven, » 2633
J. Buis, » Urk, » 2499
W. v. Eerde, » idem » 2445
H. J. Buis, » idem » 2439
Raming » 2400

Groningen, 6 Juni, voor rekening der gemeente: 1o het leveren van 50,000 hardgrauwe Waalsteen of provinciale baksteen; ingekomen 1 bilj. van H. Tjaden, voor *f* 17 per 1000 Waalklinkers en *f* 15.90 per 1000 prov. steen.
2o. het leveren van hulpsteigerhout voor de herstellingswerken aan den Martinitoren; ingek. 2 bilj.; minste inschr. J. J. Tinga, te Groningen, voor *f* 720.

Borsele, 6 Juni: de gewone jaarlijksche onderhouds- en vernieuwingswerken aan de waterkeering van het calamiteuse waterschap Ellewoutsdijk en den calamiteusen polder Borsele; ingek. 18 bilj.; minste inschr. M. v. d. Hoek, te Neuzen, voor *f* 27,260
Raming » 30,540

Amsterdam, 7 Juni: de levering van eikenhout voor wissels volgens bestek no. 9, ten behoeve der Nederl. Zuid-Afrikaansche spoorwegmaatschappij; ingekomen 12 bilj., als:
H. F. v. d. Eerden, Boxtel, *f* 3516
F. Clercx, idem » 3890
W. Hoetiger, Weesd, » 4100
J. J. v. d. Eerden Fz., Boxtel, » 3150
H. E. v. Gelder & Co., Amsterdam, » 4083.57 fr. Amsterdam
» 4290.11 » Vlissingen
» 4156.84 » Rotterdam
R. H. Clercx, Boxtel, » 34.78 per M³
J. Raaijmakers, Helmond, » 3712.30
Eindhoven & Zn., Zwolle, » 3760
H. Janzen, Didam, » 29.95 per M³
M. J. v. d. Mee, Helvoirt, » 3885
L. A. Spierings, Boxtel, » 34.40 per M³
W. J. v. d. Ven, idem » 35.— » »

's-Hage, 7 Juni: het verharden van de aardebaan van den Parkweg naar Scheveningen; ingek. 19 bilj., als:
W. de Jong, 's-Hage, *f* 75,200
C. v. Boven, Nieuweramstel, » 72,000
A. C. Paardekooper, 's-Hage, » 70,100
W. Swaneveld, idem » 69,600
P. Kruijsveld Dz., idem » 69,500
W. H. Swets, Hardinxveld, » 68,980
A. de Borst Cz., Papendrecht, » 68,840
H. Jongenburger, Waddinxveen, » 68,700
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis, » 68,130
J. P. Dubbelman, Dordrecht, » 68,000
A. Kortweg, 's-Hage, » 67,000
J. de Bruijn en G. J. v. d. Horst, idem » 65,985
G. v. d. Drift, idem » 65,100
J. v. d. Elshout, Scheveningen, » 64,850
A. de Waard en J. C. Diercks, 's-Hage, » 64,680
H. D. F. Meijer, Leiden, » 63,400
G. Keij, Rotterdam, » 62,500
W. H. de Haan, Elden, » 56,952
G. H. v. d. Heijden, Arnhem, » 56,947

Willemstad, 7 Juni: het uitdiepen van de gracht voor Bastion VII aldaar; ingek. 4 bilj., als:
C. de Groot, te Sliedrecht, *f* 1666
G. J. van der Flier, » Willemstad, » 1100
D. K. Bons, » Sliedrecht, » 1076
A. Oosten, » Willemstad, » 1017
Raming *f* 1030

Naarden, 7 Juni: het uitvoeren van herstellingen aan werken en kazernegebouwen langs de Vecht, van Kijkuit tot Muiseveen; ingek. 1 bilj., van J. v. Harpen, te Amersfoort, *f* 3359
Raming » 3040

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 15 JUNI 1889.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 17 Juni.

's-Bosch, te 10 uren, door burg. en weth.: het maken en leggen van een riool aan de linkerzijde van de Zuidwillemsvaart ten oostzuidoosten van de ophaalbrug bij den Ortenuitgang. Raming *f* 448.

Maastricht, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van een veerpont en het leveren van een gierkabel aan het rijksveer te Baarloo, prov. Limburg. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district, en den ingenieur Behrens, beide te Maastricht. Aanw. gehouden. Raming *f* 2400.

Medemblik, te 11 uren, door dijkgraaf en heemraden van het Ambacht »de Vier noorderkoggen", op het koggenhuis:
1o. de leverantie van de benoodigde houtwaren, ten dienste van het ambacht, ged. '89;
2o. idem van de benoodigde spijkers en ijzerwaren, ten dienste van het ambacht, ged. '89;
3o. idem van 250 M³ grint, op de wegen onder Spanbroek en Opmeer, in 3 perc.;
4o. het vernieuwen eener waterkeering, in de Zwadsloot onder Wadwaai. Inl. bij den hoofdopzichter A. Kater Jz., te Medemblik. Aanw. gehouden.

Amersfoort, te 11 uren, door burg. en weth.:
1o. eene gedeeltelijke vernieuwing van den houten lichtopstand of vuurbaak aan het Wester Eemhoofd;
2o. het schoonmaken van de hoogere burgerschool en het vernieuwen van den vloer in het gymnastieklokaal van dat gebouw;
3o. verf- en schoonmaakwerk aan drie openbare lagere scholen;
4o. eenig verfwerk aan gemeentegebouwen.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: de bestorting van den kop van den dam A, gelegen beoosten de Goereesche haven, benevens de voorziening van de koppen der dammen 6, 7 en 8, aan het Flauwewerk op de noordkust van Goedereede, behoorende tot de zeewerken in de prov. Zuid-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den arrondissements-ingenieur, te Brielle, en den opzichter Dalebout, te Goedereede. Aanw. gehouden. Raming *f* 5000.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bestorten van den oever langs het 's-Gravendeelsche voor aan de Dordtsche Kil, behoorende tot de veren in de provincie Zuid-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur, te Brielle, en den opzichter Baumann, te Dordrecht. Aanw. gehouden. Raming *f* 1000.

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-inrichtingen, op zijn bureau aan den Van-Leeuwenhoeksingel: de levering van verschillende behoeften, ten behoeve van verschillende diensten in Nederl.-Indië, in 8 perceelen.

Goor, te 1 uur, in de groote sociëteit: het verbouwen eener oude machinekamer, in te richten tot kalanderzaal met bijkomende werken aan de Twentsche stoombleekerij, aldaar.

Haarlem, te 1½ uren, door dijkgraaf en heemraden van den Haarlemmermeerpolder, ter secretarie: perc. no. 2 van het onderhoud der grintwegen in den Haarlemmermeerpolder, tot 1 Mei '90. Inl. bij den ingenieur, te Haarlem, en den opzichter L. Tuijnman. (Herbesteding.)

Haarlem, te 2 uren, door dijkgraaf en heemraden van den Haarlemmermeerpolder, ter secretarie: het onderhoud van gebouwen, bruggen, beschoeiingen, rol-, mijl- en zeilpalen in genoemden polder, ged. '89 en de drie eerste maanden van '90, in 7 perc. Inl. bij den ingenieur, te Haarlem, en de betrokken opzichters.

Gorichem, te 2 uren, door burg. en weth.: het bijbouwen van een lokaal aan de burgerschool voor meisjes, staande in de Zusterstraat.

Deurne (N.-Br.), te 4 uren, door het R.-K. kerkbest., in het schoollokaal van het Liefdegesticht: het bouwen van twee woonhuizen, ingericht voor boerderij, met bijlevering van al het benoodigde. Inl. bij den mr. timmerman F. Rooijakkers, aldaar. Aanw. 17 Juni, te 10 uren.

Opeinde (Fr.), te 5 uren, bij den kerkvoogd G. G. Sietsema: het afbreken van den bestaanden en het bouwen van een nieuwen toren met voormuur, aan de kerk, aldaar. Inl. bij den architect J. S. van den Burg, te Opeinde. Aanw. gehouden.

Ulft (Geld.), te 5 uren, namens A. Becking, in het ko[ffieh]uis van B. Koning: het bouwen van een woonhuis en annex fabrieksgebouw.

Leeuwarden, bij C. Plet: het amoveeren van het huis letter C no. 7, bij de Brol, aldaar, en het daarterplaatse bouwen van een winkelhuis met bovenwoning en pakhuis. Inl. bij den architect W. C. de Groot. Aanw. gehouden.

Utrecht, door de Utrechtsche waterleidingmaatschappij: het bouwen van een watertoren, machinistenwoning, met ketelhuis, kolenhok enz., voor de waterleiding te Tiel.

Alkmaar, voor de Ned.-Herv. gemeente: het vernieuwen van vier kerkramen met bijkomende werken.

Dinsdag, 18 Juni.

's-Hage, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, op het bureau in de Frederikskazerne:
1o. het bouwen van eene overdekte rijbods naast de bestaande bij de Alexanderskazerne te 's-Hage. Raming *f* 20,000;
2o. het doen van voorzieningen aan het gebouw voor de krijgsschool in de Koningspoort te 's-Hage. Bilj. inzenden uiterlijk 17 Juni, vóór 3 uren. Aanw. gehouden.

Arnhem, te 11 uren, door den architect J. W. Boerbooms, namens de firma Van Dijk en Witte, in het koffiehuis van F. Hermsen: het afbreken van het achtergedeelte van het winkelhuis in de Rijnstraat, aldaar, met de aangrenzende pakhuizen, uitkomende in de Kortestraat, en het daarvoor in de plaats bouwen van een confectiemagazijn.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: bestek no. 494, het verrichten van eenige herstellingen aan gebouwen en kunstwerken, behoorende tot den spoorweg Groningen—Delfzijl. Aanw. gehouden. (*Zie advert. in no. 23.*)

Winterswijk, te 2 uren, in het stationskoffiehuis:
1o. het afbreken van een woonhuis en het bouwen van een woon- en winkelhuis c.a. op een terrein aan het eind der Misterstraat;
2o. het afbreken van een woonhuis, het vergrooten van een gebouw en het bouwen van een woonhuis op een terrein aan het eind der Misterstraat.

Nijmegen, te 3 uren, door H. L. Esmeijer, in het koffiehuis van Thoonsen, Oude-Stadsgracht: het afbreken van een woonhuis en het bouwen van heerenhuis met vier arbeiderswoningen, aan de St.-Jorisstraat, uitkomende aan de 2e Walstraat.

Nieuw-Hellevoet (Z.-H.), te 7 uren, door het best. der »Kerkelijke kas": het bouwen eener pastorie.

Breda, te 7 uren, door den architect J. A. Oomes, in het koffiehuis van H. J. du Floo, aan de Lentemaarstraat: het bouwen van drie woonhuizen met bovenkwartieren, op een terrein, gelegen aan de Nieuwe-Diestistraat, aldaar.

Woensdag, 19 Juni.

Heerenveen, te 9½ uren, door den apotheker L. G. Posne: het afbreken van een oud en het opbouwen van een nieuw huis, aan de straat De Dracht.

Delft, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, te 's-Hage, op het bureau voor de schatterij, bij den Doelen: het maken van eene waterleiding in het centraal magazijn van kleeding en uitrusting, aldaar. Bilj. inzenden uiterlijk 18 Juni, vóór 3 uren. Raming *f* 1140.

Rijswijk (Z.-H.), te 10 uren, in het lokaal Witsenburg: het verrichten van 4200 M² nieuwe en 2500 M² oude klinkerbestrating in den particulieren straatweg van Rijswijk in de richting van Wateringen. Inl. bij den ingenieur J. Kraüs, te Delft.

Willige-Langerak (Z.-H.), te 10 uren, door burg. en weth.:
1o. de levering van grint voor den Tiendweg;
2o. idem en het vervoer van grint, ten behoeve van den Kabauwschen Noord- en Zuidzevenderscheweg. Bilj. inzenden 18 Juni, vóór 4 uren, ter gemeente-secretarie te Lopik.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud van de rijksrivierwerken en hun toebehooren op den Bovenrijn en de Waal, met daartoe noodige leveringen, herstellingen en vernieuwingen, van 1 Juli '89 tot en met 30 Juni '90, in 4 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Van der Sleyden, te Nijmegen, en de betrokken opzichters. Aanw. gehouden. Raming: perc. 1 *f* 21,710, perc. 2 *f* 28,225, perc. 3 *f* 29,500, perc. 4 *f* 30,445.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud en herstel der werken van de Nieuwe-Maas, het Scheur en aan den Hoek-van-Holland, uitmakende den waterweg langs Rotterdam naar zee, van 1 Juli '89 tot en met 30 Juni '90, in 2 perc. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en de betrokken ingenieurs en opzichters. Aanw. gehouden. Raming: perc. 1 *f* 20,450, perc. 2 *f* 123,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz: het verrichten van baggerwerk in den Amer en de Donge, het onderhouden van de werken op den Amer en op het benedendeel van het Oude-Maasje en van de Donge, benevens het onderhouden der voltooide werken tot verlegging van den Maasmond, van 1 Juli '89 tot en met 30 Juni '90. Inl. bij den opzichter Ten Doeschate, te Geertruidenberg, en aan het bureau der werken voor de verlegging van den Maasmond, te 's-Bosch. Aanw. gehouden. Raming *f* 15,000.

Buitenpost (Fr.), te 11 uren, door burg. en weth. van Achtkarspelen: het afbreken der bestaande en het bouwen van eene nieuwe school en onderwijzerswoning te Harkema-Opeinde, benevens het leveren van de noodige meubelen enz., in 1 perc. Inl. bij den gemeente-architect A. Velding, te Buitenpost. Aanw. 17 Juni, te 11 uren.

Alkmaar, te 12 uren, door dijkgraaf en heemraden van het Geestmerambacht, in het logement »Noord-Holland": het gewoon onderhoud der Westfriesche dijkwerken met de leverantie van alle materialen enz. Inl. bij den opzichter A. Fraij, te St.-Maarten. Aanw. gehouden.

Alkmaar, te 12 uren, door dijkgraaf en heemraden van het Geestmerambacht, in het logement »Noord-Holland": het gewoon onderhoud van den Geestmer-ambachtsdijk te Veenhuizen, met aanhooren, alsmede het verbeteren van de kluft, aldaar. Inl. bij den opzichter A. Fraij, te St.-Maarten. Aanw. 17 Juni, te 10 uren.

Haamstede (Zeel.), te 12 uren, door burg. en weth.: het doen van eenige werken aan het woonhuis van het hoofd der gemeenteschool. Aanw. 19 Juni, te 10½ uren.

Nieuweramstel, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken eener stokerswoning met werkplaats, op het terrein Westerveld, nabij Hilversum, ten behoeve der Nieuweramstelsche bronwaterleiding.

Amersfoort, te 12 uren, door den architect C. L. M. Rohlers, in het hotel van G. Schimmel: het maken van een nieuwe kloosterkerk met aanhoorigheden.

Ermelo (Geld.), te 1 uur, op Veldwijk: het vergrooten van het herberggebouw en het waschhuis en het bouwen van een machinegebouw met schoorsteen voor de stoomwasscherij op Veldwijk. Inl. bij den architect E. G. Wentink, te Schalkwijk.

Honselersdijk (Z.-H.), te 2 uren, door het best. der »Kerkelijke Kas", te Naaldwijk, in het lokaal der Zondagschool: het bouwen van eene kerk en pastorie. Inl. bij den secretaris A. Hogenboom, te Honselersdijk.

Nieuwolda (Gr.), te 3 uren, door het best. van het waterschap

Oldambt, ten huize van den logementhouder G. Kuiper: het uitbaggeren der bestaande uitwateringsgeul voor de sluizen te Termunterzijl.

Kuinre (Ov.), door het best. van het waterschap »de Buitenpolder achter Kuinre": de levering van 1512 stuks noorsche grenen palen en 420 M. moslant-bezaagde eiken gording.

Warfum (Gr.), door burg. en weth.: de levering van 80 stère gehorde en gewasschen riviergrint; 90,000 KG. klopkeien van 10 tot 50 cM. middellijn, te leveren voor den wal aan de opslagplaats te Warfum, vóór 15 Sept. '89.

Donderdag, 20 Juni.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van eene brugknechtswoning bij de vlotbrug te Westgraftdijk, behoorende tot de werken van het Noord-Hollandsch kanaal. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Koopsen, te Alkmaar, en den opzichter Dirks, te Purmerend. Aanw. gehouden. Raming f 3800.

Barlingen, te 1 uur, door burg. en weth.: het amoveeren van de oude en het maken van eene nieuwe brug over de Reptavaart.

Zutfen, te 2 uren, aan het bureau van den sectie-ingenieur der staatsspoorwegen: het onderhoudswerk op de lijnen Arnhem—Deventer en Zutfen—Gronau, in 6 perc.

Apeldoorn, door de directie der koninkl. Nederl. locaalspoorweg-maatschappij, aan het bureau der maatschappij: het maken van eene verhoogde los- en laadingplaats met eenige bijkomende werken op het station te Deventer. Aanw. 17 Juni, te 12 uren.

Willemsoord, door den raad van toezicht van het koninkl. instituut voor de marine: het doen van reparatiën en voorzieningen aan de gebouwen, bestaande in: a. timmer- en metselwerk; b. schilderwerk; c. stukadoorwerk, uit te voeren in de maand Augustus.

Vrijdag, 21 Juni.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: eene bestorting om en beneden het zodenfeld te Willemstad, behoorende tot de havenwerken in de prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, te 's-Bosch den ingenieur Van Nes van Meerkerk, te Breda, en den opzichter Fischer te Moerdijk. Aanw. gehouden. Raming f 2580.

's-Bosch, te 11 uren, door de Bossche bouwmaatschappij, in het café Granshuis: het bouwen van 72 woningen op een perceel grond, gelegen aan den Mantelstraat, te 's-Bosch, met bijlevering der bouwstoffen. Inl. bij den bouwkundige J. Klompers. Aanw. 17 Juni, te 10 uren. (*Zie advert. in nº. 23.*)

Oosterhout (N.-Br.), te 11 uren, door burg. en weth.: het daarstellen eener houten beschoeiing aan de westelijke Havenkade, aldaar, ter lengte van 100 M¹. Inl. bij den gemeentebouwkundige J. Janssens.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het inrichten van het perceel no. 46 aan de Breedestraat te Leiden, ten behoeve van den rijkstelegraafdienst, en het onderhouden en herstellen van dit gebouw tot en met 31 Dec. '90. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage, en den opzichter bij de landsgebouwen J. Bartels, te Rotterdam. Raming f 2890.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Utrecht, in 2 perc. Inl. bij de inspecteurs te 's-Hage en Utrecht. Raming: perc. 1 f 2220, perc. 2 f 2900.

Zoetermeer (Z.-H.), door A. Meerburg: het amoveeren van zijn woonhuis en het bouwen van een woonhuis, stalling, apotheek enz. Inl. bij den civiel-ingenieur H. Paul, te Gouda. Aanw. gehouden.

Zaterdag, 22 Juni.

Delft, te 11 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van Delfland, in het gemeenlandshuis: verschillende vernieuwings- en onderhoudswerken aan de sluizen, bruggen, gebouwen enz. van Delfland, in de gemeenten Vlaardingen, Maassluis, Monster, Naaldwijk, Schipluiden en Hof-van-Delft gelegen. Inl. bij den ingenieur W. de Man, te Delft, en den opzichter F. van der Doll, te Maassluis. Aanw. 17 Juni, te 10 uren te Vlaardingen.

Amsterdam, te 1 uur, door den architect Jan Springer, in het American hotel: het bouwen van een woonhuis in de Vondelstraat te Amsterdam, voor rekening van A. W. van Megen. (*Zie advert. in nº. 24.*)

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen en verstraten van eenige vakken klinkerbestrating van den rijks-grooteweg der 1e klasse no. 3 in de provincie Utrecht. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur en den opzichter Baars, beide te Utrecht. Aanw. gehouden. Raming f 2010.

Dinteloord (N.-Br.), te 2 uren, op Kleine Carolinapolder, bij Wijgand aan het Dintelsas: het verhoogen en verzwaren met bijkomende aardewerken van den zeedijk van genoemden polder aldaar, lang ongeveer 1080 M., in 3 perc. en in massa.

Maandag, 24 Juni.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van:

1o. bestek XIX, het ijzerwerk enz., benoodigd voor overkappingen van drie locomotiefloodsen en vier goederenloodsen;

2o. perc. V. draadnagels en gereedschappen;

3o. » VI. Waalklinkers;

4o. » VII. tegels, alles voor de staatsspoorwegen ter Sumatra's westkust.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het vernieuwen en verbreeden van de vaste brug no. 81 over de Reguliersgracht aan de Lijnbaangracht en het maken der daarbij aansluitende walmuren, met de levering van al het benoodigde;

2o. a. het vernieuwen van de vaste brug no. 280, over Kromboomsloot voor de Dijkstraat; b. het vernieuwen van de vaste brug no. 282 over Kromboomsloot vóór de Koningstraat. (*Zie advert. in nº. 24.*)

Kollum, te 12 uren, door regenten van het armhuis, in het gemeentehuis: het herbouwen van de afgebrande brand- en bergschuur bij het armhuis te Kollum, met bijlevering van alle materialen. Inl. bij den opzichter der gemeentewerken F. Bakker, aldaar.

Dinsdag, 25 Juni.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het verbeteren van de Oost- en Westkousdijken. Aanw. 20 Juni, te 11 uren. (*Zie advert. in nº. 24.*)

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verruimen van een gedeelte van het bovenpand der Drentsche hoofdvaart, lang 2180 M., gelegen tusschen de Koop-Bakkersbrug en de Grietmansbrug te Smilde, van paal no. 89 + 70 M. tot paal no. 111 + 50 M. Inl. bij den hoofdingenieur Reuvens, te Zwolle, en den ingenieur Castendijk, te Assen. Aanw. 18 Juni, te 11 uren. Raming f 38,200.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: de verruiming van een gedeelte van het bovenpand der Drentsche hoofdvaart, strekkende van nabij de Asserwijk tot de haven te Assen. Inl. bij den hoofdingenieur Reuvens, te Zwolle, en den ingenieur Castendijk te Assen. Aanw. 18 Juni. Raming f 28,000.

Woensdag, 26 Juni.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud van de rijksrivierwerken en hun toebehooren in de Noord, de Oude Maas, het Mallegat, de Dordsche Kil en het Spui, met daartoe noodige leveringen, herstellingen en vernieuwingen, behoorende tot de werken der Dordsche waterwegen, van 1 Juli '89 tot en met 30 Juni '90. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom en den opzichter De Kiewit, beide te Dordrecht. Aanw. 19 Juni. Raming f 18,640.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud van de rijksrivierwerken en hun toebehooren op de Boven-, Beneden- en Nieuwe-Merwede, met daartoe noodige leveringen, herstellingen en vernieuwingen, van 1 Juli '89 tot en met 30 Juni '90, in vier perc. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom, te Dordrecht, en de betrokken opzichters. Aanw. 19 Juni. Raming: perc. 1 f 18,970, perc. 2 f 18,072, perc. 3 f 21,568, perc. 4 f 14,430.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud van de rijksrivierwerken en hun toebehooren op den IJsel, met daartoe noodige leveringen, herstellingen en vernieuwingen, van 1 Juli '89 tot en met 30 Juni '90, in drie perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Escher, te Kampen. Aanw. 19 Juni. Raming: perc. 1 f 16,610, perc. 2 f 9110, perc. 3 f 16,270.

Arnhem, te 11 uren, door den kapitein eerstaanwezend-ingenieur aldaar, in het hotel Sluis: het uitvoeren van werkzaamheden in verband met de opstelling van een heetwaterovens in de garnizoensbakkerij, aldaar. Bilj. inzenden uiterlijk 25 Juni, vóór 3 uren. Aanw. 20 Juni, te 11 uren. Raming f 2800.

Donderdag, 27 Juni.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verlengen, maken van koppen, bezinken en bestorten van hoofden op het noorderstrand van het eiland Vlieland, behoorende tot de zeewerken in Noord-Holland. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Keurenaer, te Hoorn, en den opzichter Jelgersma, te Vlieland. Aanw. 20 Juni. Raming f 44,600.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het uitvoeren van eenige werken aan het rijkskrankzinnigengesticht te Medemblik. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den opzichter T. H. Singer, te Medemblik. Aanw. 20 Juni, te 2 uren.

Willemstad, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, aldaar, in het koffiehuis »Bellevue": het doen van verbeteringen van ondergeschikt belang aan de bomvrije kazerne van het fort De Ruyter in de positie van Willemstad, bestaande in het leveren en plaatsen van een ijzeren waterreservoir met toebehooren. Bilj. inzenden uiterlijk 26 Juni, vóór 3 uren. Raming f 1410.

Vrijdag, 28 Juni.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het uitbreiden ten behoeve van de post- en telegraafdiensten, alsmede het veranderen, herstellen en tot 31 Dec. '91 onderhouden van het rijkspostgebouw te Venloo. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage. Aanw. 21 Juni, te 12 uren. Raming f 17,600.

Kampen, door burg. en weth.: het leveren en stellen van twee zuiverkisten van 6 × 3 M., ten dienste der gemeente-gasfabriek.

Maandag, 1 Juli.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bezinken en bestorten van een gedeelte van den oever en de voormalige rijks-quarantaineplaats op het eiland »de Tien Gemeten", behoorende tot de zeewerken in de prov. Zuid-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10 district, te 's-Hage, den ingenieur te Brielle, en den opzichter Baumann, te Dordrecht. Aanw. 24 Juni. Raming f 4450.

's-Hage, te 2 uren, door het ministerie van justitie: het leveren van band, L-, T-, staaf- en plaatijzer, moerbouten, tapbouten, houtschroeven en klinknagels voor 400 stuks alkoven, ten behoeve van de rijkswerkinrichtingen Veenhuizen. (*Zie advert. in nº. 23.*)

Woensdag, 3 Juli.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de onderbouw eener doorlaatbrug in de spoorbaan aansluitende aan den spoorweg Boxtel—'s-Bosch, ten behoeve van den spoorweg Zwaluwe—'s-Bosch. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur der staatsspoorwegen, te 's-Bosch. Aanw. 26 Juni. Raming f 43,400.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van vijf en het verlengen van drie dwarskribben aan den rechteroever van de Lek, onder de gemeente Schalkwijk, prov. Utrecht, en het uitvoeren van baggerwerk in de Lek, onder de gemeenten Schalkwijk, prov. Utrecht, en Kuilenburg, prov. Gelderland, tusschen de kilometerraaien 78 en 80. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Musquetier, te Utrecht, en den opzichter Mann, te Rhenen. Aanw. 26 Juni. Raming f 23,100.

Donderdag, 4 Juli.

Rotterdam, te 11 uren, ten kantore der gemeente-gasfabrieken: het uitvoeren van verfwerken aan de gashouders, stokerijen enz. Aanw. 28 Juni, te 11 uren.

Vrijdag, 5 Juli.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van de rijkstelegraaflijnen in de afd. Arnhem. Inl. bij de inspecteurs te 's-Hage en Arnhem. Raming f 1225.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Groningen, 4 Juni: het bouwen van een café met bovenwoning voor P. Groeneveld, op het perc. O no. 11, Nieuwe-Ebbingestraat, aldaar (onderhands); minste inschr. W. D. Rottschäfer, te Stedum, voor f 7475. Gegund.

Zwolle, 5 Juni: het restaureeren van den grooten toren; ingekomen 7 bilj., als:

J. L. v. Osch, te Zwolle, f 5782
G. v. Unen, » idem » 5761
D. Brams, » idem » 5677
C. ter Horst, » idem » 5264.50
A. v. Straten, » idem » 4890
G. Kamphuis, » idem » 4767
G. Schutte, » idem » 4713
Gegund.

Strijen, 5 Juni: het vergrooten en veranderen van een graanschuur voor Cs. van den Berg te Strijen, onder beheer van den architect F. Lammers, aldaar, in 3 perc.

Perc. 1, timmerwerk; ingek. 3 bilj., als:
Adr. Bijl, 's-Gravendeel, f 894.89
H. v. Ieperen, idem » 862
A. v. Gameren, Strijen, » 830

Perc. 2, metselwerk; ingek. 5 bilj., als:
Js. Broere, Klaaswaal, f 565
J. v. Warendorp, 's-Gravendeel, » 479
L. v. Oudheusden, Maasdam, » 469
R. v. d. Berg, 's-Gravendeel, » 463
D. v. d. Berg Hz., Westmaas, » 447

Perc. 3, Rietdekkerswerk; ingek 3 bilj., als:
G. v. d. Sijde, Strijen, f 328
A. v. d. Sijde, Groote-Lint, » 325
W. Verbaan, Strijen, » 289.97

Het werk is aan de minste inschr. gegund.

Zwollerkerspel, 6 Juni: a. het opbouwen der afgebrande school en woning te Wijtmen; b. het leveren der benoodigde schoolmeubelen; ingekomen 12 bilj., als:

	a.	b.
E. Groenink, Steenwijk,	f 5700	f 290
H. Bijvank, Dalfsen,	5225	565
H. Slot, Zwartsluis,	6149	629
J. Valk, Kampen,	7334	580
J. L. Hertog, Zwolle,	6659	739
H. G. Treep, idem	5543	491
H. K. Op de Weerd, idem	5982	540
R. H. Trooster, idem	6400	478
T. Teunis, idem	6377	497
W. Gerrits, idem	4595	500
H. Koizer, 's-Heerenbroek,		715
G. v. Unen, Zwolle,		578

Aan W. Gerrits zijn beide perc. gegund.

Purmerend, 6 Juni: voor rekening van het waterschap de Beemster: 1o. het vernieuwen, herstellen en onderhouden van de buitenwerken; ingekomen 4 bilj., als:

J. de Groot, te Scharwoude, f 3168
P. Beets, » Beets, » 3067
A. Blecker, » Oudendijk, » 2975
J. Bakker Az., » Avenhorn, » 2740
Gegund.

2o. het leveren en leggen van 4200 M² Waalklinkerstraat; ingek. 3 bilj., als:
T. Ookes, te Wognum, f 7013
J. de Vries, » Purmerend, » 6606
G. Houijk, » idem » 6490
Gegund.

Borsele, 6 Juni: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud der aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van het calamiteuse waterschap Ellewoutsdijk en den calamiteusen polder Borsele; ingekomen 17 bilj., als:

C. Bolier, Bruinisse, f 29,900
J. Leijs, Nieuwdorp, » 29,900
J. de Jonge, Biezelinge, » 29,767
D. de Kok, Geldermalsen, » 29,700
J. Tollenaar, Neuzen, » 29,150
P. J. Verlinst, Hontenisse, » 28,886
C. de Wilde, Kattendijke, » 28,880
A. v. Popering, Bruinisse, » 28,789
J. Bruggeman, Hansweerd, » 28,400
B. den Exter v. d. Brink, Krabbendijke, » 28,350
J. F. A. Polvliet, Walsoorden, » 28,277
C. v. d. Hooft, Neuzen, » 28,145
P. J. Visser, Hansweerd, » 27,990
J. Jansen, Neuzen, » 27,530
D. Thelens, idem » 27,498
P. A. v. d. Velde, idem » 27,400
M. v. d. Hoek, idem » 27,299
Raming » 30,540

Groningen, 6 Juni: het verbouwen van het perc. A no. 4, in het Stalstraatje aldaar, tot banketbakkerij c. a., voor U. C. en P. Sissingh (onderhands); minste inschrijver L. Oldenburger, te Groningen, voor f 10,300. Gegund.

Goedereede, 6 Juni: het leveren van stortsteen voor de generale dijkagie van Stellendam; gegund aan J. Roskam, te Sliedrecht, voor f 4.57 per last.

Amsterdam, 7 Juni: werkzaamheden aan de ramen en schilderwerk van de Port.-Israël. kerk te Amsterdam; ingek. 13 bilj.; minste inschr. J. Schaafstra, te Amsterdam, voor f 1979.

Utrecht, 7 Juni: het bouwen van 2 woonhuizen onder Jutfaas, voor de firma P. Jongeneel, onder beheer van den architect E. G. Wentink, te Schalkwijk; ingek. 18 bilj., als:

W. C. Weidner, te Utrecht, f 16,190
A. J. Gronert, » idem » 15,660
J. de Kruif, » idem » 15,345
H. Vermeer, » idem » 14,810
K. J. Ruijsch v. Dugteren, te Utrecht, f 14,179
A. C. Vink, » idem » 13,962
T. H. Joseph, » idem » 13,817
J. de Groot, » IJselstein, » 13,500
R. Hazenberg, » Driebergen, » 13,250
J. M. Wolf, » Utrecht, » 12,449
D. Barneveld, » Vreeswijk, » 12,390
J. H. de Vos, » Utrecht, » 12,256
W. v. Vloten, » idem » 12,099
F. Baskes, » Eibergen, » 11,999
J. G. Tukkink Dz., » Utrecht, » 11,800
A. de Keizer, » Jutfaas, » 11,778
W. H. Westerhuis, » Utrecht, » 10,408
A. v. Amerongen, » idem » 10,194
Gegund aan J. G. Tukkink Dz.

Bil (gem. Meeuwen), 8 Juni: het maken van een waterdichten bak in een molen en herstellingen aan molens en duikers, voor den polder De Bil, in 4 perc.: perc. 1, het afdammen en drooghouden van den put, het maken van de beton fundeering, het inbreken van kasten en het opgaande metselwerk voor den te maken bak; perc. 2, het afhakken tot beklamping van den drachtmuur, bedekking, beklampingen en bekledingen voor idem; perc. 3, het uitbreken en herstellen van metselwerk; perc. 4, het voegwerk; ingekomen 5 bilj., als:

Inschrijvers en woonplaats.	perc. 1 — per M²	perc. 2 — per M³	perc. 3 — per M³	perc. 4 — per M³
L. v. Mierlo, Heusden,	f 36.—	f 36.—	f 31.—	f 3.—
A. Broeren, idem	35.—	35.—	30.—	2.50
J. v. d. Broek, Dussen,	32.50	46.—	29.—	0.90
H. Kleinbog, Genderen,	32.—	45.—	28.—	1.—
B. A. Kentie, Woudrichem,	21.30	21.50	20.—	6.70
Gegund				
Raming	21.38	18.73	23.—	0.50

Kampen, 8 Juni, voor rekening der gemeente: 1o. het vervoeren en leggen van 200,000 straatklinkers en het verleggen van 3000 M² oud klinkerwerk op den Kamperstraatweg; ingek. 5 bilj., als:

T. W. Bente, te Amersfoort, f 1227
B. Schilder, » Kampen, » 1147
G. J. Geerlink, » Hengelo, » 1112.40
D. Zwanepol, » Kampen, » 1100
R. Spanhaak, » idem » 1070

2o. het onderhoud van den Kamperstraatweg en den Noahleweg met het leveren van 250 M³ zand en zandgrond op de bermen van die wegen; ingek. 2 bilj., als:
D. Zwanepol, te Kampen, f 425
R. Spanhaak, » idem » 378
Beide perc. zijn gegund.

Amsterdam, 8 Juni: het vernieuwen van de beschoeiingen door een gemetselden kaaimuur, om het hoofd gelegen tusschen het grootmagazijn en helling no. 1, met daaraan verbonden land- en bruggenhoofd, draaipijler, draaibrug en verder hiermede in-verband-staande werken op 's rijkswerf te Amsterdam; ingekomen 24 bilj.;
hoogste inschr. W. Greve, Binkstoot, f 37,200
minste » H. Dinkla, idem » 27,572

Monnikendam, 8 Juni, voor rekening van het hoogheemraadschap Waterland: 1o. dijksverhooging en verzwaring met verleggen en versterken van steenglooiing en eenig onderhoud; aannemer Evo C. Blankevoort, voor f 16,300.

2o. het leveren van grint en puin aan de noorder IJ- en Zeedijken, afd. Waterland; aannemer denzelfde, voor f 2950.

Zevenaar, 8 Juni: het afbreken van het kasteel Poelwijk en het bouwen van een woning met landheerskamer; ingekomen 8 bilj., als:

Joh. Diebels, te Huissen, f 7400
A. A. v. d. Sande, » Arnhem, » 7342
Th. Bentjes, » Didam, » 6214
J. M. Muskens, » Herwen, » 5560
M. Kok, » Didam, » 5489
H. Segers, » idem » 5310
Th. J. Lenderink, » Duiven, » 5300
H. Jansen, » Didam, » 4550
Gegund.

Rozendaal, 8 Juni: het vergrooten eener kandijfabriek van Van Gilse en Schull, onder beheer van den architect M. Vergouwen, te Rozendaal; ingek. 9 bilj., als:

Van Loon, f 12,400
Buijsen, » 12,322
Zwanen, » 12,295
Van Oers, » 12,210
Anné, » 12,004
L. Bol, » 11,985
F. Stevens, » 11,973
A. v. Gineken, » 11,799
Bruglemans, » 10,789
Gegund.

Philippine, 8 Juni: de onderhoudswerken enz., aan de waterkeering van den Philippinepolder; ingek. 3 bilj., als:

D. de Doelder, te Neuzen, f 641
J. Meertens, » Hoek, » 632
J. de Bree Fz., » idem » 606
Gegund.

Philippine, 8 Juni, de onderhouds-, vernieuwings- en herstellingswerken aan de waterkeering van het waterschap Groote- en Kleine-Isabella, ged. '89/'90; ingek. 5 bilj., als:

J. Meertens, te Hoek, f 1850
J. Jansen, » Neuzen, » 1438
D. de Doelder, » idem » 1430
J. de Bree Fz., » Hoek, » 1399
A. Thelens Dz., » Neuzen, » 1326
Gegund.

Oldeboorn, 8 Juni: de verbouwing der voormalige pastorie der Herv. gem. te Oldeboorn, tot christelijke school met onderwijzerswoning, onder beheer van den architect F. Hoekstra; ingekomen 7 bilj., als:

K. H. Talman, te Boornbergum, f 3188
W. H. Brouwer, » Heerenveen, » 3094
J. L. Eppinga, » Lippenhuizen, » 3078
J. Daamen, » Drachten, » 3061
K. A. Veen, » idem » 2839
G. Schraa, » Terkaple, » 2719
A. E. Haaijsma, » Oldeboorn, » 2700
Gegund.

Delft, 11 Juni: de levering van 185 bollantaarns met draaiend scherm en 315 bollantaarns zonder draaiend scherm; minste inschr. Becht en Dyserinck, te Amsterdam, voor f 1140.50.

Wageningen, 11 Juni: het bouwen van 2 winkelhuizen en eenig reparatiewerk, onder beheer van den architect S. Bitters; ingekomen 5 bilj., als:

P. de Leeuw, te Wageningen, f 2815
F. Perebom, » idem » 2650
J. Baar, » idem » 2618
J. R. Radstake, » idem » 2262
J. Goossen, » idem » 1917
Gegund.

Rotterdam, 11 Juni, ten behoeve van het hoogheemraadschap Schieland: 1o. het versterken van den dijk tusschen Gouda en Moordrecht, over eene lengte van 2500 M.; ingek. 25 bilj.;
hoogste inschr. W. A. Swets, Hardinxveld, f 34,900
minste » A. v. Kekem, Gouda, » 21,840

2o. het maken van eenige steenglooiingen tot een totaal bedrag van 1576 M²; ingek. 15 bilj.;
hoogste inschr. C. de Jong Jr., Hardinxveld, f 5760
minste » F. de Waard, Lekkerkerk, » 4461

3o. het uitvoeren van eenige herstellingen aan Schieland's hoogen zeedijk, in 3 perc.

Perc. 1, aardewerk; ingek. 3 bilj., als:
J. Rolloos, Kapelle a/d. IJsel, f 1243
T. Mulder Tz., Lekkerkerk, » 1030
T. v. Herk, Nieuwerkerk a/d. IJsel, » 999

Perc. 2, schoeiingwerk; ingek. 2 bilj., als:
C. v. Leeuwen, Nieuwerkerk, f 744
M. v. Erkel, idem » 594

Perc. 3, metselwerk:
hoogste inschr. J. de Zanger, IJselmonde, f 768
minste » W. de Wit, Kapelle a/d. IJsel, » 571

4o. het uitvoeren van eenige herstellingen aan de molens, sluizen enz.;
hoogste inschr. J. Uiterlinden, IJselmonde, f 3960
minste » P. v. Linschoten Gz., Kralingen, » 3623

5o. het ged. 3 jaren onderhouden van de dijken om den hulpboezem;
hoogste inschr. P. M. Both, Vlaardingen, *f* 3300
minste » T. Mudde Tz., Lekkerkerk, » 2798

6o. het leveren van eenige heimasten en timmerhout; ingek. 2 bilj., als:
Wed. Bogaard & Zonen, Krimpen a/d Lek, *f* 1499
W. Hoogendijk, Gouda, » 1393

8o. het uitvoeren van eenige herstellingen aan de Maashoofden onder de gemeente Kralingen en het vernieuwen van het hoofd no. 15; ingek. 2 bilj., als:
C. v. d. Kuij, Moordrecht, *f* 1575
H. J. Nederhorst, Gouda, » 1495

Met uitzondering van het werk sub 5o. is alles gegund.

Hoofdplaat, 11 Juni: de onderhoudswerken ged. '89/'90, aan de waterkeering van den eilanmiteusen Hoofdplaatpolder; ingek. 4 bilj., als:

P. J. Visser,	te Hansweerd,	*f* 3387
P. Monjé,	» Breskens,	» 1289
J. F. Adriaansens,	» Walsoorden,	» 3250
J. Braggeman,	» Hansweerd,	» 3077

Wilp, 11 Juni: het bouwen van een burgerwoonhuis voor H. Nieuwenhuis, onder beheer van den bouwkundige M. Barenkamp.

Perc. 1, metselwerk; ingek. 6 bilj., als:

G. Kerkhof,	te Deventer,	*f* 1278
M. Tiemens,	» Wilp,	» 1088.24
G. Horstink,	» idem	» 1080
H. Horstink,	» idem	» 989
W. Carmiggelt,	» idem	» 900
J. G. Barenkamp,	» Twello,	» 888.88
Raming		» 900

Perc. 2, timmerwerk; ingek. 7 bilj., als:

G. J. Piepenbroek,	te Wilp,	*f* 979
G. Tuitert,	» Epse,	» 925
W. Deneskamp,	» Wilp,	» 844
J. Fransen,	» Twello,	» 811.50
L. A. de Haan,	» idem	» 783
J. Hus in 't Veld,	» Wilp,	» 758
H. v. Brummen,	» idem	» 739
Raming		» 840

Perc. 3, smids- en loodgieterswerk; ingek. 2 bilj., als:

H. Betman,	te Wilp,	*f* 129.10
W. Kroes,	» idem	» 124
Raming		» 120

Perc. 4, glas- en verfwerk; ingekomen 5 bilj. als:

G. v. d. Hebden,	te Twello,	*f* 177
G. J. Boerink,	» Wilp,	» 174
W. v. d. Heijden,	» Deventer,	» 164
E. J. v. Bosheide,	» Wilp,	» 150
J. Wassink,	» idem	» 144
Raming		» 140

Massa, ingek. 4 bilj., als:

G. Tuitert,	te Epse,	*f* 2129
W. Deneskamp,	» Wilp,	» 2017
H. v. Brummen,	» idem	» 1898
L. A. de Haan,	» Twello,	» 1813
Raming		» 2000

Gegund in massa aan L. A. de Haan.

Helder, 12 Juni, onder beheer der genie, aldaar: 1o. het verbeteren van gemeenschapswegen in de stelling van Helder; ingekomen 10 bilj., als:

A. Bos,	te Helder,	*f* 8790
J. Duinker,	» idem	» 8700
G. D. v. Doorn,	» Amsterdam,	» 8550
Gebr. Klein,	» Helder,	» 8500
A. Graaff,	» idem	» 8000
P. Spruit,	» idem	» 7960
G. Moerman,	» idem	» 7950
H. Wijker,	» idem	» 7899
D. de Vries,	» idem	» 7380
Gebr. Jansen,	» idem	» 7218
Raming		» 8000

2o. het doen van verbeteringen van ondergeschikt belang aan het fort op de Harssens; ingek. 7 bilj., als:

J. Duinker,	te Helder,	*f* 6300
G. D. v. Doorn,	» Amsterdam,	» 6025
Gebr. Klein,	» Helder,	» 6000
P. Spruit,	» idem	» 5380
H. Wijker,	» idem	» 5350
G. Moorman,	» idem	» 5310
D. de Vries,	» idem	» 5200
Raming		» 5500

Bolsward, 12 Juni, voor rekening der gemeente: 1o. het afgraven der Heerenstraat en het opnieuw bestraten met straatklinkers; ingek. 3 bilj., als:

H. Hermanides,	te Bolsward,	*f* 1396
L. Vos,	» idem	» 1385
P. A. Bottinga,	» Leeuwarden,	» 1349

2o. het opnieuw bestraten der Stoombootkade; ingek. 3 bilj., als:

L. Vos,	te Bolsward,	*f* 765
H. Hermanides,	» idem	» 685
P. A. Bottinga,	» Leeuwarden,	» 659

Nog niet gegund.

's-Hage, 12 Juni, onder beheer van het ministerie van waterst. enz.: 1o. het onderhoud van de rijksrivierwerken en hun toebehooren op het Zwartewater, tot en met 30 Juni '92; ingekomen 5 bilj., als:

A. Blecks, Zwolle,		*f* 3049
J. W. v. d. Haar, Genemuiden,		» 3030
F. E. Terwindt, Pannerden,		» 3023
J. Wouters, Hasselt,		» 2995
P. Hell, Zwolle,		» 2970
Raming		» 3300

2o. het bouwen van een duiker in het lijnpad op den linkeroever der rivier de Maas, ingek. 2 bilj., als:

M. A. Kroonmans, Utrecht,		*f* 845
J. Hoffen, Grave,		» 375
Raming		» 540

3o. de uitvoering van baggerwerk met bijbehoorende werken in de rivier de Boven-Merwede boven Gorichem; ingek. 3 bilj., als:

A. v. d. Vlies, Zalt-Bommel,		*f* 69,999
J. P. de Groot, Giessendam,		» 53,400
T. Volker, Dordrecht,		» 51,690
Raming		» 60,000

4o. het onderhoud van de rijksrivierwerken en hun toebehooren op het Pannerdensche kanaal, den Nederrijn en de Lek, tot en met 30 Juni '90, in vier perc.

Perc. 1, ingek. 6 bilj., als:

R. A. v. d. Bergh, Pannerden,		*f* 7690
P. Hell, Zwolle,		» 7583
J. H. Hoginck, Pannerden,		» 7350
F. E. Terwindt, idem		» 7480
J. L. Pauwen, idem		» 7350
J. H. v. Hezewijk, Lobit,		» 7272
Raming		» 6900

Perc. 2, ingekomen 7 bilj., als:

J. H. v. Hezewijk, Lobit,		*f* 8060
R. A. v. d. Bergh, Pannerden,		» 7999
J. H. Hoginck, idem		» 7950
F. E. Terwindt, idem		» 7900
P. Hell, Zwolle,		» 7842
J. L. Pauwen, Pannerden,		» 7744
G. J. Mol, Kuilenburg,		» 7476
Raming		» 7250

Perc. 3, ingek. 5 bilj., als:

F. E. Terwindt, Pannerden,		*f* 19,100
J. H. Hoginck, idem		» 18,567
P. Hell, Zwolle,		» 18,326
A. Kraaijeveld, Sliedrecht,		» 17,786
G. J. Mol, Kuilenburg,		» 17,644
Raming		» 19,000

Perc. 4, ingek 4 bilj., als:

A. Kraaijeveld, Sliedrecht,		*f* 29,462
G. J. Mol, Kuilenburg,		» 29,262
A. J. de Groot Jr., Giessendam,		» 29,120
T. Sweets Tz., Amerde,		» 27,500
Raming		» 30,000

5o. het opruimen van een in de rivier de Boven-Merwede, onder de gemeente Gorichem gezonken vaartuig; ingek. 2 bilj., als:

J. v. d. Wal, Harlingen,		*f* 3440
A. v. d. Tak, Goedereede,		» 3100

Haarlem, 13 Juni, onder beheer van 's rijkswaterstaat: 1o. het uitvoeren van eenige werken aan de noordelijke hoofdvoorziening van het buitentijdelijdingskanaal naar de nieuw te bouwen schutsluis te IJmuiden, bestek no. 109 dienst '89; ingek. 7 bilj., als:

L. Kalis Kz., Sliedrecht,		*f* 30,967
C. P. Braun, Beverwijk,		» 29,900
A. Visser, Haarlem,		» 29,200
A. J. Zwager, IJmuiden,		» 28,980
W. Ambachtsheer, Nieuweramstel,		» 28,850
A. Volker, Sliedrecht, en P. B. Bos, Gorichem,		» 28,800
A. Prins Tsz., Sliedrecht,		» 27,400
Raming		» 29,500

2o. het bouwen van een postwachterswoning nabij de Jacob-Klazensluis, bestek no. 107 dienst '89; ingek. 3 bilj., als:

J. N. Vlaming, Schagen,		*f* 6154
G. Ruigewaard, Egmond a/Zee,		» 5890
R. Bruijn, Alkmaar (van onwaarde),		» 5300
Raming		» 5075

3o. het bouwen van een brugknechtswoning bij de vlotbrug te Koedijk, bestek no. 108 dienst '89; ingekomen 6 bilj., als:

G. Ruigewaard, Egmond a/Zee,		*f* 4874
C. N. Vlaming, Schagen,		» 4684
F. H. Ringers, Alkmaar,		» 4433
H. Schuit, idem		» 4400
R. Bruijn, idem		» 4400
J. D. Tesselaar, idem		» 4242
Raming		» 4500

4o. het verbeteren van de rijkszeewerken op het eiland Wieringen, bestek no. 106 dienst '89; ingek. 6 bilj., als:

M. Poppe,	Wieringen,	*f* 12,252
J. Heemans,	idem	» 11,793
R. Schreuders, Kolhorn,		» 11,650
C. Kroon, Wieringen,		» 11,400
E. Fransen, Medemblik,		*f* 11,400
J. Gijsbaar, idem		» 11,290
Raming		» 9,730

Enkhuizen, 13 Juni: het leveren van 100,000 straatklinkers Waal- of Rijnsteen, (Waalvorm) ingek. 3 bilj, als:

	per 1000 Rijn-steen	Friesche-steen	Waal-steen
L. v. Wachtendonk, & Zn, Enkhuizen,	*f* 18.34	*f* 13.96	
C. Kamp, Linschoten,	16.66		

J. Terwele Buisman, Zwollerkerspel, *f* 13.75 (tegund aan C. Kamp, Linschoten, voor *f* 16.66 per 1000.

Haarlem, 13 Juni: het bouwen van 46 woonhuizen, onder beheer van de architecten A. en J. A. G. van der Steur; ingek. 12 bilj., als:

A. Frans,	te Amsterdam,	*f* 86,900
H. C. Derks,	» idem	» 85,841
D. Schut,	» idem	» 81,990
E. H. Kuipers,	» idem	» 80,500
E. H. Helle,	» idem	» 79,950
K. J. R. v. Damme,	» idem	» 78,910
P. J. v. Mierlo,	» Sloten,	» 78,279
J. H. E. W. Kriege,	» Haarlem,	» 74,778
B. Hagra,	» idem	» 72,850
G. Hulsebosch,	» idem	» 72,600
J. B. Lasschuit,	» idem	» 71,669
J. Verkoren,	» Voorschoten,	» 69,723

Gunning op 20 Juni a.s. Raming » 73,025

Friezenveen, 13 Juni: den aanbouw aan de fabriek der firma Jansen en Tilanus; ingek. 8 bilj., als:

E. Eshuis,	te Almelo,	*f* 11,506
J. Roelofs,	» Friezenveen,	» 11,360
W. Jansen Ez.,	» idem	» 11,300
J. Wessels,	» idem	» 11,248
J. A. ter Beek,	» Almelo,	» 10,874
G. Nijhuis,	» idem	» 10,312
Schreuder en Barneveld,	» idem	» 10,306
H. Jansen Ez., Friezenveen en H. Westenberg, Almelo,		» 9,431

Gegund.

Klundert, 13 Juni: het bouwen eener villa; ingek. 6 bilj., als:

F. N. de Rooij, Dinteloord,		*f* 14,444
J. Schuller, Raamsdonk,		» 13,528
A. Gordens, Wagenberg,		» 12,630
H. Degens Jr., Dordrecht,		» 11,967
C. de Kanter, Breda (van onwaarde),		» 11,875
W. H. Segboer, Fijnaart,		» 11,650

Het werk wordt waarschijnlijk aan den minsten inschr. gegund.

Zwolle, 13 Juni: het bouwen van een stal, doorrit, kantoorlokaal, melkkelder en bovenwoning, aan de Beestenmarkt, ingek. 6 bilj., als:

J. L. Hertog,	te Zwolle,	*f* 5972
E. Groenink,	» Steenwijk,	» 4734
A. J. W. Denekamp,	» Zwolle,	» 4682
H. G. Troep,	» idem	» 3938
J. Teunis,	» idem	» 3569
D. Bruins,	» idem	» 3531

Druten, 14 Juni: het maken van basaltglooiingen onder Maasbommel, Alfen en Leeuwen.

Perc. 1, het maken van basaltglooiingen tegen het buitenbeloop van den Waalhandijk onder Leeuwen, tusschen de hectometerpalen 119—122, 127—139; aannemers D. de Kok, te Geldermalsen en W. Baggerman, Nederhemert, voor *f* 2.37 per M³.

Perc. 2, het maken van basaltglooiingen tegen het buitenbeloop van den Maashandijk onder Maasbommel en Alfen, tusschen de hectometerpalen 112—114, 118 en 176; aannemers denzelfden, voor *f* 2.50 per M³.

Willemsoord, 14 Juni: het verrichten van eenige werkzaamheden aan de gebouwen enz., van het maritieme établissement Willemsoord; ingek. 19 bilj., als:

J. Koerf,	te Helder,	*f* 15,700
P. Verheij,	» idem	» 15,600
A. Bels,	» idem	» 15,600
Gebr. Jansen,	» idem	» 15,200
Jb. Schuitemaker,	» idem	» 15,000
W. de Jong,	» idem	» 14,900
P. de Waard,	» idem	» 14,645
A. Graaff,	» idem	» 14,640
A. Bos,	» idem	» 14,600
Gebr. Klein,	» idem	» 14,598
D. de Vries,	» idem	» 14,512
H. Wijker,	» idem	» 14,500
G. Moerman,	» idem	» 14,349
P. Spruit,	» idem	» 14,263
J. Duinker,	» idem	» 13,997
J. F. Philips,	» idem	» 13,883
J. Oldenburg,	» Bergen	» 13,700
G. D. v. Doorn,	» Amsterdam,	» 13,400
C. Pool,	» Helder,	» 13,380

Gegund. Raming » 14,400

Middelburg: de levering van 60,000 grèskeien (zoogenaamde retailles), waarvan de alloop in het vorig nommer werd opgenomen, is gegund aan F. Engers, te Amsterdam.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 22 JUNI 1889.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 24 Juni.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van: 1o. bestek XIX, het ijzerwerk enz., benoodigd voor overkappingen van drie locomotieflooden en vier goederenloodsen;
2o. perc. V, draadnagels en gereedschappen;
3o. » VI. Waalklinkers;
4o. » VII, tegels, alles voor de staatsspoorwegen ter Sumatra's westkust.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weths.:
1o. het vernieuwen en verbreeden van de vaste brug no. 81 over de Reguliersgracht aan de Lijnbaansgracht en het maken der daarbij aansluitende walmuren, met de levering van al het benoodigde;
2o. *a.* het vernieuwen van de vaste brug no. 280, over Kromboomsloot voor de Dijkstraat; *b.* het vernieuwen van de vaste brug no. 282 over Kromboomsloot voor de Koningstraat. (*Zie advert. in n°.* 24.)

Kollum, te 12 uren, door regenten van het armhuis, in het gemeentehuis: het herbouwen van de afgebrande brank- en bergschuur bij het armhuis te Kollum, met bijlevering van alle materialen. Inl. bij den opzichter der gemeentewerken F. Bakker, aldaar.

IJselstein, te 12 uren, door mr. C. C. W. Vis, te Utrecht, in de herberg »de Roode Leeuw": het afbreken der woning en boerderij op de hofstede Rijpickerwaard te Jutfaas en het daar ter plaatse bouwen van eene woning met boerderij.

Leiden, te 12 uren, door burg. en weths.:
1o. het verrichten van eenige verfwerken, in 4 perc.;
2o. idem van eenige werkzaamheden aan de schoolgebouwen, in 2 perc.;
3o. het vernieuwen van de groenebrug over het Steenschuur;
4o. het vernieuwen van een der landhoofden van de Gansoordsbrug.

Enschedé, te 8 uren, voor J. Haverkate, aldaar, in het koffiehuis van J. Heuken: het doen van eenige verbouwing aan het woonhuis en het bijbouwen van een pakhuis enz., op een terrein, gelegen aan den Noorderhagen. Aanw. te 9 uren.

Purmerend, door S. Droog, te De Beemster, bij H. Droog: het herbouwen zijner afgebrande boerderij aan den Jisperweg, hoek Oosthuizerweg, te De Beemster. Inl. bij den opzichter der gemeentewerken C. N. Vlaming, te Schagen. Aanw. 24 Juni, te 9 uren.

Dinsdag, 25 Juni.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weths.: het verbeteren van de Oost- en Westkruisdijken. Aanw. gehouden. (*Zie advert. in n°.* 24.)

Assen te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verruimen van een gedeelte van het bovenpand der Drentsche hoofdvaart, lang 2180 M., gelegen tusschen de Koop-Bakkersbrug en de Grietmansbrug te Smilde, van paal no. 89 + 70 M. tot paal no. 111 + 50 M. Inl. bij den hoofdingenieur Beurens, te Zwolle, en den ingenieur Castendijk, te Assen. Aanw. gehouden. Raming *f* 38,200.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: de verruiming van een gedeelte van het bovenpand der Drentsche hoofdvaart, strekkende van nabij de Asserwijk tot de haven te Assen. Inl. bij den hoofdingenieur Beurens, te Zwolle, en den ingenieur Castendijk te Assen. Aanw. gehouden. Raming *f* 28,000.

Orten (N.-Br.), te 4 uren, door het R.-K. par. kerkbest., ten huize van de Wed. Van Zundvoort: het bouwen van een klooster met bijbehoorende gebouwen; alsmede van eene school met overdekte speelplaatsen, in 2 perc. en in massa. Inl. bij den architect W. van Aalst, te 's-Bosch. Aanw. 25 Juni, te 2 uren.

Zuidwending (Gr.), te 7 uren, ten huize van H. A. Zuiderweg: het hergraven en verbreeden van de Boterste Veenskoet.

Rotterdam, in het timmerhuis: de levering van een stoomketel in het krankzinnigengesticht aan de Hoogstraat.

Woensdag, 26 Juni.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud van de rijksrivierwerken en hun toebehooren in de Noord, de Oude Maas, het Mallegat, de Dordsche Kil en het Spui, met daartoe noodige leveringen, herstellingen en vernieuwingen, behoorende tot de werken der Dordsche waterwegen, van 1 Juli '89 tot en met 30 Juni '90. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom en den opzichter De Kiewit, beide te Dordrecht. Aanw. gehouden. Raming *f* 18,640.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud van de rijksrivierwerken en hun toebehooren op de Boven-, Beneden- en Nieuwe-Merwede, met daartoe noodige leveringen, herstellingen en vernieuwingen, van 1 Juli '89 tot en met 30 Juni '90, in vier perc. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom, te Dordrecht, en de betrokken opzichters. Aanw. gehouden. Raming: perc. 1 *f* 18,970, perc. 2 *f* 18,072, perc. 3 *f* 21,568, perc. 4 *f* 14,430.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud van de rijksrivierwerken en hun toebehooren op den IJssel, met daartoe noodige leveringen, herstellingen en vernieuwingen, van 1 Juli '89 tot en met 30 Juni '90, in drie perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Escher, te Kampen. Aanw. gehouden. Raming: perc. 1 *f* 16,610, perc. 2 *f* 9110, perc. 3 *f* 16,270.

Arnhem, te 11 uren, door den kapitein eerstaanwezend-ingenieur aldaar, in het hotel Sluis: het uitvoeren van werkzaamheden in verband met de opstelling van een heetwateroven in de garnizoensbakkerij aldaar. Bij. inzenden uiterlijk 25 Juni, vóór 3 uren. Aanw. gehouden. Raming *f* 2600.

Winterswijk, te 12 uren, door burg. en weth.: het vergroeten der openbare lagere scholen in de buurtschappen Meddo en Woold, benevens de levering van de daarbijbehoorende schoolmeubelen.

Eibergen (Geld.), te 1 uur, door burg. en weth.:
1o. het maken van een kunstweg door Beltrum, kadastraal gemeente Eibergen, lang 5350 M.;
2o. het maken van het laatste gedeelte van den grintweg naar Rekken, kadastraal gemeente Eibergen, lang 620 M. Inl. bij den ingenieur-architect Ar. R. Witkop, te Groenlo.

Hoenderdijk (Z.-H.), te 2 uren, door het best. der Kerkelijke kas", te Naaldwijk, in het lokaal der Zondagschool: het bouwen van eene kerk en pastorie. Inl. bij den secretaris A. Hogenboom, te Honselersdijk.

Donderdag, 27 Juni.

Zevenbergen, te 9½ uren, door het best. van den Torenpolder, in het hotel »de l'Ancre" van de Wed. A. den Ouden: het afbreken van een muren en het bouwen van een machinistwoning. Aanw. 26 Juni, te 10½ uren.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verlengen, maken van koppen, beninken en bestorten van hoofden op het noorderstrand van het eiland Vlieland, behoorende tot de zeewerken in Noord-Holland. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Keuchenius, te Hoorn, en den opzichter Jelgersma, te Vlieland. Aanw. gehouden. Raming *f* 44,000.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het uitvoeren van eenige werken aan het rijkskrankzinnigengesticht te Medemblik. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den opzichter T. H. Slinger, te Medemblik. Aanw. gehouden.

Willemstad, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, aldaar, in het koffiehuis »Bellevue": het doen van verbeteringen van ondergeschikt belang aan de bomvrije kazerne van het fort De-Ruyter in de positie van Willemstad, bestaande in het leveren en plaatsen van een ijzeren waterreservoir met toebehooren. Bij. inzenden uiterlijk 26 Juni, vóór 3 uren. Raming *f* 1410.

Menaldum (Fr.), te 1 uur, door burg. en weth. van Menaldumadeel: het vernieuwen van den wal van den Grooten Oosdag te Berlikum.

Tolen, door het best. van het waterschap Oud-Vosmeer, bij M. J. Ampt: het maken van een spuibeezem met spuisluis bij de Rasche sluis. Aanw. 25 Juni.

Vrijdag, 28 Juni.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het uitbreiden ten behoeve van de post- en telegraafdiensten, alsmede het veranderen, herstellen en tot 31 Dec. '91 onderhouden van het rijkspostgebouw te Venlo. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage. Aanw. gehouden. Raming *f* 17,000.

Amsterdam, te 3 uren, door de naamloze vennootschap »Verkoop-lokaal Frascati", in het café »de Roode Leeuw": het maken van bewegbare afsluitingen in de groote zaal, met bijkomende werken in het verkooplokaal. Inl. bij den ingenieur-architect A. L. van Gendt. (*Zie advert. in n°.* 25.)

Kampen, door burg. en weth.: het leveren en stellen van twee zuiverkisten van 6 × 3 M., ten dienste der gemeente-gasfabriek.

Kollumerzwaag: het restaureeren der Ned.-Herv. kerk, aldaar. Inl. bij de architecten J. D. Brans, te Leeuwarden, en A. Velding, te Buitenpost. Aanw. 25 Juni, te 10½ uren.

Zaterdag, 29 Juni.

Gorichem, te 10 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van de Alblasserwaard met Arkel beneden de Zouwe:
1o. het herstellen en onderhouden van rijs-werken en steenen bermen enz., langs de dijken van het hoogheemraadschap, het maken van nieuwe steenen bermen, alsmede het verzwaren van den dijk in het Hulpgat onder Alblasserdam;
1os. het verhoogen van den dijk langs de Noord, in de kom der gemeente Alblasserdam;
2o. het herstellen en onderhouden van de sluis met de rijswerken in den nieuwen dijk onder Hardinkveld en Giessendam;
3o. het herstellen en onderhouden der kistingwerkjes en van het magazijngebouw te Hardinkveld. Bij. inzenden 28 Juni, onder lt. B.

Heerenveen, te 12 uren, door burg. en weth. van Schoterland: het omkleeden van twee gashouders der gasfabriek te Heerenveen. Aanw. 25 Juni, te 11½ uren.

Leeuwarden, te 1 uur, door burg. en weth.: het vernieuwen en herstellen van verschillende bruggen in die gemeente. Bij. inzenden voor 12 uren.

Epe (Geld.), te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen eener openbare school voor lager onderwijs, aldaar, en het leveren van schoolmeubelen, in 2 perc. en in massa. Inl. bij den gemeente-opzichter G. Westerink.

Maandag, 1 Juli.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bezinken en bestorten van een gedeelte van den oever om de voormalige rijks-quarantaineplaats op het eiland »de Tien Gemeten", behoorende tot de zeewerken in de prov. Zuid-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10 district, te 's-Hage, den ingenieur te Brielle, en den opzichter Baumann, te Dordrecht. Aanw. 24 Juni. Raming *f* 4450.

Maastricht, te 12 uren: 1o. het bouwen van gemetselde riolen onder verschillende wegen op de gewezen vestingterreinen te Wijk;
2o. het bouwen van een steenen brug over de Jeker in de Begijnenstraat. Aanw. gehouden.

Middelburg, te 1 uur, door de gascommissie, ten kantore der gas-

fabriek: het maken van een zuiverhuis, het vergrooten der exhausterkamer, de fundeeringen voor generatorovens, exhauster, condensor en regulateur, het veranderen der onderzoekkamer en eenige bijkomende werken, alles met inbegrip der benoodigde materialen. Inl. bij den directeur der gasfabriek.

Dordrecht, te 1 uur, door burg. en weth.: het leveren en inheien van nieuwe dukdalven, in de rivier de Oude-Maas en op den Biesbosch.

's-Hage, te 1½ uren, door burg. en weth.:
1o. het leveren en stellen van eenige meubelen in het centraal-station voor de brandweer te 's-Hage. Aanw. 28 Juni, te 10 uren;
2o. het rioleeren en herbestraten van de Teniers-, Jan-van-Goyen- en een gedeelte van de Rembrandtstraat te 's-Hage. Aanw. 28 Juni, te 11 uren.

's-Hage, te 2 uren, door het ministerie van justitie: het leveren van band, L-, T-, staaf- en plaatijzer, moerbouten, tapbouten, houtschroeven en klinknagels voor 460 stuks alkoven, ten behoeve van de rijkswerkinrichtingen Veenhuizen. (*Zie advert. in n°. 23.*)

Heerenveen, door den architect M. de Jong te Oldeboorn, bij J. Wierda: het afbreken, opruimen en wederopbouwen van het afgebrande boerenhuis te Friens, eigen aan Jhr. mr. W. H. de Beaufort.

Amsterdam, door de firma Keizer en Terstegen: het maken van een gebouw ten dienste van een briquettenfabriek, te Ouderkerk-aan-den-Amstel.

Dinsdag, 2 Juli.

Franeker, te 10 uren, door het dijksbest. der Vijf deelen zeedijken binnendijks aan het gemeentehuis van Franekeradeel: het doen van eene herstelling van de Bijlanderzijl in den Slachtedijk. Aanw. 26 Juni, te 12 uren.

Wissenkerke (Zeel.), te 10½ uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen Vlietepolder, in de directiekeet: het verbeteren en onderhouden der waterkeerende werken aan gemelden polder ged. '89/'90. Aanw. 25 Juni, te 2½ uren en 28 Juni, te 4½ uren.

Rosmalen (N.-Br.), te 1 uur, door het best. van het geneeskundig gesticht voor krankzinnigen »Coudewater", aldaar: het leveren en aanbrengen van leidingen voor watergebruik en brandblussching in de gebouwen, behoorende tot gemeld gesticht, met de daartoe behoorende werken en in aansluiting met het buizennet der waterleiding te 's-Bosch. Aanw. 28 Juni, te 1 uur.

Rotterdam, in het Timmerhuis: het uitvoeren van verfwerken aan gebouwen, bruggen enz., in 16 perceelen.

Woensdag, 3 Juli.

Amsterdam, te 10 uren, door den luitenant-kolonel eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie:
1o. het maken van eene loods bij het fort bij Edam. Raming ƒ 5800;
2o. idem idem idem Waver-Amstel. Raming » 4600.
Bilj. inzenden uiterlijk 2 Juli, vóór 3 uren.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de onderbouw eener doorlaatbrug in de spoorbaan aansluitende aan den spoorweg Boxtel—'s-Bosch, ten behoeve van den spoorweg Zwaluwe—'s-Bosch. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur der staatsspoorwegen, te 's-Bosch. Aanw. 26 Juni. Raming ƒ 43,400.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van vijf en het verlengen van drie dwarskribben aan den rechteroever van de Lek, onder de gemeente Schalkwijk, prov. Utrecht, en het uitvoeren van baggerwerk in de Lek, onder de gemeenten Schalkwijk, prov. Utrecht, en Kuilenburg, prov. Gelderland, tusschen de kilometerraaien 78 en 80. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Musquetier, te Utrecht, en den opzichter Maas, te Rhenen. Aanw. 26 Juni. Raming ƒ 23,100.

Munsterscheveld (Gr.), te 2 uren, door het R.-K. par. kerkbest. van Ter-Apel, in het koffiehuis van J. G. Hoge: het bouwen eener kerk met sacristie en traptoren aldaar, met de levering der materialen. Inl. bij den architect G. te Riele Wz., te Deventer. (*Zie advert. in n°. 25*).

Donderdag, 4 Juli.

Rotterdam, te 11 uren, ten kantore der gemeente-gasfabrieken: het uitvoeren van verfwerken aan de gashouders, stokerijen enz. Aanw. 28 Juni, te 11 uren.

Kuilenburg, te 1 uur, door burg. en weth.: het herstellen van den kaaimuur aan de haven, aldaar. Raming ƒ 900.

Vrijdag, 5 Juli.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van de rijkstelegraaflijnen in de afd. Arnhem. Inl. bij de inspecteurs te 's-Hage en Arnhem. Raming ƒ 1225.

Zaterdag, 6 Juli.

Hilvarenbeek (N.-Br.), te 10½ uren, door de gemeentebesturen van Reuzel, Hooge- en Lagemierde c. a. en Hilvarenbeek: het maken der aardebaan, het bouwen van kunstwerken en het met keien bestraten van den weg van Reuzel over Hooge- en Lagemierde, tot de grens van Hilvarenbeek, door het gehucht Esbeek, aansluitende aan bovengenoemden weg bij de grens van Lagemierde, hebbende het eerste gedeelte eene lengte van 10,362 M., het tweede van 6294 M. Inl. bij de opzichters van den prov. waterstaat F. Koenen, te Eindhoven, voor perc. 1, en A. de Bruin, te Tilburg, voor perc. 2. Aanw. 28 Juni, te 11½ uren.

Tilburg, te 11 uren, door burg. en weth.: de levering van ongeveer 1000 M. trottoirbanden van petit-granit en van 160,000 greskeien. (*Zie advert. in n°. 25.*)

Nieuw-Lekkerland (Z.-H.), te 11 uren, door den voorzitter en heemraden van het waterschap de Overwaard, in het gemeentehuis:
1o. het verrichten van baggerwerk in den lagen boezem van het waterschap de Overwaard onder Nieuw-Lekkerland. Aanw. 3 Juli, te 10 uren;
2o. het maken van een nieuwe puntbeschoeiing aan de lage boezemsluizen in het Elshout.

Dinsdag, 9 Juli.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: bestek no. 495, het maken van de uitbreiding van het hoofdgebouw met daarmede in-verband-staande werken op de halte Nijeveen. Aanw. 2 Juli, na aankomst van trein 244. (*Zie advert. in n°. 25.*)

Woensdag, 10 Juli.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van zes kribben tot verbetering van de rivier den IJsel, boven Doesburg, tusschen de kilometerraaien 23 en 24. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Escher, te Kampen, en den opzichter Portheine, te Arnhem. Aanw. 3 Juli. Raming ƒ 8800.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken en stellen van twee dubbele ijzeren basculebruggen over de amboaw-zijde schutsluizen nabij den St. Antoniedijk, onder de gemeente Diemen, prov. Noord-Holland behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht, en den ingenieur Kluit, te Amsterdam. Aanw. 3 Juli, te 11 uren. Raming ƒ 64,200.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het maken van eenige werken aan den rechteroever van den Boven-Rijn, onder de gemeenten Herwen en Aerdt, prov. Gelderland, tusschen de kilometerraaien 3 en 5 der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Van der Sleijden, te Nijmegen, en den opzichter Klaassen, te Lobit. Aanw. 3 Juli. Raming ƒ 10,050.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van oeververzorzieningen langs het verruimde en het omgelegde gedeelte van den Vaartschen Rijn, onder de gemeenten Jutfaas en Vreeswijk, prov. Utrecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan en den ingenieur Kemper, beide te Utrecht, en den opzichter Olie, te Jutfaas. Aanw. 3 Juli, te 12 uren. Raming ƒ 3500.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud van de rijksrivierwerken en hun toebehooren op het Zwolsche Diep, met daartoe noodige leveringen, herstellingen en vernieuwingen en de afbakening van het vaarwater, van af den dag der gunning tot en met 30 Juni '90. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Escher, te Kampen, en den opzichter Messer, te Genemuiden. Aanw. 3 Juli. Raming ƒ 11,300.

Donderdag, 11 Juli.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het voortzetten der verbetering van den omringdijk op het eiland Marken, behoorende tot de zeewerken in Noord-Holland. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kooreman, te Hoorn, en den opzichter Schol, te Enkhuizen. Aanw. 4 Juli. Raming ƒ 3800.

Vrijdag, 12 Juli.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het plaatsen van leuningen langs eenige opritten in de wegen langs het kanaal door Zuidbeveland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg, en den ingenieur, te Goes. Aanw. 4 en 6 Juli. Raming ƒ 5000.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het doen van strooibepoting en helmbeplantingen, en het stellen van rijsschuttingen ten behoeve van den Stuifdijk, tusschen de Kooi- en Oerderduinen, op het eiland Ameland, prov. Friesland. Inl. bij den hoofdingenieur, den ingenieur en den opzichter Bos, allen te Leeuwarden. Aanw. 6 Juli. Raming ƒ 2400.

Nagekomen Afloopen.

Haarlem, 20 Juni: het maken van eene brugknechtswoning bij de draaibrug te Westgraftdijk, behoorende tot de werken van het Noord-Hollandsch kanaal, bestek no. 118, dienst '89; ingek. 5 bilj., als:

B. Bruin, Alkmaar,	ƒ 4478
H. Schuit, idem	» 4099
H. J. Buis, Urk,	» 3994
P. Bakkenijn, Westgraftdijk,	» 3626.37
J. Messchaert, idem	» 3615
Raming	» 3800

Apeldoorn, 20 Juni: het maken van eene verhoogde los- en ladingplaats en bijkomende werken op het station te Deventer; ingekomen 7 bilj., als:

A. Terwindt,	te Westpannerden,	ƒ 3700
J. v. d. Braak,	» Apeldoorn,	» 3300
F. W. Gonnden,	» idem	» 3039
G. J. Averdijk,	» Wije,	» 2970
Th. Verhoeven,	» Deventer,	» 2700
B. v. d. Worp,	» idem	» 2689
H. Visscher,	» idem	» 2519

Roermond, 21 Juni: het vernieuwen van het bovendek op de brug over de rivier de Maas, *a.* de levering van Amerikaansche grenen planken (Pitch-pine); *b.* het opbreken van het oud en leggen van een nieuw bovendek met bijbehoorende werkzaamheden, en levering van het benoodigde eikenhout; *c.* massa; ingekomen 7 bilj., als:

		a.	*b.*	*c.*
Eduard de Beaumont, Maastricht,		ƒ 2400		
J. L. Lennards,	Roermond,	2179	ƒ 929	
C. Herstecks,	idem	2160	1110	
Jean Debing,	idem	2048	798	
Frans Rewald,	idem			ƒ 2510
H. Peeters,	idem			» 3142
P. Regnen,	idem			» 3125

's-Bosch, 21 Juni: het bouwen van 72 woningen voor de Bossche bouwmaatschappij, onder beheer van den bouwkundige J. Klompers; ingekomen 23 bilj., als:

H. Nederhorst,	te Gouda,	ƒ 65,621
C. Hollander,	» idem	» 63,823
C. Ruijs v. Dugteren,	» Utrecht,	» 61,999
L. de Rooij,	te Tilburg,	ƒ 61,700
A. Vink,	» Utrecht,	» 61,608
L. Vlasman,	» Amsterdam,	» 61,300
G. A. v. Spanje,	» idem	» 60,950
A. v. Dommelen,	» Lent,	» 60,000
P. Dusé en M. Maas,	» 's-Bosch,	» 60,000
F. Oliviers,	» Gemert,	» 59,700
C. v. Straten,	» Utrecht,	» 58,700
M. Visser,	» Papendrecht,	» 58,350
P. Verstrijne,	» Oosterwijk,	» 57,887
A. de Neef,	» Brielle,	» 56,309
L. Paaps,	» Helmond,	» 55,609
Th. Dirks,	» 's-Bosch,	» 54,970
Th. v. Ravenstein,	» idem	» 54,480
F. Hoenderkamp en W. van Beckum,	» idem	» 52,624
P. C. Appel,	» idem	» 52,400
L. Hurkens,	» idem	» 51,980
A. B. Deckers,	» idem	» 50,259
A. Sanders,	» idem	» 50,179
G. de Ruijter,	» idem	» 50,032

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Enschedé, 7 Juni: het maken van de grond- en kunstwerken, het leggen van spoorbanen en wissels en het uitvoeren van eenige andere werken, ten behoeve van den locaalspoorweg van Enschedé naar Oldenzaal;

hoogste inschr. J. Hillen, Grave,	ƒ 58,000
minste » J. J. Huisman, Zutfen,	» 45,000
Gegund.	
Raming	ƒ 48,000

Bussum, 12 Juni: het bouwen van een tuinmanswoning op het landgoed »Crailoo", onder beheer van den architect J. F. Everts; ingek. 7 bilj., als:

M. v. d. Heijden,	te Bussum,	ƒ 7900
C. v. Norren,	» idem	» 6100
G. Majoor	» idem	» 6048
F. Saltzherr,	» Hilversum,	» 5989
E. J. Jurriëns,	» Naarden,	» 5943
W. Schipper,	» Bussum,	» 5900
H. Weitjens,	» idem	» 5799

Gegund.

Zuidbroek, 12 Juni: het verbouwen van een boerenhuis voor mr. E. H. Engelkens, onder beheer van den architect R. C. Kamminga; ingek. 8 bilj., als:

D. Huisman,	te Zuidbroek,	ƒ 4843
P. Bergsma,	» idem	» 4378
G. Pentenga,	» idem	» 4333
H. Schreuder,	» idem	» 4295
H. R. Holthuis,	» idem	» 4287
Joh. Buurke,	» Noordbroek,	» 4187
J. Kamminga,	» Veendam,	» 3999
L. Schreuder Jr.,	» Zuidbroek,	» 3810
Gegund. Raming		ƒ 3826

Veendam, 12 Juni: het maken van eene molenbekapping voor L. J. Wieringa; ingek. 2 bilj., als:

R. Eikenberg,	te Veendam,	ƒ 125
J. Kamminga,	» idem	» 105

Gegund.

Arnhem, 14 Juni: het leveren van hout voor de schipbruggen te Arnhem en Westervoort; ingek. 3 bilj., als: firma G. T. Coers, te Arnhem, H. Lensink idem en B. H. Clercx, te Boxtel, voor de volgende prijzen:

	Coers per M³	Lensink per M³	Clercx per M³
1. zwaar grenen balkhout,	ƒ 48.—	ƒ 52.70	—
2. grenenrib- of plathout,	34.—	39.40	—
3. grenenhout voor delen,	45.—	42.—	—
4. grenenhout voor dekplanken,	40.—	39.—	—
5. beukenhout voor dekplanken,	44.50	48.—	ƒ 50.—
6. eiken rib- of plathout,	90.—	90.—	90.—
7. eikenhout voor delen,	90.—	120.—	90.—

In beraad gehouden.

's-Bosch, 14 Juni: het maken van een cellengebouw aan het geneeskundig gesticht »Voorburg"; ingek. 11 bilj., als:

A. W. v. d. Brugge,	te 's-Bosch,	ƒ 7730
J. v. Rosmalen,	» idem	» 7200
Barret,	» Helmond,	» 6690
L. Paaps,	» idem	» 6666
F. Bekkers,	» Vucht,	» 6635
J. Peijnenburg,	» idem	» 6400
J. Paashuis,	» idem	» 6381
F. Oliviers,	» Gemert,	» 6275
F. v. Hout,	» 's-Bosch,	» 6266
W. v. d. Heijden,	» Vucht,	» 6015
M. v. Hirtum,	» idem	» 5668

Gegund.

Klundert, 14 Juni: de onderhoudswerken aan sluizen, bruggen en heinen in het rentambt Niervaart; minste inschr. waren:

perc. 1, L. Vrins, Klundert,	ƒ 607.73
» 2, C. Jaquet, Zevenbergen,	» 92
» 3, J. Laurens, Klundert,	» 78.32

Kolijnsplaat, 14 Juni: de levering van 3000 scheepston steen ter bestorting aan den vooroever van den polder Nieuw-Noordbeveland; ingek. 1 geldig biljet van P. A. van de Velde, te Neuzen, voor ƒ 8560. Niet gegund.

Harderwijk, 15 Juni: het doen van voorzieningen aan de kazerne Oranje-Nassau te Harderwijk, onder het beheer der genie, te Amersfoort; ingek. 5 bilj., als:

J. E. v. de Weijer,	te Harderwijk,	ƒ 6988
J. Kok,	» idem	» 6749
J. D. Baaijen,	» idem	» 6680
H. v. d. Toorn,	» idem	» 6474
D. L. v. Munching,	» idem	» 6400
Raming		» 6850

Amsterdam, 15 Juni, voor rekening der duinwaterleidingmaatschappij: 1o. het herstellen en vernieuwen der ijzeren bekapping van het ketelgebouw te Leiduin; minste inschr. T. M. Bleus, te Haarlem, voor ƒ 13,989.

2o. het schilderen van de standpijp te Leiduin; minste inschr. S. B. Reijnierse, te Bloemendaal, voor ƒ 1625.

Kuilenburg, 15 Juni: het met klinkers bestraten van den stationsweg ter vervanging van de bestaande grintbaan, met eenige bijkomende werkzaamheden; ingek. 17 bilj., als:

J. Kaptein, Ameide,	ƒ 5597
C. Streefkerk, idem	» 5562
D. A. v. d. Kaaij, Rossum,	» 5500
D. Barneveld, Vreeswijk,	» 5420
J. Schouten, Vianen,	» 5378
T. W. Bonte, Amersfoort,	» 5325
N. A. Koedam, Kuilenburg,	» 5228
C. M. Verkuijl, Geldermalsen,	» 5083
E. Schoonhouwer, Utrecht,	» 4974
Cs. Krachten, idem	» 4973
A. Willigers, Nieuwkuijk,	» 4943
H. de Jong, Ammerstol,	» 4938
J. v. Dongen, Zuiddorpe (Zeel.),	» 4883
P. W. v. Battum, Zalt-Bommel,	» 4784
D. W. Bloem, Weurt bij Nijmegen,	» 4675
L. Molder, Beusichem en D. v. Mameren, Asch,	» 4469
M. C. Stuijvenberg, Tricht,	» 4198

Gegund aan L. Molder, en D. van Mameren.

Ilpendam, 15 Juni: het amoveeren van een gebouw en het bouwen van een woonhuis voor R. van Dam, onder beheer van den architect H. P. van den Aardweg, te Purmerend; ingek. 9 bilj., als:

J. Plas, Purmerend,	ƒ 7979
H. H. Brands, Amsterdam,	» 7777
M. Worp, Purmerend,	» 7448
Jb. de Vries, idem	» 7340
H. Deun, Ilpendam,	» 7313
K. Alblas, idem	» 7249
P. J. Brinkman, Purmerend,	» 7130
J. v. d. Putten, Ilpendam,	» 6897
Jb. Bind, Purmerend,	» 6782

Gegund aan K. Alblas.

Wommels, 15 Juni: het vernieuwen der brug te Rien; ingek. 7 bilj., als:

H. Hilema, Hijlaard,	ƒ 1989
J. K. Visser, Rien,	» 1989
T. J. Tuinenga, Oosterend,	» 1834
T. D. Gaastra, Britswerd,	» 1747
A. Gaasterland, Wieuwerd,	» 1744
H. Tuinenga, Rien,	» 1665
A. T. Joustra, Baard,	» 1634

Gorinchem, 17 Juni: het aanbouwen van een lokaal voor eene nieuwe klasse in de burgerschool voor meisjes; ingek. 5 bilj., als:

J. J. Buller Johz.,	te Gorinchem,	ƒ 2449
M. A. Treffers,	» idem	» 2268
J. v. d. Laak,	» idem	» 2148
L. J. Schaap,	» idem	» 2131
D. J. de Joode,	» idem	» 1898

's-Hage, 17 Juni, onder beheer van het ministerie van waterst. enz.: 1o. het bestorten van den oever langs het 's-Gravendeelsche veer aan de Dordsche Kil; minste inschr. J. Roskam Cz., te Sliedrecht, voor ƒ 875
Raming » 1000

2o. de bestorting van den kop van dam A gelegen boven de Goossche haven benevens de voorziening van de koppen der dammen 6, 7 en 8 van het Flaauwewerk; ingek. 1 biljet, van J. Roskam Jz., te Sliedrecht, voor ƒ 4880
Raming » 5000

Leeuwarden, 17 Juni: het amoveeren van het huis lett. C no. 7, en het bouwen van een winkelhuis met bovenwoning en pakhuis, aldaar, onder beheer van den architect W. C. de Groot; ingek. 11 bilj.; gegund aan de minste inschr. T. Bijlsma en H. de Kleijn, aldaar, voor ƒ 8778.

Delft, 17 Juni: de levering van verschillende behoeften, ten behoeve van verschillende diensten in Ned.-Indië; minste inschr. waren:

Perc. 1, 53,829 KG. messingplaat, J. Leeuwenberg, te Delft, voor ƒ 34,138.92.

Perc. 2, 2000 KG. koperplaat enz., S. A. Vlos & Zonen, te Rotterdam, voor ƒ 5579.55½.

Perc. 3, 7 geweermakers-bankschroeven enz., Gebr. H. E. en J. van der Heide, te Delft, voor ƒ 584.64.

Perc. 4, staalplaat enz., Hotz & Co., te Rotterdam, voor ƒ 1771.20½.

Perc. 5, iepen platen enz., K. van der Torren, te Waddinksveen, voor ƒ 398.53.

Perc. 6, touw enz., W. J. de Voogd, te Dordrecht, voor ƒ 521.60.

Perc. 7, verschillende behoeften tot kleine brandspuiten, W. Hoven & Zn., te 's-Hage, voor ƒ 437.60.

Perc. 8, vilt enz., B. H. Sandhaus, te Delft, voor ƒ 2154.31.

Amersfoort, 17 Juni, voor rekening der gemeente: 1o. de gedeeltelijke vernieuwing van de houten voorbank aan het wester-Eemhoofd aan de Zuiderzee; ingek. 3 bilj., als:

P. Boks,	te Amersfoort,	ƒ 738
H. Heuijgers,	» idem	» 572
H. J. Fijnenberg,	» idem	» 419

Gegund.

2o. het schoonmaken en witten van de hoogere burgerschool met vernieuwing van den vloer in de gymnastiekzaal en eenig verfwerk; ingek. 4 4 bilj., als:

Ph. Smit,	te Amersfoort,	ƒ 275
D. A. Stover,	» idem	» 263
A. v. Daal,	» idem	» 230
C. M. v. Hemert,	» idem	» 219

Gegund.

3o. het schoonmaken en witten van drie lagere schoolgebouwen en het inwendig verven van twee dier gebouwen, benevens het ameublement in een der scholen; ingek. 4 bilj., als:

G. Ruitenberg,	te Amersfoort,	ƒ 540.90
N. v. 't Hof,	» idem	» 532
A. v. Daal,	» idem	» 519
Ph. Smit,	» idem	» 443

Gegund.

4o. het buitenverfwerk van 3 kleine gemeentegebouwen en eenige binnenverfwerken; ingek. 14 bilj., als:

G. Ruitenberg,	te Amersfoort,	ƒ 238
J. v. Eeden,	» idem	» 186
G. v. Lummel,	» idem	» 185
G. Woudenberg,	» idem	» 180
R. v. 't Hof,	» idem	» 172
N. v. 't Hof,	» idem	» 147
R. Voortman,	» idem	» 145
J. C. de Haan Gz.,	» idem	» 137
Ph. Smit,	» idem	» 134
H. v. Wandelen,	» idem	» 118
A. v. Daal,	» idem	» 109
J. R. v. 't Hof,	» idem	» 94.90

Gegund.

Opeinde (Smallingerland), 17 Juni: het afbreken en wederopbouwen van den toren enz., te Opeinde; ingek. 11 bilj., als:

O. P. Offringa, Donkerbroek,	ƒ 4098
H. H. Wiebenga, Nijega,	» 3677
B. J. Gros, Garijp,	» 3547
T. G. v. Manen, Drachten,	» 3420
T. Poppma, Bergum,	» 3375
Joh. Kalt, Ureterp,	» 3364
R. Bloembergen, Rottevalle,	» 3347
R. Eikering, Suameer,	» 3284
S. H. Kijlstra, Drachten,	» 3238
K. Tolman, Boornbergum,	» 3143
J. K. Duursma, Drachten,	» 2856

Gegund.

Haarlem, 17 Juni: het onderhoud van de gebouwen, bruggen enz., van den Haarlemmermeerpolder, ged. '89 en de drie eerste maanden van '90, in 7 perc.; ingekomen 13 bilj., als:

Inschrijvers en woonplaats.	perc. 1	perc. 2	perc. 3	perc. 4	perc. 5	perc. 6	perc. 7
J. A. Kaab, Halfweg,	—	ƒ 1253	ƒ 1053	—	ƒ 1048.—	ƒ 953	—
Th. L. v. Looij, idem	—	1345	991	—	969.—	945	—
A. Guldemond, Hillegom,	—	—	—	—	1125.—	—	—
J. C. Guldemond, Sassenheim,	ƒ 1004.—	—	—	ƒ 886.—	—	—	—
E. F. v. Luijken, Heemstede,	—	1120	—	—	817.50	—	—
J. W. Hulsbosch, Bennebroek,	980.—	1295	1137	—	958.—	—	—
J. P. Bruijn, Haarlemmermeer,	—	948	—	—	1347.—	—	—
J. Hulsbos J.Cz., idem	—	—	—	—	—	—	ƒ 1449
H. Bakker, idem	932.50	1096	898	—	—	—	—
G. de Vries, idem	—	1149	999	—	800.—	—	—
J. A. Hoenderdos, idem	933.—	1035	910	—	839.—	896	1396
J. Hulsbos Lz., idem	995.50	—	—	718.75	—	—	—
G. Bloes, Sloten (N.-H.),	—	—	1260	—	—	935	1985
M. Vester, Heemstede,	—	1116	—	—	816.—	—	—
J. R. v. Marle, Sloten (N.-H.),	—	1487	1302	—	—	970	—

's-Bosch, 17 Juni: het maken en leggen van een riool aan de linkerzijde der Zuidwillemsvaart, ten oost-zuidoosten van de ophaalbrug nabij den Ortes-uitgang; ingek. 3 bilj., als:

P. Kwaaitaal,	te 's-Bosch,	*f* 408.02½
J. Hurkens,	» idem	» 387
J. v. Rosmalen,	» idem	» 375

Goor, 17 Juni: het verbouwen eener oude machinekamer, in te richten tot kalanderzaal, met bijkomende werken, aan de Twentsche stoomblekerij; ingekomen 7 bilj., als:

A. Leeferink,	te Goor,	*f* 4329
A. Groothengel & Zn.,	» Borne,	» 3767
F. B. Kamrich,	» Oldenzaal,	» 3680
A. Jalink,	» Goor,	» 2810
C. ten Zijthoff,	» idem	» 2810
Gebr. Jalsbink,	» idem	» 2779
A. H. Jalink,	» idem	» 2475

Gegund.

Beurne, 17 Juni: het bouwen van 2 woonhuizen, ingericht voor boerderij; ingekomen 8 bilj., als:

Jos. Swinkels,	te Helmond,	*f* 9997
P. J. v. d. Mortel,	» Beurne,	» 9990
E. H. Goossens,	» idem	» 9982
L. Paaps,	» Helmond,	» 9948
W. v. d. Einden,	» Deurne,	» 9325
M. v. Bressel,	» Asten,	» 9200
L. v. Lijsdonk,	» Beurne,	» 9130
F. Oliviers,	» Gemert,	» 8650

Nog niet gegund.

Maastricht, 17 Juni: het bouwen van een veerpost en het leveren van een gierkabel aan het rijksveer te Baarloo; ingek. 2 bilj., als:

L. v. Gasselt,	te Venlo,	*f* 2256
J. Closset,	» Maastricht,	» 2246

Arnhem, 18 Juni: het afbreken en herbouwen van het achtergedeelte van het perc. van de firma Van Dijk en Witte in de Rijnstraat, onder beheer van den architect J. W. Boerbooms; ingek. 6 bilj., als:

W. A. R. Kok,	te Arnhem,	*f* 15.910
G. J. P. Barrenbrug,	» idem	» 15.540
D. A. Roskam,	» idem	» 13.984
J. P. Weising,	» idem	» 13.320
B. Bolder,	» idem	» 13.098
J. v. Burk,	» Oosterbeek,	» 12.820

Pingjum, 18 Juni: het wederopbouwen der verbrande boerenschuur van A. H. van Bugh; ingek. 8 bilj., als:

T. Ganstra, Britsverd,	*f* 9170
J. v. d. Leij, Arum,	» 8899
H. Schuitemaker, Peins,	» 8894
R. Boschma, Pingjum,	» 8888
W. Visser, Makkum,	» 8637
F. Bruinsma, Achlum,	» 8577
D. Flapper, Bolsward,	» 8420
J. Feenstra, Allingawier,	» 8399

Gegund.

Nijmegen, 18 Juni: het bouwen van een heerenhuis met vier arbeiderswoningen; ingek. 13 bilj., als:

J. v. d. Peppel,	*f* 10.848
J. Haspels,	» 10.280
S. J. Meijn,	» 10.192
Th. Delgiger,	» 9.911
H. M. Hendriks,	» 9.749
J. H. Roos,	» 9.700
J. v. Ginkel,	» 9.647
J. S. Grandjean,	» 9.600
W. v. d. Wagt,	» 9.460
J. Teunissen,	» 9.319
A. Th. Opsomers,	» 9.125
J. B. Smits,	» 8.880
F. Ikeskens,	» 8.845

Gegund.

Utrecht, 18 Juni: het verrichten van eenige herstellingen aan gebouwen en kunstwerken, behoorende tot den spoorweg van Groningen naar Delfzijl; ingek. 3 bilj., als:

P. Nieland,	te Wirdum,	*f* 2448
H. Nieland,	» idem	» 2542
W. de Vries,	» Gartnverd,	» 1975
Raming		» 1720

's-Hage, 18 Juni, onder beheer der genie, aldaar: 1o. het bouwen van eene overdekte rijloods, naast de bestaande, bij de Alexanderkazerne te 's-Hage; minste inschr. J. v. d. Elshout Gz., te Scheveningen, voor *f* 19.816.

2o. het doen van voorzieningen aan het gebouw voor de krijgsschool in de Koningspoort te 's-Hage; minste inschr. W. Franke, aldaar, voor *f* 1100.

Tiel, 18 Juni: het bouwen van een watertoren, machinistenwoning met ketelhuis, kolenloods enz., voor de waterleiding aldaar; ingek. 23 bilj.; hoogste inschr. W. Zonneveld, Kralingen, *f* 42.922
minste » R. Maan, Hilversum. » 28.611

Breda, 18 Juni: het bouwen van drie woonhuizen met torenkwartieren, op een terrein gelegen aan de Nieuwe Beststraat, te Breda, onder beheer van den architect J. A. Ouwes; gegund aan W. Simons, aldaar, voor *f* 6491.

Buitenpost, 19 Juni: het bouwen van eene nieuwe school en onderwijzerswoning te Harkema-Opeinde, in de gemeente Achtkarspelen; ingek. 12 bilj., als:

J. de Vries,	te Oldeholtpade,	*f* 9742
F. Ozinga,	» Aalzum,	» 8798
O. Offringa,	» Donkerbroek,	» 8769
R. Wierenga,	» Ureum,	» 8580
K. Tahuan,	» Boornbergum,	» 8387
K. de Vries,	» Eestrum,	» 8227
S. Kielstra,	» Drachten,	» 8227
J. Bos,	» Twijzel,	» 7920
K. v. d. Veen,	» Drachten,	» 7861
J. Bulthuis,	» Buitenpost,	» 7000
M. Veenstra,	» Augustinusga,	» 7346
J. G. v. d. Veen,	» idem	» 7286

Gegund.

Onderdendam, 19 Juni: het opgraven van het Eppenhuistermaar, lang 3160 M.; ingek. 4 bilj., als:

G. Huizinga,	te Zuidhorn,	*f* 1700
J. W. de Jong,	» Britsum,	» 1450
W. de Vries,	» Garnwerd,	» 1307
R. H. Smit,	» Aduarden,	» 1290

Nieuweramstel, 19 Juni: het maken eener stookerswoning met werkplaats op het terrein Westerveld nabij Hilversum; ingek. 9 bilj., als:

H. Kroon,	te Nieuweramstel,	*f* 4000
W. Kroon,	» idem	» 3991
G. Majoor,	» Bussum,	» 3850
J. N. Zwaan,	» Hilversum,	» 3840
J. v. d. Brul,	» idem	» 3825
J. Bolderhei,	» 's-Graveland,	» 3700
J. Bijhard,	» Hilversum,	» 3680
E. Saltzherr,	» idem	» 3675
H. Mouw,	» idem	» 3650

Alkmaar, 19 Juni: 1o. de dijkswerken van het ambacht van Westfriesland, genaamd «Geestmerambacht"; aannemers waren:

perc. 1. Buigen en Zuider-Bekerdijk, J. Oldenburg, Bergen, *f* 100 Raming *f* 160
» 2. Oudoodijk, dezelfde, *f* 125 Raming » 180
» 3. Noorder-Bekerdijk, S. Blom, Schoorl, » 530
Raming » 650
» 4. verschillende werken, J. Klerk, Haringkarspel, *f* 170 Raming » 195
» 5. Zeedijk, J. Dekker, St.-Maarten, » 280
Raming » 340
» 6. Ursemmerdijk of zeedijk bij Winkel, P. Komen, Winkel, *f* 35 Raming *f* 55
» 7. Walingsdijk te Ursem, J. Oldenburg, Bergen, *f* 840 Raming *f* 1075

2o. de werken aan den Veenhuizerdijk; aannemers waren:

perc. 1. O. Kuin, Veenhuizen, *f* 350 Raming *f* 400
» 2. D. Kriller, Oude-Niedorp, » 40
Raming » 50

Rijswijk, 19 Juni: het verrichten van 4200 M² nieuwe en 2500 M² oude klinkerbestrating in den particulieren straatweg van Rijswijk naar Wateringen, met bijlevering van materialen; ingekomen 10 bilj., als:

Wed. C. Hanger, Wateringen,	*f* 8773
A. Korteweg, 's-Hage,	» 8140
P. J. Dubbelman, Dordrecht,	» 7888
G. Huijk en J. de Vries, Parmerend,	» 7873
D. de Graaff, Maasluis,	» 7871
J. de Bruijn en G. J. v. d. Horst, 's-Hage,	» 7700
C. Romeijn, Haarlem,	» 7666
L. den Hoed, Delft,	» 7575
W. Loke, Kralingen,	» 7450
D. Varkevisser Jr., Overschie,	» 7389
M. Bot, Vlaardingen,	» 7275
G. v. d. Hee, Ammerstol,	» 7235
J. v. d. Elshout, Scheveningen,	» 7230
H. D. F. Meijer, Leiden,	» 7199
H. L. Cuvelier, Staveren,	» 7146
C. Bos, Haarlemmermeer,	» 7044
W. Swaneveld, 's-Hage,	» 6990
A. v. Staveren, Kralingen,	» 6789
G. J. Meurs, 's-Hage,	» 6695

Gegund.

Delft, 19 Juni: het maken van een centraalmagazijn van kleeding en uitrusting te Delft; ingek. 3 bilj., als:

Firma F. W. Braat,	te Delft,	*f* 1198.75
P. Vellekoep,	» idem	» 1105
C. D. v. Es,	» idem	» 1087.75
		» 1140

's-Hage, 19 Juni, onder beheer van het ministerie van waterst. enz.: 1o. het onderhoud van de rijkswerken en hun toebehoren op den Boven-Rijn en de Waal, tot 30 Juni '90, in 4 perc.

Perc. 1, ingek. 6 bilj., als:

P. Bell, Zwolle,	*f* 25,403
J. L. Pauwen, Pannerden,	» 25,200
R. A. v. d. Bergh, idem	» 25,150
F. E. Terwindt, idem	» 25,100
J. H. Hoijack, idem	» 24,900
J. H. v. Herzwijk, Lobit,	» 24,890
Raming	» 23,750

Perc. 2, ingekomen 9 bilj., als:

J. v. d. Plas, Hardinksveld,	*f* 30,600
J. v. Vuuren, Zalt-Bommel,	» 29,360
H. v. Anrooy Jz., Nieuwaal, en A. J. Vermeulen, Nijmegen,	» 28,888
P. Bell, Zwolle,	» 28,645
R. A. v. d. Bergh, Pannerden,	» 28,325
G. J. Mol, Kuilenburg,	» 27,961
J. H. Hoijack, Pannerden,	» 27,777
F. E. Terwindt, idem	» 27,000
J. H. v. Herzwijk, Lobit,	» 26,990
Raming	» 28,225

Perc. 3, ingek. 5 bilj., als:

H. v. Anrooy Jz., Nieuwaal, en A. J. Vermeulen, Nijmegen,	*f* 33,000
J. v. d. Plas, Hardinksveld,	» 32,900
J. v. Vuuren, Zalt-Bommel,	» 32,480
F. E. Terwindt, Pannerden,	» 32,000
J. H. v. Herzwijk, Lobit,	» 28,300
Raming	» 29,100

Perc. 4, ingek 7 bilj., als:

J. v. d. Plas, Hardinksveld,	*f* 33,300
F. E. Terwindt, Pannerden,	» 31,900
A. v. d. Vlies, Zalt-Bommel,	» 31,900
J. v. Vuuren, idem	» 31,460
J. P. de Groot, Giesendam,	» 31,000
H. v. Anroy Jz., Nieuwaal, en A. J. Vermeulen, Nijmegen,	» 30,000
A. Kraaijeveld, Sliedrecht,	» 28,950
Raming	» 30,445

4o. het onderhoud en herstel der werken van de Nieuwe-Maas, het Scheur en aan den Hoek-van-Holland, uitmakende den waterweg langs Rotterdam naar zee, van 1 Juli '89 tot en met 30 Juni '90, in 2 perc.

Perc. 1, ingek. 5 bilj., als:

C. v. d. Plas, Hardinksveld,		*f* 20,900
C. Bos Az., Dordrecht,		» 20,490
L. Kalis Kz.,	Sliedrecht,	» 20,340
J. de Baat,	idem	» 18,957
G. Beenhakker Gz.,	idem	» 18,888
Raming		» 20,460

Perc. 2, ingek. 2 bilj., als:

A. Volker Lz., Sliedrecht, en P. A. Bos, Gorichem,		*f* 109,000
C. v. d. Plas, Hardinksveld,		» 108,960
Raming		» 123,000

5o. het verrichten van baggerwerk in den Aaner en de Donge, het onderhouden van de werken op den Aaner en het benedendeel van het Oude-Maasje en van de Donge, benevens het onderhouden der voltooide werken tot verlegging van den Maasmond van 1 Juli '89 tot en met 30 Juni '90; ingek. 10 bilj., als:

A. T. Volker, Sliedrecht,		*f* 15,900
B. Zuiderhoek,	idem	» 15,100
R. de Wherd, Nieuwenhoorn,		» 15,000
M. Bot, Vlaardingen,		» 14,989
C. D. Klevn, Raamsdonk,		» 14,750
J. v. d. Plas, Hardinksveld,		» 14,600
W. Franssen, Geertruidenberg,		» 14,600
G. Beenhakker Gz., Sliedrecht,		» 14,594
W. F. Weijers, Tilburg,		» 14,449
A. W. Groot, Hintham,		» 14,380
Raming		» 15,000

Haamstede, 19 Juni: de verbouwing van de woning van het hoofd der school; ingekomen 9 bilj. als:

J. Franken, Hansweerd,		*f* 1250
K. Bijkerk,	Burg,	» 1240
H. J. Romeijn,	idem	» 1225
L. Padmos, Serooskerke,		» 1201
A. Verjaal,	Noordwelle,	» 1190
W. H. de Rijke,	idem	» 1175.50
D. Hansen, Haamstede,		» 1160.50
A. Beijboer, Serooskerke,		» 1150.50
P. de Vries, Haamstede,		» 1131

Gegund.

Harlingen, 20 Juni: het annoveeren van een oude en het maken van een nieuwe brug over de Roptavaart, liggende in den Oudedijk of Hernestreek in de gemeente Barradeel, met bijlevering van al het benoodigde; ingek. 10 bilj., als:

H. P. Mooiman, Harlingen,		*f* 2097
A. Joustra, Baard,		» 2067
R. de Haan, Harlingen,		» 1904
G. Anema, Midlum,		» 1878
Leeksma en Zeilmaker, Harlingen,		» 1858
L. J. Strak,	idem	» 1849
H. Posthuma Jacz.,	idem	» 1794
J. de Jong, Ahnenum,		» 1716
J. Posthuma,	Harlingen,	» 1674
Joh. de Lange,	idem	» 1597

Gegund.

Zutfen, 20 Juni: het onderhoudswerk langs den spoorweg Arnhem—Deventer en Zutfen—Grenze; minste inschr. waren:

perc. 1, C. J. ter Ellen, Oldenzaal, *f* 639
» 2, dezelfde, » 1437
» 3, W. Enterman, Gorsel, » 540.80
» 4, dezelfde, » 707.81
» 5, H. A. de Graaf, Velp, » 375
» 6, A. Groothengel, Borne, » 2240

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 29 JUNI 1889.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 1 Juli.

's-Bosch, te 10 uren, door burg. en weth.: het doen van vernieuwingen, herstellingen en het tot 1 Juli '90 onderzoeken van zes bruggen, benevens van de Geertrui- en Korenbrugsluizen. Inl. bij den gemeente-architect.

Zalt-Bommel, te 10 uren, door het polderbest., bij A. G. van der Aa: de levering van 350 M³ goed gewasschen grint volgens monster, franco op den wal, aldaar.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bezinken en besteren van een gedeelte van den oever om de voormalige rijks-quarantaineplaats op het eiland «de Tien Gemeten", behoorende tot de nieuwerken in de prov. Zuid-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10de district, te 's-Hage, den ingenieur te Enelle, en den opzichter Baumann, te Dordrecht. Aanw. gehouden. Raming *f* 4450.

Maastricht, te 12 uren: 1o. het bouwen van gemetselde ricten onder verschillende wegen op de gewezen vestingtorreinen te Wijk;

2o. het bouwen van een steenen brug over de Jeker in de Begijnenstraat. Aanw. gehouden.

Apeldoorn, te 12 uren, door burg. en weth.: het doen van verf- en metselwerken, in 8 perc.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: het leveren van 100.000 stuks prov. Groninger baksteenklinkers 1e soort handvorm, of beste Waalklinkers 1e soort.

Middelburg, te 1 uur, door de gascommissie, ten kantore der gasfabriek: het maken van een zuiverhuis, het vergrooten der exhaustorkamer, de fundeeringen voor generatorovens, exhaustor, condensor en regulateur, het veranderen der ondersoekkamer en eenige bijkomende werken, alles met inbegrip der benoodigde materialen. Inl. bij den directeur der gasfabriek.

Dordrecht, te 1 uur, door burg. en weth.: het ophoogen en onder profiel brengen van den toegangsweg naar den watertoren.

Dordrecht, te 1 uur, door burg. en weth.: het leveren en inheien van nieuwe dukdalven, in de rivier de Oude-Maas en op den Biesbosch.

's-Hage, te 1½ uren, door burg. en weth.:

1o. het leveren en stellen van eenige meubelen in het centraal-station voor de brandweer te 's-Hage. Aanw. gehouden;

2o. het rioleeren en herbestraten van de Teniers-, Jan-van-Goyen- en een gedeelte van de Rembrandtstraat te 's-Hage. Aanw. gehouden.

's-Hage, te 2 uren, door het ministerie van justitie: het leveren van band, L-, T-, staaf- en plaatijzer, moerbouten, tapbouten, houtschroeven en klinknagels voor 400 stuks alcoven, ten behoeve van de rijkswerkinrichtingen Veenhuizen. (*Zie advert. in n°.* 25.)

Drachten, te 7 uren, door regenten van het arm- en weeshuis: het doen van eenige vertimmeringen aan het werkhuis.

Breda, te 8 uren, door den architect A. Verlegh, in het koffiehuis bij P. Boeks, in den Terheidenschen Hoek: het bouwen van een gedeelte fabriek en looierij bij de bestaande, gelegen aan den rijksweg van Breda naar Moerdijk.

Hoorn, te 8½ uren, in het café «de Morgenster"; het annoveeren en het daarvoor in de plaats stellen van een nieuw winkelhuis, staande in de Nieuwstraat.

Heerenveen, door den architect M. de Jong te Oldeboorn, bij J. Wierda: het afbreken, opruimen en wederopbouwen van het afgebrande boerenhuis te Friens, eigen aan Jhr. mr. W. H. de Beaufort.

Amsterdam, door de firma Keizer en Terstegen: het maken van een gebouw ten dienste van een briquettenfabriek, te Ouderkerk-aan-den-Amstel.

Koudum (Fr.), bij den burgemeester van Hemelumer Oldeaart en Noordwolde: de levering van 60 stère gewassehen riviergrint, franco op de opslagplaats te Warns.

Utrecht, door den aannemer W. A. G. Jansen: het maken van alle glas- en verfwerken aan den bouw van 23 heerenhuizen aan den Westzeedijk, te Rotterdam.

Dinsdag, 2 Juli.

Franeker, te 10 uren, door het dijksbest. der Vijf deelen zeedijken binnendijks aan het gemeentehuis van Franekeradeel: het doen van eene herstelling van de Rijdsarderzijl in den Slachtedijk. Aanw. gehouden.

Wissenkerke (Zeel.), te 10½ uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen Vlietepolder, in de directiekeet: het verbeteren en onderhouden der waterkeerende werken aan gemelden polder ged. '89/'90. Aanw. gehouden.

Sneek, te 11 uren, door den burgemeester van Wymbritseradeel: het maken van eene walbeschoeiing langs een gedeelte van den Zijdwal in het dorp Heeg, lang 16.75 M. en het herbestraten van dien wal over eene oppervlakte van 120 M².

Utrecht, te 1 uur, door de directie van den Ned. Rijnspoorweg: de levering van 1820 stuks eikenhout voor wissels, in 5 perc.

Rosmalen (N.-Br.), te 1 uur, door het best. van het geneeskundig gesticht voor krankzinnigen «Coudewater", aldaar: het leveren en aanbrengen van leidingen voor watergebruik en brandblusching in de gebouwen, behoorende tot gemeld gesticht, met de daartoe behoorende werken en in aansluiting met het buizennet der waterleiding te 's-Bosch. Aanw. gehouden.

Haarlem, te 3 uren, door den architect D. E. L. van den Arend, in het café Neuf, Groote-Houtstraat: het annoveeren van perc. no. 2, gelegen hoek Magdalenasteeg en Lange-Annastraat, aldaar, en het bouwen van een nieuw glaspakhuis op dit terrein.

Rotterdam, in het Timmerhuis: het uitvoeren van verfwerken aan gebouwen, bruggen enz., in 16 percoelen.

Woensdag, 3 Juli.

Neuzen, te 10½ uren, door het best. van den Ile-Lossedijker, in de wachtkamer van het spoorwegstation: het maken van de gewone onderhoudswerken en van werken tot dijksverbetering aan de waterkeering van voormelden polder, ged. '89/'90. Aanw. 2 Juli, te 10 uren.

Amsterdam, te 10 uren, door den luitenant-kolonel eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie:

1o. het maken van eene hoofs bij het fort bij Edam. Raming *f* 1800;

2o. idem idem idem Water-Aanstel. Raming » 6000.

Bilj. inzenden uiterlijk 2 Juli, voor 3 uren.

Deventer, te 10 uren, door burg. en weth.: het rioleeren van eenige wegen in de Voorstad, aldaar,

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de onderbouw eener doorlaatbrug in de spoorbaan aansluitende aan den spoorweg Boxtel—'s-Bosch, ten behoeve van den spoorweg Zwaluwe—'s-Bosch. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur der staatsspoorwegen, te 's-Bosch. Aanw. gehouden. Raming *f* 47,400.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van vijf en het verlengen van drie dwarskribben aan den rechteroever van de Lek, onder de gemeente Schalkwijk, prov. Utrecht, en het uitvoeren van baggerwerk in de Lek, onder de gemeenten Schalkwijk, prov. Utrecht, en Kuilenburg, prov. Gelderland, tusschen de kilometerranien 78 en 80. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Musquetier, te Utrecht, en den opzichter Mann, te Boxmeer. Aanw. gehouden. Raming *f* 23,100.

Munsterscheveld (Gr.), te 2 uren, door het R.-K. par. kerkbest. van Ter-Apel, in het koffiehuis van J. G. Hoge: het bouwen eener kerk met sacristie en trapttoren aldaar, met de levering der materialen. Inl. bij den architect G. te Riele Wz., te Deventer. (*Zie advert. in n°.* 25).

Groningen, te 8 uren, door den architect K. Hoekzema, in het hotel Friesland: het doen van eenige herstellingen, het vernieuwen en stukadoren van kerk en kerkvertaalkamer der Waalsche gemeente, met de levering van al het benoodigde.

Donderdag, 4 Juli.

Rotterdam, te 11 uren, ten kantore der gemeente-gasfabrieken: het uitvoeren van verfwerken aan de gasbouders, stokerijen enz. Aanw. gehouden.

Langweer (Friesl.), te 12 uren, door burg. en weth. van Doniawerstal, ten gemeentehuize: het verbouwen van de openbare lagere school te Langweer, benevens het leveren van de benoodigde schoolmeubelen. Inl. bij den gemeente-opzichter E. H. Meijer, te St.-Nicolaasga. Aanw. 1 Juli, te 10 uren.

Kuilenburg, te 1 uur, door burg. en weth.: het herstellen van den kaaimuur aan de haven, aldaar. Raming *f* 900.

Wanroij (N.-H.), te 3 uren, door M. Reijnen: het bouwen van een woonhuis en stalling. Aanw. te 10 uren.

Boordrecht, te 5 uren, in het Posthuis: de amotie eener houten schuur op steenen voet en den bouw eener idem idem, bij de woning «Hoogland", in den Zuidplaspolder.

Vrijdag, 5 Juli.

Kralingscheveer (Z.-H.), te 10½ uren, door de architecten J. Stok & Zn., in het café van J. van den Akker: het uitbreiden der chemische fabrieken van de firma M. H. Salomonson, te Kapelle a/d. IJsel, nabij het Kralingscheveer.

Amsterdam, te 11 uren, door den schout-bij-nacht, directeur en kommandant der marine: het maken van een houten gebouwtje met exercitietoren ter oefening in het richten met een kanon van 28 cM.

Hillegersberg, te 11 uren, door burg. en weth. van Hillegersberg en Bergschenbroek: de levering van 400 stère grove middelsoort grint op en bij de Rottekade, aldaar.

Steenwijk, te 12 uren, door burg. en weth.: het uitbaggeren per stoommachine van 1300 M³ in het Steenwijkerdiep, onder de gemeente Steenwijkerwold.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van de rijkstelegraaflijnen in de afd. Arnhem. Inl. bij de inspecteurs te 's-Hage en Arnhem. Raming *f* 1225.

's-Hage, te 1½ uren, door burg. en weth.: het herstellen en onderhouden van het kanaal der waterverversching van 's-Hage met de daarbijbehoorende werken tot 1 Jan. '90. Aanw. 2 Juli, te 10 uren.

Zaterdag, 6 Juli.

Rozendaal, te 10 uren, door burg. en weth. van Rozendaal en Nispen:

1o. het daarstellen eener keibestrating op den oostelijken havendijk;

2o. het daarstellen eener beestenmarkt. Aanw. 1 Juli, te 10 uren.

Hilvarenbeek (N.-Br.), te 10½ uren, door de gemeentebesturen van Reusel, Hooge- en Lagemierde c. a. en Hilvarenbeek: het maken der aardebaan, het bouwen van kunstwerken en het met keien bestraten van den weg van Reusel over Hooge- en Lagemierde, tot de grens van Hilvarenbeek, door het gehucht Esbeek, aansluitende aan bovengemelden weg bij de grens van Lagemierde, hebbende het eerste gedeelte eene lengte van 10,392 M., het tweede van 6394 M. Inl. bij de opzichters van den prov. waterstaat F. Koenen, te Eindhoven, voor perc. 1, en A. de Bruin, te Tilburg, voor perc. 2. Aanw. gehouden.

Tilburg, te 11 uren, door burg. en weth.: de levering van ongeveer 1000 M. trottoirbanden van petit-granit en van 160,000 grieskeien. (*Zie advert. in n°.* 25.)

Nieuw-Lekkerland (Z.-H.), te 11 uren, door den voorzitter en heeren raden van het waterschap de Overwaard, in het gemeentelandshuis:

1o het verrichten van baggerwerk in den lagen boezem van het waterschap de Overwaard onder Nieuw-Lekkerland. Aanw. 3 Juli, te 10 uren;

2o. het maken van een nieuwe puntbeschoeiing aan de lage boezemsluizen in het Elshout.

Deventer, te 11 uren, door J. Vermeer Gz., in het koffiehuis van J. van Poorten, aan den Brink: het afbreken van een bestaand en het bouwen van een nieuw koetshuis met paardenstal achter de Muren, aldaar. Aanw. 1 en 6 Juli, te 10 uren.

Delft, te 11 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van Delfland, in het gemeenlandshuis: verschillende vernieuwings- en onderhoudswerken aan de sluizen, bruggen, gebouwen enz. van Delfland, in de gemeenten Schiedam, Vlaardinger-Ambacht, Ketel en Delft gelegen. Inl. bij den ingenieur W. de Man en den opzichter Van Dorp, beide te Delft. Aanw. 1 Juli, te 10 uren.

Hellevoetsluis, te 11½ uren, door den schout-bij-nacht, directeur en kommandant der marine:

1o. het bouwen van eene barak voor lijders aan besmettelijke ziekten, met desinfecteer-inrichting, lijkenkamer, badkamer enz.;

2o. het inrichten van het tonnenmagazijn tot woning van den administrateur en het doen van eenige herstellingen en wijzigingen der indeeling van lokalen in de maritieme ziekeninrichting;

3o. het inrichten van een steenkolenbergplaats op de werf tot tonnen- en kettingmagazijn. Aanw. 3 Juli, te 11 uren.

Leeuwarden, te 1 uur, door burg. en weth.: het doen van eenige verfwerken aan 13 gebouwen en 2 brugwachterswoningen.

Rijsoord: het bouwen van eene kerk met consistoriekamer. Inl. bij A. Pijl Jr., te Alblasserdam.

Maandag, 8 Juli.

Rotterdam, te 11 uren, door het best. der vereeniging »de Kerkelijke Kas", Kruiskade no. 39: het maken van een kerkgebouw aan de Ammanstraat, aldaar. Inl. bij den architect T. E. Kuipers, Ceintuurbaan 177, Amsterdam. Aanw. 2 Juli, te 2 uren.

Middelburg, te 11½ uren, door het best. der godshuizen, in het burgerweeshuis:

1o. het uitvoeren van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen;

2o. het verrichten van eenig schilderwerk.

Amsterdam, te 1 uur, door het best. van den Binnendijkschen Buitenvelderschenpolder, in het Polderhuis buiten de Weteringbarrière aan de Stadhouderskade: het doen van eenige vernieuwingen en reparatiën aan polderwerken, volgens bestek. Aanw. 6 Juli, te 10 uren.

Nijkerk (Geld.), te 1 uur, door den dijkstoel van den polder Arkemheen, op het gemeentehuis: de levering van ongeveer 60 last harde nieuwe puin, het last gerekend tegen 2000 kilo.

's-Hage, te 1½ uren, door burg. en weth.: het bouwen van een havenkantoor en woning aan den Loosduinschen weg en van een havenkantoor aan de Delftsche trekvaart te 's-Hage. Aanw. 5 Juli, te 10 uren.

Dinsdag, 9 Juli.

Haarlem, te 12 uren, door W. J. Kooij Jr.: het bouwen van een winkelhuis met bovenwoning, op een terrein aan de Barrevoetsteeg, aldaar. Inl. bij Adr. Siegers, Van-der-Helststraat 48, Amsterdam. Aanw. 9 Juli, te 10 uren.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: bestek no. 495, het maken van de uitbreiding van het hoofdgebouw met daarmede in-verband-staande werken op de halte Nijeveen. Aanw. 2 Juli, na aankomst van trein 244. (*Zie advert. in nº. 25.*)

Nijmegen, te 2 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een bank van leening met directeurswoning, aan de Pikkegas, aldaar.

Rotterdam, in het timmerhuis: de levering van 1,000,000 vlakke Waalklinkers.

Woensdag, 10 Juli.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van zes kribben tot verbetering van de rivier den IJsel, boven Doesburg, tusschen de kilometerraaien 23 en 24. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Escher, te Kampen, en den opzichter Portheine, te Arnhem. Aanw. 3 Juli. Raming ƒ 8800.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken en stellen van twee dubbele ijzeren basculebruggen over de in-aanbouw-zijnde schutsluizen nabij den St. Antoniedijk, onder de gemeente Diemen, prov. Noord-Holland behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht, en den ingenieur Kluit, te Amsterdam. Aanw. 3 Juli, te 11 uren. Raming ƒ 64,200.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het maken van eenige werken aan den rechteroever van den Boven-Rijn, onder de gemeenten Herwen en Aerdt, prov. Gelderland, tusschen de kilometerraaien 3 en 5 der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Van der Steijden, te Nijmegen, en den opzichter Klaassen, te Lobit. Aanw. 3 Juli. Raming ƒ 10,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van oeververzieningen langs het verruimde en het ongelegde gedeelte van den Vaartschen Rijn, onder de gemeenten Jutfaas en Vreeswijk, prov. Utrecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan en den ingenieur Kemper, beide te Utrecht, en den opzichter Olie, te Jutfaas. Aanw. 3 Juli, te 12 uren. Raming ƒ 3500.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud van de rijksrivierwerken en hun toebehooren op het Zwolsche Diep, met daartoe noodige leveringen, herstellingen en vernieuwingen en de afbakening van het vaarwater, van af den dag der gunning tot en met 30 Juni '90. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Escher, te Kampen, en den opzichter Messer, te Genemuiden. Aanw. 3 Juli. Raming ƒ 11,300.

Grouw, te 11 uren, door burg. en weth. van Idaarderadeel: het maken van inrichtingen voor de berging van asch en fecale stoffen, walbeschoeiing enz. Inl. bij den gemeente-opzichter te Grouw.

Blokzijl, te 1 uur, in het koffiehuis van Albert Wolde: de gebouwen voor stoomhoutzagerij en schaverij met machinekamer en ketelhuis, voor B. Loos & Zn., aldaar. Inl. bij de fabrikanten F. ten Zijthoff & Zn., te Deventer. Aanw. 10 Juli, te 11 uren.

Donderdag, 11 Juli.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het voortzetten der verbetering van den omringdijk op het eiland Marken, behoorende tot de zeewerken in Noord-Holland. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Keurenaer, te Hoorn, en den opzichter Schol, te Enkhuizen. Aanw. 4 Juli. Raming ƒ 3800.

Zierikzee, te 1 uur, door het dagel. best. van het waterschap Schouwen, aan 's Landskamer: het leveren van 2000 M³ zinkstuk en 2230 scheepston steen aan het Noorderstrand. Aanw. 9, 10 en 11 Juli.

Vrijdag, 12 Juli.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het plaatsen van leuningen langs eenige opritten in de wegen langs het kanaal door Zuidbeveland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg, en den ingenieur, te Goes. Aanw. 4 en 6 Juli. Raming ƒ 5000.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het doen van stroobesteking en helmbeplantingen, en het stellen van rijsschuttingen ten behoeve van den Stuifdijk, tusschen de Kooi- en Oerderduinen, op het eiland Ameland, prov. Friesland. Inl. bij den hoofdingenieur, den ingenieur en den opzichter Bos, allen te Leeuwarden. Aanw. 6 Juli. Raming ƒ 2400.

Zaterdag, 13 Juli.

Heerde (Geld.), te 1 uur, door de commissie van beheer van den kunstweg van het Blokhuis naar Heerde, in het gemeentehuis: de levering vóór 1 Sept. a. s., vrachtvrij op den wal (en met keuring evenens op den wal) van 280 stère grove berggrint.

Maandag, 15 Juli.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bestorten van de Hoornsche hoofden aan den Oudenhoornschen zeedijk, behoorende tot de zeewerken in de prov. Zuid-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur, te Brielle, en den opzichter Kooreman, te Nieuw-Hellevoet. Aanw. 8 Juli. Raming ƒ 3610.

Amersfoort, te 1 uur, door dijkgraaf en hoogheemraden van den Bunschoter Veen- en Veldendijk, in het hotel Muller:

1o. de levering van een genoegzame hoeveelheid zuilenbasalt, benoodigd voor het bezetten van den Veldendijk onder Bunschoten, over eene oppervlakte van 4466 M² en bovendien een partij van 25 last van 2000 KG.;

2o. de levering van eene genoegzame hoeveelheid grove puin, benoodigd bij dat werk. Inl. bij den dijksopzichter, te Spakenburg. Aanw. 8 Juli.

Dinsdag, 16 Juli.

Gemert, te 12 uren, door Joh. Prinzen: het bouwen van een woonhuis, stal en koetshuis. Inl. bij de bouwkundigen Wouterlood en Berkelaar, te Schiedam. Aanw. 16 Juli, te 11 uren. (*Zie advert. in nº. 26.*)

Woensdag, 17 Juli.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het maken, leveren en opstellen van drie waterkranen op het centraal personenstation te Amsterdam. Raming ƒ 3800;

2o. het leveren van beslagen eiken wisselhout op het centraal personenstation te Amsterdam. Raming ƒ 5500;

3o. het maken en leveren van Engelsche wissels en kruisingen op het centraal personenstation te Amsterdam. Raming ƒ 13,000. Alles ten behoeve van den spoorweg van Nieuwediep naar Amsterdam. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur der staatsspoorwegen, te Amsterdam.

Vrijdag, 19 Juli.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het voortzetten der verbetering van de traversen en het vernieuwen van verschillende vakken klinkerbestrating ter instandhouding van de rijkswegen in de prov. Overijsel. Inl. bij den hoofdingenieur Reuvens en den ingenieur Loke, beide te Zwolle. Aanw. 11 en 12 Juli. Raming ƒ 17,800.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van de rijkstelegraaflijnen tusschen Haarlem en Rotterdam. Inl. bij de inspecteurs der rijkstelegraaf te 's-Hage en Rotterdam. Raming ƒ 1950.

Donderdag, 25 Juli.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het leggen van een dam langs het vaarwater in het Open IJ, buiten den afsluitdijk bij Schellinkwoude, en het afzanden der gronden bestemd voor den aanleg eener visschershaven te IJmuiden. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur De Bruijn en den adspirant-ingenieur Marinkelle, beide te Amsterdam. Aanw. 11 Juli. Raming ƒ 532,600.

Vrijdag, 26 Juli.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het herstellen van de remmingwerken in de binnenhaven te Wemeldinge en bij Schorebrug, behoorende tot de werken van het kanaal door Zuidbeveland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg, en den ingenieur, te Goes. Aanw. 17 en 19 Juli. Raming ƒ 7300.

Dinsdag, 6 Aug.

Terborg, te 12 uren, door het best. van het waterschap van den Ouden-IJsel, ter secretarie: het bouwen van de groote kunstwerken ten behoeve van de kanalisatie van den Ouden-IJsel, als:

1o. bestek no. 1, schutsluis en stuw te Doesburg. Raming ƒ 78,487;
2o. idem 2, idem idem » Keppel » » 61,980;
3o. idem 3, idem idem aan de Kommenade, » » 57,500;
4o. idem 4, idem idem bij Terborg. » » 55,280;
5o. idem 5, idem idem te Ulft. » » 66,185;
6o. idem 6, ijzer voor alle kunstwerken. » » 50,000.

Inl. bij de ingenieurs J. van Hasselt en De Koning, te Nijmegen. Aanw. 23 Juli, te 10½ uren.

Op onbepaalden datum.

Bakhuizen (Fr.): het gedeeltelijk vernieuwen van het logement van J. Terpstra. Inl. bij N. Zalmstra.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Utrecht, 17 Juni: het maken van een machinegebouw met machinistenwoning, schoorsteen, kolenloods enz., ten behoeve der waterleiding te Tiel; ingek. 23 bilj., als:

W. Zonneveld,	Kralingen,	ƒ 42,922
J. Spruijt en A. v. Stavoren,	idem	» 42,700
L. de Noef Lz.,	Brielle,	» 41,967
K. Hollander,	Gouda,	» 41,286
H. Wienhoven,	Schiedam,	» 41,036
A. A. J. Grasso,	Utrecht,	» 40,900
H. J. Nederhorst,	Gouda,	» 40,516
J. A. v. d. Meijden,	Hardinksveld,	» 39,000
F. H. Joseph,	Utrecht,	» 35,957
T. G. Bekhuis en D. Damstra,	Leeuwarden,	» 34,777
L. Vlasman,	Amsterdam,	» 34,200
G. A. v. Spanje,	idem	» 33,620
H. Deutekom,	idem	» 33,147
G. v. Rassel,	Utrecht,	» 32,870
P. Verbruggen,	Waddinxveen,	» 32,829
J. v. Burk en W. Wissing,	Oosterbeek,	» 32,630
K. J. Ruijsch v. Dugteren,	Utrecht,	» 32,236
A. C. Vink,	idem	» 31,935
A. J. v. Alphen en K. W. Valstar,	Tiel,	» 31,690
H. Stelwagen,	Rotterdam,	» 30,960
A. v. Henk,	Kerkdriel,	» 30,430
W. A. G. Jansen,	Utrecht,	» 29,500
R. Mouw,	Hilversum,	» 28,611

Gegund.

Ermeloo, 19 Juni: het vergrooten van het keukengebouw en het waschhuis en het bouwen van een machinegebouw enz., op Veldwijk en Ermeloo; ingek. 6 bilj., als:

J. D. Rasijen,	te Harderwijk,	ƒ 21,200
F. Aberson,	» Steenwijk,	» 19,800
J. v. d. Berg,	» Ermeloo,	» 19,468
J. Kok,	» Harderwijk,	» 18,700
M. de Lange,	» idem	» 18,574
Chr. Wegerif,	» Apeldoorn,	» 18,334

Gegund.

Aalst, 21 Juni: het amoveeren van den bestaanden houten duiker en het maken van een steenen duiker op de Koewaard, onder Aalst; minste inschr. A. R. Nagelvoort, te Rossum, voor ƒ 484. Gegund.

's-Hage, 21 Juni: het bouwen van een boven- en benedenwoning, op een terrein, gelegen aan de Falckstraat, naast de Zuiderkerk te 's-Hage, voor rekening van de Ned.-Herv. gemeente, onder beheer der architecten Croiset van Uchelen en Ehnle, aldaar (onderhands); ingekomen 13 bilj., als:

H. v. Jaarsveld,	te 's-Hage,	ƒ 11,270
A. C. Paardekooper,	» idem	» 11,174
J. L. Werdes,	» idem	» 11,050
H. E. de Baan,	» idem	» 10,786
Gebr. de Vos,	» idem	» 10,690
C. Kranenburg,	» idem	» 10,625
C. J. Streef,	» idem	» 10,530
A. Stigter,	» idem	» 10,490
Jac. Vos,	» idem	» 10,414
Gebr. Houtman,	» idem	» 10,285
Van Lith en Fontein,	» idem	» 10,214
J. Ph. Reeser,	» idem	» 10,188
H Hols,	» idem	» 9,994

Rhenen, 21 Juni: de verbouwing van een perceel met winkelpui en bakkersoven en verder reparatiewerk, onder beheer van den architect G. B. van Leersum; gegund aan C. Smits, te Rhenen, voor ƒ 1900.

Amsterdam, 22 Juni: het bouwen van een woonhuis in de Vondelstraat, onder beheer van den architect Jan Springer; ingekomen 12 bilj.; minste inschr. W. Voskuil, te Amsterdam, voor ƒ 26,600.

Wieringen, 22 Juni: het verbeteren van de zeeweringen van het heemraadschap; ingek. 7 bilj., als:

N. J. Poel,	te Wieringen,	ƒ 7125
P. J. de Vries,	» idem	» 7000
J. Poppen,	» idem	» 6560
C. Kroon,	» idem	» 6300
R. Schrauder,	» Kolhorn,	» 6190
M. Poppen,	» Wieringen,	» 5940
J. Hermans,	» idem	» 5020

Dinteloord, 22 Juni: het verhoogen van den dijk van den kleinen Carolinapolder; ingek. 4 bilj., als:

A. Vlamings,	te Dinteloord,	ƒ 1290
C. v. Zundert,	» Made,	» 1200
C. Verschuuren,	» Dinteloord,	» 1000
J. Hack,	» Oud-Gastel,	» 970

Nog niet gegund.

Delft, 22 Juni: het onderhouden der verschillende vernieuwings- en onderhoudswerken in het district Maassluis, voor rekening van het hoogheemraadschap Delfland.

Perc. 1, ingek. 6 bilj., als:

J. C. Maassen,	te Vlaardingen,	ƒ 6919
E. Dorsman,	» idem	» 6666
V. Heijst en Zonneveld,	» idem	» 6435
E. Blok,	» idem	» 6150
B. v. d. Hoeven,	» idem	» 5858
D. de Lange,	» idem	» 5640

Perc. 2, ingek. 1 biljet van A. Poortman Kz., te Maassluis, voor ƒ 2499.

Perc. 3, ingek. 3 bilj., als:

J. Luiten,	te Monster,	ƒ 1535
W. A. P. Dessing,	» Naaldwijk,	» 1188
A. C. Verweij de Winter,	» idem	» 1000

Perc. 4, ingek. 3 bilj., als:

F. v. Santen,	te Vlaardingen,	ƒ 1315
B. v. d. Hoeven,	» idem	» 1080
A. Tas,	» Maassluis,	» 989

Perc. 5, ingek. 1 biljet van D. Bontenbal, te Hof-van-Delft, voor ƒ 2565.

Hekelingen, 22 Juni: het bouwen van een woonhuis, koetshuis en paardenstal, voor A. Oosthoek, te Geervliet, onder beheer van den architect P. Smit; ingek. 11 bilj., als:

M. v. d. Wulp, Hekelingen,	ƒ 6722
N. L. v. d. Wulp, idem	» 6719
L. de Neef, Brielle,	» 6700
H. Benkelman en Joh. Meuldijk, Abbenbroek,	» 6465
C. Warnaar, Spijkenisse,	» 6300
L. Bakker, Hekelingen,	» 6194
W. Stoker, Oud-Beierland,	» 6080
Gerrit Pijl, idem	» 6060
Gooij Pijl, idem	» 6059
W. v. d. Wel, Nieuw-Beierland,	» 6050
J. Klos, Hekelingen,	» 6019

Gegund.

's-Hage, 22 Juni: den herbouw van schoorsteenen op het terrein der gemeente-gasfabriek; ingek. 13 bilj., als:

	perc. 1	perc. 2	massa
Gebr. Andreoli, 's-Hage,			ƒ 17,950
W. P. Teeuwisse, idem			17,900
A. Stigter, idem	ƒ 5600	ƒ 12,800	17,030
H. v. Bergen Henegouwen, idem	5500	12,500	17,500
A. C. Paardekooper, idem	5320	12,200	17,000
H. Wienhoven, Schiedam,			16,750
H. Stelwagen, Rotterdam,	3091	12,770	15,860
C. Romeijn, Haarlem,	4190	11,590	14,780
M. A. J. Taverne, 's-Hage,			14,600
G. Keij, Rotterdam,	4500	10,300	12,990
A. de Waard en J. C. Diercks, 's-Hage,			12,900
J. Spruijt en A. v. Staveren, Kralingen,			11,918
A. Korteweg, 's-Hage,	2400		11,830

Amsterdam, 24 Juni, voor rekening der gemeente: 1o. het vernieuwen der vaste brug no. 81, over de Reguliersgracht; ingekomen 14 bilj., als:

Meijer en V. Koolwijk,	te Amsterdam,	ƒ 10,950
C. J. Maks,	» idem	» 9,900
H. Ozinga,	» idem	» 9,478
J. J. Boekholtz,	» idem	» 9,400
G. J. Zuiderhoek,	» idem	» 9,400
W. Ambachtsheer,	» idem	» 8,988
Smidt en Hermans,	» idem	» 8,730
W. de Leon,	» idem	» 8,398
C. Bietsnijder,	» idem	» 7,990
G. A. v. Spanje,	» idem	» 7,950
H. C. Dorlas,	» idem	» 7,915
A. Helsen,	» idem	» 7,692
A. v. Brummelen,	» idem	» 7,649
J. P. Cornelissen,	» idem	» 7,341

2o. het vernieuwen der vaste bruggen no. 290 en 292, over de Kromboomsloot; ingekomen 10 bilj., als:

J. J. Boekholtz,	te Amsterdam,	ƒ 12,490
Meijer en V. Koolwijk,	» idem	» 11,984
C. J. Maks,	» idem	» 11,970
A. Helsen,	» idem	» 10,697
W. de Leon,	» idem	» 9,881
G. A. v. Spanje,	» idem	» 9,800
A. v. Brummelen,	» idem	» 9,649
G. J. Zuiderhoek,	» idem	» 9,450
Smalt en Hermans,	» idem	» 9,310
J. P. Cornelissen,	» idem	» 8,949

Purmerend, 24 Juni: het bouwen eener boerderij voor S. Droog, te Beemster, onder beheer van den architect C. N. Vlaming, te Schagen; ingek. 8 bilj., als:

A. Borsjes,	te Beemster,	ƒ 8780
J. Nat	» idem	» 8180
R. Scheringa,	» Schermerhorn,	» 7250
A. Woudhof,	» idem	» 7139
A. Stam,	» idem	» 7025
P. de Groot,	» Purmerend,	» 6986
M. Beuman,	» Beemster,	» 6963
Joh. Verwoel,	» Oosthuizen,	» 6585

Gegund.
Raming ƒ 6522

's-Hage, 24 Juni: de levering van benoodigdheden voor de staatsspoorwegen op Sumatra: 1o. kappen voor loodsen, bestek XIX; ingekomen 7 bilj., als:

Maschinenfabrik Esslingen, Esslingen,	ƒ 24,500
Penn en Bauduin, Dordrecht,	» 29,000
Soc. travaux Dyle et Bacalan, Parijs,	» 28,658
L. J. Enthoven & Co., 's-Hage,	» 25,466
Soc. de Sclessin, Tilleur,	» 25,220
Kon. fabriek van stoom- en andere werktuigen, Amsterdam,	» 21,648
Soc. de travaux publics, Brussel,	» 21,109

2o. draadnagels enz., perc. V; ingekomen 2 bilj., als:

W. Hoven & Zn., 's-Hage,	ƒ 575.40
C. Willemsz, Amsterdam,	» 569.60

3o. Waalklinkers, perc. VI; ingek. 2 bilj. als:

B. J. Stegeman, Deventer,	ƒ 2998
W. v. Holst & Co., Arnhem,	» 2870

4o. tegels, perc. VII; ingek. 4 bilj., als:

De Lint & Co.,	Rotterdam,	ƒ 2575
J. J. Sand,	Amsterdam,	» 2520
Folkerts & Co.,	idem	» 2455.75
H. F. Degens,	idem	» 2220

Kollum, 24 Juni: het herbouwen de afgebrande braak- en bergschuur bij het armhuis; ingek. 9 bilj., als:

J. Pijnakker,	te Kollum,	ƒ 4725
P. Zijlstra,	» idem	» 4490
K. Pijnakker,	» idem	» 4425
Bulthuis,	» Buitenpost,	» 4265
T. Kats,	» Kollum,	» 4098
Joh. Bakker,	» idem	» 4048
J. P. Spaan,	» idem	» 4046
J. J. Oosterhof,	» idem	» 4040
M. Veenstra,	» Augustinusga,	» 3947

Voorloopig gegund.

Assen, 25 Juni, onder beheer van 's rijks waterstaat: 1o. de verruiming van het bovenpand der Drentsche hoofdvaart van 500 M. bewesten den mond der Asserwijk tot Assen (herbesteding); ingek. 17 bilj., als:

C. ter Horst, Zwolle,	ƒ 33,147
C. de Jong Jr., Hardinksveld,	» 33,070
P. Hell, Zwolle,	» 31,890
F. J. Schaafsma, Harlingen,	» 31,700
A. W. Groot, Hintham,	» 31,290
C. Visser, Sliedrecht,	» 30,925
T. T. Kloosterman, Hemelum,	» 30,200
A. Blocks, Zwolle,	» 29,680
M. de Vries en L. Zandstra, Lemmer,	» 29,609
A. Woldringh, Zoutkamp,	» 28,028
J. v. Burk, Oosterbeek en W. Wissing, Arnhem,	» 27,808
J. J. de Gilde, IJselmuiden,	» 27,400
R. H. de Boer, Staveren, en G. T. Praamstra, Veenwouden,	» 27,200
C. Bos Az., Dordrecht,	» 26,900
J. W. de Vries, Smilde en H. v. Dijk, Groningen,	» 25,815
J. v. Noordennen, Harlingen,	» 25,080
A. Prins Tz., Sliedrecht,	» 23,606
Raming	» 28,000

2o. de verruiming van een gedeelte van het bovenpand der Drentsche hoofdvaart, lang 2180 M., tusschen de Kooptakkersdraai en de Grietmanebrug te Smilde; ingek. 25 bilj., als:

H. H. Smith, Almenum,	ƒ 42,300
R. H. de Boer, Staveren, en G. T. Praamstra, Veenwouden,	» 41,900
W. D. Rottschäfer, Stedum,	» 41,867
H. Smallenbroek en H. Jalvingh, Assen,	» 39,900
R. Hunse Jr., idem	» 39,670
W. de Vries, Garnwerd,	» 39,150
C. de Jong Jr., Hardinksveld,	» 38,977
P. Langeveld Pz., idem	» 38,249
F. J. Schaafsma, Harlingen,	» 38,190
A. Terwindt, West-Pannerden,	» 37,900
A. v. d. Meiden Az., Hardinksveld,	» 37,640
J. N. Kruizinga, Groningen,	» 37,280
J. v. Noordennen, Harlingen,	» 37,200
A. Woldringh, Zoutkamp,	» 36,681
W. Goedkoop Dz., Amsterdam,	» 36,417
J. Otten, Meppel,	» 36,000
C. ter Horst, Zwolle,	» 35,947
J. v. Burk, Oosterbeek, en W. Wissing, Arnhem,	» 35,900
C. Bos Az., Dordrecht,	» 35,800
M. de Vries en L. Zandstra, Lemmer,	» 35,800
F. W. Dekker, Sliedrecht,	» 35,850
F. Aberson, Steenwijk,	» 35,778
J. J. de Gilde, IJselmuiden,	» 35,400
J. W. de Vries, Smilde, en H. v. Dijk, Groningen,	» 34,724
C. Visser Gz., Sliedrecht,	» 32,580
Raming	» 38,200

Rotterdam, 25 Juni: het verbeteren van de Oost- en Westkousdijken; ingek. 18 bilj., als:

J. P. de Groot, Giesendam,	ƒ 11,740
P. de Vos Hz., Bergambacht,	» 11,387
C. v. d. Meijl en, Hardinksveld,	» 10,975
W. Visser, Bergambacht,	» 10,899
P. v. 't Verlaat, Hardinksveld,	» 10,690

G. Beenhakker Gz., Sliedrecht,		ƒ 10,578
G. Keij, Rotterdam,		» 10,400
C. Zanen Hz., Ammerstol,		» 10,280
C. de Jong Jz., Hardinksveld		» 10,175
P. Zanen Cz., Ammerstol,		» 10,140
W. H. Swets, Hardinksveld,		» 9,890
A. v. d. Heijden Az., idem		» 9,683
J. de Jong Az. Jr., Ammerstol,		» 9,560
H. de Jong, idem		» 9,493
P. J. Buisbelman, Dordrecht,		» 9,388
A. de Jong Jz., Ammerstol,		» 9,265
P. Baggerman Pz., Werkendam,		» 8,990
D. R. de Jong, Rotterdam,		» 7,492

Utrecht, 25 Juni: het aanvoeren van bestaande gebouwen, het bouwen van pakhuizen, paardenstal, tuinmuren, het veranderen van een bestaand kantoor en magazijnen, benevens het leggen van bestrating, rioleering enz.; ingek. 9 bilj., als:

B. J. v. Baaren,	te Utrecht,	ƒ 13,689
W. H. Westerhout,	» idem	» 11,840
A. J. Gronert,	» idem	» 11,492
A. v. Amerongen,	» idem	» 10,988
F. W. Geurdes,	» Apeldoorn,	» 10,876
Gebr. v. Leeuwen,	» Utrecht,	» 10,780
H. Vermeer,	» idem	» 10,640
W. A. G. Jansen,	» idem	» 10,200
H. C. v. Benthem,	» idem	» 9,499

Gegund.

Rotterdam, 25 Juni: de levering van een stoomketel ten behoeve van het krankzinnigengesticht; ingekomen 6 bilj., als:

Nering Bögel & Co., Deventer,	ƒ 2985
Gebr. Stork, Hengelo,	» 2814
Burgerhout & Zn., Rotterdam,	» 2286
A. I. Jacobs, Haarlem,	» 2243
Kon. Ned. machinefabriek, Helmond,	» 2200
Machinefabriek »Delftshaven", Rotterdam,	» 2130

Arnhem, 26 Juni: het uitvoeren van werkzaamheden in verband met de opstelling van een hoetwaterovens in de garnizoensbakkerij te Arnhem, onder beheer der genie, aldaar; ingek. 4 bilj., als:

D. A. Roskam,	te Arnhem,	ƒ 2944
J. Post,	» idem	» 2767
G. H. v. d. Heijden,	» idem	» 2680
J. P. Welsing,	» idem	» 2586

Raming » 2800

Almelo, 26 Juni: het rioleeren en dempen eener waterloding lang 140 M.; ingekomen 8 bilj., als:

H. Witzand,	te Almelo,	ƒ 1347
J. Eshuis,	» idem	» 1345
K. Spoor,	» idem	» 1408
E. Eshuis,	» idem	» 1440
J. Scholten Ez.,	» idem	» 1426
F. Kuiper,	» idem	» 1420
G. Nijhuis,	» idem	» 1390
H. Westenberg,	» idem	» 1359

Gegund.

Raming ƒ 1375

Winterswijk, 26 Juni: het verbouwen en vergrooten der schuren voor openbaar lager onderwijs in de buurtschappen Meddo en Woold en de levering van daarbijbehoorende meubelen.

School te Meddo; ingek. 6 bilj.; minste inschr. G. J. Benskers Jz., te Winterswijk, voor ƒ 2680.

School te Woold; ingek. 6 bilj.; minste inschr. H. J. te Siepe, te Winterswijk, voor ƒ 2377.

Meubelen te Meddo; ingekomen 2 bilj.; minste inschr. B. Lichtenberg, te Winterswijk, voor ƒ 317.

Meubelen te Woold; ingekomen 2 bilj.; minste inschr. dezelfde, voor ƒ 167.55.

Massa meubelen; ingek. 6 bilj.; minste inschr. dezelfde, voor ƒ 487.

Naaldwijk, 26 Juni: het bouwen van eene kerk en pastorie; ingek. 11 bilj., als:

B. Trompie, Loosduinen,	ƒ 17,700
C. Kranenburg, 's-Hage,	» 15,260
A. J. Franken, Monster,	» 15,180
W. Franken, 's-Hage,	» 14,990
H. D. v. d. Zalm, Hoek-van-Holland,	» 14,000
A. Nouwe, Honselersdijk,	» 13,999
W. Lalleman, 's-Gravezande,	» 13,600
Joh. Varekamp, idem	» 13,575
Jh. Middendorp, Naaldwijk,	» 12,295
C. P. W. Deesing, Gouda,	» 12,260
P. A. Vroes, Naaldwijk,	» 11,550

's-Hage, 26 Juni, onder beheer van het ministerie van waterst. enz.: 1o. het onderhoud van de rijksrivierwerken en hun toebehooren op den IJssel, met daartoe noodige leveringen, herstellingen en vernieuwingen, van 1 Juli '89 tot en met 30 Juni '90, in drie perceelen.

Perc. 1, ingek. 9 bilj., als:

J. L. Pauwen, Pannerden,	ƒ 18,500
J. H. v. Heijnsbergen, Lobit,	» 18,150
F. E. Terwindt, Pannerden,	» 18,100
R. A. v. d. Bergh, idem	» 17,600
S. Hoogeveen, Dokkum,	» 17,200
G. J. Mol, Kuilenburg,	» 17,103
A. Blacks, Zwolle,	» 17,000
J. H. Heijnck, Pannerden,	ƒ 16,375
P. Hell, Zwolle,	» 16,130
Raming	» 16,610

Perc. 2, ingek. 9 bilj., als:

A. Blocks, Zwolle,	ƒ 9999
J. H. v. Heijnsbergen, Lobit,	» 9849
F. E. Terwindt, Pannerden,	» 9831
G. J. Mol, Kuilenburg,	» 9450
R. A. v. d. Bergh, Pannerden,	» 9345
J. L. Pauwen, idem	» 9108
S. Hoogeveen, Dokkum,	» 9000
P. Hell, Zwolle,	» 8300
J. H. Heijnck, Pannerden,	» 8190
Raming	» 9110

Perc. 3, ingek. 4 bilj., als:

G. J. Mol, Kuilenburg,	ƒ 16,984
P. Hell, Zwolle,	» 16,500
A. Blocks, idem	» 16,200
F. E. Terwindt, Pannerden,	» 15,956
Raming	» 16,270

2o. het onderhoud van de rijksrivierwerken en hun toebehooren in de Noord, de Oude Maas, het Mallegat, de Dordsche Kil en het Spui, van 1 Juli '89 tot en met 30 Juni '90; ingekomen 3 bilj., als:

T. Swets Tz., Ameide,	ƒ 19,000
W. L. Schram, Sliedrecht,	» 17,000
W. Volker, idem	» 16,975
Raming	» 18,640

3o. het onderhoud van de rijksrivierwerken en hun toebehooren op de Boven-, en Nieuwe-Merwede, van 1 Juli '89 tot en met 30 Juni '90, in vier perceelen.

Perc. 1, ingek. 4 bilj., als:

C. de Jong Jz., Hardinksveld,	ƒ 18,180
G. Beenhakker Gz., Sliedrecht,	» 17,919
T. Swets Tz., Ameide,	» 17,833
T. A. Swets Hz., Hardinksveld,	» 17,748
Raming	» 18,970

Perc. 2, ingekomen 7 bilj., als:

G. Beenhakker Gz., Sliedrecht,	ƒ 17,380
W. Volker, idem	» 17,300
J. v. d. Plas, Hardinksveld, dezelfde,	» 17,165
C. de Jong Jz., idem	» 17,000
T. A. Swets Hz., idem	» 16,874
F. Beenhakker Gz., Sliedrecht,	» 16,620
Raming	» 15,647

Perc. 3, ingek. 2 bilj., als:

C. Bos Az., Dordrecht,	ƒ 18,072
W. Volker, Sliedrecht,	» 20,395
Raming	» 19,850

Perc. 4, ingek 7 bilj., als:

M. Bot, Vlaardingen,	ƒ 15,050
A. F. Volker, Sliedrecht,	» 14,260
W. Volker, idem	» 13,925
J. v. d. Plas, Hardinksveld,	» 13,900
J. P. de Groot, Giessendam,	» 13,800
C. de Jong Jz., Hardinksveld,	» 13,770
J. v. d. Plas, Hardinksveld,	» 13,676
Raming	» 14,450

Enschedé, 26 Juni: het maken van de fundeering eener stoommachine en bijbouw achter de machinekamer, een portiersgebouwtje, het vergrooten van het reservoir, benevens verschillende werken voor de firma Blijdenstein & Co.; ingek. 5 bilj., als:

H. ten Cate,	te Enschedé,	ƒ 8830
G. Buckriede,	» idem	» 8813
G. W. Wegereef,	» idem	» 6959
J. H. Varvik,	» idem	» 6880
G. Derksen en J. M. Tonis,	» idem	» 6246

Gegund.

Almen, 26 Juni: het vernieuwen der gevellijst van het heerenhuis op het buiten »de Hoogenkamp", onder beheer van den architect H. v. d. Wilde.

Timmerwerk, ingek. 2 bilj., als:

G. J. Koordeman, Zutfen,	ƒ 177	en ƒ 115
C. Kruissink, Almen,	178	» 115

Timmer- en meteelwerk; ingek. 1 bilj., van A. J. Pasman, te Zutfen, voor ƒ 217 en ƒ 138.

Loodgietterswerk; ingek. 5 bilj., als:

H. Eenhoek Vorden,	ƒ 55.50	en ƒ	32
J. F. Verhulst, Zutfen,	55		
P. de Vries, idem	60	»	36
W. Blom, idem	59	»	36
J. A. Tappers, idem	49.50		

Massa; ingek. 3 bilj., als:

G. J. Koordeman, Zutfen,	ƒ 366	en ƒ	205
Gebr. Landeweert, idem	326.80	»	189.50
L. Nijland, idem	302	»	159

Eibergen, 26 Juni: 1o. het maken van een kunstweg door Beltrum (gem. Eibergen); ingek. 3 bilj., als:

J. v. d. Dungen, Zuiddorpe,	ƒ 22,866
H. J. te Siepe, Winterswijk,	» 22,425
J. H. Weenink, Groenloo,	» 19,820

2o. het maken van het laatste gedeelte van den grintweg van Eibergen naar Rekken (gem. Eibergen); ingek. 3 bilj., als:

B. H. Blankevoort, Eibergen,	ƒ 2599
H. J. te Siepe, Winterswijk,	ƒ 1910
J. H. Weenink, Groenloo,	» 1690

Groenloo, 27 Juni: het vernieuwen van een grintweg in de gemeente Groenloo, aansluitende aan den te maken kunstweg door Beltrum; ingek. 2 bilj., als:

B. A. Hilbers, Groenloo,	ƒ 3509
H. J. te Siepe, Winterswijk,	» 3188

Zutfen, 27 Juni: het doen van herstellingen aan een pand van de Wed. Plantenga, te Zutfen, onder beheer van den architect L. J. van der Wilde.

Metselwerk; ingekomen 4 bilj., als:

H. Wesselink,	te Vorden,	ƒ 310
A. J. Uiterwijk,	» Zutfen,	» 198
W. Kerkmeijer,	» idem	» 196
H. Rood,	» Gorssel,	» 172

Timmerwerk; ingekomen 8 bilj., als:

Kerkmeijer,	te Zutfen,	ƒ 214
G. J. Koordeman,	» idem	» 211.41
Gebr. Landeweert,	» idem	» 199.40
H. Langenberg,	» idem	» 198
L. Nijland,	» idem	» 193.40
W. Bilderbeek,	» Gorssel,	» 188
Mulderij,	» Vorden,	» 184.40
J. A. Bartels,	» Zutfen,	» 184

Massa, ingek. 1 biljet van A. J. Pasman, te Zutfen, voor ƒ 412.

Oud-Vossemeer, 27 Juni: het maken van een boezem met spuisluis; ingek. 17 bilj., als:

C. Bolier, Bruinisse,	ƒ 7585
J. de Jonge, Bruinisse,	» 6955
W. H. Swets, Hardinksveld,	» 6480
J. Schiller, Raamsdonk,	» 6417
D. v. Hiele, Tolen,	» 6315
W. J. Walpot, idem	» 6307
P. Bronkers, Kapelle,	» 6200
M. Lindhout, Oud-Vossemeer,	» 6185
J. v. Hiele, idem	» 6180
C. Westmaas, idem	» 6150
H. de Groot, Scherpenisse,	» 5925
A. Wagemakers, Tolen,	» 5808
P. Moerland, Stavenisse,	» 5690
J. de Rijke Jr., idem	» 5574
P. Boogaard, Tolen,	» 5353
P. J. Vissers, Hansweerd,	» 5431
J. Hack, Oud-Gastel,	» 4796

Gegund.

Benaldum, 27 Juni: het maken van een nieuwen wal voor den grooten opslag te Berlikum; ingek. 4 bilj., als:

	per M³
S. F. Venstra, Marsum,	ƒ 3.95
F. Bolsma, Berlikum,	» 3.85
P. Reisma, Benaldum,	» 3.50
H. T. Nieuwenhuis, Berlikum,	» 3.44

Gegund.

Rotterdam, te 2 uren, door het best. der vereeniging »de Kerkelijke Kas", Kruiskade no. 39: het daarstellen van een gebouw tot het houden van kerkvergaderingen enz., ten dienste der Ned.-Geref. kerk, te Rotterdam, op een terrein aan de Ammanstraat, aldaar. (Herbesteding.)

Haarlem, te 2½ uren, door burg. en weth.: het maken van eene houten paalfundeering, het opmetselen van de landhoofden, middenpijlers en vleugelmuren voor de Kruisbrug over de Nieuwegracht.

Sappemeer, te 3 uren, door het best. van het waterschap Jagersdijk, Spitsbergen en Kostverloren, ten huize van de erven S. de Ruiter: het verlagen der slagdorpels met vernieuwing der draaiijsten en één paar deuren met aanhoorende werken van het Noordbroekstervallaat.

Aduard (Gr.), door burg. en weth.: de levering van 120,000 KG. klinkeien, van 10 tot 50 c.M. middellijn, voor 1 Oct. '89, voor den wal aan de opslagplaats, aldaar.

Dinsdag, 9 Juli.

Haarlem, te 12 uren, door W. J. Kooij Jr.: het bouwen van een winkelhuis met bovenwoning, op een terrein aan de Barrevoetsteeg, aldaar. Inl. bij Adr. Slegers, Van-der-Helststraat 45, Amsterdam. Aanw. gehouden.

Zalt-Bommel, te 1 uur, door den dijkstoel van de Bommelerwaard boven den Meidijk in het stadskollebuis: de levering van olie, vet, enz., ten dienste der stoomgemalen, gesl. '90. Inl. bij den opzichter H. Leemhuis, te Zalt-Bommel.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: bestek no. 495, het maken van de uitbreiding van het hoofdgebouw met daarmede in verband staande werken op de halte Nijverdal. Aanw. gehouden. (*Zie advert. in n°.* 25.)

Nijmegen, te 2 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een bank van leening met directeurswoning, aan de Pikkegas, aldaar.

Rotterdam, in het timmerhuis: de levering van 1,000,000 vlakke Waalklinkers.

Woensdag, 10 Juli.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van een kribben tot verbetering van de rivier den IJssel, boven Doesburg, tusschen de kilometerraaien 23 en 24. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Escher, te Kampen, en den opzichter Poetheise, te Arnhem. Aanw. gehouden. Raming ƒ 8800.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken en stellen van twee dubbele ijzeren basculebruggen over de aanbouw-sluis tusschen Nijkerk en St. Antoniedijk, onder de gemeente Diemen, prov. Noord-Holland behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht, en den ingenieur Kluit, te Amsterdam. Aanw. gehouden. Raming ƒ 64,200.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het maken van eenige werken aan den rechteroever van den Boven-Rijn, onder de gemeenten Herwen en Aerdt, prov. Gelderland, tusschen de kilometerraaien 3 en 5 der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Van der Sleyden, te Nijmegen, en den opzichter Klaassen, te Lobit. Aanw. gehouden. Raming ƒ 10,600.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van onvervoorzieningen langs het verruimde en het ongelegde gedeelte van den Vaartschen Rijn, onder de gemeenten Jutfaas en Vreeswijk, prov. Utrecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan en den ingenieur Kemper, beide te Utrecht, en den opzichter Olie, te Jutfaas. Aanw. gehouden. Raming ƒ 3500.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud van de rijksrivierwerken en hun toebehooren op het Zwolsche Diep, met daartoe noodige leveringen, herstellingen en vernieuwingen en de afbakening van het vaarwater, van af den dag der gunning tot en met 30 Juni '90. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Escher, te Kampen, en den opzichter Messer, te Genemuiden. Aanw. gehouden. Raming ƒ 11,980.

Grouw, te 11 uren, door burg. en weth. van Haarderadeel: het maken van inrichtingen voor de berging van asch en fecale stoffen, walbeschoeiing enz. Inl. bij den gemeente-opzichter te Grouw.

Twelloo, te 11 uren, door burg. en weth. van Voorst, ten raadhuize te Twelloo: den bouw eener brug met steenen landhoofden en ijzeren balken, over de Terwoldsche wetering nabij den Ham, te Terwolde.

Amsterdam, te 12 uren, door den architect C. A. Bombach Cz., in het café »de Roode Leeuw": het bouwen van een café-restaurant »het Gouden Hoofd", met negen bovenwoningen aan het Rembrandtplein, hoek Bakkerstraat. Aanw. 8 en 9 Juli, tusschen 1 en 2 uren.

Blokzijl, te 1 uur, in het koffiehuis van Albert Weide: de gebouwen voor stoomhoutzagerij en schaverij met machinekamer en ketelhuis, voor B. Loos & Zn., aldaar. Inl. bij de fabrikanten F. ten Zythoff & Zn., te Deventer. Aanw. 10 Juli, te 11 uren.

Donderdag, 11 Juli.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het voortzetten der verbetering van den omringdijk op het eiland Marken, behoorende tot de zeewerken in Noord-Holland. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Keurenaer, te Boxen, en den opzichter Schut, te Enkhuizen. Aanw. gehouden. Raming ƒ 3800.

Zierikzee, te 1 uur, door het dagel. best. van het waterschap Schouwen, aan 's Landskamer: het leveren van 2000 M³ zinkstuk en 2250 scheepsten steen aan het Noorderstrand. Aanw. 9, 10 en 11 Juli.

Elsloo (Fr.), ten kantore van de Zorgvlietsche roomboterfabrieken: het maken van een bijbouw aan de roomboterfabriek te Oosterwolde. Inl. bij den architect H. Vrijburg, aldaar.

Vrijdag, 12 Juli.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het planten van leuningen langs eenige opritten in de wegen langs het kanaal door Zuidbeveland. Inl. bij den hoofdingenieur in het IIe district, te Middelburg, en den ingenieur, te Goes. Aanw. gehouden. Raming ƒ 5000.

Wissenkerke (Zeel.), te 10½ uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen Vlietepolder, in de directiekeet: de verbouwing en het onderhoud van de directiekeet enz. Aanw. 9 Juli, te 1 uur.

Amsterdam, te 11 uren, door den schout-bij-nacht, directeur en kommandant der marine: de levering van houtwaren (Riga masten en Nerva spaarren), honduras mahoniehout, plaatijzer, stalen platen en varen, vlam- en steunpijpen, machinekamerbeloopen, en pakking.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.: het verrichten van eenige verbouwingen en vernieuwingen en het maken van nieuwe meubelen aan de hoogere burgerschool, school no. X en bewaarschool no. II, in twee perc. Raming: perc. 1 ƒ 2700, perc. 2 ƒ 3000. (*Zie advert. in n°.* 27.)

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst enz., aan het gebouw van het prov. best.: het doen van strooibepoting en helmbeplantingen, en het stellen van rijsschuttingen ten behoeve van den Stuifdijk, tusschen de Kroi- en Oerderduinen, op het eiland Ameland, prov. Friesland. Inl. bij den hoofdingenieur, den ingenieur en den opzichter Bos, allen te Leeuwarden. Aanw. gehouden. Raming ƒ 2400.

Amsterdam, te 2 uren, in het café »de Roode Leeuw": het bouwen van een fabrieksgebouw, ketelhuis, machinekamer, schoorsteen, kantoor en verdere bescheiden werken, op een terrein gelegen aan de Buishalenkade, hoek Albert-Cuypstraat, aldaar, met de levering van alle materialen en arbeidsloonen, voor rekening van J. C. G. Kamphuis. Inl. bij de architecten J. W. en G. W. Meijer. (*Zie advert. in n°.* 27.)

Arnhem, te 2 uren, door den architect J. Kosmik: het verbouwen van het huis in de Oeverstraat, wijk B no. 42. Aanw. 10 Juli, te 10 uren.

Reden, te 3 uren, in het koffiehuis van de Wed. H. Krasenberg: het bouwen van een steenen brug met ijzeren leuningen over de Laak, aldaar. Inl. bij den architect M. K. Smit, te Dieren. Aanw. 9 Juli, te 12½ uren.

Zaterdag, 13 Juli.

Wommels, te 11 uren, door burg. en weth. van Hennaarderadeel: het verven der brugwachterswoningen, verschillende bruggen, gangbouten, strijk- en stuitpalen, publicatiekasten en borden, wegwijzers, lantaarnpalen en lijkenhuis, in 3 perceelen.

Rotterdam, te 12 uren, door dijkgraaf en heemraden van den polder »Prins Alexander", in het algemeen verkoophokaal:

1o. het onderhoud van af den dag der gunning tot 15 Juli '90, der kunstwerken, behoorende aan den polder. Aanw. 10 Juli, te 10½ uren;

2o. idem idem, van gedeelten straat- en grintweg en de Rottekade van den polder, benevens het verhoogen van eenige gedeelten Ringdijk. Aanw. 11 Juli, te 10 uren. Inl. bij den hoofdopzichter te Kralingen.

Heerde (Geld.), te 1 uur, door de commissie van beheer van den

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 6 JULI 1889.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 8 Juli.

Megen (N.-Br.), te 10 uren, door burg. en weth.: het verbouwen van het lokaal der openbare school te Macharen, gem. Megen.

Rotterdam, te 11 uren, door het best. der vereeniging »de Kerkelijke Kas", Kruiskade no. 39: het maken van een kerkgebouw aan de Ammanstraat, aldaar. Inl. bij den architect T. E. Kuipers, Ceintuurbaan 177, Amsterdam. Aanw. gehouden.

Middelburg, te 11½ uren, door het best. der godshuizen, in het burgerweeshuis:

1o. het uitvoeren van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen;

2o. het verrichten van eenig schilderwerk.

Vreeland (Utr.), te 12 uren, door W. A. Insinger, in het logement de Nederlanden: het bouwen van eene stoomzuivelfabriek op Bruggzicht, aldaar. Inl. bij den architect M. Viets, te Zuidhoren.

Rotterdam, te 12½ uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van Schieland, in het gemeentelandshuis: het versterken van den dijk tusschen Moordrecht en Kapelle a/d. IJsel, in 2 perceelen. Inl. bij den fabrieklandmeter, aldaar.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: het maken en leveren van schoolmeubelen, voor de school in de Hofstraat.

Amsterdam, te 1 uur, door het best. van den Binnenlijkschen Buitenvelderschenspolder, in het Polderhuis buiten de Weteringbarrière aan de Stadhouderskade: het doen van eenige vernieuwingen en reparatiën aan polderwerken, volgens bestek. Aanw. gehouden.

Amsterdam, te 1 uur, door den architect Jean Nieuwenhuis, in het café »de Roode Leeuw", Vijzelgracht: het gedeeltelijk afbreken van het perc. no. 152 aan de Leidsegracht, en het ter plaatse maken van een gebouw voor de Amsterdamsche arbeidersmaatschappij.

Nijkerk (Geld.), te 1 uur, door den dijkstoel van den polder Arkemheen, op het gemeentehuis: de levering van ongeveer 60 last harde nieuwe puin, het last gerekend tegen 2000 kilo.

Halfweg (gem. Fries.-Dr.), te 1 uur, door L. Faber: het bouwen van een woonhuis met schuur, aldaar, met levering van riet en steenhouwwerk. Inl. bij den architect H. Luinge. Aanw. 8 Juli, te 10 uren.

's-Hage, te 1½ uren, door burg. en weth.: het bouwen van een havenkantoor en woning aan den Loosduinschen weg en van een havenkantoor aan de Delftsche trekvaart te 's-Hage. Aanw. gehouden.

Rotterdam, te 2 uren, door het best. der vereeniging »de Kerkelijke Kas", Kruiskade no. 39: het daarstellen van een gebouw tot het houden van kerkvergaderingen enz., ten dienste der Ned.-Geref. kerk, te Rotterdam, op een terrein aan de Ammanstraat, aldaar. (Herbesteding.)

Haarlem, te 2½ uren, door burg. en weth.: het maken van eene houten paalfundeering, het opmetselen van de landhoofden, middenpijlers en vleugelmuren voor de Kruisbrug over de Nieuwegracht.

Sappemeer, te 3 uren, door het best. van het waterschap Jagersdijk, Spitsbergen en Kostverloren, ten huize van de erven S. de Ruiter: het verlagen der slagdorpels met vernieuwing der draaiijsten en één paar deuren met aanhoorende werken van het Noordbroekstervallaat.

Aduard (Gr.), door burg. en weth.: de levering van 120,000 KG. klinkeien, van 10 tot 50 c.M. middellijn, voor 1 Oct. '89, voor den wal aan de opslagplaats, aldaar.

Dinsdag, 9 Juli.

Haarlem, te 12 uren, door W. J. Kooij Jr.: het bouwen van een winkelhuis met bovenwoning, op een terrein aan de Barrevoetsteeg, aldaar. Inl. bij Adr. Slegers, Van-der-Helststraat 45, Amsterdam. Aanw. gehouden.

Zalt-Bommel, te 1 uur, door den dijkstoel van de Bommelerwaard boven den Meidijk in het stadskollebuis: de levering van olie, vet, enz., ten dienste der stoomgemalen, gesl. '90. Inl. bij den opzichter H. Leemhuis, te Zalt-Bommel.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: bestek no. 495, het maken van de uitbreiding van het hoofdgebouw met daarmede in verband staande werken op de halte Nijverdal. Aanw. gehouden. (*Zie advert. in n°.* 25.)

Nijmegen, te 2 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een bank van leening met directeurswoning, aan de Pikkegas, aldaar.

Rotterdam, in het timmerhuis: de levering van 1,000,000 vlakke Waalklinkers.

Woensdag, 10 Juli.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van een kribben tot verbetering van de rivier den IJssel, boven Doesburg, tusschen de kilometerraaien 23 en 24. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Escher, te Kampen, en den opzichter Poetheise, te Arnhem. Aanw. gehouden. Raming ƒ 8800.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken en stellen van twee dubbele ijzeren basculebruggen over de aanbouw-sluis tusschen Nijkerk en St. Antoniedijk, onder de gemeente Diemen, prov. Noord-Holland behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht, en den ingenieur Kluit, te Amsterdam. Aanw. gehouden. Raming ƒ 64,200.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het maken van eenige werken aan den rechteroever van den Boven-Rijn, onder de gemeenten Herwen en Aerdt, prov. Gelderland, tusschen de kilometerraaien 3 en 5 der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Van der Sleyden, te Nijmegen, en den opzichter Klaassen, te Lobit. Aanw. gehouden. Raming ƒ 10,600.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van onvervoorzieningen langs het verruimde en het ongelegde gedeelte van den Vaartschen Rijn, onder de gemeenten Jutfaas en Vreeswijk, prov. Utrecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan en den ingenieur Kemper, beide te Utrecht, en den opzichter Olie, te Jutfaas. Aanw. gehouden. Raming ƒ 3500.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud van de rijksrivierwerken en hun toebehooren op het Zwolsche Diep, met daartoe noodige leveringen, herstellingen en vernieuwingen en de afbakening van het vaarwater, van af den dag der gunning tot en met 30 Juni '90. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Escher, te Kampen, en den opzichter Messer, te Genemuiden. Aanw. gehouden. Raming ƒ 11,980.

Grouw, te 11 uren, door burg. en weth. van Haarderadeel: het maken van inrichtingen voor de berging van asch en fecale stoffen, walbeschoeiing enz. Inl. bij den gemeente-opzichter te Grouw.

Twelloo, te 11 uren, door burg. en weth. van Voorst, ten raadhuize te Twelloo: den bouw eener brug met steenen landhoofden en ijzeren balken, over de Terwoldsche wetering nabij den Ham, te Terwolde.

Amsterdam, te 12 uren, door den architect C. A. Bombach Cz., in het café »de Roode Leeuw": het bouwen van een café-restaurant »het Gouden Hoofd", met negen bovenwoningen aan het Rembrandtplein, hoek Bakkerstraat. Aanw. 8 en 9 Juli, tusschen 1 en 2 uren.

Blokzijl, te 1 uur, in het koffiehuis van Albert Weide: de gebouwen voor stoomhoutzagerij en schaverij met machinekamer en ketelhuis, voor B. Loos & Zn., aldaar. Inl. bij de fabrikanten F. ten Zythoff & Zn., te Deventer. Aanw. 10 Juli, te 11 uren.

Donderdag, 11 Juli.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het voortzetten der verbetering van den omringdijk op het eiland Marken, behoorende tot de zeewerken in Noord-Holland. Inl. bij den waarnemend-hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Keurenaer, te Boxen, en den opzichter Schut, te Enkhuizen. Aanw. gehouden. Raming ƒ 3800.

Zierikzee, te 1 uur, door het dagel. best. van het waterschap Schouwen, aan 's Landskamer: het leveren van 2000 M³ zinkstuk en 2250 scheepsten steen aan het Noorderstrand. Aanw. 9, 10 en 11 Juli.

Elsloo (Fr.), ten kantore van de Zorgvlietsche roomboterfabrieken: het maken van een bijbouw aan de roomboterfabriek te Oosterwolde. Inl. bij den architect H. Vrijburg, aldaar.

Vrijdag, 12 Juli.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het planten van leuningen langs eenige opritten in de wegen langs het kanaal door Zuidbeveland. Inl. bij den hoofdingenieur in het IIe district, te Middelburg, en den ingenieur, te Goes. Aanw. gehouden. Raming ƒ 5000.

Wissenkerke (Zeel.), te 10½ uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen Vlietepolder, in de directiekeet: de verbouwing en het onderhoud van de directiekeet enz. Aanw. 9 Juli, te 1 uur.

Amsterdam, te 11 uren, door den schout-bij-nacht, directeur en kommandant der marine: de levering van houtwaren (Riga masten en Nerva spaarren), honduras mahoniehout, plaatijzer, stalen platen en varen, vlam- en steunpijpen, machinekamerbeloopen, en pakking.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.: het verrichten van eenige verbouwingen en vernieuwingen en het maken van nieuwe meubelen aan de hoogere burgerschool, school no. X en bewaarschool no. II, in twee perc. Raming: perc. 1 ƒ 2700, perc. 2 ƒ 3000. (*Zie advert. in n°.* 27.)

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst enz., aan het gebouw van het prov. best.: het doen van strooibepoting en helmbeplantingen, en het stellen van rijsschuttingen ten behoeve van den Stuifdijk, tusschen de Kroi- en Oerderduinen, op het eiland Ameland, prov. Friesland. Inl. bij den hoofdingenieur, den ingenieur en den opzichter Bos, allen te Leeuwarden. Aanw. gehouden. Raming ƒ 2400.

Amsterdam, te 2 uren, in het café »de Roode Leeuw": het bouwen van een fabrieksgebouw, ketelhuis, machinekamer, schoorsteen, kantoor en verdere bescheiden werken, op een terrein gelegen aan de Buishalenkade, hoek Albert-Cuypstraat, aldaar, met de levering van alle materialen en arbeidsloonen, voor rekening van J. C. G. Kamphuis. Inl. bij de architecten J. W. en G. W. Meijer. (*Zie advert. in n°.* 27.)

Arnhem, te 2 uren, door den architect J. Kosmik: het verbouwen van het huis in de Oeverstraat, wijk B no. 42. Aanw. 10 Juli, te 10 uren.

Reden, te 3 uren, in het koffiehuis van de Wed. H. Krasenberg: het bouwen van een steenen brug met ijzeren leuningen over de Laak, aldaar. Inl. bij den architect M. K. Smit, te Dieren. Aanw. 9 Juli, te 12½ uren.

Zaterdag, 13 Juli.

Wommels, te 11 uren, door burg. en weth. van Hennaarderadeel: het verven der brugwachterswoningen, verschillende bruggen, gangbouten, strijk- en stuitpalen, publicatiekasten en borden, wegwijzers, lantaarnpalen en lijkenhuis, in 3 perceelen.

Rotterdam, te 12 uren, door dijkgraaf en heemraden van den polder »Prins Alexander", in het algemeen verk

kunstweg van het Blokhuis naar Heerde, in het gemeentehuis: de levering voor 1 Sept. a. s., vrachtvrij op den wal (en met keuring evenens op den wal) van 280 stère grove berggrint.

Amsterdam, te 3 uren, door de firma Roeloffzen en Hubner, in het koffiehuis „de Roode Leeuw": het uitbreiden en verbouwen van de bestaande stoomdrukkerij aan den N.-Z.-Voorburgwal, met de levering van al het benoodigde. Inl. bij den ingenieur-architect A. L. van Gendt. (*Zie advert. in n°. 27.*)

Velp, te 3 uren, door den architect M. K. Smit, in het café „Van Kampen: het bouwen van eene boerderij op Herikhuizen nabij Velp. Aanw. 10 Juli, te 10½ uren.

Murmerwoude, door den burgemeester van Dantumadeel: het slatten van de Akkerwoudstervaart, loopende van den straatweg te Akkerwoude tot in de Woudvaart, ter lengte van 2267 M., met de daartoe behoorende kunstwerken. Inl. bij den gemeente-architect J. W. Duijff, te Driesum. Aanw. 10 Juli, te 12 uren.

Maandag, 15 Juli.

Rotterdam, te 11 uren, door gecommitteerden der Ned.-Herv. gemeente, aan het kerkenkantoor: het bouwen van een pand tot het houden van catechisatiën, op het terrein, noordwaarts van den Houttuin no. 29. Inl. bij den opzichter B. Jocker, Kerkplein 21. Aanw. 9 Juli, te 10 uren.

Sappemeer, te 11 uren, door burg. en weth.:
1o. het bouwen van eene onderwijzerswoning te Sappemeer;
2o. idem van eene school te idem;
3o. het maken en plaatsen van het benoodigde ameublement in die nieuw te bouwen school. Aanw. 13 Juli, te 10½ uren.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bestorten van de Hoornsche hoofden aan den Oudenhoornschen zeedijk, behoorende tot de zeewerken in de prov. Zuid-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur, te Brielle, en den opzichter Koreman, te Nieuw-Hellevoet. Aanw. 8 Juli. Raming ƒ 3650.

Amersfoort, te 1 uur, door dijkgraaf en hoogheemraden van den Bunschoter Veen- en Veldendijk, in het hotel Muller:
1o. de levering van een genoegzame hoeveelheid zuilenbasalt, benoodigd voor het bezetten van den Veldendijk onder Bunschoten, over eene oppervlakte van 4466 M² en bovendien een partij van 25 last van 2000 KG.;
2o. de levering van eene genoegzame hoeveelheid grove puin, benoodigd bij dat werk. Inl. bij den dijkopzichter, te Spakenburg. Aanw. 8 Juli.

Assen, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van eene school voor openbaar lager onderwijs voor 336 leerlingen, met onderwijzerswoning en annexe werken. Aanw. 11 en 13 Juli, te 10 uren.

Kralingen, te 2½ uren, door de Kralingsche katoenmaatschappij, ten haren kantore: het maken van een houten schoeiing en het aanplempen en ophoogen van de slikken van haar terrein, gelegen aan de Oostmaasdam no. 77, uitkomende aan het Boezemgat te Rotterdam. Inl. bij den architect A. van Aneijden van Duijm Dz., te Rotterdam. Aanw. 11 Juli, te 11 uren.

Vollenhove (Ov.),door door den dijkgraaf van het waterschap: de levering van grove gewasschen of gebroken riviergrint: 170 M³ te Kuinre; 130 M³ te Blokzijl, 200 M³ te Zwartsluis, te leveren voor 1 Sept. e. k.

Dinsdag, 16 Juli.

Gorinchem, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, op het bureau der genie: het doen van voorzieningen aan de waterkeeringen in het inundatiekanaal van de Waal bij Tiel naar de Linge. Bilj. inzenden uiterlijk 15 Juli, voor 3 uren. Aanw. 9 Juli, te 10 uren. Raming ƒ 1500.

Deventer, te 11 uren, door den kapitein eerstaanwezend-ingenieur te Zutfen, in het hotel „de Keizer": het bouwen van eene overdekte rijbaan te Deventer. Bilj. inzenden uiterlijk 15 Juli, vóór 3 uren, bij den hoofdopzichter van fortificatiën, aldaar. Aanw. 11 Juli, te 11½ uren. Raming ƒ 20,000.

Gemert, te 12 uren, door Joh. Prinzen: het bouwen van een woonhuis, stal en koetshuis. Inl. bij de bouwkundigen Wouterlood en Berkelaar, te Schiedam. Aanw. 16 Juli, te 11 uren. (*Zie advert. in n°. 27.*)

Utrecht, te 1 uur, door de directie van den Ned. Rijnspoorweg: het leveren van een getrokken-ijzeren bovenbouw aan de noordelijke vaste opening der brug over den Omval, kilometerpaal 1.917, nabij Amsterdam. Bilj. inzenden uiterlijk 15 Juli. Aanw. 8 Juli, te 11 uren.

Woensdag, 17 Juli.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:
1o. het maken, leveren en opstellen van drie waterkranen op het centraal personenstation te Amsterdam. Raming ƒ 3600;
2o. het leveren van beslagen eiken wisselhout op het centraal personenstation te Amsterdam. Raming ƒ 3500;
3o. het maken en leveren van Engelsche wissels en kruisingen op het centraal personenstation te Amsterdam. Raming ƒ 13,000. Alles ten behoeve van den spoorweg van Nieuwediep naar Amsterdam. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur der staatsspoorwegen, te Amsterdam.

's-Bosch, te 11 uren, in het hotel „de Engel": het bouwen van een pand aan de Breedehaven te 's-Bosch. Inl. bij den architect W. C. Coepijn, te Kralingen. Aanw. 13 Juli, te 11 uren.

Donderdag, 18 Juli.

's-Bosch, te 10 uren, door burg. en weth.: het onderhoud van den straatweg van 's-Bosch naar Best, ingaande met den dag der goedkeuring van de aanbesteding en eindigende 30 Juni '92. Aanw. 16 Juli, te 9 uren. (*Zie advert. in n°. 27.*)

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: bestek no. 496, het aanbrengen van beeren tegen de landhoofden, het buitenwaarts verlengen van den pijler en het versterken der schuifinrichtingen van de groote Engelsche sluis in den staatsspoorweg van Utrecht naar 's-Bosch. Aanw. 12 Juli, te 10½ uren, station 's-Bosch. Raming ƒ 11,500. (*Zie advert. in n°. 27.*)

Woudrichem (N.-Br.), te 2 uren, in „het Zwarte Paard": het bouwen van een heerenhuis. Inl. bij den architect H. Rosmer. Aanw. 18 Juli, te 10 uren.

Vrijdag, 19 Juli.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.:
1o. bestek no. 9, het onderhoud van het rivierbad;
2o. bestek no. 28, het leggen van cementriolen met bijbehoorende werken in de Steenstraat en in den Rozendaalscheweg. Raming ƒ 10,500. (*Zie advert. in n°. 27.*)

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het voortzetten der verbetering van de traversen en het vernieuwen van verschillende vakken klinkerbestrating ter instandhouding van de rijkswegen in de prov. Overijsel. Inl. bij den hoofdingenieur Reuvens en den ingenieur Loke, beide te Zwolle. Aanw. 11 en 12 Juli. Raming ƒ 17,800.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verleiden van de rijkstelegraaflijnen tusschen Haarlem en Rotterdam. Inl. bij de inspecteurs der rijkstelegraaf te 's-Hage en Rotterdam. Raming ƒ 1960.

Zaterdag, 20 Juli.

Werkum, door het dijksbest. van het waterschap „het Workumer Nieuwland": het daarstellen van nieuwe werken (hoofdpaalregel) en herstelling aan de zeewering. Inl. bij den dijksopzichter Molenaar.

Woensdag, 24 Juli.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de verbouwing van het departement van marine, te 's-Hage. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district en den hoofdopzichter voor de landsgebouwen Weinberg, te 's-Hage. Aanw. 17 Juli, te 9 uren. Raming ƒ 35,500.

Donderdag, 25 Juli.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het leggen van een dam langs het vaarwater in het Open IJ, buiten den afsluitdijk bij Schellinkwoude, en het afzanden der gronden bestemd voor den aanleg eener visschershaven te IJmuiden. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur De Bruijn en den adspirant-ingenieur Marinkelle, beide te Amsterdam. Aanw. 11 Juli. Raming ƒ 159,000.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen van de drijfbrug no. 37 te Alkmaar, behoorende tot de werken van het Noord-Hollandsch kanaal. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees, en den opzichter Lugten, beide te Alkmaar. Aanw. 18 Juli. Raming ƒ 7150.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het wegruimen van het stoomschip „Friesland", in de Zuiderzee, nabij het Vrouwezand, gezonken. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Keurenaer, te Hoorn, en den opzichter Schol, te Enkhuizen. Aanw. 20 Juli.

Klundert (N.-Br.), te 12 uren, door het R.-K. kerkbest.: het bouwen van een kerk met toren en pastorie. Inl. bij den architect P. J. van Genk, te Leur. Aanw. 11 Juli, te 11½ uren.

Vrijdag, 26 Juli.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het herstellen van de remmingwerken in de binnenhaven te Wemeldinge en bij Schorebrug, behoorende tot de werken van het kanaal door Zuidbeveland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg, en den ingenieur, te Goes. Aanw. 17 en 19 Juli. Raming ƒ 7300.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het uitnemen van de buitenvloeddeuren en het inhangen van twee in reserve liggende vloeddeuren van de groote sluis van het kanaal door Walcheren, te Vlissingen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg, en den ingenieur, te Vlissingen. Aanw. 19 Juli, te 1 uur. Raming ƒ 8150.

Woensdag, 31 Juli.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verdiepen van het groot scheepvaartwater in het Scheur, tusschen de Buskruithaven en het kanaal door het benedeneind van Rozenburg, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Welcker, te Rotterdam, en den adjunct-ingenieur François, te Hoek-van-Holland. Aanw. 24 Juli, te 12 uren. Raming ƒ 50,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het uitdiepen van een gedeelte der spoorweghaven te Feijenoord en het maken van eenige bijkomende werken, aldaar. Inl. bij den waarnemend eerstaanwezend-ingenieur der staatsspoorwegen, te Rotterdam. Aanw. 23 Juli, te 1 uur. Raming ƒ 13,300.

Vrijdag, 2 Aug.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken en inhangen van een drijfdeur voor het kanaal van Neuzen, te Sas-van-Gent. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg, en den ingenieur, te Neuzen. Aanw. 26 Juli. Raming ƒ 1120.

Dinsdag, 6 Aug.

Terborg, te 12 uren, door het best. van het waterschap van den Ouden-IJsel, ter secretarie: het bouwen van de groote kunstwerken ten behoeve van de kanalisatie van den Ouden-IJsel, als:

1o.	bestek no. 1,	schutsluis en stuw te Doesburg.		Raming	ƒ 78,487;
2o.	idem 2,	idem	idem » Keppel	»	» 61,989;
3o.	idem 3,	idem	idem aan de Kemmenade.	»	» 57,599;
4o.	idem 4,	idem	idem bij Terborg.	»	» 55,280;
5o.	idem 5,	idem	idem te Ulft.	»	» 66,385;
6o.	idem 6,	ijzer voor alle kunstwerken.		»	» 10,000.

Inl. bij de ingenieurs J. van Hasselt en De Koning, te Nijmegen. Aanw. 23 Juli, te 10¼ uren.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Heerenveen, 25 Juni: het bouwen van een nieuw stelphuis te Friens; gegund aan J. Bos, te Twijzel.

Orten (bij 's-Bosch) 25 Juni: het bouwen van een klooster met bijbehoorende gebouwen, alsmede van eene school met overdekte speelplaats; minste inschr. F. Versteijnen, te Oosterwijk, voor ƒ 49,863. Gegund.

Zevenbergen, 27 Juni: het afbreken van den ouden windwatermolen en het bouwen van een machinistwoning, ten behoeve van den Torenpolder; minste inschrijver J. Brouwer, aldaar, voor ƒ 1145.

Arnhem, 28 Juni: het bouwen van een woonhuis achter St.-Peter, benevens verschillende herstellingen in St.-Peter, onder beheer der architecten Bosch en Hendriks; ingekomen 9 bilj., als:

C. O. Knoops,	te Arnhem,	ƒ 10,080
J. H. Hummels,	» idem	» 9,480
Hoesting en Gribnau,	» idem	» 9,375
Gebr. v. Daalen,	» idem	» 8,600
B. Bolder,	» idem	» 8,516
W. Lensink & Zn.,	» idem	» 8,484
J. v. Burk,	» Oosterbeek,	» 8,185
J. Th. Rutten,	» Arnhem,	» 6,992
D. A. Roskam,	» idem	» 6,551

Gegund.

's-Hage, 28 Juni: het uitbreiden, veranderen en herstellen, ten behoeve van de post- en telegraafdiensten, van het rijkspostgebouw te Venloo, en het tot 31 Dec. '91 onderhouden van dat gebouw en van den nieuwen aanbouw; ingek. 4 bilj., als:

L. Coppes,	te Venloo,	ƒ 19,400
J. Verlaak,	» Kessel,	» 18,980
M. Mulkens,	» Venloo,	» 17,900
L. Bosmann,	» idem	» 16,445
Raming		» 17,600

Amsterdam, 28 Juni: het maken van beweegbare afsluitingen in de groote zaal van het verkooplokaal Frascati, onder beheer van den ingenieur-architect A. L. van Gendt; ingek. 13 bilj.; minste inschr. C. Alberts, te Amsterdam, voor ƒ 1975.

Leeuwarden, 29 Juni: het vernieuwen en herstellen van verschillende bruggen in de gemeente; ingek. 10 bilj., als:

H. G. Brouwer,	te Stiens,	ƒ 3834
J. Drent,	» Leeuwarden,	» 3820
Knipstra en Rosbach,	» idem	» 3624
T. Hilarius Wz.,	» idem	» 3255
G. Jansen,	» idem	» 3195
Joh. Dokter,	» idem	» 3175
H. v. d. Heide,	» idem	» 2953
A. Braaksma,	» idem	» 2875
D. Smit en E. v. d. Kooi,	» idem	» 2685
H. v. d. Wiel,	» idem	» 2425

Gegund.

Epe, 29 Juni: het bouwen eener school voor lager onderwijs te Epe; ingek. 18 bilj., als:

	school	meubilement	massa
H. v. d. Bold, Apeldoorn,		ƒ 3479	
H. Slot, Zwartsluis,	ƒ 20,295	3549	ƒ 23,000
P. J. Brouwer, Apeldoorn,		3479.78	
H. J. Eikelboom, idem	19,577		
G. ter Heerdt, Klarenbeek,	19,199	3149	
A. Riedstaak, Apeldoorn,	18,855	2938	
W. Denekamp, Wilp,	18,000	3200	21,200
L. Wegerif, Apeldoorn,	17,888	3200	
J. v. d. Braak, idem	17,735	2888	
M. de Lange, Harderwijk,	17,539	3279	
G. de Bruin, Vaassen,	17,368	2960	19,968
H. J. ter Haar, Epe,	17,300	2986	
G. J. Averdijk, Wijhe,	17,158	3466	20,488
J. W. Wassink, Apeldoorn,	17,000	3300	
T. Eilers, idem	16,130	3222	19,352
A. J. v. Woreen, idem		3070	
P. Berkhoff, Epe,		2969	
H. Berkhoff Hz., idem		2838	

Heerenveen, 29 Juni: het omkleeden van twee gashouders; gegund aan H. M. Wagenaar, voor ƒ 2135.

's-Hage, 1 Juli: het leveren van ijzer, ten behoeve van 400 alkoven voor de rijkswerkinrichtingen te Veenhuizen; ingek. 3 bilj., als:

Stokvis & Zn.,	te Rotterdam,	ƒ 12,401.14
Dykema en Schabot,	» idem	» 10,787.72
Gebr. v. Vliet,	» Amsterdam,	» 10,716.43

's-Hage, 1 Juli: het bezinken van den oever van de voormalige rijks-quarantaineplaats op „de Tien Gemeten"; minste inschr. B. de Waard, te Nieuwendoorn, voor ƒ 4072
Raming » 4450

's-Hage, 1 Juli, voor rekening der gemeente:
1o. het rioleeren der Teniers-, Rembrandt- en Van-Gooijenstraat; ingek. 16 bilj., als:

C. Vermeulen, 's-Hage,	ƒ 4384
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis,	» 3840
W. P. Theeuwisse, 's-Hage,	» 3590
M. G. v. d. Leeden, idem	» 3535
M. Bot, Vlaardingen,	» 3500
P. Kraaijeveld, 's-Hage,	» 3442
J. de Bruijn, idem	» 3400
G. v. d. Drift, idem	» 3300
J. Rosenburg, idem	» 3250
A. de Bent, Papendrecht,	» 3248
H. Jongenburger, Waddinxveen,	» 3225
W. Swaneveld, 's-Hage,	» 3199
A. de Waard en J. C. Diercks, idem	» 3196
J. v. d. Elshout, Scheveningen,	» 2997
C. Wijbrans, 's-Hage,	» 2910
D. F. Meijer, Leiden,	» 2800

2o. het leveren enz. van meubelen in het centraal brandweer-station; ingek. 8 bilj., als:

J. v. Veen, Scheveningen,	ƒ 6450
J. v. d. Elshout, idem	» 5800
W. F. P. v. d. Grijp, 's-Hage,	» 5700
A. Stigter, idem	» 5400
J. Werdes Jr., idem	» 5256
W. P. Theeuwisse, idem	» 4795
H. v. Oortmessen, Delft,	» 4500
H. v. Wort, Scheveningen,	» 4374

Groningen, 1 Juli: de levering van 100,000 stuks prov. Groninger baksteenklinkers 1e soort of beste Waalklinkers 1e soort; minste inschr. waren: voor de Groninger steen M. J. Huisman, te Uitwierde, voor ƒ 17.90 per 1000, en voor de Waalsteen N. J. Kruizinga, te Groningen, voor ƒ 17.68 per 1000.

's-Bosch, 1 Juli: het doen van vernieuwingen, herstellingen en het tot 1 Juli '90 onderhouden van zes bruggen, benevens van de Geertrui- en Korenbrugsluizen; ingek. 4 bilj., als:

L. Frankefort,	te 's-Bosch,	ƒ 1121
A. H. Deckers,	» idem	» 994
A. Sanders,	» idem	» 929
M. v. d. Bouwhuijsen,	» idem	» 925

Gegund.

Middelburg, 1 Juli: het maken van een nieuw zuiverhuis, het vergrooten der exhausterkamer, de funderingen voor generatorovens, exhauster, condensor en regulateur, het veranderen der onderzoekkamer en eenige bijkomende werken, alles met inbegrip der benoodigde materialen, arbeidsloonen, transporten, gereedschappen enz.; ingek. 6 bilj., als:

P. Krijger & Zonen,	te Middelburg,	ƒ 11,310
W. v. Uije & Zonen,	» idem	» 9,377
W. P. v. Pagé,	» idem	» 9,188
J. M. v. Ditmars & Zn.,	» idem	» 8,948
M. k. Jeras & Zonen,	» idem	» 8,862
A. Fondraine,	» Goes,	» 8,047

Amsterdam, 1 Juli: het bouwen van een briquettenfabriek te Ouderkerk a/d. Amstel, voor de firma De Keijzer en Terstegen, onder beheer van den architect R. A. Heij, te Amsterdam; ingek. 15 bilj., als:

G. J. P. Zuiderhoek, Amsterdam,		ƒ 6570
J. Boverhoff, Diemen,		» 5700
J. Spruijt en A. v. Staveren, Kralingen,		» 5666
S. v. Soest, Mijdrecht,		» 5448
C. P. W. Dessing, Gouda,		» 5350
J. A. Huij, Watergraafsmeer,		» 5315
J. P. Mühlstaff, Leiden,		» 5250
W. J. v. d. Horst en J. J. v. Grenningen,	Amsterdam,	» 5179
J. Schaafstra,	idem	» 4848
G. Boen,	idem	» 4679
E. R. Kuijpers,	idem	» 4585
C. Nieuwstad,	idem	» 4550
G. Hoegen,	idem	» 4523
J. Stam,	idem	» 4150
Firma Knijper en Vree,	idem	» 3998

Breda, 2 Juli: het bouwen van een leerlooierij en gedeelte fabriek voor de firma Corn. en Jos. Lips, te Breda, onder beheer van den architect A. Verlegh; ingekomen 16 bilj., als:

J. A. Oppenbroeners,	te Breda,	ƒ 3900
C. v. Dongen,	» idem	» 3826
Gebr. W. M. en J. Simons,	» idem	» 3639
W. F. Reichardt,	» idem	» 3599
W. de Kanter,	» idem	» 3595
F. Kieboom,	» Terheijden,	» 3555
A. Gordens,	» Wagenberg,	» 3525
Th. Kessel,	» Breda,	» 3498
Th. Erkelens,	» idem	» 3450
W. v. Roosel,	» idem	» 3423
A. v. d. Heide,	» idem	» 3329
J. Mol,	» idem	» 3279
C. de Kanter,	» idem	» 3274
A. Verlangen & Zonen,	» idem	» 3270.67
G. v. d. Velden,	» idem	» 3040
J. v. Dienderen,	» idem	» 2999

Gegund aan G. v. d. Velden.

Maastricht, 1 Juli, voor rekening der gemeente: 1o. het bouwen van gemetselde riolen onder verschillende wegen op de gewezen vestingterreinen te Wijk; ingek. 5 bilj., als:

H. Ummels,	te Maastricht,	ƒ 12,500
P. H. Bouten,	» Heer,	» 11,820
J. H. Meijers,	» Maastricht,	» 10,992
H. W. de Blécourt,	» Almeloo,	» 9,882
H. Stevens,	» Heer,	» 9,500

2o. het bouwen van een steenen brug over de Jeker in de Begijnenstraat; ingek. 5 bilj., als:

H. W. de Blécourt,	te Almeloo,	ƒ 5953
H. Ummels,	» Maastricht,	» 4625
J. Limpens,	» idem	» 4273
J. H. Meijers,	» idem	» 3744
P. H. Bouten,	» Heer,	» 3690

Dordrecht, 1 Juli, voor rekening der gemeente: 1o. het herstellen van kaaimuren in verschillende havens, binnen de gem. Dordrecht; ingek. 4 bilj., als: M. Goedhart, Dordrecht, ƒ 22.40 per M³ Waalsteen, ƒ 24.75 idem (Dordsche vorm) en ƒ 0.80 per M² voegwerk; J. J. Kooijmans, Dordrecht, ƒ 21.90 per M³ Waalsteen, ƒ 23.80 idem (Dordsche vorm) en ƒ 0.63 per M² voegwerk; A. de Vijn, ƒ 19.87 per M³ Waalsteen, ƒ 20.77 idem (Dordsche vorm) en ƒ 0.54 per M² voegwerk; J. P. v. d. Steen, ƒ 19.— per M³ Waalsteen, ƒ 19.80 idem (Dordsche vorm) en 0.60 per M² voegwerk. Aan den minsten inschr. gegund.

2o. het ophoogen en onder profiel brengen van den toegangsweg naar den watertoren aldaar; ingekomen 10 bilj., (waarvan 2 van onwaarde) als:

C. de Jongh Jz., Hardinxveld,	ƒ 1360
J. v. d. Plas, idem	» 1354
C. Bodhouwer, Giessendam,	» 1349
M. Kraaijeveld, Dordrecht,	» 1320
P. v. Wijngaarden, Papendrecht,	» 1287
A. J. de Groot Jr., Giessendam,	» 1231
W. 't Hoen, Alblasserdam,	» 1220
P. v. Wijngaarden Pz., Sliedrecht,	» 1199

Gegund.

3o. het leveren en inheien van nieuwe dukdalven, in de rivier de Oude-Maas en op den Biesbosch, met bijlevering van de benoodigde materialen; ingek. 3 bilj., als:

L. J. v. d. Steenhoven, Dordrecht,		ƒ 13,612
Corn. de Groot,	idem	» 11,950
J. Klaus,	idem	» 9,700

De gunning is aangehouden.

4o. de stucadoor-, schoonmaak- en witwerken in verschillende schoollokalen der gemeente, in 11 perc.; gegund werden:

Perc.

1. school no. 1,	J. Wouters,	ƒ 120
2. idem 2,	Jurgens & Co.,	» 135
3. idem 3,	A. G. Heineken,	» 190
4. idem 4,	C. W. Uithorn,	» 145
5. idem 5,	A. G. Heineken,	» 85
6. idem 6,	Jurgens & Co.,	» 119
7. gymnasium,	A. G. Heineken,	» 80
8. hoogere burgerschool,	H. D. Gerdes,	» 279
10. burgeravondschool,	J. H. Suhr,	» 118
11. gymnastiekschool,	O. C. v. Rije,	» 42

9. middelbare meisjesschool, P. Eddes en A. G. Heineken, beiden voor ƒ 175. Over deze gunning zal geloot worden.

Rosmalen, 2 Juli: het maken eener waterleiding aan het krankzinnigengesticht „Coudewater"; ingek. 12 bilj., als:

Firma J. L. Bacon, Elberfeld,	ƒ 6300
Ed. F. V. Marcé, Breda,	» 5014
C. v. Straaten, Utrecht,	» 4990
W. A. Pegsenburg, 's-Bosch,	» 4959
C. J. Schuurmans, Hilversum,	» 4796
J. Broers en Smulders, Tilburg,	» 4693
P. H. Hörmann, Utrecht,	» 4564
T. Vernimmen, idem	» 4544
M. L. v. Bergen, 's-Bosch,	» 4285
G. Wilson, 's-Hage,	» 4182.46
J. de Boer, 's-Bosch,	» 4098
W. J. Stokvis, Arnhem,	» 3857

Gegund aan J. de Boer.

Franeker, 2 Juli: eene herstelling der Hijdaarderzijl in den Slachtedijk, voor het waterschap der Vijf deelen zeedijken binnendijks; ingek. 4 bilj., als:

J. Visser,	te Bolsward,	ƒ 486
J. R. Feenstra,	» Burgwerd,	» 465.50
S. J. Timmenga,	» Oosterend,	» 464
D. IJdema,	» Hijdaard,	» 455

Gegund.

Wissenkerke, 2 Juli: de onderhoudswerken ged. '89/'90, aan den calamiteusen Vlietpolder; ingek. 12 bilj., als:

J. de Rijke Jr., Stavenisse,	ƒ 49,800
J. v. Strien, Zierikzee,	» 48,980
J. F. Adriaanssens-Polsliet, Walsoorden,	» 48,900
A. Fondraine, Goes,	» 48,550
J. Bruggeman, Hansweerd,	» 48,200
P. J. Visser Pz., idem	» 47,987
H. de Groot, Scherpenisse,	» 47,885

C. de Wilde Az., Kattendijke,	f 45,500
J. v. d. Boek, Middelburg,	» 45,500
J. de Jonge, Biezelinge,	» 44,600
C. Bolier Cz., Bruinisse,	» 44,547
P. J. Verbist, Hontenisse,	» 43,310
Raming	» 41,900.67

Utrecht, 2 Juli: het leveren van eikenhout voor wissels, in 5 perc.; ingek. 7 bilj., als:

	perc.	per M³
J. J. v. d. Eerden Pz., Boxtel,	2 of 3,	f 39.90
	4,	» 40.90
	5,	» 40.80
J. Nabuis, Groenloo,	1,	f 2589
	2,	» 2430
	3,	» 2330
	4,	» 2250
	5,	» 2090
		per M³
F. H. v. d. Eerden, Aalten,	5,	» 35.80
W. J. v. d. Ven, Boxtel,	1,	» 2197
	2,	» 2200
	3,	» 2200
	4,	» 1920
	5,	» 1860
M. J. v. d. Mee, Helvoort,	1,	» 2300
	2,	» 2050
	3,	» 1998
	4,	» 2000
	5,	» 2000
H. F. v. d. Eerden, Boxtel,	1,	» 2060
	2,	» 2009
	3,	» 1983
	4,	» 1956
	5,	» 1930
Ferd. Clercx, idem	1,	» 2450
	2,	» 2450
	3,	» 2450
	4,	» 2450
	5,	» 2450

's-Hage, 3 Juli, onder beheer van het ministerie van waterst. enz.: 1o. het maken van vijf en het verlengen van drie dwarskribben aan den rechteroever van de Lek, onder de gemeente Schalkwijk, en het uitvoeren van baggerwerk in de Lek, onder de gemeenten Schalkwijk en Kuilenburg; ingek. 11 bilj., als:

H. v. Anrooy Jz., Nieuwaal, en A. J. Vermeulen, Nijmegen,	f 25,880
W. P. de Vries, Rossum,	» 25,670
F. E. Terwindt, Pannerden,	» 25,294
J. Hillen, Grave,	» 24,500
G. Beenhakker Gz., Sliedrecht,	» 23,999
G. J. Mol, Kuilenburg,	» 23,459
J. v. Vuuren, Zalt-Bommel,	» 23,401
J. v. d. Plas, Hardinksveld,	» 23,090
L. de Groot, Giessendam,	» 23,030
A. v. d. Vlies, Zalt-Bommel,	» 22,950
J. P. de Groot, Giessendam,	» 20,868
Raming	» 23,100

2o. het maken van den onderbouw eener doorlaatbrug in de spoorbaan, aansluitende aan den spoorweg Boxtel—'s-Bosch; ingek. 26 bilj., als:

M. Verhoeven, Prinsenhage,	f 47,800
W. F. Weijers, Tilburg,	» 47,300
R. Tichelaar, Utrecht,	» 47,000
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis,	» 46,700
J. Hillen, Grave,	» 46,300
C. Bos, Haarlemmermeer,	» 46,300
W. H. de Haan, Ekien,	» 46,277
C. A. v. Spall, Hardinksveld,	» 45,900
A. v. Heck, Kerkdriel,	» 45,880
K. Hollander, Gouda,	» 45,800
F. W. Dekker, Sliedrecht,	» 45,500
A. J. Schouten, Utrecht,	» 45,480
A. v. d. Meyden Az., Hardinksveld,	» 45,000
J. Smit VII, idem	» 44,975
H. J. Nederhorst, Gouda,	» 44,900
Ph. Verbruggen, Waddinksveen,	» 44,700
B. Zuiderhoek, Sliedrecht,	» 44,070
A. A. E. Veenenbos, Brielle,	» 43,900
H. Wienhoven, Schiedam,	» 43,260
A. Geldens, Lit,	» 43,100
C. D. Kleyn, Raamsdonk,	» 42,900
P. H. de Bekker, Empel,	» 42,879
Th. Verhoeven, Deventer,	» 42,600
A. Terwindt, West-Pannerden,	» 42,100
A. de Neef, Brielle,	» 41,979
S. Th. Kloosterman, Hemelum, en H. Brouwer, Stiens,	» 40,800
Raming	» 43,400

Amsterdam, 3 Juli, onder beheer der genie, aldaar: 1o. het maken van eene loods bij het fort bij Edam; minste inschr. J. v. Veen Jr., te Enkhuizen, voor f 5168

Raming » 5800

2o. het maken van eene loods bij het fort Waver-Amstel; minste inschr. dezelfde, f 6136

Raming » 6690

Dordrecht, 3 Juli: het bouwen van twee winkelhuizen aan het Begijnhof, hoek Raamstraat, aldaar; ingek. 6 bilj.; minste inschr. J. Seijffert, te Dordrecht, voor f 7780. Gegund.

Deventer, 3 Juli: het rioleeren van eenige wegen in de Vaarstad; ingekomen 8 bilj., als:

Terwindt,	te Westervoort,	f 7175
J. Wittevorm,	» Deventer,	» 6868
G. Beltman,	» idem	» 6750
E. v. d. Woerd Jz.,	» idem	» 6160
G. Peteri Cz.,	» idem	» 5400
Aalpoel,	» idem	» 4756
G. v. d. Berg,	» idem	» 4630
H. Visscher,	» idem	» 4370

Gegund.

Munsterscheveld (bij Ter-Apel), 3 Juli: het bouwen eene R.-K. kerk aldaar, parochie Ter-Apel, onder beheer van den architect G. te Riele Wz., te Deventer; ingek. 7 bilj., als:

G. Hensema,	te Oude-Pekela,	f 26,300
J. Linzel,	» Stadskanaal,	» 22,990
G. de Ruiter,	» Wedde,	» 22,500
G. Oosvorth,	» Bedum,	» 20,000
G. v. Hassel,	» Utrecht,	» 19,197
J. Roodenrijs,	» 's-Hage,	» 17,300
J. Ph. M. Muldstaf,	» Leiden,	» 17,200

Niet gegund.

Zalt-Bommel, 3 Juli: de levering van 350 M³ grint; niet gegund.

Neuzen, 3 Juli: de gewone jaarlijksche onderhoudswerken en werken tot dijksverbetering aan de waterkeering van den De-Looseppolder, gem. Hoek; gegund aan Jac. Meertens, te Hoek, voor f 1390.

Dordrecht, 4 Juli: het maken van 13 nieuwe keukens, rioleeren en voorzien van waterleiding in 13 woningen; ingek. 8 bilj.; minste inschr. P. Reus, te Dordrecht, voor f 2130. Gegund.

Rotterdam, 4 Juli: de uitvoering van verfwerk aan eenige toestellen en gebouwen op het terrein der gemeente-gasfabriek, Oostzeedijk; ingek. 8 bilj., als:

G. J. Schreuder,	te Rotterdam,	f 6480
A. R. v. d. Burg,	» idem	» 4549
K. Hasper,	» idem	» 4100
J. Cleton,	» idem	» 4066
J. L. de Groot,	» idem	» 3993
A. J. Poutier,	» idem	» 3793
P. Groenewegen,	» idem	» 3785
M. H. Eijsvogel,	» idem	» 3515

Kuilenburg, 4 Juli: het herstellen van den kaaimuur aan de haven te Kuilenburg, voor rekening der gemeente; ingek. 2 bilj., als:

G. Balvers Bz.,	te Kuilenburg,	f 1230
D. v. Mameren,	» Asch,	» 1174
Raming		» 900

De gunning is in beraad gehouden.

Kuilenburg, 4 Juli: het verbeteren van het woonhuis, staande in den boomgaard genaamd «de Fontein", onder Kuilenburg; ingekomen 4 bilj., als:

J. P. Aussems,	te Kuilenburg,	f 494
G. v. Straten,	» idem	» 470
D. Lauwersen,	» idem	» 425
G. Balvers Bz.,	» idem	» 465

Gegund.

Groningen, 4 Juli: het vergrooten van het schoolgebouw in de Hofstraat; ingek. 10 bilj.; minste inschr. J. Versteeg, te Groningen, voor f 3569.

Groningen, 4 Juli: het doen van eenige herstellingen, verven en stucadoren van kerk en kerkeraadskamer der Waalsche gemeente, te Groningen, onder beheer van den architect K. Hoekzema; ingek. 9 bilj., als:

Geerdes & Co.,	te Groningen,	f 936
G. J. Scholtens,	» idem	» 787
J. Bakker,	» idem	» 714
J. ter Steegh,	» idem	» 689
A. Joskhoff & Zn.,	» idem	» 666
W. Pleijsier,	» idem	» 654
S. v. Heuvelen,	» idem	» 625
J. Elzer,	» idem	» 610
C. Bossien,	» idem	» 545

Gegund.

Langweer (gem. Doniawerstal), 4 Juli: het vertimmeren der openbare school aldaar, met bijlevering van het benoodigde meublement, in 2 perc., als *a.* schoolgebouw, *b.* ameublement en *c.* massa; ingek. 13 bilj., als:

	a.	*b.*	*c.*
G. T. Brouwer, Oranjewoud,			f 2387
F. K. Brouwer, Bovenknijpe,			2232
O. P. Offringa, Donkerbroek,			2169
K. E. Tolman, Boornbergum,	f 1765	f 429	2154
K. Hartstra, Benedenknijpe,	1819	294	2093
J. L. Eppinga, Lippenhuizen,		251	2093
C. Visser, Sneek,			1990
J. Eizinga, Kortezwaag,			1979
F. R. Haven, Idskenhuizen,	1535	235	1770
Joh. Bosma, Joure,	1407	158	1565
S. J. Veltman, St.-Nicolaasga,	1250	235	1485
M. E. Hettinga, Langweer,	1265	200	1465
D. K. Wielenga, Idskenhuizen,	1248	197	1445

In massa gegund.

Raming in massa f 1526.

's-Hage, 5 Juli: het herstellen en verbeteren van rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Arnhem; ingek. 5 bilj., als:

H. A. Ezerman,	te Zutfen,	f 1068
J. Schouten,	» Vianen,	» 1065
L. v. Well,	» Arcen,	» 974
G. Muskens,	» Lobit,	» 892
K. Sneyders de Vogel,	» Schiedam,	» 845
Raming		» 1225

Steenwijk, 5 Juli: het baggeren van 1100 M. lengte op het Steenwijkerdiep, per stoombaggermachine, onder beheer van den opzichter B. Rouwkema, te Steenwijk; ingek. 5 bilj., als:

E. J. T. Gompertz,	te Deventer,	f 2980
G. v. Hoeven,	» Utrecht,	» 2715
D. Bruins,	» Zwolle,	» 2325
B. Aberson,	» Steenwijk,	» 2243
E. Groenink,	» idem	» 1771

Gegund.

Kralingscheveer, 5 Juli: het uitbreiden der chemische fabrieken van de firma M. H. Salomonson, onder beheer van de architecten J. Stok & Zn.; ingekomen 16 bilj., als:

H. Breur, Rotterdam,	f 53,800
J. J. v. Sluisdam, Dordt,	» 48,460
H. J. Heiman & Zn., Rotterdam,	» 47,400
H. Wienhoven, Schiedam,	» 47,120
K. Hollander, Gouda,	» 46,990
Muller en Droogleever Fortuijn, Rotterdam,	» 46,844
G. Keij, idem	» 46,800
A. Boet, Kralingen,	» 46,800
H. J. Nederhorst, Gouda,	» 46,420
H. Stolwagen, Rotterdam,	» 44,180
J. Spruijt en Y. Staveren, Kralingen,	» 43,895
J. A. v. d. Meijden, Hardinksveld,	» 43,885
A. Looijmans, Rotterdam,	» 43,760
M. Oosdijk, Heenvliet,	» 43,694
H. Degens Jr., Dordrecht,	» 40,483
J. Schuller, Raamsdonk,	» 38,306

BIJVOEGSEL

VAN

DE OPMERKER

van ZATERDAG 13 JULI 1889.

AANKONDIGINGEN

VAN

AANBESTEDINGEN.

Maandag, 15 Juli.

Berlikum, te 9 uren, door den bouwkundige A. C. Kusters, te Heesch, bij de Wed. Ger. van Erp: het wederopbouwen van een woonhuis te Geffen, in het dorp, met bijlevering der materialen. Aanw. 15 Juli, te 8 uren.

Raamsdonk, te 10 uren, ten raadhuize: het uitbreiden en verbouwen van het post- en telegraafkantoor, aldaar. Inl. bij den bouwkundige W. Wijsbek.

Rotterdam, te 11 uren, door gecommitteerden der Ned.-Herv. gemeente, aan het kerkenkantoor: het bouwen van een pand tot het houden van catechisatiën, op het terrein, noordwaarts van den Houttuin no. 29. Inl. bij den opzichter B. Jocker, Kerkplein 21. Aanw. gehouden.

Sappemeer, te 11 uren, door burg. en weth.:

1o. het bouwen van eene onderwijzerswoning te Sappemeer;

2o. idem van eene school te idem;

3o. het maken en plaatsen van het benoodigde ameublement in die nieuw te bouwen school. Aanw. gehouden.

Neuzen, te 11 uren, door burg. en weth.: het maken van klinker- en keibestratingen met bijbehoorende werken.

Winterswijk (Geld.), te 11 uren, in het Stationskoffiehuis van Weijenborg: het afbreken van een woonhuis en het bouwen van een woon- en winkelhuis met graanzolders, stalling enz., op een terrein aan de Misterstraat.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bestorten van de Hoornsche hoofden aan den Oudenhoornschen zeedijk, behoorende tot de zeewerken in de prov. Zuid-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur, te Brielle, en den opzichter Kooreman, te Nieuw-Hellevoet. Aanw. gehouden. Raming f 3650.

Amersfoort, te 1 uur, door dijkgraaf en hoogheemraden van den Bunschoter Veen- en Veldendijk, in het hotel Muller:

1o. de levering van een genoegzame hoeveelheid zuilenbasalt, benoodigd voor het beschoeien van den Veldendijk onder Bunschoten, over eene oppervlakte van 4466 M² en bovendien een partij van 25 last van 2000 KG.;

2o. de levering van eene genoegzame hoeveelheid grove puin, benoodigd bij dat werk. Inl. bij den dijksopzichter, te Spakenburg. Aanw. gehouden.

Assen, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van eene school voor openbaar lager onderwijs voor 350 leerlingen, met onderwijzerswoning en annexe werken. Aanw. gehouden.

Dordrecht, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken van 10 stuks ladderwagens, ten dienste der brandweer.

Arnhem, te 2 uren, door het best. van het St.-Catharinagasthuis, in het gebouw aan de Beekstraat: het verbouwen eener kostkoperswoning. Inl. bij den architect H. A. Berends, aldaar.

Amsterdam, te 2 uren, door den architect W. Langhout Gz., in het café «de Roode Leeuw": het afbreken van het perc. Rokin no. 70 en het daarterplaatse bouwen van een winkelhuis met bovenwoningen.

Kralingen, te 2½ uren, door de Kralingsche katoenmaatschappij, ten haren kantore: het maken van een houten schoeiing en het aanplempen en ophoogen van de slikken van haar terrein, gelegen aan de Oostmaaslaan no. 77, uitkomende aan het Boezemgat te Rotterdam. Inl. bij den architect A. van Aneijden van Duijm Dz., te Rotterdam. Aanw. gehouden.

Stein (Limb.), te 3 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een school, onderwijzerswoning en raadhuis. Aanw. te 3 uren.

Vollenhove (Ov.), door den dijkgraaf van het waterschap: de levering van grove gewasschen of gehorde riviergrint: 170 M³ te Kuinre; 120 M³ te Blokzijl, 200 M³ te Zwartsluis, te leveren vóór 1 Sept. e. k.

Dinsdag, 16 Juli.

Gorinchem, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, op het bureau der genie: het doen van voorzieningen aan de waterkeeringen in het inundatiekanaal van de Waal bij Tiel naar de Linge. Bilj. inzenden uiterlijk 15 Juli, vóór 3 uren. Aanw. gehouden. Raming f 1500.

Deventer, te 11 uren, door den kapitein eerstaanwezend-ingenieur te Zutfen, in het hotel «de Keizer": het bouwen van eene overdekte rijbaan te Deventer. Bilj. inzenden uiterlijk 15 Juli, vóór 3 uren, bij den hoofdopzichter van fortificatiën, aldaar. Aanw. gehouden. Raming f 20,000.

Gemert, te 12 uren, door Joh. Prinzen: het bouwen van een woonhuis, stal en koetshuis. Inl. bij de bouwkundigen Wouterlood en Berkelaar, te Schiedam. Aanw. 16 Juli, te 11 uren. (*Zie advert. in n°. 27.*)

Utrecht, te 1 uur, door de directie van den Ned. Rijnspoorweg: het leveren van een getrokken-ijzeren bovenbouw aan de noordelijke vaste opening der brug over den Omval, kilometerpaal 1.917, nabij Amsterdam. Bilj. inzenden uiterlijk 15 Juli. Aanw. gehouden.

Breda, te 8 uren, door den architect A. Verlegh, namens J. Verdonk, bij de Wed. J. Segers, in de Reigerstraat: het verbouwen van het huis gelegen aan de Mauritsstraat D 566.

Noordwolde (Fr.), het doen van verfwerken met inbegrip van beglazen van der te bouwen directeurswoningen, benevens een kantoor met conciergewoning voor de Noordelijke hypotheekbank te Zorgvliet, in 3 perc., elk gebouw afzonderlijk of in massa.

Woensdag, 17 Juli.

Deventer, te 10 uren, door burg. en weth.:

1o. het vernieuwen en herstellen van liggers en palen aan de IJselbrug;

2o. idem van welpalen en balken;

3o. het leveren van iepen brugdekschroten;

4o. idem van Amerikaansch-grenen idem;

5o. het doen van witwerken in de hoogere burgerschool;

6o. idem idem in de schoolgebouwen van het lager onderwijs;

7o. het schoonmaken van school B;

8o. het verven van twee schoollokalen;

9o. idem van schoolbanken;

10o. idem van lambriseeringen in vier schoollokalen;

11o. idem van deuren en ramen in het gymnasium;

12o. idem van twee gevels van de hoogere burgerschool;

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het maken, leveren en opstellen van drie waterkranen op het centraal personenstation te Amsterdam. Raming f 5600;

2o. het leveren van beslagen eiken wisselhout op het centraal personenstation te Amsterdam. Raming f 7000;

3o. het maken en leveren van Engelsche wissels en kruisingen op het centraal personenstation te Amsterdam. Raming f 18,780. Alles ten behoeve van den spoorweg van Nieuwediep naar Amsterdam. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur der staatsspoorwegen, te Amsterdam.

's-Bosch, te 11 uren, in het hotel «de Engel": het bouwen van een pand aan de Breedehaven te 's-Bosch. Inl. bij den architect W. C. Coepijn, te Kralingen. Aanw. gehouden.

Vuren (Geld.), door het best. van den polder Vuren: de levering van 500 M³ onderhoudsgrint, te leveren vóór 10 Aug., de helft binnendijks aan den Braadaal en de helft op den grintberm bij de gasfabriek.

Donderdag, 18 Juli.

's-Bosch, te 10 uren, door burg. en weth.: het onderhoud van den straatweg van 's-Bosch naar Best, ingaande met den dag der goedkeuring van de aanbesteding en eindigende 30 Juni '92. Aanw. 16 Juli, te 9 uren. (*Zie advert. in n°. 28.*)

's-Bosch, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, in het gebouw op den Uilenburg: het doen van verbeteringen van ondergeschikt belang aan het fort Nieuw-St.-Andries. Bilj. inzenden uiterlijk 17 Juli, vóór 3 uren. Raming f 1660.

Amsterdam, te 11 uren, door het ministerie van marine, aan het directiegebouw: de levering bij de directiën der marine te Amsterdam, Willemsoord en Hellevoetsluis van verschillende benoodigdheden in 58 perceelen.

Amsterdam, te 12½ uren, door den architect Joan Nieuwenhuis, in het café «de Roode Leeuw": het gedeeltelijk afbreken van een perc. aan de Rozengracht, en het ter plaatse maken van een nieuw gebouw voor de Amsterdamsche arbeidersmaatschappij. Aanw. 15 Juli, te 12½ uren. (Herbesteding.)

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: bestek no. 496, het aanbrengen van beeren tegen de landhoofden, het buitenwaarts verlengen van den pijler en het versterken der schuifinrichtingen van de groote Engelsche sluis in den staatsspoorweg van Utrecht naar 's-Bosch. Aanw. 12 Juli, te 10½ uren, station 's-Bosch. Raming f 11,700. (*Zie advert. in n°. 27.*)

Woudrichem (N.-Br.), te 2 uren, in het «Zwarte Paard": het bouwen van een heerenhuis. Inl. bij den architect H. Roemer. Aanw. 18 Juli, te 10 uren.

Wanroij (N.-Br.), te 3 uren, door M. Reijnen: het bouwen van een woonhuis en stalling. Aanw. 18 Juli, te 10 uren. (Herbesteding.)

Kornjum (Fr.), door den architect F. Brouwer: het afbreken van het bestaande heerenhuis op Tweehuis onder Haskerdijken, en het bouwen van een nieuw stelphuis, aldaar. Aanw. 18 Juli, te 11 uren.

Vrijdag, 19 Juli.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.:

1o. bestek no. 9, het onderhoud van het rivierbad;

2o. bestek no. 28, het leggen van cementriolen met bijbehoorende werken in de Steenstraat en in den Rozendaalscheweg. Raming f 10,500. (*Zie advert. in n°. 28.*)

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het het gebouw van het prov. best.: het voortzetten der verbetering van de traversen en het vernieuwen van verschillende vakken klinkerbestrating ter instandhouding van de rijkswegen in de prov. Overijsel. Inl. bij den hoofdingenieur Beuvens en den ingenieur Loke, beide te Zwolle. Aanw. gehouden. Raming f 17,800.

Zwolle, te 12 uren, door het dagelijksch best. van het waterschap Mastenbroek, in het hotel «de Keizerskroon": het leveren en lossen van 200 stère grint en 100 stère puin, in 2 perc.

Leeuwarden, te 12 uren, door burg. en weth. van Leeuwarderadeel: het afbreken van de bestaande en het bouwen van eene nieuwe brug in den Dokkumer trekweg, over de Stienservaart. Aanw. 15 Juli, te 12 uren.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van de rijkstelegraaflijnen tusschen Haarlem en Rotterdam. Inl. bij de inspecteurs der rijkstelegraaf te 's-Hage en Rotterdam. Raming f 1950.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het stichten van drie gebouwen en eene loods en het verrichten van eenige andere werken op het terrein van het openbaar slachthuis te Rotterdam. (*Zie advert. in n°. 28.*)

Zaterdag, 20 Juli.

Witmarsum, te 10½ uren, door burg. en weth. van Wonseradeel:

1o. het verbeteren en gedeeltelijk vernieuwen van verschillende gedeelten bestrating te Makkum, Witmarsum en Kimswerd;

2o. het gedeeltelijk vernieuwen van eene brug te Makkum en het vernieuwen van de loopbrug op Spakezijl bij Dedgum;

3o. het maken van een basaltmuur van 42 M. lengte bij de zeesluis te Makkum.

Breda, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, in het koffiehuis »de Beurs van Breda": het doen van voorzieningen aan het hoofdgebouw der Kon. militaire academie te Breda. Bilj. inzenden uiterlijk 19 Juli, vóór 3 uren. Raming ƒ 3500.

Ezinge (Fr.), te 11 uren, door burg. en weth.: het afbreken der kosterie en het daarvoor in de plaats bouwen eener onderwijzerswoning te Feerwerd, met bijlevering van al het benoodigde. Inl. bij J. Dijkstra. Aanw. 18 Juli, te 11 uren.

Dordrecht, te 12 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van de Zwijndrechtsche waard, in het koffiehuis Zahn:

1o. het gedeeltelijk vernieuwen en herstellen van de rijswerken aan Nederhoven, de Vrouw-Gooleweg en aan de Develshuische en Oostendamsche haven;

2o. het uitvoeren van eenig baggerwerk in de Oostendamsche haven;

3o. het maken van eene houten beschoeiing en het trekken, leveren en inheien van sloofpalen en het maken en plaatsen van meerpalen aan de Oostendamsche losplaats;

4o. het uitvoeren van eenig baggerwerk in de Develshuische haven;

5o. het herstellen van den grondafslag aan den dijk in de gemeenten Hendrik-Ido-Ambacht, Zwijndrecht en Heerjansdam;

6o. het vierkanten van den dijk op verschillende plaatsen in de gemeenten Hendrik-Ido-Ambacht, Zwijndrecht en Heerjansdam;

7o. het onder een beter beloop brengen van de oostelijke stoep en het vernieuwen van de daarlangs staande leuningen bij den spoorweg-doorgang te Zwijndrecht;

8o. het doorgraven van den kortdam in den boezem de Devel, onder de gemeente Heerjansdam;

9o. het leveren van 750 M³ grint op de verschillende losplaatsen in de Zwijndrechtsche waard. Inl. bij den hoofdopzichter A. Visser Kz., te Zwijndrecht. Aanw. 17 Juli, te 10 uren.

Vlaardingen, te 1 uur, door burg. en weth. van Vlaardingen en Maassluis: het onderhoud van den straatweg over den Maasdijk, tusschen Vlaardingen en Maassluis, ged. '89, en het aanbrengen van eene belangrijke vernieuwing aan het tolhuis nabij Vlaardingen. Aanw. 18 Juli, te 10 uren.

's-Hage, te 2 uren, door het ministerie van justitie: het verbouwen van en het uitvoeren van eenige onderhoudswerken aan de brug vóór de rijkswerkinrichting te Hoorn en het verrichten van eenige werkzaamheden voor den bouw van een aanlegsteiger, aldaar. Inl. bij den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen, te 's-Hage, en den opzichter G. Sluis, te Amsterdam. Aanw. 16 Juli, te 11½ uren. Raming ƒ 2100.

Warkum, door het dijksbest. van het waterschap »het Workumer Nieuwland": het daarstellen van nieuwe werken (hoofdpaalregel) en herstelling aan de zeewering. Inl. bij den rijksopzichter Molenaar.

Maandag, 22 Juli.

Wageningen, te 3 uren, door den architect R. de Vries, in het hotel »de Wereld": het bouwen van zes woonhuizen aan de Lawicksche allee, aldaar. Aanw. 22 Juli, te 11 uren. (*Zie advert. in no. 28.*)

Dinsdag, 23 Juli.

Helder, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, in het rijkshuis: het inrichten van gedeelten van waterbakken in bomvrije gebouwen in de stelling van Helder tot reservoirs voor duinwater, met bijbehoorende werkzaamheden en leveringen. Bilj. inzenden uiterlijk 22 Juli, vóór 3 uren. Raming ƒ 1100.

Woensdag, 24 Juli.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de verbouwing van het departement van marine, te 's-Hage. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district en den hoofdopzichter voor de landsgebouwen Weinberg, te 's-Hage. Aanw. 17 Juli, te 9 uren. Raming ƒ 35,505.

Amsterdam, te 11 uren, door den schout-bij-nacht, directeur en kommandant der marine: de levering van koperen en ijzeren spijkers.

Helenaveen (N.-Br.), te 2 uren, door de maatschappij »Helenaveen", in de herberg van J. Beden: het bouwen eener directeurswoning met kantoren en bijgebouwen, zonder levering van metselmaterialen. Inl. bij den architect M. Dreesen, te Helmond. Aanw. 24 Juli, te 11 uren.

Kornjum (Fr.), door den architect F. Brouwer: het afbreken van het voorhuis bij de boerenplaats onder Grouw, aan den weg naar Jensum, in gebruik bij E. Jansma, en het bouwen van een woonhuis met melkkelder enz. Aanw. 22 Juli, te 11 uren.

Donderdag, 25 Juli.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het leggen van een dam langs het vaarwater in het Open IJ, buiten den afsluitdijk bij Schellinkwoude, en het afzanden der gronden bestemd voor den aanleg eener visschershaven te IJmuiden. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur De Bruijn en den adspirant-ingenieur Marinkelle, beide te Amsterdam. Aanw. gehouden. Raming ƒ 539,600.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen van de drijfbrug no. 37 te Alkmaar, behoorende tot de werken van het Noord-Hollandsch kanaal. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees, en den opzichter Lugten, beide te Alkmaar. Aanw. 18 Juli. Raming ƒ 7150.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het wegruimen van het stoomschip »Friesland", in de Zuiderzee, nabij het Vrouwezand, gezonken. Inl. bij bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Keurenaer, te Hoorn, en den opzichter Schol, te Enkhuizen. Aanw. 20 Juli.

Klundert (N.-Br.), te 12 uren, door het R.-K. kerkbest.: het bouwen van een kerk met toren en pastorie. Inl. bij den architect P. J. van Genk, te Leur. Aanw. gehouden.

't Loo (bij Apeldoorn), te 1 uur, door den rentmeester van het kroondomein: het doen van eenige herstellingen aan de bouwhoeven, slagboomen enz., behoorende tot het kroondomein. Inl. bij den opzichter Oosterbeek.

Vrijdag, 26 Juli.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het herstellen van de remmingwerken in de binnenhaven te Wemeldinge en bij Schoreburg, behoorende tot de werken van het kanaal door Zuidbeveland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg, en den ingenieur, te Goes. Aanw. 17 en 19 Juli. Raming ƒ 7300.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het uitnemen van de buitenvloeddeuren en het inhangen van twee in reserve liggende vloeddeuren van de groote sluis van het kanaal door Walcheren, te Vlissingen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg, en den ingenieur, te Vlissingen. Aanw. 19 Juli, te 1 uur. Raming ƒ 3150.

Zaterdag, 27 Juli.

Zaamslag (Zeel.), te 2 uren, door het best. der waterkeering van de calamiteuse Margaretha-, Kleine-Huissens- en Eendrachtpolders, ten kantore van den secretaris-ontvanger: de uitvoering van de aarde-, kram- en steengloeiingwerken tot dijksverbetering aan de waterkeering van den calamiteusen Eendrachtpolder. Aanw. 20 en 23 Juli, te 10 uren. Raming ƒ 4092.

Maandag, 29 Juli.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van den metalen bovenbouw van elf spoorwegbruggen, ten dienste der staatsspoorwegen op Sumatra.

Dinsdag, 30 Juli.

Dordrecht, te 12 uren, door het hoofdbest. der vereeniging »Kunstmin", in het lokaal der vereeniging: het afbreken van de bestaande gebouwen en het weder daarstellen van een gebouw, ingericht tot concert- en schouwburgzaal, sociëteitslokalen enz. Inl. bij den architect J. Verheul Dz., te Rotterdam.

's-Hage, te 2 uren, door het ministerie van justitie: het leveren van 8 stuks verwarmingsketels, ten behoeve van de strafgevangenis te Leeuwarden. Inl. bij den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen, te 's-Hage. (*Zie advert. in no. 28.*)

Woensdag, 31 Juli.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verdiepen van het groot scheepvaartwater in het Scheur, tusschen de Boskruithaven en het kanaal door het benedeneind van Rozenburg, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Welcker, te Rotterdam, en den adjunct-ingenieur François, te Hoek-van-Holland. Aanw. 24 Juli, te 12 uren. Raming ƒ 50,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het uitdiepen van een gedeelte der spoorweghaven te Feijenoord en het maken van eenige bijkomende werken, aldaar. Inl. bij den waarnemend eerstaanwezend-ingenieur der staatsspoorwegen, te Rotterdam. Aanw. 23 Juli, te 1 uur. Raming ƒ 13,300.

Vrijdag, 2 Aug.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken en inhangen van een drijfdeur voor het kanaal van Neuzen, te Sas-van-Gent. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg, en den ingenieur, te Neuzen. Aanw. 26 Juli. Raming ƒ 1120.

Maandag, 5 Aug.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het uitdiepen van een gedeelte van den Hollandschen IJsel, onder de gemeenten Moordrecht, Gouda en Gouderak, in de prov. Zuid-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur, beide te 's-Hage, en den opzichter Van Echten, te Gouda. Aanw. 29 Juli. Raming ƒ 2200.

Dinsdag, 6 Aug.

Terborg, te 12 uren, door het best. van het waterschap van den Ouden-IJsel, ter secretarie: het bouwen van de groote kunstwerken ten behoeve van de kanalisatie van den Ouden-IJsel, als:

1o. bestek no. 1, schutsluis en stuw te Doesburg. Raming ƒ 78,487;
2o. idem 2, idem idem » Keppel » » 61,980;
3o. idem 3, idem idem aan de Kemmenade. » » 57,500;
4o. idem 4, idem idem bij Terborg. » » 55,280;
5o. idem 5, idem idem te Ulft. » » 66,385;
6o. idem 6, ijzer voor alle kunstwerken. » » 50,000.

Inl. bij de ingenieurs J. van Hasselt en De Koning, te Nijmegen. Aanw. 23 Juli, te 10¼ uren.

Woensdag, 7 Aug.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de uitvoering van baggerwerk tot voortzetting der normaliseering van de rivier de Waal, onder Valburg, Beuningen en Ewijk, tusschen de kilometerraaien 30 en 35 der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Van der Sleijden, te Nijmegen. Aanw. 31 Juli. Raming ƒ 18,350.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de uitvoering van baggerwerk in het aardappelengat, behoorende tot de werken der Dordsche waterwegen. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom, en den opzichter Chevalier, beide te Dordrecht. Aanw. 31 Juli. Raming ƒ 0.30 per M³.

Donderdag, 8 Aug.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen eener nieuwe wachterswoning met magazijntje, ter vervanging der bestaande houten woning bij de Duivendrechtsche brug, behoorende tot de werken van den grooten weg der 1e klasse no. 3. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur De Bruijn, te Amsterdam, en den opzichter Lijsen, te Muiden. Aanw. 1 Aug. Raming ƒ 3715.

Vrijdag, 9 Aug.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het doen van eenige bestratingen op den rijks-grooteweg der 1e klasse no. 3, op Zuidbeveland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg, en den ingenieur, te Goes. Aanw. 1 en 3 Aug. Raming ƒ 2250.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Venloo, 4 Juli: het voltooien van den oostelijken- en het maken van den zuidelijken vleugel aan het klooster Mariendal, te Venloo, zonder bijlevering van steenen, kalk, tras, plavuizen en broeizijns; ingek. 5 bilj., als:

L. Bosman en Fr. Paes, Venloo, ƒ 18,748
H. Giesberts, Kessel, » 17,245
Wed. H. C. Janssen, Maastricht, » 16,753
J. Verlaak, Kessel, » 16,100
C. Baeten, Roggel, » 15,995
Gegund.

Breda, 5 Juli: het bouwen van een magazijn met verdieping, te Breda, onder beheer van den architect J. M. Marijnen; ingek. 6 bilj., als:

J. v. Dienderen, te Breda, ƒ 3900
C. de Kanter, » idem » 3678
Th. Erkelens, » idem » 3625
P. Rijppaart, » Ginneken, » 3560
J. Kleiner, » Breda, » 3450
J. M. v. d. Velden, » idem » 3420
Gegund.

Deventer, 6 Juli: het afbreken van het bestaande en het bouwen van een nieuw koetshuis met paardenstal, voor J. Vermeer Gz.; ingek. 16 bilj., als:

H. B. Lepping, te Deventer, ƒ 5100
R. v. d. Spoel, » idem » 4976
J. Wittevoen, » idem » 4956
J. Pot Jr., » idem » 4946
M. J. Muiderman, » idem » 4860
C. Peteri, » idem » 4748
H. Visscher, » idem » 4579
W. Eskes & Zn., » idem » 4565
J. Aalpoel, » idem » 4561
H. J. Markerink, » idem » 4541
H. Lammers, » idem » 4516
H. Olthof, » idem » 4428
K. v. Leusen, » idem » 4419
G. Hofstee, » idem » 4397
R. v. d. Worp, » idem » 4371
J. E. Reed, » idem » 4229

Tilburg, 6 Juli: de levering van 950 M. trottoirbanden, 16 kwartcirkels, 12,000 greskeien van 14/16 en 140,000 idem van 12/12 en 8000 halve greskeien, in 2 perc.

perc. 1, trottoirbanden; ingek. 7 bilj., als:

L. Petit, Tilburg, ƒ 2523
A. v. Glabbeek, idem » 2139
E. Janssen en Soupart, Luik, » 2095
H. J. Bosman, Rotterdam, » 1999
L. Goffin, Luik, » 1998
Joie en Mackart, idem » 1984.60
Celestin Frederic & Co., Marchin, » 1942.80

Perc. 2, greskeien; ingek. 3 bilj., als:

L. Petit, Tilburg, ƒ 8526
L. Goffin, Luik, » 8193
E. Janssen en Soupart, idem » 8136

Tilburg, 6 Juli: het bouwen van een overdekte vischmarkt, op een terrein op het Willemsplein; ingek. 12 bilj., als:

J. v. Gorp, te Tilburg, ƒ 11,238
J. Donders, » idem » 11,217
P. H. v. Hees, » idem » 11,200
L. Jongen, » idem » 10,729
J. C. v. Pelt, » idem » 9,700
A. v. d. Aa, » idem » 9,880
P. B. Cleecx, » idem » 9,654
P. v. d. Brink, » idem » 9,650
Gebr. Dusée, » idem » 9,600
M. H. Reijnen, » idem » 9,574
C. A. Donders, » idem » 9,540
P. Meeuws en J. Horvers, » idem » 9,200
Gegund.

Rozendaal (N.-Br.), 6 Juli, voor rekening der gemeente: 1o. het maken eener keibestrating op den oostelijken havendijk; ingek. 7 bilj., als:

P. Bogaerts, Standdaarbuiten, ƒ 10,050
L. Botermans, Gilze, » 9,793
J. Hack, Oud-Gastel, » 9,700
F. Nissen, Roermond, » 9,400
M. Bakkeren, Prinsenhage, » 9,224
A. C. Broos, Rozendaal, » 9,130
P. Stevens, idem » 9,097
Gegund.

2o. het bouwen eener publieke veemarkt; ingek. 6 bilj., als:

F. D. Bruglemans, Rozendaal, ƒ 6548
L. Botermans, Gilze, » 6387
M. Bakkeren, Prinsenhage, » 6267
J. Konings, Rozendaal, » 6024
A. C. Broos, idem » 5710
P. Stevens, idem » 5420
Gegund.

Rijsoord, 6 Juli: het bouwen eener kerk met consistorie, ten behoeve der doleerende gemeente; ingek. 7 bilj.; minste inschr. A. den Boer, te Lekkerland, voor ƒ 7096. Gegund.

Delft, 6 Juli: verschillende vernieuwings- en onderhoudswerken aan de sluizen, bruggen, gebouwen enz. van Delfland, in de gemeenten Schiedam, Vlaardinger-Ambacht, Ketel en Delft gelegen, in 3 perc. en in massa; ingek. 14 bilj., als:

Inschrijvers en woonplaats.	perc. 1	perc. 2	perc. 3
A. v. d. Loo, Ketel,	ƒ 175	ƒ 2603	ƒ 3136
D. J. Houtzager, Delft,	180	—	—
P. Zanen Cz., Ammerstol,	—	—	3480
D. de Lange, Vlaardingen,	—	2690	—
E. Dorsman, idem	—	—	3580
Van Heijst en Zonneveld, idem	—	—	2940
H. Manneken, idem	—	3780	4240
E. Blok Az., idem	—	3290	3500
C. Zuidgeest, idem	—	3560	4249
J. C. Maassen, idem	—	—	3845
D. L. Baans, idem	—	—	4100
S. v. d. Hoeven, idem	—	2650	3100
A. Kornaat, idem	—	—	3250
J. v. Kempen, Overschie,	185	2990	3300

Massa ingek. 1 biljet van J. Drinkewaard, te Ketel, voor ƒ 3227.

Nieuw-Lekkerland, 6 Juli, voor rekening van het waterschap de Overwaard: 1o. het verrichten van baggerwerk in den lagen boezem van het waterschap, onder Nieuw-Lekkerland, in 4 perc. en in massa; ingek. 8 bilj., als:

Inschrijvers en woonplaats.	perc. 1	perc. 2	perc. 3	perc. 4	massa
E. de Lange, Streefkerk,	ƒ 529.20	ƒ 518	ƒ 672.—	ƒ 710.—	—
C. Vink, Hoornaar,	552.—	—	—	—	—
A. den Toom, idem	540.—	740	690.—	700.—	ƒ 2700
M. v. Houwelingen, Sliedrecht,	—	—	—	—	2057
M. v. Meijeren, Ouderkerk a/d. IJsel,	—	—	—	—	2695
J. Hagenaar, Peursum,	649.—	730	930.50	899.12	2998
J. de Jong Az. Sr., Ammerstol,	786.—	820	940.—	899.—	—
J. Tromhorst, Ouderkerk a/d. IJsel,	840.—	920	950.—	1040	—

De perceelen 1, 2 en 3 gegund aan E. de Lange, te Streefkerk.

2o. het maken van eene nieuwe paalbeschoeiing aan de lage boezemsluizen in het Elshout, gem. Nieuw-Lekkerland; ingekomen 4 bilj., als:

C. de Groot, Sliedrecht, ƒ 1286
T. Broere, Nieuw-Lekkerland, » 782
M. v. Gool, Woudrichem, » 757
J. R. Briedé, Streefkerk, » 685
Gegund.

Leeuwarden, 6 Juli: het verrichten van verfwerken, in 15 perc.; minste inschr. waren:

Perc. 1, de school voor middelbaar onderwijs voor meisjes, J. v. d. Wal en H. Jager, voor ƒ 125
Raming » 135

Perc. 2, de gemeenteschool no. 2 met het meubilair, J. v. d. Heide, Marssum, voor ƒ 242
Raming » 255

Perc. 3, idem no. 3 met idem, L. Dwinger, voor ƒ 175. Raming ƒ 200.

Perc. 4, idem no 6 met de woning van den hoofdonderwijzer, F. Tammis, voor ƒ 170
Raming » 150

Perc. 5, idem no. 11 en de bewaarschool no. 5, K. Kuipers, voor ƒ 189. Raming ƒ 200.

Perc. 6, idem no. 9, J. v. d. Wal en H. Jager, voor ƒ 130. Raming ƒ 129.

Perc. 7, de schippersschool aan den Wissedwinger, J. Frederici, voor ƒ 39. Raming ƒ 48.

Perc. 8, de bewaarschool no. 1, G. Anema, ƒ 75
Raming » 95

Perc. 9, idem no. 2, S. S. Baarda, voor ƒ 79
Raming » 96

Perc. 10 idem no. 3, H. Kooistra, voor ƒ 108
Raming » 98

Perc. 11, idem no. 6, A. v. Schagen, voor ƒ 75
Raming » 100

Perc. 12, het stads-armenhuis, O. Ollmans, voor ƒ 114. Raming ƒ 165.

Perc. 13, het woonhuis van den pachter van den Prinsentuin, deszelfs, voor ƒ 38. Raming ƒ 66.

Perc. 14, de brugwachterswoning bij de Vrouwenpoortsbrug, J. Frederici, voor ƒ 43
Raming » 50

Perc. 15, idem bij de Verlaatsbrug, K. Kuipers, voor ƒ 40. Raming ƒ 59.

Alle perc. zijn gegund.

Hellevoetsluis, 6 Juli, onder beheer der marine: 1o. het bouwen van een barak voor lijders aan besmettelijke ziekten, met desinfecteer-inrichting, lijkenkamer, badkamer enz.; 2o. het inrichten van het tonnenmagazijn tot woning van den administrateur, en het doen van eenige herstellingen en wijzigingen der indeeling van lokalen in de maritieme-ziekeninrichting; 3o. het inrichten van een steenkolenbergplaats op de werf tot tonnen- en kettingmagazijn; minste inschr. C. Bos Az., te Dordrecht, voor ƒ 16,320.

Hilvarenbeek, 6 Juli: den aanleg van een keiweg, uitgaande van den Leesheuvel te Rouwel over Hooge- en Lagemierde en Esbeek tot aan den prov. weg te Hilvarenbeek; minste inschr. in massa J. Hillen, te Grave, en wel:

voor eene bestrating met greskeien, ƒ 145,500
idem idem met granietkeien 4e soort, » 158,700

Enschedé, 6 Juli: het bouwen van een woonhuis, kantoor enz., in de Walstraat, voor B. W. Blijdenstein Jr.; ingekomen 11 bilj., als:

D. Reudink, te Enschedé, ƒ 4900
H. Lammerink, » idem » 4298
G. J. Wagelaar, » idem » 3970
A. Jeunink, » idem » 3820
F. H. Wijdeveld, » idem » 3536
J. H. Varvik, » idem » 3250
G. W. Wegereef, » idem » 3170
G. J. Slaimer, » idem » 3150
S. J. Turin, » idem » 3103
H. ten Cate, » idem » 3082
G. Huckriede, » idem » 3044
Gegund.

Rotterdam, 8 Juli: het versterken van den dijk tusschen Moordrecht en Kapelle a/d. IJsel, in 2 perceelen.

Perc. 1, ingek. 21 bilj., als:

T. Mudde Tz., Lekkerkerk, ƒ 33,000
C. Schulten, idem » 29,000
H. de Man, Bergambacht, » 28,700
B. v. d. Heuvel, Werkendam, » 28,000
Jac. Scholten, Ammerstol, » 25,909
W. Visser, Bergambacht, » 25,899
T. A. Swets, Hardinksveld, » 24,000
Chr. Streefkerk, Ameide, » 23,680
H. de Jong Pz., Ammerstol, » 23,600
C. v. d. Meyden, Hardinksveld, » 23,000
P. J. Dubbelman, Dordrecht, » 22,850
P. Zanen Cz., Ammerstol, » 22,475
F. W. Decker, Werkendam, » 21,050
P. de Vos, Ammerstol, » 20,992
J. de Jong Az. Jr., Ammerstol, en P. de Vos, Bergambacht, » 20,680
T. de Waard, Ammerstol, » 20,600
J. Verschoor, idem » 20,500
J. de Jong Az. Jr., en A. Oons Jr., Ammerstol, » 20,400
C. de Jong, Hardinksveld, » 19,979
H. J. Nederhorst, Gouda, » 19,900
C. Zanen Hz., Ammerstol, » 19,876
Gegund.

Perc. 2, ingek. 21 bilj., als:

P. Zanen Cz., Ammerstol, ƒ 57,800
A. Boer Wz., Sliedrecht, » 56,100
B. v. d. Heuvel, Werkendam, » 55,750
W. H. Swets, Hardinksveld, » 55,000
P. J. Dubbelman, Dordrecht, » 52,100
C. Zanen Hz., Ammerstol, » 50,400
W. de Jong, 's-Hage, » 49,880
H. J. Nederhorst, Gouda, » 49,840
C. de Jong Jz., Hardinksveld, » 48,989
C. v. Es, Beruijnen, » 47,849
P. Sterk, Spijk (Heukelom), » 47,300
A. v. d. Meide Az., Hardinksveld, » 45,397
P. de Vos, Bergambacht, » 45,300
J. de Jong Az. Ammerstol, en P. de Vos, Bergambacht, » 44,980

J. de Jong Az., en A. Ooms, Ammerstol,		ƒ 44,889
H. de Jong, Ammerstol,		» 43,280
L. Brouwer, Gouda,		» 43,242
C. v. d. Plas, Hardinksveld,		» 41,290
C. Boelhouwer, Giessendam,		» 38,260
Joh. v. d. Plas, Hardinksveld,		» 38,250
C. Versteeg, idem		» 38,200

Gegund.

Rotterdam, 8 Juli, voor rekening der vereeniging »de Kerkelijke Kas": 1o. het maken van een kerkgebouw c. a. aan de Ammanstraat, te Rotterdam; ingek. 6 bilj., als:

C. Bal,	te Rotterdam,	ƒ 89,977
P. G. Winters,	» idem	» 67,000
G. Keij,	» idem	» 65,200
H. de Keijzer,	» idem	» 63,500
C. J. v. Tussenbroek,	» idem	» 61,360
H. W. Vrolijk,	» idem	» 59,990

2o. het maken van een gebouw tot het houden van kerkvergaderingen enz., te Rotterdam; ingek. 5 bilj., als:

G. Keij	te Rotterdam,	ƒ 37,500
Henkelmans,	» idem	» 35,395
V. d. Bogaert,	» idem	» 34,835
H. W. Vrolijk,	» idem	» 30,700
A. Boef,	» Kralingen,	» 29,600

Groningen, 8 Juli: het maken en leveren van schoolmeubelen voor de school in de Hofstraat; ingek. 5 bilj.; minste inschr. M. J. Elzer, te Groningen, voor ƒ 529.75.

Amsterdam, 8 Juli: het gedeeltelijk amoveeren en het herbouwen van een perceel aan de Rozengracht 123, voor de Amsterdamsche arbeidersmaatschappij, onder beheer van den architect Jean Nieuwenhuis; ingek. 4 bilj.; minste inschr. B. Steenweg en W. D. van Zoest, voor ƒ 12,237. *Niet* gegund.

's-Hage, 8 Juli: het oprichten enz. van twee havenkantoren; ingek. 19 bilj., als:

P. Houtluis,	's-Hage,	ƒ 6982
P. Hasselbach & Co.,	idem	» 6963
Wed. P. Ravelli & Co.,	idem	» 5987
A. C. Paardekooper,	idem	» 5089
B. Nieuwenhuijsen,	idem	» 5856
H. Jongenburger, Waddinxveen,		» 5770
B. Vromans, Woubrugge,		» 5666
J. v. Veen, Scheveningen,		» 5650
J. L. Weedes Jr.,	's-Hage,	» 5640
J. v. d. Kamp,	idem	» 5490
T. Rivet,	idem	» 5447
A. v. Lith en Fentein,	idem	» 5444
W. P. Teeuwisse,	idem	» 5390
A. de Waard en J. C. Dercks,	idem	» 5340
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis,		» 5320
H. v. Oortmossen, Delft,		» 5195
A. Stigter, 's-Hage,		» 5194
C. Wijbrans, idem		» 4850
J. v. d. Elsbout, Scheveningen,		» 4478

Haarlem, 8 Juli: het maken van eene paalfundeering enz., voor de te bouwen Kruisbrug; ingek. 10 bilj., als:

A. J. de Neef, Brielle,		ƒ 8586
C. J. Maks, Amsterdam,		» 8300
Ch. P. W. Deesing, Gouda,		» 8290
P. Hasselbach, Leiden,		» 8205
J. Giebels en J. v. Servellen, Haarlem,		» 8180
M. Mulder,	idem	» 8176
J. J. Beckstadtz, Amsterdam,		» 8175
J. S. v. Velthuijsen, Haarlem,		» 8156
W. G. v. Berkum, Amsterdam,		» 8100
B. Zuithof, Haarlem,		» 7790

Gegund.

Raming » 7125

Utrecht, 9 Juli: het maken van de uitbreiding van het hoofdgebouw met daarmede in verband staande werken op de halte Nijverveen; ingek. 5 bilj., als:

J. L. de Vries,	te Oldeholtpade,	ƒ 2140
J. Hazio,	» De Wijk,	» 2130
E. Groenink,	» Steenwijk,	» 2089
H. Donner,	» Meppel,	» 2076
J. Olten,	» idem	» 2054

Raming » 2000

Haarlem, 9 Juli: het bouwen van een winkelhuis met bovenwoning, door Ad. Slegers Cz.; ingek. 10 bilj., als:

K. J. R. v. Damme,	Amsterdam,	ƒ 10,000
V. Gremmingen en V. d. Horst,	idem	» 9,249
Hulsebosch,	Haarlem	» 9,000
Hartkamp,	Amsterdam,	» 8,842.96
Lasschuit,	Haarlem,	» 8,720
Sanders en Veldhuizen,	idem	» 8,444
Van Ommeren,	idem	» 8,084
Giebels en Servellen,	idem	» 7,890
Verhagen en Van 't Wout,	idem	» 7,650
V. d. Bogaard,	idem	» 7,575

Nijmegen, 9 Juli: het bouwen van een bank van leening met directeurswoning, onder beheer van den gemeente-architect J. J. Weve; ingek. 6 bilj., als:

J. v. Burk, Oosterbeek, en W. Wissing,		
	te Arnhem,	ƒ 23,999
L. H. v. Beuthem,	te Nijmegen,	ƒ 23,574
J. S. Grandjean en W.		
H. Thomissen,	» idem	» 21,775
A. Th. Opsomer,	» idem	» 20,567
J. B. Smits,	» idem	» 19,791
W. v. d. Wagt,	» idem	» 19,600
Raming		» 20,450

Gegund aan J. B. Smits.

Rotterdam, 9 Juli: de levering van 1,000,000 stakke Waalklinkers; ingek. 9 bilj., als:

	per 1000
D. Terwindt, West-Pannerden,	ƒ 13.13
J. de Haas, Beenen,	» 13.—
S. G. v. d. Poll, Ek en Wiel,	» 12.76
Fels en Burgers, Oss,	» 12.46
H. Terwindt, Arnhem,	» 12.43
Van Lange en Burgers, Lobit,	» 12.35
N. v. Benkelum, Nijmegen,	» 12.29
A. P. Heijmis, Oosterbeek,	» 12.05
D. Terwindt, West-Pannerden,	» 11.68

Oosterzee, 9 Juli: het bouwen van een nieuwen achtkanten windwatermolen met 16 M. vlucht, aan de Lemsterrien, onder Oosterzee; ingek. 6 bilj.; minste inschrijver J. Nijholt, te Lemmer, voor ƒ 2880. Gegund.

Steenwijk, 9 Juli: het opbouwen van het verbrande woon- en winkelhuis van J. S. de Leeuw, onder beheer van den architect B. Rouwkema, te Steenwijk; ingek. 7 bilj., als:

Firma C. v. d. Plas,	te Steenwijk,	ƒ 2222
J. L. de Vries,	» Oldeholtpade,	» 2166
H. Aberson,	» Steenwijk,	» 2122
A. de Boer Kz.,	» idem	» 2082
E. Groenink,	» idem	» 2055
J. de Boer & Zonen,	» idem	» 1895
W. Voerman,	» idem	» 1868

Gegund.

's-Hage, 10 Juli, onder beheer van het ministerie van waterst. enz.: 1o. het maken en stellen van twee dubbele ijzeren basculebruggen over de in-aanbouw-zijnde schutsluizen nabij den St. Antoniedijk, onder de gemeente Biemen; ingek. 4 bilj., als:

kon. fabriek van stoom- en andere werktuigen,	Amsterdam,	ƒ 74,905
F. Klein & Zn.,	Alblasserdam,	» 65,221
Soc. anon. intern. de construction et d'entreprise de travaux publics,	Braine-le-Comte,	» 64,900
Soc. anon. de Selessin,	Tilleur,	» 64,785
Raming		» 64,300

2o. het maken van oeververzorging langs het verruimde en het omgelegde gedeelte van den Vaartschen Rijn, onder de gemeenten Jutfaas en Vreeswijk; ingekomen 9 bilj., als:

A. de Jong Jz.,	Ammerstol,	ƒ 3985
C. Zanen Hz.,	idem	» 3848
M. Lakerveld,	Jutfaas,	» 3510
P. Zanen Cz.,	Ammerstol,	» 3475
W. v. Straten,	Utrecht,	» 3450
M. v. Houwelingen,	Sliedrecht,	» 3398
J. Monster,	Vreeswijk,	» 3317
M. v. Houwelingen,	Sliedrecht,	» 3170
J. v. Harpen,	Amerstoort,	» 3060
Raming		» 3500

3o. het maken van zes kribben tot verbetering van de revier den IJssel, boven Doesburg; ingek. 10 bilj., als:

J. H. v. Hoeswijk,	Lobit,	ƒ 10,500
F. E. Terwindt,	Pannerden,	» 10,500
R. A. v. d. Bergh,	idem	» 9,979
C. v. d. Plas,	Hardinksveld,	» 9,810
G. J. Mol,	Kuilenburg,	» 9,698
J. H. Hoijnck,	Pannerden,	» 9,590
P. Bell,	Zwolle,	» 9,495
J. v. Vuuren,	Zalt-Bommel,	» 9,250
J. L. Pauwen,	Pannerden,	» 9,028
G. Beentakker Gz.,	Sliedrecht,	» 8,840

Raming » 8,800

4o. het maken van eenige werken aan den rechtoeverer van den Boven-Rijn, onder de gemeenten Herwen en Aart; ingek. 10 bilj., als:

P. Bell,	Zwolle,	ƒ 13,470
J. H. Hoijnck,	Pannerden,	» 13,346
R. A. v. d. Bergh,	idem	» 13,990
H. A. Pauwen,	Westpannerden,	» 13,700
C. v. d. Plas,	Hardinksveld,	» 13,315
J. P. de Groot,	Giessendam,	» 12,990
J. v. Vuuren,	Zalt-Bommel,	» 12,799
F. E. Terwindt,	Pannerden,	» 12,700
J. H. v. Hoeswijk,	Lobit,	» 12,560
H. v. Aarsen Jz.,	Nieuwaal, en A. J. Vermeulen,	Nijmegen,	» 11,880
Raming			» 10,000

5o. het onderhoud van de rijksrivierwerken en hun toebehoren op het Zwolsche Diep, met daartoe noodige leveringen, herstellingen en vernieuwingen en de afbakening van het vaarwater, van af den dag der gunning tot en met 30 Juni '90; ingek. 7 bilj., als:

G. Beentakker Gz.,	Sliedrecht,	ƒ 12,259
M. de Vries en L. Zandstra,	Lemmer,	» 11,630
F. G. Scheltema,	Groningen,	ƒ 11,192
C. J. v. Dijk,	Genemuiden,	» 11,182
T. Mol,	idem	» 10,905
P. Bell,	Zwolle,	» 10,880
F. E. Terwindt,	Pannerden,	» 10,744
Raming		» 11,350

Twello, 10 Juli: het bouwen van een brug over de Terwoldsche wetering, met steenen landhoofden en ijzeren balken, voor rekening der gemeente Voorst; ingek. 6 bilj., als:

L. A. de Haan,	te Twello,	ƒ 813
S. Borstink,	» idem	» 768
G. L. Slot,	» Op-den-Tenge,	» 732
J. Fransen,	» Twello,	» 729.40
J. te Wechel,	» idem	» 723.40
W. Denekamp,	» Wilp,	» 714

Gegund.

Raming » 750

Grouw, 10 Juli: het maken van eene aschbergplaats en eene bergplaats voor fecale stoffen; ingek. 9 bilj., als:

Gebr. Hagedoorn,	te Roordahuizum,	ƒ 2186
S. A. Kanastra,	» Warga,	» 2117
Talma,	» Boornbergum,	» 2080
J. v. d. Schaaf,	» Grouw,	» 2067
J. Eisinga,	» Gorredijk,	» 2074
E. A. Popma,	» Wartena,	» 1993
J. v. Kampen,	» Akkrum,	» 1990
T. D. Gaastra,	» Britsweird,	» 1974
H. J. v. d. Schaaf,	» Grouw,	» 1949

Gegund.

Blokzijl, 10 Juli: het bouwen van de gebouwen voor stoombootzagerij en schaverij, en het in orde brengen van eenen schoorsteen; ingek. 7 bilj., als:

J. Witteveen, Dieseter,	ƒ 10,434
J. Otten, Meppel,	» 10,240
F. Aberson, Steenwijk,	» 9,747
Gebr. Weijs, Vollenhove,	» 9,365
H. v. d. Plas Lz., Steenwijk,	» 9,275
E. Groenink, idem	» 9,125
J. L. de Vries, Oldeholtpade,	» 9,088

Gegund.

Haarlem, 11 Juli: het voortzetten der verbetering van den omringdijk op het eiland Marken, behoorende tot de zeewerken in Noordholland; ingekomen 7 bilj., als:

J. Mantel Sz.,	Enkhuizen,	ƒ 5545
J. de Groot Cz.,	Schorwoude,	» 4665
Corn. Hoen,	Nieuwendam,	» 4585
L. de Oude,	Zuidermonde	» 4540
Erven Blanckevoort,	Monnikendam,	» 4299
H. J. Ilmis,	Urk,	» 3883
M. de Vries en L. Zandstra,	Lemmer,	» 3800
Raming		» 3800

Groningen, 11 Juli: het vernieuwen van 30 M. lengte walbeschoeiing langs de oostzijde van het Winschoterdiep; ingek. 2 bilj.; minste inschr. J. N. Kruizinga, te Groningen, voor ƒ 1146.

Dongen, 11 Juli: het bouwen van de verdieping op den westelijken vleugel, het vergrooten der schuur en het maken van een torentje op het middengedeelte van het dak op het voorgebouw van het R.-K. gasthuis te Dongen, onder beheer van den architect A. Verlegh, te Breda; ingek. 4 bilj.; gegund aan den minsten inschr. Jac. Koenen, te Dongen, voor ƒ 5693.

Arnhem, 12 Juli: het verrichten van eenige verbouwingen en vernieuwingen en het maken van nieuwe meubelen aan de hoogere burgerschool, school X en bewaarschool II, in 2 perc.; ingek. 4 bilj., als:

	perc. 1	perc. 2
J. A. Koenders, Arnhem,		ƒ 3147
J. H. v. Bled, idem	ƒ 2496	3100
J. de Ruiter, idem	2330	
B. Bolder, idem		2847

Gegund aan de minste inschrijvers.

Breda, 12 Juli: het leveren en daarstellen van een ijzeren kap op een nieuw te bouwen beerkoery, voor de firma Corn. en Jos. Lips, onder beheer van den architect A. Verlegh, te Breda; ingekomen 6 bilj., als:

A. H. Knibbeler,	Breda,	ƒ 1180
J. Molenschot,	Teteringschendijk,	» 818
C. Bank,	Breda,	» 747
Joh. Smulders,	Terheiden,	» 664.62
R. Marbusse,	Breda,	» 645
C. J. v. d. Pas,	idem	» 635

Gegund.

Reden, 12 Juli: het bouwen van een steenen brug over de Laak te Reden, onder beheer van den architect M. K. Smit, te Bieren; ingek. 3 bilj., als:

B. Slothoom, Reden,	ƒ 2278.50
K. Bennink, idem	» 2275
G. J. Carmiggelt & Zn.,	Brummen, » 2180
S. Bekker, Doesburg,	» 2100
J. A. G. Tregel, Arnhem,	» 1923

Gegund.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 20 JULI 1889.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 22 Juli.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:
1o. het verbouwen van de openbare lagere school 1e klasse no. 28 aan de Weteringschans;
2o. het uitvoeren van eenige werken aan idem idem lit. P., op het voormalig Karthuizer kerkhof, aan de school 3e klasse »Anna-Visscherschool" aan de Nieuwe Hoogstraat, en de school der 4e klasse »Roemer-Visscherschool" aan den N.-Z. Voorburgwal.

Luinjeberd (Fr.), te 12 uren, door de kerkvoogdij der Herv. gemeente te Engwierum: het verfwerk der zathe, te Oldeboord op Warniahuizen, bij H. F. Kerkstra in gebruik. Bilj. inzenden bij den kerkvoogd L. B. Pijlman.

s-Hage, te 1½ uren, door burg. en weth.: het rioleeren en herbestraten van een gedeelte van de Marnixkade en de Juffrouw-Idastraat.

Wageningen, te 3 uren, door den architect R. de Vries, in het hotel »de Wereld": het bouwen van zes woonhuizen aan de Lawicksche allee, aldaar. Aanw. 22 Juli, te 11 uren. (*Zie advert. in nº.* 28.)

El (Limb.), te 4 uren, door burg. en weth. van Hunsel: het gedeeltelijk afbreken, opbouwen en herstellen der schoolgebouwen te El en te Hunsel, benevens het leveren van schoolmeubelen. Aanw. te Hunsel van 9 tot 10 uren, en te El van 1 tot 2 uren.

Dinsdag, 23 Juli.

Helder, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, in het rijkshuis: het inrichten van gedeelten van waterlakken in bouwrijp gebouwen in de stelling van Helder tot reservoirs voor duinwater, met bijbehoorende werkzaamheden en leveringen. Bilj. inzenden uiterlijk 22 Juli, vóór 3 uren. Raming ƒ 1100.

Maasland (Z.-H.), te 12 uren, door het R.-K. par. kerkbest., in het koffiehuis »de Pijnas", bij Gebr. Roem: het bouwen eener school met onderwijzerswoning. Inl. bij den architect E. J. Margrij, te Rotterdam. Aanw. 23 Juli, te 10 uren.

Beerde (Geld.), te 6 uren, door burg. en weth.: het jaarlijksche schoonmaken met eenig onderhoud en verfwerk van de zes scholen der gemeente.

Ouddorp (N.-H.), door dijkgraaf en heemraden van den polder de Heer-Hugowaard: de levering van reapolie, varkensreuzel, paardenvet, petroleum, stearinekaarsen, machineolie, potaskuilen en 5000 hectoliter Westfaalsche vlamkolen.

Rijsoord (Z.-H.), het bouwen van eene pasterie, aldaar. Inl. bij A. Pijl Jz., te Alblasserdam.

Woensdag, 24 Juli.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de verbouwing van het departement van marine, te 's-Hage. Inl. bij den rijksgebouwmeester in het 2e district en den hoofdopzichter voor de landsgebouwen Weinberg, te 's-Hage. Aanw. gehouden. Raming ƒ 35,505.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:
1o. het maken, leveren en opstellen van drie waterkranen op het centraal personenstation te Amsterdam. Raming ƒ 3000;
2o. het leveren van beslagen eiken wisselhout op het centraal personenstation te Amsterdam. Raming ƒ 7000;
3o. het maken en leveren van Engelsche wissels en kruisingen op het centraal personenstation te Amsterdam. Raming ƒ 18,760. Alles ten behoeve van den spoorweg van Nieuwediep naar Amsterdam. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur der staatsspoorwegen, te Amsterdam.

Amsterdam, te 11 uren, door den schout-bij-nacht, directeur en kommandant der marine: de levering van koperen en ijzeren spijkers.

Helenaveen (N.-Br.), te 2 uren, door de maatschappij »Helenaveen", in de herberg van J. Derden: het bouwen eener directeurswoning met kantoren en bijgebouwen, zonder levering van metselmaterialen. Inl. bij den architect M. Driessen, te Helmond. Aanw. 24 Juli, te 11 uren.

Kornjum (Fr.), door den architect F. Brouwer: het afbreken van het voorhuis bij de boerenplaats onder Grouw, aan den weg naar Irnsum, in gebruik bij E. Janssma, en het bouwen van een woonhuis met toekelder enz. Aanw. 22 Juli, te 11 uren.

Beerenveen, door jhr. mr. J. Bröll, te 's-Hage, bij J. Wierda: het verfwerk der zathe te Koetzwaag, Kerkricht, bij G. S. Westerhof in gebruik.

Donderdag, 25 Juli.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het leggen van een dam langs het vaarwater in het Open IJ, buiten den afsluittijd bij Schellinkwoude, en het afgraven der gronden bestemd voor den aanleg eener visschershaven te IJmuiden. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur De Bruijn en den adspirant-ingenieur Mariakelle, beide te Amsterdam. Aanw. gehouden. Raming ƒ 539,000.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen van de drijfbrug no. 37 te Alkmaar, behoorende tot de werken van het Noord-Hollandsch kanaal. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees, en den opzichter Lagten, beide te Alkmaar. Aanw. gehouden. Raming ƒ 7150.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het wegruimen van het stoomschip »Friesland", in de Zuiderzee, nabij het Vrouwezand, gestrand. Inl. bij bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kearenaer, te Hoorn, en den opzichter Schol, te Enkhuizen. Aanw. gehouden.

Klundert (N.-Br.), te 12 uren, door het R.-K. kerkbest.: het bouwen van een kerk met toren en pastorie. Inl. bij den architect P. J. van Genk, te Leur. Aanw. gehouden.

't Loo (bij Apeldoorn), te 1 uur, door den rentmeester van het kroondomein: het doen van eenige herstellingen aan de bouwhoeven, slagboomen enz., behoorende tot het kroondomein. Inl. bij den opzichter Oosterbeek.

Nieuwelda (Grn.), te 3 uren, door het best. van het waterschap Oldamt, ten huize van den kastelein G. Kuiper: het op profiel baggeren van een gedeelte van het Kweldiep, van af de zoogenaamde Oudlandsche watering te Oostwold tot het Nieuwkanaal te Midwelda.

Gronau (Dr.), te 8 uren, numero H. ter Weeh Hz., te Enschedé, in het hotel »Vorspel": het bouwen van een winkelhuis met bakkerij enz., op een terrein aan de Stationsstraat, aldaar. Aanw. te 5½ uren.

Vrijdag, 26 Juli.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het herstellen van de remmingwerken in de binnenhaven te Wemeldinge en bij Schoreberg, behoorende tot de werken van het kanaal door Zuidbeveland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg, en den ingenieur, te Goes. Aanw. gehouden. Raming ƒ 7200.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het uitnemen van de buitenwiedeuren en het inhangen van twee in reserve liggende sluisdeuren van de groote sluis van het kanaal door Walcheren, te Vlissingen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg, en den ingenieur, te Vlissingen. Aanw. gehouden. Raming ƒ 3150.

Hansluis, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken van een onderbouw voor een ijzeren ophaalbrug over de Noordvliet. Aanw. 22 Juli, te 11½ uren.

Zaterdag, 27 Juli.

Weesp, te 1 uur, door de firma J. C. van Houten & Zn., in het hotel »de Roskam": het ophoogen van landerijen, gelegen aan den Amsterdamschen weg te Weesp en Weesperkarspel, het maken van een afleidingskanaal enz.

Zaamslag (Zeel.), te 2 uren, door het best. der waterkeering van de calamiteuse Margaretha-, Kleine Huisacres- en Eendrachtspolders, ten kantore van den secretaris-ontvanger: de uitvoering van de aarde-, kram- en steenglooiingwerken tot dijksverbetering aan de waterkeering van den calamiteusen Eendrachtpolder. Aanw. 23 Juli, te 10 uren. Raming ƒ 4092.

Bad-Zandvoort, te 2 uren, door den architect J. H. Hendriks: het bouwen van een villa, aldaar. (*Zie advert. in nº.* 29).

Zaterdag, 28 Juli.

Hilversum, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken van een dienstgebouw en verdere werken op de nieuwe algemeene begraafplaats, Inl. bij den gemeente-architect P. Andriessen. Aanw. 26 Juli, te 11 uren.

Maandag, 29 Juli.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van den metalen bovenbouw van elf spoorwegbruggen, ten dienste der staatsspoorwegen op Sumatra.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een scheikundig laboratorium op een terrein achter de voormalige veemarkt. (*Zie advert. in nº.* 29.)

Dinsdag, 30 Juli.

Helder, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, aldaar: het maken van gebouwen voor de afstandsmeting voor kustbatterijen. Bilj. inzenden uiterlijk 29 Juli, vóór 3 uren. Raming ƒ 13,700.

Dordrecht, te 12 uren, door het hoofdbest. der vereeniging »Kunstmin", in het lokaal der vereeniging: het afbreken van de bestaande gebouwen en het weder daarstellen van een gebouw, ingericht tot concert- en schouwburgzaal, sociëteitslokalen enz. Inl. bij den architect J. Verheul Dz., te Rotterdam.

Ermelo (Geld.), te 1 uur, door het best. der Vereeniging tot christelijke verzorging van krankzinnigen: het bouwen van 3 paviljoens voor rustige krankzinnigen, van een administratiegebouw en van een kerk op het landgoed Veldwijk, aldaar. Inl. bij den architect E. G. Wentink, te Schalkwijk. Aanw. 26 Juli, te 1 uur.

's-Hage, te 2 uren, door het ministerie van justitie: het leveren van 8 stuks verwarmingsketels, ten behoeve van de strafgevangenis te Leeuwarden. Inl. bij den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen, te 's-Hage. (*Zie advert. in nº.* 28.)

Beerenveen, door het polderbest. van het 4e en 5e veendistrict, onder Engwierden: de levering van p. m. 230 stère zuiver gewasschen riviergrint.

Woensdag, 31 Juli.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verdiepen van het groot scheepvaarwater in het Scheur, tusschen de Buiskruithaven en het kanaal door het benedeneind van Rozenburg, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Welcker, te Rotterdam, en den adjunct-ingenieur François, te Hoek-van-Holland. Aanw. 24 Juli, te 12 uren. Raming ƒ 50,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het uitdiepen van een gedeelte der spoorweghaven te Fijenoord en het maken van eenige bijkomende werken, aldaar. Inl. bij den waarnemend eerstaanwezend-ingenieur der staatsspoorwegen, te Rotterdam. Aanw. 23 Juli, te 1 uur. Raming ƒ 13,300.

Amsterdam, te 11 uren, door het ministerie van marine: de levering van diverse materialen, gereedschappen enz.

Donderdag, 1 Aug.

Vlijmen, te 10 uren, door burg. en weth.: het uitvoeren van eenige

verbouwingen aan de openbare school en onderwijzerswoningen, met bijlevering der bouwstoffen.

Zuidbroek (Gron.), door het burg. armbest., bij den secretaris-penningmeester, H. Verver Jr.: de levering van 200,000 KG. klopkeien, de kleinste niet minder dan 10 cM. in doorsnede, te leveren vóór 1 Nov.

Vrijdag, 2 Aug.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken en inhangen van een drijfdeur voor het kanaal van Neuzen, te Sas-van-Gent. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg, en den ingenieur, te Neuzen. Aanw. 26 Juli. Raming ƒ 1120.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van rijkstelegraaflijnen in Friesland en Overijsel. Inl. bij de inspecteurs te 's-Hage en te Leeuwarden. Raming ƒ 690.

Kornjum, door den architect F. Brouwer: het doen van herstellingen aan-, het maken van een melkkelder en het dekken der schuur van Eijsinga-zathe onder Doniaga. Aanw. 27 Juli, te 12 uren.

Maandag, 5 Aug.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het uitdiepen van een gedeelte van den Hollandschen IJsel, onder de gemeenten Moordrecht, Gouda en Gouderak, in de prov. Zuid-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur, beide te 's-Hage, en den opzichter Van Echten, te Gouda. Aanw. 29 Juli. Raming ƒ 2200.

Dinsdag, 6 Aug.

Terborg, te 12 uren, door het best. van het waterschap van den Ouden-IJsel, ter secretarie: het bouwen van de groote kunstwerken ten behoeve van de kanalisatie van den Ouden-IJsel, als:

1o. bestek no. 1,	schutsluis	en stuw te Doesburg.	Raming	ƒ	78,487;
2o. idem 2,	idem	idem » Keppel	»	»	61,980;
3o. idem 3,	idem	idem aan de Kemmenade.	»	»	57,500;
4o. idem 4,	idem	idem bij Terborg.	»	»	55,280;
5o. idem 5,	idem	idem te Ulft.	»	»	66,385;
6o. idem 6,	ijzer voor alle kunstwerken.		»	»	50,000.

Inl. bij de ingenieurs J. van Hasselt en De Koning, te Nijmegen. Aanw. 23 Juli, te 10¼ uren.

Woensdag, 7 Aug.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de uitvoering van baggerwerk tot voortzetting der normaliseering van de rivier de Waal, onder Valburg, Beuningen en Ewijk, tusschen de kilometerraaien 30 en 35 der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Van der Sleijden, te Nijmegen. Aanw. 21 Juli. Raming ƒ 18,350.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de uitvoering van baggerwerk in het aardappelengat, behoorende tot de werken der Dordsche waterwegen. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom, en den opzichter Chevalier, beide te Dordrecht. Aanw. 31 Juli. Raming ƒ 0.35 per M³.

Donderdag, 8 Aug.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen eener nieuwe wachterswoning met magazijntje, ter vervanging der bestaande houten woning bij de Duivendrechtsche brug, behoorende tot de werken van den grooten weg der 1e klasse no. 3. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur De Bruijn, te Amsterdam, en den opzichter Lijsen, te Muiden. Aanw. 1 Aug. Raming ƒ 2715.

Vrijdag, 9 Aug.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het doen van eenige bestratingen op den rijks-grooten weg der 1e klasse no. 3, op Zuidbeveland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg, en den ingenieur, te Goes. Aanw. 1 en 8 Aug. Raming ƒ 2250.

Delft, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een gymnasiumgebouw, aldaar. Inl. bij den gemeente-architect.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van de rijkstelegraaflijnen in de afd. Amsterdam. Inl. bij de inspecteurs te 's-Hage en Amsterdam. Raming ƒ 965.

Woensdag, 14 Aug.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken en stellen van de ijzeren bovenbouwen voor zeven draaibruggen en eene hooge voetbrug over het kanaal tusschen Nichtevecht en de schutsluis bewesten Utrecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Welfan, te Utrecht, de ingenieurs Kluit, te Amsterdam, en Kemper, te Utrecht, en den adjunct-ingenieur Roskopf, te Utrecht. Aanw. 7 Aug. Raming ƒ 92,100.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het voltooien van de voorhaven van de nieuwe schutsluis, binnen den Lekdijk, onder de gemeente Vreeswijk, prov. Utrecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Welfan, en den ingenieur Kemper, beide te Utrecht. Aanw. 7 Aug., te 2 uren. Raming ƒ 5800.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de uitvoering van baggerwerk in het vaarwater der rivier de Waal, tusschen de kilometerraaien 25 boven Nijmegen en 94 beneden Loevestein, der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Van der Sleijden, te Nijmegen. Raming ƒ 0.189 per M³.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz: het maken van negen kribben en het uitvoeren van baggerwerk tot verbetering van de rivier den IJsel beneden Dieren, tusschen de kilometerraaien 32 en 35. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Escher, te Kampen, en den opzichter Portheine, te Arnhem. Aanw. 7 Aug. Raming ƒ 8450.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Megen, 8 Juli: het verbouwen der school en onderwijzerswoning te Macharen; ingekomen 7 bilj., als:

G. Verhoeven,	te Os,	ƒ 3458
F. v. Dinther,	» idem	» 3333.33
Seb. Mulders,	» Megen,	» 2870
A. v. Grienssen,	» Os,	» 2855
E. v. Venroij,	» Alem,	» 2749
J. Uijen,	» Macharen,	» 2749
G. v. Dinther,	» Os,	» 2650

Gegund.

Zierikzee, 11 Juli: het maken en zinken van 2000 M² zinkstuk of kraagstuk met bijlevering van 2230 scheepston steen aan den oever van het waterschap Schouwen, aan het noorderstrand, district Scharendijke; ingekomen 10 bilj., als:

H. de Groot, Scherpenisse,	ƒ 12,485
J. v. Strien, Zierikzee,	» 9,200
C. de Wilde Az., Kattendijke,	» 9,095
P. J. Visser Pz., Hansweerd,	» 8,997
J. v. d. Plas, Hardinksveld,	» 8,973
P. Vink, Noordgouwe,	» 8,888
H. C. v. d. Ende, Zierikzee,	» 8,780
J. Boskam Cz., Sliedrecht,	» 8,685
J. Tollenaar, Neuzen,	» 8,593
M. v. d. Hoek, idem	» 8,450

Gegund.

Zorgvliet (gem. Diever), 11 Juli: het maken van een aanbouw, voor korenmolen, aan de roomboterfabriek te Oosterwolde, onder beheer van den architect Hb. Vrijburg; ingekomen 4 bilj., als:

G. Offringa, Donkerbroek,	ƒ 1047
J. Luiting, Oosterwolde (Fr.),	» 1010
G. H. Wieberdink, idem	» 995.50
J. L. Eppenga, Lippenhuizen,	» 899
Raming	» 892

Hoek (Z.), 12 Juli: het maken van werken tot zeewering enz., met het onderhoud daarvan, aan den polder Loven en Willemskerke; ingekomen 5 bilj., als:

Jac. Meertens,	te Hoek,	ƒ 1889
J. de Bree Fz.,	» idem	» 1776
D. de Doelder,	» Neuzen,	» 1755
J. Jansen,	» idem	» 1739
D. Tholens,	» idem	» 1735

Arnhem, 12 Juli: het verbouwen van een huis in de Oeverstraat, wijk B no. 42, onder beheer van den architect J. Kosink; ingek. 8 bilj., als:

G. T. Barenbrug,	te Arnhem,	ƒ 6302
H. A. v. d. Sande,	» idem	» 5944
G. Kleinhout,	» idem	» 5686
J. A. Koenders,	» idem	» 5440
G. J. Lukassen,	» idem	» 5219
J. Th. Rutten,	» idem	» 4935
H. de Vries,	» idem	» 4575
J. N. Jansen,	» idem	» 4518

Gegund aan H. de Vries.

Amsterdam, 12 Juli: het bouwen van eene stoomdiamantslijperij, op een terrein aan de Albert-Cuijpstraat, hoek Ruijsdaelkade, onder beheer van de architecten J. W. en C. W. Meijer; ingek. 28 bilj., als:

W. Boom,	te Amsterdam,	ƒ 57,900
H. W. Knipper en J. Vree,	» idem	» 56,900
J. D. Prenzler,	» idem	» 56,800
H. Rietsnijder & Zn.,	» idem	» 56,650
W. Voskuil,	» idem	» 55,200
G. Woudt,	» idem	» 53,335
H. C. Dorlas,	» idem	» 52,900
E. H. Helle,	» idem	» 52,500
A. Aalders,	» idem	» 52,480
A. de Neef,	» Brielle,	» 52,300
K. Hollander,	» Gouda,	» 52,240
A. Paans,	» Amsterdam,	» 52,000
D. Cerlijn en J. de Haan,	» idem	» 52,000
C. Rietsnijder,	» idem	» 51,980
C. J. Maks, Jr.,	» idem	» 51,300
G. J. Ph. Zuiderhoek,	» idem	» 51,200
K. J. B. v. Damme,	» idem	» 51,200
Th. Ligthart,	» idem	» 51,000
J. Stam,	» idem	» 50,111
H. J. Meckers,	» idem	» 50,966
G. A. v. Spanje,	» idem	» 49,980
J. Koster,	» idem	» 49,490
D. Verbeek & Zn.,	» idem	» 49,157
D. W. Venemans,	» idem	» 48,990
D. Heijink,	» idem	» 48,800
E. R. Kuipers,	» idem	» 48,480
Ph. Warners,	» idem	» 48,450
W. Meijer en Van de Koolwijk,	» idem	» 48 290

Wissenkerke, 12 Juli: de verbouwing en het onderhoud der directiekeet enz., aan den cal. Vlietepolder; ingek. 3 bilj., als:

A. Boone,	te Wissenkerke,	ƒ 1213
C. Kievit,	» Kolijnsplaat,	» 1205
L. D. v. d. Linde,	» Kortgene,	» 1195

Raming ƒ 925.73^{5}.

Amsterdam, 12 Juli: de levering van verschillende benoodigdheden voor de marine; minste inschr. waren:

Perc. 1, houtwaren, H. C. van Gelder & Zn., te Amsterdam, voor ƒ 8650.

Perc. 2, Honduras mahonie, B. Schilte, te IJselstein, voor ƒ 4758.

Perc. 3, plaatijzer, Dikema & Chabot, te Rotterdam voor ƒ 19,751.09.

Perc. 4, stalen platen en vuren, Gebr. V. d. Vliet, te Amsterdam, voor ƒ 6975.92.

Perc. 5, vlam- en steunpijpen, C. Koning Jr., idem, voor ƒ 7908.

Perc. 6, machinekamerbehoeften, dezelfde, id., voor ƒ 723.50.

Perc. 7, pakking, Landré en Glinderman, idem, voor ƒ 1468.

Middelburg, 12 Juli: het plaatsen van leuningen langs eenige opritten in de wegen langs het kanaal door Zuidbeveland; ingek. 6 bilj., als:

P. J. Visser Pz., Hansweerd,	ƒ 4840
P. Dronkers, Kapelle, en A. Goedemoed, Hansweerd,	» 4650
J. B. Koch, idem	» 4508
A. v. Dijck, Bergen-op-Zoom,	» 4491
L. Kalis Kz., Sliedrecht,	» 4380
A. E. Stijkel, Appingedam,	» 4345
Raming	ƒ 5000

Tiel, 13 Juli: de levering van 570 M³ grint voor het onderhoud van wegen, in 3 perceelen; ingek. 3 bilj., als:

		per M³
J. F. Lips,	te Nijmegen,	ƒ 1.41
W. G. Koenen,	» Tiel,	» 1.28
H. den Breejen,	» Hardinksveld,	» 1.22

Gegund.

Burmerwoude, 13 Juli: het uitdiepen der Akkerwoudstervaart, met bijbehoorende kunstwerken.

Perc. 1, ingek. 1 bilj., van D. H. Brouwer, te Zwaagwesteinde, voor ƒ 895.

Perc. 3, ingek. 3 bilj., als:

H. P. de Vries,	te Dokkum,	ƒ 1359
D. G. v. d. Werff,	» idem	» 1187
A. Jousma,	» Nijkerk,	» 1122

Massa; ingek. 5 bilj., als:

J. v. d. Werff,	te Dokkum,	ƒ 4405
M. de Vries,	» Lemmer,	» 3680
H. J. Bolle,	» Bakhuizen,	» 3484
A. Visser,	» Tietjerk,	» 3100
G. H. Volmer,	» Dokkum,	» 2749

In massa gegund.

Raming ƒ 2986

Rotterdam, 13 Juli, voor rekening van den polder »Prins-Alexander": 1o. het onderhoud der kunstwerken van den polder, ged. '89/'90; ingek. 5 bilj., als:

Joh. v. Dort,	te Kralingen,	ƒ 1895
C. Buijs,	» Kapelle a/d. IJsel,	» 1870
D. Hoogendijk,	» idem	» 1777
W. v. Verre,	» idem	» 1665
M. Tieleman,	» Kralingen,	» 1487

2o. het onderhoud der wegen en dijken van den polder, ged. '89/'90; ingek. 4 bilj., als:

J. Schreuders,	te Kralingen,	ƒ 2180.65
M. Bot,	» Vlaardingen,	» 1875
W. Löhe,	» Kralingen,	» 1651
F. Vermeulen,	» idem	» 1550

Raamsdonk, 15 Juli: de vergrooting van het post- en telegraafkantoor, aldaar, onder beheer van den bouwkundige W. Wijsbek; ingekomen 6 bilj., als:

F. H. v. Beek,	te Raamsdonk,	ƒ 3335
Gebr. H. de Boer,	» idem	» 3120
H. v. Onzenoord,	» idem	» 2987.88
J. Schuller,	» idem	» 2641
J. Franssen,	» Geertruidenberg,	» 2640
Gebr. Klein,	» Raamsdonk,	» 2324

Gegund.

Assen, 15 Juli: het bouwen van eene school voor openbaar lager onderwijs met bijbehoorende onderwijzerswoning voor p. m. 336 leerlingen; ingek. 8 bilj., als:

W. Wispelink,	te Groningen,	ƒ 30,800
H. Winters,	» Assen,	» 27,289
G. Stel,	» idem	» 26,400
H. Jalvingh en H. Smallenbroek,	» idem	» 26,300
A. de Vries en D. B. Wiering,	» idem	» 26,289
D. Neisingh,	» idem	» 26,250
K. J. Kalt,	» Heerenveen,	» 24,888
J. Dokter,	» Leeuwarden,	» 23,617

Arnhem, 15 Juli: het verbouwen van één der kostkoperswoningen in het St.-Catharinagasthuis op de Beekstraat, aldaar, onder beheer van den architect B. A. Berends; ingekomen 5 bilj., als:

G. Kleinhout,	te Arnhem,	ƒ 1065
S. Bruijgom,	» idem	» 1063
B. Bolder,	» idem	» 956
J. N. Jansen,	» idem	» 777
J. H. de Vries,	» idem	» 739

Gegund.

Kralingen, 15 Juli: het maken van een houten schoeiing en het aanplempen en ophoogen van de slikken op het terrein der Kralingsche katoenmaatschappij, onder beheer van den architect A. van Ameijden van Duijn Dz.; ingek. 19 bilj., als:

Corn. v. d. Meijden, Hardinksveld,	ƒ 25,990
A. A. E. Veenenbos, Brielle,	» 23,066
P. Baggerman, Pz., Werkendam,	» 21,390
A. Boef, Kralingen,	» 20,500
J. J. v. Sluisdam, Dordrecht,	» 19,940
G. Keij, Rotterdam,	» 18,999
C. de Jong Jr., Hardinksveld,	» 18,980
H. J. Nederhorst, Gouda,	» 18,940
P. G. Winters, Kralingen,	» 18,900
G. Beenbakker Gz., Sliedrecht,	» 18,490
H. Lagerwaard, Rotterdam,	» 17,972
P. J. Dubbelman, Dordrecht,	» 17,680
B. Zuiderhoek, Sliedrecht,	» 17,310
C. J. den Dunnen, Drimmelen,	» 17,267
A. v. d. Meijden Az., Hardinksveld,	» 16,987
A. de Neef, Brielle,	» 16,887
A. de Ham, Rotterdam,	» 16,649
W. Zonneveld, Kralingen,	» 16,595
H. de Jong Pz., Ammerstol,	» 15,600

Sappemeer, 15 Juli, voor rekening der gemeente: 1o. het bouwen van eene nieuwe school te Sappemeer; ingekomen 4 bilj., als:

J. I. en B. C. Toesman, Groningen,	ƒ 13,929
J. en G. Beenker, Sappemeer,	» 12,637
G. en J. Huizinga, Zuidhorn,	» 12,114
J. E. en H. Wolrich, Hoogezand,	» 11,980

2o. het bouwen van eene onderwijzerswoning te Sappemeer; ingek. 6 bilj., als:

J. I. en B. C. Toesman, Groningen,	ƒ 4600
J. E. en H. Wolrich, Hoogezand,	» 4195
H. R. Holthuis en H. Gras, Zuidbroek,	» 3991
J. en G. Beenker, Sappemeer,	» 3849
E. E. Wanders, Sappemeer en D. Gorter, Hoogezand,	» 3400
G. en J. Huizinga, Zuidhorn,	» 3348

3o. het maken en plaatsen van het benoodigde ameublement in de nieuw te bouwen school; ingek. 12 bilj., als:

M. J. en J. Elter, Groningen,	ƒ 2622
C. Ph. Norder en W. Jacobs, idem	» 2483.50
E. Peters en A. J. Swarte, idem	» 2463
G. en J. Huizinga, Zuidhorn,	» 2348
J. en G. Beenker, Sappemeer,	» 2197
J. P. de Wit en C. J. W. Kloosterhuis, Groningen,	» 2169
J. I. en B. C. Toesman, idem	» 2120
P. Bosma en L. Klaassen, Sappemeer,	» 1996
J. E. en H. Wolrich, Hoogezand,	» 1880
H. v. Houten en M. Omta, Leek,	» 1785
J. Meijer en G. v. Zanten, Sappemeer,	» 1759.88
H. R. Holthuis en H. Gras, Zuidbroek,	» 1716

Massa, ingek. 4 bilj., als:

J. I. en B. C. Toesman, Groningen,	ƒ 19,758
K. Lentz en K. J. Emmelkamp, Ruischerbrug,	» 18,999
R. B. Kooi en W. Koster, Zuidhorn,	» 18,511
R. en W. Wieringa, Ulrum,	» 18,391

Massa van perc. 1 en 2; ingek. 5 bilj., als:

H. en K. Nieland, Wirdum,	ƒ 16,170
J. Pot en M. Doornbos, Stedum,	» 16,023
W. D. en H. Rothschäfer, idem	» 15,987
J. Baurke en Damje, Noordbroek,	» 14,845
M. Tjoms en H. Schröder, Sappemeer,	» 14,176

Amersfoort, 15 Juli: het bouwen van eene mestloods met beerkelder en bergplaats voor de gemeente-reiniging te Amersfoort; ingekomen 13 bilj., als:

P. Boks,	te Amersfoort,	ƒ 3420
G. B. Gijsbertse,	» idem	» 3350
C. v. Stuijvenberg,	» Kampen,	» 3230
M. Salomons,	» Amersfoort,	» 3228
J. v. Harpen,	» idem	» 3200
C. M. v. Hemert,	» idem	» 3170
J. C. v. Egbergen,	» idem	» 2980
T. v. Daal,	» idem	» 2970
L. v. Achterberg,	» idem	» 2908
G. Wassink,	» idem	» 2898
H. Heijligers,	» idem	» 2808
W. v. d. Kooij,	» idem	» 2739
J. Klarenbeek,	» idem	» 2724

Gegund.

's-Hage, 15 Juli: het bestorten van de Hoornsche hoofden aan den Oudenhoornschen zeedijk, behoorende tot de zeewerken in de prov. Zuid-Holland; minste inschr. M. Bot, te Vlaardingen, voor ƒ 3625
Raming » 3650

Rotterdam, 15 Juli: het bouwen van een gebouw tot het houden van catechisatiën, voor de Ned.-Herv. gemeente; ingek. 13 bilj., als:

J. Voogt, te Rotterdam, ƒ 20,087
W. Hartman, » idem » 19,998
A. de Haan, » idem » 19,980
H. Lagerwaard, » idem » 19,120
H. Cramer, » idem » 19,100
R. D. v. Andel, » idem » 19,090
Tenbergen, » idem » 18,990
J. C. Houtzager, » idem » 18,980
C. J. v. Tussenbroek, » idem » 18,860
A. Piena, » idem » 18,679
P. Bleijenburg, » idem » 18,490
A. Henkemans, » idem » 17,949
J. Soetermeer, » idem » 16,450

Stein (Limburg) 15 Juli: het bouwen van een school, onderwijzerswoning en raadhuis; ingek. 7 bilj., als:
L. Hoedemakers, Wijk (Maastricht), ƒ 15,100
J. Lemmens, Beek, » 14,990
G. Beckers, Sittard, » 14,950
J. M. Meijs, Put (Schinnen), » 14,948
J. M. Bollen, Wijkhoven (Belg. Limb.), » 13,880
E. Dupuits, Wijlré, » 13,799
J. H. Peters, Beek, » 12,815
Behoudens goedkeuring van den minister van binnenl. zaken, gegund.

Neuzen, 15 Juli: het maken van klinker- en keibestratingen, in de kom der gemeente, met bijbehoorende werken, benevens het leveren van materialen; ingek. 3 bilj., als:
J. Kolijn, te Neuzen, ƒ 2982
D. de Doelder, » idem » 2969
K. de Vos, » idem » 2968.70

Amsterdam, 15 Juli: het wegbreken van een perc. aan het Rokin no. 70 en het daarterplaatse bouwen van een winkelhuis met bovenwoningen, onder beheer van den architect W. Langhout Gz.; ingek. 31 bilj., als:
C. Rietsnijder, te Amsterdam, ƒ 22,680
D. H. Zeevat, » idem » 22,600
D. Beijink, » idem » 22,400
D. Oosterink, » idem » 22,300
D. W. Veeneman, » idem » 22,222
J. Stam, » idem » 22,169
P. Schmidt en E. Hermans, » idem » 22,100
D. Verbeek & Zn., » idem » 21,987
D. Schut, » idem » 21,900
H. Rietsnijder & Zn., » idem » 21,180
G. Boon, » idem » 21,126
J. F. Preusler, » idem » 21,050
A. Ahlers, » idem » 20,644
A. Pauw, » idem » 20,400
W. Greeve, » Buiksloot, » 20,147
W. Voskuijl, » Amsterdam, » 20,300
A. J. v. Lient, » idem » 20,280
G. Woud, » idem » 19,991
Th. Ligthart, » idem » 19,991
K. J. B. v. Damme, » idem » 19,900
L. de Neef Lz., » Brielle, » 19,890
H. C. Dorlas, » Amsterdam, » 19,789
E. H. Rolle, » idem » 19,780
J. Schaafstra, » idem » 19,740
J. Koster, » idem » 19,620
P. A. Warners, » idem » 19,500
B. Cruijff, » idem » 19,400
H. Schouten, » idem » 18,594
C. Nieuwstad, » idem » 17,600
G. J. Th. Zuiderhoek, » idem » 17,600
A. T. Steenwijk, » idem » 17,189

Gemert, 16 Juli: het bouwen van een woonhuis met koethuis, onder beheer van de bouwkundigen Wouterlood en Berkelaar, te Schiedam; ingek. 10 bilj., als:
G. v. Bassel, te Utrecht, ƒ 17,400
K. v. Straten, » idem » 17,200
A. v. d. Meer, » Zevenbergen, » 16,978
J. v. Noenen, » Helmond, » 16,950
Paaps, » idem » 16,844
J. v. d. Velden, » idem » 16,809
J. Swinkels, » idem » 16,785
A. J. v. Wijk, » Nunen, » 16 770
F. Olivier, » Gemert, » 16,400
A. Michaelsen, » Loonschedijk, » 15,567

Gorichem, 16 Juli: het doen van voorzieningen aan de waterkeeringen in het inundatiekanaal van de Waal, bij Tiel, naar de Linge, onder beheer der genie, aldaar; ingekomen 4 bilj., als:
J. de Weijer, te Tiel, ƒ 1786
C. Muilwijk, » Gorichem, » 1689
G. Looijen, » Herwijnen, » 1640
A. de Groot Cz., » Heukelum, » 1825
Raming » 1500

Utrecht, 16 Juli: het leveren van een getrokken-ijzeren bovenbouw aan de noordelijke vaste opening der brug over den Omval, kilometerpaal 1,817, lijn Amsterdam—Arnhem; ingek. 2 bilj., als:
Kon. fabriek van stoom- en andere werktuigen, Amsterdam, ƒ 4270
P. H. Hiemann, Utrecht, » 3960

Deventer, 16 Juli: het bouwen van eene overdekte rijbaan te Deventer, onder het beheer der genie te Zutfen; ingek. 15 bilj., als:
J. v. d. Braak, te Apeldoorn, ƒ 19,888
C. ter Horst, » Zwolle, » 19,446
J. v. d. Kamp, » 's-Hage, » 19,430
J. Witteveen, » Deventer, » 19,200
F. W. Geurden, » Apeldoorn, » 19,190
A. Feberwee, » Deventer, » 19,139
H. B. Lepping, » idem » 19,100
R. v. d. Spoel, » idem » 19,100
T. Eijbers, » Apeldoorn, » 18,900
G. Beltman, » Deventer, » 18,875
J. Aalpoel, » idem » 18,651
H. Lammers, » idem » 18,650
E. v. d. Woerd Jz., » idem » 18,627
B. v. d. Werp, » idem » 18,387
G. Peteri Cz., » idem » 17,964
Raming » 20,000

Breda, 16 Juli: het verbouwen van een pakhuis tot heerenhuis, staande en gelegen aan de Mauritsstraat, aldaar, onder beheer van den architect A. Verlegh; ingek. 12 bilj., als:
J. Mol, te Breda, ƒ 2129
Gebr. v. Poppel, » Prinsenhage, » 2323
Erven A. v. Riel, » Breda, » 2217
J. H. Oppenbrouwers, » idem » 2165
H. v. Meel, » idem » 2161
A. Verhagen & Zn., » idem » 2159
Th. Erkelens, » idem » 2087
C. de Kanter, » idem » 1998
Adr. Verhagen, » idem » 1991
W. v. Boxsel, » idem » 1975
G. v. d. Velden, » idem » 1924
J. v. Dienderen, » idem » 1850
Gegund.

's-Bosch, 17 Juli: het bouwen van een pand aan de Breedehaven te 's-Bosch, onder beheer van den architect W. C. Coepijn, te Kralingen; ingek. 8 bilj., als:
J. W. Terburg, te 's-Bosch, ƒ 10,800
F. Hoenselaars, » idem » 10,750
A. Sanders, » idem » 9,828
W. M. v. Beckum, » idem » 9,580
F. v. Hout, » idem » 9,555
A. J. C. v. Mierloo, » idem » 9,407
Wed. G. Camesi & Co., » Rotterdam, » 9,169
G. de Ruijter, » 's-Bosch, » 8,154
Gegund.

Hoek (Zeel.), 17 Juli, voor rekening van den Koudepolder: 1o. het maken en vernieuwen van de kram- en steengloeiingwerken aan de waterkeering van den polder enz., met het onderhoud van een en ander tot 1 Jan. '90; ingekomen 5 bilj., als:
D. Tholens, te Neuzen, ƒ 1155
J. de Bree Fz., » Hoek, » 999
J. Meertes, » idem » 990
J. Jansen, » Neuzen, » 970
D. de Doelder, » idem » 957.27
2o. het onder profiel brengen en begrinden van ongeveer 1100 M. weg in bovengenoemden polder, met het onderhoud daarvan tot en met 30 April '90; ingek. 5 bilj., als:
D. Tholens, te Neuzen, ƒ 1350
J. de Bree Fz., » Hoek, » 1275
J. Jansen, » Neuzen, » 1219
J. Meertens, » Hoek, » 1219
D. de Doelder, » Neuzen, » 1072.27

Utrecht, 18 Juli: het aanbrengen van beeren tegen de landhoofden, het buitenwaarts verlengen van den pijler en het versterken der schuifinrichtingen van de groote Empelsche sluis, in den staatsspoorweg van Utrecht naar 's-Bosch; ingek. 13 bilj., als:
J. M. Gruijters, te Oeten, ƒ 15,300
D. Barneveld, » Vreeswijk, » 14,280
J. Monster, » idem » 14,160
R. Tichelaar, » Utrecht, » 14,100
A. J. Schouten, » idem » 13,770
P. H. de Bekker, » Empel, » 13,566
L. Kalis Kz., » Sliedrecht, » 13 180
J. v. Vuuren, » Zalt-Bommel, » 13,130
P. W. v. Hattum, » idem » 12,590
A. Jansen, » Hedel, » 11,650
A. v. Henk, » Kerkdriel, » 11,600
J. v. Harpen, » Amersfoort, » 11,450
L. Botermans, » Gilze, » 11,394
Raming » 11,500

's-Bosch, 18 Juli: het doen van verbeteringen van ondergeschikt belang aan het fort Nieuw St.-Andries, onder beheer der genie, aldaar; ingek. 1 bilj., van M. Boeren, Heusden, ƒ 1030
Raming » 1050

Wanroai, 18 Juli: het bouwen van een woonhuis met stalling voor M. Reijnen; ingekomen 2 bilj., als:
A. Th. v. Hussen, te Dreumel, ƒ 8200
J. Bouwmans, » Wanroai, » 7800
Gegund.

's-Bosch, 18 Juli: het driejarig onderhoud van den straatweg van 's-Bosch naar Best; ingek. 3 bilj., als:
A. v. Heessel, te Bostel, ƒ 8700
P. A. Bloem, » idem » 8535
A. Schellekens, » Vucht, » 8259
Gegund.

Amsterdam, 18 Juli: het bouwen van het café-restaurant »het Gouden Hoofd", aan het Rembrandtsplein, aldaar; ingek. 19 bilj.;
hoogste inschr. D. Cerlijn & Zn., en A. J. de Haan, Amsterdam, ƒ 51,000
minste » E. R. Kuipers, Nieuwer-amstel, » 42,725

Amsterdam, 18 Juli: het bouwen van een koffiehuis enz., voor de Amsterdamsche arbeidersmaatschappij, aan de Rozengracht, aldaar, onder beheer van den architect Joan Nieuwenhuis; ingek. 6 bilj., als:
C. Kosters, te Amsterdam, ƒ 13,950
J. Schaafstra, » idem » 12,674
C. Nieuwstad, » idem » 12,500
W. D. v. Zoost en B. Steenweg, » idem » 12,325
D. Beijink, » idem » 12,235
J. J. v. Groeningen, » idem » 11,110
Gegund.

Breda, 18 Juli, voor rekening der gemeente: 1o. het voltooien der rioleering van het gedeelte van den nieuwen Haagdijk, van af den Haagdijk tot de brug over de Singelgracht, het leveren en leggen van trottoirbanden en het doen van bestratingen, aldaar, benevens het vervangen der keien door ijzersteentegels van de trottoirs van den Haagdijk; ingek. 6 bilj., als:
P. Rijpaart, te Ulvenhout, ƒ 4738
Th. Kessel, » Breda, » 4687
W. Bouwens, » idem » 4444
B. Verlegh, » Ginneken, » 4335
C. de Kanter, » Breda, » 4277
M. Bakkeren, » Prinsenhage, » 4094
2o. het verbouwen en herstellen van het gebouw der vischmarkt; ingek. 3 bilj., als:
J. F. Smulders, te Breda, ƒ 1462
Th. Kessel, » idem » 1433
G. v. d. Velden, » idem » 1197
3o. het leveren van iepenhouten brugstrooken voor bovendekken op bruggen; ingekomen 3 bilj., als:
W. Mol, te Breda, ƒ 359
A. Bijlevens, » Made, » 357
J. v. Scheld, » Breda, » 324
Gegund aan de minste inschr.

's-Hage, 19 Juli: het herstellen en verbeteren van rijkstelegraaflijnen tusschen Haarlem en Rotterdam; ingek. 4 bilj., als:
W. v. Dijk, Jutfaas, ƒ 1995
P. v. Essen, Halfweg, » 1987
K. Sneyders de Vogel, Schiedam, » 1935
J. J. Bouma, Langezwaag, » 1700
Raming » 1950

Rotterdam, 19 Juli: het stichten van drie gebouwen en eene loods, en het verrichten van eenige andere werken op het terrein van het openbaar slachthuis; ingek. 17 bilj., als:
M. A. J. Taverne, 's-Hage, ƒ 69,000
A. Kes-Koolhaalder, Rotterdam, » 67,300
D. J. Ulenberg, idem » 67,000
G. Keij, idem » 66,600
Ph. Verbruggen, Waddinxveen, » 65,900
H. Stelwagen, Rotterdam, » 65,300
A. Roef, Kralingen, » 63,897
C. J. v. Tussenbroek, Rotterdam, » 68,860
H. Breur, idem » 62,699
P. G. Winters, Kralingen, » 62,150
A. de Haan, Rotterdam, » 61,300
H. J. Heiman & Zn., idem » 60,442
J. Spruijt en A. v. Staveren, Kralingen, » 59,774
L. de Neef Lz., Brielle, » 59,500
A. de Neef en L. de Neef Lz., idem » 59,439
W. Zonnevelt, Kralingen, » 59,000
J. A. v. d. Meijden, Hardinxveld, » 58,989

Arnhem, 19 Juli: het onderhoud van het gemeente-rivierbad; ingek. 4 bilj., als:
D. J. Hiddink, te Arnhem, ƒ 2145
Gebr. v. Daalen, » idem » 1946
J. de Ruijter, » idem » 1757
B. Bohler, » idem » 1680
De gunning is in beraad gehouden.
De aanbesteding van het leggen van cementriolen is uitgesteld.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 27 JULI 1889.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 29 Juli.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van den metalen bovenbouw van elf spoorwegbruggen, ten dienste der staatsspoorwegen op Sumatra.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een scheikundig laboratorium op een terrein achter de voormalige veemarkt. *(Zie advert. in nº. 29.)*

Aarlanderveen (Z.-H.), te 12 uren, door het best. van den drooggemaakten polder westzijde te Aarlanderveen, ten huize van C. Niemeijer: het doen van eenige herstellingen aan de brug over de ringvaart van de Ziendeweg, vóór de woning van Kempen. Aanw. te 10 uren.

Dinsdag, 30 Juli.

Helder, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, aldaar: het maken van gebouwen voor de afstandsmeting voor kustbatterijen. Bilj. inzenden uiterlijk 29 Juli, vóór 3 uren. Raming ƒ 13,700.

Dordrecht, te 12 uren, door het hoofdbest. der vereeniging »Kunstmin", in het lokaal der vereeniging: het afbreken van de bestaande gebouwen en het weder daarstellen van een gebouw, ingericht tot concert- en schouwburgzaal, sociëteitslokalen enz. Inl. bij den architect J. Verheul Dz., te Rotterdam.

Ermelo (Geld.), te 1 uur, door het best. der Vereeniging tot christelijke verzorging van krankzinnigen: het bouwen van 3 paviljoens voor rustige krankzinnigen, van een administratiegebouw en van een kerk op het landgoed Veldwijk, aldaar. Inl. bij den architect E. G. Wentink, te Schalkwijk. Aanw. gehouden.

's-Hage, te 2 uren, door het ministerie van justitie: het leveren van 8 stuks verwarmingsketels, ten behoeve van de strafgevangenis te Leeuwarden. Inl. bij den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen, te 's-Hage. *(Zie advert. in nº. 28.)*

Nijmegen, te 2 uren, door burg. en weth.: het bouwen eener zesklassige school voor openbaar lager onderwijs, aan de Nieuwemarktstraat, aldaar.

Wissenkerke (Zeel.), te 2 uren, door het best. van den polder Thoorn, in het gemeentehuis: het aanbrengen van eene kade op een gedeelte zeedijk van genoemden polder. Aanw. te 10 uren.

Enschedé, te 7 uren, in het hotel van de Wed. H. Amelink: het bouwen van twee woonhuizen op een terrein, gelegen aan den Oldenzaalschen straatweg. Aanw. te 9 uren.

Heerenveen, door het polderbest. van het 4e en 5e veendistrict, Onder Engwirden: de levering van p. m. 220 stère zuiver gewasschen riviergrint.

Woensdag, 31 Juli.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verdiepen van het groot scheepvaartwater in het Scheur, tusschen de Buskruithaven en het kanaal door het benedeneind van Rozenburg, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Welcker, te Rotterdam, en den adjunct-ingenieur François, te Hoek-van-Holland. Aanw. gehouden. Raming ƒ 50,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het uitdiepen van een gedeelte der spoorweghaven te Fijenoord en het maken van eenige bijkomende werken, aldaar. Inl. bij den waarnemend eerstaanwezend-ingenieur der staatsspoorwegen, te Rotterdam. Aanw. gehouden. Raming ƒ 18,500.

Amsterdam, te 11 uren, door het ministerie van marine: de levering van diverse materialen, gereedschappen enz.

Emmen (Dr.), te 12 uren, door het best. van het waterschap Weerdinge, in het logement Kooiker: het bouwen van twee houten draaibruggen over kanaal A te Nieuw-Weerdinge, gem. Emmen, en het bouwen eener brugwachterswoning bij een dier bruggen. Aanw. 30 Juli, van 11—4 uren. Bilj. inzenden 31 Juli, van 10 tot 12 uren, bij den secretaris.

Leeuwarden, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken van een gebouw tot uitbreiding van het gymnasium.

Leeuwarden, te 1½ uren, door burg. en weth.: het leveren en stellen van een houten walbeschoeiing langs het voetpad naar Snakkerburen.

Donderdag, 1 Aug.

Vlijmen, te 10 uren, door burg. en weth.: het uitvoeren van eenige verbouwingen aan de openbare school en onderwijzerswoningen, met bijlevering der bouwstoffen.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het uitvoeren van eenige werken aan het rijkskrankzinnigengesticht te Medemblik. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den opzichter van het rijkskrankzinnigengesticht T. H. Slinger, te Medemblik. Aanw. gehouden. Raming ƒ 8470. (Herbesteding.)

Zuidbroek (Gron.), door het burg. armbest., bij den secretaris-penningmeester, H. Verver Jr.: de levering van 200,000 KG. klopkeien, de kleinste niet minder dan 10 cM. in doorsnede, te leveren vóór 1 Nov.

Hulssen (Geld.), door burg. en weth.: de verbouwing der gemeenteschool en onderwijzerswoning, en het leveren van schoolmeubelen voor 288 leerlingen. Aanw. 30 Juli, te 11½ uren.

Vrijdag, 2 Aug.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken en inhangen van een drijfdeur voor het kanaal van Neuzen, te Sas-van-Gent. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg, en den ingenieur, te Neuzen. Aanw. gehouden. Raming ƒ 1120.

's-Hage, te 12 uren, door den architect W. B. van Liefland, in het hotel »Café central": het afbreken van een boerenhuis, en het daarterplaatse bouwen van eene villa; bedoeld boerenhuis maakt een gedeelte uit van de buitenplaats Welgelegen, te Rijswijk.

Leeuwarden, te 12 uren, door burg. en weth. van Leeuwarderadeel: het gewoon en buitengewoon onderhoud van gemeentewerken, ged. het 2e halfjaar '89, in 7 perc. Inl. bij den gemeente-opzichter L. B. Wesselius, te Huizum.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van rijkstelegraaflijnen in Friesland en Overijsel. Inl. bij de inspecteurs te 's-Hage en te Leeuwarden. Raming ƒ 400.

Arnhem, te 1 uur, door den dijkstoel van het polderdistrict het Arnhemsche en Velpschebroek, ten gemeentehuize: de levering van 150 M³ grove gewasschen grint voor den Arnhemschen Broekdijk. Bilj. inzenden bij den secretaris, Rijnkade 36.

Kornjum, door den architect F. Brouwer: het doen van herstellingen aan-, het maken van een melkkelder en het dekken der schuur van Eijsinga-zathe onder Deinum. Aanw. gehouden.

Ursem (N.-H.), door gecommitteerden voor de verbetering van den weg genaamd de Uitweg van de Wogmeer, ten raadhuize: het verhoogen en met grint beharden van den genoemden uitgang. Inl. bij den opzichter Johan Hille, te Ursem. Aanw. 30 Juli, te 10 uren.

Zaterdag, 3 Aug.

Kampen, te 12 uren, door het best. der vereeniging ten doel hebbende de vinding, daarstelling en verzekering der middelen tot droogmaking van den Koekoek en verveening van het Zwijnsleger, in de buitensociëteit: het maken van het veertiende perceel van de bedijking langs den Koekoek, aanvangende 1570 M. westwaarts van de binnenkruinlijn van den ringdijk langs de Dijkersteeg, in de gemeente IJsselmuiden, ter lengte van 300 M., met al de daarmede in-verband-staande werkzaamheden, behoorende tot die bedijking in de prov. Overijsel. Aanw. 30 Juli, te 12½ uren. Raming ƒ 2500.

Rotterdam, te 12 uren, door dijkgraaf en hoemraden van den polder Prins-Alexander, in het algemeen verkooplokaal aan het Oostvestplein: het doen van reparatiën, vernieuwingen of andere werkzaamheden aan de stoom- en waterwerktuigen van den polder, van af den dag der gunning tot 15 Juli '90. Inl. bij den hoofdopzichter, te Kralingen.

St.-Annaparochie: het verbouwen van een huis voor den rijksveearts H. Boer Hz.

Maandag, 5 Aug.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het uitdiepen van een gedeelte van den Hollandschen IJsel, onder de gemeenten Moordrecht, Gouda en Gouderak, in de prov. Zuid-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur, beide te 's-Hage, en den opzichter Van Echten, te Gouda. Aanw. 29 Juli. Raming ƒ 2200.

Bierum (Gr.), te 4 uren, door burg. en weth.:
1o. het bouwen eener nieuwe school voor openbaar lager onderwijs, te Spijk;
2o. de levering van 72 nieuwe banken in die school. Inl. bij den opzichter B. Wiertsema, te Bierum. Aanw. 5 Aug., te 2 uren.

Helmond, te 5 uren, door W. Swinkels, in het hotel der Wed. van Will: het bouwen van eene remise met paardenstal, bergplaatsen en bijgebouw met bijlevering van alle materialen enz. Inl. bij den architect J. W. van der Putten, te Helmond. Aanw. 5 Aug., te 10 uren.

Groningen, te 8 uren, door den architect J. Maris, in het koffiehuis van H. Vos Kz.: het bouwen van een fabrieksgebouw op een terrein aan den Eelderstraatweg, kad. bekend sectie C, no 4604. Aanw. 30 Juli, te 12 uren.

Dinsdag, 6 Aug.

Utrecht, te 10 uren, door den majoor van het korps genietroepen, in de kazerne van het korps: het leveren en opleggen van materieel der genie, voor het in staat van verdediging stellen van het fort Pannerden. Bilj. inzenden uiterlijk 5 Aug., vóór 3 uren. Raming ƒ 3513.88.

Terborg, te 12 uren, door het best. van het waterschap van den Ouden-IJsel, ter secretarie: het bouwen van de groote kunstwerken ten behoeve van de kanalisatie van den Ouden-IJsel, als:
1o. bestek no. 1, schutsluis en stuw te Doesburg. Raming ƒ 78,487;
2o. idem 2. idem idem » Keppel » » 61,080;
3o. idem 3. idem idem aan de Kemmenade. » » 57,500;
4o. idem 4. idem idem bij Terborg. » » 55,280;
5o. idem 5. idem idem te Ulft. » » 68,585;
6o. idem 6. ijzer voor alle kunstwerken. » » 50,000.
Inl. bij de ingenieurs J. van Hasselt en De Koning, te Nijmegen. Aanw. gehouden.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van een bewaarschool met bovenwoningen nabij den Schiedamschen singel. Aanw. 1 Aug., te 11 uren. *(Zie advert. in nº. 30.)*

Woensdag, 7 Aug.

's-Hage, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, aldaar, op het bureau in de Frederikskazerne: het doen van verbeteringen van ondergeschikt belang aan het fort aan den Hoek-van-Holland. Bilj. inzenden uiterlijk 6 Aug., vóór 3 uren. Raming ƒ 7650.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de uitvoering van baggerwerk tot voortzetting der normaliseering van de rivier de Waal, onder Valburg, Benningen en Ewijk, tusschen de kilometerraaien 30 en 35 der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Van der Sleijden, te Nijmegen. Aanw. 31 Juli. Raming ƒ 18,350.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de uitvoering van baggerwerk in het aardappelengat, behoorende tot de

werken der Dordsche waterwegen. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom, en den opzichter Chevalier, beide te Dordrecht. Aanw. 31 Juli. Raming f 0.50 per M³.

Donderdag, 8 Aug.

Groningen, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie te Zwolle, op het bureau van den opzichter van fortificatiën: het doen van voorzieningen en herstellingen aan militaire gebouwen te Groningen. Bilj. inzenden uiterlijk 7 Aug., vóór 3 uren. Raming f 2450.

Haarlem, te 10 uren, door den major eerstaanwezend-ingenieur, aldaar, op het bureau der genie: het maken van leidingen in het cavalerie-kazernement aan de Kleverlaan te Haarlem, ter aansluiting aan de duinwaterleiding, aldaar. Bilj. inzenden uiterlijk 7 Aug., vóór 3 uren. Raming f 1820.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van marine: het maken van een woongebouw voor den dienst der verlichting te Egmond aan-Zee. Aanw. 3 Aug., te 1 uur.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen eener nieuwe wachterswoning met magazijntje, ter vervanging der bestaande houten woning bij de Duivendrechtsche brug, behoorende tot de werken van den grooten weg der 1e klasse no. 8. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur De Bruijn, te Amsterdam, en den opzichter Lijsen, te Muiden. Aanw. 1 Aug. Raming f 3715.

Vrijdag, 9 Aug.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het doen van eenige bestratingen op den rijks-grooteweg der 1e klasse no. 3, op Zuidbeveland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg, en den ingenieur, te Goes. Aanw. 1 en 3 Aug. Raming f 2250.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van een ducdalf van groenharthout in de buitenhaven van het kanaal door Walcheren, te Vlissingen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg, en den ingenieur, te Vlissingen. Aanw. 2 Aug., te 1 uur. Raming f 4000.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.: het leggen van cementriolen met bijbehoorende werken in den Rozendaalscheweg, zonder levering van rioolstukken. Raming f 5500. (*Zie advert. in nº. 30.*)

Delft, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een gymnasiumgebouw, aldaar. Inl. bij den gemeente-architect.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterst. enz.: het herstellen en verbeteren van rijkstelegraaflijnen in de afd. Groningen. Inl. bij de inspecteurs te 's-Hage en Groningen. Raming f 1100.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van de rijkstelegraaflijnen in de afd. Amsterdam. Inl. bij de inspecteurs te 's-Hage en Amsterdam. Raming f 955.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het leggen en ingraven van een zevendraadskabel onder den grond en onder water te Amsterdam. Inl. bij de inspecteurs te 's-Hage en Amsterdam. Raming f 650.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhouden en herstellen van het post- en telegraafgebouw te Roozendaal, van den dag der kennisgeving van de goedkeuring der aanbesteding tot en met 31 Dec. '91. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage, en den hoofdopzichter der landsgebouwen J. J. G. Rinkes, te Breda. Aanw. 3 Aug., te 11 uren.

Zutfen te 2 uren, door burg. en weth.:

1o. het bouwen van eene keersluis in den mond der Berkel bij den IJsel;

2o. het maken eener basaltsteenglooiing langs de Berkel bij de Marschpoortbrug;

3o. het maken van twee waterkeeringen in de uitwaterende duikers in de Onderlaatsche en Vierakkersche Laken. Aanw. 5 Aug. (*Zie advert. in nº. 30.*)

Neuzen, te 3 uren, door het bestuur der waterkeering van den calamiteusen polder Nieuw-Neuzen, in het Nederlandsch logement: het maken van werken tot verdediging van den oever van den genoemden calamiteusen polder. Aanw. 2 Aug., van 10—12 uren, en 5 Aug., van 1—3 uren.

Zutfen, door burg. en weth.: de levering van 340,000 beste harde straatklinkers, 20,000 Ben-abinkeien 12/14 cM., 400 M. Engelsche rioolbuizen. Biljetten inzenden uiterlijk 9 Aug., vóór 12 uren. (*Zie advert. in nº. 30.*)

Maandag, 12 Aug.

Maastricht, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het stichten van een gebouw ten behoeve der invoerrechten, op een terrein, gelegen aan den weg van Tegelen naar Kaldenkirchen. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage. Aanw. 5 Aug., te 12 uren.

Dordrecht, te 1 uur, door burg. en weth.: de gemeentereiniging in 1 perceel, van 1 Oct. '89 tot 30 Sept. '92 of '95. (*Zie advert. in nº. 30.*)

Dordrecht, te 1 uur, door burg. en weth.: het uitdiepen en verder op diepte houden der havens en havenmonden binnen de gemeente Dordrecht, ged. 3 of 6 jaren, van 1 Oct. '89 tot 1 Oct. '92 of '95. (*Zie advert. in nº. 30.*)

Dinsdag, 13 Aug.

Azewijn (Terborg), te 3 uren, door het R.-K. par. kerkbest. van den H. Mattheus, in het koffiehuis van de erven Berntsen: het bouwen eener kerk met toren en sacristie, met de levering der materialen. Inl. bij den architect G. te Riele Wz., te Deventer. Aanw. 6 Aug., te 3 uren en 13 Aug., te 2 uren. (*Zie advert. in nº. 30.*)

Woensdag, 14 Aug.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken en stellen van de ijzeren bovenbouwen voor zeven draaibruggen en eene hooge voetbrug over het kanaal tusschen Nichtevecht en de schutsluis bewesten Utrecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht, de ingenieurs Kluit, te Amsterdam, en Kemper, te Utrecht, en den adjunct-ingenieur Rosskopf, te Utrecht. Aanw. 7 Aug. Raming f 92,100.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het voltooien van de voorhaven van de nieuwe schutsluis, binnen den Lekdijk, onder de gemeente Vreeswijk, prov. Utrecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, en den ingenieur Kemper, beide te Utrecht. Aanw. 7 Aug., te 2 uren. Raming f 6800.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de uitvoering van baggerwerk in het vaarwater der rivier de Waal, tusschen de kilometerraaien 25 boven Nijmegen en 94 beneden Loevestein, der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Van der Sleyden, te Nijmegen. Raming f 0.18^{5} per M³.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz: het maken van negen kribben en het uitvoeren van baggerwerk tot verbetering van de rivier den IJsel beneden Dieren, tusschen de kilometerraaien 32 en 35. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Escher, te Kampen, en den opzichter Portheine, te Arnhem. Aanw. 7 Aug. Raming f 8450.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van baggerwerk tot verbetering van het vaarwater tusschen de beide leidammen in het Zwolsche Diep en daarbuiten in zee, in de prov. Overijsel. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Escher, te Kampen, en den opzichter Messer, te Genemuiden. Aanw. 10 Aug. Raming f 0.40 per M³.

AFLOOP

VAN

AANBESTEDINGEN.

Geffen, 15 Juli: het herbouwen van een woonhuis met aanhoorigheden, voor C. van Erp, aldaar, onder beheer van den bouwkundige A. C. Kusters; minste inschr. J. de Groot, te Nistelrode, voor f 1128. Gegund.

Bergen-op-Zoom, 17 Juli: het verven van schoolgebouwen enz.; ingek. 7 bilj., als:

W. B. Borrie,	te Bergen-op-Zoom,	f 690
A. W. v. Hooff,	» idem	» 435
C. Damen,	» idem	» 398
P. v. d. Molen,	» Lear,	» 375
C. M. Camaur,	» Bergen-op-Zoom,	» 340
C. W. Borrie,	» idem	» 295
F. v. Wijk,	» idem	» 279

Gegund.

Deventer, 17 Juli: het verrichten van eenige onderhoudswerken aan gemeente-eigendommen; minste inschr. waren:

Perc. 1, het vernieuwen en herstellen van liggers en palen aan de IJselbrug, firma T. ten Zijthoff & Zn., te Deventer, voor f 587.

Perc. 2, idem idem van welpalen en balken, dezelfden, voor f 224.

Perc. 3, leveren van iepen brugdekschrooten, J. de Geede, idem, voor f 396.

Perc. 4, idem Am. grenen idem, P. Stoffel Cz., idem, voor f 411.

Perc. 5, witten van muren en plafonds der hoogere burgerschool, firma Messerschmidt en Beussen, idem, voor f 125.

Perc. 6, idem idem in eenige schoolgebouwen, H. J. Kraaijenzang, idem, voor f 155.

Perc. 7, het schoonmaken van school B, W. v. d. Heide, idem, voor f 79.

Perc. 8, het verven van twee schoollokalen, K. G. Bokhorst, idem, voor f 70.

Perc. 9, idem idem, W. v. d. Heide, voor f 96.

» 10, idem van lambriseeringen in 4 schoollokalen, dezelfde, voor f 33.70.

Perc. 11, idem van deuren en ramen aan het gymnasium, P. de Vries, idem, voor f 59.

Perc. 12, idem van twee gevels der hoogere burgerschool, dezelfde, voor f 75.

Alle perc. gegund.

Amsterdam, 18 Juli: het bouwen van een café-restaurant, genaamd »het Gouden Hoofd", aan het Rembrandtplein, hoek Bakkerstraat 39, onder beheer van den architect C. A. Rombach Cz.; ingek. 19 bilj., als:

D. Cerlijn en J. de Haan,	te Amsterdam,	f 51,000
Mulder en Sarlemijn,	» idem	» 50,500
A. T. Sieswijk,	» idem	» 49,600
Th. Ligthart,	» idem	» 49,200
G. Woudt,	» idem	» 49,200
W. J. Meekers,	» idem	» 48,900
A. Paans,	» idem	» 48,765
H. Schouten,	» idem	» 48,750
E. H. Belle,	» idem	» 48,700
R. Cruijff,	» idem	» 48,080
C. J. Maks, Jz.,	» idem	» 48,320
K. J. B. v. Damme,	» idem	» 47,947
H. G. Scholten,	» idem	» 46,200
H. Breemer,	» idem	» 45,500
Ph. A. Warners,	» idem	» 45,500
W. Meijer en Van de Koolwijk,	» idem	» 44,200
J. Geleus,	» idem	» 44,000
W. Greve,	» Buiksloot,	» 41,600
E. R. Kuipers,	» Amsterdam,	» 42,725

Vlaardingen, 20 Juli, voor rekening der gemeente: 1o. de vernieuwing en het onderhoud van het tolhuis en de straat Vlaardingen—Maassluis; ingekomen 8 bilj., als:

W. v. Zeijl,	te Vlaardingen,	f 2900
E. Blok,	» idem	» 2200
P. Petermeijer,	» idem	» 2199
M. den Braber,	» idem	» 1919.19
D. L. Baauw,	» idem	» 1895
A. Schilder,	» Vl.-Ambacht,	» 1800
Van Heijst en Zonneveld,	» Vlaardingen,	» 1790
E. Dorsman,	» idem	» 1787

Gegund.

2o. het rioleeren en bestraten van de Callenburgstraat; ingek. 6 bilj., als:

D. L. Baauw,	te Vlaardingen,	f 2440
E. Blok,	» idem	» 2400
Van Heijst & Zonneveld,	» idem	» 2345
P. Petermeijer,	» idem	» 2290
M. Bot,	» idem	» 2240
M. den Braber,	» idem	» 2088

Gegund.

Kollumerzwaag, 20 Juli: eenige herstellingen enz. aan het kerkgebouw der Ned.-Herv. gemeente, aldaar, onder beheer van de architecten J. D. Bruns, te Leeuwarden, en A. Velding, te Buitenpost; ingek. 9 bilj., als:

J. Bulthuis,	te Buitenpost,	f 3875
K. Tolman,	» Boornbergum,	» 3815
J. Pijnakker,	» Kollum,	» 3668
J. Oosterhof,	» idem	» 3560
H. de Jong,	» Dokkum,	» 3535
D. S. v. d. Meer,	» Kootstertille,	» 3400
K. Pijnakker,	» Kollum,	» 3333
J. v. d. Steeg,	» Hardegarijp,	» 3287
K. A. v. d. Veen,	» Drachten,	» 2746

Gegund aan J. v. d. Steeg.

Enschedé, 20 Juli: het bouwen van een magazijn met open bergplaats bij de stoombleekerij te Boekeloo, van de firma Van Heek en Co., te Enschedé; ingekomen 10 bilj., als:

M. Geurs Lensen,	te Enschedé,	f 5357
J. H. Varvik,	» idem	» 5337
G. W. Wegereef,	» idem	» 5165
G. J. Sluijmer,	» idem	» 5100
B. J. Turn,	» idem	» 4985
W. Lasonder,	» idem	» 4980
G. Huckriede,	» idem	» 4750
H. ten Cate,	» idem	» 4650
A. Jennink,	» idem	» 4548
F. H. Wijdeveld,	» idem	» 4458

Gegund.

's-Hage, 20 Juli: het verbouwen van en het uitvoeren van eenige onderhoudswerken aan de brug voor de rijkswerkinrichting te Hoorn en het verrichten van eenige werkzaamheden voor den bouw van een aanlegsteiger, aldaar; ingek. 8 bilj., als:

A. Molenaar,	te Hoorn,	f 2415
C. Woestenburg,	» idem	» 2113
P. Kaper,	» idem	» 2025
R. Lokenaar,	» idem	» 2020
H. Vollewensch,	» idem	» 2000
J. v. d. Berg Sr.,	» idem	» 1998
D. Kant,	» idem	» 1990
P. J. Blauw,	» idem	» 1983
Raming		» 2100

Breda, 20 Juli: het doen van voorzieningen aan het hoofdgebouw der koninklijke militaire academie te Breda, onder beheer der genie, aldaar; ingekomen 4 bilj., als:

Th. Kessel,	te Breda,	f 3933
C. v. d. Pas,	» idem	» 3890
A. v. d. Heide,	» idem	» 3860
W. J. Slechtrom,	» idem	» 3671
Raming		» 3500

Vlissingen, 20 Juli: de levering van het benoodigd schoolameublement; ingek. 3 bilj., als:

P. A. v. Beers,	f 1620
P. H. v. Breen,	» 1597
H. J. Ganderheiden,	» 1578

Dordrecht, 20 Juli: het verrichten van verschillende werken in de Zwijndrechtsche waard; minste inschr. waren:

Perc. 1, het gedeeltelijk vernieuwen en herstellen van de rijswerken, W. 't Hoen, Alblasserdam, voor f 488.

Perc. 2, het uitvoeren van eenig baggerwerk in de Oostendamsche haven, M. v. Houwelingen, Sliedrecht, voor f 390.

3o. het maken van eene houten beschoeiing, en het trekken, leveren en inheien van vleugelpalen aan de Oostendamsche losplaats, J. v. d. Berg, Ammerstol, voor f 1025.

4o. het uitvoeren van eenig baggerwerk in de Develsluissche haven, J. Zoeteman, Puttershoek, voor f 247.

Perc. 5, het herstellen van den grondafdang aan den dijk, J. Korevaar, Hardinksveld, f 849.

Perc. 6, het vierkanten van den dijk, A. Buitendijk, Groote-Lindt, voor f 315.

Perc. 7, het onder een beter beloop brengen van de oostelijke stoep bij den spoorwegdoorgang te Zwijndrecht, A. de Jong Jz., Ammerstol, voor f 1440.

Perc. 8, het doorgraven van den koerdam in den boezem de Devel, J. Zoeteman, Puttershoek, voor f 118.

Perc. 9, het leveren van 750 M³ grint, H. de Roover, Hardinksveld, voor f 1.20 per M³.

Perc. 10, het leveren van 1000 à 1300 Hl. steenkolen, ten behoeve van het Waalstoomgemaal, F. J. Mijnlieff Wz., Krimpen a/d. Lek, voor f 0.67^{5} per Hl.

Perc. 11, idem van 1200 à 1500 idem idem, ten behoeve van het Develstoomgemaal, dezelfde, voor f 0.67^{5} per Hl.

Witmarsum, 20 Juli, voor rekening der gemeente Wonseradeel: 1o. het maken van 42 M. basaltmuur te Makkum; minste inschr. C. H. Dijkstra, te Kornwerd, voor f 2887.

2o. het gedeeltelijk vernieuwen van een brug te Makkum, minste inschr. W. P. Visser, aldaar, voor f 234.

3o. het uitruimen van de Spakenzijl bij Dedgum en het maken van een loopbrug aldaar; minste inschr. S. P. de Vries, te Parrega, voor f 218.

4o. het vervloeren en gedeeltelijk vernieuwen van bestratingen in de dorpen Makkum, Witmarsum en Kimswerd; minste inschr. in massa P. A. Bottinga, te Leeuwarden, voor f 919.

Leiden, 22 Juli: het verbouwen der fabrieksgebouwen aan de Middelstegracht, hoek Vleersteeg, onder beheer van den architect W. F. van der Heijden; ingekomen 11 bilj., als:

P. J. F. Christiaanse,	te Leiden,	f 6180
J. Brittijn,	» idem	» 5870
L. G. Bink,	» idem	» 5498
Beulink en Harteveld,	» idem	» 5429
With. v. d. Drift,	» idem	» 5349
Hardeman en Nielsen,	» idem	» 5275
A. Verhoog Jr.,	» idem	» 5094
Gebr. Couvée,	» idem	» 5023
D. Meijer,	» idem	» 4950
D. v. d. Heijde,	» idem	» 3980
J. Bink,	» idem	» 3975

Gegund aan Gebr. Couvée.

Wageningen, 22 Juli: het bouwen van 6 woonhuizen aan de Lawicksche allée, aldaar, zonder de levering van de benoodigde steenen en een gedeelte hout, onder beheer van den architect R. de Vries, aldaar; ingekomen 7 bilj., als:

P. de Loeuw,	te Wageningen,	f 10,840
Alb. Haar,	» idem	» 10,681
J. Haar,	» idem	» 10,570
J. W. Welgraven,	» idem	» 10,388
H. Haar,	» idem	» 10,308
J. B. Radstake,	» idem	» 9,130
W. Snijders,	» idem	» 9,126

Gegund.

Zeist, 22 Juli: het leggen en leveren van rioleering, bestrating enz.; ingek. 13 bilj., als:

P. Leenders, Utrecht,	f 13,414
A. A. Wildbergh, Bunnik,	» 13,070
W. v. Vloten, Utrecht,	» 13,050
M. Mouw, Hilversum,	» 12,999
H. Sneb, Amersfoort,	» 12,740
W. v. Straten, Utrecht,	» 12,630
J. A. v. Nie, Zeist,	» 12,599
H. Meerdink, idem	» 12,339
W. v. d. Kooij, Amersfoort,	» 11,970
E. Scheepbouwer, Utrecht,	» 11,874
J. Krachten, idem	» 11,851
C. Sick, Driebergen,	» 11,654
J. Fruitier, Utrecht,	» 11,180
Raming	» 12,368.98

Groningen, 22 Juli: het verbouwen van het perc. get. letter G no. 211 en 212 bij de Aabrug, aldaar, onder beheer van den architect G. Nijhuis; ingek. 8 bilj., als:

H. J. L. Walker,	te Groningen,	f 17,987
E. Peters,	» idem	» 17,464
A. de Vries,	» idem	» 16,828
D. Th. Dalmolen,	» idem	» 16,354
J. v. d. Goot,	» idem	» 16,120
G. Moulink,	» idem	» 16,023
B. de Jong,	» idem	» 15,678
A. v. Dijk,	» idem	» 14,997

Gegund.

's-Hage, 22 Juli, voor rekening der gemeente: 1o. het rioleeren van de Juffrouw-Idastraat; ingek. 9 bilj., als:

H. D. T. Meijer, Leiden,		f 2050
J. de Bruijn en G. J. v. d. Horst,	's-Hage,	» 1400
G. v. d. Drift,	idem	» 1399
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis,		» 1375
A. Boer Wz., Sliedrecht,		» 1300
W. Swaneveld, 's-Hage,	's-Hage,	» 1300
A. de Waerd en J. C. Diercks,	idem	» 1287
H. Jongenburger, Waddinxveen,		» 1280
J. v. d. Elshout, Scheveningen,		» 1194

2o. het leggen van een riool in de Marnixkade; ingek. 15 bilj., als:

C. Vermeulen, 's-Hage,		f 2828
C. Wijbrans, idem		» 2700
J. Rosenburg, idem		» 2630
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis,		» 2465
A. Boer Wz., Sliedrecht,		» 2457
M. Bot, Vlaardingen,		» 2400
G. Keij, Rotterdam,		» 2350
H. D. T. Meijers, Leiden,		» 2350
G. v. d. Drift,	's-Hage,	» 2290
J. de Bruijn en G. J. v. d. Horst,	idem	» 2200
P. J. Dubbeldam, Dordrecht,		» 2196
W. Swaneveld,	's-Hage,	» 2190
A. de Waerd en J. C. Diercks,	idem	» 2169
J. v. d. Elshout, Scheveningen,		» 2165
H. Jongenburger, Waddinxveen,		» 2080

El (Hunsel), 22 Juli: de verbouwing en herstelling der schoollokalen te El en te Hunsel en het leveren van 100 stuks nieuwe schoolbanken; ingek. 8 bilj., als:

P. Strijbos,	te Weerd,	f 5720
J. Keijers,	» Molenbeersel (Belg.),	» 4899
J. B. Trouwen,	» Nederweerd,	» 4686
H. Strijbos,	» Weerd,	» 4547
J. Pleunis,	» Hunsel,	» 4490
B. Solemans,	» Baexem,	» 4255
H. Wegels,	» Weerd,	» 4089
F. Adriaans,	» idem	» 4071

Amsterdam, 22 Juli, voor rekening der gemeente: 1o. het verbouwen van de openbare lagere school 1e klasse no. 28, aan de Wetteringschans; minste inschr. J. Stam, te Amsterdam, voor ƒ 9448.

2o. het uitvoeren van eenige werken aan de openbare lagere school der 2e klasse lett. P op het voormalige Karthuizers-kerkhof, aan de school der 3e klasse Anna-Visserschool aan de Nieuwe-Hoogstraat, en aan de school der 4e klasse Roemer-Visscherschool aan den N.-Z. Voorburgwal; minste inschrijver H. C. Dorlas, te Amsterdam, voor ƒ 8148.

Maasland, 23 Juli: het bouwen eener school met onderwijzerswoning, onder beheer van den architect F. J. Margry, te Rotterdam; ingek. 8 bilj., als:

G. v. d. Vlugt,	te Maasland,	ƒ 9500
C. v. d. Ende,	» idem	» 8980
P. v. d. Hoeven,	» Maasluis,	» 8845
V. Rijn en V. Luipen,	» idem	» 8815
Voogt en V. Luipen,	» idem	» 8776
W. A. P. Dessing,	» Naaldwijk,	» 8740
J. Ph. Mühlstaff,	» Leiden,	» 8300
C. P. W. Dessing,	» Gouda,	» 8250

Gegund.

Helder, 23 Juli: het inrichten van gedeelten van waterbakken in bouwvije gebouwen in de stelling van Helder tot reservoirs voor duinwater, met bijbehoorende werkzaamheden en leveringen, onder beheer der genie, aldaar; ingekomen 4 bilj., als:

D. de Vries,	te Helder,	ƒ 1218
Gebr. Klein,	» idem	» 1090
G. Moorman,	» idem	» 1075
H. Wijker,	» idem	» 1044
Raming		» 1100

Weudrichem, 23 Juli: het bouwen van een heerenhuis; minste inschr. G. Struik, aldaar, voor ƒ 5748. Gegund.

Geffen, 23 Juli: het bouwen van een woonhuis met aanhoorigheden, voor de Wed. G. van Erp, aldaar, onder beheer van den bouwkundige A. C. Kusters; ingek. 5 bilj., als:

G. Verhoeve, Os,	ƒ 2475
A. v. Grinsven, idem	» 1990
A. Mulders, Berchem,	» 1799.99
W. Strik, idem	» 1749
J. v. Nistelrooij Pz., Bersch,	» 1748

Gegund.

Kampen, 24 Juli: het bouwen van een boerenhuis aan den Zwartendijk, voor rekening van het gemeentebergerhuis; ingekomen 18 bilj., als:

A. Stevarius,	te Kampen,	ƒ 7490
D. Bruggink Gz.,	» idem	» 6747
L. v. d. Wetering,	» idem	» 6250
H. v. Dijk Hz.,	» idem	» 6190
A. Bugert,	» idem	» 6100
H. Stronbergen,	» idem	» 5999
L. v. Schellen,	» idem	» 5980
F. Krijgsman,	» idem	» 5960
T. Mol,	» Genemuiden,	» 5940
J. Valk,	» Kampen,	» 5830
W. Fransen,	» idem	» 5680
J. H. Tul,	» idem	» 5595
H. v. Dijk Dz.,	» idem	» 5589
A. v. d. Wetering,	» idem	» 5548
W. Wildeman,	» Oldenbroek,	» 5400
D. Rekvöld,	» Kampen,	» 5280
M. de Groot,	» idem	» 5250
D. Juffen,	» Oldenbroek,	» 5189

Amsterdam, 24 Juli: de levering van koperen en ijzeren spijkers voor de marine; minste inschrijvers waren:

perc. 1, Firma H. de Heus & Zn., Rotterdam, ƒ 604.90

» 2, Firma Enthoven & Zn., Zalt-Bommel, » 626.89

Helenaveen, 24 Juli: het bouwen eener directeurswoning met kasteren en bijgebouwen, voor rekening der maatschappij Helenaveen (zonder metselmaterialen), onder beheer van den architect M. Dresens, te Helmond; ingekomen 5 bilj., als:

F. v. Golstein Brouwers,	te Asten,	ƒ 8500
F. Hoogjakkers,	» Deurne,	» 8100
J. v. d. Velden,	» Helmond,	» 7699
H. v. Gasselt,	» Venlo,	» 7525
F. Oliviers,	» Gemert,	» 7260

's-Hage, 24 Juli, onder beheer van het ministerie van waterst. enz.: 1o. het maken, leveren en opstellen van drie waterkranen op het centraal personenstation te Amsterdam; ingek. 2 bilj., als:

Veuve A. Fréléric, Luik,	ƒ 3800
L. J. Enthoven & Co., 's-Hage,	» 3576
Raming	» 3800

2o. het leveren van beslagen eiken wisselhout op het centraal personenstation te Amsterdam; ingek. 7 bilj., als:

B. H. Clercx, Boxtel,	ƒ 7350
P. H. v. Burgerwou, Amsterdam,	» 6990
J. J. v. d. Eerden Pz., Boxtel,	ƒ 6935
F. Clercx, idem	» 6890
L. A. Spierings, idem	» 6824
J. Nabuur, Groenlo,	» 6195
dezelfde,	» 6095
Raming	» 7000

3o. het maken en leveren van Engelsche wissels en kruisingen op het centraal personenstation te Amsterdam; ingek. 2 bilj., als:

Maschinenfabrik Deutschland, Dortmund,		ƒ 38,000
L. J. Enthoven & Co., 's-Hage,		» 35,500
Raming		» 18,760

4o. de verbouwing van het departement van marine, te 's-Hage; ingekomen 21 bilj., als:

J. Steffens,	's-Hage,	ƒ 45,900
L. v. Soest,	idem	» 39,580
A. v. Lith en K. V. C. Fontein,	idem	» 39,100
J. v. d. Eldhout Gz., Scheveningen,		» 38,900
A. C. Vink, Utrecht,		» 38,820
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis,		» 37,982
A. C. Paardekooper, 's-Hage,		» 37,100
A. Korteweg,	idem	» 37,100
F. Roest,	idem	» 37,050
K. Hollander, Gouda,		» 37,000
J. v. Veen, Scheveningen,		» 37,000
P. Gestman, 's-Hage,		» 36,988
M. L. Veenenbos, Brielle,		» 36,900
M. A. J. Taverne,	's-Hage,	» 36,700
A. de Waard en J. C. Dierckx,	idem	» 36,400
C. W. de Vos en A. B. de Vos,	idem	» 36,200
L. de Neef Lz., Brielle,		» 35,874
Ph. Verbruggen, Waddinxveen,		» 35,760
A. Stigter, 's-Hage,		» 35,650
J. Retzers, Aarlanderveen,		» 35,262
H. v. Bergen Henegouwen, 's-Hage,		» 35,184
Raming		» 35,508

Apeldoorn, 23 Juli: het herstellen en vernieuwen van de bouwhoeven en slagbouwen van het Kroondomein, te Apeldoorn; ingekomen 7 bilj., als:

E. Smit,	te Apeldoorn,	ƒ 405
G. Bauman,	» 't Loo,	» 347
Wed. J. Buitenhuis,	» Apeldoorn,	» 308
Jac. v. Essen,	» idem	» 287
A. Radstaak,	» idem	» 274
H. Kloek,	» idem	» 274
T. Eghers,	» idem	» 259

Haarlem, 25 Juli, onder beheer van 's rijkswaterstaat: 1o. het vernieuwen van de drijfbrug no. 37 te Alkmaar, bestek no. 37 dienst '89; ingek. 11 bilj., als:

R. Schreuder, Kolhorn,		ƒ 7600
P. Crichaert,	Amsterdam,	» 7454
A. M. v. d. Vlier,	idem	» 7100
G. Bonijk, Purmerend,		» 7086
J. Oldenburg, Bergen,		» 7080
M. Mulder, Haarlem,		» 6999
H. Schuijt, Alkmaar,		» 6990
J. Stenters, Haarlem,		» 6950
P. Rinckes, Zandpoort,		» 6800
J. B. Lasschuit, Haarlem,		» 6850
R. Casvelder, Staveren,		» 6503
Raming		» 7150

2o. het leggen van een dam langs het vaarwater in het open IJ buiten den afsluitdijk bij Schellinkwoude en het afzanden der gronden bestemd voor den aanleg eener visschershaven, te Uitgeest, bestek no. 134 dienst '89/'91; ingek. 1 bilj., van A. Volker, Sliedrecht, en P. A. Bos, Gorichem, voor ƒ 670,000

Raming » 539,600

3o. het wegruimen van het wrak van het nabij het Vreuwenzand in de Zuiderzee gezonken stoomschip «Friesland", bestek no. 139 dienst '89; ingek. 5 bilj., als:

J. v. d. Wal, Harlingen,	ƒ 49,448
A. v. d. Tak, Goedereede,	» 48,000
J. v. d. Ster, Texel,	» 39,900
G. Dirkzwager, Maasluis,	» 16,460
dezelfde (voorwaardelijk),	» 11,400

Klundert, 25 Juli: het bouwen van een R.-K. kerk en pastorie, aldaar, onder beheer van den architect P. J. van Genk, te Leur (N.-Br.); ingek. 14 bilj., als:

G. v. Rasel, Utrecht,		ƒ 91,230
L. de Rooij, Tilburg,		» 88,700
B. Krijnen, 's-Hage,		» 88,100
P. Rings, Zandpoort,		» 85,700
C. Dessing, Gouda,		» 85,000
J. Stenters, Haarlem,		» 85,000
Wed. G. Cameni & Co., Rotterdam,		» 84,790
J. Mühlstaff, Leiden,		» 83,900
Th. Bekhuis, Leeuwarden,		» 82,576
J. Groenendael, Nieuweramstel,		» 81,357
N. Perquin & Zonen, Berkel,		» 78,000
B. Hastiaansen, Bergen-op-Zoom,		» 77,900
A. v. d. Meer, Zevenbergen,		» 76,148
C. Mulders, Raamdonksveer,		» 73,690

Groenau, 25 Juli: het bouwen van een winkelhuis met bakkerij te Groenau, onder beheer van den architect G. Beltman A.Gz., te Enschedé; ingek. 6 bilj., als:

H. ten Cate,	te Enschedé,	ƒ 9100
J. H. Varvik,	» idem	» 8987
G. Huckriede,	» idem	» 8888
G. W. Wagereef,	» idem	» 8747
J. H. v. d. Kolk,	» Gronau,	» 8400
A. Jounink,	» Enschedé,	» 8238

Middelburg, 26 Juli, onder beheer van 's rijkswaterstaat: 1o. het herstellen van de remmingwerken in de binnenhaven te Wemeldinge en bij Schoredrug, behoorende tot de werken van het kanaal door Zuidbevland; ingekomen 9 bilj., als:

R. Voordendag Az., Dordrecht,		ƒ 7900
P. Dronkers, Kapelle,		» 7000
P. J. Visser Pz., Hansweerd,		» 6982
W. H. de Haan, Elden (gem. Elst),		» 6979
G. Schermers, Dussen,		» 6938
J. H. Koch, Hansweerd,		» 6890
A. Goedemondt, idem		» 6800
C. de Groot, Sliedrecht,		» 6747
L. v. Verre, Kruiningen,		» 6700
Raming		» 7300

2o. het uitnemen van de buitenvloeddeuren en het inhangen van twee in reserve liggende vloeddeuren van de groote sluis van het kanaal door Walcheren te Vlissingen; ingek. 1 bilj., van D. Bijl, te Vlissingen, voor ƒ 4322

Raming » 3150

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 3 AUGUSTUS 1889.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 5 Aug.

Rozendaal (N.-Br.), te 10 uren, door burg. en weth. van Rozendaal en Nispen: het vergrooten der openbare school voor uitgebreid lager onderwijs te Rozendaal.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het uitdiepen van een gedeelte van den Hollandschen IJssel, onder de gemeenten Moordrecht, Gouda en Gouderak, in de pros Zuid-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur, beide te 's-Hage, en den opzichter Van Echten, te Gouda. Aanw. gehouden. Raming ƒ 2200.

Broedervoort (Geld.), te 12 uren, door kerkvoogden der Ned.-Herv. kerk: het bouwen van een catechiseerlokaal met eene consistoriekamer bij de kerk, aldaar. Aanw. te 11 uren.

Amsterdam, te 2 uren, door de directie der Bataviasche Oosterspoorwegmaatschappij: de levering van schroef- en haakbouten. Inl. aan het kantoor in het centraal administratiegebouw der Holl. ijzeren spoorwegmaatschappij, kamer no. 128.

Bierum (Gr.), te 4 uren, door burg. en weth.:

1o. het bouwen eener nieuwe school voor openbaar lager onderwijs, te Spijk;

2o. de levering van 72 nieuwe banken in die school. Inl. bij den opzichter B. Wiertsema, te Bierum. Aanw. 5 Aug., te 2 uren.

Helmond, te 5 uren, door W. Swinkels, in het hotel der Wed. van Will: het bouwen van eene remise met paardenstal, bergplaatsen en bijgebouw met bijlevering van alle materialen enz. Inl. bij den architect J. W. van der Putten, te Helmond. Aanw. 5 Aug., te 10 uren.

Groningen, te 8 uren, door den architect J. Haras, in het kofiehuis van H. Vos Kz.: het bouwen van een fabriekagebouw op een terrein aan den Eelderstraatweg, kad. bekend sectie C, no 4604. Aanw. gehouden.

Dinsdag, 6 Aug.

Utrecht, te 10 uren, door den majoor van het korps genietroepen, in de kazerne van het korps: het leveren en opleggen van materieel der genie, voor het in staat van verdediging stellen van het fort Pannerden. Bilj. inzenden uiterlijk 5 Aug., vóór 3 uren. Raming ƒ 3513.88.

Elbergen (Geld.), te 11 uren, in het hotel »de Kroon": het verbouwen van de fabriek der Gebr. Prakke, aldaar.

Terborg, te 12 uren, door het best. van het waterschap van den Ouden-IJssel, ter secretarie: het bouwen van de groote kunstwerken ten behoeve van de kanalisatie van den Ouden-IJssel, als:

1o,	bestek no. 1,	schutsluis en staw te Doesburg.	Raming	ƒ	78,487;
2o,	idem 2,	idem idem	» Keppel	»	61,980;
3o.	idem 3,	idem idem aan de Kemmenade.		»	57,800;
4o.	idem 4,	idem idem bij Terborg.		»	55,280;
5o,	idem 5,	idem idem te Ulft.		»	66,386;
6o.	idem 6,	ijzer voor alle kunstwerken.		»	50,000.

Inl. bij de ingenieurs J. van Hasselt en De Koning, te Nijmegen. Aanw. gehouden.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van een bewaarschool met bovenwoningen nabij den Schiedamschen singel. Aanw. gehouden. (*Zie advert. in n°.* 30.)

Rekken (Geld.), te 1 uur, door den ingenieur-architect Ar. R. Witkop, te Groenlo, namens het collegie van kerkvoogden der Ned.-Herv. kerk, in 2 perc. en in massa: perc. 1, het herbouwen der door brand vernielde kerk; perc. 2, het meubilair. Aanw. te 10 uren.

Zuidwending (Gr.), te 7 uren, bij T. Alfering: het maken van drie sleuftaanmen.

Zutfen, door de Christel.-geref. gemeente: het bouwen van eene kerk met eenige bijwerken, op het perceel E 70, aan het Oudewand. Bilj. inzenden onder motto kerk, aan het bestaand gebouw van 10—4 uren. Aanw. 5 Aug., van 10—12 uren.

Woensdag, 7 Aug.

's-Hage, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, aldaar, op het bureau in de Frederikskazerne: het doen van verbeteringen van ondergeschikt belang aan het fort aan den Hoek-van-Holland. Bilj. inzenden uiterlijk 6 Aug., vóór 3 uren Raming ƒ 7650.

Bergambacht (Z.-H.), te 10 uren, door het best. van den polder Bergambacht, in de polderkamer: het opruimen der oude en het daarstellen eener nieuwe brug met ijzeren leggers op steenen landhoofden, vleugelmuren op houten gaalfundeering enz, aan de zogenaamde Vierspraut nabij het dorp.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de uitvoering van baggerwerk tot voortzetting der normalisering van de rivier de Waal, onder Valburg, Beuningen en Ewijk, tusschen de kilometerraaien 30 en 38 der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Van der Sleijden, te Nijmegen. Aanw. gehouden. Raming ƒ 18,350.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de uitvoering van baggerwerk in het aardappelengat, behoorende tot de werken der Dordsche waterwegen. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom, en den opzichter Chevalier, beide te Dordrecht. Aanw. gehouden. Raming ƒ 0.30 per M³.

Donderdag, 8 Aug.

Groningen, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie te Zwolle, op het bureau van den opzichter van fortificatien: het doen van voorzieningen en herstellingen aan militaire gebouwen te Groningen. Bilj. inzenden uiterlijk 7 Aug., vóór 3 uren. Raming ƒ 2450.

Haarlem, te 10 uren, door den majoor eerstaanwezend-ingenieur, aldaar, op het bureau der genie: het maken van leidingen in het cavalerie-kazernement aan de Kleverlaan te Haarlem, ter aansluiting aan de duinwaterleiding, aldaar. Bilj. inzenden uiterlijk 7 Aug., vóór 3 uren. Raming ƒ 3320.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van marine: het maken van een woongebouw voor den dienst der verlichting te Egmond aan-Zee. Aanw. gehouden.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen eener nieuwe wachterswoning met magazijntje, ter vervanging der bestaande houten woning bij de Duivendrechtsche brug, behoorende tot de werken van den grooten weg der 1e klasse no. 3. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur De Bruijn, te Amsterdam, en den opzichter Lijsen, te Muiden. Aanw. gehouden. Raming ƒ 3715.

Leeuwarden, te 1 uur, door burg. en weth.: het illumineeren van den stads- of Prinsentuin op 31 Aug. a. s.

Amsterdam, door de rijtuigfabrieksanten Gebr. Spijker: de verbouwing en vergrooting der rijtuigfabriek, Stadhouderskade 14. Aanw. 6 Aug., te 11 uren.

Vrijdag, 9 Aug.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het doen van eenige bestratingen op den rijks-grootenweg der 1e klasse no. 3, op Zuidbeveland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg, en den ingenieur, te Goes. Aanw. gehouden. Raming ƒ 2250.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van een duedalf van groenharthout in de buitenhaven van het kanaal door Walcheren, te Vlissingen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg, en den ingenieur, te Vlissingen. Aanw. gehouden. Raming ƒ 4000.

Utrecht, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen:

1o. het verbeteren van een der open rijbanen en het hardmaken van oefeningsterrein bij de kazerne der veldartillerie te Utrecht. Raming ƒ 3200;

2o. het doen van herstellingen aan waterkeeringen. Raming ƒ 8650;

3o. het maken van eene brandwaterleiding op het terrein Damlust, te Utrecht. Raming ƒ 3040. Bilj. inzenden uiterlijk 8 Aug., vóór 3 uren.

Middelburg, te 11 uren, door de Wed. J. H. C. Kakebeke Gz., te Goes, in de directiekeet op het handelsterrein: het maken van een aanlegplaats voor de in-aanbouw-zijnde stoomsmeelfabriek. Inl. bij den architect J. H. Hannink, te Goes. Aanw. 5 Aug., te 10 uren.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.: het leggen van cementriolen met bijbehoorende werken in den Rozendaalschenweg, zonder levering van riolstukken. Raming ƒ 3500. (*Zie advert. in n°.* 31.)

Rotterdam, te 11½ uren, door den rentmeester M. M. Scheepman, in het Poolsche koffiehuis: het herstellen en verbeteren der bedijking van den Geneseropolder aan den rechteroever der rivier de Oude-Maas, benoeden de Albrandswaardsche haven, onder de gemeente Poortugaal. Inl. bij den ingenieur Wekker, aldaar. Aanw. 5 Aug., te 1 uur.

Delft, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een gymnasiumgebouw, aldaar. Inl. bij den gemeente-architect.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterst. enz.: het herstellen en verbeteren van rijkstelegraaflijnen in de afd. Groningen. Inl. bij de inspecteurs te 's-Hage en Groningen. Raming ƒ 1100.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van de rijkstelegraaflijnen in de afd. Amsterdam. Inl. bij de inspecteurs te 's-Hage en Amsterdam. Raming ƒ 955.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het leggen en ingraven van een zevendraadskabel onder den grond en onder water te Amsterdam. Inl. bij de inspecteurs te 's-Hage en Amsterdam. Raming ƒ 680.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhouden en herstellen van het post- en telegraafgebouw te Rozendaal, van den dag der kennisgeving van de goedkeuring der aanbesteding tot en met 31 Dec. '91. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage, en den hoofdopzichter der landsgebouwen J. J. G. Rinkes, te Breda. Aanw. gehouden.

Zutfen te 2 uren, door burg. en weth.:

1o. het bouwen van eene koershuis in den mond der Berkel bij den IJssel;

2o. het maken eener baanlsteengelooing langs de Berkel bij de Marschpoortbrug;

3o. het maken van twee waterkeeringen in de uitwaterende duikers in de Onderlaatsche en Vierakkersche Laken. Aanw. gehouden. (*Zie advert. in n°.* 30.)

Neuzen, te 3 uren, door het bestuur der waterkeering van den calamiteusen polder Nieuw-Neuzen, in het Nederlandsch logement: het maken van werken tot verdediging van den oever van den genoemden calamiteusen polder. Aanw. 5 Aug., van 1—3 uren.

Zutfen, door burg. en weth.: de levering van 340,000 beste harde straatklinkers, 20,000 Ben-ahinkeien 12|14 cM., 400 M. Engelsche riooibuizen. Biljetten inzenden uiterlijk 9 Aug., vóór 12 uren. (*Zie advert. in n°.* 30.)

Zaterdag, 10 Aug.

Buitenpost, te 11 uren, door den burgemeester van Achtkarspelen:

1o. het baggeren van de Twijzelerraart, ter lengte van pl. m. 2120 M.;

2o. het herstellen van straatwegen en het leveren van 120 M³ riviergrint;

3o. het maken eener nieuwe beschoeiing te Surhuisterveen;

4o. het verven der school te Kooten, benevens bewaarplaatsen van brandspuiten en wegwijzers. Inl. bij den gemeente-architect A. Velding, te Buitenpost.

Rotterdam, te 12 uren, namens J. H. Strücker Jr., Kerklaan 41: het

bouwen van eene stoomwasscherij op een terrein achter zijn woonhuis. Inl. bij den architect J. Verheul Dz.

Ingen (Geld.), door kerkvoogden der Herv. gemeente: het maken van nieuwe kerkbanken, met bijkomende werken.

Maandag, 12 Aug.

Maastricht, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het stichten van een gebouw ten behoeve der invoerrechten, op een terrein, gelegen aan den weg van Tegelen naar Kaldenkirchen. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage. Aanw. 5 Aug., te 12 uren.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het rioleeren van eenige stegen en gangen in de gemeente. (*Zie advert. in nº. 31.*)

Dordrecht, te 1 uur, door burg. en weth.: de gemeentereiniging in 1 perceel, van 1 Oct. '89 tot 30 Sept. '92 of '95. (*Zie advert. in nº. 31.*)

Dordrecht, te 1 uur, door burg. en weth.: het uitdiepen en verder op diepte houden der havens en havenmonden binnen de gemeente Dordrecht, ged. 3 of 6 jaren, van 1 Oct. '89 tot 1 Oct. '92 of '95. (*Zie advert. in nº. 31.*)

Apeldoorn, te 12 uren, door burg. en weth.:
1o. het bouwen van eene school te Loenen;
2o. het maken, leveren en stellen van meubelen, ten behoeve van die school. Aanw. 10 Aug., te 12½ uren;
3o. het leggen van eene klinkerbestrating in het paardenpad van den Stationsweg, ter lengte van ongeveer 570 M. Aanw. 12 Aug., te 10 uren. Inl. bij den gemeente-architect.

Beetsterzwaag (Fr.), namens J. H. Laakkorst: het bouwen van een gebouw voor eene roomboterfabriek te Oingahuizen nabij Heeg. Inl. bij den architect L. de Goed, te Beetsterzwaag.

Dinsdag, 13 Aug.

Sneek, te 12 uren, door burg. en weth. van Wymbritseradeel: het afbreken van den ouden en het maken van een nieuwen bovenbouw van de draaibrug in het dorp Heeg. Aanw. 9 Aug., te 10 uren.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: bestek no. 497, het herstellen der verzakte perronmuren en het verrichten van bijkomende werken op het station Gorinchem, ten behoeve van den spoorweg van Elst naar Dordrecht. Aanw. 6 Aug., te 12 uren. Raming ƒ 2500. (*Zie advert. in nº. 31.*)

Azewijn (Terborg), te 3 uren, door het R.-K. par. kerkbest. van den H. Mattheus, in het koffiehuis van de erven Berntsen: het bouwen eener kerk met toren en sacristie, met de levering der materialen. Inl. bij den architect G. te Riele Wz., te Deventer. Aanw. 6 Aug., te 3 uren en 13 Aug., te 2 uren. (*Zie advert. in nº. 30.*)

Woensdag, 14 Aug.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken en stellen van de ijzeren bovenbouwen voor zeven draaibruggen en eene hooge voetbrug over het kanaal tusschen Nichtevecht en de schutsluis bewesten Utrecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht, de ingenieurs Kluit, te Amsterdam, en Kemper, te Utrecht, en den adjunct-ingenieur Rosskopf, te Utrecht. Aanw. 7 Aug. Raming ƒ 92,100.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het voltooien van de voorhaven van de nieuwe schutsluis, binnen den Lekdijk, onder de gemeente Vreeswijk, prov. Utrecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, en den ingenieur Kemper, beide te Utrecht. Aanw. 7 Aug., te 2 uren. Raming ƒ 6800.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de uitvoering van baggerwerk in het vaarwater der rivier de Waal, tusschen de kilometerraaien 25 boven Nijmegen en 94 beneden Loevestein, der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Van der Sleijden, te Nijmegen. Raming ƒ 0.19 per M³.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz: het maken van negen kribben en het uitvoeren van baggerwerk tot verbetering van de rivier den IJsel beneden Dieren, tusschen de kilometerraaien 32 en 35. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Escher, te Kampen, en den opzichter Portheine, te Arnhem. Aanw. 7 Aug. Raming ƒ 8450.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van baggerwerk tot verbetering van het vaarwater tusschen de beide leidammen in het Zwolsche Diep en daarbuiten in zee, in de prov. Overijsel. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Escher, te Kampen, en den opzichter Mesuer, te Genemuiden. Aanw. 10 Aug. Raming ƒ 0.40 per M³.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van eenige werken aan den rechteroever van den Boven-Rijn, onder de gemeente Herwen-en-Aart, prov. Gelderland, tusschen de kilometerraaien 3 en 5 der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Castendijk, te Nijmegen, en den opzichter Klaassen, te Lobit. Aanw. 7 Aug. Raming ƒ 10,000.

Vrijdag, 16 Aug.

Gorichem, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, op het bureau der genie: het verbeteren van de inundatiesluis te Woudrichem. Bilj. inzenden uiterlijk 15 Aug., vóór 3 uren. Raming ƒ 8700.

Vrijdag, 23 Aug.

Zutfen, te 2 uren, door burg. en weth.: het bouwen eener nieuwe school voor lager onderwijs, op het terrein bij de Berkelbogen. Aanw. 19 Aug., te 2 uren. (*Zie advert. in nº. 31.*)

Woensdag, 28 Aug.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van zeven kribben en het verlengen van twee rijkskribben tot verbetering van de rivier den IJsel, onder de gemeente Gorssel, boven het kasteel Nijenbeek, tusschen de kilometerraaien 55 en 56. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Escher, te Kampen, en den opzichter Van Veen, te Deventer. Aanw. 21 Aug. Raming ƒ 7300.

Vrijdag, 30 Aug.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het leveren en storten van steen en het maken eener laagwaterbezetting tot voortzetting van de oeververdediging vóór Neuzen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg, en den ingenieur, te Neuzen. Aanw. 22 en 24 Aug. Raming ƒ 17,800.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het opruimen van ondiepten en het uitvoeren van verdere werken in de gekanaliseerde Dieze, prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur te 's-Bosch, den ingenieur Schuurman, te Vucht, en den opzichter Vroeg, te Crevecoeur. Aanw. 23 Aug. Raming ƒ 7500.

Op onbepaalden datum.

Pesens, door het best. der kerkelijke Kas voor de Ned.-Gerf. kerk van Pesens en Moddergat: het bouwen van eene kerk met torentje, aldaar. Aanw. 5 Aug., te 2 uren.

DE OPMERKER.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Gouda, 24 Juli: het gedeeltelijk verbouwen van de 1e jongens-burgerschool aan den Groeneweg, aldaar; ingekomen 8 bilj., als:

J. de Jong Wz.,	te Gouda,	ƒ 2697
C. P. W. Dessing,	» idem	» 2332
W. Bokhoven,	» idem	» 1889
H. J. Nederhorst,	» idem	» 1878
J. F. Walter,	» idem	» 1807
C. H. Wildenburg,	» idem	» 1792
K. Hollander,	» idem	» 1785
P. Vermeer Jz.,	» idem	» 1737

Gegund.

Maassluis, 26 Juli: het bouwen van den onderbouw eener ijzeren ophaalbrug; ingek. 2 bilj., als:

Voogd en Van Leipen, Maassluis, ƒ 3211
F. Linthout, Nieuwenhoorn, » 2957

Weesp, 27 Juli: de ophooging van bouwterreinen en het maken van een afsluitkanaal, voor rekening van de firma Van Houten & Zn.; ingek. 17 biljetten;

hoogste inschr. ƒ 177,839
minste » A. T. v. Wijngaarden, Weesp, » 82,500

Gegund.

Hilversum, 27 Juli: het maken van een dienstgebouw en verdere werken op de nieuwe algemeene begraafplaats te Hilversum; ingek. 18 bilj., als:

G. Teunissen,	te Bussum,	ƒ 18,000
W. Zwaan,	» Hilversum,	» 17,400
Bolderheij,	» idem	» 17,300
Jurriens,	» Naarden,	» 17,230
W. v. Vloten,	» Utrecht,	» 15,689
W. Schuller,	» Raamsdonk,	» 15,479
G. Seppen,	» Hilversum,	» 15,000
E. Saltzherr,	» idem	» 14,930
W. Meijer,	» idem	» 14,600
G. Gijsel,	» idem	» 14,525
A. v. Rhijn,	» idem	» 14,448
J. C. T. Zweesaardt,	» idem	» 14,438
J. Smit,	» Weesp,	» 14,250
Gebr. J. en H. Nieuwenhuijsen,	» Hilversum,	» 13,960
N. v. Veerssen en Bijlard,	» idem	» 13,778
G. v. d. Kolk,	» idem	» 13,700
J. A. Zwaan,	» idem	» 13,600
J. v. d. Brul,	» idem	» 13,214

Zandvoort, 27 Juli: het bouwen van eene villa aan den Hoogeweg, onder beheer van den architect J. H. Hendriks, te Arnhem; ingek. 6 bilj., als:

P. Rings, Zandvoort, ƒ 12,900
J. S. v. Velthuijsen, Haarlem, » 11,840
H. v. Es, idem » 9,572
J. Gelens Cz., Amsterdam, » 9,165
J. de Jongh en H. v. Keeren, Zandvoort, » 8,700
P. Baak, Scheveningen, » 7,890

Gegund.

Zaamslag, 27 Juli: het verrichten van aarde-, kram- en steenglooiingwerken tot dijkverbetering aan de waterkeering van den calamiteusen Eendrachtpolder; ingekomen 7 bilj., als:

A. v. d. Beek, Zaamslag, ƒ 4467
J. de Bree, Hoek, » 4080
P. J. Verbist, Hontenisse, » 3915
P. J. Visser, Hansweerd, » 3875
H. Klaassen, Zaamslag, » 3860
J. F. Adriaansens-Polfliet, Walsoorden, » 3619
A. Thokus Dz., Neuzen, » 3480

Behoudens goedkeuring van Gedep. Staten gegund.

Kloetinge, 27 Juli: het bouwen van een woonhuis voor den burgemeester; ingekomen 5 bilj., als:

W. de Beste,	te Goes,	ƒ 17,136
J. Snoep,	» idem	» 15,600
M. D. Dekker,	» idem	» 15,522
P. Dronkers,	» Kapelle,	» 14,050
W. J. v. d. Weert & Zonen,	» Goes,	» 13,918

Gegund.

's-Hage, 29 Juli: de levering van 11 spoorwegbruggen, ten dienste der staatsspoorwegen op Sumatra; ingekomen 10 bilj., als:

Georg de Wander (Soc. anon. de Sclessin, Tilleu), ƒ 40,227
Soc. anon. de construction la Métallurgique, Brussel, » 35,660
Kon. fabriek van stoom- en andere werktuigen, Amsterdam, » 34,950
F. Kloos & Zonen, Alblasserdam, » 34,490
Penn en Bauduin, Dordrecht, » 34,167
Soc. anon. d'entreprise de Travaux publics, Brussel, » 33,380
Soc. intern. de constr. et d'entreprise de Travaux publics, Braine-le-Comte, » 31,288
L. J. Enthoven & Co., 's-Hage, ƒ 31,767
Soc. anon. de Travaux Dyle et Bacalan, Parijs, » 30,885
Soc. Cockerill, te Seraing, » 29,994

's-Hage, 29 Juli: het bouwen van eene villa aan den Van-Stolkweg te Scheveningen, ten behoeve van Ds. E. J. W. Koch, onder beheer van den architect P. A. Koch, (onderhands); ingek. 12 bilj., als:

J. Ph. Heeser,	te 's-Hage,	ƒ 24,870
Gebr. Houtman,	» idem	» 23,964
C. Kranenburg,	» idem	» 22,900
C. J. v. d. Zeijden,	» idem	» 22,598
C. D. Kleijn,	» idem	» 22,100
A. C. Paardekooper,	» idem	» 21,950
Jac. Vos,	» idem	» 21,840
J. v. d. Tas,	» Leiden,	» 21,705
Van Lith en Fontein,	» 's-Hage,	» 21,666
J. Steffens,	» idem	» 21,200
J. P. J. Lorrie,	» idem	» 20,090
H. E. de Baan,	» Scheveningen,	» 18,873

Gegund.

Amsterdam, 29 Juli: het bouwen van een chemisch laboratorium; ingek. 24 bilj., als:

Peters en Roeloffzen,	te Amsterdam,	ƒ 198,510
C. Alberts,	» idem	» 198,000
H. Rietsnijder & Zn.,	» idem	» 197,900
J. J. Prenzler,	» idem	» 195,500
A. Paans,	» idem	» 195,243
G. A. v. Spanje,	» idem	» 191,900
W. G. v. Berkum,	» idem	» 191,600
A. J. v. Lienst,	» idem	» 191,360
Ph. A. Warners,	» idem	» 191,200
W. Geene,	» Buiksloot,	» 190,380
G. Boos,	» Amsterdam,	» 189,999
J. J. Boekholtz,	» idem	» 189,930
C. J. Maks Jz.,	» idem	» 189,900
L. Vlasman,	» idem	» 187,400
H. Schouten,	» idem	» 184,800
D. Beijink,	» idem	» 183,890
D. Sefort,	» idem	» 183,188
H. C. Dorlas,	» idem	» 182,390
P. S. Reijnierse,	» idem	» 181,400
K. J. B. v. Damme,	» idem	» 179,800
E. H. Hello,	» idem	» 178,524
Meijer en Van de Kooiwijk,	» idem	» 175,548
B. v. Buuren,	» idem	» 175,480
W. Voskuijl,	» idem	» 164,638

Venloo, 29 Juli: het afbreken van een oude en het opbouwen van een nieuwe waschkeuken met spekkamer enz., onder beheer van den architect Jos. N. A. Pelkmans; ingekomen 4 bilj., als:

A. Bautsen,	te Venloo,	ƒ 1285
H. v. Gasselt,	» idem	» 1125
A. Franken,	» idem	» 1037
F. Paes,	» idem	» 788

Gegund.

Wissenkerke, 30 Juli: het verhoogen van den zeedijk van den Thoornpolder, over eene lengte van 700 M.; ingekomen 5 bilj., als:

G. Meertens,	te Ierseke,	ƒ 2340
S. Blok,	» Kortgene,	» 2220
C. de Wilde,	» Kattendijke,	» 2148
J. de Jonge,	» Biezelinge,	» 1985
P. J. Verbist,	» Hontenisse,	» 1925

Gegund.

Ermeloo 30 Juli: het bouwen van 3 paviljoens voor rustige krankzinnigen, een administratiegebouw en een kerk, op het landgoed Veldwijk, onder beheer van den architect E. G. Wentink, te Schalkwijk; ingek. 18 bilj., als:

J. v. d. Braak, Apeldoorn, ƒ 98,740
W. Heesbelink, Groningen, » 96,500
F. Hilarius Wz., Leeuwarden, » 95,716
A. de Neef, Brielle, » 94,170
J. v. Burk en W. Wissing, Oosterbeek, » 94,000
J. Jansma, Hallum, en J. C. v. Dijk, Bilja, » 93,878
J. Bijland en G. Sukkel, Hilversum, » 93,233
W. Westerhof, Weesp, » 91,480
L. Vlasman, Amsterdam, » 90,400
G. v. Rassel, Utrecht, » 89,497
C. Wegerif, Apeldoorn, » 89,100
F. W. Geurden, idem » 89,000
F. H. Joseph, Utrecht, » 87,100
G. A. v. Spanje, Amsterdam, » 86,454
J. Weijs, Ambt-Vollenhove, » 83,700
H. Timmer, Meppel, » 83,440
M. de Lange, Harderwijk, » 81,949
F. Alsemon, Steenwijk, » 81,330

Helder, 30 Juli: het maken van gebouwen voor de afstandsmeting voor kustbatterijen; minste inschr. W. de Jong, te Helder, voor ƒ 13,200
Raming » 13,700

's-Hage, 30 Juli: de levering van 8 stuks verwarmingstoestellen, ten behoeve van de strafgevangenis te Leeuwarden; ingek. 6 bilj., als:

Köster,	te Amsterdam,	ƒ 1960
Bikkers & Zn.,	» Rotterdam,	» 1680
Sterk,	» Hengeloo,	» 1530
B. Klip,	» Middelburg,	» 1275
Slotboom & Zn.,	te 's-Hage,	ƒ 1139
De Vries Robbé & Co.,	» Gorichem,	» 930

Dordrecht, 30 Juli: het bouwen van een sociëteitsgebouw voor de vereeniging «Kunstmin», aldaar, onder beheer van den architect J. Verheul Dz., te Rotterdam; ingek. 18 bilj., als:

Schulders en Tas, Dordrecht, ƒ 142,000
J. Schoutemaker, idem » 140,900
C. Kuijper, idem » 140,900
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis, » 139,750
D. J. Kwak, Dordrecht, » 139,000
Gebr. v. Eck, idem » 137,730
L. Kooiman, idem » 136,288
M. A. J. Taverne, 's-Hage, » 136,304
J. J. v. Slaadam, Dordrecht, » 133,769
P. A. v. Rijen & Zn., idem » 133,270
P. v. Driel, idem » 133,099
N. Claus, idem » 132,980
J. L. Kanters, Rotterdam, » 127,903
B. Hooijkaas & Zn., idem » 127,800
A. de Haas, idem » 127,500
H. J. Heiman, idem » 126,742
H. Stelwagen, idem » 124,250
A. de Neef, Brielle, » 123,987

Nijmegen, 30 Juli: het bouwen eener zesklassige openbare school voor rekening van de gemeente Nijmegen; ingekomen 6 bilj., als:

W. Kropman,	te Nijmegen,	ƒ 21,275
J. v. d. Peppel,	» idem	» 20,997
F. Buskens,	» Ubbergen,	» 19,945
A. Th. Opsvomer,	» Nijmegen,	» 19,779
J. v. Ginkel,	» idem	» 19,690
J. S. Grandjean en W. H. Thunissen,	» idem	» 19,600

Gegund.

's-Hage, 31 Juli, onder beheer van het ministerie van waterst. enz.: 1o. het verdiepen van het groot scheepvaartwater in het Scheur, tusschen de Boskruithaven en het kanaal door het benedeneind van Rozenburg; ingek. 3 bilj., als:

A. v. d. Vlies, Zalt-Bommel, ƒ 64,490
M. C. de Jong P.Mz., Sliedrecht, » 60,000
L. Kalis Kz., idem » 54,800
Raming » 50,000

2o. het uitdiepen van een gedeelte der spoorweghaven te Fijenoord en het maken van eenige bijkomende werken, aldaar; ingek. 3 bilj., als:

C. Bos Az., Dordrecht, ƒ 20,500
A. Visser, Haarlem, » 14,400
A. Prins Thz., Sliedrecht, » 12,200
Raming » 13,300

Leeuwarden, 31 Juli, voor rekening der gemeente: 1o. het leveren en stellen van eene houten walbeschoeiing; ingek. 13 bilj., als:

L. Knipstra,	te Leeuwarden,	ƒ 839
G. Jansen,	» idem	» 856
S. W. de Jong,	» idem	» 798
D. Smit en E. v. d. Kooi,	» idem	» 795
D. G. v. d. Werff,	» Dokkum,	» 787
J. Laverman,	» Leeuwarden,	» 774
H. v. d. Heide,	» idem	» 739
J. Beekman,	» idem	» 729
H. v. d. Leen,	» idem	» 718
H. Bottema,	» idem	» 698
J. P. Stoett,	» idem	» 685
H. Bruinsma,	» idem	» 685
H. v. d. Wiel,	» idem	» 683

Gegund.

2o. het maken van een gebouw tot uitbreiding van het gymnasium; ingekomen 5 bilj., als:

G. Jansen,	te Leeuwarden,	ƒ 16,259
Ph. G. Bekhuis en Damstra,	» idem	» 15,200
H. v. d. Heide,	» idem	» 14,799
T. Kloosterman en H. Brouwer,	» Stiens,	» 14,730
T. Hilarius Wz.,	» Leeuwarden,	» 12,800

Gegund.

Emmen, 31 Juli: het bouwen van twee houten draaibruggen met een brugwachterswoning voor het waterschap Weerdinge; ingek. 8 bilj., als:

H. Arends, Uskwerd, ƒ 6678
A. Boezeman, Stadskanaal, » 6000
G. Hensema, Oude-Pekela, » 5987
R. Postma, Nieuw-Amsterdam, » 5859
J. Timmerman, Ter-Apel, » 5846
S. W. de Boer, Oranjedorp, » 5730
J. Linzel en Joh. Benes, Stadskanaal, » 5689
P. v. d. Berg, Stadsmusselkanaal, » 5590

Gegund.

Amsterdam, 31 Juli: de levering van diverse materialen, gereedschappen enz., voor de marine; minste inschr. waren:

Perc. 1, wit touwwerk, Goudsche machinale garenspinnerij, Gouda, ƒ 265,20.

Perc. 2, wit en geteerd touwwerk, J. Holland & Zn., Brielle, ƒ 6645,60.

Perc. 3, wit touwwerk, Wed. Van der Voort & Co., Amsterdam, ƒ 5234,65.

Perc. 4, geteerd touwwerk, J. M. v. d. Lely, Maassluis, ƒ 6853,28.

Perc. 5, idem, firma Gebr. v. Assen, Kampen, f 5026.48.
Perc. 6, idem, G. v. d. Lee, Hekendorp, f 5305.93.
» 7, idem Wed. R. A. Fokker, Middelburg, f 5382.
Perc. 8, idem, dezelfde, f 4922.70.
» 9, idem, H. J. Buisman, Kampen, voor f 5353.68½.
Perc. 10, idem, W. J. de Voogd, Dordrecht, f 3428.08.
Perc. 11, idem, Bonke & Co., Rotterdam, f 4072.52.
Perc. 12, wit en geteerd touwwerk, Goudsche machinale garenspinnerij, Gouda, f 1173.20.
Perc. 13, idem, N. en A. W. Hoos, Rotterdam, f 4409.40.
Perc. 14, geteerd schiemansgaren, J. de Gruijter & Zonen, Lekkerkerk, f 6684.
Perc. 15, vlaggelijnen (Eng. fabrikaat) C. v. Heemstede Obelt, Amsterdam, f 485.88.
Perc. 16, staaldraadtouw, Smit en Blok, Amsterdam, f 1383.60.
Perc. 17, kokostouw, A. Buisman, Meppel, f 817.50.
Perc. 18, garen, Goudsche machinale garenspinnerij, Gouda, f 1021.
Perc. 19, hekel van hennep en vlas, firma B. v. Galen, idem, f 546.90.
Perc. 20, verzinkt ijzerdraadtouw en koperdraadtouw, Wed. Van der Voort & Co., Amsterdam, f 514.02.
Perc. 21, ijzer en staal, Bikema en Chabot, Rotterdam, f 15.460.42.
Perc. 22, gemaakt ijzerwerk, D. S. M. Kalker, Amsterdam, f 1320.25.
Perc. 23, gegoten-ijzeren kachels enz., T. C. Govers, Helder, f 1134.10.
Perc. 24, verwerken van koper tot bladen, S. A. Vlos & Zonen, Rotterdam, f 454.14.
Perc. 25, rood- en geelkoperen pijpen, H. de Heus & Zn., idem, f 3517.55.
Perc. 26, het verwerken van koper tot staven en koperdraad, dezelfden, f 1177.36.
Perc. 27, rood- en geelkoperen pijpen, dez., f 1066.11.
Perc. 28, blik, R. S. Stokvis & Zonen, idem, f 535.79.
Perc. 29, lood, B. J. Nijkerk, Amsterdam, voor f 182.54.
Perc. 30, tin, R. S. Stokvis & Zonen, Rotterdam, f 1454.18.
Perc. 31, zink in bladen en zinken spijkers, dezelfden, f 612.53.
Perc. 32, koperen spijkers enz., L. J. Enthoven & Co., 's-Hage, f 2046.25.
Perc. 33, ijzeren spijkers, C. Willemse, Amsterdam, f 1105.08.
Perc. 34, ijzeren schroefbouten enz., Van der Meulen & Co., idem, f 2550.80.
Perc. 35, kramerijen a. dezelfden, f 3673.50.
» 36, idem, b. R. S. Stokvis & Zonen, Rotterdam, f 1327.30.
Perc. 37, gereedschappen 1, Van der Meulen & Co., Amsterdam, f 2813.50.
Perc. 38, idem 2, Figee en De Kruijff, idem, f 2878.57.
Perc. 39, gereedschappen 3, T. C. Govers, Helder, f 3387.46.
Perc. 40, lederen drijfbanden, A. Drost & Zn., Haarlem, f 517.60.
Perc. 41, kwasten en penseelen, P. Polvliet & Zn., Rotterdam, f 611.32.
Perc. 42, Vijlen en raspen a. P. Kempen, Rotterdam, f 1614.26.
Perc. 43, idem, b. dezelfde, f 1089.24.
» 44, afval van katoenen garens, Gebr. Polak, Almelo, f 2802.14.
Perc. 45, metalen vlampijpen, W. de Heus & Zn., Rotterdam, f 501.84.
Perc. 46, machinekamerbehoeften a. Van der Meulen & Co., Amsterdam, f 419.
Perc. 47, idem b. C. Koning Jr., idem, f 1674.70.
» 48, houtskolen, Nederl. Steenkolenhandel-vereeniging Von Thenen, Hagedoorn Jr. & Co., idem f 736.
Perc. 49, Eng. steenkolen (Oostkust), C. Bergluis, idem, f 17,490.
Perc. 50, smeekolen, P. Bandsma, Helder, f 2580.
Perc. 51, dubbel of huidpapier, J. Bakker Cz., Westzaan, f 306.60.
Perc. 52, verfwaren, Vissering en Lely, Amsterdam, f 2588.50.
Perc. 53, pek, H. H. Roelofs Heijrmans, Rotterdam, f 366.22.
Perc. 54, turf, Kerklingh en Wijnman, Amsterdam, f 448.50.
Perc. 55, menie, C. F. Fleumer, idem, f 1056.
» 56, patentolie, Wed. J. E. de Boer Jr., & Zn., idem, f 4234.80.
Perc. 57, raapolie, dezelfden, f 140.
» 58, reuzel, J. Moulijn & Co., Rotterdam, f 231.60.
Perc. 59, roet, dezelfden, f 316.90.
» 60, loodwit, Wed. Hendorff, Block en Bruet, Schoonhoven, f 651.
Perc. 61, zinkwerk enz., J. B. Kroon & Co., Amsterdam, f 413.46½.
Perc. 62, groene zeep, C. A. Woltman Elpers, idem, f 330.
Perc. 63, patent raw glas, halfwit glas enz., J. Houwink Gz., Sneek, f 1859.75.
Perc. 64, patrijspoorten, lichtglazen enz., Becht en Dyserinck, Amsterdam, f 297.

Vlijmen, 1 Aug.: het maken eener speelplaats bij- en het maken eener afscheiding in de openbare school, in de kom der gemeente, en het uitvoeren van eenige verbouwingen aan de onderwijzerswoning; minste inschr. J. A. Luijben, te Vlijmen, voor f 1248.34.

Zwolle, 1 Aug.: de verhooging en verzwaring van den Zwartewaterdijk, over eene lengte van 970 M., in 3 perceelen, voor het waterschap Mastenbroek.

Perc. 1, ingek. 8 bilj., als:

A. v. Lente, Zwolle,	f 3680
G. J. Lucassen, Kampen,	» 3277
J. Schaufele, Hattem,	» 2793
F. Frijling, Zwolle,	» 2570
J. Voerman, Genemuiden,	» 2364
B. J. Koops, Kampen,	» 2298
K. v. Olst, Genemuiden,	» 2098
J. M. Breeler, Hattem,	» 1860

Gegund.

Perc. 2, ingek. 8 bilj., als:

A. v. Lente, Zwolle,	f 3515
G. J. Lucassen, Kampen,	» 2990
J. Frijling, Zwolle,	» 2868
B. J. Koops, Kampen,	» 1999
K. v. Olst, Genemuiden,	» 1995
J. Schaufele, Hattem,	» 1819
J. Voerman, Genemuiden,	» 1660
J. M. Breeler, Hattem,	» 1649

Gegund aan J. Voerman.

Perc. 3, ingek. 7 bilj., als:

A. v. Lente, Zwolle,	f 2900
F. Frijling, idem	» 2112
J. M. Breeler, Hattem,	» 1930
B. J. Koops, Kampen,	» 1495
J. Schaufele, Hattem,	» 1211
G. J. Lucassen, Kampen,	» 1190
K. v. Olst Jr., Genemuiden,	» 1118

Gegund.

Haarlem, 1 Aug.: het uitvoeren van eenige werken aan het rijkskrankzinnigengesticht te Medemblik, (herbesteding); ingek. 13 bilj., als:

Joh. Abels, Enkhuizen,	f 9065
Corn. Lith, idem	» 9378
D. Hagenaar, idem	» 8990
T. Beek, Medemblik,	» 8950
J. Hoogendijk, idem	» 8894
P. Zandstra, Enkhuizen,	» 8888.88
J. Bakker, Medemblik,	» 8888
P. Berkhout, Enkhuizen,	» 8849
G. Moorman, Helder,	» 8720
W. N. Vlaming, Schagen,	» 8709
K. Schild, Enkhuizen,	» 8560
Joh. West en Jac. Roosendaal, idem	» 8490
W. F. Gnirrep, Amsterdam,	» 8356
Raming	» 8470

Huissen, 1 Aug.: de verbouwing van het openbaar schoolgebouw met onderwijzerswoning en het maken, leveren en stellen van schoolmeubelen voor 288 leerlingen, *a.* met 6 lokalen, *b.* met 5 lokalen.

	a.	*b.*
A. A. Flipse, Arnhem,	f 16,400	f 15,200
J. Th. Rutten, idem	16,299	15,499
H. Jansen, Didam,	16,100	14,980
G. J. Th. Barenbrug, Arnhem,	15,997	14,475
H. J. Nass, Groessen,	15,980	14,700
J. M. Muskens, Herwen,	15,940	14,910
T. Kleppers, Groessen,	15,940	14,500
J. Diebels, Huissen,	15,798	14,450
J. A. Koenders, Arnhem,	14,747	13,847

's-Hage, 2 Aug.: het herstellen en verbeteren van rijkstelegraaflijnen in Friesland en Overijsel; ingek. 3 bilj., als:

J. J. Bouma, Langezwaag,	f 647
D. Suwijn, Leeuwarden,	» 636
J. Ph. Stoett, Langezwaag,	» 630
Raming	» 690

's-Hage, 2 Aug.: het afbreken eener boerenwoning en het daarterplaatse bouwen eener villa, op een terrein, deel uitmakende van den buiten »Veldwijk", te Rijsoord, onder beheer van den architect W. B. van Liefland; ingekomen 21 bilj., als:

M. A. J. Taverne, 's-Hage,	f 12,300
Gebr. Andreoli, idem	» 11,400
J. Seffens, idem	» 11,300
C. J. v. d. Zijden, idem	» 10,999
J. v. d. Elshout, Scheveningen,	» 10,960
C. Klapwijk, Rijswijk,	» 10,937
P. Bouthuis, 's-Hage,	» 10,888
W. Bokhoven, Gouda,	f 10,733
A. C. Paardekooper, 's-Hage,	» 10,650
H. D. F. Meijer, Leiden,	» 10,600
J. Ph. Mühlstaff, idem	» 10,300
A. Hollander, Gouda,	» 10,294
A. Stichter, 's-Hage,	» 10,100
A. de Waard en Dierks, idem	» 9,990
W. P. Teeuwisse, idem	» 9,890
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis,	» 9,767
F. Hoest, 's-Hage,	» 9,500
J. Ph. Roeser, idem	» 9,275
H. v. d. Heemst, idem	» 9,255.75
A. Korteweg, idem	» 9,217
J. H. Valck, Rijswijk,	» 8,888

Middelburg, 2 Aug.: het maken en inhangen van een drijfdeur voor het kanaal van Neuzen, te Sas-van-Gent; ingek. 2 bilj., als:

S. v. Rees, te Neuzen,	f 1465
G. J. Balkenstein, » idem	» 1237
Raming	» 1190

BIJVOEGSEL

VAN

DE OPMERKER

van ZATERDAG 10 AUGUSTUS 1889.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 12 Aug.

Amersfoort, te 11 uren, door burg. en weth.: het doen van de navolgende bestratingen met Waalklinkers: Hellingstraat met voetpaden en Hellingsteeg, Havik (beide zijden), weg buiten Bloemendal, verbindingsweg van Leusder- met Arnhemscheweg, voetpaden buiten de Utrechtsche poort, alsmede van den hoek Soesterweg tot Stationsplein en bij de St.-Andriespoort.

Nederweerd (Limb.), te 11 uren, door R. Nijssen, te zijnen huize: het bouwen van een nieuw woonhuis met de daarbijbehoorende stallingen. Aanw. te 9 uren.

Steenderen (Geld.), te 11 uren, door J. H. F. Gangel, op Hartenplaats onder het Holtslag in den Toldijk: het bouwen van een nieuwe schuur aldaar. Aanw. 12 Aug., te 9 uren.

Maastricht, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het stichten van een gebouw ten behoeve der invoerrechten, op een terrein, gelegen aan den weg van Tegelen naar Kaldenkirchen. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage. Aanw. gehouden.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het rioleeren van eenige stegen en gangen in de gemeente. (*Zie advert. in n°.* 31.)

Leiden, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een kunstzaal achter de Lakenhal.

Apeldoorn, te 12 uren, door burg. en weth.:
1o. het bouwen van eene school te Loenen;
2o. het maken, leveren en stellen van meubelen, ten behoeve van die school. Aanw. gehouden;
3o. het leggen van eene klinkerbestrating in het paardenpad van den Stationsweg, ter lengte van ongeveer 870 M. Aanw. 12 Aug., te 10 uren. Inl. bij den gemeente-architect.

Dordrecht, te 1 uur, door burg. en weth.: de gemeentereiniging in 1 perceel, van 1 Oct. '89 tot 30 Sept. '92 of '95. (*Zie advert. in n°.* 32.)

Dordrecht, te 1 uur, door burg. en weth.: het uitdiepen en verder op diepte houden der havens en havenmonden binnen de gemeente Dordrecht, ged. 3 of 6 jaren, van 1 Oct. '89 tot 1 Oct. '92 of '95. (*Zie advert. in n°.* 32.)

Zieuwent (gem. Lichtenvoorde Geld.), te 2 uren, door het R.-K. par. kerkbest., in de school: het afbreken van de bestaande en het bouwen eener nieuwe school met drie lokalen. Aanw. te 11½ uren.

Nieuwolda (Gr.), te 5 uren, door kerkvoogden der Herv. gemeente, ten huize van de Wed. J. Diedel: het doen van eene belangrijke vertimmering aan de kosterij, aldaar. Aanw. te 4 uren.

Charlois, te 6 uren, door burg. en weth.: het uitbreken en het opnieuw bestraten met Ben-ahinkeien van 10 × 16 × 12 cM., van circa 3230 M^2 straat, benevens het uitvoeren van enkele kleine werken. Inl. bij den gemeente-architect.

Groningen, te 8 uren, door den architect K. Hoekzema, in het logement van A. S. Juursema: het bouwen van een sigarenfabriek en het vertimmeren van een huis aan den Westerbinnensingel te Groningen, met de levering van al het benoodigde. Bilj. inzenden 12 Aug., voor 7 uren.

Beetsterzwaag (Fr.), namens J. H. Lankhorst: het bouwen van een gebouw voor eene roomboterfabriek te Oringahuizen nabij Heeg. Inl. bij den architect L. de Goed, te Beetsterzwaag.

Dinsdag, 13 Aug.

Sneek, te 12 uren, door burg. en weth. van Wymbritseradeel: het afbreken van den ouden en het maken van een nieuwen bovenbouw van de draaibrug in het dorp Heeg. Aanw. gehouden.

Diepenveen (Ov.), te 12 uren, door burg. en weth.: het verbouwen van de openbare lagere school te Colmschate. Inl. bij den architect Van Harte, te Deventer.

Breda, te 12 uren, door den rentmeester der domeinen in het rentambt Zwaluwen, in het koffiehuis van P. Jonkers: het maken van een steenen en het opruimen van twee houten duikers in de afsluitkade van het Moerschekanaal.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: bestek no. 407, het herstellen der verzakte perrons en het verrichten van bijkomende werken op het station Gorichem, ten behoeve van den spoorweg van Elst naar Dordrecht. Aanw. gehouden. Raming f 2500. (*Zie advert. in n°.* 31.)

Rotterdam, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van staatsspoorwegen, op het bureau station Delftschepoort: het herstellen der schade door overstrooming aan de noordelijke taluds van den spoorwegdijk tusschen het Visscherije en de brug Baanhoek in den spoorweg van Gorichem naar Dordrecht. Inl. bij den sectie-ingenieur te Rotterdam.

Azewijn (Terborg), te 3 uren, door het R.-K. par. kerkbest. van den H. Matthæus, in het koffiehuis van de erven Berndsen: het bouwen eener kerk met toren en sacristie, met de levering der materialen. Inl. bij den architect G. te Riele Wz., te Deventer. Aanw. 13 Aug., te 2 uren. (*Zie advert. in n°.* 30.)

Beetsterzwaag (Fr.), namens de erven van Boelens, te Olterterp: het gedeeltelijk afbreken van het Wittehuis te Olterterp en het bouwen van een nieuw gebouw, aldaar. Bilj. inzenden 13 Aug., bij den administrateur J. van der Vegt, te Beetsterzwaag.

Woensdag, 14 Aug.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken en stellen van de ijzeren bovenbouwen voor zeven draaibruggen en eene hooge vastbrug over het kanaal tusschen Nichtevecht en de schutsluis beweston Utrecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht, de ingenieurs Kluit, te Amsterdam, en Kemper, te Utrecht, en den adjunct-ingenieur Rosskopf, te Utrecht. Aanw. gehouden. Raming f 92,100.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het voltooien van de voorhaven van de nieuwe schutsluis, binnen den Lekdijk, onder de gemeente Vreeswijk, prov. Utrecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, en den ingenieur Kemper, beide te Utrecht. Aanw. gehouden. Raming f 6900.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de uitvoering van baggerwerk in het vaarwater der rivier de Waal, tusschen de kilometerraaien 25 boven Nijmegen en 94 beneden Loevestein, der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Van der Sleijden, te Nijmegen. Raming f 0.18^{5} per M^3.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het maken van negen kribben en het uitvoeren van baggerwerk tot verbetering van de rivier den IJsel beneden Dieren, tusschen de kilometerraaien 32 en 35. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Escher, te Kampen, en den opzichter Portheine, te Arnhem. Aanw. gehouden. Raming f 8450.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van baggerwerk tot verbetering van het vaarwater tusschen de beide leidammen in het Zwolsche Diep en daarbuiten in zee, in de prov. Overijsel. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Escher, te Kampen, en den opzichter Messer, te Genemuiden. Aanw. gehouden. Raming f 0.40 per M^3.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van eenige werken aan den rechteroever van den Boven-Rijn, onder de gemeente Herwen-en-Aart, prov. Gelderland, tusschen de kilometerraaien 3 en 5 der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Castendijk, te Nijmegen, en den opzichter Klaassen, te Lobit. Aanw. gehouden. Raming f 10,000.

Neuzen, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie te Bergen-op-Zoom, in het »hotel Rotterdam": het eenjarig onderhoud van de zeeweringen te Neuzen. Bilj. inzenden uiterlijk 13 Aug., vóór 3 uren, bij den opzichter van fortificatiën, aldaar. Raming f 2350.

Almelo, te 11 uren, door den architect H. A. Witzand Bz., in café Schettler: het gedeeltelijk afbreken en van een perceel wijk 7 no. 56 aan de Grootestraat, voor rekening van Ziegeler. Aanw. te 8 uren.

Deventer, te 3 uren, door H. J. Hesselder, in het hotel-restaurant van A. Muis, in de Korte-Bisschopstraat: het doen van eenig verfwerk aan genoemd hotel en aan het woon- en winkelhuis.

Rotterdam, te 4½ uren, voor rekening van Alex. Imhofe, ten zijnen kantore, Groote-Draaisteeg 2: het bouwen van een woonhuis, bestaande uit beneden- en bovenhuis, aan de Witte-de-Withstraat. Inl. bij den architect A. W. Meijneken.

Donderdag, 15 Aug.

Haarlem, te 2 uren, door burg. en weth.: het maken van eene houten beschoeiing langs de Lange-Heerenvest, alsmede het aanvullen en onder profiel brengen van het talud, aldaar.

Vrijdag, 16 Aug.

Gorichem, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, op het bureau der genie: het verbeteren van de inundatiesluis te Woudrichem. Bilj. inzenden uiterlijk 15 Aug., vóór 3 uren. Raming f 8700.

Zaterdag, 17 Aug.

Tilburg, te 11 uren, door burg. en weth.: het maken en leveren van 30 gegoten-ijzeren lantaarnpalen, ten dienste der gemeentelijke gasfabriek.

Maandag, 19 Aug.

Amsterdam, te 11 uren, door den schout-bij-nacht, directeur en kommandant der marine: het verrichten van eenige onderhoudswerken aan gebouwen, terreinen, werfinrichtingen enz., behoorende tot de directie Amsterdam. Aanw. 13 Aug., te 11 uren, aan het bureau van den hoofdingenieur der marine.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken van een dubbele buisleiding met accumulator en waterreservoir, ter verbinding van den kolentip der Hollandsche ijzeren spoorwegmaatschappij met de hydraulische inrichting op de Handelskade. (*Zie advert. in n°.* 32.)

Dordrecht, te 1 uur, door burg. en weth.: de levering van 8 ijzeren scheepsboeien en 8 dito schroefankers met kettingen.

Dinsdag, 20 Aug.

Naarden, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie aldaar, in de kazerne Oud-molen: het verbeteren van de woning van den administrateur der garnizoensbakkerij te Naarden. Bilj. inzenden uiterlijk 19 Aug., vóór 3 uren. Raming f 900.

Hoofdplaat (Zeel.), te 3 uren, door het tijdelijk best. der waterkeering van de calamiteuse polders, in de directiekeet: het maken van werken ter verdediging van den oever van den Thomaespolder. Aanw. 13 en 16 Aug., van 2—4 uren.

Amsterdam, te 3 uren, door het best. der vereeniging tot aanleg van een rij- en wandelpark, in het paviljoen in het Vondelpark: het bouwen van eene zaal met aanhooren aan genoemd paviljoen. Inl. bij den architect W. Hamer. Aanw. 16 Aug., te 11 uren.

Woensdag, 21 Aug.

Nieuweramstel, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken van eene vaste brug in den verbindingsweg bij het concertgebouw. Inl. bij den opzichter der gemeentewerken. Aanw. 14 Aug., te 10 uren.

Nieuweramstel, door burg. en weth.: de algemeene reinigingsdienst der gemeente ged. 3 jaren, in 4 perc.

Donderdag, 22 Aug.

Menaldumadeel, te 1 uur, door burg. en weth.: het vervloeren met Waalklinkers van de »Dubbele streek", te Dronrijp, zoomede het beklinkeren van de Hommemasteeg, aldaar, met de in de »Dubbele streek" uit te breken keisteen.

Vrijdag, 23 Aug.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van marine: het bouwen van eene nieuwe woning en het inrichten van een magazijn en smederij tot woning, beide voor den dienst der kustverlichting te Scheveningen. Aanw. 17 Aug., tusschen 11 en 12 uren.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhouden en herstellen van het rijkspost- en telegraafgebouw, met directeurswoning en de woningen der twee conciergés, te 's-Hage, van den dag der kennisgeving van de goedkeuring der aanbesteding tot en met 31 Dec. '92. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 1e district, te 's-Hage. Aanw. 16 Aug., te 10 uren. Raming ƒ 6080.

Zutfen, te 2 uren, door burg. en weth.: het bouwen eener nieuwe school voor lager onderwijs, op het terrein bij de Berkelbogen. Aanw. 19 Aug., te 2 uren. *(Zie advert. in n°. 31.)*

Woensdag, 28 Aug.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van zeven kribben en het verlengen van twee rijkskribben tot verbetering van de rivier den IJsel, onder de gemeente Gorssel, boven het kasteel Nijenbeek, tusschen de kilometerraaien 55 en 56. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Escher, te Kampen, en den opzichter Van Veen, te Deventer. Aanw. 21 Aug. Raming ƒ 7300.

Donderdag, 29 Aug.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: de uitvoering van eenige onderhoudswerken, ten behoeve van de Keulschevaart in Noord-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur De Bruijn, te Amsterdam, en den opzichter Lijsen, te Muiden. Aanw. 22 Aug. Raming ƒ 2500.

Vrijdag, 30 Aug.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het leveren en storten van steen en het maken eener laagwaterbezetting tot voortzetting van de oeververdediging voor Neuzen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg, en den ingenieur, te Neuzen. Aanw. 22 en 24 Aug. Raming ƒ 17,800.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het opruimen van ondiepten en het uitvoeren van verdere werken in de gekanaliseerde Dieze, prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur te 's-Bosch, den ingenieur Schuurman, te Vucht, en den opzichter Vroeg, te Crevecoeur. Aanw. 23 Aug. Raming ƒ 7500.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van de rijkstelegraaflijnen in de afd. Venloo. Inl. bij de inspecteurs te 's-Hage en Venloo. Raming ƒ 2000.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Arnhem. Inl. bij de inspecteurs der rijkstelegraaf, te 's-Hage en Arnhem. Raming ƒ 1150.

Zaterdag, 31 Aug.

's-Hage, te 2 uren, door het ministerie van justitie: het maken van eene warmwaterverwarming in de in-aanbouw-zijnde strafgevangenis te Nieuweramstel. Inl. bij den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen te 's-Hage. Aanw. 19 en 26 Aug., van 1—2 uren, in het gebouw der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst. Raming ƒ 19,600. *(Zie advert. in n°. 32.)*

Nagekomen Afloopen.

's-Hage, 9 Aug.: het onderhouden en herstellen van het post- en telegraafgebouw te Rozendaal; ingekomen 7 bilj., als:

P. Stevens,	te Rozendaal,	ƒ 993
P. J. P. de Bruyn,	» idem	» 950
J. Bol,	» idem	» 835
A. v. Rooy,	» idem	» 810.50
F. D. Brughmans,	» idem	» 808
A. J. Wouters,	» idem	» 755
L. L. Eykens,	» idem	» 724
Raming		» 850

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Ursem, 2 Aug.: het ophoogen en verharden van den uitgang genaamd »de Uitweg"; ingek. 12 bilj., als:

J. de Groot, Scharwoude,	ƒ 4650
R. de Groot, idem	» 4500
G. Honijk, Purmerend,	» 4444.44
J. Kramer, Oudendijk,	» 4400
R. Schrouders, Kolhorn,	» 4033
A. M. v. d. Vlies, Amsterdam,	» 3910
Jb. de Vries, Purmerend,	» 3996
J. Oldenburg, Bergen,	» 3948
J. Borst, Spierdijk,	» 3834
C. Hille, Zijdewind,	» 3768
J. Meijer, Ursem,	» 3700
W. Visser, Bergambacht,	» 3549

Kornjum, 2 Aug.: eenige herstellingen aan het boerenhuis en het maken van een melkkelder op de plaats Eijsinga-zathe, onder Doniaga, onder beheer van den architect A. F. Brouwer; ingek. 8 bilj.; minste inschrijver W. Miedstra, te 't Meer bij Heerenveen, voor ƒ 2200. Gegund.

Middelburg, 3 Aug.: het maken en inrichten van een gebouw voor de »Zelandia illustrata", benevens het verrichten van eenige verdere werkzaamheden; ingek. 11 bilj., als:

P. Sonius,	te Middelburg,	ƒ 8029
P. J. v. Puffelen & Zn.,	» idem	» 7903
A. Barentsen	» idem	» 7759
J. M. v. Dötmars & Zn.,	» idem	» 7749
H. P. v. d. Roe & Zn.,	» idem	» 7505
W. A. v. d. Harst,	» idem	» 7424
F. L. Klaassen,	» idem	» 7400
Wn. v. Uije & Zn.,	» idem	» 7315
W. P. v. Pagé,	» idem	» 7289
M. K. Joras & Zn.,	» idem	» 7135
C. A. Goethals,	» idem	» 6975

Deventer, 3 Aug.: het bouwen van een vleugel, bij de botermarkt te Deventer, onder beheer van den architect J. A. Mulock Houwer; ingek. 14 bilj., als:

C. Petori Jr.,	te Deventer,	ƒ 3271
E. v. d. Woerd Jr.,	» idem	» 3200
H. B. Lepping,	» idem	» 3120
H. Visscher,	» idem	» 3085
J. Pot Jr.,	» idem	» 3080
W. Eskes & Zn.,	» idem	» 3079
H. Olthof,	» idem	» 3069
J. Aalpoel,	» idem	» 3064
R. v. d. Spoel,	» idem	» 3060
J. Wittewen,	» idem	» 2993
M. J. Muiderman,	» idem	» 2960
K. v. Leusen,	» idem	» 2956
B. v. d. Werp,	» idem	» 2935
A. J. Markerink,	» idem	» 2777

Gegund.

Amsterdam, 3 Aug.: het maken van eene siroopfabriek, op een terrein aan de 2e-Looijersdwarsstraat, nos. 26 en 30, onder beheer van den architect G. Moen G.Pz.; ingekomen 22 bilj., als:

Gebr. Terlingen,	te Amsterdam,	ƒ 17,130
A. Paans,	» idem	» 16,275
H. Rietsnijder & Zn.,	» idem	» 15,490
G. J. P. Zuiderhoek,	» idem	» 15,400
C. Nieuwstad,	» idem	» 15,000
Ph. A. Warners,	» idem	» 14,840
W. Boom,	» idem	» 14,690
E. R. Kuipers,	» idem	» 14,626
C. Alberts,	» idem	» 14,500
J. Stam,	» idem	» 14,335
D. Verbeek & Zn.,	» idem	» 14,290
G. Wood,	» idem	» 14,241
H. Schouten,	» idem	» 14,180
W. G. v. Berkum,	» idem	» 14,160
C. J. Maks, Jr.,	» idem	» 14,120
H. C. Dorlas,	» idem	» 14,111
A. J. v. Liemt,	» idem	» 13,900
P. S. Reijnierse,	» idem	» 13,700
Peters en Roeloffsen,	» idem	» 13,690
A. Aalders,	» idem	» 13,430
W. Greve,	» Buiksloot,	» 13,041
G. Boon,	» Amsterdam,	» 13,004

Gegund.

Rotterdam, 3 Aug.: het doen van reparatiën, vernieuwingen of andere werkzaamheden aan de stoom- en waterwerktuigen van den polder Prins-Alexander, van af den dag der gunning tot 15 Juli '90; ingek. 2 bilj.; minste inschr. C. van den Giessen, te Krimpen a/d. IJsel, voor 5 % beneden het tarief.

Tilburg, 3 Aug.: het bouwen van een missiehuis langs den Bredaschenweg; ingek. 8 bilj.; minste inschr. L. de Rooy, te Tilburg, voor ƒ 106,000.

St.-Annaparochie, 3 Aug.: het verbouwen van een huis, voor den rijksveearts R. Boer Hz. Niet gegund.

Kampen, 3 Aug.: het maken van het 14e perceel van den ringdijk voor de toekomstige droogmaking van den Koekoek; gegund aan W. van Bruggen, te Kampen, voor ƒ 3179.

's-Hage, 5 Aug.: het uitdiepen van een gedeelte van den Hollandschen IJsel, onder de gemeenten Moordrecht, Gouda en Gouderak, in de prov. Zuid-Holland; minste inschr. B. C. van Hoeven, te Vreeswijk, voor ƒ 1994
Raming » 2890

Amsterdam, 5 Aug.: de levering van schroef- en haakbouten, voor de Bataviasche Oosterspoorwegmaatschappij; minste inschr. waren:
schroefbouten, De la Porte, te Amsterdam, voor ƒ 12,62 per 100 KG.
haakbouten, Soc. anon. des forges et ateliers, te Chenet (België), voor ƒ 13.28 per 100 KG.

Rozendaal (N.-Br.), 5 Aug.: het vergrooten der openbare school voor uitgebreid lager onderwijs; ingekomen 8 bilj., als:

A. Annee,	te Rozendaal,	ƒ 12,390
P. Stevens,	» idem	» 10,760
J. Bruininckx,	» idem	» 9,790
C. Suijkerbuijk,	» Zegge,	» 9,560
Jos. v. Loon,	» Rozendaal,	» 8,980
L. Eijkens,	» idem	» 8,885
F. Bruglemans,	» idem	» 8,765
C. v. Dorst,	» idem	» 8,446

Gegund.

Dordrecht, 5 Aug.: het maken en stellen van 246 schooltafels met banken voor 492 zitplaatsen, met bijlevering der materialen, in 4 perceelen; ingekomen 5 bilj., als:

J. Aljes en A. Barto,	perc. 1,	70 stuks	ƒ	326
	» 2,	64 »	»	692
V. d. Engh en Dubois,	» 1,		»	308.80
	» 2,		»	606
A. W. v. Aardenne,	» 1,		»	310
	» 2,		»	670
Chuldecs en Tas,	» 1,		»	270
	» 2,		»	576
J. J. Kooijmans,	» 1,		»	293
	» 2,		»	634
	» 3,	76 »	»	785
	» 4,	76 »	»	795
	massa		»	2493

De gunning werd aangehouden.

Breedevoort, 5 Aug.: het bouwen van een catechiseerlokaal en consistoriekamer; ingek. 8 bilj., als:

J. H. v. Borden,	te Breedevoort,	ƒ 1689
G. J. Rots,	» Aalten,	» 1675
G. F. Bloemers,	» Breedevoort,	» 1670
W. Brusse,	» idem	» 1649
A. Ubbink,	» idem	» 1592
D. J. Pennings,	» idem	» 1565
G. J. Luiten,	» idem	» 1529
H. J. Piek,	» idem	» 1385

Gegund.

Amsterdam, 5 Aug.: het bouwen van een pakhuis met kelder en 3 bovenwoningen, aan de Lange-Houtstraat no. 31, voor de firma Wittebooi en Gompertz, onder beheer van den architect C. A. Bombach Cz., (onderhands); ingek. 4 bilj., als:

A. F. Sleeswijk,	te Amsterdam,	ƒ 10,808
P. J. v. Doorn,	» idem	» 10,645
J. Schaafstra,	» idem	» 10,098
H. Voous Jr.,	» idem	» 9,898

Gegund.

Groningen, 5 Aug.: het bouwen van een fabrieksgebouw, voor B. Hendriks, B. J. Brongers en W. Bos, onder beheer van den architect J. Maris; ingekomen 17 bilj., als:

P. Zijlstra,	te Groningen,	ƒ 14,589
H. Heesjelink,	» idem	» 12,990
K. H. Huizinga,	» idem	» 12,980
Haupt en Werkman,	» idem	» 12,884
J. Ibelings,	» idem	» 12,879
E. W. Wietsema,	» idem	» 12,847
J. v. d. Goot,	» idem	» 12,775
E. Peters,	» idem	» 12,697
E. Haupt en E. J. Slinger,	» idem	» 12,689
B. de Jong,	» idem	» 12,537
G. Meulink,	» idem	» 12,125
Alb. de Vries,	» idem	» 11,925
L. Dekker,	» Bedum,	» 11,875
G. Hendriks,	» Groningen,	» 11,597
D. Dalmolen,	» idem	» 11,589
W. D. Rothschäfer,	» Stedum,	» 11,483
G. Huizinga,	» Zuidhorn,	» 11,448

Gegund.

Bierum, 5 Aug., voor rekening der gemeente: 1o. het bouwen van eene nieuwe school; ingek. 10 bilj., als:

P. Dieters, Lellens,	ƒ 5980
J. Rietema, Delfzijl,	» 5890
B. Wildeboer, Tjamsweer,	» 5690
P. Nieland, Wirdum,	» 5374
H. Bos, Uithuizermeeden,	» 4890
G. Broos, Spijk,	» 4839
J. Hemmel, Zeerijp,	» 4600
P. Dertien, Loslorp,	» 4555
B. Korthuis, Spijk,	» 4498
W. Scheltens, Bierum,	» 4432
Raming	» 4282.74

De minste inschr. bood aan om het werk voor de raming aan te nemen, voor welk bedrag het hem is gegund.

2o. het leveren van 72 nieuwe schoolbanken; ingek. 26 bilj., als:

L. Klasen, Sappemeer,	ƒ 695
J. P. de Wit, Groningen,	» 695
H. Bos, Delfzijl,	» 624.49
W. Schenkel, Farmsum,	» 594
R. Smit, Hoogkerk,	» 587
C. J. Maathuis, Sappemeer,	» 528.50
J. Stamm, Uithuizen,	» 523
H. Bos, idem	» 497
G. Broos, Spijk,	» 495
H. Nieland, Wirdum,	» 485
R. Weringa, Ulrum,	» 475
J. Rietema, Delfzijl,	» 469
H. Bos, Uithuizen,	» 450
D. Bolt, Meeden,	» 444
A. Sterenberg, Godlinze,	» 418
N. Sterenberg, idem	» 416
B. Korthuis, Spijk,	» 410
T. Dertien, Loslorp,	» 407
T. Pronpeus, idem	» 397.97
K. Kuin, Holwierde,	» 392.48
E. Smit, Zeerijp,	» 390
W. Scheltens, Bierum,	» 387
Ph. Wildeboer, Krewerd,	» 373
J. Hommel, Zeerijp,	» 368
J. Kremer, Loppersum,	» 360
L. Dekker, Holwierde,	» 358

Gegund.

Helmond, 5 Aug.: het bouwen eener remise met paardenstal, bergplaatsen en eenige bijkomende werken, voor W. Swinkels, te Helmond, onder beheer van den architect J. W. van der Putten; ingekomen 11 bilj., als:

J. v. Rooy,	te Woensel,	ƒ 10,300
M. v. d. Sommen,	» Eindhoven,	» 10,080
G. Schampers,	» Helmond,	» 9,924
S. P. Vorst,	» idem	» 9,540
H. v. Asseldonk,	» idem	» 9,510
J. C. v. Nunen,	» idem	» 9,500
L. Paaps,	» idem	» 9,389
J. v. d. Velden,	» idem	» 9,242
J. J. Nevnens,	» idem	» 8,598
Jos. Swinkels,	» idem	» 8,395
J. v. Nunen,	» idem	» 8,390

Rekken, 6 Aug.: het herbouwen der protestantsche kerk te Rekken, onder beheer van den ingenieur-architect Ar. R. Witkop, te Groenlo; ingek. 5 bilj., als:

B. H. Blankvoort,	te Eibergen,	ƒ 8950
H. J. te Siepe,	» Winterswijk,	» 8875
S. H. Rietman,	» Borkeloo,	» 8399
M. Geurs Leussen,	» Neede,	» 8230
G. ter Beerdt,	» Klarenbeek,	» 7900

Gegund.

Utrecht, 6 Aug.: het leveren en opleggen van materieel der genie, voor het in staat van verdediging stellen van het fort Pannerden; ingek. 3 bilj., als:

J. Oolman,	te Vianen,	ƒ 3401.63
J. Monster,	» Vreeswijk,	» 3370
H. F. Degens,	» Amsterdam,	» 3349.57
Raming		» 3313.88

Eibergen, 6 Aug.: de verbouwing en vergrooting der fabriek van lederen drijfriemen der firma Gebr. Prakke; ingek. 6 bilj., als:

J. G. Blankvoort,	te Eibergen,	ƒ 5950
H. H. ten Hennepe,	» idem	» 5950
J. H. Rietman,	» Borkeloo,	» 5924
G. J. v. Keulen,	» idem	» 5774
M. G. Leussen,	» Neede,	» 5724
B. H. Blankvoort,	» Eibergen,	» 5487

Gegund.

Rotterdam, 6 Aug.: het bouwen van eene bewaarschool met bovenwoningen nabij den Schiedamschen singel; ingek. 14 bilj., als:

P. Vermeijden Az.,	te Rotterdam,	ƒ 53,727
G. Keij,	» idem	» 47,700
A. C. Hijdelaar,	» idem	» 46,180
W. v. Leeuwen,	» Hellevoetsluis,	» 44,541
W. Zonneveld,	» Kralingen,	» 43,856
A. Kos Kodhaalder,	» Rotterdam,	» 43,433
M. v. d. Spek,	» Hillegersberg,	» 43,300
H. Stelwagen,	» Rotterdam,	» 43,290
D. v. Leeuwen,	» idem	» 40,888
A. de Haan,	» idem	» 40,666
H. I. Hoiman & Zn.,	» idem	» 40,224
C. J. v. Tussenbroek,	» idem	» 39,758
P. G. Winters,	» Kralingen,	» 39,548
A. Boef,	» idem	» 38,590

Terborg, 6 Aug.: 1o. het bouwen van de groote kunstwerken, ten behoeve van de kanalisatie van den Ouden IJsel, volgens bestek I—V; ingekomen 27 bilj., als:

Inschrijvers en woonplaats.	Bestek I. Doesburg	Bestek II. Keppel	Bestek III. Kemmenade	Bestek IV. Terborg	Bestek V. Ulft	Massa I—V.
Ph. Verbrugge, Waddinxveen,	—	—	—	—	—	f 318,577
W. H. de Haan, Elden,	—	—	—	—	—	315,500
A. Geldens, Lit,	—	—	—	—	—	315,000
J. v. Bark en W. Wissing, Oosterbeek,	—	—	f 104,800 (III—IV)		—	312,000
		f 165,200 (II—IV)				
J. Schuitemaker, Dordrecht, en B. Zuiderhoek, Sliedrecht,	f 84,250	f 59,800	f 59,580	—	f 69,100	— 309,989
P. H. de Bekker, Empel,	f 128,278 (I—II)		—	f 113,210 (IV—V)		299,788
A. Blocks, Zwolle,	—	—	f 157,000 (III—V)			299,600
J. N. Kruisinga, Groningen en A. Woldringh, Zoutkamp,	—	—	—	—	—	294,700
Jan Smit VII, Utrecht,	—	—	—	—	—	294,000
Th. Verhoeven, Deventer,	—	—	—	—	—	294,050
A. Terwindt, West-Pannerden,	—	—	—	—	—	292,800
A. v. Hezik, Kerkdriel,	—	—	—	—	65,325	—
A. Michels en A. Coolen, Deventer,	—	—	—	f 120,000 (IV—V)		—
F. v. Balen, Nieuweschans,	—	51,398	—	—	—	—
		f 107,500 (II—III)				
C. Romeijn, Haarlem.	—	—	56,985	57,960	66,970	—
H. L. Cuveller, Staveren,	—	59,000	56,600	—	—	—
H. Schuijt, Alkmaar,	—	61,277	56,638	—	—	—
A. v. d. Meijden, Hardinxveld,	79,900	61,150	—	—	—	—
F. W. Dekker, Sliedrecht,	f 144,500 (I—II)		—	—	—	—
Geurden, Apeldoorn,	—	—	—	f 116,000 (IV—V)		—
J. v. d. Braak, idem	—	60,000	33,000	—	—	—
T. Klosterman, Hemelum, en H. Brouwer, Stiens,	67,922	54,540	—	—	—	—
J. H. v. Hezewijk, Lobit,	—	59,800	—	—	—	—
Th. G. Bekhuis en D. Damstra, Leeuwarden,	—	56,916	—	—	58,350	—
A. L. v. Wijngaarden, Sliedrecht,	81,300	—	59,500	—	—	—
B. D. v. Tienhoven, Gorinchem,	82,894	61,346	54,497	—	—	—
Raming	78,487	61,980	57,500	58,280	66,385	319,639

2o. bestek VI, het ijzerwerk voor alle kunstwerken; ingek. 3 bilj., als:
Soc. anon. des constr. Métallurgique, Charleroi, f 57,570
J. ten Horn, Veendam, » 49,600
Penn en Bauduin, Dordrecht, » 47,250
Raming » 50,700

's-Hage, 7 Aug.: het doen van verbeteringen van ondergeschikt belang aan het fort aan den Hoek-van-Holland, onder beheer der genie te 's-Hage; ingekomen 3 bilj., als:
H. O. v. d. Zalm, Hoek-van-Holland, f 8203
L. v. Bouwelingen, Hardinxveld, » 8050
A. A. E. Varenbos, Brielle, » 7980
Raming » 7650

's-Hage, 7 Aug., onder beheer van het ministerie van waterst. enz.: 1o. de uitvoering van baggerwerk in het Aardappelengat; ingekomen 4 bilj., als:
per M³
L. Kalis Kz., Sliedrecht, f 0.328
A. L. v. Wijngaarden IJz., Sliedrecht, » 0.30
A. v. d. Vlies, Zalt-Bommel, » 0.29
P. A. Bos, Gorinchem, » 0.275
A. Volker Lz., Sliedrecht, » 0.26
Raming » 0.30

2o. de uitvoering van baggerwerk tot voortzetting der normaliseering van de rivier de Waal, onder Valburg, Beuningen en Ewijk; ingek. 7 bilj., als:
A. v. d. Vlies, Zalt-Bommel, f 18,250
T. Volker, Dordrecht, » 18,300
J. H. v. Hezewijk, Lobit, » 16,990
A. L. v. Wijngaarden IJz., Sliedrecht, » 16,500
L. Kalis Kz., idem » 16,230
H. v. Anrooy Jz., Nieuwaal, en A. J. Vermeulen, Nijmegen, » 16,180
J. P. de Groot, Giesendam, » 15,288
Raming » 18,350

Bergambacht, 7 Aug.: het opruimen der oude en het maken eener nieuwe brug enz., aan de zoogenaamde Viersprunt; ingek. 10 bilj., als:
K. Broere, Streefkerk, f 1726
G. de Vreugd, Bergambacht, » 1625
J. v. d. Berg, Ammerstol, » 1588
A. J. Stuurman, idem » 1510
W. F. Schreij, Nieuw-Lekkerland, » 1508
G. v. d. Hee, Ammerstol, » 1500
A. Oskam, Bergambacht, » 1367
J. R. Brieder, Streefkerk, » 1319
S. v. d. Oever, Bergambacht, » 1295
W. F. v. d. Wal, idem » 1195

Haarlem, 8 Aug.: het bouwen eener nieuwe wachterswoning met magazijntje, ter vervanging der bestaande houten woning bij de Duivendrechtsche brug, bestek no. 148, dienst '89; ingek. 13 bilj., als:
D. Barneveld, Vreeswijk, f 4220
P. v. Schaik, Breukelen, » 4200
G. v. d. Wildt, idem » 4197
S. v. Soest, Mijdrecht, » 4147
J. Pool, Amsterdam, » 3988
G. F. Klein, Muiden, » 3952
N. M. Muhl, idem » 3940
P. J. Vos, Amsterdam, » 3830
W. A. Visser, Nieuweramstel, » 3788
K. Hollander, Gouda, » 3690
C. Liefhebber, Enkhuizen, » 3535
J. Overhoff, Diemen, » 3490
J. C. v. Gijn, Weesp, » 3465
Raming » 3715

's-Hage, 8 Aug.: het maken van een woongebouw voor den dienst der verlichting te Egmond-aan-Zee; minste inschr. M. Oerthus, te Egmond-Binnen, voor f 3749.

Haarlem, 8 Aug.: het maken van leidingen in het cavalerie-kazernement aan de Kleverlaan te Haarlem, in aansluiting aan de duinwaterleiding, onder beheer der genie, aldaar; ingek. 10 bilj., als:
C. Bos, te Haarlem, f 3178
J. B. Laaschuit, » idem » 2999
Korf, » idem » 2900
Mulder, » idem » 2900
Le Brun, » idem » 2889
C. J. Wilson, » idem » 2780
De Boer, » idem » 2765
H. Koning, » idem » 2639.87
D. A. Bruikenburg, » idem » 2525
J. Koster, » idem » 2334
Raming » 3320

Zutfen, 8 Aug.: de verbouwing van een heerenhuis tot kerk en pastorie, voor de Chr.-Geref. gemeente; ingek. 11 bilj., als:
G. A. Landeweerd, f 7576
A. J. Passman, » 6786
H. Langenberg, » 6721
G. J. Koordeman, » 6666
L. Nijland, » 6641
G. J. Carmiggelt, » 6560
H. Wesselink, » 6376
H. J. Mulderij, » 6200
R. Kornegoor, » 6175
W. Bilderbeek, » 6166
J. B. Ruijssink, Zutfen, » 5553.55
Gegund.

Groningen, 8 Aug.: het doen van voorzieningen en herstellingen aan militaire gebouwen te Groningen, onder het beheer der genie, te Zwolle; ingekomen 5 bilj., als:
J. Poelman, te Groningen, f 2598
W. Pleijsier, » idem » 2371
P. Zijlstra, » idem » 2216
J. I. Toesman, » idem » 2200
T. Holthuis Jr., » idem » 2170
Raming » 2450

Leeuwarden, 8 Juni: het illumineeren van den Prinsentuin; ingek. 7 bilj.; gegund aan A. J. de Boer, te Leeuwarden, voor f 353.

Amsterdam, 8 Aug.: het verbouwen van perceel 318 aan de Prinsengracht, in een fabriek van blik-emballage met bovenwoningen (onderhands); minste inschrijver I. N. Hendriks, voor f 7350.

Utrecht, 9 Aug., onder beheer der genie, aldaar: 1o. de verbetering van een der open rijbanen en het hardmaken van oefeningsterrein bij de kazerne der veld-artillerie te Utrecht; ingek. 4 bilj., als:
B. Barneveld, te Vreeswijk, f 4300
D. Barneveld, » idem » 4297
C. v. d. Berg, » Honswijk, » 4200
J. Monster, » Vreeswijk, » 4160
Raming » 3500

2o. het doen van herstellingen aan waterkeeringen; ingekomen 6 bilj., als:
B. Barneveld, te Vreeswijk, f 7380
J. Schouten, » Vianen, » 6980
L. Simon, » idem » 6970
G. Schermers, » Dussen, » 6900
P. Leenders, » Utrecht, » 6454
D. Barneveld, » Vreeswijk, » 5910
Raming » 6650

3o. het maken van eene brandwaterleiding op het terrein Damlust, te Utrecht; ingekomen 7 bilj., als:
J. Monster, te Vreeswijk, f 5135
Bencker & Zn., » Utrecht, » 4980
P. Leenders, » idem » 4937
A. Smit » idem » 4900
C. Kracolten Jr., » idem » 4763
P. H. Hörmann, » idem » 4368
J. de Boer, » 's-Bosch, » 4255
Raming » 5040

Amsterdam, 9 Aug.: het vergrooten en verdere inrichting van het bestelhuis van den Ned. boekhandel en het bouwen van een directeurswoning; minste inschr. H. Schouten, voor f 26,790. Gegund.

's-Hage, 9 Aug., onder beheer van het ministerie van waterst. enz.: 1o. het herstellen en verbeteren van rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Amsterdam; ingek. 4 bilj., als:
J. J. Bosma, Langezwaag, f 987
P. v. Essen, Halfweg, » 937
K. Sneyders de Vogel, Schiedam, » 909
W. v. Dijk, Jutfaas, » 833
Raming » 935

2o. het leggen en ingraven van een zevendraadskabel onder den grond en onder water te Amsterdam; ingek. 3 bilj., als:
W. v. Dijk, Jutfaas, f 783
K. Sneyders de Vogel, Schiedam, » 729
L. v. Essen, Halfweg, » 697
Raming » 650

3o. het herstellen en verbeteren van rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Groningen; ingek. 5 bilj., als:
K. Sneyders de Vogel, Schiedam, f 1085
D. Suwijn, Leeuwarden, » 1079
J. Vorstergh, Groningen, » 1050
H. Nieland, Wirdum, » 1020
J. Ph. Stoett, Leeuwarden, » 1003
Raming » 1110

Rotterdam, 9 Aug.: het herstellen en verbeteren der bedijking van den Genesepolder, aan den rechteroever der rivier de Oude-Maas, onder de gemeente Poortugaal; ingek. 14 bilj.; minste inschrijver P. Zanen Cz., te Ammerstol, voor f 5940.

Neuzen, 9 Aug.: het maken van werken ter verdediging van den oever van den calamiteusen Nieuwe-Neuzenpolder; minste inschr. J. Jansen, te Neuzen, voor f 13,099
Raming » 13,157

Delft, 9 Aug.: het stichten van een nieuw gymnasiumgebouw op een terrein aan de Westvest te Delft, gelegen achter het tegenwoordig gymnasium; ingek. 11 bilj., als:
M. A. J. Taverne, f 36,314
W. F. C. Schaap, » 34,400
D. J. Houtzager, » 34,398
L. J. v. Vondele, » 33,322
W. P. Teeuwisse, » 32,990
W. N. v. Ipenburg, » 32,899
H. Stelwagen, » 32,600
J. Schuller, » 32,336
W. v. Leeuwen, » 31,785
D. Heeman, » 31,525
N. Roodenburg, » 31,487
Gegund.

BIJVOEGSEL

VAN

DE OPMERKER

van ZATERDAG 17 AUGUSTUS 1889.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 19 Aug.

Amsterdam, te 11 uren, door den schout-bij-nacht, directeur en kommandant der marine: het verrichten van eenige onderhoudswerken aan gebouwen, terreinen, werfinrichtingen enz., behoorende tot de directie Amsterdam. Aanw. gehouden.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken van een dubbele buisleiding met accumulator en waterreservoir, ter verbinding van den koientip der Hollandsche ijzeren spoorwegmaatschappij met de hydraulische inrichting op de Handelskade. (*Zie advert. in n°. 32.*)

Kampen, te $12\frac{1}{2}$ uren, door het best. van den grintweg van Kampen naar Genemuiden, ten raadhuize: de levering van a. vóór 15 Sept. e.k. en b. vóór 1 Oct. d. a. v. van pl. m. 115 stère macadam en pl. m. 365 stère goede grove riviergrint, vrachtvrij voor den wal, deels te Genemuiden, te Lutterzijl en te Grafhorst.

Dordrecht, te 1 uur, door burg. en weth.: de levering van 8 ijzeren scheepsboeien en 8 dito schroefankers met kettingen.

Nijmegen, te 1 uur, door den dijkstoel van het polderdistrict Rijk-van-Nijmegen: het bouwen van een steenen magazijn tot berging van nood materialen, op den dijk te Ewijk, voorts het leveren van:
1o. het volgend getal vlammen noodhout met 2 palen per bos op den Waaldijk: te Weurt 4, Beuningen 4, Ewijk 4, Winssen (rijks) 3;
2o. idem idem met 1 paal per bos op den Maasdijk: te Heumen 2, Overasselt 2, Nederasselt 2, Balgooi en Keent 2, Wichen 2, Niftrik 2;
3o. de volgende kub. M. grint als: a. op den Waaldijk: te Hees 75, Weurt 150 (gekorde berggrint, de keien groot 2—5 c.M.), Beuningen 150, Ewijk 100, Winssen (ambts) 100; b. op den Maasdijk: te Heumen 50, Overasselt 50, Nederasselt 50, Keent 50, Wichen 40 en Niftrik 80; c. op den Teersdijk 75 kub. M. keislag.

's-Hage, te $1\frac{1}{2}$ uren, door burg. en weth.: het verrichten van buitenverfwerken aan eenige gebouwen, bruggen, naambörden en straatpalen.

Zieuwent (gem. Lichtenvoorde Geld.), te 2 uren, door het R.-K. par. kerkbest., in de school: het afbreken der bestaande en bouwen eener nieuwe school, met 3 lokalen. Inl. bij den architect G. te Riele Wz., te Deventer. Aanw. te $11\frac{1}{2}$ uren.

Amsterdam, te 3 uren, door W. H. F. Drabbe, te Nieuweramstel, in het café »de Roode Leeuw": het bouwen van twee woonhuizen op een terrein aan de Weesperzijde, te Nieuweramstel. Inl. bij den architect W. Langhout Gz., te Amsterdam.

Dinsdag, 20 Aug.

Naarden, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie aldaar, in de kazerne Oud-molen: het verbeteren van de woning van den administrateur der garnizoensbakkerij te Naarden. Bilj. inzenden uiterlijk 19 Aug., vóór 3 uren. Raming f 900.

Hoofdplaat (Zeel.), te 3 uren, door het tijdelijk best. der waterkeering van de calamiteuse polders, in de directiekeet: het maken van werken ter verdediging van den oever van den Thomaespolder. Aanw. gehouden.

Amsterdam, te 3 uren, door het best. der vereeniging tot aanleg van een rij- en wandelpark, in het paviljoen in het Vondelpark: het bouwen van eene zaal met aanhooren aan genoemd paviljoen. Inl. bij den architect W. Hamer. Aanw. gehouden.

Arnhem, in het café van de Wed. J. Eich: het verven van het paleis van justitie met conciergewoning, aldaar.

Woensdag, 21 Aug.

Nieuweramstel, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken van eene vaste brug in den verbindingsweg bij het concerigebouw. Inl. bij den opzichter der gemeentewerken. Aanw. gehouden.

Havelte (Dr.), te 12 uren, door burg. en weth.:
1o. het bouwen van eene nieuwe school met het vereischte ameublement, voor 96 leerlingen, benevens een onderwijzerswoning;
2o. het verbouwen der school te Havelte met bijlevering van ameublement;
3o. idem te Veendijk met bijlevering van idem. Inl. bij den architect B. Bouwkema, te Steenwijk.

Drachten, te 12 uren, door burg. en weth. van Smallingerland: het maken van een paar nieuwe deuren en het repareeren der beschoeiing aan de sluis te Drachtster-compagnie. Aanw. 19 Aug., te $4\frac{1}{2}$ uren.

Gouda, te 1 uur, door burg. en weth.: het vergrooten der tweede kostelooze school aan de Nieuwe haven, aldaar. Inl. bij den gemeentebouwmeester.

Nieuweramstel, door burg. en weth.: de algemeene reinigingsdienst der gemeente ged. 3 jaren, in 4 perc.

Enschedé, in het koffiehuis de Zon: het doen van het schilderwerk aan de nieuw te bouwen schouwburgzaal, tevens concertzaal.

Donderdag, 22 Aug.

Menaldumadeel, te 1 uur, door burg. en weth.: het vervloeren met Waalklinkers van de »Dubbele streek", te Dronrijp, zoomede het berleeren van de Hommemasteeg, aldaar, met de in de »Dubbele streek" uit te breken balsteen.

Nieuwveen (Z.-H.), te 4 uren, door dijkgraaf en heemraden van den polder Zevenhoven, bij de Wed. F. van Vliet: het leveren van een eikenhouten vijzelspil met ijzeren beschoeiing en het, na aflamming enz., inbrengen van die voorwerpen, ten dienste van 't hulpstoomgemaal des voornoemden polders. Inl. bij den opzichter J. Rijneveld, te Mijdrecht.

Buitenpost (Fr.), door den architect A. Velding: het bouwen van een nieuwe bijschuur bij de boerderij, bewoond door J. H. Klaver, te Lutjewoude. Aanw. 20 Aug., te 5 uren.

Vrijdag, 23 Aug.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van marine: het bouwen van eene nieuwe woning en het inrichten van een magazijn en smederij tot woning, beide voor den dienst der kustverlichting te Scheveningen. Aanw. gehouden.

Nieuweramstel, te 12 uren, door burg. en weth.: het bestraten en gedeeltelijk ophoogen van den verbindingsweg over eene lengte van 1263.50 M. Inl. bij den opzichter der gemeentewerken. Aanw. 19 Aug., te 3 uren.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhouden en herstellen van het rijkspost- en telegraafgebouw, met directeurswoning en de woningen der twee concierges, te 's-Hage, van den dag der kennisgeving van de goedkeuring der aanbesteding tot en met 31 Dec. '92. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 1e district, te 's-Hage. Aanw. gehouden. Raming f 6080.

Zutfen, te 2 uren, door burg. en weth.: het bouwen eener nieuwe school voor lager onderwijs, op het terrein bij de Berkelbogen. Aanw. 19 Aug., te 2 uren. (*Zie advert. in n°. 31.*)

Zuidhorn, te 2 uren, door gecommitteerden uit het hoofdbest. van het waterschap Westerkwartier, bij J. van Bruggen: het baggeren van een gedeelte van het Hoerediep, in 5 perc. en in massa. Aanw. 21 Aug., te $8\frac{1}{2}$ uren, beginnende bij de gaarkeuken.

Rotterdam, door de architecten J. Stok & Zn.: het bouwen van een heerenhuis aan de Diergaardelaan, aldaar.

Zaterdag, 24 Aug.

Tiel, te 1 uur, door burg. en weth.: de levering van 253,000 straatklinkers, waarvan 189,000 vlakke en 64,000 eenigszins getrokken.

Maandag, 26 Aug.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene openbare lagere school der 3e klasse voor jongens en meisjes en een hulppracht voor de brandweer aan de 2e-Parkstraat. (*Zie advert. in n°. 33.*)

Hellevoetsluis, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen eener school voor uitgebreid lager onderwijs. Inl. bij den gemeente-architect W. van Leeuwen. Aanw. 21 Aug., te 2 uren.

Dordrecht, te 1 uur, door burg. en weth.: het herstellen van den houten steiger, het verhoogen van den kaaimuur, ophalen en rechtzetten van eene schutting en bijbehoorende grondwerken, met de levering der benoodigde materialen, langs het handelsterrein langs den 's-Gravendeelschendijk, te Dordrecht. Aanw. 22 Aug., te 10 uren.

Amsterdam, te 1 uur, door den architect Jan Springer, in het American-hotel: het bouwen van een woonhuis in de Sarphatistraat bij het Frederiksplein, voor rekening van Mr. F. S. van Nierop. (*Zie advert. in n°. 31.*)

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen eener school voor onvermogenden, met gymnastiekgebouw en onderwijzerswoning, aan de Keizerstraat te Scheveningen. Aanw. 23 Aug., te 11 uren.

Amsterdam, door de firma Willem van Rijn: het bouwen van een pakhuis met kantoor aan den Omval bij Amsterdam. Inl. bij den architect B. A. Heij.

Dinsdag, 27 Aug.

Amsterdam, te 11 uren, door den directeur en commandant der marine: het verrichten van eenige onderhoudswerken aan de mariniers-kazerne en het provoostgebouw, aldaar. Aanw. 20 Aug., te 10 uren.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van eene bewaarschool nabij de Zomerhofstraat. Aanw. 22 Aug., te 11 uren. (*Zie advert. in n°. 33.*)

Woensdag, 28 Aug.

Kampen, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, te Zwolle, in het »hotel des Pays-Bas": het aansluiten van de kazerne en het militair hospitaal te Kampen aan de waterleiding aldaar. Bilj. inzenden uiterlijk 27 Aug., vóór 3 uren, bij den hoofdopzichter van fortificatiën. Raming f 1270.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van zeven kribben en het verlengen van twee rijkskribben tot verbetering van de rivier den IJsel, onder de gemeente Gorssel, boven het kasteel Nijenbeek, tusschen de kilometerraaien 55 en 56. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Escher, te Kampen, en den opzichter Van Veen, te Deventer. Aanw. 21 Aug. Raming f 7300.

Amsterdam, te 11 uren, door den schout-bij-nacht, directeur en commandant der marine: het maken van een magazijn voor berging van net schietkatoen, wachterswoning, toegangsweg, oprit, steiger en verdere bijbehoorende werken in den Grooten IJpolder en aan het Noordzeekanaal, tegenover zijkanaal E. Aanw. 23 Aug., te 10 uren.

Leeuwarden, te 1 uur, door burg. en weth.: het gedeeltelijk afbreken en verbouwen van het huis Sint-Jobsleen no. 258. Bilj. inzenden uiterlijk 28 Aug., vóór 12 uren.

Heerenveen: het bouwen van een woonhuis voor C. Padberg Hz., aan den Stationsweg.

Donderdag, 29 Aug.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: de uitvoering van eenige onderhoudswerken, ten behoeve van de Keulschevaart in Noord-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur De Bruijn, te Amsterdam, en den opzichter Lijsen, te Muiden. Aanw. 22 Aug. Raming f 2500.

Vrijdag, 30 Aug.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het leveren en storten van steen en het maken eener laagwaterbezetting tot voortzetting van de oeververdediging vóór Neuzen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg, en den ingenieur, te Neuzen. Aanw. 22 en 24 Aug. Raming f 17,800.

's-Bosch, te $10\frac{1}{2}$ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan

het gebouw van het prov. best.: het opruimen van ondiepten en het uitvoeren van verdere werken in de gekanaliseerde Dieze, prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur te 's-Bosch, den ingenieur Schuurman, te Vucht, en den opzichter Troeg, te Crevecoeur. Aanw. 23 Aug. Raming f 7500.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het beplanten van een gedeelte van den rijksweg van Leeuwarden naar de Groninger grens, met het opruimen van eenig hakhout en het effenen der bermen. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur, te Leeuwarden, en den opzichter Wind, te Buitenpost. Aanw. 24 Aug. Raming f 1020.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van de rijkstelegraaflijnen in de afd. Venloo. Inl. bij de inspecteurs te 's-Hage en Venloo. Raming f 2000.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Arnhem. Inl. bij de inspecteurs der rijkstelegraaf, te 's-Hage en Arnhem. Raming f 1150.

Zaterdag, 31 Aug.

's-Hage, te 2 uren, door het ministerie van justitie: het maken van eene warmwaterverwarming in de in-aanbouw-zijnde strafgevangenis te Nieuweramstel. Inl. bij den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen te 's-Hage. Aanw. 19 en 26 Aug., van 1—2 uren, in het gebouw der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst. Raming f 19.000. (*Zie advert. in no. 32.*)

Dinsdag, 3 Sept.

Amsterdam, te 10 uren, door den luitenant-kolonel eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie: het maken van een fort in de Zuiderzee aan het Pampus (2e gedeelte). Bilj. inzenden uiterlijk 2 Sept., voor 3 uren. Aanw. 26 Aug., te 1½ uren. Raming f 606,000.

Woensdag, 4 Sept.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen: de levering van diverse goederen, in 62 perceelen.

Donderdag, 5 Sept.

Hellevoetsluis, te 11½ uren, door de directie der marine: *a.* het bouwen van een steenkolenloods; *b.* idem van een projectielenmagazijn; *c.* idem van een bewaarderswoning; *d.* het leggen van sporen en bijkomende werken; *e.* het maken van twee aanlegsteigers in de rivier, alles gelegen op een terrein aan de rivier de Oude-Maas, nabij Dordrecht. Inl. bij den hoofdingenieur, te Hellevoetsluis. Aanw. 29 Aug., te 1 uur.

Woensdag, 11 Sept.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van eene vergrooting aan de locomotievenloods, van een open brandstoffenbergplaats en van eenige verdere werken, benevens het leggen van sporen en wissels tot uitbreiding van het station Groningen. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur der staatsspoorwegen, te Amsterdam. Aanw. 4 Sept. Raming f 35,550.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de uitvoering van baggerwerk in het vaarwater der rivier den Neder-Rijn en de Lek, tusschen de kilometerraaien 21 onder Huissen en 117 onder Ammerstol, der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Masquetier, te Utrecht. Aanw. 4 Sept. Raming f 0.17 per M³.

Zaterdag, 14 Sept.

Duisburg (Pruisen), te 11 uren: het graven van eene havenkom en het verwerken der ontgraven specie, bedragende ongeveer 650,000 M³, met verschillende daarmede in-verband-staande werkzaamheden.

Maandag, 16 Sept.

Maastricht, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de vaartuigen en al hetgeen verder behoort bij het materieel der Nederlandsch-Belgische veren op de rivier de Maas in Limburg, van 1 Jan. '90—31 Dec. '92, voor gemeenschappelijke rekening der Nederlandsche en Belgische regeeringen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en den opzichter Belrens, beide te Maastricht. Aanw. 9 Sept. Raming f 1070 per jaar.

Op onbepaalden datum.

Bolsward, door W. Nauta Jz.: het amoveeren van den voorgevel c. a. van zijn winkelhuis aan den Grooten Dijlakker, te Bolsward. Inl. bij den architect J. Dijkstra Az., aldaar.

Nagekomen Afloopen.

Rotterdam, 14 Aug.: het bouwen van een woonhuis aan de Witte-de-Withstraat, onder beheer van den architect A. W. Meijneken; ingek. 3 bilj., als:

W. B. Bachel,	te Rotterdam,	f 18,158
N. Pons,	» Kralingen,	» 17,831
P. Langeveld,	» Overschie,	» 17,500

Vreeland, het bouwen (naar gewijzigd plan) der roomboterfabriek voor W. A. Insinger, te Vreeland, onder beheer van den architect M. Vietz, te Zuidhorn, is onderhands gegund aan H. Moorman, te Belum, voor f 4500.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Kornjum, 7 Aug.: het bouwen van eene veehuizing met melkkelder enz., op de plaats te Grouw, in gebruik bij Jansma; ingekomen 13 bilj.; minste inschr. A. Dansma, te Irnsum, voor f 4970. Gegund.

Neuzen, 9 Aug.: het maken van werken ter verdediging van den oever van den calamiteusen Nieuwe-Neuzenpolder; ingek. 8 bilj., als:

J. F. Adriaansens—Polvliet, Hontenisse,	f 14,088
B. den Exter v. d. Brink, Krabbendijke,	» 13,925
A. v. d. Beek, Zaamslag,	» 13,915
H. Klaassen, Zaamslag,	» 13,751
J. Tollenaar, Neuzen,	» 13,610
P. A. v. d. Velde, idem	» 13,522
D. Tholens, idem	» 13,270
J. Jansen, idem	» 13,099

Geffen, 9 Aug.: het herbouwen van een woonhuis met stal en schuur, onder beheer van den bouwkundige A. C. Kusters, te Berlikum; ingekomen 7 bilj., als:

J. Frankefort, Uden,	f 13,598
M. v. d. Biggelaar, Os,	» 13,397
A. Megens, Aalburg,	» 12,600
J. Smit, Geffen,	» 12,200
G. v. Dinther, Os,	» 11,885
F. v. Dinther, idem	» 10,290
A. v. Grinsven, idem	» 10,380

Gegund.

Middelburg, 9 Aug., onder beheer van het ministerie van waterst. enz.: 1o. het doen van eenige bestratingen op den rijks-grooten weg der 1e klasse no. 3, op Zuid-Beveland; ingek. 5 bilj., als:

P. Monjé, Breskens,	f 2448
J. de Jonge, Biezelinge,	» 2440
D. W. Bloem, Woerd,	» 2390
A. Foudraine, Goes,	» 2375
C. de Wilde Az., Kattendijke,	» 2340
Raming	» 2250

2o. het maken een dukdalf van greenhartheout in de buitenhaven van het kanaal door Walcheren te Vlissingen; ingek. 2 bilj., als:

J. Visser Gz., Papendrecht,	f 5350
B. Voordendag Az., Dordrecht,	» 5050
Raming	» 4600

Zutfen, 9 Aug., voor rekening der gemeente: *a.* het bouwen eener keersluis in den mond der Berkel bij den IJsel; *b.* het maken eener basaltglooiing langs de Berkel bij de Marschpoort; *c.* het maken van twee waterkeeringen, in de uitwaterende duikers van de Onderlaatsche en Vierakkersche Laken; ingek. 3 bilj., als:

	a.	b.	c.
J. E. de Gilde, IJselmuiden,	f 8751	f 1885	f 1100
R. Hunse Jr., Assen,	4060	2000	800
G. J. Carmiggelt, Brummen,	4320	1950	700

Massa ingek. 3 bilj., als:

J. E. de Gilde, IJselmuiden,	f 11,500
R. Hunse Jr., Assen,	» 6,860
G. J. Carmiggelt, Brummen,	» 6,850

Zutfen, 9 Aug.: de levering van diverse materialen voor de gemeente: 1o. 340,000 beste harde straatklinkers; ingek. 3 bilj., als: J. P. Hasselo & Zn., Zutfen, 30,000 à f 13; Terwindt en Arntz, te Milligen, 200,000 à f 12.50; T. Mutters, idem, 150,000 à f 12.60 en 100,000 à f 12.40 per 1000.

2o. 20,000 Ben-Ahinkeien; ingek. 2 bilj., als: L. Goffin, te Luik, f 65 per 1000, f 5.44 per M², E. Jansen en E. Soupart, idem, f 62 per 1000, f 5.12 per M².

3o. 400 M. Engelsche rioolbuizen; ingek. 5 bilj., als:

G. J. Hamer Jr., te Deventer, 300 M. rioolbuizen 20 cM. à f 0.75, 100 M. idem, 15 cM. à 0.57^5 per M.

A. J. Uiterwijk, te Zutfen, 300 M. à f 0.87, 100 M. à f 0.62 per M.

B. J. Canoy, te Tegelen, 300 M. à f 0.84, 100 M. à f 0.60 per M.

M. Luijten, te Lekkerkerk, 300 M. à f 0.70, 100 M. à f 0.85 per M.

Dirk van Oostveen, 300 M. à f 0.68, 100 M. à f 0.50 per M.

Arnhem, 9 Aug.: het leggen van cementriolen met bijbehoorende werken in den Rozendaalschenweg; ingekomen 6 bilj., als:

M. P. Vale,	te Arnhem,	f 5449
J. A. Koenders,	» idem	» 5429
W. H. de Haan,	» Elden,	» 4890
W. Wissing,	» Arnhem,	» 4825
G. J. Lucassen,	» idem	» 4773
J. Terwindt,	» Westervoort,	» 4235

Gegund.
Raming f 5000

Middelburg, 9 Aug.: het maken van een ladingplaats voor de nieuwe stoommeelfabriek van de firma Wed. J. H. Kakebeeke, te Goes, op het handelsterrein te Middelburg, onder beheer van den architect J. H. Hamink. Deze besteding is niet doorgegaan, maar het werk is op 15 dezer onderhands opgedragen aan B. Voordendag en Visser, te Dordrecht, voor f 16,490.

Rotterdam, 10 Aug.: het bouwen van eene stoomwasscherij, voor J. H. Strücker Jr., onder beheer van den architect J. Verheul Dz.; ingek. 9 bilj., als:

C. J. v. Tussenbroek,	te Rotterdam,	f 14,157
P. G. Winters,	» Kralingen,	» 14,006
N. Pons,	» idem	» 13,423
P. Bijenburg,	» Rotterdam,	» 13,088
H. Brear,	» idem	» 12,873
A. de Haan,	» idem	» 12,840
Muller en Drooglever Fortuijn,	» idem	» 12,490
D. v. Leeuwen,	» idem	» 12,384
J. F. Houtzager,	» idem	» 11,980
Raming		» 13,000

Utrecht, 10 Aug.: eenige vernieuwingen en herstellingen aan schoeiingen en kaaimuren; ingek. 7 bilj., als:

H. Vermeer,	te Utrecht,	f 9240
G. v. Rossel,	» idem	» 8859
P. Leenders,	» idem	» 8780
F. H. Joseph,	» idem	» 8674
J. Fruitier,	» idem	» 8580
E. Scheephouwer,	» idem	» 7974
J. Krachten,	» idem	» 7945

Gegund.

Buitenpost, 10 Aug., voor rekening der gemeente Achtkarspelen: 1o. het herstellen van klinkersteenbestrating in de gemeente; ingek. 4 bilj., als:

P. A. Zijlstra,	te Kollum,	f 1519
P. A. Bottinga,	» Leeuwarden,	» 1490
M. R. v. d. Molen,	» Buitenpost,	» 1447
J. A. Doobstra,	» Rinsumageest,	» 1336

Gegund.

2o. het baggeren van de Twijzelervaart; ingek. 5 bilj., als:

A. Bosma,	te Kooten,	f 2228
J. J. Teef,	» Oudehaske,	» 1787
J. H. Bos,	» Twijzel,	» 1598
E. J. de Jong,	» Wouterswoude,	» 1480
H. D. Brouwer,	» Twijzel,	» 1297

Gegund.

3o. het van buiten verven van de school te Kooten, de brandspuithuisjes en de wegwijzers; ingek. 4 bilj., als:

R. P. Haanstra,	te Drogeham,	f 166
T. J. Kingma,	» Surhuisterveen,	» 117
P. v. d. Glas,	» Kooten,	» 110.90
G. Beiding,	» Twijzel,	» 102

Gegund.

Apeldoorn, 10 Aug.: het bouwen van 4 arbeiderswoningen voor Adr. Mouw; ingekomen 12 bilj., als:

J. v. d. Braak,	te Apeldoorn,	f 4272
W. Willemsen,	» idem	» 4180
L. Wegerif,	» idem	» 4152
Schmidt en Brouwer,	» idem	» 4100
J. W. Buitenhuis,	» idem	» 4098
P. Kamphorst,	» idem	» 3948
H. Mouw Mz.,	» idem	» 3788
J. Radstaak,	» idem	» 3580
Blom en Goossen,	» idem	» 3552
K. v. Essen,	» idem	» 3520
P. Pol,	» idem	» 3495
A. Radstaak,	» idem	» 3478

Amsterdam, 12 Aug.: het rioleeren van eenige stegen en gangen in de gemeente; ingekomen 9 bilj., als:

Schmidt en Hermans,	te Amsterdam,	f 25,220
H. C. Dorlas,	» idem	» 25,149
W. Ambachtsheer,	» idem	» 24,995
H. Jongenburger,	» idem	» 24,590
W. Leon,	» idem	» 24,293
J. P. Cornelissen,	» idem	» 23,143
P. Kriekaart,	» idem	» 20,950
H. Deutekom,	» idem	» 20,875
E. v. Brummelen,	» idem	» 19,891

Amersfoort, 12 Aug.: het maken van 6373 M² Waalklinkerbestrating te Amersfoort; ingek. 9 bilj., als:

J. de Vries,	te Purmerend,	f 10,930
C. Bos,	» Haarlem,	» 10,723
T. W. Bonte,	» Amersfoort,	» 10,190
T. v. Daal,	» idem	» 10,130
W. v. d. Kooij,	» idem	» 10,120
J. v. d. Berg,	» idem	» 9,950
A. Maters,	» idem	» 9,900
C. Roneijn,	» Haarlem,	» 9,748
P. Boks	» Amersfoort,	» 8,665

Gegund.

Nieuwolda (Gr.), 12 Aug.: het doen van eene belangrijke vertimmering aan de kosterij der Herv. gemeente, aldaar, met de levering der daartoe benoodigde materialen; ingekomen 8 bilj., als:

J. H. Dijkhuis,	te Oudeschans,	f 1682
H. Schuurke,	» Nieuwolda,	» 1560
W. Snater,	» idem	» 1495
L. de Grooth,	» idem	» 1435
C. Tonckes,	» Midwolde,	» 1430
W. v. Zuilen,	» Nieuwolda,	» 1398
H. Doornkamp,	» idem	» 1355
T. v. Heuvelen,	» idem	» 1333

Charlois, 12 Aug.: het uitbreken en het opnieuw bestraten met Ben-ahinkeien van 10 × 16 × 12 cM., van circa 3230 M² straat, benevens het uitvoeren van enkele kleine werken; ingek. 9 bilj., als:

J. P. D. Leeflang, Charlois,	f 15,930
K. Arnthof, idem	» 15,860
R. v. Staveren, Kralingen,	» 15,600
H. de Waard, Nieuwendoorn,	» 15,310
M. Bot, Vlaardingen,	» 15,219
J. Varkevisser, Overschie,	» 15,177
R. v. d. Merlen, Hardinksveld,	» 14,987
H. Verheul, Charlois,	» 14,689
H. Jongenburger, Waddinksveen,	» 14,460
Raming	» 14,565

Utrecht, 12 Aug.: *a.* het uitdiepen van het water der Utrechtsche ijsclub; *b.* het daarin aanbrengen eener laag zand, dik 10 cM.; *c.* idem bij eene zandlaagdikte van 20 cM., onder beheer van den architect P. J. Houtzagers; ingekomen 4 bilj., als:

	a.	b.	c.
W. H. de Haan, Elden,	f 3000	f 4740	f 6240
M. Lakerveld, Jutfaas,	1984	3398	4812
Ph. Maas, idem	1830	3355	4820
F. H. Joseph, Utrecht,	1840	3308	4700

Valkenswaard, 12 Aug.: het bouwen eener sigarenfabriek voor Joh. Lumans Jz.; minste inschr. F. van Doorn, aldaar, voor f 2375.

Weststellingwerf, 12 Aug.: het onderhoud aan de werken, gelegen in den grooten Veenpolder; ingek. 7 bilj.:

hoogste inschr. A. Hoogkamp, Scherpenzeel,	f 845
minste » B. Lageweg,	» 720

Maastricht, 12 Aug.: het stichten van een gebouw ten behoeve der invoerrechten, op een terrein, gelegen aan den weg van Tegelen naar Kaldenkirchen; ingekomen 4 bilj., als:

L. Bauten,	te Tegelen,	f 6461.45
J. L. Lennards,	» Roermond,	» 5467
M. Mulkens,	» Venloo,	» 5223
M. v. Gasselt,	» idem	» 5050

Leiden, 12 Aug.: het bouwen eener kunstzaal achter de Lakenhal; ingek. 15 bilj.

hoogste inschr. J. Bink, Leiden,	f 15,400
minste » C. J. de Nie, idem	» 10,380

Gegund aan B. v. d. Kamp en S. v. Leeuwen, te Leiden, voor f 10,688.

Dordrecht, 12 Aug., voor rekening der gemeente: de gemeentereiniging van 1 Oct. '89 tot 30 Sept. '92 of '95; ingekomen 6 bilj., als:

	per jaar 3 jaar	per jaar 6 jaar
J. v. Noordennen, Harlingen,	f 20,900	f 20,700
C. v. d. Vlies, Dordrecht,	16,879	16,879
M. C. Hofman Az., Sliedrecht,	16,532	16,332
C. Gips Cz., Dordrecht,	13,480	—
P. J. Dubbelman, idem	13,760	13,600
J. W. Schaap, Wed. C. Hartog, Sliedrecht,	12,200	12,200

Gegund aan laatstgenoemde voor 6 jaar à f 12,200 per jaar.

2o. het uitdiepen en op diepte houden der havens en havenmonden binnen de gemeente, ged. 3 of 6 jaren; ingekomen 5 bilj., als:

	per jaar 3 jaar	per jaar 6 jaar
T. Klein, Sliedrecht,	f 8996	f 7516
C. de Groot, idem	7100	7100
M. C. Hofman Az., idem	6795	6795
J. v. Noordennen, Harlingen,	7000	6600
J. W. Schaap, Wed. C. Hartog, Sliedrecht,	6414	6057

Gegund aan laatstgenoemde voor 6 jaar à f 6057 per jaar.

Beetsterzwaag, 12 Aug.: het bouwen van een gebouw voor roomboterfabriek te Oranjehuizen nabij Heeg, voor J. H. Laakhorst, onder beheer van den architect L. de Goed; ingek. 15 bilj., als:

P. Kampman, Hindeloopen,	f 3524
K. J. Kalt, Heerenveen,	» 3358
A. Schrale, Warns,	» 3139
A. G. Visser, Ylst,	» 2998
A. P. Wiersma, Gaastmeer,	» 2960
M. K. v. Weemer, Boornbergum,	» 2935
S. J. de Jong, Koudum,	» 2884
T. D. Gaastra, Britswerd,	» 2784
D. Sijsling, Heeg,	» 2779
P. Yonk, Ureterp,	» 2714
K. Tolman, Boornbergum,	» 2692
H. de Herder, Beetsterzwaag,	» 2664
O. P. Offringa, Donkerbroek,	» 2625
K. A. v. d. Veen, Drachten,	» 2560
Corn. H. Visser, Sneek,	» 2442

Apeldoorn, 12 Aug., voor rekening der gemeente: 1o. het bouwen van een school te Loenen; ingek. 16 bilj., als:

G. ter Heerdt, Klarenbeek,	f 9080
H. A. v. d. Sande, Arnhem,	» 8880
F. W. Geurden, Apeldoorn,	» 8590
R. J. v. Essen, Beekbergen,	» 8460
G. J. Carnuggelt & Zn., Brummen,	» 8458
H. J. Eijkelboom, Apeldoorn,	» 8288
A. Radstaak, idem	» 7987
J. v. d. Braak, idem	» 7942
W. Wilkense, idem	» 7815
J. W. Buitenhuis, idem	» 7795
T. Eijbers, idem	» 7777
H. v. d. Burg, Eerbeek,	» 7767
E. J. Nieuwkamp, Loenen,	» 7747
C. Wegerif, Apeldoorn,	» 7730
L. Wegerif, idem	» 7394
H. L. v. Loenen, idem	» 7224

Gegund.

2o. het leveren en stellen van meubelen, in 3 perceelen; ingekomen 14 bilj., als:

	perc. 1	perc. 2	perc. 3
H. A. v. d. Sande, Arnhem,	f 1698		
G. Buurman, 't Loo,	1375		
F. W. Geurden, Apeldoorn,	1270	f 310	f 230
J. v. d. Braak, idem	1240		
J. Altena, Brummen,	1139		
G. ter Heerdt, Klarenbeek,	1095		
H. v. d. Burg, Eerbeek,	1089		
H. A. Welsing, Brummen,	1066		
W. Denkamp, Wilp,	1024		
T. Eijbers, Apeldoorn,	995		164
G. W. Kerkkamp, Brummen,	986		
A. Radstaak, Apeldoorn,	947	299	191
H. Kamphorst, idem		269	
J. W. Weggelaar, Brummen		260	
E. J. Nieuwkamp, Loenen,			166.90

Gegund aan de minste inschrijvers.

3o. het leggen van een klinkerbestrating in het paardenpad van den Stationsweg; ingek. 4 bilj., als:

	per M²
F. W. Geurden, Apeldoorn,	f 2.46
D. Nijhof, idem	» $1.97^{87}/_{100}$
A. Vulink, idem	» 1.78
H. Mouw, idem	» 1.72

Gegund.

Azewijn (bij Terborg), 13 Aug.: het bouwen eener kerk met toren en sacristie, voor het R.-K. kerkbest., aldaar, onder beheer van den architect G. te Riele Wz., te Deventer; ingek. 6 bilj., als:

J. Roodenrijs, 's-Hage,	f 52,000
R. J. Wichers en J. Etmans, Lobit,	» 51,900
G. v. Rossel, Utrecht,	» 48,663
S. Dekkers, Doesburg,	» 48,000
A. A. v. Dommelen, Lent,	» 47,900
A. Hocks, Zwolle,	» 45,900

Onder voorbehoud gegund.

Utrecht, 13 Aug.: het herstellen der verzakte perronmuren en het verrichten van bijkomende werken op het station Gorichem, ten behoeve van den spoorweg van Elst naar Dordrecht; ingek. 8 bilj., als:

H. de Goeberen, Linschoten,	f 2690
P. W. v. Hattum, Zalt-Bommel,	» 2626
A. de Vijn, Dordrecht,	» 2444
A. Jansen, Hedel,	» 2422
M. A. Treffers, Gorichem,	» 2369
J. J. Böller Jz., idem	» 2331
G. v. d. Hee, Ammerstol,	» 2273
L. v. Erp, Hedel,	» 2200
Raming	» 2500

Rotterdam, 13 Aug.: het herstellen der schade door overstrooming aan de noordelijke taluds van den spoorwegdijk tusschen het Visschertje en de brug Baanhoek in den spoorweg van Gorichem naar Dordrecht; ingek. 15 bilj., als:

J. de Jong Az., Ammerstol,	f 6054
C. Zanen Cz., idem	» 5989
A. de Jong, idem	» 5900
C. Visser Gz., Papendrecht,	» 5700
F. Boonbakker, Sliedrecht,	» 5566
C. v. d. Meijden, Hardinxveld,	» 5450
C. Boelhouwer, Giessendam,	» 5287
L. Casteller, Ammerstol,	» 4900
P. J. Dubbelman, Dordrecht,	» 4405
C. de Groot, Giessendam,	» 3999
P. Sterk, Spijk,	» 3794
M. v. Houwelingen, Sliedrecht,	» 3090
B. Sterk, Heukelom,	» 2889

Er waren 2 bilj. van onwaarde.

Breda, 13 Aug., door het domeinbest.: het maken van een steenen en het opruimen van twee houten duikers in de afsluitkade van het Moerschekanaal te Hooge-Zwaluwe; ingekomen 7 bilj., als:

Th. Horers,	te Made,	f 5540
J. Schuller,	» Raamsdonk,	» 5446
Th. Kessel,	» Breda,	» 5380
A. D. Lucas,	te Zevenbergen,	f 5299
J. M. Buijsenaars,	» Lage-Zwaluwe,	» 5100
A. Hijlevens,	» Made,	» 4982
A. Gerdens,	» Wagenberg,	» 4787
Gegund. Raming		f 5440

Beetsterzwaag, 13 Aug.: het verbouwen van het »Wittehuis", te Olterterp, namens de erven Van Boelens, onder beheer van den architect L. de Goed; ingek. 11 bilj., als:

H. v. Dam, Gorredijk,	f 3857
J. L. Eppinga, Lippenhuizen,	» 3586
A. Hemminga, Beetsterzwaag,	» 3555
K. Tolman, Boornbergum,	» 3485
A. R. v. d. Wijk, Lippenhuizen,	» 3467
J. Kalt, Ureterp	» 3429
O. Offringa, Donkerbroek,	» 3382
P. Vonk, Ureterp,	» 3334
S. Kijlstra, Drachten,	» 3272
K. A. v. d. Veen, idem	» 3227
H. de Herder, Beetsterzwaag,	» 3194

Amsterdam, 13 Aug.: de verbouwing en vergrooting der rijtuigfabriek van Gebr. Spijker, aan de Gerard-Doustraat; ingek. 29 bilj., als:

G. Boon,	te Amsterdam,	f 35,250
G. A. v. Spanje,	» idem	» 35,000
C. Rietsnijder,	» idem	» 34,500
B. v. Buuren,	» idem	» 34,125
K. J. B. v. Damme,	» idem	» 33,969
W. G. v. Berkum,	» idem	» 32,800
J. Stam,	» idem	» 32,800
D. Verbeek & Zn.,	» idem	» 32,470
P. v. d. Brun,	» idem	» 32,247
J. Boekholt,	» idem	» 32,200
C. J. Maks,	» idem	» 32,199
R. Cruijff,	» idem	» 32,050
firma Knipper en Vree,	» idem	» 32,000
A. J. v. Liemt,	» idem	» 31,760
Peeters en Roelofsen,	» idem	» 31,608
W. Greeve,	» idem	» 31,300
J. F. Prenzler,	» idem	» 30,500
R. Bepko,	» idem	» 30,400
H. R. Hendriks,	» Os,	» 29,980
C. Alberts,	» Amsterdam,	» 29,478
H. C. Dorlas,	» idem	» 29,200
F. Raaijmakers,	» idem	» 28,200
W. Boon,	» idem	» 27,950
C. Nieuwstadt,	» idem	» 27,900
M. de Lange,	» idem	» 27,390
D. Schut,	» idem	» 27,200
E. R. Kuijpers,	» idem	» 26,940
D. Heijink,	» idem	» 26,387
G. J. P. Zuiderhoek,	» idem	» 25,670

Bergen-op-Zoom, 14 Aug: de verbouwing van het St.-Catharinagesticht; ingekomen 7 bilj., als:

P. J. Weijts,	te Bergen-op-Zoom,	f 18,718
H. S. Horsten,	» idem	» 18,543
J. J. Hornstra,	» idem	» 17,879
C. Bastiaansen,	» idem	» 17,388
P. de Nijs,	» idem	» 17,160
A. Gorren,	» idem	» 16,834
C. de Nijs,	» idem	» 16,668

Onder nadere goedkeuring gegund.

Neuzen, 14 Aug.: het eenjarig onderhoud van de zeeweringen te Neuzen, onder beheer der genie te Bergen-op-Zoom; ingek. 6 bilj., als:

J. de Jonge,	te Biezelinge,	f 2289
K. de Vos,	» Neuzen,	» 2162
M. D. de Putter,	» idem	» 1805
J. de Bree,	» Hoek,	» 1724
A. Thobens Dz.,	» Neuzen,	» 1590
J. Jansen,	» idem	» 1409
Raming		» 2350

Almelo, 14 Aug.: het gedeeltelijk afbreken en verbouwen van perceel wijk 7 no. 56 aan de Grootestraat, onder beheer van den architect H. A. Witzand Bz.; ingekomen 11 bilj., als:

K. M. Spoor,	te Almelo,	f 2297
Vixseboxse,	» idem	» 2230
J. Eshuis,	» idem	» 2214
Kuiper,	» idem	» 2200
E. Eshuis,	» idem	» 2174
F. v. d. Berg,	» idem	» 2150
Schreuder,	» idem	» 2112
Ter Beek,	» idem	» 2085
E. Scholten & Zn.,	» idem	» 1991
Nijhuis,	» idem	» 1973
Eckhardt,	» idem	» 1972
Gegund. Raming		f 2500

Wageningen, 14 Aug: het bouwen van een badhuis met 10 kamertjes, machinekamer c. a., te Wageningen, onder beheer van den architect S. Bitters; ingek. 11 bilj., als:

H. v. d. Ka,	te Wageningen,	f 2710
H. A. J. Popping,	» idem	» 2689
A. de Leeuw,	» idem	» 2678
G. v. Triest,	» idem	» 2653
F. Pereboom,	» idem	» 2584
F. Barbier,	» idem	» 2568
J. Haar,	» idem	» 2497
J. Goossen,	» idem	» 2494
P. de Leeuw,	» idem	» 2487
Gebr. Mekking,	te Bennekom,	f 2463
A. Haar,	» Wageningen,	» 2398

's-Hage, 14 Aug., onder beheer van het ministerie van waterst. enz.: 1o. het maken van eenige werken aan den rechteroever van den Boven-Rijn, onder de gemeente Herwen-en-Aart (herbesteding); ingekomen 10 bilj., als:

R. A. v. d. Bergh, Pannerden,	f 13,990
J. v. d. Plas, Hardinxveld,	» 13,500
J. H. Heijinck, Pannerden,	» 13,346
J. P. de Groot, Giesendam,	» 12,480
J. H. v. Heezwijk, Lobit,	» 12,172
A. J. de Groot Jr., Giesendam,	» 11,990
A. v. d. Vlies, Zalt-Bommel,	» 11,990
H. v. Anrooy Jz., Nieuwaal, en A. J. Vermeulen, Nijmegen,	» 11,880
W. P. de Vries, Rossum,	» 11,800
J. v. Vuuren, Zalt-Bommel,	» 11,200
Raming	» 10,000

2o. het maken en stellen van de ijzeren bovenbouwen voor zeven draaibruggen en eene hooge voetbrug over het kanaal tusschen Nichtevecht en de schutsluis bewesten Utrecht; ingekomen 5 bilj., als:

Kon. fabriek van stoom- en andere werktuigen, Amsterdam,	f 122,580
G. Dewandre, Tilleur,	» 115,000
F. Kloos & Zonen, Alblasserdam,	» 108,518
Soc. anon. intern. de construction et d'entreprise de travaux publics, Braine-le-Comte,	» 100,900
J. ten Horn, Veendam,	» 99,990
Raming	» 92,100

3o. het voltooien van de voorhaven van de nieuwe schutsluis, binnen den Lekdijk, onder de gemeente Vreeswijk; ingek. 12 bilj., als:

R. Tichelaar, Utrecht,	f 11,100
D. Barneveld, Vreeswijk,	» 10,975
J. Hillen, Grave,	» 10,900
J. Monster, Vreeswijk,	» 10,880
H. J. Nederhorst, Gouda,	» 9,500
C. de Groot, Sliedrecht,	» 9,350
H. C. v. Hoeven, Vreeswijk,	» 8,697
J. Smit VII, Utrecht,	» 8,200
J. v. Vuuren, Zalt-Bommel,	» 8,100
P. Zanen Hz., Ammerstol,	» 7,800
W. P. de Vries, Rossum,	» 7,610
J. v. Harpen, Amersfoort,	» 6,180
Raming	» 6,800

4o. de uitvoering van baggerwerk in het vaarwater der rivier de Waal, boven Nijmegen en beneden Loevestein; ingek. 4 bilj., als:

	per M³
A. L. v. Wijngaarden IJz., Sliedrecht,	f 0.185
L. Kalis Kz., Sliedrecht,	» 0.177
A. Volker Lz., idem	» 0.168
A. v. d. Vlies, Zalt-Bommel,	» 0.167
Raming	» 0.185

5o. het maken van negen kribben en het uitvoeren van baggerwerk tot verbetering van de rivier den IJsel beneden Dieren; ingek. 10 bilj., als:

R. A. v. d. Bergh, Pannerden,	f 9935
J. L. Pauwen, idem	» 9560
G. J. Mol, Kuilenburg,	» 9445
P. Hell, Zwolle,	» 9290
J. v. d. Plas, Hardinxveld,	» 9280
J. H. v. Heezwijk, Lobit,	» 9200
W. P. de Vries, Rossum,	» 9100
J. H. Hoijinck, Pannerden,	» 8942
J. v. Vuuren, Zalt-Bommel,	» 8860
G. Beenhakker Gz., Sliedrecht,	» 8824
Raming	» 8450

6o. het verrichten van baggerwerk tot verbetering van het vaarwater tusschen de beide leidammen in het Zwolsche Diep en daarbuiten in zee; ingek. 6 bilj., als:

	per M³
A. v. d. Vlies, Zalt-Bommel,	f 0.55
J. v. Noordennen, Harlingen,	» 0.5125
W. Goedkoop Dz., Amsterdam,	» 0.492
J. v. d. Plas, Hardinxveld,	» 0.385
A. L. v. Wijngaarden IJz., Sliedrecht,	» 0.365
C. Bos Az., Dordrecht,	» 0.364
Raming	» 0.40

Leeuwarden, 16 Aug: het uitdiepen tot 1.50 M. beneden zomerpeil van kanalen, in onderhoud en beheer bij de prov. Friesland, in twee perceelen.

Perc. 1, kanaal van Roptazijl tot de Noordergracht te Franeker: *a.* gedeelte van Roptazijl tot het Wijnaldumer Hooghout, ter lengte van 1700 M.; *b.* gedeelte van het Wijnaldumer Hooghout tot de voornoemde gracht, ter lengte van 7250 M³; ingek. 5 bilj.; minste inschr. E. J. de Jong, te Wouterswoude, voor f 6860
Raming » 7840

Perc. 2, kanaal de Zuider-Ee, de noordwestzijde van de Sluiskom te Ezumazijl, ter lengte van 230 M.; ingek. 6 bilj.; minste inschr. J. J. Verf, te Oudehaske, voor f 686
Raming » 930

BIJVOEGSEL

VAN

DE OPMERKER

van ZATERDAG 24 AUGUSTUS 1889.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 26 Aug.

Stadskanaal (Gron.), te 10 uren, door burg. en weth. van Onstwedde, ten gemeentehuize:

1o. het verbouwen van de tweede school te Musselkanaal, hoofd E. Schuitema;

2o. de levering van meubelen in genoemde school. Bilj. inzenden te 9 uren.

Kampen, te 11 uren, in de Morinan: het vernieuwen van het magazijn van noodmaterialen bij de Koelucht te Kamperveen.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene openbare lagere school der 3e klasse voor jongens en meisjes en een hulpwacht voor de brandweer aan de 2e-Parkstraat. (*Zie advert. in no. 33.*)

Hellevoetsluis, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen eener school voor uitgebreid lager onderwijs. Inl. bij den gemeente-architect W. van Leeuwen. Aanw. gehouden.

Breda, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het leveren van kiezelzand voor het onderhoud der voetpaden in het Valkenberg;

2o. het leveren en verwerken van 60 M³ steenslag voor het onderhoud der grintwegen.

Dordrecht, te 1 uur, door burg. en weth.: het herstellen van den houten steiger, het verhoogen van den kaaimuur, ophalen en rechtzetten van eene schutting en bijbehoorende grondwerken, met de levering der benoodigde materialen, langs het handelsterrein langs den 's-Gravendeelschendijk, te Dordrecht. Aanw. gehouden.

Amsterdam, te 1 uur, door den architect Jan Springer, in het American-hotel: het bouwen van een woonhuis in de Sarphatistraat bij het Frederiksplein, voor rekening van Mr. F. S. van Nierop. (*Zie advert. in no. 33.*)

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen eener school voor onvermogenden, met gymnastiekgebouw en onderwijzerswoning, aan de Keizerstraat te Scheveningen. Aanw. gehouden.

Enschedé, te 8 uren, in het koffiehuis van J. Mendelaar: het verbouwen en eenige bijbouwing aan een woonhuis, gelegen aan de Beltstraat, aldaar. Aanw. te 9 uren.

Amsterdam, door de firma Willem van Rijn: het bouwen van een pakhuis met kantoor aan den Omval bij Amsterdam. Inl. bij den architect R. A. Heij.

Dinsdag, 27 Aug.

Amsterdam, te 11 uren, door den directeur en commandant der marine: het verrichten van eenige onderhoudswerken aan de mariniers-kazerne en het provoostgebouw, aldaar. Aanw. gehouden.

Arnhem, te 11 uren, door de architecten G. J. van Gendt en C. M. G. Niemad, in het Centraalgebouw: eenige herstellingen en veranderingen aan het winkelhuis in de Bakkerstraat no. 44, te Arnhem.

Heemstede (N.-H.), te 11 uren, door den architect D. E. L. van den Arend, in het Oude Posthuis: het bouwen van eene villa op »Klein Berkenrode", te Heemstede.

Nes a/d. Amstel, te 12 uren, door het kerkbest. van den H. Urbanus, te Nes en Zwaluwenbuurt, in het koffiehuis van P. Veenhoer: het bouwen van eene kerk met toren, sacristie, pastorie, kosterswoning en stalgebouw, in 2 perc.: perc. 1 fundeering, perc. 2 opbouw. Inl. bij den architect-ingenieur Jos. Th. J. Cuijpers.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van eene bewaarschool nabij de Zomerhofstraat. Aanw. gehouden. (*Zie advert. in no. 33.*)

Hoornsterzwaag (Fr.), door kerkvoogden van Hoornsterzwaag en Jubbega Schurega, ten huize van R. Reida: het herstellen van twee kerken, die van Hoornsterzwaag en Jubbega Schurega.

Woensdag, 28 Aug.

Kampen, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, te Zwolle, in het »hotel des Pays-Bas": het aansluiten van de kazerne en het militair hospitaal te Kampen aan de waterleiding aldaar. Bilj. inzenden uiterlijk 27 Aug., vóór 8 uren, bij den hoofdopzichter van fortificatiën. Raming f 1270.

Kralingen, te 11 uren, door den architect W. Brandsma Johz.: het bouwen van een woonhuis met schuur, paardenstal en magazijn, achter de Kortekade in den polder Prins-Alexander.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van zeven kribben en het verlengen van twee rijkskribben tot verbetering van de rivier den IJsel, onder de gemeente Gorsel, boven het kasteel Nijenbeek, tusschen de kilometerraaien 55 en 56. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Escher, te Kampen, en den opzichter Van Veen, te Deventer. Aanw. gehouden. Raming f 7300.

Amsterdam, te 11 uren, door den schout-bij-nacht, directeur en commandant der marine: het maken van een magazijn voor berging van tot schietkatoen, wachterswoning, toegangsweg, oprit, steiger en verdere bijbehoorende werken in den Grooten IJpolder en aan het Noordzee-kanaal, tegenover zijkanaal E. Aanw. gehouden.

Leeuwarden, te 1 uur, door burg. en weth.: het gedeeltelijk afbreken en verbouwen van het huis Sint-Jobsleen no. 254. Bilj. inzenden uiterlijk 28 Aug., vóór 12 uren.

Tiel, te 1 uur, door burg. en weth.: het vergrooten en bijbouwen van een lokaal met overdekte gang, privaten enz., voor de school voor kosteloos onderwijs. Inl. bij den gemeente-architect C. van Weerden. Aanw. 28 Aug., te 10 uren.

Nijmegen, te 2 uren, door den dijkstoel van het polderdistrict »de Circul van de Ooij", in het geërfdenhuis aan den Voerweg:

1o*a*. het maken van een berm in de kolk aan de binnenzijde van den Ooischen bandijk, genaamd het Geslechte Fort, ter lengte van ongeveer 113 M. in hectometerpalen no. 80 en 81; *b.* idem idem genaamd Kostverloren no. 1, ter lengte van ongeveer 40 M. in hectometerpalen no. 88 en 89; *c.* idem idem genaamd Wijnakker, tegen den overlaat, ter lengte van ongeveer 60 M. in hectometerpaal no. 94;

2o. het uithoogen van een gedeelte buitendossering van den Ooischen bandijk, ter lengte van 100 M. in hectometerpalen no. 93 en 94. Bilj. inzenden uiterlijk 28 Aug., vóór 1 uur. Aanw. 28 Aug., te 10 uren.

Hoedekenskerke (Zeel.), te 2 uren, door het polderbest. der waterkeering Hoedekenskerke, ten raadhuize: het leveren en lossen van 80 scheepston Vilvoordsche glooiingsteen en 100 scheepston afval van Lessinesche steen.

Amsterdam, te 3 uren, door de firma Roeloffzen en Hubner, in het café »de Roode Leeuw": het uitbreiden en verbouwen van de bestaande stoomdrukkerij aan den N.-Z.-Voorburgwal te Amsterdam, met de levering van alle materialen en arbeidsloonen. Inl. bij den ingenieur-architect A. L. van Gendt. (*Zie advert. in no. 34.*)

Heerenveen: het bouwen van een woonhuis voor C. Padberg Hz., aan den Stationsweg.

Donderdag, 29 Aug.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: de uitvoering van eenige onderhoudswerken, ten behoeve van de Keulschevaart in Noord-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur De Bruijn, te Amsterdam, en den opzichter Lipsen, te Muiden. Aanw. gehouden. Raming f 2900.

Willemstad, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, aldaar, in het koffiehuis Bellevue: het verrichten van baggerwerk tot onderhoud van de Oud-Heiningsche haven bij het fort De-Ruijter. Bilj. inzenden uiterlijk 28 Aug., vóór 3 uren. Raming f 1000.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van ijzer (perc. VIII), ten dienste der staatsspoorwegen op Sumatra's westkust.

Sneek, te 2 uren, in het café »de nieuwe Doele": het afbreken en wederopbouwen van het perceel wijk 4 no. 86, aan de Gedempte Polle. Inl. bij den architect J. Ph. Hogendijk, aldaar.

Amsterdam, door de meivereeniging Willem III: het opbouwen van een drijvend schuitenhuis in het oostelijk dok te Amsterdam.

Vrijdag, 30 Aug.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het leveren en storten van steen en het maken eener laagwaterbezetting tot voortzetting van de oeververdediging vóór Neuzen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg, en den ingenieur, te Neuzen. Aanw. gehouden. Raming f 17,800.

's-Bosch, te $10^{1}/_{2}$ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het opruimen van ondiepten en het uitvoeren van verdere werken in de gekanaliseerde Dieze, prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur te 's-Bosch, den ingenieur Schuurman, te Vucht, en den opzichter Vroeg, te Crevecoeur. Aanw. gehouden. Raming f 7500.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het beplanten van een gedeelte van den rijksweg van Leeuwarden naar de Groninger grens, met het opruimen van eenig hakhout en het effenen der bermen. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur, te Leeuwarden, en den opzichter Wind, te Buitenpost. Aanw. gehouden. Raming f 1020.

Oudetonge (Z.-H.), te 12 uren, door het best. van den Heerenpolder c. a., in de polderkamer: het maken van een gemetselden duiker op houten fundeering door den Kronendijk, lang pl. m. 33.50 M¹ en daarmede in-verband-staand aardewerk. Inl. bij den architect C. Broere Kz., te Nieuw-Lekkerland. Aanw. 30 Aug., te 10 uren.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van de rijkstelegraaflijnen in de afd. Venlo. Inl. bij de inspecteurs te 's-Hage en Venlo. Raming f 2000.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Arnhem. Inl. bij de inspecteurs der rijkstelegraaf, te 's-Hage en Arnhem. Raming f 1150.

Amsterdam, door het best. van het Nederl.-Israël. jongensweeshuis »Megadle Jethomim": het bouwen van twee woonhuizen, ziekenbarak, gymnastieklokaal met bijbehoorende werken, aan den Binnenamstel. Aanw. 27 Aug., te 10 uren. (*Zie advert. in no. 34.*)

Zaterdag, 31 Aug.

's-Hage, te 2 uren, door het ministerie van justitie: het maken van eene warmwaterverwarming in de in-aanbouw-zijnde strafgevangenis te Nieuwer-Amstel. Inl. bij den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen te 's-Hage. Aanw. 26 Aug., van 1—2 uren, in het gebouw der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst. Raming f 19,000. (*Zie advert. in no. 32.*)

Nijmegen, te $3^{1}/_{2}$ uren, voor Dr. W. J. Kolff, in het »café Bellevue", aan de Spoorstraat: het bouwen van een villa op een terrein gelegen hoek Oranjesingel en Arkstestraat, aldaar. Inl. bij den architect J. J. Weve.

Maandag, 2 Sept.

Beesd (Geld.), te 6 uren, door het best. van het departement Beesd der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, in het koffiehuis van J. van Ingen: het bouwen van eene bewaarschool c. a. aan de Voorstraat, aldaar. Aanw. 2 Sept., te 4 uren.

Charlois, te 6 uren, door burg. en weth.: het ophalen en vervoeren

der fecaliën, vuil en asch uit de kom der gemeente, aldaar, voor den tijd van 5 jaren. Inl. bij den gemeente-architect.

Rotterdam: het bouwen van een heerenhuis aan de Westerkade. Inl. bij de architecten Muller en Droogleever Fortuijn. Aanw. 28 Aug., te 10 uren.

Dinsdag, 3 Sept.

Amsterdam, te 10 uren, door den luitenant-kolonel eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie: het maken van een fort in de Zuiderzee aan het Pampus (2e gedeelte). Bilj. inzenden uiterlijk 2 Sept., vóór 3 uren. Aanw. 26 Aug., te 1½ uren. Raming f 606.000.

Utrecht, te 1 uur, door de directie van den Ned. Rijnspoorweg: het leveren en plaatsen van 6 meerpalen en 27 schoorstijlen aan de steigers, station Rotterdam. Aanw. 28 Aug., te 11 uren.

Woensdag, 4 Sept.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen: de levering van diverse goederen, in 62 perceelen.

Donderdag, 5 Sept.

Hellevoetsluis, te 11½ uren, door de directie der marine: *a.* het bouwen van een steenkolenloods; *b.* idem van een projectielenmagazijn; *c.* idem van een bewaarderswoning; *d.* het leggen van sporen en bijkomende werken; *e.* het maken van twee aanlegsteigers in de rivier, alles gelegen op een terrein aan de rivier de Oude-Maas, nabij Dordrecht. Inl. bij den hoofdingenieur, te Hellevoetsluis. Aanw. 29 Aug., te 1 uur.

Schiedam, te 12 uren, door burg. en weth.: het vergrooten en verbouwen der openbare school van de St.-Anna-Zusterstraat. Inl. bij den gemeente-architect. Aanw. 2 Sept., te 11 uren. (*Zie advert. in nº. 34.*)

Vrijdag, 6 Sept.

Hengelo (Ov.), te 7 uren, in het koffiehuis van J. W van Wezel: het bouwen van een woonhuis met winkelhuis, voor H. Bouke, aldaar. Aanw. te 5½ uren.

Woensdag, 11 Sept.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van eene vergrooting aan de locomotievenloods, van een open brandstoffenbergplaats en van eenige verdere werken, benevens het leggen van sporen en wissels tot uitbreiding van het station Groningen. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur der staatsspoorwegen, te Amsterdam. Aanw. 4 Sept. Raming f 35,560.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de uitvoering van baggerwerk in het vaarwater der rivier den Neder-Rijn en de Lek, tusschen de kilometerraaien 21 onder Huissen en 117 onder Ammerstol, der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Musquetier, te Utrecht. Aanw. 4 Sept. Raming f 0.17 per M³.

Vrijdag, 13 Sept.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van rijkstelegraaflijnen in de afd. Utrecht, in 2 perc. Inl. bij de inspecteurs te 's-Hage en Utrecht. Raming: perc. 1 f 660, perc. 2 f 1180.

Zaterdag, 14 Sept.

Duisburg (Pruisen), te 11 uren: het graven van eene havenkom en het verwerken der ontgraven specie, bedragende ongeveer 840,000 M³, met verschillende daarmede in-verband-staande werkzaamheden.

Maandag, 16 Sept.

Maastricht, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de vaartuigen en al hetgeen verder behoort bij het materieel der Nederlandsch-Belgische veren op de rivier de Maas in Limburg, van 1 Jan. '90—31 Dec. '92, voor gemeenschappelijke rekening der Nederlandsche en Belgische regeeringen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en den opzichter Behrens, beide te Maastricht. Aanw. 9 Sept. Raming f 1070 per jaar.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het doen van herstellingen aan de klinkerbestrating van een gedeelte van den grooten rijksweg der 1e klasse no. 7, van Delft tot de Doenkade, deel uitmakende van en behoorende tot de rijks-groote en andere wegen in de prov. Zuid-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur en den opzichter Brak, beide te 's-Hage. Aanw. 9 Sept. Raming f 2070.

Woensdag, 18 Sept.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz: het maken van werken tot voorziening der beloopen van de doorsnijding van de Piekenwaard, tusschen de kilometerraaien 227 en 230, onder de gemeenten Alem, prov. Noord-Brabant, en Driel, prov. Gelderland. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé en den opzichter Groenen, beide te 's-Bosch. Aanw. 11 Sept., te 11 uren. Raming f 8000.

Nieuweramstel, te 12 uren, door burg. en weth.: het leveren en stellen van van den bovenbouw eener ijzeren ophaalbrug over de Overtoomsche vaart vóór de Kostverstraat. Inl. bij den opzichter der gemeentewerken.

Donderdag, 19 Sept.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het doen van buitengewone beplantingen in het 3e perc. duinen aan den vasten wal van Noord-Holland, ged. '89, behoorende tot de rijkszeewerken in de prov. Noord-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees, te Alkmaar en den opzichter Kooreman, te Petten. Aanw. 12 Sept. Raming f 2500.

Woensdag, 25 Sept.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de uitvoering van baggerwerk in de rivier de Boven-Merwede, beneden Gorichem. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom, te Dordrecht, en den opzichter Van de Kreke, te Gorichem. Aanw. 18 Sept. Raming f 0.25 per M³.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Groningen, 12 Aug.: het bouwen van eene sigarenfabriek en het vertimmeren van een huis aan den Westerbinnensingel, onder beheer van den architect K. Hoekzema; ingek. 10 bilj., als:

E. W. Wietsema,	te Groningen,	f 3693
B. de Jong,	» idem	» 3674
D. Janssen,	» idem	» 3333
G. Meulink,	» idem	» 3323
E. Peters,	» idem	» 3297
J. Ibelings,	» idem	» 3289
K. H. Huizinga,	» idem	» 3265
D. Th. Dalmolen,	» idem	» 3254
T. Y. Jelsma,	» idem	» 3250
W. Plepjer,	» idem	» 3247

Gegund.

Leeuwarden, 16 Aug: het opruimen van ondiepten uit prov. kanalen en vaarwaters, in 2 perceelen.

Perc. 1, ingek. 5 bilj., als:

W. J. Boltje, Oudehaske,	f 8600
R. H. de Boer, Staveren,	» 8050
J. v. Noordennen, Harlingen,	» 7749
H. H. Smith, Almenum,	» 6870
E. J. de Jong, Wouterswoude,	» 6800
Raming	» 7840

Perc. 2, ingek. 6 bilj., als:

J. H. Bos, Twijzel,	f 908
H. H. Smith, Almenum,	» 825
H. P. de Jong, Oudehaske,	» 792
J. v. Noordennen, Harlingen,	» 709
E. J. de Jong, Wouterswoude,	» 700
J. J. Verf, Oudehaske,	» 666
Raming	» 930

Gorichem, 16 Aug.: het verbeteren van de inundatiesluis te Woudrichem, onder beheer der genie te Gorichem; ingekomen 10 bilj., als:

C. de Groot, Sliedrecht,	f 12,922
A. de Groot Cz., Heukelum,	» 10,800
G. Looijen, Herwijnen,	» 10,238
M. v. Gool, Woudrichem,	» 9,950
J. Schouten, Vianen,	» 9,890
G. Scherners, Dussen,	» 9,850
T. W. Wapperom, Gorichem,	» 9,683
H. v. Anrooij Jr., Nieuwaal,	» 9,488
W. Kloosterman, Gorichem,	» 9,350
H. O. v. d. Zalm, Hoek-van-Holland,	» 9,147
Raming	» 8,700

Bovendien 1 biljet van onwaarde.

Leiden, 16 Aug.: het afbreken van 2 woningen enz., en het maken van werkplaatsen op de Middelstegracht no. 106—107, onder beheer van den architect W. F. van der Heijden; ingek. 18 bilj., als:

H. de Graaf,	te Leiden,	f 5500
J. Brittijn,	» idem	» 5140
H. J. Sloots,	» idem	» 5085
N. v. Rensswou,	» idem	» 5046
Verhaaf en V. Leeuwen,	» idem	» 4930
J. Mülstaff,	» idem	» 4750
J. Botermans,	» idem	» 4700
P. Poeraboom,	» idem	» 4675
Gebr. Couvel,	» idem	» 4650
L. G. Bink,	» idem	» 4599
A. Verhoog Jr.,	» idem	» 4570
J. Bink,	» idem	» 4500
Hartsveld en Reulink,	» idem	» 4500
A. P. K. Hardeman,	» idem	» 4444
G. J. de Nie,	» idem	» 4430
C. Filippo,	» idem	» 4395

Gegund.

Tilburg, 17 Aug.: de levering van 30 stuks gegoten-ijzeren lantaarnpalen, ten behoeve van de gasfabriek; ingekomen 2 bilj., als:

Penn en Bauduin, Dordrecht,	f 498
Regier Nerinex-Richter, Bergen-op-Zoom,	» 477

Gegund.

Rijsoord, 17 Aug.: het bouwen van een nieuw woonhuis voor A. Noorlander, onder beheer van den architect C. Karsseboom, in 3 perc. en massa.

Perc. 1, ingek. 7 bilj., als:

L. Velthuizen,	f 1483
D. v. d. Berg,	» 1349
J. Brand,	» 1323
P. de Geus,	» 1099
L. Velthuizen,	» 1094
G. Baas,	» 1024
A. Onderdelinde,	» 1019

Perc. 2, ingek. 6 bilj., als:

J. Otto,	f 1679
A. v. Gameren,	» 1515
C. de Jong,	» 1410
J. v. Drunnen,	» 1409
Ew. Karsseboom,	» 1398
J. Elzeman,	» 1260

Perc. 3, ingek. 4 bilj., als:

B. Roos,	f 198
R. A. Mast,	» 153
J. A. Huuksloot,	» 126.20
J. Labrijn,	» 115

Massa, ingek. 4 bilj., als:

J. Otto,	f 3199
J. v. d. Houwe,	» 3141
A. v. d. Plaat,	» 2815.22
Ew. Karsseboom,	» 2810
Raming in massa	» 2750.19

Nijmegen, 19 Aug.: het bouwen van een magazijn voor noodmaterialen aan den Waaldijk onder Ewijk, voor het polderdistrict Rijk-van-Nijmegen; ingek. 5 bilj., als:

G. W. v. Hezewijk,	te Nijmegen,	f 1628
J. v. d. Peppel,	» idem	» 1427
R. Klijsterlee,	» idem	» 1313
J. Crijnen,	» Winssen,	» 1299
A. J. Croonen,	» Ewijk,	» 1193

Gegund.

Dordrecht, 19 Aug., ten raadhuize: 1o. de levering van 8 ijzeren scheepsboeien; ingek. 4 bilj., als:

Burgerhout & Zn., Rotterdam,	f 3180
Penn en Bauduin, Dordrecht,	» 2794
Gebr. Deprez, Tilburg,	» 2634
Van Dorsser en Terhorst, Dordrecht,	» 2640

2o. de levering van 8 ijzeren schroefankers met kettingen; ingek. 4 bilj., als:

Firma Stokvis, Rotterdam,	f 5520
L. v. Duren, Dordrecht,	» 4990
Burgerhout & Zn., Rotterdam,	» 3040
Gebr. Deprez, Tilburg,	» 2256

De gunning is aangehouden.

Lichtenvoorde, 19 Aug.: 1o. het bouwen eener school met 2 lokalen en onderwijzerswoning te Harreveld; ingek. 4 bilj., als:

F. W. Geurden, Apeldoorn,	f 8600
H. v. d. Braak, idem	» 8389
J. H. Rietman, Borkelo,	» 7924
H. Sterenborg, Lichtenvoorde,	» 7484

Met verlenging van de opleveringstijd:

H. v. d. Braak, Apeldoorn,	» 8289
H. Sterenborg, Lichtenvoorde,	» 6900

2o. de levering van schoolmeubelen te Harreveld en te Zieuwent; ingek. 6 bilj., als:

F. W. Geurden, Apeldoorn,	f 2440
W. Stomps, Borkelo,	» 1694.50
H. B. Nales, Groenlo,	» 1659
H. H. Acke, Lichtenvoorde,	» 1650
H. W. Koelman, Aalten,	» 1534
H. Sterenborg, Lichtenvoorde,	» 1363
dezelfde, met verlenging van tijd	» 1317

Onder nadere goedkeuring voorloopig gegund.

Zieuwent (gem. Lichtenvoorde), 19 Aug.: het afbreken der bestaande en bouwen eener nieuwe R.-K. par. school, met 3 lokalen, onder beheer van den architect G. te Riele Wz., te Deventer; ingek. 7 bilj., als:

H. B. Nales, Groenlo,	f 8453
H. W. Koelman, Aalten,	» 8417
H. v. d. Braak, Apeldoorn,	» 7800
J. H. Rietman, Borkelo,	» 7705
F. W. Geurden, Apeldoorn,	» 7240
H. Sterenborg, Lichtenvoorde,	» 7239
A. Hultink, Zieuwent,	» 6789

Gegund.

Amsterdam, 19 Aug.: het bouwen van twee huizen aan de Weesperzijde te Nieuweramstel, onder beheer van den architect W. Langhout Gz., te Amsterdam; ingek. 19 bilj.;
hoogste inschr. D. Heijink, f 29,200
minste » A. Aalders, » 23,860

Amsterdam, 19 Aug.: het verrichten van eenige onderhoudswerken aan gebouwen, terreinen, werfinrichtingen enz., behoorende tot de directie der marine; ingekomen 18 bilj.;
hoogste inschr. Th. Ligthart, Amsterdam, f 22,398
minste » firma Meijer en Van de Coelwijk, idem, » 17,980

Amsterdam, 19 Aug.: het maken van eene dubbele buisleiding met accumulator en waterreservoir, ter verbinding van den kolentip der Hollandsche ijzeren spoorwegmaatschappij met de hydraulische inrichting op de Handelskade; ingek. 2 bilj., als:
Gebr. Figee, Haarlem, f 24,810
dezelfde, » 24,810
onder voorwaarde dat de opleveringstermijn 3 maanden verlengd wordt.

Venendaal, 19 Aug: het bouwen eener kerk voor de Ned.-Geref. gemeente (doleerende), te Venendaal;
hoogste inschr. P. Berghoef, Kokkengen, f 11,111
minste » B. v. Kreel, Venendaal, » 8,953

Achttienhoven, 19 Aug.: het bouwen eener school met den bijbel; ingek. 6 bilj.; minste inschr. M. Hartman, te Westbroek, voor f 5885.

's-Hage, 19 Aug.: het bouwen van een winkelhuis met 2 bovenhuizen, onder beheer van den bouwkundige P. A. Amiabel, (onderhands); ingek. 9 bilj., als:

H. v. Bergen Henegouwen,	te 's-Hage,	f 8999
F. Roest,	» idem	» 8895
Van Lith en Fontein,	» idem	» 8883
A. C. Paardenkooper,	» idem	» 8672
P. Houthuis,	» idem	» 8296
S. W. Penquin,	» idem	» 8100
C. J. Streef,	» idem	» 7925
J. L. Werdes,	» idem	» 7899
V. d. Vlagt en De Jong,	» idem	» 6584

Gegund.

Naarden, 20 Aug.: het verbeteren van de woning van den administrateur der garnizoensbakkerij te Naarden, onder beheer der genie, aldaar; ingekomen 6 bilj., als:

J. H. v. Asperen,	te Naarden,	f 1190
J. D. Hafen Jr.,	» idem	» 1150
H. J. Wansink,	» idem	» 955
J. J. Harts,	» idem	» 905
G. Wassink,	» Amersfoort	» 891
E. J. Jurriens,	» Naarden,	» 885
Raming		» 900

Amsterdam, 20 Aug.: het maken van fundeeringen voor 2 petroleumtanks (onderhands); ingek. 13 bilj.; minste inschr. J. van Houwelingen, aldaar, voor f 16,625.

Hoofdplaat, 20 Aug.: de oeverdediging aan den Thomaespolder; ingekomen 12 bilj., als:

P. Monjé, Breskens,	f 21,300
A. v. Popering, Bruinisse,	» 21,049
J. v. d. Plas, Hardinksveld,	» 20,998
H. Adriaassen-Polvliet, Hontenisse,	» 20,797
A. v. d. Beek, Zaamslag,	» 20,780
R. den Exter v. d. Brink, Krabbendijke,	» 20,690
J. Bruggeman, Hansweerd,	» 20,620
P. J. Visser, idem	» 20,575
C. de Wilde, Kattendijke,	» 20,490
H. Klaassen, Neuzen,	» 20,110
P. A. v. d. Velde, idem	» 19,889
D. Tholens, idem	» 19,785

Nieuweramstel, 20 Aug.: het maken eener brug in den verbindingsweg nabij het concertgebouw; ingek. 10 bilj., als:

E. v. d. Eijk en De Waal, Nieuweramstel,	f 5537
J. de Vries, Purmerend,	» 5383
W. Ambachtsheer, Nieuweramstel,	» 4980
W. Schmidt en Hermans, Amsterdam,	» 4900
W. de Leim, Sloten,	» 4660
G. A. v. Spanje, Amsterdam,	» 4600
J. Schmidt, Weesp,	» 4510
H. J. Nederhorst, Gouda,	» 4470
K. Hollander, idem	» 4250
H. Kroon, Nieuweramstel,	» 4213.10

Amsterdam, 20 Aug.: het bouwen van eene zaal en aanhooren aan het paviljoen in het Vondelpark te Amsterdam, onder beheer van den architect W. Hamer; ingek. 29 bilj., als:

Knipper en Vree	te Amsterdam,	f 20,100
Cerlijn en De Haan,	» idem	» 19,550
D. Heijink,	» idem	» 19,450
D. Oosterink,	» idem	» 19,000
J. M. v. d. Veen,	» idem	» 18,985
G. Boon,	» idem	» 18,900
C. Rietsnijder,	» idem	» 18,650
D. H. Zeevat,	» idem	» 18,500
H. Rietsnijder & Zn.,	» idem	» 18,350
H. G. Scholten,	» idem	» 18,200
W. Greeve,	» Buiksloot,	» 17,980
H. Schouten,	» Amsterdam,	» 17,940
J. F. Prenzler,	» idem	» 17,650
Ph. A. Warners,	» idem	» 17,480
Th. Ligthart,	» idem	» 17,442
Ph. S. Reijnierse,	» idem	» 17,300
A. Paans,	» idem	» 17,200
G. Woud,	» idem	» 16,861
C. J. Maks Jz.,	» idem	» 16,680
C. Nieuwstadt,	» idem	» 16,600
K. J. B. v. Damme,	» idem	» 16,490
E. H. Helle,	» idem	» 16,490
B. Cruijff,	» idem	» 16,480
A. J. v. Lienit,	» idem	» 16,280
C. Alberts,	» Nieuweramstel,	» 16,220
P. v. d. Bruin,	» Amsterdam,	» 16,164
Timmer en Furstner,	» idem	» 16,000
R. Cruijff,	» idem	» 15,440
H. C. Dorlas,	» idem	» 14,939

Havelte, 21 Aug., voor rekening der gemeente: 1o. het bouwen van eene nieuwe school met onderwijzerswoning te Darp; minste inschr. H. Slot, te Zwartsluis, voor f 8998.

2o. het verbouwen van de school te Havelte; minste inschr. K. J. Kalt, te Heerenveen, voor f 3184.

3o. idem van de school te Veendijk; minste inschr. H. Slot, te Zwartsluis, voor f 2546.

De werken zijn nog niet gegund; alles is beneden de raming.

Tuil, 22 Aug.: 1o. eenige aardewerken in de dorpspolders Vuren en Heesel, voor rekening van het polderdistrict Tielerwaard.

Perc. 1, onder Vuren; ingek. 7 bilj., als:

H. Dubbeldam, Gorichem,	f 369

E. J. Bakker, Vuren,		f 340
G. v. d. Wal, idem		» 300
Joh. Vink, Spijk,		» 299
A. de Leeuw, Dalem,		» 290
J. Elshout, Wijk,		» 289
B. Sterk, Heukelum,		» 258

Perc. 2, onder Hoenzel; ingek. 17 bilj., als:

Joh. v. Vuuren, Zalt-Bommel,		f 4990
C. A. Swets, Hardinksveld,		» 4850
P. v. 't Verlaat, idem		» 4849
P. W. v. Hattem, Zalt-Bommel,		» 4700
A. de Leeuw, Dalem,		» 4700
H. Dubbeldam, Gorichem,		» 4689
P. Korevaar, Sliedrecht,		» 4560
L. Pannekoek, Herwijnen,		» 4440
P. Sterk, Spijk,		» 4234
C. de Jongh, Hardinksveld,		» 4200
D. A. v. d. Kamp, Rossum,		» 4200
H. Roeloffs, Opijnen,		» 4169
T. H. Swets Tz., Hardinksveld,		» 4147
M. Tromp, Heukelum,		» 4075
G. Zorger, Herwijnen,		» 3900
Joh. Vink, Spijk,		» 3899
J. Elshout, idem		» 3787

2o. de levering van grint; minste inschr. waren: per M³

Geldermalsen, Deil, Enspijk, Rumpt en Gellikum, H. den Breejen, Hardinksveld,	f 1.70
Opijnen, M. Poppel, Hellouw,	» 1.50
Neerijnen, dezelfde,	» 1.46
Herwijnen 2e ged., A. Kooijn, Herwijnen,	» 1.45
Hoenzel, G. Huigen, idem	» 1.40
Vuren, H. den Breejen, Hardinksveld,	» 1.30
Dalem, P. Sterk, Spijk,	» 1.25
Herwijnen 1e ged., Fl. v. Horssen, Hellouw,	» 1.25
Hellouw, M. Poppel, idem	» 1.20
Tiel, H. den Breejen, Hardinksveld,	» 1.15
Waardenburg, A. Kerkhof, Nieuwaal,	» 1.15
Ophemert, M. Selet, Dreumel,	» 1.15
Zennewijnen, dezelfde,	» 1.10
Drumpt, Fl. v. Horssen, Hellouw,	» 1.10
Tuil, M. Poppel, idem	» 1.10
Haaften, G. Poppel, Haaften,	» 1.10
Varik, M. Poppel, Hellouw,	» 1.05

Menaldum, 22 Aug.: het bestoeren van de dubbele streek in de Hommemasteeg te Dronrijp; ingek. 9 bilj., als:

J. de Lange, Harlingen,	f 1647
A. J. v. d. Meij, Berlikum,	» 1265
P. Reinsma, Menaldum,	» 1250
J. T. v. d. Veer, Marsum,	» 1246
J. A. Deelstra, Rinsumageest,	» 1197
P. Bottinga, Leeuwarden,	» 1185
R. Feikema, Dronrijp,	» 1139
H. Hermanides, Harlingen,	» 1138
A. Veenstra, Dronrijp,	» 1117

Gegund.

Nieuwveen, 22 Aug.: het maken en stellen van een eikenhouten vijzelspil met ijzeren beschoeiing in het stoomgemaal van den polder Zevenhoven; ingekomen 5 bilj., als:

M. Rijneveld,	te Mijdrecht,	f 1280
Gebr. C. en G. Verweij,	» Uithoorn,	» 1250
P. S. v. d. Lijn,	» Aarlanderveen,	» 1233
H. Jansaant,	» Nieuwveen,	» 1147
Th. Hakkeling,	» Noorden,	» 1055

's-Hage, 23 Aug.: het onderhouden en herstellen van het rijkspost- en telegraafgebouw te 's-Hage; ingek. 8 bilj., als:

P. Gestman,	te 's-Hage,	f 8539
A. de Waard en J. C. Diercks,	» idem	» 7690
H. v. Wort,	» Scheveningen,	» 7180
C. Klapwijk,	» Rijswijk,	» 6980
A. C. Paardekooper,	» 's-Hage,	» 6700
J. L. Wordes Jr.,	» idem	» 6620
Gebr. M. Houtman en J. A. Houtman,	» idem	» 6597
L. v. Soest,	» idem	» 6580
Raming		» 6030

's-Hage, 23 Aug.: het bouwen van eene nieuwe woning en het inrichten van een magazijn en smederij tot woning, beide voor den dienst der kustverlichting te Scheveningen; minste inschr. J. H. de Swart & Zn., te 's-Hage, voor f 6178.

Nieuweramstel, 23 Aug.: het bestraten en gedeeltelijk ophoogen van den verbindingsweg over eene lengte van 1263.50 M.; ingekomen 17 bilj., als:

J. Smit,	te Weesp,	f 34,500
G. Hening,	» Purmerend,	» 32,000
J. de Vries,	» idem	» 31,989
J. Bovenhof,	» Diemen,	» 29,300
J. Faas,	» Amsterdam,	» 29,100
J. P. Zuiderhoek,	» idem	» 29,000
Kriekaart,	» idem	» 29,000
S. v. Soest,	» Mijdrecht,	» 28,900
L. Pot,	» Buiksloot,	» 28,600
C. Bos,	» Haarlem,	» 28,490
A. Kramers,	» Amsterdam,	» 26,760
W. Ambachtsheer,	» Nieuweramstel,	» 25,300
W. de Léon,	te Sloten,	f 25,100
G. H. v. d. Heijden,	» Arnhem,	» 24,900
C. Versteeg,	» Harderwijk,	» 24,208
J. Smit,	» Utrecht,	» 23,980
P. Boks,	» Amersfoort,	» 23,850

Zutfen, 23 Aug.: het bouwen eener nieuwe school voor lager onderwijs aan de Berkelbogen; ingek. 16 bilj., als:

R. Hanse Jr.,	te Assen,	f 22,047
T. Eijbers,	» Apeldoorn,	» 21,700
H. J. Eijkelboom,	» idem	» 20,531
H. Langenberg,	» Zutfen,	» 20,228
A. J. Uiterwijk,	» idem	» 19,987
L. Nijland,	» idem	» 19,984
J. v. d. Brink,	» Apeldoorn,	» 19,868
J. W. Gourden,	» idem	» 19,619
H. Rood,	» Gorsel,	» 19,469
K. J. Kalt,	» Heerenveen,	» 19,377
C. Liefhebber,	» Enkhuizen,	» 18,987
G. J. Koordeman,	» Zutfen,	» 18,984
G. J. Carmiggelt,	» Brummen,	» 18,884
G. W. Kerkkamp,	» idem	» 17,990
J. Schut,	» idem	» 17,780
A. J. Pasman,	» Zutfen,	» 17,768
Raming		» 20,413

BIJVOEGSEL

VAN

DE OPMERKER

van ZATERDAG 31 AUGUSTUS 1889.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 2 Sept.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het uitvoeren van eenige werken aan de openbare lagere school der 2e klasse op het voormalige Karthuizerkerkhof, aan de school der 3e klasse Anna-Visscherschool aan de Nieuwe-Hoogstraat en aan de school der 4e klasse Roemer-Visscherschool aan den N.-Z.-Voorburgwal. (Herbesteding.)

Terborg (Geld.), te 2 uren, door burg. en weth. van Wisch, in het koffiehuis van Brail:

1o. het bouwen van een schuurtje bij de woning van het hoofd der openbare lagere school te Terborg;

2o. het uitnemen der met glas bezette ramen in een der afscheidingen in de openbare lagere school, het dichten der daardoor ontstane openingen met schotwerk en verder het verplaatsen der schoolborden.

Liessel (N.-Br.), te 3 uren, door den R.-K. priester A. M. van Erp:

1o. het bouwen eener nieuwe pastorie met bijgebouwen te Neerkant, gem. Deurne, met de levering van alle bouwmaterialen;

2o. het maken van fundeeringen voor den bouw eener nieuwe kerk. Inl. bij den architect Corbey, te Roermond. Aanw. 2 Sept., te 12 uren.

Heesd (Geld.), te 6 uren, door het best. van het departement Heesd der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, in het koffiehuis van J. van Ingen: het bouwen van eene bewaarschool c. a. aan de Voorstraat, aldaar. Aanw. 2 Sept., te 4 uren.

Charlois, te 6 uren, door burg. en weth.: het ophalen en vervoeren der fecaliën, vuil en asch uit de kom der gemeente, aldaar, voor den tijd van 5 jaren. Inl. bij den gemeente-architect.

Rotterdam: het bouwen van een heerenhuis aan de Westerkade. Inl. bij de architecten Muller en Droogleever Fortuijn. Aanw. gehouden.

Dinsdag, 3 Sept.

Amsterdam, te 10 uren, door den luitenant-kolonel eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie: het maken van een fort in de Zuiderzee aan het Pampus (2e gedeelte). Bilj. inzenden uiterlijk 2 Sept., vóór 3 uren. Aanw. gehouden. Raming f 606,000.

Utrecht, te 1 uur, door de directie van den Ned. Rijnspoorweg: het leveren en plaatsen van 4 meerpalen en 27 schoorstijlen aan de steigers, station Rotterdam. Aanw. gehouden.

Woensdag, 4 Sept.

Apeldoorn, te 11 uren, door burg. en weth.:

1o. het leveren van brandstoffen;

2o. het leveren van ongeveer 1600 M³ grint;

3o. het vervoer dier grint.

Bolsward, te 12 uren, door burg. en weth.: het afgraven en bestoeren van de Heeremastraat en Hoogstraat en het bestoeren van de bestrating langs de drie posten.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen: de levering van diverse goederen, in 62 perceelen.

Deventer, te 6 uren, voor A. J. Wiltink op Groot Swormink te **Kolmschate**, in het koffiehuis van A. J. Wiltink: het bouwen van een nieuwe boerenwoning op 10 minuten afstand van 't station Kolmschate. Aanw. 2 Sept., te 10 uren.

Donderdag, 5 Sept.

Amsterdam, te 10 uren, door den bouwkundig-ingenieur J. C. Spakler Jr., in het gebouw der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst: **de bovenbouw voor 8 woonhuizen met bovenwoningen op een terrein, gelegen Marnixstraat nabij het Leidscheplein.** *(Zie advert. in nº. 35.)*

Hellevoetsluis, te 11½ uren, door de directie der marine: *a.* het bouwen van een steenkolenloods; *b.* idem van een projectielenmagazijn; *c.* idem van een bewaarderswoning; *d.* het leggen van sporen en bijkomende werken; *e.* het maken van twee aanlegsteigers in de rivier, alles gelegen op een terrein aan de rivier de Oude-Maas, nabij Dordrecht. Inl. bij den hoofdingenieur, te Hellevoetsluis. Aanw. gehouden.

Schiedam, te 12 uren, door burg. en weth.: het vergrooten en verbouwen der openbare school van de St.-Anna-Zusterstraat. Inl. bij den gemeente-architect. Aanw. 2 Sept., te 11 uren. *(Zie advert. in nº. 35.)*

Haarlem, te 2 uren, door burg. en weth.: het maken van eenige overdekte riolen ter vervanging van open goten, met bijbehoorende werken.

Vrijdag, 6 Sept.

Bleiswijk, te 11 uren, in de herberg »de Zwaan": het wederopbouwen van de afgebrande bouwmanswoning van J. Post, aldaar. Inl. bij den architect W. Brandsma Johz., te Kralingen. Aanw. 4 Sept., te 11 uren.

Hengelo (Ov.), te 7 uren, in het koffiehuis van J. W van Wesel: het bouwen van een woonhuis met winkelhuis, voor H. Bonke, aldaar. Aanw. te 5½ uren.

's-Bosch, te 8 uren, door het college van regenten der godshuizen en der algemeene arme, in het oudemannen- en -vrouwenhuis: het bouwen van eene boerderij ten dienste van het geneeskundig gesticht Voorburg, onder Vucht, met bijlevering van het benoodigde. Inl. bij den bouwkundige Th. J. Klompers te 's-Bosch. Aanw. 3 Sept. te 3 uren.

Amsterdam, door de firma De Pesters Kooij & Co.: het maken van diverse bouwwerken aan de Beiersch-bierbrouwerij »de Amstel", aldaar. Inl. bij den architect G. B. Salm.

Zaterdag, 7 Sept.

Hindeloopen, te 11 uren, door burg. en weth.: het uitdiepen van de havengeul over eene lengte van 210 M. Inl. bij den gemeente-opzichter. Bilj. inzenden vóór 10 uren.

Leeuwarden, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van eene wagenloods, ten behoeve der gemeentereiniging op het terrein, gelegen aan de Posthoornsteeg. Bilj. inzenden vóór 12 uren.

Maandag, 9 Sept.

Delfzijl, te 12 uren, door burg. en weth.: het leggen en herleggen van klinker- en keibestrating enz., aldaar, en het uitvoeren van aanverwante werken. Aanw. gehouden.

Dinsdag, 10 Sept.

Utrecht, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen: het verbeteren van een der open rijbanen en het hardmaken van oefeningsterrein bij de kazerne der veldartillerie te Utrecht. Bilj. inzenden uiterlijk 9 Sept., vóór 3 uren. Raming f 3500. (Herbesteding.)

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.: bestek no. 31, het vergrooten van school no. XII met vier lokalen. Aanw. 4 Sept., te 1½ uren. *(Zie advert. in nº. 35.)*

Woensdag, 11 Sept.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van eene vergrooting aan de locomotievenloods, van een open brandstoffenbergplaats en van eenige verdere werken, benevens het leggen van sporen en wissels tot uitbreiding van het station Groningen. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur der staatsspoorwegen, te Amsterdam. Aanw. 4 Sept. Raming f 35,550.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de uitvoering van baggerwerk in het vaarwater der rivier den Neder-Rijn en de Lek, tusschen de kilometerraaien 21 onder Huissen en 117 onder Ammerstol, der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Musquetier, te Utrecht. Aanw. 4 Sept. Raming f 0.17 per M³.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van eenige verfwerken aan de landsgebouwen te 's-Hage. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district, en den hoofdopzichter voor de landsgebouwen Weinberg, beide te 's-Hage. Aanw. 4 Sept., te 9 uren. Raming f 3553.

Donderdag, 12 Sept.

Lochem, te 11 uren, in de sociëteit »de Harmonie": het verbouwen van het woon- en winkelhuis van A. M. Fortuijn. Aanw. te 9 uren.

Vrijdag, 13 Sept.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van rijkstelegraaflijnen in de afd. Utrecht, in 2 perc. Inl. bij de inspecteurs te 's-Hage en Utrecht. Raming: perc. 1 f 660, perc. 2 f 1180.

Zaterdag, 14 Sept.

Rotterdam, te 2½ uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van Schieland in het gemeenelandshuis: het versterken van den dijk te Gouda. Inl. bij den fabriekslandmeter te Rotterdam, en den opzichter J. Oudijk te Nieuwerkerk a/d. Amstel. Aanw. 12 Sept., te 10 uren.

Duisburg (Pruisen), te 11 uren: het graven van eene havenkom en het verwerken der ontgraven specie, bedragende ongeveer 650,000 M³, met verschillende daarmede in-verband-staande werkzaamheden.

's-Hage, te 2 uren, door het ministerie van justitie: het bouwen van een huis van bewaring te Oostburg. Inl. bij den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen, te 's-Hage. Aanw. 9 Sept., van 2½—3 uren. Raming f 11,200. *(Zie advert. in nº. 35.)*

Maandag, 16 Sept.

Maastricht, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de vaartuigen en al hetgeen verder behoort bij het materieel der Nederlandsch-Belgische veren op de rivier de Maas in Limburg, van 1 Jan. '90—31 Dec. '92, voor gemeenschappelijke rekening der Nederlandsche en Belgische regeeringen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en den opzichter Behrens, beide te Maastricht. Aanw. 9 Sept. Raming f 1070 per jaar.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het doen van herstellingen aan de klinkerbestrating van een gedeelte van den grooten rijksweg der 1e klasse no. 7, van Delft tot de Doenkade, deel uitmakende van en behoorende tot de rijks-groote en andere wegen in de prov. Zuid-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur en den opzichter Brak, beide te 's-Hage. Aanw. 9 Sept. Raming f 2070.

Amsterdam, te 11½ uren, door het best. der vereeniging van den H. Vincentius van Paulo, in het lokaal »de Eensgezindheid": het bouwen van een gedeelte school aan de Kerklaan bij het Lange-Bleekerspad, te Amsterdam. Inl. bij den bouwmeester A. C. Bleijs. Aanw. 7 Sept., te 11 uren. *(Zie advert. in nº. 35.)*

Woensdag, 18 Sept.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het maken van werken tot voorziening der beloopen van de doorsnijding van de Piekenwaard, tusschen de kilometerraaien 227 en 230, onder de gemeenten Alem, prov. Noord-Brabant, en Driel, prov. Gelderland. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé en den opzichter Groeneveld, beide te 's-Bosch. Aanw. 11 Sept., te 11 uren. Raming f 8000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken en stellen van de ijzeren bovenbouwen voor zeven draaibruggen en eene hooge vaste brug over het kanaal tusschen Nichtevecht en de schutsluis bewesten Utrecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht, de ingenieurs Kluit, te Amsterdam, en Kooper, te Utrecht, en den adjunct-ingenieur Roskopf, te Utrecht. Aanw. 11 Sept., te 1 uur. Raming f 92,100. (Herbesteding.)

Nieuweramstel, te 12 uren, door burg. en weth.: het leveren en

stellen van van den bovenbouw eener ijzeren ophaalbrug over de Overtoomsche vaart vóór de Kosterstraat. Inl. bij den opzichter der gemeentewerken.

Donderdag, 19 Sept.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het doen van buitengewone beplantingen in het 3e perc. duinen aan den vasten wal van Noord-Holland, gel. '89, behoorende tot de rijkszeewerken in de prov. Noord-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees, te Alkmaar en den opzichter Kooreman, te Petten. Aanw. 12 Sept. Raming ƒ 2900.

Vrijdag, 20 Sept.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het uitvoeren van baggerwerk in de haven en vóór den mond van de haven te Stavoren, behoorende tot de havenwerken in Friesland. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur, beide te Leeuwarden, en den opzichter Oldens, te Sneek. Aanw. 14 Sept. Raming ƒ 6200.

Dinsdag, 24 Sept.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: bestek no. 407, het maken eener spoorweghaven en het verrichten van bijkomende werken te Zuidbroek. Aanw. 17 Sept., te 10 uren. *(Zie advert. in nº. 35.)*

Woensdag, 25 Sept.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de uitvoering van baggerwerk in de rivier de Boven-Merwede, beneden Gorichem. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Roogenboom, te Dordrecht, en den opzichter Van de Kreke, te Gorichem. Aanw. 18 Sept. Raming ƒ 0.25 per M³.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het opruimen van de zandplaat in het bed der rivier de Maas, tusschen de kilometerraaien 215 en 217 der rivierkaart, onder de gemeente Lithooien, prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé en den opzichter Groenen, beide te 's-Bosch. Aanw. 18 Sept. Raming ƒ 0.21 per M³.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Gouda, 21 Aug.: de vergrooting der 1e kosteloozе school; ingekomen 10 bilj., als:

Joh. de Jong Wz, te Gouda, ƒ 18,314
P. A. Burghout, » idem » 18,147
D. Amesz, » idem » 17,960
W. de Jong Wz., » idem » 17,430
P. Vermeer Jz., » idem » 17,171
J. Schuller, » Raamsdonk N.-B., » 16,95J
W. Bokhoven, » Gouda, » 16,353
K. Hollander, » idem » 15,998
C. P. W. Dessing, » idem » 15,900
H. J. Nederhorst, » idem » 15,843
Gegund.

Veenklooster, 22 Aug.: het bouwen van eene nieuwe bijschuur te Lutjewoude, voor H. L. baron van Heemstra, onder beheer van den architect A. Velding, te Buitenpost; ingek. 11 bilj., als:

M. Westra, te Burum, ƒ 3997
P. Zijlstra, » Kollum, » 3660
S. Dijkstra, » idem » 3293
J. v. d. Steeg, » Hardegarijp, » 3285
K. Pijnakker, » Kollum, » 3268
J. Bos, » Twijzel, » 3125
T. Kats, » Kollum, » 3110
J. Oosterhoff, » idem » 3097
D. v. d. Meer, » Kootstertille, » 3074
K. Broersma, » Kollum, » 2906
M. Veenstra, » Augustinusga, » 2766
Gegund.

Bolsward, 23 Aug.: het vertimmeren van het winkelhuis c. a. voor W. Nauta, onder beheer van den architect J. Dijkstra Az.; ingek. 4 bilj., als:

F. S. Ypma, te Bolsward, ƒ 1867
F. R. Feenstra, » idem » 1710
Gebr. J. en S. Tuinstra, » idem » 1652
H. Lammertsma, » idem » 1557
Raming » idem » 1680
Gegund.

Rotterdam, 23 Aug.: het bouwen van een woonhuis aan de Diergaardlaan, onder beheer van de architecten J. Stok & Zn.; ingekomen 4 bilj., als:

Vermeijden en Buschel, te Rotterdam, ƒ 25,980
Pelt en Bakkert, » idem » 23,345
Isaes, » idem » 23,390
J. H. Stelwagen, » idem » 22,900
Gegund.

Zuidhorn 23 Aug.: het uitbaggeren van het Hoerdiep, van af het Hoendiep tot de spoorbrug, in 5 perc. of in massa; massa ingekomen 10 bilj., als:

R. Pathuis, Zoutkamp, ƒ 5597
Rotschäfer, Bedum, » 4883
J. Benninga, idem » 4585
J. v. Noordennen, Harlingen, » 3880
G. T. Praamstra, Veenwouden, » 3600
H. Sterk, Oostrum, » 3600
H. H. Smit, Mineoum, » 3490
De Vries, Dedgum, » 3369
J. B. de Jong, Driesum, » 3350
E. J. de Jong, Winterswoude, » 2600
Gegund.

Neede, 23 Aug., voor rekening der gemeente: 1o. het bouwen eener onderwijzerswoning; ingek. 2 bilj., als:

A. Schepers, te Borkeloo, ƒ 4458
W. Stomps, » idem » 3829

2o. het bouwen eener onderwijzerswoning en school en het leveren van schoolameublement in de buurtschap Broeke; ingek. 1 biljet van T. Eijbers, te Apeldoorn, voor ƒ 9701.

Massa, ingek. 5 bilj., als:

J. B. Lenses, te Neede, ƒ 14,871
A. H. M. Wesselink, » Hengeloo, » 14,100
Markerink, » Neede, » 12,970
G. J. v. Keulen, » idem » 12 780
J. H. Rietman, » Borkeloo, » 12,429

Franeker, 24 Aug.: het verbouwen van de armen-bewaarschool ter uitbreiding van de vrouwen-afdeeling van het geneeskundig gesticht voor krankzinnigen, te Franeker; ingekomen 18 bilj., als:

J. Posthuma, Harlingen, ƒ 9800
Gebr. v. d. Meer, idem » 9500
L. Posthuma, idem » 9450
I. Terpstra, Franeker, » 9195
Tj. Jarigsma, idem » 8939
D. Wetterauw, St.-Jacobiparochie, » 8375
C. IJsbrandij, Franeker, » 8020
C. Jansen, Leeuwarden, » 7978
H. Schuitemaker, Peins, » 7688
G. Brugsma, Franeker, » 7535
P. du Bois, idem » 7443
A. T. Feenstra, Dronrijp, » 7100
W. Annema, Franeker, » 6989

Hellevoetsluis, 26 Aug.: het bouwen van eene school voor meer uitgebreid lager onderwijs, aldaar; ingekomen 7 bilj., als:

W. Moerman, Nieuwhellevoet, ƒ 13,300
A. A. E. Veenenbos, Brielle, » 12,900
A. Vlielander, Nieuwhellevoet, » 12,810
J. Brut, Brielle, » 12,775
J. Kortenhout, idem » 12,750
H. v. Leeuwen, Hellevoetsluis, » 12,479
W. v. Lierde, idem » 12,350
Raming » 12,899

Gestel, 26 Aug.: het bouwen van twee nieuwe woningen voor de gezusters Adams; ingekomen 5 bilj., als:

Van Gerwen, te Woensel, ƒ 1350
L. Tielemans, » Gestel, » 1290
A. v. d. Velden, » idem » 1285
Gubbels, » idem » 1284.40
P. v. d. Velden, » idem » 1281.50
Gegund.

's-Hage, 26 Aug.: het bouwen van eene school voor lager onderwijs aan de Keizerstraat te Scheveningen; ingek. 9 bilj., als:

H. D. F. Meijer, te Leiden, ƒ 58,000
J. I. Werdes Jr., » 's-Hage, » 53,950
W. P. Theeuwisse, » idem » 53,699
K. Hollander, » Gouda, » 52,985
W. v. Leeuwen, » Hellevoetsluis, » 51,110
Gebr. Houtman, » 's-Hage, » 50,687
B. Nieuwenhuijsen, » idem » 48,451
A. Stiehtre, » idem » 48,429
A. C. Paardekooper, » idem » 48,300

Stadskanaal, 26 Aug., voor rekening der gemeente Onstwedde: 1o. het verbouwen der 2e school te Musselkanaal; ingek. 5 bilj., als:

G. Crone, ƒ 1900
B. Kamerling, » 1475
P. v. d. Berg, » 1470
J. Linard, » 1465.90
Joh. Beuns, » 1278
Gegund.

2o. de levering van meubelen in genoemde school; ingek. 8 bilj., als:

J. Meijer, ƒ 308
C. J. Wiaters, » 269.90
G. Crone, » 260
C. J. Maathuis, » 236
P. v. d. Berg, » 235
L. Uiters, » 227
B. Kamerling, » 220
Joh. Beuns, » 216
Gegund.

Amsterdam, 26 Aug.: het bouwen van een pakhuis met kantoor voor de firma Willem van Rijn, te Amsterdam, onder beheer van den architect R. A. Beij; ingek. 16 bilj., als:

W. Kroon, te Nieuweramstel, ƒ 8640
H. Kroon, » idem » 8453
S. v. Soest, » Mijdrecht, » 8100
C. P. W. Dessing, » Gouda, » 7890
C. Alberts, » Nieuweramstel, » 7849
F. G. Degenhardt, » Amsterdam, » 7500
G. v. Berkum, » idem » 7450
J. Boerhoff, » Diemen, » 7434
Knipper en Vree, » Amsterdam, » 7130
D. Heijink, » idem » 6925
J. M. v. d. Veen, » idem » 6785
C. Nieuwstad, » idem » 6464
E. R. Kuijpers, » idem » 6440
J. Schaafstra, » idem » 6414
W. Boom, » idem » 6290
K. Hollander, » Gouda, » 5967

Amsterdam, 26 Aug.: het bouwen van een woonhuis in de Sarphatistraat, voor Mr. F. S. van Nierop, onder beheer van den architect Jan Springer; ingek. 8 bilj., als:

A. Paans, te Amsterdam, ƒ 83,900
K. J. B. v. Damme, » idem » 83,950
E. H. Helle, » idem » 82,500
D. Oosterink, » idem » 79,700
C. Alberts, » Nieuweramstel, » 77,149
P. C. Rijnierse, » Amsterdam, » 70,700
E. R. Kuipers, » idem » 65 884
Timmer en Fürstner, » idem » 64,399

Breda, 26 Aug., voor rekening der gemeente: 1o. het leveren van kiezelzand voor het onderhoud der voetpaden in het Valkenberg; ingek. 3 bilj., als:

C. de Kanter, te Breda, ƒ 180
M. Bakkeren, » Prinsenhage, » 168
J. Pals, » Made, ƒ 2.79 per M³

2o. het leveren en verwerken van 60 M³ steenslag voor het onderhoud der grintwegen; ingek. 2 bilj., als:

C. de Kanter, te Breda, ƒ 478
M. Bakkeren, » Prinsenhage, » 445
Gegund.

Dordrecht, 26 Aug.: het herstellen van den houten steiger, het verhoogen van kaaimuren, het ophalen en rechtzetten van eene schutting en bijbehoorende grondwerken, alles langs het Handelsterrein aan den 's-Gravendeelschen dijk; ingek. 6 bilj.; minste inschr. Adr. Blijlevens, te Made (N.-Br.), voor ƒ 7987. Gegund.

Amsterdam, 26 Aug.: het bouwen eener school en een hulpwacht voor de brandweer in de 2e-Parkstraat; ingek. 19 bilj., als:

Meijer en V. Koolwijk, te Amsterdam, ƒ 38,740
E. H. Helle, » idem » 37,960
A. Paans, » idem » 37,800
C. J. Maks Jr., » idem » 37,773
K. J. B. v. Damme, » idem » 37,530
H. R. Hendriks, » Os, » 37,200
P. S. Reijnierse, » Amsterdam, » 36,800
W. Greeve, » Buiksloot, » 36,670
J. F. Preusler, » Amsterdam, » 36,400
Peeters en Roeloffzen, » idem » 35,900
C. Nieuwstadt, » idem » 35,000
H. C. Dorlas, » idem » 34,946
G. Woud, » idem » 34,443
G. A. v. Spanje, » idem » 34,400
W. Westerhof, » Weesp, » 34,338
M. de Lange, » Harderwijk, » 34,090
L. J. Metz, » Zalt-Bommel, » 33,892
H. Schouten, » Amsterdam, » 33,378
F. Raaijmakers, » idem » 33,368

Haarlem, 27 Aug.: het bouwen van eene nieuwe villa op »Klein-Berkerode", onder beheer van den architect D. E. L. van den Arend; ingek. 13 biljetten;

hoogste inschr. Van Leeuwen, ƒ 16,400
minste » H. v. Es, » 13,332

Het werk is nog niet gegund.

Nes en Zwaluwehoort a/d. Amstel, 27 Aug.: het bouwen van eene kerk met toren, sacristie, pastorie, kosterswoning en afsluithek, voor het kerkbest. van den H. Urbanus, onder beheer van den architect-civiel-ingenieur Joseph Th. J. Cuijpers, te Amsterdam; ingekomen 30 bilj., als:

B. J. Wichers en Etman, Lobit, ƒ 109,999
C. Busman, Amsterdam, » 109,230
A. v. Meer, Zevenbergen, » 107,000
N. de Bruijn, Diemerbrug, » 106,600
S. F. Mark, Uithoorn, » 106,000
N. Perquin, Berkel, » 105,900
P. Reinierse, Amsterdam, » 105,000
P. J. de Bruijn, Diemerbrug, » 105,000
A. Aalders, Amsterdam, » 104,000
W. H. Greve, Buiksloot, » 103,800
H. J. Nederhorst, Gouda, » 103,300
W. Westerhof, Weesp, » 103,240
H. J. Hendriks, Os, » 103,000
A. J. v. Liemt, Amsterdam, » 102,960
H. Schouten, idem » 101,800
J. C. Maks Jr., idem » 101,480
J. Gosseling, idem » 99,880
D. Oosterink, idem » 99,800
W. G. v. Berkum, idem » 99,680
A. Paans, idem » 99,500
E. H. Helle, idem » 99,100
C. J. v. Damme, idem » 98,400
J. P. H. Muhlstaf, Leiden, » 98,000
G. H. v. Spanje, Amsterdam, » 97,900
J. Stenters, Haarlem, » 97,700
L. Vlasman, Amsterdam, » 97,335
P. Dessing, Gouda, » 96,800
G. H. de Vos, Utrecht, » 95,800
F. Raaijmakers, Nieuweramstel, » 95,000
J. v. Groenendael, idem » 93,715
Gegund.

Amsterdam, 27 Aug.: het verrichten van eenige onderhoudswerken aan de mariniers-kazerne en het provoostgebouw op 's rijkswerf aldaar; ingek. 13 bilj.;

hoogste inschr. E. v. d. Eijk en De Waal, Amsterdam, ƒ 6950
minste » C. J. Maks Jr., idem, » 4699

Rotterdam, 27 Aug.: het bouwen van eene bewaarschool aan de Zomerhofstraat; ingek. 8 bilj., als:

A. de Haan, te Rotterdam, ƒ 25,749
A. Kos Koolhaalder, » idem » 25,155.55
C. J. v. Tussenbroek, » idem » 25,480
J. H. Stelwagen, » idem » 25,390
H. J. Heiman & Zn., » idem » 24,444
P. Vermeijden Az., » idem » 24,350
W. Zanneveld, » Kralingen, » 24,180
P. G. Winters, » idem » 23,968
Gegund.

Arnhem, 27 Aug.: het verbouwen van het winkelhuis in de Bakkerstraat no. 44, aldaar, onder beheer van de architecten Van Gendt en Nieraad; ingekomen 7 bilj., als:

Horstink en Grilman, te Arnhem, ƒ 1825
Gebr. v. Daalen, » idem » 1594
Lamb. Hasselbach, » idem » 1466
B. Bolder, » idem » 1462
W. Lensink & Zn., » idem » 1296
P. Mullaart en H. Hartkamp, » idem » 1250
D. J. Hiddink, » idem » 1129
Gegund.

's-Hage, 28 Aug.: het maken van zeven

kribben en het verlengen van twee rijkskribben tot verbetering van de rivier den IJsel, onder de gemeente Gorsel; ingekomen 8 bilj., als:

C. Visser Gz.,	Sliedrecht,	f 7500
F. Beenbakker Gz.,	idem	» 7168
F. E. Terwindt,	Pannerden,	» 7115
J. H. v. Heezewijk,	Lobit,	» 6990
J. v. d. Plas,	Hardinksveld,	» 6960
J. H. Hoijinck,	Pannerden,	» 6789
J. L. Pauwen,	idem	» 6635
P. Hell,	Zwolle,	» 6473
Raming		» 7300

Amsterdam, 28 Aug.: het maken van een magazijn voor berging van nat schietkatoen, wachterswoning, toegangsweg, opritsteiger en verdere bijbehoorende werken in den Grooten IJpolder en aan het Noordzeekanaal, tegenover zijkanaal E; ingek. 32 bilj.;
hoogste inschr. A. J. Schouten, Utrecht, f 103,080
minste » Ph. Verbruggen, Waddinksveen, » 73,400

Kampen, 28 Aug.: het aansluiten van de kazerne en het militair hospitaal te Kampen aan de waterleiding aldaar, onder beheer der genie, te Zwolle; ingek. 6 bilj., als:

Van der Meulen,	te Kampen,	f 1249
De Gilde,	» IJselmuiden,	» 1243
Van Olst,	» Kampen,	» 1192
Telder,	» idem	» 1175
Dalhuizen,	» idem	» 1172.27
H. v. Dijk Hz.,	» idem	» 1117
Raming		» 1270

Tiel, 28 Aug.: het vergrooten en bijbouwen van een lokaal met overdekte gang, privaten enz., aan de school voor kosteloos onderwijs te Tiel, met bijlevering van eenig schoolameublement, onder beheer van den gemeente-architect C. van Weerden; ingek. 4 bilj., als:

J. v. Doesburg,	te Tiel,	f 3760
P. G. Mooring,	» Zalt-Bommel,	» 3747
K. W. Valstar,	» Tiel,	» 3682
J. de Weijer,	» idem	» 3398

Gegund.

Nijmegen, 28 Aug., voor rekening van het polderdistrict »Circul van de Ooij": 1o. het maken van drie bermen aan de binnenzijde van den Ooischen bandijk, ter lengte van 213 M., in hectometerpalen 80—94; ingek. 11 bilj., als:

W. v. Hasselt, Nijmegen,	f 4942
D. A. v. d. Kaaij, Rossem,	» 4800
P. Sterk, Spijk,	» 4299
W. H. de Haan, Elden,	» 4280
C. v. d. Meijden, Hardinksveld,	» 4200
P. v. 't Verlaat, idem	» 3737
G. v. Hezewijk, Nijmegen,	» 3846
J. de Jong Az., Ammerstol,	» 3485
W. H. Swets, Hardinksveld,	» 3127
K. J. Versteeg, Venloo,	» 3100
A. Geldens, Lit,	» 3087

2o. het uithoogen van een gedeelte buitendossering van den Ooischen dijk, ter lengte van 100 M., in hectometerpalen no. 93 en 94; ingek. 4 bilj., als:

A. Geldens, Lit,	f 275
L. Jansen, Oss,	» 244
W. v. Hasselt, Nijmegen,	» 199
G. W. v. Benewijk, idem	» 190

De werken zijn aan de minste inschr. gegund.

Kralingen, 28 Aug.: het bouwen van een woonhuis en schuur enz., achter de Kortekade in den polder Prins-Alexander, onder beheer van den architect W. Brandsma Jzhz.; ingekomen 6 bilj., als:

Hoogerwerf en Treijsel, Rotterdam,	f 4876
W. v. Verre, Kapelle a/d. IJsel,	» 3400
W. v. Dort, Kralingen,	» 3225
W. Bokhoven, Gouda,	» 3187
M. Tieleman, Kralingen,	» 2787
Polt en Bakkert, Rotterdam,	» 2840

Gegund.

Neuzen, 28 Aug.: de gewone onderhouds- en vernieuwingswerken aan de waterkeering van den Pierssenspolder enz.; ingek. 5 bilj., als:

J. Jansen, Neuzen,	f 519
A. v. d. Beek, Zaamslag,	» 449
D. Tholens, Neuzen,	» 430
J. de Bree Fz., Hoek,	» 423
A. de Kesning, idem	» 372
Raming	» 485

Amsterdam, 28 Aug.: het uitbreiden en verbouwen van de bestaande stoomdrukkerij aan den N. Z.-Voorburgwal te Amsterdam, voor de firma Roeloffzen en Hubner, onder beheer van den ingenieur-architect A. L. van Gendt; ingek. 36 bilj., als:

J. J. Boekholts,	te Amsterdam,	f 56,800
G. D. v. Doorn,	» idem	» 56,600
G. A. v. Spanje,	» idem	» 56,200
G. J. Ph. Zuiderhoek,	» idem	» 55,000
Peeters en Roelofse,	» idem	» 54,600
Firma Knipper en Vree,	» idem	» 53,800
J. J. P. Thüring,	te Amsterdam,	f 53,400
C. Rietsnijder,	» idem	» 53,350
D. Heijink,	» idem	» 53,250
J. J. Goseling & Zn.,	» idem	» 53,200
W. Greve,	» Buiksloot,	» 53,000
H. C. Dorlas,	» Amsterdam,	» 52,986
C. J. Maks Jz.,	» idem	» 52,910
W. A. G. Jansen,	» Utrecht,	» 52,900
P. Schmidt en E. Hermans,	» Amsterdam,	» 52,900
W. G. v. Herkum,	» idem	» 52,800
H. J. Meekers,	» idem	» 52,311
G. Woud,	» idem	» 52,225
G. Boon,	» idem	» 52,128
H. Rietsnijder & Zn.,	» idem	» 52,120
A. J. v. Lient,	» idem	» 52,100
P. S. Rijnierse,	» idem	» 52,000
C. Alberts,	» Nieuweramstel,	» 51,230
D. Oosterink,	» Amsterdam;	» 50,975
Th. Ligthart,	» idem	» 50,043
H. Schouten,	» idem	» 49,960
J. F. Prenzler,	» idem	» 49,950
P. A. Warners,	» idem	» 49,663
E. H. Belle,	» idem	» 49,440
K. J. B. v. Damme,	» idem	» 49,317
D. Cerlijn & Zn. en A. J. de Haan,	» idem	» 48,980
C. Nieuwstad,	» idem	» 47,600
E. R. Kuipers,	» idem	» 47,425
H. R. Hendriks,	» Os,	» 47,400
B. v. Baaren,	» Amsterdam,	» 47,390
D. Schut,	» idem	» 45,990

Gegund.

Haarlem, 29 Aug.: het uitvoeren van eenige onderhoudswerken, ten behoeve van de Keulsche-vaart in Noord-Holland, bestek no. 157, dienst '89; ingek. 7 bilj., als:

C. v. Boven, Nieuweramstel,	f 3200
I. Pot, Buiksloot,	» 2890
A. Helder, Amsterdam,	» 2793
B. Vermolen, Weesp,	» 2740
J. Boverhof, Diemen,	» 2690
N. Mol, Muiden,	» 2435
R. Barneveld, Vreeswijk,	» 2180
Raming	» 2500

's-Hage, 29 Aug.: de levering van ijzer, ten behoeve van de staatsspoorwegen op Sumatra, (perc. VIII); ingekomen 7 bilj., als:

Hotz & Co.,	Rotterdam,	f 6194.12
Dikema en Chabot,	idem	» 4944.84
Gebr. Van der Vliet,	Amsterdam,	» 4684.95
R. S. Stokvis en Zonen,	Rotterdam,	» 4374.67⁵
E. J. de Jong,	idem	» 4236.77
J. A. v. Laer,	Amsterdam,	» 4094.37⁵
W. Bernet & Co.,	idem	» 4027.42⁵

Gegund.

Groningen, 30 Aug.: het maken van twee paar ijzeren deuren in de Westerhavensluis en eene houten boven- en dito benedendeur in de Oosterhavensluis, beide te Groningen; ingek. 6 bilj., als:

A. E. Stijkel, Appingedam,	f 3226
J. ten Horn, Veendam,	» 3150
H. v. Dijk, Groningen,	» 2990
A. E. Stijkel, Appingedam,	» 2926
J. Lukson, Zuidwolde,	» 2500
Raming	» 2620

's-Bosch, 30 Aug.: het opruimen van ondiepten en het uitvoeren van verdere werken in de gekanaliseerde Dieze, provincie Noord-Brabant; minste inschr. Corn. de Groot, te Sliedrecht, voor f 7896
Raming » 7500

's-Hage, 30 Aug., onder beheer van het ministerie van waterst. enz.: 1o. het herstellen en verbeteren van rijkstelegraaflijnen in de afd. Venloo; ingekomen 5 bilj., als:

J. J. Bosma, Langezwaag,	f 1888
W. v. Dijk, Jutfaas,	» 1598
G. v. Hulten, Waalwijk,	» 1550
L. v. Well, Arcen,	» 1493
K. Sneyders de Vogel, Schiedam,	» 1485
Raming	» 2000

2o. het herstellen en verbeteren van rijkstelegraaflijnen in de afd. Arnhem; ingekomen 7 bilj., als:

P. v. Essen, Halfweg,	f 1187
W. v. Dijk, Jutfaas,	» 1099
J. v. Deutekom, Zoelmond,	» 1089
J. J. Bosma, Langezwaag,	» 1067
H. A. Ezerman, Zutfen,	» 1049
K. Sneijders de Vogel, Schiedam,	» 1028
Th. Troost, Arcen,	» 859
Raming	» 1150

Leeuwarden, 30 Aug: het beplanten van een gedeelte rijksweg van Leeuwarden naar de Groninger grens, met het opruimen van eenig hakhout en het effenen der bermen; ingekomen 4 bilj.; minste inschr. M. R. van der Molen, te Buitenpost, voor f 1016
Raming » 1020

Amsterdam, 30 Aug.: het bouwen van twee woonhuizen, ziekenbarak, gymnastieklokaal met bijbehoorende werken, voor het Ned.-Israëlietisch jongensweeshuis, aan den Binnenamstel; ingek. 27 bilj., als:

G. Roelofsen,	te Amsterdam,	f 60,900
R. Cruijff,	» idem	» 57,400
W. Voskuijl,	» idem	» 56,900
C. Rietsnijder,	» idem	» 55,890
Knipper en Vree,	» idem	» 55,200
H. Rietsnijder & Zn.,	» Nieuweramstel,	» 54,980
D. Oosterink,	» Amsterdam,	» 54,900
Timmer en Furstner,	» idem	» 54,200
J. Prenzler,	» idem	» 53,900
Peeters en Roelofsen,	» idem	» 53,888
J. J. Goseling & Zn.,	» idem	» 51,790
K. J. B. v. Damme,	» idem	» 51,750
J. J. Boekholts,	» idem	» 51,600
D. Cerlijn en A. J. De Haan,	» idem	» 51,500
W. Grese,	» Buiksloot,	» 51,410
C. J. Maks Jz.,	» Amsterdam,	» 51,300
R. Timmer,	» idem	» 50,815
A. J. v. Lient,	» idem	» 49,700
B. v. Baaren,	» idem	» 49,650
C. Alberts,	» Nieuweramstel,	» 49,613
P. S. Rijnierse,	» Amsterdam,	» 49,200
J. N. Hendrix,	» idem	» 49,184
Ph. A. Warners,	» idem	» 48,940
J. Koster,	» idem	» 47,480
D. W. Venemans,	» idem	» 45,230
D. Schut,	» idem	» 44,990
E. R. Kuipers,	» idem	» 43,990

Dordrecht, 30 Aug., voor rekening der Vier polders: 1o. het leveren van 1500 M³ grint op verschillende plaatsen; minste inschr. A. den Breeje, voor f 2096.

2o. het verwerken der grint; minste inschr. K. v. Pelt, voor f 839; beide gegund.

Middelburg, 30 Aug.: het leveren en storten van steenen en het maken eener laagwaterbezetting tot voortzetting van de oeververdediging voor Neuzen; minste inschr. A. Tholens Dz., te Neuzen, voor f 15,707
Raming » 17,800

BIJVOEGSEL

VAN

DE OPMERKER

van ZATERDAG 7 SEPTEMBER 1889.

AANKONDIGINGEN

VAN

AANBESTEDINGEN.

Maandag, 9 Sept.

Arnhem, te 11 uren, door den architect J. H. Persijn, in het Centraalgebouw: het bouwen van een woonhuis met bovenwoning op een terrein aan de Prins-Hendrikstraat, aldaar.

Delfzijl, te 12 uren, door burg. en weth.: het leggen en herleggen van klinker- en keibestrating enz., aldaar, en het uitvoeren van aanverwante werken. Aanw. gehouden.

Groningen, te 8 uren, door de firma Botje Ensing & Co., in het koffiehuis »de Slingerij": het bouwen van eene nieuwe hellingschuur en woning en het verplaatsen eener bestaande schuur, met bijlevering van al het benoodigde. Inl. bij den architect N. W. Lit, te Groningen.

St.-Annaparochie (Fr.), door burg. en weth. van Het Bilt: het herstellen en maken van de kachels in de openbare lagere scholen in de gemeente, en het leveren van 4 nieuwe kachels.

St.-Annaparochie (Fr.), door burg. en weth. van Het Bilt: het maken van 5 deurkozijnen in de 3 scholen onder St.-Jacobiparochie.

Dinsdag, 10 Sept.

Utrecht, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen: het verbeteren van een der open rijbanen en het hardmaken van oefeningsterrein bij de kazerne der veldartillerie te Utrecht. Bilj. inzenden uiterlijk 9 Sept., vóór 3 uren. Raming f 5200. (Herbesteding.)

Neuzen, te 11 uren, door burg. en weth.: het maken van klinker- en keibestrating.

Zutfen, te 11 uren, namens W. Wisseborn, in het café Bellevue: het bouwen van een schuur met veestalling, overdekte mestplaats en zeven woningen op een terrein gelegen aan de Groensteeg, aldaar.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.; bestek no. 31, het vergrooten van school no. XII met vier lokalen. Aanw. gehouden. (*Zie advert. in nº. 35.*)

Sneek, te 12 uren, bij W. F. van der Molen: het wederopbouwen van het afgebrande boerenhuis onder Nijland, voor C. W. graaf van Limburg Stirum, te Arnhem. Aanw. 9 Sept. te 11 uren.

Staphorst (Ov.), te 1 uur, door burg. en weth.:

1o. het verbouwen van de privaten met bergplaats voor turf bij school no. 1 te Rouveen;

2o. het bouwen van privaten bij school no. 2 te Staphorst. Aanw. te 10 uren, te beginnen bij de school te Staphorst.

Zutfen, te 8 uren, door het best. der christelijke school, in een der lokalen: het bouwen eener 2de christelijke school.

Woensdag, 11 Sept.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van eene vergrooting aan de locomotievenloods, van een open brandstoffenbergplaats en van eenige verdere werken, benevens het leggen van sporen en wissels tot uitbreiding van het station Groningen. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur der staatsspoorwegen, te Amsterdam. Aanw. gehouden. Raming f 35,550.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de uitvoering van baggerwerk in het vaarwater der rivier den Neder-Rijn en de Lek, tusschen de kilometerraaien 21 onder Huissen en 117 onder Ammerstol, der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Musquetier, te Utrecht. Aanw. gehouden. Raming f 0.17 per M³.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van eenige verfwerken aan de landsgebouwen te 's-Hage. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district, en den hoofdopzichter voor de landsgebouwen Weinberg, beide te 's-Hage. Aanw. gehouden. Raming f 3183.

Bolsward, te 12 uren, door burg. en weth.: het afgraven en herkeien van de Heerenstraat en Hoogstraat en het herkeien van de bestrating langs »de Drie posten". (Herbesteding.)

Donderdag, 12 Sept.

Lochem, te 11 uren, in de sociëteit »de Harmonie": het verbouwen van het woon- en winkelhuis van A. M. Fortuijn. Aanw. te 9 uren.

Buitenpost, te 11 uren, door den burgemeester van Achtkarspelen: het maken van eene nieuwe kap op het hoofdgebouw van het gemeentehuis, met bijlevering van de daartoe benoodigde materialen. Aanw. 12 Sept., te 9 uren.

Vrijdag, 13 Sept.

Leeuwarden, te 12 uren, door burg. en weth. van Leeuwarderadeel: het uitvoeren van verfwerken aan gebouwen, bruggen enz., in 11 perc. Inl. bij den gemeente-opzichter L. B. Wesselius, te Huizum.

Leeuwarden, te 12 uren, door burg. en weth. van Leeuwarderadeel: de levering van 250 stère harde straatpuin, in 4 perc. Inl. bij den gemeente-architect L. B. Wesselius, te Huizum. (Herbesteding.)

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van rijkstelegraaflijnen in de afd. Utrecht, in 2 perc. Inl. bij de inspecteurs te 's-Hage en Utrecht. Raming: perc. 1 f 660, perc. 2 f 1180.

Middelburg, te 1½ uren, door burg. en weth.: het maken van een scheidingsmuur in een der gebouwen van de voormalige commerciewerf te Middelburg. Aanw. 10 Sept., van 11—12 uren.

Ried (Fr.), door de vereeniging »Coöperatieve zuivelbereiding": het maken van een zoodanig gebouw. Inl. bij G. Klaversma, te Schalsum. Aanw. 11 Sept., te 3 uren.

Zaterdag, 14 Sept.

Rotterdam, te 9½ uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van Schieland in het gemeenelandshuis: het versterken van den dijk te Gouda. Inl. bij den fabriekslandmeter te Rotterdam, en den opzichter J. Oudijk te Nieuwerkerk a/d. Amstel. Aanw. 12 Sept., te 10 uren.

Wonseradeel, te 10½ uren, door burg. en weth.: het amoveeren van eene brug en het daarvoor in de plaats stellen van een dam met pomp, beschoeiing en opslagplaats te Exmorra. Aanw. 10 Sept., te 11½ uren.

Duisburg (Pruisen), te 11 uren: het graven van eene havenkom en het verwerken der ontgraven specie, bedragende ongeveer 650,000 M³, met verschillende daarmede in-verband-staande werkzaamheden.

's-Hage, te 2 uren, door het ministerie van justitie: het bouwen van een huis van bewaring te Oostburg. Inl. bij den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen, te 's-Hage. Aanw. 9 Sept., van 2½—3 uren. Raming f 11,300. (*Zie advert. in nº. 35.*)

Bierum (Gr.), te 5 uren, door burg. en weth.:

1o. het doen van eenige vertimmeringen aan de schoolgebouwen te Bierum, Godlinze, Holwierde, Krewerd en Losdorp, in 5 perc.;

2o. het maken en leveren van 118 nieuwe schoolbanken. Inl. bij den opzichter B. Wiertsema. Aanw. 14 Sept., te 10 uren te Krewerd, 11 uren te Holwierde, 1 uur Godlinze, 2½ uren te Losdorp en 4 uren te Bierum.

Leeuwarden, te 6 uren, bij A. G. van der Meij: de behouwing der perceelen 9, 10, 11 en 12, hoek Willemskade—Westergracht. Aanw. 9 Sept., te 10 uren.

Groningen, te 8 uren, door den architect W. van der Heide, bij J. Koster Laar: het afbreken van de bestaande fabriek aan den Nieuwenweg te Groningen, en het bouwen van een nieuwe dakpannenfabriek met woningen in de gemeente Noorddijk, aan den weg van Groningen naar Delfzijl.

Maandag, 16 Sept.

Maastricht, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de vaartuigen en al hetgeen verder behoort bij het materieel der Nederlandsch-Belgische veren op de rivier de Maas in Limburg, van 1 Jan. '90—31 Dec. '92, voor gemeenschappelijke rekening der Nederlandsche en Belgische regeeringen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en den opzichter Behrens, beide te Maastricht. Aanw. 9 Sept. Raming f 1070 per jaar.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het doen van herstellingen aan de klinkerbestrating van een gedeelte van den grooten rijksweg der 1e klasse no. 7, van Delft tot de Donkade, deel uitmakende van en behoorende tot de rijks-groote en andere wegen in de prov. Zuid-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur en den opzichter Brak, beide te 's-Hage. Aanw. 9 Sept. Raming f 2070.

Amsterdam, te 11½ uren, door het best. der vereeniging van den H. Vincentius van Paulo, in het lokaal »de Eensgezindheid": het bouwen van een gedeelte school aan de Kerklaan bij het Lange-Bleekerspad, te Amsterdam. Inl. bij den bouwmeester A. C. Bleijs. Aanw. gehouden. (*Zie advert. in nº. 36.*)

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-inrichtingen: de levering van 35,000 KG. messingplaat D 0,0023, ten behoeve van de artillerie-pyrotechnische werkplaats in Ned.-Indië, ged. '90.

Amsterdam, door den directeur der assurantie-maatschappij tegen brandschade »de Nederlanden", Ch. M. Henny, te Zutfen: het amoveeren van 2 perceelen, hoek Kalverstraat en Sophiaplein en het daarterplaatse bouwen van een winkelhuis met bovengelegen kantoorlokalen. Inl. bij den architect Evert Breman, te Amsterdam.

Dinsdag, 17 Sept.

Sneek, te 12 uren, door den burg. van Wymbritseradeel: het uitdiepen van de Westhemmer opvaart, voor het gedeelte loopende van de kerk te Westhem tot in de Sneeker—Bolswarder zeilvaart, lang 1560 M., waarvan 1510 M. door slatting en 50 M. door baggering moet plaats hebben. Aanw. 13 Sept., te 10 uren.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van staatsspoorwegen aan het centraalbureau: bestek no. 499, het afbreken van eene wachterswoning bij KM. … en het wederopbouwen van die woning nabij den overweg in de Breedestraat bij KM. …, ten behoeve van den spoorweg van Elst naar Dordrecht. Aanw. 9 Sept., te 1 uur. (*Zie advert. in nº. 36.*)

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van staatsspoorwegen, aan het centraalbureau:

1o. bestek no. 135, de levering van eiken wisselhout;

2o. bestek no. 136, idem van eiken dwarsliggers; in 6 perc.;

3o. bestek no. 137, idem van stalen spoorstaven, stalen lasch-, onderleg-, eind- en tandplaten, stalen veerbouts, schroef- en klembouten en ijzeren haakbouten. (*Zie advert. in nº. 36.*)

Amsterdam, door den architect Evert Breman: het amoveeren van een fabrieksgebouw c.a. aan de Falckstraat, te Amsterdam, en het daarterplaatse bouwen van een Fröbelschool met bovenwoning voor de directrice.

Woensdag, 18 Sept.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het maken van werken tot voorziening der beloopen van de doorsnijding van de Piekenwaard, tusschen de kilometerraaien 227 en 230, onder de gemeenten Alem, prov. Noord-Brabant, en Driel, prov. Gelderland. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé en den opzichter Groenen, beide te 's-Bosch. Aanw. 11 Sept., te 11 uren. Raming f 8000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken en stellen van de ijzeren bovenbouwen voor zeven draaibruggen en eene hooge voetbrug over het kanaal tusschen Nichtevecht en de schutsluis bewesten Utrecht, behoorende tot de werken voor den aanleg

van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht, de ingenieurs Kluit, te Amsterdam, en Kemper, te Utrecht, en den adjunct-ingenieur Roskopf, te Utrecht. Aanw. 11 Sept., te 1 uur. Raming f 92,100. (Herbesteding.)

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het gedeeltelijk opruimen van een in de rivier de Boven-Merwede, onder de gemeente Sleeuwijk, gezonken steenlaadt. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom, te Dordrecht, en den opzichter Van de Kreke, te Gorichem.

Vianen, te 11 uren, door notaris A. B. van Hoeven: het maken van een puinbestorting met bijbehoorende werkzaamheden tegen het buitenbeloop van de kade aan de Lek, even boven de kom van het dorp Everdingen, beginnende bij het klaphek van Van Lanschot lang ongeveer 298 M., in 2 perc. Inl. bij genoemden notaris en Swets, te Leksmond. Aanw. 14 Sept., te 11 uren.

Nieuweramstel, te 12 uren, door burg. en weth.: het leveren en stellen van van den bovenbouw eener ijzeren ophaalbrug over de Overtoomsche vaart voor de Kostverstraat. Inl. bij den opzichter der gemeentewerken.

Donderdag, 19 Sept.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het doen van buitengewone beplantingen in het 2e perc. duinen aan den vasten wal van Noord-Holland, ged. '89, behoorende tot de rijkszeewerken in de prov. Noord-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees, te Alkmaar en den opzichter Kooreman, te Petten. Aanw. 12 Sept. Raming f 2500.

Vrijdag, 20 Sept.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het uitvoeren van baggerwerk in de haven en voor den mond van de haven te Stavoren, behoorende tot de havenwerken in Friesland. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur, beide te Leeuwarden, en den opzichter Oddens, te Sneek. Aanw. 14 Sept. Raming f 6200.

Dinsdag, 24 Sept.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: bestek no. 497, het maken eener spoorweghaven en het verrichten van bijkomende werken te Zuidbroek. Aanw. 17 Sept., te 10 uren. (*Zie advert. in nº. 35.*)

Woensdag, 25 Sept.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de uitvoering van baggerwerk in de rivier de Boven-Merwede, beneden Gorichem. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom, te Dordrecht, en den opzichter Van de Kreke, te Gorichem. Aanw. 18 Sept. Raming f 0.25 per M³.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het opruimen van de zandplaat in het bed der rivier de Maas, tusschen de kilometerraaien 215 en 217 der rivierkaart, onder de gemeente Lithoijen, prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Stieltjes Parvé en den opzichter Groenen, beide te 's-Bosch. Aanw. 18 Sept. Raming f 0.21 per M³.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van voltooiingswerken voor het kanaalgedeelte van nabij den St.-Antoniedijk, gemeente Diemen, tot de Oude Vecht te Nichtevecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht, en den ingenieur Kluit, te Amsterdam. Aanw. 18 Sept., te 10 uren. Raming f 9600.

Donderdag, 3 Oct.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van gordingwerken in de deurkassen van de voormalige keersluis te Buiksloot, behoorende tot de werken van het Noord-Hollandsch kanaal. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees, te Alkmaar, en den opzichter Clausing, aan de Willemsluizen. Aanw. 26 Sept. Raming f 1170.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het herstellen der benedendeuren van de groote opening der schutsluis te Purmerend, behoorende tot de werken van het Noord-Hollandsch kanaal. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees, te Alkmaar, en den opzichter Dirks, te Purmerend. Aanw. 26 Sept. Raming f 4900.

Op onbepaalden datum.

Arum (Fr.): het doen van eene vertimmering aan het huis en de schuur, bewoond door R. M. de Boer. Inl. bij den architect S. Erich, te Dokkum.

Nijland (Fr.): het wederopbouwen van het afgebrande boerenhuis.

Rinsumageest: het afbreken van het boerenhuis, bewoond door M. Leistra, en het bouwen van een groot stelphuis. Inl. bij den architect J. W. Duijff, te Driesum. Aanw. 23 Sept., te 12 uren.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Leeuwarden, 28 Aug.: het gedeeltelijk afbreken en verbouwen van het huis, gelegen in het St.-Jobsleen no. 255, voor rekening der gemeente; ingek. 10 bilj., als:

H. Keijzer,	te Leeuwarden,	f 8400
P. Vonk,	» idem	» 7187
J. Bottema,	» idem	» 6233
A. Bruaksma,	» idem	» 5991
G. Jansen,	» idem	» 5875
M. J. Schotanus,	» Boxum,	» 5700
Tj. Bijlsma,	» Leeuwarden,	» 5358
H. v. d. Heide,	» idem	» 5329
J. Drent,	» idem	» 4802
D. Smit en E. v. d. Kooij,	» idem	» 4194

Gegund.

Sneek, 29 Aug.: het afbreken en wederopbouwen van het perc., get. wijk 4 no. 86, aan de Geleenpte Pelle, onder beheer van den architect Hogendijk; gegund aan M. Rondema, te Sneek, voor f 1890.

Oudetonge, 30 Aug.: het maken van een gemetselden duiker door den Kranendijk, lang pl. m. 33.50 M.; ingek. 4 bilj., als:

J. Hobbel,	Oudetonge,	f 1798
J. Pulleman,	idem	» 1440
L. Korteweg,	Ooltgensplaat,	» 1395
A. Mosselman,	Nieuwetonge,	» 1386

Middelburg, 30 Aug.: het leveren en storten van steen en het maken eener laagwaterberm-ting tot voortzetting van de oeververdediging vóór Neuzen; ingekomen 5 bilj., als:

B. den Exter v. d. Brink,	Krabbendijke,	f 17.578
J. Jansen,	Neuzen,	» 16.940
C. v. d. Hooft,	idem	» 16.890
Bazalt-maatschappij,	Rotterdam,	» 15,790
A. Tholens Dz.,	Neuzen,	» 15,767
Raming		» 17,800

's-Hage, 31 Aug.: het maken van een warmwaterverwarming in de in-aanbouw-zijnde strafgevangenis te Nieuweramstel; ingekomen 6 bilj., als:

D. Dubois & Zn.,	Brussel,	f 19,890
J. de Boer,	's-Bosch,	» 19,588
R. Hamelt (J. L. Bacon),	Elberfeld,	» 19,000
T. H. Koster,	Amsterdam,	» 18,965
A. Bikkers & Zn.,	Rotterdam,	» 18,580
Soc. anon. des Usines de Jumet,	Jumet,	» 18,500
Raming		» 19,690

Nijmegen, 31 Aug.: het bouwen eener villa aldaar, voor rekening van Ds. W. J. Kolff, onder beheer van den architect J. J. Weve; ingek. 8 bilj., als:

G. J. Groot,	te St.-Anna b/Nijm.,	f 33,820
J. v. d. Peppel en J. M. Roos,	» Nijmegen,	» 31,400
Firma V. Eck en Scheltema,	» idem	» 29,975
J. Haspels J.Jz.,	» idem	» 29,398
H. W. v. d. Waarden,	» idem	» 28,328
J. v. Ginkel,	» idem	» 27,900
J. B. Smits,	» idem	» 27,785
J. S. Grandjean en W. H. Thomissen,	» idem	» 25,726

Gegund.

Waarder, 31 Aug.: het bouwen van eene kerk met pastorie voor de doleerende gemeente; ingek. 5 bilj.; minste inschr. J. P. Boot, aldaar, voor f 16.745.

Beesd, 2 Sept.: het bouwen van eene bewaarschool c. a. voor het departement tot Nut van 't Algemeen, afdeeling Beesd, onder beheer van den architect G. Prins, te Kuilenburg; ingek. 11 bilj., als:

W. v. Lith en M. J. Verkuijl,	Geldermalsen,	f 6297
C. Muilwijk,	Gorichem,	» 5987
P. G. Mooring,	Zalt-Bommel,	» 5873
Kloosterman,	Gorichem,	» 5717
Van Berghem,	Waardenburg,	» 5630
W. Schroot,	Deil,	» 5471
Itterson,	Beesd,	» 5200
V. d. Pijl,	idem	» 5073
D. v. Maneren,	Asch,	» 4689
Janssen,	Rumpt,	» 4629
Van der Borg,	Beesd,	» 4621

Gegund.

Dordrecht, 2 Sept.: het uittrekken van oude, het leveren en inheien van nieuwe palen, en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan aanlegplaatsen, walbeschoeiingen en watertrappen in de gemeente, met de levering van de benoodigde materialen; ingek. 8 bilj., als:

G. Schermers,	Dussen (N.-Br.),	f 6712
C. de Groot,	Sliedrecht,	» 6262
P. v. Wijngaarden,	Papendrecht,	» 6038

Gegund.

Amsterdam, 2 Sept.: het uitvoeren van eenige werken aan de openbare lagere school 2e klasse lett. P, op het voormalige Karthuizer kerkhof, aan de school 3e klasse Anna-Visscherschool aan de Nieuwe-Hoogstraat en aan de school 4e klasse Roemer-Visscherschool aan de N.-Z.-Voorburgwal, (herbesteding); ingekomen 12 bilj.; minste inschr. F. G. Degenhardt, aldaar, voor f 7650.

Rotterdam, 2 Sept.: het bouwen van een heerenhuis aan de Westerkade, te Rotterdam, onder beheer van de architecten Muller en Droogleever Fortuijn, a. met een voorgevel met St.-Joristeen, b. idem met portland-cementwerk; ingekomen 10 bilj., als:

		a.	b.
A. G. Sandermeijer,	Rotterdam,	f 26,890	f 24,915
P. Stegenburg,	idem	26,170	24,700
H. B. Buchel,	idem	25,579	23,529
B. Beijlerwellen Jr.,	idem	25,383	23,390
D. v. Leeuwen,	idem	25,200	23,200
Pelt en Hakkert,	idem	25,183	23,183
B. Hoogkaas & Zn.,	idem	24,909	22,909
H. J. Heiman & Zn.,	idem	24,624	22,744
J. Meijboom,	Hoogvliet,	23,789	22,189
J. H. Stelwagen,	Rotterdam,	23,250	22,300

Assen, 2 Sept.: het leveren en stellen van 2 ijzeren tweepersoons urinoirs met toebehooren; ingek. 2 bilj., als:

D. Neisingh,	te Assen,	f 273
A. de Vries,	» idem	» 267

Charlois, 2 Sept.: het ophalen van fecale stoffen, asch en straatvuil; ingek. 2 bilj., als:

		per jaar.
A. Groenenboom,	Charlois,	f 3890
M. Bot,	Vlaardingen,	» 3299.80

Het werk is nog niet gegund.

Utrecht, 3 Sept.: het leveren en plaatsen van 6 meerpalen en 27 schuurstijlen aan de steigers, station Rotterdam, (bestek no. 6 '89, N. R. S.); ingek. 8 bilj., als:

J. F. Punt,	te Rotterdam,	f 3530
G. Keij,	» idem	» 2995
C. de Groot,	» Sliedrecht,	» 2949
K. Hollander,	» Gouda,	» 2600
W. H. de Haan,	» Elden,	» 2398
H. J. Noderhorst,	» Gouda,	» 2381
G. Schermers,	» Dussen,	» 2296
Van Heijst en Zonneveld,	» Vlaardingen,	» 2194

Breda, 3 Sept.: het afbreken van een bestaand gebouw aan het liefdegesticht te Breda, en het aldaar wederopbouwen van een gebouw ter verpleging van weezen en bestedelingen, zonder bijlevering van Waalsteen en iepen balken, onder beheer van den architect J. Lijdsman; ingek. 14 bilj., als:

M. Bakkeren,	te Prinsenhage,	f 11,824
A. P. Mol,	» Breda,	» 9,971
A. C. Bom,	» idem	» 9,725
J. Mol,	» idem	» 9,675
Erven A. v. Riel,	» idem	» 9,619
M. v. Poppel,	» Prinsenhage,	» 9,600
L. Chabot,	» Breda,	» 9,292
M. v. Sevenbergen,	» idem	» 9,005
J. Kleiner,	» idem	» 8,990
W. v. Boxsel,	» idem	» 8,785
Th. Kessels,	» idem	» 8,336
C. de Kanter,	» idem	» 8,289
A. v. d. Heide,	» idem	» 8,109
W. v. Oosterhout,	» idem	» 8,090

Amsterdam, 3 Sept.: het maken van een fort in de Zuiderzee aan het Pampus (2e gedeelte); ingek. 9 bilj., als:

L. Kalis Kz., Sliedrecht,	f 677,000
J. Smit VII, Utrecht, en W. Blankevoort & Co., Durgerdam,	» 638,0.0
W. A. G. Jansen, Utrecht,	» 623,300
C. Bos, Haarlemmermeer,	» 619 000
Ph. Verbruggen, Waddinxveen,	» 605,800
B. Zanderhoek, Sliedrecht,	» 605,800
J. Schuitemaker, Dordrecht,	» 595,800
P. A. Bos, Gorichem,	» 580,000
G. A. v. Spanje, Amsterdam,	» 579,800
Raming	» 606,000

Breda, 3 Sept.: het bouwen van een graanpakhuis en eenige veranderingen aan het huis staande aan de Kraanstraat, wijk D no. 373bis onder beheer van den architect A. Verlegh; ingek. 15 bilj., als:

J. A. Hoppenbrouwers,	te Breda,	f 1980
J. P. Kleiner,	» idem	» 1864
A. v. d. Heide,	» idem	» 1799
A. Klemans,	» Prinsenhage,	» 1774
G. v. d. Velden,	» Breda,	» 1730
W. de Kanter,	» Teteringen,	» 1686
A. F. v. Dongen,	» Prinsenhage,	» 1677
W. v. Boxsel,	» Breda,	» 1600
W. Reichardt,	» idem	» 1598
M. v. Sevenbergen,	» idem	» 1597
J. J. Koopmans,	» idem	» 1566
J. Mol,	» idem	» 1519
J. v. Poppel,	» Prinsenhage,	» 1503
C. de Kanter,	» Breda,	» 1484
J. v. Dienderen,	» idem	» 1480

Apeldoorn, 4 Sept., voor rekening der gemeente: 1o. het leveren van brandstoffen; ingek. 1 biljet van Hugenholtz & Co., te Apeldoorn.

steenkolen per wagon,	f 76.73
idem » Hl.,	» 0.69
kachelblokken per 1000,	» 5.89

2o. het leveren van ongeveer 1600 M³ kerggrint; ingek. 6 bilj., als:

	per M³
G. J. Schuitemaker, Dieren,	f 2.12
H. H. Pelgrim,	» 2.05
E. J. Jansen,	» 2.05
P. G. Oliedager,	» 1.99
J. L. Burgers, Zutfen,	» 1.98^{5}
T. Eijbers, Apeldoorn,	» 1.98

Gegund.

Oldeboorn, 4 Sept.: het vertimmeren van 2 armenwoningen in een armhuis te Oldeboorn; ingek. 5 bilj., als:

K. J. v. d. Schaaf,	Terhorne,	f 2269
G. G. Schaafsma,	Terkaple,	» 2149
M. J. Bottema,	Oldeboorn,	» 2147
H. R. de Roos,	idem	» 2099
A. E. Haardijk en J. v. d. Meer,	idem	» 1933

Haarlem, 5 Sept.: het maken van overdekte riolen ter vervanging van open goten in die gemeente; ingekomen 7 bilj., als:

H. D. F. Meijer,	te Leiden,	f 3890
H. Lendon,	» Haarlem,	» 2938
P. Tijdgaat,	» idem	» 2780
T. J. Vergijbergh,	» idem	» 2600
J. J. Guldemond,	» idem	» 2573
C. Bomegn,	» idem	» 2392
A. Zonneveld,	» idem	» 2385

Gegund.

Raming f 2500

Hellevoetsluis, 5 Sept.: het bouwen van een steenkolen-magazijn, een projectielen-magazijn, een bewaarderswoning enz., alles op een terrein gelegen aan de rivier de Oude-Maas, nabij Dordrecht; ingek. 18 bilj.; minste inschr. W. v. Leeuwen, te Hellevoetsluis, voor f 49,940.

Schiedam, 5 Sept.: het vergrooten en verbouwen der tweede openbare armenschool; ingek. 7 bilj., als:

Wouterlood en Berkelaar, Schiedam,	f 23,870
J. P. M. Mühlstaff, Leiden,	» 23,700
A. Kos Koolhaalder, Rotterdam,	» 22,995
P. Vermeijden Az., idem	» 22,950
H. Wiesboven, Schiedam,	» 22,925
W. Zonneveld, Kralingen,	» 22,126
A. de Haan, Rotterdam,	» 21,739

Amsterdam, 5 Sept.: den bovenbouw van acht woonhuizen, gelegen aan de Marnixstraat te Amsterdam, voor rekening van de firma Spakler en Tetterode, onder beheer van den bouwkundig-ingenieur J. C. Spakler Jr.; ingekomen 23 bilj., als:

J. J. Boekholts,	te Amsterdam,	f 134,900
E. H. Helle,	» idem	» 134,000
K. J. B. v. Damme,	» idem	» 133,200
B. Cruijff,	» idem	» 132,300
A. Paans,	» idem	» 131,800
Timmer en Furstner,	» idem	» 130,800
P. S. Rijnierse,	» idem	» 129,400
J. Koster,	» idem	» 128,936
J. J. P. Thiering,	» idem	» 128,000
D. Cerlijn en A. J. De Haan,	» idem	» 126,000
H. C. Dorlas,	» idem	» 125,890
C. J. Maks Jr.,	» idem	» 124,300
J. Greeve,	» Buiksloot,	» 122,000
D. Schat,	» Amsterdam,	» 121,300
D. Heijink,	» idem	» 121,112
H. Rietsnijder & Zn.,	» idem	» 120,650
B. v. Bauren,	» idem	» 119,820
G. Bom,	» idem	» 119,558
D. Oosterink,	» Nieuweramstel,	» 118,700
Posters en Roelofsen,	» Amsterdam,	» 117,500
C. Alberts,	» Nieuweramstel,	» 116,917
J. F. Prenzler,	» Amsterdam,	» 115,980
W. Scholtz,	» idem	» 99,500

's-Bosch, 5 Sept.: het bouwen van een boerderij aan het gesticht «Voorburg», onder Vucht; ingekomen 7 bilj., als:

S. v. Diggelen,	te Ammerzoden,	f 12,774
A. W. v. d. Brugge,	» 's-Bosch,	» 12,440
M. v. Heertum,	» Vucht,	» 12,299
P. Dusée en M. Maas,	» 's-Bosch,	» 11,192
C. v. d. Beucel,	» Vucht,	» 10,987
F. v. Hout,	» 's-Bosch,	» 10,666
J. Paashuis,	» Vucht,	» 10,377

Gegund.

Amsterdam, 6 Sept.: het maken van diverse bouwwerken in verband met de bestaande gebouwen der Beiersch-bierbrouwerij «de Amstel», voor rekening van de firma De Pesters, Kooij & Co., onder beheer van den architect G. B. Salm; ingek. 30 bilj.; minste inschr. P. A. Warners, te Amsterdam, voor f 48,278.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 14 SEPTEMBER 1889.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 16 Sept.

Maastricht, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de vaartuigen en al hetgeen verder behoort bij het materieel der Nederlandsch-Belgische veren op de rivier de Maas in Limburg, van 1 Jan. '90—31 Dec. '92, voor gemeenschappelijke rekening der Nederlandsche en Belgische regeeringen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en den opzichter Behrens, beide te Maastricht. Aanw. gehouden. Raming *f* 1070 per jaar.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het doen van herstellingen aan de klinkerbestrating van een gedeelte van den grooten rijksweg der 1e klasse no. 7, van Delft tot de Doenkade, deel uitmakende van en behoorende tot de rijks-groote en andere wegen in de prov. Zuid-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur en den opzichter Brak, beide te 's-Hage. Aanw. gehouden. Raming *f* 2070.

Amsterdam, te 11½ uren, door het best. der vereeniging van den H. Vincentius van Paulo, in het lokaal »de Eensgezindheid": het bouwen van een gedeelte school aan de Kerklaan bij het Lange-Bleekerspad, te Amsterdam. Inl. bij den bouwmeester A. C. Bleijs. Aanw. gehouden. (*Zie advert. in n°.* 36.)

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-inrichtingen: de levering van 35,000 KG. messingplaat D 0,0023, ten behoeve van de artillerie-pyrotechnische werkplaats in Ned.-Indië, ged. '90.

Enschedé, te 12 uren, door de firma Van Heek en Co., in het hotel »de Graaff": het vergrooten van hare ververij, het vernieuwen der bekappingen op de bestaande drogerij, smederij en timmerwerkplaats met verdere annexe werken. Aanw. te 9 uren.

Leiden, te 12 uren, door burg. en weth.: het verrichten van diepwerken in de stadsgrachten.

Amsterdam, door den directeur der assurantie-maatschappij tegen brandschade »de Nederlanden", Ch. M. Henny, te Zutfen: het annoveeren van 2 perceelen, hoek Kalverstraat en Sophiaplein en het daarterplaatse bouwen van een winkelhuis met bovengelegen kantoorlokalen. Inl. bij den architect Evert Breman, te Amsterdam.

Dinsdag, 17 Sept.

Sneek, te 12 uren, door den burg. van Wymbritseradeel: het uitdiepen van de Westhemmer opvaart, voor het gedeelte loopende van de kerk te Westhem tot in de Sneeker—Bolswarder zeilvaart, lang 1160 M., waarvan 1510 M. door slatting en 50 M. door baggering moet plaats hebben. Aanw. gehouden.

Winsterwijk, te 12 uren, door burg. en weth.: het vergrooten der openbare lagere school in de buurtschap Kotten.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van staatswegen aan het centraalbureau: bestek no. 429, het afbreken van eene wachterswoning bij KM. 35[287] en het wederopbouwen van die woning nabij den overweg in de Breedestraat bij KM. 38[128], ten behoeve van den spoorweg van Elst naar Dordrecht. Aanw. gehouden. (*Zie advert. in n°.* 36.)

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van staatsspoorwegen, aan het centraalbureau:

1o. bestek no. 135, de levering van eiken wisselhout;

2o. bestek no. 136, idem van eiken dwarsliggers; in 6 perc.;

3o. bestek no. 137, idem van stalen spoorstaven, stalen lasch-, onderleg-, eind- en tandplaten, stalen tirefonds, schroef- en kloshouten en ijzeren haakbouten. (*Zie advert. in n°.* 36.)

Amsterdam, te 3 uren, door de bouwmaatschappij Amstelvreugd, in het café »de Roode Leeuw" Vijgendam: het bouwen van zes woonhuizen aan één blok op een terrein aan de Schoolstraat bij de Weesperzijde te Nieuweramstel. Inl. bij den architect W. Langhout Gz.

Amsterdam, door den architect Evert Breman: het annoveeren van een fabrieksgebouw c.a. aan de Falckstraat, te Amsterdam, en het daarterplaatse bouwen van een Fröbelschool met bovenwening voor de directrice.

Woensdag, 18 Sept.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het maken van werken tot voorziening der beloopen van de doornsnijding van de Pieksenwaard, tusschen de kilometerraaien 227 en 230, onder de gemeenten Alem, prov. Noord-Brabant, en Driel, prov. Gelderland. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé en den opzichter Groenen, beide te 's-Bosch. Aanw. gehouden. Raming *f* 8000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken en stellen van de ijzeren bovenbouwen voor zeven draaibruggen en eene hooge vastbrug over het kanaal tusschen Nichtevecht en de schutsluis bewesten Utrecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht, de ingenieurs Kluit, te Amsterdam, en Kemper, te Utrecht, en den adjunct-ingenieur Ronkopf, te Utrecht. Aanw. gehouden. Raming *f* 92,100. (Herbestoting.)

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het gedeeltelijk opruimen van een in de rivier de Boven-Merwede, onder de gemeente Sleeuwijk, gezonken stoomboot. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogeshoon, te Dordrecht, en den opzichter Van de Kreke, te Gorichem.

Vlaardingen, te 11 uren, door notaris A. B. van Haeften: het maken van een puinbestorting met bijbehoorende werkzaamheden tegen het buitenbeloop van de kade aan de Eek, even boven de kom van het dorp Everdingen, beginnende bij het klaphek van Van Lanschot, lang ongeveer 396 M., in 2 perc. Inl. bij genoemden notaris en Swets, te Leksmond. Aanw. gehouden.

Nieuweramstel, te 12 uren, door burg. en weth.: het leveren en stellen van van den bovenbouw eener ijzeren ophaalbrug over de Overtoomsche vaart vóór de Kosterstraat. Inl. bij den opzichter der gemeentewerken.

Poortvliet (Zeel.), te 12 uren, door het best. van het waterschap Poortvliet: het leveren en verwerken van 510 scheepston stortstoen aan den onderzeeschen oever van het waterschap.

Elbergen (Geld.), te 12 uren, door den ingenieur-architect Ar. R. Witkop, namens de Bouwcommissie, ten gemeentehuize: het bouwen van een postkantoor met directeurswoning, aldaar. Aanw. te 10 uren.

Baarn (Utr.), te 2 uren, door het best. der societeit »de Vereeniging": het bouwen van een societeitsgebouw met woning voor den concierge, op een terrein nabij het station, aldaar. Inl. bij den bouwkundige J. D. F. van der Veen. Aanw. 18 Sept., te 10 uren.

Donderdag, 19 Sept.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het doen van buitengewone beplantingen in het 3e perc. duinen aan den vasten wal van Noord-Holland, ged. '89, behoorende tot de rijkswerken in de prov. Noord-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees, te Alkmaar en den opzichter Kooreman, te Petten. Aanw. gehouden. Raming *f* 2500.

Amsterdam, te 2½ uren, door den architect W. Hamer: het verbouwen van het perceel aan de Heerengracht no. 631, aldaar.

Maasbracht (Limb.), te 3 uren, door het R.-K. par. kerkbest.: het afbreken van de oude en het bouwen eener nieuwe kerk. Aanw. 19 Sept., te 3 uren.

Haarlem, door den architect S. Roog: het vergrooten van de fabrieksgebouwen op de Werf Conrad, aldaar.

Vrijdag, 20 Sept.

Amsterdam, te 11 uren, door den schout-bij-nacht, directeur en kommandant der marine: het maken der gebouwen en aanlegplaats, en het verrichten van eenige aard-, bagger- en verdere werken, behoorende tot den bouw van een projectielenmagazijn in polder VIII aan het Noordzeekanaal en zijkanaal F. Aanw. 16 Sept., te 10 uren.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het uitvoeren van baggerwerk in de haven en voor den mond van de haven te Staveren, behoorende tot de havenwerken in Friesland. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur, beide te Leeuwarden, en den opzichter Oddens, te Sneek. Aanw. gehouden. Raming *f* 6200.

Leeuwarden, te 1 uur, door het prov. best. van Friesland: het verbeteren van den zandweg tusschen den kunstweg van Jubbega naar Hoornsterwaag en den zandweg naar Makkinga. Inl. bij den ingenieur, te Leeuwarden, en den opzichter J. Tak, te Wolvega. Aanw. 17 Sept., te 11 uren. Raming *f* 1357.

Amsterdam, te 5 uren, door het best. van de Woningmaatschappij, in het café »de Roode Leeuw": het ophoogen van het terrein der voormalige glashazerij aan den Amsteldijk te Nieuweramstel, met bijlevering van al het benoodigde. Inl. bij den ingenieur-architect A. L. van Gendt. (*Zie advert. in n°.* 37.)

Giekerk (Fr.), door voogden van het Oud-burgerweeshuis te Leeuwarden: het wederopbouwen van het aan gemeend weeshuis toebehoorend afgebrand boerenhuis enz. Inl. bij den architect F. Brouwer, te Kornjum. Aanw. 16 Sept., te 11 uren.

Zaterdag, 21 Sept.

Heinenoord (Z.-H.), te 9½ uren, door burg. en weth.: het afbreken van de bestaande secretaris- en veldwachterswoning en het bouwen eener nieuwe dokterswoning met koetshuis enz. Aanw. 18 Sept., te 10 uren.

Leeuwen (Geld.), te 11 uren, door het R.-K. kerkbest. van den H. Willebrordus, in het koffiehuis van mej. S. Mulders: het maken van een nieuwen bijbouw met eet- en slaapzalen, kapel, sacristie enz., bij het bestaande liefdegesticht. Inl. bij den architect Arn. van Moer, te Zevenbergen. Aanw. 16 Sept., te 11 uren.

Maandag, 23 Sept.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het maken van een accumulatorgebouw en houten fundeeringen voor de buisleidingen ten dienste der hydraulische inrichting aan de Handelskade;

2o. het bouwen van een scheepsteiger aan de De-Ruijterkade. (*Zie advert. in n°.* 37.)

Amsterdam, te 1 uur, door het best. van het Willemspark, in het paviljoen van het Vondelpark: het risteeren van een gedeelte van den Lageweg alsmede het in verband daarmede verleggen van de bestaande wegbedekking. Inl. bij den opzichter A. Egas. Aanw. 17 Sept. te 11 uren.

Kantens (Gr.), te 5 uren, door burg. en weth.: het vergrooten van het schoolgebouw te Zandeweer en het leveren van nieuw meubilair. Inl. bij den gemeente-architect.

Amsterdam, door de Holl. ijzeren spoorwegmaatschappij, in kamer no. 46 van het central administratiegebouw: het maken van ophoogingen, spoorinrichtingen, eene brug met houten onder- en ijzeren bovenbouw, eene veeloplaats, bestratingen en verdere bijkomende werken, voor een spoorverbinding naar het stationnair te Amsterdam. Raming *f* 18,000. (*Zie advert. in n°.* 37.)

Dinsdag, 24 Sept.

Tricht (Geld.), te 1 uur, door burg. en weth. van Buurmalsen: het verbouwen der openbare school te Tricht. Inl. bij den architect G. Prins, te Kuilenburg. Aanw. 24 Sept., te 11½ uren.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van staatsspoor-

wegen, aan het centraalbureau: bestek no. 497, het maken eener spoorwegbaven en het verrichten van bijkomende werken te Zuidbroek. Aanw. 17 Sept., te 10 uren. (*Zie advert. in n°.* 35.)

Oudenbosch, te 5 uren, door G. Schmeits: het bouwen van een R.-K. college met kapelgebouw enz. Inl. bij den architect Nic. Molenaar, te 's-Hage.

Woensdag, 25 Sept.

Haarlem, te 10 uren, door den majoor eerstaanwezend-ingenieur der genie, op het bureau der genie: het aanleggen van betonbedekkingen op het fort bij IJmuiden. Blij. inzenden uiterlijk 24 Sept., vóór 3 uren. Aanw. 20 Sept., te 10½ uren. Raming *f* 47,200.

Willemstad, te 11 uren, door den kapitein eerstaanwezend-ingenieur in het koffiehuis Bellevue: het verrichten van baggerwerk tot onderhoud van de Oud-Heiningsche haven bij het fort De-Ruijter. Blij. inzenden uiterlijk 24 Sept., vóór 3 uren. Raming *f* 1000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de uitvoering van baggerwerk in de rivier de Boven-Merwede, benoden Gorichem. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom, te Dordrecht, en den opzichter Van de Kreke, te Gorichem. Aanw. 18 Sept. Raming *f* 0.25 per M³.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het opruimen van de zandplaat in het bed der rivier de Maas, tusschen de kilometerraaien 216 en 217 der rivierkaart, onder de gemeente Littooien, prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Sleijn Parvé en den opzichter Groenen, beide te 's-Bosch. Aanw. 18 Sept. Raming *f* 0.21 per M³.

s-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van veltoningswerken voor het kanaalgedeelte van nabij den St.-Antoniedijk, gemeente Diemen, tot de Oude Vecht te Nichtevecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht, en den ingenieur Kluit, te Amsterdam. Aanw. 18 Sept., te 10 uren. Raming *f* 9600.

St.-Annaparochie (Fr.): het verbouwen van een huis voor R. Boer Hz. Inl. bij den architect J. Winters Jz., aldaar. Aanw. 18 Sept., te 11 uren.

Zaterdag, 28 Sept.

Heesden, te 12 uren, door dijkgraaf en heemraden van het waterschap «de hooge Maasdijk van stad en lande van Heusden c. a.", in de gewone vergaderzaal:

1o. het met bladriet en rijshout beslaan van vakken dijk onder Herpt, Bern en Aalburg, in 4 perc., met bijlevering van alle materialen en arbeidsloonen;

2o. het op aan te wijzen plaatsen op schelft leveren van 7060 bos bladriet, in 1 perc.;

3o. het ter plaatse op schelft leveren van 1800 bos Hollandsch rijs. Inl. bij den opzichter J. van Tuijl Gz., aldaar.

Maandag, 30 Sept.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van ijzerwerk enz., benoodigd voor de overkappingen van twee perrons, ten dienste der staatsspoorwegen op Sumatra.

Dinsdag, 1 Oct.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: bestek no. 130, het leveren en inkoopen van eikenhouten dwarsliggers, in 32 perc. (*Zie advert. in n°.* 37.)

Woensdag, 2 Oct.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van werken tot verbetering van de de rivier de Maas, tusschen 't Wijt en Gewande, tusschen de kilometerraaien 16 en 18 der herziene rivierkaart onder de gemeenten Alem c.a., prov. Noord-Brabant, en Driel, prov. Gelderland. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Sleijn Parvé en den opzichter Groenen, te 's-Bosch. Aanw. 25 Sept., te 11 uren. Raming *f* 4000.

Donderdag, 3 Oct.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van gordingswerken in de deurkassen van de voormalige keersluis te Buiksloot, behoorende tot de werken van het Noord-Hollandsch kanaal. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees, te Alkmaar, en den opzichter Clausing, aan de Willemssluizen. Aanw. 26 Sept. Raming *f* 1170.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het herstellen der benedendeuren van de groote opening der schutsluis te Purmerend, behoorende tot de werken van het Noord-Hollandsch kanaal. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem den ingenieur Kempees, te Alkmaar, en den opzichter Dirks, te Purmerend. Aanw. 26 Sept. Raming *f* 4000.

Zaterdag, 5 Oct.

's-Hage, te 2 uren, door het ministerie van justitie: het bouwen van een huis van bewaring te Leeuwarden. Inl. bij den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen, te 's-Hage. Aanw. 28 Sept., te 2½ uren. Raming *f* 100,220. (*Zie advert. in n°.* 37.)

Maandag, 7 Oct.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het drejarig onderhoud van de Lingewerken te Asperen, prov. Zuid-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur, te 's-Hage, en den opzichter La Fontijn, te Gorichem. Aanw. 30 Sept. Raming *f* 1800 per jaar.

Op onbepaalden datum.

Rinsumageest: het afbreken van het boerenhuis, bewoond door **M. Leistra**, en het bouwen van een groot stelphuis. Inl. bij den architect **J. W. Duijff**, te Driesum. Aanw. 23 Sept., te 12 uren.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Willemstad, 29 Aug.: het verrichten van baggerwerk tot onderhoud van de Oud-Heyningsche haven bij het fort De-Ruijter; ingek. 2 bilj., beide te laat, waarom de aanbesteding afgekeurd is. Herbesteding op 25 Sept. *e. k.*

Leeuwarden, 4 Sept.: het bouwen eener tuinmanswoning bij Sminia-state te Ouderkerk, onder beheer van den architect H. H. Kramer; **gegund** aan R. de Jong, te Oenkerk.

Hellevoetsluis, 5 Sept.: het maken van een steenkolen- en projectielenmagazijn met bewaarderswoning, steigers enz., te Dordrecht; ingek. 18 bilj., als:

C. D. Klein, Raamsdonk,	*f*	70,500
P. Spruit, Helder,	»	69,000
G. Moerman, idem	»	64,800
J. Kortenhout, Brielle,	»	60,105
J. Bout, idem	»	59,600
P. Verbruggen, Waddinksveen,	»	59,300
J. Schuttemaker, Dordrecht, en Bos Zuiderhoek, Sliedrecht,	»	57,840
P. H. Hörmann, Utrecht,	»	57,000
A. J. Schouten, idem	»	57,000
M. L. Veenenbos, Brielle,	»	56,800
A. Blok, 's-Gravendeel,	»	56,334
P. v. Soest, Brielle,	»	56,000
M. Visser, Papendrecht,	»	55,200
L. de Neef Lz., Brielle,	»	53,648
J. Schuiler, Raamsdonk,	»	53,184
J. J. v. Sluisdam, Dordrecht,	»	52,978
A. v. d. Meijden Az., Hardinxveld,	»	51,784
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis,	»	49,940

Os, 5 Sept.: het bouwen van een bewaarschool; ingekomen 4 bilj., als:

G. v. Dinther Hz.,	*f*	4585
M. v. d. Bijgelaar,	»	4400
F. v. Diather,	»	3982.82
C. School,	»	3949

Gegund.

Winsum, 6 Sept.: eenige herstellingen aan de straten binnen de kom der gemeente Winsum; ingek. 8 bilj., als:

H. Heinenberg,	te Obergum,	*f*	1165
H. Meijer,	» idem	»	1000
M. Danhof,	» idem	»	950
R. Wierenga,	» Ulrum,	»	938
M. Boerwema,	» Warfhuizen,	»	919
G. Merenga,	» Obergum,	»	885
B. Jansen,	» Middelstum,	»	849
H. Ridder,	» Stedum,	»	745

Gegund.
Raming *f* 930

Bengelos, 6 Sept.: het bouwen van een woon- en winkelhuis voor H. Bonke, onder beheer van den bouwkundige W. Elinga; ingekomen 10 bilj., als:

J. Mossink,	te Delden,	*f*	7360
H. Frantsen,	» Bengelos,	»	6900
W. v. Leeuwen,	» idem	»	6890
Brummelhuis,	» idem	»	6595
Geothuis,	» idem	»	6560
J. Boonk,	» idem	»	6424
W. v. Zanten,	» idem	»	6399
W. v. d. Berg,	» idem	»	6219
A. Wilmink,	» idem	»	6248
Groothengel & Zn.,	» Borne,	»	6235

Gegund.

Vlachtwedde, 6 Sept.: het amoveeren van een oude en het wederopbouwen van eene nieuwe onderwijzerswoning te Vlachtwedde, met bijlevering van alle daartoe benoodigde materialen, transporten, arbeidsloonen enz.; ingekomen 7 bilj., als:

P. v. Lenning, Bourtange,	*f*	4067
J. Bos, Bijlham,	»	3796
B. Hazeborg, Vriescheloo,	»	3780
J. Linzel, Stadskanaal,	»	3700
G. L. Fekkers, Bellingwolde,	»	3650
J. H. Dijkhuis, Oudeschans,	»	3487
G. de Buiter, Wedde,	»	3290

Niet gegund, als zijnde boven de begroting. Van het werk zal eene herbesteding gehouden worden.

Bleiswijk, 6 Sept.: het wederopbouwen van de afgebrande bouwmanswoning van J. Post, aldaar, onder beheer van den architect W. Brandsma Johz.; ingek. 13 bilj., als:

G. Looijen, Berwijnen,	*f*	12,990
M. v. d. Spek, Hillegersberg,	»	12,175
C. v. Diest, Kondekerk,	»	11,390
P. H. Beesterman, Hazerswoude,	»	11,196
Bontelhal, Bleiswijk,	»	10,500
V. d. Lek, idem	»	10,616
V. d. Torren, Berkel,	»	10,400
Joh. Leeswenburg, Bleiswijk,	»	10,189
W. Bokhoven, Gouda,	»	9,958
L. N. Krijgsman, Schiebroek,	»	9,950
J. v. Kempen, Overschie,	*f*	9,725
T. Tillekes, Berkel,	»	9,699
J. Bouman, Zegwaard,	»	9,500

Gegund.

Wilp, 7 Sept.: het bouwen van een woonhuis voor G. Berendsen, onder beheer van den opzichter M. Hurenkamp.

Perc. 1, metselwerk; ingek. 5 bilj., als:

J. G. Hurenkamp,	te Twello,	*f*	459
S. Harstink,	» idem	»	455
L. A. de Haan,	» idem	»	453
H. Horstink,	» Wilp,	»	409
G. Horstink,	» idem	»	406

Raming » 460

Perc. 2, timmerwerk; ingek. 9 bilj., als:

H. v. Brummen,	te Wilp,	*f*	400
H. Priester,	» Deventer,	»	369.48
W. Benekamp,	» Wilp,	»	346.88
R. de Haan,	» Twello,	»	339.97
J. Huis in 't Veld,	» Wilp,	»	338
J. Fransen,	» Twello,	»	333.33
L. A. de Haan,	» idem	»	327
G. Arends,	» idem	»	310
G. J. Peepenbroek,	» Wilp,	»	273.50

Raming » 350

Perc. 3, Smidswerk; ingek. 3 bilj., als:

W. Kroes,	te Wilp,	*f*	48
A. Kamperman,	» idem	»	42.40
J. Alferink,	» idem	»	37.75

Raming » 50

Perc. 4, verfwerk (in de grondverf); ingek. 5 bilj., als:

F. Lenseling,	te Deventer,	*f*	64.99
E. J. v. Bosheide,	» Wilp,	»	52
J. Wassink,	» idem	»	46
G. v. d. Helden,	» Twello,	»	43
J. F. Siero,	» idem	»	28.20

Raming » 40

Gegund aan de minste inschr.

Deventer, 7 Sept.: het ophoogen van een gedeelte van het «Pauwenland", ten behoeve der nieuw aan te leggen veemarkt, aldaar, voor de gemeente; ingek. 10 bilj., als:

R. v. d. Worp,	te Deventer,	*f*	6830
J. Wittevoen,	» idem	»	6300
G. Peteri Cz.,	» idem	»	5172
G. Beltman,	» idem	»	4900
E. v. d. Woerd,	» idem	»	4790
G. v. d. Berg,	» idem	»	4500
H. Visscher,	» idem	»	4470
Th. Verhoeven, bestek	» idem volgens	»	4400

dezelfde, met bijzondere voorwaarden, » 3700
R. v. d. Spoel, Deventer, » 3421

Gegund.

Leeuwarden, 7 Sept.: het bouwen van eene wagenloods, ten behoeve van het stads-oschland; ingekomen 11 bilj., als:

H. v. d. Wiel, Leeuwarden,	*f*	2588
H. Keijzer, idem	»	2484
C. A. Tolman, Boornbergum,	»	2372
J. Drent, Leeuwarden,	»	2298
H. v. d. Heide, idem	»	2283
K. C. Reitsma, Menaldum,	»	2057
P. Bijlsma, Leeuwarden,	»	1949
M. Schotanus, Botzum,	»	1940
J. Bottema, Leeuwarden,	»	1885
L. Kniepstra, idem	»	1850
A. Braaksma, idem	»	1716

Gegund.

Middelstum, 7 Sept.: het bouwen eener school te Westerwijtwerd, onder beheer van den architect P. Tilbuscher; ingek. 11 bilj., als:

P. Meertach, Ten-Post,	*f*	3000
M. Damhof, Obergum,	»	2997
H. Arends, Uskwerd,	»	2995
R. Wierenga, Ulrum,	»	2984
B. Jansen, Westerwijtwerd,	»	2955
F. Dieters, Lellens,	»	2480
H. Nieland, Warfum,	»	2480
B. Jansen, Middelstum,	»	2387
P. P. Timmer, Ulrum,	»	2386
J. Leffers, Uskwerd,	»	2306
J. Rietema, Delfzijl,	»	2169

Hindeloopen, 7 Sept.: het uitdiepen van de havengeul, aldaar; ingekomen 4 bilj., als:

S. M. Zeldenrust,	te Koudum,	*f*	639
P. F. Gerbens,	» Hindeloopen,	»	540
H. J. Sikkes,	» idem	»	497
J. Smit en P. Kampman,	» idem	»	435

Gegund.
Raming *f* 440

Harlingen, 9 Sept.: het vernieuwen en herstellen van zeeweringsmuren te Harlingen; ingek. 5 bilj., als:

J. Langenhorst,	te Harlingen,	*f*	412
G. S. Speelstra,	» idem	»	377
L. Posthuma Jz.,	» idem	»	376
J. de Jong Jz.,	» Almenum,	»	328
L. Strak,	» Harlingen,	»	253

Groningen, 9 Sept.: het bouwen eener nieuwe hellingschuur en woning en het verplaatsen eener bestaande schuur voor de firma Botje Ensing & Co., onder bijlevering van alle daartoe noodige bouwstoffen, transporten, arbeidsloonen enz., onder beheer van den architect N. W. Lit; ingek. 17 bilj., als:

D. Jansen,	te Groningen,	*f*	6073
K. H. Huizinga,	» idem	»	5997
J. Ibelings,	» idem	»	5981
D. Doojes,	» idem	»	5770
E. Peters,	» idem	»	5687
B. de Jong,	» idem	»	5490
L. Dekker,	» Bedum,	»	5476
H. Nieland,	» Wirdum,	»	5449
W. Rottschäfer,	» Stedum,	»	5420
H. Pot,	» idem	»	5397
E. W. Wietsema,	» Groningen,	»	5384
P. Zijlstra,	» idem	»	5370
F. Dieters,	» Lellens,	»	5300
W. Dieters,	» Stedum,	»	5270
G. Huizinga,	» Zuidhorn,	»	5122
P. Kost,	» idem	»	4794
A. Siekman,	» Hoogkerk,	»	4582

Gegund.

Arnhem, 9 Sept.: het bouwen van een woonhuis met bovenwoning, op een terrein aan de Prins-Hendrikstraat, aldaar; ingekomen 9 bilj., als:

J. H. v. Ibel,	te Arnhem,	*f*	11,860
H. v. d. Sand,	» idem	»	11,796
A. A. Flipse,	» idem	»	9,900
G. de Ruijter,	» idem	»	9,871
M. Horsting en W. G. G. Grihnau,	» idem	»	9,400
G. Th. Rutten,	» idem	»	8,790
G. J. Th Barenteug,	» idem	»	8,645
P. Mallaart en H. Maatkamp,	» idem	»	8,420
L. Hasselbach,	» idem	»	8,307

De gunning is in beraad gehouden.

Delfzijl, 9 Sept.: het leggen en herleggen van klinker- en keibestratingen te Delfzijl, a. met Groninger steen, b. met Waalsteen; ingek. 10 bilj., als:

	a.	b.
		per M²
B. Jansen, Middelstum, en J. Jansen, Westerwijtwerd,	*f* 6788	
J. Benninga en H. Benninga, Bedum,	6500	6000
F. Y. Jelsma en J. H. Muller, Groningen,	6490	1970
P. H. J. Rottinghuis en G. C. M. Rottinghuis, Delfzijl,	6447	6033
P. Nieland en K. Nieland, Wirdum,	6426	6094
J. Hemmes, Farmsum en J. v. Buuren, Delfzijl,	6300	
dezelfden,	6246	
P. A. Bottinga en R. Vermeulen, Leeuwarden,	6148	5598
H. K. v. Buuren en R. v. Buuren, Delfzijl,	6130	
W. Scheltens, Delfzijl, en J. Hemmes, Farmsum,	5990	5790
Raming	6250	6035

Gegund aan W. Scheltens en J. Hemmes, onder levering van Groninger steen.

Amsterdam, 9 Sept.: het bouwen eener kerk voor de parochie van de H. Maria-Magdalena buiten de Haarlemmerpoort, te Amsterdam, onder beheer van den architect P. J. H. Cuijpers; ingek. 13 bilj., als:

Mulder en Sarlemijn,	te Amsterdam,	*f*	182,000
J. J. Goseling,	» idem	»	180,700
P. S. Rijnierse,	» idem	»	178,500
J. Bolter,	» idem	»	178,100
A. Aalders,	» idem	»	178,000
K. J. B. v. Damme,	» idem	»	173,400
W. G. v. Berkum,	» idem	»	168,250
J. J. Ph. Thöring,	» idem	»	167,969
A. J. v. Lient,	» idem	»	166,250
F. Raaijmakers,	» Nieuweramstel,	»	166,000
K. O. Lockhorn,	» Amsterdam,	»	163,000
L. Vlasman,	» idem	»	156,628
J. v. Groenendael,	» Nieuweramstel,	»	148,735

Gegund.

Lieuel, 9 Sept.: het bouwen eener nieuwe pastorie, benevens het maken van fundeeringswerken voor den bouw eener nieuwe kerk, met bijlevering van de bouwmaterialen, *a.* pastorie, *b.* fundeering; ingek. 6 bilj., als:

	a.	b.
		per M³
P. de Bijl, Deurne,	*f* 9200	*f* 15.90
H. Giesbertz, Kessel,	8970	
H. v. Groenendael, Nederweerd,	8952	6.75
F. Oliviers, Gemert,	8800	13.—
A. v. Gerwen, Woensel,	7748	
G. Mestrum, Maasbracht,	6789	9.—

Aan de beide minste inschr. gegund.

Stapkorst, 10 Sept., voor rekening der gemeente: 1a. het verbouwen der privaten met turfbergplaats bij school no. 1 te Rouveen; minste inschrijver J. Winkels, te Rouveen voor *f* 538.50.

2o. het bouwen van privaten bij school no. 2 te Staphorst; minste inschr. H. Pol, te Staphorst, voor ƒ 598.

Utrecht, 10 Sept.: de verbetering van een der open rijbanen en het hardmaken van oefeningsterrein bij de kazerne der veldartillerie te Utrecht; ingek. 11 bilj., als:

J. v. Wamel, Wijk-bij-Duurstede,	ƒ 4800
J. de Jong Az. Jz., Amersfoort,	» 4700
J. Monster, Vreeswijk,	» 4465
H. Roks, Wijk-bij-Duurstede,	» 4375
P. Zanen Bz., Ammerstol,	» 4330
M. Lakerveld, Jutfaas,	» 4190
J. v. d. Berg, Amersfoort,	» 4150
W. v. d. Koog, idem	» 4120
W. v. Straten, Utrecht,	» 4100
C. Krachten Jz., idem	» 3993
E. Schoephouwer, idem	» 3879
Raming	» 3500

Zutfen, 10 Sept.: het bouwen van eene 2e christelijke school met 3 lokalen; ingekomen 7 bilj., als:

Mulderije,	te Vierakker,	ƒ 8870
Wesselink,	» Voorden,	» 8473
H. Rood,	» Gorssel,	» 8280
Carmiggelt & Zn.,	» Brummen,	» 8250
A. J. Uiterwijk,	» Zutfen,	» 8054
J. B. Ruijsink,	» idem	» 7895
G. J. Koordeman,	» idem	» 7900

Gegund.

Nijland, 10 Sept.: het wederopbouwen van het afgebrande boerenhuis, van C. W. graaf van Limburg Stirum, te Arnhem; ingekomen 10 bilj., als:

T. R. Feenstra, Bolsward,		ƒ 6230
G. Lanting, Beersum,		» 5760
S. de Vries, Parraga,		» 5741
T. D. Gaastra, Britsward,		» 5696
Joh. Spijkema, Ylst,		» 5585
J. K. Alberda, Rauwerd,		» 5545
J. Wijngaarden, Wolsum,		» 5455
J. D. Reitsma, Nijland,		» 5320
H. Swarts,	idem	» 5193
J. R. Feenstra, Allingawier,		» 5027

Arnhem, 10 Sept.: het vergrooten van school no. XII met 4 lokalen; ingek. 10 bilj., als:

J. de Ruijter,	te Arnhem,	ƒ 18,814
H. v. d. Sand,	» idem	» 18,677
J. Terwindt,	» Westervoort,	» 18,650
G. J. Lacmann,	» Arnhem,	» 18,298
Gribnau en Horstink,	» idem	» 17,900
J. Th. Ruttes,	» idem	» 17,738
Van Burk en Wissing,	» idem	» 17,575
Gebr. v. Baalen,	» idem	» 16,730
B. Bolder,	» idem	» 16,570
J. H. v. Riel,	» idem	» 16,295

Gegund.

's-Hage, 11 Sept., onder beheer van het ministerie van waterst. enz.: 1o. de uitvoering van baggerwerk in het vaarwater der rivieren den Nederrijn en de Lek, onder Huissen en Ammerstol; ingekomen 6 bilj., als: per M³

A. L. v. Wijngaarden Hzn., Sliedrecht,	ƒ 0.185
J. v. d. Pias, Hardinkveld,	» 0.169
A. Volker Lz., Sliedrecht,	» 0.165
P. J. de Groot, te Giessendam,	» 0.155
J. P. de Groot, Giessendam,	» 0.149
H. v. Anrooy Jz., Nieuwaal, en A. J. Vermeulen, Nijmegen,	» 0.144
Raming	» 0.17

2o. het maken van eene vergrooting aan de locomotievenloods, van eene open brandstoffenbergplaats en van eenige verdere werken, benevens het leggen van sporen en wissels op het station Groningen; ingekomen 11 bilj., als:

F. v. Balen, Nieuweschans,	ƒ 39,638
A. Schreuder Jr., Groningen,	» 39,321
T. Hilarius Wz., Leeuwarden,	» 38,941
H. de Herder, Groningen,	» 38,641
J. N. Kruizinga, idem	» 37,160
A. Pastoor, Stedum,	» 37,000
Ch. Eckhardt, Almelo,	» 36,745
J. J. de Gilde, IJselmuiden,	» 36,545
F. Kloosterman, Hemelum en H. Brouwer, Stiens,	» 36,490
A. v. Hezik, Kerkdriel,	» 35,082
J. Ch. Carmiggelt, Brummen,	» 34,900
Raming	» 35,320

3o. het verrichten van eenige verfwerken aan de landsgebouwen te 's-Hage; ingekomen 22 bilj., als:

Reuser en Madlener, 's-Hage,		ƒ 5746
E. v. Rij,	idem	» 4997
H. Ch. Pietersen,	idem	» 4774
G. v. Veen,	idem	» 4723
P. V. H. Versigny,	idem	» 4717
L. L. Zalme & Zn.,	idem	» 4710
A. M. Biermans,	idem	» 4709
J. Kippel,	idem	» 4600
J. M. Kippel,	idem	» 4480
J. Th. Amiabel,	idem	» 4285
P. C. Engelot,	idem	» 3965
S. Goldsteen, Haarlem,		ƒ 3870
R. Jonkman, Enkhuizen,		» 3853
J. P. de Wolf & Zn., 's-Hage,		» 3840
W. J. Bessels, Haarlem,		» 3829
W. A. Kranners, 's-Hage,		» 3800
W. A. J. v. Gulden, idem		» 3680
P. J. Horn, idem		» 3668.72
M. H. Eyswogel, Rotterdam,		» 3620
J. Cleton, idem		» 3397
G. v. d. Boon, 's-Hage,		» 3254
A. G. Paardekooper, idem		» 2681.90
Raming		» 3343

Poederooien, 11 Sept.: het herstellen van de aanlegplaats te Poederooien; minste inschr. H. van Veen, te Zuilichem, voor ƒ 378.

Dokkum, 11 Sept.: het vergrooten der schuur met veestalling te Beijum onder Arum; minste inschr. Gaastra, te Britsward, aan wien het werk is gegund.

Bolsward, 11 Sept.: het afgraven van de Heeremastraat en het opnieuw bestraten van de Heeremastraat en Hoogstraat (herbesteding); ingek. 5 bilj., als:

F. R. Feenstra,	te Bolsward,	ƒ 1293
P. A. Bottinga,	» Leeuwarden,	» 1247
H. Hennasides,	» Bolsward,	» 1242
Joh. Flameling,	» idem	» 1240
S. Wiersma	» idem	» 1235

Gegund.

Neuzen, 11 Sept.: het leggen van 7500 M³ winterkrammat en het leveren van vletgrond; hoogste inschr. E. v. Doeselaar, Neuzen, ƒ 432 minste » J. de Bree Fz., idem » 325

Gegund.

Schagen, 11 Sept.: het bouwen van een stal en wagenhuis voor T. E. J. Odendaal, te Schagen, onder beheer van den architect C. J. Vlaming; ingek. 5 bilj., als:

P. Honijk,	te Schagen,	ƒ 1735
G. Dignum,	» idem	» 1625
K. Visser,	» idem	» 1565
C. Visser,	» idem	» 1515
D. Kruizer,	» idem	» 1460

Eecharen 12 Sept.: de verbouwing der gemeenteschool; ingek. 5 bilj.; minste inschr. M. P. Elders, te Kuik, voor ƒ 765.

Middelburg, 13 Sept.: het maken van een scheidingsmuur in een der gebouwen van de voormalige commerciewerf te Middelburg; ingek. 8 bilj., als:

P. L. v. Miert,	te Middelburg,	ƒ 925
J. M. v. Ditmars & Zn.,	» idem	» 811
W. P. v. Pagé,	» idem	» 669
A. Feudrinie,	» idem	» 457
C. A. Goethals,	» idem	» 445
D. Bijl,	» Vlissingen,	» 439
M. J. de With,	» Middelburg,	» 387
J. F. Koeleman,	» idem	» 340

Gegund.

Arnhem, 13 Sept.: de levering van brandstoffen (steenkolen en gruis), in 2 perc.; ingek. 5 bilj., als:

	per 100 KG. perc. 1	perc. 2
G. Bongers,	ƒ 2.—	ƒ 1.12
R. G. Rutgers,	1.80	1.17
G. W. Ringeling,	1.70	1.13½
A. T. B. Gielings,		1.14
H. S. Straker,	1.65	109½

Gegund.

Breda, 13 Sept.: het bouwen van een wijnpakhuis te Breda, onder beheer van den architect J. Lijdsman, aldaar; ingek. 20 bilj., als:

Koopmans,	te Breda,	ƒ 2077
M. de Kort,	» Ginneken,	» 1975
C. de Kanter,	» Breda,	» 1974
A. v. d. Heide,	» idem	» 1970
P. Rijpsaard,	» Ulvenhout,	» 1965
A. H. Mol,	» Breda,	» 1948
Th. Kessel,	» idem	» 1943
L. Chabot,	» idem	» 1920
G. v. d. Velden,	» idem	» 1880
Gebr. v. Poppel,	» Prinsenhage,	» 1870
A. T. v. Dongen,	» idem	» 1863
A. C. v. Dijk,	» Ginneken,	» 1856
J. A. Hoppenbrouwer,	» Breda,	» 1824
A. de Kanter,	» idem	» 1772
J. Mol,	» idem	» 1737
J. v. d. Linden,	» idem	» 1732
A. C. Bom,	» idem	» 1709
H. v. Dongen,	» idem	» 1664
A. v. d. Akker,	» idem	» 1661
M. v. Sevenbergen,	» idem	» 1570

's-Hage, 13 Sept.: het herstellen en verbeteren van rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Utrecht, in twee perc.

Perc. 1, ingek. 4 bilj., als:

J. v. Deutekom,	te Zoelmond,	ƒ 394
K. Sneyders de Vogel,	» Schiedam,	» 345
A. W. Wildbergh,	» Bunnik,	» 337
W. v. Dijk,	» Jutfaas,	» 315
Raming		» 650

Perc. 2, ingek. 3 bilj., als:

A. W. Wildbergh,	te Bunnik,	ƒ 939
W. v. Dijk,	» Jutfaas,	» 768
K. Sneyders de Vogel,	» Schiedam,	» 765
Raming		» 1180

BIJVOEGSEL

VAN

DE OPMERKER

van ZATERDAG 21 SEPTEMBER 1889.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 23 Sept.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het maken van een accumulatorgebouw en houten fundeeringen voor de buisleidingen ten dienste der hydraulische inrichting aan de Handelskade;

2o. het bouwen van een schoepsteiger aan de De-Ruijterkade. (*Zie advert. in n°.* 37.)

Kampen, te 12½ uren, in het hotel »de Meriaan": het uitdiepen der Reve en het dichten der sloot langs den Reeweg in het waterschap Dronthen, in 1 perc.

Amsterdam, te 1 uur, door het best. van het Willemspark, in het perceel van het Vondelpark: het rioleeren van een gedeelte van den Lageweg alsmede het in verband daarmede verleggen van de bestaande wegbedekking. Inl. bij den opzichter A. Egas. Aanw. gehouden.

Haarlem, te 3 uren, door de architecten A. en J. A. G. van der Steur, in één der lokalen van de vereeniging »Weten en Werken" op de gedempte Oudegracht: het verbouwen van perc. no. 71 op het Spaarne.

Kantens (Gr.), te 5 uren, door burg. en weths.: het vergrooten van het schoolgebouw te Zandeweer en het leveren van nieuw meubilair. Inl. bij den gemeente-architect.

Breda, te 8 uren, in het »Hof van Holland": het bouwen van een woonhuis aan de Nieuwe Prinsenkade.

Amsterdam, door de Holl. ijzeren spoorwegmaatschappij, in kamer no. 46 van het centraal administratiegebouw: het maken van ophoogingen, spoorinrichtingen, eene brug met houten onder- en ijzeren bovenbouw, eene weeksplaats, bestratingen en verdere bijkomende werken, voor een spoorverbinding naar het stationr te Amsterdam. Raming ƒ 18,000. (*Zie advert. in n°.* 38.)

Beemster (N.-H.), voor rekening van J. J. Duijvené de Wit, te Velp: het bouwen eener Zuid-Hollandsche boerderij aan den Jisperweg aldaar, Inl. bij den architect A. H. D. Rups, te Edam.

Wommels (Fr.), bij E. Struiksma: het verrichten van ± 431 M² klinkerbestrating van Friesche steen.

Dinsdag, 24 Sept.

Venlоо, te 10 uren, door den architect A. Voerman, voor rekening van de Wed. Ten Brummeler Andriessen, in het koffiehuis »Port van Cleve": het bouwen van een groot heerenhuis c. a. op een daarvoor bestemd terrein, gelegen aan den Oostsingel. Aanw. te 9 uren.

Tricht (Geld.), te 1 uur, door burg. en weth. van Buurmalsen: het verbouwen der openbare school te Tricht. Inl. bij den architect G. Prins, te Kuilenburg. Aanw. 24 Sept., te 11½ uren.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: bestek no. 497, het maken eener spoorweghaven en het verrichten van bijkomende werken te Zaaldreek. Aanw. gehouden. (*Zie advert. in n°.* 38.)

Oudenbosch, te 5 uren, door G. Schmeits: het bouwen van een R.-K. college met kapelgebouw enz. Inl. bij den architect Nic. Molenaar, te 's-Hage.

Woensdag, 25 Sept.

Haarlem, te 10 uren, door den majoor eerstaanwezend-ingenieur der genie, op het bureau der genie: het aanleggen van betonbedekkingen op het fort bij IJmuiden. Bilj. inzenden uiterlijk 24 Sept., vóór 3 uren. Aanw. gehouden. Raming ƒ 47,200.

Willemstad, te 11 uren, door den kapitein eerstaanwezend-ingenieur in het koffiehuis Bellevue: het verrichten van baggerwerk tot onderhoud van de Oud-Heiningsche haven bij het fort De-Ruijter. Bilj. inzenden uiterlijk 24 Sept., voor 3 uren. Raming ƒ 1000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de uitvoering van baggerwerk in de rivier de Boven-Merwede, benoden Greichem. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogeneken, te Dordrecht, en den opzichter Van de Kreke, te Giorichem. Aanw. gehouden. Raming ƒ 0.25 per M³.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het opruimen van de zandplaat in het bed der rivier de Maas, tusschen de kilometerraaien 216 en 217 der rivierkaart, onder de gemeente Littooien, prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé en den opzichter Groenen, beide te 's-Bosch. Aanw. gehouden. Raming ƒ 0.21 per M³.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van voltooiingswerken voor het kanaalgedeelte van nabij den St.-Antoniedijk, gemeente Diemen, tot de Oude Vecht te Nichtevecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht, en den ingenieur Kluit, te Amsterdam. Aanw. gehouden. Raming ƒ 9000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het maken van eene vergrooting aan de locomotievenloods, van eene open brandstoffenbergplaats en van eenige verdere werken, benevens het leggen van sporen en wissels tot uitbreiding van het station Groningen. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur der staatsspoorwegen, te Amsterdam. Aanw. 23 Sept. Raming ƒ 35,550. (Herbesteding.)

Nieuweramstel, te 12 uren, door burg. en weth.: het verplaatsen van een groenhoeksluis met spoelhuis, gelegen op een stuk land, ten zuiden van het concertgebouw. Inl. bij den opzichter der gemeentewerken. Aanw. 23 Sept., te 10 uren.

St.-Annaparochie (Fr.): het verbouwen van een huis voor R. Boer Hz. Inl. bij den architect J. Winters Jz., aldaar. Aanw. gehouden.

Donderdag, 26 Sept.

Jaarsveld (Utr.), te 12 uren, door gecommitteerden van het waterschap de Gecombineerde Uiterwaarden onder Jaarsveld, in het raadhuis: het maken van eene basaltgleuing aan den oever van de uiterwaard van Jhr. De Pesters. Aanw. 23 Sept., te 11 uren.

Beek (Geld.), door den bouwmeester J. Knoops, in het Boeks koffiehuis: het bouwen van eene dubbele villa aan den straatweg te Beek.

Vrijdag, 27 Sept.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het opruimen van ondiepten en het uitvoeren van verdere werken in de gekanaliseerde Dieze, prov. Noord-Brabant, Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, te 's-Bosch, den ingenieur Schuurman, te Vucht, en den opzichter Vroeg, te Crevecoeur. Raming ƒ 7500. (Herbesteding.)

Leek (Fr.), te 2 uren, namens Mr. J. E. A. Jhr. van Panhuys, bij de Wed. Akkerman: het bouwen van een nieuw woonhuis met schuur op een nieuw terrein nabij de Leek. Inl. bij den architect J. Siccama, aldaar. Aanw. 27 Sept., te 11 uren.

Nieuwolda (Gron.), te 3 uren, door het best. van het waterschap Oldambt, ten huize van den kastelein G. Kuiper:

1o. het op profiel baggeren van het Munterdammerdiep, lang pl. m. 2540 M.;

2o. het herstellen der gleuwallen langs het Munterdammer en Winschoterdiep, ter gezamenlijke lengte van pl. m. 340 M.;

3o. het maken van 200 M. steenen waterkeering in de Lutjemaarkade, nabij den Lideweg, achter Noordbroek, in 3 perc.

Ried (Fr.), door de vereeniging der op te richten stoomzuivelfabriek »Ried": het leveren, monteeren en in werking stellen van een stoomwerktuig, drijfwerk c. a., stoom- en waterleiding ten behoeve der te stichten stoomzuivelfabriek. (*Zie advert. in n°.* 38.)

Zaterdag, 28 Sept.

Heusden, te 12 uren, door dijkgraaf en heemraden van het waterschap »de hooge Maasdijk van stad en lande van Heusden c. a.", in de gemeente vergaderzaal:

1o. het met bladriet en rijshout beslaan van vakken dijk onder Herpt, Bern en Aalburg, in 4 perc., met bijlevering van alle materialen en arbeidsloonen;

2o. het op aan te wijzen plaatsen op schelft leveren van 7060 bos bladriet, in 1 perc.;

3o. het ter plaatse op schelft leveren van 1800 bos Hollandsch rijs. Inl. bij den opzichter J. van Tuijl Gz., aldaar.

Maandag, 30 Sept.

Rozendaal (N.-Br.), te 10 uren, door het waterschap van den Rozendaalschen en Stoutenbergschen vliet, ten raadhuize: het aanleggen van een telephoonlijn langs den vliet, van af het boven- tot het benedenmas.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van ijzerwerk enz., benoodigd voor de overkappingen van twee perrons, ten dienste der staatsspoorwegen op Sumatra.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van verfwaren enz., loodwit, ongekookte lijnolie, geel- en roodkoper, ijzer en blik, gegolfd-gegalvaniseerd-ijzeren platen enz., zeildoek en zeilgaren.

Dinsdag, 1 Oct.

Bemelen (L.), te 12 uren, door burg. en weth.: het maken van de aardebaan en van eenige kunstwerken voor den kiendweg van de grens van Amby naar en door het dorp Bemelen, langs het gasthuis naar de grens van Margraten. Aanw. te 9 uren.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: bestek no. 499, het leveren en inkepen van eikenhouten dwarsliggers, in 32 perc. (*Zie advert. in n°.* 37.)

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van staatswegen aan het centraalbureau: bestek no. 498, het ophalen, leggen en herleggen van sporen en wissels, het wijzigen en uithalen van de overlaadhoofden en het uitvoeren van daarmede in verband staande werkzaamheden op het station Zwolle. Aanw. 25 Sept., te 1 uur. Raming ƒ 82,000. (*Zie advert. in n°.* 38.)

Woensdag, 2 Oct.

Hellevoetsluis, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, aldaar, in kamer A 16 van kazerne no. 1: het doen van verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de stelling van de monden der Maas en van het Haringvliet. Bilj. inzenden uiterlijk 1 Oct., vóór 3 uren. Raming ƒ 250.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van werken tot verbetering van de de rivier de Maas, tusschen 't Wijt en Gewande, tusschen de kilometerraaien 16 en 18 der herziene rivierkaart onder de gemeenten Alem c. a., prov. Noord-Brabant, en Driel, prov. Gelderland. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé en den opzichter Groenen, te 's-Bosch. Aanw. 25 Sept., te 11 uren. Raming ƒ 9800.

Donderdag, 3 Oct.

's-Bosch, te 10 uren, door burg. en weth.: het af- en wegbreken van een bestaand gebouw aan het zuidwestelijk einde der Diepstraat en het wederopbouwen en inrichten daarvan voor 4 militaire woningen met bijbehoorende overdekte houten bergplaatsen, benevens het inrichten van lokalen in gebruik geweest voor schoolwacht", tot genie-bureau. Aanw. 28 Sept., te 9½ uren. (*Zie advert. in n°.* 38.)

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van goedingswerken in de deurkassen van de voormalige keersluis te Buiksloot, behoorende tot de werken van het Noord-Hollandsch kanaal. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees, te Alkmaar, en den opzichter Clausing, aan de Willemsluinen. Aanw. 26 Sept. Raming ƒ 1170.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het herstellen der benedendeuren van de groote opening der schutsluis te Purmerend, behoorende tot de werken van het Noord-Hollandsch kanaal. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem den ingenieur Kempees, te Alkmaar, en den opzichter Dirks, te Purmerend. Aanw. 26 Sept. Raming ƒ 4900.

Vrijdag, 4 Oct.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van een physisch laboratorium met motorgebouwtje te Groningen. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter voor de universiteitsgebouwen J. C. Hulscher, te Groningen. Aanw. 24 Sept., te 2 uren. Raming ƒ 76,100.

Zaterdag, 5 Oct.

's-Hage, te 2 uren, door het ministerie van justitie: het bouwen van een huis van bewaring te Leeuwarden. Inl. bij den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen, te 's-Hage. Aanw. 28 Sept., te 2½ uren. Raming ƒ 100,120. (*Zie advert. in n°. 37.*)

's-Hage, te 2 uren, door het ministerie van justitie: het leveren van 200 stuks ijzeren kookoken, ten behoeve der strafgevangenis te Rotterdam. Inl. bij den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen te 's-Hage. Raming ƒ 1750. (*Zie advert. in n°. 38.*)

Maandag, 7 Oct.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de Lingewerken te Asperen, prov. Zuid-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur, te 's-Hage, en den opzichter La Fontijn, te Gorinchem. Aanw. 30 Sept. Raming ƒ 1800 per jaar.

Dinsdag, 8 Oct.

Hoofdplaat (Zeel.), te 3 uren, door het tijdelijk best. der waterkeering van de calamiteuse Hoofdplaat- en Thomaespolders, in de directiekeet: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '90, van de aarde-, kram- en rijswerken, aan de waterkeering van den calamiteusen Thomaespolder. Aanw. 1 en 4 Oct., van 2—4 uren.

Op onbepaalden datum.

Rinsumageest: het afbreken van het boerenhuis, bewoond door M. Leistra, en het bouwen van een groot stelphuis. Inl. bij den architect J. W. Duijff, te Driesum. Aanw. 23 Sept., te 12 uren.

Rotterdam, namens H. T. Landman & Zn.: het bouwen van een fabrieksgebouw voor stoom- en andere werktuigen op een terrein, gelegen aan de Maaskade W. Z. te Feijenoord. Inl. bij den architect J. C. Rouvers Cz., Goudschevest 61. Aanw. 27 Sept., te 10 uren.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

's-Hage, 18 Sept., onder beheer van het ministerie van waterst. enz.: 1o. het maken en stellen van de ijzeren bovenbouwen voor zeven draaibruggen en eene hooge voetbrug over het kanaal tusschen Nichtevecht en de schutsluis bewesten Utrecht (herbesteding); ingekomen 6 bilj., als:

Soc. anon. de constr. la Métallurgie, Brussel, ƒ 114,100
F. Kloos & Zonen, Alblasserdam, » 110,490
Penn en Bauduin, Dordrecht, » 108,000
J. ten Horn, Veendam, » 107,400
A. en V. Halot, Leuven, » 103,600
Soc. anon. intern. de construction et d'entreprise de travaux publics, Braine-le-Comte, » 99,997
Raming » 92,100

2o. het maken van werken tot voorziening der beloopen van de doorsnijding van den Piekenwaard, onder de gemeente Alem; ingek. 16 bilj., als:

P. Baggerman Pz., Werkendam, ƒ 9199
C. v. d. Meyden, Hardinksveld, » 8690
A. v. d. Vlies, Zalt-Bommel, » 8322
C. de Groot, Sliedrecht, » 8240
P. H. de Bekker, Empel, » 8200
G. J. v. Krieken, Herwijnen, » 8100
J. v. d. Plas, Hardinksveld, » 7965
D. de Kok, Geldermalsen en W. Baggerman, Nederhemert, » 7942
P. W. v. Hattum, Zalt-Bommel, » 7909
J. P. de Groot, Giessendam, » 7749
H. v. Anrooy Jz., Nieuwaal, » 7500
W. P. de Vries, Rossum, » 7490
C. de Jong Jz., Hardinksveld, » 7474
G. Boonhakker Gz., Sliedrecht, » 7272
L. de Groot, Giessendam, » 7250
F. Boonhakker Gz., Sliedrecht, » 6769
Raming » 8300

3o. het gedeeltelijk opruimen van een in de rivier de Boven-Merwede, onder de gemeente Sleeuwijk gezonken stoomboot; ingekomen 4 bilj., als:

J. v. Gelder, Goedereede, ƒ 4480
G. Birkenhager Mz., Maassluis, » 2500
J. v. d. Wal, Harlingen, » 2348
A. v. d. Tak, Goedereede, » 1824

Buitenpost, 12 Sept.: het maken van eene nieuwe kap op het gemeentehuis aldaar, onder beheer van den architect A. Vebling; gegund aan J. H. Bos, te Twijzel, voor ƒ 609.

Beusichem, 14 Sept.: het maken eener houten beschoeiing bij de aanlegplaats aan het veer te Beusichem; ingek. 7 bilj., als:

J. Schouten, te Vianen, ƒ 897
G. Looijen, » Herwijnen, » 896
B. v. Bekkum, » Beusichem, » 860
J. v. Wamel, » Wijk-bij-Duurstede, » 794
J. v. Deutekom, » Zoelmond, » 789
D. v. Mameren, » Asch, » 758
L. Muller, » Beusichem, » 744
Gegund.

Ried, 14 Sept.: het bouwen van een stoomzuivelfabriek aldaar, onder beheer van den architect G. Klaversma, te Schalsum; ingekomen 12 bilj., als:

C. Bootsma, Franeker, ƒ 4260
J. de Jong Jz., Ahoenum bij Harlingen, » 4244
Du Bois, Franeker, » 4174
E. Statema, Dongjum, » 3994
P. Boonstra, Menaldum, » 3953
A. v. d. Meij, Berlikum, » 3894
A. Miedema, Sexbierum, » 3742
H. Zagsma, idem » 3738
S. Smits, Berlikum, » 3696
L. Nauta, Oosterbierum, » 3175
Y. Schuitemaker, Peins, » 3161
K. Klosterman, Tjummarum, » 3100
Gegund.
Raming » 3597

Groningen, 14 Sept.: het bouwen van een dakpannenfabriek te Noordlijk (prov. Groningen), onder beheer van den architect W. van der Heide; ingek. 17 bilj., als:

W. Rottschäfer, Stedum, ƒ 16,300
J. Dieters, Foxham, » 16,178
W. Dieters, Stedum, » 16,099
F. Dieters, Lollens, » 15,985
L. Dekker, Bedum, » 15,700
H. Nieland, Warfum, » 15,500
B. de Jong, Groningen, » 15,347
D. Doojes, idem » 15,189
H. Nieland, Wirdum, » 15,100
J. G. Buissink, Westerbroek, » 14,999
J. Zeldenrust, Warfum, » 14,860
B. Kooi, Zuidhorn, » 14,842
E. Stoolhuis, Farmsum, » 14,798
P. Nieland, Wirdum, » 14,738
K. Lentz, Ruischerbrug, ƒ 14,551
J. Pot, Stedum, » 14,538
E. v. d. Laan, Scharmer, » 13,973
Gegund.

Bierum, 14 Sept., voor rekening der gemeente: 1o. de levering van schoolbanken, in 2 perc. en massa.

Perc. 1, ingek. 7 bilj., als:
R. Zeef, te Eenrum, ƒ 309
H. Sweringa, » Bierum, » 370
N. Sterenberg, » Godlinze, » 313
J. v. Bruggen, » Sappemeer, » 294
E. Kool, » Zijldijk, » 294
H. Bijneelt, » Loppersum, » 293
Ph. Wildeboer, » Krewerd, » 276

Perc. 2, ingek. 2 bilj., als:
E. Kool, te Zijldijk, ƒ 294
J. Kramer, » Loppersum, » 279

Massa, ingek. 6 bilj., als:
Pius, te Winschoten, ƒ 900
Mauthuis, » Sappemeer, » 801
A. Sterenberg, » Godlinze, » 601
Duudje, » Delfzijl, » 551
L. Bekker, » Holwierde, » 553
P. Dertien, » Losdorp, » 550
Gegund.

2o. het doen van vertimmeringen aan de school te Bierum; ingek. 4 bilj., als:
J. Kuipers, te Bierum, ƒ 929
B. Jansen, » Middelstum, » 864
P. Dertien, » Losdorp, » 883
B. Korthuis, » Spijk, » 870
Gegund.

3o. idem te Godlinze; ingek. 5 bilj., als:
A. Sterenberg, te Godlinze, ƒ 677
N. Sterenberg, » idem » 654
B. Jansen, » Middelstum, » 657
P. Dertien, » Losdorp, » 629
B. Korthuis, » Spijk, » 612
Gegund.

4o. idem te Holwierde; ingek. 4 bilj., als:
Ph. Wildeboer, te Krewerd, ƒ 606
B. Korthuis, » Spijk, » 610
L. Dekker, » Holwierde, » 591
P. Dertien, » Losdorp, » 579
Gegund.

5o. idem te Losdorp; ingekomen 2 bilj., als:
B. Korthuis, te Spijk, ƒ 220
P. Dertien, » Losdorp, » 219
Gegund.

6o. idem te Krewerd; ingek. 3 bilj., als:
P. Dertien, te Losdorp, ƒ 112
K. Dallinga, » Krewerd, » 100
Ph. Wildeboer, » idem » 89
Gegund.

Rotterdam, 14 Sept., door dijkgraaf en hoogheemraden van Schieland: het versterken van den dijk te Gouda; ingek. 17 bilj., als:

D. R. de Jong, Rotterdam, ƒ 12,800
C. Coppjes, Strijen, » 10,980
A. J. de Groot, Giessendam, » 9,100
J. de Jong Az. Sr., Ammerstol, » 9,100
H. de Man, Bergambacht, » 8,964
P. Zane Cz., Ammerstol, » 8,960
C. Boelhouwer, Giessendam, » 8,800
C. de Jong, Hardinksveld, » 8,640
A. v. Kokum, Gouda, » 8,600
W. 't Hoen, Alblasserdam, » 8,400
H. de Jong, Ammerstol, » 8,380
T. v. Herk, Nieuwerkerk a/d. IJsel, » 8,100
J. de Jong, Ammerstol, » 7,965
P. Sterk, Heukelum, » 7,889
L. Brouwer, Gouda, » 7,840
T. M. Swets, Hardinksveld, » 7,494
A. Koorevaar, idem » 7,480
Gegund.

Leeuwarden, 14 Sept.: het bebouwen der perceelen 9, 10 11 en 12 aan de Westergracht; ingek. 9 bilj., als:

J. Bottema en J. Heekstra, Leeuwarden, ƒ 14,897
H. de Kleyn en T. Bijlsma, idem » 13,490
Joh. Kalt, Ureterp, » 11,584
H. Janssen en W. Altena, Leeuwarden, » 11,358
Bekhuis en Damstra, idem » 11,346
Joh. v. Dijk, Hijum, » 11,330
Klosterman, Hemelum, en Brouwer, Stiens, » 10,443
M. J. Schotanus, Boxum, » 10,200
J. J. v. d. Leij, Arum, » 10,085

's-Hage, 14 Sept.: het bouwen van een huis van bewaring te Oostburg; ingek. 5 bilj., als:

A. C. Maes, Hoofdplaat, ƒ 11,900
J. J. Cavelje, Oostburg, » 11,735
D. Bijl, Vlissingen, » 11,444
C. Duijnstein en P. J. Wisse, Zaamslag, » 11,288
J. Kelijn, Neuzen, » 10,986
Raming » 11,300

Wissenkerke (Z.), 14 Sept.: de verhooging en versterking van den inlaagdijk aan den Vlietepolder; onderhands gegund aan P. J. Verbist, te Hontenisse, voor ƒ 44,813.

Delft, 16 Sept.: de levering van 35,000 KG. messingplaat D. 0,0025, ten behoeve van de artillerie pyrotechnische werkplaats in Ned.-Indië; minste inschr. E. Sipsien, te Amsterdam, voor ƒ 70.80 per 100 KG.

Maastricht, 16 Sept.: het driejarig onderhoud van de vaartuigen en al hetgeen verder behoort bij het materieel der Nederlandsch-Belgische veren op de rivier de Maas in Limburg, van 1 Jan. '90—30 Sept. '92, voor gemeenschappelijke rekening der Nederlandsche en Belgische regeeringen; ingek. 4 bilj., als:

per jaar
Chr. Savelkoul, te Wessem, ƒ 959
J. Ubachs, » Echt, » 910
L. v. Gasselt, » Venloo, » 894
M. v. Gasselt, » idem » 887

Leiden, 16 Sept.: het verrichten van diepwerken in de stadsgrachten; ingek. 7 bilj.;

per M³
hoogste inschr. P. C. v. Hoonen, Vreeswijk, ƒ 0.80
minste » P. Broere, Krimpen a/d. IJsel, » 0.454
Gegund.

Amsterdam, 16 Sept.: het bouwen van een gedeelte school aldaar, onder beheer van den bouwmeester A. C. Bleijs, voor rekening van de vereeniging H. Vincentius van Paulo, aldaar; ingek. 25 bilj., als:

J. J. Boekholst, te Amsterdam, ƒ 32,900
G. Boon, » idem » 31,250
J. Stam, » idem » 30,980
W. Westerhof, » Weesp, » 30,940
K. O. Lokhorn, » Amsterdam, » 30,203
R. Tenman, » idem » 29,989
W. Geers, » Buiksloot, » 29,889
J. v. Groenendaal, » N.-Amstel, » 29,600
J. M. v. d. Toorn, » Amsterdam, » 29,400
A. J. v. Lierop, » idem » 29,289
P. S. Reijnierse, » idem » 29,250
Smit en Hermans, » idem » 28,800
L. Bouman, » IJselstein, » 28,750
A. Adders, » Amsterdam, » 28,650
A. Paans, » idem » 28,500
J. J. Evendt, » idem » 28,409
L. Vlasman, » idem » 28,400
W. G. v. Berkum, » idem » 28,340
J. J. Gosling & Zn., » idem » 28,200
K. J. B. v. Damme, » idem » 28,200
H. G. Schultz, » idem » 28,120
J. J. P. Thiring, » idem » 28,100
J. N. Hendrix, » idem » 28,020
F. Raaijmakers, » N.-Amstel, » 27,980
Mulder en Sarlemijn, » Amsterdam, » 22,550

Enschede, 16 Sept.: de uitbreiding der ververij van de firma Van Heek en Co., aldaar; ingekomen 9 bilj., als:

J. Vosseveld, te Enschede, ƒ 10,980
F. H. Wijdeveld, » idem » 9,974
M. Geurs Lensen, » idem » 9,800
G. J. Slupmer en B. J. Tarin, » idem » 9,532
W. Reijgers, » idem » 9,487
G. Dorrekate Bz., » idem » 9,447
A. Jennink, » idem » 9,437
H. ten Cate, » idem » 9,230
G. Huckriede, » idem » 8,949
Gegund.

Harlingen, 16 Sept.: het doen van eenige herstellingen aan de walbeschoeiingen van de Noorder- en Zuiderhaven te Harlingen; ingek. 6 bilj., als:

J. de Lane, te Harlingen, ƒ 1277
L. Posthuma Jz., » idem » 1250
J. Posthuma, » idem » 1098
M. P. Mooiman, » idem » 1089
Joh. Langenhorst, » idem » 1067
G. S. Speelstra, » idem » 935
Gegund.
Raming ƒ 1000

Amsterdam, 16 Sept.: het amoveeren van 2 perceelen, hoek Kalverstraat en Sophiaplein, en het daarterplaatse bouwen van een winkelhuis met bovengelegen kantoorlokalen, onder beheer van den architect Evert Breman; ingek. 30 bilj., als:

G. Zuiderhoek, te Amsterdam, ƒ 41,700
D. Oosterink, » Nieuwer-amstel, » 40,900
A. Paans, » Amsterdam, » 40,300
P. Roelofsen, » idem » 40,290
K. J. B. v. Damme, » idem » 39,990
H. Dorlas, » idem » 38,989
L. Deenik, » idem » 39,980
E. H. Hollo, » idem » 39,600
G. Boon, » idem » 39,400
R. Cruijff, » idem » 39,200
D. Verbeek, » idem » 38,785
D. Hegink, » idem » 38,700
J. Prenzler, » idem » 38,650
E. Kuipers, » idem » 38,500
D. Schut, » idem » 38,300
P. Rijnierse, » idem » 37,900

P. Schmidt en Hermans,	te Amsterdam,	ƒ 37,900
A. Aalders,	» idem	» 37,500
W. Greve,	» Buiksloot,	» 37,434
J. Koster,	» Amsterdam,	» 37,323
A. v. Lienf,	» idem	» 36,983
J. Gelens Cz.,	» idem	» 36,200
H. Hendriks,	» Os,	» 35,980
R. Cruiff,	» Amsterdam,	» 35,800
H. Hoffe,	» idem	» 35,500
H. Meekers,	» idem	» 34,970
Th. Ligthart,	» idem	» 34,783
Cerlijn en De Haan,	» idem	» 32,675
C. Alberts,	» Nieuweramstel,	» 32 325
J. N. Hendrix,	» Amsterdam,	» 31,900

Amsterdam, 17 Sept.: het uitvoeren van een fabriekgebouw aan de Falckstraat te Amsterdam, en het daarterplaatse bouwen van een Frobelschool met bovenwoning voor de directrice enz., onder beheer van den architect Evert Breman; ingek. 34 bilj., als:

J. Stuisse,	te Amsterdam,	ƒ 40,100
F. Degenhardt,	» idem	» 44,450
J. Gelens Cz.,	» idem	» 40,085
H. Hoffe,	» idem	» 40,085
Meijer en Van de Coolwijk,	» idem	» 40,379
W. Greve,	» Buiksloot,	» 40,487
L. Deenik & Zn.,	» Amsterdam,	» 40,200
A. Aalders,	» idem	» 39,800
R. Cruijff,	» idem	» 39,696
M. de Lange,	» Harderwijk,	» 38,980
H. R. Hendriks,	» Os,	» 38,800
W. v. d. Horst,	» Amsterdam,	» 38,650
H. Dorlas,	» idem	» 38,413
J. Hendrix,	» idem	» 37,885
T. Ligthart,	» idem	» 37,717
K. J. B. v. Damme,	» idem	» 37,658
J. Schaafstra,	» idem	» 37,306
E. H. Hoffe,	» idem	» 37,233
D. Cerlijn & Zn. en A. J. de Haan,	» idem	» 37,200
P. S. Reijnierse	» idem	» 36,900
A. J. v. Lienf,	» idem	» 36,888
C. Alberts,	» Nieuweramstel,	» 36,600
D. Schut,	» Amsterdam,	» 36,500
E. R. Kuipers,	» idem	» 36,400
D. Beijnk,	» idem	» 36,296
H. Schouten,	» idem	» 35,347
Knipper en Vree,	» idem	» 35,200
J. M. v. d. Veen,	» idem	» 35,000
D. Oosterink,	» Nieuweramstel,	» 34,800
W. Boom,	» Amsterdam,	» 34,700
Gebr. Terlingen,	» idem	» 34,665
J. Prenzler,	» idem	» 34,600
Peeters en Roskam,	» idem	» 33,789
D. Verbeek & Zn.,	» idem	» 33,497

Haarlem, 17 Sept.: door Gebr. Figee, aldaar: het bouwen van een stelplaats en het vergrooten van de ketelmakerij aan de Leidsche vaart te Haarlem; bijzonderhandsche aanbesteding aangenomen door H. J. Geijl, te Haarlem, voor ƒ 14,300.

Winterswijk, 17 Sept., voor rekening der gemeente: 1o. het verbouwen en vergrooten van de school voor openbaar lager onderwijs in de buurtschap Kotten, aldaar; ingek. 9 bilj., als:

C. ter Haar,	te Winterswijk,	ƒ 3200
G. Wolfs,	» idem	» 3183
J. B. Sellink,	» idem	» 3155
J. B. Renskers,	» idem	» 3150
G. J. Renskers Jr.,	» idem	» 2940
H. J. te Siepe,	» idem	» 2924
W. J. Streek,	» idem	» 2789
J. B. ten Haken,	» idem	» 2420
J. W. Kobus,	» idem	» 2150

2o. de levering van de daarbijbehoorende meubelen; ingek. 7 bilj., als:

G. J. Renskers Jr.,	te Winterswijk,	ƒ 220
C. ter Haar,	» idem	» 199
J. B. Renskers,	» idem	» 163
W. J. Streek,	» idem	» 190
J. B. Sellink,	» idem	» 187
G. Wolfs,	» idem	» 187
H. J. te Siepe,	» idem	» 188

Gegund.

Utrecht, 17 Sept., voor rekening der maatschappij tot expl. van staatsspoorwegen: 1o. bestek no. 409, het afbreken van eene wachterswoning bij KM. 38^{187} en het wederopbouwen van die woning nabij den overweg in de Breedestraat bij KM. 38^{138}, ten behoeve van den spoorweg van Elst naar Dordrecht; ingekomen 4 bilj., als:

L. Möller,	te Bemmichem,	ƒ 1490
J. v. Deutekom,	» Zoelmond,	» 1415
A. Jansen,	» Bedel,	» 1397
G. v. d. Hee,	» Ammerstol,	» 1360
Raming		» 1600

2o. bestek no. 135, de levering van eiken wisselbout; ingekomen 1 bilj., van Lambiotte Vigneron, te Brussel, voor frs. 4000.

Almelo, 17 Sept.: het bouwen van een magazijn en 2 woningen voor rekening van E. ten Brinke, onder beheer van den architect H. A. Witrand Bz.; ingekomen 18 bilj., als:

Nijhuis,	te Almelo,	ƒ 9998
B. Visscherse,	» idem	» 9980
S. H. Krabshuis,	» idem	» 9930
E. Scholten & Zn.,	» idem	» 9890
C. Eckhardt,	» idem	» 9800
J. Kamphuis,	» idem	» 9799
Schreuder en Barteveld,	» idem	» 97e3
Ter Beek,	» idem	» 9598
Wed. Westenberg,	» idem	» 9537
K. M. Spoor,	» idem	» 9487
E. Eshuis,	» idem	» 9440
J. Eshuis,	» idem	» 9439
F. Kuiper,	» idem	» 9438

Gegund.

Elbergen, 18 Sept.: het bouwen van een postkantoor met directeurswoning, onder beheer van den ingenieur-architect Ar. H. Witkop, te Groenlo; ingek. 6 bilj., als:

A. A. v. Boeschoten, Brummen,	ƒ 7975
H. B. Nales, Groenlo,	» 6967
H. Ballers, idem	» 6891
Geurs Lenssen, Neede,	» 6745
J. H. Aalbers, Groenlo,	» 6721
B. H. Blankvoort, Elbergen,	» 6637

Gegund.

Nieuweramstel, 18 Sept.: het leveren en opstellen aan den bovenbouw eener ijzeren ophaalbrug over de Overtoomsche vaart voor de kosterstraat; ingek. 5 bilj., als:

W. Barnevelt & Co.,	ƒ 3490
dezelfde, met gegoten poort,	ƒ 3220
Penn en Baudoin, Dordrecht,	ƒ 3460
Kon. Nederl. Grofmederij, Leiden,	» 3450
G. J. Wispelweij, Zwolle,	» 3184
J. ten Born, Veendam,	» 2380

Gegund.

Poortvliet, 18 Sept.: het leveren en verwerken van 510 scheepston stortstoen; ingek. 3 bilj., als:

J. de Bres, Dordrecht,	ƒ 1346.40
J. v. Beusden, Poortvliet,	» 1367.75
P. A. v. d. Velde, Neuzen,	» 1190

Gegund.

Haarlem, 19 Sept.: het vergrooten van de fabrieksgebouwen aan de werf «Conrad", te Haarlem, onder beheer van den architect S. Roog; ingekomen 8 bilj., als: Opleverung

Visser, Papendrecht,	ƒ 17,540	31 Dec.	
J. S. v. Velthuijsen, Haarlem,	» 15,455	24	»
S. H. Rijnierse, idem	» 15,200	31	»
Stoenegn, idem	» 13,945	31	»
B. Zaalhof, idem	» 13,666	23 Nov.	
Rinkema, idem	» 13,377	14 Dec.	
Chr. Cobelens, idem	» 13,187	2 maanden	
G. Hulsebosch, idem	» 12,940	7 Dec.	

Gegund aan G. Hulsebosch.

Haarlem, 19 Sept.: het doen van buitengewone bepantingen in het derde perceel duinen aan den vasten wal van Noord-Holland; ingek. 6 bilj., als:

J. Engerhard, IJmuiden,	ƒ 2902.87^5
S. Blom, Schoorl,	» 2725
R. Schreuders, Kolhorn,	» 2700
A. Visser, Haarlem,	» 2650
J. Giltjes, Petten,	» 2580
J. Oldenburg, Bergen,	» 2488
Raming	» 2500

Amsterdam, 19 Sept.: den verbouw van het perceel Heerengracht 621, te Amsterdam, onder beheer van den architect W. Hamer; ingek. 19 bilj., als:

J. Schaafstra,	te Amsterdam,	ƒ 16,910
B. Cruijff,	» idem	» 16,756
Knipper en Vree,	» idem	» 16,510
J. F. Prenzler,	» idem	» 16,400
H. C. Dorlas,	» idem	» 15,979
D. Schut,	» idem	» 15,850
D. Beijnk,	» idem	» 15,700
R. Timman,	» idem	» 15,410
Ph. S. Rijnierse,	» idem	» 14,900
W. Greve,	» Buiksloot,	» 14,900
C. J. Maks Jz.,	» Amsterdam,	» 14,900
Ph. A. Warners,	» idem	» 14,800
G. Boon,	» idem	» 14,800
D. Oosterink,	» Nieuweramstel,	» 14,590
H. Schouten,	» Amsterdam,	» 14,468
A. Aalders,	» idem	» 14,420
G. Wond,	» idem	» 14,341
C. Alberts,	» Nieuweramstel,	» 13,900
J. de Lange,	» Amsterdam,	» 12,800

Maasbracht, 19 Sept.: het bouwen eener nieuwe kerk, zonder bijlevering van brikken, profielsteen enz.; ingekomen 7 bilj., als:

M. Pollart,	te Roermond,	ƒ 23,870
J. Ubadus,	» Echt,	» 22,700
G. Beckers,	» Sittard	» 22,500
M. Reinders,	» Horn,	» 21,800
M. Mulkens,	» Venlo,	» 20,786
G. Mestrum,	» Maasbracht,	» 19,320
Wed. H. C. Janssen,	» idem	» 16,700

Gegund.

Amsterdam, 19 Sept.: het bouwen van 6 woonhuizen aan een blok op een terrein aan de Schoolstraat bij de Weesperzijde te N.-Amstel; ingek. 10 bilj.; minste inschr. A. J. van Lienf, aldaar, voor ƒ 43,890.

Apeldoorn, 20 Sept.: het maken van een aanbouw en eene overkapping met gegolfd zink aan het bestaande stationsgebouw te Deventer, met bijkomende werken, voor rekening der Kon. Ned. locaalspoorweg-maatschappij; ingekomen 13 bilj., als:

T. Eijbers,	te Apeldoorn,	ƒ 3621
H. Otthof,	» Deventer,	» 3325
W. Eskes,	» idem	» 3303
J. v. d. Braak,	» Apeldoorn,	» 3201.10
W. v. d. Kooij,	» Amersfoort,	» 3160
G. Beltman,	» Deventer,	» 3150
H. R. Lepping,	» idem	» 3110
R. v. d. Spoel,	» idem	» 3058
F. W. Geurden,	» Apeldoorn,	» 2995
Chr. Wegerif,	» idem	» 2990
J. Aalpoel,	» Deventer,	» 2949
B. v. d. Worp,	» idem	» 2859
H. Visscher,	» idem	» 2859

Amsterdam, 20 Sept.: het maken der gebouwen en aanlegplaats en het verrichten van aarde-, bagger- en verdere werken, behoorende tot den bouw van een projectielenmagazijn in gelder VIII aan het Noordzeekanaal en rijkanaal F; ingek. 17 bilj.:

hoogste inschr.		ƒ 159,000
minste »	J. Moorman, Helder,	» 114,600

Leeuwarden, 20 Sept.: het verbeteren van den Zandweg onder Jubbega-Schurega; ingek. 9 bilj., waarbij 1 van onwaarde; minste inschr. W. J. Boltje, te Oudehaske, voor ƒ 1074

Raming » 1337

Leeuwarden, 20 Sept.: het uitvoeren van baggerwerk in de haven en voor den mond van de haven te Staveren; ingek. 4 bilj.; minste inschr. J. van Noordennen, te Harlingen, ƒ 5188

Raming » 6200

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 28 SEPTEMBER 1889.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 30 Sept.

Rozendaal (N.-Br.), te 10 uren, door het waterschap van den Rozendaalschen en Steenbergschen vliet, ten raadhuize: het aanleggen van een telephoonlijn langs den vliet, van af het bovenste tot het benedenste.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van ijzerwerk enz., benoodigd voor de overkappingen van twee perrons, ten dienste der staatsspoorwegen op Sumatra.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van verfwaren enz., loodwit, ongekookte lijnolie, geel- en roodkoper, ijzer en blik, gegolfd-gegalvaniseerd-ijzeren platen enz., zeildoek en zeilgaren.

Dinsdag, 1 Oct.

Bemelen (L.), te 12 uren, door burg. en weth.: het maken van de aardebaan en van eenige kunstwerken voor den kiezelweg van de grens van Ambij naar en door het dorp Bemelen, langs het gasthuis naar de grens van Margraten. Aanw. te 9 uren.

Middelburg, te 1½ uren, door burg. en weth.: het bekrammen van een gedeelte der wederzijdsche dijken van het afgesneden gedeelte der voormalige Middelburgsche haven.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: bestek no. 139, het leveren en inkepen van eikenhouten dwarsliggers, in 32 perc. (*Zie advert. in n°.* 37.)

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van staatswegen aan het centraalbureau: bestek no. 498, het opbreken, leggen en herleggen van sporen en wissels, het wijzigen en uitbreiden van de overlaadloods en het uitvoeren van daarmede in verband staande werkzaamheden op het station Zwolle. Aanw. gehouden. Raming ƒ 32,600. (*Zie advert. in n°.* 38.)

Beek (Geld.), te 3 uren, door den bouwmeester J. Knoops, in het Beeks koffiehuis: het bouwen van eene villa aan den straatweg, aldaar.

Woensdag, 2 Oct.

Hellevoetsluis, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, aldaar, in kamer A 16 van kazerne no. 1: het doen van verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de stelling van de monden der Maas en van het Haringvliet. Bilj. inzenden uiterlijk 1 Oct., vóór 3 uren. Raming ƒ 2500.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van werken tot verbetering van de rede of rivier de Maas, tusschen 't Wilt en Gewande, tusschen de kilometerraaien 16 en 18 der herziene rivierkaart onder de gemeenten Alem c. a., prov. Noord-Brabant, en Driel, prov. Gelderland. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé en den opzichter Groenen, te 's-Bosch. Aanw. gehouden. Raming ƒ 9800.

Oosterbeek, te 6½ uren, door J. van Burk, in het koffiehuis van G. de Hartog: het bouwen van twee woningen. Aanw. 30 Sept., te 11 uren.

Donderdag, 3 Oct.

's-Bosch, te 10 uren, door burg. en weth.: het af- en weghreken van een bestaand gebouw aan het zuidwestelijk einde der Diepstraat en het wederopbouwen en inrichten daarvan voor 4 militaire woningen met bijbehoorende overdekte houten bergplaatsen, benevens het inrichten van lokalen in gebruik geweest voor «hoofdwacht", tot genieburcau. Aanw. gehouden. (*Zie advert. in n°.* 38.)

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van gordingwerken in de deurkassen van de voormalige keeraluis te Buiksloot, behoorende tot de werken van het Noord-Hollandsch kanaal. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees, te Alkmaar, en den opzichter Clausing, aan de Willemsluizen. Aanw. gehouden. Raming ƒ 1170.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het herstellen der benedendeuren van de groote opening der schutsluis te Purmerend, behoorende tot de werken van het Noord-Hollandsch kanaal. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem den ingenieur Kempees, te Alkmaar, en den opzichter Dirks, te Purmerend. Aanw. gehouden. Raming ƒ 4000.

Epe (Geld.), te 12 uren, ten huize van C. M. Essenberg: de verbouwing van zijn hotel «het Wapen van Epe". Aanw. 1 Oct., te 11 uren. Bilj. inzenden vóór 10 uren.

Vrijdag, 4 Oct.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van een physisch laboratorium met motorgebouwtje te Groningen. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter voor de universiteitsgebouwen J. C. Hubscher, te Groningen. Aanw. gehouden. Raming ƒ 76,100.

Zaterdag, 5 Oct.

's-Hage, te 2 uren, door het ministerie van justitie: het bouwen van een huis van bewaring te Leeuwarden. Inl. bij den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen, te 's-Hage. Aanw. gehouden. Raming ƒ 100,220. (*Zie advert. in n°.* 37.)

's-Hage, te 2 uren, door het ministerie van justitie: het leveren van 200 stuks ijzeren koekoeken, ten behoeve der strafgevangenis te Rotterdam. Inl. bij den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen te 's-Hage. Raming ƒ 1750. (*Zie advert. in n°.* 38.)

Maandag, 7 Oct.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de Lingewerken te Asperen, prov. Zuid-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur, te 's-Hage, en den opzichter La Fontijn, te Gorichem. Aanw. 30 Sept. Raming ƒ 1800 per jaar.

Krimpen a/d. IJsel, te 12 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van de Krimpenerwaard, ten huize van de Wed. H. Kusters: het leveren van 16000 hos rijs, 10,650 palen, 960 bos latten en 1050 sleten.

's-Hage, te 11½ uren, door burg. en weth.: het bouwen van een machinegebouw en schoorsteen tot plaatsing van het pompwerktuig met bijbehoorende werken voor uitpomping der kanalen in het noordoostelijk gedeelte der gemeente, in de nabijheid der Timorstraat. Aanw. 4 Oct., te 10 uren.

Dinsdag, 8 Oct.

Leiden, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie te 's-Hage, in het geniemagazijn: het doen van voorzieningen aan militaire gebouwen te Leiden. Bilj. inzenden uiterlijk 7 Oct., vóór 3 uren, bij den hoofdopzichter van fortificatiën, te Leiden.

Venlo, te 11 uren, door burg. en weth.: het maken van een nieuw eikenhouten bovendek op de Maasbrug, aldaar.

Hoofdplaat (Zeel.), te 3 uren, door het tijdelijk best. der waterkeering van de calamiteuse Hoofdplaat- en Thomaspolders, in de directiekeet: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '90, van de aarde-, kram- en rijswerken, aan de waterkeering van den calamiteusen Thomaspolder. Aanw. 1 en 4 Oct., van 2—4 uren.

Woensdag, 9 Oct.

Amsterdam, te 1 uur, in een der lokalen van het gebouw der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen: de levering van diverse goederen, gereedschappen enz., in 3 perc.

Donderdag, 10 Oct.

's-Bosch, te 10 uren, door burg. en weth.: het maken van afrastering, draaihekken en afsluiting van putten, ten behoeve der stedelijke gasfabriek. Aanw. 5 Oct., te 10 uren. (*Zie advert. in n°.* 39.)

Dinsdag, 15 Oct.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering in '90 van eiken-, grenen-, dennen- en vuren timmerhout enz.

Donderdag, 17 Oct.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van een bestraat paardenpad in den weg Alkmaar naar Nieuwendijk, behoorende tot de groote rijkswegen in de prov. Noord-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees en den opzichter Lugten, beide te Alkmaar. Aanw. 10 Oct. Raming ƒ 1400.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van eene posthwachterswoning nabij de Jacob-Klaassensluis, behoorende tot de werken van het Noord-Hollandsch kanaal. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees en den opzichter Lugten, beide te Alkmaar. Aanw. 10 Oct. Raming ƒ 4500.

Vrijdag, 18 Oct.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verbouwen van een hulpsluismeesterswoning te Sas-van-Gent, tot sluismeesterswoning. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg, en den ingenieur, te Neuzen. Aanw. 9 en 11 Oct. Raming ƒ 1285.

Leeuwarden, te 1 uur, door den prov. waterstaat, aan het gebouw van het prov. best.: het verlengen van de sluismuren en vleeren van de Taconit bij Lemmer, met het aanbrengen van ijzeren ebdeuren. Aanw. 16 Oct., te 10½ uren. Raming ƒ 4600.

Woensdag, 23 Oct.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken en stellen van de ijzeren bovenbouwen voor de vaste bruggen in de omgelegde Rijnspoorwegbanen Utrecht—Amsterdam en Utrecht—Rotterdam, onder de gemeenten Zuilen en Utrecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, den ingenieur Kemper en den adjunct-ingenieur Schroeder van der Kolk, allen te Utrecht. Aanw. 16 Oct., te 1 uur. Raming ƒ 306,600.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de uitvoering van herstellingen en vernieuwingen aan de werken van den Haardwijkschen overlaat met de rijksluis in de oostelijke vaartkade van Waalwijk, behoorende tot de werken van de Maas, met het onderhoud van die werken van 1 Jan. tot en met 31 Dec. '90, benevens voor het zoo noodig leggen in '90 der zomersluiting in genoemden overlaat. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé, te 's-Bosch, en den opzichter Kouwenberg, te Heusden. Aanw. 16 Oct. Raming ƒ 2500.

Vrijdag, 1 Nov.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de rijkshavenwerken te Lemmer en Tukuijt. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur, beide te Leeuwarden, en den opzichter Oldens, te Sneek. Aanw. 26 Oct. Raming ƒ 4850 per jaar.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Sneek, 17 Sept.: het slatten of uitdiepen van de Westhemmer opvaart bij het dorp Westhem (gem. Wijmbritseradeel), gegund aan R. Plantenga en L. Bouwhuis, te Exmorra, voor f 825.75.

Baarn, 18 Sept.: het bouwen van een societeitsgebouw met woning enz.; gegund aan Bylard en Van Veersen, te Hilversum, voor f 19,650.

Amsterdam, 19 Sept.: het bouwen van zes woonhuizen aan één blok op een terrein aan de Schoolstraat bij de Weesperzijde te Nieuwer-Amstel, onder beheer van den architect W. Langhout Gz.; ingek. 15 bilj., als:
G. Boon, te Amsterdam, f 49,612
D. Heijink, » idem » 49,499
J. J. Sluisdam, » idem » 48,780
H. Rietsnijder & Zn., » idem » 48,755
H. R. Hendriks, » Os, » 47,467
A. F. Sleeswijk, » Amsterdam, » 45,690
W. Greve, » Buiksloot, » 45,585
G. Woud, » Amsterdam, » 45,554
W. Voorham, » idem » 45,290
K. J. B. v. Damme, » idem » 45,000
B. Cruijff, » idem » 44,100
J. Schaafstra, » idem » 44,999
H. Schouten, » idem » 44,700
W. Westerhof, » Weesp, » 44,449
A. J. v. Lient, » Amsterdam, » 43,980

Amsterdam, 20 Sept.: het ophoogen van het terrein van de voormalige glasblazerij aan den Amsteldijk te Nieuwer-Amstel, met bijlevering van alle materialen en arbeidsloonen, onder beheer van den ingenieur-architect A. L. van Gendt; ingek. 26 bilj., als:
W. de Leeu, Sloten, f 23,498
C. Bos, Haarlemmermeer, » 23,000
P. Zanen Cz., Ammerstol, » 24,200
C. v. Boven, Nieuwer-Amstel, » 23,145
Van der Hoek & Co., Amsterdam, » 22,890
W. Westerhof, Weesp, » 22,880
P. Zanen Hz., Ammerstol, » 22,840
P. Dunker, Amsterdam, » 22,390
J. Schuitemaker, Dordrecht, en Bos Zuiderhoek, Sliedrecht, » 21,975
A. Volker Lz., idem » 21,670
W. H. Swets, Hardinksveld, » 21,400
H. J. Nederhorst, Gouda, » 21,343
D. Heijink, Amsterdam, » 21,300
Ph. Kriekaart, idem » 21,000
C. de Jong Jr., Hardinksveld, » 20,888
P. Schmidt en E. Hermans, Amsterdam, » 20,650
Cerlijn en De Haan, idem » 19,900
F. W. Dekker, Sliedrecht, » 19,850
C. v. d. Heijden, Hardinksveld, » 19,290
P. Westmaas, Amsterdam, » 19,194
W. Goedkoop Dz., idem » 19,047
L. Kalis Kz., Sliedrecht, » 19,000
J. Faas, Amsterdam, » 18,888
G. A. v. Hattem, Sliedrecht, » 18,290
W. Ambagtsheer, Nieuwer-Amstel, » 17,900
C. Alberts, idem » 17,389

Leeuwarden, 20 Sept.: het verbeteren van den zandweg van Jubbega naar Schurega; ingek. 8 bilj., als:
R. v. Zinderen Bakker, Gorredijk, f 1290
H. Stork, Oostermeer, » 1280
J. W. Ringnalda, Gorredijk, » 1277
J. K. Luiting, Oosterwolde, » 1268
J. J. Bouma, Langezwaag, » 1197
J. v. Noordenne, Harlingen, » 1178
B. G. Berger, Oudebaske, » 1094
H. Boltje, idem » 1074
Raming » 1337

Leeuwarden, 20 Sept.: het opbouwen van het afgebrande boerenhuis te Giekerk, toebehoorende aan het Old-Burgerweeshuis te Leeuwarden, onder beheer van den architect F. Brouwer, te Kornjum; ingekomen 21 bilj., als:
J. Prakken, Buitum, f 13,640
J. H. Bos, Twijzel, » 12,823
R. Feikema, Drogrijp, » 12,760
W. T. Nauta, Hijlaard, » 12,673
P. H. v. d. Veen, Goutum, » 12,600
K. Tolman, Boornbergen, » 12,552
R. de Jong, Oenkerk, » 12,528
P. J. Visk, Ureterp, » 12,344
H. v. d. Heide, Leeuwarden, » 12,159
S. T. de Vries, Parrega, » 11,859
Y. Schuitemaker, Pens, » 11,844
W. Mienstra, 't Meer bij Heerenveen, » 11,800
P. Reinsma, Menaldum, » 11,800
J. v. d. Steeg, Hardegarijp, » 11,524
Joh. v. Dijk, Blija, » 11,390
Oenga, Aalsum, » 11,321
F. G. Rolsma, Berlikum, » 11,276
J. Jansma, Hallum, » 11,260
M. Scheltema, Bozum, f 10,780
P. M. Boonstra, Menaldum, » 10,666
H. J. Gros, Rauwerd, » 10,661
Gegund.

Heinenoord, 21 Sept.: het bouwen eener doctorswoning met koetshuis enz.; minste inschr. waren:
Perc. 1, timmerwerk, J. de Raat, te Heinenoord, voor f 1900.
Perc. 2, metselwerk, P. v. d. Wulp Ez., te Heinenoord, voor f 2182.
Perc. 3, gesmeed ijzerwerk, Corn. Morel, te Hekelingen, voor f 125.
Perc. 4, lood, zink, koper en metaal, J. Seijffert, te Dordrecht, voor f 292.
Perc. 5, verf-, glas- en behangwerk, A. de Jongste, te Heinenoord, voor f 343.

Hilversum, 21 Sept.: het bouwen van een stokerij met ijzeren kap, een fundeering voor het ovenblok en eenige andere werken op de gemeente-gasfabriek te Hilversum; ingekomen 10 bilj., als:
J. v. d. Brul, te Hilversum, f 6670
W. Zwaan, » idem » 6150
D. Barneveld, » Vreeswijk, » 6080
H. Weitjens, » Bussum, » 5992
E. Saltzherr, » Hilversum, » 5984.20
J. en H. Nieuwenhuijsen, » idem » 5815
J. Bijlard, » idem » 5638
H. Mouw, » idem » 5148
B. A. v. Rhijn, » idem » 4795
J. C. T. Zweesaardt, » idem » 4788

Leeuwen, 21 Sept.: het maken van een nieuwen bijbouw met eet- en slaapzalen, kapel, sacristie enz., bij het bestaande liefdegesticht, onder beheer van den architect Arn. van Meer, te Zevenbergen; ingek. 5 bilj., als:
G. v. Dinther, te Os, f 28,035
F. v. Dinther, » idem » 27,900
Joh. v. d. Weerdo, » Altforst, » 27,800
J. P. M. Mohlstaf, » Leiden, » 27,550
G. v. Helmondt, » Wamel, » 23,945

Amsterdam, 21 Sept.: het rioleeren van een gedeelte van den Lageweg alsmede het in verband daarmede verleggen van de bestaande wegbedekking, voor rekening van het Willemspark; ingek. 15 bilj., als:
A. Klaasen, Amsterdam, f 6300
J. v. Brummelen, idem » 4095
H. Meijers, Leiden, » 3900
G. ter Braak, Nieuwer-Amstel, » 3690
G. Smit en Hermans, Amsterdam, » 3654
L. Pot, Buiksloot, » 3600
K. Schreuder Kolhorn, » 3550
A. Helsing, Amsterdam, » 3514
W. Leen, Nieuwer-Amstel, » 3450
J. P. Cornelissen, Amsterdam, » 3333
J. Post, idem » 3315
J. de Vries, Purmerend, » 3290
F. G. Kriekaart, Amsterdam, » 3200
C. v. Boven, Nieuwer-Amstel, » 3010
J. Faas, Amsterdam, » 2850

Amsterdam, 23 Sept., voor rekening der gemeente: 1o. het maken van een accumulatorgebouw en houten fundeeringen voor de huisleidingen ten dienste der hydraulische inrichting aan de Handelskade; ingek. 10 bilj., als:
H. Dinkla, te Buiksloot, f 17,159
A. Paans, » Amsterdam, » 16,800
G. D. v. Doorn, » idem » 16,648
K. J. B. v. Damme, » idem » 16,240
F. H. Helle, » idem » 15,900
G. Boon, » idem » 15,400
H. C. Derlas, » idem » 14,449
B. Cruijff, » idem » 12,450
J. Schaafstra, » idem » 12,110
W. J. v. d. Horst, » idem » 11,935

2o. het bouwen van een scheepssteiger aan de De-Ruijterkade; ingek. 15 bilj., als:
A. Volker Dz., te Dordrecht, f 56,995
C. T. Eijkeln, » Amsterdam, » 56,800
F. W. Dekker, » Sliedrecht, » 51,500
A. Kramers, » Amsterdam, » 50,700
J. Schuitemaker, » idem » 49,810
C. J. Maks, » idem » 49,610
P. Schmidt en E. Hermans » idem » 49,425
J. J. Boekholt, » idem » 48,960
H. Dinkla, » Buiksloot, » 48,871
M. Deutekom, » Amsterdam, » 47,489
H. J. Meekers, » idem » 46,951
H. Rietsnijder, » idem » 46,860
H. J. Nederhorst, » Gouda, » 45,287
G. D. v. Doorn, » Amsterdam, » 45,200
P. Dunker, » idem » 44,971

Beemster, 23 Sept.: het bouwen eener Zuid-Hollandsche boerderij aan den Jisperweg, onder beheer van den architect A. H. D. Rups; ingek. 7 bilj., als:
J. Verweel, Oosthuizen, f 12,734
L. v. Zon, Purmerend, » 12,389
J. Nat Cz., Beemster, f 11,900
Jac. de Vries, Purmerend, » 11,470
Corn. Liefhebber, Enkhuizen, » 10,998
A. Stam, Schermerhorn, » 10,945
West en Roozendaal, Enkhuizen, » 10,860

Kantens, 23 Sept., voor rekening der gemeente: 1o. de vergrooting der school te Zandeweer; ingek. 10 bilj., als:
F. Dieters, te Lellens, f 2954
J. Leffers, » Uskwerd, » 2861
A. Kiel, » Uithuizen, » 2776
H. Bos, » Uithuizermeeden, » 2728
J. Arends, » Uithuizen, » 2719
N. Leffers, » idem » 2666
H. Nieland, » Warfum, » 2509
J. Zeldenrust, » idem » 2444
B. Jansen, » Middelstum, » 2378
H. Hijzenberg, » Winsum, » 2199

2o. de levering van schoolmeubelen; ingek. 7 bilj., als:
J. Leffers, te Uskwerd, f 850
N. Leffers, » Uithuizen, » 825
H. Bos, » Uithuizermeeden, » 740
H. Hijzenberg, » Winsum, » 703
E. Kool, » Middelstum, » 589
J. Arends, » Uithuizen, » 564
H. Bijzoldt, » Westeremden, » 549

Amsterdam, 23 Sept.: bestek no. 446, het maken van ophoogingen, spoorinrichtingen, eene brug met houten onder- en ijzeren bovenbouw, eene veelosplaats, bestratingen en verdere bijkomende werken, voor een spoorverbinding naar het abattoir te Amsterdam, voor de Holl. ijzeren spoorwegmaatschappij; ingek. 10 bilj., als:
C. Bos, Haarlemmermeer, f 21,450
P. v. Essen, Halfweg, » 21,070
W. v. d. Kooij, Amersfoort, » 19,990
W. Westerhof, Weesp, » 19,884
V. Ph. Braun, Beverwijk, » 19,300
H. Zuup, Amersfoort, » 18,900
H. Wienhoven, Schiedam, » 18,870
J. Smit, Weesp, » 18,700
C. J. Maks Jz., Amsterdam, » 17,880
H. J. Meekers, idem » 17,761
Raming » 18,000

Laren, 23 Sept.: het bouwen eener R.-K. school; ingek. 4 bilj.;
hoogste inschr. f 7994
minste » B. H. Majoor, Laren, » 7540
Gegund.

Haarlem, 23 Sept.: het vernieuwen van perc. no. 71 aan het Spaarne aldaar, onder beheer van de architecten A. en J. A. G. van der Steur; ingek. 10 bilj., als:
B. Hagen, te Haarlem, f 13,525
J. Verlouw, » Voorschoten, » 13,467
A. Rinkema, » Haarlem, » 13,397
J. E. W. Kriege, » idem » 13,320
G. P. J. Beccari, » idem » 12,400
J. C. v. Reijzen, » idem » 12,227
Chr. Cobelentz, » idem » 11,956
J. P. A. Nelissen, » idem » 11,888
H. London, » idem » 11,660
M. v. Ommeren, » idem » 11,467
Gegund.
Raming f 12,500

Tricht (gem. Buurmalsen), 24 Sept.: het verbouwen der openbare school te Tricht; ingek. 9 bilj., als:
B. v. Bekkum, Beusichem, f 4978
G. C. v. Mourik, Buren, » 4800
L. v. Velzen, Herwijnen, » 4538
W. v. Lith en M. C. Verkuijl, Geldermalsen, » 4569
J. H. v. Berghem, Waardenburg, » 4284
W. Schroot, Deil, en H. Roelofs, Opijnen, » 4145
Th. H. Jansen, Rumpt, » 3999
A. A. v. Ittersen, Beesd, » 3972
D. v. Mameren, Asch, » 3918
denzelfde, met de levering van glazen schoolborden, » 3996
Gegund aan D. v. Mameren, voor f 3996.

Utrecht, 24 Sept.: bestek no. 506, het maken eener spoorweghaven en het verrichten van bijkomende werken te Zuidbroek, voor de maatschappij tot expl. van staatsspoorwegen; ingek. 18 bilj., als:
S. H. Buitenkamp, Siddeburen, f 19,250
H. de Herder, Groningen, » 17,983
B. de Jong, idem » 17,957
W. Heegelink, idem » 17,887
M. de Vries, Lemmer, » 17,640
D. Kramer, Midwolda, » 17,200
K. de Groot, Winschoten, » 16,700
A. v. Hezik, Kerkdriel, » 16,133
H. Dik, Winschoten, » 16,123
F. v. Balen, Nieuweschans, » 15,985
J. Benninga, Bedum, » 15,980
A. Pastoor, Stedum, » 15,886
J. P. Bosscher, Oude-Pekela, » 15,884
W. de Vries, Garnwerd, » 15,843
J. v. Harpen, Amersfoort, » 15,680
A. Terwindt, Westpannerden, » 15,190

H. v. Dijk, Groningen, f 15,087
F. Kloosterman, Hemelum, en H. Brouwer, Stiens, » 14,900
Raming » 15,300

Oudenbosch, 24 Sept.: het bouwen van een R.-K. college met kapelgebouw, onder beheer van den architect Nic. Molenaar, te 's-Hage; ingek. 21 bilj., als:
C. P. W. Dessing, Gouda, f 108,800
F. Raaijmakers, Nieuwer-Amstel, » 106,000
Cerlijn en De Haan, Amsterdam, » 106,000
L. de Roog, Tilburg, » 105,500
A. Paans, Amsterdam, » 105,200
F. Rings, Zandpoort, » 105,060
A. J. v. Lient, Amsterdam, » 105,100
W. G. v. Herkom, idem » 104,960
W. Westerhof, Weesp, » 104,638
B. Krijnen, 's-Hage, » 104,445
G. v. Rassel, Utrecht, » 104,200
L. Vlasman, Amsterdam, » 103,000
J. Rooderrijs, 's-Hage, » 102,000
J. P. M. Mohlstaf, Leiden, » 99,900
J. Slenters, Haarlem, » 99,000
C. Bastiaansen, Bergen-op-Zoom, » 98,900
Nic. Perquin & Zn., Berkel (Z.-H.), » 98,540
K. J. B. v. Damme, Amsterdam, » 98,000
J. J. Hornstra, Bergen-op-Zoom, » 97,166
P. H. Verstegen, Oosterwijk, » 87,000
Arn. v. Meer, Zevenbergen, » 86,188
Gegund.

's-Hage, 25 Sept., onder beheer van het ministerie van waterst. enz.: 1o. de uitvoering van baggerwerk in de rivier de Boven-Merwede beneden Gorichem; ingek. 4 bilj., als:
per M³
L. Kalis Kz., Sliedrecht, f 0.227
P. A. Bos, Gorichem, » 0.225
A. Volker Lz., Sliedrecht, » 0.19
T. Volker, Dordrecht, » 0.19
Raming » 0.25

2o. het opruimen van de zandplaat in het bed der rivier de Maas, onder de gemeente Littooien; ingekomen 9 bilj., als:
A. v. d. Vlies, Zalt-Bommel, f 0.298
J. P. de Groot, Giessendam, » 0.23
J. F. Lips en W. v. Os, Nijmegen, » 0.201
H. v. Annooy Jz., Nieuwaal en A. J. Vermeulen, Nijmegen, » 0.20
A. Volker Lz., Sliedrecht, » 0.20
A. Visser, Haarlem, » 0.20
A. L. v. Wijngaarden Dz., Sliedrecht, » 0.198
J. Hillen, Grave, » 0.192
W. P. de Vries, Rossum, » 0.19
Raming » 0.21

3o. het maken van voltooiingswerken, voor het kanaalgedeelte van nabij den St.-Antoniesdijk (gem. Diemen) tot de Oude Vecht te Nichtevecht; ingekomen 11 bilj., als:
P. v. Essen, Halfweg, f 12,997
D. Barneveld, Vreeswijk, » 10,440
C. Bos, Haarlemmermeer, » 9,944
W. Blankevoort Cz., Durgerdam, » 9,796
B. Vermeulen, Weesp, » 9,550
J. Monster, Vreeswijk, » 9,509
R. Barneveld, idem » 9,420
J. Post, Amsterdam, » 9,400
J. Baverhof, Diemen, » 9,344
A. Brugman, Zaandam, » 9,310
G. Schermers, Dussen, » 8,748
Raming » 9,600

4o. herbesteding voor het maken van eene vergrooting aan de locomotievenloods, van een open brandstoffenbergplaats en van eenige verdere werken, benevens het leggen van sporen en wissels op het station Groningen; ingekomen 8 bilj., als:
C. Eckhardt, Almelo, f 37,950
J. J. de Gilde, IJselmuiden, » 37,745
A. Blacks, Zwolle, » 35,650
W. Wissing, Arnhem, » 35,525
A. v. Hezik, Kerkdriel, » 35,499
K. de Groot, Winschoten, » 35,450
J. C. Carmiggelt, Brummen, » 35,100
A. de Vries, Groningen, » 33,300
Raming » 35,550

Nieuwer-Amstel, 25 Sept.: het afbreken, verplaatsen en wederopbouwen en verdere bijkomende werken van eene groenboerschofstede met speelhuis enz., gelegen op een stuk land ten zuiden van het concertgebouw; ingek. 8 bilj.; minste inschr. P. J. Vetter, te Nieuwer-Amstel, voor f 13,400.

Winterswijk, 25 Sept., voor rekening der gemeente: 1o. het verbeteren van bestaande en maken van eenige nieuwe bestratingen in en bij het dorp Winterswijk; ingek. 4 bilj., als:
H. W. Jaarsveld, te Lichtenvoorde, f 4200
C. ter Haar, » Winterswijk, » 3600
G. Wolfs, » idem » 3589
H. J. te Siepe, » idem » 3565
Gegund.

2o. het bouwen van eene onderwijzerswoning in de buurtschap Brinkheurne (gem. Winterswijk); ingekomen 9 bilj., als:
J. W. Kobus, te Winterswijk, f 4444
H. J. te Siepe, » idem » 4387
C. ter Haar, » idem » 4380
G. Wolfs, » idem » 4239
J. B. Sellink, » idem » 4220
J. H. ten Haken, » idem » 4130
J. B. Renskers, » idem » 4130
W. J. Streek, » idem » 4114
G. J. Renskers Jr., » idem » 4099
Gegund.

Wittem, 25 Sept.: het bouwen eener nieuwe school enz., te Eis-Wittem;
hoogste inschr. E. Dupuis, Wijlré, f 9137
minste inschr. J. J. Roijen, Meer, » 6402

Haarlem, 25 Sept.: het aanbrengen van betondekkingen op het fort bij IJmuiden, onder beheer der genie, te Haarlem; ingekomen 10 bilj., als:
P. Spruit, f 54,800
C. Bos, » 55,294
C. D. Kleijn, » 49,975
B. Zuiderhoek, » 46,700
J. Schuitemaker, » 46,298
A. Visser, » 45,738
C. J. Kalis Jz., » 43,997
G. H. v. d. Heijden, » 43,240
C. Eijsvogel, » 41,341
J. J. v. Sluisdam, » 38,987
Raming » 47,200

Willemstad, 25 Sept.: het verrichten van baggerwerk tot onderhoud van de Oud-Heijningsche haven bij het fort De-Ruijter; ingekomen 1 bilj. van A. L. v. Wijngaarden, te Sliedrecht, voor f 1190
Raming » 1099

St.-Annaparochie, 26 Sept.: het verbouwen van een huis voor den rijksveearts R. Boer Hz., onder beheer van den architect J. Winters Jr.; ingek. 6 bilj., als:
W. Prins, Oudebiltzijl, f 2176
Gebr. Pot, St.-Annaparochie, » 2167
A. v. Randen, Wier, » 2145
S. Smits, Berlikum, » 2124
F. Dubois, Oudebiltzijl, » 2084
D. Keuning, St.-Annaparochie, » 1967
Gegund.

's-Bosch, 27 Sept.: het opruimen van ondiepten en het uitvoeren van verdere werken in de gekanaliseerde Dieze, prov. Noord-Brabant; minste inschr. A. W. Groot, te Hintham, voor f 6280
Raming » 7500

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 5 OCTOBER 1889.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 7 Oct.

Groningen, te 11 uren, door de vereeniging »Werkmanstoren", in het koffiehuis »de Pool": het bouwen van 40 woningen en het aanleggen van straten met riolen en zinkputten, in perc. en in massa, op een terrein buiten de Apoort. Inl. bij den architect h. Hoekzema. Aanw. gehouden.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de Lingewerken te Asperen, prov. Zuid-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur, te 's-Hage, en den opzichter La Fontijn, te Gorichem. Aanw. gehouden. Raming ƒ 1800 per jaar.

Krimpen a/d. IJsel, te 12 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van de Krimpenerwaard, ten huize van de Wed. H. Kusters: het leveren van 16000 bos rijs, 10,650 palen, 960 bos latten en 1050 sleten.

's-Hage, te 12½ uren, door burg. en weth.: het bouwen van een machinegebouw en schoorsteen tot plaatsing van het pompwerktuig met bijbehoorende werken voor uitpomping der kanalen in het noordoostelijk gedeelte der gemeente, in de nabijheid der Timorstraat. Aanw. gehouden.

Orthen, te 4 uren, door den aannemer Versteijnen: de stukadoorwerken van het klooster en de scholen te Orthen. Inl. op het werk.

Dinsdag, 8 Oct.

Leiden, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der gemeente 's-Hage, in het geniemagazijn: het doen van voorzieningen aan militaire gebouwen te Leiden. Blij. inzenden uiterlijk 7 Oct., vóór 3 uren, bij den hoofdopzichter van fortificatiën, te Leiden.

Venloo, te 11 uren, door burg. en weth.: het maken van een nieuw eikenbouten hoevedek op de Maasbrug, aldaar.

Hoofdplaat (Zeel.), te 3 uren, door het tijdelijk best. der waterkeering van de calamiteuse Hoofdplaat- en Thomaspolders, in de directiekeet: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '90, van de aarde-, kram- en rijswerken, aan de waterkeering van den calamiteusen Thomaspolder. Aanw. gehouden.

Apeldoorn, te 7 uren, door den ingenieur-architect C. H. Gardenier, in het café »de Meriaan": het bouwen van een dubbel winkelhuis. Aanw. gehouden.

Oudkerk (Friesl.): het maken van eene nieuwe as in den poldermolen bij Oudkerk.

Woensdag, 9 Oct.

Amsterdam, te 1 uur, in een der lokalen van het gebouw der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen: de levering van diverse goederen, gereedschappen enz., in 74 perc.

Groningen, te 8 uren: het bouwen eener behuizing in de Zwanestraat, get. lett. K. 57, onder lijflevering van alle daartoe zoodige bouwstoffen enz. Inl. bij den architect N. W. Lit. Aanw. 7 Oct., te 11 uren.

Donderdag, 10 Oct.

's-Bosch, te 10 uren, door burg. en weth.: het maken van afrustering, draaibrekken en afdekking van putten, ten behoeve der stedelijke gasfabriek. Aanw. gehouden. (*Zie advert. in* n°. 39.)

Rathmen (Zeel.), te 1 uur, ten huize van H. Veneman: de herbouw van de afgebrande woning van J. Kraus, met lijflevering van het grootste deel der materialen. Aanw. 10 Oct., van 10—12 uren.

Rotterdam, te 3 uren, in de sociëteit »Harmonie": het bouwen van een nieuwe kegelbaan en buffetten op de plaats der sociëteit voorneemd. Inl. bij den architect A. van Ameijden van Duijm Dz. Aanw. 7 Oct., te 10 uren.

Zaterdag, 12 Oct.

Wissenkerke, te 10½ uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen polder »Anna Friso": het verdedigen van den onderneschen oever door zinkwerk en steenbestorting aan genoemden polder, dienst '89/'90. Aanw. 9 Oct., te 9 uren.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: de levering van pl. m. 600 ton gegoten-gneren buizen en van diverse hulpstukken, ten dienste van de gemeente-gasfabriek, aldaar. Inl. aan het bureau der fabriek.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het uitbreiden van het physiologisch laboratorium te Utrecht. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen W. H. Schoonhein, te Utrecht. Aanw. gehouden. Raming ƒ 9100.

Rotterdam, te 3 uren, door de Nederlandsche kamachet- en koolzuurmaatschappij »systeem Reins": het bouwen eener fabriek, op een terrein achter de Nassaukade. Inl. bij den architect A. Nolen te Schiedam. Aanw. 9 Oct., te 11 uren.

Maandag, 14 Oct.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene openbare lagere school der 1e klasse, op een terrein aan de De-Wittestraat. Inl. ten kantore van den stads-architect, Raadhuis, kamer no. 101, van 10—12 uren.

Dinsdag, 15 Oct.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering in '90 van eiken-, grenen-, dennen- en vuren timmerhout enz.

Woensdag, 16 Oct.

Bontenisse, te 2 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Walsoorden: het maken van werken tot verdediging van den oever van bovengenoemd calamiteus waterschap. Aanw. 9 en 12 Oct., te 10 uren.

Donderdag, 17 Oct.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van een bestraat paardenpad in den weg Alkmaar naar Nieuwediep, behoorende tot de groote rijkswegen in de prov. Noord-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees en den opzichter Lugten, beide te Alkmaar. Aanw. 10 Oct. Raming ƒ 1400.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van eene pontwachterswoning nabij de Jacob-Klaassensbuis, behoorende tot de werken van het Noord-Hollandsch kanaal. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees en den opzichter Lugten, beide te Alkmaar. Aanw. 10 Oct. Raming ƒ 4500.

Rotterdam, te 12 uren, in het café van Bierman, Lange Warande, alhaar: het bouwen van een stoomzuivelfabriek onder de gemeente Hillegersberg. Inl. bij den architect W. C. Coepijn. Aanw. 11 Oct., te 10 uren.

Vrijdag, 18 Oct.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verbouwen van een hulpsluismeesterswoning te Sas-van-Gent, tot sluismeesterswoning. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg, en den ingenieur, te Neuzen. Aanw. 9 en 11 Oct. Raming ƒ 1285.

Leeuwarden, te 1 uur, door den prov. waterstaat, aan het gebouw van het prov. best.: het verlengen van de sluismuren en vloeren van de Tacozijl bij Lemmer, met het aanbrengen van ijzeren sluisdeuren. Aanw. 16 Oct., te 10½ uren. Raming ƒ 4500. (*Zie advert. in* n°. 40.)

Woensdag, 23 Oct.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken en stellen van de ijzeren boogbouwen voor de vaste bruggen in de omgelegde Rijnspoorwegbanen Utrecht—Amsterdam en Utrecht—Rotterdam, onder de gemeenten Zuilen en Utrecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, den ingenieur Kemper en den adjunct-ingenieur Schroeder van der Kolk, allen te Utrecht. Aanw. 16 Oct., te 1 uur. Raming ƒ 306,600.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de uitvoering van herstellingen en vernieuwingen aan de werken van den Buurdwijkschen overlaat met de rijkssluis in de oostelijke vaartkade van Waalwijk, behoorende tot de werken van de Maas, met het onderhoud van die werken van 1 Jan. tot en met 31 Dec. '90, benevens voor het zoo noodig leggen in '90 der aansluiting in genoemden overlaat. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé, te 's-Bosch, en den opzichter Kouwenberg, te Heusden. Aanw. 16 Oct. Raming ƒ 2500.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het verdiepen van het grootscheepvaartwater in het Scheur, tusschen Maassluis en Vlaardingen, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Welcker, te Rotterdam, en den ingenieur Henket, te Maassluis. Aanw. 16 Oct., te 10½ uren. Raming ƒ 0.41 per steen.

Woensdag, 30 Oct.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van een strekdam voor den benedenmond van het Hartelsche gat, aan den linkeroever der Botlek, tusschen de kilometerraaien 152 en 153, ter verbetering van de Nieuwe-Maas, beneden de oostpunt van Rozenburg. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Welcker, te Rotterdam en den ingenieur Henket, te Maassluis. Aanw. 23 Oct., te 10½ uren, uitgaande van het havenhoofd te Nieuwesluis. Raming ƒ 15,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het maken van de ombuiging en verlenging langs de Oude-Maas, van den benedensten strekdam langs den linkeroever der Noordgeul, tusschen de kilometerraaien 148 en 149 der Oude-Maas en Botlek, ter verbetering van de Nieuwe-Maas beneden de oostpunt van Rozenburg. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Welcker, te Rotterdam en den ingenieur Henket, te Maassluis. Aanw. 23 Oct., te 10½ uren, uitgaande van het havenhoofd te Vlaardingen. Raming ƒ 34,400.

Vrijdag, 1 Nov.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de rijkshavenwerken te Lemmer en Takozijl. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur, beid: te Leeuwarden, en den opzichter Oldens, te Sneek. Aanw. 26 Oct. Raming ƒ 4850 per jaar.

Maandag, 4 Nov.

Maastricht, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van prov. best.: het vierjarig onderhoud van de veerdammen, vaartaigen en al hetgeen verder behoort tot de rijkswerken op de rivier de Maas in Limburg, in twee percoelen. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur Behrens, beiden te Maastricht. Aanw. 28 Oct. Raming per jaar: perc. 1 ƒ 192, perc. 2 ƒ 2840.

Woensdag, 6 Nov.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van de grondwerken, de kunst- en overgangswerken, de wachterswoningen en eenige verdere werken voor het gedeelte Maassluis—Hoek-van-Holland, van den spoorweg Rotterdam—Hoek-van-Holland. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij den aanleg van staatsspoorwegen, te Rotterdam. Aanw. 22 en 24 Oct., te 11 uren. Raming ƒ 348,000.

Vrijdag, 27 Dec.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van eene schutsluis met eenige bijbehoorende werken, deel uitmakende van de uitbreiding der sluis- en havenwerken te Ijmuiden. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, en de ingenieurs De Brayn en Du Croix, te Amsterdam. Aanw. 12 Dec. Raming ƒ 2.032,000.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Winschoten, 23 Sept.: het bouwen van een overdekten kalkoven voor de firma E. Post; ingek. 8 bilj., als:
B. Tuin, te Ekamp, *f* 575
P. Ravensberg, » Winschoten, » 560
H. Musse, » idem » 560
Gebr. Plus, » idem » 510
H. Dik, » idem » 498
J. J. Hoer, » idem » 497
R. Havinga, » idem » 480
G. Heikens Gz., » idem » 445
Gegund.

Zwolle, 24 Sept.: het bouwen eener opzichterswoning en kachelkamer en het verrichten van eenige werkzaamheden voor het binnengasthuis; ingek. 12 bilj., als:
A. v. Straaten, te Zwolle, *f* 1569
E. Schippers, » Genemuiden, » 1447
I. L. Hartog, » Zwolle, » 1443
E. v. Rosmalen, » idem » 1285
G. Kamphuis, » idem » 1284
E. J. v. d. Berg, » idem » 1167.50
T. J. ter Meulen, » idem » 1169
H. K. Op de Woerd, » idem » 1100
T. Schurink, » idem » 1081
W. Gerrits, » idem » 1000
I. L. v. Osch, » idem » 1000
T. Disselhof, » idem » 990
Gegund.

Winschoten, 24 Sept.: het bouwen van een koffiebranderij, onder beheer van den architect K. A. Lantinga; ingekomen 8 bilj., als:
K. de Groeth, te Winschoten, *f* 2550
P. Ravensberg, » idem » 2540
B. Tuin » Ekamp (gem. Finsterw.,) » 2383
J. J. Hoer, » Winschoten, » 2299
G. Heikens Gz., » idem » 2298
Gebr. Plus, » idem » 2193
H. Musse, » idem » 2170
J. Dik, » idem » 2123
Gegund.

Zaandam, 26 Sept., door dijkgraaf en heemraden van den polder Westzaan: het vernieuwen van de vaste brug over de Jaaphavensluis; ingek. 5 bilj., als:
K. Offenberg, te Zaandam, *f* 798
D. Bakker, » Westzaan, » 783
A. Cos, » Zaandam, » 779
C. Geils, » Westzaan, » 764
A. Brugman, » Zaandam, » 740
Raming » 765.21
Gegund.

Apeldoorn, 26 Sept.: het bouwen van een koetshuis met stalling, onder beheer van den ingenieur-architect C. M. Gardenier; ingekomen 12 bilj., als:
L. Wegerif, te Apeldoorn, *f* 2800
H. Buitenhuis, » idem » 2796
B. Jonker, » idem » 2771
P. Oldenhof, » idem » 2768
A. Radstaak, » idem » 2757
C. Wegerif, » idem » 2735
J. v. d. Brink, » idem » 2680
T. Eijkers, » idem » 2675
W. Willemsen, » idem » 2622
H. v. d. Brink, » idem » 2518
D. Nijhof, » idem » 2498
F. W. Geurden, » idem » 2490
Gegund.

Beek (bij Nijm.), 26 Sept.: het bouwen van eene dubbele villa, onder beheer van den bouwmeester J. Knoops; ingekomen 7 bilj., als:
J. v. Ginkel, te Nijmegen, *f* 15,220
W. v. d. Wagt, » idem » 14,985
Joh. Beskens en H. J. Delgijer, » idem » 14,985
J. v. d. Peppel en J. M. Roos, » idem » 14,980
J. A. Groot, » idem » 13,462
J. B. Smits, » idem » 12,975
F. Buskens, » Ubbergen, » 12,945
Gegund.

Hoenkoop, 27 Sept.: het graven van het eerste gedeelte der nieuwe waterleiding naar het stoomgemaal van den polder Hoenkoop, in 2 perc.; minste inschrijver G. van Elteren, te Haastrecht, voor *f* 693.

Leek, 27 Sept.: het bouwen van een nieuw voorhuis met schuur, voor Mr. J. A. E. A. jonkheer van Panhuijs, onder beheer van den architect J. Siccama te Leek; ingekomen 24 bilj., als:
Y. Cuperij, Marum, *f* 12,980
R. Kosi, Zuidhorn, » 12,900
P. J. Vonk, Ureterp, » 12,492
J. Duursma, Drachten, » 12,457
G. Hillebrands, Niftap, » 12,249
F. Zuidersma, Zuidhorn, » 11,980
H. Meek, Tolbert, *f* 11,760
H. Nieland, Warfum, » 11,667
A. R. v. Wijk, Lippenhuizen, » 11,577
J. L. Ebbinge, idem » 11,546
L. Dekker, Bedum, » 11,400
D. J. Keuning, Ureterp, » 11,400
J. Benninga, Bedum, » 11,280
H. Nieland, Wirdum, » 11,200
H. Steenstra, Zuidlaren, » 11,118
Joh. Kalt, Ureterp, *f* 11,073
P. Nieland, Wirdum, » 10,894
J. Zeldenrust, Warfum, » 10,890
J. G. Schuil, Leek, » 10,400
U. P. Offringa, Donkerbroek, » 10,274
H. v. Houten, Leek, » 10,140
S. Dijkstra, Kollum, » 9,868
J. Oosterhoff, idem » 9,830
C. J. Pijnakker, idem » 9,733

Nieuwolda (Gron.), 27 Sept., door het waterschap »Oldambt": 1o. het baggeren van het Muntendammerdiep, lang pl. m. 2540 M.; 2o. het herstellen der glooiwallen langs het Muntendammerdiep en het Winschoterdiep, ter lengte van pl. m. 340 M. per str. M.; 3o. het maken van een steenen waterkeering in de Lutjemaarkade, tegenover den watermolen »de Volharding", ter lengte van 200 M.; ingekomen 13 bilj., als:

Inschrijvers en woonplaats.	perc. 1	perc. 2	perc. 3
J. v. d. Gallis, Groningen,	—	*f* 1.30	*f* 392
J. Hassing, Zuidbroek,	*f* 4700	0.76	428
E. de Jonge, Wouterswoude,	3100	—	—
J. v. Noordennen, Harlingen,	2015	—	—
G. T. Proamstra, Veenwouden,	2347	—	—
H. v. d. Laan, Scheemda,	1775	—	—
C. de Jong, 't Waar,	—	—	420
Joh. Buurke, Noordbroek,	—	—	297
H. Olthof, idem	—	—	328
L. Buitenkamp, Siddeburen,	—	—	374
A. Daanje, Noordbroek,	—	—	282
W. v. Zuilen, Nieuwolda,	—	—	318
H. Doornkamp, idem	—	—	393

Perc. 1 gegund aan J. van Noordennen en perc. 2 en 3 aan de minste inschrijvers.

Dordrecht, 28 Sept., door het gemeentebest.: 1o. het verplaatsen van een der compostloodsen naar het handelsterrein aan den 's Gravendeelschen dijk; ingek. 11 bilj., als:
N. Klaas, Dordrecht, *f* 2069
J. Vleesch du Bois, idem » 1971
A. Bijlevens, Made, » 1887
J. J. Kooijmans, idem » 1883
P. v. Driel, idem » 1819
L. Kooijman, idem » 1749
Aljes en Barto, idem » 1636
A. Blok, 's Gravendeel, » 1523
K. v. Dongen en C. Molendijk, idem » 1484
H. v. Dalen, Papendrecht, » 1385
Corn. Bakker, idem » 1374
Gunning aangehouden.
2o. het vierkanten van den 's Gravendeelschen dijk, van den Weeskinderdijk af tot aan de zuidoostzijde van het stoomgemaal aan de Mijl; ingek. 7 bilj., als:
A. de Borst Cz., Papendrecht, *f* 672
S. v. 't Verlaat, Hardinkveld, » 580
P. J. Dubbelman, Dordrecht, » 494
A. de Jong, Ammerstol, » 424
C. de Borst, Papendrecht, » 419
P. v. Wijngaarden, idem » 402
M. Kraaijeveld, Dordrecht, » 398
Gegund.
3o. het maken van 3 stuks slangenwagens, ten dienste van de brandweer, met bijlevering van de daartoe benoodigde materialen; ingekomen 3 bilj., als:
V. d. Bergh en Delman, 's-Hage, *f* 1163
A. Huak & Zn., Amsterdam, » 930
A. Bikkers & Zn., Rotterdam, » 786
Gegund.
4o. de levering van de ged. '90 voor den dienst der gemeente benoodigde steenkolen; ingek. 4 bilj., als: D. Kooijman, M. J. Masion & Zn., Van Nerelt & Co. en A. Kools, allen te Dordrecht, voor:
machinekolen resp. $94^3/_4$, $93^1/_2$, $87^1/_2$ en 88 cent
id. voor het stoomgemaal » $97^1/_4$, $95^1/_2$, $96^1/_2$
id. v. d. watertoren » 98 $94^1/_2$, $94^7/_8$
karhalk., gruis, » $94^3/_4$, $91^1/_2$, $92^1/_2$ » 88 »
id. grove geharkte » *f* 1.33, 1.30, 1.25, alles per HL.
Newcastle kolen » *f* 1.55, 1.40 1.45 p. 100 KG.

's-Bosch, 28 Sept.: het daarstellen van een gebouw, verdeeld in vier woningen, onder beheer van den architect L. Derks; ingek. 10 bilj., als:
G. de Ruijter, te 's-Bosch, *f* 5739
M. Maas, » idem » 4840
C. W. Hermans, » Vucht, » 4805
H. v. d. Velden, » 's-Bosch, » 4794
Ant. Beks, » idem » 4650
Jan Beks, » idem » 4650
A. B. Deckers, » idem » 4598
F. v. Hout, » idem » 4513
A. v. Mierlo, » idem » 4300
W. M. v. Beckum, » idem » 4020
Gegund.

Arnhem, 28 Sept.: het maken van eenige veranderingen aan zijn woonhuis, Roermondsplein 2 en het inrichten tot bovenhuis, onder beheer van den architect J. C. Stoeller Wz.; ingek. 5 bilj., als:
G. J. Th. Barenbrug, te Arnhem, *f* 1590
J. H. de Vries, » idem » 1518
H. A. v. d. Sande, » idem » 1496
W. J. G. Grilman, » idem » 1294
J. Th. Rutten, » idem » 1289
Gegund.

Heusden, 28 Sept.: de levering van hout, bladriet en beslagwerken, ten behoeve van het waterschap »de hooge Maasdijk van Stad en Lande van Heusden c. a."; aannemers waren:
perc. 1, J. v. Rijswijk, Aalburg, *f* 287
» 2, Nic. v. Rijswijk, Heusden, » 540
» 3, A. v. Hout, Wijk, » 455
» 4, dezelfde, » 279
» 5, J. J. v. Grondelle, Heusden, » 449
» 6, G. v. Wijk, Wijk, » 44

Woensel en Eckart, 30 Sept.: de verbouwing en vergrooting der openbare school en het bijbouwen van een bergplaats; ingekomen 4 bilj., als:
A. v. Gerwen, te Woensel, *f* 1120.75
J. Bogaarts, » idem » 972.—
P. Ellens, » idem » 905.—
P. J. Strijbos, » Stratum, » 790.—
Gegund.

Rozendaal 30 Sept.: het aanleggen van een telephoon, van af het boven- tot het benedensas van den Rozendaalschen en Steenbergschen vliet; aangenomen door C. van Lammeren, te Halsteren, voor *f* 1814.

Utrecht, 1 Oct.: het opbreken, leggen en herleggen van sporen en wissels, het wijzigen en uitbreiden van de overlaadloods en het uitvoeren van daarmede in-verband-staande werken op het station Zwolle, (bestek no. 498); ingek. 16 bilj., als:
A. v. Heuk, Kerkdriel, *f* 35,600
K. A. v. d. Berg en F. de Herder, Zwolle, » 35,448
J. v. Harpen, Amersfoort, » 34,900
W. F. Weijers, Tilburg, » 33,300
J. Otten, Meppel, » 33,200
J. H. Welmers, Borkulo, en W. Polman, Delden, » 32,990
A. Terwindt, Westpannerden, » 32,950
C. Eckhardt, Almelo, » 32,789
J. H. de Vos, Utrecht, » 32,485
J. v. Burk en W. Wissing, Oosterbeek, » 32,450
L. Meijer, Zwolle, » 32,098
H. Timmer, Meppel, » 31,900
R. Hunse Jr., Assen, » 31,800
J. J. de Gilde, IJselmuiden, » 30,994
C. ter Horst, Zwolle, » 28,744
Th. Verhoeven, Deventer, » 27,000
Raming » 32,600

Bemelen, 1 Oct.: het maken van de aardebaan en van eenige kunstwerken, voor den kiezelweg van de grens van Ambij naar en door het dorp Bemelen, langs het gasthuis naar de grens van Margraten; ingek. 5 bilj., als:
P. L. Polman, te St.-Pieter, *f* 7848
J. Schenk, » Maastricht, » 5800
E. Dupuits, » Wijlré, » 5333
J. Uhachs, » Eckt, » 5280
J. Provoo, » Margraten, » 5100

Utrecht, 1 Oct.: het leveren en inkopen van eikenhouten dwarsliggers, in 32 perceelen. (Bestek no. 132.)

Namen en woonplaats.	1e perceel. Harlingen.	2e perceel. Winschoten.	3e perceel. Assen Winschoten.	4e perceel. Mantgum.	5e perceel. Zwolle.	6e perceel. Meppel.	7e perceel. Meppel.	8e perceel. Wirdum.
J. J. v. d. Eerden Pz., te Bokstel	—	—	—	—	—	—	—	—
J. Nahuis, te Groenlo.	7050	14400	14400	—	8450	15520	15830	—
L. A. Spierings, te Bokstel	—	—	—	—	—	—	—	—
J. J. v. d. Ven, te Bokstel	—	—	—	—	—	—	—	—
M. J. v. d. Mee, te Helvoirt	—	—	—	—	—	—	—	—
H. F. v. d. Eerden, te Bokstel	—	—	—	—	—	—	—	—
B. H. Clercx, te Bokstel	—	—	—	—	—	—	—	—
A. Scho & Volkery, te Ochtrup	—	—	14500	—	—	—	—	—
B. J. H. Groothuis, te Denekamp	—	—	—	—	—	—	—	8887
B. L. Buijvoets, te Ambt-Almelo	8032	14500	—	7386	8387	15683	15787	—
J. H. van Hoogerwou, te Bokstel	7855	—	—	—	—	16160	16160	9040
F. Clercx, te Bokstel.	8456	17800	17900	9300	9800	17900	17900	10600
W. Hoettger, te Wesel	4.17	4.12	4.06	4.30	3.85	3.94	3.94	3.95

Namen en woonplaats.	9e perceel. Zutfen.	10e perceel. Zutfen.	11e perceel. Culemborg.	12e perceel. Tiel.	13e perceel. Feijenoord.	14e perceel. Dordrecht.	15e perceel. Dordrecht.	16e perceel. Lage-Zwaluwe.
J. J. v. d. Eerden Pz., te Bokstel	12900	12300	—	—	—	—	—	—
J. Nahuis, te Groenlo.	12300	12900	—	—	—	—	—	—
L. A. Spierings, te Bokstel	—	—	—	10493	—	—	—	—
J. J. v. d. Ven, te Bokstel	—	—	—	—	—	—	—	—
M. J. v. d. Mee, te Helvoirt	—	—	11500	—	—	—	—	—
H. F. v. d. Eerden, te Bokstel	—	—	10300	10873	—	—	—	—
B. H. Clercx, te Bokstel	—	—	10170	11440	—	—	—	—
A. Scho & Volkery, te Ochtrup	—	—	—	—	—	—	—	—
B. J. H. Groothuis, te Denekamp	—	—	—	—	—	—	—	—
B. L. Buijvoets, te Ambt-Almelo	—	—	—	—	—	—	—	—
J. H. van Hoogerwou, te Bokstel	—	14097	9010	—	14886	13625.50	13625.50	13802
F. Clercx, te Bokstel.	14900	14900	10600	11900	14900	14000	14000	15500
W. Hoettger, te Wesel	4.45	4.45	4.13	4.20	4.34	4.60	4.50	4.40

Namen en woonplaats.	17e perceel. Lage-Zwaluwe.	18e perceel. Arnemuiden.	19e perceel. Bergen-op-Zoom.	20e perceel. 's-Bosch Zalt-Bommel.	21e perceel. Maastricht.	22e perceel. Roermond.	23e perceel. Roermond.	24e perceel. Venlo.
J. J. v. d. Eerden Pz., te Bokstel	—	—	11380	—	13100	10700	10700	13150
J. Nahuis, te Groenlo.	—	—	—	—	—	—	—	—
L. A. Spierings, te Bokstel	—	—	—	—	—	—	—	—
J. J. v. d. Ven, te Bokstel	—	13243	—	—	—	—	—	—
M. J. v. d. Mee, te Helvoirt	—	—	—	—	—	—	—	—
H. F. v. d. Eerden, te Bokstel	—	12900	—	16780	16600	12500	—	—
B. H. Clercx, te Bokstel	—	—	—	—	11960	—	—	—
A. Scho & Volkery, te Ochtrup	—	—	—	—	—	—	—	—
B. J. H. Groothuis, te Denekamp	—	—	—	—	—	—	—	—
B. L. Buijvoets, te Ambt-Almelo	—	—	—	—	—	—	—	—
J. H. van Hoogerwou, te Bokstel	13802	13440	—	—	13469	10991	10991	13319
F. Clercx, te Bokstel.	15500	14500	13400	—	15700	12700	12700	15750
W. Hoettger, te Wesel	4.40	4.40	4.40	4.10	3.89	3.85	3.85	3.94

Namen en woonplaats.	25e perceel. Venlo.	26e perceel. Venlo.	27e perceel. Venlo.	28e perceel. Venlo.	29e perceel. Helmond.	30e perceel. Helmond.	31e perceel. Eindhoven.	32e perceel. Eindhoven.
J. J. v. d. Eerden Pz., te Bokstel	—	13150	—	13150	12400	12400	—	—
J. Nahuis, te Groenlo.	—	—	—	—	—	—	—	—
L. A. Spierings, te Bokstel	—	—	—	—	—	—	—	—
J. J. v. d. Ven, te Bokstel	—	—	—	—	—	—	—	—
M. J. v. d. Mee, te Helvoirt	—	—	—	—	—	—	—	—
H. F. v. d. Eerden, te Bokstel	—	—	—	—	—	—	—	—
B. H. Clercx, te Bokstel	—	—	—	—	—	—	—	—
A. Scho & Volkery, te Ochtrup	—	—	—	—	—	—	—	—
B. J. H. Groothuis, te Denekamp	—	—	—	—	—	—	—	—
B. L. Buijvoets, te Ambt-Almelo	—	—	—	—	—	—	—	—
J. H. van Hoogerwou, te Bokstel	13319	13319	13319	13319	—	—	—	—
F. Clercx, te Bokstel.	15750	15750	15750	15750	15500	15500	16000	16000
W. Hoettger, te Wesel	4.14	4.10	4.06	4.—	3.90	3.96	3.95	3.90

per dwarsligger.

Middelburg, 1 Oct.: het bekrammen van een gedeelte der wederzijdsche dijken van het afgesneden gedeelte der voormalige Middelburgsche haven; ingek. 5 bilj., als:
G. Meertens, Hoek, *f* 1123
C. de Wilde Az., Krabbendijke, » 1100
J. v. d. Hoek, Middelburg, » 1069
A. Foudraine, Goes, » 1057
P. J. Visser Pz., Hansweerd, » 0.092 per M²

Onstwedde, 1 Oct.: het afdammen, droogmaken en drooghouden van de schutsluis, gelegen in het waterschap Altereer; ingek. 2 bilj., als:
J. Bosscher, Oude-Pekela, droogmaken *f* 225
dezelfde, drooghouden per dag » 12
K. Holthuis, Nieuwe-Pekela, droogmaken » 160
dezelfde, drooghouden per dag » 17
Gegund aan laatstgenoemden.

Oosterbeek, 2 Oct.: het bouwen van twee aaneengebouwde woningen, voor rekening van H. S. Wentink, aldaar; ingek. 5 bilj., als:
H. A. v. d. Sande, te Arnhem, *f* 2732
W. Degen, » Oosterbeek, » 2527
A. Hilhorst, » idem » 2382
H. W. Oldenhove, » idem » 2153
D. Frederiks, » idem » 2084
Gegund.

Hellevoetsluis, 2 Oct.: het doen van verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de stelling van de monden der Maas en van het Haringvliet, onder beheer der genie, te Hellevoetsluis; ingek. 9 bilj., als:
M. Bot, *f* 2995
M. L. Vermeulen, » 2898
J. v. d. Heuvel, » 2740
L. de Neef, » 2590
J. Bout, » 2480
P. Vermeulen, » 2450
H. v. Soest, » 2430
W. v. Loenen, » 2429
B. de Waard, » 2090

's-Hage, 2 Oct.: het maken van werken tot verbetering van de rivier de Maas, tusschen 't Wilt en Gewande, onder de gemeenten Alem c. a. en Driel; ingek. 3 bilj., als:
F. Boonhakker Gz., Sliedrecht, *f* 10,780
H. v. Aurooy Jz., Nieuwaal, en A. J. Vermeulen, Nijmegen, » 10,400
J. v. Vuuren, Zalt-Bommel, » 9,637
Raming » 9,800

Drachten, 2 Oct.: het wederopbouwen der afgebrande schuur bij het armhuis te Drachten is gegund aan K. A. van der Veen, te Drachten, voor *f* 1980.

's-Bosch, 3 Oct.: het af- en wegbreken van een bestaand gebouw aan het zuidwestelijk einde der Diepstraat en het wederopbouwen en inrichten daarvan voor 4 militaire woningen met bijbehoorende overdekte houten bergplaatsen, benevens het inrichten van lokalen, in gebruik geweest voor »Stoffdracht", tot genie-bureau; ingek. 11 bilj., als:
F. H. Dirks, te 's-Bosch, *f* 10,170
A. v. Heuk, » Kerkdriel, » 10,100
J. v. Rosmalen, » 's-Bosch, » 9,700
Th. A. v. Ravenstein, » idem » 9,565
A. Sanders, » idem » 9,507
A. Michael Jr., » Aalburg, » 9,500
C. v. Straaten, » Utrecht, » 9,487
A. H. Deckers, » 's-Bosch, » 9,440
A. J. C. v. Mierlo, » idem » 9,327
G. de Ruijter, » idem » 8,345
F. v. Hout, » idem » 6,446

Haarlem, 3 Oct.: 1o. het maken van gordingwerken in de deurkassen van de voormalige keersluis te Buiksloot, bestek no. 173, dienst '89; ingekomen 3 bilj., als:
H. Dinkla, te Buiksloot, *f* 1255
R. Kroon, » idem » 1100
A. Bruggeman, » Zaandam, » 1050
Raming » 1170
2o. het herstellen der benedendeuren van de groote opening der schutsluis te Purmerend, bestek no. 174, dienst '89; ingek. 5 bilj., als:
H. Dinkla, te Buiksloot, *f* 5100
H. Schuit, » Alkmaar, » 4949
J. Oldenburg, » Bergen, » 4740
G. Hongk, » Purmerend, » 4544
A. Bruggeman, » Zaandam, » 3990
Raming » 4900

Breda, 3 Oct.: het maken van het timmerwerk voor een nieuw te bouwen woonhuis met bovenkwartier op kavel 3 der verkochte rijksgronden aan de Verlengde Boschstraat, onder beheer van den architect A. Verlegh; ingek. 11 bilj., als:
C. Cornelissen, te Terheijden, *f* 1695
G. v. d. Velden, » Breda, » 1597
J. v. d. Linden, » idem » 1560
M. v. Sevenbergen, » idem » 1545
A. H. Mol, » idem » 1445
J. J. Koopmans, » idem » 1399
J. P. Kleiner, » idem » 1317

P. Schoenmakers,	te Breda,	ƒ 1165
J. Monden,	» idem	» 1150
J. v. Dienderen,	» idem	» 1127
J. Helmonds,	» Ginneken,	» 998

Gegund.

Epe, 3 Oct.: de verbouwing van het hotel »'t Wapen van Epe", voor C. M. Essenberg; ingek. 7 bilj., als:

P. Oldenhof,	te Apeldoorn,	ƒ 5480
G. de Bruin,	» Vaassen,	» 4450
J. Westerink,	» Epe,	» 4414
J. W. Wassink,	» Apeldoorn,	» 4398
Gebr. ter Haar,	» Epe,	» 4340
H. J. Eijkelboom,	» Apeldoorn,	» 4238
Ch. Wegerif,	» idem	» 3800

Gegund.

Groningen, 4 Oct.: het bouwen van een physisch laboratorium met motorgebouwtje; ingekomen 4 bilj., als:

W. D. Rotschafer,	te Stedum,	ƒ 99,900
W. A. G. Janssen,	» Utrecht,	» 87,740
J. v. Burk,	» Oosterbeek,	» 86,500
T. G. Bekhuis en D. Damstra,	» Leeuwarden,	» 83,600

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 12 OCTOBER 1889.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 14 Oct.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene openbare lagere school der 1e klasse, op een terrein aan de De-Wittestraat. Inl. ten kantore van den stads-architect, Raadhuis, kamer no. 101, van 10—12 uren. (*Zie advert. in n°. 40.*)

Breda, te 12 uren, door burg. en weth.: het leveren en plaatsen van schoolmeubelen in de school voor lager onderwijs aan de Boschstraat en in de meisjesschool voor lager- en meer uitgebreid lager onderwijs aan de Eindstraat.

Dinsdag, 15 Oct.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering in '90 van eiken-, grenen-, dennen- en vuren timmerhout enz.

Woensdag, 16 Oct.

Gorinchem, te 12 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van de Alblasserwaard met Arkel beneden de Zouwe, in de Doelen: de levering van 26,000 bos Hollandsche rijs, 2600 bos palen en 2600 bos latten, in 13 perceelen.

Hontenisse, te 2 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Walsoorden: het maken van werken tot verdediging van den oever van bovengenoemd calamiteus waterschap. Aanw. gehouden.

Donderdag, 17 Oct.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van een bestraat paardenpad in den weg Alkmaar naar Nieuwediep, behoorende tot de groote rijkswegen in de prov. Noord-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees en den opzichter Lugten, beide te Alkmaar. Aanw. gehouden. Raming ƒ 1400.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van eene pontwachterswoning nabij de Jacob-Klaassensluis, behoorende tot de werken van het Noord-Hollandsch kanaal. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees en den opzichter Lugten, beide te Alkmaar. Aanw. gehouden. Raming ƒ 4500.

Rotterdam, te 12 uren, in het café van Berman, Lange Warande, aldaar: het bouwen van een stoomzuivelfabriek onder de gemeente Hillegersberg. Inl. bij den architect W. C. Coppijn. Aanw. gehouden.

Haarlem, te 2½ uren, door de architecten A. en J. A. G. van der Steur, in het Heerenlogement in den Haarlemmerhout: het afbreken van het Heerenlogement, en het daarterplaatse bouwen van een nieuw hotel met koetshuis, paardenstallen en bovenwoning. Aanw. 14 Oct., te 10 uren. (*Zie advert. in n°. 41.*)

Vrijdag, 18 Oct.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verbouwen van een hulpsluismeesterswoning te Sas-van-Gent, tot sluismeesterswoning. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg, en den ingenieur, te Neuzen. Aanw. gehouden. Raming ƒ 1285.

Vianen, te 11 uren, door dijkgraaf en heemraden van de Vijfheerenlanden, in het hotel de Roos: het leveren en plaatsen van rijsmaterialen langs de Lek en noorder Lingedijken in zestien stuken, elk bestaande uit: 2000 bos Hollandsche rijs, 200 bos Walchersche palen, 200 bos Hollandsche tuinlatten en bovendien aan elk der zes stuken langs den noorder Lingedijk, 3000 stuks kruishanden, alles in perc. Inl. bij den dijksopzichter Swets, te Lekmond.

Leeuwarden, te 1 uur, door den prov. waterstaat, aan het gebouw van het prov. best.: het verlengen van de sluismuren en vloeren van de Tacozijl bij Lemmer, met het aanbrengen van ijzeren ebdeuren. Aanw. 16 Oct., te 10½ uren. Raming ƒ 4500. (*Zie advert. in n°. 41.*)

Middelburg: het bouwen van drie woningen. Aanw. 14 Oct., te 2 uren.

Zaterdag, 19 Oct.

Schoonhoven, te 11 uren, door burg. en weth.: het leveren en binnen de gemeente lossen van pl. m. 180 M³ grove grint en pl. m. 80 M³ grintzand en wel gedeeltelijk te leveren in '89 en het restant in '90. Inl. bij den gemeente-architect.

Zaandam, te 6 uren, door burg. en weth.: het herstellen van een beschadigden dukdalf bij de inging van zijkanaal G. Inl. bij den gemeente-architect.

Maandag, 21 Oct.

's-Hage, te 1½ uren, door burg. en weth.: het wegvoeren van asch, sintels en waardeloos vuil, aangebracht door de openbare reiniging te 's-Hage. Aanw. 21 Oct., te 9½ uren.

's-Hage, te 1½ uren, door burg. en weth.: het leveren en stellen van eenige meubelen, ten dienste der school voor onvermogenden aan de Wagenstraat te Scheveningen. Aanw. 18 Oct., te 11 uren.

Grouw, te 2½ uren, door burg. en weth. van Idaarderadeel: het leveren van 100 gegalvaniseerd-ijzeren privaattonnen. Inl. bij den gemeentebouwkundige te Grouw.

Amsterdam, door de Holl. ijzeren spoorwegmaatschappij, in kamer 46 van het centraal administratiegebouw: bestek no. 445, het afbreken en wederopbouwen van het westelijk landhoofd der brug over de Oostsingelgracht te Haarlem, met het maken van eene hulpbaan met hulpbruggen. Raming ƒ 12,000. (*Zie advert. in n°. 41.*)

Dinsdag, 22 Oct.

's-Hage, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, aldaar, op het bureau in de Frederikskazerne: het aanbrengen van betonbedekkingen op het fort aan den Hoek-van-Holland. Bilj. inzenden uiterlijk 21 Oct., vóór 3 uren. Raming ƒ 42,000.

Woensdag, 23 Oct.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken en stellen van de ijzeren bovenbouwen voor de vaste bruggen in de ongelegde Rijksspoorwegbanen Utrecht—Amsterdam en Utrecht—Rotterdam, onder de gemeenten Zuilen en Utrecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, den ingenieur Kemper en den adjunct-ingenieur Schroeder van der Kolk, allen te Utrecht. Aanw. 16 Oct., te 1 uur. Raming ƒ 306,600.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de uitvoering van herstellingen en vernieuwingen aan de werken van den Baardwijkschen overlaat met de rijkssluis in de oostelijke vaartkade van Waalwijk, behoorende tot de werken van de Maas, met het onderhoud van die werken van 1 Jan. tot en met 31 Dec. '90, benevens voor het zoo noodig leggen in '90 der zomersluiting in genoemden overlaat. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé, te 's-Bosch, en den opzichter Kouwenberg, te Heusden. Aanw. 16 Oct. Raming ƒ 2300.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het verdiepen van het grootscheepsvaarwater in het Scheur, tusschen Maassluis en Vlaardingen, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Welcker, te Rotterdam, en den ingenieur Henket, te Maassluis. Aanw. 16 Oct., te 10½ uren. Raming ƒ 0.41 per stere.

Utrecht, te 1 uur, door de directie der Nederl. Rijnspoorwegmaatschappij: de levering van gesmeed-ijzerwerk, bestaande uit haak-, lasch-, moer- en klauwbouten en spoorschroeven, in 7 perc. Inl. bij den ingenieur van den weg te Utrecht. Bilj. inzenden uiterlijk 22 Oct.

Donderdag, 24 Oct.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: het leveren van brugliggers en schroefpalen.

Vrijdag, 25 Oct.

Arnhem, te 2 uren, door den aannemer J. H. Vos Sr.: de steenhouwerwerken voor den bouw van Mons Sacrum, aldaar. (*Zie advert. in n°. 41.*)

Zaterdag, 26 Oct.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: de levering van pl. m. 600 ton gegoten-ijzeren buizen en van diverse hulpstukken, ten dienste der gemeente-gasfabriek. Bilj. inzenden uiterlijk 26 Oct., vóór 11 uren.

Dinsdag, 29 Oct.

De Bilt (Utr.), te 10½ uren, in het hotel Pell: het herbouwen van het huis Beerschoten, gelegen onder de gemeente De Bilt. Inl. bij den architect F. J. Nieuwenhuis, te Utrecht.

's-Hage, te 2 uren, door het ministerie van justitie: het bouwen van een huis van bewaring te Heerenveen. Inl. bij den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen, te 's-Hage. Aanw. 23 Oct., te 2 uren. (*Zie advert. in n°. 41.*)

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: bestek no. 143, het leveren van stalen dwarsliggers met bevestigingsdeelen, in 3 perc. (*Zie advert. in n°. 41.*)

Woensdag, 30 Oct.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van een strekdam voor den benedenmond van het Hartelsche gat, aan den linkeroever der Botlek, tusschen de kilometerraaien 152 en 153, ter verbetering van de Nieuwe-Maas, beneden de oostpunt van Rozenburg. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Welcker, te Rotterdam en den ingenieur Henket, te Maassluis. Aanw. 23 Oct., te 10½ uren, uitgaande van het havenhoofd te Nieuwesluis. Raming ƒ 15,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het maken van de ombuiging en verlenging langs de Oude-Maas, van den benedensten strekdam langs den linkeroever der Noordgeul, tusschen de kilometerraaien 148 en 149 der Oude-Maas en Botlek, ter verbetering van de Nieuwe-Maas beneden de oostpunt van Rozenburg. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Welcker, te Rotterdam en den ingenieur Henket, te Maassluis. Aanw. 23 Oct., te 10½ uren, uitgaande van het havenhoofd te Vlaardingen. Raming ƒ 34,400.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het gedeeltelijk opruimen van in de rivier de Beneden-Merwede, onder de gemeente Sliedrecht gelegen overblijfselen van een muur. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom, te Dordrecht, en den opzichter Van de Kreke, te Gorinchem.

Vrijdag, 1 Nov.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de rijkshavenwerken te Lemmer en Tacozijl. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur, beide te Leeuwarden, en den opzichter Oldens, te Sneek. Aanw. 26 Oct. Raming ƒ 4800 per jaar.

Maandag, 4 Nov.

Maastricht, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van prov. best.: het vierjarig onderhoud van de veerdammen, vaartuigen en al hetgeen verder behoort tot de rijksveren op de rivier de Maas in Limburg, in twee perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur Behrens, beiden te Maastricht. Aanw. 28 Oct. Raming per jaar: perc. 1 ƒ 192, perc. 2 ƒ 2840.

Woensdag, 6 Nov.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van de grondwerken, de kunst- en overgangswerken, de wachterswoningen en eenige verdere werken voor het gedeelte Maassluis—Hoek-van-Holland, van den spoorweg Rotterdam—Hoek-van-Holland. Inl.

bij den eerstaanwezend-ingenieur bij den aanleg van staatsspoorwegen, te Rotterdam. **Aanw.** 22 en 24 Oct., te 11 uren. Raming ƒ 349,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van werken tot verbetering van de rivier de **Maas**, boven en beneden het voetveer te Hoensa Driel, tusschen de kilometerraaien 19 en 21 der herziene rivierkaart, onder de gemeente Driel, prov. Gelderland. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parré en den opzichter Gresnigt, beide te 's-Bosch. **Aanw.** 30 Oct., te 11 uren, aan het Boezadriesche voetveer.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van glooiingen van 4 op 1 aan de koppen van 13 rijskribben, gelegen aan den linkeroever van den IJssel, tusschen de kilometerraaien 46 en 48 onder de gemeenten Brummen en Zutfen. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Escher, te Kampen, en den opzichter Portheine, te Arnhem. **Aanw.** 30 Oct. Raming ƒ 7840.

Donderdag, 7 Nov.

Utrecht, te 1 uur, door de directie van de Nederl. Rijnspoorwegmaatschappij: het leveren van 20,000 eikenhouten dwarsliggers, in 5 perc., en van 10,000 gekreopte en gecreosoteerde beukenhouten dwarsliggers, in 3 perc. Bilj. inzenden uiterlijk 6 Nov.

Maandag, 11 Nov.

Maastricht, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verrichten van baggerwerk tot verbetering van het afwateringskanaal van de Noordervaart naar de Maas. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en den ingenieur Behrens, beide te Maastricht. **Aanw.** 4 Nov. Raming ƒ 6480.

Vrijdag, 27 Dec.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van eene schutsluis met eenige bijbehoorende werken, deel uitmakende van de uitbreiding der sluis- en havenwerken te IJmuiden. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, en de ingenieurs De Bruyn en Du Croix, te Amsterdam. **Aanw.** 12 Dec. Raming ƒ 2,032,000.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Apeldoorn, 28 Sept.: het bouwen van een woonhuis voor A. Kok Ankersmit, aldaar; ingek. 11 bilj., als:

J. W. Wassink,	te Apeldoorn,	ƒ 3967
L. Wegerif,	» idem	» 3665
A. Radstaak,	» idem	» 3615
J. v. d. Braak,	» idem	» 3000
M. Zimmers,	» idem	» 3360
F. W. Geurden,	» idem	» 3560
H. Klouk,	» idem	» 3355
J. W. Buitenhuis,	» idem	» 3162
W. Willemsen,	» idem	» 3115
T. Eijkers,	» idem	» 2919
H. v. d. Braak,	» idem	» 2898

Niet gegund, doch onderhands na kleine wijziging in den termijn van oplevering, aanbesteed aan W. M. Smit, voor ƒ 3045.

Apeldoorn, 30 Sept.: 1o. het bouwen van een winkelhuis voor A. W. Grootenhuis, aldaar, (onderhands); ingek. 8 bilj., als:

H. Mouw,	te Apeldoorn,	ƒ 3051.20
H. J. Eijkelboom,	» idem	» 2999
J. v. d. Braak,	» idem	» 2882
H. Wegerif,	» idem	» 2845
A. Radstaak,	» idem	» 2725
D. Nijhof,	» idem	» 2596
W. Willemsen,	» idem	» 2594
F. W. Geurden,	» idem	» 2590

Gegund.

2o. het verf- en glaswerk aan bovengenoemd winkelhuis, (onderhands); ingek. 5 bilj., als:

J. Oosterwijk,	te Apeldoorn,	ƒ 400
Wed. Tiemens,	» idem	» 368
A. Wesselink,	» idem	» 334.50
E. Jonker,	» idem	» 325
E. Eikendal,	» idem	» 226

Gegund.

Ried (Friesl.), 30 Sept.: het leveren van eene stoommachine enz.; ingek. 5 bilj., als:

Hubert & Co.,	te Sneek,	ƒ 2710
J. J. v. Oorde,	» Arnhem,	» 2698
Aberson,	» Olst,	» 2645
Sepp & Co.,	» Enschedé,	» 2590
W. H. Jakobs,	» Haarlem,	» 2424

Gegund.

's-Hage, 5 Oct., onder beheer van het ministerie van justitie: 1o. het bouwen van een huis van bewaring te Leeuwarden; ingekomen 26 bilj., als:

A. Schouten,	Amsterdam,	ƒ 112,200
A. Paans,	idem	» 111,990
D. Crelijn en A. de Haan,	idem	» 111,300
J. H. Bello,	idem	» 111,150
K. J. B. v. Damme,	idem	» 111,000
J. Benninga, Bedum, en A. Pastoor, Stadum,		» 108,000
W. Heespelink en W. Berends, Groningen,		» 107,800
J. Zeldenrust, Warfum,		» 105,000
H. T. Biesma,	Leeuwarden,	» 103,485
J. T. Buding,	idem	» 99,098
H. Janse en Atsma,	idem	» 99,085
H. Timmer, Meppel,		» 99,840
P. J. Hilarius, Leeuwarden,		» 98,960
G. Jansen,	idem	» 98,900
K. Eckhardt, Almelo,		» 98,887
K. Otten, Meppel,		» 96,779
M. A. J. Taverne, 's-Hage,		» 96,751
T. Kloosterman, Hemelum, en K. Brouwer, Stiens,		» 96,740
K. J. Kalt, Heerenveen,		» 96,277
C. Terhorst, Zwolle,		» 93,745
J. B. Welmers en W. Polman, Delden,		» 93,690
A. v. d. Berg en H. de Herder, Zwolle,		» 93,945
A. Henk, Kerkdriel,		» 92,100
J. v. d. Gelder, IJselmuiden,		» 90,250
J. v. Burk, Oosterbeek, en W. Wissing, Arnhem,		» 89,350
T. G. Bekhuis en D. Damstra, Leeuwarden,		» 85,900
Raming		» 100,220

2o. het leveren van 200 **stuks** koekoeken, ten behoeve der strafgevangenis te Rotterdam; ingek. 10 bilj., als:

W. J. Schildman, Rotterdam,	ƒ 2060.87½
J. Graaf, Haarlem,	» 1690
W. J. Engelmann, Kampen,	» 1624
J. B. Peiem, Amsterdam,	» 1610
Van Doreser en Terhorst, Dordrecht,	» 1600
N. C. Eijsbergen, Rotterdam,	» 1600
Merkelbach van Enkhuizen & Co., Breda,	» 1588
J. H. Wibbeman, Dordrecht,	» 1588
H. A. Hensen, Rotterdam,	» 1479
C. Bentsnijder, idem	» 1445
Raming	» 1750

's-Hage, 5 Oct.: het bouwen van een koetshuis en stal met 2 bovenwoningen, (onderhands) onder beheer van den bouwmeester J. A. Ammerlaan; ingekomen 9 bilj., als:

C. J. Stroef,	te 's-Hage,	ƒ 25,770
Van Bergen Henegouwen,	» idem	» 23,111
H. Nieuwenhuijsen,	» idem	» 22,393
W. Teerwisse,	» idem	» 20,749
Van Lith en Fontein	» idem	» 20,748
J. P. Reeser,	» idem	» 20,585
V. d. Vlugt en De Jong,	» idem	» 20,427
J. Stellens,	» idem	» 18,790
P. Houthuis,	» idem	» 14,850

Gegund.

Tjalleberd, 5 Oct.: het bouwen van eene nieuwe schuur in 't Meer, voor de pastorie der Ned.-Herv. gemeente; ingek. 6 bilj., als:

M. Zuidersma,	te Terband,	ƒ 1831
S. Hofstra,	» Lutjebeerd,	» 1664
R. Post,	te Heerenveen,	ƒ 1650
H. H. Krol,	» Lutjebeerd,	» 1594
G. v. d. Werf,	» Heerenveen,	» 1554
H. de Wilde,	» Tjalleberd,	» 1548

Gegund.

Wageningen, 5 Oct.: de verbouwing, verf- en reparatiewerk aan de pastorie der Ned.-Herv. gemeente te Wageningen, onder beheer van den architect S. Bitters; ingek. 8 bilj., als:

J. Haar Hz.,	te Wageningen,	ƒ 1746
H. Haar Jz.,	» idem	» 1744
A. Haar,	» idem	» 1698
P. de Leeuw,	» idem	» 1688
J. B. Radstake,	» idem	» 1614
F. Pereboom,	» idem	» 1588
J. Goossen,	» idem	» 1468
H. A. J. Popping,	» idem	» 1444

Gegund.

Groningen, 7 Oct.: het bouwen van **40** woningen en het aanleggen van straten met riolen en zinkputten, op een terrein buiten de voormalige Apoort te Groningen, voor de vereeniging »Werkmanssteun", aldaar, onder beheer van den architect K. Boekenoo, in 5 perceelen; ingek. 14 bilj., als:

Inschrijvers en woonplaats.	perc. 1	perc. 2	perc. 3	perc. 4	perc. 5
E. W. Wietsema, Groningen,	ƒ 24,580	ƒ 29,900	—	—	—
H. R. v. Duinen, idem	22,900	—	—	—	—
W. Heespelink en H. de Jong, idem	—	—	—	ƒ 54,547	ƒ 19,388
D. Dooges, idem	—	—	ƒ 4403	42,500	—
K. H. Huizinga, idem	—	—	—	—	53,124
D. Jansen, idem	21,761	26,887	—	48,500	32,879
J. Belings, idem	—	—	—	—	32,652
J. Pot, Stedum,	—	—	—	—	32,280
F. Roders, Groningen,	—	—	4368	46,249	—
E. Peters, idem	—	—	—	44,998	—
D. Th. Dalmolen, idem	20,140	24,018	4260	44,359	49,019
T. Y. Jelsma, idem	20,038	24,423	4487	44,771	48,967
E. Schreuder, Sappemeer,	—	—	—	—	48,345
H. de Herder, Groningen,	—	—	—	—	47,287

Assen, 7 Oct.: het glas- en verfwerk voor de nieuwe school; massa ingek 3 bilj., als:

Kingma,	te Dokkum,	ƒ 937
T. Beijer,	» Meppel,	» 920
Bakker,	» Balen,	» 892
J. Beijer,	» Meppel,	» 876
T. Manak,	» Assen,	» 837

glaswerk; ingek. 2 bilj., als:

Kingma,	» 210.70
T. Manak,	» 195

banken; ingek. 6 bilj., als:

Voogt,	ƒ 320
S. J. v. Beek,	» 268.12
Kingma,	» 252
G. Stuvel,	» 223.20
Stoter c. s.,	» 214
dezelfde,	» 209.99

's-Hage, 7 Oct.: het driejarig onderhoud van de Lingewerken te Asperen; minste inschr. A. de Groot Cz., te Heukelom voor ƒ 1629.

's-Hage, 7 Oct., voor rekening der gemeente: 1o. het bouwen van een machinegebouw voor het te stellen oppompingswerktuig aan de Timorstraat; ingek. 18 bilj., als:

D. Groeneweegen & Zn.,	Nootdorp	ƒ 15,825
C. v. Tilburg,	idem	» 15,780
C. D. Klein Ramsdonk,		» 15,690
B. Nieuwenhuijsen, 's-Hage,		» 15,529
H. D. T. Meijer, Leiden,		» 15,400
G. Keij, Rotterdam,		» 15,100
Gebr. Boutman, 's-Hage,		» 14,958
H. v. Worth, Scheveningen,		» 14,474
J. P. M. Mühlstaff, Leiden,		» 14,200
F. Roest, 's-Hage,		» 14,100
J. v. d. Elshout, Scheveningen,		» 14,089
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis,		» 13,848
J. de Bruijn en G. J. v. d. Horst, 's-Hage,		» 13,800
A. de Waerd en J. C. Diercks,	idem	» 13,680
J. H. de Swart & Zn.,	idem	» 13,480
W. P. Teerwisse,	idem	» 13,420
J. H. Paardekooper,	idem	» 12,300
H. Jongenburger, Waddinksveen,		» 11,970

2o. het rioleeren van de Ostadestraat; ingek. 14 bilj., als:

M. G. v. Leeden, 's-Hage,	ƒ 3752
A. Boer Wz., Sliedrecht,	» 3748
J. Aarssen, 's-Hage,	» 3480
W. Swaneveld, 's-Hage,	» 3340
A. de Borst, Papendrecht,	» 3241
G. v. d. Delft, 's-Hage,	» 3100
G. Keij, Rotterdam,	» 3000
H. D. T. Meijer, Leiden,	» 4800
M. Bot Vlaardingen,	» 4775
J. v. d. Elshout, Scheveningen,	» 4689
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis,	» 4572
H. Jongenburger, Waddinksveen,	» 4240
A. de Waerd en J. C. Diercks, 's-Hage,	» 3870
J. de Bruijn en G. J. v. d. Horst, idem	» 3795

Orten, 7 Oct., door den aannemer P. W. Verteijne, te Oosterwijk: de stukadoorwerken met arbeidsloonen van klooster en scholen; ingek. 13 bilj., als:

M. de Leur,	te Tilburg,	ƒ 1400
R. v. Gemert,	» Vucht,	» 1141
Th. v. d. Besselaar,	» idem	» 1059
F. v. Liempt,	» idem	» 1050
H. v. Liempt,	» idem	» 1020
C. Schonk,	» Oosterwijk,	» 933.72
M. Brands,	» 's-Bosch,	» 927.44
Van der Aa,	» Orten,	» 909.50
C. v. d. Besselaar,	» Vucht,	» 907
J. v. Bexel,	» idem	» 863
J. v. Rooij,	» idem	» 852
C. Hermans,	» idem	» 811
P. Kroon,	» idem	» 735

Leiden, 8 Oct.: het doen van voorzieningen aan militaire gebouwen te Leiden, onder beheer der genie, te 's-Hage; ingek. 5 bilj., als:

H. D. F. Meijer,	te Leiden,	ƒ 2400
J. Boom,	» idem	» 2386
J. B. Hoogeveen,	» idem	» 2337
P. L. v. Erkel,	» idem	» 2280
J. M. Nielsen,	» Leiderdorp,	» 2197

Venlo, 8 Oct.: het maken van dekken op de Maasberg te Venlo, voor rekening der gemeente; ingek. 6 bilj., als:

H. Noten,	te Tegelen,	ƒ 17,725
J. Gielen,	» Kessel,	» 15,890
L. v. Gasselt,	» Venlo,	» 15,879
M. Mulkens,	» idem	» 15,734
J. M. v. Gasselt,	» idem	» 14,987
P. Hillen,	» Blerik,	» 13,400

Hoofdplaat, 8 Oct., ten behoeve der waterkeering van de calamiteuse Hoofdplaat- en Thomaspolders: 1o. het maken van werken tot verdediging van den calamiteusen Thomaspolder; ingek. 9 bilj., als:

J. v. d. Plas,	te Hardinksveld,	ƒ 41,159
J. v. Eck,	» idem	» 40,709
C. de Wilde Az.,	» Kattendijke,	» 40,290
A. v. d. Beek,	» Zaamslag,	» 40,240
H. Klaassen,	» idem	» 40,210
C. v. d. Hoeft,	» Nieuzen,	» 40,100
M. v. d. Hoek,	» idem	» 39,800
P. A. v. d. Velden,	» idem	» 39,621
D. Tholens,	» idem	» 39,280

2o. de onderhoudswerken aan de waterkeering van genoemden polder; ingek. 6 bilj., als:

A. v. d. Beek,	te Zaamslag,	ƒ 1430
H. Klaassen,	» idem	» 1400
C. de Wilde Az.,	» Kattendijke,	» 1100
P. Monjé,	» Breskens,	» 1097
B. den Exter v. d. Brink,	» Kattendijke,	» 945
D. Tholens,	» Nieuzen,	» 939

Wageningen, 8 Oct.: het metsel-, steen-

bouwers-, loodgieters- verf- en smidswerk voor het bouwen van 15 woningen op een terrein te Wageningen, onder beheer van den architect R. de Vries, aldaar.

Metsel- en steenhouwwerk; ingek. 3 bilj., als:

P. de Leeuw,	*f* 6140
J. Haar,	» 5800
W. Snijders,	» 4325

Loodgieterswerk; ingek. 2 bilj., als:

G. L. Landaal,	*f* 355
H. v. d. Kaa,	» 330

Verfwerk; ingekomen 6 bilj., als:

G. Hei,	*f* 715
G. Meurs,	» 492
F. Perrenboom,	» 389
Joh. Pussen,	» 379
G. Goossen,	» 347
G. J. Habstege,	» 330

Smidswerk; ingekomen 6 bilj., als:

Wed. G. Viets,	*f* 203
E. C. Viets,	» 260
C. Viets,	» 279
G. v. Triest,	» 210
H. v. d. Bosch,	» 204
T. C. Herberts,	» 193

Onderdendam, 9 Oct.: het herstellen van kanaalboorden, het maken van walbeschoeiing en het leggen van 3 ijzeren buizen, voor rekening van het waterschap Hunsingoo; ingek. 6 bilj., als:

H. Nieland,	te Warfum,	*f* 480
Ch. v. d. Veen,	» Eenrum,	» 467
G. Bremer,	» Middelstum,	» 439
W. K. de Vries,	» Garnwerd,	» 434
B. Jansen,	» Middelstum,	» 427
A. Pastoor,	» Stedum,	» 395

Apeldoorn, 9 Oct.: het bouwen van een dubbel winkelhuis, onder beheer van den ingenieur-architect C. M. Gardenier; ingekomen 12 bilj., als:

F. L. Tietloff,	te Apeldoorn,	*f* 8300
J. Radstaak,	» idem	» 8250
H. Kloek,	» idem	» 7621
F. W. Geurden,	» idem	» 7550
J. W. Buitenhuis,	» idem	» 7447
J. v. d. Braak,	» idem	» 7436
P. Oldenhof,	» idem	» 7349
T. Egbers,	» idem	» 7314
W. Willemsen,	» idem	» 7288
J. W. Wissink,	» idem	» 6992
L. Wegerif,	» idem	» 6848
D. Nijhof,	» idem	» 6527

Amsterdam, 9 Oct.: de levering van diverse goederen, gereedschappen enz., voor de overzeesche bezittingen; minste inschr. waren:

1900 KG. gietijzer, Botz & Co., Rotterdam,	*f* 883.50
Staal- en ijzerdraad, dezelfden,	» 461.58
IJzer, R. S. Stokvis & Zn., Rotterdam,	» 1944.82
Blik, H. de Heus & Zn., idem	» 85.61
Koper- en tinsoldeer, en koper, Surie en Lingeman, Amsterdam,	» 971.77
Koperen en ijzeren nagels, D. S. M. Kalker, idem,	» 407.—
Houtschroeven, J. Odman, Vianen,	» 116.61
Gereedschap en hang- en sluitwerk, D. S. M. Kalker, Amsterdam,	» 971.—
Nageltrekkers en hangsloten, J. Odman, Vianen,	» 840.50
Gespen en ringen met kousen, W. Hoven & Zn., 's-Hage,	» 835.—
Blikken hand- of stormlantaarns, Wed. J. T. Numan, Amsterdam,	» 680.—
Weeg- en meetwerktuigen, J. Molenschot, Teteringen,	» 173.10
Knoopen, Parrec & Zn., Utrecht,	» 280.—
Metalen knoopen, Broekman & Co., Amsterdam,	» 121.50
20,000 gespen voor pantalons, dez.,	» 174.—
128 KG. haken en 92 KG. oogen, dez.,	» 104.50
Borstelwerk, T. H. de Jong, Amsterdam,	» 297.19
Koe- en paardenhaar, W. Hoven & Zn., 's-Hage,	» 218.—
70 KG. varkenshaar, J. A. G. Wessels, Utrecht,	» 524.30
Lederwerken, T. M. v. Grinsven, 's-Bosch,	» 2177.40
Idem, Buttinger en Ruys, Amsterdam,	» 3542.85
Idem, T. M. v. Grinsven, 's-Bosch,	» 3666.25
Idem, dezelfde,	» 3272.80
Idem, dezelfde,	» 4111.—
Trommels en tromsnaren, dezelfde,	» 2262.40
(Niet aanbesteed.)	
Snoeren voor hoornblazers en trompetters, A. v. Dongen & Zn., Breda,	» 1870.50
660 rol asphaltvilt, J. A. G. Wessels, Utrecht,	» 2963.40
120 KG. stearinekaarsen, Stearinekaarsenfabriek »Apollo", Schiedam,	» 59.85
Diverse papiersoorten, Van Gelder & Zn., Amsterdam,	» 699.92
Verfwaren, T. Zandleven, Koog a/d. Zaan,	*f* 1427.66½
Idem, J. Bouwink Gz., Sneek,	» 1280.10
1815 KG. oranje-schellak, C. F. Fleumer, Amsterdam,	» 1923.90
1300 liter terpentijnolie, Gilhuys & Co., idem,	» 598.—
1600 KG. zinkwit, geene inschr.	
Pijpmavel en amaril, C. F. Fleumer, Amsterdam,	» 436.87½
1400 KG. geraff. kamfer, Hoogeweg en Van Zameren, idem,	» 2541.—
400 KG. salammoniak, dezelfden,	» 271.60
14,000 KG. zinkwit, J. B. Kroon & Co., Amsterdam,	» 3556.—
6,000 idem, dezelfden,	» 1130.—
16,000 idem, dezelfden,	» 4012.80
10,400 KG. carbolzuur, K. G. W. de Bosson, Dordrecht,	» 2233.92
2040 KG. gele was, E. F. Visser, Rotterdam,	» 2632.—
5805 KG. groene zeep, S. A. Levisson & Zn., 's-Hage,	» 1615.23
Lijnolie, F. Alberdingk & Zn., Amsterdam,	» 2913.01
7800 KG. ongek. lijnolie, L. Vliegenthart, Dordrecht,	» 2187.29
8000 KG. gek. idem, F. Alberdingk & Zn., Amsterdam,	» 2284.—
14,000 KG. ongek. idem, L. Vliegenthart, Dordrecht,	» 4384.—
17,900 KG. gek. idem, F. Alberdingk & Zn., Amsterdam,	» 5065.70
6100 liter levertraan, A. Smit & Zn., idem,	» 1281.—
Alcohol, J. W. Nakken Jr., 's-Hage,	» 3888.17½
10,350 KG. zwavelzuur, K. G. W. de Bosson, Dordrecht,	» 2741.71½

's-Bosch, 10 Oct.: het maken van afrastering, draaibekken en afdekking van putten, ten behoeve van de stedelijke gasfabriek; ingekomen 9 bilj., als:

Th. Mouwese,	te 's-Bosch,	*f* 2500
M. v. Heertum,	» Vucht,	» 2500
Th. A. v. Ravenstein,	» 's-Bosch,	» 2490
M. Visser,	» Papendrecht,	» 2490
A. Jansen,	» Hedel,	» 2150
A. W. v. d. Bruggen,	» 's-Bosch,	» 2080
A. Sonders,	» idem	» 1992
C. v. Straaten,	» Utrecht,	» 1966
A. B. Deckers,	» 's-Bosch,	» 1854

Apeldoorn, 10 Oct.: het verf-, glas- en behangwerk voor het woonhuis van A. Kok Ankersmit; ingek. 7 bilj., als:

E. Jonker,	te Apeldoorn,	*f* 323
Wed. Tiemens,	» idem	» 298
L. Uit den Bogaard,	» idem	» 255
E. Eikendal,	» idem	» 288
Gerritsen en Schutte,	» idem	» 224.35
M. v. d. Craats,	» idem	» 200
DeGraafen V. d. Craats,	» idem	» 194.99

In beraad gehouden.

Rotterdam, 10 Oct.: het bouwen van een kegelbaan enz., onder beheer van den architect A. v. Ameijden van Duijm; ingek. 13 bilj., als:

G. A. v. d. Weiden,	te Rotterdam,	*f* 19,683
P. Langeveld,	» idem	» 16,000
M. v. d. Spek,	» Hillegersberg,	» 15,449
W. Zonneveld,	» Kralingen,	» 15,180
Th. L. Kanters,	» Rotterdam,	» 14,987
P. Vermeijden Az.,	» idem	» 14,900
J. J. v. Hattem & Zn.,	» idem	» 14,477
P. Blijenburg,	» idem	» 13,873
P. Gouverne,	» idem	» 13,700
Muller en Droogleever Fortuijn,	» idem	» 13,664
B. Bijderwellen,	» idem	» 13,600
H. J. Heiman & Zn.,	» idem	» 13,344
P. Hakkert,	» idem	» 13,240

Groningen, 10 Oct.: het verbouwen van een huis in de Zwanestraat, get. lett. K 57, onder bijlevering van alle daartoe noodige bouwstoffen enz., onder beheer van den architect N. W. Lit; ingek. 13 bilj., als:

H. T. Swarte,	te Groningen,	*f* 3230
J. v. Gent,	» idem	» 3100
E. W. Wietsema,	» idem	» 3068
P. Zijlstra,	» idem	» 3065
R. de Jongh,	» idem	» 3016
G. Hendriks,	» idem	» 2947
D. Jansen,	» idem	» 2915
T. Y. Jelsma,	» idem	» 2886
J. L. Toeman,	» idem	» 2817
J. Bolings,	» idem	» 2798
E. v. d. Zaag,	» idem	» 2789
K. H. Huizinga,	» idem	» 2707
E. Peters,	» idem	» 2487

Gegund.

Spankeren, 11 Oct.: het uitvoeren van eenige werkzaamheden aan de pastorie der Herv. gemeente; ingek. 32 bilj.; minste inschr. waren:

voor het timmerwerk L. Enklaar te Dieren, voor *f* 76.50;

voor het metselwerk S. Dekker, te Doesburg, voor *f* 192;

voor het schilderwerk J. Braakman, te Brummen, voor *f* 307;

voor het behangwerk L. Arendsen, te Dieren, voor *f* 58.40; gegund.

Krimpen a/d. IJsel, de levering van noodmaterialen, ten dienste van de Krimpenerwaard; gegund aan Corn. Zanen Hz., te Ammerstol, voor *f* 450.

BIJVOEGSEL

VAN

DE OPMERKER

van ZATERDAG 19 OCTOBER 1889.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 21 Oct.

Enschedé, te 12 uren, door het best. der Enschedésche ijsclub „Eendracht", in het hotel »de Graaff": het bouwen van een ijstent op een terrein gelegen bij de viaduct der staatsspoor. Aanw. te 9 uren.

's-Hage, te 1½ uren, door burg. en weth.: het wegvoeren van asch, sintels en waardeloos vuil, aangebracht door de openbare reiniging te 's-Hage. Aanw. 21 Oct., te 9½ uren.

's-Hage, te 1½ uren, door burg. en weth.: het leveren en stellen van eenige meubelen, ten dienste der school voor onvermogenden aan de Wagenstraat te Scheveningen. Aanw. gehouden.

Kampen, te 1½ uren, op het raadhuis: bestek no. 37, het afbreken en wederopbouwen van een gedeelte kaaimuur langs den Burgel; bestek no. 41, het maken van een nieuwen stoombootsteiger.

Grouw, te 2½ uren, door burg. en weth. van Idaarderadeel: het leveren van 100 gegalvaniseerd-ijzeren privaattonnen. Inl. bij den gemeentebouwkundige te Grouw.

Amsterdam, door de Holl. ijzeren spoorwegmaatschappij, in kamer 41 van het centraal administratiegebouw: bestek no. 445, het afbreken en wederopbouwen van het westelijk landhoofd der brug over de Oostsingelgracht te Haarlem, met het maken van eene hulpbaan met hulpbruggen. Raming *f* 12,000. (*Zie advert. in nº. 42.*)

Dinsdag, 22 Oct.

's-Hage, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, aldaar, op het bureau in de Frederikskazerne: het aanbrengen van betonbedekkingen op het fort aan den Hoek-van-Holland. Bilj. inzenden uiterlijk 21 Oct., vóór 3 uren. Raming *f* 42,000.

Groningen, te 12 uren, door het prov. best. van Groningen: het beplanten van provinciale wegen en het onderhouden daarvan tot 1 Dec. '92, in 9 perc. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur, beide te Groningen, en de betrokken opzichters.

Gratem (Limb.), te 3 uren, door burg. en weth.: het verbouwen, restaureeren en vergrooten van de openbare school, onderwijzerswoning en raadhuis, benevens het leveren van schoolmeubelen. Aanw. te 12 uren.

Woensdag, 23 Oct.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken en stellen van de ijzeren bovenbouwen voor de vaste bruggen in de ongelegde Rijnspoorwegbanen Utrecht—Amsterdam en Utrecht—Rotterdam, onder de gemeenten Zuilen en Utrecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, den ingenieur Kemper en den adjunct-ingenieur Schroeder van der Kolk, allen te Utrecht. Aanw. gehouden. Raming *f* 306,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz: de uitvoering van herstellingen en vernieuwingen aan de werken van den Baardwijkschen overlaat met de rijkssluis in de oostelijke vaartkade van Waalwijk, behoorende tot de werken van de Maas, met het onderhoud van die werken van 1 Jan. tot en met 31 Dec. '90, benevens voor het zoo noodig leggen in '90 der zomerbuiting in genoemden overlaat. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé, te 's-Bosch, en den opzichter Kouwenberg, te Heusden. Aanw. gehouden. Raming *f* 2500.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verdiepen van het grootscheepvaarwater in het Scheur, tusschen Maassluis en Vlaardingen, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Welcker, te Rotterdam, en den ingenieur Henket, te Maassluis. Aanw. gehouden. Raming *f* 0.41 per stère.

Lopikerkapel (Utr.), te 11 uren, door kerkvoogden der Hervormde gemeente, in de consistoriekamer: den bouw eener pastorie. Inl. bij den architect L. A. van der Voort, te Jaarsveld.

Neuzen, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, te Bergen-op-Zoom, in het »hotel Rotterdam": het herstellen van stormschade te Neuzen. Bilj. inzenden uiterlijk 22 Oct., vóór 3 uren, bij den opzichter van fortificatiën, aldaar. Raming *f* 1550.

Blauwhuis (Fr.), te 12 uren, bij Y. R. van der Zee: het beschoeien van een reed van pl. m. 340 M., met bijlevering der materialen. Aanw. 22 Oct., te 10 uren.

Utrecht, te 1 uur, door de directie der Nederl. Rijnspoorwegmaatschappij: de levering van gemengd-ijzerwerk, bestaande uit haak-, hechtnagels en klauwbouten en spoorschroeven, in 7 perc. Inl. bij den ingenieur van den weg te Utrecht. Bilj. inzenden uiterlijk 22 Oct.

Donderdag, 24 Oct.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: het leveren van brugliggers en schroefpalen.

Vrijdag, 25 Oct.

Arnhem, te 2 uren, door den aannemer J. H. Vos Sr.: de stucadoorwerken voor den bouw van Musis Sacrum, aldaar. (*Zie advert. in nº. 42.*)

Zaterdag, 26 Oct.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: de levering van pl. m. 800 ton gegoten-ijzeren buizen en van diverse hulpstukken, ten dienste der gemeente-gasfabriek. Bilj. inzenden uiterlijk 26 Oct., vóór 11 uren.

Maandag, 28 Oct.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het maken van den onderbouw eener dubbele basculebrug over de Korte-Brouwersgracht vóór de Marnixstraat, met de bijbehoorende vleugelmuren;

2o. het maken en stellen van den metalen bovenbouw van eene dubbele basculebrug over de Korte-Brouwersgracht vóór de Marnixstraat;

3o. het bouwen van een muur met afsluithek, langs het terrein voor het diaconie-jongensweeshuis, aan den Binnenamstel. (*Zie advert. in nº. 42.*)

Dinsdag, 29 Oct.

Nijmegen, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, op het bureau der genie: het doen van voorzieningen aan het fort bij Pannerden. Bilj. inzenden uiterlijk 28 Oct., vóór 3 uren. Aanw. 23 Oct., te 11 uren. Raming *f* 12,650.

De Bilt (Utr.), te 10½ uren, in het hotel Poll: het herbouwen van het huis Beerschoten, gelegen onder de gemeente De Bilt. Inl. bij den architect F. J. Nieuwenhuis, te Utrecht.

Dubbeldam (Z.-H.), te 11 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een gemeentehuis, op een terrein aan den Dubbeldamschen weg, over de herberg Eyckendonck. Aanw. 26 Oct., te 10 uren.

's-Hage, te 2 uren, door het ministerie van justitie: het bouwen van een huis van bewaring te Heerenveen. Inl. bij den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen, te 's-Hage. Aanw. 21 Oct., te 2 uren. (*Zie advert. in nº. 41.*)

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: bestek no. 143, het leveren van stalen dwarsliggers met bevestigingsdeelen, in 3 perc. (*Zie advert. in nº. 41.*)

Woensdag, 30 Oct.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van een strekdam vóór den benedenmond van het Hartelsche gat, aan den linkeroever der Botlek, tusschen de kilometerraaien 152 en 153, ter verbetering van de Nieuwe-Maas, beneden de oostpunt van Rozenburg. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Welcker, te Rotterdam en den ingenieur Henket, te Maassluis. Aanw. 23 Oct., te 10½ uren, uitgaande van het havenhoofd te Nieuwesluis. Raming *f* 15,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het maken van de ombuiging en verlenging langs de Oude-Maas, van den benedensten strekdam langs den linkeroever der Noordgeul, tusschen de kilometerraaien 148 en 149 der Oude-Maas en Botlek, ter verbetering van de Nieuwe-Maas beneden de oostpunt van Rozenburg. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Welcker, te Rotterdam en den ingenieur Henket, te Maassluis. Aanw. 23 Oct., te 10½ uren, uitgaande van het havenhoofd te Vlaardingen. Raming *f* 34,400.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het gedeeltelijk opruimen van in de rivier de Beneden-Merwede, onder de gemeente Sliedrecht gelegen overblijfselen van een muur. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom, te Dordrecht, en den opzichter Van de Kreke, te Gorinchem.

Blerik (Limb.), te 3 uren, door J. Steeg, te Venlo, in het café van Hermkens: het bouwen eener villa met bijgebouwen en remise te Blerik, nabij de Maasbrug. Aanw. te 11 uren.

Donderdag, 31 Oct.

Bremen (Duitschl.), te 11 uren, aan het bureau der Unterweserkorrektion, Werderstrasse 22:

1o. de levering van 24 baggerpramen met grondkleppen, elk van 40 kub. M. inhoud;

2o. de levering van 3 toestellen tot het lossen en verplaatsen van de gebaggerde specie uit de hiervoor ingerichte loshaven;

3o. het arbeidsloon voor het vervoer van gebaggerden grond uit de loshaven.

Vrijdag, 1 Nov.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de rijkshavenwerken te Lemmer en Takozijl. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur, beide te Leeuwarden, en den opzichter Oddens, te Sneek. Aanw. 26 Oct. Raming *f* 4850 per jaar.

Zaterdag, 2 Nov.

Berkel (Z.-H.), te 11 uren, door het best. van den polder Berkel, in het koffiehuis van A. M. van der Burg: het onderhoud der molenmolen der zeven watermolens van den polder. Inl. bij den opzichter H. van der Meer, aldaar.

Maandag, 4 Nov.

Maastricht, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van prov. best.: het vierjarig onderhoud van de veerdammen, vaartuigen en al hetgeen verder behoort tot de rijksveren op de rivier de Maas in Limburg, in twee perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur Behrens, beiden te Maastricht. Aanw. 28 Oct. Raming per jaar: perc. 1 *f* 192, perc. 2 *f* 2840.

Woensdag, 6 Nov.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van de grondwerken, de kunst- en overgangswerken, de wachterswoningen en eenige verdere werken voor het gedeelte Maassluis—Hoek-van-Holland, van den spoorweg Rotterdam—Hoek-van-Holland. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij den aanleg van staatsspoorwegen, te Rotterdam. Aanw. 22 en 24 Oct., te 11 uren. Raming *f* 349,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van werken tot verbetering van de rivier de Maas, boven en beneden het veerveer te Hoenza Driel, tusschen de kilometerraaien 19 en 21 der herziene rivierkaart, onder de gemeente Driel, prov. Gelderland. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé en den opzichter Groenen, beide te 's-Bosch. Aanw. 30 Oct., te 11 uren, aan het Hoenzadriesche voetveer.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Rotterdam, 12 Oct.: het bouwen van eene fabriek voor de Nederl. kaarsdiet- en koolzuurmaatschappij »systeem Bens", onder beheer van den architect A. Nolen, te Schiedam; ingek. 17 bilj., als:

P. Verbruggen, te Waddinxveen, f 38,479
B. Hooijkaas & Zn., » Rotterdam, » 37,985
M. Visser, » Papendrecht, » 37,350
J. J. Hornstra, » Bergen-op-Zoom, » 36,639
G. Keij, » Rotterdam, » 36,500
P. Blijenburg, » idem » 36,278
M. v. d. Spek, » Hillegersberg, » 35,772
J. H. Stelwagen, » Rotterdam, » 35,250
A. Kos Coolmalder, » idem » 33,883
H. Breur, » idem » 32,900
Pelt & Hackert, » idem » 30,949
H. Wienhoven, » Schiedam, » 30,845
W. Buchel, » Rotterdam, » 30,450
H. J. Heiman & Zn., » idem » 30,000
Muller en Droogleever Fortuijn, » idem » 29,671
J. Schüller, » Raamsdonk, » 29,342
W. Zonneveld, » Kralingen, » 29,245

Groningen, 12 Oct.: het bouwen van 49 woningen en het aanleggen van straten met riolen en zinkputten, voor de vereeniging »Werkmansstein", waarvan de uitslag in het vorig nummer werd opgenomen, is gegund aan den minsten inschr. H. de Herder, te Groningen, voor f 47,237.

Wissenkerke (Zeel.), 12 Oct.: het verdedigen van den onderzeeschen oever door zinkwerk en steenbestorting, aan den calamiteusen Anna-Frisopolder; ingek. 10 bilj., als:

A. v. Popering, Bruinisse, f 17,800
J. de Jonge, Biezelinge, » 17,488
C. Bolier, Bruinisse, » 17,400
J. Boskam, Sliedrecht, » 16,935
J. v. Eck, Hardinxveld, » 16,899
C. de Wilde, Kattendijke, » 16,790
P. A. v. d. Velde, Neuzen, » 16,729
H. de Groot, Scherpenisse, » 16,684
M. v. d. Hoek, Neuzen, » 16,466
J. F. Adriaansens-Polriet, Walsoorden, » 15,650

Onder nadere goedkeuring aan den minsten inschr. gegund.
Raming f 16,143.75.

Amsterdam, 12 Oct.: het amoveeren van het bestaande en het wederopbouwen van een nieuw woonhuis aan de Prinsengracht bij den Amstel no. 1097, te Amsterdam, onder beheer van den architect W. Hamer; ingekomen 30 bilj., als:

J. J. Eijrond & Zn., te Amsterdam, f 21,550
P. v. J. Brun, » idem » 20,168
G. Woud, » idem » 19,891
D. H. Zeevat, » idem » 19,834
D. Oosterink, » idem » 19,690
Corbijn en De Haan, » idem » 19,580
H. Schouten, » idem » 19,499
Meijer en Van de Coolwijk, » idem » 19,440
A. Aalders, » idem » 19,440
J. Koster, » idem » 19,338
W. Greve, » Buiksloot, » 19,312
C. J. Maks Jr., » Amsterdam, » 19,304
D. Heijink, » idem » 19,200
Knipper en Vree, » idem » 19,000
Ph. A. Warners, » idem » 18,950
H. C. Dorlas, » idem » 18,865
J. J. Gosling & Zn., » idem » 18,840
E. H. Helle, » idem » 18,800
R. Cruijff, » idem » 18,760
J. F. Prenzler, » idem » 18,700
A. Paans, » idem » 18,536
K. J. B. v. Damme, » idem » 18,498
C. Alberts, » Nieuweramstel, » 18,447
H. G. Scholten, » Amsterdam, » 18,413
Ph. S. Bijnierse, » idem » 18,300
B. Cruijff, » idem » 18,287
G. Boon, » idem » 18,210
R. Timman, » idem » 17,739
H. Hofte, » idem » 17,468
Gebr. Terlingen, » idem » 16,546

Amsterdam, 14 Oct.: het bouwen van eene openbare lagere school aan de De-Wittenstraat; ingekomen 24 bilj., als:

A. Paans, te Amsterdam, f 36,800
J. Stam, » Weesp, » 36,237
Wiegel en Voskuijl, » Amsterdam, » 35,744
H. Rietsnijder & Zn., » idem » 35,410
H. Schouten, » idem » 35,330
B. Cruijff, » idem » 35,299
Meijer en Van de Coolwijk, » idem » 35,280
A. F. Sleeswijk, » idem » 35,250
E. H. Helle, » idem » 35,100
G. Boon, te Amsterdam, f 34,999
J. Smit, » idem » 34,650
W. F. Bruun, » Beverwijk, » 34,480
H. H. Hendriks, » Os, » 34,450
H. C. Dorlas, » Amsterdam, » 34,322
P. F. Bijnierse, » idem » 33,900
J. F. Prenzler, » idem » 33,750
K. J. B. v. Damme, » idem » 33,330
Knipper en Vree, » idem » 33,200
J. F. Cornelissen, » idem » 32,948
J. Boekholts, » idem » 32,880
W. Greve, » Buiksloot, » 32,865
B. Hollander, » Zaandam, » 32,789
L. Visman, » Amsterdam, » 32,718
J. Koster, » idem » 31,985

Breda, 14 Oct.: het leveren en plaatsen van schoolmeubelen in de school voor lager onderwijs aan de Boschstraat en in de meisjesschool voor lager en meer uitgebreid lager onderwijs in de Eindstraat; ingek. 18 bilj., als:

C. Suijkerbuijk, Zegge f 4300
Merkelbach v. Enkhuizen & Co., Breda, » 4138
H. Verhagen & Zn., idem » 3784
A. E. Heijmans, idem » 3735
A. M. de Lepper, idem » 3685.37
M. v. Sevenbergen, idem » 3676
P. A. Oomes, idem » 3667.50
P. Chabot, idem » 3592
Th. Boevers, Made, » 3510
M. Bakkeren, Prinsenhage, » 3474
G. v. d. Velden, Breda, » 3383
J. v. Dienderen, idem » 3296
A. F. v. Dongen, Prinsenhage, » 3272
Th. Kessel, Breda, » 3245
J. Koopmans, idem » 3110

Rotterdam, 15 Oct.: de levering van het in '90 benoodigde hout voor de gemeente.

Perc. 1, eiken delen en ribben; ingekomen 2 bilj., als:
W. S. v. d. Wetering & Co., Rotterdam, f 4524.62
A. v. Stolk & Zn., idem » 4441.79

Perc. 2, eiken rooden lang 13 M.; ingek. 4 bilj., als:
J. Nahuis, Groenloo, f 1350
A. v. Stolk & Zn., Rotterdam, » 1260
J. Damen, Koten, » 1038
B. H. Clercx, Bokstel, » 987

Perc. 3, eiken rooden lang 17 M.; ingek. 3 bilj., als:
J. Nahuis, Groenloo, f 3240
B. H. Clercx, Bokstel, » 2520
J. Damen, Koten, » 2256

Perc. 4, grenenhout; ingek. 2 bilj., als:
G. T. Coers, Arnhem, f 3680.20
W. S. v. d. Wetering & Co., Rotterdam » 3395.46

Perc. 5, dennenhout; ingekomen 2 bilj., als:
W. S. v. d. Wetering & Co., Rotterdam, f 7313.20
G. T. Coers, Arnhem, » 6805.65

Perc. 6, vurenhout; ingek. 3 bilj., als:
Van Meerop & Co., Rotterdam, f 8302.80
G. T. Coers, Arnhem, » 7922.35
W. S. v. d. Wetering & Co., Rotterdam, » 7574.81

Walsoorden, 16 Oct.: het maken van werken tot verdediging van den oever van het waterschap Walsoorden; ingekomen 3 bilj., als:

P. J. Verbist, Hontenisse f 900
R. den Exter v. d. Brink, Krabbendijke, » 899
J. Bruggeman, Hansweerd, » 897

Haarlem, 17 Oct., onder beheer van 's rijks waterstaat: 1o. het maken van een bestraat paardenpad in den weg van Alkmaar naar Nieuwediep (bestek no. 174, dienst '89); ingek. 8 bilj., als:

Gebr. Jansen, te Nieuwediep, f 1362
A. Bos, » idem » 1247
R. Schreuders, » Kolhorn, » 1240
J. de Vries, » Purmerend, » 1232
H. Schuijt, » Alkmaar, » 1190
A. Visser, » Haarlem, » 1176
G. Honijk, » Purmerend, » 1145
J. Oldenburg, » Bergen, » 987
Raming » 1400

2o. het bouwen eener postwachterswoning nabij de Jacob-Klaassensluis (bestek no. 176 dienst '89); ingek. 8 bilj., als:

J. v. Velthuizen, te Haarlem, f 5295
J. Meuchaert, » Westgraftdijk, » 5025
J. Oldenburg, » Bergen, » 5000
J. Burgmeijer, » Schoorl, » 4890
J. D. Tesselaar, » Alkmaar, » 4808
D. Tromp, » Zijpe, » 4789
C. N. Vlaming, » Schagen, » 4569
H. Schuijt, » Alkmaar, » 4550
Raming » 4300

Haarlem, 17 Oct.: het verbouwen van het hotel genaamd »het Heerenlogement", met koetshuis en stallen, gelegen in den Haarlemmerhout, onder beheer van de architecten A. en J. A. G. van der Steur; ingekomen 9 bilj., als:

P. Rings, Zandpoort, f 68,730
S. Bijnierse, Overveen, » 66,800
A. C. Kaasjager, Zalt-Bommel, » 64,450
C. Eijsvogel, Aarlanderveen, f 63,366
D. A. Braakenburg, Haarlem, » 62,800
H. Hagen, idem » 61,710
Meijer en Van de Coolwijk, Amsterdam, » 59,748
B. Zuithof, Haarlem, » 58,990
J. Verkoren, Voorschoten, » 58,723
Gegund.

Almelo, 17 Oct.: het bouwen van een pakhuis voor F. ten Braake Bz., onder beheer van den architect H. A. Witzand Bz.; ingekomen 15 bilj., als:

Fikkert, te Almelo, f 3979
J. Kamphuis, » idem » 3949
Van den Berg, » idem » 3879
B. Vixseboxse, » idem » 3853
S. H. Krabshuis, » idem » 3850
Schreuder en Barneveld, » idem » 3844
C. Eckhardt, » idem » 3828
E. Scholten & Zn., » idem » 3800
F. Kuiper, » idem » 3798
Nijhuis, » idem » 3774
Wed. Westenberg, » idem » 3712
E. Eshuis, » idem » 3704
J. Eshuis, » idem » 3618
Ter Beek, » idem » 3570
K. M. Spoor, » idem » 3548
Gegund.
Raming f 3751

Haarlem, 17 Oct.: het maken van riolering en bestrating in de Verlengde-Gasthuislaan en Brouwersstraat en in de ten westen daarvan gelegen projectstraat te Haarlem; ingekomen 7 bilj., als:

C. Bos, te Haarlem, f 7503
C. Romeijn, » idem » 7244
Wed. A. Reijnders, » idem » 7086
C. P. J. Beccari, » idem » 6667
T. J. Verzijlbergh, » idem » 6909
H. London, » idem » 6520
H. D. F. Meijer, » Leiden, » 6199
Gegund aan H. London, voor f 6520.
Raming » 7588

Middelburg, 18 Oct.: het verbouwen eener hulpsluismeesterswoning te Sas-van-Gent, tot sluismeesterswoning; ingek. 3 bilj., als:

P. A. Mielen, te Neuzen, f 1400
B. J. Pauwels, » Sas-van-Gent, » 1345
J. J. Dootjes, » idem » 1290.80
Raming » 1385

Leeuwarden, 18 Oct.: de wijziging van de Tacozijl bij Lemmer, bestaande in het verlengen van de sluitmuren en vloeren der zijl, met het aanbrengen van ijzeren ebdeuren; ingek. 10 bilj.; minste inschr. M. de Vries en L. Zandstra, beide te Lemmer, voor f 2000
Raming » 4500

BIJVOEGSEL VAN

DE OPMERKER

van ZATERDAG 26 OCTOBER 1889.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 28 Oct.

Gronau (Duitschl.), te 11 uren, door het best. der Gronauer Consum Verein, in het hotel »Vorspel": het bouwen van een winkelhuis, magazijn en woonhuis, op een terrein aldaar. Aanw. te 8 uren.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:
1o. het maken van den onderbouw eener dubbele basculebrug over de Korte-Brouwersgracht vóór de Marnixstraat, met de bijbehoorende vleugelmuren;
2o. het maken en stellen van den metalen bovenbouw van eene dubbele basculebrug over de Korte-Brouwersgracht vóór de Marnixstraat;
3o. het bouwen van een muur met afsluithek, langs het terrein voor het diaconie-jongensweeshuis, aan den Binnenamstel. (*Zie advert. in nº. 42.*)

Dinsdag, 29 Oct.

Nijmegen, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, op het bureau der genie: het doen van voorzieningen aan het fort bij Pannerden. Bilj. inzenden uiterlijk 28 Oct., vóór 3 uren. Aanw. gehouden. Raming f 12,650.

De Bilt (Utr.), te 10½ uren, in het hotel Poll: het herbouwen van het huis Beerschoten, gelegen onder de gemeente De Bilt. Inl. bij den architect F. J. Nieuwenhuis, te Utrecht.

Arnhem, te 11 uren, door de architecten G. J. van Gendt en C. M. G. Nierstad, in het Centraalgebouw: het bouwen van eene fabriek in de Weerdjesstraat, voor rekening van den heer S. Franken Jr., te Arnhem. (*Zie advert. in nº. 43.*)

Dubbeldam (Z.-H.), te 11 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een gemeentehuis, op een terrein aan den Dubbeldamschen weg, over de herberg Eyckendonck. Aanw. gehouden.

Zalt-Bommel, te 12 uren, door den dijkstoel van Bommelerwaard boven den Meidijk, in het Stadskoffiehuis: de levering op verschillende plaatsen van de benoodigde dikke vimmen 3- of 4jarig Geldersch waardenrijshout, met een paal per bos en 6 bos tuinlatten per vim, die voor zooveel bos hout zullen gerekend worden.

's-Hage, te 2 uren, door het ministerie van justitie: het bouwen van een huis van bewaring te Heerenveen. Inl. bij den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen, te 's-Hage. Aanw. gehouden. (*Zie advert. in nº. 41.*)

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: bestek no. 143, het leveren van stalen dwarsliggers met bevestigingsdeelen, in 3 perc. (*Zie advert. in nº. 41.*)

Woensdag, 30 Oct.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van een strekdam vóór den benedenmond van het Hartelsche gat, aan den linkeroever der Botlek, tusschen de kilometerraaien 152 en 153, ter verbetering van de Nieuwe-Maas, beneden de oostpunt van Rozenburg. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Welcker, te Rotterdam en den ingenieur Henket, te Maassluis. Aanw. gehouden. Raming f 11,600.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het maken van de ombuiging en verlenging langs de Oude-Maas, van den benedensten strekdam langs den linkeroever der Noordgeul, tusschen de kilometerraaien 148 en 149 der Oude-Maas en Botlek, ter verbetering van de Nieuwe-Maas beneden de oostpunt van Rozenburg. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Welcker, te Rotterdam en den ingenieur Henket, te Maassluis. Aanw. gehouden. Raming f 34,400.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het gedeeltelijk opruimen van in de rivier de Beneden-Merwede, onder de gemeente Sliedrecht gelegen overblijfselen van een muur. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom, te Dordrecht, en den opzichter Van de Kreke, te Gorichem.

Amsterdam, te 12 uren, door den architect S. G. Vlieken, in het koffiehuis »de Roode Leeuw", aan den Vijgendam: het verbouwen van het perceel aan den Binnenamstel no. 124, aldaar.

Blerik (Limb.), te 3 uren, door J. Steeg, te Venlo, in het café van Bermkens: het bouwen eener villa met bijgebouwen en remise te Blerik, nabij de Maasbrug. Aanw. te 11 uren.

Katwijk a/d. Rijn, te 3 uren, door den architect H. J. Jesse, in het koffiehuis »de Roskam": het bouwen van een heerenhuis aan den straatweg.

Wormerveer (N.-H.), te 7 uren, door burg. en weth.: het uitdiepen der slooten in de gemeente, voor het seizoen '89/'90.

Donderdag, 31 Oct.

Bremen (Duitschl.), te 11 uren, aan het bureau der Unterweser-korrektion, Werderstrasse 22:
1o. de levering van 24 baggerpramen met grondkleppen, elk van 40 kub. M. inhoud;
2o. de levering van 3 toestellen tot het lossen en verplaatsen van de gebaggerde specie uit de hiervoor ingerichte loshaven;
3o. het arbeidsloon voor het vervoer van gebaggerden grond uit de loshaven.

Tuil (Geld.), te 12 uren, door den dijkstoel van het polderdistrict Tielerwaard, in het districtshuis:
1o. het opmaken en vernieuwen van eenige rijswerken langs den rechter Waaloever, tusschen Tiel en Gorichem. Aanw. 30 Oct.;
2o. het op aanwijzing leveren en opstuiken van 45 vim Geldersch waarden- en wilgenrijshout en 3000 bos elzen en wilgen palen, in perceelen. (Herbesteding.)

Arnhem, te 2 uren, door den directeur der gemeente-gasfabriek:
1o. de levering van Duitsche gaskolen, ged. '90;
2o. het maken van funderingen voor nieuwe vuren. Aanw. 28 Oct., te 10 uren.

Vrijdag, 1 Nov.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de rijkshavenwerken te Lemmer en Takozijl. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur, beide te Leeuwarden, en den opzichter Oddens, te Sneek. Aanw. gehouden. Raming f 4850 per jaar.

Epe (Geld.), te 3 uren, door het best. der vereeniging »IJsclub Onderling Genoegen", in het koffiehuis van Jh. Bredenoord, aan het kanaal: het bouwen van een houten tent. Aanw. te 2 uren.

Zaterdag, 2 Nov.

Berkel (Z.-H.), te 11 uren, door het best. van den polder Berkel, in het koffiehuis van A. M. van der Burg: het onderhoud der molenteelen der zeven watermolens van den polder. Inl. bij den opzichter H. van der Meer, aldaar.

Leeuwarden, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken en leveren van meubelair voor de vier nieuwe lokalen van het gymnasium. Bilj. inzenden uiterlijk 2 Nov., vóór 12 uren.

Maandag, 4 Nov.

Maastricht, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van prov. best.: het vierjarig onderhoud van de veerdammen, vaartuigen en al hetgeen verder behoort tot de rijksveren op de rivier de Maas in Limburg, in twee perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur Behrens, beiden te Maastricht. Aanw. 28 Oct. Raming per jaar: perc. 1 f 192, perc. 2 f 2840.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:
1o. het leveren van Andernachsche keien;
2o. idem van hardsteenwerk;
3o. het normaliseeren van een gedeelte Singelgracht, langs de Nassaukade, tusschen de Kwakerspoel en de Overtoomsche vaart. (*Zie advert. in nº. 43.*)

Amsterdam, door de Holl. ijzeren spoorwegmaatschappij, in kamer 46 van het centraal administratiegebouw: bestek no. 480, het verplaatsen van eene dubbele steenen wachterswoning nabij het station Haarlem, met bijbehoorende werken. (*Zie advert. in nº. 43.*)

Dinsdag, 5 Nov.

Amsterdam, te 10 uren, door den luitenant-kolonel eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie:
1o. het maken van eene loods bij het magazijn van geneesmiddelen te Amsterdam. Raming f 2400;
2o. het bestraten van het terrein bij het magazijn van geneesmiddelen te Amsterdam. Raming f 1800. Bilj. inzenden uiterlijk 4 Nov., vóór 3 uren.

Woensdag, 6 Nov.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van de grondwerken, de kunst- en overgangswerken, de wachterswoningen en eenige verdere werken voor het gedeelte Maassluis—Hoek-van-Holland, van den spoorweg Rotterdam—Hoek-van-Holland. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij den aanleg van staatsspoorwegen, te Rotterdam. Aanw. gehouden. Raming f 349,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van werken tot verbetering van de rivier de Maas, boven en beneden het voetveer te Hoenza Driel, tusschen de kilometerraaien 19 en 21 der herziene rivierkaart, onder de gemeente Driel, prov. Gelderland. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé en den opzichter Groenen, beide te 's-Bosch. Aanw. 30 Oct., te 11 uren, aan het Hoenzadrielsche voetveer.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van glooiingen van 4 op 1 aan de koppen van 13 rijkskribben, gelegen aan den linkeroever van den IJsel, tusschen de kilometerraaien 46 en 48 onder de gemeenten Brummen en Zutfen. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Escher, te Kampen, en den opzichter Portheine, te Arnhem. Aanw. 30 Oct. Raming f 7840.

Rauwerd (Fr.): het bouwen eener nieuwe schuur met middenhuis op de zathe bewoond door P. D. Dijkstra, te Terzool. Aanw. 2 Nov.

Donderdag, 7 Nov.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het voorzien der boorden van het Noord-Hollandsch kanaal. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees, te Alkmaar, en de opzichters Clausing, te Willemsluizen, Dirks, te Purmerend, en Lugten, te Alkmaar. Aanw. 31 Oct. Raming f 4000.

Utrecht, te 1 uur, door de directie van de Nederl. Rijnspoorwegmaatschappij: het leveren van 20,000 eikenhouten dwarsliggers, in 5 perc., en van 10,000 gekeepte en gecreosoteerde beukenhouten dwarsliggers, in 3 perc. Bilj. inzenden uiterlijk 6 Nov.

Vrijdag, 8 Nov.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen van de houten beschoeiing en het maken van eene steenglooiing langs de Oudehaven te Staveren. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur, beide te Leeuwarden, en den opzichter Oddens, te Sneek. Aanw. 2 Nov. Raming f 28,600.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van een physisch laboratorium met motorgebouwtje te Groningen. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen J. C. Hulscher, te Groningen. Aanw. 29 Oct., te 2 uren. Raming f 76,150. (Herbesteding.)

Maandag, 11 Nov.

Maastricht, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verrichten van baggerwerk tot verbetering van het afwateringskanaal van de Noordervaart naar de Maas. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en den ingenieur Behrens, beide te Maastricht. Aanw. 4 Nov. Raming ƒ 6480.

Oostermeer (Fr.): het bouwen van eene pastorie voor de Ned.-Geref. gemeente, aldaar.

Dinsdag, 12 Nov.

Rotterdam, te 12 uren, door de directie van den straatweg tusschen Schiedam en de voormalige gemeente Delfshaven, in het hotel »de Groote Romein": het onderhoud van dien weg, ged. 5 jaar, ingaande 1 Jan. '90.

Woensdag, 13 Nov.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van baggerwerk in de Beneden-Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom, te Dordrecht, en den opzichter Van de Kreke, te Gorinchem. Aanw. 6 Nov. Raming ƒ 0.11 per M³.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het inrichten van eenige benedenlokalen van het laboratorium aan de Kalvermarkt te 's-Hage, tot bergplaats van archiefstukken van het departement van oorlog. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district en den opzichter voor de landsgebouwen, Weinberg, te 's-Hage. Aanw. 6 Nov., te 9 uren. Raming ƒ 4924.

Donderdag, 14 Nov.

Middelburg, te 10 uren, door Gedeputeerde Staten van Zeeland, in de Abdij: het herstellen of vernieuwen van eenige prov. waterstaatswerken en wegen, met hun onderhoud ged. 3 jaren, ingaande 1 Jan. '90, in 18 perc.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: de uitvoering van baggerwerken in zijkanaal K (naar Nieuwendam), behoorende tot de werken van het Noordzeekanaal. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur De Bruijn, te Amsterdam, en den opzichter Te Nuijl, te Schellinkwoude. Aanw. 7 Nov. Raming ƒ 1360.

Vrijdag, 15 Nov.

Borssele (Zeel.), te 1 uur, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Ellewoutsdijk en den calamiteusen polder Borssele, in de directiekamer: het maken van werken tot verdediging van den oever. Aanw. 8 en 11 Nov., van 1—3 uren. Raming ƒ 30,000.

Maandag, 18 Nov.

Maastricht, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud van de rijks-groote wegen in de prov. Limburg, ged. 4 jaren. van 1 Jan. '90—31 Dec. '93, in 8 perc. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur Behrens, beide te Maastricht. Aanw. 11 Nov. Raming per jaar: perc. 1 ƒ 3870, perc. 2 ƒ 9225, perc. 3 ƒ 2660, perc. 4 ƒ 7030, perc. 5 ƒ 8305, perc. 6 ƒ 10,875, perc. 7 ƒ 5425, perc. 8 ƒ 1275.

Woensdag, 20 Nov.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van werken tot voortzetting der normaliseering van de rivier de Waal onder Dodewaard, Echteld en Druten, prov. Gelderland, tusschen de kilometerraaien 41 en 46 der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Castendijk, te Nijmegen. Aanw. 13 Nov. Raming ƒ 89,600.

Zaterdag, 23 Nov.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de rijkshulpschutsluis te Vreeswijk, met de daartoe noodige vernieuwingen en herstellingen, behoorende tot de werken van de vaart tusschen Amsterdam en Vreeswijk, ged. '90—'92. Inl. bij den hoofdingenieur in het 8e district, te Arnhem, den ingenieur te Utrecht, en den opzichter Van der Harst, te Vreeswijk. Aanw. 16 Nov. Raming ƒ 3470.

Dinsdag, 26 Nov.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de rijkswaterkeeringen bij Ter-Apel en Bourtange, behoorende tot de werken der Binnen-A, in de prov. Groningen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Leeuwarden, den ingenieur en den opzichter Bauer, beide te Groningen. Aanw. 19 Nov. Raming ƒ 463 per jaar.

Donderdag, 28 Nov.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het planten van stroo en helm, het stellen van rietschuttingen enz. in de duinen op Texel en aan den vasten wal van Noord-Holland, ged. '90—'92 behoorende tot de rijkszeewerken in Noord-Holland, in 3 perc. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees, te Alkmaar, en de opzichters Koot, te Helder, en Kooreman, te Petten. Aanw. 21 Nov. Raming per jaar: perc. 1 ƒ 8000, perc. 2 ƒ 10,000, perc. 3 ƒ 2600.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der duinen op het eiland Vlieland, behoorende tot de zeewerken in Noord-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Keurenaer, te Hoorn, en den opzichter Jelgersma, te Vlieland. Aanw. 21 Nov. Raming ƒ 3200 per jaar.

Vrijdag, 29 Nov.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud ged. '90—'92 van den rijksdam, de terp en den registreerenden getijmeter te Bat, behoorende tot de zeewerken in de prov. Zeeland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg, en den ingenieur, te Goes. Aanw. 22 Nov. Raming ƒ 277 per jaar.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud ged. '90—'92 van de rijkswerken op de binnenreede, en van den registreerenden getijmeter te Brouwershaven, behoorende tot de zeewerken in de prov. Zeeland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg, en den ingenieur, te Goes. Aanw. 22 Nov. Raming ƒ 347 per jaar.

Zaterdag, 30 Nov.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud van de Keulschevaart in de prov. Utrecht, ged. '90. Inl. bij den hoofdingenieur, te Arnhem, den ingenieur, te Utrecht, en den opzichter Van der Harst, te Vreeswijk. Aanw. 23 Nov. Raming ƒ 2860.

Vrijdag, 27 Dec.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van eene schutsluis met eenige bijbehoorende werken, deel uitmakende van de uitbreiding der sluis- en havenwerken te IJmuiden. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, en de ingenieurs De Bruyn en Du Croix, te Amsterdam. Aanw. 12 Dec. Raming ƒ 2,082,000.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Bemelen, 1 Oct.: het maken der aardebaan en eenige kunstwerken voor den aan te leggen kiezelweg Scharn—Bemelen—Gasthuis; ingek. 5 bilj., als:

P. L. Polman,	te St.-Pieter,	ƒ 7548
J. Schenk,	» Maastricht,	» 5800
E. H. Dupuit,	» Wijlré,	» 5533
J. Ubachs,	» Echt,	» 5280
J. Pevoso,	» Margraten,	» 5100

Gegund.

Leiden, 17 Oct.: de verbouwing van het perceel Breestraat no. 12, onder beheer van den architect G. Blommestein; ingek. 7 bilj., als:

J. H. Nielsen,	te Leiderdorp,	ƒ 2640
W. v. d. Drift,	» Leiden,	» 2348
J. Bink,	» idem	» 2300
P. J. Harteveldt en G. D. J. Beulink,	» idem	» 2280
S. v. Leeuwen,	» idem	» 2250
A. P. H. Hardeman,	» idem	» 2222
G. B. Hoogeveen,	» idem	» 2079

Deventer, 18 Oct.: het verbouwen van het afgebrande huis van J. Wenerman, in de Smedenstraat te Deventer, onder beheer van den architect M. Hurenkamp.

a. Metselwerk; ingek. 8 bilj., als:

G. J. Korteling,	te Deventer,	ƒ 367
J. H. Brevink,	» idem	» 342
J. G. Hurenkamp,	» Twelloo,	» 299.99
H. J. Zweers,	» Deventer,	» 286
Wed. G. J. Kerkhof,	» idem	» 275
H. Horstink,	» Wilp,	» 260
W. Evers,	» Deventer,	» 250
J. Aalpoel,	» idem	» 216
Raming		» 270

b. Timmerwerk; ingek. 7 bilj., als:

H. Olthof,	te Deventer,	ƒ 705
G. Hulleman,	» idem	» 656
G. Arends,	» Twelloo,	» 596
W. Denekamp,	» Wilp,	» 579
A. J. Markerink,	» Deventer,	» 570
G. W. Pieters,	» idem	» 540
J. Aalpoel,	» idem	» 539
Raming		» 620

c. Loodgieterswerk; ingekomen 2 bilj., als:

J. de Ruiter,	te Deventer,	ƒ 33
J. W. Wagenvoord,	» idem	» 30
Raming		» 45

d. Glas- en verfwerk; ingek. 17 bilj., als:

G. H. Ankersmit,	te Deventer,	ƒ 197
B. J. Albers,	» idem	» 164
W. Maatman,	» idem	» 163
W. v. d. Heijden,	» idem	» 159
J. F. Siers,	» Twelloo,	» 149
J. M. Mulder,	» Deventer,	» 149
J. Wassink,	» Wilp,	» 146
H. Pot,	» Deventer,	» 145
G. v. d. Helden,	» Twelloo,	» 144
P. D. de Vries,	» Deventer,	» 143
P. Cirkel,	» idem	» 140
A. J. Markerink,	» idem	» 128
H. Olthof,	» idem	» 125
F. Lemeling,	» idem	» 124.49
R. Pot,	» idem	» 122
D. J. Klein Bussink,	» idem	» 120
Th. v. Bruggen,	» idem	» 116
Raming		» 168

Massa, ingek. 7 bilj., als:

W. Eskes & Zn.,	te Deventer,	ƒ 1237
H. Olthof,	» idem	» 1225
G. Hofstee,	» idem	» 1098
G. Arends,	» Twelloo,	» 1000
W. Denekamp,	» Wilp,	» 994
A. J. Markerink,	» Deventer,	» 970
J. Aalpoel,	» idem	» 928
Raming		» 1100

Gegund aan de minste inschr. in perc.

Vianen, 18 Oct.: het leveren en stellen der noodstuiken langs de Lek en Noorder-Lingedijken, in 16 perc., elk van 2000 bos Holl. rijs, 200 bos Walchersche palen en 200 bos Holl. tuinlatten, voor het hoogheemraadschap de Vijfheerenlanden; minste inschr. waren:

Perc. 1, sluis te Ameide, D. de Jong, Ameide, voor ƒ 150.

Perc. 2, op Achthoven onder Leksmond, Y. Vermeulen, Leksmond, voor ƒ 160.

Perc. 3, aan Schaardijk van Korsbergen, Ch. Streefkerk, Ameide, voor ƒ 150.

Perc. 4, aan de haven te Leksmond, C. ter Louw, Ameide, voor ƒ 164.

Perc. 5, aan de Zeepkade, Y. Vermeulen, Leksmond, voor ƒ 170.

Perc. 6, Viaansche Bosch, J. Hazendonk, Vianen, voor ƒ 160.

Perc. 7, aan de sluis te Vianen, H. v. Straaten, Vianen, voor ƒ 166.

Perc. 8, bij paal 69 te Hagestein, Joh. v. Goffen, Vianen, voor ƒ 168.

Perc. 9, aan Schaardijk te Hagestein, H. v. Straaten, Vianen, voor ƒ 170.

Perc. 10, bij de pastorie te Everdingen, Gt. Waserwijk, Schoonderwoerd, voor ƒ 186.

Perc. 11, bij het dijkmagazijn te Leerdam, Hk. Pannekoek, Asperen, voor ƒ 180.

Perc. 12, aan den Bovendrecht onder Leerdam, W. Sterk, Heukelom, voor ƒ 174.

Perc. 13, aan Schaardijk te Oosterwijk, L. v. d. Plas, Heukelom, voor ƒ 170.

Perc. 14, aan den doorbraak te Kedichem, denelfde, voor ƒ 168.

Perc. 15, aan het stoomgemaal te Kedichem, H. C. Pannekoek, Asperen, voor ƒ 162.

Perc. 16, bij den Grootspijkschen veerdam, W. Sterk, Heukelom, ƒ 170.

Leeuwarden, 18 Oct.: het verlengen van de sluismuren en vleeren van de Tacozijl bij Lemmer; ingek. 10 bilj., als:

F. D. v. d. Meer, Lemmer,	ƒ 4592
J. Heeringa, Joure,	» 4465
I. Kampman en J. Smit, Hindeloopen,	» 4349
D. L. Hoogkamp, Follega,	» 4287
L. v. Noord, Lemmer,	» 4234
F. Kloosterman, Hemelum, en H. Brouwer, Stiens,	» 4177
F. Bijlsma en H. de Klein, Leeuwarden,	» 4139
E. H. v. d. Veer, Sondel,	ƒ 3986
M. F. Bosma, Lemmer,	» 3985
M. de Vries en L. Zandstra, idem	» 3600
Raming	» 4500

Kruiningen, 19 Oct.: het bouwen van twee woonhuizen op het zoogenaamde »Slot", aldaar ingek. 7 bilj., als:

M. den Hollander,	te Kruiningen,	ƒ 3100
J. Okker,	» idem	» 3024
M. Lammerse,	» Hansweerd,	» 2990
A. Goedemond,	» idem	» 2900
D. v. Sabben,	» Kruiningen,	» 2790
L. v. Verre,	» idem	» 2750
M. Bareen,	» idem	» 2650

Gegund.

Zaandam, 19 Oct.: het herstellen van een dukdalf; ingekomen 3 bilj., als:

A. Brugman,	te Zaandam,	ƒ 380
G. Schermers,	» Dussen,	» 455
R. Vermolen,	» Weesp,	» 300

Gegund.

Nieuwe-Pekela, 19 Oct.: het vernieuwen van den bovenbouw van 5 draaibruggen; ingek. 4 bilj., als:

A. E. Stijkel, Appingedam,	ƒ 3300
G. B. Meijer, Stads-Musselkanaal,	» 3150
H. Groenier Sr., Stadskanaal,	» 2649
H. J. Heijen, Veendam (voor 2 bruggen),	» 1219

Niet gegund.

's-Hage, 21 Oct.: het leveren en stellen van meubelen in de school aan de Wagenstraat te Scheveningen; ingek. 8 bilj., als:

Inschrijvers en woonplaats.	perc. 1	perc. 2	massa
H. v. Wort, Scheveningen,	ƒ 4036	ƒ 899	ƒ 4985
W. P. Teeuwisse, 's-Hage,	3833	750	4530
B. Nieuwenhuijsen, idem	—	—	5230
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis,	4360	770	5130
J. L. Werdes Jr., 's-Hage,	4420	1059	5479
C. v. Diest, Koudekerk,	4175	966	5141
H. v. Oortmerssum, Delft,	4480	1085	5565
Gebr. Houtman, 's-Hage,	3676	795	4471

Kampen, 21 Oct., voor rekening der gemeente: 1o. bestek no. 37, het afbreken en wederopbouwen van een gedeelte kaaimuur langs den Burgel, lang pl. m. 80 M¹, inhoudende ongeveer 130 M³; ingekomen 8 bilj., als:

		per M³
D. Lamberts,	te Kampen,	ƒ 29.61
C. Visscher,	» idem	» 27.25
R. Spanhaak,	» idem	» 25.75
T. Mol,	» Genemuiden,	» 22.43
C. J. v. Dijk,	» idem	» 20.78
J. J. de Gilde,	» IJselmuiden,	» 20.—
H. v. Dijk Hz.,	» Kampen,	» 19.40
C. ter Horst,	» Zwolle,	» 18.37

Gegund.

2o. bestek no. 42, het afbreken van den bestaanden en het maken van een nieuwen stoombootsteiger aan den rechter IJseloever; ingek. 7 bilj., als:

C. J. v. Dijk,	te Genemuiden,	ƒ 2185
J. J. de Gilde,	» IJselmuiden,	» 1875
T. Mol,	» Genemuiden,	» 1793
D. Bekveld,	» Kampen,	» 1790
M. de Groot,	» idem	» 1773
K. A. v. d. Bergh en De Herder,	» Zwolle,	» 1698
C. ter Horst	» idem	» 1697

Gegund.

Grouw, 21 Oct.: het leveren van 100 stuks gegalvaniseerd-ijzeren privaattonnen, 60 zinken trechters en 60 dito deksels, in 1 perceel, ten behoeve van de gemeente-reiniging; ingekomen 12 bilj., als:

Th. W. Nauta, Makkum,	ƒ 623
Wed. R. J. Moris, Bakhuizen,	» 495
J. J. Hoogeboom, Westergeest,	» 473.75
Van de Velde, Lippenhuizen,	» 457.50
J. M. Volkers, Sneek,	» 445
J. J. Kremer, Groningen,	» 440
J. S. Faber, Bolsward,	» 410
J. Otte, Kerkdriel,	» 408
J. v. d. Ploeg, Grouw,	» 398
H. Burgers, Groningen,	» 396
P. L. Jansen, Kampen,	» 392.40
L. Hoekstra, Franeker,	» 357

Gegund.

Amsterdam, 21 Oct.: bestek no. 445, het afbreken en wederopbouwen van het westelijk landhoofd van de brug over de Oostsingelgracht te Haarlem, met het maken van eene hulpbaan met hulpbruggen, voor de Holl. ijzeren spoorwegmaatschappij; ingekomen 15 bilj., als:

J. Sienters, Haarlem,	ƒ 16,880
P. Rings, Zandpoort,	» 16,700
P. J. v. Mierlo, Sloten,	» 16,670
P. v. Essen, Halfweg,	» 16,577
M. Mulder, Haarlem,	ƒ 16,250
W. v. Schaik, Noordwijk,	» 16,200
J. B. Lasschuit, Haarlem,	» 15,700
G. D. v. Doorn, Amsterdam,	» 15,700
C. J. Maks Jr., idem	» 15,620
H. J. Meekers, idem	» 14,912
H. Wienhoven, Schiedam,	» 13,700
V. Ph. Braun, Beverwijk,	» 13,580
B. Zaithof, Haarlem,	» 13,390
J. Smit, Weesp,	» 13,136
E. H. Holle, Amsterdam,	» 12,270
Raming	» 12,000

Groningen, 22 Oct.: het beplanten van provinciale wegen, met onderhoud tot 1 Dec. '92, in 9 perc.

Perc. 1, op den weg in het het noordelijk Westerkwartier, met 1208 iepentelgen; ingek. 1 bilj., van W. de Vries, te Garnwerd, ƒ 1196
Raming » 1100

Perc. 2, op den weg Appingedam—Oostwolderpolderzijl, met 2000 iepentelgen; ingekomen 3 bilj., als:

C. Swijghuisen, 't Zandt,	ƒ 2015
J. H. Lindemulder, Midwolda,	» 1799
A. M. Prins, Groningen,	» 1777
Raming	» 1840

Perc. 3, op den weg Appingedam—Noordbroek, met 330 iepentelgen; ingek. 2 bilj., als:

F. v. Sloten, Tjamsweer,	ƒ 573
H. Brouwer, Noordbroek,	» 474
Raming	» 476

Perc. 4, op den weg Groningen—Stroobos, met 275 iepentelgen; ingek. 3 bilj., als:

W. de Vries, Garnwerd,	ƒ 270
J. Akkerman, Zuidhorn,	» 252
A. M. Prins, Groningen,	» 217
Raming	» 245

Perc. 5, op den weg Poffert—Frieschepalen, met 811 iepen- en 750 beukentelgen; ingek. 1 bilj., van W. de Vries, te Garnwerd, ƒ 1936
Raming » 1695

Perc. 6, op den weg Beil—Frieschegrens, met 1447 iepentelgen; ingek. 3 bilj., als:

W. de Vries, Garnwerd,	ƒ 1413
J. Akkerman, Zuidhorn,	» 1316
A. M. Prins, Groningen,	» 1112
Raming	» 1360

Perc. 7, op den weg Onderdendam—Uithuizen, met 795 iepentelgen; ingek. 7 bilj., als:

K. Severien, Onderdendam,	ƒ 893
K. Huisman, idem	» 867
C. v. d. Veen, Eenrum,	» 829
C. Swijghuisen, 't Zandt,	» 820
J. Dekker, Onderdendam,	» 749
E. v. d. Bendt, Hoogezand,	» 739.35
Raming	» 756

Perc. 8, op den weg Groningen—Zoutkamp, met 440 iepentelgen; ingek. 7 bilj., waarvan 1 van onwaarde, als:

C. v. d. Veen, Eenrum,	*f* 460
K. Huisman, Onderdendam,	» 455
J. Dekker, idem	» 438
K. Severien, idem	» 416
E. v. d. Bendt, Hoogezand,	» 396
A. M. Prins, Groningen,	» 380
Raming	» :20

Perc. 9, op den weg Onderdendam—Uithuizen, met 282 iepentelgen; ingek. 4 bilj., als:

C. Swijghuizen, Onderdendam,	*f* 1242
K. Severien, idem	» 1194
C. v. d. Veen, Eenrum,	» 1185
J. Dekker, Onderdendam,	» 1094
Raming	» 1100

's-Hage, 22 Oct.: het aanbrengen van betonbedekkingen op het fort aan den Hoek-van-Holland, onder beheer der genie, aldaar; minste inschr. G. H. van der Heijden, Arnhem, *f* 36,890

Raming » 42,000

Utrecht, 23 Oct.: het leveren van gesmeed ijzerwerk, bestaande uit haak-, lasch-, moer- en klauwbouten en spoorschroeven, in 7 perc., voor de Ned. Rijnspoorwegmaatschappij; ingekomen 8 bilj., als:

		per 100 KG.
Soc. anon. des Forges et Ateliers de Seneffe, Seneffe,	perc. 1,	*f* 14.—
	» 2,	15.65
	» 3,	17.—
	» 4,	13.—
	» 5,	15.—
	» 7,	17.10
Firma F. Andriessens V. A. Hillen, Roermond,	» 1,	14.98
	» 2,	17.75
	» 3,	17.60
	» 4,	16.—
	» 5,	16.—
	» 6,	31.—
	» 7,	31.—
Van Heukelom en Verweij, Utrecht,	» 1,	16.10
	» 2,	20.75
	» 3,	20.50
	» 4,	15.10
	» 5,	18.10
	» 6,	19.75
	» 7,	20.—
Soc. anon. des boulonneries de la Croyère, La Croyere,	» 1,	13.80
dezelfde,	» 1,	13.80
	» 2,	15.30
	» 3,	16.66
	» 4,	15.25
	» 5,	15.—
	» 6,	30.—
	» 7,	16.30
R. S. Stokvis & Zn., Rotterdam,	» 1,	14.25
	» 2,	15.25
	» 3,	16.50
	» 4,	14.75
	» 5,	14.75
	» 7,	16.—
E. v. d. Weijden, Helmond,	» 2,	22.—
	» 3,	23.—
	» 4,	16.60
	» 5,	17.—
	» 7,	22.—
Nicolas Nicaise, administr. délégué v. d. Soc. anon. de la fabrique de boulons de la Blanchisserie, Marcinelle in België,	» 1,	13.63[5]

's-Hage, 22 Oct., onder beheer van het ministerie van waterst. enz.: 1o. het maken en stellen van de ijzeren bovenbouwen van de vaste bruggen in de omgelegde Rijnspoorwegbanen Utrecht—Amsterdam en Utrecht—Rotterdam, onder de gemeenten Zuilen en Utrecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede; ingek. 4 bilj., als:

Konink. fabriek van stoom- en andere werktuigen, Amsterdam,	*f* 434,000
Soc. anon. internationale de constr. et d'entreprise de travaux publics, Braine-le-Comte,	» 416,993
F. Kloos & Zonen, Alblasserdam,	» 399,900
Gutehoffnungshütte, Oberhausen II,	» 338,000
Raming	» 396,600

2o. het verdiepen van het grootscheepvaartwater in het Scheur, tusschen Maassluis en Vlaardingen; ingek. 2 bilj., als:

	per M³
A. v. d. Vlies, Zalt-Bommel,	*f* 0.489
A. L. v. Wijngaarden Hz., Sliedrecht,	» 0.43[5]
Raming	» 0.41

3o. de uitvoering van herstellingen en vernieuwingen aan de werken van den Baardwijkschen overlaat met de rijkssluis in de oostelijke vaartkade van Waalwijk, met het onderhoud van die werken, van 1 Jan. tot en met 31 Dec. '90, benevens voor het zoo noodig leggen in '90 der zomersluiting in genoemden overlaat; ingek. 3 bilj., als:

S. Oericmans, Grevelduin,	*f* 2090
H. J. Dekkers, Baardwijk,	» 1887
M. Vissers, Drunen,	» 1818
Raming	» 2800

Neuzen, 23 Oct.: het herstellen van stormschade te Neuzen, onder beheer der genie, te Bergen-op-Zoom; ingekomen 2 bilj., als:

M. v. d. Hoek,	te Neuzen,	*f* 2400
D. de Doekler,	» idem	» 1699
Raming		» 1550

Middelharnis, 23 Oct.: het rioleeren en dempen van de sloot achter de Nieuwstraat; ingekomen 4 bilj., als:

Wed. J. Meijer,	*f* 986
Wed. A. Kortewag,	» 897
C. Boeter,	» 790.50
A. Dijkers,	» 770

Gegund.

Middelburg, 23 Oct.: het bouwen van drie woonhuizen »en bloc"; ingek. 10 bilj., als:

P. Krijger & Zn.,	te Middelburg,	*f* 6664
W. v. d. Harst,	» idem	» 6001
M. K. Jeras & Zonen,	» idem	» 5799
M. J. de Witte,	» idem	» 5794
J. F. Kodeman,	» idem	» 5780
H. P. v. d. Bee & Zn.,	» idem	» 5680
J. M. v. Ditmars & Zn.,	» idem	» 5648
F. L. Klaassen,	» idem	» 5641
J. A. v. d. Hell,	» idem	» 5450
J. Baljeu en H. J. Keulemans,	» idem	» 5377

Gegund aan J. A. v. d. Hell.

BIJVOEGSEL

VAN

DE OPMERKER

van ZATERDAG 2 NOVEMBER 1889.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 4 Nov.

Maastricht, te 10½ uren, door het ministere van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vierjarig onderhoud van de voerdammen, vaartuigen en al hetgeen verder behoort tot de rijksveren op de rivier de Maas in Limburg, in twee perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur Behrens, beiden te Maastricht. Aanw. gehouden. Raming per jaar: perc. 1 *f* 198, perc. 2 *f* 2840.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het leveren van Andernachsche keien;

2o. idem van hardsteenwerk;

3o. het normaliseeren van een gedeelte Singelgracht, langs de Nassaukade, tusschen de Kwakerspoel en de Overtoomsche vaart. (*Zie advert. in n°. 43.*)

Hoek (Zeel.) te 4 uren, door het best. van den Goeschen polder, ten huize van P. Harman, in twee perc.:

1o. het verbeteren, onder profiel brengen en begrinden van 1235 M¹ rijbaan in en langs den polder;

2o. het aanleggen, verbeteren, onder profiel brengen en begrinden van 2028 M¹ rijbaan in en langs den polder.

's-Gravemoer (N.-Br.), te 7 uren, door den architect J. M. Marijnen, te Breda, in het koffiehuis van A. van der Dussen: het bouwen van een heerenhuis, aldaar.

Amsterdam, door de Holl. ijzeren spoorwegmaatschappij, in kamer 46 van het centraal administratiegebouw: bestek no. 450, het verplaatsen van eene dubbele steenen wachterswoning nabij het station Haarlem, met bijbehoorende werken. (*Zie advert. in n°. 44.*)

Helmond, door F. F. Rikkers: het bouwen van een woonhuis.

Dinsdag, 5 Nov.

Amsterdam, te 10 uren, door den luitenant-kolonel eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie:

1o. het maken van eene loods bij het magazijn van geneesmiddelen te Amsterdam. Raming *f* 2400;

2o. het bestraten van het terrein bij het magazijn van geneesmiddelen te Amsterdam. Raming *f* 1800. Bilj. inzenden uiterlijk 4 Nov., vóór 3 uren.

Amsterdam, te 3 uren, door de directie van de koninklijke West-Indische maildienst, in het café »de Roode Leeuw": het bouwen van een bergloods met toebehooren aan de De-Ruijterkade te Amsterdam met de levering van alle materialen en arbeidsloonen. Inl. bij den ingenieur-architect A. L. van Gendt.

Woensdag, 6 Nov.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van de grondwerken, de kunst- en overgangswerken, de wachterswoningen en eenige verdere werken voor het gedeelte Maassluis—Hoek-van-Holland, van den spoorweg Rotterdam—Hoek-van-Holland. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij den aanleg van staatsspoorwegen, te Rotterdam. Aanw. gehouden. Raming *f* 349,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van werken tot verbetering van de rivier de Maas, boven en beneden het veer te Hoenza Driel, tusschen de kilometerraaien 19 en 21 der herziene rivierkaart, onder de gemeente Driel, prov. Gelderland. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé en den opzichter Groenen, beide te 's-Bosch. Aanw. gehouden.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van glooiingen van 4 op 1 aan de koppen van 13 rijkskribben, gelegen aan den linkeroever van den IJsel, tusschen de kilometerraaien 46 en 48 onder de gemeenten Brummen en Zutfen. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Escher, te Kampen, en den opzichter Portheine, te Arnhem. Aanw. gehouden. Raming *f* 7840.

Blerik (Limb.), te 3 uren, door J. Steeg, te Venloo, in het café Hermkens: het bouwen eener villa met bijgebouwen en remise te Blerik nabij de Maasbrug.

Rauwerd (Fr.): het bouwen eener nieuwe schuur met middenhuis op de zathe bewoond door P. D. Dijkstra, te Terzool. Aanw. gehouden.

Donderdag, 7 Nov.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het voorzien der boorden van het Noord-Hollandsch kanaal. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees, te Alkmaar, en de opzichters Claasing, te Willemsluizen, Dirks, te Purmerend, en Lugten, te Alkmaar. Aanw. gehouden. Raming *f* 4000.

Arnhem, te 11 uren, door de architecten G. J. van Gendt en C. M. G. Nieraad, in het Centraalgebouw: het bouwen van eene rijtuigfabriek met magazijn en toebehooren aan den Velperweg te Arnhem, voor rekening van J. J. Copijn, te Bilt. Aanw. 6 Nov., te 11 uren. (*Zie advert. in n°. 44.*)

Utrecht, te 1 uur, door de directie van de Nederl. Rijnspoorwegmaatschappij: het leveren van 20,000 eikenhouten dwarsliggers, in 3 perc., en van 10,000 gekeepte en gecreosoteerde beukenhouten dwarsliggers, in 3 perc. Bilj. inzenden uiterlijk 6 Nov.

Zusteren (Limb.), te 3 uren, aan de R.-K. pastorie: de restauratie der kerk: *a.* grond-, metsel- en pleisterwerk; *b.* timmerwerk met levering van hout; *c.* massa van *a.* en *b.*

Vrijdag, 8 Nov.

Stavenisse (Zeel.), te 10 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap, in het gemeentehuis: het verdedigen van den onderzeeschen oever door steenbestorting aan de waterkeering van bovengenoemd waterschap. Aanw. 4 Nov., van 11—4 uren.

Breukelen-Nijenrode, te 11 uren, door burg. en weth.: het uitdiepen van het vaarwater de Danne, loopende door de kom der gemeente. Aanw. 8 Nov., te 10 uren.

Amsterdam, te 11½ uren, door den raad van best. der Amsterdamsche tramomnibusmaatschappij, in het lokaal »Flora": het bouwen van stallen met remise in de Ruijsdaelstraat en het verbouwen van de voormalige boterfabriek »Ruimzicht" aan den Amsteldijk, beide te Nieuweramstel. Inl. bij de architecten Van Rossem en Vuijk. Aanw. 4 en 6 Nov., te 10 uren. (*Zie advert. in n°. 44.*)

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen van de houten beschoeiing en het maken van eene steenglooiing langs de Oudehaven te Stavoren. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur, beide te Leeuwarden, en den opzichter Oldens, te Sneek. Aanw. gehouden. Raming *f* 28,600.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van een physisch laboratorium met motorgebouwtje te Groningen. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen J. C. Hubscher, te Groningen. Aanw. gehouden. Raming *f* 76,100. (Herbesteding.)

Nieuweramstel, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken van een tijdelijken aanbouw aan de openbare school aan den Amsteldijk. Aanw. 4 Nov., te 10 uren.

Maandag, 11 Nov.

Maastricht, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verrichten van baggerwerk tot verbetering van het afwateringskanaal van de Noordervaart naar de Maas. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en den ingenieur Behrens, beide te Maastricht. Aanw. 4 Nov. Raming *f* 6480.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het leveren van straatklinkers, geschikt voor voetwegen;

2o. het leveren van Waalstraatklinkers, geschikt voor rijwegen;

3o. het verbouwen van de openbare lagere school der 1e klasse no. 22, aan de Weteringschans bij het Leidscheplein. (*Zie advert. in n°. 44.*)

Oostermeer (Fr.): het bouwen van eene pastorie voor de Ned.-Geref. gemeente, aldaar.

Dinsdag, 12 Nov.

Bodegraven, te 11 uren, door commissarissen van den straatweg van Bodegraven naar Gouda, in het logement »Blom": het onderhouden van genoemden weg met herstellingen aan de kunstwerken, voor 3 jaar.

Rotterdam, te 12 uren, door de directie van den straatweg tusschen Schiedam en de voormalige gemeente Delfshaven, in het hotel »de Groote Romein": het onderhoud van dien weg, ged. 5 jaar, ingaande 1 Jan. '90.

Exloo, te 12 uren, door burg. en weth. van Odoorn:

1o. het bouwen van een school met 4 lokalen, met het benoodigde ameublement te Valtherveen;

2o. het bouwen van eene onderwijzerswoning, aldaar;

3o. het bouwen van eene school met 2 lokalen, met het benoodigde ameublement te Exloermond;

4o. het bouwen van een onderwijzerswoning, aldaar. Inl. bij den architect G. Stel, te Assen. Aanw. 11 Nov.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van eene bewaarschool aan de Oranjeboomstraat. Aanw. 7 Nov., te 11 uren. (*Zie advert. in n°. 44.*)

Woensdag, 13 Nov.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van baggerwerk in de Boven-Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom, te Dordrecht, en den opzichter Van de Kreke, te Gorichem. Aanw. 6 Nov. Raming *f* 0.11 per M³.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het inrichten van eenige benedenlokalen van het laboratorium aan de Kalvermarkt te 's-Hage, tot bergplaats van archiefstukken van het departement van oorlog. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district en den opzichter voor de landsgebouwen, Weinberg, te 's-Hage. Aanw. 6 Nov., te 9 uren. Raming *f* 4624.

Naarden, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie aldaar, in de kazerne Oud-molen: het maken van eene bad- en zweminrichting te Naarden. Bilj. inzenden uiterlijk 12 Nov., vóór 3 uren. Raming *f* 2500.

Grouw, te 11½ uren, door burg. en weth. van Idaarderadeel: het dempen, rioleeren en bestraten der Waagshaven te Grouw, en het maken en bestraten van eene aanlegkade, in verband met eerstgenoemd werk. Inl. bij den gemeente-opzichter.

Nieuwerkerk (Zeel.), te 12 uren, door het best. van den polder »de Vier bannen van Duiveland", in de kamer van den gemeenteraad: het leveren en verwerken van 1350 scheepston storisteen aan den oever van den Zuidhout aan den Hoek van Ouwerkerk. Aanw. 11 en 12 Nov., van 10—2 uren.

Donderdag, 14 Nov.

Middelburg, te 10 uren, door Gedeputeerde Staten van Zeeland, in de Abdij: het herstellen of vernieuwen van eenige prov. waterstaatswerken en wegen, met hun onderhoud ged. 3 jaren, ingaande 1 Jan. '90, in 15 perc.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: de uitvoering van baggerwerken in zijkanaal K (naar Nieuwendam), behoorende tot de werken van het

Noordzeekanaal. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur De Bruijn, te Amsterdam, en den opzichter Te Nuijl, te Schellinkwoude. Aanw. 7 Nov. Raming ƒ 1980.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: het uitvoeren van verbeteringen aan openbare lagere-schoolgebouwen, met bijlevering van al het benoodigde. Bilj. inzenden uiterlijk 13 Nov., vóór 4½ uren.

Vrijdag, 15 Nov.

Borsele (Zeel.), te 1 uur, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Ellewoutsdijk en den calamiteusen polder Borsele, in de directiekamer: het maken van werken tot verdediging van den oever. Aanw. 8 en 11 Nov., van 1—3 uren. Raming ƒ 30,000.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: de inrichting van perc. no. 263 op de Voorstraat te Franeker, tot rijkspost- en telegraafgebouw, mitsgaders het onderhouden van dit gebouw tot en met 31 Maart '92. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 1e district, te 's-Hage. Aanw. 8 Nov., te 1 uur. Raming ƒ 3920.

Hilversum, door burg. en weth.: het leveren en stellen van een ijzeren hek op de nieuwe algemeene begraafplaats, aldaar. Inl. bij den gemeente-architect.

Maandag, 18 Nov.

Maastricht, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud van de rijks-groote wegen in de prov. Limburg, ged. 4 jaren, van 1 Jan. '90—31 Dec. '93, in 8 perc. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur Behrens, beide te Maastricht. Aanw. 11 Nov. Raming per jaar: perc. 1 ƒ 3870, perc. 2 ƒ 1025, perc. 3 ƒ 2060, perc. 4 ƒ 7030, perc. 5 ƒ 8095, perc. 6 ƒ 10,875, perc. 7 ƒ 8425, perc. 8 ƒ 1375.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van: *a.* den metalen bovenbouw van twee spoorwegbruggen; *b.* bout-schroeven en spijkers; *c.* gegalvaniseerd-ijzeren emmers; *d.* ballaststoppers; *e.* ijzer; *f.* ketting en gaspijpen.

Huissen (Geld.), te 12 uren, door het R.-K. par. armbest., in het koffiehuis van J. A. Peters: het afbreken van bestaande gebouwen en het bouwen van een huis voor arme hulpbehoevende oude vrouwen. Inl. bij den architect G. te Riele Wz., te Deventer. Aanw. 11 en 18 Nov., te 11 uren. (*Zie advert. in nº. 44.*)

Dinsdag, 19 Nov.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van eene school met woning aan de Zomerhofstraat. Aanw. 14 Nov., te 11 uren. (*Zie advert. in nº. 44.*)

Woensdag, 20 Nov.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van werken tot voortzetting der normaliseering van de rivier de Waal onder Dodewaard, Echteld en Druten, prov. Gelderland, tusschen de kilometerraaien 41 en 46 der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Castendijk, te Nijmegen. Aanw. 13 Nov. Raming ƒ 89,690.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van werken tot normaliseering van de rivier de Waal onder Valburg, Dodewaard, Ewijk en Druten, prov. Gelderland, tusschen de kilometerraaien 35 en 41 der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Castendijk, te Nijmegen. Aanw. 13 Nov. Raming ƒ 120,000.

Zaterdag, 23 Nov.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de rijkshulpschutsluis te Vreeswijk, met de daartoe noodige vernieuwingen en herstellingen, behoorende tot de werken van de vaart tusschen Amsterdam en Vreeswijk, ged. '90—'92. Inl. bij den hoofdingenieur in het 8e district, te Arnhem, den ingenieur te Utrecht, en den opzichter Van der Harst, te Vreeswijk. Aanw. 16 Nov. Raming ƒ 8470.

Dinsdag, 26 Nov.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de rijkswaterkeeringen bij Ter-Apel en Bourtange, behoorende tot de werken der Binnen-A, in de prov. Groningen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Leeuwarden, den ingenieur en den opzichter Bauer, beide te Groningen. Aanw. 19 Nov. Raming ƒ 461 per jaar.

Woensdag, 27 Nov.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van drie kribben en het verlengen, verbreeden en verhoogen van twee particuliere kribben, tot verbetering van de rivier den IJsel, langs de Marlerwaarden beneden Wije, tusschen de kilometerraaien 90 en 91. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans te 's-Hage, den ingenieur Escher, te Zutfen, en den opzichter Van Veen te Deventer. Aanw. 20 Nov. Raming ƒ 6285.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het aanleggen van een strekdam met aanhechtingskrib aan den rechteroever der Nieuwe-Maas boven Vlaardingen, tusschen de kilometerraaien 151 en 153, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar Zee. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Welcker, te Rotterdam, en den ingenieur Henket, te Maassluis. Aanw. 20 Nov., te 10½ uren. Raming ƒ 69,800.

Donderdag, 28 Nov.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het planten van stroo en helm, het stellen van rietschuttingen enz. in de duinen op Tessel en aan den vasten wal van Noord-Holland, ged. '90—'92, behoorende tot de rijkszeewerken in Noord-Holland, in 3 perc. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees, te Alkmaar, en de opzichters Koot, te Helder, en Kooreman, te Petten. Aanw. 21 Nov. Raming per jaar: perc. 1 ƒ 5000, perc. 2 ƒ 10,000, perc. 3 ƒ 9000.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der duinen op het eiland Vlieland, behoorende tot de zeewerken in Noord-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Keurenaar, te Hoorn, en den opzichter Jelgersma, te Vlieland. Aanw. 21 Nov. Raming ƒ 3200 per jaar.

Vrijdag, 29 Nov.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud ged. '90—'92 van den rijksdam, de terp en den registreerenden getijmeter te Bat, behoorende tot de zeewerken in de prov. Zeeland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg, en den ingenieur, te Goes. Aanw. 22 Nov. Raming ƒ 277 per jaar.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud ged. '90—'92 van de rijkswerken op de binnenreede, en van den registreerenden getijmeter te Brouwershaven, behoorende tot de zeewerken in de prov. Zeeland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg, en den ingenieur, te Goes. Aanw. 22 Nov. Raming ƒ 347 per jaar.

Zaterdag, 30 Nov.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud van de Keulschevaart in de prov. Utrecht, ged. '90. Inl. bij den hoofdingenieur, te Arnhem, den ingenieur, te Utrecht, en den opzichter Van der Harst, te Vreeswijk. Aanw. 23 Nov. Raming ƒ 2860.

Vrijdag, 6 Dec.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vierjarig onderhoud van het rijkskanaal het Meppelerdiep, met de rijkssluizen te Zwartsluis en andere bijbehoorende werken in Overijsel, aanvangende 1 Jan. '90. Inl. bij den hoofdingenieur Reuvens, den ingenieur Mulder en den opzichter Augustijn, allen te Zwolle. Aanw. 29 Nov., te 11 uren. Raming ƒ 7470 per jaar.

Vrijdag, 27 Dec.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van eene schutsluis met eenige bijbehoorende werken, deel uitmakende van de uitbreiding der sluis- en havenwerken te IJmuiden. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, en de ingenieurs De Bruyn en Du Croix, te Amsterdam. Aanw. 12 Dec. Raming ƒ 2,032,000.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Groningen, 21 Oct.: het bouwen van een pakhuis met bovenwoning, voor rekening van M. Toleus, onder beheer van den architect G. Nijhuis;
hoogste inschr. J. R. Jansen, Groningen, ƒ 2300
minste » J. v. d. Goot, idem » 1675
Gegund.
Raming ƒ 1780

Groningen, 23 Oct.: het verbouwen van het perceel geteekend letter E nos. 7 en 7a, staande hoek Grootemarkt en Gelkingestraat te Groningen, voor rekening van J. Hendriks, onder beheer van den architect G. Nijhuis;
hoogste inschr. E. Wietzema, Groningen, ƒ 5623
minste » T. Y. Jelsma, idem » 4086
Gegund.
Raming ƒ 4250

Lopikerkapel, 21 Oct.: het bouwen eener pastorie voor de Herv. gemeente, aldaar; ingek. 11 bilj., als:
J. de Groot, IJselstein, ƒ 7375
G. J. C. de Klein, Arkel, » 7313
J. Witkamp, Vianen, » 6971
C. de Bruin, Jaarsveld, » 6700
J. Speijer, Meerkerk, » 6499
C. Verhey, Ameide, » 6133
G. v. d. Kwast, Jaarsveld, » 6130
J. Schouten, Vianen, » 5989
A. J. v. Kleef, Lopikerkapel, » 5940
A. C. Willemsen, Vreeswijk, » 5877
E. de Graaf, IJselstein, » 5797

Borkeloo, 26 Oct.: het verbouwen van twee lokalen en het aanbrengen van een lokaal aan de 2e openbare lagere school te Borkeloo (herbesteding); gegund aan W. Stomps, te Borkeloo, voor ƒ 1789.

Utrecht, 26 Oct.: het ophoogen, aanleggen, rioleeren en bestraten van wegen, op het terrein genaamd „het Hoogeland", te Utrecht; ingek. 17 bilj., als:
A. J. Schouten, te Utrecht, ƒ 61,800
W. v. Straten, » idem » 60,500
R. Tichelaar, » idem » 60,200
P. Leenders, » idem » 58,888
H. D. F. Meijer, » Leiden, » 55,555
J. Monster, » Vreeswijk, » 53,000
W. Westerhof, » Weesp, » 52,940
W. A. G. Jansen, » Utrecht, » 52,820
C. F. Eijkelen, » Nijmegen, » 52,200
J. Krachten, » Utrecht, » 51,881
M. G. v. d. Leeden, » 's-Hage, » 51,500
J. Fruijtier, » Utrecht, » 51,067
L. Simon, » Jutfaas, » 50,749
E. Scheepbouwer, » Utrecht, » 50,169
H. Vermeer, » idem » 48,630
A. Boer Jr., » Sliedrecht, » 48,100
F. H. Joseph, » Utrecht, » 47,990
Gegund.

Leeuwarden, 26 Oct.: de verbouwing en uitbreiding der rijtuigfabriek c.a. van P. de Boo Fz., onder beheer van den architect H. H. Kramer; gegund aan T. Bijlsma en H. de Kleijn, beide te Leeuwarden.

's-Hage, 26 Oct.: de levering van gegoten-ijzeren buizen en hulpstukken, ten behoeve der gemeente-gasfabriek; ingekomen 7 bilj., als:

	per 100 KG. buizen	hulpstukken
IJzergieterij Prins v. Oranje, 's-Hage,		ƒ 9.88
J. A. v. Laer, Amsterdam,	ƒ 7.17½	ƒ 13.90
Merrem en La Porte, idem	7.38	12.93
V. d. Honert en Punt, idem	6.60	9.95
V. d. Berg & Co., idem	6.82	10.20
Fred. Stieltjes & Co., idem	7.65	13.99
R. S. Stokvis & Zn., Rotterdam,	7.30	8.20

Amsterdam, 28 Oct., voor rekening der gemeente: 1o. het maken van den onderbouw der brug over de Korte-Brouwersgracht; ingekomen 23 bilj., als:
P. Westmaas, te Amsterdam, ƒ 42,749
G. de Hoog Ez., » idem » 41,939
W. Lammers, » idem » 41,674
F. W. Dekker, » Sliedrecht, » 40,900
H. Doutekom, » Amsterdam, » 39,447
H. Dinkla, » Buiksloot, » 37,421
L. Vlasman, » Amsterdam, » 36,974
W. Ambachtsheer, » idem » 36,000
H. Oinga, » idem » 35,780
J. Smit, » Weesp, » 35,650
K. Hollander, » Gouda, » 35,400
J. J. Boekholtz, » Amsterdam, » 35,360
J. P. Cornelissen, » idem » 34,749
C. J. Maks Jr., » idem » 34,720
J. Koster, » idem » 33,978
E. v. Brummelen, » idem » 33,568
H. R. Hendriks, » Os, » 33,380
J. Geleens Cz., te Amsterdam, ƒ 32,980
Schmidt en Hermans, » idem » 32,299
Meijer en Van de Coolwijk, » idem » 30,980
A. Paans, » idem » 29,900
E. H. Helle, » idem » 29,090
K. J. B. v. Damme, » idem » 28,228

2o. het maken en stellen van den metalen bovenbouw van genoemde brug; ingekomen 6 bilj., als:
Maats. Prins v. Oranje, te 's-Hage, ƒ 21,144
L. J. Enthoven, » idem » 20,847
J. Lévique, » Herstal, » 20,350
Kon. Ned. Grofsmederij, » Leiden, » 18,200
G. H. Broekman, » Amsterdam, » 17,998
Penn & Bauduin, » Dordrecht, » 17,747

3o. het bouwen van een afsluitmuur en hek, langs het terrein van het diaconie-jongenshuis; ingek. 13 bilj., als:
A. F. Steenwijk, te Amsterdam, ƒ 5850
B. Cruijff, » idem » 5100
Knipper en Vree, » idem » 5050
A. Paans, » idem » 4930
J. P. Cornelissen, » idem » 4849
Schmidt en Hermans, » idem » 4768
Meijer en Van de Coolwijk, » idem » 4690
E. H. Helle, » idem » 4650
J. Faes, » idem » 4550
K. Hollander, te Gouda, ƒ 4530
K. J. B. v. Damme, » Amsterdam, » 4424
P. Westmaas, » idem » 4338
H. R. Hendriks, » Os, » 3999

Gratem, 28 Oct.: de verbouwing der school en onderwijzerswoning te Gratem, onder beheer van den architect E. Corbeij; ingek. 9 bilj., als:
H. Hendrickx, Gratem, ƒ 12,396
C. Houtakkers, Heel, » 12,295
J. Verwielen, idem » 12,280
H. Sweets, Roermond, » 11,820
M. Mulkens, Venlo, » 11,000
M. Pollarts, Maasniel, » 10,750
J. Willems, Sittard, » 10,620
J. Hendrickx, Gratem, » 9,845
Van Groenendaal, Nederweerd, » 8,245

Nijmegen, 29 Oct.: het doen van voorzieningen aan het fort bij Pannerden, onder beheer der genie te Nijmegen; ingekomen 7 bilj., als:
W. H. Swets, Hardinksveld, ƒ 14,700
D. A. Roskam, Arnhem, » 14,091
B. Zuiderhoek, Sliedrecht, » 13,580
W. Wissing, Arnhem, » 13,500
J. v. Ginkel, Nijmegen, » 13,400
W. J. H. v. d. Waarden idem » 13,200
H. W. v. d. Waarden en G. J. Groot, Nijmegen, » 13,198
Raming » 12,650

Utrecht, 29 Oct.: bestek no. 143, het leveren van stalen dwarsliggers met bevestigingsdeelen voor de maatschappij tot exploitatie van staats-spoorwegen, in 3 perc.; ingek. 2 bilj., als:

Inschrijvers en Woonplaats.	Dwarsliggers per 1000 KG. perc. 1 Liers	perc. 2 Belvoort	perc. 2 Os	perc. 2 Ravestein	perc. 3 Bentheim	Klemplaten per 1000 KG.
Hoerder Bergwerks & Hutten Verein, Hoerde,	ƒ 84.—	ƒ 86.—	ƒ 86.25	ƒ 86.50	ƒ 102.50	ƒ 220
Soc. anonyme des Aciéries d'Angleur, Renory,	78.75	80.73	80.84	80.91	97.29	208

De Bilt, 29 Oct.: het herbouwen van het huis Beerschoten, onder de gemeente De Bilt, prov. Utrecht, onder beheer van den architect F. J. Nieuwenhuis, te Utrecht; ingekomen 27 bilj., als:
G. Prins, te Amersfoort, ƒ 59,400
J. Bouwman Jr., » IJselstein, » 59,200
P. H. Joseph, » Utrecht, » 58,298
E. Saltzherr, » Hilversum, » 57,980
G. Bijkom, » Utrecht, » 57,000
K. J. Ruijsch v. Dugteren, » idem » 56,460
L. J. de Rooij, » Vleuten, » 55,999
C. v. Benthem, » Utrecht, » 55,979
H. G. Frijlink, » idem » 55,840
A. C. Vink, » idem » 54,739
H. Vermeer, » idem » 54,740
W. en A. F. v. Vloten, » idem » 54,281
Gebr. v. Leeuwen, » idem » 53,900
C. v. Straaten, » idem » 52,640
W. M. Reijerse, » Blauwkapel, » 52,469
J. H. de Vos, » Utrecht, » 51,980
Wed. F. J. Pijper, » Zeist, » 51,900
J. A. v. Nie, » idem » 51,872
G. A. v. Rossel, » Utrecht, » 51,730
C. Eijsvogel, » Aarlanderveen, » 51,455
K. Otten, » Meppel, » 50,635
A. Dumolin, » Vianen, » 50,572
G. J. v. Vloten, » Utrecht, » 49,334
Gebr. Koudijs, » Doorn, » 49,222
H. J. Eijkelboom, » Apeldoorn, » 49,000
W. A. G. Jansen, » Utrecht, » 48,480
H. Timmer, » Meppel, » 48,336

Arnhem, 29 Oct.: het bouwen van een fabriek in de Weerdjesstraat, voor rekening van S. Franken Jr., onder beheer van de architecten Van Gendt en Nierad; ingek. 11 bilj., als:
D. J. Hiddink, te Arnhem, ƒ 10,087
H. v. d. Sand, » idem » 9,949
J. v. Bork, Oosterbeek, en W. Wissing, » idem » 8,570
H. Maatkamp en P. Mallaart, » idem » 7,815
W. Lensink & Zn., » idem » 7,389
B. Bakler, » idem » 7,365
G. J. T. Barenbrug, » idem » 7,324
Lamb. Hasselbach, » idem » 7,277
M. Horstink en J. Grilman, » idem » 6,881
Gebr. v. Daalen, » idem » 6,832
D. A. Roskam, » idem » 6,443

Wittem (Limb.), 29 Oct.: het bouwen eener nieuwe school en het verbouwen der bestaande onderwijzerswoning te Eis (Wittem); ingekomen 5 bilj., als:
J. W. Bosten, Nijswoller (Wittem), ƒ 8725
J. Lintgen, Mechelen, » 8600
J. Ubachs, Echt, » 8198
J. Hermans, Eis (Wittem), » 8123
J. J. Rooijn, Banholt ('t Meer), » 7596
Gegund aan J. Hermans.

's-Hage, 29 Oct.: het bouwen van een huis van bewaring te Heerenveen; ingekomen 12 bilj., als:
A. Pastoor, Stedum, ƒ 81,375
L. de Boer & Zn., Steenwijk, » 50,200
H. F. Boonia, Bozum, en J. A. de Graaf, Sneek, » 49,760
D. A. Roskam, Arnhem, » 49,131
A. v. Hoek, Kerkdriel, » 47,980
J. J. de Gilde, IJselmuiden, » 47,974
F. Kloosterman, Henelum, en H. Brouwer, Stiens, » 47,400
K. J. Kalt, Heerenveen, » 46,877
F. G. Bokhuis en D. Damstra, Leeuwarden, » 46,880
K. A. v. d. Berg en F. de Herder, Zwolle, » 45,856
A. R. v. d. Wijk, Lippenhuizen, » 44,644
J. H. Wolmers, Gelselaar en W. Palma, Delden, » 43,737

Dubbeldam, 29 Oct.: het bouwen van een gemeentehuis; ingek. 12 bilj., als:
R. v. d. Berg, 's-Gravendeel, ƒ 11,500
A. v. Gameren, Strijen, » 11,458
A. Blok, 's-Gravendeel, » 11,430
J. Aljes en A. Barto, Dordrecht, » 11,094
A. v. Polt, Dubbeldam, » 10,804
J. Klaas, Dordrecht, » 10,777
P. v. Driel, idem » 10,689
J. F. v. d. Eng, idem » 10,471
C. Bothof, Zwijndrecht, » 10,090
L. Kooijman, Dordrecht, » 9,848
J. J. Kooijmans, idem » 9,843
J. Kooij, Dubbeldam, » 8,888
Gegund aan L. Kooijman.

's-Hage, 30 Oct., onder beheer van het ministerie van waterst. enz.: 1o. de ombuiging en verlenging langs de Oude-Maas van den benedensten strekdam langs den linkeroever der Noordgeul; ingek. 6 bilj., als:
J. Roskam Cz., Sliedrecht, ƒ 37,880
A. v. d. Vlies, Zalt-Bommel, » 36,600
G. A. v. Hattum, Sliedrecht, » 34,400
J. Lagendijk Jr., Maassluis, » 34,300
A. L. v. Wijngaarden Hz., Sliedrecht, » 33,940
L. Kalis Kz., idem » 32,480
Raming » 34,400

2o. het maken van een strekdam voor den benedenmond van het Hartelsche gat, aan den linkeroever der Botlek; ingekomen 6 bilj., als:
J. Roskam Cz., Sliedrecht, ƒ 18,780
A. v. d. Vlies, Zalt-Bommel, » 17,200
B. de Waard, Nieuwenhoorn, » 16,940
J. v. d. Plas, Hardinksveld, » 16,600
J. Lagendijk Jr., Maassluis, » 15,599
L. Kalis Kz., Sliedrecht, » 15,260
Raming » 15,600

3o. het gedeeltelijk opruimen van in de rivier de Beneden-Merwede, onder de gemeente Sliedrecht gelegen overblijfselen van een muur; ingekomen 2 bilj., als:

T. Volker, Dordrecht, ƒ 2450
A. v. d. Tak, Goederede, » 2200

Katwijk a/d. Rijn, 30 Oct.: het bouwen van een heerenhuis aan den straatweg, onder beheer van den architect H. J. Jesse; ingek. 20 bilj., als:

	Gevelgraauw	Appelboomen
G. D. J. Beulink en P. J. Harteveld, Leiden,	ƒ 27.200	
Wed. G. de Best, Katwijk a/Z.,	25,800	
P. L. v. Erkel Jr., Leiden,	25,800	ƒ 26,100
C. v. Diest, Koudekerk,	25,000	26,300
C. Filippe, Leiden,	25,450	25,900
W. v. Schaik, Noordwijk,	24,900	25,300
H. J. Sloots, Leiden,	24,848	25,348
H. de Jongh, idem	24,848	25,248
C. v. d. Oever, Katwijk a/Zee,	24,750	
Joh. Verloop, idem	24,700	
P. J. Christiaanse, Leiden,	24,650	25,050
A. Kruijt, Katwijk a/Zee,	24,500	
J. Ph. Muhlstaff, Leiden,	24,500	25,000
F. Roest, 's-Hage,	24,400	24,900
J. A. de Best, Katwijk a/Zee,	23,900	
J. Moolenaar, Sassenheim,	23,440	23,960
C. Alkemade, Noordwijk,	23,400	23,900
K. Haasnoot, Katwijk a/d. Rijn,	23,320	23,970
S. v. Leeuwen, Leiden,	22,600	23,000
R. Ouwehand, Katwijk a/Zee,	22,330	

Tuil, 31 Oct., voor rekening van het polderdistrict Tielerwaard: het leveren van noodhout en palen, benevens het opmaken en vernieuwen van eenige rijswerken, met de daartijdbehoorende leveranties: 1o. voor het noodhout werd door verschillende aannemers, per dikte vim ingeschreven: ƒ 37.—, ƒ 36.—, ƒ 35.75, ƒ 35.—, ƒ 34.—, ƒ 33.—, ƒ 30.75, ƒ 28.80, ƒ 28.—, ƒ 26.75, ƒ 25.75 en ƒ 24.50.

2o. voor de noodpalen werd bedongen, per 100 bos of 1000 stuks ƒ 19.— en ƒ 17.50.

3o. het opmaken en vernieuwen der rijswerken, in 2 perc.

Perc. 1, hoogste inschr. J. Peters, Dreumel, voor ƒ 3080
minste » J. v. Vuren, Zalt-Bommel, voor » 3314

Perc. 2, hoogste inschr. J. Peters, Dreumel, voor ƒ 3940
minste » H. v. Anrooy, Nieuwaal, voor » 1700

4o. het leveren en lossen van 650 last stortsteen:
hoogste inschr. J. v. Vuren, Zalt-Bommel, ƒ 3269
minste » H. v. Anrooy, Nieuwaal, » 2460

Haarlem, 31 Oct.: het uitdiepen der Nieuwegracht, van af de Zandersbrug tot de Manegebrug, alsmede het uitbaggeren van twee zanddammen, ten oosten en ten westen van de Kruisbrug, het dichtmetselen van vier gaten in de walmuren enz.; ingek. 4 bilj., als:

C. Bos, Haarlemmermeer,	ƒ 4200
B. C. v. Hoeven, Vreeswijk,	» 3850
B. Zaithef, Haarlem,	» 3728
A. Yisser, idem	» 3140
Gegund.	
Raming	ƒ 3151.60

Noorddijk, 31 Oct.: het vergrooten van de school te Oosterhoogebrug, benevens het maken en plaatsen van ameublement voor genoemde school; ingek. 23 bilj., als:

	school.	meubels.
H. Bras, Groningen,	ƒ 2795	ƒ 420
Joh. Versteeg, idem	2790	545
H. Zondag, Zuidlaren,	2650	269
P. Zijlstra, Groningen,	2545	434
G. Hendriks, idem	2525	461
J. Ibelings, idem	2478	468
J. H. Mulder, idem	2468	424
H. H. Huizinga, idem	2439	512
H. Nieland, Wirdum,	2400	379
H. Nieland, Warfum,	2335	394
J. Pot, Stedum,	2320	
P. Nieland, Wirdum,	2323	414
E. W. Wietzema, Groningen,	2288	470
F. Dieters, Lellens,	2247	467
J. Zeldenrust, Warfum,	2235	
J. Timmer, Helpman,	2187	475
R. Smit, Hoogkerk,		337.20
E. Kool, Middelstum,		339
H. Meerman, Bedum,		327
R. Thijs, Ruischerbrug,		379.75
R. Post, Noorddijk,		415
M. J. Elzer, Groningen,		451
J. P. de Wit, idem		459

Aan de minste inschr. gegund.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 9 NOVEMBER 1889.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 11 Nov.

Maastricht, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verrichten van baggerwerk tot verbetering van het afwateringskanaal van de Noordervaart naar de Maas. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en den ingenieur Behrens, beide te Maastricht. Aanw. gehouden. Raming ƒ 6486.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:
1o. het leveren van straatklinkers, geschikt voor voetwegen;
2o. het leveren van Waalstraatklinkers, geschikt voor rijwegen.

Ammerstol (Z.-H.), te 12 uren, ten huize van W. A. Enens: het bouwen eener woning, aldaar. Aanw. gehouden.

Enschede, te 7½ uren, voor G. Lammers, in het hotel «De Graaf»: het bouwen van vier woonhuizen op een terrein, gelegen aan den Kortendijk, aldaar. Aanw. te 10 uren.

Oostermoer (Fr.): het bouwen van eene pasterie voor de Ned. Geref. gemeente, aldaar.

Dinsdag, 12 Nov.

Bodegraven, te 11 uren, door commissarissen van den straatweg van Bodegraven naar Gouda, in het logement «Rhijn»: het onderhouden van genoemden weg met herstellingen aan de kunstwerken, voor 3 jaar.

Rotterdam, te 12 uren, door de directie van den straatweg tusschen Schiedam en de voormalige gemeente Delfshaven, in het hotel «de Groote Bonsem»: het onderhoud van dien weg, ged. 5 jaar, ingaande 1 Jan. '90.

Exloo, te 12 uren, door burg. en weth. van Odoorn:
1o. het bouwen van een school met 4 lokalen, met het benoodigde ameublement te Valtervoen;
2o. het bouwen van eene onderwijzerswoning, aldaar;
3o. het bouwen van eene school met 2 lokalen, met het benoodigde ameublement te Exloermond;
4o. het bouwen van een onderwijzerswoning, aldaar. Inl. bij den architect G. Stel, te Assen. Aanw. 11 Nov.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van eene bewaarschool aan de Oranjeboomstraat. Aanw. gehouden. (*Zie advert. in n°.* 44.)

Woensdag, 13 Nov.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van baggerwerk in de Boven-Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenbosch, te Dordrecht, en den opzichter Van de Kreke, te Gorichem. Aanw. gehouden. Raming ƒ 0,11 per M³.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het inrichten van eenige benedenlokalen van het laboratorium aan de Kalvermarkt te 's-Hage, tot bergplaats van archiefstukken van het departement van oorlog. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district en den opzichter voor de landsgebouwen, Wemberg, te 's-Hage. Aanw. gehouden. Raming ƒ 4024.

Naarden, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie aldaar, in de kazerne Oud-meden: het maken van eene bad- en zweminrichting te Naarden. Bilj. inzenden uiterlijk 12 Nov., vóór 3 uren. Raming ƒ 2500.

Winschoten, te 11 uren, ten huize van J. Rusing: het verbouwen van een woonhuis aan de Langstraat, aldaar. Aanw. gehouden.

Groux, te 11½ uren, door burg. en weth. van Idaarderadeel: het dempen, rioleeren en bestraten der Waagshaven te Grouw, en het maken en bestraten van eene aanlegkade, in verband met eerstgenoemd werk. Inl. bij den gemeente-opzichter.

Nieuwerkerk (Zeel.), te 12 uren, door het best. van den polder «de Vier hannen van Duiveland», in de kamer van den gemeenteraad: het leveren en verwerken van 1350 scheepsten stortsteen aan den oever van den Zuidhout aan den Hoek van Ouwerkerk. Aanw. 11 en 12 Nov., van 10—2 uren.

Gromau (Ov.), te 12 uren, namens G. Visscher, in het hotel «Visspel»: het bouwen van een stoomzeel- en cichoreifabriek, machinekamer ketelhuis enz., op een terrein, gelegen bij het station te Gromau. Aanw. te 10 uren.

Donderdag, 14 Nov.

Middelburg, te 10 uren, door Gedeputeerde Staten van Zeeland, in de Abdij: het herstellen of vernieuwen van eenige prov. waterstaatswerken en wegen, met hun onderhoud ged. 3 jaren, ingaande 1 Jan. '90, in 18 perc.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: de uitvoering van baggerwerken in rijkanaal K (naar Nieuwendam.), behoorende tot de werken van het Noordzeekanaal. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur De Bruijn, te Amsterdam, en den opzichter Tu Nuijl, te Schellinkwoude. Aanw. gehouden. Raming ƒ 1300.

Middelburg, te 11 uren, door het polderbest. van Walcheren, in de Abdij A. no. 52: het leveren van 350,000 stuks straatklinkers.

Middelburg, te 11 uren, door het polderbest. van Walcheren, in de Abdij:
1o. het nieuw aanleggen van 8 rijshoofden op het noorderstrand der Noordwatering, tusschen de strandpalen 45 en 51;
2o. het bestorten van den onderzeesch oever tusschen de dijkpalen nos. 18 en 19, 21 en 22, aan de Noordwatering en tusschen de dijkpalen nos. 37 en 41 aan de Zuidwatering. Aanw. 11, 12 en 13 Nov.

Rijsenburg (Utr.), te 11 uren, door het R.-K. kerkbest., in het logement van W. Schuls: het verlammen en vergrooten van het gesticht. Inl. bij den opzichter J. van Kesteren, Lijsterstraat, Utrecht. Aanw. 12 Nov., te 11 uren.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: het uitvoeren van verbeteringen aan openbare lagere-schoolgebouwen, met bijlevering van al het benoodigde. Bilj. inzenden uiterlijk 12 Nov., voor 4½ uren.

Deventer, te 2 uren, door het best. der gemeentelijke spaarbank: het inrichten van het gebouw no. 61, hoek Assenstraat en Brink, tot kantoorlokaal der spaarbank met bijbehorende conciergewoning.

Vrijdag, 15 Nov.

Borsele (Zeel.), te 1 uur, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Ellewoutsdijk en den calamiteusen polder Borsele, in de directiekamer: het maken van werken tot verdediging van den oever. Aanw. 11 Nov., van 1—4 uren. Raming ƒ 30.000.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: de inrichting van perc. no. 953 op de Voorstraat te Franeker, tot rijkspost- en telegraafgebouw, alsmede het onderhouden van dit gebouw tot en met 31 Maart '92. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 1e district, te 's-Hage. Aanw. gehouden. Raming ƒ 3500.

Hilversum, door burg. en weth.: het leveren en stellen van een ijzeren hek op de nieuwe algemeene begraafplaats, aldaar. Inl. bij den gemeente-architect.

Veenwoudsterwal (Fr.): het bouwen van een huis met bakkerij. Aanw. 15 Nov., te 11 uren.

Zaterdag, 16 Nov.

Delft, te 11 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van Delfland, in het gemeentehuis: verschillende bagger- en diepwerken onder de gemeenten Vlaardingen, Maasland, Schiezwaande en Loosduinen. Inl. bij den ingenieur W. de Man, te Delft, en de opzichters Th. v. d. Dell, te Maasdam, en P. C. Oosthoek, te 's-Hage.

Maandag, 18 Nov.

Maastricht, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud van de rijks-grootewegen in de prov. Limburg, ged. 4 jaren, van 1 Jan. '90—31 Dec. '93, in 8 perc. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur Behrens, beide te Maastricht. Aanw. 11 Nov. Raming per jaar: perc. 1 ƒ 3870, perc. 2 ƒ 2825, perc. 3 ƒ 2600, perc. 4 ƒ 7050, perc. 5 ƒ 8205, perc. 6 ƒ 10,875, perc. 7 ƒ 5425, perc. 8 ƒ 1375.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van: *a.* den metalen bovenbouw van twee spoorwegbruggen; *b.* bantscheeren en spijkers; *c.* gegalvaniseerd-ijzeren ruimers; *d.* ballastingpers; *e.* ijzer; *f.* ketting en gespen.

Huissen (Geld.), te 12 uren, door het R.-K. par. armbest., in het koffiehuis van J. A. Peters: het afbreken van bestaande gebouwen en het bouwen van een huis voor arme huishoudende oude vrouwen. Inl. bij den architect G. te Riele Wz. te Deventer. Aanw. 14 en 18 Nov., te 11 uren. (*Zie advert. in n°.* 44.)

Urk: het bouwen van eene pastorie voor de Herv. gemeente. Inl. bij den architect Van der Leij, aldaar.

Dinsdag, 19 Nov.

Amsterdam, te 10 uren, door den luitenant-kolonel, eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie: het leveren en stellen van bijschkranen en het leveren van wagens voor smal spoor op het terrein van het magazijn van geneesmiddelen te Amsterdam. Bilj. inzenden uiterlijk 18 Nov., vóór 3 uren. Raming ƒ 1140.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van eene school met woning aan de Zomerhofstraat. Aanw. 14 Nov., te 11 uren. (*Zie advert. in n°.* 44.)

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: bestek no. 201, het afbreken van de goederenloods en de overdekking van het overlaadperron, het maken van eene goederenloods, eene overdekking van het overlaadperron, en eenige diverse werken op het station Odijkerzand. Aanw. 12 Nov., te 12 uren. Raming ƒ 8000. (*Zie advert. in n°.* 45.)

Woensdag, 20 Nov.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van werken tot voortzetting der normalisseering van de rivier de Waal onder Dodewaard, Erlecom en Druten, prov. Gelderland, tusschen de kilometerraaien 41 en 46 der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Castendijk, te Nijmegen. Aanw. 13 Nov. Raming ƒ 89.000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van werken tot normalisseering van de rivier de Waal onder Yalburg, Dodewaard, Ewijk en Druten, prov. Gelderland, tusschen de kilometerraaien 35 en 41 der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Castendijk, te Nijmegen. Aanw. 13 Nov. Raming ƒ 120.000.

Donderdag, 21 Nov.

Deventer, te 11 uren, door den architect G. te Riele Wz., in het koffiehuis van J. F. van Peorten: het bouwen van vijf heerenwoonhuizen en bijbehoorende werken, op bouwblok XXI van de «Graaf van Buren» aldaar. Aanw. 21 Nov., te 10 uren. (*Zie advert. in n°.* 45.)

Zuidlaren (Dr.), te 12 uren, door burg. en weth.: het verlammen en vergrooten van de school aldaar, alsmede het aanbouwen van 3 lokalen, ingericht voor ruim 300 leerlingen, met bijlevering van ameublement. Aanw. 18 Nov., te 12 uren.

Zaterdag, 23 Nov.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de rijksinlijschuitsluis te Vreeswijk, met de daartoe noodige vernieuwingen en herstellingen, behoorende tot de werken van de vaart tusschen Amsterdam en Vreeswijk, ged. '90—'92. Inl. bij den hoofdingenieur in

het 5e district, te Arnhem, den ingenieur te Utrecht, en den opzichter Van der Harst, te Vreeswijk. Aanw. 16 Nov. Raming f 3470.

Maandag, 25 Nov.

Maastricht, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van bestrate goten en het leveren en verwerken van onderhoudsmaterialen op het 1e, 3e en 4e perc. der rijks-groote wegen der 1e klasse in de prov. Limburg, in een perc. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur Behrens, beiden te Maastricht. Aanw. 18 Nov. Raming f 2150.

Dinsdag, 26 Nov.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de rijkswaterkeeringen bij Ter-Apel en Bourtange, behoorende tot de werken der Ruinen-A, in de prov. Groningen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Leeuwarden, den ingenieur en den opzichter Bauer, beide te Groningen. Aanw. 19 Nov. Raming f 463 per jaar.

Woensdag, 27 Nov.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van drie kribben en het verlengen, verbreeden en verhoogen van twee particuliere kribben, tot verbetering van de rivier den IJsel, langs de Markeswaarden beneden Wijhe, tusschen de kilometerraaien 90 en 91. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Escher, te Zutfen, en den opzichter Van Veen te Deventer. Aanw. 20 Nov. Raming f 6285.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het aanleggen van een strekdam met aanhechtingskrib aan den rechteroever der Nieuwe-Maas boven Vlaardingen, tusschen de kilometerraaien 151 en 153, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar Zee. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Welcker, te Rotterdam, en den ingenieur Henket, te Maassluis. Aanw. 20 Nov., te 10½ uren. Raming f 60,300.

Donderdag, 28 Nov.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het planten van stroo en helm, het stellen van rietschuttingen enz. in de duinen op Tessel en aan den vasten wal van Noord-Holland, ged. '90—'92, behoorende tot de rijkszeewerken in Noord-Holland, in 3 perc. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees, te Alkmaar, en de opzichters Kort, te Helder, en Kooyman, te Petten. Aanw. 21 Nov. Raming per jaar: perc. 1 f 5000, perc. 2 f 10,060, perc. 3 f 9060.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der duinen op het eiland Vlieland, behoorende tot de zeewerken in Noord-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kentenaar, te Hoorn, en den opzichter Jelgersma, te Vlieland. Aanw. 21 Nov. Raming f 3200 per jaar.

Vrijdag, 29 Nov.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud ged. '90—'92 van den rijksdam, de terp en den registreerenden getijmeter te Bat, behoorende tot de zeewerken in de prov. Zeeland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg, en den ingenieur, te Goes. Aanw. 22 Nov. Raming f 277 per jaar.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud ged. '90—'92 van de rijkswerken op de binnenreede en van den registreerenden getijmeter te Brouwershaven, behoorende tot de zeewerken in de prov. Zeeland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg, en den ingenieur, te Goes. Aanw. 22 Nov. Raming f 347 per jaar.

Zaterdag, 30 Nov.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud van de Keulschevaart in de prov. Utrecht, ged. '90. Inl. bij den hoofdingenieur, te Arnhem, den ingenieur, te Utrecht, en den opzichter Van der Harst, te Vreeswijk. Aanw. 23 Nov. Raming f 2660.

Woensdag, 4 Dec.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud van de schutsluizen en bijbehoorende werken te Nichtevecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Welan, te Utrecht, en den ingenieur Kluit, te Amsterdam. Aanw. 27 Nov., te 12 uren. Raming f 1875.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud van de voltooide werken van het Merwedekanaal van benoorden de schutsluis bewesten Utrecht tot de Lek, onder de gemeenten Utrecht, Oudenrijn, Jutfaas en Vreeswijk, prov. Utrecht, ged. '90, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Welan, den ingenieur Kemper, beiden te Utrecht, en den opzichter Olie, te Jutfaas. Aanw. 27 Nov., te 11 uren. Raming: perc. 1 f 4010, perc. 2 f 1330.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van werken tot voortzetting der verbetering van de rivier de Maas, tusschen de kilometerraaien 148 en 151 der rivierkaart, onder de gemeenten Bergen, prov. Limburg, en Boxmeer, prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé te 's-Bosch, en den opzichter Koorman, te Venloo. Aanw. 27 Nov. Raming f 13,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het bouwen van wachterswoningen, het stellen van afrasteringen en overwegsluitingen voor het gedeelte Schiedam—Maassluis van den spoorweg Rotterdam—Hoek-van-Holland. Inl. bij den waarnemend eerstaanwezend-ingenieur der staatsspoorwegen, te Rotterdam. Aanw. 25 en 26 Nov., te 11 uren. Raming f 47,700.

Donderdag, 5 Dec.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het leggen van een dam langs het vaarwater in het Open IJ, buiten den afsluitdijk bij Schellinkwoude, en het afzanden der gronden, bestemd voor den aanleg eener visschershaven te IJmuiden. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur De Bruyn en den adspirant-ingenieur Marinkelle, beiden te Amsterdam. Aanw. 29 Nov. Raming f 539,600. *(Herbesteding).*

Vrijdag, 6 Dec.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vierjarig onderhoud van het rijkskanaal het Meppelerdiep, met de rijkssluizen te Zwartsluis en andere bijbehoorende werken in Overijsel, aanvangende 1 Jan. '90. Inl. bij den hoofdingenieur Reuvens, den ingenieur Mulder en den opzichter Augustijn, allen te Zwolle. Aanw. 29 Nov., te 11 uren. Raming f 7470 per jaar.

Woensdag, 11 Dec.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de uitvoering van baggerwerk in het vaarwater van de rivier de Maas, tusschen de kilometerraaien 39 en 41 der rivierkaart, onder de gemeenten Obbicht en Grevenbicht, prov. Limburg. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé, te 's-Bosch, en den opzichter Willems, te Maastricht. Aanw. 4 Dec., te 12 uren. Raming f 0.60 per M³.

Vrijdag, 27 Dec.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van eene schutsluis met eenige bijbehoorende werken, deel uitmakende van de uitbreiding der sluis- en havenwerken te IJmuiden. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, en de ingenieurs De Bruyn en Du Croix, te Amsterdam. Aanw. 12 Dec. Raming f 2,032,000.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Groningen, 2 Nov.: het bouwen van een drijvend boothuis, voor de roeivereeniging »de Hunze", te Groningen, onder beheer van den architect W. van der Heide; ingekomen 17 bilj., als:

H. F. Swarte,	te Groningen,	f 2654
D. Dooijes,	» idem	» 2260
D. Edzards,	» idem	» 2246
P. Nieland,	» Wirdum,	» 2213
H. Nieland,	» idem	» 2211
C. v. d. Veen,	» Eenrum,	» 2187
H. D. Rottschäfer,	» Stedum,	» 2187
D. Jansen,	» Groningen,	» 2160
H. de Jong,	» idem	» 2158
F. Roders,	» idem	» 2123
J. R. Jansen,	» idem	» 2123
J. Bedings,	» idem	» 2118
K. H. Huizinga,	» idem	» 2084
W. Hoespelink,	» idem	» 2060
J. Zeldenrust,	» Warfum,	» 2049
L. Oldenburger,	» Groningen,	» 1975
P. Zijlstra,	» idem	» 1850

Gegund.

Velp, 2 Nov.: het vergrooten en verbouwen van een heerenhuis aan de Rozendaalschelaan te Velp, onder beheer van den architect M. K. Smit, te Dieren; ingek. 5 bilj.; minste inschr. E. J. N. Steentjes, te Velp, voor f 10,680, aan wien het werk is gegund.

Leeuwarden, 2 Nov.: het maken van schoolbanken, tafels en verder meubilair, ten dienste van het gymnasium; ingek. 15 bilj., als:

J. P. Stoett,	te Leeuwarden,	f 1080
B. de Vries en A. Polstra,	» idem	» 1044
H. v. d. Heide,	» idem	» 969
Joh. Franzen,	» idem	» 955
S. T. Venstra,	» Marsum,	» 938
E. de Vries,	» Leeuwarden,	» 937
E. v. d. Hoeg,	» idem	» 937
P. Vonk,	» idem	» 890
J. Drent,	» idem	» 867
M. Meijer,	» idem	» 848
P. Kingma,	» idem	» 845
M. Schotanus,	» Beesum,	» 840
A. Braaksma,	» Leeuwarden,	» 797
H. Scholten,	» Makkum,	» 785.40
T. Hilarius Wz.,	» Leeuwarden,	» 738

Gegund.
Raming f 1100

Workum, 2 Nov.: het vernieuwen der zoogenaamde »Langebrug", in den Workumer trekweg; ingekomen 8 bilj., als:

S. de Boer,	te Workum,	f 2424
S. R. Dijkstra,	» idem	» 2254
D. v. d. Wal,	» idem	» 2182
J. Groenhof,	» idem	» 2163
J. Riemstra en S. Bastien,	» idem	» 2097
D. Visser,	» idem	» 2091
S. S. Hofma,	» idem	» 2081
J. Kemker,	» idem	» 1999

Gegund.
Raming f 2400

Amsterdam, 4 Nov., voor rekening der gemeente: 1o. het leveren van Andernachsche keien; ingekomen 5 bilj., als:

F. X. Michels,	5000 M²	f 2.43,	5000 M²	f 2.48,
F. Engers,	5000	» » 2.46,	5000	» » 2.50,
W. Goedkoop Dz.,	5000	» » 2.43,	8000	» » 2.48,
Kämpf en Hollander, Dusseldorf,	10,000	» » 2.47⁵		
J. Loeb, Mayen,	5,000	» » 2.16		

2o. het leveren van hardsteenwerken; ingek. 7 bilj., als:

	per M.
J. B. Pelletier, Rotterdam,	f 2.09
P. Lagendijk, Utrecht,	» 1.99⁵
J. B. Petit, Breda,	» 1.92⁵
Joie frères et soeur, Vierzet Barze by Huei,	» 1.92
L. Goffin & Co., Luik,	» 1.89⁵
Rosman, Rotterdam,	» 1.89
Soc. des Grès Marbres et Petits Granits, Yvoir-les-Dinant,	» 1.79

3o. het normaliseeren van een gedeelte Singelgracht langs de Nassaukade; ingek. 4 bilj., als:

W. Goedkoop Dz., Amsterdam,		f 6747
W. de Leen,	idem	» 5897
C. v. Boeen, Nieuweramstel,		» 5495
P. Westmaas, Amsterdam,		» 4834

Amsterdam, 4 Nov.: bestek no. 450, het verplaatsen van eene dubbele steenen wachterswoning nabij het station Haarlem; ingek. 14 bilj., als:

A. Paans, Amsterdam,	f 4100
P. J. v. Mierlo, Sloten,	» 3996
Meijer en Van de Coolwijk, Amsterdam,	» 3900
K. J. B. v. Damme, Amsterdam,	» 3709
F. T. Maas, Haarlem,	» 3686
C. H. Holle, Amsterdam,	» 3487
Chr. Cobelens, Haarlem,	» 2852
V. Ph. Braun, Beverwijk,	» 2760
J. G. v. d. Geest, Amersfoort,	» 2705
P. v. Essen, Halfweg,	» 2700
C. Alkemade Sr., Noordwijk-Binnen,	» 2373
W. v. Schaik, Noordwijk,	» 2399
M. Mulder, Haarlem,	» 2390
J. B. Lasschuit, idem	» 2331

's-Gravemoer, 4 Nov.: het bouwen van een heerenhuis, aldaar, onder beheer van den architect J. M. Marijnen, te Breda; ingekomen 11 bilj., als:

H. Michael, Loon-op-Zand,	f 9998
J. Schuller, Raamsdonk,	» 9600
C. Michael, Vrgh. Cappel,	» 9200
A. Michael, Aalburg,	» 9000
G. v. d. Velde, Breda,	» 8997
Jac. Koenen, Dongen,	» 8927
P. A. Hoppenbrouwers, Breda,	» 8700
J. Kleiner, idem	» 8480
P. Lijten, Raamsdonk,	» 8325
J. M. de Jong, Capelle,	» 8290
M. J. de Jong, 's-Gravemoer,	» 7327

Hoek, 4 Nov., voor den Goeschen polder: 1o. het verbeteren, onder profiel brengen en begrinden van 1235 M. grintweg; ingek. 5 bilj., als:

A. de Keuninck, Hoek,	f 1425
D. Tholens, Neuzen,	» 1340
D. de Doehler, idem	» 1301
J. Moortens, Hoek,	» 1279
J. de Broe Fz., idem	» 1176

2o. het aanleggen, verbeteren, enz. van 2028 M. grintweg; ingekomen 5 bilj., als:

J. Moertens, Hoek,	f 2990
D. Tholens, Neuzen,	» 2587
A. de Keuninck, Hoek,	» 2550
D. de Doehler, Neuzen,	» 2365.58
J. de Broe Fz., Hoek,	» 1947

Maastricht, 4 Nov.: het vierjarig onderhoud van de veerdammen, vaartuigen en al hetgeen verder behoort tot de rijksveeren op de rivier de Maas in Limburg, in 2 perc.

Perc. 1, ingek. 2 bilj., als:

		per jaar
M. v. Gasselt,	te Venloo,	f 183
J. Ubachs,	» Echt,	» 169
Raming		» 192

Perc. 2, ingek. 2 bilj., als:

J. M. v. Gasselt,	te Venloo,	f 2474
L. v. Gasselt,	» idem	» 1880
Raming		» 2840

Leiden, 4 Nov.: het afbreken van een woonhuis en het bouwen van een magazijn, onder beheer van den architect W. C. Mulder; ingek. 11 bilj., als:

A. Hardeman,	te Leiden,	f 5555
C. Filippo,	» idem	» 5504
F. J. Christiaanse,	» idem	» 5456
H. de Jongh,	» idem	» 5320
H. J. Sloots,	» idem	» 5169
Gebr. Caruso,	» idem	» 5121
J. Sirag,	» idem	» 5023
W. v. d. Drift,	» idem	» 5000
A. Verloog Jz.,	» idem	» 5000
A. v. 't Riet,	» idem	» 4869
G. J. de Nie,	» idem	» 4820

Amsterdam, 5 Nov., onder beheer der gemeente aldaar: 1o. het bestraten van het terrein bij het magazijn van geneesmiddelen te Amsterdam; ingekomen 12 bilj., als:

J. Poot,	Amsterdam,	f 1999
C. J. Maks,	idem	» 1921
K. Hollander, Gouda,		» 1894
C. Alberts, Nieuweramstel,		» 1789
A. Helsen,	Amsterdam,	» 1783
Meijer en Van de Coolwijk,	idem	» 1788
J. de Vries, Purmerend,		» 1780
J. Faas,	Amsterdam,	» 1750
Ph. Kriekaart,	idem	» 1724
A. Brugman, Zaandam,		» 1690
P. J. de Kock, Utrecht,		» 1680
D. W. Venemans, Amsterdam,		» 1675
Raming		» 1800

2o. het maken van eene loods bij het magazijn van geneesmiddelen te Amsterdam; ingek. 10 bilj., als:

J. Poot, Amsterdam,		f 2725
W. Greve, Buiksloot,		» 2680
K. J. B. v. Damme, Amsterdam,		» 2665
K. Hollander, Gouda,		» 2600
C. Alberts, Nieuweramstel,		» 2597
Meijer en Van de Coolwijk, Amsterdam,		» 2378
J. Schaafstra,	idem	» 2326
A. Brugman, Zaandam,		» 2290
W. A. Visser, Nieuweramstel,		» 2285
D. W. Venemans, Amsterdam,		» 2185
Raming		» 2400

Neuzen, 5 Nov.: het bouwen van twee loodsen tot berging van petroleum aan de Vlaschwijkscheweg, onder beheer van den architect J. Schevle Dz.; ingekomen 3 bilj., als:

W. Lensen,	te Neuzen,	f 630
Jac. Stoffels,	» idem	» 575
P. A. Mieles,	» idem	» 532

Gegund.

Delft, 5 Nov.: het bouwen van eene school en onderwijzerswoning voor de Chr.-Geref. gemeente, aldaar; minste inschr. N. Koomen, te Delft en P. de Graaf, te Pijnakker, voor f 6316.

Amsterdam, 5 Nov.: het bouwen van eene loods voor de West-Indische maildienst aan de De Ruijterkade te Amsterdam, onder beheer van den ingenieur-architect A. L. van Gendt; ingek. 48 bilj., als:

C. Kosters	te Amsterdam,	f 15,400
L. Vlosman,	» idem	» 14,885
L. J. Metz,	» Zalt-Bommel,	» 14,741
P. v. Essen,	» Halfweg,	» 14,300
Timmer en Furstner	» Amsterdam,	» 14,267
F. Streefland,	» Sliedrecht,	» 14,250
Meijer en Van de Coolwijk,	» Amsterdam,	» 14,217
H. Deutekom,	» idem	» 14,000
J. J. Gosling & Zn.,	» idem	» 13,890
A. Paans,	» idem	» 13,850
A. Aalders,	» idem	» 13,809
H. C. Dorlas,	» idem	» 13,800
J. v. Heuvelingen,	» idem	» 13,800
A. Kramers,	» idem	» 13,700
K. J. B. v. Damme,	» idem	» 13,660
F. Raapmakers,	» N.-Amstel,	» 13,620
J. F. Prenzler,	» Amsterdam,	» 13,590
Knipper en Vree,	» idem	» 13,580
E. H. Belle,	» idem	» 13,559
W. Greve,	» Buiksloot,	» 13,500
H. R. Hendriks,	» Os,	» 13,465
W. G. v. Berkum,	» Amsterdam,	» 13,464
F. G. Degenhardt,	» idem	» 13,450
R. Cruijff,	» idem	» 13,449
J. Stroobach,	» idem	» 13,343
G. Woud,	» idem	» 13,331
H. Schouten,	» idem	» 13,323
B. Cruijff,	» idem	» 13,296
G. Boon,	» idem	» 13,245
H. G. Scholten,	» idem	» 13,200
C. Rietsnijder,	» idem	» 13,130
B. v. Buuren,	» idem	» 13,000
G. D. v. Doorn,	» idem	» 12,975
H. Rietsnijder & Zn.,	» idem	» 12,970
Th. Ligthart,	» idem	» 12,928
P. Duinker,	» idem	» 12,900
P. v. d. Brun,	» idem	» 12,890
J. Smit,	» Weesp,	» 12,880
J. J. Bockholts,	» Amsterdam,	» 12,800
D. Cerijn & Zn., en A. J. de Haan,	» idem	» 12,780
H. J. Mookors,	» idem	» 12,359
P. Schmidt en E. Hermans,	» idem	» 12,350
D. Hegink,	» idem	» 12,290
D. Schut,	» idem	» 12,200
C. J. Maks Jz.,	» idem	» 12,180
W. J. v. d. Horst,	» idem	» 12,150
C. Alberts,	» N.-Amstel,	» 11,775
J. J. v. Greuningen,	» Amsterdam,	» 11,680

's-Hage, 6 Nov., onder beheer van het ministerie van waterst. enz.: 1o. het maken van glooiingen van 4 op 1 aan de koppen van 13 rijkskribben, gelegen aan den linkeroever van den IJsel, onder de gemeenten Brummen en Zutfen; ingek. 7 bilj., als:

J. H. v. Hezewijk Lobit,	f 9190
J. H. Hoijink, Pannerden,	» 8924
F. E. Terwindt, Pannerden,	» 8736
G. J. Mol, Kuilenburg,	» 8693
J. L. Pauwen, Pannerden,	» 8248
P. Holl, Zwolle,	» 8182
F. Louijen, Gorichem,	» 7980
Raming	» 7840

2o. het maken van werken tot verbetering van de rivier de Maas, boven en beneden het veer te Hoenza-Driel, onder de gemeente Driel; ingek. 3 bilj., als:

J. v. Vuuren, Zalt-Bommel,	f 9500
H. v. Aarssen Jz., Nieuwaal,	» 8888
F. Berenbakker Gz., Sliedrecht,	» 8329
Raming	» 8350

3o. het maken van de grondwerken, de kunst- en overgangswerken, de wachterswoningen en eenige verdere werken voor het gedeelte Maassluis—Hoek-van-Holland, van den spoorweg Rotterdam—Hoek-van-Holland; ingek. 10 bilj., als:

A. v. d. Vlies, Zalt-Bommel, en W. P. de Vries, Rossum,	f 417,000
M. C. de Jong P.Mz., Sliedrecht,	» 398,000
M. A. J. Taverne, 's-Hage,	» 364,730
A. Volker Lz., Sliedrecht en P. A. Bos, Gorichem,	» 356,500
W. Westerhof, Weesp,	» 338,900
W. Blankevoort Cz., Durgerdam,	» 330,800
L. de Rooy, Tilburg,	» 329,000

A. Terwindt, West-Pannerden en W. F. Weijers, Tilburg, / 315,700
J. Smit VII, Utrecht, » 291,000
Th. Verlaeren, Deventer, » 279,000
Raming » 349,000

Dieren, 6 Nov.: het bouwen van drie woningen, onder beheer van den architect M. K. Smit; ingek. 8 bilj.; minste inschr. Mulder, te Ellekom, voor / 2727.

Utrecht, 7 Nov.: het leveren van 20,000 stuks eiken wisselhouten dwarsliggers in 3 perc. en 10,000 stuks gecreosoteerde beukenhouten dwarsliggers in 3 perc.; minste inschr. waren:

perc. 1.	W. Scholten, Denekamp,	/ 7,389
» 2.	A. Scho. Ochtrup,	» 8,154
» 4.	H. Kooij Jr., Arnhem,	» 10,500
» 5.	W. Hoettger, Wezel.	» 10,290
» 5.	dezelfde,	» 15,878
» 6.	dezelfde,	» 8,489
» 7.	dezelfde,	» 8,338
» 9.	dezelfde,	» 11,078

Haarlem, 7 Nov.: de voorziening der boorden van het Noord-Hollandsch kanaal, (bestek no. 185 dienst '89—'90; ingek. 5 bilj., als:

A. Bos,	te Helder,	/ 4776
A. Prins Thz.,	» Sliedrecht,	» 4550
G. Honigh,	» Purmerend,	» 4540
J. Oldenburg,	» Bergen,	» 4094
A. Visser,	» Haarlem,	» 3900
Raming		» 4600

Arnhem, 7 Nov.: het bouwen van een rijtuigfabriek met magazijn en bovenwoningen aan den Velperweg te Arnhem, onder beheer van de architecten Van Gendt en Nieraad; ingek. 10 bilj., als:

H. v. d. Sand,	te Arnhem,	/ 28,200
D. J. Haldink,	» idem	» 27,440
H. Bolder,	» idem	» 26,090
Gebr. v. Daalen,	» idem	» 25,924
D. A. Roskam,	» idem	» 25,910
Lamb. Hasselbach,	» idem	» 25,600
J. v. d. Peppel,	» Nijmegen,	» 24,870
W. Wissing,	» Arnhem,	» 23,840
W. Lensink & Zn.,	» idem	» 22,278
G. J. T. Barenbrug,	» idem	» 19,973
Gegund.		

Apeldoorn, 7 Nov.: het bouwen van een woonhuis, op een terrein in Marialust te Apeldoorn, onder beheer van den architect J. A. Wijn; ingek. 10 bilj., als:

W. Oldenhof,	te Apeldoorn,	/ 6780
J. W. Wassink,	» idem	» 6444
J. W. Buitenhuis,	» idem	» 6271
C. Wegerif,	» idem	» 6193
L. Wegerif,	» idem	» 6140
W. Willemsen,	» idem	» 6087
J. v. d. Braak,	» idem	» 5838
A. Radstaak,	» idem	» 5697
T. Eijbers,	» idem	» 5498
F. W. Geurden,	» idem	» 5281

Groningen, 8 Nov.: het bouwen van een physisch laboratorium met motorgebouwtje te Groningen (herbesteding); ingek. 9 bilj., als:

A. Paans, Amsterdam,	/ 87,900
J. N. Kruisinga, Groningen,	» 87,650
K. J. R. v. Damme, Amsterdam,	» 87,350
J. v. Burk, Oosterbeek, en W. Wissing, Arnhem,	» 87,000
K. A. v. d. Berg en F. de Herder, Zwolle,	» 86,844
C. v. Straaten, Utrecht,	» 84,212
W. A. G. Jansen, idem	» 83,370
K. J. Kalt, Heerenveen,	» 83,369
A. Pastoor, Stedum,	» 81,216
Raming	» 76,100

Leeuwarden, 8 Nov.: het vernieuwen van de houten beschoeiing en het maken van eene steenglooiing langs de oude haven, te Stavoren; ingek. 25 bilj.;

hoogste inschr.	/ 38,900
minste » T. Klostermas, Hemelum, en H. Brouwer, Stiens,	» 26,874
Raming	» 28,600

Stavenisse, 8 Nov.: het verdedigen van den onderzeeschen oever door steenbestorting aan de waterkeering van het calamiteuse waterschap Stavenisse; ingekomen 4 bilj., als:

A. Oosters, Willemstad,	/ 4277
J. v. Eck, Hardinxveld,	» 4196
J. Roskam Cz., Sliedrecht,	» 4190
G. M. Lareij, Scherpenisse,	» 4089
Raming	» 4290

Amsterdam, 8 Nov.: het bouwen van stallen met remise in de Ruysdaelstraat en het verbouwen van de voormalige boterfabriek »Ruimzicht" aan den Amsteldijk, ten behoeve van de Amsterdamsche Tramomnibusmaatschappij, onder beheer van de architecten Van Rossum en Vuijk; van de 39 inschrijvers was de laagste J. F. Benzler alhier voor / 28850.

Nieuweramstel, 8 Nov.: het maken van een aanbouw en verdere werken aan de openbare school aan den Amsteldijk. Van de 13 inschrijvers was de minste W. Langenberg te Nieuweramstel voor / 13730.

BIJVOEGSEL

VAN

DE OPMERKER

van ZATERDAG 16 NOVEMBER 1889.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 18 Nov.

Maastricht, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud van de rijks-groote wegen in de prov. Limburg, ged. 4 jaren, van 1 Jan. '90—31 Dec. '93, in 8 perc. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur Behrens, beide te Maastricht. Aanw. gehouden. Raming per jaar: perc. 1 / 3870, perc. 2 / 9235, perc. 3 / 2660, perc. 4 / 7030, perc. 5 / 8335, perc. 6 / 10,875, perc. 7 / 5425, perc. 8 / 1375.

Amersfoort, te 11 uren, door burg. en weth.: het leveren en stellen van eene ijzeren balie langs de Langegracht, westzijde, ter lengte van 76 M.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van: *d.* den metalen bovenbouw van twee spoorwegbruggen; *b.* houtschroeven en spijkers; *c.* gegalvaniseerd-ijzeren emmers; *d.* ballaststoppers; *e.* ijzer; *f.* ketting en gaspijpen.

Huissen (Geld.), te 12 uren, door het R.-K. par. armbest., in het koffiehuis van J. A. Peters: het afbreken van bestaande gebouwen en het bouwen van een huis voor arme hulpbehoevende oude vrouwen. Inl. bij den architect G. te Riele Wz., te Deventer. Aanw. 18 Nov., te 11 uren. (*Zie advert. in n°. 44.*)

Arnemuiden (Zeel.), te 2 uren, door burg. en weth.: het afgraven, verhoogen en verzwaren der dijken van den Molenpolder dier gemeente.

Urk: het bouwen van eene pastorie voor de Herv. gemeente. Inl. bij den architect Van der Leij, aldaar.

Amsterdam, door J. W. Merkelbach J.Wz.: het verbouwen van perc. no. 89 aan het Damrak. Inl. bij den architect G. W. Vixseboxse.

Dinsdag, 19 Nov.

Amsterdam, te 10 uren, door den luitenant-kolonel, eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie: het leveren en stellen van hijschkranen en het leveren van wagens voor smal spoor op het terrein van het magazijn van geneesmiddelen te Amsterdam. Bilj. inzenden uiterlijk 18 Nov., vóór 3 uren. Raming / 1140.

Zoeterwoude (Z.-H.), te 10½ uren, door burg. en weth.: het ophalen van de asch en het vuilnis aan de Heerenstraat, singels enz.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van eene school met woning aan de Zomerhofstraat. Aanw. gehouden. (*Zie advert. in n°. 44.*)

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: bestek no. 301, het afbreken van de goederenloods en de overdekking van het overlaadperron, het maken van eene goederenloods, eene overdekking van het overlaadperron, en eenige diverse werken op het station Oldenzaal. Aanw. gehouden. Raming / 8400. (*Zie advert. in n°. 45.*)

Woensdag, 20 Nov.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van werken tot voortzetting der normaliseering van de rivier de Waal onder Dodewaard, Echteld en Druten, prov. Gelderland, tusschen de kilometerraaien 41 en 46 der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Castendijk, te Nijmegen. Aanw. gehouden. Raming / 89,600.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van werken tot normaliseering van de rivier de Waal onder Valburg, Dodewaard, Ewijk en Druten, prov. Gelderland, tusschen de kilometerraaien 35 en 41 der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Castendijk, te Nijmegen. Aanw. gehouden. Raming / 120,000.

Vlissingen, te 2 uren, door burg. en weth.: de levering van 60,000 stuks greskeien, (zoogenaamd retailles). Inl. bij den gemeentebouwmeester.

Donderdag, 21 Nov.

's-Bosch, te 10 uren, door burg. en weth.: het maken en stellen van eene loods tot berging van gascokes met verblijflokaal op een terrein der gemeente, gelegen aan de 2e-Nieuwstraat. Inl. bij den ingenieur-architect. Aanw. 18 Nov., te 10 uren.

Deventer, te 11 uren, door den architect G. te Riele Wz., in het koffiehuis van J. F. van Poorten: het bouwen van vijf heerenwoonhuizen en bijbehoorende werken, op bouwblok XXI van de »Graaf van Buren" aldaar. Aanw. 21 Nov., te 10 uren. (*Zie advert. in n°. 45.*)

's-Bosch, te 12 uren, door de firma A. C. van der Meulen & Zonen, in het café »het Parlement": het verbouwen van een magazijn met bovenhuis. Inl. bij den architect H. C. Dobbe, aldaar. Aanw. 20 Nov., te 11 uren.

Zuidlaren (Dr.), te 12 uren, door burg. en weth.: het verbouwen en vergrooten van de school aldaar, alsmede het aanbouwen van 3 lokalen, ingericht voor ruim 300 leerlingen, met bijlevering van ameublement. Aanw. 18 Nov., te 12 uren.

Haarlem, te 2½ uren, door burg. en weth.: het maken van riolering en bestrating in de Vooruitgangstraat, Verlengde-Teylerstraat en in de ten zuiden daarvan gelegen projectstraat, aldaar.

Venloo, te 3 uren, in het koffiehuis Lambertus, Geldersche poort: de levering van greskeien: 1o. 100,000 stuks 12/14; 2o. 3,000 stuks 16/16; 3o. 4,000 stuks 13/18.

Amersfoort, door den aannemer W. L. Leibbrandt: de stukadoor- en schilderwerken van de in-aanbouw-zijnde kazerne te Amersfoort.

Vrijdag, 22 Nov.

's-Hage, te 1 uur, door het best. van het kinderziekenhuis, in het café »zum Englischen Hof": het bouwen van een villa, bestemd voor kinderziekenhuis met bijbehoorende werken op een terrein, gelegen aan den hoek van de Laan-van-Meerdervoort en Tasmanstraat, te 's-Hage, met de levering van al het benoodigde. Inl. bij den ingenieur-architect A. L. van Gendt, te Amsterdam. (*Zie advert. in n°. 46.*)

Losser (Ov.), te 1 uur, door burg. en weth., in het hotel »de Ster": het bouwen van een schoolgebouw van twee lokalen, op een terrein gelegen te Oldenzaal.

Zaterdag, 23 Nov.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de rijkshulpschutsluis te Vreeswijk, met de daartoe noodige vernieuwingen en herstellingen, behoorende tot de werken van de vaart tusschen Amsterdam en Vreeswijk, ged. '90—'92. Inl. bij den hoofdingenieur in het 8e district, te Arnhem, den ingenieur te Utrecht, en den opzichter Van der Horst, te Vreeswijk. Aanw. gehouden. Raming / 3470.

Maandag, 25 Nov.

Maastricht, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van bestrate goten en het leveren en verwerken van onderhoudsmaterialen op het 1e, 3e en 4e perc. der rijks-groote wegen der 1e klasse in de prov. Limburg, in een perc. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur Behrens, beiden te Maastricht. Aanw. 18 Nov. Raming / 2150.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het maken van den onderbouw van eene dubbele basculebrug over de Singelgracht voor de Kinkerstraat;

2o. het maken en stellen van den metalen bovenbouw van eene dubbele basculebrug over de Singelgracht voor de Kinkerstraat. Inl. ten kantore van den stads-architect, op het raadhuis, kamers no. 101 en 96, van 11 tot 1 uur. (*Zie advert. in n°. 46.*)

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een groot auditorium in het universiteitsgebouw. Inl. ten kantore van den stads-architect, op het raadhuis, kamer no. 101, van 10 tot 12 uren. (*Zie advert. in n°. 46.*)

Dinsdag, 26 Nov.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de rijkswaterkeeringen bij Ter-Apel en Bourtange, behoorende tot de werken der Ruiten-A, in de prov. Groningen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Leeuwarden, den ingenieur en den opzichter Bauer, beide te Groningen. Aanw. 19 Nov. Raming / 465 per jaar.

Alkmaar, te 12 uren, door burg. en weth.: de levering van a 96,000 stuks Eem-afmetingen; b 519,000 stuks straatklinkers, Waalvorm, Vechtsteen, in 3 perc. en massa.

Woensdag, 27 Nov.

Utrecht, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen: het doen van voorzieningen aan de voormalige kazerne »het Kinderhuis" c. a. te Utrecht. Bilj. inzenden uiterlijk 26 Nov., vóór 3 uren. Raming / 7800.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van drie kribben en het verlengen, verbreeden en verhoogen van twee particuliere kribben, tot verbetering van de rivier den IJsel, langs de Marienwaarden beneden Wijhe, tusschen de kilometerraaien 90 en 91. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Escher, te Zutfen, en den opzichter Van Veen te Deventer. Aanw. 20 Nov. Raming / 6285.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het aanleggen van een strekdam met aanbechtingskrib aan den rechteroever der Nieuwe-Maas boven Vlaardingen, tusschen de kilometerraaien 151 en 153, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar Zee. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Welcker, te Rotterdam, en den ingenieur Roukart, te Maassluis. Aanw. 20 Nov., te 10½ uren. Raming / 69,500.

Donderdag, 28 Nov.

Haarlem, te 10 uren, door den majoor eerstaanwezend-ingenieur der genie, op het bureau der genie: het maken van doelen voor schietproeven te Schoorl. Bilj. inzenden uiterlijk 27 Nov., vóór 3 uren. Aanw. 23 Nov., te 11 uren. Raming / 84,000.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het planten van stroo en helm, het stellen van rietschuttingen enz. in de duinen op Texel en aan den vasten wal van Noord-Holland, ged. '90—'92, behoorende tot de rijkszeewerken in Noord-Holland, in 3 perc. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees, te Alkmaar, en de opzichters Koot, te Helder, en Koerman, te Petten. Aanw. 21 Nov. Raming per jaar: perc. 1 / 5000, perc. 2 / 10,000, perc. 3 / 9000.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der duinen op het eiland Vlieland, behoorende tot de zeewerken in Noord-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Keurenaar, te Hoorn, en den opzichter Jelgersma, te Vlieland. Aanw. 21 Nov. Raming / 3200 per jaar.

Vrijdag, 29 Nov.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud ged. '90—'92 van den rijksdam, de terp en den registreerenden getijmeter te Bat, behoorende tot de zeewerken in de prov. Zeeland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg, en den ingenieur, te Goes. Aanw. 22 Nov. Raming / 277 per jaar.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud ged. '90—'92 van de rijkswerken op de binnenreede, en van den registreerenden getijmeter te Brouwershaven, behoorende tot de zeewerken in de prov. Zeeland.

Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg, en den ingenieur, te Goes. Aanw. 22 Nov. Raming ƒ 347 per jaar.

's-Bosch, te 11 uren, door het kerkbest. der par. St.-Pieter, in een lokaal nabij de kerk: het bouwen van eene congregatiezaal met kapel. Inl. bij den architect J. Bolsius. Aanw. 27 Nov., te 10 uren.

Steenwijk, te 12 uren, door burg. en weth.: het graven van een scheepvaartkanaaltje en van de vergrooting van het riviertje de Aa, benevens het bouwen van de daarbijbehoorende bruggen, duikers en schutsluisje onder die gemeente. Inl. bij D. Kramer, te Havelte. Aanw. 18 Nov., te 12 uren.

Zaterdag, 30 Nov.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud van de Keulschevaart in de prov. Utrecht, ged. '90. Inl. bij den hoofdingenieur, te Arnhem, den ingenieur, te Utrecht, en den opzichter Van der Harst, te Vreeswijk. Aanw. 23 Nov. Raming ƒ 2860.

Dinsdag, 3 Dec.

Franeker, te 11 uren, door het dijksbest. der Vijf deelen zeedijken Binnendijks, in het Stationskoffiehuis van G. Voenstra: het maken van eene steenglooiing aan de zeewering, ter lengte van 400 M¹ en ter breedte van 19.80 M¹., met bijbehoorend aardwerk. Inl. bij den opzichter Lettinga, te Roptazijl. Aanw. 30 Nov., te 12 uren.

Woensdag, 4 Dec.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud van de schutsluizen en bijbehoorende werken te Nichtevecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht, en den ingenieur Kluit, te Amsterdam. Aanw. 27 Nov., te 12 uren. Raming ƒ 1875.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud van de voltooide werken van het Merwedekanaal van benoorden de schutsluis beweston Utrecht tot de Lek, onder de gemeenten Utrecht, Oudenrijn, Jutfaas en Vreeswijk, prov. Utrecht, ged. '90, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, den ingenieur Kemper, beiden te Utrecht, en den opzichter Olie, te Jutfaas. Aanw. 27 Nov., te 11 uren. Raming: perc. 1 ƒ 4010, perc. 2 ƒ 5530.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van werken tot voortzetting der verbetering van de rivier de Maas, tusschen de kilometerraaien 148 en 151 der rivierkaart, onder de gemeenten Bergen, prov. Limburg, en Boxmeer, prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé, te 's-Bosch, en den opzichter Kooreman, te Venlo. Aanw. 27 Nov. Raming ƒ 13,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het bouwen van wachterswoningen, het stellen van afrasteringen en overwegsluitingen voor het gedeelte Schiedam—Maassluis van den spoorweg Rotterdam—Hoek-van-Holland. Inl. bij den waarnemend eerstaanwezend-ingenieur der staatsspoorwegen, te Rotterdam. Aanw. 25 en 26 Nov., te 11 uren. Raming ƒ 47,700.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van werken tot voortzetting der normaliseering van de rivier de Waal, onder Elst, Valburg, Nijmegen en Beuningen, prov. Gelderland, tusschen de kilometerraaien 27 en 30 der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Castendijk, te Nijmegen. Aanw. 27 Nov. Raming ƒ 66,500.

Donderdag, 5 Dec.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het leggen van een dam langs het vaarwater in het Open IJ, buiten den afsluitdijk bij Schellinkwoude, en het afzanden der gronden, bestemd voor den aanleg eener visschershaven te IJmuiden. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur De Bruijn en den adspirant-ingenieur Marinkelle, beiden te Amsterdam. Aanw. 29 Nov. Raming ƒ 539,600. *(Herbesteding).*

Vrijdag, 6 Dec.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het het gebouw van het prov. best.: het vierjarig onderhoud van het rijkskanaal het Meppelerdiep, met de rijkssluizen te Zwartsluis en andere bijbehoorende werken in Overijsel, aanvangende 1 Jan. '90. Inl. bij den hoofdingenieur Reuvens, den ingenieur Mulder en den opzichter Augustijn, allen te Zwolle. Aanw. 29 Nov., te 11 uren. Raming ƒ 7470 per jaar.

Maandag, 9 Dec.

Groningen, te 6½ uren, door de raadscommissie voor de gasfabriek: de levering van grenen- en vurenhout, lood, zink, soldeersel, enz., rongen, spijkers enz., steen, kalk, cement, dakpannen, vloeren, estrikken enz., verfwerken, voerwerken, ijzer enz. Bilj. inzenden uiterlijk 9 Dec., vóór 12 uren.

Woensdag, 11 Dec.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de uitvoering van baggerwerk in het vaarwater van de rivier de Maas, tusschen de kilometerraaien 39 en 41 der rivierkaart, onder de gemeenten Obbicht en Grevenbicht, prov. Limburg. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé, te 's-Bosch, en den opzichter Willems, te Maastricht. Aanw. 4 Dec., te 12 uren. Raming ƒ 0.60 per M³.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het aanleggen van eene kade, het aanbrengen van rasmuingwerken en het plaatsen van ducdalven bij de schutsluis te Sint-Andries, behoorende tot de werken van de rivier de Waal, onder de gemeente Heerewaarden. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Castendijk, te Nijmegen. Aanw. 4 Dec. Raming ƒ 2400.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van werken tot beteugeling der doorvaart naar den afgedamden Maasarm boven de schipbrug te Hedel, aan den rechteroever der rivier de Maas, tusschen de kilometerraaien 24 en 25 der herziene rivierkaart, onder de gemeente Empel, prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé en den opzichter Groenen, beide te 's-Bosch. Aanw. 4 Dec. Raming ƒ 3600.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de aanleg van een gedeelte kanaal met bijbehoorende kunstwerken van nabij en benoorden den Haarrijn, gemeente Breukelen—Nijenrode, tot nabij en bezuiden den Zeylweg, gemeente Maarsen, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht, en den ingenieur Kluit, te Amsterdam. Aanw. 5 Dec., te 12 uren. Raming ƒ 215,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van baggerwerk tot voortzetting der verbetering van de rivier de Waal, tusschen Nijmegen en Tiel, tusschen de kilometerraaien XXVII en LVI der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Castendijk, te Nijmegen. Raming ƒ 0.17 per M³.

Woensdag, 18 Dec.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verdiepen van de beddingen der rivieren de Amer en het Oude-Maasje, onder de gemeente Made en Drimmelen, tusschen de kilometerraaien 53 en 58, behoorende tot de werken voor het verleggen van de uitmonding der rivier de Maas. Inl. aan het bureau voor de verlegging van den Maasmond te 's-Bosch. Aanw. 12 Dec., te 11 uren. Raming ƒ 188,000.

Vrijdag, 27 Dec.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van eene schutsluis met eenige bijbehoorende werken, deel uitmakende van de uitbreiding der sluis- en havenwerken te IJmuiden. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, en de ingenieurs De Bruyn en Du Croix, te Amsterdam. Aanw. 12 Dec. Raming ƒ 2,032,000.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Nieuweramstel, 8 Nov.: het maken van een tijdelijken aanbouw aan de school aan den Amsteldijk; ingekomen 14 bilj., waarvan 1 van onwaarde, als:

W. J. v. d. Horst, Amsterdam,		ƒ 4525
B. Kruijff,	idem	» 4500
H. Kroon, Nieuweramstel,		» 4485
D. H. Zeevat,	Amsterdam,	» 4480
H. Rietsnijder & Zn., idem		» 4480
W. Kroon, Nieuweramstel,		» 4460
T. G. Degenhardt,	Amsterdam,	» 4300
Meijer en Van Coolwijk,	idem	» 4280
C. Albers, Nieuweramstel,		» 3927
W. Greve, Buiksloot,		» 3902
A. P. Scheepens, Nieuweramstel,		» 3874
A. Aalders, Amsterdam,		» 3826
M. Langenberg, Nieuweramstel,		» 3730

Blerik, 8 Nov.: het bouwen eener villa, remise en bijgebouwen; ingekomen 9 bilj., als:

Van Hezik,	te Blerik,	ƒ 27,974
Bekkers,	» Venloo,	» 21,700
Spreeuwenberg,	» idem	» 21,445
Mulkens,	» idem	» 18,976
Mestrom,	» Maastricht,	» 18,800
Van Gasselt,	» Venloo,	» 18,774
Gielen,	» Kessel,	» 18,700
Bosman,	» Venloo,	» 18,670
Pollart,	» Roermond,	» 16,550

Amsterdam, 8 Nov.: het bouwen van stallen en remise in de Rustenburgerstraat en verbouwen van de voormalige boterfabriek »Ruimzicht", beide te Nieuweramstel, voor de Amsterdamsche Tram-omnibusmaatschappij, onder beheer van de architecten Van Rossem en Vuyk; ingek. 39 bilj., als:

W. J. v. d. Horst,	» Amsterdam,	ƒ 39,300
J. J. v. Greuningen,	» idem	» 38,880
V. Ph. Braun,	» Beverwijk,	» 36,800
A. T. Sleeswijk,	» Amsterdam,	» 35,675
Th. Ligthart,	» idem	» 33,600
G. Woud,	» idem	» 32,233
L. Pott,	» Buiksloot,	» 32,950
J. Smit,	» Weesp,	» 32,878
P. Schmidt en E. Hermans,	» idem	» 32,750
D. H. Zeevat,	» idem	» 32,700
R. Cruijff,	» idem	» 32,440
D. Beijink,	» idem	» 32,347
H. C. Dorlas,	» idem	» 32,339
C. J. Maks Jz.,	» idem	» 32,220
R. Cruijff,	» idem	» 32,200
H. J. Nederhorst,	» Gouda,	» 32,175
B. v. Buuren,	» Amsterdam,	» 32,000
D. Schut,	» idem	» 31,990
H. R. Hendriks,	» Os,	» 31,990
D. Oosterink,	» Amsterdam,	» 31,900
C. Alberts,	» N.-Amstel,	» 31,800
A. Paans,	» Amsterdam,	» 31,800
H. Rietsnijder & Zn.,	» idem	» 31,700
E. H. Helle,	» idem	» 31,487
Hollander,	» Gouda,	» 31,366
J. B. v. Damme,	» Amsterdam,	» 31,320
J. Stam,	» idem	» 31,240
Timmer en Furstner	» idem	» 30,650
W. G. v. Berkum,	» idem	» 30,158
Meijer en Van de Coolwijk,	» idem	» 29,913
W. Boom,	» idem	» 29,860
D. Cerlijn & Zn., en A. J. de Haan,	» idem	» 29,780
C. Kater,	» idem	» 29,537
P. v. d. Brum,	» idem	» 29,428
W. Greve,	» Buiksloot,	» 28,971
H. G. Scholtee,	» Amsterdam,	» 28,935
P. S. Rijnierse,	» idem	» 28,900
G. Boon,	» idem	» 28,888
J. F. Proudec,	» idem	» 28,650

Gegund

Arnhem, 8 Nov.: het bouwen van een burgerwoonhuis met bovenhuis en schilderswerkplaats onder beheer van den architect J. Kossink; ingekomen 9 bilj., als:

Gribnau,	te Arnhem,	ƒ 4262
Mullaart,	» idem	» 4251
Maatkamp,	» idem	» 4220
Rikke,	» idem	» 3946
Koenders,	» idem	» 3945
Lucasse,	» idem	» 3924
H. v. d. Sand,	» idem	» 3810
J. N. Jansen,	» idem	» 3646
Th. Rutten,	» idem	» 3604

Gegund aan J. N. Jansen.

Alkmaar, 8 Nov.: het bouwen van een woonhuis, voor rekening van P. Kluitman, onder beheer van den bouwkundige W. H. Matthysen; ingek. 9 bilj., als:

A. Mul,	te Alkmaar,	ƒ 9193
A. Bouwens,	» idem	» 8743
H. Dekker,	» idem	» 8500
J. Tesselaar,	» idem	» 7979.79
W. Vastinder,	» idem	» 7987
Grootegoed,	» idem	» 7878
J. Boom,	» idem	» 7649
M. Zonderhuis,	» idem	» 7563
Van der Waal,	» idem	» 7325

Amsterdam, 11 Nov., voor rekening der gemeente: 1o. het leveren van straatklinkers voor voetwegen; ingek. 12 bilj., als:

Erven Fonteijn, perc. 1 ƒ 1.42, perc. 2 ƒ 1.36 perc. 3 ƒ 1.38 per M³.

E. v. Holst,	4,000 M³	ƒ 1.27
J. Brunt,	14,000 »	» 1.39
N. v. Heukelom,	2,000 »	» 1.30
Wed. D. v. Langen & Zn.,	2,000 »	» 1.26
T. Mijnlieff Az.,	4,700 »	» 1.25
W. Arndt,	3,000 »	» 1.22
Canoy en Herfkens,	14,000 »	» 1.20
L. Hoos & Zn.,	4,000 »	» 1.35
Bonté en Bekker,	4,000 »	» 1.25
Wed. H. Kruijff & Zn.,	14,000 »	» 1.29
J. de Koning,	14,000 »	» 1.29

2o. de levering van Waalstraatklinkers voor rijwegen; ingek. 12 bilj., als:

Canoy en Herfkens,	5,000 M³	ƒ 1.15
W. Arndt,	5,000 »	» 1.19
Schavé,	2,000 »	» 1.12
R. v. Wijck,	6,000 »	» 1.17
N. v. Heukelom,	10,000 »	» 1.10
Gebr. Norman,	10,000 »	» 1.16
A. J. Bos,	3,000 »	» 1.13
Bonté en Bekker,	5,000 »	» 1.14
S. v. d. Poll,	8,000 »	» 1.18
denzelfde,	15,000 »	» 1.23
D. Terwindt,	2,500 »	» 1.19
Wed. D. v. Langen & Zn.,	5,000 »	» 1.14

Oostermeer (Fr.), 11 Nov.: het bouwen eener pastorie voor de Ned.-Geref. gemeente; ingek. 14 bilj., als:

K. Tolman, Boernbergum,	ƒ 3496
Cuperij, Marum,	» 3480
F. Osinga, Aalsum,	» 3437
Eppinga, Lippenhuizen,	» 3420
A. v. d. Wijk, idem	» 3343
Poelstra, Oudega,	» 3278
J. Bos, Twijzel,	» 3200
J. Duursma, Drachten,	» 3147
G. v. d. Wal, Kootstertille,	» 3120
T. v. Maanen, Garijp,	» 3097
P. Venk, Ureterp,	» 3088
J. Piekstra, Bergum,	» 2999
Polman, idem	» 2948
L. Eldering, Oostermeer,	» 2896

Gegund.

Maastricht, 11 Nov.: het verrichten van baggerwerk tot verbetering van het afwateringskanaal van de Noordervaart naar de Maas; ingek. 6 bilj., als:

G. J. Groot,	te St.-Anna,	ƒ 7200
G. Smeets,	» Maaseijck,	» 7161
P. J. H. Kampers,	» Weert,	» 6940
E. Mertens,	» idem	» 6640
J. Joosten,	» idem	» 6500
J. M. v. d. Berg,	» idem	» 6066
Raming		» 6480

Rotterdam, 12 Nov.: het bouwen van eene bewaarschool aan de Oranjeboomstraat, aldaar; ingekomen 6 bilj., als:

A. Roef,	te Kralingen,	ƒ 27,575
P. Bijlenburg,	» Rotterdam,	» 27,368
M. v. d. Spek,	» Hillegersberg,	» 26,298
W. Zonneveld,	» Kralingen,	» 26,125
P. Vermeijden Az.,	» Rotterdam,	» 25,930
A. Kos Koolhaalder,	» idem	» 25,725

Gegund.

Rotterdam, 12 Nov.: het onderhoud van den straatweg tusschen Schiedam en Delfshaven; ingek. 5 bilj., als:

C. Haak,	te Rotterdam,	ƒ 3400
D. Varkevisser,	» Ouwerschie,	» 2925
H. Reedijk,	» Vlaardingen,	» 2925
P. Spaans,	» Oegstgeest,	» 2560
C. de Bruin,	» Ouwerschie,	» 2525

Exloo (gem. Odoorn), 12 Nov., voor rekening der gemeente: 1o. het bouwen van een school met 4 lokalen, met ameublement en onderwijzerswoning te Valtervеen; ingek. 8 bilj., als:

	school	woning	massa
A. v. Veen, Vries,	ƒ 13,200	ƒ 5200	ƒ 18,200
P. v. d. Berg, Onstwedde,	12,184	5231	17,415
H. Steenstra, Zuidlaren,	12,700	4925	17,350
G. v. Ruiten, Wedde-Winschoten,	12,400	5000	17,250
J. L. de Vries, Oldeholtpade,	11,700	5700	17,098
J. Linzel en J. Benus, Stadskanaal,	12,300	4800	16,789
S. W. de Boer, N.-Weerdinge,	12,178	4790	16,767
G. Hensema, O.-Pekela,	ƒ 12,200	ƒ 4700	ƒ 16,220
Raming	12,600	4600	17,300

2o. het bouwen van eene school met 2 lokalen, ameublement en onderwijzerswoning te Exloermond; ingekomen 8 bilj., als:

	school	woning	massa
S. W. de Boer, N.-Weerdinge,	ƒ 7962	ƒ 5320	ƒ 13,070
J. L. de Vries, Oldeholtpade,	7600	5700	12,850
G. v. Ruiten, Wedde-Winschoten,	7900	5200	12,800
A. v. Veen, Vries,	7400	5400	12,700
H. Steenstra, Zuidlaren,	7273	5350	12,500
P. v. d. Berg, Onstwedde,	7537	4677	12,214
G. Hensema, O.-Pekela,	7300	4800	11,787
J. Linzel en J. Benus, Stadskanaal,	7172	4300	11,472
Raming	7500	4300	11,800

's-Hage, 13 Nov., onder beheer van het ministerie van waterst. enz.: 1o. de uitvoering van baggerwerk in de Boven-Merwede; ingek. 4 bilj., als:

	per M³
T. Volker, Dordrecht,	ƒ 0.14
A. Volker Lz., Sliedrecht,	» 0.125
C. Bos Az., Dordrecht,	» 0.115
L. Kalis Kz., Sliedrecht,	» 0.098
Raming	» 0.11

2o. het inrichten van eenige benedenlokalen van het laboratorium aan de Kalvermarkt te 's-Hage, tot bergplaats van archiefstukken van het departement van oorlog; ingek. 17 bilj., als:

H. v. Bergen Henegouwen, 's-Hage,		ƒ 4750
J. v. d. Elshout Gz., Scheveningen,		» 4747
J. Steffens, 's-Hage,		» 4742
C. Alkemade Sr., Noordwijk,		» 4666
W. C. v. Rijswijk en H. Posthuma, 's-Hage,		» 4660
C. Langmuur,	idem	» 4516
M. A. J. Taverne,	idem	» 4465
M. Houtman en J. A. Houtman,	idem	» 4448
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis,		» 4440
H. v. Oortmerssen, Delft,		» 4397
C. W. de Vos,	's-Hage,	» 4348
L. v. Soest,	idem	» 4345
A. de Waard en J. C. Diercks,	idem	» 4315
J. Ph. Reeser Ez.,	idem	» 4234
B. Nieuwenhuysen,	idem	» 4173
J. H. de Swart & Zn.,	idem	» 4164
H. v. Wort, Scheveningen,		» 3973
Raming		» 4024

Grouw, 13 Nov.: het dempen, en rioleeren der Waagshaven, het maken van een walbeschoeiing, en kade, waarna dit geheele terrein te bestraten; ingekomen 5 bilj., als:

H. Bienna, Borum,	ƒ 3089
H. Eldering, Suameer,	» 3073
H. Sterk, Oostermeer,	» 2790
H. Joh. v. d. Schaaf, Grouw,	» 2435
P. A. Bottenga, Leeuwarden,	» 2428

De gunning wordt 8 dagen in beraad gehouden.

Naarden, 13 Nov.: het maken van eene bad- en zweminrichting te Naarden, onder beheer der genie, aldaar (2e herbesteding); ingekomen 8 bilj., als:

C. W. de Gooijer,	te Naarden,	ƒ 3210
N. Mahl,	» Muiden,	» 3200
A. Verschuren,	» Bussum,	» 3145
J. Schouten,	» Vianen,	» 3105
H. J. Wansink,	» Naarden,	» 2975
E. J. Jurriens,	» idem	» 2950
J. J. Aarts,	» idem	» 2675
J. H. v. Asperen,	» idem	» 2600
Raming		» 2500

Zusteren (L.), 13 Nov.: de restauratie van het kerkgebouw;

hoogste inschr.	Van Geffen, 's-Bosch,	ƒ 18,666
minste »	Ballen, Uikhoven,	» 8,007

Nieuwerkerk, 13 Nov.: het leveren en verwerken van 1550 scheepston stortsteen, tot verdediging van den onderzeeschen oever aan den zuidhoek van den polder »de Vier bannen in Duiveland"; ingek. 6 bilj., als:

A. v. Popering Dz., Bruinisse,	ƒ 3645
A. Oosters, Willemstad,	» 3587
J. v. Strien, Zierikzee,	» 3499
A. M. Langeveld, Rotterdam,	» 3132
J. v. Eck, Hardinksveld,	» 3051.30
P. A. v. d. Velde, Neuzen,	» 3048

Gegund.

Bodegraven, 12 Nov.: het onderhouden van en het doen van eenige herstellingen aan den straatweg van Bodegraven naar Gouda, met de daartoe behoorende zijwegen en de daarin liggende kunstwerken, van 1 Jan. '89—31 Dec. '92; ingek. 9 bilj., als:

W. v. Ingen, Bodegraven,	ƒ 2740
P. Joh. Christiaanse, Leiden,	» 2590
Joh. Vlasman, Alfen,	» 2502
Jac. v. Lokhorst, idem	» 2497
Dk. Varkevisser, Overschie,	» 2478
P. Vermeer Jz., Gouda,	» 2467

Ph. Vertruggen, Waddinksveen, f 2334
W. Bokhoven, Gouda, » 2297
C. Groeneschegg, Reeuwijk, » 2277
Gegund.

Haarlem, 14 Nov.: het uitvoeren van baggerwerken in zijkanaal K (naar Nieuwendam) behoorende tot de werken van het Noordzeekanaal bestek no. 189, dienst '89; ingek. 4 bilj., als:
A. Visser, Haarlem, f 1480
B. v. d. Bosch, Nieuwendam, » 1238
W. Goedkoop Dz., Amsterdam, » 1190
A. Volker Lz., Sliedrecht, » 900
Raming » 1300

Middelburg, 14 Nov., voor rekening van den polder Walcheren: 1o. het nieuw aanleggen van drie rijshoofden op het noorderstrand der Noordwatering tusschen de strandpalen 48 en 51; ingekomen 7 bilj., als:
A. Foudraine, Goes, f 21,500
B. den Exter v. d. Brink, Krabbendijke, » 21,209
Corn. Bos Az., Dordrecht, » 20,940
P. J. Visser, Hansweerd, » 20,890
D. De Kok, Geldermalsen, en W. Baggerman, Nederhemert, » 20,480
J. v. d. Plas, Hardinxveld, » 19,219
J. v. d. Hoek, Middelburg, » 18,428

2o. het bestorten van den onderzeeschen oever a tusschen de dijkpalen nos. 18 en 19, 21 en 22 aan de Noordwatering: ingek. 1 bilj., van P. A. van de Velde, te Neuzen, voor f 15,890.

b. tusschen de dijkpalen nos. 37 en 41 aan de Zuidwatering; ingekomen 2 bilj., als:
P. A. v. d. Velde, Neuzen, f 14,948
C. v. d. Hooft, idem » 14,474

3o. het leveren van 350,000 stuks straatklinkers; ingek. 2 bilj., als:
per 1000
Wed. W. S. Bloem & Zonen, Weurt, f 13.16
Gebr. Terwindt, Arnhem, » 12.88

Middelburg, 14 Nov.: het herstellen of vernieuwen van eenige prov. waterstaatswerken en wegen, met hun onderhoud, ged. drie jaren, in te gaan 1 Jan. '90, in 18 perc.
Perc. 1, ingek. 6 bilj., als:
L. v. Popering, Bruinisse, f 6250
J. Lammens, Zierikzee, » 6000
M. v. d. Linden idem » 5987
A. v. Popering, Bruinisse, » 5976
C. Bolier, idem » 5757
H. C. v. d. Ende, Zierikzee, » 5678
Perc. 2, ingek. 2 bilj., als:
C. Bolier, Bruinisse, f 620
A. v. Popering, idem » 589
Perc. 3, ingek. 2 bilj., als:
L. E. Roozemond, Stavenisse, f 440
R. L. v. Bezooijen, St.-Maartensdijk, » 389
J. de Rijke, Stavenisse, » 374
P. Moerland, idem » 342.10
Perc. 4, ingek. 1 bilj. van J. de Jonge, Kapelle, voor f 3200.
Perc. 6, ingek. 2 bilj., als:
D. W. Bloem, Weerd, f 2295
J. de Jonge, Kapelle, » 2197
Perc. 10, ingek. 1 bilj. van M. Schippers, te Kortgene, voor f 720.
Perc. 9 en 10, ingek. 2 bilj., als:
L. D. v. d. Linde, Kortgene, f 1575
M. Schippers, idem » 1480
Perc. 15, ingek. 3 bilj., als:
M. v. d. Hoek, Neuzen, f 4580
J. F. Adriaansens-Polvliet, Walsoorden, » 4460
C. v. d. Hooft, Neuzen, » 4390
Perc. 16, ingekomen 4 bilj., als:
C. v. d. Hooft, Neuzen, f 9580
A. Tholen, idem » 8960
P. A. Adriaansens, Groenendijk (Hontenisse), » 8900
J. F. Adriaansens-Polvliet, Walsoorden, » 8788
Perc. 17, ingek. 2 bilj., als:
J. F. Adriaansens-Polvliet, Walsoorden, f 569
P. A. Adriaansens, Groenendijk (Hontenisse), » 567
Perc. 18, ingekomen 2 bilj., als:
P. Krijger & Zn., Middelburg, f 691
J. M. v. Dithmars & Zn., idem » 578
perc. 1, 2 en 3, ingek. 3 bilj., als:
A. v. Popering, Bruinisse, f 6799
D. W. Bloem, Weerd, » 6850
H. C. v. d. Ende, Zierikzee, » 6778
Perc. 4, 5, 6, 7 en 8, ingek. 4 bilj., als:
C. de Wilde, Kattendijke, f 6585
B. den Exter v. d. Brink, Krabbendijke, » 6394
P. J. Visser, Kruiningen, » 6290
A. Foudraine, Goes, » 6377
Perc. 11, 12, 13 en 14, ingek. 4 bilj., als:
A. Rissouw, Groede, f 14,567
P. W. v. Hattum, Zalt-Bommel, » 14,475
A. v. Male, Schoondijke, » 14,359
P. Monjé, Breskens, » 13,464
Voor de perc. 5, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14, elk afzonderlijk, en voor de gecombineerde perceelen 15 tot en met 17 waren geen bilj. ingekomen.

Groningen, 14 Nov.: het uitvoeren van verbeteringen aan openbare schoolgebouwen, met bijlevering van al het benoodigde; ingekomen 14 bilj.; minste inschr. J. R. Jansen, te Groningen, voor f 9428.

Rijsenburg, 14 Nov.: de vergrooting van het gesticht; ingekomen 16 bilj., als:
M. Mees, 's-Bosch, f 13,400
P. Fr. Dusee, Tilburg, » 13,175
P. W. Dessing, Gouda, » 13,100
H. R. Hendriks, Os, » 12,850
J. Bouwman, IJselstein, » 12,700
A. de Groot, idem » 12,560
J. Brinkhof, Odijk, » 12,397
J. Ph. Muhlstaff, Leiden, » 11,719
G. v. Rassel, Utrecht, » 11,579
A. H. Meerdink, Doorn, » 11,550
G. Kuhne, Utrecht, » 11,408
R. Hazenberg, Driebergen, » 11,480
J. v. Hees, Utrecht, » 11,100
Th. Nieuwboer, idem » 11,090
J. H. Vos, idem » 10,990
M. Tukkink, Driebergen, » 10,471

's-Hage, 15 Nov.: de inrichting van perceel no. 953 op de Voorstraat te Franeker, tot post- en telegraafgebouw met directeurswoning; ingek. 6 bilj., als:
W. Annema, te Franeker, f 4088
Lipe Schuitmaker, » Peins, » 3940
P. du Bois, » Franeker, » 3769
I. Terpstra, » idem » 3750
G. Th. Dopheide, » idem » 3380
C. IJsbrandij, » idem » 3293
Raming » 3300

Nieuweramstel, 15 November: het maken van de aanlegsteigers met bijbehoorende werken voor het veer der stoomponten in den Amstel; ingek. 4 bilj.; minste inschrijver C. van der Graaf aldaar, voor f 11,667

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 23 NOVEMBER 1889.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 25 Nov.

Maastricht, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van bestrate goten en het leveren en verwerken van onderhoudsmaterialen op het 1e, 3e en 4e perc. der rijks-groote wegen der 1e klasse in de prov. Limburg, in een perc. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur Behrens, beiden te Maastricht. Aanw. gehouden. Raming f 2150.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:
1o. het maken van den onderbouw van eene dubbele basculebrug over de Singelgracht voor de Kinkerstraat;
2o. het maken en stellen van den metalen bovenbouw van eene dubbele basculebrug over de Singelgracht voor de Kinkerstraat. Inl. ten kantore van den stads-architect, op het raadhuis, kamers no. 101 en 96, van 11 tot 1 uur. (*Zie advert. in n°. 46.*)

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een groot auditorium in het universiteitsgebouw. Inl. ten kantore van den stads-architect, op het raadhuis, kamer no. 101, van 10 tot 12 uren. (*Zie advert. in n°. 46.*)

Orten (N.-Br.), te 2 uren, door den aannemer Versteijne: het glas- en verfwerk van het klooster, scholen en bijgebouwen te Orten.

Dinsdag, 26 Nov.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de rijkswaterkeeringen bij Ter-Apel en Bourtange, behoorende tot de werken der Binnen-A, in de prov. Groningen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Leeuwarden, den ingenieur en den opzichter Bauer, beide te Groningen. Aanw. gehouden. Raming f 463 per jaar.

Alkmaar, te 12 uren, door burg. en weth.: de levering van a 96,000 stuks [illegible]; b 140,000 stuks straatklinkers, Waalvorm, Vechtsteen, in 3 perc. en massa.

Woensdag, 27 Nov.

Utrecht, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen: het doen van voorzieningen aan de voormalige kazerne »het Kinderhuis" c. a. te Utrecht. Bilj. inzenden uiterlijk 26 Nov., vóór 3 uren. Raming f 3800.

Deventer, te 10 uren, door burg. en weth.: het maken van eene onderschoeiing langs een gedeelte van de Handelskade, aldaar, met bijbehoorend grondwerk. Aanw. 25 Nov., te 10 uren.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van drie kribben en het verlengen, verbreeden en verhoogen van twee particuliere kribben, tot verbetering van de rivier den IJsel, langs de Marlerwaarden beneden Wije, tusschen de kilometerraaien 90 en 91. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Escher, te Zutfen, en den opzichter Van Veen te Deventer. Aanw. gehouden. Raming f 6285.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het aanleggen van een strekdam met aanhechtingskrib aan den rechteroever der Nieuwe-Maas boven Vlaardingen, tusschen de kilometerraaien 151 en 153, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar Zee. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Welcker, te Rotterdam, en den ingenieur Henket, te Maassluis. Aanw. gehouden. Raming f 69,500.

Donderdag, 28 Nov.

Haarlem, te 10 uren, door den majoor eerstaanwezend-ingenieur der genie, op het bureau der genie: het maken van doelen voor schietproeven te Schoorl. Bilj. inzenden uiterlijk 27 Nov., voor 3 uren. Aanw. gehouden. Raming f 84,000.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het planten van stroo en helm, het stellen van rietschuttingen enz. in de duinen op Tessel en aan den vasten wal van Noord-Holland, ged. '90—'92, behoorende tot de rijkszeewerken in Noord-Holland, in 3 perc. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees, te Alkmaar, en de opzichters Koot, te Helder, en Kooreman, te Petten. Aanw. gehouden. Raming per jaar: perc. 1 f 5000, perc. 2 f 10,000, perc. 3 f 9000.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der duinen op het eiland Vlieland, behoorende tot de zeewerken in Noord-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Keurenaer, te Hoorn, en den opzichter Jelgersma, te Vlieland. Aanw. gehouden. Raming f 3200 per jaar.

Spijkerboor (N.-H.), te 12 uren, door dijkgraaf en heemraden van het waterschap »de Starnmeer en Kanerhop", in het »Heerenhuis": het vernieuwen, herstellen en onderhouden van drie watermolens, benevens het verrichten van alle binnen- en buitenwerken van het waterschap ged. 1 jaar. Inl. bij den opzichter G. Kouken, aldaar.

Haarlem, te 3 uren door burg. en weth.: het maken van een houten beschoeiing langs de Heerenvest, alsmede het aanvullen en onder profiel brengen van het talud, aldaar.

Klaaswaal (Z.-H.), te 3 uren, door de commissie tot wegverbetering in de Hoeksche waard, bij P. Bakker: het driejarig onderhoud van 1 Jan. '90—'93 der grintwegen van Godschalkoord over Mijns-Heerenland en Maasdam tot 's-Gravendeel, en van Cillaarshoek over Klaaswaal tot den Klein-Zuid-Beierlandschenweg met een zijtak naar Westmaas, over eene lengte van 26,910 M.; jaarlijks benoodigd 1000 M³ grint. Inl. bij den architect H. Beljers, te Puttershoek.

Amsterdam, te 3 uren, door het best. van het burgerziekenhuis, in het paviljoen van het Vondelpark: het maken van de funderingwerken voor eenige bijgebouwen, benevens het optrekken van een ontranggebouwtje achter het hoofdgebouw, op het terrein aan de Linnaeusstraat te Amsterdam, met de levering van alle materialen en arbeidsloonen. Inl. bij den ingenieur A. L. van Gendt, te Amsterdam. (*Zie advert. in n°. 47.*)

Vrijdag, 29 Nov.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud ged. '90—'92 van den rijksdam, de terp en den registreerenden getijmeter te Bat, behoorende tot de zeewerken in de prov. Zeeland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg, en den ingenieur, te Goes. Aanw. gehouden. Raming f 277 per jaar.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud ged. '90—'92 van de rijkswerken op de binnenreede, en van den registreerenden getijmeter te Brouwershaven, behoorende tot de zeewerken in de prov. Zeeland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg, en den ingenieur, te Goes. Aanw. gehouden. Raming f 347 per jaar.

Maastricht, te 10 uren, in het gebouw van het prov. best.: de levering aan het hertogdom Limburg van 200 stuks hardsteenen palen. Inl. bij den ingenieur van den prov. waterstaat. Raming f 600.

's-Bosch, te 11 uren, door het kerkbest. der par. St.-Pieter, in een lokaal nabij de kerk: het bouwen van eene congregatiezaal met kapel. Inl. bij den architect J. Bohlius. Aanw. 27 Nov., te 10 uren.

Steenwijk, te 12 uren, door burg. en weth.: het graven van een scheepvaartkanaaltje en van de vergrooting van het riviertje de Aa, benevens het bouwen van de daarbijbehoorende bruggen, duikers en schutsluisje onder die gemeente. Inl. bij D. Kramer, te Havelte. Aanw. gehouden.

Amersfoort, te 1 uur, door dijkgraaf en hoogheemraden van den Bunschoter Veen- en Veldendijk, in Amicitia: het onderhouden van den grintweg, strekkende van Spakenburg over en langs Veldendijk en den Eemlandschendijk tot aan den Baar- en Bisschopsweg onder Baarn, lang circa 8560 M., ged. 3 jaren, van '90—'92.

Zaterdag, 30 Nov.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud van de Keulschevaart in de prov. Utrecht, ged. '90. Inl. bij den hoofdingenieur, te Arnhem, den ingenieur, te Utrecht, en den opzichter Van der Horst, te Vreeswijk. Aanw. gehouden. Raming f 2880.

Maandag, 2 Dec.

Groningen, te 12¾ uren, door burg. en weth.: het uitvoeren van werken voor de verbetering van de gemeentelijke bad- en zweminrichting, met bijlevering van al het benoodigde. Bilj. inzenden uiterlijk 30 Nov., vóór 4½ uren.

's-Hage, te 1½ uren, door burg. en weth.: het graven en dempen eener vaart, metselen van funderingen en divers grondwerk, ten behoeve van de gemeente-gasfabriek.

Amsterdam, door de Holl. IJzeren spoorwegmaatschappij, in kamer 46 van het centraal administratiegebouw: bestek no. 447/4, het maken van de aarde- en spoorbaan tot aansluiting van den spoorweg Schiedam—Hoek-van-Holland, aan den Hollandschen spoorweg nabij het station Schiedam. Raming f 22,400. (*Zie advert. in n°. 47.*)

Dinsdag, 3 Dec.

Franeker, te 11 uren, door het dijksbest. der Vijf deelen zeedijken Binnendijks, in het Stationskoffiehuis van G. Veenstra: het maken van eene steenglooiing aan de zeewering, ter lengte van 400 M¹ en ter breedte van 19.80 M¹., met bijbehoorend aardwerk. Inl. bij den opzichter Lettinga, te Roptazijl. Aanw. 30 Nov., te 12 uren.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: bestek no. 502, het leveren en leggen van gegoten-ijzeren waterleidingsbuizen met toebehooren, ter verbinding van het waterreservoir met de Leeuwarder waterleiding en het maken van waschinrichtingen in de locomotievenloods op het station Leeuwarden. Aanw. 26 Nov., te 12 uren. (*Zie advert. in n°. 47.*)

Woensdag, 4 Dec.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud van de schutsluizen en bijbehoorende werken te Nichtevecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht, en den ingenieur Kluit, te Amsterdam. Aanw. 27 Nov., te 12 uren. Raming f 1875.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud van de voltooide werken van het Merwedekanaal van benoorden de schutsluis bewesten Utrecht tot de Lek, onder de gemeenten Utrecht, Oudenrijn, Jutfaas en Vreeswijk, prov. Utrecht, ged. '90, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, den ingenieur Kemper, beiden te Utrecht, en den opzichter Olie, te Jutfaas. Aanw. 27 Nov., te 11 uren. Raming: perc. 1 f 4010, perc. 2 f 5330.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van werken tot voortzetting der verbetering van de rivier de Maas, tusschen de kilometerraaien 148 en 151 der rivierkaart, onder de gemeenten Bergen, prov. Limburg, en Boxmeer, prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parré, te 's-Bosch, en den opzichter Kooreman, te Venloo. Aanw. 27 Nov. Raming f 13,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het bouwen van wachterswoningen, het stellen van afrasteringen en overwegafsluitingen voor het gedeelte Schiedam—Maassluis van den spoorweg Rotterdam—Hoek-van-Holland. Inl. bij den waarnemend eerstaanwezend-

ingenieur der staatsspoorwegen, te Rotterdam. Aanw. 25 en 26 Nov., te 11 uren. Raming f 47.700.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van werken tot voortzetting der normaliseering van de rivier de Waal, onder Ehl, Valburg, Nijmegen en Beuningen, prov. Gelderland, tusschen de kilometerraaien 27 en 30 der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Castendijk, te Nijmegen. Aanw. 27 Nov. Raming f 60,500.

Amsterdam, te 11 uren, door den schout-bij-nacht, directeur en kommandant der marine: het bouwen van een steenkolenmagazijn aan den noordelijken oever van het Noordzeekanaal in polder VII, met de verruiming van het kanaal voor het magazijn en den aanleg van steigers. Aanw. 28 Nov., te 12 uren.

Amsterdam, te 11 uren, door den directeur en commandant der marine: de levering van ongeboord en geboord bouwwerk.

Donderdag, 5 Dec.

Middelburg, te 10 uren, door Gedep. Staten van Zeeland, in de Abdij: het doen van herstellingen aan- en het onderhoud gedurende 3 jaren, ingaande 1 Jan. '90, van de drijvende aanlegplaats, de steenkolenbergplaats en het gebouw voor den prov. stoombootdienst op de Westerschelde te Vlissingen. Inl. bij den hoofdingenieur en den opzichter L. R. Plasschaert, beide te Middelburg. (Herbesteding.)

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het leggen van een dam langs het vaarwater in het Open IJ, buiten den afsluitdijk bij Schellingwoude, en het afzanden der gronden, bestemd voor den aanleg eener visschershaven te IJmuiden. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur De Bruijn en den adspirant-ingenieur Marinkelle, beiden te Amsterdam. Aanw. 29 Nov. Raming f 530,000. *(Herbesteding).*

Vrijdag, 6 Dec.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vierjarig onderhoud van het rijkskanaal het Meppelerdiep, met de rijkssluizen te Zwartsluis en andere bijbehoorende werken in Overijsel, aanvangende 1 Jan. '90. Inl. bij den hoofdingenieur Beurens, den ingenieur Mulder en den opzichter Augustijn, allen te Zwolle. Aanw. 29 Nov., te 11 uren. Raming f 7470 per jaar.

Zaterdag, 7 Dec.

Amsterdam, te 12 uren, door dijkgraaf en heemraden van den Amstel en Nieuwer-Amstel, in het gebouw „Odéon":

1o. het eenjarig onderhoud van 1 Jan. '90 af, van het Amstelkanaal, de Bocht en de Aar, met de voorwallen, bruggen, wegen en andere werken, onder beheer van het heemraadschap;

2o. het leveren van grint, puin, klei en andere materialen op de wegen en de voorwallen;

3o. het leveren van nieuwe en oude bestratingswerken met annex puinverveer. Inl. bij den algemeenen opzichter A. de Groot, te Ouderkerk a/d. Amstel.

Maandag, 9 Dec.

Groningen, te 6½ uren, door de rechtscommissie voor de gasfabriek: de levering van grenen- en vurenhout, hout, zink, soldeersel, enz., moeren, spijkers enz., steen, kalk, cement, dakpannen, vloeren, estrikken enz., verfwerken, voerwerken, ijzer enz. Bilj. inzenden uiterlijk 9 Dec., vóór 12 uren.

Dinsdag, 10 Dec.

Heerenveen, te 8 uren: het bouwen van een huis, bestemd voor kantoor van Gebr. Mispelblom Beijer, en voor woning. Aanw. 3 Dec., te 1 uur.

Woensdag, 11 Dec.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de uitvoering van baggerwerk in het vaarwater van de rivier de Maas, tusschen de kilometerraaien 39 en 41 der rivierkaart, onder de gemeenten Obbicht en Grevenbicht, prov. Limburg. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Stoijn Parvé, te 's-Bosch, en den opzichter Willems, te Maastricht. Aanw. 4 Dec., te 12 uren. Raming f 0.00 per M³.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het aanleggen van eene kade, het aanbrengen van remmingwerken en het plaatsen van ducdalven bij de schutsluis te Sint-Andries, behoorende tot de werken van de rivier de Waal, onder de gemeente Heerewaarden. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans te 's-Hage, en den ingenieur Castendijk, te Nijmegen. Aanw. 4 Dec. Raming f 2400.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van werken tot beteugeling der doorvaart naar den afgedamden Maasarm boven de schipbrug te Hedel, aan den rechteroever der rivier de Maas, tusschen de kilometerraaien 24 en 25 der herziene rivierkaart, onder de gemeente Engel, prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans te 's-Hage, den ingenieur Stoijn Parvé en den opzichter Greven, beide te 's-Bosch. Aanw. 4 Dec. Raming f 3000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de aanleg van een gedeelte kanaal met bijbehoorende kunstwerken van nabij en benoorden den Haarrijn, gemeente Breukelen—Nijenrode, tot nabij en bezuiden den Zoylweg, gemeente Maarsen, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht, en den ingenieur Kluit, te Amsterdam. Aanw. 5 Dec., te 12 uren. Raming f 215,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van baggerwerk tot voortzetting der verbetering van de rivier de Waal, tusschen Nijmegen en Tiel, tusschen de kilometerraaien XXVII en LVI der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Castendijk, te Nijmegen. Raming f 0.17 per M³.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van baggerwerk in de Oude-Maas bij Nederhoven. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom en den opzichter De Kiewit, beide te Dordrecht. Aanw. 3 Dec. Raming f 0.16 per M³.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de verruiming van het Penantsgat en aflamming van het Waaigat op het Zwartewater, tusschen de kilometerraaien 7 en 9, onder de gemeente Zwollerkerspel, in de prov. Overijsel. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Escher, te Zutfen, en den opzichter Messer, te Genemuiden. Aanw. 4 Dec. Raming f 19,000.

's-Hage, te 1 uur, ten behoeve van 's rijks overzeesche bezittingen, in een der lokalen van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen: de levering van diverse materialen, gereedschappen enz., in 66 perc.

Donderdag, 12 Dec.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der rijkszeewerken op het eiland Wieringen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kesmaar, te Hoorn, en den buitengewoon-opzichter Gorter, te Wieringen. Aanw. 4 Dec. Raming f 7200 per jaar.

Vrijdag, 13 Dec.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het aanbrengen en onderhouden van beplantingen op de kanaaldijken langs de Zuidwillemsvaart, in de prov. Noord-Brabant, in twee perceelen. Inl. in het 6e district, te 's-Bosch, den ingenieur Schuurman te Vucht, en den opzichter Pommée, te Aarle-Rixtel. Aanw. 8 Dec. Raming: perc. 1 f 1250, perc. 2 f 1350.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van de rijkswerken en het uitvoeren van daartoe noodige leveringen, herstellingen en vernieuwingen op het eiland Schokland, prov. Overijsel. Inl. bij den hoofdingenieur Beurens, den ingenieur Mulder en den opzichter Ritmeester, allen te Zwolle. Aanw. 6 Dec., te 9 uren. Raming f 27,500 per jaar.

's-Hage, te 1 uur, door den inspecteur, chef van het technisch beheer der rijkstelegraaf, in het gebouw Kazernestraat no. 3: de levering van ijzeren telegraafpalen, model Henley; ijzeren haakvormige isolatordragers en Morse-papierrollen ten behoeve van 's rijks overzeesche bezittingen, in 4 perceelen.

Maandag, 16 Dec.

Utrecht, te 2 uren, door de Ooster-stoomtrammaatschappij, aan het kantoor van genoemde maatschappij: het leveren van schildersmaterialen en machinekamerbehoeften, in 12 perc.

Woensdag, 18 Dec.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verdiepen van de beddingen der rivieren de Amer en het Oude-Maasje, onder de gemeente Made en Drimmelen, tusschen de kilometerraaien 53 en 56, behoorende tot de werken voor het verleggen van de uitmonding der rivier de Maas. Inl. aan het bureau voor de verlegging van den Maasmond te 's-Bosch. Aanw. 12 Dec., te 11 uren. Raming f 188,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van werken tot voortzetting der normaliseering van de rivier de Waal, onder Ochten (gemeente Echteld), IJzendoorn, Dreumel en Leeuwen (gemeente Wamel), prov. Gelderland, tusschen de kilometerraaien 45 en 52 der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage en den ingenieur Castendijk, te Nijmegen. Aanw. 13 Dec. Raming f 112,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van werken tot voortzetting der normaliseering van de rivier de Waal, onder de gemeente Wamel, prov. Gelderland, tusschen de kilometerraaien 51 en 56 der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Castendijk, te Nijmegen. Aanw. 14 Dec. Raming f 77,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van een gebouw voor sluispersoneel nabij den St.-Antoniedijk, gemeente Diemen (prov. Noord-Holland), behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht, en den ingenieur Kluit, te Amsterdam. Aanw. 12 Dec., te 11 uren. Raming f 25,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van voltooiingswerken bij de schutsluizen nabij den St.-Antoniedijk, onder de gemeente Diemen (prov. Noord-Holland), behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht, en den ingenieur Kluit, te Amsterdam. Aanw. 12 Dec., te 11 uren. Raming f 12,550.

Amsterdam, te 1 uur, in het koloniaal etablissement: het onderhouden van en het aanbrengen van eenige verbeteringen en herstellingen aan voornoemd etablissement, gedurende '90—'92. Inl. bij den hoofdopzichter der landsgebouwen G. D. Wijnands de Jongh. Aanw. 11 Dec., te 10 uren.

Donderdag, 19 Dec.

Bergen-op-Zoom, te 12 uren, door den ontvanger der registratie en domeinen, in het Nederlandsch koffiehuis: het slechten van de vestingwerken in het Zuiderfront te Bergen-op-Zoom. Aanw. 16, 17 en 18 Dec., te 12 uren. *(Zie advert. in no. 47.)*

Vrijdag, 27 Dec.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van eene schutsluis met eenige bijbehoorende werken, deel uitmakende van de uitbreiding der sluis- en havenwerken te IJmuiden. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, en de ingenieurs De Bruyn en Du Croix, te Amsterdam. Aanw. 12 Dec. Raming f 2,032,000.

Op onbepaalden datum.

Woudsend (Fr.): het verwerken van eene hoeveelheid baggeraarde. Aanw. 25 Nov.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Deventer, 14 Nov.: het inrichten van het huis hoek Brink en Assenstraat tot spaarbank; ingek. 21 bilj., als:

C. Peteri Jz., te Deventer, f 4868
M. J. Muiderman, » idem » 4799
W. J. Kolkert, » idem » 4210
R. v. d. Spoel, » idem » 4185
E. v. d. Woerd, » idem » 4170
J. Pot Jz., » idem » 4168
K. v. Leusen, » idem » 4159
G. Holstee, » idem » 4138
H. B. Lepping, » idem » 4119
J. Witteveen, » idem » 4061
G. Beltman, » idem » 4058
J. Aalpoel, » idem » 4014
B. v. d. Worp, » idem » 3979
H. Visscher, » idem » 3870
J. E. Rood, » idem » 3864
H. Lammers, » idem » 3854
A. J. Markerink, » idem » 3789
H. Korteling, » idem » 3700
W. Eskes & Zn., » idem » 3678
H. Oltlof, » idem » 3698
G. W. Pieters, » idem » 3668

Nog niet gegund.

Breda, 14 Nov.: het bouwen van 2 woonhuizen op kavel 11 der verkochte domeingronden, gelegen aan den Zuidoostbinnensingel te Breda, onder beheer van den architect A. Verlegh.

Metselwerk, ingekomen 10 bilj., als:

Gebr. W. F. en J. Simons, Breda, f 1625
A. Klemans, 's-Prinsenhage, » 1625
P. Damen, Breda, » 1353.50
W. de Kanter, Teteringen, » 1350
J. A. Hoppenbrouwers, Breda, » 1340
Gebr. v. Poppel, idem » 1325
M. de Kort, Ginneken, f 1267
A. de Kanter, Teteringen, » 1259
P. Rijppaert, Ulvenhout, » 1220
C. de Kanter, Breda, » 1173.50

Timmerwerk, ingek. 12 bilj., als:

G. v. d. Velden, Breda, f 1487
A. Dielen, idem » 1436
C. v. Dongen, idem » 1394
A. F. v. Dongen, 's-Prinsenhage, » 1385
H. Bielars, Breda, » 1381
M. v. Sevenbergen idem » 1380
A. Kanters, idem » 1375
J. Monden, idem » 1366.18
J. Helmonds, Ginneken, » 1348
J. v. d. Linden, Breda, » 1308
A. Oomes, Ginneken, » 1216
J. v. Dienderen, Breda, » 1176

Massa ingek. 12 bilj., als:

C. v. Gelderen, Ginneken, f 2987
J. Monden, Breda, » 2888
C. Antonissen, Ginneken, » 2828
W. de Kanter, Teteringen, » 2808
J. Joris, Breda, » 2800
J. Bekers, Ginneken, » 2800
C. Cornelissen, Terheiden, » 2783.50
M. de Kort, Ginneken, » 2725
Gebr. v. Poppel, Breda, » 2650
J. A. Hoppenbrouwers, idem » 2610
P. Rijppaert, Ulvenhout, » 2580
C. Antonissen, Ginneken, » 2330

Borsele, 15 Nov.: het maken van werken tot verdediging van den oever van het calamiteuse waterschap Ellewoutsdijk—Borsele; ingek. 5 bilj., als:

H. de Groot, te Scherpenisse, f 33,100
J. Jansen, » Neuzen, » 31 496
A. M. Langeveld, » Rotterdam, » 30,857
P. A. v. d. Velde, » Neuzen, » 29,440
C. v. d. Hooft, » idem » 28,329
Raming » 30,500

Delft, 16 Nov.: eenige perceelen bagger- en diepwerken in het hoogheemraadschap Delfland ingek. 8 bilj., als:

Inschrijvers en woonplaats.	perc. 1	perc. 2	perc. 3	perc. 4	perc. 5	perc. 6
P. H. Volker, Sliedrecht,	f 1370	f 4000	f 5480	—	—	—
J. v. Meijeren, Ouderkerk a/d. IJsel,	1290	3980	5060	—	—	f 698
M. v. Bassen, Schipluiden,	1320	3800	5170	—	—	740
M. Bot, Vlaardingen,	1300	—	—	—	—	750
J. Bakkenes, 's-Gravenzande,	—	—	—	f 760	—	—
G. Varenkamp, idem	—	—	—	284	—	—
A. Persoon, Naaldwijk,	—	—	—	—	f 424	—

G. v. d. Drift, 's-Hage, perc. 1, 2 en 3 te zamen f 9875.

Amsterdam, 18 Nov.: de verbouwing van het perceel no. 89 aan het Damrak, aldaar, onder beheer van den architect G. W. Vixseboxse; ingekomen 38 bilj., als:

J. J. Boekholts, te Amsterdam, f 18,900
J. Koster, » idem » 18,244
H. C. Dorlas, » idem » 18,200
J. Stam, » idem » 17,745
P. A. Warners, » idem » 17,280
Meijer en Van de Cruiwijk, » idem » 17,000
V. Ph. Braam, » Beverwijk, » 16,950
F. Rasijmakers, » N.-Amstel, » 16,900
Peeters en Roelofs, » Amsterdam, » 16,600
D. Schut, » idem » 16,500
J. Hulman, » idem » 16,385
A. Paans, » idem » 16,350
J. J. v. Greuningen, » idem » 16,250
J. J. Gosling & Zn., » idem » 16,190
D. Heijink, » idem » 16,100
K. Hollander, » Gouda, » 16,100
H. Rietsnijder & Zn., » Amsterdam, » 15,980
J. N. Hendriks, » Amsterdam, » 15,960
D. Oosterink, » N.-Amstel, » 15,880
H. R. Hendriks, » Os, » 15,880
W. Boom, » Amsterdam, » 15,900
K. J. & S. v. Damme, » idem » 15,800
A. T. Stoowijk, » idem » 15,675
G. Wond, » idem » 15,251
H. Schouten, » idem » 15,200
W. Greve, » Buiksloot, » 15,080
G. Boon, » Amsterdam, » 14,980
P. S. Rijnierse, » idem » 14,940
A. Aalders, » idem » 14,878
E. H. Helle, » idem » 14,820
D. Cerlijn & Zn., en A. J. de Haan, » idem » 14,800
C. J. Maks Jr., » idem » 14,680
B. Cruijff, » idem » 14,485
R. v. Hussen, » idem » 14,400
H. J. Meekers, » idem » 14,380
R. Cruijff, » idem » 14,380
Th. Ligthart, » idem » 14,347
P. v. d. Brun, » idem » 13,845

Wegens ongeldigheid van het biljet van den minsten inschr., is het werk gegund aan Th. Ligthart.

Huissen (Geld.), 18 Nov.: het afbreken van bestaande gebouwen en het bouwen van een gebouw voor oude vrouwen, aldaar, onder beheer van den architect G. te Riele Wz., te Deventer; ingek. 16 bilj., als:

H. A. v. d. Sand, Arnhem, f 15,060
A. Paans, Amsterdam, » 12,730
K. J. B. v. Damme, idem » 12,600
J. B. Smits, Nijmegen, » 12,199
J. M. Muskens, Herwen, » 10,928
J. Koenen, Huissen, » 10,910
G. J. Carmiggelt & Zn., Brummen, » 10,778
H. J. Hoogvelt, Valburg, » 10,590
G. Grilman, Arnhem, » 10,555
Th. J. Lendering en F. Klappers, Groesie, » 10,199
J. A. v. 't Hullenaar, Bemmel, » 9,999
W. L. Gerritsen, Lent, » 9,949
T. Span, Elst, » 9,911
J. M. Roos, Nijmegen, » 9,890
J. B. Woenink, Deventer, » 9,184
J. Diebels, Huissen, » 7,900

Gegund.

's-Hage, 18 Nov.: de levering van diverse goederen voor de staatsspoorwegen op Sumatra:

1o. twee spoorwegbruggen, bestek XXII; ingek. 4 bilj., als:

La Métallurgique, Brussel, f 4400
L. J. Enthoven & Co., 's-Hage, » 4400
IJzergieterij Prins v. Oranje, idem » 3749
Soc. travaux Dyle et Bacalan, Parijs, » 3620

Gegund aan de IJzergieterij Prins v. Oranje.

2o. houtschroeven enz.; ingek. 4 bilj., als:

R. S. Stokvis & Zonen, Rotterdam, f 445
W. Horen & Zn., 's-Hage, » 438
C. Willemse, Amsterdam, » 418
D. S. M. Kalker, idem » 407.90

3o. gegalvaniseerd-ijzeren emmers; ingek. 3 bilj., als:

W. Beijen & Co., Amsterdam, f 681
D. S. M. Kalker, idem » 650
R. S. Stokvis & Zonen, Rotterdam, » 620

4o. ballaststoppers; ingek. 3 bilj., als:

W. Horen & Zn., 's-Hage, f 7 2.50
D. S. M. Kalker, Amsterdam, » 352.50
W. Beijen & Co., idem » 340

5o. ijzer; ingek. 3 bilj., als:

Gebr. v. d. Vliet, Amsterdam, f 2391
R. S. Stokvis & Zonen, Rotterdam, » 1870
Dikema en Chabot, idem » 1268

6o. ketting en gaspijp; ingek. 4 bilj., als:

R. S. Stokvis & Zonen, Rotterdam, f 2992.40
Beuu en Bienfait, idem » 1168.15
Meerem en La Porte, Amsterdam, » 1140.20
Smit en Blok, idem » 1049.50

De perc. 2, 3, 4, 5 en 6 zijn gegund aan de minste inschr. en wat perc. 5 betreft, bij loting tusschen Kalker en Stokvis, aan laatstgenoemde.

Arnemuiden, 18 Nov.: de afgraving, verhooging en verzwaring der dijken van den Molenpolder; ingek. 4 bilj., als:

J. de Jonge, Biezelinge, f 1269
A. Foudraine, Goes, » 1265
J. v. d. Hoek, Middelburg, » 1240
A. v. d. Driest, idem » 1164

Gegund.

Middelburg, 18 Nov.: het bouwen van een woon- en winkelhuis aan den stationsweg, maat de gebouwen der „Bouw- en verhuurmaatschappij", (onderhands); minste inschr. D. van Veere, te Vlissingen, voor f 5499.

Amersfoort, 18 Nov.: het leveren en stellen van 76 M. ijzeren balie langs de Langegracht; ingek. 5 bilj., als:

J. H. Lensing, te Amersfoort, f 520.60
D. H. Hoogland, » idem » 497.50
W. Brouwer, » idem » 491
Wed. J. Blok, » idem » 474
P. H. Hörmann, » Utrecht, » 447.60

Gegund.

Maastricht, 18 Nov.: het onderhoud van rijks-groote wegen in de prov. Limburg, ged. 4 jaren, van 1 Jan. '90—31 Dec. '93, in 8 perc.

Perc. 1, ingek. 2 bilj., als:

C. v. d. Hooft, te Neuzen, f 3840
F. Ummels, » Maastricht, » 3540
Raming » 3870

Perc. 2, ingek. 3 bilj., als:

C. v. d. Hooft, te Neuzen, f 9500
F. Ummels, » Maastricht, » 8085
E. H. Dupuits, » Wijlré, » 8700
Raming » 9225

Perc. 3, ingek. 2 bilj., als:

E. H. Dupuits, te Wijlré, f 2640
F. Ummels, » Maastricht, » 2100
Raming » 2660

Perc. 4, ingek. 3 bilj., als:

J. Schenk, te Maastricht, f 7530
G. Suerets, » Maaseijck, » 6900
J. Ubachs, » Echt, » 6798
Raming » 7080

Perc. 5, ingek. 4 bilj., als:

C. v. d. Hooft, te Neuzen, f 8300
G. Suerets, » Maaseijck, » 8190
H. v. Gasselt, » Venlo, » 7736
J. Ubachs, » Echt, » 7548
Raming » 8305

Perc. 6, ingekomen 8 bilj., als:

C. v. d. Hooft, te Neuzen, f 10,790
G. W. v. Hezewijk, » Nijmegen, » 10,463
P. H. Timmermans, » Gennep, » 10,300
W. v. d. Kamp, » Arcen, » 10,290
L. v. Gasselt, » Venlo, » 9,945
A. v. Heeze, » Kerkdriel, » 9,700
W. v. Hasselt, » Nijmegen, » 9,695
H. v. Gasselt, » Venlo, » 9,667
Raming » 10,875

Perc. 7, ingekomen 9 bilj., als:

C. v. d. Hooft, te Neuzen, f 5600
N. Broers, » Weert, » 5189
P. H. Timmermans, » Gennep, » 5090
W. v. Hasselt, » Nijmegen, » 5037
J. Eijkelenberg, » Maasbracht, » 4900
H. v. Gasselt, » Venlo, » 4840
L. Niessen, » Roermond, » 4740
L. v. Gasselt, » Venlo, » 4659
H. Vreeds, » Kessel, » 4547
Raming » 5425

Perc. 8, ingek. 4 bilj., als:

E. Mertens, te Weert, f 1340
J. v. Geldrop, » idem » 1278
N. Broers, » idem » 1244
J. de Laar, » Woensel, » 1267
Raming » 1375

Perc. 5, 6 en 7, ingek. 1 biljet van H. van Gasselt, te Venlo, voor f 21,850.

Amsterdam, 19 Nov.: het leveren en stellen van bijschkranen en het leveren van wagons voor smal spoor op het terrein van het magazijn voor geneesmiddelen te Amsterdam, onder beheer der genie aldaar; ingek. 3 bilj., als:

F. Rincker, te Amsterdam, f 1099
Fabr. Figee, » Haarlem, » 1097
C. Eickelberg, » Amsterdam, » 1095
Raming » 1140

Urk (eiland), 19 Nov.: het bouwen eener pastorie voor de Herv. gemeente, onder beheer van den architect H. de Boer van der Leij; ingekomen 6 bilj., als:

A. M. Bosma,	te Lemmer,	f 7618
W. Schraal,	» Urk,	» 6800
H. Kapeij Jr.,	» idem	» 6785
Joh. Luis,	» idem	» 6559
H. J. Buis,	» idem	» 6479
L. Gersen,	» idem	» 6440
Raming		» 6350

Nog niet gegund.

Rotterdam, 19 Nov.: het bouwen eener school met woning nabij de Zomerhofstraat; ingek. 6 bilj., als:

J. Schaller, Raamsdonk,	f 54,417
J. J. Hoenstra, Bergen-op-Zoom,	» 52,017
A. Boef, Kralingen,	» 50,490
P. Blijenburg, Rotterdam,	» 46,886
W. Zonneveld, Kralingen,	» 43,924
P. G. Winters, idem	» 43,773

Utrecht, 19 Nov.: bestek no. 501, het afbreken van de goederenloods en de overdekking van het overlandperron, het maken van eene goederenloods, eene overdekking van het overlandperron, en eenige diverse werken op het station Oldenzaal; ingekomen 15 bilj., als:

G. Boerstoel, Brummen,	f 11,089
J. C. Carmiggelt, idem	» 10,700
H. J. te Siepe, Winterswijk,	» 9,975
L. Enklaar, Dieren,	» 9,779
G. W. Kerkkamp, Brummen,	» 9,400
J. Schut, idem	» 9,280
C. ter Haar, Winterswijk,	» 9,254
B. A. Hilbers, Groenloo,	» 8,996
A. Grootenhengel & Zn., Borne,	» 8,800
G. J. Koordeman, Zutfen,	» 8,680
A. A. v. d. Berg, Hengeloo,	» 8,600
C. J. ter Ellen, Oldenzaal,	» 8,473
J. H. de Vos, Utrecht,	» 8,360
T. Eijbers, Apeldoorn,	» 8,189
H. W. Klanderman, Brummen,	» 8,117
Raming	» 8,400

Goes, 19 Nov.: het bouwen van een hok, lang 38, breed 5 en hoog 4 M., voor circa 100 varkens, naast de gasfabriek, ten behoeve van A. M. C. de Jonge Mulock Houwer; ingek. 9 bilj., als:

P. Dronkers,	te Kapelle,	f 2320
A. de Beste,	» Goes,	» 2298
A. Jacobs,	» idem	» 2290
J. Snoep,	» idem	» 2280
J. de Jonge Wz.,	» idem	» 2275
A. Smit,	» idem	» 2269
W. de Beste,	» idem	» 2200
H. v. Sprang,	» idem	» 1985
A. v. d. Visse,	» idem	» 1960

Gegund aan W. de Beste.

's-Hage, 20 Nov., onder beheer van het ministerie van waterst. enz.: 1o. de uitvoering van werken tot voortzetting der normaliseering van de rivier de Waal bij Winssen, onder de gemeenten Valburg, Dodewaard, Ewijk en Druten; ingekomen 5 bilj., als:

W. P. de Vries, Rossum,	f 124,600
A. v. d. Vlies, Zalt-Bommel,	» 120,000
L. A. v. Haaften, Sliedrecht,	» 106,600
J. H. v. Hezewijk, Lobit,	» 105,900
H. v. Aursey Jz., Nieuwaal, en A. J. Vermeulen, Nijmegen,	» 102,600
Raming	» 120,000

2o. de uitvoering van werken tot voortzetting der normaliseering van de rivier de Waal bij Dodewaard, onder de gemeenten Dodewaard, Echteld en Druten; ingek. 7 bilj., als:

W. P. de Vries, Rossum,	f 86,880
A. Prins Thz., Sliedrecht,	» 86,800
A. v. d. Vlies, Zalt-Bommel,	» 85,800
C. Visser Gz., Sliedrecht,	» 84,734
J. v. d. Plas, Hardinksveld,	» 81,275
H. v. Aursey Jz., Nieuwaal, en A. J. Vermeulen, Nijmegen,	» 77,400
L. A. v. Haaften, Sliedrecht,	» 76,675
Raming	» 89,600

Hilversum, 20 Nov.: het leveren en stellen van een ijzeren hek op de nieuwe algemeene begraafplaats te Hilversum; ingek. 28 bilj., als:

Th. M. Blom, Haarlem,	f 2999
H. Groenier, Stadskanaal,	» 2649
Merkelbach v. Enkhuizen, Breda,	» 2598
P. J. Horman, Utrecht,	» 2445
C. D. Buitendijk, Leiden,	» 2435
J. Werenberg, Deventer,	» 2419
C. L. Fransen, idem	» 2419
Regier, Norinx Richter, Bergen-op-Zoom,	» 2345
N. A. Spronk, Rotterdam,	» 2309
A. de Beer, Deventer,	» 2186
P. Klinkenberg, Wormerveer,	» 2179
F. J. Bijlard & Zn., Hilversum,	» 2128
P. Groenhuizen, idem	» 2120
C. J. Kelderman, Deventer,	» 2059
V. d. Lende, Wolvega,	» 2060
C. J. Schouten, Hilversum,	» 2050
Gebr. v. d. Weijer, Hilversum,	f 2049
A. Berman, Apeldoorn,	» 1986
H. Burgers, Groningen,	» 1967
IJzergieterij »de Vulcaan", Enschedé,	» 1900
Essink en Becker, Hilversum,	» 1873
J. B. Brulleman, Baarn,	» 1850
C. J. Witteman, Buiksloot,	» 1842
G. Jansen, Hilversum,	» 1775
D. J. Bokslag, Deventer,	» 1771
B. Mehrmann, Leeuwarden,	» 1585
G. Homveld, Groningen,	» 1509
G. Wolters, Amersfoort,	» 1398

Gegund.

Vlissingen, 20 Nov.: de levering van 60,000 grintkeien; ingek. 5 bilj., als:
Alfred Dapsens, Yvoir, f 72.17.

	19/16	10/24
Goffin, Luik,	f 65.60	f 98.90
F. Engers, Amsterdam,	60.30	90.45
E. Janssens en E. Soupart, Luik,	56.25	84.00
J. B. Petit, Breda,	53.92	81.00

Alles per 1000.

Haarlem, 21 Nov.: het maken van riolering en bestrating in de Vooruitgang-, de Verlengde-Tegelerstraat en in de ten zuiden daarvan gelegen projectstraat; ingek. 10 bilj., als:

Verhagen en Van 't Woud, Haarlem,		f 4000
P. Tijdgaat,	idem	» 4618
C. Bos, Haarlemmermeer,		» 4494
Th. J. Verzijlbergh, Haarlem,		» 4443
A. Zonneveld,	idem	» 4234
D. de Graaf, Maassluis,		» 4134
C. Rameijn,	Haarlem,	» 3985
G. P. J. Beccari,	idem	» 3900
H. London,	idem	» 3894
Wed. A. Reijnders Jz.,	idem	» 3823

Gegund.

's-Bosch, 21 Nov.: het maken van een loods tot berging van gascokes met verblijflokaal, op een terrein der gemeente, gelegen aan de 2e-Nieuwstraat; ingekomen 9 bilj., als:

M. v. d. Bouwhuijsen,	te 's-Bosch,	f 675
A. B. Deckers,	» idem	» 673
C. v. Straaten,	» Utrecht,	» 643
P. Vireté,	» 's-Bosch,	» 629.40
A. Sanders,	» idem	» 623
Th. A. v. Ravenstein,	» idem	» 619
P. F. Dusie,	» idem	» 591
F. v. d. Voordonk,	» idem	» 589
H. v. d. Velden,	» idem	» 560

Gegund.

Zuidlaren, 21 Nov.: het verbouwen en vergrooten van een bestaand schoolgebouw met bijlevering van materialen en ameublement; ingek. 19 bilj., als:

H. Jalving en H. Smallenbroek, Assen,	f 10,998
H. Nieland, Warfum,	» 10,950
H. Moorman, Bedum,	» 10,546
L. Dekker, idem	» 10,500
J. Zeldenrust, Warfum,	» 10,200
R. Zeeff, Eenrum,	» 10,087
P. Nieland, Wirdum,	» 9,922
A. Sikkens, Noordlaren,	» 9,545
G. Kliphuis, Annerveenschekanaal,	» 9,289
C. Lentz, Noorddijk,	» 9,160
O. P. Offringa, Donkerbroek,	» 9,159
H. de Vries, Zuidlaren,	» 8,997
H. C. Wiegmink, idem	» 8,989
R. Borgers, Annerveenschekanaal,	» 8,910
H. A. Zondag, Zuidlaren,	» 8,810
L. Homan, Zuidlaarderveen,	» 8,888
A. v. Veen, sluis III Vries,	» 8,560
H. Sikkens, Noordlaren,	» 8,435
H. Steenstra, Zuidlaren,	» 8,258

Gegund.
Raming f 8913.24

Deventer, 21 Nov.: het bouwen van vijf heerenhuizen, aldaar, onder beheer van den architect G. te Riele Wz., te Deventer; ingek. 20 bilj., als:

J. v. Burk, Oosterbeek, en W. Wissink,	te Arnhem,	f 38,360
A. ter Haar,	» Wageningen,	» 37,750
G. J. Doorninck,	» Deventer,	» 35,946
F. en E. Schipper,	» Genemuiden,	» 34,947
E. v. d. Woerd Jz.,	» Deventer,	» 34,337
J. Wittereen,	» idem	» 33,885
B. v. d. Worp,	» idem	» 33,583
C. Petri Jr.,	» idem	» 33,262
J. E. Rood,	» idem	» 32,990
W. Eskes & Zn.,	» idem	» 32,961
H. Olthof,	» idem	» 32,958
G. Beltman,	» idem	» 32,689
A. J. Markerink,	» idem	» 32,521
J. Pot Jz.,	» idem	» 32,100
W. J. Kolkert,	» idem	» 31,910
G. Hofstede,	» idem	» 31,839
B. v. d. Spoel,	» idem	» 31,753
H. Visser,	» idem	» 31,580
J. Lammers,	» idem	» 31,400
J. Aalpoel,	» idem	» 31,296

Voorloopig gegund.

Maarssen, 21 Nov.: het verhoogen en verzwaren der Rijnkade van het waterschap Maarssenbroek; gegund aan D. de Lange, te Breukelen, voor f 1500.

Losser, 22 Nov.: het bouwen van een school in twee lokalen te Oldenzaal, met de levering van al de daartoe benoodigde materialen; ingek. 14 bilj., als:

A. H. Jalink, Goor,	f 6775
C. Frowijn, Ootmarsum,	» 6700
P. J. op de Weegh, Oldenzaal,	» 6473
C. ten Zijthof, Goor,	» 6180
Gebr. Jeltink, idem	» 6050
A. Schreuder en B. Barneveld, Almeloo,	» 6000
H. H. Koers Bz., Wierden,	» 5998
J. H. Grunder, Rossum,	» 5895
A. Schreuder en B. Barneveld, Almeloo,	» 5825
B. Franzen, Oldenzaal,	» 5807
F. B. Kammerich, idem	» 5740
C. J. ter Ellen, idem	» 5678
A. Schoo, idem	» 5643
A. A. v. d. Berg, Hengeloo (O.),	» 5600

Omtrent het al of niet gunnen aan den minsten inschrijver is de goedkeuring van den raad voorbehouden.

Hoedekenskerke, de voorziening der oeverafschuiving; onderhands gegund aan C. de Wilde, te Kattendijke, voor f 5503.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 30 NOVEMBER 1889.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 2 Dec.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: het uitvoeren van werken voor de verbetering van de gemeentelijke bad- en zweminrichting, met bijlevering van al het benoodigde. Bilj. inzenden uiterlijk 30 Nov., vóór 4½ uren.

Wageningen, te 1 uur, door burg. en weth.: het vernieuwen van de stoep van het gemeentehuis.

Dordrecht, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken van eene loopbrug, samen te stellen van hout en ijzer, over de Bouthaven, aldaar.

's-Hage, te 1¼ uren, door burg. en weth.: het graven en dempen eener vaart, metselen van funderingen en divers grondwerk, ten behoeve van de gemeente-gasfabriek.

Enschedé, te 7½ uren, voor J. Kappers, in het hotel »De Graaff": het bouwen van twee woonhuizen op een terrein, gelegen aan het Getvert, aldaar. Aanw. te 10 uren.

Amsterdam, door de Holl. ijzeren spoorwegmaatschappij, in kamer 46 van het centraal administratiegebouw: bestek no. 447/4, het maken van de aarde- en spoorbaan tot aansluiting van den spoorweg Schiedam—Hoek-van-Holland, aan den Hollandschen spoorweg nabij het station Schiedam. Raming f 22,400. (*Zie advert. in n°. 48.*)

Dinsdag, 3 Dec.

Franeker, te 11 uren, door het dijksbest. der Vijf deelen zeedijken Binnendijks, in het Stationskoffiehuis van G. Veenstra: het maken van eene steenglooiing aan de zeewering, ter lengte van 400 M¹ en ter breedte van 2080 M¹., met bijbehoorend aardwerk. Inl. bij den opzichter Lettinga, te Roptazijl. Aanw. gehouden.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: bestek no. 502, het leveren en leggen van gegoten-ijzeren waterleidingsbuizen met toebehooren, ter verbinding van het waterreservoir met de Leeuwarder waterleiding en het maken van waschinrichtingen in de locomotievenloods op het station Leeuwarden. Aanw. gehouden. (*Zie advert. in n°. 47.*)

Breda, te 2½ uren, door het R.-K. par. kerkbest. van O.-L.-Vr.-Hemelvaart, aan de in-aanbouw-zijnde parochiekerk aan de Ginnekenstraat, aldaar: het maken en plaatsen van eikenhouten zitbanken met bijhooren, alsmede van de daarbij benoodigde grenenhouten bevloeringen.

Woensdag, 4 Dec.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud van de schutsluizen en bijbehoorende werken te Nichtevecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht, en den ingenieur Kluit, te Amsterdam. Aanw. gehouden. Raming f 1875.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud van de voltooide werken van het Merwedekanaal van benoorden de schutsluis bewesten Utrecht tot de Lek, onder de gemeenten Utrecht, Oudenrijn, Jutfaas en Vreeswijk, prov. Utrecht, ged. '90, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, den ingenieur Kemper, beiden te Utrecht, en den opzichter Olie, te Jutfaas. Aanw. gehouden. Raming: perc. 1 f 4010, perc. 2 f 5350.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van werken tot voortzetting der verbetering van de rivier de Maas, tusschen de kilometerraaien 148 en 151 der rivierkaart, onder de gemeenten Bergen, prov. Limburg, en Boxmeer, prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé te 's-Bosch, en den opzichter Koreman, te Venlo. Aanw. gehouden. Raming f 13,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het bouwen van wachterswoningen, het stellen van afrasteringen en overwegsluitingen voor het gedeelte Schiedam—Maassluis van den spoorweg Rotterdam—Hoek-van-Holland. Inl. bij den waarnemend eerstaanwezend-ingenieur der staatsspoorwegen, te Rotterdam. Aanw. gehouden. Raming f 47,700.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van werken tot voortzetting der normaliseering van de rivier de Waal, onder Elst, Valburg, Nijmegen en Beuningen, prov. Gelderland, tusschen de kilometerraaien 27 en 30 der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Castendijk, te Nijmegen. Aanw. gehouden. Raming f 60,500.

Amsterdam, te 11 uren, door den schout-bij-nacht, directeur en kommandant der marine: het bouwen van een steenkolenmagazijn aan den noordelijken oever van het Noordzeekanaal in polder VII, met de verruiming van het kanaal voor het magazijn en den aanleg van steigers. Aanw. gehouden.

Amsterdam, te 11 uren, door den directeur en commandant der marine: de levering van ongeteerd en geteerd touwwerk.

Varseveld (Geld.), te 12 uren, door burg. en weth. van Wisch:
1o. het verbouwen der oude gemeenteschool, aldaar, tot raadhuis;
2o. het afbreken der oude gemeenteschool te Silvolde en het daarterplaatse bouwen van een brandspuithuis. Aanw. 4 Dec., te 8 uren te Silvolde en te 10 uren te Varseveld.

Donderdag, 5 Dec.

Middelburg, te 10 uren, door Gedep. Staten van Zeeland, in de Abdij: het doen van herstellingen aan- en het onderhoud ged. 3 jaren, ingaande 1 Jan. '90, van de drijvende aanlegplaats, de steenkolenbergplaats en het gebouw voor den prov. stoombootdienst op de Westerschelde te Vlissingen. Inl. bij den hoofdingenieur en den opzichter L. De Plasschaert, beide te Middelburg. (Herbesteding.) [redacted]

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het leggen van een dam langs het vaarwater in het Open IJ, buiten den afsluitdijk bij Schellinkwoude, en het afzanden der gronden, bestemd voor den aanleg eener visschershaven te IJmuiden. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur De Bruijn en den adspirant-ingenieur Marinkelle, beiden te Amsterdam. Aanw. gehouden. Raming f 539,000. (Herbesteding.)

Amsterdam, te 12 uren, door D. van Hoorn, in het koffiehuis »de Roode Leeuw": het verbouwen van het perceel aan den Haarlemmerdijk no. 135. Inl. bij den architect S. G. Vlieken. Aanw. 3 Dec., te 11 uren.

Buitenpost, door den architect A. Yelding: het afbreken van het bestaande en het bouwen van een nieuw voorhuis, bewoond door Jan de Hoop, te Hiaure bij Dokkum. Aanw. 2 Dec., te 12 uren.

Vrijdag, 6 Dec.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vierjarig onderhoud van het rijkskanaal het Meppelerdiep, met de rijkssluizen te Zwartsluis en andere bijbehoorende werken in Overijsel, aanvangende 1 Jan. '90. Inl. bij den hoofdingenieur Bouvens, den ingenieur Mulder en den opzichter Augustijn, allen te Zwolle. Aanw. gehouden. Raming f 7479 per jaar.

Zaterdag, 7 Dec.

Amsterdam, te 12 uren, door dijkgraaf en heemraden van den Amstel en Nieuwer-Amstel, in het gebouw »Odeon":
1o. het eenjarig onderhoud van 1 Jan. '90 af, van het Amstelkanaal, de Drecht en de Aar, met de voorwallen, bruggen, wegen en annexe werken, onder beheer van het heemraadschap;
2o. het leveren van grint, puin, klei en andere materialen op de wegen en de voorwallen;
3o. het leveren van nieuwe en oude bestratingswerken met annex puinservoer. Inl. bij den algemeenen opzichter A. de Groot, te Ouderkerk a/d. Amstel.

Maandag, 9 Dec.

's-Hage, te 11½ uren, door het prov. best. van Zuid-Holland: het onderhouden van de werken behoorende tot het jaagpad langs den Vliet, tusschen Leiden en Delft, ged. 2 jaren, ingaande 1 Jan. '90 en eindigende 31 Dec. '91. Inl. bij den hoofdingenieur J. van der Vegt, te 's-Hage. Raming f 5300.

Hoedekenskerke (Zeel.), te 3 uren, door het polderbest. der watering Hoedekenskerke: het leveren en lossen van 3600 scheepston gewone Lessinesche of Doorniksche steen en 3600 scheepston afval van Doorniksche, Lessinesche- of basaltsteen. Inl. bij den opzichter J. Kolijn, aldaar.

Haaren (N.-Br.), te 2 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een raadhuis en een brandspuithuisje, aldaar. Inl. bij den bouwkundige A. Willems, te Oosterwijk. Aanw. 2 en 9 Dec., te 2 uren.

Groningen, te 6½ uren, door de raadscommissie voor de gasfabriek: de levering van grenen- en vurenhout, lood, zink, soldeersel, enz., romen, spijkers enz., steen, kalk, cement, dakpannen, vloeren, estrikken enz., verfwerken, voerwerken, ijzer enz. Bilj. inzenden uiterlijk 9 Dec., vóór 12 uren.

Dinsdag, 10 Dec.

Amsterdam, te 12 uren, in het O.-I. Huis: de verbouw van het O.-I. Huis, aldaar. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 1e district, te 's-Hage. Aanw. 2 Dec., te 10½ uren. Raming f 98,800.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van staatsspoorwegen aan het centraalbureau:
1o. bestek no. 138, de levering van stalen dwarsliggers met klemplaten;
2o. bestek no. 141, de levering van ijzeren haakbouten;
3o. bestek no. 142, de levering van eiken wisselhout en eiken brugliggers, ten behoeve van de staatsspoorwegen. (*Zie advert. in n°. 48.*)

Drachten, te 6 uren, bij de Wed. P. van Blom, op het Ureterperverlaat: het bouwen van een nieuw woonhuis in de »Hublede-buurt" te Zuid-Drachten. Inl. bij den architect D. D. Duursma.

Heerenveen, te 8 uren: het bouwen van een huis, bestemd voor kantoor van Gebr. Mispelblom Beijer, en voor woning. Aanw. 3 Dec., te 1 uur.

Woensdag, 11 Dec.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de uitvoering van baggerwerk in het vaarwater van de rivier de Maas, tusschen de kilometerraaien 39 en 41 der rivierkaart, onder de gemeenten Obbicht en Grevenbicht, prov. Limburg. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé, te 's-Bosch, en den opzichter Willems, te Maastricht. Aanw. 4 Dec., te 12 uren. Raming f 0.60 per M³.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het aanleggen van eene kade, het aanbrengen van remmingwerken en het plaatsen van ducdalven bij de schutsluis te Sint-Andries, behoorende tot de werken van de rivier de Waal, onder de gemeente Heerewaarden. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Castendijk, te Nijmegen. Aanw. 4 Dec. Raming f 2400.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van werken tot beteugeling der doorvaart naar den afgedamden Maasarm boven de schipbrug te Hedel, aan den rechteroever der rivier de Maas, tusschen de kilometerraaien 24 en 25 der herziene rivierkaart, onder de gemeente Empel, prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé en den opzichter Groenen, beide te 's-Bosch. Aanw. 4 Dec. Raming f 3800.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de aanleg van een gedeelte kanaal met bijbehoorende kunstwerken van

nabij en benoorden den Haarrijn, gemeente Breukelen—Nijenrode, tot nabij en bezuiden den Zeyltweg, gemeente Maarsen, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht, en den ingenieur Kluit, te Amsterdam. Aanw. 3 Dec., te 12 uren. Raming f 215.000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van baggerwerk tot voortzetting der verbetering van de rivier de Waal, tusschen Nijmegen en Tiel, tusschen de kilometerraaien XXVII en LVI der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Castendijk, te Nijmegen. Raming f 0.17 per M³.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van baggerwerk in de Oude-Maas bij Nederhoven. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom en den opzichter De Kiewit, beide te Dordrecht. Aanw. 3 Dec. Raming f 0.16 per M³.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de verruiming van het Pennenbugat en afdamming van het Waaigat op het Zwartewater, tusschen de kilometerraaien 7 en 9, onder de gemeente Zwollerkerspel, in de prov. Overijsel. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Escher, te Zutfen, en den opzichter Messer, te Genemuiden. Aanw. 4 Dec. Raming f 19,000.

Bolsward, te 12 uren, door burg. en weth.: het aanveeren van het gebouw "de tusschenschool" en het bouwen eener nieuwe school met zes lokalen in de Kerkstraat. Aanw. 5 Dec., te 11 uren.

Amsterdam, te 1 uur, ten behoeve van 's rijks overzeesche bezittingen, in een der lokalen van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen: de levering van diverse materialen, gereedschappen enz., in 60 perc.

Donderdag, 12 Dec.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der rijkszeewerken op het eiland Wieringen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Keunnaer, te Hoorn, en den buitengewoon-opzichter Gorter, te Wieringen. Aanw. 4 Dec. Raming f 7200 per jaar.

Breda, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, aldaar, in het koffiehuis "de Beurs van Breda": het verbeteren van eene woning bij de Kon. mil. academie, te Breda. Bij inzenden uiterlijk 11 Dec., voor 3 uren. Raming f 2080.

Vrijdag, 13 Dec.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het aanbrengen en onderhouden van beplantingen op de kanaaldijken langs de Zuidwillemsvaart, in de prov. Noord-Brabant, in twee perceelen. Inl. in het 6e district, te 's-Bosch, den ingenieur Schuurman, te Vucht, en den opzichter Poumès, te Aarle-Rixtel. Aanw. 6 Dec. Raming: perc. 1 f 1550, perc. 2 f 1350.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van marine: het bouwen van eene gasfabriek bij de Berghaven aan den Hoek-van-Holland. Aanw. 7 Dec., te 1 uur.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van de rijkswerken en het uitvoeren van daartoe noodige leveringen, herstellingen en vernieuwingen op het eiland Schokland, prov. Overijsel. Inl. bij den hoofdingenieur Bourens, den ingenieur Mulder en den opzichter Ritmeester, allen te Zwolle. Aanw. 6 Dec., te 9 uren. Raming f 27.500 per jaar.

's-Hage, te 1 uur, door den inspecteur, chef van het technisch beheer der rijkstelegraaf, in het gebouw Kazernestraat no. 3: de levering van ijzeren telegraafpalen, model Henley; ijzeren haakvormige isolatordragers en Morse-papierrollen ten behoeve van 's rijks overzeesche bezittingen, in 4 perceelen.

Leeuwarden, te 1 uur, in het gebouw van het prov. best.:
1o. het vernieuwen van het bestaande Stokersverlaat of sluis no. VII in de Compagnons- of Appelschaastervaart bij Appelscha. Raming f 22,000;
2o. het bouwen van wachterswoningen bij de sluizen te Lippenhuizen, Henerk en Wijnjeterp, in de Appelschaastervaart. Raming f 7100. (*Zie advert. in nº. 48.*)

Zaterdag, 14 Dec.

Haarlem, te 8 uren, door den architect B. E. L. van den Arend, in "Café neuf": het bouwen van eene villa in het Florapark te Haarlem. Aanw. 10 Dec., te 3 uren. (*Zie advert. in nº. 48.*)

Maandag, 16 Dec.

Utrecht, te 2 uren, door de Ooster-stoomtrammaatschappij, aan het kantoor van genoemde maatschappij: het leveren van schildersmaterialen en machinekamerbehoeften, in 12 perc.

Dinsdag, 17 Dec.

Assen, te 12 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen der rijks-hoogere burgerschool te Meppel, ged. '90 en '91. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen J. C. Hulscher, te Groningen. Aanw. 10 Dec., te 12 uren. Raming f 1300.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: bestek no. 143, het leveren en inkepen van dwarsliggers, in 32 perc. (*Zie advert. in nº. 48.*)

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het uitvoeren van eenige werken tot verruiming van het boveneind der Drentsche hoofdvaart. Inl. bij den hoofdingenieur Beurens, te Zwolle, en den ingenieur Wortman, te Assen. Aanw. 10 Dec. Raming f 6000.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van getrokken en vlakke Waalklinkers, Waalhardgrauw, Waalboerengrauw, straatklinkers uit Utrecht of van de Maas, IJzelstraatplavei en beste harde IJzeldoornsteen, escaussijnsch-steenen trottoirbanden, Luiksche kluitkalk, Doorniksche waterkalk, portierkeien, steenslag van natuurlijke steen, grove grind, grintzand, metselzand, duinzand, gegoten-ijzeren straatsyphons en straatkolkranden, staaf-, band- en plaatijzer. (*Zie advert. in nº. 48.*)

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van tegels, dakpannen, kannenbuizen, pleister, tras, portland-cement, touwwerk, hennep, smart van vlas, teer, bruinwerk, mos, streekdweilen, blokmakerswerk, borstelmakerswerk, sponsen, groen laken, tochtstrips, grijs linnen, behangsellinnen, afneemdoeken, molton- en wollen dweilen, Amerikaansch waschdoek, gordijnlinnen, grondpapier, singel, meubelkoord, band, jalouziebandladder, glazen ballons, lampenglazen, zeemvellen, bezer, patentolie, groene zeep, kaarsen, Amerikaansche reuzel, vet (roet), wagensmeer, poetskatoen, lampenkatoen, turf, houtskolen, bezems, boenders, manden, zink, lood, vertind-loden buizen, metalen main- en tapkranen, spijkers, ijzerwaren, kolenbakken, staal, verfwaren en vensterglas. (*Zie advert. in nº. 48.*)

Woensdag, 18 Dec.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verdiepen van de beddingen der rivieren de Amer en het Oude-Maasje, onder de gemeente Made en Drimmelen, tusschen de kilometerraaien 53 en 56, behoorende tot de werken voor het verleggen van de uitmonding der rivier de Maas. Inl. aan het bureau voor de verlegging van den Maasmond te 's-Bosch. Aanw. 12 Dec., te 11 uren. Raming f 188,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van werken tot voortzetting der normaliseering van de rivier de Waal, onder Ochten (gemeente Echteld), IJzendoorn, Bruten en Leeuwen (gemeente Wamel) prov. Gelderland, tusschen de kilometerraaien 43 en 52 der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage en den ingenieur Castendijk, te Nijmegen. Aanw. 13 Dec. Raming f 112,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van werken tot voortzetting der normaliseering van de rivier de Waal, onder de gemeente Wamel, prov. Gelderland, tusschen de kilometerraaien 51 en 56 der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Castendijk, te Nijmegen. Aanw. 14 Dec. Raming f 77,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van een gebouw voor sluispersoneel nabij den St.-Antoniedijk, gemeente Diemen (prov. Noord-Holland), behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht, en den ingenieur Kluit, te Amsterdam. Aanw. 12 Dec., te 11 uren. Raming f 25,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van voltooiingswerken bij de schutsluizen nabij den St.-Antoniedijk, onder de gemeente Diemen (prov. Noord-Holland), behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht, en den ingenieur Kluit, te Amsterdam. Aanw. 12 Dec., te 11 uren. Raming f 12,350.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het voltooien van een gedeelte rivier nabij het Keizersveer, tusschen de kilometerraaien L + 600 en LIII + 750, onder de gemeenten Raamsdonk en Made-Drimmelen, behoorende tot de werken voor het verleggen van de uitmonding der rivier de Maas. Inl. aan het bureau der werken voor de verlegging van den Maasmond, te 's-Bosch, en aan het directieverblijf te Keizersveer. Aanw. 10 en 11 Dec., te 12 uren. Raming f 580,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het onderhoud en herstel van de landsgebouwen, te 's-Bosch, ged. '90. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district, en den hoofdopzichter voor de landsgebouwen Weinberg, beide te 's-Hage. Aanw. 11 Dec., te 9 uren. Raming f 21,971.

Amsterdam, te 1 uur, in het koloniaal etablissement: het onderhouden van en het aanbrengen van eenige verbeteringen en herstellingen aan voornoemd etablissement, ged. '90—'92. Inl. bij den hoofdopzichter der landsgebouwen G. D. Wijnkds de Jongh. Aanw. 11 Dec., te 10 uren.

Donderdag, 19 Dec.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen der rijks-hoogere burgerschool te Alkmaar, ged. '90 en '91. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen K. de Boer Hz., te Leiden. Aanw. 11 Dec., te 11½ uren. Raming f 1776.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud van de werken der Pettemer zeewering, in de prov. Noord-Holland, ged. '90, '91 en '92. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees, te Alkmaar, en den opzichter Kooreman, te Petten. Aanw. 12 Dec. Raming f 16,000 per jaar.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van het jaagpad c. a. langs het Zuider- en een gedeelte van het Noorderspaarne, prov. Noord-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur De Bruijn, te Amsterdam, en den opzichter Brauns, te Haarlem. Aanw. 12 Dec. Raming f 425 per jaar.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud van de werken der Heldersche zeewering in de prov. Noord-Holland, ged. de jaren '90, '91 en '92. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees, te Alkmaar, en den opzichter Koot, te Helder. Aanw. 12 Dec. Raming f 7200 per jaar.

Bergen-op-Zoom, te 12 uren, door den ontvanger der registratie en domeinen, in het Nederlandsch koffiehuis: het slechten van de vestingwerken in het Zuiderfront te Bergen-op-Zoom. Aanw. 16, 17 en 18 Dec., te 12 uren. (*Zie advert. in nº. 48.*)

Vrijdag, 20 Dec.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het aanbrengen en onderhouden van beplantingen op den rijksweg van Best over Eindhoven naar de Belgische grens, prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, te 's-Bosch, den ingenieur Schuurman, te Vucht, en den opzichter Bieden, te 's-Bosch. Aanw. 13 Dec. Raming f 1600.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het aanbrengen en onderhouden van eene beplanting op den rijksweg van het Steenwijksche veer naar Breda, onder de gemeente Do-Werken, prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, te 's-Bosch, den ingenieur Van

Nes van Meerkerk, en den opzichter Henkelman, beide te Breda. Aanw. 14 Dec. Raming f 1000.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het aanbrengen en onderhouden van eene beplanting op den rijksweg van Prinsenhage naar het Tolensche veer, onder de gemeente Halsteren, prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, te 's-Bosch, den ingenieur Van Nes van Meerkerk en den opzichter Kailen, beide te Breda. Aanw. 13 Dec. Raming f 700.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van de rijks-kweekschool voor onderwijzers te Groningen, ged. '90 en '91. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen J. C. Hulscher, te Groningen. Aanw. 14 Dec., te 1 uur. Raming f 700.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen der rijksuniversiteit te Groningen, ged. '90. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen J. C. Hulscher, te Groningen. Aanw. 13 Dec., te 10 uren. Raming f 9440.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan het rijks-archiefgebouw te Groningen, ged. '90 en '91. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen J. C. Hulscher, te Groningen. Aanw. 14 Dec., te 10 uren. Raming f 1000.

Borssele (Zeel.), te 1 uur, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Ellewoutsdijk en den calamiteusen polder Borssele, in de directiekamer: het maken van werken tot verbetering der havenmallen te Borssele. Aanw. 13 en 16 Dec. van 1—3 uren. Raming 1400.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Utrecht, 16 Nov., voor rekening der gemeente: 1o. de uitbreiding van het pharmaceutisch laboratorium; ingekomen 23 bilj., als:

A. J. Cramert,	te Utrecht,	f 8900
J. H. de Borst,	» idem	» 8886
P. Leenders,	» idem	» 8808
J. de Kruif,	» idem	» 8700
R. Pest,	» idem	» 8147
H. M. de Kolf,	» idem	» 8000
D. M. de Leur,	» idem	» 7998
W. v. Vloten,	» idem	» 7977
G. v. Rassel,	» idem	» 7957
G. Kühne,	» idem	» 7947
Gebr. v. Leeuwen,	» idem	» 7900
H. Vermeer,	» idem	» 7873
W. A. G. Jansen,	» idem	» 7844
G. J. v. Vloten,	» idem	» 7827
J. de Vos Jr.,	» idem	» 7797
J. W. de Leur,	» idem	» 7749
K. J. Ruijsch v. Dugteren,	» idem	» 7729
J. Krap,	» idem	» 7664
A. v. Amerongen,	» idem	» 7509
J. H. de Vos,	» idem	» 7475
G. A. v. Baaren,	» idem	» 7349
J. M. Wolff,	» idem	» 7293
D. P. H. v. Oort en J. v. Everdingen,	» idem	» 6337

Gegund.

2o. de levering van *a* schoolmeubelen en *b* leermiddelen voor de school aan de Kanaalstraat; ingekomen 7 bilj., als:

		a	*b*
G. J. v. Vloten,	Utrecht,	f 5838	
G. Kühne,	idem	5488	
A. H. Kuntz,	idem	5321	f 1183
J. Krap,	idem	5125	835
W. C. Weidner,	idem	4950	890
H. Vermeer,	idem	4500	1125
D. P. H. v. Oort en J. v. Everdingen,	idem	3979	873

Gegund: *a* H. Vermeer, *b* J. Krap.

Alkmaar, 18 Nov., ten behoeve der gemeente: 1o. de levering van straatklinkers, Waalvorm Vechtsteen, in 3 perc.; gegund.

	per 1000
perc. 1. C. Kamp, te Linschoten, 150,000 stuks ad	f 17.00
20,000 stuks ad	» 17.80
perc. 2. Fornijne, te Tiel, 170,000 stuks ad	» 14.75
perc. 3. C. Kamp, te Linschoten, 170,000 stuks ad	» 17.43

2o. de levering van Ben-shinkeien; minste inschr. E. Jansen & E. Soupart, 92,000 stuks 14 × 16 cM. à f 89.— per 1000 en 4,000 » 14 × 24 cM. à » 131.50 per 1000; Niet gegund.

's-Hage, 22 Nov.: het bouwen van een villa bestemd voor kinderziekenhuis, aan de Laan-van-Meerdervoort te 's Hage, onder beheer van den ingenieur-architect A. L. van Gendt, te Amsterdam; ingek. 44 bilj., als:

		volgens A	volgens B
J. Strochach,	Amsterdam,	f 84,250	f 75,350
G. D. v. Doorn,	idem	81,760	74,900
N. Perquin & Zn.,	Berkel,	83,000	73,000
H. G. Scholten,	Amsterdam,	82,850	76,400
Knipper en Vros,	idem	82,700	75,840
P. Duinker,	idem	82,300	75,300
W. G. v. Berkum,	idem	82,000	75,000
H. Rietsnijder & Zn.,	idem	81,850	74,840
C. D. Kloos,	Raamsdonk,	81,400	72,500
A. J. v. Lieut,	Amsterdam,	81,200	72,000
J. J. F. Roodenrijs,	's-Hage,	81,000	72,000
G. Wond,	Amsterdam,	81,000	74,000
W. Gorter,	Buiksloot,	79,767	72,500
F. Raaijmakers,	N.-Amstel,	79,380	70,200
C. P. W. Dessing,	Gouda,	79,100	71,200
J. P. Mühlstaff,	Leiden,	79,000	71,000
F. Roest,	's-Hage,	78,900	70,900
W. v. Leeuwen,	Hellevoetsluis,	78,842	70,636
B. v. Baaren,	Amsterdam,	78,260	71,890
J. F. Prenzler,	idem	78,100	69,800
A. C. Paardekooper,	's-Hage,	78,200	69,000
H. Schouten,	Amsterdam,	78,000	70,800
K. Hollander,	Gouda,	76,800	71,000
Th. Ligthart,	Amsterdam,	76,800	71,200
Meijer en V. d. Coolwijk,	idem	76,700	69,800
Gebr. M. en J. A. Houtman,	's-Hage,	76,527	67,927
H. R. Hendriks,	Os,	76,490	68,500
A. Praas,	Amsterdam,	76,400	70,000
W. Westerhof,	Weesp,	76,276	69,276
E. H. Holle,	Amsterdam,	76,100	69,200
C. Eijsvogel,	Aarlanderveen,	75,847	67,847
K. J. & v. Damme,	Amsterdam,	75,680	68,700
M. A. J. Taverne,	's-Hage,	75,346	67,249
D. Oosterink,	N.-Amstel,	75,100	67,030
C. J. Maks Jr.,	Amsterdam,	74,900	68,200
J. Stenters,	Haarlem,	73,703	65,900
Cerlijn en De Haan,	Amsterdam,	74,100	64,600
B. Krijnen,	's-Hage,	73,000	67,000
W. P. Teeuwisse,	idem	72,950	65,600
D. Hejink,	Amsterdam,	72,900	65,650
D. Schot,	idem	72,400	65,000
B. Nieuwenhuijsen,	's-Hage,	69,848	61,391
J. Steffens,	idem	68,100	60,600
L. C. J. Vellekoop,	idem	57,520	51,260

Gegund aan J. Steffens te 's-Hage, volgens A.

Nijmegen, 22 Nov.: het verbouwen van een perceel aan de Molenstraat, en het bouwen van een pakhuis aan de Zeigelbaan, onder beheer van den architect D. Semmelink; ingekomen 10 bilj., als:

Th. Delcijer,	te Nijmegen,	f 12,990
J. v. d. Peppel, en J. M. Roos	» idem	» 12,950
V. Eck en Scheltema,	» idem	» 12,740
L. M. v. Bentheim,	» idem	» 12,557
F. Buskens,	» Ubbergen,	» 12,500
Ge. Buskens en J. G. Bekkers,	» Nijmegen,	» 12,500
J. D. Opsomer,	» idem	» 12,300
H. J. Delgijer en Joh. Buskens,	» idem	» 12,248
J. Haspels J.Jz.,	» idem	» 11,693
J. D. Smits,	» idem	» 11,299

Gegund.

Oosterbeek, 23 Nov.: het bouwen van een woon- met winkelhuis aan de Annastraat; ingek. 5 bilj., als:

W. Gegen,	te Oosterbeek,	f 3249
J. v. Bark,	» idem	» 3185
H. Busser,	» idem	» 2951
H. W. Oldenhave,	» idem	» 2750
W. Hendriks,	» idem	» 2739

Dordrecht, 23 Nov.: de levering van diverse materialen, ten behoeve der gemeentewerken; gegund werden: dennen- of vurenhout, M. en A. M. v. d. Kloet, te Dordrecht, f 1064.

grenenhout, dezelfden, f 250.

eikenhout, A. de Groot & Zonen, Dordrecht, f 428.

gecreosoteerd dennenhout en ijpenhout, M. en A. M. v. d. Kloet, idem, resp. f 227 en f 248.

verfwaren, J. Krim Jr., idem, f 163.87½.

spijkers, P. v. d. Toorn, idem, f 46.65.

smidswerk, G. Raaijmakers, idem, f 641.175.

Luiksche kalk, Penn en Bauduin, idem, f 0.50 per Hl.

schelpkalk, dezelfden, f 0.70 per Hl.

gemalen tras, dezelfden, f 1 per Hl.

cement, Roodenburg & Co., idem, f 4.88 per vat.

tegels en pannen, J. Knijff, idem, f 39.

Waalklinkers, C. M. Seret, te Tiel, f 13.10 per 1000.

touwwerk, W. J. de Voogd, te Dordrecht, f 189.60.

poetskatoen, Hoogland en Massée, idem (bij loting), f 0.47 per KG.

Stockholmerteer, J. Krim Jr., idem f 187.20.

Friesche turf, D. Kooijman, idem, f 6.20 per 1000.

Hollandsche turf, J. Schepens, idem, f 4.30 per 1000.

kachelblokken en kachelhout, C. Arkeeuw, idem, resp. f 7.80 per M³ en f 0.54 per HL.

takkebossen, T. v. d. Graaf Jr., te Papendrecht, f 4.23 per 100.

olie en talk, A. C. Hofman Pz., te Dordrecht, resp. f 236.62 en f 286.

gegoten-ijzeren straatsyphons, Penn en Bauduin, idem, f 15.70 per stuk.

hardsteenen trottoirbanden: rechte banden en gebogen banden, E. v. d. Wal, te Rotterdam, resp. f 4.12 en f 2.44 per M.

riviergrint, H. den Breejen, te Hardinxveld, f 1.32 per M³.

vervoer der riviergrint, A. de Bruijn, te Dubbeldam, f 0.35 per M³.

Het onderhoud der drinkfonteinen en ééne pomp aan de Mijl, is gegund aan A. L. J. M. van Oppen, te Dordrecht, voor f 186.

Leiden, 23 Nov.: het afbreken van het perc. in de Watersteeg no. 6, en het bouwen van een burgerwoonhuis, onder beheer van den architect W. F. van der Heijden; ingek. 14 bilj., als:

J. M. Nielsen,	te Leiden,	f 7289
H. D. F. Meijer,	» idem	» 6995
C. Filippo,	» idem	» 6845
A. v. 't Riet,	» idem	» 6589
L. G. Bink,	» idem	» 6500
H. J. Sloots,	» idem	» 6456
J. Sirag,	» idem	» 6392
J. Botermans,	» idem	» 6316
C. v. Diest,	» Alfen,	» 6196
F. F. Christiaanse,	» Leiden,	» 6192
W. v. d. Drift,	» idem	» 6084
A. P. K. Hardeman,	» idem	» 6029
Hartevelt en Beulink,	» idem	» 6025
H. de Jongh,	» idem	» 5974

Gegund.

Orten (N.-Br.), 25 Nov.: het tweemaal gronden en glas inzetten van het klooster en scholen te Orten; ingek. 20 bilj., als:

Eijswogel,	te Empel,	f 1097
C. de Haan,	» Eindhoven,	» 687
Van Veldhoven,	» Leur,	» 648
Claeijs,	» 's-Bosch,	» 630
Janssen,	» Vlijmen,	» 615
Fransen,	» Vucht,	» 602
Joehim,	» 's-Bosch,	» 580
Loukens,	» Vlijmen,	» 569
Chapelle,	» 's-Bosch,	» 559
De Laat,	» idem	» 553
Chappelle,	» idem	» 548
Verlaees,	» idem	» 518
Willemse,	» idem	» 508
Van Hedel,	» Vucht,	» 500
Van Hasselt,	» Engelen,	» 496
Van Goel,	» 's-Bosch,	» 492
Baesjou,	» idem	» 488
Baarselaar,	» Vucht,	» 484
Dirman,	» 's Bosch,	» 440
De Bruin,	» idem	» 388

Gegund.

Maastricht, 25 Nov.: het maken van bestrate goten en het leveren en verwerken van onderhoudsmaterialen op het 1e 2e en 4e perceel der rijks-groote wegen 1e klasse, in de prov. Limburg; ingek. 2 bilj., als:

J. Ubachs,	te Echt,	f 2173
F. Ummels,	» Maastricht,	» 2147
Raming		» 2150

Amsterdam, 25 Nov., voor rekening der gemeente: 1a. de onderbouw van eene dubbele basculebrug over de Singelgracht voor de Kinkerstraat; ingek. 30 bilj., als:

M. Dinkla,	te Amsterdam,	f 54,921
H. J. Naderhorst,	» Gouda,	» 54,540
L. Pot,	» Buiksloot,	» 54,000
H. Hollander,	» Gouda,	» 52,900
F. Dekker,	» Amsterdam,	» 52,500

J. Koster, te Amsterdam, ƒ 52,500
M. Deutekom, » idem » 52,000
H. J. Meekers, » idem » 51,900
C. J. Maks Jz., » idem » 51,500
H. Rietsnijder & Zn., » idem » 51,300
A. Paans, » idem » 51,000
D. Oosterink, » N.-Amstel, » 51,000
J. J. Boekholts, » Amsterdam, » 50,910
C. J. Hartog, » idem » 50,100
H. R. Hendriks, » Os, » 49,930
W. Greve, » Buiksloot, » 49,700
E. H. Helle, » Amsterdam, » 49,675
G. D. v. Doorn, » idem » 49,600
P. Duinker, » idem » 49,447
Van Tienhoven, » idem » 49,400
A. v. Brummelen, » idem » 48,984
W. Ambachtsheer, » idem » 48,900
D. Alberts, » idem » 48,571
Schmidt en Hermans, » idem » 47,990
L. Vlasman, » idem » 47,300
K. J. B. v. Damme, » idem » 47,300
Meijer en Van de Coolwijk, » idem » 46,447
H. Ozinga, » idem » 45,780
H. Hoffe en J. Gelens, » idem » 43,585
W. Leen, » idem » 42,199

2o. de kapconstructie voor bovengenoemde loup; ingekomen 6 bilj., als:
J. Levoque, Herstal, ƒ 26,500
L. J. Enthoven, 's-Hage, » 22,719
Prins v. Oranje, idem » 22,484
G. H. Broekman, Amsterdam, » 20,925
Grofsmederij, Leiden, » 20,353
Penn en Bauduin, Dordrecht, » 19,770

3o. het bouwen van een »Groot Auditorium" in het universiteitsgebouw; ingek. 29 bilj., als:
J. Stam, te Amsterdam, ƒ 57,010
H. R. Hendriks, » Os, » 55,900
B. v. Buuren, » Amsterdam, » 54,600
R. Cruijff, » idem » 53,674
B. Cruijff, » idem » 52,900
Knipper en Vree, » idem » 52,100
W. Warners, » idem » 49,560
H. J. Merkers, » idem » 48,900
J. Koster, » idem » 48,880
J. J. Boekholts, » idem » 48,800
Meijer en Van de Coolwijk, » idem » 47,575
C. J. Maks Jz., » idem » 46,920
G. Woud, » idem » 46,200
G. Roon, » idem » 46,000
H. Rietsnijder, » idem » 45,600
D. Oosterink, » idem » 45,200
H. Hollander, » Gouda, » 44,910
D. Schut, » Amsterdam, » 44,100
H. Schouten, » idem » 43,810
D. Beijink, » idem » 43,787
C. Alberts, » idem » 42,886
A. F. Sleeswijk, » idem » 42,738
P. S. Bijpaerse, » idem » 41,880
A. Paans, » idem » 40,600
H. C. Dorlas, » idem » 40,454
E. H. Helle, » idem » 39,710
K. J. B. v. Damme, » idem » 39,260
W. Greve, » Buiksloot, » 36,860
J. J. v. Greuningen, » Amsterdam, » 33,332

Utrecht, 27 Nov.: het doen van voorzieningen aan de voormalige kazerne »het Kinderhuis" c. a. te Utrecht onder beheer der genie, aldaar; ingek. 13 bilj., als:
J. v. Osnabrugge, te Utrecht, ƒ 4100
H. M. de Koff, » idem » 3986
G. v. Bassel, » idem » 3714
L. Simon, » idem » 3599
R. Pisa, » idem » 3578
W. A. G. Jansen, » idem » 3556
C. Knechten Jr., » idem » 3548
J. W. de Leur, » idem » 3424
J. de Kruif, » idem » 3372
J. Krap, » idem » 3323
E. M. Frijlink, » idem » 3297
G. J. v. Vloten, » idem » 3259
C. v. Straaten, » idem » 3258
Raming » 3600

's-Hage, 27 Nov., onder beheer van het ministerie van waterst. enz.: 1o. het maken van drie kribben en het verlengen, verbreeden en verhoogen van twee particuliere kribben, tot verbetering van de rivier den IJsel, langs de Marlewaarden, beneden Wije; ingekomen 7 bilj., als:
F. Looijen, Gorinchem, ƒ 7355
R. A. v. d. Bergh, Pannerden, » 7283
J. L. Pauwen, idem » 7227
F. E. Terwindt, idem » 6890
S. Hoogeveen, Dokkum, » 6790
J. H. Heijinck, Pannerden, » 6703
P. Hell, Zwolle, » 6482
Raming » 6285

2o. het aanleggen van een strekdam met aanhechtingskrib aan den rechteroever der Nieuwe-Maas boven Vlaardingen; ingek. 10 bilj., als:
W. Volker, Sliedrecht, ƒ 70,200
A. L. v. Wijngaarden Hz., idem » 67,850
L. Kalis Kz., idem » 66,850
C. Bos Az., Dordrecht, » 66,480
J. v. Noordennen, Harlingen, » 66,400
L. Kalis Kz., Sliedrecht, » 65,540
A. v. d. Vlies, Zalt-Bommel, » 65,520
T. Volker, Dordrecht, » 65,300
T. Volker Lz., Sliedrecht, en P. A. Bos, Gorinchem, » 64,600
J. v. d. Plas, Hardinksveld, » 60,790
Raming » 69,500

Amsterdam, 27 Nov.: het verbouwen van een perceel aan het 's-Gravenhekje no. 4 te Amsterdam, onder beheer van den architect W. Langhout Gz.; ingek. 28 bilj., als:
V. Ph. Braun, te Beverwijk, ƒ 10,700
J. Smalt, » Weesp, » 10,650
A. F. Sleeswijk, » Amsterdam, » 10,374
F. Raajmakers, » idem » 10,340
Meijer en Van de Coolwijk, » idem » 10,300
Corlijn en De Haan, » idem » 10,140
F. Laste, » idem » 9,867
B. v. Buuren, » idem » 9,800
K. J. B. v. Damme, » idem » 9,600
E. H. Helle, » idem » 9,580
A. J. v. Liemt, » idem » 9,480
H. Rietsnijder & Zn., » idem » 9,450
G. Woud, » idem » 9,449
G. Roon, » idem » 9,440
W. Greve, » Buiksloot, » 9,400
P. S. Bijpierse, » Amsterdam, » 9,400
V. d. Horst, » idem » 9,350
Knipper en Vree, » idem » 9,350
D. Schut, » idem » 9,300
D. Beijink, » idem » 9,290
J. M. v. d. Veen, » idem » 9,222
R. Cruijff, » idem » 9,140
A. Paans, » idem » 9,128
H. Schouten, » idem » 9,083
R. Cruijff, » idem » 8,900
Aalders, » idem » 8,732
J. Schaafstra, » idem » 8,370
F. G. Degenhardt, » idem » 6,540

Deventer, 27 Nov.: het maken van eene oeverbeschoeiing langs een gedeelte van de Handelskade aldaar; ingek. 10 bilj., als:
H. Korteling, te Deventer, ƒ 6776
J. Witteveen, » idem » 6524
E. v. d. Woerd Jz., » idem » 5913
K. A. v. d. Berg en F. de Border, » Zwolle » 5685
B. v. d. Worp, » Deventer, » 5665
G. J. Averdijk, » Wije, » 5625
G. Beltman, » Deventer, » 5600
C. ter Horst, » Zwolle, » 5546
J. de Goede, » Deventer, » 5145
J. Visscher, » idem » 5139
Gegund.

Haarlem, 28 Nov., onder beheer van 's rijkswaterstaat: 1o. het planten van stroo en helm enz., in de duinen op Tessel en aan den vasten wal van Noord-Holland, bestek no. 10, dienst '90, '91 en '92, in 3 perceelen.
Perc. 1, ingek. 2 bilj., als: per jaar
K. H. Plavier, te Tessel, ƒ 5140
W. Hillenius, » idem » 4876
Raming » 5000
Perc. 2, ingek. 11 bilj., als: per jaar
P. Duinker, Amsterdam, ƒ 10,690
S. Blom, Schoorl, » 10,400
G. D. v. Doorn, Amsterdam, » 10,390
W. Ambachtsheer, Nieuwersluis(?), » 10,300
Gebr. Klein, Helder, » 10,298
A. Visser, Haarlem, » 10,200
Gebr. Jansen, Nieuwediep, » 10,080
R. Schreuders, Kolhorn, » 10,050
C. Bos Az., Dordrecht, » 9,980
J. Giltjes, Petten, » 9,970
J. Oldenburg, Bergen, » 9,850
Raming » 10,000
Twee bilj. van onwaarde.
Perc. 3, ingek. 4 bilj., als: per jaar
S. Blom, Schoorl, ƒ 9510
A. Visser, Haarlem, » 9300
G. D. v. Doorn, Amsterdam, » 9200
R. Schreuders, Kolhorn, » 9050
C. Bos Az., Dordrecht, » 8970
J. Oldenburg, Bergen, » 8880
Raming » 9000
Twee bilj. van onwaarde.

2o. het driejarig onderhoud van de duinen op het eiland Vlieland, behoorende tot de zeewerken in Noord-Holland, bestek no. 11 dienst '90—'92; ingek. 5 bilj., als: per jaar
J. J. Bakker, Terschelling, ƒ 3277
A. C. Swart, idem » 3275
A. Bos, Helder, » 3069
E. Beijer, Vlieland, » 2990
J. Beelcker, Vlieland, » 2889,91[5]
Raming » 3200

Klaaswaal, 28 Nov.: het 3jarig onderhoud van 1 Jan. '90—'92 der grintwegen, van Godschalkoord over Mijnsheerenland en Maasdam tot 's-Gravendeel en van Cillaarshoek over Klaaswaal, tot den Klein-Zuid-Beierlandschenweg met een zijtak naar Westmaas, hebbende eene lengte van 26,910 M., jaarlijks benoodigd 1600 M^3 grint; ingek. 8 bilj., als: per jaar
C. de Haan, Strijen, ƒ 4166
J. H. Leemans, Klaaswaal, » 4000
H. Vermeer, Westmaas, » 3990
C. Vogel, Hardinksveld, » 3950
Th. v. Loo, Westmaas, » 3920
J. de Vree, Hardinksveld, » 3900
R. Beedijk, Westmaas, » 3869
J. Blok, 's-Gravendeel, » 3839

Haarlem, 28 Nov.: het maken van eene houten beschoeiing langs de Heerenvest, alsmede het aanvullen en onder profiel brengen van het talud aldaar; ingek. 6 bilj., als:
A. Visser, te Haarlem, ƒ 1250
A. Zonneveld, » idem » 1180
Firma Martens & Zn., » idem » 1120
G. P. J. Beccari, » idem » 1100
Verhagen en V. 't Wout, » idem » 1090
C. Rooseijn, » idem » 1073
Raming » 913,60
Niet gegund, over 8 dagen uitspraak.

Haarlem, 28 Nov.: het maken van doelen voor schietproeven te Schoorl, onder beheer der genie, te Haarlem; ingek. 11 bilj., als:
W. F. Weijers, ƒ 101,700
H. Jongenburger, » 91,476
J. J. v. Sluisdam, » 90,900
L. de Neef, » 89,900
L. Kalis Kz., » 88,488
J. Schuitemaker, » 81,740
A. Volker Lz., » 80,456
W. Blankevoort Cz., » 80,200
C. Bos Az., » 76,200
H. Schuijt, » 75,500
J. Oldenburg, » 74,200
Raming » 84,000

Amersfoort, 29 Nov.: het driejarig onderhoud van den grintweg van Spakenburg over en langs den Veldendijk tot den Haan- en Bisschopsweg nabij de Eemburg te Baarn; ingekomen 10 bilj., als: per jaar
B. v. Korten, Weesp, ƒ 1695
A. Koenen, Baarn, » 1399
W. v. d. Kooij, Amersfoort, » 1394
W. v. Hasselt, Nijmegen, » 1384
H. Zwep, Amersfoort, » 1316,62[5]
A. Dijkman, Baarn, » 1298
S. Koppers, Amersfoort, » 1232
G. Beekhuis, Bunschoten, » 1190
A. Pijpers, idem » 1180
B. Los, idem » 1160
Nog niet gegund.

Steenwijk, 29 Nov.: het maken van een scheepvaartkanaal en daarbijbehoorende kunstwerken; ingek. 15 bilj., als:
D. Grand, te Zwolle, ƒ 22,900
Klosterman, » Harlingen, » 22,800
M. Triese, » Heerenveen, » 22,600
C. ter Horst, » Zwolle, » 22,117
H. v. Dijk, » Groningen, » 22,000
H. de Vries, » Lemmer, » 21,900
F. v. Balen, » Nieuweschans, » 21,800
J. de Boer, » Steenwijk, » 21,790
J. Otten, » Meppel, » 21,645
R. Huese Jr., » Assen, » 21,631
H. en B. Alberson, » Steenwijk, » 21,600
S. v. d. Berg, » Zwolle, » 21,506
J. L. de Vries, » Oldeholtpade, » 21,490
Groenink, » Steenwijk, » 21,452
A. Terwindt, » Pannerden, » 21,440
Gegund.

Middelburg, 29 Nov., onder beheer van 's rijkswaterstaat: 1o. het onderhoud ged. '90, '91 en '92 van de rijkswerken op de binnenzeede en van den registreerenden zeltijmeter te Brouwershaven, behoorende tot de zeewerken in Zeeland; ingek. 5 bilj., als: per jaar
J. Vink, Brouwershaven, ƒ 335
W. Ringelberg, Duivendijke, » 328
C. Kuipers, Brouwershaven, » 323
D. C. Ornée, Elkerzee, » 315
M. Arnold, Brouwershaven, » 299
Raming » 347

2o. het onderhoud ged. '90, '91 en '92 van den rijksdam, de terp en den registreerenden getijmeter te Bath, behoorende tot de zeewerken in Zeeland; ingek. 2 bilj., als: per jaar
J. de Jonge, Baarlinge, ƒ 258
L. v. Verre, Kruiningen, » 240
Raming » 277

BIJVOEGSEL

VAN

DE OPMERKER

van ZATERDAG 7 DECEMBER 1889.

AANKONDIGINGEN

VAN

AANBESTEDINGEN.

Maandag, 9 Dec.

's-Hage, te $11^1/_2$ uren, door het prov. best. van Zuid-Holland: het onderhouden van de werken behoorende tot het jaagpad langs den Vliet, tusschen Leiden en Delft, ged. 2 jaren, ingaande 1 Jan. '90 en eindigende 31 Dec. '91. Inl. bij den hoofdingenieur J. van der Vegt, te 's-Hage. Raming ƒ 5300.

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-inrichtingen, op het bureau Van-Leeuwenhoeksingel, in 3 perc.: de levering van eiken piketpalen en grenen beddingplanken, ten behoeve van het vestinggeschut.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van gereedschappen en materialen.

Groningen, te $12^1/_2$ uren, door burg. en weth.:
1o. het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen of vernieuwingen aan de 10 schoolgebouwen met toebehooren, ged. '90, bestek no. 343;
2o. het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen of vernieuwingen aan 11 schoolgebouwen met toebehooren, ged. '90, bestek no. 344;
3o. het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen of vernieuwingen aan 10 schoolgebouwen met toebehooren, ged. '90, bestek no. 345; onder bijlevering van alle daartoe noodige bouwstoffen, arbeidsloonen, transporten enz.

Hoedekenskerke (Zeel.), te 2 uren, door het polderbest. der watering Hoedekenskerke: het leveren en lossen van 3600 scheepston gewone Lessinesche of Doorniksche steen en 3600 scheepston afval van Doorniksche, Lessinesche- of basaltsteen. Inl. bij den opzichter J. Kolijn, aldaar.

Baaren (N.-Br.), te 3 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een raadhuis en een brandspuithuisje, aldaar. Inl. bij den bouwkundige A. Willems, te Oosterwijk. Aanw. 9 Dec., te 2 uren.

Groningen, te $6^1/_2$ uren, door de raadscommissie voor de gasfabriek: de levering van grenen- en vurenhout, lood, zink, soldeersel, enz., rongen, spijkers enz., steen, kalk, cement, dakpannen, vloeren, estrikken enz., verfwerken, voerwerken, ijzer enz. Bilj. inzenden uiterlijk 9 Dec., vóór 12 uren.

Dinsdag, 10 Dec.

Mijdrecht (Utr.), te 10 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van het Grootwaterschap »de Ronde Venen", in het raadhuis: het amoveeren der bestaande en het maken van een nieuwe ophaalbrug met landhoofden enz., benevens een draaibrug met bijbehoorende werken in de Heul, te Vinkeveen.

Amsterdam, te 12 uren, in het O.-I. Huis: de verbouw van het O.-I. Huis, aldaar. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 1e district, te 's-Hage. Aanw. gehouden. Raming ƒ 28,800.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van staatsspoorwegen aan het centraalbureau:
1o. bestek no. 138, de levering van stalen dwarsliggers met klemplaten;
2o. bestek no. 141, de levering van ijzeren haakbouten;
3o. bestek no. 142, de levering van eiken wisselhout en eiken brugliggers, ten behoeve van de staatsspoorwegen. (*Zie advert. in no. 49.*)

Huizen (N.-H.), te 4 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een raadhuis met post- en telegraafkantoor. Inl. bij W. Kooij, aldaar. Aanw. 10 Dec., te 2 uren.

Drachten, te 6 uren, bij de Wed. P. van Hem, op het Ureterperverlaat: het bouwen van een nieuw woonhuis in de »Dubbele buurt" te Zuid-Drachten. Inl. bij den architect D. D. Duursma.

Heerenveen, te 8 uren: het bouwen van een huis, bestemd voor kantoor van Gebr. Mispelblom Beijer, en voor woning. Aanw. gehouden.

Woensdag, 11 Dec.

Deventer, te 10 uren, door burg. en weth.: de levering van drie stuks tweepersoons geslagen-ijzeren urinoirs.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de uitvoering van baggerwerk in het vaarwater van de rivier de Maas, tusschen de kilometerraaien 39 en 41 der rivierkaart, onder de gemeenten Obbicht en Grevenbicht, prov. Limburg. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé, te 's-Bosch, en den opzichter Willems, te Maastricht. Aanw. gehouden. Raming ƒ 0.60 per M^3.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het aanleggen van eene kade, het aanbrengen van remmingwerken en het plaatsen van ducdalven bij de schutsluis te Sint-Andries, behoorende tot de werken van de rivier de Waal, onder de gemeente Heerewaarden. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Castendijk, te Nijmegen. Aanw. gehouden. Raming ƒ 2400.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van werken tot beteugeling der doorvaart naar den afgedamden Maasarm boven de schipbrug te Hedel, aan den rechteroever der rivier de Maas, tusschen de kilometerraaien 24 en 25 der herziene rivierkaart, onder de gemeente Empel, prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Steijn Parvé en den opzichter Groenen, beide te 's-Bosch. Aanw. gehouden. Raming ƒ 3600.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de aanleg van een gedeelte kanaal met bijbehoorende kunstwerken van nabij en benoorden den Haarrijn, gemeente Breukelen—Nijenrode, tot nabij en bezuiden den Zeijlweg, gemeente Maarsen, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht, en den ingenieur Kluit, te Amsterdam. Aanw. gehouden. Raming ƒ 215,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van baggerwerk tot voortzetting der verbetering van de rivier de Waal, tusschen Nijmegen en Tiel, tusschen de kilometerraaien XXVII en LVI der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Castendijk, te Nijmegen. Raming ƒ 0.17 per M^3.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van baggerwerk in de Oude-Maas bij Nederhoven. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Hoogenboom en den opzichter De Kiewit, beide te Dordrecht. Aanw. gehouden. Raming ƒ 0.16 per M^3.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de verruiming van het Pennintengat en afdamming van het Waaigat op het Zwartewater, tusschen de kilometerraaien 7 en 9, onder de gemeente Zwollerkerspel, in de prov. Overijsel. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Escher, te Zutfen en den opzichter Messer, te Genemuiden. Aanw. gehouden. Raming ƒ 19,000.

Deventer, te 11 uren, door A. J. Kolkert, aannemer en bouwondernemer: het leveren van eene aanzienlijke partij spiegelglas en glas dubbele dikte, benoodigd voor 4 woonhuizen welke in aanbouw zijn op »de Graaf van Buren".

Bolsward, te 12 uren, door burg. en weth.: het amoveeren van het gebouw »de tusschenschool" en het bouwen eener nieuwe school met zes lokalen in de Kerkstraat. Aanw. gehouden.

Amsterdam, te 1 uur, ten behoeve van 's rijks overzeesche bezittingen, in een der lokalen van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen: de levering van diverse materialen, gereedschappen enz., in 66 perc.

Donderdag, 12 Dec.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der rijkszeewerken op het eiland Wieringen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Keurenaer, te Hoorn, en den buitengewoon-opzichter Goeter, te Wieringen. Aanw. gehouden. Raming ƒ 7200 per jaar.

Breda, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur der genie, aldaar, in het koffiehuis »de Beurs van Breda": het verbeteren van eene woning bij de Kon. mil. academie, te Breda. Bilj. inzenden uiterlijk 11 Dec., vóór 3 uren. Raming ƒ 2050.

Hilversum, te 11 uren, door burg. en weth.:
1o. het onderhoud van de gemeentegebouwen, scholen, schoolmeubelen enz.;
2o. het vervoer van straatsteen en grint;
3o. het leveren van straatbezems en gereedschappen voor de straatreiniging, ged. '90. Inl. bij den gemeente-architect P. Andriessen. Aanw. 10 Dec., te 9 uren.

Groningen, te $12^1/_2$ uren, door burg. en weth.: 1o. de olieverlichting; 2o. het verrichten van verfwerken; 3o. de levering van lood, zink enz.; 4o. idem van steen, kalk enz.; 5o. idem van rongen en spijkers; 6o. idem van grenen- en vurenhout; 7o. idem van gesmeed ijzerwerk; alles ged. '90;
8o. het verrichten der ten dienste der gemeentewerken vereischte voerwerken, ged. '90;
9o. het onderhouden van kachels in gebouwen der gemeente, ged. '90; onder bijlevering van alle daartoe noodige bouwstoffen, arbeidsloonen, transporten enz. Bilj. inzenden uiterlijk 11 Dec., vóór $4^1/_2$ uren.

Helder, te 2 uren, door burg. en weth.:
1o. de levering van straatklinkers;
2o. het vestraten en maken van nieuwe bestratingen in de gemeente;
3o. de levering van zand en het vervoer van materialen in de gemeente, ged. '90, in 2 perc. Inl. bij den gemeente-bouwmeester.

Vrijdag, 13 Dec.

's-Bosch, te $10^1/_2$ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het aanbrengen en onderhouden van beplantingen op de kanaaldijken langs de Zuidwillemsvaart, in de prov. Noord-Brabant, in twee perceelen. Inl. in het 6e district, te 's-Bosch, den ingenieur Schuurman te Vucht, en den opzichter Pommée, te Aarle-Rixtel. Aanw. gehouden. Raming: perc. 1 ƒ 1350, perc. 2 ƒ 1310.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van marine: het bouwen van eene gasfabriek bij de Berghaven aan den Hoek-van-Holland. Aanw. gehouden.

Arnhem, te 11 uren, door burg. en weth.: het eenjarig onderhoud van al de brandblusschmiddelen der gemeente Arnhem. Aanw. 9 Dec., te 9 uren.

Rotterdam, te 11 uren, in het hotel Leijgraaff, aan het Westplein: het rioleeren, ophoogen en bestraten van een gedeelte der terreinen van de Imperial Continental Gas-association, ten westen van de scheepstimmerwerf, aldaar. Inl. bij den architect P. Vermaes. Aanw. 12 Dec., te 10 uren.

Amsterdam, te 11 uren, door den schout-bij-nacht, directeur en kommandant der marine: de levering van verschillende benoodigdheden, in 33 perc.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van de rijkswerken en het uitvoeren van daartoe noodige leveringen, herstellingen en vernieuwingen op het eiland Schokland, prov. Overijsel. Inl. bij den hoofdingenieur Beusen, den ingenieur Mulder en den opzichter Ritmeester, allen te Zwolle. Aanw. gehouden. Raming ƒ 27,100 per jaar.

Groningen, te 12 uren, door het prov. best.:
1o. het onderhouden van onderscheidene kanalen en de daartoe behoorende werken, in 8 perc., ged. '90, '91 en '92;
2o. het onderhouden van de rijbanen op de dijken wederzijds het

Eemskanaal, ged. '90, '91 en '92. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur, beide te Groningen, en de betrokken opzichters.

's-Hage, te 1 uur, door den inspecteur, chef van het technisch beheer der rijkstelegraaf, in het gebouw Kazernestraat no. 3: de levering van ijzeren telegraafpalen, model Henley; ijzeren haakvormige isolatordragers en Morse-papierrollen, ten behoeve van 's rijks overzeesche bezittingen, in 4 perceelen.

Leeuwarden, te 1 uur, in het gebouw van het prov. best.:

1o. het vernieuwen van het bestaande Stokersverlaat of sluis no. VII in de Compagnons- of Appelschastervaart bij Appelscha. Raming f 22,000;

2o. het bouwen van wachterswoningen bij de sluizen te Lippenhuizen, Beneik en Wijnjeterp, in de Appelschastervaart. Raming f 7190. (*Zie advert. in no. 49.*)

Laag-Soeren (Geld.), te 1½ uren, in het hotel Laag-Soeren:

1o. het bouwen van een priesterwoning bij het badhotel, aldaar;

2o. het verbouwen van de boerderij, bewoond door de Wed. Pluim, aldaar. Inl. bij den architect M. K. Smit. Aanw. 9 Dec., te 1½ uren.

Zaterdag, 14 Dec.

Utrecht, te 2 uren, door het prov. best.: *a.* het onderhoud ged. '92 der prov. wegen, in 6 perc.; *b.* het 2jarig onderhoud van den Kronmen Rijn, de Cothergrift en den Minstroom, ged. '90 en '91.

Haarlem, te 3 uren, door den architect D. E. L. van den Arend, in »Café neuf": het bouwen van eene villa in het Florapark te Haarlem. Aanw. 10 Dec., te 5 uren. (*Zie advert. in no. 48.*)

Harlingen: het wederopbouwen van het afgebrande stelphuis van Tj. Zwart, nabij het spoorwegstation.

Uskwerd (Gron.), door burg. en weth.: de levering van 40 stère gekloofde palen, lossing aan het jaagpad tusschen Scheefkil en Delfzijlzijlen.

Akkrum (Fr.): het afbreken van het boerenhuis op »Twenhuis", onder Haskerdijken, in gebruik bij G. Walstra, en het bouwen van een nieuw stelphuis enz., aldaar. Inl. bij den architect F. Brouwer, te Kornjum. Aanw. 10 Dec., te 11 uren.

Maandag, 16 Dec.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het rioleeren en dempen van de Rozengracht;

2o. het bouwen van een kademuur langs den Westerdoksdijk in het Westerdok, achter den zuidelijken grooten scheepssteiger in het IJ;

3o. het leveren van steenkolen, ten behoeve van stoomwerktuigen der gemeente, ged. '90. Inl. bij den stads-ingenieur, raadhuis kamer no. 93, van 10—12 uren. (*Zie advert. in no. 49.*)

Utrecht, te 2 uren, door de Ooster-stoomtrammaatschappij, aan het kantoor van genoemde maatschappij: het leveren van schildersmaterialen en machinekamerbehoeften, in 12 perc.

Dinsdag, 17 Dec.

Assen, te 12 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen der rijks-hoogere burgerschool te Meppel, ged. '90 en '91. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz. te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen J. C. Hubscher, te Groningen. Aanw. 16 Dec., te 12 uren. Raming f 1300.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: bestek no. 145, het leveren en inkepen van dwarsliggers, in 32 perc. (*Zie advert. in no. 49.*)

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het uitvoeren van eenige werken tot verruiming van het benedenpand der Drentsche hoofdvaart. Inl. bij den hoofdingenieur Reuvens, te Zwolle, en den ingenieur Wortman, te Assen. Aanw. 10 Dec. Raming f 6000.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van getrokken en vlakke Waalklinkers, Waalhardgrauw, Waalboerengrauw, straatklinkers uit Utrecht of van de Maas, Heelstraatplaves en beste harde IJsselondersteen, escaussijnsch-steenen, trottoirbanden, Luiksche kluitkalk, Doorniksche waterkalk, portierkeien, steenslag van natuurlijke steen, grove grint, grintzand, metselzand, duinzand, gegoten-ijzeren straatsyphons en straatbermranden, staaf-, band- en plaatijzer. (*Zie advert. in no. 48.*)

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van tegels, dakpannen, kannenbuizen, pleister, tras, portland-cement, touwwerk, hennep, snuit van vlas, teer, bruinwerk, mos, strookdweilen, blokmakerswerk, borstelmakerswerk, sponsen, groen laken, tochtvries, grijs linnen, behangsellinnen, afneemdoeken, molton- en wollen dweilen, Amerikaansch wasdoek, gordijnlinnen, grondpapier, singel, meestelkoord, band, jaloeziebandladder, glazen ballons, lampeglazen, zeemvellen, leder, patentolie, groene zeep, kaarsen, Amerikaansche zeunel, vet (vet), wagensmeer, poetskatoen, lampenkatoen, turf, houtskolen, bezems, boenders, manden, zink, lood, vertind-looden buizen, metalen main- en tapkranen, spijkers, ijzerwaren, kolenbakken, staal, verfwaren en vensterglas. (*Zie advert. in no. 48.*)

Zutfen, door den directeur van de gemeente-gasfabriek: de levering voor de in '90 benoodigde Eng. getrokken-ijzeren buizen en fittings, koperen fittings en compositiebuis.

Woensdag, 18 Dec.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verdiepen van de beddingen der rivieren de Amer en het Oude-Maasje, onder de gemeente Made en Drimmelen, tusschen de kilometerraaien 51 en 56, behoorende tot de werken voor het verleggen van de uitmonding der rivier de Maas. Inl. aan het bureau voor de verlegging van den Maasmond te 's-Bosch. Aanw. 12 Dec., te 11 uren. Raming f 188,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van werken tot voortzetting der normaliseering van de rivier de Waal, onder Ochten (gemeente Echteld), IJzendoorn, Druten en Leeuwen (gemeente Wamel) prov. Gelderland, tusschen de kilometerraaien 45 en 52 der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage en den ingenieur Castendijk, te Nijmegen. Aanw. 13 Dec. Raming f 112,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van werken tot voortzetting der normaliseering van de rivier de Waal, onder de gemeente Wamel, prov. Gelderland, tusschen de kilometerraaien 51 en 56 der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Castendijk, te Nijmegen. Aanw. 14 Dec. Raming f 77,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van een gebouw voor sluispersoneel nabij den St.-Antoniesdijk, gemeente Diemen (prov. Noord-Holland), behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht, en den ingenieur Klait, te Amsterdam. Aanw. 12 Dec., te 11 uren. Raming f 25,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van voltooiingswerken bij de schutsluizen nabij den St.-Antoniesdijk, onder de gemeente Diemen (prov. Noord-Holland), behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht, en den ingenieur Klait, te Amsterdam. Aanw. 12 Dec., te 11 uren. Raming f 12,350.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het voltooien van een gedeelte rivier nabij het Keizersveer, tusschen de kilometerraaien L + 600 en LIII + 750, onder de gemeenten Raamsdonk en Made-Drimmelen, behoorende tot de werken voor het verleggen van de uitmonding der rivier de Maas. Inl. aan het bureau der werken voor de verlegging van den Maasmond, te 's-Bosch, en aan het directieverblijf te Keizersveer. Aanw. 10 en 11 Dec., te 12 uren. Raming f 580,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het onderhoud en herstel van de landsgebouwen, te 's-Bosch, ged. '90. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district, en den hoofdopzichter voor de landsgebouwen Weinberg, beide te 's-Hage. Aanw. 11 Dec., te 9 uren. Raming f 33,971.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken en leveren van een stalen stoomsloep, zeven dienstbooten, type A, en drie dienstbooten, type B, voor het verrichten van peilwerk en opnemingen, ten behoeve der rivieren, in 3 perc. of in massa. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Escher, te Zutfen, en den adspirant-ingenieur Teding van Berkhout, te Haarlem. Raming: perc. 1 f 7090, perc. 2 f 980 en perc. 3 f 642.

Amsterdam, te 1 uur, in het koloniaal etablissement: het onderhouden van en het aanbrengen van eenige verbeteringen en herstellingen aan voornoemd etablissement, ged. '90—'92. Inl. bij den hoofdopzichter der landsgebouwen G. D. Wijndels de Jongh. Aanw. 11 Dec., te 10 uren.

Uden (N.-Br.), te 2 uren, door de gemeentebesturen van Nistelrode, Uden, Veghel, en Dinter:

1o. het bouwen eener school met onderwijzerswoning te Vorstenbosch, onder Nestelrode, met de leverantie van alle daartoe benoodigde materialen;

2o. het leveren van nieuwe schoolmeubelen. Inl. bij den bouwkundige J. Frankefort, te Uden. Aanw. 18 Dec., te 10 uren.

Donderdag, 19 Dec.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen der rijks-hoogere burgerschool te Alkmaar, ged. '90 en '91. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen K. de Boer Hz., te Leiden. Aanw. 11 Dec., te 11½ uren. Raming f 1776.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud van de werken der Pettemer zeewering, in de prov. Noord-Holland, ged. '90, '91 en '92. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees, te Alkmaar, en den opzichter Kooreman, te Petten. Aanw. 12 Dec. Raming f 16,000 per jaar.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van het jaagpad c.a. langs het Zuider- en een gedeelte van het Noorderspaarne, prov. Noord-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur De Bruijn, te Amsterdam, en den opzichter Brauns, te Haarlem. Aanw. 12 Dec. Raming f 625 per jaar.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud van de werken der Heldersche zeewering in de prov. Noord-Holland, ged. de jaren '90, '91 en '92. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees, te Alkmaar, en den opzichter Kool, te Helder. Aanw. 12 Dec. Raming f 7200 per jaar.

Bergen-op-Zoom, te 12 uren, door den ontvanger der registratie en domeinen, in het Nederlandsch koffiehuis: het slechten van de vestingwerken in het Zuiderfront te Bergen-op-Zoom. Aanw. 16, 17 en 18 Dec., te 12 uren. (*Zie advert. in no. 48.*)

Amsterdam, te 3 uren, door het best. der Maatschappij tot exploitatie van bouwterrein »Potgieter", in het American-hotel: *a.* het bouwen van tien woon- en winkelhuizen; *b.* het bouwen van vijftien woon- en winkelhuizen. Inl. bij den architect H. A. Hassink. (*Zie advert. in no. 49.*)

Vrijdag, 20 Dec.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de rijks-hoogere burgerschool te Middelburg, ged. '90 en '91. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter voor de universiteitsgebouwen K. de Boer Hz., te Leiden. Aanw. 13 Dec., te 10 uren. Raming f 2245.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen der rijkskweekschool voor onderwijzers te Middelburg, ged. '90 en '91. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen K. de Boer Hz., te Leiden. Aanw. 13 Dec., te 1 uur. Raming f 1800.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het aanbrengen en onderhouden van beplantingen op den rijksweg van Best over Eindhoven naar de Belgische grens, prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, te 's-Bosch, den ingenieur Schuurman, te Vught, en den opzichter Dieden, te 's-Bosch. Aanw. 13 Dec. Raming f 1600.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het aanbrengen en onderhouden

van eene beplanting op den rijksweg van het Steenwijksche veer naar Breda, onder de gemeente D—Werken, prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, te 's-Bosch, den ingenieur Van Nes van Meerkerk, en den opzichter Henkelman, beide te Breda. Aanw. 13 Dec. Raming f 1000.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het aanbrengen en onderhouden van eene beplanting op den rijksweg van Princenhage naar het Tolensche veer, onder de gemeente Halsteren, prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, te 's-Bosch, den ingenieur Van Nes van Meerkerk en den opzichter Kuilen, beide te Breda. Aanw. 13 Dec. Raming f 760.

Rotterdam, te 11 uren, ten kantore van de gemeente-gasfabrieken, de levering van: getrokken-ijzeren pijpen, getrokken-ijzeren fittings, vertind-looden buizen, rood- en geelkoperen pijp en bladkoper, roodkoperen lantaarns, koperen hoofdkranen, koperen fittings en branders, houten rozetten, lampeglazen, porseleinen kappen, lantaarn- en andere ruiten, snij-, pijp- en sockettangen, gashaken, houtschroeven, draadnagels en klinknagels, moerbouten, vijlen, hordpapier, stalen schoppen, lijn- en patentolie, vet en zeep, loodwit, ijzer- en loodmenie, poetslappen, poetskatoen, sponsen, zeemvellen, borstelwerk, kwasten, schemaangarens, snuit van vlas, striktouw, hennep, bezems, kluitkalk, snee-, plaat- en bandijzer, gegoten ijzerwerk, lantaarnpalen en armpalen, zakken en andere magazijngoederen, ten dienste der gemeente-gasfabrieken te Rotterdam. (*Zie advert. in no. 49.*)

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van de rijks-kweekschool voor onderwijzers te Groningen, ged. '90 en '91. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen J. C. Hubscher, te Groningen. Aanw. 14 Dec., te 1 uur. Raming f 700.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen der rijks-universiteit te Groningen, ged. '90. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen J. C. Hubscher, te Groningen. Aanw. 13 Dec., te 10 uren. Raming f 9440.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan het rijks-archiefgebouw te Groningen, ged. '90 en '91. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen J. C. Hubscher, te Groningen. Aanw. 14 Dec., te 10 uren. Raming f 1000.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen der rijks-landbouwschool te Wageningen, ged. '90 en '91. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen W. H. Schoonhein, te Utrecht. Aanw. 13 Dec., te 11 uren. Raming f 7940.

Borsele (Zeel.), te 1 uur, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Ellewoutsdijk en den calamiteusen polder Borsele, in de directiekamer: het maken van werken tot verbetering der havenhoofden te Borsele. Aanw. 13 en 16 Dec. van 1—3 uren. Raming 1400.

Middelburg, te 1½ uren, door burg. en weth.: de levering van de ged. '90 voor de gemeente-fabrikage benoodigde bouwstoffen, als plaatzand, houtwaren, verfstoffen, kalk, tras en cement.

Nijmegen, te 2 uren, door burg. en weth.: de levering van:

1o. 1,325,000 straatklinkers;

2o. 500 str. M. trottoirbanden van Niedermendiger steen;

3o. 10,000 stuks iron-bricks voor trottoirbekleeding;

4o. steenkolen, gruis en turf;

5o. petroleum en lampenglazen;

6o. dennen vakplaten en eenig vuren ribhout, ten behoeve van het overzetveer;

7o. het onderhoud der kachels in de gemeente-gebouwen;

8o. het onderhoud der pompen;

9o. het bezorgen der benoodigde karvrachten;

10o. het verrichten van verf- en witwerk.

Zaterdag, 21 Dec.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van herstellingen aan de gebouwen van de rijks-universiteit te Utrecht, ged. '90. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen W. H. Schoonhein, te Utrecht. Aanw. 11 Dec., te 10 uren. Raming f 11,170.

Maandag, 22 Dec.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in een der lokalen van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen: de levering van diverse gereedschappen en materialen, ten behoeve van 's rijks overzeesche bezittingen.

Maandag, 23 Dec.

Amsterdam, door de Holl. ijzeren spoorwegmaatschappij, in kamer 46 van het centraal administratiegebouw: het veranderen van de Kraanbrug over de Delfshavensche Schie in eene plaat-ijzeren draaibrug, met daaraan verbonden wijziging van den onderbouw, het maken van eene hulpbaan en hulpbrug en het ophoogen van den spoorweg. Raming: perc. 1 f 68,000, perc. 2 f 42,000. (*Zie advert. in no. 49.*)

Dinsdag, 24 Dec.

's-Hage, te 2 uren, door het ministerie van justitie: het driejarig onderhoud, van 1 Jan. '90 tot 31 Dec. '92, van de strafgevangenis te Appingedam; het huis van bewaring te Winschoten; de strafgevangenis en het rechtsgebouw te Groningen; het paleis van justitie en de woning van den adjunct-directeur der bijzondere strafgevangenis te Leeuwarden; de strafgevangenis te Sneek; het huis van bewaring en het rechtsgebouw te Assen; het huis van bewaring en het rechtsgebouw te Almelo; de strafgevangenis en het kantongerechtsgebouw te Deventer; in 13 perc. Inl. bij den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen, te 's-Hage, en de betrokken opzichters. Aanw. te Winschoten 20 Dec., op de overige plaatsen 19 Dec., te 1½ uren. (*Zie advert. in no. 49.*)

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

's-Bosch, 28 Nov.: het bouwen van eene congregatiezaal met kapel en aanhoorigheden, voor het R.-K. kerkbest. der par. van St.-Pieter, onder beheer van den architect J. Bolsius; ingek. 11 bilj., als:

Th. v. Ravenstein,	te 's-Bosch,	f 18,720
Th. Dirks,	» idem	» 16,700
P. Aergement,	» idem	» 16,548
L. Burkens,	» idem	» 16,190
H. Hansen,	» idem	» 15,930
J. v. Rosmalen,	» idem	» 15,911
G. de Ruijter,	» idem	» 15,477
A. v. Mierlo,	» idem	» 15,450
Fr. v. Hout,	» idem	» 15,444
A. Sanders,	» idem	» 14,859
W. v. Beckum,	» idem	» 14,700

Gegund.

Amsterdam, 28 Nov.: het maken der funderingswerken voor eenige bijgebouwen en het optrekken van een entrangebouwtje, op het terrein van het burgerziekenhuis aan de Linnaeusstraat te Amsterdam, onder beheer van den ingenieur-architect A. L. van Gendt; ingek. 39 bilj., als:

J. Smit,	te Weesp,	f 50,144
P. J. v. Mierlo,	» Sloten,	» 48,055
W. Westerhof,	» Weesp,	» 47,985
P. v. Essen,	» Halfweg,	» 47,869
J. Stroobach,	» Amsterdam,	» 47,418
L. de Rooij,	» Tilburg,	» 46,900
Meijer en Van de Coolwijk,	» Amsterdam,	» 46,783
C. Rietsnijder,	» idem	» 46,779
G. J. Ph. Zuiderhoek,	» idem	» 46,765
L. Vlasman,	» idem	» 46,413
A. F. Slooswijk,	» idem	» 46,250
P. S. Rijsserse,	» idem	» 46,000
Timmer en Faestner,	» idem	» 45,900
V. Ph. Braun,	» Beverwijk,	» 45,800
H. Rietsnijder & Zn.,	» Amsterdam,	» 45,440
B. Cruijff,	» idem	» 45,400
P. Duinker,	» idem	» 45,200
Knipper en Vree,	» idem	» 44,800
B. v. Beuren,	» idem	» 44,350
E. H. Helle,	te Amsterdam,	f 44,000
R. Cruijff,	» idem	» 43,979
C. J. Maks Jr.,	» idem	» 43,860
J. J. Boekholts,	» idem	» 43,800
K. J. S. v. Damme,	» idem	» 43,780
W. Greeve,	» Buiksloot,	» 43,640
H. G. Scholten,	» Amsterdam,	» 43,580
D. Heijink,	» idem	» 43,560
W. G. v. Beckum,	» idem	» 43,500
G. Boon,	» idem	» 43,298
H. J. Meekers,	» idem	» 43,280
D. Schut,	» idem	» 43,100
P. Schmidt en E. Hermans,	» idem	» 43,018
J. F. Prenzler,	» idem	» 42,800
H. R. Hendriks,	» Os,	» 42,800
D. Oosterink,	» Amsterdam,	» 42,800
H. J. Nederhorst,	» Gouda,	» 42,443
C. Eijsvogel,	» Aarlanderveen,	» 42,100
C. Alberts,	» N.-Amstel,	» 41,174
D. Cerlijn en A. J. de Haan,	» idem	» 40,980

Spijkerboor (gem. Jisp), 28 Nov.: het vernieuwen, herstellen en onderhouden van alle binnen- en buitenwerken voor het waterschap de Starnmeer en Kamerhop; ingek. 4 bilj., als:

P. Wakker, Wormer,	f 2853.20
Vreedendam, Zaandijk,	» 2815
R. Bond, Nek bij Purmerend,	» 2589
R. Koppen, Westgraftdijk,	» 2435
Raming	» 2658.50

Vlissingen, 28 Nov.: de levering van grieskeien, ten behoeve der gemeentewerken, is niet gegund aan den minsten inschr. maar aan den heer F. Engers, te Amsterdam.

Maassluis, 29 Nov.: het onderhoud en de vernieuwing der vlotpalen in de haven; ingek. 6 bilj., als:

J. Smit VII, Utrecht,	f 4440
M. Veltenaar, Maassluis,	» 4400
M. Bot, Vlaardingen,	» 4100
Van Heijst en Zonneveld, idem	» 3786
T. Linthout, Nieuwenhoorn,	» 3519
G. v. d. Vlugt, Maasland,	» 3287

Gegund.

Groningen, 2 Dec.: het uitvoeren van werken voor de verbetering der gemeentelijke bad- en zweminrichting; ingek. 3 bilj.; minste inschr. B. de Jong, te Groningen, voor f 3527.

Amsterdam, 2 Dec.: het maken van de aarde- en spoorbaan tot aansluiting van den spoorweg Schiedam—Hoek-van-Holland aan den Hollandschen spoorweg nabij Schiedam, bestek no. 447/4; ingek. 9 bilj., als:

W. H. Weijers, Tilburg,	f 28,700
G. Keij, Rotterdam,	» 22,000
P. J. Bulleman, Dordrecht,	» 21,350
C. Bos, Haarlemmermeer,	» 21,000
W. F. Weijers, Tilburg,	» 21,000
M. A. J. Taverne, 's-Hage,	» 20,848
A. v. d. Meijden Az., Hardinksveld,	» 19,758
C. v. Beuren, Nieuweramstel,	» 19,397
H. Wienhoven, Schiedam,	» 17,735

's-Hage, 2 Dec.: het maken van een nieuwe vaart op het terrein der gemeente-gasfabriek; ingek. 38 bilj., als:

A. Terwindt, West-Pannerden,	f 45,990
G. H. v. d. Heijden, Arnhem,	» 44,290
C. ter Horst, Zwolle,	» 43,317
T. v. d. Vlugt, 's-Hage,	» 43,200
M. Bot en J. v. d. Loog, Kralingen,	» 43,000
P. J. Dubbelman, Dordrecht,	» 42,600
W. Wissing en J. v. Burk, Arnhem,	» 42,500
G. Bos, Haarlemmermeer,	» 42,178
A. Boer Wz., Sliedrecht,	» 42,000
H. Jongenburger, Waddinxveen,	» 41,750
P. Vermeulen, 's-Hage,	» 39,995
J. Ph. M. Mühlstaff, Leiden,	» 39,950
B. Krijnen, 's-Hage,	» 39,935
A. Blok, 's Gravendeel,	» 38,750
A. J. Schouten, Utrecht,	» 37,300
A. Korteweg, 's-Hage,	» 37,000
J. Schutemaker en Bos Zuiderhoek, Sliedrecht,	» 36,900
H. J. Nederhorst, Gouda,	» 36,400
J. de Bruijn en G. J. v. d. Horst, 's-Hage,	» 36,200
H. Hols, idem	» 36,090
A. C. Paardekooper, idem	» 36,000
H. D. T. Meijer, Leiden,	» 35,900
W. Swaneveld, 's-Hage,	» 35,895
M. A. J. Taverne, idem	» 35,637
F. Roest, idem	» 35,400
G. v. d. Drift, idem	» 35,400
A. de Waard en J. C. Diercks, idem	» 35,348
A. v. d. Meijden, Hardinksveld,	» 34,718
F. W. Dekker, Sliedrecht,	» 34,290
W. H. Swets, Hardinksveld,	» 33,890
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis,	» 33,890

A. Prins Tz., Sliedrecht, f 33,540
C. D. Kleijn, Raamsdonk, » 33,100
K. Hollander, Gouda, » 33,000
J. v. d. Elshout Gz., Scheveningen, » 32,989
W. Bakhoven, Gouda, » 32,823
J. H. Paardekooper, 's-Hage, » 32,500
G. Keij, Rotterdam, » 31,800

Dordrecht, 2 Dec.: het maken eener loopbrug, samen te stellen van hout en ijzer, over de Houthaven; ingek. 8 bilj., als:
A. de Neef, Dordrecht, f 2222
E. de Borst, Papendrecht, » 2198
P. Pousen, Dordrecht, » 2179
P. v. Wijngaarden, Papendrecht, » 2096
P. Reuijn, Dordrecht, » 2079
A. Bijlevens, Made, » 1985
M. Visser, Papendrecht, » 1955
J. J. Kooijmans, Dordrecht, » 1894
Gegund.

Wageningen, 2 Dec.: het maken van een hardsteenen stoep voor het stadhuis; ingekomen 4 bilj., als:
H. H. Beltman, te Deventer, f 1210
J. Baar Hz., » Wageningen, » 1200
J. Goessen, » idem » 648
P. de Leeuw, » idem » 593

Utrecht, 3 Dec.: het leveren en leggen van gegoten-ijzeren waterleidingbuizen met toebehooren, ter verbinding van het waterreservoir met de Leeuwarder waterleiding, en het maken van waschinrichtingen in de locomotievenloods op het station Leeuwarden; ingek. 4 bilj., als:
T. Bijlsma en H. de Kleijn, Leeuwarden, f 3874
A. E. Stijkel, Appingedam, » 3400
C. P. Mebelerkamp, Arnhem, » 3129
J. v. Hargen, Amersfoort, » 2670

Franeker, 3 Dec.: het maken van 400 M¹ steenglooiing met bijbehoorend aardewerk; ingek. 21 bilj., als:
J. v. d. Veer, Marsum, f 122,500
De Jong en Gaastra, Lemmer, » 105,000
Bosma en Dekker, Leeuwarden, » 98,800
Gebr. v. d. Meer, Harlingen, » 94,550
K. G. Keuning, Ternaard, » 94,480
De Vries en Zandstra, Lemmer, » 93,000
C. de Jong, Hardinksveld, » 90,000
G. Anema, Midlum, » 88,760
P. Schaafsma, Harlingen, » 88,700
A. Schrale, Warns, » 88,000
Kloosterman en Brouwer, Stiens, » 87,900
J. Oldenburg, Bergen, » 87,700
J. v. d. Plas, Hardinksveld, » 87,000
C. de Ruiter, idem » 86,479
A. Woldringh, Zoutkamp, » 85,987
C. M. Dijkstra, Kornwerd, » 85,100
T. Bilarus, Leeuwarden, » 85,790
J. v. Noordennen, Harlingen, » 84,587
Blecker en Loolsma, Staveren, » 81,480
S. H. de Boer, idem » 80,444
Gegund.
Raming f 86,000

Breda, 3 Dec.: het leveren en plaatsen van eikenhouten zitbanken met dito vorschotten en grenenhouten bevloeringen met bijbehooren voor de parochiekerk van O.-L.-Vr.-Hemelvaart, te Breda, onder beheer van den architect J. J. van Langelaar, te Princenhage; ingek. 5 bilj., als:
M. C. v. Bergen-Koremans, te Breda, f 8974
J. C. v. Rooij & Zn., » idem » 8800
G. A. Loijens, » idem » 79?0
J. Loijens-Hopman, » idem » 7800
W. Castrijn, » idem » 8200
Gegund.

Groningen, 3 Dec.: het bouwen van een huis met afzonderlijke bovenwoning en werkplaats, aan de Reitdiepkade te Groningen, met gedeeltelijke bijlevering van materialen, alles onder beheer van den architect K. Hoekzema (onderlands); ingek. 15 bilj., als:
E. W. Wietsema, te Groningen, f 9364
A. Boders, » idem » 9330
D. Bovijn, » idem » 9150
D. S. Diddens, » idem » 9120
G. Meulink, » idem » 9067
A. Schreuder, » idem » 8600
A. Jelsma, » idem » 8571
D. Janssen, » idem » 8533
H. Jonsen, » idem » 8497
J. I. Toesman, » idem » 8477
Versteegh, » idem » 8459
E. Peters, » idem » 8439
W. Pleijzier, » idem » 8207
D. Edzards, » idem » 8085
D. Dalmolen, » idem » 7626
Gegund.

Varseveld, 4 Dec., voor rekening der gemeente Wisch: 1o. het verbouwen van de voormalige school tot gemeentehuis;
hoogste inschr. E. Kerkhof, Varseveld, f 6940
minste » D. J. Slotboom, idem » 4990
2o. het afbreken van het voormalig schoolgebouw te Silvolde en het daarterplaatse bouwen van een brandspuithuis met een bewaarplaats voor gevangenen;
hoogste inschr. G. Bluemink, Terborg, f 399.95
minste » B. Koenders, Silvolde, » 274

Amsterdam, 4 Dec. door de directie der marine: 1o. het bouwen van een steenkolenmagazijn aan den noordelijken oever van het Noordzeekanaal in polder VII, met de verruiming van het kanaal voor het magazijn en den aanleg van steigers; ingek. 20 bilj.;
hoogste inschr. C. J. Maks Jz., Amsterdam, f 148,900
minste » A. Volker Lz., Sliedrecht en P. A. Bos, Gorinchem, » 125,200
2o. de levering van ongeteerd touwwerk; ingek. 7 bilj.; minste inschr. F. H. van Lindern, te Alblasserdam, voor f 2260.95.
3o. de levering van geteerd touwwerk; ingek. 10 bilj.; minste inschr. N. Dirkzwager, te Moordrecht, voor f 725.40.

's-Hage, 4 Dec., onder beheer van het ministerie van waterst. enz.: 1o. het maken van werken tot voortzetting der verbetering van de rivier de Maas, onder de gemeenten Bergen en Boxmeer; ingek. 7 bilj., als:
G. J. v. Kricken, Herwijnen, f 13,800
G. W. v. Hezewijk, Nijmegen, » 13,484
A. v. d. Vlies, Zalt-Bommel, » 13,000
W. P. de Vries, Rossum, » 12,800
D. de Kok, Geldermalsen, en W. Baggerman, Nederhemert, » 12,650
J. v. Vuuren, Zalt-Bommel, » 12,447
J. Hillen, Grave, » 12,100
Raming » 13,000
2o. de uitvoering van werken tot voortzetting der normaliseering van de rivier de Waal, onder de gemeenten Elst, Valburg, Nijmegen en Beuningen; ingek. 7 bilj., als:
J. v. d. Plas, Hardinksveld, f 63,230
F. E. Terwindt, Pannerden, » 60,000
A. v. d. Vlies, Zalt-Bommel, » 59,929
L. A. v. Haaften, Sliedrecht, » 58,940
J. B. v. Heuwijk, Lobit, » 58,800
W. P. de Vries, Rossum, » 56,965
H. v. Annoy Jz., Nieuwaal, en A. J. Vermeulen, Nijmegen, » 56,400
Raming » 60,800
3o. het bouwen van wachterswoningen, het maken van afrasteringen en overwegafsluitingen voor het gedeelte Schiedam—Maassluis van den spoorweg Rotterdam—Hoek-van-Holland; ingek. 38 bilj., als:
P. H. Verstuijne, Oosterwijk, f 53,900
J. J. v. Heijst, en J. Zonneveld, Vlaardingen, » 51,400
A. v. Rossum, Vlaardingen, » 51,4?0
A. J. Versteeve, idem » 51,?90
D. Heubink, idem » 51,195
N. Perquin & Zn., Berkel, » 51,000
H. Degens Jr., Dordrecht, » 50,244
L. de Rooy, Tilburg, » 49,200
M. L. Vreeneboa, Brielle, » 49,900
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis, » 49,400
A. Millenaar, Breda, » 49,200
Ph. Verbruggen, Waddinksveen, » 48,970
A. Paans, Amsterdam, » 48,800
A. J. v. Lieuit, idem » 48,800
W. Greve, Buiksloot, » 48,780
M. v. d. Spek, Hillegersberg, » 48,500
M. A. J. Taverne, 's-Hage, » 48,210
K. J. B. v. Damme, Amsterdam, » 48,220
C. D. Kleyn, Raamsdonk, » 47,950
J. Schuitemaker, Dordrecht, en B. Zuiderhoek, Sliedrecht, » 47,720
E. H. Helle, Amsterdam, » 47,650
W. F. Weijers, Tilburg, » 47,390
Meijer en Van de Coolwijk, Amsterdam, » 47,140
A. J. Schouten, Utrecht, » 47,000
A. Blok, 's-Gravendeel, » 46,795
T. Linthout, Nieuwenhoorn, » 46,770
H. J. Nederhorst, Gouda, » 46,443
P. W. v. Hattum, Zalt-Bommel, » 46,200
K. Hollander, Gouda, » 45,800
C. v. Tilburg, Nootdorp, » 45,250
W. Bokhoven, Gouda, » 45,100
A. Michael Jr., Aalburg, » 45,000
C. Romeijn, Haarlem, » 44,980
H. Wienhoven, Schiedam, » 44,980
J. J. Hornstra, Bergen-op-Zoom, » 44,689
A. v. Henk, Kerkdriel, » 44,282
R. Mouw, Hilversum, » 43,840
J. Schuller, Raamsdonk, » 42,410
Raming » 47,200
4o. het onderhoud van de schutsluizen en bijbehoorende werken te Nichtevecht; ingekomen 5 bilj., als:
J. Post, Amsterdam, f 1872.50
N. Mühl, Muiden, » 1824
J. Monster, Vreeswijk, » 1820
E. Fluijt, Loenen, » 1765
R. Barneveld, Vreeswijk, » 1740
Raming » 1875
5o. het onderhoud van de voltooide werken van het Merwedekanaal van benoorden de schutsluis bewesten Utrecht tot de Lek, onder de gemeenten Utrecht, Oudenrijn, Jutfaas en Vreeswijk, ged. '90, in 2 perc.
Perc. 1, ingek. 6 bilj., als:
J. Monster, Vreeswijk, f 4847
P. Leenders, Utrecht, » 4100
D. Barneveld, Vreeswijk, » 4090
M. Lakerveld, Jutfaas, » 3868
R. Barneveld, Vreeswijk, » 3760
W. v. Dijk, Jutfaas, » 3730
Raming » 4010
Perc. 2, ingek. 4 bilj., als:
R. Barneveld, Vreeswijk, f 5180
D. Barneveld, idem » 5180
W. v. Dijk, Jutfaas, » 4950
J. Monster, Vreeswijk, » 3837
Raming » 5330

Haarlem, 5 Dec.: het leggen van een dam langs het vaarwater in het Open IJ, buiten den afsluitdijk bij Schellinkwoude, en het afsanden der gronden, bestemd voor den aanleg eener visschershaven, te IJmuiden; minste inschr. J. C. van Hattem, te Sliedrecht, voor f 565,900
Raming » 570,600

Amsterdam, 5 Dec.: het verbouwen van een perceel aan den Haarlemmerdijk, no. 135, voor D. van Hoorn, onder beheer van den architect S. G. Vlieken; ingek. 13 bilj., als:
J. J. v. Gronningen, te Amsterdam, f 11,840
A. Aalders, » idem » 10,680
W. D. v. Zoest, » idem » 10,164
W. Greve, » Buiksloot, » 10,090
W. Boom, » Amsterdam, » 9,850
P. v. d. Brun, » idem » 8,996
J. Smit, » idem » 8,450
K. de Boer, » idem » 8,049
H. de Haan, » idem » 7,450
J. J. Strasser, » idem » 7,385
G. L. IJzerman, » idem » 6,543
B. F. Moritz, » idem » 5,950
J. Verkuijlen, » idem » 5,888

Nieuweramstel, 5 Dec.: het maken van den houten onderbouw voor de ijzeren ophaalbrug over de Overtoomschevaart, met het schoeiingwerk voor de opritten en bijkomende grond- en bestratingswerken; ingek. 16 bilj.; minste inschr. firma Meijer en Van de Coolwijk, te Amsterdam, voor f 5748.

Middelburg, 5 Dec.: het doen van herstellingen aan- en het onderhoud gedurende 3 jaren, ingaande 1 Jan. '90, van de drijvende aanlegplaats, de steenkolen-bergplaats en het gebouw voor den prov. stoombootdienst op de Westerschelde te Vlissingen; ingek. 4 bilj., als:
P. Krijger & Zn. te Middelburg, f 627
P. J. v. Puffelen & Zn., » idem » 624
A. Barentsen, » idem » 597
J. M. v. Ditmars & Zn., » idem » 572

Assen, 5 Dec.: de verbouwing der Oosterschool; ingek. 8 bilj., als:
H. Brunnik, te Assen, f 695
A. J. Diehlman, » idem » 599
Harco Winters, » idem » 588
G. v. d. Grampel, » idem » 583
D. Neisingh, » idem » 549
A. de Vries, » idem » 532
D. S. Wiering, » idem » 530
H. Jalvingh, » idem » 529
Gegund.

BIJVOEGSEL

VAN

DE OPMERKER

van ZATERDAG 14 DECEMBER 1889.

AANKONDIGINGEN

VAN

AANBESTEDINGEN.

Maandag, 16 Dec.

Amersfoort, te 11 uren, door burg. en weth.: het onderhoudwerk van de straten, ged. '90 en '91.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:
1o. het rioleeren en dempen van de Rozengracht;
2o. het bouwen van een kademuur langs den Westerdoksdijk in het Westerdok, achter den middelijken grooten schoepsteiger in het IJ;
3o. het leveren van steenkolen, ten behoeve van stoomwerktuigen der gemeente, ged. '90. Inl. bij den stads-ingenieur, raadhuis kamer no. 93, van 10—12 uren. (*Zie advert. in nº. 49.*)

Harlingen, te 1 uur, door burg. en weth.:
1o. de levering van teer en touwwerk;
2o. de levering van luiwagens, boenders enz., ten behoeve der gemeente, ged. '90.

Utrecht, te 2 uren, door de Ooster-stoomtrammaatschappij, aan het kantoor van genoemde maatschappij: het leveren van schildersmaterialen en machinekamerbehoeften, in 12 perc.

Dinsdag, 17 Dec.

Oosterland (Zeeland), te 11 uren, door F. C. van der Vliet, ten huize van W. Kanaar: het amoveeren der bestaande en het bouwen eener nieuwe schuur met varkenshok op de hofstede, bewoond door Th. L. Brouwer.

Assen, te 12 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen der rijks-hoogere burgerschool te Meppel, ged. '90 en '91. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen J. C. Hubscher, te Groningen. Aanw. gehouden. Raming f 1300.

Alkmaar, te 12 uren, door burg. en weth.: de uitvoering der volgende werken, ged. '90:
1o. het onderhouden der gemeentegebouwen en werken, in 5 perc. Raming f 3935;
2o. het doen van vernieuwingen aan die gebouwen. Raming f 1666.96;
3o. idem aan de bruggen. Raming f 2665.64;
4o. het vernieuwen van eenige voeg- en inboetwerken, herstellen van een walmuur langs de Hoornschevaart en het vernieuwen eener schoeiing in den hout. Raming f 1003.59;
5o. het leveren en vervoeren der benoodigde materialen voor buitenwegen enz. Raming f 2639.23;
6o. het onderhouden van en het maken van een paardenpad in den Hoeverweg. Raming f 4079.24. Bilj. inzenden vóór 17 Dec., te 10 uren.

Jaarsveld (Utr.), te 1½ uren, in het Dijkhuis: het tweejarig onderhoud van den grintweg op den Lekdijk benedendams, in de gewone 6 perceelen.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: bestek no. 145, het leveren en inkepen van dwarsliggers, in 32 perc. (*Zie advert. in nº. 49.*)

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het uitvoeren van eenige werken tot verruiming van het bovenpand der Drentsche hoofdvaart. Inl. bij den hoofdingenieur Reuvens, te Zwolle, en den ingenieur Wortman, te Assen. Aanw. gehouden. Raming f 6000.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van getrokken en vlakke Waalklinkers, Waalhardgrauw, Waalboerengrauw, straatklinkers uit Utrecht of van de Maas, IJsselstraatplavei en beste harde IJsselonderstenen, escaussijnsch-steenen trottoirbanden, Luiksche kluitkalk, Doorniksche waterkalk, portlerkeien, steenslag van natuurlijke steen, grove grint, grintzand, metselzand, duinzand, gegoten-ijzeren straatsyphons en straatberriranden, staaf-, band- en plaatijzer. (*Zie advert. in nº. 48.*)

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van tegels, dakpannen, kannenbuizen, pleister, tras, portland-cement, touwwerk, benzeep, smalt van vlas, teer, bruinwerk, mos, strookdweilen, blokmakerswerk, borstelmakerswerk, sponsen, groen laken, tochtvries, grijs linnen, behangsellinnen, afnemdoeken, molton- en wollen dweilen, Amerikaansch wasdoek, gordijnlinnen, grondpapier, singel, mentelkoord, band, jaloeziebandladder, glazen ballons, lampenglazen, zeemvellen, leder, patentolie, groene zeep, kaarsen, Amerikaansche reuzel, vet (roet), wagensmeer, poetskatoen, lampenkatoen, turf, houtskolen, bezems, boenders, manden, zink, lood, vertind-looden buizen, metalen main- en tapkranen, spijkers, ijzerwaren, kolenbakken, staal, verfwaren en vensterglas. (*Zie advert. in nº. 48.*)

Zutfen, door den directeur van de gemeente-gasfabriek: de levering voor de in '90 benoodigde Eng. getrokken-ijzeren buizen en fittings, koperen fittings en compositiebuis.

Woensdag, 18 Dec.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verdiepen van de beddingen der rivieren de Amer en het Oude-Maasje, onder de gemeente Made en Drimmelen, tusschen de kilometerraaien 13 en 16, behoorende tot de werken voor het verleggen van de uitmonding der rivier de Maas. Inl. aan het bureau voor de verlegging van den Maasmond te 's-Bosch. Aanw. gehouden. Raming f 188,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van werken tot voortzetting der normaliseering van de rivier de Waal, onder Ochten (gemeente Echteld), IJzendoorn, Druten en Leeuwen (gemeente Wamel) prov. Gelderland, tusschen de kilometerraaien 46 en 52 der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage en den ingenieur Castendijk, te Nijmegen. Aanw. gehouden. Raming f 112,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van werken tot voortzetting der normaliseering van de rivier de Waal, onder de gemeente Wamel, prov. Gelderland, tusschen de kilometerraaien 51 en 56 der herziene rivierkaart. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, en den ingenieur Castendijk, te Nijmegen. Aanw. gehouden. Raming f 77,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van een gebouw voor sluispersoneel nabij den St.-Antoniedijk, gemeente Diemen (prov. Noord-Holland), behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht, en den ingenieur Kluit, te Amsterdam. Aanw. gehouden. Raming f 25,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van voltooiingswerken bij de schutsluizen nabij den St.-Antoniedijk, onder de gemeente Diemen (prov. Noord-Holland), behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht, en den ingenieur Kluit, te Amsterdam. Aanw. gehouden. Raming f 12,350.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het voltooien van een gedeelte rivier nabij het Keizersveer, tusschen de kilometerraaien L + 600 en LIII + 750, onder de gemeenten Raamsdonk en Made-Drimmelen, behoorende tot de werken voor het verleggen van de uitmonding der rivier de Maas. Inl. aan het bureau der werken voor de verlegging van den Maasmond, te 's-Bosch, en aan het directieverblijf te Keizersveer. Aanw. gehouden. Raming f 160,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het onderhoud en herstel van de landsgebouwen, te 's-Bosch, ged. '90. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district, en den hoofdopzichter voor de landsgebouwen Weinberg, beide te 's-Hage. Aanw. gehouden. Raming f 33,071.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken en leveren van een stalen stoomsloep, zeven dienstbooten, type A, en drie dienstbooten, type B, voor het verrichten van peilwerk en opmetingen, ten behoeve der rivieren, in 3 perc. of in massa. Inl. bij den hoofdingenieur Leemans, te 's-Hage, den ingenieur Escher, te Zutfen, en den adspirant-ingenieur Teding van Berkhout, te Haarlem. Raming: perc. 1 f 7060, perc. 2 f 980 en perc. 3 f 642.

Bolsward, te 12 uren, door burg. en weth.: het plaatsen, schoonmaken, wegnemen enz., van de kachels in de gemeentegebouwen, ged. 3 jaren, ingaande 1 Jan. '90.

Amsterdam, te 1 uur, in het koloniaal etablissement: het onderhouden van en het aanbrengen van eenige verbeteringen en herstellingen aan voornoemd etablissement, ged. '90—'92. Inl. bij den hoofdopzichter der landsgebouwen G. D. Wijndels de Jeugh. Aanw. gehouden.

Gouda, te 1 uur, door burg. en weth.: *a.* de levering van de ten dienste der gemeente, ged. '90 benoodigde materialen, in 20 perc., als: 1o. houtwaren; 2o. ijzerwerk; 3o. spijkers en lichte ijzerwaren; 4o. lood, zink en soldeer; 5o. verfwaren en glas; 6o. teer; 7o. kalk; 8o. grint; 9o. zand; 10o. 400 M³ fijne puin; 11o. 49,000 Ben-zhinkeien 14/16 (demi rétaillé); 12o. 100,000 blauwe IJsselstraatklinkers; 13o. 50,000 IJsselmetselplavei; 14o. 230,000 vlakke Waalstraatklinkers; 15o. 245,000 vlakke Vechtsche straatklinkers Waalvorm; 16o. 40,000 vlakke Vechtsche straatklinkers Vechtsche vorm; 17o. 25,000 vlakke Vechtsche klinkers Vechtsche vorm (rollaagsteen); 18o. het benoodigde plantsoen- en boomgewas, ged. '90; *b.* het maken van de navolgende werken: 19o. 3450 str. M. gordingwerk, langs den basaltmuur van het jaagpad; 20o. 480 strekk. M. dennenhouten perkoenbeschoeiing langs de Bleekersingelgracht. Inl. bij den gemeente-bouwmeester.

Uden (N.-Br.), te 2 uren, door de gemeentebesturen van Nistelrode, Uden, Veghel, en Dinter:
1o. het bouwen eener school met onderwijzerswoning te Vorstenbosch, onder Nistelrode, met de leverantie van alle daartoe benoodigde materialen;
2o. het leveren van nieuwe schoolmeubelen. Inl. bij den bouwkundige J. Frankefort, te Uden. Aanw. 18 Dec., te 10 uren.

Drachten, door burg. en weth. van Smallingerland:
1o. het voor ieder dorp ged. '90 benoodigde onderhoud van timmerwerk, metselaarswerk, koperslagerswerk, kachelmakerswerk, smidswerk, verf- en glazenmakerswerk aan de gemeente- en dorpseigendommen;
2o. het ged. '90 benoodigde gewoon dagelijks onderhoud van: *a.* den kunstweg Nijtap—Rottevalle, *b.* den kunstweg Nijegaasterhoek—Oudega met den sintelweg te Oudega, *c.* het bestrate gedeelte der Folgeralaan met den nieuwen zandweg door Drachtster-Compagnie, *d.* den sintelweg van af de Postbrug tot en door Kortehemmen;
3o. het grint- en macadam-neemen over den weg Nijegaasterhoek—Oudega.

Donderdag, 19 Dec.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen der rijks-hoogere burgerschool te Alkmaar, ged. '90 en '91. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen K. de Boer Hz., te Leiden. Aanw. gehouden. Raming f 1776.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud van de werken der Pettemer zeewering, in de prov. Noord-Holland, ged. '90, '91 en '92. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Kempees, te Alkmaar, en den opzichter Koorman, te Petten. Aanw. gehouden. Raming f 10,000 per jaar.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan

het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van het jaagpad c. a. langs het Zuider- en een gedeelte van het Noorderspaarne, prov. Noord-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur De Bruijn, te Amsterdam, en den opzichter Brauns, te Haarlem. Aanw. gehouden. Raming ƒ 625 per jaar.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud van de werken der Heldersche zeewering in de prov. Noord-Holland, ged. de jaren '90, '91 en '92. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Koopmans, te Alkmaar, en den opzichter Kool, te Helder. Aanw. gehouden. Raming ƒ 7200 per jaar.

Bergen-op-Zoom, te 12 uren, door den ontvanger der registratie en domeinen, in het Nederlandsch koffiehuis: het slechten van de vestingwerken in het Zuiderfront te Bergen-op-Zoom. Aanw. 16, 17 en 18 Dec., te 12 uren. (*Zie advert. in n°. 50.*)

Amsterdam, te 3 uren, door het best. der Maatschappij tot exploitatie van bouwterrein »Potgieter", in het American hotel: *a.* het bouwen van tien woon- en winkelhuizen; *b.* het bouwen van vijftien woon- en winkelhuizen. Inl. bij den architect H. A. Hassink. (*Zie advert. in n°. 50.*)

Breda, te 3 uren, door den architect A. Verlegh, in het koffiehuis »den Ouden Schouwburg", bij Th. Elich: het afbreken en wederopbouwen van een landbouwerswoonhuis met stal en aanhoorigheden op een perceel grond, gelegen aan den rijksstraatweg van Breda naar Terheiden, onder de gemeente Teteringen.

Vrijdag, 20 Dec.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de rijks-hoogere burgerschool te Middelburg, ged. '90 en '91. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter voor de universiteitsgebouwen K. de Boer Hz., te Leiden. Aanw. gehouden. Raming ƒ 2235.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen der rijkskweekschool voor onderwijzers te Middelburg, ged. '90 en '91. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen K. de Boer Hz., te Leiden. Aanw. gehouden. Raming ƒ 1800.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het aanbrengen en onderhouden van beplantingen op den rijksweg van Best over Eindhoven naar de Belgische grens, prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, te 's-Bosch, den ingenieur Schuurman, te Vucht, en den opzichter Daslen, te 's-Bosch. Aanw. gehouden. Raming ƒ 1600.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het aanbrengen en onderhouden van eene beplanting op den rijksweg van het Sleeuwijksche veer naar Breda, onder de gemeente De-Werken, prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, te 's-Bosch, den ingenieur Van Nes van Meerkerk, en den opzichter Heukelman, beide te Breda. Aanw. gehouden. Raming ƒ 1000.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het aanbrengen en onderhouden van eene beplanting op den rijksweg van Princenhage naar het Tolensche veer, onder de gemeente Halsteren, prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, te 's-Bosch, den ingenieur Van Nes van Meerkerk en den opzichter Kuilen, beide te Breda. Aanw. gehouden. Raming ƒ 700.

Rotterdam, te 11 uren, ten kantore van de gemeente-gasfabrieken, de levering van: getrokken-ijzeren pijpen, getrokken-ijzeren fittings, vertind-looden buizen, rood- en geelkoperen pijp en bladkoper, roodkoperen lantaarns, koperen hoofdkranen, koperen fittings en branders, houten ruitten, lampenglazen, porseleinen kappen, lantaarn- en andere ruiten, snij-, pijp- en sokkettangen, gasbakken, houtschroeven, draadnagels en klinknagels, moerbouten, vijlen, bordpapier, stalen schoppen, lijn- en patentolie, vet en zeep, loodwit, ijzer- en loodmenie, poetslappen, poetskatoen, sponzen, zeemvellen, borstelwerk, kwasten, schoemansgaren, smuit van vlas, striktouw, hennep, bezems, kluitkalk, smee-, plaat- en bandijzer, gegoten ijzerwerk, lantaarnpalen en armpalen, zakken en andere magazijngoederen, ten dienste der gemeente-gasfabrieken te Rotterdam. (*Zie advert. in n°. 50.*)

Woerden, te 11 uren, door burg. en weth.: het afgraven der hoogten nabij het Kasteel, het afgraven en verleggen van nabijgelegen opritten, benevens het opbreken en leggen van den grintweg op den grooten binnenwal, van af de genoemde afgraving tot aan den dwarsweg nabij de oostzijde der openbare school en andere met bovengenoemde in-verband-staande werken. Inl. bij den gemeente-bouwkundige Fluijt. Aanw. 16 Dec., te 11 uren.

Berghuizen (Geld.), te 11½ uren, ten kantore der fabriek van Cramer, bij station Wapenveld: het bouwen van een heerenhuis bij de fabriek. Inl. bij den architect M. K. Smit, te Dieren. Aanw. 20 Dec., te 9½ uren.

Nieuweramstel, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken van den houten onderbouw voor de ijzeren ophaalbrug over de Overtoomsche vaart, met het schoeiingswerk voor de opritten en bijkomende grond- en bestratingswerken. (Herbesteding. *Zie advert. in n°. 50.*)

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van de rijks-kweekschool voor onderwijzers te Groningen, ged. '90 en '91. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen J. C. Hubscher, te Groningen. Aanw. gehouden. Raming ƒ 700.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen der rijks-universiteit te Groningen, ged. '90. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen J. C. Hubscher, te Groningen. Aanw. gehouden. Raming ƒ 9440.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan het rijks-archiefgebouw te Groningen, ged. '90 en '91. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen J. C. Hubscher, te Groningen. Aanw. gehouden. Raming ƒ 1000.

Groningen, te 12 uren, door het prov. best. van Groningen: het onderhouden der zeewaterkeering tusschen de Hunsingosluis te Zoutkamp en den Nittershoek in Friesland, met bijbehoorende werken, ged. '90. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, en den opzichter Wortmolder, te Winsum.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen der rijks-landbouwschool te Wageningen, ged. '90 en '91. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen W. H. Schoonhein, te Utrecht. Aanw. gehouden. Raming ƒ 7940.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen der rijks-hoogere burgerschool te Zalt-Bommel, ged. '90 en '91. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen W. H. Schoonhein, te Utrecht. Aanw. gehouden. Raming ƒ 884.

Borssele (Zeel.), te 1 uur, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Ellewoutsdijk en den calamiteusen polder Borsele, in de directiekamer: het maken van werken tot verbetering der havenmolen te Borsele. Aanw. 16 Dec. van 1—3 uren. Raming 1400.

Middelburg, te 1½ uren, door burg. en weth.: de levering van de ged. '90 voor de gemeente-fabrikage benoodigde bouwstoffen, als plaatzand, houtwaren, verfstoffen, kalk, tras en cement.

Nijmegen, te 2 uren, door burg. en weth.: de levering van:

1o. 1,325,000 straatklinkers;
2o. 500 str. M. trottoirbanden van Niedermendiger steen;
3o. 16,000 stuks iron-bricks voor trottoirbekleeding;
4o. steenkolen, gruis en turf;
5o. petroleum en lampenglazen;
6o. dennen vakplaten en eenig vuren ribhout, ten behoeve van het overvaartveer;
7o. het onderhoud der kachels in de gemeente-gebouwen;
8o. het onderhoud der pompen;
9o. het bezorgen der benoodigde karvrachten;
10o. het verrichten van verf- en witwerk.

Zaterdag, 21 Dec.

Amsterdam, te 11 uren, namens J. B. Hillen, in »de Rooie Leeuw"; het verbouwen van de perceelen 66 en 67 aan het Damrak. Inl. bij den architect J. van Looij.

Utrecht, te 11 uren, door burg. en weth.: de levering van de benoodigde magazijngoederen, ten dienste der gemeente-gasfabriek, ged. '90, als: getrokken-ijzeren pijpen, smeeijzer, bouten, gietijzer, glaswerk, lantaarns, kalk, verfwaren, borstelwerk, touwwerk, patentolie, poetskatoen, steenen en hout, in 14 perc.

Sneek, te 1 uur, door burg. en weth.: het onderhoud van gebouwen, wallen, bruggen en verdere gemeentewerken, ged. '90, in 12 perc. Inl. bij den gemeente-architect.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van herstellingen aan de gebouwen van de rijks-universiteit te Utrecht, ged. '90. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen W. H. Schoonhein, te Utrecht. Aanw. gehouden. Raming ƒ 11,170.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan het rijks-archiefgebouw te Utrecht, ged. '90 en '91. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen W. H. Schoonhein, te Utrecht. Aanw. 16 Dec., te 10 uren. Raming ƒ 800.

Maandag, 23 Dec.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen der polytechnische school te Delft, ged. '90 en '91. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen K. de Boer Hz., te Leiden. Aanw. 16 Dec., te 10 uren. Raming ƒ 10,840.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen der rijks-kweekschool voor vroedvrouwen te Rotterdam, ged. '90 en '91. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen K. de Boer Hz., te Leiden. Aanw. 17 Dec., te 11 uren. Raming ƒ 3180.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van herstellingen aan de gebouwen der rijks-universiteit te Leiden, ged. '90. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen K. de Boer Hz., te Leiden. Aanw. gehouden. Raming ƒ 28,300.

Leiden, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het leveren van bouwmaterialen enz., in 16 perc.;
2o. het leveren van Ourthe-keien;
3o. het leveren van straatklinkers (Waal- en Rijnvorm), in 2 perc.

Inl. bij den gemeente-architect.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in een der lokalen van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen: de levering van diverse gereedschappen en materialen, ten behoeve van 's rijks overzeesche bezittingen.

Arnhem, te 1 uur, door de commissie voor de gemeentereiniging, kantoor Eusebiusplein 11: de levering van magazijngoederen, ged. '90.

's-Hage, te 1½ uren, door burg. en weth.: de levering ged. '90 van bekapte straatkeien, Waal- en Rijnstraatsteenen en rioolstukken.

Arnhem, te 2 uren, door den directeur der gemeentelijke gasfabriek, ten kantore der fabriek:

1o. het onderhoud der gebouwen en uitvoeren van eenige nieuwe werken, in 2 perc., als: *a.* het onderhoud en uitvoeren der nieuwe werken, *b.* het verven;

2o. het leveren en vervoeren van Duitsche en Engelsche gaskolen, alsmede van kluitkalk, ged. '90;

3o. de levering van magazijngoederen, ged. '90, waaronder een partij gegoten pijpen en hulpstukken, van af 14 tot 3 Eng. duimen, en 490,000 KG. Luiksche kluitkalk.

Amsterdam, door de Holl. ijzeren spoorwegmaatschappij, in kamer 46 van het centraal administratiegebouw: het veranderen van de Kraansbrug over de Delfshavensche Schie in eene plaat-ijzeren draaibrug, met daaraan verbonden wijziging van den onderbouw, het maken van eene hulpbaan en hulpbrug, en het ophoogen van den spoorweg. Raming: perc. 1 ƒ 66,000, perc. 2 ƒ 42,000. (*Zie advert. in n°. 50.*)

Dinsdag, 24 Dec.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen der rijks- hoogere burgerschool te 's-Bosch, ged. 1890 en '91. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen W. H. Schoonhein, te Utrecht. Aanw. 17 Dec., te 2 uren. Raming ƒ 1182.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen der rijks- hoogere burgerschool te Helmond, ged. 1890 en '91. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen W. H. Schoonhein, te Utrecht. Aanw. 18 Dec., te 1 uur. Raming ƒ 1380.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen der rijkskweekschool voor onderwijzers te 's-Hage, ged. 1890 en '91. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen W. H. Schoonhein, te Utrecht. Aanw. 17 Dec., te 10 uren. Raming ƒ 1400.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan het rijks-archiefgebouw te 's-Bosch, ged. '90 en '91. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen W. H. Schoonhein, te Utrecht. Aanw. 17 Dec., te 12 uren. Raming ƒ 2350.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van herstellingen aan de rijks-hoogere burgerschool te Bergen-op-Zoom, ged. '90 en '91. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen K. de Boer Hz., te Leiden. Aanw. gehouden. Raming ƒ 1700.

Weesp, te 12 uren, door het dagel. best. van den gemeenschapspolder, in het hotel »de Roskam": de jaarlijksche werken in dien polder, ged. '90. Aanw. 21 Dec., te 10½ uren.

's-Hage, te 2 uren, door het ministerie van justitie: het driejarig onderhoud, van 1 Jan. '90 tot 31 Dec. '92, van de strafgevangenis te Appingedam; het huis van bewaring te Winschoten; de strafgevangenis en het rechtsgebouw te Groningen; het paleis van justitie en de woning van den adjunct-directeur der bijzondere strafgevangenis te Leeuwarden; de strafgevangenis te Sneek; het huis van bewaring en het rechtsgebouw te Assen; het huis van bewaring en het rechtsgebouw te Almelo; de strafgevangenis en het kantongerechtsgebouw te Deventer; in 13 perc. Inl. bij den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen, te 's-Hage, en de betrokken opzichters. Aanw. te Winschoten 20 Dec., op de overige plaatsen 19 Dec., te 1½ uren. (*Zie advert. in n°. 49.*)

's-Hage, te 2 uren, door het ministerie van justitie: de levering van houtwaren, tras, schelpkalk, steenkalk, riviergrind, tegels, pannen, verfwaren, glas en verovergereedschappen, ten behoeve der rijkswerkinrichtingen Veenhuizen, in 7 perc.

's-Hage, te 2 uren, door het ministerie van justitie: de levering van metselsteen en straatklinkers, ten behoeve der rijkswerkinrichtingen Veenhuizen, in 4 perc.

Vrijdag, 27 Dec.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der werken van de Zuidwillemsvaart, voor het gedeelte in de prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, te 's-Bosch, den ingenieur Schuurman, te Vucht, en de opzichters Woelmizen te 's-Bosch, en Pommée, te Aarle-Rixtel. Aanw. 20 Dec. Raming ƒ 32,680 per jaar.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bestorten der stortebedden van de sluizen nos. 1, 2, 3, 4 en 5 der Zuidwillemsvaart in Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, te 's-Bosch, den ingenieur Schuurman te Vucht, en den opzichter Woelmizen, te 's-Bosch. Aanw. 20 Dec. Raming ƒ 2200.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verrichten van buitengewone werken alsmede het doen van grondboringen in de gekanaliseerde rivier de Dieze, prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, te 's-Bosch, den ingenieur Schuurman, te Vucht, en den opzichter Vroeg, te Crevecoeur. Aanw. 20 Dec. Raming ƒ 3210.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van een stalen stoomsloep, twee ijzeren pontons, een houten halve pont en vijf houten booten, ten behoeve der veren, behoorende tot de werken voor het verleggen van de uitmonding der rivier de Maas, in vier perceelen of meerdere perceelen te zamen. Inl. aan het bureau der werken voor de verlegging van den Maasmond, te 's-Bosch.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud en de bewaking van de rijksstapelplaats te Dordrecht, van 1 Jan. '90 tot en met 31 Dec. '90. Inl. bij den directeur voor de spoorwegen, te 's-Hage. Aanw. 20 Dec.

Middelburg, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud van het kanaal door Zuid-Beveland, ged. '90—'92. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg, en den ingenieur, te Goes. Aanw. 18 en 20 Dec. Raming ƒ 21,800 per jaar.

Middelburg, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud van het kanaal door Walcheren, ged. '90—'92. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg, en den ingenieur, te Vlissingen. Raming ƒ 34,150 per jaar.

Middelburg, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van een sluisknechtswoning bij de Oostschutsluis te Neuzen, behoorende tot de werken van het kanaal van Neuzen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg, en den ingenieur, te Neuzen. Aanw. 21 Dec., te 11 uren. Raming ƒ 2850.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van eene schutsluis met eenige bijbehoorende werken, deel uitmakende van de uitbreiding der sluis- en havenwerken te IJmuiden. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, en de ingenieurs De Bruyn en Du Croix, te Amsterdam. Aanw. gehouden. Raming ƒ 2,032,000.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het uitvoeren van eenige verbeteringswerken tot instandhouding van het Krabbersgat bij Enkhuizen, behoorende tot de havenwerken in Noord-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Keuvenaar, te Hoorn, en den opzichter Schol, te Enkhuizen. Aanw. 20 Dec. Raming ƒ 7500.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen der rijks-kweekschool voor onderwijzers te Deventer, ged. '90 en '91. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen J. C. Hubscher, te Groningen. Aanw. 19 Dec., te 12 uren. Raming ƒ 2220.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan het gebouw der rijks-hoogere burgerschool te Zwolle, ged. '90 en '91. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen J. C. Hubscher, te Groningen. Aanw. 21 Dec., te 11 uren. Raming ƒ 2600.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der als zeewering dienende voormalige vestingwerken te Delfzijl. Inl. bij den hoofdingenieur, te Leeuwarden, den ingenieur, te Groningen, en den opzichter Stratingh, te Delfzijl. Aanw. 21 Dec. Raming ƒ 960 per jaar.

Leeuwarden, te 12 uren, ten kantore van B. L. C. de Haan, Nieuwestad 51: het afbreken van het heerenhuis »het Voorhuis" aan de Dokkumer Ee, onder Leeuwarden, en het bouwen van een nieuw stelphuis enz. Inl. bij den architect F. Brouwer, te Kornjum. Aanw. 23 Dec., te 11 uren.

Zaterdag, 28 Dec.

Haarlem, te 10 uren, door den majoor eerstaanwezend-ingenieur in het bureau aan de Kinderhuisvest: het doen van voorzieningen aan de sluizen aan het Penningsveer, onder het beheer der genie, aldaar. Bilj. inzenden uiterlijk 27 Dec., voor 3 uren. Raming ƒ 10,300.

Maandag, 30 Dec.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het leveren en plaatsen van eenige meubels en het uitvoeren van verschillende werkzaamheden aan het rijks-archiefgebouw te Maastricht. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den opzichter der rijks-kweek- en leerschool J. S. Strik, te Maastricht. Aanw. 24 Dec., te 10 uren. Raming ƒ 1000.

Dinsdag, 31 Dec.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vierjarig onderhoud van de rijks-stoomgemalen, staande langs het Noord-Willemskanaal, prov. Drente, ged. '90, '91, '92 en '93. Inl. bij den hoofdingenieur Reuvens, te Zwolle, den ingenieur Wortman, en den opzichter Hemmes, beide te Assen. Aanw. 24 Dec., te 11 uren. Raming ƒ 3589 per jaar.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vierjarig onderhoud van het Meppelerdiep en bijbehoorende werken, in de prov. Drente, aanvangende 1 Jan. '90. Inl. bij den hoofdingenieur Reuvens, te Zwolle, den ingenieur Wortman, te Assen, en den opzichter Borrer, te Meppel. Aanw. 24 Dec., te 1 uur. Raming ƒ 2205 per jaar.

Vrijdag, 3 Jan. 1890.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken van voorzieningen achter de kaaimuren langs de Binnenhaven. Aanw. 30 Dec., te 11 uren. (*Zie advert. in n°. 50.*)

Maandag, 6 Jan.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de ijzerwerken benoodigd voor vier aanlegsteigers met bijbehoorende meerpalen in de Brandewijnsbaai (Sumatra's westkust).

Dinsdag, 7 Jan.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het vergrooten van het westelijk stoomgemaal met bijbehoorende werken. Aanw. 2 Jan., te 11 uren. (*Zie advert. in n°. 50.*)

Rotterdam, in het timmerhuis: de levering van gegoten-ijzeren buizen, hulpstukken en toebehooren, tot een gezamenlijk gewicht van 1,554,968 KG. (*Zie advert. in n°. 50.*)

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Nieuweramstel, 5 Dec.: het maken van den houten onderbouw voor de ijzeren ophaalbrug over de Overtoomsche vaart enz.; ingekomen 16 bilj., als:

G. D. v. Doorn,	te Amsterdam,	f 6600
B. Cruijff,	» idem	» 6600
P. Duinker,	» idem	» 6500
C. v. Boven,	» N.-Amstel,	» 6500
H. Rietsnijder & Zn.,	» Amsterdam,	» 6400
W. Greeve,	» Buiksloot,	» 6380
W. Bokhoven,	» Gouda,	» 6350
G. J. Ph. Zuiderbeek,	» Amsterdam,	» 6250
P. Schmidt en F. Hermans,	» idem	» 6175
C. v. d. Graaf,	» idem	» 6150
C. Hollander,	» Gouda,	» 6050
H. J. Nederhorst,	» idem	» 6023
J. de Vries,	» Purmerend,	» 5198
J. Faas,	» Amsterdam,	» 5900
P. H. Criekart,	» idem	» 5800
Meijer en Van de Coolwijk,	» idem	» 5248

Zwolle, 6 Dec.: het 4jarig onderhoud van het rijkskanaal, het Meppelerdiep, met de rijkssluizen te Zwartsluis, en andere bijbehoorende werken in Overijsel, aanvangende 1 Jan. '90; ingek. 11 bilj., als:

	per jaar.
M. de Vries en L. Zandstra, Lemmer,	f 7890
J. v. Noordennen, Harlingen,	» 7777
A. S. de Jong, Lemmer,	» 7700
C. ter Horst, Zwolle,	» 7692
R. Basse Jr., Assen,	» 7636
K. A. v. d. Berg en F. de Herder, Zwolle,	» 7588
P. Hell, Zwolle,	» 7520
H. Slot, Zwartsluis,	» 7525
R. Aberson Fz., Steenwijk,	» 7463
H. Danser Hz., Meppel,	» 7482
J. Otten, idem	» 7455
Raming	» 7470

Leeuwarden, 6 Dec.: het bouwen van een voorhuis te Hiaure, bewoond door J. de Hoop, onder beheer van den architekt A. Velding, te Buitenpost; ingek. 15 bilj., als:

S. J. Fokkens, Britsum,	f 4198
Gebr. S. en A. Zijlstra, Augustinusga,	» 3795
J. J. Pijnakker, Kollum,	» 3670
J. Oosterhof, idem	» 3620
K. R. Dijkman, Ternaard,	» 3490
J. C. v. Dijk, Blija,	» 3480
J. v. d. Stoeg, Hardegarijp,	» 3464
J. H. Bos, Twijzel,	» 3440
S. Erich, Dokkum,	» 3423
J. W. Boeijenga, Metslawier,	» 3420
J. G. v. d. Veen, Augustinusga,	» 3297
J. de Jong, Dokkum,	» 3270
S. Dijkstra, Kollum,	» 3250
A. J. Jouma, Nijkerk,	» 3218
D. S. v. d. Meer, Kootstertille,	» 3146

Dordrecht, 7 Dec.: het bouwen van een woonhuis, koetshuis met stal en brug aan den Nieuwenweg te Dordrecht (uitgezonderd verfwerk), voor J. Herweijer, onder beheer van den bouwkundige G. van Heelsbergen; ingekomen 7 bilj., als:

S. Bouwman Jr.,	te Dordrecht,	f 6244
J. J. Kooijmans,	» idem	» 6221
G. Schouten,	» idem	» 6178
C. J. Seijfert,	» idem	» 6140
M. Dammen en Jonkerts,	» idem	» 6117
J. F. H. v. d. Eagh,	» idem	» 5962
C. Bothof,	» Zwijndrecht,	» 5488
Gegund.		
Raming		f 5780

Assen, 7 Dec.: het verbouwen van het winkelhuis in de Singelstraat, aangekocht door Gebr. Schuil; ingek. 6 bilj., als:

A. J. Diehlman,	te Assen,	f 1277
E. Ubels,	» idem	» 1229
G. v. d. Grampel,	» idem	» 1183
D. Neisingh,	» idem	» 1179
D. B. Wiering,	» idem	» 1128
H. Bennink,	» idem	» 996

Gegund aan D. B. Wiering.

Utrecht, 7 Dec.: het aanleggen van riolering, bestratingen en trottoirs, volgens bestek no. 19; ingek. 7 bilj., als:

H. Vermeer,	te Utrecht,	f 16,940
P. Leenders,	» idem	» 16,337
W. v. Straaten,	» idem	» 15,980
G. v. Rassel,	» idem	» 15,585
Joh. Fruijtier,	» idem	» 14,999
E. Scheepbouwer,	» idem	» 14,419
J. Krachten,	» idem	» 14,387
Gegund.		

Amsterdam, 7 Dec.: het eenjarig onderhoud van de werken, onder beheer van het heemraadschap van den Amstel en Nieuweramstel, in 31 perceelen,

Perc. 1, ingek. 7 bilj., (één van onwaarde); als:

G. Verweij, Uithoorn,	f 25,000
J. v. Lokhorst en J. Vlasman, Alfen a/d. Rijn,	» 21,687
J. Pott, Amsterdam,	» 21,300
W. Greve, Buiksloot,	» 20,980
J. Turkenburg, Abcoude,	» 20,495
Meijer en Van de Coolwijk, Amsterdam,	» 20,460

Perc. 2, ingek. 6 bilj., (één van onwaarde); als:

Meijer en Van de Coolwijk, Amsterdam,	f 7500
H. Griffioen, Nieuweramstel,	» 7127
P. Velsstart, Wilnis,	» 6710
P. Zuidervaart, Leimuiden,	» 6255
D. v. Mourik, Ouderkerk a/d. Amstel,	» 5940

Perc. 3, ingek. 7 bilj., als:

C. Alblas, Waddinxveen,	f 6680
W. Greve, Buiksloot,	» 6380
Meijer en Van de Coolwijk, Amsterdam,	» 6050
J. Ligtenberg, Ouderkerk a/d. Amstel,	» 5796
J. Vlasman en J. v. Lokhorst, Alfen a/d. Rijn,	» 5448
W. Varkevisser, Nieuweramstel,	» 5290
J. de Vries, Purmerend,	» 4883

's-Hage, 9 Dec.: het onderhoud van het jaagpad langs den Vliet, tusschen Leiden en Delft, ged. '90—'91; ingek. 7 bilj., als:

N. A. Zekveld,	te Leiden,	f 5800
G. Splinter,	» idem	» 5480
A. v. Wermeen,	» Leidscherdam,	» 5130
C. Philipps,	» Leiden,	» 5087
P. J. Christiaanse,	» idem	» 5009
H. Buisman,	» Veur,	» 4970
J. Vermeer,	» Hekendorp,	» 4837
Raming		» 5300

Heerdekenskerke, 9 Dec.: het leveren en lossen van 3600 scheepston gewone Lessinesche of Doorniksche steen en 3600 scheepston afval van Doorniksche-, Lessinesche- of basaltsteen; ingek. 5 bilj., als:

A. Oosters,	te Neuzen,	f 19,107
C. v. d. Hoolt,	» idem	» 18,545
A. M. Langeveld,	» Rotterdam,	» 18,360
J. Jansen,	» Neuzen,	» 16,999
P. A. v. d. Velde,	» idem	» 15,890
Gegund.		

Groningen, 9 Dec., voor rekening der gemeente: 1o. het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen en vernieuwingen aan 10 schoolgebouwen; ingek. 7 bilj.; minste inschr. B. de Jong, te Groningen, voor f 4149.

2o. idem aan 11 schoolgebouwen; ingek. 6 bilj.; minste inschr. Ph. Hendriks, te Groningen, voor f 3677.

3o. idem aan 10 schoolgebouwen; ingekomen 6 bilj.; minste inschr. Ph. Hendriks, te Groningen, voor f 4147.

Groningen, 9 Dec.: de levering van diversen, ten behoeve der gemeente-gasfabriek; minste inschr. waren: 1o. drukwerken, I. Oppenheim, 62 % beneden tarief.

2o. grenen- en vurenhout, I. J. Tinga, 10 % beneden tarief.

3o. lood, zink, soldeersel, blein enz., met loodgieters- en leidekkers-arbeidsloonen, J. v. d. Woude, 2 % beneden tarief.

4o. rongen, spijkers enz., firma V. d. Loeff en Adriani, 27 % beneden tarief.

5o. schrijf- en kantoorbehoeften, B. Jacobs, 24 % beneden tarief.

6o. steen, kalk, cement, dakpannen, vloeren, estrikken enz., T. Hoving 16 % beneden tarief.

7o. verfwerken, A. Jonkhoff & Zn., en H. v. Heusde, elk 15½ % beneden tarief.

's-Hage, 9 Dec.: de levering van diverse artikelen, ten behoeve der overzeesche bezittingen; minste inschr. waren: 1o. gereedschappen, W. Beijen & Co., Amsterdam, f 1336.39.

2o. draadnagels, houtschroeven en spleetpennen, firma Van den Berg & Co., Amsterdam, f 544.73.

3o. verfwaren, Hoogeweg en Van Zameren, idem, f 1570.24.

4o. ongekookte lijnolie, Wed. M. E. de Boer Jr. & Zn., idem, f 3523.90.

5o. gekookte lijnolie, dezelfden, f 2418.25.

6o. loodwit, Wed. Hondorff Block en Braet, Schoonhoven, f 3275.

7o. menie en zwartsel, Gilhuis & Co., Amsterdam, f 698.

8o. paraline-vernis, R. F. Reiter, Amsterdam, f 729.10.

9o. groene zeep, C. A. Waldman Elbers, idem, f 629.44.

10o. borstelwerk, penseelen en sponsen, W. v. d. Zoll Koppel, idem, f 102.65.

11o. leder- en suserhuiden, J. Simmers & Zn., idem, f 534.60.

12o. poetskatoen, J. L. H. Smits & Co., idem, f 784.90.

13o. poetslappen en pakkingkatoen, dezelfden, f 582.

14o. zeildoek, P. H. H. Siepestein, Krommenie, f 414.15.

15o. sajet, koord, knoopjes, garen, naalden en lampenkatoen, D. Menu & Co., Haarlem, f 363.60.

16o. plaatskaarten, W. Smulders en Co., 's-Hage, f 2352.90.

17o. gietijzer, Gebr. Van der Vliet, Amsterdam, f 2520.

18o. rood en geel koper, H. de Haas & Zn., Rotterdam, f 2353.27.

19o. getrokken ijzer, Dikema en Chabot, idem, f 4810.78.

20o. klinknagels, moeren en sluitringen, W. Hoven & Zn., 's-Hage, f 709.90.

21o. gekookte lijnolie, F. Alberdingk & Zn., Amsterdam, f 2399.88.

22o. ongekookte lijnolie, Wed. J. E. de Boer Jr. & Zn., idem, f 1898.80.

23o. gemalen loodwit, G. Prince & Zn., Gouda, f 1034.

24o. loodmenie, Hoogeweg en Van Zameren, Amsterdam, f 928.

25o. verfwaren, P. Schoen & Zn., Zaandam, f 669.60.

Baaren (N.-Br.), 9 Dec.: het bouwen van een raadhuis met brandspuithuis, buiten het grondwerk; ingek. 10 bilj., als:

M. Mels,	te Oosterwijk,	f 5555
J. v. Rijt,	» idem	» 5449
Papen,	» Baaren,	» 5040
J. Snellen,	» idem	» 5039
H. Vriens,	» Oosterwijk,	» 4917
W. Borghaerts,	» idem	» 4899
G. v. Haaren,	» idem	» 4897
J. C. Schonk,	» idem	» 4863
J. Aarts,	» Schijndel,	» 4780
Gebr. v. d. Struijk	» Oosterwijk,	» 4692
Gegund.		

Mijdrecht, 10 Dec.: het maken van een nieuwe ophaalbrug en draaibrug met bijbehoorende werken, in de Heul te Vinkeveen, in 2 perceelen.

Perc. 1, het maken van een nieuwe ophaalbrug enz.; ingek. 9 bilj., als:

G. Koot, Wilnis,	f 1600
J. H. v. Ackooij, Vinkeveen,	» 1499
G. Verweij, Mijdrecht,	» 1450
J. Timmer, Woerdscheverlaat,	» 1425
J. v. d. Vaart, Vinkeveen,	» 1385
J. Adriaans, Baambrugge,	» 1340
F. Tober, Wilnis,	» 1279
Gebr. D. en J. v. d. Helm, Mijdrecht,	» 1249
W. F. Mulchuizen, Vinkeveen,	» 1087
Gegund.	

Perc. 2, het maken van een nieuwe draaibrug en het uitdiepen der vaart achter de Heul te Vinkeveen; ingek. 9 bilj., als:

W. Vermeer, Mijdrecht,	f 1046
J. Adriaans, Baambrugge,	» 1032
J. H. v. Ackooij, Vinkeveen,	» 999
W. F. Mulchuizen, idem	» 984
G. Koot, Wilnis,	» 960
J. Timmer, Woerdscheverlaat,	» 960
F. Tober, Wilnis,	» 929
J. v. d. Vaart, Vinkeveen,	» 915
Gebr. D. en J. v. d. Helm, Mijdrecht,	» 861
Gegund.	

Amsterdam, 10 Dec.: den verbouw van het Oost-Indisch Huis te Amsterdam; ingekomen 37 bilj.; minste inschr. M. A. J. Tuerenc, te 's-Hage, voor f 93,476.

Utrecht, 10 Dec., ten behoeve der Maatschappij tot expl. van staatsspoorwegen: 1o. bestek no. 138, de levering van stalen dwarsliggers met klemplaten, in 2 perc.; ingek. 1 bilj., van Soc. anon. des Aciéries d'Angleur, Renory.

perc. 1 Zwolle dwarsliggers	klemplaten	perc. 2 Breda dwarsliggers	klemplaten
f 96.63	f 223.78	f 96.87	f 223.05

2o. bestek no. 141, de levering van ijzeren haakbouten, in 2 perc.; ingekomen 7 bilj., als:

	perc. 1 Zwolle	perc. 2 Tilburg
Soc. anon. des forges et ateliers de Seneffe, Seneffe,	f 27,894.—	f 13,347.—
Soc. anon. des Boulonneries de la Croyère, la Croyère,	27,403.10	13,717.75
R. S. Stokvis & Zn., Rotterdam,	27,787.97⁵	13,309.92⁵
Everts en V. d. Weijden, Helmond,	29,635.37⁵	13,645.82
N. Nicaise, Marcinelle,	27,741.79	13,384.07
Soc. anon. de constr. à la Métallurgique, Brussel,	27,864.95	13,050.40
Soc. anon. des Usines boulonneries et fonderies de la Louvière, la Louvière,	28,489.75	13,717.75

3o. bestek no. 142, de levering van eiken wisselhout en eiken brugliggers, ten behoeve van de staatsspoorwegen; ingek. 12 bilj., als:

Inschrijvers en woonplaats.	perc. 1	perc. 2	perc. 3	perc. 4	perc. 5	perc. 6	perc. 7	perc. 8
C. v. Dijk en F. v. d. Boomen, Best,	—	—	f 1540	—	—	—	—	—
L. S. Spierings, Boxtel,	—	—	—	f 3223	—	f 7473	f 8177	f 1997
M. J. v. d. Mee, Helvoort,	—	—	1616	—	—	—	—	—
F. Clerx, Boxtel,	f 6060	f 7140	2006	4100	f 9100	9975	7400	2980
J. H. v. Hoogerwou, idem	—	—	—	—	—	9863	—	2169
A. Willaert, idem	—	—	—	—	—	—	—	2064
B. H. Clerx idem	—	—	—	3482	7272	8392	—	—
B. L. Buijvoets, Ambt-Almelo,	5387	6235	1700	3787	5890	9886	6320	2468
J. Nahuis, Groenlo,	5459	6067	1518	3796	—	—	5772	—
J. J. v. d. Eerden Pz., Boxtel,	—	—	1850	3494	—	8990	5900	—
W. J. v. d. Ven, idem	—	—	—	—	7143	—	—	—
H. F. v. d. Eerden, idem	—	—	—	3275	8922	9140	6369	2292

Heerenveen, 10 Dec.: het bouwen van een woning en kantoor voor Gebr. Mispelblom Beijer; ingek. 27 bilj., als:

J. S. en J. v. d. Stoep, Akmarijp,	f 11,794
H. Keizer Jz., Leeuwarden,	» 11,474
J. L. de Vries, Oldeholtpade,	» 10,780
Joh. Bosma, Wolvega,	» 10,300
K. A. Talman, Boornbergum,	» 10,073
T. K. v. Eijk, Lippenhuizen,	» 9,999
T. W. Bosilla, Oudeschoot,	» 9,999
C. Schiere, Boornbergum,	» 9,995
J. L. Eppinga, Lippenhuizen,	» 9,991
J. Eisinga, Gorredijk,	» 9,987
W. M. Mienstra, 't Meer,	» 9,919
A. Brandsma, Heerenveen,	» 9,900
R. Post, Heerenveen,	» 9,898
A. R. v. Wijk, Lippenhuizen,	» 9,887
J. K. de Ruiter, Rottevalle,	» 9,822
R. A. v. d. Veen, Terwispel,	» 9,820
O. Offringa, Donkerbroek,	» 9,807.17
G. v. d. Werf, Heerenveen,	» 9,797
B. J. Overwijk, 't Meer,	» 9,788
B. v. d. Brug en K. Hartstra, Knijpe,	» 9,683
K. J. Kalt, Heerenveen,	» 9,667
J. Duursma, Drachten,	» 9,167
Wed. Wink, Heerenveen,	» 8,884.67
Gegund	

Drachten, 10 Dec.: het verbouwen van het huis van de Wed. P. van Elsen, te Zuid-Drachten, onder beheer van den architect D. D. Duursma; ingek. 7 bilj.; minste inschrijver S. Kijlstra, te Drachten, voor f 4840, aan wien het werk is gegund.

's-Hage, 11 Dec., onder beheer van het ministerie van waterst. enz.: 1o. de voortzetting van baggerwerk in het vaarwater van de rivier de Maas, onder de gemeenten Ohhicht en Greven-bicht; ingek. 3 bilj., als:

	per M³
J. Drinne, Maaseyck,	f 0.90
G. Smeets, idem	» 0.72
J. A. H. v. d. Venne, Bree,	» 0.57
Raming	» 0.60

2o. het maken van werken tot betengeling der doorvaart naar den afgedamden Maasarm boven de schipbrug te Hedel, aan den rechteroever der rivier de Maas; ingek. 2 bilj., als:

P. H. de Bekker, Empel,	f 4814
F. Beenhakker Gz., Sliedrecht,	» 4090
Raming	» 3600

3o. het verrichten van baggerwerk in de rivier de Oude-Maas bij Nederhoven, ingek. 6 bilj., als:

	per M³
C. Bos Az., Dordrecht,	f 0.17
W. Volker, Sliedrecht,	» 0.17
L. Kalis Kz., idem	» 0.169
A. L. v. Wijngaarden Hz., idem,	» 0.149
T. Volker, Dordrecht,	» 0.135
A. Volker Lz., Sliedrecht,	» 0.128
Raming	» 0.16

4o. het aanleggen van eene kade, het aanbrengen van remmingwerken en het plaatsen van dukdalven bij de schutsluis te Sint-Andries; ingek. 4 bilj., als:

E. J. Bakker, Vuren,	f 3209
M. Visser, Papendrecht,	» 2916
J. v. Deutekom, Zoelmond,	» 2770
J. v. d. Dungen, Schijndel,	» 2385
Raming	» 2400

5o. de verruiming van het Pennmengat en afdamming van het Waaigat op het Zwartewater, onder de gemeente Zwollerkerspel; ingek. 10 bilj., als:

P. Hell, Zwolle,	f 22,885
A. L. v. Wijngaarden Hz., Sliedrecht,	» 22,000
F. v. Balen Gz., Nieuweschans,	» 18,690
D. Bruins, Zwolle,	» 18,490
C. Bos Az., Dordrecht,	» 18,470
R. Aberson, Steenwijk,	» 18,453
J. v. Noordennen, Harlingen,	» 18,215
A. Blocks, Zwolle,	» 17,980
K. A. v. d. Berg en F. de Herder, Zwolle,	f 16,893
C. Visser Gz., Sliedrecht,	» 16,880
Raming	» 19,060

6o. den aanleg van een gedeelte kanaal met bijbehoorende kunstwerken van nabij en benoorden den Haarrijn tot nabij en bezuiden den Zeijlweg; ingek. 7 bilj., als:

A. Terwindt, West-Pannerden, en W. F. Weijers, Tilburg,	f 270,000
J. J. Bekker, Lent,	» 264,000
H. Th. Wiegerink, Groenlo,	» 258,862
Ph. Verbruggen, Waddinxveen,	» 239,980
P. H. de Bekker, Empel,	» 236,613
C. v. Boven, Nieuweramstel,	» 220,000
W. Blankevoort Cz., Durgerdam,	» 214,500
Raming	» 215,000

7o. de uitvoering van baggerwerk tot voortzetting der verbetering van de rivier de Waal tusschen Nijmegen en Tiel; ingek. 5 bilj., als:

	per M³
L. Kalis Kz., Dordrecht,	f 0.177
A. Volker Lz., Sliedrecht,	» 0.175
T. Volker, Dordrecht,	» 0.158
W. P. de Vries, Rossum,	» 0.15
A. v. d. Vlies, Zalt-Bommel,	» 0.143
Raming	» 0.17

Bolsward, 11 Dec.: het amoveeren eener bestaande school en het daarvoor in de plaats bouwen eener school met zes lokalen; ingek. 6 bilj., als:

Gebr. Posthumus, Harlingen,	f 20,800
K. J. Kalt, Heerenveen,	» 16,049
L. M. Postma, Oudega, en C. H. Eldring, Suameer,	» 15,300
P. S. Westra, Arum,	» 13,720
J. Jorritsma en L. Vos, Bolsward,	» 13,585
F. R. Feenstra, idem	» 13,142
Gegund.	

Amsterdam, 11 Dec.: de levering van verschillende materialen enz., ten behoeve der overzeesche bezittingen; minste inschr. waren: Perc.

1. Divers ijzer, E. S. de Jonge, Rotterdam,	f 8124.44
2. Idem, dezelfde,	» 18807.01
3. 3050 KG. staaldraad, W. Beien & Co., Amsterdam,	» 549.61
4. IJzerdraad, Van den Berg & Co., idem,	» 3570.84½
5. gegolfd-gegalvaniseerd plaatijzer enz., dezelfden,	» 4393.45
6. Idem, dezelfden,	» 9380.—
7. Idem, dezelfden,	» 15498.60
8. Idem, R. S. Stokvis & Zn., Rotterdam,	» 6738.30
9. Gegalvan. gewapend ijzerdraad, V. d. Berg & Co., Amsterdam,	» 920.21½
10. Gegoten-ijzeren buizen, dez.,	» 2635.48
11. Gaspijpen en fittings, dezelfden,	» 3247.44
12. Idem, dezelfden,	» 3642.56
13. Basementen, kapiteelen, plafondrosetten en balusters, J. Engelmann, Kampen,	» 969.20
14. Vernikt ijzergaas, V. d. Honert en Punt, Amsterdam,	» 2239.82
15. Kopergaas, koperdraad en plaatkoper, D. S. M. Kalker, idem,	» 438.50
16. Draadnagels, P. v. Thiel & Zn., Beek-en-Donk,	» 2966.56
17. Idem, dezelfden,	» 4844.19
18. Klink- en andere nagels, en schroefbouten met moeren, D. S. M. Kalker, Amsterdam,	» 248.50
19. Lood en loodnagels, L. J. Enthoven & Co., 's-Hage,	» 1736.59
20. 7000 KG. gietlood, dezelfden,	» 1260.—
21. Houtschroeven, D. S. M. Kalker, Amsterdam,	» 843.96
22. Divers soldeersel, R. S. Stokvis & Zn., Rotterdam,	» 211.—
23. Zink, A. D. Hamburger, Utrecht,	» 2740.85
24. Gereedschap, R. S. Stokvis & Zn., Rotterdam,	f 1004.30
25. Idem, dezelfden,	» 1734.82
26. Idem, W. Beien & Co., Amsterd.,	» 2276.06
27. Gereedschap tot mineurwerk, D. J. Bokslag, Deventer,	» 668.—
28. materieel tot pijpwelboringen, R. S. Stokvis & Zn., Rotterd.,	» 1685.60
29. Houten stelen voor gereedschap, B. Schilte & Zn., IJsselstein,	» 1275.28
30. 2200 groote tafelmessen, W. Beien & Co., Amsterdam,	» 106.—
31. 18 draagbare smederijen, Gebr. Van der Velden, O.-Amstel,	» 1105.—
32. Hang- en sluitwerk, W. Beien & Co., Amsterdam,	» 6715.15
33. Idem, C. Willemse, Amsterdam,	» 4395.25
34. Diverse gegalvan.-ijzeren emmers, W. Beien & Co., Amsterdam,	» 471.07
35. Zeisen, harken, gras- en kapmessen, B. Compagen, idem,	» 978.10
36. Patjols, schoppen, pikken, pikhouweelen enz., D. S. M. Kalker, idem,	» 2041.47
37. 18 waterputkatrollen en 1330 M. putketting, W. Hoven & Zn., 's-Hage,	» 414.20
38. Geelkoperen kranen, Landré & Glinderman, Amsterdam,	» 326.97½
39. Diverse precaattrechters, Becht en Dyserinck, idem,	» 447.40
40. Divers leder, F. H. Helt, idem,	» 8127.93½
41. 200 vel voeringleder, G. Gompen, idem,	» 200.—
42. 13,250 lederen draagbanden, C. Stiermann, idem,	» 3088.80
43. 460 lederen scheeden, J. F. Gabel, idem,	» 397.90
44. Verfwaren, C. F. Flemmer, idem,	» 4389.16½
45. 4250 KG. loodmenie, Gebr. Abrahams, 's-Hage,	» 949.66
46. 21,800 KG. Zweedsche teer, Brons en Uhlenbroek, Amst.,	» 3106.50
47. 1850 KG. naphtaline, C. F. Flemmer, idem,	» 485.62½
48. 18,200 KG. steenkolenteer, H. Th. C. Hellinga, idem	» 586.95
49. 2240 liter terpentijnolie, Gilhuijs & Co., idem,	» 1008.—
50. Gelooker, wit krijt en puimsteen, P. Schoen & Zn., Zaandam,	» 1028.80
51. Lakken en vernissen, Sloter Lakken- en Vernisfabriek, Amsterdam,	» 928.50
52. Borstelwerk, Th. de Jong, idem,	» 312.39
53. 13,000 diverse zandzakken, Vissers en Eijcken, Geldrop,	» 1317.—
54. Verlichtingsmiddelen, Becht & Dyserinck, Amsterdam,	» 2264.66
55a. Weegwerktuigen, J. Molenschot, Teteringen,	» 633.—
55b. Meetwerktuigen, W. Hoven & Zn., 's-Hage,	» 889.50
56. 4250 vuurvaste steenen, Folkers & Co., Amsterdam,	» 242.25
57. Hardsteenen vloertegels, H. J. Bosman, Rotterdam,	» 10735.—
58. Idem, dezelfde,	» 8975.—
59. Witmarmeren vloertegels, De Beer en Lehren, Amsterdam,	» 150.50
60. 24,000 tegels grès artificiel, H. F. Begeus, Amsterdam,	» 1212.—
61. 29,000 idem, dezelfde,	» 1218.—
62. 28,000 idem, dezelfde,	» 1414.—
63. Diverse idem, dezelfde,	» 1120.15
64. Linnen voor tafellakens en servetten, A. J. ten Hoopen & Zn., Neede,	» 1662.30
65. Houten pakkisten, J. Bürlmann, Amsterdam,	» 265.30

Haarlem, 12 Dec.: het driejarig onderhoud der rijkszeewerken op het eiland Wieringen, bestek no. 18 dienst '90—'92; ingek. 6 bilj., als:

		per jaar.
R. Schreuders,	te Kolhorn,	f 7900
J. Gijselaar,	» Medemblik,	» 7809
Meijer Poppe,	» Wieringen,	» 7547
J. Hermans,	» idem	» 7000
C. Kroon,	» idem	» 6996
A. Visser,	» Haarlem,	» 6900
Raming		» 7200

Breda, 12 Dec.: het verbeteren van eene woning bij de Koninkl. militaire academie te Breda, onder beheer der genie, aldaar; ingek. 7 bilj., als:

Th. Kessel,	te Breda,	f 2520
M. Bakkeren,	» Prinsenhage,	» 1985
A. v. d. Heide,	» Breda,	» 1982
C. de Kanter,	» idem	» 1979
M. v. Seeenbergen,	» idem	» 1967
A. Dielen,	» idem	» 1890
W. J. Stechtriem,	» idem	» 1844
Raming		» 2050

Hilversum, 12 Dec., voor rekening der gemeente: 1o. het verrichten van eenige herstellingen en vernieuwingen aan- en het onderhouden ged. '90 van de gemeentegebouwen; ingek. 3 bilj., als:

J. v. d. Brul,	te Hilversum,	f 5266
G. Seppen,	» idem	» 4950
W. Zwaan,	» idem	» 4800

Gegund.

2o. het vervoer van straatsteen en grint, in 3 perceelen.

Perc. 1, het vervoeren van Waalklinkers en IJselklinkers; ingek. 2 bilj., als:

	per 1000 Waalklinkers	IJselklinkers
Hoogenbork, Hilversum,	f 0.95	f 0.35
E. Meerveld, idem	0.80	0.30

Nog niet gegund.

Perc. 2, het vervoeren van IJselklinkers naar den Utrechtschenweg; ingek. 1 bilj., van Hoogenbork, te Hilversum, voor f 0.58½ per 1000. Gegund.

Perc. 3, het vervoeren van riviergrint en heidegrint; ingek. 2 bilj., als:

	per M³ riviergrint	heidegrint
Hoogenbork, Hilversum,	f 0.39	f 0.99
J. Bus, idem	0.60	1.25

Gegund aan Hoogenbork.

3o. het leveren van straatbezems en gereedschappen; ingekomen 2 bilj., als:

	bezems	gereedschappen
H. v. d. Pauw, Hilversum,	f 77.—	f 33.60
G. Schouten, idem	62.—	29.—

Gegund aan G. Schouten.

Helder, 12 Dec., voor rekening der gemeente: 1o. de levering van straatklinkers; ingekomen 10 bilj., als:

	Waalkl. p. 1000	Friesche kl. p. 1000
P. de Waard Helder,	f 15.29	f 9.50
C. M. Seret, Tiel,	14.79	
D. de Vries, Helder,	14.80	10.11
C. G. Teelings, Leeuwarden,		10.80
		10.50
G. Moorman, Helder,	14.57	10.75
A. Mos, Arnhem,	15.06	
J. Duinker, Helder,		9.99
H. Wijker, idem	15.59	11.75
J. F. Philips, idem	15.08	9.40
P. Spruit, idem	14.34	
	14.55	

2o. het verstraten en maken van nieuwe straten; ingek. 5 bilj., als:

		per M².
J. F. Philips,	te Helder,	f 0.18
D. de Vries,	» idem	» 0.15 99/100
A. Bos,	» idem	» 0.15
A. Trap,	» idem	» 0.15⁵
G. Moorman,	» idem	» 0.13

3o. de levering van zand en vervoer van materialen in 2 perc.; ingek. 10 bilj., als:

Inschrijvers en woonplaats.		1e perc. zand per M³.	2e perc. vervoer van materiaal. 1000 Waalkl.	1000 Fr. kl.	M³ grondpuin enz.
G. Moorman,	Helder,	f 0.60	f 0.90	f 0.60	f 0.60
D. de Vries,	idem	0.48	0.88	0.60	0.47⁵
P. Spruit,	idem	0.81	0.92	0.70	0.80
J. Klees en K. Roodt,	idem	0.64 / 0.79	0.80	0.60	0.69
P. de Bruin,	idem	0.92	0.80	0.60	0.65 / 0.50
A. Bonzelaar,	idem	0.80 / 0.94	0.78	0.53	0.68
Joh. Dienaar,	idem	—	0.65	0.50	0.50 / 0.40
J. F. Philips,	idem	0.55 9/10	—	—	—
A. Bos,	idem	0.95	1.20	1.00	0.70
P. C. Selderbeek,	idem	—	1.00	0.60	0.55

's-Hage, 13 Dec.: het bouwen van eene gasfabriek bij de Berghaven aan den Hoek-van-Holland; minste inschr. A. Benard, te Hoek-van-Holland, voor f 7257.

Groningen, 13 Dec., de levering van diversen ged. '90, ten behoeve der gemeente; minste inschr. waren: 1o. de olieverlichting, K. Lange-Lijk, voor f 1180.

2o. verfwerken, G. Noordhof, 12 % beneden tarief.

3o. lood, zink enz., Wed. Rohbertsen, 32½ % beneden tarief.

4o. steen, kalk enz., H. Tjaden, voor tarief.

5o. rongen en spijkers, A. J. Holthuis, 30 % beneden tarief.

6o. grenen- en vurenhout, I. J. Tinga, voor tarief.

7o. gesmeed ijzerwerk, H. Burgers, 12 % beneden tarief.

8o. roerwerken, L. Smit, 9 % beneden tarief.

9o. het onderhoud van kachels, G. de Vries, voor f 45.

's-Bosch, 13 Dec.: het aanbrengen en onderhouden van beplantingen op de kanaaldijken langs de Zuid-Willemsvaart, in 2 perc.; minste inschr. Booy en Crans, te Elden (bij Arnhem), voor f 772
Raming perc. 1 f 1350 perc. 2 » 1350

Rotterdam, 13 Dec.: het rioleeren, ophoogen en bestraten van een gedeelte der terreinen, ten westen der Scheepstimmermanslaan, loopende van af den Westzeedijk tot aan het Westplein van de Imperial Continental Gas-association te Rotterdam, onder beheer van den architect P. Vermaas; ingek. 23 bilj., als:

A. de Borst Pz., Papendrecht,	f 32,448
A. Lok, 's-Gravendeel,	» 32,334
A. Kos Koolhaalder, Rotterdam,	» 31,898
J. Frijlink, idem	» 30,970
J. v. d. Plas, Hardinksveld,	» 30,000
C. de Ruiter, idem	» 29,600
H. Breur, Rotterdam,	» 29,480
K. Bos, Haarlemmermeer,	» 28,869
G. Key, Rotterdam,	» 27,950
W. Zonneveldt, Kralingen,	» 27,880
D. Varkevisser Jr., Overschie,	» 27,780
J. Voordendag, Dordrecht,	» 27,700
J. H. Stelwagen, Rotterdam,	» 27,200
C. Zanen Hz., Ammerstol,	» 26,500
H. J. Nederhorst, Gouda,	f 26,443
J. v. d. Elshoudt Gz., Scheveningen,	» 25,989
A. Prins, Sliedrecht,	» 25,900
H. de Jong, Ammerstol,	» 25,540
W. H. Smets, Hardinksveld,	» 24,480
H. Jongenburger, Waddinksveen,	» 23,888

Laag-Soeren, 13 Dec., onder beheer van den architect M. K. Smit te Dieren: 1o. het bouwen van een woning voor den dokter bij het badhuis te Laag-Soeren; ingek. 11 bilj.; minste inschr. S. Dekker, te Doesburg, voor f 11,443. Gegund.

2o. het verbouwen van de boerderij bewoond door de Wed. Pluim, te Laag-Soeren; ingek. 8 bilj.: minste inschr. J. Altena, te Brummen, voor f 952. Gegund.

Leeuwarden, 13 Dec., voor rekening der provincie: 1o. vernieuwing van het bestaande Stokersverlaat of sluis no. VII in de Compagnons- of Appelschavaart bij Appelscha; ingekomen 17 bilj., als:

S. R. de Boer en R. H. v. d. Veen, Lippenhuizen,	f 28,900
J. W. de Vries, Smilde,	„ 27,350
R. Humo, Assen,	„ 24,998
F. D. v. d. Meer, Molkwerum,	„ 24,722
M. de Vries en L. Zandstra, Lemmer	„ 24,675
G. Schiere, Boornbergum,	„ 24,585
F. Hilarius, Leeuwarden,	„ 24,490
J. v. Noordennen, Harlingen,	„ 23,600
W. Bakker, Kollum,	„ 23,486
R. v. Sinderen Bakker, Kortezwaag,	„ 23,458
H. J. Kalt, Heerenveen,	„ 23,367
F. J. Kloosterman, Hemelum,	„ 23,200
A. de Groot, Heukelum,	„ 23,161
P. M. Boonstra, Menaldum,	„ 23,000
J. Bylsma en H. de Kleijn, Leeuwarden,	„ 22,800
B. J. Overwijk, 't Meer,	„ 22,463
C. M. Meek, Donkerbroek,	„ 21,690
Raming	„ 22,000

2o. het bouwen van wachterswoningen bij de sluizen te Lippenhuizen, Hemrik, Wijnjeterp aan de Appelschavaart; ingek. 25 bilj., als:

J. A. v. d. Sluis, Gorredijk,	f 8694
R. Zaagsma, Sexbierum,	„ 8620
J. Bakker, Kollum,	„ 8600
J. H. Poutsma, Terwispel,	„ 7994
D. J. Oosterbaan, Gorredijk,	„ 7998
P. M. Boonstra, Menaldum,	„ 7890
F. Hilarius, Leeuwarden,	„ 7735
P. J. Vonk, Ureterp,	f 7660
B. J. Overwijk, 't Meer,	„ 7600
C. Schiere, Boornbergum,	„ 7595
K. G. Hartstra, Benedenknijpe,	„ 7548
F. F. v. Eijk, Lippenhuizen,	„ 7500
W. Meerstra, 't Meer,	„ 7500
J. L. Eppinga, Lippenhuizen,	„ 7482
O. M. Meek, Donkerbroek,	„ 7480
J. Doursma, Drachten,	„ 7467
C. A. Tolman, Boornbergum,	„ 7424
F. Bylsma en H. d. Kleijn, Leeuwarden,	„ 7400
R. v. Sinderen Bakker, Kortezwaag,	„ 7359
J. Eisinga, idem	„ 7326
S. W. de Boer, Lippenhuizen,	„ 7240
A. R. v. d. Wijck, idem	„ 7159
D. J. Beek, Drachten,	„ 7128
K. A. v. d. Veen, idem	„ 7126
R. A. v. d. Veen, Terwispel,	„ 7117
Raming	„ 7190

Groningen, 13 Dec., voor rekening der provincie: 1o. het onderhouden van onderscheidene kanalen en daarbijbehoorende werken, in 5 perc., ged. '90, '91 '92.

Perc. 1, kanaal Groningen—Stroobos; ingek. 2 bilj., als:

J. N. Kruizinga, Groningen,	f 21,120
H. v. Dijk, idem	» 18,900
Raming	» 17,940

Perc. 2, het Damsterdiep; ingek. 14 bilj., als:

J. Hemmes Nz., Farmsum,	f 3100
B. Jansen, Middelstum,	» 3019
B. Jansen, Westerwijtwerd,	» 3000
H. de Wind, Zoutkamp,	» 2940
W. de Vries, Garnwerd,	» 2930
J. H. Pot, Stedum,	» 2919
A. Pastoor, idem	» 2863
J. Zeldenrust, Warfum,	» 2793
C. S. Haikens, Delfzijl,	» 2780
H. Nieland, Wirdum,	» 2723
K. Barema, Appingedam,	» 2700
J. v. d. Galie, Groningen,	» 2690
P. Nieland, Wirdum,	» 2637
A. Apol, idem	» 2465
Raming	» 3042

Perc. 3, het Reitdiep; ingek. 4 bilj., als:

H. Fennema, Grijpskerk,	f 2232
H. de Wind, Zoutkamp,	» 2090
R. Pathuis, idem	» 2006
A. Woldringh, idem	» 1966
Raming	» 2241

Perc. 4, het Eemskanaal; ingek. 11 bilj., als:

J. Klippus, Bedum,	f 38,000
W. D. Rotschäfer, Stedum,	» 37,425
H. de Herder, Groningen,	» 35,048
G. C. M. Rottinghuis, Delfzijl,	» 34,935
A. Pastoor, Stedum,	» 34,863
J. Hemmes Nz., Farmsum,	» 34,860
J. N. Kruizinga, Groningen,	» 34,740
P. Nieland, Wirdum,	» 33,888
J. Pot, Stedum,	» 33,265
J. Heikens, Appingedam,	» 31,946
H. v. Dijk, Groningen,	» 31,500
Raming	» 35,190

Perc. 5, de verbindingskanalen en havens c. a., in de gemeente Groningen; ingek. 4 bilj., als:

G. C. M. Rottinghuis, Delfzijl,	f 22,978
H. de Herder, Groningen,	» 21,196
J. N. Kruizinga, idem	» 20,640
A. Schreuder Jr., idem	» 20,176
Raming	» 20,475

2o. Het onderhouden der rijbanen op de Eemskanaaldijken gedurende '90, '91 en '92 en het aanvoeren van kleigrond tot ophooging dier dijken; ingek. 4 bilj., als:

J. N. Kruizinga, Groningen,	f 14,400
A. Pastoor, Stedum,	» 14,000
W. D. Rotschäfer, idem	» 13,108
J. v. d. Galie, Groningen,	» 9,460
Raming	» 10,750

's-Hage, 13 Dec.: 1o. ijzeren telegraafpalen; minste inschrijver de maatschappij IJzergieterij „de Prins van Oranje" alhier, voor f 11.30 de korte palen en f 12.79 de lange palen per stuk.

2o. ijzeren haakvormige isolatordragers; minste inschrijver R. S. Stokvis & Zn. te Rotterdam, voor 34 cent per stuk.

3o. ijzeren haakvormige stangen; minste inschrijver de Nederlandsche Maatschappij voor electriciteit en metallurgie alhier, voor 26.7 cent per stuk.

4o. morse-papierrollen; minste inschrijvers de firma Klaus & Zonen te Rotterdam, voor 7.45 cent per stuk.

Zwolle, 13 Dec.: het driejarig onderhoud van 's rijks werken en het uitvoeren van daartoe noodige leveringen, herstellingen en vernieuwingen op het eiland Schokland, prov. Overijssel, aanvangende 1 Januari 1890. Raming per jaar f 27,500; ingek. 22 bilj.; Laagste inschr. C. ter Horst te Zwolle, voor f 25,173.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 21 DECEMBER 1889.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 23 Dec.

Willemsoord, te 11 uren, door de directie der marine: de levering van wit en geteerd touwwerk. Inl. bij den magazijnmeester der marine, aldaar.

Lemmer (Fr.), te 11 uren, door burg. en weth. van Lemsterland: het doen van eenige onderhoudswerken, ged. '90: a. het onderhoud van gemeentegebouwen; b. idem van straten en kaden; c. idem van walmuren; d. het schoonhouden van schoolgebouwen, benevens het opsteken der lampen en het aanleggen der kachels in de openbare scholen te Lemmer; e. het onderhoud van den kunstweg met bijlevering van grint; f het glasdicht houden van gebouwen, straallantaarns en havenvuren.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen der polytechnische school te Delft, ged. '90 en '91. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen K. de Boer Hz., te Leiden. Aanw. gehouden. Raming f 10,840.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen der rijkskweekschool voor vroedvrouwen te Rotterdam, ged. '90 en '91. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen K. de Boer Hz., te Leiden. Aanw. gehouden. Raming f 3180.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van herstellingen aan de gebouwen der rijks-universiteit te Leiden, ged. '90. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen K. de Boer Hz., te Leiden. Aanw. gehouden. Raming f 28,300.

Leiden, te 12 uren, door burg. en weth.:
1o. het leveren van bouwmaterialen enz., in 16 perc.;
2o. het leveren van Ourthe keien;
3o. het leveren van straatklinkers (Waal- en Rijnvorm), in 2 perc. Inl. bij den gemeente architect.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.:
1o. het leveren van nieuwe glasgordijnen, het wasschen en verder onderhouden van alle glasgordijnen enz. in het raadhuis, ged. '90;
2o. het onderhouden van kachels in het raadhuis, ged. '90;
3o. het stoffen, wasschen, bijwerken en witten der stucadoorwerken aan het raadhuis, ged. '90.
4o. het verrichten van eenige verfwerken aan het raadhuis, ged. '90.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in een der lokalen van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen: de levering van diverse gereedschappen en materialen, ten behoeve van 's rijks overzeesche bezittingen.

Arnhem, te 1 uur, door de commissie voor de gemeentereiniging, kantoor Eusebiusplein 11: de levering van magazijngoederen, ged. '90.

's-Hage, te 1½ uren, door burg. en weth.: de levering ged. '90 van bekapte straatkeien, Waal- en Rijnstraatsteenen en rioolstukken.

Harlingen, te 1 uur, door burg. en weth.: de levering van houtwaren, ged. '90.

Kampen, te 1½ uren, door burg. en weth.: het onderhouden van grintwegen, ged. '90, '91 en '92.

Arnhem, te 2 uren, door den directeur der gemeentelijke gasfabriek, ten kantore der fabriek:
1o. het onderhoud der gebouwen en uitvoeren van eenige nieuwe werken, in 2 perc., als: a. het onderhoud en uitvoeren der nieuwe werken, b. het verven;
2o. het lossen en vervoeren van Duitsche en Engelsche gaskolen, alsmede van kluitkalk, ged. '90;
3o. de levering van magazijngoederen, ged. '90, waaronder een partij gegoten pijpen en hulpstukken, van af 14 tot 3 Eng. duimen, en 480,000 KG. Luiksche kluitkalk.

Slochteren (Gron.), te 2 uren, door burg. en weth.: het 1jarig onderhoud van gebouwen der gemeente Slochteren, ged. '90, in 8 perceelen.

Doetichem, te 2½ uren, door het college van regenten over het rijks-opvoedingsgesticht voor jongens „de Kruisberg" in het gesticht: de levering van ijzer, ijzerdraad, snijstaal, klinknagels, blik, Bankatin, zink, gehekeld vlas, grijze heuer, steenkolen en diverse soorten machinaal papier voor den arbeid der verpleegden, ged. '90.

Netterden (Geld.), te 3 uren, namens en ten huize van Th. Wessels: het metsel- en timmerwerk en de levering van hout, tot het bouwen van een varkenshok, oppervlakte 200 M². Aanw. 23 Dec., te 2 uren.

Amsterdam, door de Holl. ijzeren spoorwegmaatschappij, in kamer 46 van het centraal administratiegebouw: het veranderen van de kraanbrug over de Delfshavensche Schie in eene plaat-ijzeren draaibrug, met daaraan verbonden wijziging van den onderbouw, het maken van eene hulpbaan en hulpbrug, en het ophoogen van den spoorweg. Raming: perc. 1 f 66,000, perc. 2 f 42,000. (*Zie advert. in nº. 50.*)

Dinsdag, 24 Dec.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen der rijks- hoogere burgerschool te 's-Bosch, ged. 1890 en '91. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen W. H. Schoonhein, te Utrecht. Aanw. gehouden. Raming f 1182.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen der rijks- hoogere burgerschool te Helmond, ged. 1890 en '91. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen W. H. Schoonhein, te Utrecht. Aanw. gehouden. Raming f 1380.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen der rijkskweekschool voor onderwijzers te 's-Hage, ged. 1890 en '91. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen W. H. Schoonhein, te Utrecht. Aanw. gehouden. Raming f 1400.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan het rijks-archiefgebouw te 's-Bosch, ged. '90 en '91. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen W. H. Schoonhein, te Utrecht. Aanw. gehouden. Raming f 2350.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van herstellingen aan de rijks-hoogere burgerschool te Bergen-op-Zoom, ged. '90 en '91. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen K. de Boer Hz., te Leiden. Aanw. gehouden. Raming f 1700.

Leusden (Utr.), te 10½ uren, door burg. en weth.: de levering van 71 M³ grint en 10 M³ geklopt straatklinkerpuin langs de in onderhoud zijnde wegen van de gemeente.

Zaandijk (N.-H.), te 12 uren, door burg. en weth.: het 3jarig onderhoud van- en het doen van vernieuwingen aan de schutsluis c. a. en de ophaalbrug in het Gouwpad.

Weesp, te 12 uren, door het dagel. best. van den gemeenschapspolder, in het hotel „de Roskam": de jaarlijksche werken in dien polder, ged. '90. Aanw. gehouden.

Assen, te 1 uur, door burg. en weth.:
1o. het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan gemeentewerken ged. '90 (bestek no. 10);
2o. het herstraten enz. van klinker- en keibestratingen binnen en buiten de kom, bestek no 9, ged. '90.

's-Hage, te 2 uren, door het ministerie van justitie: het driejarig onderhoud, van 1 Jan. '90 tot 31 Dec. '92, van de strafgevangenis te Appingedam; het huis van bewaring te Winschoten; de strafgevangenis en het rechtsgebouw te Groningen; het paleis van justitie en de woning van den adjunct-directeur der bijzondere strafgevangenis te Leeuwarden; de strafgevangenis te Sneek; het huis van bewaring en het rechtsgebouw te Assen; het huis van bewaring en het rechtsgebouw te Almelo; de strafgevangenis en het kantongerechtsgebouw te Deventer; in 13 perc. Inl. bij den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen, te 's-Hage, en de betrokken opzichters. Aanw. gehouden. (*Zie advert. in nº. 49.*)

's-Hage, te 2 uren, door het ministerie van justitie: de levering van houtwaren, tras, schelpkalk, steenkalk, riviergrint, tegels, pannen, verfwaren, glas en verversgereedschappen, ten behoeve der rijkswerkinrichtingen Veenhuizen, in 7 perc.

's-Hage, te 2 uren, door het ministerie van justitie: de levering van metselsteen en straatklinkers, ten behoeve der rijkswerkinrichtingen Veenhuizen, in 4 perc.

Doetichem, te 2 uren, in het koffiehuis bij W. Wolsink, door of namens N. Th. Ladinius: het aanbouwen en verbouwen van een huis, staande aan het plantsoen te Doetichem.

Donderdag, 26 Dec.

Langweer (Friesl.), door het best. van den Trijegaaster veenpolder: het maken van een dam voor waterkeering in het molenerf, het herstellen van de keerschutting aan den overkant der vaart bij den molen en het uitruimen van de opvaart van den molen tot het vaste brugje benevens de herstelling van den binnenwaterloop van den molen.

Vrijdag, 27 Dec.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der werken van de Zuidwillemsvaart, voor het gedeelte in de prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, te 's-Bosch, den ingenieur Schuurman, te Vucht, en de opzichters Weehuizen te 's-Bosch, en Pommée, te Aarle-Rixtel. Aanw. gehouden. Raming f 30,600 per jaar.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bezorten der stortebedden van de sluizen nos. 1, 2, 3, 4 en 5 der Zuidwillemsvaart in Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, te 's-Bosch, den ingenieur Schuurman te Vucht, en den opzichter Weehuizen, te 's-Bosch. Aanw. gehouden. Raming f 2200.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verrichten van buitengewone werken alsmede het doen van grondboringen in de gekanaliseerde rivier de Dieze, prov. Noord-Brabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, te 's-Bosch, den ingenieur Schuurman, te Vucht, en den opzichter Vroeg, te Crevecoeur. Aanw. gehouden. Raming f 3750.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen der rijks-

hoogere burgerschool te Tilburg, gedurende '90 en '91. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen W. H. Schoonhoin, te Utrecht. Aanw. gehouden. Raming ƒ 6550.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van een stalen stoomsloep, twee ijzeren ponten, een houten halve pont en vijf houten booten, ten behoeve der werken, behoorende tot de werken voor het verleggen van de uitmonding der rivier de Maas, in vier perceelen of meerdere perceelen te zamen. Inl. aan het bureau der werken voor de verlegging van den Maasmond, te 's-Bosch.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud en de bewaking van de rijksstapelplaats te Dordrecht, van 1 Jan. '90 tot en met 31 Dec. '90. Inl. bij den directeur voor de spoorwegen, te 's-Hage. Aanw. gehouden.

Middelburg, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud van het kanaal door Zuid-Beveland, ged. '90—'92. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg, en den ingenieur, te Goes. Aanw. gehouden. Raming ƒ 21,800 per jaar.

Middelburg, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud van het kanaal door Walcheren, ged. '90—'92. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg, en den ingenieur, te Vlissingen. Raming ƒ 34,150 per jaar.

Middelburg, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van een sluiswachterswoning bij de Oostsluis te Neuzen, behoorende tot de werken van het kanaal van Neuzen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg, en den ingenieur, te Neuzen. Aanw. gehouden. Raming ƒ 2850.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van eene schutsluis met eenige bijbehoorende werken, deel uitmakende van de uitbreiding der sluis- en havenwerken te IJmuiden. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, en de ingenieurs De Bruyn en Du Croix, te Amsterdam. Aanw. gehouden. Raming ƒ 2,132,000.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het uitvoeren van eenige verbeteringswerken tot instandhouding van het Krabbersgat bij Enkhuizen, behoorende tot de havenwerken in Noord-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem, den ingenieur Keurenaer, te Hoorn, en den opzichter Schol, te Enkhuizen. Aanw. gehouden. Raming ƒ 7500.

Amsterdam, te 11 uren, door den schout-bij-nacht, directeur en kommandant der marine: het vernieuwen van de laatste gedeelten oude loopbrug in het dok met daarmee verbonden dubbele draaibrug en verdere werken; het verrichten van eenig baggerwerk in verband met voornoemde en nog te noemen werken; het leggen van een ijzeren anker voor de passeerlichting op de loopbrug, een en ander op 's rijks werf te Amsterdam. Inl. bij den hoofdingenieur der marine, te Amsterdam.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen der rijks-kweekschool voor onderwijzers te Deventer, ged. '90 en '91. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen J. C. Hulscher, te Groningen. Aanw. gehouden. Raming ƒ 1250.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan het gebouw der rijks-hoogere burgerschool te Zwolle, ged. '90 en '91. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen J. C. Hulscher, te Groningen. Aanw. gehouden. Raming ƒ 2400.

Zwolle, te 12 uren, door het prov. best. van Overijsel: het onderhoud van de aarde- en verdiepingswerken van de Dedemsvaart en hare zijtakken, ged. '90, in 2 perc. Raming: perc. 1 ƒ 1965, perc. 2 ƒ 2680.

Zwolle, te 12 uren, door het prov. best. van Overijsel: het leveren van een houten dekbrug, ten behoeve van de Dedemsvaart. Raming ƒ 675.

Zwolle, te 12 uren, door het prov. best. van Overijsel: het uitvoeren van vernieuwingen, herstellingen, verf- en teerwerk aan de kunstwerken, gebouwen enz. der Dedemsvaart en hare zijtakken, ged. '90, in 2 perc. Raming: perc. 1 ƒ 1160, perc. 2 ƒ 1055.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der als zeewering dienende voormalige vestingwerken te Delfzijl. Inl. bij den hoofdingenieur, te Leeuwarden, den ingenieur, te Groningen, en den opzichter Stratingh, te Delfzijl. Aanw. gehouden. Raming ƒ 900 per jaar.

Leeuwarden, te 12 uren, ten kantore van R. L. C. de Haan, Nieuwestad 53: het afbreken van het boerenhuis »het Voorhuis" aan de Dokkumer Ee, onder Leeuwarden, en het bouwen van een nieuw stelphuis enz. Inl. bij den architect F. Brouwer, te Korngum. Aanw. 23 Dec., te 11 uren.

Rotterdam, te 1 uur, door Chr. Brugma, in het hotel Weimar: het herbouwen van een gedeelte van het hotel Weimar, aan de Spaansche kade. Inl. bij den architect A. van Ameyden van Duym Dz., aldaar. Aanw. 23 Dec., te 10 uren.

Neede (Geld.), te 4 uren, door G. J. Voerman: het bouwen van eene villa. Aanw. te 2 uren.

Oosterbeek, te 7 uren, in het café Rosendo: het bouwen van eene dubbele villa. Aanw. 24 Dec., te 10½ uren.

Zaterdag, 28 Dec.

Haarlem, te 10 uren, door den majoor eerstaanwezend-ingenieur in het bureau aan de Kinderhuissingel: het doen van voorzieningen aan de sluizen aan het Penningsveer, onder het beheer der genie, aldaar. Bilj. inzenden uiterlijk 27 Dec., vóór 3 uren. Raming ƒ 10,500.

Nieuwveen (Z.-H.), te 11 uren, in het koffiehuis van de Wed. F. van Vliet: het 5jarig onderhoud der twee gangen (4 stuks) watermolens van den polder Zevenhoven, met uitzondering van het zeil, touw- en kettingwerk, aanvangende 1 Jan. '90. Aanw. 28 Dec., te 8 uren.

Maandag, 30 Dec.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het leveren en plaatsen van eenige meubels en het uitvoeren van verschillende werkzaamheden aan het rijks-archiefgebouw te Maastricht. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz., te 's-Hage, en den opzichter der rijks-kweek- en leerschool J. S. Strik, te Maastricht. Aanw. 24 Dec., te 10 uren. Raming ƒ 1000.

Deventer, te 12 uren, door den koopman J. S. Werle, in het koffiehuis van J. F. van Poorten: het bouwen van ijzer- en steenkolenmagazijnen met kantoor en bovenwoning, aan de Handelskade, aldaar. Inl. bij den architect G. te Riele Wz. Aanw. 28 en 30 Dec., te 11 uren. (*Zie advert. in nº. 51.*)

's-Hage, te 1½ uren, door burg. en weth.:
1o. het leveren, leggen en herleggen van hardsteenen trottoirbanden, ten dienste der gemeente 's-Hage, ged. '90;
2o. het leggen van een riool door den weg en het voorplein van het station van den Holl. ijzeren spoorweg te 's-Hage. Aanw. 27 Dec., te 10 uren.

Heerenveen, bij den administrateur J. Wierda: het grootendeels afbreken en wederopbouwen van een boerenhuis met schuur te Rarum(?), bewoond door R. H. de Vries. Inl. bij den architect M. de Jong, te Oldeboorn. Aanw. 24 Dec., te 2 uren.

Dinsdag, 31 Dec.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.: de levering van 1840 M² trottoirband van Niedermendiger steen. (*Zie advert. in nº. 51.*)

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.: het verrichten van eenige verbouwingen en vernieuwingen aan- en het maken van gas- en waterleidingen in het huis Walburgplein no. 10. Aanw. 24 Dec., te 1½ uren. (*Zie advert. in nº. 51.*)

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vierjarig onderhoud van de rijksstoomgemalen, staande langs het Noord-Willemskanaal, prov. Drente, ged. '90, '91, '92 en '93. Inl. bij den hoofdingenieur Reuvens, te Zwolle, den ingenieur Wortman, en den opzichter Hemmes, beide te Assen. Aanw. 24 Dec., te 11 uren. Raming ƒ 2580 per jaar.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vierjarig onderhoud van het Meppelerdiep en bijbehoorende werken, in de prov. Drente, aanvangende 1 Jan. '90. Inl. bij den hoofdingenieur Reuvens, te Zwolle, den ingenieur Wortman, te Assen, en den opzichter Boeree, te Meppel. Aanw. 24 Dec., te 1 uur. Raming ƒ 2205 per jaar.

Vrijdag, 3 Jan. 1890.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken van voorzieningen achter de kaaimuren langs de Binnenhaven. Aanw. 30 Dec., te 11 uren. (*Zie advert. in nº. 50.*)

Huisduinen (N.-H.), door de firma Terra & Co.: het bouwen van een badhuis, aldaar.

Zaterdag, 4 Jan.

Venlo, door burg. en weth.: de levering van 400 à 600 M² trottoirbanden van petit granit.

Maandag, 6 Jan.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de ijzerwerken benoodigd voor vier aanlegsteigers met bijbehoorende meerpalen in de Brandewijnsbaai (Sumatra's westkust).

Groningen, te 6½ uren, door de raadscommissie voor de gasfabriek: het bouwen van vijf arbeiderswoningen op het terrein van de gasfabriek. Bilj. inzenden uiterlijk 6 Jan., vóór 12 uren, ten kantore der fabriek. Aanw. 3 Jan., te 10 uren.

Lemmer, door het dijksbest. van het waterschap »de Zeven Grietenijen en Stad Sloten":
1o. het verhoogen van den zeedijk ten noorden Lemsterhoek. Raming ƒ 5315;
2o. het verhoogen van den zeedijk ten oosten der stroomsluis te Lemmer. Raming ƒ 1000;
3o. het uitruimen van paalwerk, het leggen eener steenen voeting en verzwaring van den Kadijk bij Poeseer. Raming ƒ 3000;
4o. het verlagen op vier plaatsen van den dam langs het Lemsterhop. Raming ƒ 600;
5o. het uitruimen van oud paalwerk ten westen der schutsluis te Lemmer. Raming ƒ 1265;
6o. de levering in 1 perc. van: a. 3110 nieuwe grenen palen; b. 892 M¹ zware eiken gordingen.

Lemmer, door het dijksbest. van het waterschap »de Zeven Grietenijen en Stad Sloten":
1o. de levering van 320 stère riviergrint, 40 stère zeegrind, 65 stère verbrijzelde keien, 35 stère kalkkeizel en 35 stère harde brik;
2o. het onderhoud ged. '90 van de wegen, in 3 perc., en het maken van twee kleine perceeltjes aardewerk, ten oosten en westen Lauvam(?).

Dinsdag, 7 Jan.

Neuzen, te 11 uren, door burg. en weth.: het ophalen en vervoeren van haar, het schoonhouden van riolen met zinkputten, van straten en goten en het ophalen van asch en vuilnis aan de huizen, in de kom der gemeente, van 1 Febr. '90—ult. Sept. '93.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het vergrooten van het westelijk stoomgemaal met bijbehoorende werken. Aanw. 2 Jan., te 11 uren. (*Zie advert. in nº. 50.*)

Utrecht, te 1 uur, in het Haagsch koffiehuis: het ammoveeren van 2 oude winkelhuizen O.-Z. Oudegracht bij de Bakkersbrug, wijk G no. 29 en 30 te Utrecht, en het bouwen van een winkelhuis enz. Inl. bij den architect W. J. van Vogelpoel. Aanw. 27 en 31 Dec., te 10½ uren.

Rotterdam, in het timmerhuis: de levering van gegoten-ijzeren buizen, hulpstukken en toebehooren, tot een gezamenlijk gewicht van 1,534,908 KG. (*Zie advert. in nº. 50.*)

Woensdag, 8 Jan.

Woensdrecht (N.-Br.), te 1½ uren, door burg. en weth.: het opbreken der bestaande grintbaan en het met keien bestraten van een gedeelte weg tusschen het station en het dorp Woensdrecht ter lengte van 1598 M¹. Aanw. 3 Jan., te 2 uren. Raming ƒ 12,800.

Woensdag, 15 Jan.

Monster (Z.-H.), te 11½ uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene school te Poeldijk en bijkomende werken. Inl. ter secretarie. Aanw. 8 Jan., te 11½ uren.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Bellingwolde, 7 Dec.: 1o. het verbouwen van de school te Bellingwolde (Oosteind); 2o. de levering van eenige banken en andere meubelen in de school te Bellingwolde (Westeind); ingek. 5 bilj., als:

	perc. 1	perc. 2
H. C. Meijer, Bellingwolde,		ƒ 315
J. H. Dijkhuis, Oudeschans,	ƒ 110	299
H. Elinga, Bellingwolde,		285
J. G. Sluiter, idem	88	283
G. L. Fokken, idem	81	248

Beide perceelen zijn aan den minsten inschr. gegund.

Huizen (N.-H.), 11 Dec.: het bouwen van een raadhuis met post- en telegraafkantoor; ingek. 11 bilj.:

W. Schippers,	te Bussum,	ƒ 16,060
E. Saltzher,	» Hilversum,	» 15,980
J. Smit,	» Weesp,	» 15,750
E. J. Jurriens,	» Naarden,	» 15,300
J. en D. Brasser,	» Huizen,	» 15,155
H. Weitjens,	» Bussum,	» 14,900
P. Visser,	» Huizen,	» 14,604
R. Woude,	» idem	» 14,325
J. v. d. Pavert,	» idem	» 13,814
H. J. Wassink,	» Naarden,	» 12,150
J. J. Aarts,	» idem	» 11,459

Gegund.

Haarlem, 14 Dec.: het bouwen van eene villa in het Florapark, aldaar, onder beheer van den architect D. E. L. van den Arend; ingek. 33 bilj.;
hoogste inschr. M. Mulder, Haarlem, ƒ 45,000
minste » D. A. Braakenburg, idem, » 35,353

Amersfoort, 16 Dec.: het onderhoudswerk van de bestratingen, aldaar; ingek. 4 bilj., als:

		per M²
F. W. Bonte,	te Amersfoort,	ƒ 0.14½
J. v. d. Berg,	» idem	» 0.14
T. v. Daal,	» idem	» 0.14
A. Maters,	» idem	» 0.13¾

Gegund.

Venloo, 16 Dec.: het maken van twee woonhuizen, onder beheer van den architect J. N. A. Pellemans; ingek. 7 bilj., als:

Gerards,	te Venloo,	ƒ 5802.32
J. Hendriks,	» idem	» 4630
J. de Zwart,	» idem	» 4387
J. v. d. Valk,	» idem	» 4200
H. v. Gasselt,	» idem	» 3998
F. Paes,	» idem	» 3941
M. Mulkens,	» idem	» 3766

Amsterdam, 16 Dec., voor rekening der gemeente: 1o. de levering van steenkolen; ingek. 2 bilj., als:

	art. 1—5	art. 6—8
F. v. d. Bach, Arnhem,	ƒ 11.33	ƒ 10.47
Kempff en Hollinder, Dusseldorf,	10.90	9.85

2o. het dempen en rioleeren van de Rozengracht; ingek. 25 bilj., als:

J. Faes,	te Amsterdam,	ƒ 51,100
C. J. Maks Jz.,	» idem	» 47,480
J. J. Boekholts,	» idem	» 47,290
H. J. Meekers,	» idem	» 45,500
F. Verbruggen,	» Waddinksveen,	» 44,480
E. v. Brummelen,	» Amsterdam,	» 43,434
J. Stroobos,	» idem	» 42,100
L. Pot,	» Buiksloot,	» 41,600
H. Dinkla,	» Amsterdam,	» 40,921
F. W. Dekker,	» idem	» 39,980
A. Kramers,	» idem	» 39,700
H. J. Nederhorst,	» Gouda,	» 39,142
G. D. v. Doorn,	» Amsterdam,	» 39,300
W. Ambachtsheer,	» idem	» 39,200
W. Lammers,	» Tegel,	» 38,882
K. Hollander,	» Gouda,	» 38,850
W. Bokhoven,	» Amsterdam,	» 38,678
P. Duinker,	» idem	» 38,540
A. Volker Lz.,	» Sliedrecht,	» 38,360
H. Deutekom,	» Amsterdam,	» 38,227
C. Alberts,	» N.-Amstel,	» 38,196
C. v. Boven,	» Amsterdam,	» 37,900
C. Bos,	» idem	» 37,537
Schmidt en Hermans,	» idem	» 36,990
H. Oringa,	» idem	» 36,480

3o. het bouwen van een kademuur langs den Westerdoksdijk in het Westerdok; ingekomen 22 bilj., als:

F. Verbruggen,	te Waddinksveen,	ƒ 19,240
A. Prins,	» Amsterdam,	» 18,400
A. Volker Lz.,	» Sliedrecht,	» 18,300
J. v. Houwelingen,	» Amsterdam,	» 18,050
J. Struis,	» idem	» 17,900
W. Greve,	» Buiksloot,	» 17,780
H. J. Nederhorst,	» Gouda,	» 17,443
Van der Graaf,	» Amsterdam,	» 17,200
K. Hollander,	» Gouda,	» 17,000
J. Faes,	te Amsterdam,	ƒ 16,947
Meijer en Van de Coolwijk,	» idem	» 16,900
W. Bokhoven,	» idem	» 16,800
H. Dinkla,	» idem	» 16,709
G. D. v. Doorn,	» idem	» 16,300
W. Ambachtsheer,	» idem	» 16,200
Schmidt en Hermans,	» idem	» 15,980
C. J. Maks Jz.,	» idem	» 15,920
C. Alberts,	» N.-Amstel,	» 15,886
J. J. Boekholt,	» Amsterdam,	» 15,800
P. Duinker,	» idem	» 15,799
H. J. Meekers,	» idem	» 15,676
H. Deutekom,	» idem	» 13,827

Hoogeveen, 16 Dec.: het bouwen van een nieuw veehuis met gedeeltelijke bijlevering der materialen, voor K. Steenbergen, onder beheer van den architect H. E. Hoegsma; ingekomen 5 bilj., als:

A. v. Aalderen,	te Hoogeveen,	ƒ 3875
A. Nijhuis,	» idem	» 3722
H. Nijmeijer,	» idem	» 3625
W. H. ter Stege,	» idem	» 3590
R. Rosendal,	» idem	» 3224

Gegund.

Assen, 17 Dec.: het tweejarig onderhoud der rijks-hoogere burgerschool te Meppel; ingek. 7 bilj., als:

R. Assendorp,	te Meppel,	ƒ 1333
J. Otten,	» idem	» 1298
A. Hazelaar,	» idem	» 1285
P. G. Jans,	» idem	» 1255
H. Timmer,	» idem	» 1248
J. Beijer,	» idem	» 1242
R. Geskes,	» idem	» 1184
Raming		» 1300

Amersfoort, 17 Dec.: de uitvoering van eenige onderhouds- en verbouwingswerken aan het gebouw der voormalige infirmerie, aldaar, voor rekening der vereeniging Fidélité; ingekomen 9 bilj., als:

W. Sukmans,	te Amersfoort,	ƒ 599.20
H. Geitenbeek,	» idem	» 496
J. W. Beshuizen,	» idem	» 460
J. Klaarenbeek,	» idem	» 448.40
G. Wassink,	» idem	» 440
W. v. d. Kooij,	» idem	» 425
L. v. Achterbergh,	» idem	» 399
L. Ruitenberg,	» idem	» 394
J. R. v. 't Hof,	» idem	» 394

Met wederzijds goedvinden door L. Ruitenberg gegund aan J. R. v. 't Hof.

Wageningen, 17 Dec.: eene verbouwing van een perceel in de Jonnestraat onder beheer van den architect S. Bitters; ingek. 5 bilj., als:

H. F. Driever,	te Wageningen,	ƒ 711
P. de Leeuw,	» idem	» 699
J. W. Welgraven,	» idem	» 689
A. Baar,	» idem	» 685
F. Peneboom,	» idem	» 678

Gegund.

Utrecht, 17 Dec.: het leveren en inkepen van dwarsliggers, in 32 perceelen, **E** eikenhout **G.** grenenhout.

Perc. 1, ingek. 7 bilj., als:

	E.	G.
A. Schu, Ochtrup,	ƒ 6744	
B. L. Buijvoets, Ambt-Almeloo,	6747	
B. H. Clercx, Boxtel,	7320	
J. Nahuijs, Groenloo,	6887	
B. J. H. Groothuis, Denekamp,	7100	
W. Hoettger, Wesel,		ƒ 3434
F. Clercx, Boxtel,	6925	

Perc. 2, ingekomen 4 bilj., als:

	E.	G.
B. H. Buijvoets, Ambt-Almeloo,	ƒ 14,990	
J. Nahuijs, Groenloo,	14,700	
W. Hoettger, Wesel,		ƒ 7535
F. Clercx, Boxtel,	15,340	

Perc. 3, ingekomen 4 bilj., als:

	E.	G.
B. L. Buijvoets, Ambt-Almeloo,	ƒ 15,500	
J. Nahuis, Groenloo,	15,400	
W. Hoettger, Wesel,		ƒ 7568
F. Clercx, Boxtel,	15,425	

Perc. 4, ingek. 3 bilj., als:

	E.	G.
B. L. Buijvoets, Ambt-Almeloo,	ƒ 7690	
W. Hoettger, Wesel,		ƒ 3717
F. Clercx, Boxtel,	7950	

Perc. 5, ingek. 4 bilj., als:

	E.	G.
B. L. Buijvoets, Ambt-Almeloo,	ƒ 8287	
J. Nahuijs, Groenloo,	8400	
W. Hoettger, Wesel,		ƒ 4485
F. Clercx, Boxtel,	8840	

Perc. 6, ingek. 5 bilj., als:

	E.	G.
B. L. Buijvoets, Ambt-Almeloo,	ƒ 15,283	
J. Nahuijs, Groenloo,	15,520	
W. Hoettger, Wesel,		ƒ 7780
J. H. v. Hoogerwou, Boxtel,	15,200	
F. Clercx, idem	15,400	

Perc. 7, ingek. 4 bilj., als:

	E.	G.
B. L. Buijvoets, Ambt-Almeloo,	ƒ 15,470	
J. Nahuijs, Groenloo,	15,520	
W. Hoettger, Wesel,	15,080	ƒ 7780
F. Clercx, Boxtel,	15,400	

Perc. 8, ingek. 4 bilj., als:

	E.	G.
W. Scholten, Denekamp,	ƒ 8474	
W. Hoettger, Wesel,		ƒ 4145
A. Schu en Volkery, Ochtrup,	8189	
F. Clercx, Boxtel,	8620	

Perc. 9, ingekomen 4 bilj., als:

	E.	G.
B. L. Buijvoets, Ambt-Almeloo,	ƒ 12,287	
J. Nahuijs, Groenloo,	11,987	
W. Hoettger, Wesel,	11,747	ƒ 6032
F. Clercx, Boxtel,	13,800	

Perc. 10, ingek. 5 bilj., als:

	E.	G.
J. J. v. d. Eerden, Boxtel,	ƒ 12,500	
B. L. Buijvoets, Ambt-Almeloo,	12,287	
J. Nahuijs, Groenloo,	12,180	
W. Hoettger, Wesel,		ƒ 6032
F. Clercx, Boxtel,	13,800	

Perc. 11, ingek. 7 bilj., als:

	E.	G.
J. J. v. d. Eerden, Boxtel,	ƒ 9850	
J. A. v. d. Eerden Wz., idem	8818	
B. H. Clercx, idem	9384	
W. Hoettger, Wesel,		ƒ 4255
M. J. v. d. Mee, Helvoort,	9867	
J. H. v. Hoogerwou, Boxtel,	9910	
F. Clercx, idem	9900	

Perc. 12, ingek. 7 bilj., als:

	E.	G.
B. H. Clercx, Boxtel,	ƒ 10,548	
B. J. H. Groothuis, Denekamp,	10,480	
W. Hoettger, Wesel,	9,880	ƒ 4940
H. F. v. d. Eerden, Boxtel,	10,230	
L. A. Spierings, idem	10,387	
J. H. v. Hoogerwou, idem	10,180	
F. Clercx, idem	10,100	

Perc. 13, ingek. 6 bilj., als:

	E.	G.
J. J. v. d. Eerden, Boxtel,	ƒ 14,400	
B. H. Clercx, idem	13,872	
W. Hoettger, Wesel,	12,988	ƒ 6086
H. F. v. d. Eerden, Boxtel,	14,107	
J. H. v. Hoogerwou, idem	13,890	
F. Clercx, idem	14,225	

Perc. 14, ingek. 5 bilj., als:

	E.	G.
B. H. Clercx, Boxtel,	ƒ 13,716	
W. Hoettger, Wesel,	12,700	ƒ 5619
H. F. v. d. Eerden, Boxtel,	13,082	
J. H. v. Hoogerwou, idem	12,980	
F. Clercx, idem	13,225	

Perc. 15, ingekomen 3 bilj., als:

	E.	G.
B. H. Clercx, Boxtel,	ƒ 13,335	
W. Hoettger, Wesel,		ƒ 5619
F. Clercx, Boxtel,	13,225	

Perc. 16, ingek. 5 bilj., als:

	E.	G.
J. A. v. d. Eerden Wz., Boxtel,	13,492	
B. H. Clercx, idem	13,608	
W. Hoettger, Wesel,		ƒ 6164
J. H. v. Hoogerwou, Boxtel,	13,390	
F. Clercx, idem	13,200	

Perc. 17, ingek. 4 bilj., als:

	E.	G.
B. H. Clercx, Boxtel,	ƒ 13,608	
W. Hoettger, Wesel,		ƒ 6164
J. H. v. Hoogerwou, Boxtel,	13,390	
F. Clercx, idem	13,200	

Perc. 18, ingek. 5 bilj., als:

	E.	G.
B. H. Clercx, Boxtel,	ƒ 12,720	
W. J. v. d. Ven, idem	12,233	
W. Hoettger, Wesel,		ƒ 5700
H. F. v. d. Eerden, Boxtel,	12,220	
F. Clercx, idem	12,100	

Perc. 19, ingek. 3 bilj., als:

	E.	G.
J. A. v. d. Eerden Wz., Boxtel,	ƒ 11,878	
W. Hoettger, Wesel,		ƒ 5448
F. Clercx, Boxtel,	11,250	

Perc. 20, ingek. 3 bilj., als:

	E.	G.
J. A. v. d. Eerden Wz., Boxtel,	ƒ 16,195	
W. Hoettger, Wesel,	15,880	ƒ 7436
F. Clercx, Boxtel,	16,290	

Perc. 21, ingek. 5 bilj., als:

	E.	G.
J. A. v. d. Eerden Wz., Boxtel,	ƒ 14,353	
J. Nahuijs, Groenloo,	13,000	
W. Hoettger, Wesel,	12,600	ƒ 6825
J. H. v. Hoogerwou, Boxtel,	12,800	
F. Clercx, idem	13,250	

Perc. 22, ingek. 5 bilj., als:

	E.	G.
B. L. Buijvoets, Ambt-Almeloo,	ƒ 10,287	
W. Hoettger, Wesel,	10,080	ƒ 5319
H. F. v. d. Eerden, Boxtel,	11,502	
J. H. v. Hoogerwou, idem	10,120	
F. Clercx, idem	10,690	

Perc. 23, ingek. 4 bilj., als:

	E.	G.
J. J. v. d. Eerden, Boxtel,	11,200	
W. Hoettger, Wesel,		ƒ 5519
J. H. v. Hoogerwou, Boxtel,	10,120	
F. Clerx, idem	10,090	

Perc. 24, ingek. 5 bilj., als:

	E.	G.
J. J. v. d. Eerden, Boxtel,	ƒ 13,400	
B. H. Clercx, idem	13,989.70	
W. Hoettger, Wesel,		ƒ 6643
J. H. v. Hoogerwou, Boxtel,	12,700	
F. Clercx, idem	13,250	

Perc. 25, ingek. 6 bilj., als:

	E.	G.
J. A. v. d. Eerden Wz., Boxtel,	ƒ 13,865	
B. H. Clercx, idem	13,989.70	
J. Nahuijs, Groenloo,	13,500	

W. Hoettger, Wesel, f 6645
J. H. v. Hoogerwou, Boxtel, 12,700
F. Clercx, idem 13,250
Perc. 26, ingek. 5 bilj., als:
B. H. Clercx, Boxtel, f 13,989.70
J. Nahuijs, Groenlo, 12,987
W. Hoettger, Wesel, f 6645
J. H. v. Hoogerwou, Boxtel, 12,700
F. Clercx, idem 13,250
Perc. 27, ingek. 5 bilj., als:
J. J. v. d. Eerden, Boxtel, f 13,400
B. H. Clercx, idem 13,989.70
W. Hoettger, Wesel, 12,654 f 6645
J. H. v. Hoogerwou, Boxtel, 12,700
F. Clercx, idem 13,250
Perc. 28, ingek. 5 bilj., als:
B. L. Buyvoets, Ambt-Almelo, f 15,900
B. H. Clercx, Boxtel, 13,989.70
W. Hoettger, Wesel, 12,854 f 6645
J. H. v. Hoogerwou, Boxtel, 12,700
F. Clercx, idem 13,250
Perc. 29, ingek. 6 bilj., als:
J. J. v. d. Eerden, Boxtel, f 7035
B. H. Clercx, Boxtel, f 12,998
W. Hoettger, Wesel, 6290
H. F. v. d. Eerden, Boxtel, 13,132
J. H. v. Hoogerwou, idem 13,290
F. Clercx, idem 12,995
Perc. 30, ingek. 5 bilj., als:
J. J. v. d. Eerden, Boxtel, f 13,100 f 7035
J. Rangmakers, Helmond, 12,562.50
B. H. Clercx, Boxtel, 12,998
W. Hoettger, Wesel, 6290
F. Clercx, Boxtel, 12,995
Perc. 31, ingek. 5 bilj., als:
J. A. v. d. Eerden Wz., Boxtel, f 13,610
B. H. Clercx, idem 13,483
W. Hoettger, Wesel, 12,460 f 6490
J. H. v. Hoogerwou, Boxtel, 13,400
F. Clercx, idem 13,500
Perc. 32, ingek. 5 bilj., als:
J. J. v. d. Eerden, Boxtel, f 13,550 f 7470
B. H. Clercx, idem 13,488
W. Hoettger, Wesel, 6400
J. H. v. Hoogerwou, Boxtel, 13,400
F. Clercx, idem 13,500

Alkmaar, 17 Dec.: de onderhouds- en vernieuwingswerken, ten behoeve der gemeente; minste inschr. waren:
Perc. 1, gewoon onderhoud der gemeentewerken, J. D. Tesselaar, te Alkmaar, voor f 1275.
Perc. 2, idem der riolen, dezelfde, f 343.
„ 3, idem der stukadoorwerken, H. Jansen, idem, voor f 336.
Perc. 4, idem der smidswerken, Geb. v. Vuuren, idem, voor f 212.50.
Perc. 5, idem der loodgieterswerken, J. B. H. Burgers, idem, voor f 250.
Perc. 6, vernieuwingen aan de gebouwen, J. D. Tesselaar, idem, voor f 1313
Raming „ 1666.95
Perc. 7, idem aan de bruggen, H. Schuijt, idem, voor f 2290
Raming „ 2665.64
Perc. 8, onderhoud der walmuren, C. Grootegoed, idem, voor f 797
Raming „ 1003.89
Perc. 9, materiaal voor de buitenwegen, J. Oldenburg, te Bergen, voor f 2580
Raming „ 2639.25
Perc. 10, onderhoud Heerenweg en het maken van een paardenpad in dien weg, dezelfde, voor f 2740
Raming „ 4079.24

Amsterdam, 18 Dec.: het onderhouden en herstellen van het koloniaal etablissement te Amsterdam, ged. '90, '91 en '92; ingekomen 9 bilj., als:
voor 3 jaren.
A. Paans, te Amsterdam, f 5298
W. Groeve, „ Buiksloot, „ 5290
Meijer en Van de Koolwijk, „ Amsterdam, „ 5245
J. H. Degenhardt, „ idem „ 5200
Knipper en Vree, „ idem „ 4890
G. Wood, „ idem „ 4824
J. Post, „ idem „ 4800
F. Vos, „ idem „ 4765
F. G. Degenhardt, „ idem „ 4296

Assen, 18 Dec.: het doen van herstellingen en verbeteringen aan de Drentsche hoofdvaart; minste inschr. C. Visser Pz., Sliedrecht, f 5790
Raming „ 6000

's-Hage, 18 Dec., onder beheer van het ministerie van waterst. enz.: 1o. het verdiepen van de beddingen der rivieren de Amer en het Oude-Maasje, onder de gemeente Made en Drimmelen; ingek. 11 bilj., als:
M. C. de Jong P.Mz., Sliedrecht, f 195,800
J. v. Noordennen, Harlingen, „ 191,000
A. L. v. Wijngaarden Hz., idem „ 187,490
C. D. Kleyn, Raamsdonk, „ 182,000
J. Hillen, Grave, f 179,000
W. P. de Vries, Rossum, „ 176,800
A. v. d. Vlies, Zalt-Bommel, „ 173,900
L. Kalis Kz., Sliedrecht, „ 165,700
A. Prins Tha., idem „ 164,800
A. Volker Lz., idem „ 159,700
F. Volker, Dordrecht, „ 153,000
Raming „ 188,000
2o. het volstorten van het gedeelte rivier nabij het Keizersweer, onder de gemeenten Raamsdonk en Made en Drimmelen; ingek. 2 bilj., als:
J. Hillen, Grave, f 595,800
A. Volker Lz., Sliedrecht, „ 574,000
Raming „ 580,000
3o. het maken van een gebouw voor sluispersoneel nabij den St.-Antoniedijk, gemeente Diemen; ingekomen 19 bilj., als:
C. Alberts, Nieuweramstel, f 29,380
L. de Noef Lz., Dordrecht, „ 28,893
L. Vlasman, Amsterdam, „ 28,386
K. Hollander, Gouda, „ 27,700
J. Schouten, Vianen, „ 27,500
D. Hovinck, Amsterdam, „ 27,449
A. T. Sleeswijk, idem „ 27,180
J. Slooters, Haarlem, „ 27,000
C. Romeijn, idem „ 26,980
Firma Knipper en Vree, Amsterdam, „ 26,680
C. v. Tilburg, Nootdorp, „ 25,820
K. J. B. v. Damme, Amsterdam, „ 25,700
Ph. Verbruggen, Waddinxveen „ 25,429
W. Groeve, Buiksloot, „ 25,270
S. v. Hezik, Kerkdriel, „ 25,179
G. v. Rossel, Utrecht, „ 25,150
A. Michael, Aalburg, „ 24,800
G. J. C. de Klein, Arkel, „ 24,613
R. Mouw, Hilversum, „ 24,324
Raming „ 25,000
4o. het maken van voltooiingswerken bij de schutsluizen nabij den St.-Antoniedijk, onder de gemeente Diemen; ingek. 10 bilj., als:
L. Pott, Buiksloot, f 13,400
A. Michael, Aalburg, „ 13,240
Ph. Verbruggen, Waddinxveen, „ 13,194
J. Boverhoff, Diemen, „ 13,177
H. Th. Wiegerink, Groenlo, „ 12,999
H. Deutekom, Amsterdam, „ 12,985
P. v. Essen, Halfweg, „ 12,787
K. Hollander, Gouda, „ 12,400
G. Schermers, Dussen, „ 11,778
J. Schouten, Vianen, „ 10,893
Raming „ 12,350
5o. de uitvoering van werken tot voortzetting der normaliseering van de rivier de Waal, onder de gemeente Wamel; ingek. 6 bilj., als:
W. P. de Vries, Rossum, f 76,850
F. E. Terwindt, Pannerden, „ 74,900
A. v. d. Vlies, Zalt-Bommel, „ 73,800
J. H. v. Heezewijk, Lobit, „ 72,475
J. v. Vuuren, Zalt-Bommel, „ 72,290
J. P. de Groot, Giessendam, „ 69,450
Raming „ 77,000
6o. de uitvoering van werken tot voortzetting der normaliseering van de rivier de Waal, onder Ochten, IJzendoorn, Druten en Leeuwen; ingek. 5 bilj., als:
W. P. de Vries, Rossum, f 122,000
F. E. Terwindt, Pannerden, „ 120,000
A. v. d. Vlies, Zalt-Bommel, „ 111,480
T. Volker, Dordrecht, „ 110,290
J. v. d. Plas, Hardinxveld, „ 109,000
Raming „ 112,000
7o. het onderhoud en herstel van de landsgebouwen te 's-Hage, ged. '90; ingekomen 14 bilj., als:
B. P. Baurman, 's-Hage, f 38,290
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis, „ 38,940
A. C. Paardekooper, 's-Hage, „ 35,420
B. Nieuwenhuysen, idem „ 34,990
M. A. J. Taverne, idem „ 34,860
H. v. Oortmerssen, Delft, „ 34,676
M. L. v. Spanje, 's-Hage, „ 34,300
M. Houtman en J. A. Houtman, 's-Hage, „ 33,317
Ph. Verbruggen, Waddinxveen, „ 33,300
W. Franke, 's-Hage, „ 33,240
H. Jongenburger, Waddinxveen, „ 32,877
R. v. Bergen Henegouwen, 's-Hage, „ 32,500
C. W. de Vos en A. B. de Vos, idem „ 32,299
Firma Wed. P. A. Ravelli & Zn., idem „ 30,129
Raming „ 35,071

Uden, 18 December: het bouwen eener school met onderwijzerswoning en levering van schoolmeubelen te Vorstenbosch, onder beheer van den bouwkundige J. Frankefort; 1o. school c. a.; ingek. 13 bilj., als:
Ketelaars, te Os, f 9799.99
Dekkers, „ 's-Bosch, „ 9100
A. Verhoeven, „ Os, „ 8999
A. Vervoort, „ Vechel „ 8980
M. v. d. Biggelaar, „ Os, „ 8900
F. v. Dhinter, „ idem „ 8888.88
F. Oliviers, „ Gemert, „ 8741
G. v. Dhinter, „ Os, „ 8624
v. Kemenade, te Mierlo, f 8560
H. J. v. Berkel, „ Uden, „ 8543
H. Arts, „ Schijndel, „ 8467
H. v. Mil, „ Uden, „ 8300
Th. Dusee & Maas, „ 's-Bosch, „ 8174
Raming „ 8275
2o. meubelen; ingek. 7 bilj., als:
Dekkers, te 's-Bosch, f 542
F. v. Dhinter, „ Os, „ 500
J. v. Eijk, „ Oosterwijk, „ 445
G. v. Haaren, „ idem „ 424
H. v. Mil, „ Uden, „ 400
Verhoeven, „ Os, „ 385
A. Frankefort, „ Uden, „ 345

Gouda, 18 Dec.: de levering van diverse materialen enz., ten behoeve der gemeente, ged. '90: 1o. hout, ingek. 2 bilj., als:
A. de Jong & Zn., 10 % ben. tar.
K. v. d. Torren Tz., 18½ „ „
2o. ijzer, ingek. 2 bilj., als:
J. J. Verdries, 7 „ boven tar.
J. H. Kok, 6 „ ben. tar.
3o. spijkers en lichte ijzerwaren, ingekomen 2 bilj., als:
J. H. Kok, 16⅝ ben. tar.
J. J. Verdries, 18 „ „
4o. lood, zink en soldeer, ingek. 3 bilj., als:
T. A. v. Berkel, 18⅝ boven tar.
H. J. Rabouw, 18 „ „
J. J. Verdries, 16 „ „
5o. glas, ingek. 2 bilj., als:
C. v. Dillen & Zn., 27 „ ben. tar.
M. Neuts, 19 „ ben. tar.
6o. teer, ingek. 3 bilj., als:
J. H. Kok, 15 % boven tar.
L. Visser & Zn., 12½ „ „
J. IJpelaar Jr., 12 „ „
7o. kalk, ingek. 2 bilj., als:
A. Jonker & Zn., 10½ „ ben. tar.
J. Mulder, 16 „ „
8o. grint, ingek. 1 bilj., van
L. Broere, 13⅝ ben. tar.
9o. zand, ingek. 1 bilj., van
L. Broere, 5 „ „
10. 500 M³ fijne puin, ingek. 2 bilj., als:
A. Sloetweg, f 450.99
D. v. Kleef, Waddinxveen, „ 445
11o. 49000 Ben-Ahin ¹¹/₁₈ (demi retaillé); ingek. 4 bilj., als:
p. 1000
A. Chadoo, Wie (België), f 93.10
E. Jansen en Soubair, Luik, „ 89.60
J. B. Petit, Breda, „ 81.97
F. Engers, Amsterdam, „ 80.65
12o. 100000 blauwe IJselstraatklinkers; ingek. 2 bilj., als:
p. 1000
J. J. Haverkamp, Gouderak, f 6.68
Schalij en Bekkers, Schoonhoven, „ 5.94
13o. 50000 IJselmetselplavei; ingek. 6 bilj., als:
p. 1000
J. J. Haverkamp, Gouderak, f 6.50
J. C. v. Vliet Jz., idem „ 6.48
K. J. v. Houweninge, idem „ 6.37
Wed. P. v. Lange, idem „ 5.71
Schalij en Bekkers, Schoonhoven, „ 5.50
F. v. Lange, Moordrecht, „ 5.45
14o. 230000 vlakke Waalstraatklinkers; ingek. 2 bilj., als:
p. 1000
A. Mos, Arnhem, f 15.40
W. P. de Vries, Rossum, „ 15.15
15o. 245000 vlakke Vechtsche straatklinkers Waalvorm; ingek. 1 bilj., van Kodemans Begnen, Utrecht, f 17.90 p. 1000
16o. 40000 vlakke Vechtsche straatklinkers Vechtsche vorm; ingek. 2 bilj., als:
p. 1000
G. v. d. Broeke, Jutfaas, f 16
Wed. J. Brant Jz., Woerden, „ 15.93
17o. 22000 vlakke Vechtsche klinkers Vechtsche vorm (rollaagsteen); ingek. 2 bilj., als:
p. 1000
Wed. J. Brant Jz., Woerden, f 18.24
J. v. d. Broeke, Jutfaas, „ 16.70
18o. het benoodigde plantsoen- en boomgewas voor '90; ingek. 3 bilj., als:
T. de Loos & Zn., Boskoop, f 259
B. Droog, idem „ 199.98
A. Ouwerkerk, idem „ 181.45
19o. het maken van 34.50 M¹ gordingwerk langs den basaltmuur van het jaagpad te Gouda; ingek. 7 bilj., als:
P. Vermeer Jr., te Gouda, f 1083
H. Hollander, „ idem „ 960
C. P. W. Dessing, „ idem „ 913
W. Bokhoven, „ idem „ 904
H. J. Nederhorst, „ idem „ 889
J. de Jong Wz., „ idem „ 857
P. A. Burghout, „ idem „ 846
20o. het maken van 480 M. dennenhouten perkoenbeschoeiing langs den Bleekersingel te Gouda; ingek. 9 bilj., als:

P. A. Burghout, te Gouda, f 3360
J. de Jong Wz., „ idem „ 3331
P. Vermeer Jz., „ idem „ 3066
M. Both, „ Vlaardingen, „ 2989
L. Brouwer, „ Gouda, „ 2980
C. P. W. Dessing, „ idem „ 2750
K. Hollander, „ idem „ 2500
H. J. Nederhorst, „ idem „ 2443
W. Bokhoven, „ idem „ 2323
De gunning van perc. 11 is aangehouden; de overige perceelen zijn aan de minste inschrijvers gegund.

Groningen, 19 Dec., voor rekening der gemeente: 1o. het onderhouden en vernieuwen der bestratingen binnen de gemeente; ingek. 5 bilj.; minste inschr. J. N. Kruizinga, te Groningen, voor f 10,160.
2o. het onderhouden van verschillende gemeentewegen en voetpaden; ingek. 5 bilj.; minste inschr. P. H. Dopheide, te Groningen, voor f 5208.
3o. het maken en leveren van 18 dubbele schoolbanken; ingek. 7 bilj.; minste inschr. P. Zijlstra, te Groningen, voor f 192.

Amsterdam, 19 December: het bouwen van 25 woon- en winkelhuizen in 2 perceelen en in massa, voor de maatschappij tot exploitatie van bouwterreinen »Potgieter«, onder beheer van den architect H. A. Hassink.
Blok A 10 huizen; ingek. 7 bilj., als:
A. Aalders, te Amsterdam, f 113,200
R. Kruiff, „ idem „ 113,000
Perquin & Zn., „ Berkel b/R., „ 102,000
H. C. Berlas, „ Amsterdam, „ 99,700
H. R. Hendriks, „ Os, „ 99,400
P. S. Rijnierse, „ Amsterdam, „ 91,400
Meijer en v. d. Coolwijk, „ idem „ 90,088
Blok B 15 huizen; ingek. 5 bilj., als:
R. Kruiff, te Amsterdam, f 160,000
Perquin & Zn., „ Berkel b/R., „ 150,000
H. R. Hendriks, „ Os, „ 148,850
E. Schmidt en Hermanns, „ Amsterdam, „ 139,000
P. S. Rijnierse, „ idem „ 131,600
Massa, 25 huizen; ingek. 7 bilj., als:
A. Paans, te Amsterdam, f 254,920
K. J. B. v. Damme, „ idem „ 249,249
G. Boon, „ idem „ 235,500
W. Groeve, „ Buiksloot, „ 225,481
P. S. Rijnierse, „ Amsterdam, „ 218,600
Peters en Roelofsen, „ idem „ 222,325
Cerlijn en De Haan, „ idem „ 219,980

Haarlem, 19 Dec., onder beheer van 's rijkswaterstaat: 1o. het driejarig onderhoud der Heldersche zeewering, behoorende tot de rijkszeewerken in Noord-Holland, bestek no. 21 dienst '90, '91 en '92; ingek. 10 bilj., als:
per jaar.
J. F. Philips, te Helder, f 8020
H. Wijker, „ idem „ 7400
Gebr. Klein, „ idem „ 7300
A. Graaf, „ idem „ 7300
A. Bos, „ idem „ 7200
G. Moorman, „ idem „ 7190
G. D. v. Doorn, „ Amsterdam, „ 7190
Gebr. Jongen, „ Nieuwendijk, „ 7180
D. de Vries, „ Helder, „ 7100
W. de Jong, „ idem „ 7079
Raming „ 7200
2o. het driejarig onderhoud van het jaagpad c. a. langs het Zuider- en een gedeelte van het Noorderspaarne, prov. Noord-Holland, bestek no. 20, dienst '90—'92; ingek. 6 bilj., als:
J. S. v. Velthuijsen, Haarlem, f 657
J. A. Hoonderdorst, Haarlemmermeer, „ 619
P. v. Essen, Halfweg, „ 597
A. Visser, Haarlem, „ 595
C. Bos, Haarlemmermeer, „ 587
J. H. Dandelij, Haarlem, „ 499
Raming „ 625
3o. het driejarig onderhoud der Pettemer zeewering, behoorende tot de rijkszeewerken in de prov. Noord-Holland, bestek no. 22, dienst '90—'92; ingek. 13 bilj., als:
per jaar.
C. Bos Az., Dordrecht, f 17,109
A. Bos, Helder, „ 17,000
W. Aanbachtsheer, Nieuweramstel, „ 16,950
R. Schroeders, Kolhorn, „ 16,900
Gebr. Klein, Helder, „ 16,800
H. Wijker, idem „ 16,400
H. Schuijt, Alkmaar, „ 16,316
A. Visser, Haarlem, „ 16,300
G. D. v. Doorn, Amsterdam, „ 16,200
G. Moorman, Helder, „ 16,200
P. Duinker, Amsterdam, „ 16,013
J. Oldenburg, Bergen, „ 15,996
J. Giltjes, Petten, „ 15,980
Raming „ 16,000

Bergen-op-Zoom, 19 Dec.: het slechten van de vestingwerken in het zuiderfront te Bergen-op-Zoom; ingek. 31 bilj., waarvan 1 van onwaarde, als:
C. D. Kleijn, Raamsdonk, f 40,000
C. v. d. Meijden, Hardinxveld, f 39,000
M. de Koning, Sliedrecht, „ 37,787
A. J. Schouten, Utrecht, „ 37,000
H. A. Blok, 's-Gravendeel, „ 36,880
J. Voorbendag, Dordrecht, „ 36,463
H. den Exter v. d. Brink, Krabbendijke, „ 35,400
J. F. Adriaansens—Polvliet, Walsoorden, en A. Foudraine, Goes, „ 35,277
C. Zanen Hz., Ammerstol, „ 35,100
J. Volker Jz., Heemstede, „ 34,750
A. v. Hezik, Kerdriel, „ 33,000
J. v. d. Plas, Hardinxveld, „ 32,890
A. v. Kekem, Gouda, „ 32,643
C. de Ruiter, Hardinxveld, „ 32,470
J. J. Horstra, Bergen-op-Zoom, „ 32,382
C. Bastiaanse, idem „ 32,277
M. Verhoeven, Prinsenhage, „ 32,200
J. v. d. Dungen, Schijndel, „ 31,600
P. Stork, Spijk (bij Heukelum), „ 31,377
A. Gelders, Lit, „ 30,900
C. v. Hoven, Nieuweramstel, „ 30,800
J. T. Stuij, Apeldoorn, „ 29,600
W. M. Weijers, Tilburg, „ 29,399
D. de Kok, Geldermalsen, en W. Baggerman, Nederhemert, „ 29,380
J. Hillen, Grave, „ 28,990
W. F. Weijers, Tilburg, „ 28,500
T. Brandt Dz., Giessendam, „ 28,420
P. C. Goedhart, Weesp, „ 28,380
P. P. v. Opdorp, Woensdrecht, „ 22,348
C. G. de Wild, Alkmaar, „ 19,444

Breda, 19 Dec.: het bouwen van een landbouwerswoonhuis met stal, wagenloods enz., op een perceel grond gelegen westzijde aan den rijksweg van Breda naar Terheijden, onder de gemeente Teteringen, onder beheer van den architect A. Verlegh; ingek. 23 bilj., als:
W. M. en J. Simons, Breda, f 4200
Th. Erkelens, idem „ 4135
A. Verhagen & Zn., idem „ 4092
J. Helmonds, Ginneken, „ 4016
C. v. Gelderen, idem „ 3954
A. Klemans, Prinsenhage, „ 3934
J. v. Poppel, Breda, „ 3908
Adr. Verhagen, idem „ 3898
A. Vermijs, Oosterhout, „ 3895
M. Dijkers, Terheijden, „ 3800
J. J. Koopmans, Breda, „ 3730
C. de Kanter, idem „ 3698
G. v. Riel, Teteringen, „ 3685
W. de Kanter, idem „ 3684
M. v. Seventergen, Breda, „ 3654
J. v. Bossel, Terheijden, „ 3651
W. v. Bossel, Breda, „ 3641
J. Mouden, Teteringen, „ 3627
C. Kop, Beek, „ 3595
G. v. d. Velden, Breda, „ 3523
F. v. d. Kieboom, Terheijden, „ 3425
C. Cornelissen, idem „ 3399
J. v. Dienderen, Breda, „ 3178

's-Bosch, 20 Dec., onder beheer van het ministerie van waterst. enz.: 1o. het aanbrengen en onderhouden van beplantingen op den rijksweg van Best over Eindhoven naar de Belgische grens, prov. Noord-Brabant; minste inschr. A. Schellekens, te Vucht, voor f 1237
Raming „ 1600
2o. het aanbrengen en onderhouden van eene beplanting op den rijksweg van het Steenwijksche veer naar Breda, onder de gemeente De Werken, prov. Noord-Brabant; minste inschr. D. Jager, te Kesteren, voor f 823
Raming „ 1000
3o. het aanbrengen en onderhouden van eene beplanting op den rijksweg van Prinsenhage naar het Tolsche veer, onder de gemeente Hulsteren, prov. Noord-Brabant; minste inschr. A. v. Wijk, te Boskoop, voor f 658.50
Raming „ 760

Groningen, 20 Dec.: het eenjarig onderhoud der universiteitsgebouwen, het tweejarig onderhoud van het rijks-archiefgebouw en het tweejarig onderhoud der rijkskweekschool voor onderwijzers te Groningen.
1o. universiteitsgebouwen; ingek. 10 bilj., als:
J. Werkman, te Groningen, f 10,276
Ph. Hendriks, „ idem „ 10,217
H. J. Menge, „ idem „ 10,175
J. Boelinga, „ idem „ 9,733
J. Poelman, „ idem „ 9,598
H. Janssen, „ idem „ 9,534
J. Versteegh, „ idem „ 9,389
W. Hoogelink, „ idem „ 9,347
W. Pleijzier, „ idem „ 9,247
Raming „ 9,440
2o. rijks-archiefgebouw; ingek. 2 bilj., als:
W. Pleijzier, te Groningen, f 998
T. Y. Jelsma, „ idem „ 990
Raming „ 1080
3o. kweekschool voor onderwijzers; ingek. 1 bilj., van J. Pleijsier, te Groningen, voor f 688
Raming „ 700

Arnhem, 20 Dec., onder beheer van het ministerie van binnenl. zaken: 1o. het onderhoud der rijks-landbouwschool te Wageningen, ged. '90 en '91; ingek. 5 bilj., als:
P. de Leeuw, te Wageningen f 7780
J. Haar Wz., „ idem „ 7458
A. Haar, „ idem „ 7340
H. A. J. Popping, „ idem „ 6945
H. de Vries, „ idem „ 6940
Raming „ 7940
2o. het onderhoud der rijks-hoogere burgerschool, ged. '90 en '91; ingek. 3 bilj., als:
W. A. v. Eck, te Waardenburg, f 790
J. H. v. Berchem, „ idem „ 740
L. A. v. Steenis, „ Zalt-Bommel, „ 699
Raming „ 884

Woerden, 20 Dec.: 1o. het eenjarig onderhoud van gemeentewerken in 12 perc.
Perc. 1. Straten en pleinen; ingek. 3 bilj., als:
J. W. Blok, te Woerden, f 510
D. v. Vliet, „ idem „ 508
J. Radix Pzn., „ idem „ 489
Perc. 2. Getimmerten en plantsoenen; ingek. 4 bilj., als:
G. Blok, te Woerden, f 159
C. Belander, „ idem „ 87
A. Koteres, „ idem „ 77
Joh. Radix Pzn., „ idem „ 57
Perc. 3. Bruggen; ingek. 6 bilj., als:
G. Blok, te Woerden, f 298
G. Snel, „ idem „ 297
G. Brandtsen, „ idem „ 282
A. Koteres, „ idem „ 280
C. Belander, „ idem „ 276
J. Radix Pzn., „ idem „ 237
Perc. 4. Pompen, riolen, urinoirs, enz.; ingek. 2 bilj., als:
J. W. Blok, te Woerden, f 140
J. Radix Pzn., „ idem „ 149
Met het lot gegund aan J. Radix Pzn.
Perc. 5. Havens en waterwerken, ingek. 3 bilj., als:
D. v. Vliet, te Woerden, f 896
J. W. Blok, „ idem „ 759
J. Radix Pzn., „ idem „ 589
Perc. 6. Algemeene begraafplaats; ingek. 3 bilj., als:
G. Snel, te Woerden, f 114
J. W. Blok, „ idem „ 89
J. Radix Pzn., „ idem „ 81
Perc. 7. Vuilnisvaalt-bakken en scheringen; ingek. 4 bilj., als:
G. Brandtsen, te Woerden, f 44
J. Radix Pzn., „ idem „ 41
A. Koteres, „ idem „ 38
C. Belander, „ idem „ 36
Perc. 8. Toren, brandspuithuizen en andere gebouwen; ingek. 3 bilj., als:
D. v. Vliet, te Woerden, f 115
J. W. Blok, „ idem „ 79
J. Radix Pzn., „ idem „ 74
Perc. 9. Openbare school, ingek. 2 bilj., als:
J. W. Blok, te Woerden, f 75
J. Radix Pzn., „ idem „ 67
Perc. 10. Schoolameublement; ingekomen 3 bilj., als:
G. Blok, te Woerden, f 35
A. Koteres, „ idem „ 20
J. Radix Pzn., „ idem „ 18
Perc. 11. Marktpalen en touwen; ingekomen 2 bilj., als:
A. Koteres, te Woerden, f 150
J. Radix Pzn., „ idem „ 140
Perc. 12. Uitsteken van vlaggen; ingekomen 4 bilj., als:
C. Belander, te Woerden, f 12
J. Radix Pzn., „ idem „ 11.90
G. Blok, „ idem „ 11.50
G. Brandtsen, „ idem „ 11.50
Met het lot gegund aan G. Brandtsen.
2o. het eenjarig onderhoud van de schutsluis, de ophaalbrug en wachterswoningen gelegen aan »het Woerdsche Verlaat«; ingek. 2 bilj., als:
Th. Bakkeling, te Woerden, f 268
J. Tonneer, „ Kamerik, „ 243
3o. het afgraven der Hoogt nabij het kasteel het verleggen van grintwegen en andere werken te Woerden; ingek. 9 bilj., (waarvan een van onwaarde) als:
K. Sok, te Driebergen, f 2852
C. v. d. Meiden, „ Hardinxveld, „ 2690
M. v. Mopreen, „ Ouderkerk a/d IJsel, „ 2393
H. Verduin, „ Woerden, „ 2265
J. Fronhorst, „ Ouderkerk a/d IJsel, „ 2206
A. de Jong, „ Ammerstol, „ 1856
M. Bot, „ Vlaardingen, „ 1765
J. Radix Pzn., „ Woerden, „ 1490
Gegund aan de minste inschr.

Steenwijk, 20 Dec.: het vernieuwen van bestratingen, gebouwen, schoonmaken van gr-

bouwen en kachels, schilderen van gebouwen, een nieuwen stroomduiker, twee nieuwe bruggen en twee schutjes; minste inschr. waren:

1o. Bestratingen, J. de Boer & Zoon te Steenwijk voor *f* 840.
2o. Reparaties gebouwen, A. de Boer te Steenwijk voor *f* 98.
3o. Schilderwerken, F. Slager te Steenwijk voor *f* 164.
4o. Schoons. gebouwen nog niet gegund.
5o. » kachels » » »
6o. Een nieuwe stroomduiker, W. Veerman te Steenwijk voor *f* 65.
7o. Een nieuwe brug, E. Groenink te Steenwijk voor *f* 2485.
8o. Een nieuw bruggie, J. de Boer & Zonen te Steenwijk voor *f* 520.
9o. Twee schutjes, W. Veerman te Steenwijk voor *f* 200.

Nieuweramstel, 20 Dec.: het maken van den onderbouw voor de ijzeren ophaalbrug over de Overtoomsche Vaart, met het schoeiingwerk voor de opritten en bijkomende grond- en bestratingswerken; minste inschr. J. Fuss te Amsterdam, voor *f* 15,775.

Berghuizen (bij Wapenveld), 20 Dec.: het bouwen van een heerenhuis, uitgeraamderd de levering van hout, onder beheer van den architect M. K. Smit, te Dieren. Ingek. 9 bilj.; minste inschr. T. Egberts voor *f* 7341. Gegund.

Groningen, 20 Dec.: het onderhouden der zeewaterkeering tusschen de Hunsingoolnis te Zoutkamp en den Nitterhoek in Friesland, met bijbehoorende werken, ged. '90; ingekomen 6 bilj., als:

O. Kerkstra, Munnekezijl,	*f* 7560
J. Fott, Stedum,	» 7525
J. Nicolai, Munnekezijl,	» 7510
J. A. Nicolai, idem	» 7480
A. Woldringh, Zoutkamp,	» 7246
R. Pathuis, idem	» 7230
Raming	» 7680

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 28 DECEMBER 1889.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 30 Dec.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het leveren en plaatsen van eenige meubels en het uitvoeren van verschillende werkzaamheden aan het rijks-archivgebouw te Maastricht. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen enz. te 's-Hage, en den opzichter der rijks kweek- en leerschool J. S. Strik, te Maastricht. Aanw. gehouden. Raming *f* 1600.

Baardwijk (N.-Br.), te 11 uren, door burg. en weth.: het maken van een tweede glazen beschot en het verplaatsen van het bestaande in de openbare school, aldaar.

Beetsterzwaag (Friesl.), te 11 uren, door burg. en weth. van Opsterland: het verrichten van onderhoudswerken aan de gemeente- en dorpseigendommen, ged. '90, bestaande in timmer- en verfwerk.

Bevanter, te 12 uren, door den koopman J. S. Werle, in het koffiehuis van J. F. van Poorten: het bouwen van ijzer- en steenkolenmagazijnen met kantoor en bovenwoning, aan de Handelskade, aldaar. Inl. bij den architect G. te Riele Wz. Aanw. 30 Dec., te 11 uren. (*Zie advert. in n°.* 32.)

Breda, te 12 uren, door burg. en weth.: het onderhoud van de gemeentewerken volgens tarief.

Haaksbergen (Ov.), te 12 uren, voor S. Frankenhuis, in het hotel »de Mariann": het bouwen van een pakhuis op een terrein, gelegen in de onmiddellijke nabijheid van het station te Haaksbergen. Aanw. te 9 uren.

Amersfoort, te 12½ uren, door J. J. van der Elst, te Nijmegen, in het koffiehuis »de Arend": het bouwen van 3 heerenhuizen aan de Bergstraat. Inl. bij den bouwkundige A. Pothoven, te Leusden.

Meppel, te 1 uur, door burg. en weth.: het doen van herstellingen en vernieuwingen aan- en het onderhoud van de gemeente-gebouwen en andere werken, ged. '90, in 2 perc.

's-Hage, te 1½ uren, door burg. en weth.:
1o. het leveren, leggen en herleggen van hardsteenen trottoirbanden, ten dienste der gemeente 's-Hage, ged. '90;
2o. het leggen van een riool door den weg en het voorplein van het station van den Hall. ijzeren spoorweg te 's-Hage. Aanw. gehouden.

Reugeloo (Ov.), te 7½ uren, in het logement »het Hof van Holland", voor de Wed. Ter Bogt: het bouwen van twee aaneengebouwde woonhuizen, op een terrein gelegen aan den Langdermaatweg, aldaar. Aanw. te 12 uren.

Heerenveen, te 8 uren, door het best. der Spaar- en Voorschotbank, ten huize van A. Vis: het bouwen van een nieuw huis.

Heerenveen, bij den administrateur J. Wierda: het grootendeels afbreken en wederopbouwen van een boerenhuis met schuur te Burum, bewoond door R. H. de Vries. Inl. bij den architect M. de Jong, te Oldeboorn. Aanw. gehouden.

Dinsdag, 31 Dec.

Delft, te 11 uren, door den architect C. J. L. Kersbergen, in het café Labrechts aan de Grootemarkt: het sloopen van het perceel aan de Brabantsche Turfmarkt no. 14, hoek Gasthuislaan te Delft, en het aldaar bouwen van een winkelhuis met woning.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.: de levering van 1850 M¹ trottoirband van Noordsemdiger steen. (*Zie advert. in n°.* 32.)

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.: het verrichten van eenige verbouwingen en vernieuwingen aan- en het maken van gas- en waterleidingen in het huis Walburgplein no. 10. Aanw. gelouden. (*Zie advert. in n°.* 32.)

Schoonhoven, te 12 uren, door den architect L. F. Redeker, in het Heerenlogement: de verbouwing van het Heerenlogement, aldaar, en het bouwen van een woonhuis, annex voormeld perceel. Aanw. 30 Dec., te 1 uur.

Hengelo (Ov.), te 12 uren, door het R. K. par. kerkbest. van den H. Lambertus, in de catechismuskamer: het maken en leveren van 62 eikenhouten kerkbanken. Aanw. te 11 uren.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vierjarig onderhoud van de rijksstoomgemalen, staande langs het Noord-Willemskanaal, prov. Drenthe, ged. '90, '91, '92 en '93. Inl. bij den hoofdingenieur Beuvens, te Zwolle, den ingenieur Wortmann, en den opzichter Hemmes, beide te Assen. Aanw. gehouden. Raming *f* 3589 per jaar.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vierjarig onderhoud van het Meppelerdiep en bijbehoorende werken, in de prov. Drenthe, aanvangende 1 Jan. '90. Inl. bij den hoofdingenieur Beuvens, te Zwolle, den ingenieur Wortmann, te Assen, en den opzichter Boerse, te Meppel. Aanw. gehouden. Raming *f* 2268 per jaar.

Donderdag, 2 Jan. 1890.

Schiedam, te 12 uren, door burg. en weth.: het verrichten van grondboringen, ten behoeve van de voor de waterverversching uit te voeren werken. Inl. bij den ingenieur J. Schetel, te Rotterdam.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.:
3o. het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen of vernieuwingen aan 10 schoolgebouwen, ged. '90 (bestek no. 343);
3o. idem idem aan 11 schoolgebouwen, ged. '90 (bestek no. 344);
3o. idem idem aan 16 schoolgebouwen, ged. '90 (bestek no. 345); onder bijlevering van alle daartoe noodige bouwstoffen, arbeidsloonen, transporten enz. Biljetten inzenden uiterlijk 31 Dec., vóór 4½ uren. (Herbesteding.)

Haarlem, te 2 uren, door burg. en weth.: het maken van riole en bestratingswerken in de Verlengde-Oranjeboomsluis te Haarlem, van de Oranjestraat af tot aan het punt waar de molenwetering den weg doorsnijdt.

Vrijdag, 3 Jan.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken van voorzinningen achter de kaaimuren langs de Binnenhaven. Aanw. 30 Dec., te 11 uren. (*Zie advert. in n°.* 30.)

Epe (Geld.), te 1 uur, in het hotel »het Wapen van Epe": het bouwen eener villa in het Weerdspark, aldaar. Inl. bij den architect H. F. Suijck, te Apeldoorn. Aanw. 2 en 3 Jan., te 9 uren.

Kruzel (N.-Br.), te 1 uur, door J. Hillen, te Gruno, in de herberg »de Postwagen": het aanvoeren van keien en kantkeien van af het kanaal te Arendonk, langs den nieuw te maken kleiweg van af Ruzel tot Esbeek, over een lengte van pl. m. 13,150 M.

Rotterdam, te 1½ uren, door het college van regenten over de gevangenissen, in het huis van bewaring aan de Korte-Hoogstraat: de levering van blank linnen, bereid boezelhaar, blik, ijzerdraad en tin, voor den arbeid der gevangenen in de strafgevangenis, aldaar.

Middelburg, te 2 uren, door burg. en weth.: de levering van de ged. '90 voor de gemeente-fabrikage benoodigde bouwstoffen, als: a. plantzand; b. houtwaren; c. verfstoffen; d. kalk, tras en cement. Inl. bij den gemeentebouwmeester. (Herbesteding.)

Huisduinen (N.-H.), door de firma Terra & Co.: het bouwen van een badhuis, aldaar.

Zaterdag, 4 Jan.

Venlo, door burg. en weth.: de levering van 400 à 500 M³ trottoirbanden van petit granit.

Maandag, 6 Jan.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de ijzerwerken benoodigd voor vier aanlegsteigers met bijbehorende meerpalen in de Brandewijnsbaai (Sumatra's westkust).

's-Hage, te 1½ uren, door burg. en weth.: het verbreeden van een gedeelte der grachten langs den Noordwal en den Zuidhinnensingel, het bouwen van walmuren langs die verbreedingen, langs een gedeelte van de Veenkade en het vernieuwen van den walmuur langs den Zuidwal. Aanw. 3 Jan., te 10 uren.

Groningen, te 9½ uren, door de raadscommissie voor de gasfabriek: het bouwen van vijf arbeiderswoningen op het terrein van de gasfabriek. Bilj. inzenden uiterlijk 6 Jan., voor 12 uren, ten kantore der fabriek. Aanw. 3 Jan., te 10 uren.

Lemmer, door het dijksbest. van het waterschap »de Zeven Grietenijen en Stad Sloten":
1o. het verhoogen van den zeedijk ten noorden Lemsterhoek. Raming *f* 5315;
2o. het verhoogen van den zeedijk ten oosten der stroomsluis te Lemmer. Raming *f* 1000;
3o. het uitruimen van paalwerk, het leggen eener steenen voeting en verzwaring van den Kadijk bij Pasveer. Raming *f* 3000;
4o. het verlagen op vier plaatsen van den dam langs het Lemsterhop. Raming *f* 600;
5o. het uitruimen van oud paalwerk ten westen der schutsluis te Lemmer. Raming *f* 1265;
6o. de levering in 1 perc. van: a. 3110 nieuwe greenen palen; b. 892 M¹ zware eiken gordingen.

Lemmer, door het dijksbest. van het waterschap »de Zeven Grietenijen en Stad Sloten":
1o. de levering van 320 stère riviergrint, 40 stère zeegrint, 65 stère verbrijzelde keien, 35 stère kalkkeizel en 35 stère harde brik;
2o. het onderhoud ged. '90 van de wegen, in 3 perc., en het maken van twee kleine perceeltjes aardewerk, ten oosten en westen Laaxum.

Dinsdag, 7 Jan.

Neuzen, te 11 uren, door burg. en weth.: het ophalen en vervoeren van leer, het schoonhouden van rioten met zinkputten, van straten en goten en het ophalen van asch en vuilnis aan de huizen, in de kom der gemeente, van 1 Febr. '90—ult. Sept. '91.

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-inrichtingen: de levering van brandspuiten met toebehooren, scherpe patronen tot kamerschietcylinders, verschillende metalen en beheeften, ten behoeve van verschillende diensten in Nederl.-Indië.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het vergrooten van het westelijk stoomgemaal met bijbehoorende werken. Aanw. 2 Jan., te 11 uren. (*Zie advert. in n°.* 30.)

Utrecht, te 1 uur, in het Haagsch koffiehuis: het amoveeren van 2 oude winkelhuizen O.-Z. Oudegracht bij de Bakkersbrug, wijk G no. 29 en 30 te Utrecht, en het bouwen van een winkelhuis enz. Inl. bij den architect W. J. van Vogelpoel. Aanw. 27 en 31 Dec., te 10½ uren.

Rotterdam, in het timmerhuis: de levering van gegoten-gueren buizen, halfstukken en toebehooren, tot een gezamelijk gewicht van 1,554,948 KG. (*Zie advert. in n°.* 30.)

Woensdag, 8 Jan.

Woensdrecht (N.-Br.), te 1½ uren, door burg. en weth.: het opbreken der bestaande grintlaan en het met keien bestraten van een gedeelte weg tusschen het station en het dorp Woensdrecht ter lengte van 1598 M¹. Aanw. 3 Jan., te 2 uren. Raming *f* 12,800.

Donderdag, 9 Jan.

Stadskanaal, te 10 uren, door burg. en weth. van Oostwolde: het bouwen van een post- en telegraafkantoor te Stadskanaal, onder bijlevering van materialen, arbeidsloonen enz. Inl. bij J. Medhuizen.

's-Bosch, te 10 uren, door burg. en weth.: het herstellen en onderhouden van de onbestrate wegen, voetpaden, pleinen enz., ged. '90. Aanw. 7 Jan., te 10 uren.

's-Bosch, te 12 uren, door het prov. best. van Noord-Brabant:
1o. het vervangen van de grintbaan door eene keibestrating op een gedeelte van den prov. weg van Stampersgat naar Dintelsoord. Raming ƒ 5605;
2o. idem idem op een gedeelte van den prov. weg van Fijnaart naar Stampersgat. Raming ƒ 5120.

Zierikzee, te 1 uur, door het best. van het waterschap Schouwen, aan 's Landskaner: het op nieuw delven van eenige waterleidingen en het uitvoeren van eenig grondwerk in de districten Zuidhoek, Borrendamme, Flauwers en Koudekerke, in 7 perc.

Zaandam, te 1½ uren, door burg. en weth.:
1o. het dempen, rioleeren en bestraten van de Zeemanspadsloot;
2o. het vervangen van den Tuinedijk langs den Hoogendijk door een trottoir;
3o. het vernieuwen der houten brug over de Nieuwe haven;
4o. het onderhoud der straat- en grintwegen en berm- en oeverwerken;
5o. het onderhoud van drie gemeentehuizen;
6o. het onderhouden en herstellen der kachels in eenige gemeentegebouwen;
7o. de levering van eenige houtwaren. Inl. bij den gemeente-architect.

Vrijdag, 10 Jan.

Kapelle a/d IJsel, te 11 uren, door P. D. Kleij, te Rotterdam, in „de Roode Leeuw": het maken van een kapitale bouwmanswoning met aanhooren in den polder Prins-Alexander. Inl. bij den architect W. Brandsma Johz., te Kralingen. Aanw. 6 Jan., te 11 uren.

Maandag, 13 Jan.

Amsterdam, door de Holl. ijzeren spoorwegmaatschappij, in kamer 46 van het centraal administratiegebouw: bestek no. 451, het leggen van spoorbanen en wissels en het uitvoeren van bijkomende werken op het westelijk eiland van het centraal personenstation te Amsterdam. Raming ƒ 71,500. (*Zie advert. in no 52.*)

Woensdag, 15 Jan.

Monster (Z.-H.), te 11½ uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene school te Poeldijk en bijkomende werken. Inl. ter secretarie. Aanw. 8 Jan., te 11½ uren.

Strijen (Z.-H.), door het best. van den polder het Land van Essche: het maken, leveren, transporteeren en inlangen van een nieuw ijzeren scheprad.

Donderdag, 16 Jan.

Hummelen-Keppel (Geld.), te 11 uren, door burg. en weth.: de levering van 800 M³ grint.

Maandag, 20 Jan.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de ijzerwerken, benoodigd voor een steenkolensteiger aan het Oosterboord te Tandjong-Priok.

Op onbepaalden datum.

Groningen, door directeuren der Noord-Willemskanaalmaatschappij: de levering van grenen- en vurenhout bezaagd en beslagen eikenhout en gesmeed ijzerwerk. Inl. bij den opzichter J. van den Berg, sluis 8 bij Vries.

Nagekomen Afloopen.

Assen, 24 Dec., voor rekening der gemeente: 1o. het onderhouden en vernieuwen van gemeentewerken, ged. '90, in 3 perc.; gegund werden:
Perc. 1 aan H. Jalving en H. Smallenbroek, te Assen, voor ƒ 1466.
Perc. 2 aan E. Uhels, te Assen, voor ƒ 568.
» 3 aan H. Jalving en H. Smallenbroek, te Assen, voor ƒ 247.
2o. het herstraten van klinker- en keibestratingen; gegund aan P. Bottinga, te Assen, voor 11 en 14 cent per M².

's-Bosch, 24 Dec., onder beheer van het ministerie van binnenl. zaken: 1o. het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan het rijks-archiefgebouw, aldaar, ged. '90 en '91; minste inschr. A. Sanders, aldaar, voor ƒ 1892
Raming » 2350
2o. het onderhouden van- en het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen der rijks-hoogere burgerschool, aldaar, ged. '90 en '91; minste inschr. P. J. Chapel, aldaar, voor ƒ 937
Raming » 1182
3o. idem idem aan de gebouwen der rijks-hoogere burgerschool te Helmond, ged. '91 en '92; minste inschr. J. van der Velden, te Helmond voor ƒ 1479
Raming » 1380
4o. idem idem aan de rijks-hoogere burgerschool te Bergen-op-Zoom, ged. '90 en '91; minste inschr. A. van den Bergh, te Bergen-op-Zoom, voor ƒ 1373
Raming » 1700

Groningen, 27 Dec.: het driejarig onderhoud der als zeewering dienende voormalige vestingwallen te Delfzijl, behoorende tot de zeewerken in de prov. Groningen, ged. '90—'92; ingekomen 5 bilj., als:
J. Hemmes, Farmsum, ƒ 2950 in de 3 jaren.
per jaar
H. Lammers, Delfzijl, ƒ 919
W. Scheltens, idem » 898
H. N. Pul, idem » 864
J. v. Buuren, idem » 848
Raming » 900

Groningen, 27 Dec.: het onderhouden van de rijbanen op de dijken weerszijds het Eemskanaal, ged. '90, '91 en '92, en het aanvoeren van kleigrond tot ophooging der dijken (herbesteding); ingek. 5 bilj., als:
H. v. Dijk, te Groningen, ƒ 14,000
A. Pastoor, » Stedum, » 14,000
W. de Vries, » Groningen, » 13,990
J. Pot, » Stedum, » 13,095
J. Tos, » Woltersum, » 11,860
Raming » 10,750

Zwolle, 27 Dec., onder beheer van den prov. waterst.: 1o. het leveren van eene houten vlotbrug ten behoeve van de Dedemsvaart; ingek. 4 bilj., als:
H. Snijders, Avereest, ƒ 668
H. Slot, Zwartsluis, » 647
J. Nuis, Avereest, » 619
J. v. Aller, Hasselt, » 619
Raming » 675
2o. het onderhoud van de aarde- en verdiepingswerken van de Dedemsvaart en hare zijtakken, ged. '90, in 2 perc.
Perc. 1, ingek. 1 bilj., van W. Bosman te Nieuwleusen, voor ƒ 1715
Raming » 1965
Perc. 2, ingek. 1 bilj., van B. van der Linde, te Avereest, voor ƒ 2873
Raming » 2680
3o. het uitvoeren van vernieuwingen, herstellingen, verf- en teerwerk, aan de kunstwerken, gebouwen enz., der Dedemsvaart en hare zijtakken, ged. '90, in 2 perc.
Perc. 1, ingek. 4 bilj., als:
J. Nuis, Avereest, ƒ 1328
J. Weener, Hasselt, » 1327
H. Snijders, Avereest, » 1163
H. T. Naarding, idem » 1070
Raming » 1360
Perc. 2, ingek. 1 bilj., van J. Nuis, te Avereest, voor ƒ 1019
Raming » 1095

Zwolle, 27 Dec.: het tweejarig onderhoud der rijks-hoogere burgerschool, aldaar, en het tweejarig onderhoud der rijks-kweekschool voor onderwijzers, te Deventer.
1o. rijks-hoogere burgerschool te Zwolle; ingek. 6 bilj., als:
H. J. Hardon, te Zwolle, ƒ 2618
T. Scharink, » idem » 2479
B. Meibergen, » idem » 2470
G. v. Unen, » idem » 2424
L. Meijer, » idem » 2394
G. Kamphuis, » idem » 2327
Raming » 2800
2o. rijks-kweekschool te Deventer; ingek. 6 bilj., als:
E. v. d. Woerd Jz., te Deventer, ƒ 2285
G. Peteri Cz., » idem » 2264
K. v. d. Worp, » idem » 2247
B. Meibergen, » Zwolle, » 2198
G. Beltman, » Deventer, » 2168
G. J. ten Broeke Rz., » idem » 2024
Raming » 2250

Middelburg, 27 Dec., onder beheer van 's rijks waterst.: 1o. het onderhoud van het kanaal door Walcheren, ged. '90, '91 en '92, ingekomen 6 bilj., als:
per jaar
C. F. van Fraeijenhove, Neuzen, ƒ 36,000
J. B. Koch, Hansweerd, » 34,000
A. Visser, Haarlem, » 33,300
C. Bos Az., Dordrecht, » 32,469
J. v. d. Boek, Middelburg, » 32,420
Ph. Verbruggen, Waddinksveen, » 32,200
Raming » 34,150
2o. het onderhoud van het kanaal door Zuid-Beveland, ged. '90, '91 en '92, ingekomen 9 bilj., als:
per jaar
A. Millenaar, Breda, ƒ 23,800
L. Kalis Kz., Sliedrecht, » 23,540
Ph. Verbruggen, Waddinksveen, » 22,150
A. Visser, Haarlem, » 21,200
P. J. Visser Pz., Hansweerd, » 20,998
J. Bruggeman, idem » 20,690
A. Goedemondt, idem » 20,680
C. Bos Az., Dordt, » 20,500
J. B. Koch, Hansweerd, » 19,870
Raming » 21,800
3o. het bouwen van een sluisknechtswoning bij de Oostsluis, te Neuzen, behoorende tot de werken van het kanaal van Neuzen; ingek. 6 bilj., als:
D. Herrebout, Neuzen, ƒ 3180
P. Duijvestein en P. J. Wisse, Zaamslag, » 3044
M. D. de Putter, Neuzen, » 2929.43
J. Kolijn, idem » 2873
P. A. Mieles, idem » 2860
G. J. Balkenstein, idem » 2794
Raming » 2850

Haarlem, 27 Dec.: de uitvoering van eenige verbeteringswerken tot instandhouding van het Krabbersgat bij Enkhuizen; ingek. 4 bilj., als:
J. Mantel, te Enkhuizen, ƒ 10,585
Arrie Visser, » Haarlem, » 8,200
C. Bos Az., » Dordrecht, » 7,980
J. v. Noordennen, » Harlingen, » 7,930
Raming » 7,500

's-Bosch, 27 Dec., onder beheer van 's-rijks waterstaat: 1o. het driejarig onderhoud der werken in de Zuid-Willemsvaart, voor het gedeelte in deze provincie. Minste inschr. A. de Kort en H. J. Dekkers, Baardwijk, voor ƒ 36,272 per jaar.
Raming » 39,600 » »
2o. het verrichten van buitengewone werken, alsmede het doen van grondboringen in de gekanaliseerde rivier de Dieze. Minste inschr. M. Visser, Papendrecht voor ƒ 2894
Raming » 3750
3o. het bestorten der stortebedden voor de sluizen 1, 2, 3, 4 en 5 der Zuid-Willemsvaart. Minste inschr. H. J. Dekkers, Baardwijk, voor ƒ 2135
Raming » 2200

Amsterdam, 27 Dec.: het vernieuwen van de laatste gedeelten oude loopbrug in het dok, met daaraan verbonden dubbele ijzeren draaibrug en verdere werken; het verrichten van eenig baggerwerk in verband met voornoemde en nog te noemen werken; het leggen van een ijzeren zinkor voor de gasverlichting op de loopbrug; een en ander op 's rijks werf alhier; ingek. 18 bilj.; hoogste inschrijver E. van Brummelen, Nieuwer-Amstel, ƒ 23,230
minste » H. J. Meekers, Amsterdam, » 17,871

's-Hage, 27 Dec., onder beheer van het ministerie van waterst. enz.: 1o. het maken en leveren van een stalen stoomsloep, zeven dienstbooten type A en drie dienstbooten type B, voor het verrichten van peilwerk en opnetingen, ten behoeve der rivieren, in drie perc. of in massa.
Perc. 1, ingek. 2 bilj., als:
W. H. Jacobs, Haarlem, ƒ 11,445
J. F. Meursing, Amsterdam, » 7,595
Raming » 7,660
Perc. 3, ingek. 1 bilj., van P. van Duijvendijk, te Geertruidenberg, voor ƒ 713. Raming ƒ 980.
Perc. 2 en 3, ingek. 1 bilj., van J. van Aller, te Hasselt, voor ƒ 1573
Raming » 1622
2o. het maken van een stalen stoomsloep, twee ponten, een houten halve pont en vijf houten booten, ten behoeve der veren, behoorende tot de werken voor het verleggen van de uitmonding der rivier de Maas, in 4 perc. of in meerdere perceelen te zamen.
Perc. 1, ingek. 2 bilj., als:
W. H. Jacobs, Haarlem, ƒ 7794
J. F. Meursing, Amsterdam, » 6200
Perc. 2, ingek. 1 bilj., van firma A. Wijnands en J. W. v. d. Broek, te 's-Bosch, voor ƒ 6080.
Perc. 3, ingek. 1 bilj., van B. Tonissen, te Leeuwen voor ƒ 2166.
Perc. 4, ingek. 1 bilj., van P. v. Duyvendijk, te Geertruidenberg voor ƒ 987.
Perc. 3 en 4, ingek. 2 bilj., als:
A. Fisscher, 's-Bosch, ƒ 4500
J. v. Aller, Hasselt, » 2124
3o. het onderhoud en de bewaking van de rijksstapelplaats te Dordrecht, ged. '90; ingek. 3 bilj., als:
C. Gips Cz., Dordrecht, 6¼ pct boven tar.
A. Blok, 's-Gravendeel, 3 » » »
A. Blijlevens, Made, 7 » beneden »

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Kampen, 16 Dec., ten behoeve der gemeentewerken: 1o. bestek no. 4, het vervoeren van materialen met karren en paarden; aangenomen door J. Schinkel, voor:
per uur
1 man met 2 paarden, ƒ 0.33
1 man met 1 paard, » 0.22
voor ieder paard meer, » 0.24½
2o. bestek no. 6, het leveren van schelpkalk ged. '90; aangenomen door de Wed. H. C. van Heukelom, voor ƒ 0.48 per Hl.
3o. bestek no. 7, het leveren van houtwaren ged. '90.
Perc. 1, aangenomen door J. H. Nijhuis & Zn., als:
per M³
inlandsch eikenhout, courante afmetingen, ƒ 80
idem niet-courante » » 100
iepen brugdekstrooken en andere maten, » 80
Amerikaansch grenenhout, » 38
Perc. 2, aangenomen door Th. v. Dijk Hz., als:
per M³
Noordsch grenenhout, ƒ 31
idem vuren » » 27.99
Vuchten of bovenlandsch dennen, » 27.50
4o. bestek no. 8, het schoonhouden van- en het maaien van het gras in de openbare wandelplaatsen en plantsoenen, met de levering van 32 M³ fijne- of tuingrint; aangenomen door drie verschillende personen, voor ƒ 689.
5o. bestek no. 9, het onderhouden van de grintwegen op de Kamper-eilanden, ged. '90, '91 en '92, met de levering van de daarvoor benoodigde materialen als grint, puin enz.; aangenomen door W. van Bruggen, voor ƒ 5199 per jaar

Haarlem, 19 Dec.: het onderhouden van- en het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de rijks-hoogere burgerschool te Alkmaar, ged. '90 en '91; ingek. 10 bilj., als:
J. A. v. Geenhuizen, te Alkmaar, ƒ 1878
C. Grootegoed, » idem » 1865
T. H. Bingers, » idem » 1850
M. Zonderhuis, » idem » 1850
Joh. de Raad, » idem » 1840
E. v. Dijk, » idem » 1835
G. Baars » idem » 1825
A. de Munk, » idem » 1800
J. J. Boogh, » idem » 1807
N. v. d. Voort, » idem » 1797
Raming » 1776

Prinsenhage, 19 Dec.: het bouwen eener bergplaats op een terrein, gelegen onder Prinsenhage, onder beheer van den architect J. A. Oomes; gegund aan A. Klemans, aldaar, voor ƒ 559.

Middelburg, 20 Dec.: 1o. het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de hoogere burgerschool, aldaar, ged. '90 en '91; ingek. 8 bilj., als:
J. A. v. d. Hell, te Middelburg, ƒ 2369
P. Krijger & Zn., » idem » 2358
C. A. Goethals, » idem » 2290
P. J. v. Puffelen & Zn., » idem » 2283
W. A. v. d. Harst, » idem » 2278
M. K. Jeras & Zn., » idem » 2239
W. P. v. Pagé, » idem » 2222
H. P. v. d. Ree & Zn., » idem » 2195
Raming » 2245
2o. idem idem aan de rijks-kweekschool voor onderwijzers, aldaar; ingek. 6 bilj., als:
J. A. v. d. Hell, te Middelburg, ƒ 1891
C. A. Goethals, » idem » 1869
P. Sonius, » idem » 1825
W. A. v. d. Harst, » idem » 1821
P. L. v. Miert, » idem » 1798
Wed. v. Uije & Zonen, » idem » 1779
Raming » 1800

Borssele, 20 Dec.: het maken van werken tot verbetering der havenmolen te Borssele; ingek. 11 bilj., als:
J. Jansen, Neuzen, ƒ 1470
A. J. de Muijnck, Borssele, » 1371,71
M. v. d. Hoek, Neuzen, » 1356
J. de Vriend, Nieuwdorp, » 1339
M. D. de Putter, Neuzen, » 1307
A. Foudraine, Goes, » 1278
P. Dronkers, Kapelle, » 1260
J. C. den Exter v. d. Brink, Krabbendijke, » 1248
P. A. v. d. Velde, Neuzen, » 1212
P. J. Visser Pz., Hansweerd, » 1198
C. de Wilde Az., Kattendijke, » 1173
Raming » 1400

Middelburg, 20 Dec.: het leveren van bouwmaterialen, ten behoeve der gemeentewerken; geen der inschrijvingsbiljetten voldeed aan de eischen, zoodat eene herbesteding zal plaats hebben op 3 Jan. a. s.

Nijmegen, 20 Dec.: de onderhouds- en andere werken der gemeente.
1o. straatklinkers; ingek. 3 bilj., als:
per 1000
F. v. d. Loo, West-Pannerden, ƒ 12.24
H. Terwindt, Arnhem, » 11.56
Firma Ratering Arntz, Nijmegen, » 11.44
Gegund: 200,000 stuks aan F. v. d. Loo, voor ƒ 12.24 en 125/60 aan de firma Ratering Arntz, voor ƒ 11.44.
2o. iron-bricks; ingekomen 8 bilj., als:
per 1000
T. d. Bosert en Punt, Amsterdam, ƒ 94.65
De Lint & Co., Rotterdam, » 91.85
W. Kleij & Zn., idem » 91.—
M. Luijten, Lekkerkerk, » 89.43
R. S. Stokvis, Rotterdam, » 88.14
H. Trip, idem » 87.94
A. S. Keij, idem » 86.79
A. Dekker, Harlingen, » 82.75
Gegund.
3o. trottoirbanden; ingekomen 3 bilj., als:
per M.
L. Wilod Versprille, Nijmegen, ƒ 2.88
F. X. Michels, Andernach, » 2.55
Josué Loeb, Maijen, » 2.34
Gegund.
4o. hout voor het veer op Lent; ingekomen 2 bilj., als:
L. Wilod Versprille, Nijmegen, ƒ 646.87
G. T. Coers, Arnhem, » 634.47
Gegund.
5o. verf- en witwerk; ingek. 5 bilj., als:
H. P. v. d. Acker, Nijmegen, ƒ 1890
W. Cools, idem » 1780
F. W. Nickel, idem » 1588
H. G. B. Rief, idem » 1247.50
F. D. Teeuwissen, idem » 1236
Gegund.

Sneek, 21 Dec.: het onderhoud ged. '90 van gemeentewerken en gebouwen; minste inschr. waren:
perc. 1, Th. Visser, Sneek, ƒ 667
» 2, dezelfde, » 133
» 3, J. d. Graaf, idem » 647
» 4, dezelfde, » 338
» 5, dezelfde, » 85
» 6, dezelfde, » 84
» 7, Th. Visser, idem » 465
» 8, A. Gaasterland, Wieuwerd, » 1061
» 9, D. Douma, Sneek, » 122
» 10, I. de Graaf, idem » 2135
» 11, J. Rienstra, Sneek, voor 15 en 16 cent de M².
» 12a, A. Gaasterland, Wieuwerd, » 161
» 12b, dezelfde, » 257
Alles gegund.

's-Hage, 21 Dec., onder beheer van het ministerie van binnenl. zaken: 1o. het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan 's rijks kweekschool voor vroedvrouwen te Rotterdam, ged. '90 en '91; ingekomen 5 bilj., als:
P. B. Hoogendorp, te Rotterdam, ƒ 3640
J. J. Gort, » idem » 3190
P. Vermeide Az., » idem » 3148
H. J. Heiman & Zn., » idem » 2937
W. J. v. Dort, » Kralingen, » 2878
Raming » 3180
2o. idem idem aan de polytechnische school te Delft, ged. '90 en '91; ingek. 10 bilj., als:
J. den Braanker, te Delft, ƒ 10,725
J. de Roo, » idem » 10,720
W. Franke, » 's-Hage, » 10,490
H. v. Ostmarsum, » Delft, » 10,480
G. B. Luken, » idem » 10,400
W. J. v. Dort, » Kralingen, » 10,334
W. F. K. Schaap, » Delft, » 10,300
J. R. Vos, » idem » 9,846
W. N. v. Ipenburg, » idem » 9,797
N. Rodenburg, » idem » 9,648
Raming » 10,840
3o. idem idem aan de gebouwen der rijks-universiteit te Leiden, ged. '90; ingekomen 9 bilj., als:
J. Schuitemaker, te Dordrecht, ƒ 29,498
Ix. v. d. Kamp, » Leiden, » 28,866
A. Verhoog Jz., » idem » 28,000
W. v. Dam, » idem » 27,765
J. J. Planjer, » idem » 27,700
W. Franke, » 's-Hage, » 27,449
G. Splinter, » Leiden, » 27,297
W. N. v. Ipenburg, » idem » 27,198
C. Filippo, » idem » 27,165
Raming » 28,300

Utrecht, 21 Dec., voor rekening der gemeente: 1o. het eenjarig onderhoud van de sluis te Vreeswijk, ged. '90; minste inschr. W. v. d. Haar, aldaar, voor ƒ 3595.
2o. idem straatweg Utrecht—Vreeswijk; minste inschr. J. Barneveld, te Vreeswijk, voor ƒ 3420.
3o. idem sluis te Nieuwersluis en jaagpad van daar tot Hinderdam; minste inschr. W. Schuik, te Nieuwersluis, voor ƒ 2065.
4o. idem jaagpad Utrecht—Woerden; minste inschr. P. Leenders, te Utrecht, voor ƒ 2843.
5o. levering van materialen, ged. '90; minste inschr. waren:
per 1000
Utrechtsche straatklinkers, Th. Vermaak en Slagter, Utrecht, ƒ 16.59
dezelfden, » 15.59
J. Ploop en Zn., Zuilen, » 14.47
Gebr. Stuijvenberg, Utrecht, ƒ 13.49, ƒ 16.— ƒ 13.49 en » 13.59
G. v. d. Broeke, idem, » 13.50
IJsselstraatklinkers, Schaleij en Bekker, Schoonhoven, » 6.295
Waalstraatklinkers, Wed. P. v. Voorthuizen, Leerdam, » 13.30
Idem, Vermaak en Slagter, Utrecht, 5 perceelen, ieder » 13.49
Utr. klinkers (drielingen), Wed. Knijff & Zn., Woerden, » 9.265
Utr. metselsteenen, Gebr. v. Stuijvenberg, Utrecht, ƒ 149.70
Kalk, tras, portl.-cement en Eng. buizen, erven Trip, idem, » 328.60
Lekzand, J. Fruijtier, idem, » 1784.—
Heidezand, C. Sick, Driebergen, » 1237.50
Hardst. trottoirband, E. v. d. Wall, Rotterdam, » 1225.—
Idem roosterramen, J. H. v. Dijk, Utrecht, » 435.—
Grenen-, dennen- en vurenhout, Gebr. Van Vliet, Uithoorn, » 1895.14
Eikenhout, M. de Wit, Utrecht, » 1695.69
Verfwaren en carbolzuur, H. C. Visser & Zn., Leiden, » 617.39
Olie en petroleum, W. F. Bijvoet Jr., firma Hellings, Amsterdam, » 239.25
Herstelwerk enz., T. H. de Jong, id., » 125.55
Glasruiten enz., H. C. Visser & Zn., Leiden, » 249.85
IJzer, ijzerkramerijen en gereedschap, Oldi & Co., Utrecht, » 3065.64
Dakpannen en tegels, (niet ingeschr.)
Touwwerk, J. de Gruijter, IJsselstein, » 169.75
Boomen, heesters, bloemstruiken en bloemen, L. Zeevat, Oosterbeek, (2 perc.) ƒ 518.70 en » 136.—
T. de Loos & Zn., Boskoop, » 84.50
H. v. Straalen Jr., Utr., (3 perc.), ƒ 495.95 ƒ 599.99 » 139.95
C. M. Knopper, idem, » 528.60

Nieuwediep, 23 Dec.: de levering van wit en geteerd touwwerk voor de marine; minste inschrijvers waren voor:
Perc. 1, lijnen, witte en geteerde, J. M. van der Lely, te Maassluis, voor ƒ 1178.75.
Perc. 2, lijnen, lood-stik enz., huizing en marlijn, witte en geteerde, de Goudsche mach. garenspinnerij, te Gouda, voor ƒ 535.66.
Perc. 3, witte opgeslagen lijnen en trossen en geteerd schiemansgaren G., Van der Lee, te Hekendorp, voor ƒ 1950.82.
Perc. 4, verzinkt ijzerdraadtouw, Bonke & Co., te Rotterdam, voor ƒ 432.60.
Perc. 5, staaldraadtouw, N. en A. W. Hoos, te Rotterdam, voor ƒ 485.60.
Perc. 6, witte en geteerde trossen, Wed. v. d. Voort & Co., te Amsterdam, voor ƒ 4306.78.
Perc. 7, geteerde kabeltouwen en lijken, Leo Paliani & Co., te Amsterdam, voor ƒ 1171.29.
Perc. 8, geteerde trossen, Zeilmaker & Co., te Amsterdam, voor ƒ 2548.13.
Perc. 9, geteerd wantslag tot gijns, F. H. v. Linderen, te Alblasserdam, voor ƒ 4185.61 de massa.

's-Hage, 23 Dec., voor rekening der gemeente: 1o. het leveren van rioolstakken; ingekomen 3 bilj., als:
G. Jelleman Jr., Leeuwarden, ƒ 2340
H. Jongeburger, Waddingsveen, » 1460
M. Elfring, 's-Hage, » 1369
2o. de levering van Waal- en Rijnstraatsteen; ingek. 12 bilj., als: Waalst. Rijnst.
T. v. Holst, Arnhem, ƒ 14.72
R. v. Wijk, Heteren, » 14.70
W. P. de Vries, Rossum, » 14.65
W. P. v. Voorthuizen, Leerdam, » 14.35
T. v. Holst, Arnhem, » 13.88
N. N. de Lint, Delft, » 13.60
Firma D. Terwindt, West-Pannerden, » 13.49
J. J. S. Artz, Millingen, » 13.40
Wed. H. de Kneijff, Leiderdorp, ƒ 11.—
Gebr. Koning, idem » 10.50
J. Brunt, Woerden, » 10.48
J. de Koning, idem » 10.148

3o. de levering van keien; ingek. 8 bilj., als:

Inschr. en woonplaats.	Porfier.		Luiksche of Ourthe.		Ben-ahin.		Funconval.		Lava.	
	10/12	10/18	12/14	12/21	12/14	12/21	12/14		10/16	
	175,000	100,000	550,000	40,000	100,000	10,000	50,000		10,000	
A. Judo, 's-Hage,	—	—	—	—	f 70.67	f 106.—	—	—	—	—
F. Engers, Amsterdam,	—	—	f 52.98	f 78.70	—	—	—	—	—	—
E. Jansen, Luik,	—	—	—	—	61.—	91.00	—	—	—	—
dezelfde	—	—	48.84	72.—	—	—	—	—	—	—
L. Goffin, idem	—	—	—	—	59.80	89.70	—	—	—	—
Société anon. de grès etc. d'Yvoir, Yvoir,	—	—	49.98	74.97	-	—	—	—	—	—
J. B. Petit, Breda,	—	—	49.77	74.80	—	—	—	—	—	—
Kloos & v. Limburg, Rotterdam,	f 49.85	f 78.85	—	—	—	—	f 92.—	—	—	—

Amsterdam, 23 Dec.: het veranderen van de kraanbrug over de Delfshavensche Schie in een plaatijzeren draaibrug met daaraan verbonden wijziging van den onderbouw; het maken van eene hulpbaan en hulpbrug en het ophoogen van den spoorweg, in 2 perceelen.

Perc. 1, ingekomen 17 bilj., als:

J. v. d. Elshout, Scheveningen,	f 77.000
C. v. Straaten, Utrecht,	» 75,400
W. A. G. Jansen, idem	» 75,160
H. Verbruggen, Waddinkxveen,	» 74,980
G. Keij, Rotterdam,	» 73,200
M. Visser, Papendrecht,	» 69,000
H. J. Meekers, Amsterdam,	» 69,000
G. D. v. Doorn, idem	» 68,300
E. H. Helle, idem	» 68,100
A. v. d. Meijden Az., Hardinksveld,	» 67,360
H. J. Nederhorst, Gouda,	» 67,823
B. Zuiderhoek, Sliedrecht,	» 67,000
J. Voordendag, Dordrecht,	» 67,000
J. Smit, Weesp,	» 66,900
P. C. Goedhart, idem	» 65,300
W. v. d. Kooij, Amersfoort,	» 64,500
H. Wienhoven, Schiedam,	» 61,800

Perc. 2, ingekomen 3 bilj., als:

J. Lévêque en Co., Herstal (België),	f 55,600
L. J. Enthoven & Co., 's-Hage,	» 50,479
F. Kloos & Zonen, Alblasserdam,	» 49,274

Massa, ingek. 1 bilj., van M. A. J. Taverne, te 's-Hage, voor f 114,400.

Amsterdam, 23 Dec.: de levering van diverse materialen en gereedschappen ten behoeve van 's rijks overzeesche bezittingen; minste inschrijvers waren:

Perc.		
1.	Divers ijzer, Dikema & Chabot, Rotterdam,	f 8,569.35
2.	Idem idem, dezelfde	» 12,437.78
3.	Gegalvan. en gegolfd-gegalvan. plaatijzer, V. d. Berg & Co., Amsterdam,	» 12,846.—
4.	Gegoten ijzeren buizen, L. J. Enthoven & Co., 's-Hage,	» 29,855.80
5.	Lood, zink, soldeer en zinken nagels, A. D. Hamburger, Utr.,	» 1,908.67
6.	Draadnagels, B. S. Stokvis & Zn., Rotterdam,	» 892.45
7.	Diverse spijkers, D. S. M. Kalker, Amsterdam,	» 5.180.—
8.	100 gegalvan.-ijzeren emmers, W. Beien & Co. Amsterdam,	» 70.—
9.	Gereedschap, J. Volman, Vianen,	» 1,233.90
10.	Hang- en sluitwerk, dezelfde,	» 248.—
11.	Hardsteenen neuten, blokken, dekzerken en vloertegels, G. S. Serlé, Amsterdam,	» 13,817.50
12.	10,000 kg. loodmenie, F. W. Sanders & Co., Amsterdam,	» 2,225.—
13.	12,000 kg. zinkwit, E. Jüpsien, Amsterdam,	» 3,270.—
14.	15,000 kg. loodwit, West, Ilendorff, Block & Braet, Schoonhoven,	» 3,921.—
15.	Verfwaren, Hoogeweg & Van Zameren, Amsterdam,	» 788.—
16.	12,500 kg. ock. lijnolie, L. Vlagenthart, Dordrecht,	» 3,481.25
17.	12,500 kg. gek. lijnolie, dezelfde,	» 3,468.75
18.	10,000 kg. ongek. lijnolie, dezelfde,	» 2,693.—

Kampen, 23 Dec.: bestek no. 2, het schoonhouden van eenige schoollokalen, ged. '90, in 8 perc.; aangenomen door 7 verschillende personen, te zamen voor f 609.69.

Harlingen, 23 Dec.: het leveren van houtwaren ten dienste der gemeente Harlingen, ged. '90; ingek. 3 bilj.; minste inschr. T. Houtsma, te Harlingen, volgens tarief. Gegund.

Groningen, 23 Dec.: het bouwen van een physisch laboratorium; onderhands gegund aan J. J. Besman, te Venloo, voor f 79,000.

Groningen, 23 Dec., voor rekening der gemeente: 1o. het leveren enz. van nieuwe glasgordijnen in het raadhuis; minste inschr. M. A. Otthoff, aldaar, voor f 149.

2o. het onderhouden van kachels in het raadhuis; minste inschrijver G. Houveld, aldaar, voor f 117.

3o. de stukadoorwerken in idem; minste inschr. Geerdes & Co., aldaar, voor f 248.

4o. het verrichten van eenige verfwerken aan idem; minste inschr. A. Jonkman & Zn., aldaar, voor f 467.

Doetinchem, 23 Dec.: de levering van diverse materialen enz., ten behoeve van het rijks-opvoedingsgesticht voor jongens „De Kruisberg"; minste inschrijvers waren:

No. 1. 400 kg. beste Duitsche vlakke tanie platen, No. 16—22, p. 100 kg. voor f 15.20; no. 12. 30 kg. Bancatin, p. 100 kg. voor f 133; no. 13. 100 kg. Belgisch zink, No. 11—14, p. 100 kg. voor f 35; B. S. Stokvis & Zonen, te Rotterdam.

No. 2. 1500 kg. best rond vierk. Duitsch staafijzer, van af $^1/_4$ dm. en zwaarder, merk W. + U., p. 100 kg. voor f 11.50; no. 3. 100 kg. leeuwijzer kroon, 1 $^1/_2$ × $^3/_8$, p. 100 kg. voor f 13; no. 4. 300 kg. Zweedsch ijzer, merk S. P., p. 100 kg. voor f 14; no. 5. 500 kg. Luiksch gepol. plaatijzer, no. 16—22, p. 100 kg. voor f 17; no. 6. 300 kg. bandijzer, no. 8—16, p. 100 kg. voor f 12.50; no. 7. 100 kg. 1e kwaliteit ijzerdraad, no. 9—16, p. 100 kg. voor f 15; no. 8. 40 kg. angstaal 1e kwaliteit van $^5/_8$ × $^1/_4$ en 1 × $^1/_4$, p. 100 kg. voor f 40; no. 9. 15000 st. beste patent klinknagels, no. 3—12 p. 1000 f 0.30; no. 13. 100 kg. Belgisch zink, no. 11—14, p. 100 kg. voor f 35; J. H. Brinkmann, te Zutfen.

No. 10. 5 kisten XX best houtskoolblik, wegende per blad 0.70 kg., p. kist voor f 19.90; no. 11. 8 kisten X best houtskoolblik, wegende per blad 0.65 kg., p. kist voor f 16.90; Pattersall & Holdsworth, te Enschedé.

No. 14. 400 kg. gehekeld Z. H. vlas, 400 slag, per kg. voor f 0.90; no. 15. 250 kg. gehekeld Z. H. vlas, 600 slag, p. kg. voor f 1.15; no. 16. 25 kg. gehekeld Z. H. vlas, 1000 slag, p. kg. voor f 1.25; no. 17. 25 kg. gehekeld Friesch vlas, p. kg. voor f 1.; de Goudsche machinale garenspinnerij, te Gouda.

No. 18. 250 M. grijs bever, p. M. voor f 1.45; Gebr. Mutsaers, te Tilburg.

No. 19. 100 hl. 1e kw. smeekolen, (gewasschen nootjes), p. hl. f 1.05; S. L. de Wolff, te Doetichem.

No. 20. 50 r. velijn imperiaal, 28 kg., p. r. voor f 10.50; no. 22. 20 r. velijn klein mediaan, 12$^1/_2$ kg., p. r. voor f 4.68; no. 23. 30 r. velijn post, 12 kg., p. r. voor f 4.20; no. 24. 80 r. velijn post, 10 kg., p. r. voor f 3.50; no. 26. 200 r. velijn dubb. schrijf, 16 kg., p. r. voor f 5.60; no. 27. 50 r. velijn dubb. schrijf, 14 kg., p. r. voor f 4.90; Lutkie & Smit, te Amsterdam.

No. 21. 20 r. velijn groot mediaan, 15 kg., p. r. voor f 5.55; no. 31. 150 kg. geel stroobord, no. 40, p. 100 kg. voor f 7.75; no. 32. 100 kg. geel stroobord, no. 50, p. 100 kg. voor f 7.25; De Ruyter & Meijer, te Amsterdam.

No. 25. 30 r. velijn post, 8 kg., p. r. voor f 2.80; no. 28. 100 r. velijn dubb. schrijf, 12 kg., p. r. voor f 3.60; Van Gelder & Zonen, te Amsterdam.

No. 29. 100 kg. geel stroobord, no. 18, p. 100 kg. voor f 7.75; no. 30. 100 kg. geel stroobord, no. 30, p. 100 kg. voor f 7.75; no. 31. 150 kg. geel stroobord, no. 40, p. 100 kg. voor f 7.75; Van Stolk & Roese, te Rotterdam.

Weesp, 24 Dec.: de jaarlijksche werken in den Gemeenschapspolder: 1o. het eenjarig onderhoud van den wind-, vijzel- en schepradmolen; ingek. 2 bilj., als:

A. Koster, Abkoude,	f 1360
J. Bovenhoff, Diemen,	» 1192

Gegund.

2o. de schoeiingswerken enz. langs den Stammerdijk ged. '90; ingek. 7 bilj., als:

N. Mühl, Muiden,	f 1094
A. Koster, Abkoude,	» 1080
C. P. Plaat, Weesp,	» 1057
C. P. de Ronden, idem	» 1048.80
C. Zwankhuizen, idem	» 1035
J. Bovenhoff, Diemen,	» 925
B. Vermolen, Weesp,	» 880

Gegund.

3o. het baggerwerk en het onderhoud van den Stammerdijk, ged. '90—'93; ingek. 3 bilj., als:

	per jaar
S. v. Doodewaart, Weesp,	f 287.90
G. Hoogenberg, Diemen,	» 279
A. Griffioen, idem	» 259

Gegund aan S. v. Doodewaart.

4o. de levering van grint, ged. '90; ingek. 3 bilj., als:

	per stère
H. Rijnbeek,	f 2.20
H. Tandelaar,	» 2.10
J. H. v. d. Sijs,	» 2.—

Gegund.

's-Hage, 24 Dec., onder beheer van het ministerie van justitie: I het driejarig onderhoud, aanvangende 1 Jan. '90 en eindigende 31 Dec. '92, van de volgende gebouwen; minste inschr. waren:

1o. de strafgevangenis te Appingedam, K. Borema, aldaar, voor f 960;

2o. huis van bewaring te Winschoten, M. Plus, aldaar, voor f 1237;

3o. strafgevangenis te Groningen, T. J. Jelsma, aldaar, voor f 20,958;

4o. rechtsgebouw te Groningen, H. Janssen, aldaar, voor f 1838;

5o. het paleis van justitie en 6o. de woning van den adj.-dir. der bijzondere strafgevangenis te Leeuwarden, perc. 5 J. Bading, aldaar, voor f 160, en perc. 6 J. Bottema, aldaar, voor f 2534;

7o. de strafgevangenis te Sneek, J. A. de Graaf, aldaar, voor f 934;

8o. huis van bewaring te Assen, G. v. d. Gempel, aldaar, voor, f 2096;

9o. rechtsgebouw te Assen, H. Smallenbroek, aldaar voor f 1796;

10o. huis van bewaring te Almelo, S. H. Krapehuis, aldaar, voor f 2060;

11o. rechtsgebouw te Almeloo, E. Eshuis, aldaar, voor f 1895;

12o. strafgevangenis te Deventer, E. van der Woerd Jzn., aldaar, voor f 1498;

13o. kantongerechtsgebouw te Deventer, P. v. d. Worp, aldaar, voor f 1069.

2o. de levering van houtwaren, tras, schelpkalk, steenkalk, riviergrint, tegels, pannen, verfwaren, glas en verversgereedschappen, ten behoeve der rijkswerkinrichtingen Veenhuizen, in 7 perc.; minste inschr. waren:

Perc. 1,	P. J. v. Hoeken, Leiden, voor	f 8747
» 2,	R. W. Roggenkamp, Delfzijl, »	» 6414
» 3,	C. D. Meurs, Koudekerke, »	» 1038
» 4,	E. Wigboldus, Garbenwolde, »	» 3048
» 5,	W. F. Steel, Alkmaar, voor	f 604.90
» 6,	J. de Koning, Woerden, »	» 956.70
» 7,	Van Stegeren & Co., Zwolle, »	» 899.67

3o. de levering van metselsteen en straatklinkers, ten behoeve der rijkswerkinrichtingen Veenhuizen, in 4 perc.; minste inschr. waren:

Perc. 1,	Gebr. v. Hasselt, Kampen, voor	f 13.15;
» 2,	Gebr. Poppe & Co., Zwolle, »	» 13.50;
» 3,	B. J. Stegeman, Deventer, »	» 12.80;
» 4,	W. Arntz, Millingen, »	» 10.20;

alles per 1000.

Zaandijk, 24 Dec.: het driejarig onderhoud en het doen van eenige vernieuwingen aan de sluis en brug en de ophaalbrug in het Guispad; ingek. 6 bilj., als:

J. J. Huisman,	te Koog a/d Zaan,	f 1240
G. v. d. Meer,	» Zaandijk,	» 897.60
J. Legnit Jz.,	» Zaandam,	» 875
J. Otter,	» Koog a/d Zaan,	» 862
Gebr. Vredenduin,	» Zaandijk,	» 855
Adr. Brugman Kz.,	» Zaandam,	» 850

Gegund aan Gebr. Vredenduin.